image
not
available

COLLECTIO MAXIMA
CONCILIORUM
OMNIUM
HISPANIÆ,
ET NOVI ORBIS,

EPISTOLARUMQUE DECRETALIUM CELEBRIORUM, NECNON PLURIUM MONUMENTORUM VETERUM AD ILLAM SPECTANTIUM.

Cum Notis, & Diſſertationibus, quibus Sacri Canones, Hiſtoria, ac Diſciplina Eccleſiaſtica, & Chronologia, accurate illuſtrantur.

CURA, ET STUDIO

JOSEPHI SAENZ DE AGUIRRE,

Benedictinæ Congregationis Hiſpaniarum Magiſtri Generalis, Regii, ac Supremi Fidei Senatus Conſultoris, in Salmanticenſi Academia Doctoris Theologi, ac poſt plures alias Cathedras Primarii ſacrorum Bibliorum Interpretis.

S. R. E. PRESBYTERI CARDINALIS,
TITULI S. BALBINÆ,
PROTECTORIS REGNI SICILIÆ.

Editio altera in ſex Tomos diſtributa, & novis Additionibus aucta.

TOMUS SECUNDUS.

AD EMINENTISSIMUM PRINCIPEM
NERIUM CORSINUM
S. R. E. CARDINALEM.

AUCTORE JOSEPHO CATALANO
ORATORII S. HIERONYMI CHARITATIS PRESBYTERO

ROMÆ, CIƆ IƆ CC LIII.
Ex Typographia Antonii Fulgonii apud Sanctum Euſtachium.

SUPERIORUM PERMISSU.

62

Digitized by Google

EMINENTISS. AC REVERENDISS. PRINCIPI DOMINO

DOMINO NERIO CORSINO

S. R. E. CARDINALI.

JOSEPHUS CATALANUS SALUTEM PLURIMAM.

QUAMVIS *regnanti feliciter Pontifici Maximo Mœcenatum, ac Regum omnium Principi* BENEDICTO XIV. *Opera mea omnia, quæ vel inpoſterum proditura eſſent in publicam lucem, devoverim, non addubito tamen, quin*

Digitized by Google

abſque ulla violatione promiſſi, poſt dedicatum jam illi primum hujus Operis Tomum, poſſim jure merito Tibi S. R. E. Cardinali Tomum alterum nuncupare. Teſtis enim mihi eſt Eugenius IV. Pontifex Maximus in celebri illa ad Henricum Archiepiſcopum Cantuarienſem Epiſtola de S. R. E. Cardinalium dignitate cæteris Eccleſiaſticis dignitatibus præſtantiori, Cardinales ipſos, pro honoris, ac dignitatis eminentia, partem ſui Corporis a Summis Pontificibus appellari; *indeque*, ſine ulla dubitatione *oſtendi*, poſt Caput Eccleſiæ, quod eſt Papa, contigua ſui Corporis Membra, qui ſunt Fratres ejus Cardinales, præ cæteris Eccleſiæ Membris, ac partibus honorari debere. *Porro autem licet ubi* TE, EMINENTISSIME PRINCEPS, *pientiſſima, illuſtriſque Congregatio Charitatis Protectorem ſuum renunciavit, Opus paraſſem de origine, ac progreſſu Oratorii S. Hieronymi Charitatis, & de Viris illuſtribus, qui in eo claruerunt, ut illud ſub Tuo immortali Nomine publica luce donarem; quum tamen aliis curis diſtentus, aliiſque immerſus edendis Operibus, Editionem illam coactus fuerim in aliud tempus tranſferre, ulterioris moræ impatiens ſtatui omnino Secundum ampliſſimæ Collectionis Conciliorum Hiſpaniæ Tomum novis a me Additionibus auctæ, & in ſex Tomos diſtributæ*, EMINENTIÆ TUÆ *dedicare; ut eſſet ſcilicet velut perpetuum, & ære perennius mei non modo erga Te noſtrum amantiſſimum Protectorem obſequii monimentum, ſed & erga Patruum Tuum felicis memoriæ* CLEMENTEM XII. *Pontificem Maximum, cui multis nominibus debitor ſum, potiſſimum vero quod me vel invitum coegerit, ut aliquid eximiæ liberalitatis ſuæ, qua bona ſtudia ſemper promovit, experirer, ejuſque ſubſidio Tomum ſaltem primum Commentariorum in Concilia Oecumenica prælo committerem. Diligebat ſane Princeps munificentiſſimus non verbo tenus, ſed opere, & veritate literarum cultores, forteque me etiam quamvis homunculum pro innata clementia ſua non inter poſtremos habuit, quod ejus juſſui obſequutus, illico Roma,*

fer-

fervente æſtate, in Calabriam diſceſſerim, ut alumnis Collegii, quod pro Italo-Græcìs in Oppido S. Benedicti ære ſuo fundavit, quod idcirco Corsinum *a tanti Pontificis Cognomento illuſtri appellitatum eſt, prima pietatis, ac literarum rudimenta inſtillarem. Tanti beneficii memor, teſtis eſt Deus, quod ex quo ille obdormivit in Domino, jam non ceſſarim in Sacrificiis Animam ipſius Deo commendare. Sed ut homines quoque ſciant, me minime tantæ beneficentiæ oblitum, volui plane, dedicatione Tomi hujus, cui Tuum celebre Nomen præfixi, eam rem manifeſtam omnibus fieri. Gratulor autem Tibi, quod inter cæteras virtutes, quibus Sanctiſſimus Patruus Tuus* Clemens XII. *non ſine ingenti laude memorandus toti Orbi præfulſit, Eccleſiamque Dei ſanctiſſime gubernavit, illam Tibi propriam, ac præcipuam feciſti, munificentiam inquam, inſignem, ſtupendamque, ut Urbs univerſa teſtatur, cujus indigentiæ, oblectamento, diſcendique ſtudio, multa quotannis aureorum millia erogari, Villamque amœniſſimam, ac celeberrimam Bibliothecam patere omnibus voluiſti. Sed prædicent alii Tuas alias virtutes, ſinceritatem illam ego admirabor ſemper, qua cuique hominum generi loqueris, quamque noſtra hac tempeſtate, heroicam merito appellavero, & ſapientiam juſtorum, quæ, ut verbis S. Gregorii utar, eſt quidem,* nil per oſtenſionem fingere, ſenſum verbis aperire, vera ut ſunt diligere, falſa devitare, bona gratis exhibere. *Atque hic ſinem Epiſtolæ huic imponens, humillime, atque inſtantiſſime rogo, & obteſtor, ut Tu quoque me pergas alti patrocinii Tui gratia honeſtare, quod mihi Patruus Tuus immortalis memoriæ* Clemens XII. *Pontifex Maximus benigne præſtitit.*

JOSEPHUS CATALANUS LECTORI.

Jam dictum alias fuit, ex Tomo I. hujus Operis primæ editionis duos nos effeciſſe, poſuimus enim Tomo II. noſtræ novæ editionis Concilium Illiberritanum, quod Tomo I. continebatur. Cum autem Tomo II. ipſius primæ editionis initio illius legatur dedicatoria Epiſtola Cardinalis de Aguirre ad Cardinalem Portocarrerum, opportunum cenſuimus, ut Epiſtolam ipſam etiam noſtro hoc Tomo II. deſcriberemus; eſtque hujuſmodi:

EMINENTISSIMO AC REVERENDISSIMO
ECCLESIÆ PRINCIPI
D.D. LUDOVICO PORTOCARRERO
S. R. E. CARDINALI
TITULI S. SABINÆ,
Protectori Hiſpaniarum, & Primati, Archipræſuli Toletano, a Conſiliis Status Majeſtatis Catholicæ &c.

JOSEPHUS CARDINALIS DE AGUIRRE
SALUTEM PLURIMAM.

PRodit jam in lucem integra Collectio, & pleniſſima, quantum fieri potuit, Conciliorum Hiſpaniæ, & Novi Orbis. Sane illam jam diu deſideraſti, & ut perficeretur, auxiliatrices manus præbuiſti, Eminentiſſime & Reverendiſſime Princeps. Cum enim anno octogeſimo quinto hujus ſæculi opus haberem manuſcriptis Conciliorum, plurium monumentorum veterum exſtantium in antiquiſſima Bibliotheca magnæ Eccleſiæ tuæ Toletanæ, ſcripſiſti ad Illuſtriſſimum illius Capitulum, ut omnia illa mihi oſtenderet, ſive eorum copiam faceret. Ita ab illo incunctanter mihi præſtitum fuit, præſertim cura, & labore Cl. Viri D. Michaelis del Olmo tunc Canonici, Bibliothecarii, nunc jam delecti ſacræ Rotæ Auditoris. Neque hoc tantum debui venerando illi cœtui; ſed & cum graviter Toleti ægrotaſſem ineunte Septembri ejuſdem anni, mirum eſt, quantum amoris, comitatis, & aſsiſtentiæ mihi præſtiterint lectiſſimi illi Viri, nobilitate, pietate, & doctrina illuſtres, quibus præcipua Sacerdotia contuleras, in honorem, & decus ejuſdem graviſſimæ Eccleſiæ. Nimirum ab ipſo initio, ſive ingreſſu tuo in eum Archiepiſcopatum, & celſiſsimam dignitatem Primatis Hiſpaniarum, curaſti uſque mono, & adhuc curare pergis, ut Præbendæ ipſius dignioribus conferantur, & totidem fere adamantibus, aut gemmis, quot Sacerdotibus, Chorum ipſius exornas. Floret proinde in eo mirum in modum, & ſupra quam dicere hoc loco poſsim, diſciplina Eccleſiaſtica, religio cultus divini, rituum ſacrorum obſervatio, & pietas morum. Hæc ego ipſe non ſolum aliorum teſtimonio, & communi fama novi, ſed etiam oculis ipſis uſurpavi ſæpe, dum Toleti agerem, eaque ſæpius in colloquiis repeto, præſertim ubi oportere poſſe video, ut in aliis Eccleſiis idipſum præſtetur.

At mirum non eſt, Eccleſiam Toletanam, quantum ſupereminet innumeris aliis opulentia, & magnitudine, tantundem præſtare pietate, ac Religione; neque aliter faceret ſatis priſco, & tot ſæculis continuato decori ſuo, Illa enim ipſa eſt, quæ tot Sanctiſsimos, & doctiſsimos Archipræſules habuit, præſertim Eugenios, Helladios, Ildephonſos, Julianos, alioſque ſimiles. Sub eorum ductu, aut præſidio celebravit tot graviſsima, & doctiſsima Concilia, quot, & qualia fortaſſe nulla alia Eccleſia unquam poſt Romanam. Hinc maxima illa omnium veneratio, & pia affectio, non modo Regum, aliorumque Principum, Urbium, & populorum, erga Toletanam Eccleſiam; ſed etiam Romanorum Præſulum, quorum plurimi a tot jam ſæculis eam innumeris laudibus, honoribus, ac privilegiis decorarunt. Quod cum plurimorum teſtimoniis, & vaſtis Voluminibus, præſertim Epiſtolarum Decreta-

lium,

lium, expreſſum fuerit, fruſtra hoc loco plenius commemorandum recipiam. Edidit quidem multa eorum, quæ in hac Collectione continentur, Illuſtriſſimus D. D. Garſia de Loaiſa, Philippi III. glorioſæ memoriæ Regis Hiſpaniarum Magiſter, & poſtea Archipræſul Toletanus. Edidere quoque antea, & poſtea pleraque eorum nonnulli alii. Sed enim parce id factum eſt, ob inopiam manuſcriptorum Codicum, quorum tamen plura longo tempore, & labore aſsiduo, e variis Bibliothecis, & Libris rarioribus nactus fui, cum monumentis multis Sanctorum Patrum, quodammodo ad Hiſpaniam ſpectantibus, quorum pleraque, aut nondum edita, aut parum trita erant.

Ea itaque omnia fere in hoc Opere edenda fideliſſime curavi, pulchro charactere, & forma, cum Diſſertationibus Eccleſiaſticis, & Notis non ſolum meis, ſed etiam plurimorum pietate, & eruditione illuſtrium Virorum, qui aut ex inſtituto, aut obiter, ea ſacra monumenta, vel aliquam eorum partem explanarunt. Unicuique eorum Notas proprias, & Obſervationes conſigno, ac tribuo nominatim, cujuſcumque nationis, aut conditionis fuerint. Omnibus enim iis honorem, & gratiam referre oportet, quoniam in decus, & utilitatem Eccleſiæ, ac diſciplinæ Eccleſiaſticæ laborarunt. Utinam ego extremus omnium aliquid in eum finem contulerim, ac de cætero qualibuſcumque laboribus meis præſtem. Multa fortaſſe invenientur in iis correctione digna, aut minus accurate dicta, præſertim ob graviſſimas ægritudines, quibus in Hiſpania, & Romæ diſtentus, & impeditus fui uſque modo, dum editio Operis hujus vaſtiſſimi pararetur. Eandem ob cauſſam prætermiſi nonnulla monumenta obſervatu digna, & Notas in illorum explanationem. Sed ubi vix vivere, aut reſpirare dabatur, præter quotidianas curas, & negotiorum molem in hiſce ſacris Congregationibus, ac tot alia Curiæ Romanæ impedimenta, quomodo liceret plura accuratius ſcribere, quæ otium, & ſeceſſum requirunt? Indulgeant itaque mihi pii, & æqui lectores, ſi in tam vaſtis Voluminibus aliquot defectus, aut nævos detexerint. Id tamen fidenter pronunciare poſſum, nullum mihi ſcienti, ac prudenti contigiſſe, ſed per imprudentiam ſolum, aut nimiam aliarum occupationum molem. Id etiam ex animo, & ſecure teſtor, ſi quid in tot, & tam variis ſcriptionibus, tam hujus Collectionis, quam aliarum quarumlibet lucubrationum mearum, minus conſonum, aut devium a Fide Catholicæ, Romanæ, & Apoſtolicæ Eccleſiæ, vel a recta, & ſana morum doctrina inventum fuerit, totum id longiſſime fuiſſe, & eſſe a voluntate, & intentione mea, qua ſemper hactenus per Divinam gratiam vixi, ac paratus ſum vivere, & mori in ſinu ejuſdem piiſſimæ Matris Eccleſiæ, & ſub obedientia Apoſtolicæ Sedis, ac piorum quorumlibet, & eruditiorum hominum correctione.

Hæc itaque, qualiacumque ſint, ad te mitto, & ſimiliter ad Illuſtriſſimum tuum Capitulum, in ſignum amoris mei, ac venerationis ſingularis. Vale igitur, Eminentiſsime Princeps, & juxta inſignem claritatem ſplendidiſsimi generis tui, & zelum Eccleſiaſticæ diſciplinæ, quo ardes, hæc ſacra monumenta, & ſcripta protege, atque in uſum, & functionem tot ſubditorum tuorum tranſire ſtude. Ita opto, & ſpero, ad obſequium Majeſtatis Divinæ, & utilitatem Eccleſiæ, quamvis nimium impar, & minime dignus tam ſacra tractaſſe Myſteria. Dabam Romæ quinta die Auguſti anni MDCXCIV.

CARD. DE AGUIRRE PRÆMONITIO AD LECTOREM.

I. Præter ea, quæ monui in Præfatione Tomi I. pauca quædam adjungere viſum. In hoc ſecundo Volumine exhibeo Concilia omnia (quotquot inveniri potuerunt) celebrata in Hiſpania ab initio circiter ſæculi IV. uſque ad initium octavi, cum Diſsertationibus Eccleſiaſticis unicuique eorum opportunis, ac Notis, tum eruditiſſimorum quorumcumque hominum, cujuſcumque nationis, & ſtatus, quotquot inveni aliquid contuliſſe in ſcriptis circa Canones eorundem, ſive ex inſtituto, ſive ſolum in tranſitu.

II. Idipſum fere præſtiti circa Epiſtolas Pontificum Romanorum ſcriptas ad Hiſpaniam, toto eo tempore, quarum auctoritatem, & γνησιότητα nemo in dubium vocat; & ſi fortaſſe quiſpiam nimium delicatus in aliquam particulam unius, vel alterius opponit aliquod dubium, ſtudeo illud ſolvere. Circa nullam ferme earum occurrunt difficultates illæ propemodum inſuperabiles, quas nobis ipſis obiecimus Tomo I. adverſus αὐθεντίαν aliarum, quæ a tot ſæculis circumferuntur ſcriptæ nomine veterum Pontificum uſque ad tempus Syricii Papæ. Porro tot illorum argumentorum pondere preſſi, ſæpe diximus, ac faſſi ſumus, quamvis reſponderi iis utcumque poſſit, aut occurri, adhuc aquam nobis hærere, nec negari poſſe, aliquibus earum ſaltem, aut pleriſque, decurſu temporis irrepſiſſe centones aliquos, & aſſumen-

ſumenta, quibus interpolatæ fuerunt, ſive ab Iſidoro quodam Mercatore, ut plerique volunt, ſive a Theodiſclo Hiſpalenſi Antiſtite, quem alii cenſent fuiſſe corruptorem Scriptorum Sancti Iſidori Hiſpalenſis, ac proinde earum Epiſtolarum, quas ipſe cenſetur colligendas curaſſe integras, labiſque puras, ſive tandem ab aliquo ſciolo, aut imperito, adhuc ignoto, qui circa finem ſæculi octavi, aut initio noni eas vitiaverit. Sed de hoc jam ſatis egimus in eodem Tomo, præſertim Diſſert. I. & IV. nec inculcare amplius oportet.

III. Itaque nemo exiſtimet, nos illas integre, & quoad omnia in eis contenta recepiſſe tuendas, ſed ſummum quoad præcipua capita, & cum delectu, ut ibidem latius dictum eſt. Ejuſdem generis videtur Epiſtola pariter vulgata nomine Sancti Melchiadis Papæ ad omnes Hiſpaniæ Epiſcopos, quam infra exſcribimus. Licet enim vindicemus illam a criticorum argumentis Diſſert. IV. poſt Severinum Binium, qui illam cenſuit germanam; non poſſumus negare, adhuc perſiſtere ingentem ſuſpicionem de ipſius interpolatione.

IV. Itaque omnes fere Pontificum veterum Epiſtolæ a nobis exſcriptæ Tomo I. & præterea illa Melchiadis, poſſunt pati exceptiones jam indicatas, & poſt tot objectiones, ſeu difficultates propoſitas ab eruditiſſimis Viris, intra ipſam communionem Sedis Apoſtolicæ (ut nihil dicam de Davide Blondello, & aliis heterodoxis) licet quadantenus a nobis defenſæ, aut vindicatæ fuerint poſt Turrianum, Binium, & alios quoſpiam, adhuc ſuſpectæ ſunt de interpolationibus, aſſumentis, & parachroniſmis. Quare paucæ admodum invenientur ex iis ab ea ſuſpicione immunes, niſi forte aliunde conſtet eſſe germanas, quales ſunt nonnullæ exſtantes apud aliquos Auctores antiquos, & graves, veluti S. Dionyſium Alexandrinum, Euſebium Cæſareenſem, S. Athanaſium, Theodoretum, alioſque ſimiles.

V. Cur autem Epiſtola illa Syricii Papæ ad Himerium Antiſtitem Tarraconenſem extiterit ſemper, & modo extet integra, ac labis expers, præ aliis Pontificum antiquiorum, rationem reddidimus infra Diſſert. V. ad annum Chriſti CCCLXXXV. Quod autem nonnulli interpolatam volunt Epiſtolam Vigilii Papæ ad Profuturum Epiſcopum Bracarenſem, infra rejiciemus in Notis ad illam.

VI. Moneo in antecesſum hac occaſione, abs dubio interpolatas fuiſſe cujuſpiam veteratoris, aut ſcioli manu, inter alias Epiſtolas priſcis Pontificibus exſcriptas, illam S. Calliſto I. tributam, ſicuti & aliam, quæ pluribus ſæculis poſtea circumfertur ſcripta nomine S. Gregorii Magni ad Secundinum incluſum; ac tandem alia tributa S. Iſidoro Hiſpalenſi ad Maſſanum. Nimirum ex tres ab ineunte circiter nono ſæculo cenſentur pariter vitiatæ aſſumentis quibuſdam plane contrariis veteri diſciplinæ Eccleſiaſticæ aliis locis palam ſtabilitæ ab eiſdem Patribus, uti cum pluribus doctiſſimis Viris oſtendo infra Diſſert. X. Excur. III. & IV.

VII. Itaque nemo exiſtimet, nos integre, ſive ex toto probaſſe unquam, aut probare, veluti integre germanas, omnes illas Epiſtolas, ſive ad Hiſpanos, ſive ad quoslibet alios, circumferri ſolitas in communibus editionibus, & Collectionibus Conciliorum nomine prædictorum Pontificum. Vix enim unquam illas recipimus veluti omnino authenticas, & ab omni labe liberas, niſi ſolum aut ſummum cum eo delectu, & circumſpectione, ac modo, quo admiſſæ fuerunt ab Illuſtriſſimo Antonio Auguſtino Archipræſule Tarraconenſi, poſt Turrianum, & ab aliis quibuſdam poſt Severinum Binium; ac tandem ſi accurate legantur quæ circa id ſcripſimus, invenietur ſententia noſtra non multum diſſidens ab illa doctiſſimorum Cardinalium Baronii ac Bellarmini dubitantium de αὐθεντίᾳ earundem Epiſtolarum ob centones aſſutos ex Auctoribus poſterioribus, parachroniſmos, & teſtimonia Scripturæ juxta verſionem Sancti Hieronymi, quæ intra quatuor priora ſæcula Eræ Chriſtianæ, aut nondum facta fuerat ab ipſo, aut nuſquam recepta erat adhuc. Et licet iis, aliiſque difficultatibus ſatisfacere conati ſimus in allegatis Diſſertationibus Tomi I. non propterea fidem integram præſtamus toti contextui earundem Epiſtolarum, ſed adhuc hæremus, & quæſtionem in medio relinquimus.

VIII. Nonnulla alia monumenta vetera Hiſpaniæ promiſeramus in Synopſi Conciliorum ipſius, edita Salmanticæ anno MDCLXXXVI. Verum cum exemplaria eorum continerentur in manuſcriptis antiquiſſimis, ac valde detritis decurſu tot ſæculorum, quo luctata fuerant cum blattis, & tineis; non potuerunt exſcribi ſine innumeris ſurdibus, ac defectibus paſſim occurrentibus; ac proinde puduit ea publicæ luci committere cum nullo fructu, & magno tædio lectorum. Inter alia vero erant quæ ſtatim ſubjungo, Siſebuti Regis Gothorum Epiſtola ad Epiſcopum Menteſanum, qui ſe recluſit in Monaſterio. Cæſarii Patricii ad Siſebutum Regem Epiſtola, de Cæcilio Epiſcopo capto a militibus. Siſebuti Regis ad Cæſarium Epiſtola reſcripta per Anſemundum. Cæſarii Patricii ad Siſebutum Regem Epiſtola miſſa per Aſcellum. Ejuſdem Epiſtola ad Siſebutum Regem miſſa per Amellium, & Theodericum. Siſebuti Regis Epiſtola ad Euſebium Epiſcopum. Ejuſdem Epiſtola alia ad Tudilanem, cum ex laico habitum in Monaſterio ſuſcepiſſet. Ejuſdem Regis Epiſtola ad Advalicaldum Regem Longobardorum, & Theodelindam Reginam, pro Fide Chriſti, per Totilanem directa. Paſſio S. Deſiderii Epiſcopi Viennenſis, ſcripta a Siſebuto Hiſpaniarum Rege anno DCXII. Huc ſpectat Epiſtola quædam Tarræ Monachi, quam, licet nimium quantum deformatam, exegit ſæpius, & tandem obtinuit a nobis Cl. V. Joannes Mabillonius. Denique plura alia S. Martini Bracarenſis monumenta, & Opuſcula apud nos ſunt lectu digniſſima, quæ paramus edenda in aliquo Libro minoris formæ ſeorſum.

MO-

Digitized by Google

MONITUM COLLECTORIS

Ad Illuſtriſſimos DD. Archiepiſcopos, & Epiſcopos Hiſpaniæ, ac Novi Orbis.

UT CONCILIA FREQUENTER CELEBRENT.

DUm publicæ luci committimus hæc ſacra Concilia, & alia monumenta ad Hiſpaniam ſpectantia, Commentariis, Diſſertationibus, ac Notis recentibus explanata, præſertim in hoc Tomo II. oportet in anteceſsum, præmittere nonnihil de ingenti utilitate, immo & neceſſitate, celebrandi Concilia, præſertim Provincialia, ad diſciplinam Chriſtianam, & Eccleſiaſticam conſervandam, promovendam, & reſtaurandam, moreſque ſubinde corrigendos tam Cleri, quam populorum.

X. Sane videmus in hoc Volumine (ut cætera prætermittam) quanto zelo divini cultus, ac reformationi, morum, æſtuaverint graviſſimi illi Præſules Eccleſiarum Hiſpaniæ, qui ab ineunte quarto ſæculo uſque ad initium octavi (præter Synodos Diœceſanas, quas unuſquiſque eorum frequenter coegiſſe cenſetur, juxta morem ab initio ſtatutum, & tamdiu continuatum in tota Eccleſia) tot Concilia Nationalia, & Provincialia, eaque doctiſſima, & numeroſiſſima, celebrarunt. Quod equidem ab iis factum fuit juxta antiquiſſimam traditionem ab ipſis Apoſtolis emanantem.

XI. Certe triceſimus octavus Canon (alias XXXVI.) inter Apoſtolicos ita habet: Δεύτερον τοῦ ἔτους Σύνοδος γινέσθω τῶν ἐπισκόπων, καὶ ἀνακρινέτωσαν ἀλλήλους τὰ δόγματα τῆς εὐσεβείας, καὶ τὰς ἐμπιπτούσας Ἐκκλησιαστικὰς ἀντιλογίας διαλυέτωσαν· ἅπαξ μὲν, τῇ τετάρτῃ ἑβδομάδι τῆς Πεντηκοστῆς, δεύτερον δὲ ὑπερβερεταίου δωδεκάτῃ. Id eſt: *Bis in anno Epiſcoporum Concilia celebrentur, ut inter ſe invicem dogmata pietatis explorent; & emergentes Eccleſiaſticas contentiones amoveant; ſemel quidem quarta ſeptimana Pentecoſtes, ſecundo vero duodecima die menſis Hiperberetæi*; ideſt, juxta computum Romanum, IV. Idus Octobris, ut habetur in ms. Vaticano. Deinde vero in Concilio IV. Toletano, cui præfuit S. Iſidorus Hiſpalenſis anno DCXXXIII. Can. III. ſtatuitur: *Quintodecimo Kalendarum Juniarum congreganda eſt in unaquaque Provincia Synodus, propter vernale tempus, quando herbis terra veſtitur, & pabula germinum inveniuntur.* Ita frequenter cogebantur Synodi in Hiſpania olim, non modo Diœceſanæ, ſed & Provinciales. Quin & quamplura Generalia totius nationis Concilia a tempore Eliberitani uſque ad XVII. Toletan. intra quatuor ea ſæcula fuiſſe celebrata in Hiſpania, patebit ea legenti in Tomo III. Cumque circa annum epochæ Chriſtianæ CDXLVII. Alipio & Ardebure VV. CC. Coſs. in Hiſpania detectæ fuiſſent Manichæorum, & Priſcillianiſtarum reliquiæ, S. Leo Papa Epiſt. XCIII. alias XV. ad Turibium Epiſcopum Aſturicenſem, indixit *Concilium Epiſcopale, celebrandum in loco opportuniori Sacerdotibus Provinciarum*. Ac propterea ſubdit: *Dedimus Literas ad Fratres, & Coepiſcopos noſtros Tarraconenſes, Carthaginenſes, & Luſitanos, atque Gallicianos, eiſque Concilium Synodi Generalis indiximus*. In ordine vero ad id congregandum, adjutores dat Idatium, ac Ceponium Epiſcopos eidem Turibio; qui in quadam ad utrumque Epiſtola, diuturnitatem ejus peſtis in Hiſpania graſſantis tribuit omiſſioni, ſive neglectui celebrandi Concilia: *Quod quidem per mala temporis noſtri, Synodorum conventibus, decretiſque ceſſantibus, liberius crevit*. Porro Epiſtolas ipſas Sanctorum Leonis, & Turibii ad Idatium, & Ceponium exhibemus ſuo loco infra.

XII. Hoc ipſum accidit circa relaxationem morum, & diſciplinæ Eccleſiaſticæ, in omnibus iis Regnis, ac Provinciis, ubi nec Nationalia, nec Provincialia Concilia, immo nec Diœceſana, niſi forte raro, aut perfunctorie, celebrantur, quibus Præſules ipſi, Sacerdotes, Clerici, & tandem ſubditi omnes regantur, ac ſeſe in officio contineant. Eam ipſam Conciliorum frequentiam indicunt ſacri Canones, & exigit neceſſitas, atque utilitas publica. Quot mala, quot peccata, quot animarum detrimenta ex eorum neglectu ſequantur, experientia ipſa, ubique paſſim docet; ac ſæpe poſt plurimos Eccleſiæ Patres obſervavit S. Carolus Borromæus, qui propterea tot graviſsima, & doctiſsima Concilia Mediolani celebravit, & illuſtri exemplo fuit inclinante ſæculo præcedenti, ut alia pariter cogerent in Hiſpania ſub idem fere tempus Præſules Toletani, Hiſpalenſes, Tarraconenſes, ac Valentini, quorum Acta exhibemus infra, ſimiliterque alii Antiſtites magni nominis in Italia, Germania, ac Gallia, uſque in hodiernum fere diem, prout legere eſt potiſsimum in uberrima Collectione Conciliorum Labbeana. Utinam Illuſtriſsimi quique Primates, Metropolitani, Epiſcopi, id præ oculis habeant; ne forte in tremendo judicio Princeps Paſtorum ſanguinem animarum de manibus ipſorum requirat. Deſerviant pariter exemplo tot Concilia Hiſpaniæ, ac Novi Orbis, tum Provincialia, tum Diœceſana, ſæculo præcedenti celebrata, eaque doctiſsima, ac ſaluberrima, quæ Tomis ſequentibus publicæ luci committimus; utinam cum aliquo Dei obſequio, & Eccleſiæ fructu.

XIII. Huc ſpectat, quod plurimi eorundem Antiſtitum in Conciliis Provincialibus, & aliis Comitiis, præſertim apud Galliam, ſimul cum aliis doctiſsimis Viris, ſtudioſe curaverint reformationem morum, & puritatem, ac ſoliditatem Ethices Chriſtianæ adverſus laxitates multorum Caſuiſtarum, quorum tot Theſes pernicioſas, & ſcandaloſas, ut minimum damnavit Sedes Apoſtolica ſub Pontificibus Alexandro VII. Innocentio XI. & Alexandro VIII. Laudandi quidem ſunt illi Præſules, qui in eum finem plurimum laborarunt, & tot ſynaſes

inſignium Theologorum coegerunt zelo reformandæ diſciplinæ moralis; & præſertim inter illos, quatuor Galliarum Archiepiſcopi, ac duodecim Epiſcopi, qui tempore Urbani VIII. die 5. Aprilis, anno MDCXLIV. in unum congregati ſcripſerunt ad eundem Pontificem celeberrimam illam Epiſtolam, & ubique ſparſam adverſus licentiam quorundam Caſuiſtarum in opinando, agentes inter plura alia de iis: *Divinorum Sacramentorum uſus, qui ſacer omnino, ac ſalutaris eſſe debet, in perniciosum, ac piis omnibus deplorandum abuſum ſæpiſſime convertitur. Depravatis denique, ac corruptis moribus, blandimenta potius, atque operimenta, quam ſalubria remedia comparantur; ut e ſententiis ex libris illorum fideliter excerptis, nemini non apertum, atque exploratum eſſe poteſt.* Deinde ſuum vehemens deſiderium ſignificant *ad corruptelas morum expurgandas, effrænatamque illam quorumlibet flagitiorum (quæ nunquam tanta fuit) licentiam, augentibus eam in dies novitiis quibuſdam caſuum conſcientiæ architectis.* Hæc illi graviter, & magno plauſu, ac fructu apud Sedem Apoſtolicam.

XIV. Inſuper Octavius Archiepiſcopus Senonenſis, in Literis eodem anno, ac die datis ad graviſſimum Cardinalem Franciſcum Barberinum (poſtea Decanum Sacri Collegii) ſcripſit: *Eo mollities animorum, ac diſciplinæ elangueſcentis diſſolutio proceſſit, ut jam de vera pœnitentia, ac ſincero amore Dei loqui pene ſit nefas. Hoc videlicet artificium humani generis hoſtis excogitavit, quo ſatiſcentis Religionis degenerem illam lanitatem pro ipſa Religione obtruderet, quaſi a divertienlis ad viam regredi, a via aberrare ſit..... Ita alitur quorumlibet licentia flagitiorum, ita Crux Chriſti evacuatur; jam enim crimen ludus eſt, & pœnitentia crimini datur.* Hæc ille, & plura ſimilia alii Epiſcopi, in Epiſtola alia ad Innocentium X. data anno ſequenti MDCXLV. die 21. Junii.

XV. Nihil autem aptius ad ea mala doctrinæ, & morum præcavenda, & vitanda eſſe poteſt, quam frequentia Provincialium Conciliorum, quæ propterea tot ſacris Canonibus omni tempore commendata fuit, & tandem urgentiſſime in Concilio Tridentino Seſs. XXIV. Decreto, *De Reformatione*, Cap. ſecundo, illis potiſſimum verbis: *Provincialia Concilia ſicubi omiſſa ſunt, pro moderandis moribus, corrigendis exceſſibus, controverſiis componendis, aliiſque ex ſacris Canonibus permiſſis, renoventur. Quare Metropolitani per ſe ipſos, ſeu illis legitime impeditis, Coepiſcopus antiquior, intra annum ad minus a fine præſentis Concilii, & deinde quolibet ſaltem triennio, poſt octavam Paſchæ Reſurrectionis Domini noſtri Jeſu Chriſti, ſeu alio commodiori tempore, pro more Provinciæ, non prætermittat Synodum in Provincia ſua cogere, quo Epiſcopi omnes, & alii, qui de jure, vel conſuetudine intereſſe debent, exceptis iis, quibus cum imminenti periculo tranſfretandum eſſet, convenire omnino teneantur &c.*

XVI. Jucundum autem erit, ac merito ſperandum eſt de zelo, & pietate modernorum Hiſpaniæ, ac Novi Orbis Præſulum, ne in ea parte ſe a Prædeceſſoribus ſuis, & nominatim ab iis, qui ſæculo præcedenti floruerunt, ſuperari patiantur. In eum finem tot Concilia ab Hiſpanis Epiſcopis celebrata ab initio Eræ Chriſtianæ, & præcedenti ſæculo, tam intra illam, quam in Novo Orbe, exhibemus toto decurſu hujus vaſti Operis; præſertim dolentes, quod ab initio circiter hujus ſæculi uſque modo non inveniatur Concilium aliquod Provinciale editum Latine in tota Hiſpania, nec in Novo Orbe, quod adjungeremus præcedentibus, quamvis diu, multumque ſtuduerimus illud invenire ſi quodquam eſſet. At enim Concilia Hiſpanice ſolum ſcripta, aut etiam edita, non oportuit a nobis recudi ſimul cum Latinis, ſicut nec Gallice, Germanice, aut Anglice, vel Italice ſcripta, locum habent in Collectionibus aliis, ſed ſolum, quæ Latine edita fuerunt.

XVII. Sicubi autem in Obſervationibus, ſive Notis ad illa, vel alia monumenta ſacra, aut in Diſſertationibus Eccleſiaſticis, aut denique in toto Opere, ſatis prolixo, nobis aberrare contigit (ſicut & in aliis quibuslibet lucubrationibus, tam editis, quam edendis) totum id judicio Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, ſive Sedis Apoſtolicæ, ſummittimus corrigendum, moderandum, aut prorſus delendum. Quin & quoties, aut monitu doctiorum quorumlibet, aut ſtudio proprio, meliora, vel alia ab iis didicerimus, abſque cunctatione ulla ſententiam mutabimus. Jamdiu enim nobis alte inſedit illud S. Gregorii Magni Lib. II. Epiſt. XXXVII. *Ab omnibus corripi, ab omnibus emendari paratus ſum, & hunc ſolum mihi amicum exiſtimo, per cujus linguam ante apparitionem diſtricti Judicis, meæ maculas mentis tergo.* Valete Illuſtriſſimi DD. mihique aſſiduis ſudoribus in utilitatem publicam, & obſequium veſtrum utcumque laboranti, & admodum peccatori, apud Deum veſtris precibus opem ferte, & ſuperſtiti, & vita functo.

JOSEPHUS CATALANUS,

LECTORI.

Quum perfecto jam hoc Tomo II. Collectionis Conciliorum Hiſpaniæ, in quo celebre, pervetuſtumque Illiberritanum Concilium continetur, ad manus meas pervenerint duæ in ejuſdem Concilii Canones XXXIV. & XXXVI. Diſſertationes, ab Illuſtriſſimo, & Reverendiſſimo D. D. Balthaſare de Baſtero, & Lledo jam Epiſcopo Gerundenſi, Viro Clariſſimo, ac doctrina, & pietate prædito concinnatæ, & mihi a Viro erudito Hiſpano communicatæ, gratam rem me facturum cenſui præclariſſimo Authori non modo, ſed & veteris Eccleſiæ diſciplinæ ſtudioſis, ſi illas initio ſaltem hujus Tomi deſcripſerim. Sunt autem hujuſmodi. Diſ-

Diſſertatio I. ſuper Can. Cereos &c. *XXXIV. Illiberitani Concilii ineunte ſæculo quarto apud Hiſpanos coacti.*

I. Omnium difficillimus deprehenditur Illiberritani Concilii Canon 34. in quo hæc habentur: *Cereos per diem placuit in Cœmeteriis non incendi; inquietandi enim Sanctorum ſpiritus non ſunt; qui hæc non obſervaverint, arceantur ab Eccleſiæ communione.* Deque eo non immerito ait ſummæ eruditionis Albaſpineus Epiſcopus: *Hic Canon difficillimus ſane crucem fixit Interpretibus, vix ut, aut ne vix quidem explicari, evolvique poſſit. Quo factum eſt, ut perridiculas, & valde obſcuras explicationes Interpretes excogitarint.* Hinc operæ pretium me facturum arbitror, ſi cum primum ea aliorum breviter, porro de mea ſententia ita nonnulla ſubjiciam, ut cæterorum quoque integrum ſit judicium.

II. Tres in partes diſtribuitur Canon, quarum prima exorditur a vetatione, ne in Cœmeteriis lucente die accendantur cerei, ibi: *Cereos per diem placuit in Cœmeteriis non incendi.* Pars altera rationem exhibet, ne conturbarentur Sanctorum ſpiritus ſecundum ea alia verba: *inquietandi enim ſpiritus Sanctorum non ſunt.* Et poſtrema denique pars anathematis pœnam iis indicit, ut, *qui hæc non obſervaverint, arceantur ab Eccleſiæ communione.* Difficultas plane omnis non hanc poſtremam, ſed priores duas reſpicit partes.

III. Ex hoc quidem Canone graviſſimum educunt argumentum pervicaces Hæretici, ut oppugnent Eccleſiaſticam diſciplinam de cultu, & veneratione Reliquiarum Sanctorum, deque cereis, quibus Eccleſia ſuis in peragendis functionibus perpetuo utitur. Illud itaque ad elidendum, profligandumque, complures orthodoxæ Fidei Interpretes non deſiere varias in medium proferre explicationes, quæ facile poſſunt ad quinque perduci. Fuit ipſarum prima, quod Illiberitani Patres pluribus ex cauſis prohibuere modum evocandi Sanctorum animas, ne Religionis ſpecie, magico tamen more viderentur futura ominari; ob idque uſurparunt verbum, *inquietari*, in præfato Canone: *inquietandi enim non ſunt*; exemplum ſcilicet ſequentes, quod extat Libro 1. Regum, Cap. 28. de Pythia muliere in Endor, quæ Samuelis Prophetæ animam evocaverat, ita efflagitante Saulo Rege, cui apparens dixit: *Quare inquietaſti me, ut ſuſcitarer?*

IV. Etſi hanc plerique receperint explicationem, ſatis quidem conſtans haud eſt; imo plura contra urgent. Primum quod prohibet Canon, ne *per diem* fiat; at defunctorum animas nocte evocari mos pridem erat, cui & illud Tertulliani *de Anima*, Cap 57. convenit: *Apud virorum fortium buſta hac de cauſa abnoctare.* Nec ſecus egit Saul, qui, & duo ſimul cum eo viri, non lucente die, ſed *venerunt ad mulierem nocte.* Tum inde quod is Canon hoc unum præcepit: *Cereos in Cœmeteriis non incendi.* Eſto autem pluries cum cereis apud ſepulcra; ſæpe etiam ſine illis, & procul a ſepulcris fieri conſueverat evocatio; nec certo Pythia illa mulier e tumulo & cum cereis Samuelis animam evocaverat. Accedit inde, non ſane licere Canonis verbum, *inquietari*, ad methaphoræ ſententiam detorquere, uti de Samuele loquente ſuaſit neceſſitas; ſed oportere magis intelligi ſecundum propriam cujuſque nominis ſignificationem, quam Synodales Sanctiones potiſſimum ſervant, & quam ſervaſſe conſtat antiquius alterum Concilium, cujus meminiſſe videntur Apoſtolorum Acta, Cap. 15. verſu 19. ibi: *Propter quod ego judico, non inquietari eos, qui ex gentibus convertuntur.* Et ad poſtremum haud decet de Hiſpanis Chriſtianis tam male ſuſpicari, eoſque ad magicas evocationes ita eſſe impenſe addictus, ut deberet Synodali Sanctione uſus damnari, qui ſi forte abſuiſſet, non ei certe ea generali, atque ex perobſcura prohibitione ſatis ea dignitate conſultum extitiſſet.

V. Altera eorum explicatio erat, accenſos in Cœmeteriis cereos eatenus prohibuiſſe Patres, quatenus non ſincero, religioſoque ritu id fieri verebantur, ſed cum aliquid ſuperſtitionis ſuboleret, nec iiſdem Sanctis pergratum fore credebant; explicationis itaque cauſa edixerunt, eos inde perturbatos, atque inquietatos videri. At ex iis etiam, quæ paulo ante expenſa ſunt, ne hæc quidem recipi valet interpretatio, tum maxime, cum nullum adſit monumentum tantæ apud antiquos Hiſpanos irreptæ ſuperſtitionis pro Martyrum celebrato cultu, ut ejus vindicandi cura teneret Concilii Patres, qui modum, quo rite agerentur omnia, rectius præſcriberent, nulla alia de cauſa, quam ne quid fieret, quod Catholicæ Fidei non conveniret.

VI. Tertio ex ordine explicationem alii in eo conſtituunt, ut, quoad fieri poſſet, eluderetur Gentilium diligentia, & audacia, ne ex accenſis cereis illico detegerent Fidelium conventus apud Martyrum ſepulcra noctu ſæpe repetitos, neve condita corpora humi effoſſa educerent, atque ea dira combuſtione, vel ex turpiſſima contrectatione perturbarent. Sunt quoque plura, quæ in hac non placent explicatione. Et profecto ſecundum Concilii verba quo pertinet *inquietari ſpiritus*, ſi Interpretes malunt ad corpora referre? an non Patres, de quibus indignum foret ſuſpicari, exiſtimaverint, Martyrum ſpiritus apud ſua quæque corpora permanere? Præſtat amplius, non plane ignaros fuiſſe Gentiles, ut neſcirent, ubi Fideles haberent ſepulcra, & quo etiam convenirent, uti Mendoza ad hunc Canonem nos monet. Non itaque ea cereis indicio erat opus, ſi qua iis mens fuiſſet, vel in effoſſa inſæviendi Martyrum cadavera. Et demum vehementer urget, alioqui oportuiſſet, Fidelium quoque conventus prohiberi ad Martyrum celebrandas vigilias, quas imo Concilium ſequenti Can. 35. ampliori præfinito ritu concelebrari præcepit.

VII. Emerſit hinc quarta interpretatio, ut ea Patrum ſententia ſub *Sanctorum* nomine intelligerentur cæteri Fideles, quos ita

ſæpe indigitabat Apoſtolus, qui ad Romanos Cap. 1. verſu 7 ſcribens ait: *Omnibus, qui ſunt Romæ, Dilectis Dei vocatis Sanctis*; ac ibidem Tirinus cum S. Chryſoſtomo, & S. Auguſtino explicat: *Olim enim omnes Chriſtiani vocabantur Sancti*. Eo itaque Canonis prohibitio reſpiciebat, ne Gentilium more ex ſuperſtitioſo ritu curaretur Fidelium funus ardentibus cereis, quod maximæ perturbationis eſſet probatis Chriſtianis, præcipueque Epiſcopis, & Eccleſiaſticis. Peræque interpretatio hæc eaſdem patitur difficultates; imo conſtat, Canonem unice loqui de cereis, qui in Cœmeteriis accendi conſueverant; at receptum ea more erat, funus ita efferri, ut præiret populus, prælucentibus delatis facibus, ſicuti locupletiſſimis auctoritatibus comprobat ſummæ eruditionis, ac incredibilis diligentiæ Vir Cl. P. Catalanus in *Comm. Pontif. Rom.* Tom. 3. Tit. 27. §. 1. Num. 33. & ſeq. Tum vero magis quod nulla erat delatio funeris, niſi Sacerdos, aut is, cui Parochiæ cura erat, præſens adeſſet, qui vetaſſet, ne quid ea ſuperſtitione fieret.

VIII. Ab hac quarta non longe recedit poſtrema interpretatio, quæ hoc amplius addit, Canonis prohibitionem intelligendam de pluribus cereis, quorum ingens numerus poterat orantes Fideles perturbare; aut, ne crarent, detinere alios, qui id curabant funus. Sed neque hæc recipi valet interpretatio, quæ cum ipſo pugnat Canone; ejus enim prohibitio generalis eſt, nec ullum numerum coerceret, debuit omnino vetare, ne in Cœmeteriis accendantur cerei; quorum numerus ſive perexiguus, ſive amplior, peræque vetitus eſſet. Præterea ne credi quidem poteſt, prioribus Eccleſiæ ſæculis modum exceſſiſſe Eccleſiaſticas functiones, ut vel in accendendis cereis Concilii prohibitionem poſtularet. Et eſto denique complures adhiberentur cerei, nulla tamen cauſa erat tantæ perturbationis Fidelium, qui feliciori noſtro ævo ex nimium egregie adaucto Divino cultu, atque ex innumeris prope cereis accenſis potius, quam conturbarentur, ſe impenſius addicunt ſpirituali devotioni.

IX. Quo res facilior viſa eſt pro tot rejiciendis interpretationibus, eo gravior urget difficultas firmiorem exhibendi Canonis interpretationem. Placet quidem illud in anteceſſum referre, quod mihi ſæpe numero cogitanti probatum eſt. Canonis prohitionem nominatim perlegi, ne per diem accendantur cerei, per noctem ergo poſſe; nam ait: *Cereos per diem placuit in Cœmeteriis non incendi*. Quoniam ergo ex parte aliqua temporis poterant accendi, res certe ingenio ſuo mala non erat, nuſquam alioqui permittenda. Ea ſe itaque videbatur bona, ubi modus adhiberetur, ne ſcilicet per diem cerei incenderentur, cum tunc forte perturbarentur Fideles; id vero iis nocte liceret, quod tunc ipſorum nulla conturbatio foret.

X. Quod probarunt Gentiles ipſi, qui falſa Religione permoti diligenter curabant, ne interdiu ducerentur funera, ſed ut Servius apud Virgilium Æneid. Lib. 11. ait: *Per noctem cadavera efferebantur*. Et qui illatum efferebant cadaver, apud ipſos vocitabantur *Veſpillones*, nempe ut Roſinus in *Antiquit. Roman.* Lib. 3. Cap. 31. ſcribit: *Ita dicti, quod veſpertino tempore mortuos efferre ſolerent*; ejuſdemque funeris etymon ex eo etiam ducitur, quod *funera a funalibus, quia nocte efferebantur*. Et cur noctu fierent, ipſe Auctor rationem profert: *Ob Sacrorum celebrationem diurnam*. Adeo enim in ſingulis peragendis rebus ſuperſtitioſi videbantur Gentiles, ut nefas fuiſſet illatua contrectare mortuum, ſeque ob id pollutos exiſtimabant, ſi vel vidiſſent, uti de quoque immundare ita S. Thomas 1. 2. Q. 102. Art. 5. ad 4. de iis ait: *In quo Lex attentavit ſuperſtitionem Gentilium, qui non ſolum per contactum immundi, dicebant immunditiam contrahi, ſed etiam per collocutionem, aut per aſpectum*; ac videre eſt apud P. Alexandr. *Hiſt. Eccleſ. Veteris Teſtam.* Tom. 1. in 4. Mund. ætat. Diſſert. 3. Art 4. § 5. Num. 13. & Art. 5. §. 1. in fine. Propter hanc a viſo funere contractam pollutionem non audebant Gentiles Templa ingredi, ac Sacrificia, & quidquid aliud rite peragere, niſi ter luſtrali aqua expiati eſſent; atque ob id potiſſimum noctu, aut veſperaſcente jam die educebatur funus; nuſquam vero mane, ac interdiu, quo frequens populus Templa Deorum petebat Sacrificia celebraturus.

XI. Iis ergo primis Eccleſiæ ſæculis, quibus Fideles diram Gentilium perſecutionem declinare cogebantur, prudens videbatur conſilium, ne vel id agerent, quod gravius eoſdem exacerbaret. Oportuit ergo funus per noctem quoque ducere, ne, ſi interdiu fieret, ſtatim iis ſuccenſerent Gentiles, qui potuiſſent publicam Chriſtianam rem ſummopere conturbare. Cum primum vero, ineunte ſæculo IV. ſub annum ſcilicet 312. noſtræ reparatæ ſalutis pax Eccleſiæ a Conſtantino M. Imperatore donata fuiſſet, ſtatim cœperunt omni plane tempore efferri funera, cum nocte, tum etiam die, uti doctiſſimus Gothofredus in Codice Theod. Lib. 9. Tit. 17. ad Leg. 5. enarrat: *Poſt Chriſtianæ Fidei, & Religionis, Conſtantino Magno, res ſtabilitas mero die Chriſtianorum exequias celebratas*; atque ibidem refert, impium Julianum Apoſtatam anno 363. Edictum contra diurna funera obſignaſſe, quod tandem ſuo caruit effectu.

XII. Ad rem vero noſtram conducibile eſt, verba exſcribere ejuſdem Legis 5. Cod. Theod. Lib. 9. Tit. 17. ibi: *Secundum illud eſt, quod efferri cognovimus cadavera mortuorum per confertam Populi frequentium, & per maximam inſiſtentium denſitatem; quod quidem oculis hominum infauſtis inceſtat aſpectibus; qui enim dies eſt bene auſpicatus a funere? aut quomodo ad Deos, & Templa venietur? Ideoque quoniam & dolor in exequiis ſecretum amat, & diem functis nihil intereſt, utrum per noctes, an per dies efferantur, liberari convenit populi totius aſpectus, at dolor eſſe in funeribus, non pompa exequiarum, nec oſtentatio videatur*. Nec itidem de ea re prætereundus P. Pagius in Critica ad Annales Cardinalis Baronii, anno 363. Num. 3.

XIII. Dignum notatu quoque eſt, jam pri-

pridem in Eccleſia Catholicos pie conſueviſſe ad demortuorum ſepulcra venire, proque ipſorum animabus Deum rogare, modo accenſis in tumulo cereis, iiſque modo prætermiſſis, uti conſtat ex teſtimonio Sancti Athanaſii in eo Sermone, quod plerique adſcribunt S. Joāni Damaſceno, de quo Gonzalez in Commentario hujuſce Canonis, ibi: *Etiamſi in area collocatus ſit ille, qui cum pietate diem vitæ extremum egit, tamen implorata Dei ope oleum, & ceram ad ipſius ſepulcrum accendere ne recuſes*. Atque ipſi etiam Gentiles ſæpe ſepulcra majorum accenſis lampadibus exornabant, Diiſque manibus inferias dabant, ſeu Sacrificia inferebant; de quo præclara extat diſpoſitio mulieris, cui nomen Mævia, quæ ex teſtamento liberos dixit ſervos ſuos ſub ea conditione, *ut monumento meo alternis menſibus lucernam accendant, & ſolemnia mortis peragant*, ut in Lege Mævia 44. ff. *De manumiſs. teſtam.* ibique Gloſsa ob eas paulo ante repetitas rationes probe notat, ut noctu ea agerent, ex quo ait: *& ibi vigilent*.

XIV. His poſitis, ſtatim ingenio ſuo ſe prodit interpretatio, atque firmior explicatio hujuſce Canonis. Etſi enim tempore memorati Illiberitani Concilii funera nocte, aut veſpere inclinata die per Catholicos ducerentur, nuſquam vero interdiu, quod certe fieri prohibuiſſent Sacerdotes, ac Diaconi, qui funerariæ rei præfuiſsent. Attamen nihil vetat, quominus facile credatur, deceſſorum conſanguineos poſt elata, conditaque cadavera, adhuc conſueviſse ad ſepulcra venire, ut juſta perſolverent, ac cereos accenderent, Deoſque pro iis rogarent, non tam nocte, quam per ſingulas diei partes, uti maxime arbitrarentur, cum res ſine ſolemni ritu privatim fieri potuiſset. Ex hinc facile eſt conjicere, quod paulatim inceperat, crebrius inde evaſerit, modo in una, modo in alia Eccleſia; quare permoti Gentiles, ne, vel auditione, vel aſpectu rei funerariæ pulſarentur, atque in iras contra Fideles facile abirent, probatiſſimum apud Patres conſilium fuit cauſam omnem vel ſuſpicionis abcere, & Synodali Sanctione vetare, ne ſinerent amplius *per diem cereos in Cœmeteriis incendi*.

XV. Ex hactenus expenſis tum in aliorum rejiciendis ſententiis, tum ad noſtram confirmandam recens conſtitutam interpretationem facile quiſque intelliget, quam ineptiſſime Novatores Hæretici ex hoc Canone rem conclamatam edicunt tum ad Catholicum oppugnandum Dogma de cultu, & veneratione Reliquiarum Sanctorum, tum ad ſacros irridendos ritus de cereis apud Cœmeteria accenſis. Enim vero Illiberritani Concilii Patres nec de una, nec de altera ſpecie intelleſere vetationem ullam indicere, uti liquido probavimus; aliterque dicendum profecto non eſt; nam ſi qua vel leviſsima ex eo Canone ſuboluiſset ſuſpicio, quid quod non alte proclamaviſset impius Hæreticus Vigilantius, qui eodem ſæculo, quo celebratum eſt ipſum Concilium, cœpit omnium primus eumdem cultum ac ritum ſingulari audacia oppugnare, ac irridere, turpe ei fuiſset hunc non ſcire Canonem Illiberritani Concilii; quoties ipſe aut Hiſpanus ex aliquorum judicio, aut certe ex aliorum in finitima adnatus Provincia ignorare non debuit, & ne potuit quidem, quæ in recenti ipſo Concilio apud Hiſpanos coacto ſtatuta fuere.

Diſſertatio II. in Canonem, Placuit picturas &c. XXXVI. *ejuſdem Illiberritani Concilii*.

I. QUum vidiſſem peculiari attentione duas Epiſtolas in Memoriis Tribulcianorum editas menſibus Aprilis, anno 1750. & Julii 1752. pro intellectu Canonis XXXVI. Concilii Illiberritani, hujus tenoris: *Placuit, picturas in Eccleſia eſſe non debere, ne quod colitur, & adoratur, in parietibus depingatur*; operæ pretium duxi hiſtoricam hanc Diſſertationem ſcribere, in mediumque proferre variorum Scriptorum in ipſum Canonem opiniones, ut his inſpectis, ſtatuat deinde de ipſa controverſia Literatorum Reſpublica.

II. Primo itaque quingentorum & ſupra annorum ſpatio, ab initio ſcilicet ſæculi IV. in quo laudatum Concilium fuit celebratum, uſque ad exordium ſæculi IX. laudatus Canon eum profecto habuit ſenſum, quo Patres nempe Illiberritani eum intellexerunt; toto ſiquidem iſtius temporis decurſu, neſcio plane, quinam ex Authoribus ullam ipſius fecerit mentionem. Dixi: *eum habuit Canon ſenſum, quo Patres Illiberritani eum intellexerunt*; nec qualis fuerit is ſenſus, explicavi; hoc enim eſt, quod ignoratur, & quod inter duarum Epiſtolarum Authores contenditur.

III. Secundo, initio quidem ſæculi noni primum video prænarratum Canonem citatum a celebri Agobardo Archiepiſcopo Lugdunenſi in Tractatu, quem tunc temporis de Picturis, & Imaginibus ſcripſit. Ita res ſe habet. Jam prioribus duobus ſæculis accidit Maſſiliæ, quod quidam e ſuis finitimis tribuebant ſacris Imaginibus cultum quemdam abſolutum, exceſſivum, ſuperſtitioſum, dirigendo obſequia ſua, & preces materiali Picturarum, omnem ſuam ſpem in eis collocando, ac ſi quid Divinitatis haberent, abſque eo quod nec in Deum, nec in ejus Sanctos cultum, quem præſtabant, referrent eodem fere modo, quo Gentiles ſua Numina colebant. Intuitu namque illius facti a finitimis memoratæ Civitatis, necnon & conſequentium, quæ ex eo poterant legitime ſequi, veriſimile apparet, quod obſervatio ejuſmodi cultus aut continuata fuiſset per annos plures apud aliquos eorum locorum incolas, aut timeretur, ne denuo pullularet error ille communis, in quo Gallia, & Germania fuerunt; Concilium nempe Nicænum ſecundum huic cultui favere. Fortiter eum impugnavit citato loco Agobardus variis authoritatibus ad hunc finem expoſitis, & inter alias prænarratum

tum Canonem citavit, ſupponendo, ibi de ſacris Imagioibus mentionem fieri, eaſque prohiberi ſuperſtitioſi eultus cauſa.

IV. En primus, qui abſque ullo, examine contextus Canonis ſibi facile perſuaſit, quod de talibus Imaginibus ibi mentio habebatur, & quod eas ob allegatam cauſam prohibebat; quod quidem cedit in dedecus Chriſtianæ, atque Catholicæ noſtrorum antiquorum Hiſpaniæ Fidei, & diſciplinæ. Sed hic alias magnus Vir ſummopere allucinatus eſt; primo quia ſi in Gallia quidam obſervaverant, adhucque obſervabant hanc ſuperſtitioſam praxim, quomodo potuit escogitare, idem in Hiſpania per tot retro ſæcula accidiſſe? Hæc eogitatio jam numquam venerat in mentem Auctori Librorum Carolinorum, & Patribus Concilii Francfordienſis, aliiſque Pariſienſis Conventus; qui omnes de hac re tractantes, eorum nullus hunc allegavit Canonem. Cæterum ſi percurrantur Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſæculares, generales, & peculiares, certe in nulla earum ullum invenietur veſtigium, quod in Hiſpaniæ Regnis tam craſſus error aliquando irrepſerit,

V. Secundo, quia ſi in his Regnis, talis error aliquando fuiſſet, Epiſcopi, & Sacerdotes, tam docti, tamque pii, uti fuere in Concilio Illiberritano, numquam auſi fuiſſent excludere ab Eccleſiis Imagines ſacras; ſed imo procuraſſent docere Fideles cultum legitimum, qui illis conveniebat, & quem ipſi tamquam veri Catholici eiſdem debebant tribuere; itemque cultum illegitimum damnaſſent, a quo Chriſtiani abſtinere debebant, ne in peccatum laberentur; eodem ſcilicet modo, quo ſe geſſit S. Gregorius Magnus Pontifex Maximus in prædicto caſu Maſilienſium. Scribens enim Severo Epiſcopo, qui indiſcreto zelo ductus, Sacras Imagines imprudenter ab Eccleſiis amovit, ſic habet: *Tua ergo Fraternitas, & illas* (Imagines) *ſervare, & ab earum adoratu Populum probibere debuit, quatenus & litterarum neſcii baberent unde ſcientiam Hiſtoriæ colligerent; & Populus in picturæ adoratione minime peccaret.*

VI. Tertio, ab initio ſæculi XVI. cœperunt Lutherani, & poſtea Calviniani omnes renovare hæreſes præteritis exortas ſæculis, impugnando noviter ſacratiora Dogmata noſtræ Religionis orthodoxæ. Irruerunt in Dogma cultus, & venerationis ſacris Imaginibus debiti, & Canonem Cóncilii Illiberritani oppoſuerunt, ſupponentes loqui illum de talibus Imaginibus, quas cauſa cultus vetuit, ac ſi nullo cultu deberent venerari. Atque iſti fuerunt ſecundi Auctores, qui ſuppoſuere, Canonem eſſe de ſacris Imaginibus locutum, quas ob præfatam cauſam prohibebat; ſicque injuriam inferenbabt puritati Fidei noſtrorum Patrum Illiberritanorum, tanquam ſi ipſi ſuæ ejuſdem hæreſis Auctores, & fautores extitiſsent.

VII. Quarto, eodem ſæculo, & eodem ferme tempore orthodoxi reſpondere curarunt argumento, quod ex eodem noſtro Canone hæretici perperam deducebant. Sane haud facile eſt invenire, quinam fuerint primi; ſed tam ipſi, quam cæteri, qui eos ſunt ſectati ſine numero, omnes ſuppoſuerunt, quod Canon ille de ſacris Imaginibus loquebatur, & quod communiori ſententia Canon ſacras Imagines vetabat, vel quod decruſtatione parietum ſacrarum ædium decurſu temporis ſic redderentur deformatæ, ut digne potius riſu, quam devotione haberentur; vel quod furente perſecutione, ethnici homines ſacra intrantes Templa, in ſacras Imagines irati ſævirent, quas in parietibus viderent depictas, eaſque ſumma injuria afficerent.

VIII. Equidem non capio, quomodo illi primi homines, quos cæteri more ovium, & clauſis oculis, ut dici aſſolet, ſunt ſequuti, fuerunt ita faciles in ſupponendo Canonem de ſacris Imaginibus loqui. Debebant enim habere ſuſpectam talem ſuppoſitionem, quam fatebantur, & certam habebant præfati Hæretici, & ex qua formabant argumentum in noſtrum Catholicum Dogma moleſtiſſimum. Suppoſitionem inquam talem, quam etſi tamquam certam dabant, minime tamen probabant, nec hucuſque probarunt, difficiliuſque probabunt in poſterum; ſuppoſitionem certe, quæ ita innumeris difficultatibus implicatur, ut bene poſſit genuino ſenſui noſtri contextus Canonis adaptari.

IX. Porro ſi Canon in una, & alia parte de ſacris Imaginibus loquitur, uti omnes Auctores ſentiunt, neglecta opinione, quoad primam partem P. Quiros, qui tamquam deſtructor litteralis ſenſus Canonis inter ejus Interpretes numerari non debet, neceſſario in unum horum duorum ſcopulorum inciditur, aut certe in abſurdam ſententiam; videlicet, quod in utraque parte Canon idem dicit, & quod ejus ſenſus ſit, in Eccleſia non debere eſſe picturas, quia objectum cultus, & adorationis Catholicurum in parietibus non debet depingi, quod idem eſt, ac in utraque parte idem dici. Sane, ſi in prima parte jam ſunt prohibitæ Picturæ ſacræ, quid timoris eſſe poteſt in eo, quod in parietibus depingatur illud idem, quod adoratur, & colitur? Hoc abſurdum non ſunt veriti ſupponere celebres Philoſophi, Theologi, & Canoniſtæ, qui hunc Canonem expoſuerunt, ut fruerentur libertate quærendi extra illum cauſas prohibitionis, quæ eædem ſunt, quas paulo ante memoravimus. Aut certe, quando locus fuiſſet alii diverſo Canonis ſenſui, vi diſtinctarum idearum, quas Anonymus inſinuat, inciditur in turpe inconveniens, dicendi ſcilicet, quod prohibente Patre in prima parte Picturas, vel Imagines ſacras, cultum, venerationemque, tanquam cauſam prohibitionis exprimunt in ſecunda. Summa profecto audacia! ad quam nullus uſque ad hæc tempora pervenit, præter unicum Auctorem anonymum. Jam omnes Authures confeſſi fuerant Canonem ſacras prohibere Imagines, nihilque amplius explicare. Anonymus autem illud etiam audacter aſſerit, in eo quoque exprimi cauſam prohibitionis Imaginum, quæ eſt cultus ipſarum. Certe gaudebunt de hac expoſitione iſtius Auctoris Sectarii, qui tamen ſolide confutari poſsunt egregiis expoſitionibus, quas doctiſſimi Scriptores concinnarunt, uti videre eſt in Collectione Conciliorum Hiſpaniæ apud Cardinalem de Aguirre in Commentariis, ac Notis ad hunc noſtrum Ca-

Canonem Concilii Illiberritani.

X. Non eſt credibile, quod propter aliquam ex aſſignatis cauſis tam debilibus, voluiſſent noſtri Patres Hiſpani excludere e Templis Picturas ſacras, cum neque his de cauſis, neque aliis eas exclusit ullum Concilium cæterarum Nationum. Nam primo ubi tractu temporis aliqua ex Imaginibus deformationem paſſa fuiſset, pictoris ope priſtinæ ſuæ formæ reſtitui potuiſset, ſicque eiſdem Fidelium devotio conciliaretur. Jam non urget aliud argumentum, prohibitas nempe fuiſse Imagines in Eccleſiis, ne Gentilium inſultibus, & contumeliis exponerentur; nam perſecutionis tempore erant etiam expoſitæ Imagines ſimilibus irreverentiis, Imagines, inquam, Chriſti in ſacris Calicibus depictæ; quin ob hanc cauſam depingi illas fuiſſet prohibitum; eodem etiam modo, iiſdemque ludibriis expoſita erant vaſa ſacra, Cruces, Altaria, ipſamet Templa, uti aliquando accidit, & ex Hiſtoriis Eccleſiaſticis conſtat. Demum, ſi aliqua ex memoratis cauſis ducti Patres fuiſſent ad ſacras Imagines prohibendas, his utique potius terminis Canonem concepiſſent: *Placuit, ſacras Picturas in Eccleſia eſſe non debere, ne detruſtatione parietum, irriſioni, aut ne, perſecutione ſæviente, ludibria Gentilium ſint expoſitæ*. His ergo terminis, aut ſimilibus Canonem formaſſent, non tamen iis, quibus jam illum Patres expreſſerunt, qui nec minimam alluſionem habent cum prænarratis cauſis, uti legenti Canonem patet.

XI. Caſu tamen, quo Patres expreſſe voluiſſent prohibere ſacras Imagines, videlicet, ne Sanctorum Imagines in parietibus depingerentur Templorum, quia attentis circumſtantiis temporis, uti illis congruum tunc non erat, ut de facto tribus primis ſæculis uſque ad pacem Conſtantini, nullus, aut rariſſimus erat uſus pingendi in parietibus Imagines ſacras communi Sapientum voto, ob cauſas, & motiva, quæ exponunt; in tali caſu, prudentia Patrum non prohibuiſſet rem tam utilem, & proficuam, quin eodem tempore clare exprimeret cauſam, quare talis uſus erat incongruus; aut potius, & hoc certius, non ſcripto, ſed ore tenus prohibuiſſent, quod quidem ad effectum ſatis erat, conformiter ad reflexionem, & mentem eruditi Baſil in alio ſimili facto.

XII. Illuſtriſſimus demum, ac Reverendiſſimus Balerus Epiſcopus Gerundenſis Vir Eccleſiaſticæ, & Canonicæ diſciplinæ peritiſſimus anno 1750. noſtro huic Canoni novam expoſitionem dedit, aſſerens ſcilicet, Patres Illiberritanos in prima parte Canonis diſponere, nullius ſpeciei picturas in Eccleſia eſſe debere, ipſoſque parietes omnino albos relinqui; in ſecunda vero parte Canonem cauſam exprimere, videlicet, ne in parietibus Templorum quidquam depingatur eorum, quæ Ethnici venerantur, & colunt. Quum ergo tunc temporis, tot, & tam variæ eſſent res, quibus tribuebat cultum Gentiliſmus, jam nullæ poterant fieri Picturæ in Templis, quin aliqua dictarum rerum videretur depicta; quamobrem & ad hoc inconveniens fugiendum, neceſſum erat quodcumque genus Picturarum prohibere. Hæc interpretatio, quod Patres prohibent Picturas in genere, non ſolum eſt juxta ſummarium Canonis, qui terminis generalibus dicit, Picturas in Eccleſia non fieri: *Ne Picturæ in Eccleſia fiant*; ſed etiam ei favent diſpoſitiones Dominorum Epiſcoporum, qui eodem ſæculo, quo Concilium Illiberritanum fuit habitum, ſanxerunt, Eccleſias non debere ornari Picturis vanis, atque inutilibus: *Docetur, & deternitur a Sanctis Epiſcopis, quod templa non nugacibus, & vanis Picturis ornanda ſint*, uti refert Sanctus Athanaſius, & inter Acta Generalis Concilii Niceni ſecundi poteſt videri.

XIII. Hæc interpretatio quidem eſt, quæ mihi apparet probabilior cæteris, & quam iccirco uti certam teneo; non enim magnas illas difficultates patitur, quibus aliæ expoſitiones laborant, magiſque adaptatur literæ noſtri textus, & eorum temporum circumſtantiis. Magis, inquam, *adaptatur literæ textus*; quippe hæc vox, *Picturas* a nullo umquam Authore uſitata fuit abſque epitheto ad ſignificandum præciſe Imagines ſacras, niſi vi alicujus antecedentis, aut conſequentis conſtaret mentionem fieri de iis, & in hoc caſu ea voce aliquando fuerunt uſi; quia cum tunc ad tales Imagines referretur, manifeſtum eſt, ipſas ſacras imagines non vero alias ab eis ſignificari debere; ſicut eodem caſu fuerunt ab ipſis uſitata hæc verba: *Effigies, figuræ, hiſtoriæ, ſimilitudines &c.* uti videre eſt in Actis Concilii Niceni ſecundi. Et quis dicet, quod hæc verba per ſe ſumpta, & omni antecedente, aut conſequente, aut concomitante ſpoliata, prout ſupra dictum eſt, deſignent præciſe Imagines ſacras? Nemo hucuſque id ſomniavit. Inſuper idem Canon perſcriptus eſt nobis firmiſſima regula ad non accipiendam vocem *Picturas* pro ſacris Imaginibus; nam de Picturis loquitur, quæ in Eccleſia eſſe non debent: *Picturas in Eccleſia eſſe non debere*; modo namque quis poterit dicere, poſse Canonem de ſacris Imaginibus intelligi, cum locus aptior, & proprior, in quo debeant collocari, juxta ſacros Canones, Templa ſint? Præfato Patri Quiros jam venerat in mentem, quod per hanc vocem, *Picturas*, non intelliguntur Imagines ſacræ, quod idem viſum fuit celebri Canoniſtæ Emmanueli Gonzalez in Commentario hujus Canonis, quod quidem erat conſideratione dignum.

XIV. Verba, *colo*, & *adoro*, ſunt tam amplæ ſignificationis, quæ indiſcriminatim applicantur ad ſignificandum tam cultum legitimum & ſacrum, qui debita proportione debetur Deo Domino noſtro, ejus Sanctis, ac ſacris Imaginibus, quam illegitimum, & ſuperſtitioſum, quem Ethnici Idolis, & aliis Numinibus tribuunt. In his duabus ſignificationibus uſi ſunt, & fuerunt illis vocibus paſſim Authores ſacri, & non ſacri, ſine ullo diſcrimine; quod neminem latet. Ex quo omnino evidens reſultat, quod quando inveniuntur pure, & ſimpliciter uſitata ea verba ab Authoribus ſacris, non ideo ſemper eſt intelligendum de cultu ſacro, & legitimo, ſed de illo cultu, quem indicant circumſtantiæ, in quibus fuerunt uſitata.

Eſt

XV. Eſt regula tutiſſima, & quam ſoponunt Interpretes iſtius textus Apoſtoli; eum Athenis, uti in Actis Apoſtolorum Capite 17. legitur vidiſſet Aram erectam ignoto Deo, dixit incolis: *Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuncio vobis*; ſentiunt varii Sacri Interpretes cum Cornelio a Lapide ibidem, intelligi prædictum locum de cultu Deo Domino noſtro exhibendo, ob rationes, quas deducunt ex circumſtantiis textus, quin nemo ſumat pro argumento ſuæ opinionis; quod Apoſtolus utitur hac voce *colitis*, pura & ſimplici; alii contra ſentiunt, loqui de cultu alicuius falſi Numinis ob alias rationes ex eiſdem circumſtantiis textus depromptas, uti Pater Calmet, qui pluribus æquipollet. Eodem modo utitur S. Auguſtinus pure, & ſimpliciter hoc participio *adoratores* in his vocibus, iis, quæ ſunt in noſtro Illiberritano Canone, ſimillimis: *Sepulcrorum, & Picturarum adoratores*; atque ex circumſtantiis, in quibus utitur, jam infertur, non intelligi de adoratione ſepulcrorum, & Imaginum Sanctorum Martyrum, uti dicebat Dallæus hæreticus, ſed de adoratione, quam Ethnicorum more dabant Fideles ſepulcris, & Imaginibus ſuorum Majorum, ut optime explicat Natalis Alexander. Utentibus ergo Patribus Illiberritanis pure, & ſimpliciter his verbis *colo*, & *adoro*, quando loquuntur de objectis, quæ in parietibus Templorum pingi non debent, intelligi minime poſſunt de cultu Imaginum Sanctorum, ſed Gentilium Numinum, quæ nullo in loco debent eſſe, & multo minus in Chriſtianorum Templis.

XVI. Similiter ea interpretatio eſt, *quæ magis adaptatur illorum temporum circumſtantiis*. Idololatria enim tunc unita Romano Imperio dominabatur in Hiſpania, aliiſque locis plurimum vigebat, ita ut ſi plures erant Orthodoxi, non minores numero eſſent Ethnici. Conveniebant ad Eccleſias innumerabiles Catechumeni, & Neophiti, & non pauci ex illis rudes, imperiti, & *ut eorum animas*, ut verbis utar iiſdem, quibus Authores loquuntur alio ſimili facto, *ab inanium ſimulacrorum conſuetudine, & memoria longius evocaretur*, congruum erat, ne viderent quidquam in parietibus depictum ex his, quæ ipſimet tanquam Numina fuerunt venerati, ne hic aſpectus, aut recordatio ſpiritualem ruinam in eis cauſaret, & ad vomitum idololatriæ redire cogeret. Ex alio capite Gentiles, & Judæi, qui tot calumnias in Catholicos evomebant, uti e.g. quia ad Eccleſiam Dominicis diebus conveniebant, *Solem adorare* dicebant; quia ad pedes Epiſcoporum proſtrati ruebant, res turpes adorare judicabant; quia pane, & vino utebantur in Sacroſancto Sacrificio Altaris, Cererem, & Bacchum adorare evulgabant; quanto magis has, & majores calumnias auxiſſent, nacti occaſionem ex eo, quod in parietibus Templorum viderent depictum; & voce clariore publicaſſent, Chriſtianos idololatriam, & Catholiciſmum componere? Et notum manet, totum hoc multum impedimenti afferre poſſe majori propagationi Legis Jeſu Chriſti.

XVII. Naturaliſſimum quoque eſt, quoſdam Catholicos rectæ intentionis occaſione quietis, qua per aliquot annos ante Concilium Illiberritanum fruabatur Hiſpania, ut notat Ferreras, voluiſſe, Templa depingi ad ſuum majus ornamentum, & augmentum pulchritudinis; & prævidendo prudenter noſtri Patres prædicta graviſſima incommoda, quæ ſequi poterant, ordinarunt, Picturas in Eccleſiis eſſe non debere. Non intenderunt corrigere abuſum, qui tunc non erat; non adhuc enim fuerant depictæ, & in tali ſerie rerum eas deleri præcepiſſent, ſed impedire, ne inpoſterum abuſus irreperet; ob hanc enim cauſam dixerunt, *ne depingatur*. Neque ad id impediendum neceſſum erat, aut decens, quod uterentur verborum acrimonia, comminatione pœnarum, tum ob datam cauſam, tum etiam quia nemo poterat ſine licentia Epiſcoporum, Presbyterorum, & Diaconorum quidquam depingere in Templis; Epiſcoporum, inquam, qui eos regebant, & quibus ſola notitia iſtius prohibitionis Concilii, erat ad ſuam obſervantiam ſatis.

XVIII. En præciſa tempora, in quibus præcipuæ expoſitiones fuerunt huic Canoni datæ. Communis interpretatio, videlicet, ſacras Imagines prohiberi, præter quamquod violenta videtur ſenſui obvio litteræ textus, patitur tot, & tam graves difficultates, ut Catholici in ſua cauſa prohibitioni, potuerint unquam convenire, invicem digladiantes uniſque alium impugnando, ita ut hæretici, neglectu dicto noſtrorum Interpretum, ſemper pergant noſtrum Catholicum Dogma impugnare prohibitione hoc Canone perſcripta. Recens opinio Epiſcopi Baſteri, videlicet, quod ibi fit mentio de Picturis generaliter, non ſolum eſt, quæ revera dat Canoni ſenſum, planum, clarum, & vulgarem; ſed ea eſt, quæ uno impetu eripit e manibus hæreticorum hoc inquietiſſimum argumentum, ita ut, ſi in poſterum velint inſiſtere, nos hoc Canone arguentes, illis ſupereſt probandum, loqui de Imaginibus ſacris; quod certe nunquam probare poterunt, etſi totis viribus conentur. Reſpublica autem Litteratorum attentis his, quæ hucuſque de controverſia retulimus, ſuam ſententiam ferat, uti melius judicaverit.

JOSEPHI CATALANI ADDITIO.

Hactenus duæ laudatiſſimi Authoris in Canones 34. & 36. Concilii Illiberitani Diſſertationes, quarum primam ſicut latine ſcriptam accepi, ita & illam fideliter hoc loco deſcripſi. Alteram Hiſpanico idiomate compoſitam latine reddi curavi a Viro docto Hiſpano, ejuſque verſionem non primum deſcripſi, quam probata fuiſſet ab alio Theologo Hiſpano, & Sacrorum Canonum, atque Eccleſiaſticæ diſciplinæ peritiſſimo. Quod iccirco dixi, ne mihi vitio vertatur, ſiquid minus recte expreſſum eſt. Quicquid de ea re ſit, ut aliquid etiam hoc loco dicam de ipſis Canonibus Concilii Illiberritani 34. & 36. in duabus laudatis Diſſertationibus explicatis, primæ earum addi poteſt, quod ſcribit eruditiſſimus Auguſtinus Calmet in Cap. 28. Libri I. Regum verſu 15. ubi exponens verba illa Samuelis: *Quare inquietaſti me, ut ſuſcitarer?* ſic habet: *Hinc innui videtur, Samuelem vi carminum evocatum veniſſe. Præſtat tamen reputemus. Scripturam hic populi præjudiciis ſeſe accommodaſſe. Vulgo credunt, evocationes cogere animas placide quieſcentium mortuorum; quare placari illas, vel cogi vi carminum oportere. Seneca in Oedipo:*

Carmenque magicum volvit, & rapido minax
Decantat ore quidquid aut placat leves,
Aut cogit umbras.

Addit tum mox laudatus Calmet, *ex veteri hac opinione petitum eſſe cautionem veterum Patrum Eliberritanorum, vetantium Canone xxxi.* (legendum xxxiv.) *cereos per diem placuit in Cœmeterio non incendi; inquietandi enim Spiritus Sanctorum non ſunt.* Inferna omnia loca terrore commota adventum Regis Babyloniæ exhibet Iſaias xiv. 9. *Infernus ſubter conturbatus eſt in occurſu adventus tui; ſuſcitavit tibi gigantes. Omnes Principes terræ ſurrexerunt de ſoliis ſuis, omnes Principes nationum.* Dicta eſſe hæc per tropum, & metaphoram, idem Interpres ſacri Textus monet. Porro quod Canonem 36. ſpectat, de quo alias, ſicut & de cæteris fuſe admodum dictum eſt infra ſuis locis, ut & de ipſo aliquid hoc loco dicam, non puto, adhærendum eſſe opinioni Dionyſii Petavii, Viri cæteroque undequaque doctiſſimi, qui Tomo vi. Theologicorum Dogmatum, *De Incarnatione*, Lib. xv. Cap. xiv. Num. viii. probabilem illorum putat eſſe conjecturam, qui quo tempore Synodus illa celebrata eſt, recentem adhuc idololatriæ memoriam fuiſse dicunt; ob idque nondum expediſseChiſtianorum in Oratoriis, ac Templis Imagines ſtatui. Aliis aliud placet, & quidem rectius, quorum expoſitiones legere eſt infra in expoſitionibus ipſius Canonis.

Quoniam inſuper noſter Cardinalis de Aguirre in Præfatione ad hunc Tomum de neceſsitate, & utilitate Conciliorum præſertim Provincialium diſſerit, operæ pretium duxi de eadem re quædam ſcitu digna hoc loco deſcribere, quæ docet eruditus Auctor Delectus Actorum Eccleſiæ univerſalis Tomo II. in quadam ſua Nota Proœmiali ad Conciliorum Canones, in qua agitur de ipſorum Conciliorum auctoritate, & uſu. Ergo vix alia ratione Eccleſia regi poterat, quam Conciliorum identidem cogendorum auctoritate, & uſu. Sacræ quidem Scripturæ præcipue neceſſaria ad ſalutem complectebantur; at latentem in iis veritatem quis ſolus depromet? Varias, & nutantes circa eorum ſenſum ſententias quis ſtatuet, firmabitque? Emergentes quotidie non modo circa Fidem, ſed & circa morum diſciplinam difficultates quis enodabit, aut decretorie, ultimoque definiet? Iis ſane incommodis Chriſtus Eccleſiæ caput proſpicere debuit, & de facto proſpexit, eum Matthæi Cap. 18. pollicitus eſt, quoties duo, aut tres in ejus Nomine congregati fuerint, ſe in medio illorum adfuturum. His quippe verbis Chriſtus loquens de Eccleſia, eum prius dixiſſet, quod ejus ſententia, & authoritate Fidelis indocilis niſi ei paruerit, ſicut Ethnicus, & publicanus, & coram Deo ligatus declaratur, ſubdit: *Ubi duo, aut tres congregati fuerint in Nomine meo &c.* ut cunctis innoteſcat, quod ubi Eccleſiæ Paſtores pro Fidei, aut morum reformandorum negotiis conciliariter convenerint, ſe eis, qua ratione debuerit, ne errent, interfuturum. In eo ſenſu Chalcedonenſis Concilii Patres in relatione geſtorum in Concilio ad S. Leonem I. Papam miſſa, cum unanimem fuiſſe ſententiam dicerent: *Super Cœleſtem*, inquiunt, *Sponſum inter nos converſantem cernere putabamus. Si enim ubi ſunt duo, aut tres congregati in ejus Nomine, ibi ſe in medio eorum fore perhibuit, quantam circa quingentos, & viginti Sacerdotes familiaritatem potuit demonſtrare, qui & Patriæ, & labori Confeſſionis ſuæ notitiam prætulerunt.* Reccaredus in tertio Concilio Toletano Patrum conſeſſum inde celebrat, quod ex adductis iiſdem Chriſti verbis crederet, *Beatam Sanctiſſimæ Trinitatis Divinitatem huic Sancto intereſſe Concilio.*

Nihil autem melius adhuc arguit, quæ fuerit Conciliorum neceſſitas, authoritaſve, quam quod Eccleſiæ initio geſtum eſt, & Capite xv. Actuum Apoſtolorum refertur. Nam licet ſingulis Apoſtolis cæleſtis ineſſet mentis afflatus, & ortam quæſtionem potuiſſent ſinguli dirimere, Concilii tamen viam, ut decretorie finiretur, inierunt. Quidam ſiquidem *deſcendentes docebant Fratres, niſi circumcidamini ſecundum morem Moyſis, non poteſtis ſalvari*; in hac rerum confuſione Paulus, & Barnabas cum aliis, Apoſtolos Jeruſalem degentes adierunt, eos *ſuper hac quæſtione* conſulturi. Petrus Apoſtolici Collegii Caput, & Jacobus difficultatem explicuerunt, & ad eorum mentem cæteri Apoſtoli, & Seniores in unum collecti Canones ediderunt, quorum initium erat: *Viſum eſt Spiritui Sancto, & nobis &c.* Suppoſita nempe Spiritus Sancti, qui ipſis collectis adeſſe debuit, præſentia, & facta ab ipſis difficultatis diſcuſſione, non tantum quid circa eam ſentiendum, quidve a Fidelibus credendum,

ſed & quid in ſimili definiendæ difficultatis caſu poſthac obſervandum ſit, declararunt.

Inde Patres Concilii ſecundi Conſtantinopolitani volentes in ſuborientibus difficultatibus definiendis ad hoc Apoſtolorum exemplum omnia componi, ſic Collatione 8. loquuntur: *Perduximus magna illa Apoſtolorum exempla, & Patrum traditiones; licet enim Sancti Spiritus gratia ita circa ſingulos Apoſtolos abundaret, ut non indigerent alieno conſilio ad ea, quæ agenda erant, non tamen aliter voluerunt de eo, quod movebatur, ſi oporteret Gentes circumcidi, definire, priuſquam communiter congregati Divinarum Scripturarum teſtimoniis unuſquiſque ſua dicta confirmaverunt*. Subduntque: *Sed & Sancti Patres, qui per tempora in Sanctis quatuor Conciliis convenerant, antiquis exemplis utentes, communiter exortis hæreſibus, & quæſtionibus, diſpoſuerunt, certo Conſtituto, quod in communibus diſceptationibus, cum proponuntur quæ ex utraque parte diſcutienda ſunt, veritatis lumen tenebras expellit mendacii*. Quod perſuaſiſſimum habens Cæleſtinus Papa, Epiſtolam, quam ad Synodum Epheſinam ſcripſit, ſic adorſus eſt: *Spiritus Sancti teſtatur præſentiam Congregatio Sacerdotum. Verum eſt enim, quod legimus, quia nec poteſt Veritas mentiri, cujus in Evangelio iſta ſententia eſt*: Ubi duo, vel tres congregati fuerint in Nomine meo, ibi & ego ſum in medio eorum. *Quod cum ita ſit, ſi nec huic tam brevi numero Spiritus Sanctus deeſt, quanto magis nunc intereſſe credimus, quando in unum convenit tanta turba Sanctorum?*

Docet tum alia laudatus Auctor, ac deinde notandum monet, & quidem primo ex Canonibus, qui ad Eccleſiæ tantum diſciplinam, aut diverſos ritus, & non ad Fidem pertinent, quoſdam vigere adhuc omnino, quales ſunt, qui pro reformandis moribus, iiſque coercendis, vel pro præcipuis Eccleſiaſticæ diſciplinæ Capitibus initio inſtituti ſunt, ut Canones de Clericorum mutilatione irregularitatem ad Ordines inducentes, de bigamia, de Epiſcoporum limitato diſtrictu, & poteſtate, de excommunicationis legibus, de vetita bonorum Eccleſiaſticorum alienatione &c. Secundo, quoſdam Canones in aliquo mutatos eſſe, qui initio ſtrictius, modo latius poſtea obſervati ſunt, ut in præfigenda Clericorum ætate, in ſtatuendo Interſtitiorum quoad Ordines ſpatio, in tranſlationibus aliquando illicitis, in pœnitentiæ ſtatuendis laboribus, ejuſque tempore, & ſpatio modo protractiori, modo contractiori, pro Epiſcoporum ſententia, aut tolerantia, in Diaconiſſarum, & Chorepiſcoporum in Eccleſia ordine, & uſu demum vetito, in Monaſteriorum varia ab Epiſcopis dependentia, in ſtatuendo conſanguinitatis gradu, in Clericorum in crimen lapſorum pœna decernenda, quæ mollior aliquandiu habita eſt, ipſo Concilio Turonenſi anni 461. ſic loquente, Can. 1. *Licet a Patribus noſtris emiſſa authoritate id fuerit conſecutum, ut quicumque Sacerdos, vel Levita filiorum procreationi operam dare fuiſſet convictus, a Communione Dominica abſtineretur: non tamen huic diſtrictioni moderationem, & juſtam Conſtitutionem mollientes* (ut habent mſs. Codices Vaticani) *id decrevimus, ut Sacerdos, & Levita conjugali concupiſcentiæ inhærentes, ad altiorem gradum non aſcendant*; ejuſmodique mutatæ, & labantis diſciplinæ hanc rationem afferunt Patres Concilii Meldenſis anni 845. Canone LXXIV. *Hæc conſtituimus, non præjudicantes, aut parvipendentes, quæ a Majoribus noſtris forte ſeverius propter rigorem Eccleſiaſticæ diſciplinæ ſunt conſtituta, ſed tempori ſervientes, & fragilitati delinquentium, ſiſi de multimoda Dei miſericordia, ſi ſaltem hic obedire maluerint, conſulentes, præſcripta taliter præfiximus &c.* Tertio, quoſdam item Canones in aliquibus tantum Eccleſiis fuiſſe obſervatos, cum aliæ, quod ipſarum moribus ex integro non congruerent, eos reſpuerent. Sic Electionis Epiſcoporum forma, Aſyli jus, & privilegium in Templis &c. varie pro Eccleſiarum more obſervantur. Quarto denique, quoſdam Canones, vel exſoletos, vel contrario Eccleſiæ Decreto abrogatos omnino deſiiſſe, quales ſunt ii, qui prodierunt de ſuffocatorum eſu olim prohibito, de Monaſteriorum ingreſſu, quibus etiam pueri, non propria, ſed parentum voluntate addicebantur; de Clericorum ordinatione ea tantum conditione olim habita, ut alicui Eccleſiæ alligarentur, a qua non poſſent reſilire; de renovanda ſingulis Dominicis decreta in Concilio Londinenſi anni 1102. adverſus impudicos excommunicatione. Quod ſtatutum, ut ait Eadmerus, *ipſemet Anſelmus rationabili diſpenſatione uſus, poſtponi conceſſit*.

At has in re non gravi Canonum vices Eccleſia utpote aliis ducta rationibus, ſine diſciplinæ ſuæ jactura, & damno videtur admiſiſſe. Hi quippe Canones, qui præcipue pertinent, & ſpectant ad exterius Eccleſiæ regimen, ad morum reformationem, aut ad quamvis aliam cauſam, quæ ſub generali Eccleſiæ diſciplinæ comprehendi ſolet, in Conciliis ſanciti, Legis authoritatem, & vim habent; cum horum Canonum renovata identidem frequens mentio fuit; aut cum in inſignibus Eccleſiis eorum uſus viguit; aut eum non niſi ex inducto abuſu, & morum corruptela, gemente Fidelium pietate, Eccleſiaque tolerante, & ſecreto contradicente, in non uſum abierunt. Eſto nempe ab aliquibus ſæculis horum nonnulla uſu intermiſſi videantur, non eorum proinde interiit authoritas, quæ quidem ligata, & morum perverſorum inundante colluvie ſuſpenſa, ac præpedita, non autem extincta eſt; alias deterioris eſſet ſtatus Eccleſia in ſpiritualibus, quam in temporalibus negotiis, & uſucapionis Legi prorſus humanæ, in iis etiam, quæ ſunt ad Deum, addiceretur. Adde, quod tamdiu vigere debent ſancitorum ſemel Canonum vis, & authoritas, quandiu eorum olim ſanciendorum adhuc adeſt ratio, & neceſſitas; & quamvis ex non uſu eorum mentio vix fiat, ſtat tamen Eccleſiæ manens ſemper deſiderium, & voluntas, quam juvat conſulere in definiendis occurrentibus difficultatibus,

Digitized by Google

tibus, & ad ejus mentem, ut ad normam fingi omnia debent. Abſit ergo, ut ex mero Canonum non uſu eorum inde dumtaxat authoritatem quis dicat infringi, & neget deberi his amplius obſervantiam. Fateor quod raro occurrit, huic obſervantiæ Fideles ſub peccato non adſtringi, ſi hic non uſus ita vulgaris evaſerit, ut eum edocia pro tempore, & loco Eccleſia ſuſtinuerit; at non propterea Canon diuturno tantum uſu intermiſſus, abrogatus dici poteſt; ejus ſiquidem inducta inobſervantia ægre ſic toleratur, donec Fidelium reſipiſcente conſcientia, aut monente Eccleſia, reſtituto uſu, reviviſcat. Hinc Canonum præſertim in morum negotio nequaquam intereuntium vigori S. Bernardus aſſentitur Lib. IV. *De conſideratione*, Cap. a. ſic inquiens: *Clamabitur inſuetum, nam juſtum negari non poterit. Ego vero ne inſuetum quidem aſſenſerim. Nempe aſsuetum fuiſse dico, ac per hoc in diſsuetum potuiſse venire, ſed non redire in inſuetum. An vero aſsuetum quis neget, quod conſtat non modo aliquando factum, ſed aliquandiu factitatum?* Similia docet idem Bernardus aliis locis, quæ non opus eſt hic referre.

Hæc & alia plura memoratus Auctor Delectus Actorum Eccleſiæ univerſalis; ſed quod ſpectat Provinciales, ac Diœceſanas Synodos, ſciendum illud potiſſimum eſt, adlaborandum iis eſſe, ut vitia, abuſuſque corrigantur, ac mores corrupti, ad optimam, ſacriſque Canonibus conformem diſciplinam revocentur: *Sicut olim a Sanctis Patribus noſcitur inſtitutum*, ait Concilium Lateranenſe Oecumenicum IV. ſub Innocentio III. Cap. 6 *Metropolitani ſingulis annis cum ſuis ſuffraganeis Provincilia non omittant celebrare Concilia, in quibus de corrigendis exceſſibus, & moribus reformandis, præſertim in Clero diligentem habeant cum Dei timore tractatum*. Modum ſervandum in delictis corrigendis, egregie explicat S. Carolus in Allocutione ad Patres in primo Mediolanenſi Provinciali Concilio congregatos, ſic inquiens: *In delictis corrigendis illa nobis ineunda ratio eſt, ut pro vi, & modo morborum, egrotorumque natura medicinam accommodemus, nunc levibus admonitionis, & objurgationis remediis errata caſtigantes, nunc acriori curatione utentes; denique exulceratis partibus ferrum, & ignem admoventes, quemadmodum mali ratio, & contagionis periculum poſtulabit, memores ſemper, nos eſſe Patres, non dominos*.

Pergit Sanctiſſimus Antiſtes, rationemque ineundam in reformatione morum ita declarat: *Morum autem diſciplinam facile reſtituemus, ſiqua ratione, quibuſve factis primum conſtituta, diuque conſervata eſt, eandem nos in reſtituenda adhibebimus, illorum veſtigia perſequentes, qui hanc bonorum amplitudinem nobis, Deo auctore, ſua virtute pepererunt. Erant integri, caſti, ſimplices, modeſti, bene morati, in oratione, & lectione aſſidui, ſui deſpicientes, in alienæ ſalutis cura, & cogitatione defixi, conſilia, & opera benigni, hoſpitales, in domeſtico cultu, & victu parci, in alios benefici, & liberales. Erant vigilantes ſuper gregibus ſuis, vineam Domini ſumma diligentia, & labore colentes, & cuſtodientes. Paſcebant aſſidue oves ſibi commiſſas triplici ſalutis cibo, verbo, exemplo, & Sacramentis; memores quoque, & imitatores Summi Paſtoris Chriſti, qui pro univerſo grege ſuo Sanguinem, & Vitam profudit, ipſi pro ſuarum ovium incolumitate quemvis excipere laborem, ſubire omnes caſus, omnem vim, atque injuriam perferre, denique, ut bonus ille Paſtor Evangelicus, animam ſuam pro ovibus ponere non dubitabant, nullum inde hujus vitæ fructum expectantes, ut maximos cæleſtis retributionis fructus conſequerentur. Hæc ſi, ut debemus, Patres, ante oculos habebimus, facile intelligemus, quid in reſtitutione Eccleſiaſticæ diſciplinæ nobis ſit hoc tempore agendum. In quo illud etiam animadvertendum erit, ut, quemadmodum in conformanda, & conſtituenda Eccleſiaſtica ratione Chriſtus Dominus ab ipſis Apoſtolis, quos Chriſtianæ vitæ Magiſtros eſſe voluerat, initium fecit; ſic nos a nobis ipſis Paſtoribus, quos vivendi exempla, & præcepta aliis tradere oportet, in conformanda, reſtituendaque morum diſciplina exordiamur.*

Quam vero morum diſciplinam reſtaurare, noſtra hac præſertim tempeſtate, aut, ut minus præ oculis habere debeant Epiſcopi, ab ipſo rurſus Sanctiſſimo Antiſtite accipiamus: *Non adumbratam quandam* (ait ad Patres in ſecundo Provinciali Concilio congregatos) *ſed expreſſam illam diſciplinæ Chriſtianæ formam, afflante Spiritu Sancto, Decretis noſtris reſtituere curemus, quam naſcente Eccleſia inſtituit* vivus ſermo Dei, & efficax, penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens uſque ad diviſionem animæ, ac ſpiritus, compagum quoque, ac medullarum, *& diſcretor cogitationum, & intentionum cordis. Nam ſi vitiorum ſemina non funditus tollere ſtudemus, ſed ſatis id eſſe putamus, ut externa quædam tantum, quæ oculis offenſionem in vulgus præbent, quaſi levi manu emendemus; id nobis eveniet quod agricolis, qui dum herbas inutiles radicitus evellere negligunt, quæque ſolum e terra extant, amputant, ne agrum quidem a ſtirpibus noxiis purgant, ſed etiam, quod plane nolunt, id ſane efficiunt, ut uberiores paucis poſt diebus emanent. Nec vero eſt, cur a muneris noſtri ratione deterreamur, vel quia his paſtoralibus noſtris ſtudiis, actionibuſque animos eorum exulcerari videamus, qui filii ſunt perditionis; vel quia populares illæ, quibus quaſi ficus foliis deformes, pravique mores contegi ſolent, voces audiantur*. Non ferunt hæc tempora veterum Canonum ſeveritatem; ſic jamdiu viximus, ſic vixerunt; ita egerunt qui ætate anteceſſerunt; vitæ inſtitutum nihil eſt quod mutemus. *At nos hæc, atque adeo ejuſmodi contemnamus, proponamuſque nobis ob oculos libertatem illam ſpiritus, & virtutem, qua armati Patres noſtri Apoſtoli, qua muniti Martyres, qua inſtructi noſtri Ordinis Sanctiſſimi homines, Athanaſius, Chryſoſtomus, Ambroſius hujus Eccleſiæ*

Antiſtes ; qua affecti alii Religioſi Viri Apoſtolico quodam animorum ardore flagrantes, nullis non minis, non hominum clamoribus, non furoribus quaſi tribunitiis fracti, nec debilitati, pro Dei gloria, pro gregis commiſſa ſalute, forti, conſtantique animo adhibuerunt illam quaſi cenſoriam virtutem, acerrimam peccatorum vindicem. Eorum ſere exemplo adducti, nos quoque Apoſtolica illa conſtantia, & Evangelica virtute. qua una nihil eſt in Eccleſiaſticis Paſtoribus illuſtrius, nihil magis neceſſarium, ſine metu, & conſtanter certe agamus, atque adeo perficiamus, quod Evangelium docet, quod Chriſtus jubet, quod ratio præcipit, quod gregis ſalus, quod Eccleſiæ auctoritas, dignitoſque poſtulat.

Ad aſſequendam tandem Synodorum præcipuum ſcopum, nimirum vitiorum extirpationem, & morum reformationem, non parum efficax erit exacta obſervatio Decreti Concilii IV. Lateranenſis ſub Innocentio Papa III. relato in Cap. 25. *De accuſationibus*, ut Epiſcopi nimirum *per ſingulas Diœceſes ſtatuant perſonas idoneas, providas videlicet, & honeſtas, quæ per totum annum ſimpliciter, & de plano, abſque ulla juriſdictione, ſolicite inveſtigent, quæ correctione, vel reformatione ſunt digna, & ea fideliter perferant ad Metropolitanum, & Suffraganeos, & alios in Concilio ſubſequenti, ut ſuper his, & aliis, prout utilitati, & honeſtati congruerit, provida deliberatione procedant.* Atque hanc porro perfectam, ac integram priſtinæ diſciplinæ normam, quam Epiſcopi tanquam formam ſibi præſcriptam continuo intueri debent, quia temporum, ac perſonarum conditio reſtitui interdum non patitur, prudenter Eccleſia inſtituit, ut Synodorum Provincialium, Diœceſanarumque celebratio nunquam intermitteretur ; quo fieret, ut quod primo obtineri non potuit, ſequentibus ſenſim obtineatur, atque ad integram reformationem, & perfectam quandam morum diſciplinam gradatim, & ſuaviter populus ducatur. Ita expertus fuit S.Carolus, quemadmodum in ſua ad Patres Concilii ſui ſecundi Oratione aperuit ; una vel hoc titulo Coepiſcopis ſuis perſuadere ſtudens, quam neceſſaria eſſet frequens Synodorum celebratio: *Quo tempore*, inquit, *hoc primo in Concilium convenimus, populis noſtris tanquam parvulis, aut certe infirmioribus, nonniſi præter lac eſcam dedimus, & ſolidiorem cibum tunc præbere vix potuimus ; idque Chriſto Domino Magiſtro, qui multa cum haberet, quæ Apoſtolis diceret, non omnia tamen uno tempore eos docuit, propterea quod ad ea portanda tunc ſane eſſent minus idonei. Et quemadmodum is longo temporis progreſſu, tum excitatis Sanctorum Patrum mentibus, tum Sacroſanctis habitis Conciliis, Eccleſiam ſuam doctrinæ ſplendore in dies magis atque magis illuſtrare voluit, cum vel momento temporis idipſum præſtare potuiſſet ; ſic nobis, qui Matrem Eccleſiam colimus, atque obſervamus, illud ab ejus benignitate ſperandum eſt, ut & nunc, & in poſterum, prout temporum ratio requiret, ea pateſaciat, atque aperiat, quæcumque ſuperioris noſtri Concilii temporibus non opportuna ipſius Dei Spiritus non ſuggeſſit, ut illa Fidelibus noſtris tunc traderemus.*

Hactenus S.Carolus, qui etiam ad rem alia plura edixit, quæ ſupervacaneum eſt recenſere hoc loco. Videri autem poſſunt, quæ de Conciliis Provincialibus diximus nos Tomo III. Conciliorum in Commentario ad Canonem VI. memorati Concilii Oecumenici III. Lateranenſis ; itemque Tomo III. Romani Pontificalis in Commentariis ad Titulum V.

R E I M P R I M A T U R.

Si videbitur Reverendiſs. Patri Sacri Palatii Apoſtolici Magiſtro.

F. M. de Rubeis Patriarcha Conſtantinopolitanus Viceſgerens.

R E I M P R I M A T U R.

Fr. Joſeph Auguſtinus Orſi Sacri Palatii Apoſtolici Magiſter.

Digitized by Google

INDEX SUMMARIUS

EORUM, QUÆ CONTINENTUR TOMO II. CONCILIORUM HISPANIÆ JUXTA HANC NOVAM EDITIONEM.

Epiſtola dedicatoria Joſephi Catalani ad Eminentiſſimum Principem Nerium Corſinum S. R. E. Cardinalem. iii
Epiſtola dedicatoria Joſephi S. R. E. Cardinalis de Aguirre ad Ludovicum Portocarrerum S. R. E. Cardinalem. vi.
Cardinalis de Aguirre Præmonitio ad Lectorem. vii.
Monitum Collectoris ad Illuſtriſſimos DD. Archiepiſcopos, & Epiſcopos Hiſpaniæ, ac Novi Orbis, ut Concilia frequenter celebrent. ix.
Joſephus Catalanus Lectori. x.
Illuſtriſſimi, ac Reverendiſſimi Domini D. Balthaſaris de Baſtero, & Lledo Diſſertationes duæ in Canones 34. & 36. Concilii Illiberritani. a.
Diſſertatio i. ſuper Can. *Cereos &c.* xxxiv. Illiberritani Concilii ineunte ſæculo quarto apud Hiſpanos coacti. xi.
Diſſertatio ii. in Canonem, *Placuit picturas &c.* xxxvi. ejuſdem Illiberritani Concilii. xiii.
Joſephi Catalani Additio. xvii.
Concilium Eliberitanum xix. Epiſcoporum. i.
Admonitio ad Lectorem. i.
De Concilio Illiberritano confirmando ad Clementem VIII. Pontificem Maximum Ferdinandi Mendozæ Libri tres, adjunctis diverſorum novis Commentariis, & Obſervationibus. 2.
Cap. i. De Concilii Illiberritani nomine, & Urbe, in qua habitum eſt. 2.
Cap. ii. De tempore Conc. Illiberritani. 10.
Cap. iii. An omnium Hiſpaniæ, & Catholicæ Eccleſiæ Conciliorum Illiberritanum fuerit antiquiſſimum. 20.
Cap. iv. De auctoritate Conc. Illiberitani. 22.
Cap. v. De Canonibus veris Concilii Illiberritani. 30
Cap. vi. De Canonibus, qui Concilio Illiberritano falſo eſſe feruntur. 41.
Cap. vii. De utilitate Conciliorum. 45.
Cap. viii. Epiſcopos *Sanctos*, & Romanum Pontificem *Sanctiſſimum*, ab initio Eccleſiæ appellari. 46.
Cap. ix In EccleſiisConcilia ſemper agi conſueviſſe, & cum omiſſum, qua id de cauſſa factum. 47.
Joſephi Catalani Additio. 47.
Cap. x. Cur nomina Epiſcoporum initio Concilii præfigantur; & Conſulum nomina, vel alia temporis nota, omiſſa ſint. Ubi de ſingulis Epiſcopis, qui huic Concilio interfuerunt, & Presbyteris, & locis illorum, late diſſeritur. 48.
Cap. xi. Cur de plebe mentio in hoc Concilio injecta. 77.

CONCILII ILLIBERRITANI
Liber II.

Cap. i. Apoſtolorum Symbolum cur Patres Illiberritani initio Concilii omiſerint. 80.
Cap. ii. Quæ verbi *Placuit* vis; qui uſus ejus in Conciliis. 81.
Cap. iii. Quæ ſit Templorum origo, quæ ratio. 83.
Cap. iv. Quæ idoli etymologia, quæ idololatriæ exterioris, & interioris vetuſtas. 85.
Cap. v. Cur idololatria crimen capitale, vel principale dicatur, 87.
Cap. vi. Quid *communionis* nomine contineatur, & an perpetua communionis interdictio juſta fuerit, nec ne? 93.
Cap. vii. De Flaminibus ethnicorum, non de Chriſtianorum, hic agi; & qui *Flamines* dicerentur. 96.
Cap. viii. Mœchiæ nomine omnem illicitum concubitum comprehendi, nunquam ipſam, ut natura turpem, licuiſſe in Eccleſia; explicata in eam rem tria, Concilii Toletani i. Iſidori, & Clementis loca. 98.
Cap. ix. Qui olim *ſacrificati* dicerentur, qui *libellatici*. 115.
Cap. x. Cur Flaminibus triennii, cum reliquis biennii, ad percipiendum Baptiſmum tempus præſcribatur. 125.
Cap. xi. Quid zelus, quid zelotypia. 126.
Cap. xii. Quæ olim flagellorum, & verberum, quæ fuſtium pœna. 128.
Cap. xiii. Cur de tertio die mentio hic injecta fuerit. 128.
Cap. xiv. Quæ in ſervorum caſtigatione dominorum poteſtas. 130.
Cap. xv. Ob delicta caſu admiſſa cur olim pœnitentia imponeretur. 132.
Cap. xvi. Maleficium idololatria cur perhibeatur. 135.
Cap. xvii. Adulterii coercitionem ad Epiſcopos ſpectare. 137.
Cap. xviii. De matrimonii, & divortii antiquitate. 139.
Cap. xix. Sine cauſſa juſta, & judicio Epiſcoporum nunquam licuiſſe a matrimonio divertere. 141.
Cap. xx. Connubium ſecundum, durante primo, ſemper ab Eccleſia improbatum, præſertim ab Hiſpanica. Defenſa Ambroſii Commentaria in Epiſtolam Paulli ad Corinthios. Explicatus in his locus de divortio, & alter Lactantii. 142.
Cap. xxi. Eorum lapſus detegitur, qui Concilio huic ſecundum conjugium, durante primo, aut admiſiſſe, aut permiſiſſe impoſuerunt. 150.
Cap. xxii. De Catechumenorum connubiis; & cur relicta a Catechumeno alteri nubere poſſit, & nupta ad Baptiſmum admitti. 153.
Cap. xxiii. Cur hic quinquennii Catechumenæ feminæ, cum reliquis biennii, ad Baptiſmum tempus definiatur. 157.
Cap. xxiv. De pœna turpis lenocinii parentum. 158.
Cap. xxv. Quæ antiqua lenonum pœna. 158.
Cap. xxvi. 159.
Cap. xxvii. Virgines voto ſacratas ab ipſis Apoſtolorum temporibus fuiſſe in Eccleſia,

Google

ſia, præſertim Hiſpanica; & cur de Virginibus hic, non de viduis, mentio injecta. 161.
Cap. XXVIII. Poſt votum nunquam licuiſſe ſacris Virginibus vagam impudicitiam, vel contubernium. Explicata in eam rem duo Cypriani, & Auguſtini loca. 163.
Cap. XXIX. De lapſis Virginibus ſacris Epiſcoporum eſſe judicium. 171.
Cap. XXX. Quam Deo accepta virginitatis oblatio. 171.
Cap. XXXI. Quanto ethnicis Chriſtianæ Virgines præſtent. Illarum breve, harum perpetuum vinculum eſſe; diſſolubile tamen Pontificis Maximi imperio. Explicata in eam rem Innocentii III. Epiſtola ad Abbatem Sublacenſem. 172.
Cap. XXXII. Quæ illi feminæ pœnitentia imponenda, quæ poſt ſtuprum, vel nupſit, vel non nupſit. 178.
Cap. XXXIII. Pœnitentes reconciliari debuiſſe, nec potuiſſe connubiis copulari. Explicatus Canon XII. Concilii Romani ſub Sylveſtro. 179.
Cap. XXXIV. Gentilium connubia prohibita, & Eccleſiæ Decretis irrita; Lege tamen Civili capitis pœna contrahentibus non indicta. Explicata in eam rem Valentiniani Conſtitutio. 182.
Cap. XXXV. De hæreticorum, ſchiſmaticorum, & Judæorum connubiis. 187.
Cap. XXXVI. Cum Judæis matrimonia inita, ipſo jure nulla. 188.
Cap. XXXVII. Varia ethnicorum Sacerdotum privilegia. Cur ſpeciatim connubium cum illis interdicatur. 190.
Cap. XXXVIII. De pœna Epiſcoporum, & Sacerdotum mœchantium. 191.
Cap. XXXIX. Quæ negotiatio Clericis interdicta, quæ permiſſa. 194.
Cap. XL. De pœna uſurarii, tam Clerici, quam laici. 198.
Cap. XLI. Quæ olim, & hodie uſurariis Clericis pœna indicta; explicato Alex. III. Reſcripto. 200.
Cap. XLII. De laicis, non de Clericis, hunc Canonem intelligi oportere. 202.
Cap. XLIII. De pœna eorum, qui in Civitate morantes, tribus Dominicis diebus abfuerint ab Eccleſia; & cur de aliis mentio omiſſa. 204.
Cap. XLIV. *Dominici* diei nomen, & feſtum ab ipſis Apoſtolorum temporibus. 205.
Cap. XLV. De tribus Dominicis cur hic meminerint Patres. 207.
Cap. XLVI. Eccleſias divino cultui ab ætate Sanctorum Apoſtolorum dicatas; explicatis in eam rem Lactantio, & Clemente Alexandrino. 208.
Cap. XLVII. Lapſis non modo pœnitentiam non negaſſe Patres Illiberritanos, ſed manifeſte indulſiſſe. 211.
Cap. XLVIII. Quando parentum culpa redundet in filios, quando non redundet. Expenſus in eam rem D. Cyprianus. 214.
Cap. XLIX. Quid abſtinentia, quid jejunium, & qui jejunii fructus. 217.
Cap. L. Cur menſibus Julio, & Auguſto jejunia ſublata. 220.
Cap. LI. Quæ cautio olim in Clericorum ordinatione adhiberetur. 222.
Cap. LII. De privilegiis confeſſorum in literis indulgentiæ dandis. 224.
Cap. LIII. Jejunium Sabbathi cur in Eccleſia Occidetali præceptum, in Orientali interdictum; explicatis in eam rem Clemente & Ignatio, & Canone LVI. Synodi VI. de quo, & reliquis diffuſe tractatum. 230.
Cap. LIV. Extraneam feminam, & ſubintroductam in Conciliis eam intelligi, quæ nec matrimonio, nec ſanguine conjuncta ſit. 240.
Cap. LV. Cur Virgines hujus Concilii tempore in parentum domibus habitare permitterentur. 245.
Cap. LVI. Cur eorum, qui non communicant, munera non acceptet Eccleſia; explicato Canone XLIX. Concil. Laodic. 246.
Cap. LVII. Eos ſolum, qui erratico ſpiritu actu exagitantur, hoc Canone comprehendi. 253.
Cap. LVIII. Dæmones cur ſpiritus erratici dicantur. 254.
Cap. LIX. Antiquum eſſe in Eccleſia, offerentium nomina recitari; & an energumeni ſanctæ communionis debeant eſſe participes. 256.
Cap. LX. Dæmoniacos a ſacris Eccleſiæ functionibus ſemper repulſos. 258.
Cap. LXI. Mœchiæ crimen in adoleſcentia commiſſum Subdiaconum impedit ordinari. 260.
Cap. LXII. Cur ille, qui in adoleſcentia fuit mœchus, Subdiaconus ordinari prohibeatur. 262.
Cap. LXIII. Mœchiæ crimen impedit Clericum ordinari, & ordinatum deponit. 263.
Cap. LXIV. Mœchiæ pœnam, caſtitate initi conjugii ſolvi. 263.
Cap. LXV. Reconciliationem pœnitentium ad Epiſcopos ſolos ſpectare. 264
Cap. LXVI. Abſolutio pœnitentium an poſſit deferri Diaconis; explicato in eam rem Divo Cypriano. 268.
Cap. LXVII. Continentiæ legem ſemper ordinibus ſacris annexam in Eccleſia; explicata Concilii Nicæni primi hiſtoria de Paphnutio. 270.

Concilii Illiberritani
Liber III.

Cap. I. Cereos in Cœmeteriis incendi prohibitum ad inquietandos Sanctorum ſpiritus; & quid ſit, ſpiritus inquietare. 276.
Cap. II. Cereos rebus Eccleſiæ ſacris adhibitos, ſemper in Hiſpania probatos. 287.
Cap. III. Inquietari Sanctorum ſpiritus, quo alio ſenſu poſſit intelligi. 288.
Cap. IV. De pervigiliis, & earum antiquitate; cur hic ſublatæ; explicata Conſtantii Imp. Conſtitutione in Lege V. Cod. Theodoſiani de ſacrificiis Paganorum. 289.
Cap. V. Imagines ſacras ab Apoſtolorum temporibus fuiſſe in Eccleſia; & cur eas pingi hoc Canone interdictum ſit. 298.
Cap. VI. Energumenos baptizandos, ſi extremo urgeantur periculo. 316.
Cap. VII. Luminaria accendi conſueviſſe in Eccleſia hujus Concilii tempore, eaque probata ab his Patribus, non prohibita; & cur ea accendere energumeni prohi-

beau-

beantur . 318.
Cap. VIII. In neceſſitate omnes poſſe baptizare , obſervata Eccleſiæ forma ; & quæ ſit hæc manus impoſitio , qua fideles perfici dicuntur . 319.
Cap. IX. Extra Eccleſiam poſſe conferri Baptiſmum in neceſſitate . 324.
Cap. X. Ab infidelibus poſſe conferri Baptiſmum , obſervata Eccleſiæ forma . 325.
Cap. XI. Baptizare poſſe bigamos ; in Eccleſia Romana bigamos non ſediſſe , nec aliam irregolaritatis notam habentes . 362.
Cap. XII. Gentilibus in extremo periculu cupientibus baptizari , nec Baptiſmum , nec Confirmationem negandam . 327.
Cap. XIII. Oblatum idolis ab œconomis , non eſſe acceptum ferendum a poſſeſſoribus ; & qui *poſſeſſores* dicantur . 329.
Cap. XIV. De privatis ſacris antiquorum fuse tractatum ; explicato Modeſtinu , & Gordiani Imp. Reſcripto . 330.
Cap. XV. Quando ſervorum idola domini debeant diruere . 335.
Cap. XVI. Quando Catechumeni baptizandi, & quibus informandi . 336.
Cap. XVII. Feſtum Pentecoſtes ab ipſis fuiſſe Apoſtolorum temporibus . 339.
Cap. XVIII. Quæ proprie dicatur meretrix ; quæ olim ei pœnæ propoſitæ ; quando baptizari debeat . 342.
Cap. XIX. Catechumenos gravi aliquo morbo obmuteſcentes baptizari poſſe ; & quid de pœnitentibus , 345.
Cap. XX. Peccata ante Baptiſmum cur lenius caſtiganda , quam quæ poſt Baptiſmum commiſſa . 346.
Cap. XXI. Qui apoſtatarum nomine hic contineantur . 349.
Cap. XXII. Expreſſo Hiſpaniæ Decreto errorem Novatiani improbari . 361.
Cap. XXIII. De varia pœna adulterii . 252.
Cap. XXIV. Pro Baptiſmo nihil a Sacerdotibus exigendum . 354.
Cap. XXV. De antiqua pedum lotione . 359.
Cap. XXVI. Fruges fidelium a Judæis, vel Gentilibus benedici non debere . 357.
Cap. XXVII. A menſa Judæorum, & alio commercio civili fideles debere abſtinere. 359.
Cap. XXVIII. Hæreticos non eſſe ordinandus, & ordinatos deponendos . 361.
Cap. XXIX. Hæreſi notatos deponendos. 363.
Cap. XXX. Qua pœna libelli famoſi auctorea coercendi . 364.
Cap. XXXI. Ab uno Epiſcopo excommunicatos , ab aliis non eſſe reconciliandos. 367.
Cap. XXXII. Voluntate parentum contrahi olim , & diſsolvi ſponſalia . 368.
Cap. XXXIII. Sponſalia infringentes , mortali culpæ obnoxios . 372.
Cap. XXXIV. Contractum ſponſaliorum ab Eccleſia irritandum , ni certa ſolennitate celebretur , conſentaneum videri . 373.
Cap. XXXV. Parentes , ſi filiis ſponſalia infringentibus conſentiant, peccare ; ſecus ſi non conſentiant . 373.
Cap. XXXVI. Cur coronis uti Sacerdotibus interdictum ſit ; & quæ fuerint iſtæ coronæ . 374.
Cap. XXXVII. Idololatriæ crimen in quibus contrahatur . 374.
Cap. XXXVIII. Magiſtratus gerere, cur Chriſtiani ſub excummunicationis pœna prohibeantur . 375.
Cap. XXXIX. De munere antiquo duum-viratus . 381.
Cap. XL. Quæ *pompa* olim diceratur ; & cur ad pumpam uſſerre veſtimenta ſub excommunicatione prohibeantur Chriſtiani. 383.
Cap. XLI. De literis comunicatoriis, & vario illarum uſu . 386.
Cap. XLII. An Archiepiſcopi , & Primates , ut hodie , fuerint olim in Hiſpania tempore hujus Concilii . 388.
Cap. XLIII. Capitolia fuiſſe in Hiſpania , & aliis Provinciis, ad exemplum Rumani. 392.
Cap. XLIV. Ad exemplum Romani Capitoli reliqua in editis locis cunſtrui ſolita . 395.
Cap. XLV. Idola ethnicurum diruentes , cur in numerum recipi Martyrum Hiſpani Patres interdixerint . 395.
Cap. XLVI. Non teneri quemquam privata auctoritate idola Gentium infringere, poſſe tamen ſuo tempore , & loco . 398.
Cap. XLVII. An Apoſtoli fregerint unquam Gentium idola, & quanti tradiriones Apoſtolicas ab initio Eccleſiæ Hiſpani Patres fecerint , 399.
Cap. XLVIII. Non decerni ab Hiſpanis Patribus in hoc Canone , Martyrem non eſſe , qui idola fregerit ; ſed in numerum Martyrum ab Eccleſia non referri , & cur . 400.
Cap. XLIX. Olim Epiſcopi adſcribebant Martyres cæleſtium numeru ; quod juſtis de cauſſis , ſoli Romano Pontifici reſervatum eſt . 409.
Cap. L. Uxore mortua , non licere cum ejus ſuture matrimonium contrahere . 410.
Cap. LI. De Aurigis agi in hoc Canone , non de Auguribus , & cur tam acri pœna Aurigæ fetiantur . 414.
Cap. LII. Qui fuerint Pantomimi, & cur tam acris illis pœnitentia imponatur . 418.
Joſephi Catalani Additio . 422.
Cap. LIII. De pœna parentum proprios fœtus interimentium . 425.
Cap. LIV. De pœna ejus mulieris , quæ vel ſemel in vita , vel ad mortem uſque cum alieno viro mœchatur . 428.
Cap. LV. Cur vir uxorem adulteram retinens puniatur . 429.
Cap. LVI. Nulli licete ſine judicio Eccleſiæ uxorem repudiare . 431.
Cap. LVII. Quod innocentiæ , & integritatis ſpecimen Clerici præbere debeant . 432.
Cap. LVIII. De matrimonio interdicto cum privigna . 433.
Cap. LIX. Qui Comici , qui Scenici , & cur matrimonium cum his interdictum . 434.
Cap. LX. Quare Catechumena ante lavacrum , pœnitentia , velut Chriſtiana , afficiatur . 438.
Cap. LXI. De priſco more admittendi Infideles ad Baptiſmum ; & de pœna , ut nonniſi in fine quis poſſet baptizari ; & an Catechumenus ſine Baptiſmo decedens , æterna frui poſſit beatitudine ; explicatis in eam rem Concilii Bracarenſis I. Canone XXXV. & B. Chryſoſtomo ; diſſeritur prætetea de Cap. *Catechumenum* , *De conſecra-*

Digitized by Google

cratione, Diſtinctione iv. 440.
Cap. LXII. De pœna mariti adulterium committentis. 448.
Cap. LXIII. Uter adulterio commiſſo magis peccet, vir, an uxor. 448.
Cap. LXIV. De pœna uxoris adulterantis, & mariti conſentientis. 451.
Cap. LXV. De pœna ſtupri nefandi. 453.
Cap. LXVI. Virgines, & Viduas mœchantes minori pœna afficiendas, ſi cum eiſdem viris nuptias celebrent. 457.
Cap. LXVII. Secundas nuptias licere viduis celebrare. 458.
Cap. LXVIII. Gravior pœna viduæ imponenda, quæ aliis nubit, relicto eo, a quo ſemel cognita eſt. 460.
Cap. LXIX. De pœna Delatorum, & qui dicerentur proſcripti. 460.
Cap. LXX. De pœna ejus, qui aliquem interficiendum detulit. 462.
Cap. LXXI. De pœna falſi teſtis. 463.
Cap. LXXII. A tempore Apoſtolorum Eccleſiam habuiſſe juriſdictionem forenſem, & hoc Canone comprobari. 465.
Cap. LXXIII. De falſa Epiſcoporum, & Clericorum accuſatione punienda. 466.
Cap. LXXIV. Diaconus in crimine mortis detectus, etiam ante ordinationem admiſſo, deponitur; & quodnam eſſet crimen mortis. 467.
Cap. LXXV. Levius qui ſe deferunt, quam convictos puniendos. 469.
Cap. LXXVI. Quæ fuerit laica communio. 470.
Cap. LXXVII. Juriſdictionis Eccleſiaſticæ eſſe capacem Diaconum. 472.
Cap. LXXVIII. Benedictionem hic Sacramentum Confirmationis intelligi; & cur Chriſtiani ea perfici dicantur. 475.
Cap. LXXIX. Solo Baptiſmo in neceſſitate poſſe quemquam ſalvum fieri. 476.
Cap. LXXX. Gravius Fidelem virum delinquere, ſi ad feminam infidelem acceſſerit, quam e contrario. 477.
Cap. LXXXI. Diverſa in eum, qui ſe defert, vel qui convincitur, pœna ſtatuenda 477.
Cap. LXXXII. De priſca pœnitentia alea ludentis. 478.
Cap. LXXXIII. Liberti qui, & cur ab Ordinibus ſuſcipiendis repellantur. 481.
Cap. LXXXIV. Cur feminis ſcribere ſine maritorum nominibus, aut eis reſcribi non liceat. 482.
Ferdinandi Mendozæ Concluſio ad Clementem Papam VIII. de confirmando Concilio Illiberritano. 484.
Epiſtola Ferdinandi Mendozæ ad Philippum II. Hiſpaniarum Regem Hiſpanico idiomate conſcripta, in qua multa eidem ſignificat, quæ ad editionem prædicti Illiberritani Concilii ſpectant, quam ipſe Mendoza ſummo ſtudio, ac labore adornaverat.

Porro quædam nos ſcitu digna notavimus in ipſum antiquiſſimum Concilium Illiberritanum, ineditumque hactenus Canonem inſeruimus, cujus mentionem facit Vir Clariſſimus Dominicus Manſi in Supplemento ad Concilia eruditiſſimi Labbei editionis Venetæ. Forte & alia fuſius notaſſem in Canones memorati Concilii, & aliorum Hiſpanorum, quæ in hoc Opere, quod in ſex Tomos diſtribui, continentur; abſtinui tamen, quod ii egregie, & plene explicati jam fuerint a variis eruditis Viris, ac præſertim a præſtantiſſimo S. R. E. Cardinali de Aguirre, quorum Diſſertationes, ac Notas, una cum aliis explicationibus, quas a probatis, & doctis Scriptoribus accepimus, in ipſo Opere paſſim legere eſt. Cumque ad manus noſtras, perfecto hoc Tomo II. pervenerint duæ Diſſertationes in Canones 34. & 36. laudati Concilii Illiberritani a Viro doctiſſimo, ac religioſiſſimo Domino D. Balthaſare de Baſtero concinnatæ, curavimus eaſdem ſupra initio hujus Tomi deſcribere, ne Lectorem nova laudatiſſimi Viri interpretatione fraudaremus.

CON-

2. 1. 48

CONCILIUM *ELIBERITANUM XIX. EPISCOPORUM ERA CCCLXXII.

* Illiberitanū.

* Verius ann. 303. aut 305. Vide infra in Diſſert.

* Triginta.

Reſidentibus etiam viginti *, *& ſex Presbyteris, adſtantibus Diaconibus, & omni plebe, Epiſcopi dixerunt &c.*

LECTORI ERUDITO.

ANTEQUAM exhibeamus literam hujus celeberrimi Concilii, & aureos in illud Commentarios nobiliſſimi, atque eruditiſſimi D. Ferdinandi de Mendoza, placet præmittere judicium Philippi Labbe de iis Tomo 1. Collectionis noviſſimæ Conciliorum, in qua illos recudendos curavit. Accipe ejus verba col. 1007. *Ut tuit, multorumque votis faciamus ſatis, Lector Antiquitatum Eccleſiaſticarum ſtudioſe, celeberrimum hic tibi exhibemus Ferdinandi Mendozæ Commentarium in Libros tres diſtributum, ac Clementi VIII. Romano Pontifici oblatum de confirmando Concilio, ut vocat, Illiberritano. Quam carus porro ſit, & auro contra non carus iſte Liber, nemo neſcit eorum, qui βιβλιακῆς ἐμπειρίας vel leviſſimum habent uſum. Quare vel hoc nomine acceptior omnibus debet eſſe hæc noſtra Collectio, quod nunc tantum theſaurum eodem tibi pretio cum aliis omnibus undequaque collectis Conciliorum Voluminibus offeramus, quo vel ſolus venalis aliquoties extitit apud opulentos Librorum rariſſimorum emptores.* Defendit quidem, & illuſtravit idem Concilium eodem tempore Cl. V. D. Garſias de Loaiſa, tunc Magiſter Sereniſſimi Hiſpaniarum Principis Philippi III. poſtea Archiepiſcopus Toletanus; ſed obiter tamen, ac brevibus Notis, quemadmodum alia Hiſpaniæ Concilia. Poſtea doctiſſimi Viri, Severinus Binius, Gabriel Albaſpinæus, & D. Emmanuel Gonzalez Tellez, Notas plures, ſive Obſervationes addiderunt, quibus & modo noſtras adjungimus. Sed enim fateri oportet, Ferdinandum Mendozam divino illo ingenio, & accuratiſſimo ſtudio omnibus palmam in ea parte præripuiſſe. Cæteri itaque ſolum potuimus quærere, non abſque labore, ſpicas aliquot ab eo relictas.

Sane quidquid laudati Scriptores, quidquid nos ipſi adjecimus Commentariis Mendozæ, exile admodum eſt, ſi cum iis conferatur. Cum jam fluxerint centum circiter anni a prima eorum editione, ſumptibus Philippi II. facta, & poſtea prodierint Lugduni anno MDCLXV. tandemque Lutetiæ anno MDCLXXII. aucta Notis prædictorum; omnibus Viris eruditis in ſummo pretio, immo, audeo dicere, in admiratione fuerunt, ac ſunt. Memini, quadraginta retro annis Salmanticæ, aliiſque locis, vel unum eorum exemplar a doctiſſimis, & graviſſimis quibuſque hominibus, nulli ſumptui parcentibus, exquiſita diligentia quæri ſolitum, ac difficillime inventum. Incredibile apparet, Ferdinandum molliter, ac ſplendide educatum in domo clariſſima parentum, Joannis Hurtado de Mendoza, & Agnetis a Ribera, quorum ille Ducum del Infantado, hæc vero Ducum de Alcala, utrorumque Hiſpaniæ Magnatum, notiſſimum germen erat, in ipſo adoleſcentiæ flore uſque adeo præcelluiſſe inter Salmanticenſes innumeros Juriſprudentiæ candidatos, ut elaboraret Diſputationes illas celebres in locos difficiores Tituli, *De Pactis*, juſto Volumine comprehenſas, edito Compluti anno MDLXXXVI. Deinde vero vix juventutem ſupergreſſus, uſque adeo emicuit ſacra eruditione, nec ſolum humana, ac politiore, & ita ſubacto judicio, præter inſignem juris utriuſque doctrinam, ut Opus adeo terſum, plenum, pulchrum, varium, numeriſque omnibus abſolutum brevi temporis curriculo elaboraret, diſſiparetque procul, veluti ſolaribus radiis, tot nebulas, extricaret tot nodos, eluderet tot ſcopulos, ac fluctus difficultatum, quibus eo uſque impetebatur auctoritas hujus Concilii, non ab Heterodoxis modo, ſed a Catholicis, & doctis Viris, etiam Hiſpanis. Sed enim, ut inquit Chryſoſtomus Homilia 22. in Epiſtolam ad Hebræos: Τὰ ὀξύτατα τῶν ὀρνίθων, καὶ ὄρη, καὶ νάπας, καὶ πελάγη, καὶ σκοπέλους ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῇ διίπταται ἀσινῆ. τοιοῦτός ἐστι καὶ ὁ νοῦς ὅταν πτερωθῇ. Id eſt: *Aves perniciſſimæ, & montes, & ſaltus, & maria, & ſcopulos, brevi momento temporis illæſæ prætervolant. Talis eſt etiam mens, cum fuerit alata.* Ejuſmodi autem fuiſſe mentem Ferdinandi, mecum, credo, pronunciabunt quotquot in Quatuordecim ſedent; non humi repentem, ſed ſublime volantem, & ocyſſimo pennarum motu permeantem aera, inſtar phœnicis ingeniorum, cui in hoc Concilio Interpretando, vel aquilæ cedunt, & nemo non herbam porriget. Mitto plura, ne videar nimius in laudando Mendoza, quem nunquam ſine delectatione, nunquam ſine admiratione lego. CARD. DE AGUIRRE.

DE CONCILIO ILLIBERRITANO
CONFIRMANDO
AD CLEMENTEM VIII. PONTIFICEM MAXIMUM,
FERDINANDI DE MENDOZA
LIBRI TRES,

Adjunctis diverſorum novis Commentariis, ſive obſervationibus.

CAPUT PRIMUM

De Concilii Illiberritani nomine, & Urbe, in qua habitum eſt.

Cum accepiſſem, Clemens Pater Sanctiſſime, inter eas curas, quas multas, & graves præfeſert ampliſſima hæc ſancti tui muneris functio; in eam te potiſſimum incumbere, ut ad reſtituendam Eccleſiaſticam diſciplinam, & extirpandas præſentis, & antiqui ſæculi hæreſes; Divini utriuſque Teſtamenti Codices, quamemendatiſſimi ederentur, & ſacrorum Conciliorum exemplaria, multorum ſtudiis, & lucubrationibus emendata, illuſtrataque prodirent: vidiſſemque, Beatitudinem tuam, tam acri judicio, quam ſumma diligentia, & religione alterum perfeciſſe: alterum vero, ut perficiatur, pari pietate ſtudio, & labore conari: an Concilii Hiſpanici antiquitatem, velut ſenio jam & vetuſtatem caducam vir Hiſpanus renovare deberet, Hiſpanorumque Epiſcoporum religionem, & externis, & domeſticis telis, aut tormentis potius oppugnatam defendere, & a multorum calumniis vindicare; an vero prætermittere utrumque ſatius foret, ſæpe, ac diu mecum ipſe cogitavi. Conſtituti curſus ingreſſum impediebat ingenii tenuitas, optimarum artium exigua ſupellex, & tantæ rei magnitudo, quam non modo facultate conſequi, ſed nec cogitatione complecti, vix poſſe eum arbitrabar, qui vereretur reprehenſionem doctorum, atque prudentum. Impeditum tamen, & vacillantem animum gravi hac, & ancipiti difficultate, vel jacentem potius erigebat patriæ ſtudium, pietatis ratio, Religionis zelus; erectum firmabat Sanctiſſimi, & prudentiſſimi Anteceſſoris tui Gregorii XIV. Fidei, & Religionis grave teſtimonium; quo revocatos in dubium hujus Concilii Canones, non ſolum illata injuria eripi, defendique voluiſſe, ſed ad honeſtum huc, pium, & ſanctum tutandæ Religionis officium, Hiſpanorum ſtudium, operam, diligentiam, labores, & Sanctitate Pontificis, & amore parentis requiſiviſſe accepimus. Illud autem ſpe certa confirmare cœpit, auxiliumque polliceri, honoris noſtri, communis, & patriæ conſervandi, & recuperandæ ejus priſtinæ dignitatis, quod tractandis Eccleſiaſticæ Reipublicæ gubernaculis eum Cæleſti munere præfectum ſciam, cujus ſingularis, & ſpectata clementia, cum Divinæ, quam obtinet, auctoritati par eſſe prædicetur, non patienti ſolum animo, ſed jucundo, & grato munus videtur ſuſceptura, perexiguum ſatis, & levidenſe, fateor, ſi doctrinæ, & auctoritatis noſtræ pretio æſtimetur; religioſum tamen, & magnum, ſi rerum tractandarum gravitate, & dignitate penſetur. Agendum eſt enim, non ſolum de antiqua Illiberritanæ Urbis magnitudine, & celebritate, ut tam præclara, & recenti Clementis recordatione illuſtrior multo, quam ſi Gotthorum, & Arabum irruptionibus obſcurata, deletaque non fuiſſet, videatur: agendum non tantum de Concilii antiquitate, ut dignitatem primi Eccleſiæ eorum, quæ extant poſt Hieroſolymitana, Concilii, caneſcentis, aut canæ jam ætatis proprio jure debitam, quorumdam tamen Catholicorum extenuatam incuria, & hæreticorum injuria ſublatam, tua benignitate in futura Conciliorum editione, quaſi poſtliminio recipiat; nec agendum modo de tutanda Hiſpanica Religione, quæ multorum calumniis debilitata, cupit æquitate tua recreari, nec de vita tandem, moribus, & doctrina Sanctorum Hiſpaniæ Epiſcoporum, qui ne infeliciter res Chriſtiana periret, feliciter ipſi perierunt; ſed de Galliæ præterea, Germaniæ, Angliæ, Græciæ, & (quod pluris facio) de Romanæ, & Catholicæ Eccleſiæ auctoritate, cujus Legatos huic Sacro Concilio interfuiſſe, in Actis Sueſſionenſis apud Sanctum Medardum legimus; Canones autem, & Decreta ſæpe poſtea ab eo repetita, laudata ſæpe, ſæpe probata, & confirmata cernimus. Agendum de Sanctorum meritis, de Sacramentorum virtute, de vana ſuperſtitione idolorum, de ſacro Dei cultu, & reliquis Religionis noſtræ Myſteriis, quibus Chriſtus dilectam Sponſam ſuam militantem Eccleſiam inſtituit, erudivit, ornavit, & tanquam quibuſdam Religionis ſepimentis, adverſus mundi rectores, & principes tenebrarum harum ſingulari ſapientia, & bonitate ſuffulſit. Ut inde igitur oratio noſtra proficiſcatur, unde caput harum rerum duci debet: Illiberritanæ Urbis, & Concilii in ea habiti tanta eſt vetuſtas, ut proprium utriuſque nomen temporis diuturnitate, & injuria exeſum pene ſit, atque obliteratum: quo fit, ut alii aliis id appellent nominibus. Quidam enim Libertinum [a] vocant, quidam Liberinum, alii Hiberitanum; nec deſunt qui Elibertinum, & Eliberinum; nonnunquam Heliberritanum, ut [b] Rabanus: [c] alii Elibertanum, ut Burchardus, [d] Ivo, & [e] Gratianus, & ante hos Concilium Colonienſe [f] ſub Carolo III. Imperatore cognomento Craſſo, [g] Sueſſionenſe ſub Carolo Rege, [h] Moguntinum ſub Ludovico, & alterum [i] Moguntinum ſub Arnulpho,

a *Concil. Arelatenſe apud Burchardū Libro 17. Decret. C. 53.*
b *Rabanus in Pœniten. Lib.*
c *Burch.*
d *Ivo, &*
e *Gratianus in Decretorū Collectionibus, quæ propriis locis poſtea referentur.*
f *Can. 6.*
g *Concil. Sueſſon. apud Sanctum Medardum ad finem ſextæ actionis, quo extat in actis ejuſdem.*
h *Can. 22.*
i *Can. 26.*
Cur Concilium hoc Illiberritanum nuncupādum.

pho. Mihi vero vetus Civitatis nomen, inflictis tot, & temporis, & Dominorum ſævitiæ plagis, fugitivum adhuc revocare cupienti, Illiberritanum dici magis placet. De Eliberi enim vetuſti Geographi mentionem nunquam fecerunt, faciunt tamen de Illiberi non ſemel, ſed bis; duplicem enim Illiberim conſtituunt Ptolomæus [a], & Plinius [b] in emendatis Codicibus, tametſi negligentia exſcriptorum ea gemino RR. quod in nummis antiquis, & vetuſtis lapidum Illiberis Bæticæ inſcriptionibus extat, alterum omittatur, aut ſicilici ſaltem apicis nota. Docet enim D. Iſidorus [c], veteres duplicibus literis non fuiſſe aliquando uſos, ſed ſupra literam ſicilicum addidiſſe, quo admonerentur lectores, literam in pronunciatione geminandam; quod hodie non obſervatur. Unam Illiberim refert in Gallia Narbonenſi Ptolomæus, non procul a Ruſcinone in ora Illiberis fluvii, a quo forſan Urbi nomen inditum, quod & indicat Strabo [d]. De qua Plinius agens, *Oppida*, inquit, *Illiberis magnæ quondam Urbis tenue veſtigium*; alteram Ptolomæus in Turdulis non procul ab Acci Baſtitanorum, de qua Plinius: *Celeberrima inter hunc* (Bætim fluvium intelligit) *& Oceani oram in Mediterraneo, Segeda, quæ Augurina cognominatur; Julia, quæ Fidentia; Virgao, quæ Alva; Ebura, quæ Cerealis; Illiberi, quod Liberini; Ilipula, quæ Laus; Artigi, quod Julienſes; Veſci, quod Faventia.* Antiquæ hujus Urbis ſitum hodie retinent Granatenſes; eos intelligo, qui incolunt Civitatem Granatam nobile Regni Granatenſis caput; nec Regni titulo ſolum, ſed juridico totius Bæticæ conventu celeberrimam. Ab hac Illiberrim antiquam ſeptimo lapide diſtare, publica mihi fide conſtat Regii in eadem Civitate menſoris. Extat enim nunc (quod de Illiberi Narbonenſi Plinius, & Mela ſcripſerunt) antiquæ Bæticæ Illiberris, & magnæ quondam Urbis tenue veſtigium: rudera enim dirutæ, vel cadavera potius defunctæ Civitatis, & parietinarum Eccleſiæ, in qua Concilium hoc habitum eſt, viſuntur in colle, qui vulgo Mons-Elbiræ appellatur, qui ſicut antiquæ Urbis, ita & nominis non obſcurum retinet veſtigium. Mons ergo de Elbira, & Porta Civitatis Granatæ ab incolis nuncupata de Elbira (quod per eam iter ſit ad Illiberrim) etymon antiquæ Civitatis retinere perſpicue videntur. Cui & conſentanea eſt origo nominis Civitatis Granatæ [e], quam ea ſparſis illius cineribus ortam, natura loci, & majorum traditione cognovimus. Non enim ſic dicta eſt a malo punico hiante, ut a multis creditur, ſed a Granata barbara voce, quæ illius gentis idiomate horreorum domus intelligitur, peritis illius ſermonis ſic interpretantibus, ad id pervetuſtam, ſive Hiſtoriam, ſive fabellam recenſentibus de principe quadam femina antiquæ Illiberris incola, quæ ſua illic frumenta ſolita eſſet recondere. Quid vero cauſæ ſit, qua Civitatem hanc Illiberritanam, tam diverſis nominibus veteres appelleverint, eam reddi poſse arbitror; quod diverſæ gentes, diverſo utentes idiomate, in ea dominatæ ſint. A criticis, & pulitioribus Latinæ linguæ ſtudioſis, Illiberris præcedente I. & ſequentibus duplici LL. & RR. antiqua Hiſpanorum, & Romanorum lingua hodie nuncupari debet: gemino enim RR. in Urbium, & locorum nominibus ſæpiſſime uſi ſunt, ne nova, vel dura hæc Illiberis pronunciatio quibuſdam videatur. Urbium in Hiſpania hæc occurrunt exempla, Laberris, Turriga, Biguerra, Gracurris, Calagurris, Veturris, Tarraco, Arruci, Arriaca, Sigarra, quibus Plinius adjungit Cerretanos populos, & Arrevacos; Sevurros Ptolomæus, & alios his ſimiles. ILLI quoque nomen veteres Hiſpanos, Bæticos præſertim pro Oppido uſurpaſſe, ſunt qui cenſeant [f] conjectura ſumpta, quod ab ea dictione multa Bæticæ Provinciæ Oppida initium habent, ut Illiturgis, Illiberris, Illipa, Illipula, ne plura complectar; quamvis non deſint alii, [g] qui ut Hiſpaniam a Rege quodam Hiſpano cognomine; ſic & Illiberrim ab ejuſdem Regis ſorore cognomine Illiberria, fundamenta jacta, & nomen honoris gratia ſuſceptum contendant: adeo perhibentur Urbis incunabula. Ab Hiſpanis ergo, & Romanis ſic olim vocatam, non Eliberim, tametſi diſſentiant recentiores, ea Martyrologio Romano [h] apparet, quod cum meminiſſet Cæcilii primi hujus Civitatis Epiſcopi, Illiberi eum in Domino quievi ſe refert; & ea Hieronymo [i], qui de Gregorio Bætico ſermone inſtituto, Illiberi Epiſcopum fuiſſe recenſet. Sed clarius multo ex antiquis inſcriptionibus quorumdam lapidum, quos Granatæ nuper repertos renuntiavit mihi Jacobus Luaerus judicandis nobilitatis litibus in Granatenſi Prætorio Præfectus Regius, cum honeſtarum artium, tum Juris utriuſque ſtudiis apprime eruditus: primum ait, in vico quodam ejus Civitatis (Arabum voce *Alcazava* dicitur) erutum eſſe ex ædibus Sebaſtiani de Montealegre, cum hac inſcriptione:

FURIÆ. SABINIÆ. TRANQVIL.
LINÆ.
AVG.
CONIVGI. IMP. CÆS. M. AN
TONI. GORDIANI. PII. FEL.
AVG. ORDO. M. FLOR. ILLIBER
RITANI. DEVOTVS. NVMINI
MAIESTATIQVE. SVMPTV.
PVBLICO. POSVIT.
D D

Alterius lapidis duo adhuc extare fragmenta in ædibus Chriſtophori de Palacios cum hac inſcriptione retulit:

CORNELIAE
F. SEVERINAE
FLAMINICAE
AVG. MATRI

[a] *In 2. Europæ Tabula.*
[b] *Lib. 3. C. 1. & 4.*
[c] *Lib. 1. etym. C. 20. qui Siciliucum apicem dictũ ait, quod in Sicilia inventus ſit ejus uſus.*
[d] *Lib. 3. de ſitu Orbis. Plinius Lib. 3. C. 3.*
Bætim fluvium Guadalquivir Arabum voce dicimus.

[e] *De voce Granata hæc ex Arabibus refert Alvarus Gomezius Libr. 2. de geſtis Franciſci Ximenii.*
Orthographiæ rationem ſemper habendam neque B. (inque) pro V. neque V. pro B. neque O. pro V. & ſic alias crebro docet Caſſiodorus Lib. de Div. n. Lect. C. 15. & 30.
[f] *Hæc exempla extant in Ptolomæo, Plinio, Mela, Antonino, & vetuſtis lapidum Hiſpaniæ inſcriptionibus. Ambroſ. Morales antiq. Hiſp. C. 1.*
[g] *Franciſcus Tarrapha de origine, ac rebus geſtis Regum Hiſpaniæ, in Rege Hiſpano. Vaſſæus in Chr. Hiſp. C. 20. & plures alii.*
[h] *Martyrol. Rom. Idibus Maji.*
[i] *D. Hieronymus in Catalogo Script. Eccleſiaſticorũ in Gregorio Bætico.*
Sunt adhuc in Urbis regione, quam vulgi Parochiam de S. Nicolas vocant.
Sunt illæ in eadem Urbis regione.

VALERII VEGETI
ONSVLIS
RENTINI ILIBERRI
D D

In earumdem ædium ruderibus inventus eſt alter lapis cum inſcriptione his literis exarata, & lineis inducta:

II. VI. CORNE
NICIPI FLORENTINI
ILIBERRITANI DEVOTVS
ORDO NVMINI MAIESTATI
QVE SVMPTV PVBLICO
POSVIT.

Probat adhuc magis quod dixi, alterius lapidis inſcriptio (& his merito fides habenda eſt) quem extare etiam Granatæ in Regia, quæ dicitur *Albambra*, in latere ejus turris, quæ vocatur *de Comares*, accepi:

IMP. CAES. M. AVRELIO
PROBO. PIO. FELICI. INVI
CTO. AVG. NVM. MAGEST.
QVE. DEVOTVS. ORDO.
ILIBER. DEDICAT.
D. P.

Poſt Gotthorum autem adventum Eliberrim nuncupari animadverto, idque confirmant veterum numiſmatum inſcriptiones Svinthilæ, & Siſebuti Regum Gotthorum. In illius nummo ex parte una hæc legitur: SVINTHILA REX. ex altera: PIVS ELIBER. In hujus: SISEBVTVS RE. ex altera: PIVS ELIBERI. eorumdemque Gotthorum lingua, hujus Civitatis Epiſcopum Elibertanum, vel Eliberritanum dictum in vetuſtis CC. mſs. & in editis Conciliorum Hiſpalenſium, & Toletanorum ſubſcriptionibus; unde mutuati videntur Colonienſis, Sueſſionenſis, & Moguntinæ Synodi Patres citati ſuperius. Cujus forſan ea cauſa fuit, quod Gotthis eſſet familiare I. in E. transferre, ut Ileridam, in Elerdam; Igeditaniam in Egiditaniam; Ilipulam in Elepulam, & ſic alias. Quod ſi Arabum ingreſſum conſideres, Illiberrim dictam Ilbiriam ejuſdem gentis more, Portamque de Ilbiria, & Montem de Ilbiria, ipſi tradiderunt; nos vero lenioris gratia pronunciationis, poſtquam eam Civitatem Ferdinandi, & Eliſabethæ Catholicorum Regum virtute recuperavimus, Montem de Elbira, & Portam de Elbira appellamus. Narbonenſem autem Illiberim, Eliberim Pomponius Mela a nuncupat, ni mavis locum corruptum, & pro E. I. reponendum, nam præter Ptolomæum, & Plinium, eam Illiberim, præcedente I. ſequente gemino LL. & ſimplici R. (in quo hæc differt a Bætica) crebro nuncupat Livius; loquens enim de Annibalis exercitu, cum Hiſpanias per Pyrenæum ſaltum traduci cœpit: *Carpetanos quoque*, ait b, *ab ſe dimiſſos ſimulant, inde, ne mora, atque otium animos ſollicitarent, cum reliquis copiis Pyrenæum tranſgreditur, & ad Oppidum Illiberim caſtra locat*. Paul addens: *Oratores ad Regulos eorum miſit, colloqui ſemetipſum velle cum his, & vel illi propius Illiberim accederent, vel ſe Ruſcinonem proceſſurum*. Et mox: *Ut vero Reguli Gallorum caſtris ad Illiberim extemplo motis, haud gravate ad Pœnum venerunt*. Qui autem Eliberim cum Mela ſcripſerunt, cauſam dederunt aliis, ut Concilium Eliberinum nuncupaverint, putantes, in ea Civitate non procul a Ruſcinone id Concilium coactum: eam nunc *Salſes* c dici volunt, ſed neutrum idoneo ſatis argumento. Nam ea Illiberis (ſic malo eam nuncupare Ptolomæi, Livii, & Plinii d, qui Cæſarum procurator fuit in Hiſpania, certiorem fidem ſequutus) non potuit eſſe, quam nunc *Salſer* vocant; nam Mela e qui de Illiberi prius, de ea quam *Salſer* dicunt, egit item poſterius: *Lacus*, inquit, *accipit eum Rubreſus nomine, ſpatioſus admodum, ſed qua mare admittit tenuis aditu. Ultra eſt Leucata, litoris nomen, & Salſulæ fons, non dulcibus, ſed ſalſioribus, quam marinæ ſint aquæ, defluens*. Verius eſt ergo, quam Ptolomæus, & Plinius Illiberim, *Coplibre* nunc dici juxta Ruſcinonem, *Perpinan* noſtri nuncupant, caput Comitatus Roſſilionis. Caucoliberim compendii gratia, & hodie, & olim vocatam ex Martyrologio Romano f comoerio, in quo fit mentio de Vincentio Martyre Catalaunenſi, qui in Civitate Caucoliberi Martyrii palmam eſt adeptus: dictam ſic arbitror, quaſi Caucorum Illiberim, ut diſtingueretur a Bætica Illiberri; Caucenſes enim populos ad eam partem Hiſpaniæ Tarraconenſis Plinius refert. In qua Concilium hoc habitum, veriſimile apparet, nedum verum, quamvis diſſideant plures nec ineruditi, nec indocti hujus ſæculi Scriptores; quia non ſolum Conſtantini ævo, quo Concilium hoc ipſi coactum volunt; ſed & antiquiore Pomponii Melæ, & Plinii eam dirutam fuiſſe, certum eſt. Plinius g ſic ait: *Oppida Illiberis, magnæ quondam Urbis tenue veſtigium*. Mela h *Colonia Ruſcino, vicus Eliberi, magnæ quondam Urbis, & magnarum opum tenue veſtigium*. In deſertam, everſamque Civitatem, aut vicum Epiſcopos Hiſpaniæ conveniſſe, difficile dictu, crediturque eſt, Epiſcopos præſertim Toletanæ, Bæticæ, & Luſitaniæ Provinciæ, quos huic adfuiſſe Concilio, docent ipſorummet ſubſcriptiones: ſubſcripſerunt enim Felix Epiſcopus Accitanus, Acci vulgo *Guadix* in Bætica: Sabinus Epiſcopus Hiſpalenſis: Pardius Epiſcopus Menteſanus, Menteſa *Montejo* dicitur in Bætica: Melanthius Epiſcopus Toletanus: Vincentius Epiſcopus Oſſonobenſis, in Luſitania eſt Oſſonoba, in extimis Regni Algarbiorum litoribus, e Faro non longe: Succeſſus Epiſcopus Eliocrotenſis, eſt Eliocrota *Lorca* in Bætica: Patricius Epiſcopus Malacitanus, Malaca, noſtri, *Malaga*: Oſius Epiſcopus

a *Lib.* 2. *C.* 5.

Narbonenſis Illiberis, ſimplici R. Bætica gemino ſcribi debet.

b *Liv. Lib.* 21.

c *Ex Io. Pold.* & *aliis.*

d *Plinius Junior in Epiſtola ad amicum.*

e *Lib.* 2. *C.* 5.

f *Martyr. Rom.* 19. *Aprilis.* *Ex Joanne Epiſcopo Gerbaren.* *ſi. Vaſſeus in Chronich. Hiſp.* *C.* 20. *Stephanus Gariouy in Epitome Hiſt.* *Lib.* 7. *C.* 48. *Illeſcas in Vita Sylveſtri PP.* & *plures alii.*

g *Lib.* 3. *naturalis Hiſt.* *C.* 3.

h *Lib.* 2. *Cap.* 5

Digitized by Google

ſcopus Cordubenſis: Camerious Epiſcopus Tuccltanus, Tucci *Martos* hodie, non procul a Granata: Secundinus Epiſcopus Caſtulonenſis (ſic enim legi debet, non ut in editis Conciliorum Codicibus, Catralcucenſis) Caſtulo in Bætica eſt, *Cazlona la vieja*: Liberius Epiſcopus Emeritanus, Emerita in Bætica, hodie *Merida*: Januarius Epiſcopus Salarienſis (ſi non de Fiblaria, ſed de Salaria legamus) Salariam in Algarbiorum Regno, trito Provinciæ ſermone *Alcazar de la ſal* dictam alii contendunt, ſed Siruelam Bæticæ Provinciæ, aut Cazorlam alii: Quintianus Epiſcopus Eborenſis, Ebora in Luſitania. Eutychianus Epiſcopus Baſtitanus (ſic enim, non Baſtetanus, nec Baſlitanus, ut in excuſis) Baſti in Bætica eſt, *Baza* dicitur. Ex undeviginti Epiſcopis, qui huic Concilio interfuerunt, ſi quindecim (ut Flavium Illiberritanum interim omittamus) fuerunt, tum ea Tuletana, & Bætica, tum ex Luſitania Provinciis; ſi quatuor & viginti Presbyteri, de quorum ſubſcriptionibus paullo poſt agendum eſt, ne longior, & moleſtior nunc progrediatur diſputatio, ex eadem Bætica Provincia fuere, cui obſecro, fiet veriſimile, non illos potius in Bætica, quam in Gallia Narbonenſi Synodum cogiſſe? ſi animadvertat præcipue is Theodulphi Malacitani Epiſcopi querelam in Concilio Hiſpalenſi II. [a] qua dolenter retulit, *Antiquam ejuſdem Urbis Parochiam, ſive Diœceſim, militaris quondam hoſtilitatis diſcrimine* (Concilii verbis loquor) *fuiſſe deciſam, & ex parte aliqua, ab Eccleſiis, Aſtigitana, Eliberitana, atque Agabrenſi retineri*. Quarum Eccleſiarum terminum confines plane, ni fallor, pleneque oſtendunt Illiberritanam in Bætica fuiſſe Provincia, non vero Narbonenſi. Quibus ſuffragatur vetus ſententia, & finium regundorum judicium, quod Vvamba [b] Rex de ſingulis Hiſpanicarum Eccleſiarum Diœceſibus Concilii Toletani decreto fieri, ſtabilirique voluit, in quo cum terminos Eccleſiæ Malacitanæ Patres præſcriberent, ab ultimis Eccleſiæ Malacitanæ Illiberritanos exorſi funt, & ab ultimis Illiberritanæ Aſtigitanos: *Malaga*, ajunt, *teneat de Data, uſque Maleocam* (ſic enim legi debet, non *Malexcam*, ut in aliis CC. mſs *de Teuna uſque Sedes-Campo*; *Eliberris teneat de Maleoca uſque Sotellam*; *de Almica uſque Sedile*; *Aſtigi teneat de Sotella, uſque Parietem*; *de Lueca uſque Raucam*. Intellexit hoc ipſum, & docuit Rex Alfonſus X. quem præclarum ſapientiæ ſtudium præclaro Sapientis titulo decoravit. Inter Sedes enim Archiepiſcopo Hiſpalenſi ſubjectas, quinto loco Illeberritanam commemorat his verbis: *El Obiſpado de Elibere* (*eſta eſt Granada*) *tenga deſde Malaga faſta Sotela, & de Almica faſta la Poſſada*. Quare in Concilio Hiſpalenſi II. Provinciæ tantum Bæticæ ſubſcripſit Biſſinus in Chriſti nomine Illiberitanæ Eccleſiæ Epiſcopus. D. præterea Gregorium olim Illiberritanum Epiſcopum a Clementio Gentili Conſtantii in Bætica Præfecto Vicario Cordubam deductum, & ab Oſio Epiſcopo Cordubenſi damnatum, apud Iſidorum Theodiſcus [c] ex Marcellino deſcripſit. Nec prætermittendum adhuc quod Canone XXIII. hujus Concilii decernitur, menſibus ſingulis jejunium eſſe indicendum, *exceptis duobus, Julio, & Auguſto, ob eorumdem infirmitatem*, quod magis fervido, & æſtuanti ſolis ardori *Bæticæ Provinciæ*, quam Galliæ Narbonenſi, quæ temperantior eſt, tribui & poteſt, & debet; in cujus Illiberi, ſeu Caucoliberi Epiſcopi Cathedram conſtitutam nec vidimus, nec legimus, nec repetita omnium ſæculorum memoria tale quidquam agnovimus. Tres enim extant ſatis vetuſtæ Epiſcopatuum Hiſpaniæ, & Galliæ Narbonenſis diviſiones, quarum prima Conſtantino Imperatori, altera Theodemiro Regi Suevorum, poſtrema Vvambæ Regi Gotthorum accepta refertur: in nulla harum Epiſcopum reperio Caucoliberis. Nam eorum, qui ſubjiciuntur Archiepiſcopo Narbonenſi, octo Sedes ſunt, Beterris, Carcaſona, Toloſa, Agata, Lateva, Magalona, Nemauſus, Elna, cui Caucoliberis paruit ſemper, & paret, & de cujus Cathedra ſiluerunt Rodericus Archiepiſcopus Tuletanus, & Rex Alfonſus X. Hiſpanicarum Antiquitatum accuratiſſimus inveſtigator, & cum his reliqui fideles, ornati, & graves priſci ævi, vel Scriptores, vel Teſtes, neutiquam omiſſuri, ſi in ea Provincia, vel Urbe is eſset Epiſcopatus inſtitutus. Qua de cauſſa mſs. quibuſdam Codicibus D. Laurentii, Eccleſiæ Toletanæ, & Ovetenſis, qui referentes antiquam Epiſcopatuum Hiſpaniæ diviſionem a Vvamba Rege factam, Caucoliberim inter Sedes ſubjectas Archiepiſcopo Narbonenſi commemorant, hac in parte non ſatis acquievero. Nam in aliis mſs. quos habeo eſimiæ vetuſtatis, & fidei dignitate venerabiles, nullæ aliæ Epiſcopatuum Sedes recenſentur, præter eas, quas Rex Alfonſus expreſſit in Hiſtoria Hiſpaniæ generali: Ideoque citatos Codices ab exſcriptoribus eſſe depravatos, eo magis, non temere divinare, ſed ſatis probe conjicere licebit; Voletanos quidem, & Ovetenſes, quod cum reliquarum Sedium terminos ab Oriente ad Occidentem, a Septemtrione ad Meridiem præſcriberent, Caucoliberis proprios non attingunt; nec cui ſit illa confinis, adſignant, nec ſimpliciter Caucoliberim recenſent, ſed Toloſam, aut Caucoliberim ſub disjunctione: manifeſtum ignorantiæ exſcriptoris indicium, qui Toloſam appellari etiam Caucolibium (ſic enim illam nuncupat, non Caucoliberim) ſe ſcire, aut ignorare potius ſignificavit; quod & factitavit, cum Elnæ meminit: nam illam Elenam vocavit, vel Einam, hærens quo eam nomine appellare debuiſſet; Codicem autem Divi Laurentii, qui dicitur Hiſpalenſis, quod omnem Toloſæ memoriam omiſerit, & ejus loco ſubſtituerit Caucoliberim, cum Toloſam ſit certum Epiſcopatus Sedem ab ipſis Apoſtolorum temporibus nobilem ſemper habuiſſe, & Caucoliberim ea ſemper caruiſſe, multo certius. In tam exiguo enim intervallo, quo diſtat ab Elna Caucoliberis (vix enim abeſt IV. M. P.) duas Epiſcoporum Cathedras Regem Vvambam conſtituiſse, haud facile abducar, ut credam: cum reliquæ omnes multo majori ſpatio interjecto, & ab ipſo, & majoribus ſemper conſtitutæ fuerint. Quam tandem ſententiam inde comprobaverim, quod non ſolum Plinii [d], & Pomponii Melæ [e] tempore, ut uterque adfirmat, nec Conſtantini, & Vvambæ, ſed & multo poſt, uſque

ad

[a] Concil. Hiſp. 2. Can. 1.

[b] Diviſio eſt, quam Vvamba acceptam refert Rex Alphonſus decimus in Hiſtor. Hiſp. General. Par. 4. Cap. 51.

[c] Ex Marcellino Theodiſcus apud D. Iſidor. in principio Libri de Scriptoribus Eccleſiaſticis, in Vita Oſii Epiſcopi Cordubenſis.

In Illiberi Narbonenſi nec Concilium hoc habitum, nec Epiſcopi Cathedra conſtituta unquam eſt.

[d] Lib. 3. C. 3.

[e] Lib. 2. C. 5.

ad ætatem Lotharii Regis Francorum ea Illiberis diruta fuerit. Vvifredus enim Ruſcinonis Comes, a quo Ruſcinonenſes Comites fluxere, ejuſdem Lotharii Francorum Regis permiſſu, Caucoliberim Oppidum deſertum, everſum, proſtratum, reſtituendum, quinimo condendum denuo curavit; cui annuit Lotharius Rex, illique, & poſteris ejus regia liberalitate Oppidum condonavit; quod ſitus acceſſu, & portus appulſu Ruſcinonibus eſſet commodiſſimum; quod actum eſt anno Domini CCIↃXXCI. ut Hieronymus Surita, [a] Aragonicæ, & totius Hiſpaniæ Antiquitatum literate peritus teſtatur.

Nec pluris refert, quod recentiorum [b] plures non ſolum in Illiberi Narbonenſi Sedem Epiſcopalem conſtituerint, ſed Concilium hoc in ea coactum conſtanter aſſeveraverint. Nam in re vetuſta, & gravi, antiquorum, quam recentiorum auctoritas majorem mihi fidem facit; cum Hiſtoria præſertim Regis Alfonſi X. a qua antiquorum Epiſcopatuum Sedes, & Urbes illi repetierunt; de Epiſcopo Illiberitano Narbonenſi, nullam (ut dixi ſuperius) mentionem fecerit. Quod autem notarunt quidam ex ſubſcriptionibus Toletani Concilii tertii, in quo eſt una Stephani Illiberritani, altera Petri Eliberitani, utriuſque (ut putant) Illiberis Epiſcoporum, non ſatis apud me ponderis habet: nam in melioribus Codicibus, Petrus non Illiberritanus, ſed Abderitanus Epiſcopus legitur. Fuiſſe autem Abderitanum Epiſcopatum in ea parte Bæticæ provinciæ maritima non procul Charidamo promontorio, quam hodie *Almeriam* vocant, inter noſtros convenit; ejuſque civitatis primum Epiſcopum fuiſse, S. Cteſiphontem B. Jacobi Apoſtoli Diſcipulum. At Petrum non Illiberritanum, ſed Abderitanum Epiſcopum fuiſse, convincit Concilium Hiſpalenſe I. ex ejuſdem provinciæ Hiſpalenſis Epiſcopis convocatum, quod eodem fere anno, quo Toletanum tertium, habitum eſt, in quo extat ſubſcriptio ejuſdem Petri Epiſcopi Abderitani, & altera ejuſdem Stephani Eliberitani. Nec eſt conſentaneum, Stephanum, aut Petrum, ex Gallia Narbonenſi adventaſſe, ut intereſſet Concilio Hiſpalenſi, in quo nulli alii præter Suffraganeos Hiſpalenſis Eccleſiæ interfuiſſe leguntur. Interfuerunt enim Leander Hiſpalenſis, Juannes Agabrenſis, Agapitus Cordubenſis, Stephanus Eliberitanus, Baſilius Illipenſis, Velatus Tuccitanus, Petrus Abderitanus, Sintitius Italicenſis.

Sed quamquam Petrum, non Abderitanum, ſed Illiberritanum Epiſcopum fuiſſe permittam; non tamen inde in Illiberi, ſeu Caucoliberi Epiſcopum fuiſse mihi perſuadebo; quod a [c] Gregorio Magno, [d] a D. Iſidoro, [e] ab Alfonſo Rege, [f] & Roderico Archiepiſcopo Toletano perceperim, Leovigildum Gotthorum Regem, ante indictionem illius Concilii, Arianæ impietatis infectum errore, gravem, & acerbam in Chriſtianos exercuiſſe perſecutionem, & Epiſcopos Catholicos ſuis Sedibus exturbaſſe, aliis Arianis in eorum locum ſuffectis. Paullo autem poſt, cum ſingulari Dei providentia defuncto Leovigildo, Reccaredus Rex primus ejus filius, abjurata hæreſi Ariana, Divinarum Perſonarum æqualitatem, & reliqua Catholicæ religionis myſteria catholice amplecteretur; piaque & religioſa tam ipſius, quam Leandri Hiſpalenſis Epiſcopi ſolicitudine, Gotthorum gens tota eandem Arii impietatem, qua tredecim annis ſupra ducentos infecta fuerat, primum abjiceret: opus tunc fuit ad abjurationem erroris inveterati, (abjurarunt enim illum in Concilio, Epiſcopi, Presbyteri, & Diaconi Ariani reſipiſcentes, & omnes Proceres Gotthorum ſæculares, ejuſdem antea erroris ſectatores, ut apparet ex eorum abjuratione, principio ejuſdem Concilii Toletani III. præfixa), ad confeſſionem Catholicæ Fidei exprimendam, Concilium, ut vocant, Nationale ex omnibus Hiſpaniarum provinciis convocari, & in eo Epiſcopos omnes adeſſe, tam hæreticos, quam Catholicos; ut adfuerunt hac ipſa de cauſa Dertoſanæ Eccleſiæ duo Epiſcopi, Julianus, & Froiſclus: Valentinæ alii duo, Vviligiſclus, & Celſinus: Murila vero, quem ejuſdem Eccleſiæ tertium Epiſcopum adjiciunt editi Codices, & quidam alii mſs. Palantinæ Eccleſiæ fuit, (non Valentinæ, ut alii mſ. emendatiores teſtantur, quibus conſentit D. Ildephonſus, [g]) Tudenſis Eccleſiæ Beccila, & Nitigiſius, etſi pro Nitigiſio Panthardus Bracarenſis ſubſcripſerit, ut quoſdam alios Arianos omittamus; a quibus, ut diſcerni, & internoſci poſſent in omnem poſteritatem Catholici, ſolebant Epiſcopi Hiſpani, cum ſubſcribebant Conciliis, Sanctæ ſe, vel Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopos, addito Eccleſiæ Urgellitanæ, Bracarenſis, aut aliarum nomine, ſubſcribere: non quod putarent Eccleſias Hiſpaniæ, Catholicæ, hoc eſt univerſalis, auctoritate præſtare, ſciebant quippe hoc tuæ Sedi ſolum reſervaſſe Chriſtum, ſed ut Catholicæ Fidei cultores, & Catholicarum Eccleſiarum Epiſcopos, non Arianarum ſe eſſe, pie, & catholice profiterentur; quod & in ſepulchrorum monumentis incidi, inſcribique volebant. Ad conventus autem Eccleſiarum quod attinet, & ſubſcriptiones in decretis, non ignorabant Epiſcopi Hiſpani Toletano Concilio convocati Canonem Concilii Nicæni, duos in eadem Urbe Epiſcopos, aut eſſe, aut vocari, prohibentis; ideoque non poſſe in eodem Concilio duos ejuſdem Urbis Epiſcopos adeſſe, & ſubſcribere, Arianum præſertim unum, & alterum Catholicum: ſed pacis, & unitatis Chriſtianæ gratia, illud in Hiſpania Catholici Arianis Epiſcopis permittebant: quemadmodum in Africa Donatiſtis Catholici. In conventibus enim publicis, Collationes illi vocant, conveniebant omnes, & ſubſcribebant tam hæretici, quam Catholici: cum, quia cauſſæ publicæ erant, & ab omnibus æque tractari ut ab omnibus æque acceptarentur, æquum videbatur: tum ut experirentur, an ſana doctrina, an manſuetudine, & pietate Catholicorum Epiſcoporum ad unitatem Eccleſiæ, hæretici tandem Epiſcopi, & ſuo exemplo reliqui revocarentur. Quod ut facilius conſequi poſſent, non recuſarunt Catholici Donatiſtis æquiorem, & utiliorem aliquando deferre conditionem: obtulerunt enim illis in Collatione, ſe dignitate abdicaturos, ſi convincerentur: ſin autem vincerent, permiſſuros, & gratiam facturos Donatiſtis reſipiſcentibus, ut eundem Pontificii muneris honorem, & dignitatem cum ipſis retinerent, ut in eadem Eccleſia duo tolerarentur Epiſcopi tan-

[a] *Hieronymus Surita lib. 1. de rebus geſtis Regum Aragoniæ.*

[b] *Joannes Epiſcopus Gerundenſis, Vaſſæus, Stephanus Garibay, Illeſcas ubi ſupra. Abdera antiqua, ſeu Abdera, ut Ptolemæus, nunc Almeria.*

Charidemum Promontorium hodie. Cabo de Gates.

Leve mendum tollitur a Concil. Tolet. 3. in ſubſcriptione Petri Epiſcopi Illiberritani, pro quo reponendum Abderitani.

[c] *D. Gregorius lib. 3. Dialogorum. C. 3. & lib. 7. regiſtri, indictione 2. Epiſt. 126. ad Reccaredum.*

[d] *D. Iſidorus in hiſtor. Gothorum.*

[e] *Alfonſus Rex in hiſt. gener. uterque in vita Leovigildi.*

[f] *Rodericus in hiſt. gener. Hiſp. lib. 2. C. 4.*

Leve mendum tollitur a Con. Tole. 3. in ſubſcriptione Murilæ Epiſcopi: nam non fuit Eccleſiæ Valentinæ Epiſcopus, ut CC. quidam mſ. habent, nec Amalenſis, ut graviori mendo extat apud Surium, & alios, ſed Palentinæ Eccleſiæ ex emendatioribus mſs.

[g] *D. Ildefonſus de Viris illuſtribus in vita Conantii Palentini Epiſcopi, ait: Conantius, qui poſt Murilanem, Eccleſiæ Palentinæ ſedem adeptus eſt. Dixit Murilanem idiomate Gothico, nam omnia finita in a. in obliquis caſibus terminiſt in em: ut Egicanem. Vuambanem, &c.*

tanquam collegæ, ut & olim Romæ Conſules: ita tamen ut eſſet inter eos, velut jus quondam accreſcendi, ut qui prior decederet, ſocium relinqueret in ſolidum ſuæ dignitatis hæredem, Auctore Auguſtino. Remedium id tunc ſalutare viſum eſt, ut Epiſcopis Donatiſtis, quos ambitio retinebat, ſpes aliqua honoris, ſi reſipiſcerent, objiceretur; detraheretur que timor infamiæ, & ignominioſæ abdicationis futuræ, ſi ad Eccleſiam Catholicam redirent, ut Epiſcopi Africani teſtantur. Quorum judicium non diſplicuiſſe Miltiadi Romanæ Urbis, & Orbis Epiſcopo, refert Auguſtinus.[a] Cum enim ex ſententia ſuorum collegarum Miltiades Donatum, ut Auctorem tanti ſchiſmatis damnaſſet, Donatiſtis reſipiſcentibus ſic eum peperciſſe ait Auguſtinus; ut ſanitatis recuperandæ optionem liberam eis faceret; paratus communicatorias literas mittere, etiam his, quos a Majorino ordinatos eſſe conſtaret: ita ut quibuſcumque locis duo eſſent Epiſcopi, quos diſſenſio geminaſſet, eum confirmari vellet, qui fuiſſet ordinatus prior: alteri autem eorum plebs alia regenda committeretur. De qua ſententia loquens Auguſtinus, exclamat:[b] *Quam innocens, quam integra, quam provida, atque pacifica! O virum optimum! O filium Chriſtianæ pacis! O Patrem Chriſtianæ plebis!* Ipſi quoque Niceni[c] Concilii Patres cum agerent de Novatianis, idem tribui poſſe confeſſi ſunt. Arianis, qui jam aliquot annis Eccleſiæ gubernationem in Oriente occupaverant, & de ea poſſeſſione, ſi ſerio reduci nollent, decedere a Theodoſio jubebantur, non diſſimilis conditio fuit oblata. Quo tempore Meletius, quem Ariani primum ſuarum partium eſſe confidebant, cum ab Eudoxio Antiochiæ Epiſcopus inſtitutus, repente præter ſpem Arianorum, Niceni Concilii decreta amplecteretur; eorundem ſuaſu a Valente Imperatore in exilium miſſus eſt: poſt vero, cum illo exulante, Lucifer Caracallorum Epiſcopus Romanæ Sedis Legatus Antiochiam veniſſet, ut civium ſedaret diſſidia, in eaque Paullinum Epiſcopum ſecundum creaſſet; quod Meletii inſtitutionem, & ab hæreticis factam, vanam, & irritam eſſe duceret, regnanteque Gratiano, Meletius ab exilio revocaretur, graviſſimi tumultus duorum Epiſcoporum imperio in civitate, & Eccleſia excitati ſunt, quos ſimilis pacavit concordia: conventum enim eſt inter eos, ut ſocietatem ejuſdem Epiſcopatus ambo retinerent, ea lege, ut altero mortuo, alter qui ſuperſtes eſſet, in ſolidum maneret Epiſcopus; ut Socrates[d] tradit, Nicephorus[e], Sozomenus[f] & alii.

Nec ſolum liberalem hanc honoris, Pontificiæque dignitatis communionem ſoliti ſunt Epiſcopi Catholici hæreticis deferre; ſed & alteram aliquando addiderunt, non relatu tantum, ſed exemplo, & imitatione digniſſimam, quam idem Auguſtinus[g] recenſet. Aurelii enim Sylvani, & Catholicorum Epiſcoporum epiſtolam, cum ad Marcellinum referret, hæc ad finem commemorat: *Quod ſi forte populi Chriſtiani ſingulis delectantur Epiſcopis; & duorum conſortium inuſitata rerum facie tolerare non poſſunt: utrique de medio diſcedamus; & Eccleſiis ſingulis damnata ſchiſmatis cauſſa in unitate pacifica conſtitutis, ab his ſingulis in Eccleſiis ſingulis annuentibus unitati factæ per loca neceſſaria, ſinguli conſtituantur Epiſcopi.* Auguſtinus Epiſcopus dixit: *Dicam charitati veſtræ, & commemorem rem dulciſſimam, & ſuaviſſimam; quam, Domino adjuvante, ſumus experti: cum ante ipſam collationem inter nos aliqui Fratres de hac re colloquerentur, quia pro pace Chriſti Epiſcopi debent eſſe, aut debent non eſſe: quod vobis fatendum eſt: circumſpicientes omnes Fratres, & Coepiſcopos noſtros, non facile nobis occurrebant, qui hoc vellent ſuſcipere, & de hac humilitate Domino ſacrificare: dicebamus, ut fieri ſolet, ille poteſt, ille non poteſt, ille conſentit hoc, ille non tolerat: loquentes magis pro ſuſpicionibus noſtris, qui corda illorum minime videre poteramus. Quando autem ventum eſt, ut hoc palam fieret, in Concilio univerſorum, tam frequenti pene trecentorum Epiſcoporum; ſic placuit omnibus, ſic exarſerunt omnes, ut parati eſſent Epiſcopatum pro Chriſti unitate deponere, & non perdere, ſed Deo tutius commendare; duo ibi vix inventi ſunt, quibus diſpliceret, unus annoſus ſenex, qui hoc etiam dicere liberius auſus eſt; alter voluntatem ſuam tacito vultu ſignificavit: ſed poſtea quam illum ſenem liberius hoc dicentem obruit omnium fraterna correptio, illo mutante ſententiam, vultum etiam ille mutavit.* Hæc Auguſtinus. Quæ ideo lubentius recitavi, quod non præclarum tantum, & illuſtre præbeant exemplum modeſtiæ, & charitatis Chriſtianæ, ſed in primis utile, quoties de Pontificatu certetur, & ambitio contendentium perturbandæ Eccleſiæ cauſſam dederit.

Fuit & altera eligendi ſecundum in eadem civitate Epiſcopum ratio, ut priorem ætate, morbo, vel debilitate confectum, conſilio levaret, auctoritate foveret, & auxilio confirmaret. In Africa enim D. Auguſtinum, Valerii Epiſcopi Hipponenſis collegam, & Coepiſcopum creatum eſſe quis neſciat? etſi ignotum ſibi Canonem Concilii Nicæni ille poſtea aſſeveraſſet. Eaque de cauſſa Poſſidius[h] narrat, eum cum Epiſcopus eſſet, publice recitari ſæpius Canones Nicænos voluiſſe, dediſſeque operam, ut cum Clerici, vel Epiſcopi ordinarentur, decreta Conciliorum eis ab Epiſcopis ordinatoribus repeterentur, quod ſtatutum eſt Concilio[i] Carthaginenſi III. ſancta, & docta Auguſtini ignorantia decreto cauſſam dante, & propria deinde auctoritate confirmante.

Ex quibus palam conſequitur, nec documentum certum, nec conjecturam probabilem ex ſubſcriptionibus Concilii Toletani III. erui poſſe, ad probandum Illiberis Narbonenſis Epiſcopatum, quod duplex in illo ſit Epiſcopi Illiberitani ſubſcriptio, quod animadverti, & obſervari cupio, ad eam ambiguitatem tollendam, quam duplices hujus, & aliorum Conciliorum ſubſcriptiones doctis aliquando hominibus pepererunt.

Quod ſi acrius inſtent, urgeantque ſubſcriptionem Orontii Eliberitani Epiſcopi in Concilio Tarraconenſi, exiſtimantes, illum Narbonenſis Illiberis, non Bæticæ Epiſcopum fuiſſe, quod in Concilio provinciali Tarraconenſi Epiſcopus Bæticus intereſſe non poſſet; nihilo magis impediar: quod Concilium illud ex aliis, quam Suffraganeis provinciæ Tarraconenſis coactum, ipſius Orontii Illiberritani Epiſcopi ſubſcriptio probet, & confirmet. Inter Sedes enim ſubjectas Archiepi-

Cur Sanctæ, & Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopos, ſe Hiſpani aliquando nuncupaverint in Conciliis Toletanis 2. 3. & 7. Hiſpalenſi 1. Emeritenſi, & Narbonenſi, quod eodem tempore Reccaredi Regis habitum eſt, nondum edito manuſcriptum apud nos. Con. Tolet. 12. can. 4. hujus Canonis meminit: extat integer apud Alfonſum Piſanum, lib. 3. de Actis Conc. Niceni. Can. 12.

Donatiſtæ ſubſcriptiſſe, in Collationibus, Auctor eſt D. Auguſtin. poſt collationem. Cap. 11. ne propriis ipſorum literis conſignata decreta auderent poſtea infitiari, & inficiantes propriis poſſent convinci ſubſcriptionibus.

a D. Auguſtin. in Breviculo collationum in princip. Cap. 5. Epiſcopi Africani in Conciliis, quod vocant Africanũ Can. 35.

b D. Aug. in Epiſt. 162. ad Glorium, & Eleuſium.

c Concil. Nicænum Can. 8. ſed uberius C. 13. eorum quos ex Arabica lingua in Latinã convertit Alfonſus Piſanus lib. 3. de Actis Concil. Nicæni.

d Socrat. lib. 5. Hiſt. Eccleſiaſt. Cap. 5.

e Nicephor. Lib. 12. Cap. 3.

f Sozom. Lib. 7. Cap. 3.

g D. Aug. in Lib. de Geſtis cum Emerito.

h Poſſidius in vita D. Aug. Cap. 8.

D. Aug. Epiſt. 110. Poſſidius ibidem Cap. 8.

i Concil. Carthaginen. III. Can. III.

Quod in Concilio Tarraconenſi Illiberitanus Epiſcopus

pus interfuerit & aliis Conciliis, ex diverſis Provinciis alii.

chiepiſcopo Tarraconenſi, Illiberis, aut Caucoliberis mentio non fit. Illæ enim ſunt, Dertoſa, Cæſaraugusta, Turiaſo, Calagurris, Auca, Pampilo, Oſca, Ilerda, Barcino, Egara, Auſa, Gerunda, Empuriæ, Urgellum. In vetuſto Codice manuſcripto adduntur Ictoſa, & Inſulæ Baleares, Majorica, Minorica, Formentera, Uzetica: Illiberis autem, vel Caucoliberis memoria nulla. Quinimmo iidem qui Epiſcopatum in ea Illiberi fuiſſe contendunt, ſubjectum Narbonenſi Archiepiſcopo, non Tarraconenſi aſſeverant. Utcumque ergo ſit, conſtat ſane, Tarraconenſe illud Concilium, ex ejuſdem ſolum provinciæ Epiſcopis convocatum non fuiſſe: cum Hector Epiſcopus Carthaginenſis Metropolis in illo pariter ſubſcripſerit: quem paruiſſe Tarraconenſi, aut Narbonenſi, nemo eruditus affirmaverit. Quare autem Hector, & Orontius diverſarum provinciarum Epiſcopi Tarraconenſi interfuerint, expedita ratio eſt. Cum Gotthorum enim, Suevorum, Vvandalorum, vel quod gravius fuit poſtea, Arabum irruptionibus Urbes Hiſpaniæ, & Eccleſiæ everterentur; remanebant Epiſcopi eis ante præfecti, & qui denuo creabantur, nomine tenus, & titulo inſignitis cumque proprie Diœceſeos finibus exterminarentur, cogebantur interdum vagari, Regum, & aliorum Principum Eccleſiaſticorum patrocinium requirentes; a quibus ſingulari benevolentia, humanoque, & civili cultu peregrinos Epiſcopos ſuſcipiendos, antiqua fuit, & benigna ſatis Oſii [a] Epiſcopi Cordubenſis ſententia, univerſi Concilii Sardicenſis conſenſu, & auctoritate comprobata: quam cum pari humanitate in Hiſpania noſtrates Epiſcopi, ut a Chriſto primum, & ab Hiſpano poſtea Epiſcopo traditam recepiſſent, omnia pietatis officia peregrinis Epiſcopis ſemper exhibuerunt, & ſi in ipſorum Eccleſiis Concilia interim cogerentur, ad conſultationem, & ſententiam ferendam ipſos titulares Epiſcopos nonnunquam invitabant, quorum utrumque teſtatur Rodericus [b] Archiepiſcopus Toletanus: recenſens enim eos, qui ad conſecrandam Eccleſiam S. Jacobi convenerant, & qui interfuiſſent Ovetenſi Concilio, ea de cauſa, & pluribus aliis coacto, hæc ait: *Rex itaque, viſis epiſtolis, gaudio eſt gaviſus, conſtituit diem, in quo convenirent nobiles, & Magnates, & Pontifices, qui Eccleſiam beati Jacobi dedicarent, & celebrata Dedicatione, omnes cum gaudio ad propria redierunt, & fuerunt ibi in Dedicatione multi Epiſcopi, Vincentius Legione ſit, Gomellus Aſtoricenſis, Hermegildus Ovetenſis, Didacus Tudenſis, Egila Aurienſis, Siſnandus Irienſis, Reccaredus Lucenſis, Theodoſinus Britonienſis: horum Civitates jam per Dei gratiam a Chriſtianis poſſidebantur. Fuerunt ibi alii Epiſcopi, quorum Civitates aliquæ ab Arabibus tenebantur, Joannes Aucenſis, Dulcidius Salmanticenſis, Jacobus Caurienſis, Fauſtus Coimbrienſis, Ardimirus Lamecenſis, Theodemirus Viſeaſis, Gumagus Portugalenſis, Argimirus Bracarenſis, Heleca Cæſaraugustanus: horum Urbes, etſi aliquando Aſturiarum Reges obtinuerunt, propter impotentiam retinendi, ab Arabibus occupatæ, aut retentæ, aut dirutæ remanſerunt uſque ad tempora Aldephonſi, qui cepit Toletum. Et earum Epiſcopi ad Aſturias fugientes, tam in Civitate, quam in Diœceſi Ovetenſi, partitis ſibi territoriis, ut poterant, victitabant. Unde in aliquibus Libris antiquis Ovetum dicitur Civitas Epiſcoporum; tranſactis autem XI. menſibus, prædictus Rex una cum uxore, & filiis, Epiſcopis, Comitibus, & Magnatibus, auctoritate Domini PP. Joannis Ovetum ad celebrandum Concilium convenerunt: in quo cum univerſali convenientia, Civitas Ovetenſis dignitate Metropolitica inſignitur, & Hermigildus in Archiepiſcopum ſublimatur, quia Hiſpania captivatis quinque Sedibus Metropoliticis, ſilebat officio Metropolitico deſtituta. Incurſantium enim hoſtilitate fugati intra Aſturiarum anguſtias Prælati, qui gladium effugerant, confugerunt, & ut tantæ anguſtia tolerabat, antiqua Toletani Concilii inſtituta ſollicite continentes, Ovetenſem Eccleſiam, & cæteras, quibus jam ut Metropolis præeminebat, ordinabant, juxta Canonum ſanctiones, multiſque ſecundum Deum utiliter ordinatis, ſoluto Concilio, ad propria redierunt.* Quod ſi numine ſimul, & dignitate Epiſcopi potirentur, ſolebant aliquando, vel cura, & ſollicitudine negotiorum Eccleſiæ, vel exilii ab Arianis indicti cauſſa, ab Eccleſiis propriis abeſſe, & in aliis commorari, temporum viciſſitudini, & gravi rerum neceſſitati cedentes. Si vero Concilia in his indicebantur, ut eis intereſſent, a Metropolitanis rogari ſolebant, hi præſertim, qui pietate, prudentia, & literis præſtitiſſent. Qua de cauſſa in Concilio Toletano II. coacto ex ejuſdem ſolum provinciæ Epiſcopis, ſubſcripſiſſe Maracinum Epiſcopum hac formula comperimus: *Maracinus in Chriſti nomine Epiſcopus, ob cauſſam Fidei Catholicæ, in Toletana Urbe exilio deputatus, ſanctorum Fratrum meorum conſtitutionibus interfui, relegi, & ſubſcripſi, die, & anno, quo ſupra.* Cum exule Maracino ſubſcripſerunt Nibridius, & Juſtus; alter Egarenſis, alter Urgellitanæ Eccleſiæ Epiſcopus. Nibridius ſic: *Nibridius in Chriſti nomine Eccleſiæ noſtræ Egarenſis Epiſcopus, hanc conſtitutionem Sacerdotum meorum in Toletana Urbe habitam, cum poſt aliquantulum temporis adveniſſem, ſalva auctoritate priſcorum Canonum relegi, probavi, & ſubſcripſi.* Juſtus autem ſic: *Juſtus in Chriſti nomine Eccleſiæ Catholicæ Urgellitanæ Epiſcopus, hanc conconſtitutionem Conſacerdotum meorum in Toletana Urbe habitam, cum poſt aliquantulum temporis adveniſſem, ſalva auctoritate priſcorum Canonum, relegi, probavi, & ſubſcripſi.* Qui Egarenſis, & Urgellitanæ Eccleſiæ Epiſcopos Tarraconenſi Metropoli ſciens ſubjectos, & exilii, vel negotiorum cauſſa a propriis Eccleſiis abſentes, Concilio Provinciali Toletano interfuiſſe legerit; cur miretur Tarraconenſi Concilio, & Gerundenſi Orontium adfuiſſe, Illiberitanum? cum idem Nibridius Egarenſis, qui adfuit Tarraconenſi, huic II. Toletano non multo poſt interfuit: neque in reliquis Conciliis Tarraconenſis provinciæ, Illiberis, aut Caucoliberis Epiſcopum ſubſcripſiſſe, aut interfuiſſe obſervo: nec in his, quæ in Gallia Narbonenſi coacta ſunt. Si in Caucoliberi enim Epiſcopatus fuiſſet inſtitutus, nonne Conciliis Agathenſibus, Lugdunenſibus, Valentinis Galliæ, Matiſconenſibus, Arauſicanis,

vel

[a] Oſius in Concilio Sardicenſi Canone XXI.

[b] Rodericus Archiepiſcopus Toletan. Lib. 4. Hiſtor. Hiſpal. C. 18.

Cur Ovetum dictum civitas Epiſcoporum. Epiſcopos etiam peregrinos ad Epiſcopos civitates, ad quam veniſſent invitari ad concionandum, & conſecrandam oblationem, antiqua fuit Eccleſiæ conſuetudo, Concil. Carthagin. IV. confirmata Canone 33.

vel Arelatenſibus ſaltem, aliquando ejus Antiſtites interfuiſsent? eum non ex proximis Tarraconenſis, aut Narbonenſis, ſed ex ultimis Bæticæ, & Luſitaniæ provinciæ finibus illis interfuiſse ſciamus? ex Emerita Liberium Epiſcopum, Florentinum Diaconum; ex Civitate Orcellis Najalem Presbyterum, Ceterium Diaconum; ex Bætica Sabinum Presbyterum, ut omittamus ex Corduba Oſium, & ex aliis provinciis alios, quos præſentes fuiſse primo Arelatenſi [a], auctor eſt Auguſtinus [b]. Omnia igitur vetuſta antiquitatis monumenta, quæ Illiberi Narbonenſi honorem hujus Concilii, aut Sedis Epiſcopalis auctoritatem non obſcure denegant; eadem profecto Illiberri Bæticæ apertiſsime illa deferunt, tribuunt, concedunt, confirmant.

a *Ex ſubſcriptionibus Concil. Arelaten. II. quæ primo etiam reſtituenda ſūt.*
b *D. Auguſt. Lib. 1. contra Epiſt. Parmen. Cap. 4.*

COMMENTARII NOVI.

SUnt, qui duas in Hiſpania hoc nomine fuiſse Urbes putent: unam, quæ in provincia Betica prope Granatam, inſignem nunc apud Hiſpanos civilium rerum conventum in culmine montis Elviræ ſita eſt, ut ex multis ejus ruinis conſtat: alteram in provincia Narbonenſi nunc *Colibre* appellatam. Alii vero inter utramque diſtinguunt, ut ea, quæ eſt in Bætica Eliberis tantum, ſive Elibero, cum E. dicatur: Narbonenſis vero illa Illiberis, cum I. nuncupetur. Quod utrumque Plinii probant auctoritate, qui Lib. 3. Cap. 1. de Bæticæ Oppidis agens, *Eliberi*, inquit, *quod Eliberini*. Et Cap. 4. ejuſdem Lib. de Narbonenſis provinciæ Oppidis: *Illiberi magnæ quondam Urbis, nunc tenue veſtigium.* Et Livius Lib. 31. *Pyrenæum tranſgreditur, & ad Oppidum Illiberim caſtra locat.* Qua ratione etiam ſcribendum arbitrantur apud Pomponium Melam, & Strabonem. Verum exiſtimo, aliud efficacius, & notius eſse diſcrimen inter has Urbes, ut illa, quæ eſt in provincia Tarraconenſi, Cauco-Illiberis, quæ eſt *Colibre*; hæc Bæticæ, Eliberis ſolum vocetur: fuiſseque diverſas Urbes, & diverſis Provinciis, & Metropolitanis attributas, conſtat ex ſubſcriptionibus; hoc vero apud Eliberim in provincia Bætica coactum eſt, ut doctiores exiſtimant, & ſubſcriptiones Epiſcoporum indicant. LOAISAS.

Concilium hoc celebratum fuiſse Illiberi in provincia Narbonenſi, ajunt *Gerundenſis*, *Vaſæus*, *Garibayus*, *Pineda*, *&* *Diagus*; ſed docte eos refellit *Ferdinandus Mendoza*, poſt cujus commentaria nemo affirmavit Caucoliberi, ſeu Illiberī provinciæ Narbonenſis actum fuiſse. GONZALEZ.

Ac merito quidem prædicta illorum opinio exolevit, nam neque Caucoliberis (nunc *Colibre*) nec Illiberis illa vicina ipſi, nunc Elna, ſive Helena, ſpectabant tunc ad Hiſpaniam, præſertim ulteriorem, ſed ad Galliam Narbonenſem. Patet vero, hoc Concilium fuiſse in Hiſpania, & quidem ulteriori, celebratum, vel ex ipſis ſubſcriptionibus Epiſcoporum: quorum Diœceſes, ſive Sedes planeerant in provinciis, Carthaginenſi, & Hiſpalenſi. Nam quod quidam dixere, Felicem Auxitanum Epiſcopum in Novem-populania ſubſcripſiſse eidem Synodo, facile rejicitur ex Codicibus vetuſtis, præſertim viſis a D. Loaiſa. Non enim in iis dicitur Felix Epiſcopus Auxitanus, ſed Accitanus, nimirum, ab Acci Urbe, vulgo *Guadix*, quæ in regno Granatæ eſt. CARDINALIS DE AGUIRRE.

Quænam autem Sedes Illiberis Bæticæ, ſub lite eſt. Alii in Illiberitano colle, nunc *Sierra de Elvira*, veterem Illiberim adſtruunt: ideque tam ex vocum ſimilitudine quam ex ruderibus antiquitatis probant. Ita ſenſerunt Morales, & Villanova, quos laudat, & ſequitur Bivarius in *Commentario ad Flavium Dextrum*, anno Chriſti LIV. ubi etiam Roderic. Caro fol. 74. & 25. Mariana Lib. 4. *Hiſtoriæ Hiſpan.* Cap. 16. Valdeſ. *De dignitate Reg. Hiſp.* Cap. 8. Saavedra *In Chron. Goth.* Cap. 2. in Vita Ataulph. Sed non aliam Illiberis Sedem, quam quæ nunc Granatæ eſt, probarunt D. Barrienios noſtri Lycæi Salmanticenſis Matheſeos Cathedræ moderator, Lib. *De Cometis*, Cap. 11. Moya Lib. 2. *Aſtronom.* Cap. 1. A. Nebrixa in Diction. *De nomin. Civit.* L. Marin. Sicul. *in Hiſtoria Reg. Cathol.* Cap. *De nomin. Gran.* Joann. Molan. *in Not. ad Uſuard.* 15. Maji, Illeſcas 2. p. *Pont.* Cap. 20. §. 2. Alii quos cumulat Bermudez de Pedraza, *in Hiſt. Gran.* Cap. 6. 1. p. quibus addo egregium Virum Tamayum a Salazar *in Martyrolog. Hiſp.* die 1. Febr. 4. Maji, & 17. Auguſti, & Gregorium Lopez Madera in *Sacroſuo monte Gran.* Cap. 23. ad quem tanquam digito ad fontem intenſo te remitto. Quorum ſententia ſuadetur ex vetuſtis lapidibus, non ex Illiberitani collis, ſed ipſius Urbis Granatæ viſceribus erutis, quos præ magnitudine, & pondere aliunde aſportatos non feres. Ultra exaratos in præſenti a Mendoza, duorum inſcriptiones tranſcribere non gravabor; eſt alius in via publica prope Carthuſianorum Cœnobium, cujus hæc epigraphe:

ILLIB. VESP. IN HON.
HIEROS. BELLI. DE
LIT. GEN. HVMAN.

Alius eſt in Regia Maurorum *Albambre* turri, qui ita habetur:

SER. PERSIVS. OB. HONOREM,
VI. VIRATVS. FOR. II. BASILI.
CAI. III. CONS. ITER. BLICIS.
HOSTIBVS. PECUNIA SVA
EX. V. NAIADI. RESTITVTIS.
NATAIDI.

Alios recenſet lapides P. Higuera in *Not. ad Luitpraud.* anno CCII. & plures audivi eſſe Illiberitani nominis in ipſius Civitatis publicis viis, multiſque domibus, qui Illiberim ibi fuiſſe commonſtrant, unde ipſi eruuntur; ſed nullum ex Illiberitano colle emerſiſſe, audivimus, quo ibi unquam Urbs Illiberis ſita probetur. Præter inſcriptos lapides, idipſum muta etiam mœnia, columnæ, Templorum rudera, & Divorum imagines convincunt, quæ tellus ipſa, ut teſtes pro antiqua Illiberi in dies parturit, & ejus ſitum, ſolumque alium non eſſe, quam quod caput exerit Granata, deducet facile, qui fines Illiberitanos ex

Mauri Raſis hiſtoria, cujus titulus, *Terrarum Hiſpanicarum diviſio*, perpendat. Hæc ejus verba ſunt: *Eliberia Cibdad grande, e rica por la multa ſeda que hi ſe trae de todas partes de Eſpana cita ſeſenta mil paſſos de Cordova, e ſeis mil paſſos de la Sierra de la Clada, e por medio de ella paſſa el rio Salon* (nunc Daurus) *que nace del mont del Arraybam, e entre ſus arenas ſe hallan granos de oro con el ſe iunta luego otro major llamado Singilis* (Genil) *que baxa del monte de Elada*. Refert Bernard. Alderet. *In orig. ling. Caſtel.* Lib. 3. Cap. 13. quæ omnia ſolo ipſi, ac ſitui, quo nunc Granata, convenire quis dubitat? Sed rem mihi ſatius probatam reddidit Julian. Petr. in *Adverſ* num. 163 *Granata nomen impoſitum a conditoribus Damaſcen. id nomen retinet a tempore Juli Cæſaris, dictus ejus Præſul Sanctus Cæcilius, nunc Epiſcopus Granatenſis, nunc Illiberitanus*. Scio, de antiquitate numinis *Granatæ* dubitaſſe nonnullos; ſed eis ſatis ſuperque reſpondent eruditiſſimi Viri Gregorius Lopez dicto Cap. 23. Tamayus a Salazar in *Martyrol.* die 7. Januar. 5. & 24. Aprilis, die 7. Maji 7. Julii, & 17. Auguſti. Nec favet Auctoribus contrariæ ſententiæ porta, quæ eſt hodie Granatæ, & vulgo appellatur *de Elvira*, quaſi per eam ducerentur viatores in Illiberim, ſeu Eliberim: nam inſolens non eſt, ut Civitates habeant portas ejuſdem nominis, ubi ſunt, ut de porta Romana dicta in ipſa Romæ Urbe refert Varro lib. 4. *De lingua Latina*.

Conſtat ergo, Concilium hoc Illiberitanum fuiſſe celebratum Illiberi, Illiberimque eſſe, ubi nunc extat Regia Urbs Granatenſis, quod expreſſe fatentur Carolus a S. Paulo in *Geographia ſacra*, Lib. 2. verbo, *Illiberis*, in hæc verba: *Illiberis fuit in ea parte Bæticæ, ubi nunc eſt Granata, in qua Civitate celebratum fuit Concilium Eliberitanum, ſeu Illiberitanum anno Chriſti CCCV*. Marieta Lib. 22. *Hiſtor Hiſp*. Cap. 148. illic: *Cum eſſet Pontifex Sylveſter, celebratum fuit Concilium Provinciale XIX. Epiſcoporum in Granata, quæ tunc dicebatur Illiberia, & fuit primum Hiſpaniæ*. Baronius anno Chriſti cccv. Sed quorſum in ipſis Hiſpaniæ finibus in Illiberi Bæticæ Urbe coactum fuit Concilium hoc? P. Higuera in *Diptycho Tol.* duas rationes adducit: primam, quia Felix Accitanus, qui præerat, propter ætatem, & ſenectutem ingraveſcentem non poterat alio longius venire: ſecundam, ut ſacris cineribus primitivorum totius Orbis in Euangelii confeſſione Martyrum debitus honor deferretur: aliam patit rationem Bermudez de Pedraza 2. part. *Hiſtor. Gran.* Cap. 15. ex fide ab omnibus fere Incolis ipſius Civitatis recepta, & amplexa. GONZALEZ.

Doleo, eruditiſſimum D. Gonzalez, tam hoc loco, quam alibi ſæpe, laudare Chronica illa, Adverſaria, Diptycha, ac Commentaria (ſeu potius commenta) evulgata a P. Higuera, & ea meris conjecturis, aut etiam ſomniis, conficta, nomine Dextri, Maximi, Luitprandi, & Juliani, ſimileſque alias farragines quorundam male feriatorum capitum, ſub titulo *Liberati, Hauberti Hiſpalenſis &c.* Ea omnia exibilant, veluti mera figmenta, aut etiam deliramenta, non modo eruditi quilibet extra Hiſpaniam, ſed & intra illam, dolentes, hiſtoriæ illius ingentem plagam, & confuſionem illatam fuiſſe quiſquiliis ejuſmodi. Sed de hoc alibi oportunius. Quod ſemel hoc loco obſervaſſe ſatis ſit, ne quiſquam exiſtimet, nos probare credulitatem nimiam doctiſſimi Gonzalez in ea parte: ſicut neque illam unquam probarunt tres fideles ipſius amici eruditione inſignes, nimirum, Excell. Marchio Mondecarenſis, & Clariſſ. VV. D. Nicolaus Antonius, & D. Joannes Lucas Corteſius, nunc Regius Conſiliarius. Sane ſi admirandus ille D. Ferdinandus de Mendoza viveret, minime pateretur auro & gemmis Commentariorum ſuorum ad hoc Concilium, adjungi æramenta, aut commenta illa, quæ ſoli vulgo, aut ſemidoctis hominibus placere poſſunt. CARDINALIS DE AGUIRRE.

C A P U T   S E C U N D U M.

De tempore Concilii Illiberritani.

SOlet nonnunquam nimia celebritas rebus maximis oblivionem inducere, quod illas conſignare literis, tanquam vulgo notiſſimas, ejus ætatis Scriptores contemnant, putantes illuſtrem, & egregiam rerum geſtarum memoriam, infixam hominum animis ſempiternam fore, nullaque temporis diuturnitate delendam. An autem tempus ea de cauſſa in hoc Concilio prætermiſſum fuerit; an vero Epiſcoporum, Notariive ſcriptoris, aut exſcriptoris notanda negligentia, an data opera, prudentique conſilio, ne ethnicis Imperatoribus, & hos ſacros conventus ſub gravi pœna interdicentibus, notum foret ex temporis adjectione, Decreta non antiqua, ſed recens edita fuiſſe, facile non dixerim. Utcumque res habeat, illud ſane conſtat, de tempore hujus Concilii, ut de re multis vetuſtatis tenebris involuta, Scriptores adhuc non immerito dubitaſſe; quod profecto eruditus non mirabitur, qui novit, nec ipſos Romanos olim de annis Urbis conditæ inter ſe ipſos conſentire potuiſſe; veroque eſſe conſentaneum, quod inter gentes ſcripſit ille, ſolos Deos, neque ætate ſeneſcere, neque mori, reliqua omnia tempore obrui, conſumi, atque perire. Magdeburgenſes omnes, tam vero impietatis crimine damnandi, quam falſo eruditionis nomine glorioſi (adeo enim de communi, & propria eruditione, antiquo Gnoſticorum more gloriantur, ut vetuſtiſſima omnia Eccleſiæ monumenta e tenebris reddidiſſe luci, vaniſſime ſe venditent, & imprudenter) tempus hujus Concilii, teſte Arnaldo Pontacho [a] Epiſcopo Vaſetenſi ad annum Domini DCC. referunt, non diſpari, ut opinor, impietatis, quam inſcitiæ errore obcæcati. Dolentes enim, & Divinas, & Apoſtolicas traditiones, quas graviter ipſi impugnant, & inſectan-

D. Aug. refert in Libro uno ad Donatiſtas, poſt collationem, Cap. 15. in quibuſdam Côciliorū Codicibus, diem, & Côſules deſiderari, ex ſcriptorū magis, quam Epiſcoporum negligentia.

[a] *In Chronographia, ſub anno Chriſti DCCXCIV.*

Digitized by Google

ctantur, unius hujus Concilii, utpote antiquiſſimi, auctoritate defendi, & confirmari: ut elevata venerande antiquitatis majeſtate, Divinarum etiam traditionum vetuſtatem, dignitatemque elevarent, annos CD. & his, & illi impiiſſime luitulerunt. Angli a tandem callidiore uſi mendacio, dignitati, & vetuſtati Concilii denſiores tenebras conentur offundere. Aſſerunt enim, Patres hos Illiberritanos quadringentis abhinc annis vita defunctos, ut nongentorum ſpatium ex debita ſumma temporis detraherent. Sed adeo craſſus, & putidus uterque hic error eſt in Hiſtoria adeo indignus, vel unius, nedum multorum lucubrationibus, ut proprio mihi jure poſtulare videatur, non qui verbis reprehendat, ſed Heraclitum potius aliquem, aut Democritum, quorum hic illorum rideat impudentiam, ille deploret inſcitiam: ut ex his, quæ mox ſunt tradenda, vel ipſi Angli, & Magderburgenſes, ſi ignorant, addiſcent; ſi non ignorant, erubeſcentes forſan agnoſcent. Inter Catholicos non etiam deſunt, qui ut incertum Concilii nomen, ſic tempus incertum, auctoritatem incertam, & incertam tandem ſcribant Religionem. Quæ omnia nos, & Cæleſtis Numinis, & clementiæ tuæ auxilio, certiore paullo, & rationibus, & argumentis certioribus, vel evincere, vel indicare ſaltem conabimur. In antiquis Conciliorum editionibus, & recentiori Veneta nullum tempus certum præſcribitur, ſed habitum ſolum refertur circa tempora Concilii Nicæni, an ante, vel poſt, omittitur. Ambroſius Morales b ex duobus exemplaribus Toletanis mſs. Æra CCCLXII. coactum affirmat, quod incidit in annum Domini CCCXXIV. Antonius Auguſtinus c ad annum Chriſti CCCXXV. plus, minuſve rejicit, ſed neutrum ſatis probaverim. Nam Concilium Nicænum, cui præfuit, poſtquam interfuit huic Oſius Epiſcopus Cordubenſis, cœptum fuiſſe Coſs. Paullino, & Juliano; tum ex ipſius principio, tum ex Concilio Chalcedonenſi d relatum eſt. Dum enim Nicænum Fidei Symbolum referret, hæc ex illo deſumpſit: *Conſulatu Paullini, & Juliani Virorum Clariſſimorum Coſs. anno poſt Alexandrum ſexcenteſimo triceſimo ſexto, menſ. ſecundum Græcos Deſii, die nono decimo, quod eſt tertio decimo Kalend. Juliarum, in Nicæa Metropoli Provinciæ Bithyniæ, Credimus in unum Deum &c.* finitum vero Sylveſtro Pontifice, ex ejuſdem Reſcripto ad Synodum Nicænam, quo Decretis ſubſcripſit V. Kal. Novembris, liquido perſpicitur. Ut hinc præterea notetur antiquorum Scriptorum in inquirenda rerum, & temporum notitia perexiguum ſtudium, dum Sozomenus e, Nicephorus f, Photius g, Beda h, & hunc ſequutus Gratianus i, Concilium Nicænum habitum dicant ſub Julio Papa I. qui poſt Sylveſtrum, & Marcum Eccleſiæ præfuit Romanæ, Conſtantino VIII. (ſic enim legi debet, non VII.) & Conſtantio Cæſare IV. Coſs. Quia cum Conſtantius cum eodem Conſtantino IV. fuit Conſul, jam VII. Conſulatum impleverat Conſtantinus cum eodem Conſtantio, anno Domini CCCXXVI. Cum vero Conſtantius VII. & Conſtans IV. fuere Conſules, annus Domini agebetur CCCXXIX. Oſium autem non potuiſſe adeſſe Concilio Illiberritano anno uno, vel duobus ante Nicænum, in ſe non colligi tantum, ſed probari contenderim, quod ante Nicænam Synodum, ante Arianam hæreſim, illum, & præſentem, & maxime familiarem habuerit Conſtantinus Magnus, auctore Socrate k, & eodem fere tempore Conſtitutionem de manumiſſionibus in Eccleſia ad Oſium Epiſcopum direxerit datam XIV. Kal. Maji, Criſpo II. & Conſtantino II. Coſs. Eos autem Conſules fuiſſe anno Domini CCCXXI. Faſtorum Scriptores fidem faciunt. Multo etiam ante, cum contentio inter Arium, & Alexandrum Epiſcopum Alexandrinum de æqualitate Filii cum Patre excitata eſſet anno Domini CCCXVII. ad eam ſedandam, tum & illam, quæ inter Orientales orta fuerat de Paſchæ celebratione, miſſus Oſius eſt a Conſtantino, eodem Socrate teſte, Sozomeno l, & Nicephoro m. Miſſum autem Oſium anno Domini CCCXVIII. opinor, quod in Epiſtola Conſtantini ad Alexandrum, & Arium, quam recenſet Euſebius n, nuntios de diſſidiis Alexandri, & Arii tunc ad ſe adfuimet adventaſſe, cum iter, & profectionem ad Orientem pararet; at profectionem illam paratam eo anno, quo extincto Licinio Imperii competitore, ſumma totius Reipublicæ ad ſolum Conſtantinum delata eſt (quod in illud tempus incidit) ipſe Conſtantinus eſt auctor in Edicto miſſo ad Provinciales Palæſtinæ relato ab Euſebio o. Seditionem ergo ſedare conatus eſt Oſius, Concilio generali Alexandriæ convocato, ut D. Athanaſius q teſtatur. Sed eam cum ſedare venerabilis ſenex non potuiſſet, reverſus eſt ad Conſtantinum, quem de ſtatu, in quo res erant, edocuit. Conſtantinus autem, re cum Sylveſtro Pontifice Romano communicata, Epiſcopis univerſis Concilium Nicænum in ſequentem annum ex illius auctoritate indixit. Nec eo tempore tantum, ſed multo antea, ab Hiſpania Oſium abfuiſſe conſtat. Cum enim Cæcilianus Epiſcopus Carthaginenſis, & Donatus a Caſis-Nigris hæreticus, & ſchiſmaticus de cauſſa Librorum, & ſchiſmate contenderent, cauſſamque perlatam ad Conſtantinum per Annulinum Africæ Proconſulem ad Miltiadem Epiſcopum Urbis Romæ Imperator remitteret; eaque in favorem Cæciliani contra Donatum definiretur in Concilio Romano ſub Miltiade, appellavit Donatus ad Conſtantinum; Conſtantinus vero, ut vel hac ratione lite terminata, pax redderetur Eccleſiæ, Concilium congregari curavit in Civitate Arelatenſi, ad quam ducentos, & eo amplius Epiſcopos, Hiſpanos, Gallos, & Italos confluxiſſe cum Epiſcopis Africanis, qui partes Donati, & Cæciliani ſequebantur, & quos adeſſe Concilio Imperator Conſtantinus præceperat, ex Auguſtino repero Lib. 1. contra Epiſtolam Parmeniani, Cap. 4. Et eam aliquando putaram fuiſſe cauſſam abſentiæ Oſii ab Hiſpania, & Cordubenſi Epiſcopatu; accerſitum enim eum a Conſtantino Magno ad cauſſam Cæciliani diſcutiendam, definiendamque cum Epiſcopis Gallis, Italis, & Africanis, erat veriſimile, niſi ante cauſſæ hujus exordia Oſium cum Imperatore fuiſſe, ex Nicephoro comperiſſem, ut mox oſtendam; cum Afros etiam, tranſacto Gaditano freto, juſſerit Imperator, per Bæticam, & Tarraconenſem in Galliam Narbonenſem proficiſci, ut ex Epiſtola illius ad

a *Alanus Copus Anglus Dialogo 4. de Anglis id teſtatur.*

b *Lib. 10. Hiſtor. Hiſp. Capite 31.*

c *Epiſt. ad Hieron. Blancam rerum Aragoniæ Scriptorem, quæ ſubditur illius Hiſtoriæ.*

d *Act. 11.*

De tempore Concilii Nicæni.

e *Sozomenus Lib. 1. Hiſt. Eccl. Cap. 16.*

f *Lib. 8. Capite 14.*

g *Lib. de*

h *De temporibus Cap. 65.*

i *Cap. Sexta Synodus 16. diſtinct.*

k *Lib. 5. Eccl. Cap. 4. Conſtitutio Conſtantini ad Oſium extat in C. Theodoſ. Lib. 4. Tit. 7. de manumiſſionib. in eccleſ.*

l *Lib. 5. Cap. 15.*

m *Lib. 8. Cap. 12.*

n *Lib. 2. de Vita Conſtantini, Cap. 63.*

o *2. Apolog.*

Cauſa hæc Eccleſiaſtica ad Conſtantinum ſæpe, tam a Donatiſtis, quam Catholi-

eis delata eſt, non jure ordinario, nam Conſtantinus, & Principes omnes ſæculares omni poteſtate, & juriſdictione carent Eccleſiaſtica, ut docet D. Athan. in Epiſtula *ad ſolitariam vitã agentes*, ſed extraordinario & ſingulari exemplo ob temporis iniquitatem, & neceſſitatem, quæ non ſine lege, lege carere dicitur, ideoque ab hæreticis hodie ad exẽplum trahi nõ debet: quod ex eodẽ Conſtantino Aug. refert Lib. 3. contra Creſ. c. 61. & epiſt. 162. ſcribit, idẽ Aug. Conſtantinum Im. Arelat. judiciũ aliorum videlicet Epiſcopotum dediſſe: non quia jam neceſſe erat, ſed Donatiſtarum perverſitatibus cedentem, & omni modo cupientem tantam impudentiam cohibere. Quod & ipſe Conſtantinus palam teſtatus eſt, cũ poſt ſententiã a Miltiade latam Donatiſtis reſcripſerit: *O rabida furoris audacia*: Et rurſus: *Petitis a me in ſæculo judicium, cum quo ipſe Chriſti judicium expectem.* Aug. d. Epiſt. & Optat. lib. 1. contra Parm.

ad Ælaſium, quam refert Maſſonus in Miltiade, compertum habeo. Cum Oſio præterea ex Hiſpania alios evocatos fuiſſe, indicat querela Parmeniani generalis adverſus Hiſpanos, quam D. Auguſtinus dicto Lib. 1. contra Parmenianum recenſet. Niſi dicamus, ſicut Cæcilianum ab Afris, ſic Oſium ab Hiſpanis, vel de traditione Librorum, vel de favore præſtito Cæciliano, vel de alio ſimili crimine falſo accuſatum fuiſſe; nam inibi ejus cauſſam, ſicut alteram Cæciliani finitam, ſcribit in eodem Libro, & conqueritur D. Auguſtinus: *Quod enim*, ait, *de Oſio dicunt Cordubenſi quodam Catholico Epiſcopo, flagitandum eſt, ut probent, non ſolum talem illum fuiſſe, qualem dicunt, ſed quod talis fuerit, manifeſtum illis fuiſſe, quibus eum communicare aſſerunt; hoc enim niſi probaverint, fruſtra dicunt, ſe ſciſſe, qualis fuerit, quia neſcientibus obeſſe non potuit, a quibus ſe iſti innocentibus ſeparando, propter ipſam ſeparationis ſacrilegam iniquitatem, innocentes eſſe non poſſunt: hoc enim magis credibile eſt, ſi tamen Oſius ab Hiſpanis damnatus, a Gallis eſt abſolutus, ſic fieri potuiſſe, ut falſis criminationibus Hiſpani circumventi, & callida inſidiarum fraude decepti, contra innocentem ferrent ſententiam, & poſtea pacifice in humilitate Chriſtiana, cederent ſententiæ collegarum; quibus illius innocentia comprobata eſt, ne pervicaci, & animoſa perverſitate priores ſuas ſententias defendendo, in ſacrilegium ſchiſmatis, quod omnia ſcelera ſupergraditur, cæcitate impietatis irruerent; ſicut iſti miſeri fecerunt, & nec ſero ſaltem toties diviſi, atque conciſi ſentiunt quod fecerunt.* Hiſpanos autem, qui Oſium accuſaverant, ceſſiſſe Concilii Arelatenſis judicio, Oſium æque, ac Cæcilianum abſolventis, addidit ipſe Auguſtinus [a] contra Parmenianum: *Nuſquam iſti ſe tam aperte indicarunt* (loquitur de Donatiſtis) *cur nec ſeparati corrigi voluerunt, quam cum deteſtantur Hiſpanos, quod poſt ſententias ſuas aliter prolatas, collegarum diſcuſſioni, poſteriorique judicio ceſſerunt; quam enim hoc factum eſt de manſuetudine Chriſtiana, tam illud de contentione diabolica, & ideo non mirum, quod iſta humilitate pax cuſtodita eſt, illa elatione dirupta.* Quod autem faviſſet Oſius Cæciliano, teſtatur ipſe Auguſtinus [b]: *Cum enim diceret* (ait adverſus Parmenianum) *per Oſium Hiſpanum adjutorium præſtitum Cæciliano, ut ad eorum communionem, Sanctorum, & illibatorum numerus cogeretur; & huic impietati fidem ſervorum Dei integrum reſtitiſſe, ultro faſſus eſt, ſuos ipſos adiiſſe Conſtantinum.* Hæc de Oſio abſoluto a Gallis Auguſtinus recenſet, accuſato prius ab Hiſpanis, & ob accuſationem multa mala perpeſſo. Quare cum de Oſio mentionem faceret [c] Sozomenus eo tempore, quo ad ſedandam ſeditionem Arii a Conſtantino Imperatore miſſus eſt, illum ob Fidei confeſſionem ſuperioribus annis multa perpeſſum eſſe, ob idque admodum nobilitatum narrat: quod ad accuſationem Hiſpanicam (communia erant multa, & crimina, & virtutes tunc Hiſpanis cum Afris) cum Datiani crudelitate conjunctam, referri poſſet. Tandem ergo cum in Concilio Arelatenſi, ut in Romano, Patres Donatum damnaſſent, abſolviſſentque Cæcilianum, appellavit iterum Donatus ad Conſtantinum, qui cauſſa cognita, Cæcilianum innocentem pronunciavit, comprobatoque, & Romani, & Arelatenſis Concilii judicio, Donatum, ejuſque fautores improbiſſimos judicavit; præcipuumque ab eo conqueſtus eſt Parmenianus, auctore D. Auguſtino [d], quod *victi apud Eccleſiaſticos judices, ne apud ipſum, quæ dicebant, probare potuiſſent; ad campum, hoc eſt, ad ſupplicium ducerentur; hoc enim eum tanquam immaniter juſſiſſe, Hiſpana Oſio ſuggerente, criminabatur, ſuſpicionibus videlicet ſuis, ſicut ſemper damnando inauditos.* Erat ergo Oſius cum Conſtantino tempore ſententiæ prolatæ, nec cum eo tantum, ſed ab ejus conſilio; nullam enim Eccleſiæ cauſſam abſque conſultatione, & judicio Oſii decernebat Imperator; quare ab eodem Oſio perſuaſum, leniorem, quam mererentur, tuliſſe in Donatiſtas ſententiam, Auguſtinus his verbis commemorat: *Quaſi vero non humanius, ac probabilius alius crediderit, Oſio tanquam Epiſcopo ſuggerente, potius factum, ut in leniorem coercitionem, quamvis immaniſſimi ſceleris, ideſt, ſacrilegi ſchiſmatis, ſententiam flecteret Imperator.* Hanc autem Conſtantini ſententiam, qua damnavit Donatum (etſi illum gratia corruptum fuiſſe conqueſtus fuerat Parmenianus, uti refert idem Auguſtinus, ſicut in Miltiadem, a quo in Concilio Romano damnatus fuerat, traditionis crimen ſimili pertinacia, & errore contulerat) latam quarto Idus Novembris, Sabino, & Ruffino Coſſ. memoriæ prodidit Auguſtinus, quorum Conſulatum ad annum Domini CCCXVI. rejicit Onuphrius; anno autem ſequenti Conſtitutionem miſit ex Oriente Conſtantinus [g] ad Octavianum Comitem Hiſpaniarum, quæ data fuit Sardicæ, pridie Nonas Decembris, accepta autem Cordubæ v. Nonas Martias, Gallicano, & Baſſo Coſſ. in qua decrevit Imperator communi Oſii Epiſcopi Cordubenſis, ut ſolebat, conſultatione, ut omnes, qui tam Cordubæ, quam in reliquis Hiſpaniæ Urbibus (volebat patriæ recte fore conſultum Oſius) quacumque dignitate, vel nobilitate illuſtres deliquiſſent, pœna ſtatim ſequeretur, neque ad eum relatio mitteretur, neque uterentur illi fori præſcriptione; quod ideo Conſtantinum Magnum veræ virtutis, & æquitatis laude ornatiſſimum edixiſſe autumarim, ne, ipſo abſente, tam longis, & difficilibus ex Occidente ad Orientem itineribus punitio criminum, aut differretur, aut omitteretur. Concilium ergo Illiberritanum, cui Oſius adfuit, cogi non potuit anno Domini CCCXXIV. cum jam eo tempore, & antea in Aſia fuiſſet cum Conſtantino, vel in Africa, & Alexandriæ ad componendum Arii ſchiſma, & controverſiam Orientalium. Nec eo tempore tantum Oſium cum Conſtantino vixiſse certum eſt, ſed & antequam Cæciliani cauſſam Donatus ad Imperatorem detuliſset, quod factum eſt anno Domini CCCXII. ut colligitur ex Optato [h]; antea enim Oſium in comitatu Imperatoris fuiſse, probat Nicephorus, hanc Conſtantini Imperatoris conſtitutionem, quam numero quartam dicit, referens.

a *D. Aug. d. cap.* 4.
b *D. Aug. in eodem lib. contra Parmen. cap.* 5.
c *Sozom. lib.* 5. *hiſt. Eccleſ. c.* 15.
d *Aug. lib.* 1. *contr. Parmen c.* 8.
e *D. Aug. ubi ſupra c.* 5.
f *D. Aug. in lib. contra Donatiſtas c.* 33.
g *Conſtantinus Imp. in lib.* 1. *tit.* 1. *de accuſation. lib.* 9. *C. Theodoſian.*
h *Optatus l.* 1. *contra Parmen. Niceph. lib.* 7. *hiſt. Eccl. c.* 42.

CON-

CONSTANTINUS AUGUSTUS

Cæciliano Epiſcopo Carthaginis.

QUandoquidem viſum nobis eſt, per Provincias omnes Africæ, Numidiæ, & Mauritaniæ, certis quibuſdam miniſtris legitimæ, & Sacroſanctæ Catholicæ Religionis aliquid ad ſumptus tolerandos largiri, Literas ad Urſum Catholicum Africæ dedi, eique ſignificavi, ut ter mille pholes dinumerandos tibi curaret. Quapropter, ubi quam diximus pecuniæ ſummam recipiendam mandaveris, omnibus eis, qui in brevi ad te ab Oſio miſſo deſignati ſunt, diſtribui eam jubeto.

Poſt hanc quartam conſtitutionem, quintam adjicit Cap. ſeq. de cauſſa Cæciliani Nicephorus. Si ergo ante cauſſam intentæ accuſationis Cæciliano (quod cura etiam illi commiſsa diſtribuendi munera in cauſſas pias demonſtrat) Oſius cum Conſtantino erat, illaque agitari cœpit anno CCCXIII. conſtabit plane, anno illo Concilium hoc, cui Oſius adſuit, peragi minime potuiſse. Ut hinc etiam obſervemus, verum non eſse quod ſcripſit Onuphrius [a]; eodem videlicet anno CCCXIII. Concilium hoc habitum fuiſse, minuſque probabile fit, quod Petrus Gregorius [b] ſcripſit, cum ad ætatem Conſtantini Magni, & Julii Papæ Synodum hanc rejicit ad annum nimirum CCCXXXVI. multoque minus, quod Vaſæus [c]. Ait enim, Imperatorem Conſtantinum in Hiſpaniam tunc adventaſse, magnis copiis adductis, ut barbaras nationes, quæ Galleciam, Bæticam, atque omnem oram maritimam varie occupaverant, expelleret, atque Hiſpanos in montes, & inacceſſa loca profugos ſedibus ſuis reſtitueret, quod ut effecit, ad componendas res Eccleſiaſticas animum adjunxiſſe, juſſiſseque celebrari Concilium hoc Illiberritanum a XIX. Epiſcopis, in ea Illiberi, quæ eſt in radicibus Pyrenæi, non in ea, quæ fuit prope Granatam: cui Concilio interſuiſse ait Helenam, Magni Conſtantini matrem, cum Conſtante nepote, ac tandem in eo Concilio diviſam ſuiſse Hiſpaniam in quinque provincias, Tarraconenſem, Carthaginenſem, Bæticam, Luſitaniam, & Gallæciam, & ſingulis provinciis aſſignatos fuiſse Epiſcopos Metropolitanos: quæ, ut ait, a Joanne Epiſcopo Gerundenſi deſumpſit, & ab his plures alii recentiores [d]. Ea tamen nec veri ſpecimen habent: quia Conſtantinum Magnum Hiſpaniæ fines ingreſsum, a nullo antiquorum Scriptorum memoriæ proditum eſt; nec ab his, qui recenſendis, quæ ille ſingulis annis geſſit, inſignem navarunt operam. Et ut omittamus exteros, a quibus illud fortaſse negligi potuit, Divus Iſidorus, cum in hiſtoria Gothorum Conſtantini Magni memoriam celebrat, adventum illius in Hiſpaniam miro ſilentio præteriit, ut & Lucas Epiſcopus Tudenſis, & Rodericus Archiepiſcopus Toletanus, ac poſtremo Paulus Oroſius Hiſpanus, qui non multos annos poſt Conſtantinum vixit: non equidem omiſſuri (ut veriſimile eſt) ſi ille in Hiſpaniam veniſſet, & in hoc Concilio de tanti momenti rebus egiſſent, quales a Joanne Epiſcopo Gerundenſi, & a Vaſæo, magnifica hac, & glorioſa oſtentatione repræſentari videmus. Nec illum eo anno in Hiſpania, ſed nec in Gallia, Europa, Aſia, vel Africa fuiſſe, inde liquido cernitur, quod Nicomediæ celebritatis Pentecoſtes extremo fere die, vita defunctum ad Cælites commigraſſe, Kal. Junii anno CCCXXXVII. Feliciano, & Ticiano Coſs. comprobent cum Socrate, Ruffinus [e], Sozomenus [f], Eutropius [g], & alii [h]. Quod vero quidam confingunt, Caſtellum Helenæ vulgo vocatum *Euna*, ſeu *Helna*, ab Helena cum filio Conſtantino in eo adventu ædificatum ſuiſse, incerta res eſt: certa autem, illud a Conſtante Imperatore filio Conſtantini, in gratiam aviæ conſtructum, & in eo occiſum eſse tertio decimo imperii anno. Quod ſi tandem ad vivum reſecare conemur tempus, quo Oſius abfuit ab Hiſpania primo, & abſentiæ rationem exquirere, abfuit enim bis, in re tam obſcura vix divinare potero: in mentem tamen venit, quod ex Epiſtola ejuſdem Oſii ad Conſtantium Imperatorem Arianum apud Athanaſium [i] legi. Inter alia enim hæc addit: *Ego confeſſionis munus explevi, primum cum perſecutio moveretur ab avo tuo Maximiano: quod ſi tu quoque perſecutionem moves, etiam nunc ad quidvis potius ſuſtinendum paratus ſum.* Præ cæteris namque Diocletiani & Maximiani perſecutio diffuſior locis, immanior cruciatibus, anniſque diuturnior fuit: Diocletiano enim in Oriente, & Maximiano in Occidente ſævientibus, triginta dierum ſpatio per diverſas provincias, decem & ſeptem millia hominum utriuſque ſexus martyrio coronata fuiſse, præter eos, qui in Inſulas ſunt relegati, vel ad metallum damnati, (quorum infinita prope multitudo habita eſt) ſcribit Damaſus [k]. Nicephorus [l] autem viginti millia Chriſtianorum nocte Natalis Chriſti combuſta ob Fidei confeſſionem commemorat. Inter alia autem, quæ eorum perſecutione patrata ſunt, Libros ſacros incenſos, deſolatas Eccleſias, earum Antiſtites, vel conjectos in vincula, vel relegatos; Chriſtianos omnes, vel afflictos, vel interſectos, ſi idolis Gentium ſacra non facerent, Euſebius [m], Oroſius [n], Nicephorus [o], & Ado [p] teſtes locupletiſſimi ſunt. Hujus perſecutionis majorem Hiſpaniæ, quam reliquis orbis provinciis, laudem deberi, auctoritate poſsem, & exemplis multis demonſtrare, eorum, qui pro tuenda ſemel ſuſcepta Chriſti Fide, adverſus Imperatorum Edicta, Daciani Præſidis tunc in Hiſpania ſævitia, & crudelitate, acerbiſſimo, ſed glorioſo martyrio decorati ſunt. Inter alios autem, qui perſecutionis tempeſtate, ob confeſſionem Fidei in exilio, vel tormentis factam, nobile, & illuſtre Confeſsorum nomen ſibi pepererunt, Oſius unus eſt, ut ipſe de ſe teſtatur, ſcribens ad Conſtantium Imperatorem, & D. Athanaſius [q] *ad ſolitariam vitam agentes*, dum ait, Oſium eo tempore ſexageſimum annum a confeſſione ſua egiſse, & eo amplius; quod incidit in tempus perſecutionis Maximiani, de qua poſtea. Tunc ergo relegatum Oſium ab Hiſpa-

a *Onuphrius in Faſtis Pontificum & Imperatorum anno CCCXIII.*
b *Petrus Gregor. Toloſan. lib. 11. Syntagmat. c. 13. num 12.*
c *Vaſæus in Chronico Hiſp. ſub. anno Dom. CCCXVIII.*
d *Stephanus Garibayus lib. 7. compen. hiſt. Hiſpan. c. 48. Gilbertus Genebrardus in Chronographia generali, & alii.*
e *Ruffinus lib. c. 13.*
f *Sozom. lib. 2. c. fin.*
g *Eutropius lib. 10.*
h *Carol. Sigonius lib. 4. de Imp. Occident. ad fin. Onuphrius Panvinius in faſtis Pontificum & Imper.*
i *Oſii epiſtolã refert Athan. In ſua* ad ſolitariam vitam agentes.
k *Damaſus in vita Marcellini.*
l *Nicephorus lib. 7. hiſt. Eccleſ. c. 6.*
m *Euſeb. lib 8. c. 2.*
n *Oroſius lib. 7. c. 25.*
o *Niceph. lib. 5. c. 3.*
p *Et Ado. 6. ætate ſui chronici.*
q *D. Athanaſius in epiſtola* ad ſolitariam vitam agentes.

Digitized by Google

ſpania mihi perſuadeo; quod Diis ſacrificare nollet. Si pagani Marcellinum Romanæ Eccleſiæ Epiſcoporum idolis ſacrificare coegerunt, Marcellumque tentavit Maxentius, & illum recuſantem damnavit in catabulum, ut a Damaſo [a] traditum eſt, cur non Oſium Eccleſiæ Cordubenſis Epiſcopum cogere tentaſsent? Illum tentaſse Dacianum Hiſpaniæ Præſidem, mihi eſt probabile; ſed id aſsequi non potuſse, multo probabilius; ob eamque cauſsam, vel quod ſacros Libros tradere noluiſset, ab Epiſcopatu Cordubenſi relegatum, nec relegatum modo, ſed ſtigmatibus, & notis inſignitum, Nicephorus [b] tradit, & propter illas Conſtantino Magno fuiſse chariſſimum: quæ forſan cauſsa fuit, ut Lege lata hanc notarum inſcriptionem in fronte idem Conſtantinus [c] ſuſtulerit. Vincentium etiam Diaconum, quod Diis ſacrificare nollet, nec Libros tradere ſacros, a Daciano Præſide tormentis affectum, ac tandem præclara ſanguinis, & vitæ profuſione admirabilem martyrii coronam percepiſse, eleganter cecinit Prudentius [d]. Monet præterea, eo tempore, vel paullo ante, Concilium hoc habitum, quod Sanctæ Ruffinæ Martyris Hiſpalenſis Corpus Daciani juſsu tunc in amphitheatro combuſtum a venerabili Sabino Epiſcopo ejuſdem Civitatis, in cœmeterio ſuburbii Hiſpalenſis ſepultum memoret Breviarium Eborenſe: at Sabini Epiſcopi Hiſpalenſis ſubſcriptio in principio hujus Concilii exſtat, poſt Felicem Epiſcopum Accitanum. Confirmat tandem eandem ſententiam confeſſio Sanctæ Leocadiæ, quam paſsam ſcimus eadem perſecutione, Toletanam Eccleſiam Melantio Epiſcopo gubernante: ſed multo magis obitus Sancti Valerii Epiſcopi Cæſarauguſtani, quem in ejuſdem perſecutionis initio, quod Diis ſacrificare, & Libros ſacros tradere noluiſset, relegatum traditur ab eodem Daciano Diocletiani in Hiſpania Præſide. A quo dura illa, & inſolens exilio Valerii adjecta conditio eſt, ut in Civitatibus, Oppidiſve, pluſquam viginti domos habentibus, nec morari poſset, nec ingredi. Verum quo major Dacianæ impietatis fuit impudentia, eo major ſanctitas Valerii, patientia, & obedientia fuit; eaque de cauſsa primum in hortulo quodam, non procul a Valentia habitare cœpit, illum a Mauris vocatum *Ruzafa* teſtatur Antonius Beuter [e], in eoque exſtare Templum tanto Martyri dicatum, poſtea autem ad aliud oppidulum (vulgo dictum *Avedo*) non procul a ripa Cincæ fluvii ſe contulit, a quo non diſceſſiſse, ſed in eo extremum diem obiiſse, cum præclara nominis celebritate, & præteritæ confeſſionis gloria, ex Annalibus Aragoniæ, & Valentiæ, quos ſumma diligentia collegit, idem Beuter adfirmat: quod mihi ſane probatur, nec Valerium Cæſarauguſtam, vel Illiberim ingredi poſtea potuiſse. Accedit poſtremo Innocentius PP. I. [f] perſpicue docens, ante Diocletiani perſecutionem (ut contendo) Concilium hoc habitum fuiſse: dum renovata tacite ejus memoria, & pœnæ, quæ Canone hujus Concilii VII. continetur, ſic ſcribit ad Exuperium Epiſcopum Toloſanum, quem primum Hiſpaniarum præfecturam geſſiſse, & poſt ad tranquillioris vitæ portum ſeceſſiſse, teſtatur Auſonius Gallus [g], & inter Divos tandem relatum celebrat Eccleſia: *Et hoc quæſitum eſt*, (ait Innocentius) *quid de his obſervari oporteat, qui poſt baptiſmum omni tempore incontinentiæ voluptatibus dediti, in extremo fine vitæ ſuæ pœnitentiam ſimul, & reconciliationem communionis expoſcunt. De his obſervatio prior, durior; poſterior, interveniente miſericordia, inclinatior eſt. Nam conſuetudo prior tenuit, ut concederetur pœnitentia, ſed communio negaretur. Nam cum illis temporibus crebræ perſecutiones eſſent, ne communionis conceſſa facilitas homines de reconciliatione ſecuros non revocaret a lapſu, negata merito communio eſt, conceſſa pœnitentia, ne totum penitus negaretur, & duriorem eſſe remiſſionem fecit temporis ratio. Sed poſtea Dominus noſter pacem Eccleſiis ſuis reddidit, jam depulſo errore, communionem dari obeuntibus placuit, & propter Domini miſericordiam &c.* Si priorem ergo hujus pœnæ ſeveritatem, quæ nullo tunc alio Eccleſiæ Decreto, præter hoc Illiberritanum, a quo acceperat Exuperius, ſancita erat, Innocentius PP. adſeverat, communi Eccleſiæ uſu receptam, non modo ante reſtitutam Eccleſiæ pacem, ſed tempore, quo crebræ graſſabantur Gentium perſecutiones in Eccleſiam; conſequitur plane, non ſolum ante Conſtantini Imperium, & pacem, Innocentium PP. fateri, Concilium hoc peractum fuiſse, ſed & ante poſtremam Diocletiani, & Maximiani perſecutionem, cum poſt illam, nec crebris, nec raris afflictam Eccleſiam a Conſtantio Conſtantini patre ſit certum. His etiam certiorem addunt, aſtruuntque fidem ipſius Concilii Canones [h], in quibus de Flaminibus ethnicorum, de coronis Sacerdotum, de literis Martyrum, & Confeſſorum, quas lapſis illi impartiri ſolebant, de domeſticis laribus, & de his, qui confringentes idola Gentium occiderentur, ſpeciatim decernitur, quæ ante Conſtantini, & Conſtantii ætatem, flagrante adhuc perſecutione, peractum comprobare videntur. Quibus etiam apparet, verum eſſe non poſſe, quod eruditi quidam recentiores ſcripſerunt, Concilium hoc habitum paullo poſt Nicænum, cum in Concilio hoc nihil de Nicæni memoria, nihil de Arii impietate, nihil de Euſtachii ſordibus, nihil tandem de hæreſibus eo tempore jam enatis decretum, actum, vel inſinuatum legant. Quod autem D. Iſidorus [i] ſcripſit: *Canones Conciliorum a temporibus Conſtantini Imperatoris cœperunt: nam in præcedentibus annis perſecutione fervente, docendarum plebium minime dabatur facultas*; de Generalibus intellexit, ut ex ſubſequentibus ejuſdem Iſidori verbis fit manifeſtum: *Sub hoc enim Sancti Patres in Concilio Nicæno de omni Orbe terrarum convenientes juxta Fidem Evangelicam, & Apoſtolicam, ſecundum poſt Apoſtolos Symbolum tradiderunt; inter cætera autem Concilia, quatuor ſunt venerabiles Synodi, quæ totam principaliter Fidem complectuntur; quaſi quatuor Evangelia, vel totidem Paradiſi flumina. Harum prior Nicæna Synodus 318. Epiſcoporum, Conſtantino Auguſto imperante, peracta.* Sed multo clarius ex his, quæ in ejuſdem Libri exemplari, & in Præfatione Conciliorum ſcripſit: *Canones*, inquit, *Generalium Conciliorum a temporibus Conſtantini cœperunt; in præcedentibus namque annis &c.*

Nec

a *Damaſus in Marcellino, & Marcello.*

b *Lib. 8. Hiſt. Eccleſiaſt. Capite 14.*

Notas, ſeu ſtigmata Confeſſorum, & Martyrii frontibus inſigendi pœnæ, & ignominiæ cauſa, vetus mos conſtat ex Pontio, in Vita D. Cypriani, & ex Gregorio Cedreno in Compendio Hiſt. in Theophilo.

c *Conſtantinus in Lib. 2. C. Theodoſ. de pœnis.*

d *In Periſtephano, Hymno in laudem Sancti Vincentii Martyris, & altero de laude Sanctorum decem, & octo Martyrum Cæſarauguſtanorum.*

e *Anton. Beuter. in Hiſtor. Hiſpania P. 1. C. 25.*

f *Epiſtola ad Exuperium Epiſcopum Toloſanum Cap. 11.*

g *Epigram. in Commemor. profeſ. 18.*

Martyrologium Rom. 28. Septembris.

h *Can. 1. 3. & 4. 25. 41. 55. 60.*

i *Lib. 6. Etymolog. C. 15. Refertur a Grat. in c. Canones Conciliorum 15. diſt.*

Nec in tota Hiſtoria Conciliorum ſubſequenti, niſi de Generalibus meminit Iſidorus. Sed cum verbum illud (*Generalium*) parum fideliter ab Iſidoro abſtuliſſent Scriptores; dederunt ipſi, non Iſidorus, de vetuſtate hujus Concilii dubitandi occaſionem, quam reſtituto verbo, *Generalium*, ex originali, & manuſcriptis, conſtabit certo ſublatam. Cum autem de Provincialibus egit Iſidorus, ſi Iſidori ea Præfatio eſt, non ſenſit modo, ſed docuit apertiſſime, alia Nicæno fuiſſe priora: *Prima annotatio*, inquit, *Ancyranæ Synodi, quæ ante Nicænam fertur fuiſſe; ſed propter auctoritatem majorem poſtponitur, in qua Patres XVIII. ſtatuerunt Canones XXIV. quorum Auctor maxime Vitalis Antiochenus Epiſcopus extitit. Secunda Neo-ceſareenſis, quæ poſt Ancyranam, & ante Nicænam legitur fuiſſe, in qua Patres ſexdecim ſtatuerunt Canones XIV. quorum Auctor maxime Vitalis Epiſcopus Salaminius*. Sed ſive Iſidori [a] ea Præfatio ſit, ſive alterius cujuſcumque Scriptoris, liquet ex ea, Ancyranum, & Neo-cæſareenſe ante Nicænum acta fuiſſe, quod Iſidorus diffiteri non potuit. Quicumque autem ille Auctor fuerit, Illiberritanum Concilium omiſit, quod illi perſpicuum non foret, qua illud ætate eſſet peractum; maluit enim Concilium celebre, & Hiſpaniæ Generale omittere, quam in re ſibi incerta, aliquid certi adfirmare. Tempus autem illius ideo incertum fuit ſemper, quod ab Epiſcopis Hiſpanis prætermiſſum fuiſſet, ea forſan, ut dixi, ratione, ne Imperatorum Edicta, & Leges judicarentur violaſſe, quibus illi ſacros hos conventus ante Conſtantini Imperium acerbiſſimis pœnis interdixerant. Quod ſi omiſſum tempus ab Epiſcopis Hiſpanis non fuit, ea Concilii pars periit, cum bellum atrox a Diocletiano, & Maximiano Libris ſacris indictum ſcribit Prudentius [b]; vel hæreticorum impietate eſt intercepta. Nam eos ſolitos in propriis ipſorum Conciliis Conſules temporis indices expungere, ne de tempore Conciliorum conſtaret, ſed antiqua, vel recentiora pro temporis conditione interpretantes, in aliqua fraude non poſſent facile deprehendi, D. Auguſtinus [c] recenſet.

[a] *Apud Gratian. inc. Prima adnotatio 16. Diſtinctione.*

[b] *In Periſtephano, Hymno in laudem S. Vincentii Martyris.*

[c] *Collat. 3. dict C. 15.*

Codices manuſcriptos D. Laurentii, in quibus coactum hoc Concilium dicitur eodem tempore, quo Nicæna Synodus habita eſt, & alios duos Toletanæ Eccleſiæ, in quibus additur, habitum eſſe eodem tempore, quo Nicæna, Era CCCLXII. non moror, certo perſuaſus, tempus additum ab exſcriptoribus Gotthis, ſeu Longobardis, quorum characteribus ea exemplaria tranſcripta ſunt. Vetuſtum Codicem D. Laurentii, qui dicitur Vvigilanus, a Vvigila Monacho Alveldenſi, Era MXIV. exſcriptum eſſe apparet, ut & ſecundum, qui vocatur Hiſpalenſis, quod Hiſpali conſcriptus ſit, anno Domini CMLXII a quodam Velaſco, quem Epiſcopum poſtea fuiſſe ferunt: tertium denique nuncupatum Lucenſem cæteris antiquiorem (etſi de tempore nihil certi ſit) deſcriptum fuiſſe opera Ayſtrulphi, aut Michaelis Dens, quod nomen Gotthum redolet, vel Gotthum fuiſse exſcriptorem, aut Gothicis characteribus uſum neceſse eſt. Nam Acta, & Scripturæ omnes, ſive publicæ, ſive privatæ, ante Alphonſum VI. Regem, qui Toletum recuperavit a Mauris, characteribus Gotthicis exaratæ ſunt: quæ vero poſt Alphonſum, non Gothicis, ſed Gallicis ſunt conſignatæ: quia in Concilio Hiſpaniæ tempore ejuſdem Alphonſi Regis, Legione præcipua regni Urbe habito, cui præfuit Raynerius ex Cluniacienſi Monacho Presbyter Cardinalis, & Apoſtolicæ Sedis Legatus, cum Bernardo Archiepiſcopo Toletano, & aliis Epiſcopis Hiſpaniæ, ſancitum eſt, ut uſus Gotthicorum characterum, quos Gulfilas Gotthorum Epiſcopus, antequam illi in Hiſpaniam veniſſent, primum excogitaverat, deſuetudine in poſterum aboleretur: receptis in uſu Gallicis ſolum; quod præter manuſcriptorum Codicum certam fidem, teſtantur Lucas Epiſcopus Tudenſis [d], & Rodericus Archiepiſcopus Toletanus [e]. His ergo Codicibus divi Laurentii, & Eccleſiæ Toletanæ, ut integram in hac temporis notatione fidem habeam, multis impedior. In primis enim eo tempore, & multo poſt, in provinciis Populo Romano ſubjectis, annos a COSS. numerari, non ab Impp. commune erat. In Concilio Milevitano [f] decretum eſt, ut ab Epiſcopis ordinati literas accipiant propria ordinatorum manu ſcriptas, non Imperatorem, ſed diem, & Conſulem continentes. Quinimmo cum interdum Conſules non eſſent, vel ordinarii, vel ſuffecti, tempus deſignari ſolebat a COSS. jam officio defunctis, & cum Concilium literis mandabatur, addebant: Poſt Conſulatum NN. ut ejuſdem Concilii Milevitani [g] Patres ſanxerunt. Quod antea fuiſſe in uſu Eccleſiæ, probat Concilium Agrippinenſe, ſeu Colonienſe paullo poſt Nicænum, tempore Julii Papæ; ſic enim incipit: *Poſt Conſulatum Amantii, & Albini IV. Idus Majas, cum conſediſſent, &c.* Diviſo autem Imperio, cum alter Conſtantinopoli, alter Romæ Conſul deſignaretur, cum de altero nondum conſtaret, in temporis notatione, deſignati Conſulis nomen exprimi, cum hac additione, *Et qui fuerit nunciatus*, ex multis liquet juris Sanctionibus [h].

Characterum Gotthicorum uſus quando cœptus, quando ſublatus ſit.

[d] *Lucas Tudenſis Epiſcopus in Hiſt. Hiſpan. manuſcripta.*

[e] *Rodericus Archiep. Tolet. L. 6. Hiſt. Hiſp.*

[f] *Can. 14. C. 30.*

[g] *Idem Can. 20*

Qua de cauſſa non ſolum in Carthaginenſibus, Milevitano, Hipponenſibus, Cirtenſibus, & reliquis Africæ Provincialibus Conciliis, ſed in reliquis Orientis, & Generalibus Eccleſiæ, Conſulum nomina præfigebantur. Nicænum enim, cui Conſtantinus Auguſtus interfuit, & cui is honor a Concilio, tam juſtis, quam multis de cauſſis tribui poterat: omiſſo ejus Imperio, Conſulatu Paullini, & Juliani convocatum dicitur, confirmatum vero Conſtantini VIII. & Conſtantio Cæſare IV. Coſſ. Quod ſi Oſium, & reliquos Epiſcopos Hiſpaniæ Conſtantini Imperatoris amor allexit, ut ejus Imperium adderent initio Concilii, non ne Imperii annos ſibi ſat cognitos addidiſſent, ut poſteriori Gotthorum Imperio additos in Conciliis Toletanis, Hiſpalenſibus, Bracarenſibus, & reliquis Hiſpaniæ Provincialibus legimus? aliter enim quam diſtinguere contendebant, & illuſtrare temporum rationem, multo magis obſcuraſſent. Huc & illud facit: nam Oſius & reliqui Hiſpani Epiſcopi ſi dixerunt indictum hoc Concilium tempore, quo Nicæna Synodus eſt habita: aut intellexerunt de anteriori, aut eodem, quo Nicæna coacta eſt, aut poſteriori: nam quartum aliud adjici

[h] *L. fin. C. Theod. de hæret. & Novella 1. C. Theod. de Theodoſiani Codicis auctoritate, & novella 2. de confirmatione legū novellarum D. Theodoſii.*

non

non poteſt. Si de anteriori, & eodem; illud repugnat, quod Oſium in Gallia, Africa, & Aſia fuiſſe non paullo tantum, ſed multo ante Nicænam, repetita jam altius antiquitatis memoria doceamur. Si poſt Nicænam habitum dicamus; repugnat etiam, quod Oſius, abſoluto Concilio Nicæno, profectus fuerit in Paphlagoniam, ut adeſſet Concilio Gangrenſi, in quo adfuiſſe, & ſubſcripſiſſe, ipſius Concilii Epiſtola, Oſii nomine, & reliquorum conſcripta ad Epiſcopos Armeniæ probat. Concilium autem Gangranſe factum poſt Nicænum, ex eodem Gangrenſi apparet, & ex D. Iſidoro [a] vel Anſelmo comprobat Gratianus. Nec Oſium in Hiſpaniam reverſum, ante Conſtantini obitum, mihi adhuc compertum eſt. Quinimmo ex Divo Athanaſio [b] didici, eum mortuo jam diu Conſtantino Imp. tempore Conſtantii Arianam impietatem, & Conſtantii lenocinia deteſtantem, ad patriam, & Eccleſiam Cordubenſem rediiſſe. Nec ſit profecto veriſimile, eundem Oſium Nicæni Concilii nomen in principio Illiberritani præfixiſſe. Nicænum autem Fidei Symbolum (cujus formulam, Athanaſio [c] teſte, ipſe Oſius condiderat) & reliqua ejuſdem Concilii Nicæni Decreta tanta oblivione obruiſſe. Illud præterea majoris adhuc momenti eſt, quod Concilium hoc habitum dicatur poſt Nicænum, Era CCCLXII. cum Nicænum referatur in omnibus Codicibus habitum anno ſequenti Era CCCLXIII. Fateantur ergo oportet, aut Concilii Nicæni Eram falſo additam, quod eſt probatu difficile; nam Eræ computatio (quam ut propriam Hiſpaniæ ab Hiſpano Epiſcopo Oſio Concilii Præſide adjectam, conjectura dixerim non improbabili) congruit cum Conſulatu Paullini, & Juliani; idque eo magis verum judicarim, quod Euſebius Cæſareenſis, gravis, & locuples rerum ea tempeſtate geſtarum teſtis, prodit habitum anno Domini CCCXXIV. quod congruit etiam cum Eræ adjectione CCCLXII. aut concedant neceſſe eſt, eam quæ exſtat in duobus manuſcriptis Toletanis, exſcriptorum arbitratu ſuppoſitam fuiſſe: quod adſtruunt etiam non Oſii ſolum, ſed Melantii, Sabinique ſubſcriptio, & Sancti Valerii exilium, & mors. At ſi nun Divum Valerium hunc, qui in perſecutione Diocletiani exilio multatus obiit, ſed ſecundum alium Valerium fuiſſe objiciant; illud facile refutarim, quod Oſius antiquitate ordinationis ante ſecundum hunc Valerium recens creatum ſexto loco ſubſcribere debuiſſet; at Oſium undecimo ſubſcripſiſſe in editis exemplaribus cernimus. Quod ſi manuſcriptorum ſe fide tueantur, in quibus Oſius II. loco poſt Felicem Accitanum dicitur ſubſcripſiſſe, Valerius vero undecimo, ordinem cenſeo inverſum eſſe in mſs. nec D Valerium vixiſſe poſt Concilium Nicænum; nec ſecundum fuiſſe Era CCCLXII. ſed multo poſt, ut ſubſcriptione Valerii explicabo.

a D. Iſidor. in Præfat. Concilior. vel Anſelmus, vel quicumque is ſit Auctor apud Grat. in Cap. I. adnot. 16. diſt.
b D. Athan. in Ep. ad ſolitariã vitam agentes.
c Idem in eadem Epiſt.

Quando peractum Concil. Arelat. I.

Ex longa igitur hac diſputatione illud primum ad hujus Concilii antiquitatem comprobandam, commodum eſt obſervare, Concilium Arelatenſe I. decem & eo amplius annos ante Nicænum fuiſſe: nam cum illud coactum [illegible] ad cauſſam Cæciliani, & Donati definiendam, & ea poſt Concilium hoc iterum definita a Conſtantino anno Domini CCCXVI. (ad eum enim a Concilio appellavit Donatus) conficitur profecto, decem (ut dixi) annos, & eo amplius, fuiſſe ante Nicænum: nec verum eſſe poſſe, quod principio illius refertur, congregatum fuiſſe tempore Sylveſtri Papæ, & Conſtantini circa annum Domini CCCXXVI. cum verius ſit, illud habitum paullo poſt Miltiadis obitum, a cujus ſententia provocavit Donatus, accuſato proditionis Miltiade, repetitoque Conſtantini Imperatoris judicio: a quo Concilium illud Arelatenſe fuiſſe coactum, in locis jam citatis ſæpe Auguſtinus commemorat, conſtatque ex Præfatione ejuſdem Concilii, cujus meminit Papirius Maſſonus in Vita Sylveſtri Papæ; & Epiſcopi in illo coacti fatentur. Fuiſſe autem Concilium illud, quod Conſtantini conſilio indictum, & habitum eſt ad cauſſam Afrorum Cæciliani, & Donati, quod fuit initio Pontificatus Sylveſtri, Canon. VIII. abunde declarat, in quo agitur de Afris; ſic enim legi debet, ut in vetuſtis, & emendatis Codicibus, non Arianis, ut perperam in communibus, & in Decreto Gratiani, non antiquo tantum, ſed in recentiori Gregoriano legitur, quod emendandum eſt. Nam quamvis Ariani, rebaptizationes admiſerint, ut ipſius Decreti cenſores ex Auguſtino [d] ſcite, & literate annotarunt; tempore Concilii Arelatenſis, Arii hæreſis non modo in Gallia, ſed nec Alexandriæ, in qua orta primum eſt, agnoſci potuit, nedum coerceri, & puniri: cauſſam autem diſſidii inter Alexandrum, & Arium anno Domini CCCXV. vel, ut alii volunt, CCCXVII. ortam eſſe, ſuperius memini. Donatus vero uti ex Divo Auguſtino liquet, multo antea rebaptizationem in Africa admiſerat, & ante Donatum, Divus Cyprianus, & ante Cyprianum, Agrippinus Charthaginenſis Eccleſiæ Epiſcopus. Is enim primus fuit omnium mortalium, ut Auctor eſt Vincentius Lirinenſis [e], qui contra divinum Canonem, contra univerſalis Eccleſiæ regulam, contra ſenſum omnium Sacerdotum, contra morem, atque inſtituta majorum, rebaptizandum eſſe cenſebat in Africa, a quo poſtea multa Eccleſiæ pars contaminata eſt. Quem errorem refutare voluit primum Concilium Arelatenſe, ut acriori ſententia, & graviori tot Epiſcoporum judicio damnaretur Donatus Afer, qui pertinacius in eo perſiſtebat. Sed multo clarius id perſpicuum redditur ex Can. XIII. in quo cauſſa Cæciliani, & Donati acta: *Tamen his*, inquit, *qui Scripturas ſanctas tradidiſſe dicuntur, vel Vaſa Dominica, vel nomina Fratrum ſuorum, placuit nobis, ut quicumque eorum ex Actis publicis fuerit detectus, non verbis nudis ab ordine Cleri amoveatur*. Hæc enim propria ſunt ſchiſmatis Donati, & controverſiæ illius cum Cæciliano, ſicut & reliqua, quæ in fine illius Canonis, & Canone XIV. ſequuntur: pertinent enim ad accuſationem, quam Donatus Cæciliano, & Felici Aptungitano Epiſcopo illius ordinatori objecerat, quam ſæpe tentans tam in judicio Miltiadis, quam in eodem Concilio Arelatenſi, probare non potuit. Hæc ergo Synodus Arelatenſis prima, eadem prorſus eſt cum illa, quam Conſtantinus Magnus ad cauſſam Cæciliani, & Donati in Gallia tunc coegit. Indictam fuiſſe ad Kalendas Auguſti, ſcribit Euſebius [f], & ex Reſcripto ad

Emendatur Can. 8. Concil. Arelat. I. qui et am exſtat apud Grat. in C. de Arian. 1. de conſecrat. diſt. 4.
d D. Auguſt. de Hæreſibus ad Quodvultdeum c. 49.
e Vincen. Lirinen. adverſus profanas hæreſum novationes:
f Euſeb. Lib. 10. c. 5.

ad Ablavium, annum integrum poſt ſententiam Miltiadis, Voluſiano, & Anniano Coſs. quod incidit in annum Domini cccxiv. In ea minime præſediſſe Sylveſtrum, ut quidam volunt, ex principio ipſius Concilii apparet, in quo ſummam totius Marinum Epiſcopum Arelatenſem, & reliquos Epiſcopos in eo coactos ad Sylveſtrum Papam miſiſſe refertur: quod ex vetuſto etiam Codice profert Papirius Maſſonus [a], idque nos latius in Commentariis illius Concilii ſumus comprobaturi.

a *Papirius Maſſonus in vita Sylveſtri.*

Quod ſecundo loco ex ſuperioribus obſervaverim, illud eſt, Concilium hoc Illiberritanum non ſolum Niceno, ſed & Arelatenſi primo, temporis antiquitate præſtitiſſe; idaoque non poſteriori, ut in Collectionibus Conciliorum ſolet, ſed priori loco conſtitui debere; cum Oſius Epiſcopus Cordubenſis, & Libertus Emeritenſis multa ex hoc in primum Arelatenſe tranſtulerint, ut tranſtuliſſe in Sardicenſe Oſium Cordubenſem, mox indicabo. In Arelatenſi enim extat Canon. IV. *de Agitatoribus*. V. *de Theatricis*. VI. *de his, qui in infirmitate credere volunt*. VII. *de his, qui Magiſtratus Gentilium gerunt*. IX. *de literis Confeſſorum*. XI. *de Matrimonio infidelium*. XXIII. *de Apoſtatis*; quos omnes deſumptos fuiſſe ex hoc Illiberritano, tam manifeſte ipſimet teſtantur, ut nullus niſi veritatis expers, illud poſſit inficiari. Si quis autem certiorem adhuc a me hujus rationem exigat, dicatque, Arelatenſe prius Illiberritano eſse potuiſse, & Canones præcedentes potius Illiberritanum ab Arelatenſi, quam Arelatenſe ab Illiberritano mutuatum; illud reſpondendum videbitur, Oſium, qui Concilio Illiberritano interfuit, accuſatum ab Hiſpanis fuiſse, & abſolutum a Gallis, uti Divus Auguſtinus [b] recenſet: quod eſse non potuit, niſi in eo Concilio Arelatenſi, in quo & Oſii, & Cæciliani agitata definitaque cauſa eſt; poſteaque ſecutum fuiſse Oſium comitatum Conſtantini, & Alexandriam miſſum ad componendam diſſenſionem inter Arium, & Alexandrum, indeque præfuiſse in Bithynia Concilio Nicæno, & poſt Nicænum interfuiſse Gangrenſi in Paphlagonia, ac tandem Sardicenſi poſtea in Thracia. Non potuit igitur Concilium hoc, cui Oſius adfuit, & Valerius, non modo ante Arelatenſe, ſed & ante perſecutionem Diocletiani, & Maximiani non cogi: cum in illa certum ſit, Divum Valerium periiſſe. Perſecutionem autem factam Diocletiano VII. & Maximiano VII. Coſs. in quodam venerandæ antiquitatis Chronicorum libello incerti Auctoris ſe reperiſſe dicit Cuſpinianus [c], quod verum eſse non poteſt: nam duobus annis nondum integre elapſis, eoſdem depoſuiſſe Imperium, repetit ſæpe Euſebius in ſua Hiſtoria: at uſque ad Conſulatum Conſtantii VI. & Maximi VI, quibus illos ſe abdicaſse Imperio liquet, tres annos intercedere, ipſa Conſulum nomina, quæ Caſſiodorus, & Cuſpinianus referunt, docent apertiſſime. Alii ex Damaſo [d] contendunt, perſecutionem referendam ad Conſulatum IX. Diocletiani, & Maximiani VIII. quod & D. Auguſtinus [e] ſenſiſſe antea videtur; ſed nec horum ſententiam probo, nam Damaſus, & Auguſtinus non initium perſecutionis, ſed progreſſum attigerunt: ille enim, cum tempus vitæ Marcellini Papæ vellet perſcribere, hæc ait: *Marcellinus natione Romanus ex patre Projecto ſedit annos IX. menſes XI. dies XVI. Fuit autem temporibus Diocletiani IX & Maximiani VIII. quo tempore fuit magna perſecutio, ita ut intra XXX dies, XVII. millia hominum permiſcui ſexus, per diverſas provincias martyrio coronarentur*. Hic autem, cum collationem Donatiſtarum cum Catholicis referret, illis negantibus, tempore perſecutionis Concilium cogi potuiſse, quo coactum fuerat Cirtenſe: ut palam fieret, quo anno perſecutio facta eſset, geſta Martyrum ejus perſecutionis a Notariis collecta, lecta ſunt; quibus oſtendebatur, perſecutionis factæ tempus fuiſſe Conſulibus Diocletiano IX. & Maximiano VIII. pridie Idus Februarias: geſta autem Epiſcopalia Decreti Cirtenſis poſt eorundem Conſulatum, III. Nonas Martias, *ac per hoc tredecim menſes intereſſe inveniuntur*, inquit, *plures utique quam undecim, quot prius Catholici minus diligenter computando reſponderant*. Tradit ergo Auguſtinus non initium perſecutionis, ſed progreſſum, martyria videlicet collecta a Notariis, facta iiſdem Conſulibus: non tamen negat, antea perſecutionem cœpiſse; neque ſi initium referret, pluris interat, quod narraret initium perſecutionis conſecutæ in Numidia. Cirtenſem enim Civitatem in Numidia conſtituit Plinius [f], Ptolemæus [g], & Strabo [h]: Numidia autem, cum interior pars Africæ ſit, mirum non eſt, ſi ſtatim ad ejus intima perſecutio non penetraverit, nec tantopere ſævierit, ut ſæviit maxime anno ſequenti. Verius eſt ergo, quod ſcribit Divus Auguſtinus [i], perſecutionem inceptam Diocletiano VIII. & Maximiano VII. Coſs. cum Dominicæ feſtum ſalutaris Paſſionis jam pro foribus eſset, addidit Euſebius: in ipſo die Paſſionis Chriſti, Caſſiodorus: quod incidere in annum Domini cccvi. ait Cuſpinianus; ſed magis placet, quod ſcribit Onuphrius, eos Conſules in annum Domini ccciii rejiciens. Adducor etiam ex Optato Afro Milevitano, cujus tempore cum perſecutio Diocletiani, & Maximiani jam in Africa, & Numidia pervagata eſset, ut colligitur ex ejus Libro, dum de traditis, & accenſis Libris Divinis verba facit, in eodem ſic ait: *Trecenti ſunt anni minus, vel plus aliquid, ex quo cœpimus eſſe Chriſtiani, & terrarum in Orbe cenſeri*. Quod ad eum annum referendum cenſuerim probabilius. Concilium igitur hoc cum ante perſecutionem Diocletiani, & Maximiani habitum ſit, non potuit anno Domini ccc. vel ccci. cogi: nam poſteriori Diocletiani, & Maximiani ætate cogi potuiſse; vel quod minus eſt probabile, Conſtantii, & Galarii ſucceſſorum Imperio, ut Cæſar Baronius [k] contendit: vel ante pacem Eccleſiæ a Conſtantino redditam, & ejuſdem Imperio, ut ſenſiſse videtur Antonius Beuter, & Concilii Sueſſionenſis apud S. Medardum Notarius in Actis ejuſdem, ipſa rerum antea geſtarum Hiſtoria, Daciani Præſidis immanitas, Vincentii Diaconi martyrium, Valerii exilium, & mors, Oſii confeſſio, & ſtigmata, ipſiuſque tandem Concilii Illiberritani Canones, & Decreta omnino repugnare videntur.

b *D. Auguſt. Lib. I. contra Parmenianum.*

c *Cuſpinianus in Caſſiodori Conſules.*

d *Damaſ. in vita Marcellini.*

e *D. Auguſt. in Breviculo collat. 3. diei Cap. 5.*

f *Plinius Lib. 5. cap. 3.*

g *Ptolomæus,* &

h *Strabo Lib. ult.*

i *D. Aug. Lib. 3. contr. Creſconium.*

Euſeb. Lib. 8. cap. 2. Caſſiod. Tripart. Lib. 10. cap. ult.

Cuſpinian. in Caſſiodori Conſules.

Onuph. in Faſtis.

Optat. Milevit. Lib. 1. adv. Gentes.

k *Caſ. Baron. 2. To. Annal. Eccl. Ant. Beut. 1. par. Hiſtor. Hiſp. Cap. 25.*

Hæc de anno, quo Concilium habitum eſt, ſi non quæ volui, debuique, ſaltem quæ potui. De menſe autem, quod certi affirmem, nihil habeo, ſilentibus Codicibus editis, & mſs. Divi Laurentii, & Eccleſiæ Toletanæ. In vetuſto ſolum Eccleſiæ Urgellenſis repe io, habitum Idibus Maji, quod fere congruit cum eo, quod omnibus Conciliis Provincialibus cogendis præſcripſerunt poſtea Hiſpaniæ Epiſcopi in Concilio Toletano a IV. *Quinto decimo* (ajunt) *Kalendarum Juniarum congreganda eſt in unaquaque provincia Synodus propter vernale tempus, quando herbis terra veſtitur, & pabula germinum inveniuntur*. Quo tempore coacta ſunt plura Hiſpaniæ Concilia. Hora autem prima diei ante ſolis ortum inchoandum, ordine, & forma ab eiſdem expreſſa, Iſidorus b docet, & Concilium Toletanum IV. c quam antea etiam obſervaſse noſtri Concilii Epiſcopos, non eſt improbabile.

a *In Concil. Tolet. IV. Can. 3.*
b *D. Iſidor. de modo celebrandi Concil.*
c *Conc. Tolet. IV. Can. IV.*

COMMENTARII NOVI.

ABſoluta Nicæna Synodo a trecentis decem & octo Patribus, qui ex toto terrarum orbe eo convenerant: qui inde recedentes veluti flumina ex paradiſo manantia totas Eccleſias doctrinæ ſanctæ ſalutari aqua irrigarunt, & quam acceperant in illa magna, atque univerſali Synodo ipſa Nicæna orthodoxæ ſapientiæ regulam a Summo Romano Pontifice confirmatam, Epiſcopis, Sacerdotibus, & populis obſervandam tradiderunt. Quare non acquieſco ſententiæ Petri Antonii Beuter diligentis rerum Hiſpanicarum ſcriptoris, qui auctor eſt, Eliberitanum Concilium ante Nicænum fuiſſe habitum: neque Joannis Epiſcopi Gerundenſis, qui affirmat, in eo eſſe in quinque provincias, ſive metropoles Hiſpaniam totam partitam: nimirum Tarraconenſem, Carthaginenſem, Bæticam, Luſitaniam, & Gallæciam: cum ex Canone LVIII. conſtet, jam ante primam Cathedram eſſe conſtitutam Joannes Vaſæus anno Domini CCCXXXVIII. coactum, Ambroſius Morales ex Codice vetuſto ms. adnotat Era CCCLXII. qui eſt Domini CCCXXIV. quam ſententiam ſequutus ſum. Idem quoque Stephanus Garibajus antiquitatis Hiſpaniæ inveſtigator eximius. LOAISA.

Anno Domini CCCV. Marcellus Pontifex Eccleſiæ, Conſtantius, & Galerius Imperii gubernacula tenebant, quique eſt viceſimus annus ante celebratum Concilium Nicænum, hanc Synodum habitam eſſe præter auctoritatem Innocent. Lib. 3. Cap. 2. adſcripti Canones evidenter oſtendunt. Primo enim, & quibuſdam aliis ſequentibus Canonibus, Fidelibus in perſecutione lapſis pœnitentia quidem conceditur, ſed ad terrendum alios communio negatur. Item Can. XXV. agitur de illis, qui adferebant Literas a Confeſſoribus ſcriptas, quarum interventu lapſi facilius reciperentur. Apparet igitur, Epiſcopos Hiſpaniæ eo tempore, quo pax Eccleſiæ non dum reddita, & perſecutio nondum prorſus extincta erat, Conſtantii, non Conſtantini, temporibus Eliberim conveniſſe, & contra imminentem furoris gladium, arma, & ſcuta hæc præparaſſe. Conſtantinus omnes Eccleſiæ perſecutores devicit, & tranquilliſſimam pacem eidem reddidit: nulla igitur ratio, aut neceſſitas urgebat, ut ab eodem bellum aliquod ſibi inferendum Eccleſia metueret, qui pacis, & tranquillitatis redditæ auctor exſtiterat. Galerius tempore Conſtantii erga Chriſtianos optime affecti, Chriſtianorum alios exilio, alios morte diriſſima in Oriente multavit. Tempore igitur ſupradicto, nimirum Chriſti CCCV. quo Conſtantinus cum Galerio collega ultimum annum Imperii ſui agebat, hanc Synodum provincialem habitam eſſe, verior eſt ſententia. Maxime quod Innocentius illis verbis (quæ in Notis ad Can. I. allegabimus) hæc a nobis dicta evidentiſſimo teſtimonio confirmet; illud nimirum Concilium, quo lapſis, ac gravibus peccatoribus in extremo vitæ periculo pœnitentia conceditur, communio negatur, tunc habitum eſſe, quando crebris perſecutionibus Eccleſia affligeretur, eique pax nulla reddita eſſet. Si quis dicat, Innocentium non de Concilii Elibertini, ſed potius Cypriani temporibus locutum fuiſſe, aliquid forte diceret, ſi Cyprianus cum Patribus hujus Concilii de lapſis tempore perſecutionis ad Eccleſiam recipiendis non aliter ſenſiſſet. Cyprianus enim Epiſt. 8. ad Cornelium ſcribens, exiſtimat, cum lapſis tempore perſecutionis remiſſius, atque indulgentius agendum eſſe: Patres vero hujus Concilii contrario modo ſentiunt. Innocentius ergo prædicto loco de his, non de Cypriani temporibus locutus eſt Ita Baron. anno Chriſti CCCV num. 40. & 43. Bellarm. lib. 2. *De Imag.* Cap. 9. Habes cauſſam, lector amice, cur de tempore habiti Concilii, Illuſtriſſ. Card. Baronii ſententiam amplectamur, & ſequamur, a Garſiæ Loaiſæ diligentiſſimi Conciliorum Hiſpaniæ collectoris, atque interpretis doctiſſimi, ſententia diſcrepemus. Hæc de tempore hujus Concilii. De ejus auctoritate Scriptores mirifice variant. Quod I. 2. 6. 8. 12. 17. 13. &c. Canones lapſis communionem in fine vitæ adimentes, Novatiano: quodque XXXIV. Canon Vigilantio: XXXVI. Iconomachis favere viderentur, nonnulli etiam Viri doctiſſimi hanc Synodum, vel reprobarant, vel erroneam eſſe ſenſerunt. Melchior Canus Lib. 5. *De locis*, Cap 4. ſcribit, Canon. XXXVI. hujus Concilii erroneum eſſe. Illuſtr. Card. Bellarmin. lib. 2. *De Imag.* Cap. 9. ait, hoc Concilium provinciale fuiſſe, & minime confirmatum, frequenter erraſſe, ideo quod lapſos, aliosque plures peccatores graves, licet pœniteat, nequidem in mortis articulo abſolvi concedat: putat enim Vir ſolidiſſime doctus, per denegatam communionem, non Euchariſtiam, ſed ſacramentalem reconciliationem, & abſolutionem intelligi debere: propterea quod Canone LXIX. reconciliatio, & communio ſignificatu eodem accipiantur. Baronius cum ob prædictam cauſam, de hoc eodem Concilio, quaſi prope Novatiani fines attigiſſet, Tomo I. anno Domini LVII. num. 119. & tribus ſeqq paullo liberius, & acrius ſcripſiſſet, ea deinceps Tom. II. anno Chriſti CCCV. nu. 41. valde mitigavit; ita enim ibidem de Patribus Con-

Digitized by Google

Concilii, & lapſorum reconciliatione ſcribit: *Cum quæ ab illis de ea re ſunt ſtatuta, ab Innocentio Rom. Pont. excuſentur, nemo ſit qui accuſare præſumat.* Exiſtimat igitur, hanc Synodum legitimam fuiſſe, atque ab omni erroris culpa liberam: addens, illius nullam, ſicut de aliis, apud antiquiores nominatim mentionem fieri, ideoque prope antiquatam remanſiſſe, ea de cauſa, quod hæc de lapſis conſtituta, male forte ab ipſis accepta, diſplicuerint. Novatiani lapſos ſimul a communione, & pœnitentia excludebant: Patres hujus Concilii eoſdem, quod frequentia lapſorum, ac traditorum eo tempore exigebat, ad terrendum alios, a communione dumtaxat arcebant; a pœnitentia autem & peccatorum abſolutione non prohibebant. ita Baron. num. 41. & 43. Reliqui vero Canones, quomodo explicandi, & ab erroris nota vindicandi ſint, infra patebit. SEVERINUS BINIUS.

Circa annum, in quo hoc Concilium celebratum fuit, non ſolum cum hæreticis a Catholicis diſceptatum invenio, ſed etiam inter Catholicos ipſos, tam hiſtoricos, quam juriſperitos. Sed jam Arnaldus Pontachus in ſua Chronologia anno Chriſti DCCXCIV. feliciter expugnavit Magdeburgenſes, qui aſſerebant, celebratum fuiſſe circa annum Domini DCC. Anglos vero debellavit docte Alanus Copus Dialog. 4. *de Angl.* & utrorumque deliramenta aperta fecit Mendoza in præſenti. Inter Catholicos communis hiſtoricorum ſententia eſt, coactum fuiſſe Concilium hoc anno Chriſti CCCV. Ita referunt Morales Lib. 10. *Hiſt. Hiſp.* Cap. 11. Padilla 1. par. *Hiſt. Eccleſ. Hiſpal.* Cent. 4. Cap. 5. Baron. tom. 2. Annal. anno 305. nu. 38. Gordonus, & Coriolanus eodem anno, Saavedra in *Chron Gotth.* Cap. 2. pag. 21. & ex Juriſperitis illis conſentit Joannes Dartis ad Decret. Diſt. 15. pag. 42. Antonius Auguſtinus, *De emendat. Gratiani*, Dial. 8. n. 6. contendit, celebratum fuiſſe anno CCCXXV Petrus Gregor. Lib. 12. Syntagm. Cap. 13. num. 12. rejicit illud ad annum CCCXXXVI. Sed verius cenſeo, coactum fuiſſe anno Chriſti CCC. quo illud refert Flavius Dexter, qui proximis illis temporibus floruit in ſuo Chron. in hæc verba: *Illiberi in Bætica Concilium multorum Epiſcoporum celebratur; præeſt Felix Epiſcopus Accitanus; cogitur juſſu, mandatoque Melantii Toletani Pontificis, & Hiſpaniarum Epiſcopi primæ Sedis.* Julianus in Chron. anno 300. num. 133. Jam docuerunt Pater Higuera in *Diptych. Tolet.* num. 58. Bivar. & Roder. Caro in Comment. ad Flavium Dextrum, dicto anno 300. Bermudez de Pedraza 1. par. *Hiſt. Granat.* Cap. 21. Sane Concilium hoc celebratum fuiſſe vigente adhuc perſecutione, nec pace Eccleſiæ data, & per conſequens ante Conſtantinum, ſub Imperatoribus Diocletiano & Maximiano, liquet ex nonnullis Canonibus ipſius Concilii, præcipue ex Can. II. XV. XVI. LIX. & LX. ubi hujus perſecutionis crebra mentio fit, & expreſſius conſtat ex nobili teſtimonio Innocentii Papæ in Epiſtola ad Exuperium, ubi ſuppreſſo nomine Concilii Illiberitani, ait Cap. 2. *Quid de iis obſervare oporteat, qui poſt Baptiſmum omni tempore incontinentiæ voluptatibus dediti, in extremo vitæ ſuæ pœnitentiam, & reconciliationem communicationis expoſcunt? De iis obſervatio prior durior; poſterior, interveniente miſericordia, clementior eſt. Nam conſuetudo prior tenuit, ut concederetur pœnitentia, communio negaretur* (quod eſt in illo Illiberitano Concilio) *Nam cum illis temporibus crebræ perſecutiones eſſent, ne communionis conceſſa facultas homines de reconciliatione ſecuros non revocaret a lapſu, negata merito communio eſt, conceſſa pœnitentia, ne totum penitus negaretur, & duriorem eſſe remiſſionem fecit temporis ratio. Sed poſtquam Dominus noſter pacem Eccleſiis ſuis reddidit, jam depulſo terrore, communionem dari obeuntibus placuit, & propter Domini miſericordiam, quaſi viaticum profeſſionis; & ne Novatiani hæretici negantis veniam, aſperitatem, & duritiam ſubſequi videamur. Tribuitur ergo cum pœnitentia extrema communio, ut homines hujuſmodi, vel in ſupremis ſuis, permittente Salvatore noſtro, a perpetuo exitio vindicentur.* Hactenus Innocentius. Quæ eſt illa quæſo prior, aut vetus conſuetudo, qua Chriſtianis mœchis communio etiam in morte denegata eſt, niſi quæ ſtatuta legitur in Can. VII. hujus Concilii? Igitur ante Nicænum, Ancyranum, & Arelatenſe celebratum fuit hoc Concilium; neque contrarium docuit magnus Hiſpaniarum Doctor Iſidorus, Lib. 6. *Etymol.* Cap. 15. relatus a Gratiano in Cap. *Canones*, 15. Diſt. ubi ait, Conciliorum Canones a temporibus Conſtantini cœpiſſe; nam & ipſius textus verbis facile conſtat, Iſidorum agere de Conciliis Oecumenicis, ſeu Generalibus, quæ ob ingruentes perſecutiones ex toto terrarum orbe uſque ad tempora Conſtantini Magni congregari nequierunt, ut poſt Mendozam docuerunt Valdes, *De dignit. Reg.* Cap. 8. num. 9. Bermudez d. 1. par. Cap. 15. niſi cum Bivario ad Flavium Dextrum anno 300. Comment. 1. dicamus, Illiberitanos Canones eo modo, ac phraſi, qua nunc extant, ſcriptos non fuiſſe, ſed poſtea S. Felicem collegiſſe, digeſſiſſeque, jam celebrato Concilio Nicæno; quod Flavius Dexter innuere videtur dicto anno 300. nam poſtquam num. 5. egerat de celebratione hujus Concilii, ſubjungit poſt nonnulla num. 12. hæc verba: *Felix Archidiaconus Toletanus, qui collegit, digeſſitque Canones Concilii Illiberitani cum Sancto Oſio Cordubenſi mire floret.* GONZALEZ.

Clariſs. V. D. Emmanuel Gonzalez ubicumque fere invenit quidquam traditum in Chronico illo, quod a centum circiter annis apparuit ſub nomine Dextri, illud amplectitur. Eapropter hoc loci refert iſtud Concilium ad annum Chr. CCC. contra communem aliorum ſenſum, qui poſtea celebratum volunt. Porro id contigiſſe anno Chriſti CCCIII. inferius oſtendemus, integra Diſſertatione; nimirum anno XIX. Imperii Diocletiani, Conſulatu ejus VIII. & Maximiani VII. qui in eum annum incidit; idque intra menſem Majum, ut colligitur ex iis, quæ Euſebius, & alii ſcribunt de perſecutione tunc excitata ab iis Imperatoribus. Lege poſt finem Commentariorum Diſſertationem ipſam. CARDINALIS DE AGUIRRE.

Digitized by Google

CAPUT TERTIUM

An omnium Hiſpanicæ, & Catholicæ Eccleſiæ Conciliorum, Illiberritanum fuerit antiquiſſimum?

Concilium Illiberritanum vetuſtiſſimum adeo ſemper mihi viſum, ut reliqua omnia, quæ non in Hiſpania modo, ſed in reliquis Provinciis coacta ſunt, antiquitate vincat. Non defuerunt tamen qui non primum quidem, ſed quintum fuiſse affirment eorum, quæ ad id uſque tempus Hiſpania convocavit. Inter eos Ambroſius eſt Morales a, quem honoris cauſa nomino, quod Hiſtoriam Hiſpaniæ perite quidem meo judicio, & diligenter conſcripſerit. Ait enim, Epiſtolam Anteri Papæ b ad Epiſcopos Provinciæ Bæticæ, & Toletanæ reſcriptam eſse ad eorumdem conſultationem, quam fieri non potuiſse dicit, niſi coacta Synodo omnium utriuſque Provinciæ Epiſcoporum. Quæ quidem non ſatis idonea ratio eſt: nam adhuc certo non conſtat, eam Epiſtolam Anteri Papæ fuiſse, quinimmo illi falſo adſcriptam ſuſpicor. Nam ut omittamus, Epiſcopatus Hiſpaniæ in Bæticam, Toletanam, & reliquas Provincias tunc non fuiſse ea forma diviſos, ut ſuo loco probabitur; ſi Anterus eam reſcribit ad Epiſcopos Bæticæ, & Toletanæ Provinciæ, ut ex Epiſtola apparet, dum in principio ait: *De mutatione ergo Epiſcoporum, unde Sanctam Sedem Apoſtolicam conſulere voluiſtis, ſcitote, eam communi utilitate, atque neceſſitate fieri licere; ſed non libitu cujuſquam, aut dominatione*; qui fieri poteſt, ut uno menſe, quo ille in Pontificatu vixit, ſtatim enim glorioſo martyrio palmam vitæ æternæ coronam conſequutus eſt, Auctoribus Euſebio c, Nicephoro d, & aliis e, qui, inquam, fieri poteſt, ut Epiſcopi Provinciarum Bæticæ, & Toletanæ ad illum ſcripſerint, & ille reſcribere potuerit? Nonne antequam in ea perſecutionum tempeſtate, fama de electione Anteri ad aures Epiſcoporum Toletanæ, & Bæticæ Provinciæ pervenire potuiſset, integer Pontificatus Anteri labi potuit? Eo præſertim tempore, quo in uſu privatorum non erant Hiſpaniæ ſtationes veredorum, ut hodie. Nec ſatis conſonant tempore, quo tyranni Imperatores tam audacter, & temere graſsabantur in Eccleſias, in Epiſcopos, in Sacerdotes, in Clericos, in omnes tandem Chriſtianos, potuiſſe Epiſcopos utriuſque Provinciæ nullis armatorum militum præſidiis munitos, nullis certis ad ſumptus faciendos in itinere adjutos opibus, nullo Præſidum, & Proconſulum favore privato, vel publico innixos, relictis Sedibus, in tam diſtantibus locis poſitis, in unum commigraſse ad eam ſolum relationem mittendam Pontifici, unde certiores gentes redderentur de cauſſis Eccleſiæ, de Chriſtianorum conventibus, quos illi pro viribus conabantur interdicere. Et ſi tam de levibus cauſſis Hiſpani Epiſcopi Sedem Romanam Apoſtolicam conſuluerunt; quare tam brevi tempore, cauſsa graviori exorta, de depoſitione Epiſcoporum Aſturicenſis, & Emeritenſis, Baſilidis, & Martialis crimine idololatriæ contaminatorum ad Sedem Carthaginenſem, & ejus Epiſcopum Cyprianum f recurrerunt, non autem ad Romanum; ex qua & illud conſtat, non ſolum eos depoſuiſse Baſilidem, & Martialem, ſed in eorum locum ſubſtituiſse Sabinum, atque Felicem ſine aliqua tunc Apoſtolicæ Sedis relatione; quod itinerum forſan difficultatibus, & Præfectorum ethnicorum metu impedirentur: etſi ipſe Baſilides ad illam poſtea confugerit. Suppoſitam ergo Epiſtolam fuiſse neceſse eſt, aut alii Pontifici tribuendam. Quod ſi ea vere fuiſset Anteri, cauſsæ noſtræ quidquam non obeſſet; nam quamvis Epiſcopi tunc una conveniſſent ad ſcribendum Pontifici de dubiis quæſtionibus in Hiſpania excitatis (concedamus interim hoc Ambroſio Morales) is tamen conventus Concilium proprie dici non poſſet; quia nihil in eo, vel de Fide, vel de moribus decernebant. Oportet enim ad hoc, ut Concilii nomen congregatio ſuſtinere poſſit, ut in ea aliquid vel ad Fidem, aut mores ſpectans decernatur. Quod ſi nihil decernitur, niſi relatio ad Pontificem, congregationis potius, quam Concilii nomen ſortiri debet, ut ſatis dilucide Marcellus g Papa I. docuit ad Maxentium his verbis: *Synodum ergo abſque hujus Sanctæ Sedis auctoritate Epiſcoporum (quamquam quoſdam Epiſcopos poſſitis congregare) non poteſtis regulariter facere*.

Concilium ſecundum Hiſpaniæ, ait idem Ambroſius Morales h, tempore Lucii Papæ coiviſſe, quia ab illo Epiſtola in forma Reſcripti miſſa extat ad Epiſcopos Galliæ, & Hiſpaniæ. Sed hujus me auctoritas non magis premit, quam quæ præceſſit Anteri i; video enim, illam coagmentatam eſſe ex fragmentis, quæ nomine Caliſti, Cornelii, & Felicis circumferuntur. Quod ſi Lucius ſtatim ab ordinatione ſua miſſus eſt in exilium, Decii Galli & Voluſiani perſecutione, ut atteſtatur D. Cyprianus k ad eundem Lucium; cur Fratres & Coepiſcopos Hiſpanicæ Eccleſiæ, & Gallicanæ Lucium Papam perſecutione afflictum, & in exilio deliteſcentem conſulere voluiſſe dicamus, neque de ſuo exilio, & calamitate quidquam in Epiſtola, pietatis, & commiſerationis Chriſtianæ gratia, meminiſſe? Quod ſi poſt reditum Lucii conſultationem factam, & Reſcriptum miſſum velimus confingere, Gallo jam & Voluſiano Imperatoribus fraude Æmiliani interfectis, obſtabit temporis ejuſdem Epiſtolæ conſcriptæ nota, eiſdem Gallo & Voluſiano Coſs. Illud autem impoſturæ ſuſpicionem auget multo magis, quod Epiſtola ſcripta dicatur Kalendis Aprilis, Gallo & Voluſiano Coſs. cum in confeſſo ſit, Cornelium l Papam Lucii anteceſſorem martyrio affectum XVIII. Kalendas Octobris. At ſive Lucius Papa octo vix menſes egerit in Pontificatu, ut ex magni illius, & illuſtris Alexandrini Epiſcopi Dionyſii Epiſtolis, in quibus res quaſque ſuo tempore, & illo præſertim geſtas ſingulatim commemoravit, Auctore Euſebio m, Nicephoro n, & aliis o, ſive annum unum, menſes tres, dies quatuordecim, ut Onuphrio p, & Pamelio q placuit; & dies

a Lib. 9. Hiſt. Hiſ. c. 42.

b Anterus in Epiſt. ad Epiſcopos Bæticæ, & Toletanæ Provinciæ. Lib. 3. Cap. 42.

c Lib. 6. C. 22.
d Lib. 5. C. 26.
e Onuphrius in Faſtis.

f D. Cyprian. Epiſt. 64. ad Felicem Presbyterum, & plebes conſiſtentes ad Legionem, & Aſturicam: item ad Lælium Diaconum, & plebem Emeritenſem.

g Marcellus Papa I. Ep. 11. ad Maxentiū.
h Lib. 9. C. 44.

i Epiſt. Anteri Cap. 3. 5. & 6. ex aliis Caliſti, Cornelii, & Felicis deſcripta videntur.
k Epiſt. 52.
l Damaſus in Pontificali, in Cornelii Vita.
m Lib. 7. Hiſt. Eccl. c. 1 & 2.
n Lib. 6. c. 34.
o Maſſonus in Vita Stephani Papæ.
p In Faſtis Pont.
q In Vita Cypriani.

Digitized by Google

& dies quinque & triginta, vel ſexaginta ſex a martyrio Cornelii Sedes Romana vacavit ante electionem Lucii, ut ſcribit Damaſus; qui fieri poteſt, ut Kalendis Aprilis Epiſtolam ſcriptam poſſint vere affirmare? Si enim ejuſdem anni rationem faciant, occurret non Aprili menſe, ut in Epiſtola dicitur, ſad Decemori Lucium alectum Papam fuiſſe; ſin vero ſequentis anni tempus obſervent, obſtabunt Conſulum nomina; nam in eo Conſulatum non geſſerunt Gallus & Voluſianus; ſed Voluſianus & Valerius Maaimus, ut Faſti Conſulares teſtantur. Sive ergo Conſules crearentur eo tempore principio menſis Martii, ſive Januarii a quod verius eſt, quidquid eorum malint affirmare, tempus obſtat Cornelii obitus, & electio Lucii, ſed multo magis martyrium ipſius Lucii, quod ad quartum diem Martii referunt Martyrologium Romanum, & reliqua Bedæ, Uſuardi, Adonis, & Pontificalis Damaſi. Quatuor, vel quinque dies, ante quam Epiſtola hæc ſcripta dicitur, vel confingitur, lucis uſura privatus eſt Lucius; non potuit ergo ab homine mortuo Epiſtola reſcribi. Quod ſi vere illa a Pontifice ſcripta eſt, alium eum fuiſſe cogimur neceſſario fateri.

Tertium affirmat idem Morales b tempore Stephani Papæ indictum ad depoſitionem Baſilidis Aſturicenſis Epiſcopi, & Martialis Epiſcopi Emeritenſis; de quorum crimine idololatriæ, & blaſphamiæ, & depoſitione, cum conſulerent Divum Cyprianum Carthaginenſem in Africa Epiſcopum, Virum ea ætata literis, prudentia, & ſanctitate inſignem, Felix Preſbyter, & Lælius Diaconus, & Plabs Legionis Aſturicæ, & Emeritæ, & alius Felix Epiſcopus Cæſarauguſtanus, illis ſuper ea depoſitione reſpondit Divus Cyprianus, Clerum, & plebem earum Provinciarum laudans, quod in locum eorum, Sabinum, & Felicem legitima electione ſubſtituiſſant, quos ad eundem Cyprianum c, ut Legationem obirent, miſerant. At quamvis Ambroſio Morales adeo placuerit eo tempore Concilium habitum, ut Hiſpaniæ Generale eſſe, & dixerit, & poſtea ſæpe inculcarit: quo id argumento probat, non video; nam ſi in Concilio Genarali Hiſpaniæ depoſitio Martialis, & Baſilidis facta fuiſſet (quod atiam ſat eſse non poterat, ut ax congregatione Concilii nomen poſset mereri, ſi alia Decreta edita non ſunt, ut diai) nonne Concilium univerſum, Cyprianum conſuleret, & in nomine Concilii relatio Cypriano proponeretur, & Cyprianus univerſo Concilio reſcriberet? At utrumqua deeſse comperio; nam Concilium nac habitum perhibetur, nec nomine Concilii Epiſtola ad Cyprianum miſsa eſt, ſad nomine Felicis Presbyteri, & Lælii Diaconi, & plebium Legionis Aſturicæ, & Emeritæ. Nec Concilio reſpondit D. Cyprianus, ſed illis tantum, a quibus fuerat conſultus.

a *Docuit Auguſt. Lib. 3. de Civ. Dei Cap. 16. Plutarch. Probl. 28. Tullius contra P. Servilium Rullum de Lege Agrar. in princip. Orat. 1.*

b *Cap. 45.*

c *Quæ omnia extant in Ep. 68. D. Cyprian.*

Quartum idam cenſet habitum tempore d Miltiadis Papæ, quod ad omnes Epiſcopos Hiſpaniæ literas dederit de diverſis cauſſis Eccleſiaſticis, utpote de judiciis Epiſcoporum, ſive de majoribus Ecclaſiæ cauſſis ad Sedem Romanam deferandis, & de Sacramento Baptiſmi, & Confirmationis, de jejunio Dominici diai, & quintæ Feriæ; non inde tamen colligitur, Generale fuiſse Hiſpaniæ Concilium; nec ſi convenisſent Epiſcopi ad proponendam eam relationem Miltiadi; inde probate liceret, Concilium fuiſsa Hiſpaniæ Generale, ſi alia Decreta de Fide, aut moribus in illo edita non ſint. Conſequitur ergo aa his, Illiberritanum omnibus Hiſpaniæ Conciliis temporis antiquitate præſtare; ſi memoria præſertim teneamus, Concilium hoc, ut nuper dicebam e, non ſolum tempore Sylveſtri (ut ſibi perſuaſit Morales) ſed anta Sylveſtrum, & Miltiadem convocatum; quocirca quamvis ad mittendam relationem Miltiadi Concilium habitum fuiſset, illo tamen hoc Illiberritanum antiquius eſse, rerum antea geſtarum hiſtoria manifaſte ſatis comprobatur. Non tamen inficias eo, ante hoc Concilium ſæpe inter ſe Epiſcopos Hiſpaniæ conveniſse, ut de cauſſis pro tempore emergentibus alios conſulerent, ut conſtat ea Epiſtola ſupariori Cypriani, & Miltiadis: vel ipſi inter ſe quod ſentirent, eaponerent, & optato fine eaaquerentur.

d *Moral. d. Lib. 10. C. 30.*

e *Cap. 2. ſuperiori.*

Nec omnium Hiſpaniæ tantum antiquiſſimum hoc Concilium arbitror, ſad & reliquorum, quæ in Eccleſia, vel Latina, vel Græca, adhuc eaſtant. Eacipio ſemper quæ Hieroſolymis de abroganda Lege Moyſis, de ſanguine, ſuffocato, & ſcortatione, & idolothytis prohibendis, eaordio religionis Chriſtianæ Apoſtoli celebrarunt. Nam etſi multa ante hanc Diocletiani, & Maximiani perſecutionem habita fuiſſe, Eccleſiaſtici Scriptores tradiderint, ut Cæſareenſe I. in Palæſtina ſub Ælio Pertinace a Theophilo ejuſdem Civitatis Epiſcopo, & a Narciſſo Epiſcopo Hieroſolymorum da die Paſchatis: Romanum ſub Victore Papa; aliud Epiſcoporum Ponti ſub Palma: Gallicanum ſub Irenæo: Achaicum ſub Bachilo Corinthiorum Epiſcopo de eadem controverſia: & alia, quæ eodem tempore per varias Chriſtianæ Religionis Provincias acta ſunt, ut Euſebius f, & Nicephorus g tradunt, Romanum ſcilicet ſexaginta Epiſcoporum, & totidem Presbyterorum ad condemnandum Novatum ea Epiſtola Cornelii Papæ ad Fabium Epiſcopum Antiochenum tempora Aureliani Imperatoris, & Dionyſii Papæ contra Paulum Samoſatenum, ea Euſebio h; & aliud Carthaginenſe Concilium (ni mavis Conciliabulum) ſub Cypriano ejuſdem Civitatis Epiſcopo, actum tempore Stephani Papæ, triaque poſtea, ut a Pamelio i notatum eſt. Hæc, & alia, quæ in reliquis Chriſtianis provinciis, eo tempore, & anteriori peracta ſunt, nihil hujus Concilii vetuſtati officiunt, vel detrahunt dignitati; partim quod illa non eaſtent, vel edita non ſint in illis Decreta; partim etiam quia quædam erroribus fuere conſperſa graviſſimis, ut de Carthaginenſibus D. Auguſtinus, Optatus Milevitanus, Stephanus Papa, & alii atteſtantur. Et ax his tandem fit, Concilium hoc Illiberritanum, Niceno, Arelatenſibus, Ancyrano, Neocæſareenſi, Romano, & reliquis, ſi quæ ſunt, quæ modo anta hoc recentioras Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ Scriptores prodiderint, in ordine Conciliorum eſſe præponendum; & hoc ipſum ſuperiora (ni ma opinio propria, aut patriæ, aut negotii ſuſcepti fallat amor) ſatis dilucide videntur comprobaſſe.

f *Lib. 5. Hiſt. Eccl. Cap. 22. & 23.*

g *Lib. 4. Cap. 36. & 37.*

h *Lib. 7. Cap. 25. & 25. Niceph. Lib. 6. Cap. 28. & 29.*

i *In Vita Divi Cypriani.*

COM-

COMMENTARII NOVI.

INde conjectare licet, fuiſse hoc primum Concilium in Hiſpania celebratum. Nam ut D Iſidorus auctor eſt, *Etymolog.* Lib. 6. Cap 18. Canones Conciliorum a temporibus Conſtantini cœperunt. In præcedentibus namque annis, perſecutione fervente, docendarum plebium nemini dabatur facultas. Idem Gratianus in Collect. Decreti, Diſt. 15. Unde non probo eorum ſententiam, qui ante hoc quatuor alia Concilia in Hiſpania eſſe coacta, ex nudis tantum conjecturis, & Epiſtolis adſtruere conantur. LOAISA.

Licet multi conventus, Conciliaque fierent a Præſulibus Hiſpanis tribus Eccleſiæ ſæculis, ut Illiberritanum anno LVII. quod refert Flavius Dexter dicto anno LVII. in hæc verba: *Horum S Jacobi Diſcipulorum nonnulli ſub Aloto, Neronis judice, dum ad Concilium Illiberri convenirent, flammis exuſti, ſpoliati ſuis, ſuorumque bonis omnibus, generoſe morientes pro Chriſti Fide coronati ſunt.* Toletanum primum anno CCXXXVIII. teſte Ambroſio Moral. Lib. 9 *Hiſt. Hiſpal.* Cap. 42. Toletanum ſecundum anno CCLII. referente Padilla in *Hiſt. Eccl Hiſp.* Cent. 3. Cap. 7. Toletanum tertium anno CCLVII. Quartum anno CCLVIII. ut tradit ipſe Morales Lib. 9. Cap. 45 & illa agnoverunt Bivarius ad Flavium Dextrum anno CCCLXXXVI. Vaſæus in *Chron* anno CXVI. Brito 2. p. *Monarchiæ* Lib. 5. Cap. 17. & aliorum meminit Julian. in *Chron.* anno CCLXXX. pag. 32. dum ait: *Habentur etiam frequentes Synodi Tarracone, Hiſpali, Carthagine, Bracaræ, Toleti, Emeritæ, an Baptiſmus collatus ab hæreticis cum intentione faciendi, quod Eccleſia prætendit, validus ſit? concluſit validum, nec ſic ab hæreticis baptizatos, baptizandos.* Quia vero eorundem Conciliorum Acta non reperiuntur, ignotumque eſt, qui Antiſtites interfuerint, quiſve Præſes fuerit, recte ut primum recenſetur a Mendoza, & aliis hoc Concilium Illiberritanum. GONZALEZ.

Satis oſtendimus in Apparatu ad Concilia Hiſpaniæ Diſſert. IX. præſertim Excurſu I. & II. potuiſſe contingere, ut anno Chriſti LVII. aut circiter, aliquod Concilium in Hiſpania a Diſcipulis S. Jacobi Apoſtoli celebraretur. Quod autem reipſa celebratum fuerit, incertum eſt: cum tantum nitatur teſtimonio Dextri ſuſpecto, aut ſubdititio. Idemque eſt de pluribus aliis, quæ in illo pſeudo-Chronico memorantur habita intra tria priora ſæcula Eræ Chriſtianæ. Legendus ea de re Papebrochius (poſt Bollandum, & Henſchenium) plurimis locis invectus adverſus Hieronymum Roman de la Higuera (quamvis ſodalem ſuum) tanquam fabulatorem, & artificem infinitarum fictionum, quæ nomine Dextri, Maximi, Juliani &c. circumferuntur. Lege illum præcipue Tomo VII. Maji pag. 392. & 394. Neque omnes Epiſcoporum congreſſus (quos dubium non eſt habitos fuiſſe eo temporis ſpatio) merentur nomen Concilii, ſed ii tantum, in quibus de Fide, moribus, aut Eccleſiaſtica diſciplina agitur, ut jure monuit ſupra eruditiſſimus Mendoza.

Quod autem ipſe Epiſtolam Anteri Papæ nomine ſcriptam ad Epiſcopos Hiſpaniæ rejicit veluti ſuppoſititiam, omnino probare non poſſumus, licet plerique recentiores Catholici poſt Davidem Blondellum, aliosque Heterodoxos, contra illam invehantur. Satis enim oſtendimus in Apparatu Diſſert. X. γνησιότητα ejus Epiſtolæ, quamvis interpolata ſit, aut appareat quibuſdam centonibus, & aſſumentis ab aliquo ſciolo. Præterea iiſdem oſtendimus ex quibuſdam antiquiſſimis Codicibus Bibliothecæ Vaticanæ, Anterum duodecim annos in Pontificatu vixiſſe, quamvis multi ex Euſebio illum ad unum menſem reſtringant. Unde ſat temporis fuit, ut literas acciperet ab Epiſcopis Hiſpaniæ conſulentibus Sedem Apoſtolicam, & iis reſponderet. Vide eo loco plura huc ſpectantia.

Circa Epiſtolam quoque Lucii Papæ & martyris, quam eruditiſſ. Mendoza hoc loco pariter νοθείας arguit, ſatis diximus in Notis ad illam. CARD. DE AGUIRRE.

CAPUT QUARTUM

De Auctoritate Concilii Illiberritani.

MIrandum ſane, vel dolendum potius eſt, Pater Beatiſſime, eo rem rediiſſe, ut auguſtam, & ſanctam hujus Concilii auctoritatem, non Calvinus [a] ſolum, non Balthaſar Hiemairus [b], non Angli [c], non Magdeburgenſes [d], & hæretici alii, quos referre pudet, ementitis erroribus; ſed & Catholici [e] etiam, & inter Catholicos, qui eam maxime ſuſpicere deberent, vel propria, falſaque ducti opinatione, vel ſolo aliorum præjudicio eandem minuant, elevent, infringant. Bartholomæus Carranza, Archiepiſcopus poſtea Toletanus, Summæ Conciliorum compilator, quem Chriſtiana modeſtia, patriæ amor, Religionis cultus, cura, & ſtudium, quo in colligendis Conciliorum Canonibus ſe elaboraſſe, & inſudaſſe, præfatur, non movere tantum, ut curreret, ſed currentem, ut ajunt, poſſent acrius incitare; ut fidem illius labefactaram ab aliis erigeret, erectam defenderet, defenſamque ut ſacroſanctam veneraretur, quonam pacto munus expleverit, quæ ad Concilii principium præfixit, indicabunt: *A multis, inquit, revocantur in dubium, & merito aliqui Canones hujus Concilii, ut XXXIV. XXXV. XXXVI. & LX qui prohibet uſum Imaginum, quod non recipit Eccleſia Catholica: unde neceſſe eſt, Patres in Concilio Provinciali erraſſe; quod & aliis tantæ auctoritatis ſrimus contigiſſe, aut recte ab eis definita, ab hæreticis depravata ſunt; quod nec novum eſt, nec mirandum* Carranzæ auctoritatem magis, quam Concilii (quod doctis hominibus & novum videri poſſet, & mirandum (

a *De Calvino teſtatur Robertus Bellarminus To. 1. De controverſiis Chriſtianæ Fidei.*
b *Hiemairus in Lib. quem adverſus Imaginum cultores ſcripſit, ut Auctor eſt Xyſtus Senenſis Lib. 5. Bibliothecæ Sanctæ, Annotat. 247.*
c *De Anglis teſtatur Alanus Copus Dialog. 4.*
d *De Magdeburgenſibus teſtis eſt*
e *Arnaldus Pontachus in Chronographia*

Digitized by Google

dum) ſecuti ſunt alii aſſeverantes, Concilium hoc tanquam multis conſperſum erroribus ab Eccleſiaſtico Sacrorum Conciliorum Canone rejiciendum. Inter plures autem, quos ante, & poſt huic opinationi adhæſiſſe video, primus eſt Melchior Canus [a] Epiſcopus Canarienſis, Vir inter noſtros, & acumine ingenii, & multiplici literarum cognitione clarus; agens enim de auctoritate Conciliorum, docet, Concilium Provinciale ſine Pontificis auctoritate coactum, nec confirmatum, errare poſſe, poſt alia exempla, illud adjecit: *Illa rurſum non imprudenter modo, verum etiam impie a Concilio Elibertino lata eſt de tollendis Imaginibus Lex, Can. XXXVI.* Et poſt alia: *Nec mihi Concilium Elibertinum objicias, nam in ea parte, qua erravit, ſemper a Catholicis exploſum eſt.* Poſt hos, recentiores alii [b], Canones xxxiv. xxxv. xxxvi. & lx. damnatos eſſe ab Eccleſia Catholica liberius multo, quam par eſſet, affirmant. Si ab Hiſpanis, quorum intererat, Hiſpanici Concilii, & Hiſpanorum omnium antiquiſſimi auctoritatem ſartam tectam cuſtodiri, ut ſuſpectam improbari legimus: novum certe videri non poteſt, ſi exteri Scriptores in idem intemperantius invecti ſint. Noſtra enim ætate Cæſar Baronius [c], in illuſtrandis Eccleſiaſticis Annalibus præclare verſatus, agens de ſanctarum Imaginum picturis, contra objecit Canonem xxxvi. Concilii Illiberritani, & poſtquam illud ut perexigui momenti adverſus Eccleſiæ univerſalis Decreta in ſancto Imaginum uſu eſſe dixiſſet, hæc adjecit: *Porro Concilium illud in multis eſſe irritum, multa ſunt, quæ manifeſte declarant: pleraque enim in eo ſunt, quæ ſinceris Eccleſiæ Catholicæ Dogmatibus adverſari videntur; dum eſt, qui capitalia quædam crimina perpetraſſent, nec in fine communionem eſſe dandam, pluribus Canonibus [d] ſtatuitur. Sapere hæc hæreſim Novatianam, qui Cypriani, & aliorum de ea re Scripta legerint, facile cognoſcent: ab Eccleſiæ enim Catholicæ uſu, illud omnino alienum eſſe reperitur, quod in eo ſtatutum eſt, ut nec in fine communicet, qui poſt pœnitentiam mœchatus fuerit.* [e] Et poſt alia: *Sed non tantum* (inquit) *ex jam dictis adducor, ut exiſtimem, Concilium illud in his irritum factum eſſe: ſed eo maxime, quod Canonum antiquiſſimi Collectores, Fernandus Diaconus, Dionyſius cognomento Exiguus, & Creſconius, quantumlibet egregiam navarint operam, ut omnes tam Græcos, quam Latinos Canones colligerent, nullus tamen ipſorum hujuſmodi Concilii Eliberini Canonis, vel ſaltem nomine tenus meminit. Itaque ſuſpicor in illo Canone impoſturam. Qui etenim fieri poterit, ut cum non tantum complures Orientalium, ſed & Occidentalium turmæ adverſus ſacras Imagines bellum moverent, & ad eas impugnandas, arma undique compararent, a potiſſimo omnium telo, ſi extitiſſet, abſtinuiſſent? Anne latuit hujuſmodi Decretum Concilii Vigilantium [f], & ipſum Hiſpanum, ſacrorum Rituum Eccleſiaſticorum everſorem, qui, cum quæ erant Eccleſiaſticæ œconomiæ, pervertebat antiquas conſuetudines, tacuiſſet ne, in ſacras Imagines potiſſimum invehi, ſi aliqua prætenſa ſaltem Eccleſiaſticorum Virorum auctoritate id poſſe efficere conſpexiſſet? An non ſaltem unius, vel alterius ejuſdem Synodi Canonis auctoritate ſua validare, ac roborare potuiſſet, ut quæ ipſe primus de non incendendis cereis in Eccleſia auſus eſt affirmare? An etiam præteriit ea non ille Claudium item Hiſpanum Presbyterum, inde vero Epiſcopum Taurinenſem, maximum Iconoclaſtam, Felicis Urgelitani diſcipulum? Equidem dum hæc paullo conſideratius apud meipſum perpendo, in eam ſuſpicionem adducor, ut aliquis ex Claudii prædicti diſcipulus, atque ſectator (quod proprium eſt hæreticorum partus ſupponere) ejuſdem Canonis auctor fuerit, & talis impoſturæ egregius concinnator: nec quidem, qui hæc mecum accurate perviderit, me falſum conjectorem temere arguet. Sed eſto, abſit fraus & impoſtura; quam tandem fidem meretur tam paucorum Epiſcoporum Canon, quem totius Catholicæ Eccleſiæ uſus contrarius continuo abolevit, & antequam naſceretur, extinxit?* Hæc Cæſar Baronius. Poſt Baronium, ejuſdem Inſtituti, & Congregationis Oratorii collega Thomas Bozius [g], cum de ſacrarum Imaginum cultu ageret, non ſimilia tantum, ſed eadem, & graviora his, quæ Baronius, ad labefactandam hujus Concilii auctoritatem ſcripſit: *Quocirca* (ait) *& Concilium quoddam, quod haud ita pridem prodiit in lucem, Eliberinum, Epiſcoporum novemdecim, nullo modo audiendum, nam Fernandus Diaconus, Dionyſius Exiguus, & Creſconius, qui diligentiſſime Canones omnes collegerunt, ejus nihil omnino meminere. Quid? quod neque Vigilantius, qui omnia, quæ adverſus Sanctorum Reliquias in unum confert, cum ſit Hiſpanus, Hiſpanici tamen hujus Concilii nullam mentionem fecit, neque Claudius ſimiliter Iconomachus Hiſpanus. Adde, in illo eſſe Novatianorum decretum, cum negat communionem quibuſdam. Nulla igitur illius fides.* Robertus etiam Bellarminus [h], nonnihil de auctoritate hujus Concilii detraxit, dum Diſputatione, *De Eccleſia triumphante*, diſſerens, de Imaginibus ait, Concilium hoc fuiſſe Provinciale, & in aliis Decretis videri erraſſe, præſertim cum in plurimis caſibus, ne in articulo quidem mortis pœnitentem velit abſolvi. Sed tandem majori irreverentia, ne dicam audacia, Concilium nunquam ab Eccleſia receptum ob Canonem XXXVI. & forte etiam ob XXXIV. (ſic ille loquitur) ſcripſit, & principio hujus Concilii præfixit neſcio quis, qui recentem Conciliorum editionem Venetam paravit. A quo, & reliquis graviora in Concilium dici vix potuerunt, etiam ſi illius, Auctores, vel certo fuiſſent hæretici, vel illius Decreta, ut ſuſpecta, & apocrypha, tua Beatitudo damnaſſet, aut majores tui Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopi. Sed quia hæc poſtea fuſius propriis in locis ſum tractaturus, hujuſmodi labore nunc ſuperſedebo, ſi prius illud monuerim, gravem, atque eximiam hujus Concilii auctoritatem multo pluris habendam eſſe, atque æſtimandam. Eſt enim in primis merito veneranda magna ejus, ac longæva vetuſtas, quippe quod mille, & trecentos fere ante nos annos Concilium habitum non diximus nos modo, ſed fideliſſimi antiquitatis teſtes ex veterum Annalium monumentis excitati, ſuperius luculenter,

a *Lib. 5. De locis Theologic. Cap. 4.*

b *Idem ibidem in ſexta Concluſione. Franciſcus Padilla in chronographia Conciliorum.*

c *Cæſar Baronius 1. Tomo Annalium Eccleſiaſticorum ſub an. Chr. LVII.*

d *Can. 1. 2. 6. 8. 12. 17. 18.*

e *Can. 3. & 7.*

f *Can. 34. & 37. Hieronym. adverſus Vigilantium. Joan. Aurelianen. in Præfat. comen in Claud. & Lib. 1.*

g *Tom. 1. Lib. 15. De ſign. Eccleſiæ Dei.*

h *Tomo 1. De Controv. Chriſtianæ Fidei, Controverſ. 7. Lib. 2. cap. 9.*

lenter, mea quidem ſententia, diſerteque comprobarunt. Quod ſi non ſcriptas Eccleſiæ traditiones ob reverendam earum antiquitatem magniſaciunt, idque jure optimo, quoquot ſunt Catholicæ Eccleſiæ Doctores; non equidem video, cur his Decretis, quæ publicis ſunt literis commendata, eandem fidem, auctoritatemque negemus, cum illa præſertim ſint tam ſingulari pietate condita, tam præclara doctrinæ ſanctitate conſperſa, tam præſtanti Epiſcoporum fide firmata, ut non ſolum communem, & publicam mereri poſſint approbationem, ſed videri, & haberi digniſſima, quibus nec jacturam temporum iniquitas, nec perniciem hæreticorum audacia, nec oblivionem afferre debeat unquam poſteritas. Quod enim (ſi ſingula expendamus attentius) officium eſt hominis civilis, quod munus viri Chriſtiani, quod ii non deſcripſerint? Quæ Clericorum, & Presbyterorum honeſtas, quæ vita Epiſcoporum, quæ ſanctitas, quam hic non expreſſerint? Quæ Matrimonii fides, quæ leges, quas hic non tradiderint? Quæ Baptiſmi, & Confirmationis, quæ Pœnitentiæ, & Communionis Sacræ, quæ Ordinis, & reliquorum Sacramentorum Eccleſiæ ratio quævis, quam hic non retulerint? Quæ Circi Hiſpanici immanitas, quæ impudicitia Theatri, quæ Scenæ turpitudo, & infamia, quam hic non eluerint? Quæ Idolorum vanitas, quam hic non detexerint? Quæ tela hæreticorum, quæ hic non retuderint? Quæ Chriſtianæ doctrinæ, quæ Divinæ Religionis præcepta, aut ab heroicis Apoſtolorum temporibus, aut poſteriori hominum ætate in reliquis Eccleſiæ Conciliis edita, quæ ab Hiſpanis Epiſcopis expreſſa non ſint hic, aut ſaltem adumbrata? Fere omnia enim, quæ a Deo Patre Chriſtus, a Chriſto Apoſtoli, ab Apoſtolis ipſi, aut ore proprio, aut communi Diſcipulorum traditione acceperunt; eadem ad concordem Eccleſiæ Catholicæ pacem, & civilis, Chriſtianæque politiæ conſervationem, non ſolum pie conſtituerunt, religioſe auxerunt, & ſancte conſervarunt; ſed ſingulari prudentiæ laude ad ſempiternam hominum memoriam publicis monumentis conſignata, ad poſteros tranſmiſerunt. Tam pias igitur, & ſanctas Hiſpanorum Epiſcoporum conſtitutiones, nec explorata Decretorum veritate, nec conteſtata Auctoribus lite, nec citatis idoneis vetuſtatis teſtibus, nec adhibito tandem gravioris alicujus ſententiæ præjudicio, damnare quis tam conſilii, rationis, & pietatis expers audebit? Si repetat præſertim animo, quod in ſimili alio Hiſpaniæ Concilio Nationali a, Reccaredus Rex Catholicus ſenſit, dixit, prædicavit: *Credo*, ait, *Beatam Sanctæ Trinitatis Divinitatem huic Sancto intereſſe Concilio; & ideo tanquam ante conſpectum Dei, ita in medio veſtri fidem meam protuli*. Quem Sanctum, atque Divinum Spiritum, omnibus Conciliis Provincialibus adeo, ſi non certis documentis (ut in Generalibus) juſtis tamen, & probabilibus argumentis conjici, intelligi, & credi a piis omnibus, & religioſis digniſſimum eſt. Deus enim ſuorum Sacerdotum Concilio tunc intereſſe credendus eſt [ait Concilium Toletanum IV. b] cum tumultu omni abjecto, ſolicite, atque tranquille Eccleſiaſtica negotia terminantur. Quod certius multo, firmiuſque reddit ſacra illa Divinæ pollicitationis memoria, qua Chriſtus primus Conciliorum Inſtitutor, Auctor, atque Magiſter Epiſcopis in ſancto ejus Nomine, & Spiritu convenientibus, non ſolum opem, & patrocinium præſtiturum, ſed ſe ipſum adſuturum ſingulari benignitate promiſit: *Ubi fuerint*, ait, *duo, vel tres congregati in Nomine meo, ibi ego ſum in medio eorum*. Itemque: *Si duo ex vobis conſenſerint ſuper terram, de omni re, quamcunque petierint, fiet illis a Patre meo* c. Ni forſan hi velint, gratiam Sancti Spiritus, ut cum Africanis Patribus d loquar, reliquarum Provinciarum Epiſcopis, non Hiſpanis promiſſam; vel ejus juſtitiam duobus, aut tribus tantum conceſſam; decem vero & novem Epiſcopis, & triginta ſex Presbyteris denegatam; quæ quidem cogitatio in nullius ſapientis, pii, aut religioſi animum cadere poteſt. Nam ſi illud culpandum docuit D. Auguſtinus e, ſic ille loquitur, cum vel de Deo indignum aliquid creditur, vel de homine facile creditur: qui de Deo quodammodo, & mirabili ejus providentia; & de hominibus, non dicam facile, ſed temere, & ſine cauſſa turpiſſimam opinionem, vel ſuſpicionem hæreſeos movit, injecit, auxit, firmavit, qua culpa non erit dignus? Nec homines, qui huic Concilio interfuerunt, ſi homines nuncupandi ſunt, levis fuiſſe literaturæ, aut vulgaris exiſtimationis conſtat; quinimmo doctrina illorum inſignis, ſuſpicienda gravitas, mira innocentia, fervens religio, ac denique incomparabilis vitæ ſanctitas in hac ſententia nos eſt confirmatura. Præter alios enim, Oſium Epiſcopum Cordubenſem in eo adfuiſſe, ſatis ſuperque ſcimus; de cujus fidei integritate, de moribus, de literarum cognitione, de prudentia, de auctoritate Athanaſius f prædicator, & teſtis eſt ejuſdem ætatis locupletiſſimus: *De maximo autem*, ait, *& graviſſimæ ætatis Viro, eodemque Confeſſore Oſio, qui vere Oſius eſt, ideſt*, Sanctus, *ſuperfluum arbitror mentionem facere: cum nullus fortaſſe ſit, qui non cognitum habeat, eum ab iſtis quoque in exilium miſſum eſſe; non enim quidquam latere poteſt in Viro illo tantæ claritudinis. In qua enim Synodo ille non Dux, & anteſignanus fuit? quem non ille recta tuendo, in ſententiam ſuam pertraxit? quæ Eccleſia illius præſidentiæ non pulcherrima monumenta retinet? quis illum mœſtus adiit, ut non lætus abierit? quis indigus ab eo poſtularit, quin poſtulatum obtinuerit?* Nec Athanaſii ſolum de auctoritate Oſii tam grave extat judicium, ſed & trecentorum decem & octo Epiſcoporum, qui in Nicænam Synodum convenerunt g. Ab his enim Oſius Beatus, & Sanctus Epiſcopus non ſemel eſt nuncupatus, & aliis præclaris ſuæ virtutis, doctrinæ, & pietatis ornatus teſtimoniis. Quod ſi de his Epiſcopis, quos Synodus Nicæna, vel reliqua Generalia probarunt, quid ſentire neceſſe ſit, placeat ſpectare, audiamus Gregorium Magnum h ad Joannem Epiſcopum Conſtantinopolitanum his verbis ſcribentem: *Cunctas vero, quas præfata veneranda Concilia perſonas reſpuunt, reſpuo, quas venerantur, amplector: quia dum univerſali ſunt conſenſu conſtituta, ſe, & non illa deſtruit, quiſquis præſumit, aut ſolvere quos religant, aut religare*

a *Conc. Tolet. III. in principio*.

b *Can. IV. in fine*.

c *Matth. 18.*

d *In Epiſt. ad Caleſtin. Papa, quæ extat in eo Concilio, quod vulgo Africanum dicitur cap. 105.*

e *Lib. 1.* De utilitate credendi, *Cap. 11.*

f *Apologia*, De fuga.

g *Patres Nicæni, ut refertur Lib. 2.* De Actis Concil. Nicæni apud Alphonſum Piſanum.

h *Lib. 1. indict. 9. Ep. 24.*

Digitized by Google

gare quos ſolvunt: quiſquis ergo aliud ſapit, anathema ſit. Nicænis Patribus accedunt Sardicenſas, quos trecentos quadraginta & quatuor fuiſsa, ſcribit [a] Athanaſius; hi anim de Oſio mantionem faciunt non minus honorificam: *Et non ſemel*, ajunt, *non ſecundo*, *ſed etiam frequenter citati vocationibus obedire noluerunt* [tractant da hæreticis] *congregati videlicet in Concilio Oſio longævo, qui propter ætatem, atque confeſſionem, tantumque laborem, omni honore dignus apparuit*. Præclaram Fidei confeſſionam ab Oſio factam Diocletiani parſacutione, quod Libros ſacros tradere, & Diis ſacrificare noluiſset, intalligit Concilium, da qua & antea [b] actum eſt. Ea enim adao benavolum reddidit Oſium Conſtantino Imperatori raligioſo, & Raligionis, Fidaique Auctori Chriſto Deo, ut graviores omnas Chriſtianæ Reipublicæ cauſsas, auctora Oſio, impulſore, vel tractatore, non ſolum agitatas prudantar, ſapientar, graviterque daſenſas, ſad axpeditas felicitar, paractas, obtentas cum æterna nominis ſui mamoria, omnis contaſtatur vetuſtas. Illum ſiquidam ad dafiniandam aortam intar Cæcilianum, & Donatum cauſsam ordinationis graviſſimam, & ad detagandos Donati errores Concilio primo Aralatanſi interfuiſse, & ejus primum conſilio, pietate, & prudantia ſententiam damnationis in Donatum, & Donatiſtas latam a Conſtantino Imparatora, [c] Auguſtinus recenſat. Paullo autam poſt ad tollandum Arii ſchiſma, & ſedandam Orientalium controvarſiam, primum omnium Alaxandriam miſsum, deinde varo remiſsum in Bythiniam, ut Concilio Generali Nicæno, loco Sylvaſtri Papæ præaſsat, ad ejuſdam Arii haraſim, & Novatianorum arrores conſutandos, probat ipſius Oſii Epiſtola, qua ille cum Vito, & Vincentio Conlegatis Concilii confirmationam ab eodem Sylveſtro poſtulavit; poſt Nicænum Gangras Paphlagoniæ profactum adverſus Euſtachii Monachi ſordas, deinda in Thraciam ad reſtituandam in Concilio Sardicenſi Genarali Athanaſio Sedam, & extinguendas Arianorum raliquias, certis Annalium monumantis veterum taſtatum eſt; quæ certe Epiſcopo extero, niſi ob ſummam illius religionam, cum antiquitate ordinationis, cum vitæ intagritata, & literarum cognitione conjunctam, a pio, & prudantiſſimo Imperatora, doctiſſimo, ſanctiſſimoqua Pontifice, tuto non poſſant committi, ni pluribus, illa, quam Conciliis interfuit, antecaſſiſſet virtutibus: ob quarum eximium ſplandoram, & præclaræ confeſſionis gloriam, tanti olim, & a Catholicis, & ab hæraticis habitum accapimus, ut Ariani illum Synodorum Principam dixarint, & Nicæni Symboli formulam concapiſſe prodidit D. Athanaſius [d]. Quod ſi ab Oſio error aliquis in Raligiona admiſſus, confirmatuſve fuiſſet, nonna Donatiſtæ, [e] & Parmanianus, qui Conſtantinum Magnum ab Oſio Epiſcopo perſuaſum fuiſſa conquaſti ſunt, ut ſeveriorem in eos ſantentiam proſarrat; nonna illum erroris in Imagines quovis quæſito colore accuſaſſant, ut accuſarunt etiam falſo Miltiadem PP. da traditiona Librorum, & Conſtantinum gratia corruptum? Omiſarunt ſana Donatiſtæ hanc erroris notam, & labem Oſio impingere, non diſſimili rationa, & conſilio, ab eo, quo Vigilantius, & Claudius hæretici Decreta hujus Concilii citare omiſerunt ad infringandum vanerabilem ſacrarum Imaginum cultum, & pium cereorum uſum, quam conabantur invartera: quod hæretici illi tanquam canes ſagaces, aſtuti, & callidi prudanter ſubolſacarant, ſanctiſsimis hujus Concilii Decretis elidi, & capi ſa poſsa potius a Catbolicis, quam contra Catholicos utile quidquam venari.

a *D. Athan. 2. Apologia. Sardicenſes Patres in Epiſt. ad omnes Epiſcopos.*

b *Superius Cap. 2.*

c *D. Auguſt. Lib. 1. contra Epiſt. Parmeniani Cap. 4.*

d *D. Athan. in Ep.* ad ſolitaram vitam agentes.

e *D. Auguſt. Lib. 1. contra Epiſt. Parmeniani Cap. 7.*

Nac Oſii auctoritata ſolum, Fida, & Religione, hujus Concilii dignitatem tuebor: cum in illo atiam adfuarit D. Valarius Cæſarauguſtanus Epiſcopus, & Confeſſor; cujus vitæ ſanctitas, & mirabilis in perferendo martyrio conſtantia, illum & faſtis Martyrum, Cæleſtiumque numero inſaruit, ut Romani Martyrologii [f], & reliquorum certiſſima fide conſtat; & cum ipſo (ut aſt veroſimile) D. Vincentius [g] Martyr eximius, ob Religionis, & ſacrarum Litararum cognitionam perpatuus Valarii comas, & ob ejuſdem linguæ impedimantum interpres fidiſſimus: qui cum obeundis præclara certaminibus admirabile ſtudium, ſingularem animi propenſionem pro Fide, pro Regno Dai, pro cultu Religionis, pro conſervandis ſacris Codicibus, advarſus impia Imperatorum Edicta, ſæviſſimam Præfactorum immanitatam, conſtantiſſima daclaraſſant, divina morta, divinæ victoriæ præmium, divinitus reportarunt. Quomodo igitur, ut docat Ambroſius, illorum fidam juſta nagara audabimus, quorum glorioſas victorias juſtiſsime prædicamus? Prædicamus, inquam, Sanctiſſima Clamans, grataque & jucunda divinarum laudum commemorationa admiramur: aut quis illa tam damans, ut Lirinenſis [h] utar ſarmone, qui eos etſi adſequi non valeat, ſequi taman non axoptet, quos a defenſione Fidei majorum nulla vis depulit, non minæ, non blandimanta, non ſatellites, non Imparator, non homines, non dæmonas: quos, inquam, pro Raligionis veritate tanto munare Dominus dignos judicavit, ut per eos proſtratas repararet Eccleſias, extinctos ſpiritalas populos vivificaret, dejactas Sacardotum coronas raponarat, naſarias illas noveliæ impietatis non litaras, ſed lituras, inſuſo cælitus Epiſcopis fidalium lacrymarum fonta delerat; univerſum poſtramo jam pana mundum propriæ idololatriæ, & alienæ hæraſeos tampeſtata parcuiſum, ad Apoſtolicam Fidam ab idolorum parfidia, ad varam ſanitatam a novitatis vaſania, ad antiquam lucam a novitatis cæcitata revocaret. Neque anim fas eſt, ut eos intelligamus in ſumma pace lapſos, & coram Romanæ tuæ Eccleſiæ Lagatis, unius, aut duorum hæreticorum profanas, contrariaſque ſentantias, abjacta omni vara Religiona approbaſſa, qui turbulantiſſimis parſecutionum fluctibus excitatis, omnium ſanctæ Eccleſiæ Sacardotum, Catholicæ, & Apoſtolicæ varitatis Decreta conſtantiſſima, glorioſaque ſectantas, maluarunt ſemetipſos publica prodera, quam veræ Fidai vetuſtatam, & vatuſtæ univerſitatis Fidem privatim daſarare, aut aliquo alio modo labefactare. Sed ut omittamus tandam, quæ de Malantio dici poſſunt, quæ da Sabino piiſſimo Hiſpalanſium Epiſcopo, quæ da Flavio Illiberritano, & raliquis quatuordecim Epiſcopis, qui illi Concilio cum ſex & trigin-

f *Rom. Martyr. 23. Januarii. De Vincentio Martyre. Martyrolog. Rom. 22. Januar. Extant & de ipſius paſſione præclaræ laudes apud B. Leonem Papā Sermon. ult. quem aliqui parum recte tribuunt D. Auguſt. & apud Aug. in aliis duobus quos edidit de ipſo.*

g *Acta de eodem Vincentio Mart. D. Ambroſ. Lib. 3.* De Fide Cap. 7.

h *Vincentius Lirinenſis adverſus profanas hæreſum novationes.*

triginta Presbyteris, & pluribus aliis Diaconis interfuerint, quorum omnium, vel ſola memoria, & recordatio deberat efficere, ut Hiſpaniæ, vel Deo potius Opt. & Max. rerum, & bonorum omnium liberaliſsimo largitori, quantas maximas mens noſtra capere poſſet, gratias redderemus; quod a principio Eccleſiæ profugatis lupis rapacibus, eos dederit Hiſpanicis Eccleſiis Paſtores, quibus nec rerum Eccleſiaſticarum uſu peritiores, nec doctrinæ celebritate clariores, nec vitæ ſanctitate meliores ipſæ tunc optare potuerint cogitando: ut omittamus, inquam, hæc, quæ ad tutandam hujus Concilii auctoritatam, ut reliquorum Conciliorum provincialium facere ſatis poterant: nonne illam confirmant etiam antiqui

Quos Canones hujus Concilii recitarint hi Auctores, propriis locis dicemus.

Decretorum Collectores, non Gratianus modo in ſua diſcordantium Canonum Concordia, non Anſelmus, non Joannes Gallenſis, in prima Epiſtolarum Pontificum, & Conciliorum Collectione; ſed & Ivo doctus, & ſanctus Carnutum Epiſcopus, & in Epitome, quam *Pannomiam* vocant, & in Libro cui ille Decretorum nomen inſcripſit? & ante Ivonem, Burchardus Epiſcopus Vvormacienſis? In ſuis enim Conſtitutionum, & Canonum Collectionibus, nullum fere eorum, quos hujus Concilii Patres condiderunt, omittunt, ut varia quæ complexi ſunt argumenta, horum ope, & ſubſidio firmius præmunirent. Nec eos tantum illi acceptos referunt, ſed & alios diverſorum Conciliorum, quibus, ut major auctoritas

a Cap.6.hujus Lib.1.

accederet, nomen hujus Concilii, val ipſi, vel ante ipſos alii præfixerunt, ut deinceps a dicturi ſumus. Dionyſium vero cognomento Exiguum, Ferrandum Diaconum, & Creſconium hæc omiſiſſa, non urget; quod magis ad Græcorum, quam Latinorem Conciliorum compilationem illi aſpiraverint: & ſi aliquando de Latinis meminerint, omiſerunt alia multa, quæ fortaſse ad eorum manus non potuerunt pervenire: quod mirum eſſe non debet in tanta, quanta olim erat, Codicum, & Librorum inopia: ob eam enim cauſſam, tam Provincialium, quam Generalium Conciliorum exemplaria communia eſſe deſierunt. Nicænum

b *D. Athanaſius in Libro de Synodis Arimini, & Seleuciæ, & in Epiſtola ad Epiſcopos African.*
c *Idem in Epiſt. ad Marcum Papam.*
d *Concilium Carthagin. 6. Can.4.*

enim primum, in quo univerſus, ut Athanaſius b loquitur, coactus eſt Orbis, quamvis Conſtantinus Magnus tranſcriptis Codicibus multis, per omnes Provincias divulgari fecerit, idque ſumme conatus fuerit; non tamen potuit efficere, ut intra breviſsimum annorum ſpatium, non in Ægypto ſolum de Concilio Nicæno, eodem Athanaſio teſte c, ſed & in Africa tota de numero Canonum illius fuerit dubitatum; eaque ratione exemplaria fuiſse neceſſe a Romana Eccleſia, Alexandrina, & Conſtantinopolitana mutuari, ut Concilii Carthaginenſis d Patres teſtantur. Quod ſi Generalia omnibus nationibus ob Codicum penuriam, cum Arianorum impia tyrannide conjunctam, communia eſſe non potarant; quid de Provincialibus cenſendum, & his præſertim, quæ in ultimis fere Hiſpaniæ finibus coacta ſunt? cum in his omnibus colligendis Creſconium, Ferrandum, & Dionyſium Exiguum nullum lapidem moviſſe conſtiterit. Quod ſi acres, ſeverique Cenſores, ut molliſsime loquar (nihil anim temere, & intemperanter dicere hic velim) Hiſpanorum Epiſcoporum auctoritatem judicio Italorum, Gallorum, & Germanorum confirmatam (ea his enim Provinciis oriundi ſunt Joannes Gallenſis, Gratianus, Ivo, Burchardus, & reliqui) parvi duxerint; quod animi potius gratia privatim, quam publica alicujus Pontificis id fecerint auctoritata, & quingentorum annorum tempus rem nimis recentem dixerint; nihil nocuerit, quod facile poſ-

e *Concilium Vvermac. Canone 39.*

ſim auctoritatem hujus Concilii altius multo repetere. In Concilio enim Vvormacienſi e, ſub Ludovico Rege, anno Domini CCMLXVIII. Germani Patras Canonem hujus Concilii verbis eiſdem nullo mutato tranſtulerunt: *Si qua fœmina*, inquiunt, *furore zeli accenſa, flagris verberaverit ancillam ſuam, ita ut intra tertium diem animam cum cruciatu effundat; eo quod incertum ſit, voluntate, an caſu acciderit; ſi voluntate, ſeptem annos; ſi caſu, per quinque annorum tempora legitimam peragat pœnitentiam.* Hunc autem Canonem a quinto hujus Concilii totidem verbis deſumptum, liquido apparat. Sed clarius multo Concilium

f *Concilium Moguntinum, ſub Rabano Archiepiſcopo Can.21.*

Moguntinum f ſub Rhabano Archiepiſcopo, quod non ſolum hujus Concilii teſtimonio libentiſsime frequentiſsimeque utitur, ſed integra adhuc Decreta ab hoc repetivit expreſse, & darivavit: *De mulieribus*, ait, *quæ fornicantur, & partus ſuas necant, vel quæ agunt ſecum, ut utera conceptus excutiant, antiqua quidem definitio uſque ad exitum vitæ eas ab Eccleſia removet; humanius autem nunc definimus, ut eis decem annorum tempus ſecundam præfixas gradus pœnitentiæ largiatur.* Item in Concilio Eliberitano, Cap. LXII. ſcriptum eſt de his, quæ filios ex adulterio necant: *Si qua per adulterium conceperit, idque poſt facinus occiderit, placuit nec in fine ei dandam eſſe communionem, eo quod geminaverit ſcelus.* Et poſt alia: *Si quis ſervum proprium ſine conſcientia judicis occiderit, excommunicatione, vel pœnitentia biennii reatum ſanguinis emendabit.* Item in Concilio Eleberitano, Cap.V. ſcriptum eſt de domina, quæ per zelum ancillam ſuam occiderit: *Si qua fœmina furore zeli accenſa flagellis, verberaverit ancillam ſuam, ita ut intra tertium diem animam cum cruciatu effundat, eo quod incertum ſit, voluntate, an caſu acciderit: ſi caſu, per quinquennii tempora, acta legitima pœnitentia, ad communionem placuit admitti. Quod ſi vero intra tempora conſtituta fuerit infirmata, accipiat communionem.* Concilium

g *Concilium Moguntinum ſub Arnulpho Can. 26.*

etiam aliud Moguntinum g ſub Arnulpho, quod anno illius primo, & Incarnationis Domini CCMXXCVIII. habitum eſt, Canonem XII hujus ad verbum deſcripſit; poſt alia enim ſic inquit: *Quod ſi a propoſito deviaverint* (viduæ ſcilicet Sanctimoniales) *Canonicæ inſtitutionis cenſura corrigantur: quod & de Virginibus, ſi mœchatæ fuerint, ſtatuimus, ſicut in Concilio Eliberitano Cap. XIII. ſcriptum eſt: Virgines quæ ſe Deo dedicaverunt, ſi pactum perdiderint virginitatis, atque eidem libidini ſervierint, non intelligentes quod amiſerint, placuit, nec in fine dandam eis eſſe communionem. Quod ſi ſemel perſuaſæ, ad infirmi corporis vitia lapſæ, tota tempore vitæ ſuæ ejuſmodi fœminæ egerint pœnitentiam, ut abſtineant ſe a coitu; placuit, eas nec in fine communionem accipere debere.* Eundem Canonem, & verbis

bis iiſdem, citato nominatim hoc Concilio Illiberitano, retulerat etiam, & confirmaverat antea Concilium Colonienſe [a] ſub Carolo III. Imperatore, cognomento *Craſſo*, & ante illud Rhabanus Maurus [b] Archiepiſcopus Moguntinus in ſuo Pœnitentium Libro: a quo pleraque alia hujus Concilii exprompta ſunt a Theodoro Græco: quæ extant in ſuo Pœnitentiali, & alia multa in illo, quod Romanum nuncupatur. Non renuit Concilium Arelatenſe [c] hujus Concilii Canones renovare: *Mulieres quædam* (inquit) *ut audivimus, quæ ex fornicatione concipientes, metuentes, ne ſcelus quod occulte perpetraverunt, manifeſtum fieret; infantes, quos pepererunt, occiderunt, & terræ congerie operuerunt, aut in aquas projecerunt: quod quantum nefas ſit, Canones Ancyrani, Eliberitani, atque Ilerdenſis Concilii teſtes ſunt: his itaque vix in fine dandam eſſe communionem decernunt: ſed humanius tractantes, poſt decennem pœnitentiam, tales placuit ad communionem recipi.* Ancyrani eſt Canon XX. Illiberitani LXIII. Ilerdenſis II. Nonne Patres etiam Sueſſionenſes in Concilio [d] apud Sanctum Medardum tempore Caroli Regis anno Domini DCCCLIII. ad definiendam cauſſam gravem ſubortam inter Hincmarum Rhemorum Archiepiſcopum, & quoſdam alios, ſubſidium a Canone LXXV. hujus Concilii invocaſſe his verbis, adeſit Synodi Notarius? *Unde & iidem Fratres, qui felle amaritudinis majores natu criminati ſunt, quorumque vox muta fore eſt judicata, juxta Canonicum auctoritatem ſecundum Concilium Eliberitanum, quod actum eſt tempore Conſtantini, cum Miſſis Apoſtolicæ Sedis, Cap. LXXV. Si quis, inquiens, Epiſcopum, vel Presbyterum, ſive Diaconum falſis criminibus appetierit, & probare non potuerit, nec in fine dandum ei eſſe communionem.* Canonem XXIX. *de Energumenis, ne in Eccleſia miniſtrarent*, nonne laudavit, nongentis ab hinc annis, & eo amplius, Concilium Toletanum [e] undecimum, ſub Vvamba Rege Gotthorum? *Bene ſiquidem* (ait) *majorum regulis definitum eſt, ut dæmoniis, aliiſque paſſionibus irretitis myſteria ſacra tractare non liceat.* Majorum regulis definitum, dixerunt Toletani Concilii Patres, quod hoc Illiberitano [f] prius, Nicæno [g] deinde, & aliis poſtea decretum eſt. Ante hos omnes mille fere ab hinc annis D. Iſidorus Archiepiſcopus Hiſpalenſis in vetuſta Canonum, & Conciliorum compilatione, nonne plura hujus Concilii Decreta probavit, ut & Martinus Papa, ſive Epiſcopus Bracarenſis in Græcorum, & Latinorum collectione? Ante hos Patres, & Concilia, auctoritatem hujus Illiberritani, nonne mille & ducentos ante nos annos ſacroſanctam fuiſſe adhuc in Græcia ipſa ex Concilio Sardicenſi [h] Generali comperimus, quod Conſtantii Imperatoris ſuaſu, ut ſua Eccleſia Athanaſio reſtitueretur, indictum eſt? In illius enim Canone XIV. Oſius Epiſcopus Concilii Præſes, cum de reſidentia Epiſcoporum ageret, hæc poſt alia adjecit: *Memini autem*, inquit, *ſuperiore Concilio Fratres noſtros conſtituiſſe, ut ſi quis laicus, in ea, in qua commoratur, Civitate, tres Dominicus dies, ideſt, per tres ſeptimanas, non celebraſſet conventum, communione privaretur: ſi ergo hæc circa laicos conſtituta ſunt, multo magis Epiſcopo nec licet, nec decet.* Superius autem Concilium, in quo hæc Fratres ſuos conſtituiſſe dicit (vocat Fratres ſuus Hiſpanos Epiſcopos) de hoc Illiberitano eſſe intelligendum, non is inficiabitur, qui Canonem viceſimum primum hujus Concilii, vel leviter tantum perlegerit: *Si quis*, inquit, *in Civitate poſitus, tres Dominicas Eccleſiam non acceſſerit, tanto tempore abſtineat, ut correptus eſſe videatur.* Nec Decretum hujus Canonis ſolum, ſed & alia, eundem Oſium propoſuiſſe, & in eis reliquos omnes Epiſcopos mire acquieviſſe, ſatis liquet. Canonem enim XVI. *De excommunicatis non abſolvendis, niſi a proprio Epiſcopo excommunicante*, acceptum ab hoc Illiberitano indicat eorundem verborum ſimilis contextus; & ſuadet principium Canonis, quod habet: *Oſius Epiſcopus dixit.* Et in fine: *Hoc omnibus placet.* Ante Sardicenſe, Nicænum primum Generale, Oſio Epiſcopo præſidente, Canonem III. *De ſubintroductis*, V. *De excommunicatis, a proprio Epiſcopo reconciliandis*, X. *De hæreticis ordinandis, & ordinatis deponendis*, XIII. *De catechumenis peccantibus*, XVIII. *De Clericis uſuras accipientibus*, nonne ex hoc noſtro Illiberritano tanquam a fonte accepit, hauſit, expreſſit? Ante Nicænum, Arelatenſis primi Concilii Patres, & poſtea ſecundi, non unum, aut alterum, ſed omnes fere Canones, ex hoc in illo totidem pene verbis deſcripſerunt. Quæ omnia licet cumulate, abundeque ſufficerent ad obruendam falſam Concilio huic impoſitam calumniam, ne quid tamen amplificandæ excellenti ejus dignitati deeſſe videatur, adjiciam poſtremo geminam Apoſtolicæ Sedis auctoritatem: unam Adriani Papæ, alteram Innocentii, ut faciamus miſſos Romanæ Eccleſiæ Legatos, quos huic Concilio interfuiſſe, ex Actis Concilii Sueſſionenſis apud Sanctum Medardum notum eſt. Adrianus [i] enim PP. hujus nominis primus, in ea Collectione Decretorum, quam ad tuitionem ſuæ cauſſæ ex Græcorum, & Latinorum Conciliorum Canonibus collegit, Canonem LII. hujus Concilii non eſt dedignatus perſcribere: *Si qui*, inquit, *inventi fuerint, libros famoſos legere, vel cantare, excommunicentur:* Et antea retulerat Canonem LXXV. *Si quis Epiſcopum*, ait, *aut Presbyterum, aut Diaconum falſis criminibus appetiverit, & probare non potuerit, nec in fine dandam ei eſſe communionem.* Multis ante Adrianum annis, Innocentius [k] primus Canonem VII. hujus Concilii non retulit modo, ſed ſuo tempore, ut utilem, juſtiſſimumque probavit; etſi poſtea lenitate ſedari oportere dixerit, ad D. Exuperium ſcribens Epiſcopum Toloſanum: *Et hoc quæſitum eſt*, ait, *quid de his obſervari oporteat, qui poſt baptiſmum, omni tempore incontinentiæ voluptatibus dediti, in extremo fine vitæ ſuæ, pœnitentiam ſimul, & reconciliationem communionis expoſcunt. De his obſervatio prior, durior: poſterior, interveniente miſericordia, inclinatior eſt. Nam conſuetudo prior tenuit, ut concederetur pœnitentia, ſed communio negaretur. Nam cum illis temporibus crebræ perſecutiones eſſent, ne communionis conceſſa facilitas, homines de reconciliatione ſecures, non revocaret a lapſu, negata merito communio eſt,*

[a] *Concilium Colonien. ſub Carolo 3. Imp. cognomento Craſſo, Can. 6.*

[b] *Rabanus Maurus in pœnitentium lib. 4. & aliis. Hæc quæ multa ſunt, ſuis locis Concilii referenda reſervamus.*

[c] *Concilium Arelatenſe, apud Barchard. Lib. 17. decret. Cap. 101. Pœnitentiale Roman. apud Anton. Aug. tit. X. cap. 27.*

[d] *Concilium Sueſſionenſe in Actis ſexta actionis, quæ extat ad finem Canonis ultimi.*

[e] *Concilium Tolet. 11. can. 13.*

[f] *Concil. Illiberris. Can. 19*

[g] *Conc. Nic. Can. 2. apud Alphonſum Piſ. Lib. 3. de Actis ejuſdem.*

[h] *Concilium Sardic. Canon. 14.*

[i] *Adrianus PP. I. in collectione Decretorum cap. 60. & 51.*

[k] *Innocentius I. in Epiſtola II. ad Exuperium Epiſcopum Toloſanũ. cap. 2.*

conceſſa pœnitentia, ne totum penitus negaretur: & duriorem eſſe remiſſionem fecit temporis ratio: ſed poſtea Dominus noſter pacem Eccleſiis ſuis reddidit, jam depulſo errore, communionem duri obeuntibus placuit: & propter Domini miſericordiam, quaſi viaticum profecturis, & ne Novatiani hæretici negantis veniam, aſperitatem, & duritiam ſubſequi videamur. Tribuitur ergo cum pœnitentia extrema communio, ut homines hujuſmodi, vel in ſupremis ſuis, permittente Salvatore noſtro, a perpetuo exitio vindicentur. Hæc Innocentius, quibus expreſſe firma habuit, & rata, quæ Canone VII. hujus Concilii continentur: *Si quis forte fidelis* (inquit) *poſt lapſum mœchiæ, poſt tempora conſtituta, acta pœnitentia, denuo fuerit fornicatus, placuit, eum nec in fine habere communionem.* Hanc enim priorem Eccleſiæ obſervationem, dixit Innocentius perſecutionis Eccleſiæ tempore latam: quia tempore hujus Concilii, jam octo, ni mavis novem, perſecutionibus afflictam Eccleſiam, a Nerone primum, a Domitiano poſtea, a Trajano, ab Antonino, a Severo, a Maximino, a Decio, Valeriano, & Aureliano affirmant hi, qui rerum eo tempore geſtarum hiſtoriam Eccleſiaſticis monumentis tradiderunt. Quod ſi horum omnium Tyrannorum Leges, ſi Tiberii, Caligulæ, vel Heliogabali Conſtitutiones, vel alterius cujuſcumque Principis ſæcularis (ut Juſtinianus [a] ait) Placita intemerata, auguſta, religioſa, &

a In Authen. de ordinatione Epiſcoporum, & Cleric. Collatione 10.

ſacroſancta viſa ſunt ſemper omnibus: cur Decreta graviſſimi hujus ſanctiſſimique Senatus, non judicio unius, aut alterius ethnici, vel Tyranni, ſed undeviginti Epiſcoporum ſapientia, pietate, religione, & martyrio conſecrata, inſequentium Conciliorum Decretis repetita, & expreſſis Romanorum Pontificum Conſtitutionibus confirmata; cur, inquam, leviſſima, profana, ſuperſtitioſa, & impia adeo temere cenſentur, & prædicantur? Si juxta pii Imperatoris Marciani [b] judicium, quæ ſemel Synodis judicata ſunt, & recte diſpoſita, diſputando non licet revolvere: quod illud nihil ſit aliud, quam poſt veritatem repertam mendacium quærere; impiuſque, & ſacrilegus habeatur ille, qui poſt tot Sacerdotum ſententiam, opinioni ſuæ aliquid tractandum, ſeu inquirendum relinquit: quo illi nomine, quo ſermonis pondere, qua cenſuræ gravitate redargui poſſunt, & debent, qui illata hac una digniſſimo Hiſpanicæ Eccleſiæ Concilio, indigniſſima ſane, contumelia diſcrimina potius, quam injuria, plures ſimul inferunt, non Diaconis tantum, non Sacerdotibus, non Epiſcopis, non Confeſſoribus, & Martyribus Hiſpaniæ, quorum illuſtri vita, & morte glorioſa illuſtratam hujus Concilii, & Eccleſiæ dignitatem fatentur, & agnoſcunt omnes, ſed Gallorum, & Germanorum, &, quod graviſſimum eſt, Romanorum Eccleſiæ; quod omnia pene, ut dixi, hujus Concilii Decreta, ab his probata, laudataque ſciamus? Non eſt ergo de hujus Concilii auctoritate cur magis, quam de reliquis Hiſpaniæ, Galliæ, Germaniæ, & Græciæ Conciliis dubitemus; ſed tanto pluris æſtimandam ſecurius pronunciabimus, quanto reliqua, & temporis antiquitate, & Epiſcoporum, qui illi interfuerunt, doctrina, religione, & ſanctitate, communique Conciliorum, & Pontificum approbatione antecellit. Nam teſtes illos, qui fama, vel auditione aliquid a ſuſpectis perceperant, abſurdum fore ſi admitterentur, quorum repelli poſſent Auctores, docuit Innocentius [c] III. in Concilio Lateranenſi Generali; multo quidem magis tam ab Oecumenicis, & Provincialibus Conciliis, quam a Pontificibus Summis, id mature præcavendum fuiſſet, pieque, & ſapienter obſervandum in recipiendis, probandiſque ejus Concilii Decretis, cujus Auctores, vel ſuſpicione notabiles, vel errorum graviſſimorum, & hæreſeos turpitudine cenſuiſſent infames. Neque a Decretis tantum referendis, & confirmandis, ſed ab ipſa Concilii memoria omnino abſtinuiſſent. Quod cum hactenus non ſolum non fecerint, ſed plura, aut omnia fere ejus Decreta, rata, firma, fixa, ſana, & religionis plena habuerint, retulerint, probaverint, cur tantam Concilii auctoritatem, ut ſacroſanctam non venerabimur; ſi revocemus præſertim in memoriam Acta Concilii Sueſſionenſis apud Sanctum Medardum, quibus traditum eſt, tuæ Sedis Legatos plenario huic Hiſpaniæ Concilio præfediſſe; quod indicat, & demonſtrat ſummum antiquorum Hiſpaniæ Epiſcoporum in inquirenda Catholica veritate ſtudium, in retinenda vera Religione conſtantiam, in recognoſcenda Romanæ Sedis amplitudine judicium, cum Decreta de Fide, & moribus Eccleſiæ, non publicare, aut abſolvere; ſed nec Concilium ipſum, ſine conſultatione, & obſequio tuæ Sedis inchoare voluerint. Quod ſi Legatorum præſentia hæc, & aſſenſus, vel conſenſus potius auguſta, & ſacroſancta tuæ Sedis poteſtate ſuffultus, plenum fidei pondus, & auctoritatem integram Concilio huic eo tempore non tribuit: hanc fauſta, & felici tuæ Beatitudinis ætate Sabinus Epiſcopus Hiſpalenſis, ob inſignem hominis pietatem in colligendis, ſepeliendis, & honorandis Martyrum Reliquiis; hanc Sanctus Valerius Cæſarauguſtanus Epiſcopus, & Confeſſor, ob exilium, & mortem pro Chriſti gloria conſtantiſſime, & jucundiſſime toleratam; hanc D. Vincentius Martyr illius Diaconus ad compenſationem tormentorum, & ſanguinis, pro conſervandis Divinarum Literarum Codicibus glorioſe profuſi; hanc Oſius Epiſcopus, & Confeſſor ob ſtigmata Religionis ergo fronti impreſſa, a tua Sanctitate obnixius expoſcunt; hanc Illiberritana Sedes ex Hiſpanicis Eccleſiis in Religione antiquiſſima cum Sancto Cæcilio, cum Flavio, cum D. Gregorio ejuſdem Sedis Epiſcopis ſumme precatur; & horum denique præclaris meritis exiguitas noſtra protecta, atque ſuffulta, eam etiam a benignitate tua ſuppler deprecatur, ſperat, expectat. Quis enim a Clementis admiranda clementia, quæ pertinent ad confirmandam Sanctorum Conciliorum auctoritatem, ad comprobandam naſcentis Religionis diſciplinam, ad exornandam Romanæ Sedis amplitudinem, ad amplificandum Catholicæ Religionis cultum, ad compeſcendam recentium hæreticorum impudentiam, ad tutandam Hiſpanorum Epiſcoporum exiſtimationem, impetrare dubitaverit?

b Marcianus Imperator in Concilio Chalcedonenſi.

c In Concilio Lateran. Cap. 52.

COM-

COMMENTARII NOVI.

De ejus auctoritate Scriptores mirifice veriant. Quod 1. a. 6. 8. 12. 17. 18. &c. Canones lapſis communionem in fine vitæ adimentes, Novatiano; quod que 34. Canon Vigilantio; 36. Iconomachis favere viderentur: nonnulli etiam Viri doctiſſimi hanc Synodum vel erroneem eſſe ſenſerunt. Melchior Cenus Lib. *De locis*, Cap. 4. ſcribit, Canonem 36. hujus Concilii erroneum eſse. Cardinalis Bellarminus, Lib. *De Imag.* Cap 9. ait hoc Concilium Provinciale fuiſse, & minime confirmatum, ſrequenter erraſse, ideo quod lapſos, alioſque plures peccerores graves, licet pœniteant, ne quidem in mortis erticulo abſolvi concedat: putat enim Vir ſolidiſſime doctus, per denegatem communionam, non Euchariſtiem, ſed ſecramentalem reconciliationem, & ebſolutionem intelligi debere: propterea quod Cenone 69. reconciliatio & commuoio ſignificatu eodem accipientur. Baronius cum ob prædictam cauſſam de hoc eodem Concilio, quaſi prope Novatiani fines ettigiſset, Tom. 1. anno Domini LVI. num. 119. & tribus ſeqq. paullo liberius, & ecrius ſcripſiſset, ee deinceps Tomo 2. anno Chriſti CCCV. num. 42. valde mitigevit; ite enim ibidem de Patribus Concilii, & lepſorum reconciliatione ſcribit: *cum quæ ab illis de ea re ſunt ſtatuta, ab Innocentio Romano Pontifice excuſentur, nemo ſit, qui accuſare præſumat*. Exiſtimat igitur, henc Synodum legitimam fuiſse, & ab omni erroris culpa liberem, eddens illius nullam, ſicut de aliis apud antiquiores nominetim, mentionem fieri; ideoque prope antiquetem remanſiſse, ea de ceuſa, quod hæc de lapſis conſtitute male forte ab ipſis accepta diſplicuerint. Novetiani lepſos ſimul e communiona, ec pœnitentie excludebant. Petres hujus Concilii eoſdem, (quod frequentia lapſorum, ec traditorum eo tempore exigebat ed deterrendum alios) a communione duntaxat arcebant, a pœnitentia autem, & peccatorum abſolutione non prohibebant. Ita Baronius num. 41. & 43. reliqui vero Cenones quomodo explicandi, & eberroris nota vindicandi ſint, infra patebit. CORIOLANUS.

Subſcripſerunt Mendozæ, ſeu potius illum tranſcripſerunt, Bivar. ad Flevium Dextrum anno CCCXI. Hurtado, *De Martyr. vero* Reſol. 33. Sect. 2. Pedreze D. t. p. *Hiſt. Granat.* Cap. 14. Concilium Toletanum celebratum fuiſsa in confirmetionem Illiberritani, conſtat ex Flevio Dextr. d. anno CCCXI. *Concilium Toletanum contrahitur in defenſione Illiberritani.* Cum enim fidelibus admodum ſeverum videretur, denegari communionem lapſis, idololatris, homicidis, & mœchis, etiam in fine; opus fuit, ut Præſules Hiſpaniæ iterum ſeverem illem diſciplinam in novo conventu, ſeu Concilio firmarent: in quo conjectatur Bivar. ubi proxima, Oſium Epiſcopum Cordubenſem falſo accuſetum condemnatum fuiſse, illumque poſtea innoxium declaraſse Patres Eccleſiæ Gallicanæ in Concilio Areleteſi, ea occaſione, quod Donatiſtæ, quos olim in capite Oſius exagitaverat, utpote Cæciliani defenſor exiſtens, da ipſius condemnetione gloriebantur; elegaater Auguſtinus *contra Parmen.* Cap. 4. *Quod enim dicunt de Oſio Cordubenſi, flagitandum eſt, ut probent non ſolum talem illum fuiſſe, qualem dicunt* (nam hoc falſis conductis teſtibus probari poteret) *ſed quod talis fuerit, manifeſtum illis fuiſſe, quibus eum communicare aſſerunt; hoc enim niſi probaverint, fruſtra dicunt, ſe ſciſſe, qualis fuerit; quia neſcientibus obeſſe non potuit, a quibus ſe iſti innocentibus ſeparando, propter iſtam ſeparationis ſacrilegam iniquitatem innocentes eſſe non poſſunt. Hoc enim magis credibile eſt, ſi tamen Oſius ab Hiſpanis damnatus, a Gallis eſt abſolutus, ſic fieri potuiſſe, ut falſis criminatoribus Hiſpani circumventi, & callida inſidiarum fraude decepti, contra innocentem ferrent ſententiam, & poſtea pacifice in humilitate Chriſtiana cederent ſententiæ collegarum, quibus illius innocentia probata eſt.* Et peullo inferius: *Nunquam iſti ſe tam aperte indicarunt, cur nec ſeparati corrigi voluerunt, quam cum deteſtantur Hiſpanos, quod poſt ſententias ſuas aliter prolatas, diſcuſſioni, poſteriorique judicio ceſſerunt: quam enim hoc factum eſt de manſuetudine Chriſtiana, tam illud contentione diabolica.* GONZALEZ.

Auctoritatem hujus Concilii ſemper megnem fuiſſe apud Hiſpenos, conſtat, tum ex præſtantie Petrum congregatorum, præſertim Velerii, & Oſii, quibus ſemper ſummus honor hebitus eſt: tum preterea, quia multa in his Canonibus ſtatuta, confirmentur in aliis poſterioribus Hiſpeniæ Conciliis: tum rurſus, quia ex ipſorum Actis hebemus, præſertim ex Toletano 11. in Præfatione, & Bracarenſi 1. alias 11. initio Synodorum legi ſolitum Petribus Codicem illum Cenonum, quo Eccleſie tunc, præſertim Hiſpana, utebetur. In eo autem Codice pelam, ac nominatim continebentur, & laudabeutur Canones Concilii Illiberritani; ut petebit attentius conſiderenti Indicem omnium Canonum, ſive Cepitum ejuſdem Codicis, quem nunquem hectenus prælo editum, in hoc Opere luci publicæ damus. Denique ex Concilio III. Toletano, Cepite XI. colligitur, multos ex Canonibus Pœnitentialibus in hoc Concilio ſtatutis, poſtea in ee Synodo inſtauratos fuiſſe. Porro inſignis erudititio, & pietes Ferdinandi Mendozæ in tuendo hoc Concilio, id ſaltem obtinuit, ut a tempore ipſius nemo doctorum, aut Scriptorum alicujus nominis intre ſinum Catholicæ Eccleſiæ illud rejecerit, aut in ſiniſtram pertem interpretatus fuerit, quoad mihi legere, aut reſcire contigit. Itaque labes illa Novatianiſmi, Iconomechiſmi, & aliæ ſimiles, quarum inſimulebentur Patres Illiberritani, jam diu evenuerunt. Quod evidentius apparebit ex Commentario, & ex Notis ed ſingulos Cenones. CARD. DE AGUIRRE.

C A P U T Q U I N T U M

De Canonibus veris Concilii Illiberritani.

SUnt nonnulli, qui Concilio huic partim incertos Canones ad augendam eorum dignitatem affingunt; partim ob ſuſpectam Patrum religionem germanos, & certos detrahunt: iccirco non abs re me facturum putavi, ſi primum de veris, quos in vetuſtis, & probatæ fidei exemplaribus in hoc cum editis conſentientibus deprehendi, ſeorſum egerim: & alios deinde huic Concilio falſo adſcriptos, ſuis Conciliis reſtituerim. In veris autem emendandis juxta vetuſta exemplaria mſs. qualemcumque a me operam novatam propriis locis indicabo.

CONCILIUM ILLIBERRITANUM

Cum * conveniſſent Sancti, & Religioſi Epiſcopi in Eccleſia Eliberina, hoc eſt: *Conſediſſent.

*FElix Epiſcopus * Auxitanus.* * Accitanus. Aquitanus.
*Sabinus Epiſcopus * Spalenſis.* Hiſpalenſis.
a *Smagius Epiſcopus * Bigerrenſis.* * Bigerrenſis. Epagrenſis. — a Sanagius.
b *Pardius Epiſcopus Menteſanus.* — b Pardus.
c *Catonus Epiſcopus * Corſicanus.* * Urcitanus. — c Cantonius.
*Valerius Epiſcopus * Cæſauguſtanus.* * Cæſaraugenſis.
Melanthius Epiſcopus Toletanus.
Vincentius Epiſcopus Oſſonabenſis.
*Succeſſus Epiſcopus * Fliocrocenſis.* * Eliocrotenſis. De Eliocroca.
Patricius Epiſcopus Malacitanus.
Oſius Epiſcopus Cordubenſis.
Camerinus Epiſcopus Tuccitanus.
*Secundinus Epiſcopus * Catraleucenſis.* * Caſtulonenſis.
*Flavius Epiſcopus * Eliberinus.* * Eliberitanus. Aliberitinus
Liberius Epiſcopus Emeritanus.
Decentius Epiſcopus Legionenſis.
*Januarius Epiſcopus * Sibarienſis.* * Salarienſis. De Salaria.
*Quinſianus Epiſcopus * Elborenſis.* * Eborenſis.
*Eutychianus Epiſcopus * Baſſitanus.* * Baſtitanus.

JOSEPHI CATALANI ADDITIO.

Lubet hoc loco ſubſcriptiones deſcribere ejudem Concilii Illiberritani, prout extant in mſs. Codicibus Gotthicis Eſcorialenſibus, & Toletanis, quas mihi novam hanc Conciliorum Hiſpaniæ Editionem adornanti communicari fecit Vir Cl. Sacræ Theologiæ Magiſter Fr. Henricus Florez inclyti Ordinis Eremitarum S. Auguſtini Alumnus, antiquitatum Hiſpanicarum inveſtigator diligentiſſimus, atque egregiorum Operum Scriptor. Sunt autem hujuſmodi.

Felix Epiſcopus Accitanus.
Oſius Epiſcopus Cordubenſis.
Sabinus Epiſcopus Spalenſis.
Camerinus Epiſcopus Tuccitanus.
Sinagius Epiſcopus Epagrenſis.
Secundinus Epiſcopus Caſtolonenſis.
Pardus Epiſcopus Menteſanus.
Flavianus Epiſcopus Eliberritanus.
Cantonius Epiſcopus Urcitanus.
Liberius Epiſcopus Emeritenſis.
Valerius Epiſcopus Ceſarauguſtanus.
Decentius Epiſcopus Legionenſis.
Melantius Epiſcopus Toletanus.
Januarius Epiſcopus de Fibiaria.
Vincentius Epiſcopus Oſſonobenſis.
Quintianus Epiſcopus Elborenſis.
Succeſſus Epiſcopus de Eliocroca.
Euticianus Epiſcopus Baſtitanus.
Patricius Epiſcopus Malacitanus.

Juxta hanc variam lectionem jam non modo aliqua varietas in nominibus Epiſcoporum cernitur, ſed in locis etiam ſubſcriptionis, ut exempli gratia Oſius Cordubenſis, qui in editione Mendozæ undecimo loco ſubſcribit, in memoratis autem a nobis Codicibus ſubſcribit loco ſecundo.

Reſidentibus etiam XXXVI. Presbyteris, adſtantibus Diaconibus, & omni plebe, univerſi Epiſcopi dixerunt.

CANONES CONCILII.

CAPUT PRIMUM

De bis, qui poſt baptiſmum idolis [a] *ſacrificant*.

Placuit, [b] ut quicunque poſt fidem baptiſmi ſalutaris, adulta ætate ad templum idoli idololatrurus acceſſerit, & ſecerit quod eſt crimen [c] capitale, nec in fine eum ad communionem [d] ſuſcipere.

a Immolavetant. b Inter eos, qui poſt. c Principale. d Accipere.

CAPUT II.

De Sacerdotibus [e] *Gentium, qui poſt baptiſmum immolaverint*.

Flamines, qui poſt fidem lavacri, & regenerationis [f] ſacrificaverint, eo quod geminaverint ſcelera, accedente homicidio, vel triplicaverint facinus, cohærente mœchia, placuit eos nec in fine accipere communionem.

e Gentilium. f Sacrificaverunt.

CAPUT III.

De eiſdem, ſi idolis tantum munus [g] *dederint*.

Item Flamines, qui non [h] immolaverunt, ſed munus tantum [i] dederunt, eo quod ſe a funeſtis abſtinuerunt ſacrificiis, placuit in fine eis præſtare communionem, acta tamen legitima pœnitentia. Item ipſi ſi poſt pœnitentiam fuerint mœchati, placuit ulterius [k] eis non eſſe dandam communionem, ne [l] luſiſſe de Dominica communione videantur.

g Dederunt. h Immolaverint. i Dederint. k His. l Inluſiſſe C. Al. vel.

CAPUT IV.

De eiſdem, ſi catechumeni adhuc immolant, quando [m] *baptizabuntur*.

Item Flamines, ſi fuerint cathechumeni, & ſe [n] a ſacrificiis [o] abſtinuerunt, poſt triennii tempora placuit ad baptiſmum admitti debere.

m Baptizentur. n a deeſt. o Abſtinuerint.

CAPUT V.

Si domina per zelum ancillam occiderit.

Si qua [p] femina furore zeli accenſa, [q] flagellis verberaverit ancillam ſuam, ita ut intra [r] tertium diem animam cum cruciatu effundat: eo quod incertum ſit, voluntate, an caſu occiderit: ſi voluntate, poſt ſeptem annos: ſi caſu, [s] per quinque annorum tempora acta legitima pœnitentia, ad communionem placuit admitti. Quod ſi [t] infra tempora conſtituta fuerit infirmata, accipiat communionem.

p Domina. q Flagris. r In tertium. s Poſt quinquenni. tempora. t Intra. Grat. intra tertium diem fuerit. Ivo.

CAPUT VI.

Si quicunque per [u] *malitiam hominem interfecerit*.

Si quis vero [x] maleficio interficiat alterum, eo quod ſine idololatria perficere ſcelus non potuit, [y] nec in fine impartiendam eſſe illi communionem.

u Maleficium. x Veneficio. Ivo. Burch. y Niſi in fine imper. non eſſe. Ivo. Burch.

CAPUT VII.

De pœnitentibus mœchiæ, ſi rurſus [z] *peccaverint*.

Si quis forte fidelis poſt lapſum mœchiæ, poſt tempora conſtituta, [a] acta pœnitentia, denuo fuerit fornicatus, placuit eum nec in fine habere communionem.

z Mœchaverint. a Accepta.

CAPUT VIII.

De feminis, quæ adulteros maritos relinquunt, & aliis nubunt.

Item feminæ, quæ nulla præcedente cauſſa [b] reliquerunt viros ſuos, & alteris ſe [c] copulaverunt, [d] nec in fine accipiant communionem.

b Reliquerint. c Copulaverint. d Alteri, & in hoc permanere valuerint, nec in. Ivo, & Burch.

CAPUT IX.

De feminis, quæ relictis viris ſuis, aliis nubunt.

Item fidelis femina, quæ adulterum maritum reliquerit fidelem, & alterum [e] duxerit [f], non prius accipiat communionem [g], quam is, quem reliquit, de ſæculo exierit, niſi neceſſitas infirmitatis dare compulerit.

e Ducit. f Prohibeatur, ne ducat, ſi duxerit. g Niſi quem reliquerit, prius de ſæc.

CAPUT X.

De relicta catechumeni, ſi alterum duxerit.

Si ea, quam catechumenus reliquit, duxerit maritum, poteſt ad fontem lavacri admitti. Hoc & circa feminas catechumenas erit obſervandum. Quod ſi fuerit fidelis, quæ ducitur ab eo, qui uxorem inculpatam reliquit, [h] & cum cluerit illum ab uxore, quam ſine cauſſa reliquit; placuit [i] hujuſmodi in fine dari communionem.

h Et cum ſcierit illum habere. i Huic nec in finem dandam eſſe Communionem.

CA-

CAPUT XI.

a De relicta catechumeni, ſi graviter ægrotaverit.

Intra quinquennii autem tempora, catechumena ſi graviter fuerit infirmata, dandum ei baptiſmum placuit, non denegari.

a De catechumena.

CAPUT XII.

De mulieribus, quæ b lenocinium fecerint.

Mater, vel parentes, vel quælibet fidelis, ſi lenocinium exereuerit, eo quod alienum vendiderit corpus, vel potius ſuum, placuit c eam nec in finem accipere communionem.

b In C. Alvel. ad margnem erat: Lenocinia, ideſt, circumventiones, vel complexiones meretricum.
c Eas.

CAPUT XIII.

De virginibus Deo ſacratis, ſi adulteraverint.

Virgines, quæ ſe Deo d dedicaverunt, ſi pactum e perdiderint virginitatis, atque eidem libidini ſervierint, non intelligentes quid f admiſerint, placuit, nec in fine dandam eis eſſe communionem. g Quod ſi ſemetipſas pœnituerint, quod infirmitate corporis lapſæ fuerint, & toto tempore vitæ ſuæ hujuſmodi feminæ egerint pœnitentiam, h & abſtinuerint ſe a coitu, eo quod lapſæ potius videantur, placuit, eas in fine communionem accipere debere.

d Dedicaverint.
e In Concil. 3. Moguntinn, C. 26. *prodiderint*.
f Amiſerint.
g Quod ſi ſemel perſuaſæ, aut infirmi corporis lapſu viciatæ omni tempore.
h Ut.

CAPUT XIV.

De virginibus ſecularibus, ſi i mœchatæ fuerint.

Virgines, quæ virginitatem ſuam non cuſtodierint, ſi eoſdem, qui eas k violaverint, l duxerint, & tenuerint maritos, eo quod ſolas nuptias violaverint, m poſt annum ſine pœnitentia reconciliari debebunt. Vel ſi alios cognoverint viros, eo quod mœchatæ ſint, n placuit, per quinquennii tempora acta legitima pœnitentia, admitti eas ad communionem o.

i Mœchaverint.
k Violaverunt.
l Maritos acceperint.
m Poſt pœnitentiam unius anni reconcilientur. Si alios cognoverint. Ivo. Burch.
n Quinquennio, pœniteant, & ſic ad Communionem accedant. Burch. Ivo.
o Oportere.

CAPUT XV.

De conjugio eorum, qui ex gentilitate veniunt.

Propter copiam puellarum, Gentilibus minime in matrimonium dandæ ſunt virgines Chriſtianæ, ne ætas in flore tumens, in adulterio reſolvatur animæ.

CAPUT XVI.

De puellis fidelibus, ne infidelibus conjungantur.

Hæreticis p qui errant ab Eccleſia Catholica, nec ipſis Catholicas q dandas puellas; ſed neque Judæis, neque hæreticis dari placuit, eo quod nulla poſſit eſſe ſocietas fidelis cum infideli. Si contra interdictum fecerint parentes, r abſtinere per quinquennium placet.

p Si ſe transferre noluerit ad Eccleſiam Catholicam.
q Dandas eſſe.
r Abſtineri.

CAPUT XVII.

De iis, qui filias s Sacerdotibus t Gentilibus conjungunt.

Si qui forte Sacerdotibus idolorum filias ſuas junxerint, placuit, nec in fine eis dandam eſſe communionem.

s Suas.
t Gentilium.

*CAPUT XVIII.

De Sacerdotibus, & miniſtris, ſi u mœchati fuerint.

Epiſcopi, Presbyteri, Diacones, ſi in miniſterio poſiti, detecti fuerint, quod ſint mœchati; placuit, & propter ſcandalum, & propter x nefandum crimen, nec in fine eos communionem accipere debere.

* Hoc Caput eſt XIX. in editione Loaiſæ.
u Mœchaverint.
x Profanum.

*CAPVT XIX.

De Clericis negocia y vel nundinas ſectantibus.

Epiſcopi, Presbyteri, & z Diaconi, de locis ſuis negociandi cauſſa non diſcedant, nec circumeuntes provincias, quæſtuoſas nundinas ſectentur. Sane, ad victum ſibi conquirendum, aut filium, aut libertum, aut mercenarium, aut quemlibet mittant; & ſi voluerint negociari, intra provinciam negocientur.

* Hoc Caput eſt XVIII. in editione Loaiſæ.
y Et.
z Diacones.

CAPVT XX.

De Clericis, & laicis uſurariis.

Si quis Clericorum detectus fuerit uſuras accipere, placuit a degradari, & b abſtinere. Si quis etiam laicus accepiſſe probatur uſuras, & promiſerit c correptus ſe jam ceſſaturum, nec ulterius exacturum; d placet ei veniam tribui. Si vero in ea iniquitate duraverit, ab Eccleſia e ſciat ſe eſſe projiciendum.

a Cum.
b Abſtineri.
c Correctus.
d Placuit.
e Sciat, deeſt.

CAPVT XXI.

De his, qui ad Eccleſiam f tarde accedunt.

Si quis in civitate poſitus, per g tres Dominicas Eccleſiam non acceſſerit? h pauco tempore abſtineat, ut correptus eſſe videatur.

f Tardius.
g Tēpore, deeſt.
h Tanto tempore.

CAPVT XXII.

De Catholicis in hæreſim tranſeuntibus, ſi non i revertuntur.

Si quis de Catholica Eccleſia ad hæreſim tranſitum fecerit, rurſuſque ad

i Si revertantur.

ad Eccleſiam recurrerit; placuit, huic pœnitentiam non eſſe denegandam; eo quod cognoverit peccatum ſuum. Qui etiam decem annis agat pœnitentiam, cui poſt decem annos præſtari communio debet. Si vero infantes fuerint transducti, quod non ſuo vitio peccaverint, incunctanter recipi debent.

CAPVT XXIII.

De temporibus jejuniorum.

Jejunia [a] ſeu abſtinentias per ſingulos menſes placuit celebrari, exceptis diebus duorum menſium Julii & Auguſti, ob [b] eorundem infirmitatem.

CAPVT XXIV.

De his qui peregre baptizantur, ut ad Clerum non veniant.

Omnes qui [c] paregre fuerint baptizati, eo quod eorum minime ſit cognita vita, placuit ad Clerum non eſſe promovendos in alienis provinciis.

CAPVT XXV.

De Epiſtolis communicatoriis Confeſſorum.

Omni qui attulerit litteras [d] confeſſorias, ſublato nomine Confeſſoris; eo quod, [e] ſub hac neminis gloria [f] partim concutiant ſimplices, communicatoriæ ei dandæ ſunt literæ.

CAPVT XXVI.

De hoc, [g] ut omni ſabbatho jejunetur.

Errorem placuit corrigi, ut omni ſabbathi die jejuniorum [h] ſuperpoſitionem celebremus. CAPVT XXVII.

De Clericis, ut [i] extraneam mulierem in domo non habeant.

Epiſcopus, vel quilibet clericus alius, aut ſororem, aut filiam virginem dicatam Deo, tantum ſecum habeat: [k] extraneam vero nequaquam ſecum habeat CAPVT XXVIII.

De oblationibus eorum, qui non communicant.

Epiſcopum [l] placuit ab eo qui non communicat, [m] munera accipere non debere. CAPVT XXIX.

De energumenis, qualiter habeantur [n].

Energumenum [o], qui ab erratico ſpiritu exagitatur; hujus nomen neque ad altare cum oblatione eſſe recitandum, neque permitendum, ut ſua manu in Eccleſia miniſtret.

CAPVT XXX.

De his, qui poſt lavacrum [p] mœchati, fuerint, ut nec ſubdiacones fiant

Subdiaconem [q] eum ordinari non debere, qui in adoleſcentia ſua [r] fuerit mœchatus, eo quod poſtmodum per ſubreptionem ad altiorem gradum [s] non ſit promovendus. Si autem aliqui ſunt in præteritum ordinati, amoveantur.

CAPVT XXXI.

De adoleſcentibus qui poſt lavacrum mœchati [t] fuerint.

Adoleſcentes, qui poſt fidem lavacri ſalutaris fuerint mœchati, cum duxerint uxores, acta legitima pœnitentia, placuit ad [u] communionem eos admitti debere. CAPVT XXXII.

De [x] excommunicatis Presbyteris, ut in neceſſitate communionem dent.

Si quis [y] gravi lapſu in ruinam mortis inciderit, placuit agere pœnitentiam non debere [z] ſine Epiſcopi conſultu, ſed potius apud Epiſcopum agat, cogente tamen infirmitate. Non eſt Presbyterorum, aut Diaconorum, communionem talibus præſtare debere, niſi eis juſſerit Epiſcopus.

CAPVT XXXIII.

De Epiſcopis, & miniſtris, ut ab uxoribus [a] abſtineant.

Placuit in totum prohibere Epiſcopis, Presbyteris, [b] Diaconibus, ac Subdiaconibus poſitis in miniſterio, abſtinere ſe a conjugibus ſuis, & non generare filios. [c] Quod quicumque fecerit, ab honore Clericatus exterminetur.

CAPVT XXXIV.

Ne [d] cerei in cœmeteriis [e] incendantur

Cereos per diem placuit in cœmeterio non incendi. Inquietandi enim ſanctorum ſpiritus non ſunt. Qui hæc non obſervaverint, arceantur ab Eccleſiæ communione. CAPVT XXXV.

Ne fœminæ in cœmeteriis pervigilent.

Placuit prohiberi, ne fœminæ in cœmeterio pervigilent, eo quod ſæpe ſub obtentu orationis, ſcelera latenter committant.

a Jejuniorum ſuperſtitiones per ſing.
b Quorumdam
c In peregrinatione. Exc. in peregre. C.A.
d Confeſſionis.
e Eo quod omnes ſub.
f Paſſim.
g Tò *De hoc*, deeſt.
h Sabb. die ſuperpoſitionet.
i Extraneas fœminas.
k Extraneam nequaquam habere placuit.
l Epiſcopos.
m Munus. C. Alv.
n Habeantur in Eccleſia.
o Energumenus. *Alii*: Energumeno.
p Mœchaverint.
q Subdiaconos *alii* Subdiaconem.
r Fuerint mœchati.
s Promoveantur, vel ſi qui ſunt.
t Sunt.
u Ad Comm. admitti.
x *Forte legendum*: De Presbyteris ut excommunicatis in neceſs.
y Apud Presbyterũ ſi quis
z Sed potius apud Epiſcopum; cog. tam inf. neceſſe eſt, Presbyterum Cõmunionem præſtare debere, & Diaconum, ſi ei juſſerit Sacerdos.
a Se abſt.
b Et Diac. vel omnibus Cler. poſitis. C. A. & Diac. poſit. in.
c Quicumque vero fecerit.
d Cereum.
e Incendatur.

Digitized by Google

C A P V T XXXVI.

Ne picturæ in Eccleſia fiant.

a Et.

Placuit, picturas in Eccleſia eſſe non debere; ne quod colitur [a] aut adoratur, in parietibus depingatur.

C A P V T XXXVII.

De energumenis [b] baptizandis.

b Non baptizatis. c Tò vero *abeſt.* d Hi publ. e Abſtineantur C. A. *& reliqua deſunt.*

Eos, qui a ſpiritibus immundis vexantur, ſi in fine mortis fuerint conſtituti, baptizari placet. [c] Si vero fideles fuerint, dandam eis eſſe communionem. Prohibendum etiam, ne lucernas [d] publice accendant. Si facere contra interdictum voluerint, [e] abſtineant a communione.

C A P V T XXXVIII.

Ut in neceſſitate & fideles baptizent.

f Loco peragre nav. C. A. g Proficere.

Peregre [f] navigantes, aut ſi Eccleſia in proximo non fuerit, poſſe fidelem (qui lavacrum ſuum integrum habet, nec ſit bigamus) baptizare, in neceſſitate infirmitatis poſitum catechumenum, ita ut ſi ſupervixerit, ad Epiſcopum eum perducat, ut per manus impoſitionem [g] perfici poſſit.

C A P V T XXXIX.

h De Gentilibus, ſi in diſcrimine baptizari expetunt. i Manum.

[h] *Ut Gentilibus deſiderantibus manus imponatur.*

Gentiles, ſi in infirmitate deſideraverint ſibi [i] manus imponi; ſi fuerit eorum ex aliqua parte honeſta vita, placuit eis manum imponi, & fieri Chriſtianos.

C A P V T XL.

Ne [k] de hoc, quod idolis datum eſt, fideles accipiant

k Ne id, quod idolothytũ eſt, fid. acc. l Referant, ferant. C. A.

Placuit prohiberi, ut cum rationes ſuas accipiunt poſſeſſores, quidquid ad idolum datum fuerit, acceptum non [l] inferant. Si vero poſt interdictum fecerint, per quinquennii ſpatia temporis a communione eſſe arcendos.

C A P V T XLI.

Ut prohibeant domini idola colere [m] ſervis.

m Servis ſuis. C. A. n Admoneti.

Admonere [n] placuit fideles, ut quantum poſſunt, prohibeant, ne idola in domibus ſuis habeant. Si vero vim metuunt ſervorum, vel ſeipſos puros conſervent. Si non fecerint, alieni ab Eccleſia habeantur.

C A P V T XLII.

De his qui ad fidem veniunt, [o] quomodo baptizentur

o Quando. p Tò temporis, *abeſt.* C. *Alv.* temporum. q Ocyus.

Eos, qui ad primam credulitatis fidem accedunt, ſi bonæ fuerint converſationis, intra biennium [p] temporis placuit ad baptiſmi gratiam admitti debere: niſi infirmitate compellente coegerit ratio, vel [q] ſocio ſubvenire periclitanti, vel gratiam poſtulanti.

C A P V T XLIII.

De celebratione Pentecoſtes.

r Poſt Paſcha celebremus. s Convertantur t

Pravam inſtitutionem emendari placuit juxta auctoritatem Scripturarum, ut cuncti diem Pentecoſtes [r] celebremus. Quod qui non fecerit, quaſi novam hæreſim induxiſſe notetur.

C A P V T XLIV.

De meretricibus paganis, ſi [s] convertuntur.

Meretrix, quæ aliquando fuerit, & poſtea habuerit maritum, ſi poſtmodum ad credulitatem venerit, incunctanter placuit eſſe recipiendam.

C A P V T XLV.

De catechumenis qui [t] Eccleſiam non frequentant

t Si ad Eccleſ. non freq. u Quiſque cognoverit eſſe Chr. x Veterem hominem dereliquiſſe. C. *Alv.* *Alii*: in veterem hominem.

Qui aliquando fuerit catehumenus per infinita tempora, & nunquam ad Eccleſiam acceſſerit, ſi eum de clero [u] quiſquam agnoverit voluiſſe eſſe Chriſtianum, aut teſtes aliqui extiterint fideles, placuit baptiſmum ei non negari, eo quod in [x] vetere homine deliquiſſe videatur.

C A P V T XLVI.

De fidelibus, ſi apoſtataverint, quamdiu pœniteant.

y Eum, *deeſt.*

Si quis fidelis apoſtata, per infinita tempora ad Eccleſiam non acceſſerit, ſi tamen aliquando fuerit reverſus, nec fuerit idololatra, poſt decem annos placuit [y] eum communionem accipere.

C A P U T XLVII.

De eo qui uxorem [z] habet, ſi ſæpius mœchatur.

z Habens, ſæp. a Ludere, non illudere alios. Butch.

Si quis fidelis habens uxorem, non ſemel, ſed ſæpe, fuerit mœchatus, in fine mortis eſt conveniendus. Quod ſi ſe promiſerit ceſſaturum, detur ei communio. Si reſuſcitatus, rurſus fuerit mœchatus, placuit ulterius non ludere [a] eum de communione pacis.

CA-

CAPUT XLVIII.

De [a] baptizandis, ut nihil accipiant Clerici.

Emendari placuit, ut hi qui baptizantur (ut fieri ſolebat) nummos in concham non mittant, ne Sacerdos, quod gratis accepit, pretio diſtrahere videatur. Neque pedes eorum lavandi ſunt a Sacerdotibus, [b] vel Clericis.

a De baptizatis ut nihil accipiat Clericus.
b Sed.

CAPUT XLIX.

De frugibus fidelium, ne a Judæis benedicantur.

Admoneri placuit poſſeſſores, ut non patiantur fructus ſuos, quos a Deo percipiunt [c] cum gratiarum actione, a Judæis benedici, ne noſtram irritam, & infirmam faciant benedictionem. Si quis poſt interdictionem facere uſurpaverit, penitus ab Eccleſia abjiciatur.

c Perc. a Judæis benedici.

CAPUT L.

De Chriſtianis, qui cum Judæis veſcuntur.

Si vero [d] aliquis Clericus, ſive fidelis fuerit, qui cum Judæis cibum ſumpſerit, placuit eum a communione [e] abſtinere, ut debeat emendari.

d Quis Clericus vel fid. cum Jud.
e Abſtineri. C. Alv.

CAPUT LI.

De hæreticis, ut ad Clerum non promoveantur.

Ex omni hæreſi qui [f] ad nos fidelis venerit, minime eſt ad Clerum promovendus. Vel ſi qui ſunt in præteritum ordinati, ſine dubio [g] deponentur.

f Hæreſ. fidelis ſi ven.
g Deponantur.

CAPUT LII.

De his qui in Eccleſia libellos famoſos ponunt.

Si qui inventi fuerint libellos famoſos in Eccleſia ponere, anathematizentur.

CAPUT LIII.

De Epiſcopis, qui excommunicato alieno communicant.

Placuit cunctis, ut ab eo Epiſcopo quis [h] recipiat communionem, a quo abſtentus in crimine aliquo fuerit. Quod ſi [i] aliquis Epiſcopus præſumpſerit eum [k] admittere, illo adhuc minime [l] ſciente, vel conſentiente, a quo fuerat communione privatus, ſciat ſe hujuſmodi cauſſas inter Fratres eſſe cum ſtatus ſui periculo præſtaturum.

h Accipiat.
i Alius.
k Admitti.
l Faciente.

CAPUT LIV.

De parentibus, qui fidem ſponſaliorum frangunt.

Si qui parentes fidem fregerint ſponſaliorum, triennii tempore [m] abſtineant ſe a communione. Si tamen iidem ſponſus vel ſponſa [n] in illo gravi crimine fuerint deprehenſi, excuſati erunt parentes. Si vero [o] in eodem fuerint vitio, & polluerint ſe [p] conſentiendo. [q] ſuperior ſententia ſervetur.

m Abſtineantur. Tò a Communione, deeſt.
n In gravi.
o Si eiſdē fuerit vitium.
p Conſentiendo, deeſt.
q Superioris.

CAPUT LV.

De ſacerdotibus [r] Gentilium, qui jam non ſacrificant.

Sacerdotes, qui tantum [s] ſacrificantium [t] coronam portant, nec ſacrificant, nec de ſuis ſumptibus aliquid [u] idolis præſtant, placuit poſt biennium accipere communionem.

r Gentium.
s Sacrificantium, deeſt.
t Coronas. C. A.
u Ad idola.

CAPUT LVI.

De Magiſtratibus, & [x] dominantibus.

Magiſtratum vero, anno quo agit duumviratum, [y] prohibere placet, ut ſe ab Eccleſia cohibeat.

x Duum viratis.
y Prohibendū placuit.

CAPUT LVII.

De his, qui veſtimenta ad ornandam pompam [z] dederint.

Matronæ, vel earum mariti, veſtimenta ſua ad ornandam ſæculariter pompam non dent. Et ſi fecerint, [a] triennii tempore abſtineant.

z Pomp. ſæculi ded.
a Triennio abſtineantur.

CAPUT LVIII.

De his, qui cummunicatorias literas portant. [b]

Placuit, [c] ubicunque, & maxime in eo loco, in quo [d] primæ Cathedræ conſtitutus eſt Epiſcopus, ut interrogentur hi, qui communicatorias literas tradunt, an omnia recte habeant, [e] & ſuo teſtimonio comprobent.

b Ut de fide interrogentur.
c Ubique.
d Prima Cathedra conſtituta eſt Epiſcopatus.
e Suo teſtimonio comprobati.

CAPUT LIX.

De fidelibus, ne ad Capitolium cauſſa ſacrificandi aſcendant.

Prohibendum, ne quis Chriſtianus [f] aut Gentilis, ad idolum Capitolii, ſacrificandi cauſa aſcendat, & videat. Quod ſi fecerit, pari crimine teneatur. Si fuerit fidelis, poſt decem annos, acta pœnitentia, recipiatur.

f Ut.

CAPUT LX.

De his, qui deſtruentes idola occiduntur.

Si quis idola fregerit, & ibidem fuerit occiſus; [g] quia in Evangelio non eſt ſcriptum, neque invenitur [h] ab Apoſtolis unquam factum; placuit in [i] numerum eum non recipi martyrum.

g Quatenus.
h Sub.
i In numero.

CAPUT LXI.

De his, qui duabus ſororibus copulantur.

a ſuerit. b Quinquennium. c Abſtineri.

Si quis poſt obitum uxoris ſuæ, ſororem ejus duxerit, & ipſa [a] ſit fidelis, [b] quinquennio a communione placuit [c] abſtinere, niſi forte velocius dari pacem, neceſſitas coegerit infirmitatis.

CAPUT LXII.

De [d] auguribus, & pantomimis, ſi convertantur.

d Aurigis. e Si Auriga, & Pantomimus. f Actibus. g Qui ſi.

Si [e] augur, aut pantomimi credere voluerint, placuit ut prius [f] artibus ſuis renuncient, & tunc demum ſuſcipiantur, ita ut ulterius non revertantur. [g] Quod ſi facere contra interdictum tentaverint, projiciantur ab Eccleſia.

CAPUT LXIII.

De uxoribus, quæ filios [h] de adulteris necant.

h Ex adulterio. i Si qua per. k mar. ſuo. l Tò ei, deeſt. ei vix in Burc.

Si qua [i] mulier per adulterium, abſente [k] marito, conceperit, idque poſt facinus occiderit, placuit ei nec in fine dandam eſſe communionem, eo quod geminaverit ſcelus.

CAPUT LXIV.

De fœminis, [m] quæ uſque ad mortem cum alienis viris adulterantur.

m Quæ ſemper mſs. n Tò mulier, deeſt. o Accipiat.

Si [n] qua mulier, uſque in finem mortis ſuæ, cum alieno fuerit viro mœchata, placuit in fine dandam ei eſſe communionem. Si vero eum reliquerit, poſt decem annos [o] recipi ad communionem, acta legitima pœnitentia.

CAPUT LXV.

De adulteris uxoribus Clericorum.

p Scierit. q Ab eis videantur.

Si cujus Clerici uxor fuerit mœchata, & [p] ſciat eam maritus ſuus mœchari, & eam non ſtatim projecerit, nec in fine accipiat communionem: ne ab his, qui exemplum bonæ converſationis eſſe debent, [q] videantur magiſteria ſcelerum procedere.

CAPUT LXVI.

De his, qui privignas ſuas ducunt.

Si quis privignam ſuam duxerit uxorem, eo quod ſit inceſtus, placuit nec in fine dandam eſſe communionem.

CAPUT LXVII.

De conjugio catechumenæ fœminæ.

r Comatos, aut viros cenerarios habeant. Quæ c. hoc fecerint, a Com. arceantur. s Et præfocaverit.

Prohibendum, ne qua fidelis, vel qua catechumena, aut [r] comicos, aut viros ſcenicos habeat: quæcumque hoc fecerit, a communione arceatur.

CAPUT LXVIII.

De catechumena adultera quæ filium necat.

Catechumena ſi per adulterium conceperit, & [s] conceptum necaverit, placuit eam in fine baptizari,

CAPUT LXIX.

De viris conjugatis, poſtea in adulterium lapſis.

t Quinquennium agere de ea re pœnit.

Si qui forte habens uxorem, ſemel fuerit lapſus, placuit eum [t] quinquennio agere debere pœnitentiam, & ſic reconciliari, niſi neceſſitas infirmitatis coegerit ante tempus dare communionem. Hoc & circa fœminas obſervandum.

CAPVT LXX.

De fœminis, quæ conſciis maritis [u] adulterantur.

u Adulterant. x Si cum conſcientia mariti uxor fuerit mœchata. y Quæ ſequuntur, deſunt.

Si conſcio [x] marito fuerit mœchata uxor, placuit nec in fine dandam eſſe communionem. Si vero eam reliquerit, poſt decem annos accipiat communionem, [y] ſi eam, cum ſcierit adulteram, aliquo tempore in domo ſua retinuit.

CAPVT LXXI.

De ſtupratoribus puerorum.

Stupratoribus puerorum nec in fine dandam eſſe communionem.

CAPVT LXXII.

De viduis mœchis, ſi eundem poſtea maritum duxerint.

z Communioni. Grat. ad Communioné. a Accepit. Accepit C. A. b Per. C. A. c Vel ſi. C. A.

Si qua vidua fuerit mœchata, & eundem poſtea habuerit maritum, poſt quinquennium tempus, acta legitima pœnitentia, placuit eam [z] communione reconciliari. Si alium duxerit, relicto illo, nec in fine dandam ei eſſe communionem. Vel ſi fuerit ille fidelis, quam [a] acceperit, communionem non accipiat, niſi [b] poſt decem annos, acta legitima pœnitentia, [c] niſi infirmitas coegerit velocius dare communionem.

CAPUT LXXIII.

De delatoribus.

d Aliquis fidelium. Grat.

Delator, ſi quis extiterit fidelis, & per delationem ejus [d] aliquis fuerit pro-

proſcriptus, vel interfectus, placuit eum [a] nec in fine accipere Communionem. Si levior cauſſa fuerit, intra quinquennium accipere poterit Communionem. Si catechumenus fuerit, [b] poſt quinquenii tempora admittatur ad Baptiſmum.

CAPUT LXXIV.

De falſis teſtibus.

Falſus teſtis, prout erimen eſt, [c] abſtinebit: ſi tamen non fuerit [d] mortis, quod objecit. [e] Et ſi probaverit, quod [f] diu tacuerit, biennii tempore abſtinebit [g]. Si autem non probaverit [h] in conventu Clericorum, placuit per quinquennium [i] abſtinere.

CAPUT LXXV.

De his, qui Sacerdotes [k] accuſant, nec probant.

Si quis autem Epiſcopum, Presbyterum, vel Diaconem falſis criminibus appetierit, & probare non potuerit, [l] nec in fine dandam eſſe Communionem.

CAPUT LXXVI.

De Diaconibus, [m] ſi ante honorem peccaſſe [n] probantur.

Si quis Diaconum ſe permiſerit ordinari, & poſtea fuerit in crimine detectus mortis, quod aliquando commiſerit; ſi ſponte fuerit confeſſus, placuit eum, acta legitima pœnitentia, poſt triennium accipere Communionem. Quod ſi alius [o] detexerit, poſt quinquennium, acta pœnitentia, accipere Communionem laicam debere.

CAPUT LXXVII.

De baptizatis, qui nondum confirmati moriuntur.

Si quis Diaconus regens plebem ſine Epiſcopo, vel Presbytero, aliquos baptizaverit, Epiſcopus eos per benedictionem perficere debebit. Quod ſi ante de ſæculo [p] receſſerit, ſub fide, qua quis crediderit, poterit eſſe juſtus.

CAPUT LXXVIII.

De fidelibus conjugatis, ſi cum Judæa, vel Gentili mœchati [q] ſint.

Si quis fidelis habens uxorem, cum Judæa, vel Gentili fuerit mœchatus, a Communione arceatur. Quod ſi alius eum derexerit, poſt quinquennium, acta legitima pœnitentia, poterit Dominicæ ſociari Communioni.

CAPUT LXXIX.

De his, qui [r] tabula ludunt.

Si quis fidelis [s] alea, ideſt, tabula [t] luſerit, placuit eum [u] abſtinere. Et ſi emendatus ceſſaverit, poſt annum poterit [x] Communione reconciliari.

CAPUT LXXX.

De libertis.

Prohibendum eſt, ut liberti, quorum Patroni in ſæculo fuerint, ad Clerum non [y] provehantur.

CAPUT LXXXI.

De fœminarum epiſtolis.

Ne fœminæ ſuo potius, [z] quam maritorum nominibus, laicis ſcribere audeant, [a] qui fideles ſunt, vel literas alicujus pacificas, ad ſuum ſolum nomen ſcriptas accipiant.

[a] Al. non niſi in fine. *Burco. & Grat.*
[b] Poſt quinquennium. *Gr.*
[c] Abſtinebitur.
[d] Mortale.
[e] Objecit, & probaverit. Exprobaverit. *C. A.*
[f] Quod non tacuerit.
[g] Abſtinebitur. *C. A. al.* Abſtineatur.
[h] Conventui.
[i] Abſtineri.
[k] Vel miniſtros.
[l] *Hanc lectionem probat Decretum Gregorianum, apud Adrianum, & Ivonem eſt.* Non niſi in fine dandam ei eſſe comm.
[m] Qui.
[n] Probentur.
[o] Eum detex.
[p] Receſſerint.
[q] Fuerint.
[r] *Sic & C. A.*
[s] Aleam, ideſt, tabulam nummis. *C. A.*
[t] Luſit nummos.
[u] Abſtineri.
[x] Comunioni.
[y] Promoveantur.
[z] Abſque.
[a] Quæ.

JOSEPHI CATALANI ADDITIO.

Ad illuſtrandam magis magiſque novam hanc Conciliorum Hiſpaniæ editionem, ac præſertim Illiberritani Concilii, operæ pretium duco deſcribere hoc loco, quod ad ipſum Concilium notavit eruditiſſimus Scriptor Joannes Dominicus Manſi Lucenſis, Clericus Regularis Congregationis Matris Dei in Supplemento ad Veneto-Labeanam Conciliorum collectionem, Tomo 1. pag. 126. & ſeqq. ubi hæc habet.

Cujus in Præfatione memini, vetus Collectio noſtra Lucenſis annorum circiter nongentorum, inter cætera Concilia, quorum Canones in Epitomen redactos complectitur, magnum Eliberitanum Concilium offert, quo deſumpſiſſe ſe ejus Synopſis Auctor in ipſa Concilii fronte teſtatur ex Libro quodam Gabuenſi. Quis ſit Gabrenſis iſte Liber, ubi locus ille jaceat, incompertum mihi eſt, quamvis non ignoro, Gabrim nomen fuiſſe loci in Gallia ſiti. Sed ambigendi cauſam præbet Collectio illa, num locus aliquis Hiſpaniæ deſignetur, cum tota illa Collectio ex Hiſpanicis Libris deducta ſit; nam primo exhibet Martini Bracarenſis Canonum Collectionem; dein ſuccedunt ex Gabrenſi Libro excerpta; tandem ex Complutenſi Libro reliqua. Utcumque res habeat ſeſe, ex hoc Gabrenſi Libro deſumpti Eliberitani Canones, ſeu Canonum epitomes. Ex his nonnulli in quibuſdam ab editis variant; deſunt etiam nonnulli, ſive quod ab Auctore Synopſis noſtræ rejecti ſint, quod minus utiles ad præſentem diſciplinam judicarit, ſive quod in Gabrenſi Codice deſuerint. Quos vero deſiderari deprehendi, ſunt Canon XL. XLV. L. LVI. LXXI. LXXIII. LXXIV. LXXXII. LXXVIII. LXXIX. LXXX. Ordo eſt etiam in pleriſque ab editis diverſus; & qui interdum in editis geminos in Canones diſſectus eſt, hic unua

unus repræſentatur. Sic Canones XXV. & XXVI. in unum conjuncti ſunt. Ac denique Canon unus, qui ibi eſt LXIX in editis nuſpiam legitur. Cavetur in eo, ne mulieres venatum eant, cujus ſanctionis cauſas afferrem tres. Primo, quod mulieres minus decet circumcurſare. Secundo, quod periculoſum haberetur, illas, dum feras inſectantur, longius ab aliorum conſpectu remotas, ut ſæpe accidit venantibus, excurrere. Denique venatorum profeſſio ſæva tunc, & ſanguinaria cenſebatur; quare gladiatores venatoriam exercebant, ut ex Actis ſinceris SS. Perpetuæ & Felicitatis XVIII. & ex Adnotatione Holſtenii ad eundem locum diſcimus. Res igitur poſtulabat, ut a re minime muliebri Chriſtianæ feminæ arcerentur. Canon XVI. qui Canoni edito XV. reſpondet, ſenſum plane oppoſitum ab eo, quem ferunt vulgati, exhibet; quo enim loco vulgatus edicit, ne puellæ Chriſtianorum cum Gentilibus copulentur, noſter conjunctionem hanc admitti, ut inferius patebit: Et quidem ſi res ipſa ſpectaretur, vix fieri potuiſſe videbatur, ut quo tempore Chriſtiani erant rariores, & tota Provincia Gentilibus inundabat, interdici penitus Chriſtianis potuiſſet, ne connubia cum Gentilibus, ſaltem iis, qui moderatiores eſſent, jungerentur. At cum Arelatenſe Concilium I. anni 314. nempe circa hoc idem tempus habitum nuptias haſce vetet, ac mandet Canone XI. ut puellæ Gentilibus nuptæ *aliquanto tempore ſeparentur a communione*, utpote criminis alicujus reæ; ideo negantem particulam, quæ in editis legitur, hic vitio Codicis deeſſe ſuſpicor.

Certum tempus, quo Eliberitani Patres convenerunt, aliud alii ſtatuunt; deſignant enim nonnulli annum CCCIII. alii annum CCCV. alii CCCVI. & ſunt etiam, qui vicinius Nicæno Concilio tempus aſſignent. Ego annum CCCIX. maluerim, quod in vetuſtis hujus Concilii Codicibus habitum legatur die Iduum Majarum, quæ ſane dies anno CCCIX. in Dominicam incidit. Obtinuiſſe enim jam tunc morem, die Dominica exordiendi Concilia, ex Nicæno Concilio addiſcimus.

Hanc ergo Eliberitanorum Canonum Epitomen hic dare integram conſtitui; forte enim lectores obſcuriſſimis Concilii hujus legibus perſpiciendis hinc lucis aliquid nanciſcentur. Cum vero ordinem tenere Canones hoſce in ſummam contractos ab editis diverſum ſuperius indicaverim, ideo ſervato manuſcripti ordini alium a latere numerum editorum Canonum adjunxi, ut lectores intelligant, ad quem editum Canonem ſingulæ Epitomis ſanctiones referantur.

Ordo Canonum vulgatorum.	Ordo Epitomis.	EX CONCILIO LIBERRITANO.
I.	I.	Si quis poſt Baptiſmum Idolis immolaverit, nec in finem accipiat Communionem.
II.	II	Flamines ſi poſt regenerationem Baptiſmi ſacrificaverit *, vel homicidium fecerit *, aut necatus * fuerit, ne in finem communicet. (* ſ. Sacrificaverint, * ſ. Fecerint. * Mœcatus. * Sic.)
III.	III.	Flamines, * ſi * muſſimus dederit Idolis, acta pœnitentia communicet.
IV.	IV.	Flamines ſi converſi fuerint, poſt triennium baptizetur.
V.	V.	Si qua Domina ancillam pro zelo baptederit, & mortua fuerit, quinque annis pœniteat.
VI.	VI.	Si quis per maleficium alterum occiſerit, nec in finem communicet.
VII.	VII.	Poſt pœnitentiam mœchiæ ſiquis fornicatus fuerit, nec in finem communicet.
VIII.	VIII.	Fœmina, qui ſine cauſa dimiſerit maritum, & alterum duxerit, nec in finem communicet.
IX.	IX.	Si qua mulier dimiſerit maritum unum, & alterum nupſerit, antequam moriatur, quem dimiſerit, non communicet abſque neceſſe mortis. Poſt quinquennium accipiat communionem. (a)
		Decimus Canon eſt idem, ac Canon VIII. repetitus. Deeſt XI. ſed ſuppletur inferius.
XI.	XII.	Si quis cathecumena graviter ſi fuerit infirma, infra quinquennium baptizetur.
XII.	XIII.	Qui lenocium faciunt, nec in finem communicent.
XIII.	XIV.	Devota ſi adulteraverit, nec in finem communicet.
XIV.	XV.	Virgines ſi adulteraverint, quinque annis pœniteant.
XV.	XVI.	Propter copiam puellarum gentilibus in ma-

(a) *Poſt quinquennium accipiat Communionem.* Deſunt poſtrema hæc in editis, & ſenſus forte eſt: *Si novum illum maritum dimiſerit, poſt quinquennium ad Communionem admittatur.* Vel forte: *Etiam priori viro intra quinquennium mortuo non communicet, niſi eo quinquennio elapſo.*

Digitized by Google

Ordo vulgatus.	Ordo Epitomis.		
		matrimonium dandæ ſunt Virgines, ne ætas in flore tumens in adulteriis inde reſolvatur * a.	* f. luto reſolvatur.
XVI.	XVII.	Hæretici ſi converſi fuerint, filias ſi dederint Judæis, vel hæreticis, quinque annos pœniteant.	
XVII.	XVIII.	Si quis fidelis filiam ſuam Sacerdoti Idolorum junxerint.	
Eſt prior pars Canonis IX.	XI. *Ita ſignat ms. Codex.*	Similiter & fœmina ſi dimiſerit adulterum maritum, & alterius copulaverit, excommunicetur.	
XIX.	XIX.	Epiſcopus, Presbyter, Diaconus, ſi mœcatus fuerit, in finem communicet. b	
XVIII.	XX.	Epiſcopus, Presbyter non agant negotium.	
XX.	XXI.	Si quis Clericus uſuram acceperit, degradetur, ſi laicus, excommunicetur.	
XXI.	XXII.	Si quis Presbyter tres ſeptimanas non fuerit ad Eccleſiam, corripiatur. c	
XXII.	XXIII.	Si Catholicus in hæreſe fuerit, & reverſus fuerit, decem pœnitentia agant.	
XXIII.	XXIV.	Jejunare oportet per ſingulos menſes, excepto Julio, & Auguſto.	
XXIV.	XXV.	Qui in peregre fuerit baptizatus, in Clero non admittendus.	
XXV. XXVI.	XXVI.	Epiſtolæ communicatoriæ ſimplice dandæ. Omni Sabbato jejunetur.	
XXVII.	XXVII.	Epiſcopus, vel quilibet Clericus extraneam mulierem domi non habeat.	
XXVIII. XXIX.	XXIII.	Inergumenos non communicet, nec Epiſcopus munus ab eo accipiat, nec in Clero promoveatur, vel ſi ordinatur, deponatur. Nec Epiſcopus manus accipiat non communicante *. d	*ſ. a non communicante.
XXXII.	XXX.	Excommunicatus * Presbyter in neceſſitate communionem det.	* ſ. excommunicatis.
XXXIII.	XXXI.	Epiſcopus, Presbyter, Diaconus, vel Clericus abſtineant ab uxoribus ſuis.	
XXXIV. XXXV.	XXXII.	Cereos in Cymiteriis non incendi, quod ſiquis fecerit, excommunicetur. Mulieres non pervigilent in Cymiteriis.	
XXXVI.	XXXIII.	Picturas in Eccleſiis fieri non debere.	
XXXVII.	XXXIV.	Inergumeni in fine poſiti baptizentur, & communicent. Pœnitentes non incendant publice lucernas.	
XXXVIII.	XXXV.	In neceſſe bigamus, aut quilibet fidelis baptizet, & ab Epiſcopis confirmetur.	
XXXIX.	XXXVI.	Gentiles in infirmitate poſiti, ſi deſideraverint, Chriſtianos efficiat.	
XL.	XXXVII.	Quod datur ad Idola, fideles non accipiant.	
XLI.	XXXVIII.	Domini vetent ſervis ſuis Idola colere.	
XLII.	XXXIX.	Qui ad primam credulitatis fidem veniunt	

(a) Editus Canon ita conſcipitur: *Propter copiam puellarum Gentilibus minime in matrimonium dandæ ſunt Virgines Chriſtianæ, ne ætas in flore tumens, in adulterio animæ reſolvatur*. Vulgata hæc lectio optimum ſenſum reddit, & ſenſus eſt. Puellarum copia ſuadere nequaquam debet, ut Gentilibus puellæ elocentur; nam juvencula illa ætas facile illas *ad animæ adulterium*, ideſt, ad crimen idololatriæ admittendum inducet. Sed & noſtra hæc lectio ſenſum reddit plane non ineptum; edicit enim, ut puellæ, cum multæ ſint, elocentur potius Gentilibus, quam innuptæ perſeverent propter impudicitiæ periculum. Utra lectio genuina habenda ſit, viderint docti. Vide & quæ de hoc Canone ſuperius animadverti.

(b) *In finem communicet*. Vulgatus, *nec in fine &c.* cui lectioni totus contextus plus favet.

(c) *Siquis Presbyter tres ſeptimanas &c.* Vulgatus: *Siquis in Civitate poſitus*.. Sunt qui vulgatum hunc Canonem ad Clericos tantummodo referant, de quibus videndus Mendoza in Opuſculo, *De confirmando Concilio Eliberitano*, ad hunc Canonem. Huic opinioni lectio noſtri Codicis favet. Idem Mendoza interdictum hoc ad laicos refert, quam in rem adducit Oſii teſtimonium, qui in Concilio Sardicenſi teſtatus eſt: *Memini in ſuperiori Concilio Fratres noſtros conſtituiſſe, ut ſiquis laicus in ea, in qua commoratur, Civitate tres Dominicas dies, ideſt, tres ſeptimanas non celebraſſet conventum, Communione privaretur*. Quibus verbis Canonem hunc Eliberitanum indicari, Vir idem Clariſſimus cenſuit. Sed cum ab anno 309. quo Eliberitanum Concilium eſt habitum, ad annum 347. vel 344. ut ego inferius demonſtrabo, quo Sardicenſe convenit, ſat longum annorum ſpatium intercesſerit, fieri potuit, ut in alio quopiam Concilio, quod ad nos nequaquam pervenit, ſimilis quoad laicos ſanctio ſtatueretur, idemque Concilium, non vero Eliberitanum, Oſius præ oculis haberet.

(d) Totus iſte Canon ex duplici vulgato Canone XXVIII. & XXIX. coaleſcens latius, & clarius explicat, quod in illis ſubobſcuris continetur. En duos illos, XXVIII. *Epiſcopos placuit ab eo, qui non communicat, munera accipere non debere*. XXIX. *Energumenus &c. hujus nomen neque ad Altare cum Oblatione recitandum, neque permittendum, ut ſua manu in Eccleſia miniſtret*.

Ordo vulgatus.	Ordo Epitomis.		
			niunt, poſt duos annos baptizari.
XLIII.	XL.		Poſt Paſcha quinquageſima teneatur, non quadrageſima.
XLIV.	XLI.		Meretrix, ſi converſa fuerit, recipiatur.
			Deeſt Canon XLV. editus.
XLVI.	XLII.		Fideles apoſtatas per multos annos, ſi converſus fuerit, per decem annos communicet.
XLVII.	XLIII.	* mœcatus.	Uaorem habens ſi necatus * fuerit in neceſſe, danda ei communio, ſi promiſerit jam non mœcare.
XLVIII.	XLIV.		De baptizatis nihil accipiat Cleros.
XLIX.	XLV.		Ne poſſeſſores fructus ſuos Judæis dent benedicendo.
			Deeſt Canon L. editus.
LI.	XLVI.		Hæreſe ad Clerum non promoveantur.
LII.	XLVII.		Qui inventi fuerint famoſa in Eccleſia ponere, anethementur.
LIII.	XLVIII.		Epiſcopus eacomunicatum alterius non recipiat.
LIV.	XLIX.		Parentes ſine culpa ſi ſponſos ſequeſtraveriot, triennio pœnitentiam agant.
LV.	L.		Sacerdotes Idolorum poſt biennium recipiantur.
			Deeſt Canon editus LVI.
LVII.	LI.		Nullus fidelis ad pompam ſæculi veſtimentum ſuum det.
LVIII.	LII.		Qui communicaturi has literas Epiſcopo deferent, Interrogentur, ſi omnia recte ſuo teſtimonio comprobat.
LIX.	LIII.		Nequis Chriſtianus Capitulium aſcendat, quod ſi fecerit, decem annos abſtineatur.
LX.	LIV.		Qui Idola fregerit, & ibidem reciſus fuerit, inter Martyres non recipiendus.
LXI.	LV.		Qui duas ſorores habuerit uxores, quinque annos pœniteat.
LXII.	LVI.		Auriga, vel Pantomima, ſi converſi fuerint, recipiantur.
LXIII.	LVII.		Siquæ maritata adulteraverit, & filium occiderit, ne in finem accipiat Communionem.
LXIV.	LVIII.		Siqua fœmina fidelis mæcata fuerit, poſt decem aonos communicet, ſi eum demiſerit.
LXV.	LIX.		Uxor Clerici, ſi mœcata fuerit, & non eam dimiſerit, nec in finem communicet.
LXVI.	LX.		Siquis prævignam ſuam duaerit uxorem, nec in fine communicet.
LXVII.	LXI.	* *Deeſt aliquid.*	Fidelis, vel Cathicumena ſcinarios viros habeat. *
LXVIII.	LXII.		Cathecumena, ſi adulteraverit, & ſuffocaverit filium, in finem baptiaetur.
LXIX.	LXIII.		Uaoratus, ſi lapſus fuerit, quinque annos pœniteat.
LXX.	LXIV.	* ſ. marita.	Si cum conſcientia marita * uxor adulteraverit, nec in finem accipiat communionem.
			Deeſt Canon editus LXXI.
LXXII.	LXVI.		Siqua vidua mœcata fuerit, & poſt hæc maritum illum habuerit, quinque annos pœniteat.
			Deſunt Canones LXXIII. LXXIV. editi.
	LXVII.	* *Alia manu antiqua emendatur*, nec in finem.	Siquis Sacerdotem in crimen accuſaverit, in finem communicet. *
LXXVI.	LXVIII.		Diaconus detectus fuerit fuerit, ante ordinationem crimen admiſiſſe, ut laicus poſt quinque annos communicet.
			Deſunt reliqui Canones editi LXXVI. LXXVIII. LXXIX. LXXX. LXXXI.

Atque hæc libuit deſcribere ex nova Additione facta ab eruditiſſimo Manſi ad hoc Con-

Concilium Illiberritanum, ejuſdemque Auctoris ſunt Notæ, quas ad quoſdam ejuſdem Concilii Canones deſcripſimus novæ hujus editionis ornamento.

CAPUT VI.

De Canonibus, qui Concilii Illiberitani falſo eſſe feruntur.

Hactenus de Canonibus veris Concilii Illiberritani, de his ſcilicet, quos certo ab Hiſpanis Patribus editos, & exemplaria impreſſa docent, & vetuſti Codd. mſs. confirmant: alios etiam præclara, & honeſtatis, & pietatis doctrina plenos, acceptos huic referunt Burchardus, Ivo, Gratianus, & antiqui Pœnitentium Libri: ſed quia hujus Concilii proprii illi non ſunt, ſuis locis eos reſtituere curabo. Ut veram enim, debitamque hujus Concilii laudem deteri, aut imminui tulerim moleſte, ita incertam, aut fictam illi impertiri, nunquam probaverim. In primis ſe offert is, quem citat Gratianus in Cap. *Omnis homo*, De conſecratione, Diſt. 2. *Omnis homo* (ait) *ante ſacram communionem a propria uxore abſtinere debet tribus, aut quatuor, aut octo diebus; nec inter Catholicos connumerabitur, qui in iſtis videlicet temporibus, Paſcha, Pentecoſte, & Natali Domini non communicaverit.*

Sed germanum eſſe Concilii Illiberritani, vix, ac ne via quidem crediderim; nec unum, ſed contextum ex duobus diverſorum Conciliorum, quod prima, & ſecunda pars non ſatis cohæreant, ideoque diverſis Canonibus erat utraque conſtituenda. Quare Burchardus, qui eum Canonem primus Concilio Illiberritano Cap. 3. tribuit, priorem ſolum retulit partem: *Omnis homo* (inquit) *ante ſacram communionem a propria uxore abſtinere debet, tres, aut quinque, aut ſeptem dies.* Eandem retulit Ivo Part. 2. Cap. 32. uterque tamen poſt hunc Canonem, citarunt alterum Concilii Agathenſis Canonem XVIII. qui ſic habet apud eoſdem: *Sæculares vero, qui in Natali Domini, Paſcha, & Pentecoſte non communicaverint, Catholici non credantur, nec inter Catholicos habeantur.* Quod non animadvertens Gratianus, utrumque aſſuit non recte, & Concilio Illiberritano tribuit; cum poſterior hæc pars quæ Concilii Agathenſis eſt, reperiturque Can. XXVIII. illius, nec ſit, nec eſſe Concilii Illiberritani potuerit: nam tempore hujus Concilii, fervente adhuc antiqua naſcentis Eccleſiæ devotione, non ter in anno, ſed quotidie communicaſſe ſolitos Hiſpanos, teſtis eſt D. Hieronymus in Epiſtola 28. ad Lucinium Bæticum: nec acceptam fuiſſe ab Epiſcopo oblationem, ſeu munus illius, qui in Miſſa non communicaret, dicendum ad Canonem XXVIII. Quod ſi die Pentecoſtes communicandum in hoc Concilio decerneretur, id Can. XLIII. eſſet conſtituendum, in quo de feſtivitate illius diei ſpeciatim actio eſt propoſita. Cum certum ſit ergo, illum in Concilio Agathenſi extare, Burchardumque, & Ivonem illi acceptum tuliſſe; cur ſola Gratiani auctoritate illum Illiberritano adſcribemus? cum non ſolum hunc, ſed pleroſque alios ex diverſis ſciamus in unum ſine delectu conjunxiſſe, ut mox indicabo. His autem tribus feſtis communicandum, præter Concilium Agathenſe, decrevit etiam Concilium Turonenſe II. Can. 1. *Ut non frequentius* (ait) *vel ter laici homines in anno communicent, niſi forte quis majoribus quibuslibet criminibus impediatur.* Quem Canonem falſo etiam Fabiano Papæ aſſignarunt Burchardus Lib. 5. Cap. 17. Ivo Part. 1. Cap. 27. & Grat. in Cap. *Etſi non frequentibus, De conſacrat.* Diſt. 4. quod & a Sylverio Papa conſtitutum referunt Burchardus d. Lib. 5. Cap. 29. & Ivo Part. 2. Cap. 29 quod hodie Viri pii cupiunt renovari. Nec ter tantum, ſed & quater olim ſolitum communicari, patet ex Pœnitentiali Romano apud Antonium Auguſtinum Tit. 7. Cap. 10. *Neglexiſti* (ait) *ut non acciperes Corpus, & Sanguinem Domini iſtis quatuor temporibus,* id eſt, *in Cœna Domini, & in Paſcha, & in Pentecoſte, & in Natali Domini, & in totam Quadrageſimam non te ſuſtinuiſti, & poſtea in aliis prædictis temporibus, aut ſeptem dies, aut quinque ante acceptionem ſacri Corporis Domini, viginti dies debes pœnitere in pane, & aqua.* Extat etiam apud Burchardum Lib. 19. *Decretorum.* Partem autem priorem, a quo Burchardus, & Ivo deſumpſerint (ab illis enim accepit Gratianus) certo affirmare non auſim, quod in obſcuro res ſit: ſcio tamen, D. Auguſtinum abſtinere a conjugibus in ſolemnitatibus Eccleſiæ, & quoties communicandum eſſet, ſepe docuiſſe. In Sermone enim 216. *De tempore, Dominica decima poſt Pentecoſten*, Sermone ſecundo *De Chriſtiano nomine*, ſic ait: *Ille bonus Chriſtianus eſt, qui quoties ſanctæ ſolennitates veniunt, ut ſecurius communicet, ante plures dies caſtitatem cum propria uxore cuſtodit, ut ſincera, & ſecura conſcientia ad Altare Domini caſto corpore, & munda corde præſumat accedere.* Quod ſi panes Propoſitionis (inquit Hieronymus) non poterant ab his, qui uxores ſuas tetigerant, comedi: quanto magis panis ille qui de Cælo deſcendit, non poteſt ab his, qui conjugalibus paullo ante hæſere complexibus, violari, atque contingi? non quod nuptias condemnemus (hoc enim non dicimus) ſed quod eo tempore, quo carnes Agni manducaturi ſumus, vacare operibus carnis non debeamus. Idem conſulit B. Ambroſius, Chryſoſtomus, & Gregorius in locis citatis a Gratiano 33. Quæſt. 4. Pœnitentia etiam ſtatuitur decem dierum in illum, qui die Dominico cum uxore concumberet, in Pœnitentiali Romano antiquo, quod retulit Antonius Auguſt. Tit. 3. Cap. 20. eorum quæ ille compilavit. Erga quem diem tanta fuit antiquorum reverentia, ut in illo matrimonium contrahere ſine pœnitentia non liceret, ut ex Concilio Triburienſi refert Burchardus Lib. 10. *Decretorum* Cap. 157. Multo tamen mirabilius eſt, quod memoriæ tradidit Auguſtinus Serm. 244. *De temporibus. Qui uxorem ſuam*, inquit, *in perfluviis poſitam agnoverit, aut in die Dominico, aut qualibet, & alia ſolennitate ſe continere noluerit; qui tunc concepti fuerint, aut leproſi, aut epileptici, aut etiam forte dæmoniaci naſcentur.*

Decretum aliud retulit ex Concilio hoc Illiberritano Gratianus, quod in his Canonibus deſideratur, in Cap. *Pueri*, 22 Quæſt. 5. *Pueri*, ait, *ante annos quatuordecim non cogantur jurare. Puella quoque ſi in puerili ætate ſita in domo patris, illo neſciente, juramento ſe conſtrinxerit; & pater ejus, ut audierit, ſtatim contradixerit; vota ejus, & juramenta irrita erunt, & facilius emendabitur.*

Sed hoc etiam ex diverſis congeſſit Gratianus; verſiculus enim primus, *Pueri ante quatuordecim annos non cogantur jurare*, etſi non his verbis, ſententia tamen eadem habetur in Capitularibus Lib. 1. Cap. 9. & huic Libro tribuit Ivo Parte 12. Cap. 23. *Parvuli*, inquit, *qui ſine rationabili ætate ſunt, non cogantur jurare*. Sequentem autem verſiculum: *Puella quoque*, uſque in finem, Concilio Hibernenſi aſſignat Burchard. Lib. 12. Cap. 26. & antiquum Pœnitentiale Theodori, ut ex illo retulit in id, quod nuncupavit Romanum, Antonius Auguſtinus Titulo 2. Cap. 17. Similia citantur ex Aurelianenſi Cap. 2. ab Ivone Part. 12. Cap. 28. etſi non vere idem Ivo, ut Gratianus, hanc ſecundam partem Illiberritano tribuerit, cum tam in editis, quam in vetuſtis mſſ. deſit.

Tertium Decretum hujus Concilii aſſerit Gratianus 22. Quæſt. 4. *Diffinitio incauta laudabiliter ſolvenda eſt, nec eſt prævaricatio, ſed temeritatis emendatio*. Deceptus ab Ivone Part. 12. Cap. 80. qui eidem Concilio adſcribit. Sed verius eſt, Concilio Hibernenſi, ut ſuperius referendum, ut retulit Burchardus Lib. 12. Cap. 25. & Pœnitentiale Theodori apud Antonium Auguſtinum Tit. 2. Cap. 16.

Quartum ex Concilio hoc Illiberritano ſe deprompſiſſe ait Palea in Cap. *Si qua mulier* 31. Quæſt. 1. *Si qua mulier*, ait, *in mortem mariti ſui cum aliis conſiliata ſit, & ipſe vir aliquem illorum, ſe defendendo occiderit: ſi probare poteſt ille vir, eam ream eſſe conſilii, poteſt, ut nobis videtur, ipſam uxorem dimittere; & ſi voluerit, aliam ducere; ipſa autem inſidiatrix pœnitentiæ ſubjecta ſine ſpe conjugii maneat*. Ex Concilio Illiberitano apud Vermerias, ante legebatur tam corrupte, ut nihil magis; cum Illiberris Hiſpaniæ, Vermeriæ Galliæ Civitas ſit, & utraque in ultimis utriuſque Regni finibus. Verba autem ex Illiberritano, quæ præfixa ſunt Canoni ſequenti: *Si qua mulier*, irrepſerunt in præcedentis epigraphen parum recte, quod notatum eſt in editione Decreti Gregoriani.

Quintum huic Concilio adſcribunt Burchardus Lib. 6. Cap. 39. Ivo Part. 10. Cap. 168. antiquo Theodori Pœnitentiali decepti, quod in Romanum tranſtulit Antonius Auguſtinus Tit. 1. Cap. 12. a quo Canon hic Concilio Illiberritano tribuitur: *Si mulier maritum ſuum cauſſa fornicationis veneno interfecit, aut quacumque arte perimere fecit, quia dominum, & ſeniorem ſuum occidit, ſæculum relinquat, & in Monaſterio pœniteat*. Sed non eſſe germanum hunc Concilii Illiberritani Canonem, indicant multa: quia tempore hujus Concilii non erant extructa Monaſteria, in quibus recluderentur pœnitentes ob gravia crimina; cum & Virgines ſacræ in domibus parentum cuſtodirentur, ut Can. xxvii. hujus Concilii ſtabilitum eſt: nec pœnitentia reclusionis in Monaſterio eo tempore in Hiſpania uſurpabatur, nec de ea fit mentio in toto hoc Concilio, nec maritos dominos, & ſeniores vocari in Hiſpania receptum fuit: ea vox propria eſt Galliæ, ſicque ex Concilio Gallicano deſumptum videri poteſt.

Sextum Decretum retulit huic Concilio Illiberritano Can. 12. Burch. Lib. 6. *Decretorum* Cap. 67. Ivo Part. 14. Cap. 115. *Decrevit ſancta Synodus, ut Epiſcopus, ac miniſtri Epiſcoporum pro criminibus colonos flagellare cum virgis, poteſtatem habeat, propter metum aliorum, ut ipſi criminoſi corrigantur, vel inviti pœnitentiam agant, ne æternaliter pereant. Si vero ſeniores ipſorum colonorum indigne tulerint, & aliquam vindictam exinde exercere voluerint, aut eoſdem colonos, ne diſtringantur, defendere præſumpſerint: ſciant ſe excommunicationis Eccleſiæ ſententia feriendos*. Sed nec huic Concilio Canonem hunc tribuendum cenſuerim, quia formula loquendi in principio, propria non eſt hujus Concilii; verbo enim, *Placet*, & aliis ſimilibus Decreta ſunt multa; nullum autem his, *Decrevit ſancta Synodus*; quæ poſteriori ævo Græcorum uſu primo uſurpari cœpit: & quia colonos habuiſſe tunc Epiſcopos in tanta Imperatorum ethnicorum, & perſequentium atrocitate, mihi compertum non eſt, nec eam verberum pœnam tunc fuiſſe communem.

Septimum Decretum falſo huic Concilio adſcriptum lego apud eundem Burchardum Lib. 19. *Decretorum*, Cap. 255. & Ivonem Par. 15. Cap. 163. & *Pœnit. Rom.* apud Antonium Auguſtinum Tit. 7. Cap. 9. his verbis: *In tribus Quadrageſimis anni, & in die Dominico, & in quarta feria, & in ſexta feria conjugales continere ſe debent, nec illis diebus copulari, quamdiu gravata fuerit uxor, ideſt, a quo die filius in utero motum fecerit, uſque ad partum, a partu poſt XXXIII. dies, ſi filius eſt: ſi autem filia, poſt LVI.* Eo autem tempore tres fuiſſe in Hiſpania Quadrageſimas, aut quoquam alio nuſquam legimus: in aliis autem Provinciis legimus, unam ante Nativitatem Domini, aliam ante Reſurrectionem, ut hodie, alteram ante Nativitatem Joannis Baptiſtæ, de quibus in Concilio Triburienſi, Canone quinquageſimo octavo, vel Quadrageſima pro quadraginta diebus ſumitur, quæ pœna olim erat frequens in delictis levioribus. Extat autem hoc Decretum apud Bedam *De remedio peccatorum*, Capit. 2. & 10. probabileque eſt, ab illo deſumpſiſſe reliquos, & cum originem Decreti ignoraſſent, huic tandem tribuiſſe, ut aliqua eſſet Canonis auctoritas. Similem Conſtitutionem Liberii Papæ ex Codice vetuſto 16. Librorum, Lib. 13. Cap. 10. refert Surius ad finem Epiſtolarum ejuſdem: *Abſtinendum*, inquit, *eſt in his ſacratiſſimis quadraginta diebus a conjugibus, & caſte, & pie vivendum, ut ſanctificato corde, & corpore, iſti dies tranſigantur, donec perveniatur ad diem ſanctum Paſchæ: quia pene nihil valet jejunium, quod conjugali opere polluitur, & quod orationes, vigiliæ, & eleemoſy-*

næ

næ non commendant. Adeo eſt vetus hujus continentiæ quadrageſimalis obſervatio. Sed cum honorabile ſit conjugium, & torus immaculatus, cum honeſtus cum uxore concubitus, quare Paullus prius, & Pontifices, Conciliaque a concubitu avocent eos, qui precationibus daturi ſunt operam, D. Chryſoſtomus a quo ſolat, aureo orationis flumine, & docat, & diſſerit. Illudque inter alia refert, non placare oratione, ſed irritare Deum, qui ſegniter Deum precatur: quod ſi eos qui paullo remiſſiores a Rege quid poſtulant, ut aſſequantur quod poſtulant, digni non ſunt; quid miſeris nobis fiet, qui ad communem omnium Dominum, ac Deum ita remiſſa, diſſoluteque accedimus? Hac ipſa de cauſſa, & ut majori revarentia Sacramentum tantum ſumatur, conſuluit Timotheus b ſanctus Alexandrinus Epiſcopus, ut fœminæ menſtrua patientes ab hoc Sacramento ſumendo ſibi temperarent: *Si mulier*, ait, *ſibi accidiſſe viderit quod ſolet mulieribus, debet ne ad ſancta myſteria accedere, an non? Reſpondetur, non*. De pluribus autem Quadrageſimis, mentio etiam extat apud Bedam, ubi ſupra Cap. 8. 9. & 13.

a *D. Chryſoſt. Lib.* De virginitate, *Cap.* 30. *&* 31.

b *Timoth. ad interrogationem 7.*

Octavum Decretum refert huic Concilio Burchardus Lib. 19. *Decr.* Cap. 75. Ivo Part. 15. Cap. 88. ante hos *Pœnit. Rom.* apud Anton. Auguſtinum Tit. 7. Cap. 8. his verbis: *Qui in Quadrageſima ante Paſcha cognoverit uxorem ſuam, & noluerit abſtinere ab ea, unum annum pœniteat, aut pretium, videlicet viginti quinque ſolidorum od Eccleſiam tribuat, aut pauperibus dividat; ſi per ebrietatem, & ſine conſuetudine acceſſerit, quadraginta dies pœniteat*. Sed nec hunc eſſe hujus Concilii, ipſius contextus ratio indicat; nunquam enim pœnitentiam nummariam hujus Concilii Patres indixerunt, ſed interdictæ communionis: neque communionem interdixerunt quadraginta diebus, vel per dies illam impoſuerunt, ſed per annos, ut ex omnibus Concilii Decretis apparet.

Nonum Decretum huic Concilio falſo etiam ab Ivone adſcribitur Part. 15. Cap. 164. his verbis: *Si mater filium ſuum ſponte occiderit, XV annos pœniteat, & nunquam mutet, niſi die Dominico. Mulier autem paupercula, ſi fecerit pro difficultate nutriendi, VI. annos pœniteat*. Sed non fuiſſe hujus Concilii, inde colligitur, quod Canone LVIII. pœnitentia perpetua communionis interdictæ impoſita ſit his, qui filios enecaverint, etiam ſi id fecerint, & occultent partus furtivos a marito. Neque probabile eſt, tantum facinus pœnitentia quindecim annorum coerceri, ſi animadvertamus antiqui ſæculi ſeveritatem.

Decimum retulit ex hoc Concilio Illiberritano Burchardus Lib. 19. *Decret.* Cap. 133. his verbis: *Adjectum eſt etiam, quoſdam Chriſtianos ad apoſtaſiam, quod dici nefas eſt, tranſeuntes, & idolorum cultu, ac ſacrificiorum contaminatione profanatos, quos a Chriſti Corpore, & Sanguine, quo dudum redempti fuerant renaſcendo, jubemus abſcindi: & ſi reſipiſcentes forte aliquando fuerint ad lamenta converſi, his quamdiu vivunt, agenda pœnitentia eſt; & in ultimo fine ſuo reconciliationis gratia tribuenda, dicente Domino: Nolo mortem peccatoris, ſed ut convertatur, & vivat*. Sed non eſſe hujus Concilii, parſpicue conſtat ex Epiſtola 1. Siricii Papæ ad Himerium Epiſcopum Tarraconenſem, in cujus Cap. 3. hæc eadem extant.

Undecimum huic Concilio tribuit Xyſtus Senenſis Lib. 6. *Bibliothecæ ſanctæ*, Annotat. 81. his virbis: *Quædam cum fratre viri ſui dormivit, decretum eſt, ut adulteri nunquam conjugio copulentur: illi vero, cujus uxor ſtuprata eſt, licita conjugia non negentur*. Sed nec in editis, & mſs. Codicibus Decretum hoc reperio. Simile legitur Lib. 5. *Capitul.* Cap. 19.

Duodecimum huic Concilio adſcripſit Burchardus Lib. 19. *Decreti*, Cap. 134. his verbis: *De his, qui apoſtatant, & raro ſe ad Eccleſiam repræſentant, nec quidem pœnitentiam agere quærunt, & poſtea infirmitate arrepti petunt communionem, placuit, non dandum eis communionem, niſi revelaverint eundem Fidem, & egerint fructus dignos pœnitentiæ*. Neque hunc eſſe hujus Concilii Canonem apparet, quod de his apoſtatis, qui Eccleſias non frequentabant, peculiaris tractatio inſtituta, & pœna hæc eadem in Concilio Arelatenſi 1. ſit, Can. XXII. cui Decretum hoc reſtituendum eſt, & pro verbo, *revelaverint*, *revaluerint* legendum.

COMMENTARII NOVI.

EOſdem LXXXI. Canones tribuunt huic Concilio, & ex ipſo congeſſerunt Carranza in *Summa Concilior.* pag. 64. Coriolanus in eadem *Summa* pag. 34. D. Garcia Loaiſa in *Collect. Concil. Hiſp.* pag. 91. Severinus Binius To. 1. *Concilior.* pag. 235. Saavedra in *Corona Goth.* C. 2. Albaſpinæus in *Notis ad ipſos Canones*, & vernaculo idiomate edidit Bermudez de Pedraza d. 1. Part. *Hiſtor. Granat.* Cap. 14 Suppoſititium etiam, & huic Concilio falſo acceptum eſſe Canonem relatum a Gratiano in Cap. *Omnes*. 21. *De conſecr.* Diſt. 2. poſt Mendozam notavit Baſilius, *De matrimonio* Lib. 10. Cap. 9. Priorem illius Canonis partem firmant Divus Hieronymus in *Apologia ad Pammachium* pro Libris contra Juvinianum: *Illorum conſcientiam*, inquit, *condemno, qui eodem die poſt coitum conveniunt*, & Lib. 1. contra Jovin. *Ad munditiam Corporis Chriſti omnem coitum eſſe immundum*. Auguſt. Serm. 244. *Qui bonus Chriſtianus eſt, non ſolum ante dies plures (per totam Quadrageſimam) caſtitatem ſervat, ſed & uxorem ſuam, excepto deſiderio filiorum, non agnoſcit: quia uxor non propter libidinem, ſed propter filiorum procreationem accipitur*. Epiſcopus Niphon Novogardienſis *in Quæſtionibus Cyrilli* relatis a Sigiſmundo, *De rebus Moſcovit.* pag. 35. *An Sacerdoti noctu cum uxore concumbenti mane Eccleſiam ingredi liceat? R. Lavet prius eam partem, quæ ſub umbilico eſt, Eccleſiam ingrediatur, Evangelium legat, ad Altare vero accedere, vel celebrare, prohibentur*; & pag. 36. *An liceat marito circa feſtum Paſchæ ſumere Eucbariſtiam?* R. *Si cum uxore per*

Quadrageſimam non concubuerit. D. Thomas 3. part. q. 80. art. 7. S. Bunaventura diſt. 12. art. 2 quæſt. 3. Caſſianus Collat. 22. Alii Patres congeſti a Thoma Sanchez lib. 9. *De matrimon.* diſp. 13. Hurtand. *De vero Martyr*. reſol. 70. §. 1. Laurentius Lamdmeter Lib. 2. *De vetere Clerico & Monach*. Cap. 76. Quare Liberius Papa decrevit, ut fideles toto tempore Quadrageſimæ abſtinerent ſe ab uxoribus, donec perveniretur ad diem ſanctum Paſchæ, in quo erat communicandum: quod firmarunt Nicolaus, Ambroſius, & alii Eccleſiæ Patres tranſcripti a Gratiano in Cauſa 33. q. 4. Si enim in his conjunctionibus excedatur, peccatum committitur. B. Auguſtin. Lib. *De decem Chord. Cum ipſa uxore, ſi exceditur concumbendi modus, procreandis liberis debitus, jam peccatum eſt. Ad hoc autem ducitur uxor, id etiam tabulæ indicant, ubi ſcribitur: liberorum procreandorum cauſſa.* Clemens Alexandrin. Tertull. quorum verba refert Frider. Lindemb. in *Gloſſ. Legum*, verb. *conjunctio*. Quare & apud Gentiles arcebantur a ſacrificiis, qui cum uxore proxima nocte concubuerant. Tibullus Lib. 2. *Eleg.*

Vos quoque abeſſe procul jubeo, diſcedat ab aris,

Cui tulit heſterna gaudia nocte Venus.

Proſequuntur alia Ayala, *De tradition. Eccleſiaſt.* pag. 237. Creſolius Lib. 3. *Myſtag.* C. 23. & ſi non excedatur modus, adeſt ratio pollutæ mentis: unde ſaltem peccatum veniale eſſe, poſt copulam conjugalem ſequenti die ad communionem accedere, plures exiſtimarunt, licet contrarium defendant Joan. Sanchez in *Select.* q. 23. Diana part. 10. tr. 16. reſol. 33. GONZALEZ.

Verum nec Diana, nec Joannes Sanchez, nec alii quidam ſimiles Probabiliſtæ audiendi ſunt in ea re, ubi ſumma dignitas ſacroſancti, ac tremendi Sacrificii, cui nullum aliud æquale unquam Deo offerri poteſt, & auctoritates Scripturæ, ac SS. Patrum teſtimonia oppoſitum ſuadent, & non niſi puro corde, ac mundo corpore ad Euchariſtiam recipiendam accedere ſinunt. Expendantur, quæſo, in eum ſcopum teſtimonia nuper a D. Gonzalez allegata, præter plura alia, quæ legi poſſunt apud Joannem Morinum Lib. 4. *De Pœnitentia*, Merbeſium *De Euchariſtia*, Joannem Caſtorienſem Epiſcopum in *Amore Pœnitente*, & doctiſſimum Covarrubiam ad Cap. *Si furioſus*; ut plures alios prætermittam, qui diſciplinam Moralem, hoc ſæculo potiſſimum, a multis laxonibus corruptam, & plane contrariam apertiſſimis teſtimoniis SS. Patrum, communique veterum Theologorum ſenſui, reformare ſatagunt doctiſſimis ſcriptis. In quo ſane morem gerunt Sedi Apoſtolicæ, quæ tot opinionum pernicioſarum monſtra abſcidit ſub Pontificatu Alexandri VII. Innocentii XI. & Alexandri VIII. Vide quæ circa materiam hanc diximus Tomo 1. Theologiæ S. Anſelmi Diſp. 11. Sect. 6. CARDIN. DE AGUIRRE.

Secunda pars illius Canonis ſuppoſititii reperitur in Can. xvIII. Concilii Agathen. & valde conſona eſt diſciplinæ illius ſæculi: ſiquidem olim in Eccleſia omnes fideles a communione non ſecluſi ſacro Miſſæ myſterio intereſſentes communicabant Corpus Domini accipiendo. D. Clemens, ſeu quivis auctor eſt Conſtit. Apoſtol. C. 6. & Lib. 8. C. 20. Juſtinus Apolog. 2. Lyra ad illa verba Lucæ C. 15. *Cœperunt epulari*, ubi ait: *In primitiva Eccleſia non ſolum miniſtri ſumebant hoc ſacrum, ſed etiam totus populus*. D. Gregor. Lib. 2. *Dial.* C. 3. ubi ait: *eos qui non communicarent, foras ejici*. Hujus conſuetudinis ratio redditur ab Auguſt. & Ambroſ. in Cap. *Quotidie* 13. cum ſequenti, *De conſec.* Diſt. 2. Sed poſtea refrigeſcente fidelium devotione, cœpit communio differri, & apud Græcos tantum annuatim ſumi. D. Ambroſius, Lib. 5. *De Sacram.* Cap. 4. *Si quotidianus*, ait, *eſt potus, cur illum poſt annum ſumis, quemadmodum Græci facere conſueveverunt?* Apud Latinos tamen diutius mos quotidie communicandi invaluit. D. Hieron. adverſus Jovin. *Scio*, inquit, *Romæ hanc eſſe conſuetudinem. ut fideles ſemper Chriſti Corpus accipiant, quod nec reprehendo, nec probo: unuſquiſque enim in ſuo ſenſu abundat.* Meminerunt hujus conſuetudinis Socrates Lib. 5. hiſtoriæ C. 22. Nicephorus Lib. 12. C. 34. relati a Joann. Dartis in Cap. *In Cœna*. 17. *De conſec.* Diſt. 2. & plura pro adſtruenda quotidiana Communione erudite & pie congeſſerunt docti viri Frutos Ayala, & P. A. Pinto Clericorum Regul. M. Demum ſtatutum fuit, ut ſaltem in anno laici communicarent temporibus Paſchæ, Nativitatis Domini, Reſurrectionis, & Pentecoſtes, C. *Et ſi* 16. in C. *Cœna*. 17. *De conſec.* Diſt. 2. cum aliis congeſtis a P. Vaſquez tom. 3. in 3. part. diſp. 214. c. 3. n. 25. & literatiſſimo viro P. Gabriele Henao *De Sacrificio Miſſæ* tom. 2. diſp. 20. ſect. 4 num. 48. Quod ſæculum ſpectat, & referenda eſt conſtitutio Concilii Agath. in d. Can. 18.

Etiam ſuppoſititium eſſe, falſeque huic Concilio tribui textum in C. *Pueri*, 22. Quæſt. 5. quem ſecundo loco adducit Mendoza, notavit Loaiſa, & difficilem agnoverunt propugnatores ſententiæ, quæ affirmat, impuberes proximos pubertati jurare poſſe, juramentoque efficaciter obligari, ita docuerunt P. Greg. Parlador, & alii congeſti a Narbona. *De ætat. ad actus humanos*, anno decimo, & dimidio, quæſt. 11. num. 6. Pinellus lib. 2. *Select.* Cap. 4. pro quorum ſententia faciunt diſerti textus in L. fin. De liberal. cauſ. L. *Videamus*. 4. ff. De in litem jur. C. 1. *De delict. puer.* C. *Ex literis el.* 2. *De ſponſal.* Quare textum in d. C. *Pueri*, accipit Narbona ubi proxime, & anno 14. quæſt. 18. de impubere, qui ad teſtimonium ferendum ante pubertatis annos non cogitur.

Similiter textum in C. *Si qua mulier* 31. Qu. 1. ſuppoſititium eſſe, latius probabimus in Cap. 1. *De divortiis*, ubi verba ipſius textus citantur ex Concilio apud Wormaciam. Etiam ſuppoſititium eſſe, & falſo huic Concilio adſcriptum a Burchardo, & Albone Can. *De trib. Quadrag.* jam notavit Fileſacus *De Quadrageſ.* Cap. 23. Fuiſſe tamen olim in Hiſpania tres Quadrageſimas in anno obſervatas, facile conſtat ex Can. 11. Concil. Cæſaraug. primi relato a Gratiano in Cap. *Nequis* 15. *De conſecrat.* Diſt. 3. & late illuſtrato in C. 2. *De feriis*. Tandem verba Xyſti Senenſis refert ſub titulo cujuſdam Concilii Gratianus in Cap. *Quædam* 19. 32. Q. 7. & ex infra expo-

ponit Mendoza Lib. 2. C. 21. & verba dicti Cauonis XLIII. Concilii Arelaten. 5. quæ in calce hujus Capitis, ut falſo adſcripta huic Concilio refert Mendoza, tanquam propria Concilii Arelatenſis, exponit Albaſpinæus in Notis ad ipſum Canonem, ubi etiam interpretatur Canonem XLVI. hujus Concilii Illiberritani. GONZALEZ.

Cum conveniſſent. vulgata. CC. mſs. Cum conſediſſent. *emendata*.

C A P U T VII.

De utilitate Conciliorum.

QUot ex Eccleſiaſticis Epiſcoporum, & Sanctorum Comitiis Chriſtiana Reſpublica percipiat fructus, vel ex incommodis admonemur, quæ illorum parit intermiſſio: ea autem Juſtinianus Catholicus, & religiuſus Imperator recenſet: a *Sane*, ait ad Petrum Magiſtrum Officiorum, *multos ex eo maxime deprebendimus in peccata fuiſſe prolapſos, quod non ſiut factæ Synodi ſanctiſſimorum Sacerdotam, juxta ea, quæ a ſanctis Apoſtolis, & Patribus definita ſunt: ſi enim boc fuerit obſervatum, quilibet metuens gravem in Synodo accuſationem, ſtuduiſſet utique, & ſacras ediſcere Liturgias, & temperanter vivere, ne condemnationi Divinorum Codicum ſubjaceret*. Sacris enim his Eccleſiæ Conciliis Chriſtianæ Reipublicæ ſplendorem ſancti, & religioſi Epiſcopi tuentur, his morbis naſcentibus occurrunt, his natis medentur, his denſas ignorantiæ tenebras depellunt, his Fidei controverſias dirimunt, his Religionis præcepta confirmant, his pauperum tutelam ſuſcipiunt, his Chriſtianorum animos ad virtutem excitant, Eccleſiaſticorum ad capeſſendum integrius vitæ inſtitutum exacuunt, his tandem velut remis impulſa Catholicæ Eccleſiæ navis, non modo vaſtiſſimi, & ſæviſſimi maris fluctus evadit, ſed & inſanientium hæreticorum, quaſi furentium ventorum procellis, obſiſtit, Scyllas devitat, & ſuperatis denique Divino auxilio inundantium errorum gurgitibus, portum pacis, & tranquillitatis feliciſſime appellit. De his non inepte dici poſſet, quod de Imperatoria majeſtate olim ſcripſit b Seneca: *Illud*, inquit, *eſt vinculam, per quod Reſpublica cobæret; illa eſt ſpiritus vitalis, quem tot millia bominum trabunt; illa eſt mens, qua ſubtracta, nibil aliud poteſt eſſe Reſpublica, niſi onus, & præda, ſi mens illa Imperii ſubtrabatur*. Docuerunt nos olim Apoſtoli, dum Spiritu afflati Divino, bis in anno Epiſcoporum Concilia celebrari inſtituerunt c *ut inter ſe*, inquiunt, *invicem dogmata pietatis explorent, & emergentes Eccleſiaſticas contentiones amoveant*. Docuit hoc Gregorius Magnus, dum reſcribens ad Syagrium, Ætherium, & alios Epiſcopos Galliarum, d *Equidem*, ait, *quia de babendo bis in anno Concilio Patrum ſit regulis ſtatutum, non latet, ſed ne forte aliqua impleri boc neceſſitas non permittat, ſemel tamen in anno, ſine excuſatione aliqua decernimus congregari: ut expectatione Concilii, nibil pravum, nibil præſumatur illicitum. Nam plerumque, & ſi non amore juſtitiæ, metu tamen examinis abſtinetur ab boc, quod omnium notum eſt poſſe diſplicere judicio*. Intellexerunt hoc etiam barbaræ e gentes a religione noſtra maximè abhorrentes: nam ut uberrimo hoc fructu Catholica careret Eccleſia, conventus omnes ſacros graviſſimis pœnis interdixerunt; ſed cæca hac, & deteſtanda eorum barbarorum invidia, major Hiſpaniæ affulſit divinæ providentiæ benignitas, qua nixi Epiſcopi noſtri omnem timorem depoſuerunt, Imperatorum ethnicorum atrocitatem ſpreverunt, imminentia pericula neglexerunt, graves itinerum labores ſuſceperunt, ut dejectis antiquæ ſuperſtitionis Idolis, Chriſtianæ doctrinæ ſemina propagarent, & quibus poterant nervis, & viribus, Eccleſiæ honorem, & dignitatem tutarentur. Quod adeo videntur feliciter conſequuti, ut in his, quos ad poſteritatis memoriam nobis de Fide, de Religione, de Moribus Canones reliquerunt, ſanctos illos, & auguſtos Divorum Cæcilii, Euphraſii, Secundi, Indalecii, Torquati, Heſychii, Cteſiphontis majorum ſuorum ſpiritus liceat agnoſcere, & primitivæ Apoſtolicæ Eccleſiæ, non adumbratam, ſed expreſſam, politamque effigiem velut in ſpeculo ſplendidiſſimo liceat intueri. In Codicibus mſs. *cum conſediſſent* legitur; quod magis probo, quia teſtimonio ſuo obſignavit Notarius ordinem Concilii, cum promulgaretur publice in Eccleſia, jam abſolutum: non autem cum ſecreto haberetur; quia convenire Eccleſiam dicitur: conſidere in Eccleſia.

a *Juſtinianus Imp. in novella conſtit. 6.13. 7. Collatione* 10.

b *Seneca Lib.* De clementia

c *Canon Apoſtolorum* 28.

d *D. Greg. ep.* 112 *ad Syagrium, Ætherium, & alios Epiſcopos Galliarum Lib. 7. Indict.* 1.

e *De Maximino id teſtantur Euſebius Lib.* 9. Hiſt. Eccleſ. *Cap.* 2. *& Niceph. Lib. 7. C.* 25.

C O M M E N T A R I I N O V I.

UTilitas Conciliorum, atque eorum neceſſitas in Eccleſia, probatur auctoritate, & ratione. Auctoritate Canonis XXXVIII Apoſtolorum, ubi ſtatuitur, ut bis in anno Epiſcoporum Concilia celebrentur, ut inter ſe invicem dogmata pietatis explorent, & emergentes Eccleſiaſticas contentiones amoveant. Concilii Antiocheni 1. Can. XX. *Sufficere nobis viſum eſt, bis in anno per ſingulas provincias Epiſcoporum Concilium fieri*. Concilii Chalcedonenſis Act. 19. increpantur Epiſcopi, qui Concilium celebrare neglexerunt, his verbis: *Pervenit ad aures noſtras, quod in provinciis conſtituta Epiſcoporum Concilia non celebrantur*. Aurelian. Can. 1. *Unuſquiſque Metropolitanus in provincia ſua cum provincialibus ſuis ſingulis annis Synodale babeat opportuno tempore Concilium*. Trident. Seſſ. 24. *De reformat*. Cap. 2. Ratione, quia ex Conciliorum congregatione diligentius morum reformationi intenditur, cum vitia, quæ quotidie in Eccleſiam irrepunt, & oriuntur, facilius evellantur, & cauſſæ Epiſcoporum, contentioneſque fidelium celerius, ut ajunt Patres Generalis Concilii Nicæni 1. Can. V. atque maturius Eccleſiæ dogmata, & Eccleſiaſtica diſci-

ſcipli-

ciplina diſcutiantur, atque ſtatuantur, ut probant miris laudibus hos ſacros conventus extollentes Coriolan. in *Summa Concil.* Prælud. 2. Bellarminus Tom. 1. *Controverſ.* Lib. 1. *De Concil.* Cap. 6 Creſpetius in *Summa*, verbo, *Concilia*. Paullus tv. Hydumai in *Notis ad Innocent. III.* Lib. 2. epiſt. 45. Lamdmeter Lib. 2. *De veteri Cler. Mon.* Cap. 103. Bivar. in *Notis ad Maximum* anno 531. Petr. Creſol. *Myſtagog.* Cap. 40. Joan. Dartis ad *Decret.* in 15. Diſt. Unde PP. Hiſpani cum viderent ſæviente perſecutione Diocletiani innumeras per totius orbis partes turbas hominum Chriſtum metu tormentorum negantium, vel blanditiis allectorum, & idololatriam, ſimiliaque crimina in dies creſcere, utile, & valde neceſſarium cenſuerunt Concilium hoc Nationale celebrare ad arcendos fideles ab Idolorum cultu, & in recta Fide, Eccleſiæque proba diſciplina inſtruendos, & confirmandos. GONZALEZ.

Hæc cum ita ſint, & frequentia Conciliorum præſcripta inveniantur a tempore Apoſtolorum, nominatim vero Provincialium in citata Seſſ. 24. Concilii Trident. *De reform.* Cap. 2. (ut alia antiquiora omittam) mirum eſt quam raro ea celebrentur hoc ſæculo. Præcedenti quidem multa Provincialia fuerunt, eaque doctiſſima ubique fere, præſertim occaſione publicandi Synodum Oecumenicam Tridentinam, & exequendi illius Decreta. Plurima eorum lectu digiſſima dabimus in hoc Opere, habita in Hiſpania, & America. At a principio hujus ſæculi uſque modo rara admodum leguntur, vel congregata audiuntur. Viderint ii, quorum intereſt, quo jure, ſeu qua rationabili cauſſa id omittatur, cum mores quotidie in pejus labantur, & Eccleſiaſtica diſciplina marceſcat, & doctrina Moralis Caſuiſtarum plurium tot nocumenta inferre pergat, adhuc poſt damnatas ab Alexandro VII. propoſitiones XLIII. ab Innocentio XI. alias LXV. ab Alexandro VIII. duas adhuc horribiliores, & pernicioſiores, quarum una de peccato pure Philoſophico januam aperit ad excuſandum quælibet fere ſcelera in hominibus libertinis: altera excuſans ab obligatione ſtricta dilectionis Dei, evertit totam Legem Divinam, quæ in præcepto charitatis fundatur. Sane ad omnia prædicta mala avertenda deberent DD. Epiſcopi non ſolum in Synodis Diœceſanis, ſed etiam in Provincialibus, quæ profecto majoris auctoritatis ſunt, & uberiorem fructum afferunt, frequenter congregari. Cumque id medium videatur valde neceſſarium ad tot mala vitanda, ſalutemque animarum in hoc miſero ſtatu procurandam, cenſeo obligationem celebrandi ea Concilia, non ſolum eſſe Juris Eccleſiaſtici, ſed etiam naturalis, & Divini, juxta majorem, aut minorem neceſſitatem frequentandi id remedium. CARD. DE AGUIRRE.

Sancti & Religioſi Epiſcopi.

CAPUT VIII.

Epiſcopos, Sanctos, *& Romanum Pontificem* Sanctiſſimum, *ab initio Eccleſiæ appellari*.

Epiſcopos compellandi *Sanctos*, *Sanctiſſimos*, *Reverendiſſimos*, *Benedictos*, *Beatos*, *Beatiſſimos*, *Religioſos*, & aliis titulis eximio honore plenis, in primitiva Eccleſia vetus mos: quod eorum vitæ integritati, & ſanctimoniæ congruerent. Non igitur recens eſt nuncupatio, ut Gnoſtici quidam volunt, qui qua maledicendi cupiditate laborant, cum vident *Sanctos* Epiſcopos vocari, vel Romanum Pontificem *Sanctiſſimum*, aut *Beatiſſimum Patrem*, exclamant ſtatim, & vociferantur, nos protinus adulatores vocitantes. At ſi ipſi *Illuſtriſſimos* Senatores appellant obſcuriſſimos, & e media fæce plebis deſumptos, homines venalitios mediis in officinis natos, & alitos; *& Clariſſimum, & Illuſtriſſimum Senatum*, hominum mercaturis, uſuris, tabernis rem ſibi miſere quærentium; quid hoc eſt, ſi blandiri non eſt? & his blandiri, quos nec alloquio dignos, honeſtiores paullo juſtiſſime arbitrarentur. Nos vero a primordiis Eccleſiæ Romanos Pontifices *Sanctiſſimos* dicimus, & alios Epiſcopos *Sanctos* ſolemus etiam nuncupare: tum quod perſonam gerant Chriſti, omnis bonitatis, & ſanctitatis auctoris: tum ut tam præclaro, & nobili titulo nuncupati, beatum, atque incorruptum ſanctitatis auctoris: tum ut tam præclaro, & nobili titulo nuncupati, beatum, atque incorruptum ſanctitatis nomen (vita cum titulo mirifice congruente) & conſequi, & retinere continuo admoneantur.

COMMENTARII NOVI.

Epiſcopos in Jure *Sanctos* appellari, paſſim conſtat ex pluribus Auctoribus, cujus nomenclaturæ ratio redditur in Cap. *Non nos*, Diſt. 4. ubi Symmachus ait: *Quis ſanctum dubitet eſſe, quem apex tantæ dignitatis attollit? In quo ſi deſunt bona acquiſita per meritum, ſufficiunt quæ a loci deceſſore præſtantur*. Immo Sanctiſſimi dicuntur in Auth. *De Sanctiſſ. Epiſcop.* Collat. 9. Clemen. 1. §. *Nec ſuper*, De pœnis. Illuſtrant Cæſar. *De Eccleſiaſt. Hierarch.* Diſp. 6. §. 1. num. 1. Barboſa, *De poteſt. Epiſc.* Par. 1. Tit. 1. Cap. 2. num. 7. Fortunat. Scach. *De venerat. Sanct.* Sect. 1. Cap. 7. qui fuſe exponit hunc Sanctitatis titulum. De ipſis Epiſcopis adhuc viatoribus accipiendus eſt Can. VII. Concilii Milevitani, in illis verbis: *Item placuit, ut quicumque dixerit in oratione Dominica, ideo dicere Sanctos, dimitte nobis debita noſtra, ut non hæc pro ſe ipſis dicant, quia non eſt eis jam neceſſaria iſta petitio, ſed pro aliis, qui ſunt in ſuo populo pec-*

peccatores, & ideo n n dicere unumquemque Sanctorum, dimitte mihi debita mea, ſed dimitte nobis debita noſtra, ut hoc pro aliis potius, quam pro ſe juſtus petere intelligatur, anathema ſit. Sanctus enim, & juſtus erat Apoſtolus Jacobus, cum dicebat: In multis enim offendimus omnes. Quæ verba de Epiſcopia, & aliis qui plebes regunt, neceſſario ſunt accipienda, cum aliis non conveniant verba illa: *Sed pro aliis, qui ſunt in ſuo populo peccatores*; nec illa: *pro aliis potius, quam pro ſe juſtus petere intelligatur.* Notavit Albaſpinæus Lib. 1. *Obſerv.* Cap. fin. GONZALEZ.

In Eccleſia Eliberritana. Vulgata. In Eccleſia Illiberritana. *Emendata.*

CAPUT IX.

In Eccleſiis Concilia ſemper agi conſueviſſe, & cum omiſſum, quæ id de cauſſa.

ECcleſiæ, & Religionis negotia in Eccleſia tractari conſentaneum eſt, ut loci dignitate, & reverentia, eorum qui conveniunt animi ad majorem religionem excitentur. Non ergo recens hoc Chriſtianæ Reipublicæ inſtitutum, in conſecratis locis conventus agere, ſed antiquiſſimum, perpetua Eccleſiæ conſuetudine receptum. Nam & ſi aliquando Concilium habitum in Domo Urbani Donati ab Auguſtino a ſit traditum; id tamen factum fuiſſe, quod Baſilicæ in perſecutione Diocletiani, & Maximiani everſæ, nondum eſſent reſtitutæ, rectiſſime eſt additum ab Optato Milevitano b eandem hiſtoriam narrante. Inſtitutum præterea hoc Romani veteres cuſtodierunt, nec alibi niſi in Templis Senatus-conſulta habuiſſe, Varro docuit, & Gellius c: qua ratione Veſtalium Ædes, vel Templum, erat ſine conſecratione, ne apud eas Senatus haberetur, auctore Servio d. Et ut majori religione ſententiam dicerent, & perinde quiſque eorum animum intenderet, ac ſi cenſendum magis, quam aſſentiendum eſſet. Octavius Auguſtus ſanxit, ut prius quam conſideret Senator, thure, ac mero ſupplicaret apud Aram ejus Dei, in cujus Templo coiretur, ut tradit Suetonius. At Epiſcopi noſtri veræ Religionis cultum, uni, vero Deo, ter Optimo, & Maximo e tribuentes, ſoliti ſunt Sacrificium Spiritui Sancto ſupplices offerre, ut depulſis errorum tenebris, & accepta Divini Numinis luce, quod magis e Chriſtiana Republica, fideque ſua videatur, decernant. Eccleſia hæc *Eliberina* Gotthice dicitur; *Illiberritana* Latine.

a *D. Auguſt. Lib. 2. contra Creſconium.*
b *Optatus Milevit. Lib. 1. contra Parmenianum.*
c *Gellius Lib. 14. Noctium Atticarum Cap. 7.*
d *Servius Lib. 8. Æneidos in in verſu.* Eſt ingens gelidum lucus &c.
e *Suetonius in Octavii vita Cap. 35.*

COMMENTARII NOVI.

NOtum eſt, apud Romanos Senatum coire, & convenire ſolitum in loco ſacro, non profano. Sueton. in Auguſt. Cap. 35. *Illic ut prius quam conſideret quiſpiam, thure, ac mero ſupplicaret apud Aram ejus Dei, cujus in Templo coiretur.* Servius exponens verſum Virgilii VII. Æneid.

Auguſtum, ingens, centum ſublime columnis.

Et niſi in loco (ait) *auguſto Senatus Concilium habere non poterat.* Unde Templum Veſtæ non fuit augurio conſecratum, ne illuc conveniret Senatus, ubi erant Virgines. Herodianus Lib. 7. *Convenerunt igitur in Templum Capitolini Jovis, quod in arce ſumma venerationi præcipuæ Romani habebant, & in Æde Concordiæ.* Cicero Philipp. 2. *Cum in hac cella Concordiæ (o Dii immortales!) in qua me Conſule ſalutares ſententiæ dictæ ſunt.* In Æde Telluris Appianus Lib. 2. Belli civilis: *Ex eo die, quo in æde Telluris convocati ſumus.* In Æde Apollinis Cicero Lib. 2. Epiſt. IV. In Æde Caſtorum Terbellius Pollio in *Valerianis* poſt principium. In Æde Bellonæ Livius Lib. 38. *Ipſe decem navibus Romam rediit, & Senatu extra Urbem dato in Æde Bellonæ, quas res in Hiſpania geſſiſſet, diſſeruit*; & Lib. 49. *Manlius Proconſul ex Hiſpania redierat, cui poſtulanti a Senatu in Æde Bellonæ triumphum rerum geſtarum &c.* Illuſtrat Marcellus Donatus ad dict. Suetonii locum Tom. 6. *Theſauri crit.* pag. 355. Ita etiam ſacri Conventus, & Concilia non alibi quam in Eccleſia jam a primis ſæculis celebrari cœperunt, ut conſtat ex *Ordine celebrandi Concilium* relato apud D. Iſidorum, & in Concil. Tolet. IV. immo ipſis prioribus ſæculis Epiſcopi in Eccleſiis Jus dicebant. Damaſius in *Julio*, ibi: *Nullus Clericus in publico cauſſam agat, ſed in Eccleſia.* Quæ verba juxta morem accipiunt Cironius Lib. 2. *Obſerv.* Cap. 4. Filoſacus in Cap. 1. *De officio ordin.* §. 9. Et licet propter ingruentes perſecutiones aliqui exiſtimaverint non in Eccleſia, ſed in monte Ilipolitano, aut alio ſimili abdito loco coactum fuiſſe Concilium hoc, tamen cum expreſſe referatur in fronte hujus Concilii, coactum fuiſſe in Eccleſia Eliberina, adſtantibus Diaconibus, & omni plebe; non alio loco Synodi PP. convaniſſe audeam affirmare, præcipue cum retro ante tempora hujus Concilii Eccleſiam publice fideles habuiſſa, ex quodam fragmento marmoris probet Pedraza 1. Parte *Hiſtoriæ Gran.* Cap. 17. in qua coactum fuiſſe hoc Concilium, ipſe conjectatur. GONZALEZ.

JOSEPHI CATALANI ADDITIO.

De loco, ubi Concilia olim celebrarentur, diximus nos Tomo 1. Conciliorum in Prolegomenis, Cap. XVI. ubi inter alia labi notavimus Scriptores alias eruditiſſimos Ferdinandum Mendozam, & Emmanuelem Gonzalez, quod hoc in præſenti Capite IX. ſcribant, in Eccleſiis Concilia ſemper agi conſueviſſe, omiſſumque id aliquando, cum ſcilicet in perſecutione Impp. Diocletiani, & Maximiani everſæ, nondum eſſent reſtitutæ.

Enim

Enim vero hæc quis eſt Eccleſiaſticæ hiſtoriæ adeo peregrinus, qui neſciat, Concillum omnium vetuſtiſſimum Nicænum 1. reddita jam Eccleſiæ pace, ceſſatiſque perſecutionum procellis, in Aula Palatii Imperatoris Conſtantini Magni celebratum? Teſtis eſt ejus rei oculatus Euſebius in Vita ejuſdem Conſtantini, Lib. 3. Cap. 12. Sexta pariter Synodus, & Quini-ſexta, ut alias omittam, ubinam habitæ fuerunt, quam in ea Regiæ domus parte, quæ *Trullus* dicebator, & illa quidem Conſtantino Pogonato, hæc Juſtiniano II. Imperatore. Cæterum quod pace Eccleſiæ data, Concilia ut plurimum in Eccleſiis celebrarentur, variis jam nos exemplis oſtendimus loco citato; ubi etiam illud notavimus, antiqui moris fuiſſe, ut in Baſilicarum Secretariis Synodi Epiſcoporum agerentur. Quid autem Secretarium eſset, explicatum ibidem invenies.

Felix.

CAPUT X.

Cur nomina Epiſcoporum initio Concilii præfigantur; & Conſulum nomina, vel alia temporis nota omiſſa ſint.

SOlenne fuit in Romanorum Republica, ut ſcripto Senatus-conſulto, primum eorum qui interfuiſſent, nomina adſcriberentur. Cœlius ad Ciceronem a: *Senatus-conſultum factum, auctoritateſque perſcriptæ pridie Kal. Octobris in Æde Apollinis. Scribendo affuerunt L. Domitius Cn. F. Aenobarbus. Q. Cæcilius, Q. F. Metellus, Pius Scipio, L. Villius L. F. Pomp. Annalis, C. Septimius T. F. Quirina, C. Lucius, C. F. Pup. Hirrus, C. Scribonius C. F. Pop. Curio, L. Attejus L. F. An. Capito. M. Oppius M. F. Terentina*: Cicero b: *Cum omnes Pontifices, qui erant hujus ordinis, adeſſent, cumque alii, qui honoribus populi Romani antecedebant, multa de collegii judicio verba feciſſent, omneſque iidem ſcribendo adeſſent.* Et alibi: *Nequis decerneret, ne diſputaret, ne loqueretur, ne pedibus iret, ne ſcribendo adeſſent.* Lampridius c de Hellogabalo: *Ubi primum diem Senatus habuit, matrem ſuam in Senatu rogari juſſit; quæ cum veniſſet, rogata ad Conſulum ſubſellia, ſcribendo adſuit, ideſt Senatus-conſulti conficiendi teſtis.* Priſci etiam Eccleſiæ Patres in vetuſtis Eccleſiæ Conciliis eorum, qui adfuiſſent, nomina in principio Conciliorum d referre conſueverunt. Sed ſi Concilii habiti dies, ſi ordinaria Conſulum memoria, ſi Principis regnantis Imperium, vel quod majoris erat momenti, Romani Pontificis nomen, principio hujus Concilii affigeretur, non tantam nobis moleſtiam, negotiumque faceſſeret, incenſum indagandæ ejus vetuſtatis deſiderium. Hæc tamen, ut alia multa in reliquis Orientis, & Occidentis Eccleſiæ Conciliis, temporum injuria intercidiſſe non ambigo.

Sed vereor jam, ne dum ingenue fateor, Conſules huic Concilio deeſſe, inſultent denuo adverſarii noſtri, vel oriantur alii, qui nimia antiquitatis, vel religione, vel ſuperſtitione nobis litem intendant, & ex diei, vel Conſulum ſilentio controverſiam faciant; quod velut ſolennem Juris formulam, eorum adjectionem in Legibus, & Conſtitutionibus Conſtantinus Magnus e requiſierit ad Hiſpanos noſtros Luſitanos reſcribens: *Si qua poſthac Edicta, ſive Conſtitutiones ſine die, & Conſule fuerint deprehenſa, auctoritate careant.* Ad quam Annianus, antiquus earum interpres: *Quæcumque Leges ſine die, & Conſule fuerint prolatæ, non valeant.* At cum vera quæque libenti, & æquo animo profiteor; inanibus, & falſis cavillis veritati fieri præjudicium feram iniquo, vel potius non feram. In Edictis igitur, in Legibus, & Conſtitutionibus Principum ſæcularibus eam formulam obſervari Conſtantinum voluiſſe, quis neget? Sed in Eccleſiaſticis Pontificum, & Epiſcoporum, vel voluiſſe, vel potuiſſe, quis affirmet? Agnoſcebat profecto pius Imperator quæ Cæſaris, ſibi; quæ Dei, & Eccleſiæ, Eccleſiæ, & Deo reddi oportere, & Epiſcoporum, atque Pontificum judicio illa debere reſervari. Verum nec illud adhuc continuo in Principum ſæcularium Legibus Conſtantinus perpetuum eſſe voluit; ſed in Beneficiis, & Privilegiis perſonalibus, ne ullus fraudi relinqueretur locus. Sic enim ex autographo Conſtantini, ut veriſimile eſt, Juſtinianus f Imperator deprompſit, vel illud recenti ſua interpretatione voluit intelligi, dum eandem ſuo Codici inferens, ait: *Si qua beneficiaria perſonalia ſine die, & Conſule fuerint deprehenſa, auctoritate careant*, Alias vero Leges generaliter etiam prolatas, ſine die, & Conſule, non ideo minus valere, idem Juſtinianus g crebro docuit: *Et ſi quæ earum* (intelligens *Conſtitutiones*) *ſine die, & Conſule in tribus veteribus Codicibus, vel in quibus novellæ Conſtitutiones receptæ ſunt, inveniantur, ita iis ponendis, nullaque dubietate ſuper generali earum robore ex hoc orienda.* Et rurſus h: *Nulla dubietate emergendi, vel eo quod ſine die, & Conſule quædam compoſita ſunt.* Hac ipſa de cauſa cum multis retro ſæculis quæreretur, an Epiſtola quædam, vel cautio, qua pignus contrahebatur, valeret, quod nec dies præſcriptus, nec Conſules additi, nec tabulæ ſignatæ fuiſſent; Cervidio Scævolæ i recte placuit, non ideo minus, vel Epiſtolam, vel cautionem valuiſſe, quod ſine die ſcripta eſſet, & Conſule. Cumque aliquando in Eccleſia Africana olim in Collationibus Donatiſtarum, Epiſcopi Catholici Reſcripta quædam, vel Conſtitutiones ejuſdem Conſtantini Imperatori referrent: contraque urgerent adverſarii, illa ſine die, & Conſule, auctoritate carere; Marcellinum Honorii Imperatoris Notarium huic cauſſæ principali Conſtitutione præfectum, ſic interloquutum tradit Auguſtinus k: *Evidentiſſimi. Legibus definitum eſſe, Imperialia Conſtituta, etiamſi Conſules non legerentur, in dubium non vocari:* Ad-

a *Cæcilius ad Ciceron. Ep. 8. Lib. 8. Ep. fam.*

b *Cicero de Aruſpicum reſponſis. Idem in oratione poſt reditum ſuum.*

c *Lampridius in Hellogabalo.*

d *Probant id Concil. Arelat. I. Roman. I. ſub Sylveſtro, & aliud ſub Julio Agrippinenſe ſub Maximino Treverorum Epiſcopo, & alii.*

e *Conſtantin. Lib. 1. Tit. 1. C. Theod. de Conſtit. Princ.*

f *Juſtinian. L. 4. de diverſis reſcript.*

g *Juſtinian. ad Senat. Urbis Conſtantinop. L. unaſ. quibus De novo Cod. faciendo.*

h *Idem in L. una, §. hunc igitur, De Juſtinian. C. confirm.*

i *Scævola L. 34. de Pignorib.*

k *D. Auguſt. in Breviculo Collationum tertii diei.*

Adjiciam poſtremo, hac, vel alia Conſtantini Lege Epiſcopos noſtros (ut mittamus reliqua) nullo modo vinciri potuiſſe; quod annis multis ante Conſtantini ortum, ipſi non orti modo, ſed mortui ſunt. Diocletiani enim, & Maximiani Imperio Concilium habitum, pluribus eſt diſſertum ſuperius: quorum Imperatorum Conſtitutiones ſine die, & Conſule [a] occurrent frequenter. Leges autem, & Conſtituta omnia, non præteritis calumniam facere, ſed futuris regulam imponere, Impp. Valentinianus, Theudoſius, & Arcadius [b] ſcripſerunt.

Nec alienum a propoſito hoc eſſe putarim, antiquam Eccleſiæ refricare memoriam, quam D. Athanaſius a majoribus receptam, & obſervatam commendat; in Decretis Fidei edendis, eos Conſulum nomina neglexiſſe, ne primordia Catholicæ Fidei, anguſtis aſſignati temporis finibus terminare viderentur. Quare cum Urſatius, Valens, & Germinius Euſebiani, novandarum rerum cupidiſſimi, in propriis illorum Conciliabulis, diem, & Conſules in Decretis Fidei aſſignarent, acerbe illos his verbis inſectatur Athanaſius [c]: *Quid enim defuit Catholicæ Eccleſiæ ad pietatem, ut nunc de Fide quærendum videretur; quia verbis ſuis de Fide Conſulet adſcribunt, ſub quibus res acta eſt. Urſatius enim, & Valens, Germaniuſque, cum cæteris ſuis gregalibus id fecere, quod antea nec factum, nec auditum eſt apud Chriſtianos. Cum enim ſcripſiſſent eam Fidem, quam voluerunt, addiderant & Conſulem, & menſem, diemque ejus temporis, ut omnibus prudentibus palam facerent, non olim, ſed nunc demum eorum Fidem ſub Conſtantio initium accepiſſe.*

Sed eoſdem ignorantiæ admonitos, vel jam reſipiſcentes formulam hanc a Decretis ſuſtuliſſe, idem Athanaſius [d] commemorat: *Hæc ubi manſiſſent*, ait, *denuo mutata ſententia compoſuerunt eam Fidem, quam quia cum Conſulibus edidiſſent, multo pudore, & probro perfuſi ſunt, ejuſque exemplaria curavere, ut cum ſuo more ſententiam mutaſſent, ab his, qui ea tenebant, per Notarium Martianum ſurriperentur.*

Docet præterea Auguſtinus [e], & diem, & Conſules olim cura Epiſcoporum ſingulari in Conciliis ſuis additos, exſcriptorum negligentia ſublatos. Quod ſi Auguſtini ætate illud prædicatur de Afris, de Gothis antiquis exſcriptoribus id jure potiori affirmare, nedum ſuſpicari licebit; quod armis, & bellis multo magis, quam ſtudiis, & paci fuerint dediti.

Narrat etiam idem Auguſtinus [f], Donatiſtas diem, & Conſules mira ſolertia, vel ſumma potius improbitate expunxiſſe a Conciliis, ne certa temporis notatione in aliqua poſtea fraude ſua quæque ipſi affirmare volentes, poſſent deprehendi. Quod vulnus inflictum Concilio huic ab hæreticis, non ille mirabitur, qui eximia Concilii vetuſtate, qui graviſſimorum Patrum præjudiciis, qui ſanctarum Conſtitutionum Decretis ipſos vinci poſſe, & expugnari, attente conſiderarit.

Nec aliam porro inſignem eorumdem hæreticorum fraudem æquius diſſimulabo, ſed tanto fero, feramque ſemper moleſtius, quanto magis intereſt Concilii, Romanæ Sedis auctoritate, quam diei, & Conſulum notatione dignoſci, & ornari. Romanæ enim Sedis Legatos huic Concilio interfuiſſe, antiquiſſima Concilii Sueſſionenſis apud Sanctum Medardum Acta teſtantur; quorum Legatorum ſubſcriptiones cum die, & Conſulibus, ab hæreticis exordio hujus Concilii callide, improbeque ſublatas, ut ſanctiſſimis Decretis Pontificiam auctoritatem detraherent, non ſine graviſſimo, & maximo animi dolore refero; juſte tamen conceptum, juſtiſſima ſolatur ſpes, quam te Orbi univerſo oſtenſurum confido; quanti doctrinam, auctoritatem, & ſanctitatem defunctorum Epiſcoporum facias, qui tanti ipſi viventes Romanæ Sedis amplitudinem, & Legatorum ejus dignitatem fecerunt.

[a] *Hoc Lib. 1. C. 2. L. 4. de jure fiſci, L. 3. de conveniendis fiſci debit. L. 2. de decur. L. 20.*

[b] *Valent. Theodoſ. & Arcad. in l. 3. C. Theod. de Conſtit. Princip.*

[c] *De Synodis Arimini, & Seleuciæ in principio.*

[d] *Idem Athanaſ. in eodem Lib. de Synodis Arimini, & Seleuciæ.*

[e] *D. Auguſt. in Lib. non contra Donatiſtas poſt Collat. cap. 15.*

[f] *In Breviculo Collat. 3. diei, Cap. 15.*

COMMENTARII NOVI.

Conſtitutiones ſine die, & Conſule editæ olim ante Conſtantinum M. viribus non deſtituebantur. Lege 1. Codicis Theodoſ. *De diverſis Reſcript.* ex qua, nonnullis immutatis verbis, tranſcripſit Tribonianus Leg. 4. Cod. eod. Tit. Sed poſt Conſtantinum vires non obtinebant, quod firmavit Lotharius in *Legib. Longobard.* Tit. 28. in hæc verba: *In finibus Tuſciæ, quæ ſunt abſque menſe, & die menſis, nullum habeant vigorem*. Sed id poſtea immutavit Juſtinianus, ſtatuens, ſine die, & Conſule Conſtitutiones editas valere, Lege unic. §. penult. Cod. *De novo Cod faciend.* Notavi in Cap. *Plerumque 23. De Reſcriptis*. Jure etiam ſacrorum Canonum in Reſcriptis, & aliis Inſtrumentis, quæ ex defectu datæ in dubium revocari poterant, dies, & Conſules adjiciebantur. Unde in ordinatione Epiſcopi noviter conſecratus accipiebat literas ſuæ ordinationis cum die, & Conſule. Concilium Milevitanum Canone XIV. illic: *Deinde placuit, ut quicumque deinceps ab Epiſcopis ordinantur per Provincias Africanas, literas accipiant ab Ordinatoribus ſuis, manu eorum conſcriptas, continentes Conſulem, & diem; ut nulla altercatio de poſterioribus, vel anterioribus oriatur*. Quia tempore labente Ordinationis antiquitas in dubium revocari poterat. Sed cum in Concilio Niceno, & aliis tertii ſæculi Eccleſiæ non legantur, nec reperiantur adjecti Conſules, non eſt ratio cur ex eorum defectu auctoritas hujus Concilii in dubium vocetur. GONZALEZ.

Quidquid neget Cl. Vir Gonzalez, in Concilio Niceno additi fuerunt Conſules. Initio enim illius legitur: *κανόνες τῶν τριακοσίων δεκαοκτὼ ἁγίων πατέρων, τῶν ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων, ἐν ὑπατείᾳ Παυλίνου καὶ Ἰουλιανοῦ τῶν λαμπροτάτων* &c *Canones trecentorum decem & octo Sanctorum Patrum, qui Niceæ convenerunt, Conſulatu Paullini, & Juliani Virorum Clariſſimorum*. Idipſum apparet ex Epiſtola Oſii, Macarii, Victoris, & Vincentii ad Sylveſtrum Papam ex Nicæa, eiſdem Coſs. CARD DE AGUIRRE.

I. *Felix Epiſcopus Aquitanus*. vulgata. I. Felix Epiſcopus Accitanus. *em nd.*

IN aliis Codicibus *Aaxitanus*, in aliis *Auritanus*, utrumque mendoſe. *Accitanus* legi debet, ut in mſs. Hiſpalenſi, & S. Æmiliani. Olim *Acci* Civitas, *Guadix* hodie, nomine a Mauris indito; cujus Civitatis Epiſcopum primum D. Torquatum, D. Petri Diſcipulum rafetunt Hiſpaniæ Annales [a], in eaque prima omnium hunc, & reliquos Apoſtolos a Divo Petro miſſos in Hiſpaniam, a pia femina Luparia nomine hoſpitio receptus, quod Accitanæ Eccleſiæ auget dignitatem. Lectionem hanc magis probarim, quod *Acci* propinquior ſit Illiberi, & de ejus Civitatis Epiſcopis, ipſorumque Sedis antiquitate celebrior ſit memoria, quam *Aucæ*; quæ maximo etiam locorum intervallo diſtat ab Illiberi Bætica, in qua Concilium hoc convocatum magis placuit. Subeſt hodie Accitanus Epiſcopus Archiepiſcopo Illiberitano, ſive Granatenſi.

a Ex his Ambroſ. Moral. Lib. 9. Hiſt. Hiſpan. Cap. 3.

Quod ſi lectio *Auritanus* aliis arriſerit, iis notandum eſt, quod in diviſione Epiſcopatuum, quam Vvamba Rex in Concilio Toletano fieri, & confirmari voluit, inter Sedes Epiſcoporum Tarraconenſi Archiepiſcopo ſubjectas, poſt Tiraſſonam, ut vocat, Aucam poſuit; ut & Raſis Auctor Arabs in ea diviſione Epiſcopatuum, quam Conſtantino acceptam refert. Aucam enim, & illius Epiſcopum ſubjectum dicit Archiepiſcopo Tarraconenſi. Aucæ Civitatis veſtigia ſupra Burgos monſtrantur, nunc circiter millia paſſuum in monte Jubeda, ut ait Nebriſſenſis: ab ea montes *Aurenſes*, vulgo *montes de Oca*. Sedes Epiſcopalis fuit Hiſpaniæ antiquiſſima. Terminos illius præſcripſit diviſio Regis Vvambæ: *Auca*, ait, *teneat de Platena uſque Amayam, de Villa-Inferno, uſque Pedem-Moram*. Confinis erat Tiraſſonenſi Epiſcopatui; nam hujus terminos uſque ad Platenam extendit eadem Vvambæ diviſio: *Tiraſſona*, ait, *teneat de Sparga uſque Platenam, de Altomonte uſque Milleſam*. Arterii, vel Litorii Epiſcopi Aucenſis ſubſcriptio extat in Concilio Toletano III. Amanungi in V. Domnini in VII. etſi parum recte *Auxitani* legatur, Guerici in VIII. De Joanne Aucenſi Epiſcopo meminit Rodericus Archiepiſcopus Toletanus [b], dum de iis Epiſcopis verba facit, qui convenerant ad celebrandam Dedicationem Eccleſiæ Sancti Jacobi, etſi eo tempore Auca in poteſtate eſſet Sarracenorum. Illa tamen ab Alphonſo VI. primum ad Oppidum *Gamonal*, paullo poſt ad Civitatem Burgenſem, auctoritate Urbani II. tranſlata eſt anno Domini MXCVI. Primum Burgenſis Eccleſiæ Epiſcopum Simeonem fuiſſe (qui prius fuerat Aucenſis) pervetuſta demonſtrat memoria ejuſdem Eccleſiæ Burgenſis in Divæ Catharinæ Sacello, in quo omnium Epiſcoporum Burgenſium imagines depictæ ſunt, quarum prima eſt cum hac inſcriptione: *Simeon, tranſlata Epiſcopali Sede ab Auca, ſedit primus Burgis Epiſcopus annis viginti tribus; obiit autem die XVII. Aprilis, anno Domini MXXCI*. Burgenſem hunc Epiſcopum idem Alphonſus VI. (quod Burgenſis Civitas caput ſit Regni Caſtellæ) inter reliquos Caſtellæ Epiſcopos principem locum voluit obtinere, exemptumque jam ab Archiepiſcopo Tarraconenſi, & pro illo Regiam Conſtitutionem edidit, renitente Bernardo Archiepiſcopo Toletano. Hodie illa Archiepiſcopo proprio gaudet, quod primum a Gregorio XIII. Philippum II. impetraſſe ſcitum eſt. Primus illius Archiepiſcopus D. Franciſcus Pachiecus Cardinalis.

b Lib. 5. Hiſt. Hiſpan. C. 18.

Docet prima Felicis Accitani Epiſcopi ſubſcriptio, & quæ ſequuntur, Archiepiſcoporum, Metropolitanorum, & Primatum nomen Hiſpaniæ tunc fuiſſe inauditum; quod poſtea uberius probabitur [c]. Nec id de nomine notaſſe ſat puto, niſi admonuero etiam, illo ævo in Hiſpania Epiſcoporum Sedes ſuis quaſque finibus terminatas, Epiſcopoſque earum Sedium unum, & ſupremum agnoviſſe; hunc autem illum tunc fuiſſe arbitror, non qui majori præeſſet Civitati, ſed qui ordinationis antiquitate cæteris anteiret; huic enim, ſi Metropolitanus impedimentis juſtis adſtrictus ſit, curam cogendi Concilia Provincialia demandat, antiquo Jure renovato, Concilium Tridentinum [d]. Qua ratione cum D. Gregorius Epiſcopus Illiberitanus in Cordubenſem Urbem Principis decreto traheretur, quod Oſio communicare nollet, injecta ſuſpicione, quod Arianæ impietati Oſius conſenſiſſet, Oſium commotum ferunt Clementio gentili Conſtantii Præfecto Vicario in Bætica ſuggeſſiſſe, ut mitteret illum in exilium; at cum Clementius reſpondiſſet, ſe non audere Epiſcopum exilio multare, niſi prius ab Epiſcopatu dejiceretur, ſententiam tentaſſe proferre Oſium, Iſidorus, vel Theodiſcus ex Marcellino [e] refert, ni Divina Providentia impediretur; qua ſententia enim ſe, ſuamque cauſſam lædi Gregorius conſpiceret, non ad Archiepiſcopos, non ad Primates Hiſpaniæ appellavit, ſed ad Deum ipſum; quod Gregorius non feciſſet, ſi injuriam ſibi ab alio Epiſcopo illatam, adeo facile poſſet appellatione ad Archiepiſcopum delata repellere. Quocirca primum omnium Felicis Accitani Epiſcopi nomen præſcriptum huic Concilio haud probabili conjectura cenſeo. Eundem morem conſtanter Eccleſiam ſemper retinuiſſe, ex Gregorio Magno [f] apparet: *Epiſcopos*, inquit ad Syagrium Epiſcopum Auguſtodunenſem, *ſecundum ordinationis ſuæ tempus, ſive ad conſidendum in Concilio, ſive ad ſubſcribendum, vel in qualibet alia re, ſua attendere loca decernimus, & ſuarum ſibi prærogativam Ordinum vindicare*. Hoc & in Hiſpania olim obſervatum, ex Concilio Bracarenſi I. [g] colligitur, ubi tamen excipit Metropolitanorum Sedem, quod jam eo tempore eſſent Metropolitani in Hiſpania: *Item placuit*, ait, *ut, conſervato Metropolitani Epiſcopi primatu, cæteri Epiſcoporum ſecundum ſuæ ordinationis tempus, alius alii ſede deferat locum*. D. [h] Iſidorus ordinem docens celebrandi Concilia: *Hora*, inquit, *diei prima ante ſolis ortum rejiciantur omnes ab Eccleſia, obſeratiſque foribus cunctis, ad unam januam, per quam Sacerdotes ingredi oportet, Oſtiarii ſtabunt, & convenientes omnes Epiſcopi, pariter introibunt, ſecundum Ordinationis ſuæ tempus reſidebunt*. Id etiam in Africa conſtitutum eſt Concilio Mi-

c Lib. 3. C. 42.

d Concilium [illegible]

e [illegible]

f [illegible] ad Syagrium [illegible]

g [illegible]

h In principio Lib. De modo celebrandi concilia.

Milevitano [a], ſalvo etiam jure Primatus Numidiæ, & Mauritaniæ. Primatum autem Sedes ideo in hoc Concilio Milevitano, & Bracarenſi excepta eſt, quod illo tempore jam in Africa, & Hiſpania Primates eſſent, quorum judicio ſtabant in multis reliqui Epiſcopi ſuffraganei, etiam ſi ordinatione eſſent poſteriores. Hac ipſa de cauſa D. Auguſtinus [b] de falſitate ſuſpectam habuit eam Tractoriam, qua Victorinus Epiſcopus jure Primatus eundem Auguſtinum, & alios Epiſcopos ad futurum Concilium convocabat: quod in illa ejus nomen tertio loco eſſet ſcriptum, cum ſecundum ſuæ ordinationis tempus, multo poſterius, ut ipſe ait, ſcribi debuiſſet. Quod ſi fuiſſe Metropolitanos tempore hujus Concilii, alii inſtantius aſſeverent, oſtendant (quæſo) Cathedras eorum primas, exprimant locorum Sedes, probent Epiſcoporum ſucceſſiones, aſſignent Eccleſias ſuffraganeas, indicent ſaltem vel nomina, & relatis in album vetuſtis antiquitatis monumentis confirment, hujus Concilii indictionem a ſola illius auctoritate manaſſe; vel in judiciis Epiſcoporum forenſibus, ordinarias Eccleſiæ, & privatorum cauſas jure appellationis, ad ejus Tribunal deferri; nam in re tam antiqua, & gravi fidem meam illis temere, & ſine certo, ut dicitur, pignore non præſtabo. Conſtantinum Magnum auctoritate Sylveſtri Pontificis, ut credi par eſt, ſingulas Diœceſes Hiſpanicarum Eccleſiarum ſuis finibus poſtea terminaſse, & ex his Toletanam, Hiſpalenſem, Emeritenſem, Bracarenſem, & Tarraconenſem erexiſſe in Metropolitanas, Alphonſus [c] Rex tradidit, & Raſis Arabs.

a *Can.* 13.

b *Epiſt.* 217. *ad Victorinum.*

c *Hiſt. Hiſpan. generali* 1. *Par. C.* 101.

Jus autem primæ Sedis Epiſcopis antiquitate ordinationis delatum inter ipſos Metropolitanos Eccleſiis jam Metropolitanis erectis obſervari ſolebat; nam qui eorum primus erat ordinatione, in Conciliis ſedebat primus, ſubſcribebat primus. In Toletano IV. ſubſcripſit primo loco Iſidorus Epiſcopus Hiſpalenſis, II. Salva Narbonenſis Metropolitanus, III. Stephanus Emeritenſis, IV. Juſtus Toletanus, V. Julianus Bracarenſis, VI. Audax Tarraconenſis, omnes iſti Metropolitani, & poſt illos reliqui Epiſcopi. In Concilio Toletano VI. ſubſcripſit ſolum Eugenius Toletanus, quia ſuæ ipſius tantum Provinciæ, non Regni Generale Concilium; ſed in VII. Toletano, quod Generale Hiſpaniæ fuit, ſubſcripſit primo loco Salva Narbonenſis Metropolitanus, II. loco Julianus Bracarenſis, III. Eugenius Toletanus, IV. ſubſcripſit Honoratus Hiſpalenſis. In Concilio Toletano VIII. ſubſcripſit primus Orontius Emeritenſis, II. Antonius Hiſpalenſis, III. Eugenius Toletanus, IV. Potamius Bracarenſis. Nec tunc Primates totius Hiſpaniæ, ſeu Metropolitanorum omnium principes fuiſſe comperio, ut hodie eſt Archiepiſcopus Toletanus, Urbani II. privilegio, inſequentium Pontificum Paſchalis, Gelaſii, Innocentii II. Cæleſtini, Lucii, Alexandri, Honorii, Gregorii IX. ac tandem Martini V. auctoritate roborato.

COMMENTARII NOVI.

Felicem, & Sabinum, quorum hic mentio habetur, eſſe Hiſpaniæ Epiſcopos illos, quos ſupra in Vita Stephani, & in Concilio quodam Africano, Baſilidi & Martiali lapſis Hiſpaniæ Epiſcopis ſubſtitutos eſſe diximus, non eſt improbabile. Garſias Loaiſa hic notat, duos fuiſſe Sabinos, quorum primus poſt Marcellum, ſecundus poſt Martianum ſederit. BINIUS.

Nequeo in ſententiam doctiſſimi Binii concedere, nec probabile exiſtimare, Felicem & Sabinum primo loco ſubſcribentes, fuiſſe illos a Cypriano memoratos in Epiſtola ſupra exſcripta Tomo I. Imprimis enim, Felix & Sabinus ibidem nominati, fuerunt ſubſtituti in locum Baſilidis & Martialis lapſorum, ſeu libellaticorum, quorum alter erat Epiſcopus Aſturicenſis, alter Legionenſis. Felix igitur ille & Sabinus, memorati a Cypriano, fuerunt Epiſcopi Eccleſiarum Aſturicenſis & Legionenſis. Quomodo autem credi poteſt, ambos fuiſſe poſtea translatos ad Eccleſias Accitanam & Hiſpalenſem? Non enim eo tempore, id eſt, tertio ſæculo Æræ Chriſtianæ, aut initio quarti, fuit translatio aliqua Epiſcoporum in Occidente ab una Eccleſia in aliam, adhuc ſtatuta auctoritate Epiſtolæ S. Anteri Papæ ad Hiſpanos, in ſuperioribus exſcripta, quæ id indulget, ubi publica neceſſitas, & utilitas magna Eccleſiæ id expoſcit. Neque ulla ejuſmodi videtur eo tempore fuiſſe in Hiſpania ad eam translationem. Præterea difficile apparet, Felicem illum & Sabinum tempore S. Cypriani ordinatos Epiſcopos anno circiter CCLVII. vixiſſe uſque ad tempus hujus Concilii, quamvis illud celebratum fuerit anno CCCIII. ut nos infra ſuo loco oſtendemus. Si autem ponatur coactum circa tempus Concilii Nicæni, uti multi volunt, id eſt, circa annum CCCXXV. incredibile eſt, quod idem Felix & Sabinus adhuc viverent. Opus enim eſſet, ut ambo permanerent Epiſcopi ſexaginta ſeptem annis ut minimum. Quod, licet abſolute ſit poſſibile, nullatenus credi poteſt ſine gravi aliquo, & ſolido illius temporis teſtimonio. CARD. DE AGUIRRE.

Felicem Epiſcopum Accitanum præfuiſſe huic Concilio, teſtatur Flavius Dext. in *Chron.* anno CCC. cujus verba ſupra retuli, & ibi notarunt Bivar. & Caro, Pedraza I. p. *Hiſt Gran.* Cap. 12. in *Martyrol.* tom. 3. die 18. Maji. Fuit S. Felix origine Hiſpanus, qui propter celebre in operibus teſtimonium, illuſtre in virtutibus nomen, & innumeras in prudentia & ſcientiarum cognitione dotes meruit Præſidis officio fungi in hoc Concilio conſenſu Melantii Toletani Præſulis Primatis Hiſpaniæ, ut ſupponit * Pater Higuera in *Diptych. Toletan.* num. 69. Finito hoc Concilio ab illius Patribus ob præclaram ejus ſanctimoniam miſſus fuit ad confirmandos fideles tempore tam ſævæ perſecutionis per populos Vaſconiæ; qui ad Spalitanam Urbem accedens, Deciani juſſu poſt continuata tormenta gladio cæſus, Martyrii palmam aſſequutus fuit die 18. Maji anno CCCI. ut in Martyrologio Romano ea die le-

Higueriana qui qualia.

* Ac ſingi, ut pleraque alia.

Felix ille eſt longe alius ab hoc.

legitur, & probat Tamayo ubi proxime. Circa Cathedram autem ipſius, notatum invenio a Boſquero in Notis ad Innocentium, Lib. I. Epiſt. 57. Felicem Accitanum fuiſſe Præſulem in antiqua Eccleſia Aucenſi conſtructa in ſaltu Aucenſi vulgo *Montes de Oca*; ex qua translata fuit in Civitatem Burgenſem: ſed verius eſt Accitanam Eccleſiam, cujus Præſul reperiebatur Felix, eſſe in Bætica vetuſtiſſimam Hiſpaniæ Civitatem, quæ hodie dicitur *Guadix*. Ejus meminerunt Ptolemæus Lib. 2. *Geograph.* tab. 2. Europ. 6. ibi: *Sub iis, & penes Oretanos, ſunt Baſtitani, in quibus Urbes mediterraneæ Orcelis, Vergilia, Acci*. Julianus in *Chron.* num. 14. Fuit Colonia Romanorum teſte Plinio lib. 3. Cap. 1. dicta Julia-Gemella, ut conſtat ex veteri hac inſcriptione relata a Gruthero fol. 271. num. 6.

IVLIÆ MAMEÆ
AVG. MATRI.
IMP. CÆS. M. AVRELII.
SEVERI ALEXANDRI.
PI. F. F. AVG.
M. CASTROR.
COL. IVL. GEM. ACCITANA
DEV. NVM. MAIESTAT. Q.
EIVS.

Alia de tanti Præſulis vita, & Accitanæ Civitatis antiquitate congeſſit nuperus Tamayus a Salazar in *Martyrol.* Tom. 1. die 22. Februarii, & Tom. 3. die 13. Junii. Circa ordinem tam in ſedendo, quam in ſubſcribendo inter Præſules ſervandum temporibus hujus Concilii, aliquid cautum non legimus; poſtea tamen ſtatutum fuit, ut Epiſcopus antiquior, & prior ratione conſecrationis, primum locum obtineret. Concil. Milevit. Can. XIII. Afric. Can. LIII. in illis verbis: *Qui prius ordinati ſunt, iis, qui poſtea ordinati ſunt, præferantur, ſalvo jure Primatum Numidiæ, & Mauritaniæ*. Concilium Bracar. I. Can. XXIV. *Conſervato Metropolitani Epiſcopi Primatu, cæteri Epiſcoporum ſecundum ſuæ ordinationis tempus, alius alii ſedendi deferat locum*. Concilium Toletanum IV. Can. III. Anglicanum, Can. VIII. *Nullus Epiſcoporum ſe præferat alteri per ambitionem, ſed omnes cognoſcant tempus, & ordinem conſecrationis*. Lege, *Sancimus* 29. Cod. *De Epiſcopali audientia*. Qui ordo vel antiquitus jam adeo reverenter ſervatus fuit, ut ſi Presbyteri, vel Archidiaconi ad Concilium a ſuis Epiſcopis ut Legati mitterentur, in ſubſcribendo, ſuorum Epiſcoporum gradum, & locum retinerent, etiam ante Epiſcopos, qui ordinatione poſteriores eſſent, ut videre licet in Concilio Epaunenſi, Aurelian. II. Cabilon. Cap. I. Itidem apud Græcos Epiſcopi, qui aderant Conciliis, in ſubſcribendo, ordinem ſuæ ordinationis ſervabant, ut apparet in Concilio Conſtantinopolitano V. variis locis. Qui vices Epiſcoporum, aut Patriarcharum gerebant, in Conciliis ſubſcribebant eo loco, & ordine, quo ſubſignaſſent, ſeu Metropolitæ, ſeu etiam Patriarchæ, ſi ipſi adfuiſſent, ut apparet in ſubſcriptionibus Græcorum ad calcem Concilii Florentini. Sic apud Gelaſium Cyzicenum in Actis Concilii Nicæni primi, Victor, & Vincentius Presbyteri Romani vices gerentes P. R. una cum Oſio Cordubenſi Epiſcopo ante alios quoſvis Epiſcopos, etiam Patriarchas ipſi Concilio ſubſcribunt. Et licet jam ævo hujus Concilii eſſent in Hiſpania primæ Sedes, ut conſtat ex Canone LVII. hujus Concilii, ut latius dicemus, tamen cum certus ordo ſedendi, & ſubſcribendi præſcriptus non eſſet, ideo Patres in eo congregati, ſine delectu, parum curantes de honoratiore loco, ſubſcripſerunt. GONZALEZ.

H'guerian' ſpiritus hæret.

II. Sabinus Epiſcopus Spalenſis. Vulgata. II. Sabinus Epiſc. Hiſpalenſis. *Emendata.*

IN Felicis Accitani Epiſcopi nomine primum referendo editi Codices, & mſs. conſentiunt; diſſentiunt in reliquis. Sabinum II. loco editi, Lucenſis & Hiſpalenſis III. conſtituunt. In re tam antiqua non datur divinationi locus: quod ex ordinationis antiquitate ille prior, aut poſterior deferretur. Hæc tamen, etſi leviuſcula ſint, non contemnemus, ſingula ſuis locis adnotabimus, ordinem editorum Codicum ſequentes.

Hiſpalenſium Epiſcoporum primum ferunt Codices Hiſpalenſes Marciolum, ſeu Marcianum fuiſſe: ſecundum hunc, de quo agimus Sabinum, quem ut ſingulari pietate, & religione præditum, Breviarium Eborenſe commendat, præſertim quod in perſecutione Diocletiani, & Maximiani, quæ hoc Concilium conſequutus eſt, Corpus Beatæ Juſtæ ex altiſſimo eduxerit puteo, in quem fuerat projectum, & oſſa Beatæ Ruffinæ combuſta in Amphitheatro collegerit, & in Cœmeterio ſuburbii Hiſpalenſis utriuſque reliquias ſepelierit. Sabinus quidam ex Bætica ſubſcripſit Concilio Arelatenſi II. Presbyteri, non Epiſcopi nomine. Hiſpalenſi Eccleſiæ olim paruiſſe ut ſuffraganeas, Italicam, Aſſidoniam, Eleplam, Malacam, Eliberrim, Aſtigi, Cordubam, Agabrum, & Tucci, vetuſti Codices referunt: hodie autem Malaca ſubeſt, & Gaditana.

COMMENTARII NOVI.

NOn poteſt retineri lectio, quæ ponit Sabinum Epiſcopum ſecundum Hiſpalenſem, ſiquidem conſtat primum ejus Eccleſiæ Præſulem fuiſſe S. Pium Diſcipulum B. Jacobi, qui poſt erectam, dicatamque in Urbe Romula B. Mariæ Virgini Capellam, Martyr apud Cherſoneſum cum aliis Epiſcopis obiit ann. LX. a quo memoria Præſulum Hiſpalenſium excidit uſque ad Joannem hujus nominis primum, qui vixit uſque ad annum Domini CCLXXVIII. Cujus ſucceſſor fuit S. Carpophorus, qui cum ejus Diacono Abundio a Marciano Bæticæ Præſide martyrio coronatus fuit anno CCLXXXV. Illi ſucceſſor aſſignatus fuit Sabinus, cujus ævo martyrium ſubiere SS. Juſta, & Ruffina: tandemque plenus

nus dierum, & bonorum operum requievit in Domino anno CCCLXXIV. ut referunt Spinoſa, & Quintana-Dueñas, ipſius Vitæ Scriptores. Sabinus iſte primus hujus nominis Hiſpalenſis Præſul ſubſcripſit huic Concilio, & poſtea interfuit Concilio Toletano celebrato anno CCCXIII. ut referunt Eutrandus in *fragment.* numer. 16. Julianus in *Adverſ.* num. 131. Audiendus tamen non eſt Spinoſa, qui Lib. 2. *Hiſt. Hiſpan.* Cap 8. exiſtimavit etiam hunc Sabinum interfuiſſe Concilio Arelat. II. celebrato ann. CCCXIV nam in eo tantum ſubſcribit Sabinus Presbyter ex provinciæ Hiſpaniæ Civitate Bætica: nam ſi ut Epiſcopus Hiſpalenſis ſubſcripſit in præſenti Concilio anno CCC. quomodo tanquam Presbyter tantum poterat intereſſe Concilio Arelat. anno CCCXIV. celebrato? Unde rectius exiſtimavit R. Caro in *Antiquit. Hiſpal* Cap. 34. circa finem, & in Notis ad Flavium Dextr. anno Chriſti LVI. Sabinum illum fuiſſe Presbyterum, & originarium Urrerenſis Civitatis, quæ olim Bætica dicebatur. GONZALEZ.

Multa hoc loco profert D. Gonzalez deſumpta ex Chronicis Dextro, Luitprando (alias Eutrando) & Juliano Perez adſcriptis, quæ notha, vel ut minimum ſuſpecta ſunt doctiſſimis hominibus intra & extra Hiſpaniam, ut ſæpe alias monui. Si autem verum ponatur quod laudatus Interpres cum illorum defenſoribus inquit de Sabino hujus nominis primo Præſule Hiſpalenſi, & vita functo anno Chriſti CCCLXXIV. convincitur palam, diverſum fuiſſe & longe poſteriorem Sabino illo a S. Cypriano memorato, qui anno circiter CCLVII. electus fuit Epiſcopus in locum Baſilidis. Quis enim credat, unum eundemque Sabinum in Epiſcopatu exegiſſe centum decem & ſeptem annos?

Verum adhuc poſito quod Sabinus ſecundo loco ſubſcribens huic Concilio, ſit alius a Sabino illo ſuffecto in locum Baſilidis, difficillime credi poteſt, eundem perduraſſe uſque ad annum CCCLXXIV. Sive enim Concilium hoc celebratum fuerit anno CCC. ut D. Gonzalez cum ſuo illo Dextro, ejuſque defenſoribus vult, ſive anno CCCIII. ut nos infra in Diſſertatione ſtabiliemus, certum eſt, Sabinum hoc loci ſubſcribentem ſecundo loco inter tot alios Epiſcopos, jam tum fuiſſe Præſulem valde antiquum, aut etiam ſenem. Quomodo ergo putandus eſt permanſiſſe aliis ſeptuaginta annis uſque ad CCCLXXIV. Hæc, & plura alia *ἀσύστατα* & *ἄτοπα* occurrunt paſſim in illis pſeudo-Chronicis, quorum pleraque in hoc Opere diſſimulanda erunt, ne illud prolixius juſto evadat. Sat itaque ſit pauca quædam ex innumeris indicare, ac rejicere. CARD. DE AGUIRRE.

III. Smagius Epiſcopus Biguerrenſis. vulgata.

III. Synagius Epiſcopus Agabrenſis. *Emendata.*

S*Anagium* xlii mſs. *Synagium* Lucenſis & Hiſpalenſis, non III. loco, ut in editis, ſed V. *Bigaerram* conſtituit Ptolemæus in Conteſtanis non procul a Salaria. Antonius Beuterus ait Civitatem Hiſpaniæ eſſe, hodie *Vejar*, Caput Ducatus de Vejar. Sed diſplicet, quod in ea fuiſſe Epiſcopatum, nuſquam legerim. Epagrenſem referunt Codices mſs. Lucenſis & Hiſpalenſis. Ipagrum autem Antonino Pio a Gadibus verſus Cordubam ponitur; ſed Agabrenſis, aut Egabrenſis (ut in aliis Codicibus mſs.) legendum mihi magis placet, quod in ſubſcriptionibus Presbyterorum (quas ſtatim referemus) Victorinum ab Agabro huic etiam Concilio interfuiſse videamus. Subſcriptionem præterea Joannis, & Sophronii Epiſcoporum Agabrenſium in Concilio Toletano III. legimus. Alterius tacito nomine extat in IV. In VIII. ſubſcripſit Baucada Epiſcopus Agabrenſis, & in VIII. Selva. In Hiſpalenſi II. Canone I. v. & VIII. ſit mentio de Eccleſia, & Epiſcopo Agaberenſi, & ex conqueſtione Theodulphi Epiſcopi Malacitani, Canone I. liquet Agabrenſem Eccleſiam non longe abfuiſse a Malacitana: nam ejus terminos ab Epiſcopo Agabrenſi, Illiberritano, & Aſtigitano uſurpari conqueſtus eſt olim. In diviſione Vvambæ Regis, Egabrenſem Epiſcopum conſtat ſubjectum Archiepiſcopo Hiſpalenſi: illius terminos hos conſtituit: *Egabro teneat de Vbeta uſque Malam-Sayam de Carta uſque Saetam.* Hanc eandam eſse putem cum illa, quæ *Cabra* nunc dicitur; quod confirmat Rex a Alphonſus X. Referans enim eandem diviſionem Epiſcopatuum Vvambæ Regis, inter ſubjectas Sedes Archiepiſcopo Hiſpalenſi, ſeptimo loco Agabrenſem enumerat his verbis: *El Obiſpado de Agabro (* eſta es Cabra *) faſta Vdeda, & deſde Vbeda faſta Malaſaaa, & deſde hi faſta Certama.*

a *Rex Alphonſ. in hiſt. Hiſpan. general. 3. par. c. 11.*

C O M M E N T A R I I   N O V I.

IN aliis Codicibus legitur *Senagius Bracarenſis*, & apud Flav. Dextr. in *Chron.* anno CCXC. habetur: *Senagis Epiſcopus Bracarenſis floret, interfuit Concilio Illiberit.* Unde Pedraza I. p. *Hiſt. Granat.* Cap. 12. exiſtimat *Sanagium, ſeu Sinagrium*, Epiſcopum fuiſſe Bracar. & adfuiſſe huic Concilio. In aliis Codicibus legitur *Biguerrenſis*; ſed falſo, cum ea Eccleſia ſit in Gallia longe diſtans ab Illiberi, neque credi poſſit, perſecutione Diocletiani ingruente integrum, fuiſſe externis Epiſcopis ad Concilium hoc accedere, quando non omnibus Hiſpanis id datum erat. Legendum igitur eſt: *Sinagrius Bracarenſis*, qui Eccleſiam Bracarenſem rexit ex anno CCXCIX. uſque ad CCCXIII. ut refert Acuna in eius Vita; vel legi debet: *Victor Epiſcopus Agabrenſis*, qui præfuit Eccleſiæ Agabrenſi per annum CCC. ut ex veteri Catal. Præſulum ipſius Eccleſiæ tranſcripto a Tamayo Tom. 2 *Martyrol.* die 13. Martii liquet, ubi ita legitur: *Victor hujus nominis primus Epiſcopus Egabrenſis interfuit Concilio Illiberitano anno CCC.* Nec ſi hæc litera retineatur, abſonum erit aſſerere juxta Flav. Dext. Senagrium interfuiſse huic Concilio, & ejus nomen a Notario omiſſum fuiſse, Egabrum Civitas fuit Bæticæ a Græcia condita, hodie *Cabra* dicitur; jam a primis Eccleſiæ ſæculis Epiſcopali Cathedra decorata reperitur; ejus mentio extat in C. 1. 16 Q. 3. Plu-

Garræ Higueriana, & Tamajona.

Plura de ea adducunt Morales, Libro 12. *Chron.* Cap. 90. Medina, Lib. 2. Cap. 65. Roder. Mendez in *Popul. Hiſp.* Cap. 51. fol. 106. GONZALEZ.

IV. Pardus Epiſcopus Menteſanus.

PArdus in Lucenſi, & Hiſpalenſi VII. loco refertur. *Mentiſa* legitur apud Ptolemæum, & alios, non recte. *Menteſa* reſtituendum ex Plinio, & vetuſtis lapidibus, quorum hæ duæ inſcriptiones leguntur apud Cyriacum Anconitanum. Prioris hæc:

DEO. TUTELÆ. GENIO.
MENTESANI.

Alterius hæc:

DEO. MANIUM. CALFURNIÆ. L. F.
SCANTURÆ.
HUIC. ORDO MENTESANUS. FUNDUM. PATRIÆ.
PUBLICUM. OB. MERITA.
DEDERAT.

In emendatis etiam Codicibus mſs. Conciliorum Hiſpaniæ *Menteſanus* dicitur: quare Itinerarium Antonini emendari neceſſe eſt; dum recenſens Oppida a Tarracone in Carthaginem Spartariam; & a Carthagine in Caſtulonem, poſt Viniolim *Menteſebaſtiam* commemorat, M. P. XX. ad Caſtulonem, cum legendum ſit, *Menteſa*, *& Baſti*, quæ ut illi adjuncta eſt, ſic & disjungi oportet; & *Menteſa*, *ac Baſti* ſeparatim legendum. Cluſius Menteſam eam dixit, quæ nunc *Jaen*. Sed repugnat, quod ſcripſit Rodericus Archiepiſcopus Toletanus [a]. De Hiſpaniæ enim generali expugnatione loquens, narrat Taric Ducem, cum grandi exercitu veniſſe Menteſam prope Giennium, & Civitatem funditus diſſipaſſe. Diverſa ergo Urbs eſt Menteſa a Giennio. Reſendius, & Vaſæus Civitatem Bæticæ Provinciæ vulgo *Monteja*, non procul a Cazorla eſſe ajunt; quod & mihi placet. Inter ſubjectas Epiſcoporum Sedes Archiepiſcopo Toletano, Montogiam, ſeu Menteſam Raſis Arabs commemorat, & Vvamba Rex in diviſione Epiſcopatuum, ante Accitanum conſtituit Menteſanum, utrumque ſubjectum Archiepiſcopo Toletano, poſtea quam Menteſani Epiſcopatus terminos poſuiſset. *Menteſa*, inquit, *teneat de Ecija uſque Securam; de Lila uſque Pulicenam*. Mentiſam Hiſpane vocavit Rex Alphonſus [b] X. Referens enim diviſionem Vvambæ, inter ſubjectas Sedes Archiepiſcopo Toletano, III. loco Menteſanam recenſuit his verbis. *El Obiſpado de Mentiſa tenga deſde Ezija faſta Segura; & de Lilia faſta Puligana*. Joannis Epiſcopi Menteſani ſubſcriptio extat in Concilio Toletano III. & Jacobi in IV. V. & VI. Froylæ in VIII. Expugnata vero Menteſa a Taric Arabum Duce, nullam in Conciliis Hiſpaniæ Epiſcopi Menteſani ſubſcriptionem reperio; Oppidum nunc Giennenſi Epiſcopo paret.

a Lib. 3. Hiſt. Hiſpan. C. 22.

b Part. 2. Cap. 51.

COMMENTARII NOVI.

ALibi legitur *Pantardus Menteſanus*. Circa locum Menteſæ Hiſtorici Hiſpani, & Geographici in varias diſtrahuntur ſententias. Vaſæus in *Chron.* pag. 49. ait, *Menteſam* in Bætico Reſendio fuiſſe, ubi nunc dicitur *Montijo*, abludente voce, & Roder. Archiepiſc. Lib. 3. Cap. 21. propemodum affirmante, Menteſam fuiſse prope Giennium, atque ejus Præſulem Pardum Concilio Illiberritano interfuiſse. Sed rectius Amb. de Morales in *Antiqu. Hiſpan.* contendit, ſitam fuiſse Menteſam prope Cazorlam in nemore S. Thomæ. Ipſum ſequuntur Loaiſa in Concilio apud Lucum, pag. 150. Bivar. ad Flav. Dextr. ann. LIV, & ccc. Pedr. 2. p. *Hiſt. Gran.* Cap. 6. GONZALEZ.

V. Catonus Epiſcopus Corſicanus. vulgata.	V. Cantonius Epiſcopus Virgitanus. *emendata.*

CAntonius in Lucenſi, & *Corſutanus*, & nono loco: *Corſicanus* alii, Corſicæ inſulæ Epiſcopum fuiſse tunc, & ex ea in Hiſpaniam veniſse ad hoc Concilium Catonum Auctor eſt [c] Vaſæus; ſed mſs. fide non proba; in Corſica enim inſula tunc fuiſse Epiſcopum, apud melioris notæ Auctorem Legi neminem. In Codice Hiſpalenſi, & aliis mſs. non *Corſicanus*, ſed *Vrgitanus* nuncupatur: quos probo, quia inter ſubſcriptiones Preſbyterorum, XVI. loco *Januarius ab Vrci* cernitur, quem comitem Cantonii hujus Epiſcopi fuiſſe putarim. *Virgi* oppidi meminit Pomponius Mela [d]. *In illis oris*, inquit agens de Bætica, *ignobilia ſunt oppida*, & quorum mentio tantum ad ordinationem pertinet, *Virgi in ſinu, quem Virgitanum vocant*. Plinius ſinum Urgitanum, ſed reponenda eſt litera I. ut legatur Virgitanum. Quidam volunt eſse oppidum Aragoniæ in confinibus Regni Navarræ, quod hodie *Verga* appellatur. Ambroſius Morales [e] *Vera* nunc dicit eſse, vel *Veja* in Bætica, non procul ab Almeria; ſed ego potius crediderim, ipſam Almeriam fuiſse, quod munita vaſtiori ſinu, a quo Virgitanum appellari ſcripſit Mela. Facit pro hac ſententia Rex Alphonſus X. [f] qui inter ſedes ſubjectas Archiepiſcopo Toletano, ſexto loco Urcitanam refert his verbis: *El Obiſpado de Vrgi (aſta es Almeria) tenga deſde Cuſtian faſta Carthagena, & Caſtro faſta Midam*. In Concilio Toletano V. Marcellus Eccleſiæ Urcitanæ Epiſcopus ſubſcripſit, in VIII. Daniel Diaconus Marcelli Urcitanæ Eccleſiæ Epiſcopi.

c Chron. Hiſp. Cap. 22.

d Lib. 2. C. 6.

e Lib. 5. C. 32.

f Part. 2. Hiſt. General. C. 51.

COM-

C O M M E N T A R I I   N O V I.

Vergi Urbs ſita fuit in ora maris, & ab ea dictus eſt ſinus *Vergitanus*, qui e Vergi extenditur uſque ad promontorium Scombrar. vulgo *Cabo de palos* dictum, cujus caput eſt Almeria, ubi traslata fuit Sedes Epiſcopalis, de ea aliqua notarunt Bivar. ad Flav. Deatr. anno LIV. Pedraza 2. P. *Hiſt Gran.* C. 6. Tamayo *die* 1. *Aprilis* Lodov. IX. *in deſcript. Hiſp.* Cap.23. GONZALEZ.

VI. Valerius Epiſcopus Cæſarauguſtanus.

Valerius in Codicibus mſs. undecimo loco, non ſexto Cæſarauguſtanam Eccleſiam D. Jacobi doctrina inſtitutam, & illuſtratam, ab illoque Epiſcoporum ordinem, initiumque ſumendum, veterum tradunt Annales, & primum ejus Civitatis Epiſcopum D. Athanaſium, unum ex illorum numero, quos vel Jacobus Apoſtolus ad Fidem noſtram primum in Hiſpania convertit, vel Petrus miſit. Poſt illum, Sanctum Felicem, quem Divus Cyprianus [a] Fidei cultorem, & defenſorem veritatis appellat. Poſt Felicem, hunc Divum Valerium, quem in perſecutione Diocletiani, & Maximiani graviſſimum exilium, & mortem paſſum diximus [b], cujus Corpus erat antea in oppido vulgo *Strada* Comitatus Ripacurcenſis; ſed translatum, deductumque ſervari, & coli hodie ſumma veneratione in alio vocato *Roda*, Comitatus Cathalaunenſis, tradit Antonius [c] Beuter: Caput tamen illius Cæſarauguſtam tranſtuliſſe Alphonſum II. cognomento *Caſtum*, Aragoniæ Regem, [d] Hieronymus Blanca. Martyres ſuos Cæſarauguſtanos anno CCCVI. mortem obiiſſe ſcribit [e] Ambroſius Morales, hocque anno, vel paullo poſt e vivis exceſſiſſe Valerium, Beutero, & mihi ſit probabile: ſed probabilius, & certius multo, hunc eundem fuiſſe cum eo, qui Concilio huic Illiberritano interfuit. Quod autem torſit Baronium, diligentem ſatis, ac eruditum Eccleſiaſticorum Annalium Scriptorem, & fateri coegit duos Valerios Epiſcopos Cæſarauguſtanos; alterum a Daciano Diocletiani Præſide in Hiſpania Martyrem effectum, de quo ſupra: cujus martyrii memoria, & feſti celebritas ex Martyrologio Romano V. Kal. Februarii agitur, ubi hæc ſcripſit [f] Baronius. Alterum vero hunc, cujus ſubſcriptio extat in Concilio hoc Illiberritano: facilius eſt multo, quam ut tanti Viri ingenium potuerit exercere. De quo ut extero, non tam mirandum, cum in ſecundis præſertim curis, rejecta priori opinione, hanc lubentiſſime, ut veriorem amplexus ſit, quam de Hiſpano [g] Antonio Auguſtino, pio, doctoque Tarraconenſium Archiepiſcopo, qui tametſi in Aragoniæ Annalibus diu maxime eſſet verſatus, non unum, ſed duos facit hos Cæſarauguſtanos Epiſcupos Valerios, eodem, quo Baronius ductus argumento: quos recens ſequutus eſt [h] Hieronymus Blanca: cum unus, & idem ſit, qui Concilio huic ſubſcripſit, paulloque poſt in perſecutione Diocletiani, & Maximiani a Daciano multatus exilio, ad montes, qui Cinga flumine alluuntur, & vitæ curſum feliciter conficiens, animam naturæ, & Creatori debitam felicius reddidit. Nec tanti momenti eſt, quod Cæſar Baronius primum ſcripſerat, ſibi auxiſſe dubitandi occaſionem, anſamque dediſſe, ut crederet duos hos Valerios Epiſcopos fuiſſe, quod [i] Prudentius agens de Martyribus Cæſarauguſtanis, de pluribus Valeriis meminiſſe dicatur, dum ſcripſit.

Inde Vincenti tua palma nata eſt.
Clerus hinc tantum peperit triumphum,
Hinc Sacerdotum domus infulata
Valeriorum.

Nam præter D. Valerium Confeſſorem, & Martyrem, qui interfuit huic Concilio, & poſtea a Daciano exilio damnatus apud Cingam fluvium, extremum abſolvit vitæ diem; alterum fuiſſe Valerium Epiſcopum Cæſarauguſtanum, ejus probat ſubſcriptio in Concilio I. Cæſarauguſtano: ſecundum enim fuiſſe a ſancto Valerio, inde comprobaverim, quod in Concilio Sardicenſi, cui etiam interfuit Oſius, Caſti Cæſarauguſtani Epiſcopi ſubſcriptio ſit, quem D. Valerio jam mortuo ſucceſſiſſe neceſſe eſt.

Sanctum hunc Valerium habuiſſe D. Vincentium Diaconum in promulgando verbo Dei ſocium propter balbutientis linguæ impedimentum, quo Valerius detentus officio fungi non poterat, in Vita ejuſdem ſancti Vincentii traditur; quo fit, ut ad exiſtimandum adducar, D. Vincentium Martyrem Valerii comitem, cum Epiſcopo Valerio adfuiſſe in hoc Concilio Illiberritano: quod tres Diaconi Epiſcopum tunc comitarentur ex præcepto Lucii Papæ; Diaconoſque interfuiſſe Conciliis, etiamſi caruerint ſententiæ ferendæ auctoritate [k] D. Iſidorus teſtatur: *Et corona*, ait, *facta de Sedibus Epiſcoporum, Presbyteri a tergo eorum reſideant, quos tamen ſeſſures ſecum Metropolitanus elegerit, qui utique, & cum eo judicare aliquid & diffinire poſſint. Diaconi in conſpectu Epiſcoporum ſtent.* Concilio Arelatenſi II. interfuiſſe duos Cæſarauguſtanos, Clementium Presbyterum, & Ruffinum Exorciſtam, legimus; Epiſcopi nomen non legimus. Cujus forſan ea cauſa fuit, ſi Clementius non erat Epiſcopus, ut alii contendunt, quod Caſtus Cæſarauguſtanus Epiſcopus ex Oriente nondum reverti ſſet: nam ejus ſubſcriptionem, & Oſii & aliorum in Concilio Sardicenſi haberi, ſupra meminimus. Eccleſiam Cæſerauguſtanam ſingulari amore, & benevolentia proſequutum fuiſſe Joannem Papam XXII. quem alii XXII. volunt, & in Metropolitanam erexiſſe, quinque Cathedralibus Eccleſiis aſſignatis ex undecim quæ Tarraconenſi ſuberant, [l] Platina ſcribit: tempore Jacobi II. Regis Aragoniæ, addit [m] Hieronymus Blanca anno MCCCXVII. primumque Archiepiſcopum D. Petrum Lupi de Luna. Conſtat etiam hinc, Concilium hoc non unius Provinciæ,

a *Cyprianus Epiſtola* 68.
b *Hoc Lib.* 2. *Cap.* 4.
c *Anton. Beut.* 2. p. Hiſt. Hiſp. *Cap.* 25.
d *Hieron. Blanca Lib.* De reb. Arag. in Vita Alphonſi II.
e *Ambroſ. Moral. Lib.* 10. Hiſtor. Hiſp. C. 9.
f *Cæſar Baronius* 2. *Tomo* Annalium Eccleſiaſt.
g *Anton. Aug. in Epiſtola de Epiſc. Cæſarauguſt. ad Hieron. Blanc. quæ extat ad fin. Commentar.* De reb. Arag.
h *Hieron. Blanca eod. Lib. in princip.*
i *Prudent.* In Periſteph. *hym.* 4.
k *D. Iſidor. Lib.* De modo celebrandi Cōcilia.
l *Platina* in vita Joan. XXII
m *Hieron. Blanca* in Cōment. rerum Aragon. in vita Jacobi II.

Digitized by Google

vinciæ, ſed Hiſpaniæ fuiſse Generale, ut fuerunt Toletana in Hiſpania multa, Pariſienſia in Gallia, Carthaginenſia in Africa, eaque ratione, non cum Provincialibus modo, ſed cum his, quæ Nationalia vocant, auctoritate æquari oportere.

COMMENTARII NOVI.

SAtis controverſum eſt apud Hiſtoricos, de quo Valerio accipienda ſit hæc inſcriptio. Qui protrahunt hoc Concilium ad annos 319. & 324. affirmant, Valerium ſecundum Concilio interfuiſſe, non vero S. Valerium, qui comes fuit S. Vincentii, ita autumarunt plures congeſti a Ludovico Lopezio *in Hiſtor. Cæſar-auguſt. 2.p.Cap.9.* Sed contrarium videlicet, præclarum illum Valerium primum ſanctitate clariſſimum interfuiſſe huic Concilio, ſatis evincunt carmina S. Martij Maximi In Eleg. ad S. Vincentium Archilevitam S. Valerij.

Inque Illiberitano das maxima cœtu
Signa tui infracti pectoris, & Fidei,
Teſtis es, o Valeri genitor fortiſſime tanti.
Pectoris, hoc ſocia prælia nonne ſubis?

Et probant late Baronius *Tomo 1. anno* 305. Illeſcas *Lib.2. Hiſt. Pontific. Cap.1.* A. Morales *Lib. 10.Hiſt. Cap.31.* Vaſæus *in Chron. anno* 332. Scholanus *Tom. 3. Hiſt. Valent. Decad. 1. Lib. 2. Cap. 4.* D. Martinus Carrillo *in Hiſt. S. Valerij Cap. 15.* Vivar. ad ad Flavium Dextr. anno 300. Padilla *Cent.4. Cap.35.* Tamayo *Martyrol. die 10. Januar.* ubi plura de hoc præclaro Viro congeſſerunt, & de ipſa Imperiali Urbe nonnulla notavi *in Cap.1. De his quæ vi.* GONZALE.

Nequeo probare ſententiam doctiſſimi Mendozæ, atque aliorum exiſtimantium, Felicem illum, *de Cæſarauguſta*, nominatum a Sancto Cypriano in Epiſtola ad Clerum, & plebes In Hiſpania conſiſtentes, fuiſse illius Urbis Epiſcopum. Dumtaxat enim Presbyter erat, & alter ab illo alio Felice, qui fuit ſuffectus ſimul cum Sabino in locum Baſilidis, & Martialis gradu dejectorum, ut ſupra oſtendi ſatis Tomo I. Diſsertatione XIV. num. 11. & tribus ſequentibus.

Si vera eſset opinio arbitrantium, Concilium hoc ſuiſse celebratum eodem tempore, quo Nicænum, aut paullo poſt; difficile admodum verificari poſset, Valerium Epiſcopum ipſi ſubſcribentem, ſuiſse illum, qui ſimul cum S. Vincentio Diacono ſuo, ac martyrii ſocio, & interprete ſimul ob balbutiem linguæ, coram Daciano apud Valentiam conſtanter Fidem profeſsus fuit. Verum cum certum ſit, Concilium hoc longe antea, vivente adhuc eodem S. Vincentio Martyre, celebratum fuiſse, ut fuſius nos ſuo loco oſtendemus, dubitari nequit, Felicem hunc ſubſcribentem eſse illum ipſum Vincentii ſocium in Fidei confeſſione.

Id plane conſtat ex antiquiſſima, & perpetua traditione, tum ex vetuſtis Martyrologiis. Trevirenſe S. Maximini ait: *In Hiſpania, Civitate Valentia, paſſio S. Valerii Epiſcopi, & Vincentii Diaconi, ac Martyris, qui paſsi ſunt ſub Daciano Præſide.* In Floracio mſ. legitur ad diem 19. Januarii: *Item Sancti Valerii Martyris. Hic B. Vincentium Levitam ad omne opus bonum aptavit, cum quo apud Cæſarauguſtam Civitatem martyrium tolerat anno MCCCV.* Nimirum, martyrium inchoatum in ea Urbe, ex qua Valentiam ligati, aut ferro onuſti delati ſunt. Ms. Dungalenſe pariter Valerium, ac Vincentium ejus Diaconum in martyrio conjungit. Certum itaque eſt, Valerium huic Concilio ſubſcribentem, eſſe illum ipſum tempore Diocletiani paſſum ſimul cum S. Vincentio; non vero alium poſteriorem, præſertim ſubſcribentem ann. CCCLXXX. Concilio Cæſarauguſtano, ut ſuo loco videbimus: niſi quiſpiam tribuat illi annos pluſquam Neſtoreos.

Mitto quorundam farragines ad idipſum confirmandum ex pſeudo Chronicis Dextri, & Maximi, ac verſibus huic adſcriptis, quos nullatenus ille compoſuit, ſed quidam alius verſificator nuperus, & ne quidem Poetæ titulo dignus. Solum enim ex Poetis accepit licentiam fingendi, & comminiſcendi fabulas, quibus Eccleſiaſticam Hiſpaniæ Hiſtoriam, antea puram, & exploratam, perverteret: elegantiam autem, & ſeveras metri Leges nullatenus didicit. Adi Bollandum Tomo II. Januarii ad diem 28. & Carrillum ab eo laudatum, qui pariter commenta huc ſpectantia ſimul cum Chronico Dextri nomine edito reſpuunt. CARDINALIS DE AGUIRRE.

VII. Melanthius Epiſcopus Toletanus.

SUcceſſit Melanthius D. Eugenio Martyri, primo Toletanæ Sedis Epiſcopo, D. Petri, & B. Dionyſii Areopagitæ diſcipulo; a quo ponderis plurimum ad eximiam hujus Concilii vetuſtatem accedit. In Codicibus mſs. XIII. non VII. loco ejus ſubſcriptio ex Notarii teſtimonio cernitur. Quod confirmat etiam eam ſententiam, qua dixi, Archiepiſcopos, & Metropolitanos hujus Concilii ævo in Hiſpania, ut hodie, non fuiſſe. Si Archiepiſcoporum enim, & Metropolitanorum gradus inſtitutus, receptuſque in Hiſpania eſſet jam inde a tempore Apoſtolorum, ſedendi, loquendi, & ſubſcribendi privilegio uterentur: quod tamen omiſſum eſt in hoc Concilio, tam ab Epiſcopo Toletano Melantio, quam a Sabino Hiſpalenſi, & Liberio Emeritenſi: quod quidem, licet modeſtiæ fructum vellent percipere, facturi non eſſent, niſi cum gravi honoris ſui jactura, & earum Sedium detrimento, quarum auctoritati augendæ, non minuendæ ſe præfectos agnoverant. Melantium accepimus tunc Eccleſiæ Toletanæ Epiſcopum fuiſse, cum Diva Leocadia, ſæviente perſecutione Diocletiani, & Maximiani, glorioſa confeſſione Toleti facta, vitam cum morte, vel mortem potius cum vita ſempiterna commutavit.

Hinc etiam conſtat, Concilium hoc fuiſſe Hiſpaniæ Generale; quod Epiſcopos Bæticæ Pro-

Provinciæ, Toletani etiam comitati ſint. Toleto ſuberant olim Oretum, Beatia, Menteſa, Acci, Baſti, Virgi, Bagaſtri, Illici, Setabis, Dianium, Valeria, Valentia, Secobrica, Arcabica, Complutum, Segoncia, Uxama, Secovia, & Palentia; hodie autem parent illi Corduba, Palentia, Uxama, Segoncia, Valeria, ſeu Concha, Guiennium, Secovia, & quæ anno Domini MDLXVI. adjuncla eſt, Eccleſia Carthaginenſis.

Cæterum, ſi majeſtatem, & ſanctitatem Toletanæ Eccleſiæ lubeat ſpectare, ſi Antiſtitum amplitudinem, & potentiam, ſi Cleri nobilitatem, ſi Sacerdotiorum numerum, & proventus, ſi Eccleſiaſticæ ſupellectilis ornamenta, ſi Divini cultus ſplendorem, & magnificentiam, ſi Religionem, & multitudinem Conciliorum Provincialium, & Nationalium in ea coactorum, ſi præcipuam D. Virginis tutelam, quam ſacro ſuo deſcenſu, & præſentia confirmavit; comperiemus, non ſolum inter Hiſpanicas, Urbani II. & inſequentium Pontificum gratia, Primatus honorem, & privilegia jure obtinere, ſed poſt Romanam, inter reliquas terrarum Orbis, merito nunc haberi ſecundam.

COMMENTARII NOVI.

Mira ſunt, & ſpecioſa, quæ de Melanrio hoc Præſule Toletano, ſubſcridente Eliberitanæ Synodo, leguntur in pſeudo-chronicis, Dextri ad an. CCLXXXVI. Juliani ad CCLXXXI. & CCLXXXVIII. Luitprandi fragmento IX. & XII. ad annos CCCII. CCCV. ac CCCX. a nullo prorſus veterum memorata, vel audita, quotquot ſcripſerunt *de rebus Hiſpaniæ*, vel *Magnæ Eccleſiæ Toletanæ*, uſque ad annum milleſimum quingenteſimum nonageſimum. In eo quippe, aut paullo poſt, illa pſeudo-chronica, & alia ſimilia, excogitata fuerunt, & evulgata ab homine inimico veritatis Hiſtoricæ, & audaciſſimo, ſi quis unquam fuit, fabularum architecto. Ex eo ſine delectu nimia fide, & criſi nulla, farragines, & commenta plura de Melantio mutuarunt plerique recentiores Hiſpani, ac præſertim Quintana-duenas, Lib. *SS Urbis Toletanæ* ſæculo IV. pag. 227. & ſeqq. Joannes Tamayus in *Martyrologio Hiſpano* Tomo V. ad diem 22. Octobris, confundentes illum cum S. Melanio Epiſcopo Rothomagenſi, qui in Martyrologio Romano ea die colitur; & plurima alia addentes, quæ nunquam in cogitationem hominum venerant uſque ad finem fere ſæculi præcedentis, & non abſque rubore legunt eruditiſſimi quique Hiſpani, quibus honor nationis florentiſſimæ, & veritatis amor cordi eſt.

Quin & Bollandus, Henſchenius, & Papebrochius, exteri licet, idipſum paſſim dolent in vaſtiſſimo, atque celeberrimo Opere, cui epigraphe: *Acta Sanctorum*; ac ſæpe nominatim traducunt, & reprehendunt P. Hieronymum Roman de la Higuera, quamvis ſodalem ejuſdem Inſtituti, veluti artificem omnium earum fictionum.

Porro prædictus Papebrochius To. VII. *SS. Maji* pag. 393. ita de illo loquitur: *Non poteram credere relationibus ab Hieronymo Higuera de Roman acceptis, quia eum eſſe noveram, inventorem fabularum infinitarum, quibus Eccleſiaſticam Hiſpaniæ Hiſtoriam integro jam ſæculo inquinari ſæpius dolere cogor*. Et inſuper eo loco col. 2. ſeſe accingit *refutandis Higueræ figmentis*. Ac pag. 394. *aliquot* ſequenti ait de inſigni, & fideliſſimo Hiſtoriographo Hieronymo Zurita: *Libros edidit anno MDLX utique longe priuſquam Higuera cogitaret de Hiſtoria Hiſpanica ſuppoſititiis ſuis antiquitatibus interpolanda*.

Sane Joannes Mariana, qui eodem tempore ſimul cum P. Higuera degebat Toleti, & edebat pulcherrimam illam Hiſpaniæ Hiſtoriam, ſicut & Clariſſimi Viri Mendoza, ac Loaiſa, qui tunc ediderunt ſuos in hoc Concilium Commentarios, nihil omnino invenere eatenus ſcriptum de Melantio hoc, niſi quod interfuerit præſenti Synodo, & ſubſcripſerit tanquam Præſul Toletanus. Unde omnia alia, quæ leguntur de illo apud recentiores quoſque a centum circiter annis uſque modo, rejicienda ſunt, veluti commenta manifeſta, primum excogitata a P. Higuera, ac deinde incaute credita, ampliata, & magno conatu protecta ab aliis. Non eget Natio, aut Eccleſia Hiſpanica, per ſeipſam florentiſſima, tot figmentis illius male feriati capitis: nec ejus decori conſulunt, ſed potius nocent, & fidem ipſam veritatum antiquarum, quibus illa ſolide innititur, dubitationi, aut aleæ exponunt, ut ſæpe monet inſigni Vir eruditione, ac ſubacto judicio D. Nicolaus Antonius in ſua *Bibliotheca Hiſpana*, ubique celebri, & cum eximia doctorum laude recepta. CARD. DE AGUIRRE.

VIII. Vincentius Epiſcopus Oſſonabenſis. vulgata.

VIII. Vincentius Epiſc. Oſſonobenſis. *emendata*.

Oſſonobenſis legi debet ex Plinio a, Mela b, & vetuſtorum lapidum inſcriptionibus. In muro Phari quidam inſertus extat cum hac:

a *Plin. Lib.* 4. *Cap.* 21.
b *Pompon. Mela Lib.* 3. *C.* 1.

IMP. CÆS. P. LICINIO
VALERIANO P. F. AVG.
PONT. MAX. P. P. TR. POT.
III. COS. RESP. OSSON. EX D
ECRETO ORD. DEVOT.
NVMINI MAIESTAT
IS. EIVS DD.

Erat igitur *Oſſonoba* Luſitaniæ Civitas in Regno Algarbiorum, prope eam, quæ dicitur Pharus, inter Balſam, & Aranim. In Luſitania conſtituit Antoninus in Itinerario, M. P. XVI. a Balſa. Id ipſum Plinius a: *Ab Ana vero*, ait, *quo Luſitaniam a Bætica diſcrevimus, CC. XXVI. M. paſſ. A Gadibus CII. M. P. additis. Gentes, Celtiri, Varduli, & circa Tagum Vetones. Ab Ana ad Sacrum Luſitani: Oppida memorabilia a Taga in era, Olyſſippo equarum e ſavonio vento concepta nobile, Salacia cognominata Urbs Imperatoria, Merobrica: promontorium Sacrum, & alterum Cuneus. Oppida Oſſonoba, Balſa, Myrtilis*. Mela b etiam: *In Cuneo ſunt Myrtilis, Balſa, Oſſonoba*. Gotthis *Exonaba*, Mauris *Exuba*. Varreyros eam nunc eſſe ait, quæ *Eſtombar* nuncupatur, prope Sylves. Alii Oppidum aliud nominatum *Eſtoi*, finitimum eidem Civitati Sylves. Antiquos ejus terminos præſcripſit Vuamba: *Exonaba*, inquit, *teneat de Ambia uſque Sajam: de ipſa uſque Turrem*. Oxomana tranſtulit Rex Alphonſus X. inter Sedes ſubjectas Archiepiſcopo Emeritenſi, quarto loco Oſsonobenſem retulit, his verbis: *El Obiſpad de Oxomana tenga deſde Amba faſta Saja, e denda faſta la Torre*.

a *Plin. Lib. 4. Cap. 22.*

b *Mela Lib. 3. Cap. 1.*

COMMENTARII NOVI.

Conſentit Vaſæus in *Chron*. Cap. 20. his verbis: *Oſſonoba Civitas erat in Regno Algarbiorum prope Civitatem, quæ dicitur Pharos, a Mauris dicta* Exaba, *in locum Epiſcopi* Oſsonobenſis *ſucceſſit* Silvenſis. *Oſſonobenſis Vincentius interfuit Concilio Illiberritano*. GONZALEZ.

IX. *Succeſſus Epiſcopus Eliocrocenſis.* vulgata.

IX. Succeſſus Epiſcopus Eliocrotenſis. *emendata*.

Quæ fuerit olim Civitas Eliocrotenſis, ſe ignorare ait Ambroſius c Morales, nec in aliquo antiquorum Scriptorum ejus extare memoriam; ſed eſt in Antonini Itinerario, quam diſtare ille refert viginti quinque millibus paſſuum a Carthagine Spartaria, itinere, quo Carthagine itur Caſtulonem: ea nunc *Lorca* dicitur, & Epiſcopo vacat. Adfuit cum Succeſſu Epiſcopo Liberalis Presbyter de Eliocrota, vel Elioea (utrumque legitur) ut in illius ſubſcriptione dicemus.

c *Amb. Moral. Hiſt. Hiſp. Lib. 10. Cap. 31.*

COMMENTARII NOVI.

Adſtipulatur Vaſæus in *Chron*. C. 20. ubi ait: *Eliocrotam reperio in Itinerario Antonini Pii, qui ponit eam viginti quinque millibus paſſuum a Carthagine Spartaria diſtantem itinere, quo a Carthagine itur in Caſtulonem; hujus Epiſcopus Succeſſus interfuit Concilio Illiberritano*. GONZALEZ.

X. Patricius Epiſcopus Malacitanus.

Malaca in Bætica, Sedes olim, & hodie ſubjecta Archiepiſcopo Hiſpalenſi. Illius terminos poſuit diviſio Vuambæ: *Malaga*, inquit, *teneat de Data uſque Maleoram, & de Tenna uſque Sedes Campo*. Cunfinem Eccleſiæ Illiberritanæ ex d Concillo Hiſpalenſi II. liquet.

d *Concil. Hiſp. II. Can. I.*

COMMENTARII NOVI.

Miſeratione potius, quam ſeria confutatione digni ſunt, qui Patricium hunc Epiſcopum Malacitanum Concilio Eliberitano ſubſcribentem, eundem volunt cum S. Patricio Hiberniæ Apoſtolo, & celeberrimo Epiſcopo, cujus feſtus dies celebratur die 17. Martii. Abducuntur in id paradoxum teſtimonio pſeudo-Luitprandi in *Adverſariis* Cap. 7. ubi hæc leguntur: *S. Patricius, qui celebratur 16. Kalend. Aprilis, non fuit Epiſcopus Abernenſis, ſed Malacitanus, qui interfuit Concilio Eliberitano: poſt dum iret in Galliam, venit in Aberniam, & illic obiit*. Legat qui volet omnia, quæ de S. Patricio Hiberniæ Apoſtolo ex probatis Auctoribus edita habentur apud Bollandum latiſſime ad diem 17. Martii. Nec verbum inveniet favens huic figmento, ſed potius omnia plane contraria. Patricius ille nunquam peregrinatus fuit apud Hiſpaniam, ſed ſolum apud Galliam, & Italiam. Floruit in Hibernia Epiſcopus a tempore S. Innocentii I. Papæ uſque ad obitum S. Leonis Magni, ſexaginta circiter annis, vel etiam nonaginta uſque ad Gelaſium I. toto fere ſæculo quinto. Patricius vero noſter ſubſcribit huic Concilio initio ſæculi quarti. Itaque ut minimum centum annis, aut centum decem antequam Patricius Hibernus inciperet eſſe Epiſcopus, jam Patricius noſter erat Epiſcopus Malacitanus, & unus ex antiquioribus hujus Concilii. Vide Chrono-taxin annorum Patricii Hiberni apud laudatum Bollandum ibidem pag. 522. & ſeqq. omneſque res illius geſtas, & invenies plane, nullam hactenus fabulam prodiiſſe tam alienam ab omni veritatis umbra, aut ſpecie, quam iſtam. Sed mirandum non eſt, quod veterator ille, qui Dextri, Maximi, Helecæ, & Juliani nomine tot figmenta obtrudit, ſocium iis dederit Luitprandum, ſive Eutrandum, ut alii aliis concinerent, & ex plurium conſonantia probabile, aut verum appareret, quod revera nullam veritatis umbram habet. Quod ipſum monet Papebrochius in ſuperioribus allegatus, nominatim contra ſodalem ſuum Hieronymum Higueram, omnium earum farraginum inventorem. CARD. DE AGUIRRE.

XI.

Digitized by Google

XI. Oſius Epiſcopus Cordubenſis.

CORduba Bæticæ Provinciæ Civitas ſitu nobilis, Senecæ, & Lucani ortu nobilior, Oſii tamen Epiſcopi natalibus, vita, dignitate, literis, & auctoritate nobiliſſima, nomen adhuc retinet. Olim Hiſpalenſi, hodie vero Toletanæ Eccleſiæ ſuffraganea, Interfuiſſe autem Oſium huic Concilio, præter conſtantem, & veram editorum Codicum, & manuſcriptorum omnim fidem, apparet etiam ex Concilio Sardicenſi, in quo idem Oſius hujus Concilii meminit, retulitque, ſancitum a ſe, & reliquis Patribus Canonem xx. ut proprio loco demunſtrabo. Qua ratione, demiror Petrum Antonium Beuter a Doctorem Theologum in conquirendis Hiſpanicis antiquitatibus, & cunſcribenda rerum Aragun iæ, & Valentiæ Hiſtoria Auctorem ſatis diligentem, dixiſſe, Conſcium Oſii prædeceſſorem huic Concilio interfuiſſe, non Oſium; nominis forſan, ſeu vocis ſimilitudine, aut alicujus vetuſti manuſcripti uſquequaque vera lectione, vel notarum interpretatione deceptum; facile enim vox Oſius in Conſcius potuit irrepere. Nam illud C. primum, nominis Epiſcopatus, non proprii ſignum erat, & ex poſteriore loco ad caput proprii nominis Oſii ab ignaro exſcriptore præfixum: a quo Vir doctus Antonius Beuter ſuſcipere potuit erroris anſam; nam Conſcium Eccleſiæ Cordubenſi præfuiſſe ante Oſium, nuſquam reperio. Quinimmo cum in perſecutione Diocletiani, & Maximiani Oſius abſuerit a Corduba, relegatus paullo poſt finem hujus Concilii; facile creditu non eſt, exulem, electum, & creatum fuiſſe Epiſcopum Eccleſiæ Cordubenſis; niſi quis illud conjicere velit, Oſii nomen appellativum eſſe, Conſcii vero proprium: quorum prius colligi videtur ex Theodoro Balſamone b, qui facta mentione de Oſio, ſic ait: *Epiſcopus Cordubenſis, qui Oſius appellatus eſt propter virtutem, quæ illi inerat &c.* Quod antea prædixiſſe videtur D. Athanaſius c: *De maximo autem*, inquit, *& graviſſimæ ætatis Viro, eodemque Confeſſore Oſio, qui vere Oſius eſt, ideſt*, ſanctus, *ſuperfluum arbitror mentionem facere*. Quare D. Chryſoſtomus d agens de Eſſenis, eos a vitæ ſanctitate ſic nuncupatos, & Oſios etiam hac ipſa de cauſſa aliquando dictos ſcribit: *Eſſeni*, ait, *qui etiam Oſii, ideſt*, ſancti, *dicuntur: hoc enim vult nomen Eſſenorum, a vitæ honeſtate*. Præter conjecturam hanc, quod certius affirmem, nihil habeo: ſicut nec in eo, quod refert ex Damaſo e, vel Gratianus, vel Palea, illum videlicet fuiſſe filium Stephani Subdiaconi. In duobus Codicibus vetuſtis, quos habeo manuſcriptos, Oroſius legitur; quare ab utriuſque me aſſenſu ſuſtineo. Illud tamen nihil de Oſio compertum eſt, & exploratum, præfuiſſe Eccleſiæ Cordubenſi ſexaginta, & eo amplius, annos: id enim eruo ex Epiſtola ejuſdem Oſii ad Conſtantium Imperatorem, quam retulit Divus Athanaſius f in altera *ad ſolitariam vitam agentes. Ego*, ait, *confeſſionis munus explevi, primum cum perſecutio moveretur ab avo tuo Maximiano: quod ſi tu quoque perſecutionem moves &c.* Si ergo a tempore perſecutionis Diocletiani, & Maximiani, quo (ut diximus) erat jam Epiſcopus Cordubenſis Oſius, ad illud Conſtantii Imperatoris, ſexaginta, & eo amplius, anni effluxerant, ut ipſe, & Divus Athanaſius teſtantur: *Tantis, ac talibus ſceleribus factis* (ait Athanaſius loquens de Arianis) *nihil omnino ſe adhuc feciſſe arbitrantur, quomdiu magnus ille Oſius eorum malitiam expertus non eſſet: nam in eum talem tantumque Virum ſuam rabiem protendere ſtuduerunt, neque, quod Pater eſſet Epiſcoporum, reveriti ſunt, neque quod Confeſſor erat, pudore moti ſunt, neque quod ſexageſimum annum, & eo amplius, a confeſſione agebat, reſpexerunt*. Conſequitur veri calculi ſupputatione non ſexaginta tantum, ſed ſeptuaginta annis ejuſdem Eccleſiæ fuiſſe Epiſcopum; nam Concilium hoc, cui Oſius jam factus Epiſcopus Cordubenſis interfuit, ante illam perſecutionem tribus, aut quatuor annis habitum, ſuperius oſtendi: ſi ergo ad ſexaginta adjiciamus quatuor, ſexaginta quatuor efficiemus. Ut omittamus tempus, quod ab Oſii electione, & conſecratione uſque ad hoc Concilium interfuit; non enim breve fuiſſe inde colligitur, quod ſubſcriptionibus, ſive teſtimonio Notarii, inter poſtremos illum non retulit, ſed numero undecimum, cum decem & novem fuerint: nec poſt Epiſtolam ſcriptam ſtatim e vivis Oſium ſublatum ſcimus. Quare ex his omnibus fit, ſeptuaginta annos, vel paullo minus, ſi non amplius, Oſium Eccleſiæ Cordubenſi præfuiſſe. Ut hinc notare liceat, quam olim uſitatæ, & frequentes fuerint Epiſcoporum translationes. Si in Oſio ætatis gravitas, & maturitas (ad centum enim annos perveniſſe, & hæreticos eum maximis tunc viribus oppugnaſſe, teſtis eſt Divus Athanaſius) ſi morum integritas, ſi eximia diſciplinarum optimarum cognitio (ab eo enim formulam Fidei in Concilio Nicæno conceptam, idem Athanaſius graviſſimus, & oculatus teſtis adſeverat) ſi Religionis ſtudium, ſi Catholicæ confeſſionis gloria, cum maxima Conſtantini Imperatoris amicitia, & familiaritate conjuncta, poſtquam tot Conciliis, & Generalibus, & Provincialibus interfuit, & præfuit; efficere non potuerunt, ut ex Corduba ad Eccleſiam aliam ampliorem transferretur, quod nulla publicæ utilitatis ratio ſubeſſet: egregium profecto videtur, & præclarum ad imitationem Religionis, & modeſtiæ Chriſtianæ reliquis exemplum præbuiſſe, & ſummi erga Sponſam Eccleſiam amoris, quam ſemel in fidem ſuam receptam conjunctiſſime ad extremum uſque vitæ ſpiritum retinuit. Et ut tam religioſum illud, privatum tamen inſtitutum, uberiori Eccleſiæ fructu, publica auctoritate fulciretur, in Concilio Sardicenſi g Generali graviſſimam in eos pœnam propoſuit, qui avaritiæ, vel ambitioni inſervientes, ad ampliorem Epiſcopatus dignitatem aſpirarent: eos enim nec laicam voluit communionem ſuſcipere. Quod ſi ad excuſationem literas alterius Eccleſiæ ipſos invitantes exhiberent, quod fraudis ſuſpi-

a *Pet. Ant. Beut. 1. part. Hiſt. Hiſp. Cap. 25.*

b *Theod. Balſam. in princ. Concilii Sardicenſ.*

c *D. Athan. in Apolog. de fuga.*

d *D. Chryſoſt. Homil. 44 in Acta.*

e *Ex Damaſ. Gratian. in C. Oſius Papa 56. Diſt.*

f *D. Athan. in Epiſtola ad ſolitariam vitā agentes.*

g *Concil. Sardic. Can. II.*

Digitized by Google

a *Idem Concil. Can. II.*

clone notarentur, nec in fine vitæ communionem debere ſuſcipere propoſuit, quod ſingulari totius Concilii [a] conſenſu decretum eſt.

b *Concil. Nicenum Colllo, quod inſcribitur: Tres perſonas intelligere, & credere indiviſe in una Divinitate Lib. 2. act. Concil. Nicen. apud Alfonſū Piſanum.*

Illud præterea ad eximiam Oſii Fidem, doctrinam, & auctoritatem commendandam attinet, quod legerim, illum Latine ſolum ſcientem, Concilio Nicæno [b] Generali in Græcia habito, & ex Græcis Epiſcopis majori ex parte coacto, præſediſſe, & per interpretem ejus ſententiam univerſo Concilio expoſitam, ut in Ipſo refertur: *Sancta*, ait, *& magna*, *& Generalis Synodus in Nicæa congregatorum ſanctorum Patrum noſtrorum*, *per beatum*, *& ſanctum Epiſcopum Oſium Cordubæ Civitatis Hiſpaniæ Provinciæ*, *locum tenentem Romani Epiſcopi*, *cum prædictis ejuſdem Sedis Presbyteris*, *altera ipſum interpretante*, *dixit*: *Divinitae non eſt una Perſona*, *ut Judæi opinantur &c.* Quod alibi ſæpe in eodem Concilio repetitum eſt. Audiebat ergo Concilium Nicænum Oſii Epiſcopi Cordubenſis ſententiam Latinis verbis conceptam per Victorem, aut Vincentium Presbyterum Græcis interpretantem. Similique auctoritate præſediſſe in Alexandrino, & Sardicenſi, & interfuiſſe Gangrenſi, exiſtimarim. Niſi quis dicat, illum ut Romani Pontificis Legatum, Romana lingua exprimere ejuſdem ſententiam voluiſſe: nam a Romanorum Pontificum Legatis in Synodis Græcis Literas Pontificum nonniſi Latine, & ex ſcripto recitari conſueviſſe, manifeſte apparet ex Actis Concilii Epheſini.

c *D. Hilar. in Lib.* de Synodis aduerſus Arianos.

d *Socrates Lib.* 2. Hiſt. Eccl. Cap. 26.

e *Sozomen. Lib. 4. Cap. 5.*

f *Niceph. L. 9. Cap. 13.*

g *Sever Sulpicius Lib.* 2. Hiſt. Sacræ, & *alii.*

Sed quia ſummam hanc Oſii viventis felicitatem, ſumma poſtea viventis, morientiſque infelicitate defloruiſſe, quinimmo & evanuiſſe, ſunt qui affirment; cujus ſint hæc teſtimonia ponderis, accuratiori paullo diligentia expendamus. Imprimis ſe offert Divus Hilarius, [c] qui miſere lapſum Oſium in Concilio Sirmienſi docet, & illum nimium ſepulchri ſui amantem: quod tormentis cæſus, Conſtantii Imperatoris, & Orientalium quorundam impietati conſenſerit. Hilario adſtipulantur Socrates [d], Sozomenus [e], Nicephorus [f], Severus Sulpicius [g], & alii. Sed ſpontanea ne, an coacta voluntate, Oſius impietati Sirmienſi acquieverit, non alios, quam jam citatos Auctores recitabo. Socrates enim ſic ait: *Quoniam autem de Oſio Cordubæ Epiſcopo*, *quod animo invito ad Concilium Sirmii habitum acceſſerit*, *mentionem fecimus*, *de hac re pauca jam dicemus*. *Quamquam iſte paullo ante per fraudulentum Arianorum conatum erat in exilium miſſus*; *id temporis tamen ſtudio*, *& labore Epiſcoporum*, *qui Sirmii convenerant*, *factum eſt*, *ut Imperator illum accerſeret*, *habens in animo*, *vel perſuadendo*, *vel cogendo*, *eum inducere*, *ut cum Epiſcopis ibi coactis conſentiret*. *Nam ſi iſtud factum eſſet*, *illorum Fidei perilluſtri teſtimonia confirmata videretur*: *hac de cauſſa invitus*, *ut dixi*, *acceſſit ad Concilium*, *ſimul utque vero ſenex ille eorum Fidei aſſentire abnuebat*, *plagæ illi erant inflictæ*, *membraque machinis diſtorta*. *Quapropter fidei formulis eo tempore editis*, *vi*, *& neceſſitate compulſus conſenſit*, *ſubſcripſitque*. Sozomenus: *Oſius vero initio quidem iſtis conſentire renuit*, *ut poſt vi compulſus*, *& verberibus*, *ut fama eſt*, *licet ſenex*, *graviter cæſus*, *conſenſit*, *eiſdemque ſubſcripſit*. Nicephorus autem: *En Occidente Valens Murſorum*, *& propter virtutem magnus Oſius Cordubæ Hiſpaniæ Urbis Epiſcopus Confeſſor*, *& Nicænæ Synodi particeps*, *qui quidem*, *per invitus tamen*, *Sirmis affuit*. *Arianorum enim dolo non dudum antea in exilium pulſus*, *annitentibus eis*, *qui Sirmium convenerant*, *Imperiali Edicto reductus fuerat*: *ſperaverant enim illi*, *ſi is ſuffragator eorum*, *ſive perſuaſione*, *ſeu vi fieret*, *multum eum ad conſtituendum*, *ſtabiliendumque dogma eorum momenti allaturum eſſe*, *ut qui ſpectata fide teſtis*, *& veluti miraculum quoddam ejus ætatis hominibus haberetur*. *Verum ubi aſſentiri eis renuit*, *variorum rurſus contracto jam*, *extenuatoque graviore ætate corpore*, *ſuſtinuit cruciatus*, *adeo ut ad fidiculas*, *& verbera pervenerit*, *quibus ille coactus*, *tribus eorum formulis aſſenſit*, *& ſubſcripſit*. Severus hæc: *Oſium quoque ab Hiſpania in eandem perfidiam conſenſiſſe*, *opinio fuit*; *quod eo mirum*, *atque incredibile videtur*; *quia omni fere ætatis ſuæ tempore*, *conſtantiſſimus noſtrorum partium*, *& Nicæna Synodus illo auctore confecta habebatur*: *niſi fatiſcente ævo* (*etenim major centenario fuit*, *ut S. Hilarius in Epiſtola refert*) *deliraverit*. Hæc ille. Quibus accedit D. Athanaſius [h]: *Tantam vim intulit ſeni* (de Conſtantio Ariano Oſium cogente loquitur) *quem Sirmii pro exilio detinebat*; *& ita eum arcte tenuit*, *ut afflictus*, *attrituſque malis*, *tandem ægre cum Urſatio*, *& Valente communicaret*. Et alibi [i]: *Etſi Oſius minis Conſtantii conterritus non videbatur Euſebianis contradicere*, *vis tamen illa*, *& Conſtantii Tyranni poteſtas*, *multæque contumeliæ*, *& interminationes ſatis oſtendunt*, *minime eum in noſtri condemnatione conſenſiſſe*; *ſed ſenii imbecillitate imparem verberibus ad tempus ceſſiſſe*. In tam atroci igitur, & ſæva perſecutionum tempeſtate, in tam longo annorum decurſu, in tam provecta, vel extrema potius jam ætate, unicum Oſii lapſum verberibus, & fidiculis oppreſſi, non ne antiquæ confeſſionis gloria, graves, & religioſi pro Fide, & Eccleſiæ ſuſcepti labores, eximia, & diuturna vitæ innocentia, ſumma in afflictos omnes commiſeratio, tot excellentium virtutum lumina, novarum majorum virtutum cumulo, & acceſſione aucta, & cum his tandem humanæ naturæ imbecillitatis recordatio, apud æquos judices poterunt deprecari? cum ſtatim reſipuiſſe ab errore tradat Athanaſius [k]; affirmans, eum ad tempus ceſſiſſe verberibus. Elapſo igitur illo, ad antiquam Religionem, & conſtantiam revertit. Quod apertius demonſtraſſe videtur Idem Athanaſius, eum impiam profeſſionem Sirmienſem ab eiſdem confeſtim Auctoribus revocatam, & Edicto Imperatoris ſcribit vetitam; cui ſi placere tantopere Oſio placuiſſet, eandem, quam paullo antea coactus defenderat hæreſim: expugnare liber jam factus debuiſſet, ut Deo, & Imperatori morem debitum, & a ſe optatum gereret. Athanaſius autem ſic ait: *Hæc ubi miſiſſent*, *denuo mutata ſententia*, *compoſuerunt eam Fidem*, *quam*, *quia cum Conſulibus edidiſſent*, *mul-*

h *D. Athan. in Ep.* ad ſolitariam vitam agentes.

i *Idem in fine II. Apolog.*

k *Idem Athanaſ. in Lib. de Synodis Arimini*, *& Seleuciæ.*

ta

Digitized by Google

io pudore, & probro perfuſi ſunt, ejuſque exemplario curavere, ut cum ſuo more ſententiam mutaſſent, ab his qui eam tenebant, per Notarium Marcianum ſurriperentur, & perſuaſo Conſtantio, ut contra eam Fidem Edicta promulgaret, aliam rurſus Fidem conſtituunt, additis, ut quidem ſolent, quibuſdam dictis. Divus Hilarius a: *Feſellerunt*, inquit, *ignorantem Regem, ut iſtiuſmodi perfidiæ fidem bellis occupatus exponeret, & credendi formam Eccleſiis nondum regeneratus imponeret, contradicentes Epiſcopos ad exilium coegerunt; coegerunt enim nos ad voluntatem exulandi, dum impietatis imponunt neceſsitatem. Sed exulemus ſemper, dum tamen incipiat verum prædicari. Domino enim gratias, quod ignorationem per vos admonitus Imperator agnovit, & errorem non ſuum, ſed adſtantium, per has fidei veſtræ ſententias recognovit, & ſe invidia apud Deum, & homines, impiæ voluntatis exemit; cum legationem veſtram honorifice habens, falſitatem eorum, quorum auctoritate in invidiam deducebatur, coacta a nobis ignorantiæ ſuæ profeſsione, cognovit.*

a D. Hilar. de Syn. contra Arianos.

Auget tamen vehementius ſuſpicionem in Oſium, quod de miſero ejus obitu refert Divus Iſidorus b: *Oſius*, ait, *Cordubenſis Civitatis Epiſcopus, ſcripſit ad ſororem ſuam*, De laude virginitatis, *Epiſtolam, pulchro, ac diſerto comptam eloquio. In Sardicenſi etiam Concilio quamplurimas ipſe edidit ſententias. Hic autem poſt longum ſenium vetuſtatis, accerſitus a Conſtantio Principe, minisque perterritus; metuens, ne ſenex, & dives damnaretur, vel exilium pateretur, illico Arianæ impietati conſenſit: cujus quidem vitam, ut meruit, confeſtim crudelis exitus finivit. Nam poſt impiam, ut ait quidam, Oſii prævaricationem, dum ſanctus Gregorius Eliberritanus Epiſcopus in Cordubenſem Urbem, juxta Imperiale Decretum, fuiſſet adductus, ac minime vellet illi communicare, commotus Oſius dixit Clementio Conſtantii Præfecto Vicario, ut mitteret eum in exilium: at ille:* Non audeo, inquit, *Epiſcopum in exilium mittere, niſi prius eum ob Epiſcopatu dejeceris. Ut autem vidit ſanctus Gregorius, quod Oſius vellet dare ſententiam, appellat Chriſtum, totis fidei ſuæ viſceribus exclamans: Chriſte Deus, qui judicaturus es vivos, mortuos, non patiaris hodie inhumanam proferri ſententiam adverſus me minimum ſervum tuum, qui pro Fide Nominis tui, ut reus aſsiſtens, ſpectaculum factus ſum: ſed tu ipſe, quæſo, in cauſſa tua hodie judica, ipſe ſententiam proferre digneris per ultionem. Non ego quaſi metuens de exilio fugere cupio; cum mihi pro tuo Nomine nullum ſupplicium grave ſit; ſed ut multi a prævaricationis errore liberentur, cum præſentem viderint ultionem. His dictis, ecce repente Oſius reſidens, faſtu quaſi Regalis Imperii, cum ſententiam conaretur exprimere, os vertit, diſtorquens pariter & cervicem, ac de ſeſſu in terram eliditur, atque illico expiravit. Tunc admirantibus cunctis, etiam Clementius ille Gentilis expavit; & licet eſſet judex, tamen metuens, ne in ſe ſimile ſupplicium vindicaretur, proſtravit ſe ad pedes ſancti Viri, obſecrans, ut ſibi parceret, qui in eum Divinæ Legis ignorantia peccaſſet, & non tam proprio arbitrio, quam mandantis Imperio. Inde eſt, quod ſolus Gregorius ex numero vindicantium integram Fidem, nec in fugam verſus eſt, nec paſſus eſt exilium. Unuſquiſque enim timuit de illo ulterius judicare.* At cum D. Iſidori Opera a Theodiſco Græco Hiſpalenſium Epiſcopo, qui Honorato poſt Iſidorum in eadem Eccleſia ſucceſſit, aſperſa mendaciunculis, & erroribus depravata aſſerat Lucas Epiſcopus Tudenſis c, vetuſtus rerum Hiſpanicarum Scriptor, & ob eam cauſſam Hiſpanicæ Eccleſiæ Primatiam, ut vocant, ex Hiſpali Toletum tranſlatam, Cindaſvintho Rege procurante; nihil commoveri debemus, ſi hæc apocrypha apud Iſidorum legamus; dum juſta ſe offerat hæſitandi occaſio, an Iſidoro, an vero Theodiſco illa ſint tribuenda. Et Theodiſco quidem aſcribi poſſe, & debere, arguunt vetuſti Codices mſs. D. Iſidori, in quibus deſunt quæ de morte Oſii, & condemnatione Gregorii, in vulgatis inſigni ejuſdem veteratoris fraude inſerta leguntur; ſolum enim in illis memoratur, Oſium ſcripſiſſe ad ſororem ſuam, *De laudibus virginitatis*, Epiſtolam pulchro, ac diſerto coopertam eloquio, & *De interpretatione veſtium Sacerdotalium veteris Teſtamenti*; & in Sardicenſi Concilio plurimas edidiſſe ſententias; hæc enim vetuſtus Codex D. Iſidori, qui extat in Regio D. Laurentii Cœnobio, refert de Oſio: *Oſius Cordubenſis Eccleſiæ, Civitatis Hiſpaniarum Epiſcopus, eloquentiæ viribus ſatis exercitatus, ſcripſit ad ſororem ſuam*, De laude virginitatis, *Epiſtolam, pulchro, ac diſerto coopertam eloquio; compoſuitque & aliud Opus*, De interpretatione veſtium Sacerdotalium, quæ ſunt in veteri Teſtamento, *egregio quidem ſenſu, & ingenio elaboratum. In Sardicenſi etiam Concilio quamplurimas edidit ipſe ſententias. Hic autem poſt longum ſenium vetuſtatis, ideſt, poſt centeſimum primum annum, in ipſo etiam limine vitæ, a Fidei limitibus ſubruens, ſerpentis joculo concidit. Nam accerſitus a Conſtantio Principe, minisque perterritus, metuens, ne ſenex, & dives damnarerum, vel exilium pateretur, illico Arianæ impietati conſenſit, & vocabulum* Homouſion, *quod ſimul cum Patribus ſanctis, cæteris Eccleſiis ſequendum tradiderat, arreptus impietatis furore damnavit; cujus quidem vitam, ut meruit, confeſtim exitus crudelis finivit.*

b D. Iſid. in princ. Libri de Scriptoribus Eccleſiaſt. in vita Oſii.

c Lucas Epiſcopus Tudenſis in Hiſtor. Hiſpan. ms.

Huic conſentiunt alii, in quibus etiam deſunt, quæ de Oſio, & Gregorio Illiberritano impie addidit Theodiſcus, & initio Libri præfixit, ut facilius, & brevius quæ de Oſio divulgari volebat, fierent notiora: cum in exemplaribus manuſcriptis quinto loco, non primo, Oſii vita ab Iſidoro referatur. Sed concedamus interim, commentum illud de miſero Oſii obitu a Theodiſco non additum, & ſuppoſitum, ſed verum eſſe, & germanum Iſidori Opus: inde tamen majus Oſio negotium non faceſſitur; cum Iſidorus eam Hiſtoriam, vel fabellam, nec confirmet, nec affirmet; ſed anonymo cuidam Auctori acceptam referat; nam ſcribit, *ut quidam ait*, quod facere ſolent, qui vel citandos Auctores contemnunt, vel qui

res

res falſas, aut incertas minori periculo procedere volunt. Si ille enim, a quo narrationem Iſidorus accepit, cjus fidei, & auctoritatis fuiſset, ut proprio nomine a tanto Viro potuiſſet nuncupari; quorſum ea taciturnitas nominis, & ſilentium? cum ad confirmandam antiquam vetuſtatis memoriam, exprimi neceſsario, explicarique debuiſset. Nec his conjecturis ad ferendam in eum Auctorem damnationis ſententiam eſt opus, cum certo ſciamus, eum quem tacite citat Iſidorus, Marcellinum fuiſſe, ſchiſmaticum quendam Italiæ Presbyterum, & Luciferiani erroris ſectatorem, qui una cum Fauſtino ejuſdem impiatatis ſatellite Opuſculum edidit, geſta continens Epiſcoporum, qui ad deſtructionem *Homouſii* Ariminum convenerant, in quo hæc eadem de Oſio, quæ Iſidorus, & iiſdem verbis, nullo adjecto, vel detracto, continentur. Sed eſto, ſit Marcellinus ſchiſmaticus, diceret aliquis, ſit Marcellinus hæreticus, ſit apoſtata, & infidali deterior, Hiſtoriam ſuorum fere temporum narranti (vixit enim Imperio Theodoſii, & Arcadii, quibus Opuſculum illud dicavit) nonne fides adhibenda eſt, ut Gelaſius Papa a docet? *Numquidnam*, inquit, *in ipſorum hæreticorum Libris non multa, quæ ad veritatem pertineant, leguntur? nunquidnam veritas refutanda eſt, quia illorum Libri (ubi pravitas ineſt) refutantur? aut ideo pravi Libri ſuſcipiendi ſunt eorum, quia veritas, quæ in illis inſerta eſt, non negatur? Ait Apoſtolus* b: Omnia probate, quod bonum eſt, tenete. *Scimus, Apoſtolum etiam de Paganorum Libris aliqua poſuiſſe: nunquid ideo etiam cuncta recipienda ſunt, quæ cum bis pariter ſunt prolata?* Adhibendam igitur fidem hæretico vera narranti cum conceſſero, vera eſſe, quæ Marcellinus narravit, & æquius, & certius negabo, graviſſimo inter alia D. Athanaſii c adductus teſtimonio, qui Oſium tradit, pari qua vixit in Concilio Nicæno, & Sardicenſi, conſtantia, & religione obiiſſe, omniaque ad præclaram Fidei confeſſionem, & deteſtationem Arianorum, præſtitiſſe, quæ Virum bonum, quæ Hiſpanum nobilem, quæ Chriſtianum Catholicum, quæ fortem athletam, quæ præſtantem Epiſcopum, quæ heroem ſummum ad conſequendam ſummam æternitatis gloriam oportuit præſtitiſſe. Hæc enim de Oſio ſcribit *ad ſolitariam vitam agentes* S. Athanaſius: *Tantam vim intulit ſeni*, Conſtantius nimirum Oſio) quem *Sirmii pro exilio detinebat*, *& ita eum arcte tenuit*, *ut afflictus*, *attrituſque malis*, *tandem ægreque cum Urſatio*, *& Valente communicaret*; *ſed tamen ut contra Athanaſium non ſubſcriberet*. *Verum ne ita quidem eam rem pro levi habuit*; *moriturus enim, quaſi in teſtamento ſuo eorum vim proteſtatus eſt, & Arianam hæreſim condemnavit, vetuitque eam, a quocumque probari*, *nec recipi*. Athanaſio ſubſcripſit Divus Auguſtinus d, nam centum fere poſt Oſii obitum annos, eum nuncupat Epiſcopum Catholicum, & ab objecta quadam Parmeniani, & Donatiſtarum calumnia vindicat: *Quod enim* (ait) *de Oſio dicunt Cordubenſi quodam Catbolico Epiſcopo*, *flagitandum eſt*, *ut probent*, *non ſolum talem illum fuiſſe*, *qualem dicunt*: *ſed quod talis fuerit*, *manifeſtum illis*, *fuiſſe*, *quibus eum communicare aſſerunt*; *hoc enim niſi probaverint*, *fruſtra dicunt ſe ſciſſe*, *qualis fuerit*; *quia neſcientibus obeſſe non potuit*, *a quibus ſe iſti innocentibus ſeparando*, *propter ipſam ſeparationis ſacrilegam iniquitatem innocentes eſſe non poſſunt*: *hoc enim magis credibile eſt*; *ſi tamen Oſius ab Hiſpanis damnatus*, *a Gallis eſt abſolutus*, *ſic fieri potuiſſe*, *ut falſis criminationibus Hiſpani circumventi*, *& callida inſidiarum fraude decepti*, *contra innocentem ferrent ſententiam*, *& poſtea pacifice in humilitate Chriſtiana cederent ſententiæ collegarum*, *quibus illius innocentia comprobata eſt*: *ne pervicaci*, *& animoſa perverſitate priores ſuas ſententias defendendo*, *in ſacrilegium ſchiſmatis*, *quod omnia ſcelera ſupergreditur*, *cæcitate impietatis irruerent*. Si tam miſera (ut illi objicitur) Oſius morte periiſſet, nec ab Auguſtino tam honorifica ſuæ innocentiæ defenſione protegeretur, nec Athanaſius tam acerrimus fuiſſet ejus vitæ, & mortis propugnator, patronus, & teſtis. Quibus etiam accedit Hilarius, dum loquens de Oſio ait: *Sed de eo nihil queror*, *qui iccirco eſt reſervatus*, *ne judicio humano ignoraretur qualis, antea vixiſſet*. Si Oſius eſt reſervatus (poſt lapſum intelligo) ut non ignoraretur, qualis antea ejus vitæ curſus fuiſſet; & hunc plenum laboribus pro Fide, & Religione ſuſceptis, innocentia, & probitate aſſeverant omnes, eſt certe conſentaneum ſatis, quod ſcribit Hilarius, Oſium poſt lapſum Sirmienſem divina fuiſſe reſervatum providentia, ut peracta denuo ejus erroris pœnitentia, par eſſet exitus Chriſtiana felicitate, ſanctiori vita, quam diu peregerat. Quod ſi *Oſii* nomen (Græce *ſanctum* ſonat) illi inditum eſt ob virtutem, & vitæ ſanctitatem, qua ſemper excelluit, ut Auctores ſunt Theodorus Balſamon e, & Divus Athanaſius f: cur poſt infelicem exitum, & vitæ contemptam, abjectamque ſanctitatem, illi præclarum ſanctitatis nomen ereptum non eſt? Si a Fide vivens morienſque aberravit, cur inter Epiſcopos optime de Fide merentes illum refert idem Athanaſius g? vel eum plane in Catholicæ Fidei unitate vixiſſe fatendum eſt; vel tot Viros ſanctiſſimos non levi culpa notandos; quod eum & vivum, & mortuum tam illuſtri ſemper laude decorarint. Urgent & alia plura ad expugnandam Marcellini Presbyteri narrationem, quod Cordubæ obiiſſe Oſium dicat, cum aſſirmarit prius a lapſu ſtatim Sirmii crudeli exitu interiiſſe. Qui enim fieri poteſt, poſt lapſum ſtatim Sirmienſem Oſium interiiſſe, ſi regrediendi in Hiſpaniam, ſi incolendi Cordubam, ſi diſſerendi cum Gregorio, ſi reum agendi, ſi condemnandi ad extremum illum, & locum, & tempus, & facultatem concedat? Vel me certe conjectura fallit vehementer, vel Oſius Cordubæ nec obiit, nec in Hiſpania, ſed Sirmii, paullo poſt lapſum; ut ex his, in quibus edita, & exemplaria mſs. conſentiunt, colligitur; ſed apertius multo ex Divo Athanaſio h, Oſium narrante Sirmienſem errorem ſtatim retractaſse, & velut poſtremis, tabulis Apoſtolicam & ſanctam Catholicæ Fidei profeſſionem obſignaſſe morientem, & omnibus generaliter conſuluiſse, ut ab Arianorum impietate, velut a contagioſa peſte diffugerent. Illud quoque Marcellini detegit commentum, quod inſimulet, Oſium perſuaſiſse Clementio Con-

ſtanti

a *Gelaſius Papa I. in tom.* De vinculo anathematis.

b *Theſſ.* 5. *Act.* 17.

c *D. Athan. in Ep.* ad ſolitariam vitam agentes.

d *D. Aug. lib. contr. Ep. Parmeniani C.* 4. *S. Doctor vix elapſis ab Oſii obitu IX. annis, hæc ſcripſit, licet centum numeret Mendoza.*

e *Theodorus Balſ. ad Conc. Sard. Can.* 1.

f *D. Athan. in ep.* ad ſolitariam vitam agentes.

g *D. Athanaſ. orat.* 1. *contra Arianos.*

h *Diſſ. epiſt.* ad ſolitariam vitam agentes.

Digitized by Google

ſtantii Præfecto Vicario, ut Gregorium Epiſcopum Illiberritanum mitteret in exilium, quod ejuſdem Oſii communionem recuſaſset. Cur enim credamus, eum qui in Concilio Sardicenſi Epiſcoporum cauſsas ad alios Epiſcopos primum, vel ad tuam Sedem, grata, & religioſa Divi Petri Apoſtoli memoria (ut ipſe Oſius [a] ait) deferendas, non ut monitor, ſed ut auctor ſuaſit, & ſanxit, tam brevi temporis ſpatio, nullis minis, tormentiſve coactum, ad Vicarium Præfectum detuliſse? aut cur Præfecto magis voluiſse Oſium deferre, quam Conſtantio Imperatori, cujus erat ille Vicarius, exiſtimandum eſt? cum paullo ante, tempore, quo Conſtantius Imperator vim Epiſcopis adhibere cœpit, & exilii tædio ad ſuam contendit ſententiam pertrahere, ſic Oſium Imperatori docte, pie, & conſtanter ſcripſiſse affirmet Athanaſius [b]: *Ne te miſceas Eccleſiaſticis, neque nobis in hoc genere præcipe, ſed potius ea a nobis diſce. Tibi Deus Imperium commiſit: nobis quæ ſunt Eccleſiæ concredidit: & quemadmodum qui tuum Imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi divinæ: ita & ut cave, ne quæ ſunt Eccleſiæ, ad te trahens, magno crimini obnoxius fias.* Aut cur majora, & ſanctiora clementiæ ſigna, & benignitatis, Præfectum Vicarium Gregorio Epiſcopo præſtitiſse putemus, quam Oſium Epiſcopum? cum a Divo Auguſtino [c] ſit traditum, adeo eximiæ Oſium fuiſse pietatis, ut in improbiſſimos quoſque leniorem ferri ſententiam, a Conſtantino ſæpe poſtularit? aut quonam pacto, ſi cauſsa erat de Fide, & communione inter Gregorium, & Oſium, potuit jure Oſius & actoris, & rei, & judicis ſuſtinere perſonam? Et ſi Gregorius adeo ſibi faventem ſentiebat Clementium, ut niſi depoſitum ab Epiſcopis non auderet Epiſcopum exilio mulctare, & depoſitionis pœnam tam iniquo ferebat animo; cur Dei ſolius admirabilem providentiam requiſivit, non vero aliorum Epiſcoporum, vel Sedis tuæ Apoſtolicæ judicium? ut vel interpoſita hac juſtiſſimæ dilationis mora, tam juſti judicii calumniam, & calamitatem ſine novi miraculi expectatione depelleret? Quod ſi tam mirabilis tandem, & miſerabilis Oſio contigit interitus in Gregorii damnatione; cur rem tantam in vita Gregorii omiſit Divus Hieronymus [d]? & de Oſio ſiluere reliqui Iſidoro vetuſtiores?

Quod autem crudeli exitu illum vitam finiſſe, prodit Iſidorus, ad graves profecto ſenectutis morbos, ad varios, & maximos corporis cruciatus, quos ab Arianis conſtantiſſime paſſus eſt, & quorum cicatricibus, & reliquiis purgavit, eluit, & lavit Oſius præteriti lapſus ſordes, & ad breve temporis ſpatium, intra quod poſtea, eodem nimirum anno, Sirmii vita functus eſt, cenſeo referendum; non autem ad repentinum illud (ut perhibent) corporis periculum, vel interitum, futuræ calamitatis æternæ grave præjudicium, quod in Hiſpania Oſio accidiſſe ex condemnatione Gregorii narrat apud Iſidorum ex Marcellino Theodiſcus; & hoc tum divinæ ſapientiæ, & bonitatis laudem magis commendat; tum ad Athanaſii, Hilarii, & Auguſtini ſententiam Oſium ab hæreticorum calumnia vindicantium magis accedit: quibus & ego lubentiſſime acquieſco, quod in re tam gravi fas non ſit aliis Auctoribus fidem haberi, quam his, quorum eſt gravi, & ſancta apud Viros graves, & ſanctos auctoritas. O quanto præclarius in multis hodie, & ſemper ageretur cum Eccleſia, ſi quod Solon olim in ſtabilienda, & capeſſenda Republica apprime conducere arbitrabatur, hoc ipſum Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopi in vindicandis aliorum Epiſcoporum injuriis exequerentur. Interrogatus enim, quanam ratione nullum in ſua Republica ſcelus perpetraretur, ſapienter reſpondit: *Si tam indignarentur illi, quibus facta non eſt, quam quibus facta eſt injuria.* Quod in pia hac Oſii cauſa, non ſolum tibi Pontifici Sanctiſſimo, & Sanctorum amantiſſimo, ſed & omnibus, qui aliquem pietatis & religionis guſtum habent, probatum iri ſumma Dei benignitate confido; ut habeat poſthac Hiſpania civem, Valerius comitem, Eccleſia Epiſcopum, Roma Legatum, Concilia Præſidem, & Religio noſtra Confeſſorem ſanctum ab impoſita calumnia vindicatum, & falſi criminis nota liberum.

Illud ad extremum obſervatione hic cenſeo dignum, quod ad cauſſam hujus Concilii attinet, nihil intereſſe, an beata Oſius, an miſera morte interierit; cum ſeptuaginta antea annos, & eo amplius, ſpectata virtute, ſingulari innocentia, recta, & præſtanti Fide, huic & aliis Conciliis interfuerit. Quod ſi rectum vitæ curſum extremo ſpiritu detorſit, nihil cauſſa poſterior, etiam deterrima, Catholicæ nocebit priori: alioquin vero, ſi ex miſera hac (quæ Oſio impingitur) impiæ mortis atrocitate, pars aliqua, vel ſuſpicio ejuſdem infelicitatis Concilio huic tot annis antea peracto injicenda eſt, eandem & in Nicænum, Sardicenſe, Arelatenſe, Alexandrinum, Grangrenſe, & alia, quibus interfuit, vel præfuit, conferri oportebit; quod in nullius ſani mentem cadere poteſt.

[a] Oſius in Concil. Sard. Can. III.

[b] Oſii Epiſt. hanc ad Conſtantium Imp. refert Divus Athan. in Ep. ad ſolitariam vitam agentes.

[c] D. Auguſt. contra Epiſtol. Parmen. c. 7.

[d] Lib. De Scri. Eccl. in Vita Greg. Betici.

COMMENTARII NOVI.

INter alios hoc nomine celebres diverſarum Eccleſiarum Epiſcopos, huic Synodo interfuit Oſius Epiſcopus Cordubenſis, qui, Diocletiani perſecutione urgente, vexillum confeſſionis adverſus impietatem erexit. Quamobrem a Patribus Magnus Oſius Confeſſor eſt appellatus. Coram Præſide ſe Fidem Chriſti confeſſum eſſe, ipſemet in literis, quas ad Conſtantium Imperatorem ſcripſit, teſtatur his verbis: *Ego confeſſionis munus explevi, primum cum perſecutio moveretur ab avo tuo Maximiano &c.* recitantur a S. Athanaſio in celebri Epiſtola ad Solitarios; qui & paullo ſuperius de eodem Oſio adverſus Arianos hæc ait: *Neque quod Pater eſſet Epiſcoporum, reveriti ſunt, neque quod Confeſſor erat, pudore convicti ſunt; neque quod ſexageſimum annum a confeſſione, & eo amplius agebat, reſpexerunt.* Functus multis Pontificiis Legationibus qui Conciliis interfuerat, Fidem, & Eccleſiam contra hæreticos, & ſchiſmaticos defenderat, per Conſtantium Imperatorem, vi coactus contra Athanaſium ſubſcripſit: *Vir atate prægrandi, corpore imbecillis*; verum

ipſius

ipſius S. Athanaſii teſtimonio ſtatim reſipuit. Quod igitur hic Garſias Loaiſa ex Nicephoro & Iſidoro nutat, cum fine infelicem fuiſſe, commentitium eſſe, pulchre tradit Cardinalis Baronius *anno Chriſti CCCLVII. num.* 30. *& ſeqq.* BINIUS.

Oſius, ſeu Hoſius natione Hiſpanus, patria Cordubenſis, re, & nomine *Sanctus*, ut ait Photius in Excerpt. in actibus Alexandri, ibi: *Quibus auditis, Conſtantinus mittit Alexandriam Hoſium nomine & re* Sanctum, *quem Hiſpaniæ Civitas Corduba Epiſcopum habebat.* Quanta paſſus fuerit pro Fidei confeſſione, refert Athanaſius in Apolog. de fuga ſua: *Nam de magno & graviſſimo ætatis Viro, eodemque Confeſſore Hoſio, qui vere* Hoſius *eſt, ideſt,* Sanctus, *ſuperfluam arbitror mentionem facere, cum nullus fortaſſe ſit, qui cognitum non habeat, eum ab iſtis quoque in exilium miſſum eſſe: non enim quidquam latere poteſt in Viro illo tantæ claritudinis. In qua enim Synodo ille non dux, & anteſignanus fuit? quem non ille recta tuendo in ſententiam ſuam pertraxit?* Theodoret. Lib. 2. hiſt. Cap. 15. *Nam de magno & venerabili ſene Confeſſore, vere* Hoſio, *quid ego dicam? neminem enim hujus exilii ignarum eſſe arbitror, cum non obſcurus, ſed potius celeberrimus fuerit.* PP. Concilii Niceni Lib. 2 *Deo quod oportet tres Perſonas intelligere, ſancta, & magna, & generalis Synodus in Nicæa congregatorum ſanctorum Patrum noſtrorum, qui beatum & ſanctum Epiſcopum Hoſium Cordubæ Civitatis Hiſpaniæ provinciæ locum tenentem Romani Epiſcopi &c.* Præfuit Concilio Nicæno, & poſtea Sardicenſi. S. Athanaſius in Epiſtola ad Solitarios: *Sancta Synodus Sardicenſis, cujus princeps, & patronus erat magnus Hoſius.* Illi direxit Conſtantinus celebrem illam Conſtitutionem, quæ extat in L. unica C. Theod. *De his qui in Eccleſ. manumit.* relata in L. 2. C. Juſtin. eod. Tit. Sed poſtea Conſtantius magni Conſtantini filius, hæreſis Arianæ propugnator, exulare juſſit omnes Epiſcopos, qui in condemnationem Athanaſii non ſubſcriberent. Unde Liberius tunc R. P. ſcripſit quibuſdam Epiſcopis, & Hoſio noſtro in hæc verba: *Quia in nullo conſcientiam tuam debeo præterire, multi ex Italia Epiſcopi, qui mecum religioſiſſimum Imperatorem Conſtantium fuerant deprecati, juberet, ſicut ipſi placuerat*], *dudum Concilium Aquilejenſe celebrari, Vincentium Capuenſem cum Marcello æque ex Campania Epiſcopo legationem noſtram ſuſcepiſſe Sanctitati tuæ inſinuo &c.* refert Baronius Tom. 3. *Annal.* anno CCCLIII. Sed ingruente ipſa perſecutione, Imperator arcerſit Hoſium, illumque per integrum annum Sirmii detinuit; ac tandem in Conciliabulo Sirmienſi vi compulſus, & verberibus, licet ſenex, graviter cæſus, conſenſit perfidiæ hæreticorum, ut teſtantur Athanaſius, Socrates, Sozumenus, & Nicephorus relati a Mendoza in præſenti: ſed non ſtatim repente ore retorto divinam ultionem expertus fuit, ut impoſtores fabulis volunt; ſed poſtea anno CCC LX. ſancte pieque deceſſit, abjurata & anathematizata hæreſi Ariana, ut referunt D. Athanaſius in dicta Epiſtola his verbis: *Moritur, quaſi in teſtamento ſuo eorum vim* (ſcilicet Arimini) *ſibi a miniſtris Imperatoris factam proteſtatus eſt, & Arianam hæreſim condemnavit, anathematizavit, vetuitque, eam a quoquam probari, ac recipi.* Flavius Dexter in Chron. anno CCCLX. illic: *Hoſius centenario major longe, ſancte, pieque deceſſit; in ſuoque teſtamento profitetur Fidem Concilii Nicæni, docetque, nunquam propoſitum fuiſſe, vel latum, quod ajunt, unguem ab eo diſcedere, nec minis, nec pillicitationibus.* Et S. Hoſii Feſtum celebrat Eccleſia Syriæ die 5. Novemb. in cujus Kalendario ita legitur: *Hodie Hoſii Feſtum ſolenne;* teſtaturque Archiepiſcopus Damaſcenus relatus a Bivario ad Flav. Dextr. d. anno CCCLX. num. 2. plures eſſe in Oriente Eccleſias huic Sancto dicatas. Alia plura pro vindicando magno Hoſio a calumnia Marcellini congeſſerunt Baronius anno CCCLVI. Morinus Lib. 1. *Exercitationum*, Cap. 20. Coquæus *in Mornæum* fol. 163. Ambroſius de Morales Tom. 1. *Hiſtor. Hiſpan.* Alderete in *antiquitatibus Hiſpaniæ* Cap. 2. Rainaud *De calumnia*, ſect. 2. ſerie 3. Cap. 26. Valdes, *De dignitat. Reg. Hiſp.* Cap. 7. num. 20 GONZALEZ.

Vix addi poſſe videtur quidquam in defenſionem Oſii, præter ea quæ eruditiſſimus Mendoza protulit, ac nervoſe expendit; & poſtea adnotarunt Clar. Viri Binius ac Gonzalez. Siquid autem forte ab iis prætermiſſum eſt circa ejuſdem doctrinam, legationes, ac res geſtas, dabimus nos ſuo loco, ac nonnihil ſtatim. Hoc loci obiter obſervare viſum, Theodiſcum illum, cui tribui ſolet falſatio, aut corruptio ſcriptorum S. Iſidori, præſertim initio Libri *De Scriptoribus Eccleſiaſticis*, ubi denigratur fama Oſii, non fuiſſe in rerum natura; multo autem minus locum habere potuiſſe inter Præſules Hiſpalenſes. Id jam abunde, ut credo, Tomo 1. dictum fuit Diſſert. IV. Excurſu VII. ſatis prolixo: præſertim ex pluribus parachroniſmis, & contradictionibus narrationum de Theodiſco extantium inter ſcripta S. Ildephonſi, & memoratarum ab Archiepiſcopo D. Roderico, ac Luca Tudenſi. Itaque fabula illa de miſerabili, & horrenda morte Oſii apud Cordubam, videtur ſolum inventa a Marcellino ſchiſmatico, e quo in librum S. Iſidori citatum irrepſit. Interea Oſium credamus felici obitu clauſiſſe vitæ ſanctiſſimæ periodum, & lacrymis, ac dolore multo animi, & corporis eluiſſe maculam illam, non ſponte, nec diu, ſed ad modicam tantum contractam. Certe illa nihil obſtitit Athanaſio, & Auguſtino, ut eum impenſe laudarent, nec Photio, ut diceret Epiſt. 1. quæ eſt ad Michaelem Bulgariæ Principem: οἷς καὶ ὁ Κορδούβης Ἐπίσκοπος συνετέτακτο ὃς κατὰ τοὺς Ἑλληνικοὺς διωγμοὺς τὴν κλῆσιν ἐπαληθεύσασαν ἔδειξεν Ὅσιος γὰρ ὀνομαζόμενος, ἀζόβηλον αὐτῷ τὴν ὁμολογίαν τῆς εἰδωλικῆς λατρείας διετήρησεν. Ideſt: *Cum quibus* (nimirum Vito & Vincentio Legatis Sancti Silveſtri Papæ ad Synodum Nicænam) *& Cordubæ Epiſcopus ſociabatur: qui per Paganorum perſecutiones nomen ſibi veraciter impoſitum declaraverat: HOSIUS enim* (ideſt *ſanctus*) *nominatus, puram, & ſanctam profeſſionem a cultu idololatrico conſervarat.* Plura adhuc habet de illo idem Photius in Excerptis alibi exhibenda, ſicut & Anonymu

nymus Græcus in Actis Nicænæ Synodi editis a Combeffiſio poſt Hiſtoriam Monothelitarum col. 577. & ſeqq. CARDINALIS DE AGUIRRE.

JOSEPHI CATALANI ADDITIO.

Quicquid ſit de Oſii lapſu, ejuſque pœnitentia, de qua jam nos alibi diximus, & quidem non modo Tom. I. Conciliorum Generalium, quæ Prolegomenis, & Commentariis illuſtravimus, verum etiam in ſuperioribus Additionibus ad hoc Opus; unum illud repetere hoc loco operæ pretium ducimus, nempe falſum eſse quod dicitur de Cultu, & Feſto Oſii, atque Eccleſiis in ejus honorem in Oriente erectis. Ita plane me aliquando docuit præclariſimus, & religoſiſſimus P. Benedetti inclytæ Societatis Jeſu alumnus in rebus Orientalibus apprime uerſatus, & de Republica Literaria optime meritus.

XII. Camerinns Epiſcopus Tuccitanus.

IN aliis Codicibus mſs. Camerinus IV. loco ſubſcripſit, non duodecimo. Tuccæ, & Tucci, meminit Plinius. Primam in Africa conſtituit; alteram vero, quam coloniam nuncupat, Bæticæ provinciæ adſcripſit, addens cognominatam Auguſtam-Gemellam, & ad conventum pertinere Aſtigitanum. In diviſione Vvambæ, ut Aſtigitanus, ſic & Tuccitanus Epiſcopus Archiepiſcopo Hiſpalenſi ſubjicitur. Terminos Tucci poſuit ille: *Tucci* (inquit) *teneat de Mala-Saya, uſque Balagar, de Igerar, de Igera uſque Caſlonam*. Quænam olim fuerit, ignorari nunc ait Vaſæus; ſed obtinuit inter Eruditos, eam eſſe, quæ *Martos* hodie vocatur: fuiſſe confinem Agabrenſi intelligitur, quod diviſio Vvambæ terminos Agabrenſis, uſque ad Malam-Sayam extenderit, a qua initium habent Tuccitani. Nullum Hiſpano idiomate nomen ſpeciale hujus Tuccitani Epiſcopatus expreſſit Rex Alphonſus X. in Hiſtoria generali Hiſpaniæ. Cum enim diviſionem Conſtantini Imperatoris refert, *Tuſſa* (inquit) *tierra de Tanier, la de Aquenmar, que tiene faſta Cadiz, que ha agora nombre Algezira, & otra de allende*. Cum autem de diviſione Vvambæ loqueretur, & de ſubjectis Archiepiſcopo Hiſpalenſi, poſtremo loco ait: *El Obiſpado de Tuad tenga deſde Mala-Saxa, faſta Balagis, & de Aguera faſta Cazlona, & deſde bi faſta Certama*. Leo a Gemella Presbyter interfuit huic Concilio, ut comes Camerini. Hodie Tucci Epiſcopo vacat.

COMMENTARII NOVI.

DE Tucci veterem inſcriptionem, quæ adhuc in lapide legitur apud Caſtulonem, refert Grutherus fol. 325. num. 2. in hunc modum:

VALERIÆ. CIPATINÆ.
TVCCITANÆ SACR.
COLONIÆ PATRICIÆ
FLAMINICÆ
COLONIÆ AVG. GEMELLÆ
TVCCITANÆ. FLAMINICÆ.
SIVE. SACERDOTI. MVNICIPII.
CASTVLONENSIS.

GONZALEZ.

XIII. Secundinus Epiſcopus Catraleucenſis. vulgata. XIII. Secundinus Epiſcopus Caſtulonenſis. *emendata*.

IN Codice Hiſpalenſi Regio Secundinus VI. loco, non XIII. ſubſcripſit. Quod ad Urbem attinet, Plinius, & Pomponius nullam hujus nominis referunt: ſolus Ptolemæus Catraleucos conſtituit in Luſitania Celtica, non procul ab Arcobrica, & ab ea, quæ Turres-Albæ dicitur. Tenue Oppidum fuiſſe videri poteſt, quod illud omiſerint reliqui Geographi. In vetuſtis exemplaribus mſs. non *Catraleucenſem*, ſed *Caſtulonenſem* lego: in Hiſpalenſi Regio *Caſtolenſis*, ſed *Caſtulonenſis* reſtituendum eſt: nam in ſcriptionibus Presbyterorum reperio *Turrinum a Caſtulone*, quem Secundini comitem fuiſſe intelligo. Caſtulonenſes ad Coloniam Salarienſem ſpectare dixit Plinius [a], appellatoſque tunc Cæſari Venales. Caſtulonem autem fuiſſe non procul ab Illiturgi Bætica, ex Livio [b] apparet, narrante, Scipionem ab Illiturgi expugnata, ſtatim Caſtulonem petiiſſe, & Cerdubello proditionis auctore, proditione cœpiſſe. Fuit Caſtulo antiquiſſima Hiſpaniæ Urbs, a Phœnicibus Græcis Bœotiæ, non Ioniis, primum condita, a quibus ob fontem Caſtalium, eximiæ apud eos celebritatis in Monte Parnaſſo, Caſtulonis nomen inditum Silius Italicus [c] auctor eſt. Fuit ſitu, ædificiorum magnitudine, argenti fodinis, civium frequentia illuſtris, qua ratione eam ad promulgationem Evangelii majores noſtri elegerunt, & in ea Epiſcopi Cathedram collocarunt. Ab Arabibus poſtea everſa eſt, in generali Hiſpaniæ expugnatione: veſtigia quædam adhuc extant in ea, quæ nunc *Cazlona la vieja* dicitur, ab Oppido *de Linares* in Bætica tribus milliaribus diſtans: novem vero ab urbe *Baeza*: ideoque illam cum Caſtulone eandem eſse putarim.

[a] Lib. 3. C. 3.
[b] Lib. 28.
[c] Lib. 3.

Adducor præterea Secundinum hunc Epiſcopum fuiſſe Caſtolonenſem, quod Annianus poſtea Epiſcopus Caſtulonenſis Secundini ſucceſsor Concilio Sardicenſi ſubſcripſerit. Paruiſse olim Caſtulonenſem Epiſcopum Toletano, ab eodem Raſi Arabe, & Vvamba Rege memoriæ proditum eſt.

COMMENTARII NOVI

IN Hiſpania duplex reperitur Civitas Epiſcopalis Caſtulonenſis: alia in provincia Tarraconenſi ad radices Pyrenæi ſita, quæ hodie dicitur *Caſtel de Empuris*, cujus duplex inſcriptio reperitur in Cœnoblo Fratrum Ordinis Sancti Franciſci ejuſdem Oppi-

di, quod dicitur *Caſtel de Empurit*; prima Aræ ſignum ſetens ita viſitur.

GEN. : : :
CASTVLI. : : : : : : : :
PROSALV : : : : :
P, C. LÆLI : : .
L. F. CEM: : : : :
V. L. S.

Alia ſepulchri formam ſervans ita legitur:

D. M. S.
L. TVSCVS CAST : : : :
GN. F. OPT.
AN. XXX. H. S : : : : : :
IVLIA FELIS.
SOROR. F. C. S. T. T.

Alia Caſtulonenſis Civitas hodie dicta *Cadzlona* in confinio Bæticæ. GONZALEZ.

XIV. Flavius Epiſcopus Eliberinus. vulgata.

XIV. Flavius Epiſcopus Illiberritanus. *emendata*.

VEtuſti Codices mſs. alii *Flavianum*, alii *Flavinum*, ſed malo *Flavium* legi. *Eliberinum*, alii *Eliberitanum*; utrumque Gotthice magis, quam Latine: eorum enim idiomate, & literis hujus Concilii Decreta exſcripta ſunt. Pari forma Spalenſis pro Hiſpalenſis, Elborenſis pro Eborenſis, Emeretenſis pro Emeritenſis, ejuſdem gentis more. Non deſunt tamen alii antiquiores, in quibus *Illiberinus*, & *Illiberritanus* Epiſcopus dicitur. In Lucenſi, & Hiſpalenſi tv. loco ſubſcripſit, non xiv. Urbs eſt Illiberris a tempore ipſo Apoſtolorum Catholicæ Religionis doctrina, & Epiſcopatus dignitate a D. Petro, ſive ejus Diſcipulo Sancto Cæcilio primo Urbis Epiſcopo nobilitata. Ut hinc etiam obſerves, quam altæ Fidei radices actæ, quamque antiqua, & firmiſſima Religionis fundamenta in Eccleſia hac Divinitus jacta ſint. Nec eſt probabile, Flavium Epiſcopum ſupremum Civitatis honorem, Cæcilii munus, & dignitatem feliciter, omniumque conſenſu obtinuiſſe; Divinam autem Fidem, Catholicam Religionem, Romanam, & Apoſtolicam doctrinam, tam recenti, & illuſtri Cæcilii exemplo, pietate, & ſanctitate confirmatam, a Civitate, a Provincia, & Regno impie, & infeliciter ſubſtuliſſe. Si memoriam præſertim repetamus priſcum Eccleſiæ morem, quo receptum fuit, ut quoties de Dogmatibus Eccleſiæ, vel de Librorum auctoritate, vel de quolibet Ritu, aut Traditione, controverſia oriretur; ad judicium earum Eccleſiarum, quas viva voce, vel Epiſtolis, vel miſſis Diſcipulis Apoſtoli, ſed Patrus præſertim inſtituiſſet, & Romanam imprimis cæterarum matricem, & caput, tanquam ad veriſſimum Spiritus Sancti Oraculum, a quo Apoſtoli, & ab Apoſtolis illæ perceperant, confugeretur; & graviſſimo earum teſtimonio, & auctoritate impiæ, ac nefariæ vocum novitates in ipſo ortu opprimerentur. Divus Irenæus a adverſus Gnoſticos: *Traditionem itaque*, ait, *Apoſtolorum in toto mundo manifeſtatam, in omni Eccleſia adeſt perſpicere omnibus, qui vera vellent audire, & habemus annumerare eos, qui ab Apoſtolis inſtituti ſunt Epiſcopi in Eccleſiis, & Succeſſores eorum uſque ad nos, qui nihil tale docuerunt, neque cognoverunt, quale ab eis deliratur. Etenim ſi recondita myſteria ſciſſent Apoſtoli, quæ ſeorſum, & latenter ab reliquis perfectos docebant, his vel maxime traderent ea, quibus etiam ipſas Eccleſias committebant. Valde enim perfectos, & irreprehenſibiles in omnibus eos volebant eſſe, quos & Succeſſores relinquebant, ſuum ipſorum locum magiſterii tradentes, quibus emendate agentibus, fieret magna utilitas, lapſis autem ſumma calamitas.* Et mox b: *Quid enim, & quibus de aliqua modica quæſtione diſceptatio eſſet, nonne oporteret in antiquiſſimas recurrere Eccleſias, in quibus Apoſtoli converſati ſunt, & ab eis de præſenti quæſtione ſumere quod certum, & re liquidum eſt? Quid autem ſi neque Apoſtoli quidem Scripturas reliquiſſent nobis, nonne oportebat ordinem ſequi Traditionis, quam tradiderunt his, quibus committebant Eccleſias?* Et ad Florinum ſcribens: *Iſta Dogmata*, ait, *Florine, ut tecum agam humanius, ſanæ doctrinæ, & ſententiæ non ſunt. Iſta Dogmata ſunt Eccleſiæ repugnantia, ut pote quæ eos, qui illis obſequuntur, in maximam impietatem reijciant. Iſta Dogmata Presbyteri, qui ante nos fuerunt, qui erant ipſorum Apoſtolorum Diſcipuli, minime tibi tradiderunt.* Tertullianus c: *Quamdiu in terris agebat*, loquitur de Chriſto, *ipſe pronunciabat, ſive populo palam, ſive diſcentibus ſeorſum. Ex quibus duodecim præcipuos lateri ſuo adlegerat deſtinatos nationibus Magiſtros, Itaque uno eorum decuſſo, reliquos undecim regrediens ad Patrem poſt reſurrectionem, juſſit ire, & docere nationes, tingendas in Patrem, & in Filium, & in Spiritum Sanctum* d. *Statim igitur Apoſtoli (quos hæc appellatio* Miſſos *interpretatur) aſſumpto per ſortem duodecimo Matthia in locum Judæ, ex auctoritate prophetiæ, quæ eſt in Pſalmo David* e, *conſequuti promiſſam vim Spiritus Sancti, ad virtutes, & eloquium, primo per Judæam conteſtata Fide in Jeſum Chriſtum, & Eccleſiis inſtitutis, dehinc in Orbem profecti, eandem doctrinam ejuſdem Fidei nationibus promulgaverunt; & proinde Eccleſias apud unamquamque Civitatem condiderunt; a quibus traducem Fidei, & ſemina doctrinæ, cæteræ exinde Eccleſiæ mutuatæ ſunt. Ac per hoc & ipſæ Apoſtolicæ deputantur, ut ſoboles Apoſtolicarum Eccleſiarum. Omne genus ad originem ſuam cenſeatur neceſſe eſt.* Et poſt alia f: *Ita ex ipſo ordine*, ait, *manifeſtatur, eſſe Dominicum, & verum, quod ſit prius traditum: id autem extraneum, & falſum, quod ſit poſterius immiſſum. Ea ſententia manebit adverſus poſteriores quaſque hæreſes, quibus nulla conſtantia de conſcientia competit ad defendendam ſibi veritatem. Cæterum ſi quæ audent interſerere ſe ætati Apoſtolicæ, ut ideo videantur ab Apoſtolis traditæ, quia ſub Apoſtolis fuerunt; poſſumus dicere: Edant ergo origines Eccleſiarum ſuarum: evolvant ordinem Epiſcoporum ſuorum, ita per ſucceſſiones ab initio decurrentem, ut primus ille Epiſcopus aliquem ex Apoſtolis, vel Apoſtolicis Viris,* qui

a *D. Ireneus L. 3. adverſus hæreſes Cap. 3.*

b *Idem Cap. 4.*

Hanc Irenei Epiſtolam ad Florinum Euſebius refert L. 5. Cap. 19. hiſt. Eccleſ.

c *Tertull. de præſcript. C. 20*

d *Matth. 10. Matth. 27. Matth. 108. Act. 1.*

e *Pſalm. 28. Act. 2. Act. 8. 9. 11. Act. 13. Act. 14.*

f *Tertul. de præſc. Cap. 31. & 2.*

qui eum Apoſtalis perſeveraverit, habuerit auctorem, & anteceſſorem. Hoc enim modo Eccleſiæ Apoſtolicæ cenſus ſuos deferunt: ſicut Smyrnæorum Eccleſia habens Polycarpum a Joanne conlocatum refert: ſicut Romanorum Clementem a Petro ordinatum edit; perinde utique & cætera exhibent, quos ab Apoſtalis in Epiſcopatum conſtitutos Apoſtolici ſeminis traduces habeant. Confingant tale aliquid hæretici. Quid enim illis poſt blaſphemiam inlicitum eſt? Sed etſi confinxerint, nihil promovebunt. Ipſa enim doctrina eorum cum Apoſtolica comparata, ex diverſitate, & contrarietate ſua pronunciabit, neque Apoſtoli alicujus auctoris eſſe, neque Apoſtolici; quia ſicut Apoſtoli non diverſa inter ſe docuiſſent, ita & Apoſtolici non contraria Apoſtolis edidiſſent, niſi illi qui ab Apoſtolis deſciverunt, & aliter prædicaverunt. Ad hanc itaque formam provocabuntur ab illis Eccleſiis, quæ licet nullum ex Apoſtolis, vel Apoſtolicis Auctorem ſuum proferant, ut multo poſteriores, quæ denique quatidie inſtituuntur: tamen in eadem Fide conſpirantes, non minus Apoſtolicæ deputantur pro conſanguinitate doctrinæ. Id ipſum docuit, & confirmavit adverſus Marcionem a. *In ſumma*, inquit, *ſi conſtat, id verius, quod prius; id prius, quod eſt ab initio; ab initio, quod ab Apoſtolis; pariter utique conſtabit, id eſſe ab Apoſtolis traditum, quod apud Eccleſias Apoſtolorum fuerit ſacroſanctum. Videamus quod lac a Paullo Corinthii hauſerint; ad quam regulam Galatæ ſint recorrecti: quid legant Philippenſes, Theſſalonicenſes, Epheſii: quid etiam Romani de proximo ſonent, quibus Evangelium, & Petrus, & Paullus ſanguine quoque ſuo ſignatum reliquerunt. Habemus & Joannis alumnas Eccleſias. Nam etſi Apocalypſin ejus Marcion reſpuit, ordo tamen Epiſcoporum ad originem recenſitus, in Joannem ſtabit auctorem. Sic & cæterarum generoſitas recognoſcitur. Dico itaque apud illas, nec ſolas jam Apoſtolicas, ſed apud univerſas, quæ illis de ſocietate Sacramenti confœderantur, id Evangelium Lucæ ab initio editionis ſuæ ſtare, quod cum maxime tuemur.* Quinimmo ſi de Librorum Divinorum auctoritate eſſet controverſia, hoc eſt, ſi de Libro hoc vel illo, an ſacer eſſet, & Canonicus, orta eſſet diſceptatio, ut de quibuſdam olim hæſitaverunt nonnulli, conſilium Auguſtinus b dedit, ut Eccleſias Catholicas conſulamus; eas nimirum, quæ Catholicam Fidem, & unitatem conſtanter retinerent; non vero eas, quæ aliqua hæreſum ſuſpicione damnatæ eſſent, vel notatæ: quod ſi nec in his Catholicæ omnes conſentirent, plurimarum Catholicarum conſenſu probari voluit; inter pares vero, earum judicium ſequi mandavit, quæ inter Catholicas eſſent Apoſtolicæ. Inter eas autem, cum Eccleſia Romana principatum teneat, & Apoſtolicæ nomine per antonomaſiam jure, & merito intelligatur: tum, quod Apoſtolorum Princeps Petrus illam fundarit, rexerit, & glorioſo martyrio cohoneſtaverit; tum ob certam Chriſti pollicitationem, a quo illi dictum eſt: *Ego pro te oravi, Petre, ut non deficiat Fides tua*, qua munita, & ornata Divinitus, nullo errore fallit, aut fallitur, illi in dubiis Catholicæ Fidei cauſſis, judicium primum deferendum eſt: poſt eam vero, reliquis Apoſtolicis Eccleſiis ſua, ut Auguſtinus docet, auctoritas eſt tribuenda; nec temere judicandum falſum, vanum, & irritum earum eſſe judicium. Cum doctrina igitur hujus Concilii Apoſtolicæ Eccleſiæ Illiberritanæ Fide comprobetur (ut de Romana præſertim, & ejus Legatis interim taceamus) & aliarum quatuor Apoſtolicarum Eccleſiarum graviſſima auctoritate fulciatur (interfuerunt enim illi, ut cernimus, Divus Valerius Epiſcopus Eccleſiæ Cæſaraugustanæ, inſtitutæ a Jacobo: Felix Accitanæ, a Torquato D. Petri Diſcipulo: Melantius Toletanæ, ab Eugenio: Quintianus Eborenſis, a B. Mantio, non Apoſtolorum, ſed ipſius Domini noſtri Jeſu Chriſti Diſcipulo) quis tam expers pietatis affirmare audebit, Eccleſias tot ſanctas, Sanctorum Patrum, aut avorum præcepta, tam recenti memoria tradita non agnoviſſe; vel ſi agnoverunt, quod multo eſſet deterius, nefario ſcelere, & inſigni impietate neglexiſſe, violaſſe, conculcaſſe? Hujus Flavii Epiſcopi Illiberritani admirabilis, tum religio, tum prudentia, in eo potiſſimum illuxit, quod cum in Civitate celeberrima ſummum ei negotium eſſet in continendis in Religione, & officio civium animis, nimium ad idolorum cultum propenſis; ita tamen ſe geſſerit, ut non minorem in eis evertendis laudem videri poſſit conſequutus, quam multi alii in ſubeundo martyrii gloriam: ut qui omnem operam primo ad emolliendam civium duritiem conferret: quo ſimulacra poſtea demoliri poſſet commodius. Ejus enim conſilio, & opera non ambigo, quin dum Concilii hujus ſanctionibus c morem gereret, omnia, aut pleraque Illiberritanæ Urbis idolorum ſimulacra everſa, atque proſtrata ſint, quorum nonnulla ſuperioribus annis terra obruta eruere Granatenſes; Apollinis unum cum muſico inſtrumento; alterum Veneris, cui ad latus Cupido; tertium Liberi Patris cum Satyro utre vinario incubante; poſtremum, ut creditur, Æſculapii: omnia miro elaborata artificio, quæ ſummo in pretio habita ad tantæ vetuſtatis memoriam in Regia ejuſdem Urbis aſſervantur.

a *Idem Lib. 4. adverſus Marcionem.*

1. Cor. 3. Galat. 6.

Apoc. 2. & 3.

b *D. Aug. Lib.* De Doctrina Chriſtiana C. 8.

c *Can. XLI.*

Huic Flavio ſucceſſit Divus Gregorius, quem a Clementio Conſtantii Præfecto Vicario, Oſio conſentiente, & juvante, damnatum Iſidorus d, vel Theodiſcus ex Marcellino refert: ſed quid de illius narrationis fide, & auctoritate ſentiendum, dixi iam in Oſii ſubſcriptione. Gregorium tamen illuſtri Fidei confeſſione, & optimarum diſciplinarum cognitione clariſſimum, ad Cælites commigraſſe, præter D. Hieronymum e, certam fidem faciunt Romanæ Eccleſiæ, & Uſuardi Martyrologia, quæ illum, ut ſanctum Illiberritanæ civitatis Epiſcopum, & Confeſſorem coli, ejuſque diem feſtum, & memoriam celebrari 24. Aprilis docent. Illiberritani Epiſcopatus fines in diviſione Vvambæ hos reperio: *Eliberis*, ait, *hæc teneat de Moleaca uſque Sotellam, de Admica uſque Sedilie*. Inſignem, & antiquam hanc Civitatem generalis Arabum irruptio expugnavit; ejus tamen Sedem Epiſcopalem Ferdinandus, & Eliſabetha, Reges Catholici in Granatam a ſe recuperatam transferri, Apoſtolica Papæ Xyſti Hiſpani auctoritate, & in Metropolitanam erigi impetrarunt, aſſignatis duabus Eccleſiis

d *Apud Iſidor. in princ. Libri* De Scriptoribus Eccleſiaſt. *Ex Marcellino Theodiſcus.*

e *D. Hieron.* De Scriptoribus Eccleſiaſticis *in Gregorio Bætico. Martyrologium Romanum 24. Aprilis.*

ſuffraganeis, Accitana, & Virginata, anno Chriſti MCDXCII. Primus ejus Sedis Archiepiſcopus Ferdinandus de Talavera, ex Hieronymi Inſtituto.

COMMENTARII NOVI.

DE Flavio hoc Epiſcopo Eliberitano nihil prorſus certo habere poſſumus, præter ea, quæ Clariſs. Vir Ferdinandus de Mendoza obſervat. Quæ enim congerunt Puerta *Hiſt. Giannenſis* Tomo I. Sæculo 4. Cap. 3. Pedraza 2. p. *Hiſt. Granatenſis* Cap. 10. ac Tamayus in *Martyrologio Hiſpano* ad diem 7. Maji, deſumpta ſunt ex pſeudo-Luitprando in *Adverſariis* num. 17. confiсto pariter cum pſeudo-chronicis Dextri, Maximi, ac Juliani Perez a P. Hieronymo Roman de la Higuera, perniciosiſſimo corruptore Hiſtoriæ Hiſpanæ, præſertim Eccleſiaſticæ; cujus figmenta optime novit, & ſemper ſprevit doctiſſimus Joannes Mariana, viginti annis convictor ipſius apud Toletum. Sane Bollandiani potius curantes veritatem Hiſtoriæ, quam timentes dedecus ſodalis Higueræ, paſſim illum reſpuunt, veluti nugatorem, fabulatoremque. Legendus noviſſime ex iis Papebrochius Tomo VII. SS. Maji variis locis, præſertim ad diem 30. Maji pag. 405. ubi toti Capiti 5. hanc epigraphen adhibet: HIGUERÆ FIGMENTA. Deinde pag. 406. num. 50. marginali ait de illo: *Romanus iſte machinam talem moliens, nihil egit ſolertius, quam ut quaquaverſum ſpargeret ſuorum commentorum fragmina, quibus poſtea in confirmationem adornatæ a ſe ſabulæ concurſuris, tanquam teſtimoniis omni certitudine ſubnixis uteretur*. Hæc fuit origo tot fictionum, & fabuloſiſſimarum narrationum, quibus pleni ſunt plerique Libri Hiſtoriæ Hiſpanicæ ab initio fere hujus ſæculi ſcripti: præſertim ſex vaſta volumina *Martyrologii Hiſpani*, edita a Joanne Tamayo de Salazar, qui commentis Higueræ plurima alia, eaque inſulſiſſima, addidit, & ubique ſparſit, magno quidem vulgarium, & ſemidoctorum hominum plauſu; ſed ingenti dolore, ac rubore eruditiſſimorum quorumlibet intra, & extra Hiſpaniam. Itaque pariter fabuloſa ſunt, quæ ii ſcribunt de Flavio Epiſcopo Eliberitano. CARDINALIS DE AGUIRRE.

XV. Liberius Epiſcopus Emeritanus.

EMerita Auguſta, ut a Dione traditum eſt, & poſtea ab Iſidoro, [a] nomen accepit a militibus emeritis Auguſti, quibus eam ſibi ædificandi cura pro beneficio data eſt, anno XXIII. antequam Chriſtus naſceretur, Auguſto & Sylano Coſs. Merida hodie dicitur. Antiquiſſimum Hiſpaniæ Epiſcopatum probat D. Cypriani [b] Epiſtola ad Clerum, & plebem in Hiſpania conſiſtentes, ex qua apparet, Baſilidem, & Martialem, alterum Aſturicæ, alterum Emeritæ Epiſcopos, ob crimen idololatriæ depoſitus, & in eorum locum Sabinum, & Felicem ſuffectos. Cujus dignitas & amplitudo eo pervenit, ut totius Luſitaniæ eſſet Metropolis, illique ſuberant, ut in vetuſtis Codicibus Gotthis refertur, Pace, Oliſibona, Oſſonoba, Egitania, Caliabria, Conimbria, Viſæum, Lamegum, Caurla, Salmantica, Avela, Ebora. Sed ea dignitas a Calliſto Secundo Compoſtellam [c] ad tempus primum, dum Emerita recuperaretur a tyrannide Arabum; in perpetuum poſtea tranſlata eſt: idcirco hodie Epiſcopo vacat. Ea eſt temporis, & rerum humanarum viciſſitudo, & inconſtantia. Paret in Sacris, D. Jacobi militibus. Hic autem Liberius Epiſcopus Emeritanus Concilio Arelatenſi II. interfuit cum Florentino Diacono; & interfuiſſe, ac ſubſcripſiſſe eum I. Arelatenſi crediderim, quia in eo plures Hiſpaniæ Epiſcopos fuiſſe præſentes, tradit D. Auguſtinus [d], & omnes ſubſcriptiones Concilii Arelatenſis ſecundi, ut a primo ſublatas, ſic primo reſtituendas, inter doctiores convenit. Poſt vero vita functo Liberio, ejus Diaconum Florentinum electum fuiſſe Epiſcopum Emeritanum, inde intellexerim, quod ejus extet ſubſcriptio in Concilio Sardicenſi; quare Illiberritanum hoc ante Sardicenſe, & Arelatenſe I. fuiſſe peractum, vel hinc comprobandum.

a D. Iſidor. Lib. 15. Etymolog. Cap. 1.
b D. Cyprian. Ep. Ad Clerum & plebem in Hiſpania conſiſtentes.
c Hiſt. Compoſtellana mſ. apud nos in qua hæ duæ conſtitutiones Calliſti ad verbum deſcribuntur.
d D. Auguſtin. Lib. 1. contr. ep. Parmen.

XVI. Decentius Epiſcopus Legionenſis.

A Legione ſeptima Gemina, *Legio* Civitas nomen habuit, dignitate Epiſcopali a tempore fere Apoſtolorum inſignita, & Regni titulo poſt Arabum expugnationem ornata, nullum unquam Metropolitanum agnovit, præter Romanæ Sedis Epiſcopum. In mſs. XII. loco, non XVI. ſubſcripſit.

XVII. Januarius Epiſcopus Sibarienſis. vulgata.	XVII. Januarius Epiſcopus Salarienſis. *emendata*.

IN Codicibus mſs. *Salarienſis* legitur, non *Sibarienſis*, quod magis probo: nam de Sibari in Hiſpania omnes Geographi ſiluerunt; in Italia conſtituit Sibarim Solinus [e] a Trœzenis ædificatam aſſerens. Salariam autem duplicem refert Ptolemæus in Hiſpania: primam in Oretanis, juxta Laniam, & Paternianam; aliam in Baſtitanis inter Biguerram, & Turbulam: Plinius [f] Salarienſem coloniam in Bætica eſse tradit non procul ab Acci; hodie vocari *Alcazar de la ſal* in Algarbiorum Regno, ſcripſit Ambroſius Morales [g]; hujuſque Civitatis fuiſse Epiſcupum Januarium. Sed ego magis putem, Epiſcopum Bæticæ Salariæ fuiſse, quam Luſitaniæ, quod Bæticæ Civitas fuerit opulenta, & Colonia Romanorum, ut dicit

e Solinus C. 8.
f Plin. Lib. 3. Cap. 3.
g Ambroſ. Moral. Lib. 30. Cap. 31.

dicit Plinius: altera vero exiguum Oppidum breviſſimis terminis circumſcriptum. In Codicibus Eccleſiæ Toletanæ legitur: *Januarius de Fiblaria*, & *Fibularia*: quæ lectio non temere improbanda; nam Calagurrim, Fibulariam nuncupaſse Veteres, teſtis eſt Plinius, & adfuiſse in hoc Concilio Eucharium Presbyterum *de Fibularia*, ſeu Municipio, ex Presbyterorum ſubſcriptionibus apparet: olim Hiſpanos, & Italos Urbium plures duobus nuncupaſse nominibus, Plinius tradit. Et ut omiſsis Italicis, Hiſpanicas recenſeamus; Olyſippo dicebatur & Felicitas-Julia: Ebora, Liberalita-Julia: Attubi, Claritas-Julia: Aſtigi, Auguſta-firma: Illiturgi, Forum-Julium. Obulco, Municipium-Pontificenſe: Urſo, Genua-Urbanorum: Hiſpalis, Colonia-Romulea: Corduba, Colonia-Patricia: Cæſarauguſta, Salduba; Tucci, Auguſta-Gemella: quod uſurpabant, ut Imperatoribus, vel Præſidibus Provinciarum, vel Romanæ Civitati blandirentur, eorum gratia nomina ab eiſdem mutuantes: In Codice Hiſpalenſi *de Pliblaria* legitur. In Lucenſi *de Fibaria*; utrumque non recte. Decimoquarto in eiſdem, non decimoſeptimo loco ejuſdem ſubſcriptio.

COMMENTARII NOVI.

Circa Sedem hujus Januarii diſsentientes Interpretes, vix electioni locum relinquunt: alii affirmant fuiſſe Epiſcopum Sebarienſem, ſeu Sabatienſem; alii Salarienſem; tandem alii Calabrienſem. Vaſæus in *Chron.* Cap. 20. meminit Sebarienſis Epiſcopatus, referens, quod in Concilio Illiberitano ſubſcripſit Januarius Sibarienſis Epiſcopus; fatetur tamen nunquam in Hiſpania legiſse Sibarim; unde ſuſpicatur, legendum eſse *Sarabrienſis*, aut *Sabarienſis*. Sed non recte Vaſæus perlegit antiqua monumenta Hiſpaniæ: ſiquidem mentio Sibaris reperitur in *Itinerario Antonini*, correcto per Hieronymum Suritam, & Andream Schotum, ubi legitur ita:

Iter ab Emerita Cæſarauguſtam.
Senticem. M P. XII.
Salmaticam. M. P. XXIV.
Sabariam. M. P. XXI.
Occelium Duri. M. P. XXI.

Et in Lege 1. Codicis Theodoſiani, *De Conſtitutionibus Principum*, dum Conſtantinus ſcribit ad Luſitanos meminit *Sabariæ*.

Ambroſius Morales, Libro 10. Cap. 31. Padilla in Tomo I. *Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ*, Centuria 4. Cap. 35. Bivarius ad Flavium Dextrum, anno Chriſti ccc. num. 5. legunt *Salarienſem*, & exiſtimant Salariam fuiſse in Portugaliæ Algarbiis, vulgo *Alcazar de ſal*. Rus-Puerta retinet etiam eamdem lectionem, credens fuiſse prope Beatiam, quæ hodie dicitur *Saviote*; Badillo in *Chronolog. Epiſc. Hiſp.* pag. 15. agens de Epiſcopo Salarienſi, meminit S. Januarii; ſed de ſitu Urbis judicium proferens, exiſtimat fuiſse *Siruela en Eſtremadura*. Qui legunt Calabrienſem, ut Moreno de Bargas Lib. 10. *Hiſt. Emerit* Cap. 32. putant Epiſcopatum hunc fuiſse in Oppido, quod vulgo dicitur *Montanches*; in quo Auctorum diſsidio placet ſententia prima Tamayi a Salazar in *Martyrol.* die 7. Januarii, qui legit *Sibarienſis*: tum quia in correctioribus hujus Concilii Illiberritani Codicibus ita legitur: tum qoia hæc ſententia affinis eſt opinioni Vaſæi, & Padillæ. Conſulendus vero eſt ipſe Tamayus in prædicto Hiſpano Martyrologio. GONZALEZ.

XVIII. Quintianus Epiſcopus Eborenſis.

Gotthice *Elbora* dicta eſt, quæ Latine *Ebora* ex Pomponio Mela [a], & vetuſtis lapidibus. Is Julio Cæſari erectus eſt, cum hac inſcriptione:

DIVO. JULIO.
LIB. JUL. EBORA.
OB. ILLIUS. IN. MUN. ET. MUN.
LIBERALITATEM.
EX. D. D. D.
QUOJUS. DEDICATIONE.
VENERI. GENETRICI.
CESTUM. MATRONE.
DOMUM. TULERUNT.

Ebora ergo legendum eſt, non *Ebura*, ut apud Ptolemæum, Strabonem, & Stephanum, perperam *Eburam Cerealem* Bæticæ, cum *Ebora* Luſitaniæ confundentes. De *Elbora* Carpetanæ provinciæ (*Talaberam* hodie vocant) alia ratio eſt: nunquam enim ea Epiſcopum habuit. *Ebora* autem Luſitaniæ Civitas celebris frequenti antiquorum Regum Luſitaniæ domicilio nobiliſsima, Epiſcopatus dignitatem a tempore Apoſtolorum repetit; quippe habuit Beatum Mantium Domini noſtri Jeſu Chriſti Diſcipulum, primum Chriſtianæ Religionis annunciatorem, &, ut credi par eſt, Epiſcopum. Sedem hanc in Archiepiſcopalem, ſeu Metropolitanam erexit Paullus Papa III. & Sylvenſem Eccleſiam illi ſuffraganeam aſsignavit anno Domini MDXL. Joanne III. Luſitaniæ Rege intercedente. Primus Archiepiſcopus Henricus Cardinalis ejus frater, qui Sebaſtiano nepoti defuncto in Regno ſucceſsit.

[a] *Pomp. Mela Lib.3.Cap.1.*

COMMENTARII NOVI.

Ebora in Carpetanis Civitas fuit Hiſpaniæ citerioris, quæ hodie dicitur *Talavera*, quam Romanorum fuiſse coloniam, & Cathedram Epiſcopalem olim obtinuiſse, arbitratur P. Mariana, Lib. 4. *Hiſt. Hiſp.* Cap. 13. & 14. Cujus ſententia ſi

vera

vera eſset, potius acciperem hanc ſubſcriptionem de eo Epiſcopo Eborenſi, quam de Eborenſi in Luſitania. Sed, ut jam probarunt Mantuanus in *Animadverſ. ad Morianam* fol. 150. & Tamayus in defenſione ipſius fol. 193. nullibi legitur, eam Vrbem Epiſcopalem fuiſse; quare Eborenſis Civitas in præſenti accipitur pro antiqua Hiſpaniæ Vrbe in Luſitaniæ terminis ſita, quæ inter Regni Portugallici Civitates primum ſibi poſt Vlyſsiponam vindicans locum, hodie retinet nomen, & Archiepiſcopali Cathedra decoratur. Plura de ejus ſitu, & antiquitate congeſserunt Andreas Reſende, & Jacobus Vaſconzelos in ejus Hiſtoriis. Antonius Auguſtinus Dialogo 8. fol. 131. Ludovicus Nonius *deſcr. Hiſpan.* Ep. 32. GONZALEZ.

XIX. Eutichianus Epiſcopus Baſtitanus. vulgata.

XIX. Eutychianus Epiſcopus Baſtitanus. *emendata.*

IN mſs. emendatioribus *Baſtetanus*, ſed *Baſtitanus* ſcribendum. *Baſti*, hodie *Baza* in Bætica, parebat olim Archiepiſcopo Toletano. Illius termini extant in diviſione Vvambæ: *Baſti*, (inquit) *teneat de Montana uſque Geſtam; de Rovia, uſque Ruſitam.* Epiſcopo vacat, poſtquam Arabum tyrannide, Ferdinandi & Eliſabethæ Regum Catholicorum virtute, & pietate erepta eſt; & quia uſurpatis, & detentis antiquis ejus finibus per Arabes, Diœceſeos anguſtiis laborabat, Accitanæ Eccleſiæ poteſtati eſt adjecta, procurante Accitano Epiſcopo Garſia Quixada, & magno Petro Gonzalez de Mendoza Cardinale, & Archiepiſcopo Toletano diſſimulante: cujus Eccleſia a tempore Ferdinandi III. Caſtellæ Regis jus in Baſtitanam prætendit, quouſque variis hinc inde ſententiis latis, tandem ſpectare ad Accitanum tempore Joannis Martini Silicei Archiepiſcopi Toletani poſtremo cautum eſt; reſervato jure Metropoleos Archiepiſcopo Toletano. Et quemadmodum in ſpiritualibus Accitano Epiſcopo ſubjicitur, ſic rerum civilium Præfectum Accitanum in civilibus ſuperiorem agnoſcit.

COMMENTARII NOVI.

BAſta Civitas eſt littoralis Bæticæ, hodie dicta *Baza*: hinc populi illius Regionis dicti *Baſtitani*, ut ex ſequenti inſcriptione relata a Beuterio *Hiſt. Valent.* Lib. 1. Cap. 33. probatur.

BELLVM CÆSARIS. ET PATRIÆ MAGNA EX PARTE CONFECTVM SEXT. ET. GNE MAGNI. POMPEI FILIIS. HIC. IN. AGRO BAſTESTANORVM.

Higuerianæ quiſquiliæ.

Alia de hujus origine tradunt Tamayus To. 2. *Martyrol.* die 1. Aprilis, Alderete *De orig. linguæ* Cap. 15.

Ultra Epiſcopos ſupra relatos etiam Fibularienſem interfuiſſe, & ſubſcripſiſſe huic Concilio, prodit Luitprand. in *Adverſ.* n. 226. in hæc verba: *In faucibus ſaltus Fibularienſis eſt Fibularia, quam Mauri vocaverunt* Xergal. *Sedes Epiſcopalis. Sic in Concilio Illiberitano XIV. loco confirmat Januarius Epiſcopus Fibularienſis.* Sic in quibuſdam Codicibus. GONZALEZ.

Reſidentibus etiam triginta ſex Presbyteris, aſtantibus Diaconibus.

REſidentes Presbyteros retulit Notarius, quia ſimul ſedebant cum Epiſcopis, tam in Hiſpania, ut Concilio hoc, & Toletano I. [a] admonemur, quam Romæ, ut teſtatur D. Hieronymus ad Euagrium: *Cæterum* (inquit) *etiam in Eccleſia Romæ Presbyteri ſedent, & ſtant Diaconi; licet paullatim increbreſcentibus vitiis, inter Presbyteros, abſente Epiſcopo, ſedere Diaconum viderim.* Tanti merito habitus Presbyterii ordo ſemper eſt. Quare Africanis Epiſcopis, ſingulari religione, ſanctitate, & doctrina præſtantibus, in Concilio Carthaginenſi IV [b]. coactis, viſum eſt, ut Epiſcopi in quolibet loco ſedentes ſtare Presbyteros non paterentur. Patres quoque Bracarenſes ſtatuerunt, *ut Clerici Parochiales ſervili more, in aliquibus operibus Epiſcopis ſervire non cogerentur: quia ſcriptum eſt: Neque ut dominantes in Clero.* At dicent alii, nec in Concilio Carthaginenſi decerni, ut Presbyteri ſedeant in Conciliis cum Epiſcopis; nec ex hoc Illiberritano erui poſſe: cum magis ad promulgationem Concilii, de qua Notarius teſtimonium publica fide conſignabat, quam ad evactionem Concilii, & interiorem ſeſſionem illud referri debeat; referendam conſentio. Id ipſum tamen in Conciliis uſurpari, ex Concilio Romano ſub Hilario Papa liquet; ſic enim incipit: *Reſidentibus univerſis Presbyteris, adſtantibus quoque Diaconibus, Hilarius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ Urbis Romæ Synodo præſidens dixit: Quoniam religioſus &c.* In Hiſpania quoque id receptum ſcribit Iſidorus [c], ordinem ſeſſionum Epiſcoporum, & Presbyterorum exponens: *Et corona* (ait) *facta de Sedibus Epiſcoporum, Presbyteri a tergo eorum reſideant, quos tamen ſeſſuros ſecum Metropolitanus elegerit.* Et poſt alia: *Sicque omnes qui de religioſis retro actis diebus, pro ſpirituali inſtructione interfuerant in Concilia, foris egrediantur, reſidentibus aliquibus Presbyteris in Concilio, quos Metropolitanus elegerit.* Diaconi vero, velut Epiſcoporum, & Presbyterorum Miniſtri, nec coram Epiſcopis ſedebant, nec coram Presbyteris, niſi illorum præcepto: *Diaconus* (inquit idem Concilium Carthaginenſe IV. [d]) *quolibet loco jubente Presbytero ſedeat.* Quod & Concilium Nicænum ſanxerat: *Sed neque ſedere quidem* (ait) *liceat in medio Presbyterorum Diaconos. Si quis autem non vult his ſufficiens eſſe, poſt hanc diffinitionem, ceſſet eſſe Diaconus.* Subſcripſerunt eidem Decreto Aſiani Epiſcopi in Concilio Laodiceno [e], Gallicani in Concilio [f] Arelatenſi II. *In Secretario Diaconos inter Presbyteros ſedere non liceat, vel Corpus Chriſti, præſente Pref-*

a Concilium Tol. I. in prin. D. Hieronym. in Ep. 85. ad Euagrium.
b Conc. Carth. iv. Can. xxxix. Conc. Bracar. II. can. II. ad finem.
1. Petr. 5.
c D. Iſid. in libello de modo celebrandi Concil.
d Concilii Carthag. IV. can. xxxix. Idem can. xxxix. Conc. Nicæni Can. xiv.
e Conc. Laodicen. Can. xx.
f Concil. Arel. 2. Can. 15.

Presbytero tradere non præſumant; quod ſi fecerint, ab officio Diaconatus abſcedant. Clarius Gelaſius Papa [a]: *Eos* (ait intelligens Diaconos) *non in Presbyterio reſidere, cum Divina celebrantur, vel Eccleſiaſticus habetur quicumque tractatus, ſacri corporis perrogationem ſub conſpectu Pontificis, ſeu Presbyteri, niſi his abſentibus, jus non habeant exercendi.* Hic mos erat omnium fere provinciarum, etſi aliquando Romæ Presbyteros, ut Diaconos a tergo Epiſcoporum in Conciliis ſtetiſſe ſit traditum. In Romano [b] enim primo ſub Sylveſtro, cui adfuiſſe dicuntur Conſtantinus Magnus & Helena, atque Calphurnius, homo (ut vocatur) Chriſtianus, & Urbis Præfectus, hic ordo obſervatus refertur: *Dum enim omnes veniſſent in Synodum, & alii, quorum chirographus cucurrit, & opinio ſanctitatis, ſederunt in eodem aſpectu Thermarum ſupradictarum. Presbyteri autem Romani omnes, Diaconi, Clerusque, vel gradus ſequentes, a tergo Epiſcoporum ſteterunt: nemo enim ſedit in eodem loco, niſi tantum Epiſcopi, & Sylveſter Epiſcopus, Pontifex Urbis Romæ.* In hoc tamen modeſte ſe geſſerunt Presbyteri Romæ; de his ſolum dicitur in Canone, quod Pontifex Sylveſter, Conſtantinus Imp. mater Helena, & Calphurnius Urbis Præfectus intereſsent: poſtequam enim Canon retulerat, neminem ſediſſe præter Epiſcopos & Sylveſtrum, ſubjunxit: *Erat enim vero Calphurnius, qui Gentilis, & poſtea Chriſtianus, & Urbis Præfectus.* Nam illis abſentibus conſtat ſediſſe Presbyteros, & aſtitiſſe Diaconos, ex alio Concilio Romano ſub Hilario.

a *Gelaſius Papa in Ep. 1. ad Epiſ. per Lucaniam, Brutios, & Siciliam conſtitutos Cap. 10.*
b *Concil. Roman. ſub Sylveſtro Can. I.*

Cum triginta autem & ſex Presbyteros adſediſſe in Concilio ſcribit Notarius, animadvertendum eſt, tot Sacerdotes Eccleſiam Illiberritanam minime habuiſſe (rarior erat tunc Presbyterorum numerus) ſed ex his provinciis, quarum Epiſcopi Concilio illi intererant, duos Presbyteros adventaſſe, ut proprium Epiſcopum comitarentur: hoc enim Lucium Papam jamdiu decreviſſe, Damaſus [c] auctor eſt: *Hic præcepit* (inquit) *ut duo Presbyteri, & tres Diaconi in omni loco Epiſcopum non deſererent, propter teſtimonium Eccleſiaſticum.* Quare Oſio Epiſcopo Cordubenſi Sylveſtri Papæ ad Nicænam Synodum Legato, duo Presbyteri itineris, & legationis comites dati ſunt: alter Vitus ſeu Victor, alter Vincentius. Quam legem obſervavit Zoſimus Papa, cum Legatos ad Concilium Carthaginenſe ut [d]. deſtinavit: cum Fauſtino enim Epiſcopo plebis Potentinæ, Philippum miſit & Aſellum Presbyteros. Cum vero decem & octo Epiſcopi ad Concilium veniſſent, ſi illorum ſingulis binos Presbyteros adjiciamus, triginta & ſex Presbyterorum numerum (ut in Concilio dicitur) jure complebimus: quocirca manuſcripta exemplaria, quæ habent, *viginti ſex Presbyteris*, emendanda ſunt, & pro *viginti*, *triginta* reponendum. Diaconorum autem numerum (ſi id ejuſdem regulæ circumſcriptione metiamur) quinquaginta quatuor fuiſſe neceſſe eſt, ſi ſingulis Epiſcopis tres Diaconi adjiciantur, juxta eandem Lucii Papæ Conſtitutionem.

c *Damaſus in Pontificali, in Lucio.*
d *Conc. Nicænum ad finem. Ex Zoſimi commonitorio quod extat ad finem Concilii, quod Africanum vocant.*

Nomina Diaconorum, qui adſtiterunt, deſiderantur: Presbyterorum autem, qui huic Concilio interfuerunt, etſi in excuſis, & mſs. Codicibus D. Laurentii, & Eccleſiæ Toletanæ deſint, & in alio noſtro vetuſtiſſimo; extant tamen in alio Eccleſiæ Urgellenſis, hoc ordine:

I. *Reſtitutus Presbyter de Elchepora*, forte *de Epora*, cujus meminit Antonius, itinere a Corduba Caſtulonem: in Betica eſt, *Montoro* dicitur, non integris triginta milliaribus a Corduba diſtans; non recte apud Plinium *Ripepora fœderatorum*: *Epora* reſtituendum.

II. *Natalis Presbyter a Urſuna. Urſo* vocat Plinius, & ad conventum Aſtigitanum refert. Hiſpane *Oſſuna* in Bætica, caput Ducatus de Oſſuna.

III. *Maurus Presbyter de Illiturgi.* Ad conventum Cordubenſem ſpectare Illiturgi ſcribit Plinius: *Andujar* Hiſpane dicitur.

IV. *Lamponianus de Karula. Carula* Antonino inter Hiſpalim, & Illipam: *Carrula* Cæſari in Bætica. *Marchena* hodie.

V. *Barbatus de Aduigi*, forſan *Artigi*: quos & Julienſes vocari ait Plinius. *Albama* eſſe in Bætica, Cocus, Tarrapha, & Ortelius tradunt.

VI. *Feliciſſimus de Ateva.* Cæſar *Ategua* Valerius Max. *Attinga.* Plin. *Attubi*, quæ *Claritas Julia*, ad conventum Aſtigitanum, non procul ab Urſo. Hodie *Caſtillo de Teba.*

VII. *Leo Accinipe. Accinipo* Ptolem. in Bæticis Celticis juxta Anam fluvium in eadem Celtica. Plinius duplici pp.

VIII. *Liberalis de Eliocroca*: *De Eliocrota, Lorca* in Bætica: comes fuit hic Presbyter Succeſſi Epiſcopi Eliocrotenſis.

IX. *Januarius a Lauro.* Duplex *Laurum*, alterum apud Suctonem, ubi pugnavit Sertorius, alterum Bæticæ, ubi occiſus Pompei filius.

X. *Januarius Barbæ. Barba* Antonino in Bætica, juxta Anticariam.

XI. *Victorinus Agabro.* In Bætica, *Cabra* dicitur, caput Comitatus de Cabra: comitem Sinagii Epiſcopi Agabrenſis fuiſſe putarim.

XII. *Titus a Vinc.*

XIII. *Eucharius a Municipio*, forte *Calagurris*: nam in nummo Auguſti apud Goltzium legitur: MUN. CALAG. IUL. quod ab Auguſto facta eſſet Municipium.

XIV. *Sylvanus Segalbina*, forte quæ *Sclambina* Ptolem. hodie *Salabrena.*

XV. *Victor Ulia.* Gaditani conventus fuiſſe ait Plinius: forſan *Monte-mayor* in Bætica, quindecim lapidibus a Corduba.

XVI. *Januarius Urci. Urci*, alias *Virgi*, vulgo *Almeria.* Januarium comitem fuiſſe Cantoni Epiſcopi Virgitani crediderim.

XVII. *Leo Gemella. Martos* hodie, olim duplici nomine inſignita; *Tucci*, & *Auguſta-Gemella*, ut teſtatur Plinius. Comes fuit Leo Camerini Epiſcopi Tuccitani.

XVIII. *Turrinus Caſtulona*; *Caſtulone* legendum. *Cazlona la vieja* in Bætica. Comes Secundini Caſtulonenſis.

XIX. *Lu-*

Digitized by Google

XIX. *Luxurius de Drona.* forſan *de Brana*, quam conventui Gaditano adſcribit Plinius.

XX *Emeritus Baria.* Eadem quæ falso *Balaria* apud Ptolem. *Baria* in Cicerone ad Atticum. *Varia* apud Plinium, non procul a Virgi; nunc *Vera*.

XXI. *Eumartius Selia.* Ptolem. in Bætica. forte *Villanueva dela Xara*, in cujus lapide ſcribitur *Solienſis*: conventus Cordubenſis erat.

XXII. *Clementianus Offigi.* Cognominabatur *Offigi Laconicum*; conventus fuiſſe Cordubenſis docet Plinius.

XXIII. *Eutyches Carthaginenſis.*

XXIV. *Julianus Corduba.* Comes Oſii.

Aliorum duodecim Presbyterorum nomiua, temporum injuria periiſſe non ambigo, ut numerus triginta & ſex compleretur. Ex horum tamen,& Epiſcoporum ſubſcriptionibus palam fit, longe lateque propagatam fuiſſe in Hiſpania hujus Concilii tempore Religionem Chriſtianam; cum nulla ſit Regni provincia, ex qua aut Presbyter, aut Epiſcopus non adventarit. Presbyteros autem, qui huic Concilio interfuerunt, duplicis (ut ita dixerim) generis fuiſſe agnoſcimus: quoſdam Epiſcoporum comites er præcepto Lucii Papæ: alios vero, vel Vicarios ſuorum Epiſcoporum, aut tanquam doctrina & religione præſtantes electos accerſitoſque fuiſſe ab Epiſcopis, ut Concilio intereſſent. Utrorumque ſubſcriptines indicant decernendi auctoritate olim Presbyteros non caruiſſe: aliter enim quorſum tot ipſorum ſubſcriptiones? potuit enim Chriſtiani populi calamitas, Imperatorum ethnicorum tyrannis, Catholicorum Epiſcoporum zelus, Presbyterorum doctrina & pietas, & omnium tandem propagandæ Religionis ſtudium, conſultationem Presbyterorum, & judicium expoſcere: quod uſu confirmatum ſua ætate ſcribit Iſidorus a: *Et corona* (ait) *facta de Sedibus Epiſcoporum, Presbyteri a tergo eorum reſideant; quos tamen ſeſſuros ſecum Metropolitanus elegerit: qui utique & cum eo judicare aliquid, & diffinire poſſint.* Et mox: *Sicque omnes, qui de religioſis in retro actis diebus, ſpirituali inſtructione interfuerant in Concilio, foris egrediantur; reſidentibus aliquibus Presbyteris in C ncilio, quos Metropolitanus probaverit honorandos.* Quæ poſtea, vel decreſcente eorundem ſanctitate, & doctrina, vel aucto Epiſcoporum numero, juſtiſſime interdicta ſunt: ſolique Epiſcopi, & quidam Abbates ſæculares ex longa conſuetudine eo privilegio utuntur.

a *In Libello*, De modo celebrandi Conc.

De Diaconis quoque offerebatur occaſio diſſerendi, an in Eccleſiaſticis conventibus conſulendi, aut decernendi auctoritatem habuerint? Et non habuiſſe magis puto, quod nec ſedendi privilegio, nec ſubſcribendi uterentur, ni vices gererent alicujus Epiſcopi. Solebant enim hi, cum vel negotiis, vel morbo impediti Conciliis Hiſpaniæ adeſſe non poſſent, Diaconos tanquam Vicarios, & Legatos ſuo nomine ad Concilium mittere, qui poſt reliquos Epiſcopos ſedebant, conſulebant, decidebant, & ſubſcribebant. In Concilio enim Toletano III. ſubſcripſit pro Pœio Epiſcopo Magalonenſi Geneſius Archidiaconus ejuſdem Eccleſiæ (tunc omnes fere Archidiaconi non erant Presbyteri) & pro Pelagio Epiſcopo Nemauſenſi ſubſcripſit Valerianus Archidiaconus ejuſdem Eccleſiæ. In IV. pro Carterio Arcaviceoſi Domarius Archidiaconus; & pro Solemnio Epiſcopo Carcaſſonenſi Donnellus Archidiaconus: pro Geneſio Magalonenſi Stephanus Archidiaconus. In V. pro Meruntino Epiſcopo Petrus Diaconus. In VI. pro Antonio Epiſcopo Valentino Severinus Diaconus. In Gallia item receptum ex Concilio Lugdunenſi I. apparet, in quo ſubſcripſit Artemius Diaconus, *directus* (ut ipſe ait) *a domino meo Maximo Epiſcopo Eccleſiæ Valenſinæ*; & ſic in aliis. Quod cum in Hiſpania aliquando indignum Eccleſiaſtica auctoritate viſum eſſet, ut miniſtri cum majoribus Prælatis intereſſent, ſederent, & ſubſcriberent; ideo in Concilio Emeritenſi cautum eſt, ut Epiſcopi, ſi negotiis, aut debilitate, aut alia ratione præpediti, Conciliis intereſſe non poſſent, ſi Vicarios mitterent, non Diaconos, ſed Presbyteros, aut Archiepresbyteros eligerent. Diaconos autem, quos interfuiſſe huic Concilio Notarius retulit, Vicarios non fuiſſe exiſtimarim, quod adſtantes, non adſidentes renunciaverit.

COMMENTARII NOVI.

Conſonant cum hac Concilii præfatione Concilium Toletanum I. ibi: *Conſidentibus Presbyteris, adſtantibus Diaconibus, & cæteris.* Bracar. I. in præfatione: *Conſidentibus ſimul Epiſcopis, præſentibus Presbyteris, adſtantibuſque miniſtris, vel univerſo Clero.* Concilium Toletanum IV. Can. IV. ubi et D. Iſidoro refertur forma celebrandi Concilium, & dicitur: *Cuncti ad unam januam, per quam Sacerdotes ingredi oportet, oſtiarii ſtent; & convenientes omnes Epiſcopi, pariter introeant, & ſecundum ordinationis ſuæ tempora reſideant. P ſt ingreſſum omnium Epiſcoporum, atque conſeſſum, vocentur deinde Presbyteri, quos cauſſa probaverit introire. Nullus ſe inter eos ingerat Diaconorum. Poſt hos ingrediantur Diaconi probabiles, quos ordo popoſcerit intereſſe; & corona facta de Sedibus Epiſcoporum, Presbyteri a tergo eorum reſideant. Diacones in conſpectu Epiſcoporum ſtent. Deinde ingrediantur laici, qui electione Concilii intereſſe meruerint. Ingrediantur quoque & Notarii, quos ad recitandum, vel excipiendum ordo requirit, & obſerentur januæ.* Concilium Vernenſe Can. IV. ibi: *Veniant ad Synodum Metropolitani, & alii Epiſcopi, vel Abbates, ſeu Presbyteri.* Unde in Concil. Arelat. I. plures Presbyteri interfuerunt, ut et ejus indiculo conſtat. In Concilio Rom. ſ. t. ſub Symmacho ſubſcripſerunt Presbyteri LXVII. In Concil. Altiſiodorenſi Presbyteri XXXII.

Sed quo jure Presbyteri his ſacris comitiis interſint, examinandum eſt, & certe triplici iatione, & jure poterant adeſſe, & ſubſcribere.

bere. Primo , tanquam ſocii Epiſcoporum, ut probat Mendoza in præſenti; & eo modo credo ſubſcripſiſſe in hoc Concilio Liberalem Presbyterum de Eliocrota: Bitorinum Agabrienſem: Januarium Urci, ſeu Urgi: Leonem Gemellæ , ſeu Tuccitanum : Turrinum Caſtulonenſem: Julianum Cordubenſem. Secundo, tanquam Vicarii Epiſcoporum , nam Epiſcopi , qui Synodo intereſſe nequibant , Presbyterum mittebant, ut eorum nomine ſubſcriberet. Concilium Emeritenſe Canone v. ubi ſtatuitur : *Juxta Canonicum ordinem , tempore , quo Concilium per Metropolitani voluntatem , & Regiam juſſionem electum fuerit agere , omnes conſinitimos Epiſcopos in unum oportet adeſſe ; nec pro tali re quælibet cauſa opponi debet ad excuſationem . Quod ſi contigerit aliquem de Fratribus retineri ab infirmitate , qualiter non poſſit venire , aut per Regiam juſſionem injunctum acceperit aliquid agere , ut ſit , per quod non poſſit Concilio intereſſe ; quicquid tale acciderit , Metropolitano ſuo fideliter intimet cuncta , per ſuam Epiſtolam manu ſua ſubſcriptam ; ut poſtmodum quæratur , an ne excuſationem faciat aliquam . Ad ſuum tamen perſonam non aliter , niſi , aut Archipresbyterum ſuum diriget, aut ſi Archipresbytero impoſſibilitas fuerit , Presbyterum utilem , cujus dignitas cum prudentia pateat , a tergo Epiſcoporum inter Presbyteros ſedere , & quæque in eo Concilio fuerint acta, ſcire, & ſubſcribere.* ut in Concil. Narbonenenſi II. ubi ſubſcripſit Vincentius Presbyter nomine Epiſcopi Conſtantini , & in Conc. Arauſicano I. ſubſcripſit Superventor pro Epiſcopo ſuo, & in Conc. Arelat. III. Cataphronius & Deſiderius Presbyteri ſubſcripſerunt pro Agriſio & Severo Epiſcopis : in Concilio Turonenſi I. Jucundinus Presbyter ſui Epiſcopi juſſu in eo ſubſcripſit, & in Concilio Epaunenſi Pedalius Presbyter interfuit, & ſubſcripſit pro Salutari Epiſcopo : & quidem tunc ante alios Epiſcopos, habita ratione conſecrationis proprii Præſulis , a quo mittebantur , ſubſcribebant , ut jam notavi ; & contigit in Concilio Nicæno I. ubi Victor & Vincentius Presbyteri R. P. Legati cum Oſio Cordubenſi Epiſcopo , ante Epiſcopos, & Patriarchas ſubſcripſerunt , licet ejus ſubſcriptionis aliam rationem reddat Fileſacus in Cap. *Quod ſedem* §.4. *De offic. Ordin.* Tertio, etiam jure Presbyteri potuerunt intereſſe huic Concilio, ut Parochi , qui dicuntur Prælati Eccleſiarum ſuarum in Cap. 2. Cap. *Cum ab Eccleſiarum* , *De offic Ordin.* Cap. *Tua*. *De Clerico ægrot.* Cap. *Ut animarum. De conſtit.* Lib. 6. Qua ratione ſubſcripſiſſe Presbyteros in præſenti , notarunt Nicolaus le maiſtre *De jur. Epiſc* Lib. 2. C.9. Franciſcus Hallierius in *Vindiciis* fol.445. & Joan. Fileſac. *De orig. Parœciar.* Cap. 4. & recte, nam quid ſibi volunt ſubſcriptiones illæ : *Reſtitutus Presbyter de Elepel* , *Natalis Presbyter de Orſuna*, & ſimiles, niſi ut demonſtretur, Parochos hujuſmodi locorum adfuiſſe & ſubſcripſiſſe? nam cum in illis Eccleſiis reperirentur Præfecti & titulati , ipſi ut Parochi , & Archipresbyteri Concilio interfuerunt ; quod facilius ſuadebitur , ſi breviter recenſeamus loca , ea quibus illi pervenerant . Eorum catalogum poſt Suritam , Mendozam , & Loaiſam referunt Bivar. *ad Flavium Dextr.* anno ccc. fol. 323. Pedraza 2. par. *Hiſt. Granat.* Cap. 13. Sed juxta ordinem tranſcriptum a Mendoza, primo loco ſubſcripſit *Reſtitutus Presbyter de Elepel* ; ita legitur apud Loaiſam , Suritam , & Genebrardum ; ſed legendum eſt , *de Illipula* , ut jam notarunt Bivarius *ad Flavium Dextrum* , dicto anno Chriſti ccc. Pedraza ubi proxime; pro quibus facit auctoritas Flav. Dextri dicto anno ccc. num. 17. ubi legitur : *Ilipulæ in Hiſpania Sanctus Reſtitutus , ut creditur , Presbyter , magiſter Caſtoris , & ſociorum Cantabrorum Lapidicinarum . Hic & Criſpulus martyr , & Reſtitutus , de quo dudum diximus , interfuerunt Concilio Illiberitano in Bætica.* Ex quibus verbis conſtat , non ſolum Reſtitutum Presbyterum Illipulitanum interfuiſſe huic Concilio , verum & alios duos , quorum memoria temporum injuria periit . Circa Illipam , ubi Reſtitutus Presbyter miris virtutibus florebat , non conſentiunt Auctores propter varias hujus nominis Urbes , quæ priſco illo ſæculo in Hiſpania reperiebantur . Alia enim fuit Illipa magna in Bætica, quæ nunc dicitur *Peſiaſtor* . Alia erat in Bæturia Turdulorum, hodie *Eſtremadura*, & dicitur *Calamea dela Serena*, quam Illipam minorem eſſe contendit Morales . Alia etiam fuit Illipula , a Plinio *Laus* dicta , prope Illiberim . Alia tandem fuit Illipla , quæ hodie *Niebla* dicitur. Julian. Perez in *Adverſ.* num. 166. *Hienipa dicta eſt corruptius Elepla , nunc autem Niebla.* Pluribus veteribus inſcriptionibus , & monetarum reverſis probant R. Caro in *antiquit . Hiſpal.* Lib. 3. *Convent. Jurid.* Cap. 11. & 78. Tamayus a Salazar in *Martyrol.* die 10. Junii , Bivarius *ad Dextr.* dicto anno ccc. Ex quarum ultima Elepla , videlicet hodie *Niebla* venerat Reſtitutus Presbyter , ut Legatus proprii Epiſcopi , qui ad Concilium accedere nequiverat . Elepla enim erat Urbs Epiſcopalis , & ejus Præſulum ſubſcriptiones plures reperiuntur in Conciliis Hiſpaniæ , ut in Concilio Tolet. III. ubi ſubſcripſit Baſilius Illiplenſis Epiſcopus , in Hiſpalenſi I. idem Baſilius Eliplenſis ; in Conciliis Tolet. IV. & VI. Eleplenſis ; in Tolet. VII. Clemens vice Joannis Epiſcopi Eleplenſis ; in Tolet. VIII. Servandus Eleplienſis ; in Conciliis Tolet. XII. XIII. & XV. Getta Epiſcopus Eleplienſis; in Tolet. XVI. Papulus Epiſcopus Eleplienſis , qui cum aliis duobus Epiſcopis profectus fuit in Luſitaniam . Ejus etiam meminerunt Roder. Archiepiſcopus , ibi : *Venerunt etiam tres Epiſcopi, Aſſidonenſis, Eleplenſis , & tertius de Marchena.* Hiſt. Gen. Hiſp. Par. 3. Cap. 2. *E otro ſi vinieron tres Obiſpos a Toledo , el uno de Aſſidonia , e el otro de Marchena* . Poſtea S. Reſtitutus hic martyrio coronatus fuit die 10. Junii eodem anno Chriſti ccc. ut probant Tamayus in *Martyrol.* eod. die 10 Padilla Tom. 1. *Hiſtor. Eccl. Hiſpan.* centur. 4. Cap. 32. P. Marieta Lib. 2. *Hiſt.* Cap. 10. R. Caro in Not. *ad Flav. Dext.* anno ccc. num. 17. & de eo, & collegis tanquam de Divis Hiſpalitanæ Diœceſis ſub Ritu Duplici Hiſpalenſis Eccleſia perſolvit Officium .

Seeundo loco ſubſcripſit *Natalis Presbyter de Urſona*, qui defuncto Melantio Præſule Tolet. ſuffectus fuit in ejus locum, ut refert Flav. Dexter anno cccx. bis verbis: *Natalis Epiſcopus Toletana; ſuccedit ſanctiſſimo Confeſſori Melantio, qui, ut illa ferebant tempora, multa paſſus eſt pro Eccleſia Catholica contra Hareticos & Gentiles defenſione*. Poſtea interfuit Concilio Nicæno, & Concilium Toletanum celebravit, quod refert Bivar. ad Flav. Dextr. anno cccxxiv. & ſancte, pieque debitum naturæ exſolvit anno ccclii. ut refert Caro, ubi ſupra, Cap. 56. *Urſao*, ſive *Urſona*, nobilis, & antiqua Urbs Hiſpaniæ ulterioris in Bætica, fundata fuit a Pyrrho, & Illiberia ejus urore. Conventus fuit Aſtigitani licet Colonia immunis. Plin. Lib. 1. Cap. 3. illie: *Hujus conventus Aſtigitani* (vulgo Ecija) *ſunt reliqua coloniæ immunes Tucci, quæ cognominatur Augusta-Gemella; Itucci, quæ Virtus-Julia; Urſo, quæ Gemina-Urbanorum*. Ex qua Plinii auctoritate conſtat, duplex nomen adeptam fuiſſe primum *Urſo*, ſive *Urſao*, a multitudiue Urſorum eo loco irruentium, ut vult R. Caro Lib. 3. *antiquit. Hiſpal.* Cap. 52. vel a gente Urſina Romanorum, ut docuit Bzovius in *Compend.* an. Chriſti xv. & Gemina-Urbanorum. Quidquid ſit, magnæ antiquitatis inſignia monumenta retinet, ut ex vetuſtis lapidibus, & monetis probant R. Caro, & Bivarius *ad Flav. Dextr.* anno cx. Hirtius, *De bello Hiſp.* prope finem, Morales Lib. 8. Hiſt. C. 48. & Lib. 9. C. 32. Tamayus in *Martyrol*. die 12. Januarii. Carpio, *De execat. teſtam.* in dedieat.

Tertio in loco ſubſcripſit *Maurus Presbyter de Illitargi*. *Illiturgis*, aut *Illiturgium* Civitas eſt Bæticæ in Baſtitanis, hodie dicta *Anduxar la vieja*. Luitprandus in *Adverſ.* num. 277. In pluribus Codicibus Livianis III. Decad. Lib. 8. legitur *Ilitargi* ſimplici *l*. & ita legendum eſt ad differentiam alterius Bæticæ, quæ ſcribitur dupliei. Apud Eulogium ſimplici ſcribitur. Ex quibus verbis apparet, aliam fuiſſe in Bætica Illiturgim duplici litera l. ad differentiam alterius, quæ ſimplici l. ſcribebatur; ſed ubi Illiturgis in Bætica eſſet, nec Luitprandus, nec alius demonſtravit; forſan aliquod fuiſſe Oppidum, cenſuit Rus-Puerta *Hiſt. Gien.* Cap 8. num. 6. Non fuit Civitas Epiſcopalis, ſed tantum per Presbyterum regebatur, ut conſtat ex Lege 13. Tit. 2. Lib. 12. Legum Vviſigoth. ubi Siſebutus Gothorum Rex reſcribens Epiſcopis, & Judicibus apud Bæticam conſtitutis, ait: *Sanctiſſimis, ac Beatiſſimis Agapio, Epiſcopis, ſive Judicibus ibidem inſtitutis, ſimiliter & reliquis Sacerdotibus, & Iudicibus in territorio Arbi, Urgi, Sturgi, Illiturgi, Biaciatai, Agatugia, Ebagri, & Epagri, conſiſtentibus*. MaurumAchipresbyterum fuiſſe hujus Oppidi, refert Julianus in *Adverſ.* num. 470. Unde jure proprio tanquam Archipresbyter interfuit huic Concilio.

In pletiſque harum notarū occurrunt geræ Higuerianæ ampliatæ a Tamayo, & aliis.

Quarto loco ſubſcripſit *Lamponianus Presbyter Karula. Carula* autem eſt Oppidum Bæticæ juxta Ilipam, quod hodie dicitur *Villanueva del Rio*; ſitum erat juxta flumen *Guadalquivir*. Plinius illud ſub nomine *Carbuli* ponit in conventu Cordubenſi, ſed legendum eſſe *Carula*, jam notavit Surita in Notis ad Itiner. Antonini bis verbis: *Sed cum in manuſcriptis Plinii exemplaribus uno conſenſu legatur* Carbula, *non* Carbulo, *ſuſpicari cogor, forte legendum eſſe* Carula. Vetus numiſma hujus Oppidi ponit, & exponit R. Caro Lib. 3. *antiq. Hiſp.* Cap. 49.

Quinto loco ſubſcripſit *Barbatus Presbyter de Adaigi*, ſive *Artigi*; ſed rectius legit Bivar. ad Flav. Dextr. d. anno ccc. *de Auri*, quod Oppidum fuit, ubi nunc eſt *Jaen*. ut notavit Pedraza d. 2. par. *Hiſt. Gran.* Cap. 13.

Sexto loco ſubſcripſit *Feliciſſimus Presbyter de Ateva*. *Ateva*, hodie *Teba*, Oppidum eſt perantiquum Bæticæ a Græcis conſtructum, ut ex ejus nomine facile deducitur, & probat R. Caro Lib. 3. *antiquit. Hiſp.* Cap. 65. ubi vetuſta monimenta, quæ in eo reperiuntur, refert, & illuſtrat. Spectabat ad conventum Aſtigitanum, ut ex Plinio probat Pedraza dicto Cap. 13.

Septimo loco ſubſcripſit *Leo Accinipe*. *Accinipo* Oppidum fuit Bæticæ, ubi nunc eſt *Ronda la vieja*. Monetam ejus nominis euſam exaravit, & illuſtravit R. Caro dicto Lib. 3. Cap. 57.

Subſcripſit etiam octavo loco *Liberalis de Eliocrota*, qui comes fuit Epiſcopi Succeſſi Eliocrotenſis, ut ſupra notavi.

Nono loco legitur *Januarius de Laure*. *Laura* hodie *Lora*, Oppidum eſt non procul ab Eſtepa, ut contra Bivarium probat R. Caro dicto Lib. 3. Cap. 4.

Decimo loco ſubſcripſit *Januarius Barba*. ubi legendum eſſe *Barba* ſolæ, voluit Bivarius ad Flav. Dextr. Can. xxx. Pedraza dicto C. 13. emendat *Barbi*, ſed retinenda eſt lectio *Barba*, quæ antiqua fuit Urbs prope Anticariam.

Victorinus de Agabro ſubſcripſit undecimo loco, qui comes fuit Sinagii Epiſcopi Agabrenſis, ut jam ſupra notavi.

Duodecimo loco ſubſcripſit *Titus a Vineis*. Bivar. dicto anno ccc. putat eſſe *Vilches* in ſaltu Mariano: ſed exiſtimo, legendum eſſe *Vineolis*, quod Oppidum eſt inter Menteſam & Accatuci, ut conſtat ex dicto Itinerario Antonini, ibi:

Baſta. M. P. xvi. *Baza*.
Acci. M. P. xxv. *Guadix*.
Accatuci. M. P. xxviii. *Lugar alli cerca*.
Vineolis. M. P. xxiii.
Menteſa. M. P. xx. *Un deſpoblado*.
Caſtulone. M. P. xxii. *Cazolena*.

Subſcripſit decimo tertio loco *Eucharius a Municipio*, quod Municipium Alvenſe eſſe, quod dicitur *Arjona*, exiſtimavit Bivar. ad Dextr. anno ccc. comment. 1. num. 5. D. Greg. Lopez Madera in *Monte ſacro* Cap. 23. fol. 91. Municipium accipit pro Municipio Florentino Illiberitano. Illiberis enim appellabatur *Municipium Florentinum*, ut probant Morales in *antiquit. Hiſpan.* Cap. 7. Pedraza 1. par. *Hiſt. Gran.* C. 18. Tamayus in *Martyrol. Hiſpan.* die 7. Januarii. Sed rectius D. Laurentius Ramirez de Prado, Vir apprime eruditus in *Not. ad Luitprandi Chron.* anno 669. num. 45. accipit pro Ambracia antiqua Urbe Luſitaniæ, fretus aperto teſtimonio Juliani in Tractatu, *De Eremiteriis*, num. 16. his verbis: *Quod Oppidum Ambracia per* em-

emphaſin dictum eſt Municipium. In Concilio Illiberitano confirmat Archipresbyter Eucharius a Municipio. Qui hoc tempore, ſcilicet conditi Templi, dicitur fuiſſe Epiſcopus, Vir apprime ſanctus, & doctus.

Loco decimo quarto ſubſcripſit *Sylvanus Segalbina*. Mendozæ interpretationem ſequitur Bivarius dicto anno ccc. & legit *Selaavinam*, quæ nunc eſt *Solobreaa*, non longe a Malaca, quod etiam ex Floriano Ocampo refert Bermudez dicto Cap. 13.

Decimo quinto loco ſubſcripſit *Victor Ulia*; quæ Civitas olim Epiſcopalis fuit, pec quinque leucas Hiſpanicas diſtans a Corduba, quæ hodie dicitur *Monte mayor*, ut docuerunt Ambroſius Morales, Lib. 8. Cap. 35. Bivar. dicto anno ccc. Pedraza dicto Cap. 13. Veterem dedicationem ſub nomine Uliæ refert idem Ambroſius de Morales, Lib. 9. Cap. 41. in hæc verba.

IMP. CÆS. DIVI SEPTIMII SEVERI PII.
PERTINACIS AVG ARABICI. ADIABENICI.
PARTHICI MAX. BRITANICI. MAX.
FILIO. M. AVRELIO DIVI. M. ANTONINI.
PII GERMANICI. SARMATICI NEPOTI.
DIVI ANTONINI PII PRONEPOTI. DIVI
HADRIANI ANTONINI ABNEPOTI. DIVI
TRAIANI. ET DIVI NERVAE ADNEPOTI
ANTONINO AVG. TRIB. POTEST. VIII. COS. VI.
SPLENDIDISSIMVS ORDO REIP. VLIENSIVM
STATVAM FACIENDAM DEDICANDAMQVE
CENSVIT. DEDICANTE. MARCOMANIO
CORNELIANO CVRATORE
ANNONAE CIVILIS DIVI ANTONINI.

Decimo ſexto loco ſubſcripſit *Januarius de Urſi*, ſive *Urgi*, qui fuit comes Epiſcopi Urgitani, ut poſt Mendozam notarunt Bivarius, & Pedraza, ubi proxime, Ramirez in Notis ad Luitprandi Chron. anno 660.

Decimo ſeptimo loco ſubſcripſit *Leo Gemella*, qui fuit comes Camerini Epiſcopi Tuccitani, ut ſupra notavi, & docuerunt Pedraaa, & Bivarius.

Decimo octavo loco ſubſcripſit *Turrinus Caſtilona*; ſed legendum eſſe *Caſtulone*, jam poſt Mendozam docuerunt Pedraza & Bivarius. Is comes fuit Secundini Epiſcopi Caſtulonenſis.

Decimo nono loco ſubſcripſit *Luxurius de Drona*. Bivarius emendat *Urboaa*. Illud certum liquet, Presbyterum hunc martyrio coronatum fuiſſe ſimul cum Camerino Epiſcopo Tuccitano in Sardinia, ut refertur in Martyrologio Romano die 21. Auguſti, & illuſtrat Tamayus in Martyrologio eodem die.

Viceſimo loco ſubſcripſit *Emeritus Baria*. Bivarius, & Pedraza legunt *Varsam*, quod Oppidum hodie dicitur *Vera*, eſtque in principio Bæticæ, ut ex Floriano Ocampo probat R. Caro, Lib. 1. *antiquitum Hiſpal.* Cap. 1.

Viceſimo primo loco ſubſcripſit *Eumantius Selia. Selia* autem fuit vetus Civitas Bæticæ prope Illipam, conventus Cordubenſis ad ripam Bætis fluminis, habuiſſeque olim Eccleſiam Cathedralem, referunt Caro, & Bivarius ad Flavium Dextrum dicto anno 300. Pedraza dicto Cap. 13.

Viceſimo ſecundo loco ſubſcripſit *Clementianus Offigi*. Bivar. legit *de Aſtigi*, hoc

To. II.

eſt *Ecija*, ſed rectius Rus-Puerta, quem refert, & ſequitur Pedraaa d. Cap. 3. retinet *Offigi*, docetque fuiſſe Oppidum in principio Bæticæ pro parte Tarraconenſi ſitum, ubi hodie dicitur *Mingibar* in Regno Giennenſi.

Viceſimo tertio loco ſubſcripſit *Eutyches*, ſive *Eutychius* Carthaginenſis. Charthago autem Spartaria, ſeu Nova ad differentiam veteris, de qua plura adducit Tamayus Tomo 2. *Martyrol.* pag 420. hodie nomen idem retinet, diciturque *Carthagena de Eſpana*, in diſcrimen alterius, quæ jacet in Americæ ſinu. Carthago hæc Spartaria Sedem Epiſcopalem habuit a primis Eccleſiæ cunabulis, quæ poſtea in Murciam tranſlata fuit De ejus conditoribus nonnulla adducit Tamayus in *Martyrol.* Tom. 1. die 15. Januar. Et vetus numiſma exponit Tom. 2. die 1. Martii. Unde conſtat, Eutychium, ut Legatum Epiſcopi proprii, aut Sede vacante, interfuiſſe huic Concilio.

Viceſimo quarto loco ſubſcripſit *Julianus Cordubenſis* comes magni Oſii. Cordubenſis Urbs Patricia, & Bæticæ princeps appellata eſt; ut in peculiari de hac Opuſculo Latino ſermone edito, probat P. Martinus de Roa. Fuit Romanorum colonia a Gotthis exculta, & illorum regium faſtigium, ab Arabibus Imperii ſede ornata, ſcientiarum mater juxta Martialem Lib. 1. Epigramm. 62. ibi: *Facunda loquitur Corduba* Ejus literis celebratiſſimos filios recenſet Coronel ad Gongoram Sonet. xxxix.

Interfuerunt etiam huic Concilio Juvencus natione Hiſpanus Presbyter Salmanticenſis, ut refert Flavius Dexter anno cccxxvii. his verbis: *Salmanticæ in Vettonibus S. Juvencus Presbyter moritur, qui juxta nonnullos interfuit Concilio Illiberritano*; ut notarunt Caro fol. 123. Bivar. fol. 380. Juvencus hic in doctrinis omnibus ſic progreſſus feciſſe dicitur, ut ſui ſæculi unus ex famoſioribus in omni genere ſcientiarum Doctoribus haberetur. Hinc ſuis tot meritis expoſcentibus per Eccleſiaſticos gradus ad Presbyteratum acceſſit, cujus doctrina adeo totius Hiſpaniæ tractus occupavit, quod congregato hoc celebri Concilio a PP. evocatus interfuit: poſt hæc Salmanticam reverſus, plures Eccleſiæ filios parturire curavit, & poſt ejus obitum *Fabula pura.* inter Confeſſores Presbyteros relatus fuit. Ejus Opera per totius orbis evulgata nationes S. Hieronymi, & aliorum illius ſæculi Sanctorum PP. & nobilium Scriptorum merentur encomia; immo in Concilio Rom. ſub Gelaſio 1. anno cdxcvi. celebrato, quo DD. ſcripta ab apocryphis diſtinguerentur, B. Juvenci ſcripta ut authentica relata ſunt. Omnia hæc complectitur antiquus verſificator his verſibus.

Cæſaris *ecce* Briga *Urbs poſt hac veneranda* Juvencum
Presbyterum noſcit, pignus & eſſe ſuum.
Hic igitur natum tenuit Salmantica *clarum*
Sanctum doctrinis & pietate Virum.
Illiberis *cœtus Patrum cognovit, & illum*
Doctam decretis adbibuiſſe manum.
Denique Confeſſor Sanctus, conſcendit Olympum;
Laudibus ut Vetto *gaudeat ipſe ſuis.*

Alii proſequuntur de S. Juvenco D. Hieronymus, *De Scriptor. Eccleſ.* C. 84. Aubertus Miræus in *Biblioth. Eccleſ.* & in Epiſt. ad Magnum, & in Comment. ad Cap. 7. Matth. Honorius Auguſtodun. *De Scriptor. Eccleſ.* §. 85. Euſebius in *Chron.* anno cccxx1a. Morales Lib. 10. Cap. 34. & alii congeſti a Tamayo in *Martyrol.* Tom. 5. die. 12. Septembris.

Interfuit etiam Criſpulus Presbyter Illipulitanus, ut ſupra retuli. Unde ſi lectionem vulgatam retineamus, ubi habetur, *reſidentibus xxxvi. Presbyteris*, adimpletur numerus, adjectis his duobus, quorum ſubſcriptiones injuria temporum periere, ſicut & memoria Diaconorum: tantum enim liquet B. Vincentium Archidiaconum ſimul cum Valerio Epiſcopo ſuo adfuiſſe, ut notarunt Bivar. ad *Flavium Dextr.* anno ccc. fol. 323. Carrillo in *Vita S. Valerii*, Cap. 15. Etiam Felicem Archidiaconum Toletanum adfuiſſe huic Concilio, conſtat ex Flav. Dextr. anno ccc. num. 12. ibi: *Felix Archidiaconus Toletanus, qui collegit, digeſſitque Canones Concilii Illiberritani cum S. Oſio Cordubenſi mire floret.* Ipſe ſequenti anno die 12. Maji in Hiſpalenſi Civitate martyrii laurea coronatus fuit, ut ex Martyr. Rom. & aliis probat Tamayus Tom. 3. *Martyrol.* d. die 12. Hæc de SS. Patribus hujus Concilii. Siſte tamen paulliſper, lector, & attende Concilium hoc veluti Librum pœnitentialem; cum omnes fere illius Canones pœnitentiales ſint, in quibus elucet quanta fuerit in illis ſanctiſſimis Viris obſervantia cenſuræ, quantus vigor in extirpendis ab Eccleſia peccatis: & vide quanta veneratione habendum ſit Concilium, in quod tot Martyres Chriſti, totque egregii Catholicæ Fidei Confeſſores convenerunt. Illi intercedant pro nobis, ut digne ac reverenter eorum ſententias auſcultare, & exponere valeamus. GONZALEZ.

Clariſſimus Vir iſte paucorum menſium ſpatio adornavit novam Commentariorum magni illius Mendozæ editionem, ſuaſque Notas, aut Scholia adjecit, inter frequentes S. Officii occupationes. Præterea totum ipſius ſtudium eouſque fuerat in evolvendo & illuſtrando utroque Jure, cujus Doctor & Profeſſor eximius fuit in celeberrima Academia Salmanticenſi: ubi ambo ab ipſa pueritia ſtuduimus ſub iiſdem Juris Pontificii ac Cæſarei Interpretibus; præſertim ſub præſtantiſſimo illo, atque Illuſtriſſimo D. Franciſco Ramos del Manzano, poſtea Catholici Regis noſtri Caroli II. magiſtro, qui in aureis ſuis Commentariis ad Leges Julias, & Papias, utriuſque noſtrum inter chariores diſcipulos, perhonorificam mentionem fecit.

Condonandum itaque eſt doctiſſimo Gonzalez, ſi totus in utroque Jure enucleando, parum, aut minus quam oporteret, Criticen curaverit, ad diſcernendum inter germana, & notha diverſorum ſcripta: nec detexerit fraudes ac falſationes innumeras, quibus ſcatent pſeudo-Chronica illa Dextro, Maximo, Helecæ, Luitprando, & Juliano Perez ſuppoſita a P. Hieronymo Roman de la Higuera, omnium illorum artifice, & totius Eccleſiaſticæ Hiſpaniarum Hiſtoriæ, quantum in ipſo fuit, corruptore.

Ex iis turbidis, & fæculentis lacunis Joannes Tamayus de Salazar, nimia credulitate, & criſi nulla, delibavit, aut potius coacervavit figmenta innumera, iiſque implevit ſex illos Tomos ſui Martyrologii Hiſpani, a vulgo & ſemidoctis receptos cum ingenti plauſu, ſed ſtomachum, ac bilem moventes eruditiſſimis quibuſque Hiſpanis, & exteris. Nec contentus Tamayus aliena commenta ſuis ſcriptis inſerere, adjecit e ſuo plurima tertio quoque verbo, ac præſertim carmina inſulſiſſima, & nec Grammatices, nec Poeſeos leges ſervantia, tanquam olim a Maximo, aliiſque Viris graviſſimis ſcripta, quæ tamen partim ab ipſo Tamayo, partim ab aliis convictoribus ejus in Domo Illuſtriſſimi D. Didaci de Arce Reynoſo, Inquiſitoris Generalis Hiſpaniarum, abſque ullo genio, aut ſale compoſita fuerunt.

Verum inter omnia gravia abſurda ab Higuera, Tamayo, & aliis ſimilis farinæ hominibus inducta, illud imprimis intolerandum eſt, quod ſanctitatis titulo donare auſi fuerint, ſive in numero Sanctorum Hiſpaniæ, vel ad Hiſpanias ſpectantium recenſere, ac certis illarum Eccleſiis, Urbibus, vel Populis aſſignare plurimos homines, idemque de feminis, quos nec Eccleſia Univerſalis, nec ulla particularis venerata fuerat, ſeu cognoverat uſque ad annum circiter MDXCIII. quo Higuera cœpit vulgare ea figmenta. Inveniuntur quidem in Martyrologiis, aut Menologiis, Sancti plurimi ejuſdem nominis, cujus fuerunt alii innumeri non Sancti. Immanis vero auſus eorum veteratorum fuit, ubi inveniebant in Conciliis, vel monumentis exploratis Hiſpaniæ quoſdam Epiſcopos, Preſbyteros, Diaconos, vel alterius conditionis homines, confundere illos cum aliis Sanctis viris, aut mulieribus ejuſdem nominis extantibus in Martyrologiis, Menologiiſve; aut cum iis, qui peculiari traditione cujuſpiam Provinciæ, vel Urbis, cenſentur, & coluntur ut Sancti. Qua fictione quænam alia in rebus adeo ſacris pernicioſior eſſe poſſit, ego non video.

Et hoc ipſum plane accidit circa Patres illos, ſive Epiſcopos, ſive Presbyteros, ſive Diaconos, qui intervenerunt præſenti Concilio. Felix enim Epiſcopus Accitanus, qui ſubſcribit primo loco, ponitur ab iis veteratoribus inter Sanctos, & confunditur cum Felice illo Epiſcopo, qui in Martyrologio Romano memoratur ex Uſuardo 18. Maji, & fuit Epiſcopus Spoletinus in Italia, aut Spaletenſis in Dalmatia, ut habet Petrus de Natal. in Catalogo, Lib. 5. Cap. 13. Similiter Melantius Præſul Toletanus ſeptimo loco ſubſcribens, nova metamorphoſi mutatur in S. Melanium Epiſcopum Rhotomagenſem, cujus feſtum ponitur ad diem 22. Octobris in Martyrol. Romano. Patricius quoque Epiſcopus Malacitanus decimo loco ſubſcribens, transformatur in S. Patricium Hiberniæ Apoſtolum Primatem, qui colitur 17. Martii. Hæc omnia ſupra indicavimus ſuis locis, & rejecimus, omittentes plura alia ſimilis farinæ, ſeu potius furfuris.

Sed & hoc ipſo loco ſimiles fabulæ eorundem Higueræ & Tamayi occurrunt circa alios

huj-

huic Concilio intervenientes, veluti Luaurium de Drona, & Camerinum, quos Martyribus accenſent ad diem 21. Auguſti in Martyrologio Hiſpano, eo quod illorum eadem die in Romano fiat commemoratio. Sed nulla vel leviſsima umbra fundamenti eſt, non dico ad cenſendum, ſed ne ad ſuſpicandum quidem, *Luxurium* Presbyterum hoc loco memoratum, eſſe illum *Luxorium* (ita nominatur, non autem *Luxurius*) Martyrem, qui colitur ab Eccleſia Univerſali die 21. Auguſti. Quia vero ii duo pſeudo-hiſtorici legerunt ibidem Camerinum Luxurio adjungi com item martyrii, ne dolus detegeretur, ſive potius, ut dolus duplicaretur, addiderunt Camerinum Epiſcopum Tuccitanum, qui huic Concilio ſubſcribit quarto loco, eſſe ipſiſsimum illum Camerinum, qui comes Luxorii in matryrio fuit apud Sardiniam: cum tamen neuter eorum reipſa fuerit Presbyter, aut Epiſcopus, nec id memoretur a Mombritio, Tomo II. Vitarum SS vel a S. Gregorio Papa Lib. 7. Regiſtri in Epiſt. ad Januarium Callaritanum, unde eorum commemoratio in Martyrologium Romanum emanavit. Immo & Mombritii Acta teſtantur, Camerinum illum apud Sardiniam paſſum fuiſſe, ac coronatum martyrio cum puerulus eſſet, *adeo ut verba neſciret accommodare Præſidi*. Quomodo ergo is tenera ætate occiſus, potuit eſſe poſtea Epiſcopus Tuccitanus, ac tandem (quod novum figmentum eſt) Toletanus,

Tot hæc commenta circa Camerinum adeo aperta & probroſa ſunt, ut poſtquam ad diem 21. Auguſti pag. 529. ea protulerat litera I. poſtea quaſi religione perculſus, pag. 541. agnoverit narrationes Juliani nomine editas in ea parte erroribus ſcatere, ſed melius diceret plenas fabulis, & probroſis mendaciis ubique fere. Porro ex iis, aliiſque plurimis, inter alia damna, id malum ſecutum vereor, ut in multis Eccleſiis, & populis Hiſpaniæ, nimia ſimplicitate, ac credulitate deluſis, celebrentur plura feſta eorum Sanctorum, qui nullo prorſus titulo ad illas ſpectant, niſi fictitio; immo & eorum, qui Hiſpani quidem fuerunt, verum nunquam ab Eccleſia inter Sanctos relati. Dignum cenſeo ſuprema illa Hiſpaniarum Inquiſitione, immo & hac Sancta Sede, in ea omnia inquirere, & graviſſimis quibuſdam, lectiſſimiſque Viris injungere onus examinandi omni ſtudio, atque ingenuitate, ſex illa volumina Martyrologii Hiſpani, & reſecandi innumeras fabulas ſimiles, quibus ſcatent in materia adeo gravi, & ſacra.

Verum præterea, ut radix tanti mali extirpetur, nec illud poſtea revocetur ea Orco, oportet idem examen adhiberi omnium pſeudo-Chronicorum, Dextri, Maximi, Heleæ, Luitprandi, ac Juliani nomine evulgatorum a P. Higuera, eorundem architecto, & propterea irriſo ſemper ab ipſius doctiſſimo contubernali Joanne Mariana, ac toties graviſſime reprehenſo nominatim a Bollandianis ejuſdem Inſtituti. Pleraque enim figmenta in eo Martyrologio ſparſa, ex iis Higueræ fabulis deſumpta ſunt, licet Tamayus multa etiam alia de ſuo addiderit, & ex magiſterio illius in arte mentiendi, aut fingendi profecerit.

Idipſum fere moneo circa pſeudo-Aubertum Hiſpalenſem, obtruſum paullo poſt medium hujus ſæculi labentis ab Antonio Lupian Zapata, in quo ſimiles fictiones occurrunt, præſertim circa Sanctos, Eccleſias, & alias res ſacras Hiſpaniæ. Eas omnes fere tuendas recepit, immo & vindicandas vaſtis voluminibus, Gregorius Argaiz; præſertim ex teſtimoniis illorum pſeudo-Chronicorum, quaſi ea eſſent exploratæ fidei. Majori ſimplicitate quam judicio ſcribens, id ſolum obtinere potuit, ne prudens & ſciens mentiri cenſeretur, dum tot aliorum fabulas non tam mala fide, quam nimia, tuebatur. Cum eo, dum viveret inter noſtrates, perinde fere me geſſi, ac Joannes Mariana cum ſodali Higuera; ægre ferens, tot bonas horas ab illo in tam mala cauſſa defendenda collocari. Verum is, ut erat præjudiciis occupatus, & jam per plurimos annos aſſuetus iis næniis credendis, ac protegendis, nihil moratus opinionem meam, & plurium doctorum, ac prudentium Virorum, perſtitit immotus; & quemadmodum *tenet inſanabile multos ſcribendi cacoethes*, ſic in eo prævaluit inveteratus ſcripturiendi genius, & tuendi commenta illa a Lupiano intruſa.

Quapropter jam a multis annis cenſui, & quotidie in ea ſententia confirmor, e re boni publici, & Eccleſiæ, præſertim Hiſpanicæ, eſſe, ut quemadmodum Libri illi de monte Granatenſi, & Laminis, ac reliquiis in eo repertis accurate examinati fuerunt, & poſtea prohibiti: ita etiam omnes Libri ſupra indicati, & ſubinde ſcripta quæque in eorum defenſionem edita, accuratiſſime examinentur. Quod ſi inventa fuerint fabuloſa, & præſertim in rebus adeo ſacris (ut mecum ſentiunt graviſſimi, & eruditiſſimi Viri intra, & extra Hiſpaniam) ſupremus Fidei in ea Senatus, aut hæc Sedes Apoſtolica, decernat opportunum tanti mali remedium. Hæc citra invidiam, aut præjudicium ullum, vel ſtudium partium ab utraque parte decertantium, mihi ſemel hoc loco, & occaſione data, conſuluiſſe licuerit.

Unde quoties in decurſu prolixi hujus Operis quiſquiliæ ejuſmodi occurrerint, aut illas ſilentio obvolvam, veluti memoratu indignas; aut levi manu rejiciam, ne quis imprudens, vel nimium credulus, ullam iis accommodet fidem. CARD. DE AGUIRRE.

Et omni Plebe.

C A P U T VIII.

Cur de plebe in hoc Concilio injecta.

Abſit, Beatiſſime Pater, ut hinc aliquis aam erroris maculam Hiſpaniæ aſpergat, ut eo tempore, aut unquam in Conciliis Provincialibus, vel Generalibus, intereſſe plebem potuiſſe dicat, & ejus judicio, ut Eccleſiaſticorum, cauſſas Eccleſiæ tractari, & diſ-

diffiniri; ſed ut auribus exciperet, quæ Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopi decreverant, ut re, & opere poſtea exequeretur. Solebant primitivæ Eccleſiæ Patres (quod & hodie obſervant) congregatis omnibus Fidelibus in Eccleſia, renunciare palam, quod clam conſtituiſſent: eaque renunciatio promulgationis vim, & auctoritatem habebat: fiebat a Notario, ex cujus fide Decreta omnia Concilii pendebant. Fuiſſe autem hanc Concilii noſtri Illiberritani renunciationem a Notario factam, inde colligitur, quod in primo hujus Concilii Canone, ut referunt Codices mſs. addatur, *Placuit inter eos.* Et in principio ante Canones dicitur: *Cum conſediſſent ſancti & religioſi Epiſcopi in Eccleſia Illiberritana, hoc eſt, Felix, &c. reſidentibus etiam XXXVI. Presbyteris, adſtantibus Diaconibus, & omni plebe, univerſi Epiſcopi dixerunt.* Quæ omnia indicant teſtimonium eſſe Notarii. Nomina præſentium Epiſcoporum principio olim præfigebantur: quia cum numero perpauci eſſent, incommodum id non erat, nec audientibus, nec legentibus grave, ſi ex fide Notarii agnoſcerent, qui Concilio interfuerant, & Decreta firmaverant. At cum in Generalibus Conciliis, & quibuſdam Provincialibus, incremento Fidei fidelium Epiſcoporum numerus creviſſet, ne tot nominibus recitandis moleſtia in principio lectoribus crearetur, prudenter ad calcem illa, additis ſubſcriptionibus, rejecta ſunt.

Sed tempus eſt, ut hujus Concilii Decreta, non tam noſtra, quam Summorum Pontificum doctrina, & auctoritate, ſanctiſſimorum Conciliorum Sanctionibus, antiquorum Patrum Sententiis, & Divinis Eccleſiæ traditonibus, ut vetuſtiſſima, ſic & Catholicæ, Apoſtolicæque doctrinæ, & pietatis pleniſſima eſſe oſtendamus.

C O M M E N T A R I I N O V I.

OMnibus hæreticis ſemper fuit, & hucuſque proprium eſt, Conciliorum auctoritati detrahere, eorum uſum damnare, aut ſaltem congregandi formam, & veram ſeriem, poſtea fucata, & adulterina hiſtoria corrumpere, ut noſtris temporibus conatus fuit P. Soanus Polanus, ſeu quivis auctor eſt hiſtoriæ Concilii Trident. quem feliciter & nervoſe debellavit Sfortia Pallavicilavicinus Societatis Jeſu & S. R. E. Cardinalis. Inter alios ergo hæreticorum errores ille fuit, videlicet non ſolum Prælatos majores, verum Presbyteros, & laicos præſtare debere ſuffragium in Concilio quantumvis Generali. Ita cenſuerunt Lutherus Lib. *De Concil.* Cap. 2. pag. 264. Carolus Molinæus in ſuo Conſil. *De Conc. Trident. non recip.* §. 28. Proteſtantes in eo Libro, quem ediderunt ſub titulo: Cauſſæ, cur Electores, & cæteri Confeſſioni Auguſtanæ addicti Concil. Trident. non accedant, expendunt pro ſuo errore adſtruendo, primo Concilium Hieroſolymit. Apoſt. quod refertur Actuum Apoſt. Cap. 15. in illis verbis: *Tunc placuit Apoſtolis, & ſenioribus cum omni Eccleſia*; ubi referri videtur, non ſolum Apoſtolos, ſed Presbyteros, & laicos Concilio interfuiſſe. Secundo, quod communis cauſſa communibus votis juvanda eſt; ſed cauſa Religionis communis eſt, igitur omnium ſuffragiis decidenda eſt. Sed Catholica ſententia tenet, Prælatos majores, Archiepiſcopos videlicet, & Epiſcopos in Oecumenicis, & Provincialibus Conciliis, jus ſuffragii deciſivi habere; privilegio autem, & conſuetudine illud præſtare poſſe Cardinales, Abbates, Presbyteroſque in Synodis Provincialibus, & Diœceſanis. Eam probant Turre-cremata in *Summa Eccleſiæ* Lib. 3. Cap. 12. & 15. Bellar. *de Conciliis* Lib. 1. Cap. 15. Anton. Auguſtinus in *Epitom. Juris Pontif.* Lib. 5. tit. 34. Coriolanus in *Summa Concil.* Neque contrarium obſervatum fuit in dicto Concilio Hieroſolymitano, in quo plebs non adfuit ut diffiniret, aut diſputaret, ſed tantum ut audiret, & reciperet Decreta Sanctorum Apoſtolorum: ut contigiſſe in electionibus Epiſcoporum primis Eccleſiæ ſæculis, jam notavi in Cap. 2. *De electione.* Nec intereſt, quod Fidei, Religioniſque cauſſa communis ſit; nam ad omnes pertinet, ſed diverſo modo: ad Prælatos ut Doctores & Judices, ad cæteros ut diſcipulos, ſicut contingit in bello, ubi ejus cauſſa ad totum exercitum pertinet, diſpoſitio autem ad Duces, & ſuperiores; licet aliquando legamus Imperatores ex eadem ratione Conciliis interfuiſſe, juxta Nicolaum in Cap. *Ubinam.* 96. Diſt. ibi: *Ubinam legiſtis, Imperatores anteceſſores veſtros Synodalibus conventibus interfuiſſe, niſi forſitan in quibus de Fide tractatum eſt, quæ univerſalis eſt, quæ omnium communis eſt, quæ non ſolum ad Clericos, verum etiam ad laicos, & ad omnes omnino pertinet Chriſtianos?* non ut ſuffragium præſtarent, ſed ut defenderent co̅munem Fidem Edictis, ac Legibus, & ſi opus fuiſſet, gladio: unde paſſim legimus, ſupremos Monarchas per ſe, aut per Legatos Conciliis interfuiſſe, ut defenderent eorum Decreta. Cap. *Concilia* 17. Diſt. Cap. *Apoſtolicæ De re judic.* Lib. 6. Late probant Germonius Lib. 2 *De ſacrorum immunit.* Cap. 12. Valdes *De dignit. Reg.* Cap. 1. per totum. In primis autem Conciliis Hiſpaniæ noſtræ certo liquet Principes, Regnique Proceres interfuiſſe; quia in eis non ſolum ſpiritualia, verum temporalia negotia tractabantur, eo quod totius gentis Gotthicæ Primates, Principes, Epiſcopi, Regnique Magnates in unum cogebantur, erantque ſimul Regales Curiæ, & Comitia Eccleſiaſtica, cum in eis non ſolum res Eccleſiaſticæ agerentur, ſed etiam ſæculares ordinarentur, ut jam obſervarunt Villa-Diego in princ. *Fori jud.* Saavedra in *Chron. Gotth.* Cap. 2. GONZALEZ.

JOSEPHI CATALANI ADDITIO.

Plura quæ ad præſentem rem ſpectant, explicuimus nos Tomo noſtro I. Conciliorum in Prolegomenis ad Concilia Oecumenica, variis Capitibus, quorum undecimum inſcriptum eſt, *Quomodo intelligantur Imperatores Synodis Oecumenicis præſediſſe.* Præfuerunt quippe, ſive potius adfuerunt, non

ut

ut Judices, ſed tanquam Synodi defenſores, tumultuationum propulſatores, ac pacis, & ordinis vindices. Quo conſilio Nicænæ primæ generali Synodo adfuerit Conſtantinus Magnus Imperator, narrat Euſebius in ejus Vita, Lib. 3. Cap. 10. *Poſtquam Imperator ad caput ſubſelliorum venit, primus medius ſtetit; poſitaque ante eum humili ſella ex auro fabrefacta, non prius aſſedit, quam Epiſcopi innuiſſent.* Quænam vero fuerint hujus Imperatoris partes in Synodo aſſidentis, ſatis idem Euſebius expreſſit Lib. citato, Cap. 13. nempe attente audire, ſtudere pari, favere veritati, & fovere concordiam, tumultus comprimere, diſcrepantes a veritate revocare; non autem ferre ſuffragium, vel cauſam ſententia definire, vel quampiam ad eam rem pertinentem inconſultis Patribus Legem ferre. Nam & commendatur in eo potiſſimum a S. Ambroſio in Epiſtola 32. ad Valentinianum Imperatorem modeſtia Conſtantini, quod liberum in omnibus reliquerit de Fide judicium Epiſcopis. Sed audi ipſummet Conſtantinum in Epiſtola ad Nicomedienſes apud Theodoretum in Hiſtoria Eccleſiaſtica Lib. 1. Cap. 19. *Interfui*, inquit, *non alio ſane animo, quam ut concordiam inter omnes conſtituerem.* Ubi nunc præſidentia Imperatoris ab hæreticis Proteſtantibus toties jactata?

Sed ecce hic & aliud exemplum. Adfuit quidem Epheſino Concilio Candidianus Comes domeſticorum miſſus a Theodoſio Imperatore, non quidem (quemadmodum ipſe Imperator ſuis ad Synodum ſcriptis Litteris conteſtatus eſt, ut conſultationibus Epiſcoporum ſe immiſceret, ſed ut curaret ax more ut omnia ibidem cum ſumma agerentur tranquillitate. Hinc cum in Chalcedonenſi Synodo, Actione III. Dioſcorus, quod ſuſpectos quodammodo illos Patres haberet, petiiſſet, ut ſententiæ de ſe ferandæ Senatus Cæſaris præeſſet; ab omnibus conclamatum eſt: haudquaquam licere, quæ Religionis ſunt, laicis coram agitari. Quam ob cauſam in Antiocheno Concilio, Can. XII. decretum fuit, eos, qui in ſpiritualibus adire Imperatorem auderent, mulctandos eſſe. Sed & in VIII. Synodo affirmatum conſtat Cap. XVII. nunquam ſacros Canones ſanaiſſe, Principes ſæculares in Conciliis convenire poſſe, ſed ſolos Antiſtites. Id quod & ipſi Principes non ſemel teſtati ſunt, ac præſertim Theodoſius Imperator ad Epheſinam Synodum ſcribens, illicitum eſſe eos, qui non ſunt ex ordine Epiſcoporum, Eccleſiaſticis immiſceri tractatibus. Cæterum, ut alios omittam, quo jure Martianus Auguſtus Concilio Chalcedonenſi interfuerit, ipſemet expoſuit, cum ita ipſam Synodum alloquutus eſt Actione IV. *Nos enim ad Fidem confirmandam, non ad potentiam oſtendendam exemplo religioſiſſimi Principis Conſtantini intereſſe Synodo voluimus.* Quo autem ille animo Nicænæ Synodo interfuerit, explicatum ſuperius habes. Quanta demum fuerit Principum, ac præſertim Hiſpaniæ Regum reverentia erga Epiſcopos in Synodis, abunde nos docent Acta Conciliorum ejuſdem Hiſpaniæ. In Synodo IV. Toletana, ut in ipſius Concilii Actis legitur, Siſenandus Rex Hiſpaniæ *pro merito Fidei ſuæ cum magnificentiſſimis, & nobiliſſimis Viris ingreſſus, primum coram Sacerdotibus Dei humi proſtratus cum lacrymis, & gemitibus pro ſe interveniendum Domino poſtulavit.* Idem egiſſe Chintillanum Regem in Concilio V. Toletano, & Receſſiunthum in Concilio VIII. non obſcure innuunt eorundem Conciliorum Acta. Vide plura & de hac re in citato noſtro Tomo I. Conciliorum in Prolegomenis, præſertim Cap. XII.

Qui laici, & quam ob cauſam Synodis adfuiſſent, quæ eſſent in ipſis Judicum, qui glorioſi dicebantur, & Patriciorum munia, quæve Regum partes, in citato I. Conciliorum Tomo enarravimus, Cap. 15. ubi ſolide oſtendimus, adfuiſſe quidem laicos ipſos Conciliis, non ut ſuffragium ferrent, ſed cavientes tantum, ut pacata fierent omnia, Decretaque ab Epiſcopis lata executioni demandarentur, quemadmodum liquet ex Actis Conciliorum, ac præſertim ex Actione IV. Concilii Calcedonenſis, ubi cum glorioſi Judices omnem incaſſum moviſſent lapidem; ut Dorotheus Archimandrita nequiſſimus, & ejus Collega Caraſus ad bonam frugem redirent, ac Epiſtolæ Dogmaticæ Sancti Leonis Magni ſubſcriberent, deſperantes tandem de ipſorum correctione, ita concluſerunt: *A Sancta Synodo formula dabitur.* Vide & alia huc ſpectantia in memorato Cap. 15. explicata, ubi late & illud oſtendimus, plebem licet aliquando interfuerit Synodis, interfuiſſe & ipſam non quidem ut cum Epiſcopis ſententiam difinitivam proferret, ſed latam ſententiam amplecteretur. Atque ita intelligendum eſt quod de Concilio Hieroſolymitano dicitur apud Lucam in Actibus Apoſtolorum Cap. 15. In illo enim Concilio facta tum per Apoſtolos, tum per Seniores diſquiſitione, ſoli Apoſtoli ſententiam difinitivam protulerunt, ſoli nimirum Petrus, Paulus, Barnabas, & Jacobus: poſt factam diſquiſitionem loquuntur, e contra vero homines laici altum ſilentium tenuerunt: *Conveneruntque*, ait S. Lucas, *Apoſtoli, & Seniores videre de verbo hoc; cum autem magna conquiſitio fieret, ſurgens Petrus dixit ad eos: Viri Fratres &c.* Quod autem nulli alii ſententiam dixerint, patet ex continuatione ſacri Textus, ubi poſt Petri Principis Apoſtolorum ſententiam mox ſubditur: *Tacuit autem omnis multitudo, & audiebant Paulum, & Barnabam narrantes &c. Et poſtquam tacuerunt*, nimirum Paulus, & Barnabas, *reſpondit Jacobus dicens &c.* Et mox finita Jacobi oratione ſubjungitur: *Tunc placuit Apoſtolis &c.* Itaque mendacium eſt, quod ajunt Magdaburgenſes, omnes nempe, qui Hieroſolymitano Apoſtolorum Concilio adfuerunt, ſententiam ſuam dixiſſe; nam quod ſequitur: *Placuit autem Apoſtolis, & Senioribus cum omni Eccleſia*, intelligitur de conſenſu tacito, qui dari debet ab omnibus, qui ſunt in Concilio, ut egregie docet præſtantiſſimus S. R. E. Cardinalis Bellarminus Lib. II. *De Conciliis*, Cap. XVI.

DE CONCILIO ILLIBERRITANO

CONFIRMANDO

AD CLEMENTEM VIII. PONTIFICEM MAXIMUM,

LIBER SECUNDUS.

CANON I. Vulgatus.
De his qui poſt Baptiſmum idolis ſacrificant.

Placuit, ut quicunque poſt Fidem Baptiſmi ſalutaris, adulta ætate, ad templum idoli idololatraturus acceſſerit, & fecerit quod eſt crimen capitale, nec in fine eum ad communionem ſuſcipere.

CANON I. *Emendatus.*
De his qui poſt Baptiſmum idolis immoverunt.

Placuit inter eos, ut qui poſt Fidem Baptiſmi ſalutaris, adulta ætate, ad templum idoli idololatraturus acceſſerit, & fecerit quod eſt crimen principale, nec in fine eum communionem ſuſcipere.

CAPUT PRIMUM.

Apoſtolorum Symbolum cur Patres Illiberritani initio hujus Concilii omiſerunt.

EST hoc in more poſitum, inſtitutoque majorum, Clemens Pater Sanctiſſime, ut bene noſti diuturno Eccleſiæ uſu, & auctoritate comprobatum, & Generalia, & Provincialia Concilia a Fidei Catholicæ profeſſione Symbolo Apoſtolorum tradita, & conſecrata exordiri: quod ob illorum eſt hæreticorum væſaniam inductum, qui adverſus præcipua Fidei capita, & recepta a Sanctiſſimis Patribus Catholicæ Religionis dogmata pernicioſas vocum novitates excitarunt. Et cum ad hoc uſque Concilii tempus Hiſpania diſciplinæ Apoſtolicæ tenaciſſima, ab omni erroris labe, ſingulari Dei beneficio, cui immenſæ gratiæ, & immortales, & pura, & integra perſtitiſſet; iccirco Apoſtolicam Fidei profeſſionem a religioſiſſimis his Patribus conſulto fuiſſe ſilentio prætermiſſam, tum prudentiæ, & ſanctitati Epiſcoporum magis eſt conſentaneum. Cum certis præſertim D. Athanaſii [a], monumentis ſit traditum, eundem hunc qui Concilio huic interfuit, & ſubſcripſit, Oſium, oborta Ariana hæreſi contra ſecundam Trinitatis Perſonam, omnium illum primum Sylveſtri Papæ, & univerſi Concilii Nicæni auctoritate, Nicænum Fidei Symbolum concinnaſſe, & principio illius præfixiſſe, a quo illa poſthac in Conciliis reliquis edendi Symboli manavit conſuetudo, additis expreſſius his, quæ ad extinguendam accenſam ab Ario flammam de conſubſtantialitate Filii cum Patre videbantur neceſſaria. Et cum de Spiritu Sancto tunc nulla eſſet orta controverſia, ſimili, aut eadem prorſus de cauſſa ad aſſerendam Spiritus Sancti Divinitatem, nihil in Nicæno Symbolo, aut Concilii Decretis, ſpeciatim actum reperimus. Divus Hieronymus [b] illorum refellens ſententiam, qui faventes Origeni dicebant: *Quomodo damnabimus, quos Synodus Nicæna non tetigit? quæ enim damnavit Arium, damnaſſet utique & Origenem, ſi illius dogmata reprobaſſet; ſcilicet, uno medicamine omnes ſimul morbos debere curari. Et iccirco Spiritus Sancti neganda majeſtas eſt, quia in illa Synodo ſuper ſubſtantia ejus ſilentium fuit? De Ario*, inquit, *tunc, non de Origene quæſtio fuit: de Filio, non de Spiritu Sancto: confeſſi ſunt quod negabatur: ſiluerunt de quo nemo quærebat. Quanquam latenter Origenem fontem Arii percaſſerunt.* D. Baſilius [c] poſtquam Nicænum Fidei Symbolum retulit, ut ſubſcriberet Euſtachius Sebaſteæ Epiſcopus: *Quoniam igitur in hac Fide*, inquit, *reliqua quidem ſatis diligenter determinata ſunt, alia ad correctionem noxiorum, alia ad præmunitionem, contra ea quæ in futuro ſuboriri poſſunt; ſententia vero de Spiritu Sancto in tranſcurſu ſine omni diligentia poſita eſt, propterea quod nondum motu eſſet iſta quæſtio, ſed adhuc credentium mentibus ſecurus, ac nullis objectus inſidiis ineſſet de Spiritu Sancto intellectus. Paullatim vero perverſa impietatis ſemina ſe ſe exeruerunt, quæ quidem primum ab Ario hæreſis auctore ſeminata, poſtea vero ab illis, qui impia Arii commenta ſuſceperunt, ad perniciem Eccleſiarum nutrita ſunt.* Gregorius Nazianzenus [d] reſcribens ad Cledonium, perſpicuum, & brevem Catholicæ Fidei tractatum ab illo requirentem: *Adjungentes, & inſuper explicantes id quod ab illis*, Nicænos Patres intelligit, *minus plene de Spiritu Sancto dictum eſt, quoniam nondum coorta, atque excitata hæc quæſtio fuerat.* Sed ea jam excitata, abnegataque errore nefario per Macedonium ſacroſancti Spiritus Divinitate, ad eam aſſerendam addita ſunt in Concilio Conſtantinopolitano I. & Symbolo in eo edito: *Qui ex Patre procedit*; nec addiderunt tunc Patres Spiritum Sanctum procedere etiam ex Filio, quod illud ea tempeſtate, ut Baſilius [e] teſtatur, hæretici non negarent. Poſt autem, cum in hoc hæretici, Græ-

a D. Athan. in Epiſtol. ad ſolitariam vitam agentes.

Quando Fidei Symbolum Conciliis præfigi cœpit.

b D. Hieronym. in Epiſt. 65. ad Pammachium, & Oceanum.

c D. Baſil. Epiſt. 78.

d Gregor. Nazianzen. Epiſt. 2. ad Cledonium in princ. Concil. Conſtant. I. Can. 7.

e D. Baſil. lib. 2. in Eunomi.

Græci præſertim, offendiſſent, Alexandrinum Concilium, ut eſt Auctor Cyrillus a, Epheſinum poſtea, Chalcedonenſe b, Conſtantinopolitanum II. c & III. d Lateranenſe e, & Florentinum, ut Provincialia omittamus, Spiritum Sanctum a Patre, & Filio procedere clarius expreſſerunt. Semper enim majores noſtri divino ejuſdem Sancti Spiritus impulſu afflati ſtudia omnia, curam, operam, induſtriam, cogitationem, mentem denique omnem eo defixaerunt, ut unius Fidei, unius Eccleſiæ, unius Chriſti præclaram ab Apoſtolis ſibi quaſi per manus traditam hæreditatem, quam temere, & impie expilare conabantur hæretici, ſartam ipſi & tectam religioſiſſime conſervarent. Et cum Hiſpania non tam novellis hæreticorum commentis, quam antiquis, & inveteratis Idolorum ſuperſtitionibus, ob recentem Fidei, & Evangelii promulgationem, tenacius inhæreret: hinc religioſi, & Sancti Hiſpanicæ Eccleſiæ Patres, qui quid viribus eniti, conſilio providere, auctoritate decernere potuerunt, hoc omne ad præſentem Chriſtianæ Reipublicæ ſtatum, ad evellendas ſcilicet defixas altius eas idololatriæ radices, ſingulari pietate, & prudentia accommodarunt: graviſſima his pœna propoſiti, qui Chriſtianæ Religionis myſteriis initiati, & jam ætate rationeque adulti ad templum Idoli accedentes, Idolum pro Chriſto, nefario ſcelere, ſummoque violatæ ſacræ majeſtatis crimine adorarent.

a *Cyril. in Epiſt. ad Neſtorium approbata in Concilio Epheſino Tomo 1. Cap. 14.*
b *Con. Chalcedon. actione 5.*
c *Conſtantinop. 2. ſeſſione, ſeu Collat. 8.*
d *Conſtantinop. 3. action. 17.*
e *Lateranenſe ſub Innoc. III. Cap. 1.*

COMMENTARII NOVI.

Concilium iſtud non fuiſſe celebratum poſt Nicænum, ut aliqui voluerunt, evincitur inter plura alia argumenta, ex eo quod in illo fuerit prætermiſſum Fidei Symbolum. Quomodo enim id pateretur magnus ille Oſius, qui partes potiores habuit apud Nicæam in eo condendo, & proferendo adverſus impiiſſimum Arium? Curaſſet certe initio, aut progreſſu ſaltem hujus Synodi, ut formula illa, aut compendium Catholicæ Fidei palam ab omnibus proferretur, ſi illa poſt Concilium Nicænum fuiſſet coacta.

Eſt inſuper alia ratio, ne Patres hujus Concilii quidquam ex inſtitato præmitterent circa Divinitatem ſolidam, ſeu veram Deitatem Filii, in Symbolo expreſſam: quoniam illud celebratum fuit anno CCCIII. aut CCCIV. ex veriore ſententia, ac proinde multo antequam Arius putido, & ſacrilego ore ὁμοούσιον, ſive conſubſtantialitatem Filii cum Patre negaret. Non enim id auſus fuit, & forte nec cogitavit quidem uſque ad annum CCCX. quo propter ſchiſma Meletianum excommunicatus fuit a S. Petro Alexandrino. Immo & fortaſſis tunc nondum hæreſim incurrerat uſque ad annum CCCXV. in quo detectus hæreſiarcha ab Alexandro Epiſcopo exutus fuit ſacerdotali honore, & ejectus ab Eccleſia.

Itaque Patribus hujus Concilii non fuit opus initio profiteri increatam Filii naturam & ſolidam Deitatem in Symbolo Fidei traditam: utpote quam omnes Catholici ab initio Eccleſiæ euſque firmiter crediderant, & Patres omnes tribus primis Eccleſiæ ſæculis, juxta Scripturæ Sacræ aperta teſtimonia, & Apoſtolorum prædicationem, qua voce, qua ſcriptis declaraverant: ut oſtendimus fuſe per ſingulos eorum ordine ſuo excurrentes, in Prolegomenis ad Tumum II. Theologiæ Sancti Anſelmi, qui eſt de myſterio Trinitatis. Præceſſerant quidem nonnulli hæretici negantes Chriſti Divinitatem, & in iis præſertim Paullus Samoſatenus. Sed ea hæreſis jam extincta fuerat multis annis ante ſæculum quartum, cujus initio hæc Synodus coacta eſt. Itaque ne in mentem quidem veniſſe videtur Oſio, aut reliquis illius Patribus quidquam errori illi contrarium proferre, aut præmittere Symbolum Fidei. CARD. DE AGUIRRE.

Placuit.

CAPUT SECUNDUM.

Quæ verbi Placuit, *vis; qui uſus ejus in Conciliis.*

Quæ non natura, aut Divina Lege conſtant, ſed quæ humanis Epiſcoporum placitis rogantur, & abrogantur Conſtitutiones, per verbum PLACET, decerni, vetus mos. Quem primum in Eccleſia Apoſtolos uſurpaſſe in Concilio Hieroſolymitano, Lucas f refert: *PLACUIT Apoſtolis, & Senioribus cum omni Eccleſia eligere viros.* Et poſt alia: *PLACUIT nobis collectis in unum.* Et poſtea: *VISUM eſt Spiritui Sancto, & nobis.* Illa autem, quæ ad Fidem attinent, per verbum PLACET, vel VISUM EST, in Conciliis non conſtituuntur; ſed per verbum, CREDIT, vel, AD ISTUM MODUM CREDIT SANCTA, ET CATHOLICA ECCLESIA. D. Athanaſius g de Syris Patribus adverſus Arianorum hæreſim Decreta ſua promulgantibus: *Nec Conſulum,* ait, *nec diem, nec menſem addiderunt; ſed in negotio Paſchæ non abhorruerunt ab iſtiuſmodi appendice; ibi enim placuit, ut adderetur, VISUM EST, & omnes obtemperarent: de Fide vero non ſcripſerunt VISUM EST, ſed AD ISTUM MODUM CREDIT CATHOLICA ECCLESIA; & ſtatim ipſa confeſſio credendi adjuncta eſt: ut oſtenderent, eam non eſſe novam ſententiam, ſed Apoſtolicam, & quæ ipſi ſcripſiſſent, non eſſe ſua inventa, ſed Apoſtolorum documenta.* Si autem Fidei violatoribus nova aliqua pœna Canonica adderetur (ut additur in hoc Canone) vel confirmaretur antiqua, verbum PLACUIT, uſurpari poteſt. Formulam autem inde ortum habuiſſe opinor, quod poſt diſſenſiones, & diſceptationes de re dubia poſitiva excitatas (in omnibus enim conſentire omnes, natura profe-

f *Lucas Act. 15.*
g *D. Athanaſ. in princ. L. b. de Synodis Arimini, & Seleucia.*

ćto eſt humana paullo ſuperioris) eum poſt exactam diſputationem , placati fuerint omnium , vel fere omnium animi,& in eandem ſententiam venerint;tandem præſeribendum Decretum eſt, quæritur ex ſingulis,vel a Præſide,vel a Notario Concilii, an illis placeat,eam Conſtitutionem decerni : quibus ſibi placere reſpondentibus , Fide geſtorum poſtea a Notario facta, & Literis conſignata, verbum PLACUIT , a Patribus uſurpatum in principio Decreti , vel ſanctione refertur . Quod præter alia , ex Concilio Carthaginenſi [a] I. conſtat . Cum enim Gratus Epiſcopus Carthaginenſis , Africanæ Eccleſiæ Primas , & Præſes Concilii , hæc propoſuiſſet : *Et illud præcipue , ſi videtur veſtræ dilectioni , cavendum eſſe , ut Paſtoris cura &c.* ad finem Canonis dicitur : *Univerſi dixerunt : PLACET*. Et poſtea : [b] *Cum idem Gratus propoſuiſſet , avaritiæ cupiditatem radicem omnium malorum eſſe , probibendumque inde eſſe , ne quis alienos fines uſurpet , univerſi dixerunt : PLACET , PLACET* . Idem liquet ex duabus ejus Concilii ſanctionibus , quod vulgo Africanum [c] dicitur . (Particulare enim illud Concilium non eſt , ſed compilatio ex diverſis Carthaginenſibus , Milevitano , Hipponenſibus , & aliis , eo Africani generali nomine a Compilatore , nec eo ſatis docto inditum , ut idoneo loco diſſeremus .) Priori enim Aurelius Epiſcopus dixit , erat autem Aurelius Concilii Præſes : *Quod in tractatum venit charitatis veſtræ , puto hoc Eccleſiaſticis geſtis eſſe firmandum . Profeſſio veſtrum omnium hæc deprompſit , debere unumquemque noſtrum in Civitate ſua per ſe convenire Donatiſtarum Præpoſitos ; aut adjungere ſibi vicinum Collegam , ut pariter eos in ſingulis quibuſcumque Civitatibus , vel locis , per Magiſtratus, vel Seniores locorum conveniantur : hoc ſi omnibus PLACET* . Poſtea vero ſic addidit idem Aurelius : *Si videtur charitati veſtræ , forma conventionis eorum recitetur: ut hunc tenorem proſecutionis omnes , SI PLACUERIT , teneamus . Ab omnibus Epiſcopis dictum eſt : Recitetur . Lætus Notarius recitavit* . In poſteriori vero ſic : *Si enim hoc fraterne acceperitis , veritas facile diluceſcet : ſi autem hoc facere nolueritis , diffidentia veſtra facile innoteſcet . Cumque recitata eſſet , ab omnibus Epiſcopis dictum eſt : SATIS PLACET , hoc fiat* . Id ipſum Hiſpanorum Conciliorum uſu receptum eſt , Toletani I. Cæſarauguſtani , & aliorum . Quem etiam morem in habendis Senatus-conſultis , Romanos olim obſervaſſe,ex his Valerii ſingulis, vel notis liquet: Q.D.E.R.F.P.D.E.R.V.I.C.quas ſic ille interpretatur : *Quid de ea re fieri placere, de ea re univerſi ita cenſuerunt* . Sic Ulpianus [d] cum Senatus-conſulti de petitione hæreditatis formulam referret , hæc ait poſt alia . *QUOD. FIERI. PLACERET. DE. QUE . EA RE. ITA. CENSUERUNT.* Ex poſtea: *PLACERE , redacta ex pretio rerum venditarum pecuniæ uſuras non eſſe exigendas* . Et alibi . *Item PLACERE , a quibus hæreditas petita fuiſſet , ſi adverſus eos judicatum eſſet , pretia quæ ad eos* . Cicero [e] : *Cum ſententiæ* , inquit , *graviſſime dicerentur , PLACERE mihi domum reſtitui* . Et cum de varia Senatus-conſultorum conceptione verba faceret : *Quatuor omnino genera ſunt, Judices, in quibus per Senatum more majorum ſtatuatur aliquid de Legibus : unum eſt hujuſmodi : PLACERE Legem abrogari , ut Q. Cæcilio, Marco Junio Conſulibus, quæ Leges rem militarem impedirent, ut abrogarentur* . Nec hanc ſolum formulam integer obſervabat Senatus , eum Reſponſa dabat, aut Decreta efferebat in album; ſed & ſinguli Senatores,cum eorum Sententiæ rogarentur . Valerius Maximus [f] de Scipione Æmiliano: *Idem*, ait, *cum Servius Sulpicius Galba, & Aurelius Cotta Conſules in Senatu contenderent:uter adverſus Viriatum in Hiſpaniam mitteretur,ac magna inter Patres conſcriptos diſſenſio eſſet,omnibus quonam ejus ſententia inclinaretur,expectantibus. Neutrum*, inquit, *mihi mitti PLACET: quia alter nihil habet, alteri nihil eſt ſatis: æque malam licentis Imperii magiſtram judicans inopiam , atque avaritiam : quo dicto , ut neuter in Provinciam mitteretur , obtinuit*. Quod ſi olim in Senatu non quid inſtituendum, ſed prohibendum quid decerneretur , contra pronunciabant: id eſt, NON PLACERE. Cicero [g] : *Atque ita ſententiæ dicebantur , cum Stennius abſens reus factus eſſet , de abſente judicium nullum fieri Placere: & ſi quid eſſet factum, id ratum eſſe NON PLACERE* . Idem [h] : *Niſi hæc ipſa Lex, quam Cajus Cornelius tulit , obſtitiſſet , decreviſſem , Senatui NON PLACERE id judicium de Syllæ bonis fieri* . Livius [i] : *Decrevit Senatus* , inquit, *Tribunos plebis NON PLACERE cauſſas militares cognoſcere , quominus ad Edictum conveniretur* .

a *Conc. Carth. I. Can. I. & 2.*
b *Canon. 10.*
c *Conc. African. Can. 58. & 59.*
d *Ulpian. in L. item veniunt. 22. §. præter hæc verſ. pridie Idus Verſ. cum autem. Verſ. item placere.*
e *Cicero Epiſt. I. Lib. 4. ad Atticum. Idem in orat. pro Cornelio de Majeſtate.*
f *Val. Max. Lib. 6. Cap. 4.*
g *Cicero Lib. 4. in Verrem.*
h *Idem in Corneliana.*
i *Livius 34. Idem Lib. 39.*

COMMENTARII NOVI.

VEtus mos rogandi , & decernendi Leges tam Eccleſiaſticas , quam ſæculares, Synodi Epheſinæ Can. III. & IV. Concil. Afric. Can. LVIII. & LIX. paſſimque illum obſervatum invenio in Conciliis Hiſpaniæ . In habendis etiam Senatus-conſultis facile conſtat ex duobus relatis a Frontino Lib. 2. *De aqua-ductu* Prioris verba ſunt: *Placere huic ordini eos , qui aquis publicis præeſſent* . Poſterioris vero hæc : *Neque augeri placere , nec minui numerum*. Livius Lib. 31 de quodam S. C. ait : *De auxilio mittendo tunc reſpondere placere* . Et ſtatim : *Senatui placere quæſtionem de expilatis theſauris*. In illis rogandis iſtis ſingularibus literis Romani uti ſolebant Q.D.E.R.F.P.D.E.R.V.I.C.Quas ſic interpretatur Valerius Probus. *Quid de ea re fieri placeret, de ea re univerſi ita cenſuerunt*. Frequenterque Senatus ea formula utebatur:*placere Senatui, L. 1. ff Ad Maced. L. Item 22. §. Prætor. ff. De petit. hæredit.* Cicero pro Cornelio ibi : *Quatuor omnino genera ſunt , in quibus per Senatum more majorum ſtatuatur aliquid de Legibus, unum ejuſmodi, placere Legem abrogari* ; refert Briſſon. Lib. 2. de Formul , & nos jam notavimus in *Cap.* 2. ver. *placet* , *De elect.* GONZALEZ .

Formula iſthæc loquendi , & aſſentiendi Patribus Eccleſiæ in Concilio congregatis uſitata fuit longe ante Synodum Epheſinam, & Afri·

& Africanas. Illam enim uſurpaverant Patres omnes in Concilio Sardicenſi anno CCCXLVII. Oſius, qui erat Præſes, & reliqui Epiſcopi. Nimirum ex viginti Canonibus illius, ſexdecim incipiunt verbis his: Ὅσιος Ἐπίσκοπος εἶπεν. *Oſius Epiſcopus dixit*; ſcilicet quid ſibi videretur decernendum. In fine autem eorum dicitur: πάντες οἱ ἐπίσκοποι εἶπον, ἀρέσκει γίνεσθαι. *Omnes Epiſcopi dixerunt*: *PLACET OMNIBUS*. Vel τὰ λεχθέντα ἀρέσκει. *PLACENT quæ dicta ſunt*. Vel: ἅπαντες ἀπεκρίναντο, ἀρέσκει. *Reſponderunt omnes*, *PLACET*. Itaque Oſius Cordubenſis Epiſcopus in eo Concilio Sardicenſi uſurpavit formulam loquendi, qua uſus fuerat 44. circiter annis retro in hac Synodo Illiberritana. CARDINALIS DE AGUIRRE.

Placuit inter eos.

IN Codicibus mſs. poſt verbum, PLACUIT, additur, INTER EOS; quod indicat, hanc eſſe Concilii renunciationem teſtimonio Notarii confirmatam, ut paullo ſuperius obſervavi. Concilia enim non ſolum indicebantur, & habebantur in Eccleſia, ſed & illorum etiam fiebat in Eccleſia promulgatio, ut nota fierent univerſo populo Chriſtiano. D. Iſidorus a: *Concilium*, ait, *quoque nullus ſolvere audeat, niſi fuerint cuncta determinata, ita ut quæcunque deliberatione communi finiuntur, Epiſcoporum ſingulorum manibus ſubſcribantur: ita tamen ut ante duos, aut tres dies, quam ſolvatur Concilium, omnes Conſtitutiones a ſe editas diligenti conſideratione retractent, ne in aliquo offendiſſent. Item in die quo Concilium abſolvendum eſt, Canones qui in ſancta Synodo conſtituti ſunt, coram Eccleſia in publico relegantur: quibus explicitis reſpondeatur in Choro: Amen. Deinde ad locum redeuntes, ubi in Concilio reſederunt, Canones ipſas ſubſcribant*. Hoc ipſum obſervare ſolitos Romanos olim conſtat; Leges enim, & Conſtitutiones Imperatorum in Senatu recitatæ confirmabantur, ut Theodoſius, & Valentianus b Impp. ſcripſerunt. Athalaricus etiam Rex apud Caſſiodorum c ad Senatum Urbis Romæ: *Hæc in cœtus veſtri ſplendore recitetur, & per triginta dies Præfectus Urbis locis celeberrimis faciet ſolenni more proponi*.

a *D. Iſidorus Lib. de modo celebrandi Concil.*

b *Theod. & Valentin. Impp. L. 8. De Legib.*

c *Lib. 9. var Cap. 1.*

COMMENTARII NOVI.

LEges primum rogari, & ferri ad populum, & poſtquam a populo accipiebantur, perferri, & perrogari dicebantur, ut ex veteribus formulis probat Briſſon. Lib. 2. *De Formul.* pag. 152. Ant. Auguſt. *De Leg.* Cap. 8. cum ſeqq. & Imperatorum temporibus Conſtitutiones per Notarium recitabantur, L. 14. Tit. 2. Lib. 6. C. Theodoſ. ibi: *Recitata eſt in Senatu per Theodoricum primicerium Notorium*. L. 1. Cod. *De bonis matern. Recitata apud Veſtrium Ruffinum Præfectum Urbis in Senatu*; & novas Conſtitutiones ſepties in Palatio Juſtiniani recitatas fuiſſe, refertur in *L.* 3. Cod. *De bonis matern.* ſive ſeptimo, ut in *L. Cum accuratiſſimi* 30. *C. De fideicomm.* Quæ verba recte expoſuerunt Jacobus Cujacius Lib. 20. *Obſervationum, Cap.* 3. Gutherus *De offic. dom.* Lib. 1. Cap. 36. Sic etiam Conciliorum Canones per Notarium recitabantur coram plebe; non ut eos reciperet, vel acciperet, ut in Legibus ſæcularibus eveniebat; ſed ut ſciret quæ obſervanda erant. GONZALEZ.

Ad templum Idoli idololatraturus acceſſerit.

CAPUT III.

Quæ ſit Templorum origo, quæ ratio.

ANtea quam Templa eſſent, & loca ad cultum Deo habendum certa, & præſcripta, in montibus, & agris, ſub dio orabant olim. De Iſaac d legimus quod in agrum exibat ut meditaretur, id eſt, oraret. Deum & Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum in monte Olivarum oraſſe, ut turbam hominum fugeret, Sanctorum Euangeliſtarum e teſtimoniis conſtat. Apud Perſas neque Templa, neque Statuas, neque Aras extruere, conſuetudo erat: quinimmo his auctoribus Xerxes inflammaſſe Templa Græciæ dicitur, quod parietibus includerent Deos, quibus omnia deberent eſſe patentia, ac libera, quorumque hic mundus omnis Templum eſſet, & domus, ut refert Cicero f. Quare in more illorum poſitum fuiſſe, editiſſimis quibuſque conſcenſis montibus orare, Herodotus g affirmat. De Templis autem Gentium poſtea. De populo vero Iſraelitico agendum prius. Tabernaculum a Moyſe Deo conſtructum eſt, quod etiam Templum, & Domus Dei dictum eſt: *Ingreſſus eſt Elcana & Anna in domo Dei in Silo, & puer Samuel erat cum ipſis*. h Et poſtea dicitur, quod Samuel dormiebat in Templo Dei: Tabernaculum enim, quod fixit Moyſes, erat in Silo. Hoc autem Tabernaculum præcipiente Domino feciſſe Moyſen i, & ſacraſſe cum menſa & altari & æreis vaſis & utenſilibus ad divinum cultum explendum; nec ſolum divinis precibus ea ſacraſſe, ſed etiam ſancti olei unctione, Literis ſacris traditum eſt, & Felix PP. III. k ſcribit ad omnes Epiſcopos. Poſtea vero regium & magnificum Templum a Salomone l extructum, adhibitis multis cæremoniis & orationibus ſacratum fuiſſe, ut dignus fieret locus ille, in quo orantes a Deo exaudirentur, dignareturque inibi Deus, utpote in loco ſibi ſoli, & ejus cultui dicato inhabitare. Ante hæc autem Rex Salem m panes obtulit Domino. Et ante eum nomen Domini invocavit Enos, Abel, & Adam. Sed an id in Templis effecerint, quia divinarum Litterarum teſtimonio non conſtat, affirmare non auſim.

d *Geneſ. 21. Geneſ. 24.*

e *Matth. 14. Marci. 6. Luc. 22. Joann. 6.*

f *Cicero lib. 2. de Legibus.*

g *Herodotus lib. 1.*

h *1. Reg. 1. 2. Reg. 1.*

i *Exod. 25.*

k *Felix Papa IV. in Epiſt. ad Orientis Epiſc. Cap. 1. apud Gratian. C. 1. Tabernaculum de conſecratione Diſtinct. 1.*

l *3. Reg. 8.*

m *Geneſ. 14.*

Inter Gentes autem, Epimenidem Cretenſem primum omnium Templa Diis ædificaſſe, auctor eſt Diogenes [a], etſi Vitruvius Pythium architectum primum omnium Prienæ ædem Minervæ feciſſe tradat. Herodotus [b] vero Ægyptios primos Diis Delubra ſtatuiſſe, quod Phoroneo Ægyptio, aut Meropi, ex Varrone in *Admirandis* tribuit Arnobius [c]. Romæ autem teſte Livio, Romulus Templum dicavit Jovi Feretrio, quod primum omnium more Gentis ſacratum fuit. In Hiſpenia autem entiquiſſima fuiſſe Temple Diis diceta, illud indicat, quod Plinius [d] refert, annos videlicet ducentos ante exeidium Troiæ, Templum Dianæ ſacratum: *Et in Hiſpania Sagunti aiunt, Templum Dianæ a Zacyntho advectæ cum conditoribus, annis ducentis ante excidium Troiæ, auctor eſt Bocchus, infraque oppidum ipſum id haberi, cui pepercit religione inductus Hannibal, juniperi trabibus etiam nunc durantibus.* Zacynthum eutem fuiſſe comitem Herculis, & ab eo Zacynthum, & poſtee Sagunthum ædificatam recenſet Vaſæus [e]. In Inſule Geditana in extremis Bæticæ provinciæ finibus Templum Herculis fuiſſe celebre, & in eo duas illas columnas (quas Herculis vocant) refert Olivarius [f]. Apud Gederam in Hiſpania extare Templum Senectuti dicetum, quod maxime ætatem, utpote magiſtram rerum, venerarentur; alterum vero Morti, ut communi quieti, & portui miſeriarum, poſt exantlatos lebores, Ælianus [g] eſt auctor. Ut ab antiqua ergo, & vane gentium ſuperſtitione ad veri Dei cognitionem Hiſpanorum animi revocarentur, ſemelque revocati, in vera, & ſancta Chriſti Religione diutius, conſtantiuſque perſeverarent: ideo decernunt Hiſpanicæ Eccleſiæ Petres, ne quiſpiam Chriſtianæ doctrinæ myſteriis imbutus, adulta jam ætate, ad Idole Gentium idololetraturus accedat; accedentis vero crimen greviſſima, ſed juſtiſſima animadverſione coercent. Erant enim tunc, ethnicorum Imperetorum tyrannide, nondum omnino propagata Chriſtiana Religione, Eccleſiæ in Civitatibus a Chriſtianis Deo vero ſacratæ: ſed Templa plura a Gentibus dicata dæmonibus, quorum multa, oblata idonee occeſione, dirui poſtea (Oſio forſan ſuggerente) Imp. Conſtentinus decrevit, ut refert Euſebius [h], & poſt illum rem ipſem confirmavit Conſtans [i], ejus filius. Solum illa Templa quæ extra muros erant, reſervari Romæ juſſit in L. 3. Cod. Theod. *De Paganis*, quæ non recte ab Anniano ejus Codicis compilatore ordine querta præponitur, cum poſtponi debuiſſet, ut tempore poſterior: *Nam cum ex nonnullis* (ait) *vel ludorum, vel Circenſium, vel agonum origo fuerit exorta, non convenit ea convelli, ex quibus populo Romano præbeatur priſcarum ſolennitas voluptatum.* Poſtee vero ſinguleri hæc omnia pietate Arcadius & Honorius [k] Impp. ſuſtulerunt: *Si quæ* (ajunt) *in agris Templa ſunt, ſine turba, & tumultu diruantur: his enim dejectis, atque ſublatis, omnis ſuperſtitionis materia conſumetur.* Eximia temen, & ſumma religione Hiſpanus noſter Theodoſius [l] omnie Fana, Templa, Delubra a reliquis reſerveta, præcepto Magiſtratuum non dirui ſolum, ſed collocetione venerandæ Chriſtianæ Religionis ſigni expieri præcepit.

a *Lib.* 1.
b *Lib.* 2.
c *Lib.* 6. *adverſus Gentes.*
d *Lib.*16. *Cap.* 40.
e *In Chron. Hiſp. an.* 539.
f *Ad Solinum Cap.* 32.
g *De varia hiſtoria.*
h *De vita Conſtantini Lib.* 3. *Cap.* 32.
i *In L.* 4. *C. Theodoſ. de Paganis.*
k *Lib.*16. *ejuſdem C. & Tit.*
l *L.* 25. *ejuſdem C. & Tit.*

COMMENTARII NOVI.

ETſi veriæ Gentes cenſuerint, Templa non eſſe Diis ædificenda, ne intre parietum embitum, & ſub tectis eos includerent, ut refert Majol. Lib. *Dier. Canic.* tamen Romani, & eorum provinciales jam a temporibus Numæ Pompilii Templa, Fana, Delubra, Sacella, lucoſque variis Diis dicarunt, & conſtruxerunt, & in eis aram, & altere: hoc temen diſcrimine, ut Ara, & Altere Diis ſuperis, & inferis erigeretur; altare vero ſolum ſuperis. Macrobius Lib. 3. *Saturn.* Cap. 6. De modo erigendi Temple, tituliſque aræ plure cumularunt Lipſius in *Not. ad Tacit.* Lib. 1. *Annal.* Gutherus *de jure Pontif.* lib. 3. Cap. 1. cum ſequ. Pellicer. *ad Polyphem. Gongoræ*. Sed ut ad Provinciam hujus Concilii propius accedamus, conſtat in Hiſpania quamplures ædes, araſque Jovi, & aliis Diis conſtructes fuiſſe. Emeritæ fuit celebre templum Marti dicatum, ut liquet ex veteri inſcriptione, quæ hodie legitur ite in furno S. Euleliæ:

MARTI SACRVM
VETILIA PACVLI.

Id eſt Vetilia uxor Paculi hoc Templum dicavit Marti. Jovi etim erat Ara dicata ibi, ut conſtat ex lapide in hunc modum exarato a Reſendio Lib. 4. *De antiquitat. Luſitan.*

IOVI. O. M.
FLAVIA L. F. RVFINA EMERITENSIS.
FLAMINICA. PROVINC. LVSITANIÆ.
ITEM COL. EMERITENSIS PERPET.
ET MVNICIPI SALACIENS.

Hiſpali etiam fueront dicata Templa Jovi, Veneri, & Herculi, ut probat R. Caro in *antiquit. Hiſpal.* Lib. 1. Cap. 13. & in ipſa Illiberitane Urbe fuit celebretiſſimum Templum dicatum Natæ filiæ Heſperii & Illiberiæ, ita dictæ ob ejus miram pulchritudinem, cui ut Patronæ civitatis ejus incolæ in ſummitate ille collis, ubi nunc dicitur *Alhambra*, Templum conſtruxerunt, cujus aliqua rudera, lapideſque dedicetionum hodie leguntur, ex quibus unam, aut aliam referam. In turre vulgo *de Comares* hæc reperitur:

SER. PERSIVS. OB HONOREM.
VI. VIRATVS FOR. II. BASILI.
CAI. III. CONS. ITER. BLICIIS.
HOSTIAVS. PECVNIA SVA.
EX. V. NAIADI. RESTITVTIS.
NATAIDI.

Quam docte exponit Pedreza 1. *p. Hiſt. Gran.* C. 17. Alia etiem legitur in turri vulgo *de aqua*, fere ejuſdem dedicationis, & ab eodem Servio-Perſio in memoriem adepti honoris, his verbis:

SERVIVS PERSIVS OB HONOREM
VI VIRATVS SVLPICIVS POSTHVMVS
PECVNIA SVA EXTRVXIT NATAIDI

In hoc templo erant varia idula Apollinis, Mercurii, & Veneris, quæ adhue ſervari in ipſa civitete refert Pedraza d. Cap. 17. unde præſens Canon, & alii hujus Concilii, qui de Templo idolorum non adeundo ſanciti fuerunt, ad hoc templum præcipue, & ad alia Hiſpaniæ ſunt referendi, ut inſre probabimus in Can. LIX. GONZALEZ.

Ido-

Idololatraturus acceſſerit.

CAPUT QUARTUM.

Quæ Idoli etymologia, quæ idololatriæ exterioris, & interioris vetuſtas.

IDoli nomen a Græco εἶδος, quod Latine *formam* ſonat, & ab eo per diminutionem εἴδωλον deductum, æque ut apud nos *formulam*, docuit Tertullianus a: *Exinde jam caput facta eſt idololatriæ ars omnis, quæ Idolum quoquomodo edit. Neque enim intereſt, an plaſtes effingat, an cælator exſculpat, an Phrygio detexat, quia nec de materia refert an gypſo, coloribus, an lapide, an ære, an argento, an filo formetur Idolum. Quando enim & ſine Idolo idololatria fiat: utique cum adeſt Idolum, nihil intereſt quale ſit, qua de materia, qua de effigie, ne quis putet, id ſolum Idolum habendum, quod humana effigie ſit conſecratum. Ad hoc neceſſaria eſt vocabuli interpretatio* εἶδος, *Græce* formam *ſonat, ab eo per diminutionem* εἴδωλον *deductum, æque apud nos* formulam *fecit. Igitur omnis forma, & formula Idolum ſe dici expoſcit. Inde idololatria omnis circa omne Idolum famulatus, & ſervitus.* Quæ cum in ſuum Opus Originum, & Etymologiarum tranſtuliſſet D. Iſidorus b, quædam ex exemplari non recte immutavit: *Idolum autem*, inquit, *eſt ſimulacrum, quod humana effigie factum, & conſecratum eſt, extra vocabuli interpretationem.* εἶδος *enim Græce* formam *ſonat, & ab eo per diminutionem Idolum deductum: quod apud nos* formulam *facit. Igitur omnis forma, vel formula Idolum ſe dici expoſcit. Inde idololatria, omnis circa Idolum famulatus, & ſervitus.* Si enim quæcumque formula idololatria eſt, neceſſe non erit, quod forma ſit humana; nihil enim intereſt, ut Tertullianus ait, a quo ea deſumpſit Iſidorus, quale ſit, qua de materia, qua de effigie conſecratum; hæc enim, quæ in partem negantem protulit Tertullianus, in affirmantem parum attente tranſtulit Iſidorus, vel Iſidori exſcriptores; apud quem pro verbo, *Humana*, legendum putarem, *Quacumque*; ut ſenſus ſit, quem poſtea idem Iſidorus indicavit, dum dixit: *Igitur omnis forma, vel formula Idolum ſe dici expoſcit.* Ad finem ejuſdem verſiculi, leve aliud mendum tollendum eſt: *Quidam vero*, ait, *Latine ignorantes, Græce imperite dicunt*, Idolum ex dolo *ſumpſiſſe nomen, quod diabolus creaturæ cultum Divini Numinis invenit.* Verbum, *Latine*, in *Latini* eſt convertendum, ut contextus ſit: *Quidam vero Latini ignorantes Græce, dicunt imperite, Idolum ex dolo ſumpſiſſe nomen.*

a *Lib. de idololatr. c. 3.*
b *Lib. 8. Etymolog. cap. fin.*

Idolorum, & Simulacrorum uſum a deſiderio mortuorum originem habuiſſe, Auguſtinus c docuit, cujus ſententiam ſecutus eſt Iſidorus d, & ante hunc B. Fulgentius (ſi illius Operis eſt Auctor) in ſuis Mythologiis, & D. Cyprianus e. Eorum antiquitatem varie repetit idem Iſidorus: *Apud eos* (Hæbreos ſcilicet) *Idolum, ſive ſimulacrum Iſrael dicitur; Judæi dicunt, quod Iſmael primus ſimulacrum luto fecerit: Gentiles autem primum Prometheum ſimulacra hominum de luto finxiſſe perhibent, ab eoque natam eſſe artem ſimulacra, & artus fingendi; unde & Poetæ ab eo homines primum factos eſſe confingunt, figurate propter effigies. Apud Græcos autem Cecrops, ſub quo primum in arce oliva orta eſt, & Athenienſium Urbs ex Minervæ appellatione nomen ſortita eſt; hic primus omnium Jovem appellavit, ſimulacra reperit, aras ſtatuit, victimas immolavit, nequaquam iſtiuſmodi rebus in Græcia unquam viſis.*

c *l. 2. 22. contra Fauſtum c. 16.*
d *L. 2. Etymol. cap. fin.*
e *Lib.* Quod Idola non ſunt Dii.

Herodotus f Ægyptios omnium primos duodecim Deorum cognomina cenſuiſſe, primos Diis Aras, Simulacra, & Delubra ſtatuiſſe, animalium figuras ſaxis inſculpſiſſe, & ab illis Græcos fuiſſe mutuatos refert. Alii, Auctore Diodoro g, Æthiopes ajunt ſimulacrorum uſum primum attuliſſe, & ab his accepiſſe deinde Ægyptios. D. Fulgentius h ex Libro 14. antiquitatum Diophantis retulit Idoli inventionem in Syrophanem Ægyptium, virum locupletem, qui mortui filii unigeniti ſimulacrum in ædibus propoſuit, doloris ſolatium, dumque triſtitiæ remedium quærit, ſeminarium potius doloris invenit; neſciens, quod ſola ſit medicina miſeriarum oblivio; fecerat enim ille unde luctus reſurrectionis in dies augeſceret, non in quo luctus ſolatium inveniret. Denique Idolum dictum eſt εἰδωδύνη, quod nos Latine *ſpecies doloris* dicimus. Namque univerſa familia in Domini adulationem, aut coronas plectere, aut flores inferre, aut odoramenta ſimulacro ſuccendere conſueverat; nonnulli etiam ſervorum culpabiles Domini furiam evitantes, ad ſimulacrum profugi, veniam merebantur; & inde, quaſi ſalutis collatori certiſſimo, florum, aut thuris offerebant munuſcula, timoris potius effectu, quam amoris affectu. Hyginus i, & Lactantius k a Prometheo hunc uſum manaſſe dicunt, natamque artem ſtatuas, & ſimulacra fingendi. Sed longe ante Prometheum Idolorum origo fuit; nam Prometheus, teſte Euſebio l, poſt Ogygium diluvium in Attica fuit, Joſephi Patriarchæ temporibus. At antea, Rachel Laban patris ſimulacrum furata eſt, ex Geneſi m, & Joſepho n. Didymus Meliſſeo Cretenſium Regi primum Sacrificia, Ritus, pompam, & Sacra accepta refert. Euchemerus Jovi tribuit, Hiſtoriam recenſens, quam late commemorat Lactantius o. Beroſus Ninum ait fuiſſe primum, qui idololatriam invexerit, qui primus Templum Belo patri, Junoni, & Rheæ aviæ ſtatuas in medio Oppidi erexerit. D. Hieronymus p: *Ninus Rex Aſſyriorum adverſus Zoroaſtrem magum, Regem Bactrianorum, forti certamine dimicavit, & in tantam pervenit gloriam, ut patrem ſuum referret in Deum, qui Hebraice dicitur Bel.* Galatinus q ab eodem Nembroth Aſſyriorum Tyranno originem Idolorum ducit, & ab eo homines edoctos igni tanquam rei potentiori Sacra facere, & ſic illud perſuaſibile Gentibus, ut Chaldæi undique

f *Lib. 2.*
g *Lib. 4.*
h *Lib. 1. Mytholog.*
i *Fab. 274.*
k *Lib. 2. divinar. inſtit.*
l *In Chron.*
m *Geneſ. 9.*
n *Joſeph lib. 1. antiquit.*
o *Lib. 1. de falſa religione, ad finem.*
p *In Oſee.*
q *Lib. 4. c. 20.*

que Deum ignem circumferrent, & eo tanquam valentiore cæterarum Gentium Deos æreos, ligneos conficerent, donec fraude ſacrificuli occurſum eſt huic abactori Deo, propoſita perforata obductis cera foraminibus urna, & plena aqua, ad quam ut illi admoverunt ignem ſuum, diſſoluta cera, diffluens aqua extinxit, magno circulatorum ſtupore. Quod ſi ab idololatria exteriori ad interiorem dilabamur, altius multo originem repetit Juſtinus [a] Martyr; exiſtimans, Protoparentes paradiſo ejectos, quod Deos crederent qui non eſſent, Deorumque nomen poſteris tradidiſſe; quod non diſplicuit Ambroſio [b], qui ſerpentem vocat originem idololatriæ, & alibi: *Qui autem ſunt, qui, contempto Deo, peccaverunt, niſi, qui, neglecto Creatore, ſervierunt creaturæ; Deos ſibi conſtituentes, quos colerent ad injuriam Dei? Nam & Thare pater Abrahæ, & Nachor, & Laban proprios Deos ſibi vendicabant, & peccatum Adæ non longe eſt ab idololatria. Prævaricavit enim, putans, ſe hominem futurum Deum. Æſtimavit enim hoc magis profuturum, quod Diabolus ſuaſit, quam quod Deus juſſit, in loco Dei diabolum ſtatuens; unde & ſubjectus eſt Diabolo.* Id quoque viſum Clementi [c], Theophilo [d] Antiocheno, & D. Epiphanio: *Serpens decepit Evam, dicens*, eritis ſicut Dii; *deinde progrediente tempore, multiformem, & monſtruoſam imaginationem ipſis induxit; ab uno enim vero Deo ipſos abduxit, & olim blaſphemam idololatriæ vanitatem ipſis immiſit.* Ad peccatum Angelorum Luciferi, & reliquorum, quam idololatriam vocarunt, ſunt ex veteribus qui referant. An autem Idola arte ſtatuaria, plaſtica, ſculptura, vel pictura primum conſtiterint, ſcrupulus aliquando injectus eſt, quem aliqua ex parte exemiſſe videtur Plinius, plaſticen tradens ſtatuaria, & pictura fuiſſe priorem. Suſpicari facile eſt, ea adinventa, Idolum factum fuiſſe. Et hoc eſt, quod Core Corinthia, Auctore Plinio [e], & Athenagora [f], eam, quæ vocatur *Coroplaſtice*, prima inveniſſe dicitur; amore enim cujuſdam viri cum teneretur, illo peregre abeunte, umbram ex facie ejus ad lucernam in pariete lineis conſcripſit, quibus pater ejus (Dibutades Sycionius perhibetur) primus hujus operæ figulus, impreſſa argilla typum fecit, & cum cæteris fictilibus induratum igni propoſuit. Eodem reſpexit Epiphanius, cum per figlinam ſcientiam primum imagines effictas ſcribit. Sed earum Inventores Græcis, & Thuſcis antiquiores facit Ægyptios, Babylonios, Phrygas, & Phœnicas; immo a Thare, qui in Cappadocia primus aram defuncti filii fieri juſſit, repetit originem. Sed verum illud eſt, quod Ariſtoteles docet, nihil prohibere eaſdem artes a diverſis, vel eodem, vel etiam diverſo tempore, citra ullam communicationem, inveniri. Apud Hiſpanos (ut de reliquis gentibus taceamus) idololatriam, Betone Hiſpaniarum Rege humanis rebus ſublato, Getionis ætate, qui Betoni in Regno ſucceſſit, primum ab Oſiride, qui tunc ex Ægypto venit in Hiſpaniam, & Dionyſius eſt vocatus, initium habuiſſe, a noſtris [h] memoriæ proditum eſt. Oſiridem autem filium fuiſſe Jovis ex Semele filia Cadmi, ait Diodorus Siculus [i].

[a] In admonit. ad gent.
[b] Lib. 1. dicto cap. Paradiſ. C. 3. Idem Cap. 5. ad Roman.
[c] Lib. 2. Recognit.
[d] II. ad Antholium. D. Epiphan. Lib. 1. de hæreſ. to. 3. hæreſ. 37. quæ eſt Orphitarum Gen. 11. & 31. Geneſ. 3.
[e] Lib. 34. C. 7. Idē L. 35. C. 12.
[f] Athenagor. Apolog. pro Chriſt.
[g] In prin. Panarii.
[h] Vaſæus in Chronol. Cap. 10. anno 514. poſt diluv.
[i] Lib. 1.

COMMENTARII NOVI.

Originem Idololatriæ late adduxit Joannes Gerardus Voſſius integro Libro, *De origine idololatr.* ubi plura de Idolorum cultoribus, & idololatriæ ſpeciebus congeſſit, & poſt eum nonnulla cumulavit Georgius Ambian. ad Tertullianum *de idololatr.* Illud *crimen capitale*, ſeu *principale* appellatur a Patribus in præſenti, quibus conſentiunt D. Clemens relatus a Gratiano in Cap. *Quid in omnibus*, 32. Quæſt. 7. In illis verbis: *Quid in omnibus peccatis adulteria gravius? Secundum namque in pœnis obtinet locum: quoniam quidem primum illi habent, qui aberrant a Deo, etiamſi ſobrie vixerint.* D. Ambroſ. in Cap. 1. ad Rom. *Quid enim pejus, quid deterius hoc peccato? at quanto idololatria perimpium, & graviſſimum delictum eſt, tanto & compenſatio ejus horrenda, & perſordida paſſio eſt.* Tertullianus in *Scorpiaco*, Cap. 4. *Nec ullum tam ſuperbum crimen apud Deum deputari, quam hujuſmodi tranſgreſſionem.* Cujus enormitatis, gravitatiſque rationem aſſignat Angelicus Doctor D. Thomas 2. 2. Quæſtione 94. Art. 3. quia graviſſimum eſt, quod quis honorem Divinum creaturæ impendat, quia quantum eſt in ſe, facit alium Deum in mundo, minuens principatum Divinum. Et in ſolutione ad quartum addit, quod Hæreſis Manichæorum, etiam quantum ad genus peccati, gravior eſt, quam peccatum aliorum idololatrarum; quia magis derogant Divino honori, ponentes duos Deos contrarios, & multa vana fabuloſa de Deo fingentes; ſecus autem eſt de aliis hæreticis, qui unum Deum confitentur, & eum ſolum colunt. Unde tam acriter, & inuſitatis pœnis hoc crimen vindicatum legimus ab Eccleſiæ Patribus in Concilio Arelatenſi II. Can. xxiv. Carthaginenſi Can. LXXXV. Toletano III. Can. xvi. Toletano XVI. Can. ii. Nannetenſi Can. xx. Turonenſi II. Can. xxiii. quorum verba refert Antonius Auguſtinus in Epitome *Juris Pont.* Lib. 34. Tit. 2. & Lib. 37. Tit. 6. In præſenti tamen Canone Hiſpanici Patres communionem denegant illis, qui poſt Fidem Baptiſmi ſalutaris in adulta ætate idololatriæ crimen perpetrarunt; ideſt, poſt Baptiſmum poſtquam facti ſunt Chriſtiani, ut ait Tertullianus, *De Pudicit.* Cap. 18. illic: *Salva illa pœnitentiæ ſpecie poſt Fidem, quæ, aut levioribus delictis veniam ab Epiſcopo conſequi poterit, aut majoribus, & irremiſſibilibus a Deo ſolo.* Et Cap. 19. communio denegatur etiam in fine illis, qui adulta ætate hoc crimen perpetrarunt; impuberes autem non ita ſevere puniuntur, immo ætati aliquid indulgetur, ut infra Can. xxii. notabimus. Poſtea tamen in Concilio Nicæno, Can. 21. reis hujuſmodi ſcelerum venia conceſſa fuit poſt duodecimum annum; in Concilio vero Valentino Galliæ, Can. iii. in exitu tantum vitæ, his verbis: *Circa eorum vera perſonas, qui ſe poſt unum, & ſanctum lavacrum,*

crum, vel profanis Sacrificiis Dæmonum, vel inceſta lavatione polluerunt, eam cenſuræ formam duximus eſſe ſervandam, ut bis juxta Synodum Nicænam ſatisfactionis quidem aditus non negetur, ne infelicibus lacrymis, vel ſolatii janua deſperatione claudatur; acturi vero pœnitentiam uſque in diem mortis, non ſine ſpe tamen remiſſionis, quam ab eo plene ſperare debebunt, qui ejus largitatem, & ſolus obtinet, & tam dives miſericordiæ eſt, ut nemo deſperet. Deus enim mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivorum. GONZALEZ.

Et fecerit quod eſt crimen capitale.

CAPUT QUINTUM.

Cur idololatria crimen capitale, *vel* principale *dicatur*.

IN manuſcriptis *principale*, utrumque recte; ſed primitivæ Eccleſiæ Patres, idololatriam *crimen principale* frequentius vocabant, quod illud nimia delicti gravitate principem locum inter reliqua crimina obtineat. Tertullianus a: *Principale crimen generis humani, ſummus ſæculi reatus, tota cauſſa judicii idololatria.* De quo hanc non rationem reddit: *Nam etſi ſuam ſpeciem tenet unumquodque delictum, ſi ſuo quoque nomine judicio deſtinatur, in idololatriæ tamen crimine expungitur. Omitte titulos, operas recognoſce; idololatres idem homicida eſt. Quæris quem occiderit? ſi quid ad elogii ambitionem facit, non extraneum, nec inimicum, ſed ſeipſum. Quibus inſidiis? erroris ſui. Quo telo? offenſa Dei. Quot plagis? quoquot idololatriis. Qui negat, idololatrem periiſſe, is negabit, idololatrem homicidium feciſſe. Proinde adulterium, & ſtuprum in eodem recognoſcas; nam qui falſis Deis ſervit, ſine dubio adulter eſt veritatis, quia omne falſum adulterium eſt. Sic & in ſtupro mergitur. Quis enim immundis ſpiritibus operatus, non conſpurcatus, & conſtupratus incedit? Atque adeo Scripturæ Sanctæ ſtupri vocabulo utuntur in idololatriæ exprobratione. Fraudis conditio ea eſt, opinor, ſi quis alienum rapiat, aut alii debitum neget, & utique erga hominem admiſſa fraus, maximi criminis nomen eſt. At enim idololatria Deo fraudem facit, honores illi ſuos denegans, & conferens aliis, ut fraudi etiam contumeliam conjungat. Quod ſi tam fraus, quam ſtuprum, atque adulterium mortem adferunt; jam in his æque idololatria de homicidii reatu non liberatur. Poſt talia crimina tam exitioſa, tam devoratoria ſalutis, cætera quoque ad aliquem modum, & ſeorſum proinde diſpoſita in idololatria conditionem ſuam repræſentant. In illa & concupiſcentiæ ſæculi. Quæ enim idololatriæ ſolemnitas ſine ambitione cultus, & ornatus? In illa laſciviæ, & ebrietates, cum plurimum victus, & ventris, & libidinis cauſſa frequentantur. In illa injuſtitia. Quid enim injuſtius ea, quæ juſtitiæ partem neſcit? In illa etiam vanitas, cum tota ejus ratio vana ſit. In illa mendacium, cum tota ejus ſubſtantia mendax ſit. Ita fit, ut omnia in idololatria, & in omnibus idololatria deprehendatur.* Summum delictum ſæpe vocat D. Cyprianus b, aliquando graviſſimum, & extremum; ingens, & immenſum, Presbyteri, & Diaconi Romæ conſiſtentes ad Cyprianum. c Nam, ut ipſe d ad Stephanum Papam ſcribit, quod majus poteſt eſſe delictum, aut quæ macula deformior, quam adverſus Chriſtum ſtetiſſe? quam Eccleſiam ejus, quam ille ſuo Sanguine paravit, & condidit, diſſipaſſe? Eum ergo, qui non ſolum templum Gentilium ingrederetur, ſed & Idolis Sacra faceret, communione privandum, merito decernitur. Nec Epiſcopi ſolum, ſed & Imperatores Chriſtiani ſummi hujus ſceleris reatum puniendum conſtituerunt. De Conſtantino teſtis eſt Conſtantius e Auguſtus ejus filius. Poſtea tamen pœnam gladii Sacra Diis facientibus idem propoſuit, bonis omnibus fiſci juribus addictis: *Placuit, omnibus locis, atque Urbibus univerſis claudi protinus Templa, & acceſſu vetitis omnibus, licentiam delinquendi perditis abnegari; volumus etiam cunctis Sacrificiis abſtinere. Quod ſi quis aliquid forte hujuſmodi perpetraverit, gladio ultore, ſternatur: facultates etiam perempti fiſco decernimus vindicari, & ſimiliter adfligi Rectores Provinciarum, ſi facinora vindicare neglexerint.* Pœna illos capitis ſubjugari, idem Conſtantius, & Julianus præcipiunt, quos operam Sacrificiis date, vel colere ſimulacra conſtiterit. Confirmarunt aliis pœnis Gratianus f, Valentinianus, Theodoſius, & poſt ipſos Leo g, & Anthemius Imperatores.

a Lib. de idololatr. in prin.

b Ep. 10. ad Clerum, & Ep. 11. ad Martyres, & 12. ad Plebem, & Lib. De lapſis.

c In Epiſt. ad Cypr. quæ extat inter ejuſd. Ep. 30.

d Cypr. in Ep. 72. ad Steph. Pap.

e L. 2. Codic. Theod. de Pagan. L. 4. ejuſd. Tit. & Cod.

f L. 7. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. C. Theod. ejuſd. Tit.

g L. nemo C. de Pag.

COMMENTARII NOVI.

SIncere pœnitentibus non eſſe vitæ negandum viaticum, etiam non acta legitima pœnitentia, ſi mortis periculum ſupervenerit, ſtatuit Ancyrana Synodus Cap. 6. & Nicæna 1. Cap. 12. & Aurelianenſis 11. Cap. 12. ſic ait: *De his, qui in pœnitentia poſiti, vita exceſſerunt, placuit nullum communione vacuum debere dimitti.* Hanc Canonis cum præſenti diſcrepantiam ſolvit Innocentius I. in Epiſtola 3. Cap. 2. *De his* (inquit) *obſervatio prior durior, poſterior, interveniente miſericordia, inclinatior eſt. Nam conſuetudo prior tenuit, ut concederetur eis pœnitentia, ſed communio negaretur. Nam cum illis temporibus crebræ perſecutiones eſſent, ne communionis conceſſa facilitas, homines de reconciliatione ſecuros non revocaret a lapſu, negata merito communio eſt, conceſſa pœnitentia, ne totum penitus negaretur, & duriorem remiſſionem fecit temporis ratio. Sed poſtquam Do-*

Dominus noſter pacem Eccleſiis ſuis reddidit, jam depulſo terrore, communionem dari abeuntibus placuit, & Domini miſericordiam, quaſi viaticum profecturis; ne Novatiani hæretici, negantis veniam, aſperitatem, & duritiam ſubſequi videamur. Tribuetur ergo cum pœnitentia extrema communio; ut homines hujuſmodi, vel in ſupremis ſuis, permittente Salvatore noſtro, a perpetuo exitio vindicentur. LOAISA.

Sintne verba Innocentii intelligenda de Cypriani, an Concilii Eliberini temporibus, vide quæ ſupra diximus in princ. verbo *Concilium*. Bellarm. *De Imag.* Cap. 9. non tantum per Can. LXIX. hujus Concilii, ſed etiam per hoc idem teſtimonium Innocentii fortiſſime urget, Patres in hac Synodo congregatos lapſis ſolam actionem pœnitentiæ, ſi eam peterent, injunxiſſe; reconciliationem vero ipſam vel ad certum tempus denegaſſe. Quod quia teſte Cypriano Lib. 2. Ep. 4. Ambroſio Lib. *De pænit.* Cap. 2. Socrate Lib. 4. Cap. 23. aut vere, aut ſaltem prope Novatianum eſt (is enim, ut ex prædictis Auctoribus patet, pœnitentiam concedebat, atque ad eam hortabatur, ſed reconciliationem a Deo petendam, non a Sacerdotibus impartiendam eſſe docebat) majus abſurdum incurremus, ſi per communionem negatam; negata reconciliatio: per pœnitentiam conceſſam, ſola actio pœnoſa pœnitenti injuncta, ut vult Bellarminus, intelligatur; ſequetur enim ab Innocentio id, quod per ſe malum eſt, vel excuſatum, vel approbatum eſſe, dum ait: *Negata merito communio eſt*. Hoc approbat Innocentius, vel ſaltem excuſat, quod Patres Concilii lapſis, & gravioribus peccatoribus interdixiſſe ipſam peccati veniam, ac remiſſionem, Bellarminus exiſtimat. Neceſſario igitur ejuſdem veniæ denegationem ab Innocentio vel excuſatam, vel approbatam eſſe concedere debet. Quod ſi male Patres Concilii conſtituerunt, male id ipſum Innocentius approbavit, vel excuſavit. Si dicatur, Innocentium lapſorum frequentia, & temporis ratione excuſaſſe hoc, quod abſolutio, & reconciliatio hujuſmodi peccatorum ad præfinitum tempus differatur, & extendatur; ego contra dico, non debere accuſari Patres hujus Concilii, qui illis temporibus, quibus lapſorum conditio ob cauſas nobis incompertas auſteriora medicamenta requirehat, duriores Leges, ac Canones de iiſdem recipiendis promulgaverint. Sive igitur per negatam communionem, Euchariſtia; ſive reconciliatoria manuum impoſitio, & Sacramentalis abſolutio, juſta, ac rationabili de cauſſa ad certum tempus interdicta fuiſſe intelligatur, novum quidem id fuit tum, & ante inuſitatum; erroneum vero cur fuerit, non intelligo. Ita meo judicio ſentit Cardinalis Baronius anno CCCV. Num. 41. & 43. BINIUS.

In eos, qui duplici ſimul idololatriæ, & apoſtaſiæ crimine tenerentur, perpetuas hoc primo Canone pœnas decernunt Hiſpaniæ Patres; non autem in lapſos, qui timore perterriti, ipſiſmet cruciatibus, & ſuppliciis ſuperati, & coacti Idolis immolaverant, quemadmodum exiſtimant cum Garſia, & Binio Illuſtriſſimi Cardinales Bellarminus, & Baronius. Nam horum longe ante hoc Concilium cauſſa fuerat agitata, huncque exitum totius Eccleſiæ conſenſu habuerat, ut non perpetua pœna, quamvis diuturna, & plena pœnitentia luerent, quod admiſerant (ſi D. Cypriani Epiſtolis fidem habeamus) quod judicium hoſce Patres evertiſſe, aut durius quidquam in eoſdem lapſos conſtituiſſe, non facile mihi perſuaderem; vel hac ipſa conjectura adductus, quod Can. XLVI. ſatis pœnarum ſumpſiſſe putent, ſi apoſtatas non idololatras, qui majori ſemper ſupplicio digni viſi ſunt, quam lapſi, ut ex Cypriano patet, levi animadverſione perſtrinxerint. Adde, ſi de lapſis hunc Canonem accipias, & interpreteris, omnino fatendum eſſe, hoſce Patres Novatianos fuiſſe, aut Novatianis faviſſe; cum non aliam ob cauſſam ab Eccleſia receſſerint Novatiani, niſi quod iis, qui minis, & tormentis ceſſerant (qui uni lapſi dicuntur) indulgendum eſſe pertinaciter negarent. At quis unquam mentionem fecit, aut dixit, Hiſpaniam cum Novatianis conſenſiſſe, aut Oſium, qui grave de iiſdem judicium cum cæteris Patribus in Nicæno paullo poſt tulit, quidquam decreviſſe, quod ad eorum ſententiam vergeret, & accederet?

De apoſtatis, qui præterquam quod a Chriſto, ejuſque Fide ſponte receſſerant, Idolis inſuper ſacrificaverant, non vero de lapſis, hunc Canonem eſſe explicandum, alia etiam perſuadet ratio; nimirum, quod illa prima diſciplina, quæ ne lapſis quidem olim indulgebat, paullatim ad lenitatem deflexerit, leniuſque multo peccatores habuerit temporibus Concilii Eliberini, quam D. Cypriani, & in Concilio Nicæno, quam in aliis Conciliis, quæ ante Nicænum habita ſunt, ut videre eſt in hoc Concilio; nam Canone XLVI. apoſtatas, de quibus his verbis ſtatuit D. Cyprianus: *Apoſtatæ vero, vel adverſarii, & hoſtes, & Eccleſiam Dei diſſipantes, nec ſi occiſi pro nomine ejus foris fuerint, admitti poſſunt*, ad pacem, acta quadam pœnitentia, revocat. Quapropter hi Patres recuperandæ communionis ſpem nunquam eripuiſſent lapſis, quos ne quidem Cyprianus hac pœna damnavit. Cæterum hoc judicium in Nicæno tandem mutatum fuit Can. XI. ſtatutumque, ut poſt longam pœnitentiam hi apoſtatæ in Fidelium numerum admitterentur, quamvis nonnulli ſunt, qui illo Canone XI. in lapſos agi potius exiſtiment, quam in apoſtatas, qui, ut citius e vinculis eriperentur, & ſi nullis ſuppliciis, aut minis immolare adigerentur, Diis ſacrificaverant.

Denique notandum eſt, hunc primum Canonem differre a XLVI. quod in hoc de apoſtata ſit mentio, qui non fuit idololatra: in illo de illis, qui utroque hoc crimine ſeſe polluerint; differt etiam ab ultimo Canone Concilii Arelatenſis, quia de ſolis apoſtatis, & non de reſipiſcentibus, niſi in morte, loquitur.

Poſt Fidem. Catechumeni longe mitius habebantur, quam Fideles, eorumque crimina minori afficienda pœna exiſtimabantur, quam

quam Fidelium, ut alibi oſtendemus. Quapropter addunt Patres, *ſi poſt Baptiſmum*, quia ante Baptiſmum alia puniendi ratio.

Et fecerit, ſacrificaverit,

Cum faciam vitula pro frugibus, ipſe venito.

Crimen capitale, & principale. De antiqua criminum diviſione, & diſcrimine, varia extant veſtigia in Tertulliano, & D. Cypriano, ac cæteris Patribus, quibus omnibus idololatria maximum ſemper viſum eſt; unde hoc Canone vocatur idololatria *principale, & ſummum ſcelus.*

Nec in fine eum communionem accipere. Non negarim aliquando nomine communionis Euchariſtiam intelligi; verum in his judiciis, & Canonibus raro ita accipitur, ſed pro Fidelium ſocietate, & jure ſocietatis, a qua peccatores removebantur, ne eorum conſortio, & conſuetudine cæteri fideles inficerentur: quapropter via reperies in hiſce Conciliis mentionem de abſolutione, quod eam per hæc verba *communionis, ſocietatis, conſortii*, & ſimilium exponunt Patres. Cum enim finis abſolutionis ſit reditus in Eccleſiam, & per eam pœnitentes jus ſocietatis, quod peccando amiſerant, recuperent; frequentius his utuntur, quam nomine abſolutionis. Cæterum quomodo accipendum ſit, quod hiſce Canonibus tam facile morientibus venia denegatur, aut qua ratione a Novatiano differunt hi Patres, alius erit dicendi locus, ne Notæ noſtræ in Commentarium creſcant. Quod dum præſtamus, ſufficiet hoc unum monere, controverſiam inter Catholicos, & Novatianos, non eam fuiſſe, quod Catholici omnibus omnino criminibus veniam concedendam eſſe dicerent: (nam longe poſt Cornelium, cujus tempore, & ſententia perculſus fuit Novatianus; verum etiam poſt Nicænum Concilium certa crimina perpetua pœnitentia damnata reperiuntur, ut ex hæc Concilio, Arelatenſi, & Sardicenſi licet colligere) ſed de auctoritate, & poteſtate gravia crimina remittendi erat quæſtio, quam Eccleſiæ traditam fuiſſe negabant Novatiani, & ante eos Montaniſtæ: contra vero Eccleſia hanc ſibi ineſſe auctoritatem prædicabat, juſque ea utendi, & peccata pro arbitrio ſolvendi, quamvis non omnia condonaret. Ex antiquis Codicibus hunc Canonem correxit Garſias, verum tantum mihi diſplicet hæc correctio, quantum in cæteris ſatis facit; nam hæc *inter eos*, & *quod eſt ſummum ſcelus*, inutilia eſſe videntur. ALBASPINÆUS.

Contra hunc Canonem eſt Ancyrana Synodus Cap. 6. & Nicæna 1. Cap. 12. & Aurelianenſis 11. Cap. 12. ubi ſtatuitur, ſincere pœnitentibus non eſſe in fine vitæ negandum viaticum, etiam non acta legitima pœnitentia, ſi mortis periculum ſupervenerit. Sed hæc diſcrepantia ſic ſolvitur ab Innocentio I. Epiſt. 111. Cap. 2. *De his* (inquit) *obſervatio prior durior, poſterior, interveniente miſericordia, inclinatior eſt. Nam conſuetudo prior tenuit, ut concederetur eis pœnitentia, ſed communio negaretur. Nam cum illis temporibus crebræ perſecutiones eſſent, ne communionis conceſſa facilitas, homines de reconciliatione ſecuros non revocaret a lapſu, negata merito communio eſt, conceſſa pœnitentia, ne totum penitus negaretur, & duriorem remiſſionem fecit temporis ratio. Sed poſtquam Dominus noſter pacem Eccleſiis ſuis redidit, jam depulſo terrore, communionem dari obeuntibus placuit, & propter Domini miſericordiam, quaſi viaticum profecturis, ne Novatiani hæretici negantis veniam, aſperitatem & duritiam ſubſequi videamur. Tribuitur ergo cum pœnitentia extrema communio, ut homines hujuſmodi, vel in ſupremis ſuis, permittente Salvatore noſtro &c.* Quæ verba an intelligenda ſint de Cypriani, an Concilii Eliberitani temporibus, licet aliqui priori modo ſentiant, ego tamen cum Baronio anno Chriſti cccv. num. 11. 40. & 43. & Bellarmino Lib. 2. *De Imag.* Cap. 9. de tempore hujus Concilii intelligo.

Hæc verba toties repetita, *neque in fine accipiat communionem*, ad Euchariſticam retulerunt Baſilius Legion. Quæſt. 2 ſcholaſt. Cap. 1. Fileſacus in Cap. 11. in fine, *De officio Ordin.* ſed rectius ea acceperunt de reconciliatione, & abſolutione etiam in fine lapſis denegata poſt Baronium & Bellarminum, tum literis, tum ſanctitudine præclari Viri, qui expreſſe docuerunt, in ipſis Eccleſiæ cunabulis tantum fuiſſe flagitioſorum hominum odium, ut quibuſdam in peccata capitalia prolapſis venia, reconciliatioque negaretur. Verba ipſorum interpretum referam, ut rem non vulgarem adſtruam, & ne hæc ſevera naſcentis Eccleſiæ diſciplina alicujus animum in admirationem rapiat. Georgius Ambianas Vir perdoctus, & vera Capucinorum proles, ad Tertullianum, *De Pudicitia*, Cap. 12. obſervat. 2. quæſt. 1. dum recenſet verba Canonis 1. & 11. hujus Concilii, ait: *Putas agi de Euchariſtia? erras; agitur enim de venia.* Et paullo poſt: *Igitur cum audis communionem in Concilio Illiberino; intellige, ſtylo veterum, abſolutionem, ritualem peccatorum remiſſionem.* Joannes Dartis Vir appríme doctus *De Pœnitentia*, Cap. 16. dum affirmat, pœnitentiam ſanis, vel infirmis non eſſe denegandam, hæc ſubjungit verba: *Excipienda ſunt priſca tempora, quibus propter quædam crimina capitalia pœnitentia etiam denegabatur, ut oſtendimus ex Tertulliano, & aliis. Excipiendum eſt etiam, ſi quando ex cauſſa particulari denegata fuerit pœnitentia: nam ex Photio Synodus, quæ Side in Pamphilia contra Maſſalinos habita eſt, ſtatuit, ut quiſquis damnatam hanc hæreſim amplexus fuerit, nunquam amplius admittatur, quamvis millies promiſerit ſe omnes gradus pœnitentiæ expleturum.* Laurentius Landmeter antiquitatis Eccleſ. accuratus indagator, Lib. 2. *De veteri Cleric. Mon.* Cap. 82. ubi dum exponit verba illa Tertulliani ſtatim expendenda: *Jam ſemel, quia non ſecundo; ſed amplius nunquam, quia proxime fruſtra*, hæc ſubjungit: *Neque in ſpeciem tantum habent ſe hæ Tertulliani comminationes: quia re vera contingit, aut Deo relapſos ob ingratudinem deſerente, aut morte ſpatium pœnitendi præſcindente, jam nec amplius pœnitentiam exhiberi.* Gabriel Albaſpinæus Epiſcopus Aurelianenſis, eruditionis Eccleſiaſticæ parens Lib. 2. *Obſerv.* Cap. 8. *Proinde vero ſimilius*

Canones iſtos, qui ita loquuntur: nec in fine, *aut* in fine accipiat communionem, *qui frequentiſſimi ſunt in illo Concilio Eliberino, ad abſolutionem, non ad Eucbariſtiam referri omnino*. Idem in Not. ad Tertull. *De Pudicitia*. Dionyſius Petavius in Notis ad Epiphanium. Quibus ut adhæream, aſſentiamque, cogunt expreſſa veterum Patrum & Conciliorum teſtimonia, quibus aperte probatur, ipſis Eccleſiæ primordiis effervente Fidelium devotione, quibuſdam atrocioribus ſceleribus veniam, indulgentiamque funditus fuiſſe denegatam: neque eorum Auctores unquam cum Eccleſia reconcilari potuiſſe; ſed jam nunc aliqua referamus.

Primo expendo Concilii Arelatenſis I. Canonem XXII. in illis verbis: *De iis, qui apoſtatant, & antequam ſe ad Eccleſiam repræſentent, nec quidem pœnitentiam aperire quærunt, & poſtea infirmitate correpti petunt communionem; placuit, eis non dandam communionem, niſi revaluerint, & egerint dignos fructus pœnitentiæ*. Ubi verbum *communionem* pro abſolutione eſse accipiendum, probat Albaſpinæus Lib. 2. *Obſervat.* Cap. 8. & ejuſdem apoſtaſiæ criminis reum omni venia, & reconciliatione privari, referunt Imperatores Theodoſius, Valentinianus, & Arcadius in Lege 3. Cod. *De Apoſtotis*, in illis verbis: *Sed nec unquam in ſtatum priſtinum revertantur, nec flagitium horum obliterabitur pœnitentia, neque umbra aliqua exquiſita defenſionis, aut muniminis obducetur; quoniam quidem eos, qui Fidem, quam Deo dedicaverant, polluerunt, & prodentes Divinum Myſterium, in profana migraverunt; tueri ea, quæ ſunt commentitia, & concinnata, non poſſunt. Lapſis etenim, & errantibus ſubvenitur; proditis vero, hoc eſt, Sanctum Baptiſma profanantibus, nullo remedio pœnitentiæ, quæ ſolet aliis criminibus adeſſe, ſuccurritur. D. V. Id. Maji. Concordia. Tatiano, & Symmacho Coſſ.* 391. Et de ea priſtina ſeveritate luculentum extat teſtimonium Concilii Toletani III. Can XI. in hæc verba: *Quoniam comperimus, per quaſdam Hiſpaniarum Eccleſias, non ſecundum Canonem, ſed fœdiſſime pro ſuis peccatis homines agere pœnitentiam; ut quotieſcumque peccare libuerit, toties a Presbytero ſe reconciliari expoſtulent; & ideo pro coercenda tam execrabili præſumptione id a Sancto Concilio jubetur, ut ſecundum formam Canonum antiquorum dentur pœnitentiæ: hoc eſt, ut prius eum, quem ſui pœnitet facti, a communione ſuſpenſum, faciat inter reliquos pœnitentes ad manus impoſitionem crebro recurrere; expleto autem ſatisfactionis tempore, ſicuti Sacerdotalis contemplatio probaverit, eam communioni reſtituat. Hi vero, qui ad priora vitia, vel infra pœnitentiæ tempus, vel poſt reconciliationem, relabuntur, ſecundum priorum Canonum ſeveritatem damnentur*. Perpendant etiam, qui huic antiquæ diſciplinæ, & veræ doctrinæ non acquieſcunt, Concilii Valentini Galliæ Canonem III. ubi ita PP. ſanxerunt: *Circa eorum vero perſonas, qui ſe poſt unum, & ſanctum lavacrum, vel profanis ſacrificiis Dæmonum, vel inceſta lavatione polluerunt, eam cenſuræ formam duximus eſſe ſervandam; ut his, juxta Synodum Nicænam, ſatisfactionis quidem aditus non negetur, ne infelicibus lacrymis, vel ſolatii janua deſperatione claudatur; acturi vero pœnitentiam uſque in diem mortis, non ſine ſpe tamen remiſſionis, quam ab eo plene ſperare debebunt, qui ejus largitatem & ſolus obtinet, & tam dives miſericordiæ eſt, ut nemo deſperet. Deus enim mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivorum*. Cæleſtinum relatum a Gratiano in Cap. *Agnoſcimus* 13. 26. Quæſt. 7. ibi: *Agnovimus, pœnitentiam morientibus denegari, nec illorum deſideriis annui, qui obitus ſui tempore hoc animæ ſuæ cupiunt remedio ſubveniri*. Tertullianum itidem adduco, non tanquam Paracletum, & Catharum, ſed tanquam fideliſſimum Antiquitatis Eccleſiaſticæ teſtem, qui a Zephyrino Papa tanquam novum, & inauditum, abſolutionem datam mœchia exhorret, *De Pudicitia*, Cap. I. his verbis: *Audio enim Edictum eſſe propoſitum, & quidem peremptorium. Pontifex ſcilicet Maximus, quod eſt Epiſcopus Epiſcoporum, edicit: Ego & mœchiæ, & fornicationis delicta pœnitentia functis dimitto. O Edictum, cui adſcribi non poterit bonum factum!* Et Cap. 5. planctum, & invidiam introducit lapſorum dicentium: *Igitur aut nec illis, aut etiam nobis pœnitentiæ ſubſidia conveniant. Aut detinemus eam, aut ſequimur. Hæc ipſæ res loquuntur. Si res voce deficiunt, adſiſtit idololatres, adſiſtit homicida, in medio eorum adſiſtit & mœchus; pariter de pœnitentiæ officio ſedent in ſacco, & cinere inhorreſcunt: eodem fletu gemiſcunt, eiſdem precibus ambiunt, eiſdem genibus exorant, eandem invocant matrem. Quid agis molliſſima, & humaniſſima diſciplina? Aut omnibus eis hoc eſſe debebis. Beati enim pacifici. Aut ſi non omnibus, noſtra eſſe. Idololatram quidem, & homicidam, ſemel damnas: mœchum vero de medio excipis idololatriæ ſucceſſorem, homicidæ anteceſſorem, utriuſque collegam? Perſonæ acceptatio eſt, miſerabiliores pœnitentias reliquiſti*. Ob hanc primitivæ Eccleſiæ ſeveram diſciplinam Sanctus Cyprianus in *Epiſt. ad Anton.* ſui rationem in hæc verba reddit: *Et quidem apud anteceſſores noſtros quidam de Epiſcopis iſtis in Provincia noſtra dandam pacem mœchis non putaverunt, & in totum pœnitentiæ locum contra adulteria clauſerunt, non tamen ab Epiſcoporum ſuorum collegio receſſerunt*. Et ſtatim: *Ne me quis exiſtimet a propoſito meo leviter receſſiſſe, & cum Evangelis primo vigorem, & inter initia defenderim, poſtmodum videar animum meum a diſciplina, & cenſura priore flexiſſe*. Audiamus iterum Tertullianum in Lib. *De Pœnitentia*, quem adhuc Catholicus ſcripſit, ubi Cap. 7. ait: *Collocavit in veſtibulo pœnitentiam ſecundam, quæ pulſantibus pate faciat; ſed jam ſemel quia ſecundo; ſed amplius nunquam, quia jam proxime fruſtra*. Licet hæc verba aliter accipiant Landmeter Lib. 2. *De veter. Cler.* Cap. 92. Cellotius, *De Hierarch.* Cap. 20. §. unic. Eleganter Pacianus

in

in *Parœneſi ad pœnit.* Tom. 3. *Biblioth. veter. Patr.* in illis verbis : *Deſpectat in multis Spiritus Sanctus, hæc nobis capitalis periculi conditione legavit : reliqua peccata meliorum operum compenſatione curantur; hæc vero tria crimina, ut baſiliſci alicujus afflatus, ut veneni calix, ut lethalis arundo, metuenda ſunt; hæc quicumque poſt Fidem fecerit, Dei faciem non videbit : deſperavere tantorum criminum rei : quid vobis ego feci? numquid non fuit in poteſtate ne fieret? nullus ne admonuit? nemo prædixit? tacuit Eccleſia? nihil Evangelia dixerunt? nihil Apoſtoli comminati ſunt? nihil rogavit Sacerdos? Quid quæritis ſera ſolatia? tum decuit cum licebat. Dura iſta vox eſt. Sed qui vos felices dicunt, in errorem vos mittunt.* Sed quid? Supremam Sedem teſtem, teſtem habamus Innocentium Primum ad Exuperium Epiſcopum Toloſanum ita diſſerentem : *De his obſervatio prior durior, poſterior, interveniente miſericordia, inclinatior eſt. Nam conſuetudo prior tenuit, ut concederetur eis pœnitentia, ſed communio negaretur. Nam cum illis temporibus crebræ perſecutiones eſſent, ne communionis conceſſa facilitas, homines de reconciliatione ſecuros non revocaret a lapſu; negata merito communio eſt, conceſſa pœnitentia; ne totum penitus negaretur, & duriorem remiſſionem fecit temporis ratio. Sed poſtquam Dominus pacem Eccleſiis ſuis reddidit, jam depulſo terrore, communionem dari abeuntibus placuit, & propter Domini miſericordiam, quaſi viaticum profecturis, ne Novatiani hæretici negantis veniam, aſperitatem, & duritiam ſubſequi videamur. Tribuitur ergo cum pœnitentia extrema communia, ut homines hujuſmodi, vel in ſupremis ſuis, permittente Salvatore noſtro &c.* Audis, communionem non eſſe aliud, quam remiſſionem, & reconciliationem? quod etiam patet ex dubio propoſito in eo Cap. 2. & ex ejus Titulo, qui ita concipitur : *De his, qui poſt Baptiſmum in ultimo pœnitentiam poſcunt.* Quam ſeveritatem illis Eccleſiæ ſæculis congruere putavit Epiſcopus Aurelian. Lib. 2. *Obſervat.* Cap. 8 & in Notis ad ipſam Epiſtolam Innocentii, quia tempore tot perſecutionum augebatur lapſorum malitia, & tenera Eccleſiæ infantia aſperioribus erat formanda ſtudiis, unde oportebat peccatores pœnitentiæ difficultate terrere, quam duram legem, pace Eccleſiæ conceſſa, peccantium multitudo ſedavit, & totiens induitum fuit, quotiens peccatum, ut ipſe Epiſcopus iata proſequitur Obſervationibus ſequentibus.

Sed ne quis inde cum Baronio 1. tom. anno LVII. exiſtimet, Concilium iſtud favere Novatianorum errori, nonnullis propter priora ſcelera pœnitentiam denegantium, ſcire oportet, Novatum Presbyterum, ut lapſorum gratiam ſibi conciliarat, prius veniam conceſſiſſe, & ad pœnitentiam admittendo ſeſe propoſuiſſe in Synodo Romana, ut refert D. Cyprianus Epiſt. ad Anton. his verbis : *Additum eſt etiam Novatiano tunc ſcribente, & quod ſcripſerat ſua voce recitante, & Presbytero Moyſe tunc adhuc Confeſſore, nunc jam Martyre, ſubſcribente, ut lapſis infirmis, & in exitu conſtitutis pax daretur, quæ literæ per totum mundum miſſæ ſunt, & in notitiam Eccleſiis omnibus, & univerſis Fratribus perlatæ ſunt.* Negavit inſuper veniam lapſis, invidiæ in Cornelium conflandæ cauſſa. D. Cyprianus ad Cornel. ord. 57. Non tamen Novatus ut hæreticus damnatus fuit, eo quod aſſereret, neque excommunicatos, neque lapſos in fine a peccatis abſolvendos eſſe; ſed quia exiſtimabat, Deum Dominum noſtrum, Eccleſiæ neque remittendorum, neque retinendorum peccatorum capitalium poteſtatem, copiamque feciſſe; atque in eo viguit Novati hæreſis, ut everteret Eccleſiæ decus, atque authoritatem, a cujus Fide, & unitate deflexit, clavium poteſtatem comminuens, negans, conceſſam fuiſſe poteſtatem relaxandi crimina capitalia, ut expreſſerunt PP. Concilii Tridentini Seſſ. 14. Cap. 1. ibi: *Dominus autem Sacramentum Pœnitentiæ tunc præcipue inſtituit, cum a mortuis excitatus inſufflavit in Diſcipulos ſuos, dicens: Accipite Spiritum Sanctum; quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta ſunt. Quo tam inſigni facto, & verbis tam perſpicuis poteſtatem remittendi, & retinendi peccata, ad reconciliandos Fideles poſt Baptiſmum lapſos, Apoſtolis, & eorum legitimis ſucceſſoribus fuiſſe communicatam, univerſorum Patrum conſenſus ſemper intellexit. Et Novatianos remittendi poteſtatem olim pertinaciter negantes, magna ratione Eccleſia Catholica tanquam hæreticos exploſit, atque condemnavit.* Docuerunt Albaſpinæus Lib. 2. *Obſer.* Cap. 10. & 11. Ambian. ad Tertull. *De pudic.* Cap. 12. Obſerv. 1. pag. 746. P. Fab. Lib. 3. *Agoniſt.* Cap. 21. in fine. Patres ergo Illiberini in hoc Canone, & aliis hujus Concilii, pœnitentiam etiam in fine negarunt lapſis in aliqua graviora ſcelera de facto : non tamen ignorabant, facultatem habere concedendi veniam lapſis in eiſdem peccatis. Unde in Canone XXII. Catholicis in hæreſim incidentibus, & reverſis, pœnitentiam ſtatuunt non eſſe denegandam contra antiquum errorem Novatianorum, qui illis pœnitentiam denegabant : nec tempore hujus ſeveræ diſciplinæ lapſis ingemiſcentibus jus pœnitendi Eccleſia denegabat; ſed tantum abſolutionem, & reconciliationem, ut communionem cum aliis fidelibus non reciperent, illis enim pœnitentiam efflagitantibus pœnitentia injungebatur : non tamen concedebatur venia, ne reconciliationis facilitas, aut lapſus eſſet libido, aut relapſus occaſio: idcirco ne ipſi deſperarent, pœnitentiam quidem ex Eccleſiæ judicio ſubibant, veniam autem in exitu quidem non recipiebant; & ſi inſtes, ad quid præſtare pœnitentiam, ſi denegetur venia? audi Tertullianum, *De Pudicitia* Cap. 2. qui etiam opponit, & diſſolvit his verbis : *Porro fruſtra agetur pœnitentia, ſi venia carebit.* Et ſtatim : *Et ſi pacem hic non metit, apud Dominum ſeminat. Nec amittit, ſed præparat fructum. Non vacabit ab emolumento, ſi non vacaverit ab officio. Ita nec pœnitentia hujuſmodi vana, nec diſciplina ejuſmodi dura eſt. Deum ambæ honorant. Illa nihil ſibi blandiendo, facilius impetravit : iſta nihil ſibi adſumendo, plenius adju-*

vabit: ideo memoria pœnitentium ſine abſolutione decedentium Sacrificiis, & oblationibus juvabatur. Concilium Carthag. 4. Can. 39. apud Gratianum in Cap. *Sacerdos* 26. Quæſt. 7. Arelat. 2. Can. 12. Vaſenſe 1. *Re ipſa* 2. Can. 12. Concil. Epaunenſe Can. ult. Tolet. 11. Can. 1. proſequitur alios ipſius pœnitentiæ fructus Ambian. ad Tertull. dicto Cap. 12. pag. 740.

Sed difficile eſt, quod ex Concilio Tridentino antiquitatis arbitro, veritatis magiſtro, traditionum certo indice, juſto omnium judice, Seſſ. 24. *De Pænit.* Cap. 7. deducitur, ubi ajunt Patres: *Verumtamen pie admodum, ne hac ipſa occaſione aliquis pereat, in eadem Eccleſia Dei cuſtoditum ſemper fuit, ut nulla ſit reſervatio in articulo mortis, atque adeo omnes Sacerdotes quoslibet pœnitentes a quibuſvis peccatis, & cenſuris abſolvere poſſunt; extra quem articulum Sacerdotes cum nihil poſſint in caſibus reſervatis, id unum pœnitentibus perſuadere nitantur, ut ad Superiores, & legitimos Judices pro beneficio abſolutionis accedant.* Ex quibus conſtat, non ſolum conſtitutum eſſe a Patribus ipſius Concilii, ſed pie ſemper in Eccleſia obſervatum fuiſſe, ut nulli caſus reſervarentur in articulo mortis, ne peccator pereat, & occaſione denegatæ pœnitentiæ in ſalutis deſperationem incidat. Igitur nec ævo noſtri Concilii Eccleſia clauſit januas pœnitentibus quantumvis lapſis, & relapſis. Cui difficultati, quæ præcipua eſt in hac ſententia, ita ſatisfacit Georg. Ambian. ad Tertullian. *De Pudic.* Cap. 12. pag. 748. Reſpondeo primo, dici poſſe Concilium declaraſſe quid potuerint Sacerdotes, non quid egerint: *Atque adeo quoslibet pœnitentes, a quibuſvis peccatis, & cenſuris abſolvere poſſunt.* Nec enim Concilia aliquid determinare ſolent circa quæſtiones facti; aut ſi determinant, non parem ubique ſibi auctoritatem vindicant, ut patet in cauſſa Cæciliani toties damnati, toties reſtituti. Verſantur circa quæſtiones juris, nec quid factum, ſed quid facto ſit opus, perſecutantur. Factum hiſtoriæ eſt, jus vero doctrinæ. At Patrum eſt, ut Eccleſiæ Doctorum, jus dicere, leges condere; quid unuſquiſque poſſit, decernere; quid agendum, non quid actum ſit, determinare. Idcirco damnati Novatiani, non quod Eccleſiæ mores damnaverint, ſed quod ex moribus errores induxerint. Tantum enim abeſt, ut Novatiani damnarent quod hucuſque fuerat in Eccleſia frequentatum; quin & laudabant impenſius, & hæreſim ex praxi confirmabant. Quippe, ut obſervat Albaſpinæus Libro 2. Obſerv. 21. non fuit in hoc hæreſis Novatianorum, quod pacem lapſis negarent, ſed quod plane negandam aſſererent. Ex quæſtione facti moverunt juris quæſtionem, & ex diſciplina irruerunt in Eccleſiæ poteſtatem. Negabant, Eccleſiam poſſe lapſos abſolvere, quia hactenus non abſolverat; ita ut ſi quis attentaret, non ſolum illicite faceret, ſed & invalide. Idcirco Concilium non definit, quid jam antiqui egerint, ſed quid agere potuerint. Verum quid hoc prodeſt ad ſalutem animarum, ſi quis poſſit abſolvere, nec tamen velit? Immo eo pejus, eo inhumanius, quod poſſit, nec tamen velit. At vero Concilium docet: *Ne aliquis pereat, pie admodum in Eccleſia Dei conſtitutum ſemper fuiſſe, ut nulla ſit reſervatio in articulo mortis.* Vult igitur quidvis abſolutum, nihil reſervatum. Et quando ait id ſemper in Eccleſia Dei cuſtoditum, videtur diſciplinam potius reſpicere, quam doctrinam.

Reſpondeo igitur ſecundo, per Eccleſiam Dei intelligi Catholicam. At quid Eccleſia Catholica cuſtodierit, ſciri probe, & infallibiliter non poteſt, niſi ex Oecumenicis, ſeu Univerſalibus Conciliis, in quæ conveniunt omnes undique Eccleſiæ, & quid deinceps omnibus in Eccleſia Dei cuſtodiendum ſit, definiunt. Igitur cum dixit Concilium Tridentinum, id ſemper pie in Eccleſia Dei conſtitutum, aſpiravit ad Concilium Nicænum, primum ex omnibus Oecumenicis. Canone enim 11. ita de lapſis ſtatuitur: *Viſum eſt Synodo, licet miſericordia indigni ſint, benignitate tamen in eos uti.* Et Can. 12. *In his omnibus obſervare oportet propoſitum, & modum pœnitentiæ; licebit tamen Epiſcopo de his aliquid humanius cogitare.* Et Can. 13. *De his, qui vita excedunt, & Canonica Lex nunc quoque ſervabitur, ut ſi quis vita excedat, ultimo, & neceſſario viatico minime privetur.* Id ei, uti novimus, abſolutionis beneficio. Quippe de Euchariſtia Concilium poſtea Appendicem ſubjungit, & quibus detur conditionibus, definit. Ita in Collect. Martini Bracar. Can. 13. *Si quis de corpore exiens, noviſſimum, & neceſſarium communionis viaticum expetit, non ei denegetur. Qui in exitu mortis ſunt, & deſiderant accipere Sacramentum, cum conſideratione, & probatione Epiſcopi accipere debeant.* Ecce ultro omni morienti conceditur viaticum neceſſarium, id eſt, beneficium reconciliationis, & pacis, ſine quo vinctus homo diſcederet, & vacuus: ſed Sacramentum, id eſt, Altaris myſterium, non niſi adhibita cautione, & examinato petentis voto, permittitur.

Certe ab ævo Patrum Eccleſia ex æquo dividebatur inter Innocentes, & pœnitentes; immo nec iſtos Eccleſia numerabat inter ſuos; ſed foris ſiſtebant, donec delictum expiaſſent ſi modicum, aut exceſſiſſent, ſi maximum. In modicis dabant pœnitentiam plenam, & ita pacem recipiebant, & veniam. In maximis, ſicut nulla reſtitutio, ſic & nulla pœnitentiæ examinatio. Cum autem admitti cœperunt poſterioribus ſæculis etiam graviora, certi quidam Canones, & libelli ſunt conſcripti, quibus ſuus cuique gradus aſſignaretur, & paullatim ad reconciliationem, poſtremo ad perfectionem, ideſt, ad myſteriorum participationem lente promoverentur. Patet ex Concilio Ancyrano, Petro Alexandrino, Timotheo, Gregorio Thaumaturgo &c. Denique pace illuceſcente, monſtris etiam conſultum, & omnibus indifferenter, maxime in diſcrimine mortis, humanius indultum: *Nemo vinctus anathemate mihi moriatur, nemo decedat communione vacuus*, inclamant Concilia, & Patres, laudantque Concilium illud Nicænum, ex quo humanitas fluxit, & in omnes omnino peccatores effuſa pacis benignitas.

Igi-

Digitized by Google

Igitur cum ait Concilium Tridentinum, pie ſemper id in Eccleſia Dei cuſtoditum, reſpicit Nicænum, ex quo, *Canonica lex ſervatur, ut ſi quis vita excedat, ultimo, & neceſſario viatico minime privetur*. Id nempe deinceps ſervatum, id fere ab omnibus cuſtoditum. Fere, dixi; nam nec ſemper omnino, nec ab omnibus. Nec tamen id Conciliis præjudicat Nicæno aut Tridentino. Quippe Nicænum, ſicut Epiſcopis aliquando uti benignitate in quoſdam pœnitentes permiſit, ita etiam ſeveritate in alios uti non prohibuit. Accidunt ergo circumſtantiæ, quæ aliquando diſciplinæ nervum laxare impellant, aliquando ſtringere. Tridentinum vero non tangit, quia in regula generali admittuntur quædam exceptiones, quæ legem evadant, non tamen infringant. Quod autem nec ſemper etiam a Concilio Nicæno obſervatum, patet ex Concilio Sardicenſi Can. 1. ubi certis criminibus venia, etiam in fine denegata. Quomodo enim cito conquieſceret illa diſciplina, in Eliberino centies inculcata, & in Arelatenſi proxime refricata? *De his qui apoſtatant* (ait Concil. Arelat. 1. Can. 23.) *& antequam ſe ad Eccleſiam repræſentent, nec quidem pœnitentiam agere quærunt, & poſtea infirmitate correpti, petunt communionem, placuit eis, non dandam communionem, niſi revaluerint, & egerint dignos pœnitentiæ fructus*. Deinceps autem mitius actum eſt, & neſcio ſi nimis; aliquando vero inhumane, quia magis humane.

Hactenus doctus, & pius Vir, cujus verba tranſcribere decrevi, ut agnoſcatur in hac pœnitentiæ denegatæ ſententia nil novum excogitaſſe, ſed a doctis, & piis Viris jam probatum retuliſſe pro hujus Canonis, & aliorum hujus Concilii interpretatione, in quibus communio non eſt accipienda pro Euchariſtiæ perceptione, ſed pro reconciliatione, & venia lapſis in crimina capitalia, etiam in fine, denegata. GONZALEZ.

Nec in fine eum ad communionem ſuſcipere.

CAPUT SEXTUM.

Quid communionis *nomine contineatur; & an perpetua communionis interdictio juſta fuerit, necne?*

PRæſtat Manuſcriptorum lectio, ſine præpoſitione: *Nec in fine eum communionem ſuſcipere*. Hoc uno inter alia ſeveritatis exemplo permotus aliquando Cæſar Baronius a, de auctoritate hujus Concilii nonnihil voluit detractum, exiſtimans hæreſim Novatiani ſapere, in extremo conſtitutis Euchariſtiæ Sacramentum negare, cum Chriſtus promiſerit peccatori, quacumque hora ingemuerit, exaudiendum. Hoc ipſum Concilio huic impoſuerunt alii. Quod cum paullo ſuperius refutandum nobis offerretur, ne longius tunc progrederetur oratio, ad hunc locum reſervavimus. Eccleſia igitur Hiſpanica, S. Romanæ auctoritate ſuffulta, & Divini Numinis gratia, ut veriſimile eſt, illuſtrata, nunquam deſpexit lapſorum ſalutem, non deſperavit medicinam morientium, nec reſipiſcentibus adhuc in vita aditum interclusit ad veniam: cum lapſos viventes communione Sacra, & Eccleſiaſtica poſt tempus, morientes æterna felicitate, & frui, & lætari, pietate paterna, materna benignitate, & avita teneritudine ſemper, & voluerit, & optarit, & ſatis multis ſanctionibus oſtenderit: ſed cum his mollire quorundam impiorum duritiem nequiſſet, graviſſima, & cenſoris, & Judicis aſſumpta ſeveritate, invita quodammodo ea, vel perfringere aliquando curavit; & efficere tandem, ut quos Inſtituta majorum, quos Sanctorum Patrum exempla, quos ſpontanea Fidei profeſſio, quos dulce Chriſti jugum intra Eccleſiam continere non potuit, contineant tandem graviſſimæ Petri claves, & acutiſſimus Paulli gladius, acriores in terra Cæleſtis, & Divinæ juſtitiæ vindices, quorum vel ſola auditione a tam nefario ſcelere, vel impiiſſimi poſſent deterreri. Proponunt enim non temporalem, aut certis annorum terminis circumſcriptam, ſed perpetuam ſacræ communionis interdictionem apoſtatis a Fide. Quod ſane ſupplicium in primitivæ Eccleſiæ incunabilis non utiliſſimum modo, ſed prope neceſſarium ad cohibendam peccatorum licentiam eſt habitum; cum ut ipſi de manſuetudine Eccleſiæ confiſi, a recto Religionis tramite longius aberrare extimeſcerent, tum ut aliorum audacia, qui ob orthodoxa Fide vellent diſcedere, horum exemplo, & ſupplicii gravitate reprimeretur. Quod agnovit, retulit, & probavit Innocentius PP. I. b reſcribens ad Exuperium: *Et hoc quæſitum eſt, quid de his obſervari oporteat, qui poſt Baptiſmum, omni tempore incontinentiæ voluptatibus dediti, in extremo fine vitæ ſuæ pœnitentiam ſimul, & reconciliationem communionis expoſcunt. De his obſervatio prior durior, poſterior, interveniente miſericordia, inclinatior eſt. Nam conſuetudo prior tenuit, ut concederetur eis pœnitentia, ſed communio negaretur. Nam cum illis temporibus crebræ perſecutiones eſſent, ne communionis conceſſa facilitas homines de reconciliatione ſecuros, non revocaret a lapſu; negata merito communio eſt, conceſſa pœnitentia, ne totum penitus negaretur; & duriorem remiſſionem fecit temporis ratio. Sed poſtquam Dominus noſter pacem Eccleſiis ſuis reddidit, jam depulſo errore, communionem dari obeuntibus placuit, & propter Domini miſericordiam, quaſi viaticum profecturis, ne Novatiani hæretici negantis veniam, aſperitatem, & duritiam ſubſequi videamur. Tribuitur ergo cum pœnitentia extrema communio, ut homines hujuſmodi, vel in ſupremis ſuis, permittente Salvatore noſtro, a perpetuo exitio vindicentur.* Ecce quomodo Innocentius, temporum viciſſitudini cedens, quod uno ut utile, juſtum, & neceſſarium probat, al-

a *Tom. 1. Annal. Eccleſiaſt.*

Citati Cap. 4. Lib. 1.

Lapſos reſipiſcentes admittit ad veniam Concilium Illiberitanū Canone 22. Et morientes Catechumnos æterna beatitudine perfrui ſub fide qua crediderant, declararunt ann. 77.

b *Epiſt. ad Exuper. Epiſcopum Toloſanum Cap. 2.*

tero ut inutile, grave, & acerbum rejiciendum conſulit. Quod cum ad hujus Canonis interpretationem perveniſſem, gaudeo, lætorque, animadvertiſſe Cæſarem Baronium a, & pro vera, & Chriſtiana animi ſui pietate, non ſolum huius pœnitentiæ ſeveritatem Eccleſiæ antiquæ moribus conſentaneam agnoviſſe, ſed præclaro, & illuſtri Auguſtini exemplo, priſtinam ſententiam de hujus Concilii auctoritate aperte, & ingenue retractaſſe: quod ſine jucunda, & grata tam pii, & eruditi Viri memoria, nec potui, nec debui, nec volui prætermittere. Utinam Noſtri tanto, & veritatis, & Religionis flagraſſent ſtudio, ut quæ ſemel minori forſan dixerunt conſideratione, ſecundis cogitationibus melioribus, & lucubrationibus emendaſſent: melius enim, & ſuo nomini, & Literarum ſtudiis eſſet conſultum: tunc enim optime veritatem defendi, ſapienter teſtatur Leo Magnus Pontifex Sanctiſſimus, cum opinio falſa a propriis damnatur Auctoribus. Nec ab Innocentio ſolum hujus antiquæ pœnitentiæ ſeveritatem probatam legimus, ſed & ab Adriano b Papa hujus nominis primo. Canonem LXXV. hujus Concilii eiſdem verbis retulit: *Si quis Epiſcopum, aut Presbyterum, aut Diaconum, falſis criminibus appetierit, & probare non potuerit, nec in fine dandam ei eſſe communionem.* Eandem pœnam confirmarunt antiqui Colonienſis c Concilii Patres in quo XIII. Concilii Canonem, & pœnitentiam totidem verbis referentes probarunt poſt alia: *Quod & de virginibus, ſi mœchatæ fuerint, ſtatuimus: ſicut in Concilio Eliberitano Canone XIII. ſcriptum eſt: Virgines quæ ſe Deo dedicarunt, ſi pactum perdiderint virginitatis, atque eidem libidini ſervierint, non intelligentes quid amiſerint, placuit nec in fine dandam eis eſſe communionem.* Eandem pœnam, vel medicinam potius, ſanxit Concilium Moguntinum III. d ſub Arnulpho, & aliud Moguntinum e ſub Rhabano, & ipſe Rhabanus Maurus f Archiepiſcopus ſæpe in ſuo *Pœnitentiali* Libro. Eandem apoſtatis Concilium Arelaten. I. g *De his, qui apoſtatant, & antequam ſe ad Eccleſiam repræſentent, ne quidem pœnitentiam agere quærunt, & poſtea infirmitate correpti petunt, eis non dandam communionem.* Eandem probavit Concilium h apud S. Medardum in ſuburbio Sueſsionenſi tempore Caroli Regis, in quo Patres Gallicanos hujus Concilii auctoritate, & pœne ſimilitudine g avem cautiam inter Archiepiſcopum Rhemorum Hincmarum, & quoſdam alios terminaſſe, teſtimonio ſuo obſignavit Notarius his verbis: *Unde & iidem Fratres qui felle amaritudinis majores natu criminati ſunt, quorumque vox mutata foie eſt judicata, juxta Canonicam auctoritatem, ſecundum Concilium Eliberitanum quod actum eſt tempore Conſtantini cum Miſſis Apoſtolicæ Sedis, Can. LXXV. Si quis, inquiunt, Epiſcopum, vel Presbyterum, ſive Diaconum falſis criminibus appetierit, & probare non potuerit, nec in fine dandam ei eſſe communionem.* Nec Fidelibus Laicis ſolum, ſed Epiſcopis communionem, etiam Laicam, in ultimo vitæ ſpiritu interdixit Concilium Sardicenſe i Generale, cui præfuit Oſius, ſi illi, ut ea propriis Eccleſiis ad alias aſcenderent, ſimulatum earum officium, & literas invitantes confingerent: *Oſius Epiſcopus dixit: Etiam ſi talis aliquis extiterit temerarius, ut fortaſſis talem excuſationem afferens aſſeveret, quod a populis literas acceperit; cum manifeſtum ſit, potuiſſe plures præmio, & mercede corrumpi, eos qui ſinceram Fidem non habent, ut clamarent in Eccleſia, & ipſum petere viderentur Epiſcopum: omnino has fraudes damnandas eſſe arbitror, ita ut nec Laicam in fine communionem talis accipiat: Si vero omnibus placet, ſtatuite. Synodus reſpondit: Placet.* In Hiſpania autem perpetuam hanc ſacræ communionis privationem multo poſt in Eccleſiæ uſu fuiſſe ob leviora adhuc delicta, ea Concilio Ilerdenſi k conſtat: *Epiſcopi*, ait, *Presbyteri, Diaconi relicta ſi maritum acceperit, in fine non communicet.* Concilium Toletanum l adverſus illos, qui abſque ſubita, vel extrema corporis neceſſitate Euchariſtiam projeciſſent, id ipſum decrevit: *Jam vero* ait, *quicumque, aut de Fidelium numero, Corpus Domini abſque inevitabili infirmitate projecerit, ſi Fidelis eſt, perpetua communione privetur: ſi infidelis, verberibus ſubdatur, & perpetuo exilio relegatur.* Eandem pœnam impoſuit antea Concilium Cæſaraugustanum m primum: ſi ſuſceptam Euchariſtiam in Eccleſia Fidelis non conſumpſiſſet. Quam iterum n, confirmarunt adverſus, eos qui aliquo idololatriæ crimine polluerentur: *Item legit vigeſimo & uno die, quo a XVI. Kalend. Januarii uſque in diem Epiphaniæ, quæ eſt octavo Idus Januarii, continuis diebus nulli liceat de Eccleſia ſe abſentare, nec latere in Domibus, nec ſecedere ad villam, nec montes petere, nec nudis pedibus incedere, ſed concurrere ad Eccleſiam: quod qui non obſervaverit, his Decretis anathema ſit in perpetuum.* Anathema autem in perpetuum, quid aliud eſt, quam perpetua ſacræ communionis privatio, ab hoc primum Concilio, fateor, profecta, repetita paullo poſt Sardicenſi, Colonienſi, Moguntino Vvormacienſi, Sueſſionenſi, Cæſaraugustano, Ilerdenſi, & Toletano; ac tandem a Pontificibus Adriano, & Innocentio confirmata? Aut ea igitur omnia Concilia, & Pontifices ex ſacro Conciliorum, & Pontificum numero turpiter rejici oportet: aut hoc noſtrum ſanctiſſime retineri; cum ferendum non ſit, ut quibus rebus tot Patres, tot Epiſcopi, tot Provinciæ, tot Gentes vere gloriantur, eaſdem in nobis falſo reprehendant. Si animadvertant præſertim, tanto eſſe graviorem poſteriorem hanc Pontificum, & Conciliorum, quam Illiberritani ſeveritatem, quanto durius, acerbiuſque cenſeretur hodie antiquis Chriſtianis, quam Turcis, Perſis, aut Mauris recenter converſis, Euchariſtiæ negari Sacramentum. Quod genus antiquæ ſeveritatis ætas hæc noſtra non diligenter ſolum obſervavit, ſed addito majore multo rigore auxit; nam Indos ad Fidem recens converſos etiam nullo crimine admiſſo, & vivos, & morientes a communione repellit. Idque adeo uſu receptum eſſe teſtatur Joſephus Acoſta o, doctus, & diligens rerum Indicarum explorator; *ut ſi contra fieri contingat*, ſic ait, *non leve ſcandalum homines putent*. Quod quamvis recentiori Concilii Limenſis p Decreto revocatum ſit, multorum antea annorum decurſu, inveteratus Indicarum Eccleſiarum uſus, qui dixi-

a Cæſar Baron. 2. Tom. Annal. Eccleſiaſticor.

b Adrian. Papa in ea Canonum collectione quam fecit ad cauſſæ ſuæ tuitionem.

c Concil. Colonienſ. Can. 26.

d Conc. Mogunt. 3. ſub Arnulpho C. 26.

e Aliud Concil. Mogunt. ſub Rhabano C. 26.

f Rhabanus in pœniten. Lib. C. 4.

g Concil. Arelat. C. 23.

h Con. Sueſſon. apud S. Medardum in Actis ad finem Canonis.

i Concilium Sardicenſe Canone 2.

k Ex vetuſto Codice Librorum quinque C. 124. Lib. 2. refert. Laurent Surius ad finem Ilerdenſis.

l Concil. Tolet. 11. Cap. 11.

m Cæſaraugustan. Can. 3.

n Idem. Canon. 4.

o Joſeph Acoſta Lib. 6. de Procuranda Indorum ſalute.

p Conc. Limenſe Conſtit. 58.

diaimus ſeveritate ratinuit. Et cum his item Arabibus (quos *Moriſcos* diaimus) obſervatum in Hiſpania parentum noſtrorum ætate accepimus; & cum his præterea qui ob graviora dalicta patibulis affigerentur. Hi omnes tamatſi extramum vitæ ſpiritum agentes, Dominica abſtinebantur communiona. Hodia autem antiquæ hujus ſeveritatis veſtigium retinet graviſſimus, & ſanctus tuendæ advarſus hæraſes Raligionis noſtræ Senatus; relapſis in hæreſim, etſi pœnitentibus, in aaitu denegat communionem: abſolutionem varo Sacramentalem, nec his, nec raliquis ob graviſſima crimina negarunt unquam Hiſpani Epiſcopi; tametſi Robertus Bellarminus [a], Vir de Eccleſia, de Religione, & ſtudiis Sacris præclare maritus, & alii ajus præjudiaio gravam hunc errorem minus vere illis adſcripſerint. Euchariſtiæ enim tantum communionem ad retinendos homines in Religiona, & officio denegant, communionis nomine Euchariſtiam intailigantes, ut proprio loco uberius poſtea probabo. Vidas quid in hac cauſſa res ipſa tulerit, quid quorundam opinio finxarit, quid error tandem? Decarnera igitur, an hi, quoad Religionem, ad tamperantiam, ad magnitudinem animi, ad juſtitiam, & ſeveritatem magnos, & axcelſos Viros natura genuit: an qui Divinis his muneribus gratæ mentis officio reſpondantes, tam inſignam in raficiandis Religionis, & morum ruinis operam poſuarunt; an quos majoras tui, totqua graviſſimi, & ſanctiſſimi diverſarum Provinciarum Epiſcopi, nec aſperiores canſuerunt, nec duriores, quam veritas, quam rei natura, quam tamporum conditio pataretur; quinimmo tam longo ſæculorum uſu probarunt, receperunt, laudarunt, omnibus Fidei, & Religionis ornamentis ſpoliantur: an qui diu injuria opprasſi, afflicti, atqua vaxati ſunt, per tuam fidam, auctoritatem, atqua ſapientiam merito tandam debeant recraari. Cum olim præſartim, prætar Euchariſtiæ Sacramentum, Extremam Unctionam pœnitentibus denegari Innocentius I. [b] ſit auctor ad Decentium Epiſcopum Eugubinum: *Caterum*, ait, *ſi Epiſcopus, aut poteſt, aut dignum ducit, aliquem a ſe viſitandum, & benedicere, & tangere Chriſmate, ſine cunctatione poteſt, cujus eſt ipſum Chriſma conficere: nam pœnitentibus iſtud infundi non poteſt; quia genus eſt Sacramenti; nam quibus reliqua Sacramenta negantur, quomodo unum genus putatur poſſe concedi?* Hæc eadam in Germania Concilii Vvormacianſis [c] Patres ſtabilierunt. Nec diſſimile antiquæ diſciplinæ, & ſeveritatis examplum nobis Hiſpani Epiſcopi propoſuerunt in Concilio Bracarenſi I. [d] cum pro mortuis, atiam pœnitentibus, ſi pro gravi crimine admiſſo ultimo ſupplicio afficerentur, nac Sacrificium offarri, nec hymnis, aut cantu duci ad ſepulturam permiſerunt: *Item placuit*, ajunt, *ut hi, qui ſibi ipſis, aut per ferrum, aut per venenum, aut per præcipitium, aut ſuſpendium, vel quolibet modo, violentam inferunt mortem, nulla pro illis in oblatione commemoratio fiat, neque cum pſalmis ad ſepulturam eorum cadavera deducantur. Multi enim ſibi hoc per ignorantiam uſurpant. Similiter & de his placuit qui pro ſuis ſceleribus puniuntur.* Quod cum in Germania an jam illud obſervandum a quibuſdam Epiſcopis dubitaretur, tandem non obſarvandum Concilio [e] Vvurmacenſi dacretum eſt. Leniorem paulo ſentantiam in idololatras promulgavit Siricius Papa [f]: *Adjectum eſt*, ait, *quoſdam Chriſtianos ad apoſtaſiam, quod dici nefas eſt, transeuntes, idolorum cultu, ac ſacrificiorum contaminatione eſſe profanatos: quos a Chriſti Corpore, & Sanguine, quo dudum redempti fuerant, renaſcendo, jubemus abſcindi: & ſi reſipiſcentes forte ad lamenta fuerint aliquando converſi, his quandiu vivunt, agenda pœnitentia eſt, & in ultimo fine ſuo reconciliationis gratia tribuenda: quia, docente Domino, nolumus mortem peccatorum, ſed ut convertantur, & vivant.*

[a] *Robertus Bellarminus* 1. *Tomo de controverſiis Chriſtianæ Fidei L.* 2. *Controverſ.* 7. *Capite* 8. *hujus Libri.* Alloquitur Clementem VIII.

[b] *Innocen. Papa I. in Epiſt.* 1 *ad Decent. Epiſc. Eugubinum C. ſin.*

[c] *Conc. Vvormac.* Canone *LXXII.*

[d] *Bracaren. Conc. I. Can. VI.*

[e] *Conc. Vormac.* Canone *LXXX.*

[f] *Siricius Papa in Epiſt. ad Himerium Tarraconen. Epiſc.* C. 3.

Hodie autem quid in eorum cauſſa ſit obſarvandum, qui afflanta Divino Spiritu, ax diabolica Sarracanorum, vel alia ethnicorum confuſione ad ſpiritualam Hiaruſalem ſa raceperint, & poſt Sacramentum illuminationis, par quod, ut Juſtini [g] varbis loquar, ea nacaſſitatis, & ignorantiæ filiis, in voluntatis, & ſciantiæ liberos avaſerunt, ad antiquas tenabras reverſi ſint, & nafarium ſcalus nefario ſcalare cumulantes, Sacrificiis, aut Ritibus ethnicorum navarint operam, videamus. Eos anim judicibus violatæ Religionis ſubjici, & ut hæreticos hæreticorum pœnis coerceri, Conſtitutio Gregorii XI. [h] nos docat. Pœnas hæreticorum addit Innocentius III. [i] eorum bona fiſco adjici jubens, & raos Judicibus tradi ſæcularibus dabita animadverſione puniendos dacarnans. Quod tamen intelligendum aſt, ſi partinaces fuarint; nam raſpicientes, Eccleſiæ paci, & unitati ſociandos, carceri tamen mancipandos perpetuo, Gregorio IX. [k] placuit. Si autem Clerici ſunt, degradandos prius, & addictis bonis Eccleſiæ, cui inſarviarant, Judici ſæculari tradendos. Ante taman quam carceri perpetuo includantur, dagradari oportare, Eymerico [l] viſum aſt, & aliis poſt illum.

[g] *Juſtin. Martyr in* 2. *Apolog. pro chriſtian.*

[h] *Greg. XI. conſt. apud Emericum part.* 2. *Directorii Qu.* 45.

[i] *Innoc. III. in C. Vergentis, & c. excommunicamus* §. *damnati de hæreticis.*

[k] *Greg. IX. in Cap. Excommunicamus* 2. §. *ſi qui autem de hæreticis. De Clericorum pœna Cap. excommunicamus* 1. & 2. *ad finem de hæreticis.*

[l] *Eymericus* 3. *p. direttor. q.* 94.

CANON II.

De Sacerdotibus Gentium, qui poſt Baptiſmum Idolis immolarunt.

Flamines, qui poſt Fidem lavacri, & regenerationis ſacrificaverint, eo quod vel geminaverint ſcelera, accedente homicidio; vel triplicaverint facinus, cohærente mœchia: placuit, eos nec in fine accipere communionem.

Fla-

Flamines, qui poſt Fidem lavacri, & regenerationis ſacrificaverint.

CAPUT SEPTIMUM.

De Flaminibus ethnicorum, non de Chriſtianorum hic agi, & qui Flamines *dicerentur*.

SAcerdotes ethnicorum, quibus Sacra Diis ſingulis faciendi, & victimas immolandi munus dedit, & inſignibus veſtimentis, toga prætexta, curuli ſella, cum lictore adornavit Numa Pompilius ſecundus Romanorum Rex, *Flamines* vocavit; quod pileum geſtarent, in quo virgula oleaginea modicum lanæ albæ habens in ſummo, inſtar fungi, inerat, quaſi *pilamines*; quem cum per æſtum ferre non poſſent, dempto pileo, caput filo tantum cingebant: nudo enim capite incedere nefas erat, ut teſtantur Marcus Varro [a], Plutarchus [b], Gellius [c], & Iſidorus [d], qui addidit, eos feſtis diebus filo depoſito, pileum geſtaſſe, pro Sacerdotii eminentia. Si ergo qui Gentium fuerunt Saeerdotes (de his ſolum agit, non de Chriſtianorum, ut quidam alii parum recte interpretantur) poſtquam doctrina imbuti Chriſtiana, & lavacro regenerationis abluti, ad vomitum priſtinum redeuntes, ſacrificaverint Idolis; placuit, ut nec in fine illi communionem accipiant.

a *Lib. 1. de lingua Latina.*
b *Probl. 42. & 46.*
c *Lib. 10. Cap. 15.*
d *Lib. 7. etymol. Cap. fin.*

COMMENTARII NOVI.

FLamines] ideſt Chriſtiani, qui ſacerdotio Gentilium fungebantur: quamvis enim non liceret Chriſtianis hæc munia, & honores gentilium ambire, & perſequi; nonulli tamen, aut ambitione ducti, aut coacti, hæc ſacerdotia ſuſcipiebant, & petebant. Cum enim apud populares aliquo in honore eſſent Flamines, & populi gratiam muneribus, aut ludis facile ſibi conciliarent, reperiebantur inter Chriſtianos, qui ſpreta Religione, hos honores flagitarent: nonnulli etiam inviti ad ea munia cogebantur: quia erant patrimonialia, a quibus nemo excuſabatur, ut ex Cod. Juſtin. manifeſtum fit, & ex Hieronymo in Vita Hilarionis. His de cauſis reperiebantur Chriſtiani, qui eſſent Flamines gentilium, in quos Hiſpani Patres has pœnas conſtituunt. Neque vero audiendi ſunt qui putant, hic agi de Chriſtianis, non qui erant re ipſa Flamines, ſed qui ante lavacrum his ſacerdotiis functi eſſent. Nam cur potius ageret de iis, qui fuerant Flamines, quam de aliis, qui nunquam fuerant Flamines, qui nihilominus poſt fidem ſacrificaverant? Nonne ineptum videretur, ſi Canones ita ſe haberent: Sutores, aut Sartores, qui poſt fidem ſacrificarunt; quia cum Flaminum, Sutorum, Sartorum non gravius ſit peccatum, quam aliorum, ſi omnes illi Diis ſacrificaſſent, non debuit Canon hos potius corrigere, quam alios. Deinde hæc verba: *Flamines, qui munus tantum dederint*, indicant agi de Flaminibus, qui re vera poſt lavacrum flaminia ſuſceperant; quemadmodum etiam illa: *Flamines ſi catechumeni*, oſtendunt agi de catechumenis, qui actu, & reipſa erant Flamines, non qui fuerant.

Poſt fidem lavacri.] cujus rei rationem ſupra dedimus.

Sacrificuverant.] mos erat, ut qui ludis præerant, Diis ſacrificarent.

Flamines igitur, qui in municipiis (nam Romæ non præſidebant ludis) tenebantur ex more ſacrificare, antequam ludos aperirent.

Eo quod geminaverint.] Sed quomodo ſacrificando, triplici hoc crimine poterant ſeſe polluere? Nam hæc verba: *eo quod*, indicare videntur, quod Flamines duo hæc alia crimina committerent ſacrificando. Sunt qui de Floralibus hæc accipienda eſſe putent, in quibus multa turpia, & obſcœna viſebantur; & de gladiatoriis muneribus, quibus ſanguine & morte miſerrimorum hominum populus recreabatur. Cum enim Flamines in provinciis, & municipiis hæc ſpectacula ederent, & mœchiæ, & homicidii ſcelus commiſiſſe dicuntur hoc Canone, non quod mœchati eſſent, aut quempiam interfeciſſent, ſed dicuntur ea commiſiſſe, quod ſpectacula præberent, in quibus hæc ſcelera perpetrabantur. Nonnulli nec ita putarunt, non quaſi conjunctim, & ſimul in hæc tria crimina incidiſſent Flamines, ſed ſi forte reperiantur Flamines, qui præter ſcelus ſacrificii, & idololatriæ, aliis inſuper ſeſe inquinaſſent, ii communione in fine priventur.

Vel triplicaverint facinus.] Lapſi triplicabant facinus, veniaque, vel in morte indigni cenſebantur, ſi homicidium, & mœchiam cum idololatria in ſe ſuſcepiſſent, non autem ſi alia quævis crimina admiſiſſent. Neque hujus judicii alia poteſt eſſe ratio, aut cauſa, niſi quod alia omnia, pee ſumma, neque capitalia unquam, aut perpetua pœnitentia, & animadverſione digna viſa ſunt. Tribus vero illis, homicidio ſcilicet, mœchiæ, & idololatriæ, cum non multo ante hoc Concilium pax, & venia eſſet relaxata, merito qui horum ſimul omnium reus factus, eadem pœna, qua paullo ante diverſa, puniebatur; atque ea eſt cauſa, quamobrem de aliis criminibus non loquuntur Illiberini Patres. ALBASPINÆUS.

Abſurdiſſime Suidas verbo Ποντίφηξ *Flamines* a Romanis dictos cenſet, quaſi *flumines*, a curſu fluminis: ſicut *Pontifices* a *pontis effectione*. Verius enim eſt, *Flamines* a pileorum geſtatione dictos fuiſſe. Pruprium enim fuit Flaminum capiti tegumentum pileus, in cujus extremo lana modica ad fili modum addebatur, & ab illa parte tanquam inſigniori, ac prominente ipſe pileus flaminis apex nuncupatus eſt. Valerius Maximus, Lib. 1. *Sulpicio*, ait, *inter ſacrificandum a capite apex prolapſus, eidem Sacerdotium abſtulit.* Inde *Flamines* appellati, quaſi *Filamines*, a

filo

ſlo iſto, ſeu faſtigio acuminato. A. Gellius Lib. 10. *Noct.* Cap. 15. Notarunt Vives in Notis ad D. Auguſtinum Lib. 2. *De Civitate Dei*, Cap. 15 Lilius Gyraldus Syntag. 17. pag. 458 Roſinus Lib. 3. *Antiquit.* Cap. 15. Inde Flaminium ponitur pro Sacerdotio in Lege 21. Cod. Theod. *De Decur.* & apud Livium Lib. 26. *Tribunos plebis appellavit Flamen vetuſtum jus Sacerdotii, repetebat datum id cum toga prætexta, & ſella curuli, & flaminio.* Tacitum Lib. 4. *Annal. Quando exiret e jure patrio quid id flaminium adipiſceretur.* Gellium Lib. 10. Cap. 15. *Uxorem ſi amiſit, decedit flaminio.* Adhelmium, *De laudibus virginitatis*, Capite 11. *Execranda Sacellorum luſtramenta, & inepta Pontificum flaminia funditus evacuavit.* Cap. 28. *Per Melchiſedech vero ſupernæ poteſtatis Pontificium, & cæleſtis infulæ flaminium præſignabatur.* Notavit Savarus ad Sidonium Lib. 5. Epiſt. 7. Flamines Dialem, & Martialem Romulus in Urbe inſtituit, Numa illis Quicinalem addidit, & ſingulis Diis Flamines conſtituit, a quibus nomen ſortiebantur. De tribus illis Flaminibus ita ait D Aug. Lib. 2. *De Civitate Dei*, Cap. 15. *Flamines etiam inſtituerunt, quod hic Sacerdotum genus adeo in Romanis Sacris, teſtante apice, excelluit, ut ſolum tres flamines conſtituerentur*; a qua Romanorum Religione Provinciæ etiam ſuos Sacerdotes, & Flamines inſtituerunt, quorum mentio fit in L. 46. 75. 77. 145. 149. 174 & 176. Cod. Theod. *De Decurion.* & in hoc Concilio. In Hiſpania fuiſſe Flamines in ſingulis Provinciis, & Civitatibus, teſtantur ejus Hiſtorici. Flaminis Auguſti reperitur mentio in veteri lapide Emeritæ exarato ab Ambroſio Morales Lib. 8. Cap. 66. in hunc modum:

DIVO AVGVSTO
ALBINVS ALBINI F. FLAMEN
DIVI AVG PROVINCIÆ. LV
SITANIÆ.

Et Illiberi fuiſſe Flaminem, Flaminicamque, conſtat ex fragmento cujuſdam lapidis relato e Mendoza ſupra Lib. 1. Cap. 1. & Pedraza 1. parte *hiſt. Granat.* Cap. 7 ex aliiſque tranſcriptis ab A. de Morales Lib. 9. C. 9. De quibus Flaminibus, id eſt Gentilium ſacerdotibus jam lavacro Bapiiſmi regeneratis, agunt PP. in præſenti, & ſequentibus Canonibus. GONZALEZ.

Eo quod geminaverint ſcelera accedente homicidio.

UT proprium Judicis munus eſt, de præteritis ſententiam ferre, ſic & Legiſlatoris providere de futuris. Utrumque exercebant olim [a] Epiſcopi, tam in Generalibus, quam in Provincialibus Conciliis; ſed in Provincialibus præcipue, quod in his vel Epiſcoporum, vel Clericorum, vel Fidelium cauſæ tractarentur; illæ præſertim, quæ ad Religionem quoquomodo ſpectarent. Quare ſi in priori verſiculo legendum, ut in quibuſdam Codicibus, *ſacrificaverunt*, recte ſubjungitur: *Eo quod geminaverint ſcelera accedente homicidio*; quaſi pœnam velit Synodus decernere, qua afficiendi eſſent illi ethnicorum Sacerdotes, qui poſt fidem regenerationis ſuſceptam, ſacrificaverunt idolis; nec eo crimine contenti, homicidium impietati adjecerunt; placuit Patribus, Judicum magis, quam Legiſlatorum perſonam induentibus, ut ad purgandas ſordes, quas his duobus peccatis contraxerant, a communione perpetuo abſtinerent: ſed ſi, ut in editis, *ſacrificaverint*, legamus, non recte ſubjungitur hic verſiculus præcedenti, quia rationem reddere videtur de pœna, quam in principio non præſcripſerat. Igitur verba illa, *eo quod*, in *vel*, aut in *ſeu* commutanda ſunt, ut alii mſs. habent; aut intelligenda pro *vel*, aut *ſeu*, quaſi pœna eadem his imponatur, qui aliquod horum trium delictorum admiſiſſent. Homicidium autem graviſſimum ſemper habitum conſtat ex Apoſtolorum Concilio Hieroſolymis habito, in quo homicidium cum idololatria conjunctim improbatum eſt quaſi unius ad alterum facta collatione, ut Tertullianus [b] admonuit.

a *In Conciliis Eccleſiaſt. & Eccleſiaſticorum cauſas peractas teſtantur Concil. Tolet. IV. Can.* III. *Leo Papa in Epiſt.* 82. *ad Anaſtaſium Theſſalonicenſem. Imp. Valent, Grat. & Valent. in L. Quiamos* 23. *C. Theod. de Epiſcopis, & Clericis.*

b *Lib. de Pudicitia, Cap.* 4.

COMMENTARII NOVI.

AJunt Patres, *eo quod*, rationem reddentes, cur Flaminibus, qui ſimul idololatriam, homicidium, & mœchiam perpetrarunt, denegetur communio in fine, ut ſimiliter expreſſerunt in Canone ſeq. *eo quod ſe ut funeſtis*. Canone v. *eo quod incertum ſit*. Can. VI *eo quod ſine idololatria*. Can. XII. *eo quod alienum vendiderit corpus*. Can. XIII. *eo quod lapſæ potius videantur*. Can. XIV. *eo quod mœchatæ ſunt*. Can. XVI. *eo quod nulla ſocietas*. Can. XX. *eo quod cognoverit peccatum ſuum*. Canone XXV. *eo quod ſub hac nominis gloria*. Canone XXX. *eo quod poſtmodum*. Sed quomodo Flamines geminaverunt ſcelus accedente homicidio, vel triplicaverunt cohærente mœchia? Si enim Flamen poſtquam ſacrificavit, homicidium commiſit, non geminavit ſcelus, ſed duo prorſus diſtincta commiſit, nec homicidium acceſſit idololatriæ; & ſi poſtea mœchatus ſit, quis dicet mœchiam cohærere idololatriæ, cum ſeorſim Flamen in eam inciderit? Exiſtimabam ergo pro hujus Canonis vera ſententia aſſequenda, conſiderandum eſſe Flaminem Idolis ſacrificaſſe, ſimul homicidium perpetrando, mœchiamque committendo; quem caſum evenire poſſe conſtabit, ſi obſervemus, ac diligenter ſcrutemur Gentilium Sacrificia, eorumque barbaros ritus, ac impios cultus, ex quibus liquet, eos plerumque homines Diis immolaſſe, & in falſorum Deorum Sacrificiis humanis hoſtiis uti conſueviſſe. Alexander ab Alexand. Libro 6. *Dierum gen.* Cap. 26. illic: *Cimbri, Galli, Druidæ, Germani, ſtatis diebus, humanis litant hoſtiis, & cruore captivorum adolent aras: tunc propitiari Deum maxime arbitrati, cum per cruciatum homines excarnificarunt, ex pœnis hominum divinationem, & auguria captantes.* Eodem etiam te-

teſte, Laodiceni Palladi virginem, Arcades Jovi puerum immolabant e Juſtin. Lib. 18. *Hiſt.* ibi: *Quippe homines ut victimas immolabant, & impuberes aris admovebant, pacem ſanguine eorum expoſcentes.* Tertull. in *Apolog.* Cap. 9. *Ecce in illa religioſiſſima Urbe Æneadarum piorum eſt Jupiter quidam, quem ludis ſuis humano proluunt ſanguine.* Quintilianus Declam. 324. *In peſtilentia reſponſum eſt, virginem immolandam ſorte ductam. Pater virginem negavit, Magiſtratus immolavit, non finiebatur peſtilentia; iterum ſortiti ſunt, altera immolata eſt.* Virgilius Lib. 11. Æneid.

Sanguine placaſtis ventos, & virgine cæſa,
Cum primum Iliacas Danai veniſtis ad oras.

Plura Euſebius, *De Præparat. Evang.* Lib. 14. Ælias Schedius, *De Diis German.* Cap. 31. Nec ferale ſacrificium hoc abhorruere Hiſpani; ſiquidem de eis ait Dio Halicarn. Lib. 1. *Apud Heſperias nationes ſacra facere ſolitos, in quibus homines cæderentur.* De Luſitanis ita ſcripſit Alexander ab Alex. dicto Cap. 26. *Luſitanis vetus mos erat ex inteſtinis hominum proſpicere*; & Bæticos a Carthaginenſibus hunc crudelem ſacrificandi ritum accepiſſe, refert Strabo Lib. 3. eoſque adeo huic crudelitati deditos fuiſſe, ut amicus pro amico immolaretur ex Floriano Ocampo, & Chron. generali Hiſpan. refert Hieron. Roman Lib. 2. *Reip. gentil.* Cap. 16. in fine.

Secundo etiam obſervandum eſt, ex antiquo Romanorum more apud alias Provincias recepto obſervatum fuiſſe, ut virgines non prius cæderentur, aut a carnifice in ſupplicio, aut a Sacerdote in ſacrificio, quam prius conſtuprarentur. Suetonius in Tyberio Cap. 61. ibi: *Immaturas puellas, quia more tradito nefas eſſet virgines ſtrangulari, vitiatas prius a carnifice, dein ſtrangulatas fuiſſe.* Quod de filia Sejani prius quam necaretur a carnifice conſtuprari juſſa a Tiberio, ex Diodoro Siculo, Euſebio, & Oroſio refert Baronius anno XXXIII. ubi in fine notavit Spondanus; & apud Indos Idolorum Sacerdotes prius conſtupraſſe virgines, quam Diis ſacrificarent, in eorum Hiſtoriis legimus; quibus ita præjactis (ni fallor) verus ſenſus præſentis Canonis eſt, Flamines, qui poſt fidem lavacri puellas Saturno, vel Dianæ ſacrificaverint, eo quod geminaverint ſcelera, idololatriæ accedente homicidio, vel triplicaverint facinus cohærente huic immolationi mœchia in ſtupratione virginis, placuit eos nec in fine accipere communionem; quæ interpretatio ſuadetur ex ſummario hujus Canonis, quod ita legitur: *De Sacerdotibus Gentilium, qui poſt Baptiſmum immolaverunt.* Non ſacrificaverunt utcumque, ſed hoſtiam humanam immolarunt; & ex Canonibus ſequentibus, ubi agitur de ipſis Flaminibus, qui non immolarunt, ſed munus tantum dederunt, quibus conceditur communio, peracta pœnitentia, quia a funeſtis Sacrificiis ſe abſtinuerunt, ideſt, homicidio in Sacrificiis commiſſo, quomodo & Valent. in L. 5. Cod. Theodoſ. *De Pagan.* prohibuit nefarias preces, magicos apparatus, funeſta Sacrificia, quamvis ea verba aliter accipiat Merillius Lib. 2. *Obſerv.* Cap. 4. Et ſi hæc interpretatio non placeat, aliam aſſignabimus in Canonibus ſequentibus. In re enim lubrica, & prorſus obſcura, ubi pedem ſecure figere non poteram, viam munivi, ut alter majori cum ingenio veritatem aſſequi poſſit. GONZALEZ.

Vel triplicaverint facinus, cohærente mœchia.

CAPUT OCTAVUM.

Mœchiæ nomine omnem illicitum concubitum comprehendi; nunquam ipſam, ut natura turpem, licuiſſe in Eccleſia; explicata in eam rem tria, Concilii Toletani I. Iſidori, & Clementis loca.

a *Aug. Lib. 2. ſuper Exod. C. 71.*

Mœchiæ nomine quid cõprehendunt.

NOmen mœchiæ Græcum eſſe, Auguſtinus a teſtatur. μοιχὺς enim Græci adulteros vocant, in eoque ſenſu plerumque uſurpatur; ſed an ad quemcumque impudicum concubitum mœchiæ nomen referri poſſit, audiamus Auguſtinum: *Item quæri ſolet* (inquit) *utrum mœchiæ nomine etiam fornicatio teneatur? Hoc enim Græcum verbum eſt, quo jam Scriptura utitur pro Latino. Mœchos tamen Græci non niſi adulteros dicunt. Sed utique Lex iſta non ſolis viris in populo, verum etiam feminis data eſt. Neque enim quia dictum eſt,* Non concupiſces uxorem proximi tui, *nihil ſibi hic præceptum debet putare femina, tamquam licite poſſet concupiſcere virum proximæ ſuæ. Si ergo hoc ex illo, quod viro dictum eſt, intelligitur, quamvis non dictum ſit, quod etiam ad feminam pertineat; quanto magis ex eo, quod dictum eſt:* Non mœchaberis, *uterque ſexus conſtringitur? cum ipſum præceptum poteſt referri ad utrumque, ſicut:* Non occides, non furaberis, *& alia, ſimiliter non expreſſo uno ſexu, utique videatur ſonare communiter. Tamen ubi unus exprimitur, honoratior utique exprimitur, ideſt, maſculinus; ut ex hoc intelligat etiam femina, quod ſibi præceptum ſit. Ac per hoc ſi femina mœchata eſt habens virum, concumbendo cum eo, qui vir ejus non eſt, etiam ſi ille non habeat uxorem, etiam vir mœchatus eſt habens uxorem concumbendo cum ea, quæ uxor ejus non eſt, etiam ſi illa non habeat virum. Sed utrum ſi faciat qui uxorem non habet, cum femina, quæ virum non habet, ambo præcepti hujus tranſgreſſione teneantur, merito quæritur? Si enim non tenetur, non eſt prohibita in Decalogo fornicatio, ſed ſola mœchia, ideſt, adulterium, quamvis omnis*

mu

mœchia etiam fornicatia eſſe intelligitur, ſicut loquuntur Scripturæ. Dominus enim dicit in Evangelia: [a] Quicumque dimiſerit uxorem ſuam, excepta cauſâ fornicationis, facit eam mœchari. *Hac utique fornicationem appellavit, ſi cum alio peccet, quæ virum habet; quod eſt mœchia, ideſt, adulterium. Omnis ergo mœchia etiam fornicatio in Scripturis dicitur. Sed utrum etiam omnis fornicatio mœchia dici poſſit, in eiſdem Scripturis non mihi interim occurrit locutionis exemplum; ſed ſi non omnis fornicatio etiam mœchia dici poteſt, ubi ſit in Decalogo probibita illa fornicatia, quam faciunt viri, qui uxores non habent, cum feminis, quæ maritos non habent, utrum inveniri poſſit, ignoro. Sed ſi furti nomine bene intelligitur omnis illicita uſurpatia rei alienæ (non enim rapinam permiſit, qui furtum probibuit; ſed utique a parte totum intelligi voluit, quidquid illicite rerum proximi aufertur) profecto & nomine mœchiæ omnis illicitus concubitus, atque illorum membrorum non legitimus uſus probibitus, debet intelligi.* Idem fere multo antea Tertullianus [b], Divus Iſidorus, & alii. Sed ſive mœchiæ nomine fornicatio, ut vocant, ſimplex, ſive adulterium comprehendatur, utrumque difficile habet in eo negotium, quod hæc crimina adeo cenſeat gravia Synodus Illiberritana, ut non ſolum excommunicatione temporaria, ſed perpetua, uſque ad ultimum vitæ ſpiritum decernat puniendâ; cum contra ſit Generale aliud Hiſpaniæ Concilium Toletanum I. [c] *Si quis*, inquit, *habens uxorem fidelem, concubinam habeat, non communicet; cæterum is, qui non habet uxorem, & pro uxore concubinam habet, a communione non repellatur; tantum ut unius mulieris, aut uxoris, aut concubinæ, ut ei placuerit, ſit conjunctione contentus.* Cujus Canonis ſententia ſimilem habet aliam apud Gratianum [d] petitam ex D. Iſidoro: *Chriſtiana non dicam plurimas, ſed nec duas ſimul habere licitum eſt, niſi unam tantum, aut uxorem, aut certe loco uxoris, ſi conjux deeſt, concubinam.* Si vero mœchiæ nomine adulterium comprehendi dicamus, rem non adeo turpem probat D. Clemens in Epiſtola ad Jacobum fratrem Domini [e]: *Dilectiſſimis Fratribus, & Condiſcipulis Hieroſolymis cum chariſſimo Fratre Jacobo Coepiſcopo habitantibus. Clemens Epiſcopus. Communis vita omnibus, Fratres, neceſſaria eſt, & maxime his, qui Deo irreprebenſibiliter militare cupiunt, & vitam Apoſtolorum, eorumque Diſcipulorum imitari volunt. Communis enim uſus omnium, quæ ſunt in hoc mundo, omnibus eſſe hominibus debuit; ſed per iniquitatem alius hoc dixit eſſe ſuum, & alius iſtud, & ſic inter mortales facta eſt diviſio. Denique quidam Græcorum ſapientiſſimus, hæc ita ſciens eſſe, ait: communia debere eſſe amicorum omnia (in omnibus autem ſunt ſine dubio & conjuges) Et ſicut*, inquit, *non poteſt dividi aer, neque ſplendor ſolis, ita nec reliqua, quæ communiter omnibus data ſunt ad habendum, dividi debere, ſed habenda eſſe communia.*

[a] *Matth.* 5.

[b] *Lib. de pudicitia Cap.* 4. *&* 5.

[c] *Can. xvii. Extat apud Grat. in Cap. Is qui* 34. *Diſt.*

[d] *C. Chriſtiana* 34. *Diſt.*

[e] *Grat. in Cap. Dilectiſſimi* 12. *Q.* 1.

Propoſitis ergo, ut eo quo retulimus ordine, faciamus ſatis, de Concilio Toletano agendum prius.

Inter eos errores quos hæretici Conciliis Provincialibus adſpergunt, ſed præſertim Hermannus Hamelmanus [f], ut Robertus Bellarminus teſtatur, unus eſt hic, quem Concilio hoc noſtro Toletano I. probatum fuiſſe contendit; dum ex eo conſtet, ad communionem admitti poſſe eum, qui concubinam habet, modo uxore careat: ſicque colligi videtur, meretricios amores, vel, quod deterius eſt, concubinatum, probari.

[f] *L.* 3. *Prologo C.* 15. *&* 16. *refert Rob. Bellar. Lib.* 2. *de auctoritate Concil. C.* 8. *To.* 1. *In C. Is qui* 34. *diſtinct.*

Gregoriani Decreti Cenſores, ad expediendam Canonis difficultatem, quo ſenſu nomen concubinæ hic intelligi debeat, adnotarunt. Ajunt enim, concubinas olim duplicis fuiſſe generis, quaſdam ad tempus adhibitas, quarum concubitum turpem docent fuiſſe, etiam ſi filiorum procreandorum cauſsâ haberetur: de quibus docent ſenſiſſe Auguſtinum in Cap. *Audite*, & in Cap. *Concubinæ*, 32. Quæſt. 2. nec de his meminiſſe Concilium Toletanum hic. Alias autem concubinas quodam modo uxores fuiſſe, quæ ſine dotalium tabularum ſolennitate ductæ fuerant, de quibus ſenſiſſe Juſtinianum Novella 18. apud Julianum antecesſorem, D. Auguſtinum, *De bono conjugali*, relatum in Cap. *Solet*, 32. Quæſt. 2. In his autem concubinis tria fuiſſe neceſſaria. Primum, ut uterque eſſet ſolutus; deinde fidem mutuam; ſcilicet, quod alteri non jungerentur, neque abhorrerent a procreatione filiorum; tertium, ut uſque ad mortem in ea vitæ conjunctione manendum ſibi proponerent. Et in his ſcribere D. Auguſtinum, poſſe aliquo modo dici, nuptias eſſe, & connubium; quamvis ſic habitam non audeat appellare uxorem, quia non intervenerunt inſtrumenta dotalia, & alia quæ Jure Civili, & Canonico requirebantur, ut eſſet legitima uxor: quod habetur in prædicta Novella 18. & 30. Q. 5. Cap. *Aliter*. Itaque hujuſmodi mulieres, cum non eſſent uxores, vocari concubinas, ob illa tria, ſed præcipue, quod in affectu maritali permanere ſtatuerant; & ideo permittebatur illis communicare, habebanturque uxores minus ſolenniter ductæ; & de his docent Concilium Toletanum hic agere, & Iſidorum in Capite ſequenti. Hoc ipſum tradiderat Gratianus, quem [g] ſequuti ſunt alii recentiores [h].

[g] *Ad fin. Cap. omnibus ſervis* 34. *Diſt.*

[h] *Turrianus pro Can. Apoſt. Lib.* 1. *Cap.* 13. *Bellarm. To.* 1. *lib.* 2. *de Concil. auctoritate* C. 8. *verſic.* 11. *profect Thomas Bozius de ſignis Eccleſiæ Dei Cap.* 9.

Sed ſi tu veniam dederis (quod opto) curabo diligentius inquirere, an verum ſit, quod de hoc duplici concubinarum genere traditur; an vero Concilii difficultas, faciliori alia poſſet ratione explicari. Duplex enim hoc concubinarum genus, nec ab antiquis Oecumenicis, & Provincialibus Conciliis, nec a prædeceſſoribus tuis Pontificibus Sanctiſſimis, nec a priſcis aliis Eccleſiæ Doctoribus, nec a veteribus Juriſprudentiæ Conſultis, nec ab hiſtoricis (ut hos non taceamus) receptum unquam fuiſſe memoria teneo. Quinimmo concubinæ nomen ſemper in turpem partem ab omnibus accipi (rempublicam Hebræorum excipio) mihi perſuadeo. Et uxorum nomine comprehenſas non fuiſſe, ſatis conſtat ex Ulpiano. [i] *Si uxor non fuerit, concubina tamen fuerit, jure quidem mariti accuſare eam non poteſt, quæ uxor non fuerit.* Quod adeo verum putavit idem Ulpianus, ut quamvis poſtea cum concubina matrimonium contrahat, pro præterito concubitu illam accuſari non poſſe dixerit [k]. Hæc ergo ſit prima

[i] *Ulpian. L. Si uxor* 13. *de adulteriis.*

[k] *Idem in eadem l.* 6. *ſi quis uxorem verſic. Quod & in concubina.*

earum; quæ, in Jure erant inter uxorem, & concubinam differentia; nam uxor ſi ad alium accederet, de adulterio accuſari poterat, concubina non item. II. Mulier adulterii damnata; uxor a nullo duci poterat; & qui duxiſſet, pœna Legis Juliæ de adulteriis tenebatur, quod lenocinio conſentire videretur, ut Severus [a], Antoninus, & Alexander Impp. reſcripſerunt. Qui autem illam in concubinatu habuiſſet, impune ſacere poterat. Ulpiano auctore [b]. III. Uxores honeſtarum matrumfamilias nomen habebant: earum autem, quæ ſe in concubinatu dediſſent, imminuta erat honeſtas; ſicque niſi libertæ patroni concubinæ matrumfamilias honeſtatem non habebant, ut Marcellus [c] ſcripſit. IV. Uxor liberta, vel libertina duci poterat; concubina autem haberi non poterat, etſi aliquando cum teſtatione, & turpi quæſtu vixiſſet, eam haberi conceſſum fuiſſe doceat Martianus [d]; poſtea tamen ab Aureliano Imperatore decretum eſt, feminam ingenuam concubinam eſſe non poſſe, ut refert Flavius Vopiſcus [e]. V. Concubina cujuſcumque ætatis eſſe poterat, dummodo duodecimum annum excederet. Ulpianus [f]; uxor autem Lege Julia, vel Papia, ſi quinquageſimum excederet, duci non poterat, quia ejus ſobolis nulla ſpes erat. Juſtinianus [g]. VI. Uxor mariti bonorum, & temporalium, & ſacrorum particeps erat, ut tradidit Halicarnaſſeus [h], Paullus [i], Gordianus [k] Imperator. Concubina autem nec ſacrorum, nec temporalium bonorum communionem habebat. Ex quo VII. differentia naſcitur; nam donationes collatas in uxores, irritas fuiſſe, & nullas Ulpianus [l] ait; eas vero, quæ in concubinas collatæ eſſent, valere, etiamſi concubina uxor poſtea ducta fuiſſet, Papinianus [m] reſpondit, & Scevola [n]. VIII. Adverſus uxorem res mariti amoventem actio furti non dabatur, quia quaſi domina eorum erat; ut ex Nerva, & Caſſio Paullus [o] retulit; adverſus concubinam autem actio competebat, ut in extraneam perſonam. Ulpianus [p]. IX. Uxor forum, domiciliumque mariti ſequebatur. Ulpianus [q]. Concubina vero proprium tantum. Calliſtratus [r]. X. Uxor, quæ in manum mariti convenerat, illi morienti inteſtato ſine liberis hæres erat. Ulpianus [s]. Concubina vero, tamquam extranea perſona, niſi hæres inſtituta, nihil ab inteſtato capiebat. XI. Uxorem ducere Magiſtratus ex ſua Provincia non poterat. Paullus [t]. At concubinam poſſe, idem Paullus ait. XII. Filii ex uxore juſti erant, & ad parentum bona jure vocabantur, adeo ut paternorum bonorum quaſi domini in vita eorum cenſerentur. Paullus [u]. Filii [x] autem concubinæ, non ſolum juſti non erant, nec legitimi, ſed nec filiorum nomen Lege habebant. Ulpianus [y]. Et ideo in parentum bona ſuccedere non poterant. Quod adeo antiquis placuit Romanis, ut ſi ex concubina primum quis liberos ſuſciperet, poſteaque eandem duceret uxorem, & ex eadem filios alios haberet, ſuſceptos ex concubina non legitimari ad paterna bona per ſubſequens matrimonium, nec admittendos cum ſecundis decreverint, etſi poſtea emendatum fuerit a Juſtiniano [z], qui poſt hoc Concilium Toletanum fuit. XIII. Uxor ut dimitti poſſet, divortio opus erat: eoque ſolenniter facto, adhibitis ſeptem teſtibus Civibus Romanis. Paullus [a]. In concubina autem opus non erat divortio, quia nullum præceſſit matrimonium. Ulpianus [b]. Præter hæc actus omnes ſine matrimonio turpes eſſe docuit Ariſtoteles [c], confirmavitque Imperator Leo [d] his verbis: *Nihil enim inter cœlibatum, & matrimonium, quod reprehendi non debeat, medium invenias. Conjugalis vitæ deſiderio teneris? conjugii legei ſerves neceſſe eſt. Diſplicent matrimonii moleſtiæ? cœlebs vivas: neque matrimonium adulteres, neque falſo cœlibatus nomine culpam prætexas.* Non in uno ergo, ſed in multis uxor a quacumque concubina differebat, cujus commercium tanquam rem turpiſſimam, & ſuo Imperio indignam, ſuſtulit idem [e] Leo Imperator Conſtantinopolitanus præclaram illam ex Salomonis Proverbiis rationem ſubjungens, indignum eſſe, cum e fonte ipſo puram aquam haurire poſſis, lutulentam quærere. Cujus exemplum imitatus Conſtantinus Porphyrogenneta, deſertis verbis concubinas habere Chriſtianis alia ſimili Conſtitutione interdixit, quod perexiguum, aut nullum eſſe diſcrimen diceret inter concubinatum, & ſcortationem, ut Harmenopolus [f] teſtatur: *Quoniam autem apud majores noſtros*, ait, *permiſſum fuiſſe concubinarum communionem reperimus, quicumque cum ea familiariter, ac domeſtice degere vellet, non ab re nos facturos putavimus, ſi hujus quoque ſanctionis mentionem faceremus, ne nobis commiſſa Reſpublica defœdaretur nuptiis inhoneſtis, ac non decentibus. Qua cauſſa moti jubemus, ne cui exinde in ſuis ædibus concubinam habere liceat: quando perexiguum, aut nullum omnino diſcrimen inter concubinatum, & fornicationem ſtatuimus, ſed ſi cum ea communionem aliquam habere geſtiat, contractum matrimonialem cum ea inito, obſervata legis ſolennitate; ſi vero eam legitimæ uxoris appellatione indignam exiſtimat, nullam per concubitum communionem cum ea exerceto, ſed eam repellito, & uxorem accipiat, quam judicarit ſibi e re fore.* Concubina ergo nihil commune habebat in juſtitia conjugii cum uxore; quod ſi habuiſſet, ab his Imperatoribus nullo pacto prohibita fuiſſet, nec illis pœnis affecta, quas nuper recenſuimus. Nec alicujus ſane illud momenti erit, ſi objiciatur, has concubinas eſſe ex earum numero, quæ turpes, & infames habebantur; non autem ex illarum, quæ & uxoris loco; cum generaliter, & indiſtincte Juriſconſulti, & Imperatores de concubinis loquantur, nec aliquod inter eas diſcrimen conſtituant; quod ſane facturi non eſſent, ſi ſuo tempore duplex concubinarum genus fuiſſet in uſu.

Hucuſque de Legibus ſæcularibus, nunc de Eccleſiaſticis. Et primum quid de concubinis Apoſtoli ſenſerint, quove modo earum nomen uſurpaverint, ex Canune [g] eorum XVII. intelligitur, ubi decernitur, eum, qui poſt acceptum Baptiſmum concubinam habuerit, non poſſe fieri Epiſcopum, non Presbyterum, non Diaconum, non tandem Clericum; quod Apoſtoli non conſtituiſſent, ſi concubina uxor eſſet; cum Clerici, minorum ſaltem Ordinum, de quibus Canon etiam agit, uxores habere non prohiberentur. Idem renovavit poſtea Innocentius [h] Papa I. reſcribens Felici Epiſcopu Nucerino. Idem colligitur ex D. Ambro-

ſio

a *L. crimen C. de adulter. Alex. L. Caſtitati C. eod.*
b *L. 1. §. qui autem, de concub.*
c *L. ſtuprum 41. de ritu nuptiar.*
d *L. 3. de concubin.*
e *In Vita Aureliani ad fin.*
f *L. 1. §. cujuſdam, de concub.*
g *L. Sancimus C. de nupt.*
h *L. 2. Rom. antiq.*
i *L. 1. de ritu nuptiar.*
k *L. 3. C. de crim. expil. hæred.*
l *L. 1. de donat. inter virum.*
m *L. Donationes 31. de donat.*
n *L. Si prædia 59. de donat. inter.*
o *L. 1. Rerum amotar.*
p *L. Si concubina 17. eod.*
q *L. Exigere 65. de judiciis*
r *Calliſtrat. L. de jure 37. ad municip.*
s *L. 1. unde vir & uxor.*
t *L. Si quis officium 38. de ritu nupt.*
u *L. ultim. de concubin.*
x *L. in ſuis de liber. & poſt.*
y *L. 6. de his qui ſunt ſui, vel alien. jur.*
z *L. Cum quis 11. & L. Nuper 12. C. de natural. liber.*
a *L. Nullum de divort.*
b *L. Si concubina rer. amot.*
c *Ariſt. lib. 7. Politicor. c. 6.*
d *Novella 89.*
e *Item Novell. 9.*
f *Harmenopul. in epitome juris l. 4. cap. 7.*
g *Can. 17. Apoſtol.*
h *In Ep. 5 quæ eſt ad Felicem Epiſcopum Nucerinum cap. 4. Extat apud Grat. cap. Laici 33. Diſt.*

Digitized by Google

ſio [a] dum ait: *Quod in ea, quæ non ſit legitima uxor, commiſſum fuerit, adulterii crimine damnatur.* Et poſtea: *Nulli licet ſcire mulierem præter uxorem: ideo conjugii tibi datum eſt jus, ne in laqueum incidas, & cum aliena muliere delinquas.* Et poſt alia: *Tolerabilior eſt ſi lateat culpa, quam ſi culpæ uſurpetur auctoritas. Nec hoc ſolum eſt adulterium, cum aliena peccare conjuge, ſed omne, quod non habet poteſtatem conjugii.* Clarius idem Ambroſius [b]: *Iter igitur facit Domino, qui inter cæteras continentiæ virtutes, matrimonii limitem non excedit, nec conjugii præſcriptum terminum adulterina permiſtione commaculat. Sunt enim nonnulli, qui cum legibus uxores duxerint, contra Divinitatis legem ſibi ſociant concubinas: non intelligentes, quod contrahendo matrimonia, propriis ſe vinculis conſtrinxerunt. Qui enim legibus ducit uxorem, profitetur ſe contra legem non eſſe facturum. Reum ergo ipſe ſe ſtatuit, qui adhibendo ſibi adulteram, jus pollicitationis excedit. Sed dicet aliquis: Uxorem non habeo, ideo mihi ancillam ſociavi. Audi quid dicat Scriptura ad Abraham* [c]: Ejice ancillam, & filium ejus; non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ. *Si igitur ancillæ filius hæres non eſt, ergo nec filius eſt. Cur autem quæritur tale conjugium, de quo ſuſceptus filius, nec ſucceſſionis poſſit hæres eſſe, nec ſanguinis? nec enim habere poteſt hæreditatis conſortium, qui non habet originis privilegium. Cur, inquam, quæritur tale contubernium, de quo nati non filii ſint matrimonii, ſed teſtes ſint adulterii? Cur hujuſmodi ſuſcipiuntur adulteri, qui patri pudori ſint, non honori? Dicit Scriptura* [d]: Adulterorum filii in conſummatione erunt, & ab iniquo toro ſemen exterminabitur. *Mulier igitur tua, ſi talibus moribus prædita eſt, ut mereatur conſortium, mereatur & nomen uxoris. Præſta concubinæ tuæ libertatem, & nomen uxoris, ne tu adulter ſis potius quam maritus.* Conſenſit mirifice Auguſtinus [e] Ambroſio Magiſtro. Semper enim cum de concubinis ſermonem inſert, turpem eſſe concubinatum docet: *Audite*, inquit, *Chariſſimi membra Chriſti, & matris Catholicæ Filii. Quod dico Competentibus, audiant Fideles, audiant & pœnitentes; quod dico Fidelibus, dico & Competentibus, & pœnitentibus, audiant Catechumeni, audiant omnes, omnes timeant; nemo contemnat, ſit mihi in conſolationem veſter auditus; ne ſit vobis in teſtimonium dolor meus, Competentibus dico, fornicari vobis non licet. Audiat Deus, ſi vos ſurdi eſtis: audiant Angeli ejus, ſi vos contemnitis. Concubinas vobis habere non licet. Audiant Competentes, quod dico Fidelibus. Non habentes uxores, quanto magis damnatio vobis erit, ſi habere volueritis & concubinas, & uxores dimittatis?* Alibi etiam idem Auguſtinus [f]: *Et illud quale eſt*, ait, *quod multi virorum ante nuptias concubinas ſibi aſſumere non erubeſcunt, quas poſt aliquot annos dimittant, & ſic poſtea legitimas uxores accipiant. Tractant enim apud ſe, ut prius de multis calumniis, & rapinis, & injuſtas divitias, & iniqua lucra conquirant, & poſtea contra rationem plus nobiles quam ipſi ſunt, vel ditiores uxores accipiant. Ecce quantis malis ſe obligant, qui non ſolum luxuriæ, ſed etiam avaritiæ, vel cupiditati infeliciter ſervire deſiderant. Unde coram Deo, & Angelis conteſtor, atque denuncio, iſta mala, & ſemper prohibuiſſe, & nunquam ei placita fuiſſe, quia præcipue temporibus Chriſtianis concubinas habere nunquam licuit, nunquam licebit. Sed, quod pejus eſt, faciunt hoc multi viri, jure Fori, non jure Cæli, non juſtitia jubente, ſed libidine dominante. Cum enim Apoſtolus conjugia habentibus dicat* [g]: Tempus breve eſt, & ſupereſt, ut qui habent uxores, tanquam non habentes ſint. *Et illud:* Abſtinete ad tempus, ut vacetis orationi. *Quomodo adulteras concubinas permittit habere, qui caſtitatem ſervare, & conjugiis poſitis præcipit?* In qua ſententia tam conſtanti animo perſeveravit, ut iterum diceret, quod qui ante nuptias legitimas habere concubinas præſumit, pejus peccat quam qui adulterium committit; & ob hoc dignus eſt a conſortio Chriſtianorum ſeparari: qui ſi non pœnituerit, æterna illum flamma cruciabit ſine remedio. Hoc autem non ideo diceret, ut ſimplicis fornicationis graviorem culpam adulterio probaret, ſed concubinatus durationem. Cum enim tanto ſint graviora peccata, quanto diutius infelicem animam detinent alligatam, ut Gregorius IX. [h] docuit, merito concubinatus adulterio gravior eſſe putatur, ob uſum, & durationem peccati; tum etiam ob exemplum plurimorum. Si enim adulterium clam committitur, ſine alicujus offenſione; concubinatus vero palam, in omnium conſpectu, in populi luce, in offendiculo parvulorum; non dubium eſt, peccatum levius alio gravius effici, ob ea quæ peccatum comitantur; circumſtantias peccati vocant. Hanc autem fuiſſe ſententiam Auguſtini, ipſemet apertiſſime declaravit [i]: *Pro qua re* (ait) *iterum atque iterum voce libera clamo, quia qui ante legitimas nuptias concubinam ſibi habere præſumit, pejus peccatum facit, quam qui adulterium committit. Quia quia adulterat, adhuc tam grave malum ſecrete vult agere: in publico autem, aut metuit, aut erubeſcit committere: ille vero qui publice concubinam habere voluerit, fronte impudentiſſima rem execrabilem, toto populo vidente, licenter ſe putat admittere.* Hæc Auguſtinus. Quare non poſſum non mirari doctos Viros Canonicos Lovanienſes in Notis ad marginem illius Libri Auguſtini, qui de rectitudine Catholicæ converſationis inſcribitur; exiſtimaſſe, ſententiam illam Auguſtini non eſſe: quod tamen veriſimile non eſt, cum in loco citato reperiatur: & veram eſſe, eo ſenſu quo Auguſtinus protulit intellectam, nemo jure poſſit inficiari. Eandem concubinæ turpitudinem prædicavit idem Auguſtinus [K]. Cum enim doceret, infideles peccatores non ſtatim ad Baptiſmum admittendos, ni prius jejunio, lacrymis, pœnitentia, & precibus præteritorum criminum veniam promeruiſſent; addit quod concubina infidelis, etiam ſi profeſſa fuerit, nullum ſe alium cognituram, juſte dubitatur, an ad Baptiſmum ſit recipienda: quod non dixiſſet Auguſtinus, ſi eas concubinas, quæ uni tantum jungebantur, uxorum loco habuiſſet. Ambroſii & Auguſtini ſententiam comprobat D. Chryſoſtomus [l]: duas enim tantum vias agnoſcit, propter quas viri mulieribus cohabitent: *Et una quidem* (ait) *vetus eſt, ac juſta,*

a *Lib. 1. de Patriarchis c. 4.*

b *Idem c. 7. Idem Serm. 65. de S. Jo. Bapt.*

c *Geneſ. 21.*

d *Sap. 5.*

e *Homil. 49. apud Grat. in cap. audito 34. diſt.*

f *Ser. 243. de caſtitate conjugali.*

g *1. Cor. 7. Idem Lib. de rectitudine Catholicæ converſationis.*

h *Cap. fin. de conſuetudine.*

i *In Serm. 2. Dom. 21. poſt Pent.*

K *Idem Lib. unic. de fide, & operibus cap. 19.*

l *Serm. contra concubinas. in prim.*

juſta, rationique conſentanea: nempe matrimonium, quod Deo legiſlatore inſtitutum: Propter hoc enim (inquit) *relinquet vir patrem ſuum, & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ, eruntque duo in carnem unam. Altera vero poſterior, & ex confeſſo injuſta,*
a *Ep. 92. ad Epiſcopū Narbon. C.4.& 5.* *& Legi adverſa, nempe concubinatus, ſive ſtuprum, quod a malignis introductum eſt dæmonibus*. Non diſſenſit ab his D. Leo [a] Papa hujus nominis primus ad Epiſcopum Narbonenſem reſcribens, dum differentiam perſpicuis verbis conſtituit inter concubinam, & uxorem: concubinamque dicit non eſſe uxorem, nec conjunctionem cum ea eſſe Sacramentum, vel matrimonium: & ea ratione mulierem, quæ nubit viro habenti concubinam, non peccare, ut peccaret ſi nuberet homini conjuge impedito. Id autem dicturus non eſſet Leo, ſi concubina aliquo modo uxor eſſe, aut dici poſſet. Quod ſi inter concubinas aliqua eſſet differentia, illam
b *Ibid. cap. 41.* certe Leo conſtituiſſet, ut Ruſticum Epiſcopum doceret, quid in omnibus obſervare debuiſſet. Poſtea enim ſic inquit [b]: *Non omnis mulier juncta viro uxor eſt viri: quia nec omnis filius hæres eſt patris: nuptiarum autem fœdera inter ingenuos ſunt legitima, & inter æquales; multo prius hoc ipſum Domino conſtituente, quam initium Romani juris exiſteret. Itaque aliud eſt uxor, aliud concubina: ſicut aliud ancilla, aliud libera. Propter quod etiam Apoſtolus ad manifeſtandam harum perſonarum diſcretionem, teſtimonium ponit ex Geneſi, ubi*
Geneſ. 21. *dicit Abrahæ*: Ejice ancillam, & filium ejus; non enim hæres erit filius ancillæ cum filio li-
Ad Galat. 4. beræ. *Unde cum ſocietas nuptiarum ita ab initio conſtituta ſit, ut præter ſexuum conjunctionem haberet in ſe Chriſti & Eccleſiæ Sacramentum; dubium non eſt, eam mulierem non*
Geneſ. 21. *pertinere ad matrimonium, in qua non docetur nuptiale fuiſſe myſterium. Igitur cujuslibet loci Clericus ſi filiam ſuam viro habenti concubinam in matrimonium dederit, non ita accipiendum eſt, quaſi conjugato eam dederit; niſi forte illa mulier, & ingenua facta, & dotata legitime, & publicis nuptiis honeſtata videatur. Paterno arbitrio viris junctæ carent culpa, ſi mulieres quæ a viris habebantur in matrimonio non fuerunt: quia aliud eſt nupta, aliud concu-*
c *IdemLeo Cap. 5.* *bina* Et mox [c]: *Ancillam a toro abjicere, & uxorem certæ ingenuitatis accipere, non duplicatio conjugis, ſed profectus eſt honeſtatis. Culpanda eſt ſane talium negligentia, ſed non penitus deſperanda: ut crebris cohortationibus incitati, quod neceſſarie expetierunt, fideliter exequantur: nemo enim deſperandus eſt, dum in hoc corpore conſtitutus eſt; quia nonnunquam quod diffidentia ætatis differtur, conſilio maturiore perficitur*. Id ipſum D. Bernar-
d *Serm. 66. in Cant.* dus [d] adverſus quoſdam ſui temporis hæreticos nuptias damnantes: *Porro* (inquit) *turpitudinem in ſolis exiſtimant reputandam uxoribus: cum vel ſola ſit ea quæ cum uxore eſt cauſſa quæ turpitudinem excuſat in coitu.* Et poſt alia: *Tolle de Eccleſia honorabile connubium, & torum immaculatum: nonne reples eam concubinariis, inceſtuoſis, ſeminifluis, mollibus, maſculorum concubitoribus, & omni denique genere immundorum? Elige ergo, aut ſalvari*
e *De pudicitia Cap. 4.* *univerſa monſtra hæc hominum, aut numerum ſalvandorum ad continentium redigi paucitatem*. Tertullianus [e]: *Omne homicidium extra ſylvam latrocinium eſt; ita & ubicumque, vel in quamcumque ſemetipſum adulterat, & ſtuprat, qui aliter, quam nuptiis utitur. Ideo penes nos occultæ quoque conjunctiones, ideſt non prius apud Eccleſiam profeſſæ, juxta mœchiam, & fornicationem judicari periclitantur. Nec inde conſertæ obtentu matrimonii crimen eludant. Reliquas autem libidinum furias impias, & in corpora, & in ſexus, ultra jura*
f *In Octavio.* *naturæ, non modo limine, verum omni Eccleſiæ tecto ſubmovemus: quia non ſunt delicta, ſed monſtra*. Minutius Felix [f]: *Sic inceſti fabulam nectitis, etiam eum conſcientium non habetis. At nos pudorem non facie, ſed mente præſtamus; unius matrimonii vinculo inhæremus, cupiditate procreandi aut unam ſcimus, aut nullam*. Sed nolo jam aliis recenſendis eſſe prolixior, cum ex his ſatis compertum videatur, concubinatum ab Eccleſia pro re turpi, & Chriſtiano homine indigniſſima, & hodie, & olim ſemper habitum: ob cujus turpitudinem non eſſe ordinandum eum, qui ex concubina filios ſuſciperet; vel eum, qui mortua
g *III. Can. 9.* legitima uxore concubinam haberet, Concilium edixit Aurelianenſe [g]: *De his* (inquit) *qui ex concubinis filios habent, & uxores legitimas, aut defunctis uxoribus, ſibi concubinas publice crediderint ſociandas, id obſervandum eſſe cenſuimus, ut ſicut eos, qui jam ſunt Cle-*
h *Seſs. 24. Cap. 8.* *rici per ignorantiam ordinati, non removemus; ita ſtatuimus, ne ulterius ordinentur*. In Concilio tandem Tridentino [h] concubinarios tam ſolutos, quam maritos, cujuſcumque ſtatus, dignitatis, aut conditionis ab Ordinario ex officio ter præmonitos, ſi ſe ab hoc turpi, & damnato concubinatus crimine non ſejunxerint, excommunicatione percellendos decernitur, neque antea abſolvendos, quam re ipſa admonitioni factæ paruerint; contra permanentes in concubinatu anno integro, cenſuris neglectis, ab Ordinario ſevere pro qualitate criminis procedendum. Concubinas vero, ſive ſolutas, ſive uxores, ter admonitas ab Ordinariis locorum, nullo etiam requirente, ex officio graviter puniendas, & extra Oppidum, vel Diœceſim, invocato, ſi opus fuerit, brachii ſæcularis auxilio, ejiciendas, permanſuris
i *Ep. 2. ad Epiſcopos Africæ.* aliis pœnis in ſuo robore. Mitto præterea lubens, olim in contrahendis nuptiis adeo ſolennem fuiſſe dotis, & benedictionis nuptialis formulam, ut Evariſtus [i] Papa dixerit (vel oratione nimis rem exaggerans, vel quod Eccleſiæ tunc forſan ferret ſic conſuetudo) connubia eſſe non legitima, quæ prætermiſſa ea ſolennitate celebrarentur: *Aliter*, ait, *legitimum non ſit conjugium, niſi ab his, qui ſuper ipſam feminam dominationem habere videntur, & a quibus cuſtoditur, uxor petatur, & a parentibus, & propinquioribus ſponſetur, & legibus dotetur; & ſuo tempore ſacerdotaliter, ut mos eſt, cum precibus, & Oblationibus a Sacerdote benedicatur, & a paranymphis, ut conſuetudo docet, cuſtodita, & conſociata a proximis, congruo tempore petita a legibus dotetur, ac ſolenniter accipiatur, & biduo, vel triduo orationibus vacent, & caſtitatem cuſtodiant. Item ita peracta, legitima ſcitote eſſe connubia; aliter vero præſumpta, non conjugia, ſed adulteria, vel contubernia,*

Digitized by Google

bernia, vel ſtupra, aut fornicationes potius, quam legitima conjugia eſſe non dubitatur, etiamſi voluntas propria ſuffragaverit. Utcumque igitur antiqua in his ſolennibus ſe habuerit Eccleſiæ conſuetudo, de quibus diſputare non eſt animus, illud ex omnibus priſcis Eccleſiæ Patribus manifeſtum ſit, concubinam nuuquam uxoris nomine dignam habitam, concubitumqua cum ea peccatum fuiſſe læthale, ideoque ad communionem ſacram illum accedere juſte non potuiſſe, qui cum hujuſmodi concubina contubernium haberet.

Nam quod ex Auguſtini [a] Libro, *De bono conjugali*, ſelecti Gregoriani Decreti Cenſores referunt, vereor, ne (quod bona illorum pace dixerim) ad concubinas trahatur potius, quam accommodetur; cum Auguſtinus in eo Libro nec de concubinis his egerit, nec concubitum dixerit licitum eſſe, ſi concubina eo habeatur animo, ut donec vivat, non jungatur alteri. Sed cum ſuperioribus Capitibus de uno conjugii bono ſermonem inſtituiſſet, de ſuſceptione videlicet filiorum, dixiſſetque ad id inſtitutum matrimonium, ut diuturna, & perpetua filiorum propagatione humanum genus conſervaretur; quorumdam tunc propoſuit quæſtionem, an ſi vir, & femina, uterque lege conjugii ſolutus, jungantur non ad ſobolis procreationem (quod eſt magnum matrimonii bonum) ſed ad coercendos effervescentis animi, atque libidinis motus, an proprie dici poſſet matrimonium? Quam expediens quæſtionem, reſpondit Auguſtinus: *Et poteſt quidem fortaſſe non abſurde hoc appellari connubium, ſi uſque ad mortem alterius eorum, id inter eos placuerit, & prolis generationem, quamvis non ea cauſſa conjuncti ſint, non tamen vitaverint, ut vel nolint, ſibi naſci filios, vel etiam opere aliquo malo agant, ne naſcantur.* Hoc autem ideo dixit Auguſtinus, quia quæſtio non erat, an liceret in concubinatu perpetuo vivere. Nam ſi temporarium conſtabat non licere, conſtabat ſane non licere perpetuum; ſed an contracto connubio ſine principali bono matrimonii, hoc eſt, ſine ſuſcipiendi liberos, verum dici poſſet matrimonium, ſi reliqua matrimonii adeſſent neceſſaria, hoc eſt, mutuus conſenſus, & animus perpetuo ſimul habitandi, nec recuſandi in coitu liberorum ſuſceptionem; nam ſi hoc adeſſet, adjecit ſtatim: *Cæterum ſi vel utrumque, vel unum horum deſit, non invenio quemadmodum has nuptias appellare poſſumus.* Quod ſi ſine uxorio fœdere conjungerentur, peccare paulio poſt his verbis edocuit: *Veruntamen ſi ei fidem tori ſervet, & cum ille uxorem duxerit, nubere ipſa non cogitet, atque a tali opere prorſus continere ſe præparet, adulteram quidem fortaſſis facile appellare non audeam: peccare tamen quis dixerit, eum eam viro, cujus uxor non eſt, miſceri ſciat?* Nullum ergo præter matrimonii concubitum juſtum D. Auguſtinus agnovit, nec mutuam concubinarum cohabitationem defendit, ut juſtam, ſi animus adeſſet perpetuo habitandi cum illis: nec eo tempore concubinarum nomine illas ſolas fuiſſe comprehenſas, quæ ſolutæ lege conjugii accederent ad ſolutos, ex ejuſdem Concilii Toletani primi Decreto [b] liquet, dum in principio ait: *Si quis habens uxorem fidelem, & concubinam habeat, non communicet.* Quod autem ex Juſtiniano [c] refertur in Novella apud Julianum anteceſſorem, minus dubium habet; cum concubinam non comparet uxori in caſtitate conjugii, de qua ſermo eſt, ſed ad hoc ut ſi pater ab inteſtato moritur, & ſine prole legitima; quo caſu, vel cognatio, vel fiſcus, cui in hoc ſe dicit parcere, deberent ſuccedere; his excluſis, filius ſuſceptus ex unica tantum concubina, habeat ſextam tantum bonorum paternæ ſubſtantiæ una cum matre partiendam: ſic ut mater unius filii, quotquot illi ſint, portionem capiat. Hoc autem non ideo decrevit Juſtinianus, ut concubinas juſtarum uxorum præmiis afficeret, longe enim hoc diſtat ab ejus animo, & verbis, quibus concubinarum multitudinem, multitudinem mulierum fornicantium in eadem Novella dixit, ſed id conſtituit, ut intercluderet aditum habendi plures concubinas. Si enim pater videt a ſuis bonis filios ex multis concubinis ſuſceptos repelli, nullumque eorum in eis ſuccedere poſſe, ut in eadem Novella Juſtinianus conſtituit; a plurium concubinarum conjunctione abſtinebit, vel ſaltem ſibi temperabit, unica ſolum contentus, ut filii ex ea ſuſcepti ſuorum bonorum participes fiant; & hoc eſt, quod in ea Conſtitutione Juſtinianus in favorem concubinæ, vel potius in concubinarum odium decrevit, quæ ad matrimonii jura, & honeſtatem accommodari jure non poſſunt.

a *Explicatur Auguſt. locus Lib. de bono conjugali.*

b *Concil. Tol. I. Can. 17.*

c *Juſtinian. Novell. 18. apud Julianum anteceſſorem. Extat etiã in Auth. de triente & ſemiſſ. §. conſideremus, Coll. 3.*

At hic, Beatiſſime Pater, ſi longius forſan evecti ſumus, in eo tamen venia digni, quod illa non tam refellendi animo, quam interpretandi Concilii Toletani ſtudio flagrantes diſquiramus. Concilium ergo Toletanum non docet profecto, ut illi falſo imponunt hæretici, qui concubinam habet, ſi Corpus ſuſcipiat Domini, id digne facere poſſe; ſed permittit potius, ut is a communione non repellatur; & ſi communicare ille nullo præclaræ conſcientiæ ſtimulo, & Chriſtiano nullo pudore ſuffuſus audeat, communicet, ſed ſuo periculo, & damno. Quod perinde eſt, ac ſi dixiſſet, concubinarios tunc, etſi graviſſima peccati labe fœdatos, publica communionis interdictione non percelli. Conſtat enim veriſſimis antiquorum Philoſophorum placitis, peccantium multitudinem, juſtam videri cauſſam, ut peccati pœna vel omittatur, vel remittatur. Sunt enim multa in Republica, & ea turpiſſima, quæ a Magiſtratibus juſtiſſime tolerantur, quæ ſi ad vivum reſecarentur, aut ad Divinæ Legis ſeveritatem, aut ad rationem naturalis juris, & honeſtatis, vix contineri poſſet hæc vita civilis. Quare tametſi communi Eccleſiæ jure receptum fuerit, a communione Eccleſiæ dejectos, vel interdictos, ſi celebrent, deponendos; eum tamen juris rigorem delinquentium multitudine temperatum legimus ab Alexandro [d] III. antiquam depoſitionis ſeveritatem ſuſpenſione mitigante, in Epiſtola ad Archiepiſcopum Toletanum. Quibus alia ſunt multa ſimilia. Si oſtenderim ergo, hujus Concilii Patres, gravem communicantis reatum, & indignitatem minime ſuſtuliſſe; ſed illud tantum ipſis accipientibus, & Clericis tribuentibus permiſiſſe, ad temporum iniquitatem, & delinquentium multitudinem conniventes

d *Alexand. III in Cap. latores 51. poſt Conc. Later. p. 50.*

ventes; evincam ſane, falſam eſſe hæreticorum, ſed præſertim Hermanni Hamelmani calumniam, qua ſumme eſt conatus tanto Concilio debitam auctoritatem detrahere.

Quem igitur tantæ rei probandæ ſatis locupletem teſtem accerſam? unum [a] Auguſtinum ſapientiæ, Religionis, & ſanctitatis auctoritate multorum inſtar. Is ergo cum poſt præclare laudata matrimonii bona quæ retulit, concubinatus turpitudinem multis, & his graviſſimis verbis publica concione fuiſſet inſectatus, poſtquam illam deteſtandam omnibus propoſuiſſet, ſubjunxit: *Sed forte illi, qui iſto peccato non ſunt maculati, dicent: Quare qui hoc agunt, a communione non ſuſpenduntur? Ideo autem tantum ſcelus a Sacerdotibus non vindicatur, quia a multis admittitur. Si enim unus, aut duo, aut quatuor, vel quinque, mala iſta facere præſumerent; & poterant, & debebant, non ſolum a communione ſuſpendi, ſed etiam a convivio, & colloquio Chriſtiani populi ſeparari, ſecundum illud Apoſtoli:* Cum hujuſmodi nec cibum quidem ſumere. *Multitudo tamen peccantium, ſicut jam dictum eſt, prohibet Sacerdotes Domini in illis diſtinguere: faciant tamen boni Sacerdotes, quod poſſunt, & cum perfecta charitate contendant orare, & ſuſpirare jugiter, & gemitus, ac rugitus effundant, ut in quibus propter infinitam multitudinem non poſſunt ſeveritatem, vel diſciplinam Eccleſiaſticam exercere, monendo, vel orando pro eis, poſſint vel aliquando ad pœnitentiam provocare.* Conſtat igitur ætate Auguſtini, Eccleſiæ fuiſſe conſuetudinem, de antiqua, & recepta Eccleſiaſticæ diſciplinæ ſeveritate nonnihil remittendi, & concubinarios ad communionem Dominicam impuriſſime accedentes, ab ea non arcendi: quod peccantium multitudini ad tempus acceptum ipſe Auguſtinus refert. Id autem mire congruit cum eo, quod idem Auguſtinus [b] Aurelio Epiſcopo reſcribit, loquens de quibuſdam gentium ſuperſtitionibus, quibus Catholicam Religionem turpiter a Chriſtianis multis fœdatam Aurelii Epiſcopi literis cognoverat: *Non ergo aſpere*, ait, *quantum exiſtimo, non duriter, non imperioſo modo iſta tolluntur: magis docendo, quam jubendo: magis monendo, quam minando: ſic enim agendum eſt cum multitudine: ſeveritas autem exercenda eſt in peccata paucorum.* Occaſionem vero, qua Afris potiſſimum, & Hiſpanis impune fuerit permiſſa ſuſcipiendæ Sacræ communionis licentia, non obſcure inſinuat Salvianus [c] Maſſilienſium Epiſcopus, qui Afrorum, & Hiſpanorum animos ad impudicitiam maxime fuiſſe proclives refert; de Afris enim hæc præter alia: *Tam infrequens eſt enim hoc, & inuſitatum, impudicum non eſſe Afrum, quam novum, & inauditum, Afrum non eſſe Afrum. Ita enim generale in eis malum impuritatis eſt, ut quicumque ex eis impudicus eſſe deſierit, Afer non eſſe videatur.* Paria etiam de Hiſpanis, vel, ut ipſe refert, majora. Eos enim multarum gentium victores a Vvandalis bellicæ diſciplinæ expertibus devictos ait, quod illi tunc pudicitiam execrarentur, iſti diligerent; illi violarent, iſti amplecterentur. De quo pluribus inferius [d]. Multitudo igitur dilinquentium, non innocentiæ ratio, Afrorum, & Hiſpanorum impuritati ad tempus ſolam impunitatem conceſsit. Et cum uno, & eodem tempore, quo eam Eccleſiæ conſuetudinem erga concubinarios Auguſtinus refert in Africa, Concilium hoc Toletanum in Hiſpania cogeretur, compertum equidem, & exploratum, ni fallor, eſſe videtur, quo ſenſu Canon ſit intelligendus: concubinarios videlicet, tum ob illorum multitudinem, tum præterea ne in Eccleſiæ adoleſcentis primordiis infideles tali pœna deterriti retraherentur a Fidei ſuſceptione, vel qui Fidem recenter ſuſceperant, temere abnegarent, permiſſos fuiſſe communicare, non ſine graviſsima ipſorum ſpirituali pernicie: tametſi pro certo Catholica Eccleſia haberet, ut habet hodie, & habebit ſemper, concubinatum peccatum eſſe capitale, & inter capitalia graviſsimum, ut in eadem Epiſtola docuit Auguſtinus. Sed quamvis a communione publica olim ii non abſtinerentur, quod publica non eſſent, ut ſunt hodie, Eccleſiæ excommunicatione perculſi, ob rationes quas recenſuimus; ſecretis tamen, & publicis nonnunquam admonitionibus, & cohortationibus generaliter habitis, ut abſtinerent, rogatos eſſe, ex Auguſtino [e] liquet; & cum ſcandalum, & publica illa mala non timerentur, in ſecreto a communione repulſos, veterum Patrum diſciplina, ſanctitas, & Religio rem mihi facit probabilem.

Hodie vero cum Fidelium jam numerus ſit auctior multo; & per Leges [f] etiam Civiles, non liceat, nec permittatur, ut olim permittebatur, concubinatus, decreſcente reorum multitudine, creſcit publica peccati pœna: ideoque jam concubinarios, vel quoſcumque alios publicos peccatores communicare nullo modo permittit Eccleſia; ſed a communione ſevere repellendos, tanquam publica jam Eccleſiæ excommunicatione notatos, præclare nos docet D.Thomas, [g] non Dominicanæ tantum, ſed Chriſtianæ Religionis ſplendidiſsimum lumen.

Quod ſi ea Canonis verba, *a communione non repellatur*, non de Sacroſancta Corporis Chriſti communione intelligamus, ſed de Eccleſiaſtica tantum, & civili, cujus interdictionem, excommunicationem vocamus, quid repugnat? cum ſciamus, eo tempore excommunicationis nomen, non tam frequenti Eccleſiæ uſu receptum fuiſſe. Pro *excommunicari* enim multa alia dici, uſurparique a Conciliis, & priſcis Patribus, inter doctos ſatis convenit. Rei enim dicebantur damnari, condemnari, abſtineri, abiici, cohiberi, arceri, exterminari, ſubmoveri, exauctorari, relegari, repelli, abſcindi, ſeparari, reſpui; aliquando nude, & ſimpliciter, aliquando vero cum adiectione, *a communione*, vel *a communione Fidelium*; aliquando *ab Eccleſiæ liminibus*, *ab Eccleſiæ tecto*, *a commercio Fratrum*, *a communione fraternitatis*: aliquando etiam dicebantur, *ad communionem non admitti*: ſic enim *non communicari*, pro *excommunicari* dixit Concilium Carthaginenſe [h] III. *Quiſquis Epiſcoporum accuſatur, ad Primatem Provinciæ ipſius cauſſam deferat accuſator; nec a communione ſuſpendatur, cui crimen intenditur, niſi ad cauſſam ſuam dicendam Primatis literis evocatus minime occurrerit, hoc eſt, intra ſpatium menſis ex ea die, qua eum literas accepiſſe conſtiterit. Quod ſi aliquas veras neceſſitatis cauſſas probaverit, quibus eum occurrere non potuiſſe,*

a *D.Aug.ſerm. 2.Dom.22.poſt Pent. de bono conjugali. Explicatur Conc. I. Tolet. Canon XVII.*

1. Cor. 5.

b *Idem Ep.69. ad Aurelium Epiſc.*

c *Salvianus lib.7.* De Providentia Dei. Id ipſum de Afris trad'derat antea Livius Lib.29.& 30.loquens de Maſſiniſſa.

d *Cap. 10.*

e *Aug. in dicto ſerm.2.Domin. 22.poſt Pent.*

f L.unic. *Cod. de Concubinis.*

g *D.Th.3.par. Q.80.art.3.*

h *Conc. Carthagin.III.Canone VII.*

potuiſse, manifeſtum ſit, cauſſæ ſuæ dicendæ intra alterum menſem integram habeat facultatem: verum poſt menſem ſecundum, tamdiu non communicet, donec purgetur. Concilium etiam Milevitanum [a] *non communicare* pro *excommunicare* uſurpat: *A judicibus autem, ait, quos communis conſenſus elegerit, non liceat provocare: & quiſquis probatus fuerit per contumaciam nolle obtemperare judicibus, cum hoc primæ Sedis Epiſcopo fuerit probatum, det Literas, ut nullus ei communicet Epiſcoporum, donec obtemperet.* [b] *Si in matricibus Cathedris Epiſcopus negligens fuerit adverſus hæreticos, conveniatur a vicinis Epiſcopis diligentibus, & ei ſua negligentia demonſtretur, ut ſe excuſare non poſſit: quod ſi ex die, quo convenitur, intra ſex menſes ſi in ejus Provincia executio fuerit, & non eos ad unitatem Catholicam convertendos curaverit; non ei communicetur, donec impleat. Si autem executor ad loca non venerit, non adſcribatur Epiſcopo. Si autem probatum fuerit, eum de communione illorum fuiſſe mentitum, dicendo, eos communicaſſe, quos, eo ſciente, non communicaſſe conſtiterit, etiam Epiſcopatum amittat.* Sic verba hujus Concilii Toletani, *Qui autem ſine uxore concubinam habet, non repellatur a communione*, de excommunicatione intelligi poſſunt, hoc eſt, *non excommunicetur*, ut congruat prima, & ſecunda pars Canonis cum ultima: *alias*, inquit, *vivens abjiciatur*. Nam cum hoc peccatum concubinatus, eo præcipue tempore, inveterato Gentium uſu, & prava noviter converſorum conſuetudine eſſet frequentiſsimum; non placuit Toletanæ Synodo, ob delinquentium multitudinem, & uſum receptum, vel potius corruptelam, illud excommunicatione percelli, ut percelli placuit adulterium, inceſtum, & alia impudicitiæ peccata. Quare Concilii Bracarenſis [c] Patres, *a communione repelli*, vel *alienari*, pro *excommunicari*, clariſsime conſtat accepiſſe: *Item placuit, ut qui pro hæreſi, aut pro crimine aliquo excommunicantur, nullus eis communicare præſumat, ſicut & antiqua Canonum continent Inſtituta. Quod ſi quis ſpernit voluntarie, ſeipſum alienum a communione facit. A communione ſeparari, & a communione abſtinere* dicuntur Concilio Arelatenſi [d] I. qui excommunicantur. *De agitatoribus, qui fideles ſunt*, inquit, *placuit, quamdiu agunt, a communione ſeparari.* Et poſtea [e]: *De miniſtris qui fœnerantur, placuit, eos juxta formam divinitus datam, a communione abſtinere.* Eodem ſenſu *non communicare* pro *excommunicare* uſos hujus Concilii Patres legimus [f]: *Ab eo*, ajunt, *qui non communicat, placuit, Epiſcopum munera accipere non debere.* Unde qui excommunicati prius ſunt, poſtea vero ab excommunicatione abſolvuntur, communicationem accipere dicuntur in eodem illo primo Concilio Arelatenſi [g]: *De his*, inquit, *qui pro delicto ſuo a communione ſeparantur, ita placuit, ut quibuſcumque locis fuerant excluſi, eiſdem locis communionem conſequantur: id eſt, ne ab alio Epiſcopo, quam ab eo, a quo excommunicati ſunt, impetrent abſolutionem.* Quod etiam Statutum eſt prius in Concilio hoc Illiberritano [h]. *Placuit cunctis, ait, ut ab eo Epiſcopo quis recipiat communionem, a quo abſtentus in crimine aliquo fuerit. Quod ſi aliquis Epiſcopus præſumſerit eum admittere, illo adhuc minime ſciente, vel conſentiente, a quo fuerat communione privatus, ſciat ſe hujuſmodi cauſſam inter fratres eſſe cum ſtatus ſui periculo præſtaturum.* Sed id clarius multo docuit D. Cyrillus [i], & confirmavit Theodorus Balſamon. Prior enim ſic ait, loquens de catechumenis: *Sin autem ſegregationem aliqui ſuſtinuerunt, propter lapſus puniti, deinde ſunt morituri, exiſtentes catechumeni baptizentur: & ne ab humanis excedant gratiæ non participes, ſcilicet communione carentes; videtur enim hoc quoque Eccleſiæ conſuetudini adhærere.* Poſterior autem in Scholiis ad ipſum, hoc addit: *Communione carere, Sanctus hic non ſolum dicit de ſancta participatione (neque enim ante baptiſmum Divinis myſteriis dignus habebitur) ſed etiam de ipſo Baptiſmo: antequam cum baptizatus fuerit, non aſſequetur, ut cum fidelibus conſiſtat; quæ & ipſa communio in diverſis Canonibus dicta eſt, & ideo hoc quoque adjecit: Videtur enim hoc quoque Eccleſiæ conſuetudini adhærere; hoc enim, inquit, eſt legitimum, & Eccleſiaſticum; ut una cum fidelibus in precibus non conſiſtant omnino catechumeni, vel hi, quibus pœna eſt impoſita* [k]. Qua ratione Neocæſareenſis Concilii Patres ſæpius conſtituerunt, ut idololatriæ crimine notati, poſt pœnitentiam communicent, interdum ſine oblatione, interdum cum oblatione. Communicare ſine oblatione, & communionem ſine oblatione intelligebant, cum rei admittebantur ad Eccleſiam ad precum, & orationum communionem: cum oblatione autem communicare, & communionem cum oblatione ſuſcipere dicebantur rei, qui poſt peractam pœnitentiam, cujus compenſatione, ut Tertullianus [l] ait, priſtinam impietatem redemerant, Sacramentis Eccleſiæ reſtituebantur, & Corporis, ac Sanguinis Domini fiebant participes, & tunc ad plenam communionem, vel ad perfectionis gratiam pervenire, vel communioni reconciliari dicebantur. Quo ſpectat hujus Concilii Illiberritani Canon [m]: *Si quis Fidelis*, inquit, *alea, id eſt, tabula luſerit, placuit, eum abſtinere; & ſi emendatus ceſſaverit, poſt annum poterit communioni reconciliari.* Communionem ſermonis pro communi confabulatione uſurpant quoque Auctores profani [n]. Tranquillus: *Cœnam*, ait, *ternis ferculis, aut cum abundantiſſi ue, ſenis præbebat, ut non nimio ſumptu, ita ſumma comitate: nam & ad communionem ſermonis tacentes, vel ſubmiſſim fabulantes provocabant.* Cum ergo uſus nominis *communio*, & proprietas item vocis, tam Eccleſiæ, & civilis convictus, quam Divinam communionem comprehendat, non eſt, cur ad unam neceſſario, non ad aliam referri, contendant alii. Non diffiteor enim, communionis verbum ad Sacroſanctam Euchariſtiæ communionem frequentius referri ſolitum, quod potiori ſignificationi, & uſui, non proprietati ſermonis tribui debet: ſæpe tamen, communionis verbum ad utramque interdictionem convictus, vel ſacri, vel civilis accommodari, & diviſim, & conjunctim, qui in Conciliorum, & Sanctorum Patrum lectione, vel modiocriter ſunt verſati, probe norunt. Quare ut unam communio::.m ab alia diſcernerent, cum de communione Euchariſtiæ dictum intel-

[a] *Concil. Milevitanum Canone XXIV.*
[b] *Et Canone XXV.*
[c] *Conc. Brac. Can. XXXIII.*
[d] *Conc. Arelat. I. Can. IV.*
[e] *Idem Canone XII.*
[f] *Illiberritani Patres Canone XXVIII.*
[g] *Con. Arelat. I. Can. XVI.*
[h] *Conc. Illiberritan. Canone LIII.*
[i] *Cyrill. in Ep. ad Epiſc. Libyæ & Pentapolis.*
[k] *Conc. Neocæſ. C. 5. 6. 7. 8. & 9.*
Qui dicerentur communicare cum oblatione, & ſine oblatione.
[l] *Tertull. Lib. de Pœnit.*
[m] *Cap. 79.*
[n] *Tranquillus in Octaviano Cap. 74.*

intelligi volebant, ſolebant addere: Communione Dominica, Communione Corporis, & Sanguinis, ſancta communione, Altaris communione, panis communione privari, vel abſcindi; cum autem additamentum hoc omitterent, nomen communionis generaliter prolatum pro utraque ſacra, & civili communione (hodie excommunicationem vocamus) ſæpe, ut dixi, intelligebant[a].

a C. Chriſtiano 34. Diſtinct.

b In Notis ad Cap. Is qui 34. Diſt.
c Lib. 17. antiquit. c. 1.
d Lib. de exhortat. ad caſtit. c. 6.
e Geneſ. 16. 22. 29. 30. 33. 35. 36. 2. Reg. 5. 15. 16. 19. 24. 1. Paralip. 3. 3. Reg. 11. 2. Paralip. 12.
f I. Can. xvii.
g Can. xvii.

Hæc Beatiſſime Pater, de Canone Concilii Toletani. Quod ſi ad D. Iſidorum unam concubinam Chriſtiano permittente, animum, cogitationemque converteris, reperies equidem, illum ſenſu & ſententia a Concilio Toletano aliquanto diſſimilem, conſimili tamen & religionis & doctrinæ laude approbandum, & venerandum, neque ad eruendam latentem, & illuſtrandam obſcuri ejus loci veritatem, ea concubinarum differentia eſſe opus, quam graviſſimi Gregoriani Decreti Cenſores tradiderunt[b]. In populo enim Iſraelitico, qui veteri Lege Moyſis regebatur, & uxorum, & concubinarum multitudinem permiſſam, auctores ſunt Joſephus[c] & Tertullianus[d], multiſque id ſacrarum literarum teſtimoniis conſtat; plures tradentibus fuiſſe Abrahæ[e], Nachor, Jacob, Eliphas, Eſau, & Eſriel, Manaſſe, Davidis decem, Salomonis trecentas, Roboam ſexaginta, ut cæteras taceamus. In populo autem Chriſtiano, poſtquam Catholica Chriſti Fides publice coli cœpit, duas uxores, aut concubinas habere, niſi gravi pœna, non licuit, ſed unicam uxorem tantum; vel ſi uxor non eſſet, unicam ſolum, eamque exterioris fori permiſſu, concubinam; quod ex Decreto Concilii Toletani[f], nuper citato, manifeſte deprehenditur: *Si quis habens* (inquit) *uxorem fidelem, & concubinam habeat, non communicet: cæterum is qui non habet uxorem, & pro uxore concubinam habet, a communione non repellatur: tantum ut unius mulieris, aut uxoris, aut concubinæ (ut ei placuerit) ſit conjunctione contentus; alias vivens abjiciatur, donec ad pœnitentiam revertatur.* Cum ergo D. Iſidorus, qui ducentos fere poſt hoc primum Concilium[g] Toletanum annos vixit, omnes differentias (ſic ille loquitur) recenſere vellet, quas inter vetus Teſtamentum, & novum ipſe reperiſſet, inter alias hanc unam retulit, quod in Lege veteri licéret ſine pœna exteriori pluribus commiſceri, vel uxoribus, vel concubinis; in Lege autem nova, ſeu Chriſtiana non ſic; cum nec in foro exteriori liceat plurium, aut uxorum, aut concubinarum uti conſuetudine, ſine graviſſima excommunicationis cenſura, ſed unicæ tantum vel uxoris, vel in foro exteriori, ut antiquus mos ferebat, concubinæ.

h In Panormia Lib. 6. Cap. 50.
i Lib. de bono conjug. c. 25.
k Lib. de Exhortat. ad caſtitatem cap. 6. Gen. 16. 29. 32.

Hanc autem eſſe germanam D. Iſidori Interpretationem, vel ex ſolo Titulo Capitis intelligi poteſt. Illud enim ſe deprompſiſſe affirmant Gratianus, & D. Ivo ex Libro Iſidori, *De Differentia*, ſeu, ut alii Codices habent, *De diſtantia novi, & veteris Teſtamenti;* ſic enim extat in pluribus, quos habeo manuſcriptos, & apud D. Ivonem[h]. Non docet ergo Iſidorus jure Cæli (ut Auguſtinus loquitur) licitum eſſe homini Chriſtiano concubinatum, ſed jure fori, in eo quod una concubina ſine pœna exteriori haberi poſſit, & non plures, ut Lege veteri, cujus ante ipſe meminerat. De antiqua autem Hebræorum Lege ad Chriſti recentiorem, quoad hanc cauſſam attinet, argumentum ſumi non licere, docte convincit Auguſtinus[i]: *Plane*, ait, *uxoris voluntate adhibere aliam, unde communes filii naſcantur, unius commiſtione, ac ſemine, alterius autem jure, ac poteſtate, apud antiquos Patres fas erat; nunc autem non eſt propagandi neceſſitas, quæ tunc fuit, quando & parientibus conjugibus, alias propter copioſiorem poſteritatem ſuperducere licebat, quod nunc certe non licet. Nam tantum affert opportunitatis ad aliquid juſte agendum, ſive non agendum, temporum ſecreta diſtinctio, ut nunc melius faciat, qui nec unam duxerit, niſi continere non poſſit.* Tertullianus[k] pariter antiquam uxorum, & concubinarum multitudinem poſt novæ Legis promulgationem non licere, late ante probaverat: *Sed benedicti*, inquis, *Patriarchæ, non modo pluribus uxoribus, verum etiam concubinis conjugia miſcuerunt: ergo propterea nobis quoque licebit in numerum nubere. Sane licebit, ſi qui adhuc typi alicujus futuri Sacramenti ſuperſunt, quos nuptiæ tuæ figurent; aut ſi etiam nunc locus eſt vocis illius*[l], Creſcite, & multiplicamini, *ideſt, ſi mundum alia vox ſupervenit, tempus jam in collecto eſſe*[m], reſtare, ut qui uxores habent, tanquam non habentes agant. *Utique enim continentiam indicens, & compeſcens concubitum ſeminarium generis, abſoleſcit*[n] creſcite *illud*, & multiplicamini. *Ut opinor autem, unius, & ejuſdem Dei utraque pronunciatio, & diſpoſitio eſt, qui tunc quidem in primordio ſementem generis emiſit, indultis conjugiorum habenis, donec mundus repleretur, donec novæ diſciplinæ materia proficeret; nunc vero cum extremitatibus temporum compreſſit quod emiſerat; & revocavit quod indulſerat, non ſine ratione propagationis in primordio, & repoſtinationis in ultimo. Semper initia laxantur, fines contrahuntur; propterea ſylvam quis inſtituit, & creſcere ſinit, ut tempore ſuo cædat ſylvam. Erat vetus diſpoſitio, quæ in Evangelio novo deputatur, in quo &*[o] ſecuris ad radicem arboris poſita eſt: *Sic &*[p] oculum pro oculo, & dentem pro dente *jam ſenuit, ex quo juvenuit*[q], malum pro malo nemo reddat. *Puta autem etiam humanam conſtitutionem, atque decretum poſtea priſtinis prævalere.* Idem[r]: *Sane apud veteres noſtros, ipſoſque Patriarchas non modo nubere, ſed etiam pluriſariam matrimoniis uti fas fuit. Erant & concubinæ*[s]. *Sed licet figura tum in Synagogam, & Eccleſiam referit; ut tamen ſimpliciter interpretemur, neceſſarium fuit inſtituere, quæ poſtea aut amputare, aut temperari mererentur. Superventura enim lex erat. Oportebat legis adimplendæ cauſſas præcurriſſe. Eidem mox legi ſuccurrere habebat Dei ſermo, circumciſionem inducens ſpiritualem. Igitur per licentiam tunc paſſivam, materiæ ſubſequentium emendationum præminiſtrabantur, quas Dominus Evangelio ſuo, dehinc Apoſtolus in extremitatibus ſæculi, aut excidit redundantes, aut compoſuit inconditas.* En conſtituta a Tertulliano præclara inter veterem, & novam Legem, in uxorum, & concubinarum multitudine differentia; en reddita ab eodem ſingularis, & vera ratio, qua multitudinem illo tem-

l Gen. 1.
m 1. Corinth. 7.
n Gen. 1.
o Matth. 3.
p Exod. 21.
q Roman. 12.
r Lib. 1. ad uxorem cap. 2.
ſ Gen. 16.

tempore jure permiſsem, & hoc noſtro jure etiam prohibitem vere demonſtret. Hoc autem ipſum Auguſtini, & Tertulliani argumentum cum tractaret D. Iſidorus (a Tertulliano enim, & Auguſtino pleraque alia accepiſſe Iſidorum indicavi ſuperius) rectiſſime dicit: *Chriſtiano non dicam plurimas, ſed nec duas ſimul habere licitum eſt, niſi unam tantum, aut certe loco uxoris, ſi conjux deeſt, concubinam.* Ideoque hic nomen *Chriſtiani*, non ut trito apud Hiſpanos ſermone, pro homine frugi virtute prædito, & Chriſti in vita imitatore uſurpetur, ut opponitur vitioſo, ſed ut opponitur Judæo; quaſi diceret, Judæo plures habere vel uxores, vel concubinas exteriori foro olim licebat; Chriſtiano autem nunc non niſi unicam.

Sola reliqua eſt, Clemens beatiſſime, Clementis a Romani Epiſtolæ quintæ ad Jacobum Fratrem Domini, in qua cum de communione rerum omnium ageret, de communitate uxorum hunc verſiculum addidit: *In omnibus autem ſunt ſine dubio & conjuges.* In cujus loci explicatione mirum quem ſudarint antiqui, & recentiores Scriptores; cum eo appareat, adulterium rem licitam eſſe, etiam ipſo jure naturæ, & ad id eos, qui erant Hieroſolymis, a D. Clemente ſimul cum vitæ communione admoneri. Gregoriani Decreti b adnotatores verba illa deeſſe affirmant in Epiſtola Clementis, quæ manuſcripta extat in Bibliotheca Vaticana; quod ſcripſit antea Franciſcus Turrianus c in eo Libro, quem docte quidem, & erudite pro Epiſtolis Pontificum edidit, exiſtimans, hac medicina vulnus Epiſtolæ illatum poſſe ſanari. Quod mihi non facile ille probaverit, qui certo ſciam, ille non ab aliquo patrono libidinis in Republica Platonis adjecta fuiſſe, ut ipſe contendit, ſed a D. Clemente relatam; diverſo tamen conſilio ac in Epiſtola nunc referetur; quam non eſſe ejuſdem Clementis (ut Turrianus nervoſe defendit) ſed alicujus pernicioſi patroni in Schola Platonis educati, quod de his verbis non ſolum diceret Turrianus, non obſcure, mea quidem ſententia, probavero. De quo tamen tu, qui Apoſtolicarum Scripturarum legitimus cenſor es, & certius, & verius, & ſanctius feres judicium.

a *Ep. 5. ad Jacobum Fratrem Domini.*

b *In Cap. Dilectiſſimi 12. Quæſt. 1.*

c *Lib. 5. Cap. 3. pro Ep. Pontif.*

Fuit vetus hoc hæreticorum artificium (quo uſos fuiſſe hujus Epiſtolæ mendaces conſarcinatores oſtendemus) adſcribendi magnis Auctoribus (quorum doctrina, & Libris ipſi expugnari poſſent) quæ illi non modo non ſcripſerunt, ſed nec cogitarunt quidem, vel ſi ſcripſerunt, non eodem, qui ab ipſis refertur, animo. Quod ante mille fere annos de ſui temporis hæreticis commemoret Beatus Joannes Maxentius d Epiſcopus Conſtantinopolitanus ad Hormiſdam Pontificem: *Nam cum ſuæ perverſitatis heretici*, ait, *nequiverent reddere rationem, ad maledicta convertuntur; & propria in eos mala trajicientes, quos privati ſuæ ſentiunt inimicos, aditum ſibi per hoc ad decipiendos ſimplices exiſtimant aperiri.* Agunt enim omnia callide, quo infamando, & obtrectando Catholicis, ſuam valeant tenere turpitudinem, fingentes & adverſus eos quædam ſcripta ſub eorum nomine, qui videntur in Eccleſia eminere, quatenus omnium animos contra hos facile valeant concitare. Sic etiam Ruffinum refert e D. Hieronymus, Librum Xyſti Pythagorei hominis ethnici, & abſque Chriſto, immutato nomine Xyſti Martyris, & Eccleſiæ Romanæ Epiſcopi, prænotaviſſe. Similem Gnoſticorum verſutiam conqueritur ſæpe Irenæus. In Sethianis eandem vanitatem detexit D. Epiphanius in Marcione. Libellum Tertulliani de Fide Trinitatis Pneumatomachos hæreticos interpolaſſe, & circumtuliſſe nomine Cypriani; multiſque propagatum exemplaribus vendidiſſe parvo pretio, ut eum emptores, & Viri amplitudine, & pretii exiguitate illecti lubentius emerent, latenteſque errores amplecterentur ceu Dogmata ſacra auctoritate tanti Martyris comprobata, Ruffinus f eſt auctor. Qua ratione D. Irenæus Operum initio, adjurat per Deum vivum, exſcribentem, ne apicem demutet. Quod ſe feciſſe cum Notariis Lucinii Bætici narret Beatus Hieronymus g reſcribens ad eundem Lucinium. Miſerat enim ad D. Hieronymum Hiſpanus, & Bæticus Lucinius ſex Notarios, ut ejus Opera deſcriberent; ſicuti Epiſtola ſequenti ad Theodoram Lucinii conjugem idem h Hieronymus teſtatur. Quod ideo retuli, ut antiquam Hiſpanorum in Literas ſacras propenſionem oſtenderem, quos nullis pepercisse ſumptibus, & laboribus conſtat, ut vel abſentes per literas conſulerent, & doctrina, ac pietate erudirentur; vel præſentes eorum Virorum, qui nomine ſapientiæ claruerant, conſpectu ſolum fruerentur, ut de altero Hiſpano Plinius Junior i teſtatur, & Hieronymus k. Sic etiam Epiſtolam quandam ſuam ad Flavianum corruptam fuiſſe ſe vivente conqueritur D. Leo l Papa Marciano Imperatori reſcribens. In Hiſpania Theodiſcum Græcum, qui Honorato in Eccleſia Hiſpalenſi ſucceſſit, D. Iſidori Opera impio Catholicæ Religionis odio adulteraſſe, ad decipiendos Divi Iſidori auctoritate Fidelium animos, refert Lucas m Epiſcopus Tudenſis, antiquus rerum Hiſpanicarum Scriptor; & hac ratione translata eſt Primatia, ut vocant, ex Hiſpali Toletum. Quod Juſtino Martyri, Origeni, Hieronymo, & Auguſtino, aliiſque quamplurimis priſcis Eccleſiæ Patribus impoſitum, multorum teſtatum eſt monumentis: *Tanta eſt hæreticorum calliditas* (ait Divus Iſidorus n) *ut falſa veris, malaque bonis permiſceant, ſalutaribuſque rebus plerumque erroris ſui virus intermiſceant, quo facilius poſſint pravitatem perverſi Dogmatis ſub ſpecie perſuadere voluptatis.* Et poſtea inquit: *Plerumque ſub nomine Catholicorum Doctorum hæretici ſua dicta conſcribunt, ut indubitanter lecta credantur; nonnunquam etiam blaſphemias ſuas latenti dolo Libris noſtrorum Doctorum inſerunt, doctrinam veram adulterando corrumpunt; ſcilicet vel adjiciendo quæ impia ſunt, vel auferendo quæ pia ſunt.* Quod in Conciliis Generalibus tentarunt etiam hæretici. In Quinta enim Synodo Generali adjectas fuiſſe ab hæreticis fictitias Epiſtolas Vigilii Pontificis Maximi, & Mennæ Patriarchæ Conſtantinopolitani, deprehenſum eſt in Sexta Synodo o, dum Acta Quintæ relegerentur, & tres Codices ab eiſdem hæreticis inſertos. Sic enim in Sexta Synodo ab his, qui Romanæ Eccleſiæ auctoritatem contendebant minuere, omne, quod dicitur adverſus Honorium Pontificem

d *Epiſtola ad Hormiſdã PP.*

e *Ep. ad Cteſiphontem.*

f *In Apologetico.*

g *Ep. 28. ad Lucinium.*

h *Ep. 29. ad Theodoram.*

i *Lib. 2. Ep. 3. ad Nepotem.*

k *In Biblioth. prologo.*

l *Epiſtola 68. ad Marcian. Aug. & Epiſt. 93. ad Paleſt.*

m *Lucas Epiſc. Tudenſis in Hiſt. Hiſp. manuſcripta.*

n *Lib. 3. ſentent. de ſummo bono cap. 12.*

o *Sexta Synodus Act. 12. & 14.*

Maximum, adjectum eſſe teſtatur Anaſtaſius [a] Bibliothecarius. Beatus etiam Gregorius [b] Concilium Chalcedonenſe fuiſſe a Conſtantinopolitanis corruptum teſtatur, idemque ſe ſuſpicari ait de Epheſino. Nec adverſus hos Sanctiſſimos Patres, & Sacroſanctas Synodos audaces ſolum extiterunt hæretici, ſed adverſus ipſos Apoſtolos, Evangeliſtas, & Prophetas. De Aſiæ enim quodam Presbytero hæc refert Tertullianus [c]: *Si quæ Paulli perperam ſcripta legunt, exemplum Theclæ ad licentiam mulierum docendi, tingendique defendunt; ſciunt in Aſia Presbyterum, qui eam Scripturam conſtruxit, quaſi titulo Paulli, de ſuo cumulant, convictum, atque confeſſum, id ſe amore Paulli feciſſe, loco deceſſiſſe.* Hunc autem Librum inſcriptum fuiſſe, *Periodus Paulli, & Theclæ*, tradit D. [d] Hieronymus. Ab Ebione in primis Apoſtolorum Actus, & Vitas depravatas teſtatur Divus [e] Epiphanius. Quare omnia, quæ illorum nomine ſcripta ſunt, ut *circuitus Joannis, circuitus Thomæ, Actus Andreæ, Actus Joannis, Actus Philippi, Actus Petri, Actus Paulli*, tanquam erroribus conſperſa graviſſimis latiſſime refellit, & refutavit in Concilio Romano Gelaſius Papa [f], Divus Athanaſius [g], & Philaſter [h]. A quibus autem ſuppoſiti fuerint hi Actus, docuit Innocentius [i] Papa I. Manichæos id generis commenta plura excogitaſſe, Apoſtolorumque nomine conſcripſiſſe falſas Hiſtorias, fidem facit Divus Auguſtinus [k]. Priſcillianiſtas alios adinveniſſe Actus Apoſtolorum, Oroſius [l], & Epiphanius [m]. Encratitas Actus Andreæ, Joannis, & Thomæ, idem Epiphanius [n]. Aſclepidorum, Theodorum, Apollinidem, Hermophilum, Artemoniſtas Divinas Scripturas depoſito timore adulteraſſe, Euſebius [o]; & corrumpentes eas, emendare ſe dicere ſolitos. Idem de Neſtorianis Theophylactus [p] teſtatur. Lucianum, & Heſychium Propheticas, atque Evangelicas Literas ad ſuæ cauſſæ commodum depravaſſe, Lanfranchus [q]. Nec adverſus hos ſolum, ſed adverſus Chriſtum ipſum, quem ſi non revereri, timere ſaltem debuiſſent. De Simone enim Cleobio, & Juda hæreticis hæc refert B. Clemens Romanus [r]: *Scimus*, inquit, *quod Simon Cleobius, & Judas in nomine Chriſti, & Diſcipulorum ejus, quos circumferunt Libros, ad ſeductionem veſtram conſcripſerunt, & eorum, qui diligunt Chriſtum, & nos ſervos ejus.* Gentibus ejuſdem doli mali commentum erga Chriſtum tribuit Auguſtinus [s]. Cui malo providentes Apoſtoli, deponendum conſtituerunt eum, qui falſos Libros inſcriberet, & pro ſacris ad Populi, & Cleri corruptionem publicaret [t]. Inter alios autem modos, quibus Sacros, & Catholicos contaminabant Auctores, is unus erat. Ex his, quæ docte, quæ pie, quæ Chriſtiane quis uno ſenſu ſcripſerat, adjectis nonnullis, vel detractis, pervertebant; vel ſi ille errorem referebat aliorum, & rationibus, ac teſtimoniis confutabat; his poſtremis ablatis, illa nuda tantum, quæ cauſſæ ſuæ ſtabiliendæ inſervire videbantur, & eiſdem verbis referebant; utque verum ſe dicere ementito ſpecioſo quodam colore perſuaderent rudioribus, aſſeverabant, ea Catholicorum monumentis contineri; ſed contenta erant ſane, non ut illa firmarent Catholici, ſed ut contraria prorſus ſententia infirmarent. His veſtigiis opinetur quis eos inſtitiſſe, qui Epiſtolam hanc Beati Clementis nomine divulgarunt; impie enim de communi rerum diviſione ſentiebant, & multo magis de communione, quæ Nicolaitarum primum hæreſis fuit a Divo Petro, a Clemente, & reliquis Apoſtolis ſæpe notata, reprehenſa, & punita.

Eam igitur Epiſtolam ab aliquo hæretico eſſe conſarcinatam, certum eſt ea Operibus Beati Clementis, in quibus ipſe non ex animi ſui ſententia hæc ſcripſit, ſed referens, & poſtea refellens quæ pater ejus Fauſtinianus adhuc ethnicus, ante converſionem, ut Philoſophus Pythagoricus ſentiebat. Cum enim coram Petro Apoſtolo ille diſputaret cum Niceta, & Clemente ejus filiis, etſi ſibi tunc ignotis, jam tamen converſis, & fidelibus, Diſcipuliſque charioribus B. Petri, eam quæſtionem tunc diſputandam propoſuit. An aliqua in ſua forma, & ſubſtantia eſſent bona, vel mala. In qua ipſe quod a Magiſtris ethnicis acceperat, defendens, objecit, natura nihil bonum eſſe, vel malum; ſed omnia ex uſu, & conſuetudine humanæ vitæ eſſe expedienda: quod ſi illa mala habuerit, eſſe mala: ſin vero bona, e contra. Cujus rei triplex exemplum attulit, primum de homicidio: *Homicidium* (inquit) *nec bonum eſſe natura, nec malum; non malum, quia vinculis carnis abſolvit: ſæpe enim juſti judices peccantes perimunt, quod ſi ſcirent, homicidium malum eſſe, non utique id juſti homines facerent.* Secundum autem de furto eſt: *Furtum* (inquit) *natura non eſſe malum, quia ſi quid mihi deeſt, auſero ab eo qui multa habet, nihil mali facio, quia id palam, & libere facere poteram: ſed quia occulte feci & clam, tunc magis inhumanitas ejus a quo auſero, redargui poteſt; quia libere non ſivit me ſufferre.* Ad hoc ergo propoſitum furti, & adulterii (quod tertium fuit exemplum, & quod rem eſſe indifferentem etiam contendit) ſequentia diſputando ſubjicit; ut oſtenderet, nihil admittere mali, qui rem alienam, vel uxorem alienam uſurpat: *Communis enim uſus omnium, quæ ſunt in hoc mundo, omnibus eſſe hominibus debuit; ſed per iniquitatem alius hoc ſuum dicit eſſe, & alius illud: & ſic inter mortales diviſio facta eſt. Denique Græcorum quidam ſapientiſſimus* (Pythagoram intelligit, vel Lycurgum, vel horum diſcipulum Platonem, quos hujus erroris auctores fuiſſe, docent Ariſtoteles [u], Tertullianus [x], Clemens Alexandrinus [y], Lactantius [z], Theodoretus [a], & alii) *hæc ita ſciens eſſe, ait communia debere eſſe amicorum omnia; in omnibus autem ſunt ſine dubio & conjuges; & ſicut non poteſt* (inquit) *dividi aer, neque ſplendor ſolis, ita nec reliqua, quæ communiter in hoc mundo data ſunt omnibus ad habendum, dividi debere; ſed habenda eſſe communia.* Hæc Fauſtinianus ſenex pater Nicetæ, & Clementis, quibus ſequentia ſubjungit, quæ referam, ut oſtendam, quomodo hæc, ob diſputandi rationem, ante converſionem, nec omnino obſtinate ſenſerit, ut nec patri ethnico, nedum filio Chriſtiano, Scriptori Catholico, Pontifici Maximo, & Martyri Sanctiſſimo, tam gravis erroris nota adeo

a *In ſua Hiſtoria ex Theophane Iſauro Græco.*
b Lib. 5. Ep. 15. ad Narſem.
c Lib. de Baptiſmo C. 17.
d *De Scriptor. Eccl. in Luca.*
e In *Panar. hæreſi* 30.
f C. *Sancta Romana* 19. *Diſt.*
g In *Synopſ.*
h *De Hæreſib.*
i *In Epiſt.* 3. *ad Exuperium Toloſan. Epiſc.* C. 7. *a Leutio quodam ſuppoſita rejeci a Nexocharide, & Leonide Philoſophis.*
k *Lib. de Fid. contra Manichæos.*
l *In Epiſt. ad Aug. de illorũ erroribus.*
m In *Panar. hæreſi* 26.
n *Idem hæreſi* 47.
o *Lib.* 5. *Hiſt. Eccl.* C. 28.
p *Theophilact. exponens illud ad Hebræos* 2. *ut gratia Dei pro omnibus guſtaret mortem.*
q *Lib. de Euchariſt.*
r *Lib.* 6. *Conſt. Apoſt.* Cap. 16.
s *Lib.* 1. *de cõſenſu Evang.* Cap. 10.
t *Canone LIX. Apoſt.*
Epiſtolam 5. Clementis PP. cujus pars prima extat apud Grat. in C. *Dilectiſſimis* 12. Q. 1. poſterior in C. *celatum* 37. *Diſt.* ab hæretico aliquo compilatã fuiſſe, non ſcriptam a Clemente.
u *Lib.* 2. *Polit.* Cap. 1.
x *Apologet.* C. 39.
y *Lib.* 6. *Strom.*
z *Lact. Lib. Divin. Inſtit.* Cap. 21. & 22.
a *A Lycurgo etiam eandem ſententiã habuiſſe Platonem, refert Theodoretus Lib.* 9. *de Græc. affection. curatione. Euripidem in eodem fuiſſe errore, docet Clemens Alexand. Lib.* 6. *Stromat.*

adeo falſo tribuatur: *Hæc autem dicere volui* (inquit Fauſtinianus) *quoniam quidem cupio me inclinare ad bene agendum, & non poſſum bene agere: niſi prius didicerim; quod ſi intelligere potuero, ex ipſo etiam, quid ſit malum, hoc eſt, huic contrarium, advertam. Verum ad hæc, quæ dixi, unum e vobis reſpondere volo, non Petrum; non enim dignum eſt, ab illo verba, & doctrinam cum quæſtionibus capere, ſed ille, ſi quid pronunciaverit, hoc abſque aliqua retractatione teneatur; & ideo ipſe nobis ſervetur quaſi arbiter, ut ſicubi diſputatio noſtra exitum non invenerit, ipſe quod ſibi viſum fuerit, pronuncians, indubitatum finem rebus dubiis imponat; & nunc ergo poſſem ſola ejus ſententia contentus credere, ſi quid ei videretur; quod & ad ultimum faciam; volo tamen prius videre, ſi eſt poſſibile, diſputando invenire quod quæritur. Placet ergo, ut Clemens primus incipiat, & oſtendat, ſi ſit aliquid in ſubſtantia, & actibus bonum, vel malum.* Hucuſque Fauſtinianus ethnicus, in Pythagoræ, & Platonis Schola educatus, adverſus doctrinam Chriſtianam, & Apoſtolicam objiciebat, cum Apoſtolo, vel ejus Diſcipulis diſputando. Sed videamus, an Clemens, qui ad certamen electus eſt, propoſitæ opinioni, ejus ratione victus acquieſcat: *Ad hæc*, inquit ipſe Clemens, *ego reſpondi. Quoniam quidem a me vis diſcere, ſi eſt aliquid natura, aut actu bonum, vel malum, an potius uſu præventis hominibus, bona quædam, & alia videntur mala, pro eo quod diviſionem inter ſe rerum facere communium, quæ deberent, ut ait, ita eſſe communia, ut aer, & ſplendor ſolis, puto, quod non debeam tibi aliunde aſſertiones adhibere, niſi ex his diſciplinis, quibus ipſe uteris, & quas ipſe confirmas, ut indubitata tibi ſint quæ dicuntur. Omnium elementorum, & ſtellarum certos ponitis fines, quaſque ſtellas dicitis, in quibuſdam abſque noxia coire, ſicut in conjugiis; in aliis vero noxie miſceri, ſicut in adulteriis. Et dicitis, quædam generalia eſſe omnium; quædam vero non omnium, neque generalia. Sed ne prolixa diſputatio fiat, breviter & de re dicam. Terra, quæ arida eſt, conjugio, & admiſtione indiget aquæ, ut poſſit generare fructus, quibus ſine vita hominibus non eſt; ergo hæc legitima conjunctio. E contra ſi aut pruinæ frigus terræ miſceatur, aut calor aquis, hujuſmodi conjunctio corruptelam facit, & hoc in talibus adulterium eſt. Et pater reſpondit: Sed ſicut elementorum, vel ſtellarum inconſonæ conjunctionis ſtatim proditur noxa, ita deberet & adulterium ſtatim oſtendi, quam malum eſt. Et ego ajo: Hoc primo mihi confirma, ſi ut etiam ipſe confeſſus, ex incongrua, & inconſona admiſtione efficiuntur mala, & iſtud in conſequentibus requiretur. Et pater ait: Ut ſe habet rei natura, ita ais, fili. Tum ego reſpondi: Quia ergo diſcere cupis de his, vide quanta ſint, quæ mala eſſe apud neminem dubitantur. Non tibi videtur malum eſſe febris, incendium, ſeditio, ruina, cædes, vincula, ſupplicia, dolores, luctus, & his ſimilia? Et pater: Verum eſt*, inquit, *fili, hæc mala eſſe, & valde mala; aut certe qui negat, hæc eſſe mala, patitur ea. Et ego reſpondi: Quia ergo cum eo mihi ſermo eſt, qui in Aſtrologica diſciplina eruditus eſt, ſecundum ipſam tecum agam; ut de his, quæ tibi in uſu ſunt, accipiens rationem, citius acquieſcas. Audi nunc ergo. Confeſſus es mala eſſe ea, quæ ſupra diximus, id eſt, febres, incendia, & his ſimilia; hæc ſecundum vos a malitioſis ſtellis fieri dicuntur, id eſt, ab humido Saturno* [a]*, & callido Marte; horum vero contraria a benignis fieri ſtellis, id eſt, a temperato Jove, & humida Venere, aut non ita eſt? Et reſpondit: Ita eſt, fili, nec aliter fieri poteſt. Tum ego: Quia ergo a bonis ſtellis, Jove dico, & Venere, bona fieri dicitis, videamus unaquæque malarum ſtellarum, cum admiſta fuerit bonis, quid eſt quod efficit; & illud eſſe intelligamus malum. Etenim nuptias facere, Venerem ponitis; quæ ſi Jovem habeat in ſchemate ſuo, pudicas efficiat; Jove autem non reſpiciente, ſi adfuerit Mars, corrumpi nuptias per adulterium pronunciatis. Et pater: Ita ſe*, inquit, *habet. Ego reſpondi: Ergo malum eſt adulterium, quandoquidem ex malarum ſtellarum admiſtione committitur; & ut compendioſius explicemus omnia, quæ dicitis ex malarum admiſtione ſtellarum, bonas perpeti ſtellas, mala eſſe ſine dubio pronuncianda ſunt. Iſtæ ergo ſtellæ, quarum admiſtione diximus febres, incendia, & cætera his ſimilia effici, mala ipſa ſecundum vos etiam homicidia, adulteria, & furta operantur, propter vos, etiam & ſtolidos ipſæ efficiunt.* Quibus rationibus permotum Fauſtinianum receſſiſſe a veteri errore, & contrariæ Clementis acquieviſſe ſententiæ, ipſe Clemens ſic refert: *Et pater vere*, inquit, *breviter, & incomparabiliter oſtendiſti, quia ſunt mala in actibus.* En Platonis, & Pythagoræ errorem de rerum, & uxorum communione quonam modo non ſolum non defenderit Prædeceſſor tuus Clemens [b] Libro x. Recognitionum, in quo hæc omnia extant, ſed multis ex Philoſophia morali, ex Phyſica, & Aſtronomia petitis rationibus, graviter, & acute confutarit adverſus Fauſtinianum parentem ſuum; quem etſi ethnicum, & Religionis Chriſtianæ diſciplina deſtitutum, tantopere tamen rationes Clementis commoverunt, ut rejecto, quem prius defenderat, Pythagoræ errore, B. Clementis poſthac, immo & Chriſti, ut veram, & firmioribus innixam rationibus, amplexaretur doctrinam. Non eſt ergo, cur hæretici impie obganniant, & ex hac Catholica Clementis [c] doctrina ad nos oppugnandos ducant argumenta, cum non ſolum illa, ſed Fauſtiniani ethnici ſententia, & conſenſu jam confirmata expugnari ipſos poſſe, probent quæ diximus clariſſime. Damnavit iterum adulterium Clemens in Apoſtolicis Conſtitutionibus, & ne ullus relinqueretur ſuſpicioni locus, condemnavit tertio adulterium in epitome de rebus geſtis B. Petri.

a *Saturnus, qui hic humidus dicitur, communi Aſtrologorum, & Medicorũ conſenſu ſiccus putatur.*

b *Lib. 10. Recognitionum.*

c *Idem Lib. 7. Apoſtol. Conſt. C. 3.*

Sed quinam hæretici ex errore a Clemente confutato hujus Epiſtolæ confingendæ auctores fuerint, videamus num ex alio Clemente Alexandrino poſſimus elicere; quem enim Fauſtinianus errorem defenderat, a Carpocrate, & Epiphane defenſum iterum ille recenſet, & ab eadem Schola Platonis, ſive Pythagoræ depromſiſſe ait: *Qui autem* (inquit) *a Carpocrate deſcen-*

deſcendunt & Epiphane, cenſent oportere uxores eſſe communes; a quibus in nomen maximum emanavit probrum. Hic autem Epiphanes, cujus etiam ſcripta feruntur, filius erat Carpocratis, & matris Alexandriæ nomine, ex patre quidem Alexandinus, ex matre vero Cephalenus. Vixit autem ſolum ſeptemdecim annis, & Samæ, quæ eſt Urbs Cephaleniæ, ut Deus eſt honore affectus, quo in loco Templum ex ingentibus lapidibus, Altaria, Delubra, Muſæum ædificatum eſt, & conſecratum: & cum eſt nova luna, convenientes Cephalenei natalem in Deos relationem, Epiphani ſacrificant, libantque, & convivantur, & hymnos canunt. A patre autem didicit & orbem diſciplinarum, & Platonis Philoſophiam Fuit autem auctor, & princeps monadicæ cognitionis. A quo etiam profluxit hæreſis eorum, qui nunc ſunt, Carpocratianorum. Is ergo dicit in Libro de Juſtitia, *juſtitiam Dei eſſe quandam cum æqualitate communionem. Æquale quidem certe Cælum undequaque extenſum, totum terram continet in orbem, & nox ex æquo ſtellas omnes oſtendit, & diei auctorem, & lucis patrem ſolem Deus ex alto æqualem effudit omnibus, qui poſſunt aſpicere. Illi autem omnes communiter reſpiciunt, quoniam non diſcernit divitem vel pauperem, vel populi principem, inſipientes & ſapientes, fœminas & maſculas, liberos & ſervos. Sed neque ſecus facit in brutis. Cum autem omnibus animantibus æque ipſum communem effuderit, bonis & malis, firmam ac ſolidam efficit juſtitiam; ut nemo poſſit plus habere, neque auferre a proximo, ut ipſe illius lucem habeat duplicatam. Sol facit omnibus animantibus communia exoriri nutrimenta, communi juſtitia ex æquo data omnibus, & ad ea quæ ſunt hujuſmodi ſimiliter fit. Genus boum ut boves, & ſuum ut ſues, & ovium ut oves, & reliqua omnia. Juſtitia enim in his apparet communitas. Deinde per communitatem omnia ſimiliter ſeminantur in genere, & commune nutrimentum apertum eſt humi paſcentibus jumentis omnibus, & omnibus ex æquo, ut quod, nulla lege tenentur, ejus autem qui donat jubentis ſuppeditatione convenienter juſteque adſit omnibus. Sed neque habent legem ſcriptam generationis; eſſent enim abolita. Ex æquo autem ſeminant, & generunt habentia innatam a juſtitia communionem. Ex æquo communiter omnibus, oculum ad videndum Creator, & Pater omnium, ſua juſtitia legem ferens, præbuit; non diſcernens feminam a maſculo, non id quod eſt rationis particeps, ab experte rationis: & ut ſemel dicam, nullum a nullo, æqualitate autem & communitate viſum ſimiliter dividens uno juſſu omnibus eſt largitus. Leges autem* (inquit) *hominum eum ignorationem caſtigare non poſſent, contra leges facere docuerunt: legum enim proprietas diſſecuit divinæ legis communionem & arrodit, non intelligens dictum Apoſtoli dicentis* a: Per legem peccatum cognovi. *Et meum & tuum dicit ſubiiſſe per leges, ut qua non amplius communiter fruantur (ſunt enim communia) neque terra, neque poſſeſſionibus, neque matrimonio. Fecit enim vites communiter omnibus, quæ neque paſſerem, neque furem ablegant, & frumentum ſimiliter, & alios fructus. Violata autem communio, & æqualitas genuit furem pecorum, & fructuum. Cum ergo Deus communiter omnia feciſſet homini, & feminam cum maſculo conjunxiſſet, & omnia ſimiliter animantia conglutinaſſet, pronunciavit juſtitiam communionem cum æqualitate. Qui autem ſic nati ſunt, communionem, quæ eorum conciliat generationem, abnegaverunt. Et dicit; ſi unam ducens habeat, eam omnium poſſint eſſe participes, ſicut reliqua fecit animantia.* Poſtquam autem hæc Clemens Alexandrinus de Carpocratianis retuliſſet, & Sacræ Scripturæ teſtimoniis confutaſſet, rurſus de illis ſubjungit; *Et hæc quidem dogmata conſtituunt egregii Carpocratiani. Has dicunt, & aliquos alios ſimilium malorum æmulatores ad cœnas convenientes (neque enim dixerim* agapen *eorum congreſſionem) viros ſimul & mulieres, poſtquam ſatietate Venerem excitante exſatiati fuerint, lumine amota, quod eorum fornicatoriam hanc juſtitiam afficiebat, averſa lucerna coire quomodo velint, & cum quibus velint, meditates autem in ejuſmodi agape communionem, interdiu jam a quibus velint mulieribus exigere Carpocrateæ, divinæ enim nefas eſt dicere, legis obedientiam. Has leges, ut ſentio, ferre oportuit Carpocratem, canum, & ſuum, & hircorum libidinibus. Mihi autem videtur, Platonem quoque male audiviſſe in Republica dicentem, oportere communes omnium uxores; ut qui diceret, eas quidem, quæ nondum nupſerant, eſſe communes eorum, qui eſſent petituri; quemadmodum theatrum quoque eſt commune ſpectatorum.* Hæc Clemens Alexandrinus de Carpocrate, quæ ſenſu ſimilia, vel eadem ſunt cum iis, quæ Fauſtinianus adverſus Clementem diſputatione ſua retulit: quare a Carpocrate non a Clemente Epiſtola forſan conficta eſt; quod ab eadem Schola Platonis idem venenum Fauſtinianus & Carpocrates hauſerint. Quid enim ſi litera utriuſque nominis prima anſam erroris præbuit? Conſtat enim, antiquis in uſu fuiſſe, nomina per primas literas compendii gratia notaſſe: unde fieri potuit, ut ex C. nota Carpocratis, Clementis nomen extenſum ſit; quemadmodum criticorum nonnulli contendunt, ex *Agellii* nomine, *Aulum Gellium* productum, A prima *Agellii* litera integrum *Auli* nomen effecta: niſi veroſimilius ſit, Carpocratianos hæreticos errorem magiſtri, Clementis ſanctiore nomine decoraſſe. Eundem igitur Fauſtiniani & Carpocratis errorem confutavit uterque Clemens, meliori tamen uſus fortuna Alexandrinus, quod non ei Carpocratis inſania tributa ſit, ſicut Romano Fauſtiniani. Quod ſi poſtremo tandem dicamus, Clementem alium Philoſophum Platonicæ doctrinæ ſectatorem, cujus meminit Beatus Dionyſius Areopagita *de Divinis Nominibus*, vel Actium, aut Arium Clementem Philoſophum Platonicum, ad quem extant Plinii Junioris b literæ, illum hortantes, ut adhæreat Euphrati alteri æque Philoſopho Platonico ſummi nominis: eum, inquam Clementem operam dediſſe, ut Epiſtola hæc, qua Platonis doctrina protegitur, ſpecioſo & ſancto Clementis Romani nomine proderetur, quo facilius in fidelium animos error poſſet irrepere, quid vetat?

a *Roman.* 3.

b *Lib.* 1. *Epiſt.* 10.

Falſo

Falſo igitur ex hoc capite colligunt Interpretes, communem vitam Canonicorum, & Monachorum D. Clementis auctoritate ortum habuiſse; cum Clemens hic non ſolum eam conſilio, nedum præcepto non ornaverit, ſed vi, & auctoritate rationum everterit: non quod illam, ut hdie ſanctiſſime inter Raligioſos obſervatur, injuſtam ſibi perſuaſerit: nam de ea nec cogitavit quidem; ſed quam ex placitis Pythagoræ, & Platonis Fauſtinianus defendebat, injuſtam, & perniciosſam Civitatibus Vir Santiſsimus doceret, quod & fecerunt Tertullianus, Clemens Alexandrinus Lactantius a, Theodoretus, & alii; & admonuerat antea Ariſtoteles b contra Socratis, & Platonis doctrinam. Ex quibus ſane dilucide conſtat, Illuſtriſſimi Cardinalis Antonii Carrafæ curam, & pietatis, & publicæ utilitatis pleniſsimam, qua qua contelit, verſiculum illum: *In omnibus autem ſunt ſine dubio & conjuges*, ab Epiſtola, & penitus illa Clementis expungi (ut expunxit in ea collectione Decretalium Epiſtolarum, qua ipſe, vel eruditus Vir Antonius de Aquino, a Clemente primo uſque ad Gregorium IX. accurate ſatis, & fructuoſe concinnavit) nec dum (quod bona ejus venia dixerim) fuiſſe neceſſariam; cum tam ſit verum, eam ſcripſiſſe, & retuliſſe ea Fauſtiniano Clementem: ac certum, ſi ſemper Fauſtiniani, Lycurgi, Pythagoræ, & Platonis errorem diſplicuiſſe: nec multis ſolum, ut vidimus, rationibus confutaſſe, ſed confutatum errorem eidem Fauſtiniano parenti docte, & ſapienter diſſuaſiſſe. Qua etiam cenſura notari poſſe animadverto recentiorem Conliorum editionem Venetam, dum eum verſiculum Epiſtolæ Clementis ademit; cum verum ſi potius, illum intactum eſſe ſarvandum, & Epiſtolæ reſtituendum: at vero Epiſtolam integram, ut falſo affictam Clementi, e reliquarum numero, & Gregoriano Decreto, vel rejici vel ut ſpuriam aſteriſco notari oportere. Illud hic præterea eſt etiam obſervandum, verba illa: *Per iniquitatem alius dixit, hoc eſſe ſuum, & alius illud*, non ſignificare, *per iniquitatem*, hoc eſt, per peccatum primi parentis inductam eſſe rerum diviſionem, ut placuit multis. Nam Fauſtinianus homo ethnicus, & doctrina Pythagorica, non Chriſtiana, vel Moſaica eruditus, non potuit de eo paccato intelligere, quod commiſſum fuiſſet, nec ne, ignoraret: ſed dicendum eſt, Fauſtinianum ſenſiſſe, privatos homines iniquitatem admittere, cum rem poſsident ſeparatim, eumque eſſe errorem graviſsimum; ſed tandem rationibus, & auctoritate Clementis ab eodem Fauſtiniano retractatum, ut paullo ſuperius diximus.

a *Lib. 3. Divin. Inſt. Cap. 21. & 22.*
b *Lib. 2. Polit. Cap. 1.*

Actum hucuſque de priori hujus Epiſtolæ parte; jam poſterior attingenda, ut clarior inde lux his, quæ diximus, quæque dicturi ſumus, afferatur. Extat illa apud c Gratianum. In ea enim diſputatione, & congreſſu, quo erant Nicetas, Aquila, & Clemens cum Petro, cum multa Nicetas de allegoriis Gentilium retuliſſet, quæ Aquila primum, & D. Petrus poſtea confutavit, rogavit Clemens Nicetam, ne illi ſermoni ſuperſederent; ſed alia de eiſdem Gentium Deorum allegoriis ipſe refert, oportere ſane judicans, ea non ignorare; quia cum Gentibus tunc & erant, futuræque erant diſputationes; ſic enim ait Clemens d, multo poſt ac de rerum communione, & communitate uxorum egerat: *Cum hæc Petrus dixiſſet, ego Clemens Nicetam rogabam, ut aliqua de allegoriis Gentilium, quas diligenter attigerat, agnoſcendi gratia exponeret, utile enim eſt, ut cum Gentilibus diſputamus, etiam iſta nos minime lateant. Et Nicetas: Si, inquit, permittit Dominus Petrus, poſſum dicere. Tum Petrus: Hodie permiſi vobis dicere adverſum Gentiles, ut noſtis. Et Nicetas ait: Dic ergo, Clemens, de quibus audire velis. Cui ego ajo: Quomodo tradunt de Deorum cœna Gentiles, quam in Pelei nuptiis habuerunt, & Thetidis? Quem dicunt eſſe Paridem paſtorem, & quas pautunt in Junone, Minerva, & Venere, quæ apud eum judicantur? quemve Mercurium, vel quod malum? & cætera quæ per ordinem conſequuntur? enarra nobis. Tum Nicetas: Cœna Deorum cauſa hoc modo ſe habet: Convivium mundum tradunt: diſcumbendi ordinem Deorum, ſtellarum poſitionem, quos Heſiodus Cœli, & terræ primos filios nominat, in quibus ſex mares, & ſex feminas ad duodecim ſignorum numerum referunt, quæ univerſum circumeunt mundum. Dapes autem convivii, rationes eſſe, & cauſſas rerum tradunt, dulces, & concupiſcibiles, quæ qualiter regatur, & gubernetur hic mundus, ex ſignorum poſitione, & aſtrorum curſibus colliguntur. Ad libertatis tamen convivii modum dicunt iſta conſtare, pro eo quod poteſtatem habeat uniuſcujuſque ſenſus; ſi velit deguſtare aliquid ex hujuſmodi ſcientia, aut ſi nolit. Et ſicut in convivio nemo cogitur, ſed veſcendi libertas penes unumquemque eſt, ita & philoſophandi ratio pendet in voluntatis arbitrio. Diſcordiam, concupiſcentiam carnis dicunt, quæ ſurgit adverſum propoſitum mentis, & philoſophandi impedit ſtudium. Ideo denique, & tempus illud eſſe ajunt, in quo de nuptiis agitur. Peleum vero, & Thetidem Nympham, aridum, & humidum ponunt elementum, ex quorum admiſtione ſubſtantia corporum conſtat. Mercurium, verbum eſſe tradunt, per quod ſui doctrina confertur: Junonem, pudicitiam: Minervam, fortitudinem Venerem, libidinem dicunt: dicunt Paridem ſenſum. Si ergo, ajunt, accidat in hominem, barbarum eſſe, & imperitum ſenſum, & rectum judicium neſcientem, ſpreta pudicitia, & virtute, libidini palmam, quod eſt malum, dabit: per quod non ſolum ſibi, ſed & civibus, & univerſæ genti ſubverſio, & pernicies aderit. Hæc ergo licet illis componere ex qualibet materia viſum ſit, tamen aptari ad omnem hominem poſſunt; quia ſi quis paſtoralem, & ruſticum atque imperitum habeat ſenſum, nec velit erudiri, ubi corporis calor de libidinis ſuavitate ſuggeſſerit; continuo ſpretis ſtudiorum virtutibus, & ſcientiæ bonis, ad voluptates corporum animum confert. Et hinc eſt, unde impacata bella conſurgunt, Urbes ruunt, patriæ conciduntur; ſicut & Paris, rapta Helena, ad mutuum Græcos, & Barbaros armavit exitium.* Hæc Nicetas de allegoriis Gentilium translatis, & transferendis ad verum ſenſum. Quæ cum audiſſet Petrus, ne in Lege Dei ſimile quid contingeret, & Sacras, atque Divinas Literas ſuo ſenſu ſinguli interpretarentur; ſequenti doctrina Clementem, Nicetam, & Aquilam voluit erudire:

c *Cap. Relatum 37. Diſtinct.*
d *Lib. 10. Recognitionum.*

erudire: *Et Petrus collaudans proſecutionem ejus*, ait: *Multas, ut video, imnioſi homines, ex his quæ legunt, veriſimilitudines capiunt; & ideo diligenter obſervandum eſt, ut Lex Dei cum legitur, non ſecundum proprii ingenii intelligentiam legatur. Sunt enim multa verba in Scripturis Divinis, quæ poſſunt trahi ad ſuum ſenſum, quem ſibi unuſquiſque ſponte præſumpſit, quod fieri non oportet. Non enim ſenſum, quem extrinſecus attuleris, alienum & extraneum debes quærere, quem ex Scripturarum auctoritate confirmes, ſed ex ipſis Scripturis ſenſum capere veritatis; & ideo oportet ab eo intelligentiam diſcere Scripturarum, qui eam a majoribus ſecundum veritatem ſibi traditam ſervat; & ipſe poſſit ea, quæ recte ſuſcepit, competenter adſerere. Cum enim ex Divinis Scripturis integram quis ſuſceperit, & firmam regulam veritatis, abſurdum non erit, ſi aliquid etiam ex eruditione communi, ac de liberalibus ſtudiis, quæ forte in pueritia attigit, ad aſſertionem veri dogmatis conferat: ita tamen, ubi vera didicit, falſa & ſimulata declinet. Et cum hæc dixiſſet, ad patrem noſtrum reſpiciens ait: Tu ergo, ſenex, ſiquidem ſalus animæ tuæ conſulis, ut cum corpore fuerit reſoluta, pro brevi hac converſione requiem inveniat ſempiternam, require de quibuſvis, & conſule, ut poſſis, ſi quid in te eſt dubitationis, abjicere: incertum enim eſt etiam juvenibus vitæ tempus, ſenibus autem jam nec certum eſt: non enim dubitatur, quin quantumcumque eſt, quod putatur ſupereſſe, breve ſit: & ideo tam juvenes, quam ſenes oportet de converſione, & pænitentia valde eſſe ſolicitos, & ſatagere, ut de reliquo ornent animam ſuam ornamentis digniſſimis; id eſt, dogmatibus veritatis, decore pudicitiæ, ſplendore juſtitiæ, candore pietatis, aliiſque omnibus quibus comptam decet eſſe rationabilem mentem*. Cum ergo hæc omnia, quæ in dicta Epiſtola V. Clementis extant, ex diverſis fragmentis Libri x. Recognitionum eruta ſint, ut vidiſti conſtat ſane, eam ab hæretico quodam contextam eſſe, idque ſatis inſulſe; cum agens de communi vita, miſceat ſtatim reliqua de interpretatione Scripturæ Sacræ, quæ diverſo propoſito docuerat D. Petrus, & retulerat B. Clemens, dum uterque de allegoriis Deorum, & interpretatione Sacræ Scripturæ tractaret. Ex quo conſequens erit, textum in Cap. *Relatum* xxvii. Diſtinct. non Beato Clementi, ſed B. Petro tribui debere, ſi verum eſt, quæ ipſe Clemens dicto Libro x. Recognitionum retulerat, D. Petrum docuiſſe.

Hæc autem, Beatiſſime Pater, de Epiſtola Clementis tam longo ſunt a me repetita ſermone, ut oſtenderem, mœchiæ reatum, ut loquuntur Patres, quem ſæpe in hoc Concilio pœnis multis coerceri legimus, nulla poſſe naturæ Lege, aut Eccleſiæ Decreto probari: neve hæretici ex Clementis loco illo, ut erat, difficili, anſam acciperent liberius in mulieres nuptas debacchandi. Hic autem videre mihi videor, Opera omnia Clementis, quæ nulli dubium eſt, quin ſint pietatis plena, eruditione illuſtria, ſapientia referta, operam tuam, qui illius non ſolum nomen tenes, ſed Religionem, & pietatem imitaris, expoſcere, & expectare, ut ſentibus, qui ab hæreticis interſerti ſunt, perpurgata, eam denique recipiant auctoritatem, quam Divus illorum auctor, Catholica doctrina meruit, ſancta dignitate acquiſivit, & Divino martyrio comparavit. Plures enim ejus Epiſtolæ nobis falſo obtruſæ non ejuſdem ſunt apud pios, & doctos ponderis. Meminiſti enim, ſat ſcio, in Canone Apoſtolorum ultimo duas tantum Epiſtolas Clementis referri, quas ſolas recenſuit Damaſus [a]. Euſebius [b] unam tantum ad Corinthios illius agnoſcit, & aliam ad Hebræos; nec plurium meminit. Illam autem, quæ ſub Romanæ Eccleſiæ perſona ad Corinthiorum Eccleſiam direxit, adhuc non extare, certum eſt, etſi dixerit Euſebius, illam omnium Eccleſiarum conſenſu approbatam, & ex ſententia Egeſippi eam tanti habitam a Corinthiis, ut Dominicis diebus ſemper in Eccleſia legeretur. De ea D. Irenæus [c]: *Sub hoc Clemente*, inquit, *diſſenſione non modica inter eos, qui Corinthi erant Fratres, facta, ſcripſit, quæ eſt Romæ Eccleſia potentiſſimas literas Corinthiis, ad pacem aliam eos congregans, & reparans fidem eorum, & annuncians, quam in recenti ab Apoſtolis receperant, traditionem*. De eadem meminit Photius Patriarcha Conſtantinopolitanus in eo Opere, quod de Libris a ſe lectis compoſuit, & *Bibliothecam* appellavit. Epiſtolas duas Clementis ait ſe legiſſe, unam ad Corinthios, aliam ad Jacobum fratrem Domini. Floruit is ante ſeptingentos annos. Multa ex eadem Epiſtola tranſtulit eiſdem verbis, variis in locis Clemens Alexandrinus [d]. De eadem meminit Divus Hieronymus [e], nonnulla ex ea referens: quam fortaſſe indicavit, & intellexit Concilium Laodicenum [f], dum de Clementis unica tantum Epiſtola mentionem facit; reliquas non omiſſurum, ſi extarent. Sed nec eam certo fuiſſe Clementis conſtat; nam contextam ex verbis, & ſententia Epiſtolæ Paulli ad Hebræos accepimus, ſed an Clemens, an vero Lucas tranſtulerit, incertum Euſebio [g], & Nicephoro [h]. Qua ratione Dionyſius Exiguus, Ferrandus Diaconus, & Creſconius, antiqui Decretalium Epiſtolarum Collectores, non a Clementis, ſed a Siricii Papæ Epiſtolis initium fecerunt, in Canonum, & Epiſtolarum Collectionibus. Agnoſcis etiam hos Libros Recognitionum, quos alii *circuitus*, alii *periodos Petri* nuncuparunt, ab Ebionæis fuiſſe corruptos, ut prodidit Divus Epiphanius [i] qui ipſum Clementem refert ſæpe fuiſſe conqueſtum, quod eos Libros illi depravaſſent. Tam antiqua eſt hujus criminis querela: *Utuntur autem*, ait ille, *& aliis Libris, nimirum circuitionibus Petri appellatis, per Clementem ſcriptis, multa corrumpentes in ipſis, & pauca vera relinquentes, velut ipſe Clemens omnes per omnia redarguit in Epiſtolis encyclicis, quæ in ſanctis Eccleſiis leguntur*. Id ipſum teſtatur Ruffinus [k] & D. Hieronymus [l], docens, eos etiam eſſe depravatos ab Arianis, ſeu Eunomianis. Et alibi [m] ait: *Poſtquam Diſcipulus Chriſti factus eſt Petrus, ſocrum ejus legimus, uxorem ejus non legimus. Clementis enim*, inquit, *periodi, quæ ſcilicet de uxore Petri narrant, apocryphæ*. Quare eos Libros, ut apocryphos rejecit Divus Athanaſius [n], Phi-

laſtriu

a *Damaſ. in vita Clementis*
b *Euſeb. Eccleſ. hiſtor. Lib. 3. Cap. 32. 37. & 38.*
c *Ireneus Lib. 3. adverſ. hæreſ.*
d *Clem. Alexand. Strom. Lib. 4. & l. 6.*
e *D. Hieron. in Catalogo, & in Comment. 52. Cap. 15.*
f *Conc. Laodicen. Can. 6.*
g *Euſeb. Lib. 3. Eccl. hiſt. Cap. 32.*
h *Nicephor. Lib. 2. Cap. 18.*
i *Epiphan. hæreſ. 30.*
k *Ruffin. in apolog. pro Origene.*
l *D. Hieron. in apolog. adverſ. Ruffinum.*
m *Idem adverſ. Jovinian.*
n *Athan. in ſynop.*

laſtrius [a], & Photius [b] Patriaccha Conſtantinopolitanus. Et (quod majoris adhuc momenti eſt) Gelaſius Papa in Synodo Romana, & Leo nonus contra Epiſtolam Nicetæ Abbatis, & ejus nomine Humbertus ejus Legatus, affirmans, antiquos etiam Patces illos, ut apocryphos rejeciſſe, quod tradidit Synodus Nicæna II. [c], & antea Euſebius [d]: *Jam vero*, inquit, *quidam alia item opera, verboſa illa qaidem, & prolixa, heri prope, & nudiuſtertius, perinde quaſi illius eſſent, introduxernnt; quæ quidem diſputationes Petri, & Appionis continent; quorum apud veteres nulla omnino ſit mentio. Nam puram illam, & ſinceram Apoſtolicæ orthodaxæ Dactrinæ notam minime retinent.* Conſtitutionibus Apoſtolicis ejuſdem Clementis quædam a pietate Chriſtiana maxime aliena, inſerta fuiſſe ab hæreticis, Sexta Synodus [e] refert. De illis etiam quoſdam ſuo tempore dubitaſſe, cecenſet D. Epiphanius [f]. Inter apocrypha antea retulit Euſebius.

Sed ut revertatur tandem eo, unde deflexit oratio, ſi quæratur, quare de tcibus tantum criminibus meminerint Patces Hiſpani in hoc Canone, & cum idololatcia, homicidium, & mœchiam conjunxerint; duplex occuccit ratio. Prioc, ut Apoſtolos imitarentur, a quibus in Concilio Hiecoſolymitano ob Gentiles tcia ſpeciatim interdicta legimus apud Lucam: *Abſtinete ab idololaytis* [g], *ſanguine, & fornicatione*; quem locum ſic intelleait Tertullianus [h]: *Cum primum innotait*, inquit, *Evangelium, & vetera cancuſſit, ut de Legis retinendæ nec ſtatu diſceptaretur, primam hanc regalam de auctoritate Spiritus Sancti Apoſtoli emittunt ad eos, qui jam ex nationibus allegi cæperant* [i]. *Viſum eſt*, inquiunt, *Spiritui Sancto, & nobis, nullum amplius vobis adjicere poadus, quam eorum, a quibus neceſſe eſt abſtineri, a ſacrificiis, & a fornicatione, & ſanguine. A quibus obſervando recte agitis, vectante vos Spiritu Sancto. Sufficit & hic ſervatum eſſe mœchiæ, & fornicationi locum honoris ſui inter idolalatriam, & homicidium. Interdictum enim ſanguinis multo magis humani intelligimus. Porro qualia videri voluut Apoſtoli crimina, quæ ſola in obſervatione de Lege priſtina excerpunt, quæ ſola neceſſario abſtinenda præſcribunt. Non quod alia permittant, ſed quod hæc ſola præponant utique non remiſſibilia, qui ethnicorum cauſſa cætera Legis onera remiſſibilia fecerant.* Tria enim hæc crimina, mœchiæ, idololatciæ, & homicidii, una in Sccipturis damnaci, probat idem Tertullianus [k]. Eadem conjunxit Divus Leo [l] Papa primus Ruſtico Narbonenſi reſcribens: *Qui convivio*, ait, *ſolo Gentilium, & eſcis immolatitiis uſi ſunt, poſſunt jejunii, & manuum impoſitione purgari, & deinceps ab idalothytis abſtinentes, Sacramentorum Chriſti poſſunt eſſe participes; ſi autem aut idola adoravere, aut homicidiis, vel fornicationibus contaminati ſunt, ad communionem eos niſi pro pœnitentiam publicam non oportet admitti.*

Poſterioc cauſſa eſt, ut oſtendecent Chriſtianos longiſſime ab his criminibus, quæ falſo impoſtucæ nomine Gentes nobis olim objiciebant, ut idem Tertullianus [m] cefert: *Sed illud*, inquit, *ſolum expectatar, quod odio publico neceſſarium eſt, confeſſio nominis, & non examinatia criminis, quando ſi de alio nocente cognoſcitis, non ſtatim confeſſo eo, nomen homicidæ, vel ſacrilegi, vel publici hoſtis, ut de veſtris elogiis loqaar, contenti ſitis ad pronunciaudum.* Quæ ccimina diluecunt eleganti, & copioſo ſermone olim Arnobius [n], Lactantius [o], Athenagocas [p], & alii. Qua ſocſan ratione, ad majorem eorum criminum deteſtationem ea ſolum tria crimina excommunicatione punienda, quorundam opinio fuit, quam refert Divus Auguſtinus [q]: *Qui autem opinantur*, inquit, *cætera eleemoſynis facile compenſari, tria tamen mortiſera eſſe non dabitant excommunicatione punienda: donec pœnitentia humiliori ſanentur, impudicitiam, idololatriam, homicidium; neque nunc opus eſt quærere, qualis ſit eorum iſta ſententia, utrum corrigenda, an approbanda, ne opus ſuſceptum mittamus in longum, propter eam quæſtionem, quæ hic abſolvendæ minime neceſſaria eſt; ſufficit enim, quia ſi omnia non ſunt admittenda ad Baptiſmi Sacramentum, inter hæc omnia eſt adulterium, unde iſta diſputatio mota.*

[a] *Philaſtrius de hæreſ.*
[b] *Photius in ſua Bibliotheca Refertur in C. Sancta Romana 19. Diſt. Ex Humbert. Gratian. C. Clementis Lib. 16. Diſt.*
[c] *Secunda Synod. Nicæna actione 5. verb. Epiphan.*
[d] *Euſeb. Lib. 3. Eccleſ. hiſtor.* C. 31.
[e] *Sexta Synod. actione 2.*
[f] *D. Epiphan. Lib. 3. contra Audianos. Euſeb. Lib. 3. hiſt. Eccleſ.* C. 19.
[g] *Act. Apoſt.* C. 15.
[h] *Tertull. Lib. de pudicitia* C. 12.
[i] *Act.* 15.
[k] *Tertul. eod. Lib. de pudicit.* C. 4. 5. & 6.
[l] *D. Leo. I. in Epiſt. ad Ruſtic. Epiſcop. Narbonenſ. C. fin.*
[m] *Tertull. in apolog. adverſ. Gentes.* C. 2.
[n] *Arnob. adverſus Gentes.*
[o] *Lactant. in divin. inſtit.*
[p] *Athenagor. in apolog. pro Chriſtianis.*
[q] *D. Aug. Lib. unic. de fide & oper. Cap.* 19.

COMMENTARII NOVI.

MOechiam, & concubinatum omni ævo in Eccleſia fuiſſe prohibitum, & damnatum, fuse probarunt Creſpetius in *Sum.* verb. *Concubinatus*, Gecmonius Lib. 1. *Animadv.* Petrus Gcegorius Lib. 3. Titulo 21. Cap. 5. Bermundus integro tract. *De Concub.* Baſilius Lib. 7. *de Matrim.* Cap. 54. Spencæus *de Concub.* Cap. 6. qui omnes agnoverunt difficultatem dicti Can. XVII. Concil. Tolet. relati in d. Cap. *Is qui* 4. & auctoritatis D. Iſiduri conſcriptæ a Gcatiano in Cap. *Chriſtiano* 34. Diſt. qui ea oppceſſi aſſecuere, in illis locis permitti concubinatum ob aſſiduam hominum facilitatem tunc tempocis in lapſu carnis. Et ita hanc Mendozæ interpcetationem ſequuntur Duarenus ad tit. ff. *de inoffic. teſtam* Cap. 6. Hothomanus *de ſpuriis* Cap. ult. Joan. Savarus in Not. ad Sidon. Lib. 4. Ep. 7. ſed perpecam; nam ſcortatio, ſeu fornicaria conjunctio damnata fuit in hoc Concilio Illibercitano Can. 3. 7. 14. 31. 47. & 64. & in ipſo Concilio Toletano ſtatutum legimus devotam peccantem non eſse recipiendam in Eccleſia, niſi deſiſtat, & ei, cum reſipuerit, decennii pœnitentiam eſse injungendam, Cap. *Devota* 27. Q. 1. immo & in ipſo Can. XVII. in princ. PP. eum, qui concubinam habet, & ſimul uxorem, a communione removent. Unde licet eo tempore, ob numerum peccantium non ita acritec mœchi punirentuc, ac ſæculo noſtci Concilii, tamen ccedi non poteſt, PP. publica lege permiſiſse concubinatum, cum ita laxacentur habenæ laſciviæ tam inter Clericos, quam laicos. Quare omiſsa hac interpretatione, libenter adhæreo communi placito Doctorum, qui accipiunt Canonem illum, & D. Iſidorum de concubinis, uxoribus videlicet, ſed non ſolenniter ductis, abſque dota-

libus inſtrumentis, de quibus Euariſtus in Cap. *Aliter* 30. Quæſt. 5. in illis verbis: *Aliter præſumptæ, non conjugia eſſe, ſed contubernia*. Et addit: *Niſi propria voluntas ſuffragaverit, & vota ſuccurrerint legitima*. Reſpiciens ad uxores non legitime ductas, quæ concubinæ dicebantur, & affectione uxores erant. De his concubinis, ideſt, uxoribus non legitime ductis, accipiunt tam Concilii Toletani Canonem, quam D. Iſidori ſententiam poſt Gratianum in eadem Diſt. §. *Concubina*, Menoch. Lib. 2. *de arbitr.* caſ. 418. num. 20. P. Gregor. Lib. 10. *Syntagm.* Cap. 1. in fin. Bellarm. tom. 1. *Controv.* Lib. 2. *de Concil.* Cap. 8. Germon. Lib. 1. *Animad.* Cap. 11. Coquæus in Not. ad D August. *de civit. Dei* Lib. 16. Cap. 33. Ritherusius in Not. ad Salvianum, *de gubern.* Hugo Grotius, *de jure belli* Lib. 2. Cap. 5. num. 15. Perceſius ad Tit. Capitis *De Concub.* concl. 3. Gyronius ad tit. *de donat. inter.* in fin. Arias de Meſsa Lib. 3. *Var.* Cap. 38. Chopinus Lib. 1. *de juriſdict.* Cap. 41. num. 8. Epidius Hortenſius *de privileg. honeſt.* art. 8. Baſil. Lib. 7. *de Matrim.* Cap. 54. num. 6. Loaiſa in Not. ad illum Can. plures Theologi erpoſitivi congeſſi a Sherlogo tom. 3. in Cantica veſtig. 34. Cap. 6. ſect. 1. fol. 405. Primarius Academiæ noſtræ Præceptor meus in Regio gazæ Senatu fiſci patronus D. Franciſcus Sanctius in d. Cap. *Aliter* Cap. 6. Quorum interpretatio, ut rectius perpendatur, ſciendum eſt, concubinam uxorem legitimam non eſse, ſed eam imitari, ut ait Julianus antecesſor in Novell. 18. Cap. 5. Quare concubinatus inæquale conjugium dicitur in Lege 3. verſu, *Quod ſi alterutrum.* C. *de natural. liberis*. Lege 1. Cod. *de Collegiat.* Lib. 1. Impar matrimonium appellatur ab Apulejo Lib. 5. Aſini aurei: *Impares nuptiæ, ac propterea in villis ſine teſtibus, aut patre non conſentiente, factæ, legitimæ non poſſunt videri*. Unde jure Quiritium concubina ab uxore dignitate tantum ſecernitur & diſtinguitur in L. *Item* 49. §. *Parvi.* ff. *de legat.* Notarunt Cujac. ad tit. *de Concubinis*, & in Novell. 18. Merillus Lib. 3. *Obſerv.* Cap. 16. Et quamvis pellicis nomen honeſtius eſset quam concubinæ apud Hebræos, apud Romanos tamen honeſtius erat concubinæ nomen L. *Maſſurius.* 144. ubi notarunt Fornerius & Gentil. ff. *de V. S.* Auguſtinus Gillius Lib. 4. *Noct. Attic.* Cap. 3. *Pellicem autem appellatam probroſumque habitam, &c.*

Ex qua concubinatus, & matrimonii ſimilitudine colligitur in pluribus convenire concubinam cum uxore legitima, quas exæquationes, & differentias agnoverunt Cujac. Lib. 5. *Obſerv.* Cap. 6. & ad. Pandect. in L. *Cum tabul.* 1. §. *Quoniam ſtuprum.* ff. *De his quæ ut indig.* Baſil. Legion. d. Cap.. 54. Germon. d. Cap. 11. Arias de Meſſa Lib. 3. *Variar.* Cap. 38. & 39. Ex quibus nonnullas referam. Primo conveniunt concubinæ, de quibus agimus, cum uxoribus, quia ſicut nemo duas uxores eodem tempore poteſt habere, ita nec duas concubinas L. *Eum qui* 18. C. *ad L. Jul. de adult* L. 2. Cod. *de inceſt. nupt.* immo neque concubinam, vivente uxore, L. *Ex ea* 121. §. *Mulier.* ff. *de V. O.* L. unic Cod *de Concub.* Lib. 3. Cod. comm. *de Manumiſ.* D. Ignatius in Epiſt. ad Antiochen. *Uxi una, non plures ſimul data ſunt uni in conditione omni.* Arnobius Lib. 4. *adverſ. gent.* Caſſiodorus Lib. 9. *Variar.* Cap. 18. Secundo, quemadmodum teſtatio in nuptiis fiebat, ſcilicet uxorem duci liberorum procreandorum cauſſa. L. *Si is qui te* 13. Cod. *de Poſtlimin. reverſ.* Cap. 1. 3. quæſt. 5. Hothomon. *de ritu nuptiar.* Cap. 3. ita in concubinatu liberæ, & honeſtæ mulieris. L. 3. ff. *de Concubin.* Hothoman. ubi ſupra Cap. 22. Fabr. Lib 3. *Conject.* Cap. 14. Petrus Gregor. Lib. 9. *Syntagm.* Cap. 5. num. 35. Tertio, ſicut uxor ex Lege Julia *de adulter.* accuſari poteſt, ita & concubina, licet non jure mariti, ſaltem jure extraneæ. L. *Si uxor* 3. ff. *ad Legem Jul. de adult.* quam exponit Arias de Meſſa d. Cap. 39. num. 18. Quarto, quemadmodum quæ patrono nupſit, ſi invito eo divertit, cum alio nuptias contrahere non poteſt, L. unic. ff. *Unde liberi.* L. *in eo* 45. ff. *de ritu nuptiar.* L. ultim. ff. *de divort.* ita & quum in concubinatu patroni fuit. L. 1. ff. *de concubin.* quam contra Gothofred. recte explicant Hothoman. de V. I. verb. *Concubinarium.* Briſſon. *de ritu nuptiar.* pag. 39. Arias de Meſſa dicto Cap. 38. num. 28. Qui utiliter obſervant circa libertam in concubinatu patroni commorantem, quod quemadmodum matrimonium cum liberta contractum, furore ſuperveniente, non diſſolvitur, L. 4. ff. *de divort.* L. *Si cum dotem* 22. §. *Si maritus* ff *ſolut. matrim.* ita nec concubinatus. L. 2. ff. *de concubin.* Item quod ſicut patronus aliam uxorem ducendo, libertam dimittit, ita & concubinam aſſumendo. L. ult. in fine, ff. *ad L. Jul. de adult.* Connan. Lib. 8. *Comment.* Cap. 13. num. 4. Hothomanus ubi ſupra, verb. *Concubinu*. Et ſicut a liberta ſibi nupta operas exigere non poteſt, durante conjugio, L. *Libertæ*, 8. L. *Placet*, 14. ff. *de oper. libert.* ita nec a concubina. L. *Liberta* 46. ff. eod. Tit. Tandem ſicut in legato eorum, quæ uxoris cauſſa parata ſunt, prioris uxoris cauſſa parata, & poſteriori tradita continatur. L. *Si qui eorum*, 47. ff. *de legatis* 3. ita ſimiliter in concubina. L. *Qui concubinam* 79. L. *Item* 46. §. *Parvi*, ff. *de legatis* 3. illuſtrat Schifordeg. Lib. 3. Tractat. 25. Quæſt. 3. Alias concubinatus, & matrimonii exæquationes congeſſerunt Faber *in juriſprudent.* Tit. 9. princ. 7. illat. 1. Cujac. Lib. 33. qq. Papin. in L. *Mulierem* 14. ff. *de his quæ ut indign.* & Lib. 8. reſp. in dict. L. *Cum tabulis* 16. §. *Quoniam.* & Lib. 10. in L. *Ex ea parte*. §. *Mulier* ff. *de V. O.* & Lib. 27. in L. *Donationes* 13. ff. *de donat.* & ad tit. Cod. *de concubin.* Connan. dict. Cap. 13. Pinellus Lib 2. *Selectarum* Cap. 18.

Sed licet in his, & aliis conveniant concubinæ cum uxoribus, in pluribus tamen rebus & caſibus diſſarunt; ſiquidem revera jure civili Romanorum alia erat uxor, alia vero concubina, in qua licet affectus daretur, non tamen uſu, farre, aut coemptione ducebatur. Unde alia eſt uxor, alia concubina, Cap. *Non omnis*, 13. 32. Quæſt. 2. Leo epiſt. 92. ad Ruſtic. Cap. 4. Differunt inter ſe primo delectu, Paul. Lib. 2. ſent. tit. 20. ideſt, animi deſtinatione. L. penult. ff. *de concub.* Notarunt Cujac. ad eumdem locum Paulli, & Lib. 12. Reſp. Papin. in L. *Donationes* 31. ff. *de donat.* Hotho-

thomanus, *de ritu nuptiar.* Cap. 22. *& dignitate*. L. *Item* 46. §. *Patrui*, ff. *de legat.* 3. quæ præcipue conſiſtebat in nominibus matronæ, dominæ, matrisfamilias, quibus uxores vocabantur, honorabantur. L. *Titio* 19. §. 1. ff. *de annuis legat.* cum concubina his nominibus non decoraretur. L. *Probrum* 41. ff. *de ritu nupt.* L. *Si uxor* 1. ff. *ad L. Jul. de adult.* Notavit. Cujac Lib. 2. *Obſerv.* Cap. 18. & ad tit. C. *de Concub.* facit D. Auguſtinus relatus in Cap. *Dicat* 32. Q. 4. in illis verbis: *Mereatur & nomen uxoris, præſta concubinæ tuæ libertatem, & nomen uxoris, ne adulter ſit potius quam maritus*. Quare apud Romanos revera; & effectu alia erat uxor, alia concubina; in antiquis vero Eccleſiæ Canonibus mulier injuſte ducta ſine ſolenitatibus conjugii, revera uxor erat, ſed dicebatur concubina, de quibus uxoribus injuſtis agitur in dicto Cap. *Chriſtiano*, dicto Cap. *Is qui*, & Can. XVII. Apoſt. relato in Cap. 1. 33. Diſt. quem ita de illegitimis nuptiis acceperunt PP. Sextæ Synodi Trull. Can. III. ubi cum in verſ. *Qui vero*, Clerico ad ſecundas nuptias tranſeunti ſuſpenſio indiceretur, & in verſu, *Cæterum*, eadem ſuſpenſio licet ad brevius tempus imponeretur ei, qui viduam uxorem duxit, vel illegitimis nuptiis adhæſit, concluditur, ita reſtitui, & inſtaurari Can. XVII. Apoſt. relatum in dicto Cap. 33. Diſtinct. Intellexerunt ergo PP. in verſu, *Qui vero nuptiarum*, verum & legitimum matrimonium, in verſu, *Cæterum*, illegitimas nuptias, quas concubinatum vocarunt: non tamen inde inferas, ut fecit Baſilius, *de Matrim.* dicto Cap. 57. in priſcis Eccleſiæ Canonibus ſemper concubinam accipi pro injuſta uxore; contrarium enim verius eſt, videlicet plerumque concubinas accipi pro ſolutis, & inhoneſtis contubernalibus, ut in Cap. *Dicat* 32. Quæſt. 4. Cap. *Ancillam*, Cap. *Non omnis* 32. Quæſt. 2. & aliis auctoritatibus, in quibus concubinarios amplexus Eccleſia improbavit, ſeveraque ultione compeſcuit, quas congerunt Claudius Spencæus, *De bona continentiæ*, Lib. 2. Cap. 6. Germonius Lib. 1. *Animadverſ.* Cap. 11.

Huic perdoctæ interpretationi Epiſtolæ Clementis libet alias addere, quas a Præceptoribus in maximo Salmanticenſi Athenæo accepi. D. Petrus Baio-royo in Cap. *Quinta vallis*, num. 68. *de jure jur.* affirmavit D. Clementem tantum aſſerere, communes eſſe uxores non quoad uſum, ſed quoad obſequium. Sæpe laudatus, licet nunquam ſatis laudandus D. Franciſcus Randoli, in dicto Capite *Aliter*, Cap. 1. num. 6. docet, Clementem in ea Epiſt. ſuadere intendere omnia debere eſſe communia; ad quam ſententiam adſtruendam tam divinis, quam humanis literis contexuit Epiſtolam ſuam, & tandem referens cujuſdam ſapientiſſimi viri apud Græcos, hoc eſt Platonis, ſenſum (qui promiſcuum uxorum uſum in ſua Republica permiſit) ait, omnia eſſe debere amicorum: *In omnibus autem ſunt ſine dubio & conjuges* (in illa videlicet Platonis Republica) ſed hæc verba non ad approbandam ſimilem uxorum communionem refert D. Clemens, ſed ad adſtruendam ſuam ſententiam argumento formato a majori. Fuerunt enim aliquæ barbaræ nationes, apud quas communio uxorum vigebat; quas referunt Alexand. ab Alexan. Lib. 1. *Dier. genial.* Cap. 24. Stobæus Serm. 42. Polyd. Virgil. *de invent. rer.* Lib. 1. Cap. 4. Roman. Tom. 2. *Reip. gentil.* Lib. 3. Cap. 11. Lactantius Lib. 3. *Inſtit.* Cap 2. Inter quas refertur Platonis Reſpublica, ut tradunt Tiraquell. in L. 7. *Connub.* Num. 38. Baronius anno XLIII. Unde ut D. Clemens adſtrueret ſententiam ſuam, videlicet apud fideles juxta Catholicam charitatem omnia debere eſſe communia, adducit Platonis doctrinam, non ut eam probet: eam enim communionem uxorum, ut probrum naturæ, & juri divino contrariam Eccleſiæ PP. abhorruerunt. D. Chryſoſtomus Hom. 1. in Joan. Epiph. Lib. 2. Cap. 32. Tertull. in *Apolog.* Cap. 39. Juſtinus in Orat. ad Antonin. Minutius in *Octav.* GONZALEZ.

CANON III.

De eiſdem ſi Idolis tantum munus dederint.

Item Flamines, qui non immolaverint, ſed munus tantum dederint, eo quod ſe a funeſtis abſtinuerint Sacrificiis, placuit in fine præſtari eis Communionem, facta tamen legitima pœnitentia. Item ipſi, ſi poſt pœnitentiam fuerint mœchati, placuit, ulterius eis non eſſe dandam Communionem, ne luſiſſe de Dominica Communione videantur.

CAPUT NONUM.

Qui olim ſacrificati *dicerentur*, *qui* libellatici.

POſtquam egerunt Epiſcopi de *ſacrificatis*, in duobus Canonibus præcedentibus (vocabant olim *ſacrificatos*, eos qui ſacrificium Deorum vel agebant, vel quoquomodo juvabant) nunc agunt de *libellaticis*, de his videlicet, qui ut non cogerentur ſacrificare, munus dabant, eo pretio vitæ, & idololatriæ exterioris periculum, & infamiam redimente, & Chriſtianiſmi profeſsionem quodammodo confuſione abnegantes. Pro munere autem libellos expoſcebant, vel ipſi, vel alii eorum nomine a Magiſtratibus, ut his velut ſecuritatis præſidio muniti, a ſatellitum ſe audacia, furoreque defenderent. Horum autem libellorum formulam, quam illi obſignabant, expreſſam nobis reliquit D. Cyprianus [a] ad Antonianum: *Ego prius legeram, & Epiſcopo tractante cognoveram, non ſacrificandum idolis, nec ſimulacra ſervum Dei adorare debere; & iccirco ne hoc facerem, quod non licebat;*

[a] *Epiſt.* 52. *ad Anton an.* Capite 4.

bat; cum occaſio libelli fuiſſet oblata, ad Magiſtratum vel veni, vel alio eunte mandavi: Chriſtianum me eſſe, ſacrificare non licere, ad aras diaboli me venire non poſſe, dare me ob hoc præmium, ne quod non licet, faciam.

Hos autem libellaticos nota turpitudinis injuſtos teſtatur idem Cyprianus, quod cum vitæ periculo Fidem ſemel ſuſceptam conſtantèt non profiterentur: *Nunc tamen*, inquit, *etiam iſte, qui libello maculatus eſt, poſtea quam nobis admonentibus didicit, nec hæc ſe facere debuiſſe, & ſi manus para ſit, & os ejus feralis cibi contagia nulla polluerint, conſcientiam tamen ejus eſſe pollutam: flet auditis nobis, & lamentatur, & quod deliquerit, nunc admonetur; & non tam crimine, quam errore deceptus, quod jam de cætero inſtru-*

a Idem Lib. de lapſis, Cap. 11.

ctus, & paratus ſit, conteſtatur. Idem a: *Nec ſibi*, inquit, *quo minus agant pœnitentiam, blandiantur, qui & ſi nefandis ſacrificiis manus non contaminaverunt, libellis tamen conſcientiam polluerunt. Et illa profeſſio denegantis, conteſtatio eſt Chriſtiaai, quod fuerat abnuentis; feciſſe dixit, quidquid alius faciendo commiſit. Cumque ſcriptum ſit:* b Non poteſtis duobus dominis ſervire, *ſervivit ſæculari domino, obtemperavit ejus Edicto; magis obaudivit humano imperio, quam Deo. Viderit, an timore, vel dedecore, vel crimine apud homines publicaverit quod admiſit: Deum tamen judicem ſubterfugere, & vitare non poterit, cum dicat Spiritus Sanctus in Pſalmis* c Quod eſt imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcribentur. *Et iterum* d: Homo videt in facie, Deus autem in corde. *Ipſe quoque Dominus præmoneat, & præſtruat dicens* e: Et ſcient omnes Eccleſiæ, quia ego ſum ſcrutator renis, & cordis. *Perſpicit ille abdita, & ſecreta, atque occulta conſiderat. Nec Dei oculos poteſt aliquis evadere dicentis* f: Ego Deus approximans, & non Deus a longinquo; ſi abſconditus fuerit homo in abſconditis, ego ergo non videbo eum? Nonne Cælum; & terram ego impleo? *Videt ille corda, & pectora ſingulorum, & judicaturus eſt non tantum de factis, ſed & de verbis, & de cogitationibus noſtris; omnium mentes, voluntateſque conceptas in ipſis adhuc clauſi pectoris latebris intuetur. Denique quanto & fide majores, & timore meliores ſunt, qui quamvis nullo Sacrificii, aut libelli facinore conſtricti, quoniam tamen de hoc vel cogitaverunt, hoc ipſum apud Sacerdotes Dei dolenter, & ſimpliciter confitentes, exomologeſin conſcientiæ faciunt, animi ſui pondus exponunt, ſalutarem medelam, parvis licet, & modicis vulneribus, exquirunt? ſcientes ſcriptum eſſe:* g Deus non deridetur. *Derideri, & circumveniri Deus non poteſt, nec aſtutia aliqua fallente deludi. Plus immo delinquit, qui ſecundum hominem, Deum cogitans, evadere ſe pœnam criminis credit, ſi non palam crimen admiſit. Chriſtus in præceptis ſuis dicit:* h Qui confeſſus me fuerit, confitebitur eum filius hominis. *Et Chriſtianum ſe putat, qui Chriſtianus eſſe confunditur, aut veretur? quomodo poteſt eſſe cum Chriſto, qui ad Chriſtum pertinere, aut erubeſcit, aut metuit?* Eandem Libellorum oblatorum turpitudinem ad evitandum periculum vitæ, & Sacrificii faciendi notant, & exaggerant Presbyteri, & Diaconi Romæ conſiſtentes, ſcribentes ad Cyprianum i: *Hoc nos*, ajunt, *non falſo dicere ſuperiores noſtræ literæ probaverunt, in quibus vobis ſententiam noſtram dilucida expoſitione protulimus adverſus eos, qui ſe ipſos infideles illicita nefariorum Libellorum profeſſione prodiderant, quaſi evaſuri irretientes illos diaboli laqueos viderentur, quo non minus, quam ſi ad nefarias aras acceſſiſſent, hoc ipſo, quod ipſum conteſtati fuerant, tenerentur.* Quare quemadmodum *ſacrificati* a Martyribus Literas confeſſorias expoſcebant, ut ſua interceſſione a pœnis idololatriæ ab Epiſcopis abſolverentur; ſic etiam & hi *Libellatici*, ut idem Cyprianus k teſtatur: *Item cum comperiſſem eos, qui ſacrilegis contactibus manus ſuas, atque ora maculaſſent, vel nefandis Libellis nihilominus conſcientiam polluiſſent, exambire ad Martyres paſſim, Confeſſores quoque importuna, & gratioſa deprecatione corrumpere, ut ſine ullo diſcrimine, atque examine ſingulorum, darentur quotidie Libellorum millia contra Evangelii Legem.* Huius autem turpitudinis Libellaticorum rationem propriis depinxit coloribus Tertullianus l: *Sed, quod meum eſt*, inquit, *fugio, ne peream ſi negavero. Illius eſt, ſi voluerit, etiam fugientem me reducere in medium. Hoc mihi prius reſponde; certus es te negaturum, ſi non fugeris, an incertus? Si enim certus, jam negaſti, quia præſumendo te negaturum, id deſpopondiſti, de quo præſumpſiſti; & nunc jam fugis, ne neges, quia ſi negaturus es, jam negaſti. Si vero incertus es, cur non in æqualitate incerti metus inter utrumque eventum, etiam confiteri te poſſe præſumis, & ſalvum magis fieri quominus fugias; ſicut negaturum te præſumis, ut fugias? Jam nunc aut in nobis eſt utrumque, aut totum in Deo. Si in nobis eſt confiteri, aut negare, cur non id præſumimus, quod eſt melius, ideſt, confeſſuros nos? niſi ſi vis confiteri, pati non vis. Nolle autem confiteri, negare eſt. Si vero in Deo totum eſt, cur non totum relinquimus arbitrio ejus? agnoſcentes virtutem, & poteſtatem, quod poſſit nos ſicut fugientes reducere in medium, ita & non fugientes, immo & in medio populi converſantes obumbrare. Quale eſt, ut ad fugiendum, Deo honorem reddas, qui poſſit te etiam fugientem producere in medium; ad conteſtandum autem inhonores illum, deſperans potentiam protectionis ab illo? Quare non magis eu hac parte conſtantiæ, & fiduciæ in Deum, dicis: Ego quod meum eſt, facio, non diſcedo. Deus ſi voluerit, ipſe me proteget. Hoc potius noſtrum eſt, ſtare ſub Dei arbitrio, quam fugere ſub noſtro. Rutilius Sanctiſſimus Martyr, quum toties fugiſſet perſecutionem de loco in locum, etiam periculum (ut putabat) nummis redemiſſet, poſt totam ſecuritatem, quam ſibi proſpexerat; ex inopinato apprehenſus, & Præſidi oblatus, tormentis diſſipatus (credo pro fugæ caſtigatione) dehinc ignibus datus, paſſionem, quam vitarat, miſericordiæ Dei retulit. Quid aliud voluit Dominus nobis demonſtrare hoc documento, quam fugiendum non eſſe, quia nihil fuga proſit, ſi Deus nolit?* Sed elegantius,

co-

a Idem Lib. de lapſis, Cap. 11.
b Matth. 7.
c Pſal. 138.
d 1. Reg. 13.
e Apoc. 2.
f Hierem. 23.
Vide Confeſſionem Sacramentalem tempore S. Cypr.
g Galat. 6.
h Marc. 8.
i Extat inter Ep. Cypr. N. 31 C. 2.
k Epiſt. 15. ad Presb. & Diac. Romæ conſiſt.
l Lib. de fuga ad Fabium capite 5.

copioſius, & magis ad rem idem Auctor [a]: *Porro*, ait, *qui quærit, an perſecutio fugien-* a Idem C. 12. & 13.
da ſit, ſequentem quoque jam proſpiciat neceſſe eſt; an ſi fugienda non eſt, redimenda certe
ſit. Ultro igitur & de hoc tibi ſuggeram, definiens perſecutionem, quam conſtat non eſſe
fugiendam, proinde nec redimendam. Pretium intereſt. Cæterum ſicut fuga redemptio gra-
tuita eſt, ita redemptio nummaria fuga eſt. Certe & hujus timiditatis conſilium eſt. Quod
times, redimis: ergo fugis. Pedibus ſtetiſti, cucurriſti nummis. Hoc ipſum, quod ſteti-
ſti ex redemptione, fugiſti. Ut autem redimas hominem tuum nummis, quem Sanguine ſuo
redemit Chriſtus, quum indignum Deo, & diſpoſitioni ejus, [b] *qui Filio ſuo non pepercit* b Roman. 8.
pro te, ut fieret maledictum pro nobis; quia [c] *maledictus, qui pependerit in ligno;* [d] *qui* c Galat. 3.
tanquam ovis ad victimam ductus eſt, & tanquam agnus ante tondentem, ſic non aperuit os; d Eſai. 53.
ſed poſuit dorſum ſuum in flagella, maxillas autem in palmas, & faciem non avertit a ſpu-
taminibus, & inter iniquos deputatus eſt, & [e] *traditus in mortem, mortem autem Crucis.* e Philipp. 2.
Totum hoc ut nos a peccatis lucraretur. Sol ceſſit diem emptionis noſtræ. Apud Inferos eman-
cipatio noſtra eſt, & ſtipulatio noſtra in Cælis. [f] *Sublevatæ ſunt portæ ſempiternæ, ut in-* f Pſalm. 13.
troiret Rex gloriæ, Dominus virtutum, hominem de terris, immo ab inferis, mercatus
in Cælos. Quis eſt nunc, qui adverſus illum reluctatur, [g] *immo depretiat, & mercedem* g 1. Corinth. 6.
ejus tam magno comparatam, pretioſiſſimo ſcilicet Sanguine, commaculat? Jam ergo me-
lius fugere, quam fieri viliorem, ſi non tanti ſibi conſtabit homo, quanti conſtitit Domino;
& Dominus quidem illum redemit [h] *ab Angelis mundi tenentibus poteſtatibus, a ſpiritalibus* h Epheſ. 6.
nequitiæ, a tenebris hujus ævi, a judicio æterno, a morte perpetua. Tu autem pro eo
paciſceris cum delatore, vel milite, vel furunculo aliquo præſide, ſub tunica, & ſinu
(quod ajunt) ut furtivo quem coram toto mundo Chriſtus emit, immo & manumiſit. Hunc
ergo liberum pretio æſtimabis, & pretio poſſidebis, niſi eodem; quanto (ut diximus) Do-
mino conſtitit, Sanguine ſuo ſcilicet? Ut quid ergo de homine Chriſtum redimis in homine,
in quo Chriſtus eſt? Non aliter & Simon facere tentavit, quum pecuniam Apoſtolis ob- 1 Corinth. 8.
tulit pro ſpiritu Chriſti. Audiet ergo & iſte, qui ſe redimens, Chriſti ſpiritum redemit; Actor. 8.
Pecunia tua tecum ſit in interitum; quoniam gratiam Dei pretio conſequendam putaſti.
Quis tamen abnegatorem ſpernat? Quid enim dicit ille concuſſor? Da mihi pecuniam. Cer-
te ne eum tradat; ſiquidem non aliud venditat, quam quod præſtaturus eſt præmio tuo.
Cum das, utique ne traderis voluiſti. Non traditus autem, traduci habebas? ergo dum
nolendo tradi, non vis traduci, nolendo negaſti, quod te eſſe traduci noluiſti. Immo, in-
quit, dum nolo traduci quod ſum, confeſſus id eſſe, quod nolo traduci, id eſt, Chriſtia-
num. Potes itaque te Martyrem vindicare? conſtanter oſtendiſſe Chriſtum? Redimens,
non oſtendiſti. Apud unum ſi forte confeſſus es, ergo & apud plures nolendo confiteri, ne-
gaſti. Ipſa ſalus judicabit hominem excidiſſe, dum evadit. Excidit ergo qui maluit eva- Matth. 5.
ſiſſe. Negatio eſt etiam, Martyrii recuſatio, Chriſtianus pecunia ſalvus eſt, & in hoc num-
mos habet, ut patiatur, dum adverſus Deum erit dives. At enim Chriſtus Sanguine fuit Matth. 6.
dives pro illo. Felices itaque pauperes, quia illorum eſt, inquit, *Regnum Cælorum; qui* Actor. 4. & 5.
animam ſolam in confiſcato habent. Si non poſſumus Deo ſervire, & Mammonæ, poſſu-
mus & a Deo redimi, & Mammona? Quis enim magis ſerviet Mammonæ, quam quem 1. ad Tim. 1. & 4.
Mammona redemit? Poſtremo quo exemplo uteris in redemptionem traditionis? Apoſtoli Actor. 18.
perſecutionibus agitati, quando ſe pecunia tractantes liberarunt? quæ illis utique non dee-
rat, ex prædiorum pretiis ad pedes eorum diſpoſitis, certe multis locupletibus credentibus
viris, ac feminis, qui his etiam refrigeria ſubminiſtrabant. Quando Oneſiphorus, aut Actor. 5. & 7.
Aquila, aut Stephanus, hoc modo eis in perſecutione ſuccurrerunt? Paulus quidem, cum Actor. 24.
Felix Præſes pecunias accepturum ſe pro eo a Diſcipulis ſperaſſet, de quo & ipſe in ſecreto
tractavit cum ipſo, neque ipſe pro ſe, neque Diſcipuli pro eo numeraverunt. Illi utique
Diſcipuli, qui flentes, quod Hieroſolymam tendere perſeveraret, & perſecutiones prædi-
catas illic non præcaveret, poſtremo inquiunt: Fiat voluntas Dei. *Quæ iſta voluntas?* Actor. 21.
utique ut pateretur pro nomine Domini, non ut redimeretur. Oportet enim, quomodo
Chriſtus animam ſuam poſuit pro nobis, ita fieri pro eo & a nobis; nec tantum pro ipſo,
immo etiam pro fratribus propter ipſum. Quod Joannes docens, non & pro fratribus nu- 1. Joan. 3.
merandum, ſed moriendum potius pronunciavit. Nihil intereſt, ſi quem Chriſtianum redi-
mere non debeas, aut emere. Et adeo voluntas Dei ſic eſt. Aſpice Regnorum, & Imperio- Proverb. 21.
rum utique a Deo diſpoſitum ſtatum; in cujus manu cor Regis, tanta quotidie ærario au-
gendo proſpiciuntur remedia cenſuum, vectigalium, collationum, ſtipendiorum, nec un-
quam uſque adhuc ex Chriſtianis tale aliquid proſpectum eſt, ſub aliquam redemptionem 1. Corinth. 6.
capitis, & ſectæ redigendis, cum tantæ multitudinis nemini ignotæ fructus ingens meti poſ-
ſet. Sanguine empti, Sanguine numerati, nullum nummum pro capite debemus, quia ca-
put noſtrum Chriſtus eſt. Non decet Chriſtum pecunia conſtare. Quomodo & Martyria Epheſ. 4. & 5.
fieri poſſent in gloriam Domini, ſi tributo licentiam ſectæ compenſaremus? Itaque qui eam
præmio paciſcitur, diſpoſitioni Divinæ adverſatur. Cum igitur nihil nobis Cæſar indixe-
rit in hunc modum ſtipendiariæ ſectæ, ſed nec indici unquam tale quid poſſit; Antichriſto
jam inſtante, & in Sanguinem, non in pecunias hiante Chriſtianorum, quomodo mihi pro-
ponere poteſt ſcripturam eſſe: Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari? *Miles me, vel delator,*
vel inimicus concutit, nihil Cæſari exigens, immo contra faciens, cum Chriſtianum legi-
bus humanis reum mercede dimittit. Alius eſt denarius, quem Cæſari debeo, qui ad eum Matth. 22.
pertinet, de quo tunc agebatur, tributarius, a tributariis ſcilicet, non a liberis debitus.
Aut quomodo reddam, quæ ſunt Dei, Deo? *utique proinde imaginem, & monetam ipſius,*
inſcriptam nomine ejus, id eſt, hominem Chriſtianum? Quid autem Deo debeo, ſicut de- Ibidem.
narium

narium Cæſari, niſi Sanguinem, quem pro me Filius fudit ipſius? Quod ſi Deo quidem hominem & ſanguinem meum debea, nunc vero in eo ſum tempore, ut quod Deo debeo expoſtuler; utique fraudem Deo facia, id agens, ne quod debeo ſolvam. Bene obſervavi præceptum, Cæſari reddens, quæ ſunt Cæſaris, Deo vero, quæ ſunt Dei, abnegans. Sed & omni petenti me dabo. In cauſſa eleemoſynæ, non in concuſſuræ. Petenti inquit. Porro qui
Luc. 6. concutit, non petit. Qui comminatur, ſi non acceperit, non poſtulat, ſed extorquet. Non eleemoſynam expectat qui non miſerendus, ſed timendus venit. Dabo igitur miſericordiæ, non timiditatis meæ nomine; ubi qui accepit, Deum honorat, & benedictionem mihi reddit; non ubi amplius ſe beneſactum præſtitiſſe credit, & prædam ſuam aſpiciens dicit: De
Roman. 13. reatu eſt. Paſcam & inimicum. Sed inimicitiæ & alios habet titulos. Non tamen dixit tradi-
Luc. 6. torem, aut perſecutorem, aut concuſſorem. Nam huic quanto magis carbones acervabo ſuper caput, ſi non me redemero? Proinde inquit: Qui tibi tunicam ſuſtulerit, vel etiam pallium, concede. Ad eum pertinet, qui rem, non qui Fidem meam eripere quæſierit. Concedam & pallium non minanti traditionem. Si minatus fuerit, etiam tunicam repoſcam.
Idem. Omnium jam nunc Dominicarum pronunciationum ſuæ ſunt & cauſſæ, & regulæ termini,
Luc. 11. non in infinitum, nec ad omnia ſpectant. Atque adeo, qui omni petenti dari jubet, ipſe ſignum petentibus non dat. Alioquin ſi omnibus paſſim petentibus dandum putas, tu mihi videris, non dico vinum febricitanti, ſed etiam venenum, aut gladium mortem deſideranti
Luc. 6. daturus. Facite autem vobis amicos de Mammona; quomodo intelligendum ſit, parabola præmiſſa te doceat, ad populum Judaicum dictum, qui commiſſam ſibi rationem Domini cum male adminiſtraſſet, deberet de Mammonæ hominibus, quod nos eramus, amicos ſibi potius proſpicere, quam inimicos; & relevare nos a debitis peccatorum, quibus Deo detinebamur, ſi nobis de Dominica ratione conferrent; ut cum cœpiſſet ab his deficere gratia, ad noſtram Fidem refugientes, reciperentur in tabernacula æterna. Quamvis nunc puta aliam interpretationem parabolæ, & ſententiæ iſtius, dum ſcias veriſimile non eſſe, ut concuſſores noſtri in amicitiam redacti per Mammonam, recipiant tunc nos in tabernacula æterna. Sed quid non timiditas perſuadebit? quaſi & fugere ſcriptum permittat, & redimere præcipiat? Parum denique eſt, ſi unus, aut alius ita eruitur, maſſaliter totæ Eccleſiæ tributum ſibi irrogaverunt. Neſcio dolendum, an erubeſcendum ſit, cum in matricibus Beneficiariorum, & Curioſorum, inter tabernarios, & lanios, & fures balnearum, & aleones, & lenones, Chriſtiani quoque vectigales continentur. Hanc Epiſcopatui formam Apoſtoli providentius condiderunt, ut Regno ſuo ſecuri, frui poſſent ſub obtentu procurandi. Scilicet enim talem pacem Chriſtus ad Patrem regrediens, mandavit a militibus per Saturnalitia redimendam. Sed quomodo colligemus, inquis, quomodo Dominica ſolemnia celebrabimus? Utique quomodo & Apoſtoli, Fide, non pecunia tuti; quæ Fides ſi
Matth. 18. montem transferre poteſt, multo magis militem. Eſto ſapientia, non præmia cautus. Neque enim ſtatim & a populo eris tutus, ſi officia militaria redemeris. Una ergo tibi & Fide, & ſapientia ad tutelam opus eſt; quibus non adhibitis, redemptionem tuam poteris perdere; adhibitis, haud redemptionem deſiderare. Hæc in Hiſpania, & Africa ad conſervandam Chriſtianæ Fidei integritatem ſumma ſeveritate Hiſpani, & Africani Epiſcopi conſtitue-
Petr. Alex. Can. 13. runt. Aliter autem D. Petrus Martyr Epiſcopus Alexandrinus: His enim, inquit, qui pecuniam dederunt, ut ab omni improbitatis moleſtia omni ex parte remoti eſſent, crimen intendi non poteſt; damnum enim, & jacturam pecuniarum ſuſtinuerunt, ne ipſi animæ detrimento afficerentur, vel ipſam etiam perderent; quod alii propter turpe lucrum non fece-
Matth. 8. runt; cum Dominus dicat: Quid prodeſt homini, ſi univerſum mundum lucretur, animæ
Luc. 9. vero ſuæ detrimentum patiatur? Vel quam commutationem dabit homo pro anima ſua? Et
Matth. 6. rurſum: Non poteſtis Deo ſervire, & Mammonæ. In his enim apparuerunt Deo ſervire, exoſis, conculcatis, contemptiſque pecuniis, & in eo compleverant quod ſcriptum eſt: Pre-
Actuum 17. tium redemptionis animæ hominis propriæ divitiæ. Nam & in Actis Apoſtolorum legimus, eos, qui pro Paullo, & Syla Theſſalonicæ ad Magiſtratus trahebantur, datis multis pecuniis, fuiſſe dimiſſos. Poſtquam enim ipſos propter nomen multum oneraſſent, & multitudinem, Magiſtratuſque perturbaſſent; ab Jaſone, inquit, & reliquis ſatiſdatione accepta, eos dimiſerunt. Fratres autem noctu protinus Paullum, & Sylam miſerunt in Berœam. Hæc Petrus Martyr. Quæ tametſi ad eam Hiſpaniæ, & Africæ ſeveritatem redacta non ſint, locum tamen habere aliquando poterunt: cum videlicet aut Fidei, aut Religionis, aut Eccleſiæ jacturam, vel Fratrum offendiculum, qui periculum patitur, minime extimeſcat; vel cum uberiorem ex hac redemptione fructum ſpiritualem in ſe, & Eccleſiam redundaturum ſperet, in quo percipiendo, & augendo pii viri totis debent viribus invigilare. Si in Hiſpania ergo Flamines a ſacrificiis ſe abſtinuerunt, munus tamen dederunt, ut ſe a ſacrificando liberarent, pœnitentiam acturi ſunt: in fine tamen communio illis non denegatur. Quod etſi peccatum grave ſit, non tamen eſt viſum tanta pœna dignum, quanta ſacrificantibus ſuperiori Canone decreta eſt. Libellaticos enim minus, quam Sacrificatos peccare, ipſa rei geſtæ natura argu-
Minus peccare Libellaticos, quam Sacrificatos. mento eſt: docuitque apertiſſime D. Cyprianus [a] ad Antonianum: Nec tu exiſtimes (inquit) Frater chariſſime, ſicut quibuſdam videtur, Libellaticos cum Sacrificatis æquari oportere, quando inter ipſos etiam, qui ſacrificaverint, & conditio frequenter, & cauſa di-
a Ep. 52. ad Antonianum, Cap. 4. verſa ſit. Neque æquandi ſunt illi, qui ad ſacrificium nefandum ſtatim voluntate proſilivit, & qui reluctatus & congreſſus diu ad hoc funeſtum opus neceſſitate pervenit; ille qui ſe, & omnes ſuos prodidit, & qui ipſe pro cunctis ad diſcrimen accedens, uxorem, & liberos, & domum totam periculi ſui perfunctione protexit: ille qui inquilinos, vel amicos ſuos ad facinus compulit, & qui inquilinis, & colonis pepercit; fratres etiam plurimos, qui extor-
ris,

res, & preſugi recedebant, in ſua tecta, & hoſpitia recepit; oſtendens, & offerens Domino multas viventes, & incolumes animas, quæ pro una ſaucia deprecentur. Cum ergo inter ipſos, qui ſacrificaverint, multa ſit diverſitas, quæ inclementia eſt, & quam acerba duritia, Libellaticos cum his, qui ſacrificaverint, jungere? quando is, cui libellus acceptus eſt, dicat: Ego prius legeram, & Epiſcopo tractante cognoveram, non ſacrificandum idolis, nec ſimulacra ſervum Dei adorare debere: & idcirco ne facerem quod non licebat, cum occaſio libelli fuiſset oblata (quem nec ipſum acciperem, niſi oſtenſa fuiſſet occaſio) ad Magiſtratum vel veni, vel alio eunte mandavi, Chriſtianum me eſse, ſacrificare mihi non licere, ad aras diaboli me venire non poſſe, dare me ob hoc præmium, ne quod non liceet, faciam. Et poſt alia: [a] *Et ideo placuit, Frater chariſſime, examinatis cauſſis ſingulorum, Libellaticos interim admitti, ſacrificatis in exitu ſubvenire; quia exomologeſis apud inferos non eſt.*

a *Idem* Cap. 5.

Quod ſi munus dare alii pro Libellaticis nolint intelligi, ſed pro his, qui ſumptus ſuppeditant ad profana Deorum Sacrificia, nihil repugnabo; quinimmo epigraphe Canonis tam in editis, quam mſs. Codicibus id demonſtrare videtur, dum ait: *De eiſdem, ſi Idolis tantum munus dederint.* Hoc enim genus eſſe idololatriæ, Tertullianus [b] docte monuit: *Plane ad Sacerdotium*, inquit, *& Sacrificium vocatus non ibo* (proprium enim Idoli officium eſt) *ſed neque conſilio, neque ſumptu, aliave opera hujuſmodi fungar.* Idem [c]: *Sit nunc aliqua juſtitia quæſtus ſecura de cupiditatis, & mendacii obſervatione, in crimen oſtendere idololatriæ eam opinor, quæ ad ipſam Idolorum animam, & ſpiritum pertinet, quæ omne dæmonium ſaginat, an non illa principalis idololatria viderint, ſi eædem merces thura dico, & cætera peregrinitatis, Sacrificium Idolorum. Etiam hominibus ad pigmenta medicinalia, nobis quoque inſuper ad ſolatia ſepulturæ uſui ſunt. Certe cum pompæ, cum Sacerdotia, cum Sacrificia Idolorum, de periculis, de domnis, de incommodis, de cogitationibus, de diſcurſibus, negotiationibuſve inſtruuntur, quid aliud quam procurator Idolorum demonſtraris? Nemo contendat, poſſe hoc modo omnibus negotiationibus controverſiam fieri. Graviora delicta quæque pro magnitudine periculi diligentiam extendunt obſervationis, ut non ab his tantum abſcedamus, ſed & ab eis, per quæ fiunt. Licet enim ab aliis fiat, non intereſt ſi per me. In nullo neceſſarius eſſe debeo alii, cum facit quod mihi non licet. Ex hoc, quod vetor facere, intelligere debeo, curandum mihi eſſe, ne fiat per me. Denique in alia cauſſa non levioris reatus præjudicium iſtud obſervo. Nam quod mihi de ſtupro interdictum ſit, aliis eam rem nihil aut operæ, aut conſcientiæ exhibeo. Nam quod ipſam carnem meam a lupanaribus ſegregavi, agnoſco, me neque lenocinium, neque id genus lucrum alterius cauſſa exercere poſſe. Si & homicidii interdictio oſtendit mihi, laniſtam quoque ab Eccleſia arceri; ne per ſe non faciat, quod faciendum aliis ſubminiſtrat. Ecce magis proximum præjudicium. Si publicarum victimarum redemptor ad Fidem accedat, permittes ei in eo negatio permanere, aut ſi jam Fidelis id agere ſuſceperis, retinendum in Eccleſia putabis? Non opinor, niſi ſi quis & de thurarie diſſimulabit, ſcilicet ad alios pervenit procuratio ſanguinis, ad alios odorum. Si antequam Idola in ſæculo eſſent, his mercibus adhuc informis idololatria tranſigebatur; ſi & nunc fere ſine Idola opus idololatriæ, & incendiis odorum perpetratur; ecquid majoris operæ & erga dæmonia thurarius? nam facilius ſine idololatria, quam ſine thurarii merce. Ipſius Fidei conſcientiam perrogemus, quo ore Chriſtianus thurarius, ſi per templa tranſibit, quo ore fumantes aras deſpuet, & exſufflabit quibus ipſe proſpexit? Qua conſtantia exorcizabit alumnos ſuos, quibus domum ſuam cellariam præſtat? Ille quidem ſi excluſerit dæmonium, non ſibi placeat de Fide. Neque enim inimicum excluſit. Facile debuit de eo impetrare, quem quotidie paſcit. Nulla igitur ars, nulla profeſſio, nulla negotiatio, quæ aut inſtruendis, aut formandis Idolis adminiſtrat, carere poterit titulo idololatriæ: niſi ſi aliud omnino interpretemur idololatriam, quam famulatum Idolorum colendorum.* Patres etiam hujus Concilii [d], eos Sacerdotes, qui coronas ſacrificantium deferrent, Communione privant biennio, ſi nec ſacrificaſſent, nec de ſuis ſumptibus aliquid Idolis præſtitiſſent; hos enim omiſerunt, quod jam hoc Canone pœna adverſus ipſos fuiſſet ſancita; quæ originem habuit ab Apoſtolis, quos refert Clemens [e] decreviſſe, ut ſi Chriſtianus oleum ad ſacra Gentilium, aut Synagogam Judæorum, in Feſtis eorum detuliſſet, aut lucernas incendiſſet, Communione privaretur; illi autem de quocumque Chriſtiano; hi vero de ſolis Flaminibus ethnicorum ad Fidem converſis conſtituunt, ne quoquo modo Sacrificiis Idolorum conſentire viderentur. Et ipſa hac de cauſſa, peculiari hujus Concilii Decreto [f] cautum eſt, ne matronæ, vel earum mariti veſtimenta ſua ad ornandam ſæculariter pompam darent, ſub triennii excommunicatione.

b *Lib. de idol.* Cap. 16.
c *Idem* Cap. 12
d *Can. LV.*
e *Can. LXX. Apoſt.*
f *Can. LVII.*

Munus etiam *dare*, pro mercede loco eleemoſynæ forſan alius interpretabitur. Gentes enim olim tam de ſacris rebus, quam profanis opes ſibi undecumque comparabant, qua ratione Deorum ſimulacra, quæ ſanctiora habebantur, magis quæſtuoſa Antiſtites efficiebant. Deferebant illa ſecum, & eorum nomine ſtipes ad inſtaurationem Templorum exigebant, adituſque quotidianos venditabant: *Sed enim agri* (ſcribit Tertullianus [g]) *tributo onuſti, viliores; hominum capita ſtipendio cenſa, ignobiliora; nam hæ ſunt notæ captivitatis. Dii vero, qui magis tributarii, magis ſancti; immo qui magis ſancti, magis tributarii. Majeſtas quæſtuaria efficitur. Circuit caupon as Religio mendicans, exigitis mercedem pro ſolo Templi, pro aditu ſacri. Non licet Deos noſſe gratis: venales ſunt.* Et poſt alia [h]: *Certe, inquitis, Templorum vectigalia quotidie decoquunt, ſtipes quotuſquiſque jam jactat. Non enim ſufficimus, & hominibus, & Diis veſtris mendicantibus opem ferre, nec putamus aliis quam petentibus impartiendam. Denique porrigat manum Jupiter, & accipiat,*

g *In Apologetico adverſus gentes* Cap. 13.
h *Idem* Cap. 42.

cipiat, cum interim plus noſtra miſericordia inſumit vicatim, quam veſtra Religio templatim. Juſtinus [a] Martyr, ex Menandro in *Auriga*:

Nullus foris ambulans Deus mihi placet.
Nullus, qui ſomiliam olloquotur in tabella.
Oportet juſtum Deum
Domi manere, ſervantem erectos.

Et in *Sacrifica*:

Nullus Deus ſervat, o mulier,
Alterum hominem, per alterum; ſi quem enim Deum trahit.
Cymbalis homo quo vult,
Is, qui hoc facit, major eſt Deo.
Sed ſunt hæc audaciæ, & vitæ inſtrumenta,
Inventa ab hominibus impudentibus,
Excogitata ridicule in vita.

Clemens [b] etiam Alexandrinus: *Menander certe Comicus* (ait) *in* Auriga, *in Actu, qui dicitur ſuppoſititius, inquit: Nullus mihi placet Deus foris ambulans cum vetula, neque in domum ingrediens Metragyrtes (tales enim erant Metragyrtæ) unde eis medicantibus merito dicebat Antiſthenes: Non alo matrem Deorum, quam Dii alunt.* Solebant enim illi pro matris Deorum ſimulacro mendicare. Eam *Berecynthiam* vocat D. Auguſtinus [c] *a Berecyntho* Phrygiæ monte: *Idæam* D. Cyprianus [d], & Minutius Felix [e], quod in *Ida* ejuſdem Phrygiæ monte coleretur. Alii volunt, eam Jovis, Neptuni, Plutonis, & Junonis fuiſſe matrem, ſicque Rheam, Latine Opin, & Cybelen quoque nuncupatam. Ejus Sacerdotes ſingulis menſibus pecunias colligebant, Pagos, Urbas, domos obeuntes, ac mendicantes, ſimulacra ferentes in humeris. In Hiſpania autem id genus charitatis, ſive Religionis, ſive ſuperſtitionis exercuiſſe infideles, tribuentes vel ad Templa, vel ad Sacrificia Deorum ſtipem, & munera, Beatæ Juſtæ, & Ruffinæ Martyrum exempla probant, quæ inferius [f] referemus.

[a] Lib. de Monarchia.
Idem.
[b] In Oratione ad gentes.
[c] Lib. 1. de Civ. Dei C. 4.
[d] In Lib. Quod Idola non ſint Dii.
[e] In Octavio.
[f] Lib. 3. C. 45.

COMMENTARII NOVI.

ILla vocabatur legitima pœnitentia, quæ erat ſecundum Canones Pontificios, ut ex Pœnitentiali Romano Theodori, & Bedæ patet. Apud Burchard. Lib. 20. multa Librorum pœnitentialium fragmenta citantur, & infra Can. V. *Si qua femina*. LOAISAS.

Mirum eſt, pœnitentiam requiri, ubi nullum eſt delictum. Sicut fuga mortem violentam evadere juxta illud Chriſti apud Matth. decimo Capite: *Quando vos perſecuti fuerint, ex una civitate fugite in aliam*, illicitum non eſt, ita vexationem corporis, ac vitæ, oblatis muneribus, & pecunia, redimere, malum non eſſe, exemplum Jaſonis, aliorumque Paulli Apoſtoli Diſcipulorum, Act. 17. data pecunia ſe redimentium, teſtatur. Unde recte & veriſſime Petrus Martyr Epiſcopus Alexandrinus Can. XII. ſupra recenſito ſic ait: *His enim, qui pecuniam dederunt, ut ab omni improbitatis moleſtia omni ex parte remoti eſſent, crimen intendi non poteſt; damnum enim, & jacturam pecuniarum ſuſtinuerunt, ne ipſi animæ detrimento afficerentur, vel ipſam etiam perderent.* Qui vexam gentilium data pecunia redimebant, Libellatici, ut quidam male putant, non ſunt: ideo quod ii, quibus ſecuritatis libellus ob datam pecuniam a Magiſtratu conceſſus erat, priuſquam eum acciperent, privatim per ſe, vel per ſuos miniſtros verbo, Chriſti Fidem negare debuerint. Quovis pacto Fidem negare, grave eſt peccatum. Periculum peccati, adeoque graviſſimum animæ damnum, pretio oblato redimere, non modo nullum peccatum, ſed potius actus eſt charitatis, quæ omnia bona corporis, ac fortunæ ſaluti animarum noſtrarum poſtponere jubet. Quod igitur hoc loco Sacerdotes vexam corporis oblatis muneribus ſub pœna aliqua redimere prohibentur, novum eſt, inuſitatum, & a Canonibus Petri Alexandrini diſſonum. Itaque cum certum ſit, Epiſcopos hujus Concilii in eo vementiſſime laboraſſe, ut Fideles ab idololatria acrioribus minis intentatis abſterrerent, ob cauſam quandam nobis incompertam hanc vexæ redemptionem Sacerdotibus Eccleſiæ pro certo tempore interdixiſſe, neceſſario dicendum eſt. Vide Baron. anno CCCV. num. 16. & 17. item anno CCLIII. num. 20. & anno CCCV. num. 44. BINIUS.

Qui non immolaverint. Poterant non immolare, quamvis ſuis ſumptibus ſpectacula ederentur; nam aliquis alius Flamen poterat præeſſe, & præſidere.

Sed munus tantum dederunt. Omnes hos Canones de lapſis explicant nonnulli: ideo per munera, dona intelligunt, & pecuniam, quam Præſidibus offerebant lapſi, ne ſacrificarent. Verum munus hoc loco, ni fallor, ludos, & ſpectacula ſignificat, quæ Flamines præſtare tenebantur, & in quibus ſolebant ſacrificare. Ajunt igitur Patres, veniam iis eſſe concedendam in fine, qui Flamines fuerint, & non ſacrificaverint, quamvis ludos præbuerint, & munera, ſi modo hanc culpam legitima expiaverint pœnitentia.

In fine eis præſtari communionem. Quam gravem, & acerbam vindictam exercebant in eos, qui ſacerdotia gentilium ambibant, aut ſuſcipiebant, quamvis non ſacrificarent.

Acta tamen. Hoc eſt, qui pœnitentiam ſibi impoſitam alacriter ſubierant. Nam ſi eam aut neglexiſſent, aut ſegnius arripuiſſent, aliter cum eis erat agendum: non autem hoc ita accipiendum, quaſi momento illo temporis, quo morerentur, legitimam poſſent agere pœnitentiam.

Legitima pœnitentia. Ut pœnitentia cenſeretur legitima, non ſatis erat explere tempus conſtitutum ab Epiſcopo, ut volunt Garſias,

ſias,& Binius; ſed ea legitima vocabatur, quam bona fide ducebant pœnitentes; & cum domi, & in Eccleſia, noctu, & interdiu, perpetuis ærumnis ſeſe exercerent, & lacrymis, fletibus, & multis præterea ſignis animi dolorem clam, & publice teſtarentur. Illegitima autem dicebatur, quando pœnitentes languidius eam ſubirent, & parum dolerent de peccatis, quamvis præſcriptum tempus explerent.

Si poſt pœnitentiam. Ideſt, ſi poſt conceſſam pœnitentiam, non vero expletam, ſed conceſſam ab Epiſcopo. Et ita accipiendum ſuadent, quæ prius habentur, *in fine eis præſtari communionem*. Si enim in fine dumtaxat præſtari debeat communio, certum eſt, eo uſque pœnitentiam duraſſe, & conſtitutam fuiſſe, & non finiiſſe ante mortem. Quare illud *poſt*, ſignificat quidem, ſi poſt conceſſam pœnitentiam, & ſi cum agunt pœnitentiam, ejuſmodi Flamines mœchantur.

Ne luſiſſe. Sed quomodo, quæſo, de communione ludere poterant, quam non poſſidebant? Nam agit de his, qui perpetuæ pœnitentiæ eſſent addicti. Sed ludere de communione dicuntur, ſi peccant pœnitentes, dum agunt pœnitentiam; quia quo tempore magis proſpicere deberent, ne ea indigni viderentur, eo ipſo novis peccatis ſeſe obligant.

De Dominica communione. Quamvis ſacra Euchariſtia nonumquam vocetur *Dominica communio*; ſimplex tamen communio, ideſt jus in ſocietate, & corpore fidelium, hoc etiam nomine appellatur, quod uniat, & conglutinet pœnitentes Corpori Domini noſtri Jeſu Chriſti. Cæterum vides, hunc Canonem nihil minus adverſari, quam Canonibus Petri Alexandrini (ut exiſtimat Binius in ſuis Notis) quibus licebat, ab impiis ſacrificiis, pecuniis ſeſe redimere. Nam hoc Canone agitur de Flaminibus, qui ludos ediderunt populo, & non ſacrificaverunt, ut diximus; non vero de his, qui pecunia obtinuerant a Præſidibus, ne ſacrificarent. ALBASPINÆUS.

Poſset dici, & fortaſse magis ad mentem Canonis, quod quia ad idola accedentes, non ſolum ſacrificia funeſta celebrabant; verum & munera iiſdem idolis offerebant ideo quia ſacerdotes a primo abſtinuerunt, quod eſt gravius, non vero a ſecundo, quod erat minus grave; & propterea Patres Concilii non tam gravem pœnam eis indixerunt. CORIOLANUS.

Notum eſt, lapſorum duplex genus olim fuiſſe: alii dicebantur, ſacrificati, thurificati, vel idololatræ; alii vero appellabantur Libellatici. Albaſpinæus Lib 1. *Obſerv*. Cap. 21. per totum, Georgius Ambian. ad Tertull. *de Fuga* Cap. 12. Obſerv. 1. Sacrificati dicebantur, qui quomodocumque immolabant, immolata guſtabant: thurificati, qui idolis thus obtulerant: idololatræ, qui quemlibet religionis cultum publice Diis exhibebant. Libellatici vero erant, qui Chriſtum negare nolentes, privatim per ſe, vel per alios, a Magiſtratibus libellos ſecuritatis impetrabant, ne amplius inquirerentur, impenſa, & ſoluta certa pecuniæ quantitate. De his paſſim D. Cyprianus Epiſt. 31. 52 & 68 ubi notarunt Pamelius, & Rigaltius. Diverſum genus ab hiſce erant ii, qui ſtatim atque audiebant promulgatum edictum adverſus Chriſtianos, ne caperentur, vel jacturam aliquam in bonis paterentur, ſuæ negationis libellos offerebant Præſidi, de quibus D. Cyprianus Epiſtola 5. *Vel nefandis libellis nihilominus conſcientiam polluiſſent*. Et in Epiſtola 4 *Baſilidem, & Martialem libellis idololatriæ maculatos*. Et Epiſt. 7. *Illi ita nefariorum libellorum profeſſione prodiderunt*. Epiſtola 3 *Vel ſacrificio, vel libello eſſe maculatam* Plinius Junior Lib. 10. Epiſt. 97. Notarunt Baron. ann. CCLIII. Albaſpin. Lib. 1. *Obſervat* Cap. 21. De Libellaticis, qui pecuniam Præſidi dederunt, ne Diis ſacrificare cogerentur, præſentem Canonem accipi non poſſe, ſequentia evincunt. Primum, nam nullum fuiſſe crimen vexationem pecunia redimere, conſtat ex facto Jaſonis, & aliorum relato Act. Apoſt. Cap. 17 qui, ſatiſdatione data, hoc eſt, ut interpretatur S. Petrus Martyr Epiſc. Alexandr. Can. XII pecuniarum largitione acta, ſe redemerunt a vexatione Gentilium, & Judæorum Theſſalonic. juxta illud Prov. 13. *Pretium redemptionis animæ hominis propriæ divitiæ*. Et contra Tertull. ex Montani doctrina id negantem probat Baron. anno CCV. Secundum, quia & ſi Libellatici pecunia redempti aliqua reprehenſione digni eſſent, quia ut ſe a munere ſacrificandi redimerent, munus obtulerant; non tamen PP. Illiberinos, ad tam diuturnam, & auſteram pœnitentiam eos adegiſſe, credi poteſt; præcipue cum in Can. LV. hujus Concilii biennii tantum pœnitentia injungatur paganorum Sacerdotibus, qui coronas ſacrificantium geſtaſſent; quod crimen profecto gravius eſt quam pecunia corporis cruciatus, & tormenta redimere. Unde alia eſt hujus Canonis mens, aliuſque ſenſus, quem ut aſſignemus, ſciendum eſt, Chriſtianos duplici ex cauſa Gentilium ſacerdotia obire conſueviſſe, ambitione videlicet, aut neceſſitate. Ambitione, cum quidam ſpreta religione, cupiditate gloriæ accenſi Flaminium ſibi deferri, vehementer efflagitabant, quo facilius, editione ſpectaculorum, & ſcenæ pompa impetitæ multitudinis applauſum, & acclamationem promererentur. De his Cyrillus Epiſcopus Tarraconenſis Epiſt. V. in illis verbis: *De his vero, qui acta pœnitentia, tamquam canes, ac ſues ad vomitus priſtinos, & volutabra redeuntes, & militiæ cingulum, & ludicras voluptates &c.* Et Epiſt. XXIV. Cap. 4. ibi: *Neque de curialibus aliquem ad Eccleſiaſticum ordinem venire poſſe, qui poſt baptiſmum, vel coronati fuerint, vel ſacerdotium, quod dicitur, ſuſtinuerint, & editiones publicas celebraverint*. Neceſſitate, quia cum jure Romanorum ſacerdotia eſſent munera patrimonialia, Chriſtiani curiales, aut ampliſſimæ ſubſtantiæ, illa munera ſubire cogebantur, L. 8. C. *de muner. patrim.* Lib. 10. Sacerdotium enim provinciæ munus patrimoniale eſt, veluti Athlarchia; nam qui eo fungitur, edit certamina, & ludos in honorem Deorum. Munera autem patrimonialia a quocumque ſuſtineri oportere, conſtat ex titulo C. *de muner. patrimon.* Unde Chriſtiani ſuo quaſi ordine, ac vice in provincia, ubi commorabantur deſignati Flamines, cogebantur ſacerdotium admittere, munerumque publicorum procurationem gerere. Sive igitur ultro eos hono-

honoris gradus appeterent Chriſtiani, ſive ad illos ſuſcipiendos aliquando eſſent adacti, certum eſt, & gentilium ſacerdotio perfunctos, & ſacris profanorum, & paganorum fuiſſe præfectos, quod Eccleſia eveilere non poterat, cum perſecutionum procellis premerentur; immo & in Canone xxxxi. hujus Concilii PP. ſucenſent dominis Chriſtianis, ut in domibus idola retineant, ſi tradi, & traduci a ſervis metuunt, dum ab eorum cultu ſe abſtineant. Deinde ſciendum eſt, nullam fuiſſe apud Gentiles prefecturam, nulla ſacerdotia, quæ ludis non initiarentur, & ſpectaculis. Tertull. *De Spectac* Cap. 12. ibi. *Tranſit hoc genus editionis ab honoribus mortuorum ad honores viventium Quæſturas dico, & Magiſtratus, & Flaminia, & Sacerdotia.* Et C. ult. *Ut talia ſpectes, ut talibus exultes, quis tibi Prætor, Conſul, aut Quæſtor, aut Sacerdos de ſua liberalitate præſtabit?* L. 1. C. Theod. de Spectac. *Magiſtratus, & ſacerdotiorum editiones, quæ aut in Civitatibus, aut certe in his debent exigi, quas delevit antiquitas.* L. 8. C. *De muner. patrim.* Lib. 10. *Si de proprio ſuo patrimonio muneris editionem tuo nomine pater tuus repromiſit, ideoque etiam ſacerdotem creore impetravit, onus erogationis commune omnium heredum ejus eſſe, Præſes provinciæ non ignoravit.* Quapropter numero quinque liberorum ſubnixos in Aſia ſacerdotium ſuſcipere non cogi, Imperator Severus conſtituit in L. 1. C. *De priv. paren.* Lib. 10. de quo num. accipit textum in L. *Neque* 5. C. *De muner. patr.* Ubi Senuachius diſp. 8. num. 19. Et ne crebro immodicis ludorum ſumptibus illi vexarentur, ſtatutum fuit, ut nullus in provinciis, niſi ſponte, ſacerdotium iterare cogeretur L. *Sponte* ff. *De mun. & honor.* Plura de his ludis, & ſpectaculis a ſacerdotibus, & provinciarum Flaminibus editis pro expoſit. textus in L. *Ad ſacerdotium.* 75. L. *Africani* 145. L. *Exceptis* 176. C. Theodoſ. *De Decurion.* congerunt Cujac. Lib. *Obſer.* Cap. 13. & in Lib. 6. ff. *De excuſat. tut.* Panciroi. in Notis Cap. 105. & Lib. 2. *Variar.* Cap. 258 P. Faber Lib. 3. *Semeſtr* Cap. 1. in fine, Gothofred. in L. *In honoribus* 8. *De vacat. munerum.* Juretus in Notis ad Symmachum Lib. 4. Epiſt. 62. Bullenger. Lib. *De Imper. Roman.* Cap. 69. Pamelius, Cerda, & Georgius Ambian. ad Tertull. *De Spectac.* d. Cap. 12. Gutherus, *De jure Pontif.* Lib. 3. Cap. 20. Tandem obſervandum eſt, his ludis tam Romæ, quam in provinciis, præeſſe Sacerdotes, & Flamines, ut probat Gutherus d. Cap. 20. & in eis plerumque idololatriæ jungi homicidium, & mœchiam. Cum enim ſacrificia ibi idolis fierent, quid ſperari poterat, niſi obſcœnitates, & homicidia. Tertull. *De Spectacul. Publicæ libidinis hoſtiæ in ſcena proferuntur, per quæ omnis ætatis, omnis dignitatis ora tranſducantur.* Cum ergo ſpectaculum ſine idolo, nec ludus ſine ſacrificio ederetur, juxta Cyprianum Lib. *de ſpectac.* ibi: *Quod ſpectaculum ſine Idolo, qui ludus ſine ſacrificio?* Chriſtiani, qui ſacerdotium ſuſcipere cogebantur, ludos, ſpectacula, & ſcenas edebant, ubi obvia homicidia, & impudicitiæ erant. D. Hieronymus in Vita S. Hilarionis ibi: *Sed Italicus ejuſdem oppidi municeps Chriſtianus adverſum Gazenſem Decem-virum Marnæ idolo debitum Circenſus equos nutriebat, venit ad B. Hilarionem. Cumque ſubderet, cur enim non magis equorum pretium pro ſalute animæ tuæ pauperibus erogas? Ille reſpondit, functionem eſse publicam, & hoc non tam ſe velle, quam cogi.* Facit celebris locus Euſebii Lib. 4. Cap. 15. ubi refert, quod cum S. Polycarpo mors eſſet infligenda, Philippus quidam Aſiarcha (id eſt, ſacerdos Aſiæ) cum Epheſi eſſet ſacerdotii ſui expleto tempore, poſtulante pupuio, ut in Polycarpum leonem immitteret, reſpondit, munus ſe dediſſe, & ſic liberum, ſolutumque manere videri. His dictis, ſucclamabant, & a Philippo Præſide Aſiæ petebant, ut Polycarpo leonem immitteret; quibus ille reſpondit, non hæc licere ſibi, eo quod munus venandi jam adimpleſſet; quem locum exponunt, & conferunt cum Cap. 19 Act. Apoſt. Cujac. in L. unic. C. *De peric. ſucceſs. parent.* Lib. 10. Albaſpin Lib. 1. *Obſerv.* Cap. 22.

Quibus ita animadverſis, jam apparet verus ſenſus hujus Canonis, & antecedentis. In illo enim agunt PP. de Flaminibus, id eſt, ſacerdotibus Gentiiium, qui non ſolum munus dederunt, id eſt ludos, & ſpectacula ediderunt, verum ſacrificaverunt in ipſis, ut moris erat, juxta B. Cyprianum ſupra relatum. Unde cum idololatriæ in ipſo ſacrificandi munere homicidium, quod frequenter in ipſis ſpectaculis, & ludis contingebat, acceſſit, & etiam mœchia, quæ ſemper aderat in his ludorum editionibus, juxta Tertull. ſupra relatum; illis ergo nec in fine concedunt PP. communionem. Statim in iſto Canone de eiſdem Flaminibus agentes, qui etſi Chriſtiani eſſent, ſacerdotium ambietant, ajunt, quod ſi non ſacrificaverunt, ſed munus tantum dederunt, id eſt ludos populo ediderunt, eo quod ſe abſtinuerunt a funeſtis ſacrificiis, id eſt homicidiis, quæ in ipſis plerumque contingebant, eis in fine præſtandam eſſe communionem, peracta legitima pœnitentia, PP. decreverunt. Item ſi ipſi poſt pœnitentiam ſibi injunctam, & acceptam, non tamen adhuc peractam, ſed conſiſtentes adhuc in pœnitentiæ gradibus, mœchati fuerint, tunc nec in fine eſſe illis dandam communionem, ne luſiſſe de Dominica communione videantur: cum quo tempore eos pœniteret, iterum peccaverint, & admiſſi ad pœnitentiam cum ſpe recipiendi communionem, quaſi ludentes in mœchiam inciderint. Quo caſu juxta Can. VII. hujus Concilii, nec in fine dabatur communio, ut jam præſenſerunt Albaſpin Lib. 1. *Obſer.* Cap. 32. Amblan. ad Tertull. *de Pudicit.* Cap. 29 propoſ. 3. GONZALEZ.

Quidquid in oppoſitum ſenſerit olim Tertullianus locis e Mendoza eaſcriptis in hoc capite, nullius ſceleris rei videntur fuiſſe ii, qui conſtantes in Fide interius exteriuſque, & hoc ipſum proteſtantes coram Imperatoribus, ipſorumve miniſtris, aut interlocutoribus, pecunia data redimebant, aut vitabant vexationem terribilem tormentorum, cui perferendæ impares ſe agnoſcebant; præſertim experimento plurium aliorum, qui vi cruciatuum deficiebant a Fide exterius, vel etiam ex animo ad caſtra ethnicorum tranſibant, etiam ii, qui initio fortes, & conſtantes ſe geſſerant. Itaque

que quod ſibi metuerent, & pecuniam abjicerent ad vitandum periculum violandi Fidem, vel negandi Chriſtum, quem interius, exteriusque colebant, nulla videtur reprehenſione dignum. Argumenta Tertulliani in oppoſitum enervia ſunt, & nimium probant, ut palam oſtendere poſſemus, ſi neceſſarium eſſet. Vide quæ ſupra monuimus Tomo I. Diſſert. XIV. Excurſu II. ne eadem repetamus.

Forſan vero Tertullianus ipſe, ſicut & Cyprianus locis a Mendoza exſcriptis, & PP. Illiberritani in præſenti accipi poſſunt de aliis Libellaticis deterioris conditionis, qui ita redimebant pecunia vexam, ut etiam libellos perſecutoribus offerrent, in quibus abnegabant Chriſtum, quamvis intus crederent. Nimirum, multos hujus generis fuiſſe, perſpicuum eſt, vel ſolo teſtimonio Plinii Junioris ad Trajanum Lib. 10. Epiſt. 67. ajentis: *Propoſitus eſt libellus ſine auctore multorum nomina continens, qui negarent eſſe Chriſtianos, aut fuiſſe; cum præeunte me appellarent Deos, & imagini tuæ, (quam propter hoc juſſeram cum ſimulacris Numinum afferri) thure, & vino ſupplicarent, præterea maledicerent Chriſto.* Patet vero id Libellaticorum genus execrabile eſſe, licet publice non procederent ad idololatriam externam, immo & adhuc Fidem in animo retinerent. Certe auctoritas S. Petri Alexandrini, cujus verba eo loco κατὰ πόδας exſcripſimus, & ratio manifeſta, præponderant ſophiſmatibus Tertulliani, qui in ea parte videtur abductus errore Montani exagitantis eos, qui in perſecutione fugiunt, nec intelligentis verba Chriſti, quibus hortatur ad fugiendum ab una Civitate in aliam.

Meliori certe jure Origenes verba illa Chriſti interpretatur, & quæſtionem dirimit fere eandem, in qua verſamur. Etenim tomo 31. ſive Cap. 31. in Joannem, ad verba illa Evangeliſtæ: ὁ δὲ Ἰησοῦς οὐκέτι παῤῥησίᾳ περιεπάτει ἐν τοῖς Ἰουδαίοις. *JESUS ergo jam non propalam ambulabat inter Judæos*, inquit: Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια ἀναγεγράφθαι νομίζω &c. id eſt: *Hæc, & ſimilia ſcripta fuiſſe cenſeo, volente JESU nos advertere, ne iracundius, ac inconſideratius inſiliamus in certamen mortis, pro veritate teſtimonium præbituri. Etenim honeſtum quidem eſt, ſi inciderit certamen pro confitendo JESUM, confeſſionem non differre, neque tardare mortem pro veritate oppetere: at non minus quam hoc honeſtum eſt, tali tantæque tentationi occaſionem non dare, ſed omnimodo vitare eam; non ſolum quia tantæ rei exitus incertus ſit nobis, verum etiam ne nos occaſio ſimus, ut magis peccatores, magiſque impii evadant illi, qui nondum ſanguinem noſtrum quidem re ipſa effudiſſe rei ſunt facti; ſi quæ in nobis, ſunt facientes, declinaverimus eos, qui inſidias nobis, vel ad mortem uſque moliuntur; ſed puniendi alioquin majori, gravioríque pœna noſtri cauſſa, ſi noſtri amantes, rebus illorum poſthabitis, expoſuerimus nos ipſos interficiendos, nulla nos neceſſitate urgente. Nam ſi etiam qui alicui occaſio peccati factus fuerit, is pœnas dabit, ab ea quæ ſui cauſſa peccaverint aliqui homines; quomodo non etiam pœnas daturus eſt, qui eum declinandi facultatem habeat, ne proditor ille Chriſtiani ſit hominis, & inſidiator cultus divini erga JESUM, non declinaverit? immo potius concitaverit? etiam ſi quod ad promptitudinem attinet, fortitudinemque, hac in re honore, ac laude ſit dignus apud Deum, quem pie colit, apudque Servatorem, quem confeſſus fuerit?* Egregie ſane, atque ita, ut diſſipet quæcumque Tertullianus in oppoſitum ſcripſerit, cavillaturque. Ut proinde id genus Flaminum munus dantium, ſive Libellaticorum, quod tueri pergimus, non modo in ea parte innoxium ſit, ſed etiam laude dignum magna, quoties prudentia Chriſtiana ſuadet fugam certaminis, non ſine damno ſpirituali proprio, vel alieno ineundi; & ad id vitandum nulla alia ſuppetit via, quam pecuniariæ redemptionis.

Audiendus quoque in eundem ſcopum Clemens Alexandrinus Lib. quarto Stromateon pag. 504 editionis Pariſienſis anni MDCXXXI. qua utor, ubi & celebre illud Chriſti teſtimonium Matth. 10. de fuga capienda in perſecutione, eodem ſenſu interpretatur, & ſententiam eandem validiſſime confirmat: Ἐπὰν δὲ εἴπῃ πάλιν ὅτι Ὅταν διώκωσιν ὑμᾶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν ἄλλην οὐχ' ὡς κακὸν τὸ διώκεσθαι παραινεῖ φεύγειν, οὐδ' ὡς θάνατον φοβουμένους, διὰ φυγῆς ἐκκλίνειν προστάττει τοῦτον, &c. id eſt: *Cum autem rurſum dixerit* (Chriſtus) Quando vos perſecuti fuerint in una Civitate, fugite in aliam; *non ſuadet fugere, tanquam malum ſit pati perſecutionem: nec ut mortem extimeſcentes, jubet nos eam fuga declinare. Vult autem nos nulli eſſe auctores, eque alicujus mali cauſſæ adjutores, nec nobis ipſis, nec ei, qui perſequitur, nec ei, qui interimit. Denunciat enim quodammodo, ut caveat. Qui autem non obedit, eſt audax & temerarius, & inconſulte ſe in manifeſta pericula ejiciens. Si autem qui hominem Dei interimit, in Deum peccat, is quoque ejus cædis reus tenetur, qui ſe uſſert judicio. Talis autem erit, qui non vitat perſecutionem, capiendum ſe præbens per audaciam. Is eſt, qui, quantum in ſe eſt, adjuvat improbitatem ejus, qui perſequitur. Quod ſi etiam irritet, plane cauſſa eſt, ut qui provocet feram. Similiter etiam ſi præbeat aliquam pugnæ cauſſam, vel damni, vel judicii, vel inimicitiarum, is occaſionem peperit perſecutionis. Et ideo juſſi ſumus nihil retinere ex iis, quæ ad hanc vitam pertinent; ſed ei qui tollit pallium, præterea etiam dare tunicam, non ſolum ut permaneamus abnoxii nullis animi perturbationibus, ſed ne ea vendicantes, eos qui in judicia contendunt, in nos reddamus efferatos, & per nos eos commoveamus, ut nomen maledictis appetant.*

His poſitis, cenſeo, nec S. Cyprianum, nec Illiberritanos Patres criminari, aut pœna adeo gravi afficere in hoc Canone voluiſſe Libellaticos illos, vel Flamines, qui non ſacrificaverant, ſed munus tantum dederant ad redimendam graviorem vexam; proteſtatione tamen adhibita de ſua in Chriſtum Fide, quam deſerere nullatenus vellent. Nihil mali eſt, nec ulla mali ſpecies, in eum finem planeque innoxium, munera dare, ſive bonorum temporalium jacturam ſubire, & ea transfer-

ra in perſecutores, ne gravius noceant. Nimirum il ao pretio illecti, deſiſtebant ab inferendis cruciatibus, & minus peccabant, quam ſi illorum ſanguinem funderent, aliorumque innocentium Chriſtianorum, qui & fortaſſe ceſſuri eſſent cruciatuum immanitati. Quapropter Flamines hoc loco memorati, alterius quodammodo, & deterioris conditionis munera dediſſe cenſendi ſunt, aut cum aliqua peculiari deformitate: ut propterea jure merito ab iis ſanctiſſimis Epiſcopis graviſſimæ, & adeo diuturnæ pœnitentiæ addicerentur.

Sane Chriſtus D. hortatur nos ad eruendum oculum, & abſcindendam manum, vel pedem, ubi nobis ſcandalum parit. Quanto autem magis ad ſpernendum bona fortunæ, & dandum perſecutoribus, ubi aliter imminet periculum æternæ ſalutis in nobis, aliiſque, ſi forte impares ſimus ferendis cruciatibus? Redimendum itaque videtur id grande periculum pretio aliquo, ſimul & vitandum majus peccatum eorundem perſecutorum, ubi nec cauſa publica Fidei, nac honor Dei, nac peculiaris ipſius inſpiratio exigit, ut proſiliamus palam ad reſiſtendum iis, & ad publicam Fidei profeſſionem edendam. Alioqui vero, ſicut licet perſecutionem fugere, ita & pretio redimere, aut davitare.

Nec propterea argui poſſumus Fidei interius violatæ, aut conſenſus animi in idololatriam, ut cavillatur Tertullianus. Cohæret enim optime cum vera Fide, & propoſito firmo profitendi illam, ac vitandi omnem infidelitatem externam, datio pacuniarum. Nimirum illa eſt medium opportunum in caſu perſecutionis ad ipſam Fidem non dimittendam; ſive ad auferendam occaſionem labendi fortaſſe ex noſtra fragilitate, Deo id permittente, ut ſæpiſſime contigit. Sic certe fuga perſecutionis ab una Civitate in aliam (ad quam Chriſtus nos hortatur) non eſt interna Fidei negatio, aut conſenſus animi in idololatriam; ſed cautio prudens, ne Fides ipſa periculo exponatur abſque neceſſitate urgente. Sic denique (ut alia plura exempla miſſa faciam) qui propriæ fragilitatis conſcius cœlibatum, aut Sacrum ordinem recuſat, & uxorem ducit, ne forte incontinens ſit; non propterea interius caſtitatem violat, aut conſentit in ſcelus aliquod incontinentiæ, ſed potius ab ejus periculo graviori ſe præſervat prudenti conſilio, juxta illud Apoſtoli: *Melius eſt nubere, quam uri*. CARDINALIS DE AGUIRRE.

Item, ſi poſt pœnitentiam fuerint mœchati, placuit, ulterius eis non eſſe dandam communionem, ne luſiſſe de Dominica communione videantur.

SI Flamines, accepta in exitu, poſt peractam pœnitentiam, communione, convaluerint, & iterum mœchiæ ſordibus ſe inquinarint, placuit Patribus, a communione poſtea perpetuo repelli, ne luſiſſe de communione Dominica videantur. Id ipſum ergo
a Can. 7. pœnitentes mœchos iidem Patres conſtituerunt a: *Si quis forte fidelis*, ajunt, *poſt lapſum*
b Lib. 2. Strom. ante medium. *mœchiæ, poſt tempora conſtituta, acta pœnitentia, denuo fuerit fornicatus, placuit, eum nec in fine habere communionem*. Recte enim a Clemente Alexandrino b admonemur, veram pœnitentiam non videri, ſæpe veniam petentis de iis, quæ quis ſæpe peccavit.

c Can. 47. & 78. *Communionis* autem verbum in hoc Concilio toties repetitum c, de Dominica Corporis, & Sanguinis Chriſti communione intelligendum eſt: nam quam *communionem* prius dixerant Epiſcopi generali nomine, poſtea reddita prohibitionis ratione magis peculiari, *Dominicam* nuncuparunt. Quod obſervarunt etiam poſtea dum definierunt, quod ſi vir habens uxorem mœchiæ crimine inplicaretur, ulterius non ederet de communione pacis, vel panis, quorum poſteriora verba abunde declarant de communione, ſive ſuſceptione Euchariſtiæ intelligenda priora; nec de abſolutione pœnitentis commode poſſe explicari, ut
d Tom. 1. de controverſ. Chriſtian. fid. controverſ. 7. Lib. 2. Robertus Bellarminus d, & alii recentiores contendunt, pro ſana, & Catholica doctrina, alienam a Sancto Concilio ſententiam ſubſtituentes: cum præter alia, ex Canone XXII. conſtet, hæreticis pœnitentibus abſolutionem non negari, reprobato antiquo Novatiani errore, ut in ejus explicatione probabimus. Olim in primitiva Eccleſia communionis nomine
e De Eccleſ. Hierar. p. 1. Cap. 3. Euchariſtiam intelligi, reddita ejus ratione, docet D. Dionyſius Areopagita e: *Ac primum quidem* (ait) *illud pie inſpiciendum, cujus rei gratia, quod aliis quoque venerandis, diviniſque myſteriis commune vocabulum eſt, huic præ cæteris præcipue, ac peculiariter applicetur: ut ſingulariter* communio, *ſive* ſocietas, *&* ſynaxis, *ſive* collectio *dicatur. Nempe enim & unaquæque ſacramentalis inſtitutio id agit, ut noſtras vitas in plus a diviſas, in unicum illum ſtatum, quo Deo jungimur, colligat: dividuorumque noſtrorum divina collectione, nobis ejus quod vere unum eſt, ſocietatem, unitatemque individuam largiatur. Dicimus ergo cætera ſacrarum rerum ſigna, quorum nobis ſocietas indulgetur, hujus divinis profecto conſummantibuſque muneribus perfici. Neque enim ferme fas eſt Sacerdotalis muneris myſterium aliquod peragi, niſi Divinum iſtud Euchariſtiæ, auguſtiſſimumque Sacramentum compleat: quæ ſingula cum peraguntur, & ejus qui perficitur collectionem ad unum illud unicum ſacratius operetur; & divinitus indulto Sacramentorum Cæleſtium munere, ipſius ad Deum conſortium peragat, atque perficiat. Si igitur unumquodque Sacerdotale myſterium ex ſe imperfectum, noſtram ad illud omnino communionem collectionemque non perficit, ac per id quod perficiendi vim non habet, ferme etiam nomen amittit: finis autem, ac principalis omnium ratio in eo eſt, ut Divinorum myſteriorum, is qui perficitur, particeps fiat: merito Sacerdotali ſacroſancta prudentia ex rerum effectu proprium illi, verumque cognomen invenit.* Id a Magiſtro Paullo hauſiſſe Dionyſius videri
f 1. ad Corinth. 10. poteſt, dum ad Corinthios ſcribens, ait f: *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne*
g Actuum 2. *communicatio Sanguinis Chriſti eſt?* Lucas etiam g: *Erant* (inquit) *perſeverantes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis panis.*

CA-

C A N O N I V.

*De eiſdem, ſi Catechumeni adhuc * mœchaverint, quando baptizentur.*

* *Immolant.*

Item Flamines ſi fuerint Catechumeni, & ſe a ſacrificiis abſtinuerint, poſt triennii tempora placuit ad Baptiſmum admitti debere.

C A P U T D E C I M U M.

Cur Flaminibus triennii, cum reliquis biennii, ad percipiendum Baptiſmum tempus præſcribatur.

HActenus de Flaminibus jam baptizatis, & fidelibus, nunc autem de his, qui nondum ſancto Lavacro regenerati, ſed velut immortalitatis candidati, nomen, ſtudium, & ſtatum Catechumenorum profitebantur. Hos enim informari, & erudiri volunt Patres Doctrina Chriſtiana per triennium, nec antea aditum patere illis ab Baptiſmum. Quod conſentaneum non cenſerent ſtatim fieri Fideles, qui Fidei via nomen agnoverant; nec recte poſſe abſque Chriſto, & Chriſtianæ doctrinæ cognitione fieri ſtatim Chriſtianos; neque Evangelico pane, & ſolidiori cibo eos poſſe ſuſtentari, qui Chriſtiano lacte nondum eſſent enutriti. Eveniret enim ſic facile, ut vel ab hæreticis tranſverſi, abductique perirent, ni prius annorum trium intervallo in Chriſtianæ Religionis cognitione altiores egiſſent radices. D. item Clemens [a]: *Oportet* (ait) *ut primum diſcedat a contrariis, deinde ingrediatur myſteria, deleta prius a corde omni improbitate, macula, & ſordibus; atque hoc modo Sancta percipiat. Nam ut diligens agricola purgat prius agrum a ſuccreſcentibus ſpinis, deinde triticum ſerit: ſic debetis vos, prius expulſa omni impietate, conſtituere pietatem, & ad Baptiſmum accedere. Etenim Dominus noſter ita nobis præcepit, dicens* [b]: Docete prius omnes gentes; *& poſtea ſubjunxit*: Et baptizate eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Unum autem & idem tempus erudiendis Catechumenis non omnes Eccleſiæ definierunt, ſed vel contractius, vel longius, ut varia ipſarum conſuetudo, ut varia Catechumenorum conditio, ut ingenia varia, & varia tandem morum integritas, religioniſque, ac pietatis deſiderium poſtulabant. Maximo enim delectu, & catecheſeos Magiſtrum, & magiſterii catecheſes, & catechizandi tempus, & omnia tandem auditorum indoli accommodabant; ne vel minimo Epiſcopi ad præſtantem tantæ rei curam deeſſe viderentur. Quare quæ in hoc Canone, & in Canone XLII. inferius conſtituuntur, pugnantia non ſunt, tametſi in illo biennii, in hoc autem triennii tempus definiatur. Nam in illo de omnibus generali ſermone; in hoc vero peculiari ratione de Flaminibus agitur, quos, quia pluribus doctrinæ præceptis erant imbuendi, annis pluribus in ſtatu detinendos Catechumenorum decernitur. Huc etiam accedit, literatos homines difficilius credere, ideoque oportere, & doctioribus Magiſtris, & longioris temporis intervallo religionis diſciplina informari. Quod Lactantius [c] ſenſiſſe videtur, dum ait: *Nam illa omnia, quæ verbis carent, id eſt aeris, & nervorum, ſuaves ſoni poſſunt facile contemni, quia non adhærent, nec ſcribi poſſunt. Carmen autem compoſitum, & oratio cum ſuavitate decipiens capit mentes, & qua voluerit impellit. Inde homines literati, ſi non fuerint ab aliquo perito Doctore fundati, minus credunt. Aſſueti enim dulcibus, & politis, ſive orationibus, ſive carminibus, divinarum literarum ſimplicem, communemque ſermonem pro ſordido aſpernantur; id enim quærunt, quod ſenſum demulceat.* Quare cum Arnobius, adhuc ethnicus, in Civitate Sicca juventutem inſtitueret ad declamandum, & in ſomnis eſſet adactus, ut flagitaret Baptiſmum, non antea illum impetraſſe ab Epiſcopis, refert Hieronymus [d], quam profanam, quam profitebatur, ethnicorum Religionem, Libris impugnaſſet; quod ſibi non poſſent perſuadere ſincero illum animo Religionem Chriſtianam velle profiteri, ſed ſolum Myſteria perdiſcere, quæ irrideret poſtea cum Gentilibus. Qua de cauſſa luculentiſſimos illos Libros ſeptem adverſus Gentes elaboravit, atque his velut obſidibus datis pietatis fœdus impetravit ab Epiſcopo.

[a] *L. 7. Conſtit. Apoſtol. Cap. 40.*

[b] *Matth. 28.*

[c] *Lib. 6 Divinarum inſtit. Cap. 21.*

[d] *Chron. addito ad Euſeb.*

Ni proprius dicamus, triennii tempus ad Baptiſmum recipiendum ideo hic Flaminibus aſſignari, quod de Flaminibus decernant Patres, in ipſo Baptiſterii limine conſiſtentibus, & impudicitiæ crimine peccantibus, de quibus ſub mœchiæ nomine in Canone, qui præceſſit. His enim voluerunt pœnitentiæ cauſſa, anno uno Baptiſmum differri, cum biennium ceteris præſcriberetur, ut ipſa gratiæ dilatio, culpæ ſordes purgaret, & peccantis crimen puniret. Quod fuiſſe olim in Eccleſia commune, dicemus poſtea [e]. Sententiam hanc probat correcta epigraphe, & in principio Canonis dictio illa: *Item*. Tot autem Decretis, tot Patrum ſanctionibus, tot pœnis propoſitis Hiſpanorum animos ab impudicitia deterreri, ſi quis miretur, memoria repetat quod mille ab hinc centum, & quod excurrit, annis, de propenſis ad carnis illecebras Hiſpanorum animis Salvianus [f] ſcripſit: *Quid Hiſpanias* (ait) *nonne vel eadem, vel majora forſitan vitia perdiderunt? quas quidem Cæleſtis ira etſi aliis quibuslibet barbaris tradidiſſet, digna tamen flagitiorum tormenta toleraverunt puritatis inimici. Sed acceſſit hoc ad manifeſtandam impudentiæ damnationem, ut Vvandalis potiſſimum, id eſt, pudicis barbaris traderentur. Dupliciter in illa Hiſpanorum captivitate Deus oſtendere voluit, quantum & odiſſet acrius libidinem, & diligeret caſtitatem; cum Vvandalos ob ſolam vel maxime pudicitiam illis ſuperponeret, & Hiſpanos ob ſolam vel maxi*

Biennium aſſignatur Can. 72.

[e] *Lib. 3. C. 60.*

[f] *Lib. 7. de providentia.*

maxime impudicitiam ſubjugaret. Quid enim? Nunquid non erant in omni Orbe terrarum barbari fortiores, quibus Hiſpani traderentur? Multi abſque dubio, immo, ni fallor, omnes. Sed ideo ille infirmiſſimi. hoſtibus cuncta tradidit, ut oſtenderet ſcilicet, non vires valere, ſed cauſſam; neque non tunc ignaviſſimorum quorumdam hoſtium fortitudine obrui, ſed ſola vitiorum noſtrorum impuritate ſuperari, ut vere in nos venerit dictum illud, quod ait ad Judæos Dominus: a Secundum immunditias ſuas, & ſecundum iniquitates ſuas feci illis; & averti faciem meam ab eis. *Et alibi ad Gentem ipſam* b: Adducet Dominus ſuper te gentem de longinquo, & ungulis, *inquit*, equorum ſuorum omnes plateas conculcabunt, & populum tuum gladio interficient. *Completa in nos ſunt omnia, quæ ait ſermo Divinus, & jura verborum Cæleſtium luit pœna cunctorum.*

a *Ezechiel.* 38.
b *Deut.* 28.

COMMENTARII NOVI.

SI *fuerint Catechumeni*. Ubi ſtatuerunt le Fidelibus, mox de Catechumenis agunt, in quos lenius multo, & mitius animadvertunt, quam infideles, ut alibi dicemus, Capite, *De pœnitentia Catechumenorum*. Sed quid agendum eſſet, ſi Catechumeni Flamines ſacrificarent, non explicant Patres, neſcio an gratia Baptiſmi in perpetuum privarentur. non exiſtimo tamen, ſed quantum conjicere poſſum, ante mortem non baptizabantur. ALBASPINÆUS.

Catecheſis tempus, non unum, idemque ſemper fuit in Eccleſia, ſed pro temporis varietate diverſum, ut dicemus infra in Can. XXXXII. Triennium aſſignatum lego iis, qui ad percipienda Fidei myſteria propter ingenii imbecillitatem tardiores erant, de quibus D. Clemens Lib. 8. *Conſtit.* Cap. 38. ita ſtatuit: *Qui catecheſi erudiendus eſt, per tres annos erudiatur. Quod ſi virtute præditus ſit, & erga Scripturam ſtudium oſtendat, recipiatur, quoniam non tempus, ſed animus æſtimatur.* Idem etiam triennium aſſignatum fuit iis, qui turpiſſimo idololatriæ crimine Fidem ejurabant. Illi enim cum ſceleris commiſſi labem diuturno tempore diluere deberent, per tres annos in catecheſi perſiſtebant. Synodus Nicæna Can. XIV. *De Catechumenis lapſis ſancto & magno Concilio placuit, ut tribus annis ſint inter audientes.* Ex quibus verbis recte perpenſis lucem accipit præſens Canon. Nam cum affirment PP. Concilii Nicæni, Catechumenum lapſum debere eſſe inter audientes, aperte docent, triennium illud non tantum aſſignari catecheſi, verum & pœnitentiæ; ſiquidem inter audientes, id eſt inter pœnitentes conſiſtentes in ſecundo gradu, qui vocabantur *audientes* (ut probant Lantmeter Lib. 2. *De veteri Cleric. Mon.* Cap. 60. Gibalinus *De Clauſura*, diſquiſit. Cap. 2. §. 6. num. 33. Licet non me lateat, duobus prioribus Eccleſiæ ſæculis audientes appellari Catechumenos, qui Fidei myſteriis inſtrui inhiantes, aures doctrinæ accomodabant, ut probat Pamelius in Not. ad D. Cyprianum Epiſt. 13. & 24. & ad Tertull. *De Pœnit* Cap. 26. Sed ſequentibus ſæculis *audientes* proprie ii dicebantur, qui in ſecundo pœnitentiæ gradu erant, uti probatur ex plurium Conciliorum Canonibus, quos congerunt Gibalinus dicto Cap. 2. §. 6. num. 33. Morinus Lib. 2. *Exercit.* Cap. 3. Zonaras in Notis ad Can. IV. XI. & XII. Concilii Nicæni. Unde dum PP. in præſenti Canone triennium aſſignant Flaminibus Catechumenis, accipiendi ſunt de Flaminibus, qui aut ſacrificaverunt, aut munera dederunt, de quibus in duobus præcedentibus Canonibus egerant; quibus triennium præſcribunt, non tantum ad catecheſim, & ad Fidei inſtructionem, verum ut cum pœnitentibus in gradu audientium conſiſtant. Nec novum eſt in Eccleſia, Catechumenis lapſis aliquod tempus ad peragendam pœnitentiam aſſignari; ſiquidem infra in Can. XIV. XLV. & LXVII. Concilio Neocæſar. Can. V. diverſa pœna ſtatuitur Catechumenis, ac Fidelibus. Notavit Albaſpinæus Libro 2. *Obſervationum*, Capite 2. GONZALEZ.

CANON V.

Si Domina per zelum ancillam occiderit.

Si qua domina furore zeli accenſa, flagellis verberaverit ancillam ſuam, ita ut intra tertium diem animam cum cruciatu effundat, eo quod incertum ſit, voluntate, an caſu occiderit; ſi voluntate, poſt ſeptem annos; ſi caſu, poſt * quinquennii tempora, acta legitima pœnitentia, ad communionem placuit admitti. Quod ſi intra tempora conſtituta fuerit infirmata, accipiat communionem.

* *Quinque annorū tempora.*

CAPUT UNDECIMUM.

Quid zelus, quid zelotypia.

EXtat Canon hic apud Rhabanum in Pœnitentium Libro, Cap. 14. Pœnitentiale Romanum, apud Antonium Auguſtinum Titulo I. Cap. 4. Ivonem P. 15. Cap. 22. & 248. Burchard. Lib. 6. Cap. 19. Anſelmum Lib. 11. Cap. 36. Gratianum in Capite, *Si qua femina* 50. Diſtinct. & ante eos apud Concilium Vvormacienſe, Cap. 39. & Moguntinum ſub Rhabano Archiepiſcopo, Cap. 22. Sed Pœnitentiale Romanum, & Concilium Moguntinum-

Digitized by Google

guntinum, & vetuſti Codices manuſcripti, *domina* pro *ſemina* habent.

Latinum nomen *zelus* a Græcu ζῆλος, quod æmulatio eſt, ortum tradunt; ea tamen, ut Tullio a placuit, ægritudo eſt, ex eo quod alter quoque potiatuc eo, quod ipſe concupiveris. Chryſippus apud Laertium b inter *zelum*, & *zelotypiam* diſtinxit. Zelum voluit eſſe dolorem ex eo quod altus potiatur eo, quod quiſque cupit; zelotypiam vero dolorem ex eo quod adſit alteri, quod ipſe quiſque habeat. Sed alterum jam pro altero uſurpari video. Ejuſmodi malum, apte furorem vocarunt hujus Concilii Patres, quod inter animi perturbationes hæc vehementiſſima ſit; quippe quæ mentem perturbet, & veluti furore quodam veſano, modo huc, modo illuc mentem trahat, & impellat, & ad quodvis malum aggrediendum commuveat. Ea viri quandoque laborant, ſed feminæ vehementius. Mala enim omnia in marito, vel eo, quem ardentius amant, æquioribus oculis aſpiciunt, quam illorum pellices.

a Cic. Lib. 4. Tuſc.
b Laert. in Zenone Cynico.

Nec hoc ſolum zelotypiæ malo mulieres voluptati ſervientes laborant, ſed quantumlibet modeſtæ, honeſtæ, & viris ſuis indulgentes, non tam voluptatis gratia, quam honoris, quem ſibi jure debitum, injuria eripi vident: *Quod ſi Sara* (inquit Ambroſius c) *moderationem non tenuit, quæ tenebit?* Ante Ambroſium Ariſtoteles d: *Maximus*, inquit, *honor eſt ſobriæ mulieri, ſi cernat virum ſuum obſervantem ſibi caſtitatem, nec de ulla muliere magis cogitantem, ſed præ cæteris omnibus hanc, & ſuam, & fidam ſibi exiſtimantem. Tanto enim magis ſtudebit mulier ſe talem præſtare, quanto ſe cognoverit fideliter, atque juſte a viro diligi. Ergo prudentem ignorare non decet, qui parentibus, qui uxori, & filiis honores conveniant, ut tribuens unicuique quæ ſua ſunt, juſtus, & ſanctus habeatur. Pergraviter enim unuſquiſque fert honore ſuo privari. Nec ſi aliena quis permulta tribuat, contentus erit, ſi ſua ſibi auferantur. Nihil vero magis ſuum eſt uxori, nec magis illi a viro præſtandum, quam ſancta, & intemerata ſocietas. Quapropter non decet hominem ſanæ mentis, ubicumque contigerit, ſemen exponere, ne de vilibus, & iniquis, ſimiles liberis legitimis procreentur; ex quo & uxor honore ſuo privatur, & filiis injuria fit, ac ſibi pro his omnibus dedecus incumbit.* His enim de cauſis a pellicibus, concubiniſque deberent omnes abſtinere, nobiliores præcipue, ne præter injuriam, quæ Deo fit, & uxori, ſibi etiam, filiis, & familiæ toti, quam Philoſophus docet, parent infamiam. Cimon Athenienſis patrem, quem optimum habuit, & bellicis rebus clariſſimum, matri plebeiæ, tenuiſſimæque, & contemptæ fortunæ poſtpoſuit; quoniam mater operam dederat, ut filios ex optimo viro ſuſciperet, parens vero nihil minus curaſſet. Quare idem Ariſtoteles e graviter reprehendit Agamemnonem, quod raptam mulierem, atque ignotam uxori prætulerit, ex qua liberos ſuſceperat; contra vero Ulyſſem immortalitate dignum ex ſententia Homeri arbitratur, quod rogantem Atlantis filiam, & æternitatem pollicentem, a concubitu rejecit, & cum Circe, quæ ſuam, & ſociorum ſalutem promittebat, manere recuſaverit.

c Ambroſ. Lib. de Abraham Cap. 4.
d Ariſt. Lib. 1. Oeconom. Cap. 8.
e Idem Cap. 3.

COMMENTARII NOVI.

Satis conſtat, ut opinor, nonnullis in locis, hæc peccata, mœchiæ ſcilicet, homicidii, & idololatriæ, perpetua olim pœnitentia damnata fuiſſe, & primis illis temporibus Eccleſiam his legibus uſam fuiſſe, ut patet ex Tertulliano, & aliis. Deinde humanius eam homicidas habuiſſe, & in fine eos in ſocietatem admiſiſſe, ut legimus in XXI. Can. Concilii Ancyrani. Verum quo primum tempore, & qua primum auctoritate eis ante finem pepercerit, non tam liquido conſtat, atque de mœchia, & idololatria. Certum nihilominus eſt ex hoc Canone, & Ancyrano, hanc diſciplinam mutatam fuiſſe, cum ſi voluntate ancillam occiderit, poſt ſeptem annos jubeat in ſocietatem Fidelium dominam recipi. ALBASPINÆUS.

Zelotypia eſt perturbatio animi truculentiſſima, ita ut alacrius ſit mortem ſubire, quam ſub ejus tyrannide vitam ducere, ut probant Philippus Camerarius *Cent.* Cap. 53. Tiraquell. in L. 26. *Connubial.* Et quidem ſive virum, ſive feminam hæc peſtis inceſſat, truculentos, & immanes reddit ſupra ferarum iram. De viro ita ait Caſſiodorus Lib. 1. *Var.* Epiſtola 37. *Feris inſitum eſt copulam ſuam extrema concertatione defendere, dum omnibus eſt animantibus inimicum, quod naturali lege damnatur. Videmus tauros feminas ſuas corrivali concertatione defendere, arietes pro ſuis ovibus capitaliter inſævire, equos adjunctas ſibi feminas colaphis, ac morſibus vendicare. Ita pro copulatis ſibi animas ponunt, qui verecundia non moventur. Homo autem quemadmodum patiatur adulterium inultum relinquere, quod æternum ſuum dedecus cognoſcitur commiſiſſe?* Elegantius D. Chryſoſtomus, *De Virginit.* Cap. 52. *Qui hac inſania ictus ſit, reſultat in omnes, ſi machatur in præſentes, ſeu ſervus, ſeu filius, ſeu quiſquis alius ſit, in immerentes temere iram loxus. Itaque proſcripta omni voluptate, mœrore, luctu, inſuavitate omnia referta ſunt, ſeu domi maneat, ſeu in forum prodeat, ſeu iter adornet, ubique malo tangitur, animum quovis ſtimulo acrius pungente, ac venante, nec requieſcere ſinente. Nec enim hic morbus triſtitiam ſolum, ſed etiam effuſum furorem parere ſolet. Etenim cum omnium chariſſimam, & pro qua lubens vel vitam impendat, ſuſpectam habere ſemper cogitur, quid eſt omnino, quod ſolari eum poſſit? Nam ſeu ſomnum inire, ſeu cibum, potumque capere neceſſum ſit, menſam lethalibus venenis potius, quam eduliis inſtructam credet, in lecto nec vel momento quieſcet, ſed tanquam ſubjectus prunis æſtuabit.* Mulierem hac phreneſi inſanientem ita deſcribit Ovidius:

Nec

Nec lea cũ catulis lactantibus ubera præbet,
Nec brevis ignaro vipera læſa pede,
Femina quam ſocii deprenſa pellice lecti
Ardet, & in vultu pignora mentis habet.
In ferrum, flamaſque ruit, poſitoque decore,
Fertur ut Aonii cornibus icta Dei.

Sed elegantiori exemplo effrææ, & implacabile hujus Veneris toxicum deſcribit Apulejus Lib. 8. Mileſiar. his verbis: *Servus quidam, cui cunctam familiæ tutelam Dominus permiſerat ſuus, quique poſſeſſionem maximam illam, in quam divertebamus, villicabat, habens in eodem famulitio conſervam conjugem, liberæ cujuſdam, extraneæque mulieris flagrabat cupidine; quo dolore pellicatus, uxor ejus inſtructa, cunctas mariti rationes, & quidquid horreo reconditum continebatur, admoto combuſſit igne. Nec tali damno thori ſui contumeliam vindicaſſe contenta, etiam contra ſua ſæviens viſcera laqueum ſibi nectit, infantulumque, quem de eodem marito jam dudum ſuſceperat, eodem funiculo nectit, ſeque in peraltiſſimum puteum, appenditum puerum trahens, præcipitat.* Quas vero Deus tulerit leges in zelotypiæ medelam, habes Numerorum Cap 4. verſu 12. De quibus Philo Judæus, Lib. *De ſpecialibus Legibus*, Joſephus Lib. 3. *Antiquit.* Cap. 10. Plura congerunt de aelotypia, ultra ſupra laudatus, Lælius Biſciola Tom. 1. *Horar. ſubciſ.* Lib 15. Cap. 11. P. Sherlogus Tom. 3. in Cant. veſtigat. 36. Cap. 8. pagina 544. D. Antonius de Feloaga in Cap. 1. *De his, quæ vi.* in principio. Unde apparet, quam proprie, & eleganter PP. Illiberini in præſenti Canone de domina aelotypa ob amorem mariti erga ancillam referant: *Si qua Domina furore zeli accenſa.* GONZALEZ.

Flagellis verberaverit ancillam ſuam.

CAPUT DUODECIMUM.

Quæ olim flagellorum, & verberum, quæ fuſtium pœna.

ERant apud Romanos ſupplicia ingenuorum propria, & propria ſervorum. Ingenuos fuſtibus caſtigari, Calliſtratus [a] docet, & Hermogenianus [b]; ſervos autem flagris, flagellis, ſeu verberibus, Ulpianus [c]. Quare idem Calliſtratus [d] in metallum damnatis libertatem adimi, inde collegit, quod verberibus coercerentur. Seneca [e] eodem argumento evincit, Claudium in ſervitute fuiſſe, quod ſervilibus verberibus affectus fuiſſet: *Apparuit*, ait, *ſubito C. Cæſar, & petere illum in ſervitutem cœpit; producit teſtes, qui illum viderant ab illo flagris, ferulis, colaphis vapulantem.* Idem Equitem quendam Romanum, quia filium ſuum flagellis ceciderat, pene a turba in foro graphiis confoſſum narrat, indignum facinus populo exiſtimante, ingenuum filium ſerviliter a patre tractari. Ex quo apparet, atrociorem fuiſſe flagellorum, quam fuſtium caſtigationem. Et ſicut harum admonitionem in levi, & modica, ſic illorum in gravi, atroci, & ſervili animadverſione conſiſtiſſe, ut Julianus [f], & Ulpianus [g] docent. Sed prudenter Marcus Varro [h] monuit, mancipiis imperandum eſſe, ut verbis coerceantur potius, quam verberibus. Pieque, & Chriſtiane Proſper [i], ut Domini ſervos, velut eorum in Chriſto conſervi, miſericorditer tractent; & ſervi Dominis ita ex corde deſerviant, ut voluntatem non ſolum Dominorum ſuorum, ſed etiam Dei hoc ipſum jubentis efficiant.

a *Lege Capitalium. §. non omnes, de pœn.*
b *Lege ult. de injuriis.*
c *In Lege, item apud Labeonem. §. adjicitur, ejuſdem tituli.*
d *In Lege, metallum, de jure Fiſci.*
e *In Libello joculari de morte Claudii.*
Idem.
f *In Lege, idemque 28. de uſufructu.*
g *In Lege, item apud Labeonem, de injuriis.*
h *Lib. 1. de re ruſtica cap. 10.*
i *Lib. 2. de vita contemplat. Cap. 3.*

COMMENTARII NOVI.

EX quibus cauſſis Jure Civili Romanorum liberi homines fuſtibus cædebantur, ex eiſdem ſervi extremæ notæ, & non integræ frontis homines flagris, ſeu verberibus afficiebantur. Quam verberum differentiam dapſile illuſtrant Gothofred. in L. 12. ff. *De jure fiſci*. Petrus Fabr. Lib. 2. *Semeſtr.* Cap. 5. 6. & 7. D. Joannes Solorzan. *De parricid.* Lib. 1. Cap. 10. Briſſon. Lib. 3. *Select.* Cap. 9. Juſtus Lipſius Lib. 2. *De Cruce*, Cap. 3. a num. 24. D. L. Ramir. in *Pentecont.* Cap. 37. Fornerius Lib. 4. *Rerum quotid.* Cap. 2. Torrentius ad Horatium Lib. 1. *Satyr.* 3. verſu 119. Gretſerus Lib. 2. *De Cruce*, Cap. 4. cum ſequentibus. Oſual. Libro 2. Donellus Libro 28. Cap. 8. Cujus juris teſtimonia, & rationes cumulavi in Cap. *Propoſuit, de foro compet.* Cap. 1. *De calum.* quas hic tranſcribere non libet. Tantum notare in animo eſt magnam proprietatem ſermonis hujus Canonis, in quo quia de ancilla flagris affecta agitur, non fuſtibus, ſed verberibus fuiſſe cæſam, eleganter PP. expreſſere. GONZALEZ.

Ita ut intra tertium diem animam cum cruciatu effundat.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

Cur de tertio die mentio hic injecta.

TErtium diem adjecerunt Patres, ut conjectura magis idonea agnoſceretur, mortis cauſam verbera fuiſſe, non morbum ortum ex alia cauſſa. Si enim tam acerba fuiſſent vulnera verberibus illata, ut intra tertium diem illis afflictam mori contingeret, veriſimile erat, animum interficiendi ancillam habuiſſe; quod ſi pro certo id habitum ſit, pœ-

poena homicidii erat imponenda. Hanc autem dierum diſtinctionam divino præcepto obſervaſſe Moyſen [a] legimus. Si enim ſtatim ſervus moriebatur, pœna homicidii illi imponenda erat; ſin autem dia uno, vel duobus ſupervixiſſet, non illi pœnæ ſubjiciebatur. Quam dierum diſtinctionem, forſan etiam apud Romanos obſervatam, ſuſtulit Imperator Conſtantinus [b], adimens Dominis omni tempore animadverſionem capitalem, poteſtatemqua Inſligendæ privato judicio mortis.

[a] *Exod.* 21.

[b] *In Lege* 1. *C. de emendatione ſervorum.*

COMMENTARII NOVI.

ALiquando etiam perſumitur, vulneratum ex vulnere accepto deceſſiſſe, etiam ſi poſt octo dies occumbat. Cap. *Conſtituatur, De homicidio.* Immo & ſi poſt octo menſes, ſi vulnus fuit lethale, Cap. 3. *De Clerico percuſſ.* docent Julius Clarus in §. *Homicidium.* num. 44. Menochius, *De arbitr.* caſ. 277. Perayra *De empt. & vendit.* Cap. 7. num. 12. Farinac. parte 5. *Praxis crimin.* quæſt. 127. num. 27. Hæc tamen præſumptio certior deducitur ex inſtrumento percuſſionis, L. 1. §. *Divus*, L. ult. ff. *ad L. Cornel. De ſicar.* Ulpian. apud Licin. Ruffin. in collat. tit. 1. D. Baſil. ad Amphiloch. Cap. 8. Notarunt Balſamon in Can. 91. Sextæ Synodi, Fornerius Lib. 3. *Select.* Cap. 23. Si enim ferula, colaphis, aut fuſtibus ictus inferatur, levis percuſſio eſt. L. *Veluti, De pœnis.* Secus autem ſi flagellis ſervus coerceatur. Flagellorum enim coercitio acerbiſſima cenſetur: *Cruenta* dicitur a Martiale Lib. 2. Epigr. avis.

Cruenta pendent qua flagella tortorum.

Horribilia appellantur ab Horatio Lib. 1. Satyr. III

Nec ſcutica dignū, horribili ſectere flagello.

Maxime ſi flagella catenata, & oſſilata ſint, de quibus Appulejus Lib. 8. *Mileſiar.* vel ſi nodoſa, aut aculeata, quæ *ſcurpiones* vocantur a D. Iſidoro Lib. 5. *Origin.* Cap. 27. propter acumina pungentia in modum ſcorpionis, de queis plura Baron. in *Martyrol.* dia 11. Junii, Hurtado, *De Martyrio*, reſol. 36. ſect. 6. qui inde exponunt locum Lib 3. Regum, Cap. 2. ubi Roboan bis verbis comminatur populum: *Pater meus cecidit vos flagellis, ego autem cædam vos ſcorpionibus.* Unde uſufructuario ſervum, in quo uſumfructum habet, flagellis cædare non permittitur. L. *Sed ſicuti* §. ult. ff. *De uſufructu.* Paul. Lib. 3. *Sentent.* tit. 6. ibi: *Servos neque torquere, neque flagellis cædere, neque in eum caſum facto ſuo producere uſufructuarius poteſt, quo deteriores fiant.* Notavit D. Joannes Suarez ad. L. Aquil. Lib. 2. Cap. 3. ſect. 1. immo frequenter ſervos uſque ad necem cædi comperimus, in L. *Quæſtionis*, §. *In cauſſis*, ff. *De quæſtion.* L. *Aut damnum* 8. §. 3. ff. *De pœnis.* L. *Si poſtulaverit* 27. §. penult. ff. *ad L. Jul. De adult* apud Paullum Lib. 1. ſentent. tit. 12. § *Servus*. Tacitum Lib. 16. Annal. Curtium Lib 4. *De geſtis Alex.* pag. 118. Notarunt Lipſius Lib. 2. *De Cruce*, Cap. 3. Paſſeratius ad Proper. Lib. 4. eleg. 12. Recte ergo cum ex verberibus acriter inflictis mors plarumque ſequatur, Cap. fin. *De homicid.* in 6. Si poſt triduum deceſſit ancilla a domina verberata, tanquam pro homicidio voluntario in hoc Canone pœnitentia injungitur: tempus autem pœnitentiæ, & expiationis ſeptem annorum a Patribus præſcribitur, ſi voluntate, licet non mera, fuit admiſſum homicidium; ſi autem caſu, quinquennium præfinitur. Cui ſanctioni conſentiunt PP. Concilii Ancyrani relati a Gratiano in Cap. *Eos*, Diſtinct. 50. Synodi Tribur. Cap. 52. in illis verbis: *Placuit nobis de homicidiis non ſponte commiſſis hic inſerere, quod in Ancyrana ſancto Concilio Cap. 22. legitur, ubi dicitur: De homicidiis non ſponte commiſſis prior quidem diffinitio poſt ſeptennem pœnitentium perfectionem conſequi præcipit; ſecunda vero quinquennii tempus replere.* Ex quibus accepit Martinus Bracaren. Canonem relatum a Gratiano in Cap. *Si quis* 4. 50. Diſt. Tempus hoc, ut ex D. Iſidoro notavit Mendoza in præſenti, reſpondet numero dierum, qui in Lege veteri præſcriptus erat expiationi; nam victimas oblaturis opus erat per ſeptem dies ſe ad pergere, & laurea. Philo Judæus in Lib. *De victimus offerentibus*, ibi: *De cætero corpus lavacris, & adſperſionibus purificet, nec tamen adſperſum ſemel, aut ablutum mox intra Fanum admittit, ſed jubet foras expectare per ſeptem dies, & interim adſpergi bis, tertia, ſeptimaque die; ac tam demum poſt ablutionem ad ſacrificandum ingredi.* Notavit eruditus D. Joannas Suarez d. Lib. 1. Cap. 2. Sect. 9. num. 41. GONZALEZ.

Si voluntate, poſt ſeptem annos.

CAPUT DECIMUMQUARTUM.

Quæ in ſervorum caſtigatione dominorum poteſtas.

HAbebant olim domini Jure Romanorum in ſervos vitæ, neciſque poteſtatem, Ulpiano teſte [c], quod a Græcis forſan acceperunt. Platonem enim inſtituiſſe refert Theodoretus [d], inſontem, innoxiumque haberi eum, qui proprium ſervum occidiſſet. At conſtitutione poſtea Divi Antonini hanc poteſtatem ademptam recenſet idem Ulpianus; nec aliter puniendum, qui ſervum ſuum occidiſſet ſine cauſſa, quam ſi alienum. Cui legi ferendæ acerbitatem Hiſpanorum, Bæticæ præſertim provinciæ, in qua & hoc Concilium peractum eſt, cauſſam dediſſe, teſtatur ejuſdem Antonini Reſcriptum, quod de ſervis Julii Sabini Hiſpani ad Ælium Marcianum Proconſulem Bæticæ directum, his verbis extat: *Dominorum quidem poteſtatem in ſervos ſuos illibatam eſſe oportet, nec cuiquam hominum jus ſuum detrahi:*

[c] *Lib.* 1. *de his qui ſunt ſui. vel aliens ſunt.*

[d] *Lib.* 9. *de Græcarum curatio. affection.*

ſed dominorum intereſt, ne auxilium contra ſævitium, vel famem, vel in tolerabilem injuriam denegetur iis, qui juſte deprecantur. Ideoque cognoſce de querelis eorum, qui ex familia Julii Sabini ad Statuam confugerunt; etſi vel durius habitos, quum æquum eſt, vel infami injuria, ut in poteſtatem domini non revertantur. Qui ſi meæ conſtitutioni fraudem fecerit, ſciat me hoc admiſſum ſeverius executurum. Nec cauſam ſolum ſubeſſe ſat erat, niſi & illa a judicibus examinata probaretur, ut meminit Cajus [a]. Adrianum etiam refert Spartianus vetuiſſe ſervos a dominis occidi, & juſſiſſe, a judicibus eos damnari, ſi digni eſſent. Quare eundem Adrianum refert Ulpianus [b] in quinquennium relegaſſe Umbriciam Matronam nobilem, quod ex leviſſimis cauſis ancillas ſuas atrociſſime tractaſſet. At Conſtantinus [c] Magnus illud præcepit, ne ſine cauſa dominus ſervum privato judicio occideret, homicidii pœna dominis injecta. Quod ſi ad coercendam ſervorum contumaciam, vel nequitiam, illos verberibus afficientibus dominis, caſu occidiſſent, eos pœna liberos Conſtantino placuit. Neceſſe enim eſt aliquando jus moderatæ caſtigationis non omittere, ne alioquin ſit in dominatu ſervitus, & in ſervitute dominatus, ut ſcripſit Cicero [d]. Hanc tamen ſic oportet temperare, ut nec impune contemni, aut ludibrio haberi poſſit; ne ſoluta, & effrænis erumpat in tyrannidem. Quam Cato apud Tullium probat in ſene, nos probamus in eo, qui alios in poteſtate habet, ſeveritatem, ſed eam (ſicut alia) modicam, acerbitatem nullo modo; nam ex ea natum proverbium illud, recte apud Macrobium [e] Evangelus monuit: *Unde putas* (ait) *arrogantiſſimum illud manaſſe proverbium, quod jactatur, totidem nos habere ſervos, quot hoſtes? non habemus illos hoſtes, ſed facimus, cum in illos ſuperbiſſimi, contumelioſiſſimi, crudeliſſimi ſumus.* Non hi diſſimiles ſævitia antiquo Pollioni, nec indigni ſimili pœna. Cum enim aliquando Auguſtus Cæſar apud Pollionem cœnaret, & quidam ſervus ob fractum cryſtallinum vaſculum juſſus eſſet ab ipſo hero Pollione murænis objici lacerandus, Auguſtus hujus herilis ſævitiæ novitate motus, graviſſime incanduit in hoſpitem Pollionem (quem etiam hoc nomine dignum mille mortibus putabat Seneca [f]) ſimulque juſſit, coram eo omnia ejus cryſtallina frangi, ut his pro ſervo, quem liberum emiſit, impleretur piſcina murænarum.

Quod ſi tanta in foro civili pietatis ratio habita eſt, in Eccleſiaſtico quid ſtatutum? Audiamus Concilii [g] Epaunenſis ſub Gelaſio Patres: *Si quis ſervum proprium* (ajunt) *ſine conſcientia judicis occiderit, excommunicatione biennii effuſionem ſanguinis expiabit.* Item Agathenſis [h] Concilii: *Si quis ſervum proprium ſine conſcientia judicis occiderit, excommunicatione, vel pœnitentia biennii reatum ſanguinis emendabit.* Sed ſeptennem pœnitentiam, renovato hujus Concilii decreto, confirmavit Concilium Vvormacienſe [i] & Moguntinum [k]. Quæ pœna pro crimine capitali, ſive mortali (uti vocant) olim ſolebat imponi. Sed quæ fuerit ratio, ut tot annorum pœnitentia injungeretur (ne caſu factum quiſquam opinetur) ab Iſidoro illa petenda eſt: *Nec ipſum* (ait ſcribens ad Maſſonam Epiſcopum Emeritenſem) *quod Canonum cenſura poſt ſeptem annos remeare pœnitentem in ſtatum priſtinum præcepit, electione proprii arbitrii, ſed potius ſancti Patres ex ſententia divini judicii ſanxerunt.* [l] Nam legitur, quod Maria ſoror Aaron prophetiſſa, dum detractionis adverſus Moyſen incurriſſet delictum, illico ſtigmate lepræ percuſſa eſt. Cumque peteret Moyſes, ut emundaretur, præcepit eam Dominus extra caſtra ſeptem diebus egredi; & poſt emundationem rurſus eam intra caſtra admitti. Maria ergo ſoror Aaron, caro intelligitur ſacerdotis, quæ dum ſuperbiæ dedita, ſordidiſſimis cogitationum illecebris maculatur, extra caſtra ſeptem diebus, hoc eſt, extra collegium ſanctæ Eccleſiæ ſeptem annis projiciebatur; ubi poſt emendationem vitiorum, loci, vel priſtinæ dignitatis recipiet meritum.

a *In L. 2. ad L. Cornel. de ſicar.*
b *In L. 2. §. fin. de his, qui ſui ſunt, vel alter. jur.*
c *L. 1. C. Theodoſ. de emen. ſervorum.*
d *Oratione pro Dejotaro.*
e *Lib. 1. Saturnaliorum. Cap. 11.*
f *De Clementia*
g C. 34.
h C. 62.
i C. 37.
k C. 22.
l *Ivo parte 6. Decr. C. 398. Num. 12.*

COMMENTARII NOVI.

Certum eſt, primis Reipublicæ Romanæ temporibus dominos in ſervos vitæ, neciſque poteſtatem habuiſſe. L. 1. §. 1. ff. *De his qui ſunt ſui* §. 1. Inſtit. eod. tit. Plato apud Theodoret Lib. *De Græc. affect.* Plutarch. in *Cat. Cenſor*. Seneca Lib. 3. *De Benef.* Cap. 33. Probant Samuel Petitus ad Jus Atticum Lib. 2. tit 6. pag. 177. Cujacius Lib. 4 *Reſponſ. r.* Papin. in L. 94. ff. *De condit. & demonſtrat.* A. Gomez Lib. 2. *Var.* Cap. 2. num. 51. Oſual. Lib. 2. Donel. Cap. 9. lit. S. Vulteius, Arnold. Binius, Mantius, Arpretus, & alii Inſtitutarii in dicto §. 1. Nec tantum intra lares proprios hanc poteſtatem, ſeu tyrannidem exercebant, verum extra domeſticos parietes in foro, & plateis; ut legitur de Antonio cive Romano, qui ſervum proprium capite plectendum propria auctoritate conſervis tradidit, ut per Circum virgis eum cæderent. Apud Livium Lib. 2. Dionyſ. Halic. Lib. 7. Macrob. Lib. 1. *Saturn.* Cap. 11. Quam poteſtatem delibatam, & reſtrictam fuiſſe Imperatorum Conſtitutionibus, in Pandect. legimus. A Domitiano, & Nerva conſtitutum fuit, ne dominus ſervum ſuum libidinis & commercii cauſa caſtrare auderet. L. ejuſdem 3. §. 4. ff. *Leg. Comm. De Sicar.* Referunt Xiphilinus in *Domit. & Nerva.* Sueton. in *Domit.* & ex eis Pancirol. Lib. 2. *Variar.* Cap. 101. Joann. Bertrandus in vita Neratii Priſci, & Lege Petronia lata ſub Nerone anno Urbis DCCCXIII. ablata fuit poteſtas dominis tradendi ſervos ad pugnandum cum beſtiis. L. *Circumcidere* 11. §. 2. ff. eod. titulo Tandemque conſtitutum fuit, quod ſi dominus in ſervum ſævus fuerit, compellatur ſervum venundare bonis conditionibus. Seneca Lib. 3. *De Benef.* Cap. 22. ibi: *De injuriis dominorum in ſervos qui audiat, poſitus eſt, qui & ſævitiam, & libidinem, & in præbendis ad victum neceſſariis avaritiam compeſcat.* Plutarch. Lib. de ſuperſtit *Servis libertatem deſperantibus lex eſt, ut ſe vendi petant.* Licet ea verba ad Jus Atticum referat

Pe-

Digitized by Google

Petitus ubi ſupra. Quam legem firmarunt, & roborarunt Adrianus, & Antoninus ſuo Reſcripto relato in Leg. 1. §. 2. ff. *De his, qui ſunt ſui*; addentes, ut ſi dominus ſervum ſine cauſſa Legibus cognita occidiſſet, non minus puniretur, quam ſi alienum ſervum occidiſſet. Et quia iſti Imperatores ſupra relatas Conſtitutiones firmarunt, & ſuſcitarunt, illis hec delibatio, & reſtrictio poteſtatis dominicæ tribuitur, ex vulgari regula, noſtra facimus, quibus noſtram impartimur auctoritatem, quam illuſtravi in Cap. 1. *De Tranſact.* quod in jure novum non eſſe, notavit Fornerius Lib. 1. *Rerum quotidian.* Cap. 17. Poſt quam Imperatorum Conſtitutionem, ſervi, qui crimina morte digna perpetrabant, a dominis Magiſtratibus puniendi offerebantur. L. *Cum ſervus* 15. ff. *De condit. cauſ. data*, L. *Eleganter* 14. §. ult. ff. *De pignoratit. action.* d. L. *Circumcidere*, §. ult. Cajus Lib. 1. In tit. tit. 3. Quod etiam Eccleſiæ PP. ſtatuerunt. Concil. Epaun. ſub Gelaſio Can. xxxiv. Agathenſe Can. xxvi. relati ab A. Auguſtino in epit. Juris Pontificii, tit. 1. Lib. 35. Permiſerunt tamen Imperatores dominis in ſeruos ſævire cauſſa Legibus congnita, veluti cum dominus invenerit ſervum cum propria uxore adulterantem, ita decernente Lege Julia *De adult.* teſte Paullo Lib. ſingul. *De adult.* apud Licinium Ruffin. tit. 4. Notavit Theophil. in Lib. 1. *Inſtit.* tit. 8. §. *Sed & major*. Quod apertius jure noſtro patrio ſtatutum fuit in L. 6. tit. 21. par. 4. Si enim alienus ſervus in adulterio deprehenſus, impune a marito occiditur. L. *Qui occidit* 30. ff. *ad Legem Aquiliam* L. *Quid ergo* 53. §. *Si hæres*. ff. *De Legat.* 1. L. *Qui ſervum* 96. ff. *De V. O.* Suarez ad Leg. Aquil. Lib. 1. Cap. 2. quanto magis proprium? Ad quem caſum ſervi adulteri referendi ſunt textus in L. *Servum quem* 27. ff. *De pignor.* L. *Eleganter* 14. §. ult. ff. *De pignoratitia*, ut ipſe Suarez docet Lib. 2. Cap. 3. ſect. 2. Sed ſi tantum dominus zelotypiam patiebatur, non autem adulterium commiſiſſe ſervum liquido conſtabat, tantum poterat eum accuſare, non vero occidere. L. *Servos*, ff *De accuſat.* qui caſus ſingularis notatur a Græcis, ubi dominus cum ſervo in judicio conſiſtit.

Nec tantum poteſtas necis dominis ablata fuit dictis conſtitutionibus, verum & cohibita nimia ſævitia; quod & Conſtantinus firmavit in L. un. *De emendat. ſervor.* qua cavetur, ut homicidam damnandum eſſe dominum, qui ſervum ſuum ita verberaverit, ut occideret, ſi ex verberum genere præſumptio homicidii contra dominum detur, veluti ſi fuſte, aut alio acri inſtrumento eum percutiat. Cæterum ſi virgis, vel loris ſervum cæciderit, non punietur tanquam homicida, licet paullo poſt ſervus deceſſerit; quia præſumitur habuiſſe animum emendandi potius, quam occidendi; & emendatio, caſtigatioque, modo in eis formam ſervent, dominis permittitur. L. *Item* 15. §. *Sed etſi* 42. ff. *De injuriis*; ut ſimplicibus quæſtionibus dominus utatur. Lege 2. Cod. Theodoſ. ubi idem Conſtantinus ait: *Toties dominum non placet, morte ſervi, reum homicidii pronunciari, quoties ſimplicibus quæſtionibus domeſticam exercet poteſtatem*; idest, modicis verberibus, quæ ad quæſtionem in ſervos habendam exerceri ſolebant. L. *Nullam*. C. *Ex quib. cauſ. infam.* L. ult. C. *De abolit.* Seneca in *Hippol.* Act. 3.

Silere pergit verbere, ac vinclis anus,
Altrixque prodet quicquid hæc fari abnuit.
Vincite ferro; verberum vis extrahat
Secreta mentis.

Plura congerit Janus Langlæus Lib. 9. *Semeſtr.* C. 2. Etiam pro ſimplici emendatione accipi poteſt collare, cum ſervis fugitivis collare, apud nos *argolla* collo imponitur. Leg. Jul. *De adult.* Plautus in *Capt.* Scen. 2. Act. 2.

Hoc quidem haud moleſtum eſt, quod collus collaria caret.

Quod genus vinculi etiam *columbar* dicitur, ut Priſcianus notavit Lib. 5. ex Plauto in *Rudente* in fine.

Illic columbam leno vertitur,
Nā in columbari collum haud multo poſt erit.
In nervum ille hodie nidamenta congeret;

Et non fuit ſemper ſervi fugitivi, ut ex Livio & aliis probat D. Joannes Suarez Lib. 2. ad Leg. Aquil. Cap. 3. ſect. 2. num 39.

Ex quibus omnibus liquet, quam ſecundum Juris principia PP. in præſenti Canone ſeptennem pœnitentiam injunxerint dominæ, quæ furore zeli accenſa, ancillam verberibus, flagriſque ita acerbe affecit, ut poſt triduum cum cruciatu expiraſſet. Siquidem hujuſmodi nimia ſævitia utroque Jure dominis prohibita eſt, nec prætextu adulterii a marito commiſſi excuſari valebat; tum quia ob ſuſpicionem illam tantum accuſare eum poterat jure Pontificio, argumento text. in Cap. *Nemo* 32. Quæſt. 4. Cap. *Tranſmiſſi*, *De eo qui cognovit*. Non vero jure Cæſareo, L. 1. C. *ad Leg. Jul. De adult.* L. 2. L. *Qui accuſare* 8. ff. *De accuſat.* L. *Mulieri* 6. ff. *De popular. action.* L. 3. §. *Sed etſi mulier*. ff. *De liber. hom. exhib.* Aulus Gellius Lib. 10. *Noct. Attic.* Cap. 23. Nec ſi eum deprehenderet in adulterio, occidere ullo jure poterat. Non Cæſareo, quo & ſi patri, & marito id permitteretur Lege Jul. *De adulter.* uxori tamen nunquam licuit; immo nec Lege Romuli digito maritum adulterum tangere licebat. Plutarch. in Vita Romuli, Gellius dicto Cap. 23. Fœdior enim Romanis videbatur libido in feminis, quam in maribus. Quintil. Lib. 5 *Inſtit.* Facit Text. in L. *Si qua illuſtris*. Cod. *ad Orphit.* Non jure Canonico, quo inſpecto, nec maritis licet uxores in adulterio deprehenſas occidere. Cap. *Inter* 6. Cap. *Admonere*. 8. 33. Quæſt. 2. Plura congerunt Covar. Par. 2. *De matrim.* Cap. 7. §. 7. Baſilius eodem Tract. Lib. 9. Cap. 15. Azor. Tom. 1. *Inſtit. moral.* Lib. 5. Cap. 20. Scobar. Lib. 1. *De utroque foro*. §. 7. Bernegerus ad Tacitum, Quæſt. 103. Politic.

GONZALEZ.

Si caſu, per quinque annorum tempora acta legitima pœnitentia, ad communionem placuit admitti.

CAPUT DECIMUMQUINTUM.

Ob delicta caſu admiſſa cur olim pœnitentia imponeretur?

QUæ olim ſeptennis pœnitentia pro homicidio, non ſponte, ſed caſu admiſſo, imponebatur, humaniori ſententia ad quinquennium reſtringitur hujus, & Ancyrani Concilii [a] decreto: *Eos vero (inquit) qui non voluntate, ſed caſu homicidium fecerint, prior quidem regula poſt ſeptem annorum pœnitentiam communioni ſociavit, ſecundum gradus conſtitutos. Hæc vero humanior definitio quinquenni tempus tribuit.* Quod confirmavit poſtea Concilium Epaunenſe [b] ſub Gelaſio.

> a Can. 22.
> b Can. 31.

Sed illud definire quibuſdam videtur difficile, quare pro homicidio caſu admiſſo pœnitentia imponatur, non ſolum hujus Concilii, ſed Ancyrani, Epaunenſis, & aliorum decreto? cum pœnitentia culpam ſupponat, culpa autem liberæ voluntatis actionem, actio vero libera caſum non admittat. Tertullianus [c]: *Quid? quod voluntas facti origo eſt? viderint enim, ſi qua caſui, aut neceſſitati, aut ignorantiæ imputantur, quibus exceptis, jam nonniſi voluntate delinquitur.* His & aliis ut quam lucem præferamus, obſervandi ſunt antiquæ Eccleſiæ mores, quibus receptum fuit, in omnibus his, quæ ſua natura ſine juſta temporis, & rationis (ut vocant) circumſtantia, vitioſa erant, quamvis illa circumſtantia adeſſet, publicam pœnitentiam indicere, ſi publicum erat facinus, non ob culpam, quæ nulla erat, ſed ob exemplum; ut quos exemplo ſuo rei ad malos quodammodo provocaverant mores, pœnitentiæ, & emendationis teſtimonio ad rectam viam revocarent; & ut proclives ad delinquendum hominum animi, ſevera hac Eccleſiæ diſciplina terrerentur. Hac ratione tam in hoc, quam in Concilio Ancyrano, & Epaunenſi pœna illi injuncta eſt, qui caſu homicidium fecerit. Non diſſimilem conſtituit legem Concilium Nannetenſe [d]: *Si quis (ait) caſu, non volens, homicidium perpetraverit, quadraginta diebus in pane, & aqua pœniteat: quibus peractis, biennio ab oratione Fidelium ſegregetur: non communicet, nec offerat: poſt biennium in communione orationis offerat, non tamen communicet: poſt quinquennium ad plenam communionem recipiatur. Abſtinentia ciborum in arbitrio Sacerdotis maneat.* Inſanis præterea (quod magis mirere) ſi delinquant, pœnitentiam impoſuit Concilium Vvormacienſe [e]: *Si quis inſaniens*, inquit, *aliquem occiderit, ſi ad ſanam mentem pervenerit, levior ei pœnitentia imponenda eſt, quam ei, qui ſana mente tale quid commiſerit; cui quamvis pœnitentia ſit imponenda, quia ipſa infirmitas cauſſa peccati fuiſſe creditur, tantum tamen levior, quam ei qui ſanus aliquem occiderit, quoniam inter ſanum & inſanum, & irrationabile & rationabile conſtat eſſe diſcrimen.* Eos item qui caſu, vel in bello publico aliquem occidiſſent, pœnitentia affici voluit Beda [f]: *Qui caſu* (ait agens de variis cædium generibus) *annum unum: qui in bello publico, dies quadraginta.* Ne autem hanc pœnitentiam pro bello injuſto, non autem juſto, imponi quis arbitretur, Divi Baſilii [g] teſtimonio rem illuſtrabo. Reſcribens is ad Amphilochium Iconii Epiſcopum: *Cædes* (inquit) *in bellis factas Patres pro cædibus non imputaverunt, ut mihi videtur; ignoſcentes eis, qui pro pudicitia, & pietate decertant; recte autem forte habet conſulere, ut qui ſunt manibus non puris, ſola trium annorum communione abſtineant.* Non eſt pœna diſſimilis, quam his qui ſine culpa per ignorantiam inebriati eſſent, impoſuit Pœnitentiale Romanum [h]; ſeptem enim fuit dierum: *Sacerdos quilibet* (ait, quod & retulit probavitque Beda [i]) *ſi inebriatur per ignorantiam, ſeptem dies pœniteat in pane, & aqua.* Et rurſus: *Qui ſacrificium evomuerit, quadraginta dies pœniteat; ſi infirmitatis cauſſa, ſeptem dies.* Ab his antiquis Eccleſiæ moribus haud recedunt nunc Leges politicæ [k]. Nam etſi vim illatam vi repellere, & injuriam manu, aut quacumque ope poſſint propulſare, & ratio doctis, & neceſſitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipſa præſcribat; in Polonia [l] tamen, ſi quis aggreſſorem, dum nec evadere fuga, nec ſe loco tueri, aut quo quo modo vim declinare poteſt, cum cauſſa, & moderamine inculpatæ tutelæ occiderit, pecunia magna multatur; ut pœnæ exemplum peccandi licentiam coerceat.

> c Lib. de pœnit. Cap. 3.
> d Can. 18.
> e Can. 28.
> f In Pœnitentiali, Cap. 3.
> g Can. 13.
> h Apud Ant. Aug. Tit. 5. C. 3.
> i In Pœnitentiali c. 12. apud Ant. Aug Tit. 5. C. 8.
> k L. 45. ad Legem Aquil. Cic. pro Milone.
> l Petr. Roizius in Ep. ad Sigiſmūd. Polon. Regem, Lituanicis deciſionibus præfixa.

Ex his petenda eſt interpretatio Canonis Pœnitentialis Theodori apud Gregorium IX. Erat autem Theodorus Inſtituto Benedictinus Monachus, natione Græcus, ex Tarſo Ciliciæ, dignitate Archiepiſcopus Cantuarienſis: qui cum vitæ ſanctitate, & doctrinæ laude præſtitiſſet, miſſus eſt cum alio Monacho, Adriano nomine, a Vitaliano Papa in Angliam anno Domini DCLXXII. ut ea, quæ Divus Gregorius in religionis, & morum diſciplina inchoarat, ipſi propagarent, Auctore Beda [m]. Cum autem Sacerdotes Angliæ docere ille vellet pœnitentiæ leges, quibus peccantes poſſent coercere, Pœnitentiale illud condidit, quod vulgo circumfertur; ex quo caput illud decerpſit Bernardus Papienſis [n] in prima compilatione, & ab eo Gregorius IX. in hac ultima. Ait igitur Theodorus: *Si quis propter neceſſitatem furatus fuerit cibaria, vel veſtem, vel pecus, per famem, aut per nuditatem, pœniteat hebdomadas tres.* Cruciatur Gloſſa, & Doctores in illius explanatione; ac tandem communi conſenſu docent, ideo impoſitam fuiſſe pœnitentiam, quia fames, vel nuditas modica erat, non autem extrema; nam ſi extrema eſſet, ajunt, nulla foret pœnitentia imponenda.

> Explicatur Theodori Canon Pœnitentialis apud Gregor. IX. in C. 3. de Furtis.
> m Lib. 2. de ratione tempor. & Lib. 4. hiſtor. Eccl. gentis Angliæ c. 1.
> n Int. Collect. Decretal. Tit. de furtis C. 5.

Eam tamen interpretationem verba ejuſdem Canonis ſequentia labefactant: *Et ſi reddiderit, non cogatur jejunare.* Pœnitentia ergo remittitur, ſi res ablata reddatur; quæ remit-

tenda non eſſet, ſi modica fuiſſet neceſſitas; nam culpa contracta, violato Dei præcepto *de non furando*, non remittitur, reſtituta re ſublata, ſed obligatio ſolum, & neceſſitas eandem domino reſtituendi. Jejunare ergo non cogitur is, quia extrema inopia non fuit; nam quamvis extrema eſſet, non ideo minus jejunare, & pœnitentiam agere cogeretur, ut docet Pœnitentiale Romanum a: *Si feciſti* (ait) *furtum neceſſitatis cauſſa; ſic dico, ut non haberes unde viveres, & propter famis penuriam; & tantum furatus es victualia extra Eccleſiam, & non propter conſuetudinem feciſti, redde quod tuliſti, & ſex ferias in pane & aqua pœniteas.* Quam ſeveritatem Anglis noviter converſis remiſit Theodorus in ſuo Pœnitentiali, ſi res ablatas reddidiſſent, ut ad earum reſtitutionem illos invitaret. Sed quod pœnitentiam priſci Patres indici, & agi voluerint, tam pro malis, quam pro his omnibus, quæ mali ſpeciem natura ipſa præſeferebant; eaque ratione furto (ſi furtum jure dici poteſt) vel homicidio caſuali (ſi homicidium nuncupandum eſt) pœnitentiam præſcripſerunt, ut pœnæ metu, in officio, & æquitate Fideles continerentur. Pœnam autem ſine culpa, etſi non ſine cauſſa, imponi poſſe, utriuſque Juris regulis ſancitum eſt.

a *Apud Anton. Auguſt. Tit. 4. Cap. 16.*

Antiquarum autem pœnitentiarum leges cum jam in uſu eſſe deſierint, non eſt cur hujus Canonis ſanctione, & Pœnitentialis Theodori ad liberandos reos pœnitentes impediantur Sacerdotes; cum utrumque ſuo tempori inſerviiſſe ſat ſit. Hodie autem, recepta jam in Eccleſia conſuetudine, lenius ſe gerunt Sacerdotes, & contractam culpam arbitraria pœnitentia caſtigare ſolent,

Quod ſi ex Pœnitentiæ Sacramento ad forenſe judicium dilabamur, inquiramuſque, an pœna aliqua civilis propoſita ſit his, qui vel corrigendo, vel caſtigando ſervos culpæ alicui obnoxios, tandem caſu occiderint, Conſtantinus b occurrit, hæc Macrobio reſcribens:

b *L. 1. C. Th. De emendat. ſerv.*

Conſtantinus A. Maximiano Macrobio.

Quoties verbera dominorum talis caſus ſervorum comitabitur, ut moriantur, culpa nudi ſunt, qui dum peſſima corrigunt, meliora ſuis adquirere vernaculis voluerunt. Nam requiri in hujuſmodi facto volumus, in quo intereſt domini incolume juris proprii habere mancipium, utrum voluntate occidendi hominis, an vero ſimpliciter facta caſtigatio videatur. Toties etenim non placet dominum morte ſervi reum homicidii pronunciare, quoties ſimplicibus quæſtionibus domeſticam exerceat poteſtatem. Si quando igitur ſervi, plagarum correctione imminente, fatali neceſſitate rebus humanis excedunt, nullam metuans domini quæſtionem. Cujus legis exemplo illud educi poteſt, ancillam, ſi propria libidine cauſam dederit zelotypiæ, & indignationi, verberibuſque poſtea cohibita, & correcta, tandem caſu mortua fuerit, civili pœna liberam dominam fore; ſed ea etiam caveat, ne plus juſto zeli malo, vel furore turbata, leviſſimis indiciis conceptam alienæ culpæ ſuſpicionem in propriam convertat; tunc enim pœna homicidii teneretur.

COMMENTARII NOVI.

Licet in delictis coercendis animus fere magis, quam exitus, & affectus potius, quam effectus attendatur, Paulus Lib. 5. Sentent. Tit. 23. Quintil Declam. 281. Unde interdum qui hominem occidit, abſolvatur; & qui non occidit, pro homicida damnetur, L. 1. §. *Divus* ff. *ad L. Corneliam De ſicariis* L. 1. *qui cum telo*. C. eodem Tit. Iſque demum Legum pœnis obnoxius ſit, qui conſulto, non ignorantia, delictum admiſit. Tertull. *De Pœnit. Quid? quod voluntas facti origo eſt? Viderint enim, ſi qua caſui, aut neceſſitati, aut ignorantiæ imputantur; quibus exceptis, jam nonniſi voluntate delinquitur.* Huc ſpectat & defenſio illa, quam attingit Cicero tertio *de Orator.* & in *Topicis* ad Trebatium: *Jacere telum, voluntatis eſt; ferire quem nolueris, fortunæ. Ex quo aries ille ſubjicitur in veſtris actionibus, ſi telum manu fugit magis quam jecit.* Ubi Boethius ita explicat: *Si quis cædis accuſetur, optima ſolet eſſe defenſio, fugiſſe manu telum, & magis, quam voluiſſet, jeciſſe.* Et in quadam Tragœdia Eurypides ita effatur: *Si telum manus meas liquit.* Seneca Lib. 4. *De Benefic.* Cap. 34. D. Auguſt. Lib. 1. *De libero arbitr.* apud Gratianum in Can. *Si homicida* 23. Q. 5. Extant in jure noſtro hujus formulæ veſtigia non obſcura in L. *Si ex plagis* 52. §. *In clivo* de hoc Tit. & apud Paulum Lib. 5. Sententiar. Tit. 23. §. *Qui hominem* 1. Illuſtrat Cujac. Lib. 19. *Obſervat.* Cap. 10. & Lib. 6. *Differentiarum*. Modeſtin. in L. *Si ſervum* 27. ff. *De acqu. ſat.* Tamen aliquando quæ non ſponte, ſed caſu committuntur, Legibus vindicari deprehendimus. Unde Marcianus in L. 2. ff. *De Legibus*, Demoſthenis ſententiam referens, apponit ea verba: *Coercitio eorum, quæ ſponte, vel involuntarie delinquuntur.* Græcus enim Orator ad ſuæ gentis mores, & inſtituta, Legis diffinitionem accommodavit; non tamen eodem ſenſu accipiens diffinitionem Papiniani in L. 1. ff. *De Legibus*, in illis verbis: *Quæ ſponte, vel ignorantia trahuntur*; ut fecerunt Fornerius Lib. 6. *Rerum quotid.* Cap. 24. P. Burgi Lib. 1. *Elect.* C. 5. quos docte refellit, veram ipſius textus aſſignans rationem, Collega noſter D. Franciſcus de Amaya, Lib. 1. *Obſerv.* Cap. 3. Apud Græcos ergo homicidium fortuito caſu admiſſum exilio plectebatur. L. *Aut facta* 16. §. *Eventus*. ff. *De pœnis*. Demoſthenes in Oratione contra Anticratem, & contra Timocratem, & contra Midiam, quam tranſcripſerunt Gratianus ſub Diſtinct. 1. *De Pœnit.* Armenop. in *Promp. tutor.* Lib. 6. Tit. 6. §. 12. Et pro jure Græco, Romano propoſuit Ataliata in *Synopſ. Baſilic.* Tit. 78. his verbis: *Involuntaria cædes exilium irrogat.* Ex Platone, & Pauſania ita concepit Legem Samuel Petitus ad Jus Atticum Lib. 7. Tit. 1. *Qui aliam caſu fortuito necaſſet, annum extra*

Google

tra fines patriæ exul eſto. Græci acceperunt a Phœnicibus, Phœnices ab Hebræis, apud quos qui inconſulto homicidium perpetrabat, exilio plectebatur. Exod. Cap. 21. *Qui percuſſerit hominem volens occidere, morte moriatur; qui autem non eſt inſidiatus, ſed Deus illum tradidit in manus ejus, conſtituam tibi locum, in quem fugere debeant.* Numer. Cap. 35. ait Dominus ad Moyſen: *Loquere filiis Iſrael, & dices ad eos: Quando tranſgreſſi fueritis Jordanem in terram Chanaam, decernite, quæ Urbes eſſe debeant in præſidio fugitivorum, qui nolentes ſanguinem fuderint.* Et infra: *Quod ſi fortaito, & abſque odio, & inimicitiis quidquam horum fecerit, & hoc audiente populo fuerit comprobatum, atque inter percuſſorem, & propinquam ſanguinis quæſtio ventilata, liberabitur innocens de ultoris manu, & reducetur per ſententiam in Urbem, ad quam confugerat.* Quæ verba docte exponit eruditus Vir D. Nicolaus Antonius, Lib. 1. *De Exilio*, Cap. 6. Apud Romanos etiam exilium quinquennale pœnam fuiſſe patratæ cædis imprudenter, prodit Quintilianus Lib. 7. *Inſtit.* Cap. 4. & Declam 96. & 305. Ad quam ſententiam reſpexiſſe etiam videtur Ulpianus in L. 4. §. 1. ff. *ad L. Corn. De ſicariis*; unde ſumpta eſt Lex noſtra Regia 5. Tit. 8. Par. 4. ubi traditur, relegatum fuiſſe eum, qui per laſciviam cauſſam mortis dedit. Reſponſum Ulpiani reſtituendum eſt ex Ruffino Titulo 1. *Collat. Leg. M ſaic.* ubi caſus ponitur de eo, qui cum fuiſſet ſago jactatus, vulgo *Manteado*, ut canes jactari ſolent, negligentia unius, qui ſagum tenebat, cecidit, & poſt diem quintum deceſſit; & refertur, confirmatam fuiſſe ſententiam Ignatii Proconſulis Bæticæ, qui eum in quinquennium relegavit. Quod poſtea immutatum fuit, & cautum, ut Reſcripto a Principe accepto, homicida caſualis immunis remaneret. L. 1. L. *Eum qui* 5. Cod. *ad Leg. Corn. De ſicariis*. Novell. Valent. *Ne quis purgetur de cæde caſu, vel ſui tuendi cauſſa facta ſine adnotatione Principis.* Ubi adnotatio accipitur pro Reſcripto Principis manu ſua ſubſcripto, in quo veniam admiſſi ſceleris faciebat, ut in L. fin. Cod. *De diverſ. Reſcript.* Illuſtrant Guillerm Forner. Lib. 1. *Select.* Cap. 10. Rodulphus Furner. Lib. 3. *Rerum quotidian.* Cap. 17. & Lib. 6. C 24. Scipio Gentilis Lib. 1. *Parerg* Cap 31. Gerardus Voſſius Lib. 1. *Inſtit Orat.* Cap. 9. §. 8. Tiberius Decianus Lib. 9 *Tract. crimin.* Cap 27. Tiraquel. *De pœnis temper.* Cauſ 13. D. Joannes Soloczanus Lib. 2. *De parricid.* Cap. 17. D. Nicolaus Antonius dicto Lib. 1. Cap. 6 Grotius *in floribus ad text.* in dicta Lege, *Aut facta* 16. D. Joannes Suarez L. *ad Leg. Aquil.* C. 2. Sect. 9. balſam. in Can. 1 10. D. Baſil. ad Amphilochium. Nec ſolum apud eas Nationes homicida caſualis exilio plectebatur, ſed etiam a Sacris, Sacrificiiſque arcebatur, donec ab homicidio fato admiſſo expiaretur. De Græcis referunt Theodoretus Lib. 1. Julius Pollux Lib. 8. Lyſias in Oratione contra Agoram, Ælianus Lib. 3. Cap. 44. Qui refert interrogatum Oraculum de eo, qui eum ſicarium gladio peteret, ſocium ſuum imprudens ceciderat, reſpondiſſe, purſores manus ex homicidio ipſum abducere. A quibus accipiens Numa Pompilius, ſanxit; ut ſi quis imprudens occidiſſet hominem, pro capite occiſi, & natis ejus in cautione offerret arietem, his verbis: *Sei quis hominem liberum dolo ſciens mortei duit, parricida eſto. Sei imprudens ſe dolo malo occiſei, & natreis ejus, in cautione arietem ſubjicito.* Cujus Legis poſteriorem partem teſtatur Scaliger in Notis ad Feſtum ex ſchedis Servianis ſe concinnaſſe, Grotius autem in dicta L. *Aut facta*, pro illis verbis, *in cautione*, reponit *in comitio.* Aries autem in locum homicidæ ſubſtituebatur, & pœnam pro eo pendere credebatur. Feſtus Pompejus verbo *Subici*: *Subici*, inquit, *aries dicitur, qui agitur, ut cædatur, quod fit (ut ait Cincius in Libro de officio Juriſconſulti) exemplo Atheniensium, apud quos expiandi gratia aries exigitur ab eo, qui ſcelus admiſit pœnæ pendendæ loco.* Idem Scriptor: *Subicere arietem in eodem Libro Antiſtius Labeo ait dare arietem, qui pro ſe agatur, cædatur.* Recte ergo PP. præ oculis habentes hanc pœnam exilii quinquennalis homicidis fato, & imprudenter injunctam, etiam per idem tempus homicidam caſualem a communione Eccleſiaſtica relegarunt, donec pœnitentia legitime peracta rite a cæde expiata, communioni Fidelium reſtitueretur; quibus conſonant textus Cap *Eos vero* 42. Cap. *Si quis* 44. 50. Diſtinct. D. autem Baſilius hoc pœnitentiæ tempus uſque ad undecim annos protraxit in Can. xi. ad Amphilochium his verbis: *Qui autem involuntarium cædem fecit, in undecim annis abunde judicio ſatisfecit. Clarum eſt enim, quod in iis, qui percuſſi ſunt, quæ voluit Moyſes, obſervabimus, ut eum quidem, qui propter plagas, quas accepit, decubuit, rurſus autem virga ſua innixus ambulavit, occiſum eſſe non reputavimus; ſin autem poſt ictus non ſurrexit, cum eum tamen nollet interficere qui verberavit, eſt quidem homicida, ſed involuntarius propter propoſitum.* Et Can. LI. LVI. & LVII. quorum verba refert Antonius Auguſt. in epit. Lib. 35. Tit. 1.

Sed ut nihil intactum in hoc Canone relinquamus pro expoſitione illorum verborum: *Quod ſi infra tempora conſtituta fuerit infirmata, accipiat communionem*; ſciendum eſt, olim pœnitentem ſolenniter in Eccleſia, & incidentem in morbum, illico advocare ſolere Presbyterum, ab euque humiliter reconciliationem petere, cui abſolutionem Presbyter ſtatim non præſtabat, inconſulto Epiſcopo, ſed tantum deſperata ſalute illi reconciliationem per abſolutionem minorem impartiebat. Cap. *Qui recedunt*, 26. Quæſt. 6 quæ reconciliatio in veteribus Canonibus *Viaticum* dicebatur. Cap *Si vero* 52. 50. Diſt. Concilium Nicænum, Cap. 13 ibi: *De his, qui vita excedunt, & Canonica lex nunc quoque ſervabitur, ut ſi quis vita excedat, ultimo, & neceſſario Viatico minime privetur.* Concilium Carthaginenſe IV. Canone LXXVII. *Pœnitentes, qui in infirmitate ſunt, Viaticum accipiunt, non tamen ſi ſupervixerint, credantur hujuſmodi pœnitentes abſoluti, donec conſtitutum pœnitentiæ tempus impleverint.* Cap. *Si qui de corpore.* Cap.

Cap. *Is, qui pœnitentiam*. Cap. *Aurelius*. 16. Quæſt. 6. Concil. Matiſconen. I. Can. XII. Tolet. XII. Can. II. Illuſtrant Boſquetus in Notis ad Innoc. Lib. I. *Regeſt.* 13. Epiſt. 149. Albaſpin. Lib. 2. *Obſervationum*, Cap. 32. Loaiſa in Concilium Toletanum XI. Canone XI. Cerda in *Adverſ.* Cap. 133. Menardus in Notis ad Librum Sacramentarii Divi Gregorii Papæ I. pag. 234. perdoctus, atque eruditus Vic D. I. A. de Otarol. *De Irregular. ex pœniteat. ſolemn.* Parte 2. Excurſu I. Unde licet in præſenti Canone indulgeant Patres Illiberitani communionem homicidæ adverſa valetudine capto, tamen ſi poſtea convaluiſſet, debebat explere poenitentiæ tempus. GONZALEZ.

CANON VI.

*Si quicumque per * maleficium hominem interfecerit.*

* *malitiam.*

Si quis vero maleficio interficiat alterum, eo quod ſine idololatria perficere ſcelus non potuit, nec in fine impartiendam eſſe communionem.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

Maleficium idololatria cur perfici dicatur.

BUcchardus Lib. 6. *Decret.* Cap. 26. Ivo Parte 10. Cap. 145. paullo aliter: *Si quis vero*, ajunt, *veneficio interfecerit alterum, eo quod ſine idololatria perficere ſcelus non potuit, niſi in fine impartiendam non eſſe illi communionem*. Sed vulgatam Concilii lectionem magis probo; cum quod frequentiſſima ſit in hoc Concilio pœna, ut quis etiam in ultimo vitæ ſpiritu communione privetur; tum quod ratio reddita a Concilio: *eo quod ſine idololatria perficere ſcelus non potuit*, magis congruit maleficio, quam veneficio. Veneficium enim, ſive venenum dari poteſt ad hominem interimendum ſine idololatria; maleficium vero non item, quia *maleficii* nomine olim notabatur magia, magique *malefici* vocabantur. Lactantius [a]: *Sed eos*, ait, *magi*, *& ii*, *quos vere maleficos vulgus appellat*, *cum artes ſuas execrabiles exercent*, *veris ſuis nominibus cient*, *illis Cæleſtibus*, *quæ in Literis ſanctis leguntur*. Imperator Conſtantinus [b]: *Chaldæi*, *ac magi*, *& ceteri*, *quos maleficos ob facinorum magnitudinem vulgus appellat*, *nec hanc partem aliquid moliantur.* Hi enim verborum, & magicæ artis præſtigiis elementa turbabant, homineſque plerumque innocentes, vel odio, vel quæſtu, lucis uſura privabant. Idem Conſtantinus [c]: *Multi*, ait, *magicis artibus auſi elementa turbare*, *vitas inſontium labefactare non dubitant*, *& manibus accitis audent ventilare*, *ut quiſque ſuos conficiat malis artibus inimicos*. In his maleficiorum artibus idololatriam involvi, conteſtatur Tertullianus [d]: *Animadvertimus*, inquit, *inter artes etiam*, *profeſſiones quaſdam obnoxias idololatriæ*. *De Aſtrologis ne loquendum quidem eſt*. *Sed quoniam quidam iſtis diebus provocavit*, *defendens ſibi perſeverantiam profeſſionis iſtius*, *paucis utar*. *Non allego*, *quod Idola honoret*, *quorum nomina Cælo inſcripſit*, *quibus omnem Dei poteſtatem addixit*; *quod propterea homines non putant Deum requirendum*, *præſumentes*, *ſtellarum nos immutabili arbitrio agi*. *Unum propono*, *Angelos eſſe illos deſertores Dei*, *amatores feminarum*, *proditores etiam hujus curioſitatis*, *propterea quoque damnatos a Deo*. *Divina ſententia uſque ad terram pertinax*, *cui etiam ignorantes teſtimonium reddunt*. *Expelluntur Mathematici*, *ſicut Angeli eorum*. *Urbs*, *& Italia interdicitur Mathematicis*, *ſicut Cælum & Angelis eorum*. *Eadem pœna eſt exilii Diſcipulis*, *& Magiſtris*. *Sed Magi*, *& Aſtrologi ab Oriente venerunt*. *Scimus Magiæ*, *& Aſtrologiæ inter ſe ſocietatem*. *Primi igitur ſtellarum interpretes natum Chriſtum annunciaverunt*, *primi muneraverunt*. *Hoc nomine Chriſtum* (opinor) *ſibi obligaverunt*. *Quid tum? Ideo nunc & Mathematicis patrocinabitur illorum Magorum religio? De Chriſto ſcilicet eſt matheſis hodie*, *ſtellas Chriſti*, *non Saturni*, *& Martis*, *& cujuſque ex eodem ordine mortuorum obſervat*, *& prædicat*. *At enim ſcientia iſta uſque ad Evangelium fuit conceſſa*, *ut Chriſto edito*, *nemo exinde nativitatem alicujus de Cælo interpretetur*. *Nam & thus illud*, *& myrrham*, *& aurum ideo infanti tunc Domino obtulerunt*, *quaſi clauſulam ſacrificationis*, *& gloriæ ſæcularis*, *quam Chriſtus erat adempturus*. *Quod iiſdem Magis ſomnium ſine dubio ex Dei voluntate ſuggeſſit*, *ut irent in ſua*, *ſed alia*, *non qua venerant*, *via*; *ideſt*, *ne priſtina ſecta ſua incederent*, *ne illos Herodes perſequeretur*, *qui nec perſequutus eſt etiam ignarus alia via digreſſos*, *quoniam & qua venerant*, *ignorabat*. *Adeo viam rectam*, *& diſciplinam intelligere debemus*. *Itaque Magis præceptum exinde aliter incederent*. *Sic & aliam ſpeciem magiæ*, *quæ miraculis operatur etiam adverſus Moyſen æmulatu*, *patientia Dei traxit ad Evangelium uſque*. *Nam exinde & Simon Magus jam Fidelis*, *quoniam aliquid adhuc de circulatoria ſecta cogitaret*, *ut ſcilicet inter miracula profeſſionis ſuæ*, *etiam Spiritum Sanctum per manuum impoſitionem nundinaret*, *maledictus ab Apoſtolis*, *de Fide ejectus eſt*; *& alter Magus*, *qui cum Sergio Paullo*, *quoniam iiſdem adverſabatur Apoſtolis*, *luminum amiſſione æmultatus eſt*. *Hoc & Aſtrologi retuliſſent*, *credo*, *ſi quis in Apoſtolos incidiſſet*. *Attamen cum magia punitur*, *cujus eſt ſpecies Aſtrologia*, *utique & ſpecies in genere damnatur*. *Poſt Evangelium nuſquam invenias*, *aut Sophiſtas*, *aut Chaldæos*, *aut incantatores*, *aut* con-

a *Lib. 2. Divinar. Inſtit. C. 71.*
b *L. 5. Cod. de malef. & mathem.*
c *L. 6. ejuſdem Tituli.*
d *Lib. de idolol. Cap. 9.*
Geneſ. 6.
Matth. 2.
Exod. 7.
Act. 8.
Ibid. 13.

conjectores, aut Magos, niſi plane punitos. Ubi ſapiens, ubi literator, ubi conquiſitor hujus ævi? Nonne infatuavit Deus ſapientiam hujus ſæculi? Nihil ſcis, Mathematice, ſi neſciebas, te futurum Chriſtianum. Sin ſciebas, hoc quoque ſcire debueras, nihil tibi futurum cum iſta profeſſione. Ipſa te de periculo ſuo inſtitueret, quæ aliorum climacterica præcavit. Non eſt tibi pars, neque ſors in iſta ratione. Non poteſt Regna Cælorum ſperare, cujus digitus, aut radius abutitur Cælo. Nec Tertullianus ſolum, ſed [a] Lactantius, & alii antiqui Patres maleficam artem, ut inventum dæmonum, & veram idololatriam damnarunt; eam præcipue, quæ ultra magicorum verborum vanitatem, ſanguinis humani, victimarum, & mortuorum corporum addebat ſuperſtitionem. D. Iſidorus [b]: *Magi ſunt*, inquit, *qui vulgo* malefici *ob facinorum magnitudinem nuncupantur. Hi & elementa concutiunt, turbant mentes hominum, ac ſine ullo veneni hauſtu, violentia tantum carminis interimunt*. Unde & Lucanus:

> *Mens hauſti nulla ſanie polluta veneni.*
> *Incantata perit.*

Dæmonibus enim accitis audent ventilare, ut quiſque ſuos per imat malis artibus inimicos. Hi etiam ſanguine utuntur, & victimis, & ſæpe contingunt corpora mortuorum. Quos hi malefici artibus ſuis infecerant, *maleficiates* reliqui vocabant, quaſi illorum maleficio impeditos ad exercendam naturalium virium, & membrorum corporis functionem; eos præſertim, quos Veneri infenſos malefici volebant; idque impedimentum ad diſſolvendum Matrimonium efficax eſſe, Eccleſiæ definiunt Conſtitutiones [h].

Act. 18.
[a] *Lib. 2. Divin. Inſtit. cap. 17.*
[b] *Lib. 8. Etym. l. cap. 9. apud Grat. in C. Nec mirum. 26. Quæſt. 5.*
[h] *Tit. de Frigidis, & Maleficiatis.*

COMMENTARII NOVI.

Recte correxit Garſias, atque hanc vocem *malitiam* detraxit, nam de maleficio Canonem iſtum intelligendum eſſe, demonſtrabimus, non vero de veneficio, aut malitia.

Eo quod ſine idololatria. Tertullianus, *De Pudicitia*, C. 5. *Ego quoque homicidium nonnunquam mœchiæ elaboro, ut tragœdias omittam, ſciunt hodie venenarii, ſciunt magi, quos pellicatus ulciſcar, quot rivalitates defendam, quot cuſtodes, quot delatores, quot conſcios auferam.* Magicis artibus homines necari poſſe, pauci ſunt qui non exiſtiment, cum reperiantur Leges apud Romanos, quæ ut eos ultimo multant ſupplicio, ita hic Canon eoſdem pejori morte, & ſupplicio afficit. ALBASPINÆUS.

Maleficorum improbum ſcelus, ubi in uno crimine multiplex peccatum datur, immo quædam colluvies, ſentina, & ſemper repullulans hydra peccatorum, graviſſimis vindicarunt pœnis, tam Leges Divinæ, ſæculares, quam Eccleſiaſticæ. Exodi Cap. 22. verſ. 19 legitur: *Maleficos non patieris vivere*. Sæcularibus Legibus vindicatum reperitur integro titulo C. *De Malefic*. Sacris Canonibus in Cap. *Pervenit*, Cap. *Contra Idolorum*. 26. quæſt. 5. Extravagantib. Joan. 22 *Super ſpecula*. Innoc. VIII. Alexand. VI ac Leonis, congeſtis ab Auctore *Mallei malefic*. Bodino in *Dæmonolatr*. Remigio, *De Idololatr. mag.* Phileſaco eod. tract. P. Delrio Lib. 5. *Diſquiſit.* ſect. 16. In maleficio enim non ſolum Deus Optimus Maximus, verum Virgo Deipara, & omnes Cælites, univerſa Eccleſia, genuſqe humanum, animata, & inanima offenduntur: nam malefici Deo, & Superis maledicunt, creaturis abutuntur, & illis exitium parant, Dæmoni ſacrificia offerunt. Unde magiam Idololatriæ parentem, & alumnam eſſe, dixit Divus Hieronymus in Epiſtolam ad Epheſios. Et maleficium ſemper idololatriam habere comitem, late probat Phileſacus in *Idololatr.* §. 6. per totum. Idololatria autem plerumque malefici utuntur, vel ad morbos inferendos, vel ad eorum remedia captanda. Concilium Nannetenſe Can. VIII. *Omnibuſque interdicatur, ut nullus votum faciat, aut candelam, vel aliquod munus pro ſalute ſua rogaturus alibi deferat, niſi ad Eccleſiam Domino Deo ſuo.* Concilium Agathenſe, Canone VI. apud Ivonem Par. 2. Decreti Cap. 57. *Perſcrutandum eſt, ſi aliquis vota ad arbores, vel ad fontes, vel ad lapides quaſi ad altaria faciat, aut ibi candelam, ſeu quodlibet munus deferat, velut ibi quoddam Numen ſit, quod bonum, aut malum poſſit inferre.* M. Bracar. in ſua *Collect.* Can. LXXV. *Non liceat in herbarum collectionibus, quæ medicinales ſunt, aliquas obſervationes, aut incantationes attendere, niſi tantum cum Symbolo Divino, & Oratione Dominica, ut tantum Deus creator omnium, & Dominus honoretur.* Ven Beda in Pœnitentiali, Cap. 2. *Mulier ſi filium ſuum ponit ſuper tectum, aut in fornacem pro ſanitate febrium, annum unum pœniteat.* Concil. Rothomagenſe Can. IV. *Perſcrutandum eſt, ſi aliquis ſubulcus, vel bubulcus, ſive venator, vel cæteri hujuſmodi, dicat diabolica carmina ſuper panem, aut ſuper quædam nefaria ligamenta, & hæc aut in arbore abſcondat, aut in trivio projiciat, ut ſua animalia liberet a peſte & clade, & alterius perdat: quæ omnia idololatriam eſſe, nulli fidelium dubium eſt, & ideo ſummo opere ſunt exterminanda.* Concilium Ancyranum in Can. XXIV. in verſ. Dionyſii: *Qui divinationem expetunt, & morem Gentilium ſubſequuntur, aut in domos ſuas hujuſcemodi homines introducunt, exquirendi aliquid arte malefica, aut expiandi cauſſa, ſub regula quinquennii taceant, ſecundum gradus pœnitentiæ definitos.* Unde cognoſcitur idololatriæ cum maleficio magna conſenſio. Ideo recte PP. Illiberini hujuſmodi maleficis imponunt perpetuam pœnitentiam, atque in fine vitæ communionem denegant; quia maleficium, quo homo occiditur, perfici non poteſt ſine idololatria. GONZALEZ.

Optime interpretatur Canonem hunc Mendoza de maleficis, prout differunt a veneficis. Hi etenim poſſunt, & ſolent interficere hominem ſine idololatria aliqua, vel pacto cum dæmone, per applicationem veneni lethi-

thiferi, ut plerumque fit, ſive illud mittatur intus per cibum, aut potum, ſive extrinſecus adhibeatur per contactum qualitatis lethiferæ: uti poſt Dioſcoridem & alios plures antiquos, obſervat Ambroſius Paræus, *De Venen.* Cap. 2. Ioannas Schenkius to. 2. *Obſervat. Medicarum*, Lib. 7. Delrius Lib. 3. *Magir.* Q. 4. Raphael de la Torre tò. 2. Q. 96. ar 2. diſp. 10. Maleficium id appellatur *hoſtile*, & proditorium, veluti truculento animo factum clam, & per inſidias, ac proinde gravioribus pœnis ſubjacet; quoniam pejus cenſetur hominem interficere veneno, quam gladio, ut habetur Cod. *De Maleficis & Mathem.* L. *Si excepta*, & L. finali, atque inter Legas Hiſpaniæ Lib. 10. tit. 9. par. 2.

Malefici itaque hoc loco memorati intelliguntur, qui arte diabolica utuntur ad occidendum hominem, etiam nullo veneno applicato. Audiendus ea de re Rhabanus, Lib. *De Magorum præſtigiis*, contexto ex variis ſcriptis SS. Auguſtini, & Iſidori, ubi inquit: *In tantum prodiere maleficorum artes, ut etiam Moyſi ſimillimis ſignis reſiſterent, verterentque virgas in dracones, & aquas in ſanguinem. Fertur etiam in Gentilium Libris, quod quædam maga famoſiſſima Circe ſocios Ulyſſis mutaverit in beſtias. Legitur & de ſacrificio, quod Arcades Deo ſuo Lycæo immolabant, ex quo quicumque ſumerent, in beſtiarum formas convertebantur. Sed hæc omnia magicis præſtigiis potius fingebantur, quam rerum veritate complerentur .... Magi ſunt, qui vulgo* malefici, *ob facinorum magnitudinem. Hi permiſſu Dei elementa concutiunt, turbant mentes hominum minus confidentium in Deo, ac ſine ullo veneni hauſtu, violentia tantum carminis interimunt.* Unde Lucanus:

Mens hauſti nulla ſanie polluta veneni,
Incantata perit.

Dæmonibus enim accitis audent ventilare ut quiſque ſuos perimat malis artibus inimicos. Hi etiam ſanguine utuntur, & victimis, & ſæpe contingunt mortuorum corpora. Vide plura alia Decreti Parte 2. Cauſa 26. Q. 5. Cap. *Nec mirum.* 19 Patet vero, invocationem dæmonum, & victimarum oblationem ad interimendos homines, non poſſe perfici ſine idololatria, ſive dæmonum cultu, ut dicitur in hoc Canone. CARD. DE AGUIRRE.

C A N O N VII.

*De pœnitentibus mœchiæ, ſi rurſus * mechaverint.* (* *peccaverint.*)

Si quis forte Fidelis, poſt lapſum mœchiæ, poſt tempora conſtituta, acta pœnitentia, denuo fuerit fornicatus, placuit, eum nec in fine habere communionem.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

Adulterii coercionem ad Epiſcopos ſpectare.

DEferebantur olim adulteri ad Epiſcopos, & Presbyteros, ut ex vitæ turpiſſimæ ſordibus ad honeſtatem conjugii ſevera Eccleſiæ pœnitentia revocarentur: quod Innocentius I. a docet ad Exuperium Epiſcopum Toloſanum. Quod ſi poſt lapſum mœchiæ, & poſt tempora pœnitentiæ adſcripta, & peracta, in eadem ſe flagitia ingurgitaſſent, placuit, eos communione uſque ad ultimum vitæ ſpiritum privari. Simplex adulterium quinque annorum pœnitentia inferius multarunt. Quod ſi pœnitentia ſemel acta, fœda ſe iterum ejuſdem criminis labe deturpaſſent, perpetuo communione privari definiunt hic, & in Canone XLVII. b ne ut dicitur in tit. præcedenti, luſiſſe de Dominica communione viderentur. Et ſi non inepte ad ſimplicem (ut vocant) fornicationem hujus Canonis verba accommodari poſſint, quam vitare naſcentis Eccleſiæ Fideles ſummo ſtudio, non ſecus ac certam animi peſtem, contendebant, adeo ut gravius crimen illud, quam idololatriæ ſibi perſuaſerit Tertullianus, in hoc Novatiani errore lapſus; quod hujus metus, alterius ſola voluntas admittendi cauſſa fuerit. Mœchiam autem aliquando pro fornicatione ſimplici uſurpari in hoc Concilio liquet, præter hunc Canonem, ex Canone LXXII. de vidua moechante.

a *Epiſt. 3. ad Exuperiu Epiſcopum Toloſ. Cap. 4.*

b *Can. 69. hujus Concilii.*

C O M M E N T A R I I N O V I.

SEptimo hoc Canone a cæteris Fidelibus eos in perpetuum ſemovendos eſſe ſtatuitur, & in morte ne quidem in ſocietatem revocandos, qui accepta, aut peracta pœnitentia, iiſdem peccatis, quibus, ut liberarentur, pœnitentiam ſubierant, ſeſe inquinaſſent: neque hæc judicia ab illorum temporum moribus, & diſciplina abhorrebant. Cum enim paullo ante hoc Concilium, hoc eſt Zephyrini ætate, & auctoritate, mœchis tum primum venia laxata eſſet, rationi maxime conſentaneum vidabatur, qua ſeſe indignos peccando exhibuerant, gratia eos privari, & eos a communiune perpetuo ſecludere, ſi accepta pœnitentia, ideſt, ſi ad pœnitentiam admiſſi ob fornicationis peccatum, nondum ea abſoluta, aut expleta pœnitentia, fornicationis iterum rei deprehenderentur. Hæc eſt hujuſce Canonis ſententia, quæ nemini ſevera nimis, & acerba videri debet, qui in memuriam revocarit, quanto acerbius paullo ante hoc Concilium iidem mœchi haberentur, & exciperentur.

Forte fidelis. Hæc vox *forte*, hanc vim ha-

habet : *ſi forte eveniat , ſi forte accidat* . Raro enim illis temporibus evaniebat , ut poſt baptiſmum , Chriſtiani gretiam , quam in lavacro adepti eſſent , ſcelere eliquo corrumperent, & rarius, ut a pecceto aliquo, quod poſt baptiſmum commiſiſſent , liberati , in idem peccatum rurſus inciderent . Quapropter ajunt hi Petres : *ſi forte* , caſu .

Fidelis . Quia Catechumeni alia ratione erant puniendi .

Poſt conſtituta tempora . Hoc eſt , poſtquem ei impoſita eſt pœnitentie , & pœnitentiæ benedictionam recepiſſet . Nam ſi poſt lapſum mœchiæ rurſus in eandem , antequam pœnitentiam obtinuiſſet , leberetur ; in perpetuum non ejiciebatur ab Eccleſia , ſed ſolum ſi poſt ecceptam pœnitentiam mœcharetur .

Accepta pænitentia . In vulgari lectione legitur , *acta* . Ambæ hæ lectiones poſſunt retineri : nam eodem modo in eos animadvertebatur , qui expleta poſt baptiſmum poenitentie , iiſdem rurſus vitiis ſeſe maculaſſent , & qui in ipſo poenitentiæ curriculo, & antequam eam perfeciſſent , rurſus peccarent . ALBASPINÆUS .

Conſentiunt PP. Concilii Toletani III. Can. XI. his verbis : *Quoniam comperimus , per quoſdam Hiſpaniarum Eccleſias , non ſecundum Canones , ſed fædiſſime pro ſuis peccatis homines agere pænitentiam , ut quoties libuerit , toties a Presbyteris ſe reconciliari expoſtulent ; & ideo pro coercenda tam execrabili præſumptione , id a ſancto Concilio jubetur , ut ſecundum formam Canonum antiquorum detur pænitentia: hoc eſt, ut prius eum , quem ſui pænitet facti , a communione ſaſpenſum , faciat inter reliquos pænitentes ad manus impoſitionem crebro recurrere . Expleto autem ſatisfactionis tempore , ſicuti Sacerdotalis contemplatio probaverit, eum communioni reſtituat . Hi vero , qui ad propria vitia , vel infra pænitentia tempus , vel poſt reconciliationem relabuntur , ſecundum priorum Canonum ſeveritatem damnentur* . Text. in Cap. *Agnovimus* 26. Quæſt. 6. D. Cyprianus , *De lapſis* , ſupra relatus . Primis enim illis Eccleſiæ temporibus ſeverius PP. animadvertebant in Fideles lapſos , quo metu auſterioris diſciplinæ in officio , & fide continerentur contra perſequutionum fluctus , turbulentiſſimaſque tempeſtates , quibus Eccleſia vehementius jactabatur . Unde tunc conveniens viſum fuit , mœchis relepſis , qui Dei miſericordiam ludibrio habebant , januas occludere Eccleſiæ , ut probant Albaſp. Lib. 6. *Obſerv.* Cap. 5. cum ſeqq. Georg. Ambian. ad Tertullien. *De pudicitia*, Cap. 12. & jam notavi in Can. 1. hujus Concilii . GONZALEZ .

Canonem hunc non ſolum accipi de mœchia preſſe ſumpta pro adulterio , ſed etiam pro ſimplici (ut ajunt) fornicatione , probat optime Mendoza . Licet enim illa prior ſit longe gravior , ſive pejor ob adjunctam injuſtitiæ labem ; hæc temen ſemper reputata fuit a Sanctis Patribus , & Conciliis inter delicta valde gravia , quæ diuturna maceratione luebantur . Unde in Poenitentiali Romano legitur : *Si laicus cum laica femina , ideſt , uterque lege conjugii abſolutus, concubuerit, tres annos pænitens ; & quanto ſæpius , & negligentius ea peccata commiſerit , tanto magis , & tempus addatur , & modus pænitentiæ* . Verum quo tempore hæc præſcripta fuerunt , mitius cum fornicatoribus agebatur . Severius autem tempore hujus Concilii , immo & multo poſtea. Nam inclinante eodem ſæculo quarto hæc ſancita fuerunt , teſte S. Baſilio Epiſt. Canon. III. ad Amphilochium , Canone LIX. Ὁ πόρνος ἑπτὰ ἔτεσιν ἀκοινώνητος ἔσται τῶν ἁγιασμάτων. β' προσκλαίων, καὶ β' ἀκροώμενος. β' ὑποπίπτων, καὶ ἐνὶ συνεστὼς μόνον. τῷ δὲ ὀγδόῳ δεχθήσεται εἰς τὴν κοινωνίαν: *Fornicator ſeptem annis ſanctis non communicabit , duobus deflens , & duobus audiens , & duobus ſubſtratus , & in uno ſolo conſiſtens ; octavo autem ad communionem admittatur* .

Nec mirum tam ſevere animadverterent SS. Patres in reos ejus ſceleris , cujus fœditetem non modo Lex naturalis , & Divina proſcribit , ſed & Apoſtolus multiplici ex capite execratur 1. Cor. 6. præcipue dum ait : *Neſcitis quoniam corpora veſtra membrum ſunt Chriſti ? Tollens ergo membra Chriſti, faciam membra meretricis ?* Ubi S. Thomas inquit : *Hoc eſt enim horrendum ſacrilegium* . Licet in iis, qui ſpeciali vinculo conſecrati non ſunt, videatur exaggeratione quadam uſurpatum nomen ſacrilegii .

Porro S. Auguſtinus Serm. 162. alias fragmento 3. *de verbis Apoſt.* 1. Cor. 6. graviſſime invehitur adverſus peccatum fornicetionis, & ante ipſum Cyprianus Epiſt. 52. ad Antonianum, ubi pejorem eſſe fornicatoris, quam Libellatici cauſſam oſtendit contra Novetianum , qui pacem fornicatoribus concedebet , Libellaticis autem negabat : *Si ſe* (inquit) *cordis , & renis ſcrutatorem conſtituit , & judicem , per omnia æqualiter judicet , & . . . . fraudatores , & mœchos a latere ſuo , & a comitatu ſuo ſeparet; quando multo gravior , & pejor eſt mœchi , quam Libellatici cauſſa ; cum hic neceſſitate , ille voluntate peccaverit &c.* Ubi ex contextu patet , etiam de ſimplici fornicatione mentionem eſſe . Eant nunc , qui id peccatum non valde grave cenſent , eut levi contritione , aut ſetisſactione expiandum putent , quod tam ſevere puniendum cenſuit Eccleſia , & PP. hujus Concilii . CARDINALIS DE AGUIRRE .

JOSEPHI CATALANI ADDITIO .

Quæ fuarit circa adulteros antiqua Eccleſiæ diſciplina , conſtat non modo ex noſtro hoc Canone , verum etiam ex variis in Canonem ipſum Commentariis hucuſque deſcriptis . De variis pœnitentiæ gradibus , quibus percurrendis homines , aliique graviſſimorum criminum rei fuerunt olim ſubjecti , fuſe jam diximus noſtro Tomo I. Conciliorum in Appendice ad Canonem 11. Concilii Nicæni . Quamvis autem pœnitentiæ rigorem graviſſimis peccatis luendis præſcriptæ Eccleſia ſequioribus temporibus mitigarit ; adhuc temen noviſſimum Tridentinum Generale Concilium Seſſione XIV. *De pænitentia* , Cap. VIII. expreſſe mandavit , debere *Sacerdotes Domini , quantum ſpiritus , & prudentia ſuggeſſerit , ſalutares , & convenientes ſatisfactiones injungere , ne , ſi forte peccatis conniveant ,*

veant, & indulgentius cum pœnitentibus agant, leviſſima quædam opera pro graviſſimis delictis injungendo, alienorum peccatorum participes efficiuntur. Utinam Confeſſarii non pauci hodierni molles ſerio hoc ſaltem Concilii Tridentini monitum perpenderent.

C A N O N VIII.

De feminis, quæ, relictis viris ſuis, aliis nubunt.

Item feminæ, quæ, nulla præcedente cauſſa, reliquerint viros ſuos, & alteris ſe copulaverint, nec in fine accipiant communionem.

CAPUT DECIMUMOCTAVUM.

De matrimonii, & divortii antiquitate.

IVo Parte 8. *Decretorum*, Cap. 198. paucis additis Canonem citat. *Item feminæ*, ait, *quæ, nulla præcedente cauſſa, reliquerunt viros ſuos, & alteri ſe copulaverunt, & in hoc permanere voluerint, nec in fine accipiant communionem*. Sic etiam Burchardus Lib. 9. Cap. 62. etſi ex Canone VII. hujus Concilii citet; eſt autem VIII. in editis, & mſs.

Creavit Deus eximia ſua bonitate, & ſempiterna potentia hominem, ut Cælo, terraque antea creatis frueretur, fieretque tanquam filius, & hæres patris; non eorum bonorum tantum hæres, & dominus, ſed ſuæ æternitatis immenſæ, & ineffabilis gratiæ, & gloriæ particeps futurus. Collocavit illum in ameniſſimo quodam loco, cui ea de cauſſa *Paradiſi* nomen Perſica voce Chriſtiani veteres indiderunt. Quia tamen ille ex ſpiritu, & corpore compactus erat, oportebat, & ad majorem voluptatem fruitionis bonorum, & ad ſui generis propagationem, illi ſociam adjungi; quod Deum non prævidiſſe tantum, ſed dixiſſe, Moyſes refert: *Dixit* (inquit) *Dominus Deus: non eſt bonum, hominem eſſe ſolum: faciamus ei adjutorium ſimile ſibi*. Immiſit ergo Dominus ſoporem in Adam, illique obdormienti coſtam detraxit, & ex illa feminam non ſine maximarum rerum ſignificatione formavit, eamque, ut oſtenderet bonorum, & laborum viri non participem tantum, ſed ſociam, & comitem eſſe oportere, Divino Spiritu afflatus Adam, illam formatam videns dixiſſe fertur: *Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea Propter hanc relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori ſuæ*. Non dixit primo Deus: *faciamus ei adjutoria*, ſed *adjutorium*. Adjutores enim dixiſſet, ſi pluribus eum uxoribus deſtinaſset, ut Tertullianus [a] animadvertit: *Et erunt duo in carne una*; non ergo tres, neque plures. *Et adhærebit uxori ſuæ*, non uxoribus, ut Innocentius III. [b] docuit, & ante illum Hieronymus, Auguſtinus, & alii; ut oſtenderet, unius viri ad unam uxorem, Chriſti & Eccleſiæ exemplo, unicum affectum eſse oportere, & velut in unum corpus utrumque coaleſcere. Ideoque non poſse, illa derelicta, alterius matrimonio copulari. Cujus interpretationis non Tertullianum, Cyprianum, Auguſtinum, Hieronymum, Chryſoſtomum, Baſilium, & reliquos Sanctos Doctores, & Catholicæ Eccleſiæ Concilia, ſed ipſum Divinæ Legis Auctorem laudabo. Chriſtus enim verus Deus, & homo, interrogantibus Judæis, an liceret homini ab uxore, qualibet ex cauſſa divertere? ſic reſpondiſſe, Matthæus refert: *Non legiſtis, quia qui fecit ab initio maſculum, & feminam, fecit eos, & dixit*: Propter hoc dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una? *Itaque jam non ſunt duo, ſed una caro; quod ergo Deus conjunxit, homo non ſeparet. Dicunt illi: Quid ergo Moyſes mandavit dare libellum repudii, & dimittere? Ait illis: Quoniam Moyſes ad duritiam cordis veſtri permiſit*. Poſtea autem cum Judæorum improbitas longius progrederetur, viſum eſt Deo, ſatius eſſe, divortium permittere impiis, & duræ cervicis hominibus, quam cogi invitos, uxores, quas occidiſſent, retinere; ut Chriſtum Judæis reſpondiſſe, idem Matthæus narrat. Eum autem libellum viris permiſſum ad repudiandas uxores, Sacræ nos Literæ docent; uxoribus autem eorum, libellum maritis remittere licuiſſe, non item. Apud Romanos pariter Lex Romuli feminis dimittendi viros negavit, viris autem dimittendi uxores tribus de cauſſis licentiam conceſſit. Si in liberorum veneficio, aut in adulterio foret deprehenſa, aut claves ſubjeciſſet, ut eſt Auctor Plutarchus [d]. Quod ſi aliter quis repudiaſset, ejus opum uxori portionem dari, reliquum Cereri eſse juſſit ſacrum, & qui diverteret, ſacra Diis inferis obire. Lege poſtea duodecim Tabularum divortia fuiſse permiſſa, indicat [e] Tullius contra Antonium ſcribens: *Nolite quærere, frugi factus eſt Antonius; mimam illam ſuam ſuas res ſibi habere juſſit, ex duodecim Tabulis claves ademit, exegit*. Sed ſive duodecim Tabulis divortia permiſſa fuerint, ſive non fuerint, illud eſt perſpicuum, tantam priſcis temporibus Matrimoniorum fuiſse concordiam, ut divortium Romæ intra ſexcentos fere annos nulla domus ſenſiſſe dicatur, teſte Halicarnaſseo [f], Aulo Gellio [g], & Tertulliano [h]. Primus apud illos Spurius Corbilius, *cui Ruga* cognomentum fuit, ſterelitatis cauſſa uxorem repudiavit anno Urbis conditæ quingenteſimo tertio & viceſimo, M. Attilio, & P. Valerio Coſſ. *Et tunc primum* (inquit Gellius) *cautiones rei uxoriæ neceſſariæ viſæ, cum antea nullæ unquam fuiſſent, tum Romæ, tum in Latio, atque is Corbilius traditur, uxorem egregie dilexiſſe, chariſſimamque morum ejus gratia habuiſſe; ſed jurisjurandi religionem animo, atque amori prævertiſſe, quod jurare a Cenſoribus coactus erat, uxorem ſe libero-*

a *Lib. de Monog. Cap. 4.*
b *C. Gaudemus, de divort.*
Matth. Cap. 19.
Matth. 19.
Deut. 24.
d *In Vita Romuli.*
Cælius Lib. 18. Lect. an. antiq. C. 15.
e *Philip. 2.*
f *Lib. 2. Rom. antiquit.*
g *Noct. Attic. Lib. 4. Cap. 3.*
h *In Apologet. Cap. 6. & Lib. de monog. C. 9.*

rum quærendorum gratia habiturum. Hunc ſecutus Sulpicius Gallus uxori nuncium miſit,

a *Lib. 6. Cap. 3.*

quod eam capite aperto foris verſatam agnoviſſet, ut memoriæ prodit Valerius Maximus [a]. Idem fecit P. Sempronius Sophus, quod uxor ludos funebres ſpectaſſet. Sed nec impune divertere licebat, ſed inquirebatur, juſtane cauſſa eſſet divertendi. Quid ſi non ſubeſſet, qui occaſionem ſua culpa præbuiſſet, mulctabatur amiſſione dotis, & donationis propter nuptias.

b *In Sermone de libello repudii, ſuper. 1. Epiſt. Paulli ad Corinth. cap. 7.*

c *Cicer. in Topicis.*

d *Boethius in Topic. Cicer.*

e *Lib. 11. Inſtitution.*

Divus Chryſoſtomus [b]: *Ne mihi Leges ab exteris conditas legas, præcipientes libellum repudii, & divelli. Neque enim juxta illas judicaturus eſt te Deus in die illa, qua venturus eſt, ſed ſecundum ſuas, ut ipſe ſtatuit. Etiam externæ Leges non ſimpliciter, nec abſolute hoc poſuerunt, nam ipſæ puniunt factum. Et hinc liquet, quod peccatum valde ægre tulerint. Unde eam, quæ auctor fuerit repudii, nudam, & ſpoliatam facultatibus ejiciunt, ut unde fuerit diſſolutionis occaſio, etiam facultatum ſit jactura.* Cicero [c]: *Si viri culpa factum eſt divortium, etſi mulier nuntium remiſit, tamen pro liberis manere nihil oportet.* Ubi Boethius [d]: *Si quando divortium interceſſiſſet culpa mulieris, pars quædam dotis pro liberorum numero multabatur.* De ea autem Paullus [e]: *Si divortium eſt*, inquit, *Matrimonii, & hoc ſine culpa mulieris factum eſt divortium, in ſingulos liberos ſexta pars dotis a marito retinetur, uſque ad mediam partem dumtaxat dotis. Quare quoniam quod ex dote conquiritur, liberorum eſt (qui liberi in patris poteſtate ſunt) id apud virum neceſſe eſt permanere.* Ulpianus [f]: *Propter liberos retentio fit, ſi culpa mulieris, aut patris, cujus in poteſtate eſt, divortium factum ſit. Tunc enim ſingulorum liberorum nomine ſextæ retinentur ex dote; non plures tamen, quam tres ſextæ in retentione ſunt, non in petitione.* Neque vero quælibet culpa tanta parte dotis multabatur, ſed ea ſolum, quæ accuſabatur de ſtupro; de reliquis levioribus alia pœna erat, ut idem Ulpianus docet: *Morum*, ait, *nomine graviorum quidem ſextæ retinentur, leviorum autem octava; graviores mores ſunt adulteria tantum, leviores omnes reliqui.* Hæc adverſus uxorem, adverſus maritum eodem jure alia; punitur enim in ea dote, quæ a die reddi debet ita; propter majores præſentem dotem reddit, propter minores ſenum menſium die; in ea autem, quæ præſens reddi ſolet, tantum ex fructibus jubetur reddere, quantum in illa dote quadriennio redditur. Cum hæc in more, & uſu eſſent Romanorum (eorum enim Legibus Hiſpanos illis ſubjectos paruiſſe certum eſt) eamque pœnam leviſſimam ducerent, cum vellent Matrimonii, & uxorum molelias a ſe abjicere, ſicque paſſim Matrimonia diſſolverentur; quod Plutarchus [g] refert,

g *In problem. Cap. 23.*

contra publicam utilitatem violata pacis, & unitatis fide, id ne accideret Chriſtianis, eandem forſan libertatem, ni mavis licentiam, juſtam eſſe prætendentibus, ſapienter providerunt hic Hiſpani Patres, gravem anathematis cenſuram adverſus eas feminas conſtituentes, quæ, ſpreta Sacramenti Religione, diſſoluto inviolabilis Matrimonii nexu, abrupta primum mariti fide, contempto ſacri lecti genio, abjectaque tandem omnis Divini, & humani juris communicatione, ſecundas nuptias contraherent, vel potius conjugia adulterina. Qui primi ergo præter Chriſtum Matrimonii individuam ſocietatem, ſeu vinculum indiſſolubile eſſe, præcepto, & pœna confirmarunt, Hiſpani Epiſcopi videntur; ne illis temere contraria ſententia imponatur.

COMMENTARII NOVI.

CUm Legibus Romanis libera eſſent repudia, Chriſtianis vero matrimonia eſſent firma & perpetua: rurſus vero cum ea inter conjuges diverſæ religionis, & cultus contrahi poſſent nulla in re ſtabilienda aut regenda, plus negotii invenit Eccleſia, quam primis illis temporibus reperire, qua ratione, aut quibus pœnis coerceret, aut omnino puniret, qui facilitate legum Romanarum matrimoniis abuterentur. Quapropter hi omnes Canones, qui de repudiis, aut matrimoniis gentilium cum fidelibus aliquid ſtatuunt, difficillimi, & obſcuriſſimi ſunt. Hoc autem præſenti Canone, & duobus ſequentibus agitur, qua cauſa repudium liberum ſit, & legitimum, & qua ratione puniendi ſunt qui ſine cauſſa conjuges ſuas repudiant. Mulier igitur, quæ virum ſuum, quamvis infidelem, repudiaſſet, & alii nupſiſſet, perpetua pœnitentia, quæ nec in morte relaxaretur, hoc octavo Canone punitur. Nam niſi aliqua, & quidem legitima, ſubeſſet cauſſa, non erat liberum in diſciplina Chriſtiana ab infideli recedere. Ea autem legitima cenſebatur cauſa, ſi metus aliquis, aut vis inferretur Chriſtianæ, ut a Religione ſua diſcederet: quæ ſi non eſſet, aut a viro ſuo infideli non eſſet repudiata, mali moris, & indignum ei videbatur, uxorem a marito divelli; ut hac diſciplina, præter alia, id unum docerent, Chriſtianorum matrimonia, quæ aliquo Sacramento cohærerent, multo minus diſſolvi poſſe.

Viros ſuos. Dubitari poteſt, an de ſolis dumtaxat gentilibus viris, num etiam de Chriſtianis hic Canon accipiendus ſit. Cum enim hiſce Canonibus de repudiis, & qua ratione admittenda, aut coercenda ſint, agatur; & nulla in ſequentibus præſcribatur ratio, qua animadvertendum ſit in eas, quæ viros fideles ſine cauſſa reliquerint; merito quis ſuſpicari poſſet, hac voce *viros*, utroſque, gentiles ſcilicet, & fideles intelligendos eſſe. Alii contra, cum nulla inter conjuges Chriſtianos legitima repudii cauſſa poſſit eſſe, de viris gentilibus, quos fidelis mulier repudiaſſet, cenſent accipiendum eſſe hunc Canonem. Nihilominus ad utroſque Canon referri poteſt, & verba illa: *nulla præcedente cauſſa*, non ita accipienda, quaſi legitima aliqua reperiatur cauſſa, cur vir fidelis ab uxore ſua poſſit repudiari; ſed addita ſunt, ut intelligeretur, eas gravius puniendas eſſe, quæ ſine cauſſa, quam quæ ob cauſſam adulterii a

viris

viris ſuis receſſiſſent. His enim in hoc Concilio aliquot dumtaxat annorum, illis perpetua imponitur pœnitentia.

Accipiant communionem. Abſolvantur. ALBASPINÆUS.

Licet matrimonium ex Dei inſtitutione contineat viri & mulieris conjunctionem cum individuæ vitæ conſuetudine, ut ait Juſtinian. in §. 1. Inſt. *De patria poteſt.* aut juxta Modeſtinum in L. 1. ff. *De ritu nupt.* cum conſortio omnis vitæ; tamen ex lege Romuli tribus de cauſſis maritis repudiare uxores licebat: videlicet ſi mulier adulterium commiſiſſet, ſi claves ſubjeciſſet, ideſt, furtum commiſiſſet (ut interpretatur Connanus Lib. 8. *Comm.* Cap. 12. num. 2. licet Gilanius in L. 8. C. *De divortiis* legat, *partum ſubjeciſſet*) vel ſi filios natos veneficio necaſſet. Alias ab uxoribus divertentes egeſtatis perpetuo ſubjacebant mœrori, ita ut integram ſubſtantiam amitterent, ex qua pars Cereri ſacra manebat, pars vero ipſi uxori adjudicabatur. Quæ lex Regia ad annos Urbis ferme DC. perduravit, quo quidem tempore Spurius Corbilius, quoniam coram Auſpicibus teſtaretur ſe ob liberos procreandos nuptias contraxiſſe, ſterilitatis cauſſa primus repudiavit uxorem; quod divortium Imperator Diocletianus permiſit, auctore Plutarcho in *compar. Romuli & Theſei*. Referunt Tertullianus in *Apolog.* Cap. 6. *Ubi eſt illa felicitas matrimoniorum de moribus utique proſperata, qua per annos ferme ſexcentos nulla repudium domus ſenſit? jam vero repudium votum eſt, & quaſi matrimonii fructus*. Idem *De Monogam.* Cap. 6. A. Gellius Lib. 4. *Noct.* Cap. 3. Valerius Maxim. Lib. 2. Cap. 8. Notavit Ritharuſius ad Leg. XII. Tabul. Cap. 8. Unde cœpit effrænata divertendi conſuetudo. Quintus Antiſtius Vetus uxori repudium miſit, quod cum libertina ſecreto fuiſſet colloquuta. Æmilius Paullus Papiriam repudiavit, quod non eſſet tam pulcra quam fœcunda. Cajus Cæſar, qui fuit Dictator, Pompejæ nuncium repudii miſit, quoniam adamaretur a Claudio Sempronio. P. Sempronius Sophus uxorem dimiſit, quod ignorante eo ludos funebres ſpectaſſet. Valerius Maxim. Lib. 6. tit. 3. de divortio Sulpicii loquens ait: *Horridum C. quoque Galli maritale ſupercilium. Nam uxorem dimiſit, quod eam aperto capite foris verſatam cognoverat.* Alia plura divortia his ſimilia referunt Carolus Sigonius, Libro 1. *De antiquo jure Roman.* Cap. 9. Plutarch. in *comparat. Romuli & Theſei*, & in *Problem. Rom.* Cap. 13. & late de divortiis ex jure Romanorum agunt P. Gregor. Lib. 9. *Syntag.* Cap. 15. Hieronymus Magius Lib. 2. *Miſcellan.* Cap. 15. Cujac. ad tit. D. *De Repud.* & in *Novell.* 22. Corras Lib. 5. *Miſcel.* Cap. 10. Turturetus in *Parad. Diſſert.* 4. Jurid. Hothoman. Lib. 13. *Obſerv.* Cap. 39. Schomborner. Lib. 1. *Polit.* Cap 6. Balduin. ad Leges XII. Tabul. Cap. 35. Rochier. in *Face hiſtor.* Cap. 21. & 24. Samuel Petitus ad Jus Atticum fol. 456. Georg. Ambian. ad Tertullian. in Apolog. Cap. 6. Obſerv. 2. & *De monog.* Cap. 2. Obſerv. 2. Jure etiam noſtro Canonico juſtæ adſunt divortii cauſſæ, quas dabimus in tit. *De Divort.* Sed earum cognitio, & approbatio ſpectat ad Epiſcopos, & cæteros judices Eccleſiaſticos, ita ut nunquam liceat conjugibus propria auctoritate a connubio diſcedera, vel divertara. GONZALEZ.

Nulla præcedente cauſſa.

CAPUT DECIMUM NONUM.

Sine cauſſa juſta, & judicio Epiſcoporum, nunquam licuiſſe a matrimonio divertere.

ABſit, ut hinc aliquis eruat, quamcumque cauſſam prætenſam ad diſſolvendum matrimonii vinculum ſufficere. Ea enim dabebat Epiſcoporum judicio, ut hodie, probari, an juſta eſſet, necne, ut matrimonium ſecundum recte iniri poſſet, vel ſi ad hoc efficax non erat, ut tori ſaltem indiceretur ſeparatio. Neutrum enim privata auctoritate fieri, nec poteſt, nec potuit.

C A N O N IX.

*De feminis, quæ * adulteros maritos relinquunt, & aliis nubunt.*

* *Relictis viris ſuis. al. nub.*

Item fidelis femina, quæ adulterum maritum reliquerit fidelem, & alterum ducit, prohibeatur ne ducat: ſi autem duxerit, non prius accipiat communionem, quam is, quem reliquit, de ſæculo exierit; niſi neceſſitas infirmitatis dare compulerit.

BUrchardus Lib. 9. Cap. 63. Ivo Parte 8. Cap. 199. aliter: *Item femina fidelis* (inquiunt) *quæ adulterum maritum reliquerit fidelem, & adulterum ducit, probibeatur ne ducat: ſi autem duxerit, non prius accipiat communionem, quam is, quem reliquit, de ſæculo exierit: niſi forte neceſſitas infirmitatis dare compulerit*. *Adulterum*, ajunt, *ducit*, pro *alterum*, non recte. In omnibus enim hujus Concilii Codicibus editis, & mſs. *alterum* legitur, & apud Gratianum in Cap. *Fidelis* 32. Q. 7. Et, quod minoris non facio, in vetuſta noſtra Conciliorum Collectione. Non enim prohibuerunt hic Patres, ne qua femina, dimiſſo marito ſuo adultero, alium adulterum duceret: in Canone ſuperiori, ne ea quacumque cauſſa; in hoc, ne ex graviori adulterii, repudium liceat.

Itam

Item fidelis femina, quæ adulterum maritum reliquerit fidelem, & alterum ducit, prohibeatur ne ducat.

CAPUT VICESIMUM.

Connubium ſecundum durante primo ſemper ab Eccleſia improbatum; præſertim ab Hiſpanica. Defenſa Ambroſii Commentaria in Epiſtolam Paulli ad Corinthios. Explicatus in his locus de divortio, & alter Lactantii.

Eccleſiam Catholicam, cujus gubernacula tibi non fortuna, aut humana ſapientia, ſed Chriſtus ipſe, tanquam vero ſuo, & legitimo Vicario tractanda conceſſit, B. Pater, multa Hiſpaniæ noſtræ debere (ut alia omittamus) hoc unum Concilium non ſuadere tibi tantum, ſed & perſuadere poteſt. Nullum enim fere Decretum, vel de morum integritate, vel de Sacramentorum myſteriis, vel de Divinis, & Apoſtolicis traditionibus, non in Græcia, & Europa tota; ſed nec in Aſia, aut Africa, per mille & trecentos fere annos reperies, quod hujus auctoritate, & exemplo conſtitutum non ſit, vel conſtitui non potuerit, ut ex hoc Canone, & reliquis, quorum poſtea interpretationem ſuſcipiemus, tibi liquebit apertiſſime. Anceps fuit olim, & dubia ſatis in omnibus fere Chriſtiani orbis provinciis excitata contentio, ut Auguſtinus a teſtatur, an liceret uxorem aliqua ex cauſa dimittere, dimiſſaque, an ad alterius nuptias, ut lege primi conjugii libera, poſſet convolare? quibuſdam illam opinionem tenentibus, ut teſtatur Origenes b, obtinuit tandem Apoſtolica, & Evangelica, ni mavis Chriſti doctrina, ab Hiſpanis nunc Patribus primum apertius, & perfectius repetita, & confirmata, conjugi uni non licere alium admittere, etiam ob gravem cauſam, pudicitiæ ſcilicet violationem; quod matrimonii ſemel contracti, & copula conſummati vinculum adeo ſit indiſſolubile, ut niſi morte alterius conjugum perfringi nec debeat, nec poſſit. Chriſtus enim, cujus doctrinam diſertius confirmant hic Hiſpani Epiſcopi, familiam ſuam Chriſtianam ad primam Legis inſtitutionem, & naturæ Decreta revocari volens, hoc ipſum conſtituit, dum Judæis quærentibus, an liceret ea quacumque cauſa uxorem dimittere? reſpondit, ad duritiam cordis illis permiſiſſe Moyſen, ab initio autem non fuiſſe ſic. Quaſi clarius dixiſſet, ſe velle matrimonii Leges non noviter inſtituere contra antiquam Legem Moyſis, ſed antiquiores naturæ, juſtitiæ, & honeſtati congruentes renovare; ut quod Judæorum improbitas, & pertinacia potius, quam juſtitia extorſerat, lenitate, & juſtitia Chriſtiana ſopiretur. Quod Hiſpani hic primum, in Gallia poſtea non Gallicani tantum, ſed ex diverſis orbis provinciis convocati decreverunt in Concilio Arelatenſi I. *De his (ajunt) qui conjuges ſuas in adulterio deprehendunt, & iidem ſunt adoleſcentes fideles, & prohibentur nubere, placuit, ut in quantum poteſt, conſilium eis detur, ne viventibus ſuis, licet adulteris, alias accipiant.* Conſilium vocant Patres, non quod præceptum noluerint eſſe; ſed quod in vitiis corrigendis ea tunc moderatione uterentur, ut ſuadere potius honeſta velut parentes, quam cogere ut judices videri vellent. Nec in Gallia tantum, ſed in Africa paullo poſt Africani Epiſcopi id ſequuti ſunt in Concilio Milevitano c: *Placuit*, inquiunt, *ut ſecundum Evangelicam, & Apoſtolicam diſciplinam, neque dimiſſus ab uxore, neque dimiſſa a marito, alteri conjungantur; ſed ita maneant, ut ſibimet reconcilientur: quod ſi contempſerint, ad pœnitentiam redigantur. In qua cauſſa Legem Imperialem petendum promulgari.* Legem autem Imperialem ideo ferri poſtulant Africani Epiſcopi, ut quos Eccleſiæ monita, vel anathematis cenſura a ſecundis nuptiis non cohiberent, cohiberent tandem ſeveriſſimæ Imperatorum Sanctiones pœnis confirmatæ civilibus. Idem decrevit Concilium Triburienſe d ſub Arnulpho. Poſt alia enim, quæ de cuſtodia mulieris adulteræ egerat, & de refugio ad Epiſcopum, ſic ait: *Maritus vero, quandiu ipſa vivat, nullo modo alteram ducat.* Idem etiam conſtituit Concilium Florentinum in Decreto Armenis dato. Poſtremo tandem, cum adhuc eſſent Judaicæ duritiæ homines, non Chriſtiano cum nomine tantum, ſed literarum ſtudiis ſpectati, qui licere nuptias ſecundas, ſoretis primis, adulteria dicerent, Tridentino e Concilio eorum audaciæ ſuccurſum eſt: *Si quis*, inquit, *dixerit, Eccleſiam errare, dum docuit, & docet juxta Evangelicam, & Apoſtolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum, matrimonii vinculum non poſſe diſſolvi, & utrumque, vel etiam innocentem, qui cauſſam adulterio non dedit, non poſſe, altero conjuge vivente, aliud matrimonium contrahere, mœcharique eum, qui dimiſſa adultera, aliam duxerit, & eam, quæ dimiſſo adultero, alii nupſerit, anathema ſit.* Quod adeo verum cenſuit, judicavit, & habuit Catholica Eccleſia, ut olim in Africa non admitterentur ad baptiſmum gentiles, qui dimiſſis primis uxoribus, cum ſecundis nuptias contraxiſſent, Auguſtino f teſte: *Ad hanc autem*, inquit, *videntur diſputationem impulſi, quod eos noverint non admitti ad baptiſmum, qui, dimiſſis uxoribus, alias duxerint; vel feminas, quæ dimiſſis viris, aliis nupſerint. Quia hæc non conjugia, ſed adulteria eſſe, Dominus Chriſtus ſine ulla dubitatione teſtatur. Cum enim negari non poſſit, eſſe adulterium, quod Veritas adulterium eſſe ſine ambage confirmat, eique ſuffragari vellent ad accipiendum baptiſmum; quos hujuſmodi laqueo ita captos viderent, ut ſi non admitterentur ad baptiſmum, ſine ulla Sacramenta mallent vivere, vel etiam mori, quam dirupto adulterii vinculo liberari, humana quodam miſeratione commoti ſunt ad eorum cauſſam ſic ſuſcipiendam, ut omnes cum*

a Lib. 1. de adulterin. conjug. Cap. 25.
b Tract. 7. ſuper Matth.
Matth. 19.
Explicatur Conc. Arelat. 1. Can. 10.
c Cap. 17.
d C. 46.
e Seſſ. 24. Can. 7.
f Lib. unic. de fide, & operib. C. 1.

cis

eis facinoroſos, & flagitioſos, etiam nulla prohibitione correptos, nulla inſtructione correctos, nulla pœnitentia mutatos, ad baptiſmum admittendos conſuerit.

Quia tamen in hujus rei diſputatione, non cum hæreticis tantum, ſed cum Catholicis quibuſdam nobis agendum eſt, poſt decurſa Oecumenica, & Provincialia Concilia, Pontificum Decretis, & ſanctorum Patrum Sententiis rem adhuc adſtruere conabor. In primis ſe nobis Clemens [a] offert Romanus, & Romanus Pontifex. Inter Canones enim quos refert Apoſtolorum, hunc recenſet: *Si quis uxorem propriam pellens, alteram, vel ab alio dimiſſam duxerit, communione privetur.* Evariſtus [b] Papa ad Epiſcopos Ægypti: *Et ſicut uxori* (inquit) *non licet dimittere virum ſuum, ut alteri ſe, vivente eo, ſociet, aut eum adulteret, licet fornicatus ſit vir ejus; ſed juxta Apoſtolum, aut viro ſuo reconciliari debet, aut manere innupta: ita etiam Eccleſia*; Innocentius Papa I. [c] ſcribens ad Exuperium Epiſcopum Toloſanum: *De his etiam requiſivit dilectio tua, qui interveniente repudio, aliis ſe matrimonio copularunt: quos in utraque parte adulteros eſſe manifeſtum eſt, qui viro, vel uxore vivente (quamvis diſſociatum videatur eſſe conjugium) ad aliam copulam feſtinarunt. Neque poſſunt adulteri non videri; in tantum, ut etiam hæ perſonæ, quibus tales conjuncti ſunt, etiam ipſæ adulterium commiſiſſe videantur, ſecundum illud, quod legimus in Euangelio:* Qui dimiſerit uxorem ſuam, & duxerit aliam, mœchatur. *Et ideo tales a communione fidelium abſtinendos. De parentibus autem, aut propinquis eorum, nihil tale ſtatui poteſt, niſi incentores illiciti conſortii fuiſſe deteguntur.* Notiſſima eſt, & toto orbe decantata illa tragœdia, qua Nicolaus primus Lotharium Imperatorem diris devòvit, quod dimiſſa Regina Tietberga, cum Vvaldrada concubina nuptias celebraverit, damnata Guntharii Colonienſis & Theogualdi Treverenſis Archiepiſcoporum ſententia, quam pro divortio inique tulerat, magno ſui honoris, & dignitatis periculo; nam ea de cauſſa ſuorum Ordinum jacturam a Nicolao paſſi ſunt in Concilio [d] Romano. Innocentius [e] etiam III. ad Epiſcopum Tyberiadis: *Sane*, ait, *veridica hæc ſententia probatur, etiam de teſtimonio Veritatis teſtantis in Evangelio:* Quicumque dimiſerit uxorem ſuam ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. *Si ergo uxore dimiſſa, duci alia de jure non poteſt, fortius & ipſa retenta.* Tertullianus [f]: *Cæterum*, inquit, *& alia ratio conſpirat, immo non alia, ſed quæ initii formam impoſuit, & voluntatem Dei movit ad prohibitionem repudii; quoniam qui dimiſerit uxorem ſuam, præter quam ex cauſſa adulterii, faciet eam adulterari; & qui dimiſſam a viro duxerit, adulterat utique. Non & nubere legitime poteſt repudiata; & ſi quid tale commiſerit, ſine matrimonii nomine, non capit elogium adulterii, qua adulterium in matrimonio crimen eſt? Deus aliter cenſuit, citra quam homines, ut in totum, ſive per nuptias, ſive vulgo alterius viri admiſſio, adulterium pronuncietur a Deo. Videamus, quid ſit matrimonium apud Deum, & ita cognoſcemus, quid ſit æque adulterium. Matrimonium eſt, cum Deus jungit duos in unam carnem; aut junctos deprehendens in eadem carne, conjunctionem ſignavit. Adulterium eſt, cum quoquo modo disjunctis duobus, alia caro, immo aliena miſcetur, de qua dici non poſſit: Hæc eſt caro ex carne mea, & hoc os ex oſſibus meis.* Et poſt alia: *Hanc quoque eam demonſtrat intelligendam, quæ & ipſa ſic fuerit inventa ſoluta a viro, quomodo & vir ſolutus ab uxore: per mortem utique, non per repudium facta ſolutione: quia repudiatis non permitteret nubere adverſus priſtinum præceptum.* Parum igitur recte Eraſmus opinationem, ſeu errorem potius adſcripſit Tertulliano [g], & poſt illum & alios Covaccuvias [h], cum ab eo tantum abfuerit, ut contrarium prorſus docuerit. Quod autem refert ex eodem Tertulliano [i], levius multo eſt quam ut confutari mereatur. Levibus enim, & inanibus impedimentis curſum nullo moræ pretio retardari, facile non patiar; cum præſertim in Notis id ipſum docte animadverterit Jacobus Pamelius. Ante Tertullianum eandem ſententiam docuit Juſtinus [k] martyr. Poſt hos Auguſtinus [l] quoties de eadem cauſſa egit (egit autem ſæpiſſime) toties docet, non licere mulieri repudiatæ ante mariti mortem alteri nubere. Primum: *Et ſi licite* (inquit) *dimittitur conjux ob cauſſam fornicationis, ſed manet vinculum prioris, propter quod ſit reus adulterii, qui dimiſſam duxerit, etiam ob cauſſam fornicationis. Sicut enim manente in ſe Sacramento regenerationis, excommunicatur cujuſquam reus criminis, nec illo Sacramento caret, etiam ſi nunquam reconcilietur Deo: ita manente in ſe vinculo fœderis conjugalis uxor dimittitur ob cauſſam fornicationis, nec carebit illo vinculo, etiamſi reconcilietur viro. Carebit autem, ſi mortuus fuerit vir ejus. Reus vero excommunicatus ideo nunquam carebit regenerationis Sacramento etiam non reconciliatus, quia nunquam moritur Deus. Remanet itaque, ut ſi ſapere ſecundum Apoſtolum volumus, non dicamus virum adulterum pro mortuo deputandum, & ideo licere uxori ejus alteri nubere. Quamvis enim ſit mors adulterium, non corporis, ſed quod pejus eſt, animæ; non tamen de iſta morte loquebatur Apoſtolus* [m], Quod ſi mortuus fuerit vir ejus, cui vult, nubat. Sed de illa ſola quæ de corpore exitur. Eandem ſententiam ſcripſit in Sermone Domini in monte [n], & alibi ſæpe. Ab Auguſtino non diſcrepat Hieronymus [o]: *Omnes*, inquit, *cauſſationes Apoſtolus amputans, apertiſſime definivit, vivente viro, eſſe adulteram mulierem, ſi alteri nupſerit. Nolo mihi proferas raptoris violentiam, matris perſuaſionem, patris auctoritatem, propinquorum catervam, ſervorum inſidias, atque contemptum, damna rei familiaris. Quamdiu vivit vir, licet adulter ſit, licet ſodomita, licet flagitiis omnibus coopertus, & ab uxore propter hæc ſcelera derelictus, maritus ejus deputatur, cui alterum virum accipere non licet. Nec Apoſtolus hæc propria auctoritate decernit; ſed Chriſto in ſe loquente, Chriſti verba ſequutus eſt, qui ait in Evangelio:* Qui dimiſerit uxorem ſuam, excepta cauſſa fornicationis, facit eam mœchari; & qui dimiſſam acceperit, adulter eſt. *Unde, & Apoſtoli gravem conjugii ſarcinam intelligentes:* Si ita eſt (*inquiunt*)

non

[a] *Can. 48. Apoſt.*
[b] *Epiſt. 2. ad omnes Epiſcopos Ægypti.*
[c] *Epiſt. 3. Cap. 6.*
[d] *Concil. Rom. ſub Innoc. C. 2. de quo Regino Lib. 2. Chron. & refertur a Gratiano in C. Theogualdum, 11. Q. 3.*
[e] *In Epiſtol. ad Epiſc. Tyberiadis in C. gaudemus de divortiis.*
[f] *Lib. de Monog. C. 9.*
Gen. 2.
[g] *Cap. 11.*
[h] *In 4. 2. P. C. 7. §. 6. N. 13.*
[i] *L. 2. ad uxor. Cap. 2. & Lib. 4. adv. Marcionem.*
[k] *In 2. Apolog. pro Chriſtian.*
[l] *Lib. 2. de adult. conjug. Cap. 4. & 5.*
[m] *1. Cor. 7.*
[n] *Serm. Dom. in monte C. 26.*
[o] *In Epiſt. ad Amand. Presb. Refertur a Gratiano in C. omnes cauſatione 32. Q. 7.*

non expedit homini uxorem accipere. *Ad quos Dominus:* Qui poteſt (*inquit*) capere, capiat. *Statimque ſub exempla trium eunuchorum virginitatis infert beatitudinem, quæ nulla carnis lege tenetur.* Divus Baſilius a: *Quare quæ relinquit, eſt adultera, ſi ad alium virum acceſſit. Qui autem relinquit, eſt dignus venia; & quæ ei cohabitat, non ideo condemnatur. Sed ſi vir, qui ab uxore diſceſſit, acceſſit ad aliam, eſt & ipſe adulter: quoniam fecit eam adulterari, & quæ ei cohabitat, eſt adultera, eo quod alienum virum ad ſe traduxit.* Divus Chryſoſtomus b ſubſcribit his omnibus, nec ſemel eandem doctrinam repetit; quod forſan hominum improbitas repetita indiguerit diſciplina: *Quænam eſt* (inquit) *Lex quam nobis Paullus poſuit:* Mulier (*inquit*) non ſeparetur, vivente viro, neque alium ſuperinducat maritum. *Non autem dixit:* Cohabitet viro, quoad vixerit vir illius. *Atque adeo etiam ſi libellum repudii det, etiam ſi domum relinquat, etiam ſi ad alium abeat, Legi adſtricta eſt adultera, quæ eſt talis. Nam quemadmodum ſervi fugitivi, etiam ſi domum herilem relinquant, catenam ſecum trahunt; ita mulieres Legem habent pro catena, adulterii accuſantem, ac dicentem: Adhuc ſupereſt maritus, & adulterium facinus hoc eſt. Mulier enim adſtricta eſt Legi, quoad vixerit maritus illius. Tunc enim licebit ſecundas nuptias contrahere, ubi a catena liberata fuerit, quando vir morietur ſolum.* Et poſt alia: *Ne mihi Leges ab exteris conditas legas, præcipientes dari libellum repudii, & divelli. Neque enim juxta illas te judicaturus eſt Deus in die illa, qua venturus eſt, ſed ſecundum ſuas, ut ipſe ſtatuit. Sed Moyſes,* ajunt, *hoc fecit. Tu vero audi Chriſtum ita dicentem: Niſi abundaverit juſtitia veſtra, pluſquam Scribarum, & Phariſæorum, nequaquam intrabitis in Regnum Cælorum.* Idem c probat, repudium eſſe, & præter naturam quidem, quia caro inciditur: contra Legem autem, *quia cum Deus conjunxerit, ac juſſerit non ſeparari, ipſi contra præcepta Dei facere auſi eſtis.* Quam ſententiam pluribus in locis docet, & diverſis rationibus comprobat Divus Iſidorus d: *Sacramentum,* inquit, *ideo inter conjugatos dictum eſt, quia ſicut non poteſt Eccleſia dividi a Chriſto, ita neque uxor a viro. Quod ergo in Chriſto, & in Eccleſia, hoc in ſingulis quibuſque viris, atque uxoribus conjunctionis inſeparabile Sacramentum. Unde Apoſtolus:* Præcipio, *inquit,* non ego, ſed Dominus, uxorem a viro non diſcedere. *Prohibet enim dimitti quacumque ex cauſſa, ne aliis conjungantur, ſecundum conſuetudinem Judæorum, quam Dominus interdixit, dicens: Quicumque dimiſerit uxorem ſuam, excepta fornicationis cauſſa, & aliam duxerit, mœchatur.* Et poſt alia: *Cumque habet quis uxorem* (ut ait Lactantius e) *neque ſervam, neque liberam habere poterit, ut Matrimonii fidem ſervet. Neque enim juris publici ratio eſt, ſi ſola mulier adultera, quæ virum habens, ab altero polluitur, & maritus ſi adulteram habeat, a crimine adulterii alienus habetur; dum Divina Lex duos in unum Matrimonii corpus conjunxerit, adulter ſit, quiſquis compagem corporis in diverſa diſtraxit.* Ante hos Sanctiſſimos Eccleſiæ Patres, id ipſum docuerunt Clemens f Alexandrinus, & ejus Diſcipulus Origenes g. In eadem ſententia fuerunt Anſelmus, Divus Thomas, Primaſius, Beda, Rhabanus, Haymo, Hugo de Sancto Victore, Bonaventura, Albertus, Petrus Lombardus, Divus Antoninus, Carthuſianus, & alii, quos compendii cauſa miſſos facio.

Sed reſtat adhuc de hac re Ambroſii h locus paullo difficilior, in quo poſt alia dixit: *Non enim permittitur mulieri, ut nubat, ſi virum ſuum cauſſa fornicationis dimiſerit, aut apoſtaſiæ, aut, ſi impellente laſcivia, uſum quærat uxoris invertere. Quia inferior non omnino hac Lege utitur, qua potior, ſi tamen apoſtataret vir, aut uſum quærat uxoris invertere, nec alii poteſt nubere mulier, nec reverti ad illum. Et virum uxorem non dimittere. Subauditur autem:* Excepta fornicationis cauſa. *Et ideo non ſubjecit dicens, ſicut de muliere. Quod ſi diſceſſerit, manere ſic; quia viro licet ducere uxorem, ſi dimiſerit uxorem peccantem, quia non ita Lege conſtringitur vir, ſicut mulier. Caput enim mulieris vir eſt.* Nec hæretici tantum, ſed Catholici, Gratianus, Catharinus, Joannes Arboreus i, Robertus Cænalis k Epiſcopus Abruicenſis, Covarruvias, & alii, quos prætereo. Denique eandem ſententiam tribuerunt Ambroſio recentiores in Decretum Gregorianum Adnotationes.

Sed cum Catholicæ interſit Reipublicæ, Sanctos Eccleſiæ Doctores, Ambroſium præſertim (quem in Paulli Epiſtolas ſcripſiſſe teſtatur Caſſiodorus l) ab adſcripta potius, quam ſcripta ſententia, vel errore vindicari, facturus ſane videor operæ pretium, ſi Divi Ambroſii doctrinam cum Apoſtolica, & Evangelica mirifice convenire probavero. Quod ut efficiam, redeo in memoriam quorumdam locorum, in quibus eandem quæſtionem attigit Ambroſius m, ut apertius poſſim elicere, an ille, ut dixi, ſuam cum Apoſtolica, & Evangelica doctrina, ſibique metipſi conſentientem tradiderit, an vero illi, & ſibi ipſi contrariam. In Libro enim de Abraham poſt alia ſic inquit: *Sed & vos moneo viri, maxime qui ad gratiam Domini tenditis, non commiſceri adulterino corpori. Qui enim ſe jungit meretrici, unum corpus eſt; nec date hanc occaſionem divortii mulieribus. Nemo ſibi blandiatur de Legibus hominum. Omne ſtuprum adulterium eſt; nec viro licet, quod mulieri non licet. Eadem a viro, quæ ab uxore, debetur caſtimonia. Quidquid in ea, quæ non ſit legitima uxor, commiſſum fuerit, adulterii damnatur crimine. Ergo advertiſtis, quid debeatis cavere, ne quis Sacramentis ſe indignum præbeat.* Clarius idem: *Nulli licet ſcire mulierem, præter uxorem; ideoque conjugii tibi datum eſt jus, ne in laqueum incidas, & cum aliena muliere delinquas. Vinctus es uxori? noli quærere ſolutionem, quia non licet tibi, uxore vivente, uxorem ducere; nam & aliam quærere, cum habeas tuam, crimen eſt adulterii; hoc gravius, quod putas peccato tuo auctoritatem Lege eſſe quærendam.*

Idem:

a *Epiſt. 1. ad Amphil. C. 10.*

b *Serm. de Libello repud. ſuper Ep. Paulli ad Cor.*

c *Homil. 33. in Matth.*

d *Lib. de offic. Eccl. C. 19.*

e *Lib. 6. Divin. Inſt. C. 3.*

f *Lib. 2. Stromat.*

g *Tract. 7. ſup. Matth.*

h *1. ad Cor. C. 7. verſ. Poſtquam. Matth. 5.*

Epheſ. 5.

i *L. 1. Theſoph. C. 35.*

k *In quodam peculiari hujus Quæſt. Opuſc.*

l *In 4. 2. P. C. 7. §. 7. N. 13. Cap. Uxor. 33. Q. 2.*

m *De Divinis Lect. C. 8.*

n *L. de Abraha Cap. 4.*

Idem Cap. 7. 1. Cor. 7. Matth. 19.

Idem a: *Etenim ſi alienos, multo magis uxoris debet tolerare, & emendare mores. Audi quid dixerit Dominus*: Qui dimittit uxorem, facit eam mœchari. *Etenim cui non licet, vivente viro, mutare conjugium, poteſt obrepere libido peccandi. Itaque qui auctor erroris, etiam reus culpæ eſt. Quo cum parvulis ſœta dimittitur? quo titubante veſtigio grandæva detruditur? Durus, ſi excludas parentem, pignora teneas; ut ad contumeliam charitatis addas etiam pietatis injuriam. Durus, ſi propter matrem etiam filios ſimul pellas; quum magis redimere a patre liberi debeant culpam parentis. Quam periculoſum, ſi fragilem adoleſcentulæ ætatem errori offeras? Quam impium, ſi ejus deſtituas ſenectutem, cujus defloraverit juventutem? Ergo inhonoratis ſtipendiis, & veteranum Imperator dimittat inglorium, atque Imperii ſui poſſeſſione detrudat, & ruſticum laboris ſui effœtum agro ſuo propulſet agricola? An quod in ſubditos fas eſt, in comparem fas eſt? Dimittis ergo uxorem, quaſi jure, ſine crimine, & putas id tibi licere, quia Lex humana non prohibet? Sed Divina prohibet. Qui hominibus obſequeris, Deum verere. Audi Legem Domini, cui obſequuntur etiam qui Leges ferunt*: Quæ Deus conjunxit, homo non ſeparet. *Sed non ſolum hic Cæleſte præceptum, ſed quoddam etiam opus Dei ſolvitur. Paterisne, oro, liberos tuos, vivente te, eſſe ſub vitrico? aut incolumi matre, degere ſub noverca? Pone, ſi repudiata non nubat. Et hæc viro tibi debuit diſplicere, cui adultero fidem ſervat? Pone, ſi nubat; neceſſitatis illius tuum crimen eſt, & conjugium quod putas, adulterium eſt. Quid enim refert, utrum id aperta criminis confeſſione, an mariti ſpecie adulter admittas? niſi, quod gravius eſt, legem criminis feciſſe, quam furtum. Sed fortaſſe dicit aliquis: Quommodo Moyſes mandavit dare libellum repudii, & dimittere uxorem? Qui hoc dicit, Judæus eſt. Qui hoc dicit, Chriſtianus non eſt. Et ideo qui hoc objicit, quod objectum eſt Domino, reſpondeat ei Dominus*: Ad duritiam, *inquit*, cordis veſtri permiſit vobis Moyſes dare libellum repudii, & dimittere uxores; ab initio autem non fuit ſic. *Moyſes permiſit, inquit, non Deus juſſit. Ab initio autem Dei Lex eſt. Quæ eſt Lex Dei?* Relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt ambo in carne una. *Ergo qui dimittit uxorem, carnem ſuam ſcindit, dividit corpus. Oſtendit autem hic locus, quæ propter fragilitatem humanam ſcripta ſunt, non a Deo ſcripta. Unde & Apoſtolus*: Denuncio, *inquit*, non ego, ſed Dominus, uxorem a viro non diſcedere. *Et infra* b: Cæteris, *inquit*, ego dico, non Dominus. Si quis frater infidelem habet uxorem. *Itaque ubi eſt impar conjugium, Lex Dei non eſt. Et addidit* c: Quod ſi infidelis diſcedit, diſcedat. *Simul idem Apoſtolus negavit Legis eſſe Divinæ, ut conjugium qualecumque ſolvatur. Nec ipſe præcepit, nec dedit deſerendi auctoritatem, ſed culpam abſtulit deſtituto.* Qui apertius, qui clarius ſenſa ſuæ mentis Ambroſius potuit exprimere? Quid cum Chriſti, & Apoſtolorum doctrina docere ille potuit congruentius?

a *In Lucam. Cap. 16. Matth. 5. 1. Cor. 7. Roman. 7.*
Matth. 19.
Deut. 24.
Matth. 19.
Geneſ. 2.
1. Cor. 7.
b *Ibidem.*
c *Ibid.*

Sed urget lectores, quod dicto Cap. VII. Epiſt. I. ad Corinthios ipſe ſcripſit Ambroſius. Quem nodum, ut diſſolvant, non illius Capitis tantum, ſed totius Libri elevant auctoritatem, Ambroſii totum eſſe denegantes, ipſi neſcias quam diſſimilitudinem, & verborum ſuavitatem (quæ una certe eſt cum illa, quam in reliquis ſuis Libris obſervavit Ambroſius) coarguantes. Dum Scyllæ enim pericula fugiunt, in Charybdis incidunt ſcopulos. Sed videamus nos, an utroſque facilius ſalvi, & incolumes, ſine Ambroſianæ doctrinæ detrimento, & totius Libri jactura, poſſimus evadere. Mirari enim ſatis ipſe non poſſum, tantos Viros, qui cum oculis ſoleant pluſquam lynceis minutiſſima quæque diſcernere, in plano hoc, minimeque difficili, offendiſſe.

Ambroſius d enim, Beatiſſime Pater, cum docet, uxorem non poſſe adulterum maritum dimittere, & alii nubere, poſſe tamen maritum, Legis Juliæ, non Dei: Imperatorum Severi, & Antonini, non Chriſti: forenſis judicii, non Cæleſtis, rationem habuit. Cum enim de Divina egit, ſemper contendit, & docuit, parem eſſe utriuſque cauſſæ æquitatem. Quod autem de Civili intellexerit, non ea illo loco tantum, ſed ex tribus, quos retulimus, dilucide comprobabimus. In hoc enim, de quo ſermo eſt, ait, cum de muliere agit: *Non enim permittitur mulieri, ut nubat, ſi virum ſuum cauſſa fornicationis dimiſerit, aut apoſtaſiæ; aut impellente laſcivia, uſum quærat uxoris invertere. Quia inferior non omnino hac lege utitur, qua potior*. Agit ergo de permiſſione Civili, & de auctoritate Legis Civilis, quæ potiorem habet cauſſam viri, quam uxoris (ut & Auguſtinus e teſtatur) cum tamen Lege Divina par ſit utriuſque. Cum autem agit ad finem de viro, ait: *Quia viro licet ducere uxorem, ſi dimiſerit uxorem peccantem; quia non ita Lege conſtringitur vir, ſicut mulier*. Veriſſimum enim eſt, quod ſcribit Ambroſius, non conſtringi Lege Civili virum ad hoc, ut repudiare non poſſit, & accuſare uxorem de adulterio, & inde cum alia contrahere, ut conſtringitur mulier, quæ maritum adulterum accuſare non poteſt, nec ab illo ea de cauſſa divertere; quod id Lege Civili, & conſuetudine jam inductum, receptumque fuiſſet. Nec in hoc ſolum loco de Lege Civili intellexit Ambroſius (hominem enim juriſprudentiæ ſtudiis ab ineunte ætate deditum, & cauſſis civilibus poſtea præfectum, de Lege Civili Romanorum crebro meminiſſe, ſatis eſt conſentaneum) ſed in reliquis duobus, quos ſupra citavimus, locis. In priori enim f: *Sed & vos moneo, viri, maxime qui ad gratiam Domini tenditis, non commiſceri adulterino corpori. Qui enim ſe jungit meretrici, unum corpus eſt: nec date hanc occaſionem divortii mulieribus. Nemo ſibi blandiatur de Legibus hominum. Omne ſtuprum adulterium eſt: nec viro licet, quod mulieri non licet*. Vides quomodo Juriſconſultus Ambroſius de Legibus hominum, veterum Juriſconſultorum, & Imperatorum Civilibus (hos homines vocat) intelligit, non de Lege Dei. Nam de ea ſubjungit: *Nec viro licet, quod mulieri non licet*. Clarius, ſi quid clarius ſcribi potuit, in poſteriori loco g: *Vinctus es uxo-*

d *Defenditur, & explicatur D. Ambr. doctrina in Com. ad Epiſt. 1. ad Cor. Cap. 7.*
e *Lib. 2. de adult. conjug. Cap. 8.*
f *Idem Ambr. Cap. 4. de Abraham.*
g *Idem de Abraham. Cap. 7*

uxori? noli quærere ſolutionem: quia non licet tibi, uxore vivente, uxorem ducere. Nam & aliam quærere, cum habeas tuam, crimen eſt adulterii; hoc gravius, quod putat peccato tuo auctoritatem Lege quærendam. Tolerabilior eſt ſi lateat culpa, quam ſi culpæ uſurpetur auctoritas. Propoſitum igitur fuit Ambroſio, utpote Juris Conſultiſſimo, & in forenſibus judiciorum fraudibus audiendis, reprimendiſque exercitatiſſimo, eum errorem ex illorum animis evellere, qui putabant, ideo poſse uxores ob fornicationem dimittere, & alias ſuperinducere, quod per Leges Civiles ſibi licere dicerent, putantes, idem eſse Papiniani, & Dei, Paulli, & Eccleſiæ judicii tribunal. Id etiam percipere, & iterato docet in Evan-

a Idem in Lucam Cap. 16. gelium Lucæ a: *Dimittis ergo uxorem, quaſi jure ſine crimine. Et putas id tibi licere,*

Matth. 19. *quia Lex humana non prohibet? Qui hominibus obſequeris, Deum verere. Audi Legem Domini, cui obſequantur etiam, qui Leges ferunt:* Quæ Deus conjunxit, homo non ſeparet. *Sed non ſolum hic cæleſte præceptum, ſed quoddam etiam opus Dei ſolvitur. Paterisne, oro, liberos tuos vivente te eſſe ſub vitrico? An incolumi matre, degere ſub noverca? Pone, ſi repudiata non nubat. Et hæc viro tibi debuit diſplicere, cui adulteri fidem ſervant? Pone ſi nubat, neceſſitatis illius tuum crimen eſt: & conjugium, quod putas, adulterium eſt. Quid enim refert, utrum id aperta criminis confeſſione, an mariti ſpecie admittat? niſi, quod gravius eſt, legem criminis feciſſe, quam furtum. Sed fortaſſe dicit aliquis: Quomodo Moyſes mandavit dare libellum repudii, & dimittere uxorem? Qui hoc dicit, Judæus eſt. Qui hoc dicit, Chriſtianus non eſt.* Legem autem humanam, ſive Civilem, Legem Juliam intelligit, quæ jus accuſandi uxores adulteras, & ab eis divertendi, maritis conceſſit, uxoribus vero accuſandi maritos adulteros denegavit, ut Impp. Severus, & Antoninus b reſcripſerunt ad Caſſianum: *Publica judicio*, inquiunt, *non habere mulieres adul-*

b In L. 1. C. ad L. Juliam de adult. *terii accuſationes, quamvis de matrimonio ſuo violato queri velint, Lex Julia declarat, quæ cum maſculis jure mariti accuſandi facultatem detuliſſet, non idem feminis privilegium*

c L. 60. Tit. 38 *detulit.* Hanc confirmat Græcorum Baſilicon c: *Lege Julia*, ait, *de adulteriis mulier accuſare non poterat, nec ſi ipſa dicatur deliquiſſe. Nam Lex viris delinquentes merito facultatem dedit accuſandi jure mariti, ſoluto matrimonio.* In ejus autem interpretatione Theodorus Græcus Interpres, *Mulier*, ait, *non accuſat adulterii, nec pro ſe quidem: viris enim hæc accuſatio competit.* Et paullo poſt: *Nota, hoc crimen mulierem nunquam intendere poſſe.* Hanc autem Legem in foro etiam exteriori Eccleſiæ, quoad torum obſervatam, ſic ut divortium non admitteretur ob viri adulterantis fornicationem, ſicut admittebatur ob adulterium uxoris. D. Baſilius d teſtis eſt locupletiſſimus: *Domini autem dictum*, in-

d Ep. 2. ad Amphiloc. Iconii Epiſc. Can. IX. quit, *ſecundum ſententiæ conſequentiam ex æquo, & viris, & mulieribus convenit, quod non liceat a matrimonio diſcedere, præterquam propter fornicationem. Conſuetudo non ita habet, ſed in mulieribus quidem multum accurate, & diligenter obſervari invenimus. Cum*

1. ad Cor. 6. *Apoſtolus quidem dicat*: quod qui adhæret meretrici, fit unum corpus. *Hieremias autem*:

Hierem. Cap. 3. Quod ſi fuerit mulier cum alio viro, non revertetur ad virum ſuum, ſed polluta polluetur. *Et rurſus*; Qui habet adulteram, ſtultus eſt, & impius. *Conſuetudo vero etiam adulterantes viros, & in fornicationibus verſantes, jubet a mulieribus retineri. Quare quæ cum viro dimiſſo cohabitat, neſcio an poſſit adultera appellari. Crimen enim hic attigit mulierem, quæ dimiſit. Quamnam ob cauſſam a conjugio deceſſit? Si enim pulſata, & verbera non ferens; pati ſatius erat, quam a conjuge ſeparari; ſive jacturam in pecuniis non ferens, nec ipſa eſt juſta excuſatio: ſin autem, quod ipſa vivat in fornicatione, non habemus hanc obſervationem in Eccleſiaſtica conſtitutione: ſed etiam infidelis viri juſſa eſt mulier non ſeparari, ſed remanere, propter incertitudinem eventus. Quid enim ſcis, mulier, an virum ſis ſervatura? Quare quæ relinquit, eſt adultera, ſi ad alium virum acceſſit; qui autem reliquit, eſt dignus venia, & quæ ei cohabitat, non ideo condemnabitur. Sed ſi vir, qui ab uxore diſceſſit, acceſſit ad aliam, eſt & ipſe adulter; quoniam facit eam adulterari. Et quæ ei cohabitat, eſt adultera, eo quod alienum virum ad ſe traduxit.* Eandem ſententiam, conſuetudinemque Eccleſiæ repetito ſermone docet in eadem Epiſtola paullo poſt, ubi

e Idem Baſil. Cap. 21. ſic ait e: *Qui autem fornicatus eſt, non excludetur a cohabitatione cum uxore, quemadmodum mulier maritum ſuum a fornicatione revertentem excipiet. Vir autem eam, quæ polluta eſt, a ſuis ædibus amandabit; ac eorum quidem ratio minime eſt facilis; conſuetudo autem ſic invaluit.* Qui hanc D. Baſilii doctrinam Eccleſiæ uſu, & auctoritate receptam, cum Ambroſiana contulerit, comperiet ſane, Ambroſium nihil ab Eccleſiæ moribus alienum ſcripſiſſe, ſed de forenſi tantum uſu ſui temporis. Quod an verum ſit, vel falſum, coætanei ſui Baſilii teſtimonio (eodem enim tempore unus in Oriente, alter in Occidente vixerunt)

f Lib. 1. de nup. & concup. Cap. 10. habetur compertiſſimum. Quo circa Auguſtinus f, Ambroſii, & Baſilii veſtigiis inſiſtens, eum, qui, prima uxore derelicta, cum ſecunda contrahit, non eſſe adulterum Lege ſæculi, ſed Lege Dei, docuit: *Quoniam ſane*, ait, *non tantum fæcunditas, cujus fructus in prole eſt: nec tantum pudicitia, cujus vinculum eſt fides; verum etiam quoddam Sacramentum nuptiarum commendatur fidelibus conjugatis. Unde dicit Apoſtolus*: Viri diligite uxores

Coloſ. 3. veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam. *Hujus proculdubio Sacramenti res eſt, ut mas & femina connubio copulati, quandiu vivunt, inſeparabiliter perſeverent: nec liceat, excepta cauſſa fornicationis, a conjuge conjugem dirimi. Hoc enim cuſtoditur in Chriſto, & Eccleſia, ut vivens cum vivente in æternum nullo divortio ſeparetur. Cujus Sacramenti tanta obſervatio eſt* in civitate Dei noſtri, in monte ſancto ejus, *hoc eſt, in Eccleſia Chriſti, quibuſque fidelibus conjugatis, qui ſine dubio membra ſunt Chriſti, ut cum filiorum procreandorum cauſa, vel nubant feminæ, vel ducantur uxores, nec ſterilem conjugem fas*

Matth. 19. *ſit relinquere, ut alia fæcunda ducatur. Quod ſi quiſquam fecerit, non Lege hujus ſæculi,*

ubi

ubi intervenien te repudio ſine crimine conceditur cum aliis alia expulare connubia; quod etiam Sanctum Moyſen Dominus, propter duritiam cordis illorum, Iſraelitis permiſiſſe teſtatur, ſed Lege Evangelii reus eſt adulterii; ſicut etiam illa ſi alteri nupſerit. Quare cum Epiſcopi Africani in Concilio Milevitano a pœnam conſtituiſſent Canonicam adverſus illos, a c. 17.
qui, dimiſſis primis conjugibus, cum ſecundis contrahunt; illud præterea addiderunt, ut ab Imperatore Legem poſtularent, qua id etiam in foro civili non licere pœna propoſita ſanciretur. Idque apertius etiam docuit D. Chryſoſtomus b in Sermone, *De libello repudii*. Poſtquam enim vinculum naturale, & Divinum retulit, quo conjuges devincti tenentur conjugem adulteram non repudiare, ſic ait: *Ne mihi Leges ab exteris conditas legas, præcipientes dari libellum repudii, & divelli. Neque enim juxta illas te judicaturus eſt Deus in die illa, qua venturus eſt, ſed ſecundum ſuas, ut ipſe ſtatuit.* Lactantius c: *Non enim*, inquit, *ſicut publici juris ratio eſt, ſola mulier adultera eſt, quæ habet alium, maritus autem, etiam ſi plures habeat, a crimine adulterii ſolutus eſt: ſed Divina Lex ita duos in matrimonium, quod eſt in corpus unum, pari jure conjungit, ut adulter habeatur quiſquis compagem corporis in diverſa diſtraxerit.* Quod ſi in tam perſpicua, & clara Ambroſii cum Baſilio, Auguſtino, Chryſoſtomo, Lactantio, & univerſæ Eccleſiæ Catholicæ concordi ſententia, Lutherus, Magdeburgenſes, & reliqui hæretici velut noctuæ erectis ad ſolem oculis cæcutiant, & conjugium ſecundum durante primo ex Ambroſii ſententia licere contendant, illos non ut Judæos duræ cervicis, ſpernentes rejiciemus, ſed velut pertinaces hæreticos ad judicis ſæcularis tribunal acriori ſententia remittemus puniendos.

b Serm. de Libello repudii ſuper Ep. Pauli ad Cor. 7.

c Lib. 6. Divin. Inſt. C. 23.

At ſi Lactantii d tandem ſententia, & auctoritate oppugnemur, ut oppugnant nos non ſolum hæretici, ſed etiam Catholici; quod putent illum fuiſſe inter Catholicos Scriptores, qui minus Catholice, diſſentiens ab Apoſtolica, & Evangelica doctrina, conjugium ob adulterium diſſolvi, etiam quoad vinculum putaverit; exquirere ſane curabimus, an quemadmodum Ambroſio, Lactantio etiam falſo id impoſuerunt Scriptores, minori forſan pietate, vel minori ſaltem diligentia, quam de tanto Viro dici par erat. Antiquorum enim Doctorum Libros, qui non ex ſuis fontibus, ſed ex rivulis legere, & intelligere malunt, caveant, ne pro pura, & ſalubri aqua, cœnoſam, & ſordidam haurientes, ſuæ, & Reipublicæ ſaluti male conſulant; indeque in graviſſima pericula, & errorum tenebras dilabantur. Lactantius ergo in *Divinis Inſtitutionibus*, cum antiquarum gentium vanitate, & ſuperſtitione confutatis, Chriſtianæ veritatis lucem oſtendere vellet, & docere, multa quinque Libris ſuperioribus docte, & copioſe diſſeruit. In hoc autem ſexto id ſumme conatus eſt, ut repulſo omni, qui Diis Gentium tribuebatur, cultu, veram Deo vero Religionem tribueremus. Hanc autem dicebat præſtantiſſimam eſſe, quæ non ex rebus corruptis, ex pecudum, taurorumque ſanguine, & aliis antiquorum ſuperſtitionibus, quas commemorat; ſed quæ ex virtutibus animi, qui oritur e Cælo, conſtaret. Verum enim cultum dicebat, in quo mens colentis ſe ipſam immaculatam Deo victimam ſiſteret. Id autem quomodo eſſet conſequendum, quomodo & præſtandum, totius Libri ſexti diſputatione perdocuit. Cum autem in illius principio de Religione, de pietate, & humanitate, & miſericordia, de metu fugando, de patientia, & aliis egiſſet, uſque ad Caput 20. ab eo cœpit ſermonem contra iniquas ſenſuum voluptates. Egit autem illo Capite de oculorum voluptate, quæ in ſpectaculis publicis percipi ſolebat: quam cum longe fuiſſet inſectatus, confutationem aggreditur Cap. 21. illius, quæ ex vocum, & cantuum ſuavitate percipitur. Et Cap. XXII. quæ ex ſapore, & odore. At Capite XXIII. ad eam partem voluptatis refutandam accederet, quæ percipitur ex tactu, ſed præcipue ex libidine, multis, & his graviſſimis rationibus illam ut illicitam temperare, & cohibere Chriſtianos docuit. Nec diverſo jure ab uxoribus cenſuit maritos. Utroſque enim individuam illam animorum, & corporum conjunctionem, quam ſemel contraxerant, perpetuo obſervaturos admonuit; nec licentiam conceſſit, ut alter utriuſque alterius conſortio abuteretur: *Nondum*, inquit, *omnia caſtitatis officia exequutus ſum, quam non modo Deus intra privatos parietes, ſed etiam præſcripto lectuli terminat; ut cum quis habeat uxorem, neque ſervam, neque liberam habere inſuper velit, ſed Matrimonio fidem ſervet. Non enim, ſicut juris publici ratio eſt, ſola mulier adultera eſt, quæ habet alium; maritus autem, etiamſi plures habeat, a crimine adulterii ſolutus eſt. Sed Divina Lex ita duos in Matrimonium, quod eſt in corpus unum, pari jure conjungit; ut adulter habeatur quiſquis compagem corporis in diverſa diſtraxerit. Nec ob aliam cauſſam Deus, cum cæteras animantes ſuſcepto fœtu, maribus repugnare voluiſſet, ſolam omnium mulierem patientem viri fecit; ſcilicet ne feminis repugnantibus, libido cogeret viros aliud appetere, eoque facto caſtitatis gloriam non tenerent. Sed neque mulier virtutem pudicitiæ caperet, ſi peccare non poſſet. Nam quis mutum animal pudicum eſſe dixerit, quod ſuſcepto fœtu mari repugnat. Quod ideo facit, quia neceſſe eſt, in dolorem, atque in periculum veniat, ſi admiſerit. Nulla igitur laus eſt non facere, quod facere poſſis. Ideo autem pudicitia in homine laudatur, quia non naturalis eſt, ſed voluntaria. Servanda igitur fides ab utroque alteri eſt, immo exemplo continentiæ docenda uxor, ut ſe caſte gerat. Iniquum eſt enim ut id exigas, quod præſtare ipſe non poſſis. Quæ iniquitas effecit profecto, ut eſſent adulteria; feminis ægre ferentibus, præſtare ſe fidem non exhibentibus mutuam charitatem. Denique nulla eſt tam perditi pudoris adultera, quæ non hanc cauſſam vitiis ſuis prætendat; injuriam ſe peccando non facere, ſed referre. Quod optime Quintilianus expreſſit:* Homo, *inquit*, neque alieni Matrimonii abſtinens, neque ſui cuſtos, quæ inter ſe natura connexa ſunt. *Nam neque maritus circa corrumpendas aliorum conjuges occupatus, poteſt vacare domeſticæ ſanctitati; & uxor cum in tale incidit Matrimonium, exemplo ipſo incitata, aut*

d Explicatur Lact. eod loco.

invitari ſe putat, aut vindicare. Cavendum igitur, ne occaſionem vitiis noſtra intemperantio demus; ſed aſsueſcant invicem mores duorum, & jugum paribus onimis ferant. Nos ipſos in altero cogitemus. Nam fere in hoc juſtitiæ ſumma conſiſtit, ut non facias alteri, quicquid ipſe ab altero pati nolis. Ut omnem autem tergiverſandi occaſionem auferret, an aliquo caſu liceret uxorem dimittere, Divini præcepti memor ſequentia addit: *Hæc ſunt, quæ ad continentiam præcipiuntur a Deo. Sed tamen ne quis Divina præcepta circumſcribere ſe putet poſſe, addantur illa, ut omnis calumnia, & accaſio fraudis removeatur; adulterum eſse, qui a marito dimiſsam duxerit, & eum, qui præter crimen adulterii uxorem dimiſerit, ut alteram ducat. Diſſociari enim corpus, & diſtrahi, Deus noluit.* Non ergo placuit Lactantio, ut dimiſsa quis prima uxore ob adulterium, cum alia contrahat; nam ſi hoc cenſuiſset, non dixiſset paullo antea, adulterum eſse eum, qui dimiſsam duxerit. Nam ſi adulterii crimen illud eſt, nulla alia id ratione conſtat, niſi quia vinculum Matrimonii prioris indiſsolubile fuerat, ut ipſe clariſſimis verbis antea ſcripſerat: *Sed Divina Lex*, inquit, *ita duos in Matrimonium, quod eſt in corpus unum, pari jure conjungit, ut adulter habeatur, quiſquis compagem corporis in diverſa diſtraxerit.* Nec eſt probabile, eum, qui omnem occaſionem calumniandi Divinum præceptum ad Matrimonii ſolutionem amovere nitebatur, idque ſe velle perſpicue aſserebat, ſtatim licentiam conceſſiſse, & impunitatem, ut ob adulterium uxor poſſit dimitti. Si Divini præcepti Interpretem agebat, qui fieri poterat, ut illud concedat Interpres, quæ Doctor negavit? Quod ſi aditum omni repudio ſe velle intercludere dicebat, quo pacto, niſi deſipuiſset, in cauda adulterii licere potuiſſet aſſerere? Sic enim non intercluderet apertum, ſed interclusum aperiret. Quod contendit Lactantius, illud eſt, Divinum præceptum Interpretando, Matrimonium diſsolvi non poſſe, nec conjugem dimitti. Nam ſi alter eorum dimittatur, ut cum alio contrahat, tam erit adulter qui cum dimiſſa contrahit, quam qui ea de cauſſa ut cum alia contraheret, uxorem dimiſit. Hoc enim eſt, quod docuerat Paullus, & quod antea docuerat Chriſtus, cujus præcepti interpretationem tradebat Lactantius. Aliter enim non Chriſti interpretaretur doctrinam, ſed perverteret, & corrumperet. Quod autem exceptionis loco adjecerit: *præter crimen adulterii*, ad verbum ſtatim ſequens referri debet; hoc eſt, ad dimiſſionem uxoris; illi enim connectitur, non autem referri debet ad alterum, quod poſtea adjectum eſt, ut uxorem accipiat; nam illud ad ſententiam, quam dixerat de adulterio, & mœchia, dubio procul referendum eſt; quod non ſimilis tantum, ſed re, &

Matth. C. 19. *Idem eod. Cap. 23.*

verbis eadem eſt prorſus doctrina, quam Chriſti ore prolatam retulit Matthæus: *Dico autem vobis, quicumque dimiſerit uxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur.* Et hujus interpretationem ſe dare idem Lactantius dicebat, dum adjecit: *Sed tamen ne quis Divina præcepta ſe poſſe circumſcribere putet, addantur illa, ut omnis calumnia, & occaſio fraudis removeatur; adulterum eſſe, qui a marito dimiſſam duxerit, & eum, qui præter crimen adulterii, uxorem dimiſerit, ut alteram ducat.* Si ille ergo, qui dimittit uxorem ob fornicationem, ut aliam ducat, & ducit, mœchatur; mœchabitur ſane & ille, qui ab alio dimiſſam duxerit.

a D. Auguſt. L. 1. de adult. conjug. Cap. 9. Matth. 19.

Sed cum a toro uxorem pellere aliis cauſſis liceat, nec eas Chriſtus improbaverit, quare de ſola fornicatione meminerit, conſulamus quid Divus Auguſtinus a olim in hac quæſtione Pollentio reſponderit: *Cur ergo, inquis*, ait; *interpoſuit Dominus cauſſam fornicationis, & non potius generaliter ait:* Quicumque dimiſerit uxorem ſuam, & aliam duxerit, mœchatur; *ſi & ille mœchus eſt, qui, dimiſſa fornicante muliere, alteram ducit? Credo, quia illud, quod majus eſt, hoc Dominus commemorare voluit. Majus enim adulterium eſſe quis negat, uxore non fornicante dimiſſa, alteram ducere, quam ſi fornicantem quis dimiſerit, & tunc alteram duxerit? non quia & hoc adulterium non eſt, ſed quia minus eſt, ubi fornicante dimiſſa, altera ducitur. Nam ſimili locutione etiam Apoſtolus*

Jacobi, 4. d. 17.

Jacobus ait: Scienti igitur bonum facere, & non facienti, peccatum eſt illi. *Nunquid ideo non peccatum eſt illi, qui neſcit bonum facere, & ideo non facit? Utique peccatum eſt, ſed hoc gravius, ſi etiam ſciat, & non facit. Nec illud ideo nullum, quia minus. Ut ergo eodem modo utrumque dicamus, ſicut quicumque dimiſerit uxorem, excepta cauſſa fornicationis, & aliam duxerit, mœchatur; ita quicumque ſcit bonum facere, & non facit, peccat. Sed quemadmodum hic recte dici non poteſt; ergo ſi neſcit, non peccat (ſunt enim etiam peccata ignorantium, quamvis minora, quam ſcientium) ita nec illic recte dici poteſt; ergo ſi cauſſa fornicationis dimiſerit, & aliam duxerit, non mœchatur. Eſt enim mœchatio etiam eorum, qui alias ducunt, relictis propter fornicationem prioribus; ſed utique minor quam eorum, qui non propter fornicationem dimittunt, & alteras ducunt. Poteſt quippe, ſicut dictum eſt:* ſcienti bonum facere, & non facienti, peccatum eſt illi, *eo modo & illud dici, dimittenti uxorem ſine cauſſa fornicationis, & aliam ducenti, mœ-*

Matth. 5.

chatio eſt illi. Quemdamodum igitur ſi dixerimus: Quicumque mulierem a marito præter cauſſam fornicationis dimiſſam duxerit, mœchatur, procul dubio verum dicimus; nec tamen ideo illum, qui propter cauſſam fornicationis dimiſerit, & alteram duxerit, ab hoc crimine abſolvimus, ſed utroſque mœchos eſſe, minime dubitamus; ita eum, qui præter cauſam fornicationis uxorem dimiſerit, & alteram duxerit, mœchum pronunciamus; nec ideo tamen eum, qui præter cauſam fornicationis dimiſerit, & alteram duxerit, ab hujus peccati labe defendimus. Ambos enim, licet alterum altero gravius, mœchos tamen eſſe cognoſcimus. Neque quiſquam ita eſt abſurdus, ut mœchum neget eſſe, qui duxerit eam, quam maritus propter cauſam fornicationis abjecit; cum mœchum dicat eum, qui duxerit eam, quæ præter cauſſam fornicationis adjecta eſt; ſic ergo iſti ambo ſunt mœchi. Unde cum dicimus: Quicumque mu-

lierem

lierem præter cauſſam fornicationis a viro dimiſſam duxerit, mœchatur: *de une quidem ipſorum dicimus, nec tamen ideo mœchari negamus eum, qui eam duxerit, quam propter cauſſam fornicationis maritus dimiſerit. Ita cum ambo ſint mœchi, & ille ſcilicet, qui dimiſerit uxorem ſuam præter cauſſam fornicationis, & aliam duxerit; & ille, qui propter cauſſam fornicationis, uxore dimiſſa, ſe alteri copulaverit; profecto quando de uno eorum legimus, non ita intelligere debemus, quaſi ex hoc alter mœchus negatus ſit, qu d alter expreſſus ſit. Sed ſi hoc Evangeliſta Matthæus, qui, expreſſa uno ſpecie, alteram tacuit, facit ad intelligendum difficile; nunquid non alii generaliter id ipſum ita complexi ſunt,* Marc. 10. *ut de utroque poſſet intelligi? Nam ſecundum Marcum ſic ſcriptum eſt:* Quicumque dimiſerit uxorem ſuam, & alteram duxerit, adulterium committit ſuper eam; & ſi uxor dimiſerit Luc. 16. virum ſuum, & alii nupſerit, mœchatur. *Secundum Lucam ſic:* Omnis, qui dimittit uxorem ſuam, & alteram ducit, mœchatur; & qui dimiſſam a viro ducit, mœchatur. *Qui ergo nos ſumus, ut dicamus: Eſt qui mœchatur, uxore ſua dimiſſa alteram ducens, & eſt qui hoc faciens non mœchatur; cum Evangelium dicat, omnem mœchari, qui hoc facit? Proinde ſic quicumque hoc fecerit, ut uxore ſua dimiſſa alteram ducat, mœchatur; ſine dubio ibi ſunt ambo, & qui præter, & qui propter cauſam fornicationis dimittit uxorem. Hoc eſt enim,* quicumque dimiſerit, *hoc eſt*, omnis, qui dimittit.

COMMENTARII NOVI.

Legibus Romanis cum eſſent libera repudia, Patrum auctoritate non poterant mulieres Chriſtianæ, quæ viros ſuos fideles ob cauſſam adulterii repudiaſſent, coerceri. Quapropter reperiebantur quæ plures ſimul maritos haberent, in quas hoc Canone animadvertitur. Addiderunt autem hi Patres Elliberini hæc verba: *Si fidelis*, quia ſi fuiſſet Catechumena, non ita erat punienda. Cum enim nullum eſſet inter ethnicos conjuges Sacramentum, minus peccabant, quam Chriſtiani, cum libellum repudii afferebant.

Reliquerit fidelem. Quia ſi gentilem ob eamdem cauſam reliquiſſet, levius multo erat punienda, quamvis hoc etiam ab Eccleſia prohiberetur.

Prohibeatur, ne ducat. Ita loquutur in Concilio Arelat. I. *& prohibetur nubere.* Cæterum antequam contraherent nuptias, Eccleſiæ, id eſt, Epiſcopo, aut Sacerdoti ſtatum, & conditiones futuri conjugii exponebant: quæ ſi alienæ a Chriſtiana diſciplina viderentur, quantum poterant, nuptias diſſuadebant Eccleſiaſtici; hoc eſt, recuſabant conſignare, ut ait Tertullianus, & Oblatione, & Sacris confirmare. Ideo dicitur hoc Canone: *Prohibeatur*. Verum quia Legibus Romanis hæ nuptiæ nihilominus erant firmæ, & poterant ſtare, reperiebantur qui, ſpreta religione, eas facerent, in quos hoc Canone animadvertitur.

Niſi quam. Illis temporibus, ut vides, matrimonium poterat ſtare, & validum eſſe inter adulteros, qui vivente vero, & legitimo marito, rem ſimul habuerant; quod hodie ita prohibitum eſt, ut ne quidem poſt mortem mariti mulier poſſit cum adultero ſuo nuptias firmas, & legitimas facere, niſi Summo diſpenſante Pontifice. ALBASPINÆUS.

Certum Eccleſiæ dogma eſt, nec adulterum conjugem, nec innocentem, ſuperſtite alio conjuge, novum poſſe inire conjugium; quia licet facultas detur innocenti diſcedendi a nocente, ut notabimus infra in Can. LXV. non tamen permittitur cum alio matrimonium contrahere, ut probant textus in Cap. *De conjugali* 27. Quæſt. 2. Cap. *Videtur* 35. Q. 6. C. *Placet*. 5. 32 Q. 7 Cap. *Ex literis*, *De divort.* Cap. *Ex parte*, *De Sponſal.* Synodus VI. Trull. Can. LXXXVIII. & XCIV. Concil. Foro-Julienſe Can. X. *Item placuit, ut reſoluto fornicationis cauſſa jugali vinculo, non liceat viro, quamdiu adultera vivit, aliam uxorem ducere, licet ſit illa adultera: ſed nec adulteræ, quæ pœnas graviſſimas, vel pœnitentiæ tormentum luere debet, alium accipere virum, nec vivente, nec mortuo, quem non erubuit defraudare, marito. Nam etſi legatur in ſacris Evangelicis paginis, ſola fornicationis cauſſa dixiſſe Dominus dimittere virum uxorem ſuam; non tamen legitur conceſſiſſe aliam vivente illa in conjugio ſibi ſociare: prohibuiſſe quidem modis omnibus, non ambigitur &c. Quia poterat accidere (inquit B. Hieronymus) ut aliquis calumniam faceret innocenti. & ob ſecundam copulam nuptiarum, veteri crimen impingeret; ſic priorem dimittere jubetur uxorem, ut ſecundam, prima vivente, non habeat.* Concilium Nannetenſe Can. XII. *Si cujus uxor adulterium perpetravit, & hoc a viro deprehenſum fuerit, & publicatum, dimittat uxorem, ſi voluerit, propter fornicationem; illa vero ſeptem annis publice pœniteat. Vir vero ejus, illa vivente, nullatenus aliam accipiat* Truslejan. Can. VIII. *Uxor, niſi ex conſenſu, & cauſſa vacandi Deo, nunquam propter hominem ſeparanda: & ſi fornicata fuerit, & vir ejus voluerit, admittenda; ſed illa vivente, altera non ducenda; quia adulteri regnum Dei non poſſidebunt, & pœnitentia illi accipienda. Nolite vos jure habere uxores, quarum priores mariti vivunt; adulterina enim ſunt iſta conjugia.* D. Baſilius ad Amphiloch. Can. XXXVIII. *Quæ a marito dimiſſa eſt, mea quidem ſententia, manere debet. Si Dominus autem dixit:* Si quis reliquit uxorem, præterquam ratione fornicationis, facit eam adulterari, *ex eo, quod eam adulteram nominat, excluſit eam a ſocietate cum alio.* Concilium Nicæn. Can. LXXVI. *Quicumque Sacerdos, aut Diaconus uxorem ſuam propter fornicationem dimiſerit, aut ob aliam cauſſam ex his, quæ ſupra dictæ ſunt, aut homo ejecerit propter bona externa, aut ut illam alia meliore, aut pulchriore, aut ditiore mutet, vel propter cauſſam concupiſcentiæ, quod Deo diſplicet, & illa ob has cauſſas dimiſſa cum altera matrimonium contraxerit, aut non dimiſſa alteram duxerit, ſive liberam, ſive ſervam, & ambas pariter habeat, deponatur: ſi vero laicus, probibeatur Eccleſia.* L. 2. tit 6. Lib. 3.

Leg.

Legum Vviſigotth Docent Eccleſiæ PP. D. Auguſt. *De nupt.* Cap. 10. & *De bono conjug.* Quæſt. 7. *Anſelm.* in Cap. 5. & 19. D. Matth. D. Hieronymus in Epiſt. ad Fabiolam, & in d. Cap. 19. Matthæi, D. Chryſoſt. Homilia 16. in Matthæum. Iſidorus Lib. 1. *De divin. offic.* Cap. 9. Clemens Alexand. Lib. 2. *Stromat.* Beda in Cap. 10. D. Marci. Tertull. *contra Martion.* Docent Theologi Scholaſt. in 4. Diſt. 35. Baſil. *De Matrim.* Lib. 7. Cap. 52. P. Gregor. in Cap. 1. *De Sponſ.* num 27. Et expreſſe diffinitur in lege Euangelica. Matthæi enim Cap. 5. habetur: *Omnis, qui dimiſerit uxorem ſuum, excepta cauſſa fornicationis, facit eam mœchari: & qui dimiſſam duxerit, adulterat.* Quæ ultima verba indicant, adhuc poſtquam relicta eſt adultera, remanere vinculum matrimonii. Adulterare enim eſt alterius torum violare, Cap. 2. §. *Cum vero* 36. Quæſt. 1. Non poteſt enim dici violari, ſi non duraret vinculum, quia quod nullum eſt, non dicitur diſſolvi, vel violari, Cap. *Ad diſſolvendum*, *De deſponſ. impub.* cum non entis nullæ ſint qualitates. L. *Ejus qui.* ff. *De reb credit.* Si ergo dicitur dimiſſam adulterare, igitur dimiſſa adhuc matrimonio vincitur. Idem etiam diffinitur Cap. 10. D. Marci, Cap. 16. D. Lucæ, & expreſſius ab Apoſtolo ad Corinth. Cap. 7. illis verbis: *His, qui matrimonio conjuncti ſunt, præcipio non ego, ſed Dominus, uxorem a viro non diſcedere; quod ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari:* Ubi Apoſtolus jubet reconciliari viro ſuo, innuens, adhuc poſt dimiſſionem virum proprium, ideſt, maritum adulteræ remanere. Vir enim in ſacra pagina pro marito accipitur. Joann. Cap. 7. ibi: *Quinque viros habuiſti, & quem habes, non eſt vir tuus?*

Verum non ſolum hæretici, ſed & Catholici contrarium in aliquibus juris locis probari, ſibi perſuaſerunt. Primo ex D. Ambroſ. relato in Cap. *Uxor a viro* 17. 32. Quæſt. 7. cui ſatisfacit P. Gregor. in d. Cap. 1. num. 28. *De Sponſ.* accipiendo Eccleſiæ Doctorem non de qualibet fornicatione, ut propter eam diſſolvatur matrimonium, ſed de inceſtuoſa: itaut propter inceſtuoſam copulam præcedentem, matrimonium ipſum diſſolvatur, ſeu prius non ſubſiſtat, veluti ſi uxor prius patri, deinceps filio, vel fratri mariti nubat. Quo caſu ipſa ſeparata carere debet ſpe conjugii; ipſe tamen maritus aliam ducere valet; quomodo etiam accipit textus in Cap. *Quædam* 19. Cap. *Concubuiſti* 23. Cap. *Si quis cum noverca* 32. Quæſt. 7. Sed rectius ſubtiliuſque interpretatur D. Ambroſium Mendoza in præſenti, quem ſequuntur Baſilius, *De Matrim.* Lib. 7. Cap. 52. num. 3. Barbola in *Collect.* ad text. in d. Cap. *Uxor*, & ante ipſos præſenſerat Turrianus pro Epiſt. Pontif. Lib 5. Cap. 11. Jure enim Civili, cum per divortium matrimonium ſolveretur quoad vinculum, licebat ſuperſtite quoque conjuge ad vota tranſire. L. *Si qua mihi* 12. *De ritu nuptiar.* L. *Nuptias.* 30. in princ. L. penult. §. *Uxor.* ff. *Solut. matrim.* L. *Cum vir* 25. ff. *De condit. & domonſtr.* L. *Mulier* 22. in princ. ff. *ad Trebell.* Illuſtrat Forner Lib. 6. *Rer. quotid.* Cap. 23. Immo ipſa uxor dimiſſa ea cauſſa adulterii properabat ſecundas nuptias contrahere, ut effugeret adulterii accuſationem. L. *Si poſtulaverit* 27. ff. *ad L. Jul. de adult.* Martial Lib. 1. epig. 17. & Lib. 6. epigr. 4 Quare Legibus cautum fuit, etiam nubente poſt divortium adultera, accuſari adulterum poſſe. L. *Adulter.* 29. ff. *ad Legem Jul. de adult.* L 3. C. Theod. eod. tit. Eoque etiam abſoluto, accuſari feminam valere, coarctantes connubii auxilium ad eos fines, in quibus utroque tempore, & accuſati rei, & abſoluti nupta mulier inveniretur. Etiam in eo caſu vetus juriſprudentia permiſit marito cautionem nunciatione facta mulieri diverſenti, & ſecundas nuptias paranti, ne in præjudicium accuſationis nuberet. L. *Qui uxori* 16. cum ſequenti ff. *ad L. Jul. de adult.* Eamque nunciationem extra judicium etiam per ſervum factam valere placuit L. *Denunciare* 17. in princ. & §. 1. L. *Vim* 39. §. *Nupta, De adult.* L. 4. § *Toties* ff. *De damn. infect.* qua præcedente nunciatione, ſi nihilominus mulier nuptias contrahebat, manebat contra ipſam accuſandi jus: at ſi nunciationis remedium marito negligente ſecundo nubebat, de ſe potius maritus, quam de Lege conqueri debebat. Ad quas Leges referendi ſunt D. Ambroſius in dicto Cap. *Uxor*, Lactantius Lib. 6. *Divinarum Inſtitutinum*, Cap. 23. necnon Divus Baſilius in Epiſtola ad Amphilochium Cap. 9. Divus Auguſtinus dicto Lib. 1. Cap. 42. ut poſt Mendozam docet Baſilius *De matrimonio*, dicto Cap. 52. num. 6. & 7. GONZALEZ.

Si alterum duxerit, non prius accipiat communionem, quam is, quem reliquit, de ſæculo exierit.

CAPUT VICESIMUM PRIMUM.

Eorum lapſus detegitur, qui Concilio huic ſecundum conjugium, durante primo, aut admiſiſſe, aut permiſiſſe impoſuerunt.

PErpetuum ergo ut Dei, ſic & Hiſpanorum Lege durat matrimonii vinculum, perpetua durat gravitas ſervitutis, perpetuum durat jugum uxoris, cujus imperio Paulus (auctore Chryſoſtomo [a]) ſubjectum virum magis eſſe vult, quam puerum emptum pecunia. Servus enim ſi quando comparata pecunia, pretium quanti emptus eſt, domino perſolvere potuerit, plerumque libertatem omnino recuperare poteſt: at vir quamvis omnium difficillimam nactus ſit uxorem, ſervitutem tamen perferre neceſſe habet; quippe qui nullam inire poteſt viam, qua ſolutus hujuſmodi dominatu liberetur. Quod tam ab his obſer-

[a] *Lib. de Virginit. Cap.* 28.

ſervari decet, nec decet ſolum, ſed oportet, qui incauti, falſæ voluptatis prætextu, conjugium contrahunt, quam qui contractum hæretica impudentia diſſolvunt. Prioribus conſilium amice Paullus dedit: poſterioribus præceptum ſanctiſſime injecit Chriſtus. Quod non ſolum hic, ſed inferius Hiſpani Patres ſatis diſerte clareque demonſtrarunt [a]: *Si qua vidua* (inquiunt) *fuerit mœchata, & eundem poſtea habuerit maritum, poſt quinquennii tempus, acta legitima pœnitentia, placuit eam communioni reconciliari; ſi alium duxerit, relicto ille, nec in fine dandam ei communionem.* His adjungenda, quæ nuper ad principium Canonis dicebam. Si autem mœchiæ crimine implicantur cohabitantes cum ſecundo, dum vivit primus, cur Sacrum Chriſti Corpus ſuſcipere permittuntur? Permittuntur ſane in extremo vitæ ſpiritu vera doloris, & pœnitentiæ ſigna exprimentes, promittenteſque, adulterii reatum eſſe deſerturos, ne gravi peccatorum præteritorum dolore confecti, tanta Sacramenti gratia privarentur.

Paulus 1. Cor. 7.
Matth. 19.
a *Canone 72.*

Quod ſi tam gravi anathematis cenſura uxor afficitur, quæ primo viro neglecto, ad ſecundi amplexus turpiter dilabitur; miror profecto, doleoque, Didacum Covarruviam [b], Virum, & acri judicio, & multiplici eruditione præditum, ſcripſiſſe, eam ſententiam, quam prius ipſe, & alii tribuerant Ambroſio, hujus Illiberritani Concilii decreto comprobari: licere videlicet marito, adultera uxore repulſa, cum ſecunda contrahere, repetitque Canonem hujus Concilii a Gratiano, ſive Palea in Cap. *Si qua mulier* XXXI. Quæſtione prima, In quo duplicem reperio labeculam; alteram in eo, quod falſa Gratiani, aut Paleæ citatione contentus, Concilium Vvermerienſe, pro Illiberritano citaverit; cum hoc Hiſpaniæ antiquiſſimum, illud vero Galliæ multo recentius fuerit, ut cum Gallicana, Divino Spiritu favente, aggrediemur, dicemus: alteram, quod homo Hiſpanus, Hiſpani Concilii decretum aliena fide citarit, nec præclara, qua præſtitit, eruditione, Hiſpanorum Concilia diligentius accuratiuſque evolverit. Nam ſi omnes hujus Canones ipſe vel leviter percurriſſet, potuiſſet ſane agnoſcere, nuptias has ſecundas tanquam adulterinas, non in hoc Canone tantum, ſed in Canone LXXII. inferius, ſingulari ſeveritate improbari.

b *Covar. in 4. 2. Parte 6. 6. N. 23.*

Xyſtus etiam Senenſis [c] in Bibliotheca ſancta eandem conceſſi repudii notam huic Concilio inuſſiſſe videtur, dum agens de ducenda uxore ſecunda, vivente adhuc prima, ſic ait: *Exſtat apud eundem Gratianum* [d] *in eadem Quæſtione paullo ante, non diſſimile decretum, quod Elibertini Concilii creditur, permittens marito, ut abjecta uxore quæ cum fratre mariti ſe commiſerit, alterum ducat, his plane verbis: Quædam cum fratre viri ſui dormivit, decretum eſt, ut adulteri nunquam conjugio copulentur: illi vero, cujus uxor conſtuprata eſt, licita conjugia non negentur.* Et ut mentem ſuorum aliqua ex parte dubiam, aperiret, addit, quod hujuſmodi repudia permiſerunt olim Patres, & interdum juſſerunt promulgatis ſuper hoc ſanctionibus, & decretis; non quidem generalibus, & perpetuis, ſed ad tempus, idque certis nationibus, & gentibus, & in inceſtibus tantum, atque aliis atrocibus flagitiis; ne longe pejora turpioraque perpetrarentur ab his, qui tam fœda conjugia tolerare non poterant; in quorum numero conſtituit Illiberritanos, Moguntinos, & Tribarienſes. Hos enim omnes ſecundum conjugium, durante primo, permiſiſſe ait, citatis ab ipſo locis. Sed verius eſt, Hiſpanos Epiſcopos ſecundas nuptias, durantibus primis, nunquam laudaſſe, nunquam probaſſe, nunquam permiſiſſe; eos præſertim, qui huic Concilio interfuerunt: cum violatores priorum multis ſæpe (ut dixi) & his graviſſimis pœnis coercuerint. Quod autem ex hoc Concilio apud Gratianum citat Senenſis, hujus Concilii non eſſe, ſuperius demonſtravimus, indicatis fontibus; a quibus Gratianus hauſit, & Burchardus.

c *Lib. 6. Biblio thecæ ſanctæ annotation. 21*
d *In Cap quædam cum fratre 32. Q. 7.*
Lib. 1. Cap. 6.

Sed quamquam hujus Concilii decretum eſſe permitteremus Senenſi; non tamen inde repudium, & matrimonium ſecundum licuiſſe, durante primo, evinci poſſet: cum illud ſolum decernat, ut ſi uxor, vivente viro, cum ejus fratre concubuerit, a ſecundo poſtea matrimonio prohibeatur: ſi forſan marito primo defuncto (ſic enim intelligo) nubere velit ſecundo. Erat enim hæc pœna olim in Eccleſia frequentiſſima, ut qui atrox aliquod delictum admiſiſſent, nuptiis impedirentur, ne vel ipſi delicatius viverent, neve ex illorum ſtirpe infecta filii ejuſdem criminis ſuſpicione notabiles procrearentur. Parricidis hanc pœnam impoſuit Concilium Moguntinum [e] ſub Rhabano: *Sed quia in modernis temporibus*, ait, *parricidæ profugi currunt per diverſa, & variis vitiis, atque gulæ illecebris deſerviunt; melius nobis videtur, ut in uno loco manentes, pœnitentia diſtricta ſemetipſos caſtigent, ſi forte a Domini bonitate indulgentiam facinoris ſui percipere mereantur; non enim licebit ei: ultra militiæ cingulum ſumere, & nuptiis, vel conjugiis copulari; quia ſacri Canones hoc eis non conſentiunt.* Inceſtuoſis eandem decrevit Concilium apud Vvermeriam [f]: *Si quis cum matre,* ait, *& filia fornicatus eſt, ignorante matre de filia, & filia de matre, ille nunquam accipiat uxorem: illæ vero ſi voluerint, accipiant maritos. Si autem hoc ſcierint ipſæ feminæ, abſque maritis in perpetuum maneant.* Concilium Triburienſe. *Si quis*, ait, *cum qualibet fornicatus fuerit, & eo neſciente, filius ejus, vel frater ejuſdem rei neſcius, cum eadem ſe polluerit, & poſtquam ſe eſſe pollutum agnovit, confeſſus fuerit, & hoc ſe neſcire cum juramento confirmaverit; quia hoc pœnituit, & confeſſus fuit, poſt peractam congruam pœnitentiam, legitimo utatur matrimonio; nam, ut Hieronymus ait, ferreas mentes domat libido. Mulier vero, quæ tantum nefas commiſerit, ulterius pœniteat, atque continens, & innupta permaneat.* Eandem pœnam impoſuit Haildulpho uxoricidæ Pius Papa, vel Stephanus v. ut refert Ivo, & Burchardus [g], ac tandem ex Pœnitentiali [h] antiquo Antonius Auguſtinus [i]: *Arma* (inquit) *depone, & cuncta ſæcularia negotia dimitte, carnem, & ſagimen omnibus diebus vitæ tuæ non comedas, excepto uno die Reſurrectionis Domini, & uno die Natalis Domini; cæteris temporibus in pane & aqua, & interdum leguminibus &* cle-

e *Cap. 20.*
f *Can. IV. Burchard. Lib. 17. C. 12. C. ſi quis 5. 35. Q. 2.*
Concil. Triburienſe Can. 44.
g *Lib. 7. Panor. Tit. 3. C. 3.*
h *Lib. 6. C. 3.*
i *In Pœniten. Romano Tit. 1. Cap. 11.*

oleribus pœniteat: in jejuniis, in vigiliis, & orationibus, & eleemoſynis perſeveret omni tempore: vinum, & medonem, & mellitam cerviſiam nunquam bibat, niſi in illis prædictis tribus diebus. Uxorem ne ducat, concubinam non habeat; abſque conjugio in perpetuo maneat. De *medone* autem interdicto, qui a hic fit mentio, & in Concilio Vvormacienſi[a], Triburienſi[b], & aliis, & in antiquis Pœnitentialibus pœna hæc frequens eſſe ſolet, & ſe ignorare ſcribat Antonius Auguſtinus[c], quod genus eſſet potionis, illud obiter explicemus. Gallia, Germania, Phrygia, Polonia, Hungaria, & reliquæ gentes Septentrionales vocant *medonem*, quod Græci ὑδρόμελι, Latini *aquam mulſam*, potum ex melle & aqua, qui (ut auctor eſt Plinius[d]) vetuſtate vini ſaporem adſequitur, nec uſquam laudatior, quam in Phrygia; tametſi vini appellatione non contineri doceat Ulpianus[e]. Antiquam ejus conficiendi rationem reddunt Plinius[f], & Palladius[g]. Moſcovitarum potum communem tradit Joannes Bohemus[h], & alii. Hoc ergo potu his gentibus, ut delicatiori, interdicebatur olim pœnitentiæ cauſſa, ut & matrimonio; quod pluribus aliis criminibus interdictum probe norunt, qui antiquis Rhabani, Teodori, & Romanis Pœnitentialibus vel mediocrem operam navarint. Quinimmo pœnitentes omnes matrimonio interdictos, Leo Magnus[i] docet, & Concilium Toletanum VI.[k] & alia pleraque. Quod & hodie obſervatur in his, qui ob crimen violatæ Religionis, ab Inquiſitoribus hæreticæ pravitatis perpetua pœnitentia puniuntur. Quod ſi pœnitentes olim nuptiis ſe implicarent, velut apoſtatas puniendos Concilii Toletani VI.[l] auctoritate cautum eſt. Mulierem igitur (ut eo unde digreſſa eſt, revocetur oratio) quæ cum fratre viri ſui turpi ſe polluit adulterio, tanta pœna antiqui Patres dignam judicarunt, ut mortuo etiam viro, alio quocunque matrimonio cenſerent indignam. Cujus ſententiæ teſtem locupletem, & interpretem graviſſimum Gregorium[m] citabo, qui de adultera ſic ait: *Hi vero, qui uxores ſuas in adulteria deprehendunt, non licebit nec eum, nec eam, aliam uxorem accipere, vel alium virum, quamdiu ambo vivunt. Si autem adultera mortua fuerit, vir ejus, ſi vult, nubat tantum in Domino: adultera vero nunquam, etiamſi mortuus fuerit vir ejus; omnibus tamen diebus vitæ ſuæ, acerrima pœnitentiæ lamenta perſolvat.* Nunquam igitur Concilium Illiberritanum ſecundas nuptias vel probavit, vel permiſit; nec Moguntinum, & Triburienſe, ut illis impegit Senenſis, nam ut de uxore ſecunda, mortua prima, loquuntur, ſic & de ipſa neceſſario intelligenda ſunt.

Quod Medo genus eſſet potionis, de quo crebro antiqua Pœnitentialia.

[a] *Concil. Vvormac.* 30.
[b] *C.* 6. & 58.
[c] *In Notis ad hoc Caput, quod eſt in Pœnit. Rom. Tit.* 1. *Cap.* 11.
[d] *L.* 14. *C.* 17.
[e] *L. ſiquis.* 9. *de tritico, vino, & oleo legato.*
[f] *Idem in eodem Lib.*
[g] *Lib.* 8. *Tit.* 7.
[h] *Lib.* 6. *de moribus Gent. Cap.* 8.
[i] *Epiſt.* 92. *ad Ruſticum Epiſcopum Narbon.*
[k] *Can.* 8.
[l] *Can.* LV.
[m] *Greg. apud Grat. in C. hi vero* 32. *Q.* 7.

COMMENTARII NOVI.

Mendozam ſequitur Baſilius Legionenſis dicto Cap. 9. & merito. Textus enim in dicto Cap. *Si quis deſponſum*, Cap. *Quidam diſpenſavit.* 27. Quæſt. 24. Cap. *Si qua mulier.* 31. Quæſt. 1. Cap. *Quædam cum fratre.* Cap. *Qui dormivit.* Cap. *Concubuiſti*. Cap. *Si quis cum noverca* 32. Quæſt. 8. accipiendi ſunt, defuncto altero conjuge, ita ut in eo diſpar eſſet conditio nocentis, & innocentis; quod innocens defuncta uxore nubere alteri poterat; at nocens etiam defuncto conjuge, ſine ſpe conjugii remanebat, quod diſcrimen aperte docetur in dicto Can. 1. Concil. Foro-Jul. Cum ergo in prædictis juribus ſtatuatur, licere, dimiſſa uxore adultera, cum alia matrimonium inire, ſupponendum eſt, uxorem deceſſiſſe. Quomodo enim accipiendi ſunt text. in Can. 11. Conc. Veneti: *Eos, qui relictis uxoribus ſuis, ſicut in Evangelio dicitur, excepta cauſſa fornicationis, ſive adulterii probatione, alias duxerint, ſtatuimus, a communione eſſe arcendos.* Concilium Bituricenſe apud Lemovic. Act. 2. Can. XV. *Qui uxores legitimas ſine culpa fornicationis dimittunt, alias non accipiant, illis viventibus, nec uxores viros.* Sueſſionenſe: *Maritus mulierem ſuam non debet dimittere, excepta cauſſa fornicationis deprehenſa.* In quibus non recte a contrario ſenſu quis deducet: igitur ea cauſſa fornicationis licebit illam dimittere, & aliam ducere. Nam præterquam quod ſequitur abſurdum, non valet argumentum. Reſponderi poteſt, licere innocenti nocentem dimittere, & aliud inire conjugium ea defuncta: ipſam vero nec præmortuo innocente poſſe ad ſecundas nuptias tranſire, in pœnam violatæ fidei. Nec novum eſt hoc genus pœnæ in Eccleſia. Ob varia enim ſcelera eorum auctores ſpe conjugii privantur, Cap. *Raptor.* Cap. *Statum* 27. Quæſt. 2. Cap. *Si quis filiaſtram*, Cap. *De ea* 30. Quæſt. 1. Cap. *Hi vero*. Cap *Si quis viduam* 32. Quæſt. 2. Cap. *In lectum*. Cap. *Si quis cum matre.* Cap. *Quidam* 34. Quæſt. 1. Cap. *Si homo* 35. Quæſt. 2. Cap. *Qui propinquam* 35. Quæſt. 3. Cap. *Inceſtuoſi* 35. Quæſt. 8. Cap. *Si autem* 36. Quæſt. 2 Cap *Qui Presbyterum* 17. Quæſt. 4 Concil. Tribur. Can. XXVII. XLIII. & XLV. Troslejan. Can. XIII. Quæ, & alia congeſſit Antonius Auguſtinus in epitome Lib. 29. Tit. 24.

Sed ut hoc Catholicum dogma plenius exponamus, & hujus Canonis interpretationem abſolvamus, exponenda ſunt quædam dubia, quæ ex ipſa ſacra Evangelica Lege oriuntur. Et primum naſcitur ex eo; nam ſi non liceret innocenti dimiſſa adultera, aliud inire conjugium, privaretur innocens jure connubii ſuperſtite adultera ſine facto proprio, contra juris regulam expreſſam in regula *Sine*, de R. J. Lib 6. L. *Si quis ſuo*. § *Legit.* ff. *De inoff. teſtam.* invitareturque ad peccandum innocens ſequeſtratus a proprio uxoris conſortio, & negata illi nubendi facultate. Sed reſpondetur, innocentem ea Lege Divina, aut Eccleſiaſtica non cogi adulteram ita dimittere, ut non poſſit cum ea ita reconciliari; immo ait Apoſtolus, quod ſi non poſſit innocens contineri, reconcilietur conjugi dimiſſo, vel non dimittat. 1. ad Corint. Cap 7 Unde nulla datur anſa peccandi. Secundum oritur ex ipſo Cap. 19. D. Matth. ubi Phariſæi interrogarunt Dominum, an liceret uxorem dimittere? qui loquebantur de dimiſſione, non quoad torum, ſed quoad vinculum, quam noverant ea Lege illis permittente, *Deuteron.*

Cap.

Cap. 24. *Levit.* Cap. 21. *Hieremiæ* Cap. 3. *Ezech.* Cap. 44. Unde Dominus reſpondens, non licere, niſi ex cauſſa fornicationis, exaudiendus eſt de eadem dimiſſione quoad vinculum: tum quia reſponſio ad interrogationem eſt referenda. L. *Si defenſor*. ff. *De interrogat.* tum quia diſpoſitio conjungens Legem antiquam, ſecundum ejus terminos accipienda eſt. *Novella* 19. Juſtiniani, & juxta ejus naturam eſt exaudienda. L. *Nihil.* ff. *De conjung cum emancip.* L. *Sed & poſteriores.* 28. ff. *De legibus*. Sed facile reſpondetur, ſi animadvertamus, in ea interrogatione duo membra eſſe conſideranda, totidemque in reſponſione. Phariſæi primo propoſuerunt num liceret uxorem ex quacumque cauſſa dimittere? Secundo, num liceret aliam ducere? Reſpondit Dominus noſter, non licere dimittere niſi ex cauſſa fornicationis. Sed ad primum dubium primum reſponſum referendum eſt. Secundo reſpondet Dominus, non licere; immo ſi aliter fieret, adulterium, ſeu mœchiam committi. Unde Chriſtus tantum voluit ipſos docere, non licere illis dimittere uxores ob fœditatem, vel alias cauſſas, et quibus licebat ex Lege veteri, propter duritiam cordis eorum, repudium mittere, *Deuteron.* Cap. 24. ſed tantum licere uxorem dimittere ex cauſſa fornicationis. Non autem potuerunt Phariſæi interrogare Dominum, an liceret, adultera dimiſſa juxta legem Moyſis aliam ducere; cum juxta eam Legem adultera lapidanda ſimul cum adultero eſſet, *Levit.* C. 20. verſ. 10. *Deuteron* Cap. 22. verſ. 22. Unde extra dubium erat tunc licere marito aliam ducere uxorem. GONZALEZ.

CANON X. *vulgatus.*

De relicta catechumeni, ſi alterum duxerit.

Si ea, quam catechumenus reliquit, duxerit maritum, poteſt ad fontem lavacri admitti. Hoc & circa feminat catechumenat erit obſervandum. Quod ſi fuerit Fidelis, quæ ducitur ab eo, qui uxorem incuipatam reliquit; & cum cluerit illum ab uxore, quam ſine cauſſa reliquit, placuit hujuſmodi in fine dari communionem.

CANON X. emendatus.

De relicta catechumeni, ſi alterum duxerit.

Si ea, quam catechumenus reliquit, duxerit maritum, poteſt ad fontem lavacri admitti. Hoc & circa feminas catechumenas erit obſervandum. Quod ſi fuerit Fidelis, quæ ducitur ab eo, qui uxorem inculpatam reliquit; & ſcierit, eum habere uxorem, quam ſine cauſſa reliquit, placuit, huic nec in fine dari communionem.

CAPUT VICESIMUM SECUNDUM.

De catechumenorum connubiis, & cur relicta a catechumeno alteri nubere poſſit, & nupta ad Baptiſmum admitti.

SAcramentum Matrimonii contracti inter Fideles, quid, quam eximiæ virtutis, & diuturnitatis, quam inviolabilis fidei, quam indiſſolubilis nexus, oſtenſum eſt hactenus a Patribus duobus Decretis præcedentibus; quod huic proximum erat, hoc Canone decimo continenter annectunt, Catechumenorum ſcilicet connubia, ut omnes agnoſcerent, quid inter Fidelium, & infidelium, Catechumenorumque Matrimonia intereſſet; anve qui dimiſſis his, cum aliis contrahunt, ad Baptiſmi gratiam forent admittendi. Fideles enim non poſſe, quam ſemel ſuſceperant, uxorem Fidelem quacumque de cauſſa dimittere, antea edocti ſumus; at infideles, ſi infidelium Leges ſectantes permiſſa velint ipſarum uti licentia, ſi ob adulterium, vel ob captivitatem, vel aliam legitimam cauſſam, uxorem dimiſerint, poſse cum ad Fidem convertuntur, aliis copulari, antiquiſſimo Eutychiani Pontificis Decreto[a] conſtat: *Si quis Gentilis*, inquit, *Gentilem uxorem dimiſerit ante Baptiſmum, poſt Baptiſmum in poteſtate ejus erit eam habere, vel non habere. Nec eo tantum caſu, ſed & in alio licere, cum videlicet alter conjugum converti non vult ad Fidem cum converſo.* Similiter modo ſi unus ex conjugatis baptizatus eſt, & alter Gentilis, & ſequi non vult, ſicut dicit Apoſtolus: *Infidelis ſi diſcedit, diſcedat.* Hocque receptum etiam in Græcia teſtatur Theodorus Balſamon[b]: *Fideli*, inquit, *ſi placeat cum infideli cohabitare, vel contra Fideli, ne ſeparentur; ſi quis enim horum ſeparari maluerit, Matrimonium ex eo divelletur. Quod quidem factum eſt tempore Sanctiſſimi Patriarchæ Domini Theodori Separatus eſt enim a ſua infideli uxore Baſilius Buccinator poſtquam baptizatus fuerat, cum Decreto Patriarchali, utpote quæ a viri ſuaſione induci non poſſet, ut baptizaretur.* At hodie Eccleſiæ Conſtitutionibus cautum eſt, ne Gentilis converſus uxorem ſecum habitare volentem dimittat, quoniam in Baptiſmo crimina ſolvuntur, non legitima conjugia. Quod primum in Concilio Romano ſtatutum refert Triburienſe[c]: *Quare ſi unus*, inquit, *e duobus unam carnem in duas dividere, & copulam nuptialem machinetur disjungere, dicendo, non ſecundum ſuæ gentis Legem jura Matrimonii contraxiſſe, & iccirco ſeparari poſſe: Canonica Inſtitutione deſinimus, & noſtro, omniumque orthodoxorum judicio ſtatuimus, ut quod*

Can. VIII. & IX.

a Cap. Siquis. 2. 28. Q. 1.

I. ad Cor. 7.

b Ad Can. 72. ſexta Synodi.

c Can. 39.

Legis imperfectum ſit, perficiatur; & jus Matrimonii nequaquam diſſolvatur. Synodus Romana ait, quod non dimittenda ſit uxor poſt Baptiſmum, quæ habita eſt & ante Baptiſmum. In Baptiſmo ſolvuntur crimina, non tamen legitima conjugia. Cum enim de Baptiſmo tranſmigret de vita in vitam, & non mutat uxorem legitimam, quomodo mutat eam, qui non mutat vitam, ſed tranſit de gente ad gentem. De repudiata ante Baptiſmum Innocentius III. [a] *Qui vero ſecundum*, inquit, *ritum ſuum legitimam repudiavit uxorem, cum tale repudium Veritas in Evangelio reprobaverit, nunquam eo vivente, licita poterit aliam, etiam ad Fidem Chriſti converſus, habere.* Hoc tamen intelligendum eſt, cum is, qui converti non vult, cohabitare ſane modeſte, & pacifice velit; nam ſi cohabitare cum Fideli recuſaret, vel id facere nollet ſine contumelia Creatoris; hoc eſt, inducendo conjugem ad peccatum idololatriæ, vel aliud quodcumque mortale, poteſt utique conjux converſus, illa derelicta, cum alia Matrimonium contrahere; ut idem Innocentius [b] reſpondit Ferrarienſi Epiſcopo: *Si enim alter infidelium*, inquit, *conjugum ad Fidem Catholicam convertatur, altero, vel nullo modo, vel non ſine blaſphemia Divini Nominis, vel, ut eum pertrahat ad mortale peccatum, ei cohabitare volente, qui relinquitur, ad ſecunda, ſi voluerit, vota tranſibit. Et in hoc caſu intelligimus, quod ait Apoſtolus:* Si infidelis diſcedit, diſcedat; frater enim, vel ſoror non eſt ſervituti ſubjectus in hujuſmodi. *Et Canonem etiam* (miror vocaſſe Canonem Innocentium, quod Ambroſius [c] ſolum dixit; niſi dicamus, eum, ut Cœleſtinum [d] Papam, ſententiam illam Gregorii eſse crediſſe) *in quo dicitur: Contumelia Creatoris ſolvit jus Matrimonii circa eum, qui relinquitur.* Ob peccata enim hæc mortalia poſſe dimitti uxorem, ſi maritum Fidelem ad ea committenda invitet, jam diu docuerat Divus Auguſtinus [e]: *Quamobrem & illud*, inquit, *quod dicunt, veluti probare cupientes, quantum valeat ſola Fides, ubi Apoſtolus dicit:* Quod ſi infidelis diſcedit, diſcedat; non eſt enim ſervituti ſubjectus frater, vel ſoror in hujuſmodi; *id eſt, ut propter Fidem Chriſti etiam ipſa uxor legitima ſocietate conjuncta, ſine ulla culpa relinquatur, ſi cum viro Chriſtiano propter hoc quod Chriſtianus eſt, permanere noluerit; non attendunt eo modo illam rectiſſime dimitti, ſi viro ſuo dicat: non ero uxor tua, niſi mihi de latrocinio divitias congeras, aut niſi ſolita lenocinia, quibus noſtram domum tranſigebas, etiam Chriſtianus exerceas, aut ſi quid aliud, vel facinoroſum, vel flagitioſum in viro noverat, quo delectata, vel libidinem explebat, vel facile victum habebat, vel etiam incedebat ornatior. Tunc enim ille, cui uxor hoc dicit, ſi veraciter egit pœnitentiam ab operibus mortuis, quando acceſſit ad Baptiſmum, habetque in fundamento Fidem, quæ per dilectionem operatur, procul dubio plus tenebitur amore Divinæ gratiæ, quam carnis uxoriæ, & membrum, quod eum ſcandalizat, fortiter amputat: Quemcumque autem in hac diremptione dolorem cordis propter carnalem affectum conjugis ſuſtinebit, hoc eſt, detrimentum, quod patietur, hic eſt ignis, per quem ſuno ardente ipſe ſalvabitur.* Sed ſi peccatum eſt uxorem dimittere etiam ad Fidem converſum, dimiſſaque uxor vinculis primi Matrimonii adſtricta contrahere non poteſt cum ſecundo; quare ad Baptiſmum illa recipiendum admittitur, cum nullo peccato graviori irretitos accedere ad Baptiſmum par ſit? quod ſi acceſſerint, repellendos oſtendit, multiſque rationibus probat Divus Auguſtinus [f] toto Libro, *De Fide, & operibus*. Quinimmo hæc ſola cauſa fuit Libri illius edendi adverſus eos, qui docebant, prius eſſe baptizandos, poſtea docendos peccata dimittere, ut ipſe refert: *Ad hanc autem*, ait, *videatur diſputationem impulſi, quod eos noverint, non admitti ad Baptiſmum, qui, dimiſſis uxoribus, alias duxerint; vel feminas, quæ, dimiſſis viris, aliis nupſerint; quia hæc non conjugia, ſed adulteria eſſe, Dominus Chriſtus ſine ulla dubitatione teſtatur. Cum enim negare non poſſint, eſſe adulterium, quod Veritas adulterium eſſe ſine ambage confirmat, eiſque ſuffragari vellent ad accipiendum Baptiſmum, quos hujuſmodi laqueo ita captos viderent, ut ſi non admitterentur ad Baptiſmum, ſine ullo Sacramento mallent vivere, vel etiam mori, quam dirupto adulterii vinculo liberari; humana quadam &c.*

Ut hanc autem difficultatem componamus, vel dicendum videtur, quod Hiſpani Patres agant hic de Catechumena ægrotante (ut & egerant in Canone præcedenti de Fideli) huic enim interius pœnitenti, etiamſi actu primum maritum non reliquerit, nec verbis poſcat, nec poſcere poſſit Baptiſmum morbo gravata, nec ad interrogata reſpondere, Baptiſmum tamen dandum ipſe Auguſtinus [g] conſuluit, ut adulterii peccatum cum cæteris lavacro regenerationis ablueretur. Vel quod Eccleſia Hiſpanica fuerit ex his, quas idem [h] Auguſtinus refert conſilium illud non obſervaſſe: *Sed quoniam*, inquit, *malorum Chriſtianorum mores, qui fuerunt etiam antea peſſimi, habuiſſe non videntur hoc malum, ut alienas uxores ducerent viri, aut alienis viris feminæ nuberent; inde fortaſſe apud quaſdam Eccleſias negligentia iſta ſubrepſit, ut in Catechiſmis Competentium, nec quærerentur, nec repercuterentur hæc vitia. Atque inde factum eſt, ut inciperent & defendi; quæ tamen in baptizatis rara ſunt adhuc, ſi ea nos negligendo non defenſa faciamus. Talem quippe in quibuſdam negligentiam, in aliis imperitiam, in aliis ignorantiam probabiliter Dominus ſomni nomine ſignificaſſe intelligitur, ubi ait: Cum autem dormirent homines, venit inimicus, & ſuperſeminavit zizania.* Sed ſive erroris, ſive ignorantiæ, ſive negligentiæ arguat has Eccleſias Auguſtinus, conſtat ſane, ne multi a ſuſcipienda Fide retraherentur, primis Eccleſiæ temporibus Eutychiani Romani Pontificis Decretum Hiſpanis noſtris Epiſcopis placuiſſe. Fortaſſe Auguſtinus ſolas Africæ ſuæ Eccleſias notavit, quod in illis diutina conſuetudine illud receptum eſſet, quod in Romana, & Hiſpanica non obtinuit. At cujuſcumque Eccleſiæ conſuetudinem ſervandam, ſæpe Auguſtinus monuit; tamque erit periculoſum ſuæ

quem-

a In Cap. Gaudemus, de divort.
b Idem in Cap. Quanto, de divortiis.
1. ad Cor. 7.
c In Ep. 1. ad Cor. 7.
d Celeſt. PP. in C. Laudabile, de converſ. infidelium.
e Lib. unic. de Fide, & oper. Cap. 16.
1. Cor. 7.
Galat. 5.
Matth. 18.
f Lib. de Fide & operib. in princ.
Matth. 19.
g Lib. 1. de adult. conjug. Cap. fin.
h Idem Lib. de Fide, & oper. C. 19.
Matth. 19.

quemque Eccleſiæ conſuetudinem non obſervare, quam a ratio ne alienum cogi ad alienas.

Niſi quis dixerit, Auguſtinum ſenſiſſe de Catechumenis culpa aſperſis, quod uxores primas ſine cauſſa dimitterent, ut contraherent cum ſecundis; in hoc autem Concilio de innocentibus ſolum uxoribus deſertis a Catechumenis; quas ideo poſſe etiam aliis nubentes ad Baptiſmi Sacramentum admitti, quod Catechumeni, qui eas repudiaverant prius, ut contraherent cum ſecundis, jam cum ſecundis contraxiſſent. Si enim illi, ſpreto primo Matrimonio, celebrabant ſecundum, non eſt cur parti innocenti connubium denegaretur ſecundum; & hoc non negavit fieri poſſe Auguſtinus, cum tempore, quo Catechumenus, vel jam Fidelis poterat infidelem uxorem dimittere, & alteri copulari, uxor infidelis eodem jure non privaretur, cum nullum delictum admiſiſſet. Sicque poterat ſecure regenerationis tingi lavacro. Quæ autem obſervanda eſſent in his, qui ad Baptiſmum ſuſcipiendum accedebant, poſtea referemus.

COMMENTARII NOVI.

HUjuſce Canonis perdifficilis eſt ſententia, cujus hunc ſenſum eſſe ſuſpicor: ſi inculpatam mulierem catechumenus reliquit, & repudiavit, ad Baptiſmum non prius admittatur, quam relictam receperit, & domum reduxerit: ſi vero ea ſit in alterius poteſtate, ut quæ poſt repudium alteri conjuncta ſit, quia eam repetere nequit, non eſt Baptiſmo privandus, atque eadem judicii forma in Catechumenas obſervanda eſt, quæ nulla ſatis legitima ex cauſſa viros reliquiſſent. Quod ſi ea mulier, cum qua Catechumenus ille, qui ſuam repudiavit, nuptias fecit, & non ignoravit, priorem illam mulierem ſine cauſsa ejectam eſse, ea ipſa vel in morte, communione Eccleſiæ, atque abſolutione carere debet. Ratio hujus Canonis eſt, quod Catechumeni, quamvis non eſsent Chriſtiani, Legibus tamen Chriſtianis tenerentur: quibus quidem infidelem dimittere, & repudiare licebat.

Poteſt ad fontem lavacri. Non alia pœna coercebantur Catechumeni, niſi prorogatione, aut privatione Baptiſmi, uſque ad mortem. Excommunicari enim non poterant, cum non eſsent in communione fidelium, neque ſocietate Chriſtiana donati. ALBASPINÆUS.

Matrimonium apud infideles valet, ut contractus, & licet legitimum ſit, non tamen eſt ratum, vel ab Eccleſia approbatum; & in eo ſenſu dicitur Sacramentum conjugii æqualiter eſse apud fideles, ac apud infideles, Cap. *Gaudemus*, *De divertiis*; ubi notavit Balboa num. 100. Cap. fin. *De tranſact.* Ideo per converſionem ad Fidem diſsolvi poteſt, cum adhuc non habeat indiſsolubilitatem ratione Sacramenti. D. Thomas in 4. Diſt. 35. Quæſt. unic. Art. 2. Covarr. *De matrim.* 2. P. Cap. 1. nec in Sacramentum tranſeat, donec novo conſenſu, aut perſeverantia in antiquo confirmetur. Baſil. Lib. 1. *De matrim.* Cap. 9. Balboa in dicto Cap. *Gaudemus*, num. 47. non tamen ipſa ſuſceptione Baptiſmi diſſolvitur. Cap. *Deinde* 26. Diſt. Cap. *Numquid* 28. Quæſt. 1. Cap. *De infidelibus*, *De conſanguin. & affin.* Late probant Sanchez, Lib. 2. *De matrim.* Diſp. 9. per totam. Leo Pinælus ad Titul. *Qui filii ſint legit.* num. 312. Joann. Dartis ad Decretum 28. Quæſt. 1. Cum baptiſmus non ſolvat conjugia, ſed peccata tollat, ut ait Innocentius III. in dicto Cap. *Gaudemus*, & tractat D. Auguſt. relatus in Cap. *Sic enim* 28. Quæſt. 1. non tamen primis Eccleſiæ ſæculis tenebatur converſus ad Fidem cohabitare cum infideli ſine contumelia Creatoris, ſed tantum ex conſilio Apoſtoli debebat eam retinere; dum 1. ad Corinth. Cap. 7. ita ſcribit: *Nam cæteris ego dico, non Dominus: ſi quis frater uxorem habet infidelem, & hæc conſentit habitare cum illo, non dimittat illam, & ſi qua mulier virum habet infidelem, & hic conſentit habitare cum illa, non dimittat illum.* Quæ verba de conſilio, non de præcepto poſt D. Thom. in 4. Diſt. 39. Quæſt. unic. Art. 3. & 4. acceperunt Scholaſtici ibi, Abulenſis in Lib. 1. Regum Cap. 8. Quæſt. 471 Covar. in 4 Par. 2. Cap. 6. §. 11. num. 2. & Cap. 6. § 4. num. 5. Hurtad. *De reſident.* Tom. 2. Reſolut. 7. Fragoſ. *De Regim.* Tom. 3. Diſp. 22. §. 3. Balboa ubi ſupra num. 53. Propter conſilium ergo Apoſtoli primis illis ſæculis conjux cohabitabat cum infideli ſine contumelia Creatoris propter ſpem converſionis ejus. Sequentibus vero ſæculis, cum nulla daretur converſionis ſpes propter perfidiam Judæorum, prohibitum fuit ab Eccleſia, ne fidelis converſus cohabitaret cum infideli, dicto Cap. *Judæi* 28. Quæſt. 1. Omni tamen tempore licuit conjugi fideli aliud matrimonium inire, cum conjux infidelis nolebat converti, aut cohabitare ſine contumelia Creatoris juxta Apoſt. dicto Cap. 7. in illis verbis: *Quod ſi infidelis diſcedit, diſcedat.* Quæ in hunc ſenſu exponuntur in Cap. fin. 28. Quæſt. 2. Cap. *Quanto*, dicto C. *Gaudemus*. *De divort.* Et tunc matrimonium legitimum, quod ut contractus ſuſtinebatur, diſſolvitur ex privilegio Chriſti in Fidei ſavorem conceſſo. Cujus privilegii rationem late tradit Abulenſis Lib. 1. Reg. Cap. 8. Quæſt. 32. & Quæſt. 100. & Quæſt. 108. Sed ſi olim infidelis converti renuebat, admittebat autem cohabitationem ſine contumelia Creatoris, cum talis cohabitatio permitteretur per Eccleſiam, non poterat converſus aliud inire conjugium. D. Thomas in 4. Diſt. Quæſt. unic. Art. 5. & ibi D. Bonaventura Art. 2. Quæſt. 1. Abulenſis in dicto Cap. 8. Regum Quæſt. 30. Valentia 4. Par. Diſp. 10. Punct. 1. Proſequuntur late Balboa ſupra num. 70. Hurtado dicta Reſol. 7. per totam. Ex quibus facile percipitur mens præſentis Canonis. Ajunt enim PP. quod ſi Catechumenus, qui juxta Legem Chriſti vivere debebat, reliquit uxorem ſuam, quæ licet converti renuiſſet, cohabitare tamen volebat cum eo ſine contumelia Creatoris, quia juxta Apoſtolum cohabitare cum ipſa debebat, & ſic ut ad Baptiſmum admitteretur, ad eam redire cogebatur; tamen ſi ab eo relicta jam alium accepit maritum,

tum, quia tunc illam repetere non valet, admittatur ad baptiſmum. Licet enim tunc uxor relicta non poſſet, antequam converſus novum iniret conjugium, ad ſecundas nuptias tranſire, quia illi privilegium diſſolvendi matrimonium conceſſum non eſt; tamen quia per tranſitum ad ſecundas nuptias cognoſcitur ejus obſtinatio, neque Catechumenus ſperare poteſt ejus converſionem, ideo ad Baptiſmum admittitur. Idem circa feminas Catechumenas ſtatuunt PP. quæ ſi viros renuentes ad Fidem converti reliquerint, & illi alias duxerint uxores, poterunt Catechumenæ retenta eadem hypotheſi baptizari. Tertium caſum proponunt Illiberini Patres, quando videlicet Catechumenus reliquit uxorem inculpatam, ideſt, quæ licet converti noluit, tamen cohabitare volebat ſine contumelia Creatoris, & ipſa ducitur non ab alio gentili (ut in primo caſu hujus Canonis) ſed a fideli baptizato, qui ſciebat eam relictam fuiſſe inculpatam a Catechumeno ſine cauſſa, tunc ſtatuunt PP. ipſum nec in fine accipere debere communionem: tum quia contraxit matrimonium cum ea, quæ adhuc legitima uxor erat Catechumeni, cum ejus matrimonium non diſſolveretur, quouſque poſt Baptiſmum converſus novum iniiſſet conjugium; tum quia cum eſſet fidelis, nuptias contraxit cum gentili, quæ converti ad Fidem renuebat. Et hæc, ni fallor, eſt vera ſententia hujus Canonis, quem merito difficilem dixit Albaſpinæus.

Niſi etiam audenter affirmemus, in primo caſu hujus Canonis agi, non de eo qui reliquit uxorem, admittendo ad baptiſmum, vel non, ſed de illa uxore relicta, quæ cum noluiſſet maritum ſequi, aliud conjugium contraxit, & poſtea baptizari petebat, quam ad Baptiſmum admitti poſſe PP. affirmant, & tunc pergunt quid obſervandum ſit cum feminis Catechumenis relictis a maritis, qui aliud inierunt conjugium, & ita diſtinguunt PP. quod ſi fuerit uxor, quæ ducitur ab eo qui uxorem inculpatam prætextu Baptiſmi ſuſcipiendi reliquit, ſcieritque ipſum uxorem ſuam dimiſiſſe, jam placuit, hujuſmodi mulieri fideli tantum dari communionem: quod ſi ipſa adhuc non eſt fidelis, ſed Catechumena, per quinquennium in catecheſi perſiſtat. Si autem intra illud tempus graviter infirmetur, ad Baptiſmum admittatur. Itaque Canonem hunc cum ſequenti ita lego: *Si ea, quam Catechumenus reliquit* (quia noluit converti, licet velit cohabitare ſine contumelia Creatoris) *duxerit maritum, poteſt ad fontem lavacri admitti* (ipſa videlicet mulier relicta, cum infidelis eſſet, quæ poſt ſecundas nuptias baptizari petebat.) *Hoc* (non quod traditum eſt, ſed quod ſtatim ſequitur) *& circa feminas Catechumenas erit obſervandum* (tolle punctum, & conſequenter lege) *quod ſi fuerit fidelis* (ideſt baptizata) *quæ ducitur ab eo* (fideli) *qui uxorem inculpatam reliquit, & ſcierit eum habere uxorem* (ab uxore divertiſſe legit Antonius Auguſtinus Lib. 39. epit. Tit. ult. Cap. 9.) *Quam ſine cauſſa reliquit, placuit, hujuſmodi nec in fine dari communionem.* Huc uſque pœna illius, quæ poſt catecheſim jam fidelis accepit in maritum illum, qui ſuam uxorem inculpatam reliquit, & illi tantum injunxerunt PP. dilationem baptiſmi per quinquennium, quæ erat pœna Catechumenorum, ut in Can. IV. notavi; & ſi ipſa infirmitate oppreſſa efflagitaſſet Baptiſmum, ſtatuerunt PP. *Intra quinquennii autem tempora Catechumena, ſi graviter fuerit infirmata, dandum ei Baptiſmum placuit, non denegari.* Sed ut iſta ſunt in conjectura poſita, & a me inveſtigandi tantum, non etiam affirmandi gratia propoſita, ita velim a Lectore accipi. GONZALEZ.

JOSEPHI CATALANI ADDITIO.

Cum ambo conjuges eſſent antea infideles, ſi eorum alter fidelis factus ob uxoris pervicaciam ſeparari ab ea voluerit, & illa ſic relicta cum alio ſecundas nuptias vivente marito inierit, hanc fidelem poſtea factam ad Baptiſmi lavacrum nihilominus admittendum, putiori Eccleſiæ diſciplinæ minime congruit, nec niſi ægre conceſſum videtur, ut obſervat eruditus Auctor Delectus Actorum Eccleſiæ univerſæ in Nota ad hunc Canonem X Concilii Illiberitani; ubi etiam ait, hunc fuiſſe forſan peculiarem uſum Provinciarum Hiſpaniæ, quarum Patres ita ſe geſſerunt, ut infideles quoquo modo conjugati a Chriſtiana Religione non deterrerentur. Simile quid legi obſervat apud Theodorum Balſamonem, in quo refertur Baſilii Buccinatoris matrimonium ex hoc ipſo diviſum fuiſſe declaratum, quod conjugem ſuam infidelem, ut baptizaretur, non potuiſſet adigere. Certe periculum in priſtinam infidelitatem relabendi, & non ſervandi continentiam fecit, ut Patres faciliores ſe præberent in dirimendis conjugiis, cum conjugum alter infidelis remaneret, quia ex contumelia Creatoris ſolvi jus matrimonii arbitrabantur.

Quod ſi fuerit Fidelis, quæ ducitur ab eo, qui uxorem inculpatam reliquit, & cum cluerit, illum ab uxore, quam ſine cauſſa reliquit, placuit, hujuſmodi in fine dari Communionem.

POſterior Decreti periodus, ut ineditis extat, ſenſum rectum non reddit; verior illa eſt, quam retinent vetuſti Codices mſs. *Quod ſi ducitur*, ait, *ab eo, qui inculpatam reliquit uxorem, & eum ſcierit habere uxorem, quam ſine cauſſa reliquit; placuit, nec in fine dari communionem.* Supplenda ſunt duo verba priora: *Quod ſi fuerit Fidelis*; ideſt, ſi fuerit femina Fidelis, non catechumena, quæ ducitur ab eo catechumeno, vel Fideli, qui inculpatam uxorem reliquit; placuit, nec in fine dari ei communionem. Fidelis enim femina, Chriſtianis inſtitutis, & moribus erudita, ſcire poterat, & debebat, maritum catechumenum uxorem innocentem non debere, nec poſſe dimittere; quod ſi dimiſiſſet, & alteri ſe copulaſſet, mœchari. Quare ſi cum illo contrahat, ejuſdem peccati rea habetur, & pœnæ obnoxia; ideo & in fine illi interdicitur ſacra communio.

CANON XI.

De relicta Catechumeni, ſi graviter ægrotaverit.

Intra quinquennii autem tempora, Catechumena ſi graviter fuerit infirmata, dandum ei Baptiſmum placuit, non denegari.

CAPUT VICESIMUM TERTIUM.

Cur hic quinquenii Catechumenæ feminæ, cum reliquis biennii, ad Baptiſmum tempus definiatur.

NON ſtatim (ut diximus a) ad Baptiſmum olim infideles adulti, feriæ converſionis, & ſacratioris vitæ documenta præſtantes, admittebantur, ſed ſuis traditi Catechiſtis, erudiebantur Chriſtianæ diſcipiinæ rudimentis, catechizabantur, & docebantur, quid credere, quid agere, quibus obſervationibus anteactæ vitæ ſordes purgare, quibus Legibus inchoare futuram Chriſtiano nomini congruentem, quibus rationibus æternam capeſſere, comparereque debuiſſent; ut priuſquam aquæ, Spiritus Sancti ſedes, digniſſimaque habitacula efficerentur. Quod prætar Concilium hoc, & Nicænum b, teſtatur ſæpiſſime Divus Auguſtinus c. Nec omnibus Catechumenis idem tempus ad ſuſcipiendum Baptiſmum præſcriptum erat, ſed varium. Flaminibus, hoc eſt, ſingulorum Deorum Sacerdotibus ethnicorum, triennii tempus ſuparius; reliquis vero, ſi bona eſſent indole præditi, & moribus, biennium inferius; Judæis converſis octo menſes Agathenſis d Concilii ſanctione. Auguſtinus e autem diu voluit eſſe Catechumenos, ob nimios animi ſui hinc inde fluctuantis motus, ut ipſe de ſe teſtatur. Quod ſi intra tempora cuique Provinciæ præſcripta Catechumeni gravi periculo valetudinis premerentur, antea baptizari poſſe, uno conſenſu diverſa Concilia, & Patres ſemper decreverunt. De quinquennio autem ideo facta eſt mentio hic, quia non agitur de Catechumena ſolum, ſed Catechumena peccante. De qua in Capite ſuperiori, quod indicat junctio illa, *autem*.

a *Supra Lib.* 2. *Cap.* 10.
b *Cap.* 2.
c *L. de Fide, & operibus, & altero de catechizandis rudib.* Can. *IV.* Can. *XLII.*
d Can. *XXV.*
e *Lib.* 5. *Confeſſion.* C. 14.

COMMENTARII NOVI.

AMbigitur de hujus Canonis explicatione, neque ſatis intelligitur quis ei ſenſus eſſe poſſit. Nam quæ cauſa eſſe potuerit, cur Catechumenarum potius, quam Catechumenorum mentionem fecerint hi PP. Eliberitani? Quamobrem deinde tyrocinium, & catechumenatum quinque annorum ejuſmodi Catechumenis præſcribunt, cujus tempus ultra tres aut duos annos non producebatur? Præterea de quibus Catechumenis loquuntur, aut ad quas, quæſo, has pœnas pertinere dicemus, cum de crimine omnino taceant; neque exponant quod peccati genus hoc Canone coerceant? Denique cum morientibus Baptiſmum præberi jubent, eum negari poſſe, videntur innuere. Hæc omnia mihi perſuadere potuerunt, hunc Canonem a præcedenti avulſum eſſe, neque ullum ſenſum, aut ſententiam referre, aut reddere poſse, niſi cum eo connectatur. Nam præter ea, quæ ſupra attulimus, illa etiam particula, *autem*, id omnino continere videtur, atque oſtendere, totum hunc Canonem ad illa, quæ jam eſsent dicta, & cognita, referendum.

Præterea nullibi unquam reperies Baptiſmi gratiam dilatam, & catechumenatus tempus productum, niſi ob aliqua crimina admiſſa. Quæ cum ita ſint, veriſimile eſt, de iiſdem ipſis feminis, & Catechumenis hic agi, de quibus ſtatutum eſset præcedenti & proximo Canone, in quo cum PP. ſtatuiſsent, eas eſse puniendas, quæ viris repudium ſine cauſſa obtuliſsent; pœnæ vero modum, aut tempus, quo diutius retinerentur in catechumenatu (non enim alio genere pœnarum coercebantur Catechumeni) non appoſuiſsent; hoc ſequenti Canone, vel potius hac ultima ejuſdem Canonis parte, pœnæ modum, aut tempus addiderunt.

Senſus igitur Canonis eſt, Catechumenas, quæ viros ſine cauſa reliquiſſent, quinque annos in catechumenatu detinendas eſſe, & intra hoc tempus baptizandas, ſi gravi aliquo morbo occupentur.

Intra quinquennii tempora. Agant catechumenatum quinquennii tempore, quem explere, ſi morte impediantur, Baptiſmo donentur.

Catechumena. Quæ maritum ſine cauſſa repudiaſſet, quæque poſt repudium alium duxiſset; nam ſi maritus poſt repudium ſolutus remanſiſset, rurſuſque hæ nuptiæ, quæ ſine cauſſa diremptæ eſsent, coaleſcere potuiſſent; non aliter ad lavacrum admittenda erat, quam ſi eundem pro viro habuiſset. ALBASPINÆUS.

Eadem hypotheſi retenta, proſequuntur PP. quod ſi Catechumena, quæ ſine cauſsa reliquit virum, dum in catecheſi per quinquennium eſset, infirmata fuerit, dandum ei eſse Baptiſmum. Quæ ultima pars convenit cum Canone XLII. hujus Concilii. Prior autem, quæ ſupponit, Catechumenam per quinquennium in catecheſi perſiſtere, non facile percipitur, niſi ſupponamus, temporibus hujus Concilii Catechumenis peccantibus aliquando triennium, ut ſupra notavi in Canone IV. aliquando quinquennium aſſignari; & Catechumenam ideo per quinquennium perſiſtere in catecheſi, quia adhuc ante Baptiſmum, nec diſſoluto primo conjugio, ſecundum contraxit. Quæ ad formam, & tempus catecheſeos ſpectant, dabimus infra in Canone XLII. GONZALEZ.

CA-

C A N O N XII.

De mulieribus, quæ lenocinium fecerint,

Mater, vel parentes, vel quælibet Fidelis, ſi lenocinium exercuerit, eo quod alienum vendiderit corpus, vel potius ſuum; placuit, eam nec in fine accipere Communionem.

IVO Parte 8. Cap. 306. *Mater, aut parens, vel qualibet Fidelis, ſi lenocinium exercuerit, eo quod alienum corpus vendiderit, vel ſuum; placuit, nec in fine communicandam*. Burchardus Lib. 19. *Decret.* Cap. 5. ad finem, aliter: *Ut ille*, ait, *qui hæc perpetraverit, niſi in fine, non accipiat Communionem*. Sic etiam ex Pœnitentiali Theodori retulit Antonius Auguſtinus, Tit. 3. Cap. fin. Sed lectio vulgata magis placet, ut ad finem Canonis dicemus.

CAPUT VICESIMUM QUARTUM.

De pœna lenocinii parentum.

VEteres, *licere* verbum, pro implicare dicebant, a *licia*, quod eſt filum, quo in tela textrices ſtamen implicant. Unde *trilicem* veſtem, quæ ex tribus liciis conſtat. Ab hoc verbo *licere*, *lenones* appellantur, quod alliciant, & implicent; horum delictum *lenocinium*. Si mater ergo, vel parentes illud exercuerint, in perpetuum communione privantur. Turpe enim, & fœdum lenonum officium, ſed ſi in liberos exerceatur, turpiſſimum ſemper habitum; quod non tam alieni, quam proprii corporis, & naturæ bona, ſumma pretii vilitate viliſſime commutentur. Ideoque notatum fuit ſemper graviſſima infamia, non apud Chriſtianos modo, ſed & apud ethnicos, Ulpiano [a] teſte: *Prætor*, inquit, *qui lenocinium fecerit; lenocinium facit, qui quæſtuaria mancipia habet; ſed & qui in liberis hunc quæſtum exercet, in eodem cauſſa eſt*. Nec infamiæ notam ſatis pœnæ habuiſſe adverſus parentes lenones, voluerunt Imperatores Valentinianus, & Theodoſius [b], cum filios, vel ancillas, quibus parentes, vel domini hanc peccandi licentiam, vel neceſſitatem impoſuerint, a nexu ſuæ poteſtatis abſolvi, implorato Epiſcoporum, vel Defenſorum ſuffragio, conſtituerunt; addita etiam pœna exilii, & damnationis in metallum.

a L. 4. §. ait Prætor, de his qui notantur infamia.
b In L. Lenones ſ[illegible]. C. de ſpectaculis Lib. 10

Vel quælibet Fidelis.

CAPUT VICESIMUM QUINTUM.

Quæ ſit antiqua lenonum pœna.

NON parentum ſolum, ſed & cujuſcumque Fidelis lenocinium, ſevera, ſed & juſtiſſima animadverſione Epiſcopi nulli vindicarunt, probe intelligentes, delicta non auctoribus magis, quam fautoribus obeſſe. Tertullianus [c]: *Graviora delicta quæque pro magnitudine periculi diligentiam extendunt obſervationis, ut non ab his tantum abſcedamus, ſed & ab iis, per quæ fiunt. Licet enim ab aliis fiant, non intereſt, ſi per me. In nullo neceſſarius eſſe debeo alii, cum facit quod mihi non licet. Ex hoc, quod vetor facere, intelligere debeo, curandum mihi eſſe, ne fiat per me. Denique in alia cauſſa, non levioris reatus, prejudicium iſtud obſerva. Nam quod mihi de ſtupro interdictum ſit, aliis ad eam rem nihil aut operæ, aut conſcientiæ exhibeo. Nam quod ipſam carnem meam a lupanaribus ſegregavi, agnoſco, me neque lenocinium. neque id genus lucrum alterius cauſſa exercere poſſe. Sic & homicidii interdictio oſtendit mihi, laniſtam quoque ab Eccleſia arceri; nec per ſe non faciet, quod faciendum aliis ſubminiſtrat*. Nec pari lenones, qua & auctores cenſueris pœna dignos; ſed & multo acriore; quod ſanctiſſimum præceptum de non mœchando tanto hi majori culpa violent, quanto minor voluptatis explendæ urgebat neceſſitas. Edocuit nos hoc olim Solon, qui quo pauciores eſſent in Republica, qui ad tam fœdum facinus juvenes, vel feminas illicerent, & a turpiſſimo hoc lenonum officio (ſi poſſet) vindicaret Rempublicam; accuſatos, & convictos lenones morte damnari juſſit, ut ait Æſchines. Sic Euthymachus, quod puellam Olynthiam proſtituiſſet, capite multatus eſt. Cleomenes Tyrannus, apud Metymnæos tres, vel quatuor lenas, quæ apertiſſime lenocinari ſolebant, liberaſque mulieres proſtituere, in ſaccis ligatas juſſit quibuſdam immergere. Hermippus in Libris, *De ſeptem Sapientibus*, hoc ipſum feciſſe Periandrum narrat, referente Athenæo [d]. Ultimo ſupplicio afficiendos, placuit Juſtiniano [e], quem refert [f] Procopius, Theodoræ Auguſtæ ſuaſu, & ſodalitia meretricum, & lenonum Conſtantinopoli ſuſtuliſſe. Sed cum fœdiſſimæ huic lenonum turpitudini, par reperiretur poſtea quorundam cupiditas, nec habendi fructum felix & cupiditate quærendi miſerrima, effecit tandem, ut aditum, quem crimini tanto Imperatorum pudicitia & caſtitas intercluſerant, aurea clave luxuria ſibi aperuerit & avaritia; delata ad ærarium annis ſingulis tributi nomine quadam pecuniarum ſum-

c Lib. de idol. Cap. 15.
d Lib. 10. dipnoſ. C. 14.
e Auth. de lenon.
f Lib. 1. de ædif. Juſtinian.

ſumma; a cujus fœditate, & injuria ut Rempubl. vindicaret, ſine Reip. incommodo, ſingulari quodam pietatis & beneficentiæ impulſu Florentius V. C. præfecturæ prætoriæ proprium patrimonii fundum ærario obtulit, tantum honeſtatis, decoris, & emolumenti addens ærario, & Reip. quantum detraxerat turpitudinis, & infamiæ. Quod grata, ut decuit, memoria, ad præclarum pudicitiæ, & liberalitatis exemplum retulit, & laudavit [a] Theodoſius Imp. dignumque illud cenſuerim ejuſdem Imp. exemplo, non ſolum ut hic repeteretur, ſed ut recenti Magiſtratuum memoria, & futura etiam poſteritatis retineatur. Sic enim ait:

[a] *Novella Conſtit.* 18.

Impp. Theodoſ. & Valent. AA. Cyro & Alypio PF. P. PM.

Fidem de exemplis præſentibus mereantur hiſtoriæ, & omni de ambiguitate liberetur antiquitas, quæ nobis ſummos Viros prætuliſſe Rempublicam facultatibus judicavit. Virum illuſtrem Florentium præfectura Prætoriana adminiſtratione ſubfultum cernimus, non jam cum majorum laudibus, ſed cum ſuis magnis in Rempublicam meritis, præclari animi æmula virtute certantem exiſtimationem Reipublicæ non ſolum conſilio ſuo ac providentia, ſed etiam devotione ac munificentia pudendæ turpitudinis labe, atque ignominia liberaſſe. Nam cum lenonum calliditate damnabili circumventam veterum videret injuriam, ut ſub cujuſdam luſtralis præſtationis obtentu, corrumpendi pudoris liceret exercere commercium, & injuriam ſui ipſam quodammodo ignaram cohibere Rempublicam; pio circa omnium verecundiam propoſito, manſuetudinis noſtræ more pudicitiæque ſuggeſſit, ad injuriam noſtrorum temporum pertinere, ſi aut lenones in hac liceret Urbe verſari, aut eorum turpiſſimo quæſtu ærarium videretur augeri. Ac licet nos illud adverteret exſecrari, etiam ceſſante vicoria oblatione vectigalis, tamen ne ullum ad ærarium incommodum perveniret, propriam poſſeſſionem obtulit, ex cujus redditibus poſſit accedere, quod prædictum peſſimum genus conſueverat penſitare. Unde providentiam, & munificentiam ejus libenter amplexi, hac manſura in ævum Lege ſancimus, ut ſi quis poſthac mancipia tam aliena, quam propria, aut ingenua corpora qualibet cautione conductu proſtitere ſacrilegii temeritate cenſaverit, in libertatem prius miſerrimis mancipiis vendicatis, vel ingenuis perſonis conductione impia liberatis, graviſſime verberatus, hujus Urbis finibus, in qua vetitum nefas crediderit exercendum, ad exemplum omnium, emendati nemque pellatur. Cyre P. K. A. 4. Illuſtris igitur auctoritas ſua, ea quæ tuendæ honeſtatis decrevimus gratia, veneratione debita jubeat cuſtodiri, officio amplitudinis ſuæ viginti librarum auri pœnam, ſi præcepta noſtra neglexerit, luituro.

Quod in foro ſæculari Theodoſius Imp. idem in foro Eccleſiæ recipi hic noſtrates Epiſcopi voluerunt, lenones in perpetuum communione privantes præſenti Canonis ſanctione, quæ ſatis juſta, pia, & ſancta eſt. Quod ſi aliquando eam denuo ſanciri oportuit, & ſancitam jam denuo renovari; hoc maxime tempore ſunt pietate, & doctrina graves, qui optent, quod minus tuta ſit etiam inter parentes virginum pudicitia.

Nec ab hac lenocinii pœna illi eximi poterunt, qui vel quæſtu, vel ſuaſu, vel alia quacumque ratione, munuſcula, vel literulas (quibus juvenes, vel virgines ſolicitari ſolent, & ſolicitare nonnunquam) eo animo ad mulieres, vel virgines deferre conſueverunt. Nam ſi hoc lenocinari non eſt, quid eſt lenocinari?

Olim enim Athenienſes majore pœna afficiebant eos, qui alienam uxorem muneribus, precibus, & illecebris corrupiſsent, quam qui vi adhibita violaſsent: illos morte multabant, hos autem dupli pœna afficiebant; damnum illatum prius pretio æſtimantes: quod videlicet, qui vim intulerant, odio futuri eſsent his, quas violaſsent; contra vero qui ad ſtuprum pellexerant, ſic animum feminarum ad ſui ſtudium, & amorem conciliaſsent, ut mariti uxor, & domus tota magis in adulteri, quam mariti benevolentia, manu, & poteſtate foret, ut ex oratione Lyſiæ refert Petrus Victorius [b]. Quare qui tanquam alienæ pudicitiæ proxenetæ, ad fœdiſſimam hanc amoris fœdiſſimi conciliationem, feminarum animos, vel muneribus, vel blanditiis, vel quo alio malo conſilio in fraudem illiciunt, aut ferentes literas, aut referentes reſponſa, non eſsent ſane minori pœna puniendi, quam qui ad raptum, vel ſtuprum inferendum, opem, auxilium, vel auctoritatem accommodant; & de his ſane dixerim lubentius, quod de Reip. ſuffragiis olim dixiſse Ciceronem [c] Ammianus refert: *Cumque nihil*, ait, *tam incorruptum debeat eſſe in Republica, quam ſuffragium, quam ſententia; non intelligo, cur qui ea pecunia corruperit, pœna dignus ſit: qui eloquentia, laudem etiam ferat. Mihi quidem hoc plus mali facere videtur qui oratione, quam qui pretio judicem corrumpit; quod pecunia corrumpere prudentem nemo poteſt, dicendo poteſt.*

[b] *Lib.* 32. *variarum lection. Cap.* 15.

[c] *Lib.* 30.

Placuit, eam nec in fine accipere communionem.

CAPUT VICESIMUM SEXTUM.

IN vulgatis Conciliorum Codicibus, & apud Ivonem [d] cum negatione litera extat. Apud Burchardum [e] vero cum conjunctione exceptiva, *niſi*. *Exercuiſti*, ait, *lenocinium, aut in te ipſa, aut in aliis, ita dico, ut tu meretricio more tuis amatoribus corpus tuum ad tractandum, & ad ſordidandum pro pretio tradidiſses, ſeu, quod crudelius eſt, & periculoſius, alienum corpus, filiæ dico, vel neptis, vel alicujus Chriſtianæ, amatoribus vendidiſti, vel conceſſiſti, vel internuncia fuiſti, vel conſiliata es, ut ſtuprum aliquod tali modo perpetraretur: ſi feciſti, ſeu annos per legitimas Ferias pœniteas. Tamen*

[d] *P.* 8. *Cap.* 106.

[e] *Lib.* 19. *C.* 3.

in

in Concilio Eliberitano præcipitur, ut ille qui hæc perpetraverit, niſi in fine, non accipiat communionem. Sic etiam in Pœnitentiali Theodori[a]. Sed vulgata lectio, & Ivonis cum negatione magis placet, & quia criminibus aliis non adeo graviſſimis ſimilis pœna ſæpe ſancita eſt a Patribus in hoc Concilio, & quia in vetuſta noſtra Conciliorum collectione cum negatione litera exſtat.

a Tit. 3. C. fin.

COMMENTARII NOVI.

GRavius puniuntur lenones, & earum turpitudinum artifices, quam ipſamet adulteria, & virginum ſtuprationes. Nam Zephyrini edicto mœchiæ & fornicationi pœnitentia functis, veniam in morte, vel poſt longam pœnitentiam conceſſam, legimus: hoc vero Canone ea ipſa moribundis lenonibus, & parentibus, qui quæſtum ex filiarum ſtupro fecerint, denegatur. Cujus ſeverioris diſciplinæ hanc rationem adducunt, *quod ſuum* (ad parentes id refertur) *aut alienum vendiderint corpus*, hoc eſt, peſſum dederint, perdiderint, & libidini manciparint, ALBASPINÆUS.

Lenocinium definit Ulpianus in L. *Athletas* 4. *Ait Prætor.* 2. ff. *De his qui not. infam.* his verbis: *Lenocinium facit qui quæſtuaria mancipia habuerit; ſed & qui in liberis hunc quæſtum exercet, in eadem cauſſa eſt.* Nec refert, ſuo id nomine faciat, an alieno. L. *Palam* §. *Lenam.* ff. *De ritu nupt.* At nec illud intereſt, utrum principaliter hoc negotium gerat, an alterius acceſſione utatur, veluti ſi caupo ſit, aut ſtabularius, & mancipia talia habeat miniſtrantia; In Lege Julia *De adulter.* qua lenocinium in marito damnabatur, leno dicitur maritus, qui deprehenſam in adulterio uxorem retinuit, adulterum dimiſit, vel qui de adulterio uxoris ſuæ aliquid cœpit. L. 2. §. *Lenocinii*. L. *Miles* 11. in princ. & §. ult. L. *Mariti* 29. in principio, & §. *Plectitur* cum ſequenti ff. *ad Leg. Jul. De adult* L. *Sine metu* 17. Cod. eodem Tit. L. *Iſti* 8. ff. *De eo quod metus cauſ.* L. 3. §. *Sed ſi aliud* ff. *De accuſat.* Accepiſſe autem dicimus non ſolum eum, qui pretium pro comperto adulterio percepit; ſed & ſi quid aliud pro pecunia datum ſit, ſive qua obligatione liberatus fuerit. d. L. *Mariti* 29. §. *Plectitur*. L. *Furti* 6. §. *Pactus*. ff. *De his qui notantur infam.* L. 2. ff. *De calumniat.* Si autem maritus nihil cœpiſſet, ſed precibus exoratus negligentia, vel culpa adulterum dimiſerit, ut leno non tenetur. d. L. 2. §. *Cæterum*. d. L. 29. §. *Plectitur*. Etiam ut leno ex Lege Julia tenebatur maritus, qui ab inchoata accuſatione deſtitit, ac uxorem iterum in domum recepit. d. L. 2. §. 1. L. *Miles* 11. §. *Socer* 3. L. *Quæſitum* 40 § 1. ff. *ad L. Jul. De adult.* L. 2. ff. *ad Turpil.* Lenonibus maritis proximi ſunt, qui domum, agrum, vineam, balneum præbuerunt adulterio, vel ſtupro L. *Qui domum* 8. L. *Et ſi amici* 9. L. *Mater* 10. §. 1. L *Mariti* 19 §. *Plectitur*. ff. *ad L. Jul. De adult.* L. *De Crimine* 10. C. eod. Tit. L. *Auxilium* 37. §. fin. ff *De Minor*. Item qui perſuaſit adulterium. L. *Is cujus* 14. ff. *ad Leg. Jul. De adult.* cujus ope factum eſt, ut vir, ſeminave in adulterio deprenſa, pretio, aliave pactione ſe redemit. d. L. *Is cujus* 14. qui adulterii damnatam ſciens uxorem duxit, quæve damnato nupſerit. d. L. *Mariti* 29. §. 1. L. 1. §. 2. ff. *De concub.* d. L. *Auxilium*. §. 1. L. *Claudius* 13. ff. *De his quæ ut indign.* Ex jure novo, ſi intra quinquennium nupſit. Novella 22. Cap. 15. & 18. Circa alios vero lenones extra caſum matrimonii Jure Civili tantum infamia notabantur, aliqua vero Lege ſpeciali non damnabantur. L. 1. ff. *De his qui notant*. Unde in venditione ancillæ frequenter adjiciebatur pactum, ne proſtitueretur. L. 1. C. *Si mancipium ita fuerit*. Theodoſius tamen conſtitutione relata in L. 2 Cod. Theod. *De lenonib.* L. 6. *De ſpectacul.* cujus pars extat in L. *Si lenones* C. *De Epiſcopali audient.* permiſit, filias, vel ancillas, omni miſeriarum neceſſitate abſolvi; & Conſtantinus eiſdem lenonibus liquenti plumbo meatus oris, & faucium, ut nefariorum hortatoribus claudi juſſit. L. 1. Cod. Theodoſ. *De raptu virgin* Tandem Juſtinianus in Novella 14. omnino hoc genus hominum e Republica ſuſtulit. Jure noſtro Regio lenones pro prima vice publica ignominia plectuntur, & per decem annos ad triremes damnantur. Pro ſecunda flagellis cæduntur, & ad triremes perpetuo mittuntur. L. fin. Tit. 8. Lib. 8. ordin. L. 4. 5. & 10. Tit. 11. Lib. 8. recopil. Proſequuntur hujus delicti pœnas Gutierrez, *De delictis*, Cap. 150. D. I. Vela eod. tract. Cap. 20. plures congeſſit a Piehardo in manuduct. ad praxim, verbo, *Lenocinium.* Sacris Canonibus etiam vindicatum legimus hoc delictum in Can. præſenti; & infra Can. 155. ubi alia cumulabimus. Unde cognoſcitur quam recte PP. Hiſpani perpetuo relegaverint ab Eccleſia patrem, matremve, qui filias proſtituerant, contra præceptum Divinum, Levitici Cap 19. his verbis comprehenſum: *Ne proſtituas filiam tuam, ne contaminetur terra, & impleatur piaculo.*

Alienumque corpus vendiderint, ſeu potius ſuum, ajunt PP. quia propter charitatis ſanguiniſque ſtrictiſſimum vinculum, pater, & filius pro una perſona habentur. L. ult. Cod. *De impuber.* cum & natura pater & filius eadem eſſe perſona pene intelligatur. L *Lis nulla* ff. *De Judic* L. *Imperator* 50 ff *ad Trebell.* L *Quod dicitur* 130. ff *de V. O* L. *Frater.* ff *De condit. & demonſtr.* L. *Neque cum filio*, ff. *De furtis*, L. *Cum ſcimus*. C. *De agricolis* Lib. 11 Quam perſonarum identitatem quoad acquiſitionem, & ſuitatem recte exponunt Cujac. in L. ff. *De Juſt. & jure*, Merillus Lib. 2. *Obſervat.* Cap. 4. A. Faber in Papin. Tit. 8. princ. 7. Donel. Lib. 12. *Comment.* Cap. 23. ubi Oſuald. lit. H. D. M. de la Reatigui Lib. 1. *Select.* Cap 6. ſubtiliſſimus Primarius noſter D Melchior de Valentia Tom. 3. *Illuſt.* tract 1. *De liber. & poſth* Cap. 2. n 1 noviter D. Hieronymus de Oroz. *De apicibus Juris*, Cap. ultimo. GONZALEZ.

CA-

CANON XIII. *vulgatus.*

De Virginibus Deo ſacratis, ſi adulteraverint.

Virgines, quæ ſe Deo dedicaverunt, ſi pacta perdiderint virginitatis, atque eidem libidini inſervierint, non intelligentes, quid admiſerint, placuit, nec in fine dandam eis eſſe communionem. Quod ſi ſemetipſas pœnituerit, quod infirmitate corporis lapſæ fuerint, & toto tempore vitæ ſuæ hujuſmodi feminæ egerint pœnitentiam, & abſtinuerint ſe a coitu, eo quod lapſæ potius videantur; placuit, eas in fine communionem accipere debere.

CANON XIII. emendatus.

De Virginibus Deo ſacratis, ſi adulteraverint.

Virgines, quæ ſe Deo dedicaverunt, ſi pactum perdiderint virginitatis, atque eidem libidini ſervierint, non intelligentes, quid amiſerint, placuit, nec in fine dandam eis eſſe communionem. Quod ſi ſibimet perſuaſerint, quod infirmitate corporis lapſæ fuerint, & toto tempore vitæ ſuæ hujuſmodi feminæ egerint pœnitentiam, & abſtinuerint ſe a coitu, eo quod lapſæ potius videantur; placuit, eas in fine communionem accipere debere.

PRobarunt hunc Canonem olim Concilium Colonienſe ſub Carolo III. Imperatore cognomento *Craſſo*, Canone VI. Moguntinum III. tempore Arnulphi Regis, Canone XXVI. & Rhabanus in ſuo Pœnitentium Libro, Cap. IV. Gratianus in Cap. *Virgines quæ*, XXVI. Q. I. ac tandem vetuſta noſtra Conciliorum, & Epiſtolarum collectio, his quæ retulimus immutatis.

CAPUT VICESIMUM SEPTIMUM.

Virgines voto ſacratas ab ipſis Apoſtolorum temporibus fuiſſe in Eccleſia, præſertim Hiſpanica; & cur de Virginibus hic, non de Viduis, mentio injecta?

AD illuſtrem, & ſummam Hiſpaniæ laudem pertinet, inter medias ſævientium perſecutionum procellas, inter immanes tyrannorum Imperatorum cruciatus, inter tot vanas gentium ſuperſtitiones, ac tandem inter turpiſſimas meretricum, lenonumque officinas, Virgines in ea fuiſſe caſtiſſimas, æterni, omnipotentis, & veri Dei ſacro cultui dicatas, quæ inſigni pudicitia, orationibus, lacrymis, jejuniis, & pœnitentia ſponſum ſuum ad majora in Hiſpaniam conferenda beneficia moverent. Faceſſat igitur jam Petrus Martyr hæreticus, qui a tempore Conſtantini Magni virginitatem ſacrari cœpiſſe, omni antiquitatis Eccleſiaſticæ præſidio deſtitutus affirmat; cum multo antea, tempore Diocletiani & Maximiani, ſacratas fuiſſe, non argumentum ſolum ſuppeditet Hiſpania, ſed teſtimonium clariſſimum. Cujus ſacri voti tanto flagravit ſtudio, ut illius violatrices omni communione perpetuo privaverit. Cujus pœnæ adjectio nova, veterem fuiſſe, & ab ipſis Apoſtolorum temporibus ſacræ virginitatis obſervationem profecto indicat. De Virginibus ſolum Concilii Patres meminerunt; non quod Viduæ ſacro etiam caſtitatis, & continentiæ voto tunc ſolitæ non eſſent obſtringi (nam ſolitas conſtat ex Paullo[1. Tim. 5.]) ſed quia Viduæ tunc velo ſacro (ut Virgines) non conſecrabantur. Gelaſius Papa[a]: *Viduas autem*, ait, *velare Pontificum nullus attentet: quod nec auctoritas Divina delegat, nec Canonum forma præſtituit. Non eſt ergo penitus uſurpandum eis, quia ſic Eccleſiaſtica ſunt conferenda præſidia, ut nihil committatur illicitum.* Confirmavit Concilium Triburienſe[b] ſub Arnulpho: *Viduas autem*, inquit, *velare Pontificum nullus attentet, prout conſtitutum eſt in Decretis Papæ Gelaſii Cap. xiij quod nec auctoritas Divina, nec Canonum forma præſtituit: quæ ſi propria voluntate continentiam profeſſa eſt, ut in ejuſdem Gelaſii Cap. xxi. legitur, ejus intentio pro ſe reddat rationem Deo.* Concilium Rothomagenſe[c]: *Statutum eſt*, ait, *Viduas non debere velari. Simul & hoc ſtatutum eſt, ut ſi quiſpiam Presbyterorum deinceps hujus conſtitutionis normæ contumaciter tranſgreſſor extiterit, ſcilicet, ut aliquas Viduas velare præſumat, quia hoc & Epiſcopis non licet, gradus ſui periculum incurrat.* Hac ipſa ratione in vovendi ritu ſic a virginali diſcernebantur, ut non Viduæ tantum, ſed quovis etiam modo defloratæ ad votum continentiæ cum Virginibus, nec reciperentur, nec remanerent, etiamſi in perſecutione vim paſſæ, & violenter oppreſſæ, pudicitiam mentis apud Deum non amiſiſſent. Leo Magnus[d]: *De his*, ait, *quæ in ſacro virginitatis propoſito conſtitutæ barbaricam pertulere violentiam, & integritatem pudoris non animo, ſed corpore perdiderunt, ea nobis ſervanda videtur moderatio, ut nec in Viduarum gradum dejiciantur, nec in ſacrarum, & perſeverantium Virginum numero cenſeantur: quibus ſi in omnibus virginalibus obſervationibus perſeverant, & caſtimoniæ ſoliditatem mente cuſtodiunt, Sacramentorum non eſt neganda communio: quia injuſtum eſt, eas in eo argui, notarive: quod vis hoſtilis eripuit, non voluntas amiſit*; Et inferius[e]: *Dei igitur famulæ* (Famulas Dei, ancillas Dei, ſervas Dei, moniales olim nuncupari ſcitum, quas in Africa, & Ægypto vocatas

1. Tim. 5.
a Epiſt. 1. ad Epiſcopos per Lucaniã, Brutios, & Siciliam conſtitutos C. 15.
b Can. 15.
c Can. IX. Refert. Ivo. P. 7. C. 52.
d Epiſt. 87. ad Epiſcopos Mauritan. Cæſarien. C. 2.
e Idem C. 5.

fuiſſe *Nonnas*, ex Hieronymo didici) *quæ integritatem pudoris oppreſſione barbarica perdiderant, laudabiliores erunt in humilitate, ac verecundia, ſi ſe incontaminatis non audeant comparare Virginibus. Quamvis enim omne peccatum ex voluntate naſcatur: & potuerit corruptione carnis mens invita non pollui; minus tamen hoc illis oberit, ſi quod potuerint animo non amittere, doleant ſe, vel corpore perdidiſſe*. Quod adeo verum cenſuit Auguſtinus [a], ut feminam catechumenam vitiatam, non poſſe poſt Baptiſmum inter Dei Virgines conſecrari, dixerit: *Acutius intelligunt, qui nec eam, qui catechumenus, vel paganus habuit alteram, ordinandum cenſuerunt; quia de Sacramento agitur, non de peccato. Nam in Baptiſmo peccata omnia dimittuntur: & qui dixerit:* Si nupſerit virgo, non peccat; *ſatis declaravit, nuptias non eſſe peccatum. Propter ſanctitatem autem Sacramenti, ſicut femina ſi catechumena vitiata eſt, non poteſt poſt Baptiſmum inter Dei Virgines conſecrari; ita non abſurde viſum eſt, bigamum non peccaſſe, ſed normam Sacramenti amiſiſſe; non ad vitæ meritum, ſed ad ordinationis Eccleſiaſticæ ſignaculum neceſſariam*. Unde Gregorius Magnus [b] ait: *Nullam igitur Fraternitas tua, niſi ſexagenariam Virginem, cujus ætas hoc, atque mores exegerint, velari permittat*. Romanos etiam conſtat, non niſi virgines ad cultum Veſtæ, & earum ſocietatem admiſiſſe. Qua ratione de caſtitate Veſtalium ad Virgines noſtras ſacratas exemplum ex Romanorum Annalibus deſumpſerunt D. Ambroſius [d], & Turonenſis [e] Concilii II. antiqui Patres: *Cum etiam* (inquiunt) *in Chronicis habeatur de virginibus gentilium, tempore quo ſe Deæ ſacraverant, poſtmiſſo propoſito, & corrupta virginali gratia, legali ſententia vivas fuiſſe in terram defoſſas. Si Fana colentes, tali ſunt ſententiæ condemnatæ; quanto magis, quæ in honorem Redemptoris ſui ſe vaſta mutaverint, & perſeverare noluerint, gravem debent expectare ſententiam?*

Refertur a Grat. in Caus. 32. Quæſt. 5.
a Lib. de bono conjugali c. 18. relatus a Grat. in cap. Acutius, 26. diſt.
b Regiſt. Lib. 3. Epiſt. 11. ad Maximian. Epiſcopum Syracuſan. ad finem.
c Lib. 3. de Virginibus.
d Can. XXI.

COMMENTARII NOVI.

ERant hoc tempore Virgines Deo ſacratæ ſpeciali dedicatione & voto; quibus nefas erat, conjugio, aut libidini ſervire, ſed in cœlibatu & caſtitate ſancte vitam traducebant. Et ex Carthaginenſi Concilio III. Cap. 33. in quo D. Auguſtinus ſubſcripſit, patet, jam tum fuiſſe harum Virginum ſtructa monaſteria, in quibus magna cum pietate & religione educatæ, mente ſimul & corpore eſſent Virgines. Eas etiam auditorium habuiſſe, quod nunc *loquutorium* dicitur, in quo coram teſtibus loquebantur, conſtat ex Concilio Cabilonenſi ſub Carolo Magno Cap. 61. in quo ſtudium ſanctimonialium legendo & cantando, & in Pſalmorum celebratione, ſive oratione, & Canonicis horis, vitaque communi clare deſcribitur adverſus calamitoſi hujus temporis peſtilentes novatores, & caſtitatis corruptores. Concilium etiam Hiſpalanſe de cuſtodia Virginum ſevere decrevit. LOAISA.

Virgines quæ Deo ſeſe voverant, a cæteris non removebantur, aut clauſtris includebantur, ut ex hoc Canone, & D. Cypriano, & Tertulliano, *De Virginibus velandis*, licet colligere.

Eidem libidini. Non ſumpſerint, aut flagitioſa vita non receſſerint.

Non intelligentes, quod amiſerint. Hoc eſt, ſi impudicitiæ eas ante mortem non pœniteat, precibus, & lacrymis Eccleſiam non fatigent, ut ab ea pœnitentiam accipiant, vel in fine, communione, & abſolutione, quamvis eam ardentiſſime exoptent, priventur. Cum enim toto vitæ tempore libidini inſervierint, metu mortis pacem Eccleſiæ potius, quam peccatorum dolore quærere videbantur.

Eo quod lapſæ potius videantur. Peccaſſe potius videntur, quam virginitatis votum violaſſe, quæ in obſtinato, & obfirmato libidinis propoſito non remanerent. ALBASPINÆUS.

Duplex fuit olim apud noſtros Virginum genus. Erant enim Virgines Dei, & Virgines hominum. Illæ jam devotæ, atque ſacratæ Deo nupſerant, iſtæ nuptias temporales expectabant. Clare conſtat ex integro Libro Tertulliani, *De velandis Virginibus*. De primis agitur in hoc Canone, & illis in luxuriam lapſis via conceditur abſolutio; de ſecundis in Canone ſequenti; quibus etiam lapſis facile redditur communio. Notavit Ambian. ad Tertull. *De veland. Virg.* Cap. I. Obſerv. I. Virgines ſacratæ diſtinguebantur ab aliis habitu, velo videlicet. Primis enim Eccleſiæ ſæculis, ſicut religioſiores viri ſolo pallio ab aliis diſtinguebantur, ita ſanctiores Virgines ſolo capitis velo, quod apud Græcos dicebatur *mitra*. Optatus Milevit. De Schiſm. Donatiſt. *Memoratus Felix inter crimina & facinora ſua nefanda ab eo compreſſa puella, cui mitram ipſe impoſuerat, a qua pater paulo ante vocabatur, nefarie inceſtare minime dubitaverit*. Notavit Marillus Lib. 3. *Obſerv.* Cap. 40. Apud Latinos *velum* dicitur, Cap. *Virgines*, & fere per totam 27. Quæſt. I. Cum autem hoc velum recipiebant, ab Epiſcopo ſolenni ritu conſecrabantur. D. Ambroſius, *De lapſu Virgin.* Cap. 5. *Non es memorata diei ſanctæ Dominicæ Reſurrectionis, in quo divino altari te obtuliſti velandam? non es memorata, qualis ad te die illo facta eſt allocutio? ſervare te oportuit fidem, quam ſub tantis teſtibus pollicita es, ſemper cogitare, cui virginitatem ſpoponderis*. Quæ conſuetudo velandi virgines ab ipſis Apoſtolis provenit. Iphigenia enim Virgo Regia a S. Matthæo Apoſtolo Baptiſmo donata, & in Fide Catholica edocta, ſacro velo cum aliis multis Virginibus ſummo ſponſo Deo conſecrata fuit ab eodem Apoſtolo, ut tradit Abdias. Claudius, *De continent*. Lib. 4. Cap. 9. & refertur in Martyrol. Romano, die 21. Septembris. Etiam S. Thecla, & S. Petronilla a B. Petro conſecratæ fuerunt, ut narrant Suar. Tom. 3. *De Relig.* Lib. 3. Cap. 3. num. 12. Tambur. *De jure Abbatiſſ.* diſp. 27. Q. I. Et primis Eccleſiæ ſæculis in Hiſpania fuiſſe Monachorum, & Monialium Monaſteria probatur expreſſe ex Canone XXXV. hujus

Con-

Concilii, in illis verbis: *in monaſterio pœniteat.* ex Concil. Tolet. 1. ubi in Can. VI. & XIX. agitur de religioſa puella; in Can. IX. de profeſſa; in Can. XVI. de devota. In Concilio Cæſarauguſt. 1. celebrato anno CCCLXXX. ubi in Can. VIII. legitur, ut ante 40. annos ſanctimoniales Virgines velentur. Conc. Tarraconen. Can. 1. & II. Notarunt Morales Lib. II. Hiſt. Cap. 43. Bivar. ad M. Maxim. anno DXVI. num 8. Plura de his Virginum velis, earumque conſecratione congerunt Georg. Ambian. ad Tertull. *De veland. Virgin.* Bellarm. Lib 2. *De Monachis*, Cap. 24. Bulengerus ad Caſaubonum Diatr. 3. Cap. 22. Baronius ad annum CLXXXVI. Spencæus ad D. Paul. Lib. 1. Digraſſ. 17. Maſana ad D. Hieron. verbo, *Epiſcopus*, fol. 159. Pamel. ad D. Cyprian. Epiſt 62. Hallerius, *De ſacris elect.* Sect. 2. Cap. 2. Avendano, *De metu*, Lib. 2. Cap. 10 num 48. Leo Pinal. in Cap. 2. *De Regul.* num. 182. Baronius anno LVII. ubi Spondan. n. 26. Cæſar, *De Eccleſiaſtica Hierarch.* Diſp. 6. §. 3. Germon. Lib. 3. *De Sacr. immunit.* Cap. 10. Haeften *Diſquiſit. monaſt.* Lib. 5. Tract. 9. Diſquiſit. 7. Julius Labor, *De elect.* Cap. 24. Barboſa, *De jure Eccleſ.* Lib. 1. Cap. 45. num. 24. Baron. in *Martyrol.* dia 7. Maji, Menardus ad Sacrament. P. Gregorius fol. 211. Narbona, *De ætate*, anno XL. Quæſt 2. Pinto in *Spicil.* 1 Parte, Cap. 2. Nos plura dedimus in Cap. 1. *De tempor. ordin.*

Viduas etiam licet non eodem velo Virginum, diverſo taman velatas, & Deo dicatas legimus in antiquis Eccleſiæ Canonibus, ubi ſimul prohibetur, ne eas velo Virginum velare Pontificum ullus attentet, Cap. *Devotis*. §. *Viduis.* Cap. *Viduas.* Cap. ultimo, 20. Quæſt. 1. Cap. *Viduas*, Cap. *Omnes*. Cap. *Vidua* 27. Quæſt. 1. Concil. Carthag. IV. Can. XVI. Arauſic. Can. XXVII. Forojul. ſub Adriano I. Can. XI. Tribur. Can. XXV. Epaunenſe, Can. XXI. Turonen. II. Can. XXI. Aralat. 1. Can. XXVII. Turonen. III. Can LXXIII. Mogunt. III. Canone XLVII. Pariſ. III. Canone XL. Illuſtrant Decretiſtæ in d. Cap. *Viduas*, 20. Quæſt. 1. Claſſici repetentes in d. Cap. *Viduas*, *De Regul.* Georg. Ambian. ad Tertull. ſupra Cap. 8 Obſervat. a Yepes, Tom. 2. *Chron. Divi Bened.* cent. 1. fol. 335. Spencæus Lib. 4. *De vot. contin.* Cap. 9. Spondan. in epit. Baron. anno LVII. num 28. P. Gregor. Lib. 9. *Syntagm.* Cap. 1. Gibalinus, *De clauſ.* Diſquiſit. 2. Cap. 2. §. 3. conject. 2. & Diſquiſit. 3. Cap. 2. §. 8. illarum etiam, ſicut & Virginum, duo genera olim erant; aliæ ſæculares, quæ adhuc laicali in veſte incedebant, aliæ continantes, & quæ ſub religioſo habitu degebant. Cuncilium Toletanum apud Gratian. in Cap. *Duo ſunt genera*, 27. Quæſt. 1. Et iſtæ licet non conſecrarentur ut Virgines, tamen cooptabantur in vidualem statum. D. Clemens Lib. 8. *Conſtit.* Cap. 37. *Vidua* (inquit) *non ordinatur, ſed cooptatur in gradum vidualem.* Debebant tamen tunc cooptari, dum jam ſenes eſſent, juvenes autem non cooptabantur proptar ſuſpicionem incontinentiæ. Concil. Turonenſe Can. XXVII. Clemens Rom. Lib. 3. Cap. 1. Tertullianus, Lib. 1. ad uxorem: *Vidua habet aliquid operoſius; quia facile eſt, non appetere quod neſcias, & averſari quod deſideraverit nunquam.* Unde ſexaganarias ordinandas jubetur in Concilio Moguntino, Can. LXXVI. & a Divo Baſilio ad Amphilochium, Can. XLII. his verbis: *Vidua ſexagiata annorum natu, ſi rurſus cum viro habitare voluerit, boni communione non dignabitur, donec ab impuritatis perturbatione ceſſaverit; ſed ſi ante ſexagiata annos eam in numerum retulerimus, noſtra eſt, non mulieris culpa.* Divus Paulus ad Timoth. Cap. 5. verſu 9. *Vidua eligatur, quæ non ſit minor ſexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor; in operibus bonis teſtimonium habens, ſi filios educavit, ſi hoſpitio recepit, ſi Sanctorum pedes lavit, ſi tribulationem patientibus ſubminiſtravit, ſi omne opus bonum ſubſequuta eſt.* Viduæ ita approbatæ velum converſionis, quamvis non ſacrum, accipiebant de Altari propria manu, Cap. *Vidua*. 27. Quæſt. 1. Cap. *Viduas*. Cap. *Vidua*. 20. Quæſt. 1. De quo converſionis velo accipiendi ſunt textus in Cap. *Viduas*, *De Regul.* Cap. *Sane* 6. *De converſ. conjug.* Concilium Vvormac. Capite 21. in illis verbis: *Vidua quidem, quæ ſacrum capiti velamen impoſuerit, & inter velatas feminas in Eccleſia oraverit, & oblationem cum illis obtulerit, ſi profeſſa eſt, in eodem habitu permanere ſpondeat, nunquam Religionis deponere velamen præſumat.* GONZALEZ.

Si pactum perdiderint virginitatis, atque eidem libidini ſervierint.

CAPUT VICESIMUM OCTAVUM.

Poſt votum nunquam licuiſſe ſacris Virginibus vagam impudicitiam, vel contubernium; explicata in eam rem duo, Cypriani, & Auguſtini, loca.

PUdicitiam, quam ſemel Deo quis obtulit, ſi violat, tametſi ſcortationis peccatum honeſto nuptiarum nomine tegere cupiat, libido eſt, fornicatio eſt, ſtuprum eſt, adulterium eſt, inceſtus eſt, ſacrilegium eſt. Ideo quamvis incertum videatur ex hujus Canonis verbis, an Patres agant de Virginibus ſacris impudicitia lapſis, an vero matrimonio, ſive contubernio contracto; certius eſt, vero ſenſu, & ſententia utrumque comprehendi poſſe; quod utroque modo fides profanetur Deo vero conſecrata, ſed tanto gravius quum contracto matrimonio, quam quum vaga impudicitia violatur, quanto diutius matri-

monii, ſeu contubernii diuturnitas cum populi offendiculo infelicem animam detinet alligatam, juxta Gregorii a ſententiam.

[a *In C. fin. De conſuetudine.*]

An etiam hic egerint Patres de Virginibus caſtitatis votum ſimplex, vel ſolenne, ut vocant, voventibus, quæri poteſt. Et probabilius eſt, de ſacro, vel ſolenni; quia illas, quæ votum ſolenne emiſerant, ſe Deo devovere, vel devotas Deo vocabant; uti conſtat, præter hoc Concilium in hoc Canone, & Can. xxvii. inferius, Concilio Arelatenſi b II. *De puellis*, inquit, *quæ ſe voverunt Deo, & præclaro nominis decore floruerunt, ſi poſt viginti & quinque annos ætatis ad terrenas nuptias ſponte tranſierunt, id cuſtodiendum eſſe decrevimus, ut cum his, cum quibus ſe obligaverint, communione priventur; ita ut eis poſtulantibus pœnitentia non negetur, cujus pœnitentiæ communio multo tempore differatur*. At hic de ſacratis Virginibus, quas *ſanctimoniales* vocamus, Patres egiſſe, qui Concilio Turonenſi c interfuerunt, clarius interpretati ſunt: *Devotam* enim, pro ſacrata voto ſolenni intelligi conſtat ex Concilio Carthaginenſi d IV. & ex Toletano e I: *Devotam peccantem*, ait, *non recipiendam in Eccleſia, niſi peccare deſierit*. De Religioſis autem, & voto ſolenni obſtrictis egiſſe etiam Toletanos Patres, inde intelligi poteſt, quod matrimonium poſtea contractum ſeparari acta pœnitentia perceperint: *Corruptorem*, ajunt, *par pœna conſtringat; quæ autem maritum acceperit, non admittatur ad pœnitentiam, niſi adhuc ipſo vivente marito caſte vivere cœperit*. Et mox f: *Epiſcopi, ſive Presbyteri, ſive Diaconi filia, ſi devota fuerit, & peccaverit, & maritum duxerit, ſi eam pater, vel mater in affectu receperint, a communione habeantur alieni*. Id etiam confirmat Concilii Chalcedonenſis g Decretum: *Si qua Virgo*, inquit, *ſe dedicaverit Deo, ſimiliter Monachus, non licet eis nuptiis jungi; ſi vero inventi fuerint hoc facientes, maneant excommunicati*. Sicque de Virginibus ſacris votum ſolenne emittentibus intellexerunt hunc Canonem antiqui Concilii Colonienſis h Patres, quorum interpretationem ſequi placet. Poſt alia enim ſic ajunt: *De Virginibus autem ſacratis in Concilio Eliberitano Cap. XIII. ſcriptum eſt: Si mœchaverint Virgines, quæ ſe Deo dedicaverunt, ſi pactum perdiderint virginitatis, & reliqua*. Hujus Canonis verba eodem ſenſu intellexerunt Concilii Moguntini i ſub Arnulpho Epiſcopi: *De Viduis*, ajunt, *præcepimus, ut nequaquam cito velentur, ſed in poteſtate earum maneat, conſentiente Epiſcopo, utrum nubant, an profeſſionem caſtitatis aſſumant, uſque dum probetur earum converſatio; ne forte de iiſdem dici poſſit, quod ab Apoſtolo dicitur*: Quæ autem in deliciis ſunt, viventes mortuæ ſunt. *Si autem propoſitum caſtitatis aſſumpſerint, aut Monaſterii clauſtris regulariter conſtringantur, aut domi manentes caſtitatem ſuæ profeſſionis integerrime cuſtodiant. Quod ſi a propoſito deviaverint, Canonicæ Inſtitutionis cenſura corrigantur; quod & de Virginibus, ſi mœchatæ fuerint, ſtatuimus, ſicut in Concilio Eliberitano, Cap. XIII. ſcriptum eſt: Virgines, quæ ſe Deo dedicaverunt, & cætera*.

[b Can. 33.]
[c Can. XXI.]
[d Can. CIV.]
[e C. 16.]
[f Idem C. 19.]
[g Can. 15. Capite, Si qua 22. 27. Quæſt. 1.]
[h Can. 6.]
[i C. fin.]
[1. Tim. 5.]

Sed adverſari videtur D. Cyprianus k, dum licere Virgini, quæ ſe Deo jam devovit, nuptias inire, his verbis expreſſit: *Quod ſi ex fide ſe Chriſto dicaverunt, pudice, & caſte ſine ulla fabula perſeverent, ita fortes, & ſtabiles præmium virginitatis expectent; ſi autem perſeverare nolunt, vel non poſſunt, melius eſt nubant, quam in ignem delictis ſuis* (*deliciis* eſt in alio Codice) *cadant*. Sunt qui putent, de Virginibus non velatis loqui Cyprianum, de his ſcilicet, quæ ſimplex, ut vocant, caſtitatis votum emiſerunt, non autem ſolenne; quæ etſi parum juſte fecerint, cum nupſerint, matrimonium tamen in Eccleſiæ foro validum ineunt, non inane, & irritum. Sed veroſimilius eſt, illum de Virginibus neutro voto obſtrictis, nec ſimplici, ut dicitur, vel ſolenni, ad Pomponium reſcripſiſſe; quod ut mihi perſuaſi, ita perſuadeam cæteris, occurrunt multa. In primis enim, ut a fontem petamus, Pomponius, cui reſcribit Cyprianus, non ſcripſerat, aut conſuluerat illum de Virginibus velatis, aut ſacris tantum, ſed de omnibus Virginibus, ut ex principio Epiſtolæ Cypriani conſtat: *Legimus*, inquit, *Literas tuas, Frater chariſſime, quas per Paconium Fratrem noſtrum miſiſti, poſtulans, & deſiderans, ut tibi reſcriberemus, quid nobis de his Virginibus videatur, quæ cum in ſtatu ſuo eſſe, & continentiam firmiter tenere decreverint, detectæ ſint poſtea in eodem lecto pariter manſiſſe cum maſculis*. II. Quia dubio Pomponii ſe reſcribere ait ex Evangelicis, & Apoſtolicis traditionibus: *Circa quam rem*, ait, *quoniam conſilium noſtrum deſideraſti, ſcias, nos ab Evangelicis, & Apoſtolicis traditionibus non recedere, quominus fratribus, & ſororibus noſtris conſtanter, & fortiter conſulatur, & per omnes utilitatis, & ſalutis vias Eccleſiaſtica Diſciplina ſervetur*. At omnibus Evangelicis, & Apoſtolicis traditionibus repugnat, ut quæ ſemel ſuæ pudicitiæ, & profeſſionis Chriſtum teſtem adhibuerunt, abolito caſtitatis chirographo, repellant illum, contemnant, abjiciant. III. Quia in illis verbis: *Si autem perſeverare nolunt, vel non poſſunt, melius eſt nubant, quam in ignem delictis ſuis cadant*; imitatus eſt locum Paulli docentis, Virgines, & Viduas melius eſſe nubere, quam uri. At Paullum de Virginibus, & Viduis nullo voto conſtrictis loquutum, conſtat ex illius verbis: *Dico autem non nuptis, & Viduis: bonum eſt illis, ſi ſic permaneant, ſicut & ego; quod ſi non ſe continent, nubant; melius eſt nubere, quam uri*. Quem locum de his, quæ nullum votum emiſerunt, intelligunt communi conſenſu Catholicæ Eccleſiæ Patres, & Concilia. Addo quartum, poſt illa verba, illa ſtatim ſubjunxiſſe: *Certe nullum fratribus, aut ſororibus ſcandalum faciant; cum ſcriptum ſit: ſi cibus ſcandalizat fratrem, non manducabo carnem in ſæculum, ne fratrem ſcandalizem*. Si ergo vult Cyprianus, ut nubant Virgines, ne fratrem illum ſcandalizent, de quibus rogo Virginibus illum intellexiſſe eſt probabilius? de his, quæ ad obſervandam pudicitiam nullo vinculo tenentur, an vero de his, quæ Chriſto,

[k Epiſt. 6. ad Pomponium.]
[1. Cor. Cap. 7.]

vel

vel privatim, vel publice fidem ſuam firmiſsime adſtrinxerunt? Qui enim fieri poterat, ut non eſſent ſcandalo, quæ Deum immortalem ſemel ſponſum eligentes, illum pro homine mortali fœdiſsime commutarunt? Aut qua pœna, & cruciatu digna non cenſebitur mulier (ut cum Magno Baſilio loquar) quæ nobili conjuncta Viro, ſervo ſuo ſeipſam violandam impudice ſubſterneret, ac ſervum inſidioſe, nequiterque Domini thoris inveheret? Et ſi ille impius, & adulter eſt, qui dimiſſam a viro mortali ducit, qui immortalis Dei ſponſam nunquam dimiſſam violare præſumit, cujus non ſceleris, & impietatis particeps judicabitur? *Nec ſane* inquit, *incongruebit, quæ ſunt hujuſmodi, illud Apoſtolicum aptari poteſt; quoniam cum fornicatæ a Chriſto fuerint, nubere volunt habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt, non conjugium, ſed adulterium male conſummantes.* Illud ultimo loco adjeciendum cenſeo, quod majoris momenti eſt, ipſum Cyprianum cum clarius de Virginibus, quæ jam votum emiſerunt, ſermonem inſtituit, poſtea in eadem Epiſtola, non mariti, ſed Chriſti adulteras vocaſſe, nec aliquo pacto poſſe Eccleſiaſticæ communionis participes fieri, niſi abjurato ſecundo hoc impudico contubernio, ne cæteris inconſtantis, levis, & turpis animi pernicioſum exemplum præirent: *Si ſic perveniens maritus*, inquit prius, *ſponſam ſuam jacentem cum altero videat, nonne indignatur, & fremit? & per zeli dolorem fortaſſis & gladium in manum ſumit? Quid? Chriſtus Dominus, & Judex noſter, cum Virginem ſuam ſibi dicatam, & ſanctitati ſuæ deſtinatam jacere cum altero cernit, quam indignatur? & quas pœnas inceſtis hujuſmodi conjunctionibus comminatur? Cujus ut gladium ſpiritalem, & venturam judicii diem unuſquiſque fratrum poſſit evadere, omni conſilio providere, & elaborare debemus.* Et poſt alia: *Si autem de eis*, inquit, *aliqua corrupta fuerit deprehenſa, agat pœnitentiam plenam; quia quæ hoc crimen admiſit, non mariti, ſed Chriſti adultera eſt, & ideo æſtimato juſto tempore, poſtea exomologeſi facta, ad Eccleſiam redeat. Quod ſi obſtinate perſeverant, nec ſe ab invicem ſeparant, ſciant ſe cum hac ſua impudica obſtinatione numquam a nobis admitti in Eccleſiam poſſe, ne exemplum cæteris ad ruinam delictis ſuis facere incipiant.* Eandem ſententiam repetit[a] in Libro 1. *De Diſciplina, & habitu Virginum.* Ubi non ſolum Chriſti adulteras, quæ, violata Chriſto fide promiſſa, aliis nupſerunt, vocat, quæ turpi ſe conjugio macularunt, ſed eas, quæ cultius ſe ornantes (impudica intellige mente) vagabantur per Urbem: *Sic ſe expugnator inimicus per artes ſuas inſerit, ſic inſidiis per occulta fallentibus diabolus obrepit, ſic dum ornari cultius, dum liberius evagari Virgines volunt, eſſe Virgines deſinunt, furtivo dedecore corruptæ, viduæ antequam nuptæ, non mariti, ſed Chriſti adulteræ, quam fuerant præmiis ingentibus Virgines deſignatæ, tam magna ſupplicia pro amiſſa virginitate ſenſuræ.* Si ergo Virgines, quæ jam votum voverunt, lapſas non permittit Cyprianus ad Eccleſiam ullo pacto accedere, ne facta hac indulgentia, cæteris peccandi offendiculum præbeatur; cui poterit eſſe probabile, niſi repugnantia dixiſſe Cyprianum in eodem Libro contendat inepte, de Virginibus jam voto emiſſo præcedenti periodo tractaviſſe?

Sed verendum eſt ſane, difficilem quem mox Auguſtinus objicit ſcopulum non adeo facile evadamus. In Libro enim unico, *De bono viduitatis*, hæc docuiſſe Auguſtinum refert Gratianus[b]: *Quidam nubentes poſt votum, aſſerunt adulteros eſſe; ego autem dico, quod graviter pecant qui tales dividunt.* Hæc autem ſummatim ex toto illo Capite retulit Gratianus; ſed propria Auguſtini verba referamus, quibus non ſolum nuptias poſt votum contrahi valide poſse dixit, ſed quod magis mirere, licite facere poſse affirmavit: *Proinde qui dicunt, talium nuptias non eſſe nuptias, ſed potius adulteria, non mihi videntur ſatis acute, ac diligenter conſiderare quid dicant: fallit eos quippe ſimilitudo veritatis.* Ad finem Capitis addit: *Fit autem per hanc minus conſideratam opinionem, qua putant lapſarum a ſancto propoſito feminarum, ſi nupſerint, non eſſe conjugia, non parvum malum, ut a maritis ſeparentur uxores, quaſi adulteræ ſint, non uxores. Et cum volunt eas ſeparatas reddere continentiæ, faciunt maritos earum adulteros veros, cum ſuis uxoribus vivis, alteras duxerint.* Et poſt alia[c]: *Quapropter non poſſum quidem dicere, a propoſito meliore lapſas, ſi nupſerint, feminas, adulterina eſſe conjugia.* Multa excogitarunt hujus ſæculi Scriptores ad diſſolvendum impeditum hunc Auguſtini nodum: quem adverſus Eccleſiæ noſtræ Decreta, & Religionum Inſtitutum Brentius hæreticus, Petrus Martyr, & alii eorum ſectatores adeo exultantes proponunt, ac ſi de univerſa Eccleſia triumphaſſent. Quidam enim facilius hunc locum negari poſſe, quam ſolvi dixerunt, ut Spencæus[d]. Alii liberius totum Librum non eſſe Auguſtini affirmantes, ſed Juliani cujuſdam Pelagii hæretici ſectatoris. Sic Hoſius Cardinalis[e] non minus eruditione, & pietate, quam dignitate Illuſtriſſimus, in ſua illa Chriſtiana & docta Catholicæ Fidei profeſſione de matrimonii impedimentis. Qui majori reverentia, & religione locum hunc Auguſtini tractarunt, de voto ſimplici, non de ſolenni intelligendum docent, ut Gratianus, Petrus Lombardus, & alii: idque communi Scriptorum hujus ætatis conſenſu receptum eſt, ut teſtantur Sotus[f], Robertus Bellarminus[g], ac tandem doctiſſimæ illæ Gregoriani Decreti Adnotationes in Cap. *Quidam nubentes*, xxvii. Diſt.

Sed age, videamus, ſi Auguſtini mentem præſtantius aſsequi non poſſimus, an examinare ſaltem poſſimus accuratius: nec mentem tantum, ſed, & verba Epiſtolæ, & Epiſtolam totam a calumnia objecta vindicare; cum certo illam eſse, Auguſtini teſtetur Poſſidius[h], *Inter Epiſtolas Julianæ* (inquit) *de ſancta viduitate &c.*

Auguſtinus enim, Beatiſſime Pater, in Libro, *De bona viduitatis*, eo animum intendit, ut doceret, Julianam viduam, & ejus etiam nomine omnes Chriſtianas (ad Julianam enim ſcribebat, quæ nullo voto ſimplici, ut vocant, vel ſolenni, ſed continentiæ ſtatum, ſecundis nu-

a *Cyprian. Lib. de Diſcipl. & habitu Virg. Cap.* 8.

b *Aug. Lib. unic. de bono viduit. C.* 10. *relatus a Gratiano in C. quidam nubentes.* 27. *Diſt.*

c *Idem. Cap.* 11

d *De continentia L.* 5. *C.* 2.

e *In Catholica Fidei profeſſione Cap.* 50. *de Matrimonii impedimentis.*

f *In* 4. *Diſt.* 38. *Art.* 2.

g *To.* 1. *de Controv. Chriſtianæ Fidei Lib.* 2. *Cap.* 38. *In C. quidam.* 27. *Diſt.*

h *In Indiculo.*

Digitized by Google

nuptiis repulſis, elegerat) bona, & perfectionem viduitatis, continentiæque; ſic enim Librum
vel Epiſtolam inſcripſit: *De bono, & perfectione viduitatis*. Multa dixit de illius laude:
non tamen illa tanta eſſe affirmavit, ut ſi viduæ velint nubere ſecundo, ne urerentur, illis
non liceret. Reprobat enim antiquum Tertulliani ſecundas nuptias velut adulterium dam-
nantis, & Cataphrygarum errorem, in quem ne impingeret Juliana (ab eo enim non procul
aberat nimia continentiæ ſuæ laudatione) multis verbis docet, ſuadet, atque contendit
omnibus fere Capitibus præcedentibus. In hoc ergo perſiſtens propoſito D. Auguſtinus, ad
revincendam illius erroris falſitatem, poſt alia adjecit: *Proinde qui dicunt, talium nuptias
non eſſe nuptias, ſed potius adulteria, non mihi videntur ſatis acute, ac diligenter conſide-
rare quid dicant; fallit quippe eos ſimilitudo veritatis. Quia enim conjugium Chriſti di-
cuntur eligere quæ Chriſtiana ſanctitate non nubant* (ecce non dixit, *voto, aut promiſſione*,
ſed ſanctitate Chriſtiana, ſive viduitatis ſimplici continentia) *hinc argumentantur quidam*
Matth. 19. *dicentes: Si, viro ſuo vivo, quæ alteri nubit, adultera eſt (ſicut ipſe Dominus in Evangelio*
Roman. 6. *definivit) vivo ergo Chriſto, cui mors ultra non dominatur, quæ conjugium ejus elegerat,*
*ſi homini nubit, adultera eſt. Qui hoc dicunt, acute equidem moventur; ſed parum at-
tendunt hanc argumentationem quanta rerum ſequatur abſurditas. Cum enim laudabiliter
etiam vivente viro, ex ejus conſenſu continentiam femina Chriſto voveat, jam ſecundum
iſtorum rationem nulla hoc facere debet, ne ipſum Chriſtum, quod ſentire nefas eſt, adul-
terum faciat, cui, vivente viro, nubit. Deinde cum primæ nuptiæ melioris ſint meriti,
quam ſecundæ; abſit, ut ſanctarum Viduarum iſte ſit ſenſus, ut Chriſtus eis videatur quaſi
maritus. Ipſum enim habebant & antea, quando viris ſuis fideliter ſerviebant ſubditæ,
non carnaliter, ſed ſpiritualiter virum; cui Eccleſia ipſa, cujus membra ſunt, conjux
eſt; quæ Fidei, Spei, Charitatis integritate, non in ſolis Virginibus ſanctis, ſed etiam
in Viduis, & conjugatis Fidelibus tota Virgo eſt. Univerſæ quippe Eccleſiæ, cujus illa om-*
2. Cor. 11. *nia membra ſunt, Apoſtolus dicit*: Aptavi vos uni viro, Virginem caſtam exhibere Chri-
ſto. *Novit autem ille conjugem Virginem ſine corruptione ſervare, quem in ipſa etiam
carne potuit mater ſine corruptione procreare. Fit autem per hanc minus conſideratam opi-
nionem, qua putant lapſarum a ſancto propoſito feminarum, ſi nupſerint, non eſſe conju-
gia, non parvum malum, ut a maritis ſeparentur uxores quaſi adulteræ ſint, non uxores;
& cum volunt eas ſeparatas reddere continentiæ, faciunt maritos earum adulteros veros,
cum, ſuis uxoribus vivis, alteras duxerint*. Hæc eo animo, & conſilio Auguſtinus, qui-
bus nihil verius, nihil doctius, nihil ſanctius, nihil antiquis, & recentibus Catholicæ Ec-
cleſiæ moribus, & Decretis accomodatius, vel ſcribi potuit, vel excogitari. Hoc autem
ſolum ſcripſiſſe, & docuiſſe Auguſtinum, non veriſimilibus argumentis, ſed propriis re-
rum, & mentis ſuæ notis confirmabo. Primo Auguſtinus ad Julianam Viduam ſcribebat, ut
ex Libri epigraphe conſtat. Julianam autem nullum votum voviſſe, ſed tantum continen-
tiam (ni mavis abſtinentiam) a ſecundo conjugio elegiſſe, ex toto Libro apparet, præci-
pue Cap. IV. ubi ſic ait: *Quapropter hoc primum oportet, ut noveris, bono, quod elegiſti,
non damnari ſecundas nuptias, ſed inferius honorari; nam ſicut bonum ſanctæ virginitatis,
quod elegit filia tua, non damnat unas nuptias tuas, ſic nec viduitas tua cujuſquam ſecun-
das*. Ne autem illa viduitatis bona, & continentiæ (quod cœpiſſe illam Auguſtinus inſi-
nuat) tanti facienda putaret, ut vetuſto Tertulliani errore Viduas ſecundo nubentes, adul-
teras eſſe diceret, quod nuptias ſecundas damnandas ut adulterium exiſtimaret, multa do-
cet, repetitque Auguſtinus, volens ab imo hujus erroris radices, & a Juliana, & a Viduis
omnibus ſuam continentiam ſimplicem nimis jactantibus, evellere. In principio enim Epi-
ſtolæ, *De viduitatis bono*, ſe coactum ſcribere a Juliana, his verbis refert: *Ne petitioni
tuæ, & in Chriſto dilectioni diutius eſſem debitor promiſſionis meæ, arripui utcumque in-
ter alias urgentiſſimas occupationes meas, de profeſſione ſanctæ viduitatis aliquid ad te ſcri-
bere*. Capite poſtea II. ſe nolle ait toto illo Opere, niſi Paulli Apoſtoli Epiſtolam ad Co-
1. Cor. 7. rinthios explicare; dum Capite VII. ejuſdem dixit: *Dico autem nonnuptis, & Viduis:
bonum eſt illis, ſi ſic permaneant, ſicut ego; quod ſi non ſe continent, nubant; melius eſt
enim nubere, quam uri. Non ſit ergo*, ait Auguſtinus, *mihi aliud te docere, niſi verba
tibi Doctoris exponere, & de iis, quod Dominus dederit, diſputare. Ait itaque Apoſto-
lus Doctor gentium, vas electionis: Dico autem innuptis, & Viduis, bonum eſſe illis, ſi
ſic permanſerint, ſicut & ego*. Si ergo toto Libro ſe agere velle dicit Auguſtinus de inter-
pretatione Epiſtolæ Paulli; & Paullus de continentia ſolum, ſeu abſtinentia, ut dixi, a con-
jugio, non autem de voto ſimplici, vel ſolenni agit; quid opus eſt Paulli contextum, vel
Auguſtini interpretationem ad incogitata extendere? Pergamus ad alia. In Cap. III. Au-
guſtinus ad eandem interpretationem Paulli, & noſtram Auguſtini ſtabiliendam, hæc ait:
*Quantum autem bonum habeat nuptarum fides, ideſt, Chriſtianarum, & Religioſarum
conjugatarum, hinc intelligi poteſt, quod cum defugienda fornicatione præciperet, ubi
utique & conjugatos alloquebatur*: Neſcitis, *inquit*, quia corpora veſtra membra ſint Chri-
1. Cor. 7. ſti? *Tantum ergo bonum eſt fidelis conjugii, ut etiam ipſa membra ſint Chriſti. Hoc au-
tem bono quoniam melius eſt bonum continentiæ vidualis, non hac profeſſione id agitur, ut
aliquid plus ſit Catholica Vidua, quam membrum Chriſti; ſed ut meliorem, quam conju-
gata, locum habeat inter membra Chriſti. Dixit quippe idem Apoſtolus &c.* Quæ autem
Cap. IV. adjunxit, illuſtrant profecto ſuperiora: *Vides etiam*, inquit, *conjugalem pudi-
citiam, & tori Chriſtiani matrimonialem fidem, donum eſſe & hoc a Deo; ut illud, quod
ultra liberorum procreandorum neceſſitatem, modum concumbendi aliquatenus concupiſcen-
tia carnalis excedit, non nuptiarum ſit hoc malum, ſed veniale ſit propter nuptiarum bo-
num.*

num. Non enim de conjugio, quod copulatur liberorum procreandorum cauſſa, & fide pudicitiæ conjugalis, & indiſſolubili, quamdiu ambo vivunt, Matrimonii Sacramento, quæ omnia bona ſunt; ſed de illo immodico carnis uſu, qui in infirmitate conjugum agnoſcitur, & interventu boni nuptialis ignoſcitur, ait Apoſtolus: Secundum veniam dico, non ſecundum imperium. *Item cum dicit:* Mulier alligata eſt quamdiu vir ejus vivit; quod ſi mortuus fuerit vir ejus, liberata eſt; cui vult nubat, tantum in Domino; beatior tamen erit, ſi ſic permanſerit, ſecundum meum conſilium: *ſatis oſtendit, beatam eſſe in Domino, etiam poſt mortem viri iterum nubentem fidelem, ſed in eodem Domino Viduam beatiorem, hoc eſt, ut Scripturarum non tantum verbis, verum etiam exemplis loquar, beatam eſſe Ruth, ſed Annam beatiorem. Quapropter hoc primum oportet, ut noveris, bono, quod elegiſti, non damnari ſecundas nuptias, ſed inferius honorari; nam ſicut bonum ſanctæ virginitatis, quod elegit filia tua, non damnat unas nuptias tuas; ſic nec viduitas tua cujuſquam ſecundas. Hinc enim maxime Cataphrygarum, ac Novatianorum hæreſes tumuerunt, quas buccis ſonantibus, non ſapientibus, etiam Tertullianus inflavit, dum ſecundas nuptias tamquam illicitas maledico dente concidit; quas omnino licitas Apoſtolus ſobria mente concedit. Ab hac ſanitate doctrinæ, nullius indocti, nullius docti diſputatione movearis; nec ito extollas bonum tuum, ut quod malum non eſt, tamquam malum crimineris alienum; ſed tanto magis gaude de tuo bono, quanto magis vides, non tantum illo devitari mala, ſed quædam etiam bona ſuperari.* Nec minus etiam pondus habent quæ Cap. v. ſubjunxit: *Mala*, ait, *ſunt etiam adulterium, vel fornicatio. Ab his autem illicitis valde longe eſt quæ voti libertate ſe obſtrinxit, & ſibi etiam licita ne licerent, non imperio Legis, ſed conſilio charitatis effecit. Et bonum eſt pudicitia conjugalis, ſed melius bonum eſt continentia vidualis. Hoc ergo melius illius boni ſubmiſſione honoratur; non illud bonum melioris hujus laude damnatur. Quod autem Apoſtolus, cum cœlibum, & innuptarum commendaret fructum, quia cogitant quæ ſunt Dei, quomodo placeant Deo, ſubjecit, & ait:* Hoc autem ad utilitatem veſtram dico, non ut laqueum vobis injiciam (*id eſt, non ut vos cogam*) ſed ad id, quod honeſtum eſt, hortor. *Non quia innuptarum bonum honeſtum dixit, ideo putare debemus, turpe eſſe vinculum conjugale; alioquin etiam primas nuptias condemnabimus, quas nec Cataphryges, nec Novatiani, nec diſertiſſimus eorum adſtipulator Tertullianus turpes auſus dicere. Sed quemadmodum cum ait:* Dico autem innuptis, & Viduis, bonum eſſe illis, ſi ſic permanſerint; *utique bonum poſuit pro meliore, quoniam omne, quod bono comparatum, melius dicitur, etiam hoc procul dubio bonum eſt; nam quid eſt aliud, quod ita dicitur melius, niſi quod magis bonum eſt? Nec ideo conſequenter eum ſenſiſſe arbitramur, malum eſſe, ſi aupſerint, quoniam dixit:* Bonum eſt illis, ſi ſic permanſerint. *Ita etiam cum ait:* Sed ad id, quod honeſtum eſt; *non Matrimonium turpe eſſe monſtravit, ſed quod honeſto erat honeſtius, generali honeſti nomine commendavit. Quia honeſtius quid eſt, niſi quod magis honeſtum eſt? Magis autem honeſtum, utique honeſtum eſt. Aperte quippe declaravit, hoc eſſe bono illo melius, ubi ait:* Qui dat nuptum, bene facit; & qui non dat nuptum, melius facit; *& hoc illo beato beatius, ubi ait:* Beatior autem erit, ſi ſic permanſerit. *Sicut ergo bono melius, & beato beatius, ſic honeſto honeſtius eſt, quod honeſtum voluit appellare. Abſit enim, ut turpe ſit; unde loquens Apoſtolus Petrus ait:* Viri uxoribus veſtris tanquam vaſi infirmiori, & ſubjecto tribuite honorem, quaſi cohæredibus gratiæ. *Et illas alloquens ſubditas eſſe viris ſuis, exemplo Saræ adhortatur. Nam ſic quædam*, inquit, *ſanctæ mulieres, quæ in Dominum ſperabant, ornabant ſe, obſequentes viris ſuis; quomodo Sara obediebat Abrahæ, dominum eum vocans, cujus factæ eſtis filiæ benefacientes, & non timentes ullam perturbationem.* Capite autem vi. & vii. hæc eadem multis aliis, & rationibus, & exemplis Auguſtinus confirmat, quæ conſulto prætereo ſilentio, ne vel moleſta, vel longa protrahatur diſputatio. Ut oſtenderet tamen, Julianam ſecundas nuptias optime recuſaſſe, non quod illæ quid haberent turpitudinis, ut dicebatur, ſed quia continentia præſtabat Matrimonio ſecundo, & ex primo jam filiis ſuſceptis illa ornata, & ditata intemperantiæ documentum dediſſet, ſi nupſiſſet ſecundo; hæc addit Cap. ix. quæ comprobant, ad quam ſcribebat Julianam, nec ſimplici voto, nec ſolenni obſtrictam, ipſumque Auguſtinum de ſolo viduitatis bono ſermonem, & diſputationem in eo Libro ſuſcepiſſe, & de damnatione erroris eorum, qui putabant cum Tertulliano, & reliquis, ſecundas nuptias eſſe adulteria, ſuam ſententiam protuliſſe, & judicium: *Tu autem*, inquit, *quæ & filios habes, & in eo ſæculi fine vives, quo jam tempus ſit non mittendi lapides, ſed colligendi; non amplectendi, ſed continendi ab amplexu; cum clamet Apoſtolus:* Hoc autem dico, Fratres, tempus breve eſt; reliquum eſt, ut & qui habent uxores, tanquam non habentes ſint. *Profecto ſi ſecundas nuptias appetiſſes, nullum Prophetiæ, vel Legis obſequium, nullum prolis ſaltem carnale deſiderium, ſed ſolius incontinentiæ fuiſſet indicium. Feciſſes enim quod ait Apoſtolus, cum dixiſſet,* bonum eſſe illis, ſi ſic permanſerint, ſicut & ego; *continuo quippe addidit:* Quod ſi ſe non continent, nubant; malo enim, eas nubere, quam uri. *Hoc enim dixit, ut effrænatæ libidinis malum non præcipitaretur in turpitudinem flagitiorum, cum exciperetur honeſtate nuptiarum. Gratias autem Domino, quoniam peperiſti, quod eſſe noluiſti, & virginitas prolis tuæ compenſavit diſpendium virginitatis tuæ. Nam diligenter interrogata doctrina Chriſtiana, & primas nuptias jam iſto tempore, niſi incontinentia ſit impedimento, contemnendas eſſe reſpondet. Qui enim dixit:* Si ſe non continent, nubant; *potuit dicere:* Si filios non habent, nubant. *Si poſt reſurrectionem, prædicationemque Chriſti, quando jam omnibus gentibus filiorum ſpiritaliter gignendorum tanta ſuppetit copia, tale* offi-

1. Cor. 7.
1. Cor. 7.
Ibidem.
1. Pet. 3.
Ibidem.
Eccleſ. 3.
1. Cor. 7.
Ibidem.

officium eſſet ex carne filios propagare, quale primis temporibus fuit. Sed denuo ab Auguſtino requiramus, an ſi hæc viduitatis continentia adjecto voto fulciatur, liceat voventi poſtea nuptiis copulari ſecundis? Non enim id facere licitum, ſed velle, damnabile eſſe Cap. VIII. & 12. ejuſdem Libri, ut alia omittamus, idem Auguſtinus demonſtrat. In priori enim
1. Tim. 5. ſic ait: *Proinde quæ ſe non continent, nubant, antequam continentiam profiteantur, antequam Deo voveant, quod niſi reddant, jure damnantur. Alio quippe loco de talibus dicit:* Cum in deliciis egerint, in Chriſto nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt. *Ideſt, voluntatem ad nuptias a propoſito continentiæ deflexerunt. Irritam quippe fecerunt fidem, qua prius voverant, quod perſeverantia implere noluerint.* In poſteriori vero tantum abfuit, ut Matrimonia poſt votum contracta licita eſſe affirmaret, ut dixerit illa adulteriis eſſe pejora: *Sed quoniam, ſicut ait Dominus,*
Matth. 19. Non omnes capiunt verbum hoc; *quæ poteſt ergo capere, capiat; & quæ ſe non continet,*
1. Tim. 5. *nubat: quæ non cœpit, deliberet: quæ aggreſſa eſt, perſeveret; nulla adverſario detur occaſio, nulla Chriſto ſubtrahatur oblatio. In conjugali quippe vinculo, ſi pudicitia conſervatur, damnatio non timetur. Sed in viduali, & virginali continentia, excellentia muneris amplioris expetitur; qua expetita, & electa, & voti debita oblata, jam non ſolum capeſſere nuptias, ſed etiam ſi non nubatur, nubere velle, damnabile eſt. Nam ut hoc demonſtraret Apoſtolus, non ait:* Cum in deliciis egerint, in Chriſto nubunt; *ſed,* nubere volunt; habentes, *inquit,* damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt; *& ſi non nubendo, ſed tamen volendo, non quia ipſæ nuptiæ vel talium damnandæ judicantur, ſed damnatur propoſiti fraus, damnatur fracta voti fides, damnatur non ſuſceptio a bono inferiore, ſed ruina ex bono ſuperiore. Poſtremo damnantur tales, non quia conjugalem fidem poſterius inierunt, ſed quia continentiæ primam fidem irritam fecerunt. Quod ut breviter inſinuaret Apoſtolus, noluit, eas dicere habere damnationem, quæ poſt amplioris ſanctitatis propoſitum nubunt; non quia non damnantur, ſed ne in eis ipſæ nuptiæ damnari putarentur. Sed cum dixiſſet,* nubere volunt, *continuo addidit,* habentes damnationem. *Et dixit quare,* quoniam primam fidem irritam fecerunt; *ut voluntatem, quæ a propoſito cecidit, appareat eſſe damnatam, ſive ſubſequantur nuptiæ, ſive deſint.* His ergo, ut jam finem dicendi faciamus, ſubjunxit in principio Capitis decimi illa Auguſtinus: *Proinde qui dicunt, talium nuptias non eſſe nuptias, ſed potius adulteria, non mihi videntur ſatis acute.* Et illa, quæ ad finem ejuſdem Capitis addit: *Fit autem per hanc minus conſideratam opinionem, qua putant, lapſarum a ſancto propoſito feminarum, ſi nupſerint, non eſſe conjugia, non parvum malum, ut a maritis ſeparentur uxores, quaſi adulteræ ſint, non uxores; & cum eas volunt ſeparatas reddere continentiæ, faciunt maritos earum adulteros veros, cum, ſuis uxoribus vivis, alteras duxerint.* Hæc omnia adverſus Tertulliani errorem ſecundas nuptias damnantis in Libro, *De monogamia*. Si quis enim Librum hunc Auguſtini, *De bono viduitatis*, cum illo Tertulliani, *De monogamia*, contulerit, hunc quaſi Apologeticum illius eſſe comperiet; ſed ea tandem, quæ ſummatim complectens quæ dixerat, addit Cap. 21. adeo explicate patefaciunt ſuperiora; ut qui ſe æquiores paullo judices huic cauſſæ præſtiterint, nec in dubium poſthac Auguſtini ſententiam permittant revocari.

Quapropter, ait, *non poſſum quidem dicere, a propoſito meliore lapſas, ſi nupſerint, feminas adulteria eſſe, non conjugia: ſed plane non dubitaverim dicere, lapſus, & ruinas a caſtitate ſanctiore, quæ vovetur Deo, adulteriis eſſe pejores. Si enim, quod nullo modo dubitandum eſt, ad offenſionem Chriſti pertinet, cum membrum ejus fidem non ſervat marito, quanto gravius offenditur, cum illi ipſi non ſervatur fides in eo quod exigit oblatum, qui non exegerat offerendum? Cum enim quiſque non reddidit, quod non imperio compulſus, ſed conſilio commonitus vovit; tanto magis fraudati voti auget iniquitatem, quanto minus habuit vovendi neceſſitatem. Hæc ideo diſputa, ne arbitreris, vel ſecundas nuptias crimen eſſe, vel quaſcumque nuptias, cum ſint nuptiæ, malum eſſe. Non itaque illas abs te damnatas velis eſſe, ſed ſpretas. Bonum ergo continentiæ vidualis luculentius decet, cum pro illo vovendo, & profitendo poſſunt contemnere feminæ quod libet, & licet. Sed poſt voti profeſſionem perſeveranter frænandum, & vincendum eſt quodlibet, quia jam non licet.* Poſteaque diſſerit latius, an tertiæ, vel quartæ liceant Chriſtiano? Quas nec etiam audet damnare, cum damnaverit ſemper, non in eo Libro tantum, ſed in aliis ſæpiſſime, quæ contrahuntur poſt votum, ea adulterina conjugia nuncupando. In Libro enim ad Pollantium *De adulterinis conjugiis*, adeo ſtricte hoc eſſe obſervandum ſcripſit, ut ſi poſt votum offerret ſe uxor infidelis, polliceretur que, ſe futuram Chriſtianam, ſi vir fidelis eam uxorem duceret, non licere poſt votum, his verbis edoceat [a]: *Non ſolum autem mœchandum non eſt,*
a August. Lib. 1. de adulter. conjug. c. 24. *quod facit non quidam, ſed omnis qui dimittit uxorem ſuam, & ducit alteram, & ſi propterea duxerit, ut faciat Chriſtianam; ſed etiam quiſquis non alligatus uxori, continentiam Deo voverit, nullo modo debet iſta compenſatione peccare, ut ideo credat, uxorem ſibi eſſe ducendam, quia promiſit quæ nuptias ejus appetit, futuram ſe eſſe Chriſtianam. Quod enim cuiquam antequam voluiſſet licebat, cum id ſe nunquam facturum voverit, non licebit: ſi tamen id voverit quod vovendum fuit, ſicuti eſt perpetua virginitas, vel continentia.*
b Idem Lib. 2. Cap. 12. Et in Libro II. ad finem [b], poſt alia: *Qui vero*, inquit, *eligunt continere, aliquid utique melius eligunt, quam eſt nuptiarum bonum, hoc eſt, generatio filiorum. Unde ſi eligitur continentia, ut bono nuptiarum melius aliquid capeſſatur, quanto potius cuſtodienda eſt,*
1. Cor. 7. *ut adulterium caveatur. Cum enim dixiſſet Apoſtolus:* Quod ſi ſe non continet, nubat. melius eſt enim, *inquit*, nubere, quam uri; *non dixit, melius eſt mœchari, quam uri*,

Idem

Idem alibi [a]: *Nubendi licentia quibuſdam tribuitur, illis videlicet, qui virginalem caſtimoniam nequaquam profeſſi ſunt: quibuſdam autem non tribuitur; illis videlicet, qui virgines, vel continentes eſſe decreverunt.* Nec ſibi ſolum, & Catholicis ſacratæ virginitatis violationem diſplicuiſſe, ſed ethnicis etiam hominibus, nobis id tanquam graviſſimum crimen objicientibus, ſi forte aliquando eſſet commiſſum, ipſe Auguſtinus [b] teſtatur ad Marcellinum. Quod facturi non eſſent, ſi id grava apud nos haberi, & exacrandum non vidiſſent. Non ergo nuptias poſt votum emiſſum admittit Auguſtinus, ut Brentius contendit, &, quod magis miremur, Hoſius Cardinalis [c]. Perſuaſus enim, hanc fuiſſa Auguſtini ſententiam, opponit adverſus illam Cyprianum, Amboroſium, Baſilium, Theophylactum, ea adulteria vocitantes; cum tamen ſit certum, non ſimilia tantum Auguſtinum cum Cypriano, & reliquis ſanctis Patribus, ſed eadem prorſus, & eodem Catholicæ Eccleſiæ ſenſu, & Spiritus Sancti afflatu Chriſtiane docuiſſe, & ſapienter: Viduas ſcilicet, nullo voto emiſſo, juſte maarimonium poſſe contrahere. Viduas enim olim in Eccleſia alias continentes ſolum, nullo voto devinctas, quæ *ſæculares* dicebantur (qualis Juliana) quæ nubere poterant; alias vero adſtrictas voto, quæ *ſanctimoniales* vocantur, quibus nubere non licebat ex Concilio iv. [d] Toletano didici: *Duo*, inquit, *ſunt genera Viduarum*, ſæculares, & ſanctimoniales: *ſæculares Viduæ ſunt, quæ adhuc diſponentes nubere, laicalem habitum non depoſuerunt: ſanctimoniales ſunt, quæ jam mutato habitu ſæculari, ſub religioſo cultu in conſpectu Sacerdotis, & Eccleſiæ apparuerunt. Hæ ſi ad nuptias tranſierint, juxta Apoſtolum, non ſine damnatione erunt; quia ſe primum Deo voventes, poſtea caſtitatis propoſitum abjecerunt.* Cum ergo hæc ſancta, & pia Auguſtini doctrina cum Divo Paullo, cum Pontificibus, cum Conciliorum Decretis mire conſentiat, quid opus eſt illam de ſimplici voto interpretari? Ex quibus deducitur vera, & germana ſententia Auguſtini, continentiæ votum ut factu licitum, ſic rupru illicitum, & redditu eſſe neceſſarium, contextumque a Gratiano relatum in Cap. *Quidam nubentes*, xxvii. Diſt. ex Libro Auguſtini, *De bono viduitatis*, falſo tribui Auguſtino; cum verbum illud, *poſt votum*, in toto Auguſtini Libro non extet; nec ad rem, & cauſſam Auguſtini, & Julianæ ſpectabat, quæ de ſolo bono erat ſimplicis propoſiti continentiæ. Quod notandum eſt etiam ad ea, quæ interpretes noſtri, Auguſtini verbis graviter preſſi, ſenſu diverſo docere ſolant in Cap. *Nuptiarum bonum*, xxvii. Quæſt. 1.

[a] Lib. *De conflictu vitior. & virtutum* C. 24.

[b] *Lib.* 1. *De Civitate Dei Cap.* 16.

[c] *Tam in Catholica profeſſione Cap.* 56. *quam Lib.* 4. *de traditionib.*

[d] *Can. LV.*

COMMENTARII NOVI.

SI apud Gentiles, Virgines Veſtales, quæ falſis Diis virginitatem vovebant, libidini inſervientes, virgis cædebantur, ac vivæ defodiebantur in terram. Juvenalis Satyra iv.

Nemo malus felix, minime corruptor, & idẽ
Inceſtus, cum quo nuper vittata jacebat.
Sanguine adhuc vivo terrã ſubitura ſacerdos

Alexander ab Alexandro, Lib. 5. *dierum gen.* Cap. 12. Lipſius, *De Veſta & Veſtal.* Illuſtrat Guter. *De jure Pontif.* Lib. 2. Cap. 3. merito Virgines Deo vero dicatæ, quæ ſe corrumpi, aut violari patiuntur, variis pœnis ab Eccleſiæ Patribus plectuntur. Inter bigamos reputantur. C. *Quotquot*, 27. Quæſt. 1. Cujus difficultatem agnoverunt Covar. in Clement. *Si furioſus* 1. P. §. 2. Baſil. Lib. 7. *De Matrim.* Cap. 14. & 28. Sanchez eodem Tract. Lib. 7. Diſput. 81. Bellarminus Tom. 1. *Controv.* Lib 2. *De Monach.* Cap. 33. Ut adulteræ puniuntur. D. Baſilius *ad Amphil.* Cap. 60. Communione uſque ad exitum privantur. Concil. Tribur. Cap. 23. vel donec emendentur. Synodus Aurelian. v. Can. xix. *Si culpam ſequeſtratione ſanaverint, ad communionis gratiam revocentur.* Arelat. ii. Can. lii. & in Concilio Tolet. 1. Can. xvi. Carthag. iv. Can. ultimo. Eas etiam in ergaſtula retrudendas eſſe, ut ibi purificatorio pœnitudinis igne decoquantur, ſtatuitur in Concilio Tribur. Can. xxiii. & xxvi. Et Lib. 2. Capitul. Caroli, Cap. 2. cum referantur Acta Synodi habitæ a Bonifacio Moguntino Epiſcopo ſtatuitur, ut ancillæ Dei in crimen fornicationis lapſæ, in carcere pœnitentiam faciant in pane, & aqua per annum, & omnes pili earum radantur. Concilio Melden. Can. lxvii. *Ipſæ vero locis congruis pœnitentiæ retrudantur, & ad habitum Religionis redire cogantur.* Et in Can. lxx. Synodi Metenſis ſub Arnulpho Rege, Vvormacienſis Can. xxvi. ſtatuitur, ut *feminæ, quæ ſacro velamine ſunt conſecratæ, ſi fuerint (quod nolumus) lapſæ, velamen deponere non præſumant, ſed pœnitentiæ jugo ſummiſſæ ſummopere decertare feſtinent, ut ad indulgentiæ, & remiſſionis gratiam valeant pervenire.* Plures alios Eccleſiæ Canonas, in quibus Virginibus lapſis variæ imponuntur pœnæ, congerunt Tamburinus, *De jure Abbatiſſ.* Diſp. 11. Quæſt. 4. Gibalinus, *De clauſura*, Diſquiſit. 2. Cap. 1. §. 13. Conſect. 1. Bellarminus, Lib. 2. *De Monachis*, Cap. 33. Baſil. Lib. 7. *De matrim.* Cap. 14. & 28. Pamalius ad D. Cyprianum Epiſt. lxii. Petrus Gregorius, Lib. 3. *Partit.* Tit. 21. Cap. 7. Creſpetius in *Summa*, verbo, *Monialis*. Michael Rauſel. Lib. 1. *Hiſt. Juris Pontif.* Lib. 1. Cap. 5. num. 2. Nec in præſenti Canone, & aliis ſupra relatis exprimitur, an de Virginibus tantum lapſis, an vero de nubentibus agatur; quia ſicut libera copula illis violata fide prohibita aſt, ita & conjugalis. Concil. Valent. Galliæ, Can. 11. *De puellis, quæ ſe Deo voverant, ſi ad terrenas nuptias ſponte tranſierint, id conſtituendum eſſe decrevimus, ut pœnitentia bis non ſtatim detur.* Arelat. 11. Can. xxxiii. *De puellis, quæ ſe Deo voverunt, & præclaro nominis decore floruerunt, ſi poſt viginti quinque annos ætatis ad terrenas nuptias ſponte tranſierint, id cuſtodiendum eſſe decrevimus, ut cum eis, cum quibus ſe obligaverint, communione priventur, ita ut eis poſtulantibus pœnitentia non negetur, cujus pœnitentiæ communio multo tempore differatur.* Tolet. 1. Can. xvi. *Devotum*

peccantem non recipiendam in Eccleſia, niſi peccare deſierit, & deſinens egerit aptam pœnitentiam decem annis, accipiat communionem. Quæ autem maritum acceperit, non admittatur ad communionem, niſi adhuc vivente ipſo viro caſte vivere cœperit, aut poſtquam ipſe diceſſerit. Tolet. II. Can. VI. Gelaſius Epiſt. 9. ad Epiſcopos Lucaniæ. Leo I. Epiſt. 92. ad Ruſticum. Quorum, & aliorum verba referunt Baſilius in *Quæſt. Quotlib.* Quæſt. 3. Scholaſt. Spencæus integro Tract. *De vot. continent.* Nicol. Le-maiſtre, *De Monach.* Tract. *De Cœlibat.* Lib. 4. Cap. 2. Et licet verba præſentis Canonis de Virgina tantum lapſa accipi poſſint, taman de Virgine nuptias celebrante, aa accipere nos cogunt Concilium Colonienſe celebratum anno Domini DCCCVII. Can. VI. Mogunt. ſub Stephano, & Arnulpho anno DCCCLXXXVIII. Canona XXVI. ubi cum PP. agant de monialium conjugiis, iſtius Canonis verba inſerunt, quaſi confirmantes Illibaritani Concilii prohibitionam, ne Virgines contra propoſitum virginitatis ad terrahas nuptias tranſire poſſint. Ex hoc autem, & ſupra relatia Canonibus recte probant, & nervoſe defendunt Baſil. dicta Quæſt. 3. Schol. & Lib. 7. *De matrim.* Cap. 12. P. Scherlog. Tom. 3. *in Cantica*, veſt. 28. ſect. unic. Matrimonium ab hujuſmodi Virginibus Deo dicatia monialibus, val etiam Monachis, contractum, fuiſſe validum, licat illicitum, & prohibitum, donea hujuſmodi conjugia Eccleſia irritavit in Synodo Ganerali Romæ celebrata anno MCXXX. cujus verba refert Gratian. in Cap. 7. §. *Ut lex.* 27. Quæſt. 2. Et licat ante ea tempora aliquando legamus hujuſmodi conjuges ſeparari, racte accipit aa juris teſtimonia Baſilius da ſeparatione quoad torum, non varo quoad vinculum; cum illis temporibus votum ſolenne Religionis adhua non irritarat conjugium. Quomodo accipiunt D. Baſil. ad Amphilochium Can. LXII. in illis verbis: *Canonicorum fornicatio pro matrimonio non reputetur, ſed eorum conjunctio omnino divellatur.* Concil. Aurelian. Can. XIX. Concil. Tolet. Can. XXVI. *Nam ſicut ſupradictum eſt, ſi uxorem duxerit, excommunicetur, & de uxoris male ſociata conſortio etiam judicis auxilio ſeparetur.* Matiſcon. II. Can. XII. *De puellis vero, quæ ſe Deo voverint, & præclaræ decore ætatis ad terrenas nuptias tranſierint, id conſtituendum eſſe decrevimus, ut ſi qua puella voluntario, aut parentibus ſuis rogantibus Religionem profeſſa, aut benedictionem fuerit conſecuta, & poſtea ad conjugium, & illecebras ſeculi, quod potius ſtuprum eſt, quam conjugium judicandum, transgredi præſumpſerit; uſque ad exitum, qui ſe hujuſmodi conſortio miſcuerit communione privetur. Quod ſi ſe pœnitentia ducti ſequeſtraverint, quamdiu Epiſcopo loci illius viſum fuerit, a communionis gratia ſuſpendantur.* Gragor. Magn. Lib. I. Epiſt. 40. ad Anthemium. Concil. Tolet. IV. Can. LII. Tribur. Can. XXIII. Ubi cum de conjugio iſtarum Virginum agatur, ita ſtatuitur: *Unde verbo Domini, & canonica auctoritate in hac Sancta Synodo præcipimus, ut omnino ſeparentur, & juramento colligentur, ulterius ſub uno non cohabitare tecto, nec familiari frui colloquio, excepto in Eccleſia, & in publico, aut pariter ullam habere communionem, unde ſuſpitio illecebroſi deſiderii, aut ſcandolum libidinoſi facti juſte poſſit oriri. Si quæ etiam inter ſe dividenda ſint, dividant, & uterque ſua provideat.* Qua ſentantia retenta, videlicet conjugia a religioſis Viris, ſacratiſque Virginibus prioribus Eccleſiæ ſæculis uſque ad XII. valida fuiſſe, licet prohibita, facile defendi poteſt. D. Auguſtin. *De bon. conjug.* Cap. 10. relatus a Gratiano in Cap. *Quidam*, 27. Quæſt. I. & Lib. 2. Cap. II. cujus verba refert Mendoza in præſenti. In ais enim S. Doctor aperte reprehendit eos, qui exiſtimabant, hujuſmodi nuptias nullas, atqua dirimendas eſſe; & aſſerit, hujuſmodi conjugia naquaquam eſſe adultaria cenſenda, ſed legitima, licet illicita, cum adhuc ab Eccleſia non eſſent ſub irritationa prohibita. Unde neceſſe non eſt cum Mandoza in præſenti accipare B. Auguſtinum de ſecundis nuptiis, quas nonnulli ſui temporis parum conſiderate damnaverant. Agit anim Sanctus de nuptiis poſt votum caſtitatis emiſſum calebratis, ut omnes DD. fatentur: ideoque adducit locum Paulli in I. ad Timoth. Cap. 5. ubi da Viduis poſt votum emiſſum ad nuptias tranſeuntibus agit Apoſtolus. Nec racte pro ſua ſentontia axpendit Mendoza, D. Auguſtinum ad Julianam viduam ſcribere, quæ nullo tenebatur voto; igitur agit de ſecundis nuptiis. Sed licat hoc ita eſſe admirtamus, quid inde? An quia viduitatis propoſitum commandare cœpit, non potuit ad alia conjuncta gradum facere? Deinde quod Lib. *De adulter.* Cap 24. & Lib. 2 Cap. 12. hujuſmodi matrimonia poſt votum vocat adulteria, & atiam propter converſionem alicujus infidelis, ſi ſub conditione calebrandi matrimonii convartaretur, non eſſe celabranda. Racta quidem nec ab his, quæ diximus, diſſentit. Adulteria vocat, immo & adulteriis pejora, ut vidimus, non quia vera adulteria ſint, aut nuptiæ invalidæ, ſad quia ſacrilegio implicantur ratione emiſſi voti. Latius proſequitur Baſil. Legion. ubi ſupra. Mendozæ interpretationem ad Epiſt. 62. D. Cypriani amplectuntur Turrianus, & Cardinalis Hoſius, quos refert, & ſequitur Pamelius in Notia ad ipſam Epiſtolam 62. ita ut S. Cyprianus accipiatur in verbis relatis de Virginibus nullo voto caſtitatis obſtrictis; ut ſenſus ſit eorum verborum, quod ſi ſe ex fide Virgines Chriſto dicaverint, pudica, & caſte ſine ulla fabula perſeverent; ſi vero perſaverare nolunt, aut non poſſunt, non ſe Chriſto dicant, ſed potius nubant. Unde cognoſcitur, quam perparam Eraſmus in annotatiunculis marginalibus in dicta Epiſtola, qua audaei impudentia omnia ſuis ſedibus corrumpere, & dimovare tentavit, notavit, D. Cyprianum Virginibus ſacris permittara nuptias contrahere. GONZALEZ.

Ple-

Placuit, nec in fine dandam eis eſſe communionem.

CAPUT VICESIMUM NONUM.

De lapſis Virginibus ſacris Epiſcoporum eſſe judicium.

SI mulier quæcumque corporis proſtituendi non habet poteſtatem; quæ Chriſto illud in conſecratione tradidit, & illi, non ſibi vivere ſe devinxit, multo certe minus illam habere debet, aut poteſt. Conſtat hinc capitale crimen eſſe, & inter capitalia præcipuum, fidem Deo fallere. Ideoque non ſolum communionem in vita, ſed & in vitæ exitu ſacris Virginibus, ut ſponſo Jeſu Chriſto adulterantibus, ab Hiſpanis Patribus denegari. Ecce quam antiqua ſit in Hiſpania ſacræ virginitatis cuſtodia, & quam acri pœna illius violatio coercita, & punita. Conſtat etiam, de Virginibus ſacris judicium ad Pontifices ſpectare; quod & olim etiam Pontifici Maximo in Virgines Veſtales lapſas competebat, Auctoribus Livio a, & Plinio b. a 1. *Decad. Lib. 4.* b *In Epiſt. ad Mutian. Lib. 4. Epiſt. 11.*

Quod ſi ſibimet perſuaſerint, quod infirmitate corporis lapſæ fuerint,
& toto tempore vitæ ſuæ hujuſmodi feminæ egerint pœnitentiam,
& abſtinuerint ſe a coitu, eo quod lapſæ potius videantur,
placuit, eas in fine communionem accipere debere.

CAPUT TRIGESIMUM.

Quam Deo accepta virginitatis oblatio.

HOnorificentiſſimum eſt, Virginem eſſe; honorificum, Virginem vocari. Ideo Concilium quas prius ſtantes *Virgines* dixerat, jam lapſas, *feminas* nuncupat, remiſſo antiquo nominis decore. Nec *feminas* tantum dicit, quia jam Virgines eſſe deſierunt, ſed *hujuſmodi feminas*, majori nota, & contemptu. Solent Viri graves ad deſignandas perſonas, quas remiſſo honore, vel detracto nuncupare volunt, has voces uſurpare: *Hujuſmodi homines*, neſcio, vel neſcias qui homines: & aliæ generales his ſimiles nuncupationes.

Si ergo Virgines quæ proſtrato pudore, ſemel ſibi, & Chriſto mortuæ fuerint, illius gratia reviviſcere cœperint, & non ſolum a turpitudine anteactæ vitæ deſtiterint, ſed pœnitentiæ lamentis antiquas ſordes purgaverint, eo quod lapſu potius quam conſilio ante peccaſſe cenſendæ ſunt, placuit, ut in fine communionem acciperent, remiſſa acriori pœnitentia.

Ex prima, & ſecunda hujus Decreti ſanctione illud ab hæreticis vellem obſervari, quam accepta ſit Deo, & ſponſæ ſuæ Eccleſiæ virginitatis promiſſio, vel oblatio, quamque deteſtanda illius violatio, contra antiquum Joviniani Monachi, & Helvidii errorem, dicentium, apud Deum non eſſe majoris meriti virginitatem, quam conjugium; ſed pares voluerunt virginitati nuptias. Contra quos ſatis erudite, & copioſe Hieronymus, Auguſtinus, Chryſoſtomus, & ante hos Ambroſius c ad Siricium PP. in Concilio Sacerdotum Romæ habito, c *Epiſt. 81.* quod ſummatim complexus d eſt in Epiſtola ad Mediolanenſem Eccleſiam, & altera ad Epiſcopos Africæ; & ipſi Epiſcopi Africani comprobarunt, & confirmarunt poſtea in Concilio Telenſi. d *Siricius PP. in Epiſtola ad Mediolan. Eccleſ. extſtat inter Ambroſ. n. 80.*

Sed, ut, omiſſo auctoritatis pondere, rationum momentis rem ipſam adverſus hos, & alios procaciores hæreticos expendamus; quid inter conjugii, & virginitatis bonum interſit, inde apparebit, quod conjuges primum tranquilliori loco ſint, ut Chryſoſtomi e verbis utar. *Nam ſi quando in illis excitatur* (ait) *ardor libidinis, concubitu facile ſedatur: Virgo autem non habet unde ignem reſtinguat, flammam quidem excitatam, & in altum ſublatam videt, ſed eam extinguere non poteſt, tantum vero relinquitur, ut igni reſiſtens non uratur. Quid igitur mirabilius, quam univerſum geſtare in animo rogum ardentem, neque comburi? quam flammam in intimis animæ partibus verſari, & integram permanere rationem? Nemo enim illi dat hanc veniam, ut libidini parens ejuſmodi carbones effuſos extinguat. Verum quod Scriptor Proverbiorum fieri non poſſe dicit in corpore, id ipſum animo Virgo cogitur ſuſtinere.* Quid igitur (inquit) ille? Nunquid poteſt homo ambulare ſuper prunas, ut non comburantur plantæ ejus? *ecce ambulat ipſa, & perfert cruciatum.* Nunquid poteſt quiſquam abſcondere ignem in ſinu, ut veſtimenta ejus non ardeant? *At hæc ipſa non veſtibus, ſed intus ignem continens furentem, & crepitantem flammam perfert, & ſuſtinet. Etiam ne, quæſo, nuptias quiſquam cum virginitate conferre, vel omnino in ejus conſpectu ponere audeat? At non id permittit Divus Paullus, qui magnum inter utrumque propoſuit intervallum.* Hæc enim (inquit) cogitat, quæ Domini ſunt; illa autem cogitat, quæ ſunt mundi. *Nec eo ſolum bono, & honore extolli poteſt virginitas, ſed & aliis multis multo ſane majoribus. Cum enim illa Chriſtiana Fide, & charitate fulcitur, tanto, & matrimonio, & humanis rebus præferenda eſt, quanto humano generi antecedunt beatæ mentes. Illarum enim præſtantiam non æmulari tantum, ſed imitari videntur: qui cum natura illis ſint inferiores, pugnantes tamen cum his, quæ ipſius naturæ neceſſitas poſtulat, & vincentes adhuc ardore voluptatis cæleſtis, naturalis ardorem voluptatis, illas quoad fieri poteſt, aſſequuntur potius, quam imitantur. Si enim neque nu-*

e *Lib. de virgin.*

Proverb. 6.

nubant Angeli, neque uxores ducunt, in pari cauſſa ſunt Virgines: in eo autem diſpar i, quod cum gravibus corporis vinculis deprimantur, anguſtiſſima tamen pennarum levitate ad excelſum illum, & cæleſtem Sanctorum Spirituum locum, viventes adhuc in carne, ſi non carne, victa tamen carne ab ſpiritu, ſpiritu incipiunt conſcendere, & ſpiritu ſimul, & carne feliciter poſtea aſſequuntur. Ac tandem iiſdem, quibus illi muneribus, & (quod caput eſt bonorum omnium) ſponſi conſuetudine feliciſſima perfruuntur. Felices ergo ſapientes illas, & beatos, qui humana ſpecie, & figura Divinam, ac plane cæleſtem vim conſequuti ſunt. Inſanos, & miſerabiles Jovinianum, Helvidium, & reliquos recentiores hæreticos, qui cum dignitate ad beatas mentes Chriſti gratia proxime poſſint accedere; non ſolum in impuram belluarum intemperantiam depravata abjiciunt ſe voluntate, ſed obſcurato naturali rationis lumine, juſte, digneque facere poſſe profaniſſima jactitant impudentia; digniſſimi ſane, ut graviores in morte ſufferant cruciatus, quam luxuriantes in vita experti ſunt voluptates. Nec mortuos ſolum pœna dignos æquiores paullo cenſebunt judices, ſed & vivos adhuc, & in ipſa vita morientes. Nam ſi indicentes bellum homini innocenti graviſſima a Deo ſeveritate puniti ſunt; qui Angelis, & Deo ipſi ſanctiſſimo virginitatis auctori, expugnato caſtitatis præſidio, multo illud gravius conantur inſligere, & vivi, & mortui, propter ſummam improbitatem æternas merentur momentaneæ voluptatis pœnas perſolvere.

Conſtat hinc etiam, gravem fuiſſe antiquum Joannis Vvicleph errorem dicentis, neminem ſalvari poſſe in religione privata (vocat religionem privatam, quæ præceptis Eccleſiæ addit perfectionis conſilia) Quinimmo dixit, omnem qui in privata religione exiſtit, eſſe ineptum, & inhabilem ad obſervantiam mandatorum Dei. Quam veſaniam jam fere ſepultam, ab oblivione, vel ab inferis potius, ſuſcitavit Martinus Lutherus, dicens, non eſſe licitum hominem obligari ad aliquid agendum ultra id, quod Dominus nobis præcepit, ſed libere vivendum eſſe cuilibet, & non ſub Lege humana: qua ratione liberam tribuit ſacris Virginibus & Monachis poteſtatem exeundi a monaſteriis, & uxores ducendi, ſi vellent: immo in multis Germaniæ Oppidis coacti ſunt Monachi religionis ſtudia, & monaſterii regulas deſerere, ut abjecta cuculla, ſanctum (ſi bonis placet) & inviolabile matrimonii Sacramentum, ni mavis ſcortationem, inirent. Joannis Vvicleph errores damnavit Concilium Conſtantienſe a, Lutheri Tridentinum b.

a *Seſſ.* 8.
b *Seſſ.* 24. *de Sacram. matr. Cap. IX. Conc. Carthag. IV. Can. CIX.*

COMMENTARII NOVI.

MAGNI fuerunt circa virginitatis votum, & profeſſionem hæreticorum errores. Vigilantius commentitiam dixit neceſſim pudicitiam libidinis, & virginitatem. D. Hieronym. adverſus Vigilantium Cap. 1. Jovinianus monachus docuit, virginitatem non eſſe apud Deum majoris meriti quam conjugium. D. Auguſt. hæreſi 82. idem ſenſit Eunomius. D. Hieron. in Cap. 4. Oſeæ. Helvidius ejuſdem voluit eſſe gloriæ Virgines, & maritatas. Hieronym adverſus Helvidium Cap. 10. Fauſtus Manichæus reprehendit Catholicos, quod ad virginitatis profeſſionem certatim incitarent. D. Auguſt. *Contra Fauſtum*, Lib. 30. Cap. 4. Alia deliria his ſimilia docuerunt Lollardus, Lutherus, Conradus, Pellicanus, Mart. Bucerus, quorum errores referunt, & Patrum auctoritatibus refellunt adverſus hæreſes verbo, *Virginitas*, Jodocus Coccius Lib. 4. *Theſauri*, Tom. 1. art. 4. & pro virginitatis flore, & ſacratis Virginibus plura adduxerunt Theologi expoſitivi in Cap. 19. Matth. in Epiſt. 1. ad. Corinth. Cap. 7. Sherlogus Tom. 3. in Cantica, veſtigio 33. ſect. undecima, Bivarius, *De veteribus Monachis* Lib. 4. Cap. quinto. GONZALEZ.

Et toto tempore vitæ ſuæ hujuſmodi feminæ egerint pœnitentiam, & abſtinuerint ſe a coitu.

CAPUT TRICESIMUM PRIMUM.

Quanto ethnicis Chriſtianæ Virgines præſtent. Illarum breve, harum perpetuum vinculum eſſe: diſſolubile tamen Pontificis Maximi imperio. Explicata in eam rem Innocentii III. Epiſtola ad Abbatem Sublacenſem.

GLoriari jam deſinant Romani veteres de antiqua religionis ſuæ, vel ſuperſtitionis ſanctitate. Ne nobis integritatem jactent Veſtalium virginum; ne vane oſtentent illarum pudicitiam, & mores; ne ſtatis ſolennibuſque cæremoniis earum falſo putent, frugum fertilitatem, & copiam, civium ſalutem, Reip. incolumitatem, & Imperii amplitudinem inniti; ne inextinguibilis cuſtodia ignis ſibi velint, & nobis perſuadere, Deorum amicitiam conciliari, & conciliatam retineri. Majora enim jam habent Hiſpani, habent præſtantiora, habent celſiora, habent non mendacem, & ſimulatam, ſed veriſſimam veræ ſanctitatis, veræ religionis, veræ pudicitiæ, & honeſtatis, non demonibus, ut illæ, ſed vero, Optimo, & præpotenti Deo devotæ, atque ſacratæ cuſtodiam: habent & alia, quibus omnem ſuis laudem præcipuiſſe fatebuntur omnes, qui ſano, ſinceroque judicio valent. Illæ enim ignotæ Deæ Veſtæ, noſtræ Optimo Deo, & Maximo dedicantur. Illæ parentum, vel Pontificis maximi imperio coactæ; noſtræ ſpontanea, & libera voluntate habitum ſuſcipiunt religioſum. Illæ in theatro, & circo, ludis, & ſpectaculis omnibus etiam cruentis intererant: noſtræ cancellos

unius

unius ſacratæ domus egredi neſciunt. Illæ in conſervando ligneo quodam, vel æneo Palladis ſimulacro, & ignis terreſtris lumine vaniſſime; noſtræ in ſacris, diuturnis, atque nocturnis precibus Deo decantandis devote, ſanctiſſimeque occupantur. Illæ corpore tantum; hæ corpore, & mente ſe ad verecundiam formant, pudorem colunt, caſtoque ſermone, & caſtiori corpore ſancta, & inviolata virginitate fruuntur potius quam gloriantur. Illæ temporalem & certis annorum finibus circumſcriptam; iſtæ perpetuam continentiam obſervant, gratiſſimam victimam Deo ſuo ſponſo offerantes, & eo gratiorem, quod ſanctiſſimæ ſuæ matris exemplum, inſtitutumque imitentur; quam primam omnium, perpetuam voviſſe Deo pudoris integritatem, docent B. Ambroſius a, Hieronymus b, Bernardus c, Rupertus d, & alii. Quinimmo Epiphanius e veterem fuiſſe Eccleſiæ conſuetudinem refert, Virgines, quæ Deo pudicitiæ voverent integritatem, ſe illam ſuſcipere in honorem, & imitationem Beatæ Mariæ Virginis, proteſtari. Veſtales enim, poſtquam triceſimum ætatis ſuæ annum in Templo Veſtæ peregerant, inde egredi poterant, & matrimonio copulari, ut Halicarnaſeus f tradit, primoque decannio, velut in religione novitias rationem Sacrorum oportuiſſe addiſcere, ſequenti decennio exercere ut miniſtras: poſtremo autem juniores docere ut magiſtras; poſt eractum vero annum triceſimum, non vetitum, depoſitis coronis, reliquiſque inſignibus Sacerdotii, nubere cui vellent. Id ipſum quoqua refert, noſtras antiquis Virginibus præferendo, Divus Ambroſius g: *Quis mihi prætendit*, inquit, *Veſtæ Virgines, & Palladis Sacerdotes? Qualis eſt iſta non morum pudicitia, ſed annarum, quæ non perpetuitate, ſed ætate præſcribitur? Petulantior eſt talis integritas, cujus corruptela ſeniori ſervatur ætati. Ipſi docent, Virgines ſuas non debere perſeverare, nec poſſe, qui virginitoti finem dederunt. Qualis autem eſt illa religio, ubi pudicæ adoleſcentes jubentur eſſe impudicæ anus? Sed nec illa pudica eſt, quæ Lege tenetur, & illa impudica, quæ Lege dimittitur. O myſteria, o mores, ubi neceſſitas imponitur caſtitati, auctoritas libidini datur!* Prudentius h *contra Simmachum*, eundem refert morem, & irridet.

Quæ nunc Veſtalis ſit virginitatis honeſtas,
Diſcutiam, qua Lege regat decus omne pudoris.
Ac primum parvæ teneris capiuntur in annis
Ante voluntatis propriæ quam libera ſecta
Laude pudicitiæ ſervens, & amore Deorum,
Juſta maritandi contemnet vincula ſexus.
Captivus pudor ingratis addicitur aris,
Nec contempta perit miſeris, ſed adempta voluptas.
Corporis intacti mens non intacta tenetur,
Nec requies datur ulla taris: quibus innubo cæcum
Vulnus, & amiſſas ſuſpirat fœmina tædas.
Tum, quia non totum ſpes ſalva interficit ignem;
Nam reſides quandoque faces adolere licebit,
Feſtaque decrepitis obtendere flammea canis,
Tempore præſcripto membra intemerata requirens
Tandem virgineam faſtidit Veſta ſenectam.
Tum thalamis habilis tumuit vigor, irrita nullus
Fœcundavit amor materno viſcera partu.
Nubit anus veterana ſacro perfuncta labore,
Deſertiſque focis, quibus eſt famulata juventus,
Transfert emeritas ad fulcra jugalia rugas,
Diſcit & in gelido nova nupta tepeſcere lecto.

Nec ſolum ſacras Virgines noſtras antiquis Veſtalibus prætulit D. Auguſtinus i, ſed & mulieres jam ſemel, & iterum nuptas. Mirum tamen eſt quod Halicarnaſſeus refert de his virginibus Veſtalibus, quæ poſt eos annos in Sacerdotio tranſactos, matrimonii vinculis adnexæ ſunt (non potuiſſe tamen niſi ſemel nubere, Hieronymus k auctor eſt) *Fecerunt id paucæ aliquot*, inquit, *ſed parum læto vitæ exitu, & ominoſo apud cæteras, ita ut libenter poſthac virgines ævum exigerent in Deæ contubernio*. Apud nos etiam receptum videmus, ut qui a religionis habitu ſemel ſuſcepto deſciverint, ætate, ſtudiis, & vita infortunati, infelicesque prorſus habeantur, & merito. Quid enim magnum expectari poteſt de his, qui nullo naturalis Legis vinculo devincti, aut corporis neceſſitate compulſi, ſed propria, vel inconſtantia, vel libidine, officia pietatis, religionis ſtudia, charitatis ſtipendia, & præſentia futuræ æternitatis gaudia ſpernentes, vanis aut uxorum, aut ſæculi ſolicitudinibus ſe ingerunt. Turpe enim cordatis hominibus non poteſt videri, animam cœleſtibus intentam bonis, ut hæc fragilia ſibi comparet, ab immortalibus ſuis operibus avocari; habeturque juſtiſſime tanquam inſigne, & perſpicuum inſipientis, leviſſimique animi indicium, graviora pro levioribus, ſpiritualia pro ſæcularibus, æterna pro caducis, & brevibus commutaſſe, & ſe a Dei caſtris, cui jam ſpiritualiter cæperant militare, corpori poſtea ut pecudes ſervientes, ad mundi, & carnis illecebras quocumque prætextu contuliſſe.

Religiones ergo noſtræ non ferunt temporariam illam Romanorum caſtitatis, & obedientiæ diſciplinam, ſed perpetuam. Perpetuam dico, non quod ejus nodus adeo ſit impditus, ut nullius manu, & poteſtate diſſolvi poſſit, aut explicari, nam poſſe, mox oſtendemus; ſed quod communes ordinariæ Religionis Leges perpetuam hanc voventium poſtulent obſervationam, indulgentia, vel diſpenſatione (ut vocant) ejus ſolum imperio reſervata, cui (ſicut a Bernardo ſcriptum eſt) & providere datum, & poſſe providere creditum eſt. Tuo intelli-

go

a *Lib. de inſtitut. virg. Cap.* 5.
b *Epiſt.* 2. *ad Euſtochium.*
c *Homil.* 2. & 3. *in Miſſus eſt.*
d *Lib.* 3. *in Cantica circa finem.*
e *Hæreſi* 78.
f *Lib.* 2. *Rom. antiq.*
g *Lib.* 1. *de virginibus.*
h *Lib.* 3.
Alias Contemnat.
i *Lib.* 1. *de Nuptiis & concupiſcentia C.* 4.
k *In Apologia ad Pammachium. Halicarnaſſeus Lib* 2. *Roman. antiquit.*

go ſanctiſſimo prudentiſſimoque judicio, vel eorum, quos ad Sedem tuam Chriſtus evexerit, a quibus Chriſtianos omnes cum e re ſit, ſuſcepta quacunque voti obligatiune poſſe liberari, expedita juris ratio eſt.

Nec adverſus hanc, quam adſtruo, ſacroſanctam, divinamque tuæ Sedis auctoritatem paullo curioſiores mihi objiciant, prædeceſſoris tui Innocentii III. Reſcriptum ad Abbatem, & conventum Sublacenſem, apud Gregorium [a] 12 ubi ait: *Cum abdicatio proprietatis, & cuſtodia caſtitatis adeo ſit annexa Regulæ Monachali, ut contra eam nec Summus Pontifex poſſit licentiam indulgere*. Nam eam difficultatem, qua doctos etiam maxime impediri video, facile diluemus, ſi vim ſenſumque verborum, & Innocentii mentem paulo diligentius accuratiuſque expendamus: quod ut aſſequi poſſimus, animadvertendum eſt, in Africa ſolum Concilio Carthaginenſi III. [b] decretum fuiſſe, ut primæ Sedis Epiſcopus non appellaretur *Princeps Sacerdotum*, aut *Summus Sacerdos*, aut aliquid hujuſmodi, ſed tantum *primæ Sedis Epiſcopus*: ne nomina hæc, quæ honoris maximi præſeferunt notam, inſolentes ſpiritus cientes, animum attollerent, & inflarent magis, quam augerent virtutem: nam ut præclare Soccates dixiſſe fertur, quemadmodum utres vento tumeſcunt, & ſpiritu; ſic ſtulti arrogantia, & titulis; quibus ſe nolle ſlocece, ſed moribus, non diſſimili propoſito præclare dixit Gregorius Magnus [c]. Hoc autem (ut dixi) in Africa ſolum decretum eſt, in Africa ſola receptum; in Europa autem, & Aſia non ſolum Metropolitanos id eſt, Archiepiſcopos, ſed Epiſcopos (quod inter Sacerdotia ſummus, & ſupremus gradus ſit is, quem Epiſcopi tenent) *Summos Sacerdotes, Summos Pontifices, Summos Antiſtites*, & Epiſcopatum, *Summum Sacerdotium* antiquos nuncupaſſe, Romanorum Pontificum, Conciliorum, & Sanctorum Patrum auctoritate comprobabo. Anacletus enim de accuſatione Epiſcoporum ſic inquit [d]: *Accuſatio quoque eorum, ſuper qua nos conſulere voluiſtis, non niſi ab idoneis, & probatiſſimis Viris, qui & ſuſpicionibus, & ſceleribus carent, fieri debet; quia Dominus ſacri ſui Corporis tractatores a vilibus, & reprobis, ac non idoneis perſonis infamari noluit, nec calumniari permiſit; ſed ipſe proprio flagello peccantes Sacerdotes a Templo ejecit; unde liquet, quod Summi Sacerdotes, ideſt, Epiſcopi, a Deo ſunt judicandi, non ab humanis, aut pravæ vitæ hominibus lacerandi*. Et paulo poſt: *Electionem quoque* (ſive *ajectionem*, utrumque legitur) *ut ſupra memoratum eſt, Summorum Sacerdotum ſibi Dominus reſervavit; licet electionem eorum bonis Sacerdotibus, & ſpiritualibus populis conceſſiſſet*. Cornelius [e] Papa in Epiſtola ad Ruffum Epiſcopum Orientalem: *Sacramentum*, inquit, *hactenus a Summis Sacerdotibus, vel Dei Miniſtris exigi, niſi pro Fide recta, minime cognovimus, nec ſponte eos juraſſe reperimus*. Euſebius Papa [f] ad Epiſcopos Thuſciæ, & Campaniæ: *Manus quoque*, inquit, *impoſitionis Sacramentum magna veneratione tenendum eſt; quod aliter perfici non poteſt, niſi a Summis Sacerdotibus, nec tempore Apoſtolorum ab aliis, quam ab ipſis Apoſtolis legitur, aut ſcitur peractum eſſe; nec ab aliis, quam qui eorum tenent locum, unquam perfici poteſt, aut fieri debet*. Miltiades etiam in Epiſtola ad Hiſpaniarum Epiſcopos: *De his vero, ſuper quibus rogitaſtis, vos informari, ideſt, utrum majus ſit Sacramentum manus impoſitionis Epiſcoporum, aut Baptiſmi; ſcitote, utrumque magnum eſſe Sacramentum, & ſicut unum majoribus, ideſt, Summis Pontificibus eſt accomodatum, quod niſi a majoribus perfici non poteſt; ita & majori veneratione venerandum*. Tertullianus diſſerens de Baptiſmo [g]: *Supereſt*, ait, *ad concludendam materiolam, de obſervatione quoque dandi, & accipiendi Baptiſmum commonefacere. Dandi quidem habet jus Summus Sacerdos, qui eſt Epiſcopus, dehinc Presbyteri, & Diaconi*. Zoſimus [h] præterea Pontifex in Epiſtola I. ad Heſychium Salonitanum Epiſcopum, cum ageret de tempore, quod ſingulis Clericorum gradibus erat præfinitum, ſic ait (poſtquam de Lectoribus, de Exorciſtis, de Acolythis, de Subdiaconis, de Diaconis egerat.) *Exinde ſuffragantibus ſtipendiis per tot gradus, datis propriæ Fidei documentis, Presbyterii Sacerdotium poterit promereri. De quo loco* (ſi eo illum exactior ad bonos mores vita perduxerit) *Summum Pontificatum ſperare debebit, ideſt, Epiſcopatum*. Innocentius Papa I. [i] ad Aurelium de Ordinatione Epiſcoporum: *Quam enim miſerum eſt*, ait, *eum Magiſtrum fieri, qui nunquam Diſcipulus fuit, eumque Summum fieri Sacerdotem, qui nunquam in illo gradu obſequutus fuerit Sacerdoti*. Beatus Leo [k] Papa I. ad Anaſtaſium Epiſcopum Theſſalonicenſem, de Epiſcoporum electoribus, ſic inquit: *Cum ergo de Summi Sacerdotis electione tractabitur, ille omnibus præponatur, quem Cleri, plebiſque conſenſus concorditer poſtularit; ita ut ſi forte in aliam perſonam partium ſe vota diviſerint, Metropolitani judicio is alteri præferatur, qui majoribus & ſtudiis juvatur, & meritis; tantum ut nullus invitis, & non petentibus ordinetur; ne plebs invita Epiſcopum non optatum, aut contemnat, aut oderit, & fiat minus religioſa, quam convenit, cui non licuerit habere quem voluit*. Idem etiam confirmat Concilium Taurinatenſe [l]: *Nam cum primo*, inquit, *omnium Vir ſanctus Proculus Maſſilienſis Civitatis Epiſcopus, ſe tanquam Metropolitanum Eccleſiis, quæ in ſecunda Provincia Narbonenſi poſitæ videbantur, diceret præeſſe debere, atque per ſe Ordinationes in memorata Provincia Summorum fieri Sacerdotum*. Idem conſtat ex Concilio Agathenſi II [m] *Si Epiſcopus*, ait, *Metropolitanus ad comprovinciales Epiſcopos Epiſtolas direxerit, in quibus eos, aut ad ordinationem Summi Pontificis, aut ad Synodum invitet, poſtpoſitis omnibus, excepta gravi infirmitate corporis, ac præceptione Regia, ad conſtitutam diem adeſſe non differant; quod ſi defuerint, ſicut priſca Canonum auctoritas præcepit, uſque ad proximam Synodum a charitate Fratrum, & Eccleſiæ priventur communione*. Ordinationem Summi Pontificis, Epiſcopi Ordinationem intelligunt Patres, non Pontificis Romani, ut nonnullis placuiſſe ſcio. Gallos enim

[a] *In Cap. Cum ad Monaſterium, de ſtatu Monachorum.*

[b] *Cap. 26. Refertur a Grat. in C. primæ ſedis, 99. Diſtinctione.*

[c] *Epiſt. ad Eulogium Epiſcopum Alex. Lib. 7. inditione 1. Epiſt. 30.*

[d] *In Epiſt. 2. ad Epiſcopos Italiæ, refertur in C. accuſatio 2. Q. 7.*

[e] *In Ep. 2. ad Ruffum, refertur a Gratiano in Cap. Sacramentum 2. Q. 5.*

[f] *In Ep. 3. ad Epiſc. Thuſciæ, & Campaniæ; refert Grat. in C. manus quoque, de Conſecrat. Diſt. 5.*

[g] *Cap. 17.*

[h] *Ep. 1. ad Heſychium Cap. 3. Innocentius I. in Ep. XII.*

[i] *In Epiſt. ad Aurelium Epiſcop. Carthag. Refertur a Gratiano in C. Miſerum 61. Diſt.*

[k] *In Ep. 84. ad Anaſtaſium Cap. 5.*

[l] *Cap. 1.*

[m] *Cap. 35.*

enim Epiſcopos in Civitate Agatha Galliæ Narbonenſis ad eligendum Romanum Pontificem conveniſse quis dicat? quod clarius apparet ex Canone VI. ejuſdem Concilii, in quo cum de Epiſcopis ageret, *Pontifices*, inquit, *quibus in Summo Sacerdotio conſtitutis, ab extraneis dumtaxat aliquid, aut cum Eccleſiæ, aut ſequeſtratim dimittitur, aut donatur.* Ex Concilio a apud Sanctum Medardum Hincmarus Archiepiſcopus Rhemenſis de auctoritate instrumentorum hæc refert: *Legum*, inquit, *Eccleſiaſticarum conſuetudo, & auctoritas talis eſt, ut in cauſſis geſtorum ſemper Scripturam requirunt, adeo ut qui ad ſacrum Fontem accedit, ſuum dare nomen præcipiatur; qui ad Summum Sacerdotium provehitur, Decreto manibus omnium roborato eligitur.* Item Concilium Aquiſgranenſe b ſub Ludovico Pio: *Summos itaque Sacerdotes inexcuſabiliter noſſe oportet, ut ex veteris, novique Teſtamenti Scriptis, quæ vera ſunt, ſalutique omnium proficua, proferre docte ſciant.* Concilium Aurelianenſe primum ſub Clodoveo: *Cum, auctore Deo*, ait, *in Aurelianenſi Urbe fuiſſet Concilium Summorum Antiſtitum congregatum.* Concilium Barcinunenſe ſub Reccaredo Rege, Canone III *Nulli*, inquit, *deinceps laicorum liceat ad Eccleſiaſticos Ordines, prætermiſſo Canonum præfixo tempore, aut per ſacra regalia, aut per conſenſionem Cleri, vel plebis, vel per electionem, aſſenſionemque Pontificum, ad Summum Sacerdotium aſpirare, ac provehi; ſed cum per Canonum conſcripta tempora, Eccleſiaſticos per ordinem ſpeciali opere deſudando, probatæ vitæ adminiculo comitante, conſcenderit gradus, ad Summum Sacerdotium, ſi dignitati vita reſponderit, auctore Domino, provehatur.* Concilium Toletanum ſub Gundemaro in honorem Eccleſiæ Toletanæ: *Ne quis ultra*, inquit, *comprovincialium Sacerdotum inuni, ac perverſa contentione obnitatur hujus Sacroſanctæ Eccleſiæ Toletanæ Primatum contemnere, pervicaci ſchiſmatum ſtudio ad ſummos Sacerdotalium inſularum ordines, remota hujus Sedis poteſtate, a nobis quempiam, ſicut hactenus factum eſt, provehere.* Concilium Toletanum VI. in principio: *Convenientibus nobis Hiſpaniarum, Galliæque Pontificibus Summis.* Concilium Hiſpalenſe II. c cum de multis ageret, quæ Epiſcopis ſolum licebant, non autem Presbyteris, vel Chorepiſcopis, hæc addidit: *Quia Pontificatus apicem non habent, quem ſolis deberi Epiſcopis, auctoritate Canonum præcipitur; ut per hoc, & diſcretio graduum, & dignitatis faſtigium Summi Pontificis demonſtretur.* Concilium Toletanum IX. d Summos etiam Sacerdotes Epiſcopos nuncupat. Si Sanctos Patres adeamus, occurrent multi. Ambroſius e agens de Baptiſmo, & de lotione pedum baptizandorum, ſic inquit: *Aſcendiſti de fonte; quid ſecutum eſt? audiſti Lectionem, ſuccinctus eſt Summus Sacerdos. Licet enim & Presbyteri fecerint, tamen exordium miniſterii a Summo eſt Sacerdote. Succinctus, inquam, Summus Sacerdos pedes tibi lavit.* Et in Epiſtola ad Theodoſium Imperatorem, cum loqueretur de Valentiniano Auguſto jam mortuo, qui derelictis Eccleſiæ Galliarum Epiſcopis, ab eo Sacramento Baptiſmatis tingi voluit, ſic ait f: *Quin etiam illis ipſis publici doloris diebus eum Sanctos, & Summos Sacerdotes Domini intra Gallias haberet, ut a me tamen Sacramentis Baptiſmatis initiaretur, reſcribendum arbitratus eſt.* Divus etiam g Hieronymus cum de Epiſcopis, & eorum auctoritate in Baptiſmo, & Confirmatione diſſereret: *Eccleſiæ*, ait, *ſalus in Summi Sacerdotis dignitate pendet; cui ſi non exſors quædam, & ab omnibus eminens poteſtas, tot in Eccleſiis efficientur ſchiſmata, quot Sacerdotes.* D. Iſidorus h, cum de Epiſcopis multa doceret, *Pontifex*, inquit, *Princeps Sacerdotum eſt, quaſi via ſequentium; ipſe & Summus Sacerdos, ipſe & Pontifex Maximus nuncupatur. Ipſe enim efficit Sacerdotes, atque Levitas, ipſe omnes Ordines Eccleſiaſticos diſponit, ipſe, quid unuſquiſque facere debeat, oſtendit.* Hidilbertus i Epiſcopus Cænomanenſis eodem nomine vocat Epiſcopos, & Alcuinus k, *De Divinis Officiis*, & Gratianus l Summos Sacerdotes pro Epiſcopis uſurpavit. Hoc autem nomen, ſicut nomen *Papæ*, quod omnibus etiam Epiſcopis olim tribuebatur, ſoli tibi Pontifici Romano, quod in omnes Chriſtiani Orbis Epiſcopos ſupremam Pontificii habeas Juriſdictionem, diuturno jam, juſtiſſimoque Eccleſiæ uſu reſervatum eſt; etſi de numine *Papæ* ſciam, quod ſcripſit Onuphrius m, poſt Photium videlicet Patriarcham Conſtantinopolitanum, conventum eſſe inter Romanum, & Conſtantinopolitanum, ut ſolus Romanus Pontifex nomen *Papæ*, quod omnium vocabulorum Epiſcopalium excellentius eſſe ſtatutum eſt, retineret; cum antea omnibus Epiſcopis eſſet commune. De nomine autem, *Summus Pontifex*, id factum, aut conventum non legimus; antiqua tamen conſuetudine, quæ pro Lege ſuſcipienda, & obſervanda eſt, ſolis Romanis Pontificibus merito tribui receptum videmus.

Illud quoque obſervaſſe conſentaneum cenſeo, Monachos olim, & Monaſteria, niſi quæ ſpeciali Romanæ tuæ Sedis privilegiis eximebantur, in poteſtate fuiſſe Epiſcoporum. Concilium Chalcedonenſe n: *Quidam Monachorum*, ait, *habitu utentes indifferenter per Civitates incedunt, necnon & Monaſteria, & ſeipſos præſumptione propria commendant. Placuit igitur, neminem aut ædificare, aut conſtruere Monaſteria, aut Oratorii domum, ſine conſcientia ipſius Civitatis Epiſcopi.* Item Can. VIII. *Clerici in Parochiis, Monaſteriis, aut Martyriis conſtituti, ſub poteſtate ſint ejus, qui in ea Civitate eſt Epiſcopus, ſecundum traditionem Sanctorum Patrum, neque per præſumptionem recedant a ſuo Epiſcopo. Eos vero, qui auſi fuerint reſcindere hujuſmodi inſtitutionem quocumque modo, vel ſi noluerint ſubjacere proprio Epiſcopo; ſi quidem fuerint Clerici, ſecundum perſonarum ordinationem ſubjaceant condemnationibus Canonum; ſi vero Laici, vel Monachi fuerint, communione priventur. Item Clerici, qui pauperum diſpoſitioni, vel Monaſteriorum, vel Martyriorum præſunt, ſub poteſtate ſingularum Civitatum Epiſcoporum ſecundum Canonum traditionem perdurent, ne per ſuam temeritatem Epiſcopi ſui moderationem declinent.*

a *In C. Legum Q.* 1.

b *De ſcientia, & doctrina Epiſcoporum* C. 2.

c *Can.* 7.

d *Can. fin.*

e *Lib.* 1. *de Sacram.*

f *Idem Ep.* 34.

g *Dial. adverſ. Luciferian.*

h *Lib.* 7. *Etymolog. Cap.* 12.

i *Epiſt.* 81.

k C. de ſingul. veſtib.

l C. Presbyterorum. §. Sed hoc intelligendum 56. *Diſt.*

m *ad Platinam in Vita Bonifacii III.*

n *Can IV. apud Grat. Cap.* Quidam 18. *Q.* 2.

clinent. *Qui autem hujuſmodi diſpoſitionem quolibet modo ſubvertere auſi fuerint, & Epiſcopo ſuo non obedierint, ſi quidem Clerici fuerint, Canonicæ damnationi ſubjaceant; ſi*
a Can. 21. apud Grat. C. Abbates 18. Q. 2.
autem Monachi, vel Laici ſunt, a communione ſuſpendantur. Aurelianenſe Concilium a: *Abbates pro humilitate Religionis, in Epiſcoporum poteſtate conſiſtant; & ſi quid extra Regulam fecerint, ab Epiſcopis corrigantur. Qui ſemel in anno in loco, ubi Epiſcopus elegerit, accepta vocatione, conveniant. Monachi autem Abbatibus omni obedientia, & devotione ſubjaceant. Quod ſi quis per contumaciam extiterit indevotus, aut per loca aliqua vagari, aut peculiare aliquid habere præſumpſerit, omnia, quæ acquiſierit, ab Abbatibus auferantur, ſecundum Regulam Monaſterio profutaram. Ipſi autem, qui fuerint pervagati, ubi inventi fuerint, cum auxilio Epiſcopi tanquam fugaces ſub cuſtodia revocentur, & reum ſe ille Abbas futurum eſſe cognoſcat, qui in hujuſmodi perſonas non regulariter animadvertat, vel qui Monachum ſuſceperit alienum.* Concilium b apud Palatium
b Can. 3.
Vernis: *Ut unaſquiſque*, ait, *Epiſcoporum poteſtatem habeat in ſua Parochia tam de Clericis, quam de Regularibus, vel ſæcularibus, ad corrigendam, & emendandum ſecundum ordinem canonicum ſpiritualem, ut ſic vivant, qualiter Deo placere poſſint.* Et Can. v. *Ut Monaſteria tam virorum, quam puellarum, ſecundum ordinem regulariter vivant; & ſi hoc facere contempſerint, Epiſcopus, in cujus parochia eſſe videntur, hoc emendare debeat. Quod ſi non potuerit hoc emendare, illi, quem Metropolitanum conſtituimus, hæc innoteſcat, & ipſe hoc emendari faciat.* Quare Monachus nullus effici poterat, ni impetrata prius ab
c Can. 14. apud Alphonſum Piſanum Lib. 3. de Act. Conc. Nicæni.
Epiſcopo facultate, Decreto Concilii Nicæni c: *Si quis laicus*, inquit, *fieri Monachus voluerit, ſine licentia Epiſcopi, qui illius Monaſterii poteſtatem habeat, movendus eſt ille ſtatu ſuo, in quo eſt, & non eſt recipiendus in Religione. Hoc autem iccirco ſtatuimus, ne ullus cauſſam habeat relinquendi uxorem, aut filios, aut matrem, aut ſimiles, qui auxilio ejus opus habent.* Quare quemadmodum recipi non poterat ſine conſenſu Epiſcopi, ſic nec de Monaſterio ejici ſine ejuſdem Epiſcopi conſultatione, aut ejus Vicarii, Decreto
d Can. 19.
Concilii Meldenſis d. Quod adeo ſtricte obſervabatur, ut ſine commendatitiis Epiſtolis
e Can. 58.
Epiſcopi vagandi licentiam non haberent. Concilium Agathenſe e: *Clericis*, ait, *ſine commendatitiis Epiſtolis Epiſcopi ſui licentia non pateat divagandi. In Monachis quoque præſentis ſententiæ forma ſervetur. Quos ſi verborum increpatio non emendaverit, etiam ver-*
f Ep. ad Abb. Gruſtem. quæ refertur fol. 97.
beribus ſtatuimus coerceri. Arnulphus f Lexovienſis Epiſcopus Abbatem Gruſtemenſem coarguit in Epiſtola ad eundem, quod ſine ſui Epiſcopi licentia aliquot menſes abſens fuerit a Monaſterio, eique præcipit in virtute obedientiæ (ſic loquitur) ut infra Kalendas Auguſti ad Monaſterium reverteretur: cui præcepto cum non obtemperaſſet, alia Epiſtola ad eundem jubet iterum, ut remota omni occaſione, intra viginti dies redeat; alloquin ex ea die, & officio Altaris, & omnium Eccleſiarum introitu ſuſpendit; quod Concilio Aurelianenſi g 1 s s.
g Can. 22.
decretum eſt: *Abbates, qui Epiſcoporum præcepta deſpiciunt, ad communionem nec penitus admittantur, niſi contumaciam humilitate ſuſcepta, deponant.* Præpoſitos Monialium, quos nunc *Vicarios* vocant, non ab Abbatibus, ſed ab Epiſcopis eligi, Concilio h Carthag. IV.
h Can. 97. apud Grat. C. Qui Religioſi 18. Q. 2.
cautum eſt. Hujus autem Epiſcopalis obedientiæ jugum tempore Innocentii i duraſſe, ex ejuſdem Decretali Epiſtola perſpicue apparet, & ex eodem Concilio Lateranenſi. Cum enim Apoſtolica auctoritate Viſitatores creari juberet, ut ejus vice Monaſteria Monachorum, &
i Cap. Cum dilectus pen. de Religioſ. dom. & Conc. Later. Can. 12.
Monialium viſitarent, ſtatim hæc ſubjungit: *Porro Diœceſani Epiſcopi Monaſteria ſibi ſubjecta ita ſtudeant reformari, ut cum ad eo prædicti Viſitatores acceſſerint, plus in illis inveniant, quod commendatione, quam quod correctione ſit dignum; attentiſſime præcaventes, ne per eos dicta Monaſteria indebitis oneribus aggraventur: quia ſic volumus Superiorum jura ſervari, ut inferiorum nolimus injurias ſuſtinere.* Cum ergo Epiſcopi, Summi Pontifices, & Summi Sacerdotes vocarentur, & Monaſteria Innocentii tempore ſub Epiſcoporum eſſent poteſtate, non incommode, ut opinor, intelligendum conſequitur, quod hic ab Innocentio dicitur, Summum Pontificem, ideſt Epiſcopum, non poſſe licentiam indulgere Monacho, ut contra votum caſtitatis faceret, vel paupertatis.

Hoc autem ideo Epiſcopis non licere dixit, nedum Abbatibus, ſumpto argumento a majori (ut vocant) ad minus; quia Abbates quoſdam tunc adeo elatos fuiſſe conſtat, ut quæ Epiſcopalis erant jurisdictionis, ſibi non vererentur uſurpare. Quod querelis Epiſcoporum de omnibus mundi partibus ſibi perlatum (ſic loquitur) idem Innocentius III. affir-
k Can. 60. & de Exceſſib. Prælat. C. Accedentibus 2.
mat in Concilio Lateranenſi k: *Accedentibus* (inquit) *ad nos de diverſis mundi partibus Epiſcoporum querelis, intelleximus graves, & grandes quorundam Abbatum exceſſus, qui ſuis finibus non contenti, manus ad ea, quæ ſunt Epiſcopalis dignitatis extendunt; de cauſſis matrimonialibus cognoſcendo, injungendo publicas pœnitentias, concedendo etiam indulgentiarum literas, & ſimilia præſumendo: unde contingit interdum, quod vileſcat Epiſcopalis auctoritas apud multos. Volentes igitur his, & Epiſcoporum dignitati, & Abbatum providere ſaluti, præſenti decreto firmiter prohibemus, ne quis Abbatum ad talia ſe præſumat extendere, ſi proprium voluerit periculum evitare; niſi forte quiſquam eorum ex ſpeciali conceſſione, vel alia legitima cauſſa ſuper hujuſmodi valeat ſe tueri.* Quæ etiam
l Cap. Pervenit 16. Q. 1.
antiquorum Epiſcoporum querela fuit, ut Paſchalis II. l ſcribit ad Victorem Bononienſem Epiſcopum. Ut convinceret ergo fortiori argumento Innocentius Abbatem Sublacenſem, in cujus vitam, & mores ipſe paullo antea præſens inquiſierat, ut conſtat ex principio Epiſtolæ: *Cum ad Monaſterium Sublacenſe perſonaliter veniſſemus*, & infra. Et ad quem Epiſtola miſſa eſt, tacite docet, quod quamvis ille auctoritatem haberet Pontificis, ſeu Epiſcopi (ut tunc Abbates quidam prætendebant) non poterat tamen licentiam indulgere Monacho, ut contra votum paupertatis faceret, ſicut nec contra caſtitatis, cum hoc Sedi tuæ Apoſtoli-

ca

Digitized by Google

cæ reſervatum, potuiſſet, debuiſſetque agnoſcere.

Quod ſi ea verba ſic alius interpretur, ut dicat Innocentium PP. ſolum decreviſſe, Abbatem Sublacenſem, quinimmo & Pontifices Maximos non poſſe proprietatem bonorum cum paupertate, & rerum abdicationa, continentiam cum Matrimonii uſu in ipſis Monachis una & ſimul conjungere, tanquam ſumme inter ſe pugnantia, rem ſane dixerit Epiſtolæ non repugnantem; quia Abbatem Sublacenſem nimis ſuis Monachis indulſiſſe in habenda proprietate bonorum, ex ipſius Innocentii ad eum Epiſtola colligitur. Quod emendari in poſterum Innocentius voluit, non tamen negavit, poſſe Romanum Pontificem indulgere, ut abdicatis Monachatus Regulis, Matrimonio, & proprietate bonorum poſſit quis uti, & frui; ut ipſum, & alios neceſſaria oborta cauſſa, conceſſiſſe ſæpius, variis antiquorum Annalium monumentis compertum habemus. Et ut externa omittamus, domeſticum ſe nobis offert, & illuſtre ad omnem poſteritatem Ranimiri II. [a] Aragonum Regis exemplum, quem ab ineunte *a Hieron. Blanca in Comm. rerum Aragon. in Vita Ranimiri II.* ætate in Sanctiſſimi Benedicti Familia educatum, in Tomarienſi illuſtri ejus Cænobio inſtitutum voti publici religione adſtrictum, Sacro Presbyterii Ordine inſignitum, & per omnes honorum gradus ad Abbatiæ S. Facundi dignitatem primum, ad Burgenſis deinde Epiſcopatus, poſt ad Pampilonanſis, ac tandem Rotenſis, ſeu Balbaſtrenſis culmen evectum, Alphonſo fratre ſine liberis defuncto, Regni Optimates ſumma Comitiorum conſenſione Reipublicæ gubernaculis præfecerunt, certiſſimo perſuaſi, eum non magis debita Regni ſucceſſione, quam ornamentis clariſsimarum virtutum, quas ex Benedictinæ Familiæ Schola hauſerat, nobiliſsimum, Civium ſalutem, Regni tranquillitatem, Religionis, Fideique ſplendorem ſingulari ſua prudentia, & ſanctitate conſervaturum. Cumque tantæ felicitatis hæredes exoptaſſet, ab Innocentio II. vel (ut perhibent alii) ab Anacleto II imperrarunt, ut Agneten, vel Matildem, ſiva Urracam, Aquitaniæ Ducis, & Pictonum Comitis filiam, *In Codicibus mſs. Cænobii S. Jo. de Pinna integrum extat Concilium, & refertur ab Hieron. Blanca in Vita Ranimiri II.* optimam, & lectiſsimam feminam ſibi uxorem adjungeret; ea qua cum Petronillam filiam unicam ſubſtuliſset, ſuſceptæ adminiſtrationis gubernacula Chriſtiani otii cupidiſsimus depoſuit. Ne tamen publica commoda privata tranquillitas deterreret, ſingulari ipſe ſapientia, totius Regni conſenſu clavum Reipublicæ Berengario Comiti Barcinonenſi, pacto Petronillæ Sponſo tradidit, & dum purpuram pro atra, attritaque veſte, Regiæ amplitudinem pro auguſta Cellula, Majeſtatem Imperii pro ſtrictiſsima obedientia cummutaſset, clarior multo, feliciorque depoſito Regno, quam Berengarius evaſit ſuſcepto. Hæc Benedictinorum Monachorum prudentia, hæc integritas, hæc probitas, & vitæ ſanctitas, quos Regios, & Pontificios honores ſugientes, illos ſponte honores ipſi, Dei potius, quam hominum providentia conſequuti ſunt. In Concilio enim Jaccenſi Epiſcoporum omnium Decreto ſancitum eſt, ut Aragonienſes Epiſcopi ex hujus ſacræ ſolum Religionis Alumnis, & ea Cœnobio S. Joannis de Pinna ejuſdem Inſtituti eligerentur; cui cum Ranimirus Rex I. & aſſentiretur, & ſubſcriberet, ad finem hæc addidit: *Quicumque futurorum Regum Succeſſorum noſtrorum tranſgredientes, & deviantes, ab hoc Regali ſimul, & Pontificali Decreto, temptaverint diſſolvere hanc ſcripturam, in præſenti ſæculo Omnipotens Deus, qui eſt juſtus Judex, & Regum Rex, diſſolvat, & dividat Regalem honorem, & potentiam Regni eorum, detque illud ſe diligentibus, & timentibus, & noſtra Decreta ſervantibus: & in futuro ſeparati conſortio omnium Chriſtianorum, interpellante pro eis Beato Joanne Baptiſta, cum omnibus Sanctis, participentur in ſocietate cum Dathan, & Abiron, & Juda traditore in inferno inferiori, luentes pænas perpetui incendii ſine fine per æterna ſæcula. Amen. Data eſt ſententia VII. Kalend. Julii. Era. ∞ LXII.*

COMMENTARII NOVI.

Pontificem poſse in voto ſolenni caſtitatis diſpenſare, & plerumque diſpenſaſse, docuerunt Thomas Sanchez Libro 8. *De Matrim.* Diſp. 8. Num. 6. & in *Præcept. Decalog.* Lib. 5. Cap. 2. Num. 9. Baſil. *De Matrim.* Lib. 7. Cap. 10. & Q. 3. Schol. Cap. 9. plures congeſti a Barboſa, *De poteſtate Epiſc.* 1. Par. Alleg. 15. Num. 23. Tranſmiera, *De Polygam.* Lib. 2. Cap. 17. Num. 29. Acunna in Cap. *De illa*. 4. 32. Diſt. Le-maiſtre Lib. 4. *De Monach.* Cap. 3. Turrianus Lib. 2. *De bonis monaſt.* Spencæus Lib. 5. *De voto contin.* Cap. 5. Azor. Tom. 1. *Inſtit.* Lib. 12. C. 6. & 7. Diana p. 8. Tract. 3. Reſol 100. Fragoſo, *De regimine Chriſt. Reipub.* P. 2. Lib. 1. Diſp. 1. §. 6. Leo Pineilus ad Tit. *Qui filii ſint legit.* Num. 345. Scortius in *Select. Epiſt.* 158. Theſi 398. licet contrarium docuerint Theologi Scholaſtici, & noviſſime defendit Bivar. *De veteri Monach.* Lib. 2. Cap. 6. Num. 11. qui meras fabellas eſse Hiſtorias de Conſtantia, Ramirio, & Nicolao, cum quibus diſpenſaſse Pontifex fertur, probare intendit, & vere, ut magnus Hiſtoricus ſuadet. Moventur ipſi auctoritate textus in dicto Cap. *Cum ad Monaſterium*, *De ſtatu Monach.* in illis verbis: *Nec Summus Pontifex poſſit licentiam indulgere.* Sed omiſsa interpretatione Mendoaæ in præſenti, quam refellit Baſilius, *De Matrim.* dicto Cap. 10. Num. 3. dicendum eſt cum communi Interpretum Schola, prædicta verba eſse accipienda in ſenſu compoſito, ideſt, cum Monacho manente Monacho non poſse Pontificem diſpenſare, ut ſimul contrahat Matrimonium; in ſenſu vero diviſu, ideſt, extrahendo Monachum a Religione, recte poſse Pontificem diſpenſare, ut Matrimonium contrahat. Ita acceperunt ea verba Innocentius, & Abbas ibi Num. 23. Covar. in Cap. 2. *De Teſtam.* Num. 18. Medina, *De continentia*, Cap. 32. & 33. plures relati a Barboſa, dicto Num. 23. Baſil. dicto Cap. 10. Num. 9. Etiam expendit Bivar. pro contraria ſententia, Pontificem facere non poſſe, ut Caſia ſemel conſecratus non maneat in perpe-

tuum conſecratus, igitur nec in Virgine id facere valet. Sed certe hæc ratio, quam potiſſimam judicarunt aſſertores contrariæ, parum urget; nam vel ſermo eſt de conſecratione, quæ fit per votum, & hæc non impedit diſpenſationem, quia etiam reperitur in voto ſimplici; vel de ipſa conſecratione Virginis, in qua conſiſtit ſolennitas Eccleſiæ, & hæc non impedit diſpenſationem, quia provenit a jure poſitivo; & certe ſi hæc ratio totum probaret, evinceret, neque Deum poſſe diſpenſare cum Virginibus conſecratis, quia facere nequit, ut quæ ſemel conſecrata fuit, conſecrata non fuerit, cum Deus poſſit remittere obligationem promiſſionis ſibi factæ, quod & Pontifex facere valet, ut circa votum ſimplex nemo negavit. Unde ſicut fracto Calice, & ejus forma mutata, poteſt materia in uſus profanos converti, ita & Virgo conſecrata ejus forma ex diſpenſatione Pontificis poteſt ad nuptias tranſire. Tandem Auctores contrariæ ſententiæ deducunt, admiſſa communi ſententia, facile fieri poſſe, ut quis, vivente prima uxore, cujus Matrimonium ratum tantum diſſolutum fuerat per profeſſionem, ſecundo nubat alteri, Pontifice in votis Religionis cum illo diſpenſante. Hoc argumento uſi ſunt veteres Scholaſtici, qui ſentiebant, Pontificem non poſſe diſpenſare in voto ſolenni continentiæ. At non ſolum ii, qui aſſerebant, Pontificem diſpenſare poſſe in voto ſolenni continentiæ, hoc argumentum ridiculum judicarunt, ſed & ipſi, qui objecerunt, ingenue fatentur nullius eſſe momenti. Id ultimum conſtat ex Capreolo in 4. Diſt. 38. Q. unic. in ſolutione argumentorum Paludani contra ſecundam Concluſionem, & Deca Hiſpalenſi eadem Diſtin. Q. unic. Illud vero prius, ſcilicet, qui ſentiebant, Pontificem diſpenſare poſſe, nullius momenti judicaſſe argumentum illud, conſtat ex Paludano in 4. eadem Diſt. Q. 4. Art. 4. in fine, qui cum id argumentum ſibi objeciſſet, hæc reſpondit: *Sed ad hoc ipſimet reſpondent, & bene; quia ſicut non eſt inconveniens poſt Matrimonium conſummatum, alterum mori, & ſic Matrimonium ſolvi, & nihilominus ſi mortuus ſuſcitaretur, poſſet contrahere cum alia, prima vivente; ſic non eſt inconveniens, quod poſt Matrimonium initiatum, & per ingreſſum Religionis, & per mortem ſpiritualem ſolutum, ſi Religioſus per diſpenſationem ſuſcitetur ad vitam civilem, quod contrahat cum alia, prima vivente, nec propter hoc habet plures uxores, ſed unam tantum, quia cum prima fuit ſolutum matrimonium*. Richard. in 4. Diſt. 38. Art. 9. Quæſt. 1. in ſolut. ad 6. Durandus ibidem Quæſt. 2. in ſolut. ad 1. num. 9. Eodem modo reſpondent, & ex recentioribus eandem ſibi difficultatem objicit P. Azor. Tom. 1. *Inſtit. moral*. Lib. 12. Cap. 7. cum de eadem re diſputaret Quæſt. 1. Object. 2. eodem modo reſpondit, & Leſſius Lib. 2. Cap. 40. Dub. 19. ad 4. GONZALEZ.

C A N O N XIV.

De Virginibus ſecularibus, ſi mœchatæ fuerint.

Virgines, quæ virginitatem ſuam non cuſtodierint, ſi eoſdem, qui eas violaverint, acceperint, & invenerint maritos, eo quod ſolas nuptias violaverint, poſt * unius anni pœnitentiam reconciliari debebunt, vel ſi alios cognoverint viros, eo quod mœchatæ ſint, placuit, per quinquennii tempora, acta legitima pœnitentia, admitti eas ad communionem.

* *Annuam ſine pœnitentia.*

RHabanus Maurus in ſuo *Pœnitentium* Lib. Cap. 4. totidem verbis Canonem refert. Burchardus vero Lib. 9. *Decretorum*, Cap. 14. paullo diverſis, quintum hujus Concilii eſſe aſſerens, cum ſit decimus quartus: *Virgines* (ait) *quæ virginitatem ſuam non cuſtodierint, ſi eoſdem, qui eas violaverint, maritos acceperint; eo quod ſolas nuptias violaverint, poſt pœnitentiam unius anni reconcilientur. Si alios cognoverint viros, eo quod mœchatæ ſunt, quinquennio pœniteant, & ſic ad communionem accedant*. Ivo P. 8. Cap. 152. iiſdem verbis, quæ lectio, ut verior communi, magis placet.

CAPUT TRICESIMUM SECUNDUM.

Quæ illi feminæ pœnitentia imponenda, quæ poſt ſtuprum, vel nupſit, vel non nupſit.

SApientis eſſe, non tantum præſentibus malis mederi, ſed & providere futuris, Leo, & Anthemius [a] docent. Et hinc Legiſlatores magis ſunt ſoliciti, ut peccantes emendentur in poſterum, quam ut ob commiſſa puniantur. Ne Virgines ergo ſemel lapſæ, caſtitatis, & pudicitiæ laxatis frænis, in deteriora (ut fieri ſolet) laberentur, placuit Hiſpanis Patribus, ut tam ipſæ, quam earum ſolicitatores, & corruptores, damna, quæ ſtupro intulerant, & fornicatione; caſtitate, & pudicitia conjugali, inito matrimonio, poſt pœnitentiam unius anni reſarcirent. Simile eſt, quod iidem Patres [b] inferius ſtatuerunt: nam quod hic in Virgines, illic in Viduas decreverunt, pari, vel eadem prorſus caſtitatis, & pudicitiæ conſideratione: *Si qua Vidua fuerit mœchata, & eundem poſtea habuerit maritum, poſt quinquennii tempus, acta legitima pœnitentia, placuit, eam communioni reconciliari;*

[a] *In Novella de bonis vacantib. Tit. 3. apud Petrum Pithæum.*

[b] *Infra Canone 72.*

ſi

ſi alium duxerit, relicto illo, nec in fine dandam ei eſſe communionem. Vel ſi fuerit ille fidelis, quem acceperit, non accipiat, niſi poſt decem annos, acta legitima pœnitentia; niſi infirmitas coegerit velocius dare communionem. Noo eſt etiam diſſimile, quod iidem [a] ſteterunt; nam tametſi mœchiæ crimen perpetua excommunicatione puniendum decreviſſent, ſi tamen adoleſcentes matrimonium contraherent, remitti, aut leniri pœnam voluerunt, ut eos a turpitudine vitæ ad honeſtatem conjugii revocarent. [a] *Iidem Canone 12.*

Eo quod ſolas nuptias violaverint.

VIrgines, quæ ſtupro conſentiunt, quia ſolum jus nuptiarum violent, ſi eum iiſdem matrimonium celebrent, pœnitentie unius anni ſolum calligendæ ſunt: ideo autem nupties ſolas violaſſe dicuntur, quod in peccatum carne prolepſæ fuerint entequam jus nuptierum perfeciſſant. Solum enim nuptiis initis concubitum licere, & ipſa neture, & multis Eccleſiæ Conſtitutionibus cavetur.

COMMENTARII NOVI.

S*Olas nuptias*.] Quia virginitatem Dèo non voverant.

Sine pœnitentia.] Non hoc ita eccipiendum, queſi velint eas ebſque Sacremento pœnitentiæ abſolvendes eſſe; aut ſtatuent, hujuſmodi peccatum non eſſe eliqua pœna coercendum; vel denique eis non eſſe dolendum de ſtupro: ſed pœnitentia hoc loco intelliguntut pœnæ, & ærumnæ, quæ in gradibus pœnitentiæ palam, & publice caperentur; quæ cum pudorem aliquem ſugillsrent, non erant hujuſmodi Virginibus infligendæ. Quid autem ſit, *poſt annum ſine pœnitentia reconciliari*, quodve genus pœnarum, ex hoc Cenone, & es viceſimo primo colligitur. Levia quædsm crimina hec pœna multabentur; quæ in eo verſaretur, ut eb Euchariſtie ercerentur, neque obletiones offerre, aut eis perticipere permitterentur. Mihique perſuaſum eſt, eos, qui levi illa animadverſione caſtigabantur, non aliter oreſſe, aut ſtetiſſe in Eccleſia, neque aliter habitos, quem ſubſiſtenres, & omnibus rebus divinis, atque humanis participaſſe cum cæteris fidelibus, præter quem Euchariſtiæ.

Cæterum verbum, *reconciliari*, referri, & revocari prorſus debet ad illam maximem reconcilietionem Sacramentorum ſcilicet, & cæteris; non ad illsm minimam, qua ebſolvebantur, & jure ſocietetis Chriſtianæ donabantur. Nam cum eſſent orationis participes, abſolvi a peccetis cenſebantur, & minima illa reconciliatione non indigebant. ALBASPINEUS.

In proximo Canone actum fuit de Virginibus Dei: in hoc autem agitur de Virginibus hominum, quæ virginitatem amiſerunt citra conjugium; & cum nullo caſtitatis voto obſtrictæ eſſent, ſolas nuptias violerunt, ideſt ſimples virginitatis ſigillum citra voti injuriem reſerarunt; quæ violatio nec fecit conjugium, nec eſt principium conjugii. D. Baſilius ad Amphiloch. Cap. 6. *Fornicatio non eſt matrimonium, nec initium matrimonii*. Unde eum ſimiles Virgines non leve peccetum edmittant, D. Baſilio ubi ſupre Cap. 40. niſi pœnitentia peracta, ed communionem non recipiuntur, etiam ſi illos, qui eas violarunt, accipiant in meritos. D. Baſilius ubi ſupra: *Puellæ, quæ præter patris ſententiam fornicatores ſequutæ ſunt, reconciliatis parentibus, videtur res remedium accipere, ſed non protinus ad communionem reſtituantur, ſed triennio puniantur*. Notavit Balſam. in Schol. ejus Cenonis. GONZALEZ.

Poſt annum ſine pœnitentia reconciliari debebunt.

CAPUT TRICESIMUM TERTIUM.

Pœnitentes reconciliari debuiſſe, nec potuiſſe connubiis copulari. Explicatus Canon XII. Concilii Romani ſub Sylveſtro.

UT difficile eſt emundari poſſe qui ſordidus non eſt, & abſolvi qui non peccavit, ſic & reconciliari qui in pœnitentiæ ſtatu non fuit. Reconciliebantur olim pœnitentes cum ſemal expulſi, vel ed Eccleſiæ, vel ad Sacramentorum, & fidelium communionem reſtituebantur. Quare vulgetam hujus Cenonis lectionem, *ſine pœnitentia*, non probos ſed eam quem retinent Burchsrdus, & Ivo: *poſt pœnitentiam unius anni reconcilientur*. Unius enim anni pœnitentia ſtupri edmiſſi ſordes eluebantur, metrimonio temen cum eo qui ſtuprum intuleret, jam contracto. Hoc autem anno, ſi matrimonium jsm rite, ut vocant, & recte non celabreſſent, & conſummaſſent, nec celebrare, nec conſummare denuo poterant, obſtante pœnitentiæ lege. Pœnitentibus enim matrimonium interdictum, Nicolaus Papa ad Rodulphum [b] Bituricenſem Archiepiſcopum docet, Concilium Toletsnum VI. [c] & Arelstenſe II. [d] Ut hinc intelligsmus, Cenonem XII. Concilii Romani ſub Sylveſtro, quem feciſſe negotium etiam doctis aliquando ſcio, dum ait: *Nemo enim det pœnitentiam, niſi quadraginta annorum petenti: Baptiſmum enim omnibus date*. Non enim agit Concilium de pœnitentie, ut Eccleſiæ eſt Sacramentum, ſed de publice pœnitentis, ut pœne erat ad correctionem delictorum publicorum, & exemplum fidelium, ab Eccleſia inſtituta. Ea enim efficiendos homines, niſi quadraginta eſſent annorum, prohibet; ne juvenes a concubitu ductarum, vel ducendarum uxorum (ut pœnitentiæ ies poſtulabet) prohibiti, leberentur In

[b] *Epiſt. ad Rodulphum Bituricen. Grat. in C. Interfectores 33. Q. 2.*
[c] *Can. 8.*
[d] *Can. 1.*
Explicatur Conc. Roman. ſub Sylveſtro Can. 12.

a Can. 19. in deteriora. Eo reſpexit Concilium [a] Aurelianenſe III. dum juvenibus pœnitentiam dandam inhibuit. De publica enim id intelligendum eſt, quæ non ſolum perſonis liberis, & conjugii lege ſolutis, ſed & matrimonio conjunctis interdicta erat ob continentiæ legem, ſi jam provectioris non eſſent ætatis: ne a carnalibus deſideriis, deliciiſque diſtracti, aliis forſan
b *Ibid. d. Can. 19.* gravioribus implicarentur, ut in eodem Concilio Aurelianenſi [b] conſtitutum eſt.

COMMENTARII NOVI.

SIcut pœnitentia ſolennis non poterat injungi conjugatis, niſi ex mutuo conſenſu, Cap. fin. 33. Q. 4. Concil. Arelat. III. Can. IV. *De pœnitentium conceſſione, ut ne quis benedictionem pœnitentiæ juvenibus perſonis credere præſumat, certe conjugatis, niſi ex conſenſu partium, ætate jam plena eam dare non audeat.* Quia interim ſequeſtrato manſionis cubiculo caſte vivere debebant. Cap. *Latorem.* 15. 33. Quæſt. 2. Concil. Tolet. VI. Canone VIII. *Redeat ad priſtinum conjugium, quouſque poſſit temporis diuturnitate adipiſci continentiæ ſtatum.* Vvormac. Can. XXXVII. *Illi ſcilicet, qui pro quibuſcumque piaculis pœnitentiæ jugo fuerunt ſubmiſſi legitime, nullatenus matrimonio ſeparentur, ne in fornicationis voragine demergantur, & dum ad alta ſublevari ſperant, corruant in cœno.* Vinculum tamen durabat, ut contra quorumdam Tripolitanorum errorem reſcripſit Leo P. in Cap. *Audivimus.* 33. Quæſt. 2. ubi verba illa, *Debemus relinquere copulam,* docte, ut ſolet, interpretatur ſemper colendus Præceptor meus, noſtræ Academiæ, & Patriæ decus, nunc Valentinæ Eccleſiæ Archipræſul D. Martinus Lopez de Hontiveros in Tract. *De pœnitent.* Art. 2. num. 14. in hunc modum: *Ideſt, vinculum, ut ego forſitan peculiariter interpretor. Nam copula conjugii in illo textu non concubitum ſignificat, ſed nexum, ut alias apud Ovidium:*

Copula detrahitur canibus.

Et apud Plautum in Epidico:

Quæritant me, in manibus geſtant copulas ſecum.

Sic matrimonium copula *tum pro contractu dicitur in Lege,* Si extraneus, *ff.* De condit. cauſ. dat. *&* matrimonio copulari *ſcriptum eſt pro illud inire abſque eo quod intercedat coitus, in Cap. finali,* De frigidis, & malefic. *Cap.* 1. *&* 2. De matrimonio contracto contra interdictum Eccleſiæ. *Sicut, &* coire in matrimonio *dicitur pro contrahere matrimonium, etiam citra coitum:* L. In teſtamento. 51. *ff.* De condition. & demonſtrat. *Tiraquel. in L.* Si unquam, *verbo,* Donatione largitus, *num.* 224. *Cod.* De revocand. donat. *Et hunc fuiſſe illorum verborum ſenſum, manifeſte conſtat ex verbis, quæ Leo Pontifex in dicto* C. Audivimus 13. *ſubjungit ibi: Conjugium vero legitimum nulli orthodoxo pœnitentiam ſubſtinenti ſolvere licet. Quamobrem juvenibus ob ætatis fragilitatem non facile ſolennem pœnitentiam eſſe imponendam, ſtatuit Concil. Agathenſe relatum in Cap.* Pœnitentes, 63. *prope finem,* 50 *Diſt. d. Concil. Aurelianen.* III. *Cap.* 19. *Cujus rei argumentum eſſe poteſt textus in Cap* Si duo, 4. *in fin.* 35. *Q.* 6. *Et quod Juriſconſultus ſcribit in L.* Si adulterium 38. §. Fratres, *&* §. In ſextum. *ff. ad Leg. Jul. de adulteriis.*

Ita etiam durante pœnitentiæ tempore non poterant ſolenniter pœnitentes inire conjugium. Concil. Arelat. II. Can. XXI. Tolet. VI. Can. VII. Regiaticinium, Can. VII. ubi ſtatuitur, filias corruptas in domo parentum, niſi peracta publica pœnitentia, non poſſe nubere: ea autem peracta matrimonium permittebatur. Cap. *Audiamus,* Cap. *Si quis* cum duobus ſeqq. 33. Q. 2. Concil. Tolet. IV. Canone LIV. Illuſtrat Baili. *De impedim. matrim. in parvo.* pag. 529 Quinimo nec etiam peracta pœnitentia, niſi juvenes fuiſſent, quibus ob periculum incontinentiæ concedebatur contrahendi facultas, alii celebrare nuptias non valebant. C. *In adoleſcentia,* 33. Q. 2. vel ſi non valebant caſtitatem ſervare. C. *Si quis cum duab.* 16. 33. Q. 2 cæteris jus connubii poſt pœnitentiam non dabatur, ut aperte liquet ex Ep. 92. Leonis I. C. 12. cujus fragmentum extat in d. Cap. *In adoleſcentia,* ubi in finalibus Epiſt. verbis ait: *Nam ſecundum veram cognitionem nihil magis ei congruit, qui pœnitentiam geſſit, quam caſtitas perſeverans, & mentis, & corporis.* Idque expreſſe antea docuerat Siricius Papa relatus in Cap. *De his vero.* 12. ead. Cauſa, & Quæſt. ibi: *Quia acta pœnitentia nova conjugia, & inhibitos denuo appetivere concubitus.* Ex quibus juris fragmentis jam impedimentum hoc matrimonii agnoverunt Moraliſtæ, licet alii ejus rationem petant ex gravitate ſceleris, ob quam injuncta fuit pœnitentia: alii vero ex ipſo pœnitentiæ actu. Sed quid impedit, ex utraque ratione impedimentum hoc provenire?

Difficile tamen, & merito, in hac parte videtur Concilium Toletan. relatum in Cap. fin. 33. Quæſt. 2. ubi cum prædicta Leonis Epiſtola referatur, eam PP. indiſtincte accipiant tam de viris, quam de feminis, ſtatuuntque, ut conjuge, qui legibus pœnitentiæ ſubjectus non erat, mortuo, priuſquam alter, qui eam ſubierat, non liceat ſuperſtiti ad ſecundas tranſire nuptias, niſi ſe continere non poſſit. Qui Canon difficilis eſt; tum quia cum pœnitens ille juvenis eſſet conjugatus, ut patet ex eodem Canone, neutiquam indigebat indulgentiæ, ut etiam peracta pœnitentia conjugium iniret; tum quia Conſtitutio Leonis, quam complectuntur PP. non concedit indulgentiam iterum contrahendi pœnitenti conjugato, ſed ei qui tempore pœnitentiæ cœlebs erat. Agnoverunt has, & alias difficultates ipſius Canonis Gloſſa, & Repetentes ibi, quorum ſolutionibus omiſſis, ita textum illum interpretatur noviter laudatus Præceptor in hæc verba: *Quare ſuſpicor, longe diverſam eſſe illius textus ſententiam, & deciſionem, quam ut accipiatis, brevi paraphraſi comprehendam. Loquitur itaque Concil. Tolet de adoleſcente conjugato, qui ſolennem pœnitentiam accepit inſtante periculo*

ricu lo

riculo mortis. Nam adoleſcentibus non facile imponebatur talis pœnitentia, niſi forte in periculo mortis, aut navigationis. *Cap.* Pœnitentes 63. *in fine*, 50. *Diſt. præcipue eiſdem conjugatis propter abſtinentiam, quod oportebat ſervari a conjugali acceſſu non ſolum tempore pœnitentiæ, ſed etiam poſt illam peractam. d. Cap.* In adoleſcentia, *in final verb. ſupra, num.* 15. *receuſitis; qua peracta pœnitentia, conjugato illi propter periculum incontinentiæ permittit Toletana Synodus ad evitandum periculum redire ad priſtinum conjugium, quouſque temporis maturitate poſſit conſequi optatum ſtatum continentiæ: quod omne, ſi non ſecundum verba, ſaltim ſecundum ſententiam Leonis I fuit ſtatutum. & licet illius Summi Pontificis indulgentia loqueretur cum viris, eandem etiam ad ſeminas extendendam cenſuerunt PP Toletani arg. Cap.* Si qua muliec. 31. *Quæſt.* 1. *declarantes, hoc quidem non eſſe generaliter, & canonice præceptum (ideſt non ſecundum vigorem Canonum, cum ex eorum cenſura impedimentum matrimonii ſoleuniter pœnitentibus indiceretur) ſed pro humana fragilitate indultum, ideſt, per quandam indulgentiam conceſſam pœnitentibus incontinentiæ pericolum habentibus, juxta textum ſic interpretandum in d. Cap.* Latorem, 15. *ea ſcilicet dumtaxat habita ratione; ideſt, conſideratione, vel reſpectu, ut alias accipitur in L.* 1. §. Si poſt litam. *ff.* Si quadruplex pauperiem feciſſe &c. *Quod ſi conjux, qui non fuerat deditus legibus pœnitentiæ, deceſſiſſet priuſquam alter, qui leges pœnitentiæ ſolennis ſubierat, redderetur ad continontiam, unde fuerat ingreſſus. Supponendum eſt enim pœnitentem illum peracta pœnitentia rediiſſe ad primum conjugium, quouſque ætati maturitate adveniente adipiſceretur ſtatum caſtitatis utriuſque conſenſu, ut ex principio textus colligitur. Tunc ſuperſtiti non licebat denuo tranſire ad uxoris amplexus, ideſt, ad aliud matrimonium. Si autem conjux ille ſuperſtes, qui ſolennitatem pœnitentiæ expleverat, non accepiſſet abſolutionem pœnitentis, ideſt, non fuiſſet ei a Sacerdote conceſſa facultas redeundi ad priſtinam conjugem, poſſit utique ea mortua ducere aliam, ſi ſe continere non poterat, & ſi non fuerat cum illo in ſervanda continentia diſpenſatum, ſicuti contigit in caſu præcedenti. In concedenda autem licentia redeundi ad uxorem, expectabatur Sacerdotis, ideſt, Epiſcopi ordinatio; ut juxta quod ætatem aptam habere perſpexerit, pœnitentiæ abſolutionis tribuat legem, ideſt, facultatem ineundi matrimonium, vel præceptum non ineundi.* Hactenus magnus Præceptor, qui numero ſequenti acute expendit in confirmationem ſuperioris interpretationis textum in Cap. *Si autem*. 6. Quæſt. 2. his verbis: *Cæterum hic non poſſum non adducere optimam, nec oppido notam deciſionem Concilii Melden. Cap. 65. relatam in Cap.* Si autem. 10. 36 *Quæſt. 2. quæ in confirmationem facit ſuperioris expoſitionis, & ex eadem facilius ipſa intelligetur: quippe loquitur ibi Synodus Meldenſis de raptoribus puellarum, qui non dum eaſdem canonicæ illius legis promulgatæ tempore in conjugio duxerunt; & ait, ab eis ſeparandos: & publicæ, ideſt, ſolenni pœnitentiæ ſubjiciendos; at peracta pœnitentia, ſi ætas, & continentia exegerit (ecce cauſſam indulgentiæ) legitimo, & utriuſqae partis ex placito conjugio ſocientur; & ſubjungit (magni Leonis utendo verbis, de quibus in d. Cap.* Adoleſcentia, *& d Cap fin.) in hoc non regulam conſtituere, ſed quod tolerabilius eſt æſtimare, ideſt, propter prædictas ætatis, & continentiæ cauſſas a rigore canonicæ probibitionis recedere. Denique ſtatuit, quod ſi unus ex conjugatis obierit (intellige poſt quam peracta pœnitentia cœpiſſent cohabitare) & is qui pœnitentiam publicam egerit, ſuperſtes ſteterit, iterum conjugium inire non præſumat, niſi Epiſcopus (ecce quod de Presbytero dicebatur in dicto Cap. fin.) aliquam forte providerit concedere indulgentiam, ut graviorem poſſit amovere ſenſam: quæ omnia circa quintum effectum ſolennis pœnitenіæ aliter obſervabantur in publica pœnitentia, quæ non ſolenniter fiebas, nec prædictos operabatur effectus.* GONZALEZ.

Reconciliari debebunt.

RE conciliationem pœnitentium (de quorum ſtatu, conditione, & legibus uberior tractatio in Conciliis Toletanis habenda eſt) per manus impoſitionem tactam, & ſanctæ communionis, ſive Euchariſtiæ conceſſam perceptionem, a qua antea ſemoti erant, multi Canones probant. Antiquæ pœnitentiarum leges jam in uſu eſſe deſiecunt: quædam tantum veſtigia exſtant in punitione eorum delictorum, quæ ſanctiſſimo violatæ Religionis Senatui ceſervata ſunt. *Conc. Carthag. iv. Can. 76. & 78. Arauſican. I, C. 3. Leo PP. I. Epiſt. 89. Felix PP. III. ep. 1. C. 4.*

Vel ſi alios cognoverint viros, eo quod mœchatæ ſunt, placuit, per quinquennii tempora acta legitima pœnitentia, admitti eas ad communionem.

SI Virgines, præter illos, quorum ſtupro conſenſerunt, & cum quibus matrimonium inire debebant, ab aliis ſe agnoſci patiantur; quia jam nullo futuræ honeſtatis prætextu a turpitudine excuſari poſſunt, quinquennii pœnitentia afficiantur. Priorem hujus Canonis partem Euſebio PP. tribuit D. Ivo [a] ad Walterium ſcribens Epiſcopum Meldenſem: quæ citatio huic Concilio reſtituenda eſt. [a] *Epiſt. 16.*

CA-

a Can. 19. in deteriora. Eo reſpexit Concilium [a] Aurelianenſe *III.* dum juvenibus pœnitentiam dandam inhibuit. De publica enim id intelligendum eſt, quæ non ſolum perſonis liberis, & conjugii lege ſolutis, ſed & matrimonio conjunctis interdicta erat ob continentiæ legem, ſi jam provectioris non eſſent ætatis: ne a carnalibus deſideriis, deliciiſque diſtracti, aliis forſan
b Ibid. 4. Can. 19. gravioribus implicarentur, ut in eodem Concilio Aurelianenſi [b] conſtitutum eſt.

COMMENTARII NOVI.

Sicut pœnitentia ſolennis non poterat injungi conjugatis, niſi ex mutuo conſenſu, Cap. fin. 33. Q. 4. Concil. Arelat. III. Can. IV. *De pœnitentium conceſſione, ut ne quis benedictionem pœnitentiæ juvenibus perſonis credere præſumat, certe conjugatis, niſi ex conſenſu partium, ætate jam plena eam dare non audeat.* Quia interim ſequeſtrato manſionis cubiculo caſte vivere debebant. Cap. *Latorem.* 15. 33. Quæſt. 2. Concil. Tolet. VI. Canone VIII. *Redeat ad priſtinum conjugium, quoaſque poſſit temporis diuturnitate adipiſci continentiæ ſtatum.* Vvormac. Can. XXXVII. *Illi ſcilicet, qui pro quibuſcumque piaculis pœnitentiæ jugo fuerunt ſubmiſſi legitime, nullatenus matrimonio ſeparentur, ne in fornicationis voragine demergantur, & dum ad alta ſublevari ſperant, corruant in cœno.* Vinculum tamen durabat, ut contra quorumdam Tripolitanorum errorem reſcripſit Leo P. in Cap. *Audivimus.* 33. Quæſt. 2. ubi verba illa, *Debemus relinquere copulam*, docte, ut ſolet, interpretatur ſemper colendus Præceptor meus, noſtræ Academiæ, & Patriæ decus, nunc Valentinæ Eccleſiæ Archipræſul D. Martinus Lopez de Hontiveros in Tract. *De pœnitent.* Art. 2. num. 14. in hunc modum: *Ideſt, vinculum, ut ego forſitan peculiariter interpretor. Nam copula conjugii in illo textu non concubitum ſignificat, ſed nexum, ut alias apud Ovidium:*

Copula detrahitur canibus.

Et apud Plautum in Epidico:

Quæritant me, in manibus geſtant copulas ſecum.

Sit matrimonium copula tam pro contractu dicitur in Lege, Si extraneus, *ff.* De condit. cauſ. dat. *& matrimonio copulari ſcriptum eſt pro illud inire abſque eo quod intercedat coitus, in Cap. finali*, De frigidis, & maleſic. *Cap.* 1. *&* 2. De matrimonio contracto contra interdictum Eccleſiæ. *Sicut, & coire in matrimonio dicitur pro contrahere matrimonium, etiam citra coitum:* L. In teſtamento. 51. *ff.* De condition. & demonſtrat. *Tiraquel. in L.* Si unquam, *verbo*, Donatione largitus, *num.* 224 *Cod.* De revocand. donat. *Et hunc fuiſſe illorum verborum ſenſum, manifeſte conſtat ex verbis, quæ Leo Pontifex in dicto* C. Audivimus 13. *ſubjungit ibi: Conjugium vere legitimum nulli orthodoxo pœnitentiam ſubſtinenti ſolvere licet. Quamobrem juvenibus ob ætatis fragilitatem non facile ſolennem pœnitentiam eſſe imponendam, ſtatuit Concil. Agathenſe relatum in Cap.* Pœnitentes, 63. *prope finem,* 50. *Diſt. d. Concil. Aurelianen.* III. *Cap.* 19. *Cujus rei argumentum eſſe poteſt textus in Cap* Si duo, 4. *in fin.* 35. *Q.* 6. *Et quod Juriſconſultus ſcribit in L.* Si adulterium 38. §. Fratres, *&* §. In ſextum. *ff. ad Leg. Jul. de adulteriis.*

Ita etiam durante pœnitentiæ tempore non poterant ſolenniter pœnitentes inire conjugium. Concil. Arelat. II. Can. XXI. Tolet. VI. Can. VII. Regiaticinium, Can. VI. ubi ſtatuitur, filias corruptas in domo parentum, niſi peracta publica pœnitentia, non poſſe nubere: ea autem peracta matrimonium permittebatur. Cap. *Audiamus*, Cap. *Si quis* cum duobus ſeqq. 33. Q. 2. Concil. Tolet. IV. Canone LIV. Illuſtrat Baſil. *De impedim. matrim. in parvo.* pag. 529 Quinimo nec etiam peracta pœnitentia, niſi juvenes fuiſſent, quibus ob periculum incontinentiæ concedebatur contrahendi facultas, alii celebrare nuptias non valebant. C. *In adoleſcentia*, 33. Q. 2. vel ſi non valebant caſtitatem ſervare. C. *Si quis cum duab.* 16. 33. Q. a cæteris jus connubii poſt pœnitentiam non dabatur, ut aperte liquet ex Ep. 92. Leonis I. C. 12. cujus fragmentum extat in d. Cap. *In adoleſcentia*, ubi in finalibus Epiſt. verbis ait: *Nam ſecundum veram cognitionem nihil magis ei congruit, qui pœnitentiam geſſit, quam caſtitas perſeverans, & mentis, & corporis.* Idque expreſſe antea docuerat Siricius Papa relatus in Cap. *De his vero.* 12. ead. Cauſa, & Quæſt. ibi: *Quia acta pœnitentia nova conjugia, & inhibitos denuo appetivere concubitus.* Ex quibus juris fragmentis jam impedimentum hoc matrimonii agnoverunt Moraliſtæ, licet alii ejus rationem petant ex gravitate ſceleris, ob quam injuncta fuit pœnitentia: alii vero ex ipſo pœnitentiæ actu. Sed quid impedit, ex utraque ratione impedimentum hoc provenire?

Difficile tamen, & merito, in hac parte videtur Concilium Toletan. relatum in Cap. fin. 33. Quæſt. 2. ubi cum prædicta Leonis Epiſtola referatur, eam PP. indiſtincte accipiant tam de viris, quam de feminis, ſtatuuntque, ut conjuge, qui legibus pœnitentiæ ſubjectus non erat, mortuo, priuſquam alter, qui eam ſubierat, non liceat ſuperſtiti ad ſecundas tranſire nuptias, niſi ſe continere non poſſit. Qui Canon difficilis eſt; tum quia cum pœnitens ille juvenis eſſet conjugatus, ut patet ex eodem Canone, neutiquam indigebat indulgentiæ, ut etiam peracta pœnitentia conjugium iniret; tum quia Conſtitutio Leonis, quam complectuntur PP. non concedit indulgentiam iterum contrahendi pœnitenti conjugato, ſed ei qui tempore pœnitentiæ cœlebs erat. Agnoverunt has, & alias difficultates ipſius Canonis Gloſſa, & Repetentes ibi, quorum ſolutionibus omiſſis, ita textum illum interpretatur noviter laudatus Præceptor in hæc verba: *Quare ſuſpicor, longe diverſam eſſe illius textus ſententiam, & deciſionem, quam ut accipiatis, brevi paraphraſi comprehendam. Loquitur itaque Concil. Tolet. de adoleſcente conjugato, qui ſolennem pœnitentiam accepit inſtante periculo*

ritu le

riculo mortis. Nam adoleſcentibus non facile imponebatur talis pœnitentia, niſi forte in periculo mortis, aut navigationis. Cap. Pœnitentes 63. *in fine,* 50. *Diſt. præcipue eiſdem conjugatis propter abſtinentiam, quod oportebat ſervari a conjugali acceſſu non ſolum tempore pœnitentiæ, ſed etiam poſt illam peractam. d. Cap.* In adoleſcentia, *in final verb. ſupra, num.* 15. *recenſitis; qua peracta pœnitentia, conjugato illi propter periculum incontinentiæ permittit Toletana Synodus ad evitandum periculum redire ad priſtinum conjugium, quouſque temporis maturitate poſſit conſequi optatum ſtatum continentiæ: quod omne, ſi non ſecundum verba, ſaltim ſecundum ſententiam Leonis I. fuit ſtatutum. & licet illius Summi Pontificis indulgentia loqueretur cum viris, eandem etiam ad feminas extendendam cenſuerunt PP Toletani arg. Cap.* Si qua mulier. 31. *Quæſt.* 1. *declarantes, hoc quidem non eſſe generaliter, & canonice præceptum (ideſt non ſecundum vigorem Canonum, cum ex eorum cenſura impedimentum matrimonii ſolenniter pœnitentibus indiceretur) ſed pro humana fragilitate indultum, ideſt, per quandam indulgentiam conceſſam pœnitentibus incontinentiæ periculum habentibus, juxta textum ſic interpretandum in d. Cap.* Latorem, 15. *ea ſcilicet dumtaxat habita ratione; ideſt, conſideratione, vel reſpectu, ut alias accipitur in* L. 1. §. Si poſt litem. *ff.* Si quadruplex pauperiem feciſſe &c. *Quod ſi conjux, qui non fuerat deditus legibus pœnitentiæ, deceſſiſſet priuſquam alter, qui leges pœnitentiæ ſolennis ſubierat, redderetur ad continentiam, unde fuerat ingreſſus. Supponendum eſt enim pœnitentem illum peracta pœnitentia rediſſe ad primum conjugium, quouſque ætatis maturitate adveniente adipiſceretur ſtatum caſtitatis utriuſque conſenſu, ut ex principio textus colligitur. Tunc ſuperſtiti non licebat denuo tranſire ad uxoris amplexus, ideſt, ad aliud matrimonium. Si autem conjux ille ſuperſtes, qui ſolennitatem pœnitentiæ expleverat, non accepiſſet abſolutionem pœnitentis, ideſt, non fuiſſet ei a Sacerdote conceſſa facultas redeundi ad priſtinam conjugem, poſſit utique ea mortua ducere aliam, ſi ſe continere non poterat, & ſi non fuerat cum illo in ſervanda continentia diſpenſatum, ſicuti contigit in caſu præcedenti. In concedenda autem licentia redeundi ad uxorem, expectabatur Sacerdotis, ideſt, Epiſcopi ordinatio; ut juxta quod ætatem aptam habere perſpexerit, pœnitentiæ abſolutionis tribuat legem, ideſt, facultatem ineundi matrimonium, vel præceptum non ineundi.* Hactenus magnus Præceptor, qui numero ſequenti acute expendit in confirmationem ſuperioris interpretationis textum in Cap. *Si autem.* 6. Quæſt. 2. his verbis: *Ceterum hic non poſſum non adducere optimam, nec oppido notam deciſionem Concilii Melden. Cap.* 65. *relatam in Cap.* Si autem. 10. 36 *Quæſt.* 2. *quæ in confirmationem facit ſuperioris expoſitionis, & ex eadem facilius ipſa intelligetur: quippe loquitur ibi Synodus Meldenſis de raptoribus puellarum, qui non dum eaſdem canonicæ illius legis promulgatæ tempore in conjugio duxerant; & ait, ab eis ſeparandos: & publicæ, ideſt, ſolenni pœnitentiæ ſubjiciendos; at peracta pœnitentia, ſi ætas, & continentia exegerit (ecce cauſſam indulgentiæ) legitimo, & utriuſque partis ex placito conjugio ſocientur; & ſubjungit (magni Leonis utendo verbis, de quibus in d. Cap.* Adoleſcentia, *& d. Cap. fin.) in hoc non regulam conſtituere, ſed quod tolerabilius eſt æſtimare, ideſt, propter prædictas ætatis, & continentiæ cauſſas a rigore canonicæ prohibitionis recedere. Denique ſtatuit, quod ſi unus ex conjugatis obierit (intellige poſt quam peracta pœnitentia cœpiſſent cohabitare) & is qui pœnitentiam publicam egerit, ſuperſtes ſteterit, iterum conjugium inire non præſumat, niſi Epiſcopus (ecce quod de Presbytero dicebatur in dicto Cap. fin.) aliquam forte providerit concedere indulgentiam, ut graviorem poſſit amovere ſenſum: quæ omnia circa quintum effectum ſolennis pœnitentiæ aliter obſervabantur in publica pœnitentia, quæ non ſolenniter fiebat, nec prædictos operabatur effectus.* GONZALEZ.

Reconciliari debebunt.

RЕconciliationem pœnitentium (de quorum ſtatu, conditione, & legibus uberior tractatio in Conciliis Toletanis habenda eſt) per manus impoſitionem factam, & ſanctæ communionis, ſive Euchariſtiæ conceſſam perceptionem, a qua antea ſemoti erant, multi Canones probant. Antiquæ pœnitentiarum leges jam in uſu eſſe deſierunt: quædam tantum veſtigia exſtant in punitione eorum delictorum, quæ ſanctiſſimo violatæ Religionis Senatui reſervata ſunt. *Conc. Carthag. iv. Can.* 76. *&* 78. *Arauſican. I. C.* 3. *Leo PP. I. Epiſt.* 89. *Felix PP. III. ep.* 1. *C.* 4.

Vel ſi alios cognoverint viros, eo quod mœchatæ ſunt, placuit, per quinquennii tempora acta legitima pœnitentia, admitti eas ad communionem.

SI Virgines, præter illos, quorum ſtupro conſenſerunt, & cum quibus matrimonium inire debebant, ab aliis ſe agnoſci patiantur; quia jam nullo futuræ honeſtatis prætextu a turpitudine excuſari poſſunt, quinquennii pœnitentia afficiantur. Priorem hujus Canonis partem Euſebio PP. tribuit D. Ivo a ad Walterium ſcribens Epiſcopum Meldenſem: quæ citatio huic Concilio reſtituenda eſt. a *Epiſt.* 16.

CA-

C A N O N XV.

De conjugio eorum, qui ex gentilitate veniunt.

Propter copiam puellarum, Gentilibus minime in matrimonium dandæ ſunt Virgines Chriſtianæ; ne ætas in flore tumens, in adulterio reſolvatur animæ.

CAPUT TRICESIMUM QUARTUM.

Gentilium connubia prohibita, & Eccleſiæ Decretis irrita, Lege tamen Civili capitis pœna contrahentibus non indicta. Explicata in eam rem Valentis, & Valentiniani conſtitutio.

DIvus Paullus nec ſpiritu, nec humana ſapientia, ſed Divinæ gratiæ luce, & ſcientia illuſtratus Corinthios ſalutaribus præceptis connubialibus inſtituens, nos in Domino nubere debere monet, ideſt, in nomine Domini, quod eſt indubitate Chriſtianis,
1. Cor. 7. us exponit Tertullianus a *ad uxorem*, & poſt illum Hieronymus b. Idem repetit Paullus in
a Lib. 2. C. 2. b Lib. 1. contra Jovinian. 2. Cor. 6. II. ad eoſdem Corinthios: *Nolite*, inquit, *jugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio juſtitiæ cum iniquitate? aut quæ ſocietas luci ad tenebras? quæ autem conventio Chriſti ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? qui autem conſenſus templo Dei cum idolis? Vos enim eſtis Templum Dei vivi, ſicut dicit Deus*: Quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo, & ero illorum Deus, & ipſi erunt mihi populus. Propter quod exite de medio illorum, & ſeparamini, dicit Dominus, & immundum ne tetigeritis, & ego recipiam vos, & ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios, & filias, dicit Dominus Omnipotens. Incommoda autem, & pericula corporis, & animæ, quæ ex his nuptiis redundant, a nemine uberius, & gravius exprimuntur, quam ab eodem Tertulliano c, ideo illius verbis malo, quam meis illa recitare: *Recenſeamus*, inquit, *tunc cætera pericula, & vul-*
c Lib. 2. ad uxorem Cap. 3. 1. Cor. 15. Matth. 6. *nera, ut dixi, Fidei ab Apoſtolo proviſa, non carnis tantum, verum etiam ipſius ſpiritus moleſtiſſima. Quis enim dubitet, obliterari quotidie Fidem commercio infideli? Bonos corrumpunt mores confabulationes malæ; quanto magis convictus, & individuus uſus? Quævis mulier fidelis Dominum obſervet neceſſe eſt. Et quomodo poteſt duobus Dominis deſervire, Domino, & marito, adde Gentili? Gentilem enim obſervando, gentilia exhibebit; formam, extructionem, munditias ſæculares, blanditias turpiores, ipſa etiam Matrimonii ſecreta maculoſa; non ut penes ſanctos officia ſexus, cum honore ipſius neceſſitatis, tanquam ſub oculis Dei modeſte, & moderate tranſiguntur. Sed viderit qualiter viro officia pendat. Domino certe non poteſt pro diſciplina ſatisfacere, habens in latere diaboli ſervum procuratorem Domini ſui, ad impedienda Fidelium ſtudia, & officia. Ut ſi ſtatio facienda eſt, maritus de die condicat ad balneas; ſi jejunia obſervanda ſunt, maritus eadem die convivium exerceat; ſi procedendum erit, nunquam magis familiæ occupatio adveniat. Quis enim ſinat, conjugem ſuam viſitandorum fratrum gratia, vicatim aliena, & quidem pauperiora quæque tuguria circuire? Quis nocturnis convocationibus, ſi ita oportuerit, a latere ſuo eximi libenter feret? Quis denique ſolemnibus Paſchæ abnoctantem ſecurus ſuſtinebit? Quis ad Convivium Dominicum illud, quod infamant, ſine ſua ſuſpicione dimittet? Quis in carcerem ad oſculanda vincula Martyris reptare patietur? Jam vero, alicui fratrum ad oſculum convenire? aquam Sanctorum pedibus offerre? de cibo, de poculo invadere, deſiderare, in mente habere? ſi & peregre frater adveniat, quod in aliena domo hoſpitium? ſi cui largiendum erit, horreum, proma præcluſa ſunt. Sed aliqui ſuſtinent noſtra, nec obſtrepant. Hoc eſt igitur delictum, quod Gentiles noſtra noverunt, quod ſub conſcientia injuſtorum ſumus, quod beneficium eorum eſt, ſi quid operamur. Non poteſt neſcire qui ſuſtinet; aut ſi celatur, quia non ſuſtinet, timetur. Cum autem Scriptu-*
Matth. 5. *ra utrumque mandet; & ſine alterius conſcientia, & ſine noſtra preſſura operari Domino; nihil intereſt in qua parte delinquas, aut in conſcientia mariti, ſi ſit patiens; aut in con-*
2. Cor. 9. *flictatione tui, dum vitatur impatiens.* Nolite, inquit, margaritas veſtras porcis jactare,
Matth. 7. ne conculcent eas, & converſi vos quoque evertant. *Margaritæ veſtræ ſunt, etiam quotidianæ converſationis inſignia. Quanto curaveris ea occultare, tanto ſuſpectiora feceris, & magis cavenda gentili curioſitati. Latebis ne tu, cum lectulum, cum corpuſculum tuum ſignas, cum aliquid immundum flantis explodis, cum etiam per noctem exurgis oratum, & non magiæ aliquid videberis operari? non ſciet maritus, quid ſecreto ante omnem cibum guſtes? & ſi ſcierit panem, non illum credit eſſe qui dicitur? Et hæc ignorans quiſque rationem, ſimpliciter ſuſtinebit? ſine gemitu, ſine ſuſpicione panis, an veneni? Suſtinent quidam, ſed ut inculcent, ut illudant hujuſmodi feminis; quarum arcana in periculum, quod credant, reſervent, ſi forte lædantur. Suſtinent, quarum dotes, objectione nominis, mercedem ſilentii faciant, ſcilicet apud arbitrum ſpeculatorem litigaturi. Quod pleræque non providentes, aut re excruciata, aut Fide perdita recognoſcere conſueverunt. Moratur Dei Ancilla cum laboribus alienis, & inter illos omnibus nominibus dæmonum, omnibus ſolemnibus Regum, incipiente anno, incipiente menſe, nidore thuris agitabitur, & procedet janua laureata, & lucernata, ut de novo conſiſtorio libidinum publicarum. Diſcumbet cum marito in ſodalitiis, ſæpe in popinis. Et miniſtrabit nonnunquam iniquis, ſolita*

lita quondam Sanctis miniſtrare. Et non hinc præjudicium damnationis ſuæ agnoſcet? Eot obſervans, quos erat judicatura? Cujus manum deſiderabit? De cujus pocula participabit? Quid maritus ſuus illi, vel marito quid illa cantabit? Audiat ſane, audiat aliquid de ſcena, de taberna, de ganea. Quæ Dei mentio? quæ Chriſti invocatio? Ubi fomenta Fidei de Scripturarum interjectione? Ubi ſpiritus? ubi refrigerium? ubi Divina benedictio? omnia extranea, omnia inimica, omnia damnata, adterendæ ſaluti a malo immiſſa. Hæc ſi eis quoque evenire poſſint, quæ in Matrimonio gentilis Fidem adeptæ morantur, tamen excuſantur, ut in ipſis deprehenſæ a Deo, & jubentur perſeverare, & ſanctificantur, & ſpem lucrationis accipiunt. Si ergo ratum eſt apud Deum Matrimonium hujuſmodi, cur non proſpere cedat, ut preſſuris, & anguſtiis, & impedimentis, & inquinamentis non ita inceſſatur, jam habens ex parte Divinæ gratiæ patrocinium? nam & aliquam virtutem Cæleſtem documentis dignationis alicujus vocatus ille de Gentibus, terrari eſt Gentili, quominus ſibi obſtrepat, minus ſciat, minus ſpeculetur. Senſit magnalia, vidit experimenta, ſcit meliorem factum, ſic & ipſe candidatus eſt timore. Ita facilius hujuſmodi lucrifiunt, in quos Dei gratia conſuetudinem fecit. Cæterum aliud eſt ultro, & ſponte in prohibita deſcendere. Quæ Domino non placeat, utique Dominum offendant, utique a malo infernatur. Hoc ſigni erit, quod ſolis petitoribus placet nomen Chriſtianum. Idee inveniuntur qui tales non exhorreant, ut exterminent, ut arripiant, ut a Fide excludant. Habes cauſam, qua non dubites, nullum hujuſmodi Matrimonium proſpere decurri, dum a malo conciliatur, a Domino vero damnatur. Quare ut turpe illud reprehendunt Cyprianus a, Divus Ambroſius b, Divus Hieronymus contra Jovinianum. Concilium Arelatenſe I. c *De puellis Fidelibus*, ait, *quæ Gentilibus junguntur, placuit, ut aliquanto tempore a communione ſeparentur*. Idem Decretum in Niceno d conſtat: *Ut Chriſtiani*, ait, *uxorem ducant ex quacumque generatione, modo ad Fidem veniant; ſed non debent Chriſtiani dare filias ſuas nuptum infidelibus, ne ad errorem maritorum pervertantur; & fiant vel Judeæ, vel Gentiles propter infirmitatem; & qui non paruerit, a Synodo excommunicatur*. Cum autem hoc generaliter non poſſent prohibere in Africa, ob multitudinem Gentilium, præceptum eſt, ſaltem filiis Epiſcoporum; & Presbyterorum. Concilium Carthaginenſe III. e *Item placuit, ut filius, vel filia Epiſcoporum, vel quorumlibet Clericorum, Gentilibus, vel hæreticis, aut ſchiſmaſticis Matrimonie non jungatur*. Idem decrevit Concilium Chalcedonenſe f.

1. Cor. 7.
a Lib. de lapſ. Cap. 2.
b Ep. 79. ad Vigilium, & Lib. 1. de Patriarcha Abraham C. 9.
c C. 11.
d Can. 53. apud Alphonſum Pijanum Lib. 3. de Actis Concil. Nican.
e Cap. 12.
f Cap. 12.

Sed an hæc Matrimonia ſi contrahantur, irrita ſint & nulla, Scholaſtici Doctores ſolent diſquirere; ac tandem in eam ſententiam veniunt, perpetuo Eccleſiæ uſu, & traditione ea irr.ta facta, & nulla. Sed præter traditionem, an Legem etiam ſcriptam poſſimus adjicere, videamus. In Concilio enim Niceno g decretum reperio, ut mulier, quæ infideli nupſerit, illum derelinquat, & pro Matrimonio contracto peragat pœnitentiam: *Quicumque duas mulieres in Matrimonium acceperit*, inquit, *ipſe cum ſecunda excommunicetur, & quæcumque mulier Fidelis viro infideli nupſerit, ipſa quoque ex Eccleſia ejiciatur; quæ ſi pænitentiam egerit maleficii, & eum virum, quem habere non poterat, ideſt, infidelem, dimiſerit, non eſt recipienda, niſi eo modo, quo recipitur qui poſtquam Fidem negavit, ad Fidem revertitur, debetque ipſa infidelem relinquere. Erit autem pænitentia ejus, ferre cilicium, & dormire ſuper cinerem, & jejunare quantum ſibi conveniat; & tunc licebit cum Fidelibus converſari, & Communionem ſacram accipere; & quicumque contradixerit, a Synodo excommunicatur*.

g Can. 67. eorum, quos ex Arabico tranſtulit Alph. Pijanus Lib. 3. de Actis Conc. Nicani.

At etſi in foro Eccleſiæ ita ſe res habeat; in foro civili Imperatorum Legem extare ait Covarruvias h ab Imperatoribus Valentiniano, & Valente ad Theodoſium Magiſtrum Equitum, qua ſub pœna capitali hæc Matrimonia prohibentur. Sic enim Imperatores ſcripſerunt: *Nulli Provincialium, cujuſcumque ordinis, aut loci fuerit, cum barbara ſit uxore conjugium, nec ulli Gentilium Provincialis femina copuletur. Quod ſi quæ inter Provinciales, atque Gentiles affinitates ex hujuſmodi nuptiis extiterint, quod in his ſuſceptum, vel noxium detegitur, capitaliter expietur. Datum V. Kal. Jun. Valentiniano, & Valente AA. Coſſ.* Legem autem hanc, ſive Imperatorum Edictum ideo recitaverim, ut oſtenderem, minus veram eorum opinionem videri, qui eam ex illo ſententiam eliciunt, nec ſatis apte Imperatorum menti, conſilioque accomodari; cum illi eo reſpexerint, ne Romani cum cæteris, neve exteri cum Romanis nuptias inirent; quod ad conſervandam Romani ſanguinis dignitatem, antiquum eſt ejus Reipublicæ Inſtitutum, ut teſtatur Ulpianus i: *Connubium*, inquit, *habent Cives Romani cum Civibus Romanis; cum Latinis autem, & peregrinis ita ſi conceſſum ſit*. Cajus k: *Legitimæ nuptiæ ſunt, ſi Romanus Romanam nuptiis intervenientibus, vel conſenſu ducat uxorem*. Cicero l: *Si mulier cum fuiſſet nupta cum eo, cui connubii jus eſſet, nuncium remiſit, quoniam qui nati ſunt, patrem non ſequuntur, pro liberis manere nihil oportet*. Ubi Boethius m: *Filii*, inquit, *non jure ſuſcepti in patrum non erant poteſtate, ſed matres potius ſequebantur. Nec autem omnibus connubium erat cum Romanis, nec erant nuptiæ jure contractæ, quæ non aut inter Civem Romanum, Civemque Romanam inibantur.* Seneca n: *Promiſi tibi filiam in Matrimonium, poſtea peregrinus apparuiſti; non eſt mihi cum extraneo connubium, eadem me res defendit, quæ vetat.* Hinc licet intelligi Ulpiani o rationem, dum docet, filios poſt deportationem ſuſceptos, quaſi ab alio ſuſceptos videri. Cum enim per deportationem quis Civis Romanus eſſe deſineret, fieretque peregrinus: *Qui deportantur*, inquit Ælius Antoninus p *ſi hæredes ſcribantur, tanquam peregrini capere non poſſunt*. Nec Matrimonium niſi inter Cives conſtaret, ſed diſſolveretur per deportationem, ut ſcripſit Paullus q. Ideo Ulpianus ait, poſt deportationem natos, quaſi ex

h In 4. 2. p. C. 6. §. 11. Num. Impp. Valent. & Valens in L. unic. de nuptiis Gentil. C. Theodoſ.
i In fragmen. Tit. 5. C. 5.
k Inſtit. Tit. 4.
l In Topicis.
m In Top. Ciecr.
n L. v. 4. de benefic. C. 35.
o L. ex facto 17 §. ex facto ad Trebel.
p In L. 1. C. de hæred.
q L. Si quis ſic ſtipuletur. 57. ſoluto Matrim.

alio

alio conceptos videri; quia vere filii non erant jure Romanorum, eorum, qui eſſent deportati, amiſſis per deportationem omnibus Civitatis Romanæ privilegiis, extinctoque ſimul jure connubii. Nec ſolum connubia cum exteris, & peregrinæ conditionis hominibus denegabant
a *In Claudio.* Romani, ſed & ipſa nomina Civium gentilitia, quod Claudio acceptum refert Suetonius [a],

COMMENTARII NOVI.

PRopter copiam puellarum.] Statutum ne quiſquam ad exonerandam familiam in matrimonio cum gentili filias collocet, ne infidelis conſortio Fidem perdant. Tertullianus ad uxorem: *Ambo fratres, ambo conſervi, nulla ſpiritus, carniſve diſcretio, atque vere duo in carne una, ubi caro una, unus & ſpiritus.* ALBASPINÆUS.

Cultus vel religionis diſparitas non impedit matrimonium abſolute jure naturæ, ita ut ex ſpecialibus circumſtantiis non permittatur. D. Thom. 3. Part. Quæſt. 59. Art. 1. & in 4. Sentent. Diſtinct. 39. Cavarr. *De Matrim.* Part. 2. Cap. 6. §. 11. & Cap. 7. §. 4. Gutierrez eod. tract. Cap. 104. ex num. 1. Didacus Perez in L. 7. Tit. 19. Lib. 8. ordin. Nam lex naturæ humanæ generationi tantum conſulit: quocirca, modo legitima ſit prolis generatio & educatio, cætera facile permittit: nam quoad incommoda, quæ ex religionis diverſitate naſcuntur, ea non ſunt tam matrimonio annexa, quam aliis officiis. Itaque ſicut fidelis infideli miniſtrare poteſt in militia, & aliis rebus civilibus citra ſcandalum; ſic & fidelis cum infideli contrahere valet matrimonium: licet contrarium defendant Sanchez *De Matrimon.* Lib. 7. Diſputatione 71. num. 5 Serarius Tom. 2. opuſc. tractatione *De Matrimon. fidel. cum hæretic.* num. 6. uſque ad 17. Soto in 4. Diſtinctione 39. Quæſt. unic. Articulo 2. Petrus Ledeſma, *De Matrimon.* Quæſtione 59. Art. 1. dub. 3. Bartholomæus de Ledeſma eadem tractatione, dubio 54. Bellarminus, *De Matrimon.* Lib. 1. Cap. 25. Unde in ipſo ſtatu legis naturæ reperiuntur plura matrimonia contracta a fidelibus cum idololatris. Abraham, qui fuit fideliſſimus, contraxit matrimonium cum Cetura. Geneſ. Cap. 2. quæ fuit Canaæa idololatra, ut ex D. Iſidoro probat Abulenſ. Quæſt. 1. & 2. Iſaac cum Rebecca idololatra. Geneſ. Cap. 20. ubi notavit Abulenſ. fol. 292. col. 2. Jacob cum Lia, & Rachel. Geneſ. Cap. 29. quæ fuerunt idololatræ, ut probat Cajetanus in Cap. 31. Geneſ. in illis verbis: *Rachel furata eſt idola patris ſui.* Joſeph cum Aſeneth infideli filia Sacerdotis Putiphar. Geneſ. Cap. 41. Moyſes cum Tharbi filia Regis Æthiopiæ, & poſtea cum Sephora infideli. Exod. Cap. 2. verſ. 24. & alii Patriarchæ ſimiliter cum infidelibus conjugium inierunt, ut refert Abulenſ. in Cap. 21. *Judicum*, Quæſt. 18. & in Cap. 1. *Ruth*, Quæſt. 12.

Nec Lege ſcripta prohibitum fuit contrahere matrimonium cum filiabus infidelium. Unde Samſon matrimonium contraxit cum Dalila idololatra. Judic. Cap. 14. ubi notavit Abulenſis. Mahalom, & Chelion filii Achimelech nuptias contraxerunt cum Orpha, & Ruth. Cap. 1 *Ruth*, quæ erant idololatræ, ut ibi probat Abulenſ. Quæſt. 13. & 14. Mereth in uxorem accepit Bethiam idololatram filiam Pharaonis. Lib. 1. *Paralipom.* Cap. 4. David matrimonium celebravit cum Macha idololatra filia Regis Gedur. Lib. 2. *Regum*, Cap. 3. Salomon in uxurem accepit filiam Pharaonis idololatram. Eſther cum Aſſuero idololatra Rege Medorum. Cap. 2. *Eſther.* Prohibebatur tamen connubium cum nationibus idololatris terræ promiſſionis propter periculum idololatriæ, ut cum Amorrhæis, Cananæis, Hethæis, Pherezæis, Hebreis, & Jebuſæis. *Exod.* Cap. 34 verſ. 11. *Deuter.* Cap. 7. Idumæis, & Mohabitis, *Eſdras*, Lib. 1. Cap. 9. Unde jure divino naturali tale conjugium non eſſe prohibitum, tenent Turre-cremata in Cap. *Si quis Gentilis*, 28. Quæſt. 1. Covarr dicto Cap. 6. §. 11. Ricíulus Lib. 2. *Lucubr.* Cap. 2. num 8. Quoad jus vero divinum tantum, non conſentiunt interpretes, & non ex eo jure vetitum ſimile conjugium, docent Covar. ubi ſupra. Ambian. ad Tertull. *De Monog.* Capite 11. Obſervatione. Torre blanca, *De jure ſpiritual.* Lib. 2. Cap. 15. Sectione 3 moventur auctoritate D. Auguſt. Lib. 1. *De adult. conjug.* Cap. 25. & *De Fide, & oper.* Cap. 19. Hieronymi Lib. 1. adverſus Jovinianum; & exemplis; quia in Lege gratiæ legimus plures caſus, in quibus Catholici cum Gentilibus, & hæreticis contraxerunt Matrimonia, ut Clotilde Fidelis cum Amalarico Ariano Gotthorum Rege, Chilpericus Rex Galliæ Catholicus cum Gualſinda Ariana filia Athanagildi, Sigibertus Rex Galliæ Catholicus cum Brunielide Ariana, ut referunt Gregorius Turonenſis, *De geſtis Francorum*, Tit. 5. Cap. 25. Azor 2. Parte *Inſtit. moral.* Lib. 5. Cap. 2. Valerianus idololatra cum S. Cæcilia Catholica. D. Thomas in Epiſtola 1. ad Corinthios, Cap. 7. Cotildis Catholica cum Ludovico Rege Galliæ idololatra. Gordonius in *Chronolog.* anno cdxc. cdxcix. Clotildis Fidelis cum Clodoveo Rege Galliæ hæretico. Baronius Tom. 8. anno dci. Numero 41. qui alia exempla refert Num. 49 & 50. Vertha Catholica cum Ethilberto hæretico Rege Angliæ. Polydorus Vergilius, Lib 4. *Hiſtoriæ Angliæ*, in initio; & Elburga cum Æduno Rege Angliæ idololatra. Beda, Lib. 2. *Hiſtoriæ Angliæ*, Cap. 9. Giſella filia Ducis Noricorum Catholica cum Stephano Rege Ungariæ infideli. Nauclerus in Geneſ. Cap. 34. Quibus exemplis accedit uſus, qui invaluit apud Germanos, Polonos, & alios ubi permiſtim habitant hæretici cum Catholicis, qui ex conſuetudine recepta contrahunt conjugia, quæ non ſolum valida, verum & licita eſſe, docuerunt Azor, Lib. 8 *Inſtitut. moral.* Part. Cap. 11. num. 5. Fillincius Tom. 2. *De matrim.* 2. Parte, num. 228. Sanchez Lib. 7. Diſp. 70. num. 5. Contrarium tamen, immo eſſe a jure Divino ſimilia conjugia prohibita, docuerunt Soto in 4. Diſtinctione 39. Quæſt. unica Art. 2. Bellarminus, *De matrim.* Lib. 7. Cap. 66. Moventur primo Deute-

teronomii C.7. ubi Deus prohibuit populo ſuo connubium inire cum gentili ex ea ratione: *Quia ſeducet filium tuum, ne ſequatur me, ac magis ſerviat Diis alienis.* Exod. Cap. 34. *Ne poſtquam fornicatæ fuerint* (ideſt, Idolis ſacrificaverint) *fornicari vos faciant*; & Lib. 3. Reg. Cap. 11. *Addit Dominus, certiſſime avertent corda veſtra, ut ſequamini Deos alienos.* Unde graviter reprehenditur Salomon, eo quod adamaverit mulieres alienigenas, uti ex pluribus refert Pineda, *De rebus Salomonis*, Lib. 7. Cap. 5. Probatur ſecundo eadem ſententia ex D. Paullo 1. ad Corinth. Cap. 7. *Mulier*, inquit Apoſtolus, *ſi dormierit vir ejus, liberata eſt a lege viri. Cui autem vult, nubat, tantum in Domino.* Quem locum de Matrimonio cum Fideli contrahendo accipiunt D. Hieronymus, Lib. 1. adverſus Jovinianum, & Tertullianus Lib. 2. *Ad uxorem*, ex ipſo Apoſtolo ad Corinth. 11. Cap. 6. ibi: *Nolite jugum ducere cum infideli.* Sed adhuc prima ſententia defendenda eſt, nec obſtant Textus in dicto C. 7. Deuteronom. 34. Exodi. Nam prohibitio illa, juxta Abulenſem in Lib. 1. *Paralipomen.* Cap. 4. Quæſt. 15. tantum vigebat reſpectu provinciarum terræ promiſſionis, non vero ad alias Gentes exteras protrahebatur, ut exemplis jam ſupra probavi, licet ..... expoſit. Capite 4. contendat, non ſolum de Catholicis, verum de omnibus infidelibus præceptum illud eſſe accipiendum. Nec etiam favet auctoribus contrariæ ſententiæ Apoſtolus. Nam præter quam quod plures Theologi expoſitivi accipiunt illum de vitando infidelium commercio in conjugio, evincitur ex relatis verbis, præceptum hoc abſtinendi a conjugio infidelium, eſſe juris poſitivi, & ab ipſo Apoſtolorum tempore originem duxiſſe.

Quoad Jus Cæſareum plures exiſtimarunt, Chriſtianis cum gentilibus conjugia prohibita eſſe in L. *Unica*, C. Theodoſ. *De nupt. Gentil.* ubi Imperatores, Valentinianus, Valens, & Theoduſius ita ſanxerunt: *Nulli provincialium, cujuſque ordinis, aut loci fuerit, cum barbara ſit uxore conjugium: nec ulli gentilium provincialis femina copuletur. Quod ſi quæ inter provinciales, atque gentiles affinitates ex hujuſmodi nuptiis extiterint, quod in iis ſuſceptum, vel noxium detegitur, capitaliter expietur. Dat. v. Kalend. Jun. Valent. & Valente &c.* Ita docuerunt Covarr. in 4. 2. P. Cap. 8. §. 11. num. 3. Farinac. in *Praxi*, Quæſt. 139. Antonius Matthæus, *De crimin. inſtit.* ff. *ad L. Jul. de adult.* Cap. 1. num. 16. Sed ſi recte ea verba perpendantur, nullo modo Imperatores loquuntur de matrimonio a Catholico contrahendo, vel non, ſed de nuptiis a civibus Romanis cum peregrinis non contrahendis. Cum tantum Cives Romani inter ſe jus connubii haberent. Ulpianus in *Fragm.* Titul. 5. *Connubium habent Cives Romani cum Civibus Romanis: cum Latinis autem, & peregrinis ita, ſi conceſſum ſit. princip. inſtit. de nupt.* Macrob. Lib. 1. *Saturn.* ibi. *Libertinis vero nullo jure uti prætextis licebat, ac multo minus peregrinis, quibus nulla eſſet cum Romanis neceſſitudo.* Unde magnam apud populum invidiam Antonio conflavit ab eo contra Leges cum Cleopatra initum conjugium. Plutarchus in *Demetrio.* Et ægre etiam tuliſſe populum Romanum, Xiphilinus narrat, quod Titus Berenicen Ægyptiacam loco uxoris haberet. Illuſtrant late Briſon. *De rit. nupt.* pag. 118. in parvis D. Nicolaus Anton. Lib. 2. *De exil.* Cap. 8. nunquam pro meritis ſatis laudandus eruditiſſimus Præceptor meus D. Joſephus de Retes, Lib. 2. *De interdict. & releg.* Cap. 5. Prohibetur igitur in eo Textu connubium Romanis cum barbaris, ideſt, cum illis nationibus, quæ erant ultra limites orbis, qui populi barbari dicebantur. Lib. 2. Cod. *De commerc.* Marcellin. Lib. 18. *Viſus eſt in barbarico miles.* Lampridius in *Alexandro Severo.* Ubi de limitaneis Ducibus loquens, ait: *Addidit ſane his & animalia, & ſervos, ut poſſent colere quod acceperant, ne per inopiam hominum, vel ſenectutem poſſidentium desererentur rura vicina barbariæ.* Ruffus Feſtus in *Breviario*: *Trajanus Daciam trans Danubium in ſolo barbariæ provinciam fecit.* Can. LII. Codicis Eccleſiæ Africanæ: *De provincia Mauritaniæ nihil ſtatuimus, quod ea ſita ſit in finibus Africæ, & quod barbarico ſit contermina.* Unde barbaris Romani opponuntur in Edicto Theoderici Regis, Cap. 43. *Nullus ad potentem Romanum, aut barbarum, proprias quolibet Titul. transferat actiones.* Et Capite 44. *Nullus ſe potens Romanus, aut barbarus, tanquam defenſor, aut ſuffragator.* Notarunt Caſaubonus ad Lampridium ubi ſupra, Judelus in dicto Canone LII. Ita dicebantur populi barbari, aut quia feri, & inhumani erant, Salvian. Libro quinto, *De gubernat. Dei*; & Lib. 7. ubi de Gotthis agens ait: *Quærentes ſcilicet apud barbaros Romanam humanitatem, qui apud Romanos barbaram inhumanitatem ferre non poſſunt.* Sive quia parum culti, & a moribus, vivendique legibus alieni erant, ut probat Georgius Ambianus ad Tertullianum, *De velandis Virginibus*, Cap. 2. Obſerv. 1. Prohibetur ergo in dicto Libro unico connubium cum barbaro, aut gentili, ideſt extero; gentiles enim exteri, & advenæ dicuntur. Exodi Cap. 12. Levit. Cap. 17. & 24. diverſique ſunt a barbaris, juxta illud Paulli ad Coloſſenſ. Cap. 3. *Ubi non eſt Gentilis, & Judæus; Barbarus, & Scytha.* Et hæc prohibitio etiam temporibus Gotthorum duravit, uſque dum Lib. 3. Legum Vviſigotth. In Lib. 1. ita cautum fuit: *Ob hoc meliori propoſito ſalubriter cenſentes, priſca Legis remota ſententia, hac in perpetuum valitura Lege ſancimus, ut tam Gotthus Romanam, quam etiam Gottham Romanus, ſi ſibi conjugem habere voluerit, præmiſſa petitione digniſſima, facultas eis nubendi ſubjaceat: liberumque ſit libero, liberam quam voluerit, honeſta conjunctione conſulta perquirendo proſapiæ ſolenniter conſenſu, Comite permittente, percipere conjugem.* Manet ergo, non recte deduci ex dicta L. *Unica*, matrimonium inter gentilem & Chriſtianam prohibitum eſſe Jure Civili; id tamen aperte probatur ex Lege, *Ne quis Chriſtianam*, Codice, *De Judæis*, ubi pœnis Legis Juliæ, *De adulteriis*, punitur Ju-

dæam in uxorem accipiens, vel e contrario.

Succedit Jus Pontificium, quo hujuſmodi matrimonia perpetuo prohibita reperiuntur, Cap. *Cave*. Cap. *Non oportet*. Cauſa 28. Quæſt. 1. Conc. Arel. Can. xi. *De puellis fidelibus, quæ gentilibus junguntur, placuit, ut aliquanto tempore a communione ſeparentur*. Laod. Can. x. & xxxi. Tribur. Can. xxxix. Tolet. iii. Can. xiv. Aurel. ii. Can. xviii. Aurel. iv. Can. xiii. Alexander III. In Appendice Conc. Later. Cap. 45. illuſtrant Torre-blanca, *De jure ſpirit*. Lib. 2. Cap. 15. Sect. 3. Baſilius, *De matrim*. ubi ſupra. Riciulus, *De jure perſon*. Lib. 2. Cap. 2. Unde ne Chriſtianus conjugio gentilis, vel Judæi macularetur, cautum erat, ne quiſquam matrimonio jungeretur, niſi prius conſuleret Eccleſiæ Miniſtros, & etiam Viduas, quomodo accipiunt verba illa Tertulliani, *De monogamia*, Cap. 11. *Petere maritum ab Epiſcopo, a Vidua*, Georgius Ambianus in dicto Cap. 11. Obſerv. 1. Albaſpineus, Lib. 1. *Obſervat*. Cap. 24. Non tamen in Canonibus ſupra relatis aliqua mentio fit irritationis ſimilis matrimonii. Unde quamvis illicitum, & injuſtum ſit, tamen ſuſtinetur, ſi attendamus Leges Eccleſiaſticas. Ita docuerunt Sotus in 4. Diſtinct. 38. Quæſt. unica, Art. 2. Concl. 5. Bellarminus, *De matrim* Lib. 1. Cap. 13. Sanchez eodem Tractatu, Lib. 7. Diſput. 71. num. 8. licet contrarium teneant Simancas, *De Catholic. inſtitut*. Tit. 40. num. 46. Roſas, *Singularium*, 148. num. 1. moti auctoritate Text. in Can. lxxii. Sextæ Synodi In Trullo, in illis verbis: *Non licere virum Orthodoxum cum muliere hæretica, nec Orthodoxam cum viro hæretico copulare. Sed ſi quod hujuſmodi ab ullo, ex omnibus factum apparuerit, irritas nuptias exiſtimari, & nefarium conjugium diſſolvi. Si autem adhuc infideles ſunt inter ſe legitimo matrimonio copulati, deinde alter eorum convertatur ad Fidem, altero in infidelitate manente, ſi fideli placuerit cum infideli cohabitare, non a ſe invicem ſeparentur, juxta Pauli ſententiam*. Pro cujus Canonis expoſitione dicendum eſt, matrimonium ab infideli contractum, ex Eccleſiæ ſanctionibus non aperte irritari, ſed ſatis in eis innui, conjuges ſeparandos eſſe, Can. lxvii. Conc. Nicæni: *Quicumque duas mulieres in matrimonium acceperit, ipſe cum ſecunda excommunicetur. Et quæcumque mulier fidelis viro infideli nupſerit, ipſa quoque ex Eccleſia rejiciatur. Quæ ſi pœnitentiam egerit maleficii, & eum virum, quem habere non poterat, ideſt infidelem, dimiſerit; non eſt recipiendo, niſi eo modo, quo recipitur, qui poſtquam Fidem negavit, ad Fidem revertitur, debetque ipſa infidelem relinquere*; & Can. lxix. Concil. Tolet. iv. Can. lxiii. ubi jubetur, ut Iudæi, qui Chriſtianas mulieres in conjugio habent, admoneantur ab Epiſcopo civitatis ipſius, ut ſi cum eis permanere cupiunt, Chriſtiani efficiantur; quod ſi admoniti noluerint, ſeparentur. Quæ verba licet interpretari poſſint de ſeparatione, quoad torum, tamen Eccleſiæ conſuetudo, quæ vim Legis obtinet, pro ſeparatione, quoad vinculum, & irritatione accepit, ut teſtantur Bellarminus, dicto Lib. 1. *De matrim*. Cap. 23. & alii relati a Riciulo dicto Cap. 2. num. 22. & aperte probatur a ſapientiſſimo Alphonſo noſtro, in L. 15. Tit. 2. Par. 4. ubi ait: *Deſvariamiento de la ley es la ſexta coſa que embarga el caſamiento. Ca ninguno Chriſtiano deve caſar con Judia, nin con Mora, nin con hereja, nin con otra muger que no toviesſe la ley de Chriſtianos, & ſi caſaſſe, non valdria el caſamiento. Pero el Chriſtiano deſpoſar ſe puede con muger que no ſea de ſu ley, ſobre tal preyto que ſe torne ella Chriſtiana, ante que ſe cumpla el caſamiento, e ſi no ſe tornare ella Chriſtiana, non valdrien las deſpoſajas*. Unde jam ab hinc plurimis annis matrimonia fidelium cum infidelibus contracta, nulla ſunt. Matrimonia vero cum hereticis inita, etiam inſpecto jure Eccleſiaſtico, valent; cum inter baptizatos celebrentur, & impedimentum diſparitatis cultus non ſit irritans, Cap. *Decrevit*, *De hæret.* in 6. Neque contrarium probatur in d. Can. lxii. Sextæ Synodi. Nam omiſſis Baſilio, ubi ſupra, Torre-blanca, ubi proxime, Scortia in *Select. Epit*. 161. Becano, *De Fidei* Q. 163. qui negant auctoritatem habere Canonem illum; dicendum eſt PP. in eo non agere de matrimonio contracto a Catholico cum hæretico baptizato, ſed cum infideli. Editus enim fuit Canon ille contra Iberos, qui filias ſuas Saracenis olim tradebant, ut in ejus *Scholiis* notavit Balſamon, quod expreſſe conſtat ex illis verbis: *Si autem infidelis*. Ex quibus conſtat in antecedentibus de infidelibus, non de baptizatis poſtea in hæreſim lapſis, agi.

Manet ergo probatum, Matrimonium Fidelis cum infideli, non eſſe irritum Jure naturali, Divino, aut Eccleſiaſtico, ſed tantum conſuetudine; nec prohibitum eſſe a Jure naturali, vel Divino, ſed tantum a Jure Eccleſiaſtico; unde deducitur, ex juſtis cauſis poſſe Romanum Pontificem cum Fideli diſpenſare, ut contrahat conjugium cum infideli. Bellarminus dicto Cap. Sanchez dicto Lib. 7. Diſput. 71. Num. 10. Riciulus dicto Cap. 2. Num. 25. Sed hujuſmodi Matrimonia graviſſime a SS.PP. reprehenduntur, a D. Ambroſio, Lib. *De Abrahamo*, Cap. 9. Hieronymo, Lib. 1. contra Jovinianum, Auguſtino, Lib. *De Fide, & operibus*; quorum verba refert Serarius, *De Matrim. Cath. cum hæret*. Cap. 17. & Cyprianus in Epiſtola, *De lapſis*, Cap. 2. mulieres Chriſtianas, quæ nubunt infidelibus, colla fieri diaboli affirmat; & improbi, ac lacrymabiles exitus hujuſmodi conjugiorum id probant; exempla extant in ſacris, & profanis Hiſtoriis. In ſacris, In Matrimonio Regis Achab cum Jezabele gentili, Lib. 3. *Reg*. Cap. 16. in Joran cum Atalia relato Lib. 4. *Reg*. Cap. 8. In profanis, in Matrimonio Joannis Cantacuzeni Imperatoris, qui Imperium amiſit, qui filiam ſuam in Matrimonium tradidit Orcani Turcarum Domino. Alia plura propoſuit doctus P. Mantuanus prudentiſſimo N. Philippo II. qui ut magnus Catholicus Monarcha, etiam impetrata diſpenſatione Papæ, renuit Sereniſſimum Infantem nuptui tradere Principi de Galles eam anxie in uxorem petenti. GONZALEZ.

CA-

CANON XVI. vulgatus.

De puellis Fidelibus, ne infidelibus conjungantur.

Hæreticis, qui errant ab Ecclesia Catholica, ne ipſis Catholicas dandas puellas; ſed neque Judæis, neque hæreticis dari placuit, eo quod nulla poſſit eſſe ſocietas fidelis cum infideli: ſi contra interdictum fecerint parentes, abſtinere per quinquennium placet.

CANON XVI. *emendatus,*

De puellis Fidelibus, ne infidelibus conjungantur.

Hæreticis, ſi ſe transferre noluerint ad Eccleſiam Catholicam, ne ipſis Catholicas dandas puellas; ſed neque Judæis, neque ſchiſmaticis dari placuit, eo quod nulla poſſit eſſe ſocietas fidelis cum infideli: ſi contra interdictum fecerint parentes, abſtinere per quinquennium placet.

HÆreticorum connubia bis interdixiſſe in eodem Canone Patres omnis brevitatis ſtudioſos, vix eſt, ut credam. In vetuſto Codice ms. *Lauticis qui erant ab Eccleſia Catholica*. Sed legendum puto *ſchiſmaticis*: cum ut omnis ſpecies infidelitatis comprehendatur; tum quia Africani Patres cum hujus Concilii Decretum renovaſſent in Concilio Carthaginenſi III. Can. XII. hæc eadem connubia cum ſchiſmaticis, hæreticis, vel infidelibus, Clericorum filiis interdixerunt, ut dicemus poſtea. Sed quid, ſi pro nomine *Catholicus*, *Catholicis* legendum ſit, hoc ſenſu, ut hæreticis admonitis, ſi ſe transferre ad Eccleſiam noluerint, in pœnam pertinaciæ nec poſtea Catholicis converſis dandas Catholicas puellas, non temere id affirmavero.

CAPUT TRICESIMUM QUINTUM.

De hæreticorum, ſchiſmaticorum, & Judæorum connubiis.

QUanta ſint, quam pernicioſa, & ſchiſmatis, & hæreſeos crimina, quorum altero Fides interit, qua Deum, & ſalutis conſequendæ rationem cognovimus; altero charitas extinguitur, qua Chriſto, eiuſque Corpori (quod eſt Eccleſia) conjungimur; ſapienter, & pie multis hujus Concilii Decretis Hiſpani Epiſcopi expreſſerunt, dum omnium Sacramentorum expertes decreuerunt, quos vel leviter tanti criminis labes maculaſſet. Nulla enim eſt peſtis, quæ celerius hæreſi inficiat, & ſuo contagio exitium afferat aliis præſentius. Inſtar enim cancri (ut Apoſtolus ait) ſerpit, & ſimulatque corporis partem aliquam corripuerit, continuo ſenſim, atque occulte in reliquas diffunditur partes, & lubrica deinde in alios facilitate prolabitur. Qua de cauſſa Hiſpani Epiſcopi, non minus probitate vitæ, & ſanctitate doctrinæ, quam prudentiæ honore commendabiles, videntes huic morbo nullum certius præſtantiuſque remedium adhiberi poſſe, quam fugam, quod in fuga ſalus, in averſione præſidium, in execratione refugium ſit; ideo hæreticorum, & ſchiſmaticorum connubia ut pernicioſiſſimam ſocietatem, tam gravi in parentes pœna propoſita, filiis fidelibus interdixerunt; ne divinum gratiæ Sacramentum alterius conjugum hæreſi, aut ſchiſmate in grave, & profanum animi adulterium converteretur; & eadem facilitate tam filii, quam poſteri, & utriuſque familiæ conſanguinei ejuſdem erroris venenum a parentibus propinatum ſuſciperent, ſuſceptum intimis conciperent viſceribus, conceptumque tandem in reliquas populi partes majori pernicie, & calamitate propagarent. Ab hoc Concilio acceperunt reliqua, vel Generalia, vel Provincialia, quæ his matrimoniis aditum præcluſerunt. Horum unum Laodicenum a fuit. *Eos*, ait, *qui ad Eccleſiam pertinent, indifferenter filios proprios hæreticorum nuptiis minime ſociare debere.* Et rurſus: *Quoniam non oportet*, inquit, *cum hæreticis commiſcere connubia, & vel filios, vel filias dare, ſed potius accipere.* Concilium Carthaginſe b III, *Item placuit, ut filii, vel filiæ Epiſcoporum, vel quorumlibet Clericorum, gentilibus, vel hæreticis, aut ſchiſmaticis matrimonio non jungantur.* Chalcedonenſe c: *Quoniam in quibuſdam provinciis conceſſum eſt Pſalmiſtis, & Lectoribus uxores ducere, conſtituit ſancta Synodus, prorſus cuique ex his non licere alterius ſectæ accipere uxorem. Si quis vero prævenit, & habet jam de tali connubio filios, ſi forte prævenerint eos jam apud hæreticas baptizari, debent eos offerre Sanctæ Eccleſiæ Catholicæ, ut ibi communicent. Qui vero adhuc baptizati non ſunt, omnimodo non poſſe eos in hæretica Eccleſia baptizari, nec in matrimonio jungi hæretico, Judæo, vel Pagano; niſi forte ſpoponderit, ſe venire ad orthodoxam Fidem, dum conjungitur perſonæ orthodoxæ. Si quis vero hanc definitionem ſanctæ Synodi prætererit, regularum condemnationibus ſubjaceat.*

a *Can. X. & XIII.*

b *Can. XII.*

c *Can. XIIII.*

Sed an matrimonium irritum ſit (ut vocant) & nullum, ſi contrahatur, quærunt Doctores Scholaſtici. Et tandem a Divo Thoma d & reliquis recte doceri video matrimonium valere. Quod etiam ex hoc Canone colligi videtur, dum nulla alia pœna, niſi quinquennii in parentes excommunicatio adjicitur.

d *In 4. Diſt. 34 Art. 1.*

Urget tamen ſcrupuloſius multo magis quam verius Canon Synodi VI. e quo hæc matrimonia irrita eſſe renunciantur: *Non licere*, inquit, *virum orthodoxum cum muliere hæ*-

e *Canon 72. VI. Synodi.*

retica, nec orthodoxam cum viro hæretico copulari: ſed ſi quid hujuſmodi ab ullo ex omnibus factum apparuerit, irritas nuptias exiſtimari, & nefarium conjugium diſſolvi. Si autem adhuc infideles ſunt inter ſe legitimo matrimonio conjuncti; deinde alter eorum convertatur ad Fidem, altero in infidelitate manente; ſi fideli placeat cum infideli habitare, non a ſe invicem ſeparentur, juxta Pauli ſententiam. Quod confirmat qua ad illius interpretationem adjecit Theodorus Balſamon a, notans Canonem adverſus liberos, quod liberos olim Saracenis traderent; ſic enim inquit: *Lex Civilis definit matrimonium, ſocietatem, & communionem Divini, & humani juris. Hinc ergo conſequenter ſancti Patres decernunt, jure matrimonii non eſſe conjungendum virum fidelem mulieri infideli, vel infidelem mulierem viro fideli: ſed & ſi quid ejuſmodi factum fuerit, divellendum, ac ſeparandum eſſe matrimonium, ut quod conſiſtere non poſſit. Quæ eſt enim,* inquit, *lupo cum agno ſocietas, quorum eſt penitus contraria voluntas, ſibique ſunt invicem in omnibus adverſi, & infeſti, quod ſit contraria eorum vivendi ratio? Et non ſolum ſeparandum eſſe matrimonium, ſed & eum, qui tale quid auſurus eſt, ſegregandum eſſe ſtatuunt. Sed ſi,* inquiunt, *alter ex conjugibus Fidem orthodoxam elegerit, non propterea ſeparabitur matrimonium. Magnus enim Apoſtolus in Epiſtola ad Corinthios ſtatuit, eos non eſſe ſeparandos, quoniam ſanctificatus eſt vir infidelis per fidelem mulierem; & contra, ſanctificatur infidelis mulier per virum, qui credidit. Eſt autem ſpes fore ut ejuſdem ſint ſententiæ conjuges, ſi alter ex ipſis Fidem orthodoxam elegerit. Nota ergo præſentem Canonem propter liberos, qui ſuas filias Agarenis indiſcriminatim in matrimonio collocant. Similiter nota & verbum Canonis, quod dicit:* Fideli autem ſi placet cum infideli cohabitare, vel contra, infideli cum fideli, ne ſeparentur: ſi quis enim horum ſeparari maluerit, matrimonium ex eo divelletur. *Quod quidem factum eſt tempore ſanctiſſimi Patriarchæ Domini Theodori, ſeparatus eſt enim a ſua infideli uxore Baſilius Buccinator, poſtquam baptizatus fuerat, cum decreto Patriarchali: utpote quæ a viri ſuaſione induci non poſſet ut baptizaretur.* Repetivit iterum in Nomo-canone Photii b: *Et ſcias, quod fidelis cum muliere infideli non jungitur matrimonio, etiamſi nonnulli decepti a fine ipſius Canonis, qui docet de infidelibus qui crediderunt poſt matrimonium, aliud audacter dixerint. Ego autem, qui ſcio, eſſe orthodoxos liberos, & noſtra omnia ſuſcepiſſe, & videam, ipſos ſuas filias Agarenis nuptui dare, miror, & neſcio, quomodo a ſuis Sacerdotibus, qui legunt, & ſciunt Decreta Canonum, hoc non prohibentur. Hæc ergo corrigi cupio potentiſſimi, & ſanctiſſimi noſtri Imperatoris auxilio.* Hæc Balſamon. Sed miror, doctos viros tantopere Canone Concilii Conſtantinopolitani c, & Theodori interpretatione commoveri, cum tanta illius Concilii Decretis auctoritas tribui debeat, quantam & ego cenſeo tribuendam Balſamoni; cujus dignitatem, ſtudium, & eruditionem, etſi plurimum profuiſſe Reipublicæ non diffiteor, ſic & in illo majorem aliquando pietatem, & acriorem diligentiam ſæpe me deſideraſſe non negaverim; ut jam ſemel antea dixi, dicendumque alias ſæpe. De VI. Synodi Canonibus, & eorum auctoritate fuſius quoque diſſeremus inferius d. At quamvis matrimonium cum hæreticis contractum, in Occidente præcipue, ratum eſſe conſtet; non tamen hoc impune fieri licet: nam femina quæ erroris viri conſcia hæretico nubit, dotis pœna mulctatur conſtitutione Bonifacii VIII. e Illud autem hic adnotandum eſt, ut periculoſius multo vitandum eſſe, puellas Chriſtianas hæreticis, vel infidelibus tradi, quam puellas hæreticas, vel infideles Chriſtianis maritis adjungi: cum feminæ magis poſſint, & ſoleant virorum erroribus, quam viri feminarum turpitudine maculari, faciliuſque multo ſit, uxorem hæreticam, vel infidelem Chriſtiani mariti, & Catholici, quam hæreticum, & infidelem maritum Catholicæ uxoris conſilio ab hæreſeos, & idololatriæ erroribus ad veritatis lucem revocari.

1. Corinth. 7.
a Ad Can. 72. VI. Synodi.
1. Cor. 7.
b Theodor. Balſam. in Nomocanone Photii Tit. 12. C. 13.
c Can. 72.
d Cap. 41. hujus Lib. & C. 52.
e C. decrevit, de hæretic. L. 6.

Sed neque Judæis.

CAPUT TRICESIMUM SEXTUM.

Cum Judæis Matrimonia inita, ipſo jure nulla.

TAnta fuit ſemper Judæorum improbitas, tanta in errore pertinacia, ut Legibus caveri oportuerit, connubia Chriſtianorum cum iis inita, ob grave contagionis periculum, non modo illicita, verum irrita eſſe, ac nulla, ideoque ſeparanda; quod multis Conciliorum Decretis, Hiſpanorum præcipue, conſtitutum eſt. Toletanum VIII f *Sæpe*, inquit, *malorum conſortia etiam bonos corrumpunt; quanto magis eos, qui ad vitia proni ſunt? Nulla igitur communio ſit Hebræis ad Fidem Chriſtianam tranſlatis cum his, qui adhuc in veteri vita conſiſtunt, ne forte eorum participatione ſubvertantur. Quicumque ergo ex his, qui baptizati ſunt, amodo infidelium conſortia non vitaverint, & hi Chriſtianis donentur, & illi publicis cædibus deputentur.* Et rurſus g: *Judæi, qui Chriſtianas mulieres in conjugio habent, admoneantur ab Epiſcopo Civitatis ipſius, ut ſi cum eis permanere cupiunt, Chriſtiani efficiantur; quod ſi admoniti noluerint, ſeparentur; quia non poteſt infidelis in ejus permanere conjunctione, quæ jam in Chriſtianam tranſlata eſt Fidem.* Confirmavit Concilium Toletanum VIII. h Idem fere decrevit Concilium Arvernenſe i: *Si quis Judaicæ pravitati*, inquit, *jugali ſocietate conjungitur, & ſeu Chriſtiana Judæo, ſive Judæa Chriſtiano mulieri, conſortio miſceatur carnali, quicumque horum tantum nefas admiſiſſe dignoſcitur, a Chriſtianorum cœtu, atque convivio, & communione Eccleſiæ, cujus ſociatur hoſtibus, ſegregetur.* Idem conſtituit Concilium

f Can. 61.
g Idem Can. 62.
h Can. 12. Refertur a Grat. in C. Judæi 28. q. 1.
i Can. 6.

Au-

Aurelianenſe II. a *Placuit*, inquit, *ut nullus Chriſtianus Judæam, neque Judæus Chriſtianam in Matrimonio ducat uxorem; quia inter hujuſmodi perſonas illicitas nuptias eſſe cenſemus. Qui ſi commoniti, a conſortio hoc ſe ſeparare diſtulerint, a communionis gratia ſunt ſine dubio ſubmovendi*. Aurelianenſe III. b *Chriſtianis omnibus interdicimus, ne Judæorum conjugiis miſceantur; qui ſi fecerint, uſque ad ſequeſtrationem, quiſquis ille eſt, communione pellatur*. Zacharias PP. c *Si quis Chriſtianas filiam ſuam Judæo in conjugio copulare præſumpſerit, niſi perfecte crediderit Chriſto, & baptizatus fuerit &c. Et ſi Vidua Chriſtiana Judæum duxerit virum, vel conſentientibus ei, anathema ſit*. Hinc apparet, quanta de Judæorum pertinacia, & improbitate injecta ſit multis, juſtiſſimiſque de cauſſis, Epiſcoporum animo ſuſpicio. Nam ut in retinenda illi ſua Lege pertinaciores, ſic & in pervertendis aliorum animis propenſiores ſunt; ideoque Valentinianus, Theodoſius, & Arcadius Imperatores Legem tulerunt, adulterii pœnam conſtituentes in illos, qui Chriſtianam mulierem, vel eas Chriſtianas, quæ Judæum maritum ſuſcepiſſent d: *Ne quis*, inquiut, *Chriſtianam mulierem in Matrimonium Judæus accipiat, neque Judææ Chriſtianus conjugium ſortiatur. Nam ſi quis aliquid hujuſmodi admiſerit, adulterii vicem commiſſi hujus crimen obtinebit; libertate in accuſandum publicis quoque vocibus relaxata*. Quod ſi Judæi vera animi devotione ad Fidem noſtram convertantur, cum illis neophytis Matrimonio originarios Fideles ſociandos, Concilii Baſileenſis e Patres pie ſatis monuerunt.

a *Can. 18.*
b *Can. 13.*
c *In Synod. Romana Can. X.*
d *In L. 5. C. Theod. ad Leg. Jul. de adult.*
e *Can. XX.*

COMMENTARII NOVI.

HÆretici, *ſi ſe transferre voluerint ad Eccleſiam*. Agathenſe: *Si tamen profiteantur, Chriſtianos ſe futuros*. Laodicenſe Canone XXXI. *Si tamen profiteantur, Chriſtianos ſe futuros*. Chalcedonenſe Canone XIV. *Niſi forte ſpoponderit, ſe venire ad orthodoxam Fidem*. ALBASPINÆUS.

In Canone antecedenti generaliter inhibuerunt PP. Fidelibus cum infidelibus connubio copulari. In præſenti ſpecialiter idem prohibent cum Judæo, hæretico, aut ſchiſmatico; quia ſi erga Gentiles datur timor perverſionis ad idololatriam, erga iſtos ſuſpicari poteſt reductio ad Judaicam religionem, hæreſim, aut ſchiſma. Conſonant textus in Cap. *Lutores*, 15. 32. Diſtinct. Cap. *Non oportet cum hominibus hæreticis* (ita legendum eſt, non, *cum omnibus hæreticis*) 28. Quæſt. 1. plura Conciliorum Decreta congeſta ab Antonio Auguſtino Lib. 2. epitom. Jur. Pontif. Tit. 17. Stephanus IV. in Epiſtola ad Francorum Reges relatus a Baſilio, *De Matrim.* Lib. 7. Cap. 47. Hæreticis tamen ad Fidem converſis Catholicæ puellæ dari poſſunt; nec audiendus eſt Baſilius, qui dicto Cap. 46. Num. 7. ea verba, *ne ipſis Catholicus dandas puellas*, ita emendat, *ne ipſis Catholicis*. Nam ſacri Canones tantum cum hæreticis in hæreſi perſiſtentibus conjugium inire prohibent. In his autem Regionibus, in quibus permiſti habitant Catholici cum hæreticis, Romano Pontifice permittente, licite hujuſmodi conjugia celebrari, docuerunt Baſilius, ubi ſupra, Num. 8. Azor Tom. Inſtit. Cap. 11. Quæſt. 5. GONZALEZ.

Pontifex Romanus in iis Provinciis, ubi hæretici promiſcue habitant cum Catholicis, ſolum permittit conjugia ipſorum mutua ex pura tolerantia, & ne majora damna ſequantur, juxta id, quod dicitur Cap. *Jam dudum*, De Præbendis: *Multa per patientiam tolerantur, quæ ſi deducta fuerint in judicium, exigente juſtitia, tolerari non debent*. Nec ea Pontificum patientia efficere poteſt, ut Catholicus contrahens Matrimonium cum hæretica, aut Catholica cum hæretico, excuſetur a gravi peccato. Cum enim Matrimonium inter illos non ſolum ſit contractus, ſed verum Sacramentum novæ Legis, & quidem Sacramentum vivorum, quod proinde ad licitam ſui receptionem exigit ſtatum gratiæ in contrahentibus; quomodo poterit alter illorum, licet in gratia exiſtens, conſentire, ut alter in peccato graviſſimo hæreſis manifeſte, & publice conſtitutus, ſibi Matrimonio jungatur? Quippe agentes, & conſentientes eadem culpa innodantur, ſicuti eadem pœna puniuntur. Conſentire autem peccato alieno, ſive actioni Juri naturali, & Divino contrariæ, qualis eſt indigna receptio Sacramenti, eſt aliquid ab intrinſeco malum, quod proinde nunquam nuſquam licet. Itaque ejuſmodi Matrimonia, quamvis tolerentur a Romanis Pontificibus, ne ſequantur publica, & majora mala; nunquam ab iis approbari cenſenda ſunt. Valida igitur ad ſummum, licita autem non video qualiter dici poſſunt. Idemque cenſendum, quando alter conjugum eſt ſchiſmaticus, ob eandem rationem. Quæ certe ſatis indicatur in ipſo Canone verbis illis ex Apoſtolo mutuatis: *Eo quod nulla poſſit eſſe ſocietas fidelis cum infideli*. Nimirum Corinth. 6. dicitur: *Quæ participatio juſtitiæ cum iniquitate, aut quæ ſocietas luci ad tenebras? ...... AUT QUÆ PARS FIDELI CUM INFIDELI?* Sic nec Pontifex concedere poteſt Sacerdoti Catholico, ut Sacramenta miniſtret hæreticis, aut ſchiſmaticis, quandiu tales manere volunt. CARDINALIS DE AGUIRRE.

CANON XVII.

De his, qui filias ſacerdotibus gentilium conjungunt.

Si qui forte ſacerdotibus idolorum filias ſuas junxerint, placuit, nec in fine eis dandam eſſe communionem.

CA-

CAPUT TRICESIMUM SEPTIMUM.

Varia ethnicorum ſacerdotum privilegia. Cur ſpeciatim connubium cum illis interdicatur.

MUlta olim Sacerdotibus idolorum privilagia conceſſit vetuſtas, quæ variis conſecrata literis antiqui aduc Scriptores conſeruant. Religionis, vel ſuperſtitionis ſuæ cæremonias & inſtituta tuebantur, & ſi quid dubii inerat, interpretabantur, auctore Livo a. Quibus aris, quibus hoſtiis, quibus diebus, quibus templis, quibus Diis ſacra eſſent facienda, exponebant. Ne Romana ſacra alii contemnerent, aut peregrinos ritus aſciſcerent, providebant. De votis rite exolvendis, de jurejurando, de matrimonio, de funeribus, juſtiſque exhibendis, de ſepulcris, de placandis manibus, ac de omnibus tandem controverſiis ſuæ religionis judicabant. Singulorum anorum res memoratu dignas (*Annales* vocabant) mandabant literis, & in album efferebant, ut populo eſſet exſcribendi poteſtas. Cum quis ſui juris eſſet arrogandus, apud ipſos Lege quærebatur, quæ cauſſa eſſet adoptionis, quæ ratio generis, quæ dignitas, quæve ſacra. Adeoque tandem Pontificatus honor, & dignitas crevit, ut Plutarcho b teſte, Regis proxima crederetur; eaque ratione purpuram, ut Reges, pretioſiorem, nempe bis tinctam, induebant. Quod cum a Conſtantino Magno noſtræ Religionis Sacerdotibus cum reliquis antiquorum privilegiis communicaretur, eaque purpura aliquando abuterentur Clerici ad vanam opum oſtentationem, vetitum poſtea illis reperio Decreto Concilii Narbonenſis c, purpura indui. Cujus uſus, & interdictionis hæc ratio fuit. Pileum, Flaminum inſigne, nunquam deponebant, ut refert Ammianus d: tametſi, ut Plutarchus e teſtatur, cæteri ſolerent occurrentibus caput detegere. Equo vehi non poterant, ſed ut majori pompa major dignitati ſplendor accederet, carpento utebantur, illiſque ſolis permiſſum carpento ingredi Capitolium, Tacitus refert f. Fuiſſe præterea Flaminis Dialis immunitatem ſcribit Ammianus g ut jurare ei minus liceret; quod non deceret de rebus parvis fidem ei non haberi, cui res ſacræ, & maximæ eſſent concreditæ. Si qui noxii ad eum confugiſſent, ea die a pœna erant immunes, Plutarchus h. Ipſos quoque a collationibus, & tributis liberos, ni ſumma neceſſitate urgeretur Reſpublica, idem Plutarchus i, & Livius k affirmant. Quinimmo ſumptus, & ſtipendia, & rerum ſacrarum impenſas, ut refert Halicarnaſſeus l, ex publica pecunia accipiebant. Hæc ſtipendia Gratianus Imperator Edicto proprio adempta, fiſco, arcæque publicæ vendicavit, reliqua autem privilegia Arcadius & Honorius Impp. ſacerdotibus idolorum ſuſtulerunt. Ante vero cum hujus Concilii tempore tot honoribus, & privilegiis ſacerdotum dignitas ornaretur, illorum autem fructum plerique fideles rerum inaniſſimarum, quam religionis cupidiores ut perciperent, ſolebant filias his ethnicorum ſacerdotibus in matrimonio locare; quod quam fuerint Patres Illiberritani vehementer deteſtati, non obſcurum hic poſteris argumentum præbuerunt, infidelium nuptias Canone qui præceſſit, fidelibus intercluſerunt, nulla pœna propoſita: in hoc autem cum ſacerdotibus ethnicorum iniri, ſanctione iterata, & gravi addito anathemate inhibuerunt. Can. 15. Nam cum ſacerdotes profana Deorum ſacrificia, & reliqua idololatriæ munera obire, & exequi debuiſſent, majus inerat periculum, ne ex illorum contubernio, & ſocietate aliquam tanti criminis maculam uxore fideles contraherent: ideoque parentes, earum nuptiarum auctores, gravi, ſed meritiſſima pœna multarunt; ut nimirum ad ultimum uſque vitæ ſpiritum communione privarentur. Tanto enim ſtudio in obſtruendo omni ad idololatriam aditu Patres noſtri elaborarunt, ut catechumenis feminis ob eandem Religionis ſolicitudinem, viros ſcenicos, vel comicos habere, peculiari caverint Decreto.

a Lib. 1. Decad. 1.
Liv. ibid. & Val. Lib. 1. C... Halicarnaſ. L. 2. Rom. Antiq. Feſtus Pompei L. 11. A. Gelli. L. 5. Noct. Att. C. 19. Cicero Lib. 2. de Orat. Macrob. Lib. 3. Satur. C. 2. in fine. Gellius L. 15. C. 19. Tacitus Lib. 17. Annal.
b Problem. C. 113. Cicer. ad Atticum Lib. 2. Epiſt. 24.
c Can. IV. Nondum editū eſt, ſed mſ. apud nos exſtat.
d Lib. 7.
e Q. Rom. 9. 10.
f Lib. 12.
g Lib. 27.
h Probl. 3.
i In Camil.
k L. 3. Decad 4
l L. 2. Roman. Antiquit. L. 1. L.. Theod. de Paganis.

COMMENTARII NOVI.

SAcerdotibus idolorum.) Flaminibus Gentilium, non vero Chriſtianis Sacerdotibus, qui perſecutionum temporibus Diis gentium immolarunt, ut quidam exiſtimant. ALBASPINÆUS.

Apud Gentiles non ſolum Flamines, omneſque Sacerdotes, verum & ipſe Pontifex Maximus nuptias celebrabat. Ex Plinio Panegyr. & Cicerone in Topicis. Probant Gutherus, *De Jure Pontif.* Lib. 1. Cap. 16. Stuchius, *De Sacrific.* fol. 8. Circa illa autem conjugia nonnulla peculiaria obſervanda ſunt. Primum, Pontificem tantum unius uxoris connubio uti poſſe. Tertullianus ad uxorem, Cap. 17. *De præſcript.* Cap. 40. & *De exhort. caſtit.* Cap. ultimo. Secundum, Flaminis Matrimonium non niſi morte diſſolvi poſſe. Suetonius in *Jul.* Cap. 1. 7. & 21. & Dialem uxorem amittentem Flaminis decedere, Aulus Gellius, Lib. 10. *Noct.* Cap. 15. ait. Tertium, Matrimonium a P. & Sacerdotibus Gentilium non alio modo celebrari poſſe, quam confarreatione. Cicero ubi ſupra. Plinius Lib. 18. Cap 3. Gutherus dicto Cap. 16. Briſſon. *De rit. nupt.* fol. 15. in parvis. Confarreatio fiebat ſolennibus verbis, & decem teſtibus præſentibus, ſolenniq; Sacrificio peracto, in quo panis farreus adhibebatur. Ulpianus, Tit. 9. Regul. Servius ad Lib. 1. Georgic Virgilii, ibi: *Farre nuptiæ fiebant per Pontificem Maximum, & Dialem Flaminem; per fruges, & molam ſalſam conjungebantur: Unde* Confarreatio *appellatur*. Dionyſius Halicarnaſſeus Lib. 3. *Priſcas legitima, ſacraque Matrimonia Romana appellatione*, Farreatia, *dixiſſe*. Illuſtrat Hothoman. *De ritu nupt.* Cap. 20. Unde forſan Patres Hiſpani agnoſcentes Matrimonium a ſacerdotibus Gentilium celebrari non poſſe abſque ſacrificio, & per conſequens

quens ſine idololatria, quam radicitus evellere intendebant; majorem pœnam ſanxerunt in eos, qui filias ſuas Sacerdotibus Gentilium in Matrimonium tradiderunt, quam illis, qui infidalibus, aut Judæis filias ſuas junxerunt; quibus tantum per quinquennium pœnitentia injungitur in Canone antecedeotis quia eo facto nullam idololatriæ ſpeciem admiſeruut. GONZALEZ.

CANON XVIII.

De Sacerdotibus, & Miniſtris, ſi mœchaverint.

Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, ſi in miniſterio poſiti detecti fuerint quod ſint mœchati; placuit, & propter ſcandalum, & propter nefandum crimen, nec in fine eos communionem accipere debere.

CAPUT TRICESIMUM OCTAVUM.

De pœna Epiſcoporum, & Sacerdotum mœchantium.

INter eas virtutes, quibus Epiſcoporum, Presbyterorum, & Diaconorum animos excoli ornarique decet, una præcipue aſt pudicitia, flos morum, honor corporum, decor ſaxuum, integritas ſanguinis, fides generis, fundamentum ſanctitatis, præjudicium omnis bonæ montis, ut Tertullianus [a] deſcripſit, & poſt illum D. Cyprianus [b]. Cum enim hi ſcire debeant, ſe templa eſſe Domini, membra Chriſti, habitationem Spiritus ſancti, electos ad ſpem, conſecratos ad fidem, deſtinatos ad ſalutem, filios Dei, fratres Chriſti, conſortes Spiritus ſancti, ut idam Cyprianus [c] dixit; quid magis effugero debeat, quam peccatum illud, quo ipſi Patris omnipotentiam, ſapientiam Filii, & Spiritus Sancti bonitatem ſuæ turpitudinis ſordibus impediunt? Intellexerunt hoc olim Gentes, dum Sacra facturos ab omni impudicitia abſtinere volebant. De antiquorum Ægypti ſacardotum vita Chæremon Philoſophus narrat, ut D. Hieronymus [d] refert, quod nunquam mulieribus miſceri deberent, & ut caſtitatem inoffenſam ſorvarent, a ſalis uſu abſtinuiſse refert Plutarchus [e], quod caloris vi libidinem concitet. De Græcis idem recenſet Pauſanias in Achaicis; qui ut pudicitiæ legas majori integritate ſervarent, rutam aſſidue inter edulia ſumere ſolabant, quod ea libidinis faces extinguat, auctore Dioſeoride [f]. Quid ſimile Feſtus Pompejus tradit, & Gellius [g], Diali Romæ nefas fuiſſe hederam tangere, ac ne nominare quidem fas fuiſſe, quod hedera herba haberetur laſciva; eo ænigmate declarantas, quanta puritas, caſtitaſque deceat Dei Sacerdotas. Si Gentes ergo, ut Diis, vel dæmonibus potius Sacra facerent, tam diligentes, & acros pudicitiæ cuſtodes fuerunt; quid non facere debent Chriſti cultores, imitatores, & miniſtri? Si enim ſenſu non carent, intelligore debent, majorem in vincenda, quam in explenda voluptate voluptatem ineſse. Quod ſi contra ſentientes ſeminarum ſe complexibus implicaverint, vel maculaverint potius, deponendos eſse, antiqua Apoſtolorum conſtitutio [h] docet: *Epiſcopus*, ajunt, *aut Presbyter*, *aut Diaconus*, *qui in fornicatione*, *aut furto captus eſt*, *deponotur*, *non tamen communione privetur*; *dicit enim Scriptura*: *Non vindicavit Dominus bis in idipſum*. Communionis autem privationem adjecerunt Patres Hiſpani hic, ut arctiori vinculo conſtricti, a tam naſando crimine retraherentur. Nefandum enim olim vocarunt, quia a carnalibus peccatis etiam nominandis abſtinere Dei cultui conſecratos volebant; quæ antiqua eſt Eccleſiæ, & Sanctorum conſuetudo, ut teſtatur D. Baſilius [i]. *Quæcumque autem*, inquit, *ſunt alia immundarum animi perturbationum genera*, *dæmoniorum ſchola invenit*, *Divina Scriptura ſilentio præteriit*, *majeſtatem ſuam turpium rerum nominibus nolens polluere*, *ſed generalibus nominibus immunditias complexa eſt*, *ſicut Apoſtolus dixit*: *Fornicatio autem*, *& omnis immunditia*, *ne nominetur quidem in vobis*, *ſicut Sanctis convenit*. Quare cum in Hebræorum Republica olim ſues in tanta eſsent abominationa, ut nec eos nominare liceret; ſi neceſſitata nominandi urgerentur, *nefanda animalia* nuncupabant, ut ex Joſepho [k] colligitur. Hodie autem crimen nefandum Hiſpanorum uſu ad ſolom crimen præpoſteræ libidinis accommodatur. In Codicibus aliis mſs. *nefarium* lego. Inter utrumqua quid interſit, Aſconius Podanus [l]: *Nefandum*, inquit, *eſt*, *non fandum*: *nefarium*, *quod Sacra polluit*, *farre pio ſolita celebrari*. Concilium Neo cæſareenſe [m], ob adulterium, vel fornicationem extra Eccleſiam abjici, & inter laicos ad pœnitentiam redigi Presbyteros jubet; deponi autem, depoſitum detrudi in Monaſterium, ex Decreto VII. Concilii Aurelianenſis III. probat Gratianus [n]. Quam depoſitionis ſententiam, ob id crimen admiſsum, & ſola ſua confeſſione probatum, in Potamium Epiſcopum Bracarenſem latam legimus in Concilio Toletano X. Fructuoſo Eccleſiæ Dumienſis Epiſopo in ajus locum ſuffecto. Hodie etiam in Epiſcopis, & Presbyteris in Hiſpania, noſtræ ætatis Scriptores [o] teſtantur; in fornicarlis vero arbitrariam. Sed ab arbitraria hac fornicationis pœna excipiuntur Epiſcopi, quos ob majora incommoda publici exempli, ut violati cum Eccleſia ſponſa magni Sacramenti, depoſitos videmus, & ad agendam pœnitentiam in Monaſterium detruſos.

Dum de gravitate adulterii, & fornicationis, & eorum pœna Canon hic agit, occaſio erat diſputandi, val rafutandi potius antiquorum quorundam Epiſcoporum errorem, qui Cypriano [p] teſte, dandam mœchis penitentiam negarunt, quem allevaranter, ne dicam pertinaci-

a *Lib. de pudicitia, in princ.*
b *Lib. de bono pudicit. Cap.* 2.
c *In ead. C.* 1.
d *Lib.* 2. *adverſ. Jovinian.*
e *In Sympoſ. & in Lib. de Iſide, & Oſiride.*
f *Lib.* 2. C. 50. *Plutarchus in Problem.* C. 11.
g *Lib.* 10. *Noct. Atticar.* C. 15.
h *Can. Apoſt.* 25.
Nahum. 1.
i *Ep. ad Diod.*
k De bello Judaico *L.* 5. *C.* 1.
l *Orat.* 3. *contra Verrem.*
m *Can.* 1.
n *In C. Si qui Presbyter* 81. *Diſt. Conc. Tol.* 10. *ad finem.*
o *Cov. in* 4. 2. *P. C.* 8. §. 7. *n.* 19 *Bernard. Diaz cum his, quos in eam rem citat. in prac. crimin. C.* 78.
p *L.* de lapſis. *Tertull. Lib.* de pudicitia.

naciter, defendit Tertullianus. Sed quia illum ſatis, pieque, & ſapienter refutavit Cyprianus, & alii antiquiores; ea recentioribus autem Jacobus Pamelius a ad ſingula Tertulliani in contrarium argumenta reſpondit, omittemus laborem; cum exſtet præcipue Concilii Tridentini doctrina, qua certi, ſecurique reddimur, omnem lapſum poſt Baptiſmum gratia Dei reſurgere poſſe, & juſtitiam amiſſam recuperare; contra opinantibus anathemate propoſito.

a *In Lib. de pudicitia.*

COMMENTARII NOVI.

IN *miniſterio poſiti.*] Qui graduum, & Ordinum ſuorum officia, & munia obirent. Nam ſi eſſent depoſiti, aut ſi ob aliam cauſſam ab officio, & dignitate gradus eſſent remoti; levius erant puniendi. Concil. Carthag. v. Can. 11. *Qua eos a miniſterio neceſſe fuerit removeri.* ALBASPINÆUS.

Non de qualibet incontinentiæ ſpecie in præſenti agitur, ſed ſpecialiter de mœchia; nec hoc grave ſcelus in omnibus negata communione in fine vindicatur, ſed Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconibus, in quibus propter votum caſtitatis gravius peccatum hoc judicatur. Conſonant textus ab ſpecie de adulterio, in Cap. *Presbyter* 9. 28. Diſt. Cap. *Præter* 32. Diſt. Cap. *Si quis Clericus*, 10. 81. Diſt. Conc. Altiſiodor. Can. 21. *Si Presbyter, Diaconus, Subdiaconus infantes procreaverit, aut adulterium commiſerit, & Archipresbyter hoc Epiſcopo, aut Archidiacono non intimaverit, integro anno non communicet.* Concil. Aurelian. III. Can. IV. *Si de adulterii permiſtione fuerit (Antiſtes, aut Clericus) comprobatus, in regradatione honorum priorum Canonum ſtatuta ſerventur;* & Can. VII. *Si quis Clericus adulteraſſet, aut confeſſus fuerit, vel convictus, depoſitus ab officio, communione conceſſa, in Monaſterio toto vitæ ſuæ tempore trudatur.* Martinus Brac. in ſua Collect. Can. XXVII. *Si quis Presbyter, aut Diaconus fuerit fornicatus, aut mœchatus, projiciatur, & agat pœnitentiam.* Theophil. Epiſcopus Alexandr. in *Commonit* Cap. 2. *Presbyter, qui mulieri ſeparatæ, vivente marito, vim attulit, nec ut laicus debet communicare, cum eos, qui tales ſunt, ſeparare conſueverit Eccleſia.* Et alii, in quibus caſtimonia miniſtrorum Eccleſiæ prædicatur, & commendatur: quos congeſſi in Cap. 4. *De cohabit Clericor.* Propter ejus delicti gravitatem in Miniſtris ſacratis Altaris appellatur a PP. *nefandum*, non vero quia agant de peccato illo, propter quod venit ira Dei in filios diffidentiæ, de quo infra in Can. LXXI. Notatu tamen digna eſt in hac parte deciſio Conc. Vvormac. relata a Gratiano in Cap. fin. 2. Quæſt. 5. ubi jubetur, ut ſi Epiſcopo, aut Presbytero cauſſa criminalis, hoc eſt, homicidium, aut adulterium imputetur, pro ſingulis Miſſam celebrare debet, & communicare, & de ſingulis ſibi imputatis innocentem ſe oſtendere. Quod ſi non fecerit, quinquennio a liminibus Eccleſiæ extraneus habeatur. In quibus verbis perdifficile eſt, quænam illa pœnitentia ſit, communicatio in Miſſæ Sacrificio? Pro cujus Canonis expoſitione ſciendum eſt, inter alias purgationum ſpecies, quibus primis Eccleſiæ ſæculis fideles, de aliquo ſcelere falſo accuſati, innocentes reddebantur, uſitatum fuiſſe Sacram Euchariſtiam ſuſcipere, ut conſtat ex tota fere 2. Quæſt. 4. et Cap. *Sæpe*, 2. Quæſt. 5. Ubi Abbas furtum in Monaſterio admiſſum explorare debet, porrecta Monachis in probationem Euchariſtia. Accedunt exempla inſignia hujus purgationis; quem enim latet, quam male ceſſerit Lothario ſuſcepta de manu Adriani Papæ communio ad ſuæ innocentiæ probationem? Videndus Sigebertus in *Chron.* anno DCCCLXX. mox conſecutam Lotharii, & omnium, qui eadem cum ipſo mala fide communicaverant, mortem deſcribens. E contrario S. Gregorius VII cum per calumniam ab Henrico Imperatore vexaretur, ſumptione Euchariſtiæ ſe purgavit, nihil idcirco damni paſſus, quia innocens erat: quod Henricus exemplum Lotharii veritus, renuit facere, cum a Gregorio urgeretur, ut de probris, quorum inſimulabatur, purgaret ſe eodem modo. Rem fuſe narrat Lambertus, & ex eo Baron. anno MLXXVII. Eulalius Albernis jubente Epiſcopo Quintiano purgavit ſe ſuſceptione Euchariſtiæ, ut refert Gregorius Turonen. Lib. 10. *Hiſt* C. 8. In Concilio Remenſi Golfredus Monachus de Epiſcopi Sede falſo accuſatus, purgavit ſe hoc ipſo medio, quod ibi dicitur, eſſe ſolum verius, & terribilius genus purgationis. Alia adducunt M. Delrius, *Diſquiſ. magic* C. 4. Q. 3. Sect. 2. Sanchez, Lib. 2. in Decal. Cap. 34. num. 13. Theophil. Raynaud. in *Hoploteca*, Sect. 3. C. 2. Quæſtiunc. 3. qui recte obſervant, hanc purgationem nunquam fuiſſe decretam, vel injunctam ſpectando, vel poſtulando, ut Deus per miraculum aliquod, veritatem occultam detegeret, quod fuiſſet tentare Deum, & intrinſece malum. Decreta igitur aliquando eſt, vel uſurpata hæc purgatio ſolum in teſtimonium, & juramentum innocentiæ: quomodo in dicto Capite finali injungitur Epiſcopo, vel Presbytero, de adulterio accuſato ad probandam ejus innocentiam. Nunc autem hæc purgatio non eſt in uſu, cenſeturque Jure Eccleſiaſtico prohibita, ut notat Greiſerus, Lib. 2. *De Cruce*, Cap. 22. non quidem aliqua Conſtitutione ſpeciali, ſed generali, relata in Cap. *Ex tuarum*, *De purgat. Canonica*, ubi peregrina judicia prohibentur. Accedunt Jura vetantia dari Euchariſtiam ſuſpectis, Cap. *Tribus*. *De conſecrat.* Diſt. 2. Cap. *Dilecti*. *De purg. Canonica*, ubi alia plura congeſſimus. GONZALEZ.

Jam ſupra ad calcem Commentariorum Canonis VII. monimus nos, mœchiæ nomine a Patribus hujus Concilii, ſicuti & ſæpe alibi, non modo intelligi adulterium, ſed etiam copulam quamlibet illicitam. Itaque mœchia generatim accepta, in Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconis, *ſi detecti fuerint*, punitur privatione communionis, adhuc in fine vitæ; tum propter ſcandalum ab iis datum, tum ob magnam ſceleris gravitatem.

Sane Potamius Epiſcopus Bracarenſis in Con-

Concilio X. Toletano ſe ſponte accuſavit, non de adulterio aliquo, ſed ſulum de tactu feminæ, ſive de lapſu cum femina quadam: & tamen tum ſuo, tum PP. Toletanorum judicio fuit depoſitus perpetuo, & traditus perpetuæ pœnitentiæ intra Monaſterium. Similiter S. Martinus Bracarenſis in ſua Collectione, Can. XXVII. utrumque id turpitudinis genus in Presbytero, & Diacono depoſitione, & pœnitentia vindicat. Inter Canones quoque Juris Pœnitentiales, ille eſt præcipuus: *Quod ſi Presbyter fornicationem fecerit, pœnitentiam decem annorum faciat hoc modo: tribus primis menſibus quotidie, exceptis Dominicis diebus, & Feſtis, jejunet in pane, & aqua, ſacco indutus, & humi proſtratus, miſericordiam Dei jugiter implorans. Poſtea reſumptis aliquantulum viribus, unum annum & dimidium, exceptis Dominicis, & Feſtis, expleat in pane, & aqua. Hoc expleto, particeps ſit Corporis Domini. Deinde uſque ad completionem ſeptimi anni ſingulis ſeptimanis, excepto tempore Paſchali, tres legitimas Ferias in pane, & aqua jejunet. Tribus vero annis ſequentibus, ideſt, octavo, nono, & decimo, ſine ulla redemptione, omni ſexta Feria in pane, & aqua jejunet.* Itaque in iis, aliiſque ſimilibus Canonibus, mœchia, ſeu fornicatio, plerumque indiviſim accipiebatur.

Si detecti fuerint, inquiunt PP. hoc loco. Sic & in Pœnitentiali Joannis Monachi extracto e variis antiquorum Regulis, præſertim Sancti Baſilii: *περὶ ἱερέων, de Sacerdotibus*, hæc leguntur: Οἱ δίγε ἱερεῖς, καὶ διάκονοι, ἢ πρεσβύτεροι, ὅτι ἐὰν παραπέσωσιν, εἰ καὶ μίαν φωραθῶσιν, ἢ πτῶσιν γένηται, μηδέποτε τὸ σύνολον ἱερουργείτωσαν. *Sacerdotes, Diaconi, vel Presbyteri, ſi ceciderint, licet ſemel deprehenſi ſint, lapſus factus eſt, amplius nullo modo ſacris miniſteriis inſerviant.* Ubi nec diſtinctio fit de lapſu in adulterium, aut ſimplicem fornicationem, ſi quiſpiam eorum vel ſemel in eo crimine deprehenditur.

In quodam Pœnitentiali Romano edito ab Hugone Menardo anno 1642. hæc decernuntur circa Clericos fornicantes, vel adulterantes, quamvis prorſus occultos; *Si filium non genuerit, ET IN NOTITIA HOMINUM NON VENERIT, ſi Clericus eſt, tres annos pœniteat, unum ex iis in pane, & aqua. Si Diaconus, aut Monachus, ſeptem annos pœniteat; tres ex iis in pane, & aqua. Epiſcopus duodecim, quinque in pane, & aqua.* Quid putas, caſu quo in eo ſcelere deprehenderentur? Certe longe gravior pœna eſſet perpetuæ depoſitionis, ac detruſionis in Monaſterium per reliquum vitæ tempus ut habetur in aliis Canonibus.

At in præſenti Canone PP. Eliberitani, vigente puritate morum, & zelo ardenti diſciplinæ Eccleſiaſticæ, iis hominibus ſacris in mœchiam lapſis, ubi detecti fuiſſent, non modo interdixere prorſus ſacro miniſterio, ſed adhuc in fine vitæ communionem negarunt.

Verum de hoc fuſius progreſſu Operis. Porro pauca hæc deſerviant ad injiciendum terrorem quibuslibet hominibus Sacro Ordine initiatis, quibus labentibus in peccatum carnis, juxta Sacros Canones, tam gravis pœna impoſita eſt. Deſerviant quoque ad reprimendam licentiam, aut ſtuporem quorundam Confeſſariorum, qui tam facile, tam inconſiderate, tam irreverenter eos abſolvunt abſque præviis aliquot pœnitentiæ veræ ſignis, & fructibus, ac paullo poſtquam ſe turpitudinis cœno volutarunt tanquam ſues, ſinunt ad tremenda Altaris myſteria accedere. Nonne ii ſunt cæci, & duces cæcorum, cum quibus in foveam cadunt? Certe non modo priſcis iis temporibus, ſed etiam ſub finem ſæculi duodecimi, cum jam auſteritas Sacrorum Canonum valde mitigata erat, Petrus de Riga Canonicus Remenſis, alias Petrus Cantor (cujus mſs. commendat Oudin in Supplemento ad annum 1200. pag. 473.) citatus a doctiſſimo Ioanne Morino, Lib. 10. *De Pœnitentia*, Cap. 24. §. 20. hæc protulit, non dico de Sacerdotibus in carnis peccatum lapſis, ſed in quodlibet peccatum mortale: *Nec Sacerdos aliquando mortali obnoxius, LICET POSTEA PLENE CONTRITUS, ET CONFESSUS, conficere debet* (ideſt, celebrare) *niſi peracta pœnitentia ex magna parte, vel niſi inſtante neceſſitate, puta, ſi habeat Parochiam, nec habeat alium, qui celebret.*

Idem ipſe paullo poſt, non modo de Sacerdotibus, ſed de quibuslibet aliis fidelibus loquens, ait: *Ad delenda mortalia injungitur auſterior, & durior pœnitentia, quaſi propria medicina illorum, ut jejunium, eleemoſyna, Religio, peregrinatio, & hujuſmodi, quibus tanquam propriis, & debitis medicinis illa curentur. Et, ut generaliter dicamus, NULLUS CONSECRARE, VEL PERCIPERE DEBET EUCHARISTIAM, qui fuerit in mortali, niſi peracta pœnitentia tota, vel ſaltem ex magna parte.*

Hæc ille, quem inter ſui temporis Doctores Trithemius doctiſſimum fuiſſe ait. Quid diceret de Secerdotibus in carnis peccatum lapſis? Idemque fere eſt de Diaconis, & Subdiaconis. Certe aut ſubjiceret illos prædictis pœnis Sacrorum Canonum, aut ſaltem cooſtringeret eos ad graviſsimam, & diuturnam pœnitentiam agendam antequam ad Altare accederent. CARDINALIS DE AGUIRRE.

CANON XIX.

De Clericis negotia, & nundinas ſectantibus.

Epiſcopi, Presbyteri, & Diaconi, de locis ſuis negotiandi cauſſa non diſcedant; nec circumeuntes provincias, quæſtuoſas nundinas ſectentur. Sane ad victum ſibi conquirendum, * aut libertum, aut mercenarium, aut amicum, aut quemlibet mittant; & ſi voluerint negotiari, intra provinciam negotientur.

* aut filium.

CAPUT TRICESIMUM NONUM.

Quæ negotiatio Clericis interdicta, quæ permiſſa?

a *Conſt. Apoſt. Lib. 2. C. 29.*

ALendis Eccleſiæ miniſtris ut(divino ſolum cultui,& animarum tutelæ inſervirent attentius, negotiationibus, & aliis ſæcularibus expediti negotiis) primitias, & decimas præſcripſerunt Apoſtoli, ut auctor eſt Clemens[a]. Cum vero primum tot fideles non-eſſent, ut ea poſſeſſionibus illorum alimentis neceſſariis pares redditus perciperentur, fructuum hæc inopia fidelium charitatem auxit: charitas autem non levavit ſolum, ſed ditavit Clericorum tenuitatem: nam ſi non prædiorum redditus, prædia ipſa offerebant fideles, ut eis diſtractis, in alimenta Clericorum pretia converterentur, Luca teſte. Sed cum aliquando hæc etiam vitæ ſubſidio non ſufficerent, pietate, & prudentia ſingulari inſtituerunt fideles, ſingulis quibuſque menſibus, vel frequentius (cum facultas erat) ſtipem quandam in arca conferre, qua illi commode poſſent ſuſtentari. Nec ea tributi nomine a Præpoſitis exigebatur velut impoſitum adeptæ Religionis pretium, ſed pia, & gratioſa Chriſtiani animi liberalitate ab ipſis offerebatur; & liberalitate tanta, ut poſtquam ſeipſos Clerici, pauperes etiam alios Chriſtianos, pupillos, imbecilles, ſenes, naufragos, Confeſſores, in inſulas relegatos, ad metalla damnatos, in carcere detentos, mortuos etiam ſepulturæ mandantes, conſimili charitate juvarint. Tertullianus[b]: *Præſident* (inquit) *probati quique ſeniores, honorem iſtum non pretio, ſed teſtimonio adepti: neque enim pretio ulla res Dei conſtat. Etiamſi quod arcæ genus eſt, non de ordinaria ſumma quaſi redemptæ Religionis congregatur; modicam unuſquiſque ſtipem menſtrua die, vel quum velit, & ſi modo velit, & ſi modo poſſit, apponit: nam nemo compellitur, ſed ſponte confert. Hæc quaſi depoſita pietatis ſunt. Nam inde non epulis, nec potaculis, nec ingratis voratrinis diſpenſatur, ſed egenis alendis, humandiſque pueris, ac puellis re, ac parentibus deſtitutis. Jamque domeſticis ſenibus, etiam naufragis, & ſi qui in metallis, & ſi qui in inſulis, vel in cuſtodiis dumtaxat ex cauſſa Dei ſectæ, alumni confeſſionis ſuæ fiunt.* Juſtinus[c] Martyr: *Cæterum*, ait, *qui copioſiores ſunt, & volunt, pro arbitrio quiſque ſuo, quod viſum eſt, contribuunt; & quod ita colligitur, apud Præpoſitum depoſitum deponitur. Atque ille deinde opitulatur pupillis, & viduis, & his qui propter morbum, aut aliam cauſſam egent: quique in vinculis ſunt, & peregre advenientibus hoſpitibus; &, ut ſimpliciter dicam, indigentium is omnium curator eſt.* Quam ſingularem, & extraordinariam fidelium charitatem, non admirationi ſolum, ſed odio fuiſſe gentibus, Tertullianus[d], & Ammianus Marcellinus[e] teſtantur; quorum impiis objurgationibus Impp. gentiles verentes, ne profuſis his largitionibus Chriſtianorum, Eccleſiæ, & Clerici ditarentur, eos donationum expertes eſſe voluerunt, ut indicat Conſtantinus[f], dum relinqui poſſe Eccleſiæ, & Clericis in teſtamentis, populo pro gratia Religionis Chriſtianæ conceſſit. Nec donis, & muneribus accipiendis incapaces eos eſſe antea voluerunt, ſed factis jam, & acceptis donationibus ornatos ſæpiſſime ſpoliarunt (& hanc reor fuiſſe hujus Canonis, & conceſſæ ab eo permiſſionis in negotiis gerendis licentiam, vel potius neceſſitatem) ut ejuſdem Conſtantini Imperatoris Edicta, quibus res ablatas reddi jubet, confirmare videntur; de ipſo enim, & Licinio hæc refert Euſebius[g]: *Illud etiam præter cætera, nominatim Chriſtianis decernimus, ut loca eorum, in quæ ipſis in more poſitum erat antea convenire (de quibus quidem rebus literis ſuperioribus ad tuam ſanctimoniam datis, alia formula eo tempore a nobis erat definita, & præſcripta) ſi qui, vel a Quæſtore noſtro, vel ab alio quopiam, ea emiſſe videantur, Chriſtianis abſque argento, abſque ulla repetitione pretii, quod in illis emendis collocaverant, ſine omni mora & dubitatione reſtituant; & ſi qui ipſa loca pro munere fuerint adepti, ut ipſis Chriſtianis quam celerrime reddant; ac ſi qui ea aut coemerint, aut dono receperint, aliquid a noſtra bonitate poſtulent, Præfectumque, qui regioni, in qua habitant, præeſt, adeant, quo ipſorum etiam a noſtra munificentia proviſio, & cura ſuſcipiatur. Quæ quidem omnia Chriſtianorum ſocietati, tuo ſtudio, & induſtria, exempla, & ſine ulla dilatione reſtituenda cures, oportebit. Ac quoniam ipſi Chriſtiani non ſolum ea loca, in quæ convenire ſolent ſed etiam habuiſſe cognoſcuntur, quæ non privatim ad ſingulos, ſed ad jus totius ipſorum communitatis, id eſt, Chriſtianorum, ſpectabant, ſingulis, qui ea poſſideant, mandes velim, ut omnia per Legem quam ſupra poſuimus, abſque ulla controverſia Chriſtianis, id eſt ſocietati ipſorum, & conventui, reddant.* Quod & alterius Edicti exemplar ad Anulinum ab eodem Euſebio[h] relatum confirmat.

b *Apolog. C. 39.*

c *Apologia pro Chriſtianis.*

d *Apolog. Cap. 39.*

e *Lib. 27.*

f *L. 1. C. de Sacroſ. Eccl.*

g *Lib. 10. Hiſt. Eccl. Cap. 5.*

h *Idem eodem Cap.*

Salve Anuline, nobis in primis venerande. Eſt hæc noſtræ clementiæ ratio, & modus, Anuline honoratiſſime, ut illa, quæ ad alienum jus pertinent, non ſolum non perturbare, ſed etiam cuique reſtituere, quammaxime cupiamus. Quare volumus, ut ſimul ac haſce literas a nobis acceperis, ſi quæ ex his poſſeſſionibus, quæ ad Catholicam Chriſtianorum Eccleſiam in quibuſque Civitatibus, aut aliis locis pertinent, etiam adhuc a civibus, aut ab aliis quibuſdam retineantur, eas quamprimum iiſdem Eccleſiis facias reſtitui. Quandoquidem animo inſtituimus, ut ea, quæ Eccleſiæ antea poſſederant, ad ipſarum jus denuo revertantur. Cum igitur tua pietas animadvertat, Decretum hoc abſque dubio de noſtra ſententia eſſe publicatum, enitere, atque elabora, ut ſive horti, ſive ædes, ſive aliud quodque aliquando ad jus ipſarum Eccleſiarum ſpectaverit, omnia illis quamcelerrime reddantur, ut te huic noſtro Edicto diligentiſſimum obſequium præſtitiſſe intelligamus. Vale Anuline honoratiſſime, nobiſque chariſſime.

Ideo autem non ad ſingulos Clericorum, ſed ad communitatem, & Eccleſiam hæc omnia

bona

bona pertinere dixit Conſtantinus, quia olim Chriſtiani, & Clerici nihil habebant privatum, ſed communia omnia, ut Tertullianus [a] docet: *Sed & quod fratres nos vocamus*, ait, *non alius, opinor, infamant, quam quod apud ipſos omne ſanguinis nomen de affectione ſimulatum eſt. Fratres autem etiam veſtri ſumus jure naturæ, matris unius, etſi vos parum homines, quia mali fratres. At quanto dignius fratres, & dicuntur, & habentur, qui unum Patrem Deum agnoverunt, qui unum ſpiritum biberunt ſanctitatis, qui de uno utero ignorantiæ ejuſdem ad unam lucem expaverint veritatis? Sed eo fortaſſe minus legitimi exiſtimamur, quia nulla de noſtra fraternitate tragœdia exclamat, vel quia ex ſubſtantia familiari fratres ſumus, quæ penes vos fere dirimit fraternitatem. Itaque qui animo, animaque miſcemur, nihil de rei communicatione dubitamus. Omnia indiſcreta ſunt apud nos, præter uxores. In iſto loco conſortium ſolvimus, in quo ſolo cæteri homines conſortium exercent.*

Cum victui ergo neceſſaria deeſſent, nefaria ethnicorum Imperatorum invidia (& hinc etiam intelligi par eſt, ante Conſtantini imperium Concilium hoc habitum) fas eſſe putarunt Epiſcopi noſtri, induſtria, & ſolicitudine negotiorum honeſta, dominantem famem depellere; ne coacta mendicitas opprobrio foret ſacræ dignitati. Cum vero aliquando ex honeſta negotiatione ad quæſtuoſam (ut facile eſt) graviſſimo animæ, & dignitatis periculo inopes dilaberentur, Africanis Epiſcopis placuiſſe video, ut egeni Clerici quacumque doctrina, & eruditione præſtantes, vel manuum opere, vel artificiolo honeſto, vel cultura agrorum, victum ſibi compararent [b]: *Clericus*, ajunt, *quantumlibet verbo Dei eruditus, artificiolo victum quærat.* Et poſtea: *Clericus victum, & veſtimentum ſibi artificiolo, vel agricultura abſque officii ſui dumtaxat detrimento præparet.* Quod Apoſtolos feciſſe, cum a prædicatione præſertim tempus otiumque vacaret, refert Beatus Hieronymus [c], Auguſtinus [d], Chryſoſtomus [e], & ante hos Clemens [f], qui omnes etiam Eccleſiæ miniſtros ad id penſum revocat. Quod ſi ignorarent artificiola, quibus inſervire oportebat, illa addiſcere cogebantur ab ejuſdem Africæ Patribus in eodem Concilio Carthag. IV. [g] *Omnes Clerici* (ajunt) *qui ad operandum validi ſunt, & artificiola, & literas diſcant.* Poſtea autem, cum creſcente Religione, & fidelium numero, creſcerent etiam oblationum copiæ, decimarum proventus, aliique redditus ad eorum ſuſtentationem, a Conſtantino Magno, & aliis Principibus Catholicis, piiſque fidelibus confirmati, & reſtituti potius quam denuo dati, generalius & ſeverius, omnis negotiatio, etiam natura licita, Clericis interdicta eſt. Divus Ambroſius [h], *Etenim*, ait, *ſi is qui Imperatori militat, a ſuſceptionibus litium, actu negotiorum forenſium, venditione mercium, probibetur humanis Legibus: quanto magis qui fidei exercet militiam, ab omni uſu negotiationis abſtinere debet, agelluli ſui contentus fructibus, ſi habet; ſi non habet, ſtipendiorum ſuorum fructu: ſiquidem bonus teſtis eſt, qui dicit: Juvenis fui, & ſenui, & non vidi juſtum derelictum, nec ſemen ejus quærens panem.* Ea eſt enim tranquillitas animi, & temperantia, quæ neque ſtudio quærendi afficitur, neque egeſtatis metu angitur. D. Hieronymus [i]: *Obſecro itaque te, & repetens iterumque iterumque monebo, ne officium Clericatus, genus antiquæ militiæ putes, ideſt, ne lucra ſæculi in Chriſti quæras militia; nec plus habeas, quam quando Clericus eſſe cœpiſti; & dicatur tibi:* Cleri eorum non proderunt eis. *Nonnulli enim ſunt ditiores Monachi, quam fuerant ſæculares, & Clerici, qui poſſideant opes ſub Chriſto paupere, quas ſub locuplete & fallaci diabolo non habuerant: ut ſuſpiret eos Eccleſia divites, quos mundus tenuit antea mendicos.* Et paullo poſt: *Negotiatorem Clericum, & ex inope divitem, ex ignobili glorioſum, quaſi quandam peſtem fuge.* Id ipſum gravi depoſitionis pœna interdictum eſt Concilii Nicæni [k] Canone, renovato poſtea Concilio Arelatenſi III. [l] Carthag. III. [m] Vvormac. [n] Cabilonenſi [o] ſub Carolo, Moguntino [p] ſub Carolo, Moguntino [q] ſub Rhabano; in Hiſpania Concilio Tarraconenſi [r]: *Canonum*, ait, *ſtatutis firmatum eſt, ut quicumque in Clero eſſe voluerit, emendi vilius, vendendi carius ſtudio non utatur: quod certe ſi voluerit exercere, cohibeatur a Clero.* Quam conſtitutionem gravi anathemate renovarunt in Regno Peruano Concilii Limenſis [s] Patres. Eam recitare placuit, ut Indorum Parochi, quam acceperant prius reluctantes ab Epiſcopis ſuis doctrinam, Pontificia jam auctoritate confirmatam retineant tandem memoria, obſervantia colant, & debito officii munere fideliter exequantur: *Quoniam vero avaritia, negotiationiſque turpitudo in Rectoribus Indorum & crebrior eſt, & periculoſior, cum neophyti iſti ea de cauſſa, tum ſcandalum grave ſuſtineant, tum inſtructionis ſuæ jacturam non mediocrem faciant, dum ab his in temporalibus ipſorum quæſtibus occupantur, a quibus debebant ſpiritualibus incrementis augeri; iccirco ſancta Synodus ſub iiſdem pœnis proximo decreto propoſitis vetat, ne quis Indorum Parochus, per ſe, vel aliam interpoſitam perſonam quamcumque, cum quibuſvis Indis mercaturam exercere præſumat. Inſuper neque pecora quæcumque alere, præter neceſſaria ad victum, aut agros colere, aut vehendis mercibus animalia tenere, vel locare, neque Indos ipſos ad mineralia ſibi curanda mittere, vel eorum operam locare: denique neque cum ipſis Indis negotiari, nec cum aliis per ipſos. Qui iſtorum quidlibet egerit, etiam excommunicatione latæ ſententiæ eo ipſo ſe noverit innodatum. Sciant etiam Parochi Indorum, mineralium officinas, ſive ingenia, pannorum quoque lanificinas, cæteruſque quæſtuarias artes, ſibi eſſe penitus interdictas. Neque enim qui evangelizandi miniſterium ſuſceperunt, Deo ſimul, & mammonæ ſervire poſſunt.*

Quod ſi Clericorum, qui frumentum, oleum, vinum, & alios ſimiles fructus ex proprii patrimonii fundis percipiunt, illoſque venundent, auraria penſitatione non debent gravari, quod non tam mercatorum, quam ſolertium, ſtrenuorumque Dominorum loco cenſeri debeant. Quod ſingulari conſtitutione caviſſe Imperat. Gratianum, Valentinianum, &

a *Apolog.* C. 99.
b *Conc. Carthag.* C. 1. & 52.
c *Ad Ruſticum de vivendi forma.*
d *De opere Monach.* C. 15.
e *Ho.* 2. *in Ep. ad Rom.*
f *Lib.* 2. *Conſt. Ap.* C. 66.
g *Cap.* 53.
h *Lib.* 1. *de offic.* Cap. 36. L. ſi cohortali. 12. C. cohortali. L. 12. *Pſal.* 36.
i *Ep. ad Nepot.*
k *Can.* 18.
l C. 14.
m *Cap.* 14.
n *Cap.* 67.
o *Cap.* 15.
p *Can.* 24.
q *Can.* 13.
r *Can.* 2.
s *Act.* 3. C. 5. *Matth.* 6.

a L. 15. C. Theodoſ. de luſtrali collatione.

Theodoſium [a] reperio: *Singuli quique* (ajunt) *ſi per eos vernacula quæque venduntur, functione auraria non teneantur: ſi vero emendi, vendendique compendiis ultro, citroque quæſitis familiaris rei amplitudo cumuletur* (& ſi militares ſunt) *memoratæ præſtationi nectantur*. Ad quam vetus Aniani interpretatio hæc adjicit: *Quicumque rem, quæ ei nata eſt, aut quam non emit, vendat; ad ſolutionem aurariam minime teneatur. Si vero emendi, vendendique ſtudio probatur huc illucque diſcurrere, etiam ſi militans eſt, ad ſolutionem teneatur aurariam*. Unde Monaſteria illa, quæ quum ad alimenta Religioſorum oves in paſcuis habent, ſi quæ ex illis ſuperſunt, macellariis eas ad vendendum tradunt; nec nota nedum reprehenſione cenſuerim digna; cum conſervandi potius patrimonii neceſſitas coegiſſe, quam captandi lucri cupiditas incitaſſe ipſos ad id efficiendum videatur. Sic etiam Religioſos illos, qui ad convertendas Indorum gentes, vel peragrantes terram, vel maria navigantes, ut ſe, ſocioſque ſuſtentare poſſint (nec aliunde poſſunt) contrahunt, diſtrauntque merces, excuſandos potius, quam accuſandos crediderim: dummodo caute id faciant, ne ſalutem gentium, quam Religione, & pietate curare debent, inhoneſta negotiatione deperdant. Illud tamen huic addi poſſet, ne juſtitiæ, vel prudentiæ cancellos egrediantur, ut facultatem vel a Rege Catholico poſtulent, & ſi fieri commode poſſet, negotiorum modum; ut omnia qua debent juſtitia, & prudentia exequantur. Ob hanc enim, & ſimiles neceſſitates juſte negotiari poſſe Clericos, præter hunc Canonem, intelligere licet ex Concilio Moguntino [b], dum inter alia, quæ Clericis licere declarat, ſic ait: *Nec tamen juſtum negotium eſt contradicendum propter diverſas neceſſitates; quia legimus, Sanctos Apoſtolos negotiatos, & in Regula B. Benedicti præcipitur provideri per quorum manus negotia Monaſterii procurentur*. Sic etiam Alexander III. [c] ad Lundinienſem Epiſcopum, negotiari illis ſolum prohibet lucri cauſſa.

b Sub Carolo Magno C. 14.

c Cap. 2. 6. Ne Clerici, Monachi.

Hodie autem cum Clerici jam antequam Sacris Ordinibus initientur, vel proprii patrimonii reddìtus, vel Eccleſiaſtici Beneficii fructus peragendæ vitæ neceſſarios habere debeant; ni vel ut Epiſcopi ordinatores illorum anguſtiis auxilium neceſſarium ex propria pietate mutuare; ut Decreto Concilii Lateranenſis [d] Generalis, & Tridentini poſtea ſancitum eſt; antiqua hujus Concilii indulgentia, vel permiſſio, ut negotientur Clerici ad quærenda victui neceſaria, jam ceſſabit; quod incertus negotiationis quæſtus, certis Beneficiorum fructibus uberiore fœnore compenſetur.

d Sub Alex. III. Can. iij. Trid. Seſs. 11. de reformatione Canon. 22.

Aut filium, aut libertum, aut mercenarium, aut amicum, aut quemlibet mittant.

NOn eadem ex aliorum laboribus in re noſtra ſuſceptis, ac ex propris ſollicitudo, moleſtia, & turpitudo contrahitur. Quare Clementi V. in Concilio Viennenſi, cum Clericos carnificum, ſeu macellariorum, aut tarbernariorum officio fungi diſplicuiſſet, publice, & perſonaliter illud exercentes, adjecit: *Quod ſi per alios fecerint, tametſi turpitudinis nota longe non abſint, illius decreti pœna non teneantur*. Ea autem eſt amiſſio ſacerdotalis privilegii.

Et ſi voluerint negotiari, ultra provinciam negotientur.

SI Clerici victus cauſſa negotiari cogantur, in propriis debent, non alienis provinciis negotiari. Nam earum peragratio, ut moleſtiam adjicit & quæſtum, ſic detrahit honeſtatem: cujus cupidiores multo quam lucri, & eſſe, & videri Clerici debent, ſatius fore judicantes, congruentibus ſe aliquando alimentis, quam ſacram dignitatem honeſtis, & ſacris carere moribus.

Cum autem Clerici in provincia juſta negotiatione ad victum neceſſaria compararint, vel diſtraxerint quæ ſupererant, juxta ea quæ ſuperius diximus, auraria penſitatione (ut ſæculares, onerari non debere, præter Gratiani) & Valentiniani Reſeriptum jam citatum ſuperius, Arcadius & Honorius Imperatores reſcripſerunt ad Pompejanum Proconſulem Africæ, his verbis.

Iidem AA. Pompejano Proc. Africæ.

QVicumque Catholicæ Religionis Clerici intra eum modum unde victus emendi, vendendique uſum Lege præfinitum exercent, ab auraria penſione habeantur immunes: ab his quoque, qui a publici laboris actu, & gradus Clericatus & (quod non minus eſt ſanctior vita defendit, præcipimus temperari. Nec enim ullum eorum, qui excepti Legibus probabuntur, ſubjacere patiamur injuriæ. Dat. prid. Id. Jul. Med. Poſt. Conſ. Stiliconis, & Aureliani VV CC. [e]

e Arcadius & Honorius Imp. in L. 36. Cod. Theod. de Epiſ. & Cleric.

Hoc ſuæ pietatis, & religionis erga Clericos, & Monachos præclarum teſtimonium Imperatores exſtare voluerunt. Quod & antea a Conſtantio [f] Imperatore conceſſum reperio in Edicto vel Epiſtola ad Clericos.

f L. 8. C. de Ep. & Cler.

Imperator Conſtantius A. Clericis ſalutem dicit.

JUxta ſanctionem, quam dudum meruiſſe perhibemini, & vos, & mancipia veſtra, nullus novis collationibus obligavit, ſed vacatione gaudebitis. Præterea neque hoſpites ſuſcipietis, & ſi qui de vobis alimoniæ cauſa negotiationem exercere volunt, immunitate potiantur. Dat. VI. Kalend. Septembris Placida, & Romulo Conſulibus.

Quod

Quod ſi victui non neceſſaria, ſed quæſtuoſa mercium negotia exerceant, collationibus ut ſæculares, onerandos idem Conſtantius [a] Imperator reſcripſit ad Taurum PF. P. *Clerici vero, vel hi, quos* copiatas *recens uſus inſtituit nuncupari.*, *ita a ſordidis muneribus debent immunes, atque a collatione præſtari, ſi exiguis admodum mercimoniis tenuem ſibi victum, veſtitumque conquirent. Reliqui autem, quorum nomina negotiatorum matriculo comprehendit, eo tempore, quo collatio celebrata eſt, negotiatorum munia, atque penſitationes agnoſcant: quippe poſtmodum Clericorum ſe cœtibus adgregarant.* Ut alimenta igitur Clericorum conſervari, ſic & negotia non augeri, & quæſtum minui, Catholici Principes voluerunt. Tandem ergo Clericorum animis hanc veterem Theoderici Regis ſententiam apud Caſſiodorum [b] perpetuo infigi vellem, & crebra memoria renovari: *Conditionem hanc* (inquit) *humanis actibus Divina poſuerunt, ut ille magis poſſit diteſcere, qui lucra turpia neſcit optare; ignorantes accipiunt, qui bene agunt, quia neceſſe eſt, ut dum parumper malorum ambitio contemnitur, ſuperno munere plus donetur.*

a *L. 15. Cod. Theod. de Epiſ. & Cler.*

b *L. 6. Variar.* C. 10.

COMMENTARII NOVI.

CLerici ad mercimonia, turpiaque lucra laicorum ſe transferri cum magno Eccleſiaſtici ordinis dedecore, & inexplebili habendi cupidine, prolixaque ſollicitudine quærentibus non quæ Dei ſunt, ſed quæ principis tenebrarum, Eccleſiaſticis ſanctionibus legimus prohibitum, Can. VI. XLIII. & LXXX. Apoſt. Concil. Arelat. I. Can. XII. Arelat. II. Can. XIV. Nicæn. Can. XVII. Chalcedon. Can. III. Cabilon. II. Can. XII. & XLIV. Carthag. I. Can. VI. VIII. & IX. Laodicen. Can. IV. apud Græcos, apud Latinos V. Carthag. IV. Can. LXVII. Agathenſis Can. LXIX. Carthag. III. Can. XV. Turonen. Can. XIII. Aurel. III. Can. XXVI. Remenſis Can. XXXII. Vvormac. Can. LVII. & LXIX. Aquiſgranen. Can. XCIII. Tarraconenſis Can. II. Præter alios Canones Conciliorum, & teſtimonia PP. quos congeſſit Gratianus in *Decreto*, Diſt. 46. & 14. Quæſt. 4. & 21. Quæſt. 3. & Compilatio noſtra Gregoriana integro Tit. *Ne Clerici, vel Monachi ſæcularibus negot. ſe immiſc.* Plura cumularunt P. Greg. Lib. 4. *Partit. Jur. Canon.* Tit. 8. Cap. 10. & Lib. 2. Tit. 9. Cap. 8. Barboſa, Lib. 1. *Juris Eccleſ.* Cap. 40. num. 83. & nos nonnulla dabimus in Cap. 1. *Ne Clerici, vel Monachi*. Cum non ſine crimine, imminutæque Dignitatis Eccleſiaſticæ diſpendio negotiis ſæcularibus implicentur. Unde conqueritur Sulpitius Severus Lib. 1. *Sacræ Hiſtor.* his verbis: *Etenim præcepti hujus non ſolum immemores, ſed etiam ignari mihi videntur, tanta hoc tempore animos eorum habendi cupido, veluti tabes inceſſit. Inhiant poſſeſſionibus, prædia excolunt, auro incubant, emunt, vendunt, quæſtui per omnia ſtudent.* Non tantum quia negotiantium vita nihil aliud eſt, quam fraus, atque perjurium, ut ait Salvianus III. & IV. *De gubernat. Dei*. Auctor imperfecti Operis in Matthæum, ſive ut nupero editori placet, Joannes Hieroſolymitanus Cap. 21. in Matth. *Qui emit, & vendit, ſine mendacio, & perjurio eſſe non poteſt; neceſſe eſt enim, ut e negotiatoribus hic juret, quia non tantum valet res, quantum comparat eam, & ille juret, quia plus valet res, quam vendit.* Unde Eccleſiaſticus ait: *Duæ ſpecies difficiles, & periculoſæ mihi apparuerunt; difficile exuitur negotians a negligentia* (nempe rerum ad ſalutem pertinentium) *& non juſtificabitur caupo a peccatis.* Et Apoſtolus in 1. ad Timotheum: *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſimus.* Et rationem ſubdit: *Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & deſideria multa inutilia, & nociva, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem. Radix enim omnium malorum eſt cupiditas.* Sed quia mercium venditio aliena eſt a Clericis, qui Deo magis operari debent, quam mammonæ ſervire, D. Auguſtinus in Quæſtionibus ex utroque Teſtamento, Quæſt. 127. *Negotiari aliquando non licet. Antequam enim Eccleſiaſticus quis ſit, licet eis negotiari; facto, jam non licet. Non quod diſſimilis ſit res, ſed is, qui facit.* Ælfricus in Canonibus ad Vulſinum Epiſcopum, Num. 30. *Presbyter nec ſit mercator, nec mercaturæ cupidus.* Si enim militibus militiæ terreſtris prohibetur negotiatio, ne a ſtatione ſeparentur, &, relictis ſtudiis publicis, ſigniſque victricibus, ad ſordida, & ruſtica miniſteria ſe conferrent, L. *Tribunus* 11. L. *Nemo, De re militari*. Lib. 12. Sidonius Lib. 1. Epiſt. 8. ubi res abſurdas colligens ait: *Negotiatores militant, milites negotiantur, ſtudent pilæ ſenes, aleæ juvenes;* ubi illuſtrat Savarus. Plura Forner. Lib. 2. *Select.* Cap. 3. per totum. Quanto magis militiæ Cæleſtis militibus negotiatio prohiberi debet, ut ratiocinatur D. Ambroſius relatus hic a Mendoza? Quædam tamen negotiatio honeſtatis conſcia, ut appellatur in L. 2. Cod. *De Epiſcop. & Cleric.* Clericis permittitur, unde victum artificio ſuo quærere poſſunt, Cap. 1. *De celebr. Miſſ.* Luculentum exemplum extat apud Gregorium Turon. *De Vitis PP.* Cap. 8. Sic enim de Sancto Nicetio Epiſcopo Lugdunenſi ſcribit: *Defuncto autem patre, hic cum genitrice jam Clericus in domo paterna reſidens cum reliquis famulis manu proprio laborabat.* Et mox *Ætate quoque tricenaria Preſbyterii honore præditus, nequaquam ſe a labore operis, quod prius geſſit, abſtinebat, ſed ſemper manibus propriis operabatur cum famulis.* Quia illa negotiatio propria non eſt. Eleganter idem Joannes Hieroſolymit. in d. Cap. 21, *Ego oſtendam, qui non eſt negotiator, ut qui qui ſecundum regulam iſtam non fuerint, intelligas omnes negotiatores eſſe: ideſt, quicumque rem comparat, non ut rem ipſam integram, & immutatam vendat, ſed ut opus faciat ex ea, ille non eſt negotiator, quia qui materiam operandi ſibi comparat, unde faciat opus, ille non rem ipſam vendit, ſed magis artificium ſuum; ideſt, qui rem vendit,*

cujus

cujus æſtimatio non eſt in ea ipſa re, ſed in artificio operis, illa non eſt mercatio. Ut puta, faber comparat ferrum, & facit ferramentum; ſed ferramentum illud non tantum habet ferri quantum valet, ſed ſecundum opus ferramenti appretiatur. Qui autem comparat rem, ut illam ipſam integram, & immutatam dando lucretur, ille eſt mercator, qui de templo Dei ejicitur. Plura de hac honeſta negotiatione tam Clericis, quam Monachis permiſſa congeſſerunt Gazæus in Not. ad Caſſianum Lib. 2. Cap. 3. Narbona in *Ante log.* num. 154. Mancinus Lib. 2. *De triplic. juris collat.* Cap. 186. Robertus Lib. 2. *Rerum judic.* Cap. 2. Landmeter Lib. 2. *De veteri Monach.* Cap. 52. Bellarminus Lib. 2. *De Monach.* Cap. 42. Lemaiſtre eod. tract. Lib. 1. Cap. 10. Acuna in Cap. *Reatum*, 81. Diſtinct. Spencæus ad D. Paul. Lib. 2. Digreſſ. Cap. 16. Spondan. in *Epit. Baron.* anno 57. num. 5. & anno 398. num. 15. Unde in præſenti Canone non omnis negotiatio Clericis inhibetur, ſed extra provinciam: intra provinciam autem, quæ ad victum neceſſaria erant, quærere poterant: poſtea tamen ut ab omni ſordida arte, & negotiatione Clerici arcerentur, ſtatutum fuit, ut neque abſque titulo, id eſt, Beneficio congruæ ſuſtentationis, ordinentur, ut ita nec victus cauſa intra, vel extra provinciam negotia ſæcularia exerceant. Cap. *Sanctorum* 70. Diſt. Cap. 2. Cap. *Cum ſecundum*, *De præbendis*. GONZALEZ.

Totus hic Canon dirigitur adverſus Epiſcopos, Presbyteros, aut Diaconos. Quamvis enim plerique illorum, aut fere omnes eo tempore innoxiam, & ſanctiſſimam vitam agerent, aliqui tamen ab ea perfectione majorum degeneres, circuibant provincias, & nundinas ſectabantur quæſtuoſas. Et multos illorum ſuo tempore fuiſſe, lamentatur Severus Sulpicius verbis a D. Gonzalez exſcriptis.

Earum autem negotiationum nomine non intelliguntur emptiones rerum ad victum, & veſtitum neceſſariarum pro ſuis uſibus, neque in Claricis, neque in Monachis; ſicut nec venditiones rerum earum, quas proprio ſudore, aut induſtria laborant, & artificio ſuo mutant. Hæc enim & Clericis, & Monachis cum debita moderatione vendere ad ſubſidium vitæ neceſſarium, ſemper licuit, & ab ineunte quarto ſæculo in Oriente, ac ſexto, & ſequentibus in Occidente, uſitatiſſimum fuit.

Verum quidem eſt, in Monaſterio Turonis condito a B. Martino, inclinante quarto ſæculo, nihil omnino vendere licuiſſe, contra quam alii Monachi facere ſolebant. Nam Sulpicius nuper laudatus in Vita ejuſdem Sancti Martini Cap. 7. Inquit: *Nemo ibi quicquam proprium habebat: omnia in medium conferebantur: non emere, aut vendere, ut pleriſque Monachis moris eſt, cuiquam licebat.* Nimirum ſanctiſſimus ille Vir Monachis ſuis omnia proſus neceſſaria miniſtrabat; ut proinde nullam emendi, aut vendendi neceſſitatem haberent.

Aliter vero ſe geſſere Monachi in Oriente ob rationem oppoſitam, & poſtea in Occidente, ubi artificio aliquo utebantur ad victum, ex cujus pretio emebant ſibi ac ſuis neceſſaria: ut patet ex Regulis Sanctorum Pachomii, Baſilii, & Benedicti, qui Caput 57. inſtituit, *De artificibus monaſterii*; & indulget, ut eorum opera vendantur, ſine fraude tamen, & *aliquantulum viliori pretio, quam a ſæcularibus dantur, ut in omnibus glorificetur Deus.*

Cæterum tam ex emptiones, quam venditiones, non fiebant a ipſis Monachis, ne haberent occaſionem divertendi extra Monaſteria, ſed mediante officio amicorum, ſive domeſticorum, ut in iiſdem Regulis cavetur. Tam procul erant ab evagatione, & circuitu aliarum provinciarum ad nundinas quæſtuoſas ſectandas, vetito in hoc Capite. Et certe ſi qui Claricorum, aut Regularium hoc tempore negotiantur terra mariva, aut vitent ſcandala inde orta, aut patienter ferant tot aliorum reprehenſiones, qua voce publica, qua Libris editis ubique vulgatas. CAR. DE AGUIRRE.

C A N O N XX.

De Clericis, & Laicis uſurariis.

Si quis Clericorum detectus fuerit uſuras accipere, placuit, degradari, & abſtinere. Si quis etiam laicus accepiſse probatur uſuras, & promiſerit correptus, ſe jam ceſsaturum, nec ulterius exacturum; placet, ei veniam tribui; ſi vero in ea iniquitate duraverit, ab Eccleſia ſciat ſe eſse projiciendum.

IVO Par. 13. Cap. 12. & in Panormia Lib. 3. Cap. 156. Gratianus in Cap. *Si quis Clericorum*. 47. Diſtinctione.

CAPUT QUADRAGESIMUM.

De pœna uſurarii, tam Clerici, quam Laici.

a Lib. 4. de Tobia C. 13. *D. Baſil. in P.* 14 b *Seſſ.* 10. *in* 1. *Conſt. de inſtit. montis pietatis.*

DIvus Ambroſius [a] *uſuram* ab *uſu* dictam ait, quod ut veſtes uſu, ita uſuris patrimonia ſcindantur. D. Baſilius ideo Græcis uſuram τόκος dici ait, quod ſupra fœcunditatem leporum, quos dicunt ſimul & uno tempore gignere, & ſuperfœtare, agnaſcendo, etiam uſura nondum data, alteram gignat, & alteram ex altera, & inde dolores parturientium inferre debitoribus. Leo X. in Concilio Lateranenſi [b] Generali aptius ad rem:

Ea

Ea enim, ait, *propria eſt uſurarum interpretatio; quando videlicet ex uſu rei, quæ non germinat, nullo labore, nullo ſumptu, nullove periculo lucrum fœtus conquiri ſtudetur.* Terentius Varro a: *Compendium, quod cum compenditur una ſit. A quo uſura quod in ſorte accedebat, impendium appellatum; quæ cum accederet ad ſortem,* uſu uſura *dicta.* Proprie locum habet in mutuo, cum videlicet quid exigitur ratione dati ultra datum. Divus Auguſtinus b: *Si fœneraveris homini, ideſt, mutuam pecuniam dederis, a quo aliquid plusquam dediſti expectes accipere, fœnerator es, & in hoc improbandus, non laudandus.* D. Hieronymus c: *Putant quidam*, ait, *uſuram tantum eſſe in pecunia, quod prævidens Scriptura Divina, omnis rei auſert ſuperabundantiam, ut plus non recipiat, quam dediſti.* Et paullo poſt: *Alii pro pecunia fœnerata ſolent munuſcula accipere diverſi generis, & non intelligant uſuram appellari, & ſuperabundantiam, quidquid illud eſt, ſi ab eo, quod dederunt, plus acceperint.* Hæc eſt uſura, quæ ipſius naturæ mutui repugnat. Cum enim mutui contractus ad juvandos egentes ab ipſis gentibus inductus ſit ex humanitatis officio, quo intereſt hominis hominem affici beneficio, ob cognationem, quæ natura ipſa eſt inter omnes, quid huic humanitati, & beneficio poteſt eſſe magis adverſum, quam merces, & fœnus? quod ſi exercueris, quid facis, quam inſidiari quodammodo, ut ea alterius neceſſitate præderis? Paria dixit, & recte D. Ambroſius d, gladio in hoſtes ſævire, & uſuras exigere. Et quos occidere licet, his tantum fœnus extorquendum. Repugnat naturæ ipſius pecuniæ, ſimileque monſtri, recte cenſuit Plutarchus e, ut pecunia, quæ ſterilis eſt per ſe, & ſine fructu, tam naturali, quam Civili ratione, generet, & proferat utilitatem, & fœtum domino mutuanti. Ob ea incommoda uſuras a Deo in veteri Teſtamento prohibitas Moyſes tradit: *Si pecuniam*, ait, *dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non urgebis eum quaſi exactor, nec uſuris opprimes.* Et rurſus: *Non fœnerabis fratri tuo ad uſuram.* Et David ait, non ingreſſurum Tabernaculum Dei, qui pecuniam ad uſuram dederit. In recentiori autem non ſolum pro mutuo aliquid accipere, ſed nec ſperare voluit Chriſtus, Ad cujus confirmationem alia extant Eccleſiæ Decreta, quæ poſtea & nos referemus.

a *L. 4. ad fin. de lingua latina.*
b *Pſal. 76.*
c *Super Ezech. L. 6. C. 18.*
d *Lib. de Tobia Cap. 15.*
e *Lib. de vitanda uſura.*
Exod. Cap. 22. Deuter. C. 23. Pſal. 14. Luc. Cap. 6.

COMMENTARII NOVI.

HOC Jus, ne Clerici fœnus exerceant, vetuſtiſſimum eſt, ut conſtat ex Canone XLIII. alias XLIV. Apoſtolorum, Can. XVII. Concilii Niceni, Can. v. Laodiceni, Arelat. I. Can. XII. Arelat. II. Canone XIV. Aquiſgran. Can. LXI. Agath. Canone LXIX. Aurel. III. Can. XXV. Melden. Can. XLIX. & LV. & aliis congeſtis a Decretiſtis, Ivone Carnotenſi P. 13. *Decreti*, Capite 8. Burchardo, Lib. 2. *Decreti* ex Cap. 120. Gratiano in 46. & 47. Diſt. & in Cauſa 14. Q. 4. 15. Quæſt. 2. Liquet etiam ex Sidonio, Lib. 1. Epiſt. 8. qui loquens de ordine rerum perverſo, ait: *Fœnerantur Clerici, Syrii pſallunt.* Cum Syrorum ſit fœnerari. Unde obiter corrigendus eſt Salvianus, Lib. 4. de gubernat. Dei: *Conſideremus*, inquit, *ſolas negotiatorum, & Syricorum omnium turbas*; lege, *Syrorum*. Sed ad inſtitutum. Turpe enim, & inhoneſtum lucrum eſſe fœnus, jam plures docuerunt. Ariſtot. Lib. 4. *Ethicor.* Cap. 1. fœneratores eodem loco ponit, quo lenones. Seneca, *De beneficiis*, Cap. 7. *Quid fœnus*, inquit, *& Calendarium, & uſuræ, niſi humanæ cupiditatis extra naturam quæſita nomina?* D. Gregorius Nyſſenus uſuram partum eſſe ait, quem parturit avaritia, obſtetricatur inhumanitas. Philo, Lib. *De charit.* fœnus vocat ſervile, & illiberalis animæ ſtudium degenerantis in immanitatem. D. Ambroſ. Lib. 3. *Offic.* rapinam, & latrocinium appellat. Baſilius ad Amphil. Cap. 14. injuſtum lucrum. Plutarchus in *Lucullo*, veterem, ac intolerabilem peſtem. Ac tandem Petrarcha, *De remed. utriusque fortunæ*, fœnus obſcœnam rapinam eſſe ait, & ſtudium, quo fœdius ullum inveniri non poteſt. D. Ambroſius de Tobia Cap. 10. inquit, *nihil intereſſe inter funus, & fœnus, inter mortem, & ſortem.* Unde interrogatus Cato, quid de fœnore ſentiret? reſpondit, *idem eſſe fœnerari, ac hominem occidere.* Hancque nefariam eſſe negotiationem, oſtendunt mala, quæ ex fœnerandi licentia proveniunt; ſiquidem patrimonia Civium evertit, familias ad ſummam egeſtatem redigit, ſuiſque laribus, & patria privare facit. Refert Juſtinianus in *Novell.* 32. incolas Thraciæ, ita a fœneratoribus vexatos fuiſſe, ut plerique diffugerint, plerique fame perierint. De Civibus Aſiæ ita Plutarchus in *Lucullo*: *Urbes Aſiæ fœneratores uſque adeo dilacerabant, ut privatim ingenui, liberi, filiæque virgines, donaria, picturæ, Deorumque ſtatuæ venderentur.* Ex quibus omnibus facile ſuadetur, uſuram ab ipſo Jure naturali prohiberi, quod poſt Covar. & alios late probat P. Gibalin. Lib. 1. *De uſur.* Cap. 7. Art. 1. Jure Divino poſitivo prohiberi uſuram, conſtat ex Pſalmo 14. & 52. Cap. 9. Matthæi, Cap. 6. D. Lucæ, & aperte fatentur Baſilius Imperator apud Armenopolum, Lib. 3. Cap. 7. his verbis: *Etſi majorum noſtrorum pleriſque viſum eſt, tolerandam eſſe uſurarum ſolutionem, forte propter creditorum moleſtias, & incommoda; nos tamen, ut noſtra Republica Chriſtiana plane indignam, averſandam, & execrandam eſſe cenſuimus, tanquam Jure Divino interdictam.* Leo *Novella* 84. Late probarunt Faber, *De error.* Decad. 10. Errore 1. Gibal. dicto Capite 7. Art. 2. Variis etiam gentium Legibus uſuras prohiberi conſtat. Megarenſes non ſolum uſuras vetuerunt, verum & ſolutas repeti juſſerunt. Plutarch. in *Quæſtion. rerum Græc.* Solon Athenis Legem tulit, ne pecuniarum creditarum actio, petiove eſſet. Diogenes Laertius, Lib. 1. Cap. 7. Lucullum etiam Aſiæ inter cætera illud decreviſſe fertur, ne ultra duplum uſuræ exigerentur; quod ante ab Ægyptiis conſtitutum fuiſſe, refert Diodorus Siculus, Libro

bro 2. & ea eo Cujac. Lib. 5. *Obſerv.* Cap. 38. Apud Romanos magno odio habiti fuerunt fœneratores. L. XII. Tabul. unciarum fœnus tantum permittebatur, quod poſtea Tribunitia rogatione ad ſemiunciarum reſtrictum fuit; demum Lege Genucia conſtitutum fuit, ne liceret fœnerari. Livius, Lib. 1. Cap. 7. ſed quia hæc Lex imperfecta erat, cum neque contractus annullaret, nec pœnam contineret, antiquata fuit, & legitimæ uſuræ admiſſæ fuerunt, id eſt, centeſimæ. L. C. *De pupill. uſur.* ita dictæ, quia ſortis pars centeſima ſingulis menſibus pendebatur, & centeſimo menſe ſortem æquabat. Earum mentio fit in L. 4. §. 1. ff. *De nautico fœnor.* L. *Si pro mutuo* 8. C. *Si certum pet.* L. *Cum quidam* 31. §. *Prætereu.* C. *De jure dotium* L. *Unic.* §. 7. C. *De rei uxor. action.* Authent. *Hoc jus.* C. *De Sacroſ. Eccleſ.* Veteres enim in ſingulos menſes ſtipulari uſuras conſueverant, cujus rei veſtigium extat in L. *Lecta* 40. ff. *De rebus cred.* Unde in Comœdia Ariſtophanis debitor optat Luna carere, & ne unquam redirent Kalendæ; ſed licet in ſingulas Kalendas ſtipularentur, tamen Idibus ſolutio fiebat. L. *Si ex pluribus*. §. 1. ff. *De ſolut.* Alciatus, Lib. 3. *Diſputat.* Cap. 1. Horatius Ode 11.

Omnem redegit Idibus pecuniam,
Quærit Kalendis ponere.

Aliæ ſemiſſes uſuræ appellabantur, quaſi dimidiæ, nempe cum pro centum aureis, ſex quotannis pendebantur, de quibus in L. *Dominum* 3. ff. *Quod uſu.* L. *Titia* 24. ff. *Præſcriptis verb.* L. *Semiſſes*. 13 L. 17. § *Si debit. res.* 6. ff. *De uſur*, L *Fiſcus* 6. ff. *De jure Fiſci*; de quibus accipiendus eſt Modeſtinus in L. *Septitia* 7. ff *De pollicit.* L. *Seſtores*, finali, Cod. Theodoſ. *De uſur.* Martialis Lib. 11 Epigr. 104. Quincunces aliæ dicebantur, quæ quintam centeſimæ præſtabant, ſcilicet quinque aureos pro centum; de his agitur in L. *Cum quidam*, in princio. ff *De uſur.* L. *Tutor.* 7. §. *Quæ autem*. ff. *De administr. tut.* L. *A filio* 15. in princip. ff *De aliment. legat.* L. *Creditor* 102. §. *Titius*. ff. *De ſolut.* Leg. 5. Cod. *De uſur.* In Satyra quinta Perſii:

Quid petis, ut nummi, quos hic quincunce modeſto
Nutrieras, peragas avido ſudare deunces?

Ac denique tot uſuræ computandæ partes inveniuntur, quot in necellitatis diviſione unciæ referentur, ut videre eſt apud Budæum L. *De Aſſe*, Leotard. *De uſur.* Quæſt. Grotium, *De jure belli*, Lib. 2. Cap. 12. Salmutium ad Panciro. Lib. 1. Tit. 19. Gibal. dicto Cap. 7. Art. 5. GONZALEZ.

Patet ex hoc Canone, uſuras non ſolum Clericis prohibitas eſſe, ſed & laicis, idque etiam Divino Jure, & Evangelico, verbis illis Lucæ 6. *Mutuum date, nihil inde ſperantes.* In iis enim præceptum verum agnoſcunt Alexander Alenſis 3. P. Q. 36. m. 2. & Q. 66. m. 2. S. Thomas 2. 2. Q. 78. Art. 1. ad 4. Gabriel, & Richardus in 4. Diſt. 15. Cajetanus Tom. 2 Tract. *De uſura*, Q. 2. Immo & Romani Pontifices a Covarruvia allegati Libro 3. *Variar.* Cap. 1. Num. 6. verba eadem Chriſti tanquam præceptiva accipiunt, præſertim Urbanus III. in Cap. *Conſuluit*, & Leo X. in Bulla de confirmatione Montis pietatis. Nec audiendus eſt impius Carolus Molinæus, dum in Tractatu, *De commerciis*, Num. 11. & 72. infringere conatur ejus teſtimonii vim, quaſi relate ad laicos potius rationem habeat conſilii, quam præcepti. Vere enim præceptum continet, non minus, quam alia veteris Teſtamenti teſtimonia adverſus uſurarios, cujuſcumque conditionis ſint, uti apud omnes certum eſt.

Unde manifeſtis iis Scripturæ locis ducta Eccleſia ab initio prohibuit omnibus, non ſolum Clericis, ſed etiam laicis nominatim uſuras, in variis præſertim Conciliis poſt iſtud celebratis; qualia fuerunt Carthag. I. Canone LXVII. Chalchictenſe in Anglia, Canone XVII. Pariſienſe VI. Can. LIII. Meldenſe, Can. LV. Valentinum III. a Nicolao I. approbatum, Can. X. & Troslejanum, Can. XV. ac Lateranenſe ſub Alexandro III. Rationes quoque, quibus demonſtratur palam deformitas uſuræ, veluti Juri naturali, ac Divino contraria, pariter locum habent in laicis, & Clericis, licet in his ſpecialem prætereа labem contrahat.

Unde in Concilio Tarraconenſi celebrato a decem Epiſcopis anno Chriſti DXVI. Canone II. ſpeciatim Clericis indicitur, ne vilius emant, & carius vendant; in quo præcipue ſita eſt negotiatio. CARDINALIS DE AGUIRRE.

Si quis Clericorum detectus fuerit uſuras accipere, placuit degradari, & abſtinere.

CAPUT QUADRAGESIMUM PRIMUM.

Quæ olim, & hodie in uſurarios Clericos pœna indicta; explicato Alexandri III. Reſcripto.

Clericos uſurarios non ſolum degradari, ſed & communione pelli, ſacro hinc Hiſpanorum Senatui placuit. Cujus inſtituti ratione, atque exemplo adducti Galli in Concilio Arelatenſi 1. [a]: *De miniſtris* (ajunt) *qui fœnerantur, placuit eos extra formam*
a Can. XII. *divinitus datam a communione abſtinere.* Confirmarunt poſtea omnes generalius in Concilio Nicæno [b]: *Quoniam multi Clerici avaritiæ cauſſa turpia lucra ſectantes, obliti ſunt di-*
b Can. XVII. Pſalm. 14. *vini præcepti, quo dictum eſt*: Qui pecuniam ſuam non dedit ad uſuram; *fœnerantes centeſimas exigant, ſtatuit hoc ſanctum Concilium, ut ſi quis inventus fuerit poſt hanc definitionem uſuras accipere, vel ex quolibet tali negotio turpia lucra ſectari, vel etiam ſpe-*

cies

Digitized by Google

cies frumentorum ad ſpetuplum dare, omnis qui tale aliquid conatus fuerit ad quaſtum, dejiciatur a Clero, & alienus habeatur ab Eccleſiaſtico gradu. Renovarunt in Africa idem Decretum Africani in Concilio Carthaginenſi III. [a] Aſiatici in Concilio Laodiceno [b], in Hiſpania iterum Concilio Tarraconenſi [c], & ante hos omnes Canone Apoſtolorum XLIV. ſtatutum legimus. Quid autem hodie obſervari debeat, non conſtat inter omnes: nam tametſi depoſitionis pœnam expreſſam quidam legerint, præter hos Canones, in Concilio [d] Turonenſi hæſitare adhuc eos fecit aliud ejuſdem Alexandri III. Reſcriptum, in quo ſuſpenſionis tantum pœnam adjectam volunt, dum idem Alexander III. [e] ait: *Qui ſi parere contempſerint, ſi Clerici ſint, eos a Beneficio, officioque ſuſpendas; ſi laici, &c.* Verum ſi attentius utriuſque Canonis verba perpendiſſent, reperiſſent profecto depoſitionis pœnam ab Apoſtolicis temporibus frequentem, multiſque, ut diximus, Conciliorum Decretis confirmatam, Alexandrum non immutaſse. Quod autem de ſuſpenſione refertur, alium ſenſum habet, ſi exemplar integrum repetamus, quod extat poſt Concilium Lateranenſe ſub Alexandro III. *Quod ſi monitis veſtris parere contempſerint, ſi Clerici ſunt, eos ab officio, & Beneficio ſuſpenſos, cum literis veſtris rei veritatem continentibus, ad præſentiam noſtram mittere non differatis.* Voluit enim ſingulari pietate, & prudentia Pontifex in cauſſis illius Diœceſis providere (nam in aliis locum non habet, nec habuit unquam) quomodo in cauſſis Clericorum Prælatus procederet, an jure an injuria, an plene an minus probarentur Clerici illi uſurarii eſſent, officio, & Beneficio injuſte potirentur, ab utroque ſuſpendi poſſe a ſuo Epiſcopo voluit. Tantum enim ab eo abfuit, Clericos uſurarios deponi non poſſe (quod poſse jam ipſe conſtituerat, ſive declaraverat potius) ut antequam uſurarii eſſe convincerentur, ſuſpendi a ſuo Epiſcopo poſſe decreverit, quod in criminis deteſtationem ſancitum eſt.

[a] *Can. 16. apud Grat. Cap.* Placuit. 21. *Q. 3.*
[b] *Can. 5.*
[c] *Can. 3. apud Grat. in Cap.* Non licet. 46. *Diſt. C.* Epiſcopus 47. *Diſt.*
[d] *Sub Alex. III.*
[e] *Apud Gregor. IX. in C. 1. de uſur. Idem in Cap.* Præterea *ejuſdem tituli.*

COMMENTARII NOVI.

Uſurarii manifeſti, qui palam, & publice, in foro, vel domi fœnus exercent (quales erant Romæ, qui ad medium Janum ſedebant, de quibus Horatius, Lib. I. Satyra III.

. . . . . *Poſtquam omnis res mea Janum*
Ad medium fracta eſt, aliena negotia curo.)

non poſſunt Ordinibus ſacris inſigniri, neque ad officia Eccleſiaſtica promoveri. Cap. *Infames* 6. Quæſt. I. Cap. *Inter dilectos, De exceſſibus Prælat.* Salcedo in *Praxi*, Capite 91. Barboſa, *De poteſt. Epiſcop.* Alleg. 43. Num. 3. & ſi jam Beneficium adepti ſint, eo ſuſpenduntur. Cap. 7. *De uſur.* & ſi adhuc non reſipuerint, in totum eo privantur. Cap. 1. & 2. Diſtinct. 47. Cap. *Si quis*. Cap. *Quoniam*, 14. Quæſt. 3. Cap. I. *De uſur.* in 6. plura Antonius Auguſtinus in *Epit. Jur.* Libro 35. Tit. 6. P. Gregor. *De uſur.* Libro 3. Cap. 1. Deinde deponuntur, & a communione Fidelium arcentur; id enim important illa verba præſentis Canonis: *placuit degradari, & abſtineri*; quæ ita explicarunt Patres Concilii Arelatenſis II. Can. XIV. *Si quis Clericus pecuniam dedit ad uſuram, depoſitus a Clero, a Communione alienus habeatur.* Aliquando enim tanta erat hujus criminis gravitas, tamque exoſa fœditas, ut utraque animadverſione plecteretur Clericus, vel propter criminis nefas, vel propter peccatoris in crimine contumaciam. Utriuſque exempla extant in Canone XXX Apoſt. *Si quis Epiſcopus ſæcularibus Principibus uſus, per eos Eccleſiam adeptus ſit, deponatur, & ſegregetur.* Concilium Toletanum IV. Canone XLVI. *Oportet Canonibus in tali ſcelere proditum, a Clericatus ordine ſubmoveri, & pœnitentiæ triennio deputari.* Notavit Morinus, Lib. 2. *Exercit.* Cap. 10. *Abſtineri* enim eſt a communione ſegregari; quæ pœna promiſcue tam Clericis, quam laicis imponitur in ſacris Canonibus, ut in Canone XVI. XXI. XXXVII. LIV. LXI. & LXXIX. hujus Concilii, & pro criminis gravitate modo leviorem, graviorem modo pœnam importat, ut docet Gibalinus, *De Clauſura Regular.* Diſquiſitione 2. Cap. 3. §. 1.

Sequentibus tamen Conciliis mitius actum fuit cum Clericis uſurariis, conceſſa illis communione poſt degradationem. Concilium Aurelianenſe V. Canone XXVI. *Exactor fœnoris, aut uſurarum poſſeſſor, ſecundum ſtatuta PP. degradetur.* Synodus Trullana Can. X. *Clericus a Diaconatu, & ſupra, pecuniam non commodet ad uſuras &c. Quod ſi quis adverſus hæc ſtatuta venire præſumpſerit, communione conceſſa, ab Ordine degradetur.* Alia plura de pœnis uſurarii ex utroque Jure dabimus in Capite I. *De uſur.* GONZALEZ.

Si quis, etiam laicus, accepiſſe probetur uſuras, & promiſerit correptus, ſe jam ceſſaturum, nec ulterius exacturum; placuit, ei veniam tribui; ſi vero in eadem iniquitate duraverit, ab Eccleſia ſciat ſe eſſe projiciendum.

Augent delicta dignitas delinquentis, & merita, ob inferiorum exemplum. Qua ratione pernicioſius multo de Chriſtiana Republica merentur Epiſcopi, Sacerdotes, & alii Clerici, vel uſuris, vel aliis publicis contaminati criminibus, quam laici: quod non ſolum crimina contrahant ipſi, ſed ea infundant in Civitatem; neque ſolum obſint, quod corrumpantur ipſi, ſed etiam quod reliquum Reipublicæ corpus corrumpant, plus exemplo, quam peccato nocentes. Ideo Concilium hoc, gravius multo ſe geſſit in Clericos uſurarios, quam in laicos; quod horum vita, illorum ſit exemplo inſtituenda: Clericos enim non excommunicandos ſolum, ſed ſtatim deponendos, nulla admonitione præ-

miſſa, decernit. Cur enim monendi vitæ inſtituendæ magiſtri? laicos autem non ſtatim excommunicandos, ſed conſilio, & monitione præmiſſis: quibus ii acquieſcerent, & ſe ab eactionibus ceſſaturos pollicerentur, nulla pœna placuit afficiendos; ſin minus, excommunicatione multandos. Severius multo Concilium Viennenſe a, dum manifeſtos uſurarios Eccleſiaſtica privat ſepultura, pœna etiam Sacerdotibus impoſita, ſi illam uſurariis conceſſerint. In quo illud adjecit, hæreticum eſſe, qui aſſeruerit, uſuras exigere non eſſe peccatum, & velut hæreticum eum puniendum: diſtinctius injungens locorum Ordinariis, & hæreticæ pravitatis Inquiſitoribus, ut contra eos, quos de errore hujuſmodi infamatos invenerint, aut ſuſpectos, tanquam contra diffamatos, vel ſuſpectos de hæreſi, procedere non omittant.

a *Clemens I. de* ſepulturis. *Clem. unica §. Sane, de uſur.*

COMMENTARII NOVI.

HAnc poſtremam Canonis partem de laicis, ab aliquo Pontificio additam ſuſpicabatur novator Salmaſius, *De uſur.* Cap. 16. non alia ratione, aut conjectura, quam quia Nicæni Synodus, aliæve laicis uſuras accipere non prohibuerunt. In quibus miſere fallitur Salmaſius. Primo, quia ſi Concilium hoc Illiberritanum præceſſit Synodum Nicænam, ut ſupra probavi, quomodo poterat in ejus confirmationem Canonem Nicænum expendere? Secundo, quia tam priſcis, quam neotéricis Eccleſiæ Legibus laicis uſuras accipere vetitum legimus. Concil. Carthag. III. Canone v. ubi cum de Clericis uſurariis agatur, Patres ajunt: *Quod laicis vetatur, multo magis Clericis prohibendum eſt*. Troslejan. Can. xv. Lateran. III. ſub Alexandro, Can. xxv. & ſub Innocentio, Can. LXVII. Meldenſe Can. LV *Ut Epiſcopi ſeipſos, atque miniſtros ſuos, & maxime Eccleſiaſticos, cunctoſve Chriſtianos in ſua parochia, perpendentes ex hac ſtatuta Nicæni Concilii, & cæterorum Conciliorum, ab uſuris ſine excuſatione compeſcant*. D. Clemens Lib. 3. *Conſtit.* Cap. 7. peccata, & maxime inſatiabilem cupiditatem viduarum, quæ illius ſtatus dignitatem dehoneſtabant, referens, eas fœnori ſtudere dixit; quod non adſereret Papa, ſi eo ævu licitæ eſſent uſuræ laicis. Deinde Innocentius II. in Synodo Romana uſurarios ab Eccleſia ejici, & infames haberi ſtatuit, in Cap. *In omnibus*. Cap. *Quamquam. De uſur.* Eccleſiaſtica ſepultura privantur in Capite ult. eod. Tit. in 6. pœnitentia denegatur niſi ſatisfecerint. Et in Clement. I. *De uſur.* damnantur ut hæretici, qui fœnus licitum eſſe contendunt. Unde cognoſcitur quam perperam Salmaſius hanc poſtremam partem Canonis de laicis ſuppoſititiam eſſe docuit, quia laicis Eccleſia uſuras accipere non prohibuit. Alio etiam levi nititur argumento, videlicet quod Imperator Conſtantinus Magnus, qui interfuit Concilio Nicæno, uſuras non prohibuit, immo conceſſit in L. I Cod. Theod. *De uſur* ubi ſtatuit, ut quicumque fruges humidas, vel arentes indigentibus dederint, uſuræ nomine tertiam partem ſuperfluam conſequerentur. Unde deducit Salmaſius, nec in Synodo Nicæna uſuras prohibitas fuiſſe. Sed quam inſulſe hæc colligat Salmaſius, nemo ſapiens non videt. Quæram enim ab eo libenter, an quia Chriſtianiſſimus Imperator non evertit omnia Delubra gentilium, eorumque Sacra, & ritus ex ſuo Imperio exterminavit, nonne ea PP. Nicæni abſque dubio damnaverunt? Plura enim crimina invitus tulit Imperator, & uſuris modum impoſuit, quia radicitus omnia vitia evellere nequibat, ut late proſequitur, ipſum Salmaſium docte refellendo, Pater Gibalinus, dicto Capite 7. Art. 3. GONZALEZ.

CANON XXI.

De his, qui ad Eccleſiam tardius accedunt.

SI quis in Civitate poſitus tres Dominicas Eccleſiam non acceſſerit, * tanto tempore abſtineat, ut correptus eſſe videatur.

* *Pauco*,

CAPUT QUADRAGESIMUM SECUNDUM.

De laicis, non de Clericis, hunc Canonem intelligi oportere.

COntendunt alii, Canonem hunc de Clericis intelligendum, & Tridentinum b, dum de Clericis abſentibus a ſua Eccleſia tractat, eundem renovaſſe; ego tamen de laicis interpretari malo. Cujus ſententiæ locupletiſſimum teſtem laudabo, venerabilem auctoritate ſumma, religione, & fide, Oſium dico Epiſcopum Cordubenſem, qui ſe non opinari, ſed ſcire; non audiviſſe, ſed vidiſſe; non interfuiſſe, ſed condidiſſe Decretum refert. Is, inquam, in Concilio Sardicenſi, cui præfuit, de laicis ſenſiſſe Patres hujus Concilii diſerte admonuit. Cum tractaretur enim in eo Concilio (cui alii quinque Epiſcopi ea Hiſpania intererant, Annianus Caſtulonenſis, Coſtus, ſive Caſtus Cæſarauguſtanus, Domitianus Pacenſis, Florentinus Emeritenſis, Prætextatus Barcinonenſis) de reſidentia Epiſcoporum in ſua Eccleſia, & quot diebus abeſſe poſſent ab illa; hujus Concilii exemplo Oſius Sardicenſi c propoſuit, tres tantum ſeptimanas abeſſe licere Epiſcopo a proprii Epiſcopatus Sede: *Oſius Epiſcopus dixit. Et hoc quoque ſtatuere debetis, ut Epiſcopus ſi ex alia Civitate cum*

b *Seſſio 23. Can. 1. de reformat.*

c *Can. XIV.*

eum venerit ad aliam Civitatem, vel ex provincia ſua ad aliam provinciam, & ambitioni magis quam devotioni ferviens, voluerit in aliena Civitate multo tempore reſidere (forte enim evenit, Epiſcopum loci non eſſe tam inſtructum, neque tam doctum) *is vero qui advenit, incipiat contemnere eum, & frequenter facere ſermones, ut dehoneſtet, & deformet illius perſonam; ita ut ex hac occaſione non dubitet relinquere adſignatam ſibi Eccleſiam, & tranſeat ad alienam. Definite ergo tempus, quia & non recipi Epiſcopum, inhumanum eſt; & ſi diutius reſideat, perniciosum eſt. Hoc ergo ne fiat, providendum eſt. Memini autem, ſuperiori Concilio fratres noſtros conſtituiſſe, ut ſi quis laicus in ea, in qua commoratur, Civitate, tres Dominicos dies, id eſt, tres ſeptimanas, non celebraſſet conventum, communione privaretur: ſi ergo hæc circa laicos conſtituta ſunt, multo magis Epiſcopo nec licet, nec decet, ſi nulla ſit tam gravis neceſſitas, quæ detineat, ut amplius a ſuperſcripto tempore abſens ſit ab Eccleſia ſua. Univerſi dixerunt, placere ſibi.* Si Oſii ergo ſententia, doctrina, & interpretatio, univerſi Concilii Sardicenſis auctoritate comprobata, mecum facit, qui fieri poterit, ut de Clericis poſt hac Canonem intelligendum ſentiant? voluit ergo Concilium, laicos homines, vel ſæculares, ut vocant (de Clericis autem ideo tacuiſſe Concilium putarim, quod ea ætate adeo ſoliciti, & vigilantes paſtores eſſent, ut ad rerum ſacrarum celebrationem his calcaribus incitari opus non eſſet) omnibus diebus Dominicis intereſſe rei ſacræ in Eccleſia debere. Quod ſi ſemel, vel iterum id non fecerint, connivendum putavit, eo quod caſu id factum arbitraretur. Quod ſi tertio omiſſa res ſacra ſit, quia non caſu, ſed a conſilio minus pio, & Chriſtiano profectam ſibi perſuadeat; res digna viſa eſt Patribus, ut excommunicationis pœna coerceretur. Ex quo notare licet (ut id obiter animadvertamus) exiguam Theodori Balſamonis [a] in colligendis Latinorum Conciliis diligentiam, & parum perſpicax in interpretandis judicium, dum exponens Canonem hunc, ſcripſit: *Interrogaverit autem quiſpiam, cum LXXX. Canon VI. Synodi, videlicet, quæ in Trullo dicitur, laicos congregari decreverit, quæ quidem hac Synodo fuit multo recentior, quomodo præſens Canon, qui eſt ea multo antiquior, ejus meminit? Sol. Alius quidem Canon ante præſentem Synodum nihil ejuſmodi decrevit; quæ autem hoc Canone continentur, ſine ſcriptis, ut eſt veroſimile, exercebantur ab initio, ut etiam multa alia; poſtea autem Synodus in Trullo ea ſcriptis quoque mandavit.* Hæc Theodorus Balſamon. Quæ docere minime potuiſſet, ſi parem Latinis Conciliis colligendis, & interpretandis, quam Græcis, operam, & ſtudium navaſſet. Comperiſſet enim, Conſtitutionem Epiſcoporum, quam Oſius retulit de laicis hoc Concilio Illiberritano, cui idem Oſius adſuit, contineri; quod de laicis Decretum, & Sardicenſis Canonem de Epiſcopis, renovavit poſtea, ut fertur, VI. Synodus [b], addens quod in utroque deerat; idem videlicet de Clericis intelligendum: *Si quis Epiſcopus*, ait, *vel eorum, qui in Clero cenſentur, vel laicus, nullam graviorem habeat neceſſitatem, vel negotium difficile, ut a ſua Eccleſia abſit frequentius, ſed in Civitate agens, tribus diebus Dominicis non conveniat; ſi Clericus eſt, deponatur; ſi laicus, a communione ſeparetur.* Idem decrevit in Hiſpania Concilium Toletanum XVII. *Similiter*, ait, *Diaconus, vel Presbyter, ſi tres hebdomadas ab Eccleſia ſua defuerit, damnationi ſuccumbat.* Damnationem intelligit excommunicationem triennii, quam prius decreverat adverſus Clericos, qui diebus ſolennibus abeſſent ab Eccleſia. De reſidentia Epiſcoporum, & reliquorum inferioris ordinis Clericorum in ſua Eccleſia, diſputationem omitto, quod in hoc Canone de laicis ſolum inſtitutus ſit ſermo.

[a] *In Comment. ad Conc. Sardicenſe, Can. 14.* Theodori Balſamonis lapſus in interpretando Canone 14. Concilii Sardicenſis.

[b] *Can.* 21.

COMMENTARII NOVI.

QUi ab Eccleſiæ uberibus tanto tempore avelleretur, metus erat ne contabeſceret; ideo ab eadem matre coguntur ad Eccleſiam liberi, ut a ſacris tanquam a ſuis mamillis lac ſugant, & cæterorum fidelium communione, & precibus foveantur.

Pauco tempore abſtineant. Qui levi hac pœna perſtringebantur, ſola Euchariſtiæ communione privabantur; non autem precum, aut corporis Chriſti myſtici ſocietate: nam ſacris intereſſe poterant, quo qui jure fruerentur, nec excommunicati, nec pœnitentes cenſebantur. ALBASPINÆUS.

Verba Canonis Concilii Sardicenſis a Mendoza relata, paullo aliter habentur in Codice *Canon. Eccleſiæ univerſalis*, ex verſione Dionyſii Exigui, & apud Ivonem, Parte 5. *Decret.* Cap. 218. per ea tamen, *Memini ſuperiori Concilio*, præſentem Canonem intelligi, jam notavit Philesacus, *De origine Paroch* Cap. 2. & non ad Concilium Nicænum eſſe referenda, ut aliqui voluerunt, in quo nullus Canon reperitur, in quo reſidentia parochialis in ſuis parochiis injungatur. In præſenti autem Canone agi de laicis, non vero de Clericis, facile ſuadetur: ſiquidem miniſtri Eccleſiæ non ſolum diebus Dominicis, verum & quotidie in Eccleſia miniſtrare debent. Concilium Tolet. 1. Can. v. *Presbyter, vel Diaconus, vel Subdiaconus, vel quilibet Eccleſiæ deputatus Clericus, ſi intra Civitatem fuerit, vel in loco, in quo Eccleſia eſt, aut caſtella, aut vici ſunt, aut villæ, ſi ad Eccleſiam, aut ad Sacrificium quotidianum non venerit, Clericus non habeatur; ſi caſtigatus, per ſatisfactionem, veniam ab Epiſcopo noluit promereri.* Ex quo Canone Martinus Bracarenſis ſuæ Collectioni inſeruit verba, quæ reperiuntur in Cap. *Si quis Presbyter.* 91. Diſt. GONZALEZ.

Argumentum Medozæ hoc loco adverſus Balſamonem, ἀναντίῤῥητον, ſeu inluctabile eſt; ſimiliter & in omnes illos, qui præſentem Canonem de Clericis, non de laicis accipiunt. Et ita perpetuo uſu olim videtur receptum, ac continuatum in Hiſpania, ne laici ab Eccleſiis recederent, niſi admodum brevi tempore.

pore. Ea conſuetudo multis ſæculis retenta fuit, uſque adeo, ut in Concilio Coyacenſi celebrato anno Chriſti ML. ſub Ferdinando Rege Hiſpaniæ, cognomento Magno, tempore Leonis Papæ IX. ſtatuantur hæc Titulo VI. *Ut omnes Chriſtiani, die Sabbathi adveſperaſcente, ad Eccleſiam concurrant, & die Dominica, Matutina, Miſſas, & omnes Horas audiant, opus ſervile non exerceant, nec ſectentur itinera, niſi orationis cauſa, aut ſepeliendi mortuos, aut viſitandi infirmos, aut pro Regis ſecreto, aut pro Sarracenorum impetu.* Unde patet, adhuc ſeptem ſæculis poſt editum Canonem hunc, laicis non fuiſſe permiſſum, vel integra hebdomada, abeſſe ſacris officiis, vel itineri longo ſe committere, niſi interveniente aliqua ex gravibus cauſſis ibidem expreſſis.

Nota etiam obiter, quomodo laici ipſi, Sabbatho exeunte, & incipiente, ac proſequente Dominica, ad Eccleſiam concurrerent, & ſacris officiis per longiſſimum temporis ſpatium intereſſent. Quid dicemus modo de plerisque iis laicis, qui diebus Dominicis, & aliis feſtis, contenti ſunt unicam, & brevem Miſſam audire; nihil autem præterea impendere temporis in cultum Dei: ſed ſolum in luſus, commeſſationes, venationes, choreas, aliaque id genus, aut fortaſſe pejora? Siccine feſta Dei cultui inſtituta, ejuſque obſequio ſpeciatim conſecrata, peraguntur? O quantum diſtamus a priſtino illo Chriſtianorum fervore! Primis Eccleſiæ ſæculis, vel ipſi laici adeo excellebant pietate, rerum temporalium contemptu, devotione, puritate, omniumque virtutum præſtantia, ut modo plerisque Eccleſiaſticis, & iis ipſis, qui inſtitutum religioſæ vitæ profitemur, confuſioni, atque pudori ſint. Oportet equidem, ut Epiſcopi, Parochi, Rectores quique animarum, Catechiſtæ, & Concionatores verbi divini, opportune importune hortentur fideles quoſque ad aſſiſtentiam officiorum Divinorum, præſertim in diebus feſtis, & non ſolum ad fugam ſervilium operum, Divinæ, vel Eccleſiaſticæ Legi adverſantium. Nimirum, Dominicum diem Divinis rebus, Orationibus, Dei laudibus impendere, & non ſolum a ſervilibus operibus, ſed etiam ſpeciatim ab omni peccato abſtinere, ipſa ratio feſti Deo dicati monet, & Patres hortantur, quorum pulcherrima teſtimonia afferunt Mendoza, & Gonzalez, Cap. 43. ſequenti. In Quadrageſima autem apud noſtrates Hiſpanos, omnes Chriſtiani jubebantur ſingulis diebus Eccleſiam propriam adire, & prohibebantur loco egredi, aut iter agere; ut conſtat ex Concilio Cæſarauguſtano, Can. 11. & IV. relatu in Cap. *Communis Presbyter*, De Conſecr. Diſtinct. 4. CARD. DE AGUIRRE.

Si quis in Civitate poſitus.

CAPUT QUADRAGESIMUM TERTIUM.

De pœna eorum, qui in Civitate morantes, tribus Dominicis diebus abſuerint ab Eccleſia; & cur de aliis mentio omiſſa.

QUi in Civitatibus morantur, ſive Incolæ ſint illi, ſive advenæ, ſi ab Eccleſia tribus Dominicis diebus abſuerint, excommunicatione multantur: ruri vero habitantes (quod eo tempore ſævitia perſecutionum tot in agris non eſſent Eccleſiæ, nec ad Urbes, & ſacrum illarum conventum tuto ſemper convenire poſſent) Patres indulgentiores hac cenſura comprehendi noluerunt: propagata autem poſtea quamlatiſſime Chriſtiana Religione, & paſſim ædificatis Eccleſiis, ſpeciali conſtitutione Concilii Rothomagenſis a ſancitum eſt, ut paſtores, bubulci, & qui paſcendis aliis pecoribus intendebant, ex agris ad Eccleſias, ad audiendam rem ſacram, evocarentur: *Admonere debent Sacerdotes*, ait, *plebes ſubditas ſibi, ut bubulcos, atque porcarios, vel alios paſtores, & aratores, qui in agris aſſidue commorantur, vel in ſylvis, & ideo velut more pecorum vivunt, in Dominicis, vel aliis feſtis diebus, ſaltem vel ad Miſſam, faciant, vel permittant venire: nam & hos Chriſtus pretioſo ſuo Sanguine redemit. Quod ſi neglexerint, pro animabus eorum, abſque dubio rationem ſe reddituros ſciant: ſiquidem Dominus veniens in hunc mundum, non elegit oratores, atque nobiliores, ſed piſcatores, atque idiotas ſibi diſcipulos adſcivit, ut oſtenderet in facto, quod ipſe verbis in Evangelio affirmat, dicens:* Quod hominibus eſt altum, abominabile eſt apud Deum, *& ſalva altiore intelligentia, nativitas noſtri Redemptoris, primo omnium paſtoribus ab Angelo nunciatur.* Et ut iter ad Eccleſias ex agris eſſet expeditius, decretum eſt Concilio Erfordienſi b ut tempore, quo quis ad Eccleſiam conveniret, ſi qua tunc eſſet oborta cauſſa, ad tribunal judicum poteſtate trahi non deberet: *Præcipimus* (ajunt Epiſcopi cum conſenſu Henrici Regis) *ut nullus Chriſtianus pro reverentia, Eccleſias petendo, alicujus publicæ poteſtatis banno ibidem conſtringatur: ne forte dum ad Eccleſias, cauſa orationis properat, per bannum impediatur, pro ſalute animæ ſuæ Domini miſericordiam minus devote poſtulare.*

a Extat apud Burchard. Lib. 2. Decre. C. 71. & Ivonem 2. P. Decret. Cap. 121.

b Apud Ivonem P. 4. C. 60.

COMMENTARII NOVI.

CRedi non poteſt, majorem pœnam inflictam fuiſſe propter neglectam reſidentiam, & omiſſum conventum in Eccleſia degentibus in Urbe, quam in Oppidis, & pagis commorantibus. Urbani enim, & ruſticani fideles Miſſæ parochiali, ubi publi-

blicus, & legitimus populi conventus habebatur, intereſſe debebant: urbani in urbanis Eccleſiis, ruſtici in ſuis ruſticanis, quo etiam populus diebus Dominicis conveniebat. Sed quia plerumque ruſtici negotiandi cauſſa ad Civitatem accedebant, & ab Eccleſia propria abſentes, in Civitate degentes, negligebant diebus Dominicis convenire cum aliis fidelibus in Eccleſia, ubi hoſpitium habebant; jubetur illis in præſenti, ut ſi per tres Dominicas ad Eccleſiam non acceſſerint, a communione ſeparentur. Quæ interpretatio valde ſuadetur ex Canone LXXXI. Sextæ Synodi Trullenſis, ſi ejus verba conferantur cum præſenti Canone. Ita ajunt Patres: *Si quis Epiſcopus, vel eorum qui in Clero cenſentur, vel laicus, nullam graviorem habeat neceſſitatem, vel negotium difficile, ut a ſua Eccleſia abſit frequentius, ſed in Civitate agens tribus diebus Dominicis una non conveniat; ſi Clericus eſt, deponatur; ſi laicus, a communione ſeparetur.* Niſi facilius utrumque Canonem accipamus de fidelibus urbanis in Civitatibus commorantibus, qui ſi in Civitate degentes a propria parochia abfuerint, & per tres Dominicas in ea cum aliis fidelibus non conveniant, communione priventur; ſecus vero ſi ex juſta cauſſa abfuerint: quia tunc in aliena parochia, ubi reperiebantur, poterant Miſſæ Sacrificio intereſſe; & hæc, ni fallor, eſt vera, & aperta hujus Canonis ſententia. GONZALEZ.

Tres Dominicas,

CAPUT QUADRAGESIMUM QUARTUM,

Dominici *diei nomen, & feſtum ab ipſis Apoſtolorum temporibus*,

QUem diem Solis Gentes olim vocabant, Judæi autem primam Sabbathi, quod prima eſſet poſt Sabbathum, *diem Domini*, ſive *Dominicum* Chriſtiani nuncupamus a: quia eo die Chriſtus Dominus a mortuis ſurrexerit. Juſtinus Martyr b: *Solis autem die*, inquit, *communes cœtus, & concurſus facimus; quandoquidem primus hic eſt dies, quo Deus, caligine diſpulſa, orbem condidit, & Jeſus Chriſtus ſervator noſter eodem die a mortuis excitatus; nam eo die, qui Saturni diem ſequitur, qui quidem Solis eſt dies, Apoſtolos ſuos, & Diſcipulos, quibus conſpicuum ſe præbuit, hæc docuit.* Maximus Epiſcopus, ut creditur, Taurinenſis c: *Dominica*, ait, *nobis ideo venerabilis, & ſolennis eſt, quia in ea Salvator velut ſol oriens, diſcuſſis infernorum tenebris, luce reſurrectionis emicuit.* D. Auguſtinus d: *Dies tamen Dominicus, non Judæis, ſed Chriſtianis reſurrectione Domini declaratus eſt, & ex illo habere cœpit feſtivitatem ſuam.* Divus Iſidorus e: *Dominicus dies proinde vocatur, quia in eo reſurrectionis Domini noſtri gaudium celebratur: qui dies non Judæis, ſed Chriſtianis in reſurrectionem Domini declaratus eſt, & ex illo cœpit habere feſtivitatem ſuam. Illis enim ſolum celebrandum Sabbathum traditum eſt, quia erat ante requies mortuorum, reſurrectio autem illius erat, qui reſurgens a mortuis non moreretur. Poſtquam autem facta eſt talis reſurrectio in Corpore Domini, ut præiret in Capite Eccleſiæ, ſperaret in fine; jam dies Dominicus, idest, octavus, qui & primus celebrari cœpit.* Ignatius ad hujus diei cultum Magneſianos excitans, *Dominicum*, ait, *diem omnis Chriſti amans feſtum celebret, diem reſurrectionis regalem, omnium dierum ſupremum: quem expectans Propheta, dicebat: In fine pro octava, in quo & vita noſtra exorta eſt, & mortis in Chriſto victoria facta.* Hujus appellationis inſtitutio, ſi a capite accerſenda eſt, jam inde ab Apoſtolorum temporibus factam, Divi Joannis Apocalypſis teſtatum facit: *Fui*, inquit, *in ſpiritu Dominica die.* Divus Clemens f: *Die reſurrectioni Domini dicato, Dominicum dicimus, convenite aſſidue.* Ab Apoſtolis etiam Dominici diei antiquitatem, & feſtum repetit Innocentius Papa g: *Quod rite* (inquit) *omni Sabbatho jejunetur, quia Feria ſexta, & Sabbathum, ambo dies triſtitiam Apoſtolis, vel his qui Chriſtum ſecuti ſunt, indixerunt: qui die Dominico exhilarati, non ſolum ipſum feſtiviſſimum eſſe voluerunt, verum etiam per omnes hebdomadas frequentandum eſſe duxerunt.* Quare videat Nicephorus, qua ratione, qua auctoritate, quave fide dixerit, diem quem Græci Soli dicarunt, a Conſtantino Dominicum fuiſſe appellatum; ni quis illius gratia intepretetur, id generaliter apud omnes nationes, & gentes ſibi ſubditas, etiam infideles, primum Imperatorem Chriſtianum conſtituiſſe, & antiquam Eccleſiæ conſuetudinem recentiori ſanctione confirmaſſe. Simili pia excuſatione opus eſt eidem Nicephoro h recenſenti in Græca illa ſua laudatione, Conſtantini conſilio perſuaſum Sylveſtrum PP. præcepiſſe, ut antiquatis gentium a Fide Chriſtiana abhorrentium, Lunæ, Martis, Mercurii, Jovis, & Saturni nominibus, hebdomadæ noſtræ dies, Feriarum nominibus nuncuparentur. Cum multo ante Sylveſtri, & Conſtantini Imperium, diebus ſingulis Feriarum nomina indita, teſtis ſit Tertullianus i in Pſychicorum perſona loquens: *Itaque de cætero*, ait, *indifferenter jejunandum ex arbitrio, non ex imperio novæ diſciplinæ, pro temporibus, & cauſſis uniuſcujuſque; ſic & Apoſtolos obſervaſſe, nullum aliud imponentes jugum certorum, & in commune omnibus obeundorum jejuniorum, proinde nec ſtationum, quæ & ipſæ ſuos quidem dies habeant quartæ Feriæ, & ſextæ.* Quod ſingulatim forſan Eccleſiæ obſervabant, generali conſtitutione Sylveſter Conſtantini conſilio ſuaſus ſtabilire potuit. Quod hodie licet in Eccleſiaſticis Officiis obſervent Eccleſiæ: non obſervant in forenſium cauſarum judiciis, nec in Canonicorum Capitulis, nec in Diœceſanis, vel provincialibus conventibus, in quibus antiquum morem, vel conſtitutionem renovandam inſignes pietate Viri cenſent. Solum diem Dominicum vetuſto vocabulo nuncupamus eo quod in memoriam reſurrectionis Domini illud diei inditum

a *Aug. Ep. 86. ad Caſulanum.*
b *In 2. Apolog. pro Chriſt.*
c *Serm. de Pentec. qui inter Ambr. Serm. eſt 60.*
d *Epiſt. 119. ad Januar. Cap. 13 Repetit Lib. 22. de Civ. Dei, C. ult.*
e *Lib. 8. Etym. Cap. 18. & repetit Lib. 1. de Offic. Eccleſ. C. 13.*
Apoc. 10.
f *Apoſt. Conſtit. Lib. 7. Cap. 31.*
g *Ep. ad Decen. Epiſc. Cap. 4.*
h *Lib. 7. Hiſt. Eccleſ. C. 46.*
i *Adverſ. Pſychicos, C. 2.*

ditum fuiſſet. Qua ratione primi Chriſtiani eo die ſtantes orabant, non vero genua flectentes, ut D. Auguſtinus [a] docet, Hieronymus [b], Iſidorus [c], Tertullianus [d], & alii. Fuerunt & alia inſignia beneficia, quibus hunc diem Deus ab orbe condito egregie affecit, & condecoravit, quæ D. Leo [e] PP. ſingulari ordine congeſſit: *Tantis*, inquit, *divinarum diſpenſationum myſteriis eſt conſecrata, ut quicquid eſt a Domino inſignius conſtitutum, in hujus diei dignitate ſit geſtum. In hac mundus ſumpſit exordium: in hac per reſurrectionem Chriſti, & mors interitum, & vita accepit initium. In hac Apoſtoli a Domino prædicandi omnibus Gentibus Evangelii tubam ſumunt, & inferendum univerſo mundo Sacramentum regenerationis accipiunt, In hac (ſicut beatus Joannes Evangeliſta teſtatur) congregatis in unum Diſcipulis, januis clauſis, cum ad eos Dominus introiſſet, inſufflavit, & dixit:* Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum detinueritis, detenta erunt. *In hac denique promiſſus a Domino Apoſtolis Spiritus Sanctus advenit: ut cæleſti quadam regula inſinuatum, & traditum noverimus, in illa die celebranda nobis eſſe myſteria ſacerdotalium benedictionum, in qua collata ſunt omnia dona gratiarum.* Eadem Iſidorus [f], & Concilii Matiſconenſis [g] Patres.

a *Epiſt.* 119. *ad Januar.*
b *Adver. Lucif.*
c *Lib.* 1. *de Eccleſ. Offic.* C. 31.
d *Lib.* de corona mil.
Joan. 20.
Joan 14. & 16.
e *Epiſt.* 81. *ad Dioſcor.* C. 1.
f *Lib.* 1. C. 25.
g *Can.* 1.

His autem Dominicis diebus an olim a laboribus feriarentur Chriſtiani, quæri audio. Et eos feriatos arbitror, quia Innocentius PP. [h] I. repetens originem hujus diei ab Apoſtolis, illos in gratiam reſurrectionis feſtiviſſimum eſſe voluiſſe ſcribit: & quia Dominicum diem non minus celebrem voluerint Apoſtoli eſſe apud Chriſtianos, quam Moyſes Sabbathum apud Judæos. Quemadmodum ergo ille liberum ab omni opere Sabbathum conſtituit, ſic hunc & illi: quod antiquum eſſe, & omnium fere rerum publicarum conſenſu ſemper probatum, ſcribit Cicero [i]: *Feriarum, feſtorumque dierum ratio in liberis requietem habet litium, & jurgiorum, in ſervis operum, & laborum: quas compoſitio anni conferre debet, & perfectionem operum ruſticorum, quod tempus, ut ſacrificiorum libamina ſerventur, fœtuſque pecorum, quæ dicta in Lege ſunt, diligenter habenda ratio intercalandi eſt* Lucianus [k]: *Ne quid* (ait) *intra feſti tempus agito, neque publicum, neque privatum, niſi quæ ad luſum, quæ ad voluptatem, animique oblectationem pertinebunt.* Numa Pompilius II. Romanorum Rex inſtituiſſe dicitur, ut iis profeſtis, & omnino in Sacerdotum feſtis, per Urbem præcones præcederent, qui quieſcere cives, & ab operibus deſiſtere juberent. Quemadmodum enim Pythágoras non permittebat homines per tranſitum Deos adorare, ſed continuo ex ipſa domo mente ad id paratos pergere; ita & Numa docere cives exiſtimavit, neque audire quidquam rerum divinarum, neque aſpicere per deſidiam, atque negligentiam; ſed vacare a cæteris oportere, mentemque adhibere, perinde, ut rei ad pietatem maxime opportunæ: denique crepitibus, ſtrepitibus, gemitibuſque, & quæcumque hujuſmodi neceſſario vulgarium artium labores conſequuntur, vias vacuas, cæremoniis præſtare, ut a Plutarcho [l] proditum memoriæ eſt. Sed apud Chriſtianos die Dominico a laboribus feriandum perſpicue docet B. Clemens [m], & poſt illum Auguſtinus [n]: *Dominicum ergo diem* (ait) *Apoſtoli, & Apoſtolici Viri idea religioſa ſolemnitate habendum eſſe ſanxerunt, quia in eodem Redemptor noſter a mortuis ſurrexit: qui ideo* Dominica *appellatur, ut in eo terrenis operibus, vel mundi illecebris abſtinentes, tantum divinis cultibus ſerviamus.* Et poſt alia: *Ac ideo Sancti Doctores Eccleſiæ decreverunt omnem gloriam Judaici Sabbathiſmi in illam tranſferre: ut quod ipſi in figura, nos celebraremus in veritate. Obſervemus ergo diem Dominicum, fratres, & ſanctificemus illum, ſicut antiquis præceptum eſt de Sabbatho, dicente Legiſlatore:* A veſpera uſque ad veſperam celebrabitis Sabbatha veſtra. *Videamus, ne otium noſtrum vanum ſit, ſed a veſpera diei Sabbathi, uſque ad veſperam Dominici diei ſequeſtrati a rurali opere, & ab omni negotio vacemus.*

h *Ep.* 1. *ad Decen. Epiſc.* C. 4.
i *Lib.* 2. de *Leg.*
k *Epiſ. Satur.*
l *In Vita Numæ*
m *Lib.* 8. C. 39.
n *De tempore, Serm.* 251.

In ea diei Dominici lætitia, & feſtivitate primi Chriſtiani quid egerint, quos potius, quam Apoſtolos ipſos, auctores, & teſtes laudare debeam, non video. D. Clemens [o]: *Die* (inquit) *Dominico diligentius convenite, laudem Deo laturi, qui per Jeſum cuncta condidit, & illum ad nos miſit, & a mortuis excitavit. Nam quam excuſationem afferre poteſt Deo, qui in hoc die non convenit ad audiendum ſalutarem de reſurrectione ſermonem, in quo tres orationes ſtantes concipimus, in memoriam illius, qui tertio die reſurrexit? Prophetarum lectio habetur, & Evangelii prædicatio, & ſacrificii oblatio, atque ſacrificii diſpenſatio.* Similia his Juſtinus Martyr [p], Auguſtinus [q], & alii.

o *Lib.* 2. C. 63. *Repetit Lib.* 7. C. 31.
p *Apolog.* 2. *pro Chriſtian.*
q *Serm.* 215. *de tempore.*

COMMENTARII NOVI.

Diei Dominici antiquitatem, & feſtivitatem ſatis commendavi, & probavi in Capite 5. *De Feriis*. In præſenti circa ejus diei ſolemnitatem illud ſtatuitur, ut fideles in propria Parochia Miſſæ parochiali interſint: non quia cæteris diebus feſtivis, & ſolemnibus etiam convenire in Eccleſiam fideles debere PP. neglexerint; ſed quia primis Eccleſiæ ſæculis fidelium conventus in propria Eccleſia diebus Dominicis magnopere commendabatur; non ſolum ut Miſſarum ſolemnibus intereſſent, verum ut divinis officiis, ſtationibus, proceſſionibus, Parochi concionibus, oblationibus, & aliis officiis, quæ in aliis feſtivitatibus omittebantur, fideles Parochiani adeſſent. D. Clemens, Lib. 2. *Conſtit. Apoſtolic.* Cap. 63. ibi: *Die Dominico diligentius convenite, laudem Deo laturi, qui per Jeſum cuncta condidit, & illum ad nos miſit, & a mortuis excitavit. Nam quam excuſationem afferre poteſt Deo, qui in hoc die non convenit ad audiendum ſalutarem de reſurrectione ſermonem, in quo tres orationes ſtantes concipimus, in memoriam illius, qui reſurrexit tertio die? Prophetarum lectio habetur, & Evangelii prædicatio, & ſacri-*

crificii oblatio, atque ſacrificii diſpenſatio. Quæ verba prolixius citavimus, quod iis contineatur modus celebrandi diei Dominici, idem, qui etiamnum celebratur. Conſentiunt huic Decreto Concilium Conſtantinopolitanum VI. Canone VIII. *Diei Dominici tanta debet eſſe obſervantia, ut præter orationes, & Miſſarum ſolennia, & ea, quæ ad veſcendum pertinent, nihil fiat.* Synodus Trullana, Canone XIX. & LXXXI. Foro-Jul. ſub Carolo, & Pipino, Cap. 13. *Diem Dominicum, inchoante noctis initio, ideſt, veſpere Sabbathi, quæ in prima luceſcit Sabbathi, quando ſignum, ideſt campana, ut vulgo, inſonuerit, vel hora eſt ad veſpertinum celebrandum officium, non propter honorem Sabbathi ultimi, ſed propter ſanctam illam noctem primi Sabbathi, hoc eſt, Dominici diei, cum omni reverentia, & honorifica Religione venerari omnibus mandamus Chriſtianis. Abſtinere primum omnium ab omni peccato, & ab omni opere terreno, & ad nihil aliud vacare, niſi ad orationem, concurrere ad Eccleſiam cum ſumma mentis devotione, ceſſante omni cauſſarum ſtrepitu.* Concilium Emeritenſe, Canone XIX. *Salubri deliberatione cenſemus, ut per ſingulas Eccleſias, in quibus Presbyter juſſus fuerit per ſui Epiſcopi ordinationem præeſſe, ſingulis diebus Dominicis Sacrificium Deo procuret offerre.* At vero ne quis exiſtimet ad Sacerdotem Parœcum hoc dumtaxat ſpectare, fruſtra illud eſt: ad quid enim Parœcus Dominica die Liturgiam celebrare jubetur, an ſui ipſius cauſſa? Ridiculum. Itaque populi ſibi commiſſi, qui eo convenire debet. Concilium Agat. apud Gratian. in Cap. *Si quis* 34. *De conſecr.* Diſtinct. 1. & in Cap. *Miſſas, De conſecr.* Diſtinct. 2. Concil. Tribur. Cap. 35. *Diebus Dominicis, & Sanctorum feſtis, vigiliis, & orationibus inſiſtendum, & ad Miſſas cuilibet Chriſtiano cum oblationibus eſt currendum, & tantummodo Deo vacandum.* Concilium Agath. Canone LXIII. *Ut cives, qui ſuperiorum ſollennitatum, ideſt, Paſchæ, & Natalis Domini, vel Pentecoſtes ſollennitatibus cum Epiſcopis intereſſe neglexerint cum in civitatibus communionis, vel benedictionis accipiendæ cauſſa poſitos ſe noſſe debeant; triennio a communione priveatur Eccleſiæ.* Matiſcon. II. Canone I. *Cuſtodite diem Dominicam &c. Si quis veſtrum proximam habet Eccleſiam, properet ad eam; & ibi Dominico die ſemetipſum precibus, lacrymiſque affliciat. Sint oculi, manuſque veſtræ toto illo die ad Deum expanſæ.* GONZALEZ.

Tres Dominicas,

CAPUT QUADRAGESIMUM QUINTUM.

De tribus Dominicis cur hic meminerint Patres.

CUM Eccleſia primitiva multis ethnicorum injuriis premeretur; libere non poterant ſingulis diebus in publico conventu celebrari Sacrificia, ſed Dominicis tantum; in hocque varias fuiſſe locorum, regionumve conſuetudines, ut varia erat in illis libertatis conditio, & Religionis devotio, Auguſtinus monet in Epiſtola ad Januarium a: *Alia vero*, inquit, *quæ per loca terrarum, regioneſque variantur; ſicuti eſt, quod alii jejunant Sabbatho, alii vero non; alii quotidie communicant Corpori, & Sanguini Dominico; alii certis diebus accipiunt: alibi nullus dies intermittitur, quo offeratur; alibi Sabbatho tantum, & Dominico, & ſi quid aliud hujuſmodi animadverti poteſt.* Quod ſi tempore Auguſtini, quo propagata erant Chriſtianis Imperatoribus Chriſtianæ Religionis ſemina, & altas jam radices egerant, Dominicis ſolum in multis Chriſtianorum Eccleſiis Sacrificium hoc fiebat; eximiam Religionis laudem quis jure non tribuat Hiſpanicæ noſtræ, quod centum triginta, & eo amplius ante Sanctum Auguſtinum annos, ethnicis Imperatoribus, & Religionem noſtram acerrime oppugnantibus, Sacrificium peragi in Eccleſiis, publice illud celebrari præceperit, pœnamque excommunicationis adverſus eos ſanxerit, qui Eccleſiam conſtitutis diebus non frequentarent? Tribus autem diebus Dominicis abeſſe poſſe Fideles a publico Eccleſiæ conventu, & Sacris ſine excommunicationis pœna, non ideo permiſerunt, quod ſingulis Dominicis Sacrificium fieri noluiſſent in Eccleſia, vel ad illam Fideles convenire; ſed ut occurrerent graſſantium perſecutionum periculis, ne una in Eccleſiam Chriſtiani convenientes ab infidelibus caperentur, vel profano ethnicorum ingreſſu ſanctus Eccleſiæ locus pollueretur; quod ab Apoſtolis quaſi per manus traditum, Hiſpani Epiſcopi denuo Literis conſecrare voluerunt. Clemens b enim hæc ex Paullo refert: *Si propter infideles ad Eccleſiam iri non poteſt, domi Cœtus congregabis, o Epiſcope, ne pius ingrediatur Eccleſiam impiorum; non enim locus ſanctificat hominem, ſed homo locum. Quod ſi impii locum occupaverint, fugiendus eſt tibi is locus, quoniam ab ipſis profanatus eſt; nam ut Sancta Sacerdotes ſanctificant, ſic nefarii contaminant. Sic nec domi, nec in Eccleſia Cœtus celebrari poſſunt, unuſquiſque apud ſe pſallat, legat, oret, vel duo, aut tres una congregati; ubi enim ſunt duo, vel tres congregati in Nomine meo, ibi ſum in media eorum.* Quod ſalutare, & religioſum conſilium Hiſpanorum uſu receptum ſcribit Divus Hieronymus c, qui diebus ſingulis, nedum Dominicis, ſanctum hoc Sacrificium peractum, & a Fidelibus quotidie ſuſceptum, ex Epiſtola Lucinii Bætici, pii Viri, & eruditi, hoc in antiqua fuiſſe Hiſpanorum conſuetudine teſtantis affirmat. Sed ut effugerent hoſtium pericula, non ſemper publice in Eccleſiam conveniebant. Quando autem convenire debuiſſent, Præpoſitorum judicio, Religioni reſervabatur, a quibus ſolebant mitti Diaconi, ut Fideles nominatim evocarent ad Sacra, & Eccleſiæ conventum, ut docet D. Ignatius d, ad Heronem Diaconum Antiochenum: *Synaxin*, ait, *ne negligas, omnes nominatim inquire.*

a *Epiſt.* 118.

b *Lib.* 8. *Apoſt. Conſt.* c. 40. *Matth.* 18.

c *Epiſt.* 28. *ad Licinium.*

d *Epiſt.* 13.

COM-

COMMENTARII NOVI.

LIcet perſerutione Tyrannorum ſævientе, minus ſecure liceret ad Sacram Syaxin percipiendam Fideles convenire, cum quotidie de vita periclitarentur, quotidie ſumerent Corpus Chriſti; & ut ait D. Cyprianus, Epiſt. 56. conſiderantes, ſe quotidie Sanguinem Chriſti ſumere, ut ipſi pro Chriſto ſanguinem effunderent; conceſſum fuit, ut die Dominico in Eccleſiam convenientes communicarent. Concil. Altiſiod. Canone xxxix. *Unaquaque mulier, quando communicat, Dominicalem ſuum habeat: Quod ſi quæ non habuerit, uſque in alium Dominicum non communicet.* Ubi per *Dominicalem* intelligitur linteamen, quod feminæ deferebant, ut in eo Corpus Domini acciperent, ut ori propria manu admoverent; illis enim temporibus tam viris, quam feminis non ad os cujuſque Euchariſtia porrigebatur a Sacerdote, ut hodie fit, ſed ipſi communicantes accipiebant manu, & ori admovebant; hoc tamen diſcrimine, ut viri manu in formam Crucis ſupra aliam poſita ſumerent; feminæ vero non nuda manu, ſed mundo linteamine. Concil. Altiſiod Can. xxxvi. *Non licet mulieri nuda manu Euchariſtiam ſumere, nec manum ſuam ad pallas Dominicas mittere.* Sexta Synodus celebrata anno Domini DCLXXXXI. Can. III. *Anteqam fiat communio, Euchariſtiam accepturus manus in Crucis formam figurans, ſic accedat, & gratiæ communionem accipiat. Eos enim, qui ex auro, vel quavis alia materia receptacula quædam loco manus efficiunt, ad Divini muneris ſuſceptionem minime admittimus, ut qui inanimatam, ſubjectamque materiam Dei imagini præferant.* D. Cyrillus Hieroſolymit. Catecheſ 5. *Accedens ad communionem non expanſis manuum volis accede, neque disjunctis digitis, ſed ſiniſtram, veluti ſedem quandam ſubjicias dexteræ, quæ tantum Regem ſuſceptura eſt; & concava manu ſuſcipe Corpus Chriſti dicens, Amen.* D. Auguſtinus, Sermone 152. de tempore: *Omnes viri quando communicare deſiderant, lavant manus, & omnes mulieres munda exhibent linteamina, ut Corpus Chriſti accipiant.* Obſervarunt Hugo Menardus in Notis ad Sacram. D. Gregorii fol. 395. Bulengerus ad Caſaubonum Diatrib. 3. fol. 218. Vicecomes, Vol. 4. *De Ritib. Miſſæ*, Lib. 7. Cap. 11. Coriolan. in Can. XIV. Concil. Tolet. I. Et poſt communionem ſinguli ſecum in domum propriam Euchariſtiam deferebant, quam reverenter aſſervantes, ſingulis diebus ſummo mane jejuni communicarent. Baſilius in Epiſtola ad Cæſaream Patriciam, quam refert Anaſtaſius Nicænus, & habetur 6. Tom. Biblioth. SS. PP. *Omnes*, inquit, *qui ſunt in deſertis, Monachi, ubi non eſt Sacerdos, illic habentes communionem ex ſe ipſis ſumunt. Alexandriæ autem, & in Ægypto unuſquiſque ex Laicis, qui illic degunt, maxima ex parte communionem habet domi ſuæ.* D. Hieronymus Epiſtola 50. D. Cyprianus, *De Spectaculis*, & Epiſt. 56. ubi plura Pamelius. Hanc conſuetudinem, quam perſecutionum tempeſtas introduxerat, antiquarunt in Hiſpania Concil. Toletan. I. Can. XIV. Cæſarauguſtanum prope Hormiſdæ tempora Can. III. *Euchariſtiæ gratiam, ſi quis acceptam probetur non conſumpſiſſe in Eccleſia, anathema ſit in perpetuum.* Obſervarunt Spencæus, *De adorat. Euchariſt.* Lib. 2. Cap. 4. & 5. Baſilius Legion. *Quæſt. ſcholaſt* Cap. 3. Durandus, *De ritib. Eccl.* Cap. 16 prope finem. Unde cognoſcitur, quam recte PP. Illiberini in præſenti animadvertant in eos, qui per tres Dominicas ad Eccleſias non accedunt, neque communicant. Præſcribitur autem ſpatium trium Dominicarum in hoc, & aliis Canonibus, ad cognoſcendam contumaciam fidelium, qui moniti, ad Eccleſiam per contumaciam potius, quam per negligentiam, non accedunt. GONZALEZ.

Eccleſiam non acceſſerit.

CAPUT QUADRAGESIMUM SEXTUM.

Eccleſias Divino cultui ab ætate Apoſtolorum dicatas: explicatis in eam rem Lactantio, Minutio, & Clemente Alexandrino.

AB ipſis ergo Apoſtolorum temporibus, ad cultum Deo vero præſtandum Eccleſias majores noſtri conſecrarunt. Fas enim non erat, in alicujus privatas ædes ad Dominicam cœnam manducandam convenire: *Numquid domos non habetis ad manducandum, & bibendum?* ait Paullus ad Corinthios. Quaſi diceret: hoc in loco publico, qui ad ſacros noſtros conventus Deo dicatus eſt, agendum nihil profanum, & quod ſacris noſtris non congruat myſteriis. Ejuſdem quoque temporis exemplum habemus certiſſimum, quod antiquam Templorum, ſive Eccleſiarum noſtrarum probat originem, & adeo antiquam, ut cum ipſo Evangelio cœperint ædificari. Philonis Judæi, quem Romæ cum Petro locutum refert Euſebius [a], Libellus exſtat, *De vita contemplativa*, vel, *De precatorum virtutibus*, quem totum ſcriptum fuiſſe de virtutibus, moribus, & vita antiquorum primitivæ Eccleſiæ Chriſtianorum, Euſebius [b], Epiphanius [c], & Suidas [d] tradunt; nomine tamen abſtinuit Chriſtianorum, quia eo tempore Chriſtianorum nomen in multis Provinciis erat inauditum; nondum enim percrebuerat, quod Antiochiæ primum, ſexdecim fere poſt promulgationem Evangelii annos, inditum fuerat, tempore Claudii Imperatoris. Vocabantur Galilæi, Nazaræi,

a *Lib. 2. Hiſt. Eccl. C. 15.*
b *Eodem Lib.*
c *Hæreſ. 9.*
d *Verb.* Philo.

ræi, Fideles, Credentes; non Chriſtiani, ut Epiphanius a ſcripſit: *Qui tunc*, ait, *non* a Hæreſ. 29.
Chriſtiani, ſed ex nomine Jeſu Domini noſtri vocabantur Jeſſei. Quod ſi Chriſtianos,
quod Chriſti Fidem, Religionemque amplexarentur, in Provinciis quibuſdam Eccleſiæ *Jeſ-*
ſeos vocarunt majores noſtri; non erit nunc Religioſorum Jeſuitarum recens, & nova nun-
cupatio; ſed antiquis Eccleſiæ non nominibus tantum, ſed & moribus conſona. Philo ergo
in eo Libro, cum Therapeutarum Alexandrinorum domos, & ſodalitia deſcripſiſſet, eo-
rundem loca referens, ad quæ Deo ſupplicaturi, remque Divinam facturi quotidie conve-
niebant, ſic addidit, ut refert Euſebius b: *Eſt in quoque agro domus ſacra, quæ vocatur,* b Lib. 2. C.16.
Semnion, *ideſt anguſtum Templum, vel Monaſterium, quod Latine locus ſolitarius, ſe-*
paratuſque dici poteſt, in quo illi ab aliis ſeparati, ſejunctique vitæ piæ, & propter vir-
tutem auguſtæ, myſteria obeunt, nihilque eo, vel cibi, vel potionis, vel aliarum rerum,
quæ ad corporis uſus neceſſariæ ſunt, omnino ſecum apportant; ſed Leges, & Oracula a
Prophetis Divinitus edita, Hymnoſque ibi recolunt, & alias denique res, quibus Divina
ſcientia, & vera erga Deum pietas creſcat, & perficiatur. Ante hos omnes Templa fuiſſe
in Hiſpania (quod ad Religionis Hiſpaniæ laudem ſpectat) inſigni documento eſt Templum
illud Cæſarauguſtanum a D. Jacobo in prima ſua profectione in Hiſpaniam inceptum, po-
ſteaque multis ſumptibus auctum, donis, & opibus Catholicorum Principum, & piorum
hominum locupletatum. Ut a nomine autem Gentilium abſtinerent, etiam in Templis, &
rebus ſacris, *Eccleſias*, nomine Græco vocarunt; ideſt, Congregationes, quod in illis ad
percipienda Sacra Myſteria, ad decantandas Chriſto Laudes, ad perdiſcendas Divinas Inſti-
tutiones, ad tractandum de rebus ad Religionem ſpectantibus, conveniretur. Etſi ſæpe
pro ipſis infidelibus congregatis, & Chriſtiana plebe ſumatur; hic tamen pro ipſo loco, in
quem illi conveniunt, uſurpari, obſcurum non eſt; cujus reverentia, & Religione adeo olim
Fidelium animos obſtringi, devincirique volebant Catholici Epiſcopi, ut in Eccleſiam, ex-
cepto Rege, ingredi quemquam accinctum gladio, non permiſerint, Decreto Concilii Sale- c Can. VIII.
guntiadienſis c.

Hic etiam argumentum præſtat Hiſpania, quo refelli confutarique poſſit error antiquus
Euſtachii Monachi & Sebaſteæ Epiſcopi, Eccleſias ad cultum Deo præſtandum profane con- d Can. V.
temnentis, quem in Concilio Gangrenſi d adverſus ipſum coacto, anathemate damnavit
Oſius Epiſcopus Cordubenſis cum reliquis. Suſcitarunt illum (auctore Hugone Ferrarienſi)
hæretici Patareni anno Chriſti MCC. damnati ab Honorio Papa III. & Frederico II. Impera-
tore latis conſtitutionibus. Renovarunt Vvaldenſes, Vvicle phitæ, Huſſitæ, & Taboritæ an-
no MCCXX. ac tandem Anabaptiſtæ quidam, ſed leviori Religionis jactura.

Quod vero Divus Paullus cum Athenienſibus diſſerens, ait: *Deus in manu factis Tem-* Actuum 17.
plis non habitat, quo ſolent illi errorem protegere; ut leve eſt, ſic & alienum a Paulli mente,
quam apertius, & melius nemo ipſomet Paullo declarabit. In eodem enim contextu ſtatim
ſubjungit: *Indigens aliquo, cum ipſe det omnibus*. Quaſi clarius diceret, Templa non Dei
neceſſitate conſtrui, proprio gaudentis domicilio, ut Gentes putabant, ſed erigi inopia no-
ſtra, & fructu. Indigemus enim Eccleſiis ad orandum, ad ſacrificandum, ad gratias Deo
reddendas, & agendas, ad alia etiam, quæ extra locum ſacrum majori labore, & minori
reverentia docentur, & percipiuntur. Quo etiam ſenſu lucernas, quas olim ſuis Diis vaniſ-
ſime Gentes offerebant, exiſtimantes Deos luminibus indigere, & tanquam offuſis tenebris
oberrantes, oblata luce lætari; irridet Lactantius e, irridet Templa, irridet aras, irridet e Lib. 6. C. 2.
ſacrificia, odores irridet, & reliqua ſacrificiis accommoda; nihil ſanctam, & ſingularem illam
majeſtatem ab homine deſiderare aſſerens, quam innocentiam ſolam: quam ſi quis obtulerit
Deo, ſatis pie illum, ſatis religioſe affirmat litaſſe. Quæ omnia non ideo Lactantius contemnit,
ut falſo illi objiciunt hæretici, ut Templa doceret, aras, lumina, ſacrificia, odores, & reliqua,
quæ hodierno etiam die obſervat Eccleſia, Deo fore ingrata; ſed ut illorum confutaret er-
rorem, qui has oblationes ſine innocentia Diis gratiſſimas judicabant, perſuaſi illis oblatis
expiari poſſe quæcumque ſcelera admiſſa, ut ipſe Lactantius paullo antea docuit apertiſſime:
Homines (ait, intelligens Gentes) *neglectu juſtitiæ, cum ſint omnibus flagitiis, ac ſceleribus*
inquinati, religioſos ſe putant, ſi Templa, & aras hoſtiarum ſanguine cruentaverint; ſi focos
odorati ac veteris vini profuſione madefecerint. Qui etiam ſacras dapes apparant, & ex-
quiſitas epulas, quaſi aliquid inde libaturis offerunt. Quidquid aſpectu rarum, quidquid
opere, aut odore pretioſum, id gratum eſſe Diis ſuis, non ex aliqua divinitatis ratione, quam
neſciunt, ſed ex ſuis cupiditatibus indicant: nec intelligunt, terrenis opibus Deum non in-
digere. Nihil enim ſapiunt niſi terram, bonaque, & mala, ſolius corporis ſenſu, & volu-
ptate perpendunt. Hujus arbitrio ut religionem ponderant, ſic totius ſuæ vitæ acta diſpo-
nunt. Eodem etiam ſenſu intelligendus eſt Minucius Felix f, dum Gentes adverſus nos ſic f In Octavio.
inducit loquentes: *Latebroſa, & lucifuga natio, in publico muta, in angulis garrula,*
Templa ut buſta deſpiciunt, Deos deſpuunt, rident Sacra, miſerantur miſeri (ſi fas eſt)
ſacerdotum honores, & purpuras deſpiciunt ipſi ſeminudi. Quibus ut faceret ſatis, poſtea
hæc adjunxit: *Putatis autem, nos occultare quod colimus, ſi Delubra, & aras non habeamus?*
Quod enim ſimulacrum Deo fingam, cum ſi recte exiſtimes, ſit Dei homo ipſe ſimulacrum?
Templum quod ei extruam, cum totus hic mundus ejus opere fabricatus eam capere non poſ-
ſit? Et cum homo latius maneam, intra unam ædiculam vim tantæ majeſtatis includam?
Nonne melius in noſtra dedicanda eſt mente? in noſtro imo conſecrandus eſt pectore? hoſtias,
& victimas Domino offeram, quas in uſum mei protulit? ut rejiciam ei ſuum munus, ingra-
tum eſt. cum ſit litabilis hoſtia bonus animus, & pura mens, & ſincera ſententia. Igitur qui
innocentiam colit, Domino ſupplicat; qui juſtitiam, Deo libat; qui fraudibus abſtinet,

propitiat Deum, qui hominem periculo ſurripit, opimam victimam cædit. Hæc noſtra ſacrificia, hæc Dei ſacra ſunt, ſic & apud nos religioſior eſt ille, qui juſtior. Sic etiam intel-
a Lib. 7. Strom. ligendus Clemens Alexandrinus a, dum ait: *Propter quam cauſſam merito Deo non ſacrificamus, qui nullius indiget, & omnia præbuit hominibus: ſed eum glorificamus, qui eſt pro nobis ſacrificatus, nos ipſos ſacrificantes, ad id quod eſt, nullius indiget, ex eo quod nullius indiget, & ab impatibili ad id, quod eſt impatibile. Deus enim ſola noſtra ſalute delectatur: merito ergo ei non offerimus ſacrificium, qui non vincitur a voluptatibus, cum inferius, & nec uſque ad craſſiſſimas nubes, & longe etiam ab his perveniat, quæ fit per fumum exhalatio, ſi modo perveniat. Nullius ergo indiget Deus, nec capitur voluptate, nec eſt aut lucri, aut pecuniæ cupidus, cum ſit plenus, & cuilibet, quod ortum eſt, & indiget, omnia præbeat; neque ſacrificiis, ſed neque donariis, neque rurſus gloria, & honore Deus invocatur, neque aliquibus ejuſmod allicitur; ſed ſolis viris bonis, & honeſtis apparet.* Quæ omnia a La-
Prov. 3. ctantio, Minucio, & Clemente tradita, mire his conſentiunt, quæ a Spiritu Sancto edocti ſumus: *Facere juſtitiam, & judicium, magis placet Domino quam victimæ.* Significat enim pla-
Pſalm. 39. cere magis Deo, ut Lex cuſtodiatur, cujus partes duæ ſunt, judicium, & juſtitia, quam ut eruentum fieret Sacrificium: *Sacrificium, & Oblationem noluiſti; Holocauſtum & pro peccato non*
Hebr. 13. *poſtulaſti.* Quod Divus etiam Paullus docuit ad Hebræos: *Beneficientiæ, & retributionis nolita oblivisci; talibus enim hoſtiis promeretur Deus.* Hi autem, & reliqui, non inficias eunt, Templa, Aras, Sacrificia, & reliqua, ſi debita religione parentur, & offerantur, ſpreta ſuperſtitione antiquorum, & errore profano, Deo fore gratiſſima. Quod non ſolum verbis, conſilioque munierunt, ſed factis, & auctoritate ſæpiſſime confirmarunt.

COMMENTARII NOVI.

Eccleſiam in præſenti accipio, non pro qualibet Baſilica, ſeu Templo, ſed potius pro Eccleſia propria Parochiali, ad quam Dominicis diebus olim Fideles Parochiani accedere debebant; nec in aliena Eccleſia communicare, aut Miſſæ Sacrificium audire poterant, ut conſtat ex Conciliis ſupra relatis, & Lib. 5. *Capitular.* Caroli, Cap. 220. *Ut omnis Presbyter die Dominico cum Pſallentio circumeat Eccleſiam ſuam una cum populo, & aquam benedictam ſecum ferat, & ut ſcrutiniam more Romano tempore ſuo ordinate agatur.* Concilium Nannetenſe, Can. 1. relatum in Cap. *Ut Dominicis, De Paroch.* & Can. 11. *Nullus Presbyter alterius Parochianum, niſi in itinere fuerit, vel ad placitum, ideſt, litem, ad Miſſam recipiat.* Concilium Cabilonenſe ſub Carolo Magno, Cap. 19. & apud Ivonem, Par. 3. Cap. 198. Burchard. Lib. 1. C. 132. *Queſti ſunt præterea quidam Fratres, quod eſſent aliqui Epiſcopi, & Abbates, qui Decimas non ſinerent dari Eccleſiis, ubi illorum Coloni Miſſas audiunt. Deinde decrevit ſacer iſte Conventus, ut Epiſcopi, & Abbates de agris, & vineis, quæ ad ſuum, vel Fratrum ſtipendium habet, Decimas ad Eccleſias deferri faciant.* Quæ verba perperam citat Gratianus ex Concilio Moguntino In Cap 46. 16. Quæſt. 1. late illuſtrat Phileſac. *De origin. Paræc.* Cap. 5. 6. & 7. ubi adducit rationes hujus præcepti audiendi Sacrum in propria Parochia, quas & nos congeſſimus in dicto Cap. *Ut Dominicis.* Nec nova, aut inaudita eſt hæc Eccleſiæ acceptio pro una tantum, & propria Parochia, ut paſſim ſumitur in Conciliis, & Scriptoribus mediæ ætatis. Unum, aut alterum locum proferam. Theodulphus Aurelianenſis, Epiſtola ad Presbyteros, ſeu Paræcos Aurelianenſes, Num. 16. *Si quis Presbyter inventus fuerit alicui Clerico, aut Laico munera dare, aut dediſſe, ut Eccleſiam alterius Presbyteri ſurripiat, ſciat, ſe pro hac rapina, & ſæva cupiditate, aut gradum amiſſurum, aut in carceris ærumna longo tempore pœnitentiam agendo detinendum.* Eccleſiam hic Paræcialem deſignari, mihi facile perſuadeo ex ſimili loco Capitularium, Lib. 1. Cap. 90 *Statutum eſt, ut ſine auctoritate, vel conſenſu Epiſcoporum, Presbyteri in quibus libet Eccleſiis nec conſtituantur, nec expellantur. Et ſi Laici Clerico probabilis vitæ, & doctrinæ Epiſcopis conſecrandis, ſuiſve in Eccleſiis conſtituendos obtulerint, nulla qualibet occaſione eos rejiciant.* Idem Concilium Vvormacienſe, Can. XLIX. tum Moguntinum ſub Rhabano, Cap. 12. & paſſim aliis in locis. Concilium Nannetenſe, Can. XLVI. apud Burchardum, Lib. 3. Cap. 229. Ivonem, P. 3. Cap. 269. *Si quilibet Presbyterorum defunctus fuerit, vicinus Presbyter apud ſæcularem ſeniorem, nulla precatione, vel aliquo xenio Eccleſiam illam obtineat, quia titulus per ſe conſtans antea extitit. Sed neque Capellam ſine conſultu Epiſcopi.* Diſerte Eccleſia hoc loco diſtincta a Cappella, non alia, quam Paræcialis eſt, quæ non niſi patroni alicujus ſæcularis beneficio, & conſenſu ab Epiſcopo concedi poteſt.

Et ne quis reſpuat hanc noſtram qualem qualem interpretationem ex eo, quod tempore hujus Concilii non erant diviſæ Parochiæ per Provincias, & Civitates; moneo in Hiſpania Dionyſium Papam, qui floruit per annum 290. Epiſtola ſua adjuſſiſſe Severo Epiſcopo Cordubenſi, ut Eccleſias Parochiales per Cordubenſem Provinciam divideret, & conſtitueret. Ejus verba referunt Burchardus, Lib. 3. *Decreti*, Cap. 43. Ivo, Parte 3. Cap. 47. Quod ipſo tertio ſæculo, & ſequentibus Eccleſiæ obſervatum legimus. In Concilio Tarraconenſi, Can. VIII. ſancitum eſt, *ut annuis vicibus ab Epiſcopo Diœceſes viſitentur*; ubi Diœceſim pro Parochia uſurpari probat Phileſac. *De origine Paræc.* Cap. 1. Iſidorus Hiſpalenſis Epiſcopus, qui Concilio Hiſpalenſi præfuit, ſæpius meminit Paræciarum Hiſpanicarum, & in Epiſtola ad Ludifredum Cordubenſem Epiſcopum. In Concilio Toletano IV. Can. XXXV. ſtatuitur, Epiſcopum per cunctas Diœceſes, Parochiaſque

que

Digitized by Google

que ſuas per ſingulos annos ire oportere; ut exquirat, quo unaquæque Baſilica in reparationem ſui indigeat. Cap. *Presbyter*, 2. Quæſtione 5. ubi in Concilio Ilerdenſi agitur de purgatione Canonica Parœci, & in Concilio Toletano IX. Can. 11. Eccleſiæ Parochiales diſerte noſtro more appellantur, & in Concilio Cæſarauguſtano, Canone IV. relato in Cap. *Communis Presbyter, De Conſecr.* Diſt. 4. & Can. 2. ita ſancitum eſt: *Quadrageſimarum diebus ab Eccleſiis non deſint Fideles, nec habitent latibula cubiculorum, ac montium, qui in his ſuſpicionibus perſeverant, ſed exemplum, & præceptum cuſtodiant Sacerdotum, & ad alienas villas agendorum conventuum cauſſa non conveniant. Ab univerſis Epiſcopis dictum eſt: Anathema ſit qui hoc commiſerit.* Conventus iſtos Parochiales aiſſe, late probat Fileſac. in Opuſc. *De Quadrageſ.* Tandem Parochias fuiſſe in ipſa Illiberitana Diœceſi temporibus hujus Concilii, expreſſe probatur ex ſubſcriptionibus Presbyterorum, qui, ut ſupra retuli, Parochi erant diverſarum Parochiarum, & late defendit Fileſacus, *De origine Paraciarum*, Cap. 7. GONZALEZ.

Ut antiquitatem Eccleſiarum ab initio Eræ Chriſtianæ, & præſertim in Hiſpania, oſtendat Vir Cl. Mendoza, inter alia exempla adhibet illud memorabilis Templi apud Cæſarauguſtam erecti Deiparæ adhuc inter mortales agenti. Cujus rei traditionem ab innumeris fere Scriptoribus ex iſtituto ſtabilitam ipſe hoc loco veluti certam ponit. Vide quæ circa illam præmiſimus occaſione data in ſuperioribus Diſſertatione IX. Excurſu VII.

Nunc vero adjunge iis, quod poſtea obſervavimus. Cl. Vir Daniel de Neſſel S. Cæſareæ Majeſtatis Bibliothecarius, in Breviario, ac Supplemento Commentariorum Lambecianorum, ſive Catalogo mſs. Codicum Bibliothecæ Cæſareæ, edito Norimbergæ anno 1690. teſtatur Parte quinta, in Codice tricеſimo octavo a fol. 111. uſqua ad 126. extare cujuſdam Anonymi Commentarium hiſtoricum de Imagine Beatiſſimæ Virginis Mariæ, quam S. Germanus Patriarcha Conſtantinopolitanus, ex itinera ſuo e Hieroſolymis reportavit ex archetypo non manu facto ejuſdem Deiparæ, tunc adhuc extante ſupra columnam Templi apud Lyddam, ſive Dioſpolin Palæſtinæ, ædificati ab Apoſtolis Petro & Joanne, ac dicati eidem Deiparæ adhuc in terris verſanti. Plurima quoqua in eo Codice narrantur mira de eadem Imagine.

Si autem ejuſdem Anonymi narratio Fide digna ponatur, profecto credibilior redditur illa vetus traditio Cæſarauguſtana, & antiquiſſimus uſus Eccleſiarum in Hiſpania a tempore S. Jacobi in ea prædicantis: quod fuit annis aliquot ante dormitionem Deiparæ Virginis.

Eo vero ſemel ſtatuto, credibile admodum eſt, primos illos Chriſtianos apud Cæſarauguſtam venerantes Templum Sacratiſſimum Deiparæ erectum, frequenter illud adiiſſe orationis cauſa, nec unquam tribus Dominicis abſuiſſe; licet poſtea tepeſcente fervore, id acciderit in ea Eccleſia, aliiſve Hiſpaniæ, ut in hoc Canone ſignificatur. CARD. DE AGUIRRE.

CANON XXII.

De Catholicis in hæreſim tranſeuntibus, ſi non revertantur.

Si quis de Catholica Eccleſia ad hæreſim tranſitum fecerit, rurſuſque ad Eccleſiam recurrerit, placuit, huic pœnitentiam non eſſe denegandam, eo quod cognoverit peccatum ſuum: qui etiam decem annis agat pœnitentiam; cui poſt decem annos, præſtari communio debet. Si vero infantes fuerint transducti, quod non ſuo vitio peccaverint, incunctanter recipi debent.

ANſelmus hunc Canonem retulit, Lib. 11. Cap. 128. & Pœnitentiale Romanum apud Antonium Auguſtinum, Tit. 7. Cap. 4.

CAPUT QUADRAGESIMUM SEPTIMUM.

Lapſis non modo pœnitentiam non negaſſe Patres Illiberritanos, ſed manifeſte indulſiſſe.

ALiorum Canonum ſeveritatem inſigni piatate temperant nunc Hiſpani Patres, ne quis eos, ut nimis ſemper acres, & acerbos judicet. Decernunt enim, illos, qui, deſerta Chriſtianæ Religionis diſciplina, in hæreſim ſemel lapſi, poſtea tamen pœnitentia ducti, ad Eccleſiæ pacem revertuntur, recipiendos, & ut priſtinam recipiant ſanitatem, pœnitentiæ medicina purgandos. In quo tacite, immo expreſſe, antiquum evertunt errorem Novatiani, qui crudelitate, vel impietate potius ſingulari, ſemel lapſis, & ad Eccleſiam lacrymis, gemitu, & dolore pulſantibus (ut Cypriani verbis utar) Divinæ pietatis, & lenitatis paternæ ſolatia, & ſubſidia claudi volebat, nec ad fovenda vulnera admitti vulneratos, ſed ſine ſpe pacis, & communionis relictos, ad luporum rapinam, & diaboli prædam projici. Profanum hunc, & pernicioſum errorem, quia ſatis docte confutarunt olim D. Cyprianus a, Vincentius Lirinenſis b, Ambroſius c, & ante hos Cornelius Papa in Synodo Romana, de qua Euſebius d: repetitam ejus impugnationem omittam; unius ſolum Tharaſii e Archiepiſcopi Conſtantinopolitani auctoritate contentus: *Quemadmodum* (ait in

a *Epiſt. ad Novat. & ad Antonian. & Lib. de lapſis.*
b *Adv. profan. hæreſ. novit.*
c *De pœnit. adverſ. Novatian.*
d *Lib. 9. Hiſt. Eccl. C. 38.*
e *In Conc. Nic. Act. 1.*
Luca 15.

Concilio Nicæno II.) *etiam in Evangelio ab ipſa Domini voce per parabolam de prodigo, & poſtea pœnitente, inſtructi ſumus a Patre cæleſti, recepto in cælis. Gaudet enim ſupra hominem pœnitentiam agentem: pœnitentia enim inſignis eſt armatura, magna ſalutis via, hoſpitii regni Cælorum diſpenſatrix incorruptibilis, viæ dux, martyricæ ra[…] cert[…] num æquiparatio, ad Deum viam indicans, & cum ipſo nos eſſe faciens, humani generis baculus, cadentium, & lapſorum ſurrectio. Beati, qui hanc amplectuntur, hic adhærent, qui hanc exercent, cum Angelis vitam æqualem ducunt. Ab omni malo declinant, & bonum faciunt. Pœnitentia eſt columna, & familiaris dilectionis, eleemoſynæ, jejunii, abſtinentiæ, temperantiæ, probitatis, honeſtatis, manſuetudinis; & ut verum meus verba dicam, hæc omnia pollet pœnitentia.* Præclaram hanc ejus virtutem, & laudes, ſummamque Dei noſtri erga nos clementiam, & benignitatem (remittit enim, datque multo jucundius, ut ait Gregorius Nazianzenus a, quam accepţent alii) Hiſpanos Patres probe agnoviſſe, & perſpicue hoc Canone demonſtraſſe (tantum enim abfuerunt ab errore contrario) non ambiget ille, qui ab his hoc ipſo Canone decretum animadverterit, lapſos reſipiſcentes, peracta decem annorum pœnitentia, quaſi ſecundo quodam lacrymarum Baptiſmo tingi, ablui, tergi, mundari, & mundatos jam, ad ſacram Eccleſiæ, & Euchariſtiæ communionem admitti poſſe. Prius tamen, quam eiſdem reconciliarentur, antiquæ hæreſis errorem eoſdem abjuraſſe crediderim, pollicitoſque fuiſſe Catholicæ Eccleſiæ unitatem ſe in poſterum obſervaturos. Hoc enim antiquum eſſe in Eccleſia, ex Concilio Arelatenſi II. plane intelligimus, cujus omnes fere Canones, ab hoc Illiberritano deſumptos, ſuperius indicavimus: *Novatianum* (ait) *in communionem recipi non debere, niſi ſuſcepta pœnitentia incredulitatis præteritum damnet errorem.* Idem paullo ante, Nicænum c: *De eiſdem Novatianis placuit Sancto Concilio, ut ordinentur, & ſic maneant in Clero. Ante omnia autem hanc habeant confeſſionem, quam per ſcripturam exigi oportet, ut fateantur, ſe communi conſenſu Catholicæ Eccleſiæ ſtatuta obſervaturos: ideſt, communicaturos ſe, & his, qui forſe ſecundas nuptias experti ſunt, vel his, qui perſecutionis tempore lapſi ſunt, quibus tamen lapſis pœnitentiæ modus, & tempus aſcriptum eſt, ut in omnibus ſequantur ea, quæ in Eccleſia Catholica obſervantur.* Idem ex Epheſina Synodo ſub Theodoſio Juniore, & Celeſtino Papa conſtat. Epiſtola enim, quam miſerunt Patres in ea coacti ad Neſtorium hæreticum Epiſcopum Conſtantinopolitanum, hæc habet: *Non autem ſufficit, vel tuæ religioni tantummodo Fidei Symbolum confiteri, quod expoſitum eſt per idem tempus, Spiritu Sancto largiente, & venerando, ac magno Concilio apud Nicæam celebrato. Hoc enim non intellexiſti, nec recte interpretatus es; quinimmo perverſe, licet ſono vocis eadem verba protuleris; ſed conſequens eſt etiam, jure jurando fateri te, quod anathematizes tua polluta, & profana dogmata: ſentias autem, & doceas, quæ nos univerſi per Orientem, ſeu Occidentem Epiſcopi, & Magiſtri, Præſuleſque populorum credimus, & docemus.* Similem formam abjurandi hæreſim uſurpatam a Berengario S. Mauritii Andegavenſis Eccleſiæ Diacono, in Concilio Romano ſub Nicolao II. legimus, apud illius Concilii Acta. Et ut Hiſpana non omittamus, antiquum extat Decretum a Martino Epiſcopo Bracarenſi relatum, oblatum Concilio Lucenſi, & confirmatum, expreſſa idipſum conſtitutione decernens: *Si qui Epiſcopus*, ait, *ſive alicujus Epiſcopi, Presbyter, aut Diaconus, in alicujus hæreſis opinionem offenderit, & ob hanc cauſſam fuerit excommunicatus, nullus Epiſcopus eum in communionem recipiat, niſi prius in communi Concilio, porrecto ſuæ Fidei libello, ſatisfaciat omnibus, & ita liberam teneat ſuam purgationem. Hoc idem, & de fidelibus laicis, ſi in aliqua hæreſis opinione fuerint nominati &c.* Hac etiam ætate eandem præſcribunt formam Catholicæ Fidei vindices lapſis in hæreſim, quum ad communionem, & pacem Eccleſiæ revertuntur. Nec errorem ſolum abjurare, & veram Catholicæ Religionis doctrinam ſe in poſterum amplexuros polliceri ſat erat, ni proprio veritatis, & fidei chirographo, velut datis obſidibus, obſtringerentur. Tertullianus d vetuſtum hunc Eccleſiæ morem indicat, *adverſus Praxeam*, his verbis: *Denique caverat priſtinum doctor de emendatione ſua, & manet chirographum apud Pſychicos, apud quos tunc geſta res eſt.*

a *Orat. in ſanctum lavacrũ. Pœnitentiam,* Baptiſmum lacrymarum *vocarunt olim Greg. Naz. in Serm.* De ſanctis luminarib. *Epiphan. Lib. 5 & Greg. Nyſſ. Homil. ad eos, qui durius alios judicant.*
b *Can. 9.*
c *Can. 8.*

Refertur hæc Acta ab Ivone P. 2. Decr. cap. 10. & a Grat. in c. Ego Berengarius. *De Conſec. Diſt. 2.*

d *Adverſ. Praxeam.*

COMMENTARII NOVI.

PRæcipuum Epiſcoporum officium, & munus ſemper fuit, ut nonniſi Catholica, & vera Fides a ſuæ Diœceſeos Fidelibus retineatur, cujus rei gratia veteres cenſuerunt, Epiſcopos in ſua propria Diœceſi legitimos, & ordinarios eſſe Fidei Inquiſitores; ita ut ſi quid contra ejuſdem Fidei Catholicæ veritatem, & integritatem dictum, pronunciatum, ſcriptumve ſit, id omne per ſe dijudicent, & condemnent. B. Ambroſius Epiſt. 32. ad Valentinianum Aug. *Si vel Scripturarum ſeriem Divinarum, vel vetera tempora retractemus, quis eſt, qui abnuat, in cauſſa Fidei Epiſcopos ſolere de Imperatoribus Chriſtianis, non Imperatores de Epiſcopis, judicare?* D. Bernardus, Epiſt. 189. ad Innocentium Pontificem Romanum de Petro Abailardo: *Dicebam ſufficere ſcripta ejus* (Petri Abailardi) *ad accuſandum eum, nec mea referre, ſed Epiſcoporum, quorum eſſet miniſterii, de dogmatibus judicare.* B. Leo I. P. R. Epiſt. 11. ad Epiſcopos Italiæ, ubi de Manichæis hæreticis inquirendis agit. *Aliter*, inquit, *nobis commiſſos regere non poſſumus, niſi eos, qui ſunt perditores, & perditi, zelo Fidei Dominicæ perſequamur, & a ſanis mentibus, ne peſtis hæc latius divulgetur, ſeveritate qua poſſumus, abſcindamus. Unde hortor dilectionem veſtram, obteſtor, & moneo, ut qua debetis, & poteſtis ſollicitudine, vigiletis ad inveſtigandos eos, nec ubi occultandi ſe reperiant facul-*

cultatem. Prior pars hujus ſententiæ habetur Capitul. Lib. 7. Cap. 36. Simile quiddam refertur Epiſtola Lucii P. R. Epiſtola 3. Felicis P. R. Epiſtola Marci P. R. ad Athanaſium, & alios Epiſcopos Ægypti, quibus, & ſingulis eadem plane verba deſcribuntur, Cap. 1. *De præſcript.* L. 5. Cod. *De ſumma Trinit.* Unde etiam poſtquam ſunt erecta Tribunalia Sanctæ Inquiſitionis, Epiſcopi, ut Ordinarii Inquiſitores habent ſuffragium deciſivum in omnibus cauſſis Fidei, ut probant Fileſacus in Cap. 1. §. 5. *De Offic. Ordin.* Simancas, *De Catholic. inſtit.* Tit. 25. num. 1. Farinac. *De hæreſi.* Quæſt. 186. Molina, *De inſtit.* Tom. 6. Tract. 5. Diſp. 28. num. 3. Caſtro-Palao in opere moral. Tract. 4. Diſp. 8. Punct. 12. §. 1. num. 2. Santarell. *De hæretic.* Cap. 41. Dub. 1. num. 5. Carena, *De Offic. Inquiſit.* Lib. 4. §. 1. Pegna in Not. ad Eymericum in *Directorio*, Quæſt. 186. num. 56. Unde in præſenti recte Epiſcopi circa hæreticos tempus, & modum pœnitentiæ, & communioni præſcripſerunt. Ajunt enim, ut *ſi de Catholica Eccleſia ad hæreſim tranſitum fecerint.* Ubi notandum eſt, jam tertio ſæculo Eccleſiæ, urgentibus, & pullulantibus hæreſibus, ut certa quaſi teſſera Fidei, atque appellatione diſcerneretur vera Eccleſia a falſa, & ſecernerentur veri, & puri fideles ab adulterinis, uſitatam fuiſſe vocem *Catholici*, ita ut Eccleſia vera *Catholica* diceretur, Chriſtianique puri *Catholici* appellarentur. Unde in veteribus Conciliis, ut Epiſcopi Fideles cognoſcerentur, ſubſcribebant ſub nomine Epiſcoporum Catholicæ Eccleſiæ. Sic in Africa Epiſcopi Catholici ab Epiſcopis Donatiſtis diſtinguuntur, in Collatione Carthagine cum eis habita, ubi ſubſcripſerunt: Aurelius Carthaginenſis Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ, Fortunatianus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ: Alypius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ. In Concilio Toletano 11. ſubſcripſit Nibridius Agabricnſis Eccleſiæ Catholicæ. Notavit Fileſacus in Cap. *Quoad ſedem* 10. §. 5. *De Offic. Ordin.* Unde Reges noſtri Hiſpaniæ, jam a temporibus Flavii Reccaredi, abjurata a Gothis hæreſi Ariana, Titulo *Catholicorum* a Romana Eccleſia ſunt decorati; ut late probat, hujus nomenclaturæ varias rationes adducens Valdes, *De dignit. Reg.* Cap. 13. a num. 16. Illam tamen miniſterium proprium reticere non ſinit, quæ in noſtræ nationis, Sanctæque Inquiſitionis inſtituti laudem maxime tendit; eam verbis ipſis Cardinalis Baronii referam, qui Tom. 7. annalium fol. 468. ita Hiſpaniam commendat: *Hoc plane ſibi laudis vindicavit ſemper Eccleſia Catholica in Hiſpania, ut non ab erroribus tantum, ſed a ſuſpicionibus eſſe voluerit ſatis immunes: quo factum eſt, ut & hoc ipſo noſtro ſæculo cum longe, lateque facibus hæreticorum Orbis inflammaretur, ipſa illæſa perſtiterit, accurrentibus ſumma celeritate Dei miniſtris: ſi vel tenuit ſuſpicionis ſcintillam, vel ſi non ignem, fumum ſaltem viderint latentis ignis indicium, ipſo præcipue Catholico Rege ſuper omnes in opus gnaviter incumbente.*

Sed jam noſtri Concilii Illiberini temporibus cœperunt hæretici ambire hoc *Catholicorum* nomen, & pertinaciter retinere, ſuamque Eccleſiam præcipue Catholicam exiſtimantes, & prædicantes. B. Auguſtinus Epiſtola 68. meminit Epiſtolæ ad Conſtantinum Imperatorem miſſæ per Annulinum a Donatiſtis cum hac inſcriptione: *Libellus Eccleſiæ Catholicæ criminum Cæciliani, traditus a parte Majorini.* Rem hanc plurimis locis attingit D. Auguſtinus tam contra Gaudentium, quam Petilianum; quod cum animadverterent Præſules vere Catholici, non ſe *Catholicos* ſimpliciter, ſed *Chriſtianos Catholicos* appellari curaverunt. Concilium Laodicenſe, Can. x. *Si tamen profiteantur, Chriſtianos ſe futuros eſſe, & Catholicos.* Agathenſe, Can. LXVII. ubi cum prohibetur Catholicis filias ſuas in Matrimonium hæreticis tradere, additur: *Niſi ſe Chriſtianos Catholicos futuros eſſe profiteantur.* Carthaginenſe III. Canone XIII. *Ut Epiſcopi, vel Clerici in eos, qui Catholici Chriſtiani non ſunt, ideſt, qui ſunt hæretici, licet conſanguinei fuerint, aliquid rerum ſuarum, nec per donationes, nec per teſtamentum conferant.* Africanum, Canone III. *Ut Epiſcopi, & Presbyteri, & Diaconi non ordinentur prius, quam omnes, qui ſunt in domo eorum, Chriſtianos Catholicos fecerint.* Concilium Carthaginenſe IV. Can. XLIII. L. 2. Cod. Theodoſ. *De Fide Catholica: Chriſtiani Catholici vocandi ſunt, qui Religionem amplectuntur, quam Damaſus P. R. & P. Alexandriæ Patriarcha ſequuntur.* Fileſacus in dicto §. 5.

Ab hac igitur Eccleſia Catholica ad hæreſim tranſeuntes, & reſipiſcentes, ad communionem eſſe admittendos, PP. edocent. Unde quantum abſit hujus Concilii diſciplina ab errore Novatiani, jam notavi ſupra in Can. 1. Hæreticis igitur pœnitentibus communionem poſt longum tempus PP. conceſſerunt, quibus conſentiunt Innocentius Epiſt. 2. Cap. 8. *Venientes a Novatianis, vel Montenſibus, per manus tantum impoſitionem accipiantur; quia quamvis ab hæreticis, tamen in Chriſti nomine ſunt baptizati; præter eos, qui forte a nobis ad illos tranſeuntes rebaptizati ſunt. Hi ſi reſipiſcentes, & ruinam ſuam cogitantes, redire maluerint, ſub longa pœnitentiæ ſatisfactione admitendi ſunt.* Concilium Agathenſe, Can. LX. *Lapſi, ideſt, qui in Catholica Fide baptizati ſunt, ſi prævaricatione damnabili poſt in hæreſim tranſierint, grandem redeundi difficultatem ſanxit antiquitas, quibus nos, annorum multitudine breviata, pœnitentiam biennii conditione infraſcriptæ obſervationis impoſuimus, ut præſcripto biennio, tertio die ſine relaxatione jejunent, & Eccleſiam ſtudeant frequentare, pœnitentium locum ſtandi, orandi humilitatem ita noverint obſervandam, ut etiam ipſi, cum Catechumeni egredi commonentur, abſcedant. Conſtituto tempore admittantur ad Altarium; aut ſi noluerint, Statuta præteritorum Canonum implere debebant.* Concilium Aurelianenſe IV. Can. VIII. *De his, qui poſt Baptiſmi Sacramentum, ad hæreſum lapſum, carne ſuadente, deſcendunt, & agnoſcentes rectum, ad unitatem Fidei Catholicæ venire*

re deſiderant, in Epiſcoporum poteſtate conſiſtant, cum eos viderint dignam pœnitentiam agere, quando, vel quamdiu communioni priſtinæ reformentur. Ita tamen pœnitentiam concedunt PP. hæreticis converſis, ſi reatum ſuum agnoverint, id eſt, hæreſim abjuraverint, juxta veterem Eccleſiæ uſum, quo hæretici non aliter reconciliabantur, quam abjurato prius proprio errore, Cap. *Si quis*. 42. Cap. *In Eccleſiis*. 68. 1. Quæſt. 1. Cap. *Si qui*, 8. Cap. *Saluberrimum*, Cap. *Donatum*, 1. Quæſt. 7. Concil. Arelat. II. Can. 11. *Novatianum in communionem recipi non debere, niſi ſuſcepta pœnitentia incredulitatis præteritum damnet errorem.* Laodicenum, Can. VII. *Qui ex hæreſi convertuntur Novatianorum, Photinianorum, aut Quatuordecimanorum, aut Fideles, aut Catechumeni eorum, non ante ſuſcipiantur, quam anathematizent omnem hæreſim, eam præſertim, in qua erant; tunc vero, qui apud eos Fideles dicebantur, cum didicerint Fidei ſymbola, peruncti ſancto Chriſmate communicent ſanctis Myſteriis.* Formam autem abjurationis jam a PP. Concilii Nicæni præſcriptam legimus in Canone VIII. relato a Mendoza hic; quam & ſequentibus ſæculis obſervatam legimus temporibus Nicolai cum Berengario in Cap. *Ego Berengarius*, *De Conſecr.* Diſt. 2. In Concilio Conſtantienſi cum Hieronymo de Praga Seſſ. 19. & noſtris temporibus ſemper imponitur hæreticis, vel de hæreſi ſuſpectis, de levi, aut vehementi, juxta cauſæ merita, ut late docent Pegna in Notis ad Eymeric. Com. 40. & Par. 3. Tit 12. per totum, Farinacius, *De hæreſi*, Quæſt. 194. Simancas, *De Catholic.* Tit. 1 Paramo, *De origine Inquiſit.* L. 3. Q. 4. Caſtro-Palao 1. Par. Tract. 4. Diſp. 7. Punct. 1. GONZALEZ.

Lapſis in hæreſim, & redeuntibus in ſinum Eccleſiæ Catholicæ, conceditur hoc loci actio pœnitentiæ in decennium duratura.

Cum vero poſtea novem circiter ſæcula transacta fuiſſent, tempore Alexandri III. permanebat adhuc magna pars illius auſteræ pœnitentiæ cum iis, qui hæreſim abjurabant, Exemplo ſit in Gallia Narbonenſi famoſus iſte hæreticus, Petrus nomine, nobilis, opulentus, & veluti caput aliorum erronum; qui partim argumentis convictus, partim mortis, & judicii Divini terrore concuſſus, hæreſim publice abjuravit anno 1178. & teſte Rogerio de Hoveden, illius temporis Scriptore, hanc pœnitentiam accepit: *Ecce coram illa multitudine multa nimis, Petrus ille jam noſter, per ipſas Eccleſiæ valvas nudus, & diſcalceatus adducitur, cædentibus hinc inde eum Epiſcopo Toloſano, & Abbate S. Saturnini, donec ad pedes Legatis in ipſis Altaris gradibus poneretur. Ibi in facie Eccleſiæ Eccleſiaſticis reconciliatus eſt Sacramentis, abjurata omni hæreſi, & hæreticis anathematizatis ab eo. Mox autem poſſeſſionibus ejus publicatis univerſaliter, & proſcriptis, pœnitentia illi talis injungitur; ut infra quadraginta dies a patria ſua exulaturus abſcederet, in ſervitio pauperum Hieroſolymis triennio moraturus. Interim vero ſingulis diebus Dominicis Eccleſias Toloſanæ Urbis nudus, & diſcalceatus cum diſciplinalibus virgis juſſus eſt circuire; Eccleſiarum bona, quæ abſtulerat reddere; uſuras omnes, quas acceperat, reſtituere; damna pauperum, quos afflixerat, reſarcire; & Caſtrum quoddam ſuum, quod hæreticorum conventiculis profanarat, ab ipſis fundamentis everteret.* Sic eo tempore pœnitere jubebantur hæretici, præſertim famoſiores, poſtquam hæreſim publice abjurabant. Et licet auſteritates illæ injunctæ non durarent per decennium, uti tempore hujus Canonis, ſed longe minus; diuturnitas tamen temporis pœnarum acerbitate compenſabatur. CARDINALIS DE AGUIRRE.

Si vero infantes fuerint transducti, quod non ſuo vitio peccaverint, incunctanter recipi debent.

CAPUT QUADRAGESIMUM OCTAVUM.

Quando parentum culpa redundet in filios, quando non redundet. Expenſus in eam rem Divus Cyprianus.

EA fuit olim quorundam potentum impietas, & inſania, ut non ſolum ſe ipſos, ſed filios infantes ſacrificiis idolorum offerrent. D. Cyprianus [a]: *Ac ne quid deeſſet ad criminis cumulum, infantes quoque parentum manibus vel impoſiti, vel attracti, amiſerunt parvuli, quod in primo ſtatim nativitatis exordio fuerant conſecuti. Nonne illi, cum judicii dies venerit, dicent: Nos nihil fecimus, nec derelicto cibo, & poculo Domini, ad profana contagia ſponte properavimus: perdidit nos aliena perfidia, parentes ſenſimus parricidas. Illi nobis Eccleſiam Matrem, illi Patrem Deum negaverunt, ut dum parvi, & improvidi, & tanti facinoris ignari per alios ad conſortium criminum jungimur, aliena fraude caperemur.* Si parentum ergo imperio, & auctoritate coacti infantes ſacrificiis idolorum auctoritatem præſtarent, incunctanter recipi placuit; quod non proprio, ſed alieno vitio peccaſſent. Cujus ſceleris graviſſimum reatum ira Deo diſplicuiſſe legimus, ut in ipſis Infantibus non doctrina tantum, ſed miraculis odium ſignificaverit, expreſſerit, confirmaverit: *Præſente, ac teſte meipſo*, ait Cyprianus [b], *accipite quod evenerit. Parentes forte fugientes, dum trepide minus ſibi conſulunt, ſub nutricis alimento parvulam filiam reliquerunt: relictam nutrix detulit ad Magiſtratus. Illi ei apud idolum, quo populus confluebat, quod carnem necdum poſſet edere per ætatem, panem mero miſtum, quod tamen & ipſum de immolatione pereuntium ſupererat, tradiderunt. Recepit filiam poſtmodum mater. Sed facinus puella commiſſum tam loqui, & indicare non potuit, quam nec intelligere prius potuit, nec arcere.*

a Lib. de lapſis Cap. 3.

b Idem in eod.

Ignoratione igitur obreptum eſt, ut ſacrificantibus nobis, eam ſecum mater inferret. Sed enim puella mixta cum ſanctis, precis noſtræ, & orationis impatiens, nunc ploratu concuti, nunc mentis æſtu cœpit fluctuabunda jactari, & velut tortore cogente, quibus poterat indiciis conſcientiam facti in ſimplicibus adhuc annis rudis anima fatebatur. Ubi vero ſolennibus adimpletis, Calicem Diaconus offerre præſentibus cœpit, & accipientibus cæteris, locus ejus advenit, faciem ſuam parvula inſtinctu divinæ majeſtatis avertere, os labiis obturantibus premere, Calicem recuſare. Perſtitit tamen Diaconus, & reluctanti licet, de Sacramento Calicis infudit. Tunc ſequitur ſingultus, & vomitus. In corpore, atque ore violato Euchariſtia permanere non potuit, ſanctificatus in Domini Sanguine potus, de pollutis viſceribus erupit, tanta eſt poteſtas Domini, tanta majeſtas. Secreta tenebrarum ſub ejus luce detecta ſunt, Sacerdotem Dei nec occulta crimina fefellerunt. Hoc circa infantem, quæ ad eloquendum alienum circa ſe crimen necdum habuit ætatem. Hæc Cyprianus. In quibus illud eſt difficile, quod in principio ſcripſit, paavulos recenter natos, oblatos idolis a parentibus, amiſiſſe quod in primo nativitatis exordio fuerant conſequuti: cum ex eodem Cyprianos, & Decreto hujus Concilii conſtet, illud non proprium fuiſſe, nec eſſe potuiſſe, ſed parentum peccatum, ad quos reatum vere, non ad fiiios eſſe referendum; & ſic intelligendum Cyprianum, doctiſſimi & ſanctiſſimi Auguſtini teſtimonio confirmabo. In Epiſtola a enim ad Bonifacium Epiſcopum, ſic ait: *Quando autem in parvulum majores peccant, offerentes eum, atque obligare conantes dæmonum ſacrilegis vinculis, non eſt anima utrorumque communis, ut etiam culpam poſſint habere communem. Non enim ſic communicatur culpa per alterius voluntatem, quemadmodum communicatur gratia per Sancti Spiritus unitatem. Poteſt enim & in hoc, & illo homine eſſe unus ſpiritus, etiamſi invicem neſciant, per quem ſit utriuſque gratia communis. Non autem poteſt ſpiritus hominis eſſe, & hujus, & illius, per quem, peccante altero, & altero non peccante, ſit tamen culpa communis. Ac per hoc poteſt parvulus ſemel ex parentum carne generatus, Dei ſpiritu regenerari, ut ex illis obligatio contracta ſolvatur. Non poteſt autem ſemel Dei ſpiritu regeneratus ex parentum carne regenerari, ut obligatio, quæ ſoluta eſt, iterum contrahatur. Et ideo ſemel perceptam parvulus Chriſti gratiam non amittit, niſi propria impietate, ſi ætatis acceſſu tam malus evaſerit. Tunc enim etiam propria incipiet habere peccata, quæ non regeneratione auferantur, ſed alia curatione ſanentur. Verumtamen recte dicuntur parentes, vel quicumque majores, filios, ſeu quoslibet parvulos baptizatos dæmoniorum ſacrilegiis obligare conantes ſpiritaliter homicidæ. Nam in illis quidem interfectionem non faciunt, ſed quantum in ipſis eſt, interfectores fiunt. Recteque illis dicitur, quando ab hoc ſcelere prohibentur: nolite occidere parvulos veſtros; dicit enim Apoſtolus:* Spiritum nolite extinguere. *Non quia ille extingui poteſt, ſed quantum in ipſis eſt, extinctores ejus merito dicuntur, qui ſic agunt, ut extinctum velint. Iſto ſenſu recte intelligi poteſt quod ſcripſit Beatus Cyprianus, qui tempore perſecutionis idolis immolaverant, arguens.* Ac ne quid deeſſet (*inquit*) ad criminis cumulum, infantes quoque parentum manibus impoſiti, vel attracti, amiſerunt parvuli, quod in primo ſtatim nativitatis exordio fuerant conſecuti. *Amiſerunt, dixit, quantum attinuit ad illorum ſcelus, a quibus amittere coacti ſunt: amiſerunt in eorum mente, ac voluntate: qui in illos tantum facinus commiſerunt. Nam ſi in ſeipſis amiſiſſent, remanſiſſent utique divina ſententia ſine ulla defenſione damnandi. Quod ſi Sanctus Cyprianus arbitraretur, non eorum defenſionem continuo ſubjiceret, dicens:* Nonne illi, *cum judicii dies venerit,* dicent: Nos nihil fecimus, nec derelicto cibo, & poculo Domini, ad profana contagia ſponte properavimus. Perdidit nos aliena perfidia, parentes ſenſimus patricidas. Illi nobis Eccleſiam Matrem, illi Patrem Deum negaverunt, ut dum parvi, & improvidi, & tanti facinoris ignari per alios ad conſortium criminis jungimur, aliena fraude caperemur. *Hanc defenſionem non ſubnecteret, niſi juſtiſſimam crederet, & in Dei judicio parvulis profuturam; ſi enim vere dicitur:* Nos nihil fecimus; anima quæ non peccaverit, ipſa cur morietur? *Nec illi peribunt ſub Dei juſto judicio, quos parentes ſuo ſcelere, quantum ad ſe ipſos attinet, perdiderunt. Illud vero quod in eadem commemoratur Epiſtola, quandam parvulam turbatis in fugam parentibus, nutrici derelictam, atque ab eadem nutrice dæmonum ſacrilegiis imbutam, poſtea in Eccleſia illatam ſibi Euchariſtiam miris motibus reſpuiſſe; ideo mihi videtur divinitus factum, ne majores putarent, nihil ſe in parvulos in illa iniquitate peccare; ſed potius intelligerent, per illum ſignificantem quodammodo geſtum corporis eorum, qui loqui non poterant, ſe mirabiliter admoneri, quid ipſi facere deberent, qui poſt tantum illud nefas Sacramentis ſalutaribus irruebant, unde ſe utique pœnitendo abſtinere deberent. Nec cum tale aliquid divina providentia per infantulos agit, ipſos id agere ſcientia, vel ratione, credendum eſt. Neque enim, quia cujuſdam Prophetæ dementiam Deus voluit, etiam aſina loquente, coercere, ideo admiranda eſt aſinorum ſapientia. Porro ſicut per animal irrationale ſonuit aliquid homini ſimillimum, quod miraculo divino, non cordi aſinino tribuendum ſit; ita potuit Omnipotens per infantis animam, non ubi ratio nulla erat, ſed, ubi adhuc ſopita erat, geſtu corporis ejus oſtendere, quid illi, qui, & in ſe, & in parvulos ſuos peccaverant, curare deberent. Cæterum cum infans non redeat in parentem, ut cum illo, & in illo unus homo ſit, ſed omnino alter ſit, habens carnem ſuam, & animam ſuam:* Anima quæ peccaverit, ipſa morietur? *Nec illud te moveat, quod quidam non ea fide ad Baptiſmum percipiendum parvulos ferunt, ut gratia ſpirituali ad vitam regenerentur æternam, ſed quod eos putant hoc remedio temporalem retinere, vel recipere ſanitatem. Non enim propterea illi non regenerantur, quia non ab iſtis hac intentione offeruntur. Celebrantur enim per eos neceſſaria miniſteria.* Filios autem, ſeu quoslibet parvulos dæmoniorum

Quomodo ſint intelligendus Cyprian. Lib. de lapſis, C. 3. a Ep. 23.

1. Theſſ. 5.

rum ſacrilegiis obligare conantes, ſpiritualiter ſunt homicidæ. Nam in illis quidem interfectionem non faciunt, ſed quantum in ipſis eſt, interfectores fiunt, & recte illis dicitur, quando ab hoc ſcelere prohibentur: *Nolite occidere parvulos veſtros*.

a *Conſt.* 61. *Ap.*

b *Conc. Carth. III. Can.* 48.

Par cauſſa de infantibus ab hæreticis baptizatis eſſe debet. Tametſi enim ab his baptizatos ad Clerum non eſſe promovendos, antiqua Apoſtolorum [a] conſtitutione ſit cautum; ſi tamen infantes parentum errore ab hæreticis baptizarentur, non eſſe ab Ordinibus repeliendos, Africanis Epiſcopis [b] placuit. Parentum igitur peccatum, cui nullum filii præſtitere conſenſum, ad parentes redit auctores, non ad filios. Si autem filii in eorum voluntate acquieſcant, ut culpæ, ſic & pœnæ redduntur obnoxii. D. Auguſtinus quando, & quomodo, vel parentibus, vel majoribus obtemperandum ſit, hac nos ſingulari erudivit doctrina: *Sed timeo, inquies, ne offendam majorem. Times prorſus, ne offendas majorem, & non times, ne offendas Deum? quid enim times, ne offendas majorem? vide, ne forte major ſit iſto, quem non times offendere. Major eſt certe, noli offendere. Hæc tibi regula proponitur; nonne manifeſtum eſt, eum minime offendendum, qui major eſt cæteris? Diſcute nunc majores tuos. Primi ſunt tibi pater, & mater; ſi recte educantes, ſi in Chriſtum nutrientes, audiendi in omnibus, obtemperandum eis in omni juſſione. Contra majorem ſi nihil jubeant, & ſerviatur illis; quis eſt, inquis, major eo, qui me generavit? ille, qui te ipſum creavit; generat enim homo, creat Deus. Unde generat homo, neſcit; quid generaturus, neſcit; ille, qui te vidit, ut faceret, antequam eſſet, quem fecit, certe major eſt patre tuo, major ſit patria, & ipſis parentibus tuis, ut quidquid juſſerint parentes contra patriam, non audiantur; & quidquid juſſerit patria contra Deum, non audiatur*. Hæc Auguſtinus [c].

c *Serm.* 6. *de verbis Domini in Evag. ſecũdum Matth.*

COMMENTARII NOVI.

IN hac poſteriori Parte cavent PP. ne infantes traducti a parentibus ad hæreſim tempore infantiæ, poſtea reſipiſcentes cogantur ad pœnitentiam, ſeu abjurationem; ſed cum non ſuo vitio peccaverint, incunctanter recipiantur. Infantes dicuntur, qui fandi poteſtatem non habent, ſive, ut ait Theophil. in §. *Pupillus*. Inſtit. de V. D. qui adhuc lactantur, ſeu lactentibus paullo majores ſunt, L. 3. C. *Qui admitti*. L. 1. §. *Sufficit*, ff. *De adminiſtr tut.* & illorum ætas uſque in ſeptimum annum protrahitur, juxta textus in dicto §. *Sufficit*. L. *In ſponſalibus*, ff. *De ſponſalib.* L. *Si infanti*, 18. C. *De jur. delib.* Cap. unic. in princip. *De deſponſ. impub.* Lib. 6. Iſidor. Lib. 11. *Orig.* Cap. 2. Gloſſ. verbo, *Perfectus*, in Proœm. Lib. 6. & verbo, *Infans*, in Clement. unic. *De homic.* Menoch. *De arbitr* Lib. 2. Caſ. 57. Piaza, *De delict* Lib. 1. Cap. 32. Farinacius in *Praxi*, Tom. 3. Q. 92. Num. 3. Circa impuberes autem, & pubertati proximos in hæreſim prolapſos, pœnitentiamque efflagitantes, dubium eſt, an ut majores, teneantur publice hæreſim abjurare; & generaliter quoad alia delicta, mitiori pœna eos eſſe plectendos, docuerunt Gomez. Lib. 3. *Variar. De delict.* Cap. 1. Num. 55. Eymericus in *Director.* 1. P. Q. 7. & ibi Pegna *Comment.* 22. Sed quoad abjurationem, diſtinguendum eſt inter minores perſiſtentes in hæreſi uſque ad adultam ætatem, & pœnitentiam ſtatim petentes. Priores pœna ordinaria plectuntur, & abjurare debent; poſteriores vero non ita, niſi in eis magna malitia comperiatur. Probatur ex Concilio Toletano celebrato temporibus Gregorii IX. anno MCCXXVIII. contra hereticos Albigenſes, & ex Concilio Biterrenſi, Can. XXXI. quorum verba refert Pegna in *Direct.* 3. P. *Comment.* 40 Accedit, quia licet proximus pubertati ſit capax aliorum delictorum, Cap. 1. ubi plura dabimus de delictis puerorum; tamen in hæreſi, quæ mente concipitur, & intellectu perficitur, non æqualis capacitas attenditur, præcipue ſi a parentibus tranſducti ſint, ut in hoc Canone ſupponitur; quia tunc jam non tam ex proprio vitio, quam ex doctrina majorum deliquerunt, juxta illud Prudentii contra Symmachum, Lib. 1. *Ut ſemel obſidet pectora patrum vana ſuperſtitio, tener filius colit quidquid ſibi parentes monſtrant, & errorem ex a lacte bibit*. Et licet Farinacius ſibi contrarius, 3. P. *Prax. crimin.* Q. 92. Num. 180. generaliter docuerit, in delictis ſpiritualibus nullam admitti propter ætatem pœnæ temperationem, motus auctoritate textus in Cap fin. *De judiciis*, Lib. 6. qui ſi recte perpendatur, tantum probat in judiciis ſpiritualibus minorem pro majori haberi ad hoc, ut per ſe poſſit in judicio comparere, ut recte textum illum accipiunt Covarruvias, Libro 1. *Variarum* Capite 5. Num. 8. Caſtillo, Tom. 8. *De alimentis*, Libro 8. Capite 23. Numero 6. GONZALEZ.

CANON XXIII.

De temporibus jejuniorum.

Jejunia, ſeu abſtinentias per ſingulos menſes placuit celebrari; exceptis diebus duorum menſium, Julii, & Auguſti, ob eorundem infirmitatem.

IVo P. 4. *Decret.* Cap. 31. paullo aliter: *Jejunia, ſeu abſtinentias per ſingulos menſes placuit celebrari, exceptis diebus duorum menſium, Julio & Auguſto; & hoc ob eorundem infirmitatem*. Codex ms S. Æmiliani in Cœnobio Regio D. Laurentii: *Jejuniorum ſuperpoſitiones per ſingulos menſes placuit celebrari, exceptis diebus duorum menſium,*

Ju-

Julio & Auguſto, ob quorundam infirmitatem. Sed editorum Codicum, & Ivonis lectionem magis probo: nam jejunia hæc non ob hominum quorundam infirmitatem, ſed ob æſtivos, & infenſos eorundem menſium calores tolluntur, ut mox dicemus.

CAPUT QUADRAGESIMUM NONUM.

Quid abſtinentia, *quid* jejunium, *& qui jejunii fructus.*

A*Bſtinentias* olim vocabant jejunia; non quod abſtinentia quæcumque jejunium ſit, ut hæretici noſtri temporis hallucinantur, dicentes, idem eſſe jejunare, quod ſobrie naturæque convenienter vivere: quod ſane eſt vaniſſimum, & a ſacrarum literarum ſenſu maxime alienum. Certum namque eſt, abſtinentiam, æque ac temperantiam, eos omnes, qui naturæ lege vivere volunt, ad ſui obſervationem perpetuo obſtringere: ſiquidem, ut nulli unquam fas eſt vivere intemperanter, ita nulli unquam licebit admittere quod cum vera abſtinentia pugnet. Bibere enim, vel comedere pluſquam recta ratio dictat, vel naturæ neceſſitas poſtulat, nunquam licet: at vero jejunii leges, neque obligant omnes, neque ſemper, ſed ſuo tempore, & loco tantum. Quis enim dubitat, Chriſtum noſtræ Religionis Auctorem, ejuſque Sanctos Apoſtolos, & Diſcipulos, ſobrie, naturæque convenienter vixiſſe ſemper? ſemper tamen jejunaſſe, fatendum non eſt, cum jejunii tempora ab illis obſervata, præſcripta videamus, & reliqua omiſſa. Quare rogantibus Diſcipulis Joanni: *Quare nos, & Phariſæi jejunamus frequenter, Diſcipuli autem tui non jejunant?* Dominus reſpondit: *Numquid poſſunt filii Sponſi lugere, quamdiu cum illis eſt Sponſus? Venient autem dies, quando auferetur ab eis Sponſus, & tunc jejunabunt.* At *abſtinentiæ* nomen latius patet quam jejunii. Abſtinent a cibo ægri, quod illum faſtidiant, inopes quod careant, avari quod illum emere recuſent; gulæ, & ventri dediti, ut majori aviditate, & voluptate poſtea liguriant; hypocritæ, ut ſanctimoniæ laudem apud imperitam plebem aucupentur: illos tamen jejunare in nullius, niſi inſani, mentem venire poteſt. Quod ſi de ſtudioſorum actibus ſolum diſputatio ſuſcipiatur, reſponſio occurrit, abſtinere etiam eos, qui famem in die, bis, aut ter explent, tolerant vero, & ſine merito, ſæpiſſime. Et quod de ſtudiis dicimus, ad tempus, & ciborum delectum accommodari etiam poteſt. Vocabant ergo olim jejunia *abſtinentias*, quod diebus jejunii ab omni delicatiori cibo, & actu intemperantiæ, & incontinentiæ abſtinere Chriſtiani deberent, juxta illud Origenis [a]: *Quando jejunamus, o viri, abſtineamus nos, ut non guſtemus carnem, nec vinum, nec ſuperfluas eſcas.* Et illud Baſilii [b]: *Carnes non edis, ſed comedis fratrem tuum; a vino abſtines, ſed ab injuriis tibi non temperas.* Temperantiam enim partem eſſe abſtinentiæ conſtat. Pertinet enim temperantia ad eas voluptates, quas tactus, guſtuſque progenuit, communes cæteris animantibus, ut Ariſtoteli [c] placuit. Abſtinentia vero ad alias etiam extenditur. Hi enim, qui vel fabulis, vel hiſtrionum cantu delectantur, quod ad auditum pertinet, vel his rebus gaudent, quæ viſu percipiuntur, ut coloribus, figuris, vel pictura, vel roſarum, florum, vel unguentorum odoribus capiuntur, quod ad odoratum ſpectat: & his omnibus virtutis ſtudio abſtinent, temperantes dici non poſſunt, ut Ariſtoteles docet: dici tamen poſſunt abſtinentes. Quam virtutem eandem eſſe putarem cum ea, quæ continentia dicta eſt ab Ariſtotele [d]: nam de virtute abſtinentiæ hoc nomine nuncupata, ipſum, & reliquos morales Philoſophos meminiſſe, non video. Quare eorum ſententiam non probo, qui temperantiam proprie eſſe volunt, quum quis abſtinet a nocivis, neceſſariis contentus: abſtinentiam vero tantum, quum quis abſtinet a neceſſariis: nam abſtinentiæ fructum illum percepiſſe, qui lege jejunii contentus, nihil de neceſſariis ſuſtulerit, quis jure diffitebitur? In his igitur (ſive *jejunia* voces, ſive *abſtinentias*, nomina rerum nihil jam moror) adeo ſe exercebant primitivæ Eccleſiæ Patres, exercerique volebant reliquos Chriſti imitatores, ut non eos tantum, qui ſecundum Eccleſiaſtici judicis arbitrium, privata, vel publica pœnitentiæ lege devincti jejunare tenebantur; ſed & eos quoque, qui nihil pœna dignum admiſerant, ad jejunii obſervationem excitarent. Nec immerito; nam inter ea quæ homines ad peccandum majori ſtimulo provocant, carnis concupiſcentia eſt. Quo enim carnis ſenſus homini jam ab ineunte ætate eſt familiarior (exortus enim eſt una cum eo, & ad extremum vitæ ſpiritum materiam præſtat, quo nutriatur) eo ad alliciendum magis, ad debellandum, & obtinendam de ipſo victoriam potentior eſt. Idcirco majores noſtri ad refrænandam hanc carnis vim, & petulantiam, multa prudenter, pie, & ſancte excogitarunt. Voluerunt enim nocturnis vigiliis veſtitu aſpero, caſtigatione verberum, externo corporis labore, carnis ſenſum coerceri. Sed cum multo majorem virtutem jejunio & abſtinentiæ ineſſe experimentis multis agnoviſſent, jejunium ſemper tanquam firmiſſimum adverſus diaboli, carniſque inſultus præſidium elegerunt, in primaque acie ſemper collocarunt. Eo conſilio Quadrageſimæ jejunium inſtituerunt; primo, ut maculas, quas reliquo anni tempore contraxerant, jejunii pœnitentia his diebus eluerent; tum ut quaſi decimas totius anni Auctori vitæ, qua fruimur, redderemus, ut docuit Beatus Gregorius [e]. Nec eo factum ſatis majores noſtri putarunt, ſed cum viderent vitæ noſtræ momenta, non ſolum per annos integros, ſed per menſes interdum decurrere, duodecim menſes, quibus annus ſolaris conſtituitur, in quatuor partes tribuerunt, ſinguliſque earum jejunia (qua de cauſſa *quatuor temporum* vocant) triduana præfixerunt: ut gratias Deo redderemus pro præterito trimeſtri ſpatio, quod illo nos, noſtraque pro ſua clementia proſpere tutari dignatus ſit; & ob expiationem eorum delictorum, quæ illis menſibus, vel ignorantia, vel malitia admiſimus;

Matth. 9.

a *Lib. 3. in Job.*
b *Homil. 1.* De jejunio.
c 3. Ethic. *Cap.* 10.
d *L. 7. Ethic. Cap. 1. & 2.*
e *Hom. 16. in Evang.*

ſimus ; & ut proponeremus ineuntibus ſingulis illa quatuor anni temporibus (indicuntur jejunia circa præcipuas anni verſiones, quas ſolſtitia, & æquinoctia vocant) actiones noſtras, ſtudia, & cogitationes divinæ voluntatis arbitrio moderari. Et quia interdum vita noſtra multis, & frequentibus remediis indiget ; ideo non trimeſtre illud expectandum voluerunt, ſed aliud magis opportunum excogitarunt. Singulis enim menſibus voluerunt ab Epiſcopis aliquot dies jejuniis præſcribi : quot autem illi eſſe deberent, & quando, eorundem Epiſcoporum judicio placuit reſervari. Nec menſes ſolum agi noluerunt ſine jejunio, ſed nec hebdomadas ipſas, ſive ſeptimanas : harum enim ſingulis diem unum ademerunt, ſextam ſcilicet Feriam, quam diem Veneris vocant : huic autem Hiſpani alterum ſingulari religione jejunio conſecrarunt, Sabbatum ſcilicet. Qui præſtantius vitæ inſtitutum ſequebantur, quartam etiam Feriam adjiciebant; nec his contenti alii, omnes dies jejunio celebres cuſtodiebant; alii autem nihil ſe promeruiſſe putabant, ſi hia diebus jejunium, ut reliqui, vel ſiccorum eſu agerent ; quare via ſexto die alimento minus neceſſario reficiebantur, ſicut cicadæ rore viventes, & canticis inediam compenſantes, ut Philo [a] ſcripſit : *Temperantia* (inquit) *tanquam fundamento in animo jacto, virtutes cateræ ſuperſtruuntur. Nec cibum, nec potum quiſquam ſumit ante ſolis occaſum. Nonnulli ex illis vix tertio quoque die famem ſentiunt. Nec deſunt qui prælauto excepti ſapientiæ epulo, perdorant duplum ejus temporis, & vix ſexto die deguſtant cibum neceſſarium, aſſueti ſicut cicadæ rore vivere, & canticis ſolari inediam.* Hæc ille de Chriſtianis Alexandrinis, Marci, primi Civitatis illius Epiſcopi Diſcipulis; & veroſimile eſt, aliis Civitatibus, & locis idem præſtitiſſe alios. His autem liberis jejuniis omiſſis, quæ ad perſtringendam hujus ſæculi cæcitatem tantum delibavimus, ut ea cum maxima laude, & merito ſuſcipiuntur; ſic etiam citra ullam noxam prætermitti poſſunt; neceſſaria vero, ideſt, illa quæ a Præpoſitis Eccleſiæ in vim præcepti præſcribuntur, citra cauſam neceſſariam omitti ſine culpa non poſſunt : qualia illo tempore judico ea jejunia, quæ ſingulis menſibus ab Epiſcopis præſcribebantur. Ferventi primitivæ Eccleſiæ devotione multa ab Epiſcopis indicta fuerunt majori ſeveritate jejunia, communi populi uſu, conſenſuque recepta, quæ poſt aliquot ſæcula, conniventibus iiſdem etiam Epiſcopis, in uſu eſſe deſierunt, & ex neceſſariis libera facta ſunt: jam enim juſtiſſimum Canonis hujus præceptum, pro conſilio hac ætate accipiendum obſervo, ni Superiorum accedat auctoritas.

Can. XXXVI. hujus Concilii.

[a] De vita contemplat.

COMMENTARII NOVI.

J*Ejuniorum ſuperſtitiones.*] Jejunium vocatur *ſuperſtitio*, ut patet ex Indiculo Pœnitentiæ, & infra Cap 26 errorem placuit corrigi, *ut omni Sabbathi die ſuperpoſitione celebremus.* LOAISA.

Jejuniorum ſuperpoſitiones.] Jejunia ſuperponere, eſt jejunia de novo imponere, & indicere : quæ fuerint illa jejunia, quæ ſingulis menſibus, præter ſtationes Feriæ ſextæ, & Sabbathi, ſuperimpoſita eſſent in Hiſpania, non facile eſt dicere, cum ea peculiari quadam Lege, & conſuetudine celebrarentur in illa Provincia. ALBASPIÆUS.

Jejunii obſervationem quis non prædicavit ? quis meritum, & ejus virtutem non commendavit ? nullum ſpecialiter induco, immo omnes certatim produco. Sufficiant encomia D. Ambroſii, Lib. *De Elia, & jejunio*, Cap. 3. ubi ait : *Quid jejunium, niſi ſubſtantia cæleſtis, vita Angelorum, radix gratiæ, & fundamentum caſtitatis ?* Unde quot oppugnatores in Eccleſia non habuit, qui illud irridebant, aut veſaniæ damnabant ? quos docte refellunt Caſtro Lib. *adverſus hæreſes*, verbo, *Jejunium*. Bellarminus, Tom. 3. *De bonis operib.* Tertullianus, *De jejun.* Jejunium, licet metaphorice pro abſtinentia a culpis, & vitiis accipiatur apud Iſaiam, Cap. 58. ibi : *Nonne hoc eſt magis jejunium, quod elegi, diſſolvi colligationes impietatis ?* D Hieronymus ſuper Matthæum, Cap 7. *Jejunium*, inquit, *eſt non ſolum ab eſcis, ſed a cunctis illecebris abſtinere.* D Auguſt in Evangel. Lib. 2. Quæſt. 18. *Sacra Scriptura docet jejunium non a concupiſcentia ciborum tantum ſed ab omni lætitia temporalium delectationum.* Beda in Lucam : *Jejunium generale eſt, non ſolum ab eſcis, ſed a cunctis illecebris abſtinere carnalibus.* Tamen in Jure noſtro accipitur pro abſtinentia a cibo, juxta diffinitionem Iſidori, ibi : *Jejunium eſt parcimonia victus, abſtinentiaque ciborum.* Olim tamen primis florentis Eccleſiæ temporibus jejunantes non ſolum a cibo, ſed a potu abſtinuiſſe, virgineamque ſalivam jejuniis conſtituto ſpatio continuiſſe, conſtat ex Tertulliano, Lib *De jejun.* Cap. 6. *Ipſa natura enunciavit, quale nos ante pabulum, & potum in virgine adhuc ſaliva exhibere conſuevit.* Unde legimus in Actibus S. Fructuoſi Martyris, quod cum ei poculum fratres offerrent, quo Martyr recrearetur, conſtanter, cum jejunaſſet, illud recuſaſſe. Prudentius :

Jejunamus, ait, recuſo potum,
Nondum nona diem reſolvit horam.

Obſervavit Georgius Ambian. ad Tertullianum, *De jejun.* Cap. 10. Obſerv. 4.

Circa originem jejunii, & abſtinentiæ, aliqui ab ipſorum Protoplaſtorum ortu illud ceperunt, dum ipſis in deliciarum hortis primum collocatis ex ligno ſcientiæ boni, & mali, Dominus, ne comederent, præcepit. Baſilius, Serm 1. *De jejun.* Hoc tamen potius ad abſtinentiam, quam ad jejunium pertinet; ſed ubi populus Judaicus poſt diluvium congregari cœpit, varia jejunia obſervavit, alia communia, ſeu publica, alia privata. Communia duplici modo, aut ſtata, aut extraordinaria, quæ ob minantem calamitatem indicebantur. De prioribus intelligitur illud Zachariæ 8. verſ. 19. ubi referuntur quatuor jejunia, videlicet quarti, quinti, ſeptimi, & decimi menſis, quæ ſervabantur a Judæis, ut docent D. Hieronimus, & Rupertus in eum locum, Tornielius anno MMOXLIX. Num. 42.

Ex-

Extraordinariorum exempla ſunt Lib. 2. Paralip. Cap. 20. ubi Joſaphat Rex indixit jejunium univerſo populo, quando Moabitæ veniebant contra illum; & Lib. 1. Eſdræ. Cap. 21. ubi Eſdras illud indixit pro felicitate itineris, quando ex conſenſu Regis Artaxerxis e Civitate Babylonica profectus eſt in Hieruſalem, & Cap. 20. & 26. Judic. Lib. 2. Reg. Cap. 7. Judith. Cap. 4. & 8. Hieremiæ, Cap. 38. Privata jejunia dicebantur, quæ quis ex propria devotione, aut Dei inſpiratione aſſumebat. Sic Moyſes Legem accepturus, jejunavit per quadraginta dies, Cap. 34. Exodi, verſ. 28. & Elias fugiens perſecutionem Jezabelis jejunavit totidem diebus, Lib. 3. Reg. Cap. 19. Neque apud Gentiles deeſt hujus inediæ exemplum; nam Imperator Nerva abſtinentia vitam finivit, ut teſtatur Dio Caſſius, Lib. 58. Sed ut ad Legem gratiæ perveniamus, maxime Dominus commendavit jejunium exemplo, jejunando per quadraginta dies, & quadraginta noctes, Matthæi Cap. 4. verſ. 20. ejus efficaciam docendo, Matth. Cap. 17. illis verbis: *Hoc genus dæmoniorum non ejicitur, niſi per orationem, & jejunium.* Et etiam prædicando, poſt ejus mortem Diſcipulos jejunaturos fore, Matthæi Cap. 9. verſ. 15. & in aliis caſibus expenſis a Tertulliano, *De jejun.* Cap. 7. & 8. Unde licet ſpeciale non adſit præceptum Legis Divinæ circa modum, & tempus jejunii, tamen in genere juſſum eſſe, docet Auguſtinus in Epiſtola 86. ad Caſulanum: *Ego*, inquit, *in Evangelicis, & Apoſtolicis Literis, totoque Inſtrumento, quod appellatur*, Teſtamentum novum, *animo id revolvens, video, præceptum eſſe jejunium; quibus autem diebus non oportet jejunare, & quibus oporteat, præcepto Domini, vel Apoſtolorum, non invenio diffinitum.* Sanctus Leo Serm. 4. *De jejun.* Probat Bellarm. ubi ſupra, Cap. 7. Quare Eccleſia, quæ alia præcepta generalia, ut Comunionis, & Pœnitentiæ, determinavit, ita etiam indixit certis anni temporibus jejunium Fidelibus ad maccerationem corporis, juxta illud Paulli, 1. ad Corinth. Cap. 9. *Caſtigo corpus meum, & in ſervitutem redigo.* Quæ verba de jejunio accipiunt Chryſoſtomus, & Theophilactus; præcipue quia per jejunia diſponitur animus ad orationem, & rerum Cæleſtium contemplationem, atque ad colendum Deum. Concilium Nicænum, Canone v. Tertullianus de reſurrect. *Sacrificia Deo grata, dico jejunia, & ad ſatisfaciendum pro peccatis.* Ut probat Card. Bellarminus, ubi ſupra Capite 11.

Itaque jam a temporibus Apoſtolorum legimus in Eccleſia jejunia certis temporibus imperata, aliaque poſtea ab eorum Succeſſoribus indicta, ut jejunium Quadrageſimæ, de quo aliqua adduxi in Cap. *Cappellanus*, *De Feriis quatuor temporum.* De quo nonnulla notavi in Cap *Dilectus*, *De tempor. Ordin.* Sabbathi, de quo infra in Can. xxvi. late agemus; & in qualibet hebdomada jejunium quartæ, & ſextæ Feriæ, quod a temporibus Apoſtolorum jam obſervari patet ex Can. LXVIII. Apoſtol. ejuſque meminerunt S. Ignatius ad Philipp. Epiſt. 8. Tertull. *De jejun.* Cap. 14. *Cur Stationibus quartam, & ſextam Sabbathi dicamus?* Epiphanius in *Compend. Fidei*, Auguſt. Epiſt. 68. Iſidorus Lib. 1. *De Offic. Eccleſ.* Cap. 42. Origenes, Hom. 10. in Levit. Quorum verba referunt Bellarminus ſupra Cap. 17. Gazæus in *Not. ad Caſſian.* Lib. 5. Cap. 24. Gothofred. in *Diſſert.* Philoſtorg. Lib. 10. Cap. 12. & hoc jejunium fuiſſe præceptum, non autem perſuaſum, ut voluit Bellarminus, conſtat ex dicto Can. LXVIII. ubi æqualiter punitur qui Quadrageſimæ, quam qui quartæ, & ſextæ Feriæ jejunium ſolverit ex Canone III. S. P. Martyris Epiſcopi Alexandrini: *Non reprehendat nos quiſquam quartam, & ſextam Feriam obſervantes; quia nobis jejunare ſecundum traditionem præceptum eſt.* Ex Cap. *Jejunia*, *De Conſecrat.* Diſt. 3. *Jejunia ſane legitima, ideſt, quartæ, & ſextæ Feriæ, non ſunt ſolvenda, niſi grandis aliqua neceſſitas interveniat.* Huius jejunii indictionis rationem reddit D. Auguſtinus dicta Epiſtola 68. ad Caſulan. *Cur autem quarta, & ſexta maxime jejunet Eccleſia, illa ratio reddi videtur, quod, conſiderato Evangelio, ipſa quarta Sabbathi, quam vulgo quartam Feriam vocant, concilium reperitur ad occidendam Dominum feciſſe Judæi. Deinde traditus eſt ea nocte, quæ jam ad ſextam Sabbathi, quæ dies Paſſionis eſt.* Conciſe Appollon. dicto Cap. *Jejunia*: *Quia quarta Feria Judas de traditione Domini cogitavit, & ſexta Feria crucifixus eſt Salvator.* Illuſtrant Bellarm. & Gothufred. ſupra, Benedictus Heſtenus, *Diſquiſit. Monaſtic.* Tract. 7. Diſquiſit. 1. Sed poſtea frigeſcente Diſciplina Eccleſiaſtica, jejunium quartæ Feriæ penitus abolitum fuit; ſextæ autem Feriæ imperfectum tantum remanſit, hoc eſt, abſtinentia a carnibus. Unde conſtat, temporibus hujus Concilii non ſolum ſingulis menſibus, verum & ſeptimanis jejunia a Fidelibus obſervari. GONZALEZ.

Non ita ſeveri, aut rigidi fuerunt PP. Eliberitani, ac nonnulli volunt, ſive ita ut omnem humanitatem exuerent. Hanc enim ſatis oſtendunt, dum in præſenti Canone ita jubent, jejunia per ſingulos menſes celebrari, ut excipiant Julium, & Auguſtum, ſaltem a frequentia, aut immediata continuatione jejuniorum. Id poſtea explanabimus Capite 49. ſeq. Nimirum, adhuc in medio fervore diſciplinæ Eccleſiaſticæ, & auſteritatis miræ (quæ nobis nimium delicatis horrorem ſimul, & erubeſcentiam excitat) nolebant humanam naturam interimere, ſed corrigare a vitiis; nec deſtruere, ſed ſanare a morbis animæ per immoderantiam contractis. In eum vero finem ita præſcribebant jejunia per ſingulos anni menſes, ut tamen pauciora eſſent Julio, & Auguſto; quum calor vehemens nonnihil amplius alimenti exigit, vel maiorem eius continuationem, quam alio quovis tempore anni.

Sane ſi quemadmodum noſtris temporibus Latini jejunare ſolemus, ita tunc fieret, nullatenus PP. Eliberitani indulgerent aliquid menſibus Julio, & Auguſto. Tam enim facilia ſunt jejunia hodierna, ut abſque gravi moleſtia tolerari poſſint a quibuslibet ho-

minibus, ſaltem mediocriter temperatis, etiam æſtivo tempore, & ſæpius in hebdomada. Exceptis enim carnibus, & quæ inde procedunt, veluti lacte, & ovis &c. tot alia ſuperſunt piſcium, ferculorum, leguminum, herbarum, & condimentorum, ac fructuum genera permiſſa ad unicum prandium, ut poſſint plene conſulere neceſſitati, & moleſtiam famis expellere.

Olim autem quælibet jejunia aſperrima erant, & quæ adhuc interpolata, vix in æſtate poterant tolerari. Abſtinebatur enim ab eſu carnium ita, ut earum nomine etiam piſces intelligerentur, ſive generaliter omne mactabile, tum præterea ova, caſeum, & vinum. Unde in Synodo Trullana, Canone LVI. dicitur: Νηστείαν ἐπιτελεῖν δεῖ, καὶ ἀπέχεσθαι, ὥσπερ αὐτοῦ παντοίου, οὕτω δὴ καὶ ᾠοῦ, καὶ τυροῦ. *Jejunium perficere oportet, & abſtinere, quemadmodum ab omni mactabili, ſic ab ovo, & caſeo.* Eodem ſenſu Sanctus Baſilius, Homilia 1. de Jejunio: *Carnes non edit, vino abſtinet, veſperam expectas, ut cibum capias.* Similiter Theophilus Alexandrinus Epiſcopus in Epiſtola Paſchali ad Eccl. Ægypti ait; *Qui Legum præcepta cuſtodiunt, ignorant vinum in jejuniis, & carnium eſum repudiant.*

Præſertim vero in Quadrageſima integra ſervabatur xerophagia, id eſt, aridorum victus dumtaxat. Unde in Canone Laodiceno dicitur: Δεῖ πᾶσαν τεσσαρακοστὴν νηστεύειν, ξηροφαγοῦντας. *Oportet, totam Quadrageſimam jejunare, aridis veſcentes.* Nec ſolum Græci, ſed & Latini aridis dumtaxat veſcebantur, teſte Tertulliano in Libro adverſus Pſychicos dicente; *Xerophagiam obſervamus, ſiccantes cibum ab omni carne, ab omni juruleutia, & humilioribus quibuſcumque pomis, ne quid vinoſitatis, vel edamus, vel potemus.* Soli fere Orientales aſperrimum jejunandi ritum uſquemodo retinent, qualis antea fuit, & præterea Æthiopes, in huc certe laudandi; ut proinde non levem notam incurrerint aliquot Miſſionarii volentes extirpare eam conſuetudinem, quam Sancta Romana Eccleſia nunquam improbavit, ſed potius laudavit ſemper in quibuslibet Orientalibus, & laudat modo; immo in omnibus iis, qui adeo rigide jejunare volunt, CARD. DE AGUIRRE.

Exceptis diebus duorum menſium, Julii & Auguſti, ob eorundem infirmitatem.

CAPUT QUINQUAGESIMUM.

Cur his duobus menſibus jejunia ſublata.

Ut rebellantem ſpiritui carnem jejunio, & abſtinentia ſerio edomari cupiunt Eccleſiæ Præfecti, ſic corporum ſaluti, & incolumitati prudenter ſtudent, & ſuaviter provident; mortem enim peccatorum, vel adverſam valetudinem nolunt, ſed ut diu vivant, & ad Dominum ex animo convertantur. Iccirco menſes duos, quos ferventes Bæticæ Provinciæ calores, febrium æſtibus, & aliorum morborum infeſtos reddunt, & periculo obnoxios liberos decreverunt lege jejunii; ne ſi nimium illis menſibus abſtinerent, immodica caloris vi reſolverentur, & ea inedia flaceſcentes, ad ferenda jejunia menſium reliquorum redderentur imbecilliores. Non diſſimilem conſtitutionem tulit Gallia in Concilio Turonenſi II. a in jejuniis Monachorum obſervandam. Cum enim ea frigidior ſit ob majorem ſolis receſſum (Septentrioni enim octo, vel novem gradibus propinquior eſt) ſolum Auguſtum menſem, diverſa tamen reddita ratione, a lege jejunii exemerunt, etſi illos, qui Julio menſe infirmari cœpiſſent, eodem beneficio fruituros declaraverint. Concilii Turonenſis verba hæc ſunt: *De jejuniis vero, antiqua a Monachis inſtituta ſerventur, ut de Paſcha uſque ad Quinquageſimam, exceptis Rogationibus, omni die fratribus prandium præparetur; poſt Quinquageſimam, ſola hebdomada exacte jejunent ſecunda, & quarta, & ſexta die; exceptis iis, qui aliqua infirmitate conſtricti ſunt; in Auguſto, quia quotidie Miſſæ Sanctorum ſunt, prandium habeant* (Miſſas Sanctorum, & feſtiva eorum ſolennia jejuniis libera, non ſine ratione, voluerunt) *Septembri toto, & Novembri, ſicut prius dictum eſt, ter in ſeptimana.* Voluerunt ergo eos, qui Julio menſe infirmari cœpiſſent, lege jejunii non obſtringi: ſanos autem toto menſe Auguſto ob Sanctorum feſtivitates in ipſo celebrandas: quarum nonnullas fortaſſe in eundem rejecerunt, ut jejunii ſeveritatem in reliquis obſervantes, Auguſti iniquitati inſervientes poſſent commodius relaxare. Eadem pietatis conſideratione, quartam, & ſextam Feriam jejunio Monachorum conſecratas a Divo Benedicto b, ipſe tota æſtate, cum nimii eſſent calores, legibus ſolvit.

a Can. 13.

b C. 41. Reg.

In Oriente etiam jejunium Auguſti menſis interdictum fuiſſe a Synodo Conſtantinopolitana, conſtat ex 11. Quæſtione Monachorum ad eandem Synodum tempore Nicolai Patriarchæ Conſtantinopolitani. Quæſtionis verba cum interpretatione Balſamonis recitabo, ut compertum habeant antiquitatum ſtudioſi, quæ de jejunio hujus menſis obſervavit vetuſtas.

Quæſtio.

An oporteat jejunium in Auguſto peragere? Reſp. Erat prius in hoc tempore jejunium, ſed tranſlatum eſt, ne cum Gentilium, quæ hoc tempore fiebant, jejuniis incideret. Sed tamen adhuc multi homines hoc jejunium jejunant.

BALSAM. *De hoc jejunio aliquando quæſitum eſt coram potenti, & ſancto noſtro Domino, & Imperatore, præſente Sanctiſſimo illo Patriarcha Domino Luca, & qui cum eo inventi ſunt, Antiſtitibus. Et nonnulli quidem dicebant, non debere nos jejunare propter tranſlationem, quæ in reſponſione declaratur. Alii autem contra dicebant, quod, quoniam ſa-*

ſancta Synodus dicit abſque ulla dubitatione jejunium fuiſſe prius hoc tempore, ſed fuiſſe translatum; non declaratur autem, ubi, & quomodo traslatio facta ſit, debemus neceſſario jejunare. Patriarcha autem, & Antiſtites pronunciarunt, eſſe inexcuſabile jejunium Augusti menſis: & ad dicti ſui comprobotionem etiam unionis deciſione utebantur, quæ tractat, trigamos ter in anno eſſe Socramentorum participes, ſcilicet in Paſchate, in feſto Dormitionis ſanctiſſimæ Deiparæ, & in Notivitate Domini noſtri Jeſu Chriſti; ac quod in eis præcederet jejunium, & ejus utilitas. Quibuſdam autem tunc quoque dubitantibus, quod nuſquam inveniretur præſcripta ejus jejunii dierum quantitas, dixit ipſe ſanctiſſimus Patriarcha, quod cum dies hujus, & illius, quod ante Chriſti Natalem ſit, jejunii non declareatur ab ulla Scriptura, cogimur ſequi non ſcriptam Eccleſiaſticam traditionem, & debemus jejunare a primo die Auguſti, & a XIV. menſis Novembris. Sin autem propter corporalem imbecillitatem id ſolvere cogamur, Epiſcopali permiſſione dies declarati in Auguſtum redigentur: nam hoc quoque placuit ex non ſcripta Eccleſiaſtica traditione. Et hæc quidem aliquando dicta ſunt. Ego autem cum poſtea conſideraſſem, undenam, & quomodo hæc duo jejunia tradita ſunt, ſcilicet Dormitionis ſanctæ Deiparæ, & Nativitatis Jeſu Chriſti & Dei noſtri, ac etiam jejunium, quod ſit ante feſtum Sonctorum Apoſtolorum, & jejunium ante Transfigurationem; & an neceſſario debeamus hæc jejunare, & quot diebus; dico, hoc quidem feſtorum jejunium eſſe inexcuſabile; ejus autem dierum quantitatem non eſſe numero in omnibus æqualem, ut eſt in magna Quadrageſima, ſed ante ſeptem quidem dies uniuſcujuſque horum feſtorum, omnes fideles, laici ſcilicet, & Monachi, coguntur jejunare inexcuſabiliter, & qui non ita faciunt, ab orthodoxorum Chriſtianorum communione alienantur.

Hæc olim in Oriente & Occidente jejuniorum Julii & Auguſti obſervatio, quam hodie Catholica, vel Hiſpanica Eccleſia non retinet; in Julio enim abſtinentiæ lea indicta eſt vigiliæ Sancti Jacobi: in Auguſto vigiliæ D. Laurentii, Bartholomæi, & Aſſumptionis; & ſi quæ alia, aut Superiorum præcepta, aut Fidelium temperantia induxerit, vel devotio.

COMMENTARII NOVI.

CEnſeo, attento exemplari mſ. antiquiſſimo S. Æmiliani, quo uſus fuit D. Loaiſa, non eſſe legendum: *jejunia, ſeu abſtinentias*, ut pleraque alia habent, ſed: *jejuniorum ſuperpoſitiones*; ideſt, jejunia ſuperaddita. Sic certe poſtea Can. xxvi. injungitur die Sabbathi *ſuperpoſitio jejunii*. Nimirum facta communibus quartæ, & ſextæ Feriæ; non enim PP. Eliberitani adeo tenaces auſteritatis & diſciplinæ Eccleſiaſticæ, auſi fuiſſent auferre, aut minus probare jejunia menſium Julii, & Auguſti, *ob eorum infirmitatem*, ſive qualitatem aduſtam. Eccleſia enim, tam Latina, quam Græca a tempore Apoſtolorum eouſque, & multis ſæculis poſtea, ſingulis hebdomadis cujuslibet menſis, ſaltem poſt Pentecoſten, quarta, & ſexta ut minimum Feria, jejunium ſervare ſolita fuit, abſque ulla menſium diſtinctione. Quare hoc loco non diſpenſatur in jejuniis quartæ, & ſextæ Feriæ Julii & Auguſti; ſed ſolum vetantur illorum ſuperpoſitiones, ſive additiones, quas Epiſcopi facere ſolebant, quoniam ſi jejunia iis menſibus eſſent plura, aut continuata, ſub ardore ſolis, & præſertim in Bætica, poſſent abſumere humidum, quod radicale vocant, & febres acutas, ac morbos exitiales corporibus afferre.

In jejuniis vero interpolatis utriuſque ejus menſis, non imminet id periculum. Unde jejunia Feriæ quartæ, ac ſextæ, immo & ſecundæ, in regulis antiquorum Patrum præſcripta leguntur a Pentecoſte, & deinceps, nulla exceptione facta Julii, & Auguſti. De Græcis jam vidimus ex Balſamone, qualiter ligarentur præcepto jejunandi *omnes Fideles, laici, & Monachi*, ſeptem diebus ante Dormitionem Deiparæ, quamvis incidat in Auguſtum. Verum inter Latinos S. Cæſarius in Regula ad Monachos, Cap. 22. inquit: *A ſancto Paſcha uſque ad menſem Septembrem quarta, & ſexta tantum jejunandum*. Ubi nullatenus excipit Julium, aut Auguſtum ab eo onere interpolati jejunii.

S. Iſidorus in Regula Cap. 12. præſcribens tempora jejuniorum totius anni, inquit: *Secundum jejunium interdianum poſt Pentecoſten alia die inchoatum, uſque ad æquinoctium autumnale protenditur, ternis ſcilicet diebus per ſingulas hebdomadas, propter ardorem ſolis*. Ubi apertiſſime oſtendit, ſe etiam de Julio, & Auguſto loqui. Mitius vero S. Pater Benedictus Regulæ ſuæ Cap. 41. *A Pentecoſte autem tota æſtate (ſi labores agrorum non habent monachi, aut nimietas æſtatis non perturbat) quarta, & ſexta Feria jejunent uſque ad nonam; reliquis vero diebus ad ſextam prandeant, &c.*

Denique redeundo ad Græcos, ii quibuslibet menſibus totius anni a primis ſæculis jejunia religioſe obſervarunt ut minimum duo qualibet hebdomada. Unde in quodam fragmento, *De Jejunio Græcorum*, exſtante in Bibliotheca Colbertina, & Latine verſa a Jacobo Loppin M. B. Congregationis S. Mauri Galliarum, inter alia legitur: *Si quis vero, vel Epiſcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, vel Subdiaconus, aut Lector, aut aliquis fidelis, oleo, & obſonio veſcitur Feriis quarta, & ſexta totius anni, exceptis videlicet Dominicis, & feſtis, extra infirmitatem; ſi Clericus fuerit, deponatur; ſi laicus excommunicetur, ut tranſgreſſor Divinæ Legis*. Nunquam itaque minus probata fuerunt jejunia Julii & Auguſti; ſed ſola illorum ſuperpoſitio. CARD. DE AGUIRRE.

Si retineamus lectionem, *jejuniorum ſuperpoſitiones*, quam defendit Loaiſa, alia eſt mens hujus Canonis, videlicet, ut ſi quæ occurrant jejunia menſe Julio, vel Auguſto, non continuentur uſque in aliam ſequentem diem. Superpoſitio enim jejunii eſt, quum extenditur, aut producitur ad longum tempus, quo

in

n ſenſu dixit Tertull. Lib. *De orat.* Chriſtum ampliando Legem Decalogi, qua dicitur: *Non occides ad iram*, ideſt, non iraſcecis, dixit: *Decalogo ſuperp ſuiſſe iram*. & Dionyſ. Alexand. in Can. 1. dixit ὑπέρθεσιν de his qui in hebdomada ſancta jejunii diebus prorogant jejunium ultra tempus conſtitutum, ut recte obſervat Hugo Menardus in *Concordia regul.* Et ex Solino, & Epiphanio probat Joan. Dartis in 15. Diſt. fol. 43. qui retenta prædicta lectione exiſtimat in præſenti Canone non prohiberi jejunia duobus menſibus, videlicet Julio & Auguſto, ſed tantum prohiberi ſuperſitiones, ideſt continuare jejunium ultra horam præfixam, & diem præſcriptum. Retenta tamen hac ſententia, vel Mendozæ interpretatione, illud liquet, Eccleſiam ſcilicet in impoſitione jejunii, & cuiuſcumque abſtinentiæ nunquam intendere vitam humanam lædere, aut ſaluti detrimentum afferre. Cap. *Quadrageſima*, ibi: *Niſi quem infirmitas impedierit*. Cap. *Quia die Sabbathi*, *De conſerratione*, Diſtinctione 5. Docent Leſſius, *De Juſtitia*, Lib. 4. Cap. 6. Dub. 6. Paullus Zachias, Libro 10. *Quæſt.* Conſil. 58. GONZALEZ.

C A N O N XXIV.

De his, qui peregre baptizantur, ut ad Clerum non veniant.

* *Peregre.* Omnes, qui in * peregrinatione fuerint baptizati, eo quod eorum minime ſit cognita vita, placuit, ad Clerum non eſſe promovendos in alienis Provinciis.

Apud Ivonem Par. 6. Cap 352. & Gratianum in Cap. *Omnis*, 98. Diſtinct. *Omnes, qui peregre fuerint baptizati, eo quod eorum minime ſit cognita vita, placuit, ad Clerum non eſſe promovendos in alienis Provinciis.*

CAPUT QUINQUAGESIMUM PRIMUM.

Quæ cautio olim in Clericorum Ordinatione adhiberetur.

Quos ad Clerum olim admittebant Epiſcopi, non ſolum a crimine, ſed a criminis ſuſpicione liberos, juxta Paulli præceptum, eſſe volebant. Qua ratione conſuluiſſe eos antea omnes Presbyteros, Diaconos, & plebem, quæ eſſent illorum actiones, quæ ſtudia, qui mores, quæ vita, ac tandem merita ſingulorum communi conſilio conſideraſſe, teſtis eſt D. Cyprianus a, ut hac diligentia adhibita, vel malorum crimina (ut idem ait) detegerentur, vel bonorum publicarentur merita: taleſque eligerentur, quales Dei miniſtros eſſe decebat. Quod & antea uſurpatum in Eccleſia, Lampridius b his verbis teſtatus eſt: *Ubi aliquis* (inquit) *voluiſſet, vel Rectores Provinciis dare, vel Præpoſitos facere, vel Procuratores, ideſt, rationes ordinare, nomina eorum proponebat, hortans populum, ut ſi quis quid haberet criminis, probaret manifeſtis rebus: ſi non probaſſet, ſubiret pœnam capitis: dicebatque*, GRAVE ESSE. CUM ID CHRISTIANI, ET JUDÆI FACERENT IN ORDINANDIS SACERDOTIBUS, *non fieri in Provinciarum Rectoribus, quibus & fortunæ hominum committerentur, & capita.* Confirmatum extat Concilio Carthaginenſi IV. c Cum autem eo tempore, quo Religionis Chriſtianæ ſemina non adeo altas egerant radices, multi eſſent, qui Religionis noſtræ myſteriis initiati, ſed minus plene in illis eruditi, ad has modo, modo ad illas Eccleſias, vel peregrinantes, vel errantes accederent, ſimulataque pietate in Clero adſcribi conarentur, ut obtenta ea dignitate ſenſim per fraudem, ac dolum malum penitus irreperent, & velut occupatis penetralibus, hoſpites ſuos Catholicos cum doctrina etiam Catholica extruderent, & profligarent: viſum eſt Patribus Hiſpanis, periculo huic eodem occurrere conſilio, huic morbo ſimili medicina mederi, his telis repellendis arma comparare ſimilia, Decreto promulgato, ne qui ex alienis Provinciis adventaſſent, numero miniſtrorum Eccleſiæ adſcriberentur, quod de eorum vitæ integritate, & Catholicæ Religionis profeſſione, certa, & conſtans opinio non haberetur. Id breviſſimis verbis expreſſit, & docuit etiam Gregorius d Magnus Epiſcopum Squillatinum, dum ait: *Afros paſſim, vel incognitos ad Eccleſiaſticos Ordines tendentes nulla ratione ſuſcipias; quia Afri quidem aliqui Manichæi, aliqui rebaptizati: peregrini vero plurimi, etiam in minoribus Ordinibus conſtituti, fictiores de ſe prætendiſſe honores ſæpe probati ſunt.* Ante Gregorium, Sylveſter Papa idem ſtatuit, ut refertur in fine epilogi Concilii Romani e ſub eodem: *Conſtituit etiam*, dicitur, *nulla ratione transmarinum hominem penes nos in Cleritatus gradu ſuſcipi, niſi quinque Epiſcoporum deſignatus ſit chirographis*. Ob Manichæos ad Urbem Romam peregrinantes idem conſtituiſſe Anaſtaſium Papam, refert Damaſus f, extatque eius Epiſtola Decretalis de eadem re ad omnes Germaniæ, & Burgundiæ Epiſcopos.

Quod ſi in Clero jam adſcripti ſint, cupiantque ad maiores Ordines aſcendere, niſi de prima ordinatione ex literis commendatitiis ſuorum Epiſcoporum, non eſſe ſuſcipiendos ad maiores, ex Conſtitutione Innocentii III. g liquet.

Hodie autem non ſolum transmarini homines, vel peregrini ex Regno alio, vel Provincia adventantes, ſed qui alterius ſunt Diœceſis, Clero adſcribi non poſſunt ab alterius Diœceſis Epiſcopo, niſi literis commendatitiis, ſeu dimiſſoriis proprii Epiſcopi ſint invitati.

a *Epiſt.* 33. *ad Cler. & plebem de Aurel. Lect.*
b *In Alexan. Severo.*
c *Can. XXII.*
d *Lib.* 1. *Regiſt Epiſt.* 25.
e *In fine epilogi apud Grat. C.* Nullus 98. *Diſt.*
f *In Pontifical. Refert Grat. in C.* Transmarinos, 98. *Diſt.*
g *C.* Inter. de Cleric. peregr.

Concilii Tridentini [a] Decreto, ea pœna ſtatuta, ut ordinans a Collatione Ordinum per annum, & ordinatus a ſuſceptorum Ordinum executione, quamdiu proprio Ordinario videbitur expedire, ſit ſuſpenſus. Nec Ordines tantum peregrini hi ſuſcipere vetantur in alienis Provinciis, ſed nec Sacroſanctum Miſſæ Sacrificium peragere, eiuſdem Tridentini [b] Decreto.

Conſtat hinc, non ſolum perſonæ privatæ, ſed & Provinciæ, vel Civitatis ſuſpectæ pericula cautiſſime præcavenda: quod ſanum, prudenſque conſilium, non Eccleſiaſticorum tantum, ſed & ſæcularium Principum obſervatione digniſſimum eſt, ne advenis ex ſuſpectis Provinciis (niſi Fide, & morum integritate probatiſſimis) familiariter utantur, vel eos ad privata conſilia, aut rerum publicarum tractationem admittant: hoc præſertim tempore, quo exterarum quarundam Provinciarum hæreſes, fraudes, doli, & omne genus improbitatis adeo crevit, ut quod olim de ſui temporis calamitatibus dixit Epiphanius [c], de his, quas hodie in convicinis Provinciis dolentes intuemur, commodius dici poſſe videatur: *Mirandum eſt hoc tempore, & non mirandum; mirandum, quod noſtro ſæculo omnia implentur; non autem mirandum, quod ea impleri neceſſe ſit.* Sed ut impleri illa omnia cernimus, ſic & illa oportet caveri,

[a] *Seſſ.* 23. De reformat. C. 8.

[b] *Seſſ.* 22. *Decreto*, De obſervan. & evitand. in celebratione Miſſæ

[c] *Lib.* 3. *Tom.* 2. *adverſ. Anidia.*

COMMENTARII NOVI.

TAnta olim in Clericis deſiderabatur vitæ ſanctitas, ut in eorum Ordinem non eſſet aſſumendus, qui extra Diœceſim Baptiſmum conſecutus eſſet: quod eius mores non eſſent ſatis cogniti.

In alienis provinciis.) In propria enim promoveri poterat, in qua eius vita ſatis erat perſpecta. ALBASPINÆUS.

Peregre baptizatos, in alienis Provinciis ſacris Ordinibus initiandos non eſſe, iam variis Juris teſtimoniis probarunt Decretiſtæ, Ivo Carnot. P. 6. *Decret.* Cap. 351. Gratianus in 98. Diſt. Antonius Auguſtinus in *Epit.* Lib. 28. Tit. 29. Sed nullo Eccleſiæ Decreto hoc elegantius exprimitur, quam præſenti Canone; ſiquidem in eo reddunt veram rationem huius prohibitionis PP. in illis verbis: *Eo quod eorum minime ſit cognita vita.* Non ante Baptiſmum, ſiquidem vitæ anteactæ maculas Baptiſmus diluit, omneſque irregularitates ex delicto provenientes tollit, ut probavi in Cap. 2. *De bigam.* & docet Gibal. *De irregul.* Cap. 6. Quæſt. 2. per totam; ideoque vitæ poſt Baptiſmum actæ habenda ratio eſt, cum temporibus huius Concilii periculum daretur, ne qui ex diverſis regionibus, immo & vicinis Provinciis veniebant, & in eis nati, vel diutius commorati erant, quantumcumque etiam per aliquot annos bonæ converſationis apparerent, aliquam, vel in tenera ætate irregularitatem contraxiſſent, vel ſimulatam, larvatamque pietatem haberent, eum a Catholica Religione per hæreſim, aut idolotatriam diſceſſiſſent. Exempla extant in Cerdone apud Epiphan. hæreſi XLI. in Valentino apud Irenæum, Lib. 4. Cap. 4. in Marcione apud Tertullianum in ipſum, & *De præſcript.* Cap. 30. quorum primus ex Syria, alter ex Ægypto, tertius ex Ponto, Romam venientes, ſimulantes Catholicam Fidem, in Eccleſiam recepti fuerunt. Aliis omiſſis, profero tantum exemplum ordinationis Origenis quem Virum tanta eruditionis gloria præditum, tanta ſanctitatis laude celebrem, qui tot annorum in Schola Alexandrina cum Orbis admiratione, & Antiſtitis ſui approbatione, abſoluto curriculo, confeſſionis etiam gloria celebris, non poterat non Sacerdotio dignus videri. Itaque eum, ut ait Hieronymus, *De Scriptor. Eccleſiaſt.* in Origene: *Jam mediæ eſſet ætatis, & propter Eccleſias Achaiæ, quæ pluribus hæreſibus vexabantur, ſub teſtimonio Eccleſiaſticæ Epiſtolæ Athenas per Palæſtinam pergeret, a Theoctiſto, & Alexandro, Cæſareæ, & Hieroſolymorum Epiſcopis, Presbyter ordinatus eſt.* Qui tamen occulto impedimento non carebat; nam cum ſibi virilia amputaſſet, quo caſtitatem tutius ſervaret, irregularis erat ex Can. XXI. & XXII. Apoſt. quæ forte occaſio fuerat, cur a proprio Epiſcopo in Presbyterum non cooptaretur, & cum ipſe iuxta Demetrii teſtimonium, ab Alexandro Epiſcopo Cæſareæ in Presbyterum ordinatus eſſet, variæ turbæ natæ fuerunt, privatæque offenſiones, & non ſolum Valeſiorum, ſeu Eunuchorum ſectæ, verum pertinaciæ eiuſdem Origenis in ſuis erroribus tuendis, ut referunt Hieronymus in *Origene*, & Epiphanius Hæreſi LXIV.

Sed ſi cognita eſſet vita, nota virtus, aperta modeſtia eorum, qui peregre baptizati erant, ſed jam per aliquod tempus in aliena Provincia degiſſent, rite ordinari poterant ab Epiſcopo proprio ratione domicilii immo illis Eccleſiæ primis ſæculis, plerumque petente plebe, & ſuffragantibus meritis, peregre baptizatos in Clerum cooptatos, immo & in Præſules electos fuiſſe, conſtat ex ſequentibus exemplis. D. Paullinus ab Epiſcopo Burdegalenſi baptizatus, a Lampio Epiſcopo Barcinonenſi ordinatus fuit, ut conſtat ex ipſius Epiſt. ad Alip. Quæſt. 35. apud Auguſt. 45. vero per ipſius Epiſtolas: *Quod enim indicaſti jam de humilitatis noſtræ nomine apud Mediolanum te didiciſſe, cum illic initiareris, fateor curioſius me velle condiſcere, ut ex omni parte te noverim, quo magis gratuler, ſi a ſuſcipiendo mihi Patre noſtro Ambroſio, vel ad Fidem initiatus es, vel ad Sacerdotium conſecratus, ut eundem ambo videamur habere Auctorem. Nam ego, etſi a Delphino Burdegalæ baptizatus, a Lampio apud Barcinonam in Hiſpania, per vim inflammatæ ſubito plebis ſacratus ſim; tamen Ambroſii ſemper, & dilectione ad Fidem nutritus ſum, & nunc in Sacerdotii Ordine confoveor, denique ſuo me Clero vendicare voluit, ut etſi diverſis locis degam, ipſius Presbyter cenſear.* Hieronymus, qui Stridonis Oppido natus in Dalmatia, Romæ probabiliter creditur baptizatus, a Paullino Antiochiæ Epiſcopo Presbyter ordinatus fuit, ut ipſe refert Epiſt. 57. 58. & 61. Auguſtinus, qui patria Tagaſtenſis, Mediolani a Valerio Hip-

Hipponenſi Presbyter ſacratus eſt. Quid plures alios enumerem? qui fere innumeri ſunt, quorum aliquos refert Hallerius, *De ſacris elect.* Cap. 3. Art. 1. §. 4 fol. 608. Prohibentur ergo ſacris initiari Ordinibus peregre baptizati, eo quod eorum vita, & converſatio ignota ſit: ne tamen exinde inferas, eo quod ſpecialiter a PP. prohibetur, peregre baptizatos in alienis Provinciis ordinari; alios etiam alienæ Diœceſis poſſe ab extraneis Epiſcopis in Clerum promoveri: hoc enim iam temporibus Apoſtolorum vetitum fuiſſe, probavi late in Cap. *Cum dilectus*, *De tempor. Ord.* Agunt enim PP. in præſenti de his, qui ratione domicilii, aut Beneficii a proprio Epiſcopo poterant ordinari, niſi eorum vita ignota eſſet, quia peregre baptizati erant. Si autem, ut peregrini adhuc degebant, nec domicilium contractum habebant, ex prædicta generali regula ordinari nequibant in alienis Provinciis. Niſi accipiamus hunc Canonem de illis, qui peregre baptizati erant in Eccleſia, quæ aut incurſionibus hoſtium, aut perſecutione tyrannorum deſolata erat: quo caſu migrantes in alienas Provincias, eorum ſuffragantibus meritis, ordinari poterant: ſed ſi eorum vita ignota erat, quia peregre baptizati fuerant, nec adhuc diutius converſati in ea Provincia eſſent, ubi in Clerum promoveri petebant, ordinari prohibentur a Patribus. GONZALEZ.

C A N O N X X V.

De Epiſtolis Communicatoriis Confeſſorum.

De Literis Confeſſoriis, & Communicatoriis.

Omnis, qui attulerit Literas Confeſſorias, ſublato nomine Confeſſoris, eo quod ſub hac nominis gloria * paſſim concutiant ſimplices, Communicatoriæ dandæ ſunt ei Literæ.

* Partim.

CAPUT QUINQUAGESIMUM SECUNDUM.

De privilegiis Confeſſorum in Literis Indulgentiæ dandis.

Tantus honor deſignatis Martyribus, quos ob confeſſionem Fidei in tormentis factam, *Confeſſores* vocabant, habebatur olim, non ſolum a plebe, ſed & ab Epiſcopis, ut lapſis permitterentur pacem poſſe dare. Commeabant enim lapſi ad carceres, pacem a Confeſſoribus petentes, antequam pro Chriſto mortem capeſſerent; illi vero viciſſim petentium deſideria ponderantes, ſingulorum rationes, & merita, delictorumque genera expendentes, pacem nonnullis concedebant, eamque Libello, ſeu Literis a ſe ſubſcriptis ſignatam ad Epiſcopum deſtinabant; qui, diligentius examinatis ſingulorum deſideriis, pœnitentia, exomologeſi, & manus impoſitione prævia, ad communionem eos admittebat. Erant enim Sancti Patres maiores noſtri, perſuaſi, ut ait D. Cyprianus, tantum apud Deum Sanctorum Martyrum preces, & merita valere, ut ab illo facile poſſent lapſis, quibus pacem promittebant, delictorum veniam impetrare. Tertullianus [a]: *Non ergo dicat* (de dæmone agit) *In meo ſunt, tentabo illos vilibus odiis, affectionibus, aut inter ſe diſſenſionibus. Fugiat conſpectum veſtrum, & in ima ſua deliteſcat, contractus, & torpens; tanquam coluber excantatus, aut effumigatus. Nec illi tam bene ſit in ſuo Regno, ut vos committat; ſed inveniat munitos, & concordia armatos, quia pax veſtra bellum eſt illi. Quam pacem quidam in Eccleſia non habentes, a Martyribus in carcere exorare conſueverunt. Et ideo eam etiam propterea in vobis habere, & fovere, & cuſtodire debetis; ut ſi forte & aliis præſtare poſſitis.* Quem Eccleſiæ morem repetit etiam in Libro, *De pudicitia*, in quo parum pie, & Chriſtiane contra veniam criminum, & pacem, quam Martyres quidam mœchis donabant, lapſis vero negabant, agit latiſſime. Divus Cyprianus [b] ad Preſbyteros, & Diaconos: *Quoniam tamen video facultatem veniendi ad vos nondum eſſe, & jam æſtatem cœpiſſe, quod tempus infirmitatibus aſſiduis, & gravibus infeſtat, occurrendum puto fratribus noſtris; ut qui Libellos a Martyribus acceperunt, & prærogativa eorum apud Deum adjuvari poſſunt, ſi incommodo aliquo, & infirmitatis periculo occupati fuerint, non expectata præſentia noſtra, apud Presbyterum quemcumque præſentem, vel ſi Presbyter repertus non fuerit, & urgere exitus cœperit, apud Diaconum quoque, exomologeſin facere delicti ſui poſſint, ut manu eis in pœnitentiam impoſita, veniant ad Dominum cum pace, quam dari Martyres Literis ad nos factis deſideraverant. Cætera quoque plebem &c.* Harum autem Literarum, quas dabant Confeſſores, exemplar in Tertulliano, vel Cypriani expreſſum non inveni; inveni tamen ſpecimen quoddam in Epiſtola Luciani [c] ad Celerinum, quæ extat inter Opera Cypriani. Agens enim de Paullo Martyre Libellos dante, ſic inquit: *Cum benedictus Martyr Paullus in corpore eſſet, vocavit me, & dixit mihi: Luciane, coram Chriſto tibi dico, ut ſi quis poſt acceſſionem meam, abs te pacem petierit, des in nomine meo; ſed & omnes, quos Dominus in tanta tribulatione acceerſire dignatus eſt.* Simile eſt etiam in Epiſtola Luciani [d] nomine omnium Confeſſorum conſcripta, quam mox referemus.

a Lib. ad Martyres in princ.

b Ep. 13. & 14. 15. 18 19. 20. 23. 29. & alibi ſæpe.

c Tom. 1. Ep. 22.

d Epiſt. 17.

Hanc

Hanc autem pacem dare Confeſſores lapſis, vel Literas Pacificas, idem eſt, quod hæreticos, vel a communione Eccleſiæ ſemotos, Eccleſiaſticæ communioni ante expletum pœnitentiæ tempus ſociare. Decernit ergo Concilium, in honorem, & reverentiam deputatorum Martyrum, vel ſi mavis Confeſſorum, ut lapſis, qui attulerint Literas Confeſſorias, Literæ dentur Communicatoriæ, quibus conſtet Fidelibus, eos ad unitatem, & Eccleſiæ Catholicæ communionem fore admittendos. Quod decrevit etiam Concilium Arelatenſe a primum, quod paullo poſt in Gallia eſt habitum, quo Illiberritanum hoc in Hiſpania: *De his*, inquit, *qui Confeſſorum Literas afferunt, placuit, ut, ſublatis eis Literis, alias accipiant communicatorias.*

a *Can. IX.*

Sed quæ ſit Canonis huius ſententia, dum ait: *Eo quod ſub hac nominis gloria partim concutiant ſimplices*, non adeo facilis erit explicatio, niſi obſervemus verbum illud: *partim*, pro, *paſſim*, depravate legi; paſſim autem ſimplices concuti Literis Confeſſoriis, ideo Patres dixerunt, ut explicarent, quare auferre illas juſſerint, & in earum locum ſubſtituerint Communicatorias. Ea autem hæc eſt. Cum in Literis illis, ſeu Libello Martyres Confeſſores in nomine ſuo pacem dari lapſis dicerent, quod ſolis Epiſcopis competebat, ut teſtatur D. Cyprianus b, exiſtimabant nonnulli ſimplices, &, ut idem Cyprianus c ait, circa intelligentiam Dominicæ Lectionis minus periti, peccata dimitti in Paulli Martyris v. g. vel alterius Confeſſoris nomine, non vero in nomine Chriſti; quod ipſe in Luciano notat, reprehenditque ſeveriſſimis verbis; quæ, quod lucem his præferant, & aliis, quæ dicturi ſumus, cogor ſane recitare.

b *Epiſt. 10. ad Martyr. & Confeſſ.*

c *Epiſt. 23. ad Presb. & Diacon. Romæ conſiſtent.*

Poſt factas ad vos Literas, Fratres chariſſimi, quibus actus noſter expoſitus, & diſciplinæ, ac diligentiæ quantulacumque ratio declarata eſt, aliud acceſſit, quod nec ipſum latere vos debuit. Nam Frater noſter Lucianus, & ipſe unus de Confeſſoribus, Fide quidem calidus, & virtute robuſtus, minus Dominica Lectione fundatus, quædam conatus eſt, imperiti jam pridem ſe vulgi auctorem conſtituens, ut manu ejus ſcripti Libelli gregatim multis nomine Paulli darentur, cum Muppalicus Martyr cautus, & verecundus, Legis, ac diſciplinæ memor, nullas contra Evangelium Literas fecerit; ſed tantum domeſtica pietate commotus, matri ſuæ, & ſorori, quæ lapſæ fuerant, mandaverit pacem dari; Saturninus quoque poſt tormenta adhuc in carcere conſtitutus, nullas ejuſmodi Literas emiſerit. Lucianus vero non tantum Paullo adhuc in carcere poſito, nomine illius Libellos manu ſua ſcriptos paſſim dedit, ſed & poſt ejus exceſſum eadem facere ſub ejus nomine perſeveravit dicens, hoc ſibi ab illo mandatum; neſciens Domino magis, quam conſervo obtemperandum. Aurelii quoque adoleſcentis tormenta perpeſſi nomine, Libelli multi dati ſunt, ejuſdem Luciani manu ſcripti, quod Literas ille non noſſet. Cui rei ut aliquatenus poſſet obſiſti, Literas ad eos feci, quas ad vos ſub Epiſtola priore tranſmiſi; quibus petere, & ſuadere non deſtiti, ut Dominicæ Legis, & Evangelii ratio teneretur. Poſtquam vero ad eos Literas miſi, ut quaſi moderatius aliquid, & temperatius fieret, univerſorum Confeſſorum nomine idem Lucianus Epiſtolam ſcripſit, qua pene omne vinculum Fidei, & timor Dei, & mandatum Domini, & Evangelii ſanctitas, & firmitas ſolveretur. Scripſit enim omnium nomine, univerſis eos pacem dediſſe, & hanc formam per me aliis Epiſcopis innoteſcere velle; cujus Epiſtolæ exemplum ad vos tranſmiſi. Additum eſt plane: de quibus ratio conſtiterit, quid poſt commiſſum egerint. *Quæ res majorem nobis conflat invidiam, ut nos cum ſingulorum cauſſas audire, & excutere cœperimus, videamur multis negare, quod ſe nunc omnes jactant a Martyribus, & Confeſſoribus accepiſſe. Denique hujus ſeditionis origo jam cœpit; nam in Provincia noſtra per aliquos Civitates, in Præpoſitos impetus multitudinum factus eſt, & pacem, quam ſemel cunctis a Martyribus, & Confeſſoribus datam clamitabant, confeſtim ſibi repræſentari coegerunt, territis, & ſubactis Præpoſitis ſuis, qui ad reſiſtendum minus virtute animi, & robore Fidei prævalebant. Apud nos etiam quidam turbulenti, qui vix a nobis in præteritum regebantur, & in noſtram præſentiam differebantur, per hanc Epiſtolam, velut quibuſdam facibus accenſi, plus exardeſcere, & pacem ſibi datam extorquere cœperunt. De quibus quales ad Clerum noſtrum Literas fecerim, exemplum vobis miſi; ſed & quid mihi Caldonius Collega pro integritate, & fide ſua ſcripſerit, quidve ego ei reſcripſerim, utrumque ad vos legendum tranſmiſi. Exempla quoque Epiſtolæ Celerini boni, & robuſti Confeſſoris, quam ad Lucianum eundem Confeſſorem ſcripſerit, item quid Lucianus ei reſcripſerit, miſi vobis, ut ſciretis & laborem circa omnia, & diligentiam noſtram, & veritatem ipſam diſceretis: Celerinus Confeſſor quam ſit moderatus, & cautus, & humilitate, ac timore Sectæ noſtræ verecundus: Lucianus vero circa intelligentiam Dominicæ Lectionis, ut dixi, minus peritus, & circa invidiam verecundiæ noſtræ relinquendam facilitate ſua moleſtus. Nam cum Dominus dixerit, in Nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti Gentes tingui, & in Baptiſmo præterita peccata dimitti; hic præcepti, & Legis ignarus, mandat pacem dari, & peccata dimitti in Paulli nomine; & hoc ſibi dicit, ab illo eſſe mandatum, ſicut in Literis ejuſdem Luciani ad Celerinum factis animadvertetis. Quibus minime conſideravit, quod non Martyres Evangelium faciant, ſed per Evangelium Martyres fiant; quando & Paullus Apoſtolus, quem Dominus vas electionis ſuæ dixit, poſuerit in Epiſtola ſua dicens:* Miror, quod ſic tam cito demutamini ab eo, qui vos vocavit in gratiam, ad aliud Evangelium, quod non eſt aliud, niſi ſi ſunt aliqui, qui vos turbant, & volunt convertere Evangelium Chriſti; ſed licet nos, aut Angelus de Cælo aliud adnunciet, præterquam quod adnunciavimus vobis, anathema ſit, ſicut prædiximus. *Et nunc iterum dico: Si quis vobis adnunciaverit, præterquam quod accepiſtis, anathema ſit.*

Cum etiam has Literas Confeſſores, animo ſolum interecedendi pro lapſis, ad Epiſcopos ſcriberent, Epiſcopi vero condignum Confeſſioni, & Martyrio honorem tribuentes, integram earum haberent rationem, rudiores quidam e plebe non petebant veniam illam dari ab Epiſcopis (cum Epiſcopi ſolum eam dare poſſent) ſed quaſi jam datam a Confeſſoribus,
a Ep. 29. ad Presb. & Epiſc. Romæ conſiſten. vindicabant ab Epiſcopis, & tanquam jure debitam extorquebant, eodem Cypriano[a] teſte. Cui malo, ut obviam iret Concilium, decrevit, auferendas eſſe Literas Confeſſorum, ne in eorum nomine pacem dari, non vero in Nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti exiſtimarent rudiores; & ut obſervato legitimo, atque Canonico abſolutionis ordine, communionem pacis, ut moris erat, Epiſcopo concedente, debita etiam ratio delictorum, & meritorum in ſingulis lapſis obſervaretur; ne ob nimiam, & generalem Confeſſorum indulgentiam, Eccleſiaſticæ Diſciplinæ vigor aut frigeſceret, aut tepeſceret. Quod fecerat Lucianus nomine
b Num. 17. omnium Confeſſorum in Epiſtola[b] ad Cyprianum, his verbis:

UNIVERSI CONFESSORES

Cypriano Papæ ſalutem.

Sciat, nos univerſi, de quibus apud te ratio conſtiterit, quid poſt commiſſum egerint, dediſſe pacem, & hanc formam per te, & aliis Epiſcopis innoteſcere volumus. Optamus, te cum Sanctis Martyribus pacem habere. Præſente de Clero, & Exorciſta, & Lectore, Lucianus ſcripſit.

c Epiſt. 29. ad Presb. & Diac. Romæ c nſiſt. Et cleri Romæ ad eundem Cyprianum Epiſt. 30. Quod & ipſe Cyprianus[c] longiori ſermone refert, & graviori dolore proſequitur ad Presbyteros, & Diaconos Romæ conſiſtentes, & ipſe Clerus Romanus ad eumdem Cyprianum, quorum Epiſtolas lubens omitto, ne illarum recitatio pariat moleſtiam.

Cum Martyres igitur concedendis his Literis in multis peccaſſent, in concedendo eas paſſim, & ſine delectu omnibus lapſis; in eo quod ſuis Libellis non deſignaſſent nominatim eos, quibus pacem indulgeri vellent, ſed generaliter dicerent: *Communicet ille cum ſuis*, non obſervato ordine, quem anteceſſores Martyres obſervaverant, illa animadverti vult a Confeſſoribus, in Epiſtola[d] ad ipſos, quam recitare viſum eſt; quod non ſolum his, ſed
d Idem Cyprian. num. 11. & Sacerdotibus modum præſcribat, quem in abſolutione lapſorum, & in executione Literarum Pacificarum vellet obſervari: *Solicitudo loci*, inquit, *noſtri, & timor Domini compellit, fortiſſimi, ac beatiſſimi Martyres, admonere vos Literis noſtris, ut a quibus tam devote, & fortiter ſervatur Fides Domino, ab iiſdem Lex quoque, & Diſciplina Domini reſervetur. Nam cum omnes milites Chriſti cuſtodire oporteat præcepta Imperatoris ſui, eum vos magis præceptis ejus obtemperare plus convenit, qui exemplum cæteris facti eſtis & virtutis, & timoris Dei. Et crediderum quidem, Presbyteros, & Diaconos, qui illic præſentes ſunt, monere vos, & inſtruere pleniſſime circa Evangelii Legem, ſicut in præteritum ſemper ſub anteceſſoribus noſtris factum eſt, ut Diaconi ad carcerem commeantes, Martyrum deſideria conſiliis ſuis, & Scripturarum præceptis gubernarent; ſed nunc cum maximo animi dolore cognoſco, non tantum illic vobis non ſuggeri Divina præcepta, ſed adhuc potius impediri, ut ea, quæ a vobis ipſis, & circa Deum caute, & circa Sacerdotem Dei honorifice fiunt, a quibuſdam Presbyteris reſolvantur, qui nec timorem Dei, nec Epiſcopi honorem cogitantes, cum vos ad me Literas direxeritis, quibus examinari deſideria veſtra, & quibuſdam lapſis pacem dari poſtulaſtis, cum perſecutione finita convenire in unum cum Clero, & recolligi cœperimus. Illi contra Evangelii Legem, contra veſtram quoque honorificam petitionem, ante actam pœnitentiam, ante exomologeſin graviſſimi, atque extremi delicti factam, ante manum ab Epiſcopo, & Clero in pœnitentiam impoſitam, offerre lapſis pacem, & Euchariſtiam dare, idest, Sanctum Domini Corpus profanare audeant;*
1. Cor. 11. *cum ſcriptum ſit:* Qui ederit panem, & biberit Calicem Domini indigne, reus erit Corporis, & Sanguinis Domini. *Et lapſis quidem poteſt in hoc venia concedi. Quis enim non mortuus vivificari properet? Quis non ad ſalutem ſuam venire feſtinet? Sed Præpoſitorum eſt præceptum tenere, & vel properantes, vel ignorantes inſtruere, ne qui ovium Paſtores*
Matth. 7. *eſſe debent, lanii fiunt. Ea enim concedere, quæ in perniciem vertant, decipere eſt; nec erigitur ſic lapſus, ſed per Dei offenſam magis impellitur ad ruinam. Vel ex vobis itaque diſcant, quod docere debuerant. Petitiones, & deſideria veſtra Epiſcopo ſervent, & ad pacem vobis petentibus dandam, maturum, & pacatum tempus exſpectent. Ante a Domina pacem mater prior ſumat, tunc ſecundum veſtra deſideria, de filiorum pace tractetur. Et quoniam audio, fortiſſimi, & chariſſimi Fratres, impudentia vos quorumdam premi, & verecundiam veſtram vim pati; oro vos quibus poſſum precibus, ut Evangelii memores, & conſiderantes quæ, & qualia in præteritum anteceſſores veſtri Martyres conceſſerint, quam ſoliciti in omnibus fuerint, vos quoque ſolicite, & caute petentium deſideria ponderetis, utpote amici Domini, & cum illo poſtmodum judicaturi, inſpiciatis, & actum, & opera, & merita ſingulorum; ipſorum quoque delictorum genera, & qualitates cogitetis, ne ſi quid abrupte, & indigne vel a vobis promiſſum, vel a nobis factum fuerit, apud Gentiles quoque ipſa Eccleſia noſtra erubeſcere incipiat. Viſitamur enim, & caſtigamur frequenter, & ut Domini mandata incorrupta, & inviolata permaneant, admonemur; quod quidem nec illic apud vos ceſſare cognoſco, quominus plurimos quoque ex vobis inſtruat ad Eccleſiæ Diſciplinam Divina cenſura. Hoc autem totum poteſt fieri, ſi ea, quæ a vobis petuntur, religioſa contemplatione moderemini; intelligentes, & comprimentes eos, qui perſonas acci-*

pien-

pientes, in beneficiis veſtris, aut gratificantur, aut illicitæ negotiationis nundinas aucupantur. De hoc & ad Clerum, & ad plebem Literas feci, quas utraſque vobis legi mandavi. Sed & illud ad diligentiam veſtram redigere, & emendare debetis, ut nominatim deſignetis eos, quibus pacem dari deſideratis. Audio enim, quibuſdam ſic Libellos fieri, ut dicatur: Communicet ille cum ſuis. *Quod nunquam omnino a Martyribus factum eſt, ut incerta, & cæca petitio invidiam nobis poſtmodum cumulet; late enim patet, quando dicitur:* Ille cum ſuis. *Et poſſunt nobis viceni, & triceni, & amplius offerri, qui propinqui, & affines, & liberti, ac domeſtici eſſe aſſeverentur ejus, qui accipit Libellum; & ideo peto, ut eos, quos ipſi videtis, quos noſtis, quorum pœnitentiam ſatisfactioni proximam conſpicitis, deſignetis nominatim Libello, & ſic ad nos Fidei, ac Diſciplinæ congruentes Literas dirigatis. Opto, vos, Fratres fortiſſimi, ac dilectiſſimi in Domino, ſemper bene valere, & noſtri meminiſſe.*

Ex qua Epiſtola multa notatu digna elici poſſunt. Primum, quantus honor Confeſſoribus olim deferretur, dum eorum Libellis ante expletum pœnitentiæ tempus lapſi ad communionem admitterentur. Secundum, non recentem, ut calumniantur hæretici, ſed antiquiſſimum eſſe Indulgentiarum uſum; nec ad tempora Gregorii I. ut nonnulli volunt, ſed multo altius repetendam earum originem, dum ætate Cypriani, & Tertulliani (ut vetuſtiora nunc omittamus) eas videamus in uſu. Tertium, obſervatum olim eundem ordinem in pacis, ſeu Indulgentiarum conceſſione, quem hodie uſurpari videmus; eo ſolum excepto, quod per Epiſcopos fieret tunc, quod nunc ſolus facit Romanus Pontifex, ſi brevioris temporis Indulgentias omittamus; & quod Epiſcopo fiebat illa exomologeſis, vel Presbyteria ab Epiſcopo ad eam rem deputatis, quæ hodie conceſſo privilegio Crucis (vulgo Bullam Cruciatam dicunt) cuivis Sacerdoti electo a pœnitente, & ab Ordinario probato committitur. Quartum, antiquum fuiſse morem, ut Diaconi in carcerem mitterentur, ut Martyrum deſideria ſuis conſiliis gubernarent, ne videlicet nimia lapſorum importunitate, aut decepti, aut compulſi, pro omnibus, vel pro his apud Epiſcopos intercederent, quibus ob graviſſima crimina pœnitentiam augeri magis, quam relaxari deceret, & ſic vel diſſiparetur ſanctus Eccleſiæ theſaurus, vel eogerentur Epiſcopi, ſpreta debita Martyribus reverentia, Libellos rejicere. Quod ſi Diaconi, & Presbyteri hanc admonitionem omitterent, ſolebant Epiſcopi verbo, vel Literis (ut fecit nunc Cyprianus) Confeſſores monere, ne in dandis Literis pacis, nimis lapſorum petitionibus indulgerent. Quintum, Libellos generaliter non eſse concipiendos, ſed nominatim in illis eſse deſignandos, quibus pax eſset indulgenda. Sextum, eis tantum Libellos pacis eſse concedendos, quos vere Confeſſores noſcerent, & quorum pœnitentiam ſatisfactioni proximam conſpicerent. Ac tandem ex his omnibus conſtat, quæ fuerint Confeſſoriæ Literæ, vel Confeſſorum: quæ Literæ Communicatoriæ, ac tandem, qua ratione ſublatis primis, ſecundas Concilium ſubſtituendas conſtituat. Ex quo etiam notandum eſt, minus recte epigraphen, quam *ſummarium* vocant, adjectam fuiſse huic Canoni, cum dicit: *De Epiſtolis Communicatoriis Confeſſorum*; cum Literas Communicatorias certum ſit ab Epiſcopis tradi conſuevifſe. Hodie autem cum ſumma Dei providentia, & Catholicorum Principum, Religio diuturnam Eccleſiæ pacem pepererit, liberaque prædicandæ veritatis facultas ſit, deferveſcente adverſariorum Eccleſiæ æſtu, Martyrii exercendi occaſio ſublata eſt, & Literarum harum ſcribendarum abolita conſuetudo. In eis autem Provinciis, in quibus Orthodoxi ob Fidei confeſſionem, variis, & exquiſitis tormentis ab hæreticis, vel infidelibus afficiuntur, ſi detenti vinculis pro reis apud Epiſcopos interceſſerint, ſpernendas pias illorum preces non putarim.

COMMENTARII NOVI.

IDem cautum eſt in Concilio Arelatenſi I. Cap. 9. ad retundendam Confeſſorum tumidam jactantiam; de qua Cyprianus in Epiſtolis ſcripſit. Epiſtolæ commendatiæ, quæ *Literæ* appellantur, Fidelibus datæ, diverſi generis erant; complectebantur enim Literas confeſſionis, & hæ erant dignitatis, & honoris, quibus in Eccleſiis magna reverentia habebatur. Fuerunt & *Communicatoriæ* Literæ, ut cum plebe aliena Fideles communicarent ſine erroris periculo, quæ & *ſcriptura dimiſſoria* dicitur VI. Generali Synodo Can. XVII. Aliquando *Commendatitiæ* Literæ, ut in Concilio Chalcedonenſi Can. XII. Dicuntur & *Formatæ*, ut in Milevit. Can. XX. eo quod certis notis, & ſub certa forma erant ſcriptæ, ut conſtat ex Conc. Carthag. V. Can. VII. In formatis autem oportet eſſe ſubſcriptum ſanctum Paſchæ diem. Vocabantur & *Pacificæ*, & *Canonicæ* Literæ. Atque hæc de Epiſtolis, quibus Fideles commendabantur. Exemplum Formatæ habes Diſt. 73. Cap. *In nomine Patris* LOAISA.

Baronius anno CCCV. num. 48. & Bellarm. Lib. 2. *De imag.* Cap 9. Literas confeſſionis appellant, quas Confeſſores, qui in perſecutione Fidem confitebantur, lapſis dabant eo fine, ut habentes haſce Literas, ad communionem reciperentur. Qua licentia cum plurimi abuterentur, placuit, ut pro Confeſſoriis Communicatoriæ, quæ ab Epiſcopis ſcribuntur, darentur. Vide quæ diximus ſupra in Notis ad Vitam Xyſti I. verbis: *Non ſuſcipiatur, niſi cum Formatis*. BINIUS.

Permagna eſt diſſenſio in hujus Canonis ſententia, & explicatione, & noni Arelatenſis primi: *De his, qui Confeſſorum Literas offerunt, placuit, ut ſublatis his Literas, alias accipiant Communicatorias.* Quorundam opinio eſt, hos ipſos Canones explicandos eſſe de Literis, quas lapſi ad jus communionis recuperandum, a Martyribus, qui eſſent in vinculis, extorquebant. Baronius anno Chriſti XXX. num. 48. *Placuit, quoniam uſus perſeverare videbatur, ut Literis, quæ deſcri-*

berentur ab iis, qui cauſſa Fidei in carcere detinerentur, communicatio lapſis impertiretur. Eiuſdem anno Chriſti cccxiv. num. 95. Quod ut ita diſcereret, ex Divi Cypriani verbis colligiſſe arbitror, qui omnibus pene ſuis Literis vehementer obiurgat Martyres & Confeſſores, quod nulla prorſus habita diſciplinæ ratione, Communicatorias Literas lapſis indulgerent, tantaque licentia, ac facilitate, ut Eccleſiæ ſtatum everterent, atque omnem Religionem funditus tollerent: *Quæ enim* (inquit ille) *poteſt eſſe ſanctitas, aut diſciplina, ſi rei non plectantur, & decreta peccatis ſupplicia removeantur?*

Ne igitur diutius hoc malo Eccleſia laboraret, his Canonibus PP. providiſſe volunt. Ego vero, etſi Baronii, Garſiæ Loaiſæ, Bernardinique Ferrarii judicium non parvi ducam, eos tamen horum Canonum ſententiam, Patrumque mentem, qui illos condiderunt, minus aſſequutos eſſe, hæ rationes mihi perſuadent. Equidem Martyrum olim auctoritatem in tantum creviſſe, ut lapſis pacem, & veniam procurarent, apertum eſt, Literiſque ſontes in priſtinum ſtatum reſtituerent: ſed hunc ab Eccleſia errorem ante ipſa Concilia, quibus hi Canones habentur, ſublatum eſſe, eiuſdem D. Cypriani ſcripta ſatis declarant; nam acerbe in Martyres invehitur Epiſt. 15. 16. 17. 18. 19. & 20. Libri tertii, eorumque poteſtatem imminuendam, & coercendam eſſe docet; ſtatuitque, lapſos nonniſi in exitu recipiendos eſſe, quamvis a Martyribus commendarentur: quid? nonne Martyres Epiſt. 7. Lib. 2. (quod omnibus in ſignum Romæ videretur, eos hac uti poteſtate) Literas quas ipſi lapſis dederant, revocarunt? *Quamquam Confeſſorum quoque, quos hic adhuc in carcerem dignitas ſuæ confeſſionis incluſit, & ad certamen Evangelicum ſua fides in confeſſione jam glorioſa ſemel coronavit, Literas habeas conſpirantes cum Literis noſtris, quibus ſeveritatem Evangelicæ diſciplinæ protulerunt, & illicitas petitiones ab Eccleſiæ pudore revocarunt.* In Africa quoque fortiter huic poteſtati ſeſe opponit D. Cyprianus in reſp. ad Martyres Epiſt. xv. Lib. 3. *Cum vos ad me Literas direxeritis, quibus examinari deſideria veſtra, & quibuſdam lapſis pacem dari poſtulaſtis, cum perſecutione finita convenire in unum cum Clero, & recolligi cœperimus.* Multa denique ejuſdem argumenti in ejuſdem ſcriptis leguntur, quibus magna fit ſignificatio, hanc nimiam Martyrum poteſtatem D. Cypriani ætate labefactatam fuiſſe.

Deinde nil tam perſpicuum eſt, quam Arelatenſe Concilium ſub Conſtantino habitum eſſe, quo tempore pauci Religionis cauſa in carcere, fodinis, arenariis, aut triremibus detinebantur. At vero in ipſis verbis horum Canonum ineſt aliqua ratio, & nota credendi, has Literas, de quibus eſt quæſtio, quaſi e longinquo allatas eſſe: *Omnis qui attulerit.* Item in Arelatenſi: *Qui Confeſſorum Literas afferunt.*

Miror etiam hos homines in primis acutos non vidiſſe de Literis, iſtis Conciliis mentionem eſſe, quæ non ſolum a Martyribus, ſed etiam ab Epiſcopis darentur: *Communicatoria ei danda ſunt Literæ.* Item: *Placuit, ut ſublatis iis Literis, alias accipiant Communicatorias.* At nuſquam reperient expiatos pœnitentes Libellum ab Epiſcopis, aut a quovis alio, a quo abſoluti eſſent, accepiſſe, quo abſolutos, & liberatos eſſe, innoteſceret; eoque minus, quod publice, & magna corona de eorum in Eccleſiam reditu demonſtraretur: atque ita magnopere opus non erat, Literis teſtari quod palam factum eſſet. His omnibus adde, Martyres lapſis Literas non dediſſe, niſi abſentes, ut conſtat ex D. Cypriano, & Tertulliano ad Martyr. & de Pudicitia: *Quam pacem quidam in Eccleſia non habentes, a Martyribus in carcere exorare conſueverunt.* Item: *Alii ad metalla confugiunt, & inde communicatores revertuntur.* Item: *Ut quiſque ex conſenſione vincula induit, adhuc mollis, in nova cuſtodia nomine ſtatum ambiunt mœchi.* At Eccleſiæ reddita pace, quæ cauſſa poterat eſſe, quamobrem pro lapſis, ſi qui ea tempeſtate ſupereſſent, coram non intercederent?

Quæ iam igitur poſſit eſſe horum Canonum ſententia, & interpretatio, ſiquis quærat a me, eam ad Literas Communicatorias, ſive Formatas referrem, quas qui peregre proficiſcerentur, a Martyribus; non vero ad Literas quas ab iiſdem lapſi, ut abſolverentur, & in gratiam cum Eccleſia redirent, extorquebant. In uſu apud antiquos erat potiſſimum Epiſcopos peregrinis Epiſtolas concedere, ut quocumque incederent, hoſpitio a cæteris Chriſtianis, & ab Epiſcopis exciperentur; quo viatico ſi muniti, & inſtructi non proceſſiſſent, jus eis communionis Chriſtianæ denegatum fuiſſet. Quidam vero reperiebantur (ut ex his Canonibus apparet) qui cum peregre e patria abirent, Literas illas Communicatorias, ſine quibus non poterant diſcedere, a Confeſſoribus potius, quam a ſuis Epiſcopis acciperent: quæ prava conſuetudo his Canonibus tollitur, jubentque Patres legitimas ab Epiſcopis (ſublatis iis, quæ a Confeſſoribus circumferuntur) concedi. Præterea, ea quæ ſupra attulimus, hæc etiam verba in noſtram explicationem inclinant: *eo quod ſub hac nominis gloria paſſim concutiant ſimplices.* Quomodo enim ad Literas Communicatorias lapſorum hæc verba accommodari poſſunt? Nam ea Epiſcopis erant tradendæ, ut earum commendatione lapſi reſtituerentur. Nemo enim niſi a propriis Epiſcopis abſolvebatur, quos quis credat rerum adeo ignaros, ut a Concilio ſimplices vocentur? aut falſis ejuſmodi Literis, aut Confeſſorum variis titulis eos potuiſſe commoveri? Peregrinis vero hæc ipſa verba magis conveniunt, qui quacumque tranſirent, ſimplices Chriſtianos, & feminas, hac Martyrum commendatione poterant concutere, atque a ſimplicibus Parochis jus hoſpitalitatis, & communionis emungere. De Literis igitur, quas peregrini circumferrent, non vero de Literis, quibus lapſi communionem quærerent, hi Canones ſunt intelligendi.

Poſtremo, alibi oſtendimus, Martyrum Literas de lapſis reſtituendis, nullum apud Epiſcopos, niſi poſt eorum mortem, pondus habuiſſe: quod cum ſub Conſtantino accidere non poſſet, ut quiſquam pro Fide morte mulctaretur, quis Literas ſibi non profuturas,

com-

commendationemque efflagitaſset, quam certo ſciret nullo ſibi uſui futuram?

Sublato nomine Confeſſoris.] Hæc verba nihil aliud ſignificant, quam Couſeſsorum Literas tollendas eſse, & alias ab Epiſcopis ſubſtituendas, ut ex Canone Arelatenſi manifeſtum ſit, qui in eamdem rem ſancitus eſt. ALBASPINÆUS.

Inter alias Literarum formas, quas primis Eccleſiæ ſæculis obſervatas fuiſſe, jam obſervarunt, & illuſtrarunt Baron. Tom. 2. anno Chriſti CXCI. & Tom. 3. anno CCCXCV. Turrianus pro Epiſt. Pontif. Lib. 3. Cap. 5. Bernardinus Ferrarius integro Opuſculo, *De antiquo Epiſt. Eccleſiaſt. genere*. Hurtado, *De vero Martyrio*. Reſol. 34. Sect. 4. & nos in Cap. 1. *De Clericis peregr.* præcipue in uſu fuerunt Confeſſoriæ, & Commendatoriæ. Confeſſoriæ dicebantur illæ, quæ a Confeſſoribus, hoc eſt, ab iis, qui perſecutionis tempore, glorioſa voce Deum confeſſi, in carcere detinebantur, vel qui Fidei cauſſa, ad metalla damnati erant: dabantur lapſis, ut earum virtute ab Epiſcopis pacem conſequerentur, juſque communionis recuperarent. Tradit paſſim Tertullianus in Lib. *Ad Martyres*, & *De pudic.* Cap. 22. licet jam labe Montani fœdatus ægre ferret carnis in crimine lapſos per eaſdem Literas ad communionem recipi. Idem refert D. Cyprianus Epiſtola 10. 11. 12. ubi plura notarunt Rigaltius, & Pamelius, Lindanus in *Panoplia Evangel.* Lib. 4. Cap. 73. Baron. anno DCCLIII. Ferrarius, Lib. 2. Cap 9. Albaſpinæus, Lib. 1. *Obſerv.* Cap. 20. Fluxiſſe autem inde ea Literarum conſuetudo videtur, quod lapſi priuſquam reconciliarentur Eccleſiæ, ab Epiſcopis pro pace aſſequenda mitterentur ad Confeſſores, ut ab illis primo veniam peterent, in quos inverecundius deliquiſſent, dum conſtanter illis confitentibus, ipſi ignaviter pernegaſſent. Qua via conſulebatur, & Confeſſorum dignitati, & lapſorum utilitati, qui ita cogebantur victi ſe victoribus ſubjicere. Unde lapſis Literas ab illis exorantibus; cœperunt Confeſſores pacem, juſque communionis illis concedere; quod nihil aliud erat, quam relaxatio ſatisfactionis per Epiſcopum lapſo impoſitæ, atque ad Eccleſiæ communionem, ob Confeſſorum commendationem admiſſio. Communicatoriæ Literæ dicebantur, quibus muniti Fideles Catholicos ſe, ac Catholica proinde communicatione dignos ubique tarrarum probabant, per eaſque licebat Fidelibus ubique ſine erroris periculo communicare, hoc eſt, fratrum conſortio uti, ad communes in Eccleſia preces convenire, & Eochariſtiæ participatione gaudere; de quibus Literis infra plura dabimus in Canone LVIII.

His ita animadverſis perveniamus jam ad præſentis Canonis ſententiam, ubi de Literis his Confeſſuriis, & Communicatoriis agitur. Et Thomas Hurtado, *De vero Martyrio*, Reſol. 34. Sect. 4. novam excogitavit interpretationem deductam ex verbo illo *concutiant*, quo PP. utuntur, cuius genuina ſignificatio eſt vi, aut terrore poteſtatis aliquid exprimere ſub nomine, & authoritate alicujus in dignitate conſtituti, L. *Si ſimulato*, ff. *Concuſſion.* uti notavit A. Matthæus, Cap. 1. Autumavit ergo Hurthadus, PP. in præſenti Canone intendere præpedire concuſſiones, quas quidam demonſtratis Literis Confeſſoriis faciebant ſimplicibus, a quibus pecunias paſſim extorquebant, itaut ablatis ab eis literis Confeſsoriis, Communicatoriæ darentur, ut ita non ſimulato Martyris nomine, ſeu Confeſsoris authoritate ſimplices concutiant, & pretium, aut rem pretio æſtimabilem extorqueant: ſed hæc docti Viri ſubtilis interpretatio ſupponit alios ſimulaſse ſub nomine Confeſsoris, Martyriſve Literas, & ut eas ſimplicibus lapſis concederent concuſſionem perpetraſse, & tunc quomodo poterant Patres ſtatuere, ut pro his falſis Literis, & ſimulatis, quæ a concuſsoribus deferebantur, ut lapſis concederent per concuſſionem Literæ Communicatoriæ darentur, nec tot perſonas, & ambages litera hujus Canonis admittit. Exiſtimabant ergo, quod cum hujuſmodi Literas Confeſsorias, quam plures Confeſsores eas lapſis exorantibus concederent, ipſaſque lapſi importunis precibus extorquentes ad Epiſcopos, & Presbyteros deferentes, pacem, & veniam ab eis non petebant, ſed vindicabant, quaſi a Confeſsoribus jam acceptam, & ſub gloria nominis Confeſsoris eas concedentis Communionem ſe habere jactabant, ſimplices concutientes, ideſt virtute Literarum, & ſub nomine Confeſsoris jus Communionis recipientes, quaſi in ipſis Literis non tantum commendatio Confeſsoris, verum & plena abſolutio contineretur; circa quos ſtatuerunt PP. ut ſublato nomine Confeſsoris, vel ſublatis illis Literis, ut dicitur in dicto Cap. 9. Concil. Arelat. 1. Communicatoriæ illis concedantur, & ita jus Communionis per eas ab Eccleſia accepiſse cognoſcatur, non autem per ipſas Literas Confeſsoris. Unde retinenda eſt vulgaris lectio huius Canonis, quæ habet: *partim concutiant ſimplices*, ideſt in parte, quia quamvis Literæ a lapſis delatæ eſsent, & a Confeſsoribus conceſsæ, quantum ad hanc partem ſimplices non deciperent, tamen quoad earum effectum ſimplices concutiebant, extorquentes ab eis communionem, & participationem, & conſortium etiam ſine Epiſcopi abſolutione, eo quod Confeſsores plene indulgentiam, & pacem illis concederent. Unde non omnino, ſed partim lapſi ſub gloria nominis Confeſsoris ſimplices concutiebant aſserentes eos non indigere esomologeſi, & abſolutione, ſed jam ſub gloria tanti nominis jus Communionis habere GONZALEZ.

Quidquid in oppoſitum cenſeat Albaſpinæus, retinendam cenſeo interpretationem Mendozæ, Loalſæ, Baronii, & Binii, qua Canonem hunc intelligunt de Literis Confeſſoriis, quas dabant ii, qui pro confeſſione Fidei carceribus detinebantur, aut tormenta ſubibant. Erant vero ii plurimi ubique terrarum tempore hujus Concilii, nimirum anno Chriſti CCCII. ex veriori ſententia, aut circiter, quando immanis laniena per totum Romanum Imperium exercebatur, & jamjam Hiſpaniæ proxime imminabat, ob Edictum recens Diocletiani, & Maximiani publicatum Romæ circa dies Dominicæ Paſſionis, ut inquit Euſebius. Fallitur autem doctiſſimus Albaſpinæus, dum cenſet, tunc Hiſpaniam fuiſſe libe-

beram a perſecutione, aut pace fruentem, quaſi jam cœpiſſet Imperium Conſtantini. Non enim niſi aliquot poſtea annis imperare cœpit. Immo, & paucis menſibus, aut hebdomadis poſt Concilium hoc celebratum, tota Hiſpania citerior exundare cœpit copioſo Martyrum ſanguine; deinde vero ulterior uſque ad magnam partem anni ſequentis CCCIV. ut oſtendemus ſuo loco infra. Quare extra rem adducitur, quantum ad hoc, Concilium Arelatenſe I. quod abſdubio imperante Conſtantino, & in media Eccleſiæ pace celebratum eſt.

Itaque volunt hi Patres, ut a Literis iis Confeſſoriis, undecumque allatis, aut afferendis proceſſu temporis in tanta Martyrum multitudine, deleantur nomina Confeſſoris illius, ſive illorum, qui eas dederunt, ne ſub titulo ipſorum ſpecioſo, aut glorioſo, ſimplices quique concutiantur, ſeu compellantur lapſos recipere, quaſi Confeſſores ipſi haberent poteſtatem, ſive auctoritatem ad reconciliandum illos, aut reſtituendum communioni Fidelium. Quippe ea poteſtas propria eſt Epiſcoporum, ad quos juxta doctrinam multo antea ſtabilitam, præſertim tempore S. Cypriani, ſpectabat recipere Literas Confeſſorias, & expendere qualitatem lapſorum, ac tempus, quod impenderant in dignis pœnitentiæ fructibus. Quod ſi maxima illorum pars exhibita eſſet, reliquum ob honorem interceſſorum, & merita ſupplebant Epiſcopi, & Literas Communicatorias dabant lapſis, quibus ad pacem, & communionem admitterentur.

Hinc patet, Eliberitanos Patres, etiam in hac parte alieniſſimos fuiſſe ab errore Novatianorum, quibus ne hoc quidem modo ulla erat miſericordia erga lapſus: ſimiliter & ab illa nimia indulgentia, atque errore, tam graviter reprehenſo a S. Cypriano in quibuſdam arbitrantibus, Martyres auctoritate ſua lapſos reconciliare poſſe, aut iis Literas Pacificas dare, quas Epiſcopi ſine delectu, & examine exſequi tenerentur. Mediam itaque inſiſtunt viam, ut & Literæ admittantur, examinenturque; & ſi inventæ fuerint rationabiles, ſive exſequibiles abſque jactura diſciplinæ Eccleſiaſticæ, annuatur petitioni Martyrum; deleto tamen illorum nomine, ne plebs imperita credat remiſſionem auctoritate illorum fieri, non autem Epiſcoporum, ad quos ſolum ſpectat judiciaria poteſtas, & reſtitutio lapſorum ad communionem. Plura, quæ hoc loco tangit Mendoza circa Indulgentias, alibi opportunius proferentur. CARD. DE AGUIRRE.

CANON XXVI.

De hoc, ut omni Sabbatho jejunetur.

Errorem placuit corrigi: ut omni Sabbathi die jejuniorum ſuperpoſitionem celebremus.

CANON XXVI.

Ut omni Sabbatho jejunetur.

Errorem placuit corrigi: ut omni Sabbathi die jejunii ſuperpoſitionem celebremus.

CAPUT QUINQUAGESIMUM TERTIUM.

Jejunium Sabbathi cur in Eccleſia Occidentali præceptum, in Orientali interdictum. Explicatis in eam rem Clemente, & Ignatio, & Canone LVI. Synodi VI. De quo, & reliquis diffuſe tractatum.

JUvat Lectorem orationis brevitas, gemino beneficio. Imprimis, ut minore cum labore, & majore cum voluptate legat: deinde, ut lecta intelligat facilius, intellecta infigat memoriæ promptius, & retineat tenacius: nam amicum memoriæ, quod breve, intelligunt omnes, qui multa pollent, qui mediocri, qui nulla. Qua de cauſa olim Græcorum, & Romanorum Legiſlatores re, & nomine ſapientiæ clari, Leges, quibus univerſam Rempublicam contineri, devincirique volebant, adeo brevi verborum contextu concipiebant, ut tanquam carmina breviſſima a pueris publice in viis recitarentur. Hanc mirifice placuiſſe hujus Concilii Patribus, ſatis dilucide apparet ex omnibus his, quos condiderunt Canones, eandemque placere vellem recentioribus Legum Civilium, & Eccleſiaſticarum latoribus. Brevitatem autem hanc dilucidam eſſe oportet, non conciſam, ne antiquæ ſententiæ locus aperiatur: *Obſcurus fio, dum brevis eſſe laboro*. Intellexit hoc D. Iſidorus a, dum docens, quas Leges, qui Leges condunt, obſervare debuiſſent, illam præcipue refert, quod Lex ſit manifeſta, ne aliquid (inquit) per obſcuritatem in captionem obtineat: quod antea notaverat Plutarchus b. Expedit, ait, ut Leges ſint populo notæ; unde Veteres eas tabulis, & albo deſcriptas publicitus exhibebant; quo cunctis eſſent conſpicuæ; deinde ut verbis apertis, minimeque perplexis deſcriptæ ſint, ne contraria Legiſlatoris menti ſententia quandoque eruatur: quod uſu eveniſſe in hujus Canonis interpretatione conſtat, quibuſdam recentioribus hoc Canone contendentibus, jejunium Sabbathi prohiberi potius, quam præcipi. Sed contrarium verius multo mihi viſum eſt ſemper; & quia D. Hieronymus c affirmat, Romanorum, & Hiſpanorum eſſe conſuetudinem, ut Sabbathum jejunarent, & Euchariſtiam quotidie acciperent: & quia ad aliquid conſtituendum, non prohibendum, ſimili loquendi formula hujus Concilii Patres uſos ex alio Canone apparet, ut cum ſtituerent enim, uno die ab omnibus diem Pentecoſtes celebrandum, his verbis uſi ſunt: *Pravam inſtitutionem emendari placuit, juxta auctoritatem Scripturarum, ut cuncti diem Pentecoſtes celebre-*

a *Lib. 5. Ethimolog. Cap. 11. & Lib. 2. C. 10.*
b *In Solone.*
c *Epiſt. 28. ad Lucinium Baticum.*
Can. 43. hujus Concilii.

bremus: quod qui non fecerit, quaſi novam hæreſim induxiſſet, notetur. Simile eſt, quod hic ipſi decernunt; quaſi clarius diaiſſent, errorem tolli, ſi Sabbathi jejunii ſuperpoſitionem celebremus; quod antea quidam non feciſſent: vel pravam inſtitutionem emendari, ſi cuncti diei Pentecoſtes una egerint feſtivitatem. Jejunium autem Sabbathi ideo jejunii ſuperpoſitionem vocaſse Patres Hiſpanos crediderim, quod ſoliti eſsent olim ſexta Feria jejunare; quod jejunium cum ad Sabbathum extendere placuiſset, ideo jejunii ſuperpoſitionem nuncuparunt

Sed precepto huic Sabbathi jejunio adverſari videtur D. Ignatii a ſententia, dum ad Philippenſes ſcribens ait: *Quicumque Dominicam, aut Sabbathum jejunaverit, præter unum Sabbathum Paſchæ, ipſe eſt Chriſti interſector*. Nec ſolum D. Ignatius hujus ſententiæ fuit auctor, ſed omnes Apoſtoli, quos hæc decreviſse, D. Clemens b Petri ſucceſsor refert: *Si quis diem Dominicam, aut Sabbathum, uno ſolo dempto, jejunare deprehendetur, deponitur*. Multo clarius idem Clemens hujus Decreti rationem reddidit, dum rurſus ſcribit c: *Sabbathi, & Dominicum diem feſtum agite: quoniam illud naturæ condita eſt monumentum, hic Reſurrectionis. Unum autem Sabbathum ſervandum vobis in toto anno, quod pertinet ad ſepulturam Domini, in quo jejunare oportet, non feſtum agere*. Horum autem, & aliorum ſanctorum Patrum, Scriptorumque antiquorum diverſas ſententias, ut ad concordiam reducamus, obſervandum eſt, diverſam fuiſse olim Orientalium Eccleſiarum a multis Occidentis in obſervando Sabbathi jejunio, ſive legem, ſive conſuetudinem, ut Auguſtinus d ſcribit Hieronymo: *Vellem me doceret benigna ſinceritas tua, utrum ſimulate quiſquam Sanctus Orientalis, cum Romam venerit, jejunet Sabbatho, excepto illo die Paſchalis vigiliæ? Quod ſi malum eſſe dixerimus, non ſolum Romanam Eccleſiam, ſed etiam multa ei vicina, & aliquando remotitora damnabimus, ubi mos idem tenetur, & manet. Si autem non jejunare Sabbatho malum putaverimus, tot Eccleſias Orientis, & multo majorem Orbis Chiſtiani partem, qua temeritate criminabimur?* Id ipſum docet idem Auguſtinus e ad Caſulanum contra Urbicum quendam Eccleſias Orientis accuſantem, quod Sabbatho non jejunarent. *Quod utinam* (inquit poſt alia) *ſic quæreret, aut ſic affirmaret, ut toto terrorum Orbe diffuſam, exceptis Romanis, & adhuc paucis Occidentalibus, apertiſſime non blaſphemaret Eccleſiam. Hunc vero quis ferat per omnes Orientales, & multos etiam Occidentales populos Chriſtianos de tot tantiſque famulis famulabuſque Chriſti Sabbatho ſobrie modeſteque prandentibus, ab iſto dici, quod in carne ſint?* In hac varia Regionum conſuetudine, quid tenendum eſſet, Viri pii olim hæſitarunt, urgentibus hinc inde rationibus variis, quas ſingulæ ſibi Provinciæ delegerant. His motus Lucinius Hiſpanus conſuluit D. Hieronymum, an liceret Sabbatho jejunare, ut in Hiſpania tunc Decreto hujus Concilii non conſtitutum modo, ſed & moribus receptum erat, & obſervatum. Quod autem illi reſponderit Hieronymus f, eiuſdem verbis proponam: *De Sabbatho quod quæris, utrum jejunandum ſit, & de Euchariſtia, num accipienda quotidie, quod Romana Eccleſia, & Hiſpanæ obſervare perhibentur; ſcripſit, quidem & Hippolytus Vir diſertiſſimus, & carptim diverſi Scriptores e variis Auctoribus edidere; ſed ego illud te breviter admonendum puto: traditiones Eccleſiaſticas, præſertim quæ Fidei non officiant, ita obſervandas, ut a majoribus traditæ ſunt; nec aliorum conſuetudinem, aliorum contrario more ſubverti*. Id ipſum ex Beati Amborſii ſententia D. Auguſtinus g reſpondit Presbytero Caſulano ancipiti hac difficultate impedito: *Indicabo quid mihi de hoc requirenti reſponderit venerandus Amboſius, a quo baptizatus ſum, Mediolanenſis Epiſcopus. Nam cum in eadem Civitate mater mea mecum eſſet, Romæ, & nobis adhuc catechumenis parum iſta curantibus, illa ſolicitudinem gereret, utrum ſecundum morem noſtræ Civitatis ſibi eſſet Sabbatho jejunandum, an Eccleſiæ Mediolanenſis more prandendum, ut hac eam cunctatione liberarem, interrogavi hoc ſupradictum hominem Dei. At ille: Quid poſſum, inquit, hinc docere amplius, quam ipſe facio? Ubi ego putaveram nihil eum iſta reſponſione præcepiſſe, niſi ut Sabbatho pranderemus: hoc quippe ipſum facere ſciebam; ſed ille ſecutus adiecit: Quando hic ſum, non jejuno Sabbatho. Quando Romæ ſum, jejuno Sabbatho; & ad quamcumque Eccleſiam veneritis (inquit) ejus morem ſervate, ſi pati ſcandalum non vultis, aut facere. Hoc reſponſum retuli ad matrem, eique ſuffecit, nec dubitavit, eſſe obediendum; hoc etiam nos ſecuti ſumus. Sed quoniam contingit, maxime in Africo, ut una Eccleſia, vel unius Regionis Eccleſiæ, alios habeant Sabbatho prandentes, alios jejunantes, mos eorum mihi ſequendus videtur, quibus eorum populorum congregatio regenda commiſſa eſt. Quapropter ſi conſilio meo, præſertim quia in hac plus forte, quam ſatis fuit, te petente, atque urgente, locutus ſum, libenter acquieſcis: Epiſcopo tuo in hac re noli reſiſtere, & quod facit ipſe, ſine ullo ſcrupulo, vel diſceptatione, ſectare*.

a *Epiſt.* 8.
b *Canone Apoſt.* 65.
c *Idem Lib.* 7. *Apoſt. Conſt. C.* 24.
d *Epiſt.* 17.
e *Epiſt.* 86.
f *Ep.* 28. *ad Lucinium.*
g *Epiſt. ad ſin.*

Utriuſque autem Eccleſiæ rationem in omittendo, vel celebrando Sabbathi jejunio inquiramus. Eccleſiam Romanam, & illas, quæ ab ipſa edoctæ, & inſtitutæ ſunt, ideo Sabbatho jejunaſſe quidam aſſerunt, quod eam diem in jejunio egerit D. Petrus, certaturus die Dominico cum Simone Mago, a quo obtenta victoria, Petrum diem illum in poſterum jejunio celebrandum conſtituiſse; ſic refert Caſſianus h. Sed Hiſtoriæ hujus veritatem ſuſpectam facit D. Auguſtinus i ad Caſulanum: *Et quidem*, ait, *& hæc opinio plurimorum, quamvis perhibent eſſe falſam plerique Romani, quod Apoſtolus Petrus cum Simone Mago die Dominico certaturus, propter ipſum magnæ tentationis periculum pridie cum ejuſdem Urbis Eccleſia jejunaverit, & conſecuto tam proſpero, glorioſoque ſucceſſu, eumdem morem tenuerit, eumque imitatæ ſint nonnullæ Occidentis Eccleſiæ*. Innocentius k etiam Papa I. cum vellet idem jejunium Sabbathi ſtabilire, diverſam ab hac rationem adſtruit; non omiſ-

h *Collat.* 3. *Cap.* 10.
i *Epiſt.* 86.
k *Ep.* 1. *ad Decentium Epiſc. Eugub.*

ſurus

Digitized by Google

ſurus & hanc, ſi illam pro certa, veraque habuiſſet: *Non ergo nos negamus* (ſcribit ad Decentium Epiſcopum Eugubinum) *ſexta Feria jejunandum, ſed dicimus, & Sabbatho hoc agendum; quia ambo dies triſtitiam Apoſtolis, vel his, qui Chriſtum ſecuti ſunt, indixerunt.* Eandem rationem retulit Cardinalis Humbertus doctiſſimus Sylvæ-Candidæ Epiſcopus, Leonis IX. ad Conſtantinopolitanos Legatus: *Latina autem Eccleſia*, inquit poſt alia, *compatiens paſſo, & ſepulto Domino; & gaudet reſurgenti in die Dominica, quando Judæos nimia occupavit mæſtitia, & cuſtodes ſepulchri conati ſunt corrumpere pecunia. Unde nos traditionem uſque in finem retinere cupientes &c.* Ante Humbertum a, & Innocentium eandem rationem Sylveſtrum Papam Græcis quærentibus ex Latinis, cur Sabbatho jejunarent, reſpondiſſe refert Euſebius in illius Vita, his verbis: *Cum omnis Dominicus dies colendus ſit in gaudium Chriſtianorum, ergo omnis dies Sabbathi deputandus eſt ſepulturæ ad execrationem Judæorum, omnes enim Diſcipuli die Sabbathi fletum habuerunt, ſepultum ſuſpirantes, & Judæis epulantibus lætitia inerat; Apoſtolis autem jejunantibus triſtitia imperabat. Triſtemur itaque cum triſtantibus de ſepultura, ſi volumus cum eiſdem de Reſurrectione Domini gaudere.* Nec Latinorum ſolum, ſed & Græcorum teſtimonio redditam hanc rationem confirmabo. Eam enim ſe audiviſſe a quibuſdam Latinis Eccleſiæ ſtudioſis, teſtatur Theodorus Balſamon b: *Ego autem*, ait, *vidi quoſdam Latinos, qui cum propterea reprehenderentur, hunc quoque excuſationem afferebant; ad ſanctum Domini, & Servatoris noſtri Jeſu Chriſti ſepulchrum aditionem, & ea gratia ex longa conſuetudine invaluiſſe, ſervatumque eſſe jejunium.* Quare Sylveſtri Acta apud Metaphraſten, quæ habent, Papam Sylveſtrum jejunium Sabbathi ſuſtuliſſe, a Græcis recentioribus depravata hinc liquet; quo enim Sylveſter, & Innocentius Romani Pontifices rebus geſtis propinquiores, dignitate, & ſanctitate ſuperiores, eo mihi illorum quoque ratio fide, & auctoritate certior, & major eſt.

a *Libro quem adverſus calumnias Michaelis Patriarchæ Conſtantinopol. & Leonis Acridani Archiep. Bulgariæ pro defenſione azymi ſcripſit.*

b *Comm. ad VI. Synod. in Trull. Cap. 55.*

In Eccleſia Orientali jejunium Sabbathi Apoſtolos interdixiſſe, cum Clemens c Papa referat, videamus num Decretum falſo Apoſtolis imponatur. Primo namque, cum D. Auguſtinus d Orientalis, & Occidentalis Eccleſiæ conſuetudinem a prima ejus antiquitate vellet repetere, ut dubiam, & ambiguam rem, in medio reliquit: *Quod ſi reſpondetur*, ſcribit ad Caſulanum, *hoc docuiſſe Jacobum Hieroſolymis, Epheſi Joannem, cæteroſque aliis locis, quod docuit Romæ Petrus, ideſt, ut Sabbatho jejunetur; ſed ab hac doctrina cæteras deviaſſe, atque in ea Romam ſtetiſſe; & e contrario referatur, Occidentis potius aliqua loca, in quibus Roma eſt, non ſervaſſe quod Apoſtoli tradiderunt: Orientis vero terras, unde cœpit ipſum Evangelium prædicari, in eo quod ab omnibus ſimul cum ipſo Petro Apoſtolis traditum, ne Sabbatho jejunetur, ſine aliqua varietate manſiſſe. Interminabilis eſt iſta contentio, generans lites, non finiens quæſtiones. Sit ergo una Fides univerſæ, quæ ubique dilatatur, Eccleſiæ, tamquam intus in membris, etiamſi ipſa Fidei unitas quibuſdam diverſis obſervationibus celebratur; quibus nullo modo, quod in Fide verum eſt, impeditur.* Si certo enim Apoſtoli, quod a D. Clemente refertur, Decretum edidiſſent, Auguſtinus, qui Apoſtolorum ætati vicinior fuit, & primitivæ Eccleſiæ non Leges tantum, ſed & traditiones non ſcriptas inveſtigare, & perpetuo uſu conſervare nixus eſt, hanc utique, de qua ſæpe eſt interrogatus, non prætermiſiſſet; nec Hieronymus e Orientali Eccleſiæ propinquior. Id etiam Sylveſtrum Papam in reſponſione ad Græcos, quam ſupra retulimus, non omiſſurum, argumento ſatis idoneo colligi poteſt, nec Innocentium, & reliquos, qui de jejunio Sabbathi vel Leges tulerunt, vel latas confirmarunt; apocryphum enim eſſe eum Canonem Apoſtolorum, non ſolum viſum eſt his, qui reliquorum auctoritatem, ut leviſſimam conantur infringere, ſed & illis, qui ſumma ingenii, doctrinæ, & eruditionis vi, eos ſartos, tectoſque conſervare ſtudent f.

c *Can. LXV. Apoſt. & L. 7. Conſtit. Apoſt. C. 24.*

Non fuiſſe ab Apoſtolis interdictum jejunium Sabbathi.

d *Epiſt. 86. ad Caſulan.*

e *Ep. 28. ad Lucinium Bæticum.*

Utriuſque Eccleſiæ conſuetudinem, quod fieri rationi non repugnet, recte obſervari, non ſolum Eccleſiæ Romanæ Sanctiſſimi Patres docent, Ambroſius, Hieronymus, & Auguſtinus; ſed & Græci etiam Scriptores: *Neque Latinorum* (inquit Theorianus g Philoſophus) *Eccleſiaſtica conſuetudo, neque noſtra* (idest Græcorum) *quidquam quod honeſti ſit, ac decentia careat, accepit, aut tenet; quia potius utriuſque conſuetudinis Divinum propoſitum, & mens eſt. Prudentibus ergo recte omnia, contra vero imprudentibus omnia ſunt periculo, & ruinæ.* In hoc recte quidem ille, niſi paullo poſt a rectæ ſententiæ tramite deflexiſſet; ait enim, Canonem LV. Synodi Sextæ Conſtantinopolitanæ in Trullo, qui Eccleſiæ Romanæ conſuetudinem jejunandi Sabbatho temere improbat, & jejunare jubet, a Vigilio Pontifice Romano fuiſſe approbatum, cujus Hiſtoriæ, vel fabellæ fidem, auctoritatem, & originem paullo altius repetere, viſum eſt operæ pretium, ne Theoriani lapſus aliis etiam labendi occaſio ſit.

f *Franciſcus Turrianus in Libro de ſata, & ſeptima Synodo.*

g *Epiſt. ad Sacerdotes de jejunio Sabbathi.*

In ea Synodo, quæ Conſtantinopoli in Trullo Conſtantino IV. cognomento Pogonato, & Agathonis Papæ Legatis adſiſtentibus adverſus Sergium, Paullum, Pyrrhum, Petrum, Cyrum, & Theodorum Archiepiſcopos Conſtantinopolitanos Monothelitas habita eſt, multi Canones conditi dicuntur (ſunt enim numero centum, & eo amplius) inter eos autem LV. hunc fuiſſe perhibent: *Quoniam intelleximus, in Romanorum Civitate in ſanctis Quadrageſimæ diebus, in ejus Sabbathis jejunare, præter Eccleſiaſticam traditam conſuetudinem, Sanctæ Synodo viſum eſt, ut in Romanorum Eccleſia Canon inconcuſſe obtineat, qui dicit: Si quis Clericus inventus fuerit in ſancto Dominico, vel Sabbatho jejunans, præter unum, & ſolum, deponatur; ſi Laicus, ſegregetur.* Canonem hunc confirmatum fuiſſe a Vigilio Papa, idem Theodorianus affirmat, ſed falſo; cum non ſolum poſt Vigilium (præceſſit enim Vigilius Agathonem multis annis) ſed poſt ipſum Agathonem, cujus ætate Concilium illud in-

De origine & auctoritate Canonum ſextæ Synodi.

indictum eſt, & cujus Legati Theodorus, & Georgius Preſbyteri, & Joannes Diaconus in eo interfuerunt, ſeptem & viginti poſt annos Canones hos, qui Sextæ Synodi eſſe feruntur, editos fuiſſe conſtet, ut Anaſtaſius Bibliothecarius, & ante illum Theophanes Epiſcopus Nicææ aperte docent. Ille enim in Præfatione in VII. Synodum ad Joannem VIII. Romanum Pontificem ſic ſcripſit: *Ergo Regias, quas Græci in VI. Synodo perhibent editas, ita in hac VII. Synodo principalis Sedes admittit, ut nullatenus ex his illæ recipiantur, quæ prioribus Canonibus, vel Decretis Sanctorum Sedis hujus Pontificum, aut certe bonis moribus inveniuntur adverſæ; quamvis omnes hactenus ex toto maneant apud Latinos incognitæ, quia nec interpretatæ; ſed nec in cæterarum Patriarchalium, licet Græca utantur lingua, reperiuntur Archivis; nimirum, quia nulla earum, cum ederentur, aut promulgans, aut conſentiens, aut ſaltem præſens inventa eſt; quamquam eoſdem Patres illas Græce promulgaſſe perhibeant, qui in Sexta Synodo ſunt inventi, ſed nullis certe probare poſſunt indiciis.* Hæc ille. Hic autem, ideſt, Theophanes Tharaſii Conſtantinopolitani Syncellus, qui a temporibus Diocletiani Imperatoris uſque ad Michaelem Leonis filium Annales rectos, & ſimplices fideliſſime perduxiſſe dicitur ex Originali Græco, quod in Bibliotheca extat Vaticana, ſic tranſtulit Turrianus a: *Illud oportet non ignorare, caſſum, & nugarium eſſe, quod quidam dictitant, eos, qui eſſe Sexti Concilii Canones apud ipſos falſo feruntur, poſt quatuor annos editos fuiſſe. Ut enim in cæteris omnibus falſitatis coarguuntur, ita in hac re quoque mentiuntur. Sic enim ſe habet vera temporum notatio: Sextum Concilium maximum contra Monothelitas indictum eſt duodecimo anno Imperii Conſtantini, qui fuit Heraclii nepos, a Mundo condito ſexies milleſimo, centeſimo, ſeptuageſimo ſecundo. Imperavit autem idem Conſtantinus poſtea aliis quinque annis. Eo vero vita defuncto, imperavit ejus filius Juſtinianus annis decem; quo ejecto, Leontius tenuit Imperium triennio. Leontio ſucceſſit Tyberius, qui Abſimarus etiam eſt nominatus; fuitque is in Imperio annis ſeptem. Deinde Juſtinianus is, qui fuerat expulſus, in Imperium redactus eſt, imperavitque rurſus ſex annis, ut jam ſecundo anno hujus poſterioris Imperii Juſtiniani deſcriptos fuiſſe Canones, vel ex ipſo tertio Canone evidens ſit, in quo ita cautum eſt: Decernimus de Conciliis ſententia, ut qui bis uxorem duxerint, & ante hunc diem, qui decimus quintus menſis Januarii numeratur, quartæ indictionis, anni ſexies milleſimi centeſimi nonageſimi noni, in hac culpa fuerint, neque eam maculam eluere voluerint, ut gradu moveantur.* Hæc Theophanes, XXVII. annos a Concilio habito uſque ad deſcriptos Canones numerans, eumque ſequutus Anaſtaſius. Et hinc fit, Tharaſium, qui in quarta Actione VII. Concilii, quatuor, aut quinque annis poſt Sextam Synodum editos hos Canones refert, eorum Græcorum ſententiam ſequutum videri, a quibus id additum fuit, & ſuppoſitum, ut major his Canonibus auctoritas accreſceret. Nec minus diſſentaneum apparet, quod aliqui putant, editos hos Canones fuiſſe in altero nefario Conciliabulo, quod ſextum etiam eſt nuncupatum, contra auctoritatem hujus Concilii (nefarie enim in illo, hoc & damnatum eſt) anno quinto poſt hoc, qui fuit primus Imperii Philippici, ut docte notatum eſt a Franciſco Turriano b.

a *In Actis de Sexta, & Septima Synod.*

b *In Actis de VI. Synodo.*

Nec Theophanes tantum, & Anaſtaſius hoc Canones poſt multa tempora ſuppoſitos fuiſſe docent, ſed & Humbertus Cardinalis ampliſſimus, Leonis IX. ad Conſtantinopolitanos Legatus. In eo enim Libro, quem adverſus calumnias Michaelis Patriarchæ Conſtantinopolitani, & Leonis Acridani Archiepiſcopi Bulgariæ ante ſexcentos ſere annos ſcripſit, hæc ait: *Non autem mirum, ſi Agathoni Papæ, & cunctis Patribus veſtra imputatis deliramenta, & quæ, aut corrupiſtis, aut finxiſtis Capitula; cum etiam ipſi Domino Ieſu Chriſto, & Apoſtolis ejus imputetis figmenta. Unde nos ſcientes Sextam Synodum ad deſtruendam hæreſim Monothelitarum, non autem ad tradendum Romanis novas conſtitutiones congregatam, Capitula, quæ nobis ſub ejus auctoritate apponitis, omnino refutamus: quia prima, & Apoſtolica Sedes, nec aliquando ea accepit, neque obſervat hactenus: quia ea, aut nulla, aut ut vobis libuit, depravata ſunt: ſicut depravaſtis Joannis Chryſoſtomi, & aliorum Orthodoxorum Patrum dicta, & exhibuiſtis in eadem Synodo Sexta.* Et in Libro altero, quem adverſus Nicetam ſcripſit: *De Papa* (inquit) *Agathone omnino ſcimus, quia neque Sextæ Synodo per ſe ipſum præſedit, neque aliquibus Capitulis ejus ſubſcripſit, niſi quæ promulgata fuerunt adverſus Monothelitarum hæreſim; vos videte unde hæc habeatis; quia Eccleſia Romana hactenus talia ignoravit.* His omnibus ſubſcripſit Theodorus Balſamon c, dum fatetur, in Quinta Synodo, quæ congregata eſt ſub Juſtiniano, & in Sexta ſub Conſtantino Pogonato, nullos Canones editos; ideoque illam factam fuiſſe ad ſupplementum duarum; ob idque proprie Sextam non nominari, ſed πενθέκτην, id eſt, Quini-ſextam; nam quod Quintæ & Sextæ Synodis deerat, ipſa replevit. In hoc recte, ſed in reliquo paullo minus; aſſerit enim, omnes Canones in ea Sexta Synodo editos fuiſſe cum conſenſu & ſubſcriptione Legatorum Pontificis Romani: *Antiquius* (inquit) *Nomo-canonum verſavi, & ex ſubſcriptionibus inveni, quod in hac Synodo, quæ in Trullo magni Palatii congregata eſt, aderant Baſilius Gortinæ Cretæ inſulæ Metropolis Epiſcopus, & quidam Ravennæ Epiſcopus, totius Synodi Romanæ vicem gerentes, & non ſolum ipſi, ſed & qui tunc erant Papæ Legati, Theſſalonicenſis, Sardianenſis, Heracleanus in Thracia, & Corinthius Epiſcopi.* Id ipſum retulit, confirmavitque ſecundo adverſus Romanæ Eccleſiæ morem in jejunio hoc Sabbathi idem Balſamon d: *Tum propter alia multa* (inquit) *tum etiam propter præſentem Canonem dicunt qui veterem Romam incolunt, non eſſe ſanctam Synodum œcumenicam, ſicut in ejus proœmio ſcripſimus: tamquam enim ferrum eor pervaſit, eoſque pungit, ac configit, ut qui contra Apoſtolicum Canonem faciant, qui dicit:* Si quis Clericus inventus fuerit ſancto Dominico, & Sabbatho jeju-

c *In principio VI. Syn. Trull.*

d *Ad Canonem LV. VI. Synod.*

jejunare, præterquam uno, & ſolo, deponatur: ſi autem laicus, ſegregetur: *Hi ergo veniæ digni non ſunt, qui ſuæ rurſus privatæ conſtitutioni inhærent; & non ſolum in ſanctæ Quadrageſimæ Sabbathis jejunant, ſed in reliquis omnibus: ego autem vidi quoſdam Latinos, qui cum propterea reprehenderentur, inanem quoque excuſationem afferebant, ad ſanctum Domini, & Servatoris noſtri Jeſu Chriſti ſepulchrum aditionem, & ea gratia ex longa conſuetudine invaluiſſe, ſervatumque eſſe jejunium. Alios autem vidi, qui Hieroſolymam non venerant, & ſimiles jejunabant, & alios qui ejuſmodi jejunium contemnebant, & indiſcriminatim in Sabbathis jejunium frangebant, qui etiam ad Domini ſepulchrum venerant. Non poſſum itaque dicere, quomodo hæc ſic fiant. Videatur autem mores potius ſequi, quam Canones.* Hæc Theod. Balſamon, ad labefactandam Romanæ Eccleſiæ conſuetudinem, & confirmandam huius Synodi, & Canonis auctoritatem. Sed his veriora multo ſunt, quæ de Synodo

a *P. 4. Decret. C. 78. & 79.*

Theophanes, & Anaſtaſius ſcripſerunt. Et poſt eoſdem Ivo [a], refert ex Pontificali ejus Synodi Canones a Juliano Auguſto ad Sergium PP. miſſos, & ab eo rejectos, tum deinde ad Joannem VII. ut quos vellet, probaret, quos nollet, induceret. De Canone autem hoc audiamus Humbertum contra Nicetam: *Si interrogem* (inquit) *Judæos, quid in Sabbatho celebrent? reſpondebant, requiem Domini. Si Græcos, idem, & non aliud dicent: ergo ſub ſervitute Legis ſunt, in cujus umbra, & tenebris confiduat. Quam traditionem,* inquit, *ſi tentaſſet Papa Agatho removere a Romanis, non audiretur ab eis. Quamobrem Caput, quod aſſeritis Agathonem promulgaſſe* (jam dixi ſupra ſub Agathone Papa Sextam Synodum habitam, in eaque aſſediſſe ejus Legatos) *ut ſi quis Clericus jejunaret Sabbatho, præter unum, deponeretur; magis dicendum eſt, Nazaræorum eſſe, quam Apoſtolorum: Corinthi, & Ebionis magis, quam Sextæ Synodi, & Papæ Agathonis. Cui ſane Capitulo Epiſtola Paulli aperte contradicit, ubi ait:* Nemo vos judicet in cibo, aut potu, aut in parte diei feſti, aut Neomeniæ, & Sabbathorum, quæ ſunt umbra futurorum. *Unde Romani proprio Auctori, & Magiſtro Gentium in fide, & veritate obedientes, nulli Sabbatho feſtum, vel otium dependunt, ſicut neque Neomeniæ; quia Judaica ſunt, & umbra futurorum.* Eundem Canonem reprehendit, moremque improbat, in Libro adverſus calumnias Michaelis Patriarchæ Conſtantinopolitani, & Leonis Acridarum Archiepiſcopi Bulgariæ pro defenſione Azymi: *Si vos non judaizetis* (inquit) *dicite cur Judæis in ſimili obſervatione Sabbathi communicatis? Sabbathum certe ipſi celebrant, & vos celebratis. Epulantur & ipſi, & ſolvunt ſemper in Sabbatho jejunium, & vos in veſtra Quadrageſimo ſolvitis a jejunio omne Sabbatum, præter unum. Illis duplex eſt cauſſa celebrandi Sabbathum: ex præcepto Moyſis, & quod contriſtatis Diſcipulis, ipſi fuerunt de morte Domini, quem non credebant reſurrecturum, in hac die gaviſi: unde quia cum Judæis Sabbathum, & nobiſcum celebratis diem Dominicum, videmini in tali obſervatione obſervare ſectam Nazeræorum, qui recipiunt Chriſtianiſmum, ut non dimittant Judaiſmum. Latina autem Eccleſia compatiens paſſo & ſepulto Domino, & gaudet reſurgenti in die Dominica, quando Judæos nimia occupavit mæſtitia, & cuſtodes ſepulchri conati ſunt corrumpere pecunia; unde nos traditionem uſque in hodiernum diem de Sabbatho retinentes, & uſque in finem retinere cupientes, &c.*

b *In C. Sextam Synod. 16. Diſt.*

Quod ſi adverſus hæc objiciatur Adriani [b] Pontificis Decretum, apud Gratianum, quo Sextam Synodum, cum omnibus ſuis Canonibus ratam voluiſſe videtur, his verbis: *Sextam Synodum ſanctam recipio cum omnibus Canonibus ſuis;* non magis morabor, quod ſciam, verba illa non Adriani Papæ, ſed Tharaſii Archiepiſcopi Conſtantinop. eſſe. Adrianus enim in Epiſtola ſua, qua reſcribit Tharaſio, ea retulit, quæ dixerat idem Tharaſius in prima Epiſtola ad Adrianum; nec in Epiſtola Tharaſii verba ſunt, quæ retulit Gratianus, ſed longe diverſa;

c *Ep. ad Tharaſium in 2. Act. VII. Syn.*

ſic enim retulit Adrianus [c]: *Nam quas mihi per Leonem venerabilem Presbyterum veſtrum Literas miſiſtis, mox in principio paginæ primæ cognovi, pietatem tuam, cum Laicorum Ordinatione, tum Imperatorio ſuffragio in ſacrum Patriarchatus Solium exaltatam, quam ob cauſſam effuſo gaudio exultavit cor meum. Quod ſi autem non perſpecta mihi eſſet, & probe cognita erga ſacras Synodicas ſex Conſtitutiones, & venerandas Imagines veſtra ſinceritas, & orthodoxa Fides, nequaquam ad Synodum convocandam aſſentiremus. Verum quemadmodum non leviter cor noſtrum ex ſuperioribus veſtris diſſenſionibus dolore tactum eſt, ita plurimo gaudio anima noſtra perfuſa eſt; poſtquam cognoviſſem, piam veſtram confeſſionem, & rectam Fidem eſſe firmam, & ſtabilem. Invenimus autem in prædicta Synodica veſtra Epiſtola, quanta ſit confeſſio, & recta Fides veſtra circa Cœtus ſacros, & ſex ſacras Synodos, & erga venerandas, & ſacras Imagines, quæ profecto mira eſt, & compunctione digna. In qua etiam clare eſt expreſſum, quod in Sextæ Synodi Divinæ, & legaliter prædicatis Canonibus recipitur pictura illa veneranda, in qua Agnus digito Præcurſoris demonſtratus, graphice eſt inſcalptus &c.* Hæc in antiqua translatione Epiſtolæ. Ex

Canon 82. VI. Synodi, quod probatus ſit ab Adriano PP. & VII. Synodo certam auctoritatem habet.

quibus erui non poteſt, Adrianum Papam confirmaſſe omnia, quæ Tharaſius Archiepiſcopus in ſua Synodica retulerat; quoniam de omnibus Canonibus, qui Sextæ Synodi nomine feruntur, tunc diſputare, nec Tharaſii, nec Adriani animus erat; ſed de his, quæ ad ſacras Imagines, picturam præſertim Agni digito Præcurſoris demonſtrati ſpectabant. Quare cum eum Canonem retulerit tantum Tharaſius, & alios, qui in Sexta Synodo editi ſunt (ſex fuiſſe, Hincmarus refert) non conſtat ex hoc loco, centum, & duos, qui exſtant nunc, Tharaſium retuliſſe, nec Adrianum confirmaſſe; cum nihil minus ad utriuſque propoſitum ſpectaret. Quod ſi recentiorem Græci Concilii, & Epiſtolæ in eo contentæ translationem conſideremus, multo ſane minus, aut Tharaſii ſententia, aut Adriani oberit confirmatio; cum in illa generaliter omnium ſex Synodorum Canones potius, quam ſolius Sextæ, & conferantur, & confirmentur. Sic enim ait, ut in emendatione Gregoriani Decreti exſtat: *Invenimus autem in prædi-*

Digitized by Google

prædicta Synodica Epiſtola Sanctitatis veſtræ, poſt plenitudinem Fidei, & confeſſionem ſacri Symboli, & omnium ſanctarum Synodorum, & de ſacris, ac venerabilibus characteribus, miraculum laude, ac veneratione digniſſimum contineri. Quare & eaſdem ſanctas ſex Synodos ſuſcipio, cum omnibus, quæ jure, ac Divinitus ab ipſis promulgata ſunt.

En non Sextæ Syndo, ſed ſex Synodorum Decreta, & Canones referri, & confirmari. Quæ verba, ut vera eſſe poſſint, ſat eſt, ſi in nonnullis eorum Canones editi fuerint, ut editos conſtat in Niczno, Conſtantinopolitano primo, & aliis: alioquin ſi omnia Concilia Canones conſtituiſſe dicerentur, falſo id non ſolum Sexto, ſed & Quinto imponeretur; a quo etiam eſt certum nullos fuiſſe conditos Canones. Quod ſi Canonis nomine, quidquid in Concilio actum, decretumque fuit, comprehendi dicamus, quod Tharaſius dixit, & retulit Adrianus (ſe recipere ſex Synodos cum ſuis Canonibus) in omnia Concilia convenire poteſt; quod in omnibus illis aliquid decretum, conſtitutumque fuerit, etſi de Canonis nomine, & Decretorum numero non conſtet. Idque etiam reſpondendum eſt ad Canonem primum ejuſdem Septimæ Synodi, in quo de confirmatione ſex Synodorum, & earum Conſtitutionum, hæc verba ſunt: *Cum hæc ergo ita ſe habeant, & ſint nobis teſtata, iis exultantes, ut ſi quis multa ſpolia invenerit, divinos Canones libenter amplectimur, eorumque Conſtitutionem integram, & illabefactabilem. Confirmamus quæ edita fuerunt a Sancti Spiritus tubis, omni ex parte benedictis Apoſtolis, & ex ſanctis Univerſalibus Synodis: his quæ ad hujuſmodi Decretorum traditionem localiter coacta fuerunt, & noſtris ſanctis Patribus.* Quod ſi item objiciatur Actio Quarta Septimæ Synodi: *Habeo* (inquit) *Librum continentem Canones ſanctæ Sextæ Synodi* a. *Patriarcha dixit: Quidam ſcandalizantur per ignorantiam, pro Canonibus iſtis, dicentes: Numquid Sexta Synodus Canones fecit? Sciant ergo, quoniam ſancta Synodus Sexta ſub Conſtantino congregata eſt contra eos, qui dicebant, unam operationem, & unam voluntatem eſſe in Chriſto: in qua ſancti Patres illos ut hæreticos anathematizaverunt, & orthodoxam Fidem explanarunt, & ſoluta Synodus eſt Conſtantini XIV. anno. Poſt quatuor vero, aut quinque annos, iidem ſancti Patres congregati ſunt, ſub Juſtiniano filio Conſtantini, & prædictos Canones promulgaverunt, de quibus nullus dubitet: qui enim ſub Conſtantino in Synodo fuerunt, iidem ipſi Epiſcopi ſub Juſtiniano iſtis Canonibus ſubſcripſerunt: oportebat enim, ut Synodus Univerſalis Canones Eccleſiaſticos promulgaret.*

Explicatur Canon I. VII. Synodi.

a *Quæ exſtat apud Grat. C. Habeo 16. Diſt.*

Reſpondebimus, eam non fuiſſe Conſtitutionem, aut Decretum Concilii VII. ſed cum in ejus Actionibus referrentur omnium Epiſcoporum ſententiæ, & dicta de ſacris characteribus ſive Imaginibus: contigit, ut Elias venerabilis Protopresbyter ſanctæ Eccleſiæ dominæ noſtræ Deiparæ in Blachernis (ſic vocatur) legeret ex charta, quæ diffinitiones ſanctæ, & Univerſalis VI. Synodi continebat, Canonem de pictura Agni digito Præcurſoris indicati, ad confirmandas Imaginum picturas: & cum objiceret Eliæ venerabilis Monachus Sabbas, qua de cauſſa Canon ille non ex Libro, ſed ex charta legeretur, Tharaſius Patriarcha reſpondit his verbis: *Quoniam charta ipſum eſt autographum, in qua ſubſcripſerunt Patres.* Ut firmiorem redderet ſententiam Eliæ, & confirmationem Tharaſii, Petrus Epiſcopus Nicomediæ adjecit ſtatim, ſe habere Librum continentem Canones VI. Synodi, his verbis, quæ in eadem Actione IV. referuntur: *Petrus Metropolites Nicomediæ dixit: Quin etiam habeo & alterum Codicem VI. ſacræ Synodi Canones continentem, quem in medium ſumptum Victor venerabilis Diaconus, & Notarius legit eundem Canonem, ſcilicet de pictura Agni digito Præcurſoris indicati.* Ne autem huic Petri Epiſcopi Nicomediæ Codici ad perfringendam Canonis illius auctoritatem, & evertendum Imaginum cultum, notam alius objiceret, ut objecerat Eliæ Sabbas; intercludere aditum voluit idem Tharaſius Archiepiſcopus Conſtantinopolitanus verbis, quæ in eadem Actione ſtatim poſt præcedentia referuntur: *Sanctiſſimus Patriarcha dixit: Quæ eſt hæc ignorantia, qua plerique laborant circa hos Canones? Scandalum enim eſt dubitare, num ſint VI. Synodi. Cognoſcant igitur tales, VI. Synodum temporibus Conſtantini fuiſſe congregatam; nimirum contra eos, qui tantummodo unam actionem, & voluntatem in Chriſto collocant. Illi igitur hæreticos anathemate verberantes, orthodoxamque Fidem confirmantes, ſub annum XIV. Imperii Conſtantini domum redierunt. Poſt annos igitur IV. aut V. iidem illi Patres ſub Juſtiniano Conſtantini filio congregati, prædictos Canones ediderunt: neque hac de re quiſquam dubitet. Nam qui temporibus Conſtantini ſubſcripſerunt, iidem illi ſub Juſtiniano quoque præſentem hanc chartam ſubſignarunt: quæ res ſatis clara eſt ex eorundem propriarum manuum immutabili ſimilitudine. Neceſſum autem erat, ut poſt Synodum Univerſalem definitam, Canones quoque Eccleſiaſticos ederent. Igitur ad recordationem ſalutaris illius mortis in carne politiæ ex venerandis Imaginibus, nos manuduci declararunt. Quod ſi autem in diſpenſationem Chriſti veri Dei hoc modo manuducimur, quales eos eſſe arbitrandum eſt, qui has ſubvertere conantur? Sancta Synodus dixit: vere impios Hebræos, & veritatis hoſtes.* Hæc in quarta Actione VII. Concili, & Elias, & Sabbas, & Petrus, & Tharaſius, qui cum de VI. Synodi Canone, qui ad Imaginem picturæ Agni digito Præcurſoris inſigniti, ſpectabant, vellent ſolum agere, ad confirmandam reliquorum auctoritatem non faciunt ſatis: nec eorum ſententiam approbavit Concilium, ſed ſolum reſpondit, vere impios Hebræos, & veritatis hoſtes eſſe illos, qui Imaginem Chriſti, & Reliquias ſubvertere niterentur. Ideo autem impios Hebræos eos vocavit, quia primum hujus erroris auctorem Hebræum quendam nomine Saranthapechyn in Tyberiade fuiſſe, Joannes religioſiſſimus Monachus Vicarius Orientalium Epiſcoporum dixit, eamque firmavit in eadem VII. Synodo, Actione V. Nec de reliquis Canonibus egit Elias, vel Sabbas, vel Petrus, vel Tharaſius; nec ſi egiſſent, tantum eſſet eorum relatio momentum habitura; cum, quia auctoritate Concilii confirmata non eſt: tum, quia in adhibenda recta annorum ſupputatione minus diligentem fuiſſe Tharaſium conſtat;

nam quatuor aut quinque annos poſt Sextam Synodum editos Canones refert, cum ea fidiſſima & vera Theophanis, & Anaſtaſii Bibliothecarii relatione, ſit certius xxvii. annos poſt Concilium editos fuiſſe. Nec illud verum eſſe poteſt, quod idem Tharaſius refert, eoſdem PP. Canonibus ſubſcripſiſſe, qui ſubſcripſerunt ipſi Sextæ Synodo, jam quatuor, aut quinque annos antea finitæ: cum eorum præcipui Legati, ſcilicet Agathonis Papæ, jam abfuiſſent, nec de eorum ſubſcriptionibus conſtat: erat enim jam alius Pontifex, non Agatho, qui e vivis exceſſerat, nec Leo II. qui illi ſucceſſit, nec Benedictus II. nec Joannes V. nec Conon; ſed Sergius I. Quatuor enim, aut quinque annorum ſpatio, omnes illos Pontifices Sedes Romæ Apoſtolica habuit: erat jam Conſtantinopoli alius Patriarcha, alii Epiſcopi multi, alius numerus, alia Patrum nomina: quod & ab Anaſtaſio Bibliothecario admonitum, animadverſumque eſt.

a *Ad finem C. Habeo 16. Diſt.*

Quod vero de numero Canonum, ex eadem vii. Synodo Actione vi. idem Gratianus[a] retulit, ex ipſius Concilii exemplari repetendum eſt, ut rei geſtæ veritas diſputatione, & diligentia clareſcat. Poſtquam Septima Synodus in quinque Actionibus præcedentibus late tractaſſet de ſacrarum Imaginum in Eccleſia uſu, antiquitate, & auctoritate; viſum tandem eſt, ne hæretici illi, qui in nefario Concilio (Septimum illi vocabant) congregati, de abjiciendo Imaginum cultu errorem ſuum defenderant pertinaciter, & ſcriptis evulgaverant, occaſionem lapſus darent Chatholicis, ſummam ſuæ doctrinæ, ſive erroris referre, cum brevi etiam Catholicorum Epiſcoporum, qui id poſtularunt, reſponſo, & refutatione, quaſi antidoti loco. Cum ergo ſummam illius Conciliabuli Gregorius Epiſcopus Neo-cæſareæ referret ad finem Tomi primi, inter alia quæ Epiphanius Diaconus legendo reſpondit, retulitque de Imaginum uſu antiquo, & earum in Conciliis facta confirmatione, hæc ſubjunxit: *Sacra autem Sexta, & Univerſalis Synodus, poſtquam ſententiam ſuam de una voluntate Chriſti, ſub Conſtantino, qui per ea tempora Imperium adminiſtrabat, cujuſque nutu, & voluntate Conventus is erat indictus, pronunciaſſet, contigit, Imperatorem de vita decedere. Juſtiniano autem ejus filio Imperium adſumente, iterum unanimiter omnes divina voluntate poſt quatuor, aut quinque annos congregati, de rebus Eccleſiaſticis, ſtatuſque earum correctione, circiter duos & centum Canones edidere, in quorum octuageſimo ſecundo de Imaginibus ſic tradiderunt: In quibuſdam venerandarum Imaginum picturis, Agnus digito Præcurſoris, &c.* Hæc Patres inter alia hæreticis reſponderunt privata auctoritate, ut indicat relatio Leonis Secretarii in principio ſextæ Actionis: etſi publice recitari in Concilio petierint, legique Concilio placuerit, de confirmatione autem non conſtat: quinimmo ſi Canones illos ea confirmatione (ut ajunt) quæ ad finem ſeptimæ Actionis exſtat, illos approbaſſet (quod non feciſſe legimus) illud vel ex ſententia Tharaſii Patriarchæ Conſtantinopolitani, vel alterius, qui aliquid auctoritatis adjici Concilio illi voluit, additum eſt, repugnante rerum geſtarum hiſtoria, quam fideliſſime retulit Theophanes[b], & confirmavit Bibliothecarius.

b *In locis jam cit. Grat. in C. 3. autem ad finem 16. Diſt.*

Quare quod in principio Conciliorum, de eorum origine ex D. Iſidoro repetit Gratianus, integram fidem non habet, ſive Gratianus illius Capitis, ſive Iſidorus, ſive quicumque ille ſit auctor (Iſidorus enim hic Hiſpalenſis Epiſcopus eſſe non potuit, quia facit mentionem de vi. Synodo, quæ poſt Iſidorum hunc habita eſt) cum de origine, & tempore Conciliorum Generalium inſtitueret ſermonem, poſtquam de Nicæna, de Conſtantinopolitana I. de Epheſina, de Chalcedonenſi, de altera Conſtantinopolitana, quæ V. Synodus dicitur, de Sexta hæc habet: *Sexta in Conſtantinopoli CL. Patrum contra Macharium Antiochenum Epiſcopum, & ſocios ejus, qui unam voluntatem, & operationem in Chriſto falſa ſuſpicione aſſerebant, temporibus Conſtantini Principis, Agathonis PP. Romani, Georgii Conſtantinopolitani, qui, condemnata hæreſi præfata, anathematizandis ſcripſerunt octo Capitula.* Gratianus vero novem Capitula inferius annexa. Illa novem extant, quæ retulit ex vetuſto Codice Monaſterii ſancti Bavonis Urbis Gandavenſis Laurentius Surius[c] ad finem vi. Synodi. Hæc enim minus vera ſunt, ſicut & illud, quod Hincmarus Archiepiſcopus Rhemenſis, qui vixit tempore Nicolai I. in Libro de quibuſdam Canonicis Capitulis teſtatur, aſſerens, in vi. Synodo nullos Canones, præter ſex, editos fuiſſe. Verius enim eſt, nullos in ea editos, ſed ſeptem & viginti poſt annos, ut Theophanes, & Anaſtaſius retulerunt. Quibus tandem omnibus (ut eo revocetur quo egreſſa eſt oratio) obſervationem jejunii Sabbathi in Eccleſia Occidentali juſte obſervari conſtabit, relicto lxxvi. Canone vi. Synodi, quem apocryphum, falſumque, & in invidiam Eccleſiæ Romanæ ab æmulis ejus confictum, ex his quæ jam diximus, ſatis perſpicue apparet. Quæ ideo a me tractata ſunt, quod de Sextæ Synodi Canonibus, & horum auctoritate frequens eſſe ſolet diſceptatio: eorum tamen plures, qui ſinceram præſeferunt doctrinam, & veritatis, & vetuſtatis prærogativam, non omnino cenſuerim ſpernendos, quod præter Adrianum PP. I. Xyſtus etiam V. Pontifex Maximus Canonem de ſeminarum abortu, diſertis ex illo verbis fuerit mutuatus.

c *To. 1. Concil.*

Explicatur Divi Ignatii ſententia contra jejunium Sabbathi.

Quod autem Ignatius Joannis Diſcipulus ad Philippenſes ſcripſit, *Chriſti eſſe interfectorem, qui Dominicam, aut Sabbathum jejunaverit, præter Sabbathum Paſchæ*; alio reſpexit: illud enim dixit contra hæreticos Marcioniſtas, qui eo tempore jejunabant Sabbatho, & Dominica, in opprobrium Dei Judæorum, quod ſeptimo die requieviſſet ab omni opere quod patrarat, ut Divus Epiphanius[d] eſt auctor: *Sabbathum vero jejunant ob hanc cauſſam, quoniam Dei* (inquiunt) *Judæorum eſt requies, qui Mundum fecit, & ſeptima die quievit. Nos jejunamus hanc, ut ne officium Dei Judæorum faciamus.* Salutare igitur Sabbathi jejunium diuturno Eccleſiæ uſu, & auctoritate ut ſanctiſſime cœptum receptumque eſt, ita conſtantiſſime eſt retinendum. Ejus autem indicendi Auctores Decreto interpolito, Patres fuiſſe Illiberritanos, vel ex hoc Canone ſit ſatis probabile.

d *Lib. 1. adv. hæreſ. Tom. 3. Cap. 42.*

Perfectum autem hujus diei jejunium in Eccleſia Hiſpanica jam diu abiit in deſuetudinem,

nem, & commutari cœpit pro alio imperfecto, a carne enim ſolum abſtinemus: quod jejunium *imperfectum* vocat Joannes Damaſcenus a. Tertullianus b autem *portionale*: ova enim, & caſeum comedere in Sabbatho, ſaltem Quadrageſimæ, & Dominico, antiquum eſt in Ecclesia Græca Armeniorum: quod iiſdem his Canonibus, qui VI. Synodi c eſſe feruntur, ſublatum repetio: *Similiter accepimus, & in Armeniorum regione, & in aliis locis, in Sabbathis, & Dominicis ſanctæ Quadrageſimæ, quoſdam ova, & caſeum comedere: viſum eſt ergo, & hoc, ut omnis Dei Eccleſia, quæ eſt in univerſo terrarum Orbe, unum ordinem ſequens, jejunium perficiat, & abſtineat, ſicut ab omni mactabili; ſic de ovis, & caſeo, quæ quidem ſunt fructus, & fœtus eorum, a quibus abſtinemus. Si autem hoc non ſervaverint, ſi ſint quidem Clerici, deponantur: ſin autem laici, ſegregentur.* A Græcis Gothos, & a Gothis Hiſpanos uſum comedendi ova, caſeum, & reliqua lacticinia, Sabbathis magis crediderim; nam ante illorum adventum, jejunium hoc imperfectum Hiſpaniam agnoviſſe, nuſquam legimus.

a *Lib.* de jejun.
b *L.* de jejunio *contra Pſychic.*
c *Can. LVI.*

COMMENTARII NOVI.

Eſt apud Matthæum Cap. 9. & Lucam Cap. 5. Diſcipulos Joannis, & Phariſæos Chriſtum Dominum rogaſſe, quare Diſcipuli ejus non jejunarent? quibus ipſe reſpondit: *Veniet dies, cum auferetur ab eis Sponſus, & tunc jejunabunt in illis diebus.* Hinc Romana Eccleſia, quam ſecuta eſt Hiſpanica, & aliæ Occidentales, ea Apoſtolorum traditione conſuevit ſexta Feria, & Sabbatho jejunare. His enim diebus ablatus fuit a Diſcipulis Sponſus. Verumtamen in Eccleſiis Orientalibus aliter in more poſitum fuit; nempe ut Feria quarta, & ſexta jejunaretur; ut conſtat ex Can. LXVIII. Apoſtolorum, & ex D. Clemente L. 5. *Conſt Apoſt* Cap. 16. & ult. & Ignatio Epiſt. ad Philipp. & Gratiano, *De Conſecrat.* Diſt. 3. Cap. *Jejunia*, ex dictis S. Apollonii, qui ab Ivone dicitur Apollinarius P. 4. C 32. & ex Epiphanio in compendio Doctor. Eccleſ. & Origen. in. Levit., & Cyrill. in Levit. Lib. 10. & Tertull. *Adverſus Pſych.* Cap. 14. Anaſtaſio in Lib. quem ὁδηγὸν inſcripſit, ideſt, viæ ducem, & S. Petro Alexandrino Can. XV. Producebatur vero hoc jejunium uſque ad horam nonam, cætera vero uſque ad veſperam, ut teſtatur Tertull. *Adverſus Pſychic.* Cap. 10. Horum jejuniorum rationem reddit Divus Clemens. Quoniam in quarta Feria judicium contra Dominum prodiit; cum Judas, pecunia accepta, promiſit eum tradere; in Paraſceve vero, quoniam in ea Dominus Crucis ſupplicium paſſus eſt. Hæc Clemens, Lib. 7. C. 24. Sabbathi vero jejunium ſevere interdictum a Græcis eſt, & tota Orientali Eccleſia. D. Ignatius teſtatur in Epiſt. ad Philip. quæ eſt 8. *Quicumque Dominicam, aut Sabbathum jejunaverit, præter unum Sabbathum Paſchæ, ipſe eſt Chriſti interfector.* Unde Græci inſultabant Latinis, quod contra Apoſtolicas Leges Sabbatho jejunarent. Hujus obſervantiæ meminit Clemens, *Conſtitut. Apoſtol.* Lib. 7. Cap. 24. & Irenæus, Lib. 1. Cap. 20. & deinceps Epiphanius hæreſi LXX. & LXXI. Gregorius Nyſſenus in Oratione *adverſus eos, qui ægre ferunt reprehenſiones.* Socrates, Hiſt. Lib. 6. Cap. 8. Anaſtaſius Nicænus Lib. *Quæſt.* Q. 77. Quapropter Innocentius Papa in Epiſtola ad Decentium, Cap. 4. Sabbatho eſſe jejunandum rationibus evidentiſſimis, ut ille ait, demonſtrat. Et ſanctum Eliberitanum Concilium errorem hujuſmodi corrigendum decrevit, ut omni Sabbatho jejunaremus, ut primi Chriſtiani noſtri jejunaverunt. Cum vero adhuc etiam Græcorum conſuetudo in Hiſpania perſeveraret, Lucinius nobilis Hiſpanus Provinciæ Bæticæ, Hieronymum conſuluit in Bethlehem commorantem, utrum Sabbatho eſſet jejunandum? ut Romana, & Hiſpana Eccleſiæ obſervabant. Cui reſcripſit Hieronymus Tom. 1. Epiſt. 28. traditiones Eccleſiaſticas ita obſervandas, ut a majoribus traditæ ſunt, nec aliorum conſuetudinem aliorum contrario more ſubverti. Idem Auguſtinus ad Januarium reſpondit Epiſtola 118. et ſententia Ambroſii dicentis Monicæ: *Quum Romam venio, jejuno Sabbatho, quum hic ſum* (ideſt, Mediolani) *non jejuno.* Et hujus rei affert cauſſam Auguſtinus ad Caſulanum Epiſtola 86. & Caſſianus Collect. 2. C. 10. In Eccleſia Hipponenſi eadem conſuetudo viguit, ut teſtatur Auguſtinus, Epiſtola 86. & 118. Iiſdem fere temporibus Decentius Eugubinus Epiſcopus Innocentium Romanum Pontificem de jejunio Sabbathi conſuluit. Ad quem Pontifex reſcripſit Epiſtola 1. Cap. 4. Romanæ Eccleſiæ, & aliarum Occidentis conſuetudinem eſſe tenendam, quæ Sabbathi jejunium magnopere commendat. Nicaphorus etiam hujus conſuetudinis Romanæ Eccleſiæ meminit Lib 12. *Hiſt.* Cap. 34. & Gregorius VII. Cap. *Quia dies. De Conſ.* Diſt. 5. Et Innocentius conſultus de hac re a Bracarenſi Archiepiſcopo, reſpondit, Provinciæ conſuetudinem debere obſervari, ut Sabbathis a carne omnes abſtinerent, infirmis, & debilibus dumtaxat exceptis. Refertur Lib. 3. *Decretal.* Cap. *Concilium, De obſerv. jejuniorum*; errorque Socratis, *Hiſtor.* Lib. 5. Cap. 21. refellendus eſt, dum ait, Romæ in Quadrageſima jejunare ſolitos Fideles, Sabbatho excepto, atque Dominica. LOAISA.

Sabbathi dies, uno excepto, immunes olim ab omni jejunio, & tamquam feſtos antiquitus agebant, & tum etiam in Græcia mos ille perdurat, quem Hiſpaniæ Patres poſt Romam primos omnium antiquaſſe, veriſimile eſt ex hoc Canone; & Feriæ quartæ jejunia, & ſtationes in Sabbatum tranſtuliſſe.

Superpoſitiones.) Hoc eſt, imponere jejunia, quæ ſolita non eſſent obſervari. ALBASPINÆUS.

Jejunii ſuperpoſitionem celebremus.) Jam ſupra in Notis ad Canonem XXIII. monuimus, quid intellexerint Patres Eliberitani per *ſuperpoſitiones* jejuniorum. Modo autem

tem in ſingulari *ſuperpoſitionem* jejunii indicunt die Sabbathi, veluti jejunium adjectum jejunio proxime præcedentis diei Veneris. Uterque enim dies in Hiſpania, ſicuti & in majori Eccleſiæ Latinæ parte, religioſe obſervabatur, licet quo tempore Concilium hoe celebratum eſt, aliqua eſſet negligentia in jejunio Sabbathi obſervando, uti indicant verba illa: *Errorem placuit corrigi*; nimirum, opinionem erroneam aliquorum, excuſantium Hiſpanos ab eo jejunio: fortaſſe quia legerant inter Canones nomine Apoſtolorum vulgatos illum LXV. Εἴ τις κληρικὸς εὑρεθῇ τὴν κυριακὴν ἡμέραν νηστεύων, ἢ τὸ σάββατον, πλὴν τοῦ ἑνὸς μόνου, καθαιρείσθω, εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω. Ideſt: *Si quis Clericus inventus fuerit die Dominice jejunare, vel Sabbatho, præterquam uno ſolo, deponatur: ſin autem laicus, ſegregetur*.

Sed enim imprimis Canon ille non eſt autbenticus, nec ullo ſolido fundamento oſtenditur traditus ab Apoſtolis, vel a Concilio aliquo, vel a Sede Apoſtolica. Quin potius videtur intruſus ab aliquo Græcorum in gratiam exemptionis a jejunio receptæ in Oriente die Sabbathi, ut ſupra peculiari Diſſertatione diximus, ubi oſtenſum eſt, Canonem prædictum, & paucos alios fuiſſe ſuppoſitos Apoſtolis, etiam judicio illorum, qui reliquos omnes veluti probatos ab Eccleſia, ſive a Sede Apoſtolica, tuentur. Videantur quæ tota illa Diſſertatione protulimus, nec modo inculcare oportet.

Et certe ſi is Canon LXV. ab Apoſtolis editus fuiſſet, PP. Eliberitani non auderent improbare hoc loci doctrinam ipſi conformem, nec jejunio diei Veneris ſuperponerent jejunium Sabbathi. Nec Innocentius I. Papa centum circiter poſt hoc Concilium annis ſcribens Decentio Epiſcopo §. IV. diceret: *Sabbatho vero jejunandum eſſe, evidentiſſima ratio demonſtrat &c.* Omittendum vero non eſt, fortaſſe Tertulliani tempore adhuc Romæ in more non fuiſſe jejunium Sabbathi; ſiquidem, Lib. *De Jejuniis*, Cap. 15. inquit; *Duas in anno hebdomadas* (ideſt, Quadrageſimas) *xerophagiarum, nec totas, exceptis ſcilicet Sabbathis, & Dominicis, offerimus Deo; abſtinentes ab eis, quæ non rejicimus, ſed differimus*. In quo recedit a Montaniſtis, qui tres in anno xerophagias ſeptem hebdomadum ſervabant. Niſi forte apud illos, & Tertullianum ipſum, Sabbathi jejunium prætermitteretur tunc, ſervaretur autem a Romanis Catholicis, quorum communionem reliquerat, dum eum Librum adverſus Pſychicos ſcripſit. CARDINALIS DE AGUIRRE.

Diſſidium hoc, ſeu potius diverſam conſuetudinem Eccleſiæ Orientalis, & Occidentalis, jam Patres Eccleſiæ agnoverunt, & Juris Interpretes illuſtrarunt. In Eccleſia enim Orientali Sabbatha, ut feſtiva celebrari probatur ex Can. V. Concil. Laodiceni, ubi cavetur, ne aliis Quadrageſimæ diebus, quam Dominicis, & Sabbathis Natalitia Martyrum colerentur; quod expreſſum eſt ejuſdem diei feſtivitatis argumentum, cum diebus aliis Natalitia SS. Quadrageſimæ tempore apud Græcos celebrari non poſſint, ut late probat Fileſacus, *De Quadrageſima*, Cap. 13. & probatur ex D. Clemente, Lib. 8. *Conſtit. Apoſt.* Cap. 33. *Servi quinque dierum opus faciant, Sabbatho autem, & Dominica die vacent in Eccleſia*; Socrate, Lib. 6 *Hiſtor.* Cap. 8. *Cum Feſta cujuslibet hebdomadæ occurrebant, videlicet Sabbathum, & dies Dominicus, in quibus conventus in Eccleſiis fieri ſolent*. Sexta Synodus Trullana Canone VIII. ex Timoth. Greg. Nyſſeno, Anaſtaſio, & Caſſiano probant Baronius anno LVII. num. 205. Bivacius, *De veteri Monachatu*. Lib. 2. Cap. 12. num. 31. Nec contrarium probat Text. in Can. XXIX. Synodi Laodiceni relatus in Can. XIII. *De conſecrat.* Diſt. 3. Cap. *Quia divo*. *De conſecr.* Diſt 5. in illis verbis: *Non oportet, Chriſtianos judaizare, & in Sabbatho otiari*. Nam in his verbis tantum prohibetur Judaico more in Sabbatho otiari, & ab omni opere vacare, ut Judæi faciebant; non autem prohibetur ejus diei feſtivitas, ſi ritu Chriſtiano, & non Judaico colatur, ut in ejus Canonis Scholiis notarunt Fuſtelus, & Balſamon, Albaſpinæus, Lib. 1. *Obſerv.* Cap. 13. & nos in Cap. 1. *De Feriis*. In Eccleſia vero Occidentali, ſeu Latina non ſolum dies Sabbathi, ut feſtivus non colebatur, verum in eo jejunabatur, ſuperpoſito, ideſt, continuato jejunio Feriæ ſextæ, ut patet ex Innocentio Ep. 4. ad Decentium. Concil. Gerund. Can. III. Cæſaraug. Can. III. Bracar. I. Can. IV. Agath. Can. XII. Aurelian. IV. Can. II. Probant Savarus ad Sidonium, Lib. I. Epiſt. II. verbo, *luxu Sabbathario*. Ambianus ad Tertull. Cap. 15. Obſer. 2. Gazæus ad Caſſian. Lib. 3. Cap. 9. Sed cum utriuſque Eccleſiæ conſuetudo Fidei rationi non repugnaret, quælibet Eccleſia abundabat in ſenſu ſuo, Cap. *Illa*, Diſt. 12. Cap. *Utinam* 76. Diſt. Diſſenſionis tamen cauſſam breviter perſtringamus. Igitur Eccleſia Occidentalis ob memoriam Dominicæ ſepulturæ, & quia dies Sabbathi triſtitiam Apoſtolis indicit, jejunium in ea die obſervavit Innocentius I. Quam rationem ex S. Sylveſtro refert Euſebius in ejus Vita, his verbis: *Cum omnis Dominicus dies colendus ſit in gaudium Chriſtianorum, ergo omnis dies Sabbathi deputandus eſt ſepulturæ ad execrationem Iudæorum. Omnes enim Diſcipuli die Sabbathi fletum habuerunt, ſepultum ſuſpirantes, & Judæis epulantibus lætitia inerat; Apoſtolis autem jejunantibus triſtitia imperabat. Triſtemur itaque cum triſtantibus de ſepultura, ſi volumus cum eiſdem de Reſurrectione Dominica gaudere*. Quam rationem a Latinis didiciſſe teſtatur Balſamon ad Can. LV. Sextæ Synodi in Trullo. In Eccleſia vero Orientali non jejunabatur die Sabbathi, excepto Sabbatho Paſchæ, in deteſtationem hæreticorum, Simonis Magi, Saturnini, Menandri, Cerdonis, & Marcionis, eorumque ſectariorum, qui omnes Deum Optimum Maximum auctorem Mundi cum omnibus a ſe creatis rebus ajebant malum eſſe, atque ideo a carnis eſu, & propagatione per Matrimonium abſtinentes, die Sabbathi jejunabant, ne Creator Mundi, qui die ſeptima requievit, honorari videretur, ut conſtat ex Epiphanio; & hoc ſenſu ſanxit D. Ignatius Epiſcopus Epiſtola

ſtola ad Philipp. *Si quis Dominicum diem, aut Sabbathum, uno excepto Paſchali, jejunaverit, Chriſti interfector eſt.* Ideoque in Can. LXI. Sextæ Synodi jubatur, poſt veſperam Sabbathi uſque ad veſperam Dominici ſequentis non flectere genua, in memoriam, & honorem Reſurrectionis Domini. Unde Græci conſuetudinem ſuam retinebant hæreſeon vitandarum cauſſa, Latini vero ob luctum, & mœrorem, abſtinentiam, & jejunium obſervabant, dicto Cap. *Quia die. De conſec.* Diſt. 5. L. 6. Tit. 23. partit. 1. Docent Benedictus Æſthenus *Diſquiſit. Monaſt.* tract. 7. Diſquiſit. 2. Primarius noſter D. Antionius Grana in Cap. 1. *De Feriis*. Neque contrarium ſanxerunt Apoſtoli in Can. LXV. in illis verbis: *Si quis Dominicum diem, aut Sabbathum, uno dempto, jejunare deprehendatur, deponitur; ſin laicus, a communione ejicitur.* Ubi cum indiſtincte, & abſolute Sabbatho jejunare prohibeant tam Græcis, quam Latinis, id inhibitum videtur ex L. *De pretio*, ff. *De Publiciana.* Nam omiſſis Coriolano, & Binio in Notis ad ipſum, Baronio ubi ſupra, qui exiſtimarunt, Canonem illum non eſſe Apoſtolorum, immo a Græcis ſuppoſitum, dicendum eſt, quod cum Leges tempori, & locis inſervire, & adaptari debeant, & pro varietate temporum, diſtinctioneque nationum diverſimode practicari, Cap. 4. Diſt. C. 1. *De conſtit.* in 6. docent Gaillus, Lib. 2 *Obſerv.* C. 10. Bobadilla Lib. 2. *Polit.* Cap. 10. num. 6. Ramirez, *De Leg. Reg.* §. 11. num 26. D. Joannes Solorzan. 2. Tom. *De jure Ind.* Lib. 1. Cap. 4. num. 62. & Cap. 14. nu. 19. Canon ille, qui Fidelibus Orientalis Eccleſiæ utiliſſimus, & juxta opportunitatam temporis, in quo fuit latus, valde neceſſarius erat, cum aliquod Fidei dogma non contineret, vim, & obſervantiam non produxit in Occidentales Eccleſias, neque ab eis fuit receptus, ſcientibus, & parmittentibus ipſis Apoſtolis; neque in Eccleſia Romana unquam praxi admiſſus reperitur, ut probat Alaſpinæus Lib. 1. *Obſerv* Cap. 13. Unde ait S. Maximus in Scholiis ad S Dionyſium: *Si Dionyſius aliquando tradit diverſa ab his, quæ in Eccleſia cernuntur, non eſt mirandum, ſed credendum potius illorum temporum ſtatui cangruiſſe.* Et D. Auguſtinus, cujus tempore magna fuit de Sabbathi jejunio contentio, aliquibus dicentibus in Sabbatho non eſſe jejunandum, aliis contrarium aſſerentibus, Ep. LXXXV. ajebat: *Apoſtolus inquit: Qui manducat, non manducantem non ſpernat; & qui non manducat, manducantem non judicet: quia neque ſi manducaverimus, abundabimus: neque ſi manducaverimus, egebimus, cuſtodita ſcilicet eorum, inter quos vivimus, inoffenſa ſocietate.*

Ex hac ergo Orientalis Eccleſiæ diverſa conſuetudine deſcendit illa, quam D. Auguſt. appellat, in regia veſte varietatem, in Cap. *De illa.* verſ. *Mater*. 12. Diſt. ita ut plures Eccleſiæ Africæ Orientali adhæſerint. Tertull. *ad. Pſychicos.* C. 15. D. Auguſt. Epiſt. 88. plures vero Romanam ſequerentur, inter quas fuit Hiſpana, ut ex hoc Canone, & Conciliis, Gerunden. & Cæſarauguſtano ſupra relatis conſtat. Sed poſtea diuturnis, ac ſæviſſimis bellis adversus Arabes Mahometanos per DCC. & eo amplius, annos geſtis, annonæ anguſtiſſimæ penuria contraria inducta fuit conſuetudo, ut refert Alphonſus Ciaconius in tract. *De jejun.* Unde varius mos introductus fuit in Eccleſiis Hiſpaniæ, ut refert Luitprandus in Chron. anno CDII. ibi: *Celiberrimus habebatur in Hiſpania Sixilla, qui anno 776. contraxit Concil. Toleti ex mandato, literiſque Adriani Papæ contra Egilanem Epiſcopum Illiberritanum nolentem die Sabbathi a carne abſti ere.* Certe Innocentis III. temporibus in Provincia Bracarenſi carnes non edi, conſtat ex Cap. *Conſilium, De obſerv. jejunior*, Lib. 6. Titul. 23. partit. 3. Hodie tamen die Sabbathi extrema tantum animalium aduntur; quæ conſuetudo, ſi credimus quibuſdam allegatis a P. Mariana, eſt in uſu a temporibus Alphonſi VIII. poſt partam victoriem illam, quæ vocatur *de las Navas de Tolosa*. Ita ait Mariana Lib. 10. *Hiſtor.* Cap. 24 *Haud multo majori fide nixum eſt, quod cujuſdam hiſtorici teſtimonia a nonnullis inventu affirmatum: eo hoc tempore in Hiſpania religionem a carnibus abſtinendi diebus Sabbathi, ac inteſtinis tantum, & extremis animalium partibus veſcendi, ſuſceptam eſſe; veteri more, quem Gotthi ex Græcia tranſtulerunt, unde Sacra primum acceperunt, hoc temperamento emollito.* Eum ſequitur eruditus D. Laurentius Ramirez in Not. ad Luitprand. fol. 409. Alia de jejunio Sabbathi congeſſerunt Turrianus ad D. Clementem ultra ſupra laudatos Lib. 7. Cap. 23 Spondan. in epit. Baronii anno LIX. num. 60. Briſſonius in L. *Die Domin.* Cod. *De ſpectac.* P. Greg. Lib. 1. partit. Tit. 18. Cap. 3. Azor. 1. Par. *Inſtit. moral.* Lib. 2. Cap. 1. Conradus Brunus, *De cæremoniis*, Lib. 6. Cap. 3. Albaſpin. Lib. 1. *Obſervationum*, Cap. 13. Bellarminus Tom. 3 Controverſiarum, *De bonis operibus*, Cap. 18. *De jejunio*, Joannes Dartis in 15. Diſtin. fol. 44. GONZALEZ.

C A N O N XXVII.

De Clericis, ut extraneam mulierem in domo non habeant. — *De Clericis, ut extraneas feminas in domo non habeant.*

Epiſcopus, vel quilibet Clericus alius, aut ſororem, aut filiam virginem dicatam Deo, tantum ſecum habeat; extraneam vero nequaquam ſecum habeat.

CA-

Digitized by Google

CAPUT QUINQUAGESIMUM QUARTUM

Extraneam *feminam*, & ſubintroductam *in Conciliis, eam intelligi, quæ nec matrimonio, nec ſanguine conjuncta ſit.*

a Can. 3. QUibus præfuit Oſius Conciliis, multa hujus Decreta, ut honeſtatis, & religionis plena, ſingulari pietate, & prudentia contendit renovari. In Nicæno a enim hunc Canonem totidem pene verbis translatum legimus: *Omnibus modis interdixit ſancta Synodus, neque Epiſcopo, neque Presbytero, neque Diacono, neque ulli Clericorum omnino licere, habere ſecum mulierem extraneam, niſi forte mater, aut ſoror, aut avia, aut amita, vel matertera ſit: in his namque ſolis perſonis, & harum ſimilibus, omnis, quæ ex mulieribus eſt ſuſpicio, declinatur: qui autem præter hæc agit, periclitatur de Clero.* Quæ autem diceretur mulier *extranea*, quæ alias *ſubintroducta*, dubii & anxii vacillant Scriptores, cum tamen per picuum videatur variis Conciliorum Decretis, & Pontificum Conſtitutionibus, eam *extraneam* dici, quæ nullo ſanguinis jure, vel matrimonii vinculo tenetur: *ſubintroductam* primos vocaſſe Antio- b Lib. 6. Cap. 30. chenos, Nicephorus b refert, quod clam, & contra Canones domum ducerent Clerici, vel ſubintroducerent. Eorum enim vitam, cum non ſolum ab omni malo, ſed ab omni mali ſpecie alienam eſſe voluiſſent, a ſuſpicione præſertim, & vitio carnis, quæ cum puritate, & ſanctimonia Chriſtianæ vitæ omnino pugnat; ideo omnem ad conſortium feminarum aditum præcluſe- c Plaut. in Curculione. runt, rati videlicet, id quod res eſt, flammam fumo, ut ille c ait, proximam eſſe: ſicque ejus, quod vitare velis, periculi occaſionem mature fugiendam, ut qui corrumpi nolit, a corrumpentium abſtineat conſuetudine: & qui non jacere cum femina, ne adjaceat: & qui, ne cubare, ne accumbat: & qui nec dormire, nec una vigilet, vel aſſiduus ſit, ne locus fiat, ei, quod Spiritus Sanctus docuit d: *Qui periculum amat, peribit in illo.* In eo autem præ- d Eccleſiaſt. 3. cepto illas perſonas excepit, quæ tanta eſſent propinquitate, vel conſanguinitate conjunctæ ut ſuper eis mentiri fama vereretur, ceſſante ob reverentiam, & naturæ fœdus omnis periculi ſuſpicione. *Extraneas* igitur eas dici, quæ nullo ſanguinis jure, vel matrimonii vinculo pertinerent (tametſi non eſſent concubinæ) multis demonſtrabo. Concilium Gerundenſe e, ut e Can. VII. ab Hiſpanis ordiamur: *De his*, ait, *qui ſine uxoribus ordinantur, & familias domus habent, habito ſecum pro vitæ converſatione fratre in teſtimonium, non per quamcumque feminei ſexus perſonam eorum ſubſtantia gubernetur, aut per puerum, ſed per amicum domum ſuam debeant ordinare, niſi matrem, aut ſororem in domo habuerint, ut ſecundam priorum Canonum Statuta, per earum perſonas eorum debeat continuari ſubſtantia.* En quomodo priores Canones interpretans, & confirmans, extraneas mulieres omnes intelligit, quæ in quocumque miniſterio, & obſequio eſſent Clericorum, ob paratam peccandi occaſionem. f Can. V. Concilium Ilerdenſe f: *Familiaritatem extranearum mulierum, licet ex toto Sancti Patres antiquis monitionibus præceperint Eccleſiaſticis evitandam; id nunc tamen noviſcum eſt, ut qui talis probabitur, ſi poſt primam, & ſecundam commonitionem, ſe emendare neglexerit, & nec in vitio perſeverat, officii ſui dignitate privetur; quod ſi, Deo juvante, correxit, ſancto miniſterio reſtauretur.* Concilium g Toletanum II. g Can. III. *Illius vero præterea ſpeciali ordinatione decrevimus, quod nec antiqua Concilia in univerſis Canonibus ſiluerunt, ut nullus Clericorum a gradu Subdiaconatus, & ſupra, in conſortio familiaritatis habeat mulierem, vel ingenuam, vel libertam, vel ancillam; ſed ſi ſunt, & hujuſmodi ſervitia matri, vel ſorori, vel aliæ propinquæ contradat, & quidquid ſuis manibus perfecerit, proprio domino deferatur; aut ſi propinquitatis memoria deeſt, alterius domus adhærentis habitaculum requiratur, dummodo nulla occaſio introeundi domum Clerici feminæ permittatur, unde aut laqueum poſſit incurrere, aut noxialis famæ innocenti fortaſſe poſſit inuri. Sane deinceps poſt datam hanc admonitionem, quiſquis earum conſortio frui voluerit, noverit, ſe non ſolum a Clericatus officio retrahi, vel Eccleſiæ foribus expelli, ſed etiam omnium Catholicorum, Clericorum, vel Laicorum communione privari, nulla prorſus vel colloquii conſolatione relicta, quotenus malæ conſuetudinis abraſa rubigo, in poſteris radicis ſuæ veneno ſerpere non poſſit.* Concilium h Hiſpalenſe I. h Can. III. *Inter cætera cognoſcite, a nobis hoc definitum pro abolendis maculis Clericorum; quia quidam Epiſcoporum non obſervantes nuper editam Concilii Toletani Decretum, minus ſoliciti in ſubjectis exiſtunt; proinde placuit, ut ſi Presbyteri, Diaconi, vel Clerici conſortia extranearum feminarum, vel ancillarum familiaritatem per Sacerdotis ſui admonitionem a ſe minus removerint, ſæculi judices eaſdem mulieres cum voluntate, & permiſſu Epiſcopi comprehenſas, in ſuis lucris uſurpent; ut vitium hoc dum Sacerdos inhibere non prævalet, poteſtas judicialis coerceat; dato tamen eiſdem judicibus ſacramento, Epiſcopis; ut illas Clericis nulla arte reſtituant. Quodſi reſtituerint, ipſi judices ſententia excommunicationis feriantur. Mulieribus vero illis juxta priores Canones a Sacerdote diſtractis, pretium earum indigentibus diſpenſetur.* i Can. XLI. Concilium i Toletanum IV. *Cum Clericis extraneæ feminæ nullatenus habitent, niſi tantum mater, & ſoror, filia, amita, in quibus perſonis nihil ſceleris æſtimari, naturæ fœdus permittis; id enim & Conſtitutio antiquorum Patrum decrevit.* Non diſſenſit ab his Con- k Can. VIII. cilium Bracarenſe III. k quinimmo ſeverius multo ſe geſſit, dum omnem cohabitationem, non ſolum cum extraneis feminis, ſed & cum ſororibus, & reliquis conſanguineis interdixit, ſolam matrem excipiens: *Quamquam antiqua Canonum Inſtitutio de hujuſmodi præſumptione abſolutas, & multiplices diſciplinas, atque Conſtitutiones ediderit, nos tamen brevitatis cauſſa omnem fornicandi occaſionem cupientes auferre, id omnimoda ſancimus auctorita-*

te

te tenendum, ut nullus Sacerdotum, neque quiſquam de Clero, abſque honeſto, & compe-
tenti teſtimonio, excepta ſola matre, cum quibuslibet feminis ſecrete ſe præſumat adjunge-
re; & non ſolum cum extraneis mulieribus, ſed nec cum ipſis etiam ſororibus, vel propin-
quis; ne licentia ſororum, vel propinquarum mulierum quiſque ſolus familiarior habea-
tur ad perpetrandum ſcelus. Hujus ergo præceptionis transgreſſor ſex menſibus ſe noverit
pœnitentiæ legibus ſubjacere. Quod ſi Gallicana Concilia requiramus, occurrent multa.
Concilium Arelatenſe [a] II. *Si quis*, ait, *de Clericis a gradu Diaconatus in ſolatio ſuo mu-* [a] *Can. III.*
lierem, præter aviam, matrem, ſororem, filiam, neptem, vel converſam, ſecum uxo-
rem habere præſumpſerit, a communione alienus habeatur. Par quoque & mulierem, ſi ſe
ſeparare noluerit, pœna percellat. Arvernenſe [b]: *Auctoritate Canonica aliqua menſura* [b] *Can. XVI.*
in ea Conſtitutione ſanximus, ut fugiatur ab his extranearum mulierum culpanda libertas,
& tantum cum avia, matre, ſorore, vel nepte, ſi neceſſitas compulerit, habitent; de qui-
bus omnibus, ut priorum Canonum ſeries continet, nefas eſt, aliud quam quod natura con-
ſtituit, ſuſpicari. In cubiculo etiam harum, atque cellario, vel familiari quolibet ſervi-
tio, neque Sanctimonialis ulla, neque extranea mulier, neque ancilla ullo modo admitta-
tur. Quod ſi quis præceptorum Dei immemor, crediderit contemnendum, ſciat ſe auctori-
tate Canonica communionis ſine dubio jacturam ſubire. Quod ſi Antiſtes culpam hanc in
Presbytero, aut Diacono ſuo diſtringere Canonico rigore noluerit, ipſe ſeveritate ſenten-
tiæ feriatur. Concilium Agathenſe [c]: *Id etiam ad cuſtodiendam vitam, & famam ſpeciali*
ordinatione præcipimus, ut nullus Clericorum extraneæ mulieri qualibet collatione, aut [c] *Can. X.*
familiaritate jungatur: & non ſolum in domo illius extranea mulier non accedat, ſed ne-
que ipſe frequentandi extraneam mulierem habeat poteſtatem; ſed cum matre tantum, ſoro-
re, filia, aut nepte, ſi habuerit, aut voluerit, vivendi liberum habeat poteſtatem; de
quibus nominibus nefas eſt aliud quam natura conſtituit, ſuſpicari. Et inferius [d]: *Ancil-*
las, vel liberas, a cellario, vel a ſecreto miniſterio, & ab eadem manſione, in qua Cleri- [d] *Can. XI.*
cus manet, placuit removeri. Turonicum [e] I. *Et quia nullum diabolo locum dari oportet,*
hoc præcipue cuſtodiendum decrevimus, ut nullam Clerici cum extraneis feminis habeant [e] *Can. III.*
familiaritatem, neque ullum male loquendi, vel ſentiendi hominibus aditum tribuant; quia
frequenter per hanc indecentem occaſionem contingit, ut diabolus, qui inſidiatur ſicut leo
in cubili ſuo, de ruina ſervorum Dei exultet. Si quis Clericus poſt interdictum Epiſcopi
ſui illicitis familiaritatibus extranearum feminarum voluerit inhærere, a communione ha-
beatur alienus. Confirmavit poſtea Turonicum [f] II. *De familiaritatibus*, inquit, *mulie-* [f] *Can. X.*
rum licet crebrius ſit in Canonibus replicatum, attamen neceſſe eſt, ut ſicut ſecta virgul-
ta, quæ male pullulaverant, rurſus Fidei falce ſuccidantur, etiam radicitus eruantur.
Nullus deinceps Clericorum pro occaſi ne neceſſitatis, facienda veſtis, aut cauſſa ordinan-
dæ domus, extraneam mulierem in domo ſua habere præſumat. Et cum jubeamur victum,
aut veſtitum artificio quærere, & manibus propriis laborare; quid opus eſt in domo ſerpen-
tem includere pro veſte, quæ multiformem veſtem non propterea deponit, ut nudetur, ſed
ut ſe gratiorem, dum removetur, oſtendat. Et mox [g]: *Nullus ergo Clericorum, non*
Epiſcopus, non Presbyter, non Diaconus, non Subdiaconus, quaſi Sanctimonialem, aut [g] *Can. XI.*
viduam, vel ancillam propriam, pro confirmatione rerum in domo ſua ſtabilire præſumat,
quæ & ipſa extranea eſt (dum non eſt mater, aut ſoror, aut filia) quæ etiam pronior pro-
pinquabit ad culpam, dum cognoſcitur ſubjecta dominatu. Si quis Epiſcopus, aut Presby-
ter, ſeu Diaconus, aut Subdiaconus de hac re ſtatuta Patrum, vel noſtra temerare præ-
ſumpſerit, excommunicetur. Moguntinum I. [h] ſub Carolo Auguſto: *Omnibus igitur Cleri-* [h] *Can. XLIX.*
cis feminas ſecum in domibus ſuis habere ultra licentiam Canonum, firmiter ſit contradictum. *Mogunt. ſub*
Severius Moguntinum II. ſub Arnulpho; nam omnem feminam, etiam ſororem, domi Cle- *Arnulpho Can.*
ricos habere vetat: *Ut Clericis interdicatur*, ait, *mulieres in domo ſua habere omnimodis* *X.*
decernimus. Quamvis etiam ſacri Canones quaſdam perſonas feminarum ſimul cum Clericis
in una domo habitare permittunt; tamen, quod multum dolendum eſt, ſæpe audivimus, per
illam conceſſionem plurima ſcelera eſſe commiſſa; ita ut quidam Sacerdotum cum propriis
ſororibus concumbentes, filios ex eis generaſſent; & iccirco conſtituit hæc Sancta Synodus,
ut nullus Presbyter ullam feminam ſecum in domo propria permittat, quatenus occaſio ma-
læ ſuſpicionis, vel facti iniqui penitus auferatur. Si ſpectemus Germaniam, & Epiſcopo-
rum ejus Provinciæ Decreta, in promptu eſt Aquiſgranenſe [i] ſub Ludovico Auguſto. Repe-
tens enim, quem adduximus, Concilii Nicæni Canonem III. ait: *Interdixit per omnia ma-* [i] *Can. XXXIX*
gna Synodus, non Epiſcopo, non Presbytero, non Diacono, nec alicui omnino, qui in Cle-
ro eſt, licere ſubintroductam habere mulierem, niſi forte aut matrem, aut ſororem, aut
amitam, vel eas tantum perſonas, quæ ſuſpiciones effugiunt. Hæc in Occidente a Sanctis
Patribus conſtituta ſunt. Si autem ad Orientis Concilia animum convertamus, non Provin-
cialia tantum, ſed Generalia in eandem conſpiraſſe ſententiam reperiemus. Præter Nicæ-
num I. [k] quod retulimus, in Nicæna Synodo II. hæc decreviſſe Patres, memoriæ proditum
eſt: *Sine offenſione eſſe, etiam iis, qui extra ſunt, inquit Divinus Apoſtolus: Mulieres* [k] *Can. III. Ni-*
autem in Epiſcopatibus, vel Monaſteriis verſari, eſt omnis offenſionis cauſſa. Si quis ergo *can. II. Can.*
ancillam, vel liberam in Epiſcopatu poſſidere deprehenſus fuerit, vel in Monaſterio, ad *XVIII.* *1. Cor. 10.*
miniſterium aliquod obeundum, puniatur; ſin autem perſeveret, deponatur. Si vero etiam
in ſuburbanis mulieres eſſe contigerit, & voluerit Epiſcopus, vel Monaſterii Præfectus il-
lic iter facere, præſente Epiſcopo, vel Monaſterii Præfecto, mulier eo tempore nulla modo
miniſterium obeat, ſed alio in loco ſeorſum degat, donec receſſerit Epiſcopus, ut omnis re-
prehenſionis occaſio vitetur. Si autem ad meridiem convertamur, præſto ſunt non pauciora.

a Can. 3.

Concilium enim Carthaginenſe I. a ſub Grato illius Civitatis Epiſcopo, hæc decernit: *Gratus Epiſcopus dixit: Et illud præcipue, ſi videtur veſtræ dilectioni, cavendum eſt, ut Paſtoris cura quantum debet, & poteſt, regularis providentia præmoneat, ut nullis liceat ab affectu abſtinentibus carnali, apud extraneas pariter commorari. Occaſiones enim amputandæ ſunt peccatorum, & tollendæ omnes ſuſpiciones, quibus ſubtilitas diaboli ſub prætextu charitatis, & dilectionis incautas animas, vel ignaras irretire conſuevit. Nullus igitur, nullaque ſanctimoniæ, & virginitati deſerviens, propter blaſphemiam Eccleſiæ, ſi vobis placet, in una domo cum extraneis penitus commorari debeat. Univerſi dixerunt: Qui nolunt nubere, & pudicitiæ meliorem eligunt partem, hæc vitare debent, & non ſolum habitare ſimul, ſed neque habere ad ſe aliquem acceſſum.* Concilium Carthaginenſe

b Can. 17.

b ſub Aurelio: *Ut cum omnibus*, ait, *omnino Clericis extraneæ feminæ non cohabitent, ſed ſolæ matres, aviæ, & materteræ, amitæ, ſorores, & filiæ fratrum, aut ſororum: & quæcumque domeſtica neceſſitate, etiam antequam ordinarentur, jam cum eis habitabant, vel ſi filii eorum, jam ordinatis parentibus, uxores acceperant: aut ſervis non habitantibus in domo, quas ducant, aliunde ducere neceſſitas fuit.* Carthaginenſe VI. c *Clericus*, ait, *cum extraneis mulieribus non habitet.*

Refertur a Gratiano in Cap. Cum omnibus, 81. *Diſt.*
c Can. 45.

Si tandem ad Septentrionem reſpexeris, Concilium extat Rhemenſe in Gallia Belgica, cujus Canone XXII. hujus noſtri ſententiam expreſſe confirmatam reperio: *Ut a Sacerdotibus*, inquit, *omnis ſuſpicio mulierum funditus eradicetur, cum quibus etiam nulla habitatio eis conceditur, præter illam, quæ in Nicæna Synodo permittitur, ideſt, matrem, aut ſororem, vel eas tantum perſonas, a quibus omnes ſuſpiciones effugiant.* His ſane omnibus ſententiam noſtram, qua placuit ſubintroductas mulieres, vel extraneas, non concubinas, vel libidini quoquomodo inſervientes intelligi, ut alii volunt: ſed eas tantum, quæ in obſequio ſunt, & miniſterio Clericorum (vulgo *amas*, vel *criadas* dicunt) vel alias quaſcumque ſervientes, ſatis confirmatam putarem. Sed ut nihil utile omittamus, Pontificum Decretis, Imperatorum, & Regum Conſtitutionibus rem ipſam adhuc comprobabo.

d 1. *Regiſt. indict.* 9 *Ep.* 10. *ad Symmachū defenſor.*
e Cap. volumus 81. *Diſt.*
Idem cap. Oportet ead. *Diſt.*

D. Gregorius d: *Volumus*, inquit, *ut Sacerdotes, qui in Corſica commorantur, prohiberi debeant, ne cum mulieribus converſentur, exceptis dumtaxat matre, ſorore, vel uxore, quæ caſte regenda eſt.* Gravius id reprehendiſſe Gregorium, refert Gratianus e: *Neque enim hoc ſilere debeo: quod cum gravi animi triſtitia dico. Sacerdotes cum feminis habitare conſpicio, quod nefarium eſt dicere, vel audire, & contra ſanctorum Canonum ſancita: ubi enim talis commorantium eſt habitatio, antiquus hoſtis ſtimuli non deſunt: ideoque admonendi ſunt, ut non antiqui hoſtis decipiantur fraude, quatenus juxta Apoſtoli vocem, non vituperetur miniſterium noſtrum.* Ea enim ratione, quod Archidiaconus Catalitanus, cum mulieribus habitare perſiſteret, functione ſacri Ordinis interdictus eſt ab eodem Gregorio f.

f *Ep.* 26. *ad Januar. Epiſc Carait. L.* 2. *Apud Grat.* C. Archidiac. *ead Diſt.*
Idem Greg. Lib 11. *Ep.* 40. & 41.
g *Ep.* 1. *ad Himerium Epiſc.* C. 12.
h C. feminas. *ad. Diſt.*

Qui etiam alibi mandat Optato Defenſori, ut Nurſiæ Sacerdotes cum extraneis mulieribus habitantes, monitos primum, deinde contumaces Epiſcopo Spoletano delatos, admonitione Sacerdotali præmiſſa, & ſi res exigit, Canonica etiam diſciplina adhibita, ejuſdem auctoritate correctos feſtinet emendare. Nec cum extraneis tantum, ſed nec cum ſorore habitare placuit Auguſtino, ut refert Poſſidius in ejus Vita; dicebat enim: *Quæ cum ſorore mea ſunt, ſorores meæ non ſunt.* Idipſum decreviſſe Siricium g Papam, refert idem Gratianus h: *Feminas*, ait, *non alias eſſe patimur in domibus Clericorum, niſi eas tantum, quas propter ſolas neceſſitudinum cauſſas, habitare cum iiſdem Synodus Nicæna permiſit.* Quare cum Gregorius quidam, Presbyter nomine, & ætate (erat enim ſeptuagenarius, feminam quandam ſibi ſervientem domi haberet, gravibus ſeveritatis aculeis a Beato Baſilio Cæſareenſis Cappadociæ Archiepiſcopo, in Epiſtola ad eundem Gregorium Presbyterum reprehenſus, coactuſque eſt feminæ in virorum miniſterium, famulatumque convertere, ut in eadem Epiſtola refertur.

i §. Presbyteris *Collat.* 5.

Nec in re hac Imperatorum, & Regum Placita omittemus. Juſtinianus i Imperator in Novella Conſtitutione de Sanctiſſimis Epiſcopis, hæc decernit: *Presbyteris*, ait, *& Diaconis, & Subdiaconis, & omnibus in Clero conſcriptis, non habentibus uxores, ſecundum ſacros Canones, interdicimus etiam nos, ſecundum ſanctorum regularum virtutem, mulierem aliquam in propria domo ſuperinductam habere; tamen citra matrem, aut ſororem, aut filiam, & alias perſonas, quæ omnem ſuſpicionem effugiunt. Si quis autem abſque hac obſervatione mulierem in ſua domo habet, quæ poteſt ei ſuſpicionem inferre, & ſemel, & ſecundo a ſuo Epiſcopo, aut a ſuis Clericis admonitus, ne cum tali muliere habitaret, ejicere eam de ſua domo noluerit, aut accuſatore apparente, probetur inhoneſte cum muliere converſari, tunc Epiſcopus ejus ſecundum Eccleſiaſticos Canones, de Clero eum amoveat, curiæ Civitatis, cujus Clericus erat, tradendo. Epiſcopum vero nullum penitus mulierem habere, aut cum ea habitare permittimus. Si autem probetur nequaquam hoc cuſtodiens, Epiſcopatu projiciatur: is enim ſe oſtendit indignum Sacerdotio. Diaconiſſam vero nullo modo cum viro, ex quo poteſt inhoneſtæ vitæ emergere ſuſpicio, habitare permittimus.*

k Lib. 1. C. 4.
l Tit. 12.

In Legibus Francicis k per Carolum Magnum editis, Nicæni Canon renovatur: *Item in eodem Synodo*, ait, *interdictum eſt Presbyteris, & Diaconibus, vel omnibus, qui in Clero ſunt, mulierem habere in domo ſua propter ſuſpicionem, niſi matrem, aut ſororem, vel eas tantum perſonas, quæ ſuſpiciones effugiunt.* Bajoariorum Lex l: *Nulli Presbytero, vel Diacono liceat habere ſecum in domo extraneam feminam, ne per illam occaſione decipiatur, & pollutus offerat Sacrificium Domino, nec plebs per ejus offenſionem corruat, & plagam ſuſtineat: propterea qui gradu Sacerdotali fulciuntur, extranearum mulierum interdicta conſortia cognoſcant; hac eis tantum facultate conceſſa, ut matres, filias, atque ſorores germanas, intra domorum ſuarum ſepta contineant; in his enim nihil*

bil ſuſpecti criminis æſtimare fœdus naturale permittit; illas etiam non relinqui, caſtitatis hortatur affectus.

Quod ſi adverſus horum Conciliorum Decreta, Pontificum Conſtitutiones, & Imperatorum Leges, callidi argumentatores, & juris periti fallaces (ut loquar cum Cypriano) objecerint, vel Apoſtolorum, vel Heliæ, vel ipſius Chriſti exempla, qui cum mulieribus, & cohabitare, & illas circumducere non recuſarunt; conſulendus eſt idem Cyprianus [a], a quo illa omnia, ut futilia, & leviſſima copioſiſſime, & doctiſſime refelluntur. a *Lib. de ſing. Cler. C. 13.*

Nec mirabitur cum mulieribus Clericos habitare prohibuiſſe Sanctos Patres, & Catholicos Principes, qui obſervaverit, Concilio Aurelianenſi II. cautum etiam fuiſſe, ne Clerici, inconſulto Epiſcopo, cum hominibus ſæcularibus habitare præſumerent: quod ſi feciſſent, ab officii communione pellerentur. Voluerunt enim Sanctiſſimi Patres, Eccleſiaſticas perſonas, ut ſtudiorum, & morum ſimilitudine conjunctas, ſic aſſiduo commercio, & mutuo convictu juvari, ne labes aliqua ex profanis perſonis contracta dignitatem, ſanctitatemque Sacerdotii aliquo modo deturparet, vel tanta ſaltem ſermonum, morumque, & vitæ diſſimilitudine cœptum excolendæ, perſequendæque virtutis curſum retardaret. Quare cum D. Gregorius amplificando, & cohoneſtando Sacerdotum Ordini ſummopere invigilaret, peculiari Decreto (coacto Concilio Romano) ſanxit, ut ex familia Pontificia, quæ exemplar morum, & Cleri forma eſſe deberet, & profani homines, & ſæculares, & pueri ablegarentur, adhibitis ad Pontificis obſequia Clericis, vel Monachis tantum. Et hinc primum orta (ut opinor) laudabilis inſequentium Pontificum conſuetudo, qua niſi Sacris initiatus, ad ſui cubiculi obſequia nemo admittitur: *Verecundus mos*, inquit Gregorius [b], *tempore indiſcretionis inolevit, ut hujus Sedis Pontificibus ad ſecreta cubiculi ſervitia, laici, pueri, & ſæculares obſequantur. Et cum Paſtoris vita, diſcipulis ſemper debeat in exempl. eſſe, plerumque Clerici, qualis in ſecreto ſit vita ſui Pontificis, neſciunt, quam, ut dictum eſt, ſæculares pueri ſciunt. De qua re præſenti Decreto conſtituto, ut quidam ex Clericis, vel etiam ex Monachis electi miniſterio cubiculi Pontificalis obſequantur, ut is, qui in loco regiminis eſt, habeat tales, qui ex viſione ſedula exemplum profectus ſumant.* b *In Conc. Roman. Can. 3.*

Neque Epiſcopos, & Clericos tantum cum feminis non cohabitare, aut familiaritatem niſe, olim erat inhibitum; ſed ſi cui feminæ cum Epiſcopis negotium eſſet tractandum, ſine duorum Presbyterorum, aut Diaconorum præſentia fieri non licebat, Concilio Matiſconenſi I. [c] *Ut nulla mulier*, ait, *in cubiculo Epiſcopi abſque duobus Presbyteris, aut certe Diaconibus, ingredi permittatur*. Quod ſi illis ad feminarum domus accedere neceſſe eſſet, iiſdem Legibus tenebantur. Concilium Epaunenſe [d]: *Epiſcopo, Presbytero, & Diacono, vel diverſis Clericis, horis indebitis, ideſt, meridianis, vel veſpertinis, ad feminas prohibemus acceſſum; qui tamen ſi cauſam habuerit, cum Presbyterorum, aut Clericorum teſtimonio videatur*. Id ipſum obſervandum, cum illarum eſſet domicilium adeundum, quæ ſanguinis jure pertinerent, Tarraconenſes [e] Epiſcopi voluerunt: *De his, quibus cum pro parentelæ proximitate haberi permittitur, ea cautela earum neceſſitates ſuſtineant, ut pietatis beneficia, quæ iis ſunt neceſſaria, præbeant; ipſi vero pro viſendis eis cum ingreſſi fuerint, celeri ſalutatione recurrant; nec ibi faciant manſionem; qui tamen ad earum viſitationem pergunt, teſtem ſolatii ſui fide, & ætate probatum adhibeant ſecum. Si quis hæc a nobis ſtatuta contempſerit, ſi Clericus eſt, loci ſui dignitate privetur; ſi vero Religioſus, vel Monachus, in cella Monaſterii incluſus, pœnitentiæ lamentis incumbat; ubi ſingulari afflictione panis, & aquæ, victum ex Abbatis ordinatione percipiat*. Eadem honeſtatis, & ſacroſanctæ Dignitatis ratione conſtitutum eſt Concilio Limenſi, ne ullus in Sacris conſtitutus feminis familiare miniſterium exhibeat, ita ut equitando ducat a tergo, aut ambulando manu teneat, aut comitetur, niſi ſoror, vel mater ſit; alioquin Clericus, & feminæ contra agentes arbitrio Epiſcopi puniantur. Quod Conſtitutione Synodali Diœceſis Toletanæ cautum etiam eſt.

c *Can. 3.*
d *Can. 20.*
e *Can. 2.*

COMMENTARII NOVI.

UT utriuſque ſexus caſtitati, & pudicitiæ, ſublata illecebrarum occaſione conſuleretur, priſci Legum latores ſeparatam virorum, ac mulierum habitationem eſſe voluerunt; adeo ut Plato Lib. 7. *De legib.* jam inde a ſeptennio utrumque ſexum ſegregare voluerit, & pueros quidem una cum pueris, puellas autem pariter cum puellis exerceri: unde laici, qui cum mulieribus in eodem balneo lavantur, excommunicantur in Can. LXXVIII. Sextæ Synodi; & apud Romanos juſta fuit cauſſa divortii, ſi uxor cum viris in balneas ingrederetur. Novella 117. Cap. 8. §. 4. Notavit D. Laurentius Ramirez ad Martial. Libro 3. Ep. LI. Ex moribus diverſarum gentium probant Savarus ad Sidonium Lib. 2. Epiſt. 2. verbo, *hinc egreſſi*. P. Pinto in *Spicileg.* 1. Par. Cap. 3. num. 2. Verum in Clericis tanto majori ſtudio Pontifices id obſervari voluerunt, quanto purior eos vitæ ſanctimonia decet. Nullum Canonem referam, quia ſexcenti ſunt, neque quidquam in veterum Conciliis magis repetitum: tantum Collectores indicabo Antonium Auguſtinum in *Epit. Jur. Pontif.* Lib. 6. Tit. 30. & 31. & Lib. 7. Tit. 18. & 19. & Lib. 8. Tit. 26. & Lib. 36. Tit. 31. & Lib. 40. Tit. 38. 39. & 40. Laurent. Landmeter Lib. 2. Cap. 47. Loaiſam in Conc. Tolet. IV. Can. XLII. & Tolet. XII. Can. V. Quibus Eccleſiæ ſanctionibus conſonant Leges ſæculares, L. 19. C. Theod. *De Epiſc. & Cler.* Novel. 137. Juſtin. Cap. 1. D. Bernardus Serm. 66. in Cant. *Cum femina eſſe, & non cognoſcere feminam, nonne plus eſt quam mortuum ſuſcitare? quotidie latus tuum ad latus juvenculæ eſt in menſa, lectus tuus ad lectum*

ejus in camera, oculi tui ad illius oculos in colloquio, manus tuæ ad manus ipſius in opere, & continens vis putari? Eſto ut ſis, ſed ego ſuſpicione non careo. D. Petrus Chryſol. Serm. 174. de decollat. D. Joannis Baptiſtæ: *Et ſi Joannes tantus, Joannes talis, tanta eremo ſeparatus a feminis, feminarum pericula non evaſit; quis eſt qui inter feminas vivens, evaſurum ſe ſine labore maximo, maxima ſine cautione confidit, niſi is, qui ſancto alitur ſpiritu?* Hinc & Iſidorus Peluſiota, Libro I. Epiſtola LXXXIX. & Lib. 2. Epiſtola LXII. ait: *Omnes quidem mulierum aſpectus, congreſſus, colloquia, ſi fieri poſſet, oportere vitari; ſed quoniam eo neceſſariis plerumque cauſſis earum conſortium admittendum eſt, ſaltem id curandum, ut oculi, velut injecto fræno, cohibeantur.* Illa autem verba Canonis III. Concil. Nicæni, *συνείσακτον γυναῖκα*, pro extraneis mulieribus Latine vertunt Ruffinus Aquilejenſis in Canonibus Nicænis, Lib. I. Cap. 6. & vetus Interpres Concilii Nicæni, quem ſequitur Fulgentius Ferrand. Cap. 122. & Iſidorus Mercator. Synodus etiam Toletana IV. Can. XLII. *Cum Clericis extraneæ feminæ nullatenus habitent, id enim & conſtitutio antiquorum Patrum decrevit;* & Can. XLIII. *Quidam Clerici legitimum non habentes conjugium, extranearum mulierum interdicta conſortia appetant.* Subintroductarum frequens mentio eſt apud Gratianum in 32. Diſt. & apud Scriptores Eccleſiaſticos, Epiphan. hæreſi LXVII. *Subſannantur propter eas, quas habent ſinguli ſubintroductas mulieres, de quibus gloriari ſolent ſe habere ipſas ad miniſterium.* Et hæreſi LXIII. de Origene loqueos: *Accuſant eos, qui in Eccleſia delectas, appellatas ſubintroductas mulieres habent, vel ut etiam ipſi hoc faciant occulte propter hominum reverentiam, quo cum improbitate quidem conſepeliantur: prætextu autem hominum gratia nomen jactent.* Et paullo poſt de quodam Palæſtinæ Epiſcopo: *Habuit autem ejuſmodi mulieres inſervientes ipſi, ſubintroductas, inquam.* Unde varia adducuntur ab Interpretibus pro expoſitione hujus vocis *ſubintroducta*, ut videre eſt apud Cujac. Lib. 2. *Obſerv.* Cap. 29. Merillum Lib. 6. *Obſerv.* Cap. 1. Germon. Lib. 2. *Animad.* Cap. 13. P. Greg. Lib. 2. partit. Tit. 9. Cap. 8. Cironium ad Tit. *De ſponſa duor.* Gibalinum *De clauſura regul.* Diſquiſit. I. Cap. 3. §. 2. Confect. 4. Ex quibus conſtat, ſubintroductas, neque uxores, neque concubinas, ſed tertii cujuſdam generis mulieres eſſe, quas ſecum Clerici non ſobolis ſuſcipiendæ, vel libidinis explendæ gratia, ſed pietatis ſtudio, aut certa prætextu fovebant. D. Joannes Chryſoſtomus, cujus verba citat Rhenanus in Schol. ad Euſeb. Lib. 7. Cap. 24. *Sunt enim quidam, qui puellas innuptas abſque nuptiis, & concubitu ducentes, domi perpetua collocant, & ad ſupremum ſenectam uſque incluſas teneat, non procreandorum liberorum gratia: neque enim ajunt, ſe cum illis rem habere, neque cauſſa libidinis, ſiquidem illas ſe dicunt incorruptas, inviolataſque ſervare.*

Notatu tamen valde dignus eſt Canon XX. Concil. Epaun. ubi PP. ita ſanxerunt: *Epiſcopo, Presbytero, Diacono, vel cæteris Clericis, horis præteritis, ideſt meridianis, vel veſpertinis, ad feminas prohibemus acceſſum.* Quare enim ſpecialiter horis præteritis, ideſt meridianis, aut veſpertinis, Clericis prohibetur acceſſus ad feminas: ſiquidem tot Eccleſiæ legibus indiſtincte, & abſolute Eccleſiaſticis perſonis cum feminis prohibeatur cohabitatio. Sed ea verba facile exponentur, ſi obſervemus, veteres meridiaſſe, ideſt medio die dormiſſe, levandi animi cauſſa, qui matutinis operibus defatigatus erat. Sidon. Lib. 2. Epiſt. IX. *Excuſſo torpore meridiano paulliſper equitabamus.* Varro: *Si non incitito ſomno diem diffinderent meridie, non viverent.* L. *Medicus* 26. ff. *De oper. liber. Reſpondit jus eſſe, dummodo liberales operas ab eis exigeret, hoc eſt, ut acquieſcere eos meridiano tempore, & valetudinis, & honeſtatis ſuæ rationem habere fineret.* Eaque meridiatio in ſtratis fiebat, qualis erat grabatus, per quem Scævola lectulum intelligit meridiando idoneum, L. *Sejæ* 20. §. *Inſtructis*, ff. *De inſtr. vel inſtrum.* Varia meridiantium exempla referunt Savarus ad Sidonium Lib. 1. Epiſt. 2. verbo *ſomnus meridianus*; & Lib. 9. Epiſt. 2. verbo *excuſſo ſomno*. Salmut. ad Pancirol. Lib. 1. *Memorab.* Tit. 42. fol. 149. Etiam ſciendum eſt, veſpere, ſeu veſpertinis horis veteres cibum ſum pſiſſe. D. Iſidor. Lib. 2. *Etymol.* Cap. 20. *Eſt autem cœna veſpertinus cibus, quam veſpertinam antiqui dicebant, quum in uſu non erant prandia.* Illuſtrant Salmut. ubi ſupra Titul. 51. Savarus ad Sidonium Lib. 7. Epiſt. XIV. Quibus animadverſis, jam apparet vera ratio memorati Canonis; ajunt enim PP. non debere Clericos *horis præteritis*, ideſt, Sacrificiis jam peractis, ut docte interpretatur Cironius Lib. 3. *Obſerv.* Cap. 6. meridianis, & veſpertinis horis accedere ad feminas; quia cum horæ illæ deſtinatæ ſint ad accumbendum, & ſomnum capiendum, aptiores erant, ut aliquid ſævi criminis poſſet committi, aut ſuſpicari; cum plerumque dæmon his horis crudelius acriuſque infeſtare ſoleat ſpirituali tentatione, ac prælio maxime luxuriæ; ut probat Torre-blanca Lib. 4. *De jure ſpirit.* Cap. 8. Sect. 10. *De dæm. merid.* unde horæ ille dicuntur *indecentes* in Concil. Aurelianen. V. Can. III. & ea forſan ratione in L. 1. C. Theod. *De offic. jud. civil.* ſtatuitur, ne meridianis horis a litigatoribus judices videantur, junctis traditis pro ejus textus illuſtratione a Langlæo Libro 2. *Semeſtr.* Capite I.

Permittitur tamen in ſupra citatis Canonibus Clericis ſecum retinere ſorores, & Virgines dicatas Deo; talis enim erat florentis illius ævi felicitas, taliter cum ſocietate juncta charitas, ut viri cum mulieribus innoxie degerent. Origenes, ſive quivis Auctor eſt Lib. *De ſingul. Cler.* poſt med. *Grande* (inquit) *miraculum, ut virginum charitas, virgines faciat velut conjuges credi: & conjugum charitas conjuges faciat velut virgines æſtimari. Ecce vera dilectio, quæ in conjugalitate dividit, ut in caſtitate conjungat,* Atque ex cœtu, & collegio virginum, viduarumque aliæ ægrotantibus miniſtrabant, aliæ domeſtica Clericorum tam caſte, quam caute procurabant negotia. Sed paullatim mores corrum-

pi

pi cœperunt, & Clerici intuitu pietatis virgines ſacras, & alias ſub nomine ſororum adoptivarum (ita eluſuri Canones, hunc, & Nicænum) ſecum habentes luxurioſe tractabant, & illæ, quæ pietatis prætextu apud ipſos, quibus ſpiritali amore conjunctas ſe eſſe jactabant, non ſine offenſione educabantur, quæ ab *agape*, ideſt charitate, dicebantur *Agapetæ*. In eos acriter invehitur D. Chryſoſtomus duobus tractat. *De cohabitat. femin.* Nec mollior fuit D. Hieronymus in agitanda, ut appellat, hac peſte, Epiſt. 2. ad Euſtoch. Cap. 22. his verbis: *Pudet dicere, proh nefas triſte! Sed verum eſt: unde in Eccleſias Agapetarum peſtis introiit? unde ſine nuptiis aliud nomen uxorum? immo unde novum concubinarum genus? Plus inferam, unde meretrices univiræ eadem domo, uno cubiculo, ſæpe uno tenentur & lectulo? Et ſuſpicioſos nos vocant, ſi aliquid eſtimemus. Frater ſororem virginem deſerit, cœlibem ſpernit virgo germanum, fratrem quærit extraneum: & cum in eodem propoſito eſſe ſe ſimulent, quærunt alienorum ſpirituale ſolatium, ut domi habeant carnale commercium.* Et Epiſt. 47. Unde prohibitum fuit ſequentibus Conciliis Clericis cohabitare cum ſororibus, etiam & Virginibus Deo dicatis. Concil. Ancyr. Can. XIX. juxta verſionem Dionyſii Exigui, ibi: *Virgines, quæ conveniant cum aliquibus tanquam ſorores, habitare prohibemus.* Concil. Bracarenſe I. Can. XV. & II. Can. XXXII. Turonen. II. Can. X. *Nullus ergo Clericorum, non Epiſcopus, non Presbyter, non Diaconus, non Subdiaconus, quamvis Sanctimonialem, vel viduam, vel ancillam propriam, pro confirmatione rerum in domo ſua ſtabilire præſumat.* Unde Divus Auguſtinus, nec ſororem propriam intra domum ſuam agere paſſus eſt: quia etiam ſi ab ea nec periculum, nec ſuſpicio, erat; fuerant tamen & aliæ admittendæ, quæ ipſas ſalutarent, viſitarentque. Permittebatur ergo a PP. Illiberinis cohabitatio cum ſororibus, & Virginibus ſacris: quia in his tunc nihil ſævi criminis exiſtimari fœdus naturale permittebat, ſed ut voluptas fera eſt, nullis carceribus mancipata. Tot fuere tam ſalubris Legis prævaricationes, quot & libidinis cauſſationes, ut ait Tertullianus, *De exhortatione caſtit.* Cap. 12. *Scio quibus cauſſationibus coloremus inſatiabilem carnis cupiditatem. Prætendimus neceſſitates adminiculorum, domum adminiſtrandam, familiam regendam, loculos, claves cuſtodiendas, lanificium diſpenſandum, victum procurandum, curas communiendas.* Itaque prima fraus ea fuit, quod cum PP. permitterent ſorores retinere, extraneas Clerici adoptabant, & ſub adoptionis titulo, ſuo indulgebant genio. Secunda fraus, quod cum intuitu charitatis cum Virginibus ſacris habitare illis permitteretur, alias, fucata etiam charitate, ſub nomine *Agapetarum* introducebant: ideo indiſtincte Patres Concil. Mogunt. Can. X. ſtatuerunt: *Ut nullus Presbyter ullam feminam ſecum in domo propria permittat.* Concilium Trosleanum, Can. IX. *Ne Clerici ſoli habeant acceſſum ad viduas, vel quaſcumque feminas.* Plura dabimus in Titulum Decretalium, *De cohabitione Clericorum &c.* GONZALEZ.

Virginem dicatam Deo tantum ſecum habeat.

CAPUT QUINQUAGESIMUM QUINTUM.

Cur Virgines hujus Concilii tempore in parentum domibus habitare permitterentur.

DUO ex hujus Canonis Decreto elici poſſunt. Alterum eſt, antiquo hujus Concilii ævo, ut ante diximus, Virgines Deo dicatas (quas *Moniales*, ſeu *Sanctimoniales* dicimus) in Hiſpania floruiſſe. Nec recens tunc inventum dicitur, ſed antiquius fuiſſe inſinuatur. Alterum, licuiſſe in domibus privatis parentum commorari; quia non ſolum Monaſteria tunc, Principibus, & Præſidibus ethnicis, conſtrui, & ædificari commode non poterant, ſed vix & Eccleſiæ, ut ex Arnobio [a] colligitur. Quare cum mortuis parentibus, Virgines velatæ aliquando vagarentur, in opprobrium Eccleſiæ, & ſacræ pudicitiæ periculum, Afris Patribus placuit in Concilio Carthaginenſi III. [b] gravioribus feminis eas commendari, vel intra ſeptum Monaſticum Virginum cuſtodiri, ut una habitantes, ſe ipſas integras, & inviolatas conſervarent: *Ut Virgines ſacræ, ſi parentibus, a quibus cuſtodiebantur, privatæ fuerint, Epiſcopi providentia, vel Presbyteri, ubi Epiſcopus abſens eſt, in Monaſteria Virginum, vel gravioribus feminis commendentur, ut ſimul habitantes invicem ſe cuſtodiant, ne paſſim vagantes Eccleſiæ lædant opinionem.*

a *Lib. 4. adv. Gentes.*

b *Can.* 33.

Fœdus autem naturale cum Divina Fidei pollicitatione conjunctum omnem levare turpitudinis ſuſpicionem perſuaſi ſunt Majores; ideoque Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconis licentiam permiſerunt, ut his cohabitare impune poſſint; quo tamen privilegio Auguſtinum uti noluiſſe, Poſſidius [c] narrat; ſed poſteriorum Conciliorum [d] Decretis ſublatum eſt, nullique jam Epiſcopo, Presbytero, Diacono, vel Subdiacono licet, aut Religioſam, aut feminam aliam quamcumque etiam ad uſus neceſſarios domi retinere; quia quæ ad Religioſas, vel Beatas ſolent accedere, Religioſæ omnes, vel Beatæ non ſunt; a quarum omnium aſpectu, nedum convictu, & familiaritate, cavere debent qui Religioſe, & beatæ vitæ curſum feliciter agere volunt. Moniales autem profeſſæ, etiam ſi parentes habeant, Pontificum Decreto ad arctiorem, & ſanctiorem vitæ conditionem redactæ ſunt; nam tametſi periculoſiſſime ægrotent, e ſeptis Monaſterii ad parentum ædes curationis cauſſa commigrare non poſſunt, ni morbi contagio præſens cæteris importet periculum.

c *In Vita Aug.* C. 26.

d *Forojul.* C. 4. *Meten.* C. 3. *Nanneten.* C. 3. *Tyron.* 2. C. 11. *Mogunt. ſub Arnulfo.* C. 10. *Hiſpal.* 3. C. 4. *Roman. ſub Zacharia* C. 1.

COM-

Digitized by Google

COMMENTARII NOVI.

OLim Virgines Deo ſolenni voto dicatæ in duplici genere erant. Aliæ in Monaſteriis, & Aſceteriis ſimul degebant, juxta antiquam Apoſtolorum diſciplinam, de quibus egi ſupra in Canone XIII. Aliæ autem domi ſuæ cum parentibus, & cognatis alebantur; & ſi quæ ditiores eſſent, alias ſibi ſocias, ejuſdemque propoſiti adſciſcebant. Concilium Aurelianenſe V. Canone XIX. *Moniales, quæ nubebant, puniuntur; & illæ, quæ in domibus propriis tam puellæ, quam Viduæ, commutatis veſtibus convertantur.* Concilium Toletanum I. relatum in Cap. *De Viduis*, 27. Quæſt. 1. Moguntinum, Can. XXI. Eugenius Papa I. Epiſtola XXVI. cum laicali habitu virginitatem profitebantur; tales fuerunt Marcellina ſoror S. Ambroſii a Liberio Papa Romæ conſecrata, ut ipſe Doctor teſtatur Lib. 3. *De virginitate*. Sophronis apud Hieronymum Epiſtola XVI. Pulcheria, Placilla, Arcadia, & Marina ſorores Theodoſii Junioris, Sozomenus Lib. 9. Cap. 1. & aliæ apud Baronium Tomo 4. anno CCCLXXVII. Num. 12. Suarez Tom. 3. *De Relig.* Lib. 8. Cap. 7. Læſium, *De bono ſtatus caſtitatis in ſæculo*. P. Scherlogum in Cantic. Tom. 3. Veſtig. 30. Sect. unic. Num. 21. Differentiam earum Virginum, quæ in Clauſtris degebant, & quæ cum parentibus, cum natalibus verſabantur domo, expreſſit Gregorius Nazianzenus, Carm. 47. ad Hellen.

At multæ tales toto verſantur in Orbe
Qua ſe cumque Dei porrigit alma Fides.
Pars animis paribus incenſa cupidine Regis,
Tecta eadẽ, & vitæ par genus uſque colit.
Aſſidet infirmis pars altera patribus, aut cũ
Fratribus in ſancta virginitate manet.

Quod tandem correctum fuit, & ſtatutum, ut Virgines, aut Viduæ ad votum caſtitatis non niſi in Monaſteriis admitterentur. Concilium Pariſienſe ſub Ludovico, Canone XLIV. *Aut nubant, aut ſi potius Deo ſe ſacrari expoſtulaverint, admoneantur, & inſtruantur, ut non in domibus propriis, ſed in Monaſteriis ſub ſpiritualis Matris regimine ſe ſervituras ſubdant.* Notarunt Cironius in Capite unico, *De converſ. conjugat.* in 5. Comp. Gibalin. *De clauſ.* Diſquiſit. 1. Cap. 2. §. 2. Sect. 3. De his Virginibus cum Presbyteris commorantibus agitur in hoc Canone. GONZALEZ.

CANON XXVIII.

De Oblationibus eorum, qui non communicant.

Epiſcopum, placuit, ab eo, qui non communicat, munus accipere non debere.

Ivo retulit hunc Canonem P. 14. C. 67.

CAPUT QUINQUAGESIMUM SEXTUM.

Cur eorum, qui non communicant, munera non acceptet Eccleſia? explicato Canone XLIX. *Concilii Laodiceni.*

SIngularis pietas eſt, qua Eccleſia Sancta filios protervos allicit, vel curat infirmos. Cum enim videt, eos a Fide orthodoxa, vel a ſanis moribus deviare, nullum lapidem non movet, ut ad rectam vitæ inſtitutionem revocentur. Quod, omiſſis aliis, liquet ex hoc Canone. Voluit enim (ut ſuffuſi verecundia, a communione propter peccata repulſi reſipiſcerent, & ea toto animo converterentur, ut a Divo Ivone [a] memoriæ traditum eſt) munera offerre non poſſe Patribus; quod ſi obtulerint, oblata ab illis non recipienda; eſt enim hic tacitus quidam convictus, & communicatio, quam non ſolum Epiſcopi cum excommunicatis, ſed Chriſtiani omnes debent ſubterfugere: *Donis impii*, ait Cicero [b], *ne placare audeant Deos. Platonem* [c] *audiant, qui vetat dubitare, qua ſit mente futurus Deus, cum vir nemo bonus ab improbo ſe donari velit.* De Epiſcopis Concilium meminit; quia olim Epiſcopi ob ardentem Religionis, Fidei, & charitatis amorem, in Sacrificii oblatione, in Baptiſmi, in Pœnitentiæ, & reliquorum Sacramentorum adminiſtratione, idem quod nunc Presbyteri munus obire ſolebant; qua ratione, ut ſemper eſſent parati ad Baptiſmi, & aliorum Sacramentorum miniſterium, veſte illa alba, quam nunc *Roquete* vocant, indutos ſemper erat neceſſe. Quod de excommunicatis hic renovavit poſtea Concilium [d] Nicænum: *Quicumque*, ait, *fuerit a Sacerdote ligatus, quamvis calumniam paſſus ſit, non eſt ab eo accipienda Oblatio, nec alia res, quam ad Eccleſiam afferat.* Laodicenum [e] de hæreticis loquens, & Judæis: *Quoniam non oportet, a Judæis, vel hæreticis feriatica, quæ mittuntur, accipere, nec cum eis dies agere feriatos.* Nec recens eſt ea Conſtitutio, nam ab Apoſtolicis jam inde temporibus ortam teſtatur D. Clemens [f], dum docet, ab excommunicatis munus accipiendum non eſſe. Quare cum Euſebius Conſtantii Imperatoris Ariani ab Liberium Papam Legatus, D. Petri Templum ingreſſus, multa illi munera conſecraſſet, gravi id tulit animo Liberius, magnopereque Eccleſiæ cuſtodem increpavit, quod munera illa inferri paſſus eſſet, indeque progreſſus, dona illa, ut illicitam victimam, projecit ab Eccleſia, ut auctor eſt D. Athanaſius [g]. Euſebius etiam alter Epiſcopus Vercellenſis, inſigni pietate clarus, adeo munus hæreticorum deteſtatus eſt, ut carcere detentus, glorioſius duae-

[a] *Epiſt.* 81. *ad Laurent. Monaſterii carit.*
[b] *L.* 2. *de Leg.*
[c] *L.* 4. *de Rep.*
[d] *Can.* 17. *ap. Alfonſ. Piſan.*
[e] *Can.* 37.
[f] *Lib.* 3. *C.* 8. & *Lib.* 4. *C.* 6. & 7.
[g] *Ep.* ad ſolitariam vitam agentes,

duxerit emori fame, quam cibo ab Arianis miſſo ſuſtentari, ut in Epiſtola ejuſdem refertur ad Patrophilum.

Nec ſolum, quæ offerebant excommunicati, recipere recuſabat Eccleſia, ſed ſi quæ illi in eam antea ſtantes contulerant, ſolebat lapſis reddere. Tertullianus [a]: *Marcion quidem*, inquit, *cum ducentis H. S. quæ Eccleſiæ intulerat, noviſſime in perpetuum diſſidium relegatus, venena doctrinarum ſuarum diſſeminavit*. Nec admirabitur porro lector, Eccleſiam, quæ afflante Divino Spiritu gubernatur, excommunicati munera, & oblationes contemnere, & repudiare; cum & animantes ratione carentes ſupernaturalem, & divinam excommunicationis virtutem præſentiant. Petrus enim Damianus [b] Epiſcopus Oſtienſis in Epiſtola ad Hildebrandum Papam (Gregorius VII. fuit) refert, excommunicati cujuſdam nobilis panes, canes ipſos, quibus oblati fuerant, ſuiſſe dedignatos: *Hæc*, inquit, *venerabilis ille vir expertus fuerat, pius videlicet Apſarenſis Epiſcopus, qui Epiſcopatum dimiſit, & de Clavomatho regno Italiam navigans litoribus Anconitanæ urbis applicuit. Is mihi dum totius circa ſe regni reverentiam conqueſtus exponeret, ac moleſtæ inquietudinis tædia nunciaret, inter cætera unum intulit, quod vos latere non patior. Quidam*, inquit, *degener quidem moribus, ſed majorum titulis inſignitus ſuam conſanguineam nuptiali ſibi fœdere copulavit. Quid plura? prohibitus perſiſtit, excommunicatus obduruit, totumque Eccleſiaſticæ cenſuræ vigorem nugarum puerilium fabulas deputavit: cui hoc certe ad divinæ indignationis judicium contigit, ut panes de nuptialibus menſis in plateas ante canum ora projecti, minime tangerentur*. De Juliano autem apoſtata ſimile quid refert Gregorius Nazianzenus [c]: *Jam*, inquit, *ſumptuoſiſſimis quoque Martyrum monumentis, & donariorum munificentiis, omnibuſque aliis rebus, quibus divinus timor velut nota quadam exprimitur, ſapientiæ ſtudium, Chriſtique amorem indicabant* (loquitur de Gallo, & Juliano) *alter quidem vere, & ſerio veritatem profitens, tametſi enim natura acriori, ac ferventiori eſſet, verus tamen, ac ſincerus pietatis cultor erat) hic autem occaſionem captans, & rediment, fictaque pietatis ſpecie animi pravitatem occultans: quod quidem ex eo conjicere licebit (neque enim miraculum, quod nunc accidit, ſilentio præterire queam, ut pote illuſtre, & memorandum, atque hujuſmodi, ut multis impiis documentum afferre poſſit) Martyribus (ut diximus) ambo laborabant, munificientiaque, & liberalitate præclare inter ſe contendebant, cum multarum manuum opera, tum multis impenſis ædem extruentes. Verum quoniam non eadem voluntate, animique propoſito in hoc opus incumbebant, idcirco nec in eundem finem labor utrique progrediebatur. Etenim alterius, hoc eſt, Galli fratris natu majoris, opus perficiebatur, ac rite procedebat, Deo videlicet munus illud libenter admittente, ut olim Abel ſacrificium, cum rite oblatum, tum diviſum: atque hæc oblatio veluti quædam primogeniti conſecratio erat. Alterius autem, nempe Juliani, heu triſtem in hac quoque vita impiorum contemptum futuræ ignominiæ teſtem, parvis indiciis magna prænunciantem) non ſecus ac Cain ſacrificium, Deus Martyrium repudiabat. Itaque ille quidem laborabat, ſed terra quod elaboratum erat, excutiebat: ille enixius contendebat, hæc imbecillia impietate hominis fundamenta capere detrectabat, velut terræ motum ob ipſius ſcelus eventurum clamans, atque impiiſſimi hominis dedecore Martyres exornans, hoc opus inſequutæ ipſius contumaciæ, & amentiæ, ignominiæque in Martyres, ſceleriſque in ædes ſanctas vaticinium quoddam extitit: alios quidem fallens, cæterum perſecutorem longe ante inſectans, atque impietatis pœnas ante ſignificans*. Hæc Gregorius.

Alia erat particularis oblatio, de qua Concilium etiam intelligi poteſt, ut oblationem non accipiat Epiſcopus in Eccleſia ab eo, qui non communicat. Erat enim olim in Eccleſia uſus receptus, ut omnes Chriſtiani oblationem panis, & vini offerrent, de qua ſanctam communionem eſſent ſuſcepturi. D. Auguſtinus [d]: *Oblationes, quæ in altario conſecrentur, offerte. Erubeſcere debet homo idoneus, ſi de aliena oblatione communicaverit*. Vocat hominem idoneum divitiis locupletem, qui poſſit ex propria ſubſtantia, & patrimonio facere oblationem, nam pauperes ab oblatione excuſantur. Eadem eſt D. Cypriani [e] querela: *Locuples, & dives es* (invehitur in mulierem divitem) *& Dominicum celebrare te credis, quæ corbonam omnino non reſpicis, quæ in Dominicum ſine ſacrificio venis, quæ partem de ſacrificio, quod pauper obtulit, ſumis?* Unde in VI. (ut ferunt) Synodo [f]: *Conveniendum eſt Sabbatho die cum oblationibus ad Miſſarum ſolennia*. Id renovatum eſt etiam Concilio Matiſconienſi II. [g] *Item ſtatuimus*, inquit, *ut omnibus Dominicis diebus altaris oblatio ab omnibus viris, & mulieribus offeratur, tam panis, quam vini, ut per has immolationes, & peccatorum ſuorum ſordibus careant, & cum Abel, vel cæteris juſte offerentibus, promereantur eſſe conſortes*.

Ex his placet intelligi Canonem XLIX. Concilii Laodiceni, jubentem, ut in Quadrageſima panis non offeratur, niſi Sabbatho, & Dominica tantum, quia illis diebus ſolum olim in Eccleſiis Orientis, in Quadrageſima Miſſæ dicebantur, & in illis tantum diebus communicatio fiebat, unde illis tantum oblationem panis oportebat fieri. Quum autem frequens communicatio in uſu eſſe deſiit, panis, & farinæ loco, denarii offerri conſueverunt. Auctorem [h] laudo vetuſtum de antiquo ritu Miſſarum: *Fertur* (inquit) *quod olim, Sacerdotes de ſingulis domibus, vel familiis farinam accipiebant, quod adhuc Græci ſervant, & inde Dominicum panem faciebant, qui pro populo offerebant, & hunc conſecratum eis diſtribuebant. Nam ſinguli farinam offerentium Miſſæ interfuerunt, & pro his in Canone dicebatur*: Et omnium circumſtantium, qui tibi hoc ſacrificium laudis offerunt. *Poſtquam Eccleſia numero quidem augebatur, ſed ſanctitate minuebatur, propter carnales ſtatutum eſt, ut qui poſſent, ſingulis Dominicis, vel in Dominica, vel ſummis feſtivitatibus, vel ter in anno*

na

[a] *Lib.* de præſcription. hæret.
[b] *Ep. 2. ad Hildebr. Papam.*
[c] *Or. 3. in Jul.*
[d] *Serm.* 215.
[e] *Lib.* de oper. & eleemoſ.
[f] Can. *VIII.*
[g] Can. *IV.*

Explicatur Can. 49. Concil. Laodic.

[h] Cap. 34. *extat inter eos, qui de rebus ſacr. ſcripſerunt.*

no communicarent; ne ante confeſſionem, & pœnitentiam pro aliquo crimine judicium ſibi ſumerent; & quia populo non communicante, non erat neceſſe, panem tam magnum fieri, ſtatutum, eum in modum denarii formari, & ut populus pro oblatione farinæ denarios offerret, pro quibus Dominum traditum recognoſceret. Qui tamen denaris in uſum pauperum, qui membra ſunt Chriſti, cederent, vel in aliquid, quod ad hoc ſacrificium pertinet. Hæc ille.

Quum autem oblationes panis, & vini, aliarumque rerum in Eccleſia fiebant, non ſtatim inferebantur in Eccleſiam, & ad altare a populo offerebantur (id enim ad Diaconum ſpectabat, ut D. Iſidorus [a] ſcribit ad Ludifredum) ſed adducebantur extra corpus Eccleſiæ, in locum ad eam rem deputatum (*Gazophylacium* vocabant, aliquando *Secretarium*, nos vero vulgo *Sacriſtia* dicimus, ut colligitur ex Poſſidio [b] in Vita Auguſtini, & ex Concilio Carthaginenſi IV. & ex vetuſto illo Libro, *De antiquo ritu Miſſarum*; loquens enim de Epiſcopo rem Divinam facturo, illum de Secretario ornatum debere procedere, refert,) in eo offerentes munera exquirebantur a Diacono, an digni eſſent, ut eorum oblationes acceptaret Eccleſia: non enim ſine delectu maximo recipiebant Epiſcopi omnium oblationes, ſed eorum tantum qui vitæ integritate præſtantes, in Catholicæ Eccleſiæ exiſterent communione. Petrus Damianus [c] Epiſcopus Oſtienſis, ad fratres in Gamunni eremo conſtitutos: *Enim vero*, inquit, *dona, vel oblationes ab iniquo ſuſcipere, quid eſt aliud, quam propriam animam ex dantis ſqualore fœdare; hinc enim ſcriptum: Immolans ex iniquo, oblatio eſt macula, & non ſunt beneplacitæ ſubſannationes iniquorum.* Et rurſus: *Dona iniquorum non probat Altiſſimus, nec reſpicit in oblationibus iniquorum, nec in multitudine ſacrificiorum eorum propitiabitur pro peccatis.* Ante Petrum Damianum [d] D. Clemens: *Verum etiam ii*, ait, *qui in peccatis verſantur, niſi pœnitentiam egerint, non ſolum non exaudiuntur cum ſupplicant, ſed etiam Deum irritant, in memoriam ei reducentes ſuam improbitatem. Vitate igitur talia miniſteria tanquam canis pretium, & mercedem meretricis; utrumque enim in Lege eſt prohibitum, nam nec Heliſæus ab Azaele munera allata accepit, neque Achias a Jeroboamo* [e], *Quod ſi Dei Prophetæ ab impiis oblata munera rejecerunt; item rejicite, o Epiſcopi; ſed etiam Simon Magus* [f] *mihi, Petro, & Joanni pecunias offerens, conatus eſt, ut pretio inæſtimabilem gratiam emeret; quibus rejectis, execrationibus perpetuis illum devinximus; quoniam donum Dei non benevolentia erga Deum, ſed pecunia exiſtimavit poſſideri. Fugite ergo oblationes altaris Dei a mala conſcientia provenientes; quoniam, Abſtinete* [g], inquit, *ab injuſto, & non timebis, & pavor non appropinquabit tibi.* Et mox [h]: *Sed ſi dicatis, quod ii ſunt, qui eleemoſynas dant, a quibus niſi capitur, non erit unde viduis miniſtretur, & inopes populi alantur; audietis a nobis, quod ideo accepiſtis donum Levitarum, ut ſuppeditaretis, & vobis, & egentibus, ac ne inopia laborantes ab improbis caperetis. Quod ſi adeo egebunt Eccleſiæ, præſtat perire, quam ab inimicis Dei aliquid capere, in contumelium, & irriſionem amicorum ejus. Nam de iis Propheta dicit* [i]: Oleum peccatoris non impinguet caput meum. *Probationem igitur talium facite, atque ab iis, qui ſancti ſunt, nolite capere, priuſquam Eccleſiæ membra efficiantur; quod ſi deſit, quod detur, ſignifica fratribus, ex quorum collectis miniſtra orphanis, & viduis in juſtitia.* Et rurſus Clemens [k]: *Dic populo tuo quæ ſapiens Salomon ait* [l]: Honora Dominum de tuis juſtis laboribus; & primitias da illi de tuis fructibus juſtitiæ, ut impleantur horrea tua repletione frumenti, & vino torcularia tua redundent. *Quare de juſto labore Fidelium alite, & veſtite inopes; & quæ ex eo, ut ante dictum eſt, cogitur pecunia, ſtatuite, ut conſeratur, in redemptionem ſanctorum, liberantes ſervos, captivos, vinctos, ignominia notatos, damnatos propter nomen Chriſti, de tyrannorum ſententia, ad monomachias, & ad mortem. Inquit enim Scriptura* [m]: *Libera qui ducuntur ad mortem, & redimere occiſos ne parcas.* Quare Boniſacius Comes cum quendam ab Eccleſia extraxiſſet, communione privatus a Divo Auguſtino, prohibitus eſt, ne offerret, quod ſi offerret, oblata ab eo Clericos noluit recipere. Idem decreviſſe de Burgundo quodam ſacrilego, & ſuis ſatellitibus Nicolaum PP. [n] legimus in Epiſtola ad Frontarium Archiepiſcopum Burdegalenſem: *Secundo vero anno*, inquit, *ante fores Eccleſiæ ſine communione maneant. Tertio vero anno Eccleſiam Dei ingrediantur, & inter Audientes adſtent ſine oblatione, non manducantes carnem, neque bibentes vinum, præter Natalis, & Reſurrectionis Dominicæ dies.* Eandem pœnam impoſuit Felix [o] P. III. illis qui ſe ab hæreticis rebaptizandos dediſſent: *Tribus annis inter Audientes ſint; ſeptem autem annis ſubjaceant inter Pœnitentes manibus Sacerdotum; duobus autem annis etiam oblationes modis omnibus non ſinantur offerre, ſed tantummodo ſæcularibus in oratione ſocientur.* In cujus interpretatione labi Gloſſa videtur, dum de oblatione ad altare intelligit decretum; cum ea oblatio nec fieret tunc a laicis, ſed a Diacono, ut ex D. Iſidoro probavi ſuperius; nec recipi ſolita eſſet a Clericis, niſi in Gazophylacio. In Concilio enim Carthaginenſi IV. [p] diſſidentium fratrum oblationes eadem ratione vel recipi vetitum eſt nec in Sacrario, nec in Gazophylacio: *Oblationes*, ait, *diſſidentium fratrum neque in Sacrario, nec in Gazophylacio recipiantur.* Eorum qui pauperes opprimunt, dona non eſſe recipienda, eodem Concilio Carthaginenſi IV. [q] cautum eſt. Catholici qui filios hæreticis baptizandos tradiderit, oblationem refutandam, monet Concilium Ilerdenſe [r]. Quod adeo ſevere, & ſtricte obſervabant primitivæ Eccleſiæ Epiſcopi, ut ſi aliquando contigiſſet, iniquos, & impios homines, vi Sacerdotibus obtruſiſſe pecuniam, illam non in victum, ſed in ligna, & carbones impendi, & conſumi præceperint, auctore eodem Clemente [ſ] Romano: *Si neceſſe ſit*, ait, *aliquando ab aliquo impio invitos pecuniam capere, in ligna, & carbones illam conſumite, ne vidua, vel orphanus de ea ſumens, cogatur præter fas cibum, vel potum ſibi emere; æquum eſt enim talia quæ ab impiis veniunt, ignis pabulum, non piorum eſcam fieri. Hæc quoque Lex præcepit,*

a *In Ep. relata in Can. Perlectis* 25. *Diſt.*
b *Cap.* 24.
c *Epiſt.* 1.
d *Lib.* 3. Apoſt. Conſt. C. 2. & Lib. 4. C. 6. & latius Capite 7.
Deut. 23.
4. *Reg.* 8.
e 3. *Reg.* 13.
f *Actor.* 8.
g *Iſai.* 45.
h *Clem. eodem* Lib. C. 8.
i *Pſalm.* 140.
k *Clem.* C. 9.
l *Proverb.* 3.
m *Proverb.* 24.
n *Ep. quæ extat apud Grat. in* C. de juro. 12 *Q.* 2.
o *Ep.* 1. *apud Grat* C. Eos, quos. De conſecr. *Diſt.* 4.
p C. 93. *Grat.* C. Oblat. 90.
q *Can.* 94. *refert Grat. in fin. Cap. præced.*
r *Can.* 13.
ſ *Lib.* 4. *Conſt. Apoſt.* C. 10.

pit, quæ ſacrificium ſerotinum non comedendum appellat, & igni conſumi jubet: non enim ſua natura mala ſunt quæ offeruntur, ſed ſententia illorum, qui illa aducunt. Hoc vero præcipimus, ne omnino vitemus illos, qui ad nos accedunt, cum ſciamus conſuetudinem ſæpe piorum impiis utilem eſſe, obeſſe tantum cultus, & ſuperſtitionis ſocietatum. Hæc bactenus dilecte dicta ſunt vobis propter cautionem veſtram. Sed nec eorum tantum, qui vitæ turpitudine, ſed eorum etiam, qui vitio corporis laborabant, veluti menſtruatarum mulierum, oblationes refutabat Eccleſia, ut ex Concilio Moguntio [a] probat Burchardus. Quod ſi illæ offerrent, pœnitentia trium hebdomadarum imponebatur: *Mulieres menſtruo tempore* (refert ille) *non offerant, nec Sanctimoniales, nec laicæ; ſi præſumpſerint, tres hebdomadas pœniteant.* Nec virorum ſolum in turpi vita viventium, ſed eorum, qui turpiter vita functi ſunt, oblationes refutabant. Concilium Altiſiodorenſe [b]: *Quicunque ſe propria voluntate in aquam jactaverit, aut collo ligato ſe ſuſpenderit, aut de arbore præcipitaverit, aut ferro percuſſerit, aut qualibet occaſione voluntate ſe morti tradiderit, iſtorum oblata non recipiantur.* Id ipſum conſtituit Concilium Bracarenſe I. [c] manifeſtos uſurarios damnans. Alexander III. in Concilio Lateranenſi [d] Generali eorum oblationes, & illorum, qui hæreticorum eſſent fautores, repelli voluit, ſicut raptorum, & violatorum Eccleſiæ, Eugenius [e] III. Eſt enim in Eccleſia ea regulæ loco commendata doctrina, ut quibus vivis non communicamus, nec communicemus etiam defunctis, ut Leo [f] PP. I. Urbanus II. [g] & Innocentius III. [h] docent.

Conſtat ergo ex hoc Canone, ab excommunicatis munus, ſeu oblationem non eſſe recipiendam; quod & hodie in uſu Eccleſiæ eſt; ſicut e contra, ut excommunicatis munus dare, ſeu mittere non poſſint, qui in Eccleſiæ pace, & communione perſiſtunt. Quæ mittuntur enim expreſſæ communicationis vicem habent, a qua ſtantes cum lapſis maxime debent abſtinere.

Quod ſi alii aliam fuiſſe horum Patrum ſententiam contendant, munus ab Epiſcopis recepi prohibentem, qui non communicat Chriſti Corpus, dum rei ſacræ celebrationi intereſt, quam peragit Epiſcopus, non impediam; quod ſciam olim omnes, qui ſacrificio huic intererant, communicare ſolitos. Concil. Antiochenum [i]: *Omnes qui ingrediuntur Eccleſiam Dei, & Scripturas ſanctas audiunt, nec communicant in oratione cum populo, ſed pro quadam intemperantia ſe a perceptione ſanctæ communionis avertunt, hi de Eccleſia removeantur, quandiu per confeſſionem pœnitentiæ fructus oſtenderint, & precibus indulgentiam conſequantur.* Ante Patres Antiochenos, Apoſtoli [k]: *Si quis*, ajunt, *Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, vel quilibet ex Sacerdotali catalogo, facta oblatione, non communicaverit; aut cauſſam dicat, ut ſi rationabilis fuerit, veniam conſequatur; aut ſi non dixerit, communione privetur, tanquam qui populo cauſſa læſionis exſtiterit, dans ſuſpicionem de eo, qui ſacrificavit, quod recte non obtulerit.* Quam autem hic Clericis, ſequenti laicis Canone pœnam adjecerunt [l]: *Omnes Fideles, qui conveniunt in ſolennibus ſacris ad Eccleſiam, Scripturas Apoſtolorum, & Evangelium audiant: qui autem non perſeveraverint in oratione uſque dum Miſſa peragitur, nec ſacram communionem percipiunt, velut inquietudines Eccleſiæ moventes, convenit communione privari.* Concilium Toletanum [m] I. *De his, qui intrant in Eccleſiam, & deprehenduntur nunquam communicare, admoneantur; quod ſi non communicant, ad pœnitentiam accedant; ſi communicant, non ſemper abſtineantur: ſi non fecerint, abſtineantur.* Juſtinus [n] Martyr: *Precibus peractis, & gratiarum actione, populus qui adeſt, omnis benedicit, ſive acclamat, & accinit:* Amen. *Ubi is, qui præeſt, gratias egit, & populus omnis benedixit, ſive reſalutavit, qui apud nos Diaconi, ſive miniſtri dicuntur, diſtribuunt unicuique eorum, qui adſunt, panem, vinum, & aquam; quæ cum gratiarum actione conſecrata ſunt, quibus* (ut paullo poſt habet) *unuſquiſque participat.* Poſt communionem autem munera offerebant ditiores (quas *collectas* vocabant) ad viduarum, pupillorum, & pauperum ſuſtentationem, ut teſtis eſt idem Juſtinus. Sed multo clarius in Hiſpania id confirmat Concilium Emeritenſe [o]: *In ſancta Dei Eccleſia diebus feſtis pro conſuetudine, & mercede, & communicationis tempore a Fidelibus pecuniam novimus poni. Pro hoc placuit Sancto Concilio, hanc rectitudinis ponere regulam, ut quia omni Clero communis labor manet in officio ſancto, omnibus juxta meritum ex hoc rependatur viciſſitudo.* Si ergo ab Apoſtolis excommunicationem propoſitam his, qui communionem omitterent in Miſſæ Sacrificio, legimus, quod ſuſpicionem darent macula notatos eſſe, aut ipſoſmet, aut celebrantes; non immerito illorum munera refutari hic Hiſpani Epiſcopi præceperunt, quod voluerint ad ſuperandas imminentes Eccleſiæ calamitates, ad depellenda Præſidum, & Imperatorum bella, divina ſacroſancti illius Sacrificii ope, & virtute muniendos. Vetus enim hoc Hiſpaniæ inſtitutum quotidie communicandi, refert Divus Hieronymus [p]

[a] *Can. VI. apud Burchard. Lib. 19. Decreti Cap.* 140.
[b] *Can. XVII.*
[c] *Can. XXXIV.*
[d] *Can. XXV. apud Gregor. IX. C.* Quia in omnib. 3. De uſur.
[e] *Idem Conc. Can. XXVI.* C. Sicut ait B. Leo, De hæret.
[f] *C.* 2. De raptor.
[f] *Epiſt.* 92. *ad Ruſtic. Epiſc. Narb. C.* 6. *apud Grat.* C. De communione. 24. *Q.* 2.
[g] *Epiſt. ad Guitmund. relata in* C. Sane. 24. *Q.* 1.
[h] C. Sacris 12. De ſepult.
[i] *Can. II.*
[k] *Can. IX.*
[l] *Can. X.*
[m] *Can. XIII.*
[n] Apolog. 2. pro Chriſt.
[o] *Can. XIV.*
[p] *Epiſt.* 28. *ad Lucin. Bætic.*

COMMENTARII NOVI.

QUi non communicat.] Ut hujuſce Canonis ſententia explicetur, duo ſunt inveſtiganda; ac primum, quinam eſſent *non communicantes*; poſtremo, quænam munera rejicienda dicuntur. Variæ olim erant communionis ſpecies, ſed duas tantum attingam, quæ ad hunc Canonem illuſtrandum neceſſariæ videntur: jus communionis, & ſocietatis Chriſtianæ, qua qui donatus eſſet, Corpori Chriſti, & Eccleſiæ adglutinatus cenſebatur. Altera, quæ maxima dicebatur, in Corporis Chriſti veri, & realis, hoc eſt Euchariſtiæ perceptione poſita erat. Omnes, qui utraque illa communione, aut una earum privabantur, hi *non communicantes* vocabantur, quemadmodum ex-

tranei omnes, excommunicati, Catechumeni, Pœnitentes perpetuæ pœnitentiæ, pœnitentes primi, ſecundi, & tertii gradus: omnes denique Pœnitentes, qui ed quartum pœnitentiæ gradum pervenerant, quamvis Sacris intereſſent, & preeum participes eſſent, *non communicantes* vocabantur, quod Euchariſtiæ participandæ jus, & poteſtatem non haberent. Item qui ob minus gravia quædam crimina, ab Euchariſtiæ communione, non autem a prima removebantur. Energumeni, peregrini, & vagantes ſine literis communicatoriis Clerici ad communionem peregrinam redacti; ii omnes *non communicantes* appellari poterant. Quod plena, & abſolutiſſima, ut loquuntur Canones, communione non fruerentur. Horum igitur dona, & oblationes Eccleſiaſtici (munera enim hoc loco, aut privata dona, quæ Epiſcopis miſſitarentur, aut oblationes, quæ Altaribus admoverentur, & Deo offerrentur, intelliguntur) hoc Canone recipere prohibentur: quod arbitrarentur Deum optimum maximum minus ſibi gratam, acceptamque hoſtiam, & oblationes ejus ducere, qui non poſſet ſacroſancto Chriſti Corpore paſci, & refici. Quid quod Deo oblationem ejuſmodi adverſante, & deteſtante, ea videri poſſet execratio, & deteſtatio, quæ reliquo Fidelium gregi non mediocriter obeſſet: deinde oblationes ejuſmodi, poſtquam Altari oblatæ eſſent, & Sacerdotum ſolenni religione, ac precibus adhibitis Deo repræſentatæ: iis poſtea Eccleſiaſtici ad victum, cibumque utebantur. Quapropter non communicantis munera, tanquam inviſa Deo, merito rejiciebantur, & a Clericis tanquam putrida, & quorum odore offenderentur, faſtidiebantur. Carthag. IV. Can. XCIII. *Diſſidentium fratrum oblationes non recipiantur*. Ibidem. *Horum, qui pauperes opprimunt, dona a Sacerdotibus reſutanda*. Priveta quoque munera ab ejuſmodi hominibus non erant eccipienda, quod nulli uſui eſſent futura, niſi ad pauperes, aut Clericos alendos. ALBASPINÆUS.

Hujus Canonis vera ſententia facile percipietur, ſi exponamus, quarum rerum olim in Eccleſia Oblationes fierent, quinam ad eas faciendas idonei eſſent, & Oblationum finem, ſeu effectum. Et primo Oblationes non ex quibuslibet rebus fieri olim Eccleſia ſinebat; quia quædam majeſtatem Altaris, & Templi ſanctitatem dedecent, quædam & polluunt; unde in veteribus Canonibus duas Oblationes damnari obſervo, profanas videlicet, & ſuperſtitioſas. De profenis extat Canon III. Apoſt. ubi ita cavetur: *Ne cui liceat adferre ad Altare quidquam aliud præter incenſum, vel oleum ad luminaria tempore ſacræ oblationis*. Et ſi uvæ deferebantur, non in Altari, ſed ſeorſum benedicebantur, ut in eodem Canone jubetor, & in Canone LXXVIII. Sextæ Synodi, relato in Can. *Didicimus*, *De conſec*. Diſt. 2. & etiam profanæ illæ res in Presbyterorum domus, ut benedicerentur, Fideles aſportabant. Can. V. Apoſt. *Reliqua poma omnia ad domum primitiæ Epiſcopo, & Presbyteris dirigantur, non offerantur in Altari. Certum eſt autem, quod Epiſcopi, & Presbyteri dividunt & Diaconis, & reliquis Clericis*. Et in Can. LVIII. VI. Synodi legitur, quod ad Altare mel, & lac offerre non oportet. Apud Græcos enim certus anni dies erat, in quo Sacra Myſteria pro infantibus celebrabantur, eoque die offerre licebat ad Altare lac, & mel, ut conſtat ex Concilio Carthaginenſi III. Can. XXIV. cujus fragmentum refertur in Cap. *In Sacramento*, *De conſecr*. Diſt. 2. *Ut in Sacramentis Corporis, & Sanguinis Domini nihil amplius offeratur, quam ipſe Dominus tradidit, hoc eſt panis, & vinum aqua miſtum: primitiæ vero, ſeu lac, & mel, quod uno die ſolenniſſimo pro infantium myſterio ſolet offerri, quamvis in Altari offeratur, ſuam tamen propriam habet benedictionem, ut a Sacramento Corporis, & Sanguinis diſtinguatur*. Concil. Carthag. III. Can. XL. *Primitiæ autem, & mellis, & lactis, ut mos eſt, offerantur uno die conſueto ad infantium myſterium: ideſt, propter recens baptizatos, qui poſt ſanctum lavacrum, lac, & mel guſtare jubebantur, quaſi modo geniti infantes, juxta illud D. Petri: Quaſi modo nati parvuli lac deſiderate*. Quo ritu ſignificabatur a Chriſtianis, omni exuta malitia, ſimplicitatem Infantis eſſe amplectendam; & quia de Chriſto infante legitur in ſacris Literis: *Butyrum, & mel comedet, ut ſciat reprobare malum, & eligere bonum*. Mos ille tam apud Græcos, quam Latinos uſitatus, aperte recenſetur in ordine myſteriorum Æthiopum his verbis: *Diaconus dat eis lac, & mel, & dicit: Lac, & mel immaculatum in regenerationem. Amen. Sacerdos autem dicit: Lac, & mel immaculatum per Jeſum Chriſtum. Amen*. Expreſſius a D. Hieron. in Dialogo contra Luciferianos, ubi de traditionibus Eccleſiæ diſſerens, ait: *Multa alia, quæ per traditionem in Eccleſiis obſervantur, auctoritate ſibi ſcriptæ Legis uſurpaverunt, velut in lavacro ter caput mergitare; deinde egreſſos, lactis, & mellis prægustare concordiam, ad infantiæ ſignificationem*. Tertull. *De coron. milit*. Cap. 3. *Deinde ter mergitamur; inde ſuſcepti, lactis, & mellis ſocietatem prægaſtamus*. Et Lib. 1. *adverſ. Marcion*. Cap. 4. *Aquæ, qua Deus ſuos abluit, & olei, quo ſuos ungit, & lactis, & mellis, quo ſuos infantat*. Unde in Actis Sanctæ Suſannæ Virginis & Martyris, neptis S. Caji Papæ, a Notariis Romanæ Eccleſiæ conſcriptis, legimus: *Eadem hora B. Cajus Epiſcopus linivit eum* (Claudium ſcilicet Suſannæ patruum) *chriſmate, baptizavitque ejus uxorem Præpedignam, & filios, Alexandrum, & Cuthiam, quos Gabinus Preſbyter a Baptiſmo ſuſcepit. Obtulit vero pro eis Sacrificium in eadem domo, & conſecravit Corpus & Sanguinem Domini noſtri Jeſu Chriſti, & lac, & mel, & fontem, participavitque cum omnibus myſterium Dei*. Notarunt Hugo Menard. in Not. ad Sacrament. D. Gregor. fol 147. Andreas Sauſſay in *Panop. Sacerd*. pag. 576. Oblationes ſuperſtitioſæ ſacris Canonibus magnopere prohibentur, tum quia aliquid Judaicæ ſuperſtitionis retinent, tum quia magicum aliquid ſapiunt. Unde PP. Sextæ Synodi Trull. in Can. XCIX. Armeniorum conſuetudinem gra-

graviter perſtringunt, qui ſolebant diſſectarum pecudum membra in Templum inferre, his verbis: *Porro hoc quoque in Armeniorum regione fieri didicimus, quod quidam intus in ſacris Altaribus carnium membra coquentes, fruſta offerunt, Sacedotibus Judaice diſtribuentes. Quocirca Eccleſiam immaculatam ſervantes, ſtatuimus, nulli licere Sacerdoti ſeparata carnium membra ab offerentibus accipere, ſed iis ſint contenti, quæ offerenti viſa fuerint, ejuſmodi oblatione ſacta extra Eccleſiam: ſi quis autem non hoc fecerit, ſegregetur.* Et Theodorus Balſamon ad Can. III. Apoſt. refert quendam Monaſterii Præfectum deluſum fallacia, & impia cujuſdam ſuaſione, ſolitum admovere ſacris Altaribus caſeum, & carnes, exiſtimans, inde morbos pelli, & affectis corporibus reddi ſanitatem.

Sed ut ſacras Oblationes ad Altare a Fidelibus factas adoriamur, obſervo primis Eccleſiæ ſæculis pudere Chriſtianos vacuis manibus in Templum ingredi, & cum magna, ac æterna a Deo poſtularint, nihil adferre eorum, quæ caduca ſunt. Cap. *Ut omnis Chriſtianus, De conſecr.* Diſt. 1. Conc. Ilerden. 11. Can. IV. *Dominicis diebus Altaris Oblatio ab omnibus viris, & mulieribus offeratur, tam panis, quam vini.* Matiſc. I. Can. IV. *Propterea decernimus, ut in omnibus Dominicis diebus Altaris Oblatio ab omnibus viris, & mulieribus offeratur, ut per has immolationes peccatorum ſuorum faſcibus careant, & cum Abel, & cæteris juſte offerentibus promereantur eſſe conſortes,* Tribur. Can. XXXV. *Diebus Dominicis, & Sanctorum feſtis, vigiliis, & orationibus inſiſtendum, & ad Miſſas cuilibet Chriſtiano cum Oblationibus eſt currendum.* Plura congerunt Anton. Auguſt. in *Epit. Jur.* Lib. 15. Tit. 21. Jodocus Coccius Lib. 6 *Theſaur.* Art. 15. Severin. Bin. in Not. ad Canonem I. Apoſt. D. Gregorius Lib. 1. partic. Tit. 23. Cap. 5. Loaiſa in Can. XIV. Concilii Emerit. Pamelius ad D. Cyprian. Lib. 2. Tit. 24. *De opere, & eleemoſyna.* Lantmeter, Lib. 2. *De vetere Mon.* Cap. 4. Suarez Tom. 1. *De Relig.* Lib. 1. Cap. 5. ubi late reſolvit, quando Oblationes debeantur ex præcepto, quando ex devotione tantum præſtentur. Prædictas autem Oblationes faciebant Fideles inter Miſſarum Solennia poſtquam Pœnitentes, & Catechumeni ejecti ab Eccleſia erant, & Oblationes panis, & vini a Sacerdotibus immediate accipiebantur, quarum pars aliqua Fidelibus, cæteræ in Sacerdotum, & Clericorum, pauperumque alimenta erogabantur; ſimiliter pecunia a Fidelibus tunc oblata per Diaconos in Gazophilacium reponebatur ad eundem finem. Concilium Emerit. Can. XIV. Ex Tertulliano, Juſtino, & Cypriano probant Le-maiſtre Lib. 1. *De jure Epiſc.* Cap. ult. Lantmeter dicto Lib. 2. *De veteri Cler.* Capite 40. Ex pane oblato apud Græcos, qui pane fermentato utuntur in Miſsæ Sacrificio, Sacerdotes partem præſcindunt ad conſecrationem, juxta ritus ita deſcriptos a Nicolao Cabaſila in expoſit. Liturgiæ, Cap. 24. *Sacerdos autem, poſtquam cum clamore Deum glorificavit, venit ad dona, & quum ea in caput valde honeſte, & reverenter ſuſtulit, egreditur; & ſic ea ferens ducit ad Altare, de induſtria circumducens in Templo propter populum, quiete, & pedetentim. Ipſi autem canunt, & genua cum omni reverentia, & religione inflectunt, rogantes, ut eorum ſit memor in donorum Oblatione. Ipſe autem procedit comitatus lampadibus, & ſuffitibus, & ita ſe habens.* Latini vero, quia non vulgari pane, ſed parato ſingulari ſtudio utuntur ad conſecrationem, Oblationes panis tantum benedicebant, ut poſtea bucellas ex eis inter Fideles diſtribuerent, conſecrantes tantum hoſtiam integram, & infractam, peculiari cura paratam; Concilium Toletanum XVI. Can. VI. Albaſpinæus, Lib. 1. *Obſerv.* Cap. 1. Cellotius, Lib. 6. *Hierarch.* Cap. 16. §. 1. Ex pane oblato, & benedicto Fideles offerrentes bucellam recipiebant, ut hac perceptione ſignificaretur, omnes ſub uno Capite, eodemque Corpore eſſe, quemadmodum omnes de eodem pane buccellam ſumebant; atque ita hoc Myſterio communionem, & unionem Catholicam oſtenderent. D. Cyprianus Libro de oper. & eleemoſ. *Dominicum celebrare te credis, quæ corbanam omnino non reſpicis? quæ in Dominicum ſine Sacrificio venis? quæ partem de Sacrificio, quod pauper obtulit, ſumis?* D. Auguſtinus, Serm. 213. *Erubeſcere debet homo idoneus, ſi de aliena Oblatione communicet.* Quæ auctoritates accipi nequeunt de Euchariſtia, ut communiter exponuntur; nam fragmenta, quæ ſuperarant, Clericis, & pauperibus alendis deſignabantur, ex eodem Cypriano ubi proxime: *Cum univerſa, quæ dantur, pupillis, & viduis conferantur.* Nec credi poteſt, panes ſine fermento oblatos fuiſſe, quales debebant eſſe, qui ad Euchariſtiæ conſecrationem apponebantur. Docent Albaſpinæus, Lib. 1. *Obſerv.* Cap. 5. B. Æſtenus in Vita S. Benedicti, Cap. 23. Non me latet, aliquando in Eccleſia etiam Latina, moris fuiſſe, ex pane azymo, rotundæ, & circularis formæ a Fidelibus oblato conſecrari, & confici Corpus Chriſti. Unde Joannes Diaconus in Vita S. Gregorii Lib. 2. Cap. 41. narrat, quod Matrona quædam Divo Gregorio per Stationes publicas Miſſarum Solennia celebranti ſolitas Oblationes obtulerat, qui poſt Myſteria traditurus, cum dicit: *Corpus Domini noſtri Jeſu Chriſti conſervet animam tuam,* laſciva ſubriſit. Ille vero dexteram ab ejus ore convertens, partem illam Dominici Corporis ſuper Altare depoſuit. Expletis vero Miſſarum Solenniis, coram populo inquiſivit, quamobrem Corpus Dominicum ſumptura, ridere præſumpſerit? At illa diu muſſitans, tandem prorupit: *Quia panem,* inquiens, *quem propriis manibus me feciſſe cognoveram, tu Corpus Dominicum perhibeas.*

Quia ergo tam datio, quam acceptio hujuſmodi Oblationum magna communicatio erat ſuo modo ſpiritalis, & jus communionis per eas, & eulogias, quæ ex his Oblationibus ſumebantur, aſſequebantur juxta Innocentium Epiſt. 1. Cap. 6. *Ut ſe a noſtra communione maxime illa die non judicent ſeparatos;* ideo ab his, qui perfectam commu-

nionem Eccleſiæ non habebant, oblationes non recipiebantur. Concilium Ilerdenſe Canone xiii. dicto Cap *Oblationes*, 98. Diſt. Concilium Nicænum Can. xxvii. juxta verſionem Piſani. Divus Ambroſius Epiſt. ad Symmachum: *Munera tua non quærit Eccleſia, quia Templa Gentilium muneribus adornaſti, Ara Chriſti dona tua reſpuit, quoniam Aram ſimulacris feciſti.* Plura congerunt Albaſpinæus Lib. 1. *Obſerv.* Cap. 5. Æſtenus ubi ſupra, Le-maiſtre, *De decim. & oblat.* Cap. 15. Stephan. Durant. Lib. 2. *De ritibus Eccleſiæ*, Cap. 26. Num. 7. Theophilus Raynaudus, *De Literis monit.* P. 2. C. 2. N. 22. Quare, antequam Pœnitentes, & Catechumeni receſſiſsent ab Eccleſia, oblationes Altari non apponebantur, ut innuitur in Concilio Valentino I. Hiſpan. Can. 1. *Sacroſancta Evangelia ante munerum illationem in ordine Lectionum poſt legantur, quatenus ſalutaria præcepta Domini noſtri Jeſu Chriſti, vel ſermones Sacerdotis, non ſolum Fideles, ſed etiam Catechumeni, ac Pœnitentes audire licitum habeant.*

Supereſt, ut de perſonis, quarum oblationes Eccleſia reſpuebat, agamus; & in primis ab oblationibus offerendis arcebantur Fideles præciſi, ſeu excommunicati in præſenti Canone, qui, omiſſa interpretatione Mendozæ, quam refert, & refellit P. Suarez Tom. 1. *De Religion.* Tract. *De Divina ult.* Cap. 6. in princ. accipiendus eſt de Fidelibus a communione Eccleſiæ præciſis, non ſolum actu, verum & potentia, qui non ſolum a communione Euchariſtiæ arcebantur, verum & a Fidelium communione, ut erant excommunicati, & Pœnitentes, qui ad quartum gradum pœnitentiæ non pervenerant. Qui enim in primo, ſecundo, aut tertio gradu pœnitentiæ erant, licet orationibus cum aliis Fidelibus communicarent, tamen ſine oblatione, ideſt, abſque facultate offerendi panem, ut ex illo tam ipſi, quam alii Fideles bucellam acciperent, & ita in unione Eccleſiæ eſſent; quæ communio, oratione tantum conſtans, dicebatur communio ſine oblatione. Concilium Ancyranum, Can. v. ibi: *Si compleverint pœnitentiam triennii tempore, ſine oblatione ſuſcipiantur ad communionem, ideſt, ut ipſi non offerant.* In quo Canone cum de laicis pœnitentibus agatur, ſecernitur communio a *jure* offerendi, quaſi qui orationibus commmunicabant, non offerrent. Expreſſius Concilium Ilerdenſe, ubi cum de Pœnitentibus admittendis agatur, ajunt Patres: *Poſtea moderatione, & clementia Epiſcopi, Fidelibus in oblatione, & Euchariſtia communicent.* Felix Papa in Canone relato ab Albaſpinæo his verbis: *De Clericis autem, & Monachis, aut puellis Dei, aut ſæcularibus ſervari præcipimus hunc tenorem, quem Nicæna Synodus circa eos, qui lapſi ſunt, vel fuerint, ſervandum eſſe conſtituit; ut ſcilicet, qui nulla neceſſitate, nullius rei timore, aut periculo, ſe, ut rebaptizentur, hæreticis impie dediderunt, ſi tamen eos ex corde pœniteat, tribus annis inter Audientes ſint; ſeptem autem annis ſubjaceant inter Pœnitentes manibus Sacerdotum; duobus autem annis oblationes modis omnibus non ſinantur offerre; ſed tantummodo ſæcularibus in oratione ſocientur.* Licet communionem ſine oblatione in veteribus Canonibus pro Myſterio Euchariſtiæ accipiant Baronius anno Chriſti cccxiv. Num. 87. Zonaras in dicto Canone v. Concilii Ancyrani, Balſamon in Can. iv. ejuſdem Synodi, Cellotius Lib. 6. *De hierarch.* Cap. 26. pag. 480. Joan. Darr. in Tract. *De pœnit.* Capite 36. Unde olim dubitabatur, an Pœnitentis Oblatio eſſet recipienda, ſi antequam expleſſet pœnitentiæ tempus, fato occumberet, in Concilio Arelatenſi II. Can. xii. quæ concertatio refertur in Concilio Toletano XI. Can. xii. ibi: *Quamquam diverſitas præceptorum de hoc Capitulo habeatur.* Ratio dubitandi erat, quia cum ipſi in vita ad perfectam communionem cum jure oblationis faciendæ non fuiſsent admiſſi, nec in morte admittendi erant, ex Cap. *Sacris, De ſepultur.* Sed clementius obtinuit, oblationes eorum eſse admittendas, cum ipſi in vita honoraverint pœnitentiam, ut ajunt Patres in dicto Concilio Arelatenſi, Can. xii. & Toletanum, Can. xii. ibi: *Illorum tamen nos ſententiam placuit ſequi, qui multiplices numera humanius decreverunt.* Inde, his oblationibus factis a parentibus defuncti, & ab Eccleſia acceptis, cum ex eis cæteri Fideles partem aliquam delibarent, ſumerentque, in communionem defunctus recipiebatur. C. *Si aliquis*, 11. 26 Q. 6. Cap. *Sacerdos*, 26. Q. 7. Notarunt Severin. in Concilio Carthaginenſi IV. Can. xcv. Loaiſa in Concilio Tolet. XI. Can. xii. Albaſpinæus Lib. 1. *Obſer.* Cap 5. Cellotius, *De hierarch.* Lib. 6. Cap. 22. §. unico. Theophilus dicto Capite 2. Num. 1. B. Æſten. dicto Cap. 23. ubi factum D. Benedicti illuſtrat.

Ultra Pœnitentes ab Eccleſiæ communione præciſos, de quibus accipio præſentem Canonem, erant alii, quorum oblationes Eccleſia reſpuebat; aut quia ejus communione privati erant, aut publici peccatores, veluti hæretici, C. *Excommunicamus*, 13. §. *Credentes*, *De hæreticis*, ubi Gregorius Papa ſtatuit, ne Clerici eleemoſynas, nec oblationes accipiant; ad id etiam adſtruendum adducit Mendoza, Can. xxxvii. Concilii Laodiceni. Sed diverſa profecto eſt illius Canonis ſententia; nam loquitur de Judæis, & hæreticis, ex quibus primi baptizati non ſunt, poſtremi ſunt præciſi, & excommunicati, nec loquitur de oblationibus Eccleſiaſticis, ſed de quibuſcumque muneribus, quæ indicant amicitiam, & communicationem, præſertim in ritu religionis. Ajunt Patres: *Quod non oportet a Judæis, vel hæreticis, quæ mittuntur munera feſtiva ſuſcipere, nec cum eis Feſta celebrare.* Ubi munera feſtiva, juxta ſequentem Canonem, appellantur illa, quæ pro alicujus diei Feſtivitate, vel ſolennitate mitti ſolent inter amicos, vel quovis alio modo, ut exponit Fileſacus Lib. 1. *Select.* Cap. 6. Etiam eorum oblationes Eccleſia rejicit, qui libertatem Eccleſiaſticam auſu temerario infringunt. Et D. Cyprian. Ep. 27. vetat, ne pro dormitione Victoris oblatio recipiatur, quia Fauſtinum Presbyterum teſtamento tutorem ſcripſerat, cum nefas eſſet Clericos

Digitized by Google

ricos quacumque negotiorum ſpecie ſacris altaribus abduci. Item aliquorum peccatorum dona reſpuit Eccleſia, ut ſacrilegi, C. *De vire*, 12. Quæſt. 2. matricidæ in Cap. *Laterem*. 33. Quæſt. 2. & aliorum, quos referunt Suarez d. Cap. 6. Le-maiſtre d. Cap. 15. per totum. Et merito eorum oblationes Eccleſia non admittit juxta illud Eccleſiaſtici Cap. 34. *Dona iniquorum non probat Altiſſimus, neque reſpicit in oblationibus iniquorum*. Præcipue non communicantium, de quibus in hoc Canone agitur. Quia nomen illius, cujus oblationes recipiebantur, ſemper offerebatur ad altare cum ipſis muneribus. Innocent. I. d. Ep. 2. Notabimus Can. ſeq. Unde minime conſonum erat diſciplinæ Eccleſiaſticæ, munera ejus accipere, qui dignus non habebatur, ut ejus nomen recitaretur. Deinde munera illa in ipſis Sacris benedicebantur, ſolennibuſque verbis nomine totius Eccleſiæ Deo offerebantur; ut ea eodem Can. 11. Innocentii licet cognoſcere. At hominis impuri, nocentis, & nondum plene in Fidelium corpus reſtituti, munera indigna videbantur, quæ in Saccis Deo offerrentur, quæ in ipſis Sacrificiis ſolennibus benedicerentur, quæ Eccleſia accepta haberet, & ſuo nomine Deo commendaret, ex quibus partem aliquam omnes ſumerent, quæ omnia cum ſumma religione ab eis fierent, nullaque alia re Eccleſia magis probare poſſet, ſe partem, & ſocietatem cum aliquo habere, quam omnibus his ritibus; idcirco Pœnitentium, & aliorum, qui extra Eccleſiam degebant, dona, & munera aſpernabantur. Unde dementia cognuſcitur eorum Sacerdotum, qui in Templis cum meretricibus ſolebant concumbere, & pecuniam ex illo nefario concubitu collatam, eſſe ſacram exiſtimabant, nec poſſe, niſi in ſacros uſus conferri, de quibus Baruch. Cap. 6. in illis verbis: *Coronas aureas habent ſuper capita ſua Dii eorum; unde ſubtrahunt Sacerdotes ab eis aurum, & argentum, & erogant illud in ſemetipſos; dant autem & ex ipſo proſtitutis, & meritrices ornant Deos ſuos*. De quo meretricio quæſtu ad ornanda Idola facto plura congerunt P. Roa Lib. 3. *Singul.* Cap. 13. P. Cerda in *Adver.* Cap. 82. Num. 21. GONZALEZ.

CANON XXIX.

De Energumenis, qualiter habeantur. | *De Energumenis, qualiter habeantur in Eccleſia.*

Energumenum, qui ab erratico ſpiritu exagitatur, hujus nomen neque ad Altare cum oblatione recitandum; neque permittendum, ut ſua manu in Eccleſia miniſtret.

CAPUT QUINQUAGESIMUM SEPTIMUM.

Eos ſolum, qui erratico ſpiritu actu exagitantur, hoc Canone comprehendi.

UT docerent Patres Hiſpani, eos ſolum Energumenos ab Altaris communione, & miniſterio rejici, non qui quondam, ſed qui adhuc perverſo ſpiritu exagitantur, ideo dixerunt: *Energumenum, qui ab erratico ſpiritu exagitatur*; cum Græca vox *Energumenus*, idem prorſus comprehendat, quod Latina, *erratico & maligno ſpiritu exagitatus*. Ita enim dicti putantur ἀπὸ τῶν ἐνεργειῶν. Id eſt, ab operationibus dæmonum, quas in ipſis pati videmus. Origenes [a]: *Manifeſte ex multis indiciis monſtratur, quod humana anima, dum in hoc eſt corpore, recipere poteſt diverſas energias; id eſt, operationes ſpirituum diverſorum, malorum, ac bonorum. Et malorum quidem duplici ſpecie, ideſt, vel tunc penitus ex integre poſſederint mentem; ita ut nihil omnino eos, quos obſederint, intelligere, vel ſentire permittant; ſicut exemplo ſunt hi (quos vulgo* Energumenos *vocant) quos amentes, & inſanos videmus, quales erant illi, qui in Evangelio a Salvatore curati eſſe referuntur*. Ipſum autem afflatum dæmonum *energema* vocat Tertullianus [b], ut intelligeremus etiam, non omnes, qui moleſtantur a dæmone, Altaris miniſterio, & communione removeri, ſed eos tantum, qui omnimodo exagitantur, & perturbantur: alios enim Energumenos, nec propter peccata, nec omnino mente privatos, quibus hoc Decretum non congruit, recenſet Joannes Caſſianus [c], Dionyſius Areopagita [d], & alii.

a *Orig. Lib.* 3. περὶ ἀρχῶν Cap. 3.

b *Lib.* de præſcript. adverſ. hæret.

c *Coll.* 7. a C. 24. *cum ſeq.*

d De Eccleſ. Hierarch. *Cap.* De commun.

COMMENTARII NOVI.

HUjus nomen.] Energumenorum oblationes repellebantur; ideoque nomen eorum neque ad Deum propitiandum adhiebatur, neque ejus mentio ulla in Sacerdotum precibus acta. Hæc enim oblatio nominis, erat quædam communionis ſpecies, quæ non niſi ob duas cauſſas ſuſcipiebatur. Prima, quum precatio ejus cauſſa fieret, qui ſacro fonte intinctus eſſet, aut abſolutus, aut in quem collatum eſſet aliquod Sacramentum ejus, ut omnis communionis fieret particeps, nomen Deo in Altari offerebatur. Secunda, quum ad Altare oblationes alicujus deferebantur, cum eo duplici nomine nomina Deo pronunciabantur, hoc eſt, nomine ſuo Eccleſia nomina eorum Deo commendabat, idque oratione quadam, ſeu precatione ſingulari facta. Epiſcopus igitur, aut Sacerdos in Altari nominatim appellaſſet Energumenum oblationis auctorem, ac repræſentaſſet, ut ita dicam, eum-

eumque Deo precatione commandaſſet: ſed æquum non videbatur, qui agitarentur immundis ſpiritibus, & qui ab oblationibus removebantur, eorum nomen in Altari recenſeri; quod cum iis non eſſet ulla ratione communicandum.

Ut ſua manu.] In Concil. Carthag. Can. XCI. id illis mandatum, præſcriptumque, ut Eccleſias ipſas verrerent, ob id maxime, quod in Eccleſiis pernoctarent, ut dæmonum terrore, atque metu liberarentur, id teſtante, atque enarrante Canone XCII. ejuſdem Concilii: quod hoc Canone, aut aliquid ſimile vetatur. ALBASPINÆUS.

Energumenos hujuſmodi, qui propter publica aliqua ſcelera publice etiam a dæmonibus vexantur, & ab Eccleſia excommunicantur, juxta illud Paulii 1. ad Corinth. 5. *Judicavi tradere hujuſmodi Satanæ in interitum carnis, ut ſpiritus ſalvus ſit in die Domini*, non modo a Sacramentorum, verum etiam orationum publicarum participatione, & communione arcendos eſſe, hoc Canone decernitur, & Cap. 36. quod infra ſequitur, huic non obſtat, nam Energumenus, qui ſui compos eſt, & corporaliter dumtaxat, vel ad majorem gloriam, vel ad peccati occulti pœnam, Deo permittente, vexatur, ſimilis eſt hominibus quadam corporali ægritudine laborantibus; ideoque nihil impedimenti eſt, quominus Euchariſtiæ auxilium, & ſolatium ſæpius his hominibus conferatur; maxime ſi abſque periculo irreverentiæ communicare poſſint. Quod S. Dionyſ. *De Eccleſ. hierarch.* Cap. 3. p. 2. negat Energumenis Euchariſtiam dandam eſſe, id D. Thom. 3. Part. Quæſt. 8. Art. 9. ad 2. de Energumenis nondum baptizatis interpretatur. Vide Suarem Tom. 3. Diſp. 69. in fin. Sect. 2. BINIUS.

Energumenos, ideſt, corpora a dæmonibus obſeſſa, plures ex hæreticis negarunt, exiſtimantes, actus quos ita vexati facere ſolent, ex levitate animi, vel cerebri delirio fieri, ut per conſequens negarent eos expellendi Eccleſiam poteſtatem habere. Illorum deliramenta referunt, refelluntque Delrius, *Diſquiſit. magic.* P. 1. Lib. 3. Quæſt. 4. Torreblanca, *De jure ſpirit.* Lib. 3. Cap. 8. Alolx in *Vita S. Ambroſ.* Cap. 6. Coquæus in Not. ad Auguſt. Lib. *De Civit. Dei*. Cap. 2. Carrier. Tom. *Digeſt. fidei.* fol. 543. Sed hominum corpora dæmones obſidere non modo, ſed & poſſidere, in ea intrando, & commorando, facile probaaur ex pluribus ſacræ Paginæ teſtimoniis, ubi refertur, ſæpius Dominum noſtrum, adhuc in carne humana degentem, eos ejeciſſe, Matt. Cap. 12. verſ. 18. & Cap. 17. Marci Cap. 1. verſ. 24. & 35. & Cap. 3. verſ. 23. & Cap. 7. v. 26. & Cap. 9. v. 25. D. Lucæ Cap. 4. v. 41. & Cap. 8. & 6. v. 43. Et ex ſacris Canonibus, ubi Energumenorum obvia mentio extat. Cap. *Exorciſta.* 23. Diſt. Cap. *Omni*, *De Conſecrat*, Diſt. 5. Concil. Carthag. III. Can XCI. *Pavimenta domorum Dei energumeni verrant, quibus aſſidentibus in domo Dei victus quotidianus per Exorciſtas opportuno tempore miniſtretur.* Inde preces in Eccleſia publice indictæ fuerunt pro Energumenis liberandis a ſpiritibus immundis, & erraticis, quæ ſemper concludebantur ita: *Per Chriſtum Dominum, qui venturus eſt judicare ſæculum per ignem.* Quia, inquit Micrologus, *De Sacrament.* horrent valde dæmones, dum judicium futurum recolitur. Hinc Exorciſtarum Ordo celebris fuit primis Eccleſiæ ſæculis, ut conſtat ex Act. Apoſt. C. 19. Conc. Roman. ſub Sylveſt. C. 3. & 7. Laodiceno Can. XXIV. & XXV. Ancyran. Can. X. & aliis congeſtis a Baronio anno LVI. Anton. Auguſtino in *Epit. Ju.* Lib. 8. Tit. 3. Spencæo ad D. Paul. Lib. 1. digreſ. Cap. 8. Friſter. Lyndem. in *Gloſſar.* leg. verbo *Exorciſta*. P. Greg. Lib. 15. *Syntag.* Cap. 5. Turrian. Lib. 4. *Conſtit. D. Clemen.* Cap. 26. Theoph. Reynaud. *De Calum.* Sect. 2. Serie 1. Cap. 14. Gregor. Ambian. in *Apolog.* Cap. 22. in fin. Andrea Sauſſay in *Panoplia Clericali* Par. 1. Lib. 6. Cap. 2. §. 3. Exorciſtas, immo & Chriſtianos, quorum erat inſenſiſſimus hoſtis Ulpianus, ſugillare videtur in Lege 1. ff. *De var. & extraord.* ubi agens de quibuſdam impoſtoribus, qui certis incantationibus, & deprecationibus exorcizare ſolebant, & ſic morbos ſanare profitebantur, negat hujuſmodi hominibus de eorum mercede jus eſſe dicendum, ubi impoſtorum nomine Chriſtianos perſtringi, jam notarunt Baronius anno LVI. Panciról. Lib. 1. *Var.* Cap. 146. Fileſacus, *De idololatria magica* §. 5. & alia congerunt de Energumenis Valles in *ſacra philoſophia*, Cap. 18. Zachias *Quæſtionum medicolegalium*, Lib. 2. Tit. 1. Cap. 18. GONZALEZ.

Qui ab erratico ſpiritu exagitatur.

CAPUT QUINQUAGESIMUM OCTAVUM.

Dæmones cur ſpiritus erratici dicantur.

ERrantium ſpirituum nomine dæmones nuncupatos, & Sanctorum, & Philoſophorum placitis conſtat; quia, ut auctor eſt Divus a Petrus, *tamquam leo rugiens circuit quærens quem devoret.* A Platone aliquando feras agreſtes, interdum ſtygios canes, nonnumquam impiorum domiciliis inhabitantes, vocari legimus. Et ut alia omittamus, Lactantius b refert, ipſum dæmonem interrogatum ab Apollinis ſacerdotibus, quis eſſet? quid ageret? quid pateretur? edito reſponſo dixiſſe, ſpiritum erraticum ſe eſſe, ipſoque erratico diſcurſu torqueri, & veluti irrequieto quodam labore agi; de qua re ea carmina refert:

Dæmones errantes per terras, & mare ſemper,
Æternas pendunt divino verbere pœnas.

Eandem dæmonis vagationem, ac circuitionem erraticam (ut auctor eſt Plutarchus) his carminibus cecinit Empedocles.

a 1. *Petri*.

b *Lib.* De falſa Religione C. 10

Æthe-

Digitized by Google

Æthereus motus in pontum dejicit illas,
Pontus & in terram pellit, ſed terra remittit.
Ad ſolem rapidum is ubi ſit converſio cæli,
Ex alioque alius fugat, execrantur & omnes.

Vagas igitur has, & erraticas peregrinationes dæmonibus pro pœnis datas, Theologiæ,
& Philoſophiæ Profeſſores conſentiunt, & ea ratione *erraticos ſpiritus* a Concilio in præſenti,
& ab aliis vocari.

Duobus privat Concilium Energumenos. Primum eſt, ut eorum nomen cum oblatione
ad altare non recitetur. Alterum vero, ne ſua manu in Eccleſia miniſtrent. Agamus de primo.
Non tam pœnæ Energumenis inferendæ, quam honoris Eccleſiæ cauſſa, multa interdicta ſunt
olim dæmoniacis. Canone enim Apoſtolorum a cautum eſt, ne dæmoniacus cum Fidelibus a 78.
preces funderet: *Si quis dæmonem habeat, Clericus non efficitor; ſed nec cum Fidelibus preces
fundito: mundatus vero recipitor, & ſi dignus fuerit, efficitor.* Quare in Concilio
Ancyrano b (ſic nuncupandum ab Ancyra civitate Galatiæ, non *Anquiranum*, aut *Aquiritanum*, b *Can. 16.*
vel *Ancyritanum*) cum de his egiſſet, qui cum beſtiis irrationabiliter congreſſi
ſunt, non ſolum hos, ſed & horum complices jubet ea pœna affici, ut non inter Fideles, ſed
inter dæmoniacos preces fundant c: *Nos eoſdem ſane non ſolum leproſos crimine hujuſmodi* c *Idem Can. 7.*
*factos, ſed & alios iſtos ſuo morbo replentes, placuit inter eos orare, qui tempeſtate jactantur:
qui a nobis Energumeni intelliguntur.* Horum omnium rationem docuit Dionyſius Areopagita
d: *Catechumenos autem, & Energumenos, quippe in pœnitentia ſunt, ſancta Hie-* d *Lib.* De Eccleſiaſt. hierar.
rarchiæ mos patitur quidem audire ſacram Pſalmorum modulationem, divinamque ſacra- C. de communione.
*rum Scripturarum recitationem; ad ſacra autem opera, quæ deinceps ſequuntur, atque
Myſteria ſpectanda, non eos convocat, ſed perfectos oculos eorum, qui digni ſunt. Eſt enim
Divina Hierarchia ſacræ Juſtitiæ plena, ac unicuique pro dignitate ſalubriter conſentaneam
tribuit rerum Divinarum communionem; ſanctoque pro modo, & captu in tempore concedit.
Ac poſtremus quidem ordo Catechumenis, ideſt, iis, qui erudiuntur, tributus eſt.
Aditus enim eis ad omne id, quod in Hierarchia perficitur, præcluſus eſt, neque ullis Sacris
initiati ſunt, neque Divinum ſtatum, qui in digno partu, ortuque conſiſtit, habent,
ſed etiam patris verbis foventur, vitalibuſque figurationibus, & lineamentis finguntur,
ad beatum illum progreſſum, vitæ, luciſque principem, qui a Divino ortu proficiſcitur.
Ut igitur ſi inchoati, ac nondum figurati pueri, qui ex carne conſtant, cadant, antequam
foveantur; caſum illum in terra ſine ortu, ſine vitæ uſura, ſine lucis aſpectu, ut abortus,
habebunt; nec quiſquam, qui ſit mentis ſuæ, id, quod apparet, intuens, in lucem eos
prolatos eſſe dixerit, quod ſint ab alvi tenebris liberati. Dicit enim medicina, perita corporum
præſes, lucem vim ſuam emittere in ea, quæ lucem natura recipere poſſunt; ſic Sacrorum
ſapiens diſciplina, & ſcientia, primum quidem eos Divinorum Scriptorum, quæ
formandi, vitæque dandæ vim habeat, cibo, qui inſtituendo, & introducendo valet, fovet.
Cum autem eorum naturam ad Divinum ortum abſolvit, tum denique utiliter eis ordine
concedit aditum ad ea, quæ illuſtrant, & perficiunt. Nunc vero ab inchoatis ea, quæ
perfecta ſunt, ſeparat; quod & dignitatis Sacrorum rationem habeat, & Catechumenorum
Divino Pontificum loco, educationis, atque vitæ. Energumenorum autem multitudo
a Sacris quidem etiam arcetur, ſed ſecundum locum in ſuperiore parte extremitatis Catechumenorum
obtinet. Neque enim par eſt, mea quidem ſententia, id, quod particeps aliquando
Sanctiſſimorum Sacramentorum fuit, ſed etiam contrariis, aut voluptatibus, aut
perturbationibus conſtrictum tenetur, ei quod penitus Sacris initiatum non eſt, nec ulla ex
parte eſt particeps Divinorum Myſteriorum. Quin etiam ad eos Sacrorum aſpectus, & communio
contrahitur; idque jure, ac merito. Si enim verum eſt, virum, qui omnino Divinus
ſit, cui ad res Divinas aditus pateat, qui ad ſummum Divinæ ſimilitudinis, ſpecieique,
quam quidem conſequi poſſit, gradum, abſolutis, ac perficiendi vim habentibus modis,
quibus ad Divinitatem contendit, elatus ſit; ne ea quidem, quæ carnis ſunt, niſi iis,
quæ natura neceſſitatem maximam afferunt, impulſum, quod ſi uſu veniat, quaſi aliud
agentem perfecturum eſſe; & Templum præterea, aſſectatoremque fore Divini Spiritus,
in ſumma illa ſua Divinitatis imitatione, in ſimili ſimilem locantem; profecto qui ejuſmodi
eſt, nunquam a contrariis viſis, aut terroribus vexabitur, ſed eos videbit, & ſi incidant,
expugnabit, ac perſequetur; facietque potius, quam vim externam accipiet, & quaſi
patietur eo animi ſui habitu, in quem nulla cadit perturbatio, & qui nulli ipſe ſuccumbit,
aliiſque ejuſmodi obſidionum medicus videbitur. Ego vero præterea exiſtimo, atque
adeo certo ſcio eorum, qui Hierarchici Ordinis ſunt, ab omni admiſtione liberam, & ſecretam
prudentiam, ante hos ſcire ſceleſtiſſima, & maxime nefaria impulſione agitari, eos
omnes, qui, deſerta Divina vita, & ſententia, ac moribus, cum perniciofis dæmonibus
conſentiunt; quod ea quidem, quæ vera ſunt, & immortaliter poſſidenda, & ſemper jucunda,
voluptatiſque plena, per ſummam, ipſiſque exitioſam amentiam averſentur; cum
materia autem conjunctum, plurimiſque perturbationibus implicatum, quod alienum eſt naturæ
noſtræ, peccatum, pereunteſque, ac interitum afferentes voluptates, & inſtabiles in
rebus alienis, quæ non ſunt, ſed videntur, proſperitates oportet & ſequantur. Primi
ergo hi, & aptius, quam illi, miniſtri Sacramenti hujus prudenti voce ſecernuntur. Neque
enim fas eſt, eis patere aditum ad ullum aliud Sacrum, niſi ad doctrinam Scriptorum
Divinorum, quoad meliora perveniant. Si enim Cæleſte Divinorum Sacrificium eos, qui
pœnitentia ſunt, etiam ſi ei aliquando interfuerint, arcet; quod id non admittat, quod
non eſt omni ex parte ſacroſanctum; idemque hoc pudice pronunciat, ego nec aliis etiam,*
qui

qui aliqua ex parte ad Divinæ ſimilitudinis cacumen evadere non poſſunt, videor, nec cum iis me communico; arcet enim hæc vox omnis admiſtionis expers maxime, eos etiam, qui una cum eis, quibus ad Divinas res ut dignis patet aditus, precari non poſſunt; multo magis profana erit multitudo eorum, qui perturbationibus agitantur, carebitque Sacrorum, & aſpectu, & communione. Hi ante conſecrationem recedere ab Eccleſia per Diaconum jubebantur, hi communicare in Eccleſia non poterant; quare non immerito eorum nomen cum oblatione recitari hic Epiſcopi noſtri non permiſerunt, cum, ut in Canone ſuperiori diximus, illi in Eccleſia offerrent, qui ſanctæ communionis futuri erant participes.

COMMENTARII NOVI.

HUjuſmodi Energumenis a ſpiritibus immundis poſſeſſis jus communionis olim in Eccleſia non erat. Canone XXXVII. infra, probat Creſpetius in *Summa* verbo, *Energumeni*, & verbo, *Arreptitii*, niſi ad tempus reperiantur liberati; ideſt, qui lucida intervalla habent, & interim ſatagunt piis votis, ac precibus pro ſua emundatione impetrandæ, communionem petunt. Theophilus Epiſcopus ad Alexand. *Si quis cum ſit Fidelis, a dæmone corripiatur, debetne eſſe Sanctorum Myſteriorum particeps, an non? Respondeo: ſi Myſterium non ennunciet, nec ullo alio modo blaſphemet, ſit particeps, ſed non ſingulis diebus; ſufficit enim ſi ſtatis ſolum temporibus.* Juxta quam diſtinctionem accipiendi ſunt textus in Canone XIV Concilii Arauſic. *Energumeni baptizati, ſi de purgatione ſua curent, & ſe ſollicitudini Clericorum tradant, monitiſque obtemperent, omnimode communicent Sacramenti ipſius virtute, vel muniendi ab incurſu dæmonum, quo infeſtantur, vel purgantur, quorum jam oſtenditur vita purgatior.* Et in Cap. *Communiter*, 3. Diſt. 33. & caſus a Proſpero Aquitano, & Caſſiano relati, quos ſeq. Cap. tranſcripſit Mendoza. Energumeni ergo, dum in obſeſſione erant, non communicabant, ſed inter hyemantes orabant, ideſt, in ſecundo gradu Pœnitentium, Acroaſi videlicet, ut volunt Balſamon in Can. XVII. Synodi Ancyranæ. Lantmeter Lib. 2. *De veteri Clerico*, Cap. 60. Joannes Dartis in Cap. 3. 33. Diſt. Vel, ut rectius docuerunt Cironius ad Tit. *De pœnitentiis, & remiſſionibus* Giballinus, *De clauſ.* Diſquiſit. 3. Cap. 2. § 6. N. 32. in primo gradu. GONZALEZ.

Hujus nomen nec ad Altare cum oblatione eſſe recitandum.

CAPUT QUINQUAGESIMUM NONUM.

Antiquum eſſe in Eccleſia, offerentium nomina recitari; & an Energumeni ſanctæ communionis debeant eſſe participes?

VEtus Eccleſiæ conſuetudo, ut eorum nomina, qui pia munera Eccleſiæ obtuliſſent, per Diaconum ex ſacris Tabulis recitarentur; ut docet Divus Iſidorus a ad Ludifredum Epiſcopum Cordubenſem: *Ad ipſum*, inquit, agens de Diacono, *pertinet officium precum, & recitatio nominum.* Concilium Emeritenſe: *Proinde ſalubri deliberatione cenſemus, ut pro ſingulis quibuſque Eccleſiis, in quibus Presbyter juſſus fuerit per ſui Epiſcopi ordinationem præeſſe, pro ſingulis diebus Dominicis Sacrificium Deo procuret offerre; & eorum nomina, a quibus eas Eccleſias conſtat eſſe conſtructas, vel qui aliquid his Sanctis Eccleſiis videntur, aut viſi ſunt contuliſſe, ſi viventes in corpore ſunt, ante Altare recitentur tempore Miſſæ; quod ſi ab hac diſceſſerunt, vel diſceſſerint luce, nomina eorum cum defunctis Fidelibus recitentur ſuo in ordine.* Divus Hieronymus b: *Publice Diaconus in Eccleſia recitat offerentium nomina, tantum offert illa, tantum ille pollicitus; placentque ſibi ad plauſum populi, torquente eos conſcientia, damuſque materiam miſeris, ut gaudeant ad ea, quæ tribuunt, & non lugeant ad ea, quæ rapuerint.* De his nominibus recitandis, ante Hieronymum ratio conſtat ex Divo Cypriano c. Cum conquereretur enim ad Clerum de illis, qui lapſos abſque Canonica pœnitentia ad Sacrorum communionem reciperent, ſic ait: *Nam cum in minoribus peccatis agant peccatores pœnitentiam, juſto tempore, & ſecundum diſciplinæ ordinem, ad exomologeſin veniant, & per manus impoſitionem Epiſcopi, & Cleri jus communicationis accipiant; nunc crudo tempore, perſecutione adhuc perſeverante, nondum reſtituta Eccleſiæ ipſius pace, ad communicationem admittuntur, & offertur nomen eorum.* Ante Cyprianum Beatus Dyoniſius Areopagita: d *Et cum ſe, ait, omnes mutuo ſalutaverint, myſtica Sacrarum Tabularum recitatio fiat.* Cum ante preces celebraturi fieret per Diaconum, non ſatis conſenetaneum videbatur, illius rationem haberi, cujus munus adhuc oblatum non fuiſſet; qua ratione Innocentius I. e ſtatuit, ut poſt preces Sacerdotum recitatio nominum offarentium fieret: *De nominibus* (inquit ad Decentium Eugubinum Epiſcopum) *recitandis, antequam preces Sacerdos faciat, atque eorum oblationes, quorum nomina recitanda ſunt, ſua oratione commendat, quam ſuperfluum ſit, & ipſe pro tua prudentia recognoſcis, ut cujus hoſtiam nec dum Deo offeras, ejus ante nomen inſinues; quamvis illi incognitum ſit nihil. Prius ergo oblationes ſunt commendandæ, ac tum eorum nomina, quorum ſunt oblationes, edicenda; ut inter Sacra Myſteria nominentur, non inter alia,*

a *Exſtat apud Grat. in C. Perte tis, 26, Diſt. Can. 19.*

b *Comment. ſuper Ezech. Cap. 18.*

c *Ep. X. ad Clerum.*

d *Lib. 3.* De Eccleſiaſt. Hierarc. Cap. De communione.

e *Cap. 2. Exſtat apud Grat. in C.* De nominibus, de conſecratione, *Diſt. 1.*

alia, quæ ante præmittemus; ut ipſis Myſteriis viam futuris precibus aperiamus. Sacras Tabulas ideo vocavit Beatus Dionyſius, quia duæ Tabulæ erant; altera, in qua vivorum, Epiſcoporum, & offerentium; altera, in qua mortuorum nomina ſcripta erant, & ex illis recitabantur, ut indicat citatus Canon Concilii Emeritenſis. *Dypticha* dicebant, tranſlato vocabulo ab oſtreorum dypticho, de quibus alibi uberior tractatio.

Hinc conſtare videtur, Energumenos non ſolum non admittendos ad ſanctam Euchariſtiæ communionem, ſed nec eorum nomina cum oblatione recitanda.

Sed adverſatur huic ſententiæ altera Concilii Arauſicani [a] primi, qua Energumenos a ſacra communione percipienda, non ſolum non repelli, ſed expreſſo Decreto admitti jubet, his verbis: *Energumeni jam baptizati, ſi de purgatione ſua curent, & ſe ſolicitudini Clericorum tradant, monitiſque obtemperent, omnimodo communicent, Sacramenti ipſius virtute, vel muniendi ab incurſu dæmonum, quo infeſtantur, vel purgandi, quorum jam oſtenditur vita purgatior.* Idque uſitatum fuiſſe olim in Eccleſia, ex Proſpero [b] Aquitanico didici, qui refert miraculum, quo dæmoniacus ſumptione Euchariſtiæ liberatus eſt. Sic enim inquit: *Quædam Juvencula Araba natione, ancilla Dei, habitum geſtans, cum in balneo lavans, ſimulacrum quoddam Veneris impudice reſpiceret, & ſeipſum, eique ſe conſimulans, domicilium ſe diabolo præbuit. Statim ille leo, qui rugiens circuit, quem quærebat, invenit. Meatus igitur gutturis ipſius occupans, nullum cibum, nullumque potum trajiciens, per ſeptuaginta ferme dies, totidemque noctes, jejunium ſibi diabolus ex capto, poſſeſſoque vaſe exhibuit. Hoc monſtrum parentes puellæ per tot dierum ſpatium auferri poſſe ſperantes, dum jugo malam ulterius tolerare non poſſent, ſimul cum filia ſeſe ingeſſerunt Sacerdoti, quæ acta erant fideliter intimantes. Hoc tantum puella fatebatur, avem quandam noctis medio apparere, quæ ſibi ore neſcio quid infunderet; ſtupor tunc inerat cunctis, videre puellam nullis indiciis diuturni jejunii fœdatam, nullo pallore, ſeu tabe, vel debilitate confectam; quin potius robuſtam, ſucco viſcerum, mole membrorum. Cumque incredibilia viderentur quæ dicebantur, habito conſilio, in Monaſterio puellarum, in quo Reliquiæ Sancti Stephani ſitæ ſunt, Sacerdos puellam ſimul Præpoſito commendavit. Illic prima tantum die apparuiſſe illam avem aſſerit, ſibique increpaſſe, quod neque fame, neque ſiti compulſa illum appeteret locum, quo ſibi accedere non liceret. Per duas ſane hebdomadas nihil cibi, vel poculi ſumens, in Monaſterio manſit. Accidit autem, ut quintus decimus Dominicus illuceſceret dies, aſcendente nobiſcum Sacerdote, ut Matutinum illic Sacrificium ſolito offerretur, puellam Præpoſitus ad Altare perduxit, eo inceſſu, & habitu, quo ſolent rubore perfuſæ ex epulis mulieres advenire; ſed ut ſe illa proſtravit Altari, clamore fletus ſui, cunctis adſtantibus, gemitus, lacrymaſque induxit; quibus tantum malum auferendum præſens plebs Dominum exorabat. Erat enim indecens murmur in populo. Peracto itaque Sacrificio, cum eadem inter cæteras brevem particulam Corporis Dominici tinctam a Sacerdote perciperet, ſemihora mandens, trajicere non valuit; nondum illo fugato, de quo dicit Apoſtolus:* Quæ conſonantia Chriſti ad Belial? *Manu igitur faciem ejus ſuſtentante Sacerdote, ne Sanctum projiceret, a quodam Diacono ſuggeſtum eſt, ut Calicem ſalutarem gutturi ejus Pontifex applicaret. Quod ut factum eſt ſtatim, ut locum illum, quem diabolus obſederat, Salvatoris imperio reliquit; Sacramentum, quod oregeſtabat, cum laude Redemptoris tranſglutiſſe puella clamavit. Hinc lætitia, hinc voces in gloriam Dei; quod poſt octoginta, & duos dies diabolo expulſo, puella de poteſtate fuerat erepta inimici; oblatio itaque rurſum gratiarum actionis pro ea fit, Sacrificiique percipiens certam partem, priſco eſt reddita uſui.*

a Can. 14.

b Lib. 4. prædiction. C. 6.

Verum eſt, olim Energumenis Sacramentum Euchariſtiæ porrigi, & amentibus, ut teſtatum facit Canon Concilii Arauſicani I. [c] Sed multo clarius Joannes Caſſianus [d]. Cum enim Germanus eandem quæſtionem propoſuiſſet, Serenus reſpondit. Germanus autem ſic interrogat: *Et quomodo eos non ſolum deſpici* (egerat paullo ante de Energumenis) *ab hominibus vel horreri, ſed etiam a communione Dominica in noſtris provinciis perpetuo vidimus abſtinere, ſecundum illam Evangelii ſententiam:* Nolite Sanctum dare [e] canibus, neque mittatis margaritas veſtras ante porcos; *cum de illis, quemadmodum dicis, ita credendum ſit, quod eis purgationis, vel utilitatis obtentu, hujus tentationis humiliatio tribuatur?*

c Can. 13.

d Collat. 7. C. 29. & 30.

e Matth. 17.

Serenus: *Si habuerimus hanc ſententiam, immo fidem, quam ſuperius comprehendi, ut & omnia per Deum fieri, & pro utilitate animarum diſpenſare univerſa credamus; non ſolum nequaquam deſpicimus eos, ſed etiam pro ipſis tamquam pro membris noſtris, inceſſanter orabimus, eiſque totis viſceribus, ac pleno compatiemur affectu* ([f] Quum enim patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra) *ſcientes nos, abſque illis, utpote membris noſtris, omnimodis conſumari non poſſe: quemadmodum legimus, ne anteriores quidem noſtros ſine nobis repromiſſionis ſummam conſequi potuiſſe; ita de illis Apoſtolo pronuntiante:* Et [g] hi omnes teſtimonio Fidei comprobati, non acceperunt repromiſſiones, Deo pro nobis melius aliquid providente, ne ſine nobis conſummarentur. *Communionem vero eis ſacroſanctam a ſenioribus noſtris nunquam meminimus interdictam: quinimmo, ſi poſſibile eſſet, etiam quotidie eis impertiri eam debere cenſebant: nec enim ſecundum Evangelii ſententiam, quam congrue huic ſenſui coaptatis:* Nolite Sanctum dare canibus, *ad dæmonis eſcam ſacroſancta communio, & non potius ad purgationem, ac tutelam corporis, animæque pervenire credenda eſt: quæ ab homine percepta, eum qui in membris ejus inſidet ſpiritum, ſeu in ipſis latitare conatur, velut exurens fugat incendio. Hoc namque modo curatum & Abbatem Andronicum nuper aſpeximus, alioſque quamplures. Magis namque, ac magis inimicus inſultabit obſeſſo, cum eum a cœleſti medicina viderit ſegregatum; tantoque*

f 1. Cor. 12.

g Hebr. 11.

dirius, ac frequentius attentabit, quanto eum ab ſpirituali remedio longius ſenſerit abdicatum. Nec id mirum ei videbitur, qui mortuis Euchariſtiam tradi ad fugandos dæmones, apud antiquos legerit: quod in Occidente Concilium Altiſiodorenſe [a], in Oriente autem Sextam Synodum interdixiſſe ferunt; quod ad eandem Synodum a Theodoro Balſamone notatum eſt. Hodie autem hujus Illiberritani Canonis Decretum (omiſſo Arauſicano) obſervandum eſt; nec licebit communionem Corporis Domini dæmoniacis, dum eo ſpiritu exagitantur, vel furioſis impartiri; nec eorum nomina ſingulatim, & publice in Sacrificio recitare; & ſi generali oratione pro Energumenis orare Sacerdos poſſit, ut Divina Sacrificii, & orationis virtute fovente, ceſſet perverſa tentatio; quod edocuit nos D. Clemens [b], ipſius orationis formulam tradens.

a *Can.* 15. *VI. Synod. Can.* 83.

b *Lib.* 6. *Apoſt. Conſt.* C. 7. 8.

COMMENTARII NOVI.

EOs, qui ab Eccleſia præciſi, & ſegregati erant, aut jus communionis cum cæteris Fidelibus non habebant, oblationes ad Altare facere non poſſe, ſuperiori Canone PP. ſtatuerunt. Unde cum Energumeni nec in Eccleſia conſiſterent, aut Miſſæ Sacrificiis adeſſent, oblationes facere non poterant, nec per conſequens eorum nomina a Sacerdotibus referri, aut recitari valebant. Eorum enim nomina olim inter Miſſarum ſolennia recitabantur, quorum oblationes recipiebantur; quia in communione Fidelium erant, aut jam in pace Eccleſiæ deceſſerant. Et ſi priſcam Eccleſiæ diſciplinam perquiramus, aliud *nomen recitare* erat, ab *oblatione nominis*: nam *nomina recitare*, erat legere nomina ex ſacris dyptichis tam vivorum, quam mortuorum; ubi ſuo ordine ſcripta erant nomina eorum, quæ recitari debebant. De quibus dyptichis, & eorum forma late agunt P. Higuera poſt Notas ad Luitpran. Bivarius in Notis ad M. Maximum in fine, Joſephus Vicecomes, *De ritibus Miſſæ*. Lib. 7. Cap. 17. Meurſius in *Gloſſar.* verbo *Dypticha*, Saullay in *Apparatu ad Martyrologium Gallicanum*, Cap. 8. & 9. Haller, *De hierarch. Juridic.* fol. 829. Cironius in Cap. 3. *De electione &c.* in 5. Compil. *Nomen.* autem *offerre*, eſt, cum alicujus vivi, aut defuncti nomen, in orationibus, quibus Miſſæ Sacrificium celebratur, enunciabatur, & commendabatur: nullusque unquam oblationes, & munera Sacerdoti in Eccleſia obtulit, quin Sacerdos ejuſdem nomen cum ipſis muneribus propria, & privata quadam oratione Deo in ipſis Miſſæ Sacris commendaret. Alcuinus *De Divinis Officiis*, illic: *Quum dicitur*: Memento Domine famulorum, famularumque tuarum; *& ſic deinde ſubjungitur*: & omnium circumſtantium; *manifeſtum eſt, quod quaſi quidam locus ſit, ubi aliquibus ſpecialiter nominatis, etiam cæterorum, qui aſſiſtunt in Eccleſia, commemoratio adjungitur. In quo loco, aut liberum eſt Sacerdoti, quos deſideraverit, peculiariter nominare, & nominatim Deo commendare, aut certe illud ab antiquis eſt obſervatum, ut ibi offerentium nomina recitarentur. Prius ergo oblationes ſunt commendandæ, ac tum eorum nomina ſunt dicenda &c.* Illuſtrant Cerda in *Adverſ.* Cap. 143. Albaſpinæus Lib. 1. *Obſerv.* Cap. 7. Lindembr. in *Gloſſar.* verbo, *Nominum recitatio*. De qua nominis, cum oblationis recitatione accipiendus eſt præſens Canon. Pœnitentium enim, & Energumenorum, quorum oblationes non recipiebantur in Eccleſia, neque nomina offerri poterant; quia Eccleſia nulla alia re magis demonſtrare valebat ſocietatem, & communionem alicui indulſiſſe, niſi quum ejus nomen privata quadam oratione totius Eccleſiæ nomine, & per Sacerdotem ejus Miniſtrum, commendabat. At vero hujuſmodi Energumeni perfecta Eccleſiæ communione non fruebantur; ideoque eorum nomina non poterant offerri in Sacrificio, nomine totius Eccleſiæ. Non autem hoc Canone negatur, poſſe orari pro Energumenis, ut aliqui docti Viri voluerunt. Unde illis rigidior viſus fuit hic Canon Illiberritani Concilii; ut refert Saullay *Panop. Sacerd.* Par. 2. Lib. 2. Cap. 5. Art. 2. GONZALEZ.

Neque permittendum, ut ſua manu in Eccleſia miniſtret.

CAPUT SEXAGESIMUM.

Dæmoniacos a Sacris Eccleſiæ functionibus ſemper repulſos.

GRatianus in Decretorum Collectione, antiquum eſſe in Eccleſia dæmoniacos miniſtrare nec debere, nec poſſe, docuit; quod ut confirmaret, Decretum Pii Papæ retulit in Cap. *Communiter definimus*, 33. Diſt. ubi Pius ſic ait: *Communiter definimus, ut nullus de his, qui aut in terram arrepti a dæmonibus eliduntur, aut quolibet modo vexationis incurſibus efferuntur; vel ſacris audeant Altaribus miniſtrare, vel indiſcuſſe ſe ingerant Sacramentis Divinis, exceptis illis, qui corporis incommoditatibus dediti, ſine hujuſmodi paſſionibus, in terram probantur eliſi; qui tamen & ipſi tamdiu erunt ab officii ſui ordine, & loco ſuſpenſi, quouſque unius anni ſpatio, per diſcretionem Epiſcopi, inveniantur ab incurſu dæmonum liberati.* Sed Gratianus Decretum hoc Pio Papæ non recte tribuit, cum Pii non ſit, ſed Concilii Toletani XI. Canone XIII. multis annis poſt Pium habiti; cui ea inſcriptio etiam in Decreto Gregoriano reſtituenda eſt.

Correcta inſcriptio Can. *Communiter definimus*, 33. *Diſt.*

Si autem Pontificum antiquas Conſtitutiones quæramus, omiſſo Canone [c] Apoſtolorum, ex

c *Can.* 78.

extat Epiſtola Pelagii Papæ a ad univerſo. Epiſcopos per Lucaniam conſtitutos, in qua ait: *Uſque adea ſane comperimus, illicita quæque prorumpere, ut dæmonibus, ſimilibuſque paſſionibus irretitis, Miniſteria Sacroſancta tractare tribuatur; quibus ſi in hoc opere poſitis, aliquid propriæ neceſſitatis occurrat, quis Fidelium de ſua ſalute confidat, ubi miniſtros ipſos curationis humanæ tantu proſpexerit calamitate vexari? Atque ideo neceſſario removendi ſunt, ne quibuslibet, pro quibus Chriſtus eſt mortuus, ſcandalum generetur infirmis. Poſtremo, ſi corpore ſauciatum fortaſſis, aut debilem, nequaquam Sancta contingere Lex Divina permiſit, quanto magis doni Cæleſtis diſpenſatores eſſe non convenit, quod eſt deterius, mente perculſos?* Nicolaus Papa b: *Clerici, qui in adoleſcentia a dæmonibus cognoſcuntur obſeſſi, ad ſuperiorem Sacri Regiminis gradum aſcendere non poſſunt*. Idem decreyit Gregorius, ut voluit Gratianus c, ſive, quod verius videtur, Auctor Libelli, *De Eccleſiaſticis Dogmatibus*, qui inter Opera D. Auguſtini extat. Trithemius Alcuinum fuiſse voluit, alii Iſidorum; at plures, & majori auctoritate præſtantes, Gennadium, ut dicemus poſtea; ſed D. Gregorium ejuſdem ſententiæ fuiſse, ipſemet his verbis edocuit: *Eodem quoque tempore quidam Aquinenſis Eccleſiæ Clericus, dæmonio vexabatur, qui a venerabili Viro Conſtantio ejuſdem Eccleſiæ Antiſtite per multa fuerat Martyrum loca tranſmiſſus, ut ſanari potuiſſet; ſed Sancti Dei Martyres noluerunt ei ſanitatis donum tribuere, ut quanta eſſet in Benedicto gratia demonſtrarent. Ductus itaque eſt ad Omnipotentis Dei famulum Benedictum, qui Jeſu Chriſto Domino preces fundens, antiquum hoſtem de obſeſſo homine protinus expulit. Cui ſanato præcepit, dicens: Vade, & poſthac carnem ne comedas, & ad Sacrum Ordinem nunquam accedere præſumas. Quacumque autem die ad Sacrum Ordinem accedere præſumpſeris, ſtatim juri diaboli iterum mancipaveris. Diſceſſit igitur Clericus ſanus, & ſicut terrere ſolet animum pœna recens, ea, quæ Vir Dei præceperat, interim cuſtodivit. Cum vero poſt annos plurimos omnes priores illius de hac luce migraſſent, & minores ſuos ſibimet ſuperponi in Sacris Ordinibus cerneret, verba Viri Dei, quaſi ex longo tempore oblitus, poſtpoſuit, atque ad Sacrum Ordinem acceſſit, quem mox is, qui reliquerat, diabolus tenuit, eumque vexare, quouſque animam ejus excuteret, non ceſſavit.*

a C. 21. apud Grat. C. uſque adeo, 33.
b Nicolao tribuunt Decret. hoc Grat. & Ivo. alter in C. Clerici, 3. Diſt. alter Par. 11. Decr. C. 104
c Cap. Maritū. 33. Diſt. 3. C. 60. D. Greger. L. 2. Dial. C. 16.

In eadem cauſſa non deſunt etiam Concilia. Nicænum 1. d *Jubemus, ut inſanus non fiat Clericus, niſi cum ægrotavit, & opus fuit calidam medicinam facere, unde in melancholiam incidit, cujus inſaniæ cum non ſit cauſſa in ipſo, neque ſit ex dæmone habitante in eo, non prohibet ingredi in Clerum, neque cogit exire; quare jubemus, ut dæmoniacus non poſſit admitti ad Clerum*. Arauſicanum e autem non ſolum Clericum fieri vetat, ſed jam factum deponi jubet: *Energumeni*, ait, *non ſolum non aſſumendi ſunt ad ullum Ordinem Clericatus, ſed & illi, qui ordinati jam ſunt, ab impoſito officio ſunt repellendi*. Quem Canonem hodie obſervat Eccleſia, tempore quo Energumenus erratico ſpiritu exagitatur: quod ſi eo malo lib... etur, & ad Ordines Eccleſiæ, & communionem admitti poſse, ex Apoſtolis Clemens re... ſit f: *Si quis dæmonem habeat, Clericus non efficitor; ſed nec cum Fidelibus preces fundito; mundatus vero recipitor, & ſi dignus fuerit, efficitor*. Olim autem in Eccleſia Africana, etſi non poſsent miniſtri eſse rerum ſacrarum, cogebantur pavimenta Eccleſiæ verrere, Decreto Concilii Carthaginenſis IV. g in quo & illud additum h, ut victus quotidianus illis ab Eccleſia per Exorciſtas tribueretur.

d Can. 1. apud Alph. Piſ. l. 3.
e Can. 16.
f Can. 78. Ap.
g Can. 91.
h Can. 92.

COMMENTARII NOVI.

Obſeſſos a dæmonibus, ſeu arreptitios, quos vulgo *dæmoniacos* dicimus, ob vitium animi ordinari non poſſe, conſtat ex Concilio Arauſicano I. Can. XVI. *Qui palam aliquando arrepti ſunt, non ſolum non aſſumendi ad ullum Ordinem Clericatus, ſed & ſi jam aliqui ordinati ſunt, ab impoſito officio repellendi*. Concil. Arelatenſe II. Can. XLI. Probant Barboſa, *De Jure Eccleſiaſt*. Lib. 1. Cap. 33. Num. 148. &, *De De poteſt. Epiſc*. Allegat. 42. Num. 52. Balſamon, Zonaras, & Coriolanus in Canonem LXXVIII. Apoſtol. Sauſsay in *Panopl. Cleric.* P. 1. Lib. 6. Cap. 2. §. 3. Gibalinus, *De irregul*. Cap. 3. Conſect. 9. Suarez, *De cenſur*. Diſp. 51. Num. 94. Creſpetius in *Summ*. verbo *Arreptitii*. Valenzuela Conſil. 25. Num. 2. Hujus prohibitionis rationem reddunt Balſamon, & Zonaras ubi ſupra; quia iſti inſani ſunt, & immundi, & magnum ſcandalum in Eccleſia oriretur, ſi plebs, quem ſcit a dæmone vexari, videat Sacra perficere, & tractare; ut ratiocinatur Gelaſius in Epiſtola ad Epiſcopos Lucaniæ, Cap. 21. Accedit quod Sacerdotium contumelia afficeretur, & Divinum Numen blaſphemiis proſcinderetur. Unde ſi ab hujuſmodi obſeſſione liberati ſint, promoveri poſſunt ad Ordines, niſi ex memoria recentis morbi maneant aliquæ infamiæ notæ, & occaſio offenſionis; dicto Can. LXXVIII. Apoſtol. ibi: *Si quis dæmonem habeat, ne fiat Clericus, ſed neque cum fidelibus precetur: purgatus autem recipiatur, & ſi ſit dignus, fiat*. Docent, & defendunt Gibalin. *De irregul*. Cap. 3. Qu. 2. Conſect. 8. num. 22. Diana Par. 11. Tract. 2. Reſol. 68. quorum ſententia firmatur ex eo: Nam ratio propterquam arcetur a Clero dæmoniacus, eſt ne furoris tempore Sacerdotium contumelia afficiatur, & Divinum Numen blaſphemetur; ſed hæc ratio ceſſat in eo, qui liberatus omnino eſt; ergo & miniſtrare in ſuſceptis, & ad altiores gradus aſcendere valet, accedente Epiſcopi licentia, cujus arbitrio relinquitur, an plene liberatus ſit, nec ne: hoc tamen arbitrium in Epiſcopo non habetur pro diſpenſatione, ſed pro declaratione, ut notarunt Barboſa dicta Allegat. 42. Valenzuela Conſil. 25. Unde qui poſt ſuſceptos Ordines vexantur, ſi liberati fuerint, tranſacto anno mi-

miniſtrare poſſunt. Cap. *Communiter*. 33. Diſt. Neque pro contraria ſententia, quam defendunt Gratianus in Cap fin. verſ. *nec enim*. 25. Quæſt. 1. Hugolin. *De irregul.* Cap. 55. §. 1. num. 4. Majolus eod. tract. Lib. 2. Cap. 57. Sayrus eod. tract. Lib. 6. Cap. 9. num. 14. faciunt text. in Cap. *Quorundam*, 34. Diſt. C. *Clerici*, 33. Diſt. ubi dicitur, quod Clerici, qui in adoleſcentia fuerint a dæmonibus obſeſſi, ad ſuperiorem facti regiminis gradum non poſſunt promoveri; igitur ſemel vexati, etſi poſtea liberati ſint, nullo modo poſſunt ordinari. Turrecremata, & Archidiaconus ibi accipiunt verba illa ita ut obſeſſi prohibeantur aſcendere ad ſacros Ordines; in Minoribus autem miniſtrare non prohibeantur; ſed hæc ſolutio convincitur ex abſoluta prohibitione hujus Canonis, ibi, *nec propria manu*; & Can. xvi. Conc. Arauriſicani, ibi, *ad Clerum*. Junctis traditis a Sauſſay. Quare hac ſolutione omiſſa, dico in d. Cap. *Clerici*, non negari, quod ſi Clerici in ipſa adoleſcentia liberati eſſent, poſſent ad gradus omnes promoveri; tantum enim eum conſultus fuiſſet Nicolaus de adoleſcentibus vexatis, reſpondit, ipſos ita in adoleſcentia vexatos ordinari non poſſe, videlicet quandiu vexantur. Dictio enim illa, *in*, ſi adjungatur ablativo, accipitur pro intra illud tempus. Unde idem eſt, in anno, quod intra annum. Lege, *Si ita*, 41. §. *Labeo*, ff. *De manumiſſis teſtamento*, Auguſtinus Barboſa, *De dictionibus*, Cap. 21. Unde in dicto Cap. *Clerici*, verba illa, *in adoleſcentia obſeſſi*, idem important ac, *intra adoleſcentiam*; itaut ſi liberati ſint etiam in ipſa adoleſcentia, vel poſtea, poſſint ad Ordines promoveri. Nec etiam obſtat textus in Cap. *Maritum*, 33. Diſt. qui falso tribuitur Gregorio, cum deductus ſit ex Cap. 22. libelli, *De Eccleſiaſt. offic.* qui ab aliquibus tribuitur D. Auguſtino, ab aliis Alcuino, ab aliis Iſidoro. Sed verius eſt, eſſe Gennadii, ut docent D. Thom. *Quodlibet*. 12. Art. 10. Platina in *Vita Symmachi*, Strabo *De reb. Eccleſ.* ubi eum agatur de irregularibus ex variis cauſſis, hæc adjiciuntur verba: *Neque illum, qui in furiam aliquando verſus inſanivit, vel afflictione diaboli vexatus eſt*. Quæ verba, cum ſint præteriti temporis, præteritam, non præſentem ſignificant vexationem: igitur ſufficit aliquando fuiſſe vexatum, etſi poſtea liberatus reperiatur. Sed omiſſa prima ſolutione Gibalini, qui textum illum, ut Auctoris incerti, nec Legiſlatoris Eccleſiaſtici, rejicit; dicendum eſt, prædicta verba eſſe accipienda, quando ex ipſa vexatione præterita aliqua infamiæ nota remanebat, vel offenſionis ſuſpicio; tunc enim, juxta ſupradicta, obſeſſi ita liberati ordinari non valent. GONZALEZ.

C A N O N X X X.

De his, qui poſt lavacrum mœchati fuerint, ne Subdiacones fiant.

Subdiaconum eum ordinari non debere, qui in adoleſcentia ſua fuerit mœchatus; eo quod poſtmodum per ſubreptionem ad altiorem gradum non ſit promovendus: ſi autem aliqui ſunt in præteritum ordinati, amoveantur.	Subdiaconos eos ordinari non debere, qui in adoleſcentia ſua fuerint mœchati; eo qnod poſtmodum per ſubreptionem ad altiorem gradum promovebantur: ſi autem aliqui ſunt in præteritum ordinati, amoveantur,

• Retulit hunc Canonem Rhabanus in ſuo *Pœnitentium* Libro, Cap. 4.

CAPUT SEXAGESIMUM PRIMUM.

Mœchiæ crimen in adoleſcentia commiſſum Subdiaconum impedit.

MOechiæ crimine vel devinctos, vel notatos, tanquam damnatos irremiſſibili peccato, nec ad pœnitentiam admittendos, contendit Tertullianus a. Sed cum errorem, in quem nimio zelotypiæ furore lapſus eſt, jam diu Catholica Eccleſia improbavit, nec probavit unquam Hiſpanicæ Eccleſiæ Senatus; cum poſt pœnitentiam abſolvi, & communioni reconciliari b ſuperius edixerit. Nunc autem ad criminis deteſtationem, & retinendam ſacri Ordinis dignitatem, decernit, eos, qui ad ſacros Ordines eligerentur, ea morum, & vitæ integritate præſtare debere, ut qui in adoleſcentia ſua fuiſſent mœchati, Subdiaconi non ordinarentur (videant hæretici quam ſit antiquus Ordo Subdiaconatus) quia cum detecto flagitio, pœnitentiam agere debuiſſent, & pœnitentes ad Ordines promoveri non poſſent, ut Innocentius c ſcribit ad Epiſcopos Macedoniæ; ſupervacuum erat, eum Ordine Subdiaconatus inſigniri, cujus functionem non eſſet poſtea habiturus.

Sed cur ob crimen ante ordinationem commiſſum, quis ab Ordinibus repellatur, etiam poſtea ſuſceptis, Rhabanus d Archiepiſcopus Moguntinus ſcribit ad Heribaldum: *De his vero viſum eſt nobis ſcribendum, qui Sacros Ordines habent, & ante, vel poſt Ordinationem, contaminatos in capitalibus criminibus ſe eſſe profitentur; in quibus, ut mihi videtur, hæc diſtantia eſſe debet, ut hi, qui deprehenſi, vel capti fuerint publice in perjuria, furto, atque fornicatione, & cæteris hujuſmodi criminibus, ſecundum Sacrorum Canonum inſtituta, a gradu proprio deponantur; quia ſcandalum eſt populo Dei, tales perſonas ſuper ſe poſitas habere, quos ultra modum vitioſas eſſe conſtat. Nempe inde detrahant homi-*

a *Lib.* De pud.

b *Can.* 7.

c *Ep.* 22. C. 5.

d *Lib.* Pœnit. C. 1.

Refert illud Burch. L. 19 Decr. C. 150. Ivo P. 6. C. 402. & ſi parum recte utrumque illud Concilio Ilerdenſi Can. X. tribuerit; ut tribuit etiam Pœnit. Rom. Tit. 2. C. 1. Grat. cit. in C. de his, 50. Diſt.

homines Sacrificio Dei, & rebelles hinc, atque contrarii exiſtentes, eorum pravis exemplis quotidie pejores fiunt, ſicut quondam filiis Heli peccantibus feciſſe leguntur. Qui autem de prædictis, abſcondite a ſe admiſſis, per occultam confeſſionem, coram oculis Dei, præſente etiam Sacerdote, qui eis inductus eſt pænitentium, confitentur, & ſemetipſos graviter deliquiſſe queruntur, ſi ſe per jejunia, & eleemoſynas, vigiliaſque, & ſacras Orationes cum lacrymis purgare certaverint, his etiam gradu ſervato, ſpes unita de miſericordia Dei promittenda eſt.

COMMENTARII NOVI.

OMnia ferme ea crimina, quorum cauſa Clerici honore, & gradu poterant privari, iiſdem erant impedimento, quominus ad eoſdem gradus, & honores adiegerentur, quamvis ea multo antequam promoverentur, admiſiſſent. Præterea in hoc Canone illud adverras, ut in pluribus aliis Canonibus, ad Subdiaconos, & cæteros Minores Ordines ſeveras prioris illius diſcipiinæ léges, quæ in Clericos ſancitæ eſſent, non pertinuiſſe: ſed ad Majores Ordines, Epiſcopos, Presbyteros, & Diaconos, quibus eum ſacroſanctum Chriſti Corpus poſſent tangere, interdictæ eſsent nuptiæ, & cum feminis conſueſcere. Porro ex pœnitentibus, ex neophytis, ex peregre baptizatis, non poterant adſumi, neque in iiſdem dignitatibus collocari, ſi poſt Baptiſmum ſe aliquo crimine, vel occulto ſeſe inquinaſsent. Lege Canonem nonum Concilii Neo-cæſareani. ALBASPINÆUS.

Inter illa peccata, ob quæ primis ſæculis eorum patratores perpetuam excommunicationem incurrebant eo modo, quo expoſui in Cap. 1. hujus Concilii, adulterium præcipue numerabatur: quod aperte probatur ex D. Cypriano Epiſt. ad Anton. in illis verbis: *Et quidem apud anteceſſores noſtros quidam de Epiſcopis iſtis in provincia noſtra dandam pacem mœchis non putarunt, & in totum pœnitentiæ locum contra adulteria clauſerunt; non tamen a Coepiſcoporum ſuorum collegio receſſerunt*. Ex quibus duo liquent, Primum, priſcis temporibus ante D. Cyprianum adulteris pœnitentiam fuiſse denegatam. Secundum, paullo ante Cyprianum veniam illis fuiſse conceſsam; ut expendit, & probat Albaſpinæus, Lib. 2. *Obſervat*. Cap. 17. per totum: quæ ſeveritas in Eccleſia duravit uſque ad tempora Zephyrini, qui Decreto ſuo pacem, pœnitentia peracta, illis conceſſit: in quod Decretum acerrime Tertullianus inſurgit Lib. *De pudicit*. & plurimi Epiſcopi id ſibi ferendum non judicarunt, rati, adulteros ex veteri PP. diſciplina, perpetuæ pœnitentiæ mancipandos, ut conſtat ex D. Cypriano ſupra relato, quem, & Tertull. expendit Albaſpinæus dicto Lib. 2. Cap. 18. per totum. Unde cœpit in Eccleſia mœchis pœnitentia imponi ſeptem annorum. Concilium Ancyranum Canone xx. *Si quis adulterium commiſerit, ſeptem annis in pœnitentia completis, perfectioni reddatur, ſecundum priſtinos gradus*. Can. XLVII. LXIV. LXV. & LXIX. hujus Concilii, ubi notabimus. GONZALEZ.

Jam ſupra ad Caput XXXVII. hujus ſecundi Libri monuimus, mœchiæ nomine in hiſce Canonibus intelligi omnem illicitum concubitum viri & feminæ, ſive fornicationem, nec ſolum adulterium. Quocumque enim horum criminum maculatus quis fuerit, prohibetur ab ingreſſu in Subdiaconatum hoc Canone, imo & in Clerum generatim, ſi convictus fuerit. Quod totum habetur Canone ſexageſimo Apoſtolorum, illis verbis: *Εἴ τις κατηγορία γένηται κατὰ πιστοῦ πορνείας, ἢ μοιχείας, ἢ ἄλλης τινὸς ἀπηγορευμένης πράξεως, καὶ ἐλεγχθείη, εἰς κλῆρον μὴ ἀγέσθω. Si adverſus Fidelem aliqua accuſatio intendatur, vel fornicationis, vel adulterii, vel alicujus alterius prohibitæ actionis, & convictus fuerit; ad Clerum ne provehatur*.

Hæc ibi: quæ certe procedunt non de quolibet lapſo in id peccatum, ſed de accuſato, & convicto, juxta Canonem illum Apoſtolicum. Nam ex vi Canonis præſentis, & juxta ſeveritatem diſciplinæ Eccleſiaſticæ, quam hi PP. Illiberitani promovendam curarunt, nulla diſtinctio invenitur facta inter mœchiam occultam, vel publicam, quantum ad impediendum receptionem Subdiaconatus, & illius exercitium.

Quod autem Rhabanus Archiepiſcopus Moguntinus, a Mendoza hoc loco allegatus, Lib. *Pœnitent*. Cap. 1. diſtinguit inter crimina publice nota, & occulta, ut ſola illa ſubeant pœnam depoſitionis; videtur ortum ex Epiſtola ſpuria ad Lupicinum S. Gregorio Magno ſuppoſita ſub initium ſæculi noni, utpote contraria pluribus, & graviſſimis teſtimoniis ejuſdem S. Doctoris, conſtanter tradentis alia omnia, præſertim Lib. 3. Epiſt. XXVI. ad Januarium, ubi ait: *Qui poſt acceptum ſacrum Ordinem lapſus in peccatum carnis fuerit, ſacro Ordine ita careat, ut ad Altaris miniſterium ulterius non accedat*. Sed de hoc alias opportunius, præter ea, quæ adnotavimus in citato Cap. XXXVII. hujus Libri.

In præſenti autem Canone nulla diſtinctione facta inter mœchiam publice notam, aut occultam, quiſquis illam admiſit, prohibetur recipere Subdiaconatum: quod ſi varo per obreptionem receperit gradum altiorem, omnino deponitur. Unde & poſtea in Concilio Bracarenſi II. Can. XXIV. dicitur: *Si quis Presbyter, aut Diaconus ſine aliqua examinatione promoti ſunt, aut certe cum diſcuterentur, criminoſa peccata ſua celaverunt, & poſt ordinationem ab aliis ſunt detecti, abjiciantur a Clero. SIMILITER ET DE UNIVERSO ORDINE SERVETUR. Nam hoc ſibi, quod irreprehenſibile eſt, ſancta & Catholica defendit Eccleſia*. Nimirum ſic eo uſque ſemper in illa traditum & obſervatum fuerat; neque quiſquam ſibi conſcius mœchiæ, aut alterius gravis criminis vetantis ſacrum Ordinem, quamvis occulti, illum recipare poterat, niſi immani auſu; nec jam receptum adminiſtrare, ſi contingeret

poſt-

poſtea labi in peccatum carnis. Rhabanus autem mitius ſe habens erga occulte lapſos, & per exomologeſin, jejunia, orationes, atque eleemoſynas expiatos, id ſcripſit circa medium ſæculi noni, quando jam intruſa fuerat ab aliquo impio, aut veteratore Epiſtola illa ad Secundinum, quæ gravem plagam intulit diſciplinæ Eccleſiaſticæ. Hæc autem omnia oportet, ut præ oculis habeant, quicumque Clerum ingredi volunt, aut jam ingreſſi ſunt, & qui eos ordinant. CARDINALIS DE AGUIRRE.

Eo quod poſtmodum per ſubreptionem ad altiorem gradum non ſit promovendus,

CAPUT SEXAGESIMUM SECUNDUM.

Cur qui in adoleſcentia fuit mœchus, Subdiaconus ordinari prohibeatur.

NOn ſatis conſonant verba, ſenſuſque hujus Canonis in reddenda Decreti ratione. Nam ſi mœchum in adoleſcentia, ante Ordinem Subdiaconatus ſuſceptum, vellent Patres hujus Concilii Subdiaconum non fieri; quod mœchi Subdiaconi eſſe non poſsent; quid addi opus eſset, *eo quod per ſubreptionem ad altiorem gradum non ſit promovendus?* Sat enim erat, ſi dixiſſent: Placuit, nec Subdiaconem fieri, nec ad altiores gradus pmovendum. Si autem Subdiaconum fieri vellent, feciſsent etiam ſatis, ſi dixiſſent: Placuit, eum Diaconem fieri, nec ad altiores gradus provehi. Sæpe enim in inferioribus gradibus vel pœnitentiæ cauſſa miniſtrare permiſſos, demonſtrat Concilium Arelatenſe [a] I. Difficultatem hanc diluit Archiepiſcopus Moguntinus Rhabanus [b] in ſuo Pœnitentium Libro, in quo diverſis Canonem hunc verbis conceptum retulit: *Subdiaconos*, inquit, *eos ordinari non debere, qui in adoleſcentia ſua fuerint mœchati, eo quod per ſubreptionem ad altiorem gradum promovebantur*. Rhabano conſentiunt Codices mſs. in quibus vel *promoveantur*, vel *promovebantur*, ſine negatione editorum legitur. Olim enim non tanta in Subdiaconis eligendis, quanta in Diaconis, & Presbyteris (quod & hodie obſervatur) adhibebatur cura. Etſi enim mœchum in adoleſcentia videri poſſet quibuſdam ordinari Subdiaconem poſſe, ne tamen is gradu ſuſcepeto per ſubreptionem poſtea, tacito vitæ anteactæ crimine, ad altiores conſcenderet, qui ſanctiorem puſcebant vitæ integritatem; ideo viſum eſt Patribus, aditum etiam ad hunc gradum mœchis præcludere, ut cautius adoleſcentes viverent, & ſanctius.

a Can. 26.
b *L. Pœn.* C. 4.

COMMENTARII NOVI.

QUædam peccata læthalia notoriam inducunt irregularitatem, ob infamiam quæ ex eis oritur; quædam propter pœnitentiam, quæ eorum auctoribus injungitur, ut probavi late in Capite *Ex tenore*, Cap. fin. *De temporib. ordin.* Interea præcipue a SS. PP. enumeratur adulterium, quod non ſolum impedit ordinandum, verum & dejicit jam ordinatum. Concil. Roman. Cap. 19. ibi: *Adulter non ordinetur*. Can. LX. alias LXI. Apoſtol. *Si quis accuſetur de fornicatione, vel de adulterio, vel de alio crimine convictus, in Clerum non introducatur*. Cap. 128. Diſt. Cap. 1. & 31. Zacharias Epiſt. I. ante medium: *Meminit tua reverenda fraternitas, quod tribus jam vicibus ſcripſimus, ut nullus adulter, nullus fornicator, ſacrum miniſterium debeat attrectare*. Taurinatenſe Can. VII. *Is, qui contra interdictum ſunt ordinati, vel in miniſterio genuerunt filios, ne ad majores gradus Ordinum permittantur aſcendere*. Juncto Can. XIV. Arauſic. *De his, qui prius quam ordinati fuerint, in hoc ipſum inciderint, & incontinentes erga uxores ſint, Taurinatis Synodi ſequendam eſſe ſententiam, qua jubetur, non ulterius promoveri*. Turon. Cap. I. *A Patribus noſtris fuit conſtitutum, ut quicumque Sacerdos, vel Levita, filiorum procreationi operam dare fuiſſet convictus, a communione Dominica abſtineret: nos tamen decrevimus, ut ad altiorem gradum non aſcendat, neque Sacrificia Deo offerre, vel plebi miniſtrare præſumat; a communione tamen non efficiatur alienus*. Tum quia ipſi adulteri infames ſunt, Cap. *Infames*. 17. 6. Quæſt. I. tum quia ſolennis pœnitentia illis injungebatur, ut proxime probavi, quæ inducit irregularitatem, ut late illuſtravi in Cap. I. *De bigamis non ordin.* Prohibentur autem ipſi in Subdiaconos ordinari in præſenti, ne poſtea per ſubreptionem ad altiores ſacros gradus aſcendant inſcientibus Epiſcopis, qui anteactæ vitæ inſcii erant. Quod aliquando contigiſſe, teſtantur PP. Concilii Arelat. II. Can. 12. *De his, qui ex concubinis filios habent, & uxores legitimas habuerunt, aut defunctis uxoribus ſibi concubinas publice crediderint ſociandas, id obſervandum eſſe cenſuimus; ut ſicut eos, qui jam ſunt Clerici per ignorantiam ordinati, non removemus; ita ſtatuimus, ne ulterius ordinentur*. GONZALEZ.

Qui

Si autem aliqui ſunt in præteritum ordinati, amoveantur.

CAPUT SEXAGESIMUM TERTIUM.

Mœchiæ crimen impedit Clericum ordinari, & ordinatum deponi.

VEre in hoc dixit Tertullianus a, mœchos cum idololatris ſæpe b comparari. Quemadmodum enim ex hæreſi venientes, poſtea ordinatos deponi voluerunt Hiſpani Patres in hoc ipſo Concilio, ſic & mœchiæ ſordibus fœdatos hic. Simile in Presbyteris conſtituit Concilium Neo-cæſareenſe c: *Qui admiſerit corporale peccatum, & hic poſtea Presbyter ordinatus eſt; ſi confeſſus fuerit, quod ante ordinationem peccaverit; non quidem offerat, maneat tamen in aliis officiis propter ejus ſtudii utilitatem: nam cætera peccata cenſuerunt plurimi etiam ordinatione privari. Quod ſi de his non fuerit confeſſus, nec ab aliquibus poteſt manifeſte convinci, huic ipſi de ſe poteſtas eſt committenda.* Et mox d idem definivit de Diaconis: *Similiter & Diaconus, ſi eodem culpæ genere fuerit involutus, ſe ſe a miniſterio cohibebit.* Hodie autem peccatum mœchiæ ante Ordinis ſuſceptionem commiſſum, non video impedire Clericum Ordine poſtea ſuſcepto perfungi, etſi poſſet impedire & ſuſcipiendum, obſervatis primitivæ Eccleſiæ moribus.

a *Lib.* De pudicitia.
b *Hujus Concil. Can.* 51.
c *Conc. Neocaſ.*
d *Idem* Can. X.

CANON XXXI.

De adoleſcentibus, qui poſt lavacrum mœchati fuerint.

Adoleſcentes, qui poſt fidem lavacri Salvatoris fuerint mœchati, cum duxerint uxores, acta legitima pœnitentia, placuit, ad communionem eos admitti debere.

Extat hic Canon apud Rhabanum Maurum in ſuo *Pœnitentium* Lib. Cap. 4. in principio.

CAPUT SEXAGESIMUM QUARTUM.

Mœchiæ pœnam caſtitate initi conjugii ſolvi.

ADoleſcentes, ut calorem ferventis ætatis conjugali Lege prævenirent, recte decernunt Hiſpani Patres, ut ſi poſt admiſſum concupiſcentiæ crimen vagandi animum dimiſerint, & certum, ſtabile, & caſtum connubium contraxerint, acta legitima pœnitentia arbitrio Epiſcoporum, ad communionem admittantur, remiſſa priorum Canonum ſeveritate. Simile eſt, quod Canone e qui præceſſit, in Virgines mœchantes, ſi poſtea matrimonium cum eiſdam inirent, iidem ſtatuerunt Epiſcopi. Nec hanc pudicitiæ curam in Viduis adoleſcentibus neglexerunt inferius f. Pœnam enim crimini impoſitam, in aliam leniorem commutarunt, ſi peccati commiſſi ſordes conjugii contracti honeſtate eluerentur. Pari de cauſa ab Imperatoribus Chriſtianis poſtea conſtitutum eſt, ut filii antea ex turpi concubitu ſuſcepti, ſi pater cum eorum matre connubium celebravarit, filii efficiantur legitimi; quod ut adoleſcentes ea turpi vita ad caſtitatem conjugii revocarentur, & ut matrimonii dignitas extolleretur, veteres edixiſſe, Alexander III. reſcripſit g.

e *Can.* 14.
f *Can.* 72.
g C. Tanta, *qui filii ſint legitimi*.

COMMENTARII NOVI.

PRopter adoleſcentiam, & periculum incontinentiæ, & ne juvenes ad Venerem projecti vana libidine diffluerent, Eccleſiæ PP. ſtatuerunt, ut juvenes matrimonio jungerentur. Clemens Epiſt. ad Jacobum Fratrem: *Sacerdotes ante omnia, ut pudicitiæ ſtudentes, adoleſcentes nuptiis jungant, qua calorem ferventis ætatis conjugali Lege præveniant.* Nec abludit Apulejus: *Tollenda eſt omnis occaſio, & luxuria puerilis nuptialibus pedicis colliganda.* Et illis lapſis contra ſeveritatem plura indulſerunt in Cap. *In adoleſcentia*, 33. Quæſt. 2. Leo Epiſt. 90. Cap. 2. cujus meminerunt PP. Concil. Melden. Can. LXV. in Cap. *Si autem* 10. 36. Quæſt. 2. Concil. Tolet. VII. Can. VIII. *Antiqui, & ſanctiſſimi eſt Patris ſententia Papæ Leonis, ut is, qui in ætate adoleſcentiæ poſitus, dum mortis formidat caſum, pervenerit ad pœnitentiæ remedium, ſi conjugatus, & forte fuerit incontinens, ne poſtea adulterii incurrat lapſum, redeat ad priſtinum conjugium, quo uſque poſſit adipiſci temporis maturitate continentiæ ſtatum. Quod nos ſicut de viris, ita de feminis æquo modo cenſemus, non quidem hoc generaliter, & Canonice præceptum; ſed conſtat a nobis pro humana fragilitate indultum, ea dumtaxat ratione, ut ſi is, qui pœnitentiæ non eſt legibus deditus, ante ab hac vita deceſſerit, quam ex conſenſu alter ad continentiam eat, unde fuerit regreſſus, ſuper-*

perſtiti non liceat denuo ad uxoris tranſire amplexus. Si autem illius vita exſtiterit ſuperſtes, qui non accepit benedictionem pœnitentis, nubat, ſi ſe continere non poteſt, & alterius conſortio fruatur uxoris. Quod de utroque ſexu pari modo a nobis manifeſtum eſt, decretum eſſe: ita videlicet, ut in his omnibus Sacerdotis ordinatio exſpectetur, ut juxta, quod ætatem aptam proſpexerit pœnitentiæ, abſolutionis, vel diſtrictionis tribuat legem. Præcipue cum matrimonium contrahebant, quod tabula poſt naufragium dicitur a D. Hieronymo, de ſuſpecto contubernio vitando: *Secunda poſt naufragium tabula eſt, quod male cœperis, ſaltem hoc remedio temperare.* Leo Papa Epiſtola 70. Cap. 6. *Ancillam a toro abjicere, & uxorem certe ingenuitatis accipere, non duplicatio conjugii, ſed profectus eſt honeſtatis; culpanda eſt talium negligentia, ſed non penitus diſcutienda.* Et pœnitentia his adoleſcentibus nonniſi ex conſenſu uxoris injungenda erat, ut jam ſupra notavimus. GONZALEZ.

CANON XXXII.

De excommunicatis Presbyteris, ut in neceſſitate communionem dent. *vulgatus.*

Si quis gravi lapſu in ruinam mortis inciderit, placuit agere pœnitentiam non debere ſine Epiſcopi conſultu; ſed potius apud Epiſcopum agat. Cogente tamen infirmitate, non eſt Presbyterorum, aut Diaconorum communionem talibus præſtare debere, niſi eis juſſerit Epiſcopus.

CANON XXXII.

De excommunicatis, ut eis Presbyteri in neceſſitate communionem dent. emendatus.

Apud Presbyterum, ſiquis gravi lapſu in ruinam mortis inciderit, pleuit agere pœnitentiam non debere, ſed potius apud Epiſcopum. Cogente tamen infirmitate, neceſſe eſt, Presbyterum communionem præſtare debere, & Diaconum, ſi ei juſſerit Sacerdos.

CAPUT SEXAGESIMUM QUINTUM.

Reconciliationem Pœnitentium ad Epiſcopos ſolos ſpectare.

EX Eccleſiæ officiis, multa ſibi ſolis Epiſcopi juſtis de cauſſis reſervarunt, quæ temporis tractu ad Presbyteros poſtea redierunt. Inter illa autem, habita eſt reconciliatio Pœnitentium. Hanc enim ſolis Epiſcopis competere, hujus Concilii, & Carthaginen-
a Can. 3. ſis II. [a] Canone admonemur: *Fortunatus Epiſcopus dixit: Si jubet Sanctitas veſtra ſuggeri, nam memini præterito Concilio fuiſſe ſtatutum, ut Chriſma, vel reconciliatio pœnitentium, necnon & puellarum conſecratio a Presbyteris non fiant; ſi quis autem emerſerit hoc faciens, quid de eo ſtatuendum ſit? Aurelius Epiſcopus dixit: Audivit dignatio veſtra ſuggeſtionem Fratris, & Epiſcopi noſtri Fortunati: quid ad hæc dicitis? Ab univerſis Epiſcopis dictum eſt: Chriſmatis confectio, & puellarum conſecratio a Presbyteris non fiant, vel reconciliare quemquam in publica Miſſa Presbyteris non licere: hoc omnibus placet.* Ne autem quis reſervationi huic reconciliandorum pœnitentium, Epiſcopis factæ, putaret tunc locum non eſſe, cum Pœnitentes gravi lapſu in ruinam mortis incidiſſent, ut loquuntur Pa-
b Idem Can. 4. & ſeq. tres; ideo Aurelius Concilii Carthaginenſis Præſes, alterum Canonem [b] adjecit, in quo docet, nec in extremo morbi licere Presbyteris Pœnitentem abſolvere, Epiſcopo inconſulto. *Aurelius Epiſcopus dixit: Si quiſquam in periculo fuerit conſtitutus, & ſe reconciliare Divinis Altaribus petierit, ſi Epiſcopus abſens fuerit, debet utique Presbyter conſulere Epiſcopum, & ſic periclitantem ejus præcepto reconciliare. Quam rem debemus ſalubri Concilio corroborare. Ab univerſis Epiſcopis dictum eſt: Placet quod Sanctitas veſtra neceſſario nos inſtruere dignata eſt.* Quod pluribus poſtea Africani verbis promulgarunt, paucioribus antea in hoc Canone Hiſpani Epiſcopi ſtatuerant: ut ſi quis videlicet ex Pœnitentibus gravi valetudine premeretur, non reconciliaretur a Presbytero, Epiſcopo inconſulto, quod reconciliatio ſolis Epiſcopis tunc competeret: at poenitentiam pro abſolutione, ſive
c Can. 76. reconciliatione Veteres uſurpaſſe, obſervo ex Concilio Carthaginenſi IV. [c] *Is*, ait, *qui pœnitentiam in infirmitate petit, ſi caſu dum ad eum Sacerdos invitatus venit, oppreſſus infirmitate obmutuerit, vel in phreneſin verſus fuerit; dent teſtimonium, qui eum audierunt, & accipiat pœnitentiam; & ſi continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impoſitionem; & infundatur ori ejus Eucharistia: ſi ſupervixerit, admoneatur a ſupradictis teſtibus, petitioni ſuæ ſatisfactum, & ſubdatur ſtatutis pœnitentiæ Legibus, quamdiu Sacerdos, qui pœnitentiam dedit, probaverit.*

COM-

COMMENTARII NOVI.

PRohibentur omnino Presbyteri iſto Canone pœnitentiam excommunicatis impertire, quod ſummæ poteſtatis jus eſſet, & quaſi ſupremæ juriſdictionis munus, impoſitione manuum peccatori alicui pœnitendi jus concederet propterea quod hoc ipſo facto excommunicatio tolleretur, pœnitentiæ peragendæ facultas, & jus concederetur, peccatiſque certa quædam pœna, cruciatuſque decerneretur: atque ea cauſſa eſt, cur Canones hanc poteſtatem ad ſolos Epiſcopos revocent, transferantque. Quæ enim major poſſet permitti poteſtas, quam peccata æſtimandi? Priori igitur hujus Canonis parte ſtatuitur, ut pœnitentia a ſolis Epiſcopis imponatur: poſterioris vero non ita lucida, & perſpicua eſt ſententia, multaque in ea reperiuntur ita latebroſa, & obſcura, ut ejus ſenſus niſi paulloſuſius ſingula quæque diſcutiantur, aperiri non poſſit. An hujus extremæ partis ſenſus eſt, conceſſa ab Epiſcopo pœnitentia, pœnitentem a Presbytero, & Diacono abſolvi poſſe, ſi periclitari cœperit? an vero excommunicato pœnitentiam concedendam eſſe a Presbyteris, & Diaconis, ſi morte præveniatur antequam ab Epiſcopo eandem pœnitentiam potuerit accipere? Hæc enim in alium ſenſum non ſunt dicta, neque ad Euchariſtiam poſſunt referri: quod prioribus ſæculis, gravoribus delictis, de quibus in hoc Canone agitur, non facile ea concederetur: propterea neque in Concilio Nicæno, neque tempore Concilii Carthaginenſis II. Presbyteri, vel cum urgeret neceſſitas, poterant Euchariſtiam pœnitenti abſoluto porrigere (ut ex illius XIII. & hujus IV. Can. manifeſtum eſt) multo magis quo tempore Concilium illud eſt habitum, quando diſciplina Euchariſtica ſeverior eſſet, & paullo (ut ita loquar) acerbior. Superest earum duarum explicationum, nunc ut ea magis conveniat, exponere. Poſtremæ nil magis repugnare videtur, quam quod jus pœnitendi pœnitentia ipſa revera nec eſſet, nec a Patribus communio appelletur; quamvis eo nomine poſſet venire, cum ea Pœnitentibus anathema levaretur, poſſentque, dum in ea ſtarent, excommunicari, ut loquuntur Canones: quapropter ſi eo nomine quamvis minus proprie, a Patribus potuerit cenſeri, egregie totius Canonis ſenſus cohæreret: nam in eundem plane ſenſum vox illa, *communio*, accipienda videtur, atque prior illa, *pœnitentia*. Patreſque ſancire, a ſolo Epiſcopo petendam eſſe pœnitentiam, non autem a Presbyteris, & Diaconis, niſi inſtante, & premente morte. Præterea Diaconi hoc officio fungi poterant, & ab excommunicatione, ſi eis juſſiſſet Epiſcopus, abſolvere: quæ ſola in hoc Canone explicando ſeſe obtrudit difficultas.

Ad peccatorum abſolutionem, extremam hujuſce Canonis partem nihil vetat referre; niſi quod Diaconi non eo jure abſolvendi fruerentur, manuſque non imponerent, ut abſolverent: ſi tamen is ſenſus magis probetur, de antiqua illa cæremonia res eſt accipienda, quæ in eo poſita erat, ut cum Epiſcopus manuum impoſitione ad conferendos Ordines, aut abſolutionem dandam uteretur; alii Presbyteri, & Diaconi idem omnino facerent, & præeunte Epiſcopo, manus imponerent. Quiſquis enim primis illis temporibus abſolveretur, ei non ſolum ab Epiſcopo, ſed & a tota Cleri turba, & collegio manus imponebatur, qui ritus, manuſque impoſitiones adeo religioſe obſervabantur, ut Cypriani nulla major fuerit in Martyres, & lapſos, qui ab eis veniam peterent, objurgatio, quam quod lapſi communioni reſtituerentur, antequam eis manus ab Epiſcopo, & Clero eſſet impoſita. Pœnitentibus igitur, inſtante obitu, manus Presbyteri imponere jubentur, ut abſolvant: Diaconi item non ut abſolvant, id enim a Presbytero erant conſecuti, ſed ut multiplici illa manus impoſitione intelligeretur, in multorum etiam ſocietatem, Chriſtianorum ſcilicet, eos eſse receptos. Canon igitur de illa abſolutione, & manus impoſitione comitativa loquitur, quum ait: *& Diaconum*. Ita enim legendum eſt, & ſequenda Garſiæ correctio, quæ particula illa, *&*, detracta, hanc, *aut*, repoſuit.

Placuit agere pœnitentiam.] Hoc eſt, exomologeſin agere apud aliquem, & ſe meritum fateri, cui gravis imponatur pœnitentia.

Neceſſe eſt.] Hæc verba nec congruere, nec conſentire videntur cum his, *ſi ei juſſerit Epiſcopus*. Nam ſi neceſsario pœnitentem debent abſolvere Presbyteri, aut excommunicato, ſi morte prematur, pœnitentiam imponere; quamobrem jubentur hujus rei copiam, & facultatem prius accipere ab Epiſcopo, qui dum conſulitur, mors poteſt occupare pœnitentem, aut excommunicatum. Quare neceſse eſt concedamus ſtatutum eſse his verbis, ut ne quidem morienti liceat Presbytero injuſsu Epiſcopi veniam indulgere. At vero de pœnitentia, ſi mavis, illic agi, quam de abſolutione; id ita accipiendum, ſi neceſſitas, & excommunicati valetudo ferant, uti Epiſcopum conſulat Presbyter, & ab eo jus concedendi pœnitentiam impetret; ſin ſecus, metuſque ſit, ne morte præveniatur, licere Presbyteris pœnitentiam imponere, quæ in morte, ni fallor, nunquam denegabatur.

Vulgaris editio, quod ad hanc ultimam partem Canonis attinet, non omnino rejiciendа videtur: *Cogente tamen infirmitate non eſt Presbyterorum, & Diaconorum communionem talibus præſtare debere, niſi eis juſſerit Epiſcopus*. Olim enim interdictum docet Presbyteris, vel etiam in cauſsa neceſſitatis, abſolutionem tribuere ſine facultate Epiſcopi: quod ſi perabſurdum, portentique ſimile videatur, pœnitentes ſinere ſine abſolutione ex hac vita demigrare, Sanctum Innocentium adeant, & ultimum Canonem Arelat. Concil. I. primum, & II. Sardicenſ. III. Valentini in Francia, & omnes hujus Concilii Canones, qui hæc habent: *Nec in fine accipiant communionem*. Videturque vulgata editio, atque etiam emendata, ſi de abſolutione accipiatur, non diſcedere ab ejus Concilii ſeveritate, & tempore, quo celebratum, & indictum eſt: eoque reſpexit Concil. Nicænum, quum præfi-

nitum, ſtabilitumque ab eo eſt, uti premente neceſſitate liceat, vel ſine Epiſcopi facultate, abſolutionem dare. Can. XIII. *Ut ſi quis vita excedat, ultimo, & neceſſario viatico* (abſolutione) *minime privetur*. Unde argumento eſt, ante Concilium Nicænum aliud fuiſſe fa-ctitatum, ſaltem non ſine probabili conjectura id tueri poſſumus.

Cogente infirmitate.] Quia non cogente, a Presbyteris nunquam abſolvi poterant, quod in Eccleſia palam abſolverentur Pœnitentes, aut pœnitentiam acciperent excommunicati: officiaque omnia, quæ publice fierent, fungerentur Epiſcopi.

Communionem.] Abſolutionem, aut pœnitentiam. Hanc raro, illam frequentiſſime hoc nomine vocatam reperies, vel etiam de utraque ſimul in hoc Canone poteſt explicari; moribundis enim eadem benedictione jus pœnitendi una cum pace relaxabatur.

Si ei juſſerit Sacerdos.] Epiſcopus. Ex iis liquet, pœnitentiam imponere, abſolvere, & his ſimilia, ita aliena fuiſſe a Presbyteris, & præter eorum auctoritatem, ut ea curare, atque iis ſe ſe immiſcere, niſi juſſis, non liceret.

Tutius Canonis is eſt ſenſus: pœnitentia a ſolis Epiſcopis; eadem vero, vel abſulutio moribundo puterit a Presbyteris indulgeri, ſi ab Epiſcopo mittantur. ALBASPINÆUS.

In præſenti Canone agi de Pœnitentibus ſolenniter in Eccleſia reconciliandis ab Epiſcopis, vel imminente periculo mortis, a Presbyteris, vel Diaconis, omnes fatentur. Licet enim ſumma ejuſdem Canonis concipiatur de excommunicatis, ut eis Presbyteri in neceſſitate communionem dent; tamen juxta veterem pœnitentiæ ſolennis formam, & gradus, Pœnitentes, ut communione privati, excommunicati dicebantur. Cap. *In actione*, 84. *De pænit.* Diſt. 1. Cap. *Cum aliquis*, 108. 11. Q. 3. D. Baſil. ad Amphil. Can. VII. ubi pœnitentes dicuntur fere toto tempore pœnitentiæ Satanæ traditi. Quod facilius probabit, qui ritus ejectionis pœnitentium ex Eccleſia, primum, ſecundum, tertium, quartumque gradum legerit apud Albaſpin. Lib. 1. *Obſervat.* Cap. 1. & fere per totum, Gibalinum, *De clauſ. Regul.* Diſquiſit. 3. Cap. 2. §. 7. Cironium ad Tit. *De pænit. & remiſ.* D. Juan. Anton. ab Otarola, Virum ſingulari eruditione præclarum, in Tract. *De irregul. ex pænitent. ſolem.* Excurſu 1. & 2. Morinum Lib. 1. *Exercit.* Cap. 3. & 20. Dartis, *De pænit.*

Sed ut ad expoſitiunem hujus Canunis accedamus, in ejus prima parte ajunt PP. *Apud Presbyterum gravi lapſu, ſiquis in mortis ruinam inciderit, placuit agere pænitentiam non debere, ſed potius apud Epiſcopum.* Quæ verba de reconciliatione pœnitentis nullo ſenſu accipi poſſunt, cum aperte agatur in eis de pœnitentia peragenda coram Epiſcopo, non apud Presbyterum, ab eo qui gravi lapſu in murtis ruinam inciderat: placuit, non debere agere pœnitentiam privatam, ſeu publicam apud Presbyterum, ſed potius ſolennem apud Epiſcopum, quod expreſſe probatur ex litera Cod. Lucenſis, quæ ita habetur: *Si quis gravi lapſu in ruinam mortis inciderit, placuit agere pæniteutiam non debere ſine Epiſcopi conſultu, ſed potius apud Epiſcopum agat.* Quæ verba ſigillatim expendamus. Ajunt PP. *Si quis gravi lapſu*, ideſt, gravem reatum, culpam læthalem commiſerit; veluti blaſphemiam, fornicationem, & ſimilia. Tertullian. *De pudicit.* Cap. 19. *Sunt*, inquit, *& contraria iſtis, ut graviora, & exitioſa, quæ veniam non capiunt, homicidium, idololatria, fraus, negatio, blaſphemia, utique mœchia, & fornicatio.* Ubi plura obſervavit Georg. Ambian. Graviora peccata privatione communionis, & pœnitentia ſolenni expiabantur, & purgabantur. C. *In cœna, De conſec.* Diſt. 2. Concil. Tolet. III. Can. XI. niſi occulte, & ſecreto fuiſſent perpetrata; quia tunc Sacerdus veniam dare poterat. C. *Quem pænitet, De pænit.* Diſt. 1. *Et ſi peccatum occultum eſt, ſufficiat referre in notitiam Sacerdotis, ut grata ſit oblatio muneris.* C. *Si peccaverit*, 19. 2. Q. 1. C. fin. 15. Q. 5. C. *Si quis poteſtatem*, 31. 23. Q. 4. C. *Chriſtiana*, 23. 32. Q. 5. C. *Quæſitum*, 7. *De pænit. & remiſſ.* ibi: *Non tamen publica, niſi in publicum id veniat, pænitentia debet imponi.* Publica autem peccata publica expiatione erant abſtergenda, d. C. *Si peccaverit*: ergo ipſa corripienda ſunt coram omnibus, quæ peccantur coram omnibus. Cap. 1. *De pænit. & remiſſ.* Manifeſta peccata non ſunt occulta correctione purganda. C. *Ego. De conſec.* Diſt. 2. Notarunt Cironius ad Tit. *De pænit. & remiſſ.* Bellar. Tom. 2. *Controv. De pænitent.* C. 21. & 22. Michael Rouſelius Lib. 1. *Hiſt. Pontif. juris.* Cap. 6. num. 15. Otarola ſup. P. 1. Excurſu 1.

In mortis ruinam inciderit.] Proſequuntur PP. Unde efflagitabat pœnitentiam ſibi concedi, & pœnitentiam ſuſcipere a Presbytero, vel Epiſcopo volebat. Plerumque enim urgente mortis periculo, ſuſcipiebatur pœnitentia ſolennis, ut conſtat ex Concil. Gerundenſi, Can. IX. Tolet. VI. Can. VII. & VIII. Tolet. XIII. Can. X. Leone Epiſt. 92. Cap. XII. Probat Gibalin. d. C. 2. §. 8. num. 40. Hinc ſubinde uſitatum, ut plerique in vitæ exitu pœnitentiæ habitum aſſumerent; & in illo mori vellent. Petrus Venerab. Lib. 1. *Miracalor.* Cap. 4. agens de obitu cujuſdam Gilberti Presbyteri in Monaſterio S. Joannis Angeliacenſis converſi: *Cumque* (ait) *ſicut mos Chriſtianorum eſt, maxime Monachorum, in ſubſtrato, cilicio, & cinere a fratribus jaceret.* Auctor vitæ S. Ærigii Vapincenſis Epiſcopi ejus obitum ſic deſcribit: *Nudato corpore ante altare Euſebii in cilicio, & cinere jacens, Viaticum Corporis, & Sanguinis Chriſti de manu Iſilii Epiſcopi, & Irenutii Presbyteri cum accepiſſet &c.* Poſterioribus ſæculis induunt veſtem religioſam ſub exitu nonnulli, in eaque ſepeliri volunt; quod ex antiquo illo more profitendi pœnitentiam urgente periculo mortis fluxiſſe, nemo dubitarit.

Succedunt illa verba: *Agere pænitentiam non debere, ſed apud Epiſcopum.* In alio Codice: *Agere pænitentiam non debere ſine Epiſcopi conſultu, ſed potius apud Epiſcopum agat.* In quibus ſtatuitur, peccatorem gravem in culpam lapſum, & pœnirentiam efflagitantem ob mortis periculum, pœnitentiam publicam apud Presbyterum agere non de-

Digitized by Google

debere, ſed potius ſolennem apud Epiſcopum, & ejus conſultu. Inter alias enim differentias, quæ notantur inter pœnitentiam publicam, & ſolennem, ea præcipua eſt, quod publica ob peccatum læthale, ſed non ita grave, ut ſolenni pœnitentia eſſet expiandum, injungi poterat apud Presbyterum, & imponi a Sacerdote, Cap. *Miniſterium*, 2. (ibi: *pœnitentium cunctis aliis Sacerdotibus injungere*) *De officio Archipresbyteri*. L. 20 Tit. 3. partit. 1. *Eſta penitencia puede dar qualquiera Clerigo Miſſacantana*. Solennem vero tantum Epiſcopus dabat, & ejus conſultu agebatur in Eccleſia, C. *Pœnitentes*. 63. Diſt. C. *In Capite*. 64. Diſt. Cap. *Accedentibus*, *De privilegiis*. Concil. Auxitan. editum a Coriolano in addition. Sum. pag. 94. L. 9. Tit. 3. partit. 1. *Oſadano deve ſer ningun Clerigo de dar penitencia ſolemne, en la manera que diximos en la ley antes de eſta; cano pertenece eſto a otra de ſacer, ſinaul Obiſpo*. Concil. Carthaginenſe III. Can. XXXI. *Placuit, ut pœnitentibus ſecundum peccatorum differentias, Epiſcopi arbitrio, pœnitentiæ tempora decernuntur*. Docuerunt Joannes Fileſacus in Cap. *Quæ ad ſedem*, 15. §. 4. *De officio Ordinarii*. Landmeter Lib. 2. *De veteri monacho*, Capite 93.

Hucuſque PP. tantum egerunt de pœnitentia peragenda, & a quo imponi, injungique poſſit: ſed tunc quia hæſitari poterat, an urgente mortis periculo ipſos poenitentes ſolenniter ex diſpenſatione Epiſcopi reconciliare, atque communionem concedere Presbyter per ſe, vel juſſu Epiſcopi poſſit; progrediuntur PP. & ſtatuunt, adhuc cogente infirmitate, Presbyterum non poſſe, niſi jubente Epiſcopo, illis communionem præſtare; ſed tantum ex juſſu Epiſcopi communionem dare poſſe Presbyterum, vel Diaconum. Quæ ultima pars merito omnibus difficilis viſa eſt, cum in ea concedatur Diacono reconciliatio, vel potius abſolutio, quum ipſe ex defectu Ordinis Sacerdotalis abſolvere a peccatis nequeat. Varia adduxerunt Mendoza, & Albaſpinæus pro hujus partis interpretatione; quibus omiſſis, exiſtimo, Canonem hunc eſſe accipiendum de communione Euchariſtica poenitenti concedenda, non vero de reconciliatione, aut abſolutione. Quod ut ſuadeam, primo obſervo, ſolenniter poenitentibus in primo, ſecundo, aut tertio gradu conſiſtentibus, in periculum mortis incidentibus, minimam tantum reconciliationem concedi, quam *viaticam* veteres Eccleſiæ PP. dixerunt. Concil. Nicæn. Can. XIII. *De his, qui vita excedunt, & Canonica Lex nunc quoque ſervabitur, ut ſi quis vita excedat, ultimo, & neceſſaria viatico minime privetur*. Concil. Carthag. IV. Can. LXXVII. *Pœnitentes, qui in infirmitate ſunt, viaticum accipiant*. Cap. *Qui recedunt de corpore*, *pœnitentia accepta, placuit ſine reconciliatoriæ manus impoſitione eos communicare, quod morientis ſufficit reconciliationi*. Cap. *Si quis de corpore*, 26. Q. 6. C. *Si vero*, 57. Diſt. Concilium Matiſconenſe I. Can. XII. Toletanum XI. Can. XII. Toletanum XII. Can. II. ubi Viaticum non pro Euchariſtia, ſed pro hac minima reconciliatione accipi, jam notarunt Albaſpinæus Lib. 2. *Obſerv*. Cap. 52. Boſquetus in Notis ad Innocent. Lib. 1. Epiſtola 149. Otarola, *De irregul*. Parte 2. Excurſu 1. Illis autem, qui jam in quarto poenitentiæ gradu conſiſtebant, extremo languore depreſſis major reconciliatio præſtabatur, & Euchariſtia tradebatur, ut jam gradibus transcurſis, cum perfecta communione decederent. C. *Aurelius*, C. *Is, qui pœnitentiam*, 26. Q. 6. ibi: *Reconcilietur per manus impoſitionem, & infundatur ori ejus Euchariſtia*. Concilium IV. Carthaginenſe, Can. LXXIV. *Pœnitentes, qui in infirmitate Viaticum Euchariſtiæ acceperant, non ſe credant abſolutos ſine manus impoſitione, ſi ſupervixerint*. Et Canone LXXVIII. Concil. Vaſenſe I. Can. II. Docuerunt Boſquetus in dicta Epiſtola 149. Albaſpinæus Lib. 1. *Obſerv*. Cap. II. & in Notis ad Concilium Carthaginenſe II. Can. IV. Otarola ubi ſupra, Excurſu 1. Num. 2. Obſervo ſecundo, quod licet prædictam minimam reconciliationem Presbyter jure proprio, abſente Epiſcopo, de vita periclitanti poſſit concedere, ut ex Concilio Carthaginenſi IV. Canone XXII. C. *Presbyter*, 4. 26. Q. 6. Concilium Vaſenſe I. Can. II. Meldenſe, Can. XLIV. Pictavienſe ſub Paſchali II. Can. V. Probat Albaſpinæus Lib. *Obſerv*. Cap. 32. tamen ultimam, ſolennemque reconciliationem, niſi conſulto Epiſcopo, & eo jubente, impertire non poterant, neque communionem Euchariſticam tradere. Concilium Nicænum, Can. XIII. Concilium Arelatenſe I. Can. XIX. Arelatenſe II. Can. VIII. Bracarenſe II. Canone LXXXII. Carthaginenſe II. Can. V. Agathenſe, Canone XLIV. Vvormacienſe, Can. VIII. Saleguntt. Can. XX. Regiaticinium, Canone VII. Carthaginenſe II. Can. IV. apud Gratianum in Cap. *Presbyter*, 14. 26. Q. 6. In cujus Canonis nota hæc adjecit Albaſpinæus: *Quod enim attinet ad minimam reconciliationem, ideſt, ad ſimplicem abſolutionem, & communionem; eam omnes Presbyteri, inconſulto Epiſcopo, in neceſſitate conferre poterant; maximam vero, quæ in ſubminiſtranda Euchariſtia poſita erat, vel in neceſſitate, ſolus Epiſcopus*. Et ſtatim: *Hoc eſt Presbyteri eſſe hus partes, & officium, ut Pœnitentis, qui Euchariſtiam efflagitat, mentem, & animum, quo affectus ſit, aperiat Epiſcopo, quo in gradu pœnitentiæ conſiſtat, quot annorum illi impoſita, quaſi inſtar pœnæ, multa; quo dolore de peccatis commiſſis tangatur, quo denique ſenſu, ac ſtudio pietatis Euchariſtiam concupiſcat*. Tertio tandem præmitto, Diaconos, licet non auctoritate propria, ex delegatione tamen Epiſcopi, ſeu Sacerdotis, ſolere olim Euchariſtiam adminiſtrare, præcipue ægrotantibus, ſi neceſſitas ſuggerebat; ut conſtat ex D. Clemente Lib. 6. *Conſtit*. Cap. 28. Juſtino in *Apolog*. Cypriano Serm. *De lapſis*. Unde in Concilio Carthaginenſi IV. Canone XXXVIII. cavetur, ut Diaconus, præſente Presbytero, Euchariſtiam Corporis Chriſti, ſi neceſſitas cogat, juſſus eroget. C. *Diaconi*, C. *Pervenit*, 93. Diſt. Concil. Areiat. II. Can. XV. *In Secretario Diaconis inter Presbyteros ſedere non liceat, vel Corpus Chriſti, præſente Preſ-*

Preſbytero, tradere. Illuſtrant Azor Tom. 2. *Inſtit. mor.* Lib. 10. Cap. 23. Menardus in Notis ad Sacramentarium D. Gregorii fol. 378. Franciſcus Hallerius, ~~*De hierarch.*~~ *juriſdict.* fol. 373.

Quibus ita animadverſis, apparet vera ſententia hujus Canonis, videlicet, cogente infirmitate, & pœnitentibus ultimo languore depreſſis, non eſſe proprium officium Preſbyterorum, vel Diaconorum, illis communionem Euchariſticam præſtare, ſed tantum poſſe Preſbyterum illam dare, ſi Epiſcopus conſultus de Pœnitentis neceſſitate, & meritis, ac gradu, juſſerit eam impertiri; & tunc jubente Epiſcopo, poſſe ipſum Preſbyterum Pœnitenti communionem Euchariſtiæ præſtare per ſe, vel per Diaconum; qui, ſi illi juſſerit Sacerdos, communionem ipſam virtute delegationis rite adminiſtrare valet. Non me latet, Diaconos aliquando reconciliaſſe ex delegatione Poenitentes, non reconciliatione Sacramentali, ſed cæremoniali, & quæ tantum proderat ad agnoſcendos fructus pœnitentiæ, & devotionem pœnitentis, de qua reconciliatione accipiendi ſunt textus in Cap. *Cum aliquis*, 11. Q. 2. C. *Placuit*, fin. 50. Diſt. C. *Fures*, 2. *De furtis*, in illis verbis, *Preſbytero, vel Diacono confeſſi fuerint*. Concilium Eboracenſe ſub Cæleſtino III. ibi: *Decrevimus, ut niſi ſumma, & gravi urgente neceſſitate, Diaconus baptizet, vel Corpus Chriſti cuiquam eroget, vel pœnitentiam confitenti imponat, ut juxta paternorum tenorem Canonum, huic Ordini Sacerdotali proprie convenire decrevit auctoritas*. Et quod legitur in Ordine Romano, C. *De reliquis totius anni officiis*, in 4. Feria Quadrageſ. ibi: *Si autem neceſſitas evenerit, & Preſbyter non fuerit præſens, Diaconus ſuſcipiat Pœnitentes, ac det ſanctam communionem*. Docuerunt Pamelius in Notis D. Cyprian. dicta Epiſt. 13. Baſilius, *De impedim. Matrim.* C. 35. §. 3. fol. 531. Barboſa in C. *Verbum*, *De pœnit.* Diſt. 1. & in C. 2. *De furtis*. Sebaſt. Cæſar. *De Eccleſiaſt. hierarch.* 2. P. Diſp. 8. Num. 8. Suarez Tom. 4. in tertiam Partem, Diſputatione 24. Sectione 1. Num. 11. Coſta, *De remediis ſubſid.* Rem. 127. Num. 31. Albaſpinæus Lib. 2. *Obſervationum*, Cap. 77. ubi late exponit Epiſtolam 13. D. Clementis in verbis relatis a Mendoza, cujus interpretationem ſequitur Orarola ubi ſupra, 2. P. Excurſu 2. GONZALEZ.

Non eſt Preſbyterorum, aut Diaconorum communionem talibus præſtare debere, niſi eis juſſerit Epiſcopus.

EX Codice Regio Lucenſi diximus, aliter, & rectius, legendum: *Cogente tamen infirmitate, neceſſe eſt, Preſbyterum communionem præſtare debere, & Diaconum, ſi ei juſſerit Sacerdos*.

CAPUT SEXAGESIMUM SEXTUM.

Abſolutio pœnitentium an poſſit deferri Diaconis? explicato in eam rem D. Cypriano.

SI de Dominica communione miniſtranda Illiberritani Patres ſolum hic agerent, nihil in his verbis eſſet difficile; ſed cum de reconciliatione Poenitentium, ſive abſolutione ab Epiſcopis indulgenda egerint prius, & eandem nunc tractationem in Preſbyteris, & Diaconis videantur repetere; non eſt illud facile, cur non Preſbyteris modo, ſed, quod magis eſt, Diaconis, ejus impertiendæ non negent facultatem; cum jus ligandi, atque ſolvendi ſolis Sacerdotibus conceſſum doceant Ambroſius [a], Hieronymus, Hilarius, & alii. Hoc ut intelligi, percipique poſſit, duplicem in Preſbyteris, & Epiſcopis, cum Theologis, obſervo poteſtatem; alteram Ordinis, alteram Juriſdictionis. Quæ Ordinis ſunt, inferioribus aliis, ut vices ſuas agant, committere non poſſunt Preſbyteri; quale eſt Chriſti Sacrificium peragere, Confeſſionis Sacramentalis munus mutuo præbere; quæ Juriſdictionis ſunt, poſſe, inter omnes convenit; at Poenitentium reconciliationem magis ad hanc, quam ad illam pertinere, quis negaverit? Ideoque olim hæc Diaconis in abſentia Epiſcoporum, & Preſbyterorum permittebatur. Quemadmodum enim excommunicare Diaconis licebat, ut auctor eſt Clemens [b], ſic & excommunicatum ſolvere, vel reconciliare; cum ejuſdem ſit ſolvere, ut dixi, cujus & ligare; Poenitentes autem excommunicatos eſſe, hoc eſt, privatos communione Sacramentorum, & Orationum Fidelium in Eccleſia, omnibus in confeſſo eſt.

a *L.* de pœnit. *& alii in illud Matth.* Quodcumque ligaveris ſuper &c.

b *Lib.* 8. *Conſt. Apoſt.* C. 34.

Hinc intelligendus D. Cyprianus [c] in Epiſtola ad Preſbyteros, & Diaconos; cujus verba ni ſano, & vero hoc ſenſu interpretemur, in difficili ſunt: *Quoniam tamen video*, ait, *facultatem veniendi ad vos nondum eſſe, & jam æſtatem cœpiſſe, quod tempus infirmitatibus aſſiduis, & gravibus infeſtat; occurrendum puto Fratribus noſtris, ut qui Libellos a Martyribus acceperunt, & prærogativa eorum apud Deum adjuvari poſſunt; ſi incommodo aliquo, & infirmitatis periculo occupati fuerint, non exſpectata præſentia noſtra, apud Preſbyterum quemcumque præſentem, vel ſi Preſbyter repertus non fuerit, & urgere exitus cœperit, apud Diaconum quoque exomologeſin facere delicti ſui poſſint; ut manu eis in pœnitentiam impoſita, veniant ad Dominum cum pace, quam dari Martyres Literis ad nos factis deſideraverunt*. Lapſos enim, ut publicos poenitentes, & excommunicatos, reconciliari non potuiſſe, niſi ab Epiſcopis, antea dixi. Epiſcopis autem, vel impeditis, vel

c *Ep.* 13.

Explicatur D. Cypr. in Epiſt. 13. ad Preſbyt.

vel abſentibus, curam hanc committi poſſe Presbyteris, & Diaconis, Cyprianus docet: quod *illa* magis eſſet abſolutio a publicæ poenitentiæ legibus, quam Sacramentalis. Sed ſi quis urgeat verba illa Cypriani; *Exomologeſin facere delicti ſui poſſint*, hoc eſt, Confeſſionem actum ſupponere pœnitentis, non vero reconciliantis, illud non negabo; neque admitiam, ad Confeſſionem auricularem ſacramentalem verba eſſe referenda: quod ab antiquis Patribus didicerim, in antiqua poenitentis, & excommunicati reconciliatione ſolitos fuiſſe ipſos reos delictum, & peccatum publicum, propter quod a communione repulſi fuerant, publice coram Epiſcopo reconciliante, & omni plebe, palamque confiteri, illiuſque indulgentiam ſupplices poſtulare: cujus antiquam formulam, ne nimia deſuetudine obliterata pereat, ſed velut digna poſteritatis memoria conſervetur, ex Concilio Arauſicano a recitabo: *Cum aliquis excommunicatus* (inquit) *vel anathematizatus, pœnitentia ductus, veniam poſtulat, & emendationem promittit; Epiſcopus, qui eum excommunicavit, ante januam Eccleſiæ venire debet, & duodecim Presbyteri cum eo, qui eum hinc & inde circumſtare debent, ubi etiam eſſe debent illi, quibus injuria, vel damnum commiſſum debet emendari, aut ſi jam emendatum eſt, eorum teſtimonio comprobari. Deinde interroget Epiſcopus, ſi pœnitentiam juxta quod Canones præcipiunt, pro perpetratis ſceleribus ſuſcipere velit; & ſi ille terræ proſtratus veniam poſtulat,* CULPAM CONFITETUR, *pœnitentiam implorat, & de futuris cautelam ſpondet; tunc Epiſcopus, apprehenſa manu ejus dextra, in Eccleſiam illum introducat, & ei communionem, & ſocietatem Chriſtianam reddat, & ſeptem Pſalmos pœnitentiales decantet, cum iſtis precibus: Kyrie eleiſon, Pater noſter, Et ne nos, Salvum fac ſervum tuum, Deus meus, ſperantem in te. Mitte ei Domine auxilium de ſancto, & de Sion tuere eum. Nihil proficiat inimicus in eo, & filius iniquitatis non apponat nocere ei. Eſto ei Domine turris fortitudinis a facie inimici. Domine exaudi, &c. Dominus vobiſcum, &c.*

a *Refert Decretum hoc ex Concilio Arauſic. Franc. Juverius ad fin. ejuſdem Conc. Extat & apud Grat. C. Cum aliquis* 1. *Q.* 1.

ORATIO

Præſta, quæſumus Domine, huic famulo tuo dignum pœnitentiæ fructum: ut Eccleſiæ tuæ ſanctæ, a cujus integritate deviaverat peccando, admiſſorum veniam conſequendo, reddatur innoxius. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

ALIA ORATIO.

Majeſtatem tuam, quæſumus, Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, qui non mortem, ſed peccatorum vitam ſemper inquiris, reſpice flentem famulum tuum, attende proſtratum, ejus planctum in gaudium tuæ miſerationis converte: ſcinde delictorum ſaccum, & indue eum lætitia ſalutari, ut poſt longam peregrinationis famem, de ſanctis Altaribus ſatietur, ingreſſuſque cubiculum Regis, in ipſius aula benedicat nomen gloriæ tuæ ſemper. Amen.

ALIA ORATIO.

Deus miſericors, Deus clemens, qui ſecundum multitudinem miſerationum tuarum, peccata pœnitentium deles, & præteritorum criminum culpas venia remiſſionis evacuas, reſpice ſuper hunc famulum tuum N. & remiſſionem omnium peccatorum ſuorum ſibi tota cordis confeſſione poſcentem, deprecatus exaudi: innova in eo, piiſſime Pater, quicquid terrena fragilitate corruptum, vel quicquid diabolica fraude violatum eſt, & unitati Corporis Eccleſiæ membris redemptionis annecte. Miſerere Domine gemituum, miſerere lacrymarum ejus, & non habentem fiduciam, niſi in tua magna miſericordia, ad tuæ ſacramentum reconciliationis admitte. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

Poſt hæc ſecundum modum culpæ pœnitentiam ei injungat, & literas per parochiam ſuam dirigat, ut omnes noverint, eum in ſocietate Chriſtiana receptum. Aliis etiam Epiſcopis hoc notum faciat. Nullus autem Epiſcopus alterius parochianum excommunicare, vel reconciliare præſumat, ſine conſenſu, vel conſcientia proprii Epiſcopi.

Non licebat ergo Presbyteris, vel Diaconis, etiam urgente periculo, pœnitentes reconciliare ſine Epiſcopi conſultatione: quod ſi Epiſcopus abſens eſſet, ut conſulere illum anguſtiæ minime paterentur, poſſe Presbyterum, vel Diaconum illum reconciliare, una cum Hiſpanis Patribus, D. Cyprianus conſentit. b

Ex eiſdem item colligitur, Epiſcopos in ſua Diœceſi caſus ſibi poſſe reſervare: cur igitur tuæ Beatitudini, quæ cæteris divinæ poteſtatis amplitudine longe præſtas, Epiſcoporum, & Fidelium gravioras caſus, & cauſſas tuo judicio reſervari hæretici queritantur?

b *Ep.* 13. Eccleſiæ cauſſas graviores jure poſſe Roman. Pontifices ſibi reſervare.

CANON XXXIII.

De Epiſcopis, & Miniſtris, ut ab uxoribus ſe abſtineant.

Placuit, in totum prohiberi Epiſcopis, Presbyteris, Diaconibus, & Subdiaconibus poſitis in miniſterio, abſtinere ſe a conjugibus ſuis, & non generare filios; quod quicumque vero fecerit, ab honore Clericatus exterminetur.

Retulit, & probavit hunc Canonem Concilium Vvormacienſe, Can. 1x.

CA-

Digitized by Google

CAPUT SEXAGESIMUM SEPTIMUM.

Continentiæ legem ſemper Ordinibus Sacris annexam in Eccleſia, Explicata Concilii Nicæni hiſtoria de Paphnutio.

QUoties Auguſtini [a] ſententia illa in mentem venit, qua docet, eas Scripturas maxima eſſe obſervatione, & commendatione dignas, quæ confutandis hæreticorum erroribus prodeſſe poſſunt: quoties altera occurrit Tertulliani [b] monentis, eis maxime deſerendum, quarum vetuſtate adverſus hæreticos præſcribitur; toties animo commoveor vehementius ad ſummam religioſorum horum Patrum venerationem, qui tot armorum præſidia ad labefactandas hæreticorum machinas Decretis his tam ſanctiſſimis, quam vetuſtiſſimis reliquerunt. Non convenit ergo, cum illi ad promerendum de Eccleſia, & Religione tam fuerint expediti, Fidei, & Religionis ſtudioſus ad referendam gratiam eſſe tardiores. Inter reliqua enim, quæ ad retundenda hæreticorum tela appoſite ſanxerunt, hoc unum ad pudicitiæ, & continentiæ ſacræ propugnationem adverſus Lutherum, Calvinum, & reliquos, antiquos, & recentiores ſectarios, magni momenti eſt, quo ab initio Eccleſiæ decernunt, ſacros homines, ut divino cultui mancipati diligentius invigilent, matrimonio abſtinere. Antea enim, quemadmodum ab ipſo humani generis initio inter ſorores & fratres conjugia contrahebantur, quia alii non erant, inter quos illa contrahi poſſent (quæ conſuetudo diu permanſit; quouſque foecunda jam ipſius humani generis propagatione illa interdicta eſt) ſic & a principio naſcentis Eccleſiæ, & Religionis, quia alii ætate, virtute, & prudentia præditi non erant, qui tanto officio fungi poſſent, opus fuit ex maritis Diaconos, Sacerdotes, & Epiſcopos eligere; quorum uxores, quamvis nullo ſacro munere fungi poſſent, *Epiſcopiſſas*, *Presbyteriſſas*, *Diaconiſſas*, *& Subdiaconiſſas* vocatas, quod his Sacerdotibus nuptæ eſſent (exemplo noſtro, quo *Marchioniſſæ*, *Comitiſſæ*, *& Duciſſæ* illæ dicuntur, quæ Ducibus, Comitibus, & Marchionibus nuptæ ſunt) ex Concilio Altiſiodorenſi [c], Turonenſi [d], & aliis didicimus. Maritos autem jam electos, a ſuſcipiendis liberis temperantiæ lege, & præclara Apoſtolorum imitatione, & traditione ſemper abſtinuiſſe in Eccleſia Occidentali, Hieronymi [e], Epiphanii [f], & aliorum auctoritate non ambigo: eo præſertim tempore, quo Miſſæ Sacrificium aut offerre, aut miniſtrare debuiſſent. Sed cum ex aliorum incontinentium, vel non continentium experimento agnoviſſent poſtea, multa redundare incommoda ex mutua illa conjugum charitate, dum recenti carnis voluptate reſoluti marcidique toti, ad tractandum, & conſummandum immaculatum Chriſti Corpus accederent, & in medio forſan Sacrificio, ſe occaſio offerret cogitandi, quomodo uxoribus placere debuiſſent; & illo finito, ſanctificatas prius manus Chriſti Corpore, ſtatim illas ad tractandam foeminarum turpitudinem turpius admoverent, Divino Spiritu afflati decreverunt, in totum prohibere, ut qui jam mariti, vel Epiſcopi, vel Preſbyteri, vel Diaconi, aut Subdiaconi ordinati ſint (hoc enim ſignificat, *poni in miniſterio*, vel, *poſitos eſſe in miniſterio*) uxorios poſthac amplexus recuſarent, congruentem ſancto miniſterio, quod gerebant, mentis, & corporis integritatem ſervantes. Hanc ergo continentiæ legem, ſic enim malo, quam cœlibatus illam nuncupare, ut trito magis, quam Latino, & proprio ſermone uſurpant Noſtri, cum ſciant, cœlibes eos in Jure nuncupari, qui neque ſunt, neque fuerunt unquam mariti, quod ad hanc cauſſam non recte accomodatur, cum mariti jam defunctis uxoribus, & viventibus converſis, & continentes eſſe, & ad Sacerdotium poſſint admitti. Hanc igitur continentiæ legem ab Hiſpania primum edito hoc Canone, a Gallis poſtea renovatam in Concilio Areletenſi II. [g] legimus: *Aſſumi aliquem ad Sacerdotium non poſſe in vinculo conjugii conſtitutum, niſi fuerit promiſſa converſio, non oportet*. Ab Afris deinde repetitam, Carthaginenſes [h] Patres demonſtrant; nec noviter a ſe ſtabilitam dixerunt, ſed antiquiſſima Apoſtolorum traditione ſancitam: *Ita placuit*, inquiunt, *& condecet, Sacroſanctos Antiſtites, & Dei Sacerdotes, necnon Levitas, vel qui Sacramentis Divinis inſerviunt, continentes eſſe in omnibus, quo poſſint ſimpliciter quod a Deo poſtulant, impetrare; ut quod Apoſtoli docuerunt, & ipſa ſervavit antiquitas, nos quoque cuſtodiamus. Ab univerſis Epiſcopis dictum eſt: Omnibus placet, ut Epiſcopi, Preſbyteri, vel Diaconi, & qui Sacramenta contrectant, pudicitiæ cuſtodes etiam ab uxoribus ſe abſtineant*. Quod graviori poena propoſita conſtituerunt Hiſpani Epiſcopi in Concilio Toletano I. [i] ut Diaconi videlicet, vel Presbyteri liberis operam dantes, ad altiorem gradum non aſcenderent: *Placuit, ut Diacones, ſi vel integri, vel caſti ſint, & continentis vitæ, etiamſi uxores habeant, in miniſterio conſtituantur; ita tamen, ut ſi qui etiam ante interdictum, quod per priores ante nos Epiſcopos conſtitutum eſt, incontinenter cum uxoribus vixerint, Presbyterii honore non cumulentur. Si quis vero ex Presbyteris ante interdictum filios ſuſceperit, de Presbyterio ad Epiſcopatum non admittatur*. Concilio Agathenſi [k]: *Placuit etiam, ut ſi Presbyteri, vel Diaconi conjugati, ad thorum uxorum ſuarum redire voluerint, Papæ Innocentii ordinatio, vel Syricii Epiſcopi auctoritas, quæ eſt his Canonibus inſerta, ſervetur. Quod ſi ad aliquos formula illa Eccleſiaſtica vitæ, pariter & diſciplinæ, quæ a Syricio Epiſcopo ad Provincias commeavit, non probabitur perveniſſe, eis ignorationis venia remittatur; ita ut de cætero penitus incipiant abſtinere, & ita gradus ſuos, in quibus inventi fuerint, ſic retineant, ut ad potiora eis non liceat aſcendere. Quibus in beneficio eſſe debet, quod locum ipſum, quem retinent, non amittunt. Si qui autem ſciſſe formam vivendi miſſam a Sancto Syricio Epiſcopo deteguntur, neque ſtatim cupiditates libidinis abjeciſſe, illi ſunt modis omnibus ſubmovendi, eo quod poſt admonitionem*

cogni-

a *In Ep. Joann. 2. Tract. 2. in princ.*
b De præſcrip. adv. hæt. c. 35.
Antiquorum Flaminum uxores *Flaminicas* vocatas Sextus Pomp. tradit.
c Can. 21.
d Can. 20.
e *Ep. 50. in fin. & Lib. 1. adv. Jovinianum.*
f *Lib. 1. To. 1.* hæreſ. 56.
g Can. 2.
h Can. 2.
i Can. 1.
k Can. 9.

Digitized by Google

cognitum, præponendam arbitrati ſunt voluptatem. Et rurſus [a]: *Sane ſi conjugati juvenes conſenſerint ordinari, etiam uxorum voluntas ita inquirenda eſt, ut ſequeſtrato manſionis cubiculo, Religione promiſſa, poſteaquam pariter converſi fuerint, ordinentur*. Idem decrevit poſtea Taurinenſis [b] Synodus, Arauſicana [c], Turonenſis I. [d] Aurelianenſis III. [e] Altiſiodorenſis [f], Matiſconenſis [g] I. Toletana [h] II. III. IV. VIII. IX. & aliæ, quibus libenter abſtineo, ſed tandem Lateranenſis Generalis ſub Innocentio III. & Tridentina.

Ex Pontificibus autem, Clemens Papa I. in Epiſtola 2. (ſi illius Epiſtola eſt) Lucius, & Stephanus Papæ. Clarius, & ſeverius multo Syricius [i] ad Himerium Tarraconenſem, & Innocentius Papa I. ad Vitricium, ſive Victorinum, ut Gratianus legit, aut Vitricium (ut ex Rothomagenſium Præſulum Catalogo Robertus Coenalis Epiſcopus Abruicenſis refert) in altera Epiſtola ad Anaſtaſium Epiſcopum Theſſalonicenſem, & in altera ad Ruſticum Epiſcopum Narbonenſem, item Pelagius [k], ſive Gelaſius Papa ad Cætegum Patricium.

Illud tamen hic prætermitti nec licet, nec expedit, quod Concilium Nicænum decreviſſe, Paphnutii ſuaſione, Socrates [l], Sozomenus [m], & Caſſiodorus [n] tradiderunt, apud Gratianum [o]: *Nicæna Synodus*, ait, *corrigere volens hominum vitam in Eccleſiis commorantium, poſuit leges, quas Canones vocamus, in quorum tractatu, videbatur aliquibus introducere legem, ut Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi, cum conjugibus, quas ante conſecrationem duxerant, minime dormirent: ſurgens autem in medio Paphnutius Confeſſor contradixit, honorabiles confeſſus nuptias, & caſtitatem eſſe dicens cum propria conjuge concubitum: ſuaſitque Concilio, ne talem poneret legem, gravem eſſe aſſerens cauſſam, quæ in ipſis, aut eorum conjugibus occaſio fornicationis exiſteret: & hæc quidem Paphnutius (licet nuptiarum eſſet inexpertus) expoſuit: Synoduſque laudavit ſententiam ejus. Nihil ex hac parte ſancivit, ſed hoc in uniuſcujuſque voluntate, non in neceſſitate, dimiſit*. Grave nimis viſum eſt Franciſco Turriano [p], utriuſque literaturæ, tum Divinæ, tum humanæ, laude digno, Nicæni Concilii Decretum, & Paphnutii Monachi, & Epiſcopi conſilium, indignumque cenſuit utrumque, & tanto Concilio, & tanto Confeſſore: ideoque filum diſputationis, non ad interpretandum Concilium, ſed ad infringendam Eccleſiaſticorum Scriptorum, qui id literis tradiderunt, auctoritatem convertit; illos in tota hac Paphnutii hiſtoria impudenter, & impie mentitos aſſeverans. Sozomenum dicit Theodori Mopſueſtiæ Epiſcopi, & hæretici laudatorem, eaque de cauſſa illius hiſtoriam omni fide, auctoritate, & probalitate carere, nec a Sede Apoſtolica receptam, ut teſtatur D. Gregorius [q] ad Eulogium Epiſcopum Alexandrinum: *In hiſtoria autem Sozomeni*, inquit, *de quodam Eudoxio, qui Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ Epiſcopatum arripuiſſe dicitur, aliqua narrantur; ſed ipſam quoque hiſtoriam Sedes Apoſtolica recipere recuſat; quoniam multa mentitur, & Theodorum Mopſueſtiæ nimium laudat, atque uſque ad diem obitus ſui, magnum doctorem Eccleſiæ fuiſſe perhibet. Reſtat ergo, ut ſi quis illam hiſtoriam recipit, Synodo, quæ piæ memoriæ Juſtiniani temporibus de tribus Capitulis facta eſt, contradicat; qui vero contradicere non valet, illam hiſtoriam neceſſe eſt, ut repellat*. Quibus, & illud adjicere potuiſset Turrianus, minorem fidem, & auctoritatem in hiſtoria Nicæni Concilii Sozomeno tribui poſſe, quod lapſum illum in tempore ejuſdem Concilii, & confirmatione legamus. Refert enim, illud habitum fuiſse ſub Julio, cum abſolutum fuerit tempore Sylveſtri Prædeceſſoris non ſolum Julii, ſed & Marci, cui Julius ſucceſſit, ut demonſtrat Epiſtola Præſidum Oſii, Viti, ac Vincentii [r] Legatorum ad eundem Sylveſtrum. Socratem autem Novatianis fuiſse benevolum, & Romanæ Eccleſiæ parum amicum aſſerit, aliaque in Hiſtoria Nicæni Concilii fuiſse mentitum; ut quod Paſcha nunquam celebraretur, niſi ex vetere conſuetudine cujuſque Regionis, nihilque Nicænam Synodum (ut nonnulli, ſicut idem ait, vulgo jactarent) de hoc Feſto Paſcha immutaſse; quod perinde eſse videtur, ſi utrumque comparetur, atque dicere, nullum de Paſcha Canonem ſanxiſse; cum contra ſint graviſſimi Eccleſiæ Scriptores Epiphanius [s], Theodoretus [t], Ambroſius [u], Gregorius Cappadox in encomio CCCXVIII. Epiſcoporum, & alii, quos dicit ſe præterire; idem quoque Socratem auſum fuiſse mentiri, aut certe quod ignorabat pro certo affirmare, Eccleſiam Romanam in Quadrageſima tres tantum hebdomadas, exceptis Sabbatho, & Dominico, jejunare; jam quæ fides habeatur in veteri Hiſtoria, mentienti in præſenti? Hæc Turrianus contra Socratem; in quo etiam & alio adminiculo ille poſſit juvari. Socratem enim multa ex ſuis Libris, præcipue quæ duobus complexus eſt, ab ſcriptis Ruffini Presbyteri ſe accepiſse, ipſemet narrat eodem Libro [x]; at Ruffinum, & ejus Opera Gelaſium Papam D. Hieronymum ſecutum, ut apocrypha damnaſse, & rejeciſse in Concilio Romano [y] comperio. Sicque videtur Hiſtoria hæc de Paphnutii conſilio, & Nicæni Concilii Decreto, his duobus ſuffulta Auctoribus, minus ponderis habitura; cum præſertim nec Euſebius Cæſarienſis, qui interfuit Concilio Nicæno, nec poſt illum Theodoretus, nec Theophanes, nec Georgius Cedrenus de ea Hiſtoria mentionem fecerint; quia in Canone III. ejuſdem Concilii Nicæni ſubintroductas habere Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconis interdictum fuit. Tanti habita eſt, non ſolum caſtitatis, & continentiæ, ſed honeſtatis a Concilio ratio, cui non congruit de Matrimonio permittendo tanta licentia. Hæc Turrianus, & qui illius partes ſuſceperunt, ingerunt nobis, ut credamus, totam de Paphnutii Confeſſoris conſilio, & Nicæni Concilii Decreto confictam eſse Hiſtoriam, vel fabellam.

Sed quum attenta animi cogitatione conſidero, quæ Sanctus Confeſſor, Epiſcopuſque Paphnutius conſuluit, & Nicænum Concilium decrevit, non poſſum non ſatis mirari, quæ cauſſa fuerit, quæve tanta in Canone difficultas, qua Turrianus commotus in tam antiquos, & graves Eccleſiæ Scriptores, tam acres ſermonis, & diſputationis aculeos contorſerit. Si

ut

[a] Can. 16.
[b] Can. 5.
[c] Can. 23.
[d] Can. 1.
[e] Can. 2.
[f] Can. 20.
[g] Can. 11.
[h] *II. Can.* 1. *II. Can.* 5. *IV. Can* 43. *VIII. Can.* 5. *& IX. Can.* 26.
[i] *Epiſt.* 7.
[k] *Apud Grat.* in C. De Syracuſana 28. *Diſt.*
[l] *Lib.* 1. Hiſt. Eccl. *Cap.* 2.
[m] *Lib.* 1. C. 22.
[n] *In* Tripartita *L.* 2. C. 12.
[o] *In Cap.* Nic. Syn. 31. *Diſt.*
[p] Lib. De VI & VII. Syn.
[q] *Lib.* 6. *Ep. indict.* 15. *Ep.* 195.
[r] *Ad fin. Concil. Nicæni*.
[s] *Adverſus Audianos*.
[t] *In Vita Marciani*.
[u] *Lib.* 10. *Ep.*
[x] *Socr. L.* 1. *C.* 2.
[y] *Apud Grat. in C.* Sancta Romana 15. *Diſt.*

a *Lib.* De Inſtit. Chriſtian. C. 3. §. 70.

ut Calvinum a confutaret, qui hujus Concilii Nicæni, & Paphnutii auctoritate contendit, licere jam ordinatis nuptias contrahere; attentius conſiderare ille potuiſſet, quod Paphnutius Confeſſor, non conſuluit Concilio, ut Sacerdotes cælibes matrimonium inirent, ut impie ex eadem Hiſtoria collegit Calvinus (hoc enim nec in Occidentali, nec in Orientali Eccleſia eſt unquam receptum) ſed id tantum, ut juxta Romanæ, & Hiſpanicæ Eccleſiæ conſuetudinem, propoſuerat forſan obſervandum id Oſius) Græci omnes, & Orientales mariti ad Sacerdotium promoti, ab uxoribus antea ductis tali præcepto non abſtraherentur. His enim verbis eam Hiſtoriam Socrates b complectitur: *Verum de una re a Paphnutio geſta hactenus; alteram etiam narrabo, ejus conſilio confectam, quæ, & Eccleſiæ utilitati, & omnibus, qui Sacris ſunt initiati, ornamento eſſe poſſit. Viſum erat Epiſcopis, Legem novam in Eccleſiam introducere; ut qui eſſent Sacris initiati, ſicut Epiſcopi, Presbyteri, & Diaconi, cum uxoribus, quas, quum erant Laici, in matrimonium duxiſſent, minime dormirent. Et quoniam illis erat propoſitum, de hac re conſilium inire, in medio eorum conſeſſu ſurrexit Paphnutius, ac vehementer vociferatus eſt, non grave jugum cervicibus illorum imponendum eſſe, qui erant Sacris initiati; honorabile eſſe conjugium inter omnes, & torum immaculatum; videndum, ne nimis exquiſita præceptione Eccleſiam gravi incommodo afficerent. Omnes enim non poſſe ferre tam auſteram diſciplinam, tamque ab omni animi perturbatione vacuam, neque a ſingulorum uxoribus fortaſſe eam caſtimoniæ normam poſſe ſervari. Viri autem cum uxore legitima concubitum, caſtimoniam appellavit; illudque ſatis eſſe, ut qui in Clerum ante aſcripti erant, quam duxiſſent uxorem, hi ſecundum veterem Eccleſiæ traditionem deinceps a nuptiis ſe abſtinerent; non tamen quemquam ab illa, quam jam pridem, quum laicus erat, uxorem duxiſſet, ſejungi debere. Iſtam in Epiſcoporum conventu orationem habuit Paphnutius, cum ipſe non modo nuptias non expertus eſſet, ſed etiam (vere dixerim) mulierem non aliquando attigiſſet. Nam a puero in Monaſterio ſeipſum ſevero vitæ, diſciplinæque generi totum dediderat; qui quidem propter ſingularem caſtimoniam, præ cæteris plane in magna famæ celebritate vixit. Itaque cum totus Epiſcoporum, Presbyterorum, & Diaconorum conventus verbis Paphnutii aſſenſiſſet, controverſia de hoc exorta penitus ſedata eſt, poteſtaſque permiſſa cuique pro arbitratu ab uxorum conſuetudine abſtinendi.* Hæc Socrates, cui in omnibus pene etiam verbis conſentit Sozomenus c. Nec Socrates, & Sozomenus ſolum Hiſtoriam hanc Literis tradiderunt, ſed & Aurelius Caſſiodorus d, & Nicephorus e. At utrumque, Caſſiodorum, & Nicephorum, a Socrate, & Sozomeno deſumpſiſſe, ille reſpondebit: deſumpſiſſe non diffiteor; ſed in illos, nec Novatianorum hæreſis, nec Theodori Mopſueſtani amicitia, nec Romanæ Eccleſiæ odium, aut concepta a Gregorio Magno ſuſpicio, ut in alios retorquebitur: quinimmo cum Gregorius Magnus Sozomeni fidem, auctoritatemque elevaſſet, quod a Theodori partibus ſtetiſſet, retuliſſet profecto, quæ errore tanto (ut voluit Turrianus) de Paphnutio Confeſſore, & Concilio Nicæno impudenter ille confinxerat; cum tanti videri poſſit ad eorum cauſſæ confirmationem. Facit tandem ad ſtabiliendam Hiſtoriæ fidem, quod ex Codice vetuſto Bibliothecæ Vaticanæ, in quo illa iiſdem pene verbis continentur, Alphonſus Piſanus refert f: *Has leges ſcripſit*, inquit, *ipſe ſanctus eorum Confeſſor, in præſentia Deo dilectiſſimi, & laudatiſſimi Regis Conſtantini, de Eccleſiaſtica gubernatione. Statuerunt autem & aliam legem Epiſcopis proponere, quam divinus prohibuit Paphnutius, de qua neceſſarium exiſtimavi narrare admiratione maxima dignam Hiſtoriam. Placebat quibuſdam Epiſcopis in Concilio, novam legem in Eccleſiam introducere, & ut de aliis ad Eccleſiam pertinentibus, ita & eam legem definire, de eo quod non oporteat Clericos ſacri Ordinis ſuam quamlibet uxorem ejicere. Statuerant igitur de eo, quod non oportet Clericos ſacri Ordinis, ſive Epiſcopos, ſive Hypodiaconos, ſive aliquem ex ſacro catalogo, dormire cum uxoribus, quas adhuc laici duxerant. His ita diſpoſitis, ſurgens in medio turbæ Epiſcoporum Divinus Paphnutius, magna voce clamavit, dicens: Ne gravetis jugum Clericorum ſacri Ordinis: honorabile enim (inquit) connubium in omnibus, & torus immaculatus, ne perfectionis exceſſu Eccleſiam magis lædatis: neque enim omnes ferre poſſe, ait, vacuam affectibus exercitationem: nemo, ut opinor, in caſtitate conſervatur; ſi moritorum quilibet uxore privetur; pulchram dico eſſe caſtitatem, uniuſcujuſque cum ſua uxore conventum; immo ſeparari hac lege dico eum, quam Deus conjunxit, & quam ſemel, dum Lector eſſet, aut Cantor, aut laicus, uxorem duxit. Et hoc quidem dixit Paphnutius, cum eſſet omnis conjugii expers, propterea quod in Monaſteriis a pueritia fuerat educatus: ideoque hujus viri conſilio perſuaſa tota Epiſcoporum concio, de hac quæſtione tacuit, judicio volentium relinquens continentiam ex conſenſu a propriis uxoribus.* Quod ſi Euſebius, & qui illum ſæpe ſequuntur Ruffinus, & Theodoretus, ſiluerunt; ea cauſſa fuit, quod Nicæni Concilii Hiſtoriam, vel ætate, vel negotiis aliis impeditus Euſebius omiſerit; vel, ut ex Gelaſio g, & Zonara colligitur, quod ejus Fides cum ea, quæ in Nicæno Concilio prodita eſt, non ſatis conveniret, ſatiuſque duxit, & merito, Hiſtoriam Concilii Nicæni præterire, quam in eam quid grave, & reprehenſione dignum ſcribere.

b *Lib.* 1. C. 8.

c *L.* 1. *C.* 22.

d *In* Hiſt. Tripartita, *L.* 2. C. 14.

e *L.* 8. *C.* 19.

f *L.* 3. *de Actis Conc. Nicæn.*

g *In Conc. Roman.* C. Sacta Romana, 15. *Diſt.*

Sed exquiramus a reliquis, quibus eſt rationibus perſuaſus ſanctiſſimus Epiſcopus, & Confeſſor Paphnutius, ut tam ſanctam de continentia Sacerdotali legem Nicæno Concilio diſſuaſerit: *Surgens in medio Paphnutius Confeſſor* (ajunt Socrates, & Sozomenus) *honorabiles confeſſus nuptias, & caſtitatem eſſe dicens, cum propria conjuge concubitum; ſuaſitque Concilio, ne talem poneret legem, gravemque aſſerens cauſſam, quæ in ipſis, aut eorum conjugibus occaſio fornicationis exiſteret.* Duplex ergo (ni fallor) cauſſa ex his verbis Paphnutii elici poteſt: altera quæ matrimonium ipſum, altera quæ conjuges reſpicit. Quæ matrimonium, graviſſi-

viſſima fuit, ne quis putet perfunctorie illum dixiſſe; honorabiles eſſe nuptias, & caſtitatem, cum propria conjuge concubitum. Surrexerat paullo ante Euſtachius Monachus, qui poſtea Sebaſtæ factus eſt Epiſcopus, qui, ut Socrates a refert, nuptias fieri prohibuit, a cibis abſtinendum docuit: unde nonnullos, qui nuptias contraxerant, a connubio ſegregavit, tantoque, tam crudeli, tam impio, tam nefario in nuptias irruit odio, ut in ædibus conjugatorum precationes fieri vetuerit, benedictionemque Presbyteri habentis uxorem, quam laicus duxiſſet, tanquam ſcelus declinandam præceperit; quem quidem, cum alia plura his ſimilia feciſſet, docuiſſetque, Gangris in Paphlagonia coactum Concilium gradu Epiſcopali dimovit, ejuſque dogmata anathemate damnavit; ut præter Socratem, ipſa Synodus Gangrenſis b docet ad Epiſcopos Armeniæ: *Nam eo eo*, inquit, *quod illi*, Euſtachius videlicet, & ſui ſectatores, *nuptias damnarent, & docerent, quod nullus eorum, qui ſunt in conjugio, habet in Deo ſpem, ſeductæ mulieres multæ, ſuis ſubditæ maritis, ab ipſis maritis diſceſſerunt, & a propriis uxoribus viri; ſed hoc interim medio, dum continere non valent, adulterium commiſerunt, eaque de cauſſa diffamati ſunt, & probris inſimulati*. Et poſt alia: *Et qui nolunt in ædibus conjugatorum, odio ſcilicet conjugii, facere preces, factaſque deſpiciunt, ac ſæpenumero de oblatis in illis conjugatorum domibus non participant, & qui Presbyteros conjugatos contemnunt, eorumdemque Liturgias non attrectant*. Ut hinc pariter aliqua Canoni IV. ejuſdem Concilii Gangrenſis lux præferatur: *Si quis exiſtimat de Presbytero conjugato, quod eo ſacrificante, non oporteat ipſius oblationi, vel Sacrificio communicare, anathema eſto*. Non enim id definivit Concilium (ut hæretici noſtri temporis impie contendunt, Canonis ſententiam vel ignorantia non aſſequentes, vel, quod probabilius eſt, impietate labefactantes) quod voluerit Concilium, omnes Presbyteros, & Sacerdotes uxorum vinculis ligari; ſed ut damnaret Euſtachii errorem, qui odio uxorum, vel Sacramenti Matrimonii, Presbyteros in Græcia maritos, ut impios, & execrabiles damnabat. Cum hoc autem (ut eo, unde egreſſi ſumus, revertamur) cognitum haberet, & exploratum Paphnutius, ſuperioris Thebaidæ Epiſcopus, & Confeſſor, Divino potius Spiritu afflatu, quam humano aliquo conſilio innixus, caſtas nuptias eſſe dixit, & caſtitatem cum propria conjuge concubitum; ne ſi forſan in tanto Concilio, quantum erat Nicænum, nuptiæ Clericorum in laico habitu, & ſtatu initæ rejicerentur, rudes quidam, & imperiti nuptias ut quid turpe damnari falſo exiſtimarent, altioreſque radices ageret excitata jam Euſtachii Monachi hæreſis, ad quam confutandam neceſſe fuit illud Concilium Gangrenſe convocari, cui Oſius Cordubenſis paullo poſt Nicænum interfuit.

a *L.* 2. *C.* 33.

b *In Præf. ſeu Ep. ad Epiſc.*

Explicatur Canon IV. Conc. Gangrenſis.

Quas conjuges ratio reſpicit, illa fuit. Omnes enim ferre non poſſe tam auſteram diſciplinam, tamque ab omni animi perturbatione vacuam, neque a ſingulorum uxoribus fortaſſe eam caſtimoniæ normam tuto poſſe ſervari. Propoſitum enim erat prius in Concilio, ut c Socrates refert, novam legem in Eccleſiam introducere, ut qui eſſent Sacris initiati, cum uxoribus, quas laici jure in matrimonium duxiſſent, minime dormirent: hoc enim generaliter conſtitui volebant, præcipue in Oriente, in quo Concilium agebatur; & cujus ea conſuetudo longius erat progreſſa; nam in pluribus Occidentis partibus ea vel traditione, vel decreto, ablata fuerat, ut antea animadverti. Illud autem grave viſum eſt Paphnutio, cum propter hæreſim Euſtachii, tum ob uxorum pericula incontinentiæ: ipſæ enim cum nullo voto eſſent devinctæ, ſi caſtitatem cogerentur ſervare, quam non voverant, cum ſe continere non poſſent, maritorum fide, & charitate fraudatæ, in periculo erant labendi in deteriora: a quo etiam periculo, effervescentes maritorum juvenum animi ætatis ardore non multum aberant: quos aliquando eligi Sacerdotes, exiguus, qui tunc erat Catholicorum Chriſtianorum numerus, & Eccleſiæ neceſſitas poſtulabant. Quæ ratio non ſolum Paphnutium, ne illum ut parum caſtitatis amicum repellant noſtri, vel ſuſpectum habeant ſanctiſſimi Concilii Nicæni Decretum, mirificique Paſtoris, & Confeſſoris Paphnutii conſilium; ſed multo ante Paphnutium, Dionyſium Corinthiorum Epiſcopum commovit, ut ad Pinytum Gnoſiæ Eccleſiæ Epiſcopum ſcriberet, commonefaciens illum, ne grave ſervandæ, immo compulſæ caſtitatis onus, ac neceſſitatem Fratrum, ac Diſcipulorum animis imponeret, in quo multorum periclitaretur infirmitas; cujus rationem habere, & ſuorum imbecillitati ſe attemperare erat neceſſe; quod conſilium laudavit, amplexuſque eſt Pinytus, ut Euſebius d & Nicephorus tradiderunt.

c *L.* 1. *C.* 33.

Nec novi quid conſuluit Paphnutius, & decrevit Concilium, cum ſemper in Oriente ea impunitas, & licentia permiſſa fuerit. Qui volebant enim altioris vitæ faſtigium conſcendere, continenter ſe gerebant; nec poſt Sacerdotium acceptum, ſicut in Occidente, uxorum amplexibus implicabantur. Hi autem, quibus hanc ſanctam continentiæ traditionem ſequi diſplicebat, uxores antea ductas, domi retinebant, & liberis tamquam ſæculares operam dabant, ut idem Socrates e aſſerit, & Nicephorus: In quo ſtatu legem continentiæ relinquendam Paphnutius conſuluit, & Concilium decrevit; cujus ſententia, omiſſio fuit potius quam Decretum, cum nihil novi decreverit.

d *Lib.* 4. *Hiſt. Eccl. Cap.* 22. *Niceph. Lib.* 4. *C.* 8

e *L.* 5. *C.* 22. *Niceph. L.* 11. *C.* 34.

Sed progrediamur, diſquiramuſque, an Paphnutius ſi primus non fuit hujus continentiæ diſſuaſor, an ultimus. At non fuiſſe ultimum, Reſcriptum indicat Catholicorum Principum Honorii & Theodoſii f ad Palladium P. V. hæc poſt alia dicentium: *Illas autem non relinqui caſtitatis hortatur affectio, quæ ante Sacerdotium maritorum legitimum meruere conjugium; nec enim Clericis in competenti adjunctæ ſunt, quæ dignos Sacerdotio viros ſua converſatione fecerunt*. His accedit Stephanus g Papa: *Aliter* (inquit) *ſe Orientalium traditio habet Eccleſiarum, aliter hujus Sanctæ Romanæ Eccleſiæ. Nam earum Sacerdotes, Diaconi, & Subdiaconi, matrimonio copulantur; iſtius autem Eccleſiæ, vel Occidentalium, nullus Sacerdotum a Subdiacono uſque ad Epiſcopum licentiam habet conjugium ſortiendi*.

f *L. Eum, qui C. Theodoſ. & Juſt. De Epiſc. & Cleric.*

g *Apud Grat. in C. Aliter, 31. Diſt.*

tiendi. Cum autem utriuſque Eccleſiæ conſuetudinem retuliſset, neutram, ut Euangelicis, Apoſtolicisque inſtitutis repugnantem, reprobavit: quod facturus non eſset Pontifex, ſi Orientalium traditionem Chriſtianæ doctrinæ agnoviſset adverſam. In qua Epiſtola, quia verbum unum duriuſculum quibuſdam viſum eſt, ex illo ſiniſtre admodum elicientibus, Sacerdotes Orientis, jam ſacratos Ordinibus, matrimonia poſse contrahere, oportet, ut interpretatione molliatur. Matrimonio enim Sacerdotes copulari, idem eſt prorſus, quod matrimonii uſum, ſive concubitum exercere; ut præter alia, Beda a demonſtrat: *In tribus* (ait) *Quadrageſimis anni, & in die Dominico, & in quarta feria, & in ſexta feria conjugales continere ſe debent, nec illis diebus copulari, quamdiu gravata fuerit uxor, uſque ad partum, a partu poſt XXXIII. dies ſi filius eſt, ſi autem filia, poſt LVI.* Eodem ſenſu verbum *copulari* uſurpavit vetus translatio Canonum Sextæ Synodi b: *Quamvis in Romani* (inquit) *Canonis ordine traditam novimus, eos qui ordinati ſunt, Diaconi, vel Presbyteri profiteri: quod non ſuis jam copulentur uxoribus*. Copulari igitur verbum, pro maris, & feminæ corporum conjunctione intelligendum eſt; nam jam ſemel ſacratos in Oriente, ut in Occidente, celebrare connubia non potuiſſe, iidem, qui hiſtoriam Paphnutii retulerunt, literis comprobarunt, Socrates c, Sozomenus, & Nicephorus; & præter hos Concilii Neocæſareenſis d Patres.

Explicatur Stephani PP. Decr. *De Matrim. Oriental.*

a *L. De remedio peccator.*

b *Can. 3.*

c *In locis ſupcitatis.*

d *Can. 1.*

Sed ad hiſtoriam Paphnutii redeamus, videamuſque, an illius conſilium reliqui poſt Stephanum Pontifices improbaverint. Gregorius Magnus e (cum paullo ante Pelagius Secundus, qui illum in ea dignitate præceſſit, Subdiaconos Siciliæ uxoribus ſuis permiſceri Romanæ Eccleſiæ legibus prohibuiſſet) duram ejus conſtitutionem exiſtimans, ſubſtulit, decernens, ut qui jam matrimonio conjuncti erant, ab eo minime ſepararentur, ſed permitterentur copulari: *Ante triennium* (inquit) *omnium Eccleſiarum Subdiaconi Siciliæ prohibiti fuerant, ut more Romanæ Eccleſiæ, ſuis uxoribus nullatenus miſcerentur: quod mihi durum, atque incompetens videtur, ut qui uſum continentiæ non invenit, neque caſtitatem promiſit, compellatur a ſua uxore ſeparari; atque per hoc (quod abſit) in deterius cadat.* Eſt ne aliud quod Paphnutius conſuluit, ab eo, quod Gregorius in Sicilia præcepit? niſi quod ille generaliter in Græcia in omnibus Ordinibus ſacris, quia de omnibus oblata fuerat diſceptatio; Gregorius autem peculiariter de Subdiaconis Siciliæ, quia de his ſolum inſtitutus ſermo, & quæſtio orta in Sicilia erat; illud ſolum additum a Gregorio, quod Subdiaconi in poſterum in Sicilia non ordinarentur, ni prius caſtitatis legibus ſe diſertis verbis addixiſsent f: *Unde videtur mihi*, inquit, *ut a præſenti die Epiſcopis omnibus dicatur, ut nullum facere Subdiaconum præſumant, niſi qui ſe victurum caſte promiſerit; quatenus, & præterita mala, quæ propoſito mentis appetita non ſunt, violenter non exigantur, & futura mala caute caveantur.* Nec Gregorius ſolum conſuetudinem Græcorum improbavit, ſed nec Innocentius III. g Cum enim ab eo quæreretur per Archierontinum Archiepiſcopum, an filius Sacerdotis Græci ad Epiſcopatum Anglorienſem poſset promoveri? (filios enim Sacerdotum ad Eccleſiaſticas dignitates Eccleſia vix unquam admiſit) elegerant enim illum Canonici Anglorienſes. Reſpondit Archiepiſcopo Innocentius, ut ad confirmationem illius, & conſecrationem, ſine dubio procedat: *Nos igitur attendentes*, ſcribit, *quod Orientalis Eccleſia votum continentiæ non admiſit: quoniam Orientales in minoribus Ordinibus contrahunt, & in ſuperioribus utuntur matrimonio jam contracto; mandamus, quatenus niſi pro eo quod inter Latinos Græci hujuſmodi converſantur, regionis conſuetudo repugnet, & ſi aliud Canonicum non obſiſtat, ad confirmationem, & conſecrationem ejuſdem ſine dubitatione procedas.* Quod & Clemens III. h Papa docuit, dum ait: *Quæſitum eſt, utrum Sacerdotibus Græcis, quibus legitimo matrimonio licet uti, pœnitentia publica ſit imponenda, ſi eam poſtulent ſibi pro filiis oppreſſis injungi &c.* Si illis enim in Græcia matrimonio uti non liceret, non utique id Pontifex affirmaſſet, oppreſſionemque infantis majori ſeveritate damnaſset. Nec in Concilio Lateranenſi Generali ſub Innocentio III. Pontifice ea conſuetudo improbata eſt; nam cum Latinis Clericis omnium feminarum commercium pœnis graviſſimis interdiceretur, de Græcis hæc Patres decernunt: *Cum autem ſecundum regionis ſuæ morem, non abdicarunt copulam conjugalem, ſi lapſi fuerint, gravius puniantur; cum legitimo matrimonio uti poſſint.* Hæc longius ad defenſionem Paphnutii, magis quam Græcorum, deducere, adducereque placuit, ne tanta Patri tanto, Epiſcopo, & Confeſsori, impudicitiæ, vel incontinentiæ nota imponatur, neve Concilio Nicæno hæretici falſo putent leges omnes, quas ipſi impudentiæ ſanciunt, confirmari; cum illud non decernat, nec approbet Græcorum conſuetudinem, ſed ne ob hæreſim Euſtachii, tunc recenter exortam, impingerent ad eundem ſcopulum, erroris anſam ex Concilio ſiniſtre ſumentes, ideo ſuperſederunt continentiæ legi in Græcia ſolum, & Oriente; nam de ejus Sacerdotibus ſolum nata fuerat diſceptatio, & in eis ſolum opus erat novæ illius legis conſtitutione, cum in reliquis Occidentis provinciis, ſive traditione, ſive lata conſtitutione, id jam obſervaretur: quod & conſuluiſset ipſe Turrianus, ſi in Concilio Græco, & Græcorum Epiſcoporum majori ex parte coacto interfuiſset, vidiſsetque, Concilii taciturnitate, & conniventia, hæreſeos, & errorum periculis (quæ ex prohibitione redundabant) aditum intercludi. Illa autem ſi abfuiſſent, non Latini modo, ſed & ipſi Græci continentiæ legem peculiari Decreto proculdubio indixiſſent: nam in eam ſententiam ſat fuiſſe propenſos Epiſcopos omnes, Socrates, & Sozomenus ſcripſerunt, at prudentes Legis latores temporum viciſſitudini cedere, & poſſe, & debere, Philoſophorum placitis, experimentiſque multis edocti ſumus.

e *L. Ep. 42. ad Petrū Subdiac. apud Grat. in C. Ante triennium, 31. Diſt.*

f *Idem in eadem Epiſt.*

g *In C. Cum olim. De Cleric. conjug.*

h *In C. Quæſitum de pœnit. & remiſſ.*

Quod autem de ſubintroductis ad refellendam Paphnutii hiſtoriam alii referunt, leviſſimum eſt: quia ſubintroductas habere illis ſolum interdictum fuit, qui uxores nunquam duxerant,

rant, vel ductis carebant, ut teſtantur Concilii Troslejani a Patres: *Quique*, ajunt, *Clericatus utuntur officio, extraneearum mulierum familiaritatem habere prohibeatur: matrum, ſororum, aut filiarum ſibi ſolatia intra domum ſuam noverint tantum eſſe conceſſa: ſed quia ſub occaſione iſtarum perſonarum aliæ mulieres ſubintroduci cœperunt, ſancti Africani Canones decreverunt, ut nec ipſi Epiſcopi, aut Presbyteri ſoli habeant acceſſum ad viduas, vel virgines, vel quaſcunque feminas; ſed ubi aut Clerici præſentes ſint, aut graves aliqui Chriſtiani &c.* Hinc Juſtinianus b Imperator, ejuſdem Concilii Nicæni probans Decretum: *Presbyteris* (alt) *Diaconis, & Subdiaconis, & aliis in Clero ſcriptis non habentibus uxores, ſecundum regulas divinas, interdicimus & nos mulierem habere in ſua domo &c.* Illud autem poſtremo loco reſervavi; incertum eſse, an hic Paphnutius idem ſit eum eo, quem tandem in hæreſim Maletianorum lapſum admunuit D. Epiphanius c; eundem enim indicant Paphnutii nomen, Ægypti locus, Conſtantini imperium; alium vero, maturitas ætatis hujus quiete, pure, pie, & ſapienter peractæ, ſpectata prudentia, ſingularis morum integritas, clara literarum cognitio, inſignis præteritæ confeſſionis gloria, ac tandem Divina illa edendi miracula virtus; in re dubia, pietatis, & Religionis conſideratio, æquiorem rueri partem ſuadet.

a Can. 9.

b *Auth.* De ſanctiſs. Epiſc. §. Presbyteris, Collat. 9.

c Adverſus hæreſ. 68. hæreſi.

COMMENTARII NOVI.

Ridicule hunc ita quidam interpretantur, quaſi eo prohibitos Clericos, ne ab uxoribus abſtinerent, & verba accipienda eſſent, ut ſonant, *prohibere, abſtinere ſe a conjugibus*; ſed tanta, & tam antiqua ea de re Decreta reperiuntur, ut nihil ambigui in hoc eſſe poſſit.

In totum.] Omnibus omnino Clericis: non vero *omnina*, quaſi ante hoc interdictum aliquo tempore cum uxoribus conſueſcere potuiſſent. ALBASPINÆUS.

Plura de cœlibatu Sacerdotum, & Miniſtrorum Eccleſiæ in utraque Eccleſia, tam Occidentali, quam Orientali, congeſſerunt Anton. Auguſt. in *Epit. juris*. Lib. 28. Tit. 15. Bellarm. Tom. 1. *Controv.* Lib. *De Clericis*. Cap. 18. P. Greg. Lib. 9. *Syntagm.* Cap. 14. & *De beneficiis*, Cap. 25. & in Cap. 1. *De ſponſ.* num. 70. Barboſa, Lib. 3. *De jure Eccleſ.* Cap. 14. num. 7. Landmeter, Lib. 2. *De veteri Mon.* Cap. 80. Creſpetius in *Summa.* verb. *Clerici cœlibatus*. Cæſar, *De Eccleſiaſt. Hierarch.* Diſp 8. § 7. & Diſp. 18. §. 2. Le-maiſtre, *De inſtit. Epiſc.* Lib. 4. *De cœlibatu.* Cap. 3. & 4. Spencæus, Lib. 1. *De voto contin.* fere per totum, Georgius Ambian. ad Tertuil. *De monog.* Cap. 8. Obſerv. 2. Duaren. Lib. 4. *De Sacram.* Cap. 7. Torre-blanea, *De magia*, Lib. 2. Cap. 15. Sect. 1. Turrian. Lib. 1. *Contra Magdeburg.* Cap. 1. & *De dogmat.* Lib. 2. Creſollus, Lib. 8. *Myſtag.* Cap. 9. Jodocus Coccius, Lib. 8. *Theſaur.* Art. 6. & nos in Cap. 1. *De Clericis conjug.* Quibus omnibus merito difficilis viſus eſt præſens Canon, tum quatenus etiam Subdiaconos continentiæ legi ſubjectos eſſe ſupponit; tum quia in totum PP. Epiſcopis, Presbyteris, & Subdiaconis, abſtinere ab uxoribus jubent, eum in Can. v. Apoſt. expreſſe interdicatur Epiſcopis, & aliis Miniſtris Eccleſiæ, uxores prætextu Religionis abjicere, & infra in Can. xxv. tantum prætextu adulterii jubetur Clericis uxores dimittere. Pro vera ergo hujus Canonis ſententia capeſſenda, duo neceſſario præmittenda duxi. Primum, prioribus Eccleſiæ ſæculis aſſumptos fuiſſe, & cooptatos ad ſacros Ordines, tam in Eccleſia Latina, quam Græca, non ſolum cœlibes, verum & conjugatos, juxta illud D. Paulii ad Titum Cap. 1. *Si quis ſine crimine eſt unius vir, filios habens Fideles.* Quæ verba docte exponit Baronius, Tom. 1. anno LVIII. num. 14. Probat Baſilius Legion. Lib. 7. *De matrimonio*, Cap. 23. in 1. Sed illis jam adlectis, & ſacro Ordine decoratis, ſemper in Eccleſia Latina prohibitus fuit conjugii uſus, ita ut licet retinerent uxores, ſequeſtrato tamen manſionis cubiculo, caſte viverent. D. Clem. Epiſt. 2. colum. 2. Cap. *Aliquanti*, 82. Diſt. Cap. *Quicumque*, 27. Diſt. Syricius Epiſt. 4. num. 9. *Praterea, quod dignum, & pudicum, & honeſtum eſt, ſuadcmus, ut Sacerdotes, & Levitæ cum uxoribus ſuis non coeant, quia in miniſterio Divino quotidianis neceſſitatibus occupantur.* Concil. Telenſe, ubi probatur hæc Epiſtola Syricii, Cap. *Maximilianus*, 81. Diſt. Concil. Tolet. 11. Canone 1. Turonen. 1. Can. 1. & 11. Agathen. Can. 1x. & xvi. Aurelian. 111. Can. 11. ubi ſtatuitur, ne miſceantur etiam Subdiaconi uxoribus antea ductis, alias non miniſtrent. Arvern. Can. x11. ubi cavetur, ne Subdiaconi copulentur uxoribus antea ductis, ſed ut fratres, & ſorores vivant, alias nec miniſtrent, nec promoveantur. Aurelianen. 1v. Can. xv11. & v. Can. 1v. Turonen. 11. Can. 1x. ubi etiam Subdiaconis injungitur, ne miſceantur uxoribus. Matiſconen. 1. Can. x1. Lugdunen. 11. Can. 1. Tolet. 111 Can. 111. ubi optant PP. ne Subdiaconi vivant in aodem conclavi cum uxore. Gregorius Magnus ſæpe ſæpius jubet Subdiaconis, ut ſe abſtineant ab uxoribus, Lib. 1. Epiſt. 42. & Lib. 3. Epiſt. 5. & 34. Secundo obſervandum eſt, quod licet gradus Subdiaconatus in univerſali Eccleſia, ut ſacer non haberetur, & ita Subdiaconi continentiæ lege non tenerentur uſque ad tempora Urbani II. ut probavi in Cap. *A multis. De ætate, & qualit.* tamen in Eccleſia Hiſpana jam a temporibus hujus Concilii, ut Ordine ſacro Inſigniti Subdiaconi caſtitatem ſervare debebant, ut jam docuerunt Landmeter, Lib. 2. *De veteri Clerico*, Cap. 80. Boſquetus in Not. ad Epiſt. Innocent. III. Lib. 4. *Regeſt.* 16. Epiſt. 148. Cironius in *paratitlis* ad Tit. *De cuſtod. Euchariſt.* & ad Tit. *De Clerico conjugat.* Garſias Loaiſa in Not. ad Concil. Tolet. v111. Can. v. Rem illuſtrant, & plures adducunt Sebaſtianus Cæſar, *Relect. Eccleſiaſt. Hierarch.* 2. Par. Diſp. 10. §. 1. 2. & 3. Auguſt. Barboſa, *De officio, & poteſtate Epiſcs-*

ſcopi, Par. 2. Allegat. 14. num. 3. & *De univerſe jure Eccleſiaſt.* Lib. 1. Cap. 37. Gibalinus *Diſquiſit. Canonic.* dicta Diſquiſit. 3. Cap. 2. §. num. 7. Baſil. Legion. Lib. 7. *De matrim.* Cap. 24. Georgius Ambiao. ad Tertull. *De monog.* Cap. 8. Obſerv. 2. Non me latet, poſtea etiam apud Hiſpanos votum caſtitatis tantum injunctum fuiſſe Presbyteris, & Diaconis in Concil. Toletan. 1. Can. 1. ubi tantum Diaconis uxores habentibus prohibetur ad altiores gradus aſcendere, nulla de Subdiaconis facta mentione; quod etiam cavetur in Concilio Toletano III. Can. v. Cap. *Quicumque*, Diſt. 58. eo quod non ſemper pro gradu ſacro habitus fuit. Unde ad illum gradum trigamis permittitur aſcendere. Tolet. Concil. 1. Can. 3. *Item conſtituit ſancta Synodus, ut Lector Fidelis, ſi viduam alterius uxorem acceperit, amplius nihil ſit, ſed ſemper Lector habeatur, aut forte Subdiaconus.*

Quibus ita præjactis, facile deprehenditur hujus Canonis vera ſententia. Cum enim quidam ex conjugatis fuiſſent in Epiſcopos, Presbyteros, Diaconos, & Subdiaconos cooptati, valebant non ſolum retinere uxores, juxta Can. v. Apoſt. verum & conjugii uſum, ab uxoribuſque non abſtinere; immo filios generare, quod PP. fieri in totum prohibent; non quia hujus Concilii tempore hæc diſciplina Eccleſiaſtica circa continentiam ab Epiſcopis, Presbyteris, Diaconibus in Hiſpania negligeretur, ut voluit Vaſquez, ubi ſupra, Diſp. 248. Cap. 2. ſed quia cum Subdiaconi aſſererent, ſe per manus impoſitionem ordinatos non fuiſſe, & ita ſacro Ordine non reperiri conſecratos, volebant uti matrimonio antea contracto; quod PP. ut inhiberent, in totum prohibuerunt uſum conjugii, non ſolum Epiſcopis, Preſbyteris, & Diaconis, verum & Subdiaconis quod antea ſtatutum in Eccleſia non legimus, & ideo uſi fuerunt PP. illis verbis: *in totum*, idest, omnibus Miniſtris majoribus Ordinibus decoratis, & renovata continentiæ lege erga Epiſcopos, Presbyteros, & Diaconos, ad Subdiaconos illam porrexerunt, ut in totum Miniſtri majores, idest, in ſacro miniſterio Altaris poſiti, a conjugibus ſe abſtinerent. GONZALEZ.

Eruditiſſimus Mendoza in fine Commentariorum hujus Canonis ſubdubitat, an Paphnutius ille, qui in Concilio Nicæno induiſit uſum matrimonii iis, qui nuptias rite contraxerant ante ſacrum Ordinem ſuſceptum, ſit ille ipſe Paphnutius, qui poſtea in hæreſim Meletianorum lapſus eſt, juxta S. Epiphanium Hæreſi LXVIII. Certum autem exiſtimo, longe alium fuiſſe. Conveniunt equidem ambo in nomine, tempore, monachatu, & natione; cum floruerint in Ægypto, ſub imperio Conſtantini, & uterque legatur monaſticam vitam profeſſus.

Aliunde vero ingens inter utrumque diſcrimen eſt. Paphnutius enim ille, qui in Synodo Nicæna pugnavit pro libero uſu matrimonii in ſacris hominibus, fuerat antea ſub perſecutione Maximini dextro orbatus oculo, & ſiniſtro mutilatus poplite, deinde Thebaidos ſuperioris Epiſcopus, atque uti talis inter Patres ejuſdem Concilii ſuffragium, & magnam auctoritatem habuit. Inſuper & Ario ſe ſe oppoſuit, magna Fidei, animique conſtantia. Poſtea in Concilio Tyrio pugnavit pro S. Athanaſio, atque apprehenſa manu Maximi Epiſcopi Hieroſolymitani, e conſeſſu illo diſceſſit. Fuit miraculorum gloria præclariſſimus, uti de illo teſtantur Ruffinus, Lib. 1. Cap. 4. & 17. & Socrates, Lib. 1. Cap. 8. ubi inquit, Conſtantinum Imperatorem inſigni pietate oſculatum fuiſſe partem illam vultus, unde oculus ipſi erutus fuerat. Eadem fere de illo habentur apud Theodoretum, Lib. 1. *Hiſtor.* Cap. 7. Sozomenum, Lib. 1. Cap. 22. ac Nicephorum, Lib. 8. Cap. 14. & 19. Et certe S. Athanaſius in Vita S. Antonii meminit ejuſdem Paphnutii tunc Monachi, a quo jam Epiſcopo defenſus fuit in Tyria Synodo.

Nihil autem horum invenitur in Paphnutio illo apud S. Epiphanium memorato. Licet enim ipſe, & Monachus, & Confeſſor Fidei, & virtutibus excellens fuiſſet, numquam tamen orbatus oculo, nec poplite mutilatus, nec Epiſcoporum Ordini adſcriptus legitur, nec adfuiſſe Concilio alicui, aut Athanaſium defendiſſe; quin potius ad Meletianos defeciſſe, ut idem Epiphanius teſtatur. Fortaſſe & multa ex iis, quæ idem narrat eo loco, a quopiam Meletiano verſipelle deſumpta fuerunt, qui fucum facere volens poſteris, ac ſubinde ipſi S. Epiphanio, plura finxit in gratiam Meletianorum; ut palam oſtendit Baronius ad annum CCCVI. & confirmat Petavius in Animadverſionibus ad eandem Hæreſim LXVIII. S. Epiphanii Tom. II. pag. mihi 274. & ſeqq. Meletiani enim, ut conciliarent auctoritatem ſectæ ſuæ, miris laudibus extulerunt Paphnutium ejus defenſorem, ac depinxerunt iis coloribus, ut poſſet ab incautis hominibus exiſtimari unus, idemque cum magno illo Paphnutio, qui ſpectabilis fuerat in Concilio Nicæno, & chariſſimus Conſtantino Imperatori.

Confirmabit fortaſſe quiſpiam idipſum; quoniam idem S. Athanaſius in Apologia memorat aliquot Paphnutios Epiſcopos ſibi faventes; unum vero Paphnutium Monachum conſentientem, ut ajunt, calumniis Arianorum, Meletianorumque, cujus Epiſtolam exſcribit in Apologia 1. pag. 784. Sed enim is Paphnutius in illa potius diſſipat fabulam vulgatam de morte Arſenio illata ab Athanaſio, hujuſque honorem vindicat. Unde & inter alia ſcribens ibi ad Joannem Pinnes Presbyterum, ait: Διὰ τοῦτο ταῦτά σοι γνωρίζω, πάτερ, ἵνα μὴ δόξῃ σοι κατηγορῆσαι Ἀθανάσιον. ἄπον γάρ, ὅτι ζῇ. *Hæc tibi ideo nota facio, Pater, ut ſcias, Athanaſium tibi accuſandum non eſſe; dixerunt enim* (nimirum teſtes aliquot antea nominati) *eum vivere*, Arſenium ſcilicet. Hæc profecto verba potius videntur quærentis honorem Athanaſii, quam inſectantis in ea parte. Aliunde vero potuit is Athanaſio adverſari inſtar Meletianorum, pro quibus & legatione functus legitur.

Utcumque vero res circa id ſe habeat, idem Paphnutius nullatenus fuit Epiſcopus, nec tempore Concilii Nicæni, nec longe poſtea,

ea, quando eam Epiſtolam ſcripſit; ſiquidem ſub ejus finem ait: Παφνύτιος μοναχὸς τῆς αὐτῆς μονῆς ὁ γράψας τὴν ἐπιστολήν. *Paphnutius Monachus hujus domicilii hanc Epiſtolam ſcripſi.* Certe ſi Epiſcopus eſſet, aut fuiſſet antea in Concilio Niceno, ut ille alius, non ſe nude Monachum, ſed Epiſcopum diceret, nec Athanaſius illum dumtaxat Monachum appellaret. Hæc pro amoliendo ſcrupulo Mendozæ dicta ſunt in honorem magni illius Paphnutii, qui in Synodo Nicæna ſacris hominibus Orientis indulgendum cenſuit, quod Patres Eliberitani hoc loco Occidentalibus prohibendum judicarunt, ſive potius Hiſpanis, ad quos ſolum juriſdictio Eccleſiaſtica hujus Concilii, utpote Nationalis, ut ajunt, porrigi potuit.

Apud Orientales vero a primis illis ſæculis aliter in uſu fuit; ut licet Sacer Ordo impediret prorſus ab ineundo Matrimonio, ſeu celebrando; non tamen ab uſu Matrimonii rite antea ſuſcepti. Quod & hodie in pleriſque illorum Regionibus apud Clericos ſæculares viget, præſertim Græcos, & Moſcovitas. Hi tamen prohibeotur ad Altare accedere paullo poſt uſum Matrimonii, præcipiunturque aliquanto tempore abſtinere antequam celebrent. Unde Epiſcopus Novogardienſis in Quæſtionibus Cyrilli apud Sigiſmundum, *De rebus Moſcovit.* ſequentia Dubia ſic proponit, ac dirimit. Imprimis pag. 35. *An Sacerdoti noctu cum uxore concumbenti, mane Eccleſiam ingredi liceat?* Reſp. *Lavet prius eam partem, quæ ſub umbilico eſt, Eccleſiam ingrediatur, Evangelium legat; ad Altare vero accedere, vel celebrare prohibeatur.* Deinde vero pag. 36. *An liceat marito circa Feſtum Paſchæ ſumere Eucbariſtiam?* Reſp. *Si cum uxore per Quadrageſimam non concubuerit.* Quod multo magis intalligitur de Sacerdotibus uxorem habentibus, quam de laicis, uti patet. Neque id ſolum apud Orientales ſervabatur, ſed etiam generatim in tota Eccleſia quibuslibet maritis olim injuctum fuit a Liberio Papa, ut nimirum, toto tempore Quadrageſimæ abſtinerent ſe ab uxoribus, donec accederet dies Feſtus Paſchæ, in quo communicare debebant. Unde & in Legem tranſiit communem iis ſæculis, atque in Laodiceno Concilio, Cap. 52. ſtabilitum fuit: *Non oportet in Quadrageſima, aut nuptias, aut qualibet natalitia celebrare.* Nimirum, ne occaſione nuptiarum eſſet concubitus maritalis eo ſacro tempore, qui Paſchalem communionem impediret. Jam diu vero talis, & tam diuturna conjugum ab uſu Matrimonii ante ſuſceptionem Euchariſtiæ continentia, potius deſiderari, quam ſperari poteſt. Admonendi quidem ſunt ad eam ſervandam, juxta illud Apoſtoli ad Corinthios: *Abſtinete vos ad tempus, ut expeditius vacetis orationi.* Conſtringendi autem non ſunt, nec laqueus conſcientiæ eſt iis injiciendus. Idipſum dico de plurimis aliis Canonibus antiquiſſimis, præſertim Pœnitentialibus, & in hoc Concilio editis, quatenus ex Jure ſolo Eccleſiaſtico procedunt, qui jam diu, & ſaltem ab exeunte ſæculo tertiodecimo, in deſuetudinem abierunt. Non enim privata cujuſpiam auctoritate inſtaurandi ſunt, nec pœnitentes conſtringendi ad ea diuturna, & ſeveriſſima opera agenda. Oportet vero valde, ut Confeſſarii illos frequenter legant, & accurate noverint; tum ut ex gravitate, & diuturnitate illa pœnarum conjiciant, quanta ſit, & quam exſecranda uniuſcujuſque ſceleris labes, ac quam longa ſatisfactione expianda eſſet, juxta rectam rationem; tum ut idipſum ſuggerant pœnitentibus, exhortantes eos ad agendum dignus pœnitentiæ fructus, juxta peccatorum uniuſcujuſque multitudinem, & gravitatem; uti ipſa Lex naturalis, & Divina ſatisfaciendi Deo offenſo dictat; & S. Gregor. Homil. 20. in Evang. colligit ex verbis illis: *Facite dignos fructus pœnitentiæ.* Tum denique ut Confeſſarii iis regulis ducti, curent, *quantum ſpiritus, & prudentia ſuggeſſerint* (ut monet Concilium Tridentinum, Seſſ. 14. Cap. 8.) *pro qualitate criminum, & pœnitentium facultate, ſalutares, & convenientes ſatisfactiones injungere, ne ſi forte peccatis conniveant, & indulgentius cum pœnitentibus agant, leviſſima quædam opera pro graviſſimis delictis injungendo, peccatorum alienorum participes efficiantur.* Ad id autem prudenter exequendum, oportet ſacros Pœnitentiæ Canones addiſcere; non ut adamuſſim ſerventur, ſed ut dirigant quodammodo, & juxta mentem Concilii Tridentini verbis præjactis.

Unde S. Bonaventura in Confeſſionali, Cap. 3. & Cardinalis Oſtienſis, Lib. 5. Tit. *De pœnit. & remiſſ.* (qui duo poſt medium Sæculi XIII. floruere) ajunt: *Vix nomen Sacerdotis meretur, qui Canones Pœnitentiales ignorat.* Idemque tradit Andreas Epiſcopus Civitatenſis, Hiſpanus, S. Rom. Eccleſiæ Pœnitentiarius in *Modo confitendi*, Argentinæ edito anno MDVIII. Et clariſſimum Eccleſiæ lumen S. Carolus in Concilio Provinciali Mediolanenſi celebrato anno MDLXV. Conſtitutionum Parte 2. Tit. 6. *Confeſſores*, inquit, *Canones Pœnitentiales bene noverint.* Atque inſuper Tractatu, *De ratione adminiſtrandi Sacramentum Confeſſionis*, ait: *Patres docuerunt, quam neceſſaria admodum ſit Sacerdotibus Canonum Pœnitentialium ſcientia. Etenim ſi omnia, quæ ad pœnitendi modum pertinent, non prudentia ſolum, ac pietate, ſed juſtitia etiam metienda ſunt; certe norma hæc e Canonibus Pœnitentialibus ſumatur oportet. Sunt namque ii tanquam regulæ quædam, quibus ad culpæ commiſſæ gravitatem recte dignoſcendam, tum ad imponendam pro illius ratione veram pœnitentiam, Sacerdotes Confeſſarii ita dirigantur, ut, ubi ſingula, & quæ ad peccati magnitudinem, & quæ ad pœnitentis ſtatum, conditionem, ætatem, intimumque cordis dolorem pertinent, accurate perpenderint, tum demum pœnitentium judicio, ac prudentia ſua moderentur.* Verum de iis latius, & opportunius infra in Commentar. ad Concil. Tolet. III. Can. XI. ubi dicitur, ſeu præcipitur ſeveriſſimis verbis: *Ut ſecundum formam Canonum antiquorum dentur pœnitentiæ.* Ac præterea in Concil. IV. Tolet. cui præfuit S. Iſidor. Hiſpal. præcipitur: *Ut Sacerdotes Scripturarum Sacrarum, & Canonum cognitionem habeant.* CARDINALIS DE AGUIRRE.

Digitized by Google

DE CONCILIO ILLIBERRITANO

CONFIRMANDO

AD CLEMENTEM VIII.

LIBER TERTIUS

CANON XXXIV.

Ne cerei in cæmeteriis incendantur.

Cereos per diem placuit in cœmeteriis non incendi: inquietandi enim Sanctorum ſpiritus non ſunt. Qui hæc non obſervaverint, arceantur ab Eccleſiæ communione.

CAPUT PRIMUM.

Cereos in cæmeteriis incendi probibitum ad inquietandos Sanctorum ſpiritus, & quid ſit ſpiritus inquietare.

a *Cit. ſuperius Lib. 1. Cap. 4.*

SI Catholici ſcriptores a, Beatiſſime Pater, ingenii, & doctrinæ laude præſtantes, tam audacter, & acerbe carpunt, quam plene non capiunt Concilii ſententiam, & propriam erroris culpam in ſanctiſſimos Eccleſiæ Patres Conciliorum Auctores rejiciunt; non adeo mirum, ſi hæretici, pietatis, & Religionis Chriſtianæ, vel ignari, vel hoſtes, in eadem ignorantiæ, vel temeritatis veſtigia incurrant. Aſſeverant nonnulli, Canonis ſententiam a Chriſtianæ doctrinæ, & antiquæ Eccleſiæ moribus alienam, quod cereos in defunctorum, vel Sanctorum monumentis accendi, prohibitos judicarint; ſed ſi paullo altius Patrum mentam, pleniſſimam Religionis, perpendiſſent, reperiſſent profecto, non hoc pietatis documentum, ſed antiquæ ſuperſtitionis radices convellere voluiſſe. Pertinet enim ad Epiſcopos, non minus in ſuperſtitione ex hominum animis evellenda, curam, ac diligentiam impendere, ac in Religione ſtabilienda, & augenda induſtria, laboreque invigilare. Quocirca præſenti conſtitutione non prohibent generaliter, cereos in cœmeteriis accendi; id enim cum ex natura ſua (ut Philoſophi docent) indifferens ſit; ſi juſto, & pio Religionis zelo accendantur, pium, & religioſum erit; ſin minus, profanum & impium: quod hujus Canonis ſanctione prohibuiſſe Patres, ratio conſtitutionis reddita perſpiculs verbis demonſtrat: *Inquietandi enim*, ait, *Sanctorum ſpiritus non ſunt*. Cum enim hæc ſit præcipua ferendæ, & latæ legis ratio, perinde eſt, ac ſi dixiſſent Patres: Cereos placuit in cœmeteriis non incendi ad inquietandos Sanctorum ſpiritus; non quod vere inquietari poſſe animas crediderint Hiſpani Patres; quinimmo ut plenum ſuperſtitionis crimen illud interdixerunt, & anathemate damnarunt; ſed quod inquietari poſſe putarent; & vellent hi, qui animas evocare cereis contendebant: quorum errorem Epiſcopi conantur evellere, decernentes, ne cerei incenderentur ad eam evocationis ſuperſtitionem, quæ vere ad magiam, ſeu Necromantiam ſpectabat. Inquietare enim, ſeu inquietare velle Sanctorum ſpiritus, idem eſt prorſus, quod vella e quiata, in qua morantur, educere, & ad præſentis uſuram lucis revocare: quod alii ſolicitare, eliecre, educere, evocare, evellere, inclamare, eiere manes dicunt. Olim enim evocare, & inquietare piorum manes, ad conſulendum eos de futurarum rerum aventu, & veritate, ſe velle, & poſſe, Magi quidam, ſeu Necromantici jactabant pernicioſo dæmonum aſtu, ut dum hanc ſibi rerum futurarum divinstionem uſurparent, ſupernam Dei potentiam, & Divinitatem æmulari viderentur; quo & facilius poſſent primos Chriſtianæ Religionis ſectatores a vero Dei cultu ad inanes, & falſas illorum ſuperſtitiones falſis præſtigiis traducere. Qua ratione eorum

b *Lib.* De anima *C.* 57.

artem ſecundam idololatriam recte Tertullianus [b] nuncupavit. Qui eam exercebant, manes inclamando, inquietare ſpiritus, vel animas dicebantur: idque non probabili modo conjectura, ſed graviſſimo omnium teſtimonio, Sancti videlicet Spiritus doctrina, confirmabo.

1. *Reg.* 28.

Cum enim mortuo Samuele, Viro ſancto & Prophera, Saul in expeditione eſſet belli adverſus Philiſtæos, veniſſetque in Gelboa, & vidiſſet caſtra Philiſtæorum, gravi illum terrore fuiſſe commotum, ſacri Codices ferunt; eaque de cauſſa conſuluiſſe Dominum; & cum ab eo reſponſum non accepiſſet, nec per Sacerdotes, neque per Prophetas, ſervis ſuis ſic præcepiſse: *Quærite mibi mulierem babentem Pythonem, & vadam ad eam, & ſciſcitabor per illam; & dixerunt ſervi ejus ad eum: Eſt mulier Pythonem babens in Endor. Mutavit ergo babitum ſuum, veſtitaſque eſt aliis veſtimentis, & abiit ipſe, & duo viri cum eo, veneruntque ad mulierem nocte, & ait illi: Divina mibi in Pythone, & ſuſcito mibi quem dixero tibi. Et ait mulier ad eum: Ecce tu noſti, quanta fecerit Saul, & quomodo eraſerit Magos, & Hariolos de terra; quare ergo inſidiaris animæ, ut occidar? Juravit ei Saul in Domino, dicens: Vivit Dominus, quia non eveniet tibi quicquam mali propter banc rem. Dixitque*

ei

ei mulier: Quem ſuſcitabo tibi? Qui ait: Samuelem. Exclamavit voce magna, & dixit ad Saul: Quare impoſuiſti mihi? tu es enim Saul. Dixitque ei Rex: Noli timere. Quid vidiſti? Et ait mulier ad Saul: Deos vidi aſcendentes de terra. Dixitque ei: Qualis eſt forma ejus? Quæ ait: Vir ſenex aſcendit, & ipſe amictus eſt pallio. Et intellexit Saul, quod Samuel eſſet, & inclinavit ſe ſuper faciem ſuam in terra, & adoravit. Dixit autem Samuel ad Saul: Quare inquietaſti me, ut ſuſcitarer? Et ait Saul: Coarctor nimis, ſi quidem Philiſtiim pugnant adverſus me, & Deus receſſit a me, & exaudire me noluit, neque in manu Prophetarum, neque per ſomnia. Vocavi ergo te, ut oſtenderes mihi, quid faciam. Et ait Samuel: Quid interrogas me, cum Dominus receſſerit a te, & tranſierit ad æmulum tuum? faciet enim tibi Dominus, ſicut locutus eſt in manu mea, & ſcindet regnum tuum de manu tua, & dabit illud proximo tuo David: quia non obediſti voci Domini, neque feciſti iram furoris ejus in Amalech. Iccirco quod pateris, fecit tibi Dominus hodie. Ecce quomodo verbum *inquietare*, pro educere e quiete, vel ſuſcitare, uſurpat Scriptura. Quæ evocandi manes profeſſio, & ars, quam Necromantiam vocabant, apud Romanos, Hiſpanos, 1. Reg. 28.
& alias nationes erat frequentiſſima: ejuſque error tanto altius illorum animis inhæſerat, quanto major de admirabili ejuſdem Auctoris ſapientia concepta erat opinio, & exiſtimatio, Mercurium Triſmegiſtum fuiſse, Prudentius a his verbis cecinit: a *Lib.* 1. contra Symmacum.

Succeſſit Jovis imperio corruptior ætas:
Quæ docuit rigidos vitiis ſervire colonos,
Expertes furandi homines: hac imbuit arte
Mercurius Maja genitus: nunc magnus habetur
Ille Deus, cujus dedit experientia fures.
Nec non Theſſalicæ doctiſſimus ille magiæ,
Traditus extinctas ſumptæ moderamine virgæ
In lucem revocaſſe animas, Cocytia lethi,
Jura reſignaſſe, ſurſum revolantibus umbris.
Aſt alias damnaſſe neci, penituſque latenti
Immerſiſſe chao: facit hoc ad utrumque peritus
Ut fuerit, geminoque armarit crimine vitam.
Murmure nam magico tenues excire figuras,
Atque ſepulchrales ſcite incantare favillas,
Vita itidem ſpoliare alios, ars noxia novit.
Artificem ſcelerum ſimplex mirata vetaſtas
Supra hominem coluit, ſimulans per nubila ferri,
Aligeriſque leves pedibus tranſcurrere ventos.

Cum enim inter alios hujus ſuperſtitionis errores putarent, mortuorum animas circa tumulos, & corporum ſuorum reliquias oberrare (ut tradit Lactantius b) perſuaſi etiam erant, verborum quorundam virtute educi facile, adducique poſſe. De Appione ſcribit Plinius c manes Homeri evocaſſe, ut ſciret qua patria, quibuſve parentibus genitus eſſet; non tamen auſum fuiſse profiteri, quid ſibi reſpondiſset. De C. Vatinio Cicero d: *Et quoniam omnium rerum magnarum*, ait, *a Diis immortalibus principia ducuntur, volo, ut mihi reſpondeas. Tu qui te Pythagoricum ſoles dicere, & hominis doctiſſimi nomen tuis immanibus, & barbaris moribus prætendere; quæ te tanta pravitas mentis tenuerit, qui tantus furor, ut cum inaudita, & nefaria ſacra ſuſceperis, cum inferorum animas elicere, cum puerorum extis Deos manes mactare ſoleas; auſpicia, quibus hæc Urbs condita eſt, quibus omnis Reſpublica, atque Imperium tenentur, contempſeris.* De Canidiæ, & Saganæ veneficiis Horatius e.

b *Lib.* 2. Divinarum. *C.* 2.
c *L.* 30. C. 2.
d *Orat. in Vatinium.*
e L. 1. *Satyr.* 8.

Vidi egomet nigra ſuccinctam vadere palla
Canidiam pedibus nudis, paſſoque capillo,
Cum Sagana majore ululantem (pallor utraſque
Fecerat horrendas aſpectu) ſcalpere terram
Unguibus, & pullam divellere mordicus agnam
Cœperunt, cruor in foſſam confuſus: ut inde
Manes elicerent animas reſponſa daturas.
Lanea & effigies erat, altera cerea: major
Lanea, quæ pœnis compeſceret inferiorem:
Cerea ſuppliciter ſtabat, ſervilibus, utque
Jam peritura, modis: Hecaten vocat altera, ſævam
Altera Tiſiphonen. Serpentes, atque videres
Infernas errare canes; lunamque rubentem,
Ne foret his teſtis, poſt magna latere ſepulchra.

Hæc erat Canidia venefica Neapolitana.

De Apollonio Tyaneo Philoſtratus f commemorat, quod cum veniſſet ad ſepulchrum Achillis, obteſtatus eſt illius manes, ut ſibi antiquam illius imaginem demonſtrarent: tunc autem tumulus leviter intremuit, mox juvenis quidam apparuit, primo ſtatura cubitorum quinque, paullo poſt duodecim, pulchrior quam dici poſſit; interrogavit autem quædam frivola; videns autem adoleſcentem nimium laſcivientem, cognovit eum a dæmone occupatum eſse, compulitque dæmonem corpus ejus relinquere. De Nerone autem prodit g Suetonius, cum matris a ſe occiſæ ſpecie exagitaretur, verberibus furiarum, ac tædis ardentibus, illius manes educere, & exorare, facto per Magos ſacro, tentaſse. Quod & ætate poſteriori fieri conſueviſſe, colligi videtur ex Auguſtino h, dum nec certum ſibi eſſe tunc reſpon-

f *In Vita Apollonii.*
g *In Nerone, C.* 34.
h *In Reſpon. ad* 3. *Quæſt. Simplic. Lib.* 2.

ſpondit ad Simplicianum, an animæ defunctorum ſic evocatæ magicis carminibus ſuſcitari
poſſent; profundioremque, & perplexiorem eſſe inquiſitionem, quam a ſe tunc inveſtigari
poſſet; idque videtur etiam ſenſiſſe Lactantius, dum probans animæ immortalitatem contra
a Lib. 6. Div. Inſtit. C. 13. Gentes [a]: *Falſa eſt ergo*, ait, *Democriti, & Epicuri, & Dicæarchi de animæ diſſolu-
tione ſententia; qui profecto non auderent de interitu animarum, Mago aliquo præſente,
diſſerere; quod ſciret certis carminibus ciere ab inferis animas, & præbere ſe humanis ocu-
lis videndas, & loqui, & futura prædicere; & ſi auderent, re ipſa, & documentis præ-
ſentibus vincerentur*. Audacius multo Simon ille, ob excellentiam hujus artis *Magus* nun-
cupatus, qui evocare manes, ſuſcitare mortuos, & alia mira efficere ſe poſſe Divina virtu-
te, jactitabat. Cujus hæretici ſectatores, adeo ſe extollebant, ut non ſimplicium tantum
hominum, ſed & Sanctorum, & Prophetarum animas ſe educere poſſe gloriarentur, ut Au-
b Lib. De anima, C. 57. ctor eſt Tertullianus [b], a quo illi graviſſime refutantur: *Sic & illa*, ait, *alia ſpecie ma-
giæ, quæ jam quieſcentes animas evellere ab inferis creditur, & conſpectui exhibere, non
alia fallaciæ vis eſt operatior plane, quia & phantaſma præſtatur, quia & corpus adfin-
gitur; nec magnum illi exteriores oculos circumſcribere, cui interiorem mentis aciem ex-
cæcare perfacile eſt. Corpora denique videbantur Pharaoni, & Ægyptiis magicarum vir-
Exod. 7. garum dracones; ſed Moſis veritas mendacium devoravit. Multa utique & adverſus
Apoſtolos Simon dedit, & Elimas magi; ſed plaga cæcitatis de præſtigiis non fuit; quid
Actor. 13. novi æmulati veritatis ab ſpiritu immundo. Ecce hodie ejuſdem Simonis hæretices, tanta
præſumptio artis extollit, ut etiam Prophetarum animas ab inferis movere ſe ſpondeant,
& credo, quia mendacio poſſunt; nec enim Pythonico tunc ſpiritui minus licuit animam
1. Reg. 28. Samuelis effingere, poſt Deum, mortuos conſulente Saule. Abſit alioquin, ut animam
cujuslibet Sancti, ne dum Prophetæ, a dæmonio credamus extractam; edocti quod ipſe
2. Cor. 11. Satanas transfiguretur in Angelum lucis, ne dum in hominem lucis, etiam Deum ſe aſſe-
2. Theſ. 2. veraturus, ſignaque portentoſiora editurus, ad evertendos (ſi fieri poſſit) electos dubi-
tavit, ſi forte tunc Prophetam ſe Dei aſſeverare, & utique Sauli, in quo jam ipſe mora-
Matth. 24. batur, ne putes alium fuiſſe, qui phantaſma adminiſtrabat, alium, qui commendabat;
ſed eundem ſpiritum, & in pſeudoprophetide, & in apoſtata facile mentiri, quod fecerat
credi, per quem Saulis theſaurus illic erat, ubi & cor ipſius, ubi ſcilicet Deus non erat,
1. Reg. 28. & ideo per quem viſurum ſe credidit, vidit, quia per quem vidit, & credidit: ſi & de
nocturnis imaginibus opponitur, ſæpe non fruſtrari mortuos viſos: nam & Naſamones
Matth. 5. propria oracula apud parentum ſepulchra manſitando captare, ut Heraclides ſcribit, vel
Nymphodorus, vel Herodotus; & Celtas apud virorum fortium buſta eadem de cauſſa ab-
noctare, ut Nicander adfirmat: non magis mortuos vere patimur in ſomnis, quam vivos;
ſed eadem ratione mortuos, qua & vivos: ac ſomnia, quæ videntur, vera ſunt. Non
enim videntur, quia vera ſunt, ſed quia adimplentur: fides ſomniorum de effectu, non
de conſpectu renunciatur. Nulli autem animæ omnino inferos patere, ſatis Dominus in ar-
gumento illo pauperis requieſcentis, & divitis ingemiſcentis ex perſona Abrahæ ſanxit;
non poſſe relegari renunciatorem diſpoſitionis infernæ; quod vel tunc licere potuiſſet; ut
Moyſi, & Prophetis crederetur; ſed & ſi quaſdam revocavit in corpora Dei virtus in do-
cumenta juris ſui; non iccirco communicabitur fidei, & audaciæ Magorum, & fallaciæ
ſomniorum, & licentiæ Poetarum. Atqui in reſurrectionis exemplis, cum Dei virtus, ſive
per Prophetas, ſive per Chriſtum, ſive per Apoſtolos in corpora animas repræſentat, ſoli-
da, & contrectabili, & ſatiata veritate, præjudicatum eſt, hanc eſſe formam veritatis,
ut omnem mortuorum exhibitionem incorporalem præſtigias judices*. Hæc Tertullianus ad-
verſus Simonis Magi, & ejus ſectatorum præſtigias; qui non rudioribus tantum, ſed omni-
bus generaliter perſuadere contendebant, ſe animas Sanctorum, & Prophetarum e quiete,
qua fruebantur, educere poſſe. Quem errorem ab antiqua, & vana Gentium ſuperſtitione
hauſerunt; quas ſolitas Deorum, vel dæmonum potius manes evocare præſtigiis multis, Pli-
c L. 24. C. 17. nius [c] docet. Herba enim Aglaophoti illos evocaſſe manes, gemma Ananchitide, & aliis mul-
Idem Lib. 37. C. 11. tis, teſtatur. Quorum omnium impio errori, ne in Hiſpania invaleſceret, aditum inter-
cludere volentes ſanctiſſimi Hiſpaniæ Patres, prohibuerunt, accendi cereos, non in Eccleſiis,
Idem Lib. 28. C. 8. ut nonnulli parum recte ſcripſerunt (quia de luminaribus Eccleſiæ ad celebranda Divina non
agunt, nec in Eccleſiis tunc ſepeliebantur mortui) ſed in cœmeteriis, in quibus Sanctorum,
& defunctorum corpora repoſita erant. In his ſolum incendi cereos ad inquietandos Sancto-
rum ſpiritus noluerunt; hoc enim, non ſignificant modo, ſed explicant, dum rationem
conſtitutionis addentes, ajunt: *Inquietandi enim Sanctorum ſpiritus non ſunt*. Fuit nam-
que uſitatum his Patribus, quod principaliter conſtituere volebant, ut breviori contextu
Canones conciperent, in vim rationis referre: quod diſertis hujus, & aliorum Canonum
verbis comprobabo; XXXVI. præſertim, in quo ajunt: *Placuit picturas in Eccleſia eſſe non
debere; ne quod colitur, & adoratur, in parietibus depingatur*. Non enim generaliter
ſacras omnes picturas placuit illis prohiberi, ſed eas ſolum, quæ coli, & adorari debent, ne
pingerentur in parietibus, ut in ejus Canonis interpretatione pluribus poſtea diſſeremus.
Cereos autem in omnibus Sacris adhiberi, & in his, quæ ad eliciendas mortuorum animas
fieri conſueverant, notius eſt, quam ut a nobis fuſius debeat comprobari, ne tamen teſtes
d L. 28. C. 8. deſint, Plinium [d] adferam, qui de ſanguine Hyænæ loquens: *Eodem* (inquit) *tactis poſti-
bus ubicumque Magorum infeſtari artes, non elici Deos, nec colloqui, ſive lucernis, ſive
e L. 30. C. 2. pelvi, ſive aqua, ſive pila, ſive quo alio genere tententur*. Et poſtea loquens de magia [e]:
*Ut narravit Oſthanes, ſpecies ejus plures ſunt. Namque, & ex aqua, & ex ſphæris, &
ex aere, & ſtellis, & lucernis, ac pelvibus, ſecuribuſque, & multis aliis modis Divina
pro-*

promittit: præterea umbrarum, inferorumque colloquia. Poſteriori etiam ætate cereos accendere conſueviſſe Magos, ad exercendam eandem ſuperſtitionis vanitatem, ex Libris Honorii Necromantici, qui *Theſaurus Necromantiæ* appellabantur, quos ipſe legerat, tradit Eymericus a: neque ab eadem hodie ſuperſtitione deſtitiſſe, ſed eoſdem accendere ſolitos ad evocandos dæmones, ex ipſorummet confeſſione teſtatum facit b Franciſcus Pegna ad eundem Eymericum. *Per diem* autem ideo adjecerunt, ne cereos ad celebrandas nocturnas vigilias (quæ tunc erant frequentiſſimæ) ſuſtuliſſe viderentur, de quibus in Canone ſequenti. Et quia Sacrificia, quibus ad ſolicitandos Sanctorum, & defunctorum omnium ſpiritus abutebantur, ut tradit Suetonius c, per diem, non autem per noctem fieri ſolebant; nam poſt prandium non licebat ſine cauſſa neceſſaria celebrare, ut Auguſtinus d teſtatur: per noctem enim vigiliæ tantum, Pſalmorum cantus, ſacrorum Librorum lectiones, & interpretationes frequentabantur.

a 2. *P. director. Q.* 43.
b 3. *P. directorii Commentario* 16. *N.* 115.
c *In Nerone C.* 34.
d *Ep.* 118. *C.* 5.

Sanctorum autem nuncupatio olim Chriſtianis Fidelibus tribuebatur, ut Paullus ſcribit ad Corinthios: *Paullus*, ait, *Apoſtolus Jeſu Chriſti per voluntatem Dei, & Timotheus frater, Eccleſiæ Dei, quæ eſt Corinthi, cum omnibus Sanctis, qui ſunt in univerſa Achaja*. Et ad Philippenſes: *Paullus, & Timotheus ſervi Jeſu Chriſti, omnibus Sanctis in Chriſto Jeſu, qui ſunt Philippis, cum Epiſcopis, & Diaconibus*. Quare Sanctorum nomen pro Fidelibus Patres hujus Concilii uſurpaſſe intelligi poſſet; quaſi decernerent, quorumcumque Fidelium manes e quiete, qua fruebantur, educi non debere; quia in cœmeteriis juxta Sanctos Martyres, & Confeſsores ſolebant quondam Fideles ſepeliri. Illicitum enim ſemper putarunt Hiſpani in profanis Gentium ſepulchris recondi; nam ut vivorum, ſic & mortuorum Gentilium communicationem, ut neſariam Noſtros devitaſse, memorat D. Cyprianus e ad Clerum, & Plebem in Hiſpania conſiſtentes. De Martiale enim Epiſcopo Aſtoricenſi lapſo hæc ſcribit: *Martialis quoque præter Gentilium turpia, & lutulenta convivia, & collegia diu frequentata, & filios in eodem collegio exterarum Gentium more apud profana ſepulchra depoſitos, & alienigenis conſepultos, Actis etiam publice habitis, apud Procuratorem Ducenariorum, obtemperaſſe ſe idololatriæ, & Chriſtum negaſſe, conteſtatus ſit*. Ut hinc etiam obſervemus, quanta olim ab Hiſpanis in electione ſepulturæ, pietatis, & religionis cura ſit habita; adverſus gravem illorum hæreticorum errorem, & impietatem, qui nullam terræ ſacræ, aut profanæ in ſepulturis Chriſtianorum habendam rationem impudenter contendunt. Corporis enim quamquam nihil interſit, an humus illud ſacra, vel profana contegar, an feræ diripiant, an maria conſumant, an flamma ſubducat (cum cadaveribus omnis ſepultura, ſi ſentiunt, pœna ſit; ſi non ſentiunt, ipſa conficiendi celeritate medicina) ſpiritus tamen, & æternitatis ſi ratio habenda eſt, ſi pietatis Fidelium non negligenda cura, ſi ſuffragiorum Eccleſiæ jura non deſpicienda, ſi totius tandem Religionis arcana non contemnenda, & conculcanda; magni intereſſe, non in profanis Gentium, ſed in locis Chriſtianorum ſacris ſepeliri, ad quæ Fideles conveniant, orationes, & preces ſupplices Deo porrecturi, niſi inſanus, aut hæreticos, non negaverit. Quinimmo Eccleſiæ, & Fidelium ſuffragiis omiſſis, curam ſepulturæ, & funerum a Catholicis Fidelibus, quibus tanquam organis, & vaſis ad omnia bona opera Spiritus Sanctus eſt uſus, ſpernendam non eſſe, ipſius humanæ naturæ, & gratiæ Divinæ conſideratio ſuadet, ut ſapienter, & pie docuit Auguſtinus f: *Nec ideo tamen contemnenda, & abjicienda ſunt corpora defunctorum*, ait, *maximeque juſtorum, atque Fidelium, quibus tanquam organis, & vaſis ad omnia bona opera Sanctus uſus eſt Spiritus; ſi enim paterna veſtis, & annulus, ac ſi quid hujuſmodi, tanto carius eſt poſteris, quanto erga parentes major affectus; nullo modo ipſa ſpernenda ſunt corpora, quæ utique multo familiarius, atque conjunctius, quam quælibet indumenta geſtamus. Hæc enim non ad ornamentum, vel adjutorium, quod adhibetur extrinſecus; ſed ad ipſam naturam hominis pertinet. Unde & antiquorum juſtorum funera officioſa pietate curata ſunt, & exequiæ celebratæ, & ſepultura proviſa; ipſique, dum viverent, de ſepeliendis, vel etiam transferendis ſuis corporibus filiis mandaverunt; & Tobias ſepeliendo mortuos Deum promeruiſſe, teſte Angelo, commendatur; ipſe quoque Dominus die tertio reſurrecturus, religioſæ mulieris bonum opus prædicat, prædicandumque commendat, quod unguentum pretioſum ſuper membra ejus effuderit, atque hoc ad eum ſepeliendum fecerit; & laudabiliter commemorantur in Evangelio, qui Corpus ejus de cruce acceptum, diligenter, atque honorifice tegendum, ſepeliendumque curarunt. Verum iſtæ auctoritates non hoc admonent, quod inſit ullus cadaveribus ſenſus; ſed ad Dei providentiam, cui placent etiam talia pietatis officia, ad corpora quoque mortuorum pertinere ſignificant, propter Fidem reſurrectionis aſtruendam; ubi & illud ſalubriter diſcitur, quanta poſſit eſſe remuneratio pro eleemoſynis, quas viventibus, & ſentientibus exhibemus, ſi neque hoc apud Deum perit, quod exanimis hominum membris, officii, diligentiæque perſolvitur &c.* Probabilius tamen eſt, nomen *Sanctorum* hos Patres Martyribus, & Confeſſoribus accommodaſſe; quorum animas ut beatiores, & æterna felicitate gaudentes, ſe inquietare, & educere poſſe ad futurarum rerum prænotionem gloriabantur ineptiſſime Simoniani, impio, & ſuperſtitioſo Gentium errore; cui occurrere Hiſpanos Epiſcopos præſenti hoc Decreto voluiſse, lubens repeto.

1. *Corinth.* 1.
Ad Philip. 1.
e *Epiſt.* 68. Semper in Hiſpania ſepulturæ ſacræ a Fidelibus maximam curam.
f *L.* 1. *De Civ. Dei*, *C.* 13.
Tob. 2. & 12.
Joann. 19.

Hodie autem tantum abeſt, ut hujus Decreti ſententia erroris cenſura notari poſſit; ut nihil pietati, Religioni, & communi Sancti Senatus Inquiſitorum praxi ſit magis conſentaneum; a quibus omnes Magos, Necromanticos, Aſtrologos, vel quovis alio nomine nuncupatos, qui acceitis mortuorum, vel dæmonum potius, manibus, rerum naturalium ocultarum, vel ſupernaturalium cauſsas curioſe, aut ſuperſtitioſe potius exquirunt, velut ha-

hæreticos puniri ſcimus ; quod præter alia, recenti Joannis XXII. Conſtitutione (quam *Extravagantem* vocant) Eymericus [a] comprobat.

a 2. P. directorii, Q. 43. & 3. P. N. 215.

COMMENTARII NOVI.

ABſit, ut intelligas de Divorum ſpiritibus, qui Deo fruuntur; qui cum non magis per diem inquietentur cereis accenſis, quam per noctem, quin potius de cultu Eccleſiæ lætentur, ridiculum eſt, ut de illis Canonem hunc intelligamus. *Sanctorum* quippe nomine accipiendi ſunt Fideles, quorum ſpiritus (dum orationis cauſſa ad Eccleſiam veniunt) inquietantur frequentia, & cura immodica cereorum ardentium. Sic Pſalmo 47. credentium Eccleſia appellatur *Eccleſia Sanctorum*. Sic Paullus ad Epheſios Cap. 4. ait: *Ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos &c. ad conſummationem Sanctorum*, ideſt Fidelium; & Cap. 6. jubet orare pro Sanctis. Et ad Philipp. 1. ſcribit: *Omnibus Sanctis, qui ſunt Philippis*. Et 1. Cor. 7. *Sanctificatus eſt enim vir infidelis per mulierem fidelem*. Sic Petrus omnibus Fidelibus ſcribit Epiſt. 1. *Vos autem genus electum, regale Sacerdotium, gens ſancta &c.* Sic Judas in Canonica deprecans *ſupercertari ſemel traditæ Sanctis fidei*. Sed dices, cur modo Eccleſia cereos per diem accendi probat? Nam non defuere, qui candelarum uſum improbent, teſtimonio hujus Concilii ducti, & Lactantii Lib. 6. Cap. 2. Hæreticus Vigilantius dolens, hunc honorem Martyrum Reliquiis exhiberi, calumniabatur gentilitium ritum introductum in Eccleſias, ut fulgente ſole moles cereorum accenderetur. Huic objectioni his verbis reſpondet D. Hieronymus: *Cereos autem non clara luce accendimus, ſicut fruſtra calumniaris, ſed ut noctis tenebras hoc ſolatio comparemus, & vigilemus ad lumen, ne cæci tecum dormiamus in tenebris. Quod ſi aliqui propter imperitiam, & ſimplicitatem ſæcularium hominum, vel certe religioſarum feminarum (de quibus vere poſſumus dicere: Confiteor, zelum Dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam) hoc pro honore Martyrum faciunt, quid inde perdis? Cauſſabantur quondam Apoſtoli, quod periret unguentum, ſed Domini voce correpti ſunt. Nec enim Chriſtus unguento indigebat, nec Martyres lumine cereorum, & tamen illa mulier in honorem Chriſti non fecit, devotioque mentis ejus recipitur, & quicumque accendunt cereos, ſecundum fidem ſuam habent mercedem, &c.* Et poſt pauca: *Et abſque Martyrum Reliquiis per totas Orientis Eccleſias, quando legendum eſt Evangelium, accenduntur luminaria jam ſole rutilante; non utique ad fugandas tenebras, ſed ad ſignum lætitiæ demonſtrandum*. Idem in Epiſt. ad Riparium. Ut ergo Fideles errorem Vigilantii adverſus cultum Martyrum deteſtarentur, & aliorum hæreticorum, cereos per diem accendere conſueverunt, non ſolum in Cœmeteriis, verum in Eccleſiis; quamvis id Hieronymi ætate non erat ubique receptum. Lactantius arguit eos, qui Deo hac mente offerrent lumen, quaſi Deus egeat lumine. Concilium vero hoc Eliberitanum agit de neophytis, qui more gentilium lucernas publice accendebant, non vero de iis, qui ad cultum, & gloriam Dei lucernas, & cereos publice accendunt. LOAISA.

Ita hunc Canonem in ſuis Notis Garſias Loaiſa hic interpretatur, eſtque ejus interpretatio, vel ex hoc maxime probabilis, quod Beatorum animæ, ſive in Cælo, ſive in Purgatorio ſint, nihilominus cereis perturbari poſſint. Neque enim veriſimile eſt, Patres illius Concilii tam craſſa ignorantia laboraſſe, ut ſanctas animas noſtris actibus perturbari exiſtimarent. Probabile igitur eſt quod Garſias inquit, Canonem hunc de ſpirtibus Fidelium adhuc viventium intelligendum eſſe, quorum ſpiritus, ſeu mentes hac cæremonia eo tempore perturbabantur, & ſcandalum patiebantur propter quendam ſubreptitium ritus ſuperſtitioſi, & gentilis abuſum (nam Gentiles ad ſepulchra defunctorum faces accendere ſolitos eſſe, teſtatur Sueton. in *Tiberio*, Cap. 98.) aut certe propterea ſcandalo inquietabantur, quod animas Martyrum cereis accenſis juvari putantes, in errorem inducerentur. Verior tamen, & probabilior eſt interpretatio Baronii anno Chriſti xxxiv. num. 312. ubi per *Sanctorum ſpiritus*, mortuorum animas intelligit, quæ quidem non proprie, ſed metaphorice dumtaxat perturbari, & inquietari dicuntur, quod valde diſpliceant ipſi ritus ſuperſtitioſi, quos a quibuſdam in ſui honorem, aut utilitatem vanam fieri, & exerceri cognoſcunt, vel quod carminibus magicis, aliiſve ſuperſtitionibus adhibitis, animas ſuas ritu gentilitio advocari, ſolicitari, & inquietari doleant. Gentiles defunctorum animas accenſis facibus, & incantationibus advocari, &, ut illi loquuntur, ſolicitare, ac inquietare conſueviſſe, conſtat ex Plin. Lib. 18. Cap. 2. ubi hæc ait: *Cur ad mentionem defunctorum teſtamur memoriam eorum a nobis non ſolicitari?* Quæ de ritu, & errore Gentilium in Sanctorum defunctorum invocationem, ſuperſtitioſa facum accenſio, ad animas defunctorum ſolicitandas in Eccleſiam irrepſerat, a Patribus Concilii recte eſt prohibita. Et ſicut 1. Reg. Cap. 28. anima Samuelis hujuſmodi ſuperſtitionibus evocata, & inquietata dixit: *Quare inquietaſti me, ut ſuſcitarer?* ita Patres hujus Concilii loquuti ſunt; qui ne animæ Sanctorum inquietentur, ſuperſtitioſam cereorum accenſionem prohibuerunt. Ita Baronius prædicto loco, quem ſequitur Suarez, Tom. 5. Diſp. addens ibidem, certum eſſe, ſuperſtitione, omnique illius occaſione, ac periculo ceſſante, cæremoniam hanc non malam, ſed potius honeſtam, & religioſam eſſe, utpote quæ ad divinum amorem, ad Fidelium animos in ſpem gloriæ, & æternæ vitæ futuræ excitandos, ordinatur. Qua de re late, & copioſe Hieronym. Epiſt. ad Ripar. & Lib. contra Vigilantium. Sicut igitur luxurioſe apud ſepulchra Martyrum convivari, teſte Auguſt. Lib. 1. *De morib. Eccleſ* Cap. 34. malum eſt, & reprehenſione dignum; contra vero moderate, religioſe, & recta fide, & intentione, ibidem

cum

Digitized by Google

eum Fidelibus elbum ſumere, eodem Auguſtino teſtante Lib. 8. *De civitate Dei*, Cap. 27. honeſtum eſt: ita cereos apud ſepulchra Martyrum citra omnem ſuperſtitionem accendere, non modo licitum, ſed & pium eſt, ac religioſum. BINIUS.

Hic Canon, illius Concilii difficillimus, ſane crucem fixit Interpretibus, vix ut, aut ne vix quidem, explicari, evolvique poſſit; quo factum eſt, ut perridiculas, & valde abſurdas explicationes Interpretes excogitarint. Ideoque mihi magnopere metuendum, né mea deterior ſententia exiſtimetur. Id autem omnino ſtatuendum eſt, quod refelli a quoquam non poſſit, Chriſtinos priſcis temporibus in cœmeteriis verſari, & commorari ſolitos: ibique dies noctesque præconiis perſolvendis tranſigere, Canone qui ſequitur id comprobante: adeoque rejici non poſse quod dicimus, ob eam maxime cauſsam, quod tam multa, tamque inſignia ederentur miracula, Deo id confirmante, quod ibi Reliquiæ Sanctorum in illis cœmeteriis ſub Altaribus conquieſcerent. Ego autem facile adducor, ut credam, Concilii illius Patres opinionem, mentemque Tertull. D. Cypriani, & eorum qui ea ætate florerent, ſequutos, qui animas Martyrum ſub Altaribus hærere, & habitare, ibique dum eorum mortem Deus ulciſceretur, exſpectare ſenſerunt; atque adeo verba illa Cap. 6. Apocalypſeos ad verbum tueri, ac recipere. D. Cyprianus de lapſis: *Sub Aro Dei animæ occiſorum Martyrum clamant magna voce dicentes: Quouſque Domine ſanctus, & verus non judicas, & vindicas ſanguinem noſtrum de iis, qui in terris inhabitant? & requieſcere, ac patientiam adhuc tenere jubentur, & quemquam poſſe aliquis exiſtimat remittendis paſſim, donandiſque peccatis bonum fieri contra judicem velle, aut priuſquam vindicetur ipſe, alios poſſe defendere*. Quibus credere videtur Martyrum animas ſub Aris quieſcere. Idem de bono patientiæ: *Unde etiam clamantes Martyres, & ad vindictam ſuam dolore erumpente properantes, exſpectare adhuc jubentur, & temporibus conſummandis, implendiſque Martyribus præbere patientiam. Et cum operuiſſet*, inquit, *Agnus quintum ſigillum, vidi ſub Ara Dei animas occiſorum propter verbum Dei, & Martyrium ſuum, & clamaverunt voce magna, dicentes*. Immo ad Quirinum L. 3. *Et cum aperuiſſem quintum ſignum, vidi ſub Ara Dei animas occiſorum propter verbum Dei, & Martyrium ſuum*. Tertull. *De reſurrect. carnis*, C. 25. *Etiam in Apocalypſi Joannis ordo temporum ſternitur, quem Martyrum quoque animæ ſub Altari ultionem, & judicium flagitantes ſuſtinere didicerunt; ut prius & orbis de pateris Angelorum plagas ſuas ebibat, & proſtituta illa Civitas a decem Regibus dignos exitus referat, & beſtia Antichriſtus cum ſuo pſeudopropheta certamen Eccleſiæ Dei inferat, atque ita diabolo in abyſſum interim relegato, primæ reſurrectionis prærogativa de ſoliis ordinetur, dehinc & igne data, univerſalis reſurrectionis cenſura de Libris judicetur*. Idem, *De anima*. Cap. 8. *Sol enim corpus, ſiquidem ignis; ſed quod aquila confiteatur, neget noctua; non*

tamen præjudicans aquilæ; tantundem & animæ corpus inviſibile, carni ſi forte, ſpiritui vere viſibile: ſic Joannes in ſpiritu Dei factus, animas Martyrum conſpicit. Idem *adverſus Gnoſticos*, Cap. 11. *Sed & interim ſub Altari Martyrum animæ placidum quieſcunt, & fiducia ultionis candidam claritatis uſurpant, donec & alii conſortium illarum gloriæ impleant*. Quoniam autem cereis ardentibus, igni, fumigationibus, ſpiritus divexati experientia ipſa animadverterent, atque in eos magnam virtutem habere vim ignis; haud ſcio, an illi Patres vetuerint admoveri cereos ardentes, ne animæ Sanctorum, quæ ſub Altari permanerent, admoto igne inquietarentur: non alia mihi explicatio occurrit, quæ poteſt vel inde refelli, quod huic Concilio errorem affingat. Sed huic objectioni reſpondetur in Concilio totius Africæ, Numidiæ, Mauritaniæ, Patres decreviſſe, hæreticos eſſe rebaptizandos.

Quid in hunc Canonem ſcripſerit Mendoza, mihi non eſt compertum, ſed Garſiæ interpretatio poteſt admitti. Sanctorum quippe nomine accipiendi ſunt Fideles, quorum ſpiritus, dum orationis agendæ cauſa ipſi ad Eccleſiam adveniunt, inquietantur frequentia, & cura immodica cereorum ardentium. ALBASPINÆUS.

Canon iſte merito crucem fixit Interpretibus, tum ob prohibitionem, tum ob prohibitionis rationem. Prohibitio adverſari videtur generali totius Eccleſiæ, præcipue Hiſpaniæ uſui accendendi cereos ad ſepulchra Martyrum, vel Fidelium defunctorum: mos tot Eccleſiæ Legibus commendatus, quarum nuſquam finis eſſet, ſi ſingulas referre vellem. Prætereo auctoritates hic congeſtas a Mendoza, & Loaiſa, ut de monumentis quorumvis defunctorum agam, expendo magni Athanaſii elegantem Orationem, quam de iis, qui e vita diſceſſerunt, edidit, referente Damaſceno his verbis, in Oratione de Fidelibus defunctis: *Etiamſi in aere collocatus ſit ille, qui cum pietate diem vitæ extremum egit, tamen implorata Chriſti Dei ope, oleum, ac ceram ad ipſius ſepulchrum accendere ne recuſes*. Grata enim, & accepta hæc Deo ſunt, ingenſque ab eo præmium referunt. Oleum enim, ac cera holocauſti inſtar ſunt; incruentum autem Sacrificium Deum placat; beneficentia denique erga pauperes bonæ omnis remunerationis incrementum eſt. Hunc morem miraculo Divinitus comprobatum legimus apud Gregorium Turonenſem, *De gloria Confeſſ*. Cap. 104. dum agens de tranſitu Pelagiæ Matronæ B. Aredi Abbatis matris, ait: *Cum poſtquam ſepulta eſſet, poſuiſſent cereum ad caput ejus, dicentes: parum nobis eſt ceræ, & jam nox prolixior habetur; quum ad matutinam conſurgimus, tunc accendatur cereus iſte, & clauſo oſtio abiiſſent; expleto ſomno, ingreſſos Baſilicam, inveniſſe cereum ardentem, quem extinctum reliquerant*. De cereis etiam ad Martyrum tumulos accenſis, celebris eſt locus S. Paulini in Natali 3. S. Felicis Tom. 5. Biblioth. veterum Patrum.

Nāque tuo meritū in gremio ſacravit honorē,
Ducit odorifero pia conditus oſſa ſepulchro;

 Au-

Aurea nunc niveis ornantur limina velis,
Clara coronantur denſis Altaria lychnis,
Limina ceratis adolentur odora papyris.
Nocte, dieque micant, ſic nox, ſplendorque diei
Fulget; & ipſa die Cæleſti illuſtris honore,
Plus micat innumeris lux exornata lucernis.

Et lampadum, cereorumque uſum in Eccleſia ſemper inoleviſſe, tam in Divinis Officiis, quam in funeribus, probant Baronius anno xxxiv. Num. 311. & lviii. N. 70 & anno cccxiii. N. 2. Ayala, *De Eccleſ. tradit.* fol. 222 Savarus ad Sidon Lib. 5. Epiſtola xvii. Quare in antiquis cœmeteriis Chriſtianorum paſſim lucernas repertas fuiſſe, refert Spondanus, *De cœmeteriis ſacris*, Parte 3. Lib. 1. Cap. 20. Sed profecto major difficultas hæret in prohibitionis ratione his verbis expreſſa: *Inquietandi enim ſpiritus Sanctorum non ſunt*. Quo enim modo inquietari poſſunt ſpiritus Fidelium defunctorum, ſive ſint in Cælo, ſive ſint in Purgatorio? ubique enim illi propter poſſeſſionem, iſti propter ſpem ſumma gaudent pace, agnoſcentes ſe in amicitia, & gratia Dei eſſe. Agnoverunt difficultatem hujus Canonis jam plures Catholici Scriptores. Baronius anno xxxiv. Num. 312. exiſtimat, PP. in præſenti vetuiſſe non ſimplicem luminum accenſionem, quæ ad ſignificandum animas vivere, & ſuo tempore etiam corpora reſurrectura, & Chriſtianos defunctos eſſe filios lucis, non tenebrarum, ſed illam, quæ fiebat ex ſuperſtitione Gentilium, ad evocandas per incantamenta, & carmina Magica defunctorum animas, ut apud Lucanum Erichtho Maga rogatu Pompeji animam militis nuper occiſi in corpus revocavit, non ſine lumine, carmine facto, ut eventum belli cognoſceret.

Quando
Aſpicit adſtantem projecti corporis umbram,
Exanimes artus, inviſaque clauſtra timentem
Carceris antiqui; pavet ire in pectus apertum,
Viſceraque, & ruptas lethali vulnere fibras.
Ah miſer, extremum cui mortis munus iniquæ
Eripitur, non poſſe mori!

Virgilius Lib. 3. Æneid.

Manuque vocabat
Hectoreum ad tumulum.

Seneca Trag. in *Octav.* verſu 270.

Renovare luctus parce cum fletu, pios
Manes parentis neve ſollicita tuæ.

Qua necromantiæ magia uſi fuerunt Ulyſſes apud Homerum in Odyſſæa, Canidia, & Sagana apud Horatium 1. Satyra 8. Tireſias apud Senecam in Oedipo, & Statium Theb. 4. Scipio apud Silium Lib. 13. apud Flaccum in Argon. Æſon.; apud Dionem in Caracalla; apud alios alii. Baronii interpretationem ſequuntur Mendoza, & Binius in præſenti. Seraphinus Freytas, *De ſolicit.* Quæſt. 1. Numero 17. Spondanus, *De cœmeteriis*, dicto Cap. 20. Nicolaus Le-maiſtre, *De Juribus Eccleſiaſticis*, Lib. 1. Cap. 16. D. Sancius de Avila Epiſcopus Gien. Lib. 3. *De venerat. Reliq.* Cap. 2. Num. 4. Bivarius in Notis ad Flavium Dextrum, anno cccxi. Duvalius, *De quatuor Noviſſimis*, Quæſt. 1. Artic. 9. pag. 593. Sed eam impugnarunt Pat. Vazquez 3. Par. Diſp. 112. Cap. 7. Num. 5. Baſilius Legion. Quæſt. 2. Scholaſt. Cap. 1. tum ex eo quia illa manium magica evocatio nocturno tempore potius, quam diurno, fiebat; unde non erat ratio, quare ſignanter per diem cereos accendi Patres prohibuerent; tum quia magicis his incantationibus animæ inquietari non poſſunt, etiam ſi in phantaſmate ope dæmonis appareant. Unde Samuelis anima, juxta communem ſententiam, non vere mota fuit de loco ſuo, ſed in phantaſmate, ut ex D. Auguſt. Lib. 2. *De ſimplic.* Quæſt. 3. in 2. ſolut. tradit. D. Thomas 2. 2. Quæſt. 95. Artic. 4. ad ſecund. & Par. 1. Quæſt. 89. Art. 8. ad ſecund. ex Iſidoro Lib. 8. *De etymolog.* Cap. 9. Tertulliano Lib. *De anima*, Cap. 57. Cyrillo Alex. Lib. 1. *De adorat. in ſpiritu*. Anaſtaſ. Nicænoque 37. in ſcript. Juſtino Quæſt. 57. ad Gentes, Auctore, *De mirab. Sacræ Scripturæ*, Lib. 2. Cap. 2. & Lib. *De veteri Teſtamento*, Quæſt. 27. Baſilio 8. Cap. in Iſaiam, Eucherio, Beda, Saliſberg. Lib. 2. *De nugit curial.* Cap. 27. Quare omiſſa hac interpretatione Vazquez ubi ſupra, Bellarminus Lib. 2. de Pur. Cap. 19. in fine, Suarez Tom. 1. in 3. Par. Diſp. 55. Sect. 1. Azor. Tom. 1. *Inſtit.* Lib. 9. Cap. 8. Quæſt. 3. perdoctus P. Gabriel Henao in *Empyr.* Tomo 1. Lib. 6. Exercit. 21. Sect. 14. Num. 112. docuerunt PP. prohibuiſſe, cereos in cœmeteriis incendi, ritu videlicet, & more Gentilium, qui putabant, defunctorum corpora in tenebris ſepulcrorum incluſa juvari luminibus accenſis, quibus ibi illuſtrabantur. Qui cultus, cum eſſet Deo ingratus, utpote ſuperſtitioſus, ſanctis animabus diſplicebat, quæ diſplicentia inquietudo quædam dici poteſt, ſicut apud D. Paulum ad Epheſos, Cap. 4. verſu 7. dicitur, Spiritum Sanctum peccatis noſtris contriſtari, quia illi diſplicent; & apud D. Ambroſium, Lib. 2. Epiſtola 8. legitur, non debere mœſtificari lacrymis animam ſororis defuncti. Sed hanc interpretationem refellit Hurtado, *De vero martyrio*, Reſol. 34. Digreſſ. 1. Sect. 6. qui ſuppreſſo nomine amplectitur ultimam Mendozæ interpretationem, dum docet, Sanctorum nomen in præſenti, nec ad Sanctos vita felici defunctos, nec ad Fideles in pace quieſcentes eſſe referendum; ſed ad Epiſcopos, Presbyteros, & reliquos Eccleſiæ Miniſtros, quorum animos in Eccleſia nimia cereorum ardentium multitudine impediri, & inquietari, & per ingreſſum, & egreſſum nimium aliorum, qui ad accendenda luminaria egrediebantur, vel regrediebantur, diverti facile poterant. Unde per diem prohiberi cereos in cœmeteriis incendi, ut non inquietentur ſpiritus miniſtrantium in Eccleſia. Huic interpretationi etiam conſentit Barboſa Lib. 3. Not. 103. Dub. 2. Num. 96. ſed utinam ita facile eſſet veram aſſignare, ac iſtam refellere; nam etſi admittamus, *per diem* tantum intelligi eam diei partem, quæ in celebrandis Divinis Officiis abſumebatur; conſtat tunc omnes Fideles juxta gradum proprium intra Eccleſiam fuiſſe, nec ante benedictionem Sacerdotis ab ea exire licere, Cap. *Miſſas, De conſecratione*, Diſt. 2. Unde nulla ex cereorum accenſione turbatio in Eccleſia timeri poterat.

Subjungamus jam, quæ noſtri Salmantini

Præ-

Præceptores pro hujus Canonis expoſitione noviter, & erudite escogitarunt. Baſilius Legionen. *Variar. Diſp.* Quæſt. 2. Scholaſt. tantum tranſcripſit Mendozam, ejuſque ſecundæ interpretationi libentec ſubſcripſit. D. Joſeph de Retes Academiæ noſtræ oraculum, quem nil fugit, aut quæ fuerunt, aut quæ ſunt, Lib. 8. *Opuſcul.* Cap. 27. ſupponit etiam estra magiam conſuevilſe Gentiles, licet non abſque Idolorum ſuorum ſuperſtitione, non ſolum inferiis, ac parentalibus faces, ac lucernas accendere, Ovidius Libro 2. *Faſtor.* Suetonius in *Octav.* Cap. 98. Verum etiam continuo accenſas in ipſis ſupulchris retinere, L. *Mævia*, 44. ff. *De manumiſſ. teſtam.* quam illuſtrarunt Fornerius Lib. 3. *Rerum quotid.* Cap. 59. J. Guther. Lib. 2. *De jur. man.* Cap. 32. Vvolphang. Lazius Lib. 3. *De Rep. Rom.* Cap. 18. Marcus Zuerius, *Quæſtion. Roman.* Quæſt. 11. Præter lucernas illas, quas intra ipſa monumenta una cum corporibus ſepelire moris fuit, quæ in omnibus fere ſepulchris, quæ Romæ aperta fuerunt, reperiebantur, ut ex Tomo 2. *Romæ ſubterraneæ* conſtat, & notarunt Gutherus, & Lazius, ubi ſupra. Supponit etiam eximius Vir, defunctorum animas circa corporum ſuorum reliquias, & tumulos oberrare, Gentiles exiſtimaſſe, quod & late probat Spondanus Lib. 1. *De cæmeteriis*, Parte 3. Cap. 15. ideoque ſepulchra ipſa luminibus illuſtraſſe, floribuſque ornaſſe, ut etiam probat Tamayus a Salazar Tom. 2. *Martyrolog.* die 17. Martii. Quibus obſervatis, ita præſentis Canonis interpretationem aggreditur. Superſtitionem hanc, ut ego exiſtimo, voluerunt esterminare Patres Concilii Illiberritani, Canone XXXIV. prohibentes, cereos in cœmeteriis incendi, ideſt, ad ſepulchra Fidelium; nihil tamen detrahentes de Eccleſiæ veteri Inſtituto, quoad Martyrum ſepulchra. Sed hic Canon difficilis habitus eſt, quia ex ſcriptorum incuria menda levis irrepſit in eum, & quod pejus eſt, tranſpoſitus eſt, & ante præcedentem ſequens apponi debet, niſi me vehementer fallit conjectura, ut qui nunc eſt Canon XXXV. ſit XXXIV. & ſic legendum:

34. *Ne feminæ in cæmeteriis pervigilent.*

Placuit prohiberi, ne feminæ in cæmeteriis pervigilent, eo quod ſæpe ſub obtentu orationis ſcelera latenter committant.

35. *Ne cerei in cæmeteriis incendantur.*

Cereos per diem (lego *perinde*) *placuit in cæmeteriis non incendi; inquietandi enim Sanctorum ſpiritus non ſunt. Qui hæc non obſervaverint, arceantur ab Eccleſiæ communione.* Si notas ad grave ſcelus non infligi ullam pœnam in primo horum Canonum, & in poſtremo de una tantum ſanctione dici, *qui hæc non obſervaverint*; non dubito, quin rectam agnoſcas noſtram tranſmutationem. Hæc enim ſanctio reſpicit procul dubio utramque prohibitionem de pervigiliis non faciendis, & de cereis non accendendis. Deinde quod repoſui, *perinde*, loco illorum verborum, *per diem*, habet rationem. Quia in titulo Canonis, ubi ejus materia ſummatur, nihil de die dicitur, nec de diurnis lucernis, aut cereis agitur. Ergo ſuperfluunt in textu *per diem* verba; quare cum conſequenter tranſeat ſecundus Canon, recte dicitur, *Cereos perinde &c.* Supereſt, ut explicem verba illa, *inquietandi enim Sanctorum ſpiritus non ſunt*. Spiritus Sanctorum, ideſt, quorumcumque Fidelium, ut esponunt duo ſummates Viri, Loaiſa, & Mendoza. Senſus ergo ex noſtro idiotiſmo patet: inquietandi non ſunt, ideſt, non inquietabuntur ſpiritus defunctorum, quamvis cerei ad eorum ſepulchra non accendantur; hoc enim Gentiles metuebant.

Sed hunc Interpretandi modum ægre tulit P. Gabriel Henao, *De Sacrificio Miſſæ*. Tom. 3. Diſp. 28. Sect. 45. Num. 753. quia in Sacris Eccleſiæ Canonibus, non ut in Apulejo, Plinio, aut Modeſtino, hujuſmodi criticæ emendationes admittuntur; & ſi hæc mutatio dictionis *per diem* in *perinde* admittatur, alius etiam emendabit *Sanctorum* vocem in *ſatellitum*, & leget *hoc* pro *hæc*; miror certe, Virum apprime doctum, & in Conciliis verſatiſſimum ita ægre ferre ingenioſum, nec violentum mendum, cum apud literatiſſimos Viros hujuſmodi mutationes, & emendationes Canonum legamus, & libenti animo amplectamur, ut apud Fileſacum, Loaiſam, Balſamonem, Zonaram, & Juſtellum, qui plures feliciter, & ingenioſe Canonum emendationes notarunt, & probarunt, ex quibus nos non paucas noſtris Commentariis inſeruimus.

Adducam jam pro coronide hujus notæ, immo & ex ms. referam, tranſcribamque interpretationem, quam nobis audientibus, Salmanticæ ex ſuggeſtu dictavit, docuitque Præceptor meus D. D. Martinus Lopez de Ontiveros tunc Decreti Cathedræ mirabili omnium plauſu moderator, ubi varia rei antiquariæ monumenta, & veteris Diſplinæ Eccleſiaſticæ veſtigia reſeravit, & illuſtravit, quæ poſtmodum in primaria J. P. Cathedra proſequutus, in diverſis Commentariis plura de temporum ſerie, locorum deſcriptione obſervanda attulit; quare non improprie de hoc ſæculi noſtri magno Præceptore referam, quod de D. Iſidoro ajebat Braulius: *Tu autem patriæ, tu deſcriptiones temporum, tu Sacrorum jura, tu Sacerdotum munera, tu domeſticam, publicamque diſciplinam, tu ſedem regionum, & locorum aperuiſti; plurimumque doctis hominibus attuliſti*. Is ergo mihi ſemper colendus Magiſter, *De Sacram. Ordinis*, Tract. 4. Num. 14. ita Caoonem hunc interpretatur. Sed omiſſis eorum ſententiis, dicendum exiſtimo, Patres illius Concilii, qui primitivæ Eccleſiæ temporibus floruerunt, uſum luminarium abſolute non prohibuiſſe, ſed dumtaxat interdiu cereos cœmeteriis Martyrum a Fidelibus piis incendi, ne ſcilicet lucentibus luminibus Gentes Fidem Chriſti, Chriſtianoſque perſequentes, de Martyrum ſepulchris redderentur certiores, indeque Sanctorum corpora abducerent, & in ea ſævirent. Tertullianus in *Apolog.* Cap. 37. mirum in modum rabiem Gentilium explicat his verbis: *Nec mortuis parcunt Chriſtianis, quin illos de requie ſepulturæ de aſylo quodam mortis jam alios, jam nec totos avellunt, diſtrahunt*; & Lactantius Lib. 5. *Divin. Inſtit.* Cap. 11. ſimilem huic

tri-

tribulationem præ oculis habens, Zacharias Epiſt. ıx ad Bonifacium circa medium, quæ exſtat 3. Tom. Concil. Severin. pag. 206. ita ſcribit: *Dum Dominus donaverit requiem, augebuntur & luminaria Sanctorum*. Quæ verba eaſtant apud Antonium Auguſtinum in *Epitome Juris Pontificii veteris*, 2. Tom. Lib. 1. Tit. 7. C. 1. mendoſe accepta feruntur Epiſt 4. Zachariæ. Quo loci verbum *requiem* accipi poteſt pro requie ſepulturæ ex Caſſiodoro Lib. 6. *Variar*. Cap. 8. ibi defunctorum: *Quis etiam ſacram requiem*. Apuleji Lib. 2. *De ſepult*. inquit: *Et requiem deſinere jam precor, deſine, ac me in meam requiem permitte*. Hinc jam apte intelligenda ſunt verba illa Concilii: *Inquietandi enim Sanctorum ſpiritus non ſunt*; ubi *ſpiritus Sanctorum*, accipio pro Martyrum corporibus. Corpora enim Martyrum ſub Altaribus ſepeliebantur, Cap. *Habemus*, 26. 22. Q. 1. atque iccirco ritus introductus eſt in Eccleſias, ut Epiſcopus in conſecratione Altaris indicat: *Sub Altare Dei ſedes accepiſtis, intercedite pro nobis*. Nec non introductum eſt, ut ipſa Martyrum corpora ſub Altari exiſtentia verbo *animæ* denotentur. Joannes Cap. 6. Apocal. verſu 9. *In apertione ſigilli 5. Vidi ſub Altari animas interfectorum propter verbum Dei*. Explicat Auguſtinus Sermone 11. *De Sanctis*, ibi: *Recte ſub Altari Sanctorum animæ requieſcunt, quia ſuper Altare Domino corpus offertur; convenienter itaque, & quaſi pro bono conſortio illic ſepultura Martyribus decreta eſt, ubi mors Domini quotidie celebratur*. Conſentiunt ita docentes plures Patres, quos ſequitur Concil. in Commentariis ad Caput 6. Apocalipſis, ubi Rupertus eleganter oſtendit, Reliquias Martyrum vocari animas ipſorum. *Non quia ibi*, ait, *morentur animæ uſque ad generalem reſurrectionem; ſed quia cum ibi jaceant illorum corpora, & ad ipſorum præſentiam, aut contactum quotidie efficiantur miracula; potius animæ, de quibus illa virtus manat, quam corpora, & reliquiæ ab Apoſtolo cenſentur*. Hucuſque Rupertus. Facit quod notat Abulenſis Cap. 10. Q. 1. ad verſum 5. *Ecce autem quidam immundi ſuper animas hominum*. J. de Paiva, *De locis Sacræ Scripturæ*, Lib. 1. 5. Cap. 25. Num. 7. Quod cum ita ſit, mirum non eſt, in dicto Canone xxxıv. Concilii Illiberritani corpora Sanctorum denotare ſpiritus. Verbum quidem *ſpiritus* pro anima etiam apponi ſolet apud Patres, ut obſervat ipſe Cornelius ad Hebræos, Cap. 1. verſu 7. & apud Juriſconſultos in L. *Sed in alio*, 18. ff. *De reb. dub*. & in Autheot. *Ut defuncti, ſeu funera eorum* in principio Collat. 5. & apud profanos Auctores Ovidium Lib. 3. *Triſt*. Eleg. 3.

Nam ſi morte carens volat altus in auras Spiritus.

At quænam durior interpretatio? hic Sigalion, & Harpocrates ſunt, aut, ſi fari quid cogar, exemplo cum Virgiliano Palæmone inclamem, Ecloga 3.

Non noſtrū inter vos tantas componere lites.

Addamque cum Thyrſide Calpurniano apud Virgilium, Ecloga 2.

Eſte pares, & ob hoc concordes vivite, nā vos Una fides, pietas, & amor ſociavit.

Sed ſi liceret Diſcipulo cum ſuis Præceptoribus omni affectu colendis judicium prodere, exiſtimarem, mutationem, & collocationem D. Joſephi de Retes eſſe ſuſtinendam; & retenta lectione *perinde*, mire convenire ſolutionem D. Martini Lopez de Ontiveros. Interea etiam illud non omittam, temporibus hujus Concilii ſævas fuiſſe Gentilium perſequutiones in Fideles jam ſepultos. B. Ambroſius Epiſt. 31. qua reſpondet Symmacho his verbis: *Ubi tunc erat iſta ſententia, cum direptis Chriſtianorum omnium facultatibus, ipſos vitales anhelitus ſpiritus inviderent, & nullis uſquam negata defunctis inhiberent ſupremæ commercia ſepulturæ? Quas gentiles præcipitarunt, maria reddiderunt*. Optatus Milevitanus, Lib. 6. ita ſuo ſæculo conquerebatur: *Quid referam, etiam illam impietatem de veſtra conjuratione venientem, quia ad hoc Baſilicas invadere voluiſtis, ut vobis ſolis interea vindicetis, non permittentes ſepeliri corpora Catholica, ut terreretis vivos, male tractatis & mortuos, negantes funeribus locum. Si inter viventes fuerat certamen, odia veſtra, vel mors aliena compeſcat. Jam tacet cum quo paullo ante litigabas. Quid inſultas funeri? quid impedis ſepulturam? quid cum mortuis litigas? perdidiſti malitiæ fructum*. Et hæc vexatio, ſeu mutatio cadaveris proprie *inquietatio* dicitur, L. *Divi*. ff. *De Religioſ*. ibi: *Divi Fratres Edicto admonuerunt, ne juſte ſepulturæ traditum, ideſt, terra conditum corpus inquietetur*. Valentinian. Novell. de ſepulchr. *Quis enim neſcit, quietos ſolicitari funeſtis auſibus manes*. Cadaveribus enim omnis pax, ſecuritaſque debetur. Valerius Probus H. R. I. P. S. *Hic requieſcit in pace ſecurus*. P. Diaconus *de Not*. D. M. S. *dormiant mortui ſecuri*. Illuſtrat Savarus ad Sidonium, Lib. 3. Epiſt. 12. verba, *Mortuorum ſecuritate*. GONZALEZ.

Cereos in cœmeteriis non incendi. Vagantur & extra orbitam hujus Canonis Auctores illi, qui divertunt ad cereos, lucernas, & lampadas, a primis Eccleſiæ ſæculis adhiberi ſolitas in Templis. Non enim hoc loci ſermo eſt de cereis intra Eccleſiam accenſis, ſed intra cœmeteria, ubi tempore hujus Concilii corpora Fidelium ſepeliebantur. Qui mos non ſolum eo quarto Chriſti ſæculo, ſed & ſequentibus, ſaltem uſque ad finem primæ chiliadis annorum Eræ Chriſtianæ perduravit. Unde vel Imperatorum, & Regum Chriſtianorum ſepulchra longiſſimo eo tempore erecta, exſtant hodie ubique fere terrarum extra Eccleſiam, intra cœmeteria. Immo & adhuc undecimo ſæculo, nec Regibus conceſſum fuiſſe tumulum intra Eccleſias, conſtat palam ex plurimis eorum ſepulchris in Hiſpania exſtantibus adhuc intra cœmeteria, præſertim Benedictina; veluti S. Joannis Pinnatenſis in Aragonia, & S. Salvatoris Leirenſis in Navarra. Alicubi tamen intra idem ſæculum undecimum cœmeteria ipſa Regum ſita erant non omnino extra corpus Eccleſiæ, ſed ad ipſius pedes; ut hodieque cernuntur apud Regium Monaſterium Naaarenſe in Rivogia. Infantes vero, ſive Regum filii, in cœmete-

tiis

riis prorſus ab Eccleſia diſſitis, uti adhuc exſtant Corpora ſeptem Infantum de Lara in antiquiſſimo Monaſterio S. Æmiliani. Itaque Canon præſens nihil habet de cereis intra Eccleſias accenſis.

Porro tam tempore hujus Concilii, quam antea, & poſtea, Fidelium Corpora præſertim pietate, aut Martyrio inſignium, ad cœmeteria deferebantur accenſis cereis, veluti ſignis æternæ lucis, ad quam migrabant. Teſtatur Pontius Diaconus, qui interfuit Martyrio, & ſepulturæ S. Cypriani, Corpus ipſius cœmeterio illatum a multitudine Chriſtianorum, manibus deferentium cereos accenſos. S. Gregorius Nyſſæ Antiſtes in Vita Macrinæ ſororis ſuæ inquit, plurimos e Clero, & populo illius Corpus ad cœmeterium detuliſse, *τὰς ἐκ τοῦ κηροῦ λαμπάδας ἔχοντες πάντες*. *Ferentes omnes accenſos cereos*. Sanctus Hieronymus quoque refert in epitaphio Paullæ, idipſum fere factum in ejus funere. Denique ſequentibus ſæculis id uſque modo in uſu fuiſse, & eſse, omnes norunt.

Verum tempore huius Concilii, cum cerei accenderentur in cœmeteriis, ubi plurima jam ſepulchra Fidelium erant, & innumeri, aut plures juſto, juxta multitudinem defunctorum ibidem quieſcentium, fortaſſis contentiones aliquæ, aut etiam rixæ propterea excitatæ fuerunt intra cœmeteria ipſa. Quæ ut vitarent Patres Eliberitani, prohibuerunt, cereos in cœmeteriis, non in Eccleſiis, accendi, ne inquietarentur Sanctorum ſpiritus, ideſt animi Fidelium, ſive Juſtorum ibi adſtantium, clamoribus, diſſidiis, & rixis, ut antea fieri ſolebat. Vel ne ſpiritus Sanctorum ſub Altari quieſcentium, juxta phraſim Scripturæ, & Patrum, offenderentur, ſive indignarentur ob jurgioſam illam, & tumultuoſam cereorum plurium, quam par eſſet, accenſionem. Sancti enim exoſum habent quicquid cum jurgio, tumultu, aut ſcandalo fit in ipſorum memoriam, aut cultum. CARDINALIS DE AGUIRRE.

Cereos in cœmeteriis non incendi.

CAPUT SECUNDUM.

Cereos rebus Eccleſiæ ſacris adhibitos, ſemper in Hiſpania probatos,

Hinc liquet, nuſquam in Hiſpania, ut calumniantur hæretici, Eccleſiarum luminaria interdicta; quinimmo Concilium Tarraconenſe a, graviter in eos Sacerdotes, & Diaconos invehitur, qui ſingulis diebus Veſperas, & Matutinas omittunt; nam ex illorum deſidia, & negligentia illud incommodum redundare ait, ut in Eccleſiis luminaria non miniſtrentur: *Diœceſanis Eccleſiis, vel Clero id placuit definiri, ut Presbyteri, vel Diaconi, qui inibi conſtituti ſunt, cum Clericis ſeptimanas obſervent, ideſt, ut Presbyter unam faciat hebdomadam, qua expleta, ſuccedat ei Diaconus ſimiliter, ea ſcilicet conditione ſervata, ut omnis Clerus die ſabbathi ad Veſperum ſit paratus, quo facilius die Dominico ſolennitas cum omnium præſentia celebretur; ita ut hi omnibus diebus Veſperas, & Matutinas celebrent, quia deſiſtente Clero, quod eſt peſſimum, comperimus, in Baſilicis nec luminaria miniſtrari. Si qui ſane negligentiæ vitio hæc implere noverint, ſe ſecundum Statuta Canonum, pro modo perſonarum canonicæ diſciplinæ ſubdendos*. Gravem etiam pœnam proponit Concilium Toletanum XIII.[b] in eos, qui odio fratrum, Eccleſiæ luminaria, vel extinguerent, vel ſubtraherent. Nec cereos ſolum, & luminaria accendi in Eccleſiis Hiſpani Epiſcopi voluerunt, ſed redditus Eccleſiaſticos his ſuſtinendis aſſignari; tertiam enim partem oblationum luminaribus Eccleſiæ præſcripſerunt in Concilio Bracarenſi II.[c] in quo etiam decernont, nullam Eccleſiam ab Epiſcopis conſecrari, inſtituique, ni prius a Fundatore, ut vocat, luminaribus neceſſaria miniſtrarentur. Ad ſanctarum etiam Reliquiarum venerationem ſingulis noctibus luminaria accendi, fidem facit Concilium Toletanum d ſub Reccaredo: *Id etiam placuit*, ait, *Dei Sacerdotibus, ne quiſquam Antiſtes infra ſuam Parochiam Dei Aulam inquirat; & munificus ille, qui ſanctam Dei ædificaverit Eccleſiam, quod ibidem, pro ſuo hærede largitus eſt*. Eodem loco: *Presbyter ſecundum priorum Canonum Statuta deſerviens habeat. Et ſi Presbyterum ea facultas habere non permittit, vel Diaconus inſtituatur. Certe ſi minor eſt cenſus, Oſtiarius a Sacerdote ſit electus, qui nitorem infra ſinus Sanctæ Eccleſiæ faciat; qui & ſanctarum Reliquiarum luminaria omni ſubſequenti nocte accendat*. Nota eſt etiam apud Eruditos antiqui Lucernarii memoria, de qua in Conc. Tolet. I. e *Lucernarium* vocabant veſpertinum officium, quod eo tempore lucernæ accenderentur. D. Chryſoſtomus f: *Ad ſolis occaſum*, ait, *quod etiam Lucernarium appellamus, orandum, ſcilicet, quia tum ob Dei tranſitum Deo gratias agimus*. Iſidorus g: *Poſt Tertiam, Sextam, Nonam, in veſpertinis officiis, primo Lucernarium; deinde Pſalmi duo, Reſponſorius unus, & Laudes, & Hymnus, atque oratio dicenda eſt*. Hinc horam undecimam, & ultimam diei vocat *Lucernariam* Joannes Caſſianus h: *Lucernalem gratiarum actionem* D. Baſilius i, quæ ea hora Deo reddebatur: *Pſalmos lucernales* D. Epiphanius: quod ſane Patres Hiſpani minime decreviſſent ſine aliqua ſaltem antiqui juris revocatione, ſi Concilium Hiſpanicum Illiberritanum luminaria Eccleſiæ interdixiſſet: a quo non interdicta modo, ſed tacito, quinimmo expreſſo conſenſu approbata, ex Canone k inſequenti conabor adſtruere: in quo ſpecialiter Energumeni prohibentur accendere in Eccleſia publice luminaria: quæ ſane peculiaris Energumenorum interdictio, contrarium Hiſpanicæ Eccleſiæ uſum, & generalem luminariorum facultatem, ac pietatem probat. Nec Eccleſiæ modo cerei hujus Concilii Decreto non prohibentur, ſed nec cœmeteriorum, ſi cultus, & pietatis ergo accendantur. Vigilantius enim hæ-

a Can. 7.
b Can. 7.
c Can. 3. & 5.
d An. 12. C. 2.
e Can. 9. Explicatur quid ſit Lucernarium, de quo in Conc. Tolet. I. Can. 9.
f In Pſal. 118.
g In Regula Monach. C. 6.
h Lib. 3. De Inſtit. Cœnob. C. 3.
i De Spiritu S. ad Amphiloch.
k Can. 37.

hæreticus, etſi natione Gallus ex provincia Narbonenſi, teſte Gennadio a, Presbyter tamen
a C. 35.
Barcinonenſis, cum cereorum uſum ad cultum Martyrum adeo impugnare vellet, ut refe-
rente Hieronymo b, idololatras appellaret, qui ad cultum Martyrum lumina accenderent;
b *Contra Vigil.*
incredibile eſt, cum machinas omnes undecumque conquireret, & hujus Canonis telum ad
manum eſſet, illud tamen non avide arripuiſſe, in quo tam erat firmum ſuæ cauſſæ præſidium:
conſcientia tamen dictante, & ſtimulante, non aliam ob cauſſam, quam ob conſentientem
cum orthoxa Fide doctrinam, penitus ab eo abſtinuit. Non erit igitur pii, & Chriſtiani ho-
minis officium, calumniam imponere immerentibus, & de præclara hac Patrum noſtrorum
religione pejus Vigilantio velle mereri.

Inquietandi enim Sanctorum ſpiritus non ſunt.

CAPUT TERTIUM.

Inquietari Sanctorum ſpiritus, quo alio ſenſu poſſit intelligi.

SI omnia mentis noſtræ, & cogitationis ſenſa liceat exprimere, fateor, me aliquando ex-
cogitaſſe, illud ſolum hic ab Hiſpanis Epiſcopis prohiberi, ne interdiu cerei in cœ-
meteriis a piis Fidelibus incenderentur; ne lucentibus tot luminibus, Gentes de Marty-
rum ſepulchris redderentur certiores; indeque Sanctorum corpora abducerent, & Clerico-
rum ſpiritus majori cuſtodiæ periculo, & ſolicitudine urgerentur, & inquietarentur, ut pri-
ſco Concilii verbo utar. Olim enim ad conſervandam Martyrum memoriam, & cuſtodiendas
Beatorum corporum Reliquias, prudentia, & pietate ſingulari majores noſtri ſtatuerunt, ut
Clerici, antequam Presbyteratus, & Diaconatus ordine inſignerentur, per aliquod tempus
cœmeteriis Martyrum adhærerent, cuſtodeſque efficerentur Sanctorum Corporum: quæ
Gentes illæ idololatræ non immanitate minus, quam religione barbaræ, aſſidua cura exqui-
rebant, ut perderent, illuſtremque illorum memoriam (ſi fieri poſſet) aut oblivione ob-
ruerent, aut flamma extinguerent, aut aquarum inundatione delerent c. Quinque annos
c *Toedoret. id id teſtatur L.* 3. *Hiſtor. Eccleſ.* C. 6.
huic ſanctæ curæ, & cuſtodiæ præſcripſiſſe Sylveſtrum Papam in Concilio Romano d refertur.
Hic, ait, *inter cætera prædicta, omnium conſultu conſtituit in Synodo, ut Sacrificium*
d *Cujus Epitome extat Tomo* 1. *Concil.*
Altaris non in ſerico panno, aut tincto quiſquam celebrare præſumeret: ſed in puro lineo
ab Epiſcopo conſecrato, terreno ſcilicet lino procreato, atque contexto, ſicut Corpus Do-
mini noſtri Jeſu Chriſti in ſindone munda ſepultum fuit; & ſi quis deſideraret in Eccleſia
militare, aut proficere; ut eſſet prius Oſtiarius, deinde Lector, & poſtea Exorciſta, per
tempora, quæ Epiſcopus conſtituerit; deinde Acolytus annis quinque, Cuſtos Martyrum an-
nis quinque, Diaconus annis quinque, Presbyter annis tribus, probatus ex omni parte.
Idem adnotavit Damaſus e loquens de Sylveſtro: *Conſtituit*, ait, *nihilominus, ut ſi quis*
e *In Pontificali in Vita Sylveſtri Papæ.*
deſideraret in Eccleſia militare, aut proficere, ut eſſet Oſtiarius annis decem, Lector anni
30. (pro quo reponendum puto 3.) *Exorciſta dies XXX. Acolytus annis quinque, Sub-*
diaconus annis quinque, Martyrum cuſtos annis quinque, Diaconus annis ſeptem. Si ergo
Oſtiarii, Lectores, Exorciſtæ, Subdiaconi, ut ad Diaconatus, & Presbyteratus Ordinem
promoveri poſſent, Cuſtodes Martyrum in cœmeteriis eſſe debebant, & piam hanc cuſtodiæ
curam quinquennio impendere: merito equidem Fidelibus interdiu cereos in cœmeteriis in-
cendere interdictum eſt, ne pietatis honorem, quem Martyribus Fideles exhibere volebant,
in ſacrilegii contumeliam Gentes converterent, vel Sanctis Martyribus, vel Sanctis Cuſtodi-
bus vim, injuriamque inferentes. Hanc autem conſuetudinem incendendi cereos noctu ob
metum tyrannorum ad honorem Martyrum, & inibi Sacra peragendi, olim obſervatam Pru-
dentius f Hiſpanus docet in perſona Præfecti tyranni ad Laurentium loquentis.
f *In Hymn. de S. Laurentio.*

Soletis (inquit) conqueri,
Sævire nos juſto amplius,
Cum Chriſtiana corpora
Pluſquam cruente ſcindimus,
Abeſt atrocioribus,
Cenſura fervens motibus,
Blande, & quiete efflagito,
Quod ſponte obire debeas,
Hunc eſſe veſtris orgiis
Moremque, & artem proditum eſt,
Hanc diſciplinam fœderis,
Libent ut auro Antiſtites.
Argenteis ſcyphis ferunt
Fumare ſacrum Sanguinem,
Auroque nocturnis Sacris
Adſtare fixos cereos.
Tum ſumma eſt cura fratribus,
Ut ſermo teſtatur loquax,
Offerre fundis venditis
Seſtertiorum millia,
Addicta avorum prædia
Fœdis ſub auctionibus
Succeſſor exhæres gemit,
Sanctis egens parentibus.
Hæc occulantur abditis
Eccleſiarum in angulis,
Et ſumma pietas creditur
Nudare dulces liberos.

Non diſſimili etiam propoſito idola Gentilium infringere, Canone LX. pœna propoſita prohibuere; quod tametſi, qui ea diruiſſent, heroicæ fortitudinis documentum darent, quia a Gentibus tamen occaſio ſumebatur, vel Fideles majori crudelitate perſequendi, vel irruendi in Templa Sanctorum, ideo Chriſtianis rem per ſe laudatiſſimam exſequendi aditus interclusus eſt.

Abſoluto autem jam hoc Opere, aliud ad me mittit Garſias Loaiſa, & diligentiæ, & eruditionis laude Magiſtro Regio digniſſimum; in quod, cum ad expedienda, quæ in hoc Ca-

Canone, & Concilio ſunt difficilia, parem doctrinæ pietatem contulerit, viſum eſt operæ pretium illa noſtris lucubrationibus adjungere. Sanctos hic intelligit Fideles, multis id probans, & veteris, & novæ Scripturæ Sacræ teſtimoniis, quos noluiſſe Concilium cereos per diem in cœmeteriis accendere, ne ipſorum ſpiritus, dum orationis cauſa ad Eccleſiam accedunt, inquietentur frequentia, & cura immodica cereorum ardentium. Hæc ad rem ſatis Garſias Loaiſa, cui debet Hiſpania liberalem, & piam Philippi Principis inſtitutionem, cui debet Eccleſia elaboratam, & doctam Hiſpanorum Conciliorum collectionem, cui debent literæ politiores aſſiduam, & acrem in reſtituendo Iſidoro, & vetuſtis Hiſpanicæ Eccleſiæ Scriptoribus curam, & cui denique non hi ſolum, ſed ipſimet etiam veteres, ſe fere totos debebunt; quos niſi ſingularis ejus diligentia vetuſtate ſepultos in vitam, ut cœpit, reduxerit, nunquam ſane vixerint, qui aliquando ſancte, ſapienter, & glorioſe vixerunt.

Alii ſunt præterea, tum ingenio, tum judicio, & pietate graves, qui *Sanctorum* nomen hic, nec ad Sanctos vita felici defunctos, nec ad Fideles laicos referendum putent, ſed ad Epiſcopos, Sacerdotes, & reliquos Eccleſiæ Miniſtros, quorum animos, dum hi miniſtrant, illi Sacra faciunt, nimia cereorum ardentium multitudine impediri, & inquietari Epiſcopos noſtros noluiſſe ajunt, quibus Canonis verba non repugnant.

In tanta ergo idonearum interpretationum copia, cur redarguendam potius, & in pravum uſum detorquendam, quam ſane intelligendam Religioſorum Patrum doctrinam, alii contendant, non video. Quanto præclarius, ſi quod olim Socratem reſpondiſſe refert Laertius a (quod & me hic non dicere modo, ſed aperte, & ingenue affirmare lubens profiteor) id ipſum una illi libere faterentur! Interrogatus enim, quid viſum illi eſſet de obſcuro quodam Heracliti Libro, quem legiſſet: *Quæ intellexi*, reſpondit, *proba ſunt; credo & quæ non intellexi.*

a *In Socrate.*

C A N O N   X X X V.

Ne feminæ in cœmeteriis pervigilent.

Placuit prohiberi, ne feminæ in cœmeteriis pervigilent, eo quod ſæpe ſub obtentu orationis, ſcelera latenter committant.

IVO Parte 11. Cap. 60. Concilio Meldenſi tribuit; quæ citatio huic noſtro reſtituenda eſt, niſi dicamus, Concilii Meldenſis Decreto hoc renovatum fuiſſe: *Placuit*, ait, *prohiberi, ne feminæ in cœmeterio pervigilent, eo quod ſæpe ſub obtentu orationis, & Religionis, latenter ſcelera committant.* Editorum Codicum lectionem vetuſta noſtra Conciliorum Collectio retinet, quam probo.

C A P U T   Q U A R T U M.

De pervigiliis, & earum antiquitate; cur hic ſublatæ. Explicata Conſtantii Imp. Conſtitutione in Lege V. Cod. Theodoſiani. De Sacrificiis Paganorum.

QUid non tentarunt olim Patres hujus Concilii, ut verecundia, & pudicitia muliebris in tuto eſſet? ſciebant enim, illam reliquarum virtutum eſſe cuſtodem; ideoque tametſi vigilias ad memoriam, & venerationem Sanctorum celebrandam, ad Dei beneficia mente repetenda, ſancte, & religioſe inſtitutas viderent; quia tamen nonnumquam ſuſpicione turpitudinis non vacabant; ea ratione illius feminis interdixerunt, ut interdictum viris fuiſſe olim in Veſtalium æde pernoctare, ſcribit Halicarnaſſeus b. Solebant primi Chriſtiani (quemadmodum hodie in vigilia Nativitatis Dominicæ) veſpera diei feſti in orationibus pernoctare. D. Baſilius c Magnus: *Jam inde ex media nocte venientes ad ſacrum Martyrum Templum, Deum ipſum Martyrum per hymnos laudantes, ſuſtinuiſtis uſque ad hanc diem noſtrum adventum exſpectantes: vobis quidem igitur, & ſomni, & quietis, quæ in honorem Martyrum, & Dei adorationem impendiſtis, præſto eſt merces.* Et ad Clericos ſcribens d Eccleſiæ Neocæſareanæ, formulam hanc vigilandi, & ſurgendi antelucano tempore, & eundi ad Eccleſias, & inibi pſallendi, communem fuiſſe Ægyptiis, Libyis, Thebæis, Palæſtinis, Arabibus, Phœnicibus, Syris, & his, qui ad Eufratem habitant, tradit. Ante Baſilium Tertullianus e hujus conſuetudinis meminit: *Quis enim ſinat, conjugem ſuam viſitandorum fratrum gratia, vicatim aliena, & quidem pauperiora quæque tuguria circuire? quis nocturnis convocationibus (ſi ita oportuerit) a latere ſuo libenter feret?* Et poſt alia: *Latebis ne tu, quum lectulum, quum corpuſculum tuum ſignas, quum aliquid immundum flatu expuis, quum etiam per noctem exſurgis oratum?* Ab initio naſcentis Eccleſiæ eundem quoque morem diſerte Plinius Junior f adnotavit, ſcribens ad Trajanum Imp. *Affirmabant autem* (inquit loquens de Chriſtianis) *hanc fuiſſe ſummam, vel culpæ ſuæ, vel erroris, quod eſſent ſoliti ſtato die ante lucem convenire, carmenque Chriſto, quaſi Deo, dicere ſecum invicem, ſeque ſacramento non in ſcelus aliquod obſtringere.* Cyrillus Hieroſolymitanus g: *Nocte* (ait) *ad ſapientiam nihil commodius: hac enim perſæpe de Deo cogitamus, lectioni, con-*

b *Lib.* 2. *Rom. Antiq.*
c *Pſal.* 114.
d *Idem Ep.* 63.
e *Lib.* 2. *ad uxorem*, C. 4.
f *L.* 10. *Epiſt.*
g *Catecheſi* 9.

Digitized by Google

lationi Divinarum Scripturarum vacamus, pſallitur, oratur. Hujus nocturnæ orationisve vigiliarum fructus nemo doctius, & elegantius Ambroſio in Pſalm. cxviii. verſicu., *Media nocte ſurgebam: Addidit* (inquit) media nocte ſurgebam, *docens, te ſurgendum eſſe media nocte. Nec otioſum eſt, quod adjunxit:* Ad confitendum tibi; *hoc eſt, ut illo maxime tempore deprecari Deum, & propria debeamus deflere peccata; nec ſolum præteritis veniam poſtulare, ſed etiam præſentia declinare, futura cavere; multa enim illo in tempore tentamenta proſerpunt. Tunc fervet carnis illecebra, tunc tentator illudit, concoquitur cibus, potuſque digeritur, ſtomachus æger, mens ſomnolenta, animus occupatus eſt. Itaque aut quieſcentis calor corporis augetur, aut vigilanti nondum plenior refuſus eſt vigor, qui errorum cavere poſſit incurſus. Tunc igitur tentator aſſiſtit, tunc retia jacit, quibus turbare poſſit mentem improvidam. Tunc ſpiritales nequitiæ tenebras offundunt, tunc omne nefas ſuadere contendunt, quando nullus arbiter culpæ, nullus criminis conſcius, nullus poteſt eſſe erroris teſtis. Tunc varias diſceptationes pectori dormitantis infundunt; ut primo de ſtatu mentis dejiciant reluctantem, & aliquorum, qui Sancti habentur, proponant exemplum; quod illi aliquando deliquerint, ſed poſtea veniam ſint adepti, & texerint ſuperiora delicta. Nam etſi omnem emendationem noſtri inimicus exoſus ſit; tamen ad tempus, ut ſobriæ mentis virum poſſit elidere, prætendit futuram indulgentiam; ut præſentia peccata perſuadent, & cum impulerit aliquem ad erroris aſſenſum, ſi viderit, eum jam non amore virtutis a culpa, ſed pœnæ contemplatione revocari, inſerit varias diſceptationes, ut dicat ſibi:* Quis me videt? & tenebræ circundant me, & parietes; quem vereor? *non videt Altiſſimus, non ad eum peccata noſtra perveniunt; non dignatur ſpectare quæ turpia ſunt. Hæc utique uſu, exemploque cognoſcimus: nemo enim poteſt eſſe expers tentationis. Itaque ut tempus hoc habile eſt tentamentis, ita etiam tempus eſt pœnæ: quod ex lectione Divina poſſumus edoceri. Non enim otioſe Dominus Deus noſter, cum poſſet quocumque momento primitiva Ægyptiorum extinguere; hoc tamen tempus dolore, & luctui peccatoribus opportunius indicavit. Sic enim ſcriptum eſt:* Quia media nocte primogeniti Ægyptiorum ab exterminatore ſint interempti. *Ideoque ſanctus Moyſes Propheta, ut hoc præveniret tempus, ac ſine Hebræorum fraude tranſiret, agnum ante immolavit, hoc eſt, veſperi; ut manducantes eum, & Paſcha Domini celebrantes, non occuparentur exterminatoris inſidiis, ne inermes, & vacuos ſpiritalis alimenti nocturna ſpicula tenebroſi hoſtis opprimerent.*

a *Sub Ludov. C. 130.*
Eſaia 25.

Harum originem in novo Teſtamento a Chriſto repetit Concilium Aquiſgranenſe [a], etſi in veteri Teſtamento fuiſſe in uſu, his verbis demonſtret; *Antiqua eſt vigiliarum devotio, familiare bonum omnibus Sanctis. Eſaias denique Propheta exclamat ad Dominum, dicens:* De nocte vigilat ſpiritus meus ad te Deus, quia lux præcepta tua ſunt ſuper terram. *Item David, & Regio, & Prophetico ſanctificatus unguento, ita canit:* Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi ſuper judicia juſtitiæ tuæ. *Hoc namque tempore vaſtator Angelus tranſiens, primogenita Ægyptiorum percuſſit: unde & nos vigilare oportet, ne periculo Ægyptiorum admiſceamur. Iiſdem etiam horis venturum ſe eſſe, in Evangelio Salvator aſſeruit; unde & ad vigilandum auditores ſuos exſuſcitans, dicit:* Beati ſervi illi, quos cum venerit Dominus, invenerit vigilantes. Et ſi veſpertina (*inquit*) hora venerit, & ſi media nocte, & ſi in galli cantu, & invenerit eos vigilantes, beati ſunt ſervi illi. Itaque & vos eſtote parati, quia neſcitis qua hora Filius hominis venturus eſt. *Siquidem nec verbis ſolum docuit vigilias, ſed etiam confirmavit exemplo. Nam teſtatur Evangelium, quia erat Jeſus pernoctans in oratione Dei. Paullus quoque, & Silas in cuſtodia publica circa medium noctis orantes, hymnum, audientibus cunctis, vincti dixiſſe memorantur: ubi repente terræmotu facto, & concuſſis carceris fundamentis, & januæ ſponte apertæ, & omnium vincula ſunt ſoluta. Unde oportet, his horis pſallendi, orandique frequentiam nos in ſanctis habere officiis, finemque noſtrum, vel ſi advenerit ſub tali actu, exſpectare ſecuri. Eſt autem quoddam genus hæreticorum, ſuperfluas exiſtimantium ſacras vigilias, & ſpiritali opere infructuoſas; dicentium, jura temerare Divina, qui noctem fecit ad requiem, ſicut diem ad laborem. Qui hæretici Græco ſermone Nyctazontes, hoc eſt,* ſomniculoſi *vocantur.* Quæ accepit Concilium a D. Iſidoro [b] in Libro, *De officiis Eccleſiæ*, in quo hæc nocturna Sacra in uſu fuiſſe poſterioribus temporibus, ex Macrobio [c] conſtat. Cum vero plenam Religionis inſtitutionem, ut pleraque alia, hominum audacia, libido, & impudicitia contaminaſſet, ideo Patres Hiſpani definierunt, ne feminæ una cum viris noctu ad nocturnas preces dicendas convenirent, ne cœmeteria, quæ Dei, & ſanctorum Martyrum domus erant, in turpiſſima luſtra, & lupanaria converterentur.

Pſal. 118.
Exod. 12.
Matth. 12.
Actor. 16.
b *L. 1. C. 22.*
c *Lib. 1.* Saturnalium, C. 3.

Quod quia pietatis regulis adverſari cauſſantur quidam [d], illud obſervabo, defunctorum corpora olim, non modo in Eccleſiis, ſed nec intra Urbem ſepeliri licuiſſe: quod primum a Solone inſtitutum, poſteaque in Leges xii. Tabularum tranſlatum refert Cicero [e] idque Romæ obſervatum ſemper eſt, his ſolum exceptis, qui triumphum egiſſent, ut eſt Auctor Plutarchus [f]: quod ad reliquas Civitates, & Provincias conſtitutione Adriani extenſum ſcribit Ulpianus [g]. Similem Antonini Pii conſtitutionem (forſan quod ab Adriano eſſet adoptatus) refert Capitolinus: *Intra Urbes* (inquit) *ſepeliri vetuit.* Cum autem tempore hujus Concilii, Hiſpania Romanorum Legibus ſubderetur, cogebantur Chriſtiani non modo alios Chriſtianos, ſed & Martyres etiam extra mœnia Urbis in cœmeteriis ſepelire: illa autem fuiſſe in locis ſubterraneis, & loci natura ſubobſcuris, refert D. Hieronymus [h]: *Dum eſſem* (inquit) *Romæ puer, & liberalibus ſtudiis erudirer, ſolebam cum cæteris ejuſdem ætatis, & propoſiti, diebus Dominicis ſepulchra Apoſtolorum, & Martyrum circumire; crebroque cryptas ingredi, quæ in terrarum profunda defoſſæ, ex utraque parte ingredientium per parietes habent corpora ſepultorum; & ita obſcura ſunt omnia, ut propemodum illud Propheticum* com-

d *Quos ſupra retulimus Lib. 1. Cap. 4.*
e *Lib. 2.* De Legibus.
f *In* Problem. Rom. Q. 79.
g In *Leg.* 3. §. Divus 2. De ſepulchro violato.
Capitolinus in Vita Antonini.
h *Super Ezech. Cap. 40.*

compleatur: Deſcendant in infernum viventes, *& raro deſuper lumen admiſſum, horrorem temperet tenebrarum: ut non tam feneſtram, quam foramen demiſſi luminis putes, rurſumque pedetentim acceditur, & cæca nocte circumdatis illud Virgilianum proponitur:* Pſal. 54.

Horror ubique animos, ſimul ipſa ſilentia terrent.

Hæc Hieron. Similia de cœmeterio Cyriacæ in Agro Verano poſito, hæc refert Prudentius[a]:

Haud procul extremo culta ad pomeria vallo,
Merſa latebroſis crypta patet foveis.
Hujus in occultum gradibus via prona reflexis
Ire per anfractus, luce latente, docet.
Primas namque fores ſummo tenus intrat hiatu,
Illuſtratque diei limina veſtibuli.
Inde, ubi progreſſu facili nigreſcere viſa eſt
Nox obſcura, loci per ſpecus ambiguum.
Decurrunt celſis immenſa foramina tectis,
Quæ jaciunt claros antra ſuper radios.
Quamlibet ancipites texant hinc inde receſſus
Arcta ſub umbroſis atria porticibus;
Attamen excisi ſubter cava viſcera montis
Crebra terebrato fornice lux penetrat.
Sic datur abſentis per ſubterranea ſolis
Cernere fulgorem, luminibuſque frui,

a *Hymn.* 11.

Si hominum improborum licentia, tempore intempeſtæ noctis, offuſa tenebrarum caligine, loci ſubterranei natura faventibus ad ſolicitandos feminarum animos, ad tentandam pudicitiam, ad vim quandoque inferendam audacior fit; non immerito Epiſcopi noſtri diligentes, præclari, & ſeveri honeſtatis, pudicitiæque vindices, his virorum, & feminarum conventibus aditum intercluſerunt, volentes, mulierum pudicitiam, & famam, & multorum oculis, & clara ſolis, diei que luce cuſtodiri: quod multo antea prudenter ſatis a Romulo Romanæ Reipublicæ inſtitutore, & Legislatore, cautum eſt; dum nocturnas has mulierum cum viris non modo in agris, ſed intra Urbes ipſas, in Templis pervigilationes fieri vetuit, Auctore Halicarnaſſeo[b]: quod non diſplicuit Tullio[c], dum eandem Romuli Legem inter ſuas retulit, & probavit. In media Græcia Diagonda Thebanum Lege perpetua hæc Sacra nocturna ſuſtuliſſe, ibidem commemorat, ſubindicans Senatuſconſultum, quo anno ab Urbe condita DLXVIII. Coſſ. SP. Poſthumio Albino, & Q. Martio Philippo, Sacra nocturna, neſandaque illa Bacchanalia, quæ in Urbe irrepſerant, referentes, ſapientiſſimo Conſule SP. Poſthumio ſublata omnino fuiſſe; poſtea autem cum Magnentius tyrannus illa reſtituiſſet, indigna viſa ſunt ſuo Imperio Conſtantio Imperatori, a quo illa abolita ſunt[d]: *Aboleantur* (ait in Edicto ad Cerealem P. V.) *Sacrificia nocturna Magnentio Auctore permiſſa, & neſaria deinceps licentia repellatur. Dat. IX. Kalen. Decemb. Conſtantio Auguſto VI. & Conſtant. Cæſ. II. Coſſ.* Quam Conſtitutionem, etſi plerique ad nocturnas noſtras vigilias ſacras accommodaverint, verius eſt (ut indicat Titulus Codicis Theodoſiani, *De paganis, ſacrificiis, & templis*, in quo exſtat) de paganorum Sacris intellexiſſe. Magnentius enim impius, ethnicuſque tyrannus, qui victus a Conſtantii Ducibus, primum ejus matrem, deinde fratrem, poſtea vero ſeipſum occidit, eodem anno, quo data eſt hæc Conſtantii Lex, Conſtantino Auguſto VI. & Gallo Cæſare II. Coſſ. ut traditum eſt a Nicephoro[e], illa in gratiam Gentium impie renovavit, ſed ſuſtulit religioſe Conſtantius Imperator citata ſuperius Conſtitutione.

b *Lib.* 2. Rom. Antiquit.
c *Lib.* De Leg.
d *In L.* 5. C. *Theod.* De Sacrific. Pagan.
e *Lib.* 9. *Cap.* 32.

Difficile eſt tamen, quod Altiſiodorenſis[f] Concilii Canon decernit; vigilias enim omnes ſuſtuliſſe videtur, dum ait: *Omnino & inter ſupradictas conditiones, vigilias, quas in honore Domini obſervant, omnibus prohibemus.* Cujus Canonis ſententiam, ut difficultate expediamus, emendati vetuſti Codices mſs. auxilium ferent. In editis Franciſci Joverii, & Carranzæ legitur: *in honore Domini obſervant*. Sed in mſs. (quod & retulit ex aliis Laurentius Surius in ſua Collectione) nomen *Martini* additur: hoc autem ſi reliquis, ut par eſt, reſtituamus, agnoſcemus profecto, illis non omnes vigilias ſimpliciter, nec vigilias Domini noſtri Jeſu Chriſti, ſed domini tantum Martini ſublatas: quod veſpere illius diei, feſtivitatis ſollennibus inſolentius abuterentur, choreis, cantu, ludis, & comeſſationibus, turpius, quam religioſius feſtum celebrantes, in vigiliis præcipue nocturnis, quibus diſſoluti juvenes ad Eccleſias accedentes, honeſtatem, & pudicitiam feminarum tentarent, vane, & turpiter colloquerentur, ſtrepitus excitarent, occaſionemque tandem offerrent hi, ut Religionis cultus, qui Deo, & Sancto ejus tribuebatur, in grave ſcandalum, & animarum perniciem converteretur. Cui ſimilem tulit Conſtitutionem Clemens Papa V. in Concilio Vienneſi[g]: *Nonnulli etiam*, inquit, *tam Clerici, quam laici, præſertim in feſtorum certorum vigiliis, dum in Eccleſiis deberent orationi inſiſtere, non verentur in ipſis, earumque cœmeteriis choreas facere diſſolutas, & interdum canere cantilenas, ac multas inſolentias perpetrare, ex quibus Eccleſiarum, & cœmeteriorum violationes, inhoneſta, variaque delicta quandoque ſequuntur, & Eccleſiaſticum plerumque perturbatur officium, in Divinæ Majeſtatis offenſam, & aſtantium ſcandalum populorum.* Lectionem autem Canonis Altiſiodorenſis addito verbo *Martini*, germanam eſſe, inde etiam conjicio, quod Canone XI. ſequenti forma exprimatur, quæ in celebranda Paſchæ vigilia obſervari deberet: *Non licet*, ait, *in vigilia Paſchæ ante horam ſecundam noctis vigilias expediri; quia in illa nocte non licet poſt mediam noctem bibere; nec in Natali Domini, nec in reliquis ſollennitatibus.* Quod Concilium decernere non potuerat, ſi jam Canone V. qui præceſſerat, om-

f *Can.* 5. Explicatur Can. V. Conc. Altiſiodor.
g *In Clementina* Gravi. de celebrat. Miſſarum.
Divum Martinum *Dominũ Martinũ* vocari in Gallia, & Germania.

nes generaliter vigilias Domini ſuſtuliſſet. At Divum Martinum, *Dominum Martinum* vocari in Gallia, & Germania, obſervo ex Concilio Turonenſi 1. in principio: *Severino*, inquit, *Viro clariſſimo Conſule, ſub die XVIII. Kal. Decembris, cum ad ſacratiſſimam feſtivitatem, qua Domini Martini receptio celebratur in Civitate Turonorum &c.* Et in Canone XIII. poſt alia: *Et humilitatis noſtræ Conſtitutio, ut adjuvante Domini miſericordia valeat cuſtodiri, Sancti, ac Beatiſſimi Sacerdotis Domini Martini, quæ Deo accepta eſt, obtinebit interceſſio.* Et in Concilio Turonenſi II. a. *Item*, inquit, *pro reverentia Domini Martini, vel cultu, ac virtute, id ſtatuimus obſervandum.*

a Can. 19.

Sed adverſus hæc urget Canon III. ejuſdem Concilii Altiſiodorenſis, quo generaliter, ſi non Chriſti, Sanctorum ſaltem vigiliæ omnes videntur ſublatæ: *Non licet*, ait, *compenſas in domibus propriis, nec vigilias in feſtivitatibus Sanctorum facere.* Eo tamen Decreto, ejus Concilii Patres alio reſpexerunt. Voluerunt enim, non vigilias interdici Sanctorum, ſed ne in domibus propriis eas Fideles celebrarent, ut Galli tunc agere ſolebant, vetuſtum Euſtachii Monachi, & Epiſcopi Sebaſtæ errorem ſectantes, damnatum in Concilio Gangrenſi b, vel antiquam Gentium vanitatem; quæ Sacrificia, & Sacra apud arbores, vel fontes eſſolvebant: ad auferendam enim eam idololatriæ, hæreſeos, & ſuperſtitionis omnis materiam, voluit, ut conventus, ſic enim legi debet, non *compenſas*, non faciant in domibus propriis; nec in eiſdem domibus vigilias in Sanctorum celebritatibus agant, neque inter ſentes, aut arbores, ac rivos, vel ad fontes vota exſolvant. Hanc autem fuiſſe ejus Concilii mentem, eo magis putarim, quod ſtatim ſubjunxerit, hæc omnia in Eccleſia ſolvi, ſeu fieri debere: *Sed quicumque*, ait, *votum habuerit, in Eccleſia vigilet, & matriculæ ipſum votum, aut pauperibus reddat.* Antiquam autem hanc Galliæ, ſive conſuetudinem, ſive corruptelam peragendi Sacra extra Eccleſias in hortis, vel domibus ſæcularium, Patres Concilii Pariſienſis c docent, affirmantes, Miſſam ipſam, nedum vigilias, ſatius eſſe non audire, quam eam audire ubi non licet, nec oportet.

b Can. 5. & 6.

c Lib. 1. C. 47.

Antiquam autem hanc vigilias agendi conſuetudinem, Monachi tantum retinent, Clerici autem in quibuſdam ſolum Eccleſiis Cathedralibus, quarum nonnullæ tentarunt aliquando, ut mediæ noctis tempus in matutinum transferretur; ſed major pars Capituli, ne id conſtitueretur, impedimento fuit, ut de Eccleſia Pariſienſi refert Philippus Probus d. Quod ſi totius Cleri, & Capituli conſenſus accederet, nec id jure effici poſſe, gravibus noſtri temporis Auctoribus placuit; quod Conciliorum Decretis ſtatutum ſit, ſingula officia ſuis temporibus peragenda decernentibus: quibus Conciliorum Decretis minores Prælatos, & Capitula derogare poſſe negant; ni antiqua conſuetudine Pontificum conſenſu, vel taciturnitate adprobata, receptum ſit. Hac enim potiſſimum de cauſſa improbandum non videtur, quod vel Pontificum gratia, vel inveterata conſuetudine, apud pleraſque Eccleſias receptum eſt, ut vigiliæ quarta vigilia dicantur, diluculum eſt: id enim tempus ad orandum commodiſſimum eſſe, inter pios omnes convenit, quod neceſſe non ſit, poſt orationem finitam iterum cubitum ire, ut Caſſianus e docet. Idem eſto de his horis dicendis, cum adveſperaſcit, judicium: quod Moniales pleræque facere ſolent. Cum vero hæ cauſſæ non ſubſint, tempus præſcriptum præterire non licebit: quod olim a Clericis adeo ſtricte obſervari voluerunt Patres, ut ſi inſenſa corporis illi valetudine non impedirentur, ſeptem dierum excommunicatione feriendos decreverint, ſi his horis abeſſent: *Clericus*, ait Concilium Veneticum f, *quem intra muros Civitatis ſuæ manere conſtiterit, & matutinis hymnis, ſine probabili excuſatione ægritudinis inventus fuerit deſiiſſe, ſeptem diebus a communione habeatur extraneus; quia miniſtrum Sacrorum, eo tempore, quo non poteſt ab officio ſuo ulla honeſta neceſſitas occupare, fas non eſt a ſalubri ceſſare.* Huic aliam pœnam adjecerat antea Concilium Carthaginenſe g IV. *Clericus*, ait, *qui abſque corpuſculi ſui inæqualitate vigiliis deeſt, ſtipendiis privatus excommunicetur.* Stipendia (ut id obiter notemus ad probandam earum diſtributionum, quæ hodie in Eccleſiæ uſu ſunt, antiquitatem) Clericis, vel Canonicis reſidentibus olim tribui hinc liquet: a laicis autem vigilias has minime celebrari, ſed earum loco jejunium inſtitui, pridie cujuſcumque Feſti celebris, antiquis Patribus placuit; indeque manavit, ut vigiliarum, ideſt, hujus officii nomen ipſi diei, & jejunio inderetur; quod perinde, ac Quadrageſimale obſervatur: ſolam Sanctæ Chriſti Nativitatis noctem excipio, in qua Fideles omnes ad vigilias celebrandas in Eccleſiam convenire, antiquum eſt; ſed utinam antiqua religione, & reverentia.

d In Pragmat. Sanctione C. 1. De celebratione Miſſarum. *Clementina I. ejuſdem Tit.*

e De Inſtit. Cœnobiorum, *Lib.* 2. *Cap.* 12.

f Can. 14.

g Can. 49. & *Gelaſius Papa in Cap.* Eleutherius, 92. *Diſtinctione.* Diſtributiones quotidianas, quæ Canonicis reſidentibus tribui ſolent, antiquas in re probari.

COMMENTARII NOVI.

MUlierum vigilias prohibet. Idem noſtris temporibus propter eandem rationem, in Toletano Concilio 1. poſt Tridentinum, decretum fuit, ſicuti ab ea ratione in Concilio Altiſiodorenſi Can. V. prohibentur. LOAISA.

Multi in Sepulchris Martyrum curabantur, multaque alia fiebant miracula, quorum cauſſa ad eadem Sepulchra dies, noctesque morabantur. Tertulliani quoque ætate, vel ante Tertullianum tantus ad ipſa Martyrum Sepulchra Chriſtianorum fiebat concurſus, ut ea re indignati Gentiles, areas Chriſtianis eriperent, hoc eſt, loca, ubi Corpora Martyrum deponerentur: *Areæ Chriſtianorum non ſint, areæ eorum non fuerunt: meſſes enim ſuas non egerunt*, Ad Scapulam. ALBASPINÆUS.

Vigilias, & pernoctationes orandi gratia fuiſſe uſitatas, etiam in Lege veteri, aliqui probant ex Lib. 1. Reg. Cap. 15. verſu 25. Cap. 26. Iſaiæ verſu 12. Pſalm. 101. num 10. & in Lege gratiæ ex Cap. 2. Lucæ, verſu 16. & Cap. 6. verſu 8. ex D. Paullo 2. ad Corinth.

Cap.

Digitized by Google

Cap. 6. verſu 17. Cæterum hæc omnia ſacræ paginæ teſtimonia, etſi probent vigilias particulares in propriis domibus, & cubiculis; non tamen ſuadent vigilias publicas in Eccleſiis faciendas, convenientibus Fidelibus, ut tota nocte, vel majori ex parte pervigilent in oratione, & canticis: earum veſtigium apparet Cap. 6. Judith, verſu 20. in illis verbis: *Convocatus eſt populus per totam noctem ad Eccleſiam*. Proprie igitur uſus vigiliarum a primis Eccleſiæ ſæculis repetendus eſt. Cum enim illis temporibus ardor Fidei, & ſpiritus fervor corda Chriſtianorum incenderent; non ſolum Clericos, ſed etiam laicos utriuſque ſexus ad vigilias pariter ſurrexiſſe, & fere per totam noctem Martyrum memoriam orationibus, vigiliis, & canticis celebraſſe, & in eorum venerationem antelucano tempore, lectulo ſpreto, exſurgentes, ſtationes in Eccleſiis tenuiſſe, uſque dum Corpus Domini, Sacrificio Miſſæ peracto, ſumerent, id facile conſtat; ſiquidem de his vigiliis crebra mentio extat in Cap. *Clericus*, Cap. *Eleutherius*, Cap. fin. 61. Diſt. Cap. *De his*, 50. Diſt. Cap. *Statuimus*, *De conſecr.* Diſt. 4. Cap. 1. C. *Conſilium*, *De obſerv. jejun.* Concil. Salegunſt. ſub Benedict. VIII. C. 1. Senonenſi Decret. 7. *De jejun.* Gregorio Nyſſeno, de Vita S. Macrinæ: *Cum nocturna vigilatio, ut in Martyrum celebritate, canendi Pſalmos perfecta eſſet ad crepuſculum, multitudo Pſalmorum decantationem fletibus interpellabat*; & Oratione 40. in Martyres, & eum pervigilium obiretur in horto, ubi etiam Sanctorum Reliquiæ honorabantur Pſalmis ex D. Cypriano Tract. *De oratione Domin.* qui eas probat exemplo Annæ Propheteſſæ, & Chriſti ex Nazianzeno Orat. 32. de Paſch. D. Hilario in Pſalm. 118. D. Ambroſio in eundem Pſalm. & Serm. 60. & Epiſt. LXXXII. & LXXXV. & Lib. 7. in Lucam Cap. 1. & de Abraham, Cap. ult. qui S. Doctor eas non ſuſtulit, ut falſo aſſeruit Auctor Sermonum ad Fratres in eremo, qui perperam tribuuntur D. Auguſt. ut conſtat ex Lib. 9 *Confeſſion.* ipſius C. 7. ubi refertur, S. Monicam Matrem ipſius Doctoris cum D. Ambroſio Mediolani eas celebraſse. Ex Caſſiodoro, Lib. 5. Tripart. *Erat*, inquit, *jam nox*, *& aliqui populorum ad vigilias venerant*, *exſpectabatur futura diei collectio*. Chryſoſtomo Homil. 19. in Geneſ. *Et iccirco Fideles*, *& jejunium intendunt*, *& vigilias*, *& pernoctationes ſacras*, *& eleemoſynas faciunt*. Eas pie, & devote obſervarunt, & exemplo commendarunt Leo I. Serm. 1. 2. cum ſequentibus, Gregor. Magn. ut patet ex Lib. 4. Epiſt. ipſius 12. S. Paulinus Natal. 7. S. Felicis.

Ex illa modo nocte diem cadit annus in iſtam:
Noſtis enim mores, ut jejunare ſolemus
Ante diem, & ſero libatis veſpere Sacris
Quiſque ſuas remeare domos; tūc ergo ſolutas
Cœtibus a Templo Domini, poſtquā data feſſis
Corporibus requies, ſumpta dape cœpimus hymnos,
Exultare Deo, & Pſalmis producere noctē.

Et adhuc temporibus Sidonii vigilias in uſu fuiſse, conſtat ex ejus Epiſt. XVII. Lib. 5. ubi agit de vigiliis factis ad Sepulchrum S. Juſti: *Convenerantus*, ait, *ad S. Juſti Sepulchrum*, *ſed tibi infirmitas impedimento ne tunc adeſſes: proceſſio fuerat antelucana*, *ſolennitas anniverſaria*, *populus ingens ſexu ex utroque*, *quem capaciſſima Baſilica non caperet*, *& quamlibet cincta diffuſis cryptæ porticibus: cultu peracto vigiliarum*, *quas alternante multitudine*, *Monachi*, *Clericique Pſalmicines concelebraverant*; *quiſque in diverſa ſeceſſimus*, *non procul tamen*, *utpote ad tertiam præſto futuri*, *quum Sacerdotibus res Divina facienda*. Aliorum Patrum teſtimonia referunt, plura de his vigiliis adducentes, Creſpetius in Summa verbo, *Vigiliæ*. Francol. *De Horis Canonicis*, Capite 2. Baronius anno LI. & DXC. & in *Martyrologio*, die 5. Januarii, Covarruvias Libro 4. *Var.* Cap. 19. Num. 10. Barboſa Lib. 2. *Juriſ. Eccleſ.* Cap. 12. Num. 23 Landmeter Lib. 2. *De veteri Mon.* Cap. 181. Antonius Auguſtinus Lib. 21. Tit. 27. Vicecomes, *De ritibus Miſſæ*, Libro 1. Cap. 26. Kochier in *Face Hiſt.* Cent. 2. Cap. 75. cum duobus ſequentibus. Pamelius in Notis ad Cypriani Epiſtolam XLII. Georgius Ambianus ad Tertullianum, *De jejunio*, Cap. 10. Obſer. 1. & 2. Dorleans in Notis ad Tacitum, Lib. 15 fol. 799. Valeſius in Notis ad Marcellum, Lib. 14. fol. 10. D. Franciſcus de Amaya in Lib. 2. Cap. *Ne Fiſcus*, Lib. 10. J Dart. *De pœnit.* Cap. 22. Vigiliæ autem dividebantur in quatuor partes æquales, quæ communi nomine dicebantur vigiliæ, ita ut quælibet pars per tres horas duraret; & prima pars, prima vigilia dicebatur, & ſic deinceps. D. Hieronymus Epiſtola CXXXIX. D. Iſidorus Lib. 1. *De Eccleſ. Offic.* Cap. 19. quæ partitio vigiliarum a militaribus excubiis originem, & nomen habuit; nam in militia Caſtrenſi ita vigilias dividi conſtat ex Cicerone, Lib. 3. Epiſtola 7. Cæſare, Lib. 1. *De bello Gallico*. Vegetio, Lib. 3. *De re militari*, Cap. 8. Ibi: *De ſingulis centuriis quaterni equites*, *& quaterni pedites*, *qui excubitus noctibus faciunt*, *eliguntur*; *quia impoſſibile videbatur in ſpeculis per totam noctem vigilantes ſingulos permanere*; *ideo in partes ad clepſydram ſunt diviſæ vigiliæ*, *ut non amplius*, *quam tribus horis nocturnis*, *neceſſe ſit vigilare*. Licet enim Fideles ad vigilias in Eccleſia conſiſterent; non tamen omnes ſimul, ſed diviſim, ſecundum vigilias noctis, ut exponunt D. Thomas in Epiſtola 1. ad Corinthios, Cap. 14. Lect. 6. J. Beletus in *Explicat. Divin. Officior.* Cap. 20. Durandus eodem Tractatu, Lib. 5. Cap. 3. ultimæ autem vigiliæ, ubi preces antelucanæ recitabantur, omnes adeſſe debebant, ut refert Francolinus ſupra Cap. 1.

Etiam ſciendum eſt, eam fuiſſe erga cœmeteria veterum pietatem, ut ſtatos illic conventus haberent, & noctes aliquando integras decantandis Martyrum laudibus, Deoque in eorum memoriam adorando tranſigerent. Unde Myſteria Sacramentorum, & quæcumque ſacræ functiones in eis celebrarentur. Clemens in *Conſtitut.* Lib. 6. Cap. ultimo: *Convenite in cœmeteria ad legendum ſacros Libros*, *& pſallendum Hymnos pro mortuis Martyribus*, *& Sanctis omnibus*, *qui ſunt a ſæculo defuncti*, *ac pro fratribus*

ve-

veſtris, qui in Domino mortui ſunt; & Eucharistiam Deo acceptam, antitypon, id eſt, Sacramentum regalis corporis veſtri, offerte in Eccleſiis veſtris, & in cœmeteriis. Caſſiodorus Lib 5. Tripart. Cap. 3. *Populus jejunans eſt egreſſus ad cœmeterium orationis cauſſa.* Quare cum Imperatores noſcerent, conventus Chriſtianorum in cœmeteriis fieri, ſolennibus Edictis prohibuerunt, ne cœmeteria a Chriſtianis adirentur. Pontius Paulli-nus in Actis Paſſionis Cypriani, de Valeriani Edicto contra Chriſtianos loquens: *Juſſum eſt, ut nulla conciliabula faciant, neque cœmeteria ingrediantur.* Euſebius Lib. 7. *Hiſt.* Cap. 10. ſcribit, inter cætera, ab Æmiliano Prefecto Alexandriæ interdictum fuiſſe Dionyſio Epiſcopo, Fauſto, Marcello, Chæremoni, ne cœmeteria ingrederentur. Sic enim habet ſententia in eos prolata: *In hac Civitate non erit liberum vobis verſari, ſed eritis relegati in parte Libyæ, in locum videlicet, qui* Cephro *nuncupatur; neque uſquam omnino, vel vobis, vel aliis quibuſque poteſtas erit, aut celebrandi conventus, aut in ea, quæ appellantur, cœmeteria, ingrediendi.* Ita etiam Tertullianus ereptam Chriſtianis ſepulchrorum libertatem queritur, ſed ejus ſævitiæ ultorem Deum adfuiſſe, immiſſa nempe ſterelitate: *Doleamus*, inquit, *neceſſe eſt, quod nulla Civitas impune latura ſit ſanguinis noſtri effuſionem, ſicut ſub Hilariano Præſide, cum de areis ſepulturarum noſtrarum acclamaſſent. Areæ non ſint, areæ eorum non fuerunt, meſſes enim ſuas non egerunt.* Ubi alludit Tertullianus ad nomen *areæ*, quod & locum, ubi teruntur frumenta, fruges verberantur, & ſepulchra etiam Chriſtianorum, ſignificat; cœmeteria enim dicuntur *areæ*, tumbæ, catacumbæ, cryptæ, arenariæ &c. Notarunt Spundanus, *De cœmeteriis*, Lib. 1. Part. 3. Capite 13. Juſtellus in Notis ad Canones Eccleſ. univerſ. fol. 200. Le-maiſtre, *De bonis Eccleſiar.* Lib. 5. Cap. 15.

His ita prælibatis, inſurgit præſentis Canonis difficultas, cujus ſententiæ aperto Marte opponitur D. Hieronymus adverſus Vigilantium, Cap. 4. in illis verbis: *Error autem juvenum, & viliſſimarum mulierum non eſt Religioſis hominibus imputandus; quia & in vigiliis Paſchæ tale quid fieri plerumque convincitur, & tamen paucorum culpa non præjudicat Religioni, quia & abſque vigiliis poſſunt errare, vel in ſuis, vel in alienis domibus. Apoſtolorum fidem Judæ proditio non deſtruxit, & noſtras ergo vigilias malæ aliorum vigiliæ non deſtruunt.* Et licet in Canone v. Concilii Altiſiodoſiani prohibeantur vigiliæ in honorem D. Martini, quia cum choreis, & commeſſationibus fiebant, ut exponit Mendoza hic, & nos infra dicemus; non tamen in eodem Concilio vigiliæ abſolute damnantur, immo etiam indicuntur in Canone 111. & 15. ejuſdem Concilii. Igitur non recte Patres Hiſpanici abſolute inhibent feminis in cœmeteriis pervigilare.

Hujus Canonis ſententia facile percipitur, ſi obſervetur, Patres non prohibere feminas pervigilare in Eccleſiis, ſed in cœmeteriis, in quibus facile latenter ſcelera inhoneſta committebantur; cœmeteria enim erant ſubterranea, & valde obſcura, ut conſtat ex iconibus exaratis ab Antonio Boſio, Tomo 2. *Romæ ſubterraneæ*, per totum; ideo cum propter loci opportunitatem latenter ſcelera cum feminis perpetrarentur, ut ex Divo Hieronymo relato a Mendoza conſtat, ideo Patres vetuerunt, feminas in cœmeteriis pervigilare, rationem reddentes, quia ſæpe ſub obtentu orationis ſcelera latenter committebantur, quo etiam ſpectat admonitio Chryſoſtomi Lib. 3. de Sacerdotio, *Virginibus interdici debere pompas funebres, & publica pervigilia; quoniam novit ingenioſiſſimus diabolus per bona opera ſuum virus diſſeminare.* Unde Eccleſia ſequentibus ſæculis honeſtatis cauſſa in totum ſuſtulit vigilias, jejuniis inſtitutis, ac ſubrogatis, quæ Sanctorum vigilias appellamus, antiquarum vigiliarum nomine tantum retento; quod teſtatur Baptiſta Mantuanus in Febr. ſequentibus verſibus:

Id quoque, nam ſcitu locus eſt digniſſimus, addam,
Quod noſtri in tẽplis atavi vigilare ſolebant,
Excubiaſque pati, ſolennia mane ſequenti
Feſta receptari; morem nova ſuſtulit ætas,
Nã quia nox ſceleri ſolet eſſe occaſio, & illud
Obſervant, qui furta volunt committere, tempus;
Jejunare diem viſum eſt ſapientius illam,
Quæ præit, & clauſo noctem dormire cubili.

Docuerunt Onuphrius, Spondanus, & alii apud Barboſam, Lib. 3. Vot. 103. Num 40. Quæ interpretatio lepide probatur, & illuſtratur ex uſu, & Legibus Rumanorum, apud quos vigiliæ etiam, & nocturna Sacrificia in uſu fuerunt. Dionyſius Lib. 2. Heraclitus Epiſtola 11. ad Ennodorum; ſed cum feminæ plerumque in eis vitiarentur, teſtantibus Gellio Lib. 2. *Noct.* Cap. 23. ibi: *Filia hominis pauperis in pervigilio vitiata eſt.* Plauto in Prol. Aulular. ibi: *Qui illam ſtupravit noctu, Cereris pervigiliis*; & in Curcul. *Veneri pervigilare noviſti*; prohibita fuerunt hujuſmodi nocturna Sacrificia Lege duodecim Tabul. his verbis concepta: *Nocturna mulierum Sacrificia ne ſunto.* Ubi Dion. Gothofred. lit. P. ex Dione interpretatur, *id eſt nocturnas vigilias*; nec hæc Sacrificia nocturna feminarum reſtituit Magnentius Tyrannus in Lege 5. Cod. Theodoſ. *De Paganis*; ſed alia Sacrificia Paganorum, quæ a Magis noctu fiebant, ut quem incantarent, interficerent, vel obnecterent; quæ jam S. C. ad Legem Corneliam, *De ſicariis*, facto, prohibita erant. Paullus Lib. 5. Sentent. Tit. 23. *Qui ſacra impia, nocturnave, ut aliquem obcantarent, vel defigerent, fecerint, faciendave curaverint, aut cruci ſuffigantur, aut beſtiis objiciantur.* L. ex S. C. ff. *ad L. Cornel. De ſicariis.* De his Sacrificiis nocturnis agunt Imperatores in Leg. 7. Cod. Theodoſiani, *De Paganis* in illis verbis: *Si qui vetitis Sacrificiis diurnis, nocturniſque, vel ut veſanus, ac ſacrilegus, inſertorum conſultor.* (Sic legendum eſt, non *conſultorum*, ut in excuſis) &c. L. 7. C. *De malef. & Mathem. Ne quis deinceps nocturnis tem-*

pori-

poribus, aut nefarias preces, aut magicos apparatus, aut Sacrificia funeſta celebrare conetur, delictum, atque convicium competenti animadverſione mactare, perenni auctoritate cenſemus. Plinius Lib. 2. *Natural. Hiſtoriæ*, Cap. 28. *Diras precasiones, & ſceleratas preces*. Tacitus Lib. 2. Annalium: *Carmina, & devotiones, aliaque maleficia, quibus creditur, animas manibus infernis ſacrari*. Quæ Sacrificia cum jam prohibita eſſent, Magnentius, qui ſimulate potius, quam vere Religionem Chriſtianam colebat, ſimul ac liberas nactus eſt habenas Imperii, proſcripta hæc Sacrificia reſtituit, ut referunt Baronius anno CCCL. Merillus Libro ſecundo Cap. 4. qui recte de funeſtis Sacrificiis, ideſt, Miſſis defunctorum pro vivis dictis, ut ipſi e vita diſcedant, accepit Concilium Toletanum XVII. Canone V. *Sacerdotes Miſſam pro requie defunctorum promulgatam fallaci voto pro vivis ſtudent celebrare; non ob aliud, niſi ut is, pro quo id ipſum offertur Sacrificium, ipſius ſacroſancto libaminis interventu, mortis incurrat periculum; & quod cunctis datum eſt in ſalutis remedium, illi hoc perverſi inſtincta quibuſdam eſſe expetunt in interitum*.

Etiam huic pio, religioſoque vigiliarum uſui opponi ſolet Textus in Can. V. Concilii Altiſiodoſiani in illis verbis: *Omnino, & inter ſupradictas conditiones, vigilias, quas in bonorem Domini obſervant, omnibus prohibemus*. Sed reſtituto *Martini* nomine, quod vetuſtioribus in Codicibus reperitur, conſtat, in eo Canone non prohiberi vigilias in honorem Domini noſtri, quas obſervare jubent Patres ipſius Concilii in Canone XI. ſed tantum prohiberi vigilias Domini Martini. In Veſpere enim illius Feſtivitatis Fideles Galliæ choreis obſcœnis, & commeſſationibus turpibus potius, quam religioſis Feſtum celebrantes, ebrietatibuſque tradebantur, juveneſque cum feminis turpiter colloquebantur, qui abuſus habuit ex pietate originem; contigit enim quandoque apud ſepulchrum S. Martini Turonenſis Epiſcopi, vinum in vaſe quodam poſitum mirum in modum augeri, injecta unica gutta collecta ex ſepulchro ipſo; quo miraculo late vulgato, factum videtur, ut nomen S. Martini ſuper vinum invocaretur, eoque modo benedictum, ad invicem in honorem ipſius Sancti propinatum potaretur. Unde quod tunc pietas docuit, uſus pravus labefactavit, ut ſic non ea vino miracula, ſed ex luxu ebrietates provenirent; referunt Gregorius Turonenſis Lib. 5. *Hiſt. Francor.* Capite 21. Baronius anno DLXXX. Unde in dicto Canone V. non abſolute vigiliæ improbantur, ſed illæ tantum, quæ ex abuſu introductæ erant in bonorem Domini Martini, ita ob ejus magnam venerationem per univerſam Galliam appellati; quam interpretationem probarunt Yepes Tom. 4 *Chron. D. Benedicti*, anno Chriſti DCCCCX. Cap. 2. Baſilius Legion. Q. 2. *Scholaſt.* Cap. 2. in expoſitione ipſius Canonis. Landmeter Lib. 2. *De veteri Monacho*, Cap. 61. Narbon. in *Horograph.* Hor. 11. Num. 16.

Tandem opponit, & exponit Mendoza Canonem III. ipſius Concilii Altiſiodoſiani difficillimum. Sane ideo rem non injucundam me facturum exiſtimavi, ſi ejus ſingula verba, licet breviter, perſtringam, & veram interpretationem afferam. Ajunt Patres: *Non licet compenſas in domibus propriis, nec vigilias in Feſtivitate Sanctorum facere, nec inter ſentes, aut arbores ſacrivas, vel ad fontes vota exſolvere; ſed quicumque votum habuerit, in Eccleſia vigilet, & matriculæ ipſum votum, aut pauperibus reddat; nec ſubtilia aut pede, aut hominem lineo fieri penitus præſumat*. Sirmondus in ejus Notis *compenſas facere* legit, Antonius Auguſtinus, *commeatus*, vel *menſas*; quia moris erat olim Kalendis Januarii menſas erigere; Ammianus Marcell. Lib. 26. Alcuinus Cap. de Kalendis Januariis, ibi: *Nec non etiam menſulas plenas ad manducandum tota nocte paratas habebant, credentes, quod Kalendis Januar. per totum annum præſtare poſſint*. Unde cum in Canone V. ipſius Concilii improbarent Patres ſuperſtitioſas obſervationes Kalendarum Januarii; & in hoc Canone III. hanc menſarum compoſitionem prohibuerunt. Aliter Baſilius Legionenſis Q. 2. *Scholaſt.* Cap. 2. verbum, *compenſas*, accipit, ideſt, conventus; adhuc tamen retinent lectionem, *compenſos*, *ſeu compenſas facere*, Nicolaus Le-maiſtre Lib. 1. *De decim.* Cap. 13. Cironius, Lib. 2. *Obſer.* Cap. 8. ſed in expoſitione verborum, & ſententiæ interpretatione non conveniunt. Le-maiſtre docet, *compenſas facere*, nihil aliud eſſe, quam ſerotinos cœtus habere, in quibus mulieres certum lanæ, aut ſtaminis penſum in votum Sancti alicujus nendo, texendove conficiunt, quod penſum ſubinde ſacris Altaribus offertur, & hunc morem adhuc in aliquibus partibus Galliæ durare, ipſe teſtatur. Cironius vero *compenſos* pro oblationibus recipit, quæ in domibus privatis fiebant alicujus voti redimendi cauſſa, in quibus, derelictis Eccleſiis, vigilias etiam Sanctorum tenebant; & oblationem, per quam votum redimebatur, dici *compenſam*, probat ex Cap. 58. Capitul. Ærald. Papia in Lexico, qui *facere compenſam* interpretatus, vicem reddere; qua vocis *compenſæ* acceptione retenta: facile percipitur ſenſus illorum verborum, *Non licet compenſas in domibus propriis, nec vigilias in Feſtivitatibus Sanctorum facere*. Ideſt, non licet, derelictis Eccleſiis, ubi vota ſolvenda erant, aut redimenda, vel compenſanda, & vigiliæ in Feſtivitatibus Sanctorum obſervandæ, in domibus privatis ea facere, ut Galli tunc agere ſolebant, vetuſtum Euſtachii Monachi, & Epiſcopi Sabaſtæ ſectantes errorem, quem jam damnaverant PP. Concil. Gagrenſ. his verbis: *Si quis docet domum Dei contemptibilem eſſe, & conventus, qui in ea celebrantur, anathema ſit*. Et Can. VI. *Si quis extra Eccleſiam ſeorſum conventus celebrat, & deſpiciens Eccleſiam, ea, quæ ſunt Eccleſiæ, voluerit uſurpare, non conveniente Presbitero, juxta Decretum Epiſcopi, anathema ſit*. Laodicen. Cap. 58. *Quod non oportet in domibus oblationem celebrare.* Concil. Pariſ. 1. Can. XLVII. *Ibi ſatius eſſe, Miſſam ipſam, ne dum vigilias non audire, quam ubi non licet, nec oportet*. Antiocheno ſub Julio I. Can. V. Carthag. II. Can. 12. Matiſcon

ſcon. II. ſub Pelagio II. Can. x. Aquiſgran. I. ſub Stephano v. Can. LXXXIV. Vvormac. Can. LXV. Metenſi ſub ArnulphoCan. v. Unde ut hunc errorem a Græcis acceptum conveniendi intra domos proprias ad vota perſolvenda, & vigilias Sanctorum peragendas evellerent PP. ſtatuerunt, non licere compenſas, nec vigilias Sanctorum in domibus facere; ſed quicumque votum habuerit, in Eccleſia vigilet, & ibi votum exſolvat. In hac igitur prima parte Canonis non prohibetur aliqua ſpecies idololatriæ, ut Baſilius ubi ſupra volebat, accipiens prædicta verba de conventibus, & vigiliis intra domum propriam ſactis in obſequium, & venerationem idolorum; expreſſe enim agunt PP. de vigiliis SS. & de compenſis, quæ in Eccleſia ſolvi, & reddi poterant: igitur nulla in his caſibus aderat idololatriæ ſuſpicio, ſed tantum contemptus Eccleſiarum. Siquidem illis derelictis, intra domum propriam vigilias Sanctorum tenebant, votaque exſolvebant.

Succedunt illa verba: *Nec inter ſentes, aut arbores ſacrivat, vel ad ſontes vota exſolvere*. Quæ non ſolum redolent priſcam Gentilium ſuperſtitionem, verum & antiquam Gallorum Religionem, idololatriamque exprimunt. Solebant enim arbores ſublimi faſtigio in Cælum evectas, quaſi venerandas Divinæ Majeſtatis imagines, ſacris honoribus colere. Solebant etiam tres candelas ad arbores, ſeu ad fontes ſuccendere, quo ſacto, ſe Numinis gratiam, ac ſavorem emereri arbitrabantur, ubi etiam vota ſua exſolvebant. Concil. Agath. Can. VI. ibi: *Perſcrutandam eſt, ſi aliquis vota ad arbores, vel ad ſontes, vel ad lapides quoſdam, quaſi ad altaria faciat, aut ibi candelam, ſeu quodlibet munus deferat, veluti ibi quoddam numen ſit, quod bonum, aut malum poſſit inferre*. Arelat. II. Can. III. *Si in alicujus Epiſcopi territorio infidelis, aut faculas accenderit, aut arbores, fontes, ſaxa veneretur, ſi hæc eruere neglexerit, ſacrilegii ſe eſſe reum agnoſcat*. Concil. Bracar. II. Can. XXII. Nannet. ſub Formoſo Can. XX. cujus verba reſert Ivo Carnot. P. 2. *Decret.* Cap. 38. *Summo ſtudio decertare debent Epiſcopi, & eorum Miniſtri, ut arbores dæmonibus conſecratæ, quas vulgus colit, & in tanta veneratione habet, ut nec ramum, vel ſurculum inde audeat amputare; radicitus excindantur, atque comburantur: lapides quoque, quos in ruinoſis locis, & ſylveſtribus, dæmonum ludificationibus decepti venerantur, ubi & vota vovent, & deferunt, funditus effodiantur, atque in tali loco projiciantur, ubi nunquam a cultoribus ſuis venerari* (alias *inveniri*) *poſſint*. In Capitularibus Caroli Lib. I. Tit. 64. ita cavetur: *Item de arboribus, vel petris, vel fontibus, ubi aliqui ſtulti luminaria, & alias obſervationes faciunt*. Et Lib. 7. Capitul. 236. *Aut arbores, aut fontes, aut ſaxa venerantur*. Et in Legibus Longob. Lib. 2. Tit. 38. legitur: *ſimili modo ad arborem, quam ruſtici* ſanguineum *vocant, atque ad fontanas adoraverint*. Ubi Lindembrogius legit *ſacrivam*, ut in dicto Can. III. Concilii Altiſiodor. Et Gallos magnopere deditos fuiſſe huic locorum cultui, conſtat ex Cæſare Lib. 6. *De bello Gallic.* Cap. 5. quod Græcos etiam, præcipue in Antiochenſi Provincia, ubi erat celebris locus Damnenſis, eandem ſuperſtitionem invaluiſſe, conſtat ex Concilio Carthag. v. Canone ult. ibi: *Placuit, ab Imperatoribus glorioſiſſimis peti, ut reliquiæ gentilium non ſolum in ſimulacris, ſed in quibuſcumque locis, vel lucis, vel arboribus omnino deleantur*. D. Auguſt. Serm. 242. de tempore: *Quicumque in agro ſuo, aut in villa, aut juxta villam aliquas arbores, aut aras, vel quælibet Fana habuerit, ubi miſeri homines ſoleant aliqua vota reddere*. De Germanis idem refert Tacitus, *De moribus German. Lucos, ac nemora conſecrant, Deorumque nominibus appellant ſecretum illud, quod ſola reverentia vident*. Et Lib. 14. Annal. *Luci ſævis ſuperſtitionibus ſacri*. Appulejus *Apol.* Lib. I. *Nullum in villa ejus Delubrum, nullus totus, aut lucus conſecratus*. Tanta enim ſuperſtitione præſertim Athenienſes lucos colebant, ut ſi quis vel parvam ilicem excidiſſet, ultimo ſupplicio damnaretur. Lege XII. Tabularum ita cavebatur de lucis: *Conſtructa a parentibus Delubra habento. Lucos in agris habento*. Et nulla alia ratione, quam propter locorum religionem, exciſſionem arborum ex luco Damnenſi prohibuerunt Imperatores in L. I. C. *De cupreſ. ex luco*. Libi II. de quo accipiunt text. in L. *Id quod* 7. ff. *De pericul. & commod.* Forcatul. in *Necromant.* Dial. I. num. 7. Plura de lucis, & eorum ſuperſtitioſa veneratione congerunt Cerda ad Virgilium, Lib. 3. Æneidos, ibi:

Auri ſacra fames.

Gutherus Lib. 3. *De jure Pontif.* Cap. I. Cujac. Lib. 2. *Obſervat.* Cap. 13. Dempſterus ad Roſinum Lib. I. *Antiquitat. Roman. De Balneo Daphnidis*, fol. 41. & Covar. Lib. 4. *Variar.* Cap. 7. & *De veter. num. collat.* Cap. 4. num. 3. Gregor. Lib. 37. *Syntagm.* Cap. 6. num. 12. & Lib. 3. Cap. 20. Briſſon. verbo *Daphnes*. Cæſar Coſta, *Var. jur. ambig.* Lib. I. Cap. 5. Rendella, *De paſcuis*, Cap. I. Iſaacus Caſaubon. in Not. ad Capitolin. pagina 140. num. 16. verſu, *In deliciis*. Sturhius Lib. I. *Antiq. convival.* Cap. I. Salcedo ad Leges novas recopil. in L. 34. Tit 7. Lib. I. recopil. anno LXXI. Solorzano, *De jure Indiarum* Lib. 2. Cap. 4. nu. 79. qui alios de more congeſſit. P. Fab. Lib. 3. *Semeſtr*. Cap. 4. F. Hieronymus Roman in *Repub. Gentil.* Lib. 9. Cap. 20. Guido Panciról. Lib. 2. *Theſ. var.* Cap. 258. Cujac. in Lege I. verſu, *Duodecima*. ff. *De jure fiſci*, Anton. Nebriſ. in *Quinquax* 3. Cap. 14. iterum Dempſter. ad Roſin. Lib. I. *Antiquit.* ad Cap. 13. Panciról. in *Notit. Imper. Or.* Cap. 5. & 53. & 54. & Cap. 104. Pineda in *Monarch. Eccleſ.* I. P. Cap. 27. §. 2. Faber Lib. 3. *Sem.* Cap. I. Stracca Tract. *De mercatar.* Cap. 4. num. 42. P. Surdus deciſ. 52. num. 5. Franciſc. Bencius Conſil. 59. num. 28. Franciſc. Quareſmius in *Elucidat. terræ ſanctæ* Lib. 7. Cap. 10. & Chriſtianus Adricomius in *Theatro terræ Sanctæ*, in Nepthalim num. 39. & 80. Rutgerus Lib. 3. *Adverſ.* Cap. 2. Narbona in *Horograph.* hora II. num. 18. Lemaiſtre ubij ſupra, Dorleans ad fol. 50. Baſil. Leglon. ind. Can. III. Culmus & ca-

& calamus eaſtant apud D. Didacum Deſcals & Salcedo Urbis noſtræ Salmatinæ Pro-Prætorem, in Comment ad d. L. I. Cod. *De cupreſquem* paganiſmum, & ſuperſtitionum ritum. ut evellerent PP. in dicto Can. III. prohibuerunt, ne inter ſentes, aut arbores ſacrivas quis vota eaſolveret. Notavit Fuſtel. in Not. ad Can. LXXXIV. Eccleſiæ Africanæ.

Proſequuntur PP. *Sed quicumque votum habuerit, in Eccleſia vigilet, & matriculæ ipſum votum, aut pauperibus reddat*. Ideſt, qui votum fecerit peregrinationis, vel ſimile, & voluerit compenſare in vigilias, & orationes (ut poteſt, Cap. *Magna. De vota.* Unde titulus *De voto* concipitur in prioribus Collection. *De voto, & voti compeaſatiane*. In 6. autem *De voto, & voti redemptiene*.) non in domo, ſed in Eccleſia vigilet, & ſi pecunia, vel eleemoſynis redimere voluerit, matriculæ ipſum votum, aut pauperibus reddat, ut Metell. apud Caniſ. Tom. 2. *De miraculis Sancti Quirini* ajebat:

Quod puerilia corpora morbida
Si fuerint, ibi cum prece ſedula
Penſa ſubſequitur deprecatio.

Matricula proprie eſt nominum indiculus, ſive catalogus, varia perſonarum nomina complectens. In Academiis matriculam appellamus codicem, in quo referuntur nomina omnium, qui Academiæ privilegiis fruuntur. Eſt quoque matricula catalogus eorum, qui militiæ nomen dederunt. L. *unic.* ff. *De bonor. poſſeſſ. ex teſtament. milit.* Vegetius Libro I. *De re militari*, Cap. 26. & Lib. 2. Cap. 6. In ſacris Canonibus matricula accipitur pro catalogo, ubi Clericorum, & pauperum, & aliarum perſonarum miſerabilium, quas Eccleſia illa aleret, nomina deſcribebantur. Concil. Agath. Can. II. *Contumaces Clerici, prout dignitatis ordo permiſerit, ab Epiſcopis corrigantur, ita ut cum eos pænitentia correxerit, recepti in matricula, gradum ſuum, dignitatemque ſuſcipiant.* Concil. Aurel. IV. Can. XIII. ibi: *De matricula Eccleſiæ, in qua Clericorum nomina inſcripta &c.* Hincmarus Epiſt. VII. Cap. 35. *Ne Presbyteri pro loci matricula xenia accipiant, ne ſuos parentes ſanos, & robuſtos in eadem matricula collocent, nec opera ab ipſis matricularis exigant, non de matricalariis bubalcos, aut porcarios faciant, ſed pauperes, aut debiles, & de eadem villa, de qua decimam accipiunt, matricularios faciant.* Matricularii hoc loco vocantur pauperes in illa matricula contenti, quos alebat Eccleſia: unde emendanda eſt verſio Latina Can. XI. Concil. Laodic. quæ apud Gratian. in Cap. *Mulieres*. Diſt. 32. ita habetur: *Mulieres, quæ apud Græcos Presbyteræ appellantur, apud nos Viduæ ſeniores, univiræ, & matricuriæ appellantur*. Legendum eſt, *matriculariæ*, utpote quæ in Eccleſiæ matricula inſcriptæ erant. Plura congerunt de his matricul. Voſſius *De vit. ſerm.* Lib. 3. Cap. 24. Bignonius in Not. ad veter. form. Cap. II. Fileſacus in Cap. 13. §. 6. *De officio Ordin.* Unde recte ajunt PP. in dicto Can. III. ut qui votum fecerit, & ſolvere vult, aut redimere, ſi in vigilias illud compenſat, non in domo, ſed in Eccleſia vigilet; & ſi redimere, & compenſare velit in eleemoſynam, non ipſam compenſam in domo faciat, vel inter ſentes, & arbores ſacrivas votum ſolvat, ſed matriculæ Eccleſiæ, ubi pauperum nomina deſcripta erant, reddat, aut ipſis pauperibus, ut Metellus fecit ſupra relatus, non vero ad Fana, vel ad petras, ut ait Eligius Noviomenſis apud S. Auguſt. Tom. 9. Tract. 20. ibi: *Nullus ad Fana, vel ad petras, vel ad arbores, aut ad ocellos, vel per trina luminaria votum faciat, vel votum reddere præſumat.*

Inhibent tandem PP. *Nec ſubtilia, aut pede, aut hominem lineo fieri penitus præſumat.* Quæ verba valde difficilia ſunt; ſed ne difficultati ſuccumbere videar, adducam ea, quæ circa ejus expoſitionem aliqui dixerunt. In his ergo verbis PP. vanos ritus Gallorum increpant, qui in biviis, ac compitis hominum membra, pedeſve ex lino plicatili conflatos collocabant; & putabant, hoc pacto morbos, & ægritudines, quibus angebantur, feliciſſime perſanari; id vero liquet ex eodem Noviomenſi: *Nulli*, inquit, *creaturæ, præter Deum, & Sanctos ejus, venerationem exhibeatis; fontes, vel arbores, quas ſacrivas vocant, ſuccidite; plantas, ſive angulas pedum, quas per bivia ponunt, fieri vetate, & ubi inveneritis, igni cremote; per nullam aliam artem vos ſalvari credatis, niſi per invocationem, & Crucem Chriſti.* Docet Le-maillre dicto Cap. 13. licet aliter verba illa exponat Baſilius in dicta Queſt. 2. *Scholaſt.* pag. 125. qui docte obſervat, Canonem illum corruptum eſſe, & hoc modo emendandum: *Ne ſubtili a pedum, aut hominum linea, uel homine laneo fieri penitus præſumat.* Nam apud veteres nemo ignorat, pedum omina fuiſſe, ſi cum ad res novas quis pararetur, pedem offendiſſet, ut de Tiberio Graccho refert Valer. Lib. 1. Cap. 4. Unde Tibullus Lib. 1. Eleg. 3.

Hoc quoties ingreſſus iter mihi triſtia dixit,
Offenſam in porta ſigna dediſſe pedem.

Ovid. in Epiſt. Laodam. ad Proteſil.

Hunc, fateor, volui revocare, animuſque ferebat,
Subſtitit auſpicii lingua timore mali.
Cum foribus velles ad Trojã exire paternis,
Pes tuus offenſo limine ſigna dedit.
Ut vidi ingemui.

Quam ſuperſtitionem damnavit D. Auguſtinus relatus a Gratiano in Cap. *Illud*, 26. Quæſt. 6. Linea quoque ominoſa fuiſſe, teſtatur Alex. ab Alex. Lib. 4. *Dier. genial.* C. 9. p. 558. & laneis effigiebus in divinatione veteres uti ſolitos, probatur ex Horatio Satyra VIII.

Lanea, & effigies erat altera cerea.

Et ut totum uno loco probemus, tam ſuperſtitionem circa fontes, quam circa lintea, audiamus Greg. Turon. *De glor. Confeſſ.* Cap. 2. dum de miraculis S. Hilarii agens, ait: *Mons erat in Gaballitano territorio cognomento Elanus, lacum habens magnum, ad quem certo tempore multitudo ruſticorum, quaſi libamina lacui illi exhibens, linteamina projitiebant, ac pannos, qui ad uſum veſtimenti virilis præbentur; nonnulli lanæ vellera, plurimi etiam formas caſei, ac ceræ, vel panis, diverſaſque ſpecies, unuſ-*

quiſque juxta vires ſuas, quæ dinumerare perlongum puto. Veniebant autem cum plauſtris, potum, cibumque deferentes, mactantes animalia, & per triduum epulantes. Quarta autem die, cum diſcedere deberent, anticipabat eos tempeſtas cum tonitruo, & coruſcatione valida, & in tantum imber ingens cum lapidum violentia deſcendebat, ut vix ſe quiſquam eorum putaret evadere. Sic fiebat per ſingulos annos, & involvebatur inſipiens populus in errore. Ex quibus omnibus apparet, in ultima parte ipſius Canonis agi de ſuperſtitione apud Gallos recepta, & eſtirpanda. GONZALEZ.

Vigiliæ, & pernoctationes in Eccleſiis, & cœmeteriis Martyrum, ſanctæ ſunt ex ſui natura, & inſtitutione, ac proinde primis ſæculis Eccleſiæ in uſu fuerunt. Et licet Chriſtiani, plerumque ſaltem illas ſecreto celebrandas curarent, ad vitandam immanem perſecutionem Gentilium, ab his ſæpe detectæ fuerunt. Quo ſpectat, inter alia plura, illud Plinii Epiſt. ad Trajanum de Chriſtianis: *Quod ſoliti eſſent ſtato die ante lucem convenire, carmenque Chriſto quaſi Deo dicere.* Ac feminas quoque iis vigiliis adeſſe ſolitas, colligitur palam es Tertulliano, Lib. *Ad uxorem*, Cap. 4. ubi miſerum ſtatum Chriſtianæ feminæ nubentis viro Gentili deſcribens, inquit de hoc: *Quis nocturnis convocationibus, ſi ita oportuerit, a latere ſuo abſcedere conjugem ſuam, libenter feret?* Quæ certe conſideratio nullum haberet locum, niſi & feminæ Tertulliani ævo noctu ad vigilias noctis celebrandas concurrerent.

Quin & inclinante eodem ſæculo quarto, quo celebratum fuit Concilium iſtud, in toto fere Oriente, aut ſaltem magna illius parte, moris erat, ut populus (conſtans ſane ea viris, & feminis) noctu Eccleſiam adiret orationis, & pſalmodiæ cauſa. Id teſtatur Sanctus Baſilius Magnus Epiſt. LXIII. ad Clericos Eccleſiæ Neo-cæſarienſis paullo poſt medium, dicens: ἐκ νυκτὸς γὰρ ὀρθρίζει παρ' ἡμῖν ὁ λαὸς ἐπὶ τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς. *De nocte enim populus conſurgens, antelucano tempore domum precationis petit.* Ac paucis interjectis ſubjungit, eundem morem eſſe apud Ægyptios, Libyam utramque, Thebæos, Palæſtinos, Arabas, Phœnicas, Syros, habitantes ad Euphratem, ac tandem omnes, παρ' οἷς ἀγρυπνίαι, καὶ προσευχαί, καὶ αἱ κοιναὶ ψαλμῳδίαι τετίμηνται. *Apud quos vigiliæ, ac preces, communeſque pſalmodiæ in pretio ſunt.*

Sed enim ea conſuetudo (quamvis per ſe piiſſima, ac valde laudabilis, & quæ noſtrorum temporum ſomnolentiam, ac torporem accuſat) in Hiſpania ex fragilitate hominum attulit incommoda aliquot ob concurſum feminatum noctu ad Eccleſias, ideoque in hoc Canone prohibitæ fuerunt. Viri autem in antiquo more permanſiſſe videntur. Qui & ubique fere ſervatus fuit multis poſtea ſæculis, ac præſertim ſub finem ſeſti, ut patet es Concilio Matiſconenſi celebrato anno DLXXV. Can. 1. Verum multo poſtea, nimirum anno MCCLX. In Concilio Copriniacenſi, celebrato ab Archiepiſcopo Rhotomagenſi cum Suffraganeis, interdictæ fuerunt populorum pernoctationes in Eccleſiis, his verbis: *Cum ex vigiliis, quæ in Eccleſiis fiunt, frequenter multa turpia inſequantur, & frequentiſſime vulnera inferantur, propter quæ eædem Eccleſiæ reconciliatione, quæ per ſolos Epiſcopos habet fieri, indigere noſcuntur; ſtatuimus, & præcipimus firmiter, ne de cætero in prædictis Eccleſiis, vel Cœmeteriis vigiliæ fiant.* Ubi prohibitio ad omnes extenditur ſæculares, ſive laicos; in noſtro autem Canone ad feminas ſolum. CARD. DE AGUIRRE.

C A N O N XXXVII.

Ne picturæ in Eccleſia fiant.

* *aut.*

Placuit, picturas in Eccleſia eſſe non debere, ne quod colitur, * & adoratur, in parietibus depingatur.

BUrchardus Libro 3. *Decretorum*, Cap. 35. iiſdem verbis Canonem, & Ivo, Parte 3. *Decretorum*, Cap. 40. & in *Panormia*, Lib. 2. Cap. 55. quibus conſentiunt vetuſti Codices mſs. juxta quos vulgata lectio Surii, & Carranzæ emendanda eſt, quæ pro *&*, *aut*, habet.

C A P U T Q U I N T U M.

Imagines ſacras ab Apoſtolorum temporibus fuiſſe in Eccleſia; & cur eas pingi hoc Canone interdictum ſit.

CUM multæ res in hoc Concilio non ſatis adhuc explicatæ ſint; tum perdifficilis eſt, Clemens Sanctiſſime, & perobſcura quæſtio de ſanctarum Imaginum picturis; quæ & ad pernicioſos hæreticorum errores confutandos utilis eſt, & ad colendam Divinæ Religionis ſanctitatem neceſſaria. Has autem cum Hiſpani Patres hic e Chriſtianorum Templis ſuſtuliſſe videantur, ut contendunt Calvinus [a], & Balthaſar Hiemayrus [b]; nec Calvinus ſolum, & hæretici alii, ſed, quod magis miremur, Catholici plures, acres nimis, & acerbi hujus Concilii cenſores, aſſeverantes, Canonem ut ſalſo confictum, & graviſſimi erroris labe contaminatum, a Concilio expungendum, vel Patres Canonis Auctores, turpiori igno-

a *Robertus Bellarminus refert ex Calvino Tom. 1. De cõtroverſiis Chriſtianæ Fidei, Lib. 2.*

b *Hæretici ob pertinaciam*

ignorantiæ, & impietatis crimine damnandos. Veniam ſane illi dabunt, ſi quam ipſi ab Hiſpanis Patribus, eandem & nos ab ipſis viciſſim diſſentiendi libertatem aucupantes, Concilii auctoritatem, Canonis doctrinam, doctrinæ religionem, cum religioſorum Epiſcoporum pietate conjunctam, non modo ab objecta calumnia vindicemus, ſed eandem cum Sanctorum Patrum ſententiis, cum Summorum Pontificum Conſtitutionibus, cum præclaro, & publico totius Chriſtianæ Religionis conſenſu mirifice convenire adſtruamus. Ea fuit olim Gentium de Divina Natura, aut vana Religio, aut ſtulta ignoratio, ut Deum ipſum, vel Deos, quorum conſilio, mente, atque ratione univerſam Mundi machinam regi, & adminiſtrari cenſebant, naturalibus humanorum corporum, & membrorum lineamentis formarent. Arnobius a: *At vero vos Deos parum eſt formarum, quod amplectimur, menſione, ſila etiam atterminatis humano; &, quod indignius multo eſt, terrenorum corporum circumciſura finitis. Quod ergo dicemus, caput Deos geſtare, tereti rotunditate collectum &c.* Nec humanæ tantum formæ ſimilitudine eorum naturam repræſentabant; ſed, quod ineptius eſt, leonum, canum, caprarum, arietum, hyrcorum, ſerpentum etiam nonnunquam, & alitum formam exprimentes. Tertullianus b: *Sed illi debebant adorare ſtatim biforme Numen, quia & canina, & leonino capite commiſtos, & de capro, & de ariete cornutos, & a lumbis hyrcos, & a cruribus ſerpentes, & planta, vel tergo alites Deos receperunt.* Minucius Felix c: *Item boum capita, & capita vervecum, & immolatis, & colitis. De capra etiam, & homine miſtos Deos, & leonum, & canum vultu Deos dedicatis. Nonne & Apim bovem cum Ægyptiis adoratis?* Nec Deos ſuos hominum, & animalium, vel alitum figura ſolum depingebant; ſed, quo abſurdius nihil vel fingi, vel excogitari poteſt, rudem palum, & informe lignum, ut Deos venerabantur. Ita Tertullianus d: *Et tamen quanto diſtinguitur a crucis ſtipite Pallas Attica? & Ceres Pharia, quæ ſine effigie, rudi palo, & informi ligno proſtat?* Palladem enim, ſive Minervam, & Cererem, inter duodecim ruſticorum Deos numerat Varro e, quorum ſimulacra ſolebant ſine effigie in ſude quapiam, aut informi ligno, cum in domorum limitibus, tum in agris erigere, & ut Deos adorare; quod Lucanus f ſignificaſſe videtur, dum ſcripſit:

Simulacraque mæſta Deorum
Arte careat, cæſiſque exſtant informia truncis.

Ne ergo veſano hoc ethnicorum errore putarent, vel ipſæ Gentes, vel Catholici ſimpliciores, Deum noſtrum verum, æternum, & inviſibilem, ut quid corporeum, Idolorum ſtulta imitatione pingi debere, aut poſſe; ideo Imagines inviſibilis Dei in Eccleſiis pingi, Hiſpani Epiſcopi interdixerunt; de his enim intellexiſſe Concilium, qui rationem ab eo redditam legerit perattente, profecto non inficiabitur: *Ne*, inquit, *quod colitur, & adoratur, in parietibus depingatur.* Adorationis enim nomen non diffiteor, pro duliæ cultu, ut Græci vocant, ſæpe in Scriptura uſurpari. Sic Balaam pronus in terra adorade Angelum, Joſue etiam Angelum, Saul animam Samuelis, Abdias Heliam, & ſic alias. Sed ad latriæ cultum, qui ſoli Deo debetur, illud frequentius referri, ex aliis Sacræ Scripturæ locis comprobaverim. Primo enim narratur, Mardochæum Amāno genuflectere noluiſſe; & rurſus, ad Deum idem Mardochæus ait: *Scis, quia non ſuperbia, & contumelia, & aliqua gloriæ cupiditate fecerim hoc, ut non adorarem Aman ſuperbiſſimum [libenter enim pro ſalute Iſrael veſtigia pedum ejus deoſculari paratus eſſem] ſed timui, ne honorem Dei mei transferrem ad hominem, & ne quemquam adorem, excepto Deo meo.* Cum Cornelius etiam adoraret Petrum: *Surge*, inquit, *& ego ipſe homo ſum.* Et poſtea Paullus, & Barnabas a Lycaonibus adorari recuſarunt. Angelus Domini Joanni ipſum adoranti dixit: *Vide ne feceris; conſervus enim tuus ſum, & fratrum tuorum; Deum adora.* In qua ſignificatione ſolum Deum eſse adorandum, docent Eccleſiæ Doctores, Juſtinus g Martyr, Hieronymus h, Auguſtinus i, Fulgentius k, Gregorius l, Tharaſius m graviſſimus Patriarcha Conſtantinopolitanus: *Si vero ſæpius*, ait, *in Scriptura, & elegantibus noſtris Patribus adorationem quis dixerit, pro cultu, ſive latria, quæ in ſpiritu fit, ſumi, non negamus &c.* In hac adorationis acceptione docuerunt, nec homines, nec Angelos eſse adorandos, Divus Athanaſius n, Ambroſius o, Auguſtinus p, & Leo q Papa I. Sic D. Epiphanius r Beatam Virginem non eſſe adorandam aſserit, & Ambroſius: *Ac ne quis* (ait loquens de adoratione Spiritus Sancti) *derivet ad Virginem Mariam, erat Templum Dei, non Deus Templi, & ideo ille ſolus adorandus, qui operabatur in Templo.* Jonas etiam Aurelianenſis s cum de cultu ageret Imaginum adverſus Claudium Taurinenſem: *Virginem, quæ peperit Chriſtum, non adoramus, ſed Sanctam Dei Genitricem congrua honore veneramur. Non immerito quippe: quoniam per eam Auctorem vitæ ſuſcipere meruimus, & pro eo quod eadem Sancta, & intemerata Virgo Maria, quæ utique nobis Deum, & hominem edidit, Dominum videlicet Jeſum a cunctis Fidelibus, pio colitur amore, & debito veneratur honore.* Quinimmo eodem ſenſu Damaſcenus Humanitatem Chriſti, ſi cogitatione a Verbo ſeparetur, eſſe inadorabilem tradit, & Concilium Antiochenum t in Confeſſione Fidei, quæ extat in Concilio Epheſino, ait: *Totum rurſus adorabilem, etiam cum corpore, ſed non ſecundum corpus adorabilem.* Item Auguſtinus u: *Ego Dominicam Carnem*, ait, *immo perfectam in Chriſto Humanitatem propterea adoro, quod a Divinitate ſuſcepta, atque Deitati unita eſt; denique ſi hominem ſeparaveris a Deo, ut Photinus, vel Paullus Samoſatenus, illi ego nunquam credo, nec ſervio, velut ſi quis veſtrum, aut purpuram, aut diadema regale jacens inveniat, nunquam conabitur ea adorare; cum vero ea Rex fuerit indutus, periculum mortis incurret, ſi ea ſimul cum Rege adorare quis contempſerit.* Quare cum Conſtantinus Conſtantiæ Epiſcopus hæreſim abjuraſset, quam contra Imagines ſequutus fuerat in pſeudo

Vienna combuſti libro adverſus imagines refert Sixtus Senenſis, Lib. 5. Bibliot. Sanctæ annotatio. CCXLVIII.

a *Lib.* 4. adverſ. Gentes.

b *In* Apolog. C. 16.

c *In* Octavio.

d *In* Apolog. *Cap.* 16.

e *Lib.* 1. de re ruſtica.

f *Lib.* 3.

Num. 22.
Joſue Cap. 5.
1. *Regum* 28.
3. *Regum* 18.
Eſther 3.
Ibid. Cap. 13.
1. *Actor.* 10.
3. *Actor. Cap.* 14.
4. *Apoc.* 9.

g 2. *Apolog.*

h *Epiſt.* 53. *ad Riparium.*

i De vera, & falſa religione. *Cap.* 55. & *Lib.* 20. contra Fauſtum Manichæum *Cap.* 21.

K *Lib.* 4. *ad Donat.*

l *Epiſt. ad Seren. Maſſilien. Epiſc. quæ extat L.* 9. *indict.* 4. *Ep.* 9.

m *Epiſt. ad Conſtant. & Iren. relata in VII. Synodo Act.* 4.

n *Serm.* 3. *contra Arian.*

o *L.* 3. de Spiritu Sancto C. 12.

p *Cap.* 1. *Ep. ad Rom.*

q *Serm.* 2. *de Nativ.*

r *hereſi* 79.

ſ Lib. de cultu imaginum, contr. Claud. Taurinen.

t *Tom.* 4.

u *Serm.* 68. de verb. Dom.

quadam Synodo, poſtea in Nicæna II. Actione III. hanc loquendi formulam uſurpavit: *Suſcipio, & complector venerandas Imagines; adorationem autem, quæ fit ſecundum latriam, hoc eſt, Dei culturam, tantummodo Trinitati conſervo.* Quod etiam docuit Divus Gregorius [a] ad Serenum Maſſilienſium Epiſcopum: *Et ſi quis Imagines facere voluerit, minime prohibe; adorare vero Imagines, omnibus modis devita. Sed hoc ſolicite Fraternitas tua admonuit, ut ex viſione rei geſtæ ardorem compunctionis percipiant; & in adoratione Omnipotentis Sanctæ Trinitatis humiliter proſternantur.*

a Lib. 9. indict. 4. Ep. 9.

Quod ſi verbum *adorare*, apud Sanctos Patres pro cultu latriæ frequentius accipitur, multo magis eandem latriæ adorationem, verbum *coli*, quod in hoc Canone cum altero *adorari*, conjungitur, ſignificabit; ut Auguſtinus [b] docet. *Latria vero (ait) ſecundum conſuetudinem, qua loquuti ſunt qui nobis divina eloquia condiderunt, aut ſemper, aut tam frequenter, aut pene ſemper dicitur ea ſervitus, quæ pertinet ad colendum Deum. Proinde ſi tantummodo cultus ipſe dicatur, non ſoli Deo deberi videtur; dicimus enim etiam colere homines, quos honorifica, vel recordatione, vel præſentia frequentamus. Nec ſolum ea, quibus nos religioſa humilitate ſubjicimur, ſed quædam etiam, quæ ſubjecta ſunt nobis, coli perhibentur. Nam ex hoc verbo agricolæ, & coloni, & incolæ vocantur: & ipſos Deos non ob aliud appellant Cælicolas, niſi quod Cælum colant; non utique venerando, ſed inhabitando, tanquam Cæli quoſdam colonos; non ſicut appellantur coloni, qui conditionem debent genitali ſolo propter agriculturam, ſub dominio poſſeſſorum: ſed ſicut ait quidam Latini eloquii magnus Auctor:*

b Lib. 1. De Civ. Dei, C. 1.

Urbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni.

Ab incolendo enim colonos vocavit, non ab agricultura. Hinc & Civitates a majoribus Civitatibus, velut populorum examinibus conditæ, Coloniæ nuncupantur: ac per hoc cultum quidem non deberi niſi Deo propria quadam notione verbi hujus omnino veriſſimum eſt. Id etiam docet Divus Cyprianus [c], & Tharaſius [d] in Epiſtola ad Conſtantinum, & Irenen, interpretans in hunc ſenſum locum illum Deuteronomii VI. *Hinc Divina (ait) Scriptura dicens: Deum tuum adorabis, & illi ſoli cultum exhibebit.* Adorabis *abſolute ponit, neque adjicit* ſoli: *ut ſignificetur vox diverſæ notionis, & æquivoca; cultum autem exhibebit, ſive ſervies ſoli, dixit. Quam ob cauſſam latriam uni Deo tribuimus, atque ad illum referimus.* Hæc Tharaſius. Quod ſi *colere* verbum, ſeu inſervire (idem enim utrumque ſignificat) ut in eadem Synodo Nicæna Tharaſius [e] explicavit, ad ſolam Divinitatem referri debet, & ſolet, ut Tharaſius approbatus Synodo Generali Nicæna aſſeverat; probabile eſt, Concilio noſtro Imagines, quæ coli, & adorari debent, interdicente, ſolas Dei Imagines prohiberi: quod liquido videtur oſtendere Canonis, & verborum ipſius contextus. Cum enim prius materiam conſtitutionis exprimeret, picturas multitudinis voce, ſive pluralis numeri uſu prohibuit: cum vero formam conſtitutionis expoſuit, decernens, quorum, aut cujus picturæ vetarentur, brevioribus ſingularis numeri eam finibus circumſcripſit: *Ne* (inquit) *quod colitur, & adoratur, in parietibus depingatur.* Aliter enim ſi Martyrum, & Confeſſorum Imagines interdicerentur, quorſum tam generali præcepto, tam brevem ſtrictamque rationem addidiſſet?

c Lib. Quod Idola non ſint dii, Cap. 2.
d Epiſt. ad Conſtant. extat in 7. Synod. Act. 7. Deuteron. 6.
e In ead. Epiſt.

Confirmat hanc interpretationem, quod ſæviſſimis his temporibus, de Sanctorum Imaginibus nec cogitarint Epiſcopi; non quod putarent, eum honoris, & Religionis cultum Sanctis, & Electis Dei deferendum non eſſe; ſciebant quippe, ſe non ſtudioſe ſolum, ſed pie, religioſe, ſancte eos colere, & auguſte venerari debere, ut venerabantur continuo, non interiori tantum, ſed exteriori, & publico cultu, dum graſſantis perſecutionis aberat periculum. De quo præclarum exemplum præbuit Sabinus [f] Epiſcopus Hiſpalenſis, qui huic Concilio interfuit, dum paullo poſt hujus Concilii exitum, egregiam navavit operam, ut Juſtæ & Ruffinæ Martyrum Corpora, & Reliquiæ partim ex puteo, partim ex Amphiteatro Hiſpalenſi colligerentur, & honorifice ſepelirentur, cuſtodirenturque: a quo par non eſt, ut credamus, eorundem Martyrum, & aliorum Cælitum Imagines irreverenter tractari, prohiberique: ſed abſtinebant (ut dixi) ad tempus, ne picturas Sanctorum hominum, quos aliquando agnoviſſent, contemptui Gentes haberent, reputantes Religionum eſſe ludibria; vel ſibi falſo perſuaderent, illos a noſtris, ut veros Deos latriæ veneratione coli. Euſebius [g] enim recenſet, quod eum tempore Diocletiani graviſſima in Chriſtianos exerceretur perſecutio, Pagani Martyrum Reliquias projiciebant in mare, dicentes: *Ne forte Dii efficiantur Chriſtianorum; & illi qui Deos adorare nolunt, ſervos noſtros incipiant adorare.* Ex quo duo plane conſequuntur; alterum, Sanctos tunc, & Electos Dei a Chriſtianis coli receptum; alterum, ne in ſanctas Martyrum Reliquias impii dæſevirent, non minori Religionis, quam prudentiæ laude, inter eoſdem Chriſtianos conveniſſe, ut in locis publicis (cujuſmodi erant Eccleſiæ) non ſolum Imagines Martyrum, & Sanctorum non depingerentur; ſed neque eorum Corpora ſepulchris, & monumentis publicis reconderentur. De his autem, ut dixi, Epiſcopi noſtri non meminerunt, quod de his etiam nec Gentes meminiſſent; ſed de Dei noſtrâ Imaginibus, quia ſermo, & diſputatio adverſus hæreticos ſacras Sanctorum Imagines impugnantes, ut impugnant hodie, non inſtituebatur, nec tunc illi exſtiterunt; ſed adverſus Gentes, quarum aſſidua, & impia objurgatione quidam forſan Catholici ineptam erant Dei formaturi picturam, ſi id Decreto hujus Concilii non prohiberetur, & eorum religioſa, vel ſuperſtitioſa potius ſimplicitate forſan Gentes, vel alii Catholici ſimpliciores arbitrati eſſent, Deum noſtrum quid corporeum eſſe, ideoque lineamentis, vel hominum, vel animalium, vel alitum, vel aliarum rerum corporalium figurari poſſe, ut pingebantur, & dolabantur quotidie vaniſſime ſuorum Deorum, vel dæmonum Imagines, & ſimulacra. Quod aliquando tentaſſe Gentes in Religionis noſtræ ludibrium, Tertullianus [h] teſtatur: *Sed nova jam Dei,* in-

f Id refert Breviarium antiquum Ebroicenſe.
g Lib. 8. Hiſt. Eccl. Cap. 6.
h In Apol. C. 16. ad finem.

inquit, *noſtri in iſta Civitate proxime editio publicata eſt; ex quo quidam fruſtrandis beſtiis mercenarius noxius picturam propoſuit cum hujuſmodi inſcriptione:* DEUS CRISTIANORUM ONONYCHITES; *is erat auribus aſininis, altero pede ungulatus, Librum geſtans, & togatus.* Cujus picturæ occaſionem paullo antea his verbis retulit: *Nam ut quidam ſomniaſtis, caput aſininum eſſe Deum noſtrum; hanc Cornelius Tacitus* a *ſuſpicionem ejuſmodi inſeruit. Is enim bellum Judaicum exorſus ab origine Gentis, & aliam de ipſa tam origine, quam de nomine, & Religione Gentis, quæ voluit argumentatus, Judæos refert Ægypto expeditos, ſive, ut putavit, extorres, in vaſtis Arabiæ locis, aquarum egentiſſimis, cum ſiti macerarentur, onagris, qui forte de paſtu potum petituri æſtimabantur, indicibus fontis uſos, ob eam gratiam conſimilis beſtiæ ſuperficiem conſecraſſe. Atque ita inde opinor præſumptum, nos quoque ut Judaicæ Religionis propinquos, eidem ſimulacro initiari.* Eandem aſininæ ſuperſtitionis vanitatem nobis falſo objectam confutat Minucius [b]. Ne igitur his, & aliis vaniſſimis Imaginum Dei noſtri ſuperſtitionibus, ut jam dixi, locus daretur, neve Gentes ſtolide arbitrarentur, Deum noſtrum æternum, & inviſibilem ſuorum Idolorum, & ſimulacrorum eorporea ſimilitudine æquandum, juſtiſſime prohibitæ ſunt Dei Imagines; illo enim errore non Gentes ſolum, ſed & Chriſtiani doctrina, & auctoritate graves, imbutos aliquando reperimus. Tertullianus [c] enim: *Cum autem ſit, habeat neceſſe eſt aliquid, per quod eſt; ſi habet aliquid, per quod eſt, hoc erit corpus ejus. Quod eſt corpus, eſt ſui generis; nihil eſt incorporale, niſi quod non eſt.* Alibi [d]: *Nam & dexteram*, inquit, *& oculos, & pedes Dei legimus.* Quem errorem illi tribuunt Divus Auguſtinus [e], Divus Fulgentius [f], Gennadius [g], & alii, tametſi ab eodem Auguſtino [h] extenuari vetius multo, quam excuſari errorem legamus. Ille autem ne longius ſerperet, hoc Decreto ab Hiſpanis Epiſcopis proviſum eſt, interdicentibus hic, ne Dei Imagines in Eccleſia pingerentur; quod ſane non ab eo tempore tantum, ſed ab ipſa Apoſtolorum ætate Hiſpanicam, Africanam Eccleſiam, & Catholicam obſervaſſe ſcimus; nullam enim Dei Imaginem, ut Deus eſt, pingi ſinebat.

Quare cum Adrianus Imperator (attendant Calvinus, Hiemayrus, & reliqui præſentis ſæculi Iconomachi) atrociſſima poſt Neronem, Domitianum, & Trajanum perſecutione excitata Chriſtianos exagitaſſet; ad extremum poſt Quadrati Epiſcopi Athenienſis dicatam ei pro Chriſtianæ Religionis defenſione Apologiam; poſt ornatam, & gravem, quam pro Chriſtianis habuit, præſente Imperatore, Orationem Ariſtides Vir ſingularis eloquentiæ; poſt Sereniſſi Granniani Legati Literas, quibus clamitabat, iniquum videri Chriſtianos, nullo objecto crimine, indictaque cauſſa, quo inſani populi acclamationibus ſatisfieret, neci dari, ſolaque Chriſtianæ Religionis profeſſione reos fieri, perſecutionem remiſit, Minucio Fundano Aſiæ Proconſuli reſcribens, Chriſtianorum neminem abſque juſto crimine intentato, & accuſatione rite peracta, morte multandum, ſolamque Chriſtianiſmi profeſſionem pœnæ obnoxiam eſſe noluit, ut Euſebius [i] refert, & Niceph. Nec eo ſolum Chriſtianos beneficio devinxit; ſed cum intelligeret, eos nihil hoſtiliter contra Rempublicam moliri, & a ſeditionis Judaicæ principe Barchochaba immanes potius cruciatus paſſos, quam ut cum eo ſeditionem contra Romanos concitarent; cœpit in eos magis propendere, ac cogitare, quibus poſſet illorum innocentiam, & ſanctitatem compenſare beneficiis; cumque agnoviſſet demum, eos ſpretis Gentilium Diis, vel Idolis, Soli, Uni, Vero, Optimo, & Maximo honorem habere, Templaque ad ejus cultum deſiderare; Chiſtianis Templa, Chriſtianæ tunc Religionis uſu, & forma, ſine Simulacris Dei veri, & incorporei, ne ſimilem ſuis profanæ Gentes arbitrarentur, & ſine aliqua etiam Deorum ſuorum effigie, & forma, quibus referta, & contaminata erant Delubra Gentilium, ne Chriſtianis pro gratia exhiberet moleſtiam, extrui juſſit, ut in ejus Vita teſtatur Lampridius [K]. Qua ratione illa, quod Numina non haberent, uſque ad tempus Conſtantini Magni, Templa Adriani nuncupata ſunt. Nec Romæ tantum, & in Italia hoc Catholici Viri obſervabant, ſed & in reliquis Provinciis. Quod ridebant Gentes, objicientes nobis, quod nullam Dei formaremus picturam, occultare quod colebamus. Minucius Felix [l] ſic Gentes inducit adverſus Religionem noſtram loquentes: *Multa prætereo conſulto, nam & hæc nimis multa ſunt, quæ aut omnia, aut pleraque omnium vera declarat ipſius pravæ Religionis obſcuritas. Cur etenim occultare, & abſcondere quicquid illud colunt, magnopere nituntur? cum honeſta ſemper publico gaudeant, ſcelera ſecreta ſint? Cur nullas Aras habent? Templa nulla? nulla nota ſimulacra? nunquam palam loqui? nunquam libere congregari? niſi illud quod colunt, & interprimunt, aut puniendum eſt, aut pudendum? Unde autem, vel quis ille, aut ubi Deus, unicus, ſolitarius, deſtitutus, quem non Gens libera, non Regna, non ſaltem Romana ſuperſtitio noverunt, Judæorum ſola, & miſera Gentilitas, unum & ipſam Deum, ſed palam, ſed Templis, Aris, victimis, ceremoniiſque coluerunt: cujus adeo nulla vis, nec poteſtas eſt, ut ſit Romanis hominibus cum ſua ſibi natione captivus. At etiam Chriſtiani, quænam monſtra, quæ portenta confingunt? Deum illum ſuum, quem nec oſtendere poſſunt, nec videre, in omnium mores, actus omnium, verba denique, & occultas cogitationes diligenter inquirere.* Et his ipſis reſpondens [m]: *Putatis autem, nos*, ait, *occultare quod colimus, ſi Delubra, & Aras non habemus? quod enim ſimulacrum Deo fingam; cum ſi recte exiſtimes, ſit Dei homo ipſe ſimulacrum?* Et mox: *At enim, quem colimus Deum, nec oſtendimus, nec videmus; immo ex hoc Deum credimus, quod eum ſentire poſſumus, videre non poſſumus: in operibus enim ejus, & in mundi omnibus virtutem ejus ſemper præſentem aſpicimus; quum tonat, fulgurat, quum ſerenat. Nec mireris, ſi Deum non vides: vento, & flatibus omnia impelluntur, vibrantur, agitantur, & ſub oculis tamen non venit ventus, & flatus. Solem adeo,*

qui

a *L.* 5. hiſt.

b *In Octavio.*

c *L.* De carne Chriſt.

d *Idem Lib.* 2. adv. Marcion.

e *L.* 10. De Geneſi ad literam *Cap.* fin. *& L.* de hæreſib. *ad Quod vult deū C.* 86.

f *Lib.* 2. de Fide ad Petrum.

g De dogmat. Eccl. *& alii.*

h *D. Lib.*

i *Lib* 4. C. 8. *Niceph. L.* 4. C. 5.

K *Vita Adriani*

l *In Octavio.*

m *Idem in eodem.*

qui videndi omnibus cauſſa eſt, videre non poſſumus, radiis acies ſubmovetur, obtutus intuentis hebetatur; & ſi diutius inſpicias, omnis viſus extinguitur. Quid ipſum ſolis artificem, illum luminis fontem poſſis ſuſtinere? cum te ab ejus fulgoribus avertas? a fulminibus abſcondas? Deum oculis carnalibus vis videre, cum ipſum animam tuam, qua vivificaris, & loqueris, nec aſpicere poſſis, nec tenere? Sed enim Deus &c. Arnobius [a] adverſus eoſdem: *De ſexu hactenus, nunc ad ſpeciem veniamus, & formas, quibus eſſe deſcriptos Deos ſuperos creditis, quibus immo formatis, & Templorum ampliſſimis collocatis in ſedibus, neque quiſquam Judaicus in hoc loco nobis opponat, & Saducæi generis fabulae tanquam formas tribuamus, & nos Deo; hoc enim putatur in eorum Literis dici, & Lege, certaque auctoritate firmari; quæ aut nihil ad nos attinet, nec ex aliqua portione quicquam habent commune nobiſcum; aut ſi ſunt creditæ ſociæ, quærendi ſunt vobis altioris intelligentiæ Doctores, per quos poſſitis addiſcere, quibus modis conveniat literarum illarum nubes, atque involucra relaxare. Noſtra de hoc ſententia talis eſt. Naturam omnium Divinam, quæ neque cœperit aliquando, nec vitalem ad terminum ſit aliquando ventura, lineamentis carere corporeis, neque ullas formarum effigies poſſidere, quibus extima circumſcriptio membrorum ſolet coagmentata finire: quicquid enim tale eſt, mortale eſſe arbitramur, & labile, nec obtinere perpetuam credimus æviternitatem: quod extremis cohærere ſuis finibus, neceſſaria circumcludit extremitas. At vero vos Deos parum eſt formarum, quod amplectimur, menſione, filo etiam atterminatis humano; &, quod indignius multo eſt, terrenorum corporum circumciſura finitis. Quod ergo dicemus, caput Deos geſtare, tereti rotunditate collectum &c.* Quæ late continenti Sermone proſequitur, agens de reliquis membris, quæ ſecundum Gentium vanitatem, & errorem Deo ineſſe deberent; nullo tamen modo poſſe competere probat, ad finem addens: *Si noſtri animi motum non recuſatis audire, tantum abeſt, ut nos Deo corporalia lineamenta tribuamus, ut animorum etiam decora, ipſaſque virtutes (quibus eminere vix conceſſum eſt paucis) tantæ rei vereamur aſcribere. Quis Deum enim dixerit fortem, conſtantem, frugi, ſapientem? quis probum? quis ſobrium? quis immo aliquid noſſe? quis intelligere? quis providere? quis ad fines officiorum certos actionum ſuarum decreta dirigentem? Humana ſunt hæc bona, & ex oppoſitione vitiorum, exiſtimationem meruerunt habere laudabilem. Quis eſt autem tam obtuſi pectoris, tam bruti, qui humanis bonis Deum dicat eſſe magnum? aut ideo nominis majeſtate præcellere, quod vitiorum careat fœditate. Quicquid de Deo dixeris, quicquid tacitæ mentis cogitatione conceperis, in humanum tranſilit, & corrumpitur ſenſum, nec habet propriæ ſignificationis notam, quod noſtris dicitur verbis, atque ad negotia humana compoſitis. Unus eſt hominis intellectus de Dei natura certiſſimus, ſi ſcias, & ſentias, nihil de illo poſſe mortali oratione depromi. Et hæc prima eſt veſtrorum nominum contumelia, quam de formis, & ſexibus, boni ſcilicet vindices, & religioſi conſtituiſtis Auctores.* Et alibi [b]: *In hac enim*, inquit, *cenſuiſtis parte crimen nobis maximum impietatis affingere, quod neque ædes ſacras* (ante Conſtantini tempora ſcitum eſt, Chriſtianos in Africa Templa, aut quod idem eſt, ſplendidas ſtructas ædes non habuiſſe, ſed ſolum Oratoria quædam privatis in locis, in quibus ſeorſum convenirent, ut ex loco Arnobii, & aliis Tertulliani conſtat) *& venerationis ad officia conſtruamus, non Deorum alicujus ſimulacrum conſtituamus, aut formam, non Altaria fabricemus, non Aras.* Et poſtea [c]: *Vos habere ſexus Deos, aliſque ex his mares, feminini generis alios eſſe cenſetis; nos potentias Cœlites diſcretas eſſe ſexibus abnegamus; quoniam diſcrimen hujuſmodi terrenis animantibus datum eſt, quas coire, quas generare Auctor voluit rerum, ſubſtituendis per libidinem prolibus. Vos hominum ſimilitudinem gerere, & mortalium vultibus exiſtimatis eſſe formatos; nos effigies remur ſubmotas eſſe ab his longe; quoniam forma mortalis eſt corporis, & ſi forte eſt ulla, comprehendere neminem poſſe, indubitabili aſſeverantione juramus.* Cui etiam objectioni nobis a Gentibus olim propoſitæ reſpondens Tertullianus [d]: *O impiæ voces!* ait, *o ſacrilega convicia, infrendite, inſpumate, iidem eſtis, qui Senecam aliquem pluribus, & majoribus de veſtra ſuperſtitione perorantem reprehendiſtis. Igitur ſi Statuas, & Imagines frigidas mortuorum ſuorum ſimillimas non adoramus, quas milvi, & mures, & araneæ intelligunt, nonne laudem magis, quam pœnam merebatur repudium agniti erroris? Poſſumus enim videri lædere eos, quos certi ſumus omnino non eſſe? Quod non eſt, nihil ab ullo patitur, quia non eſt.* Illudebant nobis Gentes, quod ſimulacra Deorum, vel alicujus Dei, ut ipſi, non haberemus; quibus reſpondet Tertullianus magis aliena confutando, quam confirmando propria; illud tamen in confeſſo eſt, illud tanquam errorem nobis objeciſſe Gentes. Quem etiam refellit Juſtinus [e] Martyr: *A quo*, ait, *perſuaſi nos aſſeveramus, genios, errorum talium Auctores, non ſolum pravos eſſe, verum etiam ſceleſtos, atque impios; ne Viris quidem bonis æquiparandos; & ideo hoſtes Deorum judicamur. Fatemur quidem nos hoſtes Deorum iſtorum fictitiorum, at non illius veriſſimi Dei, Patris juſtitiæ, prudentiæque, & cæterarum virtutum, cunctorum expertis vitiorum.* Et paullo poſt: *Cæterum*, inquit, *quod victimis, & coronis ſimulacra in Templis conſecrata non honoramus, in cauſſa eſt, quia ſcimus, ea carere ſenſu, atque anima, ac ne formam quidem habere Deo ſimilem. Negamus enim, hanc eſſe Dei formam, quam quidam ajunt ſe expreſſiſſe, ſed iſtæ ſunt effigies, & nomina dæmonum, quos malos eſſe oſtendimus. Nam quod ad materiam attinet, non ignoratis dedolata, conflatave ab opificibus, & interdum recuſa e vilibus vaſculis, formis tantummodo per artem novatis, & impoſitis eorum nominibus; quod non ſolum ab omni ratione alienum; verum etiam cum injuria Dei conjunctum exiſtimamus, illam ineffabilem Majeſtatem formam tribuere iſtis corruptilibus, & human. ope indigentibus; & ſcitis*

a *Arnobius Lib. 3. adv. gentes.*

b *Idem Lib. 6. in princ.*

c *Idem Lib. 7.*

d Apolog. adv. gentes, Cap. 12.

e Apolog. 1. pro Christianis.

tis impuros horum opifices omnibus vitiis, ne ſingula percenſeam, obſitos, qui etiam ſuarum officinarum miniſtris ancillulis ſtuprum afferunt. O vos ſtupidos, qui ab hominibus obſcænis Deos, quos adoratis, fingi, refingique creditis Et poſt alia: *Quod ſolum crimen nobis objicitis, non eadem vobiſcum Numina venerantibus, & quod defunctorum manibus nidores, ac libamina, eorumque monumentis coronas, & inferias non offeramus. Noſtis enim, eaſdem animantes alibi pro Diis, alibi pro beſtiis haberi, alibi pro victimis legitimis. Alterum argumentum eſt, quod ſoli mortalium ne mortis quidem formidine adigi potuimus, ut coleremus Liberum, Semelen, & Apollinem, Latonæ filios, probroſos puerorum amoribus; aut Proſerpinam, Veneremque inſano amore Adonidis, ceu œſtro percitas, quarum celebratis myſteria, aut Æſculapium, alium Deum fictitium, ſed favente Jeſu Chriſto, hos contempſimus, dicentes nos Deo ingenito, & intacto paſſionibus, quem ſcimus non ardere Ganymeden, aut Antiopen, ſimileſque feminas, nec ad Tethydis preces vinculis ſolvi.* Lactantius [a]: *Quid ipſa ſimulacra volunt, quæ aut mortuorum, aut abſentium ſunt monimenta? nam omnium fingendarum ſimilitudinum ratio iccirco ab hominibus invento eſt, ut poſſet eorum memoria retineri, qui vel morte ſubtracti, vel abſentia fuerint ſeparati; Deos igitur in quorum numero reponemus? Si in mortuorum, quis tam ſtultus, ut colat? Si in abſentium, colendi ergo non ſunt, ſi nec vident quæ facimus, nec etiam audiunt quæ precamur. Si autem Dii abſentes eſſe non poſſunt, qui quoniam Divini ſunt, in quacumque parte Mundi fuerint, vident, & audiunt univerſa; ſupervacua ergo ſunt ſimulacra, illis ubique præſentibus, cum ſatis ſit audientium nomina precibus advocare. At enim præſentes nonniſi ad imagines ſuas adſunt. Ita plane, quemadmodum vulgus exiſtimat, mortuorum animas circa tumulos, & corporum ſuorum reliquias oberrare. Sed tamen poſtquam Deus ille præſto eſſe cœpit, jam ſimulacro ejus opus non eſt. Quæro enim, ſi quis imaginem hominis peregre conſtituti contempletur ſæpius, & ex ea ſolatium capiat abſentis; num idem ſanus eſſe videatur, ſi eo reverſo, atque præſente, in contemplanda imagine perſeveret, eaque potius, quam ipſius hominis aſpectu frui velit? Minime profecto. Etenim hominis imago neceſſaria tum videtur, quum procul abeſt, ſupervacua futura, quum præſto eſt. Dei autem, cujus ſpiritus, ac Numen ubique diffuſum, abeſſe nunquam poteſt, ſemper utique Imago ſupervacua eſt. Sed verentur, ne omnis eorum Religio inanis ſit, & vana, ſi nil in præſenti videant, quod adorent; & ideo ſimulacra conſtituunt, quæ quia mortuorum ſunt imagines, ſimilia mortuis ſunt; omni enim ſenſu carent. Dei autem in æternum viventis vivum, & ſenſibile debet eſſe ſimulacrum; quod ſi a ſimilitudine id nomen accepit, qui poſſunt iſta ſimulacra Dei ſimilia judicari, quæ nec ſentiunt, nec moventur? Itaque ſimulacrum Dei non illud eſt, quod digitis hominis ex lapide, aut ære, aliave materia fabricatur, ſed ipſe homo, quoniam, & ſentit, & movetur, & multas, magnaſque actiones habet.*

a Lib. 2. Divinar. inſtit. C. 2.

Hac ergo de cauſſa a Gentibus non ſolum irriſi, ſed ut athei, ideſt, ſine Deo, criminis poſtulati, & damnati ſunt, ut teſtatur Arnobius [b], Juſtinus [c] Martyr, Dio [d], Nicephorus [e], & alii. Quare cum Donatiſtarum ſtrages in Eccleſias, in cœmeteria, in Templa Chriſtianorum, Optatus Milevitanus [f] adeo minutatim exprimeret, ut non ſolum de incenſis Libris Sacris, de Templis deſtructis, de confractis Calicibus, de Aris, & Altaribus raſis, ſed & de parietibus lotis, quod illos aſpexiſſent Chriſtiani, & teſtes cultus Deo Chriſto adhibiti, Literis proderet contra Parmenianum; nunquam tamen mentionem fecit de Imaginibus Dei, vel pictis, vel fabrefactis, confractis, deletiſve, quas ſi vidiſſent Donatiſtæ, corrumpere in odium Chriſtianorum non erubuiſſent; neque id omiſiſſet Optatus, qui reliqua retulit minutiora. Sic Joannes Damaſcenus [g], & illi Divus Thomas [h] conſentiens; Chriſtianos docent, nullam Imaginem Dei habere, quod ſummæ eſſe dementiæ, & extremæ impietatis ducunt, Divinitatem (quam nulla ratio, nullumque ingenium conſequi poteſt) effingere velle, & figurare. Sic D. Auguſtinus [i] nefas eſſe ducit in Chriſtiano Templo Imagines Dei collocare. Alibi [k] autem refert Varronem dicentem, qui primi Deorum ſimulacra induxerunt, eos & timorem dempſiſſe, & errorem auxiſſe. Rurſus [l] etiam Senecæ querimoniam refert, dolentis, inviolabiles Deos in materia viliſſima, atque ignobili dedicari: quod ad Fortunatianum [m] Epiſcopum Sicenſem graviſſimo verborum, & ſententiarum pondere ſcribit, ipſo errore confutato. Idem Euſebius [n]: *Quod enim corpus*, inquit, *intellectui Divino ſimilitudinem habebit, cum nec mentis humanæ imaginem habere poſſe cognoſcatur? humana enim mens incorporea eſt, atque ſimplex, corpus omne corruptibile, atque compoſitum. Quare jure rationalis, atque immortalis animus, & intellectus ejus imaginem, & ſimilitudinem Dei habere dicitur; immaterialis enim, & incorporea, intellectualis, rationaliſque per eſſentiam eſt, virtutis, ac ſapientiæ capax. Quod ſi humani animi, atque mentis formam, atque effigiem fingere impoſſibile eſt, quoniam nec ſenſu percipitur; quis adeo ſtultus ſit, ut ligneum ſimulacrum, ac effigiem, Dei Creatoris omnium ſimilitudinem habere arbitraretur? Natura enim Divina omnem materiam, & omnia, quæ percipimus, excedit.* Sic Conſtantinus Magnus [o] in Oratione ad Sanctorum cœtum: *Nam quod poteſt*, inquit, *intelligentia ſolum percipi, & comprehendi mente, nec appetit formam, quæ cogaoſcatur, nec figuram admittit, ut imaginem, & effigiem.* D. Leo [p] Papa: *Quamvis autem, Dilectiſſimi*, inquit, *valde fuerit ipſa rei geſtæ forma mirabilis, nec dubium ſit in illo omnium humanarum vocum exultante conventu Majeſtatem Spiritus Sancti fuiſſe præſentem; nemo tamen exiſtimet, in his, quæ corporeis viſa ſunt oculis, Divinam ejus apparuiſſe ſubſtantiam. Natura enim inviſibilis, & Patri, Filioque communis, qualitatem muneris, atque operis ſui, qua voluit, ſignificatione monſtravit. Proprietatem vero eſſentiæ ſuæ in ſua*

Dei-

b L. 1. adverſ. gentes.
c Apolog. 2. pro Chriſtian's
d In Nerva.
e Lib. 3. Hiſt. Eccl. Cap. 32.
f Lib. 6. contra Parmenian.
g Lib. 4. de Fide orthodoxa. Cap. 17.
h P. 3. Q. 25. Art. 3. in ſolutione ad 1.
i Lib. de Fide, & Symbolo Cap. 17.
k Idem Lib. 4. de Civitate Dei Cap. 31.
l Idem Lib. 6. Cap. 10.
m Idem Epiſtol. 111. & 112. ad Paullinam.
n Lib. 3. de præparatione Evangelica C. 3.
o Apud Euſebium in oratione ad Sanctorū cœtum C. 4.
p Serm. 1. de de Pentecoſt. C. 3.

*Deitate continuit; quia ſicut nec Patrem, nec Filium, ita nec Spiritum Sanctum huma-
nus poteſt viſus attingere*. Quare cum in Sexta, & Septima Synodo omnium hæreticorum,
tam antiqui, quam illius ſæculi ſectæ, opiniones, rationes, & auctoritates proferrentur,
nuſquam videmus, eos hujus Canonis antiquiſſimi Decretum in ſui confirmationem recitaſſe;
quod ratione convicti agnoſcerent, illud de ſola Dei increati, & inviſibilis Imagine intelle-
xiſſe; quam exprimi, ſeu depingi non poſſe, ut in hoc Concilio decernitur, ita in eadem
a *Actione* 4. Synodo VII. a iterum ſancitum eſt. Epiſtola enim Germani Sanctiſſimi Patriarchæ Conſtanti-
nopoleos ad Joannem Epiſcopum Synadon recitatur, & approbatur, in qua ſic inquit:
*Non enim inviſibilis Deitatis Imaginem, aut ſimilitudinem, aut figuram, aut formam ex-
preſſam, quin etiam ipſorum Sanctorum Angelorum præſtantes Ordines, neque intellige-
re, neque inveſtigare omnino poſſumus. Sed quando Unigenitus Filius, qui in ſinu Patris
Heb. 4. exiſtens, ſuam creaturam, & mortis adjectione revocando, Patris, & Spiritus Sancti
beneplacito homo fieri dignatus eſt, non aliter, ac nos, carnem, & ſanguinem aſſumens; &
ut inquit magnus Apoſtolus, per omnia nobis ſimilis factus, excepto peccato. Igitur hu
manitatis illius characteris, & juxta carnem indiſcretæ hominis formæ Imaginem figuran-
tes, ipſius incomprehenſibilem Deitatem, atque inviſibilem (unde ea, quæ noſtræ Fidei
b *Exſtat ea Epiſt. in eadem Septima Synodo Actione 4.* præcipua ſunt, naſcuntur) oſtendere nequimus*. Et in Epiſtola b ad Thomam Epiſcopum
Claudiopoleos ex Divo Athanaſio in Sermone contra Idola, hæc depromit: *Quemadmodum
igitur nulla communio lumini cum tenebris, neque ulla Chriſto cum Belial concordia; ita
2. *Corinth.* 6. nulla Chriſtianis, qui Deum unam inenarrabili gloria, & potentia adorantes, colunt, cum
his, qui Deum, ut Deus eſt, effingere, & formare intendunt*. Poſt autem recitatur ſenten-
c *In eadem 7. Synodo Act. 5.* tia Joannis Epiſcopi Theſſalonicenſis, in qua poſt alia ait c: *Dei autem Imaginem (dico
Jeſu Chriſti Servatoris noſtri) quemadmodum ipſe ſuper terram cum hominibus converſatus
eſt, pingimus; non ut in ipſa Natura Dei eſt (quæ enim poſſet eſſe Dei ſimilitudo, aut
Joan. 4. quæ figura incorporei, non effigiabiliſque Verbi Patris? Deus enim, ut ſcriptum eſt, ſpi-
ritus eſt) quoniam viſum eſt Deo Patri, ut Unigenitum ſuum Filium e Cælis demitteret,
quo pro noſtra ſalute ex Spiritu Sancto, & inviolata Virgine Deipara incarnaretur, nos
ejus Humanitatem ea ratione pingimus, non illius incorpoream Deitatem*. Epiphanius au-
d *In eadem 7. Synodo Act. 6. verſic. Ruſſus.* tem in eadem Synodo d: *Veri autem Chriſtiani Filium unicum Chriſtum, & Dominum con-
fitentur. Et quum Imaginem illius, quemadmodum Caro factus eſt, & habitavit in nobis,
perfectus videlicet homo, depingunt; valde recte, & pie facere cognoſcantur. Eſt enim
Deus Verbum in carne, apud nos diverſatus, non ipſa Deitas conſideratur depicta. Deum
Joan. 1. enim*, ut ait, *nemo vidit unquam, ſiquidem, neque depingi, neque videri, neque com-
Joan. 4. prehendi poteſt, ſed tantummodo illius Humanitas*. Quod ſæpe in eadem Actione, Epi-
e *Act. 6. & 7.* ſcopi, & ſequenti repetierunt. Quare in Hiſpania Concilio Toletano III. e idem eorum
error, qui putabant, Divinitatem depingi debere, aut poſſe, iterum confutatus eſt. In ea
enim Fidei Confeſſione, & anathematiſmis adverſus errores antiquos ab Epiſcopis Catholi-
cis, & præcipuis Gothicæ Gentis viris, in principio Concilii factis, hæc ajunt: *Quicumque
Filium Dei ſecundum Divinitatem ſuam viſibilem, aut paſſibilem auſus fuerit proferre, ana-
f *Seſſ. 25. in princip.* thema ſit*. Poſtremo id recentiori Concilii Tridentini f Decreto cautum eſt, dum docet, Di-
vinas Perſonas pingi, & figurari, cum antiquas Veteris, aut Novi Teſtamenti hiſto-
rias, & narrationes exprimi expediens fuerit; & tunc præcipit, ut moneatur, doceatur-
que populus a Parocho, non propterea Divinitatem figurari, quaſi corporeis oculis inſpi-
ci, aut figuris exprimi poſſit; ſed ut præſentem faciant eam ſpeciem, & formam, quam Deus
aliquando ſuſcipere, & ſe ante hominum oculos ponere dignatus eſt. Si autem ab hac veritate
aberrantes, Divinas perſonas rerum creatarum ſimilitudine depingant alii, impium ſit, &
deteſtandum ſacrilegium.

Nec in Lege Nova tantum voluit Deus Imaginem ad ſui ſimilitudinem pingi, cum eam ne-
mo viderit unquam, niſi Filius; ſed & in Veteri id prohibuit. Inter præcepta enim, quæ Moyſi
Exod. 20. dedit, hoc unum eſt: *Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem, quæ eſt in Cælo
deſuper, & quæ in terra deorſum, nec eorum, quæ ſunt in aquis ſub terra*. Et paullo poſt,
Eſai. 40. ut hæc interpretaretur, addidit: *Deos aureos, & argenteos non facietis mecum*. Quaſi di-
Idem Cap. 46. ceret: non facietis imagines aureas, vel argenteas, quæ figuram Dei repræſentent; hoc enim
Eſaiæ verba docere aperte videntur: *Cui ſimilem* (inquit) *feciſtis Deum, aut quam Imaginem
ponetis ei? Numquid ſculptile conflabit faber, aut artifex auro figurabit illum; & laminis
argenteis argentarius? Poſtea cui aſſimilaſtis me, & adæquaſtis, & comparaſtis me, & ſimilem
feciſtis, qui confertis aurum de ſacculo, & argentum ſtatera ponderaſtis, conducentes artifi-
Levit. 26. cem, ut faciat Deum?* Et in Levitico: *Non facietis vobis Idolum, & ſculptile, neque titulos eri-
getis, neque inſignem lapidem ponetis in terra veſtra, ut adoretis eum; ego enim ſum Domi-
nus Deus veſter; cuſtodite Sabbatha mea, & pavete ad Sanctuarium meum: Ego Dominus*.
Voluit ergo Dominus prohibere filiis Iſrael, qui ad idololatriam propenſi erant, ne ullum
Divinæ Majeſtatis ſimulacrum facerent, ſed ante Tabernaculum, quod ipſis Dei gloriam re-
præſentabat, paverent omnes. Quod planius expoſuit, cum reddens hujus præcepti ratio-
nem, ſic ait: *Non vidiſtis aliquam ſimilitudinem, in die qua locutus eſt vobis Dominus in
Horeb de medio ignis, ne forte decepti faciatis vobis ſculptam ſimilitudinem, aut imaginem
maſculi, vel feminæ*. Sic Deuter. 5. refertur Dominum de medio caliginis loquutum fuiſſe
ad filios Iſrael; nihilque eos, præter ignem, nubem, atque caliginem inſpectare unquam
potuiſſe; ut animadverterent, & intelligerent, Deum non eſſe talem, qui humano ingenio,
vel arte pingi poſſet, vel figurari; nam ſi aliquam formam vidiſſent Dei, quum eos alloque-
batur, tali eum præditum utique arbitrarentur. Quam ignorantiam, vel inſaniam potius,
no-

notat, reprahenditque in Romanis D. Paullus, qui mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei, in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, val volucrum, & quadrupedum, & ſerpentum: illi enim, ut Juſtinus Martyr [a] tradit, Divinitatis ſe formam exprimere, talique Deum effigie præditum eſſe arbitrabantur, qualem ſpectra ipſa præſeferebant. Nullam ergo Imaginem Dei in Veteri Teſtamento effictam, vel formatam fuiſſe; ut ſacris, ſic & profanis etiam Auctoribus liquet. Joſephus [b] enim contra Appionem ex Hecatæo antiquiſſimo hiſtorico, de Templi Hieroſolymitani deſcriptione refert, nullum in eo ſimulacrum, aut aliquod anathema fuiſſe: poſtea [c] pluribus eidem reſpondat Appioni, objicienti, quod Judæi Imperatoribus ſtatuas non erigerent, eum admirari potius debere ait, magnitudinem, modeſtiamque Romanorum, quod ſubjectos non cogerent patria jura violare. Curnelius etiam Tacitus Gneum Pompejum refart, cum expugnatis Hieroſolymis Templum adiiſſet ſpeculaturus Judaicæ Religionis arcana, nullum illic reperiſſe ſimulacrum, & utique ſi id coleretur, ut Tertullianus [d] animadvertit *adverſus Gentes*, Cornelii auctoritatem illis objiciens, quod aliqua effigie repræſentabatur; nuſquam magis atque in ſacrario ſuo eahiberetur; eo magis, quia verebatur extraneos arbitros vana cultura. Idque affirmat Origenes [e] cuntra Celſum. Nec id ſolum poſitiva conſtitutione, ſive nova, ſive antiqua cavetur, ſed jure ipſu naturæ, æquiſſimaque ratione; nam cum curporea figura, non niſi rem corpoream repræſentet, impoſſibile erat, Dei veritatem, prout in ſe eſt, exprimi poſſe; ſed neceſſe erat illam in mendacium (ut Divus Paullus ait) commutari.

Paul. ad Rom. 1.
a 2. Apologia.
b Lib. 1.
c Idem Lib. 2.
d In Apologia Cap. 16.
e Lib. 4.
Actuum 17.

Quibus ſatis conſtat, Imaginem Dei, prout in ſe eſt, tam in Veteri, quam in Novo Teſtamento prohiberi. Cujus majori veneratione, & cultu, ipſum adhuc Dei nomen apud Patriarchas, & Prophetas erat ineffabile: eſiſtimantes, non ſine magno conſilio, abſtruſiſſima Divinitatis myſtaria, ſe, & reliquot ſilentio revereri debere, potius quam enunciare: idque comprehendit ipſius Dei vocabulum, quod, ut Juſtinus Martyr [f] interpretatur, non tam Dei nomen eſt, quam inenarrabilis rei hominibus innata opinio: eaque de cauſſa, illum quandoque ſeipſum ſine nomine nuncupaſſe, & diſiſſe Moyſi: *Ego ſum ens ille*. Idem Juſtinus [g] Martyr tradit: *Deus autem neque ſuperiorem quemquam habuit, a quo nomen acciperet, neque ſe ipſe nominare voluit, cum unus, & ſolus eſſet, ſicut de ſeipſo per Prophetas teſtatur*: Ego Deus primus, & ego deinceps, nec eſt præter me Deus alius. *Ideo ſicut antea dicebam, cum Moyſen ad Hebræos mitteret, non nomine uſus eſt, ſed participia quædam, quæ ſe unum, ſolumque Deum eſſe ſignificat*. Hæc ille.

f 2. Apolog. pro Chriſtianis.
g In Sermone exhortat. rio ad Gentes.

Eandem hanc Hebræorum, & Chriſtianorom Catholicorum veram ſententiam ethnicorum plures auctoritate, & ſapientia præſtantiores ſectati ſunt. De Numa enim Clemens Alexandrinus [h] hæc refert: *Numa Rex Romanorum erat quidem Pythagoreus. Ex his, quæ a Moyſe tradita ſunt, adjutus, prohibuit Romanis, ne animali ſimilem Dei facerent Imaginem; docentid, quod eſt optimum, non licere ulli alia ratione, quam ſola mente attingere; idque centum, & ſeptuaginta annis obſervatum fuiſſe, Templaque ædificata abſque Imagine, nec efficta, nec depicta*. Cujus Tertullianus [i] quoque meminit: *Nam etſi a Numa*, inquit, *concepta eſt curioſitas ſuperſtitioſa, nondum tamen, aut ſimulacris, aut Templis res Divina apud Romanos conſtabat, frugi Religio, pauperes ritus, & nulla Capitolia certantia Cælo; ſed temeraria de ceſpite Altaria, & vaſa adhuc Samia, & nidor ex illis, & Deus ipſe nuſquam; nondum enim tunc ingenia Græcorum, atque Thuſcorum fingendis ſimulacris Urbem inundaverant*. Et alibi [k]: *Idolum aliquando retro non erat, priuſquam hujus monſtri artifices ebulliſſent; ſola Templa, & vacuæ ædes erant, ſicut in hodiernum quibuſdam locis vetuſtatis veſtigia permanent*. Nec illud omiſit Plutarchus [l]: *In prioribus*, inquit, *centum ſeptuaginta annis, Templa quidem ædificabant, ſacraque tuguria erigebant; ſimulacrum vero nullum corporeum dedicabant*. Nec tacuit Dionyſius Halicarnaſſeus, addens, Tarquinium Priſcum vanitate, & ſtultitia Græcarum Religionum, Etruſcarumque domi imbutum, Romanos docuiſſe ſimulacra Diis ponere. Quod ex ſententia Varronis pronunciat, & comprobat Divus Auguſtinus [m] ad Marcellinum, his verbis: *Dicit etiam, antiquos Romanos, pluſquam annos centum, & ſeptuaginta, Deos ſine ſimulacra coluiſſe; quod ſi adhuc, inquit, manſiſſet, caſtius Dii obſervarentur. Cujus ſententiæ ſuæ teſtem adhibet inter cætera etiam Gentem Judæam; nec dubitat eum locum ita concludere, ut dicat, qui primi ſimulacra Deorum populis poſuerunt, eos Civitatibus ſuis, & metum dempſiſſe, & errorem addidiſſe; prudenter exiſtimans, Deos facile poſſe in ſimulacrorum ſtoliditate contemni. Quod vero non ait, errarem tradiderunt, ſed addiderunt, jam utique fuiſſe etiam ſine ſimulacris intelligi vult errorem. Quapropter cum ſolos dicit animadvertiſſe, quid eſſet Deus, qui eum crederent animam Mundum gubernantem, ceſtiuſque exiſtimat, ſine ſimulacris obſervari Religionem; quis non videat, quantum propinquaverit veritati? Si enim aliquid contra vetuſtatem tanti poſſet erroris, profecto & unum Deum, a quo Mundum crederet gubernari, & ſine ſimulacro colendum eſſe, cenſeret; atque in tam proxime inventus facile fortaſſe de animæ mutabilitate commoneretur, ut naturam potius immutabilem, quæ ipſam quoque animam condidiſſet, Deum verum eſſe ſentiret*. Multis ætatibus antea Græci, & Lacedæmonii, a quibus hæc, & alia Romani acceperant, ejuſdem ſententiæ fuerunt. Lycurgus anim Lacedæmoniorum Legiſlator, etiamſi multarum cæremoniarum apud Gentiles inſtitutor eſſet, nulla tamen apud eum ficta Deorum Imago fuit; quippe hominum, aut animalium ſpecies Diis tribui, nefarium putavit. Perſas nec ſtatuas, nec Templa, nec Aras extruxiſſe Diis, proditum eſt, putantes, Deos ex hominibus ortos non eſſe, ut Græci, Herodoto [n] Auctore; & mundum univerſum Templum illius aſſerunt. Socraticus Xenophon formam Dei veri negat videri poſſe, & ideo quæri non poſſe, ut refert Minucius [o]. Plato etiam id videtur ſenſiſſe in Timæo, dum ait, univerſi hujus patrem, & affecto-

h Lib. 1. Stromat.
i In Apologia Cap. 25.
K Idem Lib. de idololatria, Cap. 3.
l In Vita Numæ.
m Lib. 4. de Civitate Dei, Cap. 15.
n L. 1. pluribus, alexand. ad Alexandr. Lib. 2. Genialium dierum, Cap. 22.
o In Octavio

rem invenire, eſse difficile; & eum inveneris, fieri non poſse, ut eum enunčies. Si enim lingua exprimi non poteſt, quomodo penicillo, & coloribus, vel alia vili materia exprimetur? Id quoque ſymbolice docuit idem Plato, dum omnem materiam ad effingendos Deos minus aptam dixit: *Nam aurum, & argentum*, inquit, *& in aliis Civitatibus privatim, & in ſacris res eſt invidioſa, ebur autem, & æs, ſunt inſtrumenta bellorum &c.* Quæ refert Clemens [a] Alexandrinus. Hanc autem veritatem ab Hebræis mutuatum Platonem, adſtruit idem Clemens. Ariſtoteles item Dei formam nec intelligi poſse cenſuit, Auctore Tullio. Aſsentitur Antiſthenes Socratis familiaris, dicens, nulli eſse ſimilem, ſicque neminem eum poſse diſcere ex imagine. Neque diſcrepat Xenophon Athenienſis: *Qui*, inquit, *omnia movet, & quieta efficit, magnus quidem eſt, & aperte potens: ſed cujuſmodinam ſit formæ, non apparet; ſed nec ſol, qui omni parte videtur eſſe lucidus, & conſpicuus, ipſe ſeipſum videre permittit; ſed ſi quis ipſum impudenter fuerit contemplatus, viſu oculorum privatur*. Hæc Clemens eodem loco, inſuper illud addens: *Undenam igitur eruditur Grilli filius nuper ab Hebræorum Prophetiſſa, ſcilicet, quæ hoc modo vaticinatur?* (Sibyllam intelligit.)

a *Lib.* 5. Stromatum. *Idem in orat. adhortat. ad Gentes. Tullius ex Ariſt* refert *Lib* 1. de natura Deorum.

Quæ caro cæleſtem poterit, verumque tueri
Humanæ ſortis, qui expers in vertice cæli,
Eſt Deus? adverſus radios neque cernere ſolis
Mortales poſſunt homines, lucemque micantem.

Pythagoras hoc dicto, non eſſe geſtandos annullos, ſymbolice docuit; ne, ut idem Clemens [b] obſervat, Deorum effigies (ut moris tunc erat) in eis inſculperent: *Ut Dei*, inquit, *majeſtas vilis, & contempta reddatur, efficit quæ eſt in promptu videndi conſuetudo: & quæ intelligentia percipitur, eſſentiam colere per materiam, eſt eam per ſenſum vilipendere*. Quocirca Ægyptiorum ſapientiſſimi Minervæ ædem ſub dio eſſe conſtituerunt. Zeno [c] autem Stoicorum Sectæ Princeps, & Auctor, nec Templa, nec Deorum Imagines haberi voluit, nihil compoſitum Diis dignum ratus. Orpheus autem Theologus de Deo hæc ait:

b *Lib.* 5. Stromat.

c *Lib.* De republica.

Nullus & ipſum
Mortalis cernit, verum omnes aſpicit ipſe.

Xenophanis Colophonii de Deo hæc etiam ſententia:

Maximus in genere eſt Divum, atque hominum Deus unus.
Qui nec corpore, nec mente eſt mortalibus ullis
Aſſimilis.

Quæ omnia, & alia id genus, fuſe perſequitur Clemens [d] Alexandrinus. Qua de cauſa Empendocles Homerum, & Heſiodum reprehendit, quod ſpeciem hominis Diis affinxiſsent, quæ, ut ipſe docet, illis minime congruebat. Pythagoram præterea tradunt, cum ad inferos deſcendiſſet, Heſiodi quidem animam æneæ columnæ alligatam ſtridentem, Homerum vero ex arbore pendentem, ſerpente circundatum, vidiſſe; quod hæc, & alia de Diis finxiſſent, ut Suidas refert. Nec Græci, Ægyptii, & Romani ſolum de Deo; ſed & Saxones id cenſuerunt de Diis, cum Mercurium ea Gens coleret, & alios Templis includere Deos; & humanæ ſpeciei aſſimilare, pro Divinitatis magnitudine, & dignitate, nunquam in animum induxerint, teſte Joanne Bohemo [e], & Vvitichindo [f]. Idem de Perſis memoriæ mandavit Herodotus [g] & Strabo [h], a quibus Divinitatem nulla humana ſpecie repræſentari poſſe, creditum ſemper eſt.

d *Idem Lib.* 5.

e *Lib.* 3. De moribus gentiū

f De rebus geſtis Saxonum.

g *Lib.* 1.

h *Lib.* 15.

Levioris autem ponderis ſunt, quam referri debuiſſent, aut confutari, quæ Audius hæreticus attulit, teſte Epiphanio [i], ut probaret, Deum corporeum eſſe, figura hominis formatum. Ex verbis enim illis, quæ Deus loquutus eſt dicens: *Faciamus hominem ſecundum Imaginem noſtram, & ſecundum ſimilitudinem*, (quæ ad intellectus, & rectæ voluntatis rationem ſunt referenda, ut Divus Athanaſius [K] docet, Baſilius Magnus [l], Auguſtinus [m], & alii) & ex his quæ adjecit Moyſes: *Et fecit hominem luto accepto de terra*; ſubintulit, Deum corporeum eſſe, quod homo ad ejus Imaginem, & ſimilitudinem formatus corporeus ſit. Confirmabat ipſe, & ejus ſectatores errorem ex aliis ſacræ Scripturæ locis, nimirum: *Oculi Domini ſuper pauperem reſpiciunt, & aures ipſius ad preces illius*. Et: *Manus Domini fecit hæc omnia, vos duræ cervicis*. Et: *Cælum mihi thronus, & terra ſcabellum pedum meorum*. Et quæcumque talia de eo ſcripta ſunt: *Et videbam Dominum Sabaoth ſedentem in Throno alto, & erat caput ipſius velut lana alba, & amiculum ipſius ſicut nix*. Ex his aſſerebant eſſe corpus, id eſt, ſecundum Imaginem Dei. Addebant, a Prophetis viſum eſse Deum, quod ſine corpore percipi non poterat. Audii ſectam ſequuti ſunt multi, ſuo principe, & auctore Audiani nuncupati, Chriſtianorum nomen ſpernentes, ut illis objicit Divus Epiphanius, & ex eiſdem ſacræ Scripturæ locis ejuſdem impietatis errori pertinaciter adhæſerunt, ut latiſſime refert Divus Auguſtinus [n] ad Fortunatianum Epiſcopum Sicenſem, de videndo Deo, & ad Paullinam. Ad hæc autem, & alia, quæ ex ſacræ Scripturæ locis Audiani, ſive Anthropomorphitæ (idem enim ſunt) repetebant, audiamus Novatianum docta, & polita oratione reſpondentem [o]: *Et licet*, inquit, *Scriptura Cæleſtis ad humanam formam faciem Divinam ſæpe convertat, dum dicit*: Oculi Domini ſuper juſtos; *aut dum*: Odoratus eſt Dominus odorem bonæ fragrantiæ; *aut dum traduntur Moyſi Tabulæ ſcriptæ digito Dei; aut dum populus filiorum Iſrael de terra Ægypti manu valida, & brachio excelſo liberatur; aut dum dicit*: Os enim Domini loquutum eſt hæc; *aut dum terra ſcabellum pedum Dei eſſe perhibetur; aut dum dicit*: Inclina aurem tuam, & audi. *Sed nos qui dicimus, quia Lex ſpiritalis eſt, non intra hæc noſtri corporis lineamenta, modum, aut figuram Divinæ Majeſtatis includimus, ſed ſuis illam interminatæ magnitudinis, ut ita dixerim, campis, ſine ullo fine diffundimus. Scriptum eſt enim*: Si aſcendero in Cælum, tu ibi es; ſi deſcendero

i *Lib.*3. adverſ. hær.70. *hæreſi.*

K *In Oratione* contra idola.

l Hexaemeron. *Homil.* 10.

m *Lib.* 1. *de Geneſi contra Manichæos* C. 17.

n *Epiſt.* 3. & 112.

o De Trinitate *Cap.* 6. & 8.

Pſalm. 33.

Gen. 8.

Exod. 31.

Deut. 31.

Iſai. 6.

Iſai. 66.

4. *Reg.* 19.

dero ad Inferos, ades. Et ſi aſſumpſero alas meas, & abiero trans mare, ibi manus tua apprehendet me, & dextera tua detinebit me. *Rationem enim Divinæ Scripturæ de temperamenta diſpoſitionis cognoſcimus. Parabolis enim adhuc ſecundum Fidei tempus, de Deo Prophetes tunc loquebatur, non quomodo Deus erat, ſed quomodo populus capere poterat. Ut igitur hæc ſic de Deo dicantur, non Deo, ſed populo potius imputetur; ſic & Tabernaculum erigere populo permittitur, nec tamen Deus intra Templi anguſtias omnino ſepitur; non igitur mediocris eſt Deus, ſed populi mediocris eſt ſenſus; nec anguſtus Deus, ſed rationis populi anguſtus eſt intellectus habitus. Denique in Evangelio:* Veniet hora (Dominus ajebat) quum neque in monte iſto, neque in Hieruſalem adorabitis Patrem; *& cauſſas reddidit dicens:* Spiritus eſt Deus, & eos ergo, qui adorant, in ſpiritu, & veritate adorare oportet. *Efficacia igitur ibi Divinæ per membra monſtrantur, non habitus Dei, nec corporalia lineamenta ponuntur. Nam & quum oculi deſcribuntur, quod omnia videat, exprimitur. Et quando auris, quod omnia audiat, proponitur. Et quum digitus, ſignificantia quædam voluntatis aperitur. Et quum nares, precum quaſi odorum perceptio oſtenditur. Et quum manus, quod creaturæ ſit omnis Auctor, probatur. Et quando brachium, quod nulla natura contra robur ipſius repugnare poſſit, edicitur. Et quando pedes, quod impleat omnia, nec ſit quicquam, ubi non ſit Deus, explicatur. Neque enim ſunt ei, aut membra, aut membrorum officia neceſſaria; ad cujus ſolum etiam tacitum arbitrium, & ſerviunt, & adſunt omnia. Cur enim requirat oculos, qui lux eſt? Aut cur quærat pedes, qui ubique eſt? Aut cur ingredi velit, cum non ſit quo extra ſe progredi poſſit? Aut cur manus expetat, cujus ad omnia inſtituenda artifex eſt, & ſilens voluntas? Nec auribus eget, qui etiam tacitas novit voluntates. Aut propter quam cauſſam linguam quærat, cui cogitare juſſiſſe eſt? Neceſſaria enim hæc membra hominibus fuerunt, non Deo; quia inefficax hominis conſilium fuiſſet, niſi cogitamen corpus impleſſet; Deo autem non neceſſaria, cujus voluntatem non tantum ſine aliqua molitione opera ſubſequuntur, ſed ipſa ſtatim opera cum voluntate procedunt. Cæterum ipſe totus oculus, quia totus videt; & totus auris, quia totus audit, & totus manus, quia totus operatur, & totus pes, quia totus ubique eſt; idem enim, quicquid illud eſt, totus æqualis eſt, & totus ubique eſt. Non enim habet in ſe diverſitatem ſui quicquid eſt ſimplex. Ea enim demum in diverſitatem membrorum recidunt, quæ veniunt ex nativitate in diſſolutionem. Sed hæc, quæ concreta non ſunt, ſentire non poſſunt; quod enim immortale eſt quicquid eſt, illud ipſum unum, & ſimplex & ſemper eſt; & ideo quia unum eſt, diſſolvi non poteſt; quoniam quid eſt illud ipſum extra jus diſſolutionis poſitum, legibus eſt mortis ſolutum. Sed illud, quod dicit Dominus ſpiritum Deum, puto ego ſic loquutum Chriſtum de Patre, ut adhuc aliquid plus intelligi velit, quam Spiritum Deum. Hominibus enim licet in Evangelio ſuo intelligendi incrementa facientibus diſputet; ſed tamen & ipſe ſic adhuc de Deo loquitur hominibus, quomodo poſſunt adhuc audire, vel capere; licet, ut diximus, in agnitionem Dei religioſa jam facere incrementa nitatur. Invenimus enim, ſcriptum eſſe, quod Deus charitas dictus ſit; nec ex hoc tamen Dei ſubſtantia charitas expreſſa eſt; & quod lux dictus eſt, nec tamen in hoc ſubſtantia Dei eſt, ſed totum hoc de Deo dictum eſt, quantum dici poteſt, ut merito, & quando Spiritus dictus eſt, non omne id quod eſt, dictus ſit; ſed ut dum mens hominum intelligendo uſque ad ipſum proficit ſpiritum, converſa jam ipſa in ſpiritu, aliud quid amplius per ſpiritum conjicere Deum eſſe poſſit. Id enim, quod eſt ſecundum id, quod eſt, nec humano ſermone edici, nec humanis auribus percipi, nec humanis ſenſibus colligi poteſt. Nam ſi quæ præparaverit Deus his, qui diligant illum, nec oculus vidit, nec auris audivit, nec cor hominis, aut mens ipſa percepit, qualis, & quantus eſt ille ipſe, qui hæc repromittit, ad quæ intelligenda, & mens hominis, & natura defecit. Denique ſi acceperis ſpiritum ſubſtantiam Dei, creaturam feceris Deum. Omnis enim ſpiritus creatura eſt. Erit ergo jam factus. Quomodo & ſi ſecundum Moyſen, ignem acceperis Deum, creaturam illum eſſe dicenda, inſtitutum expreſſeris, non inſtitutorem docueris; ſed hæc figurantur potius, quam ita ſunt. Nam & in Veteri Teſtamento ideo Deus ignis dicitur, ut peccatori populo metus incutiatur, dum Judex oſtenditur. Et in Novo Teſtamento Spiritus eſſe profertur, ut refectar, & creator in delictis ſuis mortuorum per hanc bonitatem collatæ credentibus indulgentiæ comprobetur.* Hæc Tertullianus, ſive Novatianus, quibus ſimilia adfert Clemens Alexandrinus [a], quæ, ne longior evadat oratio, libentius faciemus miſſa; tum & illa, quæ D. Auguſtinus [b], & ea ſe, & ea aliis Patribus congerit, illis duobus Epiſtolis ad Fortunatianum Epiſcopum Sicenſem, & ad Paullinum, in quarum poſtrema copioſe explicat, quomodo viderint Deum Abraham, Iſaac, Jacob, Moyſes, Micheas, Eſaias, & ſi qui ſunt alii, qui Deum in Scriptura vidiſſe dicantur. Eos enim dicit Deum vidiſſe, non ſicut illa natura videtur, ſed voluntate viſus, & ſpecie, qua voluit apparens, latente natura, atque in ſe incommutabiliter permanente. Eadem fere Iſidorus [c].

[Rom. 7. Pſalm. 138. Exod. 26. 3. Reg. 6. Joann. 4. Pſalm. 33. 4. Reg. 19. Exod. 31. Gen. 8. Deut. 5. Iſai. 66. Iſai. 30. Joan. 4. Joan. 4. Joan. 1. Joan. 4. 1. Corinth. 2. Deut. 4. Joan. 4. Joan. 4.]

Divinarum igitur Perſonarum, ſive Deitatis Imagines pingere non licebit, licebit tamen quas Deus ipſe Pater, vel Filius, vel Spiritus Sanctus ſuſcipere aliquando dignatus eſt. Quicquid repugnent impie huius ſæculi hæretici. Nam ſi verbis eam, quam Dominus formam induit, narrare poſſumus, cur non & Imaginibus, aut figuris, quas ipſe voluit ſuſcipere, cum ſacrarum rerum Imagines non minus Dei verba ſint, quam voces, quibus illæ explicantur, aut ipſæ, quibus conſcriptæ ſunt, literarum notæ, ut docuerunt Auguſtinus [d], & Theodoſius [e] Religioſiſſimus Amorii Epiſcopus in Synodo Nicæna II. Imagines vocans compendioſam Scripturarum narrationem, & eruditionem populi, maxime ſimplicioris. D. Gregorius [f] ad Serenum Maſſilienſium Epiſcopum: *Quod legentibus ſcriptura (ait) hoc idiotis pictura præ-*

a L. 7. Stromat. paullo poſt principium.
b Epiſt. 111. & 112.
c Lib. 1. de ſummo bono, Cap. 5. 6. & 7.
d Lib. 2. de doctrina Chriſtiana.
e Actione 1.
f Lib. 9. Epiſt. 9.

ſtat cernentibus, quia in ipſa ignorantes vident quid ſequi debeant, in ipſa legunt qui literas neſciunt; unde & præcipue Gentibus pro lectione pictura eſt. Alias autem (ut dixi) Divinarum Perſonarum Imaginas, nulla Eccleſiæ traditione, vel Decreto receptas, publice, privatimque proponi, ſummopere cavendum eſt. In quo tamen Eccleſiæ Paſtoribus ea cura demandanda foret, ut diligentiſſime inquirant, ne pictores, qua ſolent licentia ſua, ad res indignas figurandas abuſi, animos rudium a debito cultu, & veneratione eorum, quæ repræſentantur, ad errores, & ſuperſtitiones traducant.

De picturis autem harum Imaginum in parietibus expreſſis, ideo hic mentio injecta eſt, quod olim primi Chriſtiani, cum ad evitandum Gentium errorem, quo Deos ſuos, ſive Idola ſimulacris, & ſtatuis repræſentare ſolebant; tum etiam ne oſtiariorum negligentia a Gentilibus ſimulacra extraherentur, vel infringerentur, picturis ipſi frequentius quam ſtatuis uti ſolebant; cum Chriſti Humanitatem, cum Dei Patris, vel Spiritus Sancti in hiſtoriis antiquis aſſumptas formas, cum ſanctorum Martyrum, & Confeſſorum actos de tyrannorum immanitate triumphos vellent deſcribere; & cum pictarum imaginum uſus eſset frequentior (quod hodie Græcorum moribus receptum eſt) ideo de picturis ſolum, non de ſtatuis meminerunt.

Sed ſi Decreti verbis, *Ne in parietibus depingatur*, hæretici, vel Catholici nos acrius urgeant, volentes, non generaliter Dei, ſive Deitatis picturas; ſed ſpecialiter, ne in parietibus ullæ Imagines effingerentur, hoc Decreto prohiberi, non repugnabo, dum illud mecum conſentientes agnoſcant, Imaginas ejus, qui coli, & adorari debet, ſolum interdictas: quod Canon ipſe conſequentibus verbis rationem Decreti reddens, aperuit: *Ne*, inquit, *quod colitur, & adoratur, in parietibus depingatur*. Id eſt, ne, vel Patris, vel Verbi, vel Spiritus Sancti forma ab ipſis aliquando ſuſcepta, ad eam repræſentandam hominibus, in parietibus depingatur. Cujus conſtitutionis non una ratio eſse potuit. Imprimis enim, quia cum omnes Eccleſiæ naſcentis Imagines picturis, non ſtatuis frequentius efformarentur, ad conſervandam Divini Numinis majeſtatem, illud Hiſpani Epiſcopi ſatis pie excogitaſse videntur, ne in parietibus Eccleſiæ Chriſti Imagines, vel Divinarum Perſonarum, pingerentur: ut intelligerent Chriſtiani omnes, tam docti, quam ſimpliciores, & honoratiori loco, & auguſtiori veneratione Divinas Perſonas, quam humanas Sanctorum diſcerni, diſtinguique oportere. Et hinc fit probabile, antiquitatem, & originem eorum Altarium (quæ Hiſpani *Retabolos* vocant) Hiſpaniæ deberi, cum tabulis potius quam parietibus, Epiſcopi noſtri ſacras Imagines Religionis ergo pingi voluiſse, hoc ipſo Decreto videantur.

Fuit & alia, quæ Gentes reſpicit, idonea ſatis, & conſentanea ratio: ut vel Chriſti Humanitatem, vel Patris, & Spiritus Sancti aſſumptam formam in parietibus depingi eo tempora Hiſpani Epiſcopi interdixerint: quod tunc nefas putarent, abſtruſiora Trinitatis myſteria publicari, ut nunc fit paſſim, in his præſertim provinciis, in quibus veterum illa religio in tremendis myſteriis irreverenter ſublata eſt. Sed ſapienter, & religioſe voluerunt, eas in Altaribus ex tabulis compactis depingi, ut commode velis obductis, ut hodie, tegi poſsent, & ad cultum ſtatis temporibus a Chriſtianis exhibendum reverenter detegi. Summa enim cura cavebant Epiſcopi, ne Religionis noſtræ myſteria ludibrio cum Auctore haberentur, & irriderentur a Gentibus. Sciebant quippe hujus Concilii tempore, quo major populi pars erat ethnicorum, nomen Chriſti averſis auribus Gentes excipere; quinimmo memoriam ejus moleſto, & iniquo ferre animo, nefandoque, & ſacrilego errore, aut extrema potius dementia, irridere, & damnare Chriſtianos, quod audirent illos hominem quendam (ut ajebant) pœnæ cauſſa affixum Cruci colere, & adorare, ut Arnobius [a] & Minucius [b] Felix pluribus teſtantur.

a Lib. 1. adverſus gentes.
b In Octavio.

Ne igitur huic periculo gravi, & pernicioſo exponerentur Chriſti Imagines parietibus Eccleſiæ depictæ, ideo ab Hiſpanis Patribus hoc Canone interdictæ ſunt. Nec abſtruſiora ſolum Humanitatis Chriſti, & Divinitatis myſteria publice in Eccleſiæ parietibus pingi, diſplicuit olim Epiſcopis, verum nec alia Chriſtianæ doctrinæ arcana literis conſignari, vel palam, publiceque doceri, fas eſſe cenſebant; ne inſanis ethnicorum ludibriis, & riſu illa (ut dixi) exciperentur. Sozomenus [c] cum Concilii Nicæni hiſtoriam texeret, & formulam Fidei inibi expreſſam continuo addere eſſet neceſſe, illam ſe prætermittere, tam propria, quam communi amicorum pietate, & hortatu, his verbis narrat; *Cæterum*, ait, *quamquam neceſſum putavi, quo Symbolum Fidei tum approbatæ de cætero poſteritati eum ratum maneret, tum exploratæ cognitum eſſet; ipſam illius formulam ad veritatem planius declarandam hoc loco citare: tamen cum pii Viri, iique amici, & rerum ejus generis periti me docerent, res ejuſmodi a Sacerdotibus ſolum, & Epiſcopis debere, tum dici, tum audiri; eorum ſane approbavi conſilium. Nam veriſimile eſt, nonnullos, qui non ſunt initiati myſteriis, hunc librum perlecturos.* B. Dionyſius [d] Areopagita: *Et mihi* (ait) *nemo profanus obſtrepat; nullus qui rudimentis cæleſtibus careat, pergat ad videndum. Nam nec infirmis pupillis, adverſam ſolaribus radiis aciem intendere tutum eſt; ita ne nobis quidem ea, quæ ſupra nos ſunt, tentare velle, innocuum fuerit, ſiquidem vero legalis, ſanctaque inſtitutio, Ozium quidem, quod ſibi Sacerdotale munus uſſumeret; Core autem quod celſiora ſe ſacroſancta munera uſurpare præſumeret; Nadab vero, & Abiud, quod ſuo munere indigne abuterentur, abjecit, repulit, perdidit.* Præter Gentiles, eis quoque myſteria recondita eſſe volebant, qui Baptiſmo recipendo nomen recens dediſſent. D. Iſidorus [e] eſt auctor, catechumenis Symbolum Fidei tradi non ſolitum, niſi in ipſo fere Baptiſterii limine conſiſtentibus, eo nimirum tempore, quo dicebantur Competentes, & tunc ait: *Quaſi communitorium Fidei, & ſanctæ confeſſionis indicium, quo inſtructi agnoſcant, quales jam ad gratiam Chriſti exhibere ſe debeant.* D. Ambroſius [f] ad Marcellinam ſororem referens, quid in cauſſa de Baſilicis tradendis actum eſſet: *Sequenti die*, ait, *erat autem Dominica, poſt Lectiones, atque tractatum dimiſſis catechumenis*, *Sym-*

c Lib. 1. Hiſt. Eccl. C. 19.
d De Eccl. hierar. P. 1. C. 11.
e Lib. 2. De officiis Eccleſ. Cap. 21.
f Epiſt. 33.

Digitized by Google

Symbolum aliquibus Competentibus in Baptiſteriis tradebam: Baſilicæ &c. Quare ſui temporis hæreticis Tertullianus [a] velut pudendum objicit, quod ethnicis, & Catechumenis Catholicæ Religionis myſteria, quemadmodum & Fidelibus, communia facerent: *Non omittam* inquit, *ipſius etiam converſationis hæreticæ deſcriptionem, quam futilis, quam terrena, quam humana ſit, ſine gravitate, ſine auctoritate, ſine diſciplina, ut Fidei ſuæ congruens. Imprimis quis Catechumenus, quis Fidelis incertum eſt. Pariter adeunt, pariter audiunt, pariter orant; etiam ethnici, ſi ſupervenerint, Sanctum canibus, & porcis margaritas, licet non veras, jactabunt. Simplicitatem volunt eſſe proſtrationem diſciplinæ, cujus penes nos curam lenocinium vocant.* Voluerunt ſemper primi Chriſtiani, Catechumenos a penitiori rerum ſacrarum intelligentia ſtudioſe arceri. Cum enim reciplebantur ad catechesin, quædam dumtaxat Sacramentorum ſumma, velut per tranſennam, illis ſuppeditabatur, exactiori tractatione provectioribus initiatis reſervata; quod D. Cyrillus Hieroſolymorum Epiſcopus ſæpiſſime docet. Initio enim operis adjurat ſanctiſſime, ne quis infidelibus, & Catechunis ſuas tradat catecheſes. Quod de his Catechumenis vellem intelligi, qui primoribus tantum labris rudimenta Chriſtianæ diſciplinæ guſtarant; non autem de adultis, jam ætate multa in Chriſto, & ejus doctrina progreſſis. Hos tamen poſtea (Competentes intelligo) docet, ne audita proferant in vulgus: *Fueras*, inquit, *tu aliquando Catechumenus, nec tamen propoſita tibi myſteria enarrabantur.* Poſtea vero baptizatum alloquens: *Conſidera*, ait, *quantam Deus dederit tibi dignitatem; Catechumenus vocabaris, foris ſubſiſtens; audiebas ſpeciem, & neſciebas; audiebas myſteria, & non intelligebas; audiebas Scripturas, & ignorabas.* Chryſoſtomus [b]. *Dum enim Diaconus dicit:* (ait) Pro Catechumenis inſtanter oremus; *nihil aliud, quam univerſum Fidelium populum hortatur, ut pro illis oret, licet tunc adhuc alieni ſint catechumeni: nondum enim pertinent ad Corpus Chriſti, nondum myſteriorum participes facti ſunt; ſed adhuc a ſpirituali grege diviſi ſunt. Quod ſi pro his obſecrandum eſt, longe magis faciendum eſt pro membris noſtris. Ob hoc autem ait:* Inſtanter oremus; *ne velut alienos averſeris; ne velut peregrinos pro ignotis habeas: non enim habent precationem legitimam, atque a Chriſto indactam: nondum orandi fiduciam ſortiti ſunt; ſed egent interventu aliorum, qui Sacris initiati ſunt: adhuc ſtant extra atria regalia, procul a ſacris cancellis.* Et paullo poſt ſubjungit: *Poſt hæc præit deprecationis modus; quis autem eſt ille?* ut Deus aperiat aures cordium illorum. *Adhuc enim obturatæ ſunt, & occluſæ. Cæterum aures non has dicit externas, ſed animi, ut audire poſſint, quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcenderunt: nondum audierunt myſteria, quæ fas non eſt efferre; ſed utcumque procul, & eminus ſtant; jam vero ut audiunt, non percipiunt tamen, quæ dicuntur, quod ea, quæ multam deſiderant intelligentiam, nec ſatis eſt, ut audiantur; at iſti nondum intus habeat aures, eoque Deus dat mihi linguam auditam, ut ſciam quando oporteat proferre ſermonem, quoniam ipſe mihi aperit os, & dedit mihi manus, addidit mihi aurem audientem; quemadmodum etiam Prophetæ ſecus audiunt, quam vulgus, & Fideles aliter audiunt, quam Catechumeni &c.* Eadem ratione eos ab Eccleſia, abſoluta lectione ſacra, per Diaconum dimiſſos, Veteres tradiderunt; nec Sacramento Euchariſtiæ conficiendo, aut jam confecto, inſpiciendo intereſſe poterant, ut teſtantur D. Baſilius [c], Auguſtinus [d], & Iſidorus [e], & ante hos Dionyſius Areopagita [f]: *Porro Catechumenos, & energumenos, & eos, qui in pœnitentia ſunt, Sacroſancta Sacerdotalis inſtitutio, pſalmodiam quidem piam, & Divinam ſanctarum Scripturarum lectionem audire permittit: ad ea vero, quæ deinceps in Hoſtiæ ſalutaris oblatione geruntur contuenda, non hos plane, ſed perfectos, & tantæ rei dignorum admittit obtutus. Eſt enim Divinus Sacer Ordo ſanctæ juſtitiæ plenus, & unicuique pro meritis digna ſalubriter dividit, congruam ſingulis Divinarum rerum participationem, juxta illorum modum, & rationem, ſuo tempore ſacratius largiens. Extremus igitur Catechumenis ordo tribuitur. Sunt enim nullius perficientis myſterii participes, aut eruditi: carentque Divinæ formationis pia ſubſtantia, Patrumque adhuc ſolis foventur eloquiis, formiſque vivificis ad Divinam illam vitæ, ac lucis Auctorem, & beatam, quæ ex Divina regeneratione provenit, effinguntur vitam. Quemadmodum igitur carnales infantes prius quam perficiantur, atque formentur, ſi cura ſua deſtituantur, & abſque obſtetricum manibus excidant, ut abortivi, & emortui caſum illum ingenitum, & vita, luceque carentem in terra habituri ſunt (neque profecto quiſpiam recte ſentiens dixerit, ad id quod videtur intendens, in lucem illos e tenebris emergere: objiciet enim perita corporum ſervatrix medicina, lucem in iis ſolum operari, quæ lucis capacia ſint) ita & ſanctarum rerum ſapientiſſima diſciplina rudes primo, atque informes animos in cunabulis Fidei, & tenero alimento ſermonum Dei, quibus & illuminandi, & vivificandi vis adeſt, curat, fovet, ac nutrit. Ubi vero illorum ſubſtantiam ad id perfectionis adduxerit, ut ad Divinum regenerationem idonei ſint; tum demum ſuo ordine ſalubriter illis conſortium ad ea, quæ ſunt lucis, ac perfectionis, indulget.* Nec Sacramento ſolum Euchariſtiæ conficiendo intereſſe non poterant, ſed nec orare ſimul cum Fidelibus licebat. Concilium Laodicenum [g]: *Quoniam Catechumeno orationem ſeparatim, & prius proſtratis eis, Epiſcopum oportet celebrare, quibus egreſſis, orent etiam hi, qui in pœnitentia ſunt conſtituti, & poſt manus impoſitionem, his quoque abſcedentibus, tunc Fideles orare debebunt.* D. etiam Chryſoſtomus [h]. *Quid hac igitur*, ait, *ſit oratione potentius, quæ columnam, & Eccleſiæ turrim adjuvit? Et Catechumenis quidem permiſſum hoc nondum eſt, quoniam nondum ad hanc pervenere fiduciam &c.* Manus impoſitionem ſuper ordinandos fieri, illis adſtantibus, Concilium Laodicenum [i] vetuit; Evangelium illis legi in Eccleſia, benedictionem cum Fidelibus

a *Lib.* De præſcript. adverſ. hæc. C. 41.

b *Homil.* 2. *in Epiſtola poſteriorem ad Corinth.* 1.

c De Spiritu Sancto C. 27.

d *Tract.* 11. & 12. *in Joan.*

e L. 6. Etym. C. 17.

f De Eccleſiaſt. hierar. *Par.* 3. *Cap.* 3.

g *Can.* 19.

h *Homilia* 79. *de Oratione.*

i *Can.* 4.

a *I. Can.* 53. *&* 15. bus ſimul ſuſcipere noluit, ſed ſeparatim, Concilium Arauſicanum [a]. Juſtis defunctorum
b De Eccleſiaſt. hier. *P.* 2. C. 7. exequiis, orationibus, & ſepulturæ non intereſſe, Dionyſius [b] Areopagita. Quinimmo
tanta erat in celandis Sacramentis Religio, ut in concionibus publicis, a quibus Cate-
chumeni, & Gentiles non arcebantur, nunquam propriis nominibus ſacramenta coram ipſis
exprimerentur; ſed eam formulam uſurpabant, qui concionabantur: *Per hoc, aut illud Sa-
cramentum, quod norunt Fideles.* Quaſi illis tantum Divinitatis, & Religionis arcana pandenda
forent; ethnicis autem, & Catechumenis occultanda, & reticenda. Qua forſan ratione hujus
Concilii Patres ab exprimenda Imagine Chriſti in hoc Canone abſtinuiſſe; tamen Chriſtianis
latente illorum verborum ſenſu, *ne quod colitur, & adoretur, in parietibus depingatur*;
veroſimile eſt, ut ſi Decreta forſan in ethnicorum manus incidiſſent; quid ob eorundem errores,
& ignorantiam de Chriſto Religionis Auctore, & ejus Imaginibus in parietibus olim depictis,
& denuo prohibitis, Chriſtiani, & religioſi Epiſcopi conſtituiſſent, compertum non haberent.
Nec a Sacramentis ſolum, & Imaginibus Chriſti ſacris inſpiciendis rejectos ethnicos, & Cate-
chumenos olim accepimus; ſed & ab aſpectu etiam illius ſpiritualis lavacri, quod votis om-
Can. 4. nibus exoptare debebant, Concilii Arauſicani [c] Decreto accepimus, ne forſan cæleſtis lumi-
nis, & Eccleſiaſticæ diſciplinæ cognitione deſtituti, Naamani vecordiam imitarentur, & con-
ſueta Gentium balnea eſſe cogitantes, talem illic corporis ablutionem parari ſibi, & aliis im-
piiſſime perſuaderent. Quod ſane cum hac parietum pictura Concilio noſtro prohibita Decreti
ſimilitudine conſonare videtur: eas enim in parietibus Eccleſiæ pingi noluerunt, ne ethnici,
vel Catechumeni ſimpliciores, vel qui ad intima Chriſtianæ Religionis non adhuc penetrarunt,
(omnes enim tam infideles, quam Catechumenos Eccleſiam ingredi potuiſse uſque ad Miſsam
d *IV.* Can. 84. Catechumenorum, Concilium [d] Carthaginenſe docet) hominem mortuum, & Cruci affixum,
a Dei inviſibilis, & impaſſibilis natura longe alieniſſimum eſse, crederent, Auctoremque Chri-
ſtianæ Religionis ſpernentes, ipſam etiam Religionem contemnerent, quod Arnobii, & Minucii
teſtimonio diximus ſuperius. Non tamen negat Concilium, Imagines Chriſti depingi in Altari
poſse, ut ſuo tempore, & loco debita adoratione a Chriſtianis colerentur, ut & antea, & po-
ſtea uſurpaſse Chriſtianos veteres, recentiores pii, & eruditi Viri copioſe annotarunt. Hanc
autem piam, & Chriſtianam Religionis traditonem pingendi Imagines in Altari, ab ipſo Apo-
ſtolorum tempore deductam, Decreto confirmare omiſerunt, pari qua diximus ratione; ne vi-
delicet ethnicis, & Catechumenis exploratum foret, quid a Chriſtianis quoquo loco, & tempore
fieret, & celebraretur: neve Catechumeni Judaicæ proditionis crimen incurrentes, myſteria
Fidei, & Religionis arcana, maximo Fidelium diſpendio, & Religionis jactura ethnicis aliis pro-
faniſſime evulgarent. Neque ab Imagine Chriſti inſpicienda Catechumenos olim prohibitos mi-
e Can. 17. *refert. Burchard. Lib.* 4. Decret. *Cap.* 18. rabitur, qui legerit, antiquorum Conciliorum, Arauſicani [e], & Moguntini [f] Decretis cautum
fuiſse, Catechumenos ab initiatorum Baptiſmo inſpiciendo, a communi convictu, ab oſculo,
& aliis ejus generis civilis ſalutationis officiis non ſecus repulſos fuiſse, ac ſi adhuc eſsent Gen-
f *Can.* 5. *eodem L.* 4. C. 95. tiles. Nec ethnicis ſolum, & Catechumenis, ſed Chriſtianis jam perfectis myſteria diſciplinæ
g De Eccleſ. *hier. in princ.* Eccleſiaſticæ occultabant Veteres, ni Epiſcopi eſsent, vel Sacerdotes judicio, & auctoritate
graves, ut B. Dionyſius [g] Areopagita docuit: *Sed obſerva diligentius, ne Sancta Sanctorum
efferas, neu profanis luminibus violanda permittas, verum revereberis magis: occultique
Dei myſteria ſpiritalibus, inviſibilibuſque actionibus honorabis, atque intemerata ſervabis:
nequaquam ea paſſim rudibus tradens, ſed Sanctis ſolis ſanctarum rerum intelligentias ſa-
cratius pandens. Sic enim (ut Theologia nobis ſuis ſtudioſis cultoribus tradidit) ipſe quoque
JESUS Divina profecto, atque omni ſubſtantia ſuperior mens, & hierarchiæ omnis, & ex-
piationis, ac Divinæ actionis initium, & ſubſtantio, auguſtiſſimaque virtus, beatiſſimis illis
ſpiritibus, & nobis naturali dignitate longe præſtantibus, manifeſtius, ſimul atque ſpiritua-
lius lucet: eoſque pro viribus ad lucis ſuæ ſimilitudinem transfert. Noſtros item vanos, &
inconſtantes motus honeſtorum amore rerum in eum intento, noſque intendente, conſtringit, &
in unam, ac Divinam perficit vitam.* Conſtat ergo (ut opinor) Hiſpanos Epiſcopos, non ſim-
plici tantum, ſed gemina pietatis laude decorandos; altera, quod Imagines ſacras ab initio Ec-
cleſiæ venerationis ergo, in parietibus etiam Eccleſiæ depinxerint; altera quod pari poſtea animi
probitate, ſimili cultu, & eadem religione, ut his, quæ diximus, & periculis, & erroribus oc-
currerent, eaſdem pingendas recentiori conſtitutione interdixerint; quod ad inſignem Hiſpaniæ
commendationem pertinere, vel hæreticos ipſos fateri neceſſe eſt.

Hodie vero propagata jam Religione; & conſuetudine, & conſtitutione Eccleſiæ receptum
eſt, Imagines Chriſti, & Sanctorum in parietibus depingi poſſe. Concilium enim Nicænum
h *Act.* 7. II. [h] ſic decernit: *His ſic ſe habentibus, regiam viam incedentes, & Sanctorum noſtro-
rum, & Divinorum Patrum doctrinæ inſiſtentes, & Catholicæ Eccleſiæ, in qua San-
ctus Spiritus inhabitat, traditionem obſervantes; definimus, cum omni diligentia, & cura,
venerandas, & Sanctas Imagines, ad modum, & formam venerandæ, & vivificantis Crucis, e
coloribus, & teſſellis, aut alia quavis materia commode paratas, dedicandas, & in Tem-
plis Sanctis Dei collocandas, habendaſque, tum in ſacris vaſis, & veſtibus; tum in parie-
tibus & tabulis; in ædibus privatis, in viis publicis, maxime autem Imaginem Domini
& Dei Servatoris noſtri Jeſu Chriſti, deinde intemeratæ Dominæ noſtræ Deiparæ, vene-
randorum Angelorum, & omnium deinde Sanctorum Virorum &c.* Quod & Taraſius etiam
i *Exſtat in eadem Act.* 7. *Concilii Nic.* 2. ad Conſtantinum & Irenen dilucide expreſſit, dum ſcripſit [i]: *Quamobrem modis omnibus reci-
piendæ ſunt venerandæ Imagines Domini noſtri JESU Chriſti, quatenus ſcilicet perfectus
Homo fuit, & hæ quoque omnes, quæ hiſtorica & ſacra Evangeliorum narratione depin-
guntur; nempe intemeratæ Dominæ noſtræ Deiparæ, Sanctorum quoque Angelorum; nam
hominibus ipſi quoque in formo hominis viſi ſunt: item Sanctorum omnium, quorum prælia,
&*

& certamina tabulis, & parietibus, ſacris item veſtibus, & vaſis inſculpta amari debent; quemadmodum Catholica Eccleſia multis retro ſæculis in hiſce eſt inſtructa.

Divus autem Ivo a, Imaginum picturas in Eccleſiis Canone hoc non fuiſſe interdictas, cenſuit; ſed pictorum parietum, ſive materiæ ipſarum Imaginum cultum, & adorationem. Illiberritanos enim Patres ad prototypa reſpiciendum in cultu Imaginum, decreviſſe, non ad materiam ipſarum Imaginum, interpretatur his verbis b: *Picturas in Eccleſia non eſſe adorandas, ſed quod adorandum eſt, mentibus Fidelium, per eos ad memoriam revocandum, ex Concilio Illiberritano Cap. XXXVI.* Id ipſum docuit Serenum Maſſilienſium Epiſcopum D. Gregorius c: *Atque eis dicendum* (ait) *ſi hanc inſtructionem, ad quam Imagines antiquitus factæ ſunt, habere vultis in Eccleſia; eas modis omnibus, & fieri, haberique permitto: Atque indica, quod non tibi ipſa viſio hiſtoriæ, quæ pictura teſte pandebatur, diſplicuerit; ſed illa adoratio, quæ picturis fuerat incompetenter exhibita: atque in his verbis eorum mentes demulcens, eos ad concordiam tuam revoca. Et ſi quis Imagines facere voluerit, minime prohibe, adorare vero Imagines, omnibus modis devita.*

a P. 3. decret. Cap. 40.

b Can. 60.

c L. 9. Indiction. 4. Ep. 9. idem L. 6. Ep. 3.

Laudo etiam aliorum doctrinam, & pietatem, qua Canoni huic plurimum lucis attulerunt. Sanctorum enim, & Martyrum picturas, ajunt, hoc Canone ſolum prohiberi, ne parietum decruſtatione debita Sanctorum Imaginibus reverentia detraheretur. Alii vero, ut imminente perſecutione Chriſtiani illas ſecum deferre poſſent, ne ludibrio ethnicorum, & Judæorum expoſitæ relinquerentur; portatiles voluiſſe Epiſcopos Hiſpaniæ, non parietibus pictas, contendunt: quibus ſane præclaram, quam merentur, pietatis laudem impertior lubentiſſime.

Cum tot igitur Catholicis, & commodiſſimis Interpretationibus hujus Canonis verba locum relinquant commodiſſimum, cur erronea potius, & acerba, a qua longiſſime abſfuerunt, quam ſana ſententia, & benigna, ad quam ſine dubio reſpexerunt Epiſcopi noſtri, Calvinus, Hiemayrus, & reliqui hæretici non leniunt illa, ſed exaſperant? Cur ſanctam Epiſcoporum doctrinam, non illorum propria Religione, ſed veſana ipſorum impietate metiri volunt? Cur antiquum Chriſti cultum cum ipſo Chriſto in Hiſpania feliciter naſcentem, hoc Canone ſanctiſſimo felicius excultum, impie contendunt antiquari? Cur altas Fidei radices adeo temere convelli? Cur Divinum Religionis noſtræ ſemen vitiari, corrumpi? Cur Martyrum, & Confeſſorum egregia facta, dicta, edicta, & placita perverti? Cur Hiſpaniarum ſplendorem tam impudenti mendacio inquinari? O ſi Felix ille Martyr Valerius, Cœleſti ſede ad tempus relicta, redivivos iterum vitales auras carperet, Calvinum, & reliquos hæreticos tanquam falſarios, falſæ doctrinæ impoſtores, his Tertulliani d verbis, cauſſæ huic ſatis judicio noſtro conſentaneis, alloqueretur: (omitto lubentiſſime Catholicos, ſi negligentiæ culpa non omnino vacuos, impietatis tamen crimine omnino liberos.) Qui eſtis hæretici? Quando, & unde veniſtis? quid in meo agitis non mei? quo denique Calvine jure ſylvam meam cædis? qua licentia Balthaſſar Hiemayre fontes meos tranſvertis? qua poteſtate limites meos commoves? mea eſt poſſeſſio, olim poſſideo, prior poſſideo, habeo origines firmas ab ipſis Auctoribus, quorum fuit; ego ſum hæres Jacobi, Flavius Cæcilii, Melanthius Eugenii, & Dionyſii Areopagitæ, Felix Torquati, Quintianus Mantii Chriſti Diſcipuli, ſicut caverunt Chriſtus, & Apoſtoli teſtamento ſuo, ſicut Fidei commiſerunt, ſicut adjuraverunt, ita teneo, ita tenemus, vos certe exhæredaverunt ſemper, & abdicaverunt ut extraneos, & inimicos. Unde autem extranei, & inimici Apoſtolis hæretici, niſi ex diverſitate doctrinæ, quam unuſquiſque de ſuo arbitrio adverſus Apoſtolos aut protulit, aut recepit? Illic igitur, & Scripturæ, & expoſitionum adulteratio deputanda eſt, diverſitas invenitur doctrinæ. Si Dominus Jeſus Apoſtolos miſit ad prædicandum, alios non eſſe reſpiciendos Prædicatores, quam quos Chriſtus inſtituit, quia nec alius Patrem novit, niſi Filius, & cui Filius revelavit; nec aliis videtur revelaſſe Filius, quam Apoſtolis, quos miſit ad prædicandum; utique quod illis Chriſtus revelavit: & hic præſcribam, non aliter probari debere, niſi per eaſdem Eccleſias, quas ipſi Apoſtoli condiderunt, ipſi eis prædicando, tam viva, quod ajunt, voce, quam per Epiſtolas poſtea. Si hæc ita ſint, conſtat proinde, omnem doctrinam, quæ cum illis Eccleſiis Apoſtolicis, matricibus, & originalibus Fidei conſpiret, veritati deputandam; id ſine dubio tenentem, quod Eccleſiæ ab Apoſtolis, Apoſtoli a Chriſto, Chriſtus a Deo ſuſcepit; reliquam vero omnem doctrinam de mendacio præjudicandam, quæ ſapiat contra veritatem Eccleſiarum, & Apoſtolorum, & Chriſti, & Dei. Quod ſi doctrinæ, aut verborum potius ambiguitate premantur hæretici, hanc regulam obſervandam tradit idem Tertullianus e: *Ubi enim apparuerit,* inquit, *eſſe veritatem diſciplinæ, & Fidei Chriſtianæ, illic erit veritas, non ſolum Scripturarum, ſed & expoſitionum, & omnium traditionum Chriſtianorum: quia ſicut Apoſtoli non diverſa inter ſe docuiſſent, ita & Apoſtolici non contraria edidiſſent Apoſtolis; ipſi autem nec Deo conſonam, vel doctrinam, vel interpretationem ediderunt; quia nec Apoſtolorum conſilium, nec Chriſti doctrinam, nec Dei judicium reverentur: ubi autem Deus non timetur, niſi ubi non eſt? Ubi Deus non eſt, nec veritas ulla eſt; ubi veritas nulla eſt, merito & talis diſciplina eſt: at ubi Deus, ibi metus in Deum, qui eſt initium ſapientiæ; ubi metus in Deum, ibi gravitas honeſta, & diligentia attonita, & cura ſolicita, & adlectio explorata, & communicatio deliberata, & promotio emerita, & ſubjectio religioſa, & apparitio devota, & proceſſio modeſta, & Eccleſia unita, & Dei omnia.* Sed omittamus hos teſtes, & juſtitiæ cultu, & vitæ integritate, & veritate doctrinæ, & Fidei Religione ut ſanctiores, ſic abſque dubio meliores: nec ſtrictis ſanctorum Patrum regulis, ſed vel paganorum teſtimoniis rem adhuc ipſam attentius expendamus. Nonne Ulpianus f docet, vel in ethnicorum contractibus, & ſtipulationibus, quoties, am-

d De præſcriptio adv. hæreticos C. 37.

e De præſcript. C. 20.

Idem in eodem C. 34.

f L. Quoties in ſtipulationibus. De rebus dubiis.

ambigua ſit oratio, ideſt quoties idem ſermo dues exprimet ſententias, commodiſſimum eſse id eccipi, quo res, de qua egitur, in tuto ſit? nonne generallus ſcripſit Peullus [a], in dubiis id ſemper agendum eſſe, ut res bona fide contrecta, quam tutiſſimo loco conſtituatur? nonne Ulpianus [b] commodiſſimum eſse id accipi, quo res, de qua agitur magis valeat, quam pereat? nonne voluit Metienus [c] in ambiguis oretionibus id ſpeclari debere, quod ſenſerit is, qui orationem protulit? Nonne ſcripſit Paullus [d], in obſcuris illud inſpici debere, quod veriſimilius eſt [e]? *Quæ lex*, ait recte Cicero, *quod Senatusconſultum, quod Mogiſtratuum Edi-ctum, quod fœdus, aut pactio, quod (ut ad privatus res redeum) teſtamentum, quæ judicia, aut ſtipulatianes, aut pacti, & conventi formula non infirmari, aut convelli poteſt, ſi ad verba rem deflectere velimus; conſilium autem eorum, qui ſcripſerunt, & rationem, & auctoritatem relinquamus? ſermo hærrule familiaris, & quotidianus non cohærebit, ſi verba inter nos aucupabimur*. Recte etiam Seneca [f] monet, ſemper quum quid dubium eſt, humanitatem in melius inclinandam: ne fraudem innocentiæ dolus faciet, hæreſis Religioni, veritati mendacium: quo impudentiſſime ſanctiora hujus Concilii Decreta hæretici hoc tempore ſingulari impietate debilitare, contaminere, & corrumpere conentur. Sed veriſſimum tandem illud eſse comperio, quod Tertullianus [g] ſcripſit, hoc inter ethnicos, & hæreticos intereſse, quod ethnici non credendo credunt; hæretici vero credendo non credunt: quinimmo audiendo non audiunt, intelligendo non intelligunt, dum ſanctem & Catholicam Epiſcoporum Hiſpaniæ doctrinam, & Conciliorum Decretis, & entiquis Patrum inſtitutis, & ſummorum Pontificum Sanctionibus conſentaneam, pro erronee, & impia interpretentur.

a *L.* Ubi eſt verborum. De rebus dubiis.
b *L.* Quoties, De rebus dub.
c *L.* In ambiguis, de reg. jur.
d L. In obſcuris, 114. de reg. jur.
e Pro Cæcina.
f *Lib. Epiſt.* 11.
g *Lib.* de carne Chriſti, C. 15.

Nec minus ſtulta eſt, procax, & impia aliorum quorundam hæreticorum petulentia, qui omnem huic ſecro Concilio, alio Concilio ſacro auctoritatem contendunt ſublatam: ridiculo ſane, & impudenti quodam mendacio, indignoque ut in eo detegendo, vel leviſſime a nobis opera ponatur: ponenda temen eſt, ne aut illi ſibi videentur, dum proſena verbe depromunt, megnum aliquid dicere, aut ſi talibus nos continuerimus a litibus, obtinuiſſe ſe cauſſam putent, victam ſui vitio, non eſſertorum ſilentio deſtitutam: quod de Gentibus olim dixit Arnoblus [h]. Ajunt enim, vel effutiunt potius impudenter, Concilium hoc Hiſpanicum paullo ante Francfordienſe peractum, & in eo, ob ſubletum ſcilicet ſecrarum Imaginum cultum, hoc noſtrum fuiſſe damnatum; ut ea illis refert Arneldus [i] Pontacus Epiſcopus Vaſſetenſis. Sed tentum eximiis his Eccleſiæ Doctoribus in aperienda hujus Concilii, & Francfordienſis doctrina Fidei nunc tribuendum, quantum maximis iiſdem, ut ſe jactent, Eccleſiæ Antiquariis in esploranda Concilii antiquitate indulgendum antea probevimus. Imprimis enim in Concilio Francfordienſi nihil ectum reperio de ſacrarum cultu Imaginum; nec in Epiſtola Adrieni Papæ ad Epiſcopos Hiſpaniæ, nec in Libro Sacroſyllabo Paullini Aquilejenſis, ejuſdem Concilii auctoritate edito, probatoque, nec in Actis tandem reliquis ejuſdem Concilii Frencfordienſis; in his enim de errore ſolum Elipandi Archiepiſcopi Toletani, & Felicis Urgeliteni de edoptione Chriſti, & ſervitute decretum eſt; quod ea ſolum cauſſa eſſet tunc in Hiſpania inter Epiſcopos controverſa. Sed permittamus interim, in Francfordienſi actum de Imaginum cultu; quibus argumentis, aut conjecturis, rogo, ab eiſdem hiſce Antiquariis, probare poterunt Concilii Decretum ſacris Imeginibus derogaſse, & in illo hujus auctoritatem fuiſſe abrogatam? Si Theophilus, & Stephanus Epiſcopi, Adriani Papæ Legati, in Francfordienſi præſuerunt, & auctoritete Adriani, Illiberritanum, ut ipſi ajunt, improbarunt; cur Adrienus [K] ipſe mox oblata proprie cauſse, Canones Illiberritani non laudavit modo, ſed his ipſis, ut ſanctiſſimis, rem graviſſimam firmari, & ſtabiliri voluit in eo Opere, quod ex diverſis Græcæ, & Latinæ Eccleſiæ Conciliis collegit, & Ingilramno Medio-metricis Urbis Epiſcopo tradidit? At dicent, Felicem Urgelitanum Epiſcopum in Concilio Francfordienſi damnetum, quem ſacris Imaginibus bellum grave intendiſse, ferunt Platina [l], Sabellicus [m], & Concilium Senonenſe [n]. Damnatum Felicem Urgelitanum [o] aſsentior; ſed ob bellum indictum ſacris Imaginibus, diſsentior omnino, quod nec in Epiſtola Adriani, nec in Libro Sacroſyllabo [p], nec in Actis ejuſdem Concilii mentio extet de eo errore Felicis; quinimmo in Libro Sacroſyllabo a Concilio approbato dicitur, quod ſi ab eo errore adoptionis, & ſervitutis Chriſti reſipiſcerent Elipandus, & Felix, admitterentur ad Eccleſiæ communionem; quod utique Concilium non permiſiſſet, ſi alio gravi iconomechiæ errore eſsent infecti: *Elipandum namque*, ait, *& Felicem, novos hoſtes Eccleſiæ, ſed veternas a fæce perfidiæ pollutos, niſi ab hac ſtultitia reſipiſcant, & per rectæ Fidei ſatisfactianem, lumentis ſe obluant pœnitentiæ; indignos, & ingratos eos a conſortio Catholicorum perpetua animadverſione eliminare decernimas, & a gremia orthodoxæ Eccleſiæ cenſemus alienos. Optamus tamen, & omni adniſu mentis immenſæ pietatis boni Paſtoris, qui animam ſuam paſuit pro ovibus ſuis, & neminem vult perire, clementiam imprecamur, ut perfidiæ relicta errore, ad viam veritatis, quæ Chriſtus eſt, & ipſo redeans perducente, quatenus in ſinu Matris Eccleſiæ dilectionis ſuſcepti amplexu, tranquilla ſuaviter Fidei pace quieſcentes, largiſſima ſugant ubera bonitatis Dei, ac per hoc perpetuæ felicitatis gaudia, gratia Dei, qui pro omnibus mortem guſtavit, largiente, ſine fine valeant adipiſci*. Hactenus Liber Sacroſyllabus, qui Felicem perſpicue admitti vult, depoſito errore adoptionis, & ſervitutis, & pertinacem in illo damnari; nulla vel ebſolutionis, vel damnetionis propter Imagines mentione injecta. Qui puterunt itaque, in Concilio Francfordienſi actum de Imaginibus, falſo, & temere adjicientes, ut Hiſpaniæ, vel Eccleſiæ potius Catholicæ conflarent invidiam, in eo damnatum eſse hoc Illiberritanum, tanquam ſi in ipſo damnatus eſset ſacrarum Imaginum cultus; cauſſam dederunt aliis, ut dicerent Felicem in Concilio damnatum, ut ejuſdem erroris Imaginum euctorem; cum certum ſit, nec in Concilio Francfordienſi Actum de Illiberri-

h *Lib.* 1. adv. Gentes.
i In Chronographia. *Lib.* 1. *Cap.* 1.
K C. 50. & 61. *ejus collectionis, quam ad ſua cauſæ defenſionem compilavit hujus Concilii duos citans Canones, ut poſtea propriis locis adnotabo.*
l *In* Adriano.
m *Ennead.* 8.
n *Can.* 14. *in fine.*
o *Non fuiſſe Iconomachum, deſendit etiam Alanus Copus. Dial.* 5. *C.* 15.
p *In Concilio Francfordienſi approbatus.*

ritano, nec Felicem Imaginum cultum ſuſtuliſſe. Qui primus eo tempore ejus erroris venenum diſſeminavit, non Felix Urgelitanus in Hiſpania, ſed Claudius fuit Taurinenſis in Italia, & Gallia (in Hiſpania enim nunquam eſt auſus) Felicis Diſcipulus, cujus impietate effectum eſt, ut a Diſcipulo in Magiſtrum aliorum errorum auctorem, crimen alterum referretur. Sed utinam qui Claudii impietatem imitantur, ſacris Imaginibus obſiſtentes, ingenii, ſaltem in hoc ſimilitudine, eiſdem veſtigiis inſiſterent; efficerent ſane, ut ſacroſancta haberi ſemper debuiſſet, non modo apud Catholicos, ſed apud hæreticos quoque hujus Concilii doctrina; cum ejus Religione Claudius impeditus, ab ea citanda ſemper abſtinuerit, prudenter ſcilicet, aut callide potius, ſubolefaciens ſacri Concilii ſententiam, in ipſum gravioribus aculeis potuiſse retorqueri. Quod indicant Jonæ Aurelianenſis Libri, quos Caroli Magni juſſu adverſus Claudium Taurinenſem paullo poſt Concilium Francfordienſe tempore, quo ipſa hæreſis in Gallia orta eſt, ſcripſit, in quibus vel Claudium propoſuiſse, vel Jonam reſpondiſse objecto hujus Concilii Decreto, mirum, aut neceſsarium potius ſilentium.

Poſtremo tandem, ad eximiam Hiſpanicæ Religionis laudem illud maxime pertinere animadverto, quod ſumma Dei benignitate evenisſe, credi par eſt; nulla videlicet hæreſeos, vel erroris iconomachiæ macula, a principio naſcentis Eccleſiæ ad hanc uſque diem, Eccleſias Hiſpanicas vel leviter notatas, nedum pollutas, & contaminatas fuiſse, ſi antiquiora & recentiora Concilia, ſi traditiones Majorum, ſi vetuſtos Regni Annales attentiori ſtudio conſulamus. Quid enim, ſi tam præclaro hoc, & ſingulari Religionis cultu, & obſervantia, Divina Hiſpanos elegit Sapientia, ut ſanctam ejus Fidem, ut Religionem Catholicam, ut ſacrarum Imaginum cultum, quem Galli, Germani, & Angli tam pertinaci, & obſtinato oppugnant animo, adeo felicibus auſpiciis ad extremum Orientem, & Occidentem Hiſpani propagarint? Quis enim ipſos, non ipſos dico, ſed æternam erga ipſos Dei Optimi, & Maximi beneficentiam non admiretur, non ſuſpiciat, non colat, & ſempiternis efferat laudibus, quod pio ipſorum ſtudio, quod religioſa ſolicitudine, quod zelo Chriſtiano tot Oppida, tot Urbes, tot Populi, tot Gentes, tot Nationes, quæ a Chriſto, vel improbitate ſumma, aut ignorantia aberrabant, depulſis tenebris, errore depoſito, abjecta ſuperſtitione, confractis Idolis, ad veram Evangelii lucem adhuc convertantur; & Chriſtum verum Deum, & Hominem, ſanctiſſimæ noſtræ Religionis Auctorem agnoſcant, venerentur, & reverenter adorent; ipſiuſque præcepta ſtudioſiſſime complectantur? Faxit ergo, ob æternam, & ſummam ipſius benignitatem Deus, ut conſervata pura, & puta tam antiqua, & orthodoxa Religione, retentaque tam Chriſtiana, ac ſacri erga Imagines cultus felicitate, diu poſſit, & ſemper Hiſpania in ipſo ſanctiſſime gloriari. Hiſpanicas Eccleſias de Iconomachiæ errore nunquam jure notari potuiſſe.

COMMENTARII NOVI.

HUjus Canonis variæ traduntur interpretationes a Viris doctis ad adſerendum ſanctarum Imaginum cultum, & debitum honorem. Prima, hoc Concilio rejectas eſſe Imagines pictas, non ſculptas, ob idololatriæ metum, ut de Salvatore in forma Jovis picto tradit Nicephorus Libro 5. Cap. 23. Secunda, ne imminente perſecutione Chriſtiani auferre ſecum, aut occultare non poſſent; & ita pictæ eſſent ludibrio Judæis, & Paganis. Hæc ex Sandero Libro 2. Cap. 4. *De cultu Imaginum*. Idem Turtianus Libro 1. *De hierarch. Ordin.* Cap. 12. Tertia, ne picturæ facile deformentur, parietum cruſtis dejectis, & inde amiſſa venerabili forma, potius contemptui ſint, quam venerationi. Ita interpretatur hunc Canonem D. P. Martinez, inſignis Theologus, Canonicus Conchenſis, & apud Complutenſes Magiſter meus, in *Commentario Epiſtolæ Judæ*, Loco 18. *De Imaginum debito cultu*. Quarta, pro temporum varietate ſtatuta variari humana. Unde in Eliberitana Synodo non eſſe Imaginibus negatum honorem, quin potius in ſanctarum Imaginum venerationem eſſe interdictum, ne in parietibus depingerentur. Verum Concilii Niceni II. Act. 7. id modis omnibus permittitur: *Definimus, cum omni diligentia, & cura venerandas, & ſanctas Imagines, ad modum, & formam venerandæ, & vivificantis Crucis, e coloribus, & teſſellis, aut alia quavis materia commode paratas, dedicandas, & in Templis ſanctis Dei collocandas, habendaſque, tum in ſacris vaſibus, & veſtibus, tum in parietibus, & tabulis, in ædibus privatis, in viis publicis; maxime autem Imaginem Domini, & Dei Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti, deinde intemeratæ Dominæ noſtræ Deiparæ, venerandorum Angelorum, & omnium deinde Sanctorum Virorum*. LOAISA.

Secundam, ac tertiam interpretationem ſequuntur Bellarminus Lib. 2. *De Imag.* Capite 9. Suarez Tomo 1. *Diſp. Theolog.* Diſp. 53. Sect. 1. eamque utiliter latam, ac promulgatam eſſe illo tempora, quo idololatria maxime vigebat, quoque facile accidere poterat, ut in parietibus depictæ, vel ab infidelibus irreverenter tractarentur, vel etiam (quod ſupra indicat Garſias) parietum cruſtis dejectis, deformarentur; quia vero hoc incommodum diligentia mutari poteſt, & antiqua illa neceſſitas jam ceſſavit; ideo hoc Decretum Synodi Eliberitanæ uſu abrogatum eſt, & in Septima Synodo Generali, quæ eſt Nicæna ſecunda, hujuſmodi Imagines in parietibus depictæ admittuntur, ut ſupra bene etiam a Garſia notatum eſt. Vide quæ notavimus ſupra in Notis ad Synodum Apoſtolicam Antiochenam. BINIUS.

De picturis, & tabulis, non vero de ſignis, aut ſtatuis hic agitur; & de picturis quidem, non quibus Sancti, & Martyres, ſed quibus Deus ipſe, ipſaque Trinitas repræſentaretur; illi ſiquidem non adorantur. Vetant igitur, Deum, in parietibus depingi, ne ſcilicet, quem Gentilibus, & Catechumenis immenſum, omnipotentem, Inviſibilem,

æternum, incomprehenſibilem, ſpiritualem, corporis, & materiæ expertem, & immunem prædicarent, cum ipſi Gentiles, & Catechumeni in ipſorum Eccleſiis, lineis, & coloribus circumſcriptum, & comprehenſum cernerent. Ne igitur Divini Numinis majeſtas minueretur, & aliud de Deo depingeretur, quam prædicarent, & quem ſupra homines extollerent, humana ſpecie depictum oculis objicerent; vetant, ne in Eccleſiis Dei Imagines ſuſpendantur. Hæc ad Sanctorum Imagines nullatenus pertinent. Ad hæc ex *Apologet. pro Chriſtianis* ex Tertulliano, & Minucio diſcimus, varios Deos, Deorumque formas Chriſtianis Gentiles finxiſſe, ut quiſque ex eorum ritibus aliquid audiſſet, aut aliquid in eorum Eccleſiis adnotaſſet; ita vulgatum, Solem eos adoraſſe, quod diebus Solis frequenter in Eccleſias convenirent; res turpes eoſdem colere ſuſpicio fuit, quod ad pedes Epiſcoporum volverentur pœnitentes. Ne igitur in mentem Gentilibus veniret, Chriſtianos hominem, aut Deum humanæ ſpeciei ſimilem adorare, ſi humanas facies in eorum Eccleſiis intuerentur, Deum vetant in eis depingi. ALBASPINÆUS.

Suppoſito ex Canonibus Apoſtolorum licito Imaginum uſu, videndum eſt, quare in hoc Concilio prohibeatur, ne Imagines in parietibus Eccleſiæ dipingantur. Baronius Tom. 1. *Annal.* multis argumentis ſuſpicatur, hunc Canonem ſuppoſitum eſſe, nec a Concilio Eliberitano latum. Neque enim potuit, aut debuit decem & novem Epiſcoporum conventus in Orbis angulo congregatus, aliud ſtatuiſſe, quam quod ubique locorum profiteretur Eccleſia. Bellarm. Lib. 2. *De Imag.* Cap. 9. dicit, hoc determinatum eſſe, ne Sanctæ Imagines humore parietum facile corrumperentur, aut alia de cauſa ſplendorem, & pulchritudinem amitterent. Verior reſponſio eſt, quod tempore hujus Concilii adhuc gentilium in Chriſtianorum Eccleſias perſecutio ingrueret: ſiquidem Elibertinum hoc Concilium in Hiſpania ante Nicænum 1. celebratum eſt ab Epiſcopis illius Regionis, ut multis placet. Quamobrem, ne Sanctorum imagines, quæ in parietibus depictæ, a perſequutoribus inventæ eſſent, & contumelia afficerentur; ibi decretum fuit, ne quod adoratur, in parietibus depingeretur, ne Gentilibus ludibrio fierent; ſed tantum in tabulis, quæ aſportari, & in tutiorem locum reponi poſſent, effingerentur. CORIOLANUS.

Omnes DD. qui hujus Canonis explicationem aggreſſi ſunt, ejus verba nihil a veritate Catholica diſſonum continere demonſtrarunt; quod ut & nos oſtendamus, ſupponimus, ſacrarum Imaginum uſum ab Apoſtolis duxiſſe originem, ut probatur in Synodo Nicæna, & a S. Joanne Damaſceno in orat. *De imaginibus*. Certum etiam eſt, uſum, & venerationem ipſarum, non minus in Hiſpania, quam in aliis Provinciis, ab Apoſtolis introductum fuiſſe, cum ubique eoſdem cultus, & mores per omnia ſimiles prædicaverint. Synodus Nicæna II. Can. VII. Uſque adeo venerandarum Imaginum demonſtratio in Eccleſia obtinuit, ut ab eo tempore, quo Euangelium prædicari cœptum eſt, ad hæc uſque tempora receptæ fuerint. Unde Dexter anno Chriſti L. ita refert, *Petrus ut Chriſti Vicarius Hiſpanias adit: Imagines Antiochia delatas affert*. Ubi notarunt Bivarius, & Caro. Ejus rei perſeverat Matriti teſtimonium non leve in ſacra & miraculoſa Imagine B. Virginis, vulgo nuncupata *De la Atocha*, de cujus antiquitate multi exiſtimant a tempore Apoſtolorum ibi conſtitutam. Quandoquidem ante D. annos, tempore S. Iſidori Agricolæ, erat celebris; & cum inde certum ſit ſuperaſſe vetuſtate Maurorum dominium in Hiſpania; & ex characteribus quibuſdam ipſi affixis, conſtat Apoſtolicam redolere ætatem. In tanta autem vetuſtate nulla nomenclaturæ ſuæ ratio conveniens aſſignari poteſt, niſi quod prius dicta ſit *De Antiochia*; paullatimque voce illa aliquatenus alterata, *De Atocha*, nuncupata ſit; atque ita a D. Petro illam accepimus ab Antiochia delatam, ut referunt M. Ægidius Gonzalez in ſua *Hiſtoria Matritenſi*. Uſitatæ enim fuerunt ſacræ Imagines a tempore, quo Eccleſiæ conſtrui cœperunt, ad Chriſtianorum ſolatium; & ut illiterati agnoſcant, quod ex lectione Librorum aſſequi nequeunt. S. Ioannes Damaſcenus orat. 2. de Sanctis Imaginibus: *Etenim illiteratis hominibus hoc ſunt Imagines, quod literatis Libri: & quod auribus oratio eſt, idem eſt oculis Imago; cui tamen Imagini intelligentia conjungitur*.

Segnius irritant animos demiſſa per aurem;
Quam quæ ſunt oculis ſubjecta fidelibus.

Iccirco Imagines inventæ ſunt, quæ nobis ad rerum occultarum demonſtrationem, atque notitiam tamquam itineris duces aditum patefaciunt. Prorſus autem ad utilitatem, & beneficium, ac ſalutem noſtram pertinet, ut rebus notatis, atque deſcriptis, ea quæ latent intelligamus. Gregorius Magnus Lib. 7. Epiſt. 112. *Iccirco Imagines in Eccleſiis adhibentur, ut qui literas neſciunt, ſaltim in parietibus videndo legant, quæ legere in codicibus non valent*. Paullinus Natal. 9. de S. Felice. Unde PP. Eccleſiæ Gallicanæ in Concilio Provinc. Senonenſi relato a Rochel. Lib. 4. *Decret. Eccl. Gall.* Tit. 4. C. 17. ſacras picturas *idiotarum libros* vocitarunt. Plura pro Imaginum uſu, utilitate, & antiquitate in omnibus Provinciis contra Iconoclaſtas, & Iconomachos congeſſerunt Baronius anno Chriſti XXXI. n. 61. & anno XXXIV. n. 275. anno XLII. num. 17. anno LVII. num. III. anno CCIXIV. num. ult. Bolduch. in *Eccleſia poſt legem*. Cap. 13. Vaſq. in 3. Par. D. Th. Diſp. 112. Q. 25. Art. 13. Carria To. 2. *Fidei*. fol. 1013. Torreblanca, *De jure ſpirituali*. Lib. 1. Cap. 11. Agricola Tract. *De imagin*. Creſpetius in Summa, verb. *Imagines*. Ayala *De Eccleſiaſt. trad.* 3. Par. Turrianus Lib. 4. *Dogmat.* fol. 135. & in Not. parv. ad Clement. Lib. 5. Cap. 7. Suar. in *Defenſione. Fidei*. Lib. 2. Cap. 10. & 11. Faber Lib. 2. *Agoniſt.* C. 21. Georgius Ambianus ad Tertullianum, *De idololatria*, Cap. 3. Coquæus in Notis ad D. Auguſtinum, *De Civitate Dei*, Cap. 9. Loaiſa in Notis ad Concilium Toletanum XII. Canone 9. Bulleng. *adverſus Caſaub.* Diatr. 1. Ferrandus in *Diſquiſit. Reliq.* Lib. 2. Cap. 1. Art. 6.

His ſuppoſitis, ingentem præbet difficultatem præſens Canon, dum picturas, Ima-

Imagineſque jamdiu obſervatas, & veneratas in Eccleſia prohibet in parietibus depingi ex ratione illa generali: *Ne quod colitur, & adoratur, in parietibus depingatur*. Difficultate oppreſſus Baronius annu LVII. pagina 763. exiſtimavit, Canonem hunc ſuppoſitum eſſe a quodam Diſcipulo Claudii Epiſcopi Hiſpani hæretici Iconoclaſtæ, qui fuit fautor Felicis Urgelitani, etiam hæretici Neſtoriani, damnati in Concilio Francfordienſi. Movetur Baronius, quia Ferrandus Diaconus, Dionyſius Exiguus, & Creſconius, diligentiſſimi Canonum Latinorum Collectores, hujus Canonis nullam fecerunt mentionem; & ſi eſſet Canon hujus Concilii, non lateret Vigilantium, & Claudium, utrumque Hiſpanum, & impugnatorem ſacrarum Imaginum. Sed nimis levia ſunt hæc; nam Ferrandus, Creſconius, & Dionyſius, alios plures, tam Eccleſiæ Latinæ, quam Græcæ Canones in ſuis Collectionibus omiſerunt. Unde eum præſens Canon reperiatur, non ſolum in hoc Concilio, verum apud Decretiſtas, Burchardum videlicet, & Ivonem, non eſt, cur ut ſuppoſititius rejiciatur. Similiter quod Claudius, & Vigilantius Imaginum everſores, nunquam ad probationem ſui erroris Canonem iſtum advocaverint, aperte demonſtrat, nihil in eo contineri, quod illorum ſententiæ faveret; ſiquidem Patres Hiſpaniæ non abſolute prohibent, Imagines ſacras depingi, ſed tantum in parietibus; unde poſtea recte re perpenſa, idem Baronius pro iſto Canone decertavit anno cccv. pag. 774. Nec durum Spondani calamum in Epitome ipſius anni, Num. 35. ſuſtinere poſſum, dum ait, quod ſi abſit a Canone iſto fraus, & impoſtura, nec placeat aliquorum interpretatio; nemo feret, potuiſſe, vel debuiſſe decem, & novem Epiſcoporum conventum in Orbis angulo congregatorum aliud ſtatuere, quam ubique locorum Univerſalis obſervaſſet Eccleſia. Rectius quidem Spondanus ageret, ſi Decretum Concilii ab Eccleſiaſticis Sanctionibus nullatenus diſſidere, maturius penſitaret (ut cum ſuo Baronio fecit, Canonem difficillimum Concilii Laodiceni, *De cultu Angelorum*, exponens anno LX. Num. 11.) præſertim cum fere omnes hujus Synodi Patres ſanctitate, & doctrina illo ævo præfulſerint, & fere omnes Martyrii palmam aſſequerentur. Alii exiſtimarunt, Patres in præſenti Canone ſolum prohibuiſſe in parietibus picturas fieri Imaginum Dei, ut in ſe eſt; ne veſano Gentilium, & ethnicorum errore ducti, putarent Catholici, aut Gentiles, Deum noſtrum verum, & inviſibilem, ut quid corporeum, Idolorum ſtulta imitatione, pingi debere, aut poſſe. Ita docuerunt Alanus Coppus Dial. 5. Cap. 16. Ayla, *De tradit.* Cap. 3. prope finem, Sixtus Senen. Libro 5. *Bibliath.* Annot. 247. Cerda in *Adverſ.* Cap. 143. Num. 9. Placeret hæc interpretatio, niſi ſignanter Patres prohibuiſſent, in parietibus depingi id, quod colitur, & adoratur, quaſi pictas tantum in parietibus Imagines, non vero, aut ſculptas, aut tabulis delineatas interdicerent. Deinde quia Illiberrini Patres de omnibus Imaginibus indiſtincte in parietibus non pingendis agunt, quare non ſunt reſtringendi ad picturas, & Imagines Dei, ut in ſe eſt. Aliter Canonem hunc accipiunt Martinus de Ayala, ubi ſupra, P. Martinez in *Epiſt. Judæ*, Loco 18. *De Imaginum debito cultu*. Vaſquez Lib. 2. *De adorat.* Diſp. 5. Cap. 2. Hurtado, *De vera Martyrio*, Reſol. 24 Sect. 5. Videlicet, Imagines in parietibus depingi non debere, ne Sanctorum Imagines facile decruſtatione deformentur, & inde amiſſa venerabili forma, contemptui potius eſſent, quam venerationi; unde Synodus non in tabulis, quas vulgo nos dicimus *retablos*, ſed in ipſis parietibus picturas fieri prohibuit. Tandem Sanderus Lib. 7. *De cultu Imaginum*, Cap. 4. Turrianus Lib. 1. *De hierarch. Ordin.* Cap. 22. Durantus, *De Ritib. Eccl.* Lib. 1. Cap. 5. Num. 11. docent, Patres non prohibere Imagines depictas in tabulis, aut ſculptas in lignis in Eccleſiis habere, ſed tantum pingi in parietibus, ne, imminente perſecutione, non poſſent Chriſtiani ſecum Imagines portare; & eum in parietibus depictæ remanerent, ludibrio, & irriſioni perſecutorum ſubjacerent. Sequitur eos Orantius Libro 2. *De locis*, Cap. 26. qui addit, in Sexta Synodo in Trullo, Can. LXXIII. & in L. *Cum ſit*, Cod. *Nemini licere*, prohiberi Crucem depingere, aut apponere in pavimento, ſimili certe ratione, ne incedentium calcatione injuria afficiatur. Impugnat hanc interpretationem P. Vaſquez dicto Cap. 2. *De adorat.* quia juxta eam Illiberrini Patres illam rationem ſuæ Conſtitutionis reddere debebant, ne Imagines perſequutorum ludibrio eſſe poſſent; ſed ſi ita non expreſſerunt, ſimilem adduxerunt rationem illis verbis: *Ne quod colitur, & adoratur, in parietibus depingatur*. Ideſt, quia id, quod colitur, & adoratur, adſervari, & coli debet magna reverentia, & devotione, nec exponendum ludibrio Gentilium, ne ab inimicis Fidei vilipendatur, abradatur, & perfundetur; quæ interpretatio maxime convenit ævo hujus magni Concilii, & PP. voto, quod fuit, Fideles munire, & præmunire adverſus perſecutionem ingruentem, & quam cito venturam prævidebant. Igitur majori plauſu merito recepta eſt hæc interpretatio, videlicet, in hoc Canone non prohiberi Imagines depingi in velis, ſeu tabulis, ſed tantum in pariete, quia, quacumque urgente perſecutione, tabulas, aut vela ſecum poterant Chriſtiani ferre, & occultare; pictas vero in pariete Imagines deriſioni Gentilium expoſitas remanere, quandocumque illi Eccleſiam invaderent. Huic interpretationi libenter adhæreo, etſi aliam non inſubtiliter excogitatam acceperim ab illo perdocto P. Petro a Quiros Clerico Regul. Min. fauſta prole, cujus Opera bono Reipublicæ Literariæ quotidie ſperamus. Exiſtimabat ergo literatiſſimus Vir, duplex Decretum in hoc Canone contineri; primum ſub prioribus verbis, ſcilicet: *Placuit, picturas in Eccleſia eſſe non debere*. Secundum autem ſub reliquis mox ſequutis, nempe: *Ne quod colitur, & adoratur, in parietibus depingatur*. In primo omnes quaſcumque profanas Imagines, aut picturas in in Eccleſia haberi, prohiberi; quia irrepſerat forte abuſus, quem validiſſimum etiam

nunc cernimus; nimirum ſacras ædes hominum picturis ornandi, quod liquet ex Epiphanii Epiſtola apud Hieronymum 60. Capite 5. *Præterea audivi, quoſdam murmurare contra me; quia quando pergebamus ad ſanctam locum, qui vocatur Bethel, ut ibi collectam tecum, more Eccleſiaſtico facerem, & veniſſem ad villam, quæ dicitur Anablata, vidiſſemque ibi præteriens lucernam ardentem, & interrogaſſem, quis locus eſſet, didiciſſemque, eſſe Eccleſiam, & intraſſem, ut orarem; inveni ibi velum pendens in foribus ejuſdem Eccleſiæ tinctum, atque depictum, & habens Imaginem quaſi Chriſti, vel Sancti cujuſdam; non enim ſatis memini, cujus Imago fuerit. Cum ergo vidiſſem, in Eccleſia Chriſti contra auctoritatem Scripturarum hominis pendere Imaginem, ſcidi illud &c.* Ubi dum Epiphanius ait, velum hujuſmodi, in quo erat hominis Imago depicta, contra auctoritatem Scripturarum in Eccleſia pendere, forte reſpexit ad hunc Illiberritanum Canonem; nulla enim expreſſior hujus rei prohibitio ante Epiphanii tempora fuit, quam quæ ab ipſo Concilio lata eſt. Igitur Patres cum in Eccleſias introduci Imagines hominum viderent, zelo Divini honoris accenſi, pernicioſiſſimum depellere morem ex Eccleſia curarunt, ſtatuendo, picturas hominum in Eccleſia eſſe non debere, in prima parte hujus Concilii; & ut ſecunda rectius ſequatur, leve mendum irrepſiſſe, Auctor animadvertit in Particula, *ne*, & legendum putat, *nec*, ut duo diverſa ſtatuantur, ita: *Placuit, picturas in Eccleſia eſſe non debere; nec quod colitur, & adoratur, in parietibus depingatur.* Hæc attulit eruditus quidem Vic. Oro, Lector, ut priuſquam novitatem culpes, aut crimineris, ſerio penſites interpretationem hanc. GONZALEZ.

C A N O N XXXVII.

De Energumenis baptizandis.

Eos, qui ab ſpiritibus immundis vexantur, ſi in fine mortis fuerint conſtituti, baptizari placet; ſi vero Fideles fuerint, dandam eis eſſe communionem. Prohibendum etiam, ne lucernas hi publice accendant. Si facere contra interdictum voluerint, abſtineant a communione.

C A P U T S E X T U M.

Energumenos baptizandos, ſi extremo urgeantur periculo.

ADulti Catechumeni ſuſcepturi Baptiſmum, cum omnibus Fidei interrogationibus reſpondere deberent, ut docet Auguſtinus a; dubium erat, an ſi maligni ſpiritus poſſeſſione correpti expertes eſſent rationis, ad ſuſcipiendum Baptiſmum forent admittendi? Augebat & illud dubitandi occaſionem; nam cum per Baptiſmum Spiritus Sanctus daretur, indecens, & indecorum videbatur, ut in maligni ſpiritus habitaculo, Spiritus Sanctus deſcendere quodammodo cogeretur. Sed obtinuit apud Patres clementiæ, & benignitatis ratio: neve religioſa illa, & ſancta cogitatio, & deſiderium, quo primum Catechumenus voluit eſſe Chriſtianus, præmio ſuo fraudaretur, placuit, ut ad Fidem ſuſcipiendam Catechumeni admitterentur, ſi extremo vitæ urgerentur periculo. Quod primum hic Hiſpani PP. Africani poſtea Concil. Carthaginenſis III. b definierunt: *Ut ægrotantes* (ajunt) *ſi pro ſe reſpondere non poſſunt, cum voluntatis eorum teſtimonium ſui dixerint, baptizentur.* Idem conſtituit Concilium Arauſicanum c: *Subito obmuteſcens, prout ſtatutum eſt, baptizari, aut penitentiam accipere poteſt, ſi voluntatis præteritæ teſtimonium aliorum verbis habet, aut præſentis in ſua nutu.* Et poſtea d: *Energumenis Catechumenis, in quantum, vel neceſſitas exegerit, vel opportunitas permiſerit, de Baptiſmate eſt conſulendum.* In hoc autem Canone duplex concedunt Hiſpani Patres privilegium. Alterum eſt, quod qui rationis capaces non ſunt, fiant Sacramentorum participes. Alterum, ut extra tempora a ſacris Canonibus diffinita Baptiſmum accipiant: quod inſequentium temporum Patres perpetua obſervantia coluerunt. Timotheus e ſanctiſſimus Alexandrinus Epiſcopus his verbis reſpondit: *Si Catechumenus a dæmone corripiatur, & voluerit ipſe, vel ſui, ut ſanctum Baptiſmum accipiat, debet ne accipere, an non? & maxime ſi morti propinquus fuerit? Reſp. Si is qui a dæmone corripitur, non fuerit ab immundo ſpiritu mundatus, non poteſt ſanctum Baptiſmum accipere; ſed in exitu e vita baptizetur.* Tanta enim erat olim in Baptiſmo ſuſcipiendo religio, ut non dæmoniaci ſolum, ſed nec mulieres menſtruatæ ad Baptiſmum ob ſingularem ejus Sacramenti reverentiam admitterentur, ut idem Timotheus reſpondit f: *Si mulier Catechumena* (ait) *dedit nomen ſuum, ut illuminaretur, & die Baptiſmatis illi accidit, quod ſolet mulieribus, debet ne eo die baptizari, an differre, & quantum defferre? Reſp. Debet differre, donec purgata fuerit.* Ad quem Theodorus Balſamon hæc adjecit: *Qui divino Baptiſmate digni erant habendi, deſcribebantur ab his, qui munus Eccleſiaſticum exercebant: ſi ergo, inquit, deſcripta mulier tanquam baptizanda, in fluxum menſtruorum inciderit, quando debet baptizari? Hic autem divinus Pater reſpondit, quod quando purgata fuerit, donec enim præſtituti dies præterierint, impura eſſe judicabitur, & nec baptizabitur, nec Divinis Myſteriis digna habebitur.*

a De fide, & oper. C. 4.

b Can. 34. apud Grat. in C. Ægrotantes. De conſe. Diſt. 4.

c Can. 12.

d Can. 15. ejuſdem Concil.

e *Ad interrogat. ſecundam*

f *Idem ad interrogat. ſextam.*

COM-

COMMENTARII NOVI.

SIcut Timotheus Alexand. in ſuis *Reſponſion.* Cap. 3. dicit, obſeſſos a dæmone communicandos eſſe, non ſingulis diebus, ſed ſtatis dumtaxat temporibus; ita Patres hujus Concilii ſtatuerunt, eiſdem, ſi in ſine mortis conſtituti Fideles fuerint, communionam non eſſe denegandam, ſi nimirum id ſina irreverentiæ periculo fieri poſſit. Vide quæ notavimus ſupra Can xxix. BINIUS.

Eorum qui ab immundis ſpiritibus infeſtarentur, duo erant genera. Quidam perpetuo agitabantur, alii lucidis intervallis gaudebant. In prima Canonis parte dandum illis Baptiſmum, aut communionem, ſi mori eos contingeret: bi a communione, ſi contra diſciplinam quicquam faciunt, aut lucernas accendunt, pelluntur. Sed quorſum hæc verba, aut quamobrem de lucernis potius, quam de quavis alia re meminerint? Scimus, Chriſtianis interdictum, in feſtis gentilium lucernas accendere; ſed neſcio cur hoc Canone id energumenis potius, quam aliis prohibetur, neque id conjectura ulla, aut divinatione aſſequi poſſumus.

Ad eos etiam, qui perpetuo vexarantur, extrema Canonis verba referri poſſunt, qui etſi neque Euchariſtiam adirent, neque in communionem precum vocarentur; excommonicari tamen poterant, hoc eſt, funditus ab Eccleſiæ aditu repelli, neque ad preces, & ſupplicationes fundendas adhiberi, neque ut expiarentur admoveri; neque enim communione ſi quis precum, aut Altaris privabatur, propterea eum excommunicatione perculſum fuiſse exiſtimandum eſt: ut de energumenis dici poteſt, in quos anathema non contorquebatur; quid enim tali pœna, aut excommunicatione dignum præſtiterant, aut quo ſe peccato polluerant? ii tamen a communiunibus ſecernebantur. ALBASPINÆUS.

Licet in Eccleſiæ primordiis Baptiſmus quolibet die celebraretur propter baptizandorum magnum numerum (D. Ambroſius in Epiſt. ad Epheſ. Cap. 4. ita ſcribit: *Poſtquam omnibus locis Eccleſiæ ſunt conſtitutæ, & officia ardinata, aliter compoſita res eſt, quam cœperat. Primum enim omnes docebant, & omnes baptizabant, quibuſcamque diebus, vel temporibus fuiſſet occaſio; nec enim Philippus tempus quæſivit, aut diem, quo Eunuchum baptizaret, neque jejunium interpoſuit; neque Paullus, & Silas tempus diſtulerunt, quo Optionem carceris baptizarent cum omnibus ejus; neque Petrus Diaconas babuit, aut diem quæſivit, quando Cornelium cum omni domo ejus baptizavit.*) tamen ipſo Apoſtolorum tempore jam cœpit miniſtrari tantum hoc Sacramentum Paſchate, die Reſurrectionis, & Pentecoſtes. Leo Papa Epiſt. xv. ad univerſos Siciliæ Epiſcopos Cap. 3. Tertull. *De Baptiſmo.* Cap. 19. *Diem Baptiſmo ſolennem Paſcba præſtat, quum & Paſſia Domini, in qua tingimur, adimpleta eſt; nec incongruenter ad figuram interpretabitur, quod, cum ultimum Paſcba Dominus eſſet acturus, miſſis Diſcipulis ad præparandam:* Invenietis, *inqait*, hominem aquam bajulantem, *Paſcbæ celebrandæ locum figno aquæ oſtendit; exinde Pentecoſte ordinandis lavacris latiſſimum ſpatium eſt.* Syricius P. Epiſt. 1. ad Himer. Tarracon. Cap. 2. *Sequitur de diverſis baptizandorum temporibus, prout unicuique libitum fuerit improbabilis, & emendanda confuſio, quæ a noſtris Conſacerdotibus, non ratione auctoritatis alicujus, ſed ſola temeritate præſumitur, ut paſſim ac libere Natalitiis Chriſti, ſeu Apparitionis, nec non & Apoſtolorum, ſeu Martyram feſtivitatibus innumeræ plebes Baptiſmi Sacramentum conſequantur: cum hoc ſibi privilegium, & apud nos, & apud omnes Eccleſias Dominicum ſpecialiter cum Pentecoſte ſua Paſcha defendat, quibus ſolis per annum diebus ad Fidem confluentibus generalia Baptiſmatis tradi convenit Sacramenta.* Conc. Tolet. xvii. Can. 11. Plura congerunt, rationem hujus cæremoniæ adducentes, Pameſius ad Cyprian. Tract. *De Batiſmo.* Coquæus in Notis ad D. Auguſt. *De Civitate Dei*, Lib. 22. Cap. 9. Menardus in Notis *ad Sacramentarium* D. Gragorii, ſol. 160. Diana Par. 8. Tract. 2. Reſol. 2. Antonius Auguſtinus in *Epit.* Lib. 22. Tit. 19. Joſeph Vicecomes, *De Ritibus Baptiſmi*, Lib. 1. Cap. 19. & 21. Si tamen immineret mortis periculum, extra prædictas dierum ſolennitates Catechumeni ægroti baptizabantur. Sylveſter in Synodo Romana, Cap. 12. *Baptiſmam date omnibus infirmis; ſanis autem in Paſcbate, & Pentecoſte.* Cap. *Catechumenis*, 15. Cap. *Si quis*, 16. Cap. *Baptizandi*, 18. Cap. *Ægrotantes*, 75. Cap. *Judæi*, 93. Cap. *Si qua* 116. Cap. *Baptizari*, 3. *De conſec.* Diſt. 5. Concilium Meldenſe, Cap. 18. Tribur. Capite 12. Altiſiodorenſe, Cap. 18. *Non licet abſque Paſcbæ ſolennitate ullo tempore baptizare, niſi illos, quibus mors vicina eſt,* quos Grabatarios *dicunt*. Ubi notavit Menardus, *Grabatarios* dici eos, qui in lecto, ſeu grabato per aſperſionem, aut profuſionem aquæ ob mortis periculum baptizabantur. Illi etiam dicabantur *Clinici*. D. Cyprianus Epiſtola vii. Lib. 4. & ipſi ad Sacros Ordines non admittebantur, Capite unico, Diſt. 57. Concilium Pariſienſe ſub Ludovico, Lib. 1. Cap. 8. Antonius Auguſtinus in *Epit.* Lib. 28. Tit. 25. quia credebatur, eos neceſſitate potius, quam voluntate acceſiſſe ad Baptiſmum. Unde de ipſo Baptiſmo aliquando dubitavit Cornelius Papa in Epiſtola ad Fabium Epiſcopum Antiochenum apud Euſebium Lib. 6. *Hiſt. Eccleſ.* Cap. 35. Theſſalorum autem ſeverior, quam par erat, diſciplina fuit, qui extra ſolennitatem Paſchalem neminem prorſus baptizabant, & ita plures ſine Baptiſmate e vivis excedebant, ut referunt Socrates Lib. 5. *Hiſt.* Cap. 21. *Aliam præterea conſuetudinem in Theſſalia eſſe cognovi; nimirum, ut diebus feſtis Paſcbatis dumtaxat baptizarent, ob. quam cauſſam omnes, paucis admodum exceptis, abſque Baptiſmate moriuntur.* Nicephorus Calliſtus Lib. 12. *Hiſtor. Eccleſ.* Cap. 34. *Alius item in Theſſalia mos fuit, ut Paſcbalibus tantum diebus Baptiſmus peragеretur; quapropter multi etiam eo Sacramento non initiati*

tiati deceſſerunt. Fuerunt e contrario primis Prædicationis Evangelicæ temporibus quidam tanti fervoris in Divina credulitate, ut pro chariſſimis ante ſuſceptionem Baptiſmi defunctis baptizari ſtuderent, quorum meminit Divus Paullus 1. ad Corinthios, Cap. 15. in illis verbis: *Quid facient ii, qui baptizantur pro mortuis?* Et ſtatim: *Qui niſi crederentur reſurrecturi, ſtultum eis, pro iis, qui jam non exiſterent, laborare*. Quæ verba exponens D. Ambroſius, ait: *Exemplum eorum ſubjicit, qui tam ſecuri erant de futura reſurrectione, ut etiam pro mortuis baptizarentur, ſi quem forte mors præveniſſet; timentes, ne aut male, aut non reſurgeret, qui baptizatus non fuerat, vivus nomine mortui tingebatur.* Qui pius uſus aut ex ignorantia acceptus, poſtea in errorem quorumdam hæreticorum tranſiit. De Cerinthianis loquens Epiphanius Hæreſi 28. ita ait: *Et traditione res quædam ad nos devenit, quod quidam apud ipſos deceſſerunt morte præoccupati citra Baptiſma; alii vero pro ipſis in nomen ipſorum baptizentur, ne ubi reſurrexerint illi, in reſurrectione pœnas dent, eo quod non acceperint Baptiſma*. A quibus acceperunt Marcioniſtæ, de quibus Chriſoſtomus in Epiſtola 1. ad Corinthios, Cap. 25. Homilia 40. *Poſtquam Catechumenus quiſpiam apud eos exceſſerit, ſub lecto mortui abſconſo aliquo, qui vivit, accedunt ad mortuum, & alloquuntur, & rogant, velitne Baptiſmum accipere? Deinde illo nihil reſpondente, is, qui eſt abſconſus inferius, pro illo dicit, ſe velle baptizari; & ſic eum baptizant pro eo, qui deceſſit*. Quorum *Baptiſma vicarium* vocat Tertullianus Lib. De reſurrectione carnis: *Si autem & baptizantur quidam pro mortuis, videbis in ratione certa, illa præſumptione hoc eos inſtituiſſe portendi, qua alii etiam carni ut vicarium Baptiſma profuturum exiſtimarent ad ſpem reſurrectionis. Quæ niſi corporalis non alias ſic Baptiſmate corporali obligaretur*. Et illud prohibuerunt adminiſtrare Patres Concilii Carthaginen. III. Canone VI. in illis verbis: *Item placuit, ut corporibus defunctorum Euchariſtia non detur; dictum eſt enim a Domino:* Accipite, & edite. *Cadavera autem nec accipere poſſunt, nec edere. Cavendum eſt etiam, ne mortuos baptizari poſſe Patrum infirmitas credat, quibus nec Euchariſtia dari licitum eſt*. Unde duo ſpecialiter indulgent Patres energumenis in periculum mortis incidentibus. Primum videlicet, ut extra tempus, & non completo Catecheſis ſpatio, baptizentur. Secundum, ut illis communio concedatur, quam ſecundam partem jam notavi in Canone XXIX. GONZALEZ.

Si vero Fideles fuerint, dandam eſſe eis communionem.

Lib. 1. Cap. 50. DE antiqua Eccleſiæ conſuetudine tribuendi communionem energumenis Fidelibus, actum late ſuperius, & de ejus obſervatione.

Prohibendum etiam, ne lucernas publice accendant.

CAPUT SEPTIMUM.

Luminaria accendi conſueviſſe in Eccleſia hujus Concilii tempore, eaque probata ab his Patribus, non prohibita; & cur ea accendere Energumeni prohibeantur.

PRimo hujus Canonis verſiculo actum eſt de infidelibus, qui extremo vitæ periculo conſtituti, baptizari cupiunt. II. vero de Fidelibus, quibus energumenis factis communionem concedit; hoc autem poſtremo de Clericis agitur, quos Acolytos dicimus; ad hos enim pertinebat olim Eccleſiæ luminaria accendere, ut ex Concilio Carthaginenſi IV. accepimus: *Acolytus*, ait, *quum ordinatur ab Epiſcopo, doceatur, qualiter in officio ſuo agere debeat: ſed ab Archidiacono accipiat ceroferarium cum cereo, ut ſciat, ſe ad accendenda Eccleſiæ luminaria mancipari*. Quare illos volunt Patres, ſi dæmonia ei ſint, ab officio illo eſſe ſuſpenſos. Nec id tantum olim in uſu erat, ſed inter Audientes conſtituebantur, ut ex Canone VI. Concilii Aurelianenſis refert Burchardus [a] & Ivo [b]: *Si quis Clericus*, ait, *vexatus fuerit a dæmonio, decem annos pœniteat, & inter Audientes ſtet, & ad ſacros Ordines non adducatur. Si bene egerit, & per Dei gratiam liberatus fuerit, ſit in reliquis officiis Eccleſiaſticis*. Simile ex Decretis Nicolai retulit Ivo. Idem decrevit Concilium Arauſicanum [c]. *Energumeni*, ait, *non ſolum non aſſumendi ſunt ad ullum Ordinem Clericatus, ſed & illi qui ordinati jam ſunt, ab impoſito officio ſunt repellendi*.

a L. 19. Decret. Cap. 93.
b P. 15. Decret. Cap. 105.
c Idem P. 11. Cap. 104. Can. XVI.

Conſtat etiam ex hoc Canone, Hiſpanos Epiſcopos Eccleſiæ luminaria in hoc Concilio approbaſſe, non interdixiſſe.

COMMENTARII NOVI.

LIbenter adhæreo interpretationi Mendozæ, cum certum ſit energumenis prohiberi, dum obſidentur a dæmonibus, in Eccleſia propria manu miniſtrare, ut probavi ſupra Can. XIX. & ſimiliter notum ſit, officium accendendi publice luminaria in Eccleſia ſpectaſſe ad Acolytum, ut conſtat ex Cap. *Cleros*, verſu, *Acolytus*. 21. Diſt. Cap. *Perlectis*.

le3:i . verſu, *Ad Acolytum* 25. Diſtinctione. Probant fuſe Petrus Gregorius, Lib. 15. *Syntag.* Cap. 9. Claudius Spencæus ad Divum Paullum, Lib. 1. *Digreſſ.* Cap. 8. Cerda in *Adverſ.* Cap. 94. Menardus in Notis ad *Sacramentar.* D. Gregor. fol. 272. Vicecomes Volum. 3. *De ritib. Miſſæ.* Cap. 25. Aliter Durantius Lib. 1. *De Divin Offic.* Cap. 8. num. 5. quem ſequitur P. Gabriel. Henao 3. Par. Diſp. 3. & Diſp. 28. Sect. 36. nu. 755. Canonem hunc accipit; docet enim, in eo agi de Energumenis neophytis, quibus prohibetur lucernas accendere, non in Eccleſia, ſed in Sacrificiis Gentilium, nondum plene abolita in eis Gentilica ſuperſtitione. Quod etiam prohibetur Chriſtianis omnibus in Can. LXX. Apoſt. Sed juxta ſeveram diſciplinam hujus Concilii, non poteſt ſuſtineri hæc Durantii interpretatio; ſiquidem in eo communio denegatur, non ſolum ſacrificantibus, ſupra in Canone I. & III. verum & deferentes tantum coronas ſacrificantium per biennium, a communione arcentur Canone LV. infra. Unde non ita levis privatio communionis imponeretur a Patribus accendentibus cereos ad Sacra Gentilium. GONZALEZ.

CANON XXXVIII.

Ut in neceſſitate & Fideles baptizent.

Peregre navigantes, aut ſi Eccleſia in proximo non fuerit, poſſe Fidelem, qui lavacrum ſuum integrum habet, nec ſit bigamus, baptizare in neceſsitate, ita ut ſi ſupervixerit, ad Epiſcopum eum perducat, ut per manus impoſitionem perfici poſsit.

CAPUT OCTAVUM.

In neceſſitate omnes poſſe baptizare, obſervata Eccleſiæ forma, & quæ ſit hæc manus impoſitio, qua Fideles perfici dicuntur.

Epiſcopos primum olim Baptiſmi dandi jus habuiſſe; Presbyteris vero, & Diaconis poſtea id conceſſum, Auctor Clemens [a]: *Sed neque laicos*, inquit, *concedimus aliquod Sacerdotale munus exercere, veluti Sacrificium, Baptiſmum, manus impoſitionem, vel benedictionem magnam, ſive parvum. Non enim ſibi quiſquis ſumit honorem, ſed qui vocatur a Deo. Nam per Epiſcopi manus datur hæc dignitas; qui vero ad eam promotus non eſt, ſed eam ſibi uſurpat, Oziæ pœnam ſuſtinebit.* Et mox: *Sed neque reliquos baptizare permittimus, veluti Lectores, Cantores, Oſtiarios, Miniſtros; ſed ſolos Epiſcopos, & Presbyteros, miniſtrantibus illis Diaconis; qui hoc auſi fuerint, Coriturum ſupplitium patientur.* Id etiam ducuit Tertullianus [b]: *Supereſt*, inquit, *ad concludendam materiolam, de obſervatione quoque dandi, & accipiendi Baptiſmum, commonefacere. Dandi quidem habet jus Summus Sacerdos, qui eſt Epiſcopus; dehinc Presbyteri, & Diaconi; non tamen ſine Epiſcopi authoritate, propter Eccleſiæ honorem, quo ſalvo, ſalva pax eſt.* Divus etiam Hieronymus in Dialogo adverſus Luciferianos, in perſona Orthodoxi: *Primum quidem*, dicit, *inde venit, ut ſine Epiſcopi juſſione, neque Presbyter, neque Diaconus, jus habeant baptizandi.* Hæc eadem Divus Ambroſius [c], Iſidorus [d], & Theodoretus [e], dum mentionem facit cujuſdam Stolæ ex aureis filis contextæ, quam Imperator Conſtantinus ad Eccleſiam Hieroſolymitanam cohoneſtandam, Macario illius Urbis Epiſcopo donaverat, ut ea amictus, ſacroſancti Baptiſmatis miniſterium obiret. Id tamen ſic intelligendum eſt, ſi neceſſitas abſit; nam ſi ea adſtringamur, non ſolum Presbyteris, & Diaconis, ſed & laicis hominibus competere jus baptizandi, ut in hoc Canone decernitur, Tertullianus antea etiam admonuit [f]: *Sufficiat ſcilicet* (inquit, loquens cum laico) *in neceſſitatibus, ut utaris, ſicubi aut loci, aut temporis, aut perſonæ conditio compellit. Tunc enim conſtantia ſuccurrentis excipitur, quum urget circumſtantia periclitantis.* Gelaſius [g] Papa in Epiſtola ad univerſos Epiſcopos per Lucaniam, & Brutios, & Siciliam conſtitutos: *Abſque Epiſcopo* (ait poſt alia) *vel Presbytero baptizare non præſumat Diaconus, niſi prædictis fortaſſe officiis longius conſtitutis, neceſſitas extrema compellat; quod & laicis Chriſtianis facere plerumque conceditur.* Ex Divo Auguſtino ad Fortunatianum, retulit ſententiam eandem Gratianus [h]. Poſt Auguſtinum Iſidorus [i]: *Unde conſtat, Baptiſma ſolis Sacerdotibus eſſe traditum, ejuſque Myſterium, nec ipſis Diaconibus explere eſt licitum, abſque Epiſcopis, vel Presbyteris, niſi illis procul abſentibus, ultima languoris cogat neceſſitas; quod & laicis Fidelibus plerumque permittitur; ne quiſquam ſine remedio ſalutari de ſæculo evocetur.*

Sed ſi perfectus eſt Baptiſmus a laicis collatus; quid velint hujus Concilii Patres, dum addunt: *Ita ut ſi ſupervixerit, ad Epiſcopum eum perducat, ut per manus impoſitionem perfici poſſit*; in difficili eſt, niſi animadvertamus prius, hic non intelligi de manus impoſitione, quæ fit a Presbytero, dum exorcizat baptizandum, de qua intellexit [K] Vincentius a Thibari in Concilio Carthaginenſi ſub Cypriano, dicens: *Ergo primo per manus impoſitionem in exorciſmo, ſecundo per Baptiſmi regenerationem, tunc poſſunt ad Chriſti regenerationem venire. Imponit enim manus* (inquit B. Gregorius [l]) *Presbyter in frontibus eorum*

(ſci-

a *L.* 3. Conſt. Apoſt. C. 10. & 11.
Hebr. 5.
2. *Paralip.* 26.
Idem in eodem Cap. 11.
b De Baptiſmo Cap. 17.
c *Lib.* 3. De ſacramentis Cap. 1.
d *Lib.* 2. De offic. Eccleſ. Cap. 24.
e *Lib.* 2. Hiſt. Eccleſ. C. 27.
f Cap. 17. De Baptiſmo.
g C. 9.
h *Can.* In neceſſitate. De conſecrat. *Diſt.* 4.
i *L.* 2. De offic. Eccleſ. *Cap.* 24.
K *Sententia* 37.
l *In* Sacramentario.

(ſcilicet baptizandorum) *dicendo : Signaculum Salvatoris Domini noſtri Jeſu Chriſti in frontem tuam pono , & ſimiliter in pectus .* Quod & faciebant olim Exorciſtæ, ut tradunt Concilii Carthaginenſis iv. Patres[a] : *Omni die Exorciſtæ energumenis manus imponunt .* Quare quum Exorciſta ordinatur, hanc formam obſervatam iidem teſtantur [b]: *Exorciſta* (ajunt) *quum ordinatur, accipiat de manu Epiſcopi libellum , in quo ſcripti ſunt exorciſmi , dicente ſibi Epiſcopo : Accipe , & commenda memoriæ , & habeto poteſtatem imponendi manus ſuper energumenum, ſive baptizatum, ſive Catechumenum.* De longe diverſa manus impoſitione intelligendus eſt hic Canon: de illa videlicet, quæ vocatur *Confirmatio*: ſtatim enim cum ipſo Baptiſmo eam adminiſtrari, idonei affirmant teſtes. Imprimis Hieronymus [c]: *Quod ſi hoc loco quæris, quare in Eccleſia baptizatus , niſi per manus Epiſcopi , non accipiat Spiritum Sanctum ; quem nos aſſerimus in vero Baptiſmate tribui ? diſce hanc obſervationem ex ea auctoritate deſcendere, quod poſt aſcenſum Domini Spiritus Sanctus ad Apoſtolos deſcendit .* Ambroſius [d] : *Sequitur ſpiritale ſignaculum , quod audiſtis hodie legi ; quia poſt fontem ſupereſt , ut perfectio fiat, quando ad invocationem Sacerdotis Spiritus Sanctus infunditur , Spiritus ſapientiæ & intellectus , Spiritus conſilii atque virtutis , Spiritus cognitionis atque pietatis , Spiritus ſancti timoris . Septem quaſi virtutes ſpiritus .* Ante utrumque Tertullianus [e] De Baptiſmo, *Exinde* (inquit) *egreſſi de lavacro , perungimur benedicta unctione , de priſtina diſciplina.* Et mox : *Dehinc manus imponitur , per benedictionem advocans, & invitans Spiritum Sanctum . Sane humano ingenio licebit Spiritum in aquam arceſſere , & concorporationem eorum , accomodatis deſuper manibus alio ſpiritu tantæ claritatis animare ; Deo autem in ſuo organo non licebit per manus ſanctas ſublimitatem modulari ſpiritualem? Sed eſt hoc quoque de veteri Sacramento , quo nepotes ſuos ex Joſeph , Ephraim , & Manaſſen , Jacob capitibus impoſitis, & intermutatis manibus benedixerit; & quidem ita tranſverſim obliquatis in ſe , ut Chriſtum deformantes , jam tunc portenderent benedictionem in Chriſtum futuram. Tunc ille Sanctiſſimus Spiritus ſuper emundata, & benedicta corpora libens a Patre deſcendit, ſuper Baptiſmi aquas , tanquam priſtinam ſedem recognoſcens , conquieſcit, columbæ figura delapſus in Dominum , ut natura Spiritus Sancti declararetur per animal ſimplicitatis , & innocentiæ : quod etiam corporaliter ipſo felle careat columba . Ideoque eſtote , inquit , ſimplices ſicut columbæ , ne hoc quidem ſine argumento præcedentis figuræ . Quemadmodum enim poſt aquas diluvii, quibus iniquitas antiqua purgata eſt , poſt Baptiſmum , ut ita dixerim , mundi , pacem cæleſtis iræ , præco columba terris adnunciavit demiſſa ex arca , & cum olea reverſa : quod ſignum etiam apud nationes pacis prætenditur : eadem diſpoſitione ſpiritualis effectus , terræ , id eſt , carni noſtræ , emergenti de lavacro poſt vetera delicta , columba Sancti Spiritus advolat , pacem Dei adferens , emiſſa de Cælis , ubi Eccleſia eſt arca figurata .* Ante Tertullianum Beatus Dionyſius [f] Areopagita : *Sed & ipſi* (ait) *qui ſacratiſſimo regenerationis myſterio conſecratur , adventum Sancti Spiritus conſummans inunctio largitur unguenti : ſub ſignificante (quantum arbitror) ſacra deſcriptione ſignorum ab ipſo ; qui propter nos in aſſumpta carne Divino Spiritu ſanctificatus eſt , immutabili ſubſtantialis Deitatis habitu Sanctiſſimum Spiritum dari.* Divus etiam Cyprianus ad [g]Jubajanum: *Quod nunc quoque apud nos geritur , ut qui in Eccleſia baptizantur , Præpoſitis Eccleſiæ offerantur , per noſtram orationem , ac manus impoſitionem , Spiritum Sanctum conſequantur , & ſignaculo Dominico conſummentur .* Et in Epiſtola ad Januarium , Saturninum , & alios [h] : *Ungi quoque neceſſe eſt eum , qui baptizatus ſit , ut accepto Chriſmate , ideſt , unctione , eſſe unctus Dei , & habere in ſe gratiam Chriſti poſſit .* Poſt hos omnes latius , & clarius D. Iſidorus [i] diſſerens de manus impoſitione , vel Confirmatione : *Sed quoniam poſt Baptiſmum* (egerat enim antea in eodem Capite de Baptiſmo) *per Epiſcopos datur Spiritus Sanctus , cum manuum impoſitione hoc in Actibus Apoſtolorum feciſſe meminimus Apoſtolos . Sic enim legitur : Factum eſt , dum Apollo eſſet Corinthi , Paullus , peragratis ſuperioribus partibus , veniret Epheſum , ibique , cum inveniſſet quoſdam Diſcipulos , dixit ad illos : Si Spiritum Sanctum accepiſtis credentes ? At illi dixerunt ad eum ; ſed neque ſi Spiritus Sanctus eſt , audivimus . Ille vero ait : In quo ergo baptizati eſtis ? qui dixerunt : In Johannis Baptiſmate . Ait autem Paullus : Joannes baptizavit Baptiſmo pænitentiæ plebem , dicens in eum , qui poſtea venturus erat , ut crederent , hoc eſt , in Jeſum Chriſtum. Quod cum audiſſent , baptizati ſunt in nomine Domini Jeſu , & cum impoſuiſſet illis manum Paullus , venit Spiritus Sanctus ſuper illos , & loquebantur linguis , & prophetabant . Etiam in alio loco : Cum audiſſent hi , qui erant Hieroſolymis , Apoſtoli , quia recepiſſet Samaria Verbum Dei , miſerunt ad illos Petrum , & Joannem ; qui cum veniſſent, oraverunt pro eis , ut Spiritum Sanctum acciperent ; nondum enim in ullum eorum deſcenderat , ſed tantum baptizati erant in Nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti . Tunc imponebant illis manus , & accipiebant Spiritum Sanctum ; Spiritum autem Sanctum accipere poſſumus , dare autem non poſſumus , ſed ut detur , Deum invocamus . Hoc autem , quod poſt Baptiſma fiat , quemadmodum Papa Sanctus Innocentius* [K] *ſcribit , ſubjiciam ; dicis enim , non ab alio , quam ab Epiſcopo fieri licere ; nam Presbyteri , licet ſint Sacerdotes , Pontificatus tamen apicem non habent , Hoc autem ſolis Pontificibus deberi , ut vel conſignent , vel ut Paracletum Spiritum Sanctum tradant , non ſolum Eccleſiaſtica conſuetudo demonſtrat , verum & illa Lectio Apoſtolorum , quæ aſſerit , Petrum , & Joannem eſſe directos, qui jam baptizatis traderent Spiritum Sanctum .* Euſebius etiam Emiſſenus Homilia de Pentecoſte : *Quod nunc in Neophytis manus impoſitio tribuit ſingulis , hoc tunc Spiritus Sancti deſcenſio in credentium populo donavit univerſis .* Quo loco de manus impoſitione , & confirmatione gratia , quam regeneratis per Baptiſmum inde conferri dicit , copioſe tractat Beatus

a Can. 90.
b *Ibid.* Conc. Can. 7.
c Adverſus Luciferianos.
Act. 2.
d *Lib.* 3. De Sacramentis. C. ult.
Eſai. 11.
e *Cap.* 7.
Idem C. 8.
Gen. 49.
Matth. 3.
Matth. 10.
Gen. 8.
f De Eccl. hierarch. *P.* 3. C. 4.
g *Epiſt.* 73. C. 3.
h *Idem* Cap. 2.
i Cap. 24. *Lib.* 2. De Eccl. offic.
Act. 8.
Act. 7.
K *Innocen.* I. *in Epiſt.* 1. *ad Decentium* C. 7.

tus Pacianus Sermone de Baptiſmo: *Hæc*, inquit, *compleri alias nequeunt, niſi Lavacri, & Chriſmatis, & Antiſtitis Sacramento; Lavacro enim peccata purgantur, Chriſmate Spiritus Sanctus ſuperfunditur; utraque vero iſta manu, & ore Antiſtitis impetramus*. Idem Rhabanus Maurus[a]. Ex Pontificibus, Miltiades[b] Papa ad omnes Hiſpaniæ Epiſcopos ſcribit: *De his vero, ſuper quibus rogitaſtis vos informari, ideſt, utrum majus eſſet Sacramentum, manus impoſitio Epiſcoporum, aut Baptiſmus? ſcitote, utrumque magnum eſſe Sacramentum; & ſicut unum a Majoribus fit, ideſt, a Summis Pontificibus, quod a minoribus perfici aon poteſt, ita & majori veneratione venerandum, & tenendum eſt; ſed ita conjuncta ſunt hæc duo Sacramenta, ut ab invicem, niſi morte præveniente, nullatenus poſſint ſegregari, & unum ſine altero rite perfici non poteſt*. Id ipſum docuit Fabianus[c] Papa ad omnes Orientales Epiſcopos: *In illa die*, inquit, *Dominus Jeſus poſtquam cœnavit cum Diſcipulis ſuis, & lavit eorum pedes (ſicut a Sanctis Apoſtolis Prædeceſſores noſtri acceperunt, nobiſque reliquerunt) Chriſma coaficere docuit; ipſa enim lavatio pedum noſtrorum, ſignificat Baptiſmum, quando ſancti Chriſmatis unctione perficitur, atque confirmatur*. Urbanus[d] Papa ad omnes Chriſtianos: *Omnes enim Fideles*, inquit, *per manus impoſitionem Epiſcoporum Spiritum Sanctum poſt Baptiſmum accipere debent, ut plene Chriſtiani inveniantur; quia quum Spiritus Sanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam, & conſtantiam dilatatur*. Joannes[e] etiam Papa III. Epiſtola unica in principio: *Donum*, ait, *Sancti Spiritus per impoſitionem manuum Chorepiſcopi non tradant, nec Presbyteri, ſed Epiſcopi; quia non LXX. ſed Apoſtoli tantum manus imponebant*. His omnibus antiquior Divus Clemens[f]: *Tu ergo Epiſcope*, inquit, *illa figura unges caput illorum, qui baptizantur, ſive hi viri ſunt, ſive mulieres, Oleo ſancto, in figuram ſpiritualis Baptiſmi. Deinde, vel tu Epiſcopus, vel tibi ſubjectus Presbyter, ſacram ſuper ipſos dicens, ac nominans invocationem Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, baptizabis eos in aqua, ac virum ſuſcipiat Diaconus, mulierem Diaconiſſa, ut decore traditio infrangibilis ſigilli adminiſtretur. Poſtea Epiſcopus liniat baptizatos Ungnento*.

Ex Conciliis, Pariſienſe[g]: *Emerſit quidam reprehenſibilis, & valde jam inolitus uſus, eo quod quidam Chorepiſcopi ultra modum ſuum progredientes, & donum Sancti Spiritus per impoſitionem manuum tradant, & alia quæque, quæ ſolis Pontificibus debentur, contra fas peragant; præſertim cum nullus ex ſeptuaginta Diſcipulis, quorum ſpeciem in Eccleſia gerunt, legatur donum Sancti Spiritus per manus impoſitionem tradidiſſe. Quod autem ſolis Apoſtolis, eorumque Succeſſoribus, proprii ſit officii tradere Spiritum Sanctum, Liber Apoſtolorum docet, in quo legitur: Cum Apollo eſſet Corinthi &c. Item in eodem: Cum audiſſent Apoſtoli, qui erant Hieroſolymis &c. Ecce aperte demonſtratur, quod non ſeptuaginta Diſcipuli, quorum formam tenent Chorepiſcopi; ſed Apoſtoli, quorum Succeſſores ſunt Epiſcopi, tradebant Spiritum Sanctum &c.* Laodicenum[h]: *Oportet*, inquit, *baptizatos, poſt Baptiſmum, ſacratiſſimum Chriſma percipere, & Cæleſtis Regni participes fieri*. Clarius multo id apparet ex Canone LXXVII. hujus Concilii: *Si quis Diaconus*, ait, *regens plebem, ſine Epiſcopo, vel Presbytero aliquos baptizaverit, Epiſcopus eos per benedictionem perficere debebit; quod ſi ante de ſæculo receſſerit, ſub fide, qua quis crediderit, poterit eſſe juſtus*. His ſuffragatur Novati Hiſtoria, quam ex Epiſtola Cornelii Papæ recenſet Euſebius[i]: *Non eſt certe*, ait, *ejus generis ille quidem, qui ex Satana, qui ingreſſus in illum, diu eſt in intimo pectoris commoratus. Primum data ſuit credendi occaſio, qui quidem, ubi Exorciſtarum præſidio, ſpiritu illo malo eſſet liberatus, & poſt in tam gravem morbum, ut jam fere mori putaretur, incidiſſet; in lecto, in quo decumbebat, aqua circumfuſus, Baptiſmum accepit; ſi modo talem hominem Baptiſmum accepiſſe, dicendum ſit; verum morbo tandem elapſus, neque cætera, quibus poſt Baptiſmum ſecundum Eccleſiæ Canonem imbui oportuerat, acquiſivit; neque Domini ſigillo ab Epiſcopo obſignatus fuit, quo quidem neutiquam potitus, quomodo, quæſo, Spiritum Sanctum adeptus eſt?* Hujus Novati, aut Novatiani Sectatores, ut Theodoretus[k] eſt auctor, ſacroſanctum hoc Chriſma non tradebant; quare qui ex illa hæreſi ad Eccleſiæ unitatem revertebantur, hoc illos ungi erat neceſſe, ut vel hinc Concilii[l] Nicæni Decretum interpretemur.

Cum commune ergo eſſet olim, ut baptizatis ſtatim a Baptiſmo, manus impoſitione Epiſcoporum, Confirmatio tribueretur; recte addita ſunt ab his Patribus ea verba[m]: *Ita ut ſi ſupervixerit, ad Epiſcopum eum perducat; ut per manus impoſitionem perfici poſſit*. Non quod putarent, ſolum Baptiſmum ad ſalutem æternam non prodeſſe; (nam prodeſſe jam declararunt inferius) ſed quod plenum, & perfectum in robore, & virtute, adverſus diaboli tentationes, Chriſtianum fieri non putarent; & recte, niſi ſuſcepto eo Sacramento, quod ad eam præſtandam Divinitus inſtitutum eſt, & *Confirmatio* vocatur, olim vero *manus impoſitio*. Concilium Aurelianenſe[n]: *Ut jejuni*, inquit, *ad Confirmationem veniant perfectæ ætatis, ut moneantur confeſſionem facere prius, ut mundi donum Sancti Spiritus valeant accipere. Et quia nunquam erit Chriſtianus, niſi Confirmatione Epiſcopali fuerit chriſmatus*. Urbanus Papa[o]: *Omnes Fideles*, inquit, *per manus impoſitionem Epiſcoporum Spiritum Sanctum poſt Baptiſmum accipere debent, ut pleni Chriſtiani inveniantur; quia quum Spiritus Sanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam, & conſtantiam dilatatur*. Hieronymus adverſus Luciferianos: *Non quidem abnuo*, inquit, *hanc eſſe Eccleſiarum conſuetudinem, ut ad eos, qui longe in minoribus Urbibus per Presbyteros, & Diaconos baptizati ſunt, Epiſcopus ad invocationem Spiritus Sancti, manus impoſiturus excurrat*. Illud igitur Hiſpani Epiſcopi ſanxerunt hoc Canone, ut quod Catechumeni ſimul cum generationis lavacro impetrare debuerant, & ob loci, temporiſque neceſſitatem, & Epi-

a De inſtitutione Clericorum Lib. 1. Cap. 31.
b Epiſt. 1. Cap. 2.
c Epiſt. 2.
d Cap. ult.
e Refertur a Gratiano in C. Omnes de conſecrat. Diſt. 5.
f L. 3. Cap. 16. Conſtit. Apoſt.
g Sub Ludovico, & Lothario L. 1. C. 27. Act. 19.
Act. 8.
h Can. 48.
i Lib. 6. C. 35. Hiſt. Eccleſ.
k Lib. 3.
l Can. 8. Cur in Concilio Nicæno per manus impoſitionem Novatiani reconciliarentur Eccleſiæ.
m Can. 78. hujus Concilii.
n Can. 3.
o Epiſt. 1. ad omnes Chriſtianos C. 7. Refert Grat. C. Omnes. C. Jejuni. de conſecrat. Diſt. 5.

ſcopi abſentiam, vel mortem omiſſum eſt, quaſi poſthuma hac, ſed ſecura, & certa diligentia compenſetur. Hac ipſa de cauſſa, gravi ægritudine periclitantibus, & Baptiſmum flagitantibus concedi juſſit Concilium Laodicenum a; ita tamen, addit, ut ſi ſupervixerint, Fidei Symbolum addiſcant, quod Catechumenis perdiſcere, memoriæ mandare, & Sabbathis ante Baptiſmum repetere, erat neceſſe, ut Auguſtinus b docet, & ejuſdem Concilii Laodiceni c Patres. De Pœnitentibus quid ſimile definierunt Africani Epiſcopi in Conciiio Carthaginenſi d: Si *Pœnitentes*, ajunt, *in infirmitate Viaticum Euchariſtiæ acceperint, non ſe credant abſolutos ſine manus impoſitione, ſi ſupervixerint*. Adeo ſtricte Baptiſmi, Confirmationis, & Pœnitentiæ Leges omnes obſervari, hiſque teneri omnes, priſci Patres voluetunt.

a *Can.* 47.
b *Hom.* 42. De oratione Dominica.
c *Can.* 47.
d 4. *Can.* 76.

COMMENTARII NOVI.

Hujus Canonis ſenſus eſt, ſi cui Catechumeno terra, vel mari certo occumbendum ſit; poſſe eum a laico ſacro fonte ablui, ſi copia Sacerdotis non ſit: neque vero Canon iſte, niſi ſola Catechumeni neceſſitate commovetur; hoc eſt, non ait, ſi in morte Catechumeni unus laicus tantum adeſſe videatur; immo contra, ſubintelligi vult, ſi plures laici tali tempore non defuerint, tum ſtatui omnino vult, unus ut e laicis, qui nondum pœnitentiam exſolverit, neque bigamus fuerit, baptizet: idque ob eam rem, quod neque Sacerdotes pœnitentiam peragere, neque ea perfecta abſolutaque ad id eligi, neque bigami eſſe poterant: quas quidem conditiones in uno laico, qui baptizet, requirit ille Canon, quod eo modo ſit Sacerdotis partes acturus; ſi tamen tunc temporis interveniſſet bigamus, unus tantum, idemque pœnitens, Canon ille decreviſſet; vel ſi illa omnia impedimenta ſeſe obtuliſient, ab eo potuiſſe ſacrum Baptiſma conferri.

Qui lavacrum ſuum integrum habet.] Putarim iſta verba id indicare: qui poſt lavacrum non peccarit, neque pœnitentiam ullam ſubierit; quod peccato poſt Baptiſmum commiſſo, omnium, ut ita loquar, gratiarum, ac beneficiorum, quæ acceperat, jacturam faceret: ideoque Baptiſmum ejus qui deliquiſſet, non integrum, aut incorruptum videri amplius, quod ex illo divinæ gratiæ, qua inſtructus erat, quaſi gradu excidiſſet. Patres autem iiſdem propemodum loquendi formulis abundant; aſſeruntque, qui lavacro inito non peccant, eodem omnino candore vitæ, & ſanctitatis eos conſpicuos eſſe, quem Baptiſmi beneficio acceperant: peccato autem intromiſſo, candorem illum penitus inoleſcere, & abſtergi.

Ut per manus impoſitionem.] Ut confirmetur. Confirmatio enim perfectio vocatur Chriſtianorum. ALBASPINÆUS.

Triplicem Miniſtrum Baptiſmi omnes de hoc Sacramento agentes agnoverunt, & aſſignarunt: primum ordinarium, ſive ſolennitatis; ſecundum extraordinarium, ſeu ex delegatione; tertium neceſſitatis. Miniſtri ordinarii ad conferendum Baptiſmum ſolenniter ſunt Epiſcopi, & Presbyteri, qui ex vi ſuæ conſecrationis Sacramentum hoc conferunt. Clemens Romanus Lib. 3. *Conſtit.* Cap. 11. & Lib. 8. Cap. 52. Cap. *Diaconus.* 93. Diſt. Cap. *Conſtat, De conſecrat.* Diſt. 4. licet primis Eccleſiæ temporibus Baptiſmi diſpenſatio quoad actum, & uſum Epiſcopis competeret. D. Hieronym. in Dial. *Contra Luciferian.* num. 20. in illis verbis: *Unde venit ut ſine chriſmate & Epiſcopi juſſione, Presbyteri, neque Diaconi jus habeant baptizandi.* Tertullian. *De Baptiſmo.* Cap. 17 *Supereſt ad concludendam materiolam de obſervatione dandi, & accipiendi Baptiſmum, commonefacere: dandi quidem habet ſummus Sacerdos, qui eſt Epiſcopus; deinde Presbyteri, & Diaconi; non tamen ſine Epiſcopi auctoritate.* Cap. *Cum hi* 16. Quæſtione 1. ibi: *Sine Epiſcopi juſſu Presbyter non baptizet.* Cap. 1. *De Religioſ. dom.* Unde Epiſcopos *Patres regeneratorum* appellat Proſper Aquitanus, Lib. 2. Cap. 2. & in veteri Ordin. Roman. de Sabbato Sancto legitur: *Deinde Pontifex baptizat unum, aut duos, vel quantum ei placuerit, & ſubinde cæteri regenerandi a Presbyteris baptizantur.* Et S. Paullinus in Sancti Ambroſii Vita inter ejus laudes refert, tanta corporis, animique fortitudine in Epiſcopalibus muneribus obeundis ipſum præditum fuiſſe, ut quod ipſe ſolus circa baptizandos cumulatiſſime præſtabat, quinque poſtea Epiſcopi poſt ejus obitum vix implere ſufficerent. Hujus prærogativæ rationem aſſignant Vaſquez 3. Tom. in 3. P. Diſp. 147. Bellarminus Tom. 2. *Controv.* Tit. *De Sacram. Confirm.* Cap. 12. Sauſſay in *Panop. Sacerd.* Lib. 5. Cap. 3. quia is ſolus recte, & jure admittere poteſt ad corpus Eccleſiæ, qui corpori ipſi tanquam caput præeſt; atqui Epiſcopus Caput eſt propriæ diœceſis; ergo is debet admittere Catechumenos ad Eccleſiam. Illuſtrant Vicecomes Lib. 1. *De ritib. Baptiſmi*, Cap. 28. Cæſar. *De Eccleſiaſt. Hierarch.* Diſp. 8. §. 3. Num. 24. Aloix in Vita S. Abruzii Tom. 2. Cap. 18. Sed ſtatim ac Parochiæ diviſæ fuerunt, & in eis conſtituti Parochi, ipſi per ſe independenter ab Epiſcopo Baptiſmum conferebant. D. Clemens Lib. 3. *Conſtit.* Cap. 20. ibi: *Neque Diaconum jubemus ordinare ex laicis Clericos, ſed Presbyterum tantum docere, offerre, & baptizare.* Can. L. Apoſt, *Siquis Epiſcopus, vel Presbyter non tria unius myſteria Baptiſmata perfecerit, deponatur.* Palladius in Vita Sancti Joan. Chryſoſtomi: *Joannis ipſius Presbyteri, quibus Dei aderat timor, in publico lavacro, quod Conſtantianum appellatur, coactis populis vigilias inchoarunt: partim divina eloquia legentes, partim eos, qui inſtructi erant in Fide, baptizantes, ut eſt moris in Paſcha.* Proſequuntur Sauſſay d. Lib. 5. Cap. 64. Barboſa *De offic. Paroch.* P. 2. Cap. 18. Secundus miniſter extraordinarius, ſeu ex delegatione, eſt Diaconus, qui ex conſenſu Epiſcopi, vel Presbyteri poteſt ſolenniter baptizare, ut notabimus infra Can. LXXVII. Tandem miniſter neceſſitatis eſt quilibet viator cu-

Digitized by Google

cujuſcumque ſexus, & religionis ſit; dummodo debitam formam proferre poſſit, qui cum intentione faciendi quod Eccleſia facit, valide, & licite in neceſſitatis tempore confert baptiſmum. Cap. *Firmiter, De ſumma Trinitate*. Cap. *In neceſſitate*. 21. Cap. *Romanus*. 23. Cap. *A quadam*. 24. Cap. *Siquis*. 28. Cap. *Quamvis*. 29. *De conſec.* Diſtinct. 4. Cap. *Ad limina* 30. Quæſt. 1. Cap. *Super quibus*. 30. Quæſt. 3. Trident. Seſſ. 7. Can. IV. Florentin. in Decreto Fidei. Plura congerunt Anton. Auguſt. Lib. 22. Titul. 14. Suarez 3. P. Diſput. 31. Sect. 5. Vaſquez in ead. 3. P. Diſp. 147. Cap. 1. Bellarm. Tom. 2. *Controv.* Lib. 1. *De Baptiſ.* Cap. 7. Niſi paganus, vel Judæus non legitima forma Baptiſmum contulerit: quo caſu procedunt in Cap. *Quos a Paganis*, *De conſec.* Diſt. 4. Cap. *Si quis confugerit*. 52. Cap *Paullianiſtæ*. 1. Quæſt. 1. Circa hæreticos tamen baptizantes, ſchiſma olim in Eccleſia Carthaginenſi fuit, cujus Epiſcopus Agrippinus prætextu quodam pictoris, quod quæcumque hæreticorum eſſent, deberet Eccleſia convellere, & reſpuere, collecto Epiſcoporum Africæ, ac Numidiæ Concilio, de iterando Baptiſmate, ſtatuit, Baptiſmum ab hæreticis collatum, reiterandum eſſe. Eandem ſententiam acerrimo odio hæreticos proſequentes docuerunt D. Cyprian. Epiſt. LXXI. & LXXIII. & Tertull. *De Baptiſmo*. Quæ doctrina oratione Cataphrygum, & Novatianorum exagitata fuit temporibus Stephani Papæ anno CCLVIII. & tandem ſtatutum fuit, ut ab hæreticis baptizatus reciperetur ad pœnitentiam, non tamen rebaptizaretur: fuſe narrat Baronius anno CCLVIII. Paullianiſtarum tamen, Cataphrygum, & ſimilium Baptiſma reprobatum fuit in Synodo Nicæna 1. Can. XIX. II. Can. VII. Laodicena, Can. VIII. Sexta Generali, Can. XCV. Marcionis autem, & Novatianorum Baptiſmum recipit Synodus Laodicena, Can. VII. quia iſti ſervata Eccleſiæ forma Baptiſmum conferebant, non autem illi, ut ex Divo Auguſtino refert Pamelius ad Divum Cyprianum, Epiſtola LXXII. Num. 27.

His ſuppoſitis, difficultas hujus Canonis jam facile percipitur. Nam ſi quilibet, quantumvis infidelis, tempore neceſſitatis rite, & valide confert Baptiſmum, quare in præſenti deſideratur, ut qui baptizat, integrum lavacrum habeat, ampliuſque ut Baptiſmus ab eo collatus perficiatur ab Epiſcopo? Utramque difficultatem agnovit magnus Præceptor, numquam pro meritis ſatis laudandus D. D. Martinus Lopez de Ontiveros, Valentinus Archipræſul in Tractatu, *De Baptiſmo*, Art. 5. Num. 18. qui Num. 19. hoc modo ſatisfacit: *Cui difficultati peritiores Interpretes, tam Theologi, quam Juriſperiti, variis dicendi modis reſpondent, præcipue Bellarminus, qui dicto Cap. 7. col. 2. dicit, Concilium in dicto Can. XXXVIII. aſſeruiſſe quod erat certum, nempe laicum jam baptizatum poſſe in neceſſitate licite baptizare: contrarium autem non negaſſe, ſed intactum, & irreſolutum reliquiſſe. Suarez vero dicta Sect. 2. prope finem ait, illam qualitatem, ut Miniſter neceſſitatis ſit baptizatus, & non bigamus, requiri a Concilio, non tanquam ſimpliciter neceſſariam, ſed tanquam magis convenientem. Vaſquez autem dicta Diſput. 147. Cap. 1. num. 5. eadem fere obſervatione reſpondet, ex illa æquiparatione de non baptizato, & de bigamo, quæ ſit in præcitato Can. aperte deduci, quod ſicut bigamus vere, & valide baptizat, ita & ille, qui integrum Baptiſmum non ſuſceperat: attamen utramque ideo excepiſſe Concilium, ut denotaret, etiam in caſu neceſſitatis, ſi inveniatur Fidelis baptizatus, qui bigamus non ſit, præferendum eſſe non baptizato, & non bigamus bigamo; cujus rei ratio eſſe poteſt; nam cum laicus miniſter neceſſitatis in Baptiſmo acturus ſit partes Sacerdotis, convenit, ut inter cæteros concurrentes Baptiſmum conferat, qui baptizatus fuerit, & non bigamus, qualis requiritur ad Sacerdotium: quæ interpretatio vera eſt, eamque ſequitur Gabriel Albaſpinæus in Notis ad Concilium Illiberritanum in eo Canone, ubi non inſubtiliter conſiderat, verba illa*, qui lavacrum ſuum integrum habet, *poſſe intelligi de Fideli baptizato, qui poſt ſacrum lavacrum non peccaſſet. Nam qui poſt Baptiſmum deliquit, non amplius integrum, aut incorruptum lavacrum habere videtur, eo quod ex gradu Divinæ gratiæ, qua inſtructus erat, excidiſſet. Utcumque ergo illa verba accipiantur, conſtat ex illis, Concilium nequaquam negare, valide, & legitime conferri Baptiſmum tempore neceſſitatis a miniſtro laico; atque ideo doctrinæ certæ, & Catholicæ ſupra traditæ non obſtare.*

Sed adhuc ſupereſt in eo Canone removenda difficultas, quam continent hæc finalia verba, quibus jubetur, ut ſic in neceſſitate baptizatus, ſi ſupervixerit, ad Epiſcopum perducatur, ut per manus impoſitionem perfici poſſit. Si enim ille valide, legitime, & perfecte baptizatus fuit a laico in neceſſitate, opus non erat eum perducere ad Epiſcopum, ut per manus impoſitionem perficeret, quod perfectum erat. Pro expoſitione ipſius Canonis adhuc dicendum eſt, Baptiſmum in illa ſpecie proculdubio valere, & perfectum eſſe, neque contrarium probare prædicta Canonis verba: nam intelligenda ſunt, non de manus impoſitione, quæ ſit a Presbytero, dum exorcizat baptizandum; de qua in Concilio Carthaginenſi IV. Can. VII. neque de manus impoſitione reconciliativa, de qua in Cap. Si qui. 51. *Cap.* Hanc regulam. 57. I. *Quæſt.* 1. *& in Textu ita interpretando in Cap.* Si quem, 40. *in fine, ſecundum literam, quæ habet*: illi prodeſſe Sacramentum; *ſcilicet mediante reconciliatione*. 24. *Quæſt.* 1. *neque de aliis ſpeciebus impoſitionis manus, quarum meminere Gloſſa, Turre-cremata, & DD. per Text. in Cap.* Ab antiqua. 44. De conſec. *Diſtinct.* 4. *ſed ea, quæ vocatur Confirmatio, & de qua Tertullianus*, De Baptiſm. *Cap.* 7. *ſic ait*: Exinde regreſſi de lavacro, perungimur benedicta unctione. *Divus Ambroſius Lib.* 3. De Sacram. *Cap. ultim. ibi*: Sequitur ſpirituale ſignaculum; quia poſt fontem ſupereſt, ut perfectio fiat; id eſt, ut baptizati per Epiſcopalem confirmationem accipiant donum Spiritus Sancti, robur, &

virtutem adverſus diaboli tentationem. *Ex qua plene Chriſtiani dicuntur effecti Cap.* 1. *Cap.* Ut jejunii, *De conſec. Diſtin. ita Mendoza, & Alboſpinaeut ad dictum Canonem* *XXXVIII. Baſilius Legion.* De Confirmat. *prima Part. Cap.* 1. *num.* 6. Hactenus Preceptor. GONZALEZ.

Aut Eccleſia in proximo non fuerit.

CAPUT NONUM.

Extra Eccleſiam poſſe conferri Baptiſmum in neceſſitate.

IN omnibus vicis, aut Oppidis Hiſpaniæ, Eccleſias tempore hujus Concilii non fuiſſe, ſed in maximis, & nobilioribus Urbibus, non mirandum: quod illas ad promulgationem Euangelii, & propagationem Chriſtianæ doctrinæ, non minori pietatis, quam prudentiæ laude, Epiſcopi noſtri elegiſſent: nec in aliqua Orbis Provincia tot Gentes converſas, tot extructas Eccleſias, tot Epiſcopatus inſtitutos accepimus, quot eo tempore in Hiſpania legimus extitiſſe: ſi urgeret tamen periculum, poſſe extra Eccleſias Baptiſmum conferri, hic decernitur.

COMMENTARII NOVI.

LIcet ipſo naſcentis Eccleſiæ ævo Baptiſmus in fluminibus, fontibuſque, ac plerumque in carceribus adminiſtraretur (Strabo *De reb. Eccleſ.* Cap. 23. *Sciendum autem primo ſimpliciter in fluviis, vel fontibus baptizatos credentes: ipſe enim Dominus noſter Jeſus Chriſtus, ut in nobis idem conſecraret lavacrum, in Jordane baptizatus eſt a Joanne: & ſicut alibi legitur: Erat Joannes baptizans in Ænon juxta Salim, quia aquæ multæ erant ibi.* Honor. Auguſton. in *Gemma animæ*. Lib. 3. Capite 106. *Sciendum eſt, quod Apoſtoli, & eorum Diſcipuli in fluviis, vel ſtagnis, vel in fontibus baptizabant*) nec Baptiſteria in uſu erant, tum propter Eccleſiæ naſcentis paupertatem, tum propter tyrannorum in Chriſtianos debacchantium furorem, & crudelitatem, donec aucto Eccleſiæ cultu ſplendoreque, Baptiſteria conſtructa fuerunt, in quibus Chriſtiani Antiſtites tuto fidelem populum aquæ ſalutaris Sacramento expiarent. Gregor. Turon. Lib. 10. *Hiſtoriæ Franc.* Cap. 28. ibi: *Rex poſtquam convaluit, acceſſit Pariſios, exinde Rotojalenſem villam ipſius urbis properans, evocato puero, juſſit Baptiſterium properari in vico Neoptodoro.* Et Cap. 31. *Baptiſterium ad ipſam Baſilicam ædificari præcepi, in quo S. Joannis, cum Sergii Martyris, reliquias poſui; & in illo priori Baptiſterio Sancti Benigni Martyris pignora collocavi.* Sed adhuc infeliciſſimi Imperatores non ſinebant publice Baptiſteria conſtrui; quare in privatis ædibus plerumque ædificabantur, ut conſtat ex Vita S. Marcelli P. quæ in antiquiſſimis Martyrol. citatur, & refert Vicecomes Lib. 1. *De ritibus Baptiſmi*, Cap. 6. ibi: *Cum introiſſet in eandem domum, quam donaverat B. Cyriaco Diocletianus Auguſtus, invenit locum, ubi S. Cyriacus fontem ædificavit, quem conſecravit B. Marcellus Epiſcopus; ubi frequenter baptizabat* S. *Cyriacus venientes ad Fidem.* Et cum adhuc Fideles ſecuri non eſſent, cœperunt ædificare Baptiſteria extra Urbem in locis abditis. Gregorius Turonenſis Lib. 5. *Hiſt. Franc.* Cap. 11. *Gaviſus autem nuncio Pontifex, nocte ſancta Pentecoſtes vigiliis celebratis, ad Baptiſterium foras-muraneum egreſſus eſt; ibique omnis multitudo coram eo proſtrata, Baptiſmum flagitavit.* Demum pace Eccleſiæ data, cœperunt Baptiſteria ædificari intra Urbem, non vero intra Eccleſiam, ſed juxta eam in porticu conſtrui. Cyrillus, Catecheſi 1. myſtag. *Primum ingreſſi eſtis in porticum domus Baptiſterii, & ſtantes verſus Occidentem mandari vobis audiſtis, ut protenſa manu tanquam præſenti Satanæ renunciaretis.* Poſtea intra Eccleſiam ædificata fuerunt; unde in Concilio Ilerdenſi relato in Cap. *Omnes*, 106. *De conſecr.* Diſt. 4. legitur: *Omnis Presbyter, qui fontem lapideum habere nequiverit, vas conveniens ad hoc ſolummodo baptizandi officium habeat, quod extra Eccleſiam non deportetur.* A quo tempore non licuit Baptiſmum extra Eccleſiam adminiſtrare in privatis ædibus. Sexta Synodus Canone LIX. *In æde orataria, quæ eſt intra domum, Baptiſmus nequaquam peragatur, ſed qui ab omnibus ſordibus alieni illuminatione digni habendi ſunt, ad Catholicas Eccleſias accedant, & hoc illic munere perfruantur.* Concilium Meldenſe, Canone XLVIII. ibi: *Nemo Presbyter baptizare præſumat, niſi in vicis, & Eccleſiis baptiſmalibus, atque temporibus conſtitutis.* Concilium Altiſiodorenſe, Can. XVIII. *Non licet abſque Paſchæ ſolennitate ullo tempore baptizare, niſi illos, quibus mors vicina eſt, quos* Grabatarios *vocant. Quod ſi quis in alio pago, contumeliam faciens, poſt interdictum hoc infantes ſuos ad Baptiſmum detulerit, in Eccleſias noſtras non recipiantur; & quicumque Presbyter ipſos extra noſtrum permiſſum recipere præſumpſerit, tribus menſibus a communione Eccleſiæ ſequeſtratus ſit.* Clement. unic. *De Baptiſm.* ad quæ tempora referendi ſunt Textus in Can. V. Concilii Hiſpalenſis II. *Sed neque coram Epiſcopo licet Chorepiſcopis in Baptiſterium introire, nec præſente Antiſtite infantem tingere, aut ſignare.* Et in Canone XIV. Concilii Altiſiodorenſis: *Non licet in Baptiſterio corpora ſepeliri.* Et in Canone VII. Concilii Rhemenſis: *Baptiſterii, & Catechumenorum ventilata eſt ratio, ut Sacerdotes plenius intelligerent, condignis ordinibus officerent Chriſtianum.* Baptiſteria autem non in Pagis, & Op-

Digitized by Google

& Oppidis primum erant, ſed tantum in Civitatibus. Concilium Toletanum XVII. Canone 11. *Licet in initio Quadrageſimæ baptizandi generaliter claudatur Myſterium, tamen ſicut Eccleſiaſticæ conſuetudinis ordo depoſcit, neceſſe eſt, ut oſtia Baptiſterii in eodem die Pontificali manu aſſignata claudantur, & uſque in Cœnæ Domini ſolemnitate nullatenus reſerentur.* Poſtea in omnibus Eccleſiis, & Plebaniis conſtrui cœperunt, ita ut in eis tantum Baptiſmus daretur. Concilium apud Palatium Vernis, Canone VII. ibi: *Ut publicum Baptiſterium in nulla Parochia eſſe debeat, niſi ubi Epiſcopus conſtituerit, cujus Parochia eſt; niſi tantum ſi neceſſitas evenerit pro infirmitate, aut pro aliqua neceſſitate, illi Presbyteri, quos Epiſcopus in ſua Parochia conſtituerit, in qualicumque evenerit, licentiam habeant baptizandi, ut omnino ſine Baptiſmo non moriantur.* Synodus Meldenſis, Can. XLVIII. *Ut nemo Preſbyter baptizare præſumat, niſi in vicis, & Eccleſiis, atque temporibus conſtitutis, niſi cauſſa ægritudinis, vel certæ neceſſitatis, ſicut ſacra Canonum docet auctoritas, & vici auctoritatem, & privilegia debita, & antiqua retineant.* Niſi ægritudinis, vel longi itineris cauſa aliud poſtularet; tunc enim etiam extra Eccleſiam Baptiſmus conferri poterat, ut in hoc Canone docetur, & in Concilio Tribur. Can. 111. ibi: *Quos a die Paſchæ, aut moleſtia infirmitatis, aut longinquitas itineris, aut navigationis difficultas interclusit.* Gregorius Nazianzenus Oratione 40. ubi cum varia impedimenta retuliſſet, quibus alii a Baptiſmo revocabantur, de itineris longinquitate hæc habet: *Ne viæ longinquitatem reformides, nec maris ſpatia, nec ignem, nec aliud quodcumque impedimentum, quo gratiam conſequaris.* Excuſabantur enim a Baptiſmo recipiendo aliqui ex eo quod Civitates, in quibus Baptiſmi Sacramentum miniſtrabatur, longo terrarum, mariſque ſpatio ſejunctæ erant. Plura de Baptiſteriis, Eccleſiiſque baptiſmalibus congeſſerunt Vicecomes, *De ritibus Baptiſmi*, Lib. 1. Cap. 2. cum ſequentibus. F. Joſeph Sanctæ Mariæ eodem Tractatu, Cap. 5. & 6. Jodocus Coccius Tomo 2. *Theſauri*, Libro 5. Titulo 11. Bulengerus Libro 3. *Opuſcul.* Cap. 35. Grangeu. in Notis ad Prudentium, fol. 130. GONZALEZ.

Qui lavacrum ſuum integrum habet.

CAPUT DECIMUM.

Ab infidelibus poſſe conferri Baptiſmum, obſervata Eccleſiæ forma.

QUI docet, poſſe Fidelem, qui lavacrum ſuum integrum habeat, baptizare Catechumenos neceſſitatis tempore, non negat, Infidelem id facere poſſe, ſed cupit eſſe Fidelem. Nam & ſi de hoc olim controverſum fuiſſe, referat D. Auguſtinus a: *Et hæc quidem*, inquit, *alia quæſtio eſt, utrum & ab his, qui nunquam fuerunt Chriſtiani, poſſit Baptiſmus dari. Nec aliquid temere inde affirmandum eſt ſine auctoritate tanti Concilii, quantum tantæ rei ſufficit. De his vero, qui ab Eccleſiæ unitate ſeparati ſunt, nulla jam quæſtio eſt.* Poſtea tamen reſponſione Nicolai ad Bulgaros, res adeo perſpicua facta eſt, ut nullus tergiverſandi locus relinquatur, quin verus ſit Baptiſmus, ſi eam formam, quam Eccleſia tenet, Judæus, vel Paganus, in ejus adminiſtratione obſervarit; ad Conſulta enim Bulgarorum hæc docet: *A quodam Judæo neſcitis, utrum Chriſtiano, an Pagano, multos in patria veſtra baptizatos aſſeritis, & quid de his ſit agendum conſulitis. Hi profecto, ſi in Nomine Sanctæ Trinitatis, vel tantum in Chriſti Nomine, ſicut in Actibus Apoſtolorum legimus, baptizati ſunt* (unum quippe, & idem eſt, ut S. Ambroſius exponit) *conſtat, eos non eſſe baptizandos.*

a *Lib.* 2. *Cap.* 13. contra Ep. Parmeniani.

Nicolaus PP. Cap. 104. *ad conſulta Bulgarorum, relatus a Grat. in C.* A quodam. De conſecr. *Diſt.* 4.

COMMENTARII NOVI.

HÆC verba recte exponit Georgius Ambianus ad Tertullianum, *De exhort. caſtit.* Cap. 7. Obſerv. 2. in fine, id eſt, qui nullum ſcelus admiſit, qui gratiam in Baptiſmo ſignatam nullo crimine mortali violavit. Petunt ergo Patres integram in Laico baptizante lavacrum, id eſt, nullo crimine fœdatum, etſi lacrymis ablutum ſit; quia & ea innocentia in Sacerdote Baptiſmi Miniſtro exigitur: ideo addunt Patres: *nec ſit bigamus*; quia bigamia removet Sacerdotem promovendum: & non ſunt permittenda (ſi alii exiſtant purioris vitæ) laicis propter neceſſitatem miniſteria, & munia obire Eccleſiaſtica, niſi ipſi diſciplinam, & innocentiam Sacerdotum ſervent. Eleganter ad rem Tertull. dict. Cap. 7. illis verbis: *Inde igitur apud nos plenius, atque inſtructius præſcribitur, unius matrimonii eſſe oportere qui allegantur in Ordinem Sacerdotalem. Uſque adeo quoſdam memini bigamos loco dejectos. Sed dices: Ergo cæteris licet, quum quibus non liceat excipit. Vani erimus, ſi putaverimus, quod Sacerdotibus non liceat, laicis licere. Nonne & laici Sacerdotes ſumus? ſcriptum eſt:* Regnum quoque nos, & Sacerdotes Deo, & Patri ſuo fecit. *Differentiam inter ordinem, & plebem conſtituit Eccleſiæ auctoritas, & honor per ordinis conſeſſum ſanctificatus. Adeo ubi Eccleſiaſtici ordinis non eſt conſeſſus, & offers, & tinguis, & Sacerdos es tibi ſolus. Sed ubi tres, Eccleſia eſt, licet Laici; unuſquiſque enim ſua fide vivit, nec eſt perſonarum*

Digitized by Google

narum acceptio apud Deum, quoniam non auditores Legis juſtificantur a Deo, ſed factores, ſecundum quod & Apoſtolus dicit. Igitur ſi habes jus Sacerdotis in temetipſo, ubi neceſſe eſt, habeas oportet etiam diſciplinam ubi neceſſe ſit habere jus Sacerdotis. Bigamus tinguis? bigamus offers? Quanto magis laico bigamo capitale eſt agere pro Sacerdote, cum ipſi Sacerdoti bigamo facto auferatur agere Sacerdotem? Sed neceſſitati, inquis, indulgetur. Nulla neceſſitas excuſatur, quæ poteſt non eſſe. Noli bigamas deprehendi, & non committis in neceſſitatem adminiſtrandi, quod non licet bigamo. GONZALEZ.

Nec ſit bigamus.

CAPUT UNDECIMUM.

Baptizare poſſe bigamos. In Eccleſia Romana bigamos non ſediſſe, nec aliam irregularitatis notam habentes.

Bigamos a multorum Sacramentorum ordine, & adminiſtratione repulit ſemper vetuſtas: non tamen negavit hic, Baptiſmum adminiſtratum a bigamo, vim ſuam integram obtinuiſſe: etſi Canonis verba indicent, voluiſſe Patres, ut bigami ab illius adminiſtratione ſe temperarent. Illud autem hic, Clemens Sanctiſſime, ſingulari Dei providentia (ut credi par eſt) Romanæ tuæ Sedi conceſſum animadverto: bigamos nimirum, in iſto tuo auguſtiſſimo Throno nunquam ſediſſe, nec ulla alia irregularitatis nota vera impeditos, cum in aliis Eccleſiis plurimis uſu veniſſe videamus, & bigamos, & aliis corporis vitiis deformatos, ad Epiſcopales Sedes, conceſſa pro tempore gratia, evectos fuiſſe.

COMMENTARII NOVI.

Nec ſit bigamus. Eccleſia a primis ſæculis vetuit bigamos ad ſacrum Ordinem recipi, & qualibet ſacrarum rerum adminiſtratione interdixit. Quod tam de Eccleſia Græca, quam Latina, dictum accipe, διὰ τὸ ὑπερβάλλον τῆς τιμῆς τῆς ἱερωσύνης. *Eo quod ſupereminens eſt Sacerdotii honor, & dignitas*, ut loquitur S. Epiphanius Hæreſi LIX. qui & legem ex Paullo Apoſtolo mutuatam, ne bigami ad tres majores Ordines adrepant, *a ſacroſancta Dei Eccleſia cum omni proviſione, ac diligentia obſervari*, teſtatur. Quare Theodoſius Imperator Irenæum quendam deponendum curavit, *quia poſt ſecundas nuptias contra Apoſtolicos Canones ordinatus eſt*. Ut conſtat ex Concilio Epheſino P. 3. Cap. 47. & 48. Pluraque alia pro iiſdem Canonibus circa bigamos obſervandis conſtituit Juſtinianus Imperator Novella VI. Cap. 2. & 5. ac Novella CXXIII. & CXXXVII.

Patres vero Eliberitani adeo tenaces erant diſciplinæ Eccleſiaſticæ, ut nolint, aut ſaltem ægre ferant, bigamos Baptiſmum adminiſtrare, eo quod ſit actio quædam ſacra, & proprie ad Eccleſiæ Miniſtros ſpectans: quamvis non negent, Baptiſmum adminiſtratum a bigamis, ratum eſſe.

Porro in Oriente non ita delicate res agebatur, nam bigami a ſolis Epiſcopatu, Sacerdotio, & Diaconatu arcebantur; in Occidente autem etiam ab omnibus inferioribus Ordinibus. Urgente autem neceſſitate, nonnunquam bigami ordinabantur Lectores; & in Concilio I. Toletano, quod centum circiter annis poſt illud eſt celebratum, Can III. & IV. conceditur Lectori maritato cum vidua, ut permaneat in officio, immo & Subdiaconus fiat. Quod ipſum poſtea bigamis indulſit Synodus Arauſicana Can. XXV. & Audegavenſis Can. II. ac Lupus Triceaſſinus, & Euphronius Auguſtodumenſis in Epiſtola extante T. II. Conciliorum Galliæ pag. 127. licet ibidem legatur, bigamis olim ne inter Oſtiarios quidem locum fuiſſe. Valentinum I. Can. I. nullum iis de cætero relinquit locum. Turonenſe autem I. Can. IV. indulget bigamo, ut *ultimum in officio Cleri* teneat locum.

Quicquid denique ſit de minori decentia in eo ut bigamus aliquando baptizet (quam ſolam indicat Canon præſens) in reliquis ſervatur modo antiqua bigamorum irregularitas ad omnes prorſus Ordines, ſaltem a tempore Conc. II. Lugdunenſis celebrati anno Chriſti MCCLXXIV. Can. XVI. præſertim dum dicitur; *Ipſis ſub anathemate prohibemus deferre Tonſuram, vel habitum Clericalem.* Ac tandem Concilium Trid. Seſſione 17. Cap. 17. vult in integrum reſtitui functiones omnes Ordinum minorum, eaſque exerceri per Clericos innuptos, & in defectu eorum, per conjugatos, modo bigami non ſint. Mirandum itaque non eſt quod longe meliore ævo, & ſub diſciplina ſeveriore, Patres Eliberitani ægre ferrent, ut bigami, & irregulares ad omnes prorſus Ordines recipendos, adminiſtrandoſque, ſacratiſſimum Baptiſmum conferrent. CARD. DE AGUIRRE.

CANON

CANON XXXIX.

Ut Gentilibus deſiderantibus manus imponatur.

Gentiles, ſi in infirmitate deſideraverint ſibi manus imponi; ſi fuerit eorum ex aliqua parte honeſta vita, placuit, eis manus imponi, & fieri Chriſtianos.

BUrchardus Libro 4. *Decretorum*, Cap. 30. citat hunc Canonem ex Concilio Agathenſi, Cap. 3. quæ citatio noſtro reſtituenda eſt.

CAPUT DUODECIMUM.

Gentilibus in extremo periculo cupientibus baptizari, nec Baptiſmum, nec Confirmationem negandam.

CUm plenus, perfectus, & omnibus numeris abſolutus Chriſtianus quis non efficiatur, niſi accepta manus impoſitione Epiſcopali, quæ cum Baptiſmo conjuncta olim dabatur (*Confirmatio* nunc dicitur, ut antea [a] dicebam) merito tradiderunt Patres, quod ſi Gentiles infirmitate deſideraverint ſibi manus imponi; hoc eſt, effici veros, & perfectos Chriſtianos (retinuerunt enim poſterioris Sacramenti memoriam, quod ſupponat prioris) ſi fuerit ex aliqua parte honeſta vita, eis manus imponatur, & Chriſtiani efficiantur. Confirmatione enim dici perfectos Chriſtianos, jam ſupra Pontificum & Conciliorum decretis confirmavimus. In favorem enim Gentilium editus hic Canon eſt; ut videlicet, non exſpectetur tempus Baptiſmo recipiendo præſcriptum; ſi forte illi morbi neceſſitate adſtringantur: ut ſi caſu ante lucis uſura priventur, præteritorum delictorum culpa, & pœna remiſſa, ad æterna poſſint conſcendere tabernacula. D. Auguſt.[b]. *Sed prius* (inquit) *baptizetur, deinde doceatur quid ad bonam vitam, moreſque pertineat, Fit hoc ubi quemquam forte dies urget extremus, ut adverſa pauciſſima, quibus tamen omnia continentur, credat, Sacramentumque percipiat; ut ſi ex hac vita migraverit, liberatus exeat a reatu præteritorum omnium peccatorum. Si autem ſanus petit ſpatium dicendi quæ dicenda ſunt; quod aliud opportunius tempus reperiri poteſt, quo audiat, quemadmodum Fideles fieri, ac vivere debeant, quam illud, cum attentiore animo, atque ipſa religione ſuſpenſo ſaluberrimæ Fidei Sacramentum petit?*

a *In Can. præc. Cap.* 8.

b De fid. & operib. *Cap.* 6.

COMMENTARII NOVI.

GEntilibus, qui mortis diſcrimine baptizati eſſent, manus ab Epiſcopis imponendas, & Confirmationis Sacramento ſignandi, proni fuerint, moreſque conſimiles Fidei Chriſtianæ habuerint. Nam ſi ex more turpiſſimorum hominum anteactam vitam duxerint, non ſunt Confirmatione perficiendi, quantumvis omnibus vitiis, & flagitiis carerent, & omnem extra notam cenſerentur. Hunc ego ſenſum, & explicationem confido PP. ipſos Eliberitanos agnituros pro legitima, & pro nata; contra vero quam de Baptiſmo nonnulli aſſerunt, tamquam ſuppoſititiam repudiaturos, ſi utramque aſpiciunt. Quis enim unquam potuit dubitare, an Gentiles eſſent in morte baptizandi? Quis unquam docuit Baptiſmum iis in morte denegandum eſſe, quorum vita non fuiſſet honeſta? Porro, ubinam reperient Baptiſmum manus impoſitionem nominari, & iſto nomine a Patribus appellari? Sed ajunt, monere titulum, ita hunc Canonem eſſe accipiendum: *Gentilibus, ſi in diſcrimine baptizari expetunt*, movere quoque, & ſuadere hæc verba: *& fieri Chriſtianos*; gentiliſque nomen, quo qui eſſent confirmandi nunquam appellarentur. Hæc adverſus noſtram explicationem non magnopere faciunt.

Nam non conſtat a quo, aut quando tituli appoſiti ſint: Chriſtianique nomen etſi baptizatis datum, propriam tamen hujuſce vocis vim, & ſignificationem confirmatos indicare alibi obſervavimus, quod Spiritu Sancto, ejuſque charitate in Confirmatione ungantur, & illiniantur, Chriſtoque ſimiles efficiantur, qui a Spiritus Sancti unctione *Chriſtus* appellatur. Gentiles autem hoſce vocarunt Patres, quamvis eſſent baptizati, ut de Catechumenis, qui infirmitate baptizarentur, non agi docerent. Et quemadmodum Canone XLVI. vocant *apoſtatas Fideles*, in hoc loco nominant *baptizatos Gentiles*: non quod eſſent Gentiles, ſed eum in Catechumenatu non ſtetiſſent, Fideique elementa non eſſent edocti; ideo Gentiles vocantur; nam alio nomine non poterant nominare, & appellare ejuſmodi Gentiles, qui extra ordinem, & ſine Catechumenatu eſſent baptizati. Quamobrem autem ſtatuerint Patres Eliberitani, ut Gentiles, qui in infirmitate baptizati eſſent, confirmarentur; ea potuit eſſe cauſa, quod poſt Confirmationem ſubinde, nullaque interjecta mora, Euchariſtia confirmatis tribueretur. Quidam igitur non exiſtimabant eam ſatis tuto, & conſulto ejus fidei credi, & committi poſſe, qui in rebus Chriſtianæ Religionis, & ejuſmodi myſteriis parum eſſet eruditus; nam ad vanitatem ea accepta poterat redire, ejuſque myſteria, & arcana divulgare. Præterea myſteriorum participes hos eſſe nolebant, qui turpem vitam egerant; ne recuperata ſanitate, ani-

mus prava conſuetudine, & cupiditate detentus, ad eadem vitia facilius relaberetur, & indumentum Spiritus Sancti, ipſumque Chriſtum exueret.

Gentiles.) Pagani, qui ne morte interciperentur, extra ordinem baptizati eſsent, & antequam in Catechumenatu erudiri poſſent.

Si in infirmitate.) Nam ſi mortis metus non urgerat, erudiendi erant antequam confirmarentur, aut baptizarentur.

Deſideraverint.) Non petentibus manus non erat imponenda, quod Baptiſmo ſatis ad ſalutem præſidii conſequuti eſsent.

Manum imponi.) Confirmari; nam de ea manus impoſitione, quæ pro ritu, & cæremonia in Baptiſmo uſurparetur, ne illi egregie hallucinantur, qui interpretantur; quaſi ea indignus ille videri potuiſset, cui ipſemet Baptiſmus collatus eſset.

Fieri Chriſtianos.) Unctione ſcilicet, & Sancti Spiritus infuſione, ut loquitur D. Cyrillus Hieroſolymitanus.

Cæterum in Concilio Arelat. I. Can. VI. Idem omnino ſtatuitur: *De his, qui in infirmitate credere volunt, placuit, debere iis manum imponi.* Hoc eſt, iis, qui in infirmitate volunt baptizari, Confirmatio quoque tribuenda. ALBASPINEUS.

Licet Confirmationis Sacramentum perfectio Baptiſmi dicatur, & qui illud accipiunt, pleni Chriſtiani appellentur (Cypr. Epiſt. LXX. *Ungi quoque neceſſe eſt eum, qui baptizatus eſt, ut accepto Chriſmate, habere in ſe gratiam Chriſti melius poſſit.* Concilium Arauſic. I. Can. I. Laodic. Can. XLVIII. Cap. *Omnis, De conſec.* Diſtinct. 5.) non tamen eſt ratio, cur præſentem Canonem accipiamus de Confirmatione, ſed de Baptiſmo Primo, quia Baptiſmus dicitur manus impoſitio, quia per manus Impoſitionem confertur. Concilium Hiſpal. II. Can. VII. Ibi: *Nec per impoſitionem manus Fidelibus baptizandis, vel converſis ex hæreſi, Spiritum Sanctum tradere, nec Chriſmo conficere, neque Chriſmate baptizatorum frontes ſignare.* Conc. Carthag. IV. Can. LXXXV. ibi: *Hac manus impoſitione, crebra examinatione Baptiſmum percipiant.* Cap. *Baptizandi, De conſec.* Diſt. 4. Unde illa verba hujus Canonis: *manus imponi, & fieri Chriſtianos*; exaudienda credo de Baptiſmo, non de Confirmatione. Secundo, facit pro hac ſententia ſummarium hujus Canonis, quod in aliquibus Codicibus ita habetur: *De Gentilibus, ſi in diſcrimine baptizari expetunt.* Ubi innuitur in Canone agi, de Gentilibus, qui, nulla catecheſi præcedente, in fine baptizari expetunt. Nec novum eſt, ut propter periculum mortis imminens tempus catecheſis relaxetur, & infirmis Baptiſmus concedatur; ut conſtat ex Can. XI. XXXVII., & XLII. hujus Concilii, ut perperam exiſtimavit Albaſpinæus, a quo libenter quærerem, in quo Canone hujus Concilii legit, Fideles jam baptizatos appellari Gentiles, cum Chriſtiani Gentilibus opponantur, Canon LIX. ibi: *Ne quis Chriſtianus, aut Gentilis.* Facit etiam pro noſtra ſententia ſeries, ſeu continuatio Canonum, nam in Can. antecedenti actum fuit de Baptiſmo ob ingruentem infirmitatem a quolibet Fideli præſtandum. Unde conjectari poteſt, ſtatim PP. eodem retento themate, de Baptiſmo etiam in mortis periculo imminente Gentilibus præſtando agere. Tandem adſtruitur hæc interpretatio ex uſu Eccleſiæ his prioribus ſæculis; tunc enim Baptiſmus ſimul conferebatur cum Sacramento Confirmationis. Iſidorus Hiſpal. l. 2. *De Eccleſiaſticis officiis*, Cap. 26. qui ea de re ſic ſcribit: *Quoniam poſt Baptiſmum per Epiſcopos datur Spiritus Sanctus cum manuum impoſitione &c.* Ex Amalario quoque Fortunato eandem conſuetudinem collegis; cum Lib. 4. *De Eccleſ. offic.* Cap. 29. in hunc modum loquatur: *Nos vero præſente Epiſcopo ſimul baptizamur, & per impoſitionem manus Epiſcopi Spiritum Sanctum accipimus.* Quid eſt enim accipere Spiritum Sanctum, niſi Confirmatonis Sacramento, quo Spiritus Sanctus in nos infunditur, donari? & ſi aliud teſtimonium requiris, audi quid ſcribat Rhabanus Maurus Lib. I. *De inſtitut. Clericor.* Cap. 30. *Noviſſime autem a Summo Sacerdote per impoſitionem manus Paracletus traditur illi Spiritus Sanctus, ut roboretur per Spiritum Sanctum ad prædicandum aliis idem donum, quod ipſe in Baptiſmate conſecutus eſt.* Unde ii Gentiles, de quibus in præſenti, jam erant baptizati, ut ſupponit Albaſpinæus, etiam confirmati reperiebantur, juxta veterem Eccleſiæ uſum. Ultimo expendo illa verba: *& fieri Chriſtianos*; non enim dicitur fieri plene, vel perfecte Chriſtianos, ut in auctoritatibus ſupra congeſtis, ſed ſimpliciter per illam manus impoſitionem Chriſtianos fieri: igitur exaudiendæ ſunt de Baptiſmi Sacramento, per quod Gentiles Chriſtiani efficerentur. GONZALEZ.

CANON XL.

Ne de hoc, quod Idolis datum eſt, Fideles accipiant.	*Ne id, quod idolothytum eſt, Fideles accipiant.*

Placuit prohiberi, ut quum rationes ſuas accipiunt poſſeſſores, quidquid ad Idolum datum fuerit, acceptum non ferant; ſi vero poſt interdictum fecerint, per quinquennii ſpatia temporis a communione eſſe arcendos.

CA-

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

Oblatum Idolis ab œconomis, non eſſe acceptum ferendum a poſſeſſoribus; & qui poſſeſſores *dicantur.*

UT hodie primitias, & decimas ad Eccleſiarum inſtitutionem, ad Sacrificiorum ſumptus,
ad Miniſtrorum alimenta, præcipi, percipique videmus: ſic & olim in ethnicorum Re-
publica ad Sacrorum adminiſtrationem, ad Sacerdotum victum, ad cereorum, &
Sacrificiorum ſumptus, conſtituta vectigalia, tradit Tertullianus a: *Credamus* (inquit) a *Lib.* De idolatria *C.* 17.
itaque ſuccedere alicui poſſe, ut in quoquo honore, ut in ſolo honoris nomine incedat, neque
ſacrificet, neque Sacrificiis auctoritatem ſuam accommodet, non hoſtias locet, non curas
Templorum deleget, non vectigalia eorum procuret, non ſpectacula edat. Ad ſua uſque
tempora perduraſſe, teſtantur Arcadius & Honorius b, dum ea hac Lege ſuſtulerunt. b *Leg.* 19. *Cod. Theodoſ.* De Pagan. ſacrif.

Impp. Arcad. Honor. & Theod. AA. Curtio PF. P. Poſtalia.

Templorum detrahantur annonæ, & rem annonariam juvet expenſis devotiſſimorum
militum profutura. Simulacra, ſi qua etiam nunc in Templis, Faniſque conſiſtunt, & quæ
alicubi ritu, vel acceperint, vel accipiunt Paganorum, ſuis ſedibus evellantur; cum hoc
repetita ſciamus ſæpius ſanctione decretum. Ædificia ipſa Templorum, quæ in Civitatibus,
vel oppidis, vel extra oppida ſunt, ad uſum publicum vindicentur, Aræ locis omnibus de-
ſtruantur, omniaque Templa in poſſeſſionibus noſtris ad uſus accommodos transferantur, do-
mini deſtruere cogantur. Non liceat omnino in honorem ſacrilegi ritus, funeſtioribus locis
exercere convivia, vel quicquam ſolennitatis agitare. Epiſcopis quoque locorum hæc ipſa
prohibendi Eccleſiaſticæ manus tribuimus facultatem; Judices autem xx. librarum auri pœna
conſtringimus, & pari forma officia eorum, ſi hæc eorum fuerint, diſſimulatione neglecta.
Ab his ſumptibus præſtandis non ſolum abſtinere debuiſſe Fideles, ſed & Catechumenos etiam,
docet D. Ambroſius c ad Eugenium Auguſtum. Quod ergo hic prohibent Patres, illud eſt, c *Epiſt.* 88.
ne videlicet domini (hos *poſſeſſores* vocari illo Canone d conſtat) quum accipiunt rationes ab d *Can.* 49. *hujus Concilii.*
œconomis ſuis, ſive patrimonii adminiſtratoribus (ad quos olim hæc Sacrificiorum cura ſpe-
ctabat, ut ex Columella e colligatur) illud acceptum habeant, quod illi ſine eorum præcepto e *Lib.* 1. De re ruſtica *C.* 8.
ad Idola dederint, ſive ad Sacrificia externa, ſive domeſtica, ſive ad convivia, & Feſta Gen-
tilium, ſive ad aliud, quod idololatriam redoleat; ne ſi acceptum illud habeant domini,
videantur taciti idololatriæ ſervorum, ſive adminiſtratorum conſenſiſſe. Tantopere enim
ab ea Fideles abſtinere voluerunt primi Eccleſiæ Patres, ut ſi agnoſcerent carnes, quibus ob
neceſſitatem vitæ eſſet veſcendum, Idolis oblatas, eſſe potius moriendum, quam illis veſcen-
dum judicaverint, uti D. Auguſtinus f docet ad Publicolam: *Reſtat, ni fallor* (inquit) *ut* f *Epiſt.* 154. *ad finem.*
dicamus aliquid de illo viatore Chriſtiano, quem commemoraſti victum famis neceſſitate, ſi
nihil uſpiam invenerit, niſi cibum in idolio poſitum, ubi nullus alius eſt hominum, utrum
ei ſatius ſit fame emori, quam illud in alimentum ſumere? In qua quæſtione, quoniam non
eſt conſequens, ut cibus ille idolothytum ſit; potuit enim vel ab eis, qui ibi ab itinere diver-
tentes corpus refecerant, oblivione, ſeu voluntate dimitti, vel illic ob aliam cauſſam quam
libet poni, breviter reſpondeo, aut certum eſt, eſſe idolothytum, aut certum eſt, non eſſe,
aut ignoratur. Si ergo certum eſt eſſe, melius Chriſtiana virtute reſpuitur; ſi autem vel
non eſſe ſcitur, vel ignoratur, ſine ullo conſcientiæ ſcrupulo in uſum neceſſitatis aſſumitur.
Vel intelligi poteſt Canon de his, quæ Idolis ab aliis data, vel oblata ſunt. Carnes enim
idolothytæ poſtea in macello venundabantur, teſte Paullo ad Romanos, & Auguſtino g in g *Cap.* 78.
expoſitione ejuſdem Epiſtolæ, a quibus emendis, & vendendis primi Chriſtiani abſtinebant,
ne viderentur quem honorem Diis illorum habere. Si ergo ad familiæ alimenta œconomi has
carnes immolatitias emerint (ut delicatiores, & pinguiores emebant multi, nam tales ad Sa-
crificia offerebant Gentiles) ſumptus in his comparandis factos, non eſſe acceptos ferendos
a dominis, hoc Canone decernitur; ne quem honorem (ut dixi) Diis falſis, aut eorum Sa-
crificiis, tribuiſſe viderentur.

Acceptum non inferant.

EX mſs. rectius: *acceptum non ferant.* Aſconius Pædianus h quid ſit *acceptum ferre*, h *Actione* 3. in Verrem.
his verbis explicat: *Moris autem fuit, unumquemque domeſticam rationem ſibi totius*
vitæ ſuæ per dies ſingulos ſcribere, in quo appareret, quid quiſque de reddītibus
ſuis, quid de arte, fœnore, lucrove ſepoſuiſſet; quo die, & quid item ſumptus, damnive i *Lib.* 1. De re ruſtica. *Cap.* 8.
feciſſet. Optimum autem villicum docet Columella i a ſumptibus Sacrificiorum, & aliis, ſine
voluntate domini abſtinere debuiſſe: *Sacrificia* (inquit) *niſi ex præcepto domini, ne fecerit:*
Aruſpices, ſagaſque, quæ utraque genera vana ſuperſtitione rudes animos ad impenſas, ac
deinceps ad flagitia compellunt, ne admiſerit &c.

COMMENTARII NOVI.

EX Poetis illud haurias e terræ frugibus Diis ſuis libare, & offerre ſolitos ethnicos, quod per Canonem Chriſtianis facere non licet. ALBASPINÆUS.

In Sacrificiis Gentilium Idolis faciendis non ſolum hoſtiæ emebantur, & immolabantur, verum & magno ſumptu ornabantur, ut quo clarius, & gratius Sacrificium Diis cre-

deretur ; unde auratis cornibus majores victimæ immolabantur . Plinius Lib. 33. Cap. 3. Gutherus Lib. 4. *De jure Pontiſ.* C.21. & poſt Sacrificium ex ipſis idolothytis epulum, quod *ſacrificale* dicebatur , parabant. Juvenal. Satyr. v.

Poſitis ad Templa , & compita menſis .

De his, qui ſacrificaverunt, & poſtea ad Idola pranſi ſunt, agitur in Can. iv. & vii. Concil. Ancyrani , ubi Zonaras in Can. vii. retinet lectionem: *recumbentes in idoliis*; accipiendo *idolium* pro loco, in quo epulabantur, de quo Apoſtol. 1. ad Corinth. 8. *Si quis habet ſcientiam in idolio recumbentem .*

Prudentius contra Unionitas :

Et quis in idolio recubans inter ſacra mille.

Et Lib. 1. adverſus Symmachum .

Turpis ab idolis vaſto emerſiſſe profundo .

A diaboli aris revertentes ad Sanctum Domini . Cyprianus Serm. de lapſis : *Sordidis, & infectis pene revertentes , exhalantibus etiam nunc ſcelus ſuum faucibus, & contagia funeſta redolentibus , Domini Corpus invadant.* De quibus epulis aliqui accipiunt tea. In L. 17. ff. *Pro ſocio.* Unde audenter putabam, legendum eſſe in hoc Canone : *ad idolium* , non *ad idolum* : nam ſi agerentur de ſumptibus Idolis præſtitis , dicerent PP. In plurali, ad Idola , ut in Can. lv. ibi : *aliquid Idolis præſtant* : Sed unde hi ſumptus peterentur videamus: & certum eſt, in Sacris publicis , & ærario ſumptus impendi . Livius Lib. 31. & ſub Imperatoribus a Præfecto ærarii pecuniam decerni . Vopiſcus in *Aureliano* : *Et cum Numa temporibus inops Reſpublica magnos ſumptus ferre non poſſet , Sacrorumque multitudo creviſſet , in caſu cujuſdam homicidii patrimonium occiſoris ſacratum fuit.* Feſtus Pompejus verb. *Supplicia* , & pecunia in litibus depoſita , quæ dicebantur *ſacramentum.* L.1. ff. *De variis, & extraordin.* Varro Lib. 4. *De lingua Lat.* Notavit Pichæus Lib. 1. *Adverſ.* Cap. 18. propter inopiam ærarii in Sacrificiis conſumebatur, Gutherus ubi ſupra. Sequentibus ſæculis etiam Imperatorum Catholicorum non ſolum magiſtratus tributa extorquebant ad prædicta Sacrificia, & convivia Idolis facienda, verum & ipſos poſſeſſores ad Deorum feſta celebranda cogebant, Can. xxvii. Concil. Afric. qui eſt lxiii. Concil. Carth. *Ab Imperatoribus petendum , ut quæ contra præcepta Divina, convivia multis in locis exercentur, quæ ab errore gentili abſtracta ſunt, ita ut nunc a paganis Chriſtiani ad hæc celebranda cogantur, ex qua re temporibus Chriſtianorum Impp. perſecutio altera fieri occulte videatur , vetari talia jubeant, & de civitatibus , & de poſſeſſionibus , impoſita pœna, prohiberi ; maxime cum etiam in natalibus beatiſſimorum Martyrum per nonnullas civitates , & in ipſis locis ſacris , talia committere non reformident , quibus diebus etiam (quod pudoris eſt dicere) ſaltationes ſceleratiſſimas per vicos, atque plateas exerceant, ut matronalis honor , & innumerabilium feminarum pudor devote venientium ad ſacratiſſimum diem injuriis laſcivientibus appetatur , ut etiam ipſius ſanctæ Religionis pene fugiatur acceſſus* . Notarunt Fileſacus Lib. 1. Select. Cap. 6. Gutherus Lib. 4. *De jur. Pontiſ.* Cap. 23. Unde PP. Illiberini , ut omnem ſuſpicionem idololatriæ a Chriſtianis radicitus evellerent, ſtatuerunt, ut quum poſſeſſores rationes accipiunt , ne quod impenſum, ſeu datum eſt ad Idoli Sacrificium , & convivium , acceptum ferant , alias per quinquennium a communione arceantur , tanquam conſentientes hujuſmodi Sacrificiis . GONZALEZ .

C A N O N XLI.

Ut prohibeant domini Idola colere ſervis .

Admoneri placuit Fideles , ut quantum poſſint , prohibeant , ne Idola in domibus ſuis habeant : ſi vero vim metuunt ſervorum , vel ſe ipſos puros conſervent : ſi non fecerint , alieni ab Eccleſia habeantur .

CAPUT DECIMUMQUARTUM.

De privatis Sacris antiquorum fuſe tractatum : explicato Modeſtino , & Gordiani Imp. Reſcripto .

a *Lib.* De ſpectaculis *Cap.* 8.

b De corona militis C. 13.

c *Idem* C. 10.

d *Tertull. Lib.* Idololatria C. 15.

VErum eſt , quod Tertullianus [a] ſcripſit : *Cæterum & plateæ , & forum , balneæ , & ſtabula , & ipſæ domus noſtræ, ſine Idolis omnino non ſunt : totum ſæculum Satanas, & angeli ejus repleverunt* . Nec domus tantum , ſed & omnes partes domus Diis , & eorum ſimulacris replebantur . De januis hæc Idem Tertullianus [b] : *At enim Chriſtianus nec januam ſuam laureis infamabit , ſi norit quantos Deos etiam oſtiis diabolus affinxerit , Janum a janua , Limentinum a limine , Forculum , & Cardeam a foribus , & cardinibus , & apud Græcos Thyræum Apollinem , & Antelios dæmonas* . Et adverſus Gnoſticos [c] : *Quas mihi* (inquit) *poteſtates janitrices adfirmas juxta Romanam ſuperſtitionem, Cardeam quamdam , & Forculum , & Limentinum , quas a concellis ordinas poteſtates* . Et alibi [d] : *Certi enim eſſe debemus , ſi quos latet per ignorantiam literaturæ ſæcularis , etiam oſtiorum Deos apud Romanos , Cardeam a cardinibus appellatam , & Forculum a foribus , & Limentinum a limine , & ipſum Janum a janua ; & utique ſcimus , licet nomina inania, atque conficta ſint , quum tamen in ſuperſtitionem deducuntur , rapere ad ſe dæmonia , & omnem ſpiritum immundum per conſecrationis obligamentum . Alioquin dæmonia nullum habent nomen ſingu-*

Google

gulatim, ſed ibi nomen inveniunt, ubi & pignus. Etiam apud Græcos Apollinem θυραῖον, *& Antelios dæmonas, oſtiorum præſides, legimus. Hæc igitur ab initio prævidens Spiritus Sanctus, etiam oſtia in ſuperſtitionem ventura præcecinit per antiquiſſimum Prophetam Enoch. Nam & alia oſtia in balneis adorari videmus.* Eadem fere retulit D. Cyprianus a, Auguſtinus b quoque, & Arnobius c. Deum *Scanſum ob aſcenſibus* dictum idem Cyprianus d teſtatur. Hos domeſticos Deos, & Lares vocale antiquos, Tertullianus e adfirmat. Idem Iſidorus f: *Penates* (inquit) *Gentiles dicebant omnes Deos, quos domi colebant, &* Penates *dicti, quod eſſent in* penetralibus, *id eſt, in ſecretis.* Sicut Diis omnibus & publica erant Sacra; ſic & his Diis privati Sacra privata erant, ut Sextus Pompejus tradit: *Sacra*, inquit, *omnia, vel publica ſunt, vel privata. Publica, quæ publico ſumptu pro populo fierent, quæque pro montibus, pagis, curiis, & ſacellis: Privata, quæ pro ſingulis hominibus, & familiis.* De his ſenſit D. Clemens g, dum ait, ſingulos homines, ſingulos Deos venerari.

Cum autem hæc Feſta, ſeu Sacra privata celebrarentur, omnes illius familiæ conveniebant. Macrobius h: *Sic*, inquit, *præterea feriæ propriæ familiarum, ut Claudiæ familiæ, vel Æmiliæ, ſeu Juliæ, ſive Corneliæ, & ſi quas ferias proprias quæque familiæ ex uſu domeſticæ celebritatis obſervant.* Quod unius eſſent Gentis, *gentilitia* aliquando vocantur. Cicero i: *Multi ſunt*, ait, *in hoc ordine, qui ſacrificia gentilitia in illo ipſo ſacello ſtatuto loco anniverſaria factitarint.* Livius: *Quam par veſtrum factum eſt, quod in obſidione nuper in egregio adoleſcente C. Fabio non minore hoſtium admiratione, quam veſtra conſpectum eſt? cum inter Gallica tela digreſſus, ex arce ſolenne Fabiæ gentis in colle Quirinali obiit. An gentilitia Sacra in bello quidem intermitti, publica Sacra, & Romanos Deos, etiam in pace deſeri placet, & Pontifices, Flamineſque negligentiores publicarum Religionum eſſe, quam privatus in ſolenni gentis fuerit.* Hos Deos aliquando extra domum in privato ſacello, aliquando domi in focis in penu (unde *Penates*) in Larario reconditos habebant. Cicero K: *Nihil ſanctius, nihil omni Religione munitius, quam domus uniuſcujuſque civium, hic aræ ſunt, hic foci, hic Dii Penates, hic ſacræ Religionis cæremoniæ continentur.* Unde Columella l optimum patrem-familias domo egreſſum, cum regrederetur, Deos Penates viſitare jubet. Hinc veteres cum ad bellum proficiſcerentur, hoc ſibi primum proponere ſolebant, eſſe pro aris, & focis pugnandum, ut eos ad arma impellere non tam amor patriæ, patrimonii, poſſeſſionumque conſervatio, quam quædam erga Deos, & publicos, & privatos, Religio concepta videretur. Sic Alexandrum Severum domi ſuæ, in Larario, Apollonium, Abraham, & Orpheum habuiſſe, teſtis eſt Lampridius m. Nec ſolum hos, ſed & Chriſtum Jeſum Deum in Larario ſuo coluiſſe, refert his verbis: *Primum*, inquit, *ut ſi facultas eſſet, id eſt, ſi non cum uxore cubuiſſet, matutinis horis in Larario ſuo, in quo & Divos principes, ſed optimos electos, & animas ſanctiores, in queis & Apollonium, & quantum Scriptor ſuorum temporum dicit, Chriſtum, Abraham, & Orpheum, & hujuſcemodi Deos habebat, ac Majorum effigies, rem Divinam faciebat.* Plura autem Lararia veteres habuiſſe, inde elici poteſt, quod idem Lampridius paullo poſt referat, eundem Alexandrum Severum inter Divos, & optimos in Larario majori Alexandrum Magnum conſecraſſe. Huc pertinent quæ Tertullianus n refert. Cum autem de Diis Gentium tam publicis, quam privatis ageret, ut illorum vanitatem, ſuperſtitionemque refelleret, ſic inquit: *Sed nobis Dei ſunt, inquitis. Et quomodo vos e contrario impii, & ſacrilegi, & irreligioſi erga Deos veſtros deprehendimini, qui quos præſumitis eſſe, negligitis; quos timetis, deſtruitis; quos etiam vindicatis, illuditis. Recognoſcite ſi mentior. Primo, quia cum alii alios colitis, utique quos non colitis, offenditis; prælatio alterius, ſine alterius contumelia non poteſt procedere, quia nec electio ſine reprobatione. Jam ergo contemnitis quos reprobatis, quos reprobando offendere non timetis. Nam ut ſupra præſtrinximus, ſtatus Dei cujuſque in Senatus æſtimatione pendebat. Deus non erat, quem homo conſultus noluiſſet, & nolendo damnaſſet. Domeſticos Deos, quos Lares dicitis, domeſtica poteſtate tractatis, pignorando, venditando, demutando, aliquando in cacabulum de Saturno, aliquando in trullam de Minerva, ut quiſque contritus, atque contuſus eſt, dum diu colitur, ut quiſque Deum ſanctiorem expertus eſt domeſticam neceſſitatem. Publicos æque publico jure fœdatis, quos in haſtario vectigales habetis; ſi Capitolium, ſi Olitorium forum petitur, ſub eadem voce Præconis, ſub eadem haſta, ſub eadem annotatione Quæſtoris, Divinitus addicta conducitur.* Irridet hic Gentilium Deos, tam publicos, quam privatos, quod eos in ſupellectilis ratione computarent; nam perinde ab iis oppignorabantur, & vendebantur, ac reliqua inſtrumenta domeſtica, inſtante neceſſitate. Quod ſi illa Numina eſſent Divina, potius exoranda eſſent, ut urgentem inopiam defenderent, quam commutanda pro re vili, & pecuniaria. Nec commutabantur ſolum, ſed frangebantur, & conterebantur, adeo ut quod prius domi Saturnus erat, verbi gratia, vel Minerva, vas poſtea conflatum deſerviret culinæ. Nec de privatis Diis hoc tantum efficiebatur, ſed & de publicis. Vectigales enim, & tributariæ Gentes, cum præſentem pecuniam non haberent; Publicanis, aut Quæſtoribus, argenteos, aureoſque Deos addicebant, ut ſæpe numero haſtario, venditionique auctionariæ a Præcone venirent. Habebant ergo patres-familias domi ſuæ Sacra privata, quæ perpetua voluit Cicero o in ea, quam ipſe formavit, Republica: *Sacra*, inquit, *privata perpetua manento.* Et adeo perpetua, ut morte patris-familias Sacrorum memoriam perire noluerit, ſed Pontificum auctoritate effici, ut illis ea eſſent adjuncta, ad quos ejuſdem morte pecunia perveniſſet. Quod ſi mortui eſſent hæredes, Sacra eum conſervare voluit, qui de bonis mortui, legati cauſſa accepiſſet plurimum; ſi vero nemo eſſet, qui ullam rem teſtamento cepiſſet, de creditoribus ejus, qui plurimum ſervaſſet; ac tandem perſonam il-

a *Lib.* Quod Idola non ſunt Dii.
b *Lib.* 4. De civitate Dei.
c *Lib.* 2. adverſus Gentes.
d *Lib.* Quod Idola non ſunt Dii C. 2.
e *In* Apologetico.
f *Lib.* 8. Etymologiarum C. *ult.*
g *Lib.* 10. Recognitionum.
h Saturnal.
i *De* Aruſpicum reſponſis. *Livius Lib.* 5.
K Pro domo ſua.
l De re ruſtica *Lib.* 1. *Cap.* 8.
m *In* Alexand. Severo.
n *In* Apologia *Cap.* 13.
o *Lib.* 2. de legib.

lam, quæ ei, qui mortuus ſit, pecuniam debuerit, neminique eam perſolverit, ut extremam ponit, ad hoc ut teneatur Sacra ejus conſervare, quaſi eam pecuniam cœperit; ne videlicet interiret privatorum Sacrorum memoria. Quod pluribus Cicero eleganter proſecutus eſt.

Hæc autem privata Sacra, etſi a privatis, ad quos pertinebant, eodem honore, & reverentia, quo & publica colerentur; a reliquis vero non ſic. Qua ratione illorum ſtultitiam coarguit Tertullianus [a], quod ex cujuſque voluntate penderet, an hic, vel ille, ut Deus conſecrari, & coli debuiſſet. Ex quo petendus eſt intellectus ad Paullum, dum ait: *Sacrilegi capite puniuntur. Sunt autem ſacrilegi, qui publica Sacra compilaverint. At qui privata Sacra, vel ædiculas incuſtoditas tentaverint, amplius quam fures, minus quam ſacrilegi merentur.* Hoc autem ideo Paullus ſcripſit, quia cum ſacrilegii crimen publicum eſſet, & de re ſacra latum, non poterat ad privatas res ſacras extendi; etſi fateatur, magis quam rerum ſolum privatarum fures eſſe puniendos, in cujus expoſitione mirum eſt, quantopere laborarit Accurſius, ut intelligeret, quæ Sacra privata Paullus dixerit. Nunc ea eſſe putat, quæ per Principem consecrata ſunt: nunc ſepulchra, quæ per illationem mortuorum fiunt religioſa: poſtremo res Sacerdotum, quas pro ſe, & Eccleſia habent. Quaſi Paullus homo ethnicus, de rebus Sacerdotum Chriſti, & Eccleſiæ noſtræ meminiſſet in Libro, *De publicis Romani imperii judiciis.*

a *In Apologet.* Cap. 13. Explicatus Paullus in L. *Sacrileg.* ad l. Juliam *pecul.*

Nec minus laborat in expoſitione illius verſiculi: *Vel ædiculas incuſtoditas tentaverint.* Putat enim, ædiculas illas eſſe domunculas, non ſacras, ſed Sacerdotibus relictas, & propter utilitatem incuſtoditas, ut domunculas, quæ ſunt extra Eccleſiam, in quibus Sacerdotes morantur, quas vocamus Canonicas, ſic ait Accurſius, vel illas, in quibus ſacra vaſa reponuntur. Semper quum ex antiquitate Accurſio, & ſuis ſectatoribus, quid petendum eſt, illud ex ſui temporis moribus, & inſtitutis interpretantur, quaſi de illis veteres Juriconſulti cogitaverint, de rebus præcipue Eccleſiæ, quarum illos, ut Gentiles, & idololatras minus curæ habuiſſe, nullus niſi antiquitatis ignarus inficiabitur. Sacra ergo privata, ea ſunt, quæ diximus, Sacra propria alicujus domus, vel gentis, vel familiæ. Ædiculæ incuſtoditæ, Templa erant privata, ſeu domus privatæ, in quibus Sacra hæc privata celebrari ſolebant. Non enim ſolum in proprio habitationis domicilio Sacra hæc celebrabant, ſed extra domum in alio ſacello ejus familiæ proprio, cui honor Sacrorum publicorum tribueretur, non ſacellum, vel Templum, ſed ædiculas vocabant, ut conſtat ex Tertulliano [b]: *Non enim ſolum*, ait, *idololatria committitur, quum quis immolat, incendit, aut Sacris aliquibus, vel Sacerdotiis obligatur, nec quum ædiculas, aut ſigna fabricat, ſed & quum Templum exornatur.* Et poſtea [c]: *Sunt & aliæ complurium artium ſpecies, quæ etſi non contingunt Idolorum fabricationem, tamen ea, ſine quibus Idola nihil poſſunt, eodem crimine expediunt. Nec enim intereſt, an exſtruas, vel exornes, ſi Templum, ſi aram, ſi ædiculam ejus inſtruxeris; ſi bracteam expreſſeris, aut inſignia, aut etiam domum fabricaveris.* Has ergo ædiculas, qui tentaverint, magis quam fures, minus vero, quam ſacrilegos eſſe puniendos, Paullus docuit.

b De idololatr. C. 4.

c *Et Cap.* 8.

Cum ergo pater-familias Sacra haberet privata, qui illius familiæ, & poteſtati ſubditi erant, tam filii, quam ſervi, Sacra illa venerari, & colere tenebantur. Quo pertinent frequentes illæ Juriſconſultorum, & Imperatorum loquendi formulæ [d]: *In Sacris paternis eſſe, in Sacris paternis conſtitui*: hoc eſt, manere in Sacris patris, vel patria poteſtate. Cum ab hac vero per emancipationem liberabantur, Sacris paternis dicebantur abſolvi, quia jam egreſſi ex familia patris, Sacra privata patris colere non tenebantur: quaſi jam alterius familiæ eſſent, & propria Sacra arbitratu ſuo conſtituere, & colere potuiſſent. Unde qui adoptabantur, cum in adoptantis patris tranſirent poteſtatem, in familiam, & Sacra illius tranſire dicebantur. Valerius Maximus [e] cum de filio Marci Anci Carſeolani adoptato a Suffenate avunculo loqueretur, ſic ait: *Et ſi aliquantulam adjuvabat hæredes, quod Marci Anci filius in Suffenatis familiam, ac Sacra tranſierat.* Grave erat hoc Sacrorum venerandorum onus, unde recte apud Plautum [f] teſtatur ille, ſe hæreditatem adeptum eſſe ſine Sacris opulentiſſimam.

d L. *ult.* C. De inofficioſo. L. *ult.* De curatore furioſi. L. *ult.* C. ad Senatuſc. *Tertull.* L. 2. C. De ſuis, & legit. hæred. L. 3. C. De bon. matern. *L.* 1. §. *ult.* De annal. except. *L.* 31. De fideic. L. 12 De collat.

e L. 7. C. 7.

f In Trinummo.

Ex his pendet vera interpretatio Reſcripti Imp. Gordiani ad Baſſum [g], dum mulierem nuptam refert eſſe Divinæ, & humanæ domus ſociam cum marito: & alterius Modeſtini [h], dum matrimonium definit eſſe conſortium omnis vitæ Divini, & humani juris communicationem, ad cujus expoſitionem, Accurſius, & illius ſectatores offendunt. Nam virum, & uxorem, Divini, & humani juris participes, interpretantur eſſe ejuſdem ſectæ, ſive Religionis, ut Judæa nubat Judæo, Chriſtiana Chriſtiano; juxta L. *Ne quis*, C. *de Judæis.* Quaſi Gordianus, & Modeſtinus de conſtitutione Valentiniani, Theodoſii, & Arcadii, quæ in ea Lege refertur, & quæ maximo temporis intervallo poſtea lata eſt, cogitare potuerint, vel cogitantes potuerint divinare. Sed verius eſt, uxorem fieri ſociam Divinæ, & humanæ domus: & matrimonium, Divini, & humani juris communicationem vocari: quia uxor per matrimonium in poteſtatem, & in familiam mariti tranſibat: ſicque efficiebatur particeps omnium Sacrorum mariti: & ideo ſocia Divinæ, & humanæ domus nuncupatur. Eadem cauſſa Plutarchus [i] jubet, ut uxor in Religione ſit mariti, neve aliam peregrinam admittat: *Nam nulli Deo*, inquit, *Sacra occulta, & abſcondita grata ſunt.* Quare uxor nove nupta, poſtridie nuptiarum, libertatem auſpicans uxoriam, rem Divinam Sacris mariti faciebat, ut a Macrobio [K] proditum eſt. Origo autem, & antiquitas hujus ſacræ ſocietatis inter virum, & uxorem, & communis utriuſque juris, ab ipſo Romulo eſt: ipſum enim conſtituiſſe, ut mulieres participes eſſent jurium maritorum, tradit Halicarnaſſeus [l]: *Mulierem nuptam*, inquit,

g L. 3. C. De crimine expilat. hæredit.

h L. 1. De ritu nupt.

i *In* præceptis connubial.

K L. 1. Saturnal. C. 15.

l L. 2. Romanarum antiquitatum.

quit, cum de Legibus Romuli ageret, *quæ extra ſacratas Leges conveniſſet cum viro, ei participem eſſe poſſeſſionum, & Sacrorum omnium.* Et poſt alia: *Si pater filio conceſſerit uxorem ducere, futurum Sacrorum, ac bonorum juxta Leges participem, patri poſthac nullum jus eſto vendendi filium.* Et quia diximus, uxorem eſſe ſociam Divinæ, & humanæ domus; expoſita communicatione domus Divinæ, quid ſit ſociam eſſe domus humanæ, aperiendum eſt. Femina per coemptionem, in jus, poteſtatem, & familiam viri tranſibat, adeo ut filiæ loco haberetur, ut ait Boethius [a]: *Coemptio autem*, inquit, *fiebat hoc modo: Rogabat vir, an ſibi mulier mater familias eſſe vellet? Illa reſpondebat velle. Itaque mulier conveniebat in manum, & vocabantur hæ nuptiæ per coemptionem, & erat mater-familias viro, loco filiæ.* Idem tradit Gellius [b], matrem-familias appellatam eam eſſe ſolam, quæ in mariti manu, mancipioque, aut in ejus, in cujus maritus manu, mancipioque eſſet, quoniam non in matrimonium tantum, ſed & in familiam quoque mariti, & in ſui hæredis locum veniſſet. Suum hæredem dicit matri-familias eſſe, quod filii-familias loco ſit, qui & ſuus hæres dicitur. Unde quemadmodum filii nomina, & quæ nunc cognomina patris, ſive gentilia vocamus, aſſumebant, ſic & uxores; filiabus enim patres cognomina non imponebant antequam nuberent, ut ex Quinto Scævola Titus Probus [c] refert. Nuptæ vero non patris, ſed mariti cognomen, & ejus familiæ ſumebant; quod hodie in nonnullis Provinciis uſitatum eſt.

Erat ergo uxor olim particeps non ſolum Divinorum, ſed & familiæ cognominis, tum etiam & bonorum. Columella [d]: *Nihil enim*, inquit, *in domo conjugali apud priſcos dividuum conſpiciebatur, nihil quod aut maritus, aut femina proprium ſui juris eſſe diceret; ſed in commune conſpirabatur ab utroque.* Unde hæc verba erant nuptæ, quum viri domum primum ingrederetur: *Ubi tu Cajus, ego Caja.* Qui quaſi paciſcebatur commune ſibi cum viro rerum omnium dominium, & æquale domi imperium, ut ſcripſit Plutarchus [e]; ac ſi diceret: Ubi tu dominus, & familiæ princeps, ego ſum hera, & familiæ etiam domina, nam in omnibus nuptiis his nominibus utebantur, ut Juriſconſulti, Sempronii, Caji, Lucii, Titii; & Philoſophi Dionis, & Theonis, ad omnia, quæ docendi cauſa proponerent. Qua ratione Cicero [f] ridet Juriſconſultos: *Quia in alicujus*, inquit, *Libris, exempli cauſſa, id nomen invenerunt, putarunt omnes mulieres, quæ coemptionem facerent, Cajas vocari.*

Sed vera nominis ratio eſt, ut bono auſpicio inciperent matrimonium. Cum Tanaquil (hæc enim ſic vocabatur antequam Romam ingrederetur, Romam vero ingreſſa, Caja Cæcilia, uxor Tarquinii Priſci Romanorum Regis) tantæ fuiſſet induſtriæ, tantæ probitatis, & virtutis, ut illi ſtatuam æream in Templo Marci Anci conſtituerint, auctore Plinio [g], cum lana, colo, & fuſo, pudicitiæ ſuæ, & induſtriæ monumento; inde boni ominis cauſſa, Cajæ nomen acceperunt feminæ nubentes, ut Titus Probus [h] refert; addens, ideo inſtitutum fuiſſe, ut nova nupta ante januam mariti interrogata, quænam vocaretur, Cajam ſe eſſe diceret. Ex quo intelligitur, in his matrimoniis, quæ coemptione fiebant, nomina hæc Caji, & Cajæ uſurpari; veramque eſſe Plutarchi conjecturam, eo verborum uſu parem utriuſque dominationem ſignificari; quod a Romulo tam in Sacris, quam in bonis, & poſſeſſionibus fuiſſe conſtitutum, ſcribit Halicarnaſſeus [i]. Si maritus præterea Vir clariſſimus eſt, femina nomen clariſſimæ, & auctoritatem conſequitur. Quod ſi diverſa habeant domicilia; propter conditionem matrimonii, domicilii mariti illa efficitur. Uxor adeo in poteſtate erat mariti, & communione bonorum, ut illi tanquam ſuus hæres ſuccederet, æque inſtituenda eſſet, vel exhæredanda, ut Ulpianus [k] tradit: *Sui hæredes*, inquit, *inſtituendi ſunt, vel exhæredandi. Sui autem hæredes ſunt liberi, quos in poteſtate habemus, tam naturales, quam adoptivi; item uxor, quæ in manu eſt, & nurus, quæ in manu eſt filii, quem in poteſtate habemus.* Aulus Gellius [l]: *Matrem-familias, ait, appellant eam eſſe ſolam, quæ in mariti manu, mancipioque, aut in ejus, in cujus maritus manu, mancipioque eſſet; quoniam non in matrimonium tantum, ſed & in familiam quoque mariti, & in ſui hæredis locum veniſſet.* Idem retulit Boethius [m]. Ex quibus ſane dilucide conſtat, quid indicarit Modeſtinus, quum dixit, matrimonium eſſe conſortium omnis vitæ, Divini, & humani Juris communicationem; quidve Gordianus Imperator, quum ſcripſit, uxorem eſſe rei humanæ, & Divinæ ſociam; privata enim Sacra fuiſſe, quorum participes erant uxores.

Cæterum quando hæc privatorum Sacrorum ratio in deſuetudinem abierit, vel contraria Lege fuerit ſublata, quæri audio, & affirmare nonnullos, eam primum hac Imperatoris Conſtantini Lege [n] interdictam.

Imperator Conſtantinus A. ad Maximum.

Si quid de Palatio noſtro, aut cæteris operibus publicis, deguſtatum fulgore eſſe conſtiterit; retento more veteris obſervantiæ, quid portendat, ab Aruſpicibus requiratur, & diligentiſſime ſcriptura collecta, ad noſtram ſcientiam referatur; cæteris etiam uſurpandæ hujus conſuetudinis licentia tribuenda, dummodo Sacrificiis domeſticis abſtineant, quæ ſpecialiter prohibita ſunt.

Sed magis puto, antea multo Hiſpanos Patres hoc genus idololatriæ præſentis Canonis Decreto ſuſtuliſſe; probabileque eſt, Oſio Epiſcopo Cordubenſi ſuggerente, quem ſingulari amore, & reverentia Conſtantinus Magnus ſemper proſequutus eſt, Imperatoriam hanc Conſtitutionem ſtabiliiſſe. Cum autem ſola excommunicationis pœna ab Epiſcopis lata, nec ſimplex Conſtantini Imperatoris Conſtitutio, errorem hunc in omnium animis radicitus inſidentem, evellere potuiſſet; graviori, acriorique remedio improbis opus fuit, eaque ratione Theodoſius, & Arcadius Impp. ſub pœna domus privatæ confiſcationis, hæc privata Sacra interdixerunt in Reſcripto ad Ruffinum Præf. Præt. [o]

[a] In Topic. Cicer.

[b] Noctium Atticarum. L. 18. C. 6.

[c] L. 10. *epit. Valerii Max. in princip.*

[d] *In præfat.* Lib. De re ruſt.

[e] *In* Problem. *Cap.* 28.

[f] *In orat.* pro Muræna.

[g] *Lib.* 8. C. 48.

[h] *In epit. Lib.* 10. *Valerii Maximi.*

[i] L. 2. Antiquit. Roman. L. Feminæ de Senatorib.

L. Exigere, de Judiciis L. ult. §. Scripſerint, ad municip.

[k] *In fragmentis Tit.* 22. Qui hæredes inſtituendi ſunt.

[l] L. 18. Noct. Atticarum, C. 6

[m] In Topic. Cic.

[n] *Lib.* 1. De pagan. ſacrific. in C. *Theodoſiano.*

[o] *L.* 12. De pagan. ſacrific. C. *Theodoſian.*

Nul-

Nullus omnino ex quolibet genere, ordine hominum, dignitatum, vel in poteſtate poſitus, vel honore perfunctus, ſive potens ſorte naſcendi, ſeu humilis genere, conditione, fortuna, in nullo penitus loco, in nulla Urbe, ſenſu carentibus ſimulacris, vel inſontem victimam cædat, vel ſecretiore piacula, Larem, ignem, erogenium, Penates nidore veneratus, accendat lumina, imponat thura, ſerta ſuſpendat. Et poſt alia: *Si qui vero mortali opere facta, & ævum paſſura ſimulacra impoſito thure venerabitur, ac ridiculo exemplo metuens, ſubitoque ipſe vel redimitu vitis arbore, vel erecta effoſſis ara ceſpitibus, vanas imagines, humiliore licet muneris præmio, tamen plena Religionis injuria, honorare tentaverit; is, utpote violatæ Religionis reus, ea domo, ſeu poſſeſſione multabitur; in qua eum Gentilitia conſtiterit ſuperſtitione famulatum. Namque omnia loca, quæ thuris conſtiterit vapore fumaſſe (ſi tamen ea in jure fuiſſe thurificantium probabuntur) Fiſco noſtro adſocianda cenſemus. Sin vero in Templis, Faniſve publicis, aut in ædibus, agriſve alienis, tale quiſpiam ſacrificandi genus exercere tentaverit; ſi ignorante domino uſurpata conſtiterit, XXV libras auri multæ nomine cogetur inferre; conniventem vero huic ſceleri, par, ac ſacrificantem, pœna retinebit.* Sed nec his pœnis Hiſpanos omnes fuiſſe coactos, ut antiquæ idololatriæ obliviſcerentur (tam pertinaces in deſerenda ſemel ſuſcepta antiquæ ſuperſtitionis ſecta fuere, ut conſtantes adhuc in vera Religione retinenda) conſtat
a Can. 16. ex Concilio Toletano III. [a] in quo hæc Epiſcopi decre verunt:

Quoniam pene per omnem Hiſpaniam, ſive Galliam, idololatriæ ſacrilegium inolevit; hoc cum conſenſu glorioſiſſimi Principis, Sancta Synodus ordinavit, ut omnis Sacerdos in loco ſuo, una cum Judice territorii, ſacrilegium memoratum ſtudioſe perquirat, & exterminare inventum non differat; omnes vero, qui ad talem errorem concurrunt, ſalvo diſcrimine animæ, qua potuerint animadverſione coerceant. Quod ſi neglexerint, ſciant ſe utique excommunicationis periculum eſſe ſubituros. Si qui vero domini extirpare hoc malum a poſſeſſione ſua neglexerint, vel familiæ ſuæ prohibere noluerint, ab Epiſcopo & ipſi a communione pellantur. Sed multo poſt adhuc eundem errorem perduraſſe, intelligitur ex
b Can. 2. Concilio Toletano XVI. [b] in quo graviſſimis pœnis præceptum eſt Epiſcopis, Presbyteris, & omnibus cauſſarum Civilium Præfectis, ot idololatriæ, & ſuperſtitionis radices evellerent, renovato antiquo hujus Concilii Decreto.

COMMENTARII NOVI.

Privatos domi Deos, & parva ſimulacra colebant. Suetonius in Domitiano: *Puer, cui cura Larium cubiculi ex conſuetudine aſſiſtens.* Hoc igitur Canone admonentur patres-familias, ne domi a ſervis, aut liberis hæc haberi, & coli ſinant; ſi vero id præſtare nequeunt, ne ab ais deſerantur, & accuſentur, nihil illis immolent.

Si vim metuunt ſervorum.] Verba iſta dubitanter aſſtruunt, Concilium illud difficillimis perſecutionum temporibus, atque adeo ante Conſtantinum, convocatum; nam nominis delationem per ſervos ſuos fieri non abhorruiſſent, ſi impunitate propoſita potuiſſent ad arbitrium Religionem quamlibet amplecti, & tueri. ALBASPINÆUS.

Concilium Eliberitanum, Canone 1. & XLI. Vide Concilium Carthaginenſe V. Concilium Africanum ſub Bonifacio I. Can. XXV. & LI. Toletanum XII. Gregorium II. Epiſtola IV. & V. miſſa ad populum Turingiæ, ubi aum populum laudat, quod conſtanter Idola adorara renuerit, petens, ut fideliter perſeveret; idem & Epiſtola VI. ad Saxones. Gragorium III. Epiſtola 2. ad populum Germaniæ, Epiſtola 3. ad populum Bajoariorum Memaniæ. Clemens I. Lib. 2. *Conſtitutionum Apoſtolicarum*, Capite 27. *Nullum*, ait, *peccatum idololatria reperitur gravius; ea eſt enim contra Deum impietas.* Juſtinus Sermone exhortatorio ad Gentes, ad calcem, & Apologia 2. ad Antoninum Pium. Id enim quoque Libro unico, *De Monarchia*, oſtendit, qualiter invecta ſit in Mundum idololatria, veterum Philoſophorum, & Poetarum ſcriptis; quod & facit Anaſtaſius Alexandrinus excellentiſſima illa Oratione, quam habuit contra Idola, ubi & originem, & progreſſum, & abolitionem deſcribit. Tertullianus multis in locis, ſed præcipue in Libro, *De idololatria*, ubi ſic exorditur: *Principale crimen generis humani, ſummus ſæculi reatus, tota cauſſa judicii, idololatria.* Sic etiam eam vocat Cyprianus Lib. *contra Demetr.* circa medium, ubi eam dicit eſſe cauſſam omnium, quæ in hoc Mundo patimur. Edidit quoque idem Libellum *contra Idola*. CORIOLANUS.

Non ſolum Principes olim Lararia habebant, ideſt privata Sacraria, in quibus Idola, cubiculareſque Imagines reponebantur; verum & privati. Principibus tamen duo erant Lararia, unum, quod majus, alterum, quod minus dicebatur. De Alexandro Severo refert Lampridius, quod Virgilii, & Ciceronis imagines in Larario ſecundo poſuit, cum Alexandrum Magnum in majori haberet, & qui Larario præfectus erat, *Magiſter Lariam* vocabatur, ut conſtat ex illo vetuſto lapide exarato a Gruthero:

MARTI AVGVSTO
L. IVNIVS. MAVRVS. LARVM. AVG.
MAGISTER. DEDIT.
IVLIA. MAVRINA. F. DEDICAVIT.

Licet aliis etiam committeretur cura Larium, de quibus Suetonius in *Domit.* Capite 17. Privati divites Lararium etiam habebant, ubi Deos ſuos privatim colebant. De his Calſus in L. *In fundo*, ff. *De R.V. Finge pauperem, qui ſi reddere id cogatur, Laribus, ſepulchriſque avitis carendum ſit.* L. 1. §. 2. ff. *De liber. agnoſc.* Lares enim *aviti* a Majoribus tradebantur. Marcus Tullius Act. IX. in Verrem: *Erat apud Hetium Sacro-*

erarium magna cum dignitate in ædibus a Majoribus traditum, perantiquum, in qua ſigna pulcberrima erant. Tenuiores veru cives Lares ſuos in tocis habebant. Plautus in Prol. *Aulalor.* de Lare ioquens:

in medio ſoea
Deſodit, venerans me, ut id ſervarem ſibi.

Unde aliqui accipiunt Canonem xxxv. Concilii Laodic. & iegunt: *Non oportet Chriſtianos, derelicta Eccleſia Dei, abire, & ad angulos abominandæ idololatriæ &c.* ſed veram ipſius Canonis interpretationem jam dedi; in Cap. fin. *De Feriis*. Hæc privata Lararia ſancta erant, & religioſa, ſed non ſacra; quare interdictum, ne quid in loco ſacro fieret, de Sacrariis illis non competebat. L. t. §. t. ff. *Ne quid in loco publico*. Ab his tamen Laribus privatarum ædium ſanctitas dicebatur, quia in illis Aræ, ſoci, Dii Penates continebantur, & illis Diis privatis patres-ſamilias Sacra ſaciebant, quæ Sacrificia dicebantur. Cicero 4. *in Verrem.* Feſtus Pomp. verbo *Penetrali.* Et Laribus ſacrificaeabatur igne, Virgilius Eclog. V.

Ante focũ ſi ſrigus erit, ſi meſſis in umbra,
Vina novum ſaudant ealathis arviſia nectar.

Cato, *De re ruſtica*, Cap. 143. *Feſtus*, inquit, *dies cam erit, coronam in ſocum indat, perque eos dies Lari familiars pro copia ſupplicet.* Genio vero mero vino libabatur. Perſius Satyr.

Funde merum Genio.

Unde reſtituenda eſt litera Legis, *Nullus*, 1 a. Cod. Theodoſ. *De pagan.* ubi dum legitur: *Larem, iguem erogenium, Penatet nidore veneratus aecendat.* Reſtituit caſtigatiſſimus Vir D. Joſeph. de Retes Lib. 8. *Opuſe.* Cap. 18. *Larem igne, mero Genium.*

His animadverſis, apparet verus ſenſus hujus Canonis. Licet enim tempore hujus Concilii omnes Hiſpani, præcipueque Illiberritani cives, orthodoxam Fidem colerent ac profiterentur, unde in exordio hujus Concil. refertur fuiſſe celebratum coram omni plebe; tamen adhuc ſervi, & ſimiles humilioris conditionis, idololatriam penitus non deſeruerant; immo Idola retinebant, quorum ſimulacra quatuor, Apullinis videlicet, Veneris, Bacchi, & Æſculapii hodie ſervantur in Regali Palatio Granatenſi, vulgo *del Albambra*: & ita jubent PP. ut domini, in quantum poſſint, Idola e domibus ejiciant, niſi metuant vim ſervorum. Illis enim temporibus ſervi, & familiares domeſtici, qui in idololatria remanebant, plerumque ipſos dominos Magiſtratibus Gentilium tradebant, ut Idolis ſacrificare cogerentur. Concilium Ancyranum Can. 111. ibi: *Qui ſugientet timore perſecutionis comprebenſi ſunt, vel a familiaribus, ſeu a domeſticis traditi, & vel bona propria amiſerunt, vel ſuſtinuerunt tormenta, vel etiam carceribus incluſi ſunt, & tamen proclamaverunt, ſe eſſe Chriſtianos: quin etiam perſeverante violentia ad id uſque perducti ſunt, ut manus eorum apprebenſas, & violenter attractas, ſuper Sacrificia imponerent, illis licet perſeverantibus in Fide, & Chriſtianos ſe eſſe vociferantibus: boc ergo, quod eis invitis, & aliis cogentibus, contigit, ſi luctu, & mærore animi acerbe ſe ferre demonſtrent, ipſique bumili per bonam converſationem babitu incedentes dolere ſe quod inviti coacti ſunt, doceant: bos tanquam inculpatos a communione non vetari.* Quare PP. indulgentes, & temporis procellis, & violentiæ ſervorum, tantum monent dominos vim ſervorum metuentes, ut ſi Idola e domibus projicere non poſſint, ſe puros conſervari curent. GONZALEZ.

Si vero vim metuunt ſervorum, vel ſeipſos puros conſervent.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

Quando ſervorum Idola domini debeant diruere.

QUi legerit [a] olim Romanorum nonnullos, decem, alios vero viginti millia ſervorum poſſediſſe, non in compedibus (ut ſolebant Græci) metalliſve effodiendis damnatos, ſed ex illis plurimos ſecum degentes, & qui, quo proficiſcebantur domini, aſſidue ſubſequerentur; non mirabitur, quod in hoc Canone definiunt Patres, dominos videlicet, qui cogentes ſervos, ut ab idololatriæ erroribus ad Chriſtianæ Religionis diſciplinam revocarentur, ſi vim eorum extimeſcant, ſaltem ipſi ſe puros ab idololatria conſervent. Severius multo, & erga ſervos, & erga dominos ſe geſſit Concilium Toletanum XII. [b] Poſtquam enim idololatriæ crimen graviſſimis verbis exaggeraſſet, hæc addidit: *Ac proinde omnet ſacrilegium idololatriæ, vel quicquid illud eſt contra Sanctam Fidem, in quo inſipientet bomines captivati, diabolicis culturis inſerviunt, Sacerdotis, vel Judicis inſtantia inventum, ut ſacrilegia eradantur, & exterminata truncentur. Eos vera, qui ad talem errorem concurrunt, & verberibus coerceant, & annſtos ferro dominis ſuis tradant. Si tamen domini eorum per juris jurandi atteſtationem promittant, ſe eos tam ſolicite cuſtodire, ut ultra eis non liceat tale neſas committere. Quod ſi domini eorum nolint hujuſmodi reos in fide ſua ſuſcipere, tunc ab eis, quibus exerciti ſunt, Regis aſpectibus præſententur, ut principalis auctoritas, liberam de talibus donandi poteſtatem obtineat. Domini tamen eorum, qui nunciatos ſibi talium errores ulciſci noluerint, excommunicationis ſententiam perſerant, & jura ſervi illius, quem coercere noluerint, ſe amiſiſſe agnoſcant. Quod ſi ingenuorum perſonæ bis erroribus fuerint implicatæ, & perpetua excommunicationis ſententia feriantur, & arctiori exilio ulciſcantur.* Hæc de dominis ſæcularibus ut vocant. De Eccleſiaſticis aliam Legem, non diſpari pietate, tulit Africa [c]; decrevit enim, ut Epiſcopi, Presbyteri, & Diaconi, non ordinarentur, priuſquam omnes, qui in domo

[a] Athenæus. Lib. 6. Cap. 7.

[b] Can. 11.

[c] Conc. Carth. III. Can. 17.

domo eorum erant, Chriſtianos Catholicos facerent; In quo aſſequendo cum omnes nervos contenderent, Eccleſiaſticis muneribus adſcripti, nec ſpe fruſtrarentur, gravi, & iniquo animo tuliſſe Julianum Imperatorem Apoſtatam, Sozomenus a refert: *Maxime autem*, inquit, *omnium eum angebat, quod audiret uxores etiam, liberos, & ſervas multorum Sacerdotum, Fidem Chriſti profiteri*. Sed quanto præſtantius, & melius, qui illi ſucceſſit in Imperio Jovinianus? Cum enim in Perſide ad Imperium raperetur, clamabat, nolle ſe infidelibus imperare, cum ipſe eſſet Chriſtianus. Cui reſponſum a militibus omnibus eſt, ſeſe quoque Chriſti Fidei eſſe obnoxios.

a *Lib.* 5. hiſt. Eccl. *Cap.* 15. *Nicephor.* Cap. 35. *Eutropius L.* 2. *Socrates L.* 3. C. 22.

Si non fecerint, alieni ab Eccleſia habeantur.

SI tot ſervos domini non habent, ut vim illorum merito perhorreſcant, ab Idololatriæ cultu illos revocare debent; quod ſi non fecerint, diris vovendos decernitur. Hinc obſervare licet, quanto ſtudio, & diligentia patres-familias in domeſticos, vel ſervos, vel famulos invigilare debeant; quanta cura eniti, ut ab erroribus illi reſipiſcant Religionis, & morum. Eſt enim magnificum, quemquam ſe ab omni contagione vitiorum reprimi, & revocari; ſed magnificentius & ſuos. Quanto enim magis arduum eſt, alios præſtare, quam ſe, tanto & laudabilius, cum ipſe ſit optimus, ſui ſimiles, & ſuos quoque reddidiſſe. Aliter vero, omnia quæque propriæ virtutis laus, nimia familiæ vitiorum patientia læditur; & nimia ſervorum communio Dominicæ communionis interdictione coercetur.

C A N O N XLII.

*De his, qui ad Fidem veniunt, * quando baptizentur.*

* *Quomodo.*

Eos, qui ad primam credulitatis Fidem accedunt, ſi bonæ fuerint converſationis, intra biennii tempus placuit, ad Baptiſmi gratiam admitti debere; niſi infirmitate compellente coegerit ratio, vel ſocio ſubvenire periclitanti, vel gratiam poſtulanti.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

Quando Catechumeni baptizandi, & quibus informandi.

b *Can.* 3. *hujus Concilii*. *Can.* 11. *hujus Concilii*.
c *Novella* 144.
d *Can.* 25.
e *Act.* 2. Can. 4.

VAria tempora Catechumenis adultis baptizandis præſcripta in hoc Concilio [b] legimus; Flaminibus triannii tempus, feminis peccantibus quinquennii: omnibus autem communiter biennii hic. Quod & confirmavit poſtea Juſtinianus [c]. Judæis vero octo menſes præſcripſit Concilium Agathenſe [d], niſi valetudinis neceſſitas brevius exegerit temporis ſpatium. Hodie autem judicio Epiſcoporum, & eorum Presbyterorum, in cujus Regione, aut Parochia ſunt, reſervatur, an Doctrinæ Chriſtianæ Myſteriis adeo imbuti ſint, & informati, ut merito poſſint ſancto regenerari lavacro: *Sed intelligant Dei Sacerdotes* (monuit pie ſatis, & prudenter Concilium Limenſe [e]) *niſi in Fide, ut oportet, inſtructos baptizent, vel a peccatis abſolvant; ſe & grandi ſacrilegio commaculare, & animarum reos apud diſtrictum Dei judicium reddere &c.* Maxime enim Chriſti Eccleſiam dedecet infideles multis idololatriæ, & morum corruptelis contaminatos, antequam ſemicatechumenos, plenos fieri Chriſtianos.

f *Lib.* 7. Apoſt. Conſt. *C.* 39.
g *Lib.* de catechizandis rudibus.
h *Can.* 4. *Act.* 2.
Matth. 28. *Marc.* 16. 2. *Pet.* 3.
De conſecr. d. C. 4. Baptizandos. *Et* Cap. Non liceat *Aug. L.* 50. *Homil.* 42. *Conc. Foro-Juliano præf. ad fin.*
Conc. Mogunt. Can. 45.
Auguſt. in Enchir. Cap. 7.
Concil. Limen. 21. *Seſſ.* 2. Can. 26.

Quæ autem vel Mauros, vel Turcas, vel Indos, aut reliquos infideles, Eccleſiarum Præpoſiti docere nunc debeant, expreſſit olim B. Clemens [f], & latiſſime Divus Auguſtinus [g]. Sed illa brevi retulit compendio Concilium Limenſe [h] his verbis: *Cum Divino præcepto omnes Chriſtiani adulti teneantur pro ſuo captu ſcire quæ ad Religionis Chriſtianæ, quam profitentur, ſubſtantiam pertinent; qualia ſunt Myſteria Fidei præcipua, quæ continentur in Symbolo, mandata Decalogi omnibus ſervanda, Sacramenta quoque ea, quæ neceſſario cuique ſuſcipienda ſunt; tum demum, quæ a Deo petere, & expectare debemus, juxta Dominicæ Orationis inſtitutionem, ſedulo in iis erudiendi ſunt a Paſtoribus, & Miniſtris omnes, maxime rudiores Indi, Æthiopes, pueri, pro cujuſque ingenio, & opportunitate, ne graviſſimo morbo ignorantiæ, ut fit paſſim, periclitentur. Omnino autem curandum eſt, ut quicumque neque ætate, neque valetudine impediuntur, memoriter diſcant elementa Chriſtiana, maxime Symbolum Fidei, Orationem Dominicam, præcepta Decalogi, Sacramenta Eccleſiæ. Id ut fiat, antiquorum Canonum Statuta ſequens, præcepit ſtricte Sancta Synodus, ut nullus adultus ad Sacramentum Baptiſmi admittatur, qui non prius ſaltem Symbolum, & Orationem Dominicam memoriter reddiderit. Idemque in Sacramentis Pœnitentiæ, & Confirmationis conferendis omnino ſervetur: excepto vel neceſſitatis articulo, vel nimiæ ſenectutis, aut ægritudinis, ſive etiam profundæ alicujus hebetudinis impedimento; quod Parochorum, ſeu Confeſſariorum judicio, & conſcientiæ relinquatur. Qui vero iis tantis impedimentis gravati fuerint, ut copioſiorem Catecheſin non admittant, doceantur demum pro ſuo modo præcipua Fidei capita, ſcilicet unum eſſe Deum, omnium rerum Auctorem, qui accedentes ad ſe vita æterna remuneret, improbos, & rebel-*

belles æternis ſuppliciis in alio ſæculo puniat. Deinde hunc ipſum Deum, eſſe Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, tres quidem perſonas, ſed unum Deum verum, præter quem nullus alius ſit verus Deus. Nam quos adorant aliæ Gentes, præter Chriſtianam, non eſſe Deos, ſed dæmones potius, aut figmenta hominum. Præterea Filium Dei propter reparandam ſalutem hominum factum hominem ex Virgine Maria, pro nobis paſſum, & mortuum, ac tandem reſurrexiſſe, & regnare in æternum. Hunc eſſe Jeſum Chriſtum, Dominum, & Salvatorem noſtrum. Poſtremo, neminem poſſe eſſe ſalvum, niſi credat in Jeſum Chriſtum, & Pœnitens de peccatis commiſſis, Sacramenta ipſius ſuſcipiat, Baptiſmatis quidem, ſi infidelis eſt; Confeſſionis autem, ſi lapſus poſt Baptiſmum. Ac denique ſtatuat ea ſervare, quæ Deus, & Eccleſia Sancta præcipiunt. Quorum ſumma eſt, ut Deum diligat ſuper omnia, & proximum, ſicut ſeipſum. Intelligant igitur Dei Sacerdotes, niſi in Fide, ut oportet, inſtructos baptizent, vel a peccatis abſolvant, ſe & grandi ſacrilegio commaculare. Lingua catechizandi propria, & vulgari informandos Catechumenos, ad intelligendam, & retinendam tenacius Doctrinam, ſatis appoſite cavit idem Concilium Limenſe a.

a 11. *Seſſ.* 3. *Can.*33. & 34.

COMMENTARII NOVI.

CAnone iſto patet Catechumenatus tempus biennii ſpatio contractum, & definitum.

Ad Fidem primam credulitatis accedunt.] Ita loquuntur PP. & Canones Arelatenſes; qui credere volunt. In hoc Concilio Canon XLV. *Si poſtmodum ad credulitatem venerit.* Si ad Chriſti Fidem venerit, ſi ſe in Chriſtum credere velle dixerit, ſi ſe erudiri rogaverit. Hæc in eandem ſententiam accipienda: *ad Fidem primam credulitatis*; qui de Chriſti Fide doceri cupiunt: qui primis Fidei rudimentis imbui cupiunt.

Si bonæ fuerint converſationis.] Si fuerint in ipſo Catechumenatu quod Fidei Chriſtianæ tyrone dignum ſit. ALBASPINÆUS.

Circa tempus catechiſmi, intra quod erudiri, & doceri baptizandi debeant, generalis regula tradi non poteſt. Siquidem pro temporum varietate, & regionum uſu diverſum jus obſervatum reperio. In primordiis enim Eccleſiæ, & quum neceſſitas poſtulabat, nullum tempus inchoandæ, aut perficiendæ catecheſi præfinitum erat, ſed quoſcumque de ſua ſalute vere ſolicitos eſſe conſtabat, & noſtræ Religionis cognitione inſtructos, Apoſtoli ſacra Baptiſmatis ablutione regenerabant, ut de Cornelio Centurione, & aliis duodecim viris ab Apoſtolo inſtructis, & baptizatis, refertur Actuum Apoſt. Cap. 10. & Cap. 16. Poſtea cum aliqui parum inſtructi in Fidei myſteriis agnoſcerentur; viſum fuit Eccleſiæ Patribus, ut Catechumeni in Religionis noſtræ rudimentis capeſcendis diu perſiſterent: & ab ipſis Apoſtolis triennii ſpatium aſſignatum fuit. D. Clemens Lib.8. *Conſtit.* Cap.32. & cum propter ingruentes perſecutiones ab aliquibus catecheſis tempus contractum fuiſſet, ſtatutum fuit in Conc. Niceno 1. Can. 11. ne id deinceps fieret, his verbis: *Quoniam multa, vel neceſſitate, vel urgentibus alioqui hominibus, præter Canonem Eccleſiaſticum facta ſunt, ut homines, qui e vita gentili ad Fidem nuper acceſſerunt, & exiguo tempore Catechumeni, id eſt, initiati, fuere, ſtatim ad lavacrum ſpirituale deducant; viſum eſt, ut nihil deinceps tale fiat.* Et in Concil. Conſtantinop. 1. Can. VII. *Quicumque ex his recta Fidei adſcribi volunt, ut Græcos admittimus, & primo quidem die ipſos Chriſtianos facimus, ſecundo Catechumenos, deinde tertio exorcizamus, ſive adjuramus ipſos, ter ſimul in faciem eorum, & aures inſufflando, & ſic eos catechizamus, & curamus, ut longo tempore verſentur in Eccleſiis, & audiant Scripturas, & tunc ipſos baptizamus.* Et in Concil. Conſtantinop. VI. Can. XCV. *Omnes ex iis, qui ad rectam de Fide ſententiam volunt accedere, ut Græcos recipimus; & primo quidem die eos Chriſtianos facimus, ſecundo autem Catechumenos, deinde tertio adjuramus; ſimul etiam ter in faciem, & aures inſpiramus, & ſic initiamus, & diu in Eccleſia verſari, & Scripturas audire facimus, & tunc ipſos baptizamus.* Ex quibus omnibus conſtat, certum tempus fuiſſe ſtatutum tum ordiendæ, tum abſolvendæ catecheſi; verumtamen illud non idem fuit in omnibus nationibus. In Hiſpania fuiſſe biennium, conſtat ex hoc Canone; & apud Samaritanos per duos etiam annos duraſſe, liquet ex Photii *Nomocanone*. Tit. 4. Cap. 4 dum inquit: *Tertia autem conſtitutio tertii tituli Novellarum, quæ eſt ſecunda de Samaritanis, ſita autem in ordine Librorum, qui ſunt in Patriarcheio 133. decernit, ne Samaritani ad ſanctum Baptiſma cito, ac breviter recipiantur, ſed bonam quidem doctrinam ſentientes, biennio catechizentur, & ſic baptizentur.* Ubi addit Balſam. 144. *Auten.* 1. Juſtiniani Novell. ſita in Lib. 1. *Imper. ſtatuit, ut Samaritæ nihil, vel ex teſtamento, vel ab inteſtato, vel ex donatione accipiant: catechizantur autem ipſi biennio, ſi ſint catechiſmi capaces.* In aliis regionibus, tam Orientalibus, quam Occidentalibus, per tres menſes catecheſis durabat. Clement. I. Ep. 111. *De offic. Sacerdot. & Clericorum.* Ubi ait: *Accedat autem qui vult ad Sacerdotem ſuum, & ipſi det nomen ſuum, atque ab eo audiat myſterium Regni Cælorum, jejuniis frequentibus operam impendat, ac ſemetipſum in omnibus probet, ut tribus menſibus jam conſummatis, in die feſto poſſit baptizari.* In aliis per quadraginta dies, quod erat tempus Quadrageſimæ. Hieronym. Epiſt. ad Pammachium ſic ait: *Conſuetudo apud nos ejuſmodi eſt, ut iis, qui baptizandi ſunt, per quadraginta dies publice tradamus Sanctam, & adorandam Trinitatem.* Et aliquanto ante Cyrillus Hieroſolymitanus meminerat Catech. 1. Myſtag. *Relinque* (inquit) *præſentia, & crede futura. Tot annorum circulos tranſegiſti mundo fruſtra operam navans, & quadraginta diebus*

non vacabit pro anima tua? Poſtea contractum fuit tempus ad viginti dies, Cap. *Ante viceſimum, De conſec.* Diſt. 4. Demum ad 18. dies, quum Feria quarta hebdomadæ quartæ Quadrageſimæ catechiſmus inchoabatur, ut Sabbatho Sancto Catechumeni baptizarentur. Amalarius Fortun. *De Eccleſiaſt. Officiis.* Capite 8. *Modo dicendum eſt, ut promiſimus, quare hoc officium agatur quarta Feria quartæ hebdomadæ Quadrageſimæ. Non immerito eadem die, & eadem hebdomada Catechumeni ad nomen Chriſti accedunt, quæ præfigurata eſt a quarta ætate hominis, id eſt, juvenili, quæ apta eſt gubernaculo Imperii, & ab eadem ætate ſæculi, quæ innovata eſt ex promiſſione regni Chriſti*, Carnotenſis in Serm. *De Sacramentis*, ait: *Dehinc quarta ætate in illa terrena Hieraſalem claruit regnum David, Chriſti, & Eccleſiæ regnum præfigurans: de cujus ſemine idem Chriſtus natus eſt, in Eccleſia ſua ſpiritualiter regnans, & eam ſibi obtemperantem poſt tempora glorioſe coronans. Inde eſt quod qui Sabbatho Sancto ſunt baptizandi, quarta hebdomada quadrageſimalis obſervantiæ, quæ continentiæ nobis arma miniſtrat, & quarta ejuſdem hebdomadæ Feria, catechizandi, & exorcizandi deferuntur ad Eccleſiam, ibi audituri, & inſtruendi, qualiter contra ſpirituales nequitias ſunt pugnaturi, ſed tamen uſque in Sabbathum Paſchale Baptiſmus eorum differtur, hoc attendente Eccleſia; quia qui ad agonem in præſenti vita vocantur, in ſpe futuræ quietis baptizantur.* Rupert. Abbas Libro 4 *De Divin. Offic.* Cap. 18 *Feria quarta Sacramenta quæ novæ Eccleſiæ propria ſunt, inchoantur: hac enim die Catechumeni noſtri ex antiqua traditione Sanctæ Romanæ Eccleſiæ ſignantur, ut ſacroſancta ſolennitate noſtræ redemptionis ex aqua & Spiritu Sancto renaſcantur*, Hugo Victorin. *De Sacram.* Cap. 17. Sed quoniam Apoſtoli, dum triennium ſtatuerunt, & præfixerunt catecheſi, adjecerunt apud Clement. d. Cap. 38. quod ſi virtute præditus ſit Catechumenus, & erga ſacram Scirpturam ſtudium oſtendat, recipiatur ad Baptiſmum: quia non tempus, ſed animus æſtimatur (unde Judæis aliquando octo menſes ad catecheſin aſſignabantur, Cap. *Judæi, De conſec.* Diſt. 4. D. Thom. 3. Par. Quæſt. 68. Art. 3. & apud Surium Tom 3. die 11. Maji legimus S. Antivium baptizaſſe Pinianum Proconſulem Aſiæ 7. die catecheſis, & apud ipſum die 12. Maji invenimus Pontificem baptizaſſe Sanctos Pancratium, & Dionyſium poſt 20. dies. Alia congerunt Vicecomes *De ritib. Baptiſmi*, Lib. 2. Cap. 8. F. Joſeph a S. Maria eod. Tract. Cap. 9.) Inde recte PP. in præſenti ſanxerunt, ut ſi Catechumeni bonæ fuerint converſationis, intra biennii tempus ad Baptiſmum admittantur. Secus vero ſi in idololatriam lapſi fuiſſent, ut notavi ſupra in Can. IV. niſi ob infirmitatis periculum aliud neceſſitas poſcat, ut etiam probavi ſupra in Canone XXXVII. GONZALEZ.

Eccleſia omni tempore ita deſideravit quoslibet infideles ad ſinum ſuum allicere, & ad Baptiſmum invitare, ut tamen adulti quique, & Catechumeni non ſubito, non facile, nec niſi poſt certum tempus inſtructionis, & probationis baptizarentur. Unde in hoc Canone iis biennium vitæ innoxiæ, ac præparationis indicitur antequam id Sacramentum recipiant. Quod ipſum fere ſtatutum legitur antea, & poſtea, tum in decretis Pontificum, tum in variis Conciliis citatis hoc loco a Mendoza & Gonzalez: licet non idem temporis ſpatium ab iis omnibus præſcriptum ſit, ſed varium, ab ineunte ſæculo quarto, & ſequentibus; ut plane oſtendunt teſtimonia Cyrilli Hieroſ. Hieronymi, & aliorum ſuperius allegata, in quibus brevius longe tempus indicitur catecheſi Baptiſmo præmittendæ.

Porro in magna Synodo Nicæna Canone II. verbis ſupra allegatis, prohibetur Miniſtris Eccleſiæ: *ὥστε ἀνθρώπους ἀπὸ ἐθνικοῦ βίου ἄρτι προσελθόντας τῇ πίστει, καὶ ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ κατηχηθέντας, εὐθὺς ἐπὶ τὸ πνευματικὸν λουτρὸν ἄγειν* &c. Ac deinde ſubditur: *καὶ γὰρ καὶ χρόνου δεῖ τῷ κατηχουμένῳ καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα δοκιμασίας πλείονος. Etenim, & Catechumeno opus eſt tempore, & poſt Baptiſmum probatione majore.*

Semper tamen, & tunc, & modo, exigebatur, & requiritur jure naturali, & Divino in propria cujuslibet Sacramenti conditione fundato, ne recipiatur, nec adminiſtretur adulto cuipiam, niſi rite inſtructo, ac diſpoſito. Porro inſtructio neceſſaria Catechumeni ad Baptiſmum cum fructu recipiendum in quibuſdam hominibus brevius peragitur, in quibuſdam vero tardius, juxta uberiorem Spiritus Sancti illuminationem, & ipſorum indolem, ac mores. Unde tempus id non eſt idem prorſus omnibus ex jure Divino, ſed reſpective longius, aut brevius, dummodo unicuique ſufficiens ſit, ut rite inſtructus Fidei myſteriis, & doctrina morum ad ſalutem neceſſaria, ac diſpoſitus pœnitentia illa peccatorum, *quam ante Baptiſmum agere oportet* (ut ex ipſis ſacris literis monet Concilium Tridentinum) Sancte recipiat Baptiſmum. Alioqui miniſter baptizans graviter delinquet, & baptizatus cum obice voluntario gratiam Sacramenti non percipiet.

Hæc cum ita ſint, mirari ſubit in quibuſdam Libris recentium quorundam Miſſionibus incumbentium apud infideles, quanta facilitate plurimos illorum ad Baptiſmum admittant, nulla mentione facta inſtructionis accuratæ, aut diuturnæ, ne quidem paucorum dierum, ſicuti nec pœnitentiæ præviæ de peccatis antea commiſſis. Legere ibidem eſt centena & centena infidelium, etiam idololatrarum, aut ſceleratorum eouſque in toto vitæ decurſu, poſt brevem inſtructionem, nulla mentione facta pœnitentiæ ſalutaris, Jure Divino requiſitæ ad Baptiſmum cum fructu recipiendum, admitti paſſim ad accipiendum id Sacramentum. Quin & celebrior haberi ſolet Miſſionarius ille, qui plures quotidie baptizat.

San melius converſionis veræ infidelium, melius Eccleſiæ, ac ſuæ ſaluti conſuleret, qui pauciores bene inſtructos, & diſpoſitos baptizaret, quam qui plures ſine præparatione debita. Idipſum dixerim de Confeſſariis quibuſdam jactantibus, ſe unico die, aut hebdomada adminiſtraſſe Sacramentum Pœnitentiæ ingenti hominum multitudini. Oritur enim id plerumque ex defectu inquirendi, inſtruendi, & exci-

citandi illos ad ſeriam converſionem in Deum, verum dolorem de peccatis, & firmum, ac minime fucatum emendationis, ac ſatisfactionis propoſitum. Præſtaret ſane pauciores hujus generis Deo acquirere, ac reconciliare: quam plures indiſpoſitos abſolvere, ſive potius apud Deum ligatos relinquere. Unde ſicut experimento patet frequentiſſimo apud Indiam Orientalem Occidentalemque, qua facilitate plurimis adminiſtratur Baptiſmus, eadem ab iis abjurari Fidem, & rediri ad idololatriam: ita etiam apud Catholicos experimur paſſim, peccatores facile, ac temere a Confeſſariis utcumque abſolutos, illico ad priſtina peccata redire.

Verum hæc operoſiori admonitione digna ſunt, & exquiſita Prælatorum cura erga Miniſtros utriuſque ejus Sacramenti. Lege præſertim in hoc noſtro Opere Concilium Limanum Provinciale I. Beati Toribii Act. II. Can. IV. ac præterea Inſtructiones Confeſſariorum, ac Pœnitentium a S. Carolo editas, & doctiſſimum, ac piiſſimum Cardinalem Bellarminum Concione 32. de Reſurrectione Domini, §. *At inquis*, ut plures alios omittam. CARD. DE AGUIRRE.

CANON XLIII.

De celebratione Pentecoſtes.

Pravam inſtitutionem emendari placuit, juxta auctoritatem Scripturarum, ut cuncti diem Pentecoſtes poſt Paſcha celebremus, non Quadrageſimam, niſi Quinquageſimam; quod qui non fecerit, quaſi novam hæreſim induxiſſet, notetur.
emendatus.

Pravam inſtitutionem emendari placuit, juxta auctoritatem Scripturarum, ut cuncti diem Pentecoſtes celebremus, quod qui non fecerit, quaſi novam hæreſim induxiſſet, notetur.
vulgatus.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

Feſtum Pentecoſtes ab ipſis fuiſſe Apoſtolorum temporibus.

FAceſſant jam, qui Feſtum hoc celebre inter Chriſtianos, ſe neſcire ajunt, an Apoſtolorum tempore Gentilium auribus notum fuiſſet; cum præter expreſſum hoc Sanctorum Patrum Hiſpaniæ teſtimonium, ex Luca conſtet, quum refert, maxime contendiſſe Paullum ſe ab Aſia expedire, ut, ſi fieri poſſet, diem Pentecoſtes celebraret Hieroſolymis. Quorſum enim tanta in Paullo ſolicitudo, ſi diei celebritate non urgeretur? Eandem ipſe inſinuat ad Corinthios, dum ait, ſe Epheſi moraturum uſque ad Pentecoſten, quam Hieroſolymis deſtinarat. Sed confirmat Caſſianus a: *Cujus Feſtivitatis traditio*, inquit, *per Apoſtolicos Viros ad nos uſque tranſmiſſa, eodem tenore ſervanda eſt*. Divus Ambroſius b adeo celebrem prædicavit, ut a die Chriſti Paſſionis, Jubilæum Chriſtianorum eſſe ſcripſerit: *Et in Lege habes*, inquit, *quia Jubilæus dicitur numerus quinquaginta annorum recurſus, celebrabilis admodum, quo debita vacuantur, confirmantur Hebræorum libertates, poſſeſſionum refuſiones. Hunc numerum læti celebramus poſt Domini Paſſionem, remiſſo culpæ totius debito, Chirographo quoque vacuato, ab omni nexu liberi, & ſuſcipimus advenientem in nos gratiam Spiritus Sancti die Pentecoſtes, vacante jejunio laus dicitur Deo, Alleluja cantatur*. Id pluribus probavit D. Auguſtinus c; ea in breve compendium redegit Divus Iſidorus d, quæ quia hujus Feſti initium, originemque repetunt, conſentaneum cenſui hic adverſus contra prave opinantes recitare: *Initium ſane*, inquit, *& cauſſa Feſtivitatis Pentecoſtes, paullo latius repetenda eſt. Pentecoſtes enim dies hinc cœpit exordium, quando Dei vox in Sina monte, deſuper intonantis audita eſt, & Lex data Moyſi. In Novo autem Teſtamento Pentecoſte cœpit quando adventum Sancti Spiritus, quem Chriſtus promiſit, exhibuit, quem ait non eſſe venturum, niſi ipſe aſcenderet in Cœlum; denique dum portam Cœli Chriſtus intraſſet, decem diebus interpoſitis intremuit ſubito, orantibus Apoſtolis, locus, & deſcendente Spiritu Sancto ſuper eos, inflammati ſunt, ita ut linguis omnium Gentium Dei magnalia loquerentur. Adventus itaque Sancti Spiritus de Cœlo ſupra Apoſtolos, in varietate diffuſus linguarum, ſolemnitatem tranſmiſit in poſteros, eaque de cauſſa Pentecoſte celebratur, & dies ipſe proinde inſignis habetur. Concordat autem hæc Feſtivitas Evangelii cum Feſtivitate Legis. Illic enim, poſteaquam Agnus immolatus eſt, interpoſitis quinquaginta diebus, data eſt Lex Moyſi, ſcripta digito Dei; hic poſtquam occiſus eſt Chriſtus, qui ſicut ovis ad immolandum ductus eſt, celebratur verum Paſcha, & interpoſitis quinquaginta diebus, datur Spiritus Sanctus, qui eſt digitus Dei ſuper CXX. Diſcipulos, Moſaicæ ætatis numero conſtitutos. Siquidem & hæc Feſtivitas aliud obtinet Sacramentum. Conſtat enim ex ſeptimana ſeptimanarum. Sed dierum quidem ſeptimana generant eandem Pentecoſten, in qua fit peccati remiſſio per Spiritum Sanctum. Annorum vero ſeptimana quinquageſimum annum faciunt; qui apud Hebræos Jubilæus dicitur, in quo ſimiliter terræ fit remiſſio, & ſervorum libertas, & poſſeſſionum reſtitutio, quæ pretio erant comparata. Septies etenim ſeptem multiplicati, quin-*

Luc. Act. Apoſt. Cap. 19.
Epiſt. 1. ad Corint. Cap. 16.
a *Coll. 11. Cap. 20.*
b *Præfat. in Pſal. 50.*
Levit. 25.
Coloſſ. 2.
c *Epiſt. 110. ad Januar. C. 16. & 17.*
d *Lib. 1. De offic. Eccleſ. C. 32.*
Exod. 20.
Act. 2.
Eſai. 53.

quagenarium ex ſe generant numer um, aſſumpta monade, quam ex futuri ſæculi figura præſumptam eſſe, Majorum auctoritas tradidit. Fit enim ipſa & Octava ſemper, & prima, immo ipſa eſt ſemper una, quæ eſt Dominica dies. Neceſſe eſt enim Sabbatiſmum animarum, populi Dei illuc occurrere, utque ibi compleri, ubi datur pars his qui octo: ſicut quidam differens, Salomonis dicta ſapienter expoſuit: iccirco autem totius Quinquageſimæ

Eccleſ. 11.

dies, poſt Domini Reſurrectionem reſoluta abſtinentia, in ſola lætitia celebrantur, propter figuram futuræ Reſurrectionis; ubi jam non labor, ſed requies erit lætitiæ. Ideoque

Sapiens hic, ut Iſidorus vocat, Joannes Caſſianus eſt Collat. 21. C. 20.

his diebus nec genua in oratione flectuntur; quia, ſicut quidam ſapiens ait, inflexio genuum, pœnitentiæ, & luctus indicium eſt; unde etiam per omnia eandem in illis ſolennitatem, quam die Dominico cuſtodimus, in qua Majores noſtri, nec jejunium agendum, nec genua eſſe flectenda, ob reverentiam Dominicæ Reſurrectionis, tradiderunt. Nec eum diem ſolum feſtivum, & celebrem olim fuiſſe in Eccleſia conſtat; in præcipuis enim Eccleſiæ Feſtivitatibus venerandam, & toto terrarum Orbe venerabilem dixit Leo Papa a. Sed totos il-

a *Serm.* 1. & 2. *Pentecoſt.*

b *Lib.* de idololatria C. 14.

los quadraginta dies fuiſſe feriatos, teſtis eſt Tertullianus b, omnes illos Pentecoſtes nomine comprehendens; prius enim his verbis celebrem dixit: *O melior fides nationum in ſuam ſectam, quæ nullam ſolennitatem Chriſtianorum ſibi vindicat, non Dominicum diem, non Pentecoſten. Etiam ſi noſſent, nobiſcum non communicaſſent, timerent enim, ne Chriſtiani viderentur, nos ne ethnici pronunciemur, non veremur. Si quid & carni indulgendum eſt, habes, non dicam tuos dies tantum, ſed & plures. Nam ethnicis ſemel annuus dies quiſque feſtus eſt; tibi octavo quoque die. Excerpe ſingulas ſolennitates nationum, & in ordinem texe, Pentecoſten implere non poterunt.* Quare quemadmodum diebus Dominicis ſtantes orabant Fideles, in ſignum lætitiæ Reſurrectionis; ſic etiam in his diebus, qui a Paſ-

c *Lib.* de corona militis, C. 3.

d *Lib.* reſponſionum ad Orthodoxos, Q. 115.

e *Can.* xv.

f *Epiſt. ad Januar.* 119. C. 17.

g *Can.* 4.

Can. de catechumenis, de conſec. *Diſt.* 4.

h *In* Vita Paulli Eremitæ.

chate ſunt uſque ad Pentecoſten. Tertullianus c: *Die Dominico*, inquit, *jejunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare. Eadem immunitate a die Paſchæ in Pentecoſten uſque gaudemus.* Id ipſum confirmat Juſtinus d Martyr, ſive quicumque ille ſit Auctor Reſponſionum ad Orthodoxos: *Quoniam eaſdem vires*, inquit, *habet Pentecoſtes, quas Dominica, ſecundum cauſſam de ea dictam.* Idem prorſus Concilium Nicænum e, & Auguſtinus f; ſicque die Pentecoſtes, ut in diebus Paſchæ, Baptiſmum olim ſolitum dari, conſtat ex Concilio Gerundenſi g. Et in Pentecoſte, ut in Paſchate, ſolitum Antonium veſtem Paulli primi Eremitæ ferre, D. Hieronymus h commemorat. Qui autem tantum Feſtum celebrare omitterent, de adventu Sancti Spiritus dubitare inſinuant Epiſcopi; eaque ratione, tanquam hæreſis novæ auctores, notari. En quam ſolerti cura Hiſpani Patres hæreſum novitatibus inducendis obſtiterint; quantumque Eccleſia Catholica in conſervanda pura, & integra ſinceræ Fidei doctrina, Hiſpaniæ olim debuerit, debeat & hodie.

In Codicibus manuſcriptis, non ut celebretur Feſtum Pentecoſtes, ſed ut intra quinquageſimum diem a Paſchate ab omnibus celebretur, decernitur, iiſdem, quæ in textu noſtro retulimus, verbis: *Pravam inſtitutionem emendari placuit, juxta auctoritatem Scripturarum, ut cuncti diem Pentecoſtes poſt Paſcha celebremus; non Quadrageſimam, ſed Quinquageſimam; qui non fecerit, quaſi novam hæreſim induxiſſet, notetur.* Grave enim, & merito, exiſtimarunt, cum omnes unum corpus ſimus in Chriſto, una omnium Fides, unum Baptiſma, unus Deus, & Pater omnium, non uno, eodemque tempore anniverſarium adventus Sancti Spiritus Feſtum celebrari, ſed per eoſdem dies, alios ſtantes, alios flexis genibus orare, alios feriari, & conquieſcere, & vacare conviviis, alios jejuniis, & corporis aliis afflictionibus macerari. Recte enim a Damaſo i Papa ſcriptum primum, & a

i *Epiſt.* 4.

k *Epiſt.* 4. C. 2.

1. *Cor.* 1.

Leone k Magno repetitum poſtea eſt; aliter unus grex, unuſque Paſtor non ſumus, niſi quemadmodum Apoſtolus docet, id ipſum dicamus omnes, & perfecti ſimus in eodem ſenſu, & eadem ſententia; & niſi tandem uno, eodemque tempore præcipua Religionis noſtræ Myſteria celebremus. Quinquageſimo autem die poſt Paſcha, Pentecoſtes Feſtum agendum

l *Serm.* 61.

docet Ambroſius l: *In Dominica*, inquit, *reſurgens Salvator, reverſus ad homines eſt; & poſt reſurrectionem tota Quinquageſima cum hominibus commoratus eſt.* Et paullo inferius: *Non igitur jejunamus in Quinquogeſima, quia in his diebus nobiſcum Dominus com-*

m *Præfatione in Pſalmos.*

moratur. D. Hilarius m loquens de numero quinquagenario, qui ex ſeptem conficitur ſeptimanis: *Et hæc quidem*, ait, *Sabbatha Sabbathorum, ea ab Apoſtolis Religione celebrata ſunt, ut his Quinquageſimæ diebus, nullus, neque in terram ſtrato corpore adoraret, neque jejunio Feſtivitatem ſpiritualis hujus beatitudinis impediret; quod id ipſum extrinſe-*

n De inſtit. cœnobiorum *Lib.* 2. *Cap. ult.*

cus etiam in diebus Dominicis eſt conſtitutum. Caſſianus n: *Hoc quoque*, inquit, *noſſe debemus, a veſpera Sabbathi, quæ luceſcit in diem Dominicum, uſque in veſperam ſequentem, apud Ægyptios genua non curvari, ſed nec totis quidem Quinquageſimæ diebus, nec cuſtodiri in eis jejuniorum regulam.*

Sed quæ fuerit illa ratio, quare quadrageſimo die Feſtum celebrandum quibuſdam viſum fuerit (quod improbat Concilium) & quinquageſimo, ut decernit, docte his verbis

o *Collat.* 21. *Cap.* 20.

expreſſit Joannes Caſſianus o: *Quare igitur tota Quinquageſima abſtinentiæ rigorem prandiis relaxamus, cum utique Chriſtus quadraginta tantum diebus poſt reſurrectionem cum Diſcipulis fuerit commoratus?*

Theonas. *Non incongrua interrogatio veſtra rationem integerrimæ veritatis meretur agnoſcere. Poſt aſcenſionem Salvatoris noſtri, quæ quadrageſimo reſurrectionis ejus acta eſt*

Act. 1.

die, Apoſtoli reverſi de monte Oliveti, in quo ſe ad Patrem pergens præbuit intuendum, ſicut etiam Actuum Apoſtolorum lectio conteſtatur, ingreſſi Hieroſolymam, decem diebus

Act. 2.

Exod. 23. & 34.

adventum Spiritus Sancti exſpectaſſe feruntur; quibus expletis, quinquageſima eum die cum gaudio ſuſceperunt; & ita eſt per hæc Feſtivitatis hujus numerus evidenter impletus. Quem

in

Google

in Veterèquoque Teſtamento legimus figuraliter adumbratum; in quo conſummatis hebdomadibus ſeptem, primitiarum panis per Sacerdotes Domino jubebatur offerri; qui veriſſime per Apoſtolorum prædicationem, quæ in illa die concionati loquuntur ad populum, oblatus Domino comprobatur; verus ſcilicet primitiarum panis, qui novæ doctrinæ inſtitutione prolatus, quinque millibus virorum eſcæ ſuæ munere ſatiatis, primitivum de Judæis Chriſtianorum populum Domino conſecravit. Et iccirco hi quoque decem dies cum ſuperioribus Act. 2. *quadraginta, pari ſolemnitate ſunt, ac lætitia celebrandi. Cujus Feſtivitatis traditio per Apoſtolicos Viros ad nos uſque tranſmiſſa, eodem tenore ſervanda eſt. Ideo namque in ipſis diebus, nec genua in oratione curvantur, quia inflexio genuum velut pœnitentiæ, ac luctus indicium eſt; unde etiam per omnia eandem in illis ſolemnitatem, quam a die Dominica cuſtodimus, in qua Majores noſtri nec jejunium agendum, nec genu eſſe flectendum, ob reverentiam reſurrectionis Dominicæ, tradiderunt.*

Quare autem neceſſario die præſcripta eſſet Feſtum celebrandum, Concilium Toletanum X.[a] expoſuit: *Cum nihil*, ait, *Fidei ſinceritas per diverſitatem adverſum incurrat, & unitatem Catholicæ regulæ varietas nulla diſcerpat; eſt tamen, quod niſi temporum unitate ſervetur, & diſſidium indiſciſſæ unitati parturiat, & Sacramentorum unitate conſtare non valeat. Hinc eſt, quod Paſchale Feſtum, niſi uno die celebremus, & tempore, in Judaicum decidamus errorem. Hinc adventum Sancti Spiritus, poſt reſurrectionem Dei, niſi expectemus; tempore definito dierum, ſimul & numero, non poſſumus impleri ejuſdem Spiritus dono; quoniam ſi caret plenitudinis numero, carere poteſt & Myſterii ſacramento.*

a Can. 1.

COMMENTARII NOVI.

NOn omnino liquet hoc Canone decretum, diem dumtaxat Pentecoſtes, an quinquaginta poſt Paſcha dies celebrandos: vulgaris lectio de ſolo Pentacoſtes die, emendata totos quinquaginta dies feſtivos habendos ſtatuiſſe videtur, his adjectis: *Non Quadrageſimam, niſi Quinquageſimam*. Præterea certum eſt, ſuperioribus temporibus Pentecoſtes non unicum diem; verum a Paſchate ad Pentecoſten totos illos dies a Chriſtianis celebratos. Tertullianus: *Excerpe ſingulas feſtivitates nationum, vix Pentecoſten implere poterunt*. Nicœnum quoque Concilium eoſdem quinquaginta dies ſolemnes fuiſſe indicat, vetitis adgeniculationibus. Quapropter in eam potius ſententiam hunc Canonem acciperem, ut dies quinquaginta, quam unicum Pentacoſtes diem observandum ſtatuat. Verum qua cæremonia quinquaginta illi dies traducerentur, non liquet, non ceſsatione operarum; neque enim credibile videtur, tenuiorum ſane, & inopum cauſsa; quos ab intermiſſione laboris Pagani facile internoſcere potuiſsent: quapropter potius exiſtimarim, quantum ego conjicere poſsum, dies illos celebrari, atque agitari conſuevisſe, publicis, de more, Miſsarum Sacrificiis, Euchariſtiæ quoque ſumptione ſanctiſſime obita, aut elogiis recitandis. Addo etiam commune quoddam, & publicum gaudium, quo elati jejunare deſinerent, Deumque ſtantes, omiſsa genuflexione, laudibus, & hymnis extollerent, & benedicerent. ALBASPINÆUS.

Diem Feſtum Pentecoſtes jam a temporibus Apoſtolorum in Eccleſia celebrari, late probarunt Bellarminus, To. 1. *De cultu Sanctorum*. Lib. 3 Cap. 3. Carrier. Tom. 2. *Digeſt. fidei*, Titulo *De feſtis*. Cap. 3. Herrer. Lib. 2. *Origin. Offic. Div.* Cap. 51. & nos in Cap. *Cappellanus*, Cap. *Conqueſtus*, *De Feriis*. Sed circa tempus, & diem hujus celebritatis, dubium olim erat: aliis exiſtimantibus quadrageſimo, vel quadrageſimo nono die a Paſchate reſurrectionis eſſe colendum. Hiſpani tamen PP. juxta Scripturarum auctoritatem, recte ſtatuerunt die quinquageſimo a reſurrectione eſſe celebrandum, & die 10. ab aſcenſione Domini, propter adventum Spiritus Sancti, quem contigiſſe quinquageſima die poſt reſurrectionem, probarunt Divus Clemens, Lib. 5. *Conſtitutionum Apoſtolicarum*, Cap. 21. Auguſtinus Epiſtola 119. Leo in Sermone de Pentecoſte. Quo etiam die Judæi celebrant feſtum Hebdomadarum in memoriam acceptæ Legis, ut Sacræ Paginæ locis, & SS. PP. teſtimoniis probant Bellarminus & Carrier. d. Cap. 3. & ſic ut hæreſis circa hujus feſtivitatis celebritatem in Eccleſia non induceretur, ſtatuerunt PP. ut in quinquageſima die poſt Dominicam reſurrectionem ab omnibus feſtivitas Pentecoſtes coleretur. Et hæc eſt vera hujus Canonis mens, licet aliter non inſubtiliter illum accipiat Albaſpinæus, quem tranſcripſit Cerda in *Adverſ.* Cap. 146. num. 21. GONZALEZ.

CANON XLIV.

De meretricibus Paganis, ſi convertantur.

Meretrix, quæ aliquando fuerit, & poſtea habuerit maritum; ſi poſtmodum ad credulitatem venerit, incunctanter placuit eſſe recipiendam.

CAPUT

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

Quæ proprie dicatur meretrix; quæ olim ei pœnæ propoſitæ; quando baptizari debeat.

A *Merendo meretricem* dictam, eo quod pretium libidinis mereatur, docuit D. Iſidorus a. Illa autem mereri dicitur, quæ publice corpore quæſtum facit. Quæ autem dicantur bublice quæſtum facere, nemo melius Ulpiano b id expreſſit: *Palam* (ait) *quæſtum facere dicemus, non tantum eam, quæ in lupanario ſe proſtituit: verum etiam, ſi qua (ut aſſolet) in taberna, vel caupona, vel alias pudori ſuo non parcit. Palam autem, ſic accipimus paſſim, hoc eſt, ſine delectu, non ſi qua adulterit, vel ſtupratoribus ſe committit, ſed quæ vicem proſtitutæ ſuſtinet*. Ne autem quis intelligeret, eam, quæ cum uno, aut altero, pecunia accepta, ſe commiſcuit, eſſe meretricem, addidit: *Item quæ cum uno, aut altero ſe, pecunia accepta, commiſcuit, non videtur palam corpore quæſtum facere*. Requiritur ergo ad hoc, ut quæ femina meretrix dicatur, vel quæſtum corpore faciat, ut multorum pateat libidini; ſic enim definit D. Hieronymus c, apud Gratianum: *Meretrix*, inquit, *eſt, quæ multorum libidini patet*. In cujus expoſitione, verbo, *quæ multorum*, mirum eſt, quam turpia, & a vero eorum jurium quæ citat, ſenſu abhorrentia retulerit Gloſſa: volens, ut meretria, quæ multos admittit, juxta ſententiam Hieronymi, plures quam xxii. millia hominum admiſerit: argumento d, ut ait, Capite, *Diſciplina*. XLV. Diſtinctione, vel ſaltem sexaginta juxta Cap. *Latores*, *De Clerico excommunicato*. Quorum jurium rationes, quam ſint alienæ ab ea D. Hieronymi, dubitabit nemo, qui alicujus ſit in re literaria judicii. Multorum enim appellatione, pluralis numerus continetur: quod ad animi, & voluntatis rationem referri debet, ut excludatur ſingularis: quod eſt de propria ratione concubinæ, ſeu pellicis, non autem meretricis; cujus turpitudo vænalis eſt, ut Divus Auguſtinus e docet. Si ergo femina unum, vel duos receperit ob quæſtum, cum hoc parata ad alios quoſcumque recipiendos, meretrix dici poteſt, & debet; ut commodis, vel incommodis meretricibus a Lege propoſitis frui, vel affici poſſit. Quod ſi de animo hoc, in futurum recipiendi quemcumque non conſtiterit; eam, quæ duos, treſve, ob quæſtum admiſiſſe fuerit comprobatum, meretricem judicaſſe par erit, quod eos *multorum* appellatione in eo actu comprehendi cenſuerim. Cuique ſuum eſto judicium. Meretricum initium, & originem a Venere repetit Lactantius f. Eam enim, quam ex ſpuma maris procreatam Poetæ teſtantur, omni laſcivia, impudentia, & turpitudine fuiſſe inſignem, notius eſt, quam a nobis explicari debeat; nam ex famoſo Martis ſtupro genuit Harmoniam, de qua Plutarchus g; ex Mercurio Hermaphroditum; ex Jove Cupidinem; ex Anchiſe Æneam; & ex Bute Erycen; eaque de cauſſa amorum, gratiarum, pulchritudinis, delitiarum, voluptatum, & omnis libidinis illa Dea habita eſt. Hæc autem, ne ſola impudica videretur, omnium prima, teſte Lactantio h, meretriciam artem inſtituit; auctorque mulieribus in Cypro Inſula fuit, uti vulgo quæſtum corpore facerent. Miſerum, turpem, ſordidum, & infamem harum meretricum ſtatum, ut illæ deſererent; multa adverſus eas in diverſis Provinciis conſtituta prudenter legimus. Apud Romanos mos fuit, auctore Tacito i, ut quæ corpore vellent quæſtum facere, ſtupri licentiam apud Ædiles nunciarent, ut eo pudore ſuffuſæ, ab impudico meretricandi officio retraherentur: *Eodem anno*, inquit, *gravibus Senatus Decretis libido feminarum coercita; cautumque, ne quæſtum corpore faceret, cui avus, aut pater, aut maritus Eques Romanus fuiſſet. Nam Veſtilia, Prætoria familia genita, licentiam ſtupri apud Ædiles vulgaverat; more inter veteres recepto, qui ſatis pœnarum adverſus impudicos, in ipſa profeſſione flagitii credebant*. Ad quem locum facit Tranquillus in Tiberio: *Famoſæ feminæ*, inquit, *ut ad evitandas Legum pœnas, jure, a dignitate matronali exſolverentur, lenocinium profiteri cœperant, & ex juventute utriuſque ordinis, profligatiſſimus quiſque, quominus in opera ſcenæ, arenæque edenda Senatuſconſulto teneretur, famoſam judicii notam ſponte ſubibant; eos, eaſque omnes, ne refugium in tali fraude cuiquam eſſet, exſilio affecit*. Quod ſi pudicitiam apud Ædiles non vulgarent, ſtupri pœna afficiebantur. Ut hinc intellectam obſervemus antiquam Marcelli k Juriſconſulti ſententiam: *Stuprum*, inquit, *intelligitur etiam in his mulieribus eſſe, quæ turpiter viverent, vulgoque quæſtum facerent, etiamſi non palam*. Acceptandi legata, & hæreditates facultatem illis ademit Domitianus Cæſar Lege perpetua, ut a Suetonio l traditur. Donationes in eas collatas irritas fecit Conſtantinus m Imperator; facta revocationis poteſtate legitimæ ſoboli donantis, aut fratri, ſorori, vel aliis ejus proximis. Ut legitima, jure naturæ debita a patre privari poſſent, a Diocletiano, & Maximiano n decretum eſt in Reſcripto ad Apollinarem, probatum poſtea a Juſtiniano o, receptumque tandem apud Vviſigotthos p. Lege antiqua, veſtibus matronarum, ſeu honeſtarum feminarum uti, illis interdictum indicant Tertullianus q, & Ulpianus r; ſed confirmavit graviori pœna propoſita Julius III. Papa, deinde Paullus IV. ac tandem ſeveriſſima Conſtitutione Pius IV. Trecentis fuſtium ictibus afficiebatur Lege Vviſigotthorum primo, & expulabat ab Urbe; quod ſi iterum eam ingrederetur, & in turpi officio perſeveraret, in ſervitutem redigebatur alicujus pauperis, cui Rex illam dono dediſſet, Lege Reccaredi. ſ Quod & Longobardorum t conſuetudine receptum erat, ſi parens meretricis illam ab officio non retraheret, vel aliqua pœna puniret; ac tandem, ut alia omittamus, turpitudinis, & infamiæ nota apud omnes fere Nationes aſperſæ ſunt. Qua ratione apud Romanos Lege Conſtantini u, & antea, Senatori non licuit, non ſolum cum his, quæ ſunt in lupanari, ſed nec cum eis, quæ quocum-

a *Lib.* 10. etymol.
b *L.* Palam 43. de tit. nuptiar.
c *Epiſt. ad Fabiolam. Cap.* Vidua 34. *Diſt.*
d *Gloſ. in ejuſdem expoſitione verbo*, Quæ multorum.
e *In Q. Deuteron.* 73. *ad C.* 23. *Can.* Meretrices, 32. *Q.* 4.
f *Lib.* 1. Divinar. inſtitution.
g *In* Vita Pelopidæ.
h *Lib.* 1. Divinar. inſtit. *Cap.* 17.
i *Lib.* 2. Annalium.
k *L.* Stuprum. de tit. nuptiar.
l *In* Vita Domitiani.
m *L.* 1. *C.* de natural. liber.
n *L.* Si filiam. *C.* de inoffic teſtam.
o *In authent.* Ut cum de appell. cognoſcit. §. Si vero *Col. Lit.* 8.
p *Lib.* 3. *Tit.* 4.
q *Lib.* de pallio, *& altero,* De cultu feminarum.
r L. *Item*, *apud Labeonem* §. *Si quis Virgines*, *De injuriis*.
ſ *Lib.* 3. *Legum Vviſigot. Tit.* 4. *L.* 17.
t *Tit.* 17.
u L. 1. *C.* de naturalibus liber.

rumque modo corpore quæſtum facerent, feciſſentve, in matrimonii fœdus tranſire. Apud Germanos non ſolum Senatoribus, ſed & plebejis hominibus, meretrices uxores ducendi jus denegabatur; cum Virgines ſolum duci poſſe, ſit auctor Tacitus a. Hæc eadem honeſtatis Lex impoſita eſt Utopienſibus Inſulanis; mulieribus enim perpetuo nuptiæ interdicuntur, quæ ante connubium convictæ fuiſſent furtivæ libidinis, teſte Thoma Moro b. Quod & a Conſtantino Palæologo c Orientis Imperatore, ne matrimonia ullam malam haberent cauſſam, decretum fuit. Idem nuptiarum jus meretrici multo antea negatum in ſua Republica a Moyſe, teſtis eſt Joſephus d, ut cujus propter injuriam ſuo corpori factam nuptiale Sacrum Deus non admittat: *Idque obſervari valde intereſt*, inquit, *ut proles naſcatur ingenua, & ad ſtudium veritatis erecta, ſi non e turpi, aut illiberali matrimonio naſcatur*. Deut. *Non erit meretrix de filiabus Iſrael, nec ſcortator de filiis Iſrael*. Ne autem in hominum cognitionem veniret, expiari, & redimi poſſe hoc peccatum, ſi quid in Templo offerretur; ea de cauſa ſubſequitur: *Non offeres mercedem proſtibuli, quicquid voverit; quia abominatio eſt apud Deum*. Quod ſi rationem inveſtigare conemur, quare neceſſe fuit prohibere pretium illicito corporis uſu quæſitum, vel Deo, vel Templo ſacro inferre, cum nec eſſe, nec vivere meretrices, Moyſis Leges permitterent; ut agnoſcit etiam Clemens Alexandrinus e; illud occurrit, Legem hanc ideo a Moyſe latam, cum ut debitum officium, & reverentiam locis ſacris præſtandam exprimeret; tum etiam ut feminæ hac ignominioſa pœna deterritæ, minori bono ducerent lucroſæ, & voluptuoſæ huic fœditati operam dare. Niſi quis dicat (quod & mihi magis placet) non publici, ſed privati, & ſecreti quæſtus oblationem etiam prohibere voluiſſe, ut aditus redimendi hoc carnis peccatum intercluderetur. Hanc pœnam in meretrices, ante Moyſis Legem, vel uſu, vel conventione, apud Hebræos receptam, erui poſſe videtur ex his, quæ Philo doctus Hebraicæ antiquitatis Scriptor, de Joſepho loquens retulit; illum enim ſolicitatum ab hera, fortius reſiſtentem, ac reſpondentem libere, ſic inducit: *Bonis moribus, & Legibus utimur nos Hebræorum poſteri. Aliæ gentes puberibus decimum quartum annum egreſſis, permittunt uſum ſcortorum, & feminarum corpore quæſtum facientium: apud noſtrates nulla eſt meretrix; capitali ſupplicio propoſito talem quæſtum exercentibus; ante legitimam copulam, alios congreſſus cum muliere neſcimus; caſti caſtis Virginibus conjungimur*. Niſi quis dicat, attenta recentiori Philonis conſuetudine, illum finxiſſe orationem, ut effictæ ſunt a Livio multæ, & finguntur quotidie ab Hiſtoricis. Hoc etiam hodie Judæorum praxi receptum audio, apud quos meretrices non permittuntur. Quod in novo Orbe in Regione Palmaria uſitatum eſt, quid ſit coire nemo intelligit, donec nubat, nefaſque, & morte piandum eſt aliter accedere; ut Petrus f Martyr refert. Apud Perſas non ſolum meretrices uxores ducere turpe, ſed illas humeris publice deferre per Urbem, ſumma ignominia fuit. Scribit enim Plutarchus, Artaxerxem juſſiſſe, Arbacem deſertorem, & apud ſe transfugam delatum, pro pœna capitali, qua erat puniendus, humeris meretriculam in via publice tota die deferre; quam fuiſſe apud illos graviſſimam ignominiam teſtatur. Pœnæ etiam loco adulteræ feminæ, in anguſtas quaſdam meretricum ædiculas, & proſtibula (quæ *ſiſtra* vocabant) detrudebantur olim, & explendæ omnium libidini exponebantur; tintinnabulo etiam ſub obſcœni operis tempus adhibito, ut illo commoto, quando flagitium committeretur, prætereuntes non lateret, ſed potius illius ſonitu pœna illa cum ignominia conjuncta indicaretur, ut refert Nicephorus g, Socrates h, & Diaconus i. Tanta igitur ignominia notabantur olim feminæ, quæ extra matrimonii jura turpiter vivebant, ut ante Conſtantini tempora, cum illis matrimonii fœdus inire, viris non permitteretur; ut refert Zeno k Imperator. Nec poſt ipſius Zenonis tempora, ſi quis illam turpiter agnoverat, poterat deinde cum ea matrimonium contrahere. Quod conſtitutum eſt ob luxurioſæ vitæ fœditatem. Si hæc Gentes, quaſdam natione, quaſdam lingua, quaſdam Religione, quaſdam natura, & moribus barbaras, adverſus turpem, & miſerabilem meretricum ſtatum ſanxiſſe legimus; quid mirum, ſi Hiſpanicæ Eccleſiæ Patres ſingulari morum probitate præſtantes, ab ipſarum ſordibus maxime abhorrentes, decreverint, ne illæ ad primum, Divinum, ac venerabile Fidei Sacramentum, ad remiſſionem delictorum, ad abſolutionem mortis, ad conſecutionem Spiritus Sancti accederent, ni prius eam vitæ turpitudinem abjurarent; hoc enim in primitivæ Eccleſiæ cunabulis uſitatum teſtatur D. Auguſtinus l: *Hoc ſi ita eſt*, inquit, *fatemur, iſtos laudabili charitate vacari, ut omnes indiſcrete admittuntur ad Baptiſmum, non ſolum adulteri, & adulteræ, contra ſententiam Domini, falſas nuptias prætendentes; verum etiam publicæ meretrices, in turpiſſima profeſſione perſeverantes; quas certe nulla etiam negligentiſſima Eccleſia conſuevit admittere, niſi ab illa primitus proſtitutione liberatas. Sed iſta ratione, cur non omnes modo admittuntur, omnino non video*. Et in Libro, De Fide, & operibus m: *Quis enim dubitet, ad hujus ſæculi pravitatem adulteria pertinere, & illos, qui elegerunt, in eodem iniquitate perſiſtere? Similiter autem dici poteſt, publicas meretrices, quas utique ad Baptiſmum, niſi ab illa turpitudine liberatas, nulla admittit Eccleſia, potuiſſe invenire*.

Notam ergo turpitudinis, & labem, quam feminæ meretrices ante Baptiſmum contraxerant, pœnitentia poſtea, & fœdæ voluptatis renunciatione eluere debebant; nec antea poterant ad Baptiſmum admitti. Quod ſi poſtea anteactæ vitæ turpitudinem cum honeſtate, & pudicitia conjugali commutaſſent, putarunt Patres, ſordes ante matrimonium contractas ſancto matrimonii Sacramento elui potuiſſe; ſicque aliam ab eis non debere præteritæ vitæ ſeveriorem exigi rationem.

Non diſſimili cauſſa decreverunt ſuperius n, ut ſi adoleſcentes, qui poſt Fidem lavacri ſalutaris mœchati fuerint, poſtea uxorem duxerint, acta legitima pœnitentia, ad communionem

a De moribus Germanorum.
b *Lib.* 2. Utopiæ.
c *Conſtitut. Refertur Lib.* 1. *juris Orientalis, Novella ejuſdem* 2.
d Lib. 4. antiquitat. C. *ult.* *Deut. Cap.* 23.
e *Lib.* 3. Stromat.
Gen. 34.
f *Lib.* Novi orbis, de populis nuper repertis.
g *Lib.* 12. *Cap.* 22.
h *Lib.* 5. *cap.* 18. *Caſſ. in* Tripartita, *Lib.* 9. *C.* 24.
i Rerum Romanarum, *Lib.* 13.
k L. *D. Conſtantini*, 5. C. de natural. liber. D. L. 5. 6. *ult.*
l De octo dulcitii quæſtionibus, *fere in principio*.
m *Lib.* de fid. & operib. C. 11.
n *Can.* 31. *hujus Concilii*.

nem admitterentur. Cum enim peccatum mechiæ longiori axcommunicationa puniratur, voluerunt banc ſaveritatam ſinguiari clementia temperara, ut ea turpi vita ad pudicam, & honeſtam matrimonii allicarentur.

Nec In meratricibus tantum ab antiquo hæc ducta conſuatudo obſarvabatur; ſed in omnibus publice peccantibus; nunquam enim ais ad Baptiſmum patabat aditus, ni vitæ, quam agebant, turpitudini ranunciaſſent, præteritaque paccata lacrymis, & pœnitantia deiaſſent, ut inſatius a dicemus.

a *Cap. 60.*

COMMENTARII NOVI.

NOnnullis vanarat in mentam ſubdubitare, num feminæ illi, quæ ſa flagitiis, eriminibuſque implicaſſet, Catachumenatus tampus prorogandum eſſat, quod in axpiationa flagitiorum poneretur. Canon autem præſcribit, eodam tamporis intarvallo, quo aiii Catechumani, retineri poſſa: & illud *incunctanter* non indicat eodem puncto, momantoqua tamporis racipiandam. Nam aiiæ, quæ non ita ſcalarate, flagitioſeque peccaſſent arta Catechumenatum, non aodem tempore, quo ad Ecciaſiam ſe confetrant, recipiebantur. ALBASPINÆUS.

A conjunctiona, & commiſtone carnali iilicita appeliationas peccantium varie amanarunt, inter quas refartur meretrix, quæ ita dicta aſt taſta L. Vaila, Lib. 4. *Elegant.* Cap. 110. a *merenda*, quod eit ſtipendia facare. Oiſual. ad Donell. Lib. 2. *Comment.* Cap. 9. Lit. O. nec ſolum illa dicitur meretrix, quæ palam, publicequa quæſtum facit, L. *Palam*, 43. ff. *De ritu nuptiar.* varum & quæ in caupona, taberna, ſeu alio loco multorum libidini patet, L. *Probrum*, 41. ff. eod. Tit. Seneca, Lib. 1. *Controv.* Cap. 11. *Meretrix vorata ei, in communi loco ſtetiſti.* Plautus In *Moſtellaria*.

Matronæ non meretricum unam inſervire amantem.

Notavit Herald. Lib. 1. *Emend.* Cap. 33. Hujuſmodi proſtitutionas omni jura damnantur. Jus civila neque ei ignoſcendum cenſat, quæ obtentu paupertatis turpiſſimam banc vitam elegit. d. L. *Palam.* & Ulpianus in d. L. *Verum.* 40. ff. *De furtis*, ait: *Qui ſuppreſſit ſcortum libidinis cauſſa, vel fores meretrici eadem ratione effregit, L. Fabia, vel de vi non tenetur; bic enim turpius facit, quam qui ſubripit: ſed quia ſuam facti ignominiam compenſat, certe fur non eſt.* Ex quibus conſtat, hoc criman turpius cenſeri furto, & vi, & in L. *Si vero* 12. §. *Adoleſcens*, ff. *Mandati.* Improbatur obligatio ejus, qui ex mandato adoleſcentis pro meretrice fidajuſſerit. Tantaqua aſt meratricum flagitioſa turpitudo, ut ob eam filia a patra exhæredari poſſit, L. *Si filiam.* 19. Cod. *De inofficioſo teſtamento.* Et proinde ſamper in ſumma infamia habitæ ſunt. Diverſo habitu, ac vaſtitu a Matronaii utebantur maretriaes. L. 4. Cod. *De Epiſcopali audientia.* L. *Apud Labeonem*, 15. §. *Si quis virginem*, 15. ff. *De injuriis* Briſſonius, Libro 1. *Select.* Capite 4. Celiuiis, ſeu domibus earum noman inſcribebatur, ut probant Cornalius a Lapida in Hiaremiam Cap. 3. varſ. 3. fol. 14. Roa Lib. 4. *Singul.* Cap. 10. Ambian. ad Tertull. *De pudic.* Cap. 1. Obſerv. 4. Nac ſolum cum ſenatoribus ex Lega Papia, varum nac cum inganuis matrimonium contrahare poterant, ut coliigitur ex d. L. *Palam.* 43. L. *Filio* 48. §. 1. ff. *De ritu nupt.* & præcipua ex L. *Fœdiſſimam.* 20. Cod. *Ad L. Jul. De adulteriis*, L. *Imperatore.* 24. L. *Ob rem.* 41. ff. *De ritu nupt.* L. 3. ff. *De concubin.* L. 3. §. 1. ff. *De teſtibus.* Refert Procopius in *Hiſtor. arcana.* fol. 45. ubi notavit Aleman. lin. 13. quod etiam veteribus Canonibus probatum legimus in Cap. *Maritum.* 33. Diſtin. Cap. *Si quis viduam.* 34. Diſtinct. Cap. *In aliquo.* 31. Diſtinct. Cap. 13. 2. Quæſt. 1. Concilium Bracar. 11. Can. XXVI. Clemens Roman. Lib. 6. *Conſtit.* C. 17. ia fine. Leo Magnus Epiſt. 1. Cap. 2. & Epiſt. LXXXVII. C. 1. D. Baſil. ad Amphil. Cap. 26. Sed id abrogatum poſtaa fuit, tam jure civili ex L. *Imperiales.* 25. Cod. *De nupt.* Novell. 112. *Ut liceat matri.* Authent. *Sed novo Cod. De natural. liberis.* junctis traditis a Cujac. in Novell. 89. & Lib. 39. Paulli, ad Edictum in L. *Orationa.* 16. ff. *De ritu nupt.* quam jure Canonico, C. *Inter opera.* 20. *De ſponſal.* C. *Licet.* 32. Q. 1. Unde eum tam axoſa eſſet meretricum vita, aliqui axiſtimabant earum catecheſin eſſa protrahendam ultra bianuii tempus, quod in aliis Catechumanis bonæ converſationis obſervatur ax Canone antecedanti; & ſtatuunt PP. contrarium eſſa obſervandum, videlicet eas ad Fidem accedentes incunctanter eſſa recipiendas, idaſt, expleto ordinario catecheſis tempore, abſque alio pœnitentiæ tempore, ut *incunctanter* accipitur in Can. XXII. GONZALEZ.

CANON XLV.

De Catechumenis; qui Eccleſiam non frequentant.

Qui aliquando fuerit Catechumenus per infinita tempora, & nunquam ad Eccleſiam acceſſerit; ſi eum de Clero quiſquam agnoverit voluiſſe eſſe Chriſtianum, aut teſtes aliqui exſtiterint Fideles; placuit, ei Baptiſmum non negari, eo quod in veteri homine deliquiſſe videatur.

CA-

CAPUT DECIMUM NONUM.

Catechumenos gravi aliquo morbo obmuteſcentes baptizari poſſe; & quid de pœnitentibus.

QUos Tertullianus, Cyprianus, Auguſtinus, & alii ejus ætatis Latini Scriptores, *Audientes*, ab *audienda* verbo Chriſtiano: illos *Catechumenas* Græci appellarunt. A Græcis anim in exprimendis etiam Fidei noſtræ myſteriis, ob verborum inopiam nomina multa Græca mutuamur. Catechumeni autem dicebantur adulti, qui dum Baptiſmum exſpectabant, Chriſtianæ Fidei myſteriis erudiebantur. Non enim mox, ac quis ſe Chriſtianæ Religionis ſtudio teneri oſtentarat, Baptiſmi gratiam recepiſſe docet Auguſtinus a, & antea ſæpius Patres noſtri Illiberritani in Decretis præcedentibus b. Cum autem Paſchatis tempus inſtaret (eo enim ſolebant abiui ſancto hoc regenerationis lavacro) *Competentes* vocabantur, quaſi ſimul petentes. Hi ergo Catechumeni ad Eccleſiam tenebantur accedere, quemadmodum & Fideles: ſed non omnibus Sacrificii myſteriis intereſſe, multoque minus participare, ut teſtatur D. Auguſtinus c: *Ad Sacramentum*, ait, *ſanctæ Menſæ rite nema, niſi baptizatus, accedit* d. *Ipſa denique Eccleſia ſic traditum tenet, ut hominem ſine Baptiſmo ad Altare prorſus non poſſit admittere*. Arnobius e: *Quid enim tam Sanctam quam communionem Chriſti percipere? & quid tam iniquam, quam ſi non baptizatus eandem ſumat?* Id ipſum docent Juſtinus Martyr f, Cyrillus g, Beda h, & alii. Nec a ſumptione tantum Euchariſtiæ, ſed & a conſpectu prohibiti ſunt, auctore Baſilio i, & Auguſtino k. Quin ea erat in celando hoc Sacramento veterum Patrum Religio, ut in publicis concionibus (a quibus nec Pagani arcebantur, nec Catechumeni) non niſi parciſſime, tectiſſimeque de eo loquerentur. Hinc frequenter occurrit apud Auguſtinum l & alios, *Sacramentum quad norunt Fideles*. Accedebant ergo Catechumeni ad Eccleſiam, ut audirent Euangelium, & ejus interpretationem, ut conſtat ex Concilio Valentino m: poſtea vero Diaconus exclamabat: *Ite Catechumeni*. Egrediebantur tunc Catechumeni Eccleſia, & ea pars Sacrificii ante oblationem, vocabatur Miſſa Catechumenorum, de qua Concil. Carthaginenſe n iv. & pleraque alia. Cumque ob delicta aliqui Fideles pœnitentia afficerentur, illis injungebatur, ut Sacrificiis Eccleſiæ non intereſſent, niſi uſque ad Miſſam Catechumenorum, vel ut orarent cum ipſis. Quam inceſtuoſis, lapſis, & rebaptizatis impoſuit Concilium Ilerdenſe o & Agathenſe p. In Eccleſia enim prius orationes Catechumenorum dicebantur: poſtea, his egreſſis, Pœnitentium; his autem finitis, & illis abeuntibus, Fidelium, & integra Sacrificia peragebantur. Concilium Laodicenum q: *Quoniam Catechumeni* (inquit) *orationem ſeparatim, & prius proſtratis eis, Epiſcopum oportet celebrare; quibus egreſſis, oreat etiam hi, qui in pœnitentia ſunt conſtituti: & poſt manus impoſitionem, his quoque abſcedentibus, tunc Fideles orare debebunt. Quorum tres orationes fiant: una quidem, id eſt, prima per ſilentium: ſecunda, & tertia per vocis pronunciationem; & tunc demum oſculum pacis dari debere: & poſteaquam Presbyteri Epiſcopo pacem dederint, tunc etiam laicis dare, & tunc oblatio offeratur*. Si Catechumeni, qui ad eruditionem, & doctrinam Chriſti ſuſcipiendam ad Eccleſiam tenebantur accedere, & ad legendum in Eccleſia (miniſterio Lectorum fuiſse præpoſitos in Eccleſia Aleſandrina, cum in reliquis omnibus contra obſervaretur, auctor eſt Socrates r) *per infinita tempora*, hoc eſt, per longi temporis ſpatium, ad illam non acceſserint, & morbo graviori correpti, vel phreneſi obmuteſcentes, loqui non poſſint, nec ſacroſancti Baptiſmatis remedium ab Eccleſia expreſse, vel tacite depoſcere: ſi Clericus unus, vel Fideles aliqui teſtes extiterint, aſserentes illum, antequam ad Eccleſiam acceſsum omitteret, & in morbum incideret, Chriſtianum eſse voluiſse, non denegandum fore illi Baptiſmum, quod in veteri homine deliquiſse videatur. De phrenli enim, vel alio gravi morbo impeditis, & obmuteſcentibus tractaſse hos Patres, mihi probabile eſt: nam quid opus erat teſtimonio Clerici, vel aliorum Fidelium, quod ille aliquando voluerit eſse Chriſtianus, ſi ipſe voce clara, pium religionis Chriſtianæ deſiderium poſset exprimere? aut quæ eſse poſset ambigendi ratio, an conferendus eſset Baptiſmus ſano Catechumeno pœnitenti, & Baptiſmum petenti? Cum autem Catechumenus ad Eccleſiam accedere ſæpe omiſiſset, morbi neceſſitate impeditus, animi ſui ſenſa non poſset jam exprimere; dubium probabile oriebatur, an Baptiſmo eſset tinguendus? nam Eccleſiæ frequentatio omiſsa, & petendi tunc Baptiſmatis prætermiſsum officium ſilentio, Epiſcoporum animos in contrariam poſset inclinare ſententiam. Sed obtinoit, apud illos pietatis magis, quam ſtricti, & ſummi juris conſideratio, placuitque, ut ad conferendum Baptiſmum non tam præſentis, quam præteriti temporis ratio haberetur: quod in hoc nulla, in illo autem aliqua Fidei, & Religionis ſuſcipiendæ, non adumbrata, ſed expreſsa documenta dediſsent. Quod & Afros docuit Auguſtinus f Hiſpanorum conſilium ſequutus: *Catechumenis ergo* (ait) *in hujus vitæ ultimo conſtitutis, ſi morbo, ſeu caſu aliquo ſic oppreſſi ſiat, ut quamvis adhuc vivant, petere tamen ſibi Baptiſmum, vel ad interrogata reſpondere non poſſint: proſit eis, quod eorum in fide Chriſtiana jam nota voluntas eſt, ut eo modo baptizentur, quo modo baptizantur infantes, quorum voluntas nulla adhuc patuit. Non tamen propterea damnare debemus eos, qui timidius agunt, quam nobis videtur agi oportere, de pecunia conſerva credita, improbius quam cautius judicare voluiſſe judicemur: ſatis quippe in talibus reſpiciendum eſt illud Apoſtoli, ubi dicit:* Unuſquiſque noſtrum pro ſe rationem reddet Deo. *Non ergo amplius invitem judicemus; ſunt enim qui vel in his, vel etiam in aliis obſervandum putant, quod dixiſſe Dominum legimus:* Nolite Sanctum dare canibus, neque projeceritis margaritas

a *Lib.* de fid. & operib. *& in alia*, de Cathecudibus.
b *Can.* 4. 11. *&* 42. *hujus Conc.*
c *Lib.* de peccat. merit. & remiſs. *Cap.* 20.
d *Aug. Lib.* 2. De Baptiſ. contra Donatiſt. C. 14.
e *Pſalm.* 139.
f 2. Apolog. pro Chriſtian.
g *Lib.* 12. *in Joan.*
h *Lib.* 1. *Cap.* 5. Hiſt. Eccl.
i De Spiritu Sancto, *Cap.* 27.
k *Tr.* 11. *& 96. in Joannem*
l *Lib.* 10. De Civit. Dei, *Cap* 6. *& in Pſalm.* 21. 34. *&* 109.
m *Can.* 1.
n *Can.* 4.
o *Can.* 4. *&* 9.
p *Can.* 51. *&* 60.
q *Can.* 19.
r *Lib.* 5. *Cap.* 22.
f *Lib.* 2. de adult. conjug.
Rom. 14.
Matth. 7.

tas veſtras ante porcos. *Et iſta Salvatoris verba referentes, baptizare non audent eos, qui præ ſe reſpondere nequiverint, ne forte gerant contrarium voluntatis arbitrium. Quod de parvulis dici non poteſt, in quibus rationis adhuc nullus eſt uſus. Sed non ſolum incredibile eſt, nec in fine vitæ hujus, baptizari Catechumenum velle, verum etiamſi voluntas ejus incerta eſt, multo ſatius eſt nolenti dare, quam volenti negare, ubi velit, an nolit, ſic non apparet; & tamen credibilius ſit, eum, ſi poſſet, velle ſe potius fuiſſe dicturum eſſe Sacramenta percipere, ſine quibus jam credidit, non ſe oportere de corpore exire.* Quod non ſolum ad impetrandum aquæ Baptiſmum ſufficere, ſed & ad conſequendam æternam felicitatem prodeſſe (quia flaminis Baptiſmus erat) dicemus poſtea a. Quod autem Patres hic in Baptiſmo, hoc idem in Baptiſmo, & Pœnitentia, ſeu abſolutione pœnitentis, edixerunt Concilii Arauſicani b Epiſcopi: *Subito obmuteſcens, prout ſtatutum eſt* (forſan hujus Concilii Decretum intellexerunt; nam aliud tunc fuiſſe mihi non occurrit) *baptizari, aut pœnitentiam accipere, ſi voluntatis præteritæ teſtimonium aliorum verbis habet, aut præſentis in ſuo nutu.* In Pœnitentia, ſeu abſolutione, & Euchariſtia obmuteſcenti danda, Concilii Carthaginenſis IV. c eſt Conſtitutio: *Is, qui pœnitentiam*, ait, *in infirmitate petit, ſi caſu, dum ad eum Sacerdos invitatus venit, oppreſſus infirmitate obmutuerit, vel in phreneſin verſus fuerit, dent teſtimonium, qui eum audierunt, & accipiat pœnitentiam; & ſi continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impoſitionem, & infundatur ori ejus Euchariſtia. Si ſupervixerit, admoneatur a ſupradictis teſtibus, petitioni ſuæ ſatisfactum, & ſubdatur ſtatutis pœnitentiæ Legibus, quamdiu Sacerdos, qui pœnitentiam dedit, probaverit.* Hoc ipſum docuit Pollentium D. Auguſtinus d. Poſtquam enim Catechumenos obmuteſcentes morbi gravitate, baptizari poſſe, & debere ſcripſerat, addit: *Quæ autem Baptiſmatis, eadem reconciliationis eſt cauſſa, ſi forte pœnitentem finiendæ vitæ periculum præoccupaverit. Nec ipſos tamen ex hoc vita ſine arrha ſuæ pacis exire debet velle Mater Eccleſia.* Quod ſi lenitatis, & pietatis Chriſtianæ officia hæc Concilia, & Patres pœnitentibus publicis, ob graviora delicta a Chriſti, & Eccleſiæ communione repulſis, & gravi ægritudine obmuteſcentibus, impertiunt, utramque illis in extremo vitæ ſpiritu reſtituentes; cur reliquis peccatoribus privatis eadem morbi, & linguæ gravitate loqui impeditis, ſi aliqua vel ſignis, vel nutu, vel verbis paullo ante pœnitentiæ ſigna expreſſerunt, illa denegabitur? Retinendam enim firmiter cenſeo, quam paullo ſuperius ex Auguſtino e ſententiam citavimus: *Etiam cum ægrotantis voluntas incerta ſit, multo ſatius eſſe nolenti dare, quam volenti negare, ubi velit, an nolit, ſic non apparet; & tamen credibilius ſit, eum, ſi poſſet, velle ſe potius fuiſſe dicturum eſſe Sacramenta percipere, ſine quibus jam credidit non ſe oportere de corpore exire.*

a Cap. 60.
b Can. 12.
c Can. 75.
d Lib. 1. de adult. conjug. C. fin.
e Ubi ſupra.

COMMENTARII NOVI.

QUÆ tandem res illa, ſeu quæſtio, quæ hoc Canone diſceptatur? utrumne id in eo conſtituitur, Baptiſmus ut Catechumenorum apoſtatæ, ut ita dicam, non denegetur ſimul, atque ſeſe obtulerit; tametſi non ſe Legibus Catechumenatus alligandum tradiderit, ſi teſtificationibus veriſſimis comprobarit, alias ſe Catechumenatus tempus præfinitum traduxiſſe? Id ſane credibile non eſt, quo fidem faciat Canon ille, cum in eo de uno quodam, qui Paganiſmum olebat (vetus inquam homo habebatur) diſſeritur, qui quod longo intervallo a Chriſtiana Fide defecerat, penitus Paganus, & ethnicus exiſtimabatur, eratque. Neminem autem fugit, non ante quemquam Paganorum ſacro fonte ablui ſolitum, quam inſtitutus, inſtructuſque eſſet, & ſalutaribus Catechumenatus Legibus eruditos perpurgaretur. Accedit eodem, quod ſi Catechumeno ob flagitia, & crimina in ipſo Catechumenatu perpetrata, Catechumenatus tempus protraheretur, probatius multo futurum, ut Catechumenus apoſtata, qui idololatriæ ſeſe ſcelere obſtrinxiſſet, & Catechumenatum ſuum, ipſamque Eccleſiam per infinita tempora deſeruiſſet, iterum Catechumenatus curriculum, quod alias percurriſſet, conficere.

An vero præſcriptum, uti ad Baptiſmum ſuſcipiendum Catechumenus apoſtata, ipſo prius Catechumenatus curriculo decurſo, recipiatur, ac ſi alias nunquam in ipſum ingreſſus eſſet? ſed teſtimonium, ſeu argumentum, quod Canone ipſo deſideratur, ei adverſatur penitus. Quorſum, quæſo, ut inter Catechumenos reponeretur, neceſſe eſſet prius recognoſcere, fueritne aliquando e Catechumenorum numero? Deinde nulla conditio requirebatur in eo caſu; ſive enim id aliquo teſtimonio confirmari poſſet, ſive nulla teſtificatio proferretur, ne vitiis, atque flagitiis coopertus quiſquam repelli poterat, aut excludi a Catechumenatu, aut a Baptiſmo. Neque enim Eccleſia nunquam eo de facto dubitavit. Quid, quod facile eſt videre, non aliam ob cauſſam illam teſtimonii auctoritatem comparari, quam ut apoſtata ille ſublevetur, & patrocinio quodam fulciatur. Quod tandem beneficium, aut gratia, illa dici poteſt, ejuſmodi hominem inter Catechumenos reponi, eumque interim Baptiſmo privari, donec plenum, ac integrum Catechumenatus temporis ſpatium, ac ſi in eo nunquam ſtetiſſet, decurrerit?

Quicquid tandem aſſeratur, non ſatis ad teſtes accommodari poterit; neque ſi dicas, quorumdam fuiſſe ſententiam, ejuſmodi apoſtatas diutius, quam cæteros Catechumenos in ipſo Catechumenatu detinendos, quod a Fide defecerant; Patreſque hanc nimiam in eos acerbitatem ſuſtuliſſe, Catechumenatumque eis duorum annorum, & non amplius præſcripſiſſe; ſi modo teſtes inveniri poſſent,

qui

qoi eos olim Catechumenos fuiſſe affirmarent. Sed quld opus erat teſtibus ad confirmandum eos olim ſuiſſe Cetechumenos, cum id ipſum in hoc Cenone ſopponatur, & detur, & de his agatur, qul fuiſſent Catechumeui? Nihil opus eſt probatione ed evincendum, quod its eſſe ponitur: immo ut levlus caſtigarentur, contrarium potius erat probandum, eos ſcilicet nunquem fuiſſe Cetechumenos, qui ob hanc maxime ceuſſem erant inviſi, & puniendi, quod eb Eccieſia deſciverant.

Quæ me res eo prorſus peliieit, Impeilitque, ut oihil eorum, quæ dial, in Canonis illius ſenſum, intelligentiemque quedrare putem; ſed exiſtimarim, agi de Cetechumeno apoſtata, qul mortis inſperetæ diſcrimine Interceptus, Beptiſmum peteret, & cui ante voa intercluderetur, quam ad eum acceſſiſſet Presbyter: id ſi ita ſit, omnia Canoni conſonent, conſentiuntque: omnibus quippe Canonibus paſſim legas deſidereri teſtimonium allquod, quo il baptizentur, quibus erepte vox eſt: non ſecus etque requiritur pœnitentium maxime cauſſa, aut excommunicatorum, quibus hoc ipſum ineommodum obtigiſſet, Canone LXXVI. Concilii Carthaginenſis IV. *Qui pœnitentiam in infirmitate petit, ſi caſu, dum ad eum Sacerdos invitatus venit, oppreſſus in iefirmitate obmutuerit, vel in frameſin verſus fuerit; dent teſtimonium qui eum audierunt, & uccipiat pœnitentiam; & ſi continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impoſitionem, & infundatur ori ejus Eucbariſtia. Si ſupervixerit, admoneatur a ſupradictis teſtibus, petitioni ſuæ ſatisfactum, & ſubdatur ſtatutis pœnitentiæ legibus, quamdiu Sacerdos, qui pœnitentiam dedit, probaverit.* Can. es I. Conc. Areuſic. I. *Subito obmuteſcens, prout ſtatutum eſt, baptizari, aut pœnitentiam accipere poteſt, ſi voluntatis præterita teſtimonium aliorum verbis babet, aut præſentis in ſua nutu.* S. Leo in Epiſtola LXXXIX. ed Theod. Foro-jul. Epiſcop. *Quod ſi aliqua ægritudine ita fuerint aggravati, ut quod paulla ante poſcebant, ſub præſentia Sacerdotis ſignificare non valeant; teſtimonia eis fidelium circumſtantium prodeſſe debebunt, ut ſimul, & pœnitentiæ, & reconciliationis beneficium conſequantur, ſervata tamen regula Canonum poternorum circa eorum perſonas, qui in Deum a Fide diſcedendo peccarunt.* Quibus iocis Patres eos eſſe bsptizandos quemadmodum ſtatuunt, qui morbo obmutuerant, ſi reperiantur, qui teſtimonium dicant; iiſque verbis utuntur: *Si teſtimonium aliorum verbis babet.* Item: *Dent teſtimonium qui eum audierint.* Item: *Teſtimonia eis fidelium circumſtantium prodeſſe debebunt.* Non aliter hoc Canone moribundi, & muti baptizari jubentur, *ſi eum de Clara quiſquam agnoverit, voluiſſe eſſe Cbriſtianum, ac teſtes aliqui exſtiterint fideles;* quorum ſcilicet fide, & teſtimonio opus eret, ne Invito, & non petenti Chriſti Sacramenta præberentur.

Huic expiicationi non minimum repugnare videntur hæc verba: *Ec quod in vetere bomine deliquiſſe videatur.* Quid enim ettinebat ejus culpam minuere, cujus odium tem grave facinus ſtare poterat, quod Baptiſmi gratiam impediret? ſed quicquid tandem in hunc Canonem diaeris, ea ipſa verba ooo minus obſtare reperiaotur. Præterea magnum erat inter Catechamenos, & Gentiles diſcrimen: horum levia ducebentur flagitia; iliorum, temetſi non omnino cenſerentur Chriſtiani, gravius puniebentur, quam Gentilium: nec aliunde id potiuit eccidere, quod quidam dubitarent, en eſſent baptizandi, qui ejurata fida ad idololatriam rurſus & Deorum cultum enimum appiicerent: neque ite retio dubitandi aliena erat eb euſtere, ſeveraque diſcipline temporis illius quo Concilium indictum eſt: nam cum iiſdem temporibus, & ob eaſdem cauſſas ebſolutio apoſtetis, qui immolerant, in morte denegaretur, iiſdem judiciis bos epoſtetas Catechumenos feriendos eſſe, erant qui ſuſpicerentur: quod dubium tollitur hoc Canone, atque eodem docent PP. in Catechumenis apoſtaſiam minus flagitioſam videri, quod non eſſent Chriſtiani, & errore, & ignorantie ducerentur, & peccarent.

Nunquam ad Eccleſiam acceſſerit.] Deſierit eſſe Catachumenus.

Cognoverit eſſe Cbriſtianum.] Voluiſſe eſſe Chriſtianum. Ita iegendum ea vulgari lectione; hoc eſt, ſi quiſquam audierit, Baptiſmum eum, entequem obmuteſceret, petiiſſe.

Eo qued in veterem bominem.] Vulgaris: *in vetere bomine;* & melius. Nam quicquid peccerant, antequam ad Fidem accederent, Chriſtumque agnoſcerent Gentiles, id in vetere homine Ademo, & in ſtetu ignorantiæ factum, & admiſſum eccipiatur, atque edeo eorum peccata involuntaria vocabantur. His igitur *vetus bomo* Paganum deſignari putes. Ita loquuntur Scriptura, Patres, Concilia, Tertuiiianus de pudieit. *Utroque bomine purgatus,* Pagano & hæretico. S. Leo Epiſt. XCI. *A conditiane veteris bominis liberari.* Ajunt igitur, Catechumenum, qui per infinita tempora militiam Chriſtianam, tirociniumque deſeruerit, baptizandum eſſe, ejuſque apoſtaſiæ peccatum, a Gentili, non a Fideli commiſſum cenſeri debere. ALBASPINÆUS.

Olim aduiti qui Baptiſmum efflagitabant, diverſis nominibus appellabantur. Chriſtiani, ſtatim ae petebant Baptiſmum. Conciiium Conſtantlnop. I. Can. VII. *Quicumque ex bis rectæ Fidei adſcribi volunt, ut Græcos admittimus: & primo quidem die ipſos Chriſtianos facimus, ſecundo Catechumenos, deinque tertio exorcizamus, ſive adjuramus ipſos, ter ſimul in faciem eorum, & aures inſufflando, & ſic eos catechizamus, & curamus, ut longo tempore verſentur in Eccleſiis, & audiant Scripturas, & tunc eos baptizamus.* Et Conſtantinopolit. VI. Canone XCV. *Omnes ex iis, qui ad rectam de Fide ſententiam volunt accedere, ut Græcos recipimus; & primo quidem die eos Chriſtianos facimus, ſecundo in aures inſpiramus, & ſic initiamus, & diu in Eccleſia verſari, & Scripturas audire facimus, & tunc ipſos baptizamus.* Poſtea *Audientes*, ſeu *Auditores*, eo quod Chriſtianæ Religionis elementa, ſeu Dogmata audirent. Tertul. *De pœnit.* d. Cap. 6. D. Cyprian. Epiſt. XIII, & XXIV. Beda Lib. V. comment. in Eſdram, ibi: *Nova vitæ au-*

ditoribus Symbolum Fidei tradimus, quod per XII. Apoſtolos ordinatum eſt. Etiam dicebantur *Novitioli, Catulli*. Tertull. *De pœnit*. Cap. 6. *Tirones*. D. Hieronym. Epiſt. 1. *Recordare tirocinii tui diem*. D. Auguſtin. Lib. 2. *De Fide ad Catechum*. Cap. 1. *Nomina profitentium in Libro excipiuntur vitæ, non a quolibet homine, ſed a ſuperiore cœlitus poteſtate optimi jam tirones Dei*. Appellabantur *Initiati*. Concil. Conſtant. d. Can. VI. & *Competentes*, poſtquam jam probati erant in Fide, & moribus. D. Aug. Tom. 10. Serm. 116. *ad competentes*. Sanct. Pacian. Sesm. *De Baptiſ.* D. Iſidor. *De Eccl. Offic*. Cap. 22. *Electi*, ideſt qui poſt ſcrutinia, de quibus egi in Cap. *Unico*, *De ſcrutinio in ordine*; deſtinati erant ad Baptiſmum. S. Leo Epiſtol. IV. Cap. 5. & 6. licet eam nominis rationem improbet Vaſquez in 3. Parte, Diſput. 166. Cap. 3. §. 22.

Catechumeni tempore catecheſis ad Eccleſiam accedebant, & ibi omnes Chriſtianorum ritus diligenter obſervabant, ibique erudiebantur; & cum Euchariſtiæ Sacramentum recipere non poſſent; pane benedicto, vel ſale, inſter cæleſtis pabuli, reficiebantur. Concil. Carth. I. Can. V. *Item placuit, ut etiam poſt ſolenniſſimos Paſchales dies Sacramentum Catechumenis non detur, niſi ſolitum ſal: quia ſi Fideles per illos dies Sacramentum non mutant, neque Catechumenis oportet mutari*. De Auguſt. *De peccat. merit. & remiſſ.* Cap. 26. in illis verbis: *Non hujuſmodi eſt ſanctificatio. Nam & Catechumenos, ſecundum quendam modum ſuum, per ſignum Chriſti, & orationem, & manus impoſitionem, puto ſanctificari: & quod accipiunt, quamvis non ſit Corpus Chriſti, Sanctum eſt tamen, & Sanctius, quam cibi, quibus alimur; quoniam Sacramentum eſt*. Etiam Miſſæ intererant, uſque dum Evangelium legeretur. Tunc Diaconus proclamat: *Ite Catechumeni in pace*. D. Clemens Lib. 2. *Conſtit*. Cap. 57. in illis verbis. *Poſt hæc omnes ſimul conſurgentes, & ad Orientem converſi, poſt Catechumenorum, & Pœnitentium exitum, ſupplicent Deo, idque ad Orientem*. Iſidorus, Lib. 6. *Etymol*. C. 16. quia ad communionem non admittebantur, nec ad orandum cum ceteris Fidelibus. Concilium Arauſic. Can. XIX. ibi: *Catechumeni nunquam admittendi ſunt etiam inter domeſticas orationes*.

His & aliis peractis, Catechumenus hominem probatæ vitæ, & virtutis quærebat, cujus ductu atque auſpiciis ad Epiſcopum iret, ut expreſſit Dionyſius, *De Eccl. Hierarchia*, Cap. *De Baptiſmo*, in hunc modum: *Qui autem horum, quæ vere cæleſtia ſunt, particeps fieri cupit, quum ad aliquem eorum, qui initiati ſunt, adiit; ſuadet ille quidem ut ſe ad Sacerdotem ducat; illum autem horror quidem repente, reique difficultas deterret: ad extremum tamen id, quod petivit, benigne ſe facturum eſſe promittit, acceptumque eum ducit ad Sacerdotem: hic vero lætus manum ejus capiti admovet, ſignoque edito, Sacerdotibus imperat, ut viri, atque ſponſoris nomina perſcribant*. Juſtinus Martyr. Q. 16. ad orthodox. *Digni autem ſiunt Baptiſmi commodis fide eorum, qui illos ad Baptiſmum offerunt*. Tunc Epiſcopus ſuſceptorem, ſeu ductorem de moribus, ac de poteſtate Catechumeni atteſtationem requirebat. D. Clemens, Lib. 8. *Conſtitutionum Apoſtolicarum*, Cap. 38. de Baptiſmo loquens, ait: *Ii qui adduxerunt, teſtificentur, ſingula diligenter exponentes; exquirantur autem eorum mores, & vita*. D. Dionyſius Areopagita, Lib. *De Eccleſ. Hierarch*. Cap. *De Baptiſmo*, dum omnes Baptiſmi ritus, & præcipue Fidei Chriſtianæ tirocinia diligenter exſequitur, inquit: *Ad virum, qui adeſt, venit; eumque rogat, cur venerit? Ille, poſteaquam pro ſuo in Deum amore ex iis, quæ ab eo, qui illum accepit, tradita ſunt, Dei, privationemque veri boni, atque actionis Divinæ vitæ vacuitatem accuſavit, petiitque, ut eo quaſi ſequeſtre Deo, & iis, quæ ad Deum pertinent, patiatur; tum ei exponit rationem perfectam, qua ad Deum accedendum eſt, explanataque eidem Divina vita, &, ut ita dicam, converſatione; ex eo præterea quærit, num ita inſtituat vivere? quum promiſit, manum ejus capiti admovet &c.*

Quibus ita præjactis, exiſtimabam, in præſenti Canone non agere PP. de Catechumeno ſubito obmuteſcente, vel in mortis periculo poſito; ſed de eo, qui eum *per infinita tempora*, id eſt, incerta, L. *Conditionum* 91. ff. *De condit. & demonſtr.* ad Eccleſiam non acceſſit cum cæteris Catechumenis, & tamen petit Baptiſmum, & eſt Clericus ductor ejus, aut alii Fideles interrogati ab Epiſcopo, ut moris erat, atteſtantur, illum, Baptiſmum petiiſſe, ſed per multa tempora ad Eccleſiam non acceſſiſſe; admittendum eſſe ad Baptiſmum; quia in veteri homine deliquiſſe videtur. Si enim PP. agerent de Catechumeno ægrotante, & ſubito obmuteſcente, non erat ratio dubitandi, cur Baptiſmus illi non eſſet conferendus; ſiquidem energumenis, & Gentilibus adverſa valetudine Baptiſmum efflagitantibus, conceditur ſupra Can. XXXIX. & XXXVII. Circa Catechumenum autem ſanum petentem Baptiſmum poſt longam abſentiam ab Eccleſia, magna erat dubitandi ratio; en videlicet iterum reducendus eſſet ad gradus catecheſis, Baptiſmuſque denegandus, donec pie, & devote expleret tempus catecheſis, & hoc indulgent PP. concendendo illi Baptiſmum, quia in veteri homine deliquiſſe videtur. GONZALEZ.

Si eum de Clero quiſquam agnoverit voluiſſe eſſe Chriſtianum, aut teſtes aliqui exſtiterint Fideles.

TAnta fuit jam inde a priſcis temporibus Sacerdotum apud graves viros auctoritas, tanta teſtimonii ipſorum fides, tantum aſſertæ ab his, & confirmatæ veritatis pondus, ut unius ſententia (quod ex hoc Canone apparet) multorum Fidelium interpoſitam fidem adæquaverit.

COM-

COMMENTARII NOVI.

OB ſanctimoniam, & præclaram vitam Miniſtrorum Eccleſiæ plerumque legimus, unius teſtimonio fidem adhiberi, ut Epiſcopo in Lege I. Codicis Theodoſiani, *De Epiſcopali audientia*, Cap. *Omnes*, II. Quæſtione I. Monacho, in privilegio Monachis Benedictinis conceſſo, quod retuli in Cap. *Venient*, 10. *De teſtibus*, ubi plura adduxi de unico teſte. GONZALEZ.

Quod in veteri homine deliquiſſe videatur.

CAPUT VICESIMUM.

Peccata ante Baptiſmum cur lenius caſtiganda, quam quæ poſt Baptiſmum commiſſa.

PEccata ante Baptiſmum facilius remitti debere, cenſent Epiſcopi, quod ipſa humanæ naturæ imbecillitas gratia Sacramentorum deſtituta, & primi parentis peccato debilitata, ut labendi habet facilitatem, ſic & veniæ promerendæ, & impetrandæ difficultate affici, premique non debeat. *Veterem hominem* vocant Patres primum parentem; & delinquere in veteri homine, idem eſt prorſus, quod peccato originis imbecillem labi, quod referunt ad crimen extenuandum. Ideo Auguſtinus a recenter natos ante Baptiſmum membra primi hominis vocat, poſt Baptiſmum vero membra Chriſti.

a *Lib.* I. *De nupt. & concupiſc. Cap.* 4.

In Codicibus mſs. legitur: *Quod veterem hominem dereliquiſſe videatur*. Quæ lectio minus placet; quia quod Patres contendunt, illud eſt, ut ad ſuſceptionem Baptiſmi, Catechumenis non obſit negligentia illa, & delictum, quod ad Eccleſiam *per infinita tempora* non acceſſerint, quod elevant, ad primi parentis peccatum, & naturæ debilitatem, culpæ rationem referentes. Cui non conſonat ratio verborum reddita in mſs. *quod veterem hominem dereliquiſſe videatur*.

COMMENTARII NOVI.

GRaviores lapſus Eccleſiam cenſuiſſe eorum, qui jam eruditi in præceptis Divinis, & intra gremium Eccleſiæ conſiſtentes, a veritatis ſemita deflectebant, quam eorum, qui nondum imbuti Divinis Myſteriis, ſcelera patrabant, conſtat ex Canone II. & V. hujus Concilii, Cap *Eam vero*, 50. Diſt. Can. XV. Concilii Nicæni. Ubi notavit Albaſpinæus. Neque contrarium ſtatuitur infra in Canone LXVII. cujus veram interpretationem in ejus Notis dabimus. GONZALEZ.

CANON XLVI.

De Fidelibus, ſi apoſtataverint, quamdiu pœniteant.

Si quis Fidelis apoſtata per infinita tempora ad Eccleſiam non acceſſerit; ſi tamen aliquando fuerit reverſus, nec fuerit idololatra, poſt decem annos placuit eum communionem accipere.

CAPUT VICESIMUM PRIMUM.

Quæ apoſtatarum *nomine hic contineantur.*

QUI deſerta, aut violata Chriſtianæ Religionis profeſſione, quam ſemel emiſerant, ad errores Gentium, vel profana Sacrificia reverterentur, *apoſtatas* olim nuncupatos, Theodoſius, & Valentinianus b AA. teſtes. Cum enim de eorum crimine puniendo agerent, qui apoſtatarum nomine comprehendi deberent, ſic explicarunt: *Sed ne hujus interpretatio criminis latius in incerto vegetur errore, eos præſentibus inſectamur oraculis, qui nomine Chriſtianitatis imbuti, Sacrificia ſacrilega, vel fecerint, vel facienda mandaverint*. Id antea probaſſe, & docuiſſe videtur Syricius c Papa: *Additum eſt etiam*, inquit, *quoſdam Chriſtianos ad apoſtaſiam (quod dici nefas eſt) tranſeuntes, Idolorum cultu, ac Sacrificiorum contaminatione eſſe profanatos; quos a Chriſti Corpore, & Sanguine, quo dudum redempti fuerant, renaſcendo, jubemus abſcindi*. De his tamen hujus Concilii Patres non meminiſſe, illa verba indicant: *Nec fuerit idololatra*; quod jam prioribus Canonibus de eiſdem ſub idololatrarum, & ſacrificatorum nomine latius egiſſent. Volunt tamen, eos, qui velut athei, Chriſtianam Religionem deſeruerint, quam ſemel ſuſceperint, & ad Eccleſiam accedere recuſaverint, nec Idolorum vanitatibus ſacrilegis ſe contaminaverint; poſt decenii tempora communionem ſuſcipere, pœna, ut ita dixerim, omiſſioni potius, quam commiſſioni impoſita, hoc eſt, deſertioni Fidei potius, quam gentilis erro-

b *Reſcripto ad Baſſ. PP. in L.* 4. C. de apoſt.

c *Epiſt.* I. *ad Himerium Tarraconenſem Epiſcopum Cap.* 3.

erroris admiſſioni addita. Niſi apoſtatas hic pro hæreticis uſurpari quis dicat; quod facile non improbarim, quod ſciam, apoſtatas hæreticos eſſe, & hæreticorum pœnis coercendos Bonifacii VIII. a Conſtitutione. Quare Tertullianus[b]: *Perſecutio*, ait, *Martyres facit; hæreſis apoſtatas tantum*. Unde Anacletus a, ſive quicumque illius Epiſtolæ ſic auctor: *Accuſandi*, inquit, *vel teſtificandi licentia denegetur his, qui Chriſtianæ Religionis, & nominis dignitatem, & ſuæ Legis, vel propoſiti normam, aut regulariter prohibita neglexerunt. Transgreſſores enim ſponte Legis ſuæ, ejuſque violatores, apoſtatæ nominantur. Omnis enim apoſtata reſutandus eſt ante reverſionem ſuam; non in accuſatione recte agentium, aut teſtimonio ſuſcipiendus, ſive adverſus hos, ſive adverſus illos*. Gravius ſe geſſit Concilium Arelatenſe[d]: *De his, qui apoſtatant*, ait, *& antequam ad Eccleſiam ſe repræſentent, nec quidem pœnitentiam agere quærunt, & poſtea in infirmitate arrepti, petunt communionem; placuit, eis non dandam eſſe communionem, niſi revaluerint, & egerint dignos fructus pœnitentiæ*.

a C. Contra Chriſtianos, de hæreti. in 6.
b De præſcriptione adverſus Hæreticos.
c Epiſt. 1. ad omnes Epiſcopos Cap. 1.
d I. Can. ulti.

Hodie autem apoſtatas omnes, ſive unius Fidei Dogmatis, ſive totius Chriſtianæ Religionis deſertores, Inquiſitoribus hæreticæ pravitatis ſubjici, & pœnis hæreticorum coercari, ſcitum aſt; reſipiſcentes tamen admitti poſſe, & debare ad Eccleſiæ unitatem, omiſſa damnationis ſententia (quam traditionam ad curiam vocant) Eymaricus[e] docat; cujus ſententiam pleniori, quod ajunt, Scriptorum ore laudatam, aſſiduoque, & frequanti Inquiſitorum uſu receptam, Franciſcus Penna[f] erudita refert, docte probat, pie confirmat. Si anim clementiæ, & benignitati aditus ab Eccleſia erga apoſtatas reſipiſcentes præciudaretur, aut raro, aut nunquam ad ſaſe, Chriſtianoſque moras redirent; eum tamen interſit Eccleſiæ maxime, illos ad pacem manſuetudine, & lenitate invitari, non rigore, & ſeveritate terreri.

e Parte 2. Directorii Quæſt. 49.
f In Commentariis ad Eymericum eadem 2. Parte & Quæſtione.

Poſſemus etiam apoſtatas hic eos interpretari, qui longiſſimi ſolum temporis ſpatio ab Eccleſia abfuiſſent, & a frequenti Sacramentorum ſuſceptione.

COMMENTARII NOVI.

PRæcedenti, ſau ſuperiori Canone quid fiari, agiqua oporteat contra apoſtatas Catechumenos, ut ita dicam, actum, & diſputatum. Hoc autem quid contra apoſtatas Fidales, atque hoc præcipue, ut decem annorum pœnitentiam facara cogantur, ſi non Diis immolarint; alloquin Concilium illis, vel in ipſo eaitu, ſeu morte, abſolutionis ſpem eripit.

Si tamen aliquando fuerit reverſus.] Ante mortem ſcilicet; nam ſi in infirmitate, & ſolo mortis metu veniam flagitarent, rapellendi erant omnino, Canone ultimo Arelat. Concilii primi.

Nec fuerit idololatra.] Nam ſi ſcelus geminaſſet (ut loquuntur) ne in morte quidem erat in gratiam raſtitaendus. ALBASPINÆUS.

Apoſtaſiam Gloſſa in Cap. *s. De apoſtatis*, triplicem conſtituit. Primam ſcilicet perfidiæ, quum quis recedit a Fide, Cao. *Non poteſt*, 2. Quæſt. 7. Secundam inobedientiæ, quando quis trangreditur præceptum, Cap. *Si quis venerit*. Cap. *Illud*, *De majorit. & obed.* Tertiam irragularitatis, quum quis recadit ab ordine ſuo, ſive a Religione ſuſcepta, Cap. ultimo, 50. Diſt. Cap. 1. *De apoſtatis*. Theologi Scholaſtici rem aliter exponunt. Divus Thomas eorum apex, 2. 2. Queſt. 84. Art. 2. ponit dumtaxat duplicem apoſtaſiam, ut prior ſit averſio a Deo, poſterior nolle ſubdi Deo; ſed 2. 2. Quæſt. 12. Art. 1. diſerta ait, apoſtaſiam, quæ eſt diſceſſio a Deo, eſſe triplicem, videlicet defectum a Religione, a bona vita, a Fide Dei. Du-Vallius in Tract. *De Fide*, Quæſt. 8. ait, apoſtaſiam Latine ſignificare dafectionem, ſeu receſſum a re aliqua, ſiva bona, ſiva mala; ita ut nomen hoc ea ſe, & ea prima ſui inſtitutiona ſit quid indiffarens; communiter taman in Scriptura, & Patribus, atque ſecundum ordinarium loquendi modum ſignificat recaſſum a Deo, cui antea apoſtata ipſa conjungebatur. Unde quia privatio, qualis videtur eſſe apoſtaſia, par habitum cognoſcitur, & manſuratur; quot modis contingit aliquem Deo conjungi, tot modis etiam ab eo deficere, ſeu recadare certum eſt. Deo autem conjungimur. Primo per Fidem, quatenus veritatibus, quas nobis per Eccleſiam revelavit, aſſentimur. Secundo per obedientiam, ſeu obſervationem præcaptorum ejus. Tartio per ſtatum Clericalem; hic enim ſtatus Divino obſaquio Clericos magis, quam laicos addicit, & mancipat. Quarto per ſtatum Religionis; cum enim *Religio* a *religando* deducatur, non eſt dubium, quin ſtatus religioſus arctius Deo nos conjungat, quam laicus. Tot ergo modis contingit aliquem a Dao recedere; quamvis tamen receſſus a Fide magis proprie appailetur apoſtaſia, quam tres alii, qui in voluntate conſiſtunt, ubi receſſus a Fide pertinet ad intallectum, & aſt proptaraa ſpecies infidalitatis. Sad da quibus apoſtatis in præſanti Canone agatur, vidaamus. Et non agi da hæreticis, patet; tum quia ſuperfluitatis arguaretur hic Canon; ſiquidem fere eiſdam verbis decennii pœnitentia illis injuncta fuit ſupra in Canone XXII. Unda ad quid eadem ſanctio reperenda erat? tum quia hæretici, qui in aliquem Fidai errorem inciderant, nunquam hæreſi adjungont idololatriam, cum illi verum Deum in ſuo ſenſu, & ſententia agnoſcant; idololatriæ vero cultum Deo eahibendum Idolis impendunt. Unde dum Patres in præſenti Canone agunt da apoſtatis, qui non fuerint idololatræ, manifeſte excludunt hæreticos, circa quos neceſſarium non erat illam caceptionem adjicare, *nec fuerit idololatra*. Hac igitur omiſſa ſententia, aaſtimo in hoc Canone agi de Fidalibus apoſtatis, qui a recto propoſito

to recedentes, eo, unde digreſſi fuerant, pedem referebant, ad Eccleſiam cum orthodoxis Fidelibus non accedendo, immo potius cum Judæis, Gentilibus, ſeu Paganis communicando, qui ſi ex Judæis baptizati erant, ad ritus Judaicos redibant; ſi vero ex Gentilitate converſi, ad incredulitatem veniebant, & deſerentes Fidem amplexam, ad Idolorum Sacrificia revertebantur. De his ſtatuunt PP. ut, ſi tantum apoſtatæ ſint, ideſt, receſſerint ab Eccleſia *per infinita tempora*, non tamen ad idololatriam, & Sacrificia Gentilium redierint, ſed tantum inter Gentiles verſentur, non accedentes ad Eccleſiam, per decennium agant pœnitentiam, ſi revertantur. GONZALEZ.

Apoſtata ſimpliciter, & ſine ullo addito dici ſolet qui ex toto Religionem Chriſtianam deſerit; ac proinde non ſolum Fidem, & cultum veri Dei exuit, ſed etiam præſtat cultum Idolis, aut inanibus Diis. Hoc ſenſu loquuntur Imperatores Theodoſius, & Valentinianus locis a Mendoza citatis; & eodem ſane impiiſſimus Julianus Auguſtus dictus fuit apoſtata, quod ex toto abjeciſſet Religionem Chriſtianam, & Idolis cultum dediſſet, ac dæmonum oracula conſuluiſſet ferali quodam, & horrendo ſuperſtitionis genere, ut fuſe narrat Nazianzenus Oratione 3. quæ eſt prior Invectiva contra eundem Julianum, paullo ante medium, pag. 71. editionis Billii, & poſt ipſum Theodoretus, Lib. 3. *Hiſtoriæ*, Cap. 3.

In præſenti autem non ita accipitur apoſtata, ſed cum excluſione idololatriæ; nimirum de illo, qui deſerit Religionem Chriſtianam, nulla ejus ratione habita, nec Eccleſiæ, per longum tempus, ac ſi nullam Chriſti notitiam habuiſſet, licet nunquam Idolis immolaverit, vel cultum exhibuerit. Et hoc ſenſu S. Anſelmus Cantuarienſis Henricum III. alias IV. Imperatorem dictum Germaniæ a S. Gregorio VII. Papa excommunicatum, non dubitat Lib. 3. Epiſtola cxxxv. appellare *ſucceſſorem Juliani apoſtatæ*, non quia idololatra pariter eſſet, ſed quia poſt Baptiſmum receptum, perinde fere, ac ille, perſequebatur Eccleſiam, & execrandis moribus ſuis videbatur exuiſſe prorſus Religionem Chriſtianam, & Fidem in Baptiſmo receptam ab animo expuliſſe. Similiter Abbas Urſpergenſis ad annum MCVI. eundem Henricum appellat *hæreſiarcham, necnon & apoſtatam, perſecutoremque plus animarum, quam corporum*.

Porro apoſtata Græce ἀποστάτης, Latine *deſertor*, ſive *defector*, prout a Suetonio redditur, poteſt accipi, vel ἁπλῶς; ſicuti apud Euripidem, ἀπόστασις βίου, *deceſſus a vita*; vel ex parte ſolum, ſicuti penes Demoſthenem, ἀπόστασις χρημάτων, *detractio facultatum*. Pariter apoſtata a Fide, ſive deſertor illius, perinde ac *apoſtaſia*, uſurpatur, vel ex toto, ut in iis, qui illam omnino deſerunt, citra idololatriam; vel ex parte ſolum, ut in hæreticis, qui dumtaxat negant aliquot articulos Fidei, quamvis alios retineant, ſive retinere ſe profiteantur.

His ſtatutis videtur certum, Canonem hunc non procedere de apoſtatis, ſive de apoſtaſia ex parte ſolum, qualis eſt hæreticorum, utpote de qua jam præceſſit ſermo ſupra Canone XXII. neque etiam de apoſtaſia totali idololatriæ conjuncta, qualis fuit illa Juliani, cum palam Canon præſens contraponat apoſtatam idololatræ. Quare ſupereſt, ut accipiatur de iis, qui ex toto Fidem Chriſtianam relinquunt, citra idololatriam tamen. CARD. DE AGUIRRE.

Si tamen aliquando fuerit reverſus, nec fuerit idololatra; poſt decem annos placuit eum communionem ſuſcipere.

CAPUT VICESIMUM SECUNDUM.

Expreſſo Hiſpaniæ Decreto errorem Novatiani improbari.

SEmel lapſos non eſſe ad communionem, & pœnitentiam admittendos, antiqua fuit Novatiani hæreſis, quam nonnullos Epiſcopos Afros probaſſe, teſtis eſt D. Cyprianus a. Hanc tacite, quinimmo expreſſe reprobant Epiſcopi Hiſpani in hoc Canone, dum illis reverſis, poſt decennem annorum pœnitentiam communionem indulgent, ſi idololatriæ crimine non ſe polluiſſent; nam his communionem Dominicam, etiam in ultimo vitæ ſpiritu, non pœnitentiam negaverunt, in Canone primo, & aliis hujus Concilii.

a *Lib.* De lapſis.

Hinc etiam apparet, falſo huic Concilio errorem objici Novatiani veniam lapſis denegantis, cum apoſtatis hic reſipiſcentibus non ſolum veniam poſt decennii curſum, ſed & Euchariſtiæ communionem conceſſerit, quam ſolum aliis criminibus denegatam, non abſolutionem, obſervavi ſuperius b.

b *Lib.* 1. *Cap.* 9.

COMMENTARII NOVI.

EX hoc Canone facile deprehenditur, duo apoſtatarum genera eſſe, quorum unum a Religione Chriſtiana defecerat, *ad Eccleſiam per infinita tempora non accedendo*, non tamen ſe falſorum Deorum cultui mancipando, aut ulla ſe idololatria polluentes; alterum eorum, qui a Deo receſſerant, & Idolis thus obtulerant. Prioribus communio indulgetur in hoc Canone, peracta per decennium pœnitentia, & in Canone ultimo Concilii Arelatenſis I. Secundis vero nec in morte abſolutio concedebatur primis Eccleſiæ ſæculis; conſtat duobus expreſſis teſtimoniis: primo D. Cypriani, *De lapſis*,

lapſis, ubi etſi nervoſe Novatianis obſtiterit, aſſerendo, pœnitentiæ tabulam non eſſe lapſis eripiendam; tamen in extrema parta ſuæ diſputationis apoſtaſiam excipit, ipſamque, ut ea gratia indignam, eximit hiſce verbis: *Apoſtatæ vero, & deſertores, vel adverſarii, & hoſtes, & Chriſti Eccleſiam diſſipantes; nec ſi occiſi pro nomine foris fuerint, admitti ſecundum Apoſtolum poſſint ad Eccleſiæ pacem, quando nec ſpiritus, nec Eccleſiæ tenuerunt unitatem.* Secundo Imperatorum Theodoſii, Valentiniani, & Arcadii in Lege 3. §. 1. C. *De apoſtat. Sed nec unquam in ſtatum priſtinum revertantur; nec flagitium horum obliterabitur pœnitentia, neque umbra aliqua exquiſita defenſionis, aut muniminis obducetur, quoniam quidem eos, qui Fidem, quam Deo dedicaverant, polluerunt; & prodentes Divinum Myſterium, in profanum migraverunt; tueri ea, quæ ſunt commentitia, & conſignata, non poſſunt. Lapſis enim, & errantibus ſubvenitur; perditis vero, hoc eſt, ſanctum Baptiſma profanantibus, nullo remedio pœnitentiæ (quæ ſolet aliis criminibus adeſſe, ſuccurritur. D. V. Id. Maji Concord. Tatiano, & Symmachi Conſulibus.* Defendit Albaſpinæus, Lib. 2. *Obſer.* Cap. 9. Poſtea admiſſi fuerunt ad abſolutionem, præmiſſa duodecim annorum pœnitentia, in Concilio Nicæno Canone xs. ibi: *De his, qui prævaricati ſunt ſine neceſſitate, aut facultatum oblatione, aut ſine periculo, aut aliquo hujuſmodi, quod factum eſt ſub tyrannide Licinii, viſum eſt Synodo, licet miſericordia indigni ſint, benignitate tamen in eos uti. Si quos ergo vere pœnitet, tribus annis; ſi tamen ſunt Fideles, inter Audientes habeantur, & ſeptem annis jaceant; duobus autem ſine oblatione populo communicent in oratione.* Et Syricius Papa, qui anno circiter LX. a Nicæno Concilio Eccleſiam rexit, ſeveriorem Legem tulit Epiſtola 1. ad Himerium Tarraconenſem, ubi deſertoribus, ſeu apoſtatis nullum tempus pœnitentiæ conſtituit, ſed toto vitæ curſu eos pœnitentiam agere, & a ſacra communione, præterquam in articulo mortis, arceri voluit. Unde Patres in præſenti, dum apoſtatis, non idololatris, communionem indulgent, tacite innuunt, quod ſi idololatræ reperiantur, communio ais denegetur, ut in Canone XII. & aliis hujus Concilii. GONZALEZ.

CANON XLVII.

De eo, qui uxorem habet, ſi ſæpius mœchatur.

Si quis Fidelis habens uxorem, non ſemel, ſed ſæpe fuerit mœchatus, in fine mortis eſt conveniendus. Quod ſi ſe promiſerit ceſſaturum, detur ei communio, ſi reſuſcitans, rurſus fuerit mœchatus; placuit, ulterius eum non ludere * de communione * pacis.

* edere.
* panis.

Sic exſtat apud Rhabanum Maurum in *Pœnitentium* Libro Cap. 4. etſi ex Canone XLII. hujus Concilii citet, cum ſit XLVII. ſæpe etiam variat in aſſignando Canonum numero, quod indicat diverſo olim, ac hodie ordine Canones fuiſſe exſcriptos. Ivo P. S. Cap. 203. perperam ex Canone hujus Concilii VIS. omiſſis verbis poſtremis: *Si quis fidelis habens uxorem, non ſemel, ſed ſæpius fuerit mœchatus, in fine mortis eſt coenveniendus. Quod ſi ſe promiſerit ceſſaturum, detur ei communio.* Burchardus Lib. 9. *Decret.* Cap. 67. ex Canone etiam XLII. & verbis paullo diverſis: *Si quis fidelis habens uxorem, non ſemel, ſed ſæpius fuerit mœchatus, in fine mortis eſt conveniendus. Quod ſi ſe promiſerit ceſſaturum, detur ei communio. Si reſuſcitatus, rurſus fuerit mœchatus, placuit ulterius non illudere alios de Communione pacis.*

CAPUT VICESIMUM TERTIUM.

De varia pœna adulterii.

Simplex adulterium quinquennii pœna caſtigandum, Patres hujus Concilii conſtituerunt Canone LXIX. Quod ſi illud ſemel purgatum, acta legitima pœnitentia, denuo repeterent, nec in fine communionem accipere eos debere, in Canone LXXV. Illud autem hic abeiſdem decernitur, quod ſi non ſemel, aut bis, ſed ſæpe fuerit fidelis uxorem habens mœchatus, in fine mortis conveniatur, & ſi ſe promiſerit ceſsaturum, communionem, indulgentia facta, poſse ſuſcipere: quod ſi poſtea fidem hanc datam temere violaſset, in perpetuum communione privandum. Verba autem illa: *Placuit ulterius non edere eum de communione pacis*, aliter in Codice ms. S. Æmiliani: *Ulterius eum non ludere de communione pacis*. Quam formulam iidem Patres uſurparunt ſuperius Canone III. *Item* (ajunt) *ipſi, ſi poſt pœnitentiam fuerint mœchati; placuit, ulterius eis non eſſe dandam communionem, ne luſiſſe de Dominica communione videantur.* In Codicibus aliis non *communio pacis*, ſed *panis* legitur. Quæ lectio non eſt improbabilis; nam Sacramentum Euchariſtiæ *communionem panis* veteres nuncupaſse, taſtis eſt Ignatius [a]; ad Romanos enim ſeribens ait: *Non gaudeo corruptibili nutrimento, nec voluptatibus hujus vitæ, panem Dei volo, panem cæleſtem, quæ eſt caro Chriſti filii Dei.* Quod ortum habuiſse videri poteſt ex eo, quod Joannas refert, Dominum dixiſse: *Pater meus dat vobis panem de Cælo verum, panis enim Dei eſt, qui de*

a *Epiſt.* 11.

Joann. *Cap.* 6.

Ca-

Digitized by Google

Cælo deſcendit, dat vitam mundo. Cujus religione, & olim, & hodie communem panem decuti in terram, aut pedibus calcari, moleſte ferimus; quod Tertullianus [a] teſtatur: *Colicis, aut panis* (ait) *etiam noſtri aliquid decuti in terram, anxie patimur*. Pari etiam ratione Sacramentum hoc, quod Chriſti Corpus contineat, Corpus Chriſti, & Corpus Domini antiqui Patres nuncoparunt, eodem Tertulliano [b] teſte.

[a] *Lib.* De coron. milit. *Cap.* 3.

[b] *Lib.* De pudic itia, *& altero*, De oratione *Cap. ult.*

COMMENTARII NOVI.

DEtur ei communio.] Abſolvatur. *Vlterius non ludere.*] Abſolutio ei in morte deneganda. Ex iis liquet, unicam olim poſt Baptiſmum fuiſſe pœnitentiam, & eum perpetua pœnitentia puniendum, qui, impetrata venia, rurſus ad eadem relaberetur: idem Can. III. communio pacis, communio fraternitatis, abſolutio, ſimplex reconciliatio, & ſimilia, ejuſdem ſunt ſignificationis. ALBASPINÆUS.

Nullum deteſtabilius probrum (ſi idololatriam, & quædam alia excipias) adulterio patratur, aut aliquod fœdius contra jus Gentium facinus committitur, ſi attendamus adulterio inviolabilia jura matrimonii confundi, ac deturbato parentis ſanguine, ordineque naturæ, incertos auctores vitæ ſortiri: quod ea ex cauſſa adeo abhorruerunt bruta natura communi nexu alligata, ut adulterii ſanguine ſparſo proprii tori vindicarent injuriam, referentibus Ariſtot Lib. 9. *Hiſt. anim.* Cap. 7. & Lib. 7. *Polit.* Cap. 16. Æliano Lib. 1. & 15. *Hiſt. anim.* Plin. Lib. 8. *natur. hiſt.* Cap. 5. & Lib. 10. Cap. 34. Pejus perjurio exiſtimabat Thales, teſte Laertio in ejus Vita; & Sibylla Erithræa Deum maxime adulterio irritari vaticinabatur, ut refert Lactantius, *De ira Dei*, Cap. 22. Euphron vetus Poeta apud Stobæum Serm. 6. ajebat:

Non eſt adulterio majus ullum malum.

D. Clemens in Cap. *Quid in omnibus*, 32. Q. 7. ibi: *Quid in omnibus delictis adulterio gravius eſt? in pœnis namque ſecundum obtinet locum; nam primum illi habent, qui aberrant a Deo*. Plura de hujus peccati gravitate congeſſerunt Balboa, & Vega in Cap. 4. §. *De adulteriis*. Baſilius Legionenſis Lib. 9. *De matrim.* Cap. 14. Robertus, Lib. 1. *Rer. judic.* C. 13. Cironius ad Tit. *De adult.* Unde apud omnes Gentes ſevere vindicatum mœchiæ delictum legimus; apud Hebræos in Capite 20. Levit. Cap. 22. Deuteron. relatis in Cap. *Inde apparet*, 23. Quæſt. 5. Cap. *Hæc imago*, 35. Quæſt. 5. Apud Græcos, referente Tacito Lib. 2. *Hiſt.* Apud Longobardos in L. *Si quis*, 7. Tit. *De pœnis*, in eorum Legibus. Apud Gotthos in L. 1. Tit. 2. Legg. Vviſigotth. Apud Romanos primum ex Lege Romuli ita concepta: *Adulterii convictam, vir, & cognati, uti volunt, necanto*. Plutarchus in *Vita Romuli*. Halicarnaſſæus Libro 1. Gellius Lib. 10. Cap. 23. Demum temporibus Auguſti, Lege Julia, cujus ſanctionem, & alias pœnas apud diverſas nationes mœchis inflictas referunt, & exponunt, ultra proxime laudatos, Lindembrogius in Gloſſario Leg. antiq. verbo, *Adulter*. Pantoa, *De aleator.* in principio. Feloaga in Cap. 1. *De his, quæ vi*, Num. 9. Malvenda, *De Antichriſto*, Lib. 8. Cap. 10. Schombor. Lib. 1. *Polit.* Cap. 6. Bocerus Tract. *De adult.* Gentil. Lib. 1. *De donat.* Cap. 1. Briſſonius, & Anton. Matth. ad Tit. ff. *Ad Leg. Jul. De adult.* Avendan. *De met.* Lib. 2. Capite 41. Num. 53. & nos plura dabimus in Cap. *Plerumque*, *De donat. inter.*

Nec minori ſeveritate Eccleſiaſticæ Leges hoc fœdum, ac nefarium delictum vindicarunt; & quidem primis Eccleſiæ temporibus pro primo adulterio pœnitentia per quinquennium imponebatur, Canone LXIX. hujus Concilii, vel per ſeptennium Canone VII. Item Concilium Ancyranum, Canone XX. ibi: *Si cujus uxor adulterium fecerit, aut vir in alienam uxorem irruerit, ſeptem annis pœnitentiam agat*; & Can. VII. Aliquando quindecim annorum pœnitentia imponebatur, D. Baſilius ad Amphilochium, Cap. 58. *Qui adulteravit, in quindecim annis Sacramentis non communicabit. In his autem quindecim annis ſic quoque diſpenſabitur. Quatuor annis erit deflens, quinque audiens, quatuor ſubſtratus, in duobus conſiſtens, ſine communione*. Sed ſi non ſemel, immo ſæpe ſæpius in mœchiam Fidelis incideret, pœnitentia nec in fine ei concedebatur, juxta Canonem VII. ſupra; & D. Cyprianus Epiſtola ad Anton. Epiſcopum in illis verbis: *Et quidem apud antecessores noſtros quidam de Epiſcopis iſtis in Provincia noſtra dandam pacem mœchis non putaverunt, & in totum pœnitentiæ locum contra adulteria clauſerunt*. Uſque dum Zephirinus ſtatuit, veniam illis eſſe indulgendam, pacemque concedendam, ut refert Tertullianus, *De pudicitia*, ipſum Decretum Zephyrini acerrime impugnans. Ad quid autem neceſſaria erat Zephyrini indulgentia, ſi jam mœchi relapſi admitterentur ad pœnitentiam? ut docte probat Albaſpinæus Lib. 2. *Obſerv.* Cap. 17. & 18. Unde juxta hanc ſeveram Eccleſiæ diſciplinam, Patres in præſenti ſtatuunt, ut ſi Fidelis habens uxorem, in quo exoſius eſt hoc delictum, non ſemel, ſed ſæpius fuerit mœchatus, perſiſtens in ipſo reatu, *in fine eſt conveniendus*, ideſt, judicandus, ut ſi per totam vitam fuerit mœchatus, ad pœnitentiam non admittatur, ex Canone LXIV. hujus Concilii. Si autem non continuo, ſed ſæpe fuerit mœchatus, & in fine vitæ poſitus, *promiſerit ſe ceſſaturum, detur ei communio*; ſed *ſi reſuſcitatus*, ideſt, convaleſcens ab ipſa infirmitate (ut in Cap. *Si quis de corpore.* Cap. *Qui recedunt*. Cap. *Is, qui*, 8. 36. Quæſt. 6.) *iterum fuerit mœchatus, placuit, ulterius non ludere de communione pacis*; ideſt, de pœnitentia, quæ illi etiam in fine vitæ negatur ex dicto Canone VII. ſupra. Quæ ultima pars Canonis magnopere convenit politiæ Eccleſiaſticæ, & ſæculari. Nam licet ſemel peccanti indulgeatur, & pœna lenior ſit injungenda, juxta Tibullum ibi:

Parcite Cæleſtes, æquum eſt impune licere
Numina formoſis cedere veſtra ſemel.

Et Ovidius;

Di faciles peccaſſe ſemel concedite tuto,
Et ſatis eſt pœnam culpa ſecunda ferat.

Tamen geminatio criminis ſeveriſſimam expetit pœnam, quæ iteratione delicti augetur. Unde Quintilianus ajebat: *Semel errare, tolerabile eſt, in eadem vero incidere, neque damnatione compeſci.* Eoque ſpectat Calliſtratis reſponſum in L. *Capitali*, §. *Solent*, ff. *De pœnis*, ibi: *Quod ſi ita correcti, in eiſdem deprehendantur, exilia puniendi ſunt.* L. 3. Cod. *De Epiſcopal. aud.* Eandem diſtinctionem, primi videlicet, & ſecundi delicti, ſequentes Gotthorum Reges circa Judæos, qui damnatos ab Eccleſia Catholica Libros domi celarent, aut legere auſi fuiſſent, ita ſanxerunt: *Si poſt emiſſum placitum, quodcumque tale repetere tentaverit, & decalvatus centenis flagellis ſubjaceat, & amiſſis rebus, ſub perpetui exſilii conteretur ærumna; ut quia jam ſecundo viſus eſt erroris ſui iteraſſe veſtigium, perenniter illis res eorum deſerviant, quibus principali fuerint collatione conceſſæ*, L. 11. Tit. 3. Lib. 12. Legg. Vviſigotth. Quod ſimiliter conſtitutum videre licet in furti delicto geminato apud Carolum Magnum, Lib. 5. *Capitular.* Cap. 135. *De latronibus ita præcipimus obſervandum, ut pro prima culpa non moriatur, ſed unum oculum perdat; de alia vero culpa naſus ipſius latronis truncetur, de tertia culpa, ſi non emendaverit, moriatur.* Si tamen in hac parte antiquorum perquiras monumenta, idem uſitatum invenies apud Romanos; ſiquidem apud eos, præſertim in caſtris, ſi quis ter ex eadem cauſa multatus eſſet a Duce, Præfecto, vel Tribuno, poſtea fuiſſe non percuti modo, ſed & occidi ſolitum, Polybius Lib. 6. *Hiſt.* tradit. His fretus monumentis exiſtimabam, furem manifeſtum apud Romanos acerbiori pœna, quam nec manifeſtum punitum fuiſſe, eo quod reatum furti multoties geminaſſe creditur; quia ſicut qui aperte furatur, non peccatum ſemel, ut bonus quiſque ſolicitus cavet; ita qui ingenio malus eſt, confidentius iterat; ac jam de cætero, quo ſæpius eo apertius delinquit, pudor enim veluti veſtis, quanto obſoletior eſt, tanto incurioſius habetur; verba ſunt Appuleji in *Apolog.* 1. Videtur itaque ea frequenti uſu furandi, eam audaciam collegiſſe, ut aperte furetur: eademque fuit ratio, cur Athenienſium Leges confitentem furem morte puniunt, inficiantem pecunia, teſte Æſchine *Contra Cteſiph.* Gravior enim pœna manifeſto furi infligi debuit, cum illius modus furandi præſeferat reatus furti iterationem, illius vero non geminati furti induat conjecturam; contumaces enim, æquum eſt, cum admoniti præſertim a Magiſtratibus, atque caſtigati verbis, aut verberibus, tamen ad bonam frugem radire nolunt, ſed in eiſdem criminibus perſeverant. Proſequitur late Simancas, *De Catholic. inſtitut.* Cap. 55. GONZALEZ.

C A N O N XLVIII.

De baptizandis ut nihil accipiant Clerici.

Emendari placuit, ut qui baptizantur, ut fieri ſolebat, nummos in concham non mittant; ne Sacerdos quod gratis accepit, pretio diſtrahere videatur. Neque pedes eorum lavandi ſunt a Sacerdotibus, vel Clericis.

Refert hunc Canonem Gratianus in Cap. *Emendari*, 1. Quæſt. 1.

CAPUT VICESIMUM QUARTUM.

Pro Baptiſmo nihil a Sacerdotibus exigendum.

QUoniam non ſolum malum cavere, verum etiam omnem mali ſuſpicionem fugere oportet, eos præſertim, qui Divino cultui dicati ſunt, & miniſtrandis Sacramentis præfecti; ideo Hiſpani Patres decreverunt, ut qui baptizantur (ut antea fieri ſolebat) non mitterent nummos in concham (concham vocant vas aquæ baptiſmalis, ſic nuncupatum, quod conchæ ſpeciem præſeferret) ne ex hac Fidelium pietate Sacerdotes Spiritum Sanctum, quem gratis acceperant, pretio diſtrahere viderentur. Cum hujus Canonis Decretum ad Fideles tantum retulerit Concilium, non ad Epiſcopos, & Presbyteros; evenerat forſan, Fideles pietate magis, quam neceſſitate adactos, ſolitos aliquid in Baptiſmo ſemper offerre; audierant enim, ad conſpectum Domini vacuos accedere non oportere. Cum vero poſtea propagata Religione, non integræ ætatis tantum viri, ſed infantes etiam recenter nati ex Chriſtianis parentibus ad Baptiſmum adducerentur, ſolebant patres eorum aliquid, Religionis, & pietatis Chriſtianæ cauſa, Sacerdotibus largiri. Quod principium natum ex Religione primum, in præceptum, & neceſſitatem cum nonnulli Sacerdotes Eccleſiæ avare nimis convertiſſent, adeo ut ſi pecuniis carerent miſeri, & pauperes parentes, pignus ab illis exigerent; ex quo eveniebat, ut multi eorum a petendo Baptiſmo retraherentur, commodius tempus exſpectantes; ideo Sacerdotibus eum aditum Bracarenſe a Concilium ſecundum in-
a Can. 7. terdixit, quem ſolis Fidelibus noſtrum Illiberritanum antea præcluſerat: *Placuit*, ait, *ut unuſquiſque Epiſcopus per Eccleſias ſuas hoc præcipiat, ut hi qui infantes ſuos ad Baptiſmum offerunt, ſi quid voluntarie pro ſuo offerunt voto, ſuſcipiatur ab eis: ſi vero per neceſſitatem paupertatis aliquid non habeant, quod offerant, nullum eis pignus violenter tolla-*

tur

Google

tur a Clericis. *Nam multi pauperes hoc timentes, filios a Baptiſmo retrahunt: qui ſi forte dum differuntur, ſine gratia Baptiſmi de hac vita receſſerint, neceſſe eſt, ut ab illis eorum perditio requiratur, quorum ſpolia pertimeſcentes, a Baptiſmi gratia ſe retraxerunt*. Eandem Legem conſtituerat antea Gelaſius [a] Papa I. *Baptizandis* (inquit) *conſignandiſque Fidelibus pretia nulla præfigant: nec illationibus quibuslibet impoſitis, exagitare cupiant renaſcentes: quoniam quod gratis accepimus, gratis dare mandamur; & ideo nihil a prædicti, prorſus exigere moliantur, quo vel paupertate cogente deterriti, vel indignatione revocati, redemptionis ſuæ cauſſam adire deſpiciant: certum habentes, quod qui prohibita deprehenſi fuerint admiſiſſe, vel commiſſa non potius ſua ſponte correxerint, periculum ſubituri proprii ſint honoris*. Illud præterea cum prava, & deteſtabili conſuetudine receptum eſſet, baptizatos infantes in Altari collocare, ut muneribus compatrum inde redimerentur, ab Illuſtriſſimo Cardinali Barromæo, antiquæ probitatis, & Eccleſiaſticæ diſciplinæ acerrimo aſſertore, in Concilio [b] Mediolanenſi ſublatum eſt.

[a] *Epiſt. ad univerſos Epiſcopos, per Lucaniam, & Brutios, & Siciliam conſtitutos Cap. 7. Matth. 10.*

[b] *P. 2.*

COMMENTARII NOVI.

DE hujus lotionis ritu vide Ambroſium Libro 3. *De Sacram*. C. 2. Quam conſuetudinem ibi ait Ambroſius Eccleſiam Romanam non habere; & ubique abrogatam ait D. Auguſtinus Epiſt. CXCIX. Cap. 18. Ejus etiam meminit Tertullianus, Lib. *De Baptiſma*. Neque cenſeo, in hoc Concilio interdictam, niſi tantum ne fiat a Sacerdotibus. LOAISA.

Primis Eccleſiæ ſæculis conſuetudo invaluerat, ut ii qui ad Baptiſmum accedebant, pecuniam, vel aliud munus Sacerdotibus illum miniſtrantibus darent, ſive divites, ſive pauperes Baptiſmum acciperent; unde Gregorius Nazianzenus orat. 40. in Sanctum Baptiſma, eos qui inopiæ cauſſa Baptiſmum differebant, monet non valde laborandum eſſe quid Sacerdoti offeratur, cum quodlibet munus, quamvis leve, ſufficiat: *Turpe eſt*, inquit, *dicere: ubi eſt munus quod propter Baptiſmum afferam? ubi ſplendida veſtis, in qua ſplendeſcam? ubi ea quæ ad initiatores meos excipiendos requiruntur? ut in his quoque rebus numinis celebritatem conſequar? Valde enim, uti vides, hæc neceſſaria ſunt, ac propterea gratia imminuetur: ne in magnis rebus minuta, & levicula in rationem mittas, ne turpi aliquo, & abjecto affectu te duci patiaris*. Quæ conſuetudo inoleverat, aut ad ſublevandam Miniſtrorum Eccleſiæ alimoniam; aut quia ſicut apud Gentiles, qui ſe alicui Numini devovebant, munus aliquod ei offerre obſtringebantur (ut de Veneri initiatis S. Clemens Alexand. in *Protrept.* ait: *Marinæ, hujus voluptatis indicium, ſalis granum, & phallus traditur iis, qui in hac mœchandi arte ſunt initiati: nummum autem ei offerunt ii, qui initiantur*. Et Arnobius Lib. 5. contra Gentes: *Nec non & Cypriæ Veneris abſtruſa illa initia prætereamus, quorum conditor indicatur Syniras Rex fuiſſe, in quibus ſumentes ea certas ſtipes inferunt*. Ita ſimiliter indecorum videbatur, ab illis qui vero Deo vovebantur, aliquod munus non offerri. Sed cum ambitio miniſtrorum introduxiſſet exactionem pecuniæ, quaſi pro pretio aquæ baptiſmalis, hujuſmodi pecuniæ oblationem, ſeu exactionem Patres Hiſpani prohibuerunt, inhibendo ne nummi a baptizandis (ut fieri ſolebat) in concham mittantur, quaſi pretium aquæ penſantes, & ne Sacrum Baptiſma a miniſtris nundinari videretur, ſimilis nummorum collatio prohibita fuit: quam legem negligi, ut probabile, eſt, ſeu potius violari, cum Eccleſiæ PP. agnoviſſent, donaria a parentibus ſponte oblata ſuſcipi poſſe decreverunt, non tamen exigi, in Concilio Bracarenſi relato in Cap. *Placuit*. 133. I. Quæſt. 1. Concilio Tribur. relato in Cap. *Dictum*. 105. eadem Quæſtione. Concil. Emeritenſe Can. IX. his verbis: *Presbyteri, qui Sanctum Dei Baptiſma infantibus tradunt, nihil pro tali gratia a parentibus eorum auferre præſumant*. Bituric. Can. XII. apud Lemovic. act. 2. *Nullus pretium pro Baptiſmo accipiat, niſi quod Fideles ſponte dare, vel offerre voluerint*. Concha autem in præſenti non accipitur prout ſonat, ut voluit Fileſacus Lib. 1. *Select.* Cap. 3. ſed pro baptiſterio, ſeu pelvi, in quo baptizandi demergebantur; quod quia concavum erat, majori longitudine, quam latitudine, concha ſolebat dici. Surius in Vita S. Marcellini Papæ, ibi: *Fecit & eam Catechumenam more ſolito, catechizavit eam, & allata aqua, depoſuit eam nudam in concham argenteam*. Notavit Vicecomes Lib. 1. *De ritib. bapt.* Cap. 11. Vas enim concavum, ac ſuperius patulum inſtar conchæ, communiter concha dicitur. Cato, *De re ruſt.* Cap. 13. ibi: *In cellam olearium hæc opus ſunt, conchas majores duas, &c.* Iuvenalis poſuit pro conchato poculo, vel ipſa concha in uſum poculi tranſlata, Satyra 6.

Cum bibitur concha

Natali 9. Paulinus ad ciſternas, & puteos conchas, & labra fuiſſe, oſtendit:

Unde fluent plenis cava marmora labris,
Concharumque modis, & pictis florida metis.

Natal. 10.

Pariat poſt vilia conchas
Braſſica fert, & ſplendet aquis, quæ ſorde nitebat.

Loquitur de horto, in quo atrium Templi factum. Plin. Lib. 32. Cap. 8. ferream concham pro vaſe cavo poſuit. Xyſtus Papa: *Fecit concham aurocalcham penſantem libras viginti; fuit ornamentum, quod ſuſpendebatur ante Confeſſiones Martyrum, aut Altaria*. Latini putarunt aurichalcum ex auro, & ære componi, addita Cadmæa terra, ſicut electrum ex auro, & argento. Æs Corinthium fuit verum aurichalcum, quia ex auro, & ære conflatum. Aurichalcum illud montanum Ariſtoteles in rerum natura eſſe negat optime. Anaſtaſius de Hilario: *Fecit locum porphyreticum, cum concha affixa in medio*

medio aquam fundente. Item, concham, ac ſpongiam pro nocturnis diligentiis ex argento conſtituit. Item in concha argentea beatum Cæciliæ Caput condidit. Paullinus Epiſt. XII. *Totum vero extra concham Baſilicæ ſpatium alto, & lacunato culmine dilatatur.* Nec ſolum prioribus illis ſæculis baptizati munera offerrebant, verum, & conviviis, veſteque nitidiori, & anniverſario feſto Baptiſmi memoriam celebrabant. Micrologus, *De Eccleſiaſticis Obſervat.* Cap. 56. *Romani*, inquit, annotinum Paſcha, *quaſi anniverſarium Paſcha dicunt, quia antiquitus apud illos, qui in priori Paſcha baptizati erant, in ſequenti anno eadem die ad Eccleſiam convenire, ſuæque regenerationis anniverſarium diem cum oblationibus ſolenniter celebraverunt.* Quæ convivia de cætero fieri prohibuerunt Patres Synodi Moguntini, Can. XVI. his verbis: *Comeſſationes, & parum ſobria convivia, quæ quibuſdam in locis poſt Baptiſmum fiunt, per civiles Magiſtratus inhiberi, aut ſaltem ad moderationem Chriſtianis dignam reduci volumus.* GONZALEZ.

Neque pedes eorum lavandi ſunt a Sacerdotibus, vel Clericis.

IN aliis Codicibus mſs. aliter: *Neque pedes eorum lavandi ſunt a Sacerdotibus, ſed Clericis.* Sed editorum lectio non temere immutanda, cui conſentiunt Codices noſtri, & S. Æmiliani.

CAPUT VICESIMUM QUINTUM.

De antiqua pedum lotione.

MIrum eſt, quantopere Eccleſiæ Romanæ ritus Hiſpanicæ ſemper placuerint. Lavandi pedes baptizandorum, ſive Catechumenorum, Mediolanenſis Eccleſiæ mos erat, non vero Romanæ, teſte B. Ambroſio a; *Succinctus*, inquit, *Summus Sacerdos pedes tibi lavit. Non ignoramus, quod Eccleſia Romana hanc conſuetudinem non habeat, cujus typum in omnibus ſequimur, & formam: vide ergo, ne forte propter multitudinem declinaverit.* Ejuſdem conſuetudinis iterum b meminit. Cum antea hæc Mediolanenſis Eccleſiæ obſervatio Hiſpanicarum uſu eſſet recepta; tandem re perſpecta melius, illam aboleri hoc Decreto imperarunt, Romanæ conſuetudinem amplectentes. Quod ſi Romanæ contederatione, quod caput ea ſit, & matrix totius Eccleſiæ Catholicæ, tanquam certiſſimo quodam recte Fidei, & ſinceræ Religionis ſigno, reliquæ Eccleſiæ Catholicæ ab hæreticis diſcerni ſolent, ut Irenæus c, & Tertullianus docent d, & Hieronymus e; indignum ſane Imperii tui majeſtate, te æſtimaturum ſpero, graviſſima hæc Hiſpanorum Epiſcoporum comitia tam proſperis, auguſtis, & ſanctis auſpiciis cœpta (conteſſerationem intelligo Catholicæ tuæ Eccleſiæ) adeo facile contemni, & feliciſſimum Chriſtianæ Fidei progreſſum quorundam ſolum hæreticorum impietate, & Catholicorum negligentiæ, vel licentiæ culpa retardari. Lotio autem illa, quo tempore, quo die, quo ritu eſſet peragenda, quæ ejus origo, quæ vis, quæ auctoritas, nemo Auguſtino f melius: *Si autem quæris*, inquit, *cur etiam lavandi mos ortus ſit: nihil mihi de hac re cogitanti probabilius occurrit, niſi quia baptizandorum corpora per obſervationem Quadrageſimæ ſordidata, cum offenſione ſenſus ad fontem tractarentur, niſi aliqua die lavarentur. Iſtum autem diem potius ad hoc electum, quo Cœna Dominica anniverſarie celebratur:* (erat ergo quinta Feria ultimæ hebdomadis, quam *Sanctam* dicimus) *& quia conceſſum eſt hoc Baptiſmum accepturis; multi cum his latere voluerunt, jejuniumque relaxare.* Hoc autem cum fieret poſt Evangelium lectum, quo Apoſtolis pedes laviſſe Chriſtus narratur, & per Pontificem ſuccinctum, ut a D. Ambroſio traditur; in mentum venit, inde eam conſuetudinem manaſſe, qua in omnibus Eccleſiæ Catholicæ provinciis receptum videmus, ut die Cœnæ Domini ad Chriſti imitationem Romanus Pontifex, & cæteri utriuſque ordinis principes ad duodecim pauperum pedes lavandos ſe dimittant, lotoſque linteo extergant.

a Lib. 3. De Sacrament. C. 1

b Ambr. Lib. De his qui myſteriis initiantur. Cap. 48.

c Lib. 3. adverſus hæreſ. Cap. 3.

d De præſcr. adverſus hæreſ. Cap. 36.

e Apolog. 5. Lib. 1.

f Epiſt. 118. ad Janua. ad fin.

Pro antiqua pedum Catechumenorum lotione, ſucceſſiſſe aliam capitis baptizandorum in Hiſpania, conjecturam facio ex D. Iſidoro g, qui hanc fieri Dominica Palmarum, & ob id eam diem vulgo *Capitilavium* vocatam, ne obſervatione Quadrageſimæ capita ſordidata ad unctionem accederent, ait his verbis: *Dies Palmarum ideo dicitur, quia in eo Dominus & Salvator noſter, ſicut Propheta cecinit, Hieruſalem tendens, aſello ſediſſe perhibetur. Tunc gradiens cum ramis palmarum, multitudo plebium obviam ei clamaverunt:* Oſanna, benedictus qui venit in nomine Domini Rex Iſrael. *Vulgus autem ideo diem hunc* Capitilavium *vocat, quia moris eſt lavandi capita infantium, qui ungendi ſunt, ne obſervatione Quadrageſimæ ſordidata, ad unctionem accederent.* In Galliis quoque uſitatam refert Alcuinus h, qui id etiam fieri ſolitum ſcribit in Dominica Palmarum.

g Lib. 6. Etym. Cap. 17. & Lib. 1. de offic. Eccl. C. 26.

h Lib. De Eccl. offic.

COMMENTARII NOVI.

MOris fuiſſe, etſi non in Eccleſia Romana, in Eccleſiis Italiæ, & Hiſpaniæ, pedes baptizandorum abluere, vel per Epiſcopum, vel Presbyterum, Miniſtros Baptiſmi, conſtat ea D. Ambroſio, & Auguſtino hic a Mendoza relatis, ex Palladio *Hiſtor. Lauſiacæ*, Sect. 73. de Serapione, in illis verbis: *Narrabant itaque Patres, quod cum quemdam accepiſſet exercitatorem, qui cum eo luderet, ſe in quadam Urbe Gentilibus vendidit hiſtrionibus viginti nummis; & cum ſignaſſet nummos, eos apud ſe ſervabat.*

Tam-

Tamdiu autem permanſit, & ſervivit mimis qui eum amerant, donec eos fecit Chriſtianos, & eos avulſit a theatro, præter aquam, & panem nihil ſumens: longo autem tempore primus compunctus eſt mimus, deinde mima, deinde univerſa eorum familia. Dictum eſt autem, quod lavit pedes eorum, & ambo baptizati receſſerunt. Illuſtrant Vicecomes Lib. 3. De *De ritib. bapt.* Cap. 16. Lanmet. 2. *De veteri mon.* Cap. 7. Cujus cæremoniæ rationes plures adduci poſſunt. Prima quia Catechumenorum corpora multis Quadrageſimæ ſordibus inquinata, ſine offenſione alicujus ſenſus ad Baptiſmum accedere non poterant; præcipue cum nudis pedibus Catechumeni tempore catecheſis incederent. D. Auguſtinus Lib. 2. *De Symbolo ad Catech.* Cap. 1. *Quid eſt, dilectiſſimi, quod a vobis celebratum eſt? quid eſt, quod hac nocte actum eſt, quod præteritis noctibus actum non eſt? ut ex locis ſecretis ſinguli produceremini in conſpectum totius Eccleſiæ? ubi cervice humiliata, quæ male fuerat antea exaltata, in humilitate pedum cilicio ſubſtrato, in vobis celebraretur examen, dum ſuper vos invocatus eſt humilis altiſſimus Chriſtus.* Et Libro 4. Cap. 1. Secunda eſt, ut eam ablutionem, qua in Baptiſmo interius anima abluitur, velut diſpoſitio præcederet. Tertia, ut quemadmodum Gentiles, & Judæi pedes hoſpitibus lavabant, honoris, atque officii cauſa, Geneſ. Cap. 18. Lucæ Cap. 6. ita & venientes ad Fidei credulitatem, ut hoſpites reciperentur honorifice. Alias proſequitur Vicecomes Libro 3. Cap. 18. per totum. Hunc tamen morem jam pluribus in Eccleſiis receptum, deinceps obſervari vetuerunt Patres in præſenti, cujus prohibitionis rationem, retenta vulgari lectione, quæ habet, *Sacerdotibus, vel Clericis*; reddit Vicecomes dicto Libro 3. *De ritib. Baptiſmi* Cap. 29. Quia cum aliqui exiſtimaſſent, hanc ſolam ablutionem ſine alio Baptiſmo ad regenerationem ſufficere, prohibuerunt Patres hujuſmodi lotionem, ne confunderetur cum ablutione Baptiſmali. Sed verius credo, hujuſmodi pedum lotionem Patres vetuiſſe, ut in totum Eccleſiæ Romanæ diſciplinam ſequerentur, quæ hujuſmodi cæremoniam non amplectebatur, ut patet ex Divo Ambroſio a Mendoza relato; & hujus Concilii ſemper votum fuit in diſſidio Eccleſiarum, circa ritus Eccleſiaſticos Romanæ Eccleſiæ morem ſequi, ut circa Jejunium Sabbathi jam notavi ſupra Can. 25. GONZALEZ.

CANON XLIX.

De frugibus Fidelium, ne a Judæis benedicantur.

Admoneri placuit poſſeſſores, ut non patiantur fructus ſuos, quos a Deo percipiunt cum gratiarum actione, a Judæis benedici; ne noſtram irritam, & infirmam faciant benedictionem. Si quis poſt interdictum facere uſurparit, penitus ab Eccleſia abjiciatur.

CAPUT VICESIMUM SEXTUM.

Fruges Fidelium a Judæis, vel Gentilibus benedici non debere.

VAnas, & impias Gentilium, & Judæorum ſuperſtitiones tollendi, & Chriſtianæ Religionis doctrinam in dies propagandi, Epiſcoporum noſtrorum ſumma cura fuit. Qua ratione decreverunt, ut cum fundorum domini (hos vocant *poſſeſſores*, ut ſuperius [a] etiam indicarunt) fructus ſuos vellent benedictione perfundi, non paterentur eam præſtari a Judæis; ne ſancta noſtrarum benedictionum virtus inanis, & vacua redderetur. Jam enim diu non conſuetudine tantum, ſed Conſtitutione Eutychiani [b] Papæ ad Joannem, & ad omnes Bæticæ Provinciæ Epiſcopos, receptum fuerat, ut omnes res, quæ ad uſum humanum pertinerent, Sacerdotum noſtrorum orationibus benedicerentur, nec antea ſumi a populo licebat: *Iccirco Fratres*, inquit Eutychianus, *iſta præſulimus, ut hæ ſpecies, quæ non licet offerri ſuper Altare, extra Conſtitutionem Apoſtolorum, eorumque Succeſſorum, ad domum Sacerdotum deferantur, & a Sacerdotibus benedicantur, & per ſimplicem benedictionem benedicta, demum a populis ſumantur; fabæ tamen, & uvæ, & cætera, quæ Apoſtoli conſtituerunt, ſuper Altare offerantur.* Nec collectos fructus benedici ſolum commune fuit, delatos ad Sacerdotum domus; ſed ſi cives agros, vel domos, vel familiam ad fugandos dæmones, vel ob aliam cauſſam vellent Sacerdotum benedictionibus expiari, utique eas præſtare Sacerdotes debebant præcepto Concilii, apud Regiam relato a Burchardo [c]: *Ut Presbyteri*, inquit, *privatim Fidelibus deſiderantibus benedicant, & inter minutus has diſcuſſiones, viſum eſt omni Presbytero per familias, per agros, per privatas domos pro deſiderio Fidelium habere facultatem benedictiones aperire.* Non ſolum autem Judæorum benedictiones, ſed Chriſtianorum hæreticorum ſuſtulit Concilium Laodicenum [d]: *Non oportet*, inquit, *hæreticorum benedictiones accipere, quoniam maledictiones magis ſunt, quam benedictiones.* Ethnicorum etiam benedictiones tamquam genus idololatriæ Chriſtianos effugere docuit Tertullianus [e]: *Æque*, ait, *benedici per Deos nationum Chriſto initiatus non ſuſtinebit, ut ſemper rejiciat immundam benedictionem, & eam ſibi in Deum convertens emundet. Benedici per Deos nationum, maledici eſt per Deum. Si dedero eleemoſynam, vel aliquid præſtitero beneficii, & ille mihi Deos ſuos, vel coloniæ Genium propitios*

[a] *Can. 40. hujus Conc.*

[b] *Epiſt. 1. ad fin.*

[c] Lib. 5. Decret. Cap. 89.

[d] *Can. 35.*

[e] Lib. De idololatr. Cap. 25.

Digitized by Google

pitios imprecetur, jnm oblatio mcn, vel cperatio, Idolerum bonor erit, per quæ benedictionis gratiam compenſat. Cur autem non ſciat me Dei cauſſa feciſſe, ut Deus potius glarificetur, & dæmenia nonbenorentur in eo, quod propter Deum feci. Deus videt, quoniam propter ipſum feci; pariter videt, quoniam propter ipſum feciſſe me nolui oſtendere, & præceptum ejus idolothytum quodnmmodo feci.

COMMENTARII NOVI.

V*Eterem in Eccleſia morem ſequimur,* ait IV. Concilium Moguntinum Cap. 39. *dum ſalem, aquam, & cæteras quaſdam res in uſum Fidelium per orationes in verbo Dei præpnramns. Quem morem nemo reprebendet, qui ſecum reputaverit, Eccleſiam inter cætern ſalutis, & utilitatis ſuæ, tum augendæ, tum conſervandæ præſidia, etiam exorciznndi poteſtntem contra inſidias dæmonum, aliaſque noxias peſtes avertendas accepiſſe: quam poteſtatem quum per res externas nd utilitatem Fidelium exercet Eccleſia, nimirum in eo Sanctorum imitatur exempla, quin ad eliciendos queſdam effectus, Divino juſſu res corporales adbibuiſſe legnatur: quem morem in Eccleſiis præcipimus conſervandum, dummodo populum Paſtores ſedulo doceant, effectus, qui inde petuntur, non ipſarum rerum efficienciæ, ſed Divinæ ſervitatis operationi, per fortiſſimi Dei Nominis invocntionem, tribuendos eſſe; & caverint in rebus talibus ad impias ſuperſtitiones abuti quiſquam præſumat.* Jam enim a temporibus Apoſtolorum novæ fruges, uvæ, fabæ, & ſimiles benedicebantur a Sacerdotibus, Can. III. & IV. Apoſt. Prohibuerunt tamen ibi Apoſtoli legumina, & cæteras fruges, præter ſpicas, & uvas (quæ panis, & vini, ex quibus Sacrificium conficitur, alimenta ſunt) ſuper Altari in Sacrificio offerri; non tamen vetuerunt, ad Altare extra Sacrificium pro alimento hominum benedici. Et ita accipiendum eſt, quod de S. Eutychiano Papa & Martyre apud Anaſtaſium Bibliothec. legitur: *Hic inſtituit, fruges, fabas, & uvas in Altario benedici.* Sanctus enim ſtudioſa pietate, ſanctoque affectu referendi Deo pro beneficio ſuſceptionis novarum frugum debitas gratiarum actiones, Divinamque Benedictionem, tam ſuper ipſos fructus, quam ſuper iis utentes Chriſtifideles impetrandi, id ſtatuit, cujus Benedictionis uſus probatur ex Lib. *Sacrament.* S. Gregorii, VIII. Idus Auguſti in Natali S. Xyſti Martyris, ubi hac cum deprecatione Benedictio uvæ ſignatur: *Benedic, Domine & bos fructus novos uvæ, quos tu Domine rore cæli, & inundontia pluviarum, & temporum ſerenitate, atque tranquillitate ad maturitntem perducere dignatus es, & dediſti eos ad uſus noſtros, cum gratiarum actione percipi in Nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, per quem bæc omnia &c.* Et in *Sacramentorum* Libro collecto a Grimoaldo Abbate ex opuſculis Sanctorum Patrum inter pleraſque Benedictiones, ſine die certo conſignatur num. 122. alia forma ſub hac epigraphe: *Benedictio ad fruges novas.* Et hoc modo concipitur: *Domine Sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, qui cælum, & terram, mare, & omnia creaſti; te ſupplices quæſumus, ut bunc fructum novum benedicere, & ſanctificare digneris, & multiplicare abundanter offerentibus tibi, ut repleas eorum cellaria cum fortitudine frumenti, & vini, ut læsantes in eis referant tibi Deo omnipotenti laudes, & gratias, per Dominum &c.* In Rituali Romano ſub Titulo *Benedictionis novorum fructuum*, poſt dictum ℣. *Adjutorium &c.* ℟. *Qui fecit cælum, &c* ℣. *Dominus vobiſcum.* ℟. *& cum ſpiritu tuo*; hæc Benedicto verbis arctior legitur: *Benedic, Domine, bos novos fructus N. ut qui eis in tuo ſancto Nomine veſcentur, corporis, & animæ ſalute potiantur. Per Dominum noſtrum, &c.* Apud Græcos eandem cæremoniam uſitatam fuiſſe, conſtat ex Can. XXVIII. Sextæ Synodi in Trullo, ubi decernitur, ut primitiæ uvæ, & frumenti offerantur in Altari benedicendæ ſua peculiari Benedictione. Quæ in ipſorum Menologio eodem die, quo apud Latinos facienda ſignatur. In Africa idem mos viguit, ut conſtat ex Concilio Carthaginenſi IV. Can. III. Notarunt Hugo Menardus in Notis ad *Sacramentarium* Sancti Gregorii Papæ, fol. 173. Sauſſay in *Panopl. Sacerd.* Part. 2. Lib. 2. Art. 15. Quam piam, laudabilemque cæremoniam Patres Illiberritani amplectentes, tantum prohibuerunt Fidelibus, ne ſinerent fruges ſuas benedici a Judæis: quia omnis benedictio quæ extra Eccleſiæ conſortium, & communionem datur, non benedictio, ſed maledictio, eſt. Cap. *Non licet.* Diſtinctione 67. ibi: *Maledictiones potius ſunt, quam benedictiones.* Cap. *In Eccleſia*, Cap. *Manifeſtum*, Cap. *Maledictum*, Cauſa 1. Quæſt. 1. GONZALEZ.

CANON L.

De Chriſtianis, qui cum Judæis veſcuntur.

Si vero quis Clericus fuerit, ſive Fidelis, qui cum Judæis cibum ſumpſerit; placuit, cum a communione abſtineri *, ut debeat emendari.

* abſtinere.

SIc Burchardus. Lib. 19. *Decreti*, Cap. 132. Ivo. P. 13. Cap. 119. & P. 15. Cap. 142. Rhabanus autem in *Pœnitentium* Libro, Cap. 26. ſic: *Si vero qui Clericus, vel Fidelis, cum Judæis cibum ſumpſerit; placuit, eum a communione abſtinere, ut debeat emendare.* Ex Canone XV. hujus Concilii citat, cum ſit nunc L.

CA-

CAPUT VICESIMUM SEPTIMUM.

A menſa Judæorum, & alio commercio civili, Fideles debere abſtinere.

PRohibuerunt Epiſcopi Chriſtianis in Canone præcedenti, ne fructus ſuos paterentur a Judæis benedici: in hoc vero decernunt, ne illis una veſcantur, neve menſæ eorum convivæ diſcumbant. Eorum autem hic præcipuus ſcopus fuit, ne ex diuturna Judaicæ menſæ communione graves, & turpes ipſorum errores, & ſperſtitiones Fideles imbiberent. Eo etiam reſpexerunt Concilii Nicæni a Patres, dum Oſii forſan Præſidis conſilium ſequuti, decreverunt: *Nullus Sacerdos det fænori, neque quæſtum iniquam faciat, neque ſocietatem cum Judæis habeat, neque fraternitatem, neque cum eis cibum, aut potum ſumat. Siquidem Sancti Apoſtoli hoc ſtatuerunt, & hoc Fideles facere oportet; & quicumque non paruerit, Synodus eum excommunicat.* Poſt Nicænum, Concilium Epaunenſe b: *A Judæorum*, inquit, *conviviis etiam laicos Conſtitutio noſtra prohibuit, & ne cum illo Clericus panem comedat, quiſquis in Judæorum fuerit convivio inquinatus.* Concilium Aurelianenſe III. c: *Chriſtianis*, inquit, *convivia interdicimus Judæorum, in quibus ſi forte fuiſſe probantur, annali excommunicatione pro hujuſmodi contumacia ſubjacebunt.* Concilium Agathenſe d: *Omnes Clerici, ſive Laici*, inquit, *Judæorum convivia vitent; nec eos ad convivium quiſquam accipiat: quia cum apud Chriſtianos cibis communibus non utantur, indignum eſt, atque ſacrilegum, eorum cibos a Chriſtianis ſumi; cum ea, quæ Apoſtolo permittente nos ſumimus, ab illis judicentur immunda; ac inferiores incipiant eſſe Chriſtiani, quam Judæi, ſi nos quæ ab illis ponuntur, utamur: illi vero a nobis oblata contemnant.* Idem decrevit Concilium Veneticum, Metenſe e, Meldenſe f, Matiſconenſe g. Divus Ambroſius h: *Obſervant diem, & menſem*, inquit, *qui Kalendis Januarii, aut non jejunant, aut non procedunt ad Eccleſiam, procedunt ad campum. Ergo Fratres omni ſtudio Gentilium Feſtivitates, & Ferias declinemus, ut quando illi epulantur, & læti ſunt, tunc nos ſimus ſobrii, atque jejuni, quo intelligant, lætitiam ſuam noſtra abſtinentia condemnari. Non ſolum autem Gentilium, ſed & Judæorum conſortia vitare debemus; quorum etiam confabulatio eſt magna pollutio.* Hoc ipſum decreviſſe in Hiſpania Gotthos, majores noſtros, ex Lege Reccaredi i Regis conſtat: *Cum B.* ait, *Paullus Apoſtolus dicat:* Omnia munda mundis; *coinquinatis autem, & infidelibus nihil ſit mundum; merita Judæorum deteſtabilis vita, & diſcuſſionis horrendæ immunditia, omnium ſordium horrore immundior, & refelli oportet, & abjici debet. Ne quis ergo ex his primæ ritu traditionis, & uſuati conſuetudine moris, mundas ab immundis dijudicet eſcas: nemo ſumenda inhoneſte rejiciat, quæ valde bona eſſe ſui conditio probat. Nemo ex his aliquid privet, aliud uſurpet, niſi tantum illa diſcretione ſervata, quæ ab omnibus Chriſtianis tenetur ſalutaris, & congrua; alioquin in tranſgreſſione quique detectus, conſtitutis erit ſuppliciis addicendus.* Quod poſtea renovavit Flavius Ervigius k majori ſententiarum, & verborum ambitu. Inter eos Canones, qui VI. Synodi l nomine feruntur, XI. non ſolum id prohibuit, ſed ne Iudæorum azyma comedant, vel familiaritatem cum eis ineant, vel in morbis accerſant, vel medicinas ſuſcipiant, vel una cum eis laventur. In cujus interpretatione adjecit Theodorus Balſamon, & eum ſecutus Carranza, Patres in eo Canone non prohibuiſſe azymum panem comedere, ſed per azyma more Iudaico Feſta celebrare. Quod parum recte a Theodoro Balſamone m notatum eſt: nam primum etiam interdicitur, ut aditus ſecundo intercludatur: quod Concilii Laodiceni n duobus Canonibus illuſtrabo: *Non oportet*, inquit, *a Judæis azyma accipere, aut communicare impietatibus eorum, nec Feſta celebrare, vel munera quæcumque accipere.* Et alibi: *Quoniam non oportet a Judæis, vel hæreticis feriatica quæ mittuntur accipere, nec cum eis dies feriatos.* Cujus Decreti, *de muneribus non accipiendis*, ſingularem reddidit rationem Flavius Ervigius o Gotthorum Rex propria Lege lata, quam quia Concilii Laodiceni Canonem ſcite interpretatur, reddita ejus Decreti ratione, recitabo: *Quam ſit extraneum a Chriſtianæ Fidei regula, qui defenſorem ſeveritatis inſimulat, & veritatem ipſam munerum acceptione commaculat; audiat contra ſe Prophetam dicentem:* Pro eo quod vendidiſtis argento juſtum, & pauperem pro calceamento; ecce ego ſtridebo ſuper vos, ſicut ſtridet plauſtrum onuſtum fœno, & peribit fuga a veloce, & fortis non obtinebit virtutem ſuam, & robuſtus non ſalvabit animam ſuam, & tenens arcum non ſtabit, & velox pedibus ſuis non ſalvabitur, & aſcenſor equi non ſalvabit animam ſuam, & robuſtus corde inter fortes nudus effugiet. *Quis enim hic venditus argento juſtus accipitur, vel pauper pro calceamento, niſi Unigenitus Filius Dei Patris, cujus innoxius Sanguis XXX olim a Judæis taxatus argenteis, quotidie venundatur ab illuſoribus veritatis? Et ideo ſunt quidam ex Fidelium numero, qui quaſi zelo Fidei Judæorum culpas ſe detegere, vel plectere valida intentione promittant, quos tamen depravat ſolita cupiditatis illecebra. Nam ſi talibus quodcumque forſan fuerit a perfidis in munerum collatione oblatum, illico reticeſcunt, & errores talium, quod vindicare, & detegere ante promiſſum ſibi beneficium nitebantur, percepto miſerabili quæſtu, impunitos tranſire permittunt. Unde nulli Chriſtiano licebit, cujuſcumque ſit generis, aut dignitatis, ordinis, ſive perſonæ, ſive ex Religioſis, ſive etiam ex Laicis, quodcumque beneficium contra Fidem Chriſti a quolibet Judæo, vel Judæa, ſive etiam per eorum internuncios, quodcumque ſibi illatum accipere, neque ſe ob talium vindicationem contra regulas Fidei Chriſtianæ ob-*

la-

a *Can. 52. apud Alfonſum Piſan. Lib. 3.*

b *Sub Gelaſ. editum Can. 15*

c *Can. 13. Apud Ivo P. 13. Cap. 99.*

d *Can. 40. Apud Grat. in Cap.* Omnes deinceps, 28. *Q.* 1.

e *Can. 4.*

f *Can. 73.*

g *Can. 15.*

h *Ser. 17. de Kalendis Januari.*

i *Lib. 12. Tit. 2. L. 8.*

k *L. 12. Tit. 13. L. 7.*

l *Exſtat apud Grat. in Cap.* Nullus, 28. *Q.* 1.

m *Can. 11. Conc Trullani.*

n *Can. 37. & 38.*

o *L. 10. quæ exſtat Lib. 12.* Legum Viſigot. *Tit. 3. L. 10.*

Digitized by Google

pitios imprecetur, jam oblatio mea, vel operatio, Idolorum honor erit, per quæ benedictionis gratiam compenſat. Cur autem non ſciat me Dei cauſſa feciſſe, ut Deus potius glorificetur, & dæmonia non honorentur in eo, quod propter Deum feci. Deus videt, quoniam propter ipſum feci; pariter videt, quoniam propter ipſum feciſſe me nolui oſtendere, & præceptum ejus idolothytum quodammodo feci.

COMMENTARII NOVI.

V*Eterem in Eccleſia morem ſequimur*, ait XV. Concilium Moguntinum Cap. 39. *dum ſalem, aquam, & cæteras quaſdam res in uſum Fidelium per orationes in verbo Dei præparamus. Quem morem nemo reprehendet, qui ſecum reputaverit, Eccleſiam inter cætera ſalutis, & utilitatis ſuæ, tum augendæ, tum conſervandæ præſidia, etiam exorcizandi poteſtatem contra inſidias dæmonum, aliaſque noxias peſtes avertendas accepiſſe: quam poteſtatem quum per res externas ad utilitatem Fidelium exercet Eccleſia, nimirum in eo Sanctorum imitatur exempla, quia ad eliciendos quoſdam effectus, Divino juſſu res corporales adhibuiſſe leguntur: quem morem in Eccleſiis præcipimus conſervandum, dummodo populum Paſtores ſedulo doceant, effectus, qui inde petuntur, non ipſarum rerum efficaciæ, ſed Divinæ ſervitutis operationi, per fortiſſimi Dei Nominis invocationem, tribuendos eſſe; & caverint in rebus talibus ad impias ſuperſtitiones abuti quiſquam præſumat.* Jam enim a temporibus Apoſtolorum novæ fruges, uvæ, fabæ, & ſimiles benedicebantur a Sacerdotibus, Can. III. & IV. Apoſt. Prohibuerunt tamen ibi Apoſtoli legumina, & cæteras fruges, præter ſpicas, & uvas (quæ panis, & vini, ex quibus Sacrificium conficitur, alimenta ſunt) ſuper Altari in Sacrificio offerri; non tamen vetuerunt, ad Altare extra Sacrificium pro alimento hominum benedici. Et ita accipiendum eſt, quod de S. Eutychiano Papa & Martyre apud Anaſtaſium Bibliothec. legitur: *Hic inſtituit, fruges, fabas, & uvas in Altario benedici*. Sanctus enim ſtudioſa pietate, ſanctoque affectu referendi Deo pro beneficio ſuſcepsionis novarum frugum debitas gratiarum actiones, Divinamque Benedictionem, tam ſuper ipſos fructus, quam ſuper iis utentes Chriſtifideles impetrandi, id ſtatuit, cujus Benedictionis uſus probatur ex Lib. *Sacrament.* S. Gregorii, VIII. Idus Auguſti in Natali S. Xyſti Martyris, ubi hac eum deprecatione Benedictio uvæ ſignatur: *Benedic, Domine & hos fructus novas uvæ, quos tu Domine rore cæli, & inundontia pluviarum, & temporum ſerenitate, atque tranquillitate ad maturitatem perducere dignatus es, & dediſti eos ad uſus noſtros, cum gratiarum actione percipi in Nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, per quem hæc omnia &c.* Et in *Sacramentorum* Libro collecto a Grimoaldo Abbate ex opuſculis Sanctorum Patrum inter pleraſque Benedictiones, ſine die certo conſignatur num. 122. alia forma ſub hac epigraphe: *Benedictia ad fruges novas*. Et hoc modo concipitur: *Domine Sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, qui cælum, & terram, mare, & omnia creaſti; te ſupplices quæſumus, ut hunc fructum novum benedicere, & ſanctificare digneris, & multiplicare abundanter afferentibus tibi, ut repleas eorum cellaria cum fortitudine frumenti, & vini, ut lætantes in eis referant tibi Deo omnipotenti laudes, & gratias, per Dominum &c.* In Rituali Romano ſub Titulo *Benedictionis novorum fructuum*, poſt dictum ℣. *Adjutorium &c.* ℟. *Qui fecit cælum, &c* ℣. *Dominus vobiſcum*. ℟. *& cum ſpiritu tuo*; hæc Benedicto verbis arctior legitur: *Benedic, Domine, hos novos fructus N. ut qui eis in tuo ſancto Nomine veſcentur, corporis, & animæ ſalute potiantur. Per Dominum noſtrum, &c.* Apud Græcos eandem cæremoniam uſitatam fuiſſe, conſtat ex Can. XXVIII. Sextæ Synodi in Trullo, ubi decernitur, ut primitiæ uvæ, & frumenti offerantur in Altari benedicendæ ſua peculiari Benedictione. Quæ in ipſorum Menologio eodem die, quo apud Latinos facienda ſignatur. In Africa idem mos viguit, ut conſtat ex Concilio Carthaginenſi IV. Can. III. Notarunt Hugo Menardus in Notis ad *Sacramentarium* Sancti Gregorii Papæ, fol. 173. Sauſſay in *Panopl. Sacerd.* Part. 2. Lib. 2. Art. 15. Quam piam, laubabilemque cæremoniam Patres Illiberritani amplectentes, tantum prohibuerunt Fidelibus, ne ſinerent fruges ſuas benedici a Judæis: quia omnis benedictio quæ extra Eccleſiæ conſortium, & communionem datur, non benedictio, ſed maledictio, eſt. Cap. *Non licet*. Diſtinctione 67. ibi: *Maledictiones potius ſunt, quam benedictiones*. Cap. *In Eccleſia*, Cap. *Manifeſtum*, Cap. *Maledicam*, Cauſa 1. Quæſt. 1. GONZALEZ.

CANON L.

De Chriſtianis, qui cum Judæis veſcuntur.

Si vero quis Clericus fuerit, ſive Fidelis, qui cum Judæis cibum ſumpſerit; placuit, eum a communione abſtineri *, ut debeat emendari.

* abſtinere.

S*Ic* Burchardus. Lib. 19. *Decreti*, Cap. 132. Ivo. P. 13. Cap. 119. & P. 15. Cap. 142. Rhabanus autem in *Pœnitentium* Libro, Cap. 26. ſic: *Si vero qui Clericus, vel Fidelis, cum Judæis cibum ſumpſerit; placuit, eum a communione abſtinere, ut debeat emendari.* Ex Canone LV. hujus Concilii citat, cum ſit nunc L.

CA-

CAPUT VICESIMUM SEPTIMUM.

A menſa Judæorum, & alio commercio civili, Fideles debere abſtinere.

PRohibuerunt Epiſcopi Chriſtianis in Canone præcedenti, ne fructus ſuos paterentur a Judæis benedici: in hoc vero derernunt, ne illis una veſcantur, neve menſæ eorum convivæ diſcumbant. Eorum autem hic præcipuus ſcopus fuit, ne ex diuturna Judaicæ menſæ communione graves, & turpes ipſorum errores, & ſperſtitiones Fideles imbiberent. Eo etiam reſpexerunt Concilii Nicæni a Patres, dum Oſii forſan Præſidis conſilium ſequuti, decreverunt: *Nullus Sacerdos det fœnori, neque quæſtum iniquum faciat, neque ſocietatem cum Judæis habeat, neque fraternitatem, neque cum eis cibum, aut potum ſumat. Siquidem Sancti Apoſtoli hoc ſtatuerunt, & hoc Fideles facere oportet; & quicumque non paruerit, Synodus eum excommunicat.* Poſt Nicænum, Concilium Epaunenſe b: *A Judæorum*, inquit, *conviviis etiam laicos Conſtitutio noſtra prohibuit, & ne cum illo Clericus panem comedat, quiſquis in Judæorum fuerit convivio inquinatus.* Concilium Aurelianenſe III. c: *Chriſtianis*, inquit, *convivia interdicimus Judæorum, in quibus ſi forte fuiſſe probantur, annuali excommunicatione pro hujuſmodi contumacia ſubjacebunt.* Concilium Agathenſe d: *Omnes Clerici, ſive Laici*, inquit, *Judæorum convivia vitent; nec eos ad convivium quiſquam accipiat: quia cum apud Chriſtianos cibis communibus non utantur, indignum eſt, atque ſacrilegum, eorum cibos a Chriſtianis ſumi; cum ea, quæ Apoſtolo permittente nos ſumimus, ab illis judicentur immunda; ac inferiores incipiant eſſe Chriſtiani, quam Judæi, ſi nos quæ ab illis ponuntur, utamur: illi vero a nobis oblata contemnant.* Idem decrevit Concilium Veneticum, Metenſe e, Meidenſe f, Matiſconenſe g. Divus Ambroſius h: *Obſervant diem, & menſem*, inquit, *qui Kalendis Januarii, aut non jejunant, aut non procedunt ad Eccleſiam, procedunt ad campum. Ergo Fratres omni ſtudio Gentilium Feſtivitates, & Ferias declinemus, ut quando illi epulantur, & læti ſunt, tunc nos ſimus ſobrii, atque jejuni, quo intelligant, lætitiam ſuam noſtra abſtinentia condemnari. Non ſolum autem Gentilium, ſed & Judæorum conſortia vitare debemus; quorum etiam confabulatio eſt magna pollutio.* Hoc ipſum decreviſſe in Hiſpania Gotthos, majores noſtros, ex Lege Reccaredi i Regis conſtat: *Cum B. ait, Paulus Apoſtolus dicat:* Omnia munda mundis; *coinquinatis autem, & infidelibus nihil ſit mundum; merito Judæorum deteſtabilis vita, & diſcuſſionis horrendæ immunditia, omnium ſordium horrore immundior, & refelli oportet, & abjici debet. Ne quis ergo ex his primæ ritu traditionis, & uſuali conſuetudine moris, mundas ab immundis dijudicet eſcas: nemo ſumenda inhoneſte rejiciat, quæ valde bona eſſe ſui conditio probat. Nemo ex his aliquid privet, aliud uſurpet, niſi tantum illa diſcretione ſervata, quæ ab omnibus Chriſtianis tenetur ſalutaris, & congrua; alioquin in tranſgreſſione quique detectus, conſtitutis erit ſupplicis addicendus.* Quod poſtea renovavit Flavius Ervigius K majori ſententiarum, & verborum ambitu. Inter eos Canones, qui VI. Synodi l nomine feruntur, XI. non ſolum id prohibuit, ſed ne Iudæorum azyma comedant, vel familiaritatem cum eis ineant, vel in morbis accerſant, vel medicinas ſuſcipiant, vel una cum eis laventur. In cujus interpretatione adjecit Theodorus Balſamon, & eum ſecutus Carranza, Patres in eo Canone non prohibuiſſe azymum panem comedere, ſed per azyma more Iudaico Feſta celebrare. Quod parum recte a Theodoro Balſamone m notatum eſt: nam primum etiam interdicitur, ut aditus ſecundo intercludatur: quod Concilii Laodiceni n duobus Canonibus illuſtrabo: *Non oportet*, inquit, *a Judæis azyma accipere, aut communicare impietatibus eorum, nec Feſta celebrare, vel munera quæcumque accipere.* Et alibi: *Quoniam non oportet a Judæis, vel hæreticis feriatica quæ mittuntur accipere, nec cum eis dies feriatos.* Cujus Decreti, *de muneribus non accipiendis*, ſingularem reddidit rationem Flavius Ervigius o Gotthorum Rex propria Lege lata, quam quia Concilii Laodiceni Canonem ſcite interpretatur, reddita ejus Decreti ratione, recitabo: *Quum ſit extraneum a Chriſtianæ Fidei regula, qui defenſorem ſeveritatis inſimulat, & veritatem ipſam munerum acceptione commaculat; audiat contra ſe Prophetam dicentem:* Pro eo quod vendidiſtis argento juſtum, & pauperem pro calceamento; ecce ego ſtridebo ſuper vos, ſicut ſtridet plauſtrum onuſtum fœno, & peribit fuga a veloce, & fortis non obtinebit virtutem ſuam, & robuſtus non ſalvabit animam ſuam, & tenens arcum non ſtabit, & velox pedibus ſuis non ſalvabitur, & aſcenſor equi non ſalvabit animam ſuam, & robuſtus corde inter fortes nudus effugiet. *Quis enim hic venditus argento juſtus accipitur, vel pauper pro calceamento, niſi Unigenitus Filius Dei Patris, cujus innoxius Sanguis XXX olim a Judæis taxatus argenteis, quotidie venundatur ab illuſoribus veritatis? Et ideo ſunt quidam ex Fidelium numero, qui quaſi zelo Fidei Judæorum culpas ſe detegere, vel plectere valida intentione promittant, quos tamen depravat ſolita cupiditatis illecebra. Nam ſi talibus quocumque forſan fuerit a perfidis in munerum collatione oblatum, illico reticeſcunt, & errores talium, quod vindicare, & detegere ante promiſſum ſibi beneficium nitebantur, percepto miſerabili quæſtu, impunitos tranſire permittunt. Unde nulli Chriſtiano licebit, cujuſcumque ſit generis, aut dignitatis, ordinis, ſive perſonæ, ſive ex Religioſis, ſive etiam ex Laicis, quodcumque beneficium contra Fidem Chriſti a quolibet Judæo, vel Judæa, ſive etiam per eorum internuncios, quodcumque ſibi illatum accipere, neque ſe ob talium vindicationem contra regulas Fidei Chriſtianæ obla-*

a Can. 52. apud Alfonſum Piſan. Lib. 3.
b Sub Gelaſ. editum Can. 15
c Can. 13. Apud Ivo P. 13. Cap. 99.
d Can. 40. Apud Grat. in Cap. Omnes deinceps, 28. Q. 1.
e Can. 4.
f Can. 73.
g Can. 15.
h Ser. 17. de Kalendis Januarii.
i Lib. 12. Tit. 2. L. 8.
K L. 12. Tit. 13. L. 7.
l Exſtat apud Grat. in Cap. Nullus, 28. Q. 1.
m Can. 11. Conc. Trullani.
n Can. 37. & 38.
o L. 10. quæ exſtat Lib. 12. Legum Viſigot. Tit. 3. L. 10.

latis ſibi præmiis implicare. Si quis autem qualibet beneficiorum exhibitione corruptus, aut agnitos errores Judæorum celaverit, aut ne pravitas talium feriatur, quolibet modo obſtiteris; & antiquis Patrum regulis erit obnoxius, & tantum in duplo Fiſci erit partibus illaturus, quantum u Judæo quiſque ille accepiſſe fuerit comprobatus.

Nec munerum ſolum, vel menſæ tantum, & ciborum una cum Judæis Chriſtianos fieri participes, Majores noſtri noluerunt, ſed nec guſtare de cibo, quem ſibi illi præparaſſent, ut conſtat ex Burchardo a: *Comediſti*, ait, *de cibo Judæorum, vel aliorum Paganorum, quem ipſi ſibi præparaverunt? Si feciſti, decem dies in pane, & aqua pœniteas.* Alexander etiam III. in Concilio Lateranenſi Generali præcipit, ne Chriſtiani pro quacumque mercede Judæorum ſervitio inſiſterent; & obſtetricibus, atque nutricibus Chriſtianis, ne infantes Judæorum in domibus earum nutrire præſumerent: *Quia Judæorum mores* (ait) *& noſtri in nullo concordant. Et ipſi de facili ob frequentem converſationem, & aſſiduam familiaritatem, inſtigante humani generis inimico, ad ſuam ſuperſtitionem, & perfidiam ſimplicium animas inclinarent.* Non diſſimili propoſito cum idolothytis Gentium veſci Chriſtianis fuerit interdictum; ut omnis occaſio tolleretur eorum erroris, prohibitum, ne animalia, quæ Gentiles, vel precuſſerint, vel occiderint, a Chriſtianis edantur; ut ex Nicolao ad Conſulta Bulgarorum retulit Ivo b: *Neque* (inquit) *quod Chriſtianus perſequitur, & a pagano percutitur, & occiditur animal; neque quod Paganus perſequitur, & Chriſtianus occidit, comedendum eſt.* Omnes enim D. Clementis c exemplum conſectati ſunt, quem hæc docuiſſe legimus d: *Præterea oportet Fidelem fugere impiorum cœtus, Græcorum, & Judæorum, reliquarumque hæreticorum; ne ubi una cum eis degimus, animis noſtris laqueos paremus.* Nec mirari potuiſſet Carranza, Chriſtianis azyma edere cum Judæis prohiberi, ſi animadvertiſſet, non ſolum cum Judæis, & Gentilibus, ſed cum Catechumenis etiam antiquos Chriſtianos cibum capere impediri, ut ex Concilio Moguntino retulit Ivo e: *Catechumeni* (inquit) *manducare non debent cum baptizatis, neque eis oculum dare; quanto magis Gentiles.*

a Lib. 19. Decret. Cap. 5. ad finem. Alex. III. in Concil. Later. Gener. P. 20. Cap. 2.

b P. 11. Decret. Cap. 87.

c Lib. 3. Conſtit. Apoſtol.

d Can. 69. Apoſt.

e P. 5. Decret. Cap. 289.

f Can. 9.

Strictius multo Concilium Baſileenſe f; antiquorum enim Conciliorum Decretis renovatis, multa ad deteſtandam, & avertendum Judæorum familiaritatem Chriſtianos edocuit: *Sacros inſuper*, ait, *Canones renovantes, præcipimus tam diœceſanis, quam poteſtatibus, ut modis omnibus prohibeant, ne Judæi, aut alii infideles, aut Chriſtianos, aut Chriſtianas in familiares, ſeu ſervientes, aut filiorum ſuorum nutrices habeant; ac ne Chriſtiani cum ipſis in eorum feſtivitatibus, nuptiis, & conviviis, aut balneis, ſeu nimia converſatione communicent, aut medicos, vel matrimoniorum proxenetas, ſeu aliorum contractuum mediatores de publico conſtitutos aſſumant; nec aliis publicis præponant officiis, aut ad gradus quoſcumque ſcholaſticos admittant; nec eis locentur prædia, vel alii reditus Eccleſiaſtici; prohibeantur etiam Libros Eccleſiaſticos, Calices, Cruces, & alia Eccleſiarum ornamenta ſub pœna perditionis rei, emere, aut pignori, ſub pœna amiſſionis pecuniæ mutuatæ, accipere: ſub gravibus quoque pœnis cogantur aliquem deferre habitum, per quem a Chriſtianis evidenter diſcerni poſſint: quorum ut evitetur nimia converſatio, in aliquibus Civitatum, & Oppidorum locis a Chriſtianorum cohabitatione ſeparatis habitare compellantur; & ab Eccleſiis longius, quantum fieri poteſt; nec diebus Dominicis, & aliis ſolemnibus Feſtivitatibus apothecas apertas tenere, vel in publico laborare præſumant.*

COMMENTARII NOVI.

Rationem hujus prohibitionis expreſſerunt Patres Concilii Toletani IV. in Canone LXII. relato in Cap. *Sæpe*, 32. 8. Quæſt. 1. his verbis: *Sæpe malorum conſortia etiam bonos corrumpunt; quanto magis eos, qui ad vitia proni ſunt? Nulla ergo communio ultra ſit Hebræis ad Fidem Chriſtianam tranſlatis, cum his, qui adhuc in veteri ritu conſiſtunt, ne forte eorum participatione ſubvertantur. Quicumque ex his infidelium conſortia non vitaverint, & hi Chriſtianis donentur, & illi publicis uſibus deputentur.* Et Concilii Meldenſis Canone LXXIII. ibi: *Nullus Chriſtianus Judæorum conviviis participare præſumat. Quod ſi facere quicumque (quod nefas eſt dici) Clericus, aut ſæcularis præſumpſerit, ab omnium Chriſtianorum conſortio ſe noverit compeſcendum &c.* Licet enim cum Paganis aliquando liceret cibum ſumere, Capite, *Ad menſam*, 11. Quæſt. 3. Capite, *Infidelis*, 32. Quæſt. 4. non tamen cum Judæis, quia in Paganis dabatur ſpes lucrifaciendi eos; nec in cibis delectum habebant, ut expoſuerunt P. Gregor. Lib. 2. *Partis*. Tit. 5. Cap. 2. Azor. Tom 1. Lib. 8. Cap. 22. Riciulus, *De jure perſonar.* Lib. 2. Cap. 41. Num. 30. & poſtquam ceſſavit ſpes lucrifaciendi ethnicos, neque cum eis licet cibum ſumere. Accedit, quia in conviviis magna familiaritas datur, & facilius quis inter epulas decipitur. Capite, *Unuſquiſque*, 22. Quæſt. 4. Riciulus dicto Libro ſecundo, Capite quadrageſimo primo, Numero viceſimo ſexto. GONZALEZ.

CANON LI.

De hæreticis, ut ad Clerum non promoveantur.

Ex omni hæreſi qui ad nos Fidelis venerit, minime eſt ad Clerum promovendus; vel ſi qui ſunt in præteritum ordinati, ſine dubio deponantur.

CA-

CAPUT VICESIMUM OCTAVUM,

Hæreticos non eſſe ordinandos, & ordinatos deponendos.

PRæcipua fuit ſemper Hiſpanorum Epiſcoporum cura, ut de his, qui Clero eſſent adſcribendi, nulla, vel hæreſeos, vel turpitudinis infamia, aut ſuſpicio haberi poſſet, & merito; cum ſacra Clericatus dignitas ſanctos, & beatos expoſcat mores, non vitam Fidei, aut Religioni ſuſpectam. Iccirco decreverunt, ut hæreticorum Provinciis adventantes (non erant igitur tunc in Hiſpania hæretici) ad Clerum minime promoverentur: *Quod ſi tam grandi*, ait Leo [a] Papa, *examinatione promotio conceditur inculpatis, multo magis non debet licere ſuſpectis; non enim levem apud Deum noxam incurrit, qui de talibus ad ſacros promovendos Ordines judicaverit.*

Forſan alius *ex hæreſi venientes*, lapſos reſipiſcentes interpretabitur, quos ad ſacros Ordines promoveri, vetus Eccleſiæ Lex impediebat. Nec promoveri ſolum, ſed ſuſceptis jam gradibus fungi. Quod olim a Cornelio Papa, toto Orbe Chrilliano conſentiente, decretum fuiſſe, refert D. Cyprianus [b], dum reſpondit, Martialem, & Baſilidem Hiſpaniæ Epiſcopos in perſecutione lapſos, ad priſtinum honorem admittendos non eſſe. Quemadmodum & antea idem Cornelius Papa Epiſcopum Novatianum a ſchiſmate revertentem, ut laicum in Eccleſia receperat, ut ex ejus ad Fabium Antiochenum Epiſtola [c] Euſebius tradit. Cujus tamen Decreti non fuit Auctor Cornelius, ſed quod primum Eccleſiæ ſpecialiter obſervabant, generali Conſtitutione renovavit. Nam Tertullianus [d] refert, Marcionem nec ad Eccleſiæ pacem admiſſum, ni prius prius quos ſuo errore deceperat, & ab Eccleſiæ unitate alienaverat, reduxiſſet; quod Innocentius [e] Papa ut veteri jure receptum docet: *Noſtra vero Lex eſt*, ait, *Eccleſiæ, venientibus ab hæreticis, qui tamen illic baptizati ſint, laicam tantum tribuere communionem; nec ex his aliquem in Clericatus honorem, vel exiguum, ſubrogare.* Eandem Eccleſiæ conſuetudinem refert Divus Auguſtinus [f]. Quod cum non obſervaſſet aliquando Acacius Conſtantinopolitanus Epiſcopus, gravibus verbis notatus, reprehenſuſque eſt a Felice [g] Papa III. Quod ſi aliquando hujus diſciplinæ ſeveritas minus eſſet percommoda, nonnihil detrahebant de illa veteres Epiſcopi, indulgentiam quandam, tempori deſervientes, impertientes; ut idem Auguſtinus [h] ſcribit; idque obſervarunt olim cum Novatianis Niceni [i] Patres: *Si qui voluerint*, ajunt, *venire ad Eccleſiam Catholicam ex Novatianis; placuit ſancto Concilio, ut ordinentur, & ſic maneant in Clero.* Eodem exemplo Macedoniani quidam reſipiſcentes, a Liberio Pontifice, & ex ejus ſententia a Catholicis in Oriente in Synodo Thianenſi, Eccleſiæ reconciliati, & in Cathedras ſuas reſtituti ſunt, Auctoribus Baſilio [k], Socrata [l], & Sozomeno [m]. Quare cum dolis, & fraudibus Arianorum, Ingens Epiſcoporum numerus Ariminenſi Concilio, vel Conciabulo ſubſcripſiſſet; mortuo Conſtantio Imperatore, & revocatis ab exſilio Athanaſio, Hilario, Euſebio Vercellenſi, cæteriſque Confeſſoribus, viſum eſt Eccleſiæ, ad farciendam concordiam, & pacem Catholicæ Fidei, ut Epiſcopi reſipiſcentes ex Arianis, ſervato Epiſcopi gradu, ad priſtinos honores, & dignitatem reſtituerentur; quod conſenſu Romani Pontificis in Alexandrina Synodo conſtitutum fuit. Cui gratiæ, & ordinationi, cum Lucifer Caralitanus in Sardinia Epiſcopus, vel ſtulta, vel inſana ſuperbia, aſſentiri recuſaſſet, & factum Eccleſiæ pertinaciter damnare auderet; ipſe ut ſchiſmaticus damnari meruit, teſte Ruffino [n], & Athanaſio [o], & ex Liberio [p], Hieronymo [q], & Auguſtino [r]. Meſſalianorum etiam, ſeu Euchitarum hæreſis pernicioſa, cum per Orientis partes deſæviret, Clericos tamen ab illis redeuntes incolumi gradu recipiendos, juſſit Synodus III. Epheſina. Coacta ea erat adverſus Neſtorianos, quos in errore pertinaces gravi anathemate affecerat, & Sacerdotii dignitate privaverat; illos tamen, ſi reſipiſcarent, in honoribus ſuis recepit Cyrillus, Alexandrinus, ut fatetur ipſe. Idem [t] feciſſe affirmat Proclum Conſtantinopolitanum. Eadem indulgentia recepit quoſdam Iconomachos eadem Septima Synodus, quod inibi, & multis Doctorum teſtimoniis, & Eccleſiaſticis exemplis defenditur. Cum Theodoretus in Concilio Chalcedonenſi [u] Neſtorii, quem prius defenderat, errorem abjuraret, omnes Epiſcopi clamaverunt: *Theodoretus dignus eſt Sede Eccleſiæ; Theodoreto Catholico Doctori reddatur Eccleſia.* Ante hos omnes Miltiades Papa in Concilio Romano, quod ad cauſſam Cæciliani, & Donati, ante Nicænum, & Arelatenſe convocatum eſt, Donatiſtas, ſalvo Epiſcopatus honore, in gratiam ſe recepturum profeſſus eſt, ſi depoſito ſchiſmate, ad Eccleſiæ unitatem redire vellent, ut Auguſtinus [x] teſtatur. Quod exemplum Africani poſtea Patres ſequuti ſemper ſunt, in Concilio præſertim Carthaginenſi [y], in quo legatio decernitur ad Papam Anaſtaſium, ut id ratum habere vellet, non obſtante tranſmarino Decreto, quo de gradu ſuo rejici præceptum eſt. Hanc gratiam Hæreſiarchis non ſolet Eccleſia concedere, quos ut tanti mali auctores majori affici pœna conſentaneum cenſet. Tertullianus [z] (ut antea dixi) refert, Marcionem, ne ad Eccleſiæ quidem pacem admiſſum, niſi reductis his, quos deceptos ab ea ſegregaſſet. Sed illud eſt præſertim obſervandum, quod etſi manſuetudinis, & pietatis Eccleſiaſticæ ratione hæretici, vel ſchiſmatici reſipiſcentes, ad priſtinos honoris gradus ſoleant reſtitui; ad majores tamen admittendos, promovendoſque non eſſe, Epiſtola D. Leonis [a] Papæ edocti ſumus.

a *Epiſt. 3. ad Epiſc. Aquil.*
b *Ep. 68.*
c *Lib. 6. Hiſt. Eccl. Cap. 35.*
d *Lib.* De præſcript. hæret.
e *Epiſt. 22. ad Epiſc. Maced. Cap. 4.*
f *Epiſt. 50. ad Bonif. & Lib.* De unic. Bapt. *Cap. 12.*
g *Ep. ad Acacium Epiſcop. Conſtantinop.*
h *Epiſt. 50. ad Bonif. & 162.*
i Can. 8.
k *Epiſt. 74. ad Occid. & ad Teren. Comit. quæ citatur Act. 1. VII. Synod.*
l L. 4. C. 12.
m L. 6. C. 10. 11. & 12.
n L. 10. *Cap.* 28. 29. & 30.
o *Ep. ad Ruff. relata in VII. Synod. Act. 1.*
p *Ep ad Orientales, relata a Socr. L. 4. c. 11.*
q Cõtra Lucif.
r De agone Chriſt. *in fine. & Ep. 50. ad Bonif.*
ſ *Ep. ad Max. relata Act. 1. VII. Synod.*
t *In eadem Ep.*
u *Act. 3.*
x *Ep. 50. 162.*
y *Can. 35.*
z De præſcrip. hæreticorum.
a *Ep. 3. ad Epiſc. Aquilejen.*

COMMENTARII NOVI.

LIcet juxta S. Cypriani ſententiam relatam in Cap. 1. Quæſt. 7. ab hæreticis reverſi non debeant honoris arma retinere, quibus contra nos rebellaverunt; tamen benigne Eccleſia jam a temporibus Concilii Nicæni, lapſos in hæreſim, & reverſos conſuevit priſtinis gradibus reſtituere, Cap. *Si qui voluerint*, Cap. *Convenientibus*, Cap. *Ponderet*, Cap. *Quia ſanctitas*, 50. Diſt. Leo Epiſtola XL12. ad Pulcheriam, ubi de his reverſis agens, ait: *Qui etſi poſt illud judicium ſuum, tam impium, quam injuſtum, non ſunt Catholicæ fraternitati ita honorabiles, ut fuerunt; ſuas tamen adhuc obtinent Sedes, & Epiſcopatus ſui honore potiuntur, aut per veram, & neceſſariam ſatisfactionem, pacem Eccleſiæ recepturi; aut ſi hæreſim tuebuntur, profeſſionis ſuæ merito judicandi.* Cap. 1. *De Paroch.* Sept. Synod. Act. 1. poſt medium ubi Tbaraſius dixit: *Plurimi jam canonici, ſanctarumque Synodorum, & Patrum Libri lecti ſunt, qui docent nos reverſos ab hæreſi recipere debere, modo non ſubſit improba aliqua cauſſa.* Alia congerit Ant. Auguſt. in *Epit. jur.* Lib. 11. Tit. 6. Quam reſtitutionem, ut PP. Hiſpani lucrifacerent Epiſcopos hæreſi Ariana infectos, non ſolum illis conceſſerunt in Concil. Toletano III. verum & ſtatuerunt, ut ſi in eorum Sedibus alii Catholici fuiſſent ordinati; ambo manerent in eadem Eccleſia, ita ut uno defuncto, ſuperſtes ſolus eam regeret, ut tradit Mendoza ſupra Lib. 1. Cap. 1. & nos in Cap. *Quoniam. De officio Ordin.* Sed licet ita ab hæreticis reverſis propriis Sedibus, & dignitatibus reſtituerentur, non tamen ad Primatus culmen pervenire poterant, ex ratione adducta a Gregorio in Cap. *Nos conſuetudinem* 12. Diſt. Immo & aliquando ita reſtituebantur, ut in ſuſceptis gradibus poſſent miniſtrare, non autem ad ſuperiores aſcendere. Cap. *Siquis hæreticæ*. Cap. *Omnis*. 1. Quæſt. 1. Cap *Saluberrimum* 1. Quæſt. 7.

Quæ reſtitutio cum tam in Eccleſia Africana quam Hiſpanica, obſervata reperiatur jam a primis ſæculis; præſens Canon tam in prima, quam ſecunda parte non poteſt accipi de Epiſcopis, vel Presbyteris in hæreſim lapſis reſipiſcentibus, & reverſis ad Fidem Catholicam; præcipue cum PP. hujus Concilii erga hæreticos pœnitentes non ita ſeveri eſſent, ut ad communionem priſtinam non admiſerint, ut probavi ſupra Cap. 22. Unde & in ſuis gradibus recipiendi erant juxta Romanæ Eccleſiæ indulgentiam. Quare exiſtimo, in præſenti Canone tantum agi de Fidelibus laicis publice in hæreſim lapſis, & poſtea reverſis, qui in Clerum cooptari non poſſunt: & ſi ipſi ita reverſi ordinati fuerint, deponuntur a gradu ſuſcepto, non ante lapſum, ſed poſt pœnitentiam, ut diverſis Canonibus probat Sauſſay in *Panopl. Cleric.* Lib. 6. Part. 1. Cap. 3. Quæ Eccleſiæ ſanctio valde conſona eſt Juris diſpoſitioni, cum notum ſit, propter hæreſim irregularitatem contrahi, ita ut hæreticus reſipiſcens, licet communioni Eccleſiæ reſtituatur, tamen nec ad primam Tonſuram valeat promoveri, ut probant D. Antonin. *De Cenſur.* Cap. 100. Sylveſter verbo, *Irregularitas*, Quæſt. 5. Majolus Lib. 5. *De irregul.* Cap. 46. num. 3. Pena ad Eymericum in *Direct.* Part. 3. Comment. 163. Riciulus Lib. 3. *De jure perſon.* Cap. 18. num. 3. Sauſſay ubi proxime. Licet circa cauſſam hujus irregularitatis non conſentiant Doctores: aliis aſſerentibus, annexam eſſe hæreſi, ita ut ſi hæreticus ſit occultus modo exterius, irregularitatem contrahat. Ita Sylveſt. ſupr. Quæſt. 24. Majolus dict. Cap. 46. num. 1. Lambertin. *De jure patron.* 1. Part. Lib. 1. Qu. 7. Toletus Lib. 1. *Summa*, Cap. 62. Suarez, *De Cenſur.* Diſp. 43. Sect. 1. num. 4. Pena dict. Part 3. Quæſt. 126. Riciulus Lib. 5. *De jure perſon.* Cap. 17. Sed rectius Avila, Sayrus, Layman, & Caſtropalaus, quos refert, & ſequitur Gibal. *De irregul.* Cap. 5. Quæſt. 3. exiſtimarunt hanc irregularitatem contrahi ex illa infamia, quæ incurritur ex hæreſi, & pœnitentia ſolenni, quam ſubibat qui lapſus revertebatur ad Fidem. Unde juxta ea principia recte docent PP. in hoc Canone, ut ſi aliquis Fidelis laicus a quacumque hæreſi revertatur, in Clerum non promoveatur; & ſi per ſurreptionem ordinatus fuerit, deponatur, Lex enim licet præterita regulariter non reſpiciat; tamen ſi expreſſe ea comprehendat, ad preterita extenditur, ut late probavi in Cap. 2. *De conſtitutionibus*. GONZALEZ.

Ex omni hæreſi &c. Quamvis ex converſione hæreticorum ad veram Fidem creſcat numerus Catholicorum, & ſubinde augeatur Eccleſia; non propterea PP. Eliberitani venientibus ex hæreſi aditum præſtant, ut in Clerum recipiantur; nec tam in eo quærunt multitudinem, quam delectum: ut, nimirum, ii ſolum ordinentur, qui innoxio vitæ totius curſu, incorrupta fide, pietate, ac doctrina, digni ſunt Sacris Altaribus admoveri.

Longe aliter ſe habere ſoliti ſunt a primis Eccleſiæ ſæculis hæretici, facile admittentes quoslibet apoſtatas noſtros ad Clerum ſuum, ut teſtatur de ſuo ævo Tertullianus Lib. *De præſcriptionibus*, Cap. 4. ubi de iis ait: *Ordinationes eorum temerariæ, leves, inconſtantes: nunc neophytos collocant, nunc ſæculo obſtrictos, nunc apoſtatas noſtros, ut gloria eos obligent, quia veritate non poſſunt. Nuſquam facilius proficitur, quam in caſtris rebellium, ubi ipſum eſſe illic, promereri eſt. Itaque alius hodie Epiſcopus, cras alius: hodie Diaconus, qui cras Lector: hodie Presbyter, qui cras laicus; nam & laicis Sacerdotalia munera injungunt.*

Quæ verba, præſertim adjuncta aliis ejuſdem Tertulliani Lib. *De Baptiſmo*, Cap. 17. non modo oſtendunt diſtinctionem, & ordinem Hierarchiæ Eccleſiaſticæ contra hæreticos, ſed etiam juſtitiam, ac ſanctitatem doctrinæ in hoc Canone contentæ, *ne venientes ex omni hæreſi ordinentur*. Neque enim tam facile proficitur in caſtris Eccleſiæ Catholicæ, ut ſolus ingreſſus in illam, aut permanſio intra ipſius ſinum, conſtituat homines dignos adſcribi Clero; cum præterea exigatur, juxta ſacros Canones, præſertim Eliberitanos, innocentia vitæ, conſtantia in Fide a tempore Baptiſ-

tiſmi ſuſcepta, & plura alia. In quem ſcopum aurea ſunt, & obſervatu digniſſima verba S. Leonis Epiſt. CLI. (alias XCV. juxta editionem Queſnelii) initio hujus Capitis allegata in Mendozæ Commentario. Et certe ſi in tot Conciliis, & Canonibus antiquis cautum fuit, ne quis poſt Baptiſmum in quodlibet crimen lapſus, recipiatur ad ſacrum Ordinem; quanto magis id caveri debuit ob graviſſimum crimen hæreſis? Lege præſertim Canonem II. Concilii Niceni.

Verum Canon præſens non ita ſevere obſervatus fuit, ut Patres ejuſdem Concilii Niceni (inter quos præeminebat Oſius, qui huic Eliberitano interfuit) non admitterent quoſdam ex hæreſi venientes, ut intra ſinum Eccleſiæ Catholicæ recepti ordinarentur, ut patet de Novatianis Can. II. Et de Paullianiſtis Can. XIX. ſtatuitur, ut rebaptizentur, & ſi antea in ea ſecta erant Clero adſcripti, pariter ordinentur rurſus ab aliquo Epiſcopo Eccleſiæ Catholicæ. Nimirum ii Sanctiſſimi Patres abſdubio habuerunt præ oculis rationem aliquam gravis momenti, ut illos cum delectu ibidem explanato (*Si inculpati fuerint, & irreprehenſibiles*) reciperent ad ſtatum Clericalem. Quando igitur occurrerit par ratio, & vita alioqui irreprehenſibilis, in iis, qui veniunt ex hæreſi alia recenti, veluti Lutherana, aut Calviniana &c. poterit Romanus Pontifex cum aliquibus diſpenſare, ut ordinentur. CARD. DE AGUIRRE.

Vel ſi qui ſunt in præteritum ordinati, ſine dubio deponantur.

CAPUT VICESIMUM NONUM.

Hæreſi notatos deponendos.

CRimen hæreſeos, ut omnium graviſſimum, Hiſpani Patres merito ſemper judicarunt; eaque de cauſſa eo ante ordinationem contaminatos, vel vehementer ſuſpectos, a Sacerdotum conventu removerunt. Præclara enim D. Bernardi [a] ſententia eſt: *Auferatur malus, ne malos generet. Melius eſt, ut pereat unus, quam unitas.* Concilium Nicænum [b]: *Quicumque ex lapſis per ignorantiam ſunt ordinati, vel contemptu eorum, qui eos ordinaverunt; hoc non præjudicat regulæ Eccleſiaſticæ; cum enim compertum fuerit, deponantur.* Idem in mœchis Hiſpani Patres [c] ſuperius edixerunt: *Subdiaconum*, ajunt, *eum ordinari non debere, qui in adoleſcentia ſua fuerit mœchatus, eo quod poſtmodum per ſubreptionem ad altiorem gradum non ſit promovendus; ſi autem aliqui ſunt in præteritum ordinati, amoveantur.* De Arianis converſis eandem promulgavit ſententiam Innocentius Papa [d] I. Alia etiam hujus Decreti ratio fuit, quia ex hæreſi revertentes pœnitentiam publicam agere debebant; qui autem ſemel fuerant in ea pœnitentia, a Clero removebantur. Utrumque Innocentius [e] I. docet reſcribens ad Epiſcopos Macedoniæ.

[a] Epiſt. 120.
[b] Can. 10.
[c] Can. 30. hujus Concilii.
[d] Epiſt. 18. ad Alexand. Epiſcop. cap. 3.
[e] Epiſt. 22.

COMMENTARII NOVI.

QUemadmodum ſuperiore Capite vidimus, hæreticos in ſinum Eccleſiæ Catholicæ reverſos, nullatenus eſſe ordinandos; ſic & modo in poſteriore hujus Canonis parte legimus ſtatutum, ut *ſi qui ſunt in præteritum ordinati, ſine dubio deponantur*. Sic & ſupra Can. XXX. non modo cautum fuit, ne quiſqam mœchatus in adoleſcentia, ordinaretur Subdiaconus, ſed etiam, ut ſi forte per ſubreptionem ordinatus fuerit, deponatur.

Verum id diſcriminis eſt inter hæreticos ex una parte, & mœchos, ſeu fornicarios ex alia; quod aliqui ex prioribus in ipſo Concilio Niceno, Can. II. & XIX. admiſſi fuerint ad Clerum poſt hæreſin abjuratam; aut in Sacro Ordine, etiam Epiſcopali, permanere permiſſi fuerint. Eorum vero, qui poſt Baptiſmum mœchati, aut fornicati ſunt, ita prohibetur ordinatio, ac permanentia in Ordine ſuſcepto, ut nemo eorum prorſus in Canonibus antiquis Conciliorum legatur admiſſus, vel ad Subdiaconatum; nemo item fornicatus poſt Sacrum Ordinem receptum, permiſſus de cætero illum exercere. Vide quæ ſupra obſervavimus in citatum Canonem XXX. & antea in Can. XVIII. Lib. 2. Cap. 37. ac præterea Canones Apoſtolorum XVI. XXIV. & XXVII. ubi lapſis in fornicationem poſt Baptiſmum prohibetur aditus in Clerum, lapſis vero poſt Ordinem Sacrum indicitur depoſitio; ſi quis autem renuerit abſtinere ab exercitio Sacri Ordinis; παντάπασιν ἐκκοπτέσθω τῆς Ἐκκλησίας. *Omnino abſcindatur ab Eccleſia.*

Itaque Patres antiqui Eccleſiæ in hoc, & aliis Conciliis inexorabiliores fuerunt cum lapſis poſt Baptiſmum in peccata carnis, ſaltem, aut præſertim notoria, quam in crimen hæreſis, quoad recipiendum, vel adminiſtrandum Sacramentum Ordinis. Rationem vero diſcriminis non ita facile eſt reddere: cum gravius ſit crimen hæreſis, quam incontinentiæ. Verum fortaſſe diſparitas in eo ſita eſt, quod illa proprie loquendo, atque immediate ſolam mentem, ſive animam inficit; hæc vero totum hominem maculat, ac turpiſſima inquinatum ſorde, indignum reddit ad tractandum, & offerendum Deo, tam pura, & ſacroſancta Myſteria.

Quam in rem notanda ſunt verba illa Apoſtoli 1. Cor. 6. *Neſcitis quia corpora veſtra membra ſunt Chriſti? Tollens ergo membra Chriſti, faciam membra meretricis?* Ita ille de quolibet Chriſtiano in fornicationem lapſo loquitur. Et S. Thomas ibidem inquit: *Hoc enim eſt horrendum ſacrilegium*. Quid diceret de Sacerdotibus in carnis peccatum lapſis? Proſequitur Apoſtolus: *Omne pec-*

catum, quodcumque fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat.

In quæ verba Auguſtinus Serm. 162. juxta noviſſimam editionem Monachorum Sancti Mauri, alias Fragmento 3. *De verbis Apoſtoli* in 1. Cor. 6. ait: *Videtur B. Apoſtolus ...... exaggerare voluiſſe fornicationis malum ſuper cætera omnia peccata, quæ etſi per corpus committantur; non tamen animum humanum concupiſcentiæ carnali ita efficiunt obſtrictum, & obnoxium, quemadmodum in ſolo opere fornicationis corporalis commiſceri facit animum vis ingens libidinis cum ipſo corpore, & unum cum ipſo quodammodo agglutinari, & devinctum eſſe ... ut hoc eſſe videatur, quod dictum eſt:* Qui autem fornicatur, in corpus proprium peccat *...... ſic enim totus homo abſorbetur ab ipſa, corpore, ut jam dici non poſſit ipſe animus ſuus eſſe, ſed ſimul totus homo dici poſſit, quod caro ſit, & ſpiritus vadens, & non revertens. Sic ergo poſſumus intelligere:* Quia omne peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus proprium peccat: *ut videatur Apoſtolus in tantum exaggerare voluiſſe fornicationis malum, ut in comparatione hujus fornicationis, cætera extra corpus habenda eſſe duxerit, quæcumque peccata; ſolo hoc tantummodo fornicationis malo in corpus proprium peccari dixerit, quia majore libidinis ardore, quo ſuperior nullus eſt, voluptas ipſius corporis tenet ſervum, efficitque captivum ..... Quia nuſquam ſic totus homo corporis ipſius voluptati addicitur, & ineffabiliter, vel inevitabiliter affigitur.*

Eant nunc quicumque id peccatum, vel in ſe ipſis, vel in aliis extenuare, aut minus grave cenſere audent, quod Apoſtolus, & Auguſtinus uſque adeo exſecrantur.

Hæc cum ita ſint, mirum non eſt, quod licet Eccleſia primis ſæculis diſpenſaverit cum quibuſdam ex hæreſi venientibus, ut Ordines recipiant, vel jam antea receptos exſequantur; nunquam tamen, aut vix legatur id indulſiſſe iis, qui poſt Baptiſmum, & præſertim poſt ſacrum Ordinem ſuſceptum lapſi ſunt in peccatum fornicationis, ſeu mœchiæ. Quia nimirum ejuſmodi labes totum hominem inquinat ultra cætera delicta extra corpus facta; ac proinde indigniorem reddit miniſterio erga adeo ſanctum Sacrificium, immaculatamque Hoſtiam, non modo in Sacerdotio, ſed & in Ordinibus inferioribus, qui ad illud diſponunt.

Ut enim obſervat Chryſoſtomus Homilia, ſive Oratione 18. in eundem locum Apoſtoli, ἐπὶ τῆς πορνείας ὁλόκληρον τὸ σῶμα γίνεται μιαρὸν, ὥσπερ γὰρ εἰς λέβητα ἀκαθαρσίας ἐμπίπτον, καὶ τῷ μολυσμῷ βαπτόμενον, οὕτω φύρεται. *In fornicatione totum corpus fit ſceleratum, & exſecrandum. Tanquam enim incidens in lebetem immunditiæ, ſordibuſque & inquinamento tinctum, ſic polluitur.* Quid autem magis indignum, & contrarium cultui Divino, & tractationi Divinorum Myſteriorum, ad quæ omnes ſacri Ordines diriguntur? Ea vero fœditas peculiaris non habet locum in iis, qui cæteroqui irreprehenſibiles, ex ſola hæreſi ad Eccleſiæ gremium veniunt, quamvis hæc proprie, ac theologice loquendo, gravius peccatum ſit, quam mœchia, ſive fornicatio. CARD. DE AGUIRRE.

CANON LII.

De his, qui in Eccleſia libellos famoſos ponunt.

Si qui inventi fuerint libellos famoſos in Eccleſia ponere, anathematizentur.

ADrianus Papa I. In Collectione Decretorum, quam ex diverſis Conciliis Græcis, & Latinis compilavit, ad judicium litis, quam ei Tharaſius Archiepiſcopus Conſtantinopolitanus intenderat, hunc Canonem retulit; ſed diverſis paullo verbis, & ſententia conceptum. Sic enim ait: *Si qui inventi fuerint libros famoſos legere, vel cantare, excommunicentur.* In hoc Concilio, qui *poſuerant*, ab Adriano, *qui cantarunt*, aut *legerant*, communione privantur. Burchardus Lib. 3. *Decret.* Cap. 199. & Ivo Part. 3. Cap. 125. aliter: *Si qui*, ajunt, *inventi fuerint libros famoſos, & ignotos in Eccleſia legere, vel cantare, excommunicentur.* Gratianus in Cap. *Si qui*, 5. Quæſt. 1. communem hujus Concilii lectionem retinet, & Codex noſter ms. Conciliorum, quam probo: *Si qui inventi fuerint libellos famoſos in Eccleſia ponere, anathematizentur.*

CAPUT TRICESIMUM.

Qua pœna libelli famoſi auctores coercendi.

QUi ingenio, & virtute carent, quum illatam injuriam propulſare non poſſunt, putant, ſed falſo, quod ingenii, vel virium imbecillitate perdiderunt, ſparſa libellorum infamia poſſe reſarcire: quod leviſſimi, & puſilli animi indicium eſt, gravique pœna dignum; ſi enim injuria voce privatim illa (*convitium* vocamus) quod honori detrahat, pœna vindicanda eſt, tametſi vocis facile obliviſcamur; quanto magis, quæ literis publicis, & ſcriptura conſulto facta, quæ cum per plurimorum manus longe, lateque vagetur, tamdiu ſubſiſtit dedecus, & infamia, quamdiu illius memoria infixa hominum animis duraverit. Ideoque in omni bene Inſtituta Republica acerbius, & atrocius hanc, quam verborum injuriam prudentes vindicarunt. Græcos, & a Græcis Romanos mutuantes, etſi le-

lenes, & molles potius, atque indulgentes in coercendis aliis injuriis, & delictis fuerint; acerbos, vehementes, & acres in puniendis famoſorum libellorum Auctoribus fuiſſe, Lex ipſa duodecim Tabularum indicat, cujus hæc verba ſunt: *Si quis actitoverit, ſive carmen condiderit, quod infamiam, flagitiumve alteri precatur, cupite punitor*. Legis teſtes ſunt Cicero [a], Arnobius [b], Auguſtinus [c], & alii. Ejus ſeveritatem placuiſſe Auguſto Cæſari, inde conjectari licet, quod judicium de libellis famoſis, non minus vehemens, quam majeſtatis eſſe voluerit; ſic enim ſcribit Tacitus [d]: *Eum Legem majeſtatis reduxiſſe, ut non ſolum facta arguerentur, ſed & dicta; primumque cognitionem de famoſis libellis ſpecie Legis ejus tractaſſe: commotum Caſſii Severi libidine, qua viros, feminaſque illuſtres procacibus ſcriptis diffamaverat*. Inteſtabilem factum, ſive Lege, ſive Senatuſconſulto, refert Ulpianus [e]: *Si quis*, inquit, *librum ad infamiam alicujus pertinentem ſcripſit, compoſuit, edidit, dolove malo fecit, quo quid eorum fieret, etiam ſi alterius nomine ediderit, vel ſine nomine, uti ea de re agere liceat; & ſi condemnatus ſit qui id fecit, inteſtabilis ex Lege eſſe jubetur*. Idem etiam Ulpianus [f]: *Si quis*, inquit, *ob carmen famoſum damnetur, Senatuſconſulto expreſſum eſt, ut inteſtabilis ſit*. Quis autem eſſet inteſtabilis, Cajus [g] docuit: *Cum Lege quis*, ait, *inteſtabilis jubetur eſſe, eo pertinet, ut nec ejus teſtimonium recipiatur; & eo amplius, ut putant quidam, ne ipſi dicatur teſtimonium*. Ergo nec teſtis eſſe poterat, nec teſtamentum facere, nec quicquam capere ex aliorum teſtamentis. Sicque intelligendus eſt Arcadius [h] Imperator, dum ob carmen famoſum damnatum, inteſtabilem fieri reſpondit. Digniſſimus certe eſt, qui aliorum famam lædere curat, ut tanta infamia ipſe afficiatur, ut nec ei teſtimonium vel dicere, vel dici liceat. Quod moribus recipi oporteret, ne qua ſolet ſceleris impunitate, repetendi criminis creſcat audacia; impunitatem intelligo leviorem coercitionem. At Ulpianus [i] eadem pœna ex Senatuſconſulto teneri etiam eum docet, qui ἐπιγράμματα, aliudve quid, ſine ſcriptura in notam aliquorum produxerit. Quo autem tempore, aut quo Auctore factum ſit illud Senatuſconſultum, non conſtat; & ambigunt recentiores, an Auguſto, anve Tiberio tribui debeat; ſed ego Auguſto magis, quam Tiberio tribui poſſe, ex Suetonio [k] elicio: *Sed adverſus convitia*, ait, *maloſque rumores, & famoſo de ſe, ac ſuis carmina; firmus, ac patiens ſubinde jactabat, in Civitate libera linguam, menteſque liberas eſſe debere. Et quondam Senatu cognitionem de ejuſmodi criminibus, ac reis flagitante, Non tantum*, inquit, *otii habemus, ut implicare nos pluribus negotiis debeamus. Si hanc feneſtram aperueritis, nihil aliud agi ſinetis; omnium inimicitiæ hoc prætextu ad vos deferentur. Exſtat & ſermo ejus in Senatu percivilis: Si quidem loquutus aliter fuerit, dabo operam, ut rationem factorum meorum, dictorumque reddam; ſi perſeveraverit, invicem eum odero*. Cujus ſententiam Theodoſius, Arcadius, & Honorius [l] probarunt in Edicto ad Ruffinum P. P. probe intelligentes non omnia ad eam ſeveritatis normam ſemper eſſe revocanda; quinimmo oportere nonnumquam Regum prudentiam, quod in ſubditis ex levitate proceſſit, contemnere; quod ex inſania, miſereri; quod ab injuria, remittere, ut dignum Imperio, quod ſuſceperunt probitatis exemplum, modeſtiæ, & patientiæ reliquis imitandum proponant. Quod ſi temporum, locorum, & rerum ſtatus, naturaque, vel coercitionem leviorem, vel impunitatem, & indulgentiam non permiſerint; cum vindicandum fuerit, ſevere vindicandum, ut Decem-virorum olim ſanxit prudentia. Nec olim ſolum libellis famoſis, vel quacumque alia publica injuria, turpitudinis notam Principibus inurere impune licebat, ſed nec illorum ſæculum quoquomodo criminari. Putabant enim Principes, nec immerito, ad maximas ipſorum pertinere laudes, ſæculi juſtitiam, morum probitatem, Legum vim, auctoritatem judiciorum, integritatem Magiſtratuum, & omnis tandem, & publicæ, & privatæ felicitatis prædicationem, ut teſtes ſunt Juſtinianus [m], & Theodoricus [n], de his crebro in ſuis Conſtitutionibus glorianteſ. Qua ratione Græcus Scholiaſtes [o] Baſilicon eum, qui Principis ſæculum criminatur, Principi ipſi docet videri maledicere.

Antiquam autem hujus criminis pœnæ ſeveritatem, non modo renovarunt, ſed auxerunt Valentinianus & Valens [p] Impp. Edicto generali propoſito decernentes, ut ſi quis famoſum libellum, non ſolum dictaverit, ſed ignarus ejus, ſive domi, ſive in publico, vel alio quocumque loco repererit, nec corruperit prius, quam alter inveniat; ſed vim illius manifeſtaverit; quaſi auctorem delicti capitali pœna puniendum. Illud præterea prudenter adjicientes, ne qui libello famoſo fuiſſent notati, aliquod aut famæ, aut vitæ periculum paterentur. Quod pluribus conſtitutionibus comprobavit antea Conſtantinus [q] Imperator. Innocens enim recte creditur, cui cum defuerit accuſator, non defuerit inimicus, ut a Conſtantio [r] Imperatore ad Populum reſcriptum eſt. Ex quibus illud obſervari licebit, famoſum libellum (niſi ſpeciatim id cautum, & expreſſum ſit) impedimento non eſſe futurum his, qui ad Eccleſiaſticarum dignitatum, vel Ordinum Militarium, aut Regularium honorem aſpirant: a quibus recipiendis infames, aut aliqua nota turpi aſperſi repelluntur: *Quod enim* (ut Ciceronis verbis utar) *crimen eſſe poteſt ſine accuſatore? Quæ ſententia ſine conſilio? Quæ damnatio ſine defenſione? niſi immanis quædam barbaries?*

Quod ſi eorum audacia acri pœnitentia reprimenda eſt, qui libellos probroſis verbis, & ſententiis conceptos, ad aliorum infamiam ediderint, & publicaverint; multo ſane magis eorum nefaria temeritas refrænanda, accuſanda, & punienda, qui ſacræ Scripturæ verbis, vel ſententiis ad eandem contumeliam, & infamiam abutuntur, ut Tridentini Concilii [ſ] Decreto cautum eſt.

[a] *Lib.* 4. Tuſculanar.
[b] *Lib.* 4. adverſus gentes.
[c] *Lib.* 2. De civit. Dei. *C.* 9.
[d] *Lib.* 10. Annalium.
[e] L. 5. §. ult. De injur.
[f] L. 15. §. Si quis, De injur.
[g] *In* L. Cum Lege, De injur.
[h] *In* L. Ob carmen, C. De teſtib.
[i] L. 15. §. *ult.* De injur.
[k] *In* Vita Tiberii.
[l] L. unica, C. Si quis imper. maled.
[m] L. Fin. de pactis (*Secta noſtrorum temporum non patitur.*) *Et in* L. Unica. Si quis Imperatori maledixerit. (*Obtrectatori noſtrorum temporum.*
[n] *Apud Caſſiodorum Lib.* 2. *Epiſt.* 13. *Noſtri temporis juſtitia, & alibi ſæpe.*
[o] L. 60.
[p] *In* L. Unic. C. De famoſ. libell.
[q] *In* L. 1. 2. 3. 4. 5. *Cod. Theodoſ.* De famoſ. libell.
[r] *In* L. 6. *Cod. Theodoſ.* De famoſ. libell.
[ſ] *Seſſ.* 5.

COM-

COMMENTARII NOVI.

GRavioris injuriæ ſpecies eſt, quæ ſcripto fit, quam quæ voce irrogatur, quia diutius in conſpectu hominum perſeverat. Vocis enim facile obliviſcimur, at litera ſcripta manet, & per manus multorum longe lateque vagatur; & tamdiu ſubſiſtit infamia, quamdiu memoria remanet. Quamobrem Lege XII. Tabul. qui malo carmine bonam alicujus famam ſugillaſset, fuſtibus feriebatur, ita concepta.

SI QVI PIPVL OCENTASIT, CARMENVE CONDISSIT, QVOD INFAMIAM FAXIT FLAGITIVMVE ALTERI, FVSTE FERITO.

Ad quam reſpexerunt Paullus Lib. 5. *Sent.* Tit. 4. §. 6. Injuriarum actio, aut Lege, aut more, aut mixto jure introducta eſt. L. *Duodecim Tabul. De famoſ. carmin. membris ruptis, & oſſibus fractis*. Scipio apud Cicer. Lib. 4 *De Repub.* referente D. Auguſt. Lib. 2. *De civitate Dei*. Cap. 9. *Noſtræ XII. Tabulæ cum perpaucas res capite ſanxiſſent; in his hanc quoque ſanciendam putaverunt*: ſi quis occentaſſit, ſive carmen condidiſſet, quod infamiam faceret, flagitiumve alteri. *Præclare. Judicis enim, ac Magiſtratuum diſceptationibus legitimis propoſitam vitam, non Poetarum ingeniis habere debemus, nec probrum audire, niſi ea lege, ut reſpondere liceat, & judicio defendere*. Arnobius Lib. 4. adverſ. Gentes: *Carmen malum conſcribere, quo fama alterius inquinetur, & vita, Decemviralibus ſcitis evadere noluiſtis impune: ac ne veſtras aures convicio aliquis petulantiore pulſaret, de atrocibus formulas conſtituiſtis injuriis*. Cic. Lib. 4. *De Repub.* referente D. Auguſt. Lib. 2. *De civitate Dei*. Cap. 14. *Probris, & injuriis Poetarum ſubjectam vitam, famamque habere noluerunt; capite etiam puniri ſancientes, tale carmen condere ſi quis auderet*. Horatius, Lib. 2. Epiſt. 1. ad Auguſt.

Luſit amabiliter, donec jam ſævus apertam
In rabiem verti cœpit jocus, & per honeſtas
Ire domos impune minax: doluere cruento
Dente laceſſiti; fuit intactis quoque cura
Conditione ſuper communi; quin etiam LEX
Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quemquam
Deſcribi; vertere modum formidine fuſtis,
Ad bene dicendum, delectandumque redecti.

Et licet fuſtuarium ſupplicium tantum Lege XII. Tabular. imponeretur; Cicero rem hanc capite ſancitam dicit id loco ſupra citato, & aliis relatis a J. Gothofr. in *Quatuor fontibus*. in Notis ad Tab. VII. Savar. in Not. ad Sidon. Lib. 1. Epiſt. 21. Salvagn. ad Ovid. *In Ibin.* fol. 30 quia inter capitales pœnas enumeratur fuiſſe feriri, ad necem cædi. L. *Qua actione* 7. §. 1. ff. ad L. *Aquiliam* L. 1. §. *Occiſorum*. ff. *ad Syllan*, Lege *Aut damnum*. 8. §. t. ff. *De pœnis*. Poſtea S. C. cautum fuit, ut qui ad infamiam alicujus libellum, carmen, aut hiſtoriam ſcripſit, compoſuit, publice legit, vel dolo malo fecit, ut quid eorum fieret; etiamſi nomine alterius, vel ſine nomine ediderit, extraordinarie puniatur; & ita condemnatus inteſtabilis reddebatur, ita ut nec teſtamentum facere, nec teſtis in eo adhiberi poſſet. Lege 5. §. *Si quis librum*. ff. *De injuriis*. L. *Ob carmen*. ff. *De teſtibus*. L. 18. §. 1. ff. *Qui teſtamenta facere*. Poſtea Conſtitutione Valentiniani & Valentis in L. *Unic*. Cod. *De famoſis libellis* cautum fuit, ut non tantum accuſator, qui libellum ſcripſit, verum qui ſcribi curavit, evulgavit, inventum non ſuppreſſit, vel igne conſumpſit; ſed illum manifeſtavit, Capitali ſententiæ ſubjiciatur; quia dum auctorem non prodit, ipſe auctor ejus creditur. Sed hanc capitis pœnam recte reſtrinxiſſe videntur Farinacius in *Praxi*. Quæſt. 105. num. 424. Gomez Lib. 3. *Var*. Cap. 6. num. 1. Anton. Mach. *De crimin*. Tit. *De injuriis*, Cap. 2. num. 5. ad libellum illum, quo gravia, & capitalia crimina alicui objiciuntur ab eo, qui ſævitiæ Judicum, aut Principis adrepere ſatagit; valde enim abſurdum foret ob quamcumque contumeliam ſcripto factam reo capitis pœnam imminere. Quæ ſententia confirmatur ex verbis prædictæ Conſtitutionis, quæ cum concipiantur de ſalute, ac devotione publica; ſatis innuunt, ejuſmodi libellum eſſe intelligendum caſu, quo crimina capitalia, atque ad ſalutem Reipublicæ pertinentia objiciantur; & ex aliis Conſtitutionibus compilatis in C. Theodoſ. ſub Tit. *De famoſ. libellis*, præcipue ex L. 4. in illis verbis: *Famoſa ſcriptio libellorum, quæ nomine accuſatoris caret, minime examinanda eſt, ſed penitus abolenda; nam qui accuſationis promotione confidat, libera potius intentione, quam captioſa, atque occulta conſcriptione alterius debet vitam in judicium devocare*. Et ex Lib. 8. *Jam pridem adverſus calumnias firmiſſima ſunt comparata præſidia. Nullus igitur calumniam metuat. Conteſtatio vero, quæ caput alterius contra juris ordinem pulſat, depreſſa noſtris Legibus jaceat; intercidat furor famoſorum libellorum*. Porro puniunt Imperatores Valentinianus & Valens eos quoque, qui libellum inventum non illico conſumpſerint, ſed aliis ſenſum ejus manifeſtaverint: quod durum videri poterat; ſed haud dubie verba ad eum ſunt reſtringenda, qui contenta libello crimina dolo malo differt, ut periculum ex ea re capitis creet infamator. Quod qui fecit, cum eo non valde duriter agetur, ſi ea pœna afficiatur ipſe, cujus ſpectaculo in alterius cervice crudelem animum ſatiare voluit.

Sacris etiam Canonibus, qui huiuſmodi libellos apponunt, excommunicantur, Cap. *Quidam*, 5. Quæſt. 1. Et in Cap. 1. eadem Quæſtione legitur ex Adriano Papa: *Qui in alterius famam publice ſcripturam, aut verba contumelioſa confinxerit, & repertus ſcripta non probaverit, flagelletur; & qui ea prius invenerit, rumpat, ſi non vult auctoris facti cauſſam incurrere*. Refert Anton. Auguſt. in *Epit*. Lib. 35. Tit. 6. In præſenti Canone non ſolum iubentur excommunicari, verum & anathematizari, id eſt, ſollenniter excommunicari, iuxta formam, & ſollennitatem, quam retuli in Cap. *Cum non ab homine*, *De judiciis*. GONZALEZ.

CA-

C A N O N LIII.

De Epiſcopis excommunicato alieno communicante.

Placuit cunctis, ut ab eo Epiſcopo quis recipiat communionem, a quo abſtentus in crimine aliquo fuerit. Quod ſi aliquis Epiſcopus præſumpſerit eum admittere, illo adhuc minime ſciente, vel conſentiente, a quo fuerat communione privatus; ſciat, ſe hujuſmodi cauſſas inter Fratres cum ſtatus ſui periculo præſtiturum.

CAPUT TRICESIMUM PRIMUM.

Ab uno Epiſcopo excommunicatos, ab aliis non eſſe reconciliandos.

CUM in Canonum præcedentium, & ſubſequentium Decretis edendis, verbo ſolo *Placet*, Epiſcopos uſos legamus; in hoc autem nomen, *cunctis* adjeciſſe; indicium ſane eſt communis omnium Patrum conſenſus, nec in eo condendo diſcordes animos habuiſſe, quos longa debuiſſet placare diſputatio. Recte enim docuit Ariſtoteles a, ægre ferre quemquam ſuo honore privari. Idcirco Patres hujus Concilii communi conſenſu decernunt, ad conſervandam ſingulorum, & omnium auctoritatem, ut ab eo percipiat is communionem, a quo antea abſtentus fuerat. Tranſtulit hunc Canonem Oſius Sardicenſis b Concilii præſes, in illud, ubi ſic præfertur: *Oſius Epiſcopus dixit: Hoc quoque omnibus placet, ut ſive Diaconus, ſive Presbyter, ſive quis Clericorum ab Epiſcopo ſuo communione fuerit privatus, & ad alterum perrexerit Epiſcopum, & ſcierit ille, ad quem confugit, eum ab Epiſcopo ſuo fuiſſe abjectum, non oportere, ut ei communionem indulgeat; quod ſi fecerit, ſciat ſe convocatis Epiſcopis cauſſas eſſe dicturum. Univerſi dixerunt: Hoc ſtatutum, & pacem ſervabit, & concordiam cuſtodiet.* Nec in Sardicenſe tantum tranſtulit Oſius, ſed paullo ante tranſtulerat in Nicænum c: *Servetur & iſta ſententia*, ait, *ut hi, qui ab aliis excommunicantur, ab aliis ad communionem non recipiantur. Requiratur ſane, ſi forte aliqua indignatione, aut contentione, aut qualibet commotione Epiſcopi ſui excommunicati ſint. Ut ergo digna hæc poſſint examinatione perquiri, recte viſum eſt, & per ſingulos annos in ſingulis quibuſque Provinciis, bis in anno Epiſcoporum Concilium fieri, ut ſimul in unum convenientes ex communi Provincia, hujuſmodi examinent quæſtiones; ut ita demum hi, qui ob culpas ſuas Epiſcoporum ſuorum offenſas merito contraxerunt, digni etiam a cæteris, excommunicati ſimiliter habeantur, quouſque in communi, vel ipſi Epiſcopo ſuo viſum fuerit humaniorem circa eos ferre ſententiam.* Placuit mire hoc ipſum Decretum Concilii Antiocheni Patribus, Carthaginenſis d, Taurinenſis e, Cæſarauguſtani f, Epaunenſis g; Syricio etiam h Papæ, & Innocentio i. Omnes autem mutuo accepiſſe potuerunt a Canone Apoſtolorum k: *Si quis Presbyter*, ait, *aut Diaconus ab Epiſcopo ſuo ſegregetur, hunc non licere ab alio recipi, ſed ab ipſo, qui eum ſequeſtraverat; niſi forſitan obierit Epiſcopus ipſe, qui eum ſegregaſſe cognoſcitur.* Quos omnes Canones in viridi hodie eſſe obſervantia, ignorat nemo.

Ideo autem Concilium dicit, non eſſe admittendum ad communionem ab alio Epiſcopo excommunicatum, & admittenti gravem ſeveritatis ſententiam comminatur, nullo diſcrimine conſtituto, an ſcienter, an ignoranter ille admiſſus ſit: quia olim excommunicatorum nomina, non ad Presbyteros ſolum ejuſdem Diœceſis, ſed ad Epiſcopos aliarum provinciarum remitti ſolebant, ut notum eſſet omnibus, qui ad Eccleſiæ communionem eſſent admittendi. Divus Auguſtinus l: *De Splendonio vero*, inquit, *quem Diaconum in Catholica damnatum, & a ſe rebaptizatum Presbyterum fecit, cujus in Gallia damnationem ad nos a Fratribus miſſam, Collega noſter Fortunatus ibidem, apud Conſtantinam publice legendam propoſuit.* Si ex Gallia ad Africam, nec Africam ſolum, ſed Africæ interiora, excommunicatorum nomina remittebant olim Epiſcopi, ne peccato excommunicatorum, quoquo modo perverti, aut contaminari poſſent Fideles, maximam fuiſſe appatet, & charitatis, & Chriſtianæ Religionis antiquis Epiſcopis curam.

a *Lib. 2. œconomicorum.*
b *Can. 16.*
c *Can. 5.*
d *II. Can. 6.*
e *Can. 7.*
f *Can. 5.*
g *Can. 28.*
h *Epiſt. ad Epiſcopos per Africam conſtitutos Cap. 7.*
i *Epiſt. 2. Cap. 7.*
K 33.
l Lib. 3. Contra literas Petiliani. *Cap. 38.*

COMMENTARII NOVI.

COnſonant huic Canoni Concilium Nicænum Can. v. *De iis, qui a communione ſegregati ſunt, ſive Clericorum, ſive laicorum ſint Ordinis, ab Epiſcopis, qui ſunt in unaquaque provincia, valeat ſententia, ſecundum Canonem, qui pronunciat, eos qui ab aliis ejecti ſunt, non eſſe ab aliis admittendos. Examinetur autem, numquid, vel ſimultate, vel contentione, vel aliqua ejuſmodi Epiſcopi acerbitate, congregatione pulſi ſint, &c. Et ſi quos Epiſcopum offendiſſe conſtiterit, juſte eſſe a congregatione ſeparati apud omnes videantur.* Ubi Canonem intelligunt PP. Can. xxx. Apoſt. Concil. Antioch. Can. xii. juxta editionem Creſconii ibi: *Si quis a proprio Epiſcopo fuit excommunicatus, ne prius ab aliis ſuſcipiatur, quam fuerit a proprio Epiſcopo ſuſceptus. vel facta Synodo accedens ſe defenderit, & perſuaſa Synodo, aliam ſententiam retulerit.*

Idem

Digitized by Google

Idem aatem Decretum adverſus laicos, & Presbyteras, & Diuconos, & eat, qui ſunt in Cleri cataloga, obſervetur. Arauſic. Can. a I. Lugdun. I. Can. III. Pariſ. III. Can. VII. Antiſiodor. Can. aaxix. Aquiſgran. I. Can. aLII. LI. & LxaII. Valent. ſub Lothario Rege Can. av. Lateran. ſub Alex. III. Can. aaI. Regiatic. Can. xI. Roman. I. ſub Nicolao I. Lemovic. Act. 2. col. 5. Melphitan. ſub Urban. II. Can. av. Cap. *Ad reprimendam*, juxta veram ejus interpretationem, quam in ipſius Commentario aſſignavi, *De officio Ordinarii*. Alia PP. & Conciliorum Decreta congeſſerunt Fileſacus in d. C. *Ad reprimendam*. Cæſar *De Eccleſiaſt. hierarch* Diſp. 5. §. 2. Gibalin. *De Cenſur*. Diſquiſit. 9. Quæſt. 3. Propoſit. I. Confunderetur enim juriſdictio Eccleſiaſtica, ſi ab uno Epiſcopo eacommunicatus, ab alio, inſcio eo, ad communionem admitteretue; & contemneretur propria Epiſcopi auctoritas, ſi ab eo eacommunicatus, apud omnes pro ejecto a communione non haberetur, ut latius proſequimur in dicto Cap. *Ad reprimendam*; ubi illuſtravimus celebre Concilium Toletanum XII. Canone III. ubi de Regibus Gotthorum ita cavetur: *Vidimus quoſdam, & flevimus, ex numero culpatorum receptos in gratiam Principum, extorres extitiſſe a collegio Sacerdotum. Quod denotabile multum illa res agit, quia licentia principalis, in quo ſe ſolvi licentias curat, ibi alios alligat; & quos in ſuam communionem videtur ſuſcipere, a communione, & pace Eccleſiæ eligit ſeparare, ut qui cum illo conſueſcunt, ſola Sacerdotum communione priventur. Et ideo quia remiſſio talium, qui contra Regem, gentem, vel patriam agunt, per deffinitiones Canonum antiquorum, in poteſtate ſolum Regia ponitur, cui & peccaſſe noſcuntur; adeo nulla ſe deinceps a talibus abſtinebit Sacerdotum communio. Sed quos Regia poteſtas, aut in gratiam benignitatis receperit, aut participes menſæ ſuæ effecerit; hos etiam Sacerdotum, & populorum conventus ſuſcipere in Eccleſiaſticam communionem debebit; ut quod jam Principalis pietas habet acceptum, neque a Sacerdotibus Dei habeatur extraneum*. Adjiciunt Patres in hoc Canone, quod ſi alienus Epiſcopus a proprio excommunicatum, illo adhuc minime conſentiente, ad communionem recepecit; cum ſtatus ſui periculo cauſam præſtiturum inter Fratres, ideſt, in Concilio Provinciæ coram Coepiſcopis conſuffcaganeis, ubi Epiſcoporum cauſæ diſceptabantur, Cap. *Quoniam*, 18. Diſt. Cap. I. 5. Quæſt. 2. Cap. I. 5. Quæſt. 4. Cap. *Decernimus*, 3. Quæſt. 9. Cap. ult. 2. Quæſt. 4. faciunt textus in Cap. *Si quis Presbyter*, 24. 7. Quæſt. I. Cap. *Epiſcopum*, 7. 9. Quæſtione I. Cap. *Epiſcopus*, 10. Quæſt. I. Cap. *Epiſcopus*, 23. 12. Quæſt. I. quarum verba refert Antonius Auguſtinus in *Epitome jur.* Lib. 5. Tit. 38. GONZALEZ.

C A N O N LIV.

De parentibus, qui fidem ſponſaliorum fregerint.

Si qui parentes fidem fregerint ſponſaliorum, triennii tempore abſtineant ſe a communione. Si tamen iidem ſponſus, vel ſponſa in illo gravi crimine fuerint deprehenſi; excuſati erunt parentes. Si vero in eodem fuerint vitio, & polluerint ſe conſentiendo, ſuperior ſententia ſervatur.

IVO, P. 8. Cap. 46. *Si qui parentes fidem fregerint ſponſaliorum, triennii tempore a communione ſe abſtineant. Si tamen idem ſponſus, vel ſponſa in gravi crimine fuerint deprehenſi, excuſati erunt parentes*. Gratianus autem in Cap. *Is qui*, 31. Quæſt 3. negationem adjecit, non recte, & quædam alia: *Si qui parentes*, ait, *fidem fregerint ſponſaliorum, triennii tempore abſtineant ſe a communione. Si tamen iidem ſponſus, vel ſponſa in illo gravi crimine non fuerint deprehenſi; excuſati erunt parentes. Si vero in eodem fuerint vitia, & polluerint ſe conſentiendo, ſuperior ſententia ſervatur*.

CAPUT TRICESIMUM SECUNDUM.

Voluntate parentum contrahi olim, & diſſolvi ſponſalia.

S*Ponſalia* ab *ſpondendo* dici, Florentinus a ſcripſit; nam more, inſtitutoque Majorum receptum fuit, ſtipulari ſibi, ſpondereque uxores futuras, Ulpiano b auctore; & inde *ſponſi*, & *ſponſæ* inditum nomen, natamque appellationem, prodit idem Florentinus c. Sic Servius Sulpicius d: *Qui uxorem*, inquit, *ducturus erat in Latio, ſtipulabatur eam in matrimonium ductum iri; qui daturus erat, itidem ſpondebat daturum. Is contractus ſtipulationum, ſponſionumque dicebatur* ſponſalia, *tum quæ promiſſa erat*, ſponſa *appellabatur; qui ſpoponderat ducturum* ſponſus. Formulam ſtipulationis, ſive ſponſionis Varro e refert: *Spondeſne tuam natam uxorem iri? Spondeo*. De futuro ergo matrimonio contrahendo facta promiſſio, vel ſponſio, *ſponſalia* vocantur; hæc enim præcedebant matrimonium: *Ne* (ut Auguſtinus f docet) *viles haberent ſtatim uxores mariti datas, quas ſponſi ſuſpirabant dilatas*. Mirum enim auget charitatis, & amoris deſiderium, ejus rei, quam ames, dilatio; idque receptum eſt etiam apud nos, ut interim ante nuptias proponi poſſit in Eccleſia a Parochis matrimonium futurum, cum interpoſita temporis intercapedine; ut

a Lib. I. De ſponſal.
b Lib. 2. De ſponſal.
c Lib. 3.
d Lib. De dot. teſte A. Gellio, Lib. 4. Noct. Attic. C. 4.
e L. 5. De lingua Latina.
f L. 8. Confeſ. C. 3.

Digitized by Google

ut ſi quod ſit impedimentum, vel conſanguinitatis, vel affinitatis, aut alia his ſimilia; opponatur interim, & probentur ad impediendum futurum matrimonium. Hæc autem ſponſalia olim ſine parentum conſenſu non celebrabantur, ut Paulus [a] docet: *In ſponſalibus*, ait, *etiam conſenſus eorum exigendus eſt, quorum in nuptiis deſideratur*. At in nuptiis parentum conſenſum deſiderari, idem Paulus [b] affirmat: *Nuptiæ*, ait, *conſiſtere non poſſunt, niſi conſentiant omnes, qui coeunt, quorumque in poteſtate ſunt*. Neque ejus ſolum, qui in poteſtate habet, ſed eorum etiam, in quorum ſunt poſtea recaſuri, conſenſus requiritur, ut nepos, qui in poteſtate avi eſt, etiam de patris voluntate uxorem debet ducere; quamvis non ſit in ejus poteſtate; ſat enim eſt quod ſpes ſit, fore illum aliquando cum omnibus ſuis liberis, quod ea ratione eſt conſtitutum, quia maxime noſtra intereſt, ea qua uxore nobis generentur, qui nominis noſtri, ſanguinis, & familiæ hæredes futuri ſunt, & ſucceſſores. Quare Paullus [c]: *Nepoti uxorem ducenti, & filius conſentire debet; neptis vero ſi nubat, voluntas, & auctoritas avi ſufficit*. Quod Accurſius, & reliqui ſui ſectatores, omnis Romanæ antiquitatis periti, ideo inſtitutum putant, quia oporret mulierum accelerari nuptias, ne quid interim turpitudinis admittant. Quæ ratio non ſatis idonea eſt; congruéntior multo quæ ex antiquis Romanorum moribus erui poteſt; liberi enim, qui ex nepote deſcendunt, non avi tantum, ſed & patris nomen, familiam, & agnationem, & ſequi, & conſervare debebant; quod latius diximus ad Canonem XLI. præcedentem. Non ergo immerito, & avi, & patris conſenſum, auctoritatemque Leges deſiderarunt; quod maxime utriuſque intereſſet, qui eorum familiæ inſeri debuiſſent. At filii, deſcendenteſque ex nepte, non patris, aut avi nomen retinebant, ſed in mariti nomen, familiam, & gentilitatem abibant. Prænomen enim virgini non imponebatur, antequam nuberet; nubens vero quod mariti erat induebat. Quare patris materni nihil intererat ad agnationis, & familiæ auctoritatem, ex quo patre filia liberos eſſet ſuſceptura; ad conſervandam autem patriam poteſtatem ſat erat, ſi avi conſilio, conſenſuve maritum elegiſſet. Quod ſi abſque parentum voluntate filius, filiave matrimonium iniret (de filiis in poteſtate intelligo, nam emancipati tanquam extranæi hac Lege ſolvebantur) irritum erat, & nullum, natique ex illo liberi, prorſus illegitimi habebantur [d]. Apulejus [e]: *Impares*, inquit, *nuptiæ, & præterea in villa, & patre non conſentiente factæ, legitimæ non poſſunt videri, ac per hoc ſpurius iſte naſcetur*. Paullus [f] etiam: *Eum*, inquit, *qui vivente patre, & ignorante, de conjunctione filiæ conceptus eſt, licet poſt mortem avi natus ſit, juſtum filium ejus, ex quo conceptus eſt, non videri; illis enim nuptiis non conſenſit pater*. Quod ſi contractum matrimonium tacite ſaltem ratum habuiſſet, naſceretur iſte patri ſuo legitimus, ut Alexander [g] Imperator reſcripſit ad Maximam: *Si, ut proponis, pater quondam mariti tui, in cujus fuit poteſtate, cognitis nuptiis veſtris non contradixit, vereri non debet, ne nepotem ſuum non agnoſcat*. Sed quia dubium videri poſſet, cur cum matrimonium ab initio nullum, defuncto jam avo, Legibus confirmetur, filius ex eo ſuſceptus illegitimus habeatur? ea ratio eſt, quia matrimonii confirmatio id ſolum tempus reſpicit, quo & avus defunctus eſt, & jam filius conceptus; at filium injuſte conceptum, pro juſto haberi, æquum Romanis non fuit, quod tamen in filiis concubinæ a Juſtiniano [h] emendatum eſt; decrevit enim, filios injuſte ſuſceptos, matrimonio ſequenti reddi legitimos, & hæreditatis, rerumque omnium, cum his, qui in ipſo matrimonio naſcuntur, fore participes: *Cum gratias agere*, ait, *fratribus ſuis poſteriores debeant, quorum beneficio ipſi ſunt juſti filii, & nomen, & ordinem ſubſequuti*. Amor enim ſuſceptorum antea filiorum jungendi poſtea matrimonii deſiderium, voluntatemque videtur conciliaſſe. Sed cur non idem decretum fuerit in eo, quod Paullus reſpondit, in promptu ratio eſt; nam ſi filii ex eo matrimonio ſuſcepti, quod ſine patris conſenſu celebratum eſt, ejus morte confirmato matrimonio efficerentur legitimi; nullus eſſet, qui, ſpreto patris conſenſu, uxorem ducere, & filios procreare non mallet; quod certam haberet ſpem, defuncto patre, juſtum matrimonium futurum, liberoſque antea injuſte conceptos, juſtos habendos, & legitimos. Quod ut patriæ poteſtatis, & pudicitiæ etiam Legibus contrarium, repudiavit Romanorum prudentia; at hoc in filiis concubinæ contrariam habuit æquitatis rationem, ut videlicet quam turpi concubitu quiſque tenebat, eam ut juſtam, & legitimam uxorem ſibi vellet poſtea ſociare. Sine parentum ergo conſenſu filius, filiave neque nuptias, neque ſponſalia contrahere poterant. Sed an contracta jam diſſolvere poſſent, audiamus Ulpianum [i]: *In poteſtate*, inquit, *manente filia, pater ſponſo nuncium remittere poteſt, & ſponſalia diſſolvere*. Id tamen Jure veteri Latinorum, nec patres, nec ſponſi facere poterant ſine cauſſa; quod ſi facerent, ex ſponſu actio dabatur. Quod poſtea Lege Civili Romanorum ſublatum eſt, ut major eſſet matrimoniorum libertas. Quod Aulus Gellius [k] retulit ex Sulpicio, & Neratio: *Sponſalia*, inquit, *in ea parte Italiæ, quæ Latium appellatur, hoc more, atque jure ſolita fieri ſcripſit Servius Sulpicius in Libro, quem ſcripſit*, De dotibus. *Qui uxorem*, inquit, *ducturus erat, ab eo, unde ducenda erat, ſtipulabatur eam in matrimonium ductum iri, qui daturus erat, idem ſpondebat. Is contractus ſtipulationum, ſponſionumque dicebatur* ſponſalia; *tum quæ promiſſa erat*, ſponſa *appellabatur; qui ſpoponderat ducturum*, ſponſus. *Sed ſi poſt eas ſtipulationes uxor non dabatur, aut non ducebatur; qui ſtipulabatur, ex ſponſu agebat; judices cognoſcebant; quamobrem data, acceptave non eſſet uxor, judex quærebat, ſi nihil juſtæ cauſſæ videbatur, litem pecunia æſtimabat, quantique interfuerat eam uxorem accipi, aut dari eum, qui ſpoponderat, aut qui ſtipulatus erat, condemnabat. Hocque ſponſaliorum jus obſervatum dicit Servius ad id tempus, quo Civitas univerſa Latio Lege Julia data eſt. Hæc eadem Neratius ſcripſit in Libro, quem*, De nuptiis, *compoſuit*. Hæc Gellius. Eo autem tempore ut majus ſponſalia habitura forent momen-

a L. 35. Ad edictum *in* L. 7. De ſponſal.
b Ad edictum. L. 2. De rit. nupt.
c L. Oratione, de rit. nupt.
d L. Filius emancipatus 15. de rit. nupt.
e *Lib.* 6.
f L. 11. De ſtatu hominum.
g L. 5. De nupt.
h L. Cum quis, C. de natural. libert.
i L. In poteſtate. 10. De ſpon.
K L. 4. Noct. Attic. C. 4.

mentum, pœnam illi certam ſolebant addere, quam poſtea, quod matrimonii libertatem impediret, irritam declararunt Juriſconſulti, Paullo [a] referente. Honeſtius enim putarunt, cum conjugium non ſit aliud, quam duorum voluntates undequaque conſentientes, illud amore potius, quam pœnæ metu, aut conciliari, aut retineri. Eaque de cauſſa minus firmum pactum eſſe voluerunt, quod liberam impediret vel divortii licentiam, ut Pomponius [b] ſcripſit. Si autem illud juramento firmaretur, relaxatione, & indulgentia Principis opus fuiſſe, indicat Suetonius [c], dum refert, Tiberium equiti cuidam Romano jurisjurandi gratiam feciſſe, ut uxorem in ſtupro generi compertam dimitteret, quam ſe nunquam repudiaturum juraverat.

a L. Titian. 134. De verb. obl.

b L. 19. De ver. oblig.

c *In* Tiber. C. 34.

Cum ergo tempore hujus Concilii de ſponſaliorum vi, & auctoritate levius judicaretur, adeoque ſimplices haberentur futurarum nuptiarum repromiſſiones, ut libere infringi poſſent, & diſſolvi; indignum viſum eſt Patribus ætate ſua, & Religione, fidem ad tantum Sacramentum datam, tanta facilitate violari: cum nihil ſit æquitati naturali magis conſentaneum, quam illam in rebus omnibus, ſed in ſponſalibus præcipue, obſervari; ideoque decreverunt, ut ſi patres, ad quos pertinebat ſponſalia ſui, & filiorum nomine contrahere, & contracta diſſolvere, ea irrita facerent, triennii tempore a communione abſtinerent.

Conſtat hinc etiam, antiquum a Romanis jus parentibus ad ſponſalia filiorum delatum, ab Eccleſia non improbari: quinimmo ſic probatum legimus, ut minus legitimum haberetur matrimonium, quod ſine eorum conſenſu celebraretur. Evariſtus [d] Papa hanc non novam inſtitutionem a ſe, ſed antiquam a Sanctis Patribus, & Apoſtolis traditam, ſcribit ad Epiſcopos Africæ: *Aliter* (inquit) *legitimum* (*ſicut a Patribus accepimus*, *& a Sanctis Apoſtolis*, *eorumque ſucceſſoribus traditum invenimus*) *non ſit conjugium*, *niſi ab his*, *qui ſuper ipſam feminam dominationem habere videatur*, *& a quibus cuſtoditur*, *uxor petatur*, *& a parentibus*, *& propinquioribus ſponſetur*, *& legibus dotetur*, *& ſuo tempore Sacerdotaliter* (*ut mos eſt*) *cum precibus*, *& oblationibus a Sacerdote benedicatur*. *Aliter* (addit poſt alia) *præſumpta*, *non conjugia*, *ſed adulteria*, *vel contubernia*, *vel ſtupra*, *aut fornicationes potius*, *quam legitima conjugia eſſe non dubitatur*, *etiamſi voluntas propria ſuffragaverit*. Eadem, quæ Evariſtus Pontifex, dixerat antea Tertullianus [e], Afer & ipſe: quod ad Epiſtolæ auctoritatem contra Magdeburgenſes additum velim: *Unde* (inquit) *ſufficiam ad enarrandam felicitatem ejus matrimonii*, *quod Eccleſia conciliat*, *& confirmat oblatio*, *& obſignatum Angeli renunciant*, *pater ratum habet*? *nam nec in terris filii ſine conſenſu parentum rite*, *& jure nubent*. Sic etiam Pontificis Evariſti Decretum, citato proprio Evariſti nomine (ne quis temere illius Epiſtolæ elevet auctoritatem) renovandum placuit recentioris Concilii Colonienſis Patribus [f]. Idem fere Hormiſda [g] Papa ad Euſebium Epiſcopum: *Tua ſanctitas*, inquit, *requiſivit a nobis*, *frater venerande*, *filio adulto*, *quem pater* (in aliis legitur *mater*, parum recte) *matrimonium contrahere vult*, *ſi ſine voluntate filii adulti facere poteſt*: *ad quod dicimus*, *ſi aliquo modo non conſentit filius*, *fieri non poſſe*: *poteſt tamen de filia nondum adulto* (*voluntas cujus nondum diſcerni poteſt*) *pater eum*, *cui vult in matrimonium tradere*, *& poſtquam filius pervenerit ad perfectam ætatem*, *omnino obſervare*, *& adimplere debet*. *Hæc omnibus orthodoxæ Fidei ſancimus*, *& vobis tenenda mandamus*. In cujus interpretatione, Gloſſa verbo, *conſentit*, & verbo, *debet*, antiquum jus (ut ſolet) miſcens cum recentiori, ad debitum illud refert honeſtatis, non autem neceſſitatis: quod poſtrema Decreti verba, quæ in originali exſtant, non admittunt: *Hæc*, ait, *omnibus orthodoxæ Fidei ſancimus*, *& vobis tenenda mandamus*. Et illa etiam, quæ in ipſo contextu ſunt: *Omnino debet hæc adimplere*; quæ neutiquam dicturus eſſet Pontifex, ſi conſilium ſolum, non autem præceptum ea Conſtitutione vellet contineri. Confirmant hæc, quæ D. Baſilius [h] ſcribit ad Amphilochium Iconii Epiſcopum: *Puellis*, inquit, *quæ præter patris ſententiam fornicatores ſecutæ ſunt*, *reconciliatis parentibus*, *videtur rei remedium accipere*; *ſed non protinus ad communionem reſtituuntur*, *ſed triennio punientur*. In cujus interpretatione, quia Evariſti Decretum confirmat, quæ Theodorus Balſamon [i] docuit, Paucis recitavero: *Puellas*, inquit, *hic Sanctus eas*, *quæ ſunt in poteſtate parentum*, *appellat*. *Dicis ergo*, *quod ſi alicujus puellæ tradent ſeipſas ſuis amatoribus præter ſuorum parentum ſententiam*, *& ab illis vitium illis allatum ſit*; *etiamſi matrimonio ſibi eſſe conjunctæ videantur*; *matrimonium ejus*, *quæ eſt in parentis poteſtate*, *non poſſit conſiſtere ſine paterna voluntate*. *Sin autem parentes ipſarum eis reconciliati fuerint*, *& eas cum amatoribus cohabitare voluerint*, *ei rei illa ratione videtur remedium afferri*. *Quod enim ab initio maleſactum eſt*, *parentum poſtea conſenſus reparare videtur*, *ut fornicatio in matrimonium deducatur*. *Sed ea non eſt ſtatim ad communionem recipienda*, *ſed poſt tres annos*. *Ne facti autem ſpeciem hoc in loco ſic poſueris*, *raptam fuiſſe puellam*. *Ex triceſimo enim Canone*, *& ex aliis didiciſti*, *quod ſi raptus factus fuerit*, *ſive cum puellæ voluntate*, *ſive ea nolente*, *non conſiſtit matrimonium*, *etiamſi qui habent in poteſtate*, *conſentiant*. *Sed pone*, *eam*, *quæ eſt in poteſtate*, *non raptam*, *eum qui illi ſtuprum intulit*, *ſequi*; *propterea enim ſequens conſenſus facit*, *ut a culpa remotum ſit conjugium*. *Hæc autem*, *ut mihi videtur*, *locum habebant*, *quando ſolo conſenſu conſiſtebat matrimonium*. *Hodie autem quoniam fit cum ſacra benedictione*, *etiamſi parentes conſentiant*, *non fiet matrimonium cum ſacra benedictione*, *niſi tres pænitentiæ anni expleti fuerint*, *vel ab Epiſcopo pro ſuo arbitratu ad tempus brevius redacti ſint*. Quæ autem Baſilius [k] adjecit poſtea, priorem hanc ſuam ſententiam apertius explicabunt: *Quæ ſine iis*, ait, *qui habent poteſtatem*, *fiunt matrimonia*, *ſunt fornicationes*. *Nec ergo vivente patre*, *nec domino*, *ii*, *qui conveniunt*, *ſunt ab accuſatione liberi*, *donec conjugio domini annuerint*; *tunc enim accipit firmitatem conjugium*. Ob parentum igitur

d *Epiſt. 1. ad Epiſc. Afric. Etiamſi voluntas propria ſuffragaverit.* Legit ex vetuſto Codice Antonius Cõtius ad marginem. Quæ lectio verior eſt: nam ſi ut in cõmunibus legitur; *Niſi voluntas propria*: quid opus erat tot verbis exaggeraſſe volũtatem parentum in nuptiis filiarum deſiderari, ſi earum ſola tãdem ſufficeret? ut refertur a Gratiano. *Grat. in Can.* Aliter, 30. Q. 5.

e Lib. 2. ad uxorem, *Cap.* 9.

f *P.* 7. Can. 43.

g *Refertur in Cap.* 1. De ſpon. imp.

h *Ep.* 1. C. 38.

i *In explicatione ejuſdem Ep. Baſilii.*

k Cap. 42. *ejuſdem Epiſt.*

tur poteſtatem, & Religionem, ob filiorum pudorem, & obſervantiam, ob matrimoniorum fidem, & honeſtatem, ob communemque bene inſtitutæ Reipublicæ rationem, talem conſenſum non ſolum deſideraſſe, ſed egregie primæ Eccleſiæ Patres non immerito videntur ad tam diuturnam, & inſeparabilem vitæ conjunctionem; tametſi ſacris poſterioris Eccleſiæ Conſtitutionibus cautum ſit, ob Religionem Sacramenti ſolum conjugum, ſive jungendorum conſenſum ſufficere, ut Nicolaus Papa [a] ad Conſulta Bulgarorum reſpondit: *Sufficiat*, inquit, *ſecundum Leges ſolus eorum conſenſus, de quorum conjunctionibus agitur. Qui conſenſus ſi in nuptiis ſolus forte defuerit, cætera omnia, etiam cum ipſo coitu celebrata, fruſtrantur.* Sic etiam Innocentius III. [b] matrimonium contrahi per legitimum viri, & mulieris conſenſum, Brixienſi Epiſcopo reſcripſit.

a C. 3. *Grat. in* C. Sufficiat, 37. Q. 2.
b *Cap.* Tuæ ita. tern. de ſponſ.

Sed quia hæc recentiorum multi ſiniſtre interpretantur, aſſerentes, matrimonium etiam Jure ipſo Canonico, ſine parentum conſenſu contrahi valide non poſſe; teſtimoniis aliis rem ipſam confirmabo. Lucius [c] III. in Epiſtola ad Burgenſem Epiſcopum, matrimonium inter raptorem, & raptam, non ſolum non conſentientibus, ſed invitis, & contradicentibus parentibus, ratum, & firmum eſſe ait: *Reſpondemus*, inquit, *quod cum ibi raptus dicatur admitti, ubi nihil ante de nuptiis agitur, iſte raptor dici non debet; cum habuerit mulieris aſſenſum, & prius eam deſponſaverit, quam cognoverit; licet parentes reclamaverint, a quibus eam dicitur rapuiſſe.* Clarius multo Concilium Tridentinum [d]: *Tametſi*, inquit, *dubitandum non eſt, clandeſtina matrimonia libero contrahentium conſenſu facta, rata, & vera eſſe matrimonia, quamdiu Eccleſia ea irrita non fecit; & proinde jure damnandi ſint illi (ut eos Sancta Synodus anathemate damnat) qui ea vera, & rata eſſe negant, quique falſo affirmant, matrimonia a filiis familias ſine conſenſu parentum contracta, irrita eſſe, vel irrita facere poſſe &c.* Et hoc jure utimur; tametſi concedere neceſſe ſit, ad debitam officii, & matrimonii honeſtatem, congruentius, decentiuſque filios facturos, ſi parentum conſenſum expoſcant, ut illis commode quadret quod Chriſti ore prolatum Matthæus [e] retulit: *Quos Deus conjunxit*. Aliter enim quomodo conjunxiſſe illos Deum credendum eſt, quos non honeſtas conjugii, non obſequium, & reverentia parentum, ſed intemperans libido, effrænataque animi cupiditas conciliavit? Hac enim de cauſſa Divus Ignatius [f] non cum conſenſu modo parentum, ſed & Epiſcopi conſilio, & arbitratu ineunda conjugia, ad Polycarpum ſcripſit: *Decet*, inquit, *ut, & ducentes uxores, & nubentes, cum Epiſcopi arbitrio conjungantur; ut nuptiæ juxta præceptum Domini, non autem ob concupiſcentiam coiiſſe videantur.*

c *Cap.* Cum cauſſ, de raptoribus.
d *Seſſ.* 24. De reform. matrim Can. 1.
e *Matt.* C. 19.

COMMENTARII NOVI.

IN *illo gravi crimine*.] Hæc lectio mihi magis arridet, quia magis conſentanea rationi; rationem quippe continet, quamobrem parentes omni culpa, & crimine liberat; quia cum qui matrimonium contraxerant, ſponſi, & ſponſæ, fidem datam perfregerint, parentes, & agnati omni culpa vacant. ALBASPINÆUS.

Jure Civili filii, filiæque familias neque ſine ſuo, neque ſine parentum conſenſu ſponſalibus obligari poterant. Lege, *Sponſalia*.7. *De ſponſal.* Unde quidam filius apud Terentium ajebat: *Nonne oportuit, præſciſſe me ante? nonne prius communicatum oportuit?* Eleganter Ovidius ſub Acontii nomine:

Nam quod habes & tu humani verba altera poſti.
Non erit iccirco par tua cauſſa meæ.
Hæc mihi te pepigit; pater hanc tibi: primus ab illa:
Sed proprior certe quam pater ipſa ſibi eſt.
Promiſit pater hanc: hæc & juravit amanti;
Ille homines, hæc eſt teſtificata deam.
Hic metuit mendax, hæc & perjura vocari.
Num dubitas, hic ſit major, an ille metus?

Ratio in promptu eſt, quoniam etſi antiquo Jure vendi emancipariquе filii poſſint arbitratu parentum; tamen quoniam jus matrimonii non mere Civile, ſed magna ex parte Pontificium erat, & Sanctum habebatur. Unde propter ſanctitatem matrimonii, etiam filiorum, filiarumque conſenſus requirebatur, adeo ut ſponſiones parentum ſine liberorum adſtipulatione, quamvis adjecta pœna fuiſſet, nullius momenti haberentur; quia ſponſiones illæ eos tantum tenebant, non filios aut filias, Lege *Filio*. 13. ff. *De ſponſal.* L. 2. ff. *De jure dot.* L. *Titia*. ff. *De V. O.* Quamquam non tam requireretur, ut conſentirent, quam ne juſta ea cauſſa contradicerent, veluti ſi turpem, aut alioqui indignam ſponſam pater elegiſſet. Lege, *Sed & quæ*. 12. ff. *De ſponſal.* Qua de cauſſa liberorum taciturnitas hoc caſu pro conſenſu habebatur. d. Lege, *Sed & quæ*. Et ita parentes pro eis ſponſalia contrahebant. Lege, *Si pater*. C. *De ſponſal.* ſtipulatione interpoſita, juxta formam quam refert Plautus in *Trinummo*.

LY. *Spondes ergo tuam gnatam uxorem mihi?*
CH. *Spondeo, & mille auri Philippum dotis.*
LY. *Dotem nihil moror.*
CA. *Si illa tibi placet, placenda dos quoque eſt, quam dat tibi.*
CH. *Poſtremo quod vis non duces, niſi illud quod non vis, feras.*
CA. *Jus hic orat.* LY. *Impetrabit te advocato, atque arbitro.*
Iſtac lege filiam tuam ſpondes mihi uxorem dari?
CH. *Spondeo.* CA. *Et ego ſpondeo idem hoc.*

Nec ſine parentum conſenſu ipſi filii ſponſalia contrahebant ob civilem rationem, ne ſequuto matrimonio, avo invito, nepos ſuus hæres agnoſceretur. Leg. *Si ut propoſuis*. C. *De nupt.*

Jure etiam Pontificio parentes pro filiis ſponſalia contrahere poſſe, conſtat ex Cap. *Ubi*. 30. Quæſt. 1. Cap. 1. Cap. *Literas*, *De* de-

deſponſatione impuber. Cap. 1. eod. Tit. in 6. immo filii, ſi Jus antiquum attendamus, nec valide, nec licite, abſque conſenſu parentum matrimonium contrahebant. Euariſtus in Cap. *Aliter.* 30. Quæſt. 5. cujus ſententiam ita perceperunt PP. Concilii Colonien. ſub Paulo III. P. 7. Cap. 43. dum ajunt: *Optandum, ut Canon Euariſti Pontificis Generali Concilio renovetur; tollonturque illa clandeſtina matrimonia, quæ invitis parentibus, & propinquis, timoris potius, quam Dei cauſſa contrahuntur. Intereo vero dum Eccleſia de hoc proſpicit, ſi non irrita, prohibita ſaltem ſint.* Baſil. ad Amphil. Cap. 22. 38. & 42. ibi: *Quæ ſine his, qui habent poteſtatem, fiunt matrimonia, ſunt fornicationes.* Neque ergo vivente patre, nec domino, ii qui conveniunt, ſunt ab accuſatione liberi, donec conjugio domini annuerint; tunc enim accipit firmitatem conjugium. Cap. *Non omnis.* Cap. *Honorantur* 32. Quæſt. 2. Tertul. Lib. 2. *Ad uxorem,* Cap. 5. *Unde ſufficiam ad enarrandam felicitatem ejus matrimonii, quod Eccleſia conciliat, confirmat oblatio, & obſignatum Angeli renunciant, pater ratum habet? Nam neque in terris ſine conſenſu parentum filii recte, & jure nubent.* Illuſtrant late Baſil. *De matrim.* Lib. 2. Cap. 1. Germon. Lib. 2. *Animadverſ.* Cap. 11. Spencæus *De clandeſt matrim.* Cap. 5. cum ſeqq. Azor. Tom. 1. *Inſt* Lib. 5. Cap. 20. Georg. Ambian. ad Tertull. *De veland.* Cap. 11. Obſerv. 3. Hothoman. *Illuſtr. Quæſt.* 9. Grotius, *De jure belli.* Lib. 2. Cap. 5. num. 11. & in L. *Nuptiæ.* C. *De ritu nupt.* Acacius *De privil. parent.* Cap 1. privil. 6. Coltanus, *De nupt.* fol. 152 Medrano integro Tract. *De conſenſu conjugal. a parentibus præſtand.* Præceptor D. Franciſcus Randoli in d. Cap. *Aliter.* Sed, an illis temporibus tenerentur filii ſponſalia a parentibus celebrata adimplere, etiam ſi expreſſa eorum non præceſſiſſet voluntas, non liquet: communiter docetur, neceſſariam ſuiſſe filiorum voluntatem, & ſponſalia a parentibus pro filiis impuberibus celebrata, non aliter vires habere, quam ſi poſt pubertatem ipſi conſentirent. Sed rectius Baſil. Legion. *De matrim.* Lib. 2. Cap. 1. num. 12. exiſtimat, quod ſicut olim oblatio tantum parentum filios vere conſtituebat Monachos, Cap. *Monachum.* 20 Quæſt. 1. cum aliis congeſtis ab Anton. Aug. in *Epit.* 1. P. Lib. 9. Tit. 10. Germonio Lib. 3. *De Sacror. immunit.* Cap. 4. Baſil. Legion Quæſt. 3. *Scholaſt.* Cap. 5. Spencæo, *De vota contin* Lib. 4. Cap. 5. Gibalino, *De clauſura.* Diſquiſit. 3. Cap. 2. §. 3. F. Hallierio, *De ſacris elect.* Sect. 8. Art. 1. B. Aeſteno, *Diſquiſit. monaſt.* Lib. 4. Tract. 1. per tot. P. Herodiu in Tract. *De patrio jure.* Ita & ſponſio futurarum nuptiarum filios obſtringebat, ita ut ſine juſta cauſſa ab ſponſalibus non poſſent reſilire, Cap. 1. *De deſponſ. impub.* Cap. 2. XXXII. Quæſt. 2. & hic eſt caſus proprius hujus Canonis; quum videlicet parentes pro filiis ſponſalia contraxerunt, & poſtea fidem eorum ipſi, vel eorum parentes fregerunt. GONZALEZ.

Triennii tempore abſtineant ſe a communione.

CAPUT TRICESIMUM TERTIUM.

Sponſalia infringentes mortali culpæ obnoxios.

a Can. 53. Docent præclare Concilii Meldenſis [a] Patres, excommunicationem pro peccato mortali ſolum imponi. Quare fateri neceſſario tenemur, ſponſaliorum fidem frangentes, vel impedientes (cum non ſolum ſimplici excommunicatione, ſed excommunicatione triennii puniantur) crimen admittere capitale: hoc enim ſignificaſſe Patres, quinimmo difertis verbis docuiſſe videntur; dum ſtatim ſubjungunt, loquentes de ipſis ſponſis: *Si tamen idem ſponſus, vel ſponſa in illa gravi crimine fuerint deprehenſi. Grave crimen* vocant, tanquam capitale: alioquin ſi leve eſſet, aut veniale, a *gravi* quidem nomine omnino abſtinuiſſent. Quod ſi grave eſt illorum parentum crimen, & excumunicationis pœnam merentur qui fidem filiorum humanam in ſponſalibus datam impediunt; qua pœna illos cenſebis dignos, qui fidem natorum Deo æterno, optimo, & præpotenti datam, etiamſi non ſolenni, ſed ſimplici voto confirmatam, labefactare, aut quoquo modo impedire conantur? Si prius crimen eſt excommunicationis cenſura puniendum; poſterius profecto velut ſacrilegium Chriſtiano viro indigniſſimum, acriori eſſet pœna vindicandum.

Nec Eccleſiæ minus Decreta, & juris naturalis, Divinique rationem offendunt illi, qui ad ſponſalia, vel matrimonium contrahendum adigunt invitos. Sponſis enim quum adempta propria contractus libertate, duriſſimum ſervitutis jugum imponunt, gravioribus ſe æternæ Legis

b I. Can. 6. vinculis devinciunt. Quod Concilii Pariſienſis [b] Patres apertius declararunt, dum & illos damnarunt anathemate, qui Principis alicujus gratia, & favore fulti, ſine propria, vel parentum voluntate aliquam duxiſſent in matrimonium, vel rapuiſſent potius, uxorem. Quorum

c Seſſ. 24. de reformatione, Cap. 9. judicium ratum habentes Sanctiſſimi Tridentini [c] Patres, ipſos etiam Principes, vel Magiſtratus diris devovent, qui terreno (ut ajunt) affectu, & cupiditate obcæcati, vel viros, vel mulieres ſub eorum juriſdictione degentes, maxime divites, vel ſpem magnæ hæreditatis habentes, minis, vel pœnis adigunt cum his matrimonium invitos contrahere, quos ipſi Principes, vel domini temporales, vel Magiſtratus præſcripſerint.

COMMENTARII NOVI.

EOdem etiam Jure Civili inſpecto ex ſponſalibus civilis naſcebatur obligatio, ex eaque dabatur actio, quæ *ex ſponſu* dicebatur, adverſus eum, eamve, per quem factum eſſet, quominus nuptiæ ſequerentur; fiebatque condemnatio in id, quod alterius intererat, licet aliquando moris fuiſſet, ut certa ſumma pœnæ nomine in ſtipulationem deduceretur. Aulus Gellius Lib. 4. *Noct.* Cap. 4. Cum enim ejus quod intereſt æſtimatio in cauſſis omnibus difficilis eſſet, atque in conjugali affectione difficillima; ideo pœnam adjici, & ſtipulationem pœnalem interponi ſolere, conſtat ex Lege ult. ff. *De Prætor. ſtipul.* Poſt vero corruptis, ac perditis Civitatis Romanæ moribus, cum flagitioſa, & deteſtanda repudiorum libertas increbuiſſet; inſtitutum fuit, ne ulla ex ſponſalibus civilis obligatio naſceretur; ſed libera renunciatio eſſet, neque ulla eo nomine actio, petitiove daretur. Lege 1. Cod. *De ſponſ.* Lege 2. Cod. *De repud.* adeo ut, ſi pœna deducta in ſtipulationem fuiſſet, nec ipſius quidem nomine actio daretur. Leg. *Titio.* 71. §. 1. ff. *De condit. & demonſtr.* Lege, *Titia.* 134. ff. *De V.O.* L. 2. C. *inutil. ſtipul.* Novel. 74. Leonis. Unde ſenſim contra juris directi regulas inductum fuit, ut libera eſſet ſponſaliorum renunciatio: quæ renunciatio proprie *repudium* dicebatur. L. *Inter.* 101. ff. *De V. S.* Ejuſque perditæ, & flagitioſæ repudiorum libertatis teſtimonium eſt, quod Papinianus eum ſponſum irridet, qui mulierem ſibi a patre deſponſam, iccirco adulterii accuſari volebat, quod alteri a patre in matrimonium deſponſa fuiſset. L. *Miles.* 11. §. *Quærebatur.* ff. *Ad L. Jul. De adult.* Cæterum jure ſacrorum Canonum, omni tempore ii, qui ſponſalia contraxerant, nuptias celebrare coercitionibus, & pœnis Eccleſiaſticis cogebantur. Cap. 1. *Deſpoſa duorum.* Cap. *Ex literis*, Cap. *Sicut*, Cap. *Si inter, De ſponſal.* Cap. *Quemadmodum*, *De jure jur.* Quoniam in re ſeria, & ſpirituali, Chriſtianæ Religionis alumnis fidem datam violare non licet. Cap. *Juramenti.* 22. Quæſt. 5. Cap. 1. *De pactis*. Late probavi in dicto Cap. *Ex literis*. Unde recte in præſenti parentibus fidem ſponſaliorum frangentibus Patres triennii pœnitentiam injungunt, & quia hujus Concilii ævo filii ex promiſſione parentum obligabantur, ſi ipſi ſponſalia fregerint, eadem pœna plectuntur; quo caſu parentes inſcii merito excuſantur. GONZALEZ.

Si tamen iidem ſponſus, vel ſponſa in illo gravi crimine fuerint deprehenſi.

CAPUT TRICESIMUM QUARTUM.

Contractum ſponſaliorum ab Eccleſia irritandum, ni certa ſollennitate celebretur, conſentaneum videri.

CUm datam igitur in ſponſaliorum contractu fidem fallere, grave crimen eſſe Hiſpani Patres hoc Canone admoneant; idque conſentaneum ſit antiquis, & recentioribus Sanctorum Patrum inſtitutis; rem ſane feceris B. Pater, prudentia, & auctoritate tua digniſſimam, ſi ad effugiendam, & fugandam turpem illorum impudentiam, qui futuri matrimonii prætextu, puellas incautas in fraudem illiciunt, ſponſalia ſine certa ſollenuitate, Notarii ſaltem, & teſtium, aut alia ſimili forma contracta, irrita fore, & nulla decreveris, ut publicæ juſtitiæ auctoritas privatis dolis, & fraudibus aditum intercludat, exemplo ſanctiſſimi illius Decreti, quod uberrimo, & Eccleſiæ, & Fidelium fructu, in matrimoniis clandeſtinis Concilium Tridentinum [a] conſtituit.

a *Seſſ.* 24. De reformatione *Cap.* 1.

Excuſati erunt parentes.

CAPUT TRICESIMUM QUINTUM.

Parentes ſi filiis ſponſalia infringentibus conſentiant, peccare; ſecus ſi non conſentiant.

SI diſſolvendi ſponſalia filii, non parentes, cauſſam præſtiterint (poterant id facere, non emancipati, ſed & filiifamilias, quos ad nuptias cogendos non eſſe, Terentius Clemens [b] ſcripſit) excuſandos parentes a pœna decernit Concilium, illo addito: *Quod conſenſum tali diſſidio non præſtiterint*: præſtito enim, ut conſentientes, & participes criminis, puniendos pœnitentia ſuperiori triennii declarat. Sed mirum eſt de filiorum pœnitentia Epiſcoporum ſilentium: eos tamen eadem pœna puniendos, ſenſu magis, quam verbis Decreti alius crediderit; quos ideo Patres hujus Concilii omiſerunt, quod frequentius a parentibus, quam a filiis ſponſalia, & contraherentur, & diſſolverentur. At in Lege ferenda, frequentiora referri debere, & omitti infrequentia, Philoſophorum Placitis, & Juriſconſultorum, Imperatorumque Conſtitutionibus cavetur.

b *Lib.* 3. *ad Legem Juliam, & Papiam*, in L. Non cogitur 21. De ritu nupt.

CA-

C A N O N L V.

*De Sacerdotibus Gentilium, qui * non ſacrificant.*

Sacerdotes, qui tantum ſacrificantium coronam portant, nec ſacrificant, nec de ſuis ſumptibus aliquid * Idolis præſtant, placuit poſt biennium accipere communionem,

* *Jam non.*
* *Ad idola.*

CAPUT TRICESIMUM SEXTUM.

Cur coronis uti Sacerdotibus interdictum ſit, & quæ fuerint iſtæ coronæ.

COronis ornari Sacerdotes ethnicorum, cum Diis Sacra facerent, Tertullianus [a] eſt auctor: *Ipſæ denique fores*, inquit, *ipſæ boſtiæ, & Aræ, ipſi Miniſtri, & Sacerdotes eorum coronantur. Habes omnium Collegiorum Sacerdotalium coronas apud Claudium*, Cyprianus [b]: *Ab impio*, ait, *ſceleratoque velamine, quo illic velabantur, ſacrificantium capita captiva, caput veſtrum liberum manſit. Frons cum ſigno Dei pura, diaboli coronam ferre non potuit, coronæ ſe Domini reſervavit. Quam vos læto ſinu excipit Mater Eccleſia de prælio revertentes?* Ante hos Plinius [c]: *Antiquitus quidem*, ait, *nulla corona, niſi Deo, dabatur; ab id Homerus Cælo tantum eat, & prælio univerſo tribuit, viritim vera, nec in certamine quidem ulli. Feruntque, primum omnium Liberum patrem impoſuiſſe capiti ſuo ex hedera. Poſtea Deorum honori ſacrificantes ſumpſere, victimis ſimul coronatis*. Nec Sacerdotes tantum coronabantur, ſed & omnes, qui ea Deorum ethnicorum Feſta celebrabant, vel ſolenni precatione ſupplicationes faciebant. Poſitis enim per omnia Fana, & Delubra pulvinaribus, Senatores, Patricii, nonunquam omnes Tribus, & Ordines cum conjugibus, & liberis, præeunte Pontifice Maximo, aliquando Duum-viris, pueris, ingenuis, libertinis, virginibuſque, patrimis, ac matrimis, coronati incedebant, lauream manu tenentes, ut docet Tertullianus [d], & aliis congeſtis Auctoribus probant recentiores [e]. Coronas autem Sacerdotum Provincialium fuiſſe aureas, ſcribit idem Tertullianus [f], & Suetonius [g]. Aliquando contextas ex floribus, idem Tertullianus [h], Clemens Alexandrinus [i], & Minucius Felix [K]. Tametſi enim Sacerdotes, nec ſacrificarent, nec præſtarent aliquid ad Sacra Diis facienda de ſuis ſumptibus, voluit Concilium, nec coronas ferre poſſe; quod in ipſis Chriſtianæ Religionis initiis congruum videretur, ut qui Chriſto nomen darent, non ſolum a profanis Gentilium cæremoniis caverent, & ab his, quæ manifeſtam præſeferebant impietatem; ſed ſe ab his etiam temperarent, quæ indifferentia, ut vocant, videri poſſent. Coronam enim, vel auream, vel frondeam, in capite ferre, vel non ferre, parum ſane retulerat; verum quia Gentiles in Deorum Sacrificiis, vel Sacris illam uſurpabant; merito Chriſtianis illis uti, interdictum fuit, ne profanis illorum idololatriæ ritibus ſubſcribere viderentur; nec aliqua intercederet Fidelibus conventio cum Belial. Quare non a Sacerdotibus tantum ethnicorum ad Fidem converſis, ſed & ab omni Chriſtiano Catholico, & a Catechumeno, id ſumme cavendum, monet Tertullianus [l]: *Neminem dico*, ait, *Fidelium coronam capite noſſe, alias extra tempus tentationis hujuſmodi. Omnes ita obſervant a Catechumenis uſque ad Confeſſores, & Martyres, vel negatores*. Minucius Felix [m]: *Quis autem ille, qui dubitat, vernis indulgere nos floribus, cum capiamus, & roſam veris, lilium, & quicquid aliud in floribus blandi coloris, & odoris eſt? his enim & ſparſis utimur mollibus, ac ſolutis, & ſertis colla complectimur. Sane quod caput non coronamus, ignoſcite. Auram boni floris naribus ducere, non occipitio, capilliſve ſolemus haurire*. Coronas autem has Sacerdotes ideo circumtuliſſe, ut honorem Diis, vel eorum Sacrificiis adhiberent, veroſimile erat, & ut honoribus præterea Sacerdotum ethnicorum, & privilegiis fruerentur. Conſtat enim, illi multa fuiſſe conceſſa, quæ, propagata Religione Chriſtiana, ſublata fuiſſe Conſtitutione Arcadii, & Honorii [n] compertum eſt, in Reſcripto ad Cæſarium Præf. Præt,

a De corona militis. C. 10.
b *Lib.* De lapſis.
c *Lib.* 16. Hiſtor. naturalis, C. 4.
d De corona militis. Cap. 7.
e *Lib.* 5. Genialium dierum *Cap.* 27.
f De idololatria & De corona militis.
g *In* Domitiano C. 4.
h De corona militis, & Apologetico adverſus gentes.
i *Lib.* 2. Pædagog.
K *In* Octavio.
l *Lib.* De corona militis. Cap. 2. & *Lib.* De præſcript. adverſus hæreticos.
m *In* Octavio.
n L. 14. De pagan. ſacrificiis, *Lib.* 16. *Tit.* 1. *in C. Theodoſ.*

Nec ſacrificant,

NON ſolum in Sacrificiis idololatriæ crimen contrahitur, ſed in omnibus his, quæ ad cultum Deorum quoquomodo ſpectant; quare in Concilio additum eſt: *Nec &c.*

Nec de ſuis ſumptibus aliquid ad Idola præſtant.

CAPUT TRICESIMUM SEPTIMUM.

Idololatriæ crimen in quibus contrahatur.

IN idololatriæ crimen incurrere, qui ſumptum aliquem præſtiterit ad Sacrificia, Tertullianus [o] docet: *Plane ad Sacerdotium*, inquit, *& Sacrificium vocatus non ibo, proprium enim Idoli officium eſt; ſed neque conſilio, neque ſumpta, aliave opera in ejuſmodi fungar*. Et poſt alia [p]: *Sed ſi merum quis ſacrificanti tradiderit, immo ſi verbo quoque,*

o *Lib.* De idololatria, C. 16.
p *Tertull. Cap.* 17.

que, alioque Sacrificio neceſſario adjuverit, miniſter habebitur idololatriæ. Ante Tertullianum Apoſtoli [a]: *Si quis*, inquiunt, *Chriſtianus oleum ad Sacra Gentilium, aut ad Synagogem Judeorum in Feſtis eorum detulerit, aut lucernas incenderit, a communione excluditor.*

[a] Can. 70. Apoſtolor.

COMMENTARII NOVI.

SAcerdotes.] Sole meridiano clarius eſt, de Chriſtianis, qui Paganorum Sacerdotes eſſent, verba fieri; non autem, ut quidam exiſtimant, de iis, qui antequam Chriſtianam Fidem compleai eſſent, eo Sacerdotum officio fungerentur. Unde conjicias, non obſcure confirmari ea, quæ prioribus Canonibus attulimus, in iis de Flaminibus diſputari, qui Chriſtiani eſsent, non autem qui fuiſsent. Neque enim unquam per Canones videas ea caſtigari peccata, quæ ante Baptiſmum committerentur: quin neque Canon, neque locus ullus, neque auctoritas PP. afferri poteſt, quæ id probet. Plurima autem, variaque erant idololatriæ genera apud ethnicos: ideoque præter Canones citatos, Patres illi genus aliud animadverſionis, aut pœnæ decreverunt in Sacerdotes Paganorum, tametſi aliud nihil, quam coronam geſtarent, neque ullos, quo Diis honos perſolveretur, ſumptus facerent. ALBASPINÆUS.

Jam in Can. 111. hujus Concilii notavi, Fideles poſt ſacrum regenerationis lavacrum Sacerdotia Gentilium obire, vel ambitione, vel neceſſitate; eoſque, etſi Catholicam Religionem amplectentes, tamen Sacerdotes Gentilium appellari. De his accipio Canonem hunc, ubi PP. per biennium pœnitentiam injungunt illis, qui etſi ſe a Sacrificiis Gentilium abſtinuerint, nec de ſuis ſumptibus aliquid ad idola dederint, videlicet ad Sacrificia, convivia, vel ludos edendos; tamen tempore ſacrificii coronas portabant; biennii pœnitentiam injunxerunt. Non ſolum enim Sacerdotes ipſi qui ſacrificabant, coronas deferebant es arbore Diis, quibus ſacrificabatur, dicata, confectas; ut de myrto Veneri dicato Ariſtophanes in *Ranis* ait: *Fructiferam quidem quotiens circa caput tuum virentem coronam myrtorum.* Tertull. *De ſpectaculis: An Deo placebit auriga ille tot animarum inquietator, tot furiarum miniſter, tot ſtatuarum, velut Sacerdos coronatus?* Verum & alii Sacerdotes Miniſtri adſtantes, hoſtiæ, & Aræ. Apollonius Rhodius Lib. 1. *Argonauticon.*

Aram hinc de cumulo acervorunt lapillarum; circum autem foliis
Coronantes quernis, jam Sacrum curabant.

Virgil. Lib. 1. Georgic. ibi:

Nec ante
Falcem maturis quiſquam ſupponat ariſtis,
Quã Cereri torta redimitus tempora quercu,
Det motus incompoſitos, & carmina dicat.

Unde in ſacris Cereris hierophantes, & hieroſoleantides, & daduchus, hoc eſt, lampadem geſtans, aliique, myrtea corona cingebantur, ut ea Iſtio refert Scholiaſtes Sophoclis ad *Oedipum*. Plura de his coronis Paſchalius Lib. 4. *De coronis*, Cap. 13. Timarchidus eodem tract. Et licet ita coronas portantes non ſacrificarent, quia tamen auctoritatem ſuam accommodabant, & hujuſmodi nefandis gentilitiæ ſuperſtitionis ritibus intererant, quæ abhorrere debebant, ut Tertull. ait *De idololatr.* Cap. 16. ibi: *Neque conſilio, neque ſumptu, aliave opera in hujuſmodi junge.* Et Cap. 17. *Neque ſacrificet, neque ſacrificiis auctoritatem ſuam accommodet, non hoſtias libet, non curas templorum deleget, non vectigalia eorum procuret, non ſpectacula edat, aut de ſuo, aut de publico, aut de edendis præſit* Unde hujuſmodi coronas portantes Sacris Ordinibus initiandos non eſſe, decrevit Innocentius I. Epiſtola viceſima quarta Cap. 4. ibi: *Neque de curialibus aliquem ad Eccleſiaſticum Ordinem venire poſſe, qui poſt Baptiſmum vel coronati fuerint, vel Sacerdotium, quod dicitur, ſuſtinuerint.* GONZALEZ.

CANON LVI.

*De Magiſtratibus, & * Duum-viris.*

* Dominantibus

Magiſtratum vero, anno uno, quo agit Duum-viratum, prohiberi placet, ut ſe ab Eccleſia cohibeat.

CAPUT TRICESIMUM OCTAVUM.

Magiſtratus gerere, cur Chriſtiani ſub excommunicationis pœna prohibeantur.

VArias ethnicorum Principum Conſtitutiones, quæ a Nerone primum, deinde a Domitiano, a Trajano poſtea, ab Antonino, a Severo, Maximino, Decio, & Valeriano, adverſus Catholicæ Fidei Auctorem, & Chriſtiani nominis profeſſores editæ ſunt, recenſent latiſſime Eccleſiaſtici Scriptores, Tertullianus, Cyprianus, Juſtinus Martyr, Arnobius, Oroſius, Hegeſippus, Euſebius, Nicephorus, & alii. Eos enim non patrimoniis privare ſolum, non honoribus, & dignitatibus interdicere, & ſpoliare, ſed in arctiſſimum carcerem includere, exſilio multare, & ad necem uſque variis tormentorum generibus afficere, & conficere conſtituerunt; ut vel his pœnis illos a glorioſa Fidei, & Chriſtiani nominis profeſſione,

ne,

ne deterrerent: *Quiſquis Chiſtianum* (ait Imperator Nero in ſuo Edicto) *ſe eſſe confitetur, is tanquam generis humani convictus hoſtis ſine ulteriori ſui defenſione capite plectitor*. Non tamen hi, & reliqui eos perſecuti ſunt ſemper, & eorum auctorem, ſed velut furioſi dilucidis intervallis acquieſcentes, Chriſtianis, & Chriſto honorem adhibuerunt. Conſulenti Auguſto oraculum, Pythius Apollo reſpondiſſe fertur, puerum Hebræum ſibi ſilentium imperare, & in Tartara regreſſum: quo reſponſo motus Auguſtus Aram Chriſto poſuit, ut tradit Nicephorus [a], Tiberius recipi Chriſtum inter ſuos Deos voluit, ut refert Tertullianus [b]: potentiam ejus, auditis miraculis, ille, & Veſpaſianus reveriti ſunt. Eum in Larario coluit Alexander [c], toties abſtinens ab uxore, eique Templum dicare voluit: tritum illud Chriſtianorum ore proverbium ſemper in in ore habens: *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris*. Quin Robertus Cœnalis [d] Epiſcopus Abrincenſis, ejus matris Mammeæ favore, & opibus adjutum Origenem, quotquot extant Opera, ſcripſiſſe memorat. Nec id mirum, nam feminam religioſam vocat Hieronymus, & Origenis diſcipulam Euſebius [e]. Poſt Alexandrum, Antoninus Heliogabalus Imaginem Chriſti in prupium Templum induxit, ut teſtatur Lampridius [f]. Et ſtatuerat Templa abſque ſimulacris Adrianus, ut prodit Julius Capitolinus [g]; ſed non ſucceſſit. Interceſſerunt enim aliqui, cauſſantes, hoc pacto brevi futuros omnes Chriſtianos. Marcus Aurelius Antoninus, cum in expeditione Germanica ipſe, & ejus exercitus graviſſim a ſiti laborarent, & Chriſtianorum militum precationibus imber de cælo deſcenderet, ut eos recrearet; grando vero maxima miſta fulminibus in hoſtes, ut tradunt Juſtinus [h], Tertullianus [i], Nicephorus [K], & Oroſius [l]; Chriſtianos benevolentia, & amore ſingulari proſecutus eſt. Dion enim hiſtoricus, ſeu potius Xiphilinus, copioſe, & pluribus teſtatur, & cum eo Apollinaris Epiſcopus, legionem ipſam Chriſtianorum, in rei memoriam nomine mutato ab Imperatore, appellatam fuiſſe κεραυνοβόλον, hoc eſt, *fulminatricem*. Nec eo contentus, Chriſtianos honorum, & dignitatum omnium, a quibus antecedorum Imperatorum tyrannide excluſi fuerant, participes eſſe voluit, conſtitutione in rei memoriam gratitudinis cauſà promulgata; quam refert Ulpianus [m]: *Eis* (inquit) *qui Judaicam ſuperſtitionem ſequuntur, Divi Veru , & Antoninus honore adipiſci permiſerunt: ſed & neceſſitatem eis impoſuerunt, qui ſuperſtitionem eorum non læderent* Non loquitur autem Ulpianus de Judæis, & eorum ſuperſtitione (ut cum Accurſio putant nonnulli) ſed de Chriſtianis, ut jam Viri eruditi notarunt; etſi ante victoriam hanc privilegium illud Chriſtianis conceſſum alii contendant. Superſtitionem Judaicam ideo Chriſtiani ſequi dicebantur, quia a Judæis doctrinæ ſuæ primordia hauſiſſent. Suetonius [n] in Claudio; *Judæos* (inquit) *impulſore Chriſto aſſidue tumultuantes Roma expulit*. Tacitus [o] de Nerone loquens: *Ergo abolendo* (inquit) *rumori Nero ſubdidit reos, & exquiſitiſſimis pœnis affecit, quos per flagitia inviſos vulgus Chriſtianos appellabat. Auctor nominis ejus Chriſtus, qui Tiberio imperante per procuratorem Pontium Pilatum ſupplicio affectus erat; repreſſaque in præſens exitialis ſuperſtitio, rurſus erumpebat, non modo per Judæam, originem ejus mali, ſed per Urbem etiam, &c.* Galilæos etiam aliquando vocabant, teſte Theodoreto [p], & Chriſtum Galilæum continuo Julianus Apoſtata, ut de illo recenſet Euſebius [q]. Aſinarios etiam, ut Judæos, reddita ejus rei ratione, Tertullianus [r]. Poſt Verum, & Antoninum Valerianus Imperator magna Chriſtianos benevolentia initio Imperii ſui complexus eſt; eos quam familiariſſime, & amiciſſime (ſic teſtatus loquitur Euſebius[ſ]) idque in oculis omnium, excepit: adeoque ſuam domum bis piis hominibus complevit, ut eam Dei Eccleſiam plane judicares, auctore eodem Euſebio. Verum paullo poſt, doctor quidam & princeps magorum Ægypti, illum tandem perdito conſilio depravavit, & non impulit ſolum, ut omnes culpa vacuos, & Sanctos Dei, utpote ſceleſtorum; ac exſecrabilium incantamentorum adverſarios, & oppugnatores acerbe perſequeretur, necique traderet; verum etiam ut impuras cæremonias obiret, profanas exerceret præſtigias, exſecranda myſteria exſequeretur, & reliqua faceret, quæ commemorat idem Euſebius. Anno ergo IV. Imperii ſui, octavam in Chriſtianos perſecutionem ille aggreſſus eſt. Inter alias autem pœnas, quibus Chriſtianos exercuit, una fuit dignitatum omnium abdicatio, ut ex Epiſtola Dionyſii Epiſcopi Alexandrini refert Euſebius [t]: *Poſt iſta* (inquit) *de aliis rebus adverſis, quæ ſibi aciderant, ita ſcribit: At multis fidei confeſſionibus gloriatur Germanus, ac multa mala contra ſe patrata habet dicere ille quidem; ſed quot, quæſo, judicum ſententias contra nos pronunciatas poteſt enumerare? quot publicationes, proſcriptionesque bonorum? quot fortunarum direptiones? quot abdicationes dignitatum?* Quare mortuo Valeriano, cum Gallienus illius filius ſucceſſiſſet, hæc de Marino, & genere illuſtri, & divitiis locuplete, & uno ex his, qui in exercitu Romano magnum decus, & honorem fuerant conſecuti, Euſebius recenſet [u]: *Eſt quidam honos* (inquit) *apud Romanos, qui* κλῆμα *appellatur, quem qui adipiſcuntur, eos centuriones fieri ajunt*. Spartianus [x] in Adriano κλῆμα vitem interpretatur, & vitem pro centurionatu accipit, quod centurionibus creandis vitis deferri ſolita eſſet, qua illi milites coercebant. *Cum locus vacaret, ordo poſtulabat, ut Marinus eo dignitatis gradu potiretur. Marinum igitur ad hunc honorem elatum alius pro tribunali comparens, in crimen vocat, tum quod erat Chriſtianus, tum quod Imperatoribus non immolaſſet. Ac propterea* (inquit) *eſt veterum Legum inſtitutis illi non licet eum dignitatis gradum apud Romanos adipiſci; ſed illud quicquid eſt muneris, mihi jure impartiri debet*. Quod varie obſervatum eſt uſque ad tempora Conſtantini Imperatoris. Nam ut varia Imperatorum conditio ferebat, ſic varie Chriſtiani ad dignitates civiles admiſſi, vel repulſi ſunt. De Conſtantino autem hæc prodidit Euſebius [y]: *Ex his vero rebus Imperator abiens alias res illuſtres, & magni momenti cœpit aggredi; ac primum gentibus per varias provincias diſperſis, Præfectos qui maximam partem ſalutari Chriſti Fidei ſe addixiſſent,, miſit. Qui vero*

Gen-

a *Lib.* 1. *Cap.* 17.
b *In* Apologetico, *Cap.* 5.
c *Lamprid.* in *Vita Alexand. Sever.*
d *In Panegyrico ad Franciſcum Galliarum Regem.*
e *Lib.* 6. *Cap.* 15.
f *In* Vita Heliogabali.
g *In* Adriano.
h 2. *Apolog.*
i Apologetico adverſus Gentes.
K *Lib.* 4. *Cap.* 12.
l *Lib.* 7. *Cap.* 15.
m L.Generaliter, §. *ult.* De decurionib.
n *In* Claudio, *Cap* 24.
o *Lib.* 5. Annalium.
p *Lib.* 9. de Græcar. Affectionum curatio.
q *Lib.* 7. hiſt. Eccl. *Cap.* 9.
r *In* Apologetico *Cap.* 16.
ſ *Lib.* 7. hiſt. Eccleſ. C. 9.
t *Lib.*7. C.10.
u *Lib.* 7. *Cap.* 14.
x *In* Adriano. *Macer. in* L. miles agrum, §. is autem *ver ſic.* ſi vitem, de re milit.
y *Lib.* 2. De Vita Conſtantini, *Cap.* 43.

Gentilium conſuetudinem, ac ritus imitari viſi ſunt, his ne ſacrificia idolis immolarent, interdixit. Eadem Lex ab eo lata fuit de illis dignitatis gradibus, qui Præfectorum honoribus ſuo ſplendore ſuperabant; aut enim ſi Chriſtiani erant, ita ſe gerere præcepit, uti appellationis ipſorum dignitas poſtulabat; aut ſi aliter animo affecti, mandavit, ne idolis hoſtias offerrent. Poſt Conſtantinum autem, Julianus Imperator Apoſtata Chriſtianis aditus ad Præfecturas, ſub ſpecie Religionis interdixit; de illo enim hæc memorat Socrates a: *Porro ab Imperatore Juliano mandatum eſt, ut qui nollent Chriſtianam Religionem deſerere, in Palatio militum Prætorianorum munere minime fungerentur. Itemque ut omnes ſimulacris ſacrificare properarent. Chriſtiani in provinciis nullos Magiſtratus gererent. Nam Lex illorum* (inquit) *vetat gladio utendum contra eos, qui ſcelera digna morte admiſerint: & propterea non ſunt ad regendum idonei.* Sozomenus b: *Hoc animo fuit, etiam adverſus omnes Chriſtianos Imperator: ſi quidem cum nihil haberet criminis, quod illis poſſet objicere, arrepta tamen ex eo occaſione, quod idolis immolare recuſarent, jus Reipublicæ eis denegavit, & neque in communes hominum congreſſus, neque in Forum venire, neque judicium exercere, neque gerere Magiſtratum, neque ullum dignitatis gradum obtinere permiſit.* Cum ergo ad dignitates civiles admitterentur interdum, interdum repellerentur; viſum eſt Hiſpanis Patribus cavere, non ut Chriſtiani illis non uterentur: hoc enim eo tempore, quo duriſſimo ſervitutis jugo premebantur ethnicis Principibus ſubditi, commode noſtri decernere non poterant, ne illorum imperium viderantur contemnere; ſed id tantum, ut eo anno, quo Duum-viratum gererent, ab Eccleſiæ Ingreſſu, & communione Chriſtiana arcerentur: ut quod pro pœna a Gentilibus Impp. datum eſt, id Chriſtiani pro gratia, conſilioque reciperent: ſecitque ſic præmium Religio, quod perfidia putabat eſſe ſupplicium; ut non diſſimili propoſito dixit Ambroſius ad Valentinianum Imperatorem.

Sed quæ aliæ præterea cauſſæ fuerint, quibus Chriſtiani adeo gravi pœna ab adminiſtratione civilium dignitatum retraherentur, diligentius inquiramus. Plures enim fuiſſe antiquiorum me Scriptorum monumenta docent, quæ partim dignitatem concedentis, partim quæ ſubditorum, & partim tandem quæ ipſius dignitatis conceſſæ incommoda, periculaque ſpectabant. Ante hujus Concilii indictionem, & eo tempore, quo indictum, & habitum eſt, jam oſtendi ſuperius c, ethnicos Imperatores fuiſſe; incommodum ſane, & merito, viſum eſt, ſervos Dei a ſervis dæmonum dignitatem accipere, & illis ea ratione fore devinctos. Si enim ethnico, & publicano nec *ave* dicere licebat Fideli, & ſervo Dei, ſecundum præceptum Apoſtoli; multo minus licere credebatur ab eo dignitatem expetere, expetitam deprecari, deprecatam adipiſci, adeptaque tandem frui. Quam rationem obſervantes Apoſtoli ſanxerunt, ut publicis adminiſtrationibus Epiſcopi, & Presbyteri minime uterentur d: *Dicimus*, ajunt, *quod non oporteat, Epiſcopum, aut Presbyterum publicis ſe adminiſtrationibus immittere; ſed vacare, & commodum ſe exhibere uſibus Eccleſiaſticis. Animum igitur inducito hoc non facere, aut deponitor; nemo enim poteſt duobus dominis ſervire, juxta præceptum Dominicum.*

Ad ſubditos quod attinet, quia cum omnes illi eſſent Gentiles, periculum erat, ne caput ob aſſiduam, & frequentem communicationem ſimile fieret reliquis membris minoribus; nam ex ſententia Menandri Paulus refert *Corrumpunt bonos mores colloquia prava.* Hac etiam ratione præceptum eſt Concilio Toletano III. e & aliis f, ne Judæi Chriſtianis populis judices præponerentur. Zacharias g etiam Papa I. Venetis præcepiſſe dicitur, ne captivos Chriſtianos Sarracenis, aut Gentilibus venderent, ut mercatores antea conſueverant. Eadem etiam de cauſſa excommunicationis pœnam adjecit Concilium Carthaginenſe IV. his, qui cauſſas ad Judices Gentilium deferrent: *Catholicus*, inquit, *qui cauſſam ſuam, ſive juſtam, ſive injuſtam, ad judicium alterius Fidei Judicis provocat, excommunicetur.* Quod antiquum fuit Eccleſiæ Inſtitutum, ipſorum Sanctorum Apoſtolorum uſu, & auctoritate comprobatum. Divus enim Paullus Apoſtolus h Corinthios monet, ut ſi cauſſa ſit inter Chriſtianos, eligatur ſapiens aliquis ex iis, ſpretis Gentilium Judicibus: *Si qui*, inquit, *ex fratribus negotia habent inter ſe, ne apud cognitores ſæculi judicentur.* Verbo enim illo, *ſæculi*, diſtinxit Gentiles a Chriſtianis; nam *ſæculum* olim pro Gentilitate, & *Judices ſæculares* pro Gentilibus uſurpari, oſtendit Cajus i Papa ad Felicem Epiſcopum; dum docet, Epiſcopos, & Clericos apud Judices ſæculares non eſſe accuſandos, tempore quo Præfecturæ civiles non deferebantur Chriſtianis; quocirca qui ad Gentium errorem revertebantur, ad ſæculum dicebantur redire, Concilio Arelatenſi II. k & dominum Gentilem, *ſæcularem* dominum nuncupat Divus Cyprianus l. Quare Divus Paulius m eoſdem Corinthios, qui fratres coram Gentibus conveniebant, reprehendit: *Non eſt inter vos*, inquit, *ſapiens quiſquam, qui poſſet judicare inter fratrem? ſed frater cum fratre contendit, & hoc apud infideles?* Sic enim interpretatur Divum Paulum Ambroſius contra Auxenium, illum increpans, quod in cauſſa Fidei Gentiles Judices popoſciſſet: *Hæc ergo, Fratres*, ait, *coram ipſo apud vos plenius diſputarem; ſed certus Auxentius, non ignaros vos eſſe rectæ Fidei, veſtrum refugit examen, & Gentiles quoſdam quatuor, aut quinque ferme homines elegit cognitores ſibi; ſi tamen aliquos elegit, quos vellem adeſſe in cœtu omnium, non ut de Chriſto judicent, ſed ut majeſtatem audiant Chriſti; tamen illi jam & Auxenti pronunciaverunt, cui tractanti quotidie non crediderunt. Quæ major ejus condemnatio, quam quod ſine adverſario apud Judices ſuos victus eſt: ergo & ipſorum ſententiam contra Auxentium jam tenemus, & quod Gentes elegit, jure damnandus eſt, quia Apoſtoli præcepta dimiſit, cum Apoſtolus dicat:* n *Audet aliquis veſtrum adverſus alterum habens negotium, judicari apud iniquos, & non apud ſanctos?* Eodem ſenſu Paulli ſententiam intellexiſſe Auguſtinum,

a *Lib.* 3. hiſt. Eccleſ. *Cap.* 21.
b *Lib.* 5. hiſt. Eccleſ. *C.* 17.
c *Lib.* 1. *Cap.* 2. & 3.
d *Can.* 80. *Apoſtolorum.* Explicatur C. 89. Apoſtolorum. *Matth.* 6.
e *Can.* 14.
f *Tolet.* 4. *Can.* 64. *Tolet.* 8. *Can.* 12. *Conc. Arvernenſe Can.* 5. *Meldenſe Can.* 73. *Matiſconenſe* 5. *Lateran. ſub Innocentio III. Can.* 69. *Gregor. IX. in Cap.* Ex ſpeciali 18. de Judæis.
g *Platina in Vita Zachariæ Papæ.*
h *Can.* 87. *Refertur Cap.* Catholicus, 2. Q. 6.
i *D. Paul.* 1. ad Corinthios, *Cap.* 6.
k *Can.* 25.
l *Lib.* De lapſ. *Cap.* 11.
m *Epiſt.* 1. ad Corinth.
n 1. Cor. 6.

num, Poſſidius [a] in illius Vita refert: *Secundum Apoſtoli quoque ſententiam*, inquit, *dicentis*: Audet quiſquam veſtrum adverſus alterum negotium habens, judicari ab iniquis, & non apud ſanctos? An neſcitis, quia ſancti mundum judicabunt? Et ſi in vobis judicabitur mundus, indigni eſtis judiciorum minimorum. Neſcitis, quia Angelos judicabimus? nedum ſæcularia? Sæcularia igitur judicia ſi habueritis inter vos, eos, qui contemptibiles ſunt in Eccleſia, hos collocate ad judicandum. Ad reverentiam vobis loquor. Sic non eſt inter vos quiſquam ſapiens, qui poſſit inter fratrem ſuum judicare? Sed frater cum fratre judicio contendit, & hoc apud infideles? *Interpellatus ergo Beatus Auguſtinus a Chriſtianis, vel a cujuſcumque ſectæ hominibus, cauſſas audiebat diligenter, ac pie; cujuſdam ſententiam ante oculos habens dicentis, ſe malle inter incognitos, quam inter amicos cauſſas audire, eo quod de incognitis, pro quo arbitrata æquitate judicaretur, amicum poſſet adquirere; de amicis vero unum eſſet, contra quem ſententia proferretur, perditurus. Et eas aliquando uſque ad horam refectionis, aliquando autem tota die jejunans, ſemper tamen noſcebat, & dirimebat, intendens in eis Chriſtianorum momenta animorum, quantum quiſque, vel in Fide, vel bonis operibus proficeret, vel ab his deficeret. Atque compertis rerum opportunitatibus, Divinæ Legis veritatem partes docebat, eamque illis inculcabat, & eos, quo adipiſcerentur vitam æternam, edocebat, & admonebat.* Id clarius Divus Clemens [b]: *Præclara*, inquit, *Chriſtiani laus eſt, eam nullo habere negotium. Quod ſi ex aliqua vexatione, vel tentatione lis alicui oriatur, curet, ut ea tranſigatur etiamſi detrimentum pati debeat; nec ad ethnicum judicium accedat. Sed neque patiatur, mundanos Magiſtratus de noſtris jus dicere; nam per illos diabolus ſervos Dei venat, & nobis notam inurit; quaſi non habeamus nos unum ſapientem, qui poſſit inter partes jus adminiſtrare, & controverſias componere.* Et mox [c]: *Non cognoſcant ergo*, inquit, *Gentes controverſias, quæ inter vos oriuntur, neque contra vos infidelium teſtimonia recipiatis, neque ab his vos judicari velitis, neque his aliquid tribuatis commodi, metuſve cauſſa.* Anacletus ad omnes Epiſcopos [d]: *Si vero fuerit ſæculare negotium apud ejuſdem ordinis viros, judicio tamen Epiſcoporum; cum Apoſtolus privatorum Chriſtianorum cauſſas magis Eccleſiis deferri, & ibidem Sacerdotali judicio terminari voluerit.* Idem conſtituit Alexander [e] I. *Relatum*, inquit, *eſt ad hujus Sanctæ, & Apoſtolicæ Sedis apicem (cui ſummarum diſpoſitiones cauſſarum, & omnium negotia Eccleſiarum ab ipſo Domino tradita ſunt, quaſi ad caput, ipſo dicente Principi Apoſtolorum Petro*: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.) *quod quidam æmuli Chriſti, ejuſque Eccleſiæ inſidiatores, Sacerdotes Dei ad judices publicos accuſare præſumant; cum magis Apoſtolus Chriſtianorum cauſſas ad Eccleſias deferri, & ibidem terminari præcipiat, taliter prævaricantes ſunt in Deum ſuum, & non obediunt præceptis ejus.* Extat hæc apud Gratianum. Sed in ejus interpretatione (ut hoc obiter admoneam) Gloſſa, cum judices ſæculares non animadverteret Gentiles intelligendos; dixit, ſecundum primitivum ſtatum Eccleſiæ intelligendum, nimirum, ut cauſſæ ſæculares ad judices Eccleſiaſticos referrentur: cum hoc nec Alexander, nec Anacletus, nec Clemens, nec Paullus præceperint: ſed id tantum, ut civiles cauſſæ a civilibus Præfectis in Eccleſia, præſente Epiſcopo, vel eo qui ejus vicem gereret, judicarentur, non a Gentilibus, ob ea quæ ſuperius diximus, pericula: & ne, ut Clemens retulit, putarent Gentes, in Eccleſia judices deeſſe ſapientes, qui eo munere fungi poſſent. Et ſi fortaſſe Præfectorum civilium ſententiis acquieſcere recuſarent, excommunicationis mucrone aſſentiri cogerentur: tunc enim nulla alia pœna frequentior inter Chriſtianos erat, nec alio gladio commode uti poterant: cum omnes fere judices ſæculi, ſeu ſæculares, ethnici eſſent uſque ad tempus Catholicorum Imperatorum Arcadii & Honorii: hos enim in Fidei gratiam neglectam Conſtantini Legem recentiori conſtitutione ſcimus renovaſſe, decernentes [f], ut ethnici judices eſſe non poſſent, quorum conſortium, & communionem vitare Chriſtianos, Apoſtolorum, & reliquorum Pontificum ſanctiones prohibebant. Quam anathematis ſententiam, ut juſte Epiſcopi proferre poſſent, judiciis ipſis intereſſe debebant, ut ſtatim ad exitum judicium ipſum perduceretur: & ea ratione dixiſse potuit Anacletus, judicium ſæculare, judicio Sacerdotali terminari; eo præcipue tempore, quo lites, & controverſiæ inter Chriſtianos, tam brevibus erant terminis circumſcriptæ, ut a ſecunda Feria ad Sabbathum uſque definiri deberent; ut die Dominico omnes in pace intereſse Sacrificio, & oblationem facere poſsent, auctore eodem Clemente [g]. Quinimmo Divus Paullus adeo Gentilium judicia fugienda cenſuit, ut docuerit peritioribus eorum judicibus (ſi docti Chriſtianis deeſsent) adeundos fore ex ipſis Chriſtianis literis, & auctoritate inferiores [h]: *An neſcitis*, inquit, *quoniam Sancti de mundo judicabunt? Et ſi in vobis judicabitur mundus, indigni eſtis qui de minimis judicetis? Neſcitis quoniam Angelos judicabimus? quanto magis ſæcularia? Sæcularia igitur judicia ſi habueritis: contemptibiles qui ſunt in Eccleſia, illos conſtituite ad judicandum.* Sic enim interpretatur Paullum Chryſoſtomus [i]: *Cum hyperbole (ait) & exuperatione nos volens docere, quod quicquid ſit, non oporteat externis dare, mota quæ videbatur eſſe objectione ante eam ſolvit. Nam quod dicit, eſt hujuſmodi: Fortaſſe dicet quiſpiam, nullum eſſe inter vos ſapientem, neque qui ad diſcernendum, & judicandum ſit idoneus. Et quid tum? nam etſi nullus, inquit, ſit ſapiens, vos minimis permittite.*

Ex parte dignitatis multa erant incommoda. Nam cum Chriſtiani illius temporis, pallio, & moribus differrent ab ethnicis, teſte Tertulliano [k], res minus apta videbatur, fidelem Chriſtianum purpura, vel prætexta, vel trabea inſigniri ut ethnicum; faſces, & virgas ante ſe, præferre, juramentis Gentilium irretiri, curam habere ſpectaculorum, Sacrificiis idolorum auctoritatem præſtare, de ſumptibus ad idololatriam ſpectantibus, de colligendis eo nomine vecti-

a Cap. 19.
b Lib. 2. Conſtitut. Apoſtolicarum Cap. 49. & 50.
1. Corinth. 6.
c Clem. C. 50.
d Epiſt. 1.
1. Cor. 6.
e Epiſt. ad omnes Orthodoxos Cap. 1. Refertur in Cap. Relatum, 11. Q. 1.
Matth. 16.
1. Corinth. 6.
f L. 21. De pagan. in Cod. Theod.
g Lib. 2. Apoſtolicar. conſt. Cap. 11.
h Paullus in eadem Epiſt. ad Cor.
i Hom. 16.
K Lib. De pallio.

vectigalibus ſollicitum eſse; ac tandem de re, de honore, de vita Chriſtianorum agere; quod tunc neceſse erat, ut Imperatoribus, a quibus dignitatem acceperant, obſequium præſtaretur: hæc autem cum ad dignitatem ſæcularem ſpectarent, eam tamquam veram idololatriam fugiendam homini Chriſtiano, etiamſi ſe vel gratia, vel aſtutia putaret liberum fore ab omni idololatriæ ſpecie, ſcite docuit Tertullianus [a]: *Hujus regulæ memores*, inquit, *etiam Magiſtratibus, & poteſtatibus officium poſſumus reddere, ſecundum Patriarchas, & cæteros Majores, qui Regibus idololatris uſque ad finem idololatriæ apparuerunt. Hinc proxime diſputatio oborta eſt: An ſervus Dei alicujus dignitatis, aut poteſtatis adminiſtrationem capiat, ſi ab omni ſpecie idololatriæ intactum ſe, aut gratia aliqua, aut aſtutia etiam præſtare poſſit, ſecundum quod, & Joſeph, & Daniel mundi ab idololatria, & dignitatem, & poteſtatem adminiſtraverunt, in ornamento, & purpura exſtitere totius Ægypti, ſeu Babyloniæ. Credamus itaque, ſuccedere alicui poſſe, ut in quoquo honore, ut in ſolo honoris nomine incedat, neque ſacrificet, neque Sacrificiis auctoritatem ſuam accommodet, nec hoſtias locet, non curas Templorum deleget, non vectigalia eorum procuret, non ſpectacula edat de ſuo, aut de publico, aut edendis præſit; nihil ſolenne pronunciet, vel edicat, ne juret quidem. Jam vero quæ ſunt poteſtatis, neque judicet de capite alicujus, vel pudore (feras enim de pecunia) neque damnet, neque prædamnet, neminem vinciat, neminem recludat, aut torqueat; ſi hæc credibile eſt fieri poſſe. Jam vero de ſolo ſuggeſtu, & apparatu honoris retractandum; proprius habitus uniuſcujuſque eſt, tam ad uſum quotidianum, quam ad honorem, & dignitatem. Igitur purpura illa, & aurum, cervicis ornamentum, eodem more apud Ægyptios, & Babylonios inſignia erant dignitatis; quo more nunc prætextæ, vel trabeæ, vel palmatæ, & coronæ aureæ Sacerdotum Provincialium; ſed non eadem conditione. Tantum enim honoris nomine conferebatur his, qui familiaritatem Regum merebantur. Unde & purpurati Regum vocabantur a purpura, ſicut apud nos a toga candida candidati; ſed non ut ſuggeſtus ille Sacerdotiis quoque, aut aliquibus Idolorum officiis adſtringeretur. Nam ſi ita eſſet, utique tantæ ſanctitatis, & conſtantiæ Viri ſtatim habitus inquinatos recuſaſſent, ſtatimque apparuiſſet, Danielem Idolis non deſerviſſe, nec Belem, nec draconem colere, quod multo poſtea apparuit. Simplex igitur purpura illa, nec jam dignitatis erat, ſed ingenuitatis apud barbaros inſigne. Quemadmodum enim & Joſeph, qui ſervus fuerat, & Daniel, qui per captivitatem ſtatum verterat, Civitatem Babyloniam, & Ægyptum ſunt conſecuti per habitum barbaricæ ingenuitatis; ſic penes nos quoque Fideli, ſi neceſſe fuerit, poterit, & pueris prætexta concedi, & puellis ſtola, nativitatis inſignia, non poteſtatis; generis, non honoris; ordinis, non ſuperſtitionis. Cæterum purpura, vel cætera inſignia dignitatum, & poteſtatum, inſertæ dignitati, & poteſtatibus, idololatriæ ab initio dicata, habent profanationis ſuæ maculam; cum præterea ipſis etiam Idolis, induantur prætextæ, & trabeæ, & laticlavi; faſces quoque, & virgæ præferantur, & merito. Nam dæmonia Magiſtratus ſunt ſæculi hujus? unius collegii inſignia, faſces, & purpuras geſtant. Quid ergo proficies, ſi ſuggeſtu quidem utaris, opera vero ejus non adminiſtres? Nemo immundis mundus videri poteſt. Tunicam ſi induas inquinatam per ſe, poteris forſitan illam non inquinare per te, ſed tu per illam mundus eſſe non poteris. Jam nunc qui de Joſeph, & Daniele argumentaris; ſcito, non ſemper comparanda eſſe vetera, & nova, rudia, & polita, cœpta, & explicita, ſervilia, & liberalia. Nam illi etiam ſervi conditione erant; tu vero nullius ſervus, in quantum ſolius Chriſti, qui te etiam captivitate ſæculi liberavit, & forma Dominica agere debebis. Ille Dominus in humilitate, & ignobilitate inceſſit, domicilio incertus:* Nam Filius, *inquit*, hominis non habet ubi caput conlocet; *veſtitu incultus; neque enim dixiſſet:* Ecce qui teneris veſtiuntur, in domibus Regum ſunt. *Vultu denique, & aſpectu inglorius, ſicut & Eſaias pronunciaverat. Si poteſtatem quoque nullam, ne in ſuos quidem exercuit, quibus ſordido miniſterio functus eſt; ſi Regem ſe denique fieri, conſcius ſui Regni, refugit; pleniſſime dedit formam ſuis, dirigendo omni faſtigia, & ſuggeſtu tam dignitatis, quam poteſtatis. Quis enim his magis uſus fuiſſet, quam Dei filius? quales, & quanti eum faſces producerent? qualis purpura de humeris ejus floreret? quale aurum de capite radiaret? niſi gloriam ſæculi alienam, & ſibi, & ſuis judicaſſet? Igitur quæ noluit, rejecit, quæ rejecit; damnavit, quæ damnavit, in pompam diaboli deputavit. Non enim damnaſſet, niſi non ſua; alterius autem eſſe non poſſunt, niſi diaboli, quæ Dei non ſunt. Tu ſi diaboli pompam ejeraſti, quidquid ex ea attigeris, id ſcias eſſe idololatriam; vel hoc te commonefaciat, omnes hujus ſæculi poteſtates, & dignitates, non ſolum alienas, verum & inimicas Dei eſſe, quod per illas adverſus Dei ſervos ſupplicia conſulta ſunt, per illas & pœnæ ed impios paratæ irrogantur. Sed & nativitas, & ſubſtantia tua moleſtæ tibi ſunt adverſus idololatriam. Ad evitandum, remedia deeſſe non poſſunt; cum & ſi defuerint, ſuperſit unicum illud, quo felicior factus non in terris Magiſtratus, ſed in Cœlis.* His igitur de cauſſis Concilium decrevit, Magiſtratum, dum gerit Duum-viratum, ab Eccleſia cohibendum, quod graviſſimis periculis ſe exponeret agendi, vel adverſus Dei veri cultum, vel Eccleſiæ libertatem, vel probitatem morum, vel ſanctiorem Religionis naſcentis diſciplinam. Quare veteres Chriſtiani non ſolum eas dignitates non expetiviſſe, ſed oblatas recuſaſſe leguntur. Minucius Felix [b]: *Nec ultima*, inquit, *ſtatim plebe conſiſtimus, ſi honores veſtros, & purpuras recuſamus; nec faſtidioſi ſumus, ſi omnes unum bonum ſapimus, eadem congregati quiete, qua ſinguli.* Tertullianus [c] in defenſione Pallii (veſtis erat Chriſtianorum, aut noviter converſorum) hæc inducit verba, quaſi Pallii interloquentis: *Ego*, inquit Pallium) *nihil Foro, nihil Curiæ debeo, nihil officio advigilo, nulla roſtra præoccu-*

a *Lib.* De idololatria, C. 17. *cum ſeq.*

Gen. 41. *Daniel.* 2. & 7.

Daniel. 12.

Gen. 41. *Daniel.* 7. 3

Gen. 41. *Daniel.* 7.

Luc. 9. *Matt.* 11. *Eſai.* 53.

Joan. 13. *Joan.* 6.

b *In* Octavio.

c *Lib.* De Pallio. *Cap.* 5.

po, nulla Prætoria obſervo, cancellos non adoro, ſubſellia non contundo, jura non conturbo, cauſſas non elatro, non judico, non milito, non regno, ſeceſſi de populo, immo unicum negotium mihi eſt, nec aliud curo quam me. Lenius paullo erga Præſides ſe geſſit Con-
a Can. 7. cilium Arelatenſe a primum, dum decrevit, illis, cum promoti eſſent, dandas eſſe Literas communicatorias; ſic tamen, ut curam eorum non ſpernerent Epiſcopi, nec omitterent ſeveritate Eccleſiaſtica punire, quoties a præclaris diſcederent Eccleſiæ Inſtitutionibus: *De Præſidibus*, inquit, *qui Fideles ad Præſidatum impetu proſiliunt, ita placuit, ut cum promoti fuerint, Literas accipiant Eccleſiaſticas communicatorias, ita tamen, ut in quibuſcumque locis geſſerint, ab Epiſcopis ejuſdem loci cura de illis agatur, ut cum cœperint contra diſciplinam publicam agere, tunc demum a communione excludantur. Similiter & de his fiat, qui Rempublicam agere volunt.* Nec ſæculares dignitates tantum ab ethnicis Imperatoribus recipere initio primitivæ Eccleſiæ non licebat, ſed nec exercere militiam ſub eiſdem; tanquam genus quoddam idololatriæ rejecit idem Tertullianus: *Poſſet in iſto capite*, inquit, *etiam de militia definitum videri, quæ inter dignitatem, & poteſtatem eſt. At nunc de iſto quæritur, an Fidelis ad militiam converti poſſit, & an militia ad Fidem admitti etiam caligata, vel inferior quæque, cum non ſit neceſſitas immolationum, vel capitalium judiciorum. Non convenit Sacramento Divino, & humano, ſigno Chriſti, & ſigno diaboli,*
Matth. 22. *caſtris lucis, & caſtris tenebrarum, non poteſt una anima duobus deberi, Deo, & Cæſa-*
Exod. 3. *ri. Et virgam portavit Moyſes, fibulam & Aaron, cingitur loro & Joannes, agmen agit*
Exod. 28. *& Jeſus Nave, bellavit & populus, ſi placet ludere. Quomodo autem bellabit, immo*
Matth. 3. *quomodo etiam in pace militabit ſine gladio, quem dominus abſtulit? nam & ſi adierant*
Exod. 17. *milites ad Joannem, & formam obſervationis acceperant, ſi etiam Centurio crediderat; omnem poſtea militem dominus in Petro exarmando diſcinxit, nullus habitus licitus eſt, apud nos illicito actui adſcriptus.* Quod pluribus ille diſſeruit. Poſt Tertullianum, quod turpe, & illicitum haberetur, ſe quemquam militiæ dare, tanquam actui profaniſſimo, & a modeſtia, & Religione, quam tunc Chriſtiani primitivæ Eccleſiæ obſervare debebant, alie-
b Can. 8. no; ſi bellum gerendum eſſet adverſus Fideles, prohibitum eſt in Concilio Toletano I. b nec etiam ad Diaconatum admitteretur qui ſe militiæ dediſſet: *Si quis*, inquit, *poſt Baptiſmum militaverit, & clamydem ſumpſerit, aut cingulum ad necandos Fideles, etiamſi gravia non admiſerit, ſi ad Clerum admiſſus fuerit, Diaconi non accipiat dignitatem.*

Videamus, num hujus Canonis Decretum hodie obſervandum ſit. Cum Reſpublica non ethnicis Tyrannis, ſed Regibus Catholicis, & Chriſtianis regatur, nec ſubditi infideles ſint; ceſſant pericula, quæ ex eo munere ſuſcepto redundabant; quare ab Eccleſiæ communione non eſt cohibendus, qui Duum-viratum, vel aliam ſæcularem adminiſtrationem a Regibus, vel Dominis ſæcularibus receperint; cum exercentes juſte, prudenter, & pie, præmio multo magis, quam pœna ſint digni. Simul tamen fateri oportet, quod ſi Reges, Principes, vel Reſpublicæ infideles eſſent (ut hodie ſunt multæ in Orientalibus, Occidentalibus, & Septentrionalibus Provinciis) non liceret Chriſtiano Magiſtratus ſæculares ab ipſis demandatos gerere, ne idololatriæ eorum incurrat periculum; quod ad hæreticos non pari modo, ſed præſtantiori ratione referendum cenſeo. Si enim Princeps hæreticus eſt, & Reſpublica, vel Communitas hæreſum erroribus infecta; tametſi hujus Decreti Conſtitutione non prohibeatur, conſultius tamen Catholicum virum facturum putarem, ſi, ſpretis muniis illorum, integram, & ſinceram Fidem privatim coleret, ne frequenti illorum contagione, vel honorum illecebris errorum ſuorum tenebris obcæcaretur, ut obcæcatos hodie in illorum Provinciis plures, non ſine magno Chriſtianæ Reipublicæ malo cernimus. Olim autem ab hæreticis adeo abſtinendum docuit D. Antonius, Auctore Magno Athanaſio, ut nec juxta eos quidem accedendum conſuleret; cujus præclarum conſilium, prudentiæ, & Religionis plenum Catholicos viros vellem capeſſere.

COMMENTARII NOVI.

UNO *anno*.] Quod Duum-viri non ultra annum unum Magiſtratum protraherent. ALBASPINÆUS.

Optabant magnopere primitivæ Eccleſiæ Patres, Catholicos Fideles non ſolum a Sacrificiis, idololatria, & Paganiſmis arceri, verum a conviviis, ſpectaculis Gentilitiis, & aliis, quæ ad Templorum, & Idolorum cultum, ſuperſtitionemque ſpectabant, quæ Solennia Templorum dicuntur in Lege 19. Codicis Theodoſiani, *De Pagan. & Sacrific. & Templ.* Conſuetudinis Gentilitiæ Solennia in Lege 2. Codicis Theodoſiani, *De malefic. & Mathem.* Lætitiæ publicæ, & Religioſæ celebritates dicuntur in Lege 8. Codicis Theodoſiani, *De Paganis*. Sunt enim ea omnia, etſi non Sacrificia, certe *ad Sacrificii* ſaltem genera. Tertullianus, *De idololatria*, Cap. 16. Sed Provinciarum Præſides, cæterique Magiſtratus plerumque adigebant Fideles, ut vel ſacrificarent, aut ſaltem hujuſmodi Gentilitios ritus curarent, ut ita eos conſecrantes ſibi redderent; donec Imperatores Chriſtiani ſtatuerunt, vim Fidelibus non eſſe inferendam, neque jubendum, eos ſuperſtitionis Gentilitiæ communione fœdari; quod ſancivit primus Imperator Conſtantinus in Lege 5. Codicis Theodoſiani, *De Epiſcop. & Cler.* his verbis: *Quoniam comperimus, quoſdam Eccleſiaſticos, & cæteros Catholicæ ſectæ ſervientes, a diverſarum Religionum hominibus ad luſtrorum Sacrificia celebranda compelli; hac ſanctione ſancimus, ſi quis ad ritum alienæ ſuperſtitionis cogendos eſſe crediderit eos, qui ſanctiſſimæ Legi ſerviunt, ſi conditio patiatur, publice fuſtibus*

ver-

verberetur; ſi vero honoris ratio talem ab eo repellat injuriam, condemnationem ſuſtinoat damni graviſſimi, quod rebus publicis vindicabitur. Dat. VIII. Kal. Jun. Sirm. Severo, & Ruffino Coſs. (A. D. CCCXXIII.) Quam Conſtitutionem ad magni Oſii Cordubenſis Epiſcopi ſuggeſtionem factam fuiſſe, pro ejus illuſtratione jam notavit Gothofred. in Opuſculo, *De interdict. Chriſtianor. cum Gentil. commun.* Valentinianus, ac Valens in Lege 1. Codicis Theodoſiani ita ſtatuerunt: *Quiſquis judex, ſeu apparitor ad cuſtodiam Templorum homines Chriſtianæ Religionis appoſuerit; ſciat, non ſaluti ſuæ, non fortunis eſſe parcendum. Dat. XV. Kal. Dec. Med. Valentiniano, & Valente Coſs. (I. A. D. CCCLXV.)* Quodnam tamen eſſet munus cuſtodis Templorum, exponit Gothofred. ubi ſupra, & jam notavi in Cap. 1. *De officio cuſtod.* Demum Valentinianus, & Theodoſius in Lege XII. Codicis Theodoſiani, *De Decurion.* ita decreverunt: *In conſequenda archieroſyna ille ſit potior, qui patriæ plura præſtiterit, nec tamen a Templorum cultu obſervatione Chriſtianitatis abſceſſerit. Quippe indecorum eſt, immo, ut verius dicamus, illicitum, ad eorum curam Templa, & Templorum ſolennia pertinere, quorum conſcientiam vere ratio (vera ratio, vel veneratio) Divinæ Religionis imbuerit, & quos ipſos decebat, tale munus, etiam ſi non prohiberentur, effugere. Emiſſa XVI. Kalend. Julii. Conſtantinopol. Honorio N. B. P. & Evodio (I. A. D. CCCLXXXVI.)* GONZALEZ.

Anno, quo agit Duum-viratum.

CAPUT TRICESIMUM NONUM.

De munere antiquo Duum-viratus.

ERat olim in Hiſpania Duum-viratus municipalis, annale munus. His Duum-viris ſimiles hodie mihi videntur hi judices, quos Arabum voce *Alcales*, ſive *Alcaldes* noſtrates dicunt: eorundem enim lingua judices ſignificantur: apud quos cujuſcumque privati Oppidi ſumma eſt. In præcipuis, & magnis Urbibus Reſpublica duorum arbitrio non regitur, ſed unius, quem a corrigenda Republica *Correctorem* vocant. Ut hujus autem annui Magiſtratus honorem adipiſcerent ur antiqui, quibus fatigarentur, & cruciarentur laboribus, belle Tertullianus a deſcripſit: *Sed enim*, ait, *illos qui ambitu obeunt capeſſendi Magiſtratus, neque pudet, neque piget incommodis animæ, & corporis, nec incommodis tantum, verum & contumeliis omnibus eniti in cauſſa votorum ſuorum. Quas non ignobilitates veſtium affectant? Quæ non atria nocturnis, & crudis ſalutationibus occupant? ad omnem occurſum majoris cujuſque perſonæ decreſcentes, nullis conviviis celebres, nullis comeſſationibus congreges, ſed exſules a libertatis, & lætitiæ felicitate; idque totum propter unius anni volaticum gaudium.* Divus Cyprianus b: *Quippe illum vides* (de Magiſtratibus loquitur) *qui amictu clariore conſpicuus, fulgere ſibi videtur in purpura: quibus hac ſordibus emit, ut fulgeat? quos arrogantium faſtus prius perſulit? quas ſuperbus fores matutinus ſalutator obſedit? quot tumentium contumelioſa veſtigia in clientium cuneis ante præceſſit? ut ipſum etiam ſalutatum comes poſtmodum pompa præcederet, obnoxius non homini, ſed poteſtati? neque enim coli moribus meruit ille, ſed faſcibus.* Mamertinus c etiam: *Quis ignorat*, inquit, *tum quoque, quum honores populi Romani ſuffragiis mandabant, multos fuiſſe candidatorum labores? ediſcenda omnium nomina tribuum; homines, atque etiam ſinguli ſalutandi, prehenſandæ obviorum manus, omnibus arridendum, non ſolum cum infimis, ſed etiam cum ignotis familiaritatis imago ſimulanda, multaque alia propter honorem agenda; quæ alias virum honore dignum facere non deceret. Unde illud Craſſi celebre dictum, cum peteret Conſulatum, & forte cum Scævola ſocero per vias Urbis incederet, nec præſente graviſſimo, & ſeveriſſimo Viro blandiri populo, palpare obvios, & artes petitorias auderet exercere. Quæſo, inquit, Muti paulliſper abſcedas, nec comitatu tuo honeſtari putes: impedis honorem meum, te ſpectante, ineptus eſſe non poſſum. At vero ego nullius amorem turpi aſſentatione promerui: nihil feci ineptum, nihil egi, quod ſpectare Mutium, nollem, non modo nullum popularium deprecatus ſum, ſed ne te quidem Imperatorem, quem orare præclarum, cui preces adhibere pleniſſimum dignitatis eſt, verbo ſaltim adii; ſponte in familiam divinum iſtud munus infuſum eſt.*

a De pœnitent. *Cap.* 11.

b *Ep.* 1. ad Donatum *Cap.* 8.

c *In* Panegyrico ad Julianum Imperatorem.

COMMENTARII NOVI.

INter alios Magiſtratus municipales ad Reipubl. regimen, & juſtitiæ adminiſtrationem conſtitutos, præcipue recenſentur Duum-viri, qui in municipiis præerant, & ſub nomine municipalium Magiſtratuum veniunt in L. *Quemadmodum*, 29. §. *Magiſtratus*, ff. ad L. *Aquil.* L. *Item*, 15. §. *Unde quæ* ff. *De injuriis.* L. *ult.* Cod. *De judiciis.* L. 1. C. *De emendat. liber.* L. *Si ita*, 3. C. *Quocumque ordine.* Lib. 11. qui creabantur ex ordine Decurionum. L. *Licet* 3. §. *ult.* ff. *De peculio.* Leg. *Item*, 6. §. 1. ff. *Quod cujuſque univerſ.* L. *Honores*, 7. §. *Is qui.* ff. *De Decur.* & a Præſide confirmabantur, qui aſſenſum, ſimulque conſilium prædabat, aſſerendo, quis ſibi aptior ad Duum-viratum videretur. L. 1. §. *Soleat*, ff. *Quando appellandum ſit.* L. *Si quos.* 59. C. *De Decur.* Lib. 10. L. *Si conſtat*, 12. ff. *De appellat.* Licet in Africa conſuetudine introductum eſſet, ut populi ſuffra-

giis

giis crearentur, Leg. 1. Cod. Theodoſiani, *Quem ad munera Civilia*. Eorum dignitas præclara erat in municipiis, & maximo honore habebantur, L. 1. ff. *De alb. ſcrib.* Civitatis Principes appellantur in L. *Spadonem*, 15. §. *Si Civitatis*, ff. *De excuſat. tutor.* De eorum juriſdictione egi pro expoſitione textus in Lege unica, ff. *Si quis in jus dicendi*, in Cap. 1. *De offic. Delagati*. Non recte ab aliquibus confunduntur cum Defanſoribus Civitatum, ut notavit Cujacius Lib. 1. Paull. ad Edict. in L. *Ea quæ*, 26. ff. *Ad municipal.* Duum-viri enim licet propter auctoritatem populi Romani diverſo nomine vocarentur; tamen inſtar Conſulum habebantur; Defenſores vero inſtar Tribunorum plebis, & apud nos dicuntur *Alcaldes ordinarios*. Defenſores vero appellantur *Seſmeros de la tierra*. Et quia ad inſtar Conſulum eligebantur, nonnunquam Conſules dicebantur. Auſonius:
Diligo Burdigalã, Romã colo: civis in illa,
Conſul in ãbabus: cunæ hic, ibi ſella curulis.

Et ita accipi in L. *Cum quidam*, 30. ff. *De adquirenda hæreditate* conjectatur Scipio Gentilis, Lib. 2. *De juriſdict.* Cap. 25. Plerumque prius ædilitatem obibant, & ea expedita Duum-viri cooptabantur. Unde in vetuſtis Inſcriptionibus ſæpius legitur, ÆDIL. DVVM-VIR. ut notavit Caro Lib. 1. *De antiquit. Hiſpal.* Cap. 10. Et quatuor viros ob amplitudinem municipii aliquando eligi conſtat ex Inſcriptione teſtus in L. unica, C. *De ſolut. & liberat. debit. Civit.* ubi id firmat Cujacius veteri quadam Hiſpaniæ Inſcriptione. Duum-virorum officium annuum erat, L. *Quid ergo*, 13. ff. *Ad munipal.* L. *Si ad Magiſtratum*, 18. C. *De Decur.* Lib. 10. Aliquando tamen ob eorum merita, & munificentiam in patriam in quinquennium eligebantur, ut veterem lapidem ita exaratum, II. VIR. QVINQ. BIS OB MERITA, interpretatur Turnebus Lib. 11. *Adverſar.* Cap. 10. vel reeligebantur, ut conſtat ex lapide ita tranſcripto a Caro ubi ſupra:

L. HORATIO. L. F. GAL. VICTORI.
II. VIRO. BIS. OB. PLENISSIMAM.
MVNIFICENTIAM. ERO. PATRIAM.
ET. POPVLVM MERITISSIMO.
CIVI.
POPVLVS.

Quommodo accipiendus eſt Appulejus ſtatim referendus.

Sed jam ad inſignia, & munia ipſorum perveniamus, ut rationem præſentis Canonis percipiamus; & certe illos præcedebant Lictores cum virgis, ſive bacillis. Cicero in Aulum: *Nam primum cum cæteris in Coloniis Duum viri appellentur, hiſce Prætores appellari volebant. Deinde anteibant Lictores non cum bacillis, ſed ut hic Prætoribus anteeunt, cum faſcibus duobus.* Temporibus tamen Theodoſii faſcibus uſos fuiſſe Duum-viros, expreſſum eſt in Leg. *Duum-virum*, 53. C. *De Decur.* Lib. 10. proſequitur Suarez contra Bulenger. Lib. 1. ad L. *Aquil.* Cap. 2. Sect. 5. Num. 21. Quoad munia ipſorum, omiſſis actibus iuriſdictionis, de quibus egi in Cap. 1. *De offic. Delegat* apparatus ludorum, ſeu eorum præbitio, Duumviris competebat, quos præbere, & edere cogebantur. L. *Si ad Magiſtratum*, 28. C. *De Decur.* Lib. 10. ubi ſtatuitur, ut ſi Duumviri latitaverint, ne ludos præbeant, ea pœna coerceantur, ut alius ſuffectus ea eorum bonis ſumptus faciat; & ſi poſtea reperti fuerint, integro biennio ludos exhibere cogantur; & in L. *Circenſium*, C. eod. Tit. Imperatores ſanxerunt, ut Magiſtratus, qui ludos Circenſes præbere detrectaverint, refundere cogantur ſumptus, quos Civitas erogavit in ludorum exhibitione. Et Imperatores agere de his Duum-viris, liquet ex epigraphe, ubi *Ordini Civitatis*, & *ſcenæ* reſcriptum illud mitti refertur; per *ordinem* autem quis dubitat, Decurionum ordinem accipi, ut in L. *Ordine*, 15. L. ult. ff. *Ad municip.* Leg. *Generaliter*, 3. §. 1. L. *Penult.* ff. *De Decur.* L. 1. C. *De omni agro*, Lib. 10. Immo in his ludis patrimonium impendebant cum omni munificentia. Appulejus Lib. 10. Mileſiar. *Thyaſus*, inquit, *oriundus patria Corintho, gradatim permenſis honoribus, quinquennali Magiſtratu fuerat deſtinatus; & ut ſplendori capeſſendorum reſponderet faſcium, munus gladiatorum triduanis ſpectaculis pollicitus, latius munificentiam ſuam protendebat*. Plinius Lib. 33. *Hiſt.* Cap. 3. *Mox quod etiam in municipiis æmulantur. C. Antonius ludos ſcena argentea fecit.* Adeoque impenſe opes profundebant, ut ad inopiam redacti aliquando alimenta peterent, L. *Decurionibus*, 8. *De Decur.* Lib. 10. quam de his Duum-viris accipit D. Joannes Suarez ubi ſupra, Num. 34.

Rurſus ſciendum eſt, non ſolum inductum fuiſſe hujus Concilii ævo Chriſtianis Magiſtratibus majores, ſimileſque honores gerere, verum ab Imperatoribus aliquando id indictum, ipſiſque invitis hujuſmodi Duumviratus decretos fuiſſe, L. 3. ff. *Decur.* ibi: *Eis, qui Judaicam ſuperſtitionem ſequantur, Divi Severus, & Antoninus honores adipiſci permiſerunt; ſed neceſſitates eis impoſuerunt, quæ ſuperſtitiones eorum non læderent.* Ubi Alciatus mendum eſſe putat, & pro illis verbis, *Divi Severus, & Antoninus*, Lib. 3. Diſp. Cap. 8. reponit, *Divi Verus, & Antoninus*. Hos enim exiſtimat Chriſtianos ſuo Reſcripto æquales aliis in honoribus adipiſcendis effeciſſe propter beneficium receptum a Chriſtianis militibus in bello Marcommanico; ſed fallitur Alciatus, cum ex Julio Capitolino in Marci Antonini Vita conſtet, Verum obiiſſe, antequam M. Antoninus Marcomannos debellaſſet, quod & firmat Epiſtola 1. quæ extat apud Juſtinum in fine ſecundæ Apologiæ, quæ a M. Aurelio Antonino ſolo ad Senatum ſcripta eſt, de beneficio a Chriſtianis recepto in hoc bello. Sic Tertullianus in *Apologet.* Cap. 5. *Si literæ*, inquit, *Marci Aurelii graviſſimi Imperatoris requirantur, quibus illam Germanicam ſitim Chriſtianorum forte militum imbre diſcuſſam teſtatur &c.* Retinenda ergo lectio eſt, *Divi Severus, & Antoninus*, ideſt Septimius Severus, & Antoninus Baſſianus filius, qui ſimul imperarunt, Auctore Ælio Spartiano in *Severo*. De his etiam loquitur Tertullianus Lib. ad Scapulam: *Nam & Proculum Chriſtianum, qui Torpacion cogno-*

gnominabatur, Euodeæ procuratorem, qui eam per oleum aliquando curaverat, requiſivit, & in palatio ſuo habuit uſque ad mortem ejus, quem & Antoninus optime noverat lacte Chriſtiano educatus. Sed & clariſſimas feminas, & clariſſimos viros Severus ſciens hujus ſectæ eſſe, non modo non læſit, verum & teſtimonio, & populo furenti in eos palam reſtitit. Dixit, Imperatores Chriſtianos non ſolum adiſpiſcendi honores libertatem dediſſe, ſed etiam illis neceſſitatem impoſuiſſe; ſiquidem illis temporibus Chriſtiani, quamvis genere inſignes, & optimis eſſent familiis nati, reſpuebant Magiſtratus, & honores; ſiquidem officiis ſatisfacere vix poterant, quin ſeſe Idolorum ritibus, Paganorumque cæremoniis inquinaſſent, aut in aliquod idololatriæ negotium impegiſſent. Tertullianus in *Apolog.* Cap. 45. *Ecce Pythagoras apud Thurios, Zenon apud Prienenſes tyrannidem affectant; Chriſtiani vero nec Ædilitatem.* Et apertius in Libro de idololatria: *Hinc proxime diſputatio oborta eſt, an ſervus Dei alicujus dignitatis, aut poteſtatis adminiſtrationem capiat.* Quamobrem Paullus Juriſconſultus Chriſtianos, quibus maxime infenſus fuit, *deſidiæ deditos* appellat in L. *Cum de indebito*, 25 §. 1. ff. *De probat.* Sicut Imperator Valens, qui Monachos ut Arianos oderat, *ignaviæ ſectatores* appellat in L. *Quidam*, Cod. *De Decurion.* Lib. 10. quæ extat in L. *Quidam*, 63. Cod. Theodoſ. eodem Tit. nec recte verba illa dicta L. *Cum de indebito, & forenſium rerum expers, vel alias ſimplicitate gaudens, & deſidiæ deditus.* Triboniano tribuit Merillus Lib. 2 *Obſerv.* Cap. 20. & accipit *de Clericis Monachis*, ita ut verba illa, *forenſium rerum expers*, referantur ad Clericos, qui a forenſibus rebus alieni eſſe debent, ita ut ab Ordinibus Eccleſiaſticis rejicerentur qui in forenſibus judiciis poſtulaſſent, Leg. *Repetita*, 40. C. *De Epiſcop. & Cleric.* L. *Conſulta*, 18. C. *De teſtam.* Unde B. Baſilius Epiſtola 84. ajebat: *Propter noſtram in rebus hujuſmodi ineptiam.* Verba autem illa, *ſimplicitate gaudens, & deſidiæ deditus*, de Monachis eſſe intelligenda, & Triboniani eſſe de Religione Chriſtiana non bene ſentientis; ſed non recte, ut jam notavit J. Bertrandus in Vita Julii Paulli, cum nihil prohiberi poſſit, quin Paulli ſint, & accipiantur de Chriſtianis, qui etiam ſuo Imperio Septimii Severi, ſub quo Libros illos Paullus ſcripſit, omnia Reipublicæ munera tanquam officia Chriſtiano homini indigna reſpuebant.

His præjactis, facile percipitur verus ſenſus hujus Canonis, qui ita elici ex ſupra dictis valet. Chriſtianus qui Duum-viratum gerit, eo anno quo durat officium, ab Eccleſia ſegregandus eſt: quia cum ipſe ratione proprii officii teneretur edere ludos, & ſpectacula (ut in perſonam Italici cujuſdam ait D. Hieronym. in Vita Hilarionis: *Cur non magis equorum pretium pro ſalute animæ tuæ non erogas? ille reſpondit, functionem eſſe publicam, & non tam ſe malle, quam cogi.* In quibus quædam apoſtaſia Fidei datur, juxta Salvian. L. 6. *De provid.*) rectius cenſuerunt Illiberitani PP. Duum-virum per annum Duum viratus ad Eccleſiam non accedere, quam ita accedere; cum Chriſtianus, qui ad Eccleſiam non accedit, negligentiæ reus ſit, ut ſuperiori Canone probavi: quia autem ſic venit, quodammodo idololatriæ reus eſt; cum licet coactus auctoritatem præſtet idololatriæ, quæ in his ludis, & ſpectaculis dabatur, ut jam obſervavi ſupra in Can. IV. Sed quia coactus, & per illum annum tantum ludos edebat, poſtea a communione non arcetur, ut ſeparatur Flamen, qui etſi non ſacrificavit, munus tamen dedit, in Can. III. ſupra. Circa eoſdem ſæculares Præſides ita ſanxerunt PP. Concil. Arelat. III. Can. VII. *De Præſidibus qui fideles ad Præſidatum impetu proſiliunt, ita placuit, ut cum promoti fuerint, literas accipiant Eccleſiaſticas communicatorias: ita tamen, ut in quibuſcumque locis geſſerint, ab Epiſcopo ejuſdem loci cura de illis agatur. At cum cœperint contra diſciplinam publicam agere, tunc demum a communione excludantur. Similiter & de his fiat, qui Rempublicam agere volunt.* GONZALEZ.

C A N O N LVII.

De his, qui veſtimenta ad ornandam pompam dederint.

Matronæ, vel earum mariti, veſtimenta ſua ad ornandam ſeculariter pompam non dent; & ſi fecerint, triennii tempore abſtineantur*.

*Abſtineant.

CAPUT QUADRAGESIMUM.

Quæ pompa *olim diceretur; & cur ad pompam offerre veſtimenta, ſub excommunicatione prohibeantur Chriſtiani.*

LUdos Circenſes præcipuo nomine *pompam* fuiſſe nuncupatos, indicat Suetonius a: ſed apertiſſime teſtatur Tertullianus b: *Communis igitur*, inquit, *origo ludorum utriuſque generis, communes & tituli, ut de communibus cauſſis, proinde apparatus communes habeant, neceſſe eſt, de reatu generali idololatriæ conditricis ſuæ. Sed Circenſium paullo pompatior ſuggeſtus, quibus proprie hoc nomen* pompa *præcedit.* Circenſes autem ludos *pompam* nuncupatos crediderim, quia de ipſo muneris edendi, vel gladiatores ordine deduci in arenam, vel reliquos, circi, ſpectaculorumque miniſtros, mos fuit; & inibi ſolenni qua-

a *In* Claudio, *Cap.* 11.
b *Lib.* de ſpectaculis, C. 7. Lictorum comitatum, pompam lictorum vocat Cicero in Epiſtola ad Cælium L. 2. Ep. 16.

quadam pompa circumduci. Quintilianus: *Jam dies aderat, jum ad ſpectaculum ſupplicii n.ſtri populus convenerat, jum oſtentata per arenam peritorum corporu mortis ſua pompam duxeraut.* Inde Varro [a] unam rationem reddid.t, cur *Circus* dicatur, quod ibi circum metas pompa feratur. Quo pertinet illud quod Cicero [*] ſcripſit: *Cavendam, ne tarditatibus utamur ingreſſu mollioribus, ut pomparum ſereulis ſimiles eſſe videamur.* Et illud Ovidii [b]:

Circus erit pompa celebris.

Divus Auguſtinus [c]: *Amator eſt quiſpiam Circi? quid delectat in Circo? aurigas videre certantes? populos inſana furia anbelantes? quemlibet celerem præcedentem, adverſariis ſui equum frangentem? iſta eſt omnis delectatio: clamare quia vicit, quem diabolus vicit: exaltare, & inſultare, quod adverſa pars perdiderit equum, cum is qui tali ſpectaculo delectatur, jam perdiderit animam.* Et mox [b] *Sed ſi te pompa illa, & figura, equorum compoſitio, curruum ornatus, & aurigæ ſuperſtantis, equos regentis, vincere cupientis, ſi te huc, ut dixi, pompa delectat, &c.* Quare quum in Baptiſmo renunciamus diabolo, pompæ, & angelis ejus; idololatriæ etiam, quæ in ſpectaculis, & ludis admittitur, nos renunciare, idem Tertullianus [d] probat. *Circenſes* autem ludos a loco, in quo celebrabantur, *Circo*, dicto, nuncupari quis ambigat? In hoc autem circo, quæ ludorum pompa, quæ ſolennia, quæ turpia adhiberentur, Tertullianus vivis depinxit coloribus, a quo iſta repetenda ſunt: *Sed Circenſium*, inquit, *paullo pompatior ſuggeſtus, quibus proprie hoc nomen* pompa *præcedit, quorum ſit in ſemetipſa probaas de ſimulacrorum ſerie, de imaginum agmine, de carribus, de thenſis, de harmamaxis, de ſedibus, de coronis, de exuviis. Quanta præterea Sacra, quanta Sacrificia præcedant, intercedant, ſuccedant, quot Collegia, quot Sacerdotia, quot officia moveantur, ſciunt homines illius Urbis, in qua dæmoniorum conventus conſedit. Ea ſi minori cura per provincias pro minoribus viribus adminiſtrantur; tamen omnes ubique Circenſes illuc deputandi, unde & petantur; inde inquinantur, unde ſumuntur. Nam & rivulus tenuis ex ſua fonte, & ſurculus modicus ex ſua fronde, qualitatem originis continet. Viderit ambitio, ſive frugalitas ejus, quo Deum offendit qualiſcumque pompa Circi. Et ſi pauca ſimulacra circumferat, in uno idololatria eſt; & ſi unam theaſam trahat, Jovis tamen plauſtrum eſt: quævis idololatria ſordide inſtructa, vel modice, locuples, & ſplendida eſt cenſu criminis ſui.* Et paullo poſt hæc ad Circi, & Circenſium ludorum turpitudinem exprimendam addidit: *Ut & de locis ſecundum propoſitum exequar, Circus Soli principaliter conſecratur, cujus ædes medio ſpatio, & effigies de faſtidio ædis emicat; quod non putaverint ſub tecto conſecrandum, quem in aperto habent. Quod ſpectaculum primum a Circe habent. Soli patri ſuo editum adfirmant: ab ea &* Circi *appellationem argumentantur. Plane venefica eis utique negotium geſſit hoc nomine, quorum Sacerdos erat, dæmoniis, & angelis ſcilicet. Quot igitur in habitu loci ipſius idololatrias recognoſcis; ſingula ornamenta Circi, ſingula Templa ſunt. Ova honori Caſtorum adſcribunt, qui illos ovo editos credendo de cygno, Jove non erubeſcunt. Delphinos Neptuno vovent columbæ; Seſſias a ſementationibus, Meſſias a meſſibus, Tutelinas a tutelis fructuum ſuſtinent. Ante has tres Aræ trinis Diis parent, magnis, potentibus, valentibus. Eoſdem Samothracas exiſtimant. Obeliſci enormitas, ut Hermateles adfirmat, Soli proſtituta; ſcriptura ejus, unde ejus & cenſus, de Ægypta ſuperſtitio eſt. Frigebat dæmonum concilium ſine ſua Matre magna; ea itaque illic præſidet Euripo. Conſus, ut diximus, apud metas ſub terra deliteſcit Murcias; has quoque Idolum fecit. Murciam enim Deam amoris volunt, cui in illa parte ædem vovere. Animadverte, Chriſtiane, quot numina immunda poſſiderint Circum. Aliena eſt tibi Religio, quam tot diaboli ſpiritus occupaverunt. De locis quidem locus eſt retractandi ad præveniendam quorumdam interrogationem. Quid enim, inquis, ſi alio in tempore Circum adiero, periclitabor de inquinamento? Nulla eſt præſcriptio de locis; nam non ſolum iſta conciliabula ſpectaculorum, ſed etiam Templa ipſa ſine periculo diſciplinæ adire ſervus Dei poteſt, urgente cauſſa, ſimplici dumtaxat, quæ non pertineat ad proprium ejus loci negotium, vel officium. Cæterum & plateæ, & forum, & balneæ, & ſtabula, & ipſa domus noſtra ſine Idolis omnino non ſunt. Totum ſæculum Satanas, & angeli ejus repleverunt. Non tamen quod in ſæculo ſumus, a Deo excidimus, ſed ſi quid de ſæculi criminibus attigerimus. Proinde ſi Capitolium, ſi Serapeum ſacrificator, vel adorator intravero, a Deo excidam; quemadmodum Circum, vel Theatrum ſpectator. Loca nos non contaminant per ſe, ſed quæ in his locis fiant, a quibus & ipſa loca contaminari altercati ſumus, de contaminatis contaminamur. Propterea autem commemoramus, quibus ejuſmodi loca dicentur; ut eorum demonſtremus eſſe, quæ in his locis fiunt, quibus ipſa loca dicuntur.* Quæ omnia ex Tertulliano accepit D. Iſidorus [e]. Ut nihil autem, quod ad pompam, & hos ludos pertinebat, omitteret Tertullianus, hæc inferius adjecit: *Nunc de artificio, quo Circenſes exhibeantur. Res equeſtris retro ſimplex de dorſo agebatur, & utique communis uſus reus non erat. Sed cum ad ludos coactus eſt, tranſiit a Dei munere ad dæmoniorum officia. Itaque Caſtori, & Polluci deputatur hæc ſpecies, quibus equos a Mercurio diſtributos, Steſichorus docet. Sed & Neptunus equeſtris eſt, quem Græci Ἵππιον appellant. De jugo vero quadrigas Soli, bigas Lunæ ſanxerunt. Sane &*

Primus Erichthonius currus, & quatuor auſus
Jungere equos, rapiduſque rotis inſiſtere victor.

Erichthonius Minervæ, & Vulcani filius, & quidem de caduca in terram libidine, portentum eſt dæmonicum, immo diabolus ipſe, non coluber. Si vero Trochilus Argivus auctor eſt currus, primo Junoni id opus ſuum dedicavit. Si Romæ Romulus quadrigam primus oſtendit; puto & ipſe inter Idola conſcriptus eſt, ſi idem eſt Quirinus. Talibus auctoribus quadrigæ productæ, merito & aurigas coloribus idololatriæ veſtierunt. Nam equi ab

a L. 4. De lingua Latina.
* Lib. 1. officiorum.
Fercula erant thenſæ quibus imagines Deorum, & hoſtiū ſpolia ferebantur, ut a populo ſpectarentur
b L. 4. Faſtor.
c L. 2. De ſymbolo, C. 2.
d L. De ſpectaculis, C. 4. 7. & 8.
e L. 18. Etymolog. C. 24. & 25. Tertull. De ſpectaculis, Cap. 9.
Ordinem autem pompæ, qui agnoſcendi, & legendi ſtudio tenentur, adeans

ab initio duo ſoli fuerunt, albus, & ruſſeus. Albus hyemi, ob nives candidas; ruſſeus æſtati, ob Solis ruborem, voti erant. Sed poſtea tam voluptate, quam ſuperſtitione provecta, ruſſeum alii Marti, alii album Zephyris conſecraverunt. Praſinum vero Terræ matri, vel verno: Venetum Cælo, & Mari, vel autumno. Cum autem omnis ſpecies idololatriæ damnata ſit a Deo, utique etiam illa damnatur, quæ elementis mundialibus profanatur. Hæc Tertullianus, ut oſtenderet, qua vanitate, qua turpitudine, quot periculis idololatriæ plena eſſent ſpectacula, non editione ſolum, ſed aſpectu. Quod ſi periculum erat idololatriæ intereſſe pompæ illi, ſeu Circo; quanto magis damnandum in his, qui non ſolum aſpectu cernere, ſed veſtibus ornare eorum pompam curarent? Volunt ergo Patres præſentis hujus Concilii Illiberritani, ut matronæ, atque earum mariti veſtes ſuas non accommodent ad pompam ludorum Circenſium, ne participes fiant erroris idololatriæ, quam in illis ſpectaculis contrahi erat neceſſe. Non enim ſolum (ut docet recte idem Tertullianus) idololatria committitur, quum quis immolat, incendit, aut Sacris aliquibus, vel Sacerdotiis obligatur; nec quum ædiculas, aut ſigna fabricat, ſed etiam quum Templum exornat, vel quo alio pacto ad celebritatem Sacrorum, vel ludorum, vel ſpectaculorum, adjumento eſt [a]: *Sunt &*, inquit, *complurium artium ſpecies, quæ etſi non contingunt Idolorum fabricationem; tamen ea, ſine quibus Idola nil poſſunt, eodem crimine expediunt. Nec enim differt, an exſtruas, vel exornes, ſi Templum, ſi Aram, ſi ædiculam ejus inſtrueris, ſi bracteam expreſſeris, aut inſignia, aut etiam domum fabricaveris. Major eſt ejuſmodi opera, quæ non effigiem confert, ſed auctoritatem.* Et paullo poſt: *Hoc quoque cavere debemus, ne quid ſcientibus nobis ab aliquibus de manibus noſtris in rem Idolorum poſtuletur. Quod ſi conceſſerimus, & non remediis tam uſitatis egerimus, non puto, nos a contagio idololatriæ vacare, quorum manus non ignorantium in officio, vel in honore, & uſu demoniorum deprehenduntur.* Si veſtibus enim ethnicorum Chriſtianos uti, genus eſſe idololatriæ, idem Tertullianus [b] affirmat, quod Chriſtiani, non vita tantum, ſed moribus, veſte, & verbis ab ethnicis differre debeant; merito idololatriæ loco habendum cenſent Hiſpani Patres, quod matronæ, & earum mariti ad ornandam ſæculariter pompam Idolorum veſtes ſuas accommodent. Quod ſi feminæ, vel viro Chriſtiano veſtes ludis Circenſibus, & eorum apparatui dare non licet; non licebit ſane ad Feſta Gentilium, vel hæreticorum propria, quicquam Chriſtiano, aut dono, aut mutuo, aut commodato dare, ne eorum vanitati, & erroribus aſſenſum præſtitiſſe videatur.

Veterem autem hanc conſuetudinem commodandi veſtes ad ſcenam, vel ludos, & cæteras publicas apparitiones, Ulpianus [c] refert: *Interdum*, inquit, *dolum ſolum in re commodata, qui rogavit, præſtabit; ut puta, ſi quis ita convenit, vel ſi ſua duntaxat cauſſa commodavit ſponſæ forte ſuæ, vel uxori, quo honeſtius culta ad ſe deduceretur, vel ſi quis ludos edens Prætor ſcenicis commodavit, vel ipſi Prætori quis altro commodavit.* Meminit autem Prætoris Ulpianus (quia ſunt [d], qui pro Prætore, Principem, parum recte, interpretentur) quod ad Prætores Romanos ſpectaculorum pertinerent editiones, ut Tertullianus [e] docet, utrumque Aſconius Pædianus [f]: *Nam Ædili*, inquit, *atque Prætori Hortenſia, & item Metellis rapta ex provinciis ſigna ad ornandam forum, & comitium commodaverat Verres. Olim enim cum in foro ludi populo darentur, ſignis, ac tabulis pictis, partim ab amicis, partim a Græcia commodatis utebantur ad ſcenæ ſpeciem, quia adhuc theatra non fuerant.* Alfenus Varus [g] non veſtes ſolum, ſed & argentum, & ſupellectilem commodari conſueviſſe ſcribit: *Cum in teſtamento*, ait, *alicui argentum, quod uſus ſui cauſſa paratum eſſet, legaretur, itemque veſtis, aut ſupellex; quæſitum eſt, quid cujuſque uſus cauſſa videretur paratum eſſe? Utrumne id argentum, quod victus ſui cauſſa paratum paterfamilias ad quotidianum uſum paraſſet? an & ſi quas menſas argenteas, & ejus generis argentum haberet, quo ipſe non temere uteretur, ſed commodare ad ludos, & ad cætera; apparitiones ſoleret? Et magis placet, quod victus ſui cauſſa paratum eſſet, tantum contineri.* Nec commodari ſolum, ſed & locari etiam accepta mercede veſtes, & reliqua ad eum uſum parata, ſolebant, ut Cajus, & Ulpianus [h] referunt. Sed an id turpe ſit, ut hujus Canonis ſanctione prohibitum dicamus? quod verius puto. Eſt enim indignum Chriſtiano viro, lucrum velle facere Religionis jactura.

aut Vvolfangum Lib. 10. Hiſt. Rom. C. 5. *Joan. Bohe.* De moribus. Gent. *Lib.* 3. De Europa. C. 19. *fin.*

a Cap. 8. De Idololatria.

b L. De idololatr. C. 18.

c L. 5. §. Interdum.

d *Budæus in annot. ad Pandect.*

e L. De ſpectaculis.

f *Act.* 3. in Verrem, *verſ.* Dices tua quoque ſigna.

g L. Cum in teſtam. 30. de auro & argent. legato.

h L. 10. §. 1. De uſur. *& in* L. Sed & ſi quid. 18. De uſufr.

COMMENTARII NOVI.

Pompam ludorum Circenſium late deſcribunt Onuphrius, Lib. 2, *De ludis Circenſibus*. Bulengerus, *De Circo*, Cap. 38. D. Joannes Suarez ad Legem Aquil. Lib. 1. Cap. 2. Sect. 5. ubi num. 37. cum Mendoza refert hunc Canonem ad pompam in ludis Circenſibus adhibitam. Sed libenter quærerem a doctiſſimis Viris, quare hujus Canonis prohibitionem tantum de pompa Circenſium ludorum acceperint? cum PP. generaliter prohibeant, veſtimenta ad pompam ſæculariter ornandam commodari? immo ſi verba Canonis perpendamus, conſtat, non in omnibus pompis, & ab omnibus prohiberi veſtes commodari; ſed in his tantum, quæ ſæculariter aguntur, & ſpecialiter a matronis, & earum maritis. Unde quolibet ſacramento contenderem hunc Canonem eſſe accipiendum de pompa nuptiali in nuptiis a Gentilibus celebratis adhibita: tum in traductione ſponſæ in ſponſi domum, quam illuſtrant Briſſon. Lib. 1. *Sel.* Cap. 18. & *De ritu nuptiar.* Forner. Lib 3. *Rerum quotidian.* Cap. 19. Ant. Hothoman. *De ritu nuptiar.* Cap. 16. & jam notavi in Cap. *Ex parte* 14. *De reſtitut. ſpol.* tum in muneribus, & donis, quæ mittebantur ab ſponſo ſponſæ, de quibus Rebardus, Lib. 3. *Conject.* Cap. 11. Roſin. Lib. 5. *De* an-

antiquit. Cap. 37. folio 425. Expendo pro hac ſententia textum vere diſertum in Cap. *Ad nuptiar.* 43 *De conſecrat.* Diſtinct. 1. ubi ex Concilio Aurelianenſi hæc referuntur verba: *Ad nuptiarum ornatum Divina miniſteria non præſtentur: ne dum improborum contactu, pompæque ſæcularis luxuriam polluuntur, ad officia ſacri myſterii videantur indigna.* Premo verba illa, *ad nuptiarum ornatum*; & ibi, *pompæ ſæcularis*, ex quibus expreſſe, conſtat nuptiarum apparatum, pompam ſæcularem dici. Unde illud tantum intereſt inter Canonem illum Concilii Aurelianenſis, & præſentem, quod in eo agitur de veſtibus Eccleſiaſticis, & Divino cultui dicatis ad ornandam pompam nuptialem non præſtandis; in præſenti vero de veſtibus Fidelium matronarum, vel earum maritorum ad eandem pompam non accommodandis. Patres enim Illiberritani adeo abhorrebant hujuſmodi pompas Gentilitias, ut nec veſtimenta Fidelium voluerint eis coinquinari: alias ea commodantes per triennium a communione arcebant; & quia plerumque ad hanc pompam veſtes matronarum, earumque maritorum commodabantur; ideo nominatim matronis, & earum maritis prædictam triennii pœnitentiam injunxerunt. GONZALEZ.

CANON LVIII.	CANON LVIII.
De his, qui Communicatorias Literas portant. *vulgatus.*	*De his, qui Communicatorias Literas portant, ut de Fide interrogentur.* emendatus,
Placuit, ubicumque, & maxime in eo loco, in quo primæ Cathedræ conſtitutus eſt Epiſcopus, ut interrogentur hi, qui Communicatorias Literas tradunt, an omnia recte habeant? & ſuo teſtimonio comprobent.	Placuit, ut ubique, & maxime in eo loco, in quo prima Cathedra conſtituta eſt Epiſcopatus, ut interrogentur hi, qui Communicatorias Literas tradunt; an omnia recte habeant? & ſuo teſtimonio comprobent.

CAPUT QUADRAGESIMUMPRIMUM.

De Literis Communicatoriis, & vario illarum uſu.

QUi ſcripſerunt, in Concilio Nicæno primum, ob Arianorum hæreſim, Literarum Canonicarum uſum inventum, vel hoc Canone refelli poſſunt; quo ſatis apparet ante Arii ortum, & Concilii Nicæni indictionem, fuiſſe in Hiſpania communem. Oſium enim Concilii Nicæni Præſidem, ex hoc Concilio in illud uſum Literarum, ut pleraque alia, tranſtuliſſe, ſi dicamus, quid vetat? Nec in Hiſpania tunc primum excogitari, ſed jam diu excogitatam earum formulam conſervari, adjecta nova Lege, inſinuatur. A principio enim Eccleſiæ uſum earum cœpiſſe, ſignificat Paullus ad Corinthios a: *Incipimus*, ait, *iterum noſmetipſos commendare, aut numquid egemus (ſicut quidam) Commendatitiis Epiſtolis ad vos, aut ex vobis? Epiſtola noſtra vos eſtis, ſcripta in cordibus noſtris; quæ ſcitur, & legitur ab omnibus hominibus.* Quas Communicatorias hic, & alibi, aliquando, *Formatas* dici, D. Auguſtinus b docet ad Eleuſium, quod una in omnibus forma obſervaretur. *Eccleſiaſticas*, & *Canonicas* etiam vocabant, quod Conciliorum, & Pontificum Canonibus approbarentur. Sine illis autem in principiis Eccleſiæ noluerunt Epiſcopi Hiſpani ullos Clericos, vel laicos fideles proficiſci, ad occurrendum multorum fraudibus: ne videlicet hæretici, aut apoſtatæ ſe veros Catholicos fingentes, ab Epiſcopis, & Chriſtianis, ut digni ſua communione reciperentur; poſtea vero illa pollui contingeret; neve profani homines ſe miniſterio ſacro initiatos apud exteros mentirentur. Erantque hæ Literæ velut argumenta, & teſſeræ ſinceræ Fidei, quibus Catholici apud Catholicos commendari ſolebant a Catholicis, ut Optatus c docuit. Illis autem peregrini carentes, tanquam gravi ſuſpicione hæreſeos notati a communione repellebantur. Quas laici impetrabant, & Clerici, ad ſignum orthodoxæ Fidei, *Pacificas*, & *Communicatorias*, in genere: quas Clerici, ut miniſterio Eccleſiaſtico fungerentur in aliis Provinciis, *Dimiſſorias*, peculiari nomine vocatas obſervo. Quod ſi ſuſpicione Fidei aliquando notati, vel anathematis cenſura devincti, de abſolutione, & pœnitentia publicum peterent teſtimonium, Literas Commendatitias etiam impetrabant, ut ex Concilio Chalcedonenſi Theodorus Balſamon d, & alii antiqui, recentioreſque multi adnotarunt, ex translatione Herveti apud Surium. Sed magis probo antiquam translationem ab Ivone e retentam, docentem, Commendatitias majori in Eccleſia honore præditis dari ſolitas. Si enim verbi proprietatem ſpectemus, quam Patres antiquos obſervaſſe, æquum eſt judicare; ſuſpectos purgare magis, quam commendare ſolemus; quos enim commendamus, ut dignitate, virtute, vel Religione magis præſtantes commendamus; quod conſtat etiam ex Paullo in eadem Epiſtola ad Corinthios.

a Ep. 2. ad Corinth. C. 3.

b Epiſt. 163.

c L. 2. De Schiſm. Donatiſt.

d Can. 12.

e De cauſ. Cleri, C. 216. in 6. part. Decret.

De harum Literarum *Formatarum*, ſeu *Canonicarum* formula Hiſpanis olim communi, quod dicam certo, nihil habeo; quod in re tam antiqua ſine teſtibus non liceat divinare: probabili tamen conjectura duci poſſumus, eandem fuiſſe, vel ſimilem illi, quam ex Concilio

lio

lio Nicæno referunt Ivo a, Burchardus b, & Gratianus c. Texendæ autem ejus rationem ex poſtremis verbis Concilii Chalcedonenſis repetemus: *Græca*, inquit Atticos Epiſcopus, *elementa Literarum, numeros etiam exprimere, nullus qui vel tenuiter Græci ſermonis notitiam habet, ignorat. Ne igitur in faciendis Epiſtolis Canonicis, quas mos Latinus*; Formatas *vocat, aliqua fraus falſitatis temere præſumeretur; hoc a Patribus trecentis decem & octo Nicææ congregatis ſaluberrime inventum eſt, & conſtitutum; ut Formatæ Epiſtolæ hanc calculationis, ſeu ſupputationis rationem habeant; id eſt, ut aſſumantur in ſupputationem prima Græca elementa, Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, hoc eſt, π, υ, α, quæ elementa octogenarium, & quadringenteſimum, & primum ſignificant numerum. Petri quoque Apoſtoli prima litera, ideſt π, quæ numerum LXXX. ſignificat; ejus quoque, qui ſcripſit Epiſtolam prima litera; cui ſcribitur, ſecunda litera; accipientis, tertia litera; Civitatis quoque, de qua ſcribitur, quarta; & indictionis, quæcumque eſt illius temporis, numerus aſſumatur. Atque ita his omnibus Græcis literis, quæ* (ut diximus) *numeros exprimunt, in unum ductis, unam, quæcumque fuerit collecta, ſummam Epiſtola teneat: hanc qui ſuſcipit, omni cum cautela requirat expreſſe; addat præterea ſeparatim in Epiſtola nonagenorium, & nonum numerum, qui ſecundum Græca elementa ſignificat. Amen*. Exemplum autem Epiſtolæ Formatæ hoc Ivo d refert.

a Par. 6. Decret. Cap. 434. & 435.
b Lib. 2. Cap. 227.
c Cap. 1. & 2. 73. Diſt. Extat. deprompta ex Conc. Chalcedonenſ. apud Grat. in principio 73. Diſt.

In nomine π, Patris; & υ, Filii, & α, Spiritus Sancti. Rathbodus Sanctæ Treverenſis Eccleſiæ, ac plebis ipſius humilis famulus Rotberto, reverendæ ſanctæ Metenſis Eccleſiæ Antiſtiti in Chriſto Principe Paſtorum, manſuram cum gaudia proſperitatis, ac perpetuitatis gloriam. Decreta Sanctorum trecentorum decem & octo Patrum Nicææ conſtitutorum ſaluberrima ſervantes, Deo dignam, piamque Fraternitatem veſtram Canonice aggredimur; & ſub nomine Formatæ Epiſtolæ reverenter veſtram Sanctitatem adimus, vobis videlicet intimando, quia præſenti Presbytero noſtro, nomine Giſlmearo, has Dimiſſorias dedimus Literas, quem in noſtra Diœceſi Eccleſiaſtice educatum de Ordine Clericatus ad Presbyteratus proveximus gradum, ut his canonicis munitus apicibus, cum noſtra licentia ei in veſtra Parœcia ſub defenſione, ac regimine veſtræ charæ dilectionis degere liceat; illumque in ſinu ſanctæ Matris Eccleſiæ Canonice fovendum, ac regendum vobis committimus.

d Cap. 434. 6. part. Decret.

Hanc ergo Epiſtolam Græcis literis hinc inde munire decrevimus, & annulo Eccleſiæ noſtræ bullare cenſuimus. Chriſtus Paſtorum Princeps, interventu Beati Petri, cui ſpecialiter ovile Dominicum commiſſum eſt, Fraternitatem veſtram ad cuſtodiam ſui gregis diu nobis conſervet incolumen. ἀμήν. Summa horum, M. D. XXXIX. π, υ, α.

Quod autem primum in Concilio Nicæno conſtitum fuiſſe cenſeo, illud eſt, ut Perſona ſcilicet Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, in Epiſtolarum exordio exprimeretur, ad docendam Divinarum Perſonarum æqualitatem, damnandamque Arii hæreſin, inter Patrem & Filium inæqualitatem conſtituentis: a quo ut diſcernerentur Catholici, ea exordii formula inventa eſt.

Has autem Epiſtolas nonniſi Epiſcopi tantum dare poterant, vel Choreſpiſcopi. Cum enim Epiſcopi docere publice, & curare omnia, quæ erant ſui inſtituti, non poſſent, ethnicorum potentia, & itinerum difficultatibus impediti; neceſſe fuit, deligi ab illis viros ætate graves, doctrina nobiles, probitate, Religioneque ſpectatos, qui eorum loco in Civitatibus minoribus, ſeu vicis publice, & privatim populum docerent, &, ut commodiſſimum erat, Epiſcopos in tuto hoc regendæ Chriſtianæ Reipublicæ munere juvarent, quos Græca voce *Chorepiſcopos* nuncuparunt, quaſi Epiſcoporum Vicarios; ſed titulo, & functione vicaria tantum, ut hodie Titulares Epiſcopi. Ad vicinos autem Epiſcopos Presbyteris parochianis has Literas dare licebat, ut conſtat ex Concilio Antiocheno e. Sed ſi longius eſſet progrediendum, Chorepiſcopi, vel Epiſcopi *Formatis* erat utendum; ut in eodem Concilio decernitur. Quod autem hic Epiſcopi noſtri conſtituunt, illud eſt, ut omni loco, in eo præſertim, in quo primam ſuam Cathedram conſtitutam habet Epiſcopus, interrogentur omnes, qui Communicatorias Literas portant (ab actu traditionis quo illas Epiſcoporum manibus offerunt, tradere dicuntur) an omnia in illis contenta recte intelligant. Cum enim compendiariis quibuſdam notis contexerentur ordine, quem ſuperius retulimus, oportebat ſane, illorum omnium eum reddere rationem, qui Communicatorias Literas deferret, ut earum fructu liceret frui. Hoc autem ubique, & in omni loco fieri oportebat, ne ſubdoli, & fraudulenti homines illas poſſent ex capite confingere. Sed quamvis in omni loco eas examinari oporteret; in eo præſertim, in quo prima Cathedra conſtituta eſſet Epiſcopatus: quia cum in majoribus Civitatibus Cathedra Epiſcopalis conſtitueretur, acriorem diligentiam in his adhiberi erat neceſſe, ne turpi forſan portantium falſas Literas communione Civitas tota ſenſim, ac latenter eodem errore notaretur, vel caperetur. Nec ab his examinari tantum Concilio placuit, ſed & teſtimonio Epiſcoporum comprobari, ut certior de his populus redderetur, qui ad Eccleſiaſticam communionem, qui ad humanum convictum ſecure poſſent admitti.

e Can. 8.

COMMENTARII NOVI.

Suſcipi, aut confici peregrinationes, & itinera non poterant ſine Literis Communicatoriis; aliter jure hoſpitalitatis caruiſſent, quod a Chriſtianis uſurpabatur; neque ad communionem admitti eos fas erat: hic autem mos invaluerat, ut Epiſcopi in iis Literis, quas viatores Epiſcopis legendas offerebant, deſcriberent diem illum, quo illi Diœceſin obiiſſent; & quemadmodum ſe in ea geſſiſſent, atque illa ratio ſuſcipiendi viatores, agendique cum illis, eo pertinebat, ne eum peccatoribus commercio aliquo communicarent. Quis enim non intelligit, eos toto illo itinere perficiendo peccare, ſuoque con-

greſſu, ac ſocietate in eandem turpitudinem eos, qui nec opinantes, aut cogitantes, cum iis verſati fuiſſent, potuiſſe pertrahere? Hoc autem ex hoc Canone collige, viatores Literas Communicatorias non ſolum Epiſcopis, ſed & Eccleſiarum Rectoribus, aut quacumque tranſirent, obtuliſſe: verum ſimile tameo eſt ab aliis preterquam ab Epiſcopis, nil quicquam in ipſis Literis adnotatum. ALBASPINÆUS.

Inter alias Epiſtolarum formas primis Eccleſiæ ſæculis inter Fideles uſitatas, quas congeſſerunt Cironius ad Tit. *De Eccl. peregrin.* Baron. Ferrarius, & alii laudati ſupra in Can. xxv. præcipue erant, & neceſſariæ *Communicatoriæ*, ita dictæ, quia per eas licebat Chriſtifidelibus ſine erroris periculo in plebe aliena communicare, hoc eſt, fratrum communione, ac conſuetudine uti, ad communes in Eccleſia preces convenire, & Euchariſtiæ participatione gaudere. Pro quarum cognitione ſciendum eſt, illis prioribus Eccleſiæ ſæculis, cum adhuc major pars mortalium eſset Judæorum, Gentilium, & hæreticorum, neceſsarium fuiſse, ut Fideles peregre proficiſcentes ab Epiſcopo proprio Literas acciperent, ut tanquam Catholici ab omnibus Fidelibus reciperentur ad communionem, tam in convictu, quam in precibus, & Sacramento: quam triplicem communionis formam expreſſit Nicephorus Lib. 13. Cap. 11. de Chryſoſtomo loquens: *Ille viros* (nempe Iſidorum, Dioſcorum, & alios a Theophilo ex Ægypto pulſos) *benigne acceptos in honore habuit* (ecce communionem in precibus) *ad divinorum autem myſteriorum communionem non admiſit*. Ecce tandem communionem in Sacramento indicatam. Meminerunt etiam Socrates Lib. 6. Cap. 9. Sozomen. Lib. 8. Cap. 10. & Metaphraſtes in *Vita Chryſoſtomi*. Forte etiam Tertullianus; non enim ſatis liquet, an triplicem hanc communionis formam voluit indicare, quum dixit Libro, *De præſcript. adverſus hæreticos*, Capite 20. *Communicatio pacis, appellatio fraternitatis, & conteſſeratio hoſpitalitatis*. Per *appellationem fraternitatis*, ut antiquitatis Eccleſiaſticæ ſtudioſus indagator Rhenanus adnotavit, ſalutationem & convictum: per *communicationem pacis*, dandum & accipiendum: per *conteſſerationem* demum *hoſpitalitatis*, Euchariſtiæ participationem. Peregrinaturi igitur, ſive Clerici, ſive laici, ab Epiſcopo proprio Literas Communicatorias accipiebant, ut ita tanquam Catholici ab omnibus ad communionem admitterentur. Concilium Carthagin. 1. Can. vii. ibi: *Caſſianus Uſulenſis Epiſcopus dixit: ſtatuat gravitas veſtra, ut unuſquiſque Clericus, vel laicus non communicet in aliena plebe ſine Literis Epiſcopi ſui. Gratus Epiſcopus dixit: Niſi hoc obſervatum fuerit, communio fiet paſſiva* (hoc eſt, communis, & promiſcua) *Nam ſi cum literis receptus fuerit; & concordia inter ipſos Epiſcopos ſervatur, & nemo ſubtilis alterius fugiens communionem, ad alterum latenter accedet. Univerſi dixerunt: Omnibus provides, & Clero, & laicis conſulis*. Concilium Agathenſe, Canone lii. Cap. *Extraneos*. 71. Diſt. Cap. *Non oportet. De conſecratione*. Diſt. 5. Et quia circa eas certa forma præſcripta erat (quam retulimus in Cap. 1. *De Clericis peregrinis*) Literæ ipſæ dicebantur *Formatæ*. Conc. Laodicenſe Can. xli. ibi: *Non oportet, Miniſtrum Altaris, vel etiam laicos, ſine Canonicis Literis*, id eſt, *Formatis, alicubi proficiſci*. Atticus Conſtantinopolitanus Epiſcopus ad finem Concil. Chalcedonenſis, ibi: *Ne igitur in faciendis Epiſtolis Canonicis, quas mos Latinus* Formatas *appellat*. Notarunt plura de his Literis Zonaras, Balſamon, & Fuſtel. in dict. Can. xli. Concilii Laodiceni, Sirmondus, & Savarus in Not ad Sidon. Lib. 2. Epiſt. 8 Loaiſa in Can. vii. Concilii Hiſpalenſis ii. Cujacius in Cap. *Fraternit. De Clericis non reſident*. Boſquetus ad Innocent. Lib. 1. Epiſtola L. Coriolanus in *Breviario* anno cxxxii. Cironius Lib. 2. *Obſer*. Cap. 6.

Supra relatas Literas Communicatorias deferebant Fideles tam Clerici, quam Laici, ut per eas, Chriſtianos, & communione Eccleſiæ ſe participes oſtenderent, & liceret cum aliis Fidelibus in Eccleſia, & officiis Eccleſiaſticis communicare, a qua communionis participatione *Communicatoriæ* Literæ dicebantur; unde veteres Chriſtiani in recipiendis Commendatitiis Literis, ne fraus irreperet, & hæretici, ut a communione ſecluſi, per falſas literas cum Catholicis communicarent; accuratum examen adhibebant Fidei eorum, qui eas afferebant. Can. xxxiii. alias xxxiv. Apoſt. Lucianus in *Peregrino*, de Chriſtiano loquens: *Apud illos*, inquit, *omnia ex æquo habentur contemptui, exiſtimanturque eſſe communia, quæ circa Fidem exacte exploratam in communem uſum a quocumque deferentes ſuſcipiunt*. Unde jubent PP. in præſenti, ut ubicumque (maxime in eo loco, in quo primæ Cathedræ conſtitutus eſt Epiſcopus, interrogentur peregrini, qui Literas deferunt, *an omnia recte habeant?* id eſt, Fideles ſint, & communionem cum Fidelibus obtineant, & ſua depoſitione in Literis contenta confirment, ne per ſubreptionem in Eccleſia aliquid irrepat. GONZALEZ.

Maxime in eo loco, in quo primæ Cathedræ conſtitutus eſt Epiſcopus.

CAPUT QUADRAGESIMUM SECUNDUM.

An Archiepiſcopi, & Primates, ut hodie, fuerint olim in Hiſpania tempore hujus Concilii.

EX his verbis ſunt, qui intelligant, olim in Hiſpania tempore hujus Concilii, & Archiepiſcopos, & Primates extitiſſe; quos primæ Cathedræ Epiſcopos nuncupabant. Quod certe verum eſſe voluiſſem, & firmioribus, vel argumentis, vel conjecturis innixum, ut laudem hanc Hierarchici Ordinis jam in Hiſpania conſtituti, fundatique (ut opto) de-

deſerre poſſem; ſed cum videam in ſubſcriptionibus Epiſcoporum, ſive teſtimonio Notarii, ordinem hunc Primatus obſervatum non fuiſſe (quod inter reliqua privilegia Primatus referunt D. Gregorius [a], & Auguſtinus [b], Concilium Bracarenſe [c], & Milevitanum [d]) non poſſum ſane in eam ſententiam induci. Subſcripſiſſe enim primo loco, ſediſſe, & confirmaſſe Concilium Felicem Epiſcopum Aceltanum, conſentiunt Codices omnes, & editi, & mſs. quem primum locum, & Sedem inter Epiſcopos Hiſpanos obtinuiſſe, nullis vetuſtæ antiquitatis conſtat monumentis. At ſi poſtremo loco ſediſſe, & ſubſcripſiſſe, honorificentius olim quiſpiam dixerit; poſtremo loco ſubſcripſit Eutychianus Epiſcopus Baſtitanus. Quos autem olim primam Sedem habuiſſe dici poſſet probabilius, Toletanos nimirum, vel Hiſpalenſes, ſecundo, & ſeptimo loco ſediſſe, vel confirmaſſe Concilium, fide Notarii publica conſignatum reperimus. Quare hujus Canonis aliam eſſe ſententiam placet. Cum enim verba Patres Canonis Auctores non ad Epiſcopos, ſed ad loca, & Sedes Epiſcoporum retulerint (voluerunt enim in omni loco, ſed in eo maxime, in quo primæ Cathedræ conſtitutus eſt Epiſcopus, qui deferrent Litteras Communicatorias, examinari, probarique) perinde eſt, ac ſi dixiſſent, in omni loco oportere Literas Communicatorias deferentes examinari, & comprobari; ſed in eo primam Cathedram ſuam Epiſcopi conſtituiſſent, hoc eſt, in Cathedralis, ſive Matricis Eccleſiæ Urbe: aliter enim, qui fieri poteſt, ut credamus, Concilium Primatum Sedes ſolas exprimere, & Epiſcoporum Sedes reticere voluiſse? cum multo magis Sedes Epiſcoporum, quam Primatum debuiſset recenſere, quod ex majori illarum numero plura, & graviora redundare poſsent pericula. Quam ſane ſententiam confirmant vetuſti, & emendatiores Codices mſt., in quibus extat [e]: *In qua prima Cathedra conſtituta eſt Epiſcopatus*. Hoc autem ideo dixerunt hujus Concilii Patres, quia poterant in omni loco Literas Communicatorias dare, comprobareque Presbyteri, in villis videlicet, ſi ad Epiſcopos vicinos iter eſset agendum; vel ſi eſset progrediendum longius, Chorepiſcopi (qui Vicarii erant Epiſcoporum in villulis, & oppidis) ſicque decreverunt Patres, ut in loco, in quo eſsent Presbyteri, & Chorepiſcopi, Literæ, & earum delatores examinarentur, & teſtimonio ſuo illæ Canonicæ probarentur; ſed in eo præſertim, quem ad primam Cathedram ſuam conſtituendam elegerant Epiſcopi: ne Catholicæ Fidei radices, quas gravi illi ſtudio, & pia ſolicitudine in præcipuis Urbibus affixerant, hæreticorum verſutia, & calliditate evellerentur. De Cathedra mentio fit; nam receptum fuiſse olim a primis fere Apoſtolorum temporibus, Cathedras conſtitui Epiſcopis in Eccleſia, in loco excelſiori, ad demonſtrandum juriſdictionis, & Throni poteſtatem, Urbanus I. [f] PP. ad omnes Chriſtianos docet: *Quod autem* (inquit) *Sedes in Epiſcoporum Eccleſiis excelſæ conſtitutæ, & præparatæ inveniuntur, ut Thronus, ſpeculationem, & poteſtatem judicandi, & ſolvendi, atque ligandi, a Domino ſibi datam materiam docent. Unde ipſe Salvator in Evangelio ait*: Quæcumque ligaveritis ſuper terram, erunt ligata & in Cœlo, &c. *Et alibi*: Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt. Romano Pontifici ſubſcribunt Africani in Concilio Carthaginenſi [g]: *Ut Epiſcopus* (inquiunt) *in Eccleſia in conſeſſu Presbyterorum ſublimior ſedeat: intra domum vero collegam ſe Presbyterorum eſſe cognoſcat*. Divus etiam Hieronymus [h] adſtipulatur eiſdem, dum ait: *Nam & Alexandriæ a Marco Evangeliſta uſque ad Heraclam, & Dionyſium Epiſcopos, Presbyteri ſemper unum ex ſe electum in excelſiori gradu collocatum Epiſcopum nominant, quomodo ſi exercitus Imperatorem faciat*. Divus Auguſtinus [i]: *In futuro* (ait) *judicio nec apſides gradatæ, nec Cathedræ velatæ adhibebuntur ad defenſionem*. *Apſides* enim *gradatas*, Sedes Epiſcoporum intelligit, altiore ſublatas faſtigio, *Cathedras* autem *velatas*, quod velis olim ſacræ dignitatis cauſſa illæ tegi conſuevisſent. Quod ergo in ea Urbe prima, hoc eſt, præcipua Cathedra Epiſcopi conſtituta ſit, quam ſequebatur Presbyterorum Conventus, ideo de prima Cathedra, hoc eſt, de Urbe, in qua ea Cathedra ab Epiſcopo ſita, & traslata ſit, hujus Concilii Patres meminerunt; cogebantur enim interdum Epiſcopi, ſæviente perſecutorum tyrannide, propria loca deſerere, & in alia pacis Chriſtianæ, & ſalutis, ac vitæ cuſtodiendæ cauſsa commigrare, translato inibi dignitatis, & poteſtatis Throno, quam *Cathedram* vocabant. Voluerunt igitur, in omni loco, ſed in his præſertim, quæ ad propriam habitationem elegerant Epiſcopi, Religionis, & Diſciplinæ Eccleſiaſticæ maximam haberi curam, & rationem ab adventatibus omnibus ſtrictiſſime exigi, & de Fide illorum ſæpiſſime interrogari; ne Urbes, quas Epiſcopi elegerant ad coſtituendum habitationis, & Religionis domicilium, vafra hæreticorum verſutia aliquam Fidei jacturam facerent. Quod & antea Apoſtolorum conſtitutione cautum reperio [k]: *Nullus* (ait) *Epiſcoporum peregrinorum, aut Presbyterorum, aut Diaconorum, ſine Commendatitiis ſuſcipiatur Epiſtolis; & cum ſcripta detulerint, diſcutiantur attentius, & ita ſuſcipiantur; & quidem ſi prædicatores pietatis fuerint, ſuſcipiantur; ſin minus, ubi neceſſaria ipſis ſuppeditaveritis, ad communionem, & ulteriorem ipſos conſuetudinem non admittitote: multa enim per ſubreptionem proveniunt*.

Non ergo conſtat ex hoc Canone, Archiepiſcopos, & Primates fuiſſe tunc in Hiſpania, aſſignatis Metropolitanorum Suffraganeis, & coſtituta ea Urbium differentia, & privilegiis, quæ illi retinent hodie. Nam ſi is Ordo Hierarchicus erat in Hiſpania; quare oborta cauſſa criminum Baſilidis, & Martialis Epiſcoporum, non ad Metropolitanum ejuſdem Provinciæ ſed ad Africam recurrerunt, ad Carthaginenſem videlicet Epiſcopum Cyprianum [l]? cum Epiſcoporum cauſſas ad Primatem eſſe deſerendas ſciamus [m]: *Quiſquis Epiſcoporum accuſatur*, dicitur in Concilio Carthaginenſi, *ad Primates Provinciæ ipſius cauſſam deferat accuſator; & ſi evocatus ad cauſſam dicendam non venerit; communio ad tempus ei interdicatur. Per ſingulas Regiones Epiſcopos convenit noſſe Metropolitanum Epiſcopum, ſolicitudinem*

- a L. 7. Epiſtolarum Ep. 112. ad Syagrum Epiſc. Auguſtodunen. in d. a.
- b Epiſt. 217. ad Victorium.
- c I. Can. 24.
- d Can. 23.
- e Conc. Antiochen. Can. 8.
- f Cap. 4.
- Matth. 18. Joan. 20.
- g IV. Can. 35.
- h Epiſt. 85. ad Evagrium.
- i Epiſt. 103. ad Maximin. Epiſcop. Donatiſt.
- k Can. Apoſt. 34.
- l Epiſt. 68.
- m Conc. Carthag. III. Can. 7.

dinem totius Provinciæ gerere; propter quod ad Metropolim omnes undique, qui negotia videntur habere, concurrant: unde placuit, eum, & honore præcellere, & nihil amplius, præter eum, cæteros Epiſcopos agere, ſecundum antiquam a Patribus noſtris regulam conſtitutam: niſi ea tantum, quæ ad ſuam Diœceſim pertinent, poſſeſſioneſque ſubjectas. Satius enim erat, & commodius, omiſſa tanti itineris, navigationiſque difficultate, & periculis, in ſua Provincia, quam in aliena, obortam cauſsam ſopiri, & terminari. Hanc autem formam Hierarchici Ordinis antea in Hiſpania, nec Epiſcopi obſervare, nec denuo inducere potuerunt; quia ad illam generali Decreto in omnibus Hiſpaniarum Regnis ſtabiliendam, conſilio omnium Epiſcoporum communi, maturaque deliberatione opus erat. At convenire in unum locum, tum Imperatorum ethnicorum metu, tum maximis itinerum difficultatibus non poterant; nam Imperatores Conventus hos quaſi Collegia illicita peragi non facile patiebantur; ut Plinius Secundus[a] Proconſul Ponti, & Bythiniæ, ſe non pati ſcripſit ad Trajanum; & Maximinum, ne ad Cœmeteria convenirent, prohibuiſse, Euſebius[b] tradit. At in Concilio hoc, ideo eam cauſsam Primatum, & Patriarcharum omittere potuerunt, quia ipſi tanta animi moderatione, virtute, & ſanctitate pollebant, ut abſque Primatum legibus, & judiciis, non ſolum in Eccleſiaſtica diſciplina, & inſtitutione, ſed in omni charitatis officio continerentur. Nen ſine Hierarchici Ordinis legibus eos vixiſse putemus, cum antiquioribus Ordinatione eam ipſam curam demandaſse, dixerim ſuperius[c].

a Lib. 10. Epiſtolarum.
b Lib. 9. hiſt. Eccleſ. Cap. 2.
c Lib. 1. Cap. 3.

Non ignoro, Epiſtolam Lucii Papæ[d] multo ante hoc Concilium ad Epiſcopos Hiſpaniæ, & Galliæ perhiberi, in qua fit mentio de Metropolitanis, inhibenturque Hiſpani, & Galli Metropolitani, niſi quod ad ſuam pertineret Parochiam, ſine conſilio, & conſenſu omnium comprovincialium Epiſcoporum, quicquam agere; ſed jam ſuperius animadverſum eſt, Epiſtolam illam Lucii ſuſpicione non vacare, reddita ſententiæ ratione, quam eſſet moleſtum repetere. Illud tamen addo, non videri probabile, in Hiſpania tantam tempore Lucii Papæ inter Epiſcopatus, Archiepiſcopatus, & Primatias inductam diſtinctionem, cum multo poſt ancipiti dubitatione laborantem viderimus Severum Epiſcopum Cordubenſem, Dionyſium Papam expoſtulaſſe, & exquiſiviſſe, quem ordinem in diviſione Parochiarum tenere debuiſſet; cui Pontifex non reſpondet, ut antiquum teneat receptum in ejus Eccleſia, vel in Eccleſiis Hiſpaniæ, ſed a ſe noviter Romæ inductum, eamque formam ut generalem per omnes Provincias faceret divulgari. Illius hæc verba ſunt[e]: *De Eccleſiis ergo Parochianis, unde Apoſtolicum Sedem conſulere voluiſti, qualiter ſint cuſtodiendæ per Cordubenſem Provinciam, ac dividendæ Sacerdotibus, nihil tuæ charitati melius nobis videtur intimare, quam ut ſequaris quod nos in Romana Eccleſia nuper egiſſe cognoſcitur. Eccleſias vero ſingulas ſingulis Presbyteris dedimus, Parochias, & Cœmeteria eis diviſimus, & unicuique jus proprium habere ſtatuimus; ita videlicet, ut nullus alterius Parochiæ terras, terminos, aut jus invadat; ſed unuſquiſque terminis ſuis ſit contentus, & taliter Eccleſiam, & plebem ſibi commiſſam cuſtodiat, ut ante tribunal æterni Judicis ex omnibus ſibi commiſſis rationem reddat, & non judicium, ſed gloriam pro ſuis actibus accipiat. Hanc quoque normam, Chariſſime, te, & omnes Epiſcopos ſequi convenit; & quod tibi ſcribitur, omnibus quibuſcumque potueris, notum facias, ut non ſpecialis, ſed generalis fiat iſta præceptio.*

d Cap. 3. & 4. Lib. 1. Cap. 3.
e Dionyſ. PP. in Epiſt. ad Severum Epiſcop. Cordubenſ.

Nec ignoro etiam quod ſcripſit Joannes Epiſcopus Gerundenſis[f], & poſt illum Vallæus[g], hoc Concilium, videlicet Illiberritanum, habitum fuiſſe anno Domini CCCXXXVIII. in ea Illiberi, quæ eſt ad radices montis Pyrenæi, interfuiſseque Conſtantinum Magnum cum matre Helena, tumque diviſam Hiſpaniam in quinque Provincias, Tarraconenſem, Carthaginenſem, Bæticam, Luſitaniam, & Gallæciam, & ſingulis Provinciis aſſignatos fuiſſe Epiſcopos Metropolitanos. Hæc enim illi honorifice obſervaſse videri poſsunt, ſed plene probaſse videri non poſsunt, ut pluribus antea demonſtravi.

f In Paralipõ. Hiſpaniæ.
g In Chronico Hiſp. Lib. 1. Cap. 3.

COMMENTARII NOVI.

Libenter adhæreo eorum opinioni, qui aſſeruerunt, jam temporibus hujus Concilii fuiſſe in Hiſpania Primates, ſeu Patriarchas, Archiepiſcopos, vel Metropolitanos. Siquidem ab Apoſtolis, vel certe non longe poſt, conſtituti fuerunt in Urbibus, in quibus ex jure Romanorum erant Protoflamines, Primates; ubi vero erant Archiflamines, Archiepiſcopi; & tandem ubi Flamines erant, Epiſcopi Cap. *Urbes*, Cap. *In illis*, 80. Diſtinct. Probant Ant. Auguſt. in *Epit. Juris*. Lib. 2. Titul. 1. Germonius Lib. 2. *De Sacror. immunitat.* Cap. 5. Azor Part. 1. *Inſtitut.* Lib. 3. Cap. 36. Quæſt. 8. Vvolfangus Lacius Lib. 2. *Reipubl. Roman.* Morinus Lib. 1. *Exercit.* fere per totum; & ita Archiepiſcopalem gradum a Jure Divino eſſe, ex Cap. *Provinciæ.* Diſtinct. 99. Cap. *Per ſingula.* 2. Quæſt. 3. Cap. *Scitote.* 6. Quæſt. 3. probat Cæſar. *De Eccleſiaſt. hierarch.* Quæſt. 2. num. 4. & Diſputat. 5. §. 1. Unde in Concilio Nicæno 1. Can. VI. ſtatuitur, ut inter Patriarchas ille ordo ſervetur, qui jam more antiquo cœperat vigere. Et Anacletus relatus in dict. Cap. *Provinciæ*, & Lucius in dict. Cap. *Urbes*, ſtatuunt, ut ubi Primates ſæculi erant, ibi Primates Eccleſiæ conſtituerentur, & D. Clemens relatus in dicto Cap. *Illis*, idem ſancit. Unde cum Hiſpania ſit una inter cunctas totius Orbis Provincias celeberrima, & quæ omnium primum Fideî rudimentis initiata cæteras Europæ Provincias Chriſtianæ Religionis cultu ſuperavit; non eſt dubium, quin ab illis temporibus, in quibus fuerunt tot Epiſcopi ordinati a Beato Jacobo, eſſent aliqui Archiepicopi, & Primates: ſiquidem Prælatos conſtituit in Eccleſiis Toletana, Bracarenſi, Hiſpalenſi, Cæſarauguſtana, & aliis. Facit Decretum Gundemari Regis, quod refert Loaiſa inter Concil. Hiſpaniæ

paniæ in illis verbis: *Decernimus, ut ſicut in Bætica, Luſitania, & Tarraconenſi, ſecundum antiqua PP. decreta ſingulos habere noſcuntur Metropolitanos*. Quæ verba etiam reperiuntur in Can. IV. Concil. Bracar. primi. Et anno IV. ſui Imperii Conſtantinus Magnus Hiſpaniam in ſex Provincias diviſit, ut reſtituerentur antiqui Eccleſiarum fines, ut liquet ex diviſione edita a Loaiſa poſt Concilium apud Lucum. Et jam hiſce temporibus fuiſſe in Hiſpania Primates, probant late decertantes, cui Eccleſiæ hæc dignatas competat, Illuſtriſſimus Caſtrelon Tomo primo, pro Primatu Eccleſiæ Toletanæ, D. R. de Acuna pro Primatu Eccleſiæ Bracar. Cæſar. *De Ecclesiaſt. hierarch.* Diſputatione quarta, §. ſexto, Olivar. ad Flavium Dextr. anno CV.

Nec obſtat, quod Mendoza expendit ex ſubſcriptionibus hujus Concilii, ubi ſecundo loco ſubſcripſit Sabinus Præſul Hiſpalenſis, ſeptimo autem Melantius Toletanus; igitur quia adhuc non erat diſtinctus ordo hierarchicus inter Præſules Hiſpaniæ: ſiquidem ſervato Metropolitani honore, omnes Epiſcopi juxta tempus ſuæ conſecrationis debebant ſubſcribere in Concilio, ut expreſſe cavetur in Concil. Bracar. I. Can. VI. Milevit. Can. XIII. African. Can. LIII Carthagin. LXXXIX. Nam quamvis hujuſmodi diviſiones hujus Concilii temporibus factæ eſſent; non tamen in ſubſcribendo, Metropolitani, & quicunque alii Præſules, dignitatis ſuæ ordinem ſervabant; donec prædictus ſubſcribendi, ſedendique ordo, in dictis Conciliis Bracarenſi & Africano ſtatutus fuit anno DLXI. Unde in Conciliis prioribus Toletanis nullus ordo in ſubſcriptionibus obſervatus legitur. Niſi dicamus Sanctos PP. hujus Concilii parum curaſſe de loci prærogativa, aut Notarium in eorum ſubſcriptionibus referendis ordinem non ſervaſſe: quod facilius eſt, quam negare, tunc temporis in Hiſpania fuiſſe Archiepiſcopos, & Primates. Nec quod refert Mendoza de Baſilide, & Martiali Epiſcopis dejectis a ſuis Eccleſiis, Aſtoricenſi, & Emeritenſi, confugientibus ad D. Cyprianum, evincit, in Eccleſia Hiſpana non fuiſſe Archiepiſcopos, & Primates; nam ſi veram eorum hiſtoriam legamus, inveniemus, flagrante Decii perſecutione, prædictos Epiſcopos metu perterritos inſtantis necis, idolia Gentilium immolaſſe, collegia, & convivia eorum frequentaſſe, & tandem Catholicos, defunctos cum Gentilium cadaveribus communibus ſepulchris ſepeliſſe: qua de cauſſa a Clero, & populo ab Eccleſiis ſuis fuerunt depoſiti, & in eorum Sedibus Felix & Sabinus ſuffecti. Et cum Baſilides ita dejectus Romanum Pontificem adiiſſet pro reſtitutione propriæ Sedis; Fideles prædictarum Eccleſiarum literis ſuis conſuluerunt D. Cyprianum Carthaginenſem Epiſcopum propter magnam ac frequentem communionem Hiſpanæ, & Africanæ Eccleſiarum temporibus D. Cypriani, ut ait Bivar. in Not ad Flavium Dextr. anno CCLV. num. 2. non quia per appellationis, aut conqueſtionis formam cauſſa illuc delata eſſet; ſed tantum pro ſolatio ipſorum Fidelium, ut ait ipſe D. Cyprian. Epiſt. LXVIII. ubi fuſe hoc narrat, præcipue in illis verbis: *Cum in unum conveniſſemus legimus literas veſtras, fratres dilectiſſimi, quas ad nos per Felicem & Sabinum Epiſcopos noſtros pro fidei veſtræ integritate, & pro Dei timore feciſtis; ſignificantes, Baſilidem & Martialem libellis idololatriæ commaculatos, & nefandorum facinorum conſcientia vinctos, Epiſcopatum gerere, Sacerdotium Dei adminiſtrare non oportere. Et deſideraſtis reſcribi ad hæc vobis, & juſtum pariter, ac neceſſariam ſolicitudinem veſtram, vel ſolatio, vel auxilio, noſtræ ſententiæ ſublevari.* Et circa medium: *Nec reſcindere ordinationem jure perfectam poteſt, quod Baſilides poſt crimina ſua detecta, & conſcientiam etiam propria confeſſione nudatam, Romam pergens, Stephanum Collegam noſtrum longe poſitum, & geſtæ rei, ac tacitæ veritatis ignarum fefellit.* Unde Epiſtolis coram Cypriano, & aliis XXXV. Epiſcopis lectis, nomine omnium literæ reſponſivæ datæ fuerunt, quibus reſcripſerunt, Baſilidem & Martialem jure optimo depoſitos fuiſſe; Felicem autem, & Sabinum Canonice electos. Ex qua Epiſtola facile conſtat, non tanquam ad ſuperiorem fuiſſe appellatum, ſed tantum Eccleſiam Africanam in re ardua, & difficili conſultam. GONZALEZ.

Maxime in eo loco ubi primæ Cathedræ conſtitutus eſt Epiſcopus.] Priſcis illis Eccleſiæ Patribus humilitatem Chriſtianam, ac moderationem ſummam profitentibus, non placebant tituli præſeferentes umbram aliquam exaltationis ſupra cæteros. Inde eſt, ut tempore hujus Concilii, quamvis non, nulli eſſent intra illud præcipuarum urbium Præſules, veluti Toletanus, & Hiſpalenſis, ac ſubinde Metropolitani reipſa (ut alio loco diximus, & hic comprobat D. Gonzalez) nemo tamen illorum diceretur Archiepiſcopus, Primas, aut Patriarcha. Nimirum, omnes eæ appellationes principatum & ſublimitatem ſupra cæteros Epiſcopos denotant, a qua affectanda alieniſſimi erant antiqui illi Eccleſiæ Patres. Ita que Literas Communicatorias non ajunt tradendas in Eccleſia Primatis, Patriachæ, aut Archiepiſcopi; ſed *in eo loco, ubi primæ Cathedræ conſtitutus eſt Epiſcopus*.

Eodem ſpiritu ductus S. Gregorius Nazianzenus, inclinante ipſo ſæculo quarto, cum eſſet reipſa Archiepiſcopus CP. Orat. 18. non dubitavit dicere in conſpectu magnæ illius Urbis: εἰ ὄφελόν γε μηδὲ ἦ προεδρία, μηδέ τις τόπου προτίμησις, καὶ τυραννικὴ προνομία, ἵν' ἐξ ἀρετῆς ἐγινωσκώμεθα. *Utinam autem ne ullius quidem Sedis principatus eſſet, nec ulla loci prælatio, nec tyrannica prærogativa, ut ex ſola virtute cognoſceremur.* Et hæc videtur potiſſima fuiſſe ratio, ne Patres Eliberitani ſubſcriberent juxta majorem, aut minorem amplitudinem dignitatis. Eccleſiarum, ſed penes antiquitatem uniuſcujuſque in Epiſcopatus: quæ certe prærogativa nullam habet umbram principatus, aut dominii ſupra cæteros Epiſcopos. Unde obiter occurritur difficultati objectæ ab eruditiſſimo Mendoza in præſenti, præter ea, quæ D. Gonzalez protulit.

Verum licet ii recuſarent titulum, ſive appellationem principatum ſonantem: non propterea dignitatem proprii gradus intra hierarchiam Eccleoaſticam negaverunt. Quo ſen-

ſenſu accipi debet Canon xxvi. Concilii Carthaginenſis iii. ubi ſtatuitur. *Ne quis primæ Sedis Epiſcopum principem Sacerdotum, aut Summum Sacerdotem, aut aliquid hujuſmodi appellet; ſed tantum primæ Sedis Epiſcopum*. Eodem igitur ſenſu longe antea, & meliori ævo, PP. Eliberitani loquuti ſunt, non negantes Metropolitanorum poteſtatem, ſed modeſte omittentes titulum omnem, qui præſeferret umbram aliquam principatus, aut dominii.

Ac certe ita oportuit tunc ſe gerere antiquos illos, & ſanctiſſimos Patres, attentis circumſtantiis temporis, loci, & hominum infidelium abſque numero, inter quos habitabant, præſertim potentes, quos ad amplectendam Chriſti Fidem potius humilitate ſingulari, & inſigni modeſtia, quam magnificis titulis trahere poterant. Fortaſſe etiam aliqui eo ævo iis titulis ad pompam utebantur, & ad id corrigendum, aut vitandum de cætero, viſum fuit illos vetare, ſaltem ad tempus. Alioqui notum iis erat, quod longe antea ſtatutum fuerat Canone xxxiii. Apoſtolorum alias xxxvi. Τοὺς ἐπισκόπους ἑκάστου ἔθνους εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον, καὶ ἡγεῖσθαι αὐτὸν ὡς κεφαλήν. *Epiſcopus uniuſcujuſque gentis oportet noſſe eum, qui in eis eſt primus, & exiſtimare, ut caput*.

Quin & circa medium tertii ſæculi, ideſt, quinquaginta circiter annis ante hoc Concilium, fuiſſe Epiſcopos Comprovinciales, ac proinde ſub uno aliquo Metropolitano, qui eſſet aliorum caput (qualitercumque appellaretur) indicat ſatis Cyprianus Epiſt. lxvii. loquens nominatim de Provinciis Lugdunenſi, & Arelatenſi. Euſebius quoque Lib. 5 Cap. 22. memorans Concilia variarum Provinciarum habita tempore Victoris Papæ circa quæſtionem de tempore Paſchatis, inter alia unum nominat, τῶν κατὰ Γαλλίαν δὲ παροικιῶν, ἃς Εἰρηναῖος ἐπεσκόπει. *Illarum Galliæ Eccleſiarum, quas regebat Irenæus*. Nimirum, veluti Metropolitanus, & caput, aut Epiſcopus primæ Cathedræ, juxta phraſin hujus Canonis.

Poſtea vero Metropolitanorum jura clarius explicata fuerunt in Concilio Nicæno Can. iv. & vi. non tanquam jus novum, ſed veluti ἀρχαῖον ἔθος, *mos antiquus*; & παράδοσις ἀρχαία, *vetus traditio*. Unde & paullo poſt Athanaſius in Epiſt. *Ad ſolitariam vitam agentes*, Paullinum Epiſcopum Trevirorum Metropolitanum appellat; & loquens de Euphrate Epiſcopo Agrippinæ, inquit de hac: ἔστι δὲ καὶ αὕτη μητρόπολις τῆς ἄνω Γαλλίας. *Eſt vero iſta Metropolis ſuperioris Galliæ*. Ex quibus, aliiſque præmiſſis ſupra Tom. I. in Diſſert. eximuntur ſuſpiciones Mendozæ adverſus αὐθεντίαν, ſive γνησιότητα illius Epiſtolæ Lucii Papæ ad Epiſcopos Gallos, & Hiſpanos. CARD. DE AGUIRRE.

CANON LIX.

De Fidelibus, ne ad Capitolium cauſſa ſacrificandi aſcendant.

* Aut.
* Aut.

Prohibendum, ne quis Chriſtianus, ut * Gentilis, ad Idolum Capitolii, ſacrificandi cauſſa aſcendat, * & videat: quod ſi fecerit, pari crimine teneatur; ſi fuerit Fidelis, poſt decem annos, acta pœnitentia, recipiatur.

CAPUT QUADRAGESIMUM TERTIUM.

Capitolia fuiſſe in Hiſpania, & aliis Provinciis, ad exemplum Romani.

CApitolium a *capite Toli* hominis Vulcentani dictum, Arnobius [a] refert. Cum enim Templum ædificare, & Jovi dicare vellet Roma, fundamentaque illius jaceret; in fundaminum ſedibus ſepulchrum Toli inventum eſt, & in eo caput illius integrum. *Nec erubuit Civitas maxima* (ait Arnobius) *& Numinum cunctorum cultrix, cum vocabulum Templo daret, ex tali capite* Capitolium, *quam, ex nomine Jovio nuncupare*. Ad ſimilitudinem Romani Capitolii, alia in reliquis Provinciis Gentes ædificaverunt, & formam, & nomen, ſicut & alterum *Palatii* a Romano mutuantes. Fuiſſe Capitolia in Hiſpania hinc liquet: nec audiendi, qui de Romano Capitolio Hiſpanos Epiſcopos intellexiſſe, ſiniſtre interpretantur. Aliud fuiſſe Carthagine, memorat D. Cyprianus [b]. De Capitolio Narbonenſi, Ravennati, & Toloſano, mentionem facit Sidonius [c]. De alio Capuæ Capitolio Suetonius. In illis Deorum erant Idola, in illis Sacrificia omnia ſolennia peragebantur; ad illa conveniebant omnes, vel Sacra facturi, vel viſuri: qua ratione Capitolium omnium dæmonum Templum vocat Tertullianus, additque [d]: *Tot illic immundi ſpiritus conſidunt, quot homines capit*. Ne ergo Chriſtiani recenter converſi, antiquam Sacrorum conſuetudinem jam intermiſſam, aſpectu renovarent: neve ethnici inveterato confirmarentur errore, ſi Chriſtianorum connivent ia profana Sacrificia tacite probari conſpicerent; juſtiſſimo hoc Epiſcoporum conſilio ſuccurſum eſt periculo tanto; præceptumque, ne quis Chriſtianus fide, aut propoſito; hoc eſt, Fidelis, aut Catechumenus, ad Idolum Capitolii, ſacrificandi cauſſa aſcendat, & videat: quod ſi fecerit, pari crimine teneatur. Tertullianus [e]: *Si invocatio, vel in Sacrificiis ſit titulus officii, & operæ meæ expunctio, quid tum? ſi libet: Utinam quidem nec videre poſſimus, quæ facere nobis nefas eſt. Sed quoniam ita malis circumdedit ſæculum idololatria, licebit adeſſe in quibuſdam, quæ nos homini, non Idolo officioſos habent. Plane ad Sacerdotium, & Sacrificium vocatus non ibo (proprium enim Idoli officium eſt) ſed neque conſilio, neque ſumptu, aliave opera in ejuſmodi fungar. Si propter Sacrificium vo-*

ca-

[a] *Lib.* 6. adverſus Gentes.

[b] *Epiſt.* 55. & *Lib.* De lapſis.

[c] *In* Vitis Sanctorum Apollinaris, & Saturnini.

Suetonius in Tiberio *Cap.* 3.

[d] *Lib.* De ſpectac. *Cap.* 12.

[e] De idololatria. *Cap.* 16.

catus adſiſtam, ero particeps idololatriæ; ſi me alia cauſſa conjungit ſacrificanti, ero tantum ſpectator Sacrificii. Et alibi: *Cæterum, & plateæ, & forum, & balneæ, & ſtabula, & ipſæ domus n ſtræ, ſine idolis omnino non ſunt: totum ſæculum Satanas, & Angeli ejus repleverunt: non tamen, quod in ſæculo ſumus, a Deo excidimus: ſed ſi quid de ſæculi criminibus attigerimus. Proinde ſi Capitolium, ſi Serapeum ſacrificator, & adorator intravero, a Deo excidam; qaemadmodum Circum, vel Theatrum ſpectator.* Quod ſi non Sacrificii faciendi, vel inſpiciendi cauſſâ, tempore, quo offendiculum Catholicis, vel infidelibus injiciatur, ſed alio exquirendæ rei ſtudio, nullam culpam ſuſtinere, idem Tertullianus fatetur [a]: *Quid enim inquis (ait) ſi alio in tempore Circum adiero, periclitabor de inqainamento? nulla eſt præſcriptia de locis. Nam non ſola iſta conciliabula ſpectaculorum, ſed etiam Templa ſive periculo diſciplinæ adire ſervus Dei poteſt, urgente cauſſa ſimplici dumtaxat., qaæ non pertineat ad proprium ejus loci negotium, vel officium.* Et poſt alia, *Loca nos non contaminant per ſe, ſed qaæ in locis fiunt, a quibus & ipſa loca contaminari, altercati ſumus: de contaminatis contaminamur. Propterea autem commemoramus, quibus ejuſmodi loca dicentur, ut eorum demonſtremus eſſe, quæ in bis locis fiunt, quibus ipſa loca dicantur.*

a *Lib.* De ſpectaculis, C.8.

COMMENTARII NOVI.

ARbitror, ita legendum eſſe, *cauſſa Sacrificii*. Subintellige, *videndi*. Nam ſi an mo ſacrificandi interfuiſſent, atrociori ſupplicio afficerentur: neque in morte iis ad communionem aſpirare liceret.

Quod ſi fecerit.) Si ad Capitolium aſcenderit, ut Sacrificio intereſſet, neque tamen illud aſpicere, aut intueri ei licuerit, pari pœna, ſupplicioque multetur, atque illud ſi oculis uſurpaſſet, cum ejus voluntas fuerit, ut videret. Neque vero ſenſus, ſententiaque ita perſpicua, manifeſtaque, ſi de iis nos ſermonem fieri dicamus, qui ſacrificandi cauſſa eo pergerent, qui tamen non ſacrificarent, quique tantum id a ſe viſum eſſe, & ſpectatum lætarentur: quia nec in morte Communione erant donandi, qui ſacrificarant, ut ex primo Canone conſtat. ALBASPINÆUS.

Capitolium, cujus hic fit mentio, eſt quodlibet Templum inſtar Capitolii Romani, in aliis Civitatibus celſiori loco ædificatum, in quibus publica Sacrificia offerri ſolebant; ſicut & *Palatii* vox uſurpata ab aliis reperitur pro celſioribus domibus, licet peculiaris Romanorum eſſet. Baronius in *Not. ad Martyrolog. Roman.* die 29. Novemb. Lit. D. BINIUS.

Circa etymon *Capitolii* ita Auctores certant, ut hæreant lectores; vixque deprehendant, hiſtoria ne ſit, an fabula. Ut hiſtoriam referunt Livius Lib 1. Decade 1. ibi: *Hoc perpetuitatis auſpicio accepto, ſecutum aliud magnitudinem Imperii portendens prodigium eſt. Caput humanum integra facie aperientibus fundamenta Templi dicitur apparuiſſe: quæ viſa ſpecies haud per ambages arcem eam Imperii, caputque rerum fore portendebat. Idque ita cecinere Vates, quique in Urbe erant, quoſque ad eam rem conſultandam ex Etruria acciverant.* Plinius Lib. 28. Cap. 2. hæc ait: *Cum in Tarpejo fodientes Delubro fundamenta, caput humanum inveniſſent, miſſis ob id a Senatu Legatis, Etruriæ celeberrimus Vates Olenus Calenus præclarum id fortunatumque cernens, interragatione in ſuam gentem transferre tentavit, ſcipione prius determinata Templi imagine in ſolo ante ſe. Hoc ergo dicitis Romani? Hic templum Jovis Optimi Maximi futurum eſt. Hic caput invenimus. Conſtantiſſima Annalium affirmatione, tranſiturum fuiſſe factum in Etruriam, ni præmoniti a filio Vatis Legati Romani reſpodiſſent: non plane hic, ſed Romæ inventum caput dicimus. Iterum id accidiſſe tradunt, cum in faſtigium ejuſdem Delubri præparatæ quadrigæ fictiles in fornace creviſſent, & iterum ſimili modo retentum augurium.* Dionyſius Halicarnaſ. Lib. 4. *Antiquit. Roman.* ſic ait: *Quo tempore fertur, mirum quoddam extitiſſe prodigium. Fundamentis operâ foſſorum ad magnam profunditatem perductis, inventum caput modo occiſi hominis facie integra, vivo perſimile, & calido etiam tum, recentique manans ſanguine. Hoc viſo, Tarquinius operas juſſit, ac foſſionem intermittere, accitiſque Regionis ejus Vatibus, ſciſcitabatur, quid ſibi vellet hoc prodigium? quibus nihil explicantibus, & ad Etruſcos ejus ſcientiæ profeſſores Regem relegantibus; percontatus ex eis, quiſnam apud Etruſcos Vates eſſet præcipui nominis? Ubi id didicit, Legatos ad eum mittit Civium lectiſſimos. His ad ejus domum venientibus, forte fortuna pro foribus adoleſcens quidam fit obviam: qui, rogantibus, ut ſe Romanos Legatos Vatem convenire cupientes ad ipſum deduceret; Pater, inquit, meus eſt, quem quæritis: nunc occupatus non nihil: licebit vobis poſt modicam dilationem eum accedere; interim mihi, qua de cauſſa veniſtis, dicite; ita fiet, ut a me præmoniti caveatis, ne quid in rogando peccetis per imperitiam: eſt enim non minima pars noſtræ artis recta interrogatio.* Suetonius in *Tarquinio*. Arnobius Lib 6. *Contra Gentes*. Lucius Florus in *Epit.* Sed fabularem hiſtoriam eſſe ad commendationem Romanæ Gentis concinnatam, jam poſt Scaligerum, probavit Georgius Ambian. ad Tertul. in *Apologet.* Cap. 1. Obſerv. 1. ubi probat, jam ante Tarquinium fuiſſe Capitolium Romæ, ex Virgilio, *Æneid.* 8.

In ſummo cuſtos Tarpejæ Manlius arcis,
Stabat pro Tẽplo, & Capitolia celſa tenebat.

Et tandem exiſtimat, *Capitolium* dictum eſſe a *Capite Religionis*; quia ibi erat Sedes Deorum, & inſigne Divinitatis domicilium. Primæ ſententiæ ſubſcribit Malvenda, *De Antichriſto*, Lib. 4. Cap. 10. Utcumque tamen ſit, illud conſtat, fuiſſe Romæ celſiſſimum

Capitolium in arce Tarpeja conſtructum, Virgil dict. Lib. 8. *Æneid.*

Hinc ad Tarpejam Sedē, & Capitolia ducit.

Mos enim antiquorum erat, arces in montibus condere, immo & in montium cacuminibus. Idem Virgilius:

Non dum Ilium, & arces
Pergameæ ſteterant: habitabāt vallibus imis.

Vitruvius Lib. 1. *Architect.* Capite 7. Et quamvis Urbes aliquando clivum occuparent, immo & ex parte in planum eacurrerent; arces tamen in ſupercilio montis ponebant. Parthenius Poeta *Æneid.* 1. Ambroſius L. a. Epiſt. XII. *Qui ſublata Capitolio ſigna, tæſis Tarpejæ rupis triumphatoribus, reportavit. Et Africanus non inter Capitolii aras ſed inter Annibalis acies triumphum invenit.* Unde intelligitur conditio illa ſatis in Jure Civili repetita, *ſi in Capitolium aſcenderit.* Lege, *Siquis inſtituatur*, §. 1. ff. *De hæredibus inſtit.* L. 1. ff. *De legat.* 1. cum ſexcentis aliis. Hujuſmodi conſtruendi Capitolia in editiſſimis locis reddit rationem Georgius Ambian. ubi ſupra.

Capitolium non modo Romæ, ſed in aliis locis, & Civitatibus erectum fuiſse, ex Sidonio patet, quod, & Narbonenſis, & Ravennatis, & Toloſani Capitolii meminit in Vitis Sanctorum Apollinaris, & Saturnini. Atque adeo & Carthagine fuiſse Capitolium, patet ex Cypriano in Epiſt. LV. & Lib. *De lapſis.* Hiſpani etiam, jam diu Romani Imperii æmulatores, conſueverunt in majoribus Civitatibus Capitolium conſtruere ad ſacrificandum idolis ſuis. Sufficiat ad illuſtrationem hujus Canonis probare, fuiſse duo Capitolia in Provincia Bætica, aliud in Hiſpalenſi Civitate, aliud in ipſa Illiberitana Urbe. Hiſpalenſe Capitolium probatur ex veteri lapide, ubi dedicatio alicujus ſtatuæ in Capitolio appoſitæ continebatur. Ita illam exaravit A. Caro Lib. 1. *Antiq. Hiſpal.* Cap. 12.

M . . . . P . . . . .
ATVAM. IN. CAPIT.
. . . . F. C. LOCO.
TV . . . . TITV . . . .
. C. E. R. . . . . . . D. . . .

Ubi refert, & probat locum proprium ipſius Capitolii. Illiberitanum autem Capitolium Deæ Nataidi dicatum, probat Bermudez a Pedraza P. 1. *Hiſt. Gran.* C. 17. fuiſſe in calle, vulgo *Fueria del Albambra*, primo, quia illic fere poſt ccc. annos reperta fuere Idola, quæ ſupra retuli in Can. XLI. Secundo ex lapidibus in eodem loco repertis; quorum unus reperitur in turri *de Comures.* Alius in turri *Aquæ*: utrumque dedi ſupra. Id etiam probatur ea lapide in eodem loco reperto, ubi legitur:

IN. NOMINE. DOMINI. NOSTRI. IESV. CHRISTI
CONSACRATA. EST. ECCLESIA SANCTI. STEFANI
PRIMI. MARTIRIS. YN. LOCVM. NATIVOLA &c.

Ex quo lapide etiam mire probatur conſuetudo Chriſtianorum, qui deſtructis Idolis in ipſorum Delubris Eccleſias conſecrabant. Theodoretus, Lib. 3. *Hiſt.* Cap. 6. ibi: *Iſte temporibus Conſtantini Delubro ſimulacrorum disjecto, Eccleſiam Chriſtianis in ejus loco extruxit.* Socrates, Lib. 5. Cap. 16. ubi Imperatorem Conſtantinum ita ſanxiſſe refertur: *Patere volumus Chriſtianis Eccleſias, ita ut privilegia, quæ Sacerdotes Templorum habuiſſe noſcuntur, Antiſtites Chriſtianæ Legis aſſumant.* Gregorius Turonenſis in Vita S. Martini: *Ubi autem Fana deſtruxerat, ibi ſtatim, aut Eccleſiam, aut Monaſteria conſtruebat.* Unde cognoſcitur, Patres in præſenti, non de Capitolio Romæ conſtructo cogitaſse, ut aliqui voluerunt, quos refert, & ſequitur Hurtado, *De martyrio per peſtem*, Reſol. 34. Sect. 2. fol. 109. ſed de Capitoliis per Hiſpaniam, & in Provincia Bæticæ conſtructis, ad quæ aſcendere Fideles ſacrificandi, vel videndi cauſsa, non debere, decernunt; alias per decennium Fideli a communione arceatur. Sed ſi ex alia cauſsa Fidelis Gentilium Templa ingrediatur, non idololatra, aut Idololatriæ particeps dicitur; ſiquidem ingreſsus Fanorum Gentilium eſt quid adiaphorum, & indifferens. Unde ſi quis ingrediatur Templum ratione alicujus neceſſitatis temporalis, aut pluviæ, aut belli fugiendi, aut neceſſitatis civilis, ut miniſtri Principis idololatræ, ut ſervi, & ancillæ domini infidelis (illi enim poſsunt ingredi Templa illa) immo etſi dominus diſcooperto capite ſit, poſsunt etiam eodem modo ſtare, non in reverentiam Idoli, ſed domini ſui; ut docent Thomas Sanchez, & Lugo, quos refert, & ſequitur Hurtado, *De vero martyr.* Reſol. 24. §. quinto. GONZALEZ.

Ne quis Chriſtianus, aut Gentilis.

PRohiberi Chriſtianum a ſacrificando, ſub excommunicationis pœna, facile eſt; ſed Gentilem, in quem excommunicatio non cadit (de his, qui foris ſunt, quid ad nos?) diu viſum eſt difficile, ob depravatos Surii, & Carranzæ Codices; ſed emendationes mſs. rem fecerunt manifeſtam, in quibus pro disjunctione *aut*, *ut* legitur, quaſi clarius dicerent Patres: *Ne quis Chriſtianus Catechumenus, vel Fidelis, vel Gentiles, ad Capitolium ſacrificandi cauſſa aſcendat.* Qua ratione ad finem dicitur: *Quod ſi fecerit, poſt decem annos, acta pœnitentia, recipiatur.* Ideſt, Chriſtianus, qui tanquam Gentilis ad Capitolium ſacrificandi Diis cauſsa aſcenderit, pari crimine idololatriæ, ut Gentilis teneatur; ſed Fidelis, acta pœnitentia, poſt decennium admittatur; nam Catechumeni alia ratio erat.

COMMENTARII NOVI.

LEctionem, *aut Gentilis*, retinent ultra Surium, & Carranzam, Coriolanus, ac Binius, & ſuadent ultima illa verba, *ſi ſit Fidelis*, quibus innuitur in principio agi de Chriſtianis, aut Gentilibus. Quare retenta eadem litera, dici poteſt cum Hurtado, *De vero martyrio*, dict. Reſol. 34. Sect. 2. Gentilem in præſenti accipi pro Cate-

Digitized by Google

techumeno, ita ut ſenſus hujus Canonis ſit: Ne quis Chriſtianus, aut Catechumenus Capitolium ſacrificandi cauſsa, vel videndi gratia aſcendat; quod ſi fecerit, pari crimine teneatur idololatriæ; videlicet, non tamen pari pœna, nam ſi ſacrificaſset, nec in fine ei daretur communio, ex Canone I. hujus Concilii; ſi autem Fidelis, poſt decem annos pœnitentiam accipiat. Omiſerunt Patres pœnam illius, qui ſacrificandi cauſsa aſcenderat, quia jam eam conſtituerant in Canone I. & ſimiliter pœnam Catechumeni, quæ erat dilatio Baptiſmi, ut in Canone IV. etiam ſtatuitur. GONZALEZ.

Ad Idolum Capitolii ſacrificandi cauſſa aſcendat.

CAPUT QUDRAGESIMUM QUARTUM.

Ad exemplum Romani Capitolii, reliqua in editis locis conſtrui ſolita.

CApitolia extrarum Provinciarum, ut nomen a Romano, ſic ſitum, & locum imitatione expreſserunt. Romanum autem fuiſse in loco præexcelſo, conſtat; erat enim exſtructum in Saturnio monte, ſicque ſacrificaturi, aut precaturi, aſcendere cogebantur. Tacitus [a]: *Enin læti Capitolium ſcandunt, Deoſque tandem venerantur.* Et alibi [b]: *Nec ſiſti poterant ſcandentes per conjuncta ædificia, quæ ut in multa pace in altum edita, ſolum Capitolii æquabant.* Suetonius de Julio: *Aſcendit Capitolium ad Numina, quadraginta Elephantis dextra, atque ſiniſtra Lychnuchos geſtantibus.* Plinius ad Trajanum: *Tibi aſcendenti de more Capitolium, civium clamor, ut jam Principi, occurrit.* Et poſt alia: *Ubi vero cœpiſti Capitolium aſcendere, quam læta omnibus adoptionis tuæ recordatio.* Lampridius in Alexandro: *Capitolium ſeptimo die cum in Urbe eſſet, aſcendit.* Hinc frequens eſt Juriſconſultorum [c] noſtrorum de ea conditione memoria: *Si Titius, vel Mævius in Capitolium aſcenderit.* Commodiſſima ſunt ad ſacrificandum, vel orandum, ut hominum tumultibus liberiora, quæ in alto ſunt loca; ſicque in montibus olim Gentes Deum adoraſse, ſine aliis Templis, ſuperius dixi, eaque ratione naſcentis Religionis Eccleſias noſtras in editis locis conſtructas, Tertullianus [d] docet, & reliquiis earum, quas ipſa delevit vetuſtas, edocti ſumus; idque obſervare debent, qui denuo eas conſtruunt, vel conſtructuri ſunt.

a *Lib.* 4. Annalium.
b *Lib.* 4. Hiſtor.
c *Ulpianus Lege* 1. & 3. cum aliis de legat. 2. *Lib.* 2. *Cap.* 3.
d Adverſus Valentinianos, C. 3.

CANON LX.

De his, qui deſtruentes Idola occiduntur.

Si quis Idola fregerit, & ibidem fuerit occiſus; quia in Evangelio non eſt ſcriptum, nec invenitur ab Apoſtolis unquam factum; placuit, eum in numerum non recipi Martyrum.

BUrchardus, Lib. 6. *Decretorum*, Cap. 45. ex Canone LXX. hujus Concilii citat, cum ſit LX. & verbis paullo diverſis: *Si quis Idola fregerit, & ibidem occiſus fuerit; quia in Evangeliis ſcriptum non eſt, neque invenitur ſub Apoſtolis unquam factum; placuit, eum in numerum non recipi Martyrum.* Sic etiam Ivo Parte 10. Cap. 172.

CAPUT QUADRAGESIMUM QUINTUM.

Idola ethnicorum diruentes, cur in numerum recipi Martyrum, Hiſpani Patres interdixerint.

CUM docuerit Chriſtus, Beatiſſime Pater, amicum pro amico nihil fide præclarius, vel amore excellentius, vel pietate illuſtrius, vel beneficentia præſtantius, vel majori denique laude dignius efficere poſſe, quam ut ſe in capitis periculum, & vitæ diſcrimen inferat; qui non ſubiit tantum vitæ periculum, ſed vitam ipſam admirabili, & ſumma animi conſtantia, ad ardentam Fidei confeſſionem exprimendam, ad gloriam Chriſtiani nominis amplificandam, ad evertendam Idolorum ſervitutem conſtantiſſime fudit; plures mirantur Scriptores [e], qua cauſsa impulſi Epiſcopi noſtri, hunc debito glorioſi Martyrii fructu, emerita heroicæ fortitudinis laude, condignoque futuræ laureolæ præmio, minori forſan, quam par eſset, pietate, privaverint. Eoque perduxit illos, vel Canonis difficultas, vel Chriſtianæ pietatis amor, vel Catholicæ Religionis zelus, vel propenſum in Martyras ſtudium, ut certo affirmaverint, Canonem hunc ſuppoſitum eſse, & indignum, ut inter ſanctiſſima alia Patrum noſtrorum Decreta referretur. Sed abſit, ut tam ſanctæ doctrinæ, tam prudenti conſilio, tam pio, & religioſo præcepto, adeo gravem, & acerbam erroris maculam aſpergamus. Olim enim ob ſævitiam, tyrannidemque Imperatorum (omnes fere

Joan. 15.
e *Citati Scriptores Lib.* 1. *Cap.* 4.

ante Conſtantinum, Chriſtianam Religionem jam feliciter naſcentem variis modis conatos fuiſse opprimere, nullum perſecutionis genus omittentes, quis neſciat?) multi Fideles, cum vincula, verbera, fuſtes, equuleum, ſcorpiones, ungulas, beſtias, flammas, exſilium, latumias, metalla, aliaque tormentorum genera, ad necem uſque paterentur; alii item non ſolum mortem oblatam ferrent libenter, ſed ſeipſos offerrent conſtantiſſime; eveniebat plerumque, conſtanti illa, & glorioſa Martyrum confeſsione adeo Præſidum animos exacerbari, ut exuentes, quam prius induerant, barbarorum ſævitiam, & immanitatem, atrocem poſtea belluarum feritatem imitantes, non in hos modo, ſed in reliquos Chriſtifideles, & miniſtros atrociſsime graſſarentur: quod ſane periculum multo ante a Chriſtianis cavendum monuerat Clemens [a] Alexandrinus: *Is eſt*, ait, *qui, quantum in ſe eſt, adjuvat improbitatem ejus, qui perſequitur; quod ſi etiam ipſe cauſſam præbens, ferum plane irritet, ſimiliter etiam ſi præbeat aliquam pugnæ cauſſam, vel damni, vel judicii, vel inimicitiarum; is occaſionem peperit perſecutionis: & ideo juſſi ſumus nihil retinere ex his, quæ ad hanc vitam pertinent: ſed ei, qui tollit pallium, præterea etiam dare tunicam, non ſolum ut permaneamus obnoxii nullis animi perturbationibus; ſed ne eu vindicantes, eos, qui in judicio contendant, in nos reddamus efferatos: & per nos commoveamus eos, ut nomen maledictis appetant*. Quæ ſane cauſſa Hiſpanos Epiſcopos in eam induxit ſententiam, ut nomine; honore, & dignitate Martyrum eos privandos decreverint, qui nullo Fidei, aut Superioris præcepto coacti, qui nulla Catholicæ Confeſſionis neceſſitate conſtricti, Idola Gentium frangerent. Occaſio autem ea forſan fuit: Nam cum Hiſpali duæ fuiſſent ſorores Chriſtianæ (D. Iſidoru [b] Auctore) diſtrahendis vaſis fictilibus quærentes victum, quo ſe, & alios Chriſtianos egenos, miſerationis ergo ſuſtentarent (tam parce enim, & pie vixiſſe ſemper, teſtatur idem Iſidorus) evenit, ut cum ipſæ in foro ei operi eſſent intentæ, quam plures ethnicæ mulieres per forum more ſuo circulatorio Idolum Salambonæ Deæ circumferrent (Salambonam autem Hiſpalenſes, ſicut & Aſſyrii, eam Deam vocabant, quam Romani, & alii Venerem, ut Lampridius [c] tradit) cumque maximo cinctæ comitatu, choreis, & ſaltationibus luctuoſis (ut ferebat mos) feſtum celebrarent, poſcentes a ſingulis, vel ſtipem, vel res alias quaſcumque, ut eas vel Templo, vel Sacrificiis Deæ ſacrarent; acceſſerunt ad Juſtam, & Ruffinam, vas quoddam fictile ex his, quæ venumdabant, poſtulantes. At illæ, ne quem ſimulacris falſæ Deæ haberent honorem, profano idololatriæ ſe crimine polluentes, munus offerre recuſarunt: illud aſſeverantes, ſe ſoli Deo vero, non autem falſis Idolis ex ligno, vel lapide confictis, cultum præſtituras. Indignatæ Gentiles, vaſa omnia illa fictilia, projecto in ea Idolo, confregerunt, ipſo quaſi honoris abnegati expetente vindictam. At illæ non tam jactura indignatæ vaſorum, quam juſto æterni Dei zelo, & pietate commotæ, acceſſerunt ad Idolum, & illud inde abjicientes confregerunt. De Juſta enim id refert D. Iſidorus [d]. Hoc autem cum ad Diogenianum tunc Hiſpalis, & totius Bæticæ Præſidem deferretur; illas equuleo diſtorſit, Et (ut Uſuardus [e] refert) *ungularum laniatione vexavit: poſt, carcere, inedia, & torſionibus afflixit: tandem Juſta in carcere ſpiritum exhalavit: Ruffinæ vero cervix confracta eſt in confeſſione Domini*. Quæ ad annum Domini CCLXXXVII. principio Imperii Diocletiani Annales noſtri referunt. Cum autem Martyrum profeſſio ad indignationem commoviſſent Diogenianum, qui tunc in Chriſtianos Hiſpaniæ Imperatorum præcepto omne perſecutionis genus exercebat; ne alii ſimili exemplo, vel illius, vel futurorum Præſidum, & ſucceſſorum animos ad majorem ſævitiam, & crudelitatem incitarent (de Eulalia taceo Emeritenſi, quod multo ante illius Martyrium Canon hic editus ſit) iccirco decretum eſt Concilio hoc Illiberitano (adfuit enim in eo Sabinus Epiſcopus Hiſpalenſis, a quo forſan condendi hujus Canonis ratio profecta eſt) ne quiſquam Idola Gentilium diſturbaret, ne hac occaſione illi, vel in Templa noſtra, vel in perſonas liberius graſſarentur; ut atrociſſime etiam Auguſtini temporibus, in Chriſtianos graſſatus eſt Gororanes Perſarum Rex, quod Abdas Epiſcopus ſanctiſſimus diſturbaſſet ignis (maximi apud Perſas Dei) templa, ut ſcribit Caſſiodorus [g]: quod & Alexandriæ eveniſſe Theodoſii Imperio, Auctor eſt Socrates [h]. Cum enim Theophili Epiſcopi conſilio Imperator Edicto ſanxiſſet, Gentium everti Delubra, illudque opera effici ejuſdem Theophili; & cum Serapidis, & Mitræ Templa diruiſſet, acerbiſſimum Gentes dolorem concepiſſe ait, nec conceptum ferre potuiſſet, quin communi conſenſu in Chriſtianos graviſſimo impetu irruerent, nec antea a cædibus voluiſſe abſtinere, quam conceptam doloris acerbitatem, majori Chriſtianorum pernicie, & ſanguinis effuſione leniſſent. De Arabibus, Æropolitis, Phœnicibus, Syris, & aliis hæc mandavit literis Sozomenus [i]: *Adhuc autem in quibuſdam Civitatibus pro Templis ſuis alacriter Pagani dimicabant: velut in Arabia Petræa Æropolitæ: in Palæſtina Raphiotæ, & Gazæi; in Phœnicia ii, qui Heliopolim incolunt; In Syria potiſſimum vindices Templi Apameæ, quæ colitur ad Axium fluvium: quos quidem ego intellexi ad protectionem Templorum ſuorum frequenter auxiliis uſos hominum Galilæorum, & collectorum ex pagis Libano vicinis. Demum ad tantam prorupiſſe audaciam, ut etiam Marcellum, qui ejus Provinciæ Epiſcopus erat, interficerent. Hic enim cum judicaret, illos non alia ratione facilius a priori ſuperſtitione poſſe converti, Templa, quæ in Urbe, & in pagis habebant, evertit, & certior factus in Aulone (is eſt tractus Apameorum Provinciæ) Templum eſſe ampliſſimum, militibus aliquot, ac gladiatoribus aſſumptis adverſus iſtud contendebat. Cui cum appropinquaſſet, extra telorum jactum ipſe reſtitit: erat enim pedibus debilis, & neque pugnare, neque hoſtem fugere, vel fugare poterat. Militibus deinde, ac gladiatoribus in deſtruendo Templo occupatis, ex Paganis quidam intellectu, quod ille ibi relictus eſſet ſolus ex ea parte, qua locus pugna vacabat, egrediuntur, & ex improviſo adorti eum corripiunt, & rogo injectum interimunt, ac in præſentia*

qui-

[a] Lib. 4. Stromat.

[b] *In* Breviario Gothico Mozarabe *vocant*.

[c] *In* Heliogalo Erant Salamboæ ſacra luctuoſa, quod deplorarent in eis Adonidis interitum. Iccirco Lampridius de Heliogabalo hæc feſta celebrante, ait: *Salamboonam etiam omni planctu & jactatione Syriaci cultus exhibuit, omnem ſibi faciens imminentis exitii*.

[d] *In* Breviario Gothico.

[e] *In* Martyrol. 19. *Julii*.

[f] *Ambroſ. Moral. Lib.* 10. Hiſt. Hiſpanic. *Cap.* 16.

[g] *Lib.* 10. Hiſt. Tripartitæ.

[h] *Lib.* 5. *Cap.* 16.

[i] *Lib.* 7. *Cap.* 15.

quidem clam id habuerunt. Huic damno occurrunt prudenter hoc Decreto Hiſpani Epiſcopi, & occurrerunt etiam, ut audio, alio ſimili Pontifices Maximi, dum præceperunt jam diu Sacerdotibus, & Monachis Hieroſolymitanis ſub gravi cenſura anathematis, ne verbum Domini publice prædicarent; quia tametſi Chriſtianæ doctrinæ propagatio res ſit ſanctiſſima; ne tamen excitati Turcarum animi ſævirent in Chriſtianos crudelius, juſtiſſime eis illud interdictum eſt.

Fuit etiam alia ſatis ſolers, & provida in edendo hoc Decreto Patrum noſtrorum ratio, quia huic ſe martyrio offerentes, privari martyrii dignitate conſentaneum judicarunt; quia erant inter Chriſtianos olim pauperes, & mendici multi, qui non tam Chriſtianæ Religionis zelo, quam temporalium bonorum jactura, ſe martyrio exponebant, ut detenti videlicet in carcere, alerentur ab Eccleſia, & debitis, quibus urgebantur, plene ab ea ſatisfieret, ut Auctor eſt Auguſtinus a: *Quidam etiam* (ait in eadem Epiſtola, quæ eſt Menſurii Carthaginenſis Epiſcopi ad Secundum Tiſigitanum) *facinoroſi arguebantur, & fiſci debitores, qui occaſione perſecutionis, vel carere vellent oneroſa multis debitis vita, vel purgare ſe putarent, & quaſi abluere facinora ſua, vel certe acquirere pecuniam, & in cuſtodia deliciis perfrui de obſequio Chriſtianorum.* Eandem conſuetudinem ſuppeditandi neceſſaria Confeſſoribus indicat Tertullianus b, dum Librum ad Martyres ſic exorditur: *Inter carnis alimenta*, ait, *benedicti Martyres deſignati, quæ vobis, & domina mater Eccleſia de uberibus ſuis propriis in carcerem ſubminiſtrant, capite aliquid & a nobis, quod faciat ad ſpiritum quoque educandum.* Cyprianus c etiam hoc pietatis officium Confeſſoribus exhibendum conſuluit Clero; poſt alia enim, quæ ad hanc rem ſcripſit in principio, ad finem addit: *Pauperibus quoque, ut ſæpe jam ſcripſi, cura, ac diligentia veſtra non deſit: iis tamen, qui in Fide ſtantes, & nobiſcum fortiter militantes, Chriſti caſtra non reliquerunt: quibus quidem nunc major a nobis, & dilectio, & cura præſtanda eſt, quod nec paupertate adacti, nec perſecutionis tempeſtate proſtrati, dum Domino fideliter ſerviunt, cæteris quoque pauperibus exemplum Fidei præbuerunt.* Et hoc tandem præcepto ſanxerunt Epiſcopi Africani in Concilio Carthaginenſi d IV. *Chriſtianum Catholicum*, ajunt, *qui pro Catholica Fide, & pro Eccleſiaſtica re, & Chriſtiana Religione tribulationem patitur. honore omni a Sacerdotibus honorandum: etiam & per Diaconum ei victus adminiſtretur.* Ut his ergo commodis fruerentur, ſolebant ſe quidam temere martyrio exponere, quos non honorandos ut Martyres, idem Menſurius reſcripſit, ut paullo poſt dicemus.

His præterea accedebat, quod naſcentis Eccleſiæ Patres e maxime optarint, ut in perferendis tunc profanis Idolorum Sacrificiis, & impiis ſuperſtitionibus, patientiæ, modeſtiæ, manſuetudinis, & humilitatis virtutibus refulgerent Chriſtiani, neque vi, & armis ethnicorum Delubra, ſed pietate, & religione deturbari volebant: quo ſic admirabilior Chriſti poteſtas, & Catholicæ Eccleſiæ progreſſus humanis non tribueretur auxiliis: quod facile eveniret, vel ſi Templa, & Idola Gentium viribus potius, quam Eccleſiaſtica diſciplina perfringerent, & eadem ſeveritate Chriſtianæ Religionis ſemina latius propagare adniterentur. Quemadmodum enim Philoſophos, & Oratores, mundique hujus ſapientes primum non elegit Chriſtus, per quos Cæleſti doctrina hominum genus erudiretur; illiteratos Piſcatores, quorum opera, & Philoſophi, & Oratores in Eccleſiæ retia pertraherentur, ne videlicet humanæ ſapientiæ viribus converſio Gentium adſcriberetur; in qua ſuæ gratiæ vim Deus illuſtrem videri volebat: ita ad propagationem Evangelii, & Idolorum everſionem, noluerunt humanarum virium fieri periculum; ſed utriuſque rationem Divinæ providentiæ reſervari, ut palam fieret non humana aliqua præſumptione, aut virtute; ſed divina prorſus ſapientia, & poteſtate novam tunc nomine Chriſti Religionem introduci, & ſtabiliri inter Gentes. Qua ratione, non vi, non armorum ſtrepitu Fidem noſtram propagari, ſed omni, & Religionis, & pietatis officio, monuit Tertullianus f: *Non eſt Religionis* (inquit) *cogere Religionem, quæ ſponte ſuſcipi debet, non vi.* Ita Nicolaus Papa ad conſulta Bulgarorum: *De his* (inquit) *qui Chriſtianitatis bonum ſuſcipere renuunt, & Idolis immolant, & genua curvant, nihil aliud poſſumus ſcribere vobis, niſi ut eos ad fidem rectam moniti, exhortationibus, & ratione potius, quam vi, quod vane ſapiunt, convincatis.* Et poſtea: *Nulla cum his* (inquit) *qui non credunt, Idolaque adorant, miſcenda communia eſt. Porro illis violentia, ut credant, nullatenus inferenda eſt: nam omne quod ex voto non eſt, bonum eſſe non poteſt.* Id in ſubditos ſuos nondum converſos uſurpaſſe Edilbertum Anglorum Regem, refert, & laudat Beda g: *Quorum Fidei* (inquit) *ita congratulatus eſſe Rex perhibetur, ut nullum tamen cogeret ad Chriſtianiſmum, ſed tantummodo credentes arctiori dilectione, quaſi concives ſibi regni cæleſtis, amplecteretur. Didicerat enim a Doctoribus, Auctoribuſque ſalutis, ſervitium Chriſti voluntarium, non coactitium debere eſſe.* Quod & antea magnum Conſtantinum feciſſe, ſæpe prædicat Euſebius h, & Nicephorus i: *Maximus* (inquit) *ille Conſtantinus, qui ingentem quidem, minorem tamen virtute, & gloria ſua, conſequutus eſt laudem, & primus vera pietate Imperium exornavit: quum omnem* (*ut ita dicam*) *terrarum orbem in Idolorum cultu inſanientem, ſacrificare quidem dæmonibus prorſus prohibuit, aras autem eorum non ſuſtulit, mandato illo promulgato, ut Dearum Templa clauſa, quo a nemine adiri poſſent, ſervarentur. Idem filii ejus fecere: crudelitatis enim eſſe putarunt, repente prorſus tantam inſtituere mutationem: ſatius eſſe exiſtimantes, quietis conſiliis paullatim homines ad veram pertrahere Religionem.* Id erga Judæos obſervandum, decrevit Concilium Toletanum K IV. & Gregorius l.

a *In* Breviculo collationum 3. *diei Cap.* 15.

b *Lib.* ad Martyres, *in prin.*

c *Epiſt.* 37.

d *Can.* 45.

e *Concil. Rethom. Can.* 5. *apud Burchardum* Lib. 2. Decret. *Cap.* 71. *Ivon.* 2. *P.* Decretorum. *Cap.* 121.

f Ad Scapulam.

g L. 1. Eccleſiaſt. hiſt. gentis Anglorum, C. 26.

h L. 2. de Vita Conſtantini C. 55.

i L. 12. C. 25.

K C. 55. *Diſt.* 45.

l *Epiſt. ad Petrum Epiſcopum Terracinenſem Lib.* 1. *Regiſt. Epiſt.* 34. *& in Epiſt. ad Paſchaſium in regiſtro. Lib.* 11. *indictione* 6. *Epiſt.* 15. *Gratian. in C.* Qui ſ. 45. *Diſt.*

COM-

COMMENTARII NOVI.

CHriſtiani tempore Diocletiani forti animo ad Idola frangenda paſſim proſiliebant, iidemque a Gentilibus in eos furantibus occidebantur, idque fecerunt exemplo Sanctæ Eulaliæ Martyris, quæ impulſu Divini Spiritus commota, teſte Prudentio, Hym. 3. *Inque tyranni oculos ſputa jacit: ſimulachra dehinc diſſipat*, &c. Hoc factum Eulaliæ importune, ac temere ab omnibus uſurpari, diſplicuit Patribus hujus Concilii. BINIUS.

In numero eum non recipi martyrum.] Ex D. Cypriano colligitur, annua die memoriam olim Martyrum celebratam; nam actis publicis inſcribebatur, quo quiſque die martyrium ſubierat. Ex hoc Canone non ſolum neminem poſt mortem in eorum relatum eſſe numerum, niſi ex præſcripto, & mandato Eccleſiæ; ſed etiam eoſdem Martyres coluiſſe, & precibus proſequutam eſſe, quamobrem enim eorum cauſſam habuiſſet, niſi ut falſi, & pſeudo-martyres non colerentur. ALBASPINÆUS.

Conſtat plures jam a temporibus Apoſtolorum Idola confregiſſe, & eorum Fana zelo Fidei ſuccenſos ſubvertiſſe, qui in dyptycha Eccleſiaſtica Martyrum ſunt relati, ut Sancta Martiana, quæ apud Toletum ſiſtens ad Præſidis tribunal rapitur, eo quod Dianæ ſimulachrum ſupra fontem exiſtens multorum civium conſpectibus dejeciſſet, & in fruſtra minuta, Jeſu nomine invocato, feliciter redoxiſſet. Quod factum defenditur a Bivario in Notis ad Flavium Dextrum, anno CLV. fol. 249. Tamayo a Salazar. in *Martyrol. Hiſpan.* die 12. Julii: quia nondum editus erat præſens Canon; ideoque B. Martiana comprehenſa non erat præſenti prohibitione. Sed & poſt Concilium hoc plures alios Idola fregiſſe, conſtat ex Actis Martyrum relatis a Baron. in *Martyrol.* die 9. menſis Aprilis, & merito in Martyrum dyptycha relati fuerunt. Nam Canon iſte ita breviter a compilatoribus digeſtus, editus eſt contra circumcelliones illos, qui prodigioſa mortis cupiditate, & martyrii temeraria ambitione proſiliebant in Templa, & Idola: non tam ut ea zelo Fidei everterent, quam ut provocarent Gentiles ad homicidium. Hoc enim genus Martyrum ex oſtentatione ſemper abhorruit Eccleſia. Concil. Ancyr. quod quaſi ſynchronon fuit noſtri Illiberitani, Can. 1. apud Gratian. in Cap. *Presbyteros*, 32. 50. Diſt. ibi: *Si ex Fide ergo luctati ſunt, & non ex compacto ad oſtentationem, ut caperentur, ipſi fecerunt; hos placuit honorem quidem Sedis propriæ retinere. Offerre autem illis, & ſermonem ad populum facere, aut aliquibus ſacerdotalibus officiis fungi, non liceat.* Sicut e contra ſæpe ſæpius commendatur eorum maryrium, qui Idola, & Delubra contrivere Divina Chriſti virtute, & afflatu Spiritus Sancti, ut videre eſt apud Nazianz. in Orat. *De funere paterno*. Et Orat. 1. in Jul. Imperat. B. Ephrenem Syrum. Tom. 3. in 1. *Encomio de SS. Martyrib.* Ita acceperunt Canonem hunc Baſil. Legion. Quæſt. 2. *Scholaſt.* Cap 1. in fin. Hurtado, *De vero martyr.* Reſol. in fin. Baron. in *Martyrol.* die 9. menſ. April. ubi refert eos, qui Idola fregerunt poſt Conſtitutiones Conſtantini editas de Paganorum Templis claudendis, & Idolis frangendis, de quibus etiam plura tradit Gothofred. peculiari Opuſc. *De Templis demoliendis.* Primam Mendozæ interpretationem, videlicet prohiberi Chriſtianis in hoc Canone Idola frangere, ne tyranni zelo ſuorum Idolorum ſuccenſi ſeverius irruerent, & crudelius perſequerentur Chriſtianos; ſequitur Theophilus Raynaudus, *De Martyrio per peſt.* Capit. quinto num. 18. GONZALEZ.

Quia in Evangeliis non eſt ſcriptum.

CAPUT QUADRAGESIMUM SEXTUM.

Non teneri quemquam privata auctoritate Idola Gentium infringere; poſſe tamen ſuo tempore, & loco.

NOn eſſe ſcriptum in Evangeliis, ut quis privata auctoritate ſe offerat martyrio, dando illi anſam fractis Idolis, certum eſt, & Hiſpani Patres hic affirmant: quinimmo conſilium extat apud Matthæum, ut quum nos perſecuti fuerint in una Civitate, fugiamus in aliam. Huic autem fugiendi licentiæ non modo non eſt locus, quum heroicæ virtutis documentum eſt dandum; quin potius ad percipiendam oblatam martyrii coronam animo alacri currendum eſt: ut inſigni pietate probavit latiſſime Divus Eulogius a Cordubenſis Epiſcopus, & electus poſtea Archiepiſcopus Toletanus, in toto eo Libro, cui titulum dedit: *Memoriale Sanctorum*. In hoc tamen, non pietatis modo, & religionis, ſed prudentiæ etiam ratio obſervanda eſt: cum ſapienter doceat Divus Bernardos b: *Fortitudinis matrem eſſe prudentiam: nec fortitudinem, ſed temeritatem quemlibet auſum, quem non parturivit prudentia.* Quod & ab his obſervari impenſius vellem, qui Orientis & Occidentis Indiæ Gentes ex errorum tenebris ad veritatis Chriſtianæ lucem ſtudent revocare; ſcio enim, nonnullos in propagando Evangelio, & in affigendis publice crucibus, nervos omnes contendiſſe: imprudentia tamen religionem, & pietatem nonnunquam fruſtrante.

Matth. 10.

a *Tom.* 1. *Lib.* Memoriale Sanctorum.

b *Lib.* 10. De conſiderat. *ad Eugen.* C. 8.

Ne-

Neque invenitur ab Apoſtolis unquam factum.

CAPUT QUADRAGESIMUM SEPTIMUM.

An Apoſtoli fregerint unquam Gentium Idola; & quanti traditiones Apoſtolicas ab initio Eccleſiæ Hiſpani Patres fecerint.

IN Codice Lucenſi: *Neque invenitur ſub Apoſtolis unquam factum.* Utraque lectio vera eſt. Sed cum de Dominico Evangelio ſupra meminerint, probabilius eſt, de factis Apoſtolicis nunc etiam Patres agere voluiſſe; ſicque primam lectionem retinendam eſſe. Cui conſonant, quæ de D. Paullo, Petro, & aliis D. Cyprianus a, & Athanaſius b referunt; quæ tametſi hujus loci ſint propria, compendii cauſa omittam. Sed ſive ſub Apoſtolis, vel ab Apoſtolis nunquam factum legamus, utraque lectio difficultate non caret, cum D. Joannem Evangeliſtam Apollinis Templum diruiſse in inſula Pathmo, in qua fuerat relegatus, Prochorus c referat ejus Diſcipulus; in Aſia vero Epheſinæ Dianæ Templum etiam everſiſse, Abdias narrat; & aliud Matthæum in Æthiopia. Sed hi diruerunt, non fregerunt; labefactarunt oratione, non manibus; diſturbarunt cæleſti, non humana virtute, ut iidem Prochorus, & Abdias teſtantur, quos ſequi, & imitari Fideles, voluerunt Hiſpani Patres. Scripturæ præterea Sacræ, & Apoſtolicarum Conſtitutionum dignitatem quanta veneratione coluerint, doctrina hic ſancta, & exemplo demonſtrarunt, dum Gentium Idola humanis viribus proſterni, ideo noluerunt, quod nec Divinis Literis, nec Apoſtolicis exemplis fulciretur. In quo præclaris Divi Paulli veſtigiis inſiſtebant, dum ad Teſſalonicenſes ſcribens, ait: *Itaque, fratres, ſtate, & tenete traditiones, quas didiciſtis, ſive per ſermonem, ſive per Epiſtolam.* A Paullo eandem ſe hauſiſſe doctrinam, teſtatur Beatus Dionyſius Areopagita d D. Eugenii Magiſter, a quo accepit pietatis, & dignitatis hæres Melanthius: *Noſtræ* (inquit) *Hierarchiæ vis omnis in verbis, quæ a Deo tradita ſunt, cernitur. Sanctiſſima autem, venerationeque digniſſima verba ea eſſe dicimus, quæ nobis a ſacroſanctis noſtris Præceptoribus, in ſanctis, atque Teologicis Scripturæ Libris ſunt prodita, quæque ab iiſdem ſanctis Viris inſtitutione, quæ magis a materia abhorreret, proximaque jam quodammodo eſſet, ac ſimilis cæleſti Hierarchiæ, ex mente in mentem verbo corporeo illo quidem, ſed quod minus eſt materiæ particeps, ſine ſcripto ſtudiorum noſtrorum Duces Principeſque didicerunt.* Et paullo poſt: *Quocirca, primi illi Hierarchiæ noſtræ Duces, ac Principes, cum ipſi a Divina bonitate plene, cumulateque ſanctum hoc munus accepiſſent, & a Divina benignitate ejus apud poſteros propagandi, prorogandique cauſa miſſi eſſent: iidemque valde ut Divini poſteros ad cæleſtia, & Divinitatis ſimilitudinem traducere cuperent, ſignis, quæ ſub ſenſum cadunt cæleſtia, varietateque, ac multitudine id, quod conjunctam, connexumque erat, & humanis Divinas res, quæque materia conſtant, ac noſtris eas, quæ eſſentia ſuperiores ſunt; partim ſcriptis, partim non ſcriptis ſuis inſtitutionibus, ex ſacroſanctis Legibus nobis tradiderunt.* Eandem Irenæus e ſcripſit edoctus a Polycarpo Joannis Diſcipulo: *Quid enim, & ſi quibus de aliqua modica quæſtione diſceptatio eſſet, nonne oporteret in antiquiſſimas recurrere Eccleſias, in quibus Apoſtoli converſati ſunt, & ab eis de præſenti quæſtione ſumere, quod certum, & re liquidum eſt? Quid autem, ſi neque Apoſtoli quidem Scripturas reliquiſſent nobis? nonne oportebat ordinem ſequi traditionis, quam tradiderant iis, quibus committebant Eccleſias? Cui ordinationi aſſentiunt multæ Gentes, barbarorum eorum, qui in Chriſtum credunt, ſine charactere, vel atramento ſcriptam habentes per ſpiritum in cordibus ſuis ſalutem, & veterem traditionem diligenter cuſtodientes, in unum Deum credentes fabricatorem Cæli, & Terræ, & omnium, quæ in eis ſunt, per Chriſtum Jeſum Dei Filium. Hanc Fidem qui ſine literis crediderunt, quantum ad ſermonem noſtrum, barbari ſunt: quantum autem ad ſententiam, & conſuetudinem, & converſationem, propter Fidem, per quam ſapientiſſimi ſunt, & placent Deo, converſantes in omni juſtitia, & caſtitate, ſapientia. Quibus ſi aliquis annunciaverit ea, quæ ab hæreticis adinventa ſunt, proprio ſermone eorum colloquens ſtatim concludens aures, longe longius fugient, ne audire quidem ſuſtinentes blaſphemum colloquium. Sic per illam veterem Apoſtolorum traditionem, ne in conceptionem quidem mentis admittunt quodcumque eorum portentiloquium eſt: neque enim congregatio fuit apud eos, neque doctrina inſtituta. Traditione igitur, quæ eſt ab Apoſtolis, ſic ſe habente in Eccleſia, & permanente apud nos, revertamur ad eam, quæ eſt ex Scripturis, oſtenſionem eorum, qui & Evangelium conſcripſerunt Apoſtolorum.* Sed cur non omnia ſcriptis tradiderint Apoſtoli, ſed ſermone multa retineri, & conſervari voluerint, hæc docet Baſilius f: *Nonne* (inquit) *ex doctrina, quam Patres noſtri in ſilentio quod curioſos, & otioſos ſubmovet, ſervarant; pulchre quidem illi, nimirum docti, arcanorum venerationem ſilentio conſervare? Nam, quæ nec intueri fas eſt, non initiatis; qui conveniebat horum doctrinam publicitus circumferri ſcripto? Deinde Moyſis exemplo probant, qui non omnes ad penitiora ſacramenta admiſit: probe, inquit, ſciens pro ſua ſapientia, res uſu tritas, & undecumque parabiles, expoſitas eſſe contemptui: cæterum id, quod depoſitum eſt, quodque rarum eſt, huic natura conjunctum eſſe, ſummam admirationem, & ſtudium. Ad eundem profecto modum, & qui in primordiis Eccleſiæ certos ritus præſcripſerunt Apoſtoli, & Patres, in occulto, ſilentioque myſteriis ſuam ſervaverunt dignitatem: neque enim omnino myſterium eſt, quod ad populares, & vulgares aures effertur. Eſt autem etiam ſilentii ſpecies ipſa obſcuritas, qua utitur Scriptura, mentem ad contemplatio-*

a *Epiſt. 56. ad Tribaricanos.*
b De fuga Apologia.
c Hiſt. Apoſtol *Cap. 25. Abdias Lib. 5. & 7.* Hiſt. Apoſtol.
2. *Theſ.* 2.
d *Lib.* 1. de Eccleſiaſt. hierarc. C. 1.
e *Lib.* 3. *Cap.* 4. adverſus hæreſ.
f Lib. de Spiritu Sancto Cap. 27.

tionem dogmatum ſtabilem exercens, idque ad utilitatem in Scripturis verſantium. Inde illa contra doctrinæ, atque Sacramentorum profanatores Gregorii Nazianzeni a gravis querela: *Illud ſaltem*, ait, *inter nos conveniat, ut myſtica myſtice, & ſancta ſancte proloquamur, nec in profanas aures, quæ in vulgus efferri nefas eſt, projiciamus; ne alioqui conſtet, eos, qui dæmones adorant, & turpium fabularum, ac rerum cultum profitentur, nobis gravitate ſuperiores eſſe: quippe, qui bis, quinoa iiſdem ſacris initiati ſunt, cruorem potius ſuam, quom ſermones quoſdam impertirent.* Antiquiſſimo igitur hoc Hiſpanorum Epiſcoporum Decreto, hæreticos recentiores, qui Apoſtolicis traditionibus derogant, convinci poſſe, ſatis manifeſtum fit; dum mille, & trecentis ab hinc annis tam gravis, & ſancta fuerit earum apud ipſos, & omnes auctoritas. Nec Hiſpanorum etiam Epiſcoporum doctrinam & pietatem minus licebit hic, vel a rigidis eorum cenſoribus commendari, quod non ſolum Evangelicis, & Apoſtolicis inſtitutis repugnantes ſententias tradere noluerint; ſed nec latum quidem unguem ab eorum ſcriptis, & non ſcriptis traditionibus velle diſcedere, tam ſancta, quam aperta ſententia declaraverint. Sed bene jam habet acerba iſta, & mala tractatio; auget enim pretium virtutis audire male, cum bene feceris.

a Oratione 1. de Theologia.

Placuit, eum in numerum non recipi Martyrum.

CAPUT QUADRAGESIMUM OCTAVUM.

Non decerni ab Hiſpanis Patribus in hoc Canone, Martyrem non eſſe, qui Idola fregerit, ſed in numerum Martyrum ab Eccleſia non referri, & cur?

NON decreverunt Patres Hiſpani (ut falſo illis objici ſolet) Martyrem verum non eſſe omnem, qui Gentium Idola confregerit, cum omnis, qui pio, & prudenti animo ſanguinem, vel vitam profuderit pro Chriſto, certus, & verus ſit Martyr. Si enim Martyrem, ut Auguſtinus b docuit, non facit pœna, ſed cauſa, qui cum cauſa pœnam conjunxit, quare apud Deum Martyris nomine, & honore non decorabitur? Quod decernunt igitur, id ſolum eſt, eum, qui proſternens Idola Gentium interfectus fuerit, in numerum Martyrum non recipi, hoc eſt, in catalogum Eccleſiaſticum Martyrum non eſſe referendum. Similem Conſtitutionem tulit in Africa eodem fere tempore Menſurius Epiſcopus Carthaginenſis; eos enim, qui ultro Martyrio ſe offerrent, non honorandos ut Martyres, Chriſtianis præcepit, ut teſtis eſt Auguſtinus c: *Lectum eſt*, ait, *eos, qui ſe offerrent perſecutionibus non comprehenſi; & ultro dicerent, ſe habere Scripturas, quas non traderent* (conquirebant tunc Donatiſtæ hæretici Scripturas ſanctas, ut eas igni traderent) *a quibus hoc nemo quæſierat, diſplicuiſſe Menſurio; & ab eis honorandis, eum prohibuiſſe Chriſtianos.* Quemadmodum ergo veri ſunt Martyres, qui ultro ſe Martyrio offerunt, & illud perferunt conſtantiſſime, quorum exemplis pleni ſunt Eccleſiaſtici Annales, tametſi illa oblatio prohibita fuerit a Divo Clemente d, Julio Papa e, Cypriano f, Athanaſio g, & aliis; ſic & illi veri Martyres ſunt, qui flagrantes pietatis, & Religionis zelo, Idola opportuno tempore fregerint, tametſi ob exempla, & rationes a nobis citatas ſuperius, Idola frangere inhibitum fuerit a Concilio, ne videlicet occaſionem darent Gentilibus, liberius, & inhumanius reliquos Chriſti filios noviter tunc ad Eccleſiam converſos perſequendi. Eaque de cauſa non definit Concilium, Martyres non eſſe; quia ſi vere natura ſua Martyres ſunt, ut dixi, Concilium efficere non potuit, ut in Hierarchia cæleſti, Martyrum illi ordini a Deo non aſcriberentur; ſed illud tantum decernit, ut in Eccleſiaſtica, honore Martyrum non decorentur. Conſuevit enim Eccleſia viventes, & mortuos Confeſſores, & Martyres multis ornare privilegiis. Et ut omittamus Literas Confeſſorias, quibus peccatorum indulgentiam, Epiſcoporum conſenſu lapſis dabant, de quibus abunde ſuperius h; eos inter tentationes [ſic enim vocabant olim Epiſcopi perſecutionum calamitates] officio ſuo incumbentes gradibus ſublimandos decreverunt Africani Patres in Concilio Carthaginenſi IV. i quinimmo omni honore afficiendos, & detentos in carcere, victu per Diaconos ſuſtentandos, adjecerunt k: *Chriſtianum Catholicum*, ajunt, *qui pro Catholica Fide, & pro Eccleſiaſtica re, & Chriſtiana Religione tribulationes patitur, honore omni a Sacerdotibus honorandum; etiam & per Diaconum ei victus adminiſtretur.* Cum autem e vita exceſſiſſent, memoriam illorum inter alios ſanctos ſpiritus celebrabant. Nec id ſemel tantum, ſed ſingulis quibuſque annis cum is dies recurriſſet, quo illi ſe Martyrio conſecrarant, ut Auctor eſt Cyprianus l: *Sacrificia pro eis*, inquit, *ſemper ut miniſtri offerimus; quoties Martyrum paſſiones, & dies anniverſaria commemoratione celebramus. Denique & dies eorum, quibus recedunt, adnotate, ut commemorationes eorum inter memorias Martyrum celebrare poſſimus. Quamquam Tertullus fideliſſimus, & devotiſſimus Frater noſter, inter cætera ſolicitudinem, & curam ſuam cum fratribus in omni obſequio operationis impartit, qui nec illic circa curam corporum deeſt, ſcribat, ac ſignificet mihi dies, quibus in carcere beati Fratres noſtri ad immortalitatem glorioſæ mortis exitu tranſeunt, ut & celebrentur hic a nobis oblationes, & Sacrificia ob commemorationes eorum, quæ cito vobiſcum, Domino proſperante, celebrabimus.* Neque id ætate ſolum Cypriani commune fuiſſe in Eccleſia, conſtat; nam Origenes m ait: *Bene, & ſecundum voluntatem Dei, innocentium memoriam Sancti Patres celebrari mandarunt ſempiternam in Eccle-*

b Epiſt. 167. ad Feſtum, & Serm. 37. De Verbis Domini, refertur ab Innoc. III. in C. Cum Marthæ. De celebratio. Miſſarum.

c In Breviculo collationum cũ Donatiſtis in 3. die Cap. 15.

d Lib. 5. Conſtitution. Apoſtolicarum, C. 7.

e Epiſt. ad Orientales.

f Epiſt. 15. & 82.

g Apologia de fuga.

h Lib. 2. Cap. 51.

i Can. 42.

k Can. 43.

l Epiſtola 34. & 37.

m Homilia quadam in illud Matth. Vox in Rama.

cleſiis, velut pro Domino morientium, velut pro Judæis, & Gentilibus credituris, vel-nt etiam pro ipſis parentibus. Hoc idem ſenſit Origene, & Cypriano vetuſtior Tertullianus [a]: *Oblationes*, inquit, *pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus*. Quod ſiniſtre admodum quidam [b] accommodarunt ad dies natalitios ethnicorum, cum res ſit indubitata, apud antiquos *natalitia Martyrum* pro die Paſſionis uſurpari, uti videre eſt, ut omittamus alia, ex Concilio Laodiceno [c] vetante, natalitia Martyrum in Quadrageſima celebrari; quod tempori luctus feſtiva illa Solennia eo die peragenda non ſatis congruerent. Smyrnenſis Eccleſia diem Paſſionis Divi Polycarpi Diſcipuli Divi Joannis Baptiſtæ celebrat; de qua faciens mentionem Euſebius ait [d]: *Quo in loco etiam nunc præſtante Domino ſolennes agimus, celebreſque conventus, maxime quidem in die Paſſionis ejus, ſed & cum eorum memorias, qui prius paſſi fuerant, celebramus; ut ſequentium animi ad præceſſoris viam exemplis inſignibus ſuſcitentur.* Quare recte Concilium Gangrenſe [e] ante annos amplius mille ducentos, anathemate ferit Euſtachium, & illius ſectatores, qui collectas, quæ per Baſilicas Martyrum fiebant, vel etiam quæ ibidem celebrabantur, oblationes, memoriaſque ipſorum reprehendebant. Quod ſi altius originem hujus conſuetudinis repetamus, ab ipſo tempore Apoſtolorum ortum habuiſſe reperiemus. Divus enim Clemens [f], cum Conſtitutionem Jacobi fratris Joannis recenſeret, loquens de oblatione: *Adhuc*, inquit, *offerimus tibi pro omnibus Sanctis, qui a ſæculo placuerunt, Patriarchis, Prophetis, Juſtis, Apoſtolis, Martyribus, Confeſſoribus.* Atque ut id obiter notemus, ne quis ad Clementis hunc, & alterum Cypriani locum, paullo ante citatum offendat; animadvertendum, nihil obſtare his, quæ de amplitudine dignitatis Martyrum Auguſtinus prædicat his verbis [g]: *Injuriam facit Martyri qui orat pro Martyre.* Nam non oratur pro Martyre, ad delictorum expiationem; ſed partim ad gratiarum actionem, quas Deo reddere decet, ob conſtantiam, & animi firmitatem Martyribus conceſſam; partim ut eorum precibus adjuventur Fideles ipſi, qui orant. Auguſtinus, cum locum illum Joannis interpretaretur: *Majorem hac dilectionem.* [h] *Ideo quippe ad ipſam*, inquit, *menſam, non ſic eos commemoramus, quemadmodum alios, qui in pace requieſcunt, ut etiam pro eis oremus, ſed magis ut orent ipſi pro nobis, ut eorum veſtigiis adhæreamus, quia impleverunt ipſi charitatem, quo Dominus dixit, non poſſe eſſe majorem.* Cyrillus [i] etiam Hieroſolymitanus verba illa Miſſæ Græcorum exponens: *Etiam offerimus tibi pro omnibus, qui a ſæculo tibi placuerant, Sanctis;* eodem modo exponit: *Atque hoc Sacrificium*, inquit, *tibi offerimus, ut memores ſimus primum eorum, qui dormierunt, Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, Martyrum, ut Deus orationibus, & interceſſionibus eorum noſtram deprecationem ſuſcipiat; deinde ut memoria habeamus Sanctos Patres, qui dormierunt, atque Epiſcopos, & deinde omnes, qui nos præceſſerunt, magnam utilitatem credentes acceſſuram eorum animabus, pro quibus offertur, ex oratione ſancti, ac tremendi Sacrificii.* Hoc ipſum docuit Divus Clemens [K]: *Memoremus*, inquit, *Martyres ſanctos, ut mereamur certaminis eorum participes fieri.* Et hoc eſt, quod B. Cyprianus [l] dicit, Sacrificia pro eis offerri: ideſt, in honorem, & commemorationem eorum, ut ſicut ait B. Dionyſius [m], hujuſcemodi commemoratione nos ad beatam virtutem hortemur, & ad Divinam ſortem eorum obtinendam per imitationem. Quæ res inde nata videtur, quod in Sacrificiis, juxta ritum veteris Eccleſiæ, poſt Symbolum decantatum, & mutuam conſalutationem, nomina pie defunctorum ſcripta in Libello, quem in Altari ponebant, recitabantur, non ſine laude, & præconio virtutum, quæ in illis viventibus illuxerant. Ita Divus Auguſtinus [n]: *Perhibet enim*, inquit, *præclariſſimum teſtimonium Eccleſiaſtica auctoritas, in qua Fidelibus notum eſt, quo loco Martyres, & quo defunctæ ſanctimoniales ad Altaris Sacramenta recitentur.* Illis diebus Paſſiones eorum legendas in Eccleſia, Concilio Africano [o] Canone XIII. cautum reperio; quod & ſuo tempore ſcripſit Divus Gregorius [p]: *Nos*, inquit, *pene omnium Martyrum diſtinctis per dies ſingulos Paſſionibus collecta in uno Codice nomina habemus, atque quod annuis diebus in eorum veneratione Miſſarum ſolennia agimus.* Hinc nata Martyrologia, quæ inter Libros Sacerdotibus neceſſarios annumerat Burchardus [q]. Hinc celebres de eorum laudibus conciones, quarum rationem in eorum piam memoriam inſtitutam reddit D. Baſilius [r]: *Qui vitas eorum*, inquit, *qui in pietate honeſte perſeveraverunt, recenſemus, glorificamus primum Dominum per ſervos; laudamus autem juſtos per teſtimonium eorum, quæ novimus; populum vero per honeſtorum factorum narrationem exhilaramus. Nam exhortatio ad temperantiam eſt vita Joſeph, & ad fortitudinem vita ipſius Samſonis.* Hinc dies Feſti, quibus hodie etiam Chriſtiani feriantur, qui olim tanta agebantur celebritate, ut illis diebus convivia, & ſpectacula fierent, choreæ ducerentur, & ſaltationes, ut prodit Divus Baſilius [ſ]: *Antea*, inquit, *flebant Sanctorum mortes, ut Joſeph mortem Samuel; nunc non amplius lacrymis Sanctorum mortes proſequimur, ſed tripudiis divinitus inſpiratis, ſuper ſepulchra ejus choreas ducimus.* Gregorius Nyſſenus [t] hæc de populari lætitia in honorem Martyrum ait: *Deſcendit*, inquit, *rurſus in Urbem, & omni circa Regione undique peragrata, ac perluſtrata, additamentum, & quaſi corollarium ſtudii ſui erga Numen Divinum inſtituebat; apud omnes ubique populos ſanciens, ut nomine eorum, qui pro Fide certaſſent, dies Feſti, atque ſolennes conventus celebrarentur; cumque alius in alium locum Corpora Martyrum duxiſſent, per anniverſarii circuli ambitum congregati lætabantur in honorem Martyrum, Ferias agentes.* Et paullo poſt, ſingularem hujus communis lætitiæ rationem reddens: *Cum animadvertiſſet*, inquit, *quod propter corporis voluptates, ſimplex, & imperitum vulgus in errore ſimulacrorum cultus permaneret, quo maxime id, quod perſpicuum eſt, interim in eis aſſequeretur, nempe ut variis ſuperſtitionibus relictis ad Deum converterentur; permiſit, ut in memoriam Sanctorum* ſeſe

a Lib. De corona militis.
b *Laurentius de la Barre in Tert.*
c Can. 51. 52.
d Lib. 4. Hiſtor. Eccl. Cap. 15.
e Can. 20.
f Lib. 8. Apoſtolic. conſtit. Cap. 12.
g Sermone 17. De verbis Apoſtoli.
h Tractat. 84. Cap. 15.
i In ſuis Catecheſibus.
K Lib. 8. Apoſtolicar. conſt. Cap. 13.
l Ep. 34.
m De Eccleſ. hierarch. P. 1.
n Lib. De Virginibus.
o Can. 13.
p In Regiſt. L. 7. Epiſt. 29. in d. 1.
q Lib. 10. Decretorum C. 8.
r In concione quam habuit pro Gordio Martyre.
ſ Serm. de S. Barlaam.
t Vita Magni Gregorii.

ſeſe exhilararent, & oblectarent, atque in lætitiam effunderentur. Verum cum nihil tam pium ſit, tam religioſum, tam ſanctum, quod humana pravitate non poſſit perverti; tamporum decurſu effectum eſt, ut illa Feſta, choreæ, & ſolennitates aliquando turpiter fierent, ſic ut matronalis honor, & innumerabilium feminarum pudor devote venientium ad ſacratiſſimos illos dies, injuriis laſcivientium appeteretur; qua de cauſſa decreverunt Africani Patres [a] ab Imperatoribus poſtulare, ut illa ſpectacula, & convivia, impoſita pœna gravi prohiberent.

[a] *Can.* 27.

Sed redeamus ad Martyres, perſequamurque reliqua privilegia, quæ relatis in numerum eorum veteres Eccleſiæ mores impertiabant, & quibus Idola frangentes privari in hoc Canone decernitur. Poſtquam enim e vivis exceſſerant, non ſolum eorum Corpora Fideles, ut Sanctorum venerabantur, & exoſculabantur; ſed vulnera ipſa, ſanguinem, oſſa, vel reliquas partes, quas idcirco *Reliquias* vocamus, proſequebantur eximio cultu. Divus Baſilius [b] oſtendens, quam pretioſa ſit eorum mors, qui pro Chriſto mortem occubuiſſent: *Quando Judaicæ*, ait, *moriebatur, abominabilia erant morticinia; quum pro Chriſto vero contingit mors, pretioſæ ſunt Reliquiæ Sanctorum.* Et inferius: *Dicebatur*, inquit, *de Sacerdotibus, & Deo dicatis: Non contaminabitur ex aliquo mortuo; nunc autem qui contingit oſſa Martyris, quandam ſanctificationis ſocietatem aſſumit, ex gratia corpore inſidente.* Hinc liquet, quantum Sanctorum Reliquiis tribuendum ſit, cum eorum contactu quandam ſanctificationis ſocietatem contrahi dicat Baſilius. Nec ſolum oſſa, & Corporum cineres, quæ Templa Spiritus Sancti quondam fuerant, ſanctarumque operationum organa, ſed etiam baculos, ſudariola, veſtes, lectulos, ſedes, & reliqua, quæ illi Corpore geſtaverant, vel manibus contrectaverant, & etiam vincula religioſiſſime obſervabant, ut teſtatur Tertullianus [c]. Vulgare, & tritum eſt, quo honore, qua reverentia, quo cultu, & Religione, magnus Athanaſius [d] ſuſceperit Pallium, & Melotem, quæ illi in teſtamento legaverat inſignis ille, & magnus Antonius: cujus legati meminit honorifice Athanaſius. Antonium etiam veſtem Paulli primi Eremitæ geſtare ſolitum diebus ſolennibus Paſchæ, & Pentecoſtes, D. Hieronymus [e] refert. Jacobi Apoſtoli (qui Domini frater cognominatus, & Eccleſiæ Hieroſolymitanæ primus Epiſcopatum geſſit) Cathedram, ſeu Sedem Epiſcopalem ab ejus Succeſſoribus honorifice cuſtoditam, oſtenſamque advenis, cultus cauſſa, Euſebii adhuc annis, Annalium memoria proditum eſt.

[b] *In expoſitione Pſal.* 115.
[c] L. ad uxoré.
[d] *In Vita Divi Antonii.*
[e] *In Vita Pauli Eremitæ.*

Ad ſepulturam efferebantur maximo honore, & pompa, ut ſignificat D. Cyprianus [f]: *Corporibus etiam omnium*, inquit, *qui etſi ſecti ſunt in carcere, tamen glorioſo exitu mortis excedant, impartiatur, & vigilantia, & cura propenſior: neque enim virtus eorum, aut honor minor eſt, quominus ipſi quoque inter Martyres numerentur.* Sic legitur de Sancto Stephano: *Sepelierunt eum viri timorati, & fecerunt planctum magnum ſuper eum.* Planctus enim nomine, funeris honorem, & pompam, Lucam ſignificaſſe, tradit Hieronymus [g]. *Quod Stephano*, inquit, *fecerint Hieroſolymæ fratres planctum magnum: & utique planctus magnus non in plangentium examinatione, ut tu putas, ſed in pompa funeris, & exequiarum frequentia intelligendus ſit.* Et hoc ſane non in Martyrum [h] ſolum, ſed & in piorum funeribus ſæpe evenire, ſingulari potius Dei providentia, quam humano conſilio, cernimus. Efferuntur enim nonnunquam Dei gratia privati homines innocentes, & virtutis laude præſtantes, majori pompa, majori dico Religioſorum, nobilium, & popularium comitatu, piis oblationibus, & ſuffragiis, quam ſoleant multi ſ impendiis factis, qui dignitatis honore, vel qui nobilitatis præſtant dignitate, ſi Chriſtiana nobilitate careant: quorum utrumque nec conſilio caret, nec fructu, ut vitio, ac virtuti juſta merces, diverſa funeris æſtimatione accedat, nec elevent præmia virtutis, qui probos viros, & juſtos felicius aſpexerint ſepeliri, quam vivere flagitioſos, & impios.

[f] *Ep.* 37. Ad Presbyteros, & Diaconos.
Act. Cap. 7.
[g] *Epiſt.* 25. ad Paullum, & 53. ad Ripar.
[h] Lib. 4. Hiſt. Eccleſ. C. 15.

Quum ad ſepulturam olim Martyres deferebantur, Dalmatica, aut Collobio purpurato inſigniebant, Conſtitutione Eutychiani PP. ut Damaſus [i] refert: *Hic temporibus ſuis* (inquit) *per loca diverſa CCCXLII. Martyres manibus ſuis ſepelivit, qui hoc conſtituit, ut quicumque Fidelium Martyrem ſepeliret; ſine Dalmatica, aut Collobio purpurato nullatenus ſepeliret; dum tamen hujus Conſtitutionis ad illum perveniſſet notitia.* Ut vel hinc interpretemur Decretum Concilii Romani [k] ſecundi, ſub Gregorio Magno. Dalmaticam enim hanc poſtea Fideles partiebantur, & ut ſanctas Martyrum Reliquias venarabantur. Sed cum in funerandis Romanorum Pontificum corporibus eam adhiberent nonnulli, moleſte tulit Gregorius I. idque fieri omnino prohibuit in Concilio ſecundo Romano: *Sicut indignos* (inquit) *B. Apoſtoli Petri reverentia mens Fidelium veneratur, ita noſtram infirmitatem decet, ſemetipſam ſemper agnoſcere; & impenſæ ſibi venerationis honorem declinare; ex amore quippe Fidelium hujus Sedis Rectoribus mos ultra meritum erupit, & quum eorum corpora humanda deferuntur, hac Dalmaticis contegant, eaſdemque Dalmaticas pro ſanctitatis reverentia ſibimet partiendas populus ſcindat: & cum adſint multa a ſacris Corporibus Apoſtolorum, Martyrumque velaminu, a peccatorum corpore ſumitur, quod pro magna reverentia reſervetur. De qua re præſenti Decreto conſtituo, ut feretrum, quo Romani Pontificis corpus ad ſepeliendum ducitur, nullo tegmine veletur. Quam Decreti mei curam gerere Sedis hujus Presbyteros, ac Diaconos cenſeo. Si quis vero ex eorum Ordine hoc curare neglexerit, anathema ſit.*

[i] *In* Vita Eutychiani.
[k] Can. 4.

Sepeliebantur hi ſolum in Eccleſiis, non autem alii Catholici, ut quemadmodum ſingularibus ipſi præſtitiſſent virtutibus, ita præcipuo, & ſingulari ſepulturæ honore decorarentur. De Hiſpaniæ conſuetudine teſtes ſunt Concilii Bracarenſis Patres [l]; de Græciæ, Chryſoſtomus [m]: *Romæ*, inquit, *quæ Urbs eſt regaliſſima, relictis omnibus, ad ſepulcra Piſcatoris,*

[l] Can. 36.
[m] *Hom.* Quod Chriſtus ſit Deus.

Digitized by Google

ris, & Pellionis currunt, & Reges, & Præſides, & Milites, &. in Conſtantinopoli Reges noſtri magnam gratiam putant, non ſi prope Apoſtolos, ſed ſi vel extra eorum veſtibula, corpora ſua ſepeliantur, fiantque Piſcatorum oſtiarii Reges. Hinc intelligendi ſunt Impp. Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius a dum ajunt: *Nemo Apoſtolorum, vel Martyrum Sedem humanis corporibus exiſtimet eſſe conceſſam*. In Eccleſia ſepeliri primum B. Fulgentio b Confeſſori in Africa indultum refert illius Diſcipulus: *Mane vero*, ait, *poſtquam multitudo maxima populorum de locis finitimis ad exequias venit, Sacerdotum manibus ad Eccleſiam Civitatis, quæ ſecunda dicitur, ubi etiam Reliquias Apoſtolorum conſtituerat, deputatus, ſortitus eſt honorabile monumentum. Primus plane in eadem Baſilica Pontifex poni meruit, ubi nullum mortuum, neque Sacerdotem, neque laicum ſepeliri conſuetudo ſinebat antiqua; ſed magna vis dilectionis removebat impedimentum conſuetudinis; ambientibus univerſis civibus, & cum ſumma devotione quærentibus, ut ubi Vir ſanctus, & Deo amabilis fuerat conſecratus, ibi orationibus ſingulorum ſemper etiam localiter videretur adjunctus*. Qua ratione honorificum fuit poſtea Fidelibus, juxta Martyrum ſepulturas, & monumenta ſepeliri, ut docuit D. Chryſoſtomus c. Cujus pii deſiderii ſingularem rationem reddidit D. Ambroſius, vel Maximus Taurinenſis: *Ideo*, inquit, *a majoribus proviſum eſt, ut Sanctorum oſſibus noſtra corpora ſociemus; ut dum illos tartarus metuit, nos pœna non tangat, dum illos Chriſtus illuminat, nobis tenebrarum caligo diffugiat. Cum ſanctis ergo Martyribus quieſcentes, evadimus inferi tenebras, eorum propriis meritis, aut tamen conſocii ſanctitate*. Nec in Eccleſia ſolum, ſed in loco ſublimiori, in Altari ſcilicet, reponebantur; non ut is honos eis tanquam Deo deferretur, ut olim calumniabantur hæretici. D. Auguſtinus d: *Populus autem Chriſtianus memorias Martyrum religioſa ſolennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, ut meritis eorum conſocietur, atque Orationibus adjuvetur. Ita tamen ut nulli Martyrum, ſed ipſi Deo Martyrum conſtituamus Altaria. Quis enim Antiſtitum in locis ſanctorum corporum aſſiſtens Altari, aliquando dixit: Offerimus tibi, Petre, aut Paulle, aut Cypriane: ſed quod offertur, offertur Deo, qui Martyres coronavit, &c.* In Altaribus etiam recondebantur Corpora, in vaſculis nonnunquam aureis, ut Hieronymus refert adverſus Vigilantium de Reliquiis D. Andreæ, Lucæ, & Timothei translatis a Coſtantino Conſtantinopolim, & Beati Samuelis e Judæa in Thraciam per Arcadium. Quod ſi aliquando non in urnis collocandas, ſed humi condendas voluit D. Athanaſius, ut teſtatum ex illo facit Damaſcenus e; hoc ideo illum conſueviſſe, eſt intelligendum, ut Ægyptiorum morem abrogaret, qui mortuos ſuos non ſub terra condebant; ſed in lectulis, & ſympodiis collocabant, ut Auctor eſt idem Damaſcenus. Sepulchris eorum epitaphia plena honoris, & laudis affigebantur, ut cecinit Prudentius f.

Innumeros cineres Sanctorum Romula in Urbe
Vidimus, o Chriſti Valeriane ſacer.
Inciſo tumulis titulos, & ſingula quæris
Nomina, difficile eſt, ut replicare queam.
Tantus juſtorum populos furor impius hauſit,
Cum coleret patrios Troja Roma Deos.
Plurima litterulis ſignata ſepulchra loquuntur
Martyris aut nomen, aut epigramma aliquod.

Super hæc ſepulchra Martyrum, ſeu Altaria Miſſas celebrari conſtituit Felix Papa I. in Epiſtola ad Epiſcopus Galliæ, ex qua ratio petenda eſt, qua ille permotus eam Legem tulerit g: *Vobis*, inquit, *& omnibus Eccleſiis tenendum, & agendum mandamus, ut ſuper Memorias Martyrum Miſſæ celebrentur, ne memoriæ eorum, aut veneratio poſſit prohiberi*. Tyranni enim, ut ſuperius dicebam, Memorias delere Martyrum pro viribus contendebant. Unde Euſebius h refert, quod cum tempore Diocletiani graviſſima in Chriſtianos eſſet perſecutio; Pagani idololatræ effodiebant Corpora Martyrum, & projiciebant in mare, dicentes: *Ne forte Dii efficiantur Chriſtianorum; & illi, qui Deos adorare nolunt, ſervos noſtros incipiant adorare*. Hac igitur de cauſſa motus Felix decrevit, ut ſuper ſepulchra Martyrum (ut diuturnior, & celebrior eſſet eorum memoria) Miſſæ dicerentur. Nec Miſſas ſolum, ſed Eccleſias ipſas in eorundem nomine, & honore conſecrari, Auguſtinus i, Gennadius k, & Theodoretus l teſtantur; & ante hos Anacletus m, cum ordinem Patriarchalium Sedium aſſignaret, Eccleſiam Divo Petro erectam a Sancto Marco Evangeliſta Diſcipulo ejus commemorat: *Secunda*, inquit, *Sedes apud Alexandriam eſt Beati Petri nomine, a Sancto Marco Diſcipulo ejus, & Evangeliſta conſecrata*. Cum vero aliquando Eccleſiæ, & Altaria nomine Martyrum conſtruerentur per vias, & agros, in quibus nullæ erant Martyrum Reliquiæ, ſed ſolum ad corradendas ex Fidelium devotione pecunias: id fieri omnino prohibuit Concilium Carthaginenſe V. n decernens, ut nulla Memoria Martyrum acceptaretur, ſic ait, niſi, aut Corpus, aut aliquæ certæ Reliquiæ eſſent, vel origo eſſet alicujus habitationis, poſſeſſionis, aut paſſionis: ut hinc etiam eruant hæretici, non ſolum Eccleſias erigi in piam, & ſanctam Martyrum memoriam, ſed locum Martyrii, & habitationis, & poſſeſſionem ipſam ſanctorum Martyrum, in maximo fuiſſe honore, & reverentia.

In illis Martyrum Eccleſiis hiſtoriæ ſuppliciorum eorundem depingebantur. D. Baſilius o narrat imaginem ſancti Barlaam in Templo depictam; ſeque gaudere ait, quod melius pictores expreſſerint manum ejus pro Chriſto combuſtam, quam ipſe oratione deſcripſerit. Evodius p ſcribit, in Eccleſia S. Stephani, in qua ejuſdem Reliquiæ ſervarentur, fuiſſe imaginem ejus Martyris figuratam, ad quam viſendam homines concurrere ſoliti erant. Prudentius de S. Caſſiano ſic cecinit.

a *In L.* 2. *Cod. De ſacroſ. Eccleſ.*
b *Auctor Vitæ Fulgentii*, C. 31.
c *Dicta Homil.* Quod Chriſtus ſit Deus.
d *L.* 12. contra Fauſtum Manich. C. 20.
e *Orat.* 1. De Imaginibus.
f *In Vita S. Hippoliti Epiſc. & Mart.*
g *In Vita Felicis Papæ I.*
h *Lib.* 8. Hiſt. Eccleſiaſt.
i *Epiſt.* 120. *ad Honoratum*.
k *Lib. De dogmat. Eccl.* C. 73.
l L. 8. Græcar. affect.
m *Ep. ad omnes Epiſc. & Sacer.*
n *Can.* 14.
o *In fin. Orat. in S. Barlaam.*
p *L.* 2. De mirac. S. Stephani

Breui ad Cælum faciem; ſtetit obvia contra.
Fucis colorum picta imago Martyris.
Plagas mille gerens, totos lacerata per artus.
Ruptam minutis præferens punctis cutem.

Item de Sancto Hippolyto:

Picta ſuper tumulum ſpecies liquidis viget umbris;
Effigies tracti membra cruenta viri.

Imagines autem, & paſſiones Martyrum ideo in Eccleſia depingebantur, ut frequenti eorum recordatione Fideles ad cultum pietatis inflammarentur, atque eorum precibus Deo commendari ardentius, fraquentiuſque poſtularent. In hunc ſenſum D. Baſilius [a]: *Res*, inquit, *in bello fortiter geſtas, tum eloquentes homines ſæpe numero, tum pictores exprimunt; illi ſermone ornantes, hi tabulis delineantes; & utrique multos ad fortitudinem excitant. Quæ enim ſermo hiſtoriæ per auditum exhibet, ea pictura tacens per imitationem oſtendit. Martyrum enim encomium, & adhortatio eſt congregatorum ad virtutem. Recte dixit, quiſquis ille eſt, picturam eſſe mutam poeſim.* In Eccleſiis, vel Cœmeteriis Martyrum Cuſtodes aſſignabantur, qui Reliquias ſanctas a Gentibus profanari non ſinerent, nec Diaconatus, vel Presbyteratus Ordinem ſuſcipere antea Subdiaconi, vel Minores Clerici poterant, quam triennium huic cuſtodiæ impendiſſent, ut ex Damaſo, & Concilio Romano ſub Sylveſtro dicebam [b]. Quinimmo Epaunenſe Concilium ſub Gelaſio, Sanctorum Reliquias in Oratoriis villaribus recondi vetuit [c]: *Ni forſan*, ait, *Clericos cujuſcumque Parochiæ vicinos eſſe contingat, qui ſacris cineribus pſallendi frequentia famulentur.*

In his Martyrum Cœmeteriis, ſeu Eccleſiis Romani Pontifices Stationes, & omnes actus publicos Pontificales celebrabant; Epiſcopi peragebant Divina myſteria, vigilias decantabant, Baptiſmum, Ordines, & omnia Sacramenta adminiſtrabant, verbum Dei concionabantur, ut late, & docte probat Onuphrius Panvinius [d]. Ad hæc ſepulchra Martyrum, energumenos, ſeu dæmoniacos afferri, ut eorum interceſſione liberarentur, teſtantur Concilii Meldenſis [e] Patres, & Auguſtinus [f]. Chryſoſtomus [g] vero affirmat, quod ſicut virtus erat in veſte Paulli & umbra Petri ad ſanandum ægrotos; ita in Sanctorum cineribus, ad expellendos dæmones. De aliis valetudinariis id ipſum refert D. Auguſtinus [h]. Cæcum enim quendam illuminatum fuiſſe contactu Corporum Sanctorum Martyrum, ſcribit; & Lucillum præterea quendam dolore, & apoſtemate fiſtulæ, cujus deſperata curatio erat, ſanatum fuiſſe contactu Reliquiarum S. Stephani Protomartyris. Theodoretus [i]: *Pie vere*, ait, *fideliterque precatos ea maxime conſequi, quæ deſiderant, teſtantur illa, quæ votorum rei dona perſolvunt: manifeſta nimirum adeptæ ſanitatis indicia. Nam alii quidem oculorum, alii vero pedum, alii porro manuum ſimulacra ſuſpendunt, ex argento, aurove confecta. Gratiſſime namque accipit eorum Dominus qualiacumque ſunt dona; nec exigua, nec vilia dedignatus: quippe qui ea pro ferentis facultate metitur. Hæc itaque omnium ſpectaculo exporrecta, teſtantur morborum depulſionem, cujus ipſa certiſſima ſigna ſunt, a ſanitatem conſecutis allata: hæc inquam ſepultorum ibi Martyrum quæ ſit virtus, oſtendunt: & ipſorum Martyrum virtus, quem ipſi coluerant Deum, verum eſſe Deum, declarat, &c.* Hæc autem miracula ut digna poſteritatis memoria, literis conſignare ſolebant, & deinde in Eccleſia populo recitare, ad colendam gratam, & ſanctam Dei beneficiorum, & Servorum ejus memoriam, Auguſtino [k] teſte. Nec leve illud Martyrum privilegium erat, quod Theodoretus refert: Nomina videlicet eorum, qui pro Chriſto glorioſam mortem capeſſerent, etiamſi humiles, abjecti, & ex media fæce plebis deſumti eſſent; nobiliora, illuſtriora, & celebratiora effici, quam Principum, Regum, & Imperatorum; eorumque nominibus multo magis, quam horum ſibi impoſitis delectari Chriſtianos, velut certis, piiſque argumentis perſuaſos, una cum nominibus, virtutibus etiam Martyrum, & divina illorum interceſſione protegi, defendi, & a multis periculis liberari. Nec ea pietas, Eccleſiæ approbatione, & Conciliorum Decretis deſtituta eſt; cum Concilium Nicænum [l] ſtricte præceperit, Martyrum, & Sanctorum nomina, non ethnicorum Chriſtianis indi debere. Quare qui Herculis, Hectoris, Achillis, & ſimilibus ethnicorum nominibus Chriſtianos nuncupari debere ſcripſerunt, videant an Concilii Nicæni Decretis adverſentur. D. Chryſoſtomus [m] Angelos circumcurſitare Martyrum Templa tradit; & ideo etiam ſupplicationes fieri ſua ætate a toto populo CP. ad Templum SS. Martyrum ſcribit. Extra Civitatem juramenta ſolennia ſuper eorum Reliquias, fieri teſtantur Auguſtinus [n] & Gregorius. Ac tandem ut perpetua eſſet eorum memoria, vita illorum literis mandabatur a Notariis, qui huic ſtudio diligentam navabant operam. Septem Diaconos conſtituiſſe per ſeptem regiones, ut ſeptem Notariis imminerent, & res geſtas Martyrum in integrum colligerent, Fabiano Papæ tribuit Damaſus. Sed ante Fabianum geſta Martyrum a Notariis exquiſiviſſe, & in Eccleſia recondidiſſe Anterum, idem Damaſus notavit; & hunc fuiſſe Auctorem primum ſcribendi res geſtas Martyrum, Platina [o] affirmat; dicens, id factum eſſe propter quendam Maximum, qui Martyrio coronatus eſt, ne una cum vita bene agentium memoria aboleretur. Sed minori videtur id diligentia Platina adnotaſſe, cum Damaſus non pronunciet, illum primum fuiſſe, ſed a Notariis ſolum geſta Martyrum exquiſiviſſe, & recondidiſſe in Eccleſia; ex quo conſequi videtur, eam curam Notarios ante illud tempus habuiſſe; & quia Anterum PP. ob id Martyrem effectum a quodam Maximo Præfecto idem Damaſus perhibet. Non factus ergo Martyr Maximus, ſed Martyrem Maximus fecit Anterum; quod ſacta Martyrum perpetua vellet memoria conſervari. Tyranni enim Impp. invidentes gloriæ Martyrum, ut eorum memoria aboleretur, inhibuerunt ſæpe, ne res ab illis geſtæ literis mandarentur. Ante Fabianum, & Anterum Notarios huic negotio ſeptem præpoſuiſſe Clementem Romanum, idem Damaſus eſt Auctor [p]: *Hic* (inquit) *fecit VII. regio-*

a *Hom.* 40. De Martyr. b.
b *Lib. hoc* 3. *Cap.* 3.
c *Can.* 25.
d De cœmeteriis. C. 11.
e *Can.* 39.
f *Epiſt.* 137.
g *Serm.* 35. De virtutib. & vitiis, *&* *in Ser.* De S. Barlaam *&* *Homil.* 66. *ad popul. Antioch.*
h *Lib.* 1. Retractationum. C. 13. *&* *L.* 22. de Civit. Dei
i *Lib.* 8. De Græcar. affectionum curat. *ad finem.*
k L. 22. De Civit. Dei. C. 8. *Ibid.* L. 6. De Græcarum affect. curatione.
l *Can.* 29. *apud Alfonſum Piſan.* L. 3. De Actis Concil. Nicæni.
m *Hom.* 28. De Serm. Aſcenſ. Domini.
n *Epiſt.* 137. *D. Greg. in Epiſt.* 30. *ad Caſtorium Notarium.* *L.* 7. *in d.* 2.
o *In* Antero.
p *Vita Clementis.*

Digitized by Google

giones dividi Fidelibus Eccleſiæ, qui geſta Martyrum ſolicite, & curioſe, unuſquiſque per regionem ſuam, perquireret. Tametſi enim Civitatem Romanam in quatuordecim fuiſſe regiones diſtributam, tradant Sextus Ruffus, Publius Victor, & Cornelius Tacitus; compendii tamen causâ in ſeptem regiones a Pontificibus illa diſpertita eſt, & harum ſingulis Diaconos (quos ob id *Regionarios* vocabant) præfecerunt. Quot vero Diaconi, tot Subdiaconi; & quot Subdiaconi, tot Notarii deſignabantur. Hos autem illis fuiſſe ſubjectos, ſcribit Damaſus [a]: *Hic regiones*, ait, *diviſit Diaconis, & fecit ſeptem Subdiaconos, qui ſeptem Notariis imminerent, qui geſta Martyrum in integrum colligerent.* Paullinus etiam D. Ambroſii Notarius, & qui Vitam ejus conſcripſit, ait, ſe fuiſſe ſub cura Taciti Diaconi, ad quem cuncta Acta referret. Neque Romanam tantum Eccleſiam eam curam ſuſtinuiſſe conſtat, ſed & omnes reliquarum provinciarum, quod ab omnibus eam ſuſcipiendam Fabianus PP. [b] mandarit. Quare eum morem percrebuiſſe in Hiſpania, Prudentius [c], & D. Iſidorus [d] ſignificant, dum in Martyrio Sancti Emeterii, & Celedonii præceptum fuiſſe ajunt a Maximo, & Aſterio, ne Chriſtiani ſcriptis ſuos Martyres celebrarent; conquiſitaque fuiſſe omnia, ut igni traderentur. Nec potuit aliter ipſe Prudentius tot Sanctorum Martyrum, qui eum multis annis ætate præceſſerant, Acta conſcribere, niſi vetuſta illi horum Notariorum exemplaria opem ſuppeditaſſent. In Africa eandem operam his colligendis dediſſe Afros Patres, indicat D. Cyprianus [e], monens Presbyteros, & Diaconos, ut dies, quibus Martyres tormentis fuiſſent affecti, adnotarent. Quod & ante Cyprianum in uſu Africanæ Eccleſiæ fuiſſe, Pontius [f] ſcribit illius Diaconus: *Majores noſtri*, inquit, *plebeijs, & Catechumenis Martyrium conſecutis, tantum honoris pro Martyrii ipſius veneratione dederunt, ut de paſſionibus eorum multa, aut prope dixerim, pene cuncta conſcripſerint. Ut ad noſtram quoque notitiam, qui nondum nati fuimus, pervenirent.* His ergo honoribus non afficiendum eum, qui in Idolis frangendis occupatus fuerit occiſus, Concilio placuit; ne nimia primum audacia projecti, neve inanis gloriæ cupidi, ut de circumcellionibus ait Auguſtinus, ornamenta horum honorum Martyrum aucupantes, ſe Martyrio confidenter offerrent, poſtea vero tormentis cederent leviſſime; neve tandem furti, & intrepido animo ad Idola confringenda proſilirent reliqui nimis imprudenter; eaque ratione a Gentilibus in eos furentibus necarentur. Si autem ſuo tempore, & loco, pie, & fructuoſe everſendis Idolis operam collocarent, nemo ſanæ mentis negaverit, eos & eximiam laudem, & Martyrii titulum mereri, qui vitam pro Religione, & Religionis Auctore Chriſto profudiſſent. Quod & multis SS. exemplis poſſumus demonſtrare. Imprimis enim Concilium Nicenum II. [g] ex Leontio Epiſcopo Neapoleos Cypri, Lib. quinto Apologiæ pro Chriſtianis contra Judæos, hæc refert: *Me vero*, ait, *quum videris Chriſti, aut ejus inculpatæ Matris, aut alterius juſti imaginem ſalutantem, confeſtim indignaris, blaſphemias fundis, reſilis, & idololatram me vocas. Mirum te extra verecundiam, neque horrere, neque tremere, neque erubeſcere, cum videas me per orbem terrarum Idolorum Fana deſtruentem; Martyrum vero Templa ædificantem. Jam ſi conſtat, me Idola adorare, quid cauſſæ eſt, quomobrem Martyres, qui Idola deſtruxerunt, veneror ut Deos, & glorifico? quo pacto ipſos Martyres, qui ſtatuas ligneas confregerunt, honore proſequor? ſi ligna ut Deos glorifico, quomodo veneror, & adoro Martyres, & Apoſtolos, qui lapideas effigies perdiderunt?* De circumcellionibus D. Auguſtinus [h] prodit, & Philaſtrius, quod cum vaniſſimi eſſent, & furore pleni, affectarentque gloriam Martyrum, ut illam aſſequerentur, ſolebant ipſi Feſta Paganorum cum illis celebrare, Templa ingredi, & ibi Idola frangere, non quidem ut frangerent Idola, ſed ut Idola frangentes occiderentur a Paganis, & ſic inter Martyres referrentur: quod facere non tentaſſent, ſi vidiſſent, everſores Idolorum a numero Martyrum excludi. Et fortaſſe hac etiam ratione qui Idola confringebant, hic a Concilio in numerum Martyrum non eſſe adſcribendos, decernitur; quia inter Hiſpanos, & Afros multa tunc erant communia: *Illi autem*, inquit Auguſtinus [i], *retribuentes mala pro bonis, quia eis conſulimus ad æternam ſalutem, etiam temporalem nobis conantur auferre: ſic amantes homicidia, ut in ſeipſis ea perficiant, quando in aliis perpetrare non poſſunt. Sicut enim charitas laborat Eccleſiæ eos ab illa perditione liberare, ut eorum nemo moriatur; ſic eorum laborat furor, aut nos occidere, ut ſuæ crudelitatis paſcant libidinem, aut etiam ſeipſos, ne perdidiſſe videantur occidendorum hominum poteſtatem. Qui autem neſciunt conſuetudinem illorum, putant eos modo ſeipſos occidere, quando ab eorum ſuaviſſima dominatione per occaſionem Legum iſtarum, quæ pro unitate ſunt conſtitutæ, tanti populi liberantur. Qui autem ſciunt, & ante ipſas leges quid facere ſoleant, non eorum mirantur mortes, ſed recordantur mores: maxime quando adhuc cultus fuerat Idolorum ad Paganorum celeberrimas ſolennitates, ingentia turbarum agmina veniebant, non ut Idola frangerent, ſed ut interficerentur a cultoribus Idolorum. Nam illud ſi accepta legitima poteſtate facere vellent, ſi quid eis accidiſſet, poſſent habere qualemcumque umbram nominis Martyrum; ſed ad hoc ſolum veniebant, ut integris Idolis ipſi perimerentur. Nam ſinguli quique valentiſſimi juvenes cultores Idolorum, quis quod occideret, ipſis Idolis vovere conſueverant. Quidam etiam ſe trucidandos armatis viatoribus ingerebant, percuſſuros eos ſe, niſi ab eis perimerentur, terribiliter comminantes. Nonnunquam & a judicibus tranſeuntibus extorquebant violenter, ut a carnificibus, vel ab officio ferirentur. Unde quidem illos ſic illuſiſſe perhibetur, ut eos tanquam percutiendos ligari, & dimitti juberet, atque ita eorum impetum inermatus, & illæſus evaderet. Jam vero per abrupta præcipitia, per aquas & flammas occidere ſeipſos, quotidianus illis luſus fuit.* Huc facit hiſtoria, quam de Beato Cyrillo Diacono & Martyre conſcripſit Theodoretus [k]: *Scelus autem*, inquit, *ab illis in Phœnicia patratum, quis eſt, quæſo, qui ſine lacrymis poſſit commemorare? Nam Heliopoli, quæ eſt Urbs Libano finitima, execrabiles iſti Gentiles recordati facinoris Cyrilli Diaconi, qui, re-*

pugnan-

a *Vita Fabiani.*
b *Epiſt.* decret.
c *Vita S. Emeterii &c.*
d *In ſuo* Miſſali Mozarabi.
e *Epiſt.* 37. *ad Presbyteros & Diaconos* Carthag.
f *In Vita* Cypriani.
g *Act.* 4.
h Circumcel.
i *Epiſt.* 50. *ad Bonifacium Comitem.*
k L. 3. C. 6.

puguante Conſtantino, divino quodam zelo accenſus, multa ſimulacra, quæ in ea urbe celebrantur, confregerat; non modo eum interfecerunt, verum etiam diſſecto ventre jecur ejus deguſtare non ſunt veriti. Verum Deum omnia contemplantem hoc celare non poterant: ſed debitas ſui maleficii pœnas ei dederunt. Nam quotquot illius ſceleris labe inquinati ſunt, primum amiſerunt dentes, qui pariter omnes ad unum excidebant: deinde linguas perdiderunt, quæ putredine tabefactæ ex ore effluebant; poſtremo oculis orbati ſunt, quorum calamitatibus veræ pietatis vis clare prædicata eſt. Favet his Martyrium venerandi ſenis & Epiſcopi Marci Arethuſii, de quo Sozomenus[a] ſcribit: *Porro autem Arethuſii Marcum ſuum Epiſcopum, jam admodum ſenem, canicie, & vita pie acta venerandum, miſerabiliter occiderunt; quippe contra eum jam pridem odium conceperant: tum quod Gentiles ejus impulſu multo alacrius, quam ſuaſu Imperatoris Conſtantii ſe ad Fidem Chriſti tranſtulerant: tum quod Delubrum apud ipſos longe auguſtiſſimum, magnificentiſſimeque ſtructum, ab illo deturbatum fuerat. Ubi vero Imperium Juliano delatum eſt, videns populum in ſe concitatum, ſimulque Imperatoris Edicto, vel ut pecuniæ ſummam, quæ ſuſis æſtimaretur, ad Delubrum de integro exſtruendum perſolveret, vel ipſe idem denuo ædificaret, condemnatum; animoque complexus neutrum a ſe poſſe fieri, atque præſertim poſterius; quod ne Chriſtiano quidem fas erat, nedum Epiſcopo, primo tempore fuga ſuæ viſæ conſuluit. Verum ut intellexit, multos propter ſe in diſcrimen venire, tum diſtractionem membrorum, tum judicia, tum tormenta cum his conjuncta ſubeundi, rediit Arethuſam, & ſua ſponte ſe populo tradidit, ut quod libitum erat, in ipſum ederent. Illi autem ob idem ipſum factum, quod ut homine vere pio, & ſapiente dignum laudare debuerant, ab eo ſe contemni arbitrati; omnes gregatim in eum irruere, raptare per plateas, trudere, vellere, ſinguli denique membra promiſcue ferire cœperunt; in hoc facinus non viri ſolum, ſed mulieres etiam, & alii omnes, cujuſcumque eſſent ætatis, ſtudio alacri, & ira quoque incenſi, acriter incumbebant, adeo ut etiam aures ejus tenuibus quibuſdam funiculis avellerent. Pueri præterea, qui ſcholas frequentabant, fructum hoc pro ludo habere. Quin etiam cum in ſublime elatum inſtar globi inter ſe volvere, ultro citroque cum ab ſe projicere, tum denuo excipere ſtylis, quibus eum acerbe, & crudeliter pungebant. Ubi vero corpus vulneribus ubique deformatum erat, & ipſe nihilominus adhuc ſpiritum ducebat, illum melle, & liquamine ungunt, imponunt in ſportulam, quæ tota ex juncis contexta erat, in ſublimi denique ſuſpendunt. Quo quidem tempore etiam veſpæ, & apes ad eum advolarent, carnemque ejus exederent, ferunt eum Arethuſiis dixiſſe: ſe in ſublime poſitum eſſe, videreque eos infra humi repentes: quare ea, quæ tum ſibi, tum eis poſt eventura eſſent, præſignificaſſe dicunt. Traditum eſt præterea, eum qui tum illius loci Præfectus erat, virum, licet ſuperſtitioni Gentilium imprimis deditum, moribus tamen aliaqui adeo præſtabilem, ut etiam adhuc celebris fama de eo percrebreſceret, Marci conſtantiam & patientiam admiratum, libere Imperatorem, tum admonuiſſe, tum incuſaſſe, propterea quod ipſis ab uno ſene, qui tot, & tam gravibus tormentis adeo magno, ac forti animo ſe oppoſuerat, devictis, turpis merito nota inureretur dedecoris: & tum ipſi omnibus ridicule, tum illi contra, quos ejuſmodi facinora ediderant, illuſtres, & glorioſi viderentur. Itaque Beatus ille Marcus, tam generoſa morte Arethuſiorum furori, & multiplicibus tormentis ab illis ſibi inflictis reſtitit, ut etiam ſit ab ipſis Gentilibus magnam laudem conſecutus.* His accedit Martyrium Sanctæ Eulaliæ Emeritenſis, de qua Prudentius hæc in ejus laudem canit poſt alia:

a Lib. 5. Hiſt. Eccl. Cap 9.

Martyr ad iſta nihil; ſed enim
Infremit, inque Tyranni oculos
Sputa jacit; ſimulacra dehinc
Diſſipat, impoſitamque molam
Thuribulis, pede proſubigit.
Nec mora, carnifices gemini
Juncea pectora dilacerant,
Et latus ungula virgineum
Pulſat utrinque, & ad oſſa ſecat,
Eulalia numerante notas.

Et ut plura alia breviori compendio reperamus, his ſunt adjungenda, quæ de Macedonio, Theodulo, & Tatiano refert Sozomenus[b], de B. Benedicto Gregorius Magnus, de S. Martyrio Bonfinius[c], de B. Vigilio Tridentino Egnatius[d], de Vvolfredo Anglo Krantius[e], de B. Geroldo Aldeburgeſi Epiſcopo Helmondus[f], de Unvvamo Hamburgenſi Antiſtite Krantius, de Juſta, & Ruffina confringentibus Idolum Veneris, & ob id martyrio affectis Divus Iſidorus[g]. Quibus conſonat quod de Eupſychio ex Patriciis Cæſareæ Cappadociæ oriundo, Sozomenus[h] adfert; præ Fidei enim ſtudio, cum Fortunæ Templum evertiſſet, in carcerem detruſus, præclaro dato, & virtutis, & pietatis teſtimonio, ſecuri percuſſus, coronatus eſt.

Hac autem diruendorum Idolorum licentia, Principes, & ſubditi uti debent, non abuti, quorum poteſtatem tribus his pietatis, & prudentiæ regulis vellem circumſcribi. Prima, ut in Provinciis Catholica Fide, & Religione jam imbutis, nulla patiantur antiquæ idololatriæ, vel ſuperſtitionis veſtigia. Quod, ut omittamus veteris Legis præcepta, recentioribus Conciliorum Decretis graviter, & ſevere id interdicentibus confirmabo: *Admonere placuit Fideles*, docet Concilium[i] noſtrum, *ut quantum poſſint, probibeant, ne Idola in domibus ſuis habeant*. Toletanum XII.[k] eandem regulam præſcripſit Principibus. Sed iterata graviori ſanctione repetitum eſt in Concilio Toletano XVI.[l] his verbis: *Manifeſtiſſime liquet, quod hoſtis humani generis, ut Apoſtolus narrat, per mundum rugiens currat, quærens*

b L. 5. C. 10.
D. Greg. L. 2. Dial. & Hiſt.
c Lib. 5. Dec. 1.
d L. 3. C. 7.
e L. 4. Metrop C. 8.
f In Chron. Sclavonum.
g In Breviario Goth.
h Lib. 5. Hiſt. Eccleſ. C. 10.
i Can. 40.
k Can. 11.
l Can. 2.

vens quem devoret:, nom diverſo tergiverſationis ſuæ aſtu, quamplurimos inſipentium decipicns, ſuis eos decipulis irretire non ceſſat; & cum Dominus præcipiat: Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem, quæ eſt in cælo deſuper, & quæ in terra deorſum; 1. Petri 5.
& reliqua. Et iterum: Non facietis vobis Idolum, & ſculptile, nec titulos erigetis, nec Exod. 20.
inſignem lapidem ponetis in terra veſtra, ut adoretis eum. *Rurſumque:* Dominum Deum Levit. 26.
ſuum adorabis, & ipſi ſoli ſervies; *illi diverſis ſuadelis decepti, cultores Idolorum efficiuntur, veneratares lapidum, accenſores facularum, excolentes Sacra fontium, vel arborum, auguratores quoque, ſeu præcautores, multaque alia, quæ longum eſt narrare. Et quia ille nec conditor earum eſt, nec Dominus, ac Redemptor; ſummopere Rectoribus Eccleſiarum Dei convenit ſtudere, ut quos maligna perſuaſione per diverſa ſacrilegia ſibi hoſtis idem ſubjecerat, ac ejus jure tollentes, ſuo eos reſtituant Creatori. De quibus videlicet ſacrilegiis exſtirpandis, quoniam multimoda Sanctorum Patrum in diverſis Conciliis clareat edicta, vigilanti ſenſuum indagatione perluſtravimus, ac diſcreto gravitatis pondere, horum inſtituta perpendimus. Et quia debitæ rationis plenitudine nitent, cum conſenſu, ac ferventiſſimo juſſu religioſiſſimi domini noſtri Egicani Regis, inſtituentes, decernimus, ut omnes Epiſcopi, ſeu Presbyteri, vel hi, qui judicandis cauſſarum negotiis præſunt, ſolerte cura invigilent, & in cujuſcumque loco præmiſſa ſacrilegia, vel qualibet alia, quæ Divina Lege prohibentur, vel Sanctorum Patrum cohibent inſtituta, venerantes quoque, aut facientes repererint, cujuſcumque ſint generis, aut conditionis, ſtatim ſecundum prædictarum ſententiarum ſeriem, emendare, & exſtirpare non differant: & inſuper ea, quæ in eodem loco ſacrilegio oblata fuerint, in convicinis Eccleſiis, coram ipſis, qui hoc voto ſacrilego dedicanda crediderant, habenda perpetim auferantur. Quod ſi forſitan Epiſcopus, aut Presbyter, ſeu etiam judex, ad quem locus ille pertinuerit, manifeſtiſſimum, ac probatiſſimum cujuſpiam ſacrilegii facinus præntoſcens, hoc ardenti voto emendare neglexerit; loci ſui dignitate privatus, anni unius ſpatio erit ſub pœnitentia conſtitutus; loco ſuo in poſtmodum rediturus: ſcilicet, ut in eodem tempore, quo ille a loci ſui propulſus fuerit officio, ſpecialiter a Principe eligatur, qui timore Domini plenus, & ut Phinees, ſpecioli zelo accenſus,* Joſue 22.
cum judicibus ſibimet, ut diximus, injunctis, & ſacilegium, quod invenerint, omnimode exſtirpent, & ab omni populo iram Dei arceant. Si qui vero pro talium defenſione obſtiterint Sacerdotibus, aut judicibus, ut ea nec emendent, ut debent, nec exſtirpent, ut condecet; & non potius cum eis exquiſitores, ultores, ſeu exſtirpatores tanti criminis exſtiterint, ſint anathema in conſpectu individuæ Trinitatis; & inſuper, ſi nobilis perſona fuerit, auri libras tres ſacratiſſimo Fiſco exſolvat; ſi inferior, centenis verberibus flagellabitur, ac turpiter decalvabitur, & medietas rerum ſuarum Fiſci juribus applicabitur. Et his ſatis
conſentanea ſunt, quæ Nannetenſis Concilii Patres a ediderunt: *Summo*; ajunt, *decertare de-* a Can. ult.
bent ſtudia Epiſcopi, & eorum miniſtri, ut arbores dæmonibus conſecratæ, quas vulgus colit, & in tanta veneratione habet, ut nec ramum, vel ſurculum inde audeat amputare, radicitus excidantur, atque comburantur. Lapides quoque, quos in ruinoſis locis, & ſilveſtribus, dæmonum ludificationibus decepti, venerantur, ubi & vota * *fovent, & deferunt,* * Vovent.
funditus effodiantur, atque in tali loco projiciantur, ubi nunquam a cultoribus ſuis venerari poſſint. Et omnibus adnuncietur, quantum ſcelus ſit idololatria; & qui hæc veneratur, & colit, quaſi Deum ſuum negat, & Chriſtianitati abrenunciat, & talem pœnitentiam inde debet ſuſcipere, quaſi Idola adoraſſet: omnibuſque interdicatur, ut nullus votum faciat, aut candelam, vel aliquod munus pro ſalute ſua rogaturus alibi deferat, niſi ad Eccleſiam Domino Deo ſuo. Scriptum eſt enim: Vovete & reddite Domino Deo veſtro. *Novimus ſiquidem,* Pſal. 75.
quanta Dominus antiquo populo per Prophetas ſuos interminatus eſt, qui in lucis ſacrificabant, & in excelſis immolabant. Si quis hoc tranſgreſſus fuerit, Fidem perdidit, & eſt infideli deterior: & iccirco omnimodo a ſancta Eccleſiæ conſortio abſcindatur, & non, niſi digne pœnituerit, recipiatur.

Hæc in his Provinciis obſervanda, quæ Religionis Chriſtianæ ſemina ſemel ſuſceperint.

In Paganorum autem Provinciis regulam alteram, & noſtra, & poſteritatis obſervatione dignam, D. Auguſtinus b docet; illorum videlicet Idola proſternanda non eſſe, antequam b Serm. 6. De verbis Domini
illi ditioni noſtræ ſubdantur: *Verbis*, inquit, *ipſorum ne credatis, nec timeatis: hoſtes nos dicunt Idolorum ſuorum. Sic præſtet Deus, & det omnia in poteſtate, quomodo dedit, quod factum eſt. Hoc enim dicimus charitati veſtræ, ne faciatis iſta, quando in poteſtate veſtra non eſt, ut faciatis illud. Pravorum hominum, furioſorum circumcellionum, & ubi potentiam non habent, ſævire, & velle mori. Properant ſine cauſſa. Audiſtis,* Deut. 7. & 12.
quæ vobis legimus, omnes, qui nuper in manipalibus affuiſtis; cum data vobis fuerit terra in poteſtatem, (prius ait, *in poteſtatem*, & ſic dixit, *quæ facienda ſunt.*) *Aras*, inquit, *earum deſtruetis, lucos eorum comminuetis, & omnes titulos eorum confringetis. Cum acceperitis poteſtatem, hoc facite. Ubi nobis non eſt data poteſtas, non facimus; ubi data eſt, non prætermittimus.*

Sed nec continuo, quum Paganorum Provinciæ noſtræ poteſtati ſubduntur, ſtatim Idola illorum confringere licebit, ſed maturo prius pietatis, & prudentiæ conſilio adhibito. Quod idem Divus Auguſtinus obſervavit, dum poſt illa ſubjunxit: *Multi Pagani habent iſtas abominationes in fundis ſuis; numquid accedimus, & confringimus? Prius enim agimus, ut Idola in eorum cordibus confringamus. Quando Chriſtiani & ipſi facti fuerint, aut invitant nos ad tam bonum opus, aut præveniunt nos. Modo orandum eſt pro illis, non iraſcendum illis.* Et poſt alia: *Quia ergo terrere eos voluit Deus, putant nos ubicumque quærere Idola: quæ cum invenerimus, in omnibus locis frangere. Quare non ante nos ſunt loca*

leca, in quibus ſunt? Aut vere ignoramus ubi ſint iſta? & tamen non facimus, quia non dedit in poteſtatem Deus. Quando dat Deus in poteſtatem? Quando Chriſtianus erit, cujus res eſt modo, factum voluit, cujus res eſt. Si nollet ipſum locum dare Eccleſiæ, & tamen jubere t, in re ſua non eſſe Idola: puto, quia debuit ſumma devotione fieri a Chriſtianis, ut adjuvaretur abſens Chriſtiana anima, quæ in terra vult Deo gratias agere, non vult ibi aliquid eſſe in contumelia Dei. Huc accedit, quia Eccleſia dedit ipſa loca. Et in re Ecccleſiæ Idola futura erant? Fratres, ecce quid diſplicet Paganis. Parum eſt illis, quia de villis ipſorum non illa tollimus, non illa frangimus, & in noſtris volunt ea ſervari. Contra Idola prædicamus, de cordibus illa tollimus, ſumus perſecutores Idolorum. Profitemur. Numquid ſervatores? non facio ubi non poſſum: non facio ubi conqueritur dominus rei. Ubi autem vult fieri, & gratias agit, reus ero, ſi non fecero. Hæc Auguſtinus. Quæ ſimilia, aut eadem fere ſunt cum his, quæ Epiſcopi noſtri hoc Concilio ante[a] decreverunt, dum Idola ex ædibus privatorum, & tolli, & everti voluerunt, ni vim ſervorum extimeſcerent, hoc eſt, ni probabiliter conjicerent, commodam Legis noſtræ propagationem impediri, vel ſervorum ethnicorum animos hac acerbitate ad majorem in noſtros crudelitatem excitari: *Admonere*, ait, *placuit Fideles, ut quantum poſſint, prohibeant, ne Idola in domibus ſuis habeant. Si vero vim metuunt ſervorum, vel ſe ipſos puros conſervent.* Hoc enim caſu abſtinendum ab everſione Idolorum voluerunt. Quod Conſtantino Magno ſemper placuiſſe, retuli paullo ſuperius, conſilio, ut opinor, magni Oſii Epiſcopi Cordubenſis, a cujus ſententia nec in minimis ſolebat Conſtantinus diſcedere.

a Can. 40.

Poſterior præſcriptio, & regula eſt, ut quoties ad ſacrificandum Idolis, nos metu Pagani, vel vi adigant, quoties fraude, vel quo alio modo conſilio impellant, ea conſtanti, & heroica virtute diſturbemus, proſternamus, conculcemus; eum nefariam vim vi ſancta liceat propulſare, etiam in ipſis eorum Territoriis, in media populi luce, etiamſi in noſtra poteſtate Provinciæ illorum non ſint, etiamſi corda illorum ad credendum dura, & ferrea ſint, etiamſi patrimonii, ſi honoris, ſi ſanguinis, ſi vitæ periculum præſens ſit. Glorioſum, & felix mortis genus, quo æternæ vitæ præmium tanta ſecuritate comparatur. His enim de cauſſis, vel una illarum commoti fuere, quotquot Idolorum ſimulacra diſturbantes, honore, & corona Martyrum decorati ſunt. In quorum numerum potiori jure ſunt referendi qui afflante Divino Spiritu eadem labefactantes occiduntur, ſed caute pervidendum, num ſpiritus ex Deo ſit.

Illud autem Chriſtianos veteres in demoliendis Gentium Idolis mire obſervaſſe animadverto; ut eruta, vel ſublata, non uſui privato, ſed publico deputarent; ne potius avaritiæ, quam zelo Chriſtiano, ea direptio a Gentibus tribueretur. D. Auguſtinus[b] ad Publicolam: *Et cum Templa*, inquit, *Idola, luci, & ſiquid hujuſmodi, data poteſtate evertuntur, quamvis manifeſtum eſt, cum id agimus, non ea nos honorare, ſed potius deteſtari; ideo tamen in uſus noſtros privatos dumtaxat, & proprios non debemus aliquid uſurpare: ut appareat nos pietate iſta deſtruere, non avaritia. Cum vero in uſus communes, non proprios, ac privatos, vel in honorem Dei veri convertuntur, hoc de illis fit, quod de ipſis hominibus, cum ex ſacrilegis, vel impiis in veram Religionem mutantur.* Theodoſium Imperatorem Alexandriæ Gentium Delubra Theophili Epiſcopi conſilio diſturbantem, ornamenta omnia Templorum in uſum pauperum convertiſſe, a Socrate[c] memoriæ proditum eſt.

b Epiſt. 154.

c L. 5. Hiſtor. Eccleſiaſt. C. 16.

COMMENTARII NOVI.

CОnſequens ſupra traditæ interpretationis eſt, per hæc verba: *in numerum non recepi Martyrum*; non ſolum Martyrum honore negare PP. circumcellionibus, qui in fractione Idolorum occiſi fuerunt; verum nec ut Martyres eos agnoſcere Eccleſiam, cum non ob Fidei zelum, ſed ob temeritatem occubuiſſent. Diximus agi in præſenti de illis, qui auſu temerario & audaci temeritate ſine delectu temporis, aliquave inſpiratione Divina, tantum vana, & inutili gloria ducti, ut Martyres venerabiles fierent, crudeles in ſe ipſos Idola paſſim confringebant: in quos invehuntur PP. in præſenti, ſtatuendo, eos in numerum Martyrum non eſſe referendos, ideſt in Diptycha Eccleſiaſtica, ut nomina eorum tanquam Martyrum recitarentur contra veterem Eccleſiæ conſuetudinem, cujus meminit Cyrillus Catecheſi 5. ibi: *Poſtea facimus mentionem etiam eorum, qui ante nos obdormierunt. Primum Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, Martyrum, ut Deus orationibus illorum, & deprecationibus ſuſcipiat preces noſtras.* Plura congerit Andreas Sauſſay, in *Apparatu ad Martyrologium Gallicanum*, Cap. 8. Alias enim ſi Idolorum everſores, ut veros Martyres, Martyriique laureola dignos cenſuiſſent Patres, quomodo, & quo jure poterant illis honores Martyrum denegare? ut late proſequitur Hurtado dict. Reſol. 34. Sect. 5. Retenta igitur prædicta interpretatione, neceſſario fatendum eſt, illis verbis: *nec in numerum referri*; Martyrii laureolam illis denegari, nec ut Martyres ab Eccleſia venerari, & coli: præcipue cum provocare tyrannum ad mortem, ſeu Martyrium, illicitum per ſe ſit, ut docent Navarrus in *Summa* C. 11. Art. 40. Sylveſter verbo, *Martyrium*. Sanch. Lib. 2. *Summæ*. C. 34. Art. 15. Hurtado Reſol. 27. qui latius proſequitur, quand liceat in Provinciis Paganorum, illis debellatis, vel noviter converſis, Idola confringere, vel Fana evertere. GONZALEZ.

Pla-

Placet, in numerum non recipi Martyrum.

CAPUT QUADRAGESIMUM NONUM.

Olim Epiſcopi adſcribebant Martyres Cæleſtium numero: quod juſtis de cauſſis ſoli Romano Pontifici reſervatum eſt.

EPiſcopi ergo olim, & Concilia Provincialia declarandi Martyres, & Cœleſtium numero adſcrbendi habebant poteſtatem. Quod ſignificat etiam D. Cyprianus [a], monens Presbyteros, & Diaconos, ut eum certiorem faciant, cum quis e vita diſcederet tormentis affectus, ut ejus memoriam inter Martyres celebrare poſſet: *Denique & dies eorum* (inquit) *quibus excedunt, adnotate, ut commemorationes eorum inter memorias Martyrum celebrare poſſimus. Quamquam Tertullus fideliſſimus, & devotiſſimus frater noſter, pro cætera ſolicitudine, & cura ſua, quam fratribus in omni obſequio operationis impertit (qui nec illic circa curam corporum deeſt) ſcripſerit, & ſcribat, ac ſignificet mihi dies, quibus in carcere beati fratres noſtri ad immortalitatem glorioſæ mortis exitu tranſeunt, & celebrentur hic a nobis oblationes, & ſacrificia, & commemorationes eorum, quæ cito vobiſcum, Domino protegente, celebrabimus.* Optatus quoque Milevitanus [b] adverſus Parmenianum, cum de Lucilla potenti, & factioſa femina loqueretur, ſic ait: *Cum correptionem Archidiaconi Cæciliani ferre non poſſet, quæ ante ſpiritualem cibum, & potum, os neſcio cujus Martyris, ſi tamen Martyris, libare dicebatur; & cum præponeret Calici ſalutari os neſcio cujus hominis mortui, etſi Martyris, ſed necdum vindicati, correpta, cum confuſione irata diſceſſit.* Quibus videtur Optatus oſtendere, nefas fuiſſe venerari ejus Martyris Reliquias, qui vel ſacri Senatus Conſulto, vel alicujus ſaltim Epiſcopi judicio, & auctoritate nondum eſſet vindicatus, hoc eſt, probatus, & receptus: vindicare enim verbum in hoc ſenſu veteres uſurpaſſe, teſtis mihi eſt Tertullianus [c]: *Sed nobis Dei ſunt, inquitis; & quomodo vos e contrario impii, & ſacrilegi, & irreligioſi erga Deos deprehendimini, qui quos præſumitis eſſe, negligitis; quos timetis, deſtruitis; quos etiam vindicatis, illuditis.* Et alibi, loquens de his, qui pretio idololatrandi periculum redemerant [d]: *Potes itaque te Martyrem vindicare, conſtanter oſtendiſſe Chriſtum. Redimens, non oſtendi? Apud unum ſi forte confeſſus es, ergo & apud plures nolendo confiteri, negaſti.* Epiſcopos igitur hanc olim facultatem habuiſſe, D. Auguſtinus [e] Cypriano conſentit, dicens quod Secundus Tigiſitanus Epiſcopus in Numidia ſcripſit ad Menſurium Epiſcopum Carthaginenſem de his, qui in ea Provincia tunc felici fuiſſent affecti Martyrio, eo quod ſacros Codices juxta Diocletiani Edictum tradere noluiſſent; quos omnes Martyrum honore dignos, & ille reſcripſit. Alios vero indignos cenſuiſſe eundem Menſurium, ipſemet Auguſtinus [f] narrat. Ex Concilio Agrippinenſi ſimile quid citat D. Ivo [g]: *De Eccleſiis*, inquit, *ſeu Sanctis noviter inventis, ſine auctoritate inventoris, niſi Epiſcopo probante, in ejus territorio minime venerentur; ſalva etiam de hoc, & de omnibus Eccleſiis canonica auctoritate.* Poſtea vero ad tuendam rei dignitatem, & devitanda incommoda, & pericula multa, quæ ex communi hac licentia redundabant, Romano Pontifici merito reſervatum eſse Conſtitutione Alexandri, & Innocentii III. [h] receptum jam videmus.

[a] *Epiſt.* 37.

[b] L. 1. adverſus Parmen. Quid ſit vindicare Martyres apud Tertullianum, & Optatum.

[c] *In Apologetico* adverſus Gentes. C. 13.

[d] L. de fuga ad Fabium. Cap. 12.

[e] *In Breviculo collat.* 3. die C. 13.

[f] *Prædicto loco Cap. eodem.*

[g] *Part.* 3. Decret. C. 54.

[h] C. 1. & 2. De reliq. & vener. Sanct.

COMMENTARII NOVI.

EPiſcopi olim licet Martyres canonizare non poſſent, cum hoc omni tempore Pontifici, & Concilio Generali fuerit reſervatum; tamen ipſos populo proponebant venerandos, & propriis ovibus publice colendos, in numerumque Beatorum referebant. Conſtat id ex Auguſt. in *Brevic. Collat.* die 3. C. 13. Euſeb. Lib. 4. *Hiſt.* Cap. 14. & Lib. 5. Cap. 15. Immo & Fideles aliquando ipſos Martyres adhuc vivos, & in carne poſitos colebant. Unde Prudentius ad S. Vincentium poſt tormenta in molli repoſitum culcitra ait:

Coire toto ex oppido
Turbam fidelem cerneres;
Mollire præſultum torum,
Siccare cruda vulnera.
Ille ungularum duplices
Sulcos pererrat oſculis:
Hic purpurantem corporis
Gaudet cruorem lambere.

Immo & aliquando contigiſſe ſcimus, ut Epiſcopus Martyri ne dum extincto Templum dicaret, videretque Martyr ſemimortuus titulum ſibi adhuc degenti in corpore erigere: quod S. Encratidi contigiſſe, innuere videtur idem Prudentius Hymno IV. de 18. Martyribus, dum ait:

Hunc novum noſtræ titulum fruendum
Cæſarauguſtæ dedit ipſe Chriſtus,
Juge viventis domus ut dicata
Martyris eſſet.

M. Maximus in Epigrammate de eadem.

Templa dicata ſibi videt hæc in corpore degēs,

Nec in hac parte jus novum ſtatuit Alexander III. in Cap. 1. *De Reliquiis, & veneratione Sanctorum*, ut vulgo putatur, & in ejus Commentario probabimus. Interim videndi ſunt Andreas Sauſſay in Apparatu ad Martyrol. Gallic. C. 22. Olivar. poſt notas M. Maximi in S. Joanne vindicato. GONZALEZ.

Placet, in numerum non recipi Martyrum.] Nam niſi ſpeciatim conſtet, quemquam fregiſſe Idola coram ipſis Gentilibus ex peculiari Dei inſtinctu, timeri jure poteſt, aut dubitari, an temere, & privato judicio id fecerit. Stante vero hoc dubio, nolunt hi Patres, aliquem in Canonem Martyrum recipi. Sic certe pluribus ſæculis poſtea in Concilio quodam

Digitized by Google

Cordubenſi tempore S. Eulogii præceptum fuit, ne inter Martyres colerentur, qui ſeſe proprio nutu ingerebant ad Martyrium ſubeundum, & Mahomeſum exſecrandum coram Agarenis, tunc in Bætica dominantibus; quoniam videbatur id temere factum, & adverſus monitum illud Chriſti: *Si perſequentur vos in Civitate una, fugite in aliam.*

In Epiſtola Eccleſiæ Smyrnenſis da Martyrio S. Polycarpi Græce edita ab Uſſerio, & nuper Latine a Theoderico Ruinart M. B. hæc habentur: *Quintus nomine, Phrygius .... pronus ad patiendum, voluntate feſtinans, cruento judici ſeſe ſecurus objecit. Sed voluntatem vicit infirmitas. Miſſi namque ad ſe feris, & ipſo aſpectu timore perculſus, cœpit nolle quod voluit.* Itaque demum Idolis ſacrificavit. *Ideo nos fratres, qui ſe ultro offerunt, laudare non debemus; ſed eos, qui inventi latentes, in paſſione potius perſeverant.* Quod ſi oppoſitum legitur de quibuſdam Martyrum Catalogo adſcriptis ab Eccleſia, credendum certe, eos id feciſſe ductos ſpeciali Spiritus Sancti inſtinctu. In aliis vero ſeſe ingerentibus ad frangendum Idola, vel ad Martyrium ſubeundum, hiſce poſtremis ſæculis, non facile præſumendum eſt, id peculiari Dei inſpiratione factum. Unde exiſtente dubio aliquo, ſtandum eſt regulis communibus Eccleſiæ conſentaneis Evangelio, juxta quas non eſt colendus inter Martyres qui ſe ultro ingeſſit. Timeri enim, & jure poteſt, quod temere ſe geſſerit, & imprudenter, occaſionemque dederit infidelibus peccandi, ac ſæviendi in ſeipſum, & in alios Chriſtianos, præſertim imbecilles, & impares martyrio perferendo.

Quam in rem illuſtris eſt locus Clementis Alexandrini Lib. Stomateωn IV. ubi verba illa Chriſti mox indicata: *Si perſequentur vos, &c.* in eundem ſenſum interpretatur, dicens: Εἰ δὲ ὁ ἀναιρῶν ἄνθρωπον Θεοῦ, εἰς Θεὸν ἁμαρτάνει, καὶ τοῦ ἀποκτείναντος αὐτὸν ἔνοχος καθίσταται, ὁ ἑαυτὸν προσάγων τῷ δικαστηρίῳ· Οὗτος δ' ἂν εἴη ὁ μὴ περιστελλόμενος τὸν διωγμὸν, ἁλώσιμον διὰ θράσους παρέχων ἑαυτόν. οὗτός ἐστι, τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ, ὁ συνεργὸς γινόμενος τῇ τοῦ διώκοντος πονηρίᾳ· εἰ δὲ καὶ προσερεθίζοι, τέλεον αἴτιος, ἐκκαλούμενος τὸ θηρίον. *Si autem, qui hominem Dei interimit, in Deum peccat; is quoque ejus cædis reus tenetur, qui ſe offert judicio. Talis autem erit, qui non vitat perſecutionem, capiendum ſe præbens per audaciam. Is eſt, qui, quantum in ſe eſt, adjuvat improbitatem ejus, qui perſequitur. Quod ſi etiam irritet, plane cauſſa eſt, ut qui provocet feram.* CARDINALIS DE AGUIRRE.

CANON LXI.

De his, qui duabus ſororibus copulantur.

* Sit. Si quis poſt obitum uxoris ſuæ, ſororem ejus duxerit, & ipſa * fuerit fidelis,
* Abſtinere. quinquennio a communione placuit * abſtineri; niſi forte dari pacem velocius neceſſitas coegerit infirmitatis.

Hunc Canonem retulit Rhabanus in Lib. *Pœnitentium*, Cap. 2.

CAPUT QUINQUAGESIMUM.

Uxore mortua, non licere cum ejus ſorore matrimonium contrahere.

PRimum, ut opinor, Decretum literis conſignatum, quo conſtitutum eſt, matrimonium affinitate impediri, hoc Hiſpanorum Epiſcopurum videtur, antiquo Romanorum jure abrogato, quo licebat cum defunctæ uxoris ſorore matrimonium contrahere. Cæcilius Metellus, uxore defuncta, illius ſororem deſponſam tulit. Craſſum defuncti fratris uxorem duxiſſe prodit Plutarchus. Pudentillam tabulas nuptiales feciſſe cum viri mortui fratre, Appulejus [a]. Congruit autem cum antiquo Legis Moſaicæ, in quo hæc matrimonia cum fratre, vel ſorore præmortui, interdicta ſunt. Hoc tamen Lex illa a noſtra differebat, quod uxor præmortui fratris ſine filiis, neceſſario tenebatur cum fratre prioris mariti, & ipſe cum illa matrimonio conjungi, ni pœnam illa Lege præſcriptam ſubire vellet. Hoc autem in Lege noſtra non licet hujus Concilii Decreto, & Altiſiodorenſis: *Non licet*, ait, *duas ſorores, ſi una mortua fuerit, alteram in conjugium accipere.* Quod autem hic, & in Concilio Altiſiodorenſi [b] de viro ſtatutum eſt, ne cum ſorore uxoris, etiam præmortuæ, quis nuptias celebret; id a femina obſervandum, ne duobus fratribus nubat, Concilium cavit Neo-cæſareenſe [c]: *Mulier ſi duobus nupſerit fratribus, abjiciatur uſque in diem mortis, ſed propter humanitatem, in extremis ſuis, Sacramentis reconciliari oportet, ita tamen ut ſi forte ſanitatem recuperaverit, matrimonio ſoluto, ad pœnitentiam admittatur.* Quem Canonem, ſive prior frater vivat, ſive jam e vivis exceſſerit (ut de uxoris ſorore hic dicitur) intelligendum, generalia ejus verba manifeſte demonſtrant. Quinimmo de fratre præmortui eo magis intelligendum eſt, quod de vivi mariti fratre minor, aut nulla eſſe poſſet dubitatio. Utrumque vetuit Concilium Moguntinum I. [d] *Si quis uxorem viduam duxerit, & poſtea cum filiaſtra ſua fornicatus, ſeu duabus ſororibus nupſerit, aut ſi quæ duobus fratribus nupſerit, ſeu cum patre, & filio, tales copulationes anathematizare, & disjungi, præcipimus, nec unquam amplius conjugio copulari, ſed magna diſtrictione feriri.* Concilium Aurelianenſe I. [e] *Nec ſuperſtes frater torum defuncti fratris aſcendat, nec ſe quiſquam amiſſæ uxoris ſorori audeat ſociare; quod qui fecerint, Eccleſiaſtica diſtrictione feriantur.* In eadem ſunt ſententia Concilium Turonenſe II. [f] & Pariſienſe I. [g] Quare cum Diodorus Tharſenſis Epiſcopus aliquando interrogatus, an liceret cum ſorore uxoris præmortuæ matrimonio conjun-

a Apolo. 1. Levit. 17. C. Pœna exſtat Deut. C. 25.

b Can. 30.

c Can. 2.

d Can. 56.

e Can. 20.

f Can. 22.

g Can. 4.

jungi? & licere reſpondiſſet; ſevere, & graviter reprehenſus eſt a Divo Baſilio a, illud adverſus receptam, & antiquam Eccleſiæ conſuetudinem teſtante. Conciliorum Decretis, & Sanctorum Patrum ſententiis matrimonia hæc interdicentibus conſentiunt Catholicorum Principum Conſtitutiones. Imperatores enim Conſtantinus, & Conſtans Auguſti, & Julianus Cæſar ad Voluſianum Vicarium Urbis ſic reſcripſerunt: *Etſi licitum veteres crediderint, nuptiis fratris ſolutis, ducere fratris uxorem; licitum etiam poſt mortem mulieris, aut divortium, contrahere cum ejuſdem ſorore: conjugum abſtineant hujuſmodi univerſi, nec æſtiment, poſſe legitimos liberos ex hoc conſortio procreari, nam ſpurios eſſe convenit, qui naſcentur.* Ut inceſtuoſos, tali contubernio copulatos, Honorius, & Theodoſius Auguſti b poſtea decreverunt. *Tanquam inceſtum*, ajunt, *commiſerit, habeatur, qui poſt prioris conjugis amiſſionem, ſororem ejus in matrimonium proprium crediderit ſortiendam: pari, ac ſimili ratione etiam ſi una poſt interitum mariti in germani ejus nuptias crediderit aſpirandum: illo ſine dubio inſecuturo, quod ex hoc contubernio, nec filii legitimi habebuntur, nec in ſacris patris erunt nec paternam, ut ſui, ſuſcipient hæreditatem.* Cum autem hæc affinitatis impedimenta, non natura, ſed poſitiva Lege conſtent, ut ea ſtabilita ſunt, eadem etiam, cauſſa neceſſaria oborta; tolli poterunt. Quid enim eſt tam naturale? Rationem hujus impedimenti reddidit Concilium Cabilonenſe c ſub Carolo Magno: *Sane*, inquit, *quæ in proprio viro, hæc nimirum in uxoris parentela de Lege nuptiarum, regula cuſtodienda eſt. Quia ergo conſtat, eos duos eſſe in carne una; communis illis utriaque parentela eſſe credenda eſt, ſicut ſcriptum eſt: Erunt duo in carne una.* Aliam docuit D. Ivo d ad Lyſiardam, Sueſſionenſium Epiſcopum: *Quia per hanc*, inquit poſt alia, *licentiam, fallente Diabolo, poſſent multa inhoneſta, & inceſtuoſa provenire conjugia, quæ ceſſant ſervata prohibitione legitima.* Idque non in diſſimili cauſſa docuit D. Ambroſius e: *Quid tam ſolemne*, ait, *quam oſculum inter avunculum, & neptem, quod iſte quaſi filiæ debet, hæc quaſi parenti? Hoc igitur inoffenſæ pietatis oſculum ſuſpectum facies de talibus cogitando nuptiis, & religioſiſſimum Sacramentum charis pignoribus eripies.* Contendebat enim Paternus, cui reſcribit Ambroſius, filio neptem ex filia copulare; quarum nuptiarum ſterilitatem his verbis minatur: *Unde oportet ab ea diſcedas intentione, quæ etiam ſi liceret, tamen tuam familiam non propagaret; debet enim tibi filius noſter nepotes, debet etiam neptis chariſſima pronepotes.*

a *Ep. ad Diodorum, Impp. Conſtantinus, & Conſt in L.* 2. *C. Theodoſ.* De inceſt. nuptiis.

b *In Edicto ad Aurelian. Præ. Prælato in L.* 2. *& ult.* De inceſt. nupt. *in C. Theodoſ.* L. 3. *Tit.* 12.

c *Can.* 29. *Gratian. in Can.* Sane conſanguinitas 35. *Q.* 2.

d *Epiſt.* 248.

e *Epiſt.* 6. *ad Paternam.*

COMMENTARII NOVI.

E*T ipſa fuerit Fidelis.*) Quia ſi ea Gentilis fuiſſet, geminato ſcelere, Legibus graviores pœnas dediſſet. ALBASPINÆUS.

Soror uxoris mariti, ſoror ipſius conſanguinea lare appellatur a Divo Baſilio in Epiſtola ad Diodorum Epiſcopum Tharſenſem: *Quid enim*, ait, *eſſe poſſit homini uxore ſua magis conſanguineum, vel potius ſua carne? non ſunt enim amplius duo, ſed una caro; quare per uxorem ſoror ejus tranſit ad conſanguinitatem. Quemadmodum enim uxoris matrem non accipiet, neque ejus filiam, quoniam neque ſuam filiam, ſic nec ſororem uxoris, quoniam nec ſuam ſororem.* Unde dicitur *cognata* in Cap. *Quos autem*, 35. Quæſt. 2. ibi: *Cum cognata quoque miſceri prohibitum eſt, quæ per conjunctionem priorem caro fratris facta eſt.* Cap. *Sane*, 14. 35. Quæſtione 1. Cap. *Porro*, 36. Quæſt. 5. propter effectus Juris poſitivi, non autem quia detur naturalis fraternitas ex conſanguinitate orta, ut obſervavit Thomas Sanchez, Lib. 7. *De matrim.* Diſp. 76. num. 12. Unde inter ipſos non eſt prohibitum conjugium Jure naturali, vel Divino, ut voluerunt Archidiaconus, & Paludanus relati a Sylveſtro in *Sum.* verbo, *Papa*, num. 17. Belamera Conſilio 28. Mantua Conſil. 521. Cujacius in Cap. ult. *De divortiis*; ſed tantum Jure poſitivo, Civili, & Eccleſiaſtico. Unde in Lege veteri tale matrimonium adeo permittebatur cum uxore fratris prædefuncti, ut frater, mortuo fratre ſine liberis, cogeretur eam ducere ad ſuſcitandum ſemen; & viro, qui poſteritatem fratris ſuſcitare recuſabat, uxor defuncti coram Judicibus ſolvebat calceum, etiam invito; & in ejus faciem conſpuebat, eam Inurens ei notam, ut ipſius domus, diſcalceati domus vocaretur, Cap. viceſimo quinto Deuteronomii, quod præceptum refertur Ruth. Cap. 1. & 4. Matthæi Cap. 22. Marci Cap. 1. Lucæ Cap. 20. & in Cap. *Olim*, 35. Quæſt. 1. apud Joſephum Lib. 4. *Antiquit. Judaic.* Cap. ult. Notavit eruditus D. Laurentius Ramirez in *Pentecon.* Cap. 26. & illuſtravit Seldenus ad Leges Hebræorum, Cap. 14. & in Cap. 18. Levitici prohibetur viro, ſuperſtite uxore, ejus ſororem concubinam habere, his verbis: *Sororem uxoris tuæ in pellicatum non accipias, neque revelabis turpitudinem ejus, adhuc illa vivente.* Ex quibus Theologi expoſitivi in eo textu, & Bellarminus Tomo 2. *Controv.* Lib. 1. *De matrim.* Cap. 37. verſu, *Nono probatur.* Accudius in *Concord. Eccleſ. Orient. & Occident.* Lib. 7. Cap. 31. defuncta uxore in Lege veteri licitum eſſe viro ejus ſororem ducere probarunt.

Hoc etiam probatur ex uſu diverſarum Gentium, apud quas permiſſum legitur conjugium cum ſorore conjugis prædefuncti, ut apud Chananæos, referentibus Abulenſi in Lib. *Auth.* Quæſt. 31. P. Serano ibid. Cap. 4. Quæſt. 7. Philone Hebræo Lib. *De nobil.* & conſtat ex facto Judæ relato Geneſ. Cap. 38. & apud Ægyptios, qui uſque ad annum Chriſti ccccLxxvi. Imperii videlicet Zenonis, utebantur matrimonio uxoris fratris prædefuncti, uſquedum Zeno id diſtrictioribus pœnis prohibuit, Lege, *Licet*, 8. C. *De inceſtis nupt.* Nemini enim dubium eſt, Ægyptios ab Hebræis plures mores traxiſſe, ut obſervavit caſtigatiſſimus Vir D. Joſeph de Retes, Libro 8. *Opuſc.* Cap. 29. & inter eos hunc matrimonii uſum accepiſſe, teſtantur Joſephus Caſtellon, *Variar. lect.* Cap. 12. Nicolaus Serarius

Lib. *De S. Kiliano*, Cap. 16. qui eandem conſuetudinem apud Germanos obſervari referunt. Apud Athenienſes etiam ex Lege Solonis ſimile conjugium cum ſororé uxoris prædefunctæ permitti, ex Plutarcho, & aliis refert Samuel Petitus *Ad Jus Atticum*, Lib. 6. Tit. 1. & apud Livonienſes, & Lituanos licitum fuiſſe hujuſmodi conjugium, & uſitatum, conſtat ex Cap. ult. *De divort.* ex Joanne Boemo Lib. 3. *De moribus Gentium*, Cap. 8. ubi ais: *Abſque ſanguinis reſpectu, patre mortuo, filius novercam, frater fratris uxorem, in uxores accipiunt*. Immo & apud Romanos honeſtatis in nuptiis magnos ſectatores Leg. *Semper* 42. ff. *De ritu nupt* hujuſmodi conjugia permiſsa fuerunt, ut liquet ex Lege 4 §. *Hoc itaque*. ff. *De gradibus*. Leg. *Fratris*. 5. Cod. *De inceſtis nuptis*. Plutarcho in *M. Craſſo*. ibi: *Altero defuncto fratre, uxorem ejus duxit, liberoſque ſuos ex illa genuit, nec in his continentia cuiquam ceſſit Romanorum*. Et probarunt Alex. ab Alex. Lib. 1. *Dier. genial.* Cap. 24. ubi Tiraquel. & in L. 7. *Connubiali*, ex n. 50. Franciſc. Duaren. ad Tit. *Soluto matrim.* ſub Tit. *De nupt.* §. 3. verſ. *Hactenus*. Cujac. ad Tit. C. *De inceſtis nupt.* Briſson. *De jure connub.* pag. 61. Gtphan. in Leg. *Nemini*. 17. C. *De nuptiis* Neque contrarium docetur in fragmens. ſeu Inſtit. Gaji Lib. 1. Tit. 4. §. 8. in illis verbis *Sed neque uni viro duas uxores habere, neque uni mulieri duobus fratribus jungi permittitur*; & in Leg. *Nemini* 17. in fine, C. *De nupt.* ubi dum de impedimento affinitatis agitur, & recenſentur ſocrus, & noverca, hæc adduntur verba: *Cæteriſque, quæ jure antiquo prohibentur, a quibus cunctos volumus abſtinere*. Quibus cemplecti videtur matrimonium cum ſorore uxoris prædefunctæ, nam quoad verba Gaji, certum eſt, fragmenta illa non eſſe antiqui Juriſconſulti Gaji, ſed Anniani Chriſtiani J. C. Natione Gotthi, Cancellàrii Regis Alarici, qui plura mutavit, & compoſuit juxta Conſtitutiones ſui temporis, ut docuerunt Cujac. Donel. & alii congeſti ab Hilligero Lib. 4. *Commen.* Donel. Cap. 36. Lit. B. & Bertrandus, *De juriſperitis*, Lib. 1. pag. 80. in *Cajo*. Unde prædicta verba referenda ſuns ad Conſtitutionem Conſtantis, & Conſtantii in L. 2. C. Theodoſ. *De inceſtis nupt.* Similiter verba Diocletiani in d. L. *Nemini*, 17. referenda ſunt ad prohibitionem matrimonii cum noverca, & ejus aſcendentibus, ſocru, ejus filia, & aliis deſcendentibus, & ſponia filii, cum quibus etiam jure antiquo nuptiæ prohibebantur. L. *Adoptivos* 14. §. ult. Leg. *Si qua* 12. §. 1. Leg. *Ariſto* ff. *De ritu nupt.* §. *Si uxor*. 7. Inſtit. *De nupt.* non autem exaudiri poſsunt de nuptiis prohibitis cum ſorore uxoris, aut cum relicta fratris.

Ex his liquido conſtat, impedimentum hoc, juris naturalis, aut Divini non eſſe, ſed tantum juris poſitivi, quod late probarunt pro adſtruendo matrimonio Henrici VIII. Regis Angliæ Gomezius, & Urrielus, & poſt eos pluribus relatis, Borrellus *De præſtantia Regis Cathol.* Cap. 16. Germon. Lib. 1. *Animad.* Cap. 16. Michael Rouſelius Lib. 1. *Hiſt. Pontiſ. jurid.* Cap. 5. totius Hiſpaniæ, & ſæculi noſtri Papinianus alter, Præceptor meus D. D. Franciſcus Ramos del Manzano, Academiæ noſtræ Juris Cæſarei quondam Primarius Anteceſſor, nunc a Conſiliis magni noſtri Monarchæ in ſupremo Caſtellæ Senatu, & in Indiarum Regali Conſilio Præſes meritiſſimus, in celebratiſſima illa, licet non ſatis laudata, Conſultatione morali, & Canonica *De diſpenſatione in primo gradu collaterali*. Puncto 1. per totum, quem tranſcripſit A. Diana P. 8. Tract. 1. *De poteſt. Pontiſ* Reſol. 68. qui plures caſus referunt in, quibus S. P. in hoc gradu conſuevit diſpenſare. Neque contrarium ſuadetur ex aliquibus Juris locis, quibus ut diſertis nitunsur Auctores contrariæ ſententiæ. Et primo id non probatur ex Cap. *Ad audientiam*. 4. *De ſponſalibus*, in illis verbis: *Quoniam ſcriptum eſt, quod ſponſam fratris frater habere non poteſt*, ex Concil. Romano ſub Zacharia anno Chriſti DCCXLIII. Can. VI. ibi: *Ut conſobrinam, fratris uxorem, vel etiam de propria cognatione, nullus præſumat in conjugio copulare. Quia ſcriptum eſt in Lege Domini: Turpitudinem uxoris fratris tui, atque ſororis tuæ non revelabis; turpitudo enim tua eſt*; Pariſienſi. III. ſub. Joan. III. C. IV *Nullus ergo illicita conjugia contra præceptum Domini ſortiri præſumat, ideſt, fratris relictam*. Arvernenſi. I. ſub Vigil. Can. XI. *Si quis relictam fratris ſororem uxoris carnalis contagii macula crediderit violandam, & auſu ſacrilego auctoritatem divinæ Legis, ac jura naturæ perruperit*. In quibus ſupponi videtur, dari Legem Divinam conjugium in hoc gradu prohibentem. Nam ea jura referenda ſunt ad præceptum Legis veteris, relatum Levit. Cap. 18. verſu 16. in illis verbis: *Turpitudinem uxoris fratris tui non revelabis: quia turpitudo fratris tui eſt*. Et Cap. 20. *Is, qui duxerit uxorem fratris ſui, rem facit illicitam*. Quod nec in Lege Gratiæ repetitum fuit, nec præceptum eras naturale prioris ordinis, & ita ceſſavit, nec ut præceptum Legis Euangelicæ obligat.

Nec etiam facit pro contraria ſententia Text. in Cap. ult. *De divort.* ubi Innocent. III. conceſſit, indulſitque Livonienſibus noviter ad Fidem converſis, ut poſſent uti matrimoniis contractis ante converſionem cum viduis fratrum ſuorum: quæ conjugia neque ex ſummo jure erant diſſolvenda, ſi hoc impedimentum fuiſſet tantum juris Eccleſiaſtici: ſiquidem infideles converſi uti poſſunt connubiis ante celebratis in gradibus jure poſitivo prohibitis, Cap. *De infidelibus*. 4. *De conſanguin. & affin.* Cap. *Gaudemus* 4. *De divort.* Igitur quia hoc impedimentum juris naturalis, aut Divini eſt.

Nam omiſſis ſolutionibus traditis a Thoma Sanchez, *De matrim.* Lib. 7. Diſput, 52. num. 8. Covarr. in 4. Punct. 2. C. 6. §. 10. num. 3. Barboſa in eod. Textu, dicendum eſt, Livonienſes uti hujuſmodi matrimoniis indiſtincte, etiam nulla cauſa ſuggerente, ut in eodem Textu refertur: quo caſu, etſi matrimonium valide contraheretur, non tamen licet, propter defectum naturalis honeſtatis. Unde eiſdem concedit Innocentius, non ut in conjugii vinculo perſiſtant (quod ſemper fir-

Google

firmum fuerat) ſed ut licite quoad totum retinerent ipſas uxores, ut latius proſequimur in ejus Textus Commentario, ubi exponimus facto D. Joann. Baptiſtæ Herodem increpantis, & S. Kiliani Martyris, & Apoſtoli Galliæ Orientalis, nec non reſponſum ſeptimum Sancti Gregorii Magni ad interrogata Divi Auguſtini.

Sed jam ad prohibitiones juris poſitivi, tam Eccleſiaſtici, quam Civilis, perveniemus; & primam prohibitionem conjugii cum duabus ſororibus ſuceſſive, licet non primo, & principaliter ſancitam, ſaltem indirecte legimus in Can. xviii. Apoſt. ibi: *Qui duas ſorores duxit, aut conſobrinam, Clericus eſſe non poteſt.* In cujus Scholiis non recte notarunt Balſamon, Zonares, Binius, & Coriolanus, non ſolum prohiberi matrimonium cum ſorore uxoris præmortuæ, verum & irritari. Similis prohibitio, licet non diſerta, Fabiano tribuitur a Gratiano in Cap. *Propinquis*, 35. Quæſt. 2. Unde hujus conjugii primam, expreſſamque prohibitionem omnes repetunt ex præſenti Canone, quem poſtea firmarunt Eccleſiæ PP. in Canonibus, & Decretis congeſtis a Mendoza in præſenti, Antonio Auguſt. in *Epit. juris Pontif.* Lib. 29. Tit. 13. P. Greg. in Cap. 1. *De conſtit.* num. 6. Rouſelio dict. Cap. 5. In quibus illud ſumme notandum eſt, hujuſmodi matrimonium non irritari, ſed tantum de cætero prohiberi. Conc. Epaun. Can. xxx. Aurel. iv. Can. xxvii. ibi: *Si quis poſt Synodi conſtituta, illicita tori jura violare præſumpſerit, circa eum, ſecundum ſtatuta Epaunenſium Canonum, a Sacerdotibus Eccleſiæ ſeveritas teneatur.* Turon. ii. Can. xxii. *Quod ut in præſenti tempore prohibemus, ita ea quæ ſunt anterius inſtituta non ſolvimus.* Jure etiam Civili Romanorum a temporibus Conſtantii, & Conſtantis etiam prohibitum hoc conjugium reperitur in L. 2. 3. & 4. C. Theodoſ. *De inceſt. nupt.* & in Synopſi Juris Orientalis, Lib. 18. *Baſilicon.* Tit. 4. apud Harmenop. in *Promptuar.* Lib. 4. Tit. 6. §. *De inceſtis nuptiis*, ibi: *Nefariæ nuptiæ ſunt, quæ inter aſcendentes, & deſcendentes contrahuntur. At in prohibitarum numero eæ ſunt, quæ ex tranſverſo, & ex affinitate contrahuntur.* Idem ſtatutum legimus apud Viſigotth. Lib. 3. Tit. 5. §. 1. apud Longobardos Lib. 2. Tit. 2. & 8. apud Bajoarios Titulo 6. in L. Salica Tit. 14. & 18. his verbis: *Si quis ſororis, aut fratris filiam, aut certe alterius gradus conſobrinam, aut fratris uxorem, aut avunculi, ſceleratis nuptiis ſibi conjunxerit; huic pœna ſubjaceat, ut a tali conſortio ſeparetur; atque etiam ſi filios habuerit, non habeantur legitimi hæredes, ſed infamia ſint notati.* Et merito propter honeſtatis defectum hoc connubium reprehenſione dignum fuit apud ipſas nationes, ſine juſta cauſa celebratum, ut de Romanis refert Dionyſius Halicarn. Lib. 4. ubi de Tarquinio Superbo, qui cum Julia ſorore uxoris ſuæ matrimonium contraxit, ita ait: *Ducens ſponſam in ſororis thalamum ex pacto nefario, ſolus inducens in hanc Urbem morem impium, & apud omnes, Græcas ſimul, & barbaras nationes, abominabilem.* De Hebræis, increpantes matrimonium Archelai celebratum cum Glaphyra vidua fratris ſui Alexandri, tradunt Joſephus Lib. 17. *Antiquitat.* Cap. ult. Hegeſippus, *De excidio Hieroſolym.* Lib. 2. C. 2. his verbis: *Et fidem fecit, quod hujuſmodi conjugia neque vivorum Legibus impunita ſunt, neque mortuorum voluntatibus.* De Gallis idem tradit Gregor. Turon. Lib. 4. *Hiſt. Francor.* Cap. 26. Unde apparet, quam recte Patres Illiberini, honeſtatis amatores, pœnitentiam quinquennalem in præſenti Canone injunxerint illi, qui ſororem uxoris ſuæ prædefunctæ duxit in uxorem. GONZALEZ.

Sororem illius duxerit, &c.] Ex vi Canonis illius xviii. Apoſtolorum, ὁ δύο ἀδελφὰς ἀγαγόμενος, ἢ ἀδελφιδῆν, οὐ δύναται εἶναι κληρικός. *Qui duas ſorores duxerit, vel conſobrinam, non poteſt eſſe Clericus*; male colligunt quidam, nuptias ſucceſſivas cum alia ſorore, aliove fratre, poſt mortem prioris, irritas eſſe jure Divino. Dixerint hoc ii, qui Henricum VIII. infeliciſſimum Chriſtianorum Regum lacterunt, ut nuptias ex diſpenſatione Pontificia celebratas cum uxore fratris defuncti rejiceret, ac ſuæ libidini erga Annam Bolenam indulgeret. Nobis autem fas non eſt ita loqui.

Sane paullo antea, Canone XVI. eorundem Apoſtolorum, pariter prohibetur Ordinem ſacrum accipere is, *qui poſt Sanctum Baptiſmum duobus conjugiis fuerit implicitus*. Nemo tamen inde colliget, duo ſucceſſiva conjugia ex traditione Apoſtolica prohiberi, vi prædictorum Canonum, aut poſterius illorum eſſe irritum jure Divino. Idem ergo dicendum de conjugio cum ſorore uxoris jam defunctæ, quantum eſt ex vi Canonis illius xviii.

Extra rem vero opponitur objurgatio Joannis dicentis Herodi: *Non licet tibi accipere uxorem fratris tui.* Imprimis enim vivebat adhuc Philippus Herodiadis maritus, teſte Joſepho Lib. 18. *Antiquitatum*, Cap. 9. & Hegeſippo L. 2. *De excidio Hieroſ.* C. 15. potiſſimum verbis illis: *Qui fratris viventis uxorem eripuerat, præſertim habentem ſemen ex germano ipſius.* Tale autem conjugium eſſe irritum jure naturali, & Divino, nemo dubitat. Patres vero Eliberitani in hoc Canone loquuntur ſolum (ſicut & nos) de conjugio cum ſorore ſoluta uxoris vita functæ. Similiter Euſebius Lib. 1. *Hiſt.* Cap. 11. ait, Philippo ſuperſtiti ablatam fuiſſe Herodiadem; ac proinde conjugium illud, tanquam adulterinum, omni jure irritum, reprobari a Joanne. Lege Tertullianum adverſus Marcionem Cap. 34. & Hieronymum in Cap. 4. Matthæi, ac D. Thomam ibi.

Quapropter non conſtat ex vi juris naturalis, aut Divini, quod conjugia ſucceſſiva cum duabus ſororibus ſint irrita, aut nulla in Lege Gratiæ, licet valde congruum ſit rationi naturali, & decentiæ morali, ne unquam in iis diſpenſetur.

Unde ſolum videntur expreſſe prohibita, & irrita ex jure Eccleſiaſtico fundato in ipſa decentia naturali, & morali rerum; ut ſatis indicat Canon præſens, & præterea Concilium Neocæſareenſe Canone II. Altiſiodorenſe, Can. xxx. Agathenſe ſub Symmacho

Can.

Can. LXI. & Epaunenſe, Can. XXX. Aurelianenſe I. Can. XX. Romanum I. ſub Gregorio II. Papæ Can. V. verbis illis: *Si quis fratris uxorem duxerit in conjugium, anathema ſit.* Quare primis Eccleſiæ ſæculis, immo fortaſſe intra totam priorem chiliadem annorum vix invenitur cum aliquo diſpenſatum fuiſſe, ut mortua uxore, acciperet ſororem ipſius in conjugium. Quin potius peſſime audierunt Clotarius, & Caribertus, ambo Reges Francorum, ob id tentatum. Poſtea vero, a tempore ſaltem Innocentii III. urgentibus graviſſimis cauſſis, tempori, ac rerum diſpoſitioni reſpondentibus, nonnunquam PP. diſpenſarunt, ut unus, aut alter cum altera ſorore ſucceſſive conjugium retineret, aut iniret, ubi ex priore prolem non accepit. CARD. DE AGUIRRE.

C A N O N L X I I.

* Auguribus.

De Aurigis & Pantomimis, ſi convertantur.*

* Augur.

Si Auriga *, aut Pantomimi credere voluerint; placuit, ut prius artibus ſuis renun cient, & tunc demum ſuſcipiantur, ita ut ulterius ad eas non revertantur. Quod ſi facere contra interdictum tentaverint, projiciantur ab Eccleſia.

CAPUT QUINQUAGESIMUM PRIMUM.

De aurigis agi in hoc Canone, non auguribus, & cur tam acri pœna aurigæ feriantur.

QUis Augures unquam cum Pantomimis conjunxit? quis Sacerdotum Collegia cum Circo, vel Theatro? quis divinandi, cum agitandi, vel repræſentandi peritis, niſi depravata editorum Codicum exemplaria? Pro *Augure, Auriga* legendum eſt. Quod præter emendatiores Codices mſs. ex Conciliis Arelatenſibus I., & II. liquet, in quibus omnes fere Canones hujus Concilii tranſlati ſunt. In primo Arelatenſi a: *De agitatoribus, qui Fideles ſunt, placuit, eos quamdiu agitant, a communione ſeparari.* In ſecundo b: *Hac de Agitatoribus, ſive Theatricis, qui Fideles ſunt, placuit, eos quamdiu agunt, a communione ſeparari.* Agitatores autem, & Aurigas eoſdem eſſe conſtat, ex Reſcripto Valentiniani, Theodoſii, & Archadii Imperatorum c ad Albinum. PP. *Quod ſi quiſquam,* aiunt, *ex Agitatoribus, ideſt, Aurigis, ſeu ex quolibet alio genere hominum contra hoc interdictum &c.* Id etiam Iſidorus d probat, utriuſque originem tradens: *Ars Circi*, inquit, *Auriga, & currus, equites, vel pedites.* Auriga *proprie dictus, quod currum agat, ſive quod feriat junctos equos. Nam haurit, ferit dicimus, ut:*

a Can. 5. & 6.

b Can. 20.

c L. 9. C. De malefic. & mathemat.

d L. 18. Etymolog. C. 30.

Latus haurit apertum.

Ipſe eſt & Agitator, *ideſt, verberator, ab agendo dictus.* De Aurigis præterea Patres Hiſpanos hic una, & Pantomimis cogitaſſe, multo eſt probabilius, quam de Auguribus: nam ars Aurigarum, etſi in reliquis provinciis frequens, in Hiſpania fuit ſemper frequentiſſima, ob equorum Hiſpanicorum alacritatem, & celeritatem, quorum uſus ad ludos Circenſes, non Hiſpaniæ tantum, ſed Romæ ſæpe requiſivit. Aurelius enim Symmachus Urbis Romæ Præfectus, in Prætura filii, cum ſpectacula eſſet exhibiturus, ab Hiſpania equos educi Romam curavit; & de ea cura plures illius Epiſtolæ exſtant ad Meſſalam e: *Inſtruenda*, inquit, *mihi, atque adornanda Prætura eſt: ad cujus nos editionem magnitudinis tuæ proceſſus animavit. Inceptum enim meum viribus fratris utetur. Quæſo igitur, ut mecum religioſe votiva officia partiaris, & familiaribus meis ad Hiſpaniæ longinqua pergentibus, ob equorum curulium coemptionem, ſuffragia promovendi conferre digneris.* Et alibi f: *Amor mutuus* (inquit) *fecit, ut tibi ex uſu meo agenda delegem. Cum igitur filii mei Prætoria inſtet editio, quam vir illuſtris Comes, omnium virtutum genere ſublimiſſimus, ſuis evectionibus juvare dignatus eſt, coemptioni equorum ex Hiſpania celeritas admovenda eſt. Quare quæſo te, ut familiares meos ad Hiſpanias miſſos nulla tarditas demoretur, quos juvari tuis literis volo, ut illis merita tua Hiſpanorum mentibus impreſſa ſuffragio ſint. Vale.* Aliæ etiam ſunt ejuſdem Symmachi, in quibus fit mentio curulium quadrigarum, ſive equorum Circenſium Hiſpani ſanguinis; de quibus etiam vendendis denegata, vel conceſſa licentia, meminerunt Imperatores Valentinianus, Valens, & Gratianus g. Mirifice enim placebat in Circo equorum Hiſpanicorum alacritas, & celeritas; adeo ut Capitolinus recenſeat. Verum Imperat. volucri equo Praſino aureum ſimulacrum feciſſe. Quare cum tanta eſſet de Hiſpanicorum celeritate concepta, vel opinio, vel exiſtimatio, ut vento conceptos arbitrarentur, Plinio h teſte, eos ad Circenſes ludos, & Aurigarum certamina, & Romæ, & provinciæ deſiderarunt. Aurigarum autem officium ut a doctrina Religionis noſtræ alienum, & plenum idololatriæ, improbarunt vetuſtiſſimi Eccleſiæ Scriptores, Tertullianus, Auguſtinus, & alii, quos ſuperius i retulimus; ſed hoc loco non omittendus Salvianus, qui Circenſium horum ludorum acerrime eſt inſectatus inſaniam k: *Fingamus enim, quod reſpicere nos Dominus noſter velit etiam non merentes, videamus, ſi poteſt. Ecce innumera Chriſtianorum millia in ſpectaculo rerum turpium quotidie commorantur; poteſt ergo illos Deus reſpicere,* *qui*

e Symmachus Ep. 81. Lib. 7. & Ep. 106.

f Idem Symmachus Lib. 9. Ep. 12. 18. 19. 20. 21. 22. 23.

g L. 1. Cod. Theodoſ. De equis curulib. Lib. 15.

h Lib. 8. Cap. 42.

i Hoc Lib. 3. C. 40.

k Lib. 5. De providentia Dei.

Digitized by Google

qui tales ſunt? poteſt ad eos reſpicere, qui bacchantur in Circis? qui mœchantur in Theatris? An forte hoc volumus, & hoc dignum putamus, ut cum in Circis nos, & in Theatris Deus videat, ea quæ nos aſpicimus, aſpiciat quoque ipſe nobiſcum; & turpitudines quas nos cernimus, cernat & ipſe nobiſcum? Alterutrum enim fieri neceſſe eſt: quod ſi nos videre dignatur, conſequens eſt, ut etiam illa ubi nos ſumus, videat: aut ſi ab illis (quod non dubium eſt) avertit oculos, etiam a nobis, qui illic ſumus, pariter avertat. Et cum hæc ita ſint, facimus hæc tamen, ac ſine ceſſatione, quæ dixi. An forte in morem veterum Paganorum, Theatrorum, & Circorum Deum nos habere arbitramur? Faciebant enim hæc illi, quia has Idolorum ſuorum delicias eſſe credebant: nos quomodo hæc facimus, qui odiſſe Deum noſtrum hæc certi ſumus? Et cum aliquando poſt Chriſtiani, qui hæc exercebant Circenſia, accurata ſe excuſatione defenderent, non in Deorum ethnicorum, ſed Chriſti honorem, ſe illa exhibere affirmantes, quid viſum eidem Salviano, ſpectemus: *Chriſto?* ait, *o amentia monſtruoſa! Chriſto Circenſes offerimus, & Mimos? & tunc hoc maxime, quum ab eo aliquid boni capimus, cum proſperitati aliquid ab eo attribuitur, aut victoria de hoſtibus a Divinitate præſtatur. Et quid aliud hac re facere videmur, quam ſi quis homini beneficium largienti injurioſus ſit, aut blandientem convitiis cædat, aut oſculantis vultum mucrone transfigat? Interrogo enim omnes potentes, ac divites mundi hujus: Cujus piaculi reus ſit ſervus ille, qui probo, ac bono domino malum cogitet, qui benemerenti convitium faciat, & pro libertate, quam accipit, contumeliam reddat? Abſque dubio maximi criminis reus creditur, qui malum pro bono reddit, cui etiam malum pro malo reddere non liceret. Hoc ergo etiam nos, qui Chriſtiani dicimur, facimus: irritamus in nos miſericordem Deum impuritatibus noſtris; propitiantem ſordibus lædimus, blandientem injuriis verberamus. Chriſto ergo? o amentia monſtruoſa! Chriſto Circenſes offerimus, & Mimos? Chriſto pro beneficiis ſuis Theatrorum obſcœna reddimus? Chriſto ludicrorum turpiſſimorum hoſtias immolamus? &c.* Attendant hæc hi, qui Chriſto, & Sanctis Martyribus taurorum agitationem voventes, maximum ſe obſequium, & pietatis officium eiſdem præſtitiſſe putant. Sed quid Auguſtinus [a] in pari cauſſa doceat, audiamus: *Tunc,* inquit, *dignantur pro nobis Sancti Domino ſupplicare, cum aliquid in nobis de ſuis virtutibus recognoſcunt.* Chryſoſtomus [b]: *Habent enim, & quidem maximam vim, orationes Sanctorum, ſed tunc profecto, quum nos id ipſum per pœnitentiam poſtulamus.*

[a] *Serm.* 2. De Martyrib.
[b] *In* 1. *Cor.* C.10. *Hom.*42.

COMMENTARII NOVI.

ARtes hæ habent actiones ſimiles, & ſere copulatas; quod enim in Circo eſt Auriga, id Theatro eſt Pantomimus. Auriga, qui currui præeſt, dicitur. Pantomimus perſonarum omnium in ſcena imitator, & effictor; ex Caſſiod. L. 4. *Variar.* Ep. IV. & Arnob. L. 4. & Tertull. *De Spectac.* Cap. 17. homines officio infames, & vita. Unde in Concilio I. Arelat. Cap. 20. & III. Carthag. & hoc eodem Concilio, infra Cap. 67. quamdiu hæc agunt, a communione ſeparantur. Extat hujus rei Epiſt. D. Cypriani, & D. Thomæ 2. 2. Quæſt. 168. Art. 3. ad 3. Argum. docta, & pia de Hiſtrionum officio, & moderato uſu ſententia; quamvis ſæpe urget nos illud Auguſtini ſuper Joann. Tract. 100. *Donare res ſuas Hiſtrionibus, vitium eſt immane, non virtus.* LOAISA.

Augurum obſervatio a Patribus prohibetur. Hic Clemens I. Lib. 7. *Conſtit. Apoſt.* Cap. 7. *Noli Augur eſſe, quoniam ducit hoc ſtudium ad idololatriam.* Et Lib. 8. ejuſdem Cap. 38. rejiciuntur ab Eccleſiæ atriis hujuſmodi homines, nec recipiuntur niſi pœniteant. Eadem vitanda decernit Cyprianus Lib. 3. *Contra Judeos*, ad Quirinum. De hujuſmodi Auguriis, & eorum obſervationibus ſic Concilium Ancyran. Can. XXIV. & allegat Gratianus Cap. *Qui divinationes*, 26. Quæſt. 6 *Qui auguria, vel auſpicia, ſive ſomnia. vel divinationes qualibet ſecundum morem Gentilium obſervant, aut in domos ſuas hujuſmodi homines introducunt, in exquirendis aliquibus arte malefica, aut ut domos ſuas luſtrent, confeſſi, quinquennia pœnitentiam agant ſecundum regulas antiquitus conſtitutas.* Hunc Canonem repetit, & citat Concil. Pariſienſe III. Lib. 3. Cap. 2. Quod expreſſe præcipit Concil. Carthag. IV. Can. VIII. IX. & allegatur a Gratiano, Capite *Augur*, 26. Quæſt. 5. & ibid. Cap. *Siquis*, dicitur: *Siquis Ariolos, Aruſpices, Incantatores obſervaverit; aut phylacteriis uſus fuerit, anathema ſit.* Hinc & Alex. III. ad Gradenſem Patriarcham, & allegatur in Concil. Lateran. ſub eodem, P. 50. Cap. 6. de Presbytero, qui cum quodam infami ad privatum locum immundos ſpiritus invocaturus acceſſiſſet; ſtatuit, ut ab Officio, & Beneficio Eccleſiaſtico juſte ſuſpenderetur. CORIOLANUS.

Qui curribus, aut equis inſidentes, eos circum metas agitabant, dicti ſunt *Aurigæ*, ſive *Agitatores*, juxta Iſidor. Lib. 18. *Origin.* C. 33. ibi: Auriga *proprie dictus, quod currum agat, ſive quod feriat junctos equos. Nam haurit, ferit, ut:*

Latus haurit apertum.

Ipſe eſt & Agitator, *id eſt, verberator, ab* agendo *dictus*, quia verberibus equos agebat, ſive agitabat. Quamvis Bulengerus, *De Circo*, Cap. 59. velit *Aurigas* dici, quaſi *Aurejigas*, vel *Origas*; quia *aurea* & *oræ* fræni ſunt, quibus equorum aures rediguntur; eos autem olim plerumque eſſe ſervos, liberoſque, & infamia notatos, conſtat ex Dione in Adriano: *Romam cum veniſſet, atque in quodam ſpectaculo Aurigam quendam liberum fieri cum clamore populus rogaret; Adrianus reſpondit per tabellam, dicens iniquum a ſe hoc peti, ut alienum ſervum liberum faceret, ne domino ejus vis, & injuria fiat.* Ex Tertulliano, Lib. *De ſpectaculis*, Cap. 22. *Etenim ipſi auctores, & adminiſtratores ſpectaculorum, quadrigarios, ſcenicos, &c.*

&c. Et ex eadem parte, quam magni ſaciunt, deponunt, & deminuunt, imma manifeſte damnant ignominia, & capitis minatione, arcentes Curia, Roſtris, Senatu, Equite, cæteriſque honoribus omnibus, ſimul ac ornamentis. Quibus quanta perverſitas! Amant quos multant, depretiant quos probant. Artem magnificant, artificem notant. Quale judicium eſt, ut ob ea quis offuſcetur, per quæ promeretur? Immo quanta confeſſio eſt malæ rei, quarum auctores cum acceptiſſimi ſint, ſine nota non ſunt. Et innuitur in L. 4. C. *De ſpect.* Lib. 11 Sed cum depravata Republica ab adoleſcentibus nobilibus hæc ars exerceretur; ideo illi tantum notabantur infamia, qui quæſtus cauſſa in certamina prodibant. L. 2. ff. *De his, qui notantur.* Docent Revardus, Lib. 5. *Var.* Cap. 13. Pamel. in Not. ad Tertull. C. 2. num. 172. Stevvech. ad Veget. *De re milit.* Cap. 24. Briſſon. Lib. 1. *Select.* Cap. 10. Cæterum ſi non quæſtus cauſſa, ſed potius, ut ſacris ſolennibus inſervirent, currus agerent, tunc eos ab infamia eximi, docet Ulpianus in L. 4. in princ. ff. *De his, qui notant. infam.* Unde non ſolum cives, verum & Senatores, immo & ipſi Imperatoras hanc improbam artem exercebant, ut teſtantur de Caio Tacitus, Lib. 14. *Annal.* Cap. 14. Dio Lib. 61. De Nerone Svetonius in eo, Cap. 4. & 21. de Vitellio idem in eod. Cap. 4. de Vero Julius Capitolin. in eo, de Commodo Herodian. Lib. 3. de Caracalla idem in eod. Tanti itaque habita fuit Romæ aurigandi peritia, tantoque honore, & ſpectantium plauſu, qui prius metam attingebant ut aliqui Aurigæ veneficiis, imprecationibuſque uterentur, ut equos ſimul currentes in curſu ſiſtere facerent. Arnobius Lib. 1. adverſ. Gent. *Quis enim hoc neſciat, aut imminentia ſtudia prænoſcere, quæ neceſſario, velint, nolint, ſuis ordinationibus veniunt? aut mortiferam immittere quibus libuerit tabem, aut familiarium diſrumpere charitates, aut ſine clavibus reſerare quæ clauſa ſunt, aut ora ſilentio vincire, aut in curricalis equos debilitare, incitare, tardare?* Adverſus quas dæmoniacas imprecationes ſtatuerunt Imperatores in Lege ult. C. *De malefic.* Aurigas contra maleficæ artis prohibitionem aliquid patrantes ultimo ſupplicio eſſe afficiendos. Cujus maleficii celebre extat teſtimonium apud D. Hieronymum in Vita S. Hilarionis: *Sed & Italicus,* inquit, *ejuſdem Oppidi municeps adverſus Garenſem Duum-virum manet, Idolo deditum, Circenſes equos nutriebat. Hoc ſiquidem in Romanis Urbibus jam idem ſervatur a Romulo; ut propter felicem Sabinarum raptum ab ipſo quaſi conſiliorum Deo, quadrigæ ſepteno currant circuitu, & equos partis adverſæ fregiſſe victoria ſit. Hic igitur æmulo ſuo habente maleficium, qui dæmoniacis quibuſdam imprecationibus, & hujus impediret equos, & illius incitaret ad curſum; venit ad B. Hilarionem, & non tam adverſarium lædi, quam ſe defendi obſecravit. Cum ſubrideret, & diceret: Cur enim non magis equorum pretia pro ſalute animæ tuæ pauperibus erogas? Nec poſſe hominem Chriſtianum uti magicis artibus, ſed a ſervo Chriſti potius auxilium petere, maxime contra Agacenſes adverſarios Dei, & non tam ſibi, quam Eccleſiæ Chriſti inſultantes; rogatus ergo a Fratribus, qui aderant, ſcyphum fictilem, quo bibere conſueverat, aqua juſſit impleri, eique tradi. Quem cum accepiſſet Italicus, & ſtabulum, & Aurigam ſuum, rhedam, carceramque repagula aſperſit. Mira vulgi ſpectatio! Nam & adverſarius hoc ipſum irridens diffamaverat, & factores Italici certam victoriam pollicentes exultabant. Igitur dato ſigno, hi advolant, iſti præpediunt, ſub horum curru rotæ fervent, illi præter volantium terga vix cernunt, clamor fit vulgi nimius, ita ut ethnici quoque ipſi concreparent: Marnas victus a Chriſto eſt.* Is autem, qui prior ad cretam, certaminis finem, perveniebat, victor proclamabatur, tantoque ſpectantium plauſu coronabatur, ut ad Deos evehi ſcripſerit Horatius Lib. 1. Ode 1.

Palmaque nobilis
Terrarum dominos evehit ad Deos.

Et præmia magna conſequebatur. Lampridius in Commodo: *Circenſes multos addidit libidine potius, quam Religione, & ut dominos factionum ditaret.* Comprobat Theodorici Regis in Sabinum Aurigam liberalitas apud Caſsiodorum Lib. 2. *Variar.* Cap. 9. *Dudum ſiquidem æſtimatis meritis, Sabino Aurigæ unum ſolidum dari menſtruum feceramus. Nunc autem, quoniam in iſtius honeſta nos ſupplicatione permovis, aſſerens, ut qui lætitiæ publicæ miniſter exiſtis, mendicitate triſtiſſima non debeat ingravari. Et ideo præſenti juſſione decernimus, ut alterum ſolidum per menſem ſupra memoratus equorum moderator accipiat, quod publicis, debeat rationibus imputari.* Unde cum his ludis a diabolo excogitatis in deriſum Eliæ curru igneo in Cœlum rapti ut referunt D. Cyprianus in Epiſtola miſſa plebi in Evangelio ſtanti, ibi: *Pudor me tenet, præſcriptiones eorum in hac cauſſa, & patrocinia referre. Ubi, inquiunt, ſcripta ſunt iſta? ubi prohibita? alioquin & Auriga eſt Iſrael Elias, & ante Arcam David ipſe ſaltavit.* Quibus occurrens ſubjungit: *Nam quod Elias Auriga eſt Iſraelis, non patrocinatur ſpectandis Circenſibus; in nullo enim hic Circo curris.* Tertullianus, *De ſpect.* Cap. 23.) populus oblectaretur, & Aurigæ ipſi ditarentur; etſi Patres Eccleſiæ jam a primo ejus ſæculo eos probro haberent (D. Clemens Lib. 4. Conſtit. *Qui ſpectat venationes, atque Circenſes, ejiciatur, aut ludis vale dicat.*) tamen penitus averruncare non potuerunt; ideoque adhuc ſub Chriſtianis Imperatoribus edebantur, Leg. *Dominico*, Cod. *De ſpectat.* In Theod. & Juſtiniani ſæculo adhuc viguiſſe certamen illud, refert Nicephorus, Lib. 17. Cap. 21. Unde dejectionem ab Eccleſia imponunt Patres in præſenti hujuſmodi Aurigis, ſi ad illam nefariam artem, cui jam renunciarunt, revertantur; & ſi Catechumeni renunciare noluerint, non ſolum differendum eſſe eorum Baptiſmum, verum & projiciendos eſſe ab Eccleſia, ideſt, a gradu Catecheſis, in quo erant, ut expleto tempore Baptiſmum reciperent. GONZALEZ.

Si auriga &c.] Lectio hæc emendatiorum

rum mſs. abs dubio retinenda eſt, uti demonſtrat eruditiſſimus Mendozas qui & ſolita pietate invehitur adverſus Circenſes ludos, ſive agitationes taurorum crudeles, atque efferatas noſtrorum temporum, ſimiles plane iis, quas ſuo ævo exſecrabatur Salvianus; præſertim inſtitutas in honorem Chriſti, ac Martyrum, quaſi Deus, aut Cœlites tam cruento, ac barbaro ludorum genere placari, aut conciliari poſſent.

Quam in rem, præter Veterum teſtimonia, placet in medium proferre graviſſimam increpationem S. Thomæ a Villa-nova, Sermone ſecundo in Feſto S. Joannis Baptiſtæ: in cujus honorem Hiſpani noſtri Circenſes taurorum ludos celebrare ſolent: *Quis toleret*, inquit, *beſtialem illam, & diabolicam conſuetudinem Hiſpaniæ noſtræ de tauris exagitandis? Quid beſtialius, quam ſtimulare brutum, ut homines laniet? o dirum ſpectaculum! o ludum crudeliſſimum! Vides fratrem Chriſtianum ſtatim a beſtia laniari, & non ſolum vita corporis, ſed & vita animæ privari (nam communiter in peccato moriuntur) & delectaris, & voluptatem capis? Quanto ſtadio laboraverunt Sancti Doctores antiqui, Chryſoſtomus, Auguſtinus, Ambroſius, Hieronymus, ut hæc ſpectacula atrocia, & obſcœna, & Gentilica, ab Eccleſia removerent? Factum eſt hoc; exploſa ſunt a tota Eccleſia; ſola Hiſpania ritum hunc Gentilicum obſervavit in diſpendium animarum, & non eſt qui redarguat, & prohibeat. Ego autem, etſi ſcio, quod non proderit, faciam quod debeo, ut animam meam liberem; non tacebo, in animæ meæ, & veſtrarum periculum. Itaque denuncio vobis in Nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, quod omnes, qui hoc agitis, vel conſentitis, vel non probibetis, cum poſſitis, non ſolum mortaliter peccatis, ſed eſtis homicidæ, & rationem reddetis coram Deo in die judicii de hoc, & a vobis exigetur ſanguis omnium, qui ab illa beſtia, ſive in arena, ſive in itinere trucidantur. Nec ſolum vos, ſed & ſpectatores non ſunt omnino tuti a mortali, quamvis eos non audeam condemnare. Tamen mihi facit de hoc magnam perſuaſionem Decretum illud Auguſtini in Cap.* Vident homines, 86. *Diſt. ubi ſic ait:* Vident homines venatores, & delectantur; væ miſeris, ſi non ſe correxerint! videbunt enim Salvatorem, & triſtabuntur. *Hæc verba non videntur veniale peccatum, ſed mortale redarguere, ut liquet.*

Hactenus ille Sanctiſſimus Præſul, poſt tot alios Eccleſiæ Doctores allegatos, quorum verba, ac ſenſus neſcio quomodo non injiciant Religionem, ac terrorem Hiſpanis noſtris. Nec conſuetudo longæva excuſare poteſt, quoniam barbara, crudelis, ac rationi naturali, & charitati propriæ, ac proximorum contraria eſt. Nec ex illa, ut aliqui nugantur, Hiſpani fiunt animoſiores ad prælium in defenſionem Nationis. Imprimis enim pauci, aut nulli eorum, qui ex officio, aut conſuetudine tauros in Circo agitant, vadunt ad militandum, & plerumque miſeram necem ſubeunt. Deinde Germani, Itali, Galli, Poloni, & nonnullæ aliæ Nationes, fortiſſime ſe gerunt in præliis, nec tamen iis feralibus exercitationibus præparantur. Non ergo ad eum finem ullatenus proſunt. Sed & ſi prodeſſent, rejiciendæ erant. Non enim facienda ſunt mala, ut eveniant bona. Vide dicenda Cap. ſequenti.

Unde Beatus Pius V. in Bulla XLVIII. *De ſalute gregis*, quam edidit anno Chriſti MDLXVII. graviſſimis verbis damnavit eam conſuetudinem agitandi tauros, & alias feras, inflicto anathemate omnibus, etiam Regibus, & Imperatoribus, illam permittentibus. Et inter alia, inquit: *Nos conſiderantes hæc ſpectacula, ubi tauri, & feræ in Circo, vel foro agitantur, a pietate, & charitate Chriſtiana aliena eſſe; ac volentes hæc cruenta, turpiaque dæmonum, & non hominum, ſpectacula aboleri, & animarum ſaluti, quantum cum Deo poſſumus, providere &c.* Deinde omnibus Communitatibus, & Rebuſpublicis, ſicuti & Principibus, Agitatoribuſque, & Clericis ſpectatoribus, anathema indicit, & privationem Eccleſiaſticæ ſepulturæ obeuntibus in eo congreſſu. Neque ullis Principum, aut populorum precibus potuit Sanctiſsimus ille Pontifex ab ea ſententia dimoveri.

Verum quidem eſt, poſtea Gregorium XIII. & Clementem VIII. mitius ſe habuiſſe, ablata excommunicationis pœna, quoad Laicos, & Clericos ſæculares, atque Equites Regulares (modo ſacris Ordinibus initiati non eſſent) & ſub certis præcautionibus, ne periculum aliquod eſſet fundendi humanum ſanguinem, reducta Bulla Pii V. ad terminos Juris communis, ut legere eſt in Bulla prædicti Gregorii data 25. Auguſti anno MDLXXV. anno ipſius IV. & miſſa ad Philippum II. per Ducem Sueſſæ, Oratorem Regium in Urbe; & in alia Clementis VIII. data 13. Januarii anno MDXCVI.

Sed enim ii Pontifices ſolum abſtulerunt pœnas Eccleſiaſticas a Pio V. inflictas relate ad perſonas exceptas. Non tamen abſtulerunt, nec auferre potuerunt, deformitatem intimam, ac contrariam charitati Chriſtianæ, quæ eſt in iis feralibus ſpectaculis, ac toties a Sanctis Eccleſiæ Patribus, & ab ipſo Pio V. damnata fuerat, tanquam diabolica, & turpis. Quinimmo dum reducunt Literas Pii V. ad terminos Juris communis (cui teſtantur ſe nullatenus derogare velle) relinquunt palam ea ſpectacula in eo ſtatu, ac qualitate, quam ex ſe habent. Quare quicquid deformitatis, turpitudinis, & peccati ex natura ſua habuerunt, retinent modo. Itaque ex ablatione earum pœnarum, non impeditur malitia moralis, & intima eorum ſpectaculorum; Nec iſthæc approbantur ab iis duobus Pontificibus, ſed dumtaxat non prohibentur ſub prioribus illis pœnis, ne ex earum contemptu, & nimio ardore Hiſpanicæ Nationis ad ea feralia exercitia, ſequantur majora mala, ut ſatis conſtat ex contextu earumdem Bullarum.

Quare ſolum ſupereſt, ut Regio Edicto, & ſub graviſſimis pœnis efficaciter omnino inflictis, exterminentur prorſus eæ ferarum agitationes, quas S. Thomas de Villa-nova, poſt tot alios Eccleſiæ Patres, ac Doctores,

ante Bullam Pii V. tam graviter damnarunt. Aut, ſi hoc obtineri non poſsit, ſaltem exactiſsime caveatur omne periculum mortis, vel ſanguinis humani, adhibitis quibuslibet mediis, quæ certe non ſolent adhiberi ſatis; cum plerumque accidant mortes, aut mutilationes, aliaque mala, quorum rationem reddent Deo, præſertim Miniſtri Regii, & Gubernatores populorum. CARDIN. DE AGUIRRE.

Aut Pantomimi.

CAPUT QUINQUAGESIMUM SECUNDUM.

Qui fuerint Pantomimi, & cur tam acris illis pœnitentia imponatur.

PAntomimi dicebantur, qui molli, & impudica ſaltatione, qui fracto corporis motu, indecentique geſticulatione, ita res geſtas repræſentabant, ut loqui manibus magis, quam agere viderentur. Caſſiodorus [a]: *Conſtituatur a vobis Praſini Pantomimus, quatenus ſumptum, quem pro ſpectaculo Civitatis impendimus, electis contuliſſe videamur. Hanc partem muſicæ diſciplinæ, mutam nominavere Majores; ſcilicet quæ, ore clauſo, manibus loquitur, & quibuſdam geſticulationibus facit intelligi, quod vix narrante lingua, aut ſcripturæ textura, poſſit agnoſci.* Et alibi [b]: *Pantomimo igitur, cui a multotifaria imitatione nomen eſt, cum primum in ſcenam plauſibus invitatus advenerit, aſſiſtunt conſoni chori diverſis organis eruditi; tunc illa ſenſuum manus oculis canorum carmen exponit, & per ſigna compoſita, quaſi quibuſdam literis edocet intuentis aſpectum, in illaque leguntur apices rerum, & non ſcribendo facit quod ſcriptura declaravit. Idem corpus Herculem deſignat, & Venerem, feminam præſentat & marem, Regem facit & militem, ſenem reddit & juvenem, ut in uno credas eſſe multos tam varia imitatione diſcretos.* Hanc Tiberio Imperatori ſuo tempore natam Suidas [c] ſcribit, & eam adeo illi diſplicuiſſe, refert Dio, ut Roma omnes Pantomimos exegerit, quod & iterum Trajano factum commendat Plinius [d]. Hi autem actus ſuos edebant in Theatro; qua ratione Theatrum vocat Tertullianus [e] *privatum impudicitiæ conſiſtorium*, ubi Mimorum, & Pantomimorum turpitudinem ad vivum expreſſit: *Similiter*, inquit, *impudicitiam omnem amoliri jubemur. Hoc igitur modo etiam a Theatro ſeparamur, quod eſt privatum conſiſtorium impudicitiæ, ubi nihil probatur, quam quod alibi non probatur. Ita ſumma gratia ejus de ſpurcitia plurimum concinnata eſt, quam Atellanus geſticulator, quam Mimus, etiam per mulieres repræſentat, ſexum pudoris exterminans, ut facilius domi, quam in ſcena erubeſcant; quam denique Pantomimus a pueritia patitur in corpore, ut artifex eſſe poſſit. Ipſa etiam proſtibula publicæ libidinis hoſtiæ in ſcena proferuntur, plus miſeræ in præſentia feminarum, quibus ſolis latebant, perque omnis ætatis, omnis dignitatis ora transducantur, locus, ſtipes, elogium, etiam quibus opus non eſt, prædicatur. Taceo de reliquis, etiam quæ in tenebris, & in ſpeluncis ſuis deliteſcere decebat, ne diem contaminarent. Erubeſcat Senatus, erubeſcant Ordines omnes. Ipſæ illæ pudoris ſui interemptrices, de geſtibus ſuis ad lucem, & populum expaveſcentes, ſemel anno erubeſcant. Quod ſi nobis omnis impudicitia exſecranda eſt, cur liceat audire quæ loqui non licet, cum etiam ſcurrilitatem, & omne vanum verbum judicatum a Deo ſciamus? Cur æque liceat videre, quæ facere flagitium eſt? Cur quæ ore prolata communicant hominem, ea per oculos, & aures admiſſa non videantur hominem communicare? cum ſpiritui appareant aures, & oculi, nec poſſit mundus præſtari, cujus apparitores inquinantur. Habes igitur & Theatri interdictionem, de interdictione impudicitiæ.* Multo clarius Aurigarum, & Pantomimorum turpitudines reprehendit idem Tertullianus [f]: *Cum igitur humana recordatio*, inquit, *etiam obſtrepente gratia voluptatis, damnandos eos cenſeat, ademptis bonis dignitatum in quendam ſcopulum famoſitatis; quanto magis Divina Juſtitia in ejuſmodi artifices animadvertit? An Deo placebit Auriga ille tot animarum inquietator, tot furiarum miniſter, tot ſtatuum, ut Sacerdos coronatus, vel coloratus ut leno, quem curru rapiendum diabolus adverſus Heliam exornavit? Placebit & ille, qui vultus ſuos novacula mutat? infidelis erga faciem ſuam, quam non contentus Saturno, & Iſidi, & Libero proximam facere, inſuper contumeliis alaparum ſic objicit, quaſi de præcepto Domini ludat? Docet ſcilicet diabolus verberandam maxillam patienter offerre. Sic & Tragœdos cothurnis extulit, quia nemo poteſt adjicere cubitum unum ad ſtaturam ſuam, mendacem facere vult Chriſtum. Jam vero ipſum opus perſonarum, quæro, an Deo placeat, qui omnem ſimilitudinem vetat fieri; quanto magis imagines ſuæ? Non amat falſum Auctor veritatis; adulterium eſt apud illum omne, quod fingitur. Proinde vocem ſexus, ætates mentientem, amores, iras, gemitus, lacrymas adſeverantem non probabit, qui omnem hypocriſin damnat. Cæterum quum in Lege præſcribit, maledictum eſſe, qui muliebribus veſtietur; quid de Pantomimo judicabit, qui etiam muliebribus curatur? ſane & ille artifex pugnorum impunitus ibit?* Salvianus [g]: *Talia*, inquit, *ſunt, quæ fiant in Theatro, ut ea non ſolum dicere, ſed etiam recordari aliquis ſine pollutione non poſſit. Alia quippe crimina, ſingulas ſibi ferme in nobis vendicant portiones, ut cogitationes ſordidæ animos, ut impudici aſpectus oculos, ut auditus improbi aures, ita ut cum ex his unum aliquid erraverit, reliqua poſſint carere peccatis; in Theatris vero nihil eorum reatu va-*

[a] Lib. 1. Variar. *Epiſt.* 20.

[b] Lib. 4. *Epiſt.* ultima.

[c] *Verbo* Athenodorus. *Dio Lib.* 57.

[d] *In* Panegyrico ad Trajan.

[e] Lib. De Spectacul. *C.* 17.

[f] Cap. 23. 24. Lib. De Spect.

Matth. 6. *Luc.* 12.

Exod. 20.

[g] *Lib.* 5. De providentia.

vacat, quia & concupiſcentiis animus, & auditu aures, & aſpectu oculi polluuntur. Quæ quidem omnia tam flagitioſa ſunt, ut etiam explicare ea quiſpiam, atque eloqui, ſalvo pudore, non valeat. Quis enim integro verecundiæ ſtatu dicere queat illas rerum turpium imitationes, illas vocum, ac probrorum obſcænitates, illas motuum turpitudines, illas geſtuum fœditates? quæ quanti ſint criminis, vel hinc intelligi poteſt; quod Religionem ſui interdicant. Poſt ſubdens: *Alia quoque omnia mala agentes, polluunt non videntes, vel audientes, ſiquidem etſi blaſphemum quendam audias, ſacrilegio non pollueris, quia mente diſſentis; & ſi intervenias latrocinio, non inquinaris actu, quia abhorres animo; ſolæ Spectaculorum impuritates ſunt, quæ unum admodum faciunt, & agentium, & aſpicientium crimen. Nam dum ſpectantes hæc comprobant, ac libenter vident; omnes ea viſu, audituque agunt, ut vere in eos Apoſtolicum illud peculiariter cadat: Quia digni ſunt morte, non ſolum qui faciunt ea, ſed etiam qui conſentiunt facientibus. Itaque in illis imaginibus fornicationum, omnis omnino plebs animo fornicatur, & qui forte ad Spectaculum puri venerant, de Theatro adulteri revertuntur. Non enim tunc tantummodo quando redeunt, ſed etiam quando veniunt, fornicantur; nam hoc ipſo quod aliquis rem obſcænam cupit, dum ad immunda properat, immundus eſt; & cum hæc ita ſint, qui talia agimus, negligi nos a Divinitate cauſſamur, relinqui nos a Domino noſtro dicimus, cum ipſi Dominum relinquamus.* Lactantius a: *Quid de Mimis loquar, corruptelarum præferentibus diſciplinam? Qui docent adulteria dum fingunt, & ſimulatis erudiunt ad vera? Quid juvenes, aut virgines faciant, cum hæc, & fieri ſine pudore, & ſpectari libenter ab omnibus cernunt? Admonentur utique quid facere poſſint, & inflammantur libidine, quæ aſpectu maxime concitatur; ac ſe quiſque pro ſexu in illis imaginibus præfigurat, probantque illa dum rident, & adhærentibus vitiis, corruptiores ad cubicula revertuntur; nec pueri modo, quos prœmaturius vitiis imbui non oportet, ſed etiam ſenes, quos peccare jam non decet, in talem vitiorum ſemitam dilabuntur.* Et mox: *Vitanda ergo Spectacula omnia, non ſolum ne quid vitiorum pectoribus inſideat, quæ ſedata, & pacifica eſſe debent, ſed ne cujus nos voluptatis conſuetudo deliniat, & a Deo, & bonis operibus avertat; nam ludorum celebrationes, Deorum Feſta ſunt; ſiquidem ob natales eorum, vel Templorum novorum dedicationes, ſunt conſtituti. Et primitus quidem venationes, quæ vocantur munera, Saturno attributæ ſunt; ludi autem ſcenici Libero, Circenſes Neptuno; paullatim vero & cæteris Diis idem honos tribui cœpit, ſingulique ludi Numinibus eorum conſecrati ſunt, ſicut Siſinius Capito in Libris Spectaculorum docet. Si quis igitur Spectaculis intereſt, ad quæ Religionis gratia convenitur, diſceſſit a Dei cultu, & ad eos ſe contulit, quorum natales, & Feſta celebravit.* Minucius Felix b: *In Scenis etiam non minor furor, turpitudo prolixior; nunc enim Mimus, vel exponit adulteria, vel monſtrat; nunc enervis Hiſtrio, amorem dum fingit, infligit. Idem Deos veſtros induendo, ſtupra, ſuſpiria, odia dedecorat.* Qua ratione Beatus Chryſoſtomus c, Theatralem Chorum, malorum omnium fontem, ſcaturiginem, ac fomitem appellat; Theatra, peſtilentiæ Cathedram, incontinentiæ Gymnaſium, luxuriæ officinam, impudicitiæ orcheſtram, Babylonicam fornacem, & ideo Theatrorum ingreſſum Chriſtianis interdixit. Sic Epiphanius d, Auguſtinus e, Iſidorus f, Arnobius, & alii. A quorum ſententia non diſſenſit vetus ethnicorum providentia; cum priſci Maſſilienſes, quorum diſciplinam, & gravitatem, Græciæ, & cunctis Gentibus anteponere Cicero g non dubitavit, antequam ad eorum aures Chriſti doctrina, & Religio perveniſſet, Mimis, quorum argumenta majori ex parte ſtuprorum continebant actus, nullum in Scenam aditum dabant, ne, ut eleganter a Valerio Maximo traditum eſt, talia ſpectandi conſuetudo, etiam imitandi licentiam ſumeret. Ob eam turpitudinem, & genus idololatriæ, quod in omnibus Circi, & Theatri actibus ſolebat admitti, non ſolum Fideles ab eis peragendis ſub excommunicatione arcebantur, ſed antequam Fidem ſuſciperent, eis ſe non adfuturos, in Baptiſmo promittebant, ut docet Divus Clemens h, & poſt illum Tertullianus i: *Ne quis*, ait, *argumentari nos putet, ad principalem auctoritatem convertat ipſius ſignaculi noſtri. Cum aquam ingreſſi, Chriſtianam Fidem in Legis ſuæ verba profitemur, renunciaſſe nos diabolo, & pompæ, & angelis ejus, ore noſtro conteſtamur. Quid erit ſummum, ac præcipuum, in quo diabolus, & pompæ, & angeli ejus cenſeantur, quam idololatria? ex qua omnis immundus, & nequam ſpiritus, ut ita dixerim, quia nec diutius de hoc. Igitur ſi ex idololatria univerſam Spectaculorum paraturam conſtare conſtiterit; indubitate præjudicatum erit, etiam ad Spectacula pertinere renunciationis noſtræ teſtimonium in lavacro, quæ diabolo, & pompæ, & angelis ejus ſint mancipata, ſcilicet per idololatriam. Commemorabimus origines ſingulorum, quibus incunabulis in ſæculo adoleverint; exinde titulos quorundam, quibus nominibus nuncupentur: exinde apparatus, quibus ſuperſtitionibus inſtruantur: tum loca, quibus præſidibus dicentur: tum artes, quibus auctoribus deputentur. Si quid ex his non ad Idolum pertinuerit, id neque ad idololatriam, neque ad noſtram ejerationem pertinebit.* Et poſt k: *Quot adhuc modis perorabimus, nihil ex his, quæ Spectaculis deputantur, placitum Deo eſſe, aut congruens Dei ſervis, quod Domino placitum non ſit. Si omnia propter diabolum inſtituta, & ex diaboli rebus inſtructa monſtravimus (nihil enim non diaboli eſt, quicquid Dei non eſt, vel Deo diſplicet) hoc erit pompa diaboli, adverſus quam in ſignaculo Fidei ejeramus. Quod autem ejeramus, neque facto, neque dicto, neque viſu, neque proſpectu participare debemus. Cæterum nonne ejeramus, & reſcindimus ſignaculum, reſcindendo teſtationem ejus? Numquid ergo ſupereſt, ut ab ipſis ethnicis reſponſum flagitemus? Illi jam nobis renuncient, an liceat Chriſtianis Spectaculo uti. Atqui hinc vel maxime intelligunt factum Chriſtianum, de repudio Spectaculorum.*

Roman. 1.

a *Lib.* 5. Divinar. inſt. t. Cap 20.

b *In Octavio ad finem.*

c *Homil.* 69. *in Cap.* 21. *Matthæi.* & *Homilia* 62. *ad populum Antiochenum* & *Homil. in Pſal.* 50.

d *Ad finem librorum quos contra hereſes ſcripſit.*

e *Lib.* 1. De conſenſ. Evangel. *Cap.* 33. & *Lib.* 2. De ſymbolo *Cap.* 2.

f *Lib.* 18. Etymolog. *Cap.* 51.

g *Oratione* pro Flacco.

h Lib. 8. Conſtitut. Apoſtolicar. Cap 38.

i *Lib.* De ſpectacul. *Cap.* 4.

k *Tertull. Cap.* 24.

rum. Itaque negat manifeſte, qui per quod agnoſcitur, tollit. Quid autem ſpei ſupereſt in ejuſmodi homine? nemo in caſtra hoſtium tranſit, niſi projectis armis ſuis, niſi deſtitutis ſignis, & ſacramentis Principis ſui, niſi pactus ſimul perire. D. Cyprianus eidem ſententiæ ſubſcribit a: *Omnia*, inquit, *iſta Spectaculorum genera damnavit, quando idololatriam ſuſtulit, ludorum omnium matrem, unde hæc vanitatis, & levitatis monſtra venerunt. Quod enim Spectaculum ſine Idolo? Quis ludus ſine Sacrificio? Quod certamen non conſecratum mortuo? Quid inter hæc Chriſtianus Fidelis facit, ſi idololatriam fugit? Quid loquitur? Qui jam ſanctus ſit, de rebus criminoſis voluptatem capit? Quid contra Deum ſuperſtiones probat, quas amat dum ſpectat? Cæterum ſciat, hæc omnia inventa dæmoniarum eſſe, non Dei. Impudenter in Eccleſiæ dæmonia exorcizat, quorum voluptates in Spectaculis laudat; & cum ſemel illi renuntians, reciſa ſit res omnis in Baptiſmate, dum poſt Chriſtum ad diaboli Spectaculum vadit, Chriſto tanquam diabolo renunciat.* Salvianus b: *In Spectaculis enim quædam apoſtatatia Fidei eſt, & a Symbolis ipſius, & Cæleſtibus Sacramentis, lethalis prævaricatio. Quæ eſt enim Baptiſmo ſalutari Chriſtianorum prima confeſſio? quæ, ſcilicet, niſi ut renunciare ſe diabolo, ac pompis ejus, atque Spectaculis, & operibus proteſtentur? Nam Spectacula, & pompæ, etiam, juxta noſtram profeſſionem, opera ſunt diaboli. Quomodo igitur, o Chriſtiane, Spectacula poſt Baptiſmum ſequeris, quæ opus eſſe diaboli confiteris? Renunciaſti ſemel diabolo, & Spectaculis ejus; ac per hoc neceſſe eſt, prudens, ac ſciens, dum ad Spectacula remeas, ad diabolum redire te cognoſcas. Utrique enim rei ſemel ſimul renunciaſti, & unum utrumque eſſe dixiſti. Si ad unum reverteris, ad utrumque remeaſti:* Abrenuncio enim, *inquis*, diabolo, pompis, Spectaculis, & operibus ejus. *Et quid poſtea?* Credo, *inquis*, in Deum Patrem Omnipotentem, & in Jeſum Chriſtum Filium ejus. *Ergo primum renunciatur diabolo, ut credatur Deo, quia qui non renunciat diabolo, non credit Deo; & ideo qui revertitur ad diabolum, relinquit Deum. Diabolus autem eſt in Spectaculis, pompis ſuis, ac per hoc, cum redimus ad Spectaculum, relinquimus Fidem Chriſti. Hoc itaque modo omnia Symboli Sacramenta ſolvuntur; & totum, quod in Symbolo ſequitur, labefactatur, & inquinatur. Nihil enim ſequens ſtat, ſi principale non ſteterit. Dic mihi tu, Chriſtiane, quomodo te tenere ſequentia Symboli putas, cujus principia perdidiſti? Membra ſine capite nihil proſunt, & ad exordia ſua cuncta reſpiciunt; quæ utique ſi pericriat, omnia peſſum trahunt. Siquidem, ſtirpe ſublata, aut non ſunt reliqua, aut, ſi ſunt, ſine emolumento ſunt, quia ſine capite nihil conſtat.* Divus Iſidorus c: *Deum*, inquit, *negat, qui illa talia præſumit. Fidei Chriſtianæ prævaricator effectus eſt, qui id denuo appetit, cui in lavacro jam pridem renunciavit, ideſt, diabolo, pompis, & operibus ejus.* Hoc eſt ergo, quod Epiſcopi Hiſpani in hoc Canone decreverunt, eos nimirum, qui credere voluerint, id eſt, qui Baptiſmum ſuſcepturi ſunt, in ejus ſuſceptione, Circi, & Theatri artibus, quibus antea dediti erant, renunciaturos. Nec ſolum exercitationem, & uſum earum deſerere debent, ſed & aſpectum. Antiqua enim fuit Eccleſiæ conſuetudo, non recipiendi ad Baptiſmum indifferenter quoſcumque, ſed eos tantum, quos vitæ honeſtas commendabiles Eccleſiæ reddidiſſet. Quare non ſolum his ſtudiis dediti, quæ idololatriam redolerent, quibus nullum gravius exſtare poſſe certum eſt, arcebantur a Baptiſmo, ut D. Auguſtinus d teſtatur; ſed & aliis minoribus irretiti, ni prius profiterentur eam vitæ turpitudinem deſerturos. *Hoc ſi ita eſt*, inquit Auguſtinus, *fateamur iſtos laudabili charitate conari, ut omnes indiſcrete admittantur ad Baptiſmum, non ſolum adulteri, & adulteræ contra ſententiam Domini falſas nuptias prætendentes, verum etiam publicæ meretrices in turpiſſima profeſſione perſeverantes; quas certe etiam nulla negligentiſſima Eccleſia conſuevit admittere, niſi ab illa primitus proſtitutione liberatas.* Tanti enim Sacramenti participes noluit Eccleſia eos fieri, quorum vitæ turpitudo Spiritui Sancto accipiendo impedimento eſſet. Sicut enim indigne Corpus Domini aſſumentem, judicium ſibi manducare, & bibere, Apoſtolus docuit: ſic & ad Baptiſmum accedentem D. Auguſtinus. e *Sicut enim*, inquit, *qui manducat, & bibit Sanguinem Domini indigne, judicium ſibi manducat; ſic & qui accipit indigne Baptiſma, judicium accipit, non ſalutem. Nam & Judas proditor bonum Corpus, & Simon Magus bonum Baptiſma Chriſti percepit; ſed quia bono non bene uſi ſunt, male utendo deleti ſunt. Bonum eſt Baptiſma, bonum eſt Chriſti Sanguis & Corpus, bona eſt & Lex; ſed ſi quis ea legitime utatur.*

a *Epiſt.* 1. *ad Rogatianum*, *& Lib.* De ſpectacul. Cap. 3.

b *Lib.* 5. De providentia Dei.

c *Lib.* 18. Etymolog. C. 62.

d Lib. *unico*, De fide, & operibus, C. 12. *Idem*, De octo Dulcitii Quæſtion. *Quæſt.* 1.

1 *Corinth.* 11.

e *Libro unico* contra Fulgentium Donatiſtam Cap. 6.

1. *Corinth.* 11.

1. *Timoth.* 1.

COMMENTARII NOVI.

PAntomimi nomen Græcum eſt. Luciano teſte ſaltatorem, geſticulatoremque ſignificat, cui a multifaria geſticulatione nomen hoc eſt inditum. Illi enim fracto corporis motu, indecentique geſticulatione ita res geſtas repreſentabant, ut loqui manibus magis, quam agere viderentur. Caſſiodor. Lib. 4. *Var.* Epiſt. ultima: *Pantomimo igitur, cui a multifaria imitatione nomen eſt, cum primum in ſcena plauſibus invitatus advenerit, aſſiſtunt conſoni chori diverſis organis eruditi: tunc illa ſenſuum manus oculis canorum carmen exponit, & per ſigna compoſita, quaſi quibuſdam literis edocet intuentis aſpectum, in illaque leguntur apices rerum, & non ſcribendo facit, quod ſcriptura declaravit. Idem corpus Herculem deſignat, & Venerem, feminam repræſentat & marem, Regem facit, & militem, ſenem reddit & juvenem, ut in uno credas eſſe multos tam varia imitatione diſcretos.* Et Libro 1. de Pantomimo ita ſcribit: *Conſtituatur a vobis Praſini Pantomimus, quatenus ſumptum, quem pro ſpectaculo Civitatis im-*

impendimus, *electis contuliſſe videamur*. Hanc partem muſicæ Diſciplinæ mutam nominavere majores, ſcilicet, quæ ore clauſo, manibus loquitur, & quibuſdam geſticulationibus facit intelligi, quod via narrante lingua, aut ſcripturæ textura, poſſit agnoſci. Et Latini eum, qui Pantomimi partes agit, ſaltare dicunt. Quintil. Lib.6. *Inſtit.* Cap.2. *Fruitione uſus Auguſtus de Pantomimis duobus, qui alternis geſtibus contendebant, cum eorum alterum ſaltatorem dixit, alterum interpellatorem*. Sueton. in *Caligula* Cap. 57. Pantomimi mentio fit in L.3. §. *Neratius*, *De condit. cauſſ. dat.* L. *Titius* 43. ff. *De Action. empti* L. *Patronus* 25. L. *Si libertus* 27. ff. *De oper. libert.* & apud Auctores bonæ notæ, quos congerit collega noſter eruditus D. Franciſcus de Amaya in Leg. unic. C. *De Majuma*, num.7. Hoc artis ludicræ genus improbatum, & deteſtatum invenio tam Legibus Civilibus, quam ſacris Canonibus. Apud Romanos non ſolum infamia notabantur Pantomimi, ſed etiam tribu movebantur, notatione Cenſoria, quæ de moribus, & fortunis uniuſcujuſque fiebat quinto quolibet anno, ut D. Auguſt. Lib. 2. *De Civit. Dei* Cap. 13. refert, ejuſque ſeveritatis metu Cives Romanos ab hac arte ſe continuiſſe, tradit Tacitus Lib.14. *Annal.* & inter juſtas cauſſas, ob quas vir uxorem repudiare poterat, illa erat, ſi Theatralibus ludis in illis locis, in quibus hæc aſſolent celebrari, marito prohibente, interfuiſſet, Leg. *Conſenſu* §. *Vir quoque*, C. *De repudiis*. Quod & Sempronium Sophum feciſſe, refert Valerius Lib. 6. Cap. 5. quem textum docte illuſtrant Fornerius Lib. 2. *Rer. quotid.* Cap. 15. D. Joſeph. de Retes Lib. 2. *Opuſc.* C. 23. n.18. Pater etiam exhæredare poterat filium, qui ſe inter Mimos ſociaſſet, & in ea arte perſiſteret, quod non modo Juſtiniani Conſtitutione cautum fuit in Authent. *Ut cum de appellat.* §. *Cauſſas*. Collat. 8. ſed etiam L. 5. Tit. 8. Partit. 6. tandemque Tiberius I. Hiſtriones ab Urbe ejecit, quos poſtea in Urbem revocavit Caligula, ut refert Dio Caſſius Lib. 57. & 59. *Hiſtor.* Sacris etiam Canonibus adeo exoſi ſunt, ut a Sacramentis arceantur. Cap. *Pro dilectione*. Cap. *Qui ſequitur*, *De conſecr.* Diſt. 2. Cap. *Latorem*. Cap. *Admoneſe*, 33. Quæſt. 2. Cap. *Diffinimus*, 4. Quæſt. 3. Concil. Agath. Can. LXXXIX. qui habetur in Cap. *Presbyteri*. 34. Diſt. Cap. *Non oportet*, *De pœnit.* Diſt. 5. & in Concil. Carthag. III. Can. 11. cavetur, ut filii Sacerdotum, vel Clericorum Spectacula ſæcularia non exhibeant, neque ſpectent; quoniam ab Spectaculo & omnes Laici prohibentur, & in ſexta Synodo Can. LI. ita cavetur: *Omnino prohibet hæc ſancta, & univerſalis Synodus, eos, qui dicuntur Mimi, & eorum Spectacula, deinde venationum quoque ſpectationes, eaſque, quæ fiunt in ſcena, ſaltationes, perfici. Siquis autem præſentem Canonem contempſerit, & ſe alicui eoram, quæ ſunt vetita, dederit; ſi ſit quidem Clericus, deponatur: ſi vero Laicus, ſegregetur*. Et quia Fideles ex devotione ludos Theatrales in Feſto Innocentium edebant: quia tamen aliqua obſcœna decantabantur, a Templis, & Fidelibus aliena, ſtatutum fuit in Conc. Tolet. celebrato anno MDLXV. Act. 2. Cap. 21. ne hujuſmodi ludi Theatrales amplius celebrarentur. Et quia aliquando Clerici ipſi ludos actitabant; ſtatuit Bonifacius VIII. in Cap. unico, *De vita, & honeſt. Cleric.* Lib. 6. ut Clerici Mimi, quos vocant Galli Joculatores, *Galliardos*, Thuſci *Bufones*, per annum ignominioſam illam artem exercentes, vel breviori tempore, ſi moniti non reſipuerint, carere omni privilegio Clericali. Plura alia congerunt de hac nefaria arte, Mariana, *De Spectacul.* Cap. 12. cum ſequenti, Bulenger. Lib. 1. *De Circo.* Cap.52. Calatajud. in *Paradox.* C.12. Amaya in Leg. unic. Cod. *De venat. ferar.* P. Fab. Lib. 2. *Sem.* Cap. 12. Demſter. ad Roſinum Lib. 5, Cap. 6. Lantmet. Lib 2. *De veteri Mon.* Cap.82. Cabreros, *De met.* Lib. 2. Cap. 8. Oſuald. ad Donel. Lib. 18. Cap. 7. Lit. A. Mendoza Quæſtione 9. quodlibet. GONZALEZ.

Hæc cum ita ſint, mirari ſubit, quam frequenter, quam publice, quam impune, inter Chriſtianos celebrentur, non modo Circenſes ludi, ſeu ferarum agitationes crudeles (de quibus Capite præcedenti) ſed etiam Theatra ſcenica, & mimica, in quibus plerumque homines moribus ſcelerati, & mulieres impudicæ, verbis, ſignis, motibus, & geſticulationibus ſuis, omne fere hominum, ſive ſpectatorum genus illiciunt, & arcana vi ad libidem impellunt. Omnes Eccleſiæ Patres, quorum inſignia loca profert hoc loco pius juxta, ac eruditus Mendoza, & congerunt plures alii laudati a doctiſſimo Gonzalea, pleni ſunt invectivis contra ejuſmodi Spectacula, Theatra, & repræſentationes, veluti omnino contrarias profeſſioni Chriſtianæ, honeſtati morum, ac rectæ rationi. Quomodo ergo tam frequenter permittuntur, & impune exercentur? Legat attentius, & mature expendat loca adducta, qui volet. Inveniet plane in Theatris Comœdorum hodiernis magnam partem illius deformitatis, & incentivi ad peccandum; ſive ad excitandam libidinem ſpectatorum, quæ erat illorum veterum Patrum ævo. Sicuti tunc, etiam modo paſſim contingit, ut qui caſti, ac pudici ad ea Theatra accedunt, alii omnino redeant. Quot Virgines, quot caſtæ Matronæ, ibi concipiunt amores, quos antea non ſenſerant, & paullatim depoſito pudore ſuccumbunt. Pauci ſunt, ſi forte aliqui, ſpectantium, quibus amatoriæ illæ phraſes, geſtus, inventiones, non excitent affectum aliquem minus purum: plures adhuc dubii exeunt, an conſenſerint animo in aliquid honeſtati contrarium: plurimi tandem, qui inde prodeunt venereo jaculo confixi, aut paratiores, quam antea, ad libidinem exſequendam. Interrogent omnes conſcientiam ſuam, & ſaltem plerique illorum omnium id veriſſimum invenient. Ut hoc loco uſurpare liceat de ejuſmodi repræſentationibus celebrem illam Tertulliani ſententiam: *Firmos gravant, infirmos capiunt mediocs cum ſcrupulo dimittunt*.

Equidem tempore S. Joannis Chryſoſtomi ſcenica Theatra procul erant ab omni idololatria, cum hæc jam exoleviſſet Conſtantinopoli; & ex toto illa ceſſaverat tribus circiter

ter ſæculis poſtea, ubi Synodus Quini-ſexta celebrata fuit anno DCXCII. At nihilominus S. Doctor, & ea Synodus Canone LI. graviſſime invehuntur adverſus eas repræſentationes. Nimirum adhuc exſecrandæ erant, & pernicioſæ ſpectatoribus, quibus per oculos, & aures ingerebant dulce venenum, & incentiva libidinis, artemque, ac modum ad illam explendam. Hæc autem incommoda nunc pariter inveniuntur, præſertim in Comœdiis, quæ per Mimos utriuſque ſexus ex officio repræſentantur. Unde nunc æque exſecrandæ ſunt, ac tempore Chryſoſtomi, & prædictæ Synodi. Quapropter nec conſuetudine excuſari poſſunt. Ea quippe excuſatio dumtaxat locum habere poſset in iis, quæ mala ſunt, quia prohibita jure humano, aut Eccleſiaſtico; non vero in iis, quæ prohibentur, quia mala ſunt ex natura rei, ſeu contraria juri naturali, aut Divino. Conſtat vero, hujus generis eſse repræſentationes prædictas; cum experimento frequenti compertum ſit, illas in plurimis ſpectatoribus, & auditoribus magnam inferre perniciem, & ruinam animarum, quod certe contrarium eſt juri naturali, & præcepto charitatis Divinæ erga proximos. Videant ergo Magiſtratus, & Gubernatores Reipublicæ, qua ratione poſſint eas permittere, & an non ſint coram Deo rei innumerabilium ſcelerum inde ſecutorum. Viderint pariter nonnulli recentes Scriptores, quanto ſalutis alienæ, & propriæ periculo in ea parte fræna laxent, innixi uni, vel alteri teſtimonio S. Thomæ male intellecto. Non enim loquitur S. Doctor de Comœdiis afferentibus damna, ſed aliis pure indifferentibus, atque ab omni periculo ſalutis inferendo alienis. Viderint tandem ipſi ſpectatores, non ii ſolum, qui experimento norunt ruinam ſpiritualem inde ſibi ortam, ſed & reliqui, quantam timere jure poſſint, ac debeant ruinam plurimorum, cui cooperantur malo exemplo, & ſuſtentatione Mimorum in ea pernicioſa arte. Lege dicenda infra ad Canonem LXVII. CARD. DE AGUIRRE.

JOSEPHI CATALANI ADDITIO

Præter hactenus laudatos Patres, Scriptoreſque præſtantiſſimos, qui a primordiis Chriſtianæ Religionis ad noſtra hæc uſque tempora in Spectacola theatralia acriter invecti ſunt, multos alios magni nominis, atque variorum Religioſorum Ordinum nuperus Auctor variis Operibus Litterariæ, & Chriſtianæ Reipublicæ notiſſimus Fr. Daniel Concina Ordinis Prædicatorum recenſet in celebri Tractatu, quem elapſo anno MDCCLII edidit, inſcripſitque, *De Spectaculis theatralibus*. Mirari plane ſubit, multos hodieque inveniri Theatrorum, & Comœdorum patronos, qui etiam non verentur Fideles hortari, ac pene impellere, ut Theatra ipſa adeant, ac frequentent, veluti (proh nefas!) ab Angelico Doctore probata. Sed hæc deliria ſunt, jampridem a Viris doctiſsimis exagitata. Cæterum ut multa omittam, quæ ad vindicandum Angelicum Doctorem afferri poſſent, tum præſertim, quod eruditiſsimus Auctor quantocius eſt de ea re peculiari Opuſculo acturus, ſatis putavi in hac mea Additione referre Epiſtolam Natalis Alexandri, quam ad amicum Romæ degentem miſit, una cum Retractatione P. Franciſci Caffaro, qui peculiari Libro Comœdiis fuerat patrocinatus. In ipſa Epiſtola obiter etiam memoratus Alexander oſtendit, Comœdos a Sacramentorum Communione arcendos, & Comœdiæ frequentationem prohibitam eſſe Chriſtianis. Memorata Epiſtola ordine XXI. legitur in Appendice prima Tomi primi Theologiæ Dogmaticæ, & Moralis ejuſdem Auctoris, eſtque hujuſmodi.

RELIGIOSO, ERUDITOQUE VIRO....

RETractationem Patris Caffaro Clerici Regularis Ordinis Theatinorum, qua veterem de arte Hiſtriorica, & de Comœdiæ frequentatione opinionem, & ea quæ inconſulto, & erronee ſcripſerat junior, ut hanc, & illam Chriſtianis eſſe licitam, nec bonis moribus contrariam perſuaderet, emendat Illuſtriſſimi, ac Reverendiſſimi Archiepiſcopi Pariſienſis mandato, Vir pius, docilis, & modeſtus, huic adnexam Epiſtolæ recipies, & cum amicis, patroniſque tuis in Curia communicabis. Plures contra errorem iſtum Libri prodierunt, quibus Hiſtriones & Comœdos in arte ſua perſeverantes ad Sacramenta Eccleſiæ non eſſe admittendos, probatur, & Comœdiam, ejuſque frequentationem periculoſam, & prohibitam eſſe Chriſtianis, demonſtratur. In hujus argumenti tractatione precipua cum laude verſatus eſt Illuſtriſſimus, & doctiſſimus Dominus Boſſuet Meldenſium Epiſcopus. Sane Comœdos a Communione Sacramentorum arcendos, Rituale Pariſienſis Eccleſiæ, aliaque quam merito præſcribant, quam convenienter veteri Eccleſiæ diſciplinæ, Conciliorum Decretis, Doctrinæ Patrum, ſatis noſti. Quam periculoſa ſit, & exitialis Chriſtianis moribus Comœdia, quam noxia ejus frequentatio, quantas peccati occaſiones, & incentiva exhibeat, quam ſit ad excitandas, & fovendas pravas cupiditates opportuna, & vehemens, quo nomine ad ſatanæ pompas pertineat, quas in Baptiſmo ejuravimus, ſatis intellexiſti ex aſſidua, & diligenti lectione Patrum, Tertulliani præſertim, S. Cypriani, Minucii Felicis, S. Joannis Chryſoſtomi, S. Auguſtini, Salviani. Ad ſanctiſſimam Pariſienſis Ritualis diſciplinam de Comœdis a Communione Sacramentorum arcendis, niſi artem ejurent, ac Theatro renuncient, confirmandam, Epiſtola S. Cypriani LXI. ad *Eucbratium* ſufficeret, cum luculento illo S. Auguſtini teſtimonio, Libro, *De Fide, & Operibus* Cap. XVIII. *In doctrina bona*, inquit, *& bonus poteſt eſſe, qui audit, & facit; & malus, qui audit, & non facit: in doctrina vero mala, & qui eam veram putat, quamvis ei non obtemperet, malus eſt, & qui obtemperat, pejor eſt. Illud ſane mirabile eſt, quod Fratres, qui aliter ſapiunt, cum debeant ab iſta, vel nova, vel vetere, pernicioſa tamen opinione diſcedere, ipſi inſuper dicunt, novam eſſe doctrinam, quæ nequiſſimi homines in ſuis flagitiis ſe perſeveraturos in propatulo profitentes, non admittuntur ad Baptiſmum: quaſi neſcio ubi peregrinentur; quando meretri-*

trices, & Hiſtriones, niſi ſoluti, aut diſruptis talibus vinculis, ad Criſtiana Sacramenta non permittuntur accedere: qui utique ſecundum illorum ſententiam omnes admitterentur, niſi antiquum, & robuſtum morem ſancta Eccleſia retineret, ex illa ſcilicet liquidiſſima veritate venientem: Quoniam qui talia agunt, Regnum Dei non poſſidebunt. *Et niſi egerint ab his mortuis operibus pœnitentiam, accedere ad Baptiſmum non ſinuntur: ſi autem ſubrepſerint, niſi vel poſtea mutati egerint, ſalvi eſſe non poſſunt.*

Quam inani porro conatu Sanctum Thomam in ſui patrocinium erroris arceſſiverit Pater Caffaro, perſpectum habes. Angelicum Doctorem, Hiſtrionum nomine ſcenicos homines, & Comœdos non intellexiſſe, quos S. Ludovicus e Regno expulit, ſed homines, qui honeſtis ſacetiis, & corporis agilitate, dexteritate, induſtria alios oblectant, & quædam faciunt præſtigiis ſimilia, quæ ſpectatoribus admirationem pariunt, ac voluptatem. Quæ in ludis cavenda docet Angelicus Doctor, in Comœdiis, ſimilibuſque Spectaculis non caveri. *Primum eſt, quod delectatio non quæratur in aliquibus operationibus, vel verbis turpibus, & nocivis. Aliud, ne totaliter gravitas animæ reſolvatur. Tertium, ut congruat perſonæ, & tempori, & loco, & ſecundum alias circumſtantias debite ordinetur, ut ſcilicet ludus ſit, & tempore, & homine dignus.* Atqui Comœdiam multis modis animæ noxiam eſſe, cum cupiditates excitet, ac foveat, amoremque præſertim profanum; cum ſit occaſio peccati ſtudioſe quæſita; cum vigilantiam Chriſtianam, ſpiritum orationis, compunctionis, & pœnitentiæ facile deſtruat, & extinguat; cum vanitates, & inſanias corruptrices innocentiæ Chriſtianæ per oculos, aureſque in animum immittat, infelix experientia probat. Scenicis Spectaculis gravitatem animæ penitus reſolvi, frangi, diſſipari, non minus notum eſt. Denique nec perſonæ Chriſtiani conveniunt, qui ſatanæ, & omnibus pompis ejus abrenunciavit; cujus tota vita, ſi ſecundum Evangelium vivat, perpetua pœnitentia eſſe debet; cui nulla major debet eſſe voluptas, quam faſtidium ipſius voluptatis; qui tempus redimere debet, quoniam dies mali ſunt, non illud in otio, & voluptate terere, qua emollitur, & corrumpitur anima, in eaque veræ pietatis ſemina ſuffocantur. Denique Sanctus Thomas diſerte pronunciat: *Inſpectionem Spectaculorum vitioſam reddi, in quantum per hoc homo ſit pronus ad vitia, vel laſciviæ, vel crudelitatis, quæ ibi repræſentatur.*

Plura non dicam, tum quia ſcis omnia, quæ de iſto argumento dici poſſunt; tum quia pervenire ad te poterunt Libri plures ea de re recens editi; ex quibus tamen nihil novi diſces. Sed laudabis, ut par eſt, Illuſtriſſimi, ac Religioſiſſimi Archipræſulis noſtri paſtoralem vigilantiam, qui errores, & vitia in Diœceſi ſua indeſeſſa ſollicitudine impugnat, damnat, & radicitus evellere, aſpirante Dei gratia, conatur. Vale, mei in Sacroſancto Sacrificio memor.

Hactenus Natalis Alexandri Epiſtola, in qua nihil eſt, quod alii paſſim Auctores non aſſerant, potiſſimum vero quod attinet ſeclusionem Comœdorum a communione Sacramentorum. Atque hæc eſt etiam ſententia, quam tenet pius æque, ac doctus inclytæ Societatis Jeſu Theologus P. Paulus Gabriel Antoine in ſua Theologia Morali univerſa bis Romæ edita cum Additionibus Viri Clariſsimi F. Philippi de Carboneano Ordinis Minorum, quos de Obſervantia appellant. Porro memoratus Antoine in citato Opere, Tractatu, *De Pœnitentia*, Capite III. Articulo III. Quæſtione V. inſcripta, *An, & quibus Confeſſor tenetur denegare, vel differre abſolutionem*, poſtquam dixit Num. 7. monere Sanctum Carolum in Inſtructionibus Confeſſariorum, non eſſe abſolvendos eos, qui vitam in otio agunt, vel malorum conſortium, aut cauponam frequentant, vel choreas (vulgo *ballo*) adeunt, niſi habeant firmum propoſitum ab his abſtinendi, ita ſtatim ſubdit: *Idem dic de Comœdiis amatoriis, & aliis Spectaculis periculoſis*. Porro quod præ cæteris Regularium Ordinibus, memoratæ Societatis Jeſu Alumni, non modo Galli, ſed & aliarum Nationum, tum frequentibus ad populum Concionibus, tum Libris editis, adverſus Theatra, Comœdoſque declamarint, Conciones ipſæ editæ, ac Libri teſtantur.

Ita ut ulterius non revertantur. Quod ſi facere contra interdictum tentaverint, projiciantur ab Eccleſia.

NOn licet is, qui ludicram artem exercuerunt, & illi ad ſuſcipiendum Baptiſmum renunciarunt, ad eam poſtea reverti: quod ſi facere contra interdictum tentaſſent, projiciendos ab Eccleſia, Concilium ſanxit. Sed ſi exquiratur, quæ cauſſa fuerit, quare dixerit Concilium, *quod ſi contra interdictum facere tentaverint*; non vero: quod ſi contra interdictum fecerint; occurrit id factum, quod olim qui ſemel ludicras artes exercuiſſent, ad eaſdem compelli poterant: quare ut renunciationi in Baptiſmo factæ fraudem facerent, poterant ipſi non propria voluntate expreſſa, ſed tacite eniti, ut cogerentur a Judicibus ethnicis ad eaſdem reverti. Quod prohibere volens Concilium, dixit, quod ſive fecerint, vel facere ſimulata ea diligentia tentaverint; projiciantur ab Eccleſia, ob turpitudinem, quam animo ſaltem concepiſſe certum erat. Hanc in mulieribus ſevera Lege Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius [a] vindicarunt.

[a] L. 8. C. De Scenicis.

Iidem AAA. ad Valerianum P. V.

SCenæ mulier, ſi vacationem Religionis nomine poſtularit, obtentu quidem petitionis veniæ non deſit: verum ſi poſt turpibus volutata complexibus, & Religionem, quam expetierit, prodidiſſe, & gerere, quod officio deſierat, animo tamen ſcenica detegetur; extracta in pulpitum, ſine ſpe abſolutionis ullius, ibi eo uſque permaneat, donec anus ridicula ſenectute deformis. Nec tunc quidem abſolutione potiatur, cum aliud, quam

caſta

caſta eſſe non poſſit. Dat. VIII. Id. Maji, Aquila, Syagrio & Eucherio Coſſ.

a Can. 30.

Qua ratione in eo Concilio a, quod Africani titulo citari ſolet, inter alia, quæ ab Imperatoribus poſtulanda proponuntur, illud eſt, ne quiſquam Chriſtianus, qui ad Chriſtianitatis gratiam venire voluerit, ex qualibet ludicra arte, cogatur ad eam reverti: *Et de his etiam petendum* (ait) *ut ſi quis ex qualibet ludicra arte ad Chriſtianitatis gratiam venire voluerit, ac liber ab illa macula permanere; non eum liceat a quoquam iterum ad eadem exercenda reduci, vel cogi.* Quam gratiam ab Impp. Gratiano, Valentiniano, & Theodoſio b impetraſſe, liquet ex hac Lege.

b *L.* 9. De ſcenicis, *C. Theod.*

Iidem AAA Heraſio Proc. Afric.

Quæcumque ex hujuſmodi fæce progenitæ, ſcenica officia declinare ludicris miniſteriis deputentur: quas aecdum tamen ſanctiſſimæ Religioni, & in perenni ſervandæ Chriſtianæ Legis ſecretorum reverentia ſuæ Fidei vindicarit. Illas etiam feminas liberatas contubernio ſcenici præjudicii durare præcipimus, quæ manſuetudinis noſtræ beneficio expertes muneris turpioris eſſe meruerunt.

Hanc ſummi privilegii loco habuerunt Chriſtiani, quod antea cogerentur a Gentilibus, pœnæ, & ſupplicii cauſſa, vel gladiatorum, vel venatorum, vel Comœdorum, Tragœdorum, & Scenicorum munus obire, ut Auctor eſt Clemens c.

c *L.* 5. Apoſt. Conſtit. C. 1.

Quod ſi Gentiles olim, ut gratiam aſſequerentur, & communionem Eccleſiæ in percipiendo Baptiſmo, omne genus turpitudinis in cantu, vel ſaltatione ſpernere cogebantur; quid facturi ſint jam Chriſtiani ſancto regenerati lavacro, ut æternam conſequantur beatitudinem, hinc rogo, ut eruant. Cujus ſtudii cura quanta & a Fidelibs, & a Magiſtratibus habenda ſit, vel Platonis ethnici, Chriſtiani jam, doctrinam exaudiamus. Negat enim, muſicas leges mutari poſſe ſine mutatione Legum publicarum: ideoque valde fore timendum, ne novis turpiſſimi cantus, vel ſaltationis inventis, antiquæ, & ſalutares Leges mutentur, & nova deinde pernicies ſenſim illapſa civium animos malis ſtudiis, & doctrinis malis totas repente Civitates evertat. d *Aſſentior enim Platoni*, ait Cicero, *nihil tam facile in animos teneros, atque molles influere, quam varios canendi ſonos, quorum dici vix poteſt, quanta ſit vis in utramque partem: namque & incitat languentes, & languefacit excitatos, & tum remittit animos, tum contrahit; Civitatumque hoc multarum in Græcia interfuit, antiquum vocum ſervare modum: quarum mores lapſi ad mollitiem, pariter ſunt immutati cum cantibus, ut hac dulcedine, corruptelaque depravati, ut quidam putant, aut, cum ſeveritas eorum ob alia vitia cecidiſſet, tum fuit in auribus, animiſque mutatis etiam huic mutationi locus. Quamobrem ille quidem ſapientiſſimus Græciæ Vir, longeque doctiſſimus, valde hanc labem veretur; negat enim, mutari poſſe muſicas leges ſine mutatione Legum publicarum. Graviter olim iſta vindicabat vetus illa Græcia, longe providens, quam ſenſim perniciès illapſa civium animos malis ſtudiis, maliſque doctrinis repente totas Civitates everteret: ſi quidem ſevera illa Lacedæmon nervos juſſit, quod plures quam ſeptem haberet, in Timothei fidibus inde demi.*

Ex ſententia Damonis Philoſophi refert, & probat Plato Liv. 4. De Republica.

d *Liv.* 2. De Leg bus.

Nova cantus, & ſaltationis inventa Reip. mutationē minantur, ex ſententia Platonis; ideo ſumme illa cavenda, ſi turpia ſint.

COMMENTARII NOVI.

Omni ævo in Eccleſia, qui Chriſtianæ militiæ nomen dare cupiebant, non prius ad Baptiſmum accedebant, quam renunciaſſent diabolo, pompæ ejus, & operibus, & angelis, & machinationibus ejus. D. Ambroſ. in Paullum ad Coloſſenſes, Cap. 2. ibi: *Omnis, qui baptizatur in Chriſto, moritur mundo; cunctis enim ſuperſtitionum erroribus abrenunciat, ut ſolam colat Fidem Chriſti; & ita fit, ut per inimicitiam abrenunciationis invicem ſibi mortui dicantur homo, & elementorum cultura; illic enim vetus homo deponitur, & novus aſſumitur; peccatis moritur, ut juſtitiæ vivat; elementis obrenunciat, ut Chriſto ſocietur; reſurrectionis futuræ tenens pignus, exemplo Salvatoris, qui reſurrexit a mortuis. Hæc igitur commonuit, ut perſeveraret in abrenunciando pompæ, & præſtigiis ſatanæ, qui idcirco elementorum ſuadet cultum, ut a Deo avocet, participes apoſtaſiæ ſuæ volens efficere homines.* D. Clemens Lib. 3. *Conſtit.* C. 18. Plura congerit Vicecomes L. 2. *De ritib. baptiſmi*, Cap. 16. cum ſeqq. Vetus quoque illa fuit in Eccleſia conſuetudo, ut omnibus artibus, quibus infenſiſſimus humani generis hoſtis decipere ſolet, coram teſtibus baptizandi renunciarent; de qua renunciatione ait Apoſt. ad Timoth. Cap 6. *Confeſſus bonam confeſſionem coram multis teſtibus.* Quæ verba ita accepit D. Hieronymus ibi, dum ait: *Confeſſus eſt bonam confeſſionem in Baptiſmo, renunciando ſæculo, & pompis ejus.* Et ne ullo unquam tempore talis renunciatio in dubium revocari poſſit, publicis etiam literis conſignabatur, quod indicarunt D. Auguſt. Lib. 4. *De Symb. ad Catech.* Cap. 1. *Diabolo vos renunciare profeſſi eſtis: in qua profeſſione non hominibus, ſed Deo, & Angelis ejus conſcribentibus, dixiſtis: Renuncio.* D. Ambroſ. L. *De iis, qui myſter. initiantur*, Cap. 2. *Renunciaſti diabolo & operibus ejus, mundo & luxuriæ ejus, ac voluptatibus: tenetur vox tua non in tumulo mortuorum, ſed in Libro viventium.* Unde in præſenti recte Patres affirmant, Catechumenos non renunciantes prædictis nefariis artibus, ab Eccleſia eſſe projiciendos, ideſt, ab illo loco, ubi ut Cathecumeni conſiſtebant, & Miſſam Catechumenorum in peccato perſiſtenſium. Can. LXVII. Non ergo accipio hunc Canonem de Mimis, ſeu Pantomimis poſt Baptiſmum ſuſceptum ad nefariam artem reverſis; ſed de illis, qui Baptiſmum petebant, & renunciare artibus illis renuebant contra Eccleſiæ interdicta. GONZALEZ.

CA-

Digitized by Google

CANON LXIII.

De Uxoribus, quæ filios ex adulterio necant.*

* Adulteris

Si qua mulier per adulterium, abſente ſuo marito, conceperit, idque poſt facinus occiderit; placuit, ei nec in fine dandam eſſe communionem, eo quod geminaverit ſcelus.

Burchardus Lib. 17. *Decretorum*, Cap. 51. Ivo. Lib. 9. Cap. 102. aliter: *Si qua mulier*, inquiunt, *per adulterium, abſente marito, conceperit, idque poſt facinus occiderit; placuit, vix in fine dandam eſſe communionem, eo quod geminaverit ſcelus.* Sic etiam cum adverbio *vix*, ex Concilio Arelatenſi, Cap. xv. refert idem Burchardus Cap. 53. ex Eliberitano Rhabanus Maurus in *Pœnitentium* Libro, Cap. 11. & Pœnitentiale Romanum apud Antonium Auguſtinum, Tit. 1. Cap. 27. Sed communem Concilii lectionem magis probo; quod frequentius ſoleat Concilium, quum gravia ſunt crimina, etiam in extremo conſtitutis communionem negare. Quod ſi ſimplici adulterio ſine crimine homicidii, eandem pœnam conſtituerunt Patres Canone LXIV. quanto magis adulterio cum homicidio conjuncto? Sic etiam Concilium Ancyranum, quod poſt Illiberritanum habitum antea oſtendi, cum ejuſdem criminis meminiſſet, antiquam refert diffinitionem fuiſſe, ut uſque ad obitum contaminati non communicarent: *De mulieribus*, inquit Can. XXI. *quæ fornicantur, & partus ſuos necant, ſed & de his, quæ agunt ſecum, ut utero conceptos excutiant, antiqua quidem diffinitio eſt, uſque ad exitum vitæ ab Eccleſia removeri.* (*antiquam diffinitionem*, hujus Concilii Decretum vocat) *Humanius autem diffinimus, ut eis decem annorum tribuatur.* Id ipſum indicare videtur D. Baſilius ſcribens ad Amphilochium Iconii Epiſcopum, Cap. 2. dum referens ejuſdem criminis pœnam, ait: *Oportet autem non uſque ad obitum earum confeſſionem extendere, ſed decem quidem annorum menſuram admittere, definire autem non tempore, ſed modo pœnitentiæ medicinam.* Sic etiam Martinus, ut vocatur, Papa, ſive Epiſcopus Bracarenſis, in Collectione Decretorum, cum hujus Concilii Canonem referret, negantem etiam partem retinuit: *Si qua mulier*, ait, *fornicaverit, & infantem, qui exinde fuerit natus, occiderit, & quæ ſtuduerit abortum facere, & quod conceptum eſt, necare, aut certe, ut non concipiat, elaborat, ſive ex adulterio, ſive ex legitimo conjugio, has tales mulieres nec in morte recipere communionem, priores Canones decreverunt. Nos tamen pro miſericordia, ſive tales mulieres, ſive conſcias ſcelerum ipſorum, decem annis agere pœnitentiam judicamus.* Extat in Collectione Conciliorum Martini, C. 72. Concilium etiam Moguntinum ſub Rhabano Archiepiſcopo, Cap. 21. hujus Concilii meminit, & Canonem refert, ſed in contextu, & ad marginem utraque lectio, *nec in fine*, & *vix in fine*, refertur; negantem magis probo.

CAPUT QUINQUAGESIMUM TERTIUM.

De pœna parentum proprios fœtus interimentium.

Nefarium ſcelus, & execrandam impietatem earum parentum, ſi parentes nuncupandæ ſint, quæ vel immaturos fœtus intra propria viſcera latentes, vel recenter natos, &, ut inquit ille, a partu adhuc rubentes, ad libidinis turpitudinem, & infamiam tegendam, interimunt (ſolent enim materna adulteria in lucem editi liberi parentum ſimilitudine, & forma prodere) multis, & his graviſſimis Legibus, repreſſit ſemper, coercuit, & vindicavit recens, & antiqua Eccleſiæ diſciplina. Patres Hiſpani communionem ad exitum uſque denegarunt in hoc Canone; nec immerito, quod parentes iſtæ triplicis ſint criminis reæ: homicidæ ſui, maritorum adulteræ, & filii nondum nati atroces parricidæ. Concilii Ancyrani [a] Epiſcopi decem annorum pœnitentiam; humanius poſtea Ilerdenſis [b] Concilii Patres ſeptennem tantum præſcripſerunt: *Hi vero*, ajunt, *qui male conceptos ex adulterio fœtus, vel editos necare ſtuduerint, vel in ventre matrum potionibus aliquibus colliſerint, in utroque ſexu adulteris, poſt ſeptem annorum curriculu, communio tribuatur; ita tamen, ut omni tempore vitæ ſuæ fletibus, & humilitati inſiſtant.* Poſt hæc Concilium Arelatenſe [c] decem annorum pœnitentiam adjecit, ſuperioribus Ancyrani, Illiberitani, & Ilerdenſis Conſtitutionibus renovatis, ut Burchardus [d] refert, & Pœnitentiale Romanum [e]: *Mulieres quædam*, ait, *ut audivimus, quæ ex fornicatione concipientes, metuentes, ne ſcelus, quod occulte perpetraverant, manifeſtum fieret; infantes quos pepererunt, occiderunt, & terræ congerie cooperuerunt, aut in aquas projecerunt, quod quantum nefas ſit, Canones Ancyrani, Hiberitani* (pro quo reponendum eſt) *Illiberitani, atque Ilerdenſis Concilii teſtes ſunt. His itaque vix in fine dandam eſſe communionem, decernunt. Sed humanius tractantes, poſt decennem pœnitentiam, tales placuit ad communionem recipi.* Idem Burchardus [f] alterum Canonem ex innominato Concilio refert; eſt autem Concilium Ancyranum: *De mulieribus*, inquit, *quæ fornicantur, & partus ſuos necant, vel quæ agunt ſecum, ut utero conceptos excutiant, antiqua quidem definitio uſque ad exitum vitæ eas ab Eccleſia removet. Humanius autem nunc definimus, ut eis decem annorum tempus, ſecundum præfixos gradus pœ-*

[a] Can. 21.
[b] Can. 2.
[c] Can. 6.
[d] L. 17. C. 53.
[e] Tit. 1. C. 27.
[f] C. 54.

pœnitentiæ, largiatur. Ut homicidas puniendas, decrevit Concilium Vvormacienſe [a]: *Mulieres igitur*, inquit, *quæ ante temporis plenitudinem conceptos utero infantes voluntate excutiunt, ut homicidæ proculdubio judicandæ ſunt. Illæ vero, quæ dormiendo filias ſuffocare videntur, leniter de his judicari oportet; quia nolentes, & non conſentiendo, ad hunc devolutæ ſunt caſum*. Impietatis maximæ eas coerguit D. Auguſtinus [b]: *Aliquando*, ait, *eo uſque pervenit hæc libidinoſa crudelitas, vel libido crudelis, ut etiam ſterilitatis veneno procuret, & ſi nihil valuerit, conceptos fœtus aliquomodo intra viſcera extinguat, ac fundat, volendo prius interire, quam vivere; aut ſi in utero jam vivebat, occidi, antequam naſci, prorſus*. Ante Auguſtinum Lactantius [c]: *Ad vitam enim*, inquit, *Deus inſpirat animas, non ad mortem. Verum homines, ne quod ſit facinus, quo manus ſuas non polluant, rudibus adhuc, & ſimplicibus animis abnegant lucem non a ſe datam. Exſpectet vero aliquis, ut alieno ſanguini parcant, qui non parcunt ſuo? ſed hi ſine ulla controverſia ſcelerati, & injuſti*. Ante Lactantium Minucius Felix [d]: *Sunt*, ait, *quæ in ipſis viſceribus medicaminibus epotis originem futuri hominis extinguunt, & parricidium faciunt, antequam pariant*. Ante Minucium Tertullianus [e]: *Nobis*, inquit, *homicidio ſemel interdicto, etiam conceptum utero, dum adhuc ſanguis in hominem delibatur, diſſolvere non licet. Homicidii feſtinatio eſt, prohibere naſci; nec refert, nato quis eripiat animam, an naſcentem diſturbet. Homo eſt, & qui eſt futurus, & fructus omnis jam in ſemine*. Apud medicos enim etſi in quæſtione fuerit aliquando, an partus in utero animal ſit, & homo; obtinuit tamen, hominem eſſe, ut docet Hippocrates [f], & Galenus [g]; quod & apud Juriſconſultos receptum [h] eſt, a quibus pœne homicidii ſancita eſt in eum, eamve, qui, quæve partum animatum ab utero abegerit, vel abortum procuraverit; nec enim levius eſſe putant, natales impedire, quam interimere natos. Quod ſi fœtus abigatur non animatus, in exſilium mittitur qui abegit. Nec Lege Corneliæ tenetur uxor adultera, vel adulter, qui partum abigi facit, ſed Lege Pompeja, *De parricidiis*. Quod crimen adeo grave tempore Juſtiniani [i] Imperatoris, & Leonis Cæſaris habitum eſt, ut Conſtitutio edita ſit, permiſſa licentia marito dirimendi matrimonii, ſi mulier ſponte abortum feciſſet, Juſtiniano teſte, & Harmenopolo [k]. Quod tamen Juris Canonici Decretis abrogatum eſt. Vviſigotthi etiam, Majores noſtri, hanc adverſus abortum procurentes Legem ſanxerunt [l]: *Qui mulieri prægnanti poculum dederit ad necandam infantem, vel ad faciendum aborſum, occidatur. Mulier, quæ aborſum facere requiſivit, ſi ancilla eſt, ducenta flagella ſuſcipiat; ſi ingenua, careat dignitate perſonæ, & cui juſſerimus, ſervitura tradatur*. Pœnam auxit Flavius Cindaſvinthus [m] Rex, quam ut pietatis laude pleniſſimam, placuit referre: *Nihil eſt*, inquit, *eorum pravitate deterius, qui pietatis immemores, filiorum ſuorum necatores exiſtunt. Quorum quia vitium per Provincias Regni noſtri ſic inoleviſſe narratur; ut tam viri, quam feminæ ſceleris hujus auctores eſſe reperiantur; ideo hanc licentiam prohibentes, decernimus, ut ſeu libera, ſeu ancilla natum filium, filiamve necaverit, ſive adhuc in utero habens, aut potionem ad abortum acceperit, aut aliquo quocumque modo extinguere partum ſuum præſumpſerit, mox Provinciæ Judex, aut Territorii, ut tale factum repererit, non ſolum operatricem criminis hujus publica morte condemnet; aut, ſi vitæ reſervare voluerit, omnem viſionem oculorum ejus non moretur extinguere; ſed etiam ſi maritum ejus talia juſſiſſe, vel permiſiſſe patuerit, eundem etiam vindictæ ſimili ſubdere non recuſet*. Graviorem multo ſanxit hac ætate Xyſtus [n] Papa hujus nominis Quintus, anno ſui Pontificatus quarto, decernens, ut qui, quæve abortum facere, fierive juſſiſſet, vel curaſſet, ea excommunicatione puniretur, qua ſolvi a nemine poſſet, præter Romanæ Sedis Epiſcopum. Sed antiquo juri reſtituit Gregorius XIV.

Olim autem ad evitandam tanti criminis gravitatem, aut crudelitatem potius, illud remedium excogitarunt Epiſcopi, vel ut minus malum elegerunt, ut ſinguli Presbyteri in ſuis Parochiis publice feminas præmonerent, ut ſi qua furtivo, & injuſto concubitu concepiſſet, ne partum enecaret, ſed clam illum deferri faceret ante januas Eccleſiæ, ut Fidelibus aliis, & piis feminis nutriendum, vel Epiſcopi, vel Presbyteri traderent [o]: *Hoc ſancto Concilio* (Matiſconenſe fuiſſe refert Burchardus) *decretum eſt, ut unuſquiſque Presbyter in ſua plebe publice annunciet, ut ſi aliqua femina clanculo corrupta conceperit, & pepererit, nequaquam diabolo coarctante filium, aut filiam ſuam interficiat, ſed quocumque prævalet ingenio, ante januas Eccleſiæ partum deportari, ibique poni faciat, ut coram Sacerdote in craſtinum delatus, ab aliquo Fideli ſuſcipiatur, & nutriatur; & tali ex cauſſa homicidii reatum, & quod majus eſt, parricidium evadat, nam qui filium, aut filiam interficit, parricida omnimodis tenetur*. Hoc tamen, niſi ad evitandum majus illud malum, turpe eſſe, docuerunt Auguſtinus, Lactantius, Tertullianus, & alii.

Hinc fit, Platonis ſententiam, ut erroneam, iniquamque juſtiſſime refelli, & accuſari a Theodoreto [p]. Ajebat enim Plato, viros, ac mulieres, dum præſcriptum a ſe gignendi tempus excederent, libere poſſe converſari, hoc tamen excepto, ne quem amplius conceptum fœtum in lucem ederent: ſi quis autem inſtitutum hoc violaſſet, ut fœtum ad partum perduceret, ita eum exponi, ut omni alimento careret. Quid vero unquam tale, vel Echetus, vel Phalaris, ait Theodoretus, Legibus ſuis inſtituit? Quis tale parricidii genus eſt unquam auſus? Nam qui prohibet fœtus in lucem edi, abortitiis profecto pharmacis infantes corrumpi jubet.

a Can. 35.
b L. 1. De nupt. & concupiſcent. C. 15.
c L. 6. Divin. Inſtit. C. 20.
d *In* Octavio.
e Apolog. C. 9.
f *Lib.* De puer. natura.
g *Prop. Libell.*
h L. Si quis aliquid §. Abortionis. *L.* Cicero, De pœnis. *L.* Si mulier *ad L. Cornel.* De Sicar. L. Divus. De extraord. crim. *L.* 15. *ad Leg. Pompon.* De parricid.
i *In auth.* De nupt. §. His itaque cauſſis, Col. 4.
k *L.* 4. *Tit.* 12
l L. 6. Tit. 3 L. 1.
m Lib. 7. Tit. 3. Lib. 6. *Viſigothorum*.
n *In Conſtit.* De facientibus aut procurantibus abortum
o Can. 6. *relatum a Burcardo* Lib. 3. Decret. C. 200
p Lib. 9. De Græcarum affectuo. curat.

COM-

COMMENTARII NOVI.

Zephyrini Edicto mœchia, tum paullo poſt homicidium, veniam poſt longam pœnitentiam impetravere; ſed hujusce Concilii tempore, qui utriuſque hujus criminis reus deprehendebatur, nec in ſine paci Eccleſiæ reddebatur. Sceleris geminatio, aut repetitio, vel in extremo vitæ periculo communione indigna videbatur. ALBASPINÆUS.

Jureconſulti in pœna imponenda matri, quæ viſceribus vim intulit, & fœtum necavit, atque abegit, vel extraneo, qui aborſum procuravit, non conſentiunt. Stoici enim, qui exiſtimant, fœtum in uteris maternis exiſtentem, non eſſe hominem, aut animal, ſed partem matris, & portionem viſcerum ejus, ſeu, ut ajebat Aphrodiſeus, Lib. *De anim.* Cap. 20., maternorum viſcerum latens onus, & ideo improprie, & juris fictione, vel Prætoria æquitate fœtus comparatur filiis jam natis, Lib. 2. §. *Qui autem*, ff. *De excuſ. tut.* L. *Intelligendus*, 53. ff. *De V. S.* L. *Qui in utero*. 7. & 26. ff. *De ſtatu homin.* L. *Si quis* 187. ff. *De regulis juris*; homicidium in eo fieri non credebant. L. 2. ff. *De mortuo inferendo*. Ubi ait Marcellus, fœtum eſſe ſpem animantis; nec qui eum interimit, proprie hominem occidiſſe; ideo non capitalem pœnam, quæ propria homicidii erat, illis indicebant, ſed extra ordinem illos puniebant, in exiliumque damnabant. L. *Divus*, 4. ff. *De extraordin. crimin.* Lib. 1. in princip. & §. 1. Lib. 3. in princip & §. 1. & 2. & 4. Leg. *Quarta*, L. *Hi quoque*. 5. L. *Is qui*. 6. L. *Circumcidere*. 11. L. *Ex S. C.* 13, L. *Nihil* 15. ff. L. *Is cui* 7. Cod. *Ad Leg. Cornel. de ſicar.* L. *Aut facta* 16. §. *Eventus* 8. ff. *De pœnis*. Paulus Lib. 5. *Sentent.* Tit. 23. Licinius Ruffinus in *Collat. Leg. Moſaic.* Tit. 1. Harmenop. in *Prompt.* Lib. 6. Tit. 6. ubi referunt Ulpiani, Paulli, Martiani, & Triphonini Reſponſa, qui omnes Stoicorum Scholam ſectati ſunt, ut poſt Merillum Libro 1. *Obſerv.* fere per totum, erudite probat ſummæ auctoritatis Vir, & de univerſa antiquitate optime meritus, D. Joannes Ramos del Manzano, jam in ſupremo Gazæ Senatu Conſiliarius Regius, vera proles Muſarum, & Juris Sacerdos, Librorum Polygraphia, in caſtigatiſſimis Analectis, *De pœna parricidii*, Lib. 6. Philoſophi autem omnes rectius exiſtimarunt, fœtum hominem eſſe, & animal, & ſic verum ejus fieri homicidium, atque ut tale vindicandum capitis pœna, L. *Cicero*, ff. *De pœnis*, L. *Divus*, 5. ff. *Ad L. Pompejam*, *De parricid.* cum aliis, quas congerunt Antonius Gomez, Lib. 3. *Var.* Cap. 3. Num. 32. Plaza, *De delict.* Lib. 1. Cap. 9. Numero 10. Tiber. Decian. Lib. 9. *Tractat. crimin.* Cap. 8. Num. 13. P. Herodius, Lib. 8. *Pandect.* Tit. 5. Cap. 12. Salmutius ad *Memorabilia Pancir.* Lib. 1. Titulo 46. Frider. Lindembr. verbo, *Aborſus*, Hiſpaniæ noſtræ decus perpetuum D. D. Joannes Solorzanus, *De parricid.* Lib. 2. Cap. 12.

Jure etiam Pontificio, & ſecundum Eccleſiæ Sanctiones, cum fœtus pro homine habeatur, etſi in uteris maternis ſit, Cap. *Si ad matris*, 114. *De conſecr.* Diſt. 4. Cap. *In quadam*, verſ. *Non adeſſe*, *De celebr. Miſſar.* aborſus fœti animati, ut verum homicidium vindicatur, Cap. *Si aliquis*, 5. Cap. *Si aer*, 20. *De homicidio*, Cap. *Quod vero*, 8. Cap. *Moyſes*, 32. Quæſt. 2. Cap. *Naſci*, 56. Diſt. Concil. Ilerdenſe ſub Joanne II. Canone 11. Concil. Conſtantinopolitanum VI. Canone xi. Trullana Synodus, Can. xcii. *Eas, quæ dant abortum facientia medicamenta, & quæ fœtus necantia venena excipiunt, homicidæ pœnis ſubjicimus.* Conſentiunt Eccleſiæ Patres, D. Auguſtinus Quæſt. 80. ſuper Exod. & in Lib. *Quæſt. Vet. Teſtam.* & in *Enchir. ad Laurent.* & *Contra Julian.* Lib. 6. C. 5. D. Hieronymus in Epiſtola ad Pammach. Divus Gregorius Nyſſenus, *De homine*, Cap. 29. & 30. D. Joann. Chryſoſtom. Homil. 12. & 13. in Gen. D. Joann. Damaſc. Lib. 2. *De Fide orthod.* Cap. 12. D. Thom. Lib. 2. *Contra gent.* Cap. 89. Lactant. *De opific. Dei*; Cap. 7. Xyſtus V. Conſtit. 87. Gregor. xiv. Conſtitut. 8. Plura congerunt Decretiſtæ. Ivo Carnos. Pars. 10. *Decret.* Cap. 181. Burchardus Part. 12. *Decreti*, Cap. 54. Ant. Auguſtinus Lib. 25. *Epit. juris Pontif.* Tit. 1. Creſpecius in *Summa.* verb. *Aborſus*. Illuſtrant Barboſa Lib. 1. Vot. 12. P. Gregor. Lib. 4. *Partit.* Tit. 13. Cap. 2. Scortia in *Selectis.* Epit. 146. Theſ. 376. Paul. Zachias Tit. 2. *QQ.* Quæſt. 9. & 10. Anton. Matthæus *De crimin.* Tit. *De partu abacto*, Guibertus Coſtanus *QQ. Juris.* Lib. 1. Quæſt. 16. Georg. Ambian. ad Tertull. in *Apolog.* Cap. 9. Unde cum par delictum ſit hominem jam natum occidere, ac fœtum necare, in quo verum homicidium datur, juxta Plautum in *Truculento*, Act. 1. Scena 2.

Metuebatque illa, ne ſibi perſuaderet,
Ut abortioni operam daret, puerumque ut
necaret.

Juvenal. Satyr. 6.

Tantum artes hujus, tantum medicamina
poſſunt,
Quæ ſteriles facit, atque homines in ventre
necandos
Conducit.

Ovidium Lib. 2. Amor. Eleg. iv.

Quæ prima inſtituit teneros avellere fœtus,
Militia fuerat digna perire ſua.
Veſtra quid effoditis ſubjectis viſcera telis,
Et nondum natis dira venena datis?

Merito in præſenti a Patribus mulieri, quæ poſt adulterium perpetratum, geminavit ſcelus, fœtum abigendo, nec in fine communio conceditur. Conſentit in ſimili fere caſu Urbanus II. in Concilio Claromont. Cap. 22. ibi: *Si quis perpetrato homicidio manſerit in adulterio, ad perfectam pœnitentiam minime recipi debere, decretum eſt.* GONZALEZ.

C A N O N L X I V.

De feminis, quæ uſque ad mortem cum alienis viris adulterant.

Si qua mulier uſque in finem mortis ſuæ cum alieno fuerit viro mœchata; placuit, nec in fine dandam ei eſſe communionem. Si vero eum reliquerit; poſt decem annos accipiat communionem, acta legitima pœnitentia.

CAPUT QUINQUAGESIMUMQUARTUM.

De pœna ejus mulieris, quæ vel ſemel in vita, vel ad mortem uſque cum alieno viro mœchatur.

SI qua mulier, ſive matrimonii vinculis adſtricta, ſive ſoluta, in perpetuo cum marito alieno vixerit adulterio; placuit Patribus, ut etiam in extremo vitæ ſpiritu communio illi denegaretur; quod ſi ante a turpi ejus conſortio diſceſſiſſet, decem annorum illi injungi pœnitentiam: quibus elapſis, illi præſtari poſſe communionem. Notandum hic, quam acri, & ſevera Lege earum feminarum libidinem, quæ viro alieno turpiter adhærerent, Epiſcopi noſtri coercuerint. Si adulterii enim crimen morte vindicandum committunt uxores, cum ad ſolutos accedunt; cum ad uxoratos, duplicis ſane adulterii reæ cenſeri debent, ut cenſebantur & puniebantur olim, Beda [a] teſte; quod violata duplici Sacramenti religione, duplicem faciant injuriam; ſuo marito, & alieno: & hanc tanto graviorem, quanto altera illius uxor gravius ſerat ſua dignitate, & honore pudicitiæ privari: quod illis eſſe moleſtiſſimum, & plenam jurgiorum, diſſidiique occaſionem, prudenter monuit Ariſtoteles [b]. Id diligentius ab his, qui Confeſſionibus præſunt, animadverti vellem, & acriori pœnitentia ab his reos caſtigari, abjecta prorſus a Sacerdotali vigore communi illa patientia, quæ ſibimet, peccatis aliorum parcendo, non parcit.

a De remed. peccator. C. 2.

b *Lib.* 2. Oeconomicorum. *Concil. Pariſienſe Lib.* 1. C. 32.

C O M M E N T A R I I N O V I.

IN priori parte hujus Canonis agitur de illis peccatoribus, qui in fine vitæ, periculo mortis urgente, pœnitentiam petunt; quibus eam eſſe denegandam, Patres ſtatuunt:, quibus conſentit Concil. Arelat. Can. XXIII. *De his, qui apoſtatant, & nunquam ſe ad Eccleſiam repræſentant, nec quidem pœnitentiam agere quærunt, & poſtea infirmitate correpti petunt communionem; placuit, eis non dandam communionem, niſi revaluerint, & egerint dignos fructus pœnitentiæ.* Et D. Cyprianus Epiſt. LI. ad Antonianum: *Frater chariſſime, pœnitentiam non agentes, nec dolorem delictorum ſuorum toto corde, & manifeſta lamentationis ſuæ profeſſione teſtantes; prohibendos omnino cenſuimus a ſpe communicationis, & pacis, ſi in infirmitate, atque periculo cœperint deprecari: quia rogare illos non delicti pœnitentia, ſed mortis urgentis admonitio compellit: nec dignus eſt accipere ſolatium, qui ſe non cogitavit eſſe moriturum.* Quæ Eccleſiæ ſeveritas diſplicuit Innocentio I. Epiſt. III. ad Exuperium, Cap. 2. ubi facit mentionem hujus rigoris, & ait: *Et hoc quæſitum eſt, quid de his obſervari debeat, qui poſt Baptiſmum omni tempore incontinentiæ, & voluptatibus dediti in extremo fine vitæ ſuæ pœnitentiam ſimul & reconciliationem communionis expoſcunt. De his obſervatio prima durior; poſterior, interveniente miſericordia, inclinatior eſt. Nam conſuetudo prior tenuit, ut concederetur eis pœnitentia, ſed communio negaretur. Nam cum illis temporibus crebræ perſecutiones eſſent, ne communionis conceſſa facultas, homines de reconciliatione ſecuros non revocaret a lapſu, negata merito communio eſt, conceſſa pœnitentia, ne totum penitus negaretur; & duriorem remiſſionem fecit ratio temporis, &c.* Idem ſtatuerunt PP. Concil. Toletan. XI. Can. XII. *Qui pœnitentiam in mortis agit periculo, non diutius a reconciliationis gratia eſt differendus: ſed ſi præcincto mortis urgeatur periculo, pœnitentia per manus impoſitionem accepta, ſtatim ei reconciliatio adhibenda eſt; ne prius ab humanis æger abſcedat, quam donum reconciliationis accipiat: ſic que ſuperſtitibus cauſſa quodammodo doloris videatur eſſe perpetui, ſi præciſum ab Eccleſiæ membris eum, qui utique reconciliationem non meruit, raptim a præſenti vita mors naturæ ſubduxerit.* Concil. Nanneten. Can. II. *Infirmus, qui mortis neceſſitate urgente peccata ſua confitetur, ſub ea conditione a Sacerdote reconcilietur, ut ſi ei Dominus vitam donaverit, ſanitatemque reddiderit, ſecundum delicti qualitatem pœniteat.* Sed licet illis pœnitentia concedatur, ſalus tamen an detur, recte hæſitavit magnus Auguſtinus relatus in Cap. *Si quis, De pœnit.* Diſtinct. 7. in illis verbis: *Unde non ſum ſecurus, pœnitentiam dare poſſum, ſecuritatem dare non poſſum.* Cui conſentiunt Tertul. Lib. de Pœnit. *Pleroſque tamen hoc opus, ut publicationem ſuam, aut ſuffugere, aut de die in diem differre præſumo, pudoris magis memores, quam ſalutis: veluti illi, qui in partibus verecundioribus corporis contracta vexatione conſcientiam medentium vitant, & ita ſua cum erubeſcentia pereunt.* Et Alcuinus Avitus Lib. 5.

Pœnitet ambigue, quem ſero pœnitet: ergo
Præſentis ſpatium nobis dum creditur ævi
Dum patulam cunctis Chriſti clementia ſeſe
Præ-

Præbet, præterita plangamus crimina vitæ.

In ſecunda parte hujus Canonis agitur de muliere lapſa in mœchiam, pœnitentiam petente in vita, cui per decennium pœnitentia injungitur, & ea legitime peracta, communio indulgetur, ideſt, abſolutio. Olim enim pœnitenti non ſtatim abſolutio concedebatur, ſed juxta delicti gravitatem legitimo tempore peracto; immo & aliquando uſque in diem mortis abſolutio protrahebatur; ut patet ex Divo Baſilio in Epiſtola *ad Amphilochium*, Capite 37. atque ex Synodo Ancyrana, Canone XXIII. ubi agitur de homicidis voluntariis, qui toto vitæ ſuæ curriculo pœnitentiam agebant, nec niſi in vitæ exitu communicabant; & aperte liquet ex Burchardo Lib. 19. *Decreti*. ſæpe pœnitentiam fuiſſe datam in Confeſſione ſine abſolutionis communicatione: ubi tradit ordinem pœnitentiæ dandæ, & oſtendit, quomodo in Confeſſione daretur pœnitentia, non ſtatim abſolutio, ut patet ex Cap. 5. ejuſdem Libri, in quo variæ enumerantur pœnitentiæ, quæ variis criminibus ſunt aſſignatæ, ut furto, adulterio, homicidio, ſacrilegio, & aliis. Cap. vero 7. oſtenditur, quomodo pœnitens pœnitentiam peteret, & quæ orationes fierent pro eo. Cap. 26. dicitur, eos in Capite Quadrageſimæ pœnitentiam petiiſſe, quoque ritu eis daretur, & quomodo ab Eccleſia omnes expellerentur, & deinde in Cœna Domini Eccleſiæ liminibus repræſentarentur. Cap. 63. eos non debere communicare ante conſummationem pœnitentiæ. Et Cap. XLIII. non debere eos reconciliari, ſi neceſſitas non coegerit, niſi poſt peractam pœnitentiam. Mulieri autem adulteræ in præſenti imponitur pœnitentia per decennium, ut infra in Can. LXX. quia ſemel fuerat lapſa, non vero, ſi pœnitentia accepta iterum prolaberetur; quia tunc & in fine negaretur communio, ex Can. VII. & Can. XLVII. ſupra. GONZALEZ.

C A N O N LXV.

De adulteris uxoribus Clericorum.

Si cujus Clerici uxor fuerit mœchata, & * ſciat eam maritus ſuus mœchari, & eam non ſtatim projecerit, nec in fine accipiat communionem; ne ab his, qui exemplum bonæ converſationis eſſe debent, videantur magiſteria ſcelerum procedere.

* Faciat.

CAPUT QUINQUAGESIMUM QUINTUM.

Cur vir uxorem adulteram retinens puniatur.

LEnitatem mariti uxorem adulteram retinentis, ut nimiam reprobarunt olim Viri prudentes; cenſueruntque, eam non eſſe ferendam, ſed tanquam veri lenocinii crimen damnandam. Paullus, *Eum*, inquit, *qui deprehenſam in adulterio uxorem, non ſtatim dimiſit, reum lenocinii poſtulari placuit*. Id caput inter reliqua Lege Juliæ comprehenſum ſcribit Marcellus a. Claudium Gorgum Virum clariſſimum, lenocinio ſine accuſatore damnatum tradit Ulpianus b, quod uxorem in adulterio deprehenſam retinuerit. Hoc ipſum antiquis Eccleſiæ Patribus non diſplicuiſſe, vel ex hoc Canone, & LXX. inferius apparet; ſed multo clarius ex Concilio Nannetenſi c, a quo pœna ſeptem annorum retinenti adulteram conſtituitur: *Si cujus* (inquit, *uxor adulterium perpetravit, & hoc a viro deprehenſum fuerit & publicatum, dimittat uxorem, ſi voluerit, propter fornicationem; illa vero ſeptem annis publice pœniteat: vir vero ejus, illa vivente, nullatenus aliam accipiat. Quod ſi voluerit adulteram reconciliari, licentiam habeat; ita tamen, ut pariter cum illa pœnitentiam agat; & exacta pœnitentia, poſt ſeptem annos ad communionem uterque accedat. Similis forma & in muliere ſervabitur, ſi eam vir ejus adulterabit*. Concilium Aurelianenſe, ſive Arelatenſe, ſive Hermes Doctor in Paſtoris Libro (omnibus his tribuitur Canon ille) apud Gregorium IX. d *Si vir*, ait, *ſciverit uxorem deliquiſſe, & non egerit pœnitentiam mulier, ſed permanet in fornicatione ſua, & vivit cum illa; vir reus erit, & ejus peccati particeps: quod ſi mulier dimiſſa egerit pœnitentiam, & voluerit ad virum reverti; debet recipere peccatricem, quæ pœnitentiam egit; ſed non ſæpe*. Divus Hieronymus e *Sola fornicatio*, inquit, *eſt, quæ uxoris vincit affectum, immo cum illa unam carnem in alia diviſerit, & ſe fornicatione a marito ſeparaverit, non debet teneri, ne virum quoque ſub maledicto faciat, dicente Scriptura: Qui tenet adulteram, ſtultus eſt, impius eſt*. Idem Hieronymus eandem ſententiam iterato defendit f: *In conjugio*, inquit, *quis poſitus, quæcumque peccata fecerit, non propriam inſuſcant conjugem, ſed fornicatio uxorem coinquinat, ut jam non ſit viro ſuo licita, ſed adultera*. Eadem confirmat Divus Iſidorus; poſtquam enim præcedentem Hieronymi ſententiam retulit, addidit ipſe g: *Ubicumque eſt igitur fornicatio, & fornicatio is ſuſpicio, libere uxor dimittitur*. Theodorus h: *Si quis uxorem ſuam ſcit adulteram, & non vult dimittere eam, ſed in matrimonio habere, tribus annis pœniteat, & quandiu pœnitet, abſtineat ſe ab illa*. Cujus ea ratio fuit, ne videlicet mariti uxorum turpitudinem mutua cohabitatione, vel expreſſe, vel tacite approbantes, crudele nimis, & injuſtum lenonum officium exercuiſſe viderentur. Lenonem enim eſſe plane ferreum, neceſſe eſt, cui ſcienti prudentique ſine dolore tanta inferatur injuria. Quod a Divo Chryſoſtomo didicimus i: *Sicut crudelis, & iniquus eſt*,

a L. 29. De adulter.
b L. 2. §. Unde. De adult.
c Can. 12.
d C. 3. De adulter.
e C. 9. Matth.
f Epiſt. Paulli ad Corinth. Grat. in Can. Dixit Dominus & Ca. In conjugio. 32. Quæſt. 1.
g Lib. 2. De offic. Eccleſ. C. 19.
h In ſuo Pœnitentiali.
i Hom. 26. ſuper Matth. C. 9.

eſt, inquit, *qui caſtam dimittit uxorem; ſic fatuus eſt, & injuſtus, qui retinet meretricem;*
a *C. Quemadmod. 9. Illud, verſ. Quod ſi expreſſe, De jurejur.* *patronus enim turpitudinis eſt, qui celat crimen uxoris*. Quod Innocentium III. [a] in Reſcripto ad Genuenſem Archiepiſcopum approbaſſe legimus. Idque adeo placuit Alphonſo X. [b]
b *L. 2. Tit. 9. Part. 4.* Hiſpaniæ Regi ſapientiſſimo, ut dixerit ſub pœna capitalis culpæ quemquam teneri eam uxorem dimittere, quam certo ſcit adulterari; & in adulterio abſque emendationis ſpe eam fore pertinacem. *E todo home*, ait, *que ſopiere, que ſu muger le faze adulterio, tenudo es de la acuſar, ſi entendiere que ſe no quiere partir del pecado, que quiere uſal del, & ſi non lo faze, peca mortalmente*. Quare Lectores, & Oſtiarios, qui uxoribus adulteris adhærebant, re-
c *Can. 9.* movendos a Clero decrevit Concilium Tarraconeſe [c]. Uxor autem adultera illa dicebatur, ad hoc ut retineri non poſſet, non qualibet ſuſpicione notata, ſed adulterii turpitudine depre-
d *L. 2. Cod. De adulter.* henſa, vel convicta; ut ab Imperatoribus Severo & Antonio reſcriptum eſt [d]: *Crimen*, ajunt, *lenocinii contrahunt, qui deprehenſam in adulterio uxorem in matrimonio retinuerunt; non qui ſuſpectam adulteram habuerint*. Sicque intellexiſſe antiquos Eccleſiæ Patres, con-
e *Ep. 1. C. 34.* ſtat ex D. Baſilio ad Amphilochium Iconii Epiſcopum [e]: *Adulteratas mulieres*, inquit, *& confitentes, vel quomodocumque convictas, publicare quidem Patres noſtri prohibuerunt, ne convictis mortis cauſſam præbeamus; eas autem ſtare ſine communione juſſerunt, donec impleretur tempus pœnitentiæ*. Quam acri enim, & ſagaci cura feminarum adulteria olim Patres non publicanda, ſed ſecreto caſtiganda cenſuerint, quæ ad Baſilium adjecit Theodorus
f *C. 34.* Balſamon, perſpicue probant [f]: *Adulteri, ſecundum LVIII. Canonem, ſtant quatuor annis cum ſupplicibus; & duobus cum iis, qui conſiſtunt abſque communione. Dicit ergo Sanctus: Si quæ adulterata mulier peccatum confeſſa fuerit, vel quomodocumque convicta ſit, non oportet eam publicare, id eſt, eam in dictarum pœnarum locis ſtatuere. Qui enim eam viderit extra divinos Eccleſiæ ambitus ſtantem, vel etiam cum Catechumenis exeuntem, primo aſpectu omnino intelliget, propter adulterii crimen, eam illi eſſe pœnam injunctam, & fiet punitio cauſſa mortis poſt futurum forte viri reditum, qui id animadvertit. Permittitur ergo conſiſtere, & cum Fidelibus comprecari, a Sacramentorum autem Communione abſtinere, donec pœnitentiæ tempus completum fuerit. Hac autem humanitate in mulieres uti oportere, Sanctus diffinivit, propter eam, quam diximus rationem. Viri enim adulterium confitentes immiſericorditer dictis pœnis ſubjiciuntur; quia non eſt timor in eis, qui de mulieribus dictus eſt: qui præſumuntur eſſe etiam alii fortaſſe criminibus obnoxii, & jure puniri. Quomodocumque autem convinci mulieres, non debes accipere de omnibus nota probatione, ſed de mulieris conſcientia, & probatione: hoc eſt, ſive mulier ſua ſponte confeſſa ſit vel ut etiam a pariendi periculo coacta, vel aliquo alio modo clanculum, & non publice ſeipſam condemnans enunciaverit. Si enim dixeris, publice factam eſſe probationem, & veluti in triumpham eſſe ductum adulterium, recte omnes pœnæ in eam congerentur. Neque enim Canon in ea locum habet, quoniam ſemel publicata eſt, & ex viri reditu nulla cædis ſuſpicio tenetur, propter pœnarum denunciationem. Ex eo autem, quod dicit Sanctus.* Nedemus convictis cauſam mortis; *convictis ſcilicet, & publicatis per pœnas: ne dixeris, concedi maritis adulteras ſuas mulieres interficere; in ſola enim propria domo in facto ipſo deprehenſam poteſt maritus adulteram occidere, & eum ſcenicum, vel alium, qui ſit infamis. Et lege XXV. Cap. XXXVII. Tit. LX. Lib. XXVII. XXIX., & alia Capita. Sed accipe etiam verbum Sancti*: Ne fiant pœnæ cauſſæ magni ſcandali inter maritum, & uxorem, & forte etiam, ut procedat ad injuſtam illius cædem.

COMMENTARII NOVI.

CLerici] Lectores ſcilicet Eccleſiæ, & ejuſmodi Minorum Ordinum Eccleſiaſtici, qui cum uxoribus una manere poterant. ALBASPINÆUS.

Antequam hujus Canonis expoſitionem aggrediar, illud explicandum duxi; de quibus videlicet Clericis in præſenti agatur. Et quidem jam probavi in Canone triceſimo tertio hujus Concilii, votum caſtitatis annexum ſacris Ordinibus eſſe; ſiquidem in eo Canone prohibetur Epiſcopis, Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis matrimonio uti, & generare filios. Quomodo enim in præſenti permittitur Clericis uxores retinere, & tantum prætextu adulterii eas projicere coguntur? Albaſpinæus accepit hunc Canonem de Clericis in Minoribus Ordinibus conſtitutis, quibus omni tempore uſus conjugii permiſſus fuit, & etiam poſt ſuſceptum Lectoratus gradum inire conjugium, ut latius diximus in Capite primo, *De Cleric. conjug.* Georg. Ambian. ad Tertull. *De monogam.* Capite octovo, Obſervat. ſecunda exiſtimavit, Clericis in Majoribus Ordinibus conſtitutis prohibitum eſſe uxores accipere, & connubium contrahere, non tamen jam contracto uti, & ſic poſſe uxores jam ductas retinere. Sed, ni fallor, hunc matrimonii jam contracti uſum vetuerunt PP. in dicto Canone triceſimo tertio, illis verbis: *Abſtinere ſe a conjugibus ſuis, & non generare filios*. His ergo omiſſis interpretationibus, credo, in præſenti Canone agi de Clericis Majoribus gradibus initiatis retinentibus uxores ſuas, non quoad uſum conjugii, ſed quoad obſequium, & domeſtica miniſteria; nec neceſſaria eſt reſtrictio hujus Canonis ad uxores Clericorum Minorum Ordinum, ut vult Albaſpinæus, cum non ſolum ipſi ex conjugali ſtatu in Clerum cooptati uxores retinerent, verum & in majoribus gradibus conſtituti, licet non tanquam uxores, ut primi, tamen ut ſorores, quo ad obſequium, & domeſtica officia retinebant.

De uxoribus ergo Miniſtrorum Eccleſiæ in adulterium lapſis agitur in præſenti Canone, & ſtatuitur, ut earum mariti mœchiæ conſcii, ipſas ſtatim dimittant; alias nec in fine accipiant communionem. Pro cujus Canonis ſen-

ten-

tentia capeſſenda obſervo, quod licet diverſam ob cauſſam, & rationem, tamen æqualiter Leges ſæculares, & Eccleſiaſticæ injunxerunt neceſſitatem maritis dimittendi uxores adulteras, adeo ut Lex Julia graviter coerceat eum qui deprehenſam uxorem in adulterio retinuit, adulterumque dimiſit, quia lenonis loco eum habet. Leg. *Mariti*, viceſima nona, ff. *Ad Legem Jul. de adulter.* Lib. 2. Codice eodem Titul. Leg. *Auxilium.* triceſimo ſeptimo, in fin. Digeſt. *De minor.* Libro tertio, §. *Sed & ſi.* ff. *De accuſat.* Paullus, Libro 2. Sentent. Titulo viceſimo ſeptimo, ibi: *Eum, qui deprehenſam in adulterio uxorem non ſtatim dimiſit, reum lenocinii poſtulari placuit.* Tantam mariti lenitatem, qui uxori matrimonium violanti non iraſcitur, adulterumque in ipſa turpitudine deprehenſum non coercet, non eſſe ferendam, Lex exiſtimat, & jure optimo; quandoquidem aut lenonem eſſe, aut plane ferreum illum neceſſe eſt, cui ſcienti prudentique ſine dolore tanta injuria infertur; atque ita Claudium Gorgum clariſſimum virum, cum deprehenſam in adulterio uxorem retinuiſſe detectus eſſet, ſine accuſatore lenocinii damnatum, Ulpianus refert in Libro ſecundo §. *Unde*, ff. *Ad Leg. Jul. de adulteriis*, nec reprehenſione caruiſſe illam Tribuni militum patientiam, Plinius Libro ſexto Epiſtol. ad Cornel. ait, qui poſt delatum adulterum, uxorem retinuerat, quaſi contentus æmulum removiſſe. Proſequuntur alia de ipſius Legis Juliæ diſpoſitione Briſſonius ad Leg Jul. *De adult.* A. Matthæus *De crimin.* eod. Tit. Rebard. Lib. 4. *Var.* Cap. 6.

Jure etiam ſacrorum Canonum, vir ſciens uxorem ſuam adulterium commiſiſſe, & in eo perſiſtentem, tenetur deſerere, Cap. *Non ſolum.* viceſima octava, Quæſt. prima, Cap. *Dixit Dominus*, Cap. *Si quis uxorem*; Cap. *Sicut crudelis*, triceſima ſecunda, Quæſt. prima, ibi: *Sicut crudelis, qui caſtam dimittit uxorem, ita fatuus eſt, & injuſtus, qui retinet meretricem* Quæ verba deprompta ſunt ex Capite decimo octavo Proverb. Plura congerunt Convarruvias, Part. ſecunda, Capite ſeptimo, § 2. numero quarto. Baſil. Legion. Libro nono, *De matrimon.* Cap. decimo tertio, numero tertio. Sanchez eodem Tractat. Diſput. 11. Hurtado, *De reſidentia*, Tomo ſecundo, Reſolut. 21. Quod introductum eſt propter vitandum ſcandalum; cum retinendo innocens nocentem præbet anſam ſuſpicandi, ſuo conſenſu adulterium commiſſum eſſe Bartholomæus de Ledeſma, *De matrimon.* Dub. 66. in fin. Accedit obligatio correctionis fraternæ, propter quam teneri maritum dimittere adulteram, docet D. Thomas, quem referunt, & ſequuntur Cajetanus Tomo primo *Opuſcul.* Tractatu viceſimo nono. Hurtado d. Reſolut. 1. ſub Reſolut. 21. Quæ omnia, ſi in laicis procedunt, quanto magis in Clericis, qui ab omni ſuſpicione peccati debent eſſe immunes? Unde in præſenti illis jubetur eas ſtatim dimittere, & in Concilio Toletano relato in Cap. 33. Quæſt. 2. illis permittitur in privatis ædibus vinctas, ſi maluerint, eas cuſtodire & coercere; quem Textum docte illuſtrat Forner. Lib. 3. *Rer. quotid.* Cap. 10. GONZALEZ.

Et eam ſtatim non projecerit, nec in fine accipiat communionem.

CAPUT QUINQUAGESIMUM SEXTUM.

Nulli licere ſine judicio Eccleſiæ uxorem repudiare.

NON debet quis ſæcularis, ne dum Clericus, adulteram privato ſuo conſilio dimittere, ſed publica Judicis Eccleſiaſtici auctoritate, & judicio. Olim enim in primitiva Eccleſia omnia delicta ad Sacerdotes deferebantur, ut eorum auctores Eccleſiaſtica diſciplina coercerent, ſolenneſque, & latæ cenſuræ erant, ac pœnæ Libris pœnitentialibus inſcriptæ, quibus illi affici deberent. De adulterio habetur mentio ab Innocentio PP. I.[a] ad Exuperium Epiſcopum reſcribente: *Chriſtiana Religio adulterium in utroque ſexu pari ratione condemnat. Sed viros ſuos mulieres non facile de adulterio accuſant, & non habent latentia peccata vindictam. Viri autem liberius uxores adulteras apud Sacerdotes deferre conſueverunt; & ideo mulieribus, prodito crimine earum, communio denegatur. Virorum autem, latente commiſſo, non facile quiſquam ex ſuſpicionibus abſtinetur. Qui utique ſubmovebitur, ſi ejus flagitium detegatur. Cum ergo par cauſſa ſit, interdum probatione ceſſante, vindictæ ratio conquieſcit.* Quod ſi vir non pœnitentiam uxoris ſolum, ſed divortium deſideraret, ad eoſdem Eccleſiæ Judices confugiebat. Concilium Agathenſe[b]: *Si vero ſæculares, ait, qui conjugale conſortium nulla culpa graviori dimittunt, vel etiam dimiſerunt, & nullas cauſſas diſſidii probabiliter proponentes, propterea matrimonia ſua dimittunt, ut aut illicita, aut aliena præſumant; ſi antequam ad Epiſcopos comprovinciales diſſidii cauſſas dixerint, & priuſquam in judicio damnentur, uxores ſuas abjecerint; a communione ſanctæ Eccleſiæ, & ſancto populi cœtu, pro eo quod fidem, & conjugia maculant, excludantur.* Ad Epiſcopos ergo cauſſæ matrimonii, non ad Judices ſæculares ſpectant[c]; ut hodie recenti Concilii Tridentini[d] Decreto confirmatum eſt; quicquid Marloratus Calvinianus antiqui juris Eccleſiæ ignarus repugnet. Quod ſi cauſam Eccleſiæ Imperator ethnicus Aurelianus, & Chriſtianæ fidei hoſtis acerrimus, ad Epiſcopos detulit, cauſſam videlicet Paulli Samoſateni, ut ab Euſebio[e], & Nicephoro[f] traditum eſt; cauſſam non Eccleſiaſticam modo, ſed ſpiritualem, & ad unum, & magnum Eccleſiæ Sacramentum ſpectantem, quid cauſſæ eſt, quare Marloratus ad Judices ſæculi deferri velit? cum non apud Chriſtianos modo, ſed & apud Gentes cauſſas matrimonii Pontificibus delatas olim, ex his Taciti verbis intelligamus[g]? *Nec domeſticis abſtinebatur, abducta Neroni uxor, & conſulti per ludibrium Pontifices, an concepto, nedum edito partu, rite nuberet.*

a Epiſt. 3.

b Can. 17.

c Grat. in C. Sæculares, 33. Q. 2.

d Seſſ. 24. Can 12.

e L. 7. C. 26.

f L. 6. C. 29.

g L. 10. Hiſtoriæ Auguſt.

Quæ

Quæ in hoc Canone decreverunt Patres, etſi de uxoribus Clericorum expreſſa ſint, in viris ſæcularibus etiam locum habere poſſe, Religione ſacramenti, & rationis ſimilitudine, colligitur ex Canone LXX. inferius, & his, quæ nuper dixi, quæ ad ſæculares etiam ſpectant; ad nobiles præſertim, quorum exemplum, & mores reliqua populi pars ſolet imitari. Quod ſi Clericus uxorem a ſe rejicere noluiſſet, quid facere poſſet, conſulamus Concilii Toletani I. [a] Patres: *Placuit*, ajunt, *ut ſi quorumcumque Clericorum uxores peccaverint, ne forte licentiam peccandi plus habeant, accipiant mariti earum hanc poteſtatem, præter necem, cuſtodiendi, ac ligandi in domo ſua, ad jejunia ſalutaria, non mortifera, eas cogentes; ita ut invicem ſibi Clerici pauperes auxilium ferant; ſi ſervitia forte non habeant. Cum uxoribus autem ipſis, quæ peccaverint, nec cibos ſumant; niſi forte ad timorem Dei, acta pœnitentia, revertantur.* Hoc autem in uxore adultera Clerici obſervandum eſt. Si autem illa adulterium commiſerit antequam maritus Eccleſiæ Ordinibus initietur, ad eam accedentem ordinari poſtea non poſſe, Concilio Neo-cæſareenſi [b] edocemur: *Si cujus uxorem*, ait, *adulterium commiſiſſe, cum eſſet laicus, fuerit comprobatam; hic ad miniſterium Eccleſiaſticum admitti non poteſt, quod ſi in Clericatu jam conſtituto eo, adulteraverit; dato repudio, dimittere eum debet; ſi vero retinere ejus conſortium velit, non poteſt ſuſcepto miniſterio perfrui.*

a Can. 7.

b Can. 8.

COMMENTARII NOVI.

Utrum innocens poſſit propria auctoritate divertere ab adultero in utroque Foro, ita reſolvit Divus Thomas in 4. Diſt. 35. Quæſt. unic. Artic. 3. his verbis: *Vir poteſt uxorem dimittere dupliciter, vel quantum ad torum tantum, & ſic poteſt eam dimittere, quam cito ſibi conſtat de fornicatione uxoris proprio arbitrio, nec tenetur debitum reddere exigenti, niſi per Eccleſiam compellatur; & taliter reddens, nullum ſibi præjudiciam facit. Alio modo quantum ab torum, & cohabitationem, & hoc modo non poteſt dimitti, niſi judicio Eccleſiæ; & ſi alias dimiſſa fuerit, debet cogi ad habitandum, niſi poſſit incontinenti fornicationem probare. Hæc autem dimiſſio divortium dicitur; & ideo concedendum eſt, quod divortium non poteſt celebrari, niſi judicio Eccleſiæ.* Quibus verbis enucleat Angelicus Doctor quæ lata manu congeſſerunt Thomas Sanchea, Lib. 10. *De matrimonio*, L. 11. & 12. Hurtado d. Reſolutione 1. ſub Reſp. 22. & 23. GONZALEZ.

Ne ab his, qui exemplum bonæ converſationis eſſe debent, videantur magiſteria ſcelerum procedere.

CAPUT QUINQUAGESIMUM SEPTIMUM.

Quod innocentiæ, & integritatis ſpecimen Clerici præbere debeant.

Quanto homines officio, & dignitate Deo propinquiores, tanto magis Divinæ bonitatis imitatores eſſe debent; ut ſapienter Nicæni Concilii Patres conſiderarunt [c]: *Clerici*, ajunt, *ſacri Ordinis eſſe debent typus, & imago cæleſtium. Epiſcopus debet eſſe typus Dei, tanquam caput poſt illum Eccleſiæ, quam recipit. Præsbyter tenere debet ſedem, & locum Seraphicam. Diaconus vero Cherubicum.* Quanto ergo Epiſcopi a Dei bonitate, Presbyteri a Seraphinorum charitate, Diaconi a Cherubinorum ſanctiori Divinæ naturæ contemplatione, imitationeque deflexerint; tanto a recta, & debita ſui muneris functione diſcrepabunt. Videant ergo omnes Sacris Ordinibus initiati, quam inſigne, & illuſtre integritatis, & omnium virtutum ſpecimen, non Chriſto ſolum, non Clero, non Eccleſiis ſuæ fidei commiſſis, ſed populo, & plebi intenta, & religioſa animi ſolicitudine præbere debeant; ne quod præceptis ipſi, & hortatu ædificant, vita, moribus, & exemplo deſtruant: ſibi enim habere debent perſuaſum, culpa carere non poſſe, ſi aliqua virtute careant.

c Lib. 3. apud Alfonſ. Piſanii Quod deſumpium] videtur d. B. Dionyſio Areopagit. in principio Lib. De Eccleſ. hierar. Proſper L. 1. de vita contemplat. Cap. 20. Concil. Aquiſgran. cap. 16.

COMMENTARII NOVI.

Conſonant Textus in Cap. *Quum quidam*, ibi: *Et eorum exemplo faciliùs alii poterunt ad ſimilia provocari*, Cap. *Præcipue*, 3. 11. Quæſt. 3. Unde dignitas delinquentis auget peccatum, Capite, *Homo*, 4. Diſtinct. Cap. *Quia ſanctitas*, 50. Diſt. Cap. *Ut Clericorum*, *De vita, & honeſt. Cleric.* & ut ait Juvenalis Satyra VIII.

Omne animi vitium tanto conſpectius in ſe
Crimen habet, quanto major qui peccat habetur.

Ovidius Lib. 6. *Faſtor.*

Sic agitur cenſura, & ſic exempla parãtur,
Quum judex alios quod monet ipſe facit.

Hæc enim conditio Superiorum eſt, ut quicquid faciunt, præcipere videantur, & pernicioſiſſimus eſt malæ rei maximus quiſque auctor. Caſſiodorus Lib. 6. *Var.* Epiſt. XXI. *Eſto vitæ continens, ut poſſis in alios eſſe judex; prima æquitas eſt a ſe Prælatos inchoare, ut debeant crimonoſi metuere, quæ nequeunt ſimile reperire.* Et Lib. 10. Epiſt. V. Salvianus Lib. 4. De providentia: *Criminoſior culpa eſt, ubi honeſtior ſtatus, ſive honoratior eſt perſona peccantis, peccati quoque major invidia; furtum quidem eſt in omni*

ia bomine malum facinus, ſed damnabilius, ſi Senator probetur. Unde in pœnis Eccleſiaſticis cautum ſæpiſſime eſt, ut durius agatur cum his, qui in dignitate poſiti, nam plus exemplo (ut de Principibus ajebat Cicero Libro tertio, *De Legibus*) quam peccato nocuere, Cap. *Nulli fas*, 19. Diſtinctione, Cap. *Qui viderit*, 32. Quæſtione quinta. Idemque jure Romanorum in puniendis militibus admiſſum legimus. Placuit enim, in pleriſque criminibus graviorem pœnam militibus, quam Paganis imponi, L. *Quædam*, 14. ff. *De pœnis*; junctis quæ notavit Stephanus Natem. in *Juſtit. vulner.* Tit. 3. Cap. 5. Numero 7. Immo inter ipſos milites ſeverius eos puniri, qui dignitate, gradu, vel ſpecie militiæ cæteris antiſtarent, Lib. 2. §. 1. Leg. *Qui commeatu*, 14. in fine, *De re militari*. Nec diſſimili ratione nititur Jus noſtrum Regium in Libro primo, Tit. 17. Partit. 2. ubi in crimine furti, vel rapinæ, durius puniendos nobiles, vel in dignitate poſitos Libro tertio in fine, Tit. 16. Parte 2. notavit doctiſſimus Scholiaſtes G. Lopez. Plura congeſſerunt J. Britannus in Notis ad Suetonium in *Nerone*, Capite decimo nono, pagina 223. Tiraquellus, *De pœnis temper*. Cauſa 31. P. Creſſolius in *Myſtag.* Libro tertio, Parte tertia, Cap. 43. Juſtus Lipſius Libro 2. *Polit.* Capite 9. & in *Monit.* Lib. 2. Cap. 8. P. Gregorius, *De Republica*, Lib. ſecundo, Cap. 4. D. Joannes de Solorzano, *De jure Indiar.* Tomo 2. Libro 1. Capite 2. Numero 11. & Capite 26. Num. 39. noſque plura dabimus in dicto Capite, *Cum quidam*, *De jurejurando*. GONZALEZ.

Plenis manibus allegari poſſent Patres Eccleſiæ in eundem ſcopum; nemo autem opportunius, fortaſſe nec fructuoſius, quam Gregorius Magnus in trito illo teſtimonio, lectu, ac relectu digniſſimo, Homilia 17. in caput Lucæ decimum, dicens: *Nullum, puto, Fratres chariſſimi, ab aliis majus præjudicium, quam a Sacerdotibus, tolerat Deus, quando eos, quos ad aliorum correctionem p ſuit, dare de ſe exempla pravitatis cernit, quando ipſi peccamus, qui compeſcere peccata debuimus; nulla animarum lucra quærimus, ad noſtra quotidie ſtudia vacamus, terrena concupiſcimus, humanam gloriam intenta mente captamus. Et quia eo ipſo, quo cæteris prælati ſumus, ad agenda quælibet majorem licentiam habemus, ſuſceptæ benedictionis miniſterium vertimus ad ambitionis argumentum; Dei cauſſam relinquimus, ad terrena negotia vacamus: locum ſanctitatis accipimus, & terrenis actibus implicamur*.

Itaque admodum esſecrandi ſunt coram Deo, & hominibus Sacerdotes, qui non modo aliorum correctionem negligunt, ſed etiam iis pravo ſunt esemplo; & occaſionem ruinæ ſpiritualis miniſtrant. Ideo ram in hoc Canone, quam aliis, ſeverius arguuntur, & plurium annorum pœnitentia in eos animadvertitur, quam in laicos, vel in Clericos Minoris Ordinis. Quare in pleriſque Conciliis curatum ſemper fuit, ne ad Clerum, & præcipue ad Sacerdorium, admittantur, niſi qui innoxio vitæ curſu, & virtute, ac præſtanti doctrina prædiri, creduntur apti ad Sacra munia obeunda, & ad proficiendum aliis bono ſuo axemplo, atque exhorratione. Ideoque olim poſt diligentiſſimam totius Cleri, ac populi perquiſitionem, probarionemque in medio Eccleſiæ, deligebatur ab Epiſcopis unus ex millibus. Et eo meliores, ac venerabiliores, utilioreſque populis erant iis ſæculis Sacerdotes, quo pauciores, & majori delectu ordinati, quam noſtro ævo. Lege inter alios doctiſſimum Franciſcum Hallierium in egregio Opere, *De Sacris Ordinationibus*, & piiſſimum Antonium Molina in aureo Libro, *De inſtructione Sacerdotum*; ubi eximia pietate, & eruditione oſtendunr, qualis eſſe debear, qui Sacerdotium recipir, & adminiſtrat; quam accuratum examen olim adhiberetur, & modo adhibendum ſit, circa ordinandos; & quomodo ex illius defectu, tam multi, & mali Sacerdotes prodeant, qui potius ſinr in dedecus Eccleſiaſtici ſtatus, & ruinam aliorum, quam in ædificationem. Quorum omnium rationem ſtrictam Deo reddent Epiſcopi, & quicumque eos promovendos curarunt. CARD. DE AGUIRRE.

C A N O N LXVI.

De his, qui privignas ſuas ducunt.

Si quis privignam ſuam duxerit uxorem, eo quod ſit inceſtus, placuit, nec in fine dandam eſſe ei communionem.

CAPUT QUADRAGESIMUM OCTAVUM.

De matrimonio interdicto cum privigna.

PRivigna, quæ ſit, Modeſtinus [a] explicat: *Uxor*, inquit, *liberis ex alia uxore natis, noverca dicitur: matris vir ex alia viro natis, vitricus appellatur; eorum uterque natos aliunde, privignos, privignaſque vocant*. Et mos: *Privignus eſt uxoris meæ filius ex alio viro natus, ego illi vitricus*. Dictus autem *privignus*, quod antequam mater ſecundo nuberet, eſt progenitus; *pri* enim antiquos diſiſſe pro *præ*, Feſtus eſt auctor. *Privigna quoque non ſolum ea mihi intelligitur, quæ uxoris meæ filia eſt, ſed & neptis, & proneptis*. Matrimonium ergo contrahere prohibent hic Patres cum filia, vel nepte primæ uxoris, quod ad affinitatem pertinet, & hoc ſecundum affinitatis impedimentum, ab Epiſcopis

a L. 4. §. 4. De gradib. affinit.

b L. Adoptivus. 14. §. ult. De ritu nupt.

ſcopis Hiſpanis in hoc Concilio præſcriptum. Quod renovarunt primi Concilii Moguntini
a I. Can. 56. Patres [a], irritum, ſi contrahatur, matrimonium declarantes: *Si quis uxorem*, ait, *viduam duxerit, & poſtea cum filiaſtra ſua fornicatus fuerit, ſeu duabus ſororibus nupſerit; aut ſi qua duobus fratribus nupſerit, ſeu cum patre, & filio, tales copulationes anathematizari, & disjungi præcipimus, nec unquam amplius conjungio copulari, ſed magna di-*
b Lib. 3. ex *Plautio* in L. Ariſt. 40. De rit. nupt. *ſtrictione feriri &c.* Quod affinitatis impedimentum ad contrahendum matrimonium moribus etiam Romanis receptum fuiſſe, Auctor eſt Pomponius [b].

COMMENTARII NOVI.

PRopter affinitatis reverentiam nuptiæ prohibitæ ſunt ſub inceſti pœna inter aliquas perſonas utriuſque lineæ, rectæ & tranſverſalis; veluti conjugium privigni cum noverca, vitrici cum privigna; quod Divus Paullus ſevere deteſtatur prima ad Corinth. Capite quinto. Et cum nullum de ea re exſtet Chriſti præceptum, non alio argumento Apoſtolus utitur, quam quod talis commiſtio a profanis etiam Gentibus impura habeatur: quod præter alia oſtendunt Charondæ Leges, quæ tale connubium infamia notant, juxta illud in Oratione Lyſiæ: *Maritus erat ille impuriſſimus hominum, matris, ac filiæ.* Et Romanorum, aliorumque ſuadet diſciplina, apud quos tales nuptiæ damnantur. Lege, *Uxorem*, 15. Lege *Ariſto*, 40. ff. *De ritu nuptiarum.* Leg. *Cum tabulis*, 16. §. 1. ff *De his quæ ut indign.* Leg. fin. ff. *De condit. cauſ. dat.* Leg. *Si adulterium*, 38. ff. ad *Leg. Jul. de adulter.* Cajus Lib. 1. *Inſtitut.* Tit. 6. Cicero, *Pro Cluentio*; ubi cum cauſſam non diſſimilem, videlicet ſocrum genero nupſiſſe narraſſet, ſubdit; *O mulieris ſcelus incredibile, & præter hanc unam, in omni vita inauditum.* Seleucus Rex cum uxorem ſuam Stratonicam Antiocho filio ſuo nuptui daret, verebatur, narrante Plutarcho in *Vita Demetrii*, ne ipſa offenderetur, ut re illicita. Apud Virgilium legitur:

Thalamos auſam infeſtare novercæ.

Conſtat ergo, vitrici cum privigna connubium a Romanis ſub inceſti pœna inhibitum eſſe. Non tamen exilis hæſitationis eſt, an Juri Gentium, dictaminique naturali talis commiſtio exoſa ſit, vel non? Primum Papinianus inſinuavit in Lege penult. *De condit. cauſ. dat.* dicta Leg. *Si adulterium*, 38. Sed contrarium defendunt Cujacius ad Titulum Cod. *De inceſt. nupt.* Grotius, *De jure belli*, Lib. 2. Cap. 5. Num. 13.

Jure etiam ſacrorum Canonum talis conjunctio ut inceſtuoſa deteſtatur, & punitur a Gregorio II. in Synod. Rumana, Can. V. *Si quis fratris uxorem, aut neptem, aut novercam, aut nurum, aut conſobrinam, aut aliam de propria cognatione, vel quam cognatus habuit, duxerit uxorem, anathema ſit.* Et ſub Zacharia, Can. VI. *Ut conſobrinam, neptem, novercam, fratris uxorem, vel etiam de propria cognatione, nullus præſumat in conjugio copulare; quia ſcriptum eſt in Lege Domini: Turpitudinem uxoris patris, uxoris fratris, atque ſororis tuæ non revelabis.* Et ſub Eugenio II. & Leone IV. Can. XXXIII. *Conſobrinam, neptem, novercam, fratris uxorem, vel etiam de propria cognatione, aut quam cognatus habuit, nullus audeat in conjugium copulare. Si quis vero hiac tali nefario conjugio convenerit, & in eo permanſerit, ſciat, ſe Apoſtolica auctoritate anathematis vinculo eſſe innodatum.* Pariſienſe, Can. IV. *Nullus illicita conjugia contra præceptum Domini ſortiri præſumat, id eſt, fratris relictam novercam, relictam patrui, vel ſororem uxoris ſuæ ſibi audeat ſociare, neque avunculi quoque, quæ relicta eſt, nec nurus ſuæ, vel materteræ conjugio potiatur. Pari etiam conditione a conjugia amitæ, privignæ, ac filiæ privignæ conjunctionibus præcipimus abſtinere.* Altiſiodorenſe, Can. XXVII. *Non licet alicui ſuam novercam accipere uxorem.* Baſilius ad Amphilochium, Can. LXXVIII. *Ii, qui in ſuas novercas inſaniunt, ſunt eidem Canoni obnoxii, cui & ii, qui in ſuas ſorores inſaniant.* Plura dabimus in Cap. I. *De eo, qui cognovit conſanguineam.* GONZALEZ.

CANON LXVII.

De conjugio Catechumenæ feminæ.

Prohibendum, ne qua Fidelis, vel Catechumena, aut Comicos, aut viros Scenicos habeat: quæcumque hoc fecerit, a communione arceatur.

IN Codice Lucenſi Regio legitur: *aut comatos, aut viros cinerarios.* Quam lectionem non probarim, quod cum vulgata congruant non ſolum reliqui Codices mſs. ſed & Decreti rationes, & Epiſcoporum conſilium, ut mox oſtendemus.

CAPUT QUINQUAGESIMUM NONUM.

Qui Comici, qui Scenici, & cur matrimonium cum his interdictum?

COmici, qui & *Comœdi*, a *comœdia* nuncupati. *Comœdia*, Auctore Caſſiodoro [c], a *Pagis* dicta eſt. *Comus* enim Pagus vocatur, ubi ruſtici geſtientes humanos actus læ-
c L. 4. Variar. *Epiſt. ult.* tiſsimis carminibus irridebant. Hæc prima ejus origo; ſed ut idem Caſsiodorus adi-

didit: *Ætas ſubſequens miſcens ludicra priſcorum inventa, traxit ad vitia, & quod honeſtæ cauſſa delectationis repertum eſt, ad voluptates corporeas præcipitatis mentibus impulerunt.* Unde Comœdi, Iſidoro a teſte, ſunt, qui privatorum hominum acta dictis, aut geſtu canebant, atque ſtupra virginum, & amores meretricum in ſuis fabulis exprimebant. Par ratio eſt de *Scenicis*, qui a *Scena* nomen ſunt mutuati: *Scena autem* (eodem Caſſiodoro interprete) *frons erat Theatri, ab umbra luci denſiſſima, ubi a paſtoribus incboante verno, diverſis ſonis carmina cantabantur, ibi actus muſici, & prudentiſſimi ſæculi dicta floruerunt. Sed paullatim factum eſt, ut honeſtiſſimæ diſciplinæ improborum conſortia fugientes, verecunda ſe cuinde conſideratione ſubtraherent.* Qui ergo artis ludicræ, pronunciandive cauſſa in Scenam prodiiſſent, *Scenicos* appellatos, Julianus b docet: *Scena autem* (ut ex Labeone refert Ulpianus c) *eſt, quæ ludorum faciendorum cauſſa, quolibet loco, ubi quis conſiſtat, moveaturque, ſpectaculum ſui præbiturus, poſita ſit in publico, privatoque, vel in vico; quo tamen loco paſſim homines ſpectaculi cauſſa admittantur.* Solebat autem Scena, ut Iſidorus d tradit, fieri in Theatro, in modum domus inſtructo, cum pulpito, qui pulpitus *orcheſtra* vocabatur, ubi cantabant Comici, Tragici, atque ſaltabant Hiſtriones, & Mimi. Dicta autem *Scena* Græca appellatione, eo quod in ſpeciem domus erat inſtructa. Unde & apud Hebræos Tabernaculorum dedicatio, a ſimilitudine domiciliorum, σκηνοπηγία appellabatur, ideſt *Scenopegia*. Scenarum autem tria genera tradit Vitruvius, unum Tragicum, ſecundum Comicum, tertium Satyricum, quorum ornatus diſſimiles erant, diſparique ratione. Scenæ Tragicæ deformatæ columnis erant, & faſtigiis, & ſignis, reliquiſque regalibus rebus; Comicæ vero ædificiorum privatorum, & mænianorum habebant ſpeciem, proſpectuſque feneſtris diſpoſitos, imitatione, & communium ædificiorum ratione; Satyricæ Scenæ ornabantur arboribus, ſpeluncis, montibus, & reliquis agreſtibus rebus, in topiarii ſpeciem deformatæ, ut Vitruvius ait. Omnes eos, qui in his Scenis ſpectaculorum ſui facturi quæſtus gratia prodibant, infames fuiſſe, ex Pegaſo, & Nerva idem Ulpianus docet his verbis e: *Eos enim, qui in quæſtus cauſſa in certamina deſcendunt, & omnes ob præmium in Scenam prodeuntes famoſos eſſe, Pegaſus, & Nerva filius reſponderunt.* Tertullianus f: *Etenim*, ait, *ipſi auctores, & adminiſtratores ſpectaculorum, Quadrigarios, Scenicos, Xyſticos, Harenarios, illos amantiſſimos, quibus viles animos feminæ, aut illi etiam corpora ſua ſubſternunt, propter quos in ea committunt quæ reprebendunt, ex eodem parte, quam magni faciunt, deponunt, & diminuunt, immo manifeſte damnant ingnominia, & capitis minutione, arcentes Curia, Roſtris, Senatu, Equite, cæteriſque honoribus omnibus ſimul, ac ornamentis.* Quæ vitæ turpitudo, & infamia adeo viles, & abjectas reddebat perſonas ludicram hanc artem exercentes, ut Lege Julia lata, Senatores, & eorum filii, & nepotes, a contrahendo matrimonio cum Scenicis mulieribus impedirentur, ut Paullus g refert; vel cum earum filiabus, juxta Conſtitutionem Valentis, & Marciani h. Nec filii, & nepotes per virilem ſexum deſcendentes, ſed & filia, neptis, & proneptis, a matrimonio eorum hominum, qui in Scenam prodiiſſent, arcentur, uti Modeſtinus i ſcribit. Quod ſi ethnicis hominibus eam artem profeſſi tantopere diſplicuerunt; mirandum non eſt quod ſapientiſſimi Eccleſiæ Patres, ob eandem vitæ turpitudinem, & aliam longe deteriorem, matrimonium Fidelibus feminis cum his Scenicis prohibuerint. Nam in Comœdiis, & Scenis graviſſimo idololatriæ crimine implicabantur, Diis falſis honorem, cultumque adhibentes, ut k ſupra diximus; a quorum conſortio Chriſtianas, & Catechumenas feminas voluerunt abſtinere, ne ejuſdem criminis ſordibus fœdarentur. Addebant huic crimini Scenici, & Comœdi aliud ſacrilegii graviſſimum; irridebant enim in Spectaculis Chriſtianorum mores, & Catholicæ Religionis Myſteria. Quare cum Geneſius Mimus in Theatro, Imperatore ſpectante, cauſſam Religionis noſtræ illuderet, repente Dei virtute, & ſpiritu afflatus, quod jocoſe antea jactabat, ſerio agere cœpit, Chriſtum invocans, & ſe Chriſtianum aperta confeſſione proclamans; quod cauſſam dedit, ut fictum, ſimulatumque martyrium in verum converteretur. Quod etiam de Ardaleone Græcorum, & Latinorum tabulæ teſtantur, natalem ejus diem XVIII. Kal. Maji celebrantes. Simile de Dioſcoro Archithcatro ad Alypium retulit Auguſtinus l, qui ini deridendis Chriſtianorum rebus eſſe ſoleret effuſus; effectus & ipſe, licet ſæpe fruſtra retinens, Chriſtianus; ſicque plene accidit, quod ſcriptum eſt: *Dominus illuſores deludet*. Theodoretus m: *Audio ego*, inquit, *nonnullos ſcenico genere hominum repente immutatos, in athletarum noſtrorum ordinem tranſiiſſe, factoſque tormentorum victores, ac jam coronam martyrii conſequutos, poſt celebratam victoriam, magno cos dæmonas concuſſiſſe terrore, quibus ſubditi olim ipſi fuerant.* Idem Porphyrio Mimo coram Juliano Apoſtata evenit. Cum per jocum enim coram Imperatore Juliano Baptiſmum ſuſciperet, mutata Dei virtute repente voluntate, Chriſtianum ſe eſſe profeſſus eſt; quem mox ſecuri percuti idem Julianus præcepit, a quo martyrii corona Porphyrius ornatus eſt, & ab Eccleſia Romana in Martyrum n numerum relatus. Ne ergo vel femina Fidelis recenter converſa, vel Catechumena, talium maritorum conſortio a profeſſione ſemel ſuſceptæ Fidei, vel ſuſcipiendæ retraherentur, interdicta merito matrimonii ſocietas eſt, ne æternam pro temporali turpiſſime commutarent.

a L. 8. Etymologiar. C. 31.
b L. 1. Ad edictum. in L. 1 De his, qui notantur infam.
c L. 6. Ad edictum, L. 2. §. Ait prætor. De his qui notantur infam.
d L. 18. Etymolog. C. 31.
e L. 2. De his qui notant. infam.
f De ſpectaculis. C. 22.
g L. 1. ad Juliam & Papiam in L. 44. De rit. nupt.
h L. 7. C. De inceſt. nupt.
i L. Singulari De ritu nupt. in L. 42. ejuſdem Tit.
k Supr. hoc L. 3. C. 51.
l Epiſt. 67.
m L. 8. De Græc. affect. curat. ad fin.
n Martyrolog. Romanum 15. Sept.

Nec a matrimonio contrahendo ſolum cum Scenicis, tanquam cum turpiſſimis perſonis idololatris, abſtinere voluerunt Chriſtianas, & Catechumenas Hiſpani Epiſcopi, ſed & jam contractum, & conſummatum diſſolvi, ſi non quoad vinculum, quoad torum ſaltem, conſtituerunt; hoc enim videntur ſanxiſſe, cum eas viros Scenicos habere prohibuerunt. Quod non diſſimili propoſito explicavit, & docuit Tertullianus o: *Igitur cum quædam*, inquit, *iſtis diebus nuptias ſuas de Eccleſia tolleret, ac Gentili conjungeretur, idque ab aliis retro*

o Lib. 2. Ad uxorem C. 2.

factum recordarer; miratus aut ipſorum petulantiam, aut conſiliariorum prævaricationem, quod nulla Scriptura ejus facti licentiam proferret. Numquid, inquam, de illo capitulo ſibi blandiuntur primæ ad Corinthios, ubi ſcriptum eſt: Si quis frater infidelem habet uxorem,
1. Cor. 7.
& illa matrimonio conſenſit, ne dimittat eam. Similiter mulier fidelis infideli nupta, ſi conſentaneum maritum experitur, ne dimiſerit eum. Sanctificatur enim infidelis vir a fideli uxore, & infidelis uxor a fideli marito; cæterum immundi eſſent filii veſtri. *Hanc monitionem ſors de Fidelibus junctis ſimpliciter intelligendo, putent, etiam infidelibus nubere licere. Quia ita interpretantur, abſit, ut ſciens ſe circumſcribat. Cæterum manifeſtum eſt, Scripturam iſtam eos Fideles deſignare, qui in matrimonio Gentili inventi a Dei gratia fuerunt, ſecundum verba ipſa* [a]: Si quis, *inquit*, Fidelis uxorem habet infidelem. *Non dicit*,
a Ibidem.
uxorem ducit infidelem: *oſtendit jam in matrimonio agentem mulieris infidelis, mox gratia Dei converſum perſeverare cum uxore debere; ſcilicet propterea, ne qui Fidem conſecutus, putaret, ſibi divertendam eſſe ab aliena jam, & extranea quodammodo femina.*

Olim autem non a Matrimonio ſolum, ſed a Baptiſmo etiam repellebantur, ni prius harum artium vanitati, & turpitudini renunciarent, ut traditum eſt a Clemente [b]: *Scenicus ſi accedat*, inquit, *ſive mulier* (ad Baptiſmum intelligit) *Auriga, Gladiator, Curſor ſtadii, Ludius, Olympius, Choraules, Cytharœdus, Lyriſtes, Saltator, Caupa, deſiſtat, vel rejiciatur*. Id etiam conſtat ex Canone præcedenti [c]. Sicque in Baptiſmo abjurabant, non ſolum horum Spectaculorum editionem, celebrationemve, ſed & aſpectum, ut teſtantur Tertullianus, Cyprianus, Minucius Felix in *Octavio*, & Concilium Carthaginenſe [d]. Quod ſi poſt Baptiſmum vinculis ejuſdem criminis implicarentur, ab aliorum etiam Sacramentorum ſuſceptione repellebantur. Ab Ordinibus repulſos liquet ex Innocentio I. [e] Ab Euchariſtiæ communione, ex Concilio Carthaginenſi III. [f] Nec Sacramentorum ſuſceptione ſolum indignos eos judicarunt olim Africani Epiſcopi, ſed & teſtimonii ferendi fide, Concilii Carthaginenſis auctoritate. Mulieres etiam Scenicas gemmis, veſtibus ſericis, & auratis interdixerunt Theodoſius, Arcadius, & Honorius Impp. [g] in Reſcripto ad Ruffinum PP. a quo leve quoddam mendum tolli neceſſe eſt: *Nulla* (ajunt) *Mima gemmis, nulla ſigillatis, ſericis, aut textis utatur auratis. His quoque veſtibus noverint abſtinendum, quas Græco nomine a Latino* cruſtas *vocant; in quibus alio admiſtus colori puri robur muricis inardeſcit. Uti ſane iiſdem ſcuclatis* (pro quo reponendum, *ſcutulatis*) *& variis coloribus ſericis, auroque ſine gemmis collo, brachiis, cingulo, non vetamus &c.* Cum enim hac Conſtitutione, Mimarum in veſtibus luxus coerceatur, & in his præſertim eas, quæ purpura tingebantur; pro *rubor*, *robur*, vicaria o in u commutatione, perperam a librariis ſubſtituitur.

b Lib. 8. C. 38. Apoſtolic. conſtitut.
c Can. 62. hujus Concilii.
d Can. 21.
e Epiſt. 24. ad Patres in Toletana Synodo coactos C. 2.
f C. 35. Concil. 7. Can. 2.
g L. 11. Cod. Theod. De Scenicis.

COMMENTARII NOVI.

ACron Grammaticus exponens illud Horatii primo Serm. Satyr. 2.

Multæ tibi tum officient res:
Cuſtodes, lectica, ciniflones, paraſiti.

Ciniflones, inquit, *& cinerarii eadem ſignificatione apud veteres habebantur, ab officio calamiſtrorum, id eſt, ferrum in cinere calefaciendorum, quibus effeminati viri capillos criſpabant; cujus rei & Virgilius meminit*: vibratos calido ferro. *Dicti autem* ciniflones *ab eo quod* in cinerem flant, *ad ferrum calefaciendum, quos* cinerarios *appellant*. Tertull. Lib. 2. ad uxorem, *cinerarios* dicit peregrinæ proceritatis, eo quod in his hominibus humana vanitas proceritatem immanem requirit. LOAISA.

Qui titulii hujuſce Canonis fidem, & auctoritatem ſequeretur, de maritis Catechumenarum eum agere exiſtimaret; multumque ſollicitus eſſet, quamobrem vetare Catechumenas comatis, & cinerariis nubere. Puellis enim, quæ eſſent in patria poteſtate, id vitio, aut fraudi verti non poterat. Præterea etſi genus aliet aliquod vitii, aut peccati, hiſce rebus nimium ſtudere; tam grava tamen videri non potuit, ut ejuſmodi hominum uxores alieni delicti pœnas darent. Ad hæc cum Gentilibus non liceret filias locare, in maritos potius quam in uxores erat animadvertendum; ex quibus perſpicere licet, de maritis Catechumenarum mentionem hic non eſſe, ſed de viris, quos nonnullæ mulieres in deliciis haberent.

Comatos, aut viros cinerarios.] Non immutanda hæc lectio. Mulieres enim intemperantes, & Paganæ illarum maxime regionum, quæ ſolis æſtu, ardoreque torrentur, ut Hiſpaniæ, Africæ, Ægypti, & aliorum locorum, evocare ad ſe ſolebant, aut inter ſervos habere externos, ut Germanos, & e Gallia petitos viros, quibus natura ipſa elegantiorem formam, ſpeciemque, cæli, & ſolis clementia induxerat; quam iis, qui propius a vehementiſſimo calore abeſſent; atque ob eam cauſſam maxime, ut ad libidines explendas, eorum opera abuterentur. Tertull. *ad uxorem* Lib. 2. exprobrat viduis, eaſque criminatur, quod Paganos opibus affluentes eligere maliut, quam pauperes, & tenuis fortunæ Chriſtianos, quo facilius ſumptus faciendos ſuſtineant: *bonum exhibendæ ſellæ, & mulabus, & cinerariis peregrinæ proceritatis.* Clemens Alexandrinus Catechumenorum inſtitutor, ac Doctor, eam conſuetudinem vituperat. Canon igitur vetat, ne Chriſtianæ, aut Catechumenæ mulieres, ethnicorum morem æmularentur, ſervoſque comatos haberent, qui dominæ impudicitiæ exprobrarent.

A communione arceantur.] Catechumena a communione, & a ſocietate Fidelium non poterat arceri, ſed ab Eccleſia, & a Catechumenatu. ALBASPINÆUS.

Retineo lectionem Codicis Lucenſis, quæ habet: *comatos, & viros cinerarios*, quam & retinent Loaiſa, Coriolanus, Binius, Albaſpinæus, & P. Sheriogus Tomo 3. *In caut.* veſtig. 32. ſect. 1. num. 13. folio 290. non tamen adhæreo ſententiæ Albaſpinæi, quem tranſcripſit Cerda in *Adverſ. ſacr.* Cap. 146. & ſe-

Digitized by Google

& ſequitur Sherlogus ubi ſupra, dum Canonem hunc accipit, non de conjugio Fidelis, vel Catechumenæ cum viro gentili comato, ſeu cinerario, ſed de famulitio cum eo, ita ut feminis in præſenti prohibeatur in famulatu habere viros comatos, ſeu cinerarios; huic enim interpretationi primo refragatur ſummarium hujus Canonis, quod apud omnes ita habetur: *De conjugio Catechumenæ feminæ*. Secundo verba illa: *Comatos, aut viros cinerarios habeant*. Virum enim habere feminam, conjugium importat. Cap. *Ad ejus*, 5 Diſt. Cap. *Manifeſtum*, Cap. *Eſt ordo*, 33. Quæſt. 5. Cap. 1. in fin. Cap. *Laudabilem*, *Qui filii ſint legitimi*, Cap. penult. & ult *De ſecund. nupt.* Vulgo notatur in Cap. 1. *De ordine cognit.* in illis verbis: *peteret quendam in virum*. Unde Dominus alloquens cum Samaritana apud D. Joann. Cap. 4. verſ. 17. ait: *Bene dixiſti*, non habeo virum: *quinque enim viros habuiſti, & nunc quem habet, non eſt vir tuus?* Igitur non de libero conſortio, aut famulitio Canon hic accipiendus eſt, ſed de femina Fideli, vel Catechumena maritum habente comatum, aut cinerarium.

Qua lectione retenta, exponendum eſt, quinam *comati* viri, & *cinerarii* dicantur, quorum vita adeo fœda, & inhoneſta eſt, ut conjuges cum eis cohabitantes a communione arceantur; & *comati* appellantur, qui *comam* nutriunt, & qui capillis cincinnatis, calamiſtris compoſitis, & affectatis utuntur; cincinnati, calamiſtrati, & cinædi dicuntur, quorum conſortium, & ſocietatem cum Fidelibus Chriſtianis ſæpe Eccleſiæ Patres abhorrent. Div. Hieronym. Epiſt. 7. ad Letam, ibi: *Nullus ei juvenis, nullus cincinnatus arrideat.* Epiſt. 9. ad Salvinam: *Non ambulet juxta te calamiſtratus procurator, non hiſtrio fractus in feminam, non cantoris diabolici venenata dulcedo, non juvenis cultus, & nitidus*. Et Epiſt. 1. ad Furiam: *Juvenum fuge conſortia, comatulos, comptos, atque laſcivos, domus tuæ tecta non videant: cantor pellatur ut noxius: fidicinas, & pſaltrias, & iſtiuſmodi chorum diaboli, quaſi mortifera Sirenarum carmina, proturba ex ædibus tuis. Noli in publicum ſubinde procedere, & ſpadonum exercitu præeunte, viduarum circumferri libertate; nec procurator calamiſtratus, nec formoſus collactaneus, nec candidus aſſecla adhæreat lateri tuo*. Horum enim vita flagitioſa, obſcœnaque iudicatur. D. Hieronym. Tom. 5. in Ezechiel. Cap. 44. *Nec rurſus comam dimittere, quod proprium luxurioſorum eſt*. Div. Baſil. Homilia. 24. *Comarum extra neceſſitatem curam gerere, vel infelicium eſt, ut ait Diogenes, vel injuſtorum.* Cicero in Orat. *Pro reditu*, in Senatu hoc vitium inimico ſuo objecit, dum inquit: *Cur in helluationibus hujus calamiſtrati ſaltatoris tam eximia virtus tamdin ceſſavit?* Petronius crines laxos inter luxuriæ titulos recenſet.

Scorta placent, fractique enervi corpore greſſus,
Et laxi crines, & tot nova nomina veſtis.

Cœlius Rodig. Lib. 15. *Antiq.* Cap. 8. Unde teſtes libidinis eos appellat Agatho in *Thyeſte* apud Adrian. Junium, *De coma*. Cap. 6. his verſibus:

Pronactit ambientes gnatæ nuptias
Paſſi repulſam: mox teſtes libidinis
Comas totondimus: animi ſolatium
Proſtrati. Gloria hinc ſequitur cognominis
Tonſum ob capillum, quod Curates dicimur.

Pulchre ad rem D. Ambroſ. Lib. 3. *De virginib.* ſuper illud Cant. 5. *Cincinni mei pleni ſunt guttis noctium. Noli*, inquit, *proxima mea accipere cincinnos corporalium capillorum; non illa ornamenta, ſed crimina ſunt; lenocinia formæ, non præcepta virtutis. Alios cincinnos Nazaræus habet, quibus ferrum non aſcendit, quos nemo præcidit, qui non calamiſtris compoſiti, & arte digeſti, ſed multiplici criſpante virtutum nitentium gratia refulſerunt*. Chryſis ad Pullienum in Arbitri Satyr. *Qua enim ſpectant flexæ pectine comæ? quo facies medicamine attrita, & oculorum quoque mollis petulantia? qua inceſſus apte compoſitus, & ne veſtigia quidem pedum extra menſuram aberrantia, niſi quod formam proſtituas, ac vendas? Vides me? nec auguria novi, nec mathematicorum cælum curare ſoleo; ex vultibus tamen hominum mores colligo*. Unde B. Tiburtius, referente Surio in Vita D. Sebaſtiani, Torquatum immerito ſe Chriſtiano nomine cenſentem graviter increpabat, *quod capillos ſuper apicem frontis tonſaris arte componeret*. Cumque ambo Religionis cauſſa judici ſiſterentur; ac quæſitus de Fide Torquatus, reſpondiſſet, ſe eſſe Chriſtianum: *Credis ne*, inquit Tiburtius, *Vir illuſtriſſime, hunc eſſe Chriſtianum, qui in ſui lenocinio moliendo, capitis fimbrias admittit, qui tonſorem diligit, qui ſcapulis molliter geſtit, qui fluxum greſſum improbo niſu diſtendit? qui feminas curioſius intuetur? nunquam tales peſtes Chriſtus dignatus eſt habere ſervos ſuos*. Plura poſt alios adverſus comatos, cincinnatos, & cinerarios, cumularunt P. Roa Lib. 3. *Singul.* Cap. 15. P. Creſolius, Lib. 4. *Myſtag.* Cap. 12. Sect. 4. Cabreros, *De metu*, Lib. 2. Cap. 48. Adrian. Junius in Tract. *De coma*. Unde Eccleſiæ PP. cum adeo abhorruiſſent iſtorum mollitiem, ſtatuerunt, feminam Fidelem, ſeu Catechumenam viros comatos, aut cinerarios habentes, eſſe ab Eccleſiæ communione arcendas, cum ejuſdem luxus participes videantur; ſiquidem adhuc poſtquam veniunt ad credulitatem, eos retinent, cum poſſint illos dimittere, juxta tradita ſupra in Canone x. Ipſis tamen viris nullam PP. injunxerunt pœnitentiam, cum ad primam credulitatem non acceſſiſſent; immo ut Gentiles crines compoſitos deferrent, ut ait M. Bracar. in ſua Collect. Can. xxix. ibi: *Item placuit, ut Lectores in Eccleſia non pſallant, nec granos Gentili ritu dimittant*; ubi per *granos*, nihil aliud ſignificatur, quam promiſſa, laxaque cæſaries, ſeu fluens capillatura a Gentilibus uſitata, ut probatur ex D Iſidoro Lib. 19. *Etymolog.* Cap. 23. ibi: *Nonnullæ Gentes, non ſolum in veſtibus, ſed in corpore, aliqua ſibi propria, quaſi inſignia vindicant, ut videmus cirros Germanorum, granos, & cinnabar Gothorum*. Quam expoſitionem probarunt Savarus ad Sidonium Lib. 1. Epiſt. 11. Salmaſius in *Exercit. Plinian. in Solin.* Thomas Demſter ad Roſinum, Lib.

Lib. 10. Cap. 29. Lantmeter Lib. 2. *De veter. Clericor. diſcipl.* Cap. 65. Creſolius, *Myſtag.* Lib. 4. Cap. 12. Sect. 4. Et pleniſſima penitioris literaturæ congerie proſequitur, non ſine laude, P. Sherlogus dicto Tomo 3. veſtigat. 32. num. 12. Et jam antea ex Savaro obſervaverat P. Ludovicus de la Cerda in *Adverſar. ſacr.* Cap. 177. num. 13. Quare non ob delictum alienum feminæ a communione repelluntur, ut volebat Albaſpinæus, ſed ob proprium; cum illæ maritos ipſos ritu gentili incedentes poſsent dimittere; quare perſiſtendo in cohabitatione cum eis, ejuſdem luxuriæ, & mollitiei ſociæ creduntur. GONZALEZ.

Commentario hujuſce Canonis adjungere oportet plura, quæ ſupra ad Can. LXII. obſervata ſunt, ubi de Scenicis, & Pantomimis. Quin & plurima adjici poſſent adverſus inſolentem, & turpiſſimum abuſum cæſarierum adſcititiarum, quas vulgo *perrucas* dicunt, a triginta circiter annis introductum, quo homines innumeri etiam ſine ulla neceſſitate exuunt omne decus, ac gravitatem virilem, & in feminas degenerant. Quin & multi ea iis ſupra capillos criſpatos, ac contortos non erubeſcunt ſpargere pulverem quendam, quo nitidiores appareant, & fragrantiam mittant. Sane illi, ut Epigrammatarii verba uſurpem, *non bene ſemper olent*. Suſpicionem enim excitant calamiſtrati illi, & commatuli, an intus ſint quales antiqui cinerarii, in hoc Canone reprehenſi, & cinædi, quorum turpiſſimam conditionem vel ipſi Gentiles infamia notant.

Si autem in laicis id probroſum eſt, quid dicemus de Clericis, quorum multos, non modo comptos exquiſite, ſed cincinnatos, & aliena coma effeminatos videmus? O tempora, o mores! Quid dicerent Eccleſiæ Patres, ſi ſuis temporibus hæc monſtra vidiſſent? Sane in Concilio Toletano IV. cui præfuit S. Iſidorus Hiſpalenſis, Canone XLI. cui Titulus, *De qualitate tonſuræ a cunctis Clericis, vel Lectoribus communiter habenda*, hæc leguntur: *Omnes Clerici, vel Lectores, ſicut Levitæ, & Sacerdotes, detonſo ſuperius toto capite, inferius ſolam circuli coronam relinquant. Non ſicut huc uſque in Galliciæ partibus facere Lectores videntur, qui prolixis, ut laici, comis, in ſolo capitis apice modicum circulum tondent. Ritus enim iſte in Hiſpania huc uſque hæreticorum fuit. Unde oportet, ut pro amputando Eccleſiæ ſcandalo hoc ſignum dedecoris auferatur, & una ſit tonſura, vel habitus, ſicut totius Hiſpaniæ eſt uſus; qui autem hoc non cuſtodierit, Fidei catholicæ reus erit.*

Si Clerici Minorum Ordinum geſtantes coronam in ſummo vertice, & proprios crines inſtar laicorum demittentes, notantur ab iis Sanctis Epiſcopis tanquam rei violatæ Fidei Catholicæ; quid dicerent de eiſdem, ſi nec ullum tonſuræ ſignum gererent, & comati eſſent? Quid ſi & aliena coma utentes, & calamiſtrati, & cincinnati, & cinerarii? At nunquam putarunt ita abolendam diſciplinam Eccleſiaſticam, ut quiſpiam Minorum Ordinum uſque adeo pudorem eſſet exuturus. Quanto minus de iis, qui Sacris Ordinibus initiati ſunt, præſertim Sacerdotibus? Sed, proh dolor! monſtra illa ab antiquis non viſa, nec cogitata, quotidie fere nobis in oculos incurrunt, & tolerantur. Judicent ii, quorum intereſt. CARDINALIS DE AGUIRRE.

Vel Catechumena.

CAPUT SEXAGESIMUM.

Quare Catechumena ante lavacrum pœnitentia, velut Chriſtiana, afficiatur.

DE Catechumena autem ideo mentio facta eſt, quia etſi de his, qui foris ſint, nihil ad nos diſerit Paullus; Catechumeni non omnino erant extra Eccleſiam, eum de illis ratione finis propoſiti maxima ſemper cura habita fuerit ab Epiſcopis. Quare concubinas habere, ab Auguſtino [a] illi non permittebantur, & quarundam orationum, quæ in Miſſa fiebant, erant participes, uſque ad eam partem, quæ Miſſa Catechumenorum dicebatur, de qua Auguſtinus, Gregorius [b], Iſidorus, & alii. Quare ad Eccleſiam accedere ſæpe tenebantur, ut hujus Concilii Decreto cautum ſuperius retuli; in quo nonnulla alia diximus. Hac ipſa ratione Catechumenis lapſis pœnitentiam adſcripſit Concilium Nicænum [c]: *Placuit* (inquit) *huic ſancto, & magno Concilio de Catechumenis, ut tribus annis inter audientes verbum ſint tantummodo: poſt hæc vero orent cum Catechumenis*. Delatoris Catechumeni pœnitentia extat inferius [d], ut ante quinquennii tempus admitti non poſset ad Baptiſmum. Sed latius Catechumenorum pœnitentiam, ut utilem, & neceſſariam, frequentem fuiſse in Eccleſia, ſcripſit Tertullianus [e]. Ab hoc ergo Eccleſiæ ingreſſu, & orationum communione repellendas Catechumenas hic decernunt Hiſpani Patres, ſi Comicos viros, & Scenicos non dimiſerint. Quod ſi adulteram peccantem dimittere mariti jubebantur Canone ſuperiori [f], cur non & ipſæ viros idololatras, aliiſque gravibus criminibus contaminatos? Reliqua de Catechumenis dicemus Capite ſequenti.

a *Lib.* 5. *Homil.* 49. *Cap.* 2.
b Can. 45. *hujus* Conc.
c Can. 13.
d Can. 73. *hujus* Conc.
e *Lib.* De pœnitentia C. 6.
f Can. 65. *hujus* Concilii.

COMMENTARII NOVI.

CAtechumenis peccantibus pœnitentiam injungi, & ejus ratione Baptiſmum differri, jam probavi ſupra in Canone IV. & XLV. ſed non eadem imponebatur Catechumenis lapſis, ac Fidelibus idem peccatum committentibus; mitiori enim, ac le-

nitori

niori comprimebantur manu (quia adhuc præceptis Dei, & Eccleſiæ non recte imbuti, ſcelera patrabant) quam Fideles, in quos gravior erat animadverſio; quod obſervatum fuit in Concilio Nicæno, ubi legimus, lapſos, quod Chriſti Fidem nefarie prodidiſſent, cum nullis minis, aut mortis terrore ad id compellerentur, prolixa aliquot annorum pœnitentia caſtigatos; Catachumenos autem ſi ſe tali perfidia, deſerta Fide, maculaſſent, in Canone XIV. nun niſi dilatione Baptiſmi per triennium in ipſa Catecheſi punitos inter audientes revocari. Unde illud in hoc Canone perdifficile eſt; quare eadem pœna privationis communionis imponatur feminæ Fideli, ac Catechumenæ. Agnovit difficultatem Albaſpinæus, Lib. 2. *Obſervat.* Cap. 2. & eam ita diſſolvere intendit: *Si procedatur* (ait) *Can. LXVII. Concil. Illiberini, quo pari pœna Catechumeni, & Fideles multari videntur. Iidemque propter idem ab utriſque crimen admiſſum, ab Eccleſia repelluntur: illud ipſum me ti tuæ inſideat, hæreatque, illo Canone mulierum illarum mentionem fieri, quæ nefarie ſuæ libidini cum ſervirent, ad explendas ſuas cupiditates homines bene comptos, cincinnatos, eleganti forma, ſpecieque liberali eximios adhibebant: quæque Comœdos, ſeu Scenicos ad eandem rem quodammodo alebant. Verbum namque illud,* viros, *non maritos, ſed mancipia quædam libidinum, ſeu adminiſtros ſignificat. Quod ſi Canon ille de marito verba feciſſet, non eſt dubium, quin in maritum potius, quam in feminam, ſeu uxorem animadvertendum cenſuiſſet: at ſi maritus Paganus, aut Ethnicus extitiſſet, veriſimile non eſt, mulierem pœnas dediſſe pro mariti ſui teterrima vivendi ratione, morumque intemperantia, cum non in ejus poteſtate fuiſſet Canoni ipſi quicquam prohibenti, aut imperanti parere, ut a marito diſcederet. Sed & illud lubet aſſerere, mulieres illas, ſi a turpi, ac prope meretricio quæſtu, reſilirent, virorumque illorum congreſſu, ac conſuetudine uti deſinerent, nullo negotio in gratiam rediiſſe cum Eccleſia, data illis venia, aliaſque ad communionem, ſi eſſent Fideles, & alias ad Catechumenatum revocatas. Dici ergo poteſt, Eccleſiam feminis illis pœnitentiam nonnullam impoſuiſſe, Canoneque illo non indicari aliquas pœnas, quas Catechumenæ ſufferre, aut experiri cogerentur, quin potius ab Eccleſia illas rejici, & expelli, non aliam ob rem, quam ut pœna aliqua plectantur, quod indignæ ſint quæ inter Chriſtianas nuberent; cum antequam Catechumenatum perficerent, in cœno flagitioſarum voluptatum tanquam ſues lutulentæ volutarentur; neque unquam Religionem Chriſtianam ut complecterentur, in animum induxiſſent ſuum. Quis enim unquam ſperaſſet, eas Chriſtianæ Fidei ſuſcipiendæ conſilium, voluntatemque præſelaturas, cum priuſquam Chriſtianis inſtitutis informarentur, quo dignæ haberentur primo Sacramenta uniri, & ad Chriſtianam militiam adſcribi, & quaſi nomen dare, ſeque pro Fidelibus gerere in oculis, conſpectuque omnium, flagitioſam vitam, & Chriſtianæ puritati omnino adverſam tranſigerent? Cumque teſtari omni modo, ac ratione eas oporteret, quavis ſe metu a Divinæ mentis offenſione deterreri, proculcato, ac quaſi protrito ejuſdem terrore, palam ad idem Numen ſupremum violandum inflammatis animis rapiebatur. Atque hoc eo nomine eas Catechumenatu eximebat; declarabatque, nunquam eas Chriſtianæ Fidei ineundæ conſilium iniiſſe. Eademque Eccleſia hoc ipſam erga mulierem confeciſſet, quæ ſeſe ad Chriſtianiſmum attaliſſet, ſi & virum adulterum ſecum ipſa retinere, & vivere, & ad Catechumenatam adoptari voluiſſet: id potius ab Eccleſia repulſæ, quam pœnæ, aut pœnitentiæ nomine factum videri poſſet. Quod ſi contra, mulieres iſtas omnes intemperantiæ ſuæ ſuppuduiſſet, quamquam Eccleſia eas repuliſſet ante, & a communione removiſſet, hoc eſt, a Catechumenatu; omni procraſtinatione, aut tergiverſatione poſthabita, nulla indicta pœnitentia in Catechumenatum adſcripſiſſet. Pœnitens vero quamvis peccare deſiiſſet, aut excommunicatus, non propterea confeſtim ad communionem aſſumebatur; quo facto, non eſt recuſandum, quin Canone illo 67. recuſationis potius, quam pœnitentiæ vim ullam contineri fateamur.*

Sed retenta ſupra tradita interpretatione, juxta quam præſentem Canonem de feminis conjugatis viros comatos, ideſt, maritos, habentibus, accipimus; reſpondendum cenſeo, in his verbis: *quæcumque hoc fecerint, a communione arceantur*, nullam pœnitentiam injungi feminæ Fideli, aut Catechumenæ, ſed tantum ſtatui, eas perſeverantes in eodem conjugio, atque conſortio, a communione Eccleſiæ eſſe arcendas. Quid tamen, reſipiſcentibus illis a ſimili fœda conjunctione, viroſque deſerentibus, obſervandum ſit, ut recipiantur ad communionem, omiſerunt Patres. Quam ſecundam partem hujus prohibitionis, & Canonis, ſi conſarcinatores, & compoſitores Canonum expreſſiſſent, abſque dubio diverſam pœnitentiam injungerent Patres Catechumenæ reſipiſcenti, ac feminæ Fideli pœnitenti. Sed quia, illis perſiſtentibus in tali conjunctione, par earum erat conditio, ideo æqualiter arcentur a communione; Catechumena a communione illa, quam Catechumeni habebant in Eccleſia uſque ad Miſſam Catechumenorum, de qua communionis privatione ſupra accepi Canonem LXII. Fidelis autem a communione Eccleſiæ, & Fidelium. Non tamen negarunt Patres, illis pœnitentibus diverſam eſſe imponendam pœnam, juxta Canonem ſupra relatum Concilii Nicæni, & Can. IV. & XLV. hujus Concilii. Forſan Catechumenæ Baptiſmus per triennium differretur; Fideli vero per quinquennium, aut ſeptennium pœnitentia injungeretur. GONZALEZ.

CANON LXVIII.

De Catechumena adultera, quæ filium necat.

* Necaverit. Catechumena, ſi per adulterium conceperit, & conceptum * præfocaverit, placuit, eam in fine baptizari.

CAPUT SEXAGESIMUM PRIMUM.

De priſco more admittendi infideles ad Baptiſmum; & de pœna, ut nonniſi in fine quis poſſet baptizari; & an Catechumenus ſine Baptiſmo decedens æterna frui poſſit beatitudine. Explicatis in eam rem Concilii Bracarenſis I. Canone XXXV. & B. Chryſoſtomo. Diſſeritur præterea de Cap. Catechumenum, De conſecratione, *Diſtinct.* 4.

GRaviſſima fuit olim hinc inde petitis rationibus agitata contentio, an Eccleſia de vita eorum, qui ante Baptiſmum peccaſſent, aliquam rationem habere debuiſſet [a]: *Quibuſdam enim videbatur* (ait Auguſtinus) *indiſcrete omnes admittendos eſſe ad lava-*
a D. Aug. De fide & operib. in principio. *crum regenerationis, quæ eſt in Chriſto Jeſu Domino noſtro, non ſolum ſi malam, turpemque vitam facinoribus, & flagitiis evidentiſſimis notam mutare noluiſſent; ſed in ea etiam ſe perſeveraturos, aperta confeſſione declaraſſent, verbi gratia, ſi quis meretrici adhæret, non ei*
1. Cor. *prius præcipiatur, ut ab ea diſcedat, & tunc veniat ad Baptiſmum; ſed etiam eum ea manens, manſurumque ſe confitens, admittatur, & baptizetur: ne impediatur fieri membrum Chriſti, etiam ſi membrum meretricis eſſe perſtiterit; ſed poſtea doceatur, quam ſit hoc malum, jamque baptizatus de mutandis in melius moribus inſtruatur. Perverſum enim putant, atque præpoſterum, prius docere, quemadmodum debeat vivere Chriſtianus, & deinde baptizari. Sed cenſent, præcedere debere Baptiſmi Sacramentum, ut deinde ſequatur vitæ, morumque doctrina, quam ſi tenere, & cuſtodire voluerit, utiliter fecerit: ſi autem noluerit, & retenta Fide Chriſtiana, ſine qua in æternum periret, in quolibet ſcelere, immunditiaque permanſerit, ſalvum eum futurum, tanquam per ignem, velut qui ædificaverit ſuper fundamentum, quod eſt Chriſtus; non aurum, argentum, lapides pretioſos, ſed ligna, fænum, ſtipulam, ideſt, non juſtos, caſtoſque mores, ſed iniquos, & impudicos.* Hæc Auguſtinus, quæ privato conſilio adverſus eos ſcripſit, qui omnes ad Baptiſmum citra diſcrimen admittebant. Origo autem, & principium ejus diſputationis ab eodem refertur his verbis; *Ad hanc autem videntur diſputationem impulſi, quod eos moverit, non admitti ad Baptiſmum illos, qui, dimiſſis uxoribus, alias duxerint; vel feminas, quæ, dimiſſis viris, aliis nupſerint, quia hæc non conjugia, ſed adulteria eſſe, Dominus Chriſtus ſine ulla dubitatione teſtatur.* Sed contrarium, ut melius multo, & congruentius prudentiæ Chriſtianæ, elegit Eccleſia, non Africana ſolum, quod teſtatur Augu-
b Can. hujus Concilii 62. ſtinus, nec Hiſpanica tantum, ut ex hoc Canone conſtat, & ex Canone præcedenti [b], in quo Aurigas, & Pantomimos ad Baptiſmum non antea admittendos, quam artibus ſuis renuncient, decernitur; ſed Catholica etiam, & Romana, ut poſtea oſtendemus; quod mul-
c L. De fide & operib. cap. 6. tis, & graviſſimis teſtimoniis probavit D. Auguſtinus [c]: *Quod aliud*, inquit, *opportunius tempus reperiri poteſt, quo audiat, quemadmodum Fidelis fieri, ac vivere debeat, quam illud, quum attentiore animo, atque ipſa Religione ſuſpenſo, ſaluberrimæ Fidei Sacramentum petit? An uſque adeo diſſimulamus a ſenſibus noſtris, ut vel nos ipſos non recordemur, quam fuerimus attenti, atque ſoliciti, quid nobis præciperent, a quibus catechizabamur, cum fontis illius Sacramenta peteremus, atque ab hoc Competentes etiam vocaremur? vel non intueamur alios, qui per annos ſingulos ad lavacrum regenerationis accurrunt; quales ſint ipſis diebus, quibus catechizantur, exorcizantur, ſcrutantur, quanta vigilantia conveniant, quo ſtudio ferveant, qua cura pendeant? Si tunc tempus non eſt diſcendi, quæ vita congruat tanto, quod accipere deſiderant, Sacramento, quando erit? An vero cum acceperint, in tantis criminibus permanentes etiam poſt Baptiſmum, non novi homines, ſed*
Col. 3. Matth. 9. *rei veteres? ut videlicet perverſitate mirabili prius eis dicatur:* Induite hominem novum; *& cum induti fuerint, poſtea dicatur:* Exuite veterem; *cum Apoſtolus ſanum ordinem tenens dicat:* Exuite veterem hominem, & induite novum; *& ipſe Dominus clamet:* Nemo aſſuit pannum novum veſtimento veteri, & nemo mittit vinum novum in utres veteres. *Quid autem aliud agit totum tempus, quo Catechumenorum locum, & nomen tenent, niſi ut audiant, quæ Fides, & qualis vita debeat eſſe Chriſtianis, ut cum ſeipſos probaverint, tunc de menſa Domini manducent, & de Calice bibant? Quoniam qui manducat, & bibit indigne, judicium ſibi manducat, & bibit. Quod autem fit per omne tempus, quo in Eccleſia ſalubriter conſtitutum eſt, ut ad Nomen Chriſti accedentes, Catechumenorum gradus accipiant; hoc fit multo diligentius, & inſtantius his diebus, quibus Competentes vocantur, cum ad percipiendum Baptiſmum ſua nomina jam dederunt.* Quo autem ordine hæc omnia olim fierent in Eccleſia, conſentaneum eſt, ut ex vetuſtis Patribus repetamus. Cum primum Epiſco-

pi

Digitized by Google

pi curam haberent Catechumenorum, poſtea creſcente in dies Fidelium multitudine, & ipſis aliis Eccleſiarum negotiis diſtentis, cura uni Presbytero demandata eſt, quem *Catechumenorum*, ſive *Audentium Doctorem* nuncupabant. Eo officio poſt Apoſtolos, apud Alexandriam Pantænus primus functus eſt, ſecundus per ordinem Clemens Alexandrinus, tertius Origenes Clementis Diſcipulus, a Demetrio Epiſcopo electus, ut teſtatur Euſebius [a]; etſi poſtea Diaconos officium id exercuiſſe, tradiderit Auguſtinus [b]. Qualis autem is Magiſter, vel Doctor eſſe deberet, ex Beato Petro Clemens Papa refert [c]: *Qui catechizant*, inquit, *ideſt, qui verbo inſtruunt, incipientes, primo oportet, ut ipſi inſtructi ſint; de anima enim agitur hominum; & oportet, eum, qui docet, & inſtruit animas rudes, eſſe talem, ut pro ingenio diſcentium ſemetipſum poſſit aptare, & verbi ordinem pro audientis capacitate dirigere. Debet ergo ipſe præcipue apprime eſſe eruditus, & doctus, irreprehenſibilis, maturus, impavidus, ſicut ipſi probabitis fore Clementem hunc poſt me.* Eorum autem locum obtinere eos Cathedralium Eccleſiarum Canonicos, quos *Doctorales* nuncupant, jam diu mihi perſuaſi. Quem autem ordinem in hac inſtitutione is Doctor ſcholaſticus, ſeu Catechiſta obſervare debuiſſet, & ille quem ipſe novus Chriſtianæ diſciplinæ ſectator, tanquam Fidei ſuæ ſponſorem adhibuerat (non enim temere omnes ad Catecheſin admittebantur, ſed illi ſolum, quos antiqui Chriſtiani probatæ vitæ, Fidei, & Religionis Pontificibus inſtituendos obtuliſſent, ſincerum ipſorum ſtudium, & voluntatem ſpondentes) Clemens Papa docuit [d]: *Qui primo*, inquit, *ad myſterium pietatis accedunt, per Diaconos adducantur ad Epiſcopum, vel Presbyteros, & cauſſæ exquirantur, cur ad Dominicum ſermonem acceſſerint; & ii, qui eos adduxerunt, teſtificentur, ſingula diligenter exponentes. Exquirantur etiam eorum mores, ac vita, & an ſervi ſint, vel liberi. Quod ſi quis ſervus reperiatur, interrogetur cujus domini ſit; at ſi hominis fidelis ſervus fuerit, interrogetur dominus, an illum ſuo teſtimonio commendare velit; ſi nolit, rejiciatur, quouſque ſe dignum apud dominum exhibeat. Si commendatur domini teſtimonio, recipiatur. Si ſit ethnici ſervus, inſtruatur, quemadmodum placeat domino, ne blaſphemetur verbum. Si habet uxorem, vel mulier ſi virum, doceatur contentus eſſe uterque ſuo connubio. Si ſint ſoluti, diſcant non fornicari, ſed juſtis nuptiis copulari. Si dominus fidelis ſciens, ſervum, vel ancillam fornicari, tamen non dat ſervo uxorem, vel ancillæ virum, excommunicetur. Si quis dæmonem habet, erudiatur in pietate, ſed non recipiatur in communionem, priuſquam purgetur. Si mors inſtet, recipiatur. Si quis ſit leno, vel lenocinium deſinat, vel rejiciatur. Meretrix ſi accedat, deſiſtat, vel rejiciatur. Artifex Idolorum ſi accedat, vel deſinat, vel rejiciatur. Scenicus ſi accedat, ſive vir ſit, ſive mulier; Auriga, Gladiator, Curſor ſtadii, Ludius, Olympius, Choraules, Cytharœdus, Lyriſtes, Saltator, Caupo, deſiſtat, vel rejiciatur. Miles ſi accedat, erudiatur*, ne cui injuriam faciat, neque calumnietur, contentus vero ſit ſuis ſtipendiis; *ſi pareat, recipiatur; repugnans, rejiciatur; Pædico, Cinædus, Mollis, Incantator, Aſtrologus, Vates, venatoriis carminibus dans operam, nepos circumforaneus, amuleta faciens, Luſtrator, Augur, Conjector, palpitationum Interpres, obſervans in occurſu offenſiones oculorum, pedum, avium, felium, carminum, auditionum ſymbolicarum; tempore probetur: niſi pareat, rejiciatur. Pellex, infidelis ancilla ſoli domino obſequens, recipiatur. Si cum aliis intemperans fuerit, rejiciatur. Græcos mores qui ſequitur, vel Judaicas fabulas, vel mutet ſe, vel rejiciatur. Theatralibus ludis qui dat operam, venationibus, equorum curſibus, certaminibus, vel deſiſtat, vel rejiciatur.* Fere omnia hæc docuit B. Dionyſius Areopagita [e]. Alia autem, quibus imbui oportebat Catechumenos, idem Clemens [f] recenſuit. Sed ea latius multo Auguſtinus Opere integro, *De catechizandis rudibus*, quæ a Catechiſtis, & aſſidue legi, & continuo obſervari, impenſe cupio, ut ſuſceptum magiſterii inſtitutum uberrime auditorum fructu feliciter exequantur. Tempore autem, quod Catechumeni in hac Fidei (ut ita dicam) probatione conterebant, non ſolum, quæ ad peccati, & prioris vitæ odium, quæ ad infidelitatis, ignorantiæ, & cæcitatis deteſtationem pertinent, illi edocebantur; ſed & omnia, quæ ad bene, beateque vivendum, ad morum integritatem, cæleſtemque in ſuſcipienda Religione deinceps ſecuturam vitam ſpectant: eaque non ore ſolum, pſittacorum more, ſed diurna, nocturnaque manu exercere, verſareque tanquam veri Chriſtiani interdum monebantur; interdum cogebantur. D. Ambroſius [g]: *Cum vel Patriarcharum*, ait, *geſta, vel Proverbiorum præcepta leguntur, quid putas aliud expediatur, quam ut his informati, atque inſtituti aſſueſcant majorum ingredi vias, ac Divinis oraculis obedire, quo renovati per Baptiſmum, ejus vitæ curſum teneant, quæ deceat ablutos?* Unde ſi quid humanius accidiſſet, lapſuque peccarent, pœnitentia ut Fideles, ſed nonnunquam leviori, puniebantur. Concilium Neo-cæſareenſe [h] Catechumenis peccantibus pœnitentiam præſcripſit, ut genibus flexis verbum audiant; audiebant enim communiter ſtantes, ut colligitur ex Divo Auguſtino [i]: *Catechumenus*, inquit Concilium, *ideſt, Audiens, qui ingreditur in Eccleſiam, & ſtat cum Catechumenis, ſi peccare fuerit viſus, figens genua audiet verbum, ut ſe abſtineat ab illo peccato, quod fecit; quod ſi in eo perdurat, abjici omnino debere.* In Concilio etiam Nicæno, lapſi Catechumeni hæc pœnitentia legitur [k]: *Placuit huic ſancto, & magno Concilio, de Catechumenis, qui lapſi ſunt, ut tribus annis inter Audientes verbum ſint tantummodo; poſt hæc vero orent cum Catechumenis.* Catechumenæ habentis virum Comicum, vel Scenicum pœnitentia exſtat Canone præcedenti; crimen alterius deferentis ſancita alia pœna eſt inferius [l]. Hoc autem, ut quondam illi calumniabantur, non eſſe novum in Eccleſia, abunde probat D. Auguſtinus [m]: *Illud ſane mirabile eſt*, ait, *quod Fratres, qui aliter ſapiunt, cum debeant ab iſta, vel nova, vel vetere, perniccioſa tamen opinione diſcedere, ipſi inſuper di-*

a *Lib.* 7. *cap.* 3. Hiſt. Eccleſiaſt.

b *In princip. libri* De catechizandis rud.

c *Epiſt.* 1.

d *Lib.* 8. Conſtitut. Apoſt. c. 32.

Luc. 3.

e *Lib.* De Eccleſ. hier. *pag.* 3. *cap.* 3.

f *Lib.* 7. *cap.* 39.

g *Lib.* De myſter. init. *cap.* 1.

h *Can.* 5.

i De catec. rudib. *cap.* 18.
Conc. Neocaſ. Can. 5.

k *Can.* 5.

l *Can.* 73. *hujus Concil.*

m De fide, & oper. *cap.* 18.

dicant, novam eſſe doctrinam, qua nequiſſimi homines in ſuis flagitiis ſe perſeveraturos in propatulo profitentes, non admittuntur ad Baptiſmum; quaſi neſcio ubi peregrinentur, quando Meretrices, & Hiſtriones, & quilibet alii publicæ turpitudinis profeſſores, niſi ſolutis, aut diruptis talibus vinculis, ad Chriſti Sacramenta non permittuntur accedere; qui utique ſecundum iſtorum ſententiam omnes admitterentur, niſi antiquum, & robuſtum morem Sancta Eccleſia retineret; ex illa ſcilicet liquidiſſima veritate venientem, quæ certum habet, quoniam qui talia agunt, Regnum Dei non poſſidebunt. Et niſi egerint ab his mortuis operibus pœnitentiam, accedere ad Baptiſmum non ſinuntur. Si autem ſubrepſerint, niſi vel poſtea mutati egerint pœnitentiam, ſalvi eſſe non poſſunt. Sed ebrioſi, avari, maledici, & ſi qua alia vitia damnabilia apertis factis convinci, redarguique non poſſunt; præceptis tamen, & Catechiſmis validiſſime flagellant, atque omnes tales, mutata in melius voluntate, ad Baptiſmum videntur accedere. Sed ſi forte adulteros, quos non Lex humana, ſed Divina condemnat, id eſt, qui alienas uxores tanquam ſuas habent, vel feminæ alienos maritos alicubi negligentius admitti ſolere adverterunt; ex illis rectis debere conari iſta corrigere, hoc eſt, ut etiam iſti non admittantur, non ex his pravis illa recta depravare, ut neque de morum correctione catechizandos eſſe cenſeant, Competentes; & conſequenter omnes etiam illarum publicarum turpitudinum, ſcelerumque profeſſores, hoc eſt, Meretrices, Lenones, Gladiatores, ac ſi quid hujuſmodi eſt, etiam in illis malis permanentes, admitti oportere arbitrentur. Omnia quippe illa, quæ Apoſtolus enumerat, concludens; quoniam qui talia agunt, Regnum Dei non poſſidebunt; qui vehementius agunt, manifeſtata ſibi congruenter increpant, & reſiſtentes, atque in eis ſe permanſuros profitentes, ad accipiendum Baptiſmum non admittunt. Aliam præterea difficultatem, quam iidem ipſi objecerant, huc etiam ſpectantem, his verbis expedivit idem Auguſtinus [a]: *Sed in tribus millibus, inquiunt, quos uno die Apoſtoli baptizarunt, & in tot millibus credentium, in quibus Apoſtolus ab Hieruſalem uſque in Illyricum Evangelium replevit, erant utique aliqui alienis uxoribus copulati, vel feminæ alienis maritis, in quibus regulam Apoſtoli conſtituere debuerant, quæ deinceps in Eccleſiis ſervaretur; verum non admitterentur ad Baptiſmum, niſi illa adulteria correxiſſent. Quaſi non ſimiliter adverſus eos dici poſſit, quod non inveniunt aliquem commemoratum, qui cum talis eſſet, admiſſus eſt. Aut vero poſſint ſingulorum hominum crimina (quod infinitum erat) commemorari, cum generalis illa regula ſatis ſuperque ſufficiat, ubi Petrus pluribus verbis teſtificans, baptizandis ait:* Eripite vos ab hoc ſæculo pravo. *Quis enim dubitet, ad hujus ſæculi pravitatem adulteria pertinere, & illos, qui elegerunt in eadem iniquitate perſiſtere? Similiter autem dici poteſt, publicas meretrices, quas utique ad Baptiſmum, niſi ab illa turpitudine liberatas, nulla admittit Eccleſia, potuiſſe inveniri in tot millibus tunc credentium per tot Gentes, & de his ſuſcipiendis, vel prohibendis conſtit uere Apoſtolos exempla debuiſſe? Veruntamen de quibuſdam minoribus poſſumus conjectare majora. Si enim ad Baptiſmum Joannis venientes Publicani prohibiti ſunt aliquid amplius exigere, quam quod eis fuerat conſtitutum; miror, ſi venientibus ad Baptiſmum Chriſti, poſſet permitti adulterium. Commemoraverunt etiam, Iſraelitas multa mala, & gravia perpetraſſe, & effudiſſe multum ſanguinem Prophetarum, nec tamen ex his factis penitus meruiſſe deleri, ſed ex infidelitate ſola, quia in Chriſtum credere noluerunt, non intuentes, quia peccatum eorum non hoc ſolum fuit, quia in Chriſtum non crediderunt, verum etiam quia Chriſtum occiderunt, quorum unum pertinet ad crimen incredulitatis, alterum ad crimen crudelitatis. Illud ergo eſt contra Fidem rectum, iſtud contra bonam vitam. Utroque autem vitio caret qui Fidem Chriſti habet, non ſine operibus mortuam, quæ etiam in dæmonibus invenitur, ſed Fidem gratiæ, quæ per dilectionem operatur.* Nec eas peccatorum labes, quas jam adhuc Catechumeni, ſed & omnes, quas antea infideles turpiter contraxerant, pœnitentia injecta, eluebant; non pœnitentia, ut Sanctiſſimum eſt Eccleſiæ Sacramentum, & ſecundum poſt intinctionis Dominicæ monumenta ſalutare ſubſidium (vocat Tertullianus [b]) vel ſecunda (ut Hieronymus [c]) poſt naufragium tabula; ſed ut eſt peccatorum, & anteactæ vitæ deteſtatio; ut quicquid error vetus inquinaſſet, quicquid in eo de hominis ignorantia contaminaſſet, id pœnitentia verrens, & radens ſuperventuro Spiritui Sancto pararet; quo ſe ille cum cæleſtibus bonis libens infarret. Quare carnibus, & vino eos ſemper abſtinere (ut abſtinent hodie qui rigidius Religionum inſtitutum profitentur) Concilio Carthaginenſi IV. [d] cautum eſt. Qui hæc a Sanctiſſimis Eccleſiæ Patribus inſtituta legerit, non mirabitur, quod hic Hiſpani conſtituunt; nam crimen adulterii graviſſimum olim habitum, etiam illi qui ad Baptiſmum omnes indifferenter admittebant, confeſſi ſunt, teſte Auguſtino [e]. Si autem huic aliud non minori pœna dignum, homicidium nimirum, nec homicidium tantum, ſed parricidium adjecerunt, de cujus gravitate actum eſt ſupra, non immerito hæc pœna conſtituta eſt, ut uſque ad obitum non baptizentur. Quemadmodum enim pro graviſſima pœna impoſitum eſt Fidelibus, ut Sacroſancti Corporis, & Sanguinis Domini non fierent participes; ſic & Catechumenis infidelibus, ne Baptiſmi, ut ſi fortaſſe non ficte ad illum ſuſpiciendum acceſſiſſent: ſed ea quam oſtentarant religione, dilato regenerationis beneficio, majora, certioraque veræ converſionis argumenta prodentes, digniores ut reciperent efficerentur; interimque tali pœna deterriti, ab aliis etiam peccatis retraherentur. Quod ſi delictum non adeo grave eſſet, ad brevioris temporis ſpatium Baptiſmus differebatur. Catechumenos enim Fidelium delatores quinquennio non eſſe baptizandos, pro pœna decretum eſt ab eiſdem inferius [f]. De his, quæ partus enecant, & earum pœna, actum ſuperius [g]. De ea autem, quæ hic conſtituitur, ut ſcilicet nonniſi in fine baptizentur, agendum. Graviſſima hæc pœna eſt, ut quis nonniſi in mortis diſcrimine baptizari poſſit, quod turpe adeo olim habitum eſt, ſi ſponte

a Cap. 12. De fide, & operib. Roman. 15.

Act. 2.

Luc. 3.

Luc. 2. Galat. 5. Lucæ 17.

b Lib. De pœnit. cap. 12.
c Epiſt. ad Demetriadem, & c. 3. Iſaiæ. Tertull. eodem Lib. cap. 2.
d Can. 85.
e De fide, & oper. cap. 19.

f Can. 73. hujus Concil.
g Hoc Lib. 3. cap. 52.

te

te quis differret Baptiſmum uſque ad id tempus, ut ſi poſtea longiori perfrueretur lucis uſura, ordinari Presbyter non poſſet; quod antiqua Eccleſiæ conſuetudine receptum tradit Euſebius [a], & Decreto Concilii Neocæſareenſis [b] ſancitum eſt.

a *Lib.* 2. Hiſt. Eccleſ. *cap.* 35.
b *Can.* 12.

Sed quid ſi eo temporis intervallo, Catechumenus infenſa, & gravi valetudine abſumeretur, moreretur que ſine Baptiſmo? an æterna ille felicitate privaretur, quæri poteſt. Et audio ea ſententia, & decreto Concilii Bracarenſis 1. [c] multos notaſſe ea Catechumenos privandos. Sic enim Canon ait: *Item placuit, ut Catechumenis ſine redemptione Baptiſmi defunctis, ſimili modo, neque Oblationis Sanctæ commemoratio, neque pſallendi impendatur officium; nam & hoc per ignorantiam uſurpatum eſt.* Hujus tamen Canonis ſententiam longe eſſe diverſam cenſeo; nam cum Baptiſmus flaminis, eandem quam aquæ habeat virtutem, ut docuit Concilium Arauſicanum ſub Leone I. D. Ambroſius [d], Auguſtinus [e], Bernardus [f], & Hugo [g]; qui, inquam, fieri poteſt, ut peccatorum indulgentiam, & Sancti Spiritus gratiam, quam Catechumeni exantlati in audiendo, & ſtando triennii labores; quam ſervera, & rigida jejunii, abſtinentiæ, & pœnitentiæ obſervatio; quam ardentiſſimum Fidei, ſpei, & charitatis ſtudium, apud Deum harum omnium virtutum æquiſſimum æſtimatorem conciliarunt, & pepererunt; eam poſtea pereaiguo temporis intervallo, quædam ſolum morbi non ſpiritualis, ſed corporalis neceſſitas eripiat, evertat, labefactet, expugnet? Deum enim tam immitem, & ferreum eſſe, ut his ſanctis muneribus non leniatur; tam obliviosum, ut nullam retineat divinæ ſuæ pollicitationis memoriam; tam ingratum, ut ſingularem cordis, & animi, quam ipſe requirit, obſervantiam, & obſequium fere Chriſtianum deſpiciat, ſpernat; nec cogitari, nedum ſcribi, aut affirmari fas eſt. De ſuo enim Valentiniano ſic eſt locutus Ambroſius: *Non habet gratiam quam deſideravit? non habet quam popoſcit? accepit.* Ab hac benigna Chriſtianæ pietatis ſententia, Catholicam, & Sanctam Hiſpanicæ Eccleſiæ manſuetudinem, & lenitatem minime diſcrepaſſe, facilius probaverim, ſi obſervaverim prius, olim primitivæ Eccleſiæ Patres tam ſeveram, & ſtrictam vitæ Chriſtianæ inſtitutionem a primis exegiſſe Fidelibus, qualem utinam hodie, non dicam vulgares Chriſtiani, ſed & omnes, qui ad excelſum vitæ inſtitutum aſpirant, adeo præclaram redderent; erat enim inter eos quaſi ſumma religio, vel leviter poſt Baptiſmum peccaſſe. Qua ratione multi Catechumenorum, ut mollius interim, & intemperantius viverent, ſuſcipiendi Baptiſmi occaſionem omittebant; ſibi peſuaſum habentes, cum voluiſſent ab his ſordibus, quas longiori vita contraxerant, Baptiſmi ſuſceptione poſſe mundari. Eos peculiari concione graviter notat, & inſectatur Divus Augnſtinus [h]: *Non omnes*, inquit, *ſciunt donum Dei, quia non omnes deſiderant aquam vivam; ſi enim deſiderarent, nunquam circa ſe Baptiſmi Sacramenta differrent. Igitur de ſe pronunciant, & vitæ ſuæ teſtimonium perdunt, qui adeo volunt tardius baptizari, ut flagitia, & ſcelera multa committant. Noli differre, o homo, remedia ſalutis &c.* Idipſum teſtatur Chryſoſt. [i] Et eodem malo laboraſſe Marcionitas, auctor Tertullianus. Baptiſmum enim iterabant, vel ad extremum ætatis protendebant. Ne ergo occaſionem ſuſciperent liberius peccandi, tempore quo Chriſtianis omnino Legibus non adſtringebantur, Concilium recte decrevit: non quod Catechumeni mortui ſine aquæ Baptiſmo ſpirituali vita privarentur (nam & hoc adverſabatur maxime virtuti, & animo ſuſcipiendi Baptiſmum, quem Catechumenos habuiſſe, & præſetuliſſe, certum eſt) ſed quod illis Oblationis Sanctæ commemoratio non impenderetur, neque pſallendi officium; hoc eſt, ne pro illis Sacrificium fieret, neve Pſalmorum recitatio. Solebant enim olim (ut hodie) memorias defunctorum anniverſariis orationibus, vigiliis, Pſalmorum decantatione, & Miſſis celebrare, ut teſtis eſt Beda [k], referens, ad Crucem, quam Oſualdus in Anglia erexerat, Fratres Haguſtalenſis Eccleſiæ, annis ſingulis pridie illius diei, quo is occiſus fuerat, vigilias egiſſe cum Pſalmorum laude; & victimam Sacræ Oblationis pro ſalute animæ ejus offerre ſolitos. Geſta præterea Epiſcoporum Metenſium (ut alia multa miſſa faciamus) de Clodulpho Epiſcopo tradunt, quod ipſi ſepulto, Clerici ejus per dies triginta Miſſarum ſolennibus, orationibus continuis, vigiliis, & Pſalmodiis, pietatis intuitu, juſta perſolverunt. In Hiſpania autem religoſorum hominum tantum, & in pace Eccleſiæ decedentium corpora deferri ad ſepulturam Pſalmorum cantu, apparet ex Concil. Tolet. III. [l] Impiis vero neque loco ſolito juxta cæteros Chriſtianos tumulus datus eſt unquam, neque preces eis exhibitæ, neque Miſſæ dictæ, neque Pſalmi cantati, ut Beda [m] teſtatur. Quare cum de Catechumenis, qui Baptiſmi ſuſceptionem ad obitum uſque diſtulerant, ſuſpicio eſſet injecta, animo potius ficto, quam vere Chriſtiano ſacræ militiæ nomen dediſſe, ut in Concil. Neo-cæſareenſi [n] dicitur; vel ſi vero, Baptiſmum eo conſilio poſtea diſtuliſſe, ut interim majori licentia peccarent, quod multis experimentis perſpexerant, merito in pœnam decretum eſt, pro eis ſine Baptiſmo aquæ defunctis, neque Sacrificium offerri, neque Pſalmos cantari, ut vel hujus ſaltem notæ, & pœnæ metu, antiquam vitæ turpitudinem desererent, inveteratam peccandi conſuetudinem relinquerent, & in contrariis ſe virtutum ſtudiis exercentes, Dei continuo bonitatem agnoſcerent facilius, ſapientiam colerent præſtantius, majeſtatem revererentur auguſtius, & omnibus ſic tandem Epiſcop. & Eccleſiæ monitis tanquam veri propoſito Chriſtiani obſequerentur fidelius. Hanc fuiſſe Bracarenſis Concilii [o] ſententiam, adducor; quod alio ejuſdem Concilii Decreto pœna eadem ſancita ſit in eos, qui ob gravia ſcelera ultimo ſupplicio afficerentur, tametſi de æterna eorum felicitate non eſſet deſperandum, quod pœnitentia ducti extremum illud ſupplicium pati potuiſſent. Concilii verba ſunt: *Item placuit, ut hi, qui ſibi ipſis, aut per ferrum, aut per præcipitium, aut ſuſpendium, vel quolibet modo violentam inferunt mortem, nulla pro illis in Oblatione commemoratio fiat, neque cum Pſalmis ad ſepulturam eorum cadavera deducantur: multi enim ſibi hoc per ignorantiam uſurpaverunt. Similiter & de his placuit, qui pro ſuis ſceleribus puniuntur.* Quod cum in Gallia quoque ali-

c *Can.* 35.
d *In Orat. funebr.* De obitu Valent. Imper.
e L. 4. De Baptiſmo contra Donatiſt. Cap. 22.
f *Epiſt.* 22. *ad Hugo.*
g *De Sancto Victore. Lib.* De Sacrament. P. 6. *cap* 7. *Conc. Arauſican. ſub Leone I. Can.* 12.
Joan. 4.
h *Ser.* De non differendo Baptiſmo, & I. De catechizan. rudib.
Heb. 6.
i *Hom.* 1. *in Acta Apoſt.* Explicatur Concilium Bracarenſe 1. C. 35.
k *Lib.* 3. *c.* 2.
l *Can.* 22.
m *Lib.* 5. *c.* 15.
n *Can.* 12.
o *Can.* 16.

aliquando fuiſſet obſervatum, ſublatum poſtea eſt Concilio a Vvormacienſi. Nec acerba, & dura videri debet Concilii conſtitutio, qua decrevit, differentes Baptiſmum, Oblatione, & Pſalmorum laude privari; cum durior multo fuerit D. Cyprianus b erga eos, qui pœnitentiam ad mortis periculum diſtulerant; & in eo pacem, & pœnitentiam petebant; cenſuit enim illis eam eſſe denegandam, ſic ad Antonianum ſcribens: *Et iccirco, Frater chariſſime, pœnitentiam non agentes, nec dolorem delictorum ſuorum toto corde, & manifeſta lamentationis ſuæ profeſſione teſtantes, prohibendos omnino cenſuimus a ſpe communicationis, & pacis, ſi infirmitate, atque periculo cœperint deprecari; quia rogare illos non delicti pœnitentia, ſed mortis urgentis admonitio compellit; nec dignus eſt in morte accipere ſolatium, qui ſe non cogitavit eſſe moriturum*. Quod in uſu fuiſſe ad tempora Cæleſtini c Papæ I. & Leonis d I. argumento eſt, quod contrarium uterque definierit e obſervandum. Pœna enim hæc pro levioribus delictis (etſi graviora tunc viderentur) etiam illis, qui Baptiſmum ſuſceperant, imponi ſolebat. D. Cyprianus f pro Geminio Victore munet non offerri, neque pro illius dormitione Sacrificium celebrari; quod de ſæculo ſolum excedens Geminium Fauſtinum Presbyterum tutorem teſtamento ſuo nominaſſet: *Quod jam pridem*, inquit, *in Concilio Epiſcoporum ſtatutum fuerit, ne quis de Clericis, & Dei miniſtris tutorem, vel curatorem teſtamento ſuo conſtitueret*. Et hæc erat excommunicatio, ſeu anathema defunctorum, de qua intelligendum eſt Concilium Carthaginenſe g apud Balſamonem, & Gregorium I X. h Epiſcopo anathema poſt mortem dici jubens, qui extraneos, vel conſanguineos hæreticos hæredes inſtituiſſet; hoc eſt, pro illis nec Sacrificium offerri, nec preces, & reliqua Eccleſiæ ſuffragia.

In hoc ergo, pro Catechumenis ſine Baptiſmo defunctis Sacrificium, & laudes dici non poſſe, decernitur: pro illis intelligo, qui in culpa fuerunt, ut ſine Baptiſmo decederent: vel quia ficto animo aſpirabant ad Baptiſmum; vel ſi vero, quia recuſabant tinctionem, ut vitam interim agerent liberius. Si autem non ea de cauſſa, ſed implendæ injunctæ pœnitentiæ, ut in hoc Concilio; vel agendæ propoſito, vel præparandi ſui gratia Baptiſmum differrent, cur illis æternæ vitæ aditum putemus intercludi? Nonne obedientiæ, Chriſtianæ modeſtiæ, & pœnitentiæ recordatione; &, quod rerum omnium caput eſt, ſumma Dei noſtri clementia, & benignitate merito invitabimur, ut de laude, de præmiis, de gloria, magis quam culpæ immunitate, nedum culpa, cogitemus? Pro illis igitur Catechumenis, qui ſine culpa ſua ſine Baptiſmo diſceſſerint, & in Sacrificio ſecretam offerri orationem, & in funere educendo Pſalmos cantari poſſe cenſeo: quod non minor ſit Baptiſmi flaminis, quam aquæ virtus, dignoſque tandem illos eſſe Eccleſiaſtica ſepultura: quam ſilentio prætermiſit Concilium, quod eo tempore perfecti adhuc Catholici ejuſdem Concilii i Bracarenſis Decreto minime poſſent in ea ſepeliri.

D. quoque Chryſoſtomus k in contrariam adhuc ſententiam ſolet citari, quod dixerit, pro Catechumenis nec Sacrificium offerendum, nec orationem habendam: *Catechumeni vero*, inquit, *nec hac digni conſolatione cenſentur, ſed omni ſunt tali ſuffragio privati*. Alio tamen reſpexit Chryſoſtomus; agebat enim de ſuffragiis, & orationibus publicis Eccleſiæ ab Apoſtolis inſtitutis, ut in Miſſæ Sacrificio defuncti Fideles commendarentur; in his ait actum non eſſe de Catechumenis defunctis; ideoque non licere in publico Miſſæ Sacrificio pro illis offerri, ne inſtitutionibus Apoſtolicis aliquid adderetur. Non tamen voluit Chryſoſtomus, illos æternis (ut ei objicitur) tormentis tanquam infideles cruciari; cum in eodem Capite docuerit, pias Fidelium oblationes, & eleemoſynas magno illis futuras levamento; quod de ethnicis nec ille cogitaſſet. Hanc autem fuiſſe ejus Divi mentem, quæ ſequuntur verba comprobare videntur: *Non temere*, ait, *ab Apoſtolis hæc ſancita fuere, ut in tremendis myſteriis defunctorum agatur commemoratio. Sicut enim illis multum contingere lucrum, utilitatem multam. Cum enim totus conſtiterit populus extenſis manibus, Sacerdotis plenitudo, & tremendum proponat Sacrificium, quorum Deum non exoravimus pro iis deprecantes? Sed hoc quidem de his, qui cum Fide migrarunt. Catechumeni vero, nec hac digni conſolatione cenſentur, ſed omnes ſunt tali ſuffragio privati, præter unum ſolum. Quod autem illud? Dare licet pro eis pauperibus, & ex hoc aliquid eis præſtare refrigerationis; vult namque Deus, nos alterum alteri prodeſſe; nam quare pro pace mundi, & tranquillitate nos juſſit orare? Quare cum hic ubique ſint latrones, & fures, ac ſacrilegi, & infinitis pleni facinoribus, & tamen pro omnibus precamur, forſitan aliqua fiet eorum mutatio? Sicut itaque pro viventibus precamur, qui nihil a mortuis differunt, ita pro illis quoque licet orare*. Hæc Chryſoſtomus, quibus ſane pios omnes in contrariam antea Chryſoſtomus, imponebatur, ſententiam ituros, non ambigo: Catechumenos videlicet nulla propria culpa, ſed mortis neceſſitate ſine Baptiſmo aquæ defunctos, hæreditatis cæleſtis ut filios jam regeneratos fore participes

Sed objiciunt alii adverſus ſententiam hanc Auguſtini doctrinam, apud Gratianum dicentis l: *Nullum Catechumenum, quamvis in bonis operibus defunctum, vitam æternam habere credimus, excepto martyrio*. Quod tamen non eſt adeo difficile; nam ſententia illa, & Liber, in quo illa continetur, Auguſtini non eſt, ſed Gennadii. Quod ſi eam opinionem tenuiſſet aliquando Auguſtinus (quam in ejus Libris me legiſſe non memini) revocavit eam poſtea, dum aperte docet contra Donatiſtas, Catechumenum, ſi forte Baptiſmi Sacramentum non contempſit, ſed repente abſque illo, neceſſitati naturæ cedens interiit, gloria non carere m: *Qua in re*, ait, *nec ego dubito, Catechumenum Catholicum Divina charitate flagrantem hæretico baptizato anteponere; ſed etiam in ipſa intus Catholica bonum Catechumenum malo baptizato anteponimus; nec ideo tamen Sacramento Baptiſmatis, quo iſte nondum, ille jam imbutus eſt, facimus injuriam, aut Catechumeni Sacramentum Sacramento Baptiſmi præ-*

a *Can.* 80.
b *Epiſt.* 52. *ad Antonianum.* *cap.* 6.
c *Epiſt.* 2. *ad Galliarum Epiſcopos.*
d *Epiſt.* 89. *ad Theodoretum Forojulienſem Epiſcopum.*
e *Grat. in Can.* agnovimus, & *Can.* is qui 26 *Quæſt.* 6.
f *Epiſt. ad Preſbiteros & Diaconos, ac plebem Furnis conſiſtentem. Lib.* 1. *Epiſt.* 66.
g *Can.* 24.
h C. Si quis Epiſcopus. De hæreticis.
i *I. Can.* 36.
k *Homil.* 69.
Explicatur Divus Chryſoſtomus Hom. 69.
l *Lib.* De Eccleſ. dogmatib *cap.* 73. *apud Grat. in Can.* Catechumenum. De conſecrat. *Diſt.* 4.
m *Lib.* 4. De Baptiſmo contra Donatiſtas *cap.* 21.

Digitized by Google

præferendum putamus, cum aliquem Catechumenum aliquo baptizato fideliorem, melioremque cognoſcimus. Melior enim Centurio Cornelius nondum baptizatus Simone baptizato. Iſte enim & ante Baptiſmum Sancto Spiritu repletus eſt, ille & poſt Baptiſmum immundo ſpiritu inflatus eſt. Verumtamen Cornelius, ſi etiam Spiritu Sancto accepto, baptizari noluiſſet, contempti tanti Sacramenti reus fieret. Conſequenter poſtea hæc adjiciens: *Baptiſmi ſane vicem, aliquando implere paſſionem, de latrone illo, cui non baptizato dictum eſt:* Hodie mecum eris in paradiſo: *non leve documentum, idem Beatus Cyprianus aſſumit. Quod etiam atque etiam conſiderans, invenio non tantum paſſionem pro nomine Chriſti, id quod ex Baptiſmo deerat, poſſe ſupplere; ſed etiam fidem, converſionemque cordis, ſi forte ad celebrandum myſterium Baptiſmi in anguſtiis temporum ſuccurri non poteſt. Neque enim latro ille pro nomine Chriſti crucifixus eſt, ſed pro meritis facinorum ſuorum; nec quia credidit, paſſus eſt, ſed dum patitur, credidit. Quantum itaque valeat, etiam ſine viſibili Sacramento Baptiſmi, quod ait Apoſtolus:* Corde creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem; *in illo latrone declaratum eſt; ſed tunc impletur inviſibiliter, quum myſterium Baptiſmi non contemptus Religionis, ſed articulus neceſſitatis excludit.* Et mox: *Quid autem valeat,* inquit, *& quid agat in homine corporaliter adhibita ſanctificatio Sacramenti, ſine qua tamen ille latro non fuit, quia non ejus accipiendæ voluntas defuit; ſed non accipiendæ neceſſitas affuit, difficile eſt dicere. Niſi tamen plurimum valeret, non ſervi Baptiſmum Dominus accepiſſet; verum quia per ſe ipſa conſideranda eſt, excepta ſalute hominis, cui perficiendæ adhibetur, ſatis indicat, quod & in malis, & in eis, qui in ſæculo verbis non fictis renunciant, ipſa integra eſt; cum illi, niſi corrigantur, ſalutem habere non poſſint. Sicut autem in latrone, quia per neceſſitatem corporaliter Baptiſmus defuit, perfecta ſalus eſt, quia per pietatem ſpiritualiter affuit; ſic & cum ipſa præſto eſt; ſi per neceſſitatem deſit quod latroni affuit, perficitur ſalus. Quod traditum tenet univerſitas Eccleſiæ, quum parvuli infantes baptizantur, qui certe nondum poſſunt corde credere ad juſtitiam, & ore confiteri ad ſalutem.* Et rurſus: *Et ſicut in illo latrone,* inquit, *quod ex Baptiſmi Sacramento defuerat, complevit Omnipotentis benignitas, quia non ſuperbia, vel contemptu, ſed neceſſitate defuerat; ſic in infantibus, qui baptizati moriuntur, eadem gratia Omnipotentis implere credenda eſt, quod non ex impia voluntate, ſed ex ætatis indigentia, nec corde credere ad juſtitiam poſſunt, nec ore confiteri ad ſalutem.* Item poſtea: *Quibus rebus,* ait, *omnibus oſtenderit, aliud eſſe Sacramentum Baptiſmi, aliud converſionem cordis, ſed ſalutem hominis ex utroque compleri; nec ſi unum horum defuerit, ideo putare debemus, conſequens eſſe, ut & alterum deſit, quia & illud ſine iſto poteſt eſſe in infante, & hoc ſine illo potuit eſſe in latrone, complente Deo, ſive in illo, ſive in iſto, quod non ex voluntate defuiſſet: cum vero ex voluntate alterum horum defuerit, reatu hominem involvi. Et Baptiſmus quidem poteſt ineſſe, ubi converſio cordis defuerit; converſio autem cordis poteſt quidem ineſſe, non percepto Baptiſmo, ſed contempto, non poteſt. Neque enim ullo modo dicenda eſt converſio cordis ad Deum, quum Dei Sacramentum contemnitur.* Multo clarius id ipſum docet Divus Auguſtinus a reddens omnium rationem, contendenſque facere his ſatis, qui contrariæ adhæſerant opinioni: *Catechumenis ergo,* inquit, *in hujus vitæ ultimo conſtitutis, ſi morbo, ſeu caſu aliquo ſic oppreſſi ſint, ut quamvis adhuc vivant, petere ſibi tamen Baptiſmum, vel ad interrogata reſpondere, non poſſint; proſit eis, quod eorum in Fide Chriſtiana jam nota voluntas eſt, ut eo modo baptizentur, quomodo baptizantur infantes, quorum voluntas nulla adhuc patuit. Non tamen propterea damnare debemus eos, qui timidius agunt, quam nobis videtur agi oportere, ne de pecunia conſerva credita, improbius, quam cautius judicare voluiſſe judicemur. Satis quippe in talibus reſpiciendum eſt illud Apoſtoli, ubi dicit:* Unuſquiſque noſtrum pro ſe rationem reddit Deo. Non ergo amplius judicemus. *Sunt enim qui vel in his, vel etiam in aliis obſervandum putant, quod dixiſſe Dominum legimus:* Nolite Sanctum dare canibus, neque projeceritis margaritas veſtras ante porcos. *Et iſta Salvatoris verba referentes, baptizare non audent eos, qui pro ſe reſpondere nequierint, ne forte contrarium gerant voluntatis arbitrium. Quod de parvulis dici non poteſt, in quibus adhuc rationis nullus eſt uſus. Sed non ſolum incredibile eſt, ne in fine vitæ hujus baptizari Catechumenum velle, verum etiam ſi voluntas ejus incerta eſt, multo ſatius nolenti dare, quam volenti negare; ubi velit, an nolit, ſic non apparet; & tamen credibilius ſit, eum, ſi poſſet, velle ſe potius fuiſſe dicturum eſſe, Sacramenta percipere, ſine quibus jam credidit, non ſe oportere de corpore exire. Si autem Dominus, ubi ait:* Nolite dare Sanctum canibus; *hoc, quod iſti cavendum putant, vellet intelligi, non ipſe ſuo traditori dediſſet, quod in ſuam ille perniciem, ſine culpa dantis, cum dignis indignus accepit. Unde cum hoc diceret Dominus, credendum eſt, ſignificare voluiſſe, quod lucem intelligentiæ ſpiritalis immunda corda non portant. Etſi portanda doctor ingeſſerit, quæ non recte accipiunt, quia non capiunt, vel reprehenſionis morſibus lacerant, vel contemnendo conculcant. Si enim Beatus Apoſtolus, quamvis in Chriſto jam renatis, tamen adhuc parvulis, lac dicit ſe dediſſe, non eſcam:* Necdum enim poteratis, *inquit,* ſed nec adhuc quidem poteſtis. *Si denique ipſe Dominus electis Apoſtolis dixit:* Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis illa portare modo: *quanto minus poſſunt ferre quæcumque de incorporea luce dicuntur, immundæ mentes impiorum?* Quæ omnia non levibus conjecturis, ſed clariſſimis rerum notis comprobant, Divum Auguſtinum ejus ſemper ſententiæ fuiſſe, ut crederet, doceretque, Catechumenum, dum Baptiſmi Sacramentum non contempſit, ſi ſine illo neceſſitate naturæ decederet, ad æterna conſcendere tabernacula. Sicque illum intellexit, & interpretatus eſt Innocentius III. b ad Epiſcopum Cremonenſem: *Apoſtolicam,*

Act. 10. & 8.

Idem cap. 12.

Luc. 23.

Luc. 28.

Rom. 10.

Idem cap. 23.

Matth. 3.

Idem cap. 24

Idem cap. 25.

a *Lib. 1. De adulterinis conjugiis. cap. 26. & 27.*

Rom. 14.

Matth. 7.

1. Cor. 3.

Joan. 16.

b *Apud Gregor IX. in Cap. Ad Apoſtolicam. De Preſbyter. non baptizat.*

licam, inquit, *Sedem conſulere decreviſti*. Et infra: *Inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus, Presbyterum, quem ſine unda Baptiſmatis extremum diem clauſiſſe ſignificaſti, quia in Sancta Matris Eccleſiæ Fide, & Chriſti nominis confeſſione perſeveraverit, ab originali peccato ſolutum, & Cæleſtis patriæ gaudium eſſe adeptum, adſerimus incunctanter. Lege inſuper VIII. Librum Auguſtini*, De Civitate Dei, *ubi inter cætera legitur: Baptiſmus inviſibiliter miniſtratur, quem non contemptus Religionis, ſed terminus neceſſitatis excludit. Librum etiam Beati Ambroſii de obitu Valentiniani idem aſſerentis revolve. Sopitis igitur quæſtionibus Doctorum, Patrum ſententiam teneas, & in Eccleſia tua juges preces, Hoſtiaſque Deo offerri jubeas pro Presbytero memorato*. In citando tamen Libro Auguſtini, memoria lapſus videtur Pontifex (quod bona ejus venia dixerim) eum integro Libro VIII. *De Civitate Dei*, nihil de Catechumeno mortuo ſine Baptiſmo edifferat Auguſtinus, nec in omnibus XXII. In decimo tertio tantum Cap. VII. de eo, qui moritur ſine Baptiſmo aquæ, cum Baptiſmo ſanguinis, ideſt, martyrii, tractat. Sententiam autem Auguſtini, quam retulit, & probavit Innocentius, extare eiſdem verbis conſcriptam in dicto Libro, *De Baptiſma contra Donatiſtas*, nemo inficiabitur, qui legerit, quæ paullo ante ex eodem repetita ſunt. In citandis autem Sanctorum, & aliorum Auctorum vel locis, vel nominibus, quis adeo craſſi ingenii erit, & recti conſilii inops, qui tam ſtrictam fidei rationem a Pontificibus exigat, ac in dubiis Catholicæ Fidei quæſtionibus? Si diligentiæ, & eruditionis laus cum ſplendeſcit, redundat in Notarios; cur ſiqua leviſſima culpa in his contracta ſit, non in eoſdem, ſed in Pontifices retorquebitur? Ut Innocentium III. hic loca Auguſtini commutaſſe, ſic & Cæleſtinum Papam III. [a] vel Cæleſtini Notarium, Gregorium citaſſe pro Ambroſio, obſervavi ſuperius [b]. Neutrum tamen a vera Fidei, & Auctorum doctrina aberraſſe, manifeſtum eſt.

Quare Caput illud, *Catechumenum*, quod a Gratiano in ſua *diſcordantium Canonum Concordia* eſt inſertum, omni prorſus auctoritate carere mihi perſuadeo, quia illud Auguſtini non eſt, non Tertulliani, non Fulgentii, non Gregorii, non Iſidori, omnibus enim his tribui ſolet, non tandem alicujus probati Doctoris, ſed Gennadii Maſſilienſis in Gallia Presbyteri, qui ſupplevit catalogum, quem ſcripſerat Divus Hieronymus, *De Viris illuſtribus*. Sic Vualafridus Strabo [c]: *Gennadius*, inquit, *Maſſilienſis Presbyter in dogmate Eccleſiaſtico*. Eidem Gennadio tribuit Algerus [d], & Petrus Lombardus [e] in editione Lovanienſi, etſi in aliis recentioribus nimis audacter Auguſtini nomen falſo quidam adſcripſerint. Ejuſdem Gennadii, non Auguſtini titulo citavit Beatus Thomas [f]. Item Platina [g] Gennadio tribuit Maſſilienſi, quamvis illum Epiſcopum non recte nominet, cum Presbyter tantum fuerit, de ea factione Gallorum, contra quam ſcribunt Proſper, & Hilarius, & contra quam habitum fuit Concilium Arauſicanum ſecundum. In eo Libro nonnulla a piis lectoribus cavenda ſcripſiſſe Gennadium, ut ſcripſerat antea multa erroribus conſperſa graviſſimis in catalogo Virorum illuſtrium, jam diu pie ſatis, & docte notarunt Canonici Lovanienſes in principio, & cenſura ejuſdem Libri, monentes, illum non eſſe Catholici Scriptoris, ſed Gennadii; & ideo diverſis conſcriptum characteribus, ut reliqua falſo Auguſtino impoſita, a catalogo ejus Librorum ſcite rejecerunt. Citata autem illius Capitis Gennadii doctrina, & Auguſtini, Ambroſii, & aliorum Sanctorum ſententiæ communi Doctorum conſenſu receptæ perſpicue adverſatur, & Innocentio tandem Papæ III. [h] qui apertiſſime definivit, ſine Baptiſmo aquæ, ſed per Fidem Sacramenti, quam habeat Catechumeni, poſſe ſalvari. Sic enim inquit: *Nam cum quis non ſolum per Sacramentum Fidei, ſed per Fidem etiam Sacramenti efficiatur procuildubio membrum Chriſti; & qui Chriſtum habet per Fidem, etiamſi Baptiſmum non habeat, habeat utique fundamentum, præter quod aliud poni non poteſt, quod eſt Chriſtus Jeſus, ſuperædificari poſſe videtur*, Idque tandem ſtabilitum eſt recentiori Concilii Tridenti [i] Decreto.

a Cap. Laudabilem. De converſ. infidel. in 2. compilat.
b *Lib.* 1. *cap.* 22. De conſec. *Diſt.* 4. *cap.* Catechumenū.
c L. De rebus Eccleſ. *cap.* 20.
d L. De Corpore, & Sang. Domini, *cap.* 22. *in priori editione*.
e L. 2. *Sent. Diſt.* 8.
f *Quodlibet* 12 *Art.* 11. *& in* Catena *ad* 1. *caput Matthæi*
g *In* Symmacho.
h C. Veniens. De Presbyt. non baptiz.
i *Seſſ.* 6. *Can.* 4.

COMMENTARII NOVI.

Paullo altius idem Concilium communionem adimit, vel in morte, Chriſtianæ mulieri, quæ in idem peccatum prolapſa fuerit; hic contra Catechumena nonniſi prorogationem Catechumenatus pœnæ nomine ſuſtinet. ALBASPINÆUS.

Catechumeni, dum in Catecheſi erant, non ſolum a vitiis, & peccatis prorſus ſe abſtinere debebant, verum propter anteactæ vitæ ſcelera variis pœnitentiæ exercitiis utebantur per corporis contuſiones, & afflictiones, quarum meminerunt plures Eccleſiæ PP. congeſti a Joſepho Vicecomite, *De ritibus Baptiſmi*, Lib. 3. Cap. 3. Albaſpinæo, Lib. 2. *Obſerv.* Cap. 1. & 2. Lantmet. Lib. 2. *De veteri Mon.* Cap. 6. Georg. Ambian. ad Tertull. *De pudic.* Cap. 20. Obſerv. 3. quia licet juxta D. Ambroſ. in Divum Paullum ad Rom. Cap. 11. *Gratia Dei in Baptiſmate non fuerat gemitus, aut planctus, vel opus aliquod, niſi ſola ex corde profeſſio; tamen ad digniorem diſpoſitionem ea obibant*. D. Auguſt. *De utilit. pœnit.* ibi: *Omnis, qui voluntatis ſuæ factus eſt arbiter, quum accedit ad Sacramentum Fidelium, niſi eum veteris vitæ pœniteat, novam inchoare non poteſt*. Unde inter alia doloris ſigna pectus tundebant. Anſelm. in Cap. 3. Matth. *Quamvis Joannes in Baptiſmate Chriſti omnia peccata poſſe deleri crederet; tamen ante Baptiſmum Chriſti ad pœnitentiam invitabat; quia volebat eos præparare, & aptare, quatenus compuncto corde, & humiliata, per tantum Sacramentum perciperent remiſſionem peccatorum*. Peccata confitebantur, non ut Sacramentum pœnitentiæ acciperent, ſed ut deſpicientiæ inſigne argumentum præberent. Tertull. *De Baptiſmo*, Cap. 19. ibi: *Ingreſſuros Baptiſmum orationibus crebris, jejuniis, & geniculationibus, & pervigiliis orare oportet, & cum confeſſione omnium retro delictorum, ut exponant etiam Baptiſmum Joannis*: Tingebantur

bantur, *inquit*, confitentes delicta ſua, *nobis gratulandum eſt, ſi non publice confitemur iniquitates, aut turpitudines noſtras*. Et jejunantes a carnibus, & vino ſe abſtinebant, Cap. *Baptizandi*, 60. *De conſec.* Diſtinct. 4. immo & a licitis arcebantur. Matrimonium non contrahebant. D. Hieronymus in Epiſtola LXXXIII. ad Oceanum: *Audiant Catechumeni, qui Fidei ſunt candidati, ne uxores ducant ante Baptiſmo, ne honeſta jungant matrimonia*. Et ſi matrimonio juncti erant, abſtinebant ſe a copula. Divus Auguſtinus, *De Fide, & oper.* Cap. 6. Probat Vicecomes dicto Lib. 3. Cap. 9. per totum. Et pedibus nudis velata facie plerumque incedebant, ut probat ipſe Cap. 11. per totum. Humi jacebant in cinere, & cilicio; idem Capite 12. per totum. Quibus peractis, ſequebantur Scrutinia, ubi examinabatur eorum vita, & de Fide, ac moribus inquirebatur. Hugo a S. Victore, *De Sacramentis*, Cap. 17. ibi: *Notandum etiam, quod baptizandi in Sabbatho Paſchali, quarta Feria quartæ hebdomadæ Chriſtianæ militiæ, ideſt, Quadrageſimæ, deferuntur ad Eccleſiam, ut exorcizentur, & catechizentur. Et quia prædicta quarta Feria de Fide inquiruntur, & inſtruuntur, ideo dies illa*, dies Scrutinii, *& officium illud*, Scrutinium *appellatur*. Synodus Moguntina II. Cap. 3. *Sacramenta itaque Baptiſmatis volumus ut conformiter, atque concorditer ſecundum Romanum Ordinem inter nos celebrentur jugiter, atque conſerventur, ideſt, Scrutinium ad ordinem Baptiſmatis, ſicut in Decretis Leonis Papæ ſub duobus continetur Capitulis*. Cujus Scrutinii mentio fit apud Rupertum Lib. 4. *De Divin. Offic.* Cap. 18. Strabonem, *De rebus Eccleſ.* Cap. 26. Albinum Flaccum, *De Divin. Offic.* Cap. *De Baptiſmo*, & alios congeſtos a Vicecomite, dicto Libro 3. Cap. 21. cum ſeqq. in Cap. *Hic*, 11. *De majoritate, & obed.* In quibus Scrutiniis Catechumeni Sacerdotum, populique Catholici ſuffragiis admittebantur, vel repellebantur, ut notavi ſupra in Canone XLI. Unde cum Catechumena, de qua in præſenti, in Catecheſi exiſtens non ſolum fructus pœnitentiæ non dediſſet, verum adulterium perpetraſſet, geminaſſetque facinus, fœtum conceptum abigendo, recte a Patribus arcetur ab Eccleſia, & tantum in fine vitæ Baptiſmus illi conceditur.

Sed ſi Catechumenus, dum in Catecheſi erat, lacrymis, jejuniis, geniculationibus, dolorem de peccatis commiſſis prodens occubuiſſet, ſub Fide, quam tenebat, credebatur baptizatus, ſaltim Baptiſmo flaminis, qui non minus juvat, quam fluminis, aut ſanguinis. Cap. *Baptiſmi*, 24. Cap. *Non dubites*, 49. cum duobus ſequentibus, *De Conſec.* Diſtin. 4. Cap. *Firmiſſime*, 15. Quæſt. 1. Cap. *Nullus ſpectet*, *De pænitent.* Diſtinct. 7. Cap. 2. Cap. *Veniens*, *De Presbytero non baptizato*. Votum enim impediti accedere ad Baptiſmum ſufficit, cum per Fidem, & charitatem internam Deus hominem ſanctificet, cujus potentiam Sacramentis viſibilibus non alligatur. D. Auguſtinus Quæſt. 84. in Levit. Qui Baptiſmus flaminis in adultis uſum rationis habentibus *contritio* dicitur. D. Thomas, 3. Part. Quæſt. 68. Art. 2. & ea contritio, ſeu Baptiſmus in voto continet ſufficientem Fidem ad juſtificandum, ut de Cornelio Centur. recte notarunt Chryſoſtomus Homil. 24. Hieronymus Lib. 2. contra Jovinianum, & Ambroſius in Orat. funebri Valentin. Imperat. qui nondum baptizatus obierat, ſed hoc votum habuerat, ut baptizaretur, dicit, eum accepiſſe, quod popoſcit. D. Bernardus Epiſt. LXXVII. qui citat eundem locum D. Ambroſii. Nec obſtat quod ait Gregorius Nyſſen. Orat. in ſancta lumina, neminem poſſe conſe. qui ſalutem cum ſolo voto, & deſiderio Baptiſmi. Hoc enim intelligitur, ſi in ſolo voto ſemper conſiſtat, neque opere accedat ad Baptiſmum, ut facilius in ſuis vitiis volutetur, de qua ait D. Clemens Lib. 6. *Conſtitut.* Cap. 15. *Qui ob negligentiam baptizari contemnit, velut infidelis condemnabitur, eique exprobrabitur velut ingrato*. De quo etiam Catechumeno accipit textus in Cap. *Non dubito*. Cap. *Catechumenum*, *De conſecrat.* Diſtinct. 4. Riciulus, *De jure perſonar.* Lib. 3. Cap. ult. Qui enim commode potuit baptizari, & Baptiſmum diſtulit in tempus mortis, graviter peccavit. Cap. *Quando*, 28. *De conſec.* Diſtinct. 4. Unde illi non prodeſt Baptiſmus flaminis, & per conſequens in communione Eccleſiæ non decedit. Concil. Bracar. I. Can. XXXV. Docuit Præceptor ſemper colendus D. Martinus Lopez de Hontiveros, *De Baptiſmo*, Titulo 1. Num. 17. GONZALEZ.

CANON LXIX.

De viris conjugatis, poſtea in adulterium lapſis.

Si quis forte habens uxorem, ſemel fuerit lapſus, placuit, eum quinquennio agere pœnitentiam, & ſic reconciliari, niſi neceſſitas infirmitatis coegerit ante tempus dare communionem. Hoc & circa feminas obſervandum.

IVO, Parte 8. Cap. 281. *Si quis habens uxorem, ſemel fuerit lapſus, placuit, eum quinquennio agere pænitentiam. Hoc & circa feminas obſervandum eſt*. Pœnitentiale Romanum antiquum apud Antonium Auguſtinum, Tit. 3. Cap. 4. ſic: *Si quis forte habens uxorem, ſemel lapſus fuerit, placuit, eum quinquennium agere debere pænitentiam, & ſic reconciliari, niſi neceſſitas infirmitatis coegerit ante tempus dare communionem. Hoc & circa feminas obſervandum eſt*.

CAPUT

CAPUT SEXAGESIMUM SECUNDUM.

De pœna mariti adulterium committentis.

DEferri olim ad Epiſcopos, vel Presbyteros Fidelium delicta, ut deferuntur hodie ad Abbatem, vel Rectorem Monachorum peccata, ut puniant, vel coerceant, obſervavi ſuperius a. De crimine adulterii teſtis eſt Innocentius I. b reſeribens ad Divum E... ...ium Epiſcopum Toloſanum. In hoc ergo Chriſti, & Eccleſiæ foro, impoſita pœnitentia marito adulteranti quinquennium eſt; ſeptennium in Concilio Ancyrano c, & Vvormacienſi d: *Si quis adulterium*, inquit Ancyranum, *commiſerit, ſeptem annis in pœnitentia completis, perfectioni reddatur, ſecundum priſtinos gradus.* Vvormacienſe: *Si cujus uxor adulterium fecerit, aut vir in alienum uxorem irruerit, ſeptem annis pœnitentiam agat.* Severius Concilium Gerundenſe e, decernens, ut qui uxorem alterius agnoviſſet, ſi illi uxor eſſet, ad Clerum non admitteretur: *Si quis de Laicis*, inquit, *poſt uxorem, aliam cujuſcumque conditionis cognoverit mulierem, in Clero nullatenus admittatur.* Quod ſi quinquennii tempore adverſa valetudine utatur, ſi mortis inſtet periculum, communionem accipere poſſe, gratia facta, decernitur. Si vero convaluerit, & poſt id tempus in pœnitentia tranſactum, & impetratam reconciliationem, iterum lapſus fuerit, in morte tantum eſſe conveniendum, docemur Canone XLVII. ſuperiori: *Quod ſi promiſerit ceſſaturum, dandam ei communionem. Si autem a morbo liberatus, iterum mœchatus fuerit, ne detur ei communio pacis* (vel *panis*) *ne de Dominica communione luſiſſe videatur.*

a *Lib.* 1. c. 17.
b *epiſt.* 3. c. 4.
c Can. 20.
d Can. 10.
e Can. 8.

COMMENTARII NOVI.

SUnt qui probant et hoc Canone, *reconciliare* nihil aliud olim fuiſſe, quam communionem dare; & recte, namque multa ſunt, quæ hanc explanationem comprobant; ſed quum ajunt, communionem Euchariſtiam ſignificare, vetereſque Sacramentum reconciliationis cum Sacramento Euchariſtiæ ſemper conjunxiſſe, aut communione Euchariſtiam ſemper intelligi; errant meo judicio, atque huic opinioni ſubſcribere non poſſum, nam in tertio pœnitentiæ gradu pœnitentes, & ſubſiſtentes communicabant, erantque reconciliati, qui Euchariſtiæ non participarent. ALBASPINÆUS.

De adulteriis puniendis, Epiſcoporum cura priſcis Eccleſiæ ſæculis fuit; & quidem Lib. 6. *Capitular.* Caroli, Capite 314. Imperator ait: *Præcipimus, ut juxta Decreta Caroli, adulteria, & inceſta matrimonia, quæ non ſunt legitima, prohibeantur, & Epiſcoporum judicio emendentur.* Late probat Fileſacus in Cap. 1. *De Offic. Ordin* §. 12. per totum. Unde tot Canones editi fuerunt in hoc Concilio adverſus adulteros, ſeu viros, ſive feminas, ut Can. II. III. VII. XVIII. XXX. XXXI. XLVII. LXIII. LXIV. LXV. LXVIII. LXX. & LXXVIII. Aliorum Conciliorum plures Canones adverſus adulteros ſancitos congeſſit Antonius Auguſtinus Lib. 36. *Epit.* Tit. 4. per totum. Sed cum hoc delictum Legibus etiam ſæcularibus Civilibus vindicatum ſit, ejus cognitio, & punitio mixti fori eſt, ita ut tam ab Eccleſiaſtico, quam ſæculari Judice vindicetur, ut pluribus relatis tradit D. Joſeph Vela in Cap. 5. Num. 39. *De Offic. Ordin.* GONZALEZ.

Hoc & circa feminas obſervandum:

CAPUT SEXAGESIMUM TERTIUM.

Uter adulterio commiſſo magis peccet vir, an uxor?

DEcreto huic multa repugnare videntur, dum parem feminæ, & viri adulterio pœnam præſcribis; ſic enim videtur parem utriuſque culpam docere. Primum repugnat Divus Auguſtinus f, qui maritos adulteros majori pœna, quam uxores afficiendos cenſet: *Indignantur*, inquit, *mariti, ſi audiant adulteros viros pendere ſimiles adulteris feminis pœnas; cum tanto gravius eos puniri oportuerit, quo magis ad eos pertinet, & virtute vincere, & exemplo regere feminas.* Et alibi g: *Non mœchaberis*, ait, *id eſt, non ibis ad aliquam aliam, præter uxorem tuam. Tu autem exigis hoc ab uxore, & non vis hoc reddere uxori. Et cum debeas in virtute præcedere uxorem (quoniam caſtitas virtus eſt) tu ſub uno impetu libidinis cadis, & vis uxorem tuam victricem eſſe; tu victus jaces. Et cum tu caput uxoris ſis, præcedit te ad Deum, cujus caput es. Vis domum tuam capite deorſum pendere? Caput enim mulieris vir eſt; ubi autem melius vivit mulier, quam vir, capite deorſum pendet domus. Si caput eſt vir, melius debes vivere, quam mulier, & præcedere in omnibus bonis factis uxorem tuam.* Repugnat etiam Lex Julia, Severuſque, & Antoninus Imperatores h ducentes, maritos accuſare poſſe uxores adulteras, uxores vero non ſic maritos.

f *L.* 2. De adulter. conjug. c. 8.
g *Idem L.* De decem chordis c. 3.
Epheſ. 5.
h *Lib.* 7. C. ad L. Jul. majeſtat. *Refert Grat. in Can.* Apud miſericord. §. Quod ſi in adul. *verſ.* Hoc in multis. 32. Q. 1.

Sed Auguſtinus non obſtat, quod ille non contendat probare, magis peccare violatæ caſtitatis crimine virum adulterum, quam feminam. Caſtitas enim, pudicitiaque feminas decet magis multo quam viros: ideoque feminæ tum ob hanc cauſam, tum ob partus periculum, magis peccant, quam viri; confunduntur enim earum adulterio incerta ſtirpe familiæ, & parentibus non ſuis illegi-

legitimæ, proles adſcribuntur, ut cum juſtis liberis eandem partem ferant. Quod ſane graviſſimum eſt, nec Auguſtinus negavit, ſed ſolum ait, magis peccaſſe virum ob ſcandalum, & exemplum, quod imperii ratione ille ſubditis præbere tenebatur; tum etiam ne maritus uxori indignaretur adulteræ, cum talibus irritata moribus; aut imitari ſe putet, aut vindicare, ut recte poſt Quintilianum dixit Lactantius [a]. Lex autem Julia, Imperatoreſque, Severus, & Antoninus de gravitate criminis non diſputant, ſed de accuſatione civili, & publica; hanc enim noluerunt uxoribus adverſus maritos, ſicut maritis adverſus uxores concedi; cum ob decoris, honeſtatis, reverentiæque conjugalis rationem, ad quam obſervandam arctius uxores ut feminæ tenentur adſtrictæ; tum præterea ob periculum zelotypiæ, ad quam procliviores eſſe feminas, agnoverant illi; ſicque ad accuſandum facilius commoveri; quibus intercludere aditum Lex Julia, & Imperatores voluerunt, ne ſi forſan his nimium eſſent indulgentes, uxorum moleſtiis, & litibus omnia judicum tribunalia non implerentur ſolum, ſed impedirentur.

Quod autem Papinianus ſcripſit [b]: *Viro, atque uxore mores invicem accuſantibus, cauſſam divortii utrumque dediſſe pronunciatum eſt; id ita accipi debet, ut ea Lege, quam ambo contempſerunt, neuter vindicetur; paria enim delicta mutua compenſatione diſſolvuntur.* His non repugnat, ſi advertamus, diverſam eſſe accuſationem de adulterio a morum accuſatione: de adulterio enim, conſtante matrimonio, accuſatio inſtituebatur; morum vero accuſatio, matrimonio ſoluto. Quæ ideo inſtituebantur, ut pronunciaretur, alterutrius culpa divortium factum eſſe; intererat enim multum ad dotis repetitionem, an bona gratia, an culpa alterius conjugum matrimonium diſſolveretur; idque in actione rei uxoriæ vocari ſolitum in quæſtionem, Quintilianus [c] refert. Si enim bona gratia matrimonium eſſet diſſolutum, utrique conjugi ſalvum, & imminutum jus manebat. Si vero culpa conjugum, & illa mariti eſſet, præſentem dotem, & integram reddere cogebatur, ut teſtantur Cicero [d] & Ulpianus [e]. Etſi alioquin in die tantum reddere dubuiſſet. Si vero culpa uxoris divortium fieret, dotis parte uxor multabatur; morum enim graviorum actione, ut a Boethio [f] & Ulpiano [g] ſcriptum exſtat, ſextam in ſingulos libros dotis partem maritus retinebat, leviorum autem, octavam. Mores graviores, adulteria cenſebant. leviores autem reliquos; & hæ ſunt retentiones, quas fieri olim ob mores Juſtinianus [h] refert. Hinc fit, mulierem, quæ ob ſuos mores cauſſam dedit divortio, integræ dotis damnum non ſubiiſſe; hoc enim quinque tantum Legibus ſancitum ſcribit Ulpianus [i], *Juliæ majeſtatis, vi publicæ, parricidii, veneficii, & de ſicariis*. Cui juri antiquo Theodoſii [k] conſtitutione derogatum arbitrur; is enim decrevit, mulierem, quæ culpas in ea Lege definitas contraxerit, totius dotis, & donationis propter nuptias amiſſione puniri. Quibus alias tres cauſſas adjecit Juſtinianus [l]; illud non omittens, quod ſi ſine dote uxor ducta fuerit, quartæ partis reliquorum bonorum (ſi qua habeat) damnum ſuſtineat. Ex quo conſequitur, Reſponſa Prudentum, & Imperatorum conſtitutiones, quæ ante Theodoſium factæ referuntur, ex quibus conſtat, culpa mulieris ſoluto matrimonio, dotem apud virum remanere, Tribonianum immutaſſe, & invertiſſe; ut cum recentioribus conſtitutionibus congruerent; cum antiqui, & certi juris fuerit, dotis tantum partem mulieri etiam adulteræ periiſſe; retinebat enim eam partem maritus, vel judicio de moribus repetebat; niſi ipſe quoque turpiter, & impudice vivens, ad peccandum mulierem induxiſset, vel eam ob quæſtum adulterari paſſus eſset; eo enim caſu uxoris mores accuſare, ad retinendam partem dotis, non permittebatur. Quod Scævola [m] *Cum mulier*, inquit, *viri lenocinio adulterata fuerit, nihil ex dote retinetur; cur enim moritus improbet mores, quos ipſe aut ante corrupit, aut poſtea probavit? Si tamen ex mente Legis ſumat quis, ut nec accuſare poſſit qui lenocinium uxori præbuerit, audiendus eſt.* Differebat ergo in hoc accuſatio de adulterio ab accuſatione morum; differebant etiam, quia illud publicum erat delictum, hoc tantum privatum; & adeo privatum, ut hæredi ea actio olim non competeret; etſi poſtea ea ſublata fuerit a Juſtiniano [n].

Quod vero Canon hujus Concilii, & D. Chryſoſtomus docent, ad paria judicari debere maritum, & uxorem; de pœnitentia Eccleſiaſtica intelligendum eſt, quam maritus ſic agere debet ob violatum torum uxoris, ſicut & uxor ob violatum torum mariti: utriſque enim (ne alter conqueri poſset de alio) parem pœnam conſtituerunt Leges Canonicæ, ut conſtat ex Concilio Ancyrano [o], & Vvormacenſi [p], & ex Innocentio PP. [q] quorum Decreta ſuperius recitavimus.

Sed quid, ſi vir eadem turpitudine vivat, cum aliaque adulteretur? an mulier ejuſdem criminis cauſsam marito objicere poſſit? Ulpianus [r] conſulendus eſt: *Judex adulterii ante oculos habere debet, & inquirere, an maritus pudice vivens, mulieri quoque bonos mores colendi auctor fuerit; periniquum enim videtur eſſe, ut pudicitiam vir ab uxore exigat, quam ipſe non exhibeat; quæ res poteſt, & virum damnare, non ob compenſationem mutui criminis rem inter utroſque componere.* Quod ex Reſcripto Antonini Imperatoris ſumptum etiam videtur, cujus partem ex Codice Gregoriano Divus Auguſtinus refert ad Pollentium: *Sane meæ literæ nulla ex parte cauſſæ præjudicabunt. Neque enim ſi penes te culpa fuit, ut matrimonium ſolveretur, & ſecundum Legem Juliam uxor tua Eupaſia nuberet; propter hoc reſcripto meo adulterii damnata erit, niſi conſtet eſſe commiſſum. Habebunt ante oculos hoc inquirere, an cum tu pudice viveres, illi quoque bonos mores colendi auctor fuiſti. Periniquum mihi videtur eſſe, ut pudicitiam ab uxore exigat, quam ipſe non exhibet; quæ res poteſt & virum damnare, non ob compenſationem mutui criminis rem inter utramque componere, vel cauſſam facti tollere.* Quo Decreto ſumma juris naturalis æquitas, & Religio continetur, dum quis ea jubetur aliis facere, quæ ſibi juſte fieri velit; idemque jus maritis præſcribit (quod Lactantius [ſ] docuit (uxores videlicet, ut ſe caſte gerant, exemplo con-

a *L. 6. Divinar. inſtit. C.* 23.

b *L.* Viro ſolut. matrim.

L. 5. §. 1. De pact. dotal.

c L. 7. C. 4. 1. Uxoris *in fine* De divortiis.

d *In* Topicis.

e *In* Inſtit. *Tit.* De dotib.

f *In* Topic. Cicer.

g *In* Inſt. *Tit.* De dotib.

h *L.* Unica, §. Taceat, C. De rei uxor. act.

i *L.* 3. De bon. damnat.

k L. Conſenſu, De repud.

l L. Ult. De repud.

L. 39. Solut. matrim.

m L. Cum mulier. Solut. matrim.

L. Rei judicatæ §. *ult.* Solut. matrim. L. 1. *C. Theod. L.* 3. *T.* 13. De dotib.

n L. ult. De repud. L. unica, §. Taceat. De rei uxor. act.

o *Can.* 20.

p *Can.* 10.

q *Epiſt. ad Exuperium Epiſ. Toloſ. C.* 4.

r L. Si uxor. 13. §. Judex, ad L. Jul. De adulter. *D. in* gl. Leg. De adulterinis ad Pollentium *C.* 8.

ſ L. 6. Divina. inſtit.

tinentiæ eſſe docendas ; iniquum enim eſt , ut id exigas , quod ipſe præſtare , vel nolis , vel non poſſis ; quod & Seneca a ſcripſit : *Improbus eſt* , inquit , *qui ab uxore pudicitiam exigit, ipſe alienarum corruptor uxorum* . Et Auguſtinus b : *Nihil iniquius eſt* , inquit , *quam cauſſa fornicationis dimittere uxorem , ſi & ipſe convincitur fornicari . Occurrèt ëu illud* : In quo alterum judicas , temetipſum condemnas ; eadem enim agis, quæ tu judicas . *Quapropter quiſquis fornicationis cauſſa vult abjicere uxorem , prior debet eſſe a fornicatione purgatus, & immunis*. Et rurſus alio in loco c : *Si ducturi eſtis uxores, ſervate vos uxoribus veſtris ; quales vultis eas invenire , tales & ipſa inveniant vos . Quis juvenis eſt , qui non caſtam velit ducere uxorem ? & ſi accepturus eſt virginem , quis non intactam deſideret ? Intactam quæris ? intactus eſto ; puram quæris ? noli eſſe impurus . Num enim illa poteſt , & tu non potes ?* Poterit ergo crimen adulterii adultera mulier viro adultero objicere , non ut ipſa excuſetur , ſed ut vir tanquam occaſio ſuæ turpitudinis puniatur ; quia Conſtitutionibus cautum fuit , ne relatione criminum , ſed innocentia reus purgaretur .

a *Epiſt. ad Lucilium* 94.
b L. 1. De Sermon. Domini in monte. *Rom.* 2.
c *Serm.* 46. De verbis Domini.
l. 5. De public. judic.

COMMENTARII NOVI.

LEge Julia *De adulteriis* non æquale jus in adulteros competebat uxori, atque viro . Licet enim occidere adulterum , & accuſare uxorem de adulterio viro liceret ; tamen mulieri non idem permittebatur . Nam cum de femina nihil in eadem Lege exprimeretur , idem jus ei denegatum credebatur. arg. Legis , *Si conſtantes* , §. *De viro* , ff. *Soluto matrim*. Et quanquam in cæteris cauſis mulieribus publico judicio res accuſare concedatur , ſi ſuam , ſuorumve , idest , parentum , liberorum , patroni , patronæ , eorum filii , filiæ , neptis , nepotiſve , & omnium , in quos ex Lege publicorum judiciorum in vitæ teſtimonium non dicunt, injuriam proſequantur, L. 1. & 2. ff. *De accuſationibus*. L. *Uxor*. C. *Qui accuſare &c.* L. 3. §. *Sed ſi mulier*. ff. *De liberis hominibus exhib.* tamen adulterii agere eis , nec ſi matrimonium ſuum violatum dicant , permittitur : hoc enim Lex facit , quæ de maſculis tantum loquuta , feminas ab accuſatione repulſiſſe intelligitur; argum. L. *Cum Prætor*. ff. *De judic.* & ita Imperatores , Severus , & Antoninus reſcripſerunt in L. 1. C. *De adulter.* Non habere mulieres accuſationem , quamvis de matrimonio ſuo violato queri velint , Lex Julia declarat ; quæ cum maſculis jure mariti accuſandi facultatem detuliſſet , non idem jus feminis detulit. Plane accuſata a marito adulterii mulier, in eum , & lenocinii , & adulterii crimen retorquere poteſt , relationis utique , non accuſationis via , ac modo. L. 2. §. *Si publico* L. *Si uxor* §. *Judex*. ff *Ad Leg. Jul. de adult.* Rationem hujus juris conſtituti, & ejus criminis ſi quis requirat , ex diſparitate injuriæ petenda videtur ; major eſt enim injuria, quæ fit marito ab uxore adultera , quam quæ fit ab adultero marito. Accedit, quia ſexus iſte admodum querulus , & zelotypiæ deditus eſt ; itaque ne quotidie audiretur uxor accuſans maritum, frænum impotentiæ mulieri fuit injiciendum . Ad quod Romanorum jus reſpexerunt A Gellius L. 10. *Noct. Attic.* Cap. 1. *In adulterio* , ait , *uxorem tuam ſi deprehendiſſes , ſine judicio impune necares . Illa te , ſi adulterares , digito non auderet contingere, neque jus eſt*. D. Gregor. Nazianzen. in Orat. ad Cap 18. Matthæi; *Cur enim mulier aliquando plectitur , ſed viro parcitur , & mulier mali mariti thalamo conſulens mœchatur ? & hinc amara legum pœna? vir autem ob ſcortationem uxori haud quaquam eſt obnoxius ? non ſuſcipio legiſlationem talem, non laudo conſuetudinem. Viri erant, qui Leges tulere , ideo contra mulieres Lex eſt lata.* Quoad judicium tamen, ſeu actionem de moribus , par utriuſque conditio erat ; ſiquidem divortio facto invicem vir, & uxor mores alterius accuſabat , & quærebatur utriuſque culpa , ſive cujus mores cauſam divortio dediſſent. L. *Viro*. 39. ff. *Solut. matrim*. Quamvis autem hæc actio , ſive apud Cenſores , ut vult Robertus Lib. 4. *Recept. ſentent.* Cap. 13. ſive apud alios judices inſtitueretur, quod frequentius , & receptius mihi probat Plinius Lib. 14. *Hiſt.* Cap. 23. Valer. Lib. 8. Cap. 2 ſemper civilis eſſet, tamen accuſatio plerumque dicitur, dict. L. *Viro* 39. L. *Cum mulier.* 47. *Solut. matrim*. quia morum conjugalium coercitionem continet, & vindictæ cauſam agit ut obſervant Cujac. in L. unica § *Taceat*. C. *De rei uxor. action.* Briſſonius ad L. Jul. *De adult.* verb. *Qui deprehenſam*. Richard. in §. *Fuerat*, *Inſtit. De action.* & ideo maritus convictus in judicio de moribus, criminaliter mulierem de adulterio accuſare non poterat . L. unica, C. Theodoſ. *Victum civiliter*. L. unica C. *Quando civilis*. Docet Cujacius L. 11. QQ. Papin. in dict. L. *Viro* 49. ubi Barboſa num. 2. Et uxore, vel marito mortuis, non competit heredi, nec in hæredem actio de moribus . L 5 § 1. ff. *Solut. matrimon*. L. 1. C. Theodoſ. *De dotibus*. Barboſa in L. 2. Parte 1. num. 102. ff. *Solut matrim*. Giſanius in. L. *Si convenerit*, 6. Cod. *De pact. convent*. Judicii de moribus hic exitus erat , ut pronunciaretur, utrius culpa divortium factum eſſet , ut colligitur ex L. *Lucius* , 38. L. *Si ſocer*. 44 §. 1. ff. *Soluto matrim*. L. *Miles*. 11. §. ult. ff. *Ad Leg. Jul. de adult.* Briſſon Lib. 5. *De formul* Cujac. in *Novel*. 22. Juſtin. Et ideo ſi uxoris mores cauſam divortio præſtitiſſe conſtaret , maritus propter graviores , ſcilicet adulterium , ſextam dotis partem ; propter leviores vero , quales erant omnes præter adulterium , octavam lucrabatur ; & e contrario mariti quoque mores varie puniebantur , ut probat Ulpianus in *Fragment.* Tit. 6. & hæ pœnæ divortii erant , quarum mentio fit in L. *Si ſtipulatio*, 19 ff. *De V.O.* L. *Non ut a patre* , ff. *De captivis*. Faber in Papin. Tit. 11. princ. 8. illat. 8. Richard. in d. §. *Fuerat* . Quod ſi viro, atque uxore invicem mores accuſantibus , cauſam repudii dediſſe utrumque , pronunciaretur , veluti uxorem adulterio , virum lenocinio , nihil ex dote diminuebatur ; quia in judicio de moribus

bus mutua delicta pari compenſatione tolluntur; dicta Lege, *Viro*, 39. Lege, *Cum mulier*, 47. ff. *Soluto matrimonio*; aliter atque in criminali judicio de adulterio, ubi lenocinii replicatio mutuam criminum compenſationem non inducit. Lege 2. §. *Si publico*, Lege, *Si uxori* 13. §. *Si judex*, ff. ad 1. *Ad Legem Juliam de adulteriis*.

Jus autem Canonicum, quod ta ntum reſpicit fidem violatam in adulterio, & injuriam Sacramento, & conjugi irrogatam, æqualiter damnavit adulterium in viro, ac in uxore; & ſicut marito ob adulterium permiſit dimittere usorem, Cap. *Si uxorum*, 18. Cap. *Præceptum*, 21 cum ſeq. 32. Quæſt. 5. ita & uxori virum. Cap. *Apud nos*, 20. Cap. finali, 30. Quæſt. 5. Pluribus relatis illuſtrat Valenzuela Tomo 2. Conſil. 144. Faciunt Textus in C. *Indignantur*, 32. Quæſt. 6. ibi: *Indignantur mariti ſi audiant adulteros viros pendere ſimiles adulteris feminis pœnas; cum ad eos pertineat, & virtute vincere, & exemplo regere feminas*. D. Auguſtinus relatus in Capite 1. eadem Cauſa, & Quæſtione: *Nihil iniquius eſt*, ait, *quam fornicationis cauſſa uxorem dimittere, ſi & ipſe convincitur fornicari? occurrit enim illud: In quo alterum judicas, temetipſum condemnas; eadem enim agit, quæ judicas*. Lactantius Firmianus, Lib. *De opificio Dei*, Cap. 23. Servanda igitur fides ab utroque alteri eſt; immo esemplo continentiæ docenda uxor, ut ſe caſte gerat. Iniquum eſt enim, ut id exigas quod ipſe præſtare non puſſis. Quæ iniquitas id efficit profecto, ut eſſent adulteria feminis, ægre ferentibus præſtare ſe fidem non exhibentibus mutuam caritatem. Seneca Epiſt. xcv. ad Lucillum: *Scis improbum eſſe, qui ab uxore pudicitiam exigit, ipſe alienarum corruptor uxorum. Scis, ut illi nihil cum adultero, ſic tibi nihil eſſe debere cum pellice, & non facis*. Unde recte in hoc Textu pœnitentia per quinquennium injungitur tam viro, quam feminæ adulterium perpetranti bus. GONZALEZ

CANON LXX.

De feminis, quæ conſciis maritis adulterant.

Si conſcio marito fuerit mœchata uxor; placuit, nec in fine dandam ei eſſe communionem. Si vero eam reliquerit; poſt decem annos accipiat communionem, ſi eam cum ſcierit adulteram, aliqua tempore in domo ſua retinuit. vulgatus.

CANON LXX.

De feminis, quæ conſciis maritis adulterantur.

Si conſcio marito, & ipſo conſentiente, fuerit uxor mœchata; placuit nec in fine eis dandam eſſe communionem; ſi vero eam reliquerit, & ſeparati fuerint, & digne pœnituerint; poſt decem annos accipiant communionem. *emendatus*.

Pœnitentiale antiquum Romanum apud Antonium Auguſtinum Tit. 3. Cap. 2. retulit hunc Canonem; etſi non recte Concilio Moguntino tribuat, in cujus Notis idem Ant. Auguſt. ſe non reperiſſe in Conciliis hunc Canonem ait; ſed exſtat in hoc Illiberritano. Burchardus Lib. 9. Cap. 69. & Ivo Part. 8. Cap. 206. Concilio Moguntino tribuunt etiam; ſed huic noſtro ille reſtitui debet.

CAPUT SEXAGESIMUM QUARTUM.

De pœna uxoris adulterantis, & mariti conſentientis.

Noluerunt hujus Concilii Patres in hoc Canone de pœna ſolum feminarum, quæ ſcientia, & conſenſu mariti adulterantur, tractare, ut epigraphe habet; ſed de pœna etiam ipſorum maritorum, qui ſciunt, & conſentiunt, ipſorum uxores eſſe adulteras; quod oſtendit poſtremus verſiculus, qui præcedenti connectitur: *Si vero eam reliquerit*, inquit, *poſt decem annos accipiat communionem*. Sed confirmat magis ejuſdem Canonis contextus, quem ſuperius ex Pœnitentiali Romano [a] retulimus: *Si vero*, ajunt, *eam reliquerit, & ſeparati fuerint, & digne pœnituerint, poſt decem annos accipiant pœnitentiam*. Olim enim nonnullæ uxores, audientes, quod ipſæ non habent poteſtatem ſui corporis, ſed, vir, licere ſibi putabant ad torum alterius viri accedere, connivente ſuo, vel licentiam dante; in quo hiſtoriam antiquam tempore Conſtantii Imperatoris ad propoſitum ſatis accommodatam refert D. Auguſtinus [b]: *Sed tamen*, inquit, *utrum quod ait Apoſtolus*: Mulier non habet poteſtatem ſui corporis, ſed vir. Similiter & vir non habet poteſtatem ſui corporis, ſed mulier; *poſſit in tantum valere, ut permittente uxore, quæ maritalis corporis poteſtatem habet, poſſit vir cum altera, quæ nec aliena uxor ſit, nec a viro disjuncta, concumbere. Sed non ita eſt exiſtimandum; ne hoc etiam femina viro permittente facere poſſe videatur, quod omnium ſenſus excludit. Quamquam nonullæ cauſſæ poſſint exiſtere, ubi & uxor mariti conſenſu, pro ipſo marito hoc facere debere videatur; ſicut Antiochiæ factum eſſe perhibetur. Nam Acindynus tunc Præfectus, qui etiam Conſul fuit, cum quendam libræ auri debitorem Fiſci exigeret, neſcio unde commotus, quod plerumque in iſtis poteſtatibus perniciosum eſt, quibus quodlibet licet, aut potius putatur licere, comminatus eſt, jurans, & vehementer affirmans, quod ſi certo die, quem conſtituerat, memoratum aurum non exſolveret, occideretur. Itaque cum ille teneretur immani cuſtodia, nec ſe poſſet debito illo expedi-*

[a] *Apud Anton. Aug. Tit.* 3. *cap.* 2.

[b] *Lib.* 1. De Serm. Domini in monte *paullo poſt medium*.

pedire; dies metuendus imminere, & propinquare cœpit; & forte habebat uxorem pulcherrimam, ſed nullius pecuniæ, qua ſubvenire poſſet viro. Cujus mulieris pulchritudine, cum quidam dives eſſet accenſus, & cognoviſſet maritum ejus in illo diſcrimine conſtitutum, miſit ad eam; pollicens pro una nocte, ſi ei miſceri vellet, ſe auri libram daturum. Tum illa, quæ ſe ſciret non habere ſui corporis poteſtatem, ſed virum ſuum; pertulit ad eum, dicens, paratam ſe eſſe pro marito id facere, ſi tamen ipſe conjugalis corporis dominus, cui tota illa caſtitas deberetur, tanquam de re ſua, pro vita ſua vellet id fieri; egit ille gratias, & ut fieret, imperavit; nullo modo judicans, adulterinum eſſe concubitum; quod, & libido nulla, & magna mariti charitas, ſe jubente, & volente, flagitaret. Venit mulier ad villam illius divitis, fecit quod voluit impudicus, ſed illa corpus nonniſi marito dedit, non concumbere, ut ſolet, ſed vivere cupienti. Accepit aurum, ſed ille qui dedit, fraude ſubtraxit quod dederat, & ſuppoſuit ſimile ligamentum cum terra; quod ubi mulier jam domi ſuæ poſita invenit, proſiluit in publicum, eadem mariti charitate clamatura quod fecerat, qua facere coacta eſt, interpellat Præfectum, fatetur omnia, quam fraudem paſſa eſſet, oſtendit. Tum vero Præfectus primo ſe reum quod ſuis minis ad id ventum eſſet, pronuntiat, tanquam in alium ſententiam diceret, de Acindyni bonis auri libram Fiſco inferendam, illam vero mulierem dominam in eam terram, unde pro auro terram accepiſſet, induci. Nihil hic in alteram partem diſputo, liceat cuique æſtimare quod velit; non enim de divinis auctoritatibus deprompta hiſtoria eſt; ſed tamen narrato hoc facto, non ita reſpuit hoc ſenſus humanus, quod in illa muliere, viro vivente, commiſſum eſt, quemadmodum antea, cum ſine ullo exemplo res ipſa poneretur, horruimus. Hoc etiam licere, non doctrina ſolum, ſed exemplo, Viri olim ſapientia, & auctoritate præſtantes docuerunt. Graviſſimum enim Romanorum Catonem uxorem ſuam Martiam alterius domum, Hortenſii ſcilicet, filiis impleturam tradidiſſe, D. Auguſtinus a refert. Socratem præterea, quem Apollinis oraculo ut ſapientiſſimum omnium ſcimus judicatum, tanquam armenti matricem, amico ſuo ad propagandum ſobolem, uxorem tradidiſſe, ſcribit, irridetque utriuſque ſapientiam Tertullianus b; certo enim certius eſt, neutrum conjugum, etiam alterius permiſſu, poſſe alienæ indulgere libidini ſine crimine adulterii; idque adeo grave cenſuerunt Patres Hiſpani, ut admittentibus, & conſentientibus, communionem etiam in ultimo vitæ ſpiritu negaverint; quod nonniſi in peccatis graviſſimis facere conſueverunt.

a De bon. conjug. *L.* 18. & De fide, & oper. lib. C. 7.

b *In* Apologetico C. 39.

Conſtat ex hoc Canone, quam antiqua ſit in Hiſpania lenonum maritorum nota, & infamia. Quod ſi tanta eſſent animi turpitudine, ut uxores pudorem proſtituere cogerent, ſevere lenocinium olim Gotthi c vindicarunt, facultate uxori conceſſa, ut dimiſſo illo turpi mariti contuberino, honeſtas alterius nuptias poſſet contrahere; quod permiſſum lego in Pœnitentiali Romano d antiquo: *Contigit tibi*, inquit, *ut uxor tua, te conſcio, & hortante, cum alio viro, illa autem nolente, adulterium perpetraret; ſi feciſti, quadraginta dies in pane & aqua pœniteas, & ſeptem annos, unum ex his in pane, & aqua, & nunquam ſis ſine pœnitentia. Si autem uxor tua hoc probare potuerit, quod tua culpa, & tuo juſſu, ſe renuente, & reluctante, adulterata ſit; ſi ſe continere non poteſt, nubat cui voluerit, tantum in Domino. Tu autem ſine uxoria ſpe in perpetuum maneat. Illa autem ſi conſentiens fuerit, eadem jejunet, quæ tibi propoſita ſunt, & ſine ſpe conjugii maneat.* Quæ Leges quamquam non probaverint divortium, ſed impunitatem in foro permiſerint, contrariis tamen Eccleſiæ moribus, & Conſtitutionibus abrogatæ ſunt.

c *Lib.* 3. L. *Wiſigotthorũ Tit.* 6. *anſia.* L. 2.

d *apud Anton. Auguſt. Tit.* 3. *Cap.* 20.

COMMENTARII NOVI.

Lenocinii turpitudinem tam in marito, quam extraneis perſonis, probro habuit Jus Civile, & tam antiquis, quam novis Legibus abjectum viſum fuit lenonum nomen. Novel. 14. *De lenonibus*; dum quemlibet lenonem ut infamia notatum omnibus honoribus privavit. Leg. *Athletas*, §. *Ait Prætor*. L. 1. ff. *De his qui not. infamia*. Lib. 64. Tit. 6. Partit. 7. & ingenuis hominibus Lege Julia, & Papia prohibebatur, lenam, ideſt mulierem, quæ alias quæſtuarias proſtituit, ut diffinit Ulpianus in Leg. *Palam*, 43. §. *Lenam*, ff. *De ritu nuptiarum*, uxorem ducere. Ulpianus in *Fragm*. Tit. 13. §. fin. Accuſandi jus ipſi lenones non habent. L. 4. ff. *De accuſat*. & in adulterio deprehenſi occidi poſſunt a marito impune, ex Lege Julia, *De adult*. L. *Marito*, 24. ff. ad *Legem Juliam*, *de adult*. & mulierem ab hoſtibus redemptor proſtituerit, pretium redemptionis amittit. Lege, *Fœdiſſime*, Cod. *De poſtlim. reverſ.* Immo leno jus patriæ poteſtatis, & dominii, quod habebat in muliere, quam proſtituit, amittit. Lege, *Si lenones*, 13. Cod. *De Epiſcop. audientia*. Lege penult. Cod. *De Spectaculis*, Lib. 11. Novella 18. Theudoſii, *De lenonibus*. Inteſtabilis redditur, aliiſque pœnis Conſtitutionibus novioribus impoſitis, puniuntur, quas retuli ſupra in Canone XII. Sacris etiam Canonibus ita cautum legimus in VI. Synodo, Canone LXXXVI. *Eos, qui ad animarum lapſus meretrices cogunt, & alunt, ſi ſint quidem Clerici, deponi; ſi vero Laici, ſegregari*. In Canone LXXIV. Concilii Meldenſis: *Provideant viri potentes, & maxime potentes feminæ, ut in ſuis domibus adulteria, & luxuriæ concubinaticæ, & inceſta adulteria non vigeant*. Hæc de extraneis perſonis adulterio conſentientibus; circa maritos vero Lege Julia, *De adult*. omnes illi ut lenones tenebantur, qui deprehenſam in adulterio uxorem retinuerant, adulterum dimiſerant, vel quid de adulterio uxoris ſuæ ceperant. L. 2. §. *Lenocinii*, L. *Miles* 11. in princ. & §. ult. Leg. *Mariti*, 29. in princ. & §. *Plectitur*, ff. *Ad Leg. Jul. de adult*. L. *Sine metu*, 17. Cod. eod. Tit. L. 3. §. *Sed & ſi aliud*, ff. *De accuſat*. ideſt, comperto adulterio, pretium

acce

acceperunt præferentes illud vindictæ propriæ domus. L. *Nec timarem*, 7. §. 1. L. *Iſti*, 8. ff. *De eo, quod metus cauſſa*. Item pœnis lenocinii ex ipſa Lege mariti tenebantur, qui ab inchoata adulterii accuſatione deſiſterant, quam debebant uſque ad finem proſequi, Lege 2. §. 1. Leg. *Miles*, 11. §. *Socer*. 3. Leg. *Quæſitum*, 40. §. 1. ff. *Ad Leg. Iul. de adult.* Leg. 2. ff. *Ad Turpil.* Quid tamen de lenonibus noſtro patrio Jure cautum ſit, late exponit Didacus Perez in Lege finali, Tomo 14. Lib. 8. *Ordinamus*. Unde cum lenocinium inſtar adulterii habeatur, recte Patres in præſenti ſtatuunt, marito perſiſtenti in lenocinio nec in fine dandam eſſe communionem, ut de adultero in adulterio perſeverante ipſi ſtatuerunt ſupra in Canone LXIV. Si autem eam dimiſerit, & a tam nefario quæſtu ſe abſtinuerit, poſt decem annos accipiat communionem, ut ſimiliter de adultero reſipiſcente ſtatuitur in dicto Canone LXIV. ibi: *Poſt decem annos*. GONZALEZ.

CANON LXXI.

De ſtupratoribus puerorum.

Stupratoribus puerorum nec in fine dandam eſſe communionem.

CAPUT SEXAGESIMUM QUINTUM.

De pœna ſtupri nefandi.

MUlta, & ea graviſſima crimina, incolumi honeſtate referri poſſunt, & argui; homicidium enim, latrocinium, ſacrilegium, & alia quis non accuſet? At hoc, cujus mentionem facere Illiberritani Patres nos cogunt; ipſos vero fœdiſſima quorundam turpitudo, vel exſecrabilis potius, & ſumma inſania, adeo grave eſt, adeo putidum, ut etiamſi honeſtus ſit, qui illa accuſare velit, honeſtate tamen integra, nec accuſando poſſit enunciare; vincit enim linguæ officium ſceleris magnitudo. Quam apte, quam ſcite, quam prudenter Conſtantius, & Conſtans Imperatores AA. [a] dum volentas gladii pœna ſcelus tantum vindicare, ſic ad populum ſcripſerunt: *Cum vir nubit, in femina viros pariturа quid cupiatur? ubi ſexus perdidit locum? ubi ſcelus eſt, quod non proficit ſcire? ubi Venus mutatur in alteram formam? ubi amor quæritur, nec videtur? jubemus inſurgere Leges, armari Jura gladio ultore, ut exquiſitis pœnis ſubdantur infames, qui ſunt, vel qui futuri ſunt rei*. Sudomæ, & Gomorrhæ incolas hujus criminis turpitudine fœdatos, Divina Juſtitia ultrice, incendii pœna conflagraſſe, Sacris Literis proditum eſt; & id merito, ut quam æſtuanti turpis libidinis ardore culpam contraxerant, non diſſimili alterius incendii flammarum parem pœnam perſolverent. Divinum hoc exemplum Valentinianus, Theodoſius, & Arcadius AA. [b] ſequuti ſunt, dum ad Orontium Vicarium Urbis ſcripſerunt: *Omnes, quibus flagitii uſus eſt virile corpus muliebriter conſtitutum, alieni ſexus damnare patientia (nihil enim diſcretum habere videntur cum feminis) hujuſmodi ſcelus, ſpectante populo, flammis vindicibus expiabunt*. Hoc ipſum apud Hiſpanos [c] Lege, & moribus receptum eſt, adjecta bonorum confiſcatione. In Regno autem Aragoniæ [d] ob criminis immanitatem, Sacro Inquiſitorum Senatui ejus punitio reſervata eſt, quod & in Regno Valentiæ obſervari audio.

Clericos autem hujus criminis reos, degradandos, & Judici ſæculari tradendos, juſtiſſime, & ſancta Pii V. Conſtitutio decrevit. Quam non ſolum in eos exerceri, qui delictum conſummaſſent, ſed & eos, qui tentaſſent, cenſuerim æquiſſimum, ne atrox illud, & grave in Rempublicam Chriſtianam redundet periculum, quod ex pernicioſa tanti peccati contagione imminere, jam diu Gallicani Patres in Concilio Pariſienſi [e] ſanctiſſime prædixerunt: *Hoc namque peccatum*, ajunt, *Sancti Patres Divino Spiritu afflati, merito in ſacris Canonibus acrius cæteris judicandum decreverunt, quoniam eo regnante, & ſtatum Chriſti Eccleſiæ infirmari, & Regnum periclitari, aperte cognoverunt*. Sed de his ſatis; prudentius hæc enim tacentur, & doctius multo neſciuntur.

[a] *L.* Cum vir. *ad Legem Jul.* De adult. *Genel.* C. 18.

[b] Lib. 6. Tit. 7. L. 9. C. *Theod.*

[c] Leg. 1. Tit. 21. *L.* 8. *novi ord.*

[d] *Ut teſtatur Jac. Simancas* L. De Cathol. inſtitut. C. 50.

[e] *Lib.* 1. C. 34.

COMMENTARII NOVI.

MAſcula libido, præpoſtera venus, ſeu monſtruoſa, recte vulgo *nefandum peccatum* dicitur, cum de eo fari pudicæ aures non ſinant. Poſt ignem Sodomæ, *Sodomiæ* ſcelus nuncupamus. Ejus patratores *filios diffidentiæ* dixerunt Patres Concilii Lateranenſis in Cap. *Clerici*, 4. *De exceſſibus Prælatorum*; ideſt, deſparatos, & filios perditionis; ut exponit Cujacius in Cap. *Ut Clericorum*, *De Vita, & honeſtate Clericorum*. Illud ſcelus omni jure exoſum, & debitis pœnis vindicatum legimus. Naturæ contrarium eſt; unde dicitur *peccatum contra naturam* in Cap. *Flagitia*, 32. Quæſt. 2. & in Lege, *Cum vir*, Cod. *ad Leg. Jul. de adult.* & ab Apoſtolo ad Roman. Cap. 1. ibi: *Nam feminæ eorum mutaverunt naturalem uſum*. Tertull. infra referendo. Jure Divino pœna mortis ſtatuta reperitur Levitici Cap. XVIII. verſu 22. 23. & Cap. XX. verſu 13. 15. 16. Exodi Cap. XXII. verſu 29. Deuteronomii Cap. XXVII. & Geneſis Cap. XXXVII. ait Dominus: *Deſcendam, & videbo, utrum clamorem ipſi opere compleverint*. Quaſi in admira-

Digitized by Google

mirationis modum dixiſſet : Vix poſſum credere, nefas hoc perpetrari poſſe. Unde recte notavit Salvianus, *De gubernatione*, Deum Dominum noſtrum ultorem hujus delicti ſe appellare, licet in aliis delictis nomen ultoris admodum abhorruerit, quia Geneſis Cap. 19. legitur : *Dominus pluit ſuper Sodomam*. Apud varias Gentes diverſis pœnis fuiſſe vindicatum, conſtat ex exemplis relatis a Borreolo in Summa Deciſ. Tit. 1. n. 31. Jure civili variæ pœnæ in hujus monſtruoſæ Veneris patratores ſtatutæ fuerunt, ut apparet ex Lege 1. §. *Removet*, ff. *De poſtul.* L. 1. §. ult. ff. *De extraordin. crimin.* L. *Ejuſdem* . §. *Item his*, ff. *Ad Legem Cornel. de ſicar.* Paullo Lib. 5. Sent. Tit. 23. & in eos lata fuit Lex Scatinia, cujus meminerunt, Juvenalis Satyra 11.

Quod ſi vexantur Leges, ac Jura; citari
Ante omnes debet Scatinia; reſpice finem.

Auſonius eleganti illo Epigrammate :

Juriſconſulto, cui vivit adultera conjux,
Papia lex placuit, Julia diſplicuit.
Quæritis, unde hæc ſit diſtantia? ſemivir ipſe,
Scatiniam metuens, non metuit Titiam.

Sed quia hujus Legis pœna pecuniaria erat, (ſiquidem ex ea qui ingenuum ſtupraſſet, ſextertium decem millia exſolvebat) ideo conniventibus judicibus flagitia hæc frequenter perpetrabantur ; immo & palam viri, ut feminæ, viris nubebant, ut probat eruditus D. Joannes Suar. ad L. *Aquil* L 2. C. 3 Sect. 6. uſque dum Imperatores Conſtans, & Conſtantius pœnam capitis ſtatuerunt in Lege, *Cum vir*, Cod. *Ad Leg. Jul. de adult.* ubi verba illa, *cum vir nubit in feminam viris porrecturam*, non recte legit Rubardus Lib. 4. *Var.* Cap. ult. *nubit ut femina viris pariturа*. Rectius D. Joannnes Suarez ubi proxime num. 12. reponit pro *viris porrecturam*, *liberos procreaturam*; ut ſenſus ſit, cum vir ſexum mentitur muliebribus veſtibus indutus, & ut mulier cum altero publice nupſit, profitendo ſe liberorum cauſſa convenire, debitis compeſcendus eſt pœnis. Recte etiam in eo Textu poſt Durantium, Caſellium Lib. 1. *Var.* Cap. 2. probat Dorleans in Not. ad Tacitum, Lib. 4. *Annal.* loco illorum verborum, *ubi amor quæritur, nec videtur*; legendum eſſe, *ubi amor quæritur, nec invenitur*. Eandem ſanctionem firmavit Juſtinianus in Novel. 77. *Ut non luxurientur contra naturam.* Et Legibus Gotthorum, nefarii hujus peccati patratores caſtrari jubentur in L. 5. Tit. Lib. 3. *Fori judic.* Et Legibus noſtris patriis pœna ignis conſtituta eſt in eos ſimul cum confiſcatione bonorum, Lib. 2. Tit. 22. Partit. 3. L. 1. Tit. 21. Lib. 8. Recopil.

Sed jam ad Jus Pontificium perveniamus, in quo plures Conſtitutiones contra præpoſtera libidine utentes editæ ſunt, ut conſtat ex Cap. *Quod ait*, 14. Diſtinct. Cap. *Si gens*, 56. Diſtinct. Cap. *Flagitia*, 32. Quæſt. 7. Cap. *Si Clericorum*, *De vita, & honeſt. Cleric.* Cap. *Clerici*, 4. *De exceſſib. Prælat.* Cap. *In Archiepiſcopatu*, *De raptor.* Cap. *Solicitatores*, §. *Qui puero*, *De pœnit.* Concilio Turonen. 11. Can. xv. Tolet. xvi. Can. iii. Troslejan. Canone xv. Et primis Eccleſiæ ſæculis ſimilibus monſtris nec in fine venia concedebatur. Tertull. *De pudicit.* Cap. 4. ibi : *Reliquas autem libidinum furias impias, & in corpora, & in ſexus ultra jura naturæ, non modo limine, verum omni Eccleſiæ tecto ſubmovemus.* Ubi Georg. Ambian. Obſerv. 2. fol. 759. Albaſpin L. 2. *Obſerv.* C. 13. Balſam. in Can. xvii. Synodi Ancyranæ recte notarunt, temporibus hujus Concilii Illiberritani omnino veniam monſtris denegari. Poſtea tamen in Synodo Ancyr. Can. xv paullo humanius, benigniuſque ſtatutum fuit; ita ut ſi quis viceſimum ætatis annum irrationabiliter cum maſculis verſaretur, per viginti annos pœnitentiam in Eccleſia publice faciat; indulſerunt enim Patres aliquid ætati, ut faciendum in terminis ex jure Orientali refert Harmenop. in *Promptuar.* L. 6. Tit. 4. illic : *Præter naturam laſcivientes, tam agens, quam patiens, gladio plectatur, niſi forte qui paſſus eſt, minor erat.* Proſequuntur PP. Ancyr. & agunt de majori viginti annis, tandemque concludunt : *Quod ſi qui uxores habentes, & tranſcendentes quinquageſimum ætatis annum, ita deliquerint; ad exitum vitæ communionis gratiam conſequentur.* Sequentibus Eccleſiæ Legibus, ad pœnitentiam, & communionem admiſſi fuerunt, pœnitentia peracta. D. Baſil. ad Amphil. Cap. 7. *Maſculorum, & animalium initores, & homicidæ, & venefici, & adulteri, & idololatræ, eadem condemnatione digni habentur.* Si tamen pœnitentiam rite, & perfecte peragere neglexiſſent, ſuſcitata Canonis ſeveritate, etiam in fine communio illis denegatur in Concilio Tolet. XVI. Can. iii. his verbis : *Sicut cordis, corporiſque munditia homines Deo proximos facit, ita incentivæ pollutionis actio a Deo alienos ſtatuit; & ſicut Sodomiticos populus horrenda, nimiumque deteſtanda patratio igni cæliſtus confluenti exurendos in præteritis tradidit, ita talibus immunditiis homines deditos æternæ damnationis rogus conſumet; loquente Domino per Prophetam: Veſtimentum miſtum ſanguine erit in combuſtionem, & cibus ignis. At nunc, quoniam hæc funeſta actio, & Sodomiticæ operationis malum multos fauciaſſe perpenditur; adeo nos ob hujus fœdiſſimæ cauſſæ exſtirpandam conſuetudinem zelo Domini ardentes, omnes in commune ſancimus, ut quicumque hujus nefariæ actionis patratores exſtiterint, quique in his turpitudinibus ſeſe implicari permiſerint, & contra naturam, maſculi in maſculos hanc turpitudinem operaverint; ſiquidem Epiſcopus, Presbyter, aut Diaconus fuerit, de proprii honoris gradu dejectus, perpetui exſilii manebit damnatione perculſus. Sin vero cujuſlibet ordinis, gradus, vel perſonæ, & talius colluvionis noxiis reperti fuerint applicati, illius Legis, quæ de talibus eſt edita, nihilominus feriantur ſententia, & ab omni Chriſtianorum ſint alieni caterva; & inſuper centenis verberibus correpti, ac turpiter decalvati, exſilio mancipentur perpetuo; ita ut niſi tam eos, qui Religionis cultum turpaſſe viſi fuerint, quam etiam alios (ut diximus cujuſcumque ordinis homines) digna ſatisfactio pœnitentiæ accipere Corpus, & Sanguinem Chriſti in fine permiſerit, aut Chriſticolarum ſocietati reddiderit, nec in exitus ſui diem ſecundum Canonum inſtituta*

com-

Google

communionis perceptione ſe noverint relevari, nec Catholicorum cœtui aggregari. Ne quis miretur hujus ſeveræ diſciplinæ, uno, aut altero Sanctorum Patrum teſtimonio immanitatem hujuſce facinoris gravitatem probemus; de eo ait D. Auguſtinus Lib. 3. *Confeſſionum*, Cap. 4. *Flagitia, quæ ſunt contra naturam, ubique, & ſemper repudianda, & punienda ſunt, qualia Sodomitarum fuerunt; quæ ſi omnes Gentes facerent, eodem criminis reatu Divina Lege tenerentur, quæ non ſic fecit homines, ut ſe illo uterentur modo. Violatur quippe ipſa ſocietas, quæ cum Deo nobis eſſe debet, cum eadem natura, cujus ipſe Auctor eſt, libidinis perverſitate polluitur.* Cardinalis P. Damiani in Libello Gamorrhiano: *Hoc ſane Sodomiticum vitium nulli prorſus eſt vitio conferendum, quod omnium immanitatem ſuperat vitiorum; hoc ſiquidem vitium mors eſt corporum, interituſque eſt animarum, carnem polluit, mentis lumen extinguit, Spiritum Sanctum de Templo humani pectoris ejicit, incentorem luxuriæ diabolum introducit: quiſquis in hunc extremæ perditionis abyſſum fuerit lapſus, a ſuperna patria exſul efficitur, a Christi Corpore ſeparatur, totius Eccleſiæ auctoritate confunditur, omnium Sanctorum Patrum judicio condemnatur*. Faciunt Plato: *Abſtinendum igitur a maribus, jubeo; nam qui iſtis utuntur, genus hominum dedita opera interficiunt, in lapidem ſeminantes, ubi radices agere quod ſeritur, nunquam poterit*. Martialis, Lib. 9 in Ponticum:

Hoc nihil eſſe putas? ſcelus eſt, mihi crede, ſed ingens,
Quantum vix animo concipis eſſe tuo.
Ipſam crede tibi naturam dicere rerum:
Iſtud quod digitis Pontice perdis, homo eſt.

Unde licet in delictis conatus non puniatur, tamen in præpoſtera libidine nixus plectitur, L. 1. §. ultimo, ff. *De variis, & extraordin. crimin.* ubi ille, qui puero ſtuprum ſuadet, deportatur. Divus Iſidorus relatus ab Ivone Carnotenſi, Parte 9. *Decret.* Cap. 94. ibi: *Si quis ex juvenibus, vel aliqua ſuſpicioſa perſona, cum parvulis jocatus fuerit, diuturna pœnitentia maceretur*. Unde recte Patres in præſenti ſtupratoribus puerorum nec in fine communionem eſſe dandam ſanxerunt. GONZALEZ.

Concilia ſæpenumero immane illud peccatum contra naturam ſub gravium pœnarum interminatione prohibuerunt. Nam Concilium Illiberritanum, quod & Niceno, & Arelatenſi I. antiquius eſſe, affirmant Eruditi, illud ipſum peccatum perpetua excommunicatione multat, ut patet ex Canone LXXI. quo decernit, ſtupratoribus puerorum nec in fine dandam eſſe communionem, ideſt, denegandam eſſe reconciliationem, ſeu abſolutionem. Revera Gabriel Albaſpinæus, *Obſervat.* Lib. 2. Obſervatione 13. citans ea Tertulliani verba ex Cap. 4. Libri, *De pudicitia: Reliquas autem libidinum furias impias, & in corpora, & in ſexus ultra jura naturæ, non modo limine, verum omni Eccleſiæ tecto ſubmovemus, quia non ſunt delicta, ſed monſtra*; ait, his monſtris nuſquam indultam eſſe veniam. Quæ autem, & qualia ſint hujuſmodi monſtra apud Chriſtianos, declarat idem Tertullianus in Libro, *De corona militis*, Cap. 5. *Omne, quod contra naturam eſt, monſtri meretur notam apud omnes; penes nos vero elogium ſacrilegii in Deum, naturæ Dominum, & Auctorem*. Inſuper idem Albaſpinæus loco citato, affirmat temporibus Concilii Illiberritani peccata iſta tam exſecranda, tamque horribilia perpetua excommunicatione fuiſſe multata, ita ut illorum conſcii nec in ipſa morte abſolvi poſſent.

Concilium Ancyranum anno Chr. CCCXIV. celebratum, cum hujuſmodi monſtris paullo humanius, & benignius agere cœpit. Sic enim ſtatuit Canone XV. *De his*, inquit, *qui irrationabiliter verſati ſunt* (*ideſt contra naturalem uſum in maſculos, vel pecora exarſerunt*) *vel verſantur, quotquot ante vigeſimum annum tale crimen commiſerint, quindecim annis exactis in pœnitentia, communionem mereantur orationum. Deinde quinquennio in hac communione durantes, tunc demum Oblationis Sacramenta contingant, & ita miſericordiam conſequantur. Quod ſi inexplebiliter his hæſere criminibus, ad agendam pœnitentiam prolixius tempus inſumant. Quotquot autem, peracta viginti annorum ætate, & uxores habentes, in hoc peccatum prolapſi ſunt, viginti quinque annis pœnitudinem gerentes, in communionem ſuſcipiantur orationum, in qua quinquennio perdurantes, tunc demum Oblationis Sacramenta percipiant. Quod ſi qui, & uxores habentes, & tranſcendentes quinquageſimum annum ætatis, ita deliquerint, ad exitum vitæ communionis gratiam conſequantur*. Hactenus Canon Concilii Ancyrani.

Concilium Pariſienſe VI. anno Chriſti DCCCXXIX. celebratum, hujuſmodi vitium contra naturam eſſe plectendum, ſecundum judicium Canonicum Concilii Ancyrani, quod ſupra retulimus: *Hoc namque peccatum*, inquit, *SS. Patres Divino Spiritu afflati, merito in ſacris Canonibus acrius cæteris judicandum decreverunt; quoniam eo regnante, & ſtatum Chriſti Eccleſiæ infirmari, & Regnum periclitari, aperte cognoverunt*. Hactenus præfatum Concilium Lib. 1. Cap. 34.

Concilium Troslejanum anno Chriſti CMIX. celebratum, de peccatis contra naturam ſic loquitur: *Exſtant & alia diverſorum criminum mala, quæ improbat, & condemnat Lex Divina, pro quibus populus vaſtitate, & gladio, fame, & peſtilentia atteritur, & Eccleſiæ ſtatus infirmatur, Regnumque periclitatur; ut ſunt nefandiſſimæ cum maſculis, aut pecoribus pollutiones, pro quibus dulcis, & benignus Deus noſter ad amaritudinem iracundiæ tanto gravius provocatur, quanto contra naturam fieri comprobantur*. Hactenus Concilium Troslejanum, Capite 15. cujus Titulus eſt: *Epilogus ad Epiſcopos, & generaliter ad omnes*.

Hæc eſt doctrina Conciliorum, ex qua ſatis ſuperque conſtat, quam ſit abominabile peccatum contra naturam, & quanto ſtudio homines illud effugere debeant. Siquidem flagitia, quæ ſunt contra naturam, ubique, ac ſemper deteſtanda, atque punienda ſunt, qualia Sodomitarum fuerunt. Quæ ſi omnes

Gen-

Gentes facerent, eodem criminis reatu Divina Lege tenerentur, quæ non ſic fecit homines, ut ſe illo uterentur modo. Violatur quippe ipſa ſocietas, quæ cum Deo nobis eſſe debet, cum eadem natura, cujus Ille Auctor eſt, libidinis perverſitate polluitur, ut ait S. Auguſtinus *Confeſſionum* Lib. 3. Cap. 8.

Hujuſmodi peccatorum gravitatem graphice depingit B. Petrus Damiani in eo, qui *Gomorrhianus* inſcribitur, Libro: *Hoc ſane*, inquit, *nulli prorſus eſt vitio conferendum, quod omnium immanitatem ſuperat vitiorum*. Et infra: *Nimirum*, inquit, *quem hæc atrociſſima beſtia cruentis ſemel faucibus devorat, a cunctis bonis operibus quibuſdam ſuis vinculis obligat, per omnia nequiſſimæ pravitatis abrupta præcipitanter effrænat. Mox nempe ut quiſque in hanc extremæ perditionis abyſſum fuerit lapſus, a ſuperna patria exſul efficitur, a Chriſti Corpore ſeparatur, totius Eccleſiæ auctoritate confunditur, omnium Sanctorum Patrum judicio condemnatur, inter homines in terra deſpicitur, a Cæleſtium civium contubernio reprobatur, fit ſibi Cælum ferreum, & terra ænea, neque illuc poteſt pondere criminis gravatus aſſurgere, neque hic ſua mala ignorantiæ latibulo diutius occultare. Non hic poteſt gaudere dum vivit, neque illic ſperare dum deficit; quia & nunc humanæ deriſionis opprobrium, & poſtmodum æternæ damnationis, cogitur perferre tormentum*. Hactenus S. Petrus Damiani in Libro citato Cap. 16.

Hæſimus forte diutius in demonſtranda peccatorum contra naturam immanitate, ut omnibus liquido innoteſceret, quam flagitioſa, & abominanda ſint placita, vel commenta eorum, qui inquinatos hujuſmodi vitiis, quorum vel nomina boni quippe perhorreſcunt, temere interjecta Confeſſionis morula, ad Altare protrudere nihil dubitant, quaſi certiores facti eſſent de hujuſmodi hominum converſione, quæ tamen rariſſima eſt; & ideo diligentius, & diutius exploranda, ne Confeſſarius hujuſmodi criminum, in quorum emendationem ſegnius, & nullius incubuerit, apud Deum reus habeatur.

Summa Chriſt. Tom. 2. P. 3. Q. 64.

Præterea certum eſt, Canones ſupracitatos non eſſe omni ex parte abrogatos, ut cauſſantur nonnulli, vel ſuæ, vel alienæ cupiditati omnia obſecuti. Nam ut ſupra monuimus, conſtat, Tertulliani, atque hujus Illiberritani Concilii temporibus viris in prædicta contra naturam flagitia prolapſis, ne in ipſa quidem morte veniam, ſeu abſolutionem eſſe conceſſam. Quod diſerte aſſerit Tertullianus loco ſupra laudato, cum ait, homines talium criminum reos, eſſe ſubmotos omni Eccleſiæ tecto; ideſt amandatos ab primis Eccleſiæ tectis, in quibus ſtabant peccatores, impetrandæ, & peragendæ pœnitentiæ ſpe præditi, ut prætereuntes omnes lacrymis, luctu, & ſqualore perditi propemodum, & profligati, ad miſericordiam pellicerent, & eorum judicio, ſententiaque digni haberentur, qui diutius ab ingreſſu Templi, & pœnitentia non arcerentur, ut ait Albaſpinæus *Obſervat*. Lib. 2. Obſervatione 13.

Verum eum hanc ſeveritatem in peccatores, non tam delictorum, quam monſtrorum reos, exeri ſolitam, temperaverint Concilium Ancyranum, & Concilium Toletanum XVI. hujuſmodi Conciliorum canonico judicio adhæreſcere neceſſe eſt; hoc enim decrevere poſteriora Concilia, atque imprimis Pariſienſe VI. Lib. I. Cap. 34.

Ergo vel citatarum Synodorum Canones ad Epiſcopos, & Presbyteros, & Diaconos pertinent, & revera pertinere debent, juxta decretum Concilii Tridentini, quod quidem omnia veterum Synodorum ſtatuta ad Clericorum vitam, honeſtatemque pertinentia in uſum revocavit; & tunc igitur ſi in præfata flagitia incurrerint, de ſuo gradu ſunt in perpetuum dejiciendi. Vel pertinent ad laicos; ſi igitur ſint etiam talium criminum conſcii, ita eos ſatisfacere oportet, ut ſe per dignos pœnitentiæ fructus, Corporis Chriſti in ipſa morte percipiendi communione dignos præbeant; ſin ſecus, ſic tanquam excommunicatione perpetua multati deſerantur, juxta ſtatuta Canonum, ut decernit Concilium Toletanum XVI. loco ſupra laudato.

Ex dictis poterit colligere Chriſtianus lector, utrum toleranda ſint commenta, immo portenta quorundam hominum tot Conciliorum, & Patrum oraculis adverſantium, & ajentium, Sacerdotem eo ipſo die, quo prædictorum flagitiorum horribili fœditate ſeſe polluerit, poſſe celebrare, ſi modo confeſſus fuerit.

Secundus fructus, qui poteſt ex ſuperiore doctrina colligi, in eo poſitus eſt, ut ſciat unuſquiſque Eccleſiæ ſpiritum in ipſa diſciplinæ varietate eundem ſemper remanere, nec ullo pacto variari; atque adeo eum propius ad eundem Eccleſiæ ſpiritum acceſſurum eſſe, qui Canones ſpiritu Dei conditos, & omnium ſæculorum reverentia conſecratos, religioſius obſervaverit, & ab aliis obſervandos curaverit. MERBESIUS.

Sed præ aliis legendus * Cardinalis B. Petrus Damiani Libro, ſeu Opuſculo VII. ſupra citato, inter ipſius Opera Tomo III. ſive Parte III. ubi late tonat, & fulminat in omnegenus hominum huic horrendo ſceleri deditorum. Eam porro tractationem ſcripſit circa annum Chriſti MLII. & miſit ad S. Leonem IX. Papam, a quo benigniſſimam reſponſionem accepit, quæ initio ejuſdem Opuſculi habetur.

Longe poſtea eodem ſpiritu ducti Pontifices Romani idem immane flagitium innovatis antiquis pœnis exſecrati ſunt, præſertim Leo X. Bulla VII. apud Cherubinum, §. 35. verbis iſtis: *Si quis vero, tam laicus, quam Clericus, de crimine, propter quod venit ira Dei in filios diffidentiæ, convictus fuerit; pœnis per Sacros Canones, aut Jus Civile reſpective impoſitis, puniatur*. Et Beatus Pius V. Bulla LXXII. apud eundem Cherubinum hæc habet: *Horrendum illud ſcelus, quo pollutæ, fœdatæque Civitates a tremendo Dei judicio conflagrarunt, acerbiſſimum nobis dolorem inurit, graviterque animum noſtrum commovet, ut ad illud, quantum poteſt, comprimendum, ſtudia noſtra conferamus*.

Sane Lateranenſi Concilio dignoſcitur conſtitutum, ut quicumque Clerici, illa incontinentia, quæ contra naturam eſt, propter quam

quam ira Dei venit in filios diffidentiæ, deprehenſi fuerint laborare, a Clero dejiciantur, vel ad agendam in Monaſteriis pœnitentiam detrudantur.

Verum ne tanti flagitii contagium, impunitatis ſpe, quæ maxima peccandi illecebra eſt, fidentius invaleſcat; Clericos hujus nefarii criminis reos gravius ulciſcendos deliberavimus, ut qui animæ interitum non horreſcunt, hos certe deterreat Civilium Legum vindex gladius ſæcularis.

Itaque quod nos jam in ipſo Pontificatus noſtri principio hoc de re decrevimus, plenius nunc, fortiuſque perſequi intendentes, omnes, & quoſcumque Presbyteros, & alios Clericos Sæculares, & Regulares, cujuſcumque gradus, & dignitatis, tam dirum nefas exercentes, omni privilegio Clericali, omnique officio, dignitate, & Beneficio Eccleſiaſtico, præſentis Canonis auctoritate privamus. Ita quod per Judicem Eccleſiaſticum degradati, poteſtati ſtatim ſæculari tradantur, qui de eis illud idem capiat ſupplicium, quod in laicos hoc in exitia devolutos, legitimis reperitur Sanctionibus conſtitutum.

Nulli ergo &c.

Datum Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicæ MDLXVIII. tertio Kal Septembris, Pont. noſtri anno III.

Hactenus Beatus Pius V. Papa. Lege Baronium Tomo 11. ad annum Chriſti MXLIX. §. 10. & ſequentib. CARDIN DE AGUIRRE.

CANON LXXII.

De Viduis mœchis, ſi eundem poſtea maritum duxerint.

Si qua Vidua fuerit mœchata, & eundem poſtea habuerit maritum, poſt quinquennii tempus, acta legitima pœnitentia, placuit eam communioni reconciliari; ſi alium duxerit, relicto illo, nec in fine dandam ei eſſe communionem; vel ſi fuerit ille Fidelis, quem accepit, communionem non accipiat, niſi poſt decem annos, acta legitima pœnitentia, niſi infirmitas coegerit, velocius dare communionem.

PRima hujus Canonis pars exſtat apud Gratianum, Cap. *Siqua fuerit.* 31. Quæſt. 1. *Si qua fuerit*, ait, *Vidua mœchata, poſtea eundem habuerit maritum, poſt quinquennii tempus, acta legitima pœnitentia, placuit eam communioni reconciliari.* Integrum Canonem referunt vetuſti Codices mſs.

CAPUT SEXAGESIMUM SEXTUM.

Virgines, & Viduas mœchantes minori pœna afficiendas, ſi cum eiſdem viris nuptias celebrent.

QUod de Virginibus ſtatuerunt Patres ſuperius a, hoc de Viduis obſervandum hic decernunt, ut ſi illæ videlicet cum iis, quos ad concubitum antea admiſerant, nuptias poſtea contraxerint, minori pœna afficiantur. In eo tamen Canon ille ab hoc diſcrepat, quod in illo Virgines peccantes unius tantum anni pœnitentia, hic autem quinquennii afficiuntur. Cum enim virginitatis magiſterium, Viduarum continentia, & exemplis valeſcere debeat, ut docuit D. Ambroſius b, jure magis illæ puniuntur, quæ cum præclarius honeſtatis, & morum de ſe præbere debeant exemplum, turpius, deformius, & deteſtabilius præbeant.

a *Can.* 14.

b *In principio Libri*, De Viduis.

COMMENTARII NOVI.

F*Uerit mœchata.*] Vidua poteſt mœchari cum homine conjugato.

Acta legitima pœnitentia.) Illa vocabatur legitima, quæ omnes pœnitentiæ gradus, vel tres ad minimum pertranſiret, & in unoquoque bona fide, & ex animo pœnitentium ritus, & ærumnas pateretur.

Vel ſi fuerit Fidelis ille, quem acceperit.) Hoc ita intelligo, ſi relicto, viro alium & Fidelem duxerit, Fidelis ille decem annos communione privetur. Hæc multa viro, non mulieri imponitur; nam in minori non erat culpa, ſi Fideli, quam ſi Gentili nupſiſſet.

Poſt decem annos.) Quibus rebus toto hoc tempore vacarent, aut quot eis annos in unoquoque pœnitentiæ gradu ſtandum, & morandum eſſet, non præſcribunt; quod, ni fallor, id Epiſcopi arbitrio permitteretur, cujus partes animos pœnitentium obſervare, & ita tractare, ut ad exitum pœnitentiæ pervenirent, & graduum moras, & diſcrimina præcepti feſtinatione non confunderent. ALBASPINÆUS.

Cum in præſenti Canone agatur de peccato mœchiæ, admitti non poteſt ſententia Mendozæ, qui accipit Canonem hunc de Vidua lapſa, & poſtea matrimonium contrahente eum ipſo viro, cum quo ſimplex fornicationis peccatum commiſerat. Semper enim, quum in hoc Concilio mœchiæ delictum prohibetur, & punitur, adulterium ſignificatur; quare exiſtimo, aliam eſſe ſententiam, aliumque ſenſum hujus Canonis, videlicet, mulierem, ſuperſtite marito, cum alio adulte-

rium perpetrantem, defuncto marito, cum ipſo adultero matrimonium contrahentem, non admitti ad communionem, niſi poſt quinquennium pœnitentia peracta. Et antequam ad ulteriora verba exponenda progrediamur, obſervandum eſt, uxorem adulteram non poſſe contrahere matrimonium cum adultero, etiam defuncto marito, Cap. 1. Cap. *Denique*, 21. Quæſtione 5. reſtituta negatione, quæ apud Divum Auguſtinum legitur ita: *Mortuo viro, cum quo connubium fuit, non poteſt fieri verum connubium, cum quo præceſſit adulterium*, ut jam notavit Cujac. in Cap. 1. *De eo qui duxit in matrimonium quam prius polluit &c.* Quod conjugium quamvis ſacri Canones prohibeant, nullo inito conſilio in necem viri, vel nulla fide data de futuro matrimonio, ſi inter adulteros celebretur, valet, & ſuſtinetur, quia præcedens adulterium per ſe non parit impedimentum dirimens, ſed tantum impediens, ut contingit in nuptiis inceſtuoſis in gradu tantum prohibito celebratis, Cap. *Nec illud*, 30. Quæſt. 5. Cap. ult. *Qui filii ſint legit.* Sed ad purgandum vitium adulterii ſequuto matrimonio confirmati, per quinquennium pœnitentia adulteræ injungitur in hoc Canone, quem merito compilavit Gratianus ſub Cauſſâ 31. Quæſtione 1. ubi de eo, qui durit in matrimonium quam prius polluit per adulterium, agebat, ut jam notavit Cironius in *Paratitl.* ad Tit. *De eo qui duxit in matrim.* quem intellectum ſatis innuunt, & probant verba illa: *fuerat mœchata, & eundem poſtea habuerit maritum.* Ideſt, poſtquam adulterum in maritum accipit; expreſſius ſummarium Canonis, quod ita in omnibus Codicibus habetur, *De viduis mœchis, ſi eundem poſtea maritum duxerint*. Illi enim uxori pœnitentia in quenquennium injungitur propter adulterium; quia ea eſt peculiaris pœnitentia mœchiæ, ut conſtat ex Can. XIV. hujus Concilii; ubi notandum eſt, in priori parte cum agitur de Virginibus cum viris ſolutis, aſſerere Patres, eas virginitatem violaſſe, non mœchatas eſſe, & ita ſi ipſos viros acceperint in maritos poſt annum ſine pœnitentia reconciliari. Proſequuntur PP. in poſteriori parte, quod ſi Virgines ipſæ alios, ideſt, alienos cognoverint viros, hoceſt, maritos, eo quod tunc non tantum virginitatem perdiderint, ſed mœchatæ ſint, per quinquennium pœnitentia peracta admitti ad communionem. Quare non improbabiliter exiſtimo, in præſenti Canone agi de uxore adulterium perpetrante, &, defuncto marito, cum ipſo adultero matrimonium contrahente. Sequitur aliud gravius delictum ipſius uxoris, quæ relicto illo marito adultero cum alio matrimonium contrarit, quo caſu nec in fine dandam ei eſſe communionem, PP. ſanxerunt; cum relicto marito, cum quo, etſi non licite, valide tamen matrimonium contraxit, ſecundum conjugium, durante primo, inierit. Tandem in calce Canonis injungunt pœnam huic ultimo viro, qui cum uxore legitime ducta matrimonium contraxit; & ſtatuunt, quod ſi Fidelis eſt, poſt decem annos, pœnitentia peracta, accipiat communionem, niſi infirmitas coegerit velocius ipſum reconciliari. Priorem ergo partem hujus Canonis accipio de uxore mœcha, mortuo viro, ducente ipſum adulterum, & poſtea eo relicto, cum ſecundo matrimonium celebrante, cui etiam in fine communio denegatur. Secundam vero partem refero ad ultimum maritum, qui uxorem valide, etſi non licite, ab adultero ductam in uxorem accepit, cui tantum per decennium, ſi Fidelis eſt, injungitur pœnitentia. Atque hæc eſt, ni fallor, vera hujus Canonis ſententia. GONZALEZ.

Et eundem poſtea habuerit maritum.

CAPUT SEXAGESIMUM SEPTIMUM.

Secundas nuptias licere Viduis.

ETſi clariores eas Viduas doceat D. Ambroſius a, quæ adoleſcentiæ calorem, & effervescentem junioris ætatis edomant ardorem, nec maritorum gratiam, nec uberiora liberorum delectamenta deſiderant; cum tamen ætas lubrica, & experta etiam matrimonii voluptas, impudicitiæ poſtea uſu repetita, & confirmata, exiguam ſpem præbeant ſtabilis, & perpetuæ continentiæ, nubere poſſe, placuit Epiſcopis noſtris, Paulli Apoſtoli doctrinam ſpectantibus, nubere præſtantius eſſe, quam uri, docentis; præſtat enim his magis connubium, quod Chriſti membra, conjugali honeſtate ſervata, lenonis membra eſſe non ſinat, neque ſacrum, & purum Dei Templum, profanum libidinis, aut impurum fieri, permittat.

a L. De Viduis 1. Cor. 7.

Hinc etiam fit, licere cuicumque Chriſtiano abſque peccato ſecundas inire nuptias, adverſus antiquum Montani errorem, quem poſtea hæretici ejus ſectatores Montaniſtæ, ſeu Cataphryges, & Pepuſiani eum Novato, & Tertullianus b nimia amoris erga conjugem intemperantia lapſus, omnibus ingenii, & doctrinæ nervis defenderunt; ſed confutarunt illum non multo poſt, ut ab orthodoxa veritate alienum, & cum Apoſtolorum doctrina pugnantem, Nicæni Patres c: *Si qui voluerint*, ajunt, *venire ad Eccleſiam Catholicam ex Novatianis, placuit ſancto Concilio, ut ordinentur, & ſic maneant in Clero. Ante omnia autem hanc habeant ab eis confeſſionem, quam per ſcripturam exigi oportet, ut fateantur, ſe cum omni conſenſu Eccleſiæ Catholicæ ſtatuta obſervaturos, ideſt, communicaturos ſe & his, qui forte ſecundas nuptias experti ſunt.* Concilium Carthaginenſe IV. d inter ea, quæ ab Epiſcopo conſecrando exquirenda decernit, illud unum eſt, num ſecunda matrimonia damnet? Simile quid in Concilio Toletano III. e legitur, & in Florentino, quod ſub Eugenio IV. pro unione Græcorum habitum eſt: *Quoniam nonnullos, aſſeritur*, inquit, *quartas nuptias tanquam condemnatas reſpuere, ne peccatum, ubi non eſt, eſſe putetur, cum ſecundum Apoſtolum, mortuo vi-*

b L. De monogamia, & alio De exortatione ad caſtitatem, & alio De pudicitia.

c Can. 8.

d Can. 1.

e Can. 10.

Digitized by Google

viro, mulier ſit ab ejus lege ſoluta, ut nubendi cui vult in Domino habeat facultatem, nec diſtinguat, mortuo ſecundo, vel tertio, declaramus, non ſolum ſecundas, aut tertias, aut quartas, ſed ulteriores, ſi aliquod canonicum impedimentum non obſtet, licite contrahi poſſe; commendatiores tamen dicimus, ſi ulterius conjugio abſtinentes, in caſtitate permanſerint. Confutarunt etiam eundem errorem gravi orationum, ſententiarum, & locorum utriuſque Teſtamenti pondere, D. Ambroſius [a], Hieronymus [b], Auguſtinus [c], Epiphanius [d], & alii. Sicut ergo nuptias ſecundas damnare, & ſtupro, vel fornicationi comparare, Chriſtianorum Catholicorum non eſt, ſed Montani, Tertulliani, aut Novati; ſic illas ſacræ coæquare virginitati, Joviniani, Elvidii, aut Baſilidis eſt, non Catholici Chriſtiani, ut adverſus eoſdem Divus Hieronymus probavit, & illo anterior Syricius Papa [e], ac tandem Divus Thomas [f], & alii.

a Lib. De Viduis.
b *Epiſt.* De Monogamia, *& in aliam ad Gerontia*, De Viduitate.
c *Lib.* 26, De Civitate Dei, *cap.* 34. *& Lib.* De hæreſib. 26 *hæreſi*, *& alio* De bono Viduitatis, *& Lib.* 2. contra adverſar. legis, & Prophetarum, & contra Fauſtum Manichæum *Lib.* 32. *Cap.* 17.
d Adverſus Montanum *hæreſi* 59. *& adverſus* Catharos. *Guido* contra Græcos.
e *Epiſtola ad Epiſcopos Africæ.*
f Contra detrahentes religioni Cap. 6.

COMMENTARII NOVI.

Eccleſia ſemper probavit, & ratas habuit ſecundas nuptias, mortuo primo marito, celebratas, licet in Eccleſia Orientali aliqua pœnitentia Viduis imponeretur propter ſignum, & ſuſpicionem incontinentiæ. Synodus Laodic. Can. 1. Unde in Canone VII. Concilii Neo-cæſareenſis, quem ſuæ Collectioni, Can. XXXVIII. inſeruit Martinus Bracar. & Gratianus retulit in Cap. *De his*, 31. Quæſtione 1. Presbyteris prohibetur intereſſe conviviis ſecundarum nuptiarum, his verbis: *Presbyterum convivio ſecundarum nuptiarum intereſſe non debere; maxime cum præcipiatur, ſecundis nuptiis pœnitentiam tribuere. Quis ergo erit Presbyter, qui propter convivium illis conſentiat nuptiis?* Eccleſia autem Latina ſecundas, & indiſtincte ulteriores nuptias approbavit, ut late illuſtravimus in Cap. fin. *De ſecund. nupt.* & in Concil. Turonen. Can. XXII. & Andegavenſi, relatis ab Spondano in *Continuat. Baron.* anno MCDXLVIII. prohibetur in ſecundis nuptiis fieri charivarium, ideſt, ne adhibeantur ſaltationes, clamores, ſoni, & alii tumultus fieri conſueti in ſecundis nuptiis in contemptum eas celebrantium, ut exponunt Cironius in *Paratitl.* ad Tit. *De ſecundis nuptiis*, Spondanus ubi proxime, num. 9. Salmaſius in Notis ad Vopiſcum fol. 493. In Eccleſia Hiſpana omni tempore ſecundæ nuptiæ fuerunt permiſſæ, exceptis Viduis Regum, quibus prohibebatur ad ſecundas nuptias tranſire, tum ob honeſtatem, tum ne occaſione nuptiarum Reginæ Viduæ daretur occaſio invadendæ tyranidis. Concilium Toletanum XIII. Canone v. *Nulli ergo*, ait, *licebit ſuperſtitem Reginam ſibi in conjugio ducere, non ſordidis contactibus maculare; non hoc ſecuturis Regibus licitum, non cuiquam hominum licebit eſſe permiſſum. Quod ſi facere tale aliquid quiſquam præſumpſerit, quod aut ſuperſtitem Reginam poſt decedentis Principis mortem, ſibi in connubio copulet, aut adulterina pollutione contaminet, ſive ſit Rex, ſive quilibet hominum, qui hujus noſtræ ſanctionis ſententiam violare præſumpſerit, ſit ab omni Chriſtianorum communione ſecluſus, & ſulphureis cum diabolo contradatur ignibus exurendus. Quicumque igitur hujus Conſtitutionis noſtræ præſumpſerit convellere, vel abradere ſanctionem, ſit nomen ejus abraſum, & deletum de Libro vitæ, ut tartareas judicii pœnas excipiat, qui hæc Decreta honeſtatis violaverit.* Et ut huic periculo in totum obviam iretur, ſtatutum fuit in Concilio Cæſarauguſtano III. Canone v. ut Vidua Regis poſt ejus obitum veſtem Regiam deponeret, Religioſamque induens, cum Monialibus vitam perageret, his verbis: *Licet planiſſime in Concilio Toletano de Principum relictis inſtitutum fuiſſet, ut nulli licitum eſſet ſuperſtitem Reginam in conjugio ducere, aut ſordidis contactibus maculare, neque ſecuturis Regibus, nec cuilibet hominum eſſet permiſſum; tamen noſtri ordinis cauſſa eſt, ut crebriſſime ad hoc aciem mentis noſtræ condirigamus, quæ animæ intuemur exhibere profectum. Unde quia præteritis temporibus multas ſcimus, atque cognovimus Principum relictas, poſt eorum vocationem pro apice Regni, quem regendo in cunctis tenuerunt, nullam reverentiam honoris eis adhiberi a populis, ſed paſſim (ut cuique probatum eſt) diverſas adſumentes occaſiones, non ſolum latenter in earum contrarietate inſidias moliuntur, verum etiam (quod veritati contrarium eſt) procaciter verbis contumelioſis in conventu multorum eas afficiunt; & quod omni Religioni abominandum, atque horrendum eſt, de his detrahere non ſinunt, quas in caterva populi cernunt commorari; proinde paterna pietate commoti, atque condigna circa tanto culmine providentes, per hujus Decreti noſtri paginam, non ſolum quæ in prædicto Concilio exarata ſunt de conjuge Principum perenniter cuſtodire, atque firma ſtabilitate decernimus permanere; ſed etiam ea, quæ ſunt conſpicua honeſtati neceſſaria, modo advertere procuramus, ut ſervatas in omnibus ſanctiones Canonum totius Toletani Concilii, quæ de Principum relictis promulgatæ, atque definitæ eſſe noſcuntur, deinceps relicta Principis ſuperiorem ſententiam illibato animo pudice ſervans, ſtatim ab accerſito ab hoc ſæculo Principe veſtem ſæcularem deponat, & alacri curioſitate Religionis habitum aſſumat; quam etiam & confeſtim in Cœnobio Virginum mancipandam eſſe, cenſemus, & ab omni turbine mundi remota, nequaquam cuilibet locus attribuatur, per quod, aut contumelia tantæ poteſtati in publico ingeratur, aut ſubdita plebi eſſe pateſcat, quorum ante dudum agnoſcitur domina, ſed infra clauſtra Monaſterii jugi ſedulitate perſiſtens, atque ſanctimonialem vitam peragens, de Regno temporali opitulatione Divina ad Regnum æternitatis mereatur pervenire. Quicumque igitur ſuperiores Conſtitutiones, quæ ſalubri Concilia a nobis definitæ eſſe noſcuntur, violaverit, vel exſecrari quacumque factione pertentaverit, aut permiſerit; noverit*

rit ſe excommunicationis percepturum ſententiam, atque etiam exſilii damnationis diuturno tempore incurrere jacturam. GONZALEZ.

Si alium duxerit, relicto illo, nec in fine dandam ei eſſe communionem.

CAPUT SEXAGESIMUM OCTAVUM,

Gravior pœna Viduæ imponenda, quæ alii nubit, relicto eo, a quo ſemel cognita eſt.

NOluerunt majores noſtri, tot eſſe turpitudinis Viduarum teſtes, & conſcios; eaque de cauſa decernunt, quod ſi nuptias contrahant cum alio, relicto eo, cujus turpe conſortium antea agnoverant, nec in fine communionem accipiant; inhoneſtæ enim conjunctionis pœna aliquo futuri matrimonii prætextu, ſi non excuſari, relevari tamen poteſt; ſed tunc præſertim, quum matrimonium cum eodem poſtea celebratur. At cum eo ſpreto ante connubium initum alter ad matrimonium eligitur, accuſari multo magis, quam defendi, excuſarive poteſt; quod præter turpitudinem, inſigne ſit animi levis, & inconſtantis indicium. Ex quo conſequitur, multo minus excuſari eas, quæ plurium, quam quæ unius tantum impudica abutuntur conſuetudine. Unum enim admittere, intemperantis animi eſt; at duos, vel plures, ſervilis turpitudinis, & libidinis meretriciæ nota perſpicua, ideoque Patres majorem ſeveritatem in illas exercent.

Vel ſi fuerit ille Fidelis, quem acceperit, communionem non accipiat, niſi poſt decem annos, acta legitima pœnitentia, niſi infirmitas coegerit, velocius dare communionem.

NOn ſolum pœnitentia afficitur Vidua, quum alii nupſit diverſo ab eo, quo antea cognita eſt infideli, ſed etiam ſi Fideli; eo tamen diſcrimine, quod ſi infideli, prepetuo; ſi Fideli, decem tantum annorum ſpatio communione privatur.

CANON LXXIII.

De Delatoribus.

Delator ſi quis exſtiterit Fidelis, & per delationem ejus aliquis fuerit proſcriptus, vel interfectus, placuit, eum nec in fine accipere communionem. Si levior cauſſa fuerit, intra quinquennium accipere poterit communionem. Si Catechumenus fuerit, poſt quinquennii tempora admittatur ad Baptiſmum.

BUrchardus Lib. 6. *Decretorum*, Cap. 27. ex Cap. 1. hujus Concilii Canonem citat, cum ſit 73. Verba ejus paullo diverſa: *Delator ſi quis exſtiterit Fidelis, & per delationem ejus aliquis Fidelium fuerit præſcriptus, vel interfectus; placuit, eum nonniſi in fine accipere communionem. Si levior cauſſa fuerit, intra quinquennium accipere communionem poterit. Si Catechumenus fuerit, poſt quinquennii tempora admittatur ad Baptiſmum.* Ivo Parte 10. Cap. 156. *Delator ſiquis exſtiterit Fidelis, & per delationem ejus aliquis Fidelium fuerit proſcriptus, vel interfectus; placuit, eum nonniſi in fine vitæ accipere communionem. Si levior cauſſa fuerit, intra quinquennium accipere communionem poterit. Si Catechumenus fuerit, poſt quinquennii tempora admittatur ad Baptiſmum*: Sic & Gratianus in Can. *Siquis Fidelis*, 5. Q. 6. Vulgatam Concilii lectionem, cum negatione *nec in fine*, magis probo, quod ſæpiſſime eadem pœna pro ſimilibus delictis in hoc Concilio ſanciatur

CAPUT SEXAGESIMUM NONUM.

De pœna Delatorum, & qui dicerentur Proſcripti.

GRaviter tuliſſe antiquos Eccleſiæ Patres, ut ira, aut odio magis, quam pietate Chriſtifideles aliorum crimina ad judices punienda deferrent, Lactantius [a] his verbis oſtendit: *Non enim*, ait, *eum occidere Deus vetat, latrocinari nos tantum probibet; quos ne per Leges quidem publicas licet; ſed eo quoque ne fiant, monet, quæ apud homines pro licitis habentur. Ita neque militare juſto licebit, cujus militia eſt in ipſa juſtitia; neque vero accuſare quemquam crimine capitali, quia nihil diſtat, utrum ne ferro, an verbo potius occidat, quoniam occiſio ipſa prohibetur. Itaque in hoc Dei præcepto nullam prorſus exceptionem fieri oportet, quin occidere hominem ſit ſemper nefas, quem Deus ſanctum animal eſſe voluit.* Qui ergo aliorum crimina deferrent, ut interficerentur, vel proſcriberentur, in perpetuum communione privantur ab Hiſpanis Epiſcopis. Burchardus [b] perperam legit *præſcriptus*, pro *proſcriptus*. Vocabantur olim *proſcripti*, quorum nomina in foro, libellis publice fixis, ſcripta exſtabant, ut quærerentur ad necem, & præmio percuſſori, & ſupplicio occultatori propoſi-

[a] Divinarum inſtitutionum, Lib. 6. Cap. 20.

[b] Lib. 6. Cap. 27.

poſito. Ab Appiano traditum eſt, Lucium Syllam harum proſcriptionum principem, ac inventorem fuiſſe. Lege autem Papia Poppæa criminum Delatoribus præmia propoſita, ne perditi, & facinoroſi homines, clandeſtina facinora admittentes, impuniti relinquerentur, Suetonius [a] refert. Ea autem cum dimidium multæ illatæ antea fuiſſent, Nero Imperatur Delatorum licentiam volens comprimere, ad quartas revocavit, ut in illius Vita ſcribit Suetonius; unde *quadruplatores* dicti, quod quartam partem de proſcriptorum bonis, quos detulerant, aſſequerentur, ut a Pædiano [b] proditum eſt. Cum autem multi eo quæſtu turpiter vitam tolerarent, temporumque licentia ad calumnias ſæpe abuterentur, de illorum præmiis abrogandis prudenter cœperunt Senatores Romani cogitare. Sed Tiberius Cæſar obſtitit, dictitans, jura ſubverti, ſi Cuſtodes Legum amoverentur, ut ſcripſit Tacitus [c], & Suetonius [d]. Sicque in immenſum hoc modo auctas fuiſſe opes ſub Tiberio, Dion Caſſius [e] refert. Vitellius quoque tantam Delatoribus fecit fidem, ut Mathematicos delatos, & inauditos capite punierit, ut in illius Vita prodit Suetonius [f]. Domitianus operum, & munerum impenſis exhauſtus, nihil penſi habuit, quin prædaretur omni modo; bona vivorum, ac mortuorum, uſquequaque, quolibet, & accuſatore, & crimine corripiebantur; ſatis erat objici qualecumque factum, dictumque adverſus majeſtatem Principis, ut idem Suetonius [g] eſt auctor. Ne ergo Fideles, vel præmio, vel gratia Imperatorum, aut Præfectorum allecti, aliorum crimina detegerent; pœna ab his Patribus conſtituta eſt. Nec pie ſolum, & Chriſtiane Rempublicam ſuam gerunt Hiſpani Patres, ſed prudenter; ablatis enim his Delatoribus, odium, & invidia civium ceſſat, contentio tollitur, ſtudium maledicendi minuitur, & quod pluris eſt æſtimandum, eradicatur male acquirendi cupiditas, quibus pax, & concordia proborum civium turbari, & perturbari ſolent, ut docte Magiſtratus omnes admonuit Ariſtoteles [h]: *Quare oportet eos*, ait, *qui curam ſalutis habent Reipublicæ, contra moliri, Leges ponendo, ut damnatorum bona ſacra ſint, & non in publicum, ſed in ſacrum referantur; hæc enim Lex nihilominus injurias compeſcet, nam pœna eadem erit. Populus autem minus cupide damnabit, cum nihil ſit utilitatis ex damnatione ſuſcepturus. Inſuper publicas accuſationes quam rariſſimas facere, magna pœna conſtituta adverſus eos, qui falſo accuſarint. Non enim populares in judicium vocari conſueverunt, ſed nobiles. Oportet autem erga ſtatum Reipublicæ, quantum fieri poteſt, omnes reddere benevolos; quod ſi id fieri nequeat, ſaltem conari, ne hoſtes exiſtiment eos, qui gubernant*. Intellexerunt id olim Veſpaſianus, & Titus Imperatores, quos tanto proſecutos odio fuiſſe Delatores, Dion commemorat, ut flagellis cæſos, per Amphitheatri arenam ſpectandos traducerent, ut pœnis coerciti, a noxiis deferendis abſtinerent. Pius vero Antoninus eos, qui crimina deferebant, ſi non probaſſent, capitali pœna affecit; ſi probaſſent, oblato præmio privatos dimiſit infames. Quinimmo ab illo extinctos omnes, Capitolinus [i] refert. De Opilio Macrino idem recenſet Herodianus [K], de Trajano Plinius [l], de Pertinace, & Gordiano Herodianus [m], de Tiberio Dion Caſſius [n]; tametſi enim illis faviſſet prius, comperiens tamen poſtea, pernicioſum eſſe hominum genus, ſæpeque conceſſa hac abuſum fuiſſe poteſtate; & ob leve, vel ſimulatum, & confictum crimen, ira, odio, & pretio optimorum civium mores, fortunas, ſalutem, & vitam in diſcrimen adduxiſſe; omnes, qui inter Delatores præcipui erant, una die occidi juſſit, ut a Dione memoriæ traditum eſt. Prudenter autem Conſtantinus Magnus [o] cavit, ne quiſquam privatus Delator eſſet, ſed delationes ab Advocato Fiſci eſſe proponendas.

[a] Cap. 10. *in* Vita Neronis.
[b] *Actione* 3. in Verrem.
[c] *Lib.* 4. Annalium.
[d] In Vita Tiberii Cap. 60.
[e] *Lib* 37. Hiſt. Rom.
[f] In Vita Vitellii, *Cap.* 14.
[g] In Vita Domit. *Cap.* 12.
[h] *Lib.* 6. Politic. *Cap.* 5.
[i] In Vita Pii Antonini.
[K] *Lib.* 5. De Trajano.
[l] In Panegyrico.
[m] *Lib.* 2. *&* 7.
Dion Caſſius, *Lib.* 58.
[n] *Lib.* 58.
[o] *Edicto ad Provinciales relato in L. penult.* De Delatorib. *Lib.* 10

COMMENTARII NOVI.

DElator.] Qui ad judices ſæculares Chriſtianos deferebat, quique eos eo nomine accuſabat. Verba illa *proſcriptus*, & *interfectus*, aperte coarguunt, ita rem ſe habere; neque enim unquam quemquam Eccleſia, aut proſcribit, aut morte multat. Hoc propterea dixi, quod quum de falſis teſtibus, aut Delatoribus in Canonibus agitatur, id de peccatis potius, quam de criminibus, & de Eccleſiaſticis, quam de judicibus, & Magiſtratibus accipiendum ſit. ALBASPINÆUS.

Inter Capitularia Caroli Magni, Lib. 7. Cap. 244. ita refertur hic Canon: *Delator ſi quis extiterit Fidelis, & per delationem ejus aliquis fuerit proſcriptus, vel interfectus, placuit, eum nec in fine accipere communionem. Si levior cauſſa fuerit, intra quinquennium accipere poterit communionem. Si Catechumenus fuerit, poſt quinquenni tempora admittatur ad Baptiſmum*. Et in eodem Libro, Capite 126. *Delatores dicuntur, qui aut facultates prodiderint alienas, aut caput impetunt alienum; qui ſi convicti fuerint, continuo ſtrangulentur. Si ſervus ſuper dominum fuerit delator, etiam ſi objecta probaverit, puniatur*. Et in Cap. 277. ibi: *Delatori, aut lingua capuletur, aut convicto caput amputetur. Delatores autem ſunt, qui invidia produnt alios*. Quæ verba reperiuntur in Collect. Can. Adriani, To. v. Conciliorum Binii. Adeo autem nomen Delatorum exſecrabile olim fuit, ut injuriarum nomine teneretur, qui alium Delatorem appellaſſet. Leg. 2. Cod. Theodoſ. *De petition. & ultro dat. Delator.* Unde Delatores honeſtiori voce *curioſi* dici cœperunt. Leg. 1. Cod. *De curioſ.* Lib. 11. L. *Non patimur*, 13. Cod. *De curſu publico*. Notarunt Torrentius ad Sueton. in Auguſto, Cap. 27. P. Gregor. Lib. 32. *Syntag.* Cap. 4. num. 2. Appellabantur etiam *frumentarii*. Spartianus in Vita Adriani: *Erat*, inquit, *curioſus non ſolum domus ſuæ, ſed etiam amicorum, ita ut per frumentarios occulta omnia exploraret, nec adverterent amici ſciri ab Imperatore ſuam vitam prius, quam ipſe hoc Imperator oſtenderet*. Aurel. Victor in Diocletiano: *Remotum peſtilens frumentariorum genus, qui cum ad explorandum, annunciandumque, qui*

forte

forte motus exiſterent, inſtituti viderentur. Meminit frumentariorum Euſeb. Lib. 7. Cap. 40. D. Hieronymus in Abdiam, Cap. 1. & fuſe explicant Baronius 2. Tomo *Annalium*, anno CCLXXII. num. 17. Caſaubonus, & Salmaſius ad Spartiani locum, Pancirolus in Notis Imperat. Orient. Cap. 64. Bulengerus Lib. 6. *De Imper. Rom.* Cap. 42. Gutherus, *De officiis domus Auguſtæ*, Lib. 3. Cap. 10. in fine, & Cap. 13. ad fin. Cerda in *Adverſ.* Cap. 35. num. 10. Indiceſque dicebantur, quia facinorum, quorum ipſi conſcii erant, latebras indicabant. Lege *Indicaſſe*, 197. ff. *De V. S.* Pollet. Lib. 4. *Hiſtoriæ fori*, Cap. 2. Item, *Quadruplatores*, juxta Aſconium 4. *in Verrem.* Capitolinum in Antonino Pio; eo quod ſe eo quæſtu tuebantur, ut eas res perſequerentur, quarum ex Legibus quadrupli actio erat; nam Nero eorum licentiam comprimere intendens, præmium ad quartam partem reſtrinxit; quod *vulgare præmium* dicitur in Lege, *Edicto*, 13. §. *Ad hærede*., ff. *De jure Fiſci*. Docuerunt Tiraquellus in Notis ad Alex. Lib. 4. *Dierum genialium*, Cap. 22. P. Gregorius ubi ſupra, Cujacius in Lege 2. Cod. *De Delat.* Lib. 10. Dempſter. ad Roſin. Lib. 9. *Antiquit.* Cap. 9. Oſuald. Libro 18. *Comment.* Donel. Cap. 8. lit. O. Delatores ſub Imperatoribus crudelioribus præmia aſſecuti fuerunt. L. 2. ff. *De jure Fiſci*. Refert Tacitus Libro 4. *Annalium*, ibi: *Sic Delatores genus hominum publico exitio repertum, & pœnis quidem nunquam ſatis coercitum, per præmia alliciebantur*. Sub optimis vero Imperatoribus odio habiti ſunt, diverſis pœnis in eos conſtitutis. Suetonius in Tito, Capite 8. ubi de illis ait: *Hos aſſidue in foro flagellis, ac fuſtibus cæſos, ac noviſſime traductos per Amphitheatri arenam, partim ſubjici in ſervos, ac venire imperavit, partim in aſperrimas Inſularum avehi*. Idem in Domitiano refert, ejus hanc vocem celebratam fuiſſe: *Princeps, qui Delatores non caſtigat, irritat*. Quare ei gratulatur Martialis Lib. 1. Epigrammate 4. ibi:

Turba gravis paci, placidæque inimica quieti,
Quæ ſemper miſeras ſollicitabat opes;
Traducta eſt Gyaris; nec cœpit arena nocentes,
Et Delator habet, quod dabat, exilium.
Exſulat Auſonia profugus Delator ab Urbe.

Quod poſt Raderum, & Ramirezium, erudite explicat D. Franciſcus de Amaya in Rubrica Cod. *De Delat.* num. 5. Plura de Delatoribus congerunt Briſſonius Lib. 3. *Select.* Cap. 17. Pollet. Lib. 4. *Hiſtor. fori*, Cap. 2. Scipio Amiratus Lib. 4. *Differt. polit.* Capite 11. Juretus ad Symmachum Lib. 10. Epiſtola 55. D. Antonius Cabreros, *De pœna tripli*, Cap. 10. num. 1. D. J. de Larea, Deciſ. 27. Granat. per totam, D. J. de Solorzano Emblem. 56. circa finem. Unde cum agnoviſſent Patres hujus Concilii, minime licere homini Chriſtiano hujuſmodi delationibus ſe ingerere, Fratres Catholicos Magiſtratibus Gentilibus tradendo contra charitatem, immo ex odio, & invidia, ſevere in eos inſurrexerunt, communionem etiam in fine illis denegando magna cum ratione; cum tempore hujus Concilii graſſantibus perſecutionibus, Chriſtiani pauci eſſent, infeſtique haberentur. Quare facile ex quacumque delatione capite plectebantur. Unde Marcellinus Papa Epiſtola 2. poſt principium ajebat: *Detractiones, & accuſationes, atque perſecutiones inter Chriſtianos oppido vitandæ ſunt; quia licet pauci ſimus in comparatione aliorum, ſi tamen unanimes fuerimus, facilius adverſariis reſiſtemus*. Refert Antonius Auguſtinus in *Epitome Juris Pontificii*, Libro 30. Titulo 1. Cap. 27. GONZALEZ.

Vel interfectus fuerit.

CAPUT SEPTUAGESIMUM.

De pœna ejus, qui aliquem interficiendum detulit.

ADeo ſingulari pietate, & modeſtia inſtituendos Chriſtianos priſci Patres voluerunt, ut ab Spectaculis, in quibus homines interficerentur, abſtinere præceperint, ut tradidi ſuperius a. Viſu enim, dictu, auditu nihil eſſe volebant Chriſtiano cum inſania Circi, cum atrocitate Arenæ, cum ſævitia Spectaculi; quanto ergo magis nec cum ipſius editione? edit enim Spectaculum, qui Fratrem publice defert, ut publice interficiatur, nec defert ſolum, ſed interficit. Quid enim intereſt, ferro, an verbo occidas, ut ſcripſit Lactantius b? Iſidorus autem: *Beatus, cujus teſtimonio innocens ab ſcelere objecto purgatur; impius, cujus proditione etiam iniquus perimitur. Neque enim decet Chriſtianum morti obnoxium ſubdere, & ad effundendum ſanguinem, infelicium voce teſtificationis præbere ſermonem. Sermo enim juſti, tantum ad miniſterium debet eſſe ſalutis; ira vero indignationis, & tribulationis, & immiſſionis per angelos malos*. Alio præterea animum intendere in hoc Canone putaverunt Patres, ne videlicet cum Edicta Imperatorum, aut Præſidum ethnicorum adverſus Chriſtianæ Fidei profeſſores proponerentur, auderent Fideles, vel Catechumeni alios Chriſtianos, vel Fratres odio deferre, ut aliena Præſidum manu proprias injurias vindicarent; ut vindicaſſe multos olim, Antiquorum monumentis teſtatum eſt; vel ſaltem Edictorum, & Præfectorum metu. In Actu enim Paſſionis B. Cypriani Paternus Proconſul dixit: *Volo ſcire ex te, qui ſint Presbyteri, qui in hac Civitate conſiſtunt. Cyprianus Epiſcopus reſpondit: Legibus veſtris bene, ac utiliter cenſuiſtis, Delatores non eſſe. Itaque detegi, & deferri a me non poſſunt, in Civitatibus ſuis invenientur. Paternus Proconſul dixit: Ego hodie in hoc loco exquiro. Cyprianus dixit: Cum diſciplina prohibeat, ut quis ſe ultro non offerat, & tuæ quoque hoc cenſuræ diſpliceat, nec offerri ſeipſi poſſunt, ſed a te exquiſiti invenientur*. Quare in eos, qui Fideles ethnicis Magiſtratibus deferrent, vel indicarent, pœnam ſta-

a Lib. 3. C. 50.

b Lib. 6. Divin. Inſtit. C. 20. Iſidor. Lib. 3. De ſummo bono. Cap. 59.

ſtatuit Concilium Ancyranum [a], & paullo ante Concilium Arelatenſe I.[b]: *De his*, inquit, *qui Scripturas ſanctas tradidiſſe dicuntur, vel vaſa Dominica, vel nomina Fratrum ſuorum, placuit nobis, ut quicumque eorum in Actis publicis fuerit detectus, vel verbis nudis, ab ordine Cleri amoveatur.* Noluerunt enim Hiſpani, & Gallicani Epiſcopi, Chriſtianos ira Fratrum, & odio, in Religionis, & vitæ diſcrimen inferri; tametſi ipſi Fideles judicari, caſtigari, puniri, interfici ſæpiſſime optarent pro Chriſto. Tertullianus [c]: *Chriſtianus vero quid ſimile?* (egerat prius de delinquentibus ethnicis) *neminem pudet, neminem pœnitet, niſi plane retro non fuiſſe; ſi denotatur, gloriatur; ſi accuſatur, non defendit; interrogatus, ultro confitetur; damnatus, gratias agit. Quid hoc mali eſt, quod naturalia mali non habet? timorem, pudorem, tergiverſationem, pœnitentiam, deplorationem? Quid hoc mali eſt, cujus reus gaudet, cujus accuſatio votum eſt, & pœna felicitas?*

a Can. 9.
b Can. 13.
c In Apologetico, cap. 1.

Si levior cauſſa fuerit, intra quinquennium accipere poterit communionem.

QUam ſeveri, & acres fuerint Hiſpani Patres in vindicanda Delatorum audacia, hinc conſtat; dum non ſolum graviora crimina, ex quibus proſcriptio bonorum, aut interfectio redundet, ſed & leviora acriori multant pœnitentia, quam ſoleat hodie adulterium, inceſtus, vel homicidium, dum quinque annorum pœnitentiam injungunt.

Si Catechumenus fuerit, poſt quinquennii tempora admittatur ad Baptiſmum.

NON Fidelium jam, & Chriſtienorum tantum curam geſſit olim Eccleſia, ut ſuperius eſt animadverſum, ſed & Catechumenorum. Cum enim illi Chriſtianæ Reipublicæ cives fieri cupiant, non injuria Chriſtianorum Legibus ſubduntur. Qui alicujus enim Reipublicæ honores, & commoda ſentire vult, incommoda, & onera (ſi hæc onera ſunt) ut ſentiat, neceſſe eſt, in his præſertim, quæ ad eandem cauſſam ſpectant. Quare cum Catechumenis ad Baptiſmum recipiendum biennium præſcripſiſſent antea [d] Patres; ſi poſtea crimen aliquod admiſerint, ut illius ſordes purgare valeant, triennium additum eſt in præſenti. De aliis pœnis Catechumenorum actum late ſuperius [e].

d Can. 42. hujus Conc.
e Hoc lib. 3. cap. 59. & 60.

CANON LXXIV.

De falſis Teſtibus.

Falſus Teſtis, prout crimen eſt, abſtinebitur*; ſi tamen non fuerit mortis, quod objecit, & * probaverit, quod diu tacuerit, biennii tempore abſtinebitur*. Si autem non probaverit in coventu Clericorum, placuit, per quinquennium abſtineri*.

* Abſtinebit.
* Si.
* Abſtinebit.
* Abſtinere.

BUrchardus Lib. 16. Cap. 18. ex Canone I. hujus Concilii citat Decretum; cum ſit LXXIV. *Falſus Teſtis*, ait, *prout crimen eſt, abſtinebitur: ſi tamen non fuerit mortis, quod objecit, & probaverit, quod diu tacuit, biennii tempore abſtinebitur. Si autem non probaverit in conventu Clericorum, placuit per quinquennium abſtinere* Bernardus autem Papienſis Præpoſitus in prima Epiſtolarum Decretalium Collectione Lib. 5. Tit. 6 *De crimine falſi*, Cap. 1. aliter: *Falſus Teſtis*, ait, *prout crimen eſt, punietur; ſi tamen non fuerit mortis, quod objecit, & probaverit, quod diu tacuit, biennii tempore pœnitebit; ſi autem non probaverit in conventu Clericorum, placuit per quinquennium abſtinere.* In Codicibus mſs. Lucenſi, & S. Æmiliani: *Falſus Teſtis, prout crimen eſt, abſtinebit; ſi tamen non fuerit mortis, quod objecit, etſi probaverit, quod non tacuerit, biennii tempore abſtinebit*, Sed magis placet lectio editorum Codicum, *quod diu tacuerit*. Quibus alii etiam Codices noſtri mſs. conſentiunt.

CAPUT SEPTUAGESIMUM PRIMUM.

De pœna falſi Teſtis.

SCribit Iſidorus [f] falſum Teſtem triplicem injuriam irrogare; primam Deo, cujus præſentiam contempſit; ſecundam judici, quem mentiendo feſellit; poſtremam innocenti, quem ſuo teſtimonio, ſeu mendacio læſit. Ideo tam ſevera ab Hiſpanis Epiſcopis excommunicatione multatur. Si crimen, in quo depoſuit, mortis eſſet, perpetua excommunicatione puniri voluiſſe, crediderim, ut Delatores Canone præcedenti; etſi expreſſum hic non ſit. Si vero illud non eſſet mortis, & probaverit Teſtis accuſatus ſe, non ſponte ad teſtimonium ferendum proſiliiſſe, ſed diu tacuiſſe, & velut adactum Delatoris impulſu, biennio communione privandum; ſi vero hoc non probaſſet, quinquennio, quod majori eſſet culpæ obnoxius. Ariſtoteles [g] eum Charondam Catinenſium Legiſlatorem ſummis efferret laudibus, illud unicum illius inventum commemorat, quod primus omnium falſis Teſtibus Legem, multamque poſuerit. Apud Romanos Tarpejo monte dejici Gellius [h] eſt Auctor. Lege Divina a Moyſe promul-

f L. 3. De ſummo bono C. 59.
g L. 2. Polit. C. 10.
h *Lib. 20. Noct. Attic. cap. 1 Joſeph lib. 4. Judaica antiquit. cap. 6.*

mulgata, ea pœna afficiendos, quam eſſent paſſuri hi, quibus impoſuerunt calumniam, ſi verum fuiſset teſtimonium, tradit Joſephus; quod Legibus noſtris receptum eſt a.

Quod ſi Clericus ſit, qui falſo teſtimonio, alterius vitam, fortunas, aut famam lædit, capitalis criminis reum cenſendum, docuit Concilium Veneticum b; & ab officii honore depoſitum in Monaſterium detrudendum, Agathenſe c.

De his autem, qui Teſtem ad falſo jurandum induxerunt, nulla hic pœna exſtat, ni mavis, ut falſum Teſtem illum puniendum; quid enim intereſt, ſua, an aliorum lingua ipſe noceat? exſtat tamen expreſsa in Concilio Matiſconenſi: *Qui convictus fuerit alios ad falſum teſtimonium, vel perjurium attraxiſſe, aut quacumque corruptione ſolicitaſſe, ipſi quidem uſque ad exitum non communicent; eis vero, qui ei in perjurio conſenſiſſe probantur, poſt ab omni ſunt teſtimonio prohibendi, & ſecundum Legem, infamia notabuntur; ſed & hi, qui mendacio veritatem, quam ſacroſanctam venerari debebant, violaſſe comperti ſunt.*

a Lege 80. Tauri.
b Can. 15.
c Can. 59. Exſtat apud Grat. in C. Si Epiſc. 50. Diſt.

COMMENTARII NOVI.

VEre editio vulgaris multo melior quam Garſiæ. Neque enim ſententia ulla, aut ſenſus Canonis illius ex ejus editione elici poteſt. Meo quidem judicio, Canone illo agi videmus de iis, qui apud Epiſcopum, aut Clericum aliquos inſimulant peccati, aut flagitii alicujus admiſſi; ut verba illa, *non probaverit conventui Clericorum*; aut, *in conventu Clericorum*; clariſſime demonſtrant. Primaque illa Canonis ejus parte diſseri de modo, quo puniendi ſunt, qui falſum crimen, & peccatum innocentibus coram Eccleſiaſticis obtrudunt. In ſecunda vero parte, quemadmodum ii caſtigandi ſunt, qui diutius accuſationem protulerint, quamvis accuſationis ſuæ crimina illata probent; quod ſua illa dilatione, ſeu procraſtinatione forſan contigerit, ut peccati contagione, ſeu labe contaminatus aliquis aliis Fidelibus ſuo congreſſu labem intulerit, & cum eis communicaverit. In ultima parte, de iis, qui non falſum teſtimonium quidem attulerunt, ſed cum aliquem deliquiſſe, criminentur, id argumentis, ſigniſque veriſſimis probare non poſſunt. Quo fit, ut tota illa vivendi diſciplina, ratioque accuratius multo, ſolertiuſque alibi ſuo loco cum otio pertractanda videatur. Ideoque Canone illo præcedenti Delatores, *nec in fine accipiant communionem*; & in ipſo falſi Teſtes ipſi levius, humaniuſque tractantur, quod uno Canone de judicibus ſæcularibus, altero autem de Eccleſiaſticis agatur.

Falſus Teſtis.] Qui coram Epiſcopis, & Eccleſiaſticis aliquem criminatur.

Prout eſt crimen.] De minimis offenſis id accipiendum.

Abſtinebit.) Pauco tempore ab Eucharistia removeatur.

Si tamen non fuerit mortis.) Nam ſi grave, & atrox aliquod facinus falſo objeciſſet, graviori pœnitentia erat multandus, pœnitentia ſcilicet ad mortem, ut liquet ex Conciliis Arelatenſibus, Canone XIV. & XXIV.

Et ſi probaverit.) Si vero non ſit falſus Teſtis, ſed diu reticuerit quod potuit probare, hoc eſt, ſcelerum reos, & conſcios non detexerit, biennio abſtineat. Cum ad ea animum adverterem, ſuſpicari cœpi, verba non eſſe de Teſtibus, qui coram judicibus ad accuſationem inſtruendam adducebantur, quos Eccleſia a teſtimonii dictione dimoviſſet potius, quam ad quemquam accuſandum inſtigaſset.

Diu tacuerit.) Quod Eccleſiæ aperire debuerat, ut a communione rabidæ, & morbidæ oves extruderentur, ne cæteras inficerent. Ea eſt cauſſa, cur Clericis Chriſtianorum erant crimina detegenda, ſed laicis judicibus ex ſententia Eccleſiæ nunquam ſatis diu occultari poterant.

Si autem probaverit.) Teſtis etſi non eſſet falſus, aut redemptus, ſi non probaſſet quod objecerat, quinquennio abſtinebat.

In conventu Clericorum.) Nonnulli, etiam ex Prebyteris, cum Epiſcopo judices erant conſtituti ad Fidelium crimina, quæ ab aliis ducerentur æſtimanda, & examinanda; iccirco ajunt, *in conventu Clericorum*. Eiſdem enim criminum probationes erant exponendæ, quibus eadem ipſa crimina judicanda proponebantur. Tertullianus docet in *Apologetico*, Epiſcopis Presbyteros adſediſſe: *Ibidem etiam exhortationes, caſtigationes, & cenſura divina; nam & judicatur magno cum pondere, apud certos de Dei conſpectu, ſummumque futuri judicii præjudicium eſt, ſi quis ita deliquerit, ut a communicatione orationis, & conventus, & omnis ſancti commercii relegetur.* ALBASPINÆUS.

Teſtis falſus Deum pejerando contemnit, judicem mentiendo fallit, innocentiam deprimit, iniquitatem fovet, vera judicia ſubvertit. D. Auguſt. in Cap. 1. *De crimine falſi*, ibi: *Falſidicus Teſtis tribus perſonis eſt obnoxius; primum Deo, cujus præſentiam contemnit; inde judici, quem mentiendo fallit; poſtremo innocenti, quem falſo teſtimonio lædit. Uterque reus eſt, & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit; quia & ille prodeſſe non vult, & iſte nocere deſiderat.* Unde apud omnes nationes diverſis pœnis Teſtes falſi affecti fuerunt. Apud Hebræos eaſdem pœnas luebat Teſtis, quas is, cui calumniam fecerat, paſſurus erat. Deuteron. Cap. 19. Joſeph. Lib. 4. *Antiquit* Capit. 6. Apud Romanos primis ſæculis e Tarpejo monte dejiciebantur, poſtea varie, nec eodem modo, falſi Teſtes puniebantur. Paullus in Leg *Qui falſa*, ff. *De teſtibus*, ſcripſit: *Qui falſa, vel varia teſtimonia dixerunt, vel utrique parti prodiderunt, a judicibus competenter puniantur*. Fatetur quoque Martian. in Leg. 1. & 9. ff. *Ad Leg. Cornel. de falſ.* pœnam legis Corneliæ irrogari ei, qui in falſas teſtationes faciendas, teſtimoniave falſa invicem dicenda dolo malo coierit; & ſubjicit, pœnam falſi, deportationem eſſe. Apud Græcos, teſte Julio Polluce Lib. 6. falſi teſtimonii convictum Tribunus primum fuſte tangebat, deinde milites undique irruentes non modo fuſtibus cædabant, verum & ſaxis, ſi poterant, obruebant,

bant. Vatiis etiam Eccleſiæ Canonibus falſus Teſtis plectitur, & ejus delictum deteſtatur, ac vindicatur. Cap. *Nullus*, 2. 4. Quæſtione 4. Cap. *Si Epiſcopus*, 7. 50. Diſt. Cap. *Itaque*, 20. 24. Quæſt. 4. Concil. Arelaten. Can. XIV. Falſus Teſtis juxta Scripturam impunitus non ſit. Concilium Epaunenſe, Canone XIII. *Siquis Clericus in falſo teſtimonio convictus fuerit, reus capitalis criminis cenſeatur*. Aurel. III. Can. VIII. *Siquis Clericus furtum, aut falſitatem admiſerit, quia capitalia etiam ipſa ſunt crimina, communione conceſſa, ab Ordine degradetur*. Alios congerit Antonius Auguſtin. in *Epit. Jur.* Lib. 32. Tit. 4. Unde recte PP. in præſenti docent, falſum Teſtem, prout crimen eſt, quod objecit, puniri; videlicet, ut ſi ob illud teſtimonium reus occiſus ſit, ut in Canone antecedenti, nec in fine accipiat communionem; ſed ſi levius delictum ſit, ut pœnam mortis non mereatur, & probaverit, ſe, poſtquam corruptus pecunia fuit, ut teſtimonium diceret, diu tacuiſſe, per biennium tantum a communione arceri. Si autem id non probaverit, immo in judicio conſtiterit, ipſum corruptum pecunia ſtatim teſtimonium dixiſſe, in delicto leviori, per quinquennium communione privari. GONZALEZ.

Si autem non probaverit in conventu Clericorum, placuit per quinquennium abſtineri.

CAPUT SEPTUAGESIMUM SECUNDUM.

A tempore Apoſtolorum Eccleſiam habuiſſe juriſdictionem forenſem, & hoc Canone comprobari.

EX his etiam verbis obſervare licebit, audientiam olim, ſive juriſdictionem forenſem Epiſcopos, & Clericos habuiſſe in Chriſtianos; nec de foro pœnitentiali tantum, ſed de exteriori judiciali, Decretum hoc intelligi oportere; ne hæretici externam hanc Eccleſiæ juriſdictionem, & poteſtatem, vel ſtulte negent, vel impie calumnientur, ut nimis recentem, & novam jactitantes. Nec a Conſtantini Magni ætate ejus initium repetendum eſt, ſed ab ipſis Apoſtolorum temporibus, Apoſtolica auctoritate firmatum, ut præter hoc Hiſpanorum Epiſcoporum Decretum, Auguſtinus [a] probat; & de moleſtia litium, & litigantium pertinacia his verbis conqueſtus: *Suis vitioſis, & negotioſis cupiditatibus adjuvandis, ut occupemur, & eis noſtra tempora impendamus, efflagitant, aut certe infirmos premunt, ut cauſſas ſuas ad nos deferre compellant, quibus dicere non audemus: Dic homo, quis me conſtituit judicem, aut diviſorem inter vos? Conſtituit enim in talibus cauſſis Apoſtolus Eccleſiaſticas cognitores, in foro prohibens jurgare Chriſtianos. Nec illis quidem, qui non aliena rapiunt, ſed ſua cupide repetunt, dicimus: Cavete ab omni cupiditate, conſtituentes eis ante oculos hominem, cui dictum eſt: Stulte, hac nocte auferetur a te anima tua; quæ præparaſti cujus erunt? quia & quando dicimus, non recedunt, nec declinant a nobis, ſed inſtant, urgent, precantur, tumultuantur, extorquent, ut ipſis ad iſta, quæ diligunt, quam ſervandis Dei mandatis, quæ diligimus, occupemur. O quanto tædio turbarum turbulentarum, & quanto deſiderio Divinorum eloquiorum dictum eſt*: Declinate a me maligni, & ſcrutabor mandata Dei mei. *Ignoſcunt obedientes Fideles, qui pro ſuis ſæcularibus cauſſis raro nos quærunt, & judiciis noſtris facillime acquieſcunt, nec nos conterunt litigando, ſed obtemperando potius conſolantur. Certe propter eos, qui & inter ſe pertinaciter agunt, quando bonos premunt, noſtra judicata contemnunt, faciuntque nobis perire tempora rebus eroganda Divinis. Certe, inquam, propter iſtos, & nobis liceat exclamare in hac voce Corporis Chriſti*: Declinate a me maligni, & ſcrutabor mandata Dei mei. Et rurſus [b]: *Dominum Jeſum*, inquit, *in cujus nomine ſecurus hæc dico, teſtem invoco ſuper animam meam, quoniam quantum attinet ad meum commodum, multo mallem per ſingulos dies certis horis, quantum bene in moderatis Monaſteriis conſtitutum eſt, aliquid manibus operari, & horas certas habere ad legendum, & orandum, aut aliquid de Divinis literis agendum, liberas, quam tumultuoſiſſimas perplexitates cauſſarum alienarum pati de negotiis ſæcularibus, vel judicando dirimendis, vel interveniendo præſcribendis, quibus nos moleſtiis idem affixit Apoſtolus, non utique ſuo, ſed ejus, qui in eo loquebatur, arbitrio.* Idem docet D. Clemens [c], Ambroſius [d], Chryſoſtomus [e], & Poſſidius [f] Epiſcopus Calamenſis; quorum ſententias, quia ſuperius retulimus, non eſt ſane viſum operæ pretium eaſdem iterum hic repetere.

De conventu autem Clericorum ideo meminerunt, quod Epiſcopi olim nihil inconſulto Clero agere ſolerent, ut teſtantur iidem Clemens [g], & Chryſoſtomus [h]. Unde Divus Ignatius [i] ad Trallianos, Presbyteros, Conſiliarios, & Confeſſores Epiſcoporum appellat, quod illorum conſilio publicas res capeſſerent. Hæc enim erat antiquorum Epiſcoporum conſuetudo, hæc ſanctitas, & prudentia, *ut ſi forte aliquando quiſpiam eorum vellet aliquatenus deviare* (quod de Pontifice, & ejus Conſiliariis ſcripſit Divus Bernardus) *ipſi non ſinerent, frænarent præcipitem, dormitantem excitarent; quorum reverentia, & libertas ipſum extollentem reprimeret, cedentem corrigeret; quorum ſubſtantia, & fortitudo nutantem firmaret, diffidentem erigeret; quorum fides, & ſanctitas ad quæque ſancta, quæque honeſta, ad quæque pudica, ad quæque amabilia, & bonæ famæ provocaret*. Quod adeo probarunt Patres Africani in Concilio Carthaginenſi [k] IV. ut irritam decreverint eorum Epiſcoporum ſententiam, quam illi ſine præſentia Clericorum tuliſſent: *Ut Epiſcopus*, ajunt, *nullius conſ-*

[a] *In Commen. ad Pſ.* 118.
1. *Cor.* 6.
Pſalm. 118.
[b] *Libro de opere Monachor. Cap.* 29.
1. *Cor.* 6.
[c] *L.* 2. Apoſt. Conſt. C. 49. & 50.
[d] *Oratione contra Auxentiũ.*
[e] *Hom.* 16.
[f] *In* Vita D. Auguſt. *cap.* 19.
[g] *Lib.* 2. Conſtitut. Apoſt. *cap.* 51.
[h] *Lib.* De Sacerdotio.
[i] *Lib.* 4. De conſiderat. *ad Eugenium cap.* 5.
[k] *Can.* 23. *Extat apud Grat. in cap.* Nullius. 15. *Quæſt.* 7.

cauſſam audiat abſque præſentia Clericorum ſuorum, alioquin irrita erit ſententia Epiſcopi, niſi præſentia Clericorum confirmetur. Nec forenſes cauſsas tantum civiles, aut criminales, ſed nec ſpirituales tractabant, nec ad Sacerdotium Fideles admittebant ſine Clericorum præſentia, ut una illi proſpicerent cum Epiſcopis, an qui Sacro Senatui forent adſcribendi, digni eſsent tantæ dignitatis honore, ne illis inconſultis, Reſpublica Chriſtiana quid
a Can. 22. detrimenti caperet, ut eodem Concilio Carthaginenſi IV. [a] decernitur. Quam antiquam Eccleſiæ inter Epiſcopos, & Clerum pacem, vel unitatem potius, hæc utinam ætas noſtra fidelius obſervaſſet; non enim tot inter Epiſcopos, & Capitula, ut vocant, diſcordiæ, lites, & contentiones orirentur.

COMMENTARII NOVI.

Recte es hoc Canone deducitur, jam primis Eccleſiæ ſæculis Epiſcopos habuiſſe forum, in quo jus dicerent, jurgantium controverſias dirimerent, & reos convictos punirent. Idem conſtat es Canone xxxvi. Apoſt. D. Clemens Lib. 2. *Conſtitut.* Cap. 47. Concilium Carthaginenſe III. Can. 15. ibi: *Privatorum Chriſtianorum cauſſas Apoſtolus ad Eccleſias deferri, atque ibi terminari præcepit.* Et quidem Apoſtolus 1. ad Corinthios, Cap. 6. ait: *Neſcitis, quoniam Angelos judicabimus? quanto magis ſæcularia?* In Concilio apud Palatium Vernis ſub Pipino, Canone III. ſtatuitur, ut unuſquiſque Epiſcoporum poteſtatem habeat in ſua Parochia, tam de Clero, quam de Regularibus, vel ſæcularibus, ad corrigendum, vel emendandum ſecundum Ordinem Canonicum ſpiritualem, ut ſic vivant, qualiter Deo placere poſſint; immo & cauſſas civiles etiam laicorum, ipſi terminabant ea conceſſione Imperatorum in Lege 1. Codicis Theodoſiani, *De Epiſcopali audientia.* Unde B. Gregorium Neo-cæſareenſem Epiſcopum terminaſſe controverſias ſæculares, & temporales, refert B. Gregorius Nyſſenus in ejus Vita. Etiam ex hoc Canone facile probatur, Epiſcopos cum conſenſu, & conſilio Clericorum in cauſſis civilibus, & criminalibus jus dixiſſe; quod ſimiliter probatur ex Libro 6. *Capitul.* Cap. 245. ibi: *Ut nullus Epiſcopus, vel quis infra poſitus, die Dominico cauſſas judicare præſumat. Cæteris vero diebus conbibentibus perſonis, illa, quæ juſta ſunt, babeat licentiam judicandi.* Ubi *conbibentibus perſonis* interpretatur Fileſacus in Cap. 1. §. 18. *De Officio Ordin.* ideſt, conſentientibus. Ex Tertulliano poſt Albaſpinæum hic probarunt Cerda in *Adverſar. Sacr.* Cap. 146. Numero 22. Cironius Libro 2. *Obſerv.* Cap. 4. & 5. GONZALEZ.

CANON LXXV.

De his, qui Sacerdotes accuſant, nec probant, | *De his, qui Sacerdotes, vel Miniſtros accuſant, nec probant.*

Si quis autem Epiſcopum, Presbyterum, vel Diaconum falſis criminibus appetierit, & probare non potuerit, nec in fine dandam ei eſſe communionem.

Adrianus Papa in ea Collectione Canonum, quam ſuperius dixi ad cauſſæ ſuæ tuitionem feciſſe, hunc Canonem LX. illorum numero retulit: *Si quis*, ait, *Epiſcopum, aut Presbyterum, aut Diaconum falſis criminibus appetierit, & probare non potuerit, nec in fine dandam ei eſſe communionem.* Extat enim Canon confirmatus in Actis Concilii apud Sanctum Medardum in Suburbio Sueſſionenſi, tempore Caroli Regis Francorum anno Domini DCCCLIII. & apud Ivonem, 6. Parte *Decretorum*, Capite 288. etſi Concilio Carthaginenſi tribuerit, ſicut & Laurentius Surius primo Tomo Conciliorum ad finem Carthaginenſis III. Extat & apud Gratianum in Capite, *Si quis Epiſcopum*, 8. Quæſt. 3. & Anſelmum, Lib. 3. Cap. 92. Ivo, & Surius, *niſi in fine*, non recte.

CAPUT SEPTUAGESIMUM TERTIUM.

De falſa Epiſcoporum, & Clericorum accuſatione punienda.

Ut ex loco, & tempore, ſic ex dignitatis gradu, vitæque merito atrocitas injuriæ creſcit. Qua de cauſſa, falſa Epiſcoporum, Presbyterorum, & Diaconorum, quam ſecularium accuſatio acrius ſane eſt punienda. Una quinquennii, altera perpetua excommunicatione multatur. Acceſſit huic & alia ratio, ne videlicet temere Laici ad Clericorum accuſationem proſilirent; diſſidebant enim olim ab eis odio capitali, ideo acriori pœna cohiberi debebant. Nec Laici quicumque Clericos accuſare poterant, ſed omni crimine vacui, &
b Collectione Decretorum, cap. 20. tales, ut ab Ordinibus ſuſcipiendis repelli non poſſent; ut refert, & comprobat Adrianus Papa I. [b] *Placuit*, ait, *ut nullus ſervus, nullus libertus, nulla infamis perſona Sacerdotem accuſet; omnes vero infames eſſe dicimus, quos Leges ſæculi infames appellant; & omnes,*

qui

qui, culpis exigentibus, ad Sacerdotium non poſſunt provehi. Indignum eſt enim, ut illi eos accuſent, qui eſſe non poſſunt, quod ipſi ſunt. Quoniam ſicut majores a minoribus non judicantur, ita nec criminari poſſunt. In accuſatione autem ſuccumbentes, damnari anathemate, Concilium Bracarenſe [a] conſtituit; accuſationem autem hanc coram Epiſcopis, & Præpoſitis Eccleſiæ proponendam, vel ex Canone præcedenti intelligi poteſt.

a Can. 8.

COMMENTARII NOVI

HOc ipſum referri debet ad accuſationes, quæ coram Eccleſia diſceptantur.

Falſis] Falſis, & gravioribus.

Nec in fine] Iis, qui cæteris præſiderent, crimen quamvis falſum affigere, gravis erat culpa, eaque ſeverius vindicanda, quam ſi Fidelem accuſaſſent. ALBASPINÆUS.

Licet regulariter, ubi accuſator crimen, quod objecit, non probavit, ut calumniator eandem pœnam, quam accuſatus paſſurus erat, ipſe debeat ſuſtinere (Cap. *Crimen*, 4. 2. Quæſt. 6. Cap. 1. & ult. 3. Quæſt. 6. Cap. *Quiſquis*, 3. 2. Quæſt. 8. Cap. 2. 2. Quæſt. 3. cum aliis congeſtis ab Antonio Aug. in *Epit. Jur.* Lib. 30. Tit. 11. & Lib. 37. Tit. 57. Creſpetio in *Summa*, verb. *Accuſator*, T. Raynaudo in Hoplotheca, *De calumnia*, Cap. 2. cum ſeq.) tamen cum ſublimis perſona accuſatur, majori pœna calumniator plectitur, ut in accuſante Epiſcopum, Presbyterum, aut Diaconum, docetur in Cap. 1. 2. Quæſt. 3. Cap. 4. 5. Quæſt. 6. ult. 1. Quæſt. 6. Quare PP. Hiſpani in præſenti illis falſo accuſantibus Epiſcopum, Presbyterum, aut Diaconum, nec in fine veniam indulſerunt. Poſtea tamen ex miſericordia in exitu communio illis fuit conceſſa a PP Conc. Arelat. 1. Can. XIV. his verbis: *Qui falſo accuſant fratres ſuos, uſque ad exitum non communicent.* Arelat. II. Can. XXIV. *Eos, qui falſa fratribus capitula objeciſſe convicti fuerint, placuit, uſque ad exitum non communicare.* Exſtat apud Gratian. in Cap. 2. 3. Quæſt. 10. Xyſtus III. Epiſtola unica poſt princ. *Scitote, me criminari a quodam Baſſo, & injuſte perſequi. Quod audiens Valentinianus Auguſtus, noſtra auctoritate Synodum congregari juſſit, & facta Concilia cum magna examinatione ſatisfaciens omnibus; licet evadere ſatis aliter potuiſſem, ſuſpicionem tamen fugiens, coram omnibus me purgavi, ſcilicet a ſuſpicione, & æmulatione liberans; ſed non aliis, qui noluerint, aut ſponte hoc non elegerint faciendo formam, exemplumque dans &c.* Condemnatus eſt autem memoratus Baſſus a jam dicta Synodo, ita tamen ut in ultima die Viaticum ei non denegetur propter humanitatem pietatis Eccleſiæ. Plura de hujus delicti immanitate, & pœnis congeſſimus in Capite 1. *De calumniatoribus*. GONZALEZ.

CANON LXXVI.

De Diaconis, ſi ante honorem peccaſſe probentur.

Si quis Diaconum ſe permiſerit ordinari, & poſtea fuerit in crimine detectus mortis, quod aliquando commiſerit, ſi ſponte fuerit confeſſus, placuit, eum, acta legitima pœnitentia, poſt triennium accipere communionem; quod ſi alius eum detexerit, poſt quinquennium, acta pœnitentia, accipere communionem laicam debere.

CAPUT SEPTUAGESIMUM QUARTUM.

Diaconus in crimine mortis detectus, etiam ante ordinationem admiſſo, deponitur, & quod eſſet crimen mortis.

VEtus eſt Phavorini [b] Philoſophi ſententia, loquendum eſſe ſermone recenti, vivendum autem antiquis moribus; quod ſi prius ut obſervant multi, obſervarent poſterius, vel pauciores, vel meliores certe eſſent in Eccleſia Miniſtri. Olim enim, ut ex Canone apparet, ea morum integritate, & innocentia præditos eligi oportebat, non Epiſcopos tantum, & Presbyteros, ſed etiam Diaconos, ut ob antiquum crimen ante Ordinem admiſſum, illo poſtea fungi impedirentur; ſi vel propria confeſſione, vel probationibus legitimis illud Eccleſiæ poſtea conſtitiſſet. Simile eſt, quod de hæreticis ordinatis edixerunt ſuperius [c]; quod & placuit Concilii Patribus: *Si qui*, inquiunt, *ſine examinatione promoti Presbyteri ſunt, & poſtea examinati, confeſſi ſunt peccata ſua, & cum confeſſi fuiſſent, contra regulam venientes homines manus eis temere impoſuerunt; hos Eccleſiaſticus Ordo non recipit. In omnibus enim quod irreprehenſibile eſt, defendit Eccleſia Catholica.* Concilium Bracarenſe [d] II. *Si Presbyter, aut Diaconus ſine aliqua examinatione promoti ſunt, aut certe cum diſcuterentur, crimināſa peccata ſua celaverunt; & poſt ordinationem ab aliis ſunt detecti, abjiciantur a Clero; ſimiliter & de univerſo Ordine Cleri ſervetur; nam hoc ſibi, quod irreprehenſibile eſt, Sancta, & Catholica defendit Eccleſia.*

b Apud Gellium Noctium Atticar. *Lib. 1. C.* 20.

c *Superius Can* 51. *Concilium Nicænum Can.* 9.

d Can. 24.

In crimine deſectus mortis,

Quid *mortis crimen* ſit, indicat ſane etymon ipſius nominis, docetque Theodorus Balſamon [a]: *Peccatum ad mortem*, inquit, *mihi videtur eſſe omne peccatum, quod capitale inducit ſupplicium, mortem ſcilicet peccatori*. Ante Theodorum Cyrillus [b], Divus Chryſoſtomus [c], Origenes [d], Clemens Alexandrinus [e]. Nec a Græcis diſſentiunt Latini. Pacianus parænenſi ad pœnitentiam, ubi legit: *ideſt, peccatum, quod ducit ad mortem*. Ejuſdem ſententiæ fuere Beatus Ambroſius [f], Hieronymus [g], & Bernardus [h]. Quod autem levius eſt, *veniale* dicitur, quod ex ſe hoc veniam, ob levitatem materiæ, & ipſius humanæ naturæ imbecillitatem; illud autem mortem, ob gravitatem mereatur. Ex his edocemur, quam antiqua, certaque fuerit ſemper in Eccleſia peccati mortalis, ut vocant, venialiſque differentia, nec omnia eſſe æqualia, ut cum veteri Stoicorum paradoxo, impie cenſuit Jovinianus, Auctore Auguſtino. Nec omnia eſſe mortalia, ut nove aſſeruit Calvinus; nam non ex omni peccato, etiam leviſſimo, deponebantur olim a ſuſcepto Ordine Diaconi; nam ſic qui poſſent eo munere fungi? Deponebantur ergo ex gravibus, illis videlicet, quorum reatus mortalis erat, hoc eſt, pœnam merebatur æternam.

a Ep. 1. ad Amphiloch. Iconii Epiſc. C. 32.
b Libro 4. in Levit.
c In Pſal. 49.
d Hom. 10. in Geneſim.
e L. 2. Strom.
f L. De pœnit. C. 9. & Lib. 2. Cap. 30.
g Contra Jovinianum.
h De triplici miſericordia.

COMMENTARII NOVI.

Quod vero hoc Canone tractatur, illud eſt, ſi Diaconus quadam ſua facilitate, ſeu conſilio adductus, promoveri ſe ſiverit ad Diaconatum, peccati alicujus mortalis conſcius, quod reticuerit, cum examinandum ſe ſe obtuliſſet, quo poſtea peccato contra ipſum prolato, probatoque, aut ipſomet auctore confitente, quod conſcientia maleficii examinaretur, Diaconatu ipſo abdicet ſeſe, triumque, aut quinque annorum pœnitentiam ſubeat, qua peracta, in cœtum, numerumque laicorum aggregetur, nec amplius e numero Eccleſiaſticorum cenſeatur.

Diaconum.) De aliis minoribus Ordinibus idem non fuiſſet judicium.

Si permiſerit ordinari.) Nam lethaliter ſe peccaſſe, ſi confeſſus fuiſſet, Laicus remanſiſſet.

In crimine mortis.) In gravi, & mortali culpa.

Quod aliquando commiſerit.) Si a Baptiſmo ſemel tantum peccaſſet, indignus erat qui promoveretur.

Accipere communionem.) Laicam ſcilicet, & in Laicorum numerum, & ordinem detrudere. Quicumque enim inter pœnitentes viſus eſſet, & legitimam egerat pœnitentiam, is procul a Clero relegabatur. ALBASPINÆUS.

Hic proponitur ſecunda pars, aut ſaltim explicatio Canonis xxx. ubi diffinitum fuit, Subdiaconum eum ordinari non debere, qui in adoleſcentia ſua fuerit mœchatus, *eo quod poſtmodum per ſubreptionem ad altiorem gradum non ſit promovendus*. Ex quo facile conſtat, non agi in præſenti Canone de quolibet peccato mortali, ſed de crimine mortali. Magnum enim diſcrimen agnoſcitur inter peccatum mortale, & crimen mortale. Idcirco & Paullus, ut notavit D. Auguſtinus Tract. 41. in Joan. *Non ait: Si quis ſine peccato eſt; hoc enim ſi diceret, omnis homo reprobaretur, nullus ordinaretur; ſed ait: Si quis ſine crimine eſt*. Hujus enim Concilii temporibus tria potiſſimum notabantur, & racenſebantur crimina mortis, idololatria videlicet, quod dicitur *crimen capitale* ſupra in Canone 1. homicidium, & mœchia. Divus Auguſtinus, *De Fide, & operibus*, Cap. 19. *Qui opinantur*, inquit, *& cætera eleemoſynis compenſari; tria tamen mortifera eſſe non dubitant excommunicatione punienda, donec pœnitentia humiliore ſanentur, impudicitiam, idololatriam, homicidium*. Probat Georgius Ambianus ad Tertullianum, Lib. *De pudicitia*, Cap. 6. Obſervatione a. Unde verba illa hujus Canonis, *in crimine mortis*, referenda ſunt ad mœchiam, ut in dicto Canone xxx. vel idololatriam, ut in dicto Canone 1. aut homicidium, ut Canone ı ı. Ita ut utriuſque Canonis contextura ſit: Subdiaconi illi ordinari non debent, qui in adoleſcentia ſua fuerint mœchati, ne poſtea cum reperiantur in miniſterio poſiti, par obreptionem ad altiores gradus aſcendant. Sed ſi poſt mœchiam in Subdiaconos ordinentur, ipſique per ſubreptionem in Diaconos ſe permiſerint ordinari, & poſtea detecti fuerint ante ordinationam in mœchiam incidiſſe; ſi ſponte reatum fuerint confeſſi, placuit, eos, acta legitima pœnitentia, poſt triennium accipere communionem; quod ſi alius eos deteſerit, poſt quinquennium communionem laicam accipere poſſe. Cui definitioni conveniunt Concilium Nicænum, Can. 9. *Quicumque de lapſis ad Ordinem Cleri promoti ſunt per ignorantiam, vel ordinantium diſſimulationem, hoc Eccleſiaſticæ non præjudicat Regulæ; cogniti namque deponuntur*. Valent. Gall. Can. iv. *Quicumque ſub Ordinatione Diaconatus, vel Presbyteratus, vel Epiſcopatus, mortali crimine dixerint ſe eſſe pollutos, ab Ordinationibus ſubmovendos; reos ſcilicet, vel veri confeſſione, vel mendacio falſitatis &c.* Gelaſius Epiſt. 1. Cap. 20. *Comperimus, horrendis quibuſdam criminibus implicatos, tota diſcretione ſubmota, non ſolum de factis atrocibus pœnitudinem non habere, ſed nec aliqua correctione penitus ſuccedente, ad Divinum miniſterium, honoremque contendere; nonnullos autem etiam in ipſis Ordinibus conſtitutos, gravibus delinquentes facinoribus non repelli, cum & Apoſtolus clamet, nemini cito manus imponendas, neque communicandum peccatis alienis; & majorum veneranda conſtituta pronuncient, hujuſmodi, etiamſi forte ſubrepſerint, tam qui ante peccaverunt, detectos oportere repelli, quam ſacræ profeſſionis oblitos, prævaricatores ſancti propoſiti procul dubio ſubmovendos*. Zacha-

charias Epiſtola VI. ad Bonifacium Epiſcopum: *Si quos tua Fraternitas repererit Epiſcopos, Presbyteros, aut Diaconos, contra Canones, vel Statuta Patrum exceſſiſſe; id eſt, in adulterio, vel ſi plures uxores habuerant, aut ſi ſanguinem Chriſtianorum, ſive Paganorum effuderunt, vel etiam aliis Capitulis, vel Canonibus obviaſſe repererit, nulla ratione Apoſtolica auctoritate permittat Sacerdotio fungi; quia tales a ſuo proprio ore falſi nominantur Sacerdotes, & pejores ſæcularibus eſſe noſcuntur, qui neque a fornicationibus, neque a nefariis matrimoniis abſtinent, neque ab hominum ſanguinis effuſione manus ſervant innoxias.* An tamen in ipſo, vel inferiori gradu ita ordinatus debeat miniſtrare, omiſerunt Patres in hoc Canone; expreſſerunt tamen Patres Concilii Neo-cæſareenſis, Can. IX. illis verbis: *Presbyter, ſi præoccupatus corporali peccato provehatur, & confeſſus fuerit de ſe, quod ante ordinationem deliquerit; non offerat, manens in reliquis officiis propter ſtudium bonum; nam peccata reliqua plerique dixerunt per manus impoſitionem poſſe dimitti. Quod ſi de ſe non fuerit ipſe confeſſus, & argui manifeſte nequiverit; poteſtatis ſuæ judicio relinquatur.* Quæ verba inſeruit ſuæ Collectioni Martinus Bracarenſis, Cap. 25. Gratianus in Cap. *Presbyter*, 15. Quæſt. 8. GONZALEZ.

Si ſponte fuerit confeſſus, placuit eum, acta legitima pœnitentia, poſt triennium accipere communionem; quod ſi alius eum detexerit, poſt quinquennium, acta pœnitentia, accipere communionem laicam debere.

CAPUT SEPTUAGESIMUM QUINTUM.

Levius qui ſe deferunt, quam convictos puniendos.

UT modeſti, & Chriſtiani animi eſt, ingenuique pudoris, peccata propria, lapſuſque ſponte fateri; ſic duri, obſtinati, & pertinacis, probationes judicii, ſententiamque expectare forenſem. Recte enim Tertullianus [a]: *Tantum*, inquit, *relevat confeſſio delictorum, quantam diſſimulatio exaggerat; confeſſio enim ſatisfactionis conſilium eſt, diſſimulatio contumaciæ. Confeſſione præterea ſatisfactio diſponitur, confeſſione pœnitentia naſcitur; & ut pœnitentia Deus, ſic & judex pœnitentia mitigatur. Eſt enim apud eos ſpontanea accuſatio, juſta excuſatio; ſpontanea damnatio, vera abſolutio.* Ideoque decrevit Concilium, ut ſi Diaconus crimen, quod admiſit, vel ante Ordinem ſuſceptum, vel poſt, ſponte Eccleſiæ detuliſſet, velletque maculas illius Eccleſiaſticæ diſciplinæ medicina purgare; nonniſi trium annorum ſpatio pœnitentia illi injungeretur; quod ſi, invito illo, & repugnante, alius detuliſset, legitimeque probaſset, quinquennii ſupplicium indiceretur. Eodem exemplo pœnam longe diverſam conſtituerunt [b] hi Patres Fideli habenti uxorem, ſi cum Judæa, vel Gentili mœchatus, ſeipſum detuliſset, vel invito illo, alius detexiſset. Simile eſt, quod decrevit Concilium Neo-cæſarcenſe [c]: *Qui admiſerit corporale peccatum*, ait, *& hic poſtea Presbyter ordinatus eſt; ſi confeſſus fuerit, quod ante ordinationem ſuam peccaverit; non quidem offerat, maneat tamen in aliis officiis, propter ejus ſtudii utilitatem: nam cætera peccata conſueverant plurimi etiam ordinatione privari.* Et mox: *Similiter & Diaconus, ſi eodem culpæ genere fuerit involutus, ſeſe a miniſterio cohibebit.* Concilium Bracarenſe [d] 11. *Siquis Presbyter ante ordinationem peccaverit, & poſt ordinationem confeſſus fuerit quia antea erravit, non offerat, ſed tantum pro Religione nomen Presbyteri portet; ſimiliter & de Diaconis ſervandum eſt, ut ſi ipſe confeſſus fuerit, Ordinem Subdiaconatus accipiat; hoc eſt, illo fungatur.*

[a] L. De pœnit. Cap. 8.

[b] Can. 7.

[c] Can. 9. & 10.

[d] Can. 25.

COMMENTARII NOVI.

CErtum eſt, eum qui ſponte de ſemet confeſſus eſt, mitius puniendum eſſe, quam ſi convictus foret, Cap. fin. & Gloſ. *De furtis*, Cap. ult. in princ. 82. Diſt. Cap. *Siquis crimen*, Quæſt. 7. Cap. *Imprimis*, verſ. *Si autem*, 2. Quæſt. 1. Cap. *Non dicatis*, 11. 12. Quæſt. 2. Cap. *Qui admiſit*, 15. Quæſt. 8. Lege, *Quiſquis*, §. *Sane*, Cod. *Ad Legem Jul. majeſt.* Auth. *Sed novo jure*, Cod. *De pœn. jud. qui mal. jud.* Lege unica, Cod. *Ne tut. vel curat. veſtig. cond.* L. 5. §. ult. ff. *De re milit.* Lege, *Edicto*, 13. ff *De jure Fiſci*, L. 3. §. ultimo, ff. *De alienis jud. mut. cauſ.* Lege, *In eos*, 11. Cod. *De cuſtod. reor.* Proverb. Cap. 28. ibi: *Qui confeſſus fuerit ſcelera ſua, miſericordiam conſequetur.* Num. Cap. 5. verſ. 6. Concil. Tolet. X. ubi Pontamio Epiſcopo Bracarenſi, quia ſui lapſus Libellum obtulit, licet antiqui Canones eum honore privandum decernerent, tamen Patres illi propter ſpontaneam confeſſionem nomen, & honorem reſervarunt; quod etiam refert Baronius anno DCLVI. Faciunt Quintilianus Libro 6. *Inſtit.* Cap. 5. *Nocet etiam diu pugnare in his, quæ obtinere non poſſis; nam ubi vincit, neceſſe eſt, & expedit cedere; quia ſive plura ſunt, de quibus quæritur, facilior erit in cæteris fides, ſive unum, mitior ſolet irrogari pœna verecundiæ. Nam culpam, præſertim deprehenſam, pertinaciter tueri, culpa altera eſt.* Et apud Athenienſes Legem fuiſſe, ut detegenti ſeipſum impunitas concederetur, refert Plutarchus in *Alcibiade*. Plura congerunt Tiraquellus, *De pœn. temper.* Cauſa 30. Simancas, *De Cathol.* Cap. 55. Et licet quoad fo-

rum

rum ſæcularem diſſentiat A. Matheus, *De crimin.* ad Tit. *De pœn.* Cap. 5. tamen quoad Eccleſiam extra dubium eſt, de ſe confeſſum mitius puniri. Unde Judæi, & hæretici ſponte comparentes, atque ſe deferentes, licet abjurare teneantur errores, non tamen publice, nec bonorum amiſſionem patiuntur, ut docent Simancas ubi ſupra, Carena, *De offic. Inquiſit.* Parte 2. Titulo 18. §. 1. per totum. GONZALEZ.

Accipere communionem laicam debere.

CAPUT SEPTUAGESIMUM SEXTUM.

Quæ fuerit laica communio,

QUÆ fuerit laica communio, adhuc inter doctiores non convenit, quibuſdam a materia, aliis a loco nomen laicæ inditum interpretantibus; ſed magis placet a materia, & loco ſimul laicæ nomen, communionem laicam accepiſſe, ſed a loco præſertim.

Olim enim in Eccleſia ad audiendam rem ſacram, percipiendamque Sacri Corporis communionem, diverſa loca Fidelibus a Clericis præſcripta erant; intra cancellos enim Eccleſiæ (hodie Chorum vocamus, & in Eccleſiis minoribus Cappellam majorem) non intrabant laici, nec ibi orare, aut communicare poterant; quod præclarum Divi Ambroſii [a] factum, omnium Epiſcoporum imitatione digniſſimum, perſpicue probat. Theodoſium enim Imperatorem, poſt oblatum munus ad Altare intra cancellos hærentem, per Diaconum interrogari juſſit, num quid vellet, quod iſthic hæreret; dicenti ſe nihil aliud velle, quam ut Divina Myſteria peragi videret: *Ea*, inquit ille, *iſthinc videre tibi non licet; habent in Dei Templo Sacerdotes, habent & laici locum ſuum.* In Concilio etiam Laodiceno [b] id decretum eſt: *Solis*, ait, *Miniſtris Altaris liceat ingredi ad Altare, & ibidem communicare.* Quod in Hiſpania cavit Concilium Bracarenſe I. [c] *Item placuit*, inquit, *ut ingredi Sacrarium ad communicandum non liceat laicis viris, vel mulieribus, niſi tantum Clericis, ſicut & antiquis Canonibus inſtitutum eſt.* Et in Sexta, ut perhibetur, Synodo [d]: *Nulli omnium*, ait, *qui ſit in laicorum numero, liceat intra ſacrum Altare ingredi; ab eo tamen nequaquam prohibita poteſtate, & auctoritate Regia, quandoquidem voluerit Creatori dona offerre, ex antiquiſſima conſuetudine.* Clarius Concilium Toletanum [e]: *Nonnulli*, ait, *Sacerdotes poſt dictam Orationem Dominicam, ſtatim communicant, & poſtea benedictionem in populo dant, quod deinceps interdicimus; ſed data benedictione ad populum, tunc Corporis, & Sanguinis Domini Sacramentum ſumatur, eo videlicet ordine, ut Sacerdotes, & Levitæ ante Altare communicent, in Choro Clerus, extra Chorum populus.* Laici autem, ut refert Micrologus, conſiſtebant ad meridiem, feminæ ad aquilonem, Monachi autem (Auctore Dionyſio Areopagita) cancellis proximi erant, tanquam Clero viciniores. Introitus virorum cuſtodiebant Oſtiarii, feminarum vero Diaconiſſæ, ut refert Clemens Papa [f]. Quare cum Epiſcopi, vel Presbyteri, vel Diaconi, vel alii quicumque ex Clero (his enim ſolis pœna communionis laicæ imponebatur, non laicis) aliquod crimen grave admiſiſſent, e loco ſuo detrudebantur, jubebanturque cum laicis eſſe, & cum illis extra cancellos per miniſterium Archidiaconi poſt Eccleſiaſticos communicare. De Epiſcopis extat exemplum in Concilio Sardicenſi [g]: *Oſius Epiſcopus dixit: Non minus mala conſuetudo, quam perniciosa corruptela funditus eradicanda eſt, ne cui liceat Epiſcopo de Civitate ad aliam tranſire Civitatem; manifeſta eſt enim cauſſa, qua hoc facere tentant, cum nullus in hac re inventus ſit Epiſcopus, qui de majori Civitate ad minorem tranſiret; unde apparet, avaritiæ ardore eos inflammari, & ambitioni ſervire, & ut dominationem agant. Si omnibus placet, hujuſmodi pernicies ſævius, & auſterius vindicetur, ut nec laicam communionem habeat qui talis eſt. Responderunt univerſi: Placet.* Et mox, eandem pœnam laicæ communionis Epiſcopis translationem quocumque prætextu affectantibus decernit. De Epiſcopo, Presbytero, & Diacono falſariis Canon eſt in Concilio Agathenſi [h], ut communionem laicam ſuſcipiant. Aliquando autem non laicam communionem ſumere, ſed inter laicos communicare jubebantur. Concilium Toletanum I. agens de Subdiacono tertiam uxorem accipiente: *Qui vero tertiam*, inquit, *quod nec dicendum eſt, acceperit, abſtentus biennio, poſtea inter laicos reconciliatus, per pœnitentiam communicet.* Cornelius [i] Papa loquens de Epiſcopis, qui Novatianum ordinaverant: *Unum eorum*, inquit, *ad laicam communionem recipimus.* Divus Cyprianus [k] eandem loquendi formulam uſurpavit. Innocentius [l], Gregorius [m], Nicolaus [n], & alii. Nec loco tantum, ſed & materia, laicam communionem a Sacerdotali diſcretam, inde colligitur, quod Felix Papa [o] jubeat Epiſcopos, Presbyteros, vel Diaconos rebaptizationes in ſe admittentes, uſque ad obitum communione privandos; in obitu vero communionem laicam illis reddendam. Non enim eſt probabile, illos morientes ad Eccleſiam eſſe deducendos, vel ſi in Eccleſia morarentur, lectulis jacentes ad eam Eccleſiæ partem, quæ laicis præſcripta erat; ſed probabilius multo, illos gradu, & miniſterii functione dejectos, in ordine populi fuiſſe redactos, ut cum laicis ad communionem venirent; ſive unius ſpeciei, in his Provinciis, in quibus una ſpecies laicis concedebatur, ſive utriuſque, in aliis, quæ utriuſque ſpeciei uſum recepiſſent. Sicque legimus in Concilio Sardicenſi [p], in fine vitæ communionem laicam Epiſcopis ampliorem Epiſcopatum ambientibus denegari.

Quod autem inter laicos communicare, & laicam communionem accipere Eccleſiæ Miniſtri

a *L.* 12. Hiſt. Eccleſ. C. 41.
b Can. 19.
c Can. 31.
d Can. 69.
e *IV.* Can. 18.
f *L.* 2. C. 62. Conſt. Apoſt.
g Can. 2.
h Can. 50. Grat. in Can. 51. Epiſc. 50. *Diſt.*
i C. 4. *Epiſt. ad Fabium Antioch. citata ab Euſeb. L.* 6. Hiſt. Eccl. C. 35.
k *Epiſt.* 2. *ad Steph. Papam, & Ep.* 52. *ad Anton. & alia* 68. *ad Clerum & plebem in Hiſpania conſiſtens.*
l *I. in Ep.* 22. *ad Epiſc. Macedon cap.* 4.
m *L.* 4 *in d.* 13. *Epiſt.* 17. C. 61.
n *I. in Can.* Theogaldum, 2. *Q.* 3.
o *III. in Epiſt.* 1. *ad Epiſcopos Africæ* C. 2.
p Can. 2.

ſtri ſupplicii, & pœnitentiæ ceuſsa juberentur; ideo aliquando inter laicos pœnitentiam agere dicehantur. Non quod pœnitentiam publicam agerent, ſicut leici; nam ab ea ercebantur Eccleſiæ Miniſtri, ut ceutum eſt in Concilio Carthaginenſi V. [a], & a Syricio Pape [b], & Leone I. [c] ſad ea, ut dixi, ratione, quod pœnitentiam communionis laicæ impoſitam egerent, communicando cum ielcit; ut hinc epertior fiat ſententie Concilli Neo-cæſareenſis [d], dum ait; *Presbyter, ſi uxorem duxerit, ab Ordine ſuo illum deponi debere. Quod ſi fornicatus fuerit, vel adulterium commiſerit, extra Eccleſiam abjici, & ad pœnitentiam inter laicus redigi.* Quæ verba poſtrema tem grave doctit ſacefſerunt negotium, ut tollenda illa ex conteatu (ut falso addita) juaia verſionem Dionyſii Eaigui contendent, ut notatum eſt in Decreti Gregorieni Notis [e] ad Gratianum. Sed cum commodam ea interpretetionem admitaant, ut eslant in reliquis eaemplaribus; non video ſane, cur ille ſint eapungenda. Quid enim intereſt, ſi cum Concilio dicemus, pœnitentiem agere inter laicos, vei pœnitentiæ ceuſe inter laicos communicare, ut uſurpaſse Cyprianum, Gregorium, Innocentium, Nicolaum, & alios, ſupra eſt enimadverſum? Quamquam inficias non ierim, Sacerdoter olim, & Clericot gravibus irretitos criminibus, publice potuiſſe aliquando pœnitentia multari, ſuis temen priut Ordinibus degredatos, ut hodie fieri ſolet cum his, qui ob etrociora delicte carceri perpetuo, vel triremibus eddicuntur; quod miror, ut novum, & inſolens doctiſſimos Gregoriani Decreti Cenſores rejeciſse, cum id compertiſſimum habeatur antiquorum Conciliorum Decretis. Tolctanum IV. [f] *Si quis Clericus*, inquit, *in demolicadis ſepulchris fuerit deprehenſus; quia facinus hoc pro ſacrilegio legibus publicis Sanguine vindicatur; oportet Canonibus in tali ſcelere proditum Clericatus Ordine ſubmoveri, & pœnitentiæ triennio deputari.* Quod ſi de his degradatis pœnitentiam publicam agentibur intelligamus Decretum a Martino Pape [g], ſive Epiſcopo Bracarenſi relatum in ſua Collectione e Grattano [h], dum eit: *Si quis Presbyter propter publicam pœnitentiam a Sacerdote acceptam, abſque aliqua neceſſitate diem Dominicum pro quadam religione jejunaverit, ſicut Manichæi, anathema ſit.* Et locot prætereaCypriani, Gregorii, & Nicolai jem citetor, nihii oberit, quod recenti huic, & antiquo Eccleſiæ uſui ſit conſentaneum.

a Can. 11.
b *Ep. ad Himerium Tarraconenſem Epiſ.*
c *Ep. 90. ad Ruſticum Epiſ. Narbonenſ. cap 2.*
d Can. 2.
e Can. Preſbyter, 28. *Diſtinct.*
C. ſi quis Preſbyt. 30. Diſt.
f Cap. 46.
g *Collect.* num 57.
h Can. Si quis Presbyt. 52. *Diſt.*

COMMENTARII NOVI.

MEndozæ interpretationem, ſeu acceptionem laicæ communionis pro ilie, quæ eſtra concellot inter laicos in pœnam delicti admiſſi Clericis imponitur, emplectuntur Durantiut, *De ritib.* Lib. e. Cap. 55. num. 6. Pamelius in Not. ad D. Cyprien. Epiſt. LII. num. 37. Loaiſa, & Biniut ad Canonem avi. Concil. Ilerden. & ad Can. XIII. Concil. Bracar. I. Suarez, 3. Part. Quæſt. 73. in Comment. Art. 4. 5. Valterius, *De triplici cœn. Chriſti.* Cap. 14. Cœnæ. Saintes, Repet. 10. *De Euchar.* Cap. 2. P. Herrera, Lib. 3. *De origine, & progreſſ. rituum Miſſæ*, Cep. 22. num 3. & ſeqq. Itaque Clericum ad communionem leicam redigi, idem eſset, ec inter leicot communicare, & pœnitentiam facere, ut de ſe ajebat S. Hilariut in libelio, quem, cum eſset Conſtantinopoli, ipſe Conſtantio Imperatori tradidit, ante medium: *Ut ſi indignum aliquid non modo Epiſcopi ſanctitate, ſed etiam laici integritate geſſiſſe docear; non jam Sacerdotium per veniam ſpectem, ſed intra pœnitentiam laici conſeneſcam.* Se hæc interpretetio facile convincitur ea Cap. *Eos.* 118. *De conſecr.* Diſtinct. 4. ubi tantum in fine conceditur communio leica. Quomodo autem illa poſset in ultimis eſiſtenti concedi, ſi ejut ratio ſumeretur a loco Eccleſiæ? Aliter alii deducunt rationem communionit laicæ, videlicet a materia; quia, licet Sacerdotes communicarent ſub utraque ſpecie, ob aliqua ſceiere eb eis perpetreia tantum iliit ut laicis ſub unica ſpecie concedebatur. Ita docuerent Vaſquez 3. Part. Diſputetione 216. num. 23. Bellarminut 2. Tom. *De controv. De Euchar.* Lib. 5. Cap. 24. §. 5 alii epud Linden. Lib. 4. *Panopl.* Cap. 58. Vaiant. To. 4. *Controv.* Diſp. 6. Quæſt. 8. Punct. 5. §. 8. P. Salmeron. Tomo 9. *In Evang.* Tract. 25. pag. 369. Quæ ſententie fecile refellitur, tum quia in præſenti Canone pœna hæc laicæ communionis non tantum Sacerdoti, ſed Diacono imponitur; tum quie hujus Conciliit temporibut, & ſequentibut Eccleſiæ ſæculis leici communicabant ſub utraque ſpecie. Cyrillut Catech. 5. ibi: *Sanctificerit eo Sanguine Chriſti, quem ſumis, & cum adbuc humiditas eſt in labiis tuis, manibus attingens, & oculos, & frontem, & reliqua ſenſuum organa conſecrat.* Late probet Suarez *adverſus Regem Angliæ.* Lib. I. Cap. 5. Boſequet. in Not. ed Innoc. III. Lib. I. Epiſt. CXII. Spencæut, *De adorat. Euchariſt.* Lib. 2. Cap. 13. Pamel. ed D. Cyprian. Epiſt. LXIII. num. e. Igitur in antiquit Eccleſiæ Canonibus non poteſt communio laice accipi pro eo modo communicandi ſub unica ſpecie. Latius proſequitur perdoctus P. Gabriel Heneo, *De Sacrificio Miſſæ*, 3. Tomo Diſp. 28. Sect. 37. num. 73. His ergo omiſſis ſententiit, & aliis traditit a Turre-cremata in Cap. *Si Epiſcopus*, 7. Diſt. 5. & Sauſſay. in *Panop. Cler.* Lib. 8. Cap. 5. dicendum eſt, laicam communionem non conſiſtere in Euchariſtiæ perceptione illo vel ilio loco, iſto vel illo modo; ſed tantum ita appellari a communione prohibita, atque ſocietete cum aliit Eccleſiæ Miniſtrit, ita ut communione laice alicui conceſſa, tantum permitteretur illi ſocietas cum laicit, & cum illis pœnitentiam facere; communione vero laica danegata Clerico, etiem cum laicis communio, & ſocietas prohibebatur. Quod ut facilius percipietur, ſciendum eſt, quod licet communio antonomaſtice ſumpte accipiatur pro communione Euchariſtica, ut probant Albeſpin. Lib. I. *Obſerv.* Cep. I. Morinut Lib. 2. *Exercit.* Cap. 1. Gibalin. *De cenſur.* Diſq. 7. Quæſt. 10. docte Illuſtriſſimus Præceptor Hontiveros in Cap. 2. *De exception.* temen in facrit Canonibus aliquando ſumitur pro ille ſocietate, quæ inter Fideles in

rerum

rerum ſacrarum, & vitæ commercio datur; ut probant late Albaſpin. & Gibalin. ubi ſupra. Ea duplex eſt; aut generalis cum omnibus, tam Eccleſiaſticis, quam laicis; aut ſpecialis, quæ inter Eccleſiaſticas perſonas tantum datur, ut Epiſcoporum cum Epiſcopis, & Presbyteris; Presbyterorum cum aliis Clericis. Unde paſſim occurrit in antiquis Eccleſiæ Canonibus, Epiſcopum privari communione aliorum Epiſcoporum, Presbyterum arceri a communione cum aliis Presbyteris. Conc. Arelaten. II. Canone xxx. Concil. Aurel. V. Can. xvII. Notavit Morinus Lib. 2. *Exercit.* Cap. 6. & 7. Et ſi adeo grave ſcelus eorum erat, ut depoſitionis pœnam mererentur, tum omni communione, Coepiſcoporum, & Clericorum privabantur, tantum communione cum laicis conceſſa; & hæc pœna nunquam, niſi poſt depoſitionem infligebatur, ut poſt Morinum, & Gibalinum docuit D. Joan. Anton. de Otarola *De irregular. ex pœnit.* Part. 2. Excurſu 3. Unde conſtat, *communionem laicam concedi*, in hoc Canone, & ſimilibus, idem eſſe, ac communione Clericorum, & Diaconorum privare, tantum cum laicis communione conceſſa; & e contrario, *communionem laicam denegari*, eſſe, ne communionem cum laicis permitti. De qua communione laica ita accepta audiendi ſunt Text. in Can. xv. Apoſt. Conc. Agath. Can. L. ibi: *Quamdiu vixerit, tantum laicam communionem accipiat.* Tolet. I. Can. IV. *Abſtentus biennio, poſtea inter laicos reconciliatus, per pœnitentiam communicet.* Divus Cyprianus Epiſt. LII. *Ut laicus communicet.* Syricius Epiſt. II. *Laica tantum ſibi communione conceſſa.* Innocentius I. in Epiſtola XXII. *Laicam tantum tribuere communionem.* Felix III. Epiſt. VII. Cap. 2. *Quibus communio laica in fine reddenda.* Baſilius ad Amphiloch. Canone III. & XXXII. *Qui peccatum ad mortem peccant, Clerici quidem a gradu deponantur; a laica autem communione non arceantur.* Concilium Aurelianenſe III. Can. II. *Quod ſi fecerit, laica communione contentus, juxta priorum Canonum ſtatuta, ab officio deponatur.* D. Gregorius relatus in Cap. *Accedens*, 50. Diſtinct. Concilium Turonenſe II. Canone XXVI. Docuerunt Morinus Lib. 2. *Exercit.* Cap. 4. 8. & 9. Theophilus Raynaudus, *De Literis monit.* Capite 2. Numero I. Gibalinus, *De cenſuris*, Diſquiſit. 7. Quæſtione IX. Conſect. 7. Joannes Dartis, *De pœnit.* Cap. 49. Ludovicus Cellotius Lib. 6. *De hierarchia* Cap. 16. §. 1. & 2. D. Ildephonſus de Avila in Cap. *Tranſmiſſa*, Num. 10. *De electione, & electi poteſtate*, D. Joannes de Otarola dicta Parte 2. Excurſu 3. Num. 12. GONZALEZ.

C A N O N LXXVII.

De baptizatis, qui nondum confirmati moriuntur.

Si quis Diaconus regens plebem, ſine Epiſcopo, vel Presbytero aliquos baptizaverit, Epiſcopus eos per benedictionem perficere debebit. Quod ſi ante de ſæculo receſſerit, ſub Fide, qua quis crediderit, poterit eſſe juſtus.

Martinus Perezius Ayala Epiſcopus Guadixenſis in Libro, *De Traditionibus Apoſtolicis*, 3. Parte, Conſiderat. 2. Aſſert. 6. & ab illo mutuatus Alphonſus Piſanus Libro 3. *De Actis Concilii Nicæni*, ad Canonem LV. Arabicum, decepti videntur, dum Canonem hunc ſeptuageſimum ſeptimum Concilii Nicæni eſſe affirmant, cum germanum, & proprium hujus Concilii Illiberritani, & poſtliminio illi reſtituendum, ex hoc manifeſtum ſit; niſi dicamus, ab hoc in Nicænum, Oſium ejus Concilii Præſidem, ut pleroſque alios, tranſtuliſſe. Burchardus præterea Libro 4. *Decretorum*, Capite 92. hunc Canonem Concilio Turonico, Canone III. tribuit; ſed ea citatio huic etiam reſtituenda eſt.

Si quis Diaconus regens plebem, ſine Epiſcopo, vel Presbytero aliquos baptizaverit.

CAPUT SEPTUAGESIMUM SEPTIMUM.

Juriſdictionis Eccleſiaſticæ eſſe capacem Diaconum.

Hinc obſervandum, Juriſdictionis Eccleſiaſticæ Diaconum fieri poſſe participem. Ideoque excommunicare poſſe, Beatus Clemens, & Cyprianus docent, ut ſuperius a oſtendi. Hic regere poſſe plebem Diaconum, hoc eſt, curam Parochiæ habere, Hiſpani Epiſcopi docent, & baptizare poſſe.

a *Lib.* 3. C. 7.

COMMENTARII NOVI.

Intelligitur de Sacramento Confirmationis, quia a Sanctis Patribus *perfectio*, Græce τελείωσις appellatur, ex Dionyſio Lib. *De Eccleſ hierarch.* & Ambroſio, Lib. 3. *De Sacram* Cap. 2. & Clemente, Epiſt. IV. & Melchiade Papa ad Epiſcopos Hiſpaniæ. Alia multa nomina ſunt hujus Sacramenti, de quibus alibi. BINIUS.

Quod hic dicitur, *Epiſcopus eos per benedictionem &c.* intelligitur de Sacramento Confirmationis; quia a Sanctis Patribus *perfectio*, Græce τελείωσις appellatur, ex Dionyſio

Digitized by Google

nyſio Lib. *De Eccleſ. hierarch.* & Ambroſio Lib.3. *De Sacram.* Cap.2. & Clemente Epiſt. IV. & Melchiade Papa ad Epiſcopos Hiſpaniæ. Confirmatio appellatur *perfectia Baptiſmi*, non ſane quod Baptiſmus citra Confirmationem nihil gratiæ tribuat, aut baptizari peccatum plane, & perfecte non tollat, ſed quod per Confirmatiunem baptizato augmentum, & robur gratiæ ſuperaddatur ad Fidem in Baptiſmo ſuſceptam conſtanter profitendum. Suarez Tom. 3. Diſp. 34. *De Confirm.* Sect. I. CORIOLANUS.

Quis tandem hujus Canonis, amabo vos, ſenſus eſt, aut quid tandam in dubium revocabant? nonne omnia Baptiſmo deleri, & exterminari peccata, profitebantur? Quod ſi eapungerentur; quamobrem, quæſo, qui baptizati abſque Confirmationis Sacramento e vita deceſſiſſent, non juſti habiti, judicatique fuiſſent? Ad extremum, quid ſibi illa vox *juſti*, in illo vult Canone? Quod ſi *juſti* nomen, ſignificatioque in illum non caderet, quorſum de ea re diſceptatio? Eccleſiæ nullum amplius cum illis erat commercium. Canonis hujus ſenſus eſt, mens, & intelligentia: Si oblationes admitti poſſunt, atque adeo communione conjungi cum illis poſſumus, qui ſine Confirmatione, & ſacroſancto Sacramento interierint (hac enim ratione poſt mortem in communionem admittebantur) quod perfectionem Chriſtianorum non eſſent aſſecuti; atque adeo cognomine *juſti* non dicerentur. Confirmatio namque aatremam quaſi manum perfectioni addere videbatur, & tamquam faſtigium imponere, qua quis Chriſtiani nomine, & Euchariſtiæ ſumptione dignus putaretur. Qui igitur non eſſet confirmatus, Euchariſtia non donabatur, quam qui nondum eſſet aſſecutus, neque juſtus, aut Fidelis nominabatur; quod Euchariſtia extremus eſſet actus, formaque Chriſtiani hominis, cujus quadam vi, atque efficacia, ſanctitatis laude præſtans, & Divinitatis cujuſdam particeps, Chriſtique Domini membrum redderetur, quod ejus ſacroſancta Carne paſtus eſſet, Chriſtoque cum Domino quadam conſociatione conjungeretur. Primis quidem temporibus ſubdubitatio illa non defuit, utrum admitterentur oblationes, communioque Chriſtianis omnibus intercederet cum eo, qui his omnibus quaſi præſidiis minus inſtructus cum eſſet, perfecti, verique Chriſtiani hominis virtute ſpoliaretur; adeo incorrupta, & omni religione munita primorum Patrum tempora dicebantur.

Dici & illud poteſt, illam dubitationem non alienam a temporum illorum diſciplina. Nam quamplurimi, quamvis omni vitiorum labe, & colluvione purgatos eos eſſe conſtaret, non ideo ad ſacram Synaxin accedebant, neque eorum oblationes probabantur, ut eorum, qui eſſent in quarto pœnitentiæ gradu, quorum exemplum quidam ſibi proponentes, facile eo propellebantur, ut crederent, eorum etiam oblationes repudiandas, qui ſacro pane non refecti, omnibus licet peccatorum maculis deterſis, occidiſſent. Tanta cura, tantaque animi proviſione, ac præcautione proſpiciebant, ne quid offenderent, aut titubarent in recipiendis, iiſque Deo repræſentandis, alicujus oblationibus; neque vero cujuſquam, niſi ſanctiſſimi, juſtiſſimique viri, oblationis æquo animo ferebant.

Id ita eſſe, quod hoc Canone conſtitutum eſt, cum hujus verbi ſenſus, *juſtus*; tum voces iſtæ, *poterit eſſe juſtus*, eo me pertrahunt. Videntur quippe voces illæ inſinuare, & ſonare aliquid; quo poſito, quis juſtus, & haberi, & eſſe poterat; defunctiquo affinibus, & agnatis permittere aliquid, quod ejus cauſſa præſtent, ut oblationes offerre, adeo ut nomen *juſti* defunctus ſibi vindicet; ut & ipſi Concilii hujus Canones omnes non alio ſpectent, quam, ut certa quædam forma diſciplinæ præſcribatur iis in rebus, quæ ad praxim rediguntur; quo conſtituto, credibile eſt, hunc Canonem ad ea, quæ geri, tranſigique poſſint, revocari tantum, ut ad oblationes defuncti recipiendas; neque vero eo Patres definire, aut ſtatuere, quemquam æternæ vitæ compotem ſine Confirmatione fieri poſſe. Sed certe id corroborare, oblationes ejus ſcilicet, qui ſine Confirmatione obiiſſet, tamquam hominis juſti, ab Eccleſia non eſſe negligendas.

Sub Fide.] Per Fidem, quam in Baptiſmo adeptus eſt.

Poterit eſſe juſtus.] Sanctus, & in communione Sanctorum recipi. ALBASPINÆUS.

Innocentius Cironius in *Paratitl.* ad Tit. *De offic. Archid.* circa medium, refert Canonem hunc ad tempora illa, quum Diaconi ſuperbia elati non ſolum Presbyteris, verum & Epiſcopis, aliquando præferri intendebant, cujus elationis cauſſas congeſſi in Cap. *Statutum. De majorit. & obedient.* Sed ſævæ perſecutiones, ſæculique procellæ hujus Concilii non admittunt hujuſmodi elationem. Quum enim via Chriſtianis vivere ſinebatur, quomodo Diaconi populos uſurpare, & privatim ragere, ut vult Cironius, poterant? Facilius ergo hujus Canonis diffinitio percipietur, ſi obſervemus, olim ob penuriam Presbyterorum, aliquando Diaconos plebibus, & earum ſpirituali regimini fuiſſe præfectos, ut patet ex Canone xxav. Apoſtolorum, ibi: *Si quis ordinatus Epiſcopus, miniſterium, & curam populi ſibi commiſſam non ſuſceperit, hic a communiona ſejunctus eſto tamdiu, donec ſuſceperit, obedientiam accommodans; ſimiliter autem & Presbyter, & Diaconus.* Ubi ſupponunt Apoſtoli, Presbyteros, & Diaconos etiam populi ſuſcipere curam. Expreſſius ea Canone XXXVIII. quem ita vertit Zonaras: *Presbyteris, & Diaconis, qui ſub Epiſcopis per vicos, ſeu regiones dant operam Sacris &c.* Concilium Antiochenum juxta verſionem Dionyſii Exigui, Canone I. *Si quis autem eorum, qui præeſſe noſcuntur Eccleſiæ, aut Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, poſt hanc diffinitionem tentaverit, aut ſubverſionem populorum, Eccleſiarumque perturbationem ſeorſum colligere, & Paſcha cum Judæis peragere &c.* Alibi quoque in eiſdem Hiſpaniæ Conciliis jubetur, ut in Eccleſia vicana, ſi Presbyterum ejus facultas habere non permittit, Diaconus inſtituatur. Toletanum IV. Canone viceſimo ſexto: *Quando Presbyteri, vel Diaconi per Parochias conſtituuntur, oportet, eos primam profeſſionem*

nem Epiſcopo ſuo facere. Exemplum etiam habemus apud Gregorium Turonenſem, *De gloria Confeſſorum*, Cap. 30. referentem, Cantinum, qui poſtea Armenorum fuit Epiſcopus, Eccleſiam Vici Iſidorenſis rexiſſe in Diaconatu; & apud Bedam Lib. 2. Cap. 12. in quo mentio fit Jacobi Diaconi a Paullino in ſua Eccleſia relicti, qui magnas antiquo hoſti prædas, docendo, & baptizando, eripuit. Eoque ſenſu intelligi debet Decretum illud Leonis IV Epiſtola 2. *Regendam eſſe*, dicentis, *unamquamque Parochiam ſub proviſione, ac tuitione Epiſcopi, per Sacerdotes, vel cæteros Clericos, quos ipſe cum Dei timore providerit.* Ii enim Clerici a Sacerdotibus diſtincti, non ſunt alii, quam Diaconi, qui ex Concilio Toletano IV. citato, aliquando in Parochiis ordinantur, & Monaſteriis, tam Monachorum, quam Monialium regimini Diaconi etiam præficiebantur. D. Cyprianus Epiſtola LXII. ad Pomponium: *Et cum*, inquit, *omnes omnino diſciplinam tenere oporteat, multo magis Præpoſitos, & Diaconos curare hoc fas eſt, qui exemplum, & documentum cæteris de moribus ſuis præbeant.* Novella 123. Cap. 36. *Monachæ ſibi eligunt vel Presbyterum, vel Diaconum.* D. Benedictus Cap. 62. ſuæ Regulæ: *Si quis*, inquit, *Abbas ſibi Presbyterum, vel Diaconum ordinari petierit, de ſuis eligat, qui dignus ſit Sacerdotio fungi.* Et licet Diaconi præpoſiti in Vicis, & Pagis, ut ordinarii Miniſtri Baptiſmum ſolenniter non conferrent, quia non ſunt Miniſtri ordinarii hujus Sacramenti (Capite, *Diaconi*, 37. Diſt. Cap. *Conſtat*, *De conſec.* Diſt. 4. Concil. Londonien. ſub Innocentio III. Cap. 3 apud Roger. P. poſteriori Annal. ibi: *Et ut non liceat Diaconis baptizare, vel pœnitentias dare, niſi duplici neceſſitate, verbi gratia, quia Sacerdos non poteſt, vel abſens, vel ſtulte non vult, & mors imminet puero, vel ægro.* Florentinius, *De unione Armen.* Sect. *De Baptiſmo.* Probat contra Cellotium Franciſcus Hallerius, *De hierarch. juriſdict.* Lib. 3. Art. 2. §. 3.) tamen ex delegatione ſolenniter Baptiſmum conferebant, ut conſtat ex Synodo Romana ad Italiæ Epiſcopos, Canone VII. *Paſchæ tempore Presbyter, & Diaconus per Parochias dare repromiſſionem peccatorum, & miniſterium implere conſueverunt, etiam præſente Epiſcopo. In ſaltum quoque ipſi deſcendunt, illi in officio ſunt, ſed illius nomen ſacti ſumma conceditur.* Ubi notandum, Paſchæ temporibus id tantum concedi, quia major multitudo baptizandorum hoc die, quam in pervigilio Pentecoſtes, ad Baptiſmum accedebant; hoc ſiquidem die baptizari ſolebant quicumque a die Pentecoſtes nati fuerant ad diem Feſtum Paſchæ; in pervigilio vero Pentecoſtes ii dumtaxat, qui a Feſto Paſchatis ad illud tempus, quod longe brevius eſt, nati fuerant; concedebatur ergo propter neceſſitatem, ut Diaconi aliquando hoc die baptizarent, ita tamen ut non poteſtate propria, ſed delegata id facere viderentur. Ut autem conſtaret, ordinariam ſolenniter baptizandi poteſtatem Presbyteris, non autem Diaconis conceſſam eſſe, ſubdunt: *Reliquis vero temporibus, ubi ægritudinis neceſſitas conſequi unumquemque compellit* (nam extra prædicta tempora vetitum erat, ſublata ægritudinis neceſſitate, quemquam baptizari). *ſpecialiter Presbytero licentia eſt, per ſalutaris aquæ gratiam dare indulgentiam peccatorum, quoniam & munus ipſi licet cauſſa mundationis offerre; Diaconis vero nulla licentia invenitur eſſe conceſſa, ſed quod ſemel forte contigit, uſurpare per neceſſitatem, dicuntur excuſati, nec poſtea in ſecuritate commiſſum.* Duxerunt Franciſcus Hallierius, *De hierarchia juriſdict.* ubi ſupra, §. 3. Cæſar, *De Eccleſiaſtica hierarchia*, in dicta Diſp. 8. §. 3. Num. 13. Aloix in Vita S. Aburtii, Cap. 18. Illuſtriſſimus Præceptor Hontiveros, *De Sacramento Ordinis*, Tractatu 4. *De effectibus*. Unde in præſenti recte ſupponitur a Patribus, Diaconum plebem regentem Baptiſmum contuliſſe. GONZALEZ.

Si quis Diaconus regens plebem &c.] Non deſunt, qui interpretantes Canonem hunc, cenſeant olim in uſu fuiſſe plurimis locis, ut Diaconi in caſu neceſſitatis non modo baptizarent, prout hoc loco dicitur, ſed etiam a peccatis abſolverent. Id enim ſignificari volunt verbis iis: *Si quis Diaconus regens plebem*. Quaſi aliquibus Diaconorum commiſſa eſſet poteſtas gerendi in neceſſitate quicquid opus eſſet ad plebis ſalutem, ac proinde etiam abſolvendi a peccatis, ubi nullus adeſſet Sacerdus, & inſtaret mortis, ſive æternæ damnationis periculum. Ita doctiſſimus Joannes Morinus, Lib. 8. *De pœnitentia*, Cap. 23. late, præſertim num. ſive §. 11. & Pamelius verbis mox allegandis.

Ducuntur variis antiquorum teſtimoniis, præſertim S Cypriani Epiſt. XIII. ubi poſt multa alia circa pacem lapſis dari ſolitam, inquit: *Si incommodo aliquo, & infirmitatis periculo occupati fuerint, non expectata præſentia noſtra, apud Presbyterum quemcumque præſentem, vel, ſi Presbyter repertus non fuerit, & urgere exitus cœperit, apud Diaconum quoque exomologeſin facere delicti ſui poſſint, ut manu eis in pœnitentiam impoſita, veniant ad Dominum cum pace, quam dari Martyres literis ad nos factis deſideraverunt.* In quæ Pamelius, *Fortaſſis*, inquit, *quum Epiſcopus abſens, & Presbyteri multi carceribus incluſi eſſent, ex privilegio quodam Diaconis in neceſſitate permiſſa eſt pœnitentium reconciliatio; ſicuti a S Gregorio Presbyteris aliquando conceſſam legimus Sacramenti Confirmationis adminiſtrationem, quæ ſolis alioqui Epiſcopis convenit.*

Idipſum tradere videtur Alcuinus, *De Divinis officiis*, *In Capite Jejunii*, & Burchardus ex Pœnitentiali Romano, Libro 19. Cap. 153. & 154. quibus conſonant Concilia, Ancyranum in Canone 11. Eboracenſe anni MCXCIV. Londonienſe anni MCC. quorum verba exſcribit Morinus.

Sed enim nunquam mihi perſuaderi poterit, prædictos Patres, aut Concilia, in ea opinione fuiſſe; cum Fide Divina certum ſit, & palam definitum in Conciliis, præſertim in Tridentino, ad ſolos Sacerdotes ſpectare adminiſtrationem Sacramenti Pœnitentiæ, ſive poteſtatem remittendi peccata. Qua de re innumera cujuſque fere ſæculi teſtimonia

pro-

produci poſſent, tam ex Græcis Conciliis, & Patribus, quam ex Latinis.

Loca autem a Morino in oppoſitum allegata facile explicari poſſunt, ut ſenſus ſit, abſente Sacerdote, & urgente extrema neceſſitate, Diaconos olim interdum, & aliquibus locis, ſolitos ſea delegatione Epiſcoporum audire confeſſiones lapſorum pœnitentium; non quidem ad abſolvendum illos (non enim unquam id facere potuerunt, aut poſſunt, adhuc per delegationem Epiſcopi, immo nec Romani Pontificis) ſed ad explorandum illorum ſtatum, & veram contritionem, ſive plenam converſionem ad Deum; qua cognita in articulo mortis, & nullo interveniente Sacerdote, cum voto Sacramenti in ipſa contritione clauſo, Diaconi poterant ipſis pacem dare, & reſtituere communioni Eccleſiæ, a cujus cœtu ſeparati erant; ac ſubinde iis Euchariſtiam miniſtrare, qua recepta pie, ac ſancte morerentur. Hæc omnia alio fortaſſe loco operoſius oſtendemus ex variis veterum teſtimoniis, quæ in præſenti generatim ſatis fuerit indicaſse. CARD. DE AGUIRRE.

Epiſcopus eos per benedictionem perficere debebit.

CAPUT SEPTUAGESIMUM OCTAVUM.

Benedictionem hic Sacramentum Confirmationis intelligi; & cur Chriſtiani ea perfici dicantur.

Confirmationis Sacramentum fuiſſe ſemper in Eccleſia, ex hoc Canone diſcimus; non ad catecheſin quandam, qua adoleſcentiæ proximi Fidei ſuæ rationem coram Eccleſia exponebant, ut perverſe effutiunt hæretici; ſed ad conſtantiam Chriſtianam, prudentiamque accipiendam per impoſitionem manus Epiſcopi, ut diſerte loquitur Fabianus [a] Pontifex, divinitus inſtitutam. Edocemur præterea hoc Canone, Confirmationis Sacramentum ad ſolos Epiſcopos ſpectare, contra Lutherum, qui Presbyteris id muneris deferri impudenter aſſeverat: quod adverſus eundem, Sancto Spiritu afflati Patres Concilii Tridentini [b] pari judicio, & conſenſu ſtatuerunt. Illud præterea obſervandum, Confirmationem olim variis nominibus, conſignationem ſcilicet, manus impoſitionem, obſignaculum, benedictionem, operationem Spiritus Sancti, Chriſma, Chriſmatis Sacramentum, appellari. Primus, ut opinor, qui ex re Sacramento apte nomen indidit, & *Confirmationem* vocavit, B. Ambroſius [c] fuit, quem Patres recentiores ſequuti ſunt. Voluerunt ergo Illiberritani Epiſcopi, ſi Diaconi, abſente Epiſcopo, vel Presbytero, Baptiſmum miniſtraſſent (quod nondum perfectus Chriſtianus eſſet ſine Confirmatione, id eſt, virtute, & fortitudine eſſet deſtitutus, qua omnes Fideles Sacramento Confirmationis ad decertandum cum hoſte minori cum diſcrimine corroborantur) ut illum baptizatum deducant ad Epiſcopum, ut eum per benedictionem, ſive manus impoſitionem confirmet. Idem ſentiendum, ſi Presbyter, abſente Epiſcopo, Baptiſmum contuliſſet; ad Epiſcopum enim baptizatus erat deducendus, ejuſdem Confirmationis impetrandæ gratia.

[a] *Ep. ad omnes Orient. Epiſc.*

[b] *Seſſ. 7.* De confirmat. C. 3.

[c] L. De his, qui *Myſteriis initiantur, Cap. 6.*

COMMENTARII NOVI.

Hæc verba ita disjunctive prolata, *ſine Epiſcopo, vel Presbytero*, non levem continent difficultatem; ſiquidem in eis innui videtur, Diaconum cum Presbytero populum regentem, perfecte conferre Baptiſmum, ut non ſit properandum feſtinanter ad Epiſcopum, ut per benedictionem, hoc eſt, Confirmationis Sacramentum, Baptiſmum perficiat, aut Presbyterum illam benedictionem periclitanti baptizanti præſtari poſſe; ſed ut disjunctive illius, vel magna proprietas in hoc Canone perpendatur, ſciendum eſt, olim Sacramentum Confirmationis ſtatim poſt Baptiſmum conſerri conſueviſſe ad perfectionem Baptiſmi, & ut novæ virtutis robur, cumulatiorque gratia impertiretur. Clemens Pontifex Epiſt. IV. Decretali, dum ſcribit: *Omnibus feſtinandum eſt ſine mora renaſci Deo, & demum conſignari ab Epiſcopo, id eſt, ſeptiformem gratiam Spiritus Sancti percipere; quia aliter perfectus Chriſtianus eſſe non poterit; ſi non neceſſitate, ſed injuria, vel voluntate ſic remanſerit.* Et rurſus ibidem: *Niſi regeneratus fuerit ab Epiſcopo confirmatus, perfectus eſſe Chriſtianus nequaquam poteſt.* B. Cyprianus Epiſtola LXXIII. ad Januarium, & cæteros Epiſcopos Numidiæ: *Ungi quoque neceſſe eſt eum, qui baptizatus ſit, ut accepto Chriſmate, id eſt, unctione, eſſe unctus Dei, & habere in ſe gratiam Chriſti poſſit.* Melchiades PP. Epiſt. ad Epiſc. Hiſpan. *Ita conjuncta ſunt hæc duo Sacramenta, ut ad invicem niſi morte præveniente, nullatenus poſſint ſegregari, & unum ſine altero rite perfici non poteſt.* Et Urbanus Papa: *Omnes fideles per manus impoſitionem Epiſcoporum Spiritum Sanctum poſt Baptiſmum accipere debent, ut plene Chriſtiani inveniantur.* Quæ verba repetuntur a Rabano Mauro Lib. I. *De inſtitut. Cleric.* Cap. 30. nec differunt ab iis, quæ ſcribunt Fabianus Papa Epiſtola ſecunda, Synodus Aurel. Cap. 3. quemadmodum a Gratiano citatur, *De conſecr.* Diſtinct. 5. Cap. *Ut jejuni*. Concil. Laodicen. Cap. 48. Pacianus, Serm. *De Baptiſmo*, Vualafrid. Strabo, *De rebus Eccleſiaſticis*, Cap. 26. & Ivo Carnotenſis Serm. *De Sacrament. neophyt.* Sed cum plures, abſente Epiſcopo, a Presbyteris, vel Diaconis baptizati, ſtatim poſt Baptiſmum occumberent ſine Sacramento Confirmationis, Sylveſter, qui tempore hujus Concilii floruit, ſtatuit, ut a Presbytero poſt Baptiſmum in vertice ungerentur, ut qui jam pene animam agebant, contra dæmonis tela, orationibus Eccleſiæ, quæ in ea unctione adhibebantur, egregie muniti, ſecuriores e vivis excederent.

Quod Sylveſtri inſtitututum patet ex Ritualium Scriptorum venerandæ antiquitatis monimentis authenticis, & exploratis teſtimoniis; ſiquidem Amalarius Fortunatus Epiſcopus Trevirenſis, Lib. I. *De Eccleſiaſticis officiis*, Cap. 27. hoc ipſum Decretum B. Sylveſtri ſic obſervat: *In geſtis Pontificalibus legitur: Sylveſter Papa inſtituit, ut a Presbytera ungeretur neophytus in cerebro, & capite*. Et paullo infra: *Si quis ſine iſto Chriſmate migraverit de ſæcula, periculoſum iter accipit. Hoc prævidens Sylveſter Papa, quantum poteſt, ſubvenit, & propter abſentiam Epiſcopi, neceſſitate addidit, ut a Presbytera ungerentur*. Rhabanus Maurus ea Abbate Fuldenſi Archiepiſcopus Moguntinus, Lib. I. *De inſtitutione Cleric.* Cap. 28. idem inſinuat; ait enim: *Legimus & in geſtis PP. quod Sylveſter Papa in Romana Eccleſia conſtituerit, ut ſi poteſtas, & privilegium apud ſolum Epiſcopum conſtat, quod ſacrum Chriſma ipſe conficiat, & baptizatum per manus impoſitionem cum ipſo Chriſmate conſignet propter hæreticam ſuaſionem, ita Presbytar eodem Chriſmata liniat baptizatum levatum ex aqua proptar occaſionem tranſitus mortis*. Vvalafridus Strabo Abbas Augienſis in Libro, *Da rabus Eccleſiaſticis*, Cap. 26. hoc ipſum commemurat, dicens: *Teſtantar Decrata Innocentii Papæ, & Statuta Sylveſtri, quia & ipſe inſtituit, ut Presbyter baptizatum Chriſmate liniat propter occaſionem tranſitus mortis*. Rupertus Tutienſis Abbas, Libro 5. *De Divinis Officiis*, Cap. 16. eodem tramite incedens, ait: *Legitur autem in geſtis Pontificalibus, quod Sylveſter Papa conſtituit, ut baptizatum Presbyter liniat Chriſmate, & levatum de aqua propter occaſionem tranſitus mortis, ne propter abſentiam Epiſcopi, & difficultatem eum conſequendi, ſine manus impoſitione baptizati migrent*. Hæc Rupertus, qui tamen non ſatis apte linitionem illam baptizati in vertica, manus impoſitionem appellat. Quo numina Patres Sacramentum Confirmationis, quod ſolus Epiſcopus confert, deſignare ſolent; longe enim a ſe diverſam hanc unctionem Chriſmatis in vertice baptiaati, quæ ſit a Presbytero, ab ea, quæ fit ab Epiſcopo in fronte extra Baptiſmum, res eſt quam certiſſima, & ab Innocentio I. Epiſtola I. ad Decentium expreſſis verbis declarata; ſic enim ait Capite 3. illius ſuæ Epiſtolæ: *Presbyteris Chriſmate baptizatos ungera licet; ſed quod ab Epiſcopo fuerit conſecratum, non tamen frontem ex eodem oleo ſignare, quod ſolis debetur Epiſcopis, quum tradunt Spiritum Sanctum*. Plura congerunt de hac unctiona Briſſonius in Leg. *Dominico*, Codicis Theodoſiani, *Da Spectaculis*, fol. 179. in parvis. Baſilius Legionenſis, *Da Confirmatione*, Parte 3. Cap. 2. Andreas Sauſſay in *Panoplia Sacerdotali*, Parta 2. Cap. 23. Lib. 5.

Sed licet hæc unctio tantum cæremonialis eſſet, & vicaria Confirmationis, non poterat a Presbyteris fieri, niſi de Epiſcopi licentia, aut ingruente naeceſſitate. Concilium Toletanum I. Canone xx. Leo I. Papa Epiſt. LXXXIX. ibi: *Sed neque coram Epiſcopa licet Presbyteris in Baptiſterium introire, nec præſenta Antiſtita infantem tingera, aut ſignare*. De qua unctione accipio Canonem ſecundum Concilii Arauſicani I. relatum in Cap. *Nullus*, *De Conſecrat.* Diſtinct. 4. ubi dicitur, hæreticos in mortis diſcrimine poſitos, ſi hæretici eſſe deſierint, ſi deſit Epiſcopus, a Presbyteris cum Chriſmate, & benedictione conſignari poſſe. Innocentius I. Epiſtola VI. ubi ſtatuitur, quod ſi energumeni non poſſunt ad Epiſcopum deferri, debet Epiſcopus auctoritatem dara Presbyteris ad eos conſignandos, ut jam docuit Baſil. *De Confirmat.* Part. 4. Cap. 2. Unde ſenſus præſentis Canonis eſt: Si Diaconus plebem ragens, aliquem baptizaverit ſine Epiſcopo, vel Presbytero, Epiſcopus illum per Sacramentum Confirmationis quanto citius perficare debet. Si autem Presbyter reperiatur, ipſum poſſe periclitanti ſubvenire per prædictam unctionem, donec ſi ſupervivat, ab Epiſcopo confirmetur. Sed ſi ante de ſæculo receſſerit ſine ulla unctione, tantum eum Baptiſmo, ob Fidem in eo profeſſam, & gratiam aeceptam, poterit eſſe juſtus, id eſt, ſalvus, licat aliter illa varba, *poterit eſſe juſtus*, accipiat Albaſpinæus Lib. I. *Obſer.* Cap. fin. in fine. GONZALEZ.

Quod ſi ante de ſæculo receſſerit, ſub Fide, qua quis crediderit, poterit eſſe juſtus.

CAPUT SEPTUAGESIMUM NONUM.

Solo Baptiſmo in neceſſitate poſſe quemquam ſalvum fieri.

His verbis ſatis manifeſtum fit, Patres hujus Concilii non ideo antea dixiſſe, perfici Chriſtianum Confimatione, quod ſolo Baptiſmo quis non efficaretur Chriſtianus, & particeps æternæ beatitudinis; nam ea Fide, qua quis credidit in Baptiſmo, eum ſalvum fieri poſſe, modo nullo ſcelere obſtrictus ſit, declarant. Perfici autem Chriſtianum ideo diaerunt, quoad plenum robur Sancti Spiritus, quod per Confirmationem confertur. Id atiam docuit Malchiades [a] PP. ad omnes Hiſpaniæ Epiſcopos: *De his vero*, inquit, *ſuper quibus rogitaſtis vos informari; id eſt, utrum majus eſſet Sacramentum, manus impoſitio Epiſcoporum, aut Baptiſmus? Scitote, utrumque magnum eſſe Sacramentum; & ſicut unum a majoribus fit, id eſt, a ſummis Pontificibus, quod a minoribus perfici non poteſt; ita & majori veneratione venarandum, & tenendum eſt; ſed ita conjuncta ſunt hæc duo Sacramenta, ut adinvicem, niſi morta præveniente, nullatenus poſſint ſegregari, & unum ſine altero poteſt, aliud autem non poteſt.*

[a] Cap. 2.

CA-

CANON LXXVIII.

De Fidelibus conjugatis, ſi cum Judæa, vel Gentili mœchati fuerint.

Si quis Fidelis habens uxorem, cum Judæa, vel Gentili fuerit mœchatus, a communione arceatur. Quod ſi alius eum detexerit, poſt quinquennium, acta legitima pœnitentia, poterit Dominicæ ſociari communioni.

Iiſdem verbis retulit Ivo hunc Canonem Parte 8. Cap. 282.

CAPUT OCTOGESIMUM.

Gravius Fidelem virum delinquere, ſi ad feminam infidelem acceſſerit, quam e contrario.

GRavi cenſura interdixerunt Patres ſuperius, ſolutum Fidelem jungi cum Judæa, vel infideli matrimonii nexu, nunc vero in maritos ſe cum eiſdem adulterio polluentes, quinquennii pœnitentia merito animadvertunt. Gravius enim vir fidelis delinquit, ſi ad Judæam, vel infidelem acceſſerit, quam femina fidelis, ſi ad virum Judæum. Cum enim proles matrem, non patrem ſequi debeat, ſi Juris Civilis ſpectemus præcepta, quæ in filiis educandis obſervari ſoleot; periculum erat grave, ſi femina Judæa, vel ethnica ex viro fideli liberos ſuſciperet; nam Judaiſmi vanis ſuperſtitionibus, vel gentilitatis veſanis erroribus illi imbui poterant, & contaminari.

COMMENTARII NOVI.

DE prohibita communione, etiam politica, cum Judæis, & Gentilibus late diſſerui ſupra in Canone L. Hic tamen agitur de mœchia a Fideli cum Judæa, vel Gentili commiſſa, quam fœdiſſimam omnino eſſe, & aptiſſimam ad cor Fidelis depravandum, docetur in Capite, *In nonnullis*. §. *Unde contingit, De Judæis*. L. *Ne quis Chriſtianum*, C. eod. Tit. Nullum enim efficacius telum ad Iſraelitarum Fidem evertendam excogitavit diabolica perfidia, quam ſi cum alienigenis Moabitis feminis idolorum cultricibus fornicarentur, de quo præclare philoſophatur Philo Lib. *De fortitud.* ab illis verbis: *Arabum gens*. Unde acriter Eccleſiæ Patres commiſtionem Fidelis cum infideli damnarunt in Concilio Arelatenſi 1. Can. XI. Nicæno Can. LXVIII. Arvenen. Can VI. Et Pius V. ſua conſtitut. edita die 20. Maji anno MDLXVI. præcepit, ne quis Judæorum de cætero auderet quovis prætextu, & quæſito colore, etiam emptionis, ingredi domos meretricum Fidelium. Antiquis etiam Hiſpaniæ Legibus (quas vulgo dicimus *Fueros de Sepulveda*) non ſemel conſtitutum fuit, ut Fidelis cum Judæa, vel Sarracena, vel e contrario, in ſimili commiſtione deprehenſus, vir præcipitio pereat, mulier igne. Quæ pœna mortis confirmata reperitur in Lib. 9. Tit. 24. *Partit*. Lib. 7. Tit. 19. Lib. 8. *Ordin*. Plura congerunt Didacus Perez in dict. Lib. 7. Tiberius Decian. Lib. 5. *Tract. crimin.* Cap. 12. num. 20. Farinacius *De delict. carn.* Quæſt. 139. num. 1. Riciulus *De jure perſon.* Lib. 2. Cap. 41. num. 6. Unde recte in præſenti jubent Patres, Fidelem mœchantem cum Judæa, vel Gentili non ſtatim admittendum eſſe ad communionem; ut in eo qui ſemel mœchatus eſt cum Fideli, ſanxerunt ſupra in Canone XLVII. ſed poſt quinquennium, ſi alius eum detexerit. Si autem ipſe ſponte reatum confiteatur, forſan poſt triennium; quod ſecundum pœnitentiæ tempus omiſerunt Patres. Peracta tamen legitima pœnitentia, jubent, ipſum Dominicæ ſociari communioni, id eſt, reconciliari Altari, & Sacramentis, ſeu communionis participem fieri, ut in Concilii Bracarenſis II. Canone LXXXII. Carthaginenſis II. Canone IV. Agathenſis Canone LX. Epaunenſis Canone XXII. Toletani Canone II. relato in Cap. *Placuit*, penultimo, 50. Diſt. cum aliis, quæ conſulto omitto. GONZALEZ.

Quod ſi alius eum detexerit, poſt quinquennium, acta legitima pœnitentia, poterit Dominicæ ſociari communioni.

CAPUT OCTOGESIMUM PRIMUM.

Diverſa in eum, qui ſe defert, vel qui convincitur, pœna ſtatuenda.

SI ipſe crimen palam confiteretur, ut majorem pudoris, & modeſtiæ fructum perciperet, nullum excommunicationi tempus præſcribit; ſi alter detexerit, quinquennii, quo elapſo reconciliari communioni poſſe decernitur. Deeſſe duo verba in prima parte hujus pri-

puto, ut congruat eum Canone LXXVI. præcedenti, in quo Diacono lapſo, ſi crimen confiteatur, ipſi triennii tempus ad pœnitentiam præſcribitur; ſin autem alius detexerit, quinquennii; ſicque ſi ipſe confiteatur, triennio abſtinere debere; ſin alter, quinquennio intelligendum arbitror.

C A N O N LXXIX.

*De his, qui * alea ludunt.*

* *Tabula*

Si quis Fidelis alea, ideſt, tabula, luſerit, placuit eum abſtinere; & ſi emendatus ceſſaverit, poſt annum poterit communioni reconciliari.

CAPUT OCTOGESIMUM SECUNDUM.

De pœnitentia alea ludentis.

a *L.* 18. *Etymolog. c.* 51.

LUdum aleæ a Græcis in otio Trojani belli a quodam milite Alea nomine inventum, & ab illo eo nomine nuncupatum, Divus Iſidorus [a] tradit. Quod in tabula fieret, *ludum tabulæ* etiam appellarunt: *Tabula autem* (ut idem Iſidorus refert) *ludebatur pyrgo, calculis, teſſeriſque. Pyrgus dicebatur, quod per eum teſſeræ pergerent, quod turris ſpeciem habebat, nam Græci turrim πύργον vocant. Calculi vocati, quod leves ſint, & rotundi; unde & calculus dicitur lapis brevis, qui ſine moleſtia ſui brevitate calcatur. Item calculi, quod per vias ordinales, quaſi per calles eant. Teſſeræ autem vocatæ, quia quadræ ſunt ex partibus omnibus. Has alii lepuſculos vocant, eo quod exſiliendo diſcurrunt. Olim aute a teſſeræ jacula appellabantur, a jaciendo*. Hoc autem ludi genus, quare prohibuerint Patres, idem Iſidorus recenſet: *Ab hac arte*, inquit, *fraus, & mendacium, atque perjurium nunquam abeſt; poſtremo, & odium, & damna rerum; unde & aliquando propter hæc ſcelera interdicta Legibus fuit*.

b *L.* 4. *Eth. ad Nicomac. C.* 1.

c *In Vita Caligulæ, Cap.* 41.

d *De antiquis moribus Germanorum.*

e *Leg. ult. De religioſ. & ſump. funer.*

f *Lib. De aleatoribus, C.* 2.

Ob hæc, & alia multa, quæ ex tali ludo redundant, Plato ſenſit, aleam, & reliquas perniciosas artes a dæmone, quem nominat *Theuth*, inventas eſſe, & ad Thamam Ægypti Regem delatas. Ariſtoteles [b] etiam aleatores fures, atque latrones illiberales dicit eſſe; quia in turpi lucro verſantur, & omnia quæſtus cauſa ſuſtinent probra. Adeo autem frequens erat hic ludus olim, ut Imperator Caligula ex uſu illius compendium non ſpreverit; tributo illius nomine his, qui lucrum fecerant, impoſito, ut in illius Vita tradit Suetonius [c]. Cum autem pecuniæ deeſſent, libertatem ipſam, quam rebus omnibus pretioſiorem ſani judicii negabit nemo, periculo aleæ exponebant, ut Tacitus [d] refert: *Inter ſeria*, inquit, *ſobrii Germani aleam exercent, tanta lucrandi, perdendive temeritate; ut cum omnia defecerunt, extremo, ac noviſſimo jactu de libertate ac de corpore contendant*. Qua ratione Juſtinianus Imperator [e] providere volens his malis, nulli licere voluit, aut in privatis domibus, vel alea ludere, vel inſpicere. Alia præterea in ludo hoc nefaria admitti ſolita teſtantur Veteres. Zabulo quippe illius primo inventori ante erat ſacrificandum, quam quis manum in tabulam porrigeret, ut Divus Cyprianus [f] teſtatur. *Quam magna*, inquit, *& larga pietas Dei Filii, quod in futuram præſcius nobis conſulat, ne quis frater incautus denuo laqueis diaboli capiatur, ſolicitos eſſe juſſit, & providos, atque eruditos; quoniam hoſtis ille antiquus circuit pulſans Dei ſervos, non uno genere tentans. Multæ enim ſunt tentationes ejus, quorum primordia ſunt, idololatria, mœchiæ, furta, rapinæ, avaritia, fraus, ebrietas, impatientia, adulterium, homicidium, zelus, perfidia, falſa teſtimonia, eloquium falſum, invidia, extollentia, maledictum, error, & ſiqua ſunt ſimilia, quæ his congruunt; ex quibus eſt aleæ tabula. Præſto eſt diaboli laqueus manifeſtus, venenum portans lethale ſerpentis, & inductio corrumpens; quæ cum videtur nihil eſſe, magna amplexi peritur deletio. Quid illud eſt, quæſo, Fideles, ut manus, quæ jam ab injuriis humanis expiata eſt, & ad Sacrificium Dominicum admiſſa, & quod ad ſalutem totius hominis pertinet, dignatione ſuſcipit; quæ ad laudem Domini in oraculo exſurgit; quæ ſignum Crucis, per quod tuemur, frontibus imprimit; ipſaque Divina Sacramenta conſummat? Quid eſt, inquam, ut iterum laqueis diaboli, unde exuta eſt, implicetur, & per ipſa damnetur? Aleatrices manus libidinoſo ſtudio conſueverunt, id eſt, aleæ tabulæ; quod eſt diaboli venabulum, & delicti vulnus inſanabile. Aleæ tabulam dico, ubi diabolus præſto eſt, ad capiendum ſummiſſus, & cum cœperit de captivo triumphum, perfidia, falſa teſtimonia. Tabulam aleæ dico, ubi dementia, & furia, & venale perjurium, imperium, & colloquium ſerpentinum. Illic rabioſa amicitia, illic atrociſſimi ſceleris fraternitas diſcordans, illic convicia & audacia ſæva, & mens inſana, & fera impatientia. Aleæ tabulam dico, ubi poſſeſſionum amiſſio, & pecuniarum ingentium perditio, monſtrum, & demonſtrans litigioſum, furax dementia. O aleatorum nomia ſedentaria, & pigra nequitia! O manus crudeles, & ad periculum ſui armatæ, quæ bona paterna, & opes avorum ſudore quæſitas ignominioſo ſtudio dilapidant! manus trux, noxia, & inſomnis, nocte dieque continuis inſtrumentorum ſuorum armigera, quæ peccando ſeipſam damnavit, & poſt peccata non deſiuit ire. O nequam manus in perniciem domini ſui armata, quæ ſordidiſſimi æris totam ſubſtantiam perdit; & cum tot eſſent augendæ rei familiaris, & multarum abundantiæ opum, modo*

1. *Petr.* 5.

inops

inops, & pauper eſt! Alea eſt, quam Lex odit; alea eſt, quam ſequitur crimen ignobile, ubi manifeſta tentatio, & pœna occulta. Alea eſt alveus mali, & ſupplantatio amici, quæ nec lucrum confert, ſed totum conſumit. Hinc deinde pauperes fiunt, hinc opes ſuas perdunt, hinc jam conſumptis omnibus rebus ſuis, mutuis pecuniis ſe obruunt: hinc patrimonium ſine ulla ſori calumnia amittunt. Qualis eſt lis, ut quos nemo perſequitur, ſe ipſos per invidiam perſequantur? ut paternas ſuas hæreditates ſub hoſtium ſuorum multiformi numero diſpergant? Eſt & quando ipſi aleatores cum proſtitutis mulieribus, penes auctorem ſuum nocturnas vigilias clauſis foribus celebrant; armantur adverſus ſe miſeri, ſpiritu diaboli repleti, & illic duplex, aut geminum crimen admittunt. Hic concrepat aleæ ſonus, illic ſilentio operatur inceſtus; hic ſine ullo dignitatis ſuæ reſpectu, ſine ulla excuſatione, peſtifero ſtudio cedere bonis ſuis cogitur; illic ſecreto mortale venenum bibitur. Unde hæc ſacrilega meditatio, unde hoc crimen, auctorum teſtimonio comprobamus? Cum enim quidam ſtudio literarum bene eruditus, multum meditando, hoc malum, & tam pernicioſum ſtudium adinvenit, inſtinctu ſolius Zabuli, qui eum artibus ſuis repleverat; hanc ergo artem oſtendit, quam & colendam ſculpturis cum ſua imagine fabricavit. Statuit itaque imaginem ſuam cum nominis ſui ſubſcriptione, ſuggerente ſibi amico, qui ut hanc artem excogitaret, in peccatorem ſubvenit. Sic ergo ſe in imagine ſpecioſa demonſtrans, alto quodam loco condidit, & in ſinus ſuos hanc aleæ tabulam geſtans, ut quaſi ipſe luſor, & adinventor hujus malitiæ appareret, cujus nomen a Dei ſervis nominari non deberet (ſic enim in nomine turpis eſt, quomodo in factis iniquus) & quiſque Dei ſervus aleæ tabulam amplectitur, auctoris nomine vocaretur. Ille enim cum ſe in ſtatunculis, & ſimulacri formaret, aliud crimen adinvenit, quo ſe ab imitatoribus ſuis colendum, & ſibi ſacrificandum inſtituit, ita ut qui vellet ſtudio ejus adhærere, non ante manum in tabulam porrigeret, niſi auctori hujus prius ſacrificaſſet. Inde factum eſt, ut olim qui homo fuerat, & facinoris admiſſionis adulter, poſt mortem a pronis, & errantibus ſubfictitio nomine Dei talis coli meruerit. Aleæ tabula qui ludit, & maleficia noſſe debet, quod a Dei ſervis longe ſit; ſciens quoniam foris maleficus, & venarius, & iterum in judicii diem in igne rotante torquebitur. Aleæ tabula qui ludit, prius auctori ejus ſacrificare debet; quod Chriſtianis non licet, dicente Domino: Sacrificans Diis eradicabitur, niſi Deo ſoli. Exod. 22.
Et iterum: Nolite ſacrificare Diis alienis, ne incitetis me in operibus manuum veſtrarum ad Hieron. 25.
diſperdendum vos. *Chriſtianus qui es, & aleæ tabula ludis; licet non ſacrifices, lege hujus facinoris particeps es; & utique Dominus occurrit, & dicit:* Exi de ea populus meus, ne Apoc. 16. Iſaiæ 52.
ſis particeps delictorum ejus. *Et iterum:* Diſcedite, diſcedite inde, exite de medio ejus qui portatis vaſa Domini, & Immundum ne tetigeritis. *Chriſtianus quicumque es, & alea ludis, hoc primum in loco credere debes, quia non Chriſtianum, ſed ethnicum tibi nomen eſt, & illud ad Sacrificium Dominicum pertinet, in vacuum ſumis; ſic enim dicit:* Omnis immun- Levit. 7.
dus non tanget Sacrificium Sancti. *Dicit enim Scriptura:* Omnis vir manducans carnem Sacrificii, & immunditia ejus ſuper ipſum, pereat anima illa de populo meo. *Aleator quicumque es, Chriſtianum te dicis; quod non es, eo quod ſæculo particeps es, nec amicus Chriſti poteſ eſſe, qui cum inimico Chriſti tenes amicitiam.*

Non diſſentit a Cypriano D. Iſidorus a: *Quidam autem*, inquit, *aleatores ſibi videntur* a Lib. 18. Cap. ult.
phyſiologice per allegoriam hanc artem exercere, & ſub quadam rerum ſimilitudine fingere. Nam tribus teſſeris ludere perhibent, propter tria ſæculi tempora, præterita, præſentia, & futura; quia non ſtant, ſed decurrunt. Sed & ipſas vias ſenariis locis diſtinctas, propter ætates hominum; trinariis lineis, propter tempora argumentantur. Inde tabulam ternis deſcriptam dicunt lineis. Hæc ſunt, quæ moverunt Hiſpanos Patres, ut ludum aleæ, ſeu tabulæ pœna excommunicationis propoſita prohibuerint; quorum ſententiam ſequuti ſunt qui Conſtantinopolitanæ Synodo Canones adjecerunt. b *Nullum*, inquiunt, *omnino*, b Conc. Conſtant. 6. Can. 50.
ſive Clericum, ſeve laicum, ab hoc deinceps tempore aleæ ludere; qui ſecus fecerit, excommunicetur.

Conſtat etiam ex hoc Canone, poſſe Epiſcopos, & Concilia Provincialia, ludis ſæcularium leges imponere, & eas violantes Eccleſiaſtica coercere diſciplina.

COMMENTARII NOVI

De talis, ni fallor, Canon accipiendus, quibus ludere nefas videbatur, quod ſpeciem quandam idololatriæ committeret qui eos jactaret. Deorum enim Gentilium effigies pro numeris habebant, iique invocabantur, ut feliciſſimus eveniret jactus. Suetonius in Auguſto: *Quos tollebat univerſos qui Venerem jecerat.* ALBASPINÆUS,

Aleæ luſum perantiquum eſſe, & apud varias nationes uſitatum, Juſtinianus auctor eſt in Lege, *Alearum*, Cod. *De aleat.* vulgo, & ſub Tit. *De religioſ & ſumpt.* De Hunnis teſtatur D. Ambroſ. in Lib. de Tobia, Cap. 11. *Hunnorum populi in procinctu ludunt, teſſeras ſimul, & arma portant.* De Germanis Tacitus, De moribus German. *Aleam, quod mirere, ſobrii inter ſeria exercent, tanta lucrandi, perdendive temeritate, ut cum omnia defecerunt, extremo, ac noviſſimo jactu de libertate, & corpore contendant; victus voluntariam ſervitutem adit, &c.* De Romanis Ammianus, Lib. 28. *Quidam ex his*, inquit, *licet rari, aleatorum vocabulum declinantes, ideoque ſe cupientes appellari teſſerarios; inter quos tantum differt, quantum inter fures, & latrones, &c.* Apud quos Claudium Cæſarem adeo deditum fuiſſe refert Suetonius in eo, ut in geſtatorio, ſeu ſella, qua vehebatur,

batur, luderet, & Librum de illius ludi arte ediderit. De Hiſpanis ſufficiat referre quod cecinit eleganter Jacobus Falco nobilis Hiſpanus Satyra 8. in *Aleatores*.

Hiſpani militis audi
Grande neſas. Hic ille fuit, qui primus ad Albim
Sprevit aquas, hoſtiſque minas; nuduſque natavit
Contra armatum hoſtem geſtans in dentibus enſem.
Auſum horrendum, ingens, & dignum, Carole, caſtris,
Temporibuſque tuis. Verum hic tam fortis, & audax
Strictius a magno laudatus Cæſare miles,
Nunc miſer abraſo capite, & tenus inguine nudus,
Atque etiam multis religatus crura catenis,
Remum utraque manu ſpumoſa per æquora verſat.
Hoc ſceleris non pœna fuit, non ſuppliciũ, nec
Bellonæ valnus. Seſe pro pignore pactus
Alveolo, numerum pedicoſi remigis auxit.
Namque inter nautas ne deſit dedecus ullum,
Non tantum argentum, non tantum luditur aurum,
Sed quoque libertas. Hic tranſtro quatuor annos
Debet, at ille duos. Eſt qui non exuět unquam
Se pedica, & vinclo, niſi vindice morte, vel auſtro.
Res ſacra, & cunctis eſt alea noxia.

Ejus ludi formam, & leges tradit Pantoja in Lege fin. Cod. *De aleator*. Sed damna, quæ ex aleæ uſu emergunt, & contingunt, expendamus; ut propriam hujus Illiberritanæ Legis rationem capiamus. Ea refert Horatius Lib. 1. Epiſtola penult.

Diſplicet iſte locus, clamo, & diluvia poſco,
Ludus enim genuit trepidum certamen, & iram:
Ira truces inimicitias, & funebre bellum.

Juvenalis Satyra 1. ubi de ſtatu Reipublicæ ſuæ ſuo ævo ita conqueritur:

Et quando uberior vitiorum copia? quando
Major avaritiæ patuit ſinus? alea quando
Hos animos? nec enim loculis comitantibus itur
Ad caſum tabulæ, piſita ſed luditur arca.

Ovidius Lib. 3. *De arte amandi*:

Sed major labor eſt ſapienter jactibus uti,
Majus opus, mores compoſuiſſe ſuos.
Tunc ſumus incauti, ſtudioque aperimur in ipſo:
Nudaque per luſus pectora noſtra patent.
Ira ſubit, deforme malum, lucrique cupido;
Jurgiaque, & rixæ, ſollicituſque dolor.
Crimina dicuntur, reſonat clamoribus æther,
Invocat iratos & ſibi quiſque Deos.
Nulla fides tabulis, quæ nõ per vota petũtur,
Et lacrymis vidi ſæpe madere genas.
Jupiter a vobis tam turpia crimina pellat,
In queis eſt illic cura placere viro.
Hos ignava jocos tribuit Natura puellis:
Materià ludant uberiore virì.

A quo accepiſſe videtur Imperator in Lege fin. Cod. *De aleatoribus*. Joannes Sarisber. *Polycratici*, Lib. 1. *De nugis Curial*. Cap. 5. *Quis enim*, ait, *non erubeſcat, ſi fortès ſuæ gratiam non virtuti debeat, ſed taxillis? Quis fritilli cautelam ſuæ prudentiæ non debeat anteferre? Nonne ſatis improba eſt cujuſque artis exercitatio, qua quanto quiſque doctior, tanto nequior? Aleator quidem omnis hic eſt. Mendaciorum ſiquidem, & perjuriorum mater eſt alea, & ex alieni concupiſcentia ſua prodigit, & nullam habens patrimonii reverentiam; cum illud effuderit, ſenſim in furta dilabitur, & rapinas. Illam vero nonulli præferunt, in qua Ulyſſes luſiſſe legitur, eo quod ingenii aliquatenus multa meditatione exercitare videatur acumen. Sed ex eo mihi videtur perditior, cum nihil infelicius ſit, quam in eo, in quo minimum proficias, plurimum laborare. Eſt enim inutilis importunitas deprecantis, qua inutilia adquiruntur, & quærendi inanis eſt diligentia, cum inveniſſe non profuerit. Poſſet itaque motus animi, & mentis agitatio, quæ ibi fruſtra diſtrahitur, rebus pulchrioribus, & melioribus accommodari. Aleam vero a regione morum illius auctoritas prorſus exterminat, qui univerſum orbem docens in ſilèo eam denunciat omnibus fugiendam. Ab ea ſiquidem armantur ad lites homines, incurrunt inimicitias, in miſeram, etſi non miſerabilem, incidunt egeſtatem. Si denunciationis quæris auctorem, illum agnoſce, qui*
Non ſibi, ſed toti genitum ſe credidit orbi.

Et quot crimina ludus aleæ vehat, Cardinalis Oſtienſis in Summa, *De exceſſibus Prælatorum*, §. *Clericus*, his non tam cultis, quam religioſis verſibus recenſet:

Hæc cum taxillis ludendo crimina fiunt:
Eccleſiæ ſpretus, uſuraque, ſive rapina,
Scandala, cum nugæ, blaſphemia, tum faciendè
Furti doctrina, violentia, crimina falſi,
Et mortis cauſſa deceptio, perditioque
Temporis, & deſiderium, corruptioque ingens,
Iſtis prædictis adulatio, vitaque turpis.

Quæ ſexdecim vitia ſuo ordine exponit Pantoja ubi ſupra in dicta Lege fin. ex num. 7. Plura alia in aleæ deteſtationem congerunt M. A. Majoragius Lib. *In aleatores*. Savarus in Notis ad Sidonium Lib. 8. Epiſt 11. Angelus Rocca in Comment. *Contra ludum aleæ*. Hieroymus Oſorio, Lib. 7. *De Regis inſtit*.

Ea denique tam ingentia crimina ludi aleæ Eccleſiæ PP. intuentes, ut evellerent omnino, ejus uſum prohibuerunt, Apoſtolicas ſanctiones amplectentes, ubi Can. XLI. ita legitur: *Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, qui vel aleæ, vel ebrietatibus indulget, vel deſinito, vel deponitor*. Et Canone XLII. *Subdiaconus, aut Cantor, aut Lector, qui conſimilia facit, vel deſinito, vel a communione ſejungitor; ſimiliter & laici*. Concilium Senonenſe, Canone XXV. *Clerici nec in publico ludant pila, maxime cum laicis. A ludo aleatorum, aliiſque, qui a forte pendent, ſe abſtineant*. Sexta Synodus Trullana, Can. L. Concilium Tridentinum, Seſſione 24. Capite 12. Nec tantum Clericis uſum aleæ prohibuerunt, verum & inſpectionem ipſius ludi. Cap. *His igitur*, 23. Diſt. Cap. 1. 35. Diſt. Cap. *Nullus*, 44. Diſt. Cap. *Clerici*, 15. *De vita, & honeſtate Clericorum*, Cap. 1. *Ne Clerici, vel Monachi*, Capite, *Inter*, *De exceſſibus Prælatorum*.

Le-

Legibus etiam Civilibus hujuſmodi aleæ luſus prohibitus eſt, Lege 1. ff. *De aleatoribus*, Lege ultima, Cod. *De Epiſcopali audientia*, Lege 25. eodem Titulo, ibi: *Epiſcopi perquirant eos, qui aleam ludunt contra formam Conſtitutionis, eoſque tradant Præſidibus Provinciarum, & Patribus, vel Defenſori Civitatis, ut eos coerceant.* Novella 123. Juſtinianus, Novella 115. Julianus, Cap. 13. ibi: *Clericus nec tabulam, ſeu aleam ludat, neque ſocius aleatoris ſit, vel aleatores ſpectet, neque in quodcumque ſpectaculum ſpectandi cauſſa veniat*. Jure noſtro Hiſpano aleatores variis compeſcuntur pœnis in Lege 1. 2. 3. cum ſequentibus Tit. 7. Lib. *Recopil.* & cum hoc delictum mixti fori ſit, ut probant Puteus, *De ludo*, Num. 43. Covarruvias codem Tractatu, Art. 2. Num. 20. Pantoja ubi proxime; recte in præſenti etiam Epiſcopi contra laicos excommunicationem per annum indixerunt, contra quos quilibet in propria Diœceſi inquirere, & procedere poterat. GONZALEZ.

CANON LXXX.

De libertis.

Prohibendum eſt, ut liberti, quorum patroni in ſæculo fuerint, ad Clerum promoveantur.

Gratianus retulit hunc Canonem in Cap. *Prohibendum*, 54. Diſt.

CAPUT OCTOGESIMUM TERTIUM.

Liberti qui, & cur ab Ordinibus ſuſcipiendis repellantur.

EOS dici *libertos*, tradit Ulpianus [a], qui ſervi eſſe deſierunt. Eoſdem vocat *libertinos* Cajus [b]: *Libertini*, inquit, *ſunt, qui ex juſta ſervitute manumiſſi ſunt*. Olim autem, ideſt, Appii Cæci temporibus, & deinceps aliquandiu, libertini dicebantur non ipſi, qui manumittebantur, ſed ingenui ex his procreati, quod Modeſtinus [c] obſervaſſe videtur; ſed clarius Suetonius in Claudio [d]. Poſt vero, alterum uſurpari pro altero a Juriſconſultis, perſpicuum eſt. Quare illorum ſententiæ non eſt locus, qui *libertini* nomen ſtatum ipſum, *liberti*, perſonam deſignare ſcripſerunt [e]. Libertini autem, ſive liberti, ideo ad Clerum promoveri vetantur, quia ſi forte quam ingratitudinis cauſſam adverſus patronum committerent, licentiam habebat patronus revocandi illos iterum in ſervitutem. Servos autem Clericos fieri non debere, jam ab ipſo fere Apoſtolorum tempore receptum fuerat. Erant & alia patroni viventis in libertum jura, quæ dignitatem Cleri non decebant. Tenebantur enim liberti operas præſtare patronis; ſunt autem operæ (Auctoribus Paullo, & Pomponio [f]) officium diurnum; officii vero præſtatio ad nutum eſſe debebat patroni, ut docet Cajus [g]. Tenebantur patronum inopem alere, ut Imperatores Severus, & Antoninus [h] reſcripſerunt, & libero locupleti mortuo, ei ſcilicet, qui pluſquam centum aureos haberet in facultatibus, ſuccedebat patronus, adhibita etiam actione Calviſiana, qua revocabantur alienata in fraudem hujus ſucceſſionis. Sublato autem e vivis patrono, jura ſimul hæc tollebantur, etſi alia ſupereſſent in eorum filiis, & ſucceſſoribus; quæ ut minoris momenti ad impediendum Sacerdotium, parvi fecerunt hujus Concilii Patres.

Potuit & alia ratio ad Decretum ferendum eoſdem incitare. Ne videlicet ethnicorum ſervi, etiam ſervitute per manumiſſionem vindicati, Clero adſcriberentur. Nam occaſione oblata, dum patroni viverent, eorum domos ventitandi, & infidelium actibus ſe plerumque immiſcendi, quod ſolebant ſæpiſſime, ut ſuſceptæ libertatis beneficium, fide, benevolentia, obſequiis, & omni gratitudinis genere compenſarent; periculum erat, vel apoſtaſiæ in libertis, vel proditionis Librorum ſacrorum, & Rituum Eccleſiaſticorum, quos inepto, & profano riſu legere ſolebant Gentes; neve perſonæ jam Eccleſiaſticæ infidelium moleſtis oneribus, & gravibus premerentur. Quam rationem obſervaſſe videntur Concilii Nicæni [i] Patres, ſancientes, ut Chriſtiani infidelium ſervi, non prius ordinarentur, quam manumiſſi, & maturo Superiorum judicio examinati: *Servi*, inquit, *infidelium, quamvis ab eis diligantur, quia res eorum fideliter cuſtodiant, & quamvis ſint bonæ famæ, & vitæ; tamen quia difficili, ac dura ſervitute ſervos Fideles premunt; non prius fieri debent Clerici, quam ſint manumiſſi, ac liberi, ſatiſque probati, an digni ſint gradu*.

[a] L. 4. De juſt. & jure.
[b] L. 6. De ſtat. homin.
[c] L. 1. De excuſat. tut.
[d] Cap. 13.
[e] *Laurentius Valla*, Lib. 4. Elegant. C. 1. *Impp. Valent. Valens, & Gratian.* L. 1. De ingrat. libert. *Imp. Conſtantius* L. 2. De libert. & eorum liber. *Concil. Tolet. IV.* C. 18.
[f] L. 1. & 3. De oper. libertor.
[g] *L.* Cum patronus, 22. De oper. libertor.
[h] *Eodem Titul.* *Ulpianus*, L. Si libertus, De jure patronat. & *Juſtinian.* *in Titul. inſtit.* De ſuppr. libert.
[i] *Alphon. Piſan.* L. 3. De Actis Conc. Niceni, Can. 2.

COMMENTARII NOVI.

MErito cavebant, ne liberti, quorum patroni eſſent Gentiles, ordinarentur; nam ab eis fabriles, aut officiales operas exigere poterant patroni, quas ſoliti erant ſtipulari, cum eos libertate donarent, tenebanturque liberti non ſolum patronis eas præſtare, ſed aliis etiam, quibus ex locatæ eſſent. At indignum prorſus, neque ferendum, ejuſmodi operis, pictoriis puta, aut fabrilibus Clericos diſtrahi, & impediri, qui nullis aliis rebus, quam ſacris, vacare, aut ſtudere deberent. Ob eandem cauſſam ab iiſdem Ordinibus Curiales eliminabantur, qui a ſuis Curiis, ut ait Innocentius, ut munia perſonalia, aut patrimonialia præſtarent, poterant revocari. ALBASPINÆUS.

Prima ſolutio Mendozæ, in qua affirmat, libertnm ordinari oon poſse, ne poſt ſuſceptos Sacros Ordines ob Ingratitudinem patronus revocet, retrahatque ipſum in ſervitutem, refellitur ex eo; nam ea retenta, nunquam libertus patronum habens, Sacris poſset initiari Ordinibus, eum contrarium certum ſit, & probetur Cap. *De ſervorum*, 54. Diſt. Cap. 1. & 2. *De ſucceſſion. ab inteſtato*, Cap. 2. *De condition. appoſit.* Secunda etiam Mendozæ interpretatio quatenus rafert Canonem hunc ad libertum, patronum Gentilem hebentem, divinationis vitio laborat. Siquidem ex verbis Canonis tantum conſtat, Patres agere de liberto, qui patronum in ſæculo habet, ideſt, ſuperſtitem adhuc in hac vita, non vero ethnicum, aut infidelem. Non tamen me latet, aliquando Gentiles appellari *ſæculares*, & *in ſæculo degentes*, Cap. *Si quis ex fratribus*, 11. Quæſt. 1. ubi Judices Gentilium dicuntur a Clemente *Judices ſæculi*. Notavit Cironius ad Tit. *De judiciis*. His ergo omiſſis ſententiis, exiſtimo, Canonem hunc eſse accipiendum de libertis habentibus patronos ſuperſtites, quibus non ſolum obſequium verum, ſed operas præſtare tenebantur. Id enim proprie ſignificant nomina liberti, & patroni, Lege 1. Lege, *Cum patronus*, 22. ff. *De operis libertorum*. Unde quamvis Liberti patronos habentes, quibus operas non promiſerant, ordinari valeant; qui tamen operas debent, & præſtant, ad Clerum promoveri non debent, cum non poſſint ſimul Eccleſiæ, & alteri deſervire, Deique cultui mancipari, & ſimul operas patrono præſtare, Cap. *Clericus*, 7. 54. Diſtinctione cum aliis congeſtis ab Antonio Auguſtino Lib. 28. *Epit.* Titulo 27. Accedit & alia ratio, videlicet, ne vileſcat Eccleſiaſticus Ordo. Si enim libertus propter dedecus militiæ terreſtri nomen dare non poterat (Leg. *Operis*, 45. ff. *De operis libert.* niſi conſentiente patrono, quo caſu ingenuus fiebat; Ulpianus, *Fragm.* Titulo, *De Latinis*, §. *Militia*; & virgo Veſtalis apud Romanos capi non poterat liberta, vel e libertinis nata, referente Dione Caſſio Lib. 55.) quanto magis ad gradus Eccleſiaſticos aſcendere non debet, qui operas præſtat, & in ſervitio laici eſt? Quo caſu accipiendus eſt præſens Canon. Et etiam exaudiendi ſunt Canones Aurelianenſis V. Can. VI. in illis verbis: *Servum, qui libertatem a dominis propriis non acceperit, aut etiam jam libertum, nullus Epiſcoporum abſque ejus voluntate, cujus ſervus eſt, & eum abſolviſſe dignoſcitur, Clericum audeat ordinare. Quod ſi quiſquam fecerit, is, qui ordinatus eſt, a domino revocetur, & ille collator Ordinis, ſi ſciens feciſſe probatur, ſex menſibus Miſſas tantum facere non præſumat. Si vero ſæcularium ſervus eſſe cognoſcitur, qui ordinatus eſt, benedictione ſervata, honeſtum in Ordine domino ſuo impendat obſequium. Quod ſi ſæcularis dominus amplius eum voluerit inclinare, ut Sacro Ordini inferre injuriam videatur, duos ſervos (ſicut antiqui Canones habent) Epiſcopus, qui eum ordinavit, domino ſæculari reſtituat, & Epiſcopus eum, quem ordinavit, ad Eccleſiam ſuam revocandi habeat poteſtatem.* Ex quibus verbis depromitur, ſervum adhue poſt libertatem ordinari non poſſe; ex eo videlicet, quia operas præſtabat patrono, ſive Eccleſiaſtico, ut in parte priori Canonis, ſive ſæculari, ut in poſteriori. Eodem modo intelligitur Canon 12. Concilii Bituricenſis apud Lemovicenſes Actione 2. in illis verbis: *Nullus ſervorum, vel collibertorum amodo Clericus fiat, niſi prius libertatem de dominis ſuis habuerit ſub idoneis teſtibus.* In quibus comprehendunt Patres non ſolum nexu ſervitutis vinctos, verum & libertos operas dominis præſtantes. Similiter & in eo procedit Textus in Cap. *Si quis obligatus*, 57. Diſtinctione, junctis traditis a D. Nicolao de Caſtro in Lege unica C. dict. Cap. *Civium*, Numero 29. GONZALEZ.

CANON LXXXI.

De feminarum Epiſtolis.

Ne feminæ ſuo potius, quam maritorum nominibus laicis ſcribere audeant, quæ *Fideles ſunt, vel Literas alicujus pacificas ad ſuum nomen ſcriptas accipiant.

* Qui,

CAPUT OCTOGESIMUM QUARTUM.

Cur feminis ſcribere ſine maritorum nominibus, aut eis reſcribi non liceat.

QUid cauſſæ eſt, Patres Religioſi, ac Sancti, ut Literas ad nomen ſolum feminarum a laicis ſcriptas accipi, vel ab eis ſuo nomine reſcribi laicis non patiamini? Conſulueruntne vobis, experti uxorum naturam, conditionem, ſtatum? Audiſtis ac frequenti Literarum ſcriptione feminas ſolicitari? Providerene voluiſtis maritorum honori, & auctoritati, ut omnia, tam domeſtica, quam externa, ſua manu gubernentur? An audaciæ ſolicitatorum, an feminarum, ut vulgo jactatur, levitati? Habuiſtiſne perſuaſum, interdictis his mutis interceſſoribus aditum ad turpitudinem intercludi? Putaſtis Literarum jacturam, induſtria, & ſolicitudine, non virorum tantum, quod referre dolet, ſed aliarum feminarum non poſſe compenſari? Credidiſtiſne, hoc ſolo Decreto uxorum cum maritia

titis ſolicitari concordiam? vel tanto obſequio matrimonii Leges reliquas indicari? Placuitne vobis, ut quemadmodum poſtea Sacerdotes, & Clericos ab his Literulis feminarum ſcribendis, vel recipiendis abſtinere voluit Hieronymus [a], id & facerent nunc uxores? Viſumne vobis eſt, generali hac veſtra Conſtitutione, laicorum uxores expreſſe, tacite tamen Clericorum, quas habebant, vel Diaconorum, Sacerdotum, & Epiſcoporum, quas habuerunt, & domi ut ſorores alebant, fore ſubventum? Aliquis ne zelotypiæ ſtimulus Presbyteros, & Diaconos veſtro cœtui adſtantes, ad hanc Conſtitutionem ferendam ſolicitavit? Vel adeo progreſſa eſt Religio veſtra, ſanctitas, pluſque Chriſti zelus, ut nitamini, feminas Chriſtianas in primitivæ Eccleſiæ initiis religioſis, non præſentis, ſed antiqui ſæculi fore perſimiles, quibus deinceps harum Epiſtolarum ſcriptionem vetuiſſent, & ſanctiſſimi Patres, Auguſtinus [b], & Benedictus [c] interdixerunt? Cum hæc, Beatiſſime Pater, ab Epiſcopis Hiſpanis quæſiviſſem, mihi reſponderunt omnes: PLACET. Nec deſunt his temporibus, quibus non diſpliceat, in quibuſdam Provinciis hujus Canonis Decretum renovari, eaſque Literulas, quarum uſus eſt frequentiſſimus, non ad uxores, vel virgines, quibus ſæpe illæ ſolicitantur, & quandoque ſolicitant; ſed ad maritos, vel propinquiores parentes, quibus earum cura mandata eſt, inſcribi, reſcribique, ut aditus tentandæ feminarum pudicitiæ (quam tam late patere docent multi) aliqua ex parte intercludatur. Quod ſi uxoris domum ingredi quemquam ſine expreſſo viri præcepto, ad eam viſendam, vel rem domeſticam tractandam, non debere permitti, Ariſtoteli placuit, homini ethnico [d]: (*Veritam*, inquit, *maxime verba, quæ de mulierum corruptela circumferuntur. Et ſi quid intus accidat, ut ſibi notum ſit ſoli, & ſi quod malum ab ingredientibus committatur, ut penes virum ſit culpa*; neque homines urbanos tantum, quod Ariſtotelem dixiſſe legimus, ſed neque medicos mulierem ingenuam infirmam Gotthi, majores noſtri, permiſerunt curare poſſe *ſine præſentia patris, matris, fratris, filii, aut avunculi, vel alterius propinqui, excepto ſi neceſſitas emerſiſſet ægritudinis*. (eorum verbis loquor) *Quod ſi tunc eis perſonas abeſſe contigiſſet, tunc aut coram vicinis honeſtis, aut ſervis, aut ancillis idoneis*, medicum acceſſurum. *Quod ſi aliter præſumpſerit*, inquit Rex, *decem ſolidos propinquis, aut marito coactus exſolvat* [e]; *quia difficillimum non eſt, ut ſub tali occaſione ludibrium interdum adhæreſcat*;) quid mirum, ſi Chriſtiani, & Religioſi Patres, Literas, quæ tacite ſermonis expreſſi officio funguntur, minori forſan prohibuerint ſeveritate?

Liquet igitur ex hoc Canone, Hiſpanis Patribus juſtius multo ejus laudis præconium tribui poſſe, quod Socrati olim honorifice impertitus eſt Cicero; eos nimirum, philoſophiam morum non e Cælo tantum devocaſſe, collocaſſe in Urbibus, & in domos etiam introduxiſſe; ſed in ipſis etiam Fidelium animis ſumma cura inſerere ſtuduiſſe, dum non libidinem tantum, ſed libidinis indicia coerceri voluerunt. Grave enim delicti, atque turpitudnis genus eſt in feminis, præſertim nobilibus, turpes videri, etiam ſi non ſint. Utinam omnes antiquæ pudicitiæ, honeſtatis, & omnium virtutum, non vero, ut quædam ſolent, turpitudinis, & vitiorum hypocritæ eſſe, atque videri cuperent; nam hæc tanto peſtilentior hypocriſis, quanto exempla vitiorum magis, quam virtutum nocere poſſunt. & ſolent. Julius Cæſar Pompejam uxorem, Magni Pompeji filiam, Clodianæ turpitudinis ſuſpicione notatam repudiavit, dictitans, ejus torum non tantum crimine, ſed & criminis ſuſpicione carere oportere. Maxime enim intereſt Reipublicæ, ob communem parentum, & conſanguineorum pacem, ob maritorum concordiam, ob familiarum honorem, ob certitudinem liberorum, ob hæreditatum, & ſucceſſionum ſecuritatem, dimidiam populi partem, quæ, ut Ariſtoteles [f] prudenter conſideravit, feminarum eſt, ſanctis continentiæ, & honeſtatis legibus inſtitui, & informari. At illarum pudicitiam, qui, quæve ſolo Venereæ libidinis contemptu, non etiam decenti veſtium, & ornatus cultu, gravi oculorum aſpectu temperato linguæ uſu, caſta aurium attentione, ac tandem modeſto totius corporis habitu conſervari, aut violari putant, falluntur. Ea enim de cauſſa olim Cæcina Severus gravem in Senatu orationem habuit adverſus matronam in publico prodeuntem ſine ſtola. Lentulique Auguris conſultis, quæ ita ſe exauctoraſſet, pro ſtupro pœna fuit, ut refert Tertullianus [g]. *Quoniam quidem*, ait, *indices, cuſtodeſque dignitatis habitus, & lenocinii factitandi impedimenta*. Quare Cajus Sulpicius Gallus uxorem repudiaſſe dicitur, quod aperto capite foris fuiſſet. Pater Sempronius Sophus eadem nota conjugem affecit, quod ſe ignorante ludos ſpectaſſet. Quintus Antiſtius Vetus [h] non aliter ſenſit; uxorem enim repudiavit, quod illam in publico cum quadam libertina vulgari ſecreto loquentem vidiſſet. Quod ſi hunc decorem quæ non obſervarunt, erraſſe dicuntur, errabunt ſane & illæ, quæ ſibi perſuadent, honeſtarum matrum-familias nomen, auctoritatemque retinere poſſe, & conſervare, etiam ſi ſuſpectarum amicitiam ineant, ſi ſuſpectis Literulas ſcribant, vel recipiant; ſi ſuſpectos, aut ſuſpectas grato, & hilari vultu excipiant; ſua ſuſpectis non ſolum munera, ſed neque honorem deferri placeat. Sequantur uxores, vel earum mariti, Alexandri Severi exemplum, quem tradit Lampridius, ab impudicis mulieribus matrem ſuam, & uxorem ſalutari vetuiſſe; omnia enim, quæ honeſtiſſima non ſunt in feminis, inhoneſta ſunt, fœda ſunt, turpia ſunt, digniſſimaque tandem, ut a matronis nobilibus, tamquam capitalis, & funeſta peſtis honoris, & auctoritatis fugiantur, ut a Patribus Hiſpanis in Literis recipiendis, vel ſcribendis, in hoc Canone honeſtiſſime, ſapientiſſimeque admonentur.

[a] *Epiſtola ad Nepotianum.*

[b] *In* Regula Monachorum, *quæ exſtat Epiſtola* 109.

[c] *In ſua* Regula *cap.* 54.

[d] *Lib.* 2. Oeconomicor. C. 1.

[e] *Exſtat hæc Lex Lib.* 11. *Legum Vviſigotthorum Leg* 1. *Tit.* 1.

[f] *Lib.* 1. Polit. *Cap.* 8.

[g] *Lib.* De pallio *Cap.* 4.

[h] *Valerius Max Lib.* 6. *Cap.* 3.

COMMENTARII NOVI.

A Feminis, quas vitæ ſanctimonia commendaret, quæque eſſent Eccleſiaſticorum uxores, Literas nonnulli commu... ...itias, & pacificas extorquebant, ut eorum quaſi beneficio, & commendatione apud amicos, aut Eccleſiaſticos hoſpitalitatia jure fruerentur. Patres igitur hunc ipſum non non ſati pie, & honeſte invectum morem carpunt hoc Canone, prohibentque, ne feminæ Clericorum eo nomine Literas communicatorias reſcribant, aut accipiant; quod ea res penes ſit Epiſcopos, eorumque curæ, ac ſolicitudini commiſſa. Quod ſi hoc modo non obviam itum fuiſſet pravæ illi conſuetudini, ſceleratiſſimi ſane, & excommunicationis nota inulti, perfacilem communicandi viam nacti, his Literis acceptis toto orbe communicantes vagati fuiſſent.

Feminæ. Clericorum, quæ *converſæ* dicebantur. *Laicis ſcribere audeant*. Literas communicatorias. ALBASPINÆUS.

Potius de Literis profanis, & ſæcularibus accipio Canonem hunc, quam de Eccleſiaſticis pacificis, ut vult Albaſpinæus; nam eas tantum Epiſcopi dare poterant, & aliquando Chorepiſcopi, non autem Presbyteri. Citari ſolet Canon quidam ſub his verbis: *Nec Preſbyteri, qui ſunt in Pagis, dent Canonicas Epiſtolas, vel ad ſolos Epiſcopos vicinos Epiſtolas emittant; Chorepiſcopi autem nulli reprehenſioni uſſines dent pacificas*. Deinde, quia prohibetur in præſenti feminis Literas dare tantum laicis; cum pacificæ, & commendatitiæ plerumque Clericis darentur: nec unquam legimus apud Baronium, Ferrarium, & Turrianum, qui de Literis pacificis late ſcripſerunt, inferiores Eccleſiæ Prælatos eas dediſſe, quanto magis nec eorum uxores? Verius ergo credo cum Mendoza, Hiſpaniæ Patres pudicitiæ ſectatores, ut omnem mœchiæ ſuſpicionem, occaſionemque evellerent, quam magno odio proſequebantur, vetuiſſe, ne feminæ Literas laicis ſcriberent proprio nomine, idest, inſcio marito, vel eas reciperent, ne ulla daretur caſtitatis violandæ occaſio. Unde Monachis, & Viris Religioſis privatas Literas ſcribere, aut recipere, a Sanctis Patriarchis, magna cura prohibitum reperio. Sanctus Baſilius in *Pœn. brev.* num. 49. ait: *Siquis inventus fuerit ſcribere, aut accipere ſine Archimandritæ ſcientia, ſit excommunicatus*. Cæſarius in Regul. ad Monach. Cap. 14. *Præcipue Epiſtolas ſine ſcientia Abbatis, nec accipiat, nec transmittat*. D. Benedictus Cap. 54 ſuæ Regulæ: *Nullatenus liceat Monacho, nec a parentibus ſuis, nec a quoquam hominum, nec ſibi invicem Literas, aut eulogias, vel quælibet munuſcula, accipere, aut dare ſine præcepto Abbatis ſui*. Divus Auguſtinus in ſua Regula: *Quicumque in tantum progreſſus fuerit malum, ut occulte ab aliquo Literas, vel quodlibet munus acceperit; ſi hoc ultro confiteatur, parcatur illi, & oretur pro eo; ſi autem deprehenditur, & convincitur, ſecundum arbitrium Presbyteri, vel Præpoſiti gravius emendetur*. Divus Hieronymus inter alia vitæ religioſæ documenta Epiſtola ſecunda Nepotiano tradita: *Crebra*, inquit, *munuſcula, & ſudariola, & faſciolas, & oblatos, ac degustatos cibos, blandaſque, ac dulces Literulas ſanctus amor non habet*. Idemque Epiſtola 48. Sabiniani cujuſdam Diaconi cum quadam Virgine ſacra per occultas Literas nefando commercia acerbe deplorat. Caſſianus Libro quarto, *De inſtit. Renunc.* Cap. 16. *Si Epiſtolam cujuſcumque ſuſcipere, ſive ſcribere ſine Abbate ſuo tentaverit*. Notarunt Gazæus ad Caſſianum, ibi. Benedictus Hæftenus *Diſquiſit. Monaſt.* Lib. 4. Tractatu 7. Diſquiſit. 3. Sic etiam ſanctitate excellens, prudentia conſpicuus Cæleſti Sanctus Ignatius Loyola Societatis Jeſu Fundator in Conſtitut. *Examin. gen.* Cap. 4. num. 6. ſancit, Literas a Jeſuitis non eſſe ſcribendas, niſi cum licentia Superioris, nec accipiendas, niſi per ipſum, qui poteſt eas legere, & retinere, ſi expediens judicaverit. Recte ergo feminis fidelibus prohibetur in præſenti, ne Literas laicis ſcribant, vel ab eis pacificas recipiant, cum inde occaſio earum pudicitiam attentandi dari poſſit. GONZALEZ.

FERDINANDI MENDOZÆ CONCLUSIO.

AD CLEMENTEM PAPAM VIII.

DE CONFIRMANDO CONCILIO ILLIBERRITANO.

HÆc ſunt, Beatiſſime Pater, quæ in Religionis adoleſcentis, aut naſcentis potius incunabulis, Hiſpani Epiſcopi, ad retinendam, & propagandam Eccleſiaſticæ diſciplinæ integritatem, quam ab Apoſtolis Petro, Paullo, & Jacobo Divinitus acceperant, non ſingulari modo humanæ ſapientiæ, & prudentiæ laude ſcripſerunt; ſed divina morum, & vitæ ſanctitate ſtabilierunt, & glorioſa proprii ſanguinis ſubſcriptione conſignaverunt. Quæ licet Sedi Tuæ ſacroſanctæ difficillimis Eccleſiæ temporibus, non ſine maxima obſequii laude retulerint, atque piiſſima Religionis Fide conſecrarint; denuo tamen, ſapientiſſimo, & maximo Beatitudinis Tuæ judicio renovari cupiunt, & renovata confirmari impenſius optant; ne temporis diuturnitate ſuffulta, & corroborata, ut ſolet, quorundam audacia, quas Concilio cœpit adimere, ſibi vires conciliet; paremque faciat jacturam Hiſpanorum dignitas, atque Religio, quam ſuſcepit adhuc Concilii vetuſtas. Quod ſi id labores noſtri, lucubrationes, ſtudia, & preces a Te non impetraverint; hoc impetrare ipſa cauſſa debet, hoc Eccleſiæ auctoritas, hoc Chriſtiana pietas, hoc Divina Religio, quæ dolet ſane, nec docet tantum, ſed conqueritur, hujus Concilii dignitatem, cum in eadem, qua cætera, cauſſa ſit,

ſit, non eadem eſſe exiſtimationis publicæ, & auctoritatis conditione; quam demum ſi Tu conceſſeris, vel olim a Chriſto, & Seda Tua conceſſam, ſed invidia temporum, & quorundam licentia contemptam, ac pene collapſam refeceris, creaeris, & in priſtinum antiquæ majeſtatis ſtatum reduxeris; efficies profecto, Te non reſtitutorem ſolum, ſed auctorem noſtræ dignitatis, defenſuram Fidei, propugnatorem avitæ Religionis, & tanquam piiſſimum Patriæ parentem agnoſcat, venerctur, & colat Hiſpania tota, quod non minorem intelligat Tibi virtutis, & beneficentiæ gloriam deferendam, in erigenda labaſcente jam Concilii auctoritate, ac ipſis Epiſcopis Concilii Auctoribus in condenda. Quinimmo ſuperiorem longe hanc illa nec inviti fatebuntur omnes, qui agnoſcant ſincerius, tanto eſſe præſtantius, gratiuſque futurum, reſtitui injuria ſublatum, quam tribui recenter; quanto etiam miſerabilius, acceptum perdidiſſe, quam omnino nun accepiſſe beneficium. Præſta igitur illud, præſta, Sanctiſſima Clamens, aut redde potius Catholicæ Hiſpaniæ, Catholicæ Eccleſiæ, Catholicæ Religioni, quæ una a Te habere omnes impenſe cupiunt, & a Te ſolo habere poſſunt; redda illud libenter, redde benigne, ut veriſſime de Te prædicare poſſit poſteritas, quod de Sanctiſſimo Patrum Stephano glorioſe retulit, & laudavit antiquitas. Cum ad novitatem anim erroris Agrippini Carthaginenſes Epiſcopi cuncti reclamarent, atqua omnes undiqua orthodoxi Sacerdotes, pro ſuo quiſque ſtudio reniterentur; tunc beatæ memoriæ Stephanus Apoſtolicæ Tuæ Sedis, ut auctor eſt Vincentius Lirinenſis, cum cæteris quidem collegis ſuis, ſed tamen præ cæteris reſtitit, dignum, ut opinor, exiſtimans, ſi reliquot omnes tantum Fidei devotione vinceret, quantum loci auctoritate ſuperabat. Quod & in Epiſtola ad Africam miſſa, his verbis ſancit: *Nihil innovandum, nihil pervertendum eorum, quæ tradita ſunt a majaribus.* Satis intelligens Vir Sanctus, ac prudens, pietatis rationem nihil aliud admittere, niſi ut omnia qua Fide a Patribus ſuſcepta forent, eadem Fide filiis conſignarentur, noſque Religionem, & præclara Religionis Decreta, non qua vellemus ducere, ſed qua nos illa ducerent, agnoſcera, ſequi, amplecti, colere, & venerari oportere; idque eſſe proprium Chriſtianæ modeſtiæ, & gravitatis, non ſua poſteris tradere, ſed tradita a majoribus præclare cognita, & accepta ſervare. Si omnia ergo, ut vidiſti, hujus Concilii Decreta, ſanctæ doctrinæ plena, plena pietatis Chriſtianæ, plena Catholicæ Religionis, plene probavimus; ne patiaris, illa profana quorundam audacia immutari, labefactari, perverti. Si aurum purum accepimus a Catholicis; ne feras plumbum impudenter, vel æramenta ab hæreticis fraudulenter ſupponi. Si ſalubrem aquam, ſi perennem, ſi claram, ſi cæleſtem a Divino Sancti Spiritus fonte hauſtam Religioſi Epiſcopi in hoc Concilio reconditam reliquerunt; ne a perfidis putidam, cœnoſam, & peſtilentem, vel ſubjici, vel miſceri permittas. Si uniones, & gemmas pretioſas Tuæ Sedi ſanctiſſima Chriſti membra obtulerunt; ne patiare, impuras quaſdam, & adulterinas inferri, ſed ſi neceſſe ſit, oblatas ab his polias, ſi ab his, & Hiſpanica Eccleſia politas, Catholicæ artificioſe inſerere; ſi inſertas jam a Pontificibus aliis, Tu tutare fideliter, adorna ſapienter, adjice venuſtatem, ſplendorem, & gratiam; ut Te poliente reddatur illuſtrius, quod antea obſcurius credebatur; per Te intellectum gratuletur poſteritas, quod antea venerabatur non adeo intellectum vetuſtas. Doce Fideles omnes quod a Chriſto didiciſti, doce, & confirma nove, non nuvam, ſed ſanctam, & veterem hujus Concilii doctrinam; & adeo veterem, ut fera cum ipſamet Chriſtiana Raligione cœpiſſe videatur. Creſcat florenti Tuo Imperio in dies, & proficiat, tam ſingulorum, quam omnium; tam Hiſpaniarum, quam aliarum provinciarum; tam Concilii unius, quam totius Eccleſiæ ſacra dignitas, ſacra auctoritas, ſacra majeſtas. Creſat rerum divinarum cognitio, ſcientia, ſapientia, ſed in ſuo dumtaxat genere, in eodem ſcilicet Dogmata, eodem ſenſu, eadem intelligeutia. Imitetur Religio noſtra corporum rationem, quæ licet annorum decurſu numeros omnes ſuos evolvant, & explicent, eadem tamen permanent, quæ antea erant. Inter pueritiæ florem, & maturitatem ſenectutis intereſt plurimum, ſad iidem tamen ipſi ſaneſfiunt, qui fuerant antea adoleſcentes; ut quamvis unius, ejuſdemque hominis ſtatus, habituſque mutetur, una taman nihilominus eademque natura, una eademque perſona ſit. Quod ſi humana ſpecies in aliquam deinceps, non ſui generis vertatur effigiem, aut certe addatur quippiam membrorum numero, vel detracti loco, quid aliud non proprium, ſed alienum ſubjiciatur, neceſſe eſt, ut totum corpus, vel nitercidat, vel prodigioſum fiat, vel certe debilitetur. Abſit ergo, ut ſano Hiſpano Corpori, ut Saero Hiſpano Concilio, ut Sanctæ Hiſpanicæ Religioni, quinimmo & Catholicæ, quid temerarium, quid profanum, quid impium falſo tribuatur. Abſit, ut pro cæleſti Dogmate humanæ ſuperſtitiones introducantur. Abſit, ut bene fundata antiquitas impia novitate ſubvertatur. Quod ſi ſeneſcentē, aut caduca pane jam ætate (ut rerum eſt viciſſitudo) ſi temporum injuria, ſi hæreticorum impietate, ſi Catholicorum incuria, quid immutatum, quid erectum, quid detractum, vel ablatum de Religione hujus Concilii, val de honore potius eſt; hoc ipſum ſingulari Tua pietate, & clementia recuperari, ſarciri, reſtituique oportet; ut quod in Hiſpanica Eccleſia vaterum Patrum Fides, quod charitas, & Religio, quod ſapientia Doctorum, quod Confeſſorum conſtantia, quod Martyrum ſanguis, quod ipſius tandem Optimi, & Præpotentis Dei agricultura ſevit, hoc ipſum, revulſa hæraticorum zizania, a Te ſapientiſſime excolatur, excultum floreat, matureſcat, proficiat, & perficiatur, ac tandem veriſſimum fiat his temporibus, in recenti hac Hiſpanicæ Religionis preſſura, quod ſuperioribus etiam de Catholicæ dixit Hilarius: *Tum vincit, cum læditur; tum intelligit, cum arguitur; tum obtinet, cum deſeritur; dum opprimitur, creſcit; dum perſequitur, floret; dum contemnitur, proficit: tunc ſtat, cum ſuperari videtur: proficit a fflictionibus, Sanguine, Martyrum irrigatur, triſtitia erigitur, anguſtia lætatur, jejuniis reficitur.* Aliter enim Beatiſſime Clement, ſi permutari antiquorum Decreta, ſi ad cujuſcumque ſani, vel inſani arbitrium intelligi, vel violari potius, & polluì Patrum inſtituta; ſi extra ſacratæ, atque incorru-

ruptæ vetuſtatis fines egredi, profanæ, ac novellæ curioſitatis libidinem, vel vagari permiſeris; ſi laſcivientem hanc hæreticorum licentiam, vel impudentiam potius, debacchandi in Catholicæ Eccleſiæ Concilia, non cohibueris; horreo dicere, quantum exeidendæ, atque abolendæ Religionis periculum conſequatur; abdicata enim qualibet parte Catholicæ Religinis (obtinent enim non minimam ſacra Eccleſiæ Concilia, ſed præſertim antiquiora) alia quoque, atque etiam alia, ac deinceps alia, & alia jam quaſi ea more, licitoque abdicabuntur. Porro ſingulatim partibus repudiatis (ut docte ſatis idem Vincentius Lirinenſis perſequitur) quid aliud ad extremum conſequetur, niſi ut totum pariter repudietur? Si novellæ quædam, & inſolitæ, vel inſolentes potius, Decretorum Eccleſiæ interpretationes, pro antiquis Eccleſiæ Sententiis, ſi extraneæ pro domeſticis, ſi pro ſacratis profanæ, ſi impiæ pro Catholicis inferuntur, traduntur, & publicantur; proſerpat hic mos in univerſum neceſſe erit, ut nihil poſthac apud Eccleſiam intactum, nihil illibatum, nihil integrum, nihil ſanctum, nihil tandem immaculatum relinquatur; ſed ſit ibidem deinceps impiorum, & turpium errorum ſeminarium, ubi erat antea caſtæ, & incorruptæ ſacrarium veritatis; a quo vel leviter diſſimulando, tam pia, & religioſa Sanctæ Romanæ, & Catholicæ Eccleſiæ cura, & ſolicitudo debet abeſſe, quam ipſa, præter reliquas omnium ſaluti, & incolumitati majoris, & ſacratioris imperii ratione, & conſulere, & providere tenetur. *H*oc autem facilius conſequi poſſe tradiderunt majores, ſi vetera fideliter, ſapienterque tractando, ſi qua ſunt antiquitus informata, & inchoata, accuret & expleat; ſi qua obſcura, declaret; ſi qua recondita, exprimat; ſi expreſſa, & enucleata conſolidet, firmet; ſi qua conſolidata, & firmata, cuſtodiat; hoc enim Nicæni, Epheſini, Chalcedonenſis, Conſtantinopolitanorum, Lateranenſium, Tridentini, & reliquorum Conciliorum Decretis (quotquot exſtant hodie) eniaa ſemper eſt Catholica Eccleſia; huc ſemper, neque quicquam aliud hæreticorum erroribus, aut recentiorum commentis excitata contendit. Hoc etiam Hiſpanica præclaris Catholicæ veſtigiis inſiſtens adverſus vanas Gentium ſuperſtitiones, & veſanas hæreticorum nuvitates hoc Concilio olim conſtituit, decrevit; & hoc ipſum hodie declarari, ſtabiliri, & confirmari, lata a Te recenti Conſtitutione, exoptat, & orat. En oratum etiam veniunt antiquiſſimi Hiſpaniæ Confeſſores, & Martyres, Tuis pedibus humillime advolvi cupientes. En accedunt jam, ſuſcepta pro Religione vulnera, & obductas cicatrices modeſtius potius quam glorioſius Tuæ Sanctitati monſtrantes. Ecce jam adſunt Heroes Sanctiſſimi, æterna gaudentes felicitate; Tuæ tamen divinæ clementiæ, & pietatis uberrimum hunc fructum adhuc expectantes. Ecce inſtant acrius, & urgent Beatitudinem Tuam, ut ſi quid de Fide, ſi quid da Religione bene ſint meriti, ſi quod lumen in Eccleſiæ exordio, Gentium, & hæreticorum tenebris, propria, aut cæleſti potius Sancti Spiritus doctrina, intulerunt, ſi quod poſteritati beneficium tam ſancti labores compararunt, ſi non vivi modo, ſed morientes (mori potuerunt, quorum mortalis magis, quam vita finita eſt) tanquam athletæ fortiſſimi pro Eccleſia pugnantes divinam Eccleſiæ ab Eccleſiæ inimicis, pacis, & unitatis victoriam, trophæaque reportarunt; hoc a Te, velut præmii, & mercedis loco conſequantur, ut ſi non diſparem, ſaltem non inferiorem in terris apud homines Sanctiſſimæ illorum Reliquiæ, & doctrina, ac in Cælis apud Deum auguſtiſſimi illorum ſpiritus dignitatem, & auctoritatem obtineant; ne divinæ ſententiæ præjudicium profana quorundam levitate ſpernatur; ne hi, quos ut doctiores, quos ut meliores, quos ut ſanctiores elegit, & amplexus eſt Chriſtus, tanquam ob immaniſſima ſcelera, bonis Sacris interdicti, ab Eccleſia deportentur; ſed quos alii judices, & cenſores, nullis ſuffragiis creati, nulla auctoritate ſelecti, ſed ſevero nimis, & rigido privato ſuo judicio relegarunt, æquitas Tua ſingularis, & clementia, patefacta jam poſt tot annorum decurſum, quæ hactenus oppreſſa eſt, veritate, revocet, & reſtituat. Nihil enim habet, nec ſacra Tua dignitas majus, quam ut poſſis; nec ſancta mens Tua melius, quam ut velis, omnium, ſed Sanctorum præſertim auctoritatem, conſervari, ſublatam reſtitui, reſtitutam augeri, & auctam tandem quo poſſit ſplendore exornari; & ut felicitatis eſt, poſſe quantum velis; ſic & magnitudinis, velle quantum poſſis. Longiorem forſan diſputationem Calvini, Magdeburgenſium, atque reliquorum hæreticorum impietas poſtulabat; æquitas autem cauſſæ, & natura Tua multo breviorem. Quare cum, & mihi, & Martyribus, & univerſi Concilii dignitati utilius futurum eſſe arbitrer, Te ipſum, quam aut me, aut quemquam alium loqui Tecum, finem jam dicendi faciam; ſi modo prius illud ſolum addiderim, reſtituta hujus Concilii dignitate, non tantum Martyribus, & Confeſſoribus Hiſpaniæ rem Te jucundiſſimam, gratiſſimamque facturum; ut & ipſi etiam ætatem hanc Tuam propriis Tuis virtutibus florentem; ſed ingraveſcentem diu publicis calamitatibus, perpetua apud Dominum foveant interceſſione, Divinum beneficium beneficio Divino mutuo compenſantes. Nec univerſam ſolum Hiſpaniam, quod in ea exornanda nullum amoris, nullum ſtudii, nullum pietatis officium prætermiſeris; ſed Italiam præterea, Galliam, Germaniam, Angliam, Græciam, Aſiam, atque omnes Orbis Provincias eximio beneficio devincies, quod inclinantem jam hujus Concilii erigens auctoritatem, iiſdem Provinciis, quæ ab hoc Concilio Canones, & Decreta lubentiſſime fatentur accepiſſe, præclara, Divinaque providentia comprobes, defendas, ſuſtentes, confirmes; devincta etiam recenter gratulabitur Tibi ipſi, & nominis, & animi Tui ſingularis clementia, quæ tanti beneficii magnitudinem, gloriamque a ſe ipſa debitum iri putat. Gratulabitur omnis poſteritas, quod antiquiſſimi hujus Concilii Canones, ſeneſcentes ætate multa, & multorum offenſione nutantes, auctoritate Tua confirmatos laudare poſſit poſthac ſecurius. Gratulabitur tandem, & gratificabitur Chriſtus, quod dignitatem, & *Hiſpanicæ*, & Catholicæ ſuæ Eccleſiæ Tibi Sancto ipſius Spiritu, & gratia commiſſam, non ſolum ſartam rectamque cuſtodieris, ſed novo ſplendore illuſtratam, nova etiam auctoritate cohoneſtaveris. Quod, ut oro, & exopto, ſic ſpero,

&

& confido, ad cultum Dei, ad obſequium Chriſti, ad dignitatem Eccleſiæ, ad honorem Hiſpaniæ, ad jucundam, & gratam Tui nominis recordationem (cui tam egregiam, & illuſtrem laudem divina videtur reſarvaſſa providentia) ad æternam poſteritatis memoriam, & ad æternæ beatitudinis præmium feliciſſime ſucceſſurum. Nam ſi omnibus illis, qui poſt Platonem, aut potius ex Platone Tullius ſcripſit, qui patriam conſervaverint, adjuverint, auxerint, cives ſuos adamarint, & ſtudioſa coluerint, certus eſt in Cælo, ac diffinitus locus, ut beati ævo ſempiterno fruantur (nihil eſt enim illi principi Deo, qui omnem hunc mundum ut e nihilo admirabili potentia eduxit, ita ſingulari providentia regit, & uſquequaque moderatur; quod quidem in terris fiat acceptius, quam concilia, cœtuſque hominum jure ſociati, quæ *Civitates* appallantur, quorum Rectores, & Conſarvatores cælitus profecti, illuc revartantur) quanto magis merebitur, qui militantem hanc Eccleſiam, munitiſſimam Dei Civitatem, inexpugnabilem arcem Fidei, cujus imperii amplitudo ipſius ſolis finibus terminatur, quam chariſſimam ſibi Sponſam impendio ſui Sanguinis Chriſtus devinctam tenat, qui omni officiorum genare coluerit, qui ſummo ſtudio, & pietate protaxerit, qui ab impugnantium telis ſingulari vigilantia defenderit, qui ardentiſſima charitate adamaverit? quanto, inquam, uberiorem fructum, auctiorem marcedem, ampliora præmia, a Deo Optimo, & Maximo, æquiſſimo, & liberaliſſimo laborum, atque virtutum æſtimatore, percipiet? eum enim exactis longiſſimæ, & faliciſſimæ vitæ ſpatiis, inter puriſſimas mentes Cælitum, merito ſperabimus æterna beatitudina fruiturum.

Cæterum ſi quid in his tandem eſt, Clemens Sanctiſſime, aut culpa negligentiæ omiſſum, aut rerum ignoratione offenſum, aut ætatis conditiona peccatum; ejus a te veniam pracor, & quam humillimis poſſum precibus, ſupplex rogo, ſupplex efflagito. A te ignarum docari, tardum impelli, elatum reprimi, errantem corrigi, lapſum arigi, ſtantem firmari ma cupio vehementer. Habes, habebiſque ſamper, ſummo ingenio alios, ſingulari alios eloquentia, præclaris ſtudiis, eruditione, & literarum copia omni florentiſſimos alios, multo, quod lubentiſſime fatear, ſuperiores; ſed qui Fidem Patri firmius teneat, qui Sedem Petri ſanctius colat, qui Te in ea divina providentia ſedentem religioſius veneretur, & ab ejus nutu uſquequaqua ad extremum vitæ ſpiritum pendere magis velit, habebis neminem. Scio cum Bernardo [a], quam in Chriſti Eccleſia perſonam geras: *Tu es Sacerdos Summus, Tu Pontifex Maximus, Tu Princeps Epiſcoporum, hæres Apoſtolorum, Tu primatu Abel, gubernatu Noe, Patriachatu Abraham, ordine Melchiſedech, dignitate Aaron, auctoritate Moyſes, judicatu Samuel, poteſtate Petrus, & unctione Ghriſtus*. Fataor cum Cypriano [b], Eccleſiam Romanam, cui totam doctrinam Apoſtoli cum ſangine ſuo profuderunt. Catholicæ radicem eſſe, & matricem; & in hac una Sancta, Catholica, & Apoſtolica, ut in veræ ſinu Matris, acquieſco. Hujus doctrinam ſanctam cum lacte nutricis infans hauſi, puer didici, & conſtanti jam ætate conſtans retineo, amplector, defendo, & in hac tandam conſeneſcere, & emori cupio; in ea ediſcenda, & penitus percipienda operam indafaſſo labore impendere, & ab hoc ſtudio nihil unquam remittere plane aropto; huic ma, maaque omn la uti revarenter, ita & libenter ſubjicio; & ſi quid, vel ingenitus patriæ amor, vel juſta in graviſſimi hujus Concilii reprehenſores intemperantius dictum extorſerit indignatio; ſi pii hujus operis dignitate, & Sanctiſſimæ Tuæ Majeſtatis graviſſimis, & eruditiſſimus auribus indignum aliquid, vel me invito, his traditum monumentis exciderit, hoc in primis ſumma, & juſtiſſima erga Fidem, Sedemque iſtam Tuam Apoſtolicam hæreditaria, & peculiari quadam Mendozææ Gentis noſtræ maximis ſemper ab eadem honoribus exornatæ, obſervantia, & obſaquio, hoc flagranti eruendæ, & propugnandæ varitatis ſtudio, hoc ſingulari in Divos, & Eccleſiam Catholicam pietatis, & Religionis zelo, ſinceræque tandem, & præclaræ meæ conſcientiæ, & Fidei teſtimonio excuſari, indulgari, & condonari, obnixe rogo; & certo me impetraturum, ſingularis, & nominis, & animi Tui Clemantia ſpem firmiſſimam pollicetur, Deus Optimus Maximus Sanctitatem Tuam quamdiutiſſime ſarvet incolumam, ut Te gubernante, ſedatis temporum difficillimorum fluctibus, & parta de communi hoſte victoria, Reſpublica Chriſtiana in optata pace, & tranquillitate conquieſcat. Dat. Frexni apud Torotum iv. Kal. Aprilis, MDXCIII.

a De conſideratione ad Eugenium, C. 8. Lib. 2.

b Epiſt. 45. ad Cornel. PP. Tertull. De præſcript. adverſus hæreticos, Cap. 36.

AL REY NUESTRO SEÑOR
DON FELIPE II.

Sobre la defenſa y aprobacion

DEL CONCILIO ILLIBERRITANO
DON FERNANDO DE MENDOZA.

SEÑOR

SI el eſtudio y diligencia que he procurado poner en eſte trabajo, que ofrezco ahora a V. M. correſpondieſſen el zelo, con que le empecè y acabè, penſaria havia hecho a V. M un ſervicio muy de ſu guſto; pues quanto ſe alcançeſſe del de Dios, de ſu Igleſia, y deſtos Reynos, a que ſe endereça; tanto es cierto heuria elcançado del de V. M. viniendo e ſer en ello todos uno.

Es defenſa de un Concilio de Eſpeñe, que eunque en doctrina y Religion es muy conforme a los demas aprobados de le Igleſie, en numero de Decretos igual à muchos, y en antiguedad de tiempo ſuperior à todos; nu han faltado hereges en Inglaterra, Francie, y Alemania, que en lo primero y poſtrero hayan Intendedo hazerle dos injuries, ten proprias de ſus autores, Calvino, Ingleſes, y Magdeburgenſes, quen agenes de la Fè, y Religion de los Santos Martyres, y Confeſſores, que ſe halleron en el; cuya auturidad, y doctrine fue entes deſte Concilio muy eſtimada en las Provincias de Eſpaña; y deſpues tenida, y ſeguida en las demes de la Chriſtiandad, por todos los Concilios Generales, y Provinciales, que en aquelle Era celebrò la Igleſie.

La que toca al tiempo, es de los hereges Ingleſes, y Magdeburgenſes, que le procuran quitar los unos nuevecientos, y los otros quatrocientos ennos enteros de ſu antiguedad, [a] con menor Fe, y earided, y mayor impietad, que lo que ſuena; porque no ſolo pretenden quitar à Eſpaña le honra, que de juſticia ſe le deve, aſſi por la entiguedad de la Religion, como por la confeſſion de la Fè, que aqui hizo y dexò eſcrita; ſino tambien pretenden quitar à la Igleſia Catholica le parte de los argumentos, y fuerças que tiene, en ochenta, y un Decretos deſte Concilio, para probar la antiguedad de les tradiciones Divinas, y Eccleſieſticas; porque con ellos ſe comprueven eaſi todas les que hoy conſerve, y guarde la Igleſia.

[a] *Ex Arnaldo Pontacho Epiſcopo Valeten. & Alano Copo refertur Lib. 1. Cap. 2. hujus Libri de confirm. Concil. Iliber. ad Clementem.*

Eſte agrevio pretendo ſe deshaga, y que ſe convierta en una honre meyor, tan devida a eſte Concilio, quanto olvidada de todos los eſcritores deſte Reyno; que es, ſer eſte EL PRIMIER CONCILIO de la Igleſia; no ſolo de le de Eſpañe, ſino aun tembien de le Catholica, y de quien ſe han aprovechado eaſi todos los que en mil y trecieſntos años ſe han celebrado en ella. Deto los que hizieron los Apoſtoles en Juruſalem deſpues de la muerte de Chriſto; que por referirlos S. Lucas en los Actos de los Apoſtoles, vienen à ſer mas parte del Nuevo Teſtamento en que eſtàn, que Concilios de por ſi; y con eſta conſideracion jamas ſe han pueſto en el numero y tomos dellos.

La honre, que digo deverſe à Eſpaña, por ſer della el primero de los Concilios, que hay de la Igleſia, eunque es tan grande, pienſo ſe la han de venir á conceder facilmente les demas Naciones del Mundo; pues ſabiendo que fue le primera, que nueſtro Señor quiſo honrar, y regalar, aſſi en ſu necimientu, como deſpues de ſu muerte; en ſu nacimiento, haeiendo parecer en Eſpaña (como refiere S. Thomas [b]) tres Soles de igual grendeza, que poco à poco ſe vinieron a juntar, y convertir en uno, repreſentando la diſtincion y igualdad de las Perſonas Divinas, y le unided de la eſſencia; y que lo uno y lo otro hevie de ſer conocido en eſte Reyno, entes que en otro del Mundo, y ten fielmente ſiempre conſervado, deſpues de ſu muerte, en que quiſo, y ordenò, que fueſſe tambien la primera adonde ſe predicaſſe, y publiceſſe ſu Evengelio; es forçoſo que confieſſen con eſto, no ſolo que es eſte Concilio Eſpañol el primero de todos los, que tiene la Igleſie, ſino que tenia Eſpaña precisa obligacion, y neceſſitad de hazerle, y profeſſar en èl publicamente, y por eſcrito, como lo hizo, todo, ò lo mas ſubſtancial de la Religion, que de palabra hevia recibido de los Apoſtoles; pues era eſte reconocimiento muy devido, lo uno à la entigueded de la Religion, lo otro à la grandeza del beneficio, y gracia, que havia recibido.

[b] *Parte 3. Qu. 36. Art. 3. in Solut. ad 3.*

Con la ſegunda injuria hen procurado Calvino, y otros hereges, y lo que es mas de ſentir, no hereges ſolos, ſino muchos Catholicos, quitar tode ſu autoridad à eſte Concilio; los unos confirmando con el ſus errores, los otros efirmando no ſer Catholice ſu doctrina; y aſſi vienen ya à hablar del muchos, como ſi fuera Conciliabulo de Novaciano, de Arrio, de Macedonio, ò Vigilancio; y eſto no lo han dicho, y publicedo ſolo en los Libros de particulares, que anden eſparcidos (eunque eſtos ſon muchos, aſsi de eſtrangeros como de naturales deſte Reyno) ſino que tambien en los Tomos de Concilios Generales, y Provinciales, que tiene la Igleſie pare ſu govierno; y edonde no ſe ſuele, ni deve, ni puede poner coſa,

que

que no ſea ſacroſancta, y que ſe tenga como por regla, y Cenon de la Igleſia, en la edicion ultima de cinco Tomos, dirigida à la Santidad de Sixto V. ſe pone al principio deſte como por cabeça, que es Concilio nunca recibido de la Igleſia, por los Canones erroneos, que tiene; injuria por cierto bien indigna de la Religion de tal Concilio; y que convenia deshazerſe, reſpondiendo, y ſatisfaciendo à los Catholicos con eſtudio, y cuydado igual à ſu deſcuydo; y à los hereges con pena, y caſtigo corporal, muy conforme à ſu impiedad, y delicto. Eſto ſegundo toca al Emperador, y Rey de Francie, en cuyos Reynos ſe maltrata eſta ſante doctrina: pero lo primero à V. M. y à ſus vaſſallos, por quienes conviene ſe reſponda à las calumnias, que oponen à eſte Reyno, y à ſu Religion.

Entre muchos, que Eſpaña hà criado en virtud, y letras muy inſignes, no he viſto que haſte ahora haya querido alguno encergerſe deſte empreſe, ſirviendo à ſu ley, à ſu Rey, y à ſu nacion, como pedia la obligecion de todo eſto junto; haviendo ahora, y ſiempre acudido con gran valor à todes las, que en armas, y letras ſe les han ofrecido. Solo he viſto de pocos dias à eſta parte, acabada ya eſta obra, que la defiende en otra ſuya Garcie de Loayſe, Maeſtro del Principe nueſtro Señor, y Limoſnero meyor de V. M. que parece que eſte cargo, que tiene de ayudar, y favorecer à los pobres vivos, he querido tambien eſtenderle con nuevo genero de piedad à los difuntos, tan neceſſitados deſta defenſa, como eſtotros de ſu limoſna.

Poſtea Albaſpinæus, qui in Canone 34. Mendozam non vidiſſe profitetur.

Pero como el fin de Garcia de Loayſa ha ſido mas general, que es recoger, y corregir la letra de todos los Concilios de Eſpaña, conforme à diverſos origineles antiguos, que ha tenido, y que han bien aprovechado para emendar las faltas de los comunes, y deſpues añadir algunes notas en declaracion de los Canones dificultoſos, que ſe ofrecien; no pudo, ni convino à la brèvedad de ſu inſtituto, ſatisfacer tan copioſamente à la malicia de los hereges, à y la neceſſidad, que havie de una defenſa perticular deſte Concilio, contre los errores, que le oponen; como en otro tiempo la tomò à ſu cargo del Epheſino S. Cyrilo, contra Neſtorio Arçobiſpo de Conſtantinople; y en defenſa de nueſtra Religion, contre los errores, que en elle notavan los Gentiles, hizieron lo miſmo San Juſtino Martyr, en la Apologia, que ofreciò al Emperador Antonino Pio, Melito Sardenſe, Apolinar, y Athenagores en les, que ofrecieron à Antonino Vero, Quadrato Diſcipulo de los Apoſtoles, y Ariſtides Filoſofo Athenienſe en las, que preſentaron al Emperador Adriano; y finalmente como eſcrivieron ſobra la miſma defenſa Tertuliano en ſu Apolegetico contra Scapule, y San Cypriano contra Demetrieno, y San Auguſtin en los Libros, que intitulò de la Ciudad de Dios à Marcellino.

Muchos dias hà que yo he deſſeado hazer eſto, con fin de ſuplicar à V. M. ſe ſirva de bolver en eſta cauſa (como en todas) por la Religion de la Igleſia, por la autoridad de ſus Santos, y por la honra de Dios, y de ſus Reynos. Y que por medio de V. M. (viſta, y averiguada la verdad de la doctrina, y Religion deſte Conciello, como ſe procura probar en eſte miſmo Libro) ſe perſuada ſu Santidad, que conviene confirmarle, declarando ſer ſu doctrina muy conforme à la de Chriſto, y ſu Evangelio, y à todos los demas Decretos de Concilios, Pontifices, y Santos, que ha havido haſta hoy en la Igleſia; para que ni los hereges ſe atrevan, ni los Catholicos ſe deſcuyden en habler del con menor reſpecto, y conſideracion, de la que ſe le deve.

Bien veo ſer eſte trabajo muy ſuperior a mis fuerças; pero como ſe que es igual à la Religion, piedad, y zelo de V. M. vengo à cobrar las, que por mi me faltan; y à eſperar que la autoridad de V. M. con la juſticia de la cauſa, ha de reſtituir en muy breve tiempo à ſus Reynos, y à la Religion Catholica, la que le han quitado los muchos, que ha que ſe celebrò eſte Concilio, y la impiedad de los hereges.

Para alcançer eſto, y para creer que la doctrina deſte Concilio es Catholica, y ſanta, concurren todas las razones, que ſe podien ofrecer ò deſſear, aſſi mirando el luger donde ſe celebrò, y el tiempo, como las perſonas, que le celebraron; porque el lugar fue ſanto, ſanto el tiempo, y los Obiſpos ſantos.

El lugar fue Illiberris, una Ciudad grande, y antigua de Eſpaña, de cuyas ruinas ſe vino deſpues à edificar la de Granada, que eſtà à dos leguas, y quarto della. Fue ſiempre Illiberris Ciudad muy noble, aſſi por la antiguedad de ſu fundacion, que es de las mas antiguas de Eſpeñe, y de quien Ptolemeo, Eſtephano, y Plinio hazen honrenda memoria; como por la antiguedad de la Fè, y Religion Chriſtiene, que recibiò en ella, antes mucho que otras deſtos Reynos a. Porque a S. Cecilio, Diſcipulo de S. Pedro, le recibieron con tanto guſto, y oyeron ſu doctrina con tan buena atencion, y zelo, que holgò poner alli ſu Cathedra principal, y tomarla como por cabeça, y ſeminario de aquella Provincia. De manera que viene à ſer la Igleſia Illiberritena fundada, inſtituida, y enſeñada por poteſtad, y orden de San Pedro, y por San Cecilio ſu primer Obiſpo, Igleſia ſanta, y Apoſtolica, que aſſi ſolia llamar la antiguedad à las que los Apoſtoles, ò ſus Diſcipulos fundaron; y honravanlas, y veneravanlas tanto, que quando ſe offrecia alguna duda, ò en materia de la Fè, ò de tradiciones Divinas, y Eccleſiaſticas, el juizio, que ſolian hazer, era acudir à lo que tenian, y guardavan eſtas Igleſias; pareciendoles (y con mucha razon) que lo que los Obiſpos havian recibido de los Apoſtoles ſus Maeſtros, y los Apoſtoles de Chriſto, y Chriſto de Dios, lo tendrian mas en la memoria, y havrian procurado guardarlo

a *Martyr. Rom. 14. Maji.*

ſiempre, y executarlo mejor. Aſſi ſe aprovechò deſte argumento S. [c] Ireneo diſputendo contre Valentino, Mercion, y Menandro, Diſcipulo de Simon, y ſetiſfaciendo con la doctrina de la Igleſia de Smyrne, inſtituida, y enſeñade por Sen Polycerpo, Diſcipuio de S. Juen. Deſte miſmo ſe eprovechò San Ignacio eſcriviendo à los de Philedelpho; y del miſmo [b] Tertuliano, diſputando contra los Gnoſticos; à los queles opone le Igleſie de Corintho en Achaye, la de Philippos en Mecedonie, la de Epheſo en Aſia, enſeñades por San Peblo. Eſte miſma doctrina enſeñe S. [c] Auguſtin à los Catholicos; el qual aun eſtiende la opinion, y eſtima, que ſe deve taner dellas Igleſias, à tento que dize, que ſi en elgun tiempo ſe dudere, qual ſea Libro Canonico, ò Divino de le Sagreda Eſcritura (como entiguamente ſe dudò por algunos de los Machebeos, y del de Tobias, y de la Epiſtola de S. Pablo à los Hebraos) que equel ſe tenga por Cenonico, y Divino, que eſtes Igleſias tuvieren por tel; y eſſi vino à convencer à [d] Fauſto Menicheo, que negava ſer el Evangelio de S. Metheo ſuyo, con tenerle por tal las Igleſies, que los Apoſtoles, ò ſus Diſcipulos fundaron, ò enſeñaron. No es coſe pues decente, ni juſte, que ſe reprueve por ſoſpechoſa, y errede la doctrine de una Igleſie Apoſtolica, y ſante, que pare convencer los errores de los hereges, le ſiguieron ſiempre los Santos, y aconſejaron que ſiempre la ſigamos. Y ſi de una Igleſia ſola, fundada por los Apoſtoles, ò ſus Diſcipulos, ſe ſace ergumento baſtente pera prover la verdad de una doctrina, como eſtos Sentos enſeñan; que ſe deve dezir, ò penſar de diez, y nueve Igleſias juntas, que caſi todas lo ſon, pero perticulermente, fuera de la que digo de Illiberris, quatro; la de Zeregoze fundada por el Apoſtol Sant-Jago, la de Toledo por Sen Eugenio Diſcipulo de Sen Dionyſio Areopegita, la de Ebore por San Mancio Diſcipulo de Chriſto nueſtro Señor, la de Guedix por Sen Torquato Diſcipulo de San Pedro; por le primere Velerio, por la ſegunde Melanthio, por la tercera Quinciano, y por la poſtrera Felie.

De los queles, cierto, y de los demas no podemos formar queja de que huvieſſen ſido ten poco egradecidos à ſus maeſtros, que en todo el Concilio no hizieſsen memorie dellos, ò tam poco zeloſos del bien de ſus Diſcipulos, y ſuyo proprio, que quiſieſsen callar, y encubrir el origen, y eutoridad de ſu doctrina, ſebiendo que publicandola venian à alcançer mejor el fruto, y fin, que pretendian della, y dellos; pues no ſolo hay ergumentos è indicios probables, de que no ſe olvidaron deſto, ſino que hey certidumbre, y evidencia ten clera de la ſanta memoria que dellos para entrambos fines tuvieron, que eun los contrerios edvirtiendolo bien, no podràn dexer de confeſsarle. Porque dudendoſe en [e] una Seſſion deſte Concilio, ſi era coſa licita derriber, y deshazer con fuerçe los Idolos de los Gentiles, pera acabar de deſtruir ſu ſalſa ſecte, y ſuperſticion; las razones que dan para reſolverſe en que no lo ere, ſon dos. Le primera, dezir que no tienen deſto doctrine eſcrita en el Evengelio; la ſegunda, que ni ſe ben, ni hallan tradicion de los Apoſtoles ſus maeſtros que lo huvieſſen ellos hecho ò enſeñado en ſu vida. De que podemos tembien colegir otras dos coſes para honra perticular deſt os ſentos Obiſpos. Le une, ſu gran modeſtie, y humildad; pues en meterie de Religion no quiſieron der regla proprie de nuevo, ſino teniendo, y heziendo el reconocimiento que devian à ſus meeſtros, ſeguir le que ellos hevian hecho ò enſeñado en ſu vida; le otra, el exemplo, y doctrina que nos dexen, para convencer à los hereges, pues à falte de eſcriture, nos dizen la mucha autoridad, que tienen, y deven tener las tradiciones Apoſtolicas de la Igleſia.

El tiempo, en que eſte Concilio ſe eelebrò tembien fue ſento, porque ſi llamamos tiempo ſento el que perticulermente ſe dedica à les coſas de Dios, el que eſcogieron los Obiſpos pere celebrar eſte Concilio, era dos vezes ſento [f]; ſento por ſer en Quareſme, en que ſe repreſenta la memoria de la muerte de Chriſto, y de nueſtre redempcion; y ſento, tambien por juntarſe à coſa ten ſanta, como reprovar los errores de los Judios, y Gentiles, reformar las coſtumbres de los fieles, confirmar, y declarar la doctrina de nueſtra ſanta Fè, y Religion.

Pues les perionas, que aſſiſtieron en el, no fuerou menos ſantas, porque ſe hallaron entre otras Valerio Obiſpo de Zaragoza, que deſpues en la perſecucion de Diocletieno, y Meximieno pedeciò por deſenſa de la Fè un [g] Martyrio ten glorioſo como ſanto; y eſſi le celebra la Igleſie à los veynte, y ocho de Henero. Halloſe juntamente San Vicente Martyr ſu Diecono è Interprete, cuyes vides, y muertes ſantas, porque los [h] Mertyrologios de la Igleſie eſtan llenos delles, dexo de referir, pero bien baſta ſeber, ſer Santos canonizedos de le Igleſia; y como eſta no puede errer en la eprobacion que heze de ſu muerte, y de ſu vida: eſſi tambien ſe deve creer, no erreron elios, principelmente en coſes tan greves de la Fè; ni en ſu vide, ni en ſu muerte. Halloſe tambien Oſio Obiſpo de Cordove, Confeſſor, y Sento, que eſſi le lleme S. [i] Athanaſio, y [k] Theodoro Belſemon Patrierche de Antiochie dize, que por ſu virtud, y ſentidad le dieron eſte nombre de Oſio, que en Griego ſignifica *Santo*. Y no ſolo fue ſento, ſino tan grave en dignidad, tan docto en letras, ten bien reputedo cerca de los Emperedores, y Pontifices de aquellos tiempos; que el primero que embiò à Egypto [l] Conſtentino Magno à componer las diſenſiones de Alexendria entra Arrio, y Alexendro, y à reprober error ten grave como el de Arrio, que negeva la igualdad del Hijo con el Pedre, fue Oſio. El primero, que hizo ebſolver à Cecilieno Obiſpo de Certhago, y Primedo de Africa en el Concilio Arelatenſe primero, del teſtimonio, y error que le bavian levantado, y condener à Doneto y ſu ſciſme, y heregia, coſa tan importente pare la Igleſia (como refiere S. [m] Auguſtin) fue Oſio. El primero que eſcogiò S. Sylveſtre Papa, para que juntaſſe el Concilio Niceno General en Bithynia, con cargo de [n] Preſidente del

a *S. Irenæus, Lib. 3. adverſus hær. C. 3. & 4.*

b *Lib. de præſcript. adverſus hæret. Cap. 31. & 32.*

c *Lib. 2. De doctr. Chriſtiana, cap. 8.*

d *Idem lib. 28. contra Fauſtum C. 2.*

e *Canon. 60.*

f *Ex vetuſto Codice Eccleſiæ Urgellenſis probatur Lib. 1. ad Clementem de confirm. Concil. Illiberris cap. 2.*

g *Martyrologium Romanum 28. Januarii.*

h *Martyrologium Romanum 22. Januarii.*

i *D. Athanaſ. in Apolog. de fuga.*

k *Theodor. Balſam. in princip. Concil. Sardicenſis.*

l *Euſebius lib.* 2. De Vita Cōſtantini, *cap.* 27. *Socrat. lib.* 1. Eccleſ. hiſt *cap.* 4. *Sozomenus lib.* 1. *c.* 15.

m *D. Aug. lib.* 1. contra Epiſtolam Parmeniani, *cap.* 4.

n *Acta Arabica Concilii Niceni apud Alfonſum Piſanū & Epiſtola Oſii Viti, & Vincentii Legatorum ad Sylveſtrum Papam, quæ extat ad finem ejuſdem Concilii.*

del, fue Oſio. El primero à quien encomendò todo el Concilio compuſieſſe el Symbolo de nueſtra Fè, que llamamos comunmente el Niceno, para declaracion mayor de los articulos, en que havian reparado los hereges, y el que le compuſo, como refiere San [a] Athanaſio, fue Oſio. El primero, que ayudò à reprobar la heregia de Euſtachio monje, y Obiſpo de Sebaſtia, juntando en Paphlagonia el Concilio [b] Gangrenſe, fue Oſio. El Preſidente del Concilio Sardicenſe [c] General en Thracia de caſi quatrocientos Obiſpos, en tiempo de Julio Papa primero, fue Oſio. El que ſuſtentò, y defendiò en toda aquella Era la Religion Catholica contra los Arrianos, y Novacianos, fue Oſio; al qual eſtimavan tanto los fieles, que dize [d] Nicephoro que le tenian, y reverenciavan como à un milagro del mundo; y por otra parte le temian tanto los hereges, que teniendo de ſu parte gran numero de Obiſpos, Presbyteros, y Diaconos, y mucho mayor de los principales del pueblo, con todo dezian, y [e] afirmavan, que ni havian acabado, ni empeçado ſu negocio, mientras tuvieſſen à Oſio por contrario. Pues conforme à eſto ſuplico à V. M. ſe ſirva mandar conſiderar, que ſi Oſio por ſuſtentar la doctrina Catholica de nueſtra Religion, ſufriò deſtierro, y no deſtierro ſolo, ſino ſeñales impreſſas con fuego en la [f] frente, que le mandò poner por ſu conſtancia, y confeſſion Daciano Preſidente en Eſpaña de Diocleciano, y Maximiano, en la decima perſecucion de la Igleſia; ſi ſufriò otro deſtierro en edad tan madura, y con autoridad, y canas tan venerables, por Conſtancio [g] Emperador y los Arrianos: ſi S. Valerio, y S. Vicente padecieron los tormentos, y muerte que ſe ſabe, por defenſa no ſolo de la dotrina de Chriſto, ſino aun por conſervacion de los Libros ſagrados que pretendia quemar [h] Diocleciano, como ſe deve, ni puede creer, que à quienes no movieron amenazas, azotes, fuegos, tormentos, deſtierros; à quienes no pudo perſuadir coſa illicita la eloquencia, y alagos de los Gentiles; à quienes no pudo eſpantar, ni vida, ni muerte, ni finalmente mundo, carne, ni demonios, en tantas guerras, y tan graves como les hizieron; como es de creer, que la fortaleza, y conſtancia que tuvieron para reſiſtir, y vencer tan felizmente todas eſtas dificultades, les vinieſſen à faltar tan miſerablemente en un tiempo ſanto, en una quietud y paz ſanta, en una congregacion ſanta, y que ellos havian procurado juntar con tan ſanto zelo, de tan diverſas, y diſtantes Provincias, como ſon las de Caſtilla, Leon, Aragon, Navarra, Portugal, y el Andaluzia, mas con eſpiritu de Dios, que de hombres? Como ſe pueda juſtamente aſſegurar, dezir, ni aun penſar, que en el ſecreto de aquel Concilio trataſſen de injuriar à quien honravan, y de ofender à quien publicamente defendian con peligro de hazienda, de honra, y de vida? Si Chriſto [i] enſeña, que aſſiſtirà à la junta que dos ò tres hizieren en ſu nombre, porque hemos de creer, que à la de diez y nueve Obiſpos, y entre ellos Santos, y Confeſſores, de treynta y ſeys Presbyteros, y noventa, y tantos Diaconos, faltaſſe? Si no baſta, Señor, à movernos la bondad, y ſantidad de los hombres, podrianos à lo menos mover la ſingular providencia de Dios, que no es de creer faltaſſe à ſu Igleſia en tiempo que tanta neceſſidad tenia de ſu amparo, aſſi por las pocas raizes que havia hechado en aquella edad, como por las muchas perſecuciones, que havia padecido, y padecia, de los Emperadores Gentiles.

Y luce mucho mas eſta ſu Divina providencia, ſi conſideramos, que parece que quiſo con eſte Concilio, y con los exemplares que ſe ſacaron del, dar una gran recompenſa à la Igleſia de los muchos Libros Divinos, que los [k] Emperadores de alli à poco mandaron recoger, y quemar, aſſi en las Provincias de Eſpaña, como en las demas de ſu imperio.

Temiendo voy canſar à V. M. con relacion tan larga, pero hazeme fiar, el ver que al fin es memoria de Santos, y de Santos vaſallos de V. M. que ſon dos prendas bien grandes, para que yo crea que puedo proponer à V. M. ſu cauſa con atrevimiento, y eſperar que la oirà V. M. con guſto.

Con todo no quiero referir, aunque ſea mucho en ſu confirmacion, y defenſa, otros ſantos diverſos Pontifices, y Concilios, que de Italia, Alemania, Francia, Africa, y Grecia, en diſcurſo de mil, y trecientos años ſe aprovecharon deſte. No quiero dezir, aunque pudiera, que todos, ò los mas Canones del Concilio [l] Niceno, del Sardicenſe, del Antiocheno, de los Arelatenſes primero, y ſegundo, de los Moguntinos, del Vvormacienſe, del Sueſſionenſe, de algunos Toledanos, Bracarenſes, y otros, ſe ſacaron deſte palabra por palabra, ò haziendo dèl particular mencion. No quiero tanpoco referir la que hazen dèl Innocentio primero, y Adriano Papas. No la que S. Iſidoro, y S. Ivon Obiſpo Carnotenſe. No la que Martino Bracarenſe, Burchardo Vvormacienſe, Juan Gallenſe, y Graciano en las compilaciones de Decretos, que la Igleſia ha ſiempre tenido para ſu govierno; que pues no dexan caſi ninguno deſte Concilio que no refieran, es buena ſeñal, que en todos tiempos fue tenida por Catholica, y ſanta la doctrina del, pues no ſe huvieran, ni pudieran haver aprovechado, loandole, y citandole con tanta veneracion, ſi vieran que havia confirmado errores tan graves como ſon los que le oponen. Todo ello quiero dexar, contentandome con dezir, que no ſolo no es cierto que errò: pero que es muy provable que no pudo errar; pues fuera de la doctrina, y ſantidad de los Obiſpos de Eſpaña, ſe hallaron Legados de la Sede Apoſtolica de Roma, como ſe refiere en los Actos del Concilio [m] Sueſſionenſe en Francia, en tiempo de Carlos hijo de Ludovico Rey, que por ſer Concilio Francès tan antiguo, y en confirmacion deſta de Eſpaña, deve tener mucha fuerça. De lo qual tambien podemos deſcubrir el zelo, y Religion antigua deſtos ſantos Obiſpos, pues ni quiſieron eſtablecer Decretos en materia de la Fè, y de los Sacramentos, y tradiciones de la Igleſia, ni aun empeçar à tratar dello, ſin que aſſiſtieſſe en el Concilio la regla mas cierta è inſa-

[a] *D. Athan. in Epiſtola ad ſolitariam vitam agentes.*
[b] *Epiſtola Conc. Gangrenſis ad Epiſcopos Armeniæ.*
[c] *Canons Conc. Sardicenſis, & Ep. ejuſdem Concilii ad omnes Epiſcopos Eccleſiæ Catholicæ, quæ extat apud D. Theodoretum, Lib. 2. Hiſt. Eccleſ. Cap. 8.*
[d] *Niceph. Lib. 9. Cap. 31.*
[e] *D. Athanaſ. in Epiſt. ad ſolitariam vitam agentes.*
[f] *Niceph. Lib. 8. Hiſt. Eccleſ. cap. 14.*
[g] *D. Athanaſ. in Epiſt. ad ſolitariam vitam agentes.*
[h] *Prudentius in Periſteph. hymno in laudem S. Vincentii.*
[i] *Matth. c. 18.*
[k] *Prudentius in Periſteph. hymno in laudem S. Vincentii. Arnobius Lib. 4. adverſ. Gentes, Nicephor. Lib. 7. Hiſtor. Eccl. Cap. 3.*
[l] *De communi hac Pontificum & Conciliorum approbatione ſuſe agitur Lib. 1. ad Clementem* De confirmat. Concilii Illiberitani, C. 4.
[m] *In Actis Concilii Sueſſionen. apud S. Medardum.*

Infalible que Chriſto les havia deaado que ſiguieſſen , que fue al juizio , y ſa ntencia de San Pedro , y de los , qua an ſu Igleſia ſucadieſſen .

Y ſi quaramos ranovar con diligencia y cuydado la mamoria de la antiguedad , hallaremos claramente , no ſolo que los Obiſpos ſantos y doctos daſte Concilio no fueron Hereſiarcas (que tales venian à ſer , ſi ſuera verdad qua havian ſido autores daſtos arroras , que las oponan) pero ni aun da hombres particulares , ignorantes ò impios ſa lae , ni ſabe , que huvieſsen inventado alguna haragia en Eſpaña en aquel tiampo , ni aun an eien años caſi daſpues . Porque de Priſciliano ſolo ſa dize que ſua al primar Hareſiarca de Eſpaña en tiempo da Syricio Papa , y de Valentiniano ſegundo . Y eſto todo ſa confirma mas con ſaber , que haviando [a] Vigilancio heraga Presbytaro en Barcalona , aunqua da nacion [b] Francès , reprovado tanto las Raliqoias , y vanaracion da los Santos , y los cirios ò luces , que por culto , y Religion ſa ponian an ſus ſapulcros , y haviando procurado confirmar ſu arror con todos los argumantos flacos qua pudo , jamas alagò , ni ſe acordò da los Canonas daſta Concilio , que an la miſma materia ſe reprehandan . Lo miſmo hizo Claudio Prasbytaro Eſpañol , y daſpuas Obiſpo Tauriuenſe , en los arroras qua tuvo acerca da las imagenes , qua jamas ſe acordò de daſta Concillo que acuſan ; porqua aunqua heregas , conocian , y ſabian bian , que ſus errores antas ſe deſtruian que confitmavan con los Canones deſte Concilio , da cuya doctrina no hay para qua tratar aqui nada , puas ſe haza tan largamente an eſtos tras Libros , qua ofrezco à V. M. Solo pido , que pues eſta es tan Catholica , y ſanta , quanto ha parecido à todas las parſonas doctas , que por mandado de V. M. la han ya viſto . V. M. ſaa ſarvido defendarla , y ampararla como Rey , y Sañur ſoberano de los , qua la dierou . Porque ſi al oficio dal Ray (como dizen San Iſidoro , y los [c] Concillos Pariſianſa , Aquiſgrananſa , y Moguntino) as hazar juſticia , y dashazer agravios ; no veo ciarto , Sañor , que ocaſion mayor que eſta ſe haya oſracido , ni puada ofrecer à V. M. para confirmar el zalo qua della ha ſiampre moſtrado ; puas es cierto , que craca la gravadad da la injuria , con la autoridad , y ſantidad dal injuriado ; y aqui no lo ſon ſolos Santos qua he raferido (aunqua liatava) ſino qoe tambien lo ſon todos los Obiſpos da Africa , Aſia , y Europa , que confirmaron deſpues aſte Concilio , ò lo qua en al ſua decretado .

a *D. Hier. adverſus Vigilantium.*
b *Gennadius in Catalogo Virorum illuſtriũ Cap. 35.*
c *D. Iſid. Lib. 3. De ſummo bono, cap. 39. Concilium Pariſienſe, Lib. 2. Cap. 1. & 2.*

Y ſi la injuria ò agravio qua ſe haza un ſolo Obiſpo , Prasbytero , ò Diacono , juzgaron los Santos deſta Concilio (daaando otros examplos da la antiguedad) qua ara tan digno de caſtigarſa examplarmante , qua la vinieron à poner una de las mas graves panas qua jamas à uſado contra dalinquantes la Iglaſia ; parece qua adivinando con aſpiritu de Dios , el que à allos ſa las havia da hazar con el tiampo ; y ſignificando à V. M. juntamente lo que havian de ſantir al comun de todos , puas dal da los particulares datarminavan aquallo . Mandaron pues , [d] que al que injurialsa , ò levantaſſe falſo taſtimonio à algun Obiſpo , Prasbytaro , ò Diacono , le privaſſen da la comunion , no ſolo por todus los dias de ſu vida , ſino tambien an el miſmo articulo da la muarta ; paraciendoles (no ſin mucha conſidaracion , como à eſte propoſito enſeñan San Gregorio [e] , y el Concilio Aquiſgranenſa) que quien injuriava al Miniſtro da Dios , an ciarta manera injuriava tambian à ſu Señor , y ſe venia con aſto à hazar indigno de racibirle jamas ; como ahora tambien lo vendria à ſer de qua V. M. recibieſſe en ſu gracia , y caſa , haziando la miſma marced que antes à quian haviaſſa injuriado à un Preſidente , ò à una parſona del Conſejo de Eſtado de V. M. por havarſa ocupado en cumplir muy juſta , y rectamente las coſas del ſarvicio da V. M. qua eſtuviaſsen à ſu cargo ; aunque el otro por ignorancia , ò malicia lo quiſieſſe antandar al raves . Puas ſi eſto ſe datarmina contra al agravio de un ſolo Obiſpo , Prasbytero , ò Diacono , que diremos dal que ſe haze à mas de tras mil juntos , y juntos en forma da Concilio , adonde ordinariamente ſoale aſſiſtir el Eſpiritu Santo ? qua tantos , y muchos mas vianan à ſar , ſi bien ſe cuantan , los que aſſiſtiarun en los Concilios de Gracia , de Italia , de Alemania , y Francia , qua aprobaron eſte , que por havar muerto ya todos , y an gracia da nueſtro Señor , à lo qua ſe dabe creer , y por padecar injuria da tan falſo teſtimonio , y teſtimonio en mataria tan grava , qoa aun à los muartos infama , puas es materia da heregia , y violada Raligion ; dan clamores ſantos deſde el Cialo , pidiando el favor de Dios , y de V. M. para qua an recompenſa da lo que por èl padaciaron , y da la ſangre que derramaron por ſu Iglaſia , ſe haga ſiqulara con ellos lo qua ordinariamante ſuela concedar la Santa Inquiſicion à qualquiar hombra particuiar , à quien hayan acuſado falſamente , reſtituyandole con aprobacion publica la honra que particularas la han quitado .

d *Canone 75. huius Concilii.*
e *D. Greg. Lib. 3. Paſtoral. cap. 5. Conc. Aquiſgranenſe ſub Ludovico, cap. 103. Symmac. Ep. 34. ad Theodorum & Arcadium.*

Da Dios podemos muy bian creer , que haurà oido tan juſtos elamores , qua ſiante muaho ſe haga à nadia injuria , paro à aquellos mucho mas , como dixo Platon , que le ſon en piedad , y virtud algo conformas ; y de V. M qua procura tanto imitar ſu bondad , y goviarno , eſparan lo miſmo ellos Santos . Porqua ſi los qua haila aqui han aſtado fuera de ſua Igleſias , aunqua honrados , y raverenciados por los Catholicos , han alcançado da V. M. ſer raſtituidos à allas con alabança da ſu nombre , muy conforma al marecimianto da ſu Raligion , la qual hoy an dia aſtan reconociendo la de Toledo con San Euganio , y Santa Leocadia ; y la de Cartagena con San Fulgancio , y Florantina ; tanto mayor paraca que ha de ſar ahora al marecimiento da V. M. bolviendo por la cauſa dell os , quanto es mayor al fruto , que allos reciben de ſar reſtituidos à ſu honra , que los otros al lugar donde los ſacaron .

Y como han viſto daſde al Cialo mucho major que noſotros , la vaneracion , que V. M. ha hacho , y haza , à todos los que lo han ſido , ò lo ſon ; y haviendo conocido el cuydado , y zelo piadoſo , con qoa M. V. ha tratado ſiampre ſus coſas ; y como han ſabido la ſanta ſolicitud , con que V. M. ha procurado alcançar de la Sede Apoſtolica de Roma la Canonizacion

cion ahora deſtos, ahora de los otros; vienen no ſolo à concebir iguales prendas, ſino à prometerſe, y aſſegurarſe igual gracia de V. M. pues no han ſido deſiguales ſus merecimientos, aſſi para con Chriſto, y ſu Igleſia, como para eſtos Reynos.

Ayudanſe tambien para alcançar lo que pretenden, con dezir, que no es ſolo cauſa ſuya propria, ſino de Dios, cuyo Miniſtro es V. M. en tantas Provincias, y Reynos de ſu Igleſia, que parece haver querido cargar à V. M. el cuydado de la Fé, y Religion, que antiguamente ſolia dar à quinze ò veynte Reyes Catholicos; ſeñal à ſu parecer muy clara, que ha hallado en V. M. ſolo el caudal que podia deſſearſe en todos juntos, y que à eſte deve corresponder (como ſiempre lo ha hecho) el reconocimiento de tantas obligaciones.

Añaden, que ſi con ſer cauſa de Dios, y de tantas Igleſias, ſe junta tambien el ſerlo de la Romana, y Catholica, por haver aſſiſtido aqui ſus Legados, y deſpues haver referido, y confirmado muchos Decretos deſte Concilio los Pontifices, que ſucedieron; que à nadie toca tanto la defenſa de la Religion Catholica, como à un Rey Catholico, titulo que parece haverſe concedido à los progenitores de V. M. por gracia; y à V. M. deverſele de juſticia, por el zelo de la Religion, que ſiempre ha moſtrado.

Deſſean que V. M. ſe ſirva traer à la memoria el cuydado que tiene, y ſiempre ha tenido de que à todas las coſas ſe dè ſu proprio lugar, con tan ſingular prudencia, ò providencia, aſſi en las civiles, y del govierno ſeglar de ſus Eſtados, como en las Eccleſiaſticas, y que tocan à la Religion; que repreſenta bien, an las unas, la dignidad de tan gran Rey, y Monarca como Dios le hizo; y en la ſanta ſollicitud de las otras, la de Rey, y Pontifice junto, y que ſiendo eſto aſſi, es coſa muy indigna de la felicidad deſte ſu Imperio, que conſienta que todos ſeamos, ò tan ſobervios, ò tan ignorantes, que vengamos à dar mas inferior, y bajo lugar à eſtos Santos, y ſu doctrina en la tierra, del que ſabemos cierto les ha dado Dios nueſtro Señor, con tantas ventajas en el Cielo, y que ſerà bien imitando eſte juizio, y ſentencia Divina, que V. M. interceda con ſu Santidad, como ſuele, à que les reſtituya à ellos, y à ſu doctrina el lugar que tan ſin razon les han quitado.

Dizen, que aunque en tantos años con han paſſado, deſpues que algunos eſcritores empeçaron à deſacreditar ſu doctrina, pudieran muy bien haver intercedido con nueſtro Señor, para que moviera la devocion, y autoridad de algun Principe de ſus progenitores, ò los eſtudios, y dilegencia de algun ſubdito ſuyo de los antiguos muy nombrados; con todo eſſo no lo han querido hazer haſta ahora, eſperando la edad de V. M. y en ſu edad la parte mas prudente, y madura, porque para la ſatisfacion publica de todo el mundo, quando faltara à V. M. la autoridad, y grandeza de ſu Imperio, ſola ſu ſabiduria, y Religion era la que podian deſſear, para que igualaſſe con la autoridad de la empreſſa, y ſatisfacion de ſu injuria. Y à lo que podemos penſar, no ſolo ha ſido eſte juizio de los Santos, ſino ordenacion particular de Dios, que ha querido reſervar à V. M. como antiguamente à Salamon, la grandeza, y fruto de hecho tan ſanto, y religioſo, por parecerle que los muchos que V. M. ha emprendido, y acabado en ſu vida, lo uno hauran merecido eſte, lo otro facilitaràn mucho ſu buena, y ſanta expedicion.

Tambien ſuplican eſto miſmo à V. M. las Igleſias de Eſpaña, que haviendo hecho de ſu parte, como Catholicas, y ſantas, todo lo que podian, y devian profeſſado, embiando en tiempos tan trabajoſos, de tan diverſas Provincias à eſte Concilio ſus Obiſpos, ſolo para aſſentar las coſas de Dios, y de ſu Religion, y à reprobar los errores de los Judios, y Gentiles, ſienten, y duelenſe mucho, que tan eſtraordinarias, y ſantas mueſtras de ſu Fè, y caridad, no ſolo no ſe reconozcan, pero que con eſcandalo publico de los fieles, y de la Religion, ſe las muden, y perviertan, diziendo que fueron autores de los miſmos errores que ellos reprobaron.

Y no ſolo las Igleſias acuden à eſto, ſino todo el Reyno lo pide à V. M. para conſervacion de ſu autoridad preſente, y prueva de ſu Religion antigua; todos como lo piden lo eſperan, fiados en la obediencia, y amor que V. M. les deve, y en la benignidad, y clemencia que ellos deven à V. M. Y mal digo que lo piden, Señor, ſino acuerdanlo à V. M. porque eſtan ciertos, que el amor de la Religion, y de las coſas publicas deſtos Reynos, mueve tanto à V. M. y mas que à todos el de las proprias, y aſſi ſu cuydado no es ni ſerà de ſuplicar à V. M. acuda à remediar eſta ſu neceſſidad y otras, ſino ſolo que las ſepa; porque ellos ſaben que es eſte el mejor medio que para ſu remedio podian deſſear; y aſſi dizen, que aunque haſta aqui ha eſtado Eſpaña, y con razon, muy uſana, y agradecida à ſus Trajanos, Adrianos, y Theodoſios, que aunque reconoce à los Recaredos, Vvambas, Svintilas, Siſebutos, que aunque enſalça, y loa à los Pelayos, à los Alfonſos, à los Fernandos, y Carlos; à los unos por prudentes, à los otros por poderoſos, y ſabios, y à los demas por buenos, pios, y religioſos; mas que ya todos eſtos oficios, y reconocimientos ſe deven à V. M. pues ha hallado ſiempre, y va hallando en V. M. todas eſtas grandezas juntas. No es eſta adulacion, ni querria dezirla à V. M. porque ni eſte Inſtituto lo ſufre, ni lo permite la condicion de V. M. Pero al fin es verdad, que ſe han viſto en ſu feliz etad todas las coſas grandes, que divididas han podido ennoblecer, y iluſtrar las de muchos, y diverſos Principes. El conſervar en paz y quietud los Reynos heredados, ha dado à algunos renombre de prudentes. El haver cobrado parte de los perdidos, ò ganado parte de los no heredados, ha hecho loarſe à otros de valeroſos. Con haver adminiſtrado juſticia en ſus Reynos puntual, y ſeveramente, ſin eccepcion de perſonas, le han cobrado de juſtos. Con haver perdonado injurias proprias, de clementes. Con honrar à hombres doctos, y ſavios, ſe han tenido algunas vezes por ſabios, y doctos. Y ſi queremos ir diſcurriendo por otras virtudes,

Digitized by Google

tudes, los gaſtos grandes de Templos, de Igleſias, y edificios ſumptuoſos, han hecho à muchos magnificos. Por reſpetar los Clerigos, los Sacerdotes, y Religioſos, y venerar las coſas de Dios, y de ſus Santos, han ſido muchos venerados como Sacerdotes ſantos, y Religioſos. Pues todo ello junto haverſe viſto en la edad de V. M. no hay hombre que ſe tenga por tan ruin, que lo niegue, ni por tam poco ſabio que lo ignore. Pero con ſer todas eſtas proezas tan grandes, y tan dignas de un Principe Catholico; con todo vienen à ſer, y ſeràn ſiempre muy inferiores, comparadas con la que eſpero, ò la que veo ya alcançada de V. M. en la protecion, y defenſa deſte Concilio confirmado por ſu Santidad; porque aunque noſotros, y los que nos han de ſuceder, las loaràn como tan juſtas, como ſon muchas las razones, pero al fin tienen eſte peligro, que es eſtar ſujetas al tiempo, y que con la injuria del, ò ſe pierda ſu valor, ò ſe deſminuya ſu memoria; mas la que alcançare V. M. deſte beneficio, ò ſervicio que haze à la Religion, ha de venir à ſer eterno; y no es mucho ſea eterna, pues ha de durar lo que durare la Igleſia; porque lo que una vez fuere canonicamente aprobado por la de Roma, tiene la certidumbre de verdad que nueſtra Fè, y la verdad, la miſma duracion, y eternidad que Dios.

Bien ſè el poco caſo que V. M. haze de qualquier genero de honra, que nueſtra edad, y las venideras pueden darle; porque ſabe que es tan glorioſo el merecerlas ſin tenerlas, quan cierto el conſeguirſe, y tenerlas de todas las coſas en que V. M. ſe ocupare; pero eſta que digo, ni puede, ni deve V. M. menoſpreciarla; porque ſiendo de juſticia, y de piedad, es muy propria de la condicion de V. M. y de la Religion que profeſſa, à la qual, que quiera, que no quiera V. M. ha de corresponder el ſer, valor, y premio, que Dios, y la naturaleza le han dado, y han dado tanto à eſte beneficio ò ſervicio que pide ahora à V. M. la Igleſia, quantos ſon los que vendran à gozarle, y gozaràn le muchos; porque no ſolo le reciben los preſentes que lo ſuplican ahora à V. M. ni la poſteridad de los que han de ſuceder, que tambien ſe han de aprovechar del; ſino que juntamente le reciben, y quedan obligados con nuevo genero de la liberalidad, y beneficencia de V. M. los que parece que por ſu naturaleza eſtan impoſſibilitados de recibirle, digo, los que ya paſſaron, y murieron, los quales aunque gozando de Dios, viven en una ſumma bienaventurança, con todo eſſo eſtan ahora deſſeando que V. M. los ayude à alcançar eſta de ſu Santidad, que les ſerà ſin duda una gloria accidental muy grande. Y ſi es felicidad de los Reyes, hazer à ſus ſubditos felices, ſumma felicidad ſerà cierto de V. M. ayudar à que tenga feliz ſuceſſo la cauſa de aquellos, que pueden ayudar tanto con Dios à hazer mas feliz el Imperio de V. M.

Y ſi los de Francia, Italia, y Alemania, los de Inglaterra, Suevia, y Polonia, los de Africa, Grecia, y Armenia, y de las ultimas partes del Mundo, digo del Japon, y entrambas Indias, han hallado ſiempre, y hallan en V. M. favor y amparo, eſtos para cobrar ſus Reynos, aquellos para defender ſus Republicas, los demas para reſtituir, y conſervar la Religion; juſto es que deſta bondad, y clemencia, no participen menos los proprios que los eſtraños, los conſtantes que los flacos, los juſtos, pios, y ſantos, que los no tales; pues en el reconocimiento que V. M. haze cada dia tantas vezes à nueſtro Señor, en todas ſus proviſiones, y cedulas Reales, diziendo, que tiene eſtos Reynos de Caſtilla, de Leon, de Aragon, de Portugal, de Navarra, y los demas, por gracia de Dios, [a] en eſſe miſmo confieſſa, que eſta mas obligado à nueſtro Señor en eſtos, que en aquellos; y aſsi que le ſerà mas accepta la piedad, y clemencia que con ellos uſare V. M.

a *Concilii Pariſienſe, Lib. 2. Cap. 6.*

Y deſto, Señor, no ſolo ha de redundar honra, y autoridad à la Religion, y à la Igleſia, à los Reynos de Eſpaña, y à la perſona de V. M. ſino que como ſuele ſuceder en todas las coſas de Dios, aſsi ha de venir con eſta à los que he dicho, honra y provecho todo junto. Porque con ninguna riqueza, ni preſidios, ni con prudencia humana, ni goviernos, ſe ſuſtentan, y aumentan tanto las Republicas, como con el cuydado de la Religion, y de las cuſas, que tocan al ſervicio de Dios nueſtro Señor, como lo enſeñan San [b] Fulgencio, y los Concilios [c] Pariſienſe, [d] Aquiſgranenſe, y Moguntino; aſsi San [e] Leon Papa, hablando con la Emperatriz Pulcheria, dixo, que en ninguna manera los Principes podian aſſegurar los Eſtados de ſu Reynos, ſino era uniendoſe con los Pontifices, para autorizar, y defender las coſas tocantes à Dios. Y el Concilio [f] Moguntino, que los Principes no deven dar credito à los que quiſieren engañarles, diziendo, que no les incumbe tanto acudir à la defenſa de las coſas de Dios, como à la conſervacion de ſus Reynos; porque quanta ventaja haze Dios al hombre (dize) tanto mas excelente, y ſuperior es el cuydado que tiene, y deve tener con la cauſa Divina de la Igleſia, que con la ſeglar, y humana de los eſtados de los hombres. Y de la manera, que los Principes ſe ocuparen en defender las cauſas de Dios, y de ſu Igleſia, aſsi Dios defenderà la de los Principes, y de ſus Reynos; como dixeron Elpidio en el Concilio [g] Calcedonenſe, y S. Leon [h] Papa, hablando con el Emperador Theodoſio. Entendieron bien eſto aun los Gentiles, Griegos, y Romanos; pues Platon [i], queriendo formar una Republica perfecta, las primeras leyes con que dixo ſe havia de criar, eſtablecer, y confirmar, eran las que tocavan al culto de Dios. Lo miſmo entendiò Numa [k] Pompilio, pues con ninguna coſa procurò tanto aſſentar, y poner en orden la Republica de los Romanos, como con el reſpecto, y reverencia de las coſas de la Religion. Lo miſmo entendieron Conſtantino [l] Magno, Theodoſio, [m] Valentiano, Joviniano, [n] Marciano, Juſtiniano, Carlo Magno, Ludovico, y los demas Emperadores antepaſſados, que por haver defendido à la Igleſia, y à la Religion; ayudando à celebrar Concilios nuevos, ò haziendo guardar de nuevo los antiguos, han ſido ſus nombres en todos tiempos venerados, aſsi en la Igleſia, como en el Imperio. Y tuvo tanta Fe y eſperança della doctrina, y exemplo Theodoſio Em-

b *Lib. De veritate prædeſtinationis, & gratiæ.*
c *Cap. 1. & 4.*
d *Parte 2. C. 2.*
e *Epiſt. 29.*
f *Sub Rab. C. 6.*
g *Act. 2.*
h *Epiſt. 21.*
i *L. 4. De Rep.*
K *Plutarchus in ejus Vita.*
l *Euſeb. L. 10. Hiſt. Eccl. Capite 10.*
m *Ep. ad Dioſcorum Epiſcop. Alexand. inum que refertur in Concil. Chalc. Act. 1.*
n *Ep. ad omnes Epiſcopos, quæ extat in his, quæ præfixa ſunt ante Concilium Chalcedonen.*

Emperador, que eſtando ya al fin de ſu Imperio, y de ſu vida, ningun otro precepto dexò à ſus hijos para confirmacion de ſus Eſtados, que encargarles tuvieſſen gran cuydado del ſervicio de Dios, y de ſu Igleſia. Porque con ello (dize) conſervareys en paz y quietud vueſtros Reynos, dareys fin glorioſo à vueſtras guerras, traereys ſiempre con temor à vueſtros enemigos, y al cabo alcançareys de todos triumphos, y victorias.

Y no ſolo con eſto, SEÑOR, ſe aſſeguran, y conſervan los Reynos, y los Eſtados (como diso Theodoſio) ſino que tambien crece y ſe augmenta el tiempo del govierno, y del Imperio, que ſuele acabarſe, como el de las edades. Porque los Principes no viven, y reynan ſolo viviendo, ſino que aun tambien reynan, y goviernan, ſus Republicas con la memoria, y esemplo de ſus virtudes deſpues de muertos. Eſta grandeza, fuera de otras, eſpero en Dios ſe ha de ver de V. M. porque creciendo cada dia mas con ſu edad, el numero, y excelencia de las obras de piedad, y Religion, en que ſiempre ſe ha esercitado, y exercita; ha de venir V. M. à acabar en ſus felices dias tantas, que al fin de muy largos ſiglos viva, y govierne eſta Republica con el miſmo renombre, y autoridad que hoy, viviendo en memoria de todos el exemplo de juſticia, prudencia, y Religion, que les va V. M. enſeñando, con que han de recibir de V. M. el Principe nueſtro Señor, y los Reynos, un ſingular beneficio; ſu Alteza en ir ganando en edad tan tierna, ſabiduria, y prudencia de otra tan madura, que es el mayor teſoro que puede recibir, para igualar à la grandeza del govierno de los Eſtados que V. M. le dexarà; los Reynos tambien le reciben, porque governados por hijo de V. M. criado, inſtituido, y enſeñado con ſu doctrina, iran ſiempre perſuadidos, y con mucha razon à creer, que los mandatos de ſu Alteza, ſon proprios de V. M. y aſſi el uno tendrà mas poder, y autoridad en el Imperio, y los demas quedaràn con mas facilidad, y guſto en la obediencia. Y eſte Eſtado, à mi parecer, es tan feliz para todos, que devemos ſuplicar à nueſtro Señor mas por ſu conſervacion, que por nuevo aumento de otros. Uno ſolo nos queda que deſſear, para venir à ſer mas dichoſos, y es que ſe ſirva Dios nueſtro Señor dar à V. M. tan largos años de vida, quantos le eſtan pidiendo el ſervicio ſuyo, y de ſu Igleſia, y quantos ha meneſter la neceſſidad de eſtos Reynos. En Madrid à x. de Marzo de M. D. XCIV.

Don Fernando de Mendoza.

FINIS TOMI II.

2-1-48

Digitized by Google

Digitized by Google

005654734

Digitized by Google